„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 542 ■ 3-9 iulie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

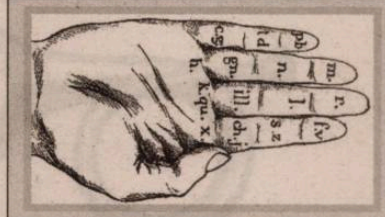

Codrin Liviu CUŢITARU
prezentul discontinuu 8

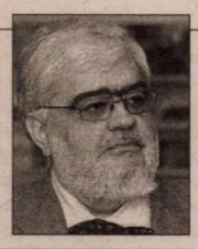

ANDREI PLEŞU
„În jurul unei întîlniri cu Nae Caranfil“
pagina 3

RODICA ZAFIU
„Improvizaţii“
pagina 4

DANILO ELIA
„Fugind din Crimeea“
pagina 21

Jocuri de copii

„Jocul este cel mai elevat tip de cercetare.“

ALBERT EINSTEIN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

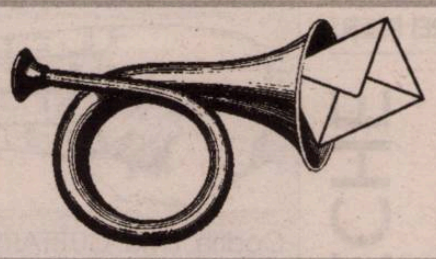

turneu de inbox

NR. 540

Articolul Adinei Popescu, „Să ne schimbăm stilul de viaţă?"

Faza boemă „în care pierdeam împreună nopţile, curgeau berile, scrumierele se umpleau de mucuri pînă la refuz" este normalitatea tristă şi oarecum inerţială a unei generaţii tinere al cărei nivel spiritual tinde asimptotic spre zero. Pentru ieşirea din cercul vicios al dependenţelor senzoriale şi implicit „lumeşti", subconştientul îşi creează propria criză prin care ne împinge spre cealaltă extremă – cea a privării de orice inundă şi amorţeşte simţurile, de orice ne îndepărtează de latura noastră spirituală sau de sinele nostru uman. Sîntem încă departe de echilibru, dar cel puţin unii au capacitatea să „înţeleagă" într-un mod iraţional că atît involuţia spirituală, cît şi proliferarea sau încurajarea spiritului individualist într-o lume dominată de competitivitate nu sînt direcţia corectă a fiinţei umane conştiente.

Este o schimbare radicală şi, nefiind obişnuiţi cu acţiuni lipsite de scuza raţionalităţii, încercăm să construim un mănunchi de teorii sau explicaţii uşor de servit apropiaţilor sau *wall*-ului de Facebook... şi, nu în ultimul rînd, propriei persoane.

Criza personală (uneori autodeclanşată) se manifestă iniţial prin izolarea de colectiv, prin reprimarea şi anularea viciilor evidente (alcool, ţigări, accese bulimice), prin îmbrăţişarea unei atitudini nonconflictuale cu natura (refuzul consumului de carne, afişarea unui comportament sau a unei atitudini ecologiste etc.). După această primă fază de epurare, urmează cea de autocunoaştere la un nivel mult mai profund, şi abia ulterior cea de construire a „omului nou" (aici e deja o poveste mai lungă).

Există şi categoria celor care îmbrăţişează noul „trend" într-un mod „hipsteresc", cei care epatează cu vegetarianismul, sînt extrem de competitivi în societate şi rămîn conectaţi într-un mod critic la ea. Se văd cu o aură de superioritate faţă de marea masă şi sînt foarte critici cu cei care consumă carne sau nu îmbrăţişează în totalitate părerile şi gusturile lor rafinate şi extrem de „evoluate".

Vorbim, de fapt, de cel puţin două categorii de vegetarieni (deşi cred că se poate translata în timp prin evoluţie de la una la alta): „sectanţii" cu aere de superioritate, care s-au agăţat doar de forma ei, şi cei care „înţeleg" într-un mod profund ideea de umanitate, de apartenenţă la colectiv şi de responsabilitate pentru natură. Din păcate, sînt puşi în aceeaşi oală şi analizaţi sau judecaţi prin filtre raţionale, aceleaşi filtre care acum tind să elimine şi bruma de spiritualitate a tradiţiilor noastre creştine sau chiar „păgîne".

Articolul vede şi constată, fără însă a merge mai departe în profunzime. Priveşte într-un mod detaşat, dar critic, fără vreo prezumţie de cauzalitate pozitivă, toate schimbările „omului nou".

Da, uneori trebuie să ne luptăm cu eczeme, cu frustrările proprii sau ale celor din jur, dar nu pentru a ne prelungi viaţa, ci pentru a o schimba.

George HORIA

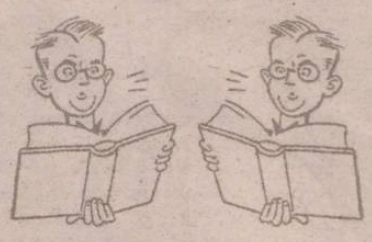

Dilema veche vă propune

■ Ştiţi cum e moda programelor prin teatre şi săli de concerte. Atunci cînd se găsesc sînt scumpe, colorate ţipător, pline de reclame şi în mare parte inutile. Un altfel de program pare să fie cel al Filarmonicii „George Enescu", de la Ateneu. Are informaţiile potrivite despre interpreţi, compozitori şi piesele muzicale care se cîntă. Formatul e la fel de potrivit şi plăcut. Costă 3 lei. Care-vasăzică, se poate. (Andrei Manolescu)

■ Casa Jurnalistului i-a făcut blog lui Brunea-Fox, unul dintre cei mai importanţi reporteri pe care i-a avut vreodată gazetăria autohtonă, compensînd astfel lipsa de pe piaţă a reeditărilor reportajelor sale. De azi înainte, veţi găsi cîte un text nou o dată pe săptămînă la adresa http://brunea-fox.casajurnalistului.ro. Începeţi cu pasajul „Realitatea există independent de reporter, nu e un produs al imaginaţiei sale. Ea se mai cheamă şi viaţă." (Luiza Vasiliu)

■ În acest week-end are loc finala Open-ului australian de snooker. De urmărit pe Eurosport. (Stela Giurgeanu)

■ Malgorzata Rejmer are o privire ascuţită ca un bisturiu. Nu degeaba volumul ei de reportaje se cheamă *Bucureşti. Praf şi sînge* (Editura Polirom, 2014): „Bucureştiul este visceral, instinctiv şi ilogic. Este ca o apă ce fierbe sau ca un talaz, agitat şi tulburat. Pe arterele principale se scurge un şuvoi de maşini, cîţiva paşi mai încolo, pe străduţele lăturalnice, dorm vile vechi, cu grădini moarte, şi tăcerea se pietrifică." (Matei Martin)

■ Între 2 şi 6 iulie, în Piaţa George Enescu, cea de-a treia ediţie a Bucharest Jazz Festival, organizat de ARCUB. Noul concept al festivalului pune un accent important pe scena românească de jazz. Vor fi şi evenimente conexe – lansări de carte, disc, seria „Jazz on Film", colocvii şi dezbateri, expoziţie de afiş de gen –, care vor avea loc zilnic la Hanul Gabroveni, pe întreg parcursul festivalului. Accesul la toate evenimentele este gratuit. (Adina Popescu)

■ La HBO a început săptămîna asta un nou serial: *The Leftovers (Cei rămaşi)*. 2% din populaţia lumii a dispărut brusc şi inexplicabil. S-au evaporat cei buni sau au fost luaţi la grămadă? După trei ani de la aceste evenimente, cei rămaşi încă îşi pansează golurile lăsate de dispariţia celor dragi şi caută explicaţii. Filmul are la bază bestseller-ul scris de Tom Perrotta, iar co-creatorul lui *Lost*, Damon Lindelof, aici e producător. Nelinişte, mister, tensiune. Pe mine m-a prins, deci ştiu ce o să fac în următoarele zece seri de luni. (Ana Maria Sandu)

■ Expoziţia „Podoabe din metal. Istorie şi tradiţie în Ţara Românească", deschisă recent la Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Gusti", Sala „H.H. Stahl", grupează obiecte de metal de provenienţă sau influenţă balcanică, achiziţionate de la proprietari sau colecţionari din Ţara Românească şi aflate în colecţiile muzeului. Propunîndu-şi să mute accentul de la simplu obiect de podoabă la rolul funcţional şi apotropaic al paftalei, ca simbol al vestimentaţiei de epocă, expoziţia valorifică subtil jocul dintre genul proxim şi diferenţa specifică, în planul semnificaţiei, expunînd aproximativ 90 de piese achiziţionate fie de la români din nordul Dunării, fie de la cei balcanici, dar şi de la etnici bulgari, greci, sîrbi, albanezi, turci sau de la locuitori ai Dobrogei.

Un univers fabulos se reface sub ochii noştri şi ne invită să reintrăm, iarăşi şi iarăşi, în jocul poetului: „Dăm cu sîc / Din Isarlîk." Curator: dr. Ioana Gabriela Duicu. Expoziţia, dar şi catalogul, minunat de altfel, au beneficiat şi de aportul doamnei prof. dr. Adina Nanu, specialist în istoria costumului. (Ruxandra Mihăilă)

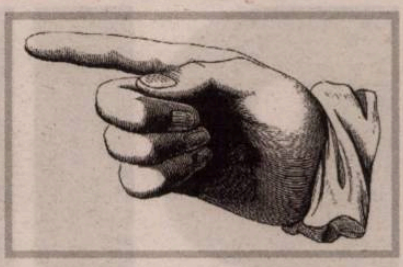

■ „Jurnale şi memorii de pe Maidan" – un fel de antologie de texte scrise de oameni care au participat la evenimentele de la Kiev între noiembrie 2013 şi februarie 2014, adunate, traduse şi prezentate de Timothy Snyder şi Tatiana Jurjenko. Fapte, impresii şi comentarii de la „anonimi" care conteaza. Grupajul tocmai a apărut, pe 27 iunie, pe www.eurozine.com. (Mircea Vasilescu)

■ Două romane clasice, fiecare în felul lui, în traduceri noi, mai bune: Thomas Mann – *Alesul* (traducere de Corneliu Papadopol; ediţie îngrijită, traducere revăzută şi prefaţă de Ioana Pârvulescu) – un roman mai puţin cunoscut, dar printre favoritele mele din opera lui Mann; şi Ernest Sábato – *Abaddon Exterminatorul* (traducere de Tudora Şandru Mehedinţi); ambele apărute la Humanitas Fiction. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cool**
- **Lecturi de vacanţă**

album dilematic

Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING;
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.600
Tipărit la Tipomedia

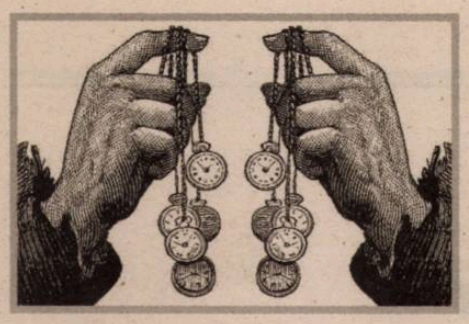

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

În jurul unei întîlniri cu Nae Caranfil

Îmi place să văd filme de Nae Caranfil. Îmi place să văd și filme de Cristi Puiu, de Cristian Mungiu, sau de Corneliu Porumboiu. Dar motivele sînt, de fiecare dată, altele. În cazul lui Nae Caranfil, satisfacția mea vine din faptul că mă simt confirmat în toate idiosincraziile mele. Iată trei dintre ele:

1. Cînd privesc un film, nu-mi place să simt, clipă de clipă, peste umăr, prezența regizorului. Nu-mi place să fiu hărțuit de ocheadele lui „profesioniste“, să-l aud sau să mi se pară că-l aud șoptindu-mi din culise la ce să fiu atent, care sînt șmecheriile lui „tehnice“, ce poantă nu trebuie să-mi scape, ce mișcare de cameră neconvențională, originală, subtilă mi-a pregătit, ce montaj „hoț“ a inventat etc. Nu-mi place, cu alte cuvinte, să mi se ceară mereu să fiu inteligent, să fiu un spectator „expert“, să uit de desfășurarea propriu-zisă a filmului, pentru a pescui, neîncetat, delicatețuri de substrat. Asta pentru că eu mă duc la cinema ca spectator. Ca simplu spectator. Dacă aș fi critic de film, mi-aș scrie, probabil, cronica abia după ce aș *revedea* spectacolul. Dar nu l-aș revedea, dacă primul contact nu mi-ar fi stimulat plăcerea inocentă a uitării de sine și de „specialiști“.

2. Cînd privesc un film, nu-mi place să simt, în faldurile lui, „lecția“. Detest să fiu dăscălit, sermonizat, manipulat pedagogic. Nu-mi plac filmele (și nici alte genuri de artă) în care pe primul plan e o *teză*. Ceea ce vreau e să mă bucur și să cad, eventual, pe gînduri. Atît. Dacă, pornind de la ce-am văzut, sînt înclinat să formulez și să pun în discuție o teză, asta e treaba *mea*, libertatea mea, modul meu de a trăi cu oferta regizorului. Dar treaba *lui* e să-mi spună o poveste („Mîna întinsă care nu spune o poveste nu primește pomana“). Că, atunci cînd alege să-mi povestească ceva anume, autorul filmului va fi avînd și el în minte o teză, „teza“ lui, pot înțelege. Dar să nu mi-o bage mie pe gît. El să se concentreze pe povestire, cum fac *koan*-urile Zen, snoavele hassidice, apoftegmele Sfinților Părinți, parabolele hristice, care sînt, toate, materie de reflecție, nu înțelepciune semipreparată, schemă morală, „mod de folosință“ univocă a spiritului.

3. Nu-mi place, cînd văd un film, să mi se sugereze vreo înregimentare estetică „*cool*“. Adică să mi pretindă să optez ferm, exclusivist, pentru o „orientare“ anumită, pentru un „curent“ *trendy*, dinaintea căruia stă, de obicei, cuvîntul „nou“. Asta nu înseamnă că sînt insensibil, că mă raportez morocănos, la tot ceea ce ține de „noul val“, fie el cel din cinema, din literatură sau din filozofie. Numai că nu accept să mi se cenzureze preferințele, să fiu pus să aleg tăios între „nou“ și „vechi“. Îmi place și „vechiul val“, îmi plac și valurile paralele, și cele ale fluxului și cele ale refluxului...Mi se pare idiot să spui: „După Picasso, nu mă mai pot întoarce la Rafael.“ La fel de idiot e și să iei direcția inversă: „După Rembrandt, zbînțuielile unor Kandinsky, Mondrian sau Pollock sînt de nedigerat.“ Nu vreau să citesc Robbe-Grillet sub interdicția de a mai citi Cehov. Legat de asta, mi se pare snob orice dispreț „inițiatic“ pentru „succesul de public“. E drept, succesul de public nu e o garanție de calitate. Dar nici insuccesul cras nu e. Plictiseala nu e o formă de rafinament intelectual.

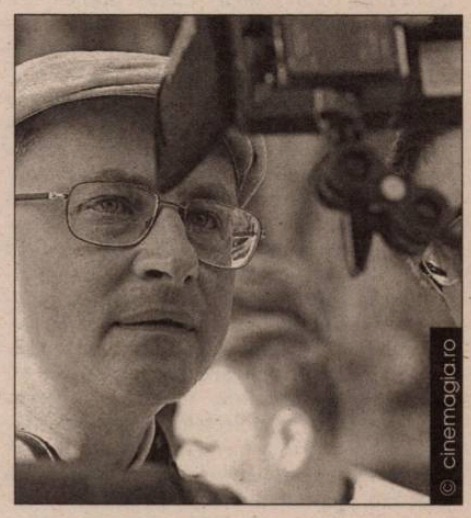

Dincolo de faptul că dă apă la moară acestor idiosincrazii ale mele, filmele lui Nae Caranfil îmi plac și pentru că, în fiecare din ele, găsesc episoade care mă fac să rîd cu poftă (astfel încît „mizerabilismul“ e relativizat întotdeauna prin derizoriu, ambiguitate, absurd și comic), pentru că, în toate poveștile, se întrevede un subton de bună cultură „tradițională“ (Stendhal, Rossini, Verdi, Brecht, istorie veche și recentă etc.), pentru că, dincolo de asemenea „citate“, vigoarea frustă a vieții nu e diminuată (Nae Caranfil a produs, cred, singurul film din lume a cărui replică finală, cu rol de concluzie, este: „căcat“), în sfîrșit, pentru că realitatea masivă e uneori, pe neașteptate, fisurată de un „atac“ suprareal, de o divagație fulgurantă, prin care se percepe fabulosul, implauzibilul, basmul. Realul devine ficțiune, iar ficțiunea ia locul realului.

Mai sînt și alte motive. Întrebat care îi este filmul istoric preferat, Nae Caranfil nu s-a sfiit să răspundă: *Spartacus*. O declarație curajoasă printre atîția „abstractori de chintesență“ care disprețuiesc superproducțiile „ieftine“. Eu aș fi spus, nostalgic, *Vikingii* (cu Kirk Douglas și Tony Curtis...). Îi place și Alexander Payne, care îmi place și mie *(About Schmidt* – un film excepțional, ca și *Broken Flowers* al lui Jarmusch). E drept, îi place și Lars von Trier. Despre asta mai vorbim...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Proletariatul corporatist

România a cunoscut, programatic, două tranziții contradictorii: una spre capitalism, una spre feudalism. Instrumentul tranziției economice a fost același în ambele cazuri: „privatizarea“, adică transferul necesar al proprietății de la stat la privat, deci la foștii și mai ales viitorii proprietari. Așa s-au pus bazele atît ale economiei, cît și ale politicii românești postcomuniste: prin „vămuirea“ sau deturnarea transferurilor de proprietate de către reprezentanți ai statului. Pe de altă parte, privatizarea a împărțit România în două spații și epoci distincte: privatizarea capitalistă în marile orașe, bazată pe strategia atragerii de capital străin, și privatizarea din spațiul rural, demagogic reparatorie, care a dus la revenirea la gospodăria de subzistență și a inaugurat *a treia iobăgie*, sub controlul unei clase emergente de latifundiari. Nemaifiind totuși legați de glie, noii iobagi au plecat să-și caute norocul în străinătate. Au rămas baronii locali și masele lor de manevră.

Știm toate acestea. Ce s-a întîmplat însă cu tranziția capitalistă? Aceasta a urmat „foaia de parcurs“ a integrării europene, dar și căile ocolite ale vămuirii neaoșe. Cu timpul, aceasta s-a stabilizat, investițiile au avut loc și afacerile au început să meargă. Corporațiile s-au instalat și, în mare, își văd de treabă, lucrînd însă cu „marfa clientului“, adică o populație disponibilă, atît de voie, cît și de nevoie, să intre în capitalism. Privind din perspectiva acesteia, lucrurile au ajuns să arate cam așa: România se află pe ultima poziție din UE în clasamentul statelor cu condiții decente la locul de muncă; 76% dintre salariați acceptă un loc de muncă sub pregătirea lor; 56% acceptă și un salariu sub așteptări; 40% sînt nemulțumiți de salariul actual; pentru 29% dintre angajați (inclusiv liber profesioniști), munca nu este normată în vreun fel (sursa: IRES, 2012); românii muncesc, în medie, 2095 de ore pe an, adică puțin peste 40 de ore pe săptămînă, față de media de 33,4 în UE27 (sursa: Coe-Rexecode); 26% lucrează peste 10 ore pe zi (sursa: IRES, 2012); 35% dintre români lucrează în zilele de sîmbătă și 28% lucrează și în cele de duminică (sursa: Eurofound); 66% lucrează ore suplimentare, dintre care 47%, des și foarte des; 49% dintre angajații cu studii superioare lucrează și acasă, în interes de serviciu (sursa: IRES, 2012). Cu toate acestea, 78% din populația ocupată se declară mulțumită de volumul de muncă și 84% nu își caută alt loc de muncă (sursa: IRES, 2012). De ce? Lozinca angajatorului e simplă: *nu-ți convine, am o sută de amatori care așteaptă la ușă*. Ceea ce este și adevărat... Dereglementarea și delocalizarea permit acest gen de utilizare a pieților de muncă din lumea întreagă. *Welcome to real life!*

Şi corporațiile s-au tabloidizat.

Zoom-in. Cum stau lucrurile cu cei „aleși“, fericiții care au pătruns în lumea „corporațiilor“ (în sensul cel mai generic al termenului)?

De la „lucrători“ la managerii-funcționari, adică tot ce este sub top management, aceștia constituie un soi de neo-proletariat, aflat într-o situație paradoxală: *de jure*, sînt clasa de mijloc, *de facto*, sînt într-o situație mai împovărătoare și mai precară decît muncitorii propriu-zișî; în context, sînt masele *office* ale neo-taylorismului postindustrial (el însuși un paradox). Au IQ-ul peste medie, muncesc cel mai mult și sînt cei mai stresați din România – măcar pentru faptul că li se amintește în fiecare zi că nu sînt indispensabili – și, din nou paradoxal, li se cere performanță cu condiția să nu aibă inițiative. *„In template we trust!“* a devenit norma corporațiilor, mai ales după criză: o corporație credibilă lucrează după algoritmi acreditați (undeva sus...), cuprinși într-o arhivă de *templates*, de formule magice de la care nimeni nu are voie să se abată. Gîndirea *out-of-the-template* este erezie și duce la concediere. Mi se va spune că este exclus, că este contraproductiv, că afacerile implică, prin definiție, inițiativă. Da și nu. Căci aceste rețete sînt *market-oriented*, încorporînd ceea ce se cere pe piață – sau se crede că se cere. Criteriul este cel din media: nu creativitatea, ci rating-ul. Drept care și corporațiile s-au tabloidizat și promovează *biztainment*-ul: comunicare *casual* și ceva *fun!* Corporațiile știu și ele (acolo sus...) că publicul a început să ceară și altceva, dar, ca și în televiziunile noastre, nimeni nu vrea să riște să facă el primul pas și să schimbe *template*-ul.

Dintre acești „proletari“ se recrutează însă și ierarhia superioară a managementului, care de multe ori este și mai conservatoare. Apare aici, adesea, complexul caporalului: ajunsă pe un post de conducere, persoana va începe să-și scoată pîrleala pentru anii de șmotru, punîndu-și subalternii să frece *template*-ul. Și, pentru a-și liniști conștiința, va ajunge să creadă în *Template* și să se transforme în preot al acestuia...

O teză de doctorat a lui Romulus Oprică aduce și cîteva detalii interesante din această lume. Astfel, de pildă, rezultă că, în propriii ochi, principalul factor de succes în carieră este, pe de o parte, *ambiția*, invocată de două ori mai frecvent de către femei, care, în schimb, vorbesc comparativ mult mai puțin decît bărbații despre *încrederea în sine* (ca fost psiholog, combinația ambiție fără încredere în sine nu mă duce cu gîndul decît la o tensiune psihică alarmant mai mare în rîndul femeilor). Dincolo de o meserie anume, „corporatist“ este, deci, o „ambiție“, o dezirabilitate socială. Partea proastă este că, după ce reușesc să-și îndeplinească pohta ce-au pohtit-o, ajung, cel mai adesea, să se întrebe și la ce le-a folosit. Și atunci încearcă să facă pasul lateral care se cheamă hipstereală. Dar ceea ce numim ușor ironic *hipster* nu este decît un neo-proletar nevrotic.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

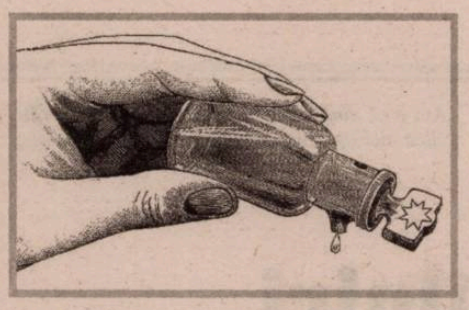

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Improvizaţii

Subiectele probei de limba şi literatura română a examenului naţional la care-au participat absolvenţii clasei a VIII-a au născut, ca şi în alţi ani, discuţii aprinse. Criticile aduse au fost (şi de această dată) justificate, dar nu neapărat utile, pentru că s-au amestecat, din nou, cu diverse nostalgii, resentimente, zvonuri, impresii subiective. S-a consumat, de pildă, multă energie pentru a argumenta că subiectele ar fi fost prea grele. Nu puţini comentatori din spaţiul Internetului au ricanat, în schimb, socotindu-le prea uşoare. De fapt, distincţia greu/uşor mi se pare complet irelevantă în acest caz. Nici prea grele, nici prea uşoare, subiectele merită în primul rînd altul dintre reproşurile formulate în aceste zile de elevi, părinţi, profesori: au fost neglijent alcătuite, parcă aruncate în grabă pe hîrtie. Or, cred că tocmai despre aerul lor de improvizaţie ar trebui vorbit cu toată claritatea. Orice profesor ştie că un adevărat subiect de examen nu se face uşor: alegerea textului, echilibrarea cerinţelor, formularea întrebărilor, verificarea lor, astfel încît să se evite orice ambiguitate, redactarea unui barem precis şi flexibil iau, în mod normal, zile întregi de lucru. În plus, e foarte folositor ca subiectul de examen să fie văzut de mai mulţi ochi, să fie citit cu mintea proaspătă de mai mulţi colegi care să observe eventualele neclarităţi. Cele de mai sus reprezintă o practică individuală şi tradiţională de lucru. Evaluările şi testările profesioniste, destinate unui număr mare de candidaţi, presupun şi mai multă muncă: fixarea clară a parametrilor urmăriţi, testări preliminare, verificarea şi reverificarea unor modele. Partea proastă e că, din afară, pentru privirea opacă a deplinei ignoranţe, rodul unei asemenea munci pare egal cu cel obţinut în zece minute: timpul necesar pentru a decupa de undeva un fragment şi a-i pune în subsol cîteva întrebări-tip, valabile pentru orice alt text din lume (de exemplu: „Ce semnificaţie are titlul...?“). Înţelegerea textului (probă la elaborarea căreia lucrează profesionist bunii autori de teste pentru limbile străine) are tehnici şi criterii speciale, care nu se pot imita formal şi exterior: întrebările trebuie să vizeze detalii precise, să verifice gradul de conectare şi integrare a informaţiilor, să se bazeze pe atenţie şi deducţie. În mod normal, pentru fiecare text sînt relevante doar cîteva întrebări, care nu s-ar potrivi, foarte probabil, nici unei alte secvenţe textuale. În evaluarea evaluării, respectiv a subiectelor de examen, măsura inadecvării, a formei fără fond, e dată de prezenţa întrebărilor (de gramatică, de lexic sau, aparent, de comprehensiune) pe care un elev inteligent şi bine antrenat le poate rezolva chiar fără să citească atent textul.

Elaborarea profesionistă a unei testări rămîne ascunsă ignorantului, deşi e singura valoare acceptabilă şi prima la care ar trebui să se gîndească oficialităţile care organizează un examen local sau naţional. Problema e că, la noi, de ani buni, nu redactarea atentă, chibzuită, verificată e preocuparea de căpătîi, ci secretul subiectului! Multe dintre nemulţumirile actuale se explică prin suspiciunea paranoică, generalizată, prin teama că lucrul temeinic asupra unor teste ar conduce automat la dezvăluirea lor ilicită. Vă mai amintiţi de textul incomprehensibil din Caragiale, cu replicile greşite, de acum cîţiva ani, a cărui apariţie a fost explicată prin faptul că alcătuitorii de subiecte fuseseră închişi într-un spaţiu în care nu aveau la dispoziţie nici o ediţie decentă? Nu ştiu în ce măsură lucrurile s-au mai schimbat, dar mă tem că în continuare sînt supuse tragerii la sorţi zeci de subiecte, unele mai bune, altele mai rele, cerute profesorilor şi produse adesea după un model aplicat mecanic şi superficial. Cînd, de fapt, nu maldărul de subiecte proaste, ţinute ascunse, asigură corectitudinea evaluării, ci subiectul – fie şi unic – lucrat cu profesionalism, verificat şi răsverificat, într-un timp îndelungat, de o echipă foarte bună şi onestă.

Subiectului actual i-a lipsit, ca întotdeauna, adecvarea psihologică: a fost ales un text care trata autoironic, nu neapărat pentru uzul adolescenţilor depresivi, anxietatea îmbătrînirii şi a morţii (obsesia dintotdeauna a autorilor noştri de manuale şi de subiecte, cum a dovedit-o antologicul text din *Dilema* de acum 16 ani: Cristian Munteanu, „Moartea citeşte manualul“, 14.04.1998). Autorii subiectelor păreau să nu fi ştiut că imaginaţia (necesară pentru a povesti o întîmplare cu un scriitor contemporan) trebuie stimulată prin ancorarea în experienţe familiare; şi nici că un sinonim trebuie să fie adecvat din punct de vedere stilistic contextului (producînd, în caz contrar, efecte de comic involuntar: „An nou... ai auzit ce-ţi solicit?“).

Acestea fiind zise, nu cred că trebuie condamnat tiparul ideal al acestui tip de test. Subiectele aveau şi merite clare: propuneau un text la prima vedere (nu reproducerea de comentarii învăţate pe de rost), verificau capacitatea de înţelegere a unui mesaj şi pe cea de argumentare, atrăgeau atenţia asupra ritmului şi măsurii unei poezii, dar şi asupra unor practici şi nevoi culturale (în cazul dat, întîlnirile cu scriitorii). Culmea, cam toate intenţiile pe care le bănuim în spatele acestui tip de subiecte sînt bune (chiar dacă le vedem aspru criticate de voci conservatoare, de părinţi şi profesori). Dar ce folos, dacă realizarea superficială şi neprofesionistă nemulţumeşte pe toată lumea, riscînd să compromită ideile corecte?

Revin la întrebarea fundamentală: chiar nu ne putem imagina un grup de specialişti care, documentîndu-se asupra tehnicilor şi a unităţilor de evaluare, adaptîndu-le la programă şi la informaţiile statistice despre elevi, să lucreze jumătate de an la alcătuirea unor subiecte echilibrate şi atent verificate? E obligatoriu să ni-i imaginăm vînzînd subiectele pe 20 de euro, la colţ de stradă? Ar fi extrem de sănătos să ne gîndim uneori că cineva îşi poate face meseria onest, fără a-şi pune în joc bunul nume. Poate că, renunţînd la obsesia maladivă a secretului mai presus de orice, s-ar renunţa şi la improvizaţiile aferente.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

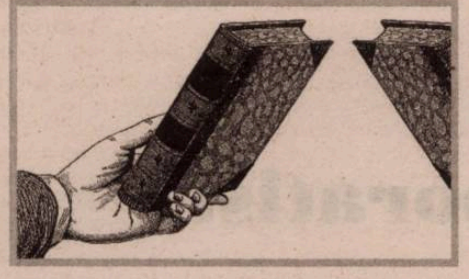

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Lume pe dos

Ţineam nişte cursuri de formare pentru profesorii de română şi m-am gîndit să fac următorul experiment: le-am propus să noteze rezolvarea unei teme de casă a unui elev de liceu şi să-şi justifice evaluarea.

Pînă aici, lucrurile par de o ucigătoare banalitate. Dar n-a mai fost aşa cînd am constatat că notele acordate acopereau toată scala de la 10 (cu felicitări) la 1 (cu blam).

Ce se întîmplase? Rezolvarea propusă spre evaluare nu era, e drept, dintre cele de rutină. Sarcina de lucru se încadra perfect în uzanţele subiectelor de română de capacitate sau de bac: să se demonstreze că basmul cutare chiar este un basm. Personal, nutresc o apăsată antipatie faţă de astfel de probe contabiliceşti, care cer elevului să identifice un set de trăsături generale – caracteristici de gen – într-un text particular. Se pare că şi respondentul în cauză nutrea sentimente similare. Pentru că răspunsul lui combina, într-un mod ingenios, observaţii „pe text“, redactate cu dezinvoltură stilistică, cu trimiteri la nomenclatorul „oficial“ al definiţiilor de manual. Ceva de genul: „Avem aici de-a face cu nişte făpturi bizare, poreclite zmeu sau ghionoaie, care fac lucruri încă şi mai bizare, de care oamenii nu sînt în stare. Cu alte cuvinte, textul conţine elemente fantastice (mai exact, fabuloase)“ ş.a.m.d.

Unii profesori se arătaseră captivaţi de ingeniozitatea şi de dezinvoltura elevului. Alţii se străduiseră să-i mai găsească vreo virgulă pusă nereglementar sau vreo alunecare de stil culpabilă, ca să-l aducă pe la un 7 sau măcar la un 8, pentru că, evident – nu-i aşa? –, nu era de 10. Alţii dăruiseră un 5 sau un 6 pentru că, da, răspunsurile erau corecte, dar ce-i venise puştiului să bată cîmpii cu exprimări personale? Asta se cheamă „neîncadrare în subiect“ şi se penalizează în consecinţă. O cursantă a pus punctul pe i: ea i-a dat 1 pentru că e clar că îşi bate joc de profesor!

Un profesor de matematică pentru care am o neţărmurită admiraţie mi-a povestit cum, la un congres internaţional, abătîndu-se discuţiile de la tema întrunirii la dificultăţile întîmpinate în formarea gîndirii matematice la tinerii de azi, a izbucnit pe dată un cor al plîngerilor, acordat la unison: programele ar fi cum ar fi, profesorii îşi văd, de bine, de rău, de treabă, răul cel mare vine din modul în care sînt construite examenele. Şi, deopotrivă pentru elevi şi pentru părinţi, ele sînt cele care contează.

Scriam, data trecută, despre isteria bacului la români. Soţia mea, şi ea angrenată în învăţămînt, m-a certat, pe bună dreptate. S-au întîmplat în ultima vreme lucruri atît de spectaculoase în privinţa bacalaureatului, încît nu se cuvine nici măcar să dai impresia că le-ai lua în băşcălie. Şi chiar s-au întîmplat. Introducerea camerelor de luat vederi şi a celorlalte măsuri antifraudă marchează, indubitabil, un an 0 al învăţămîntului românesc. Şi chiar şi în construcţia probelor şi a subiectelor, oricît de controversate ar fi înnoirile în acest domeniu, se întrevăd semne promiţătoare.

Aşa-i. Nu fac parte din categoria cîrtitorilor care caută mereu nod în papură – cum ar fi, de pildă, ideea larg răspîndită că proba de comunicare orală nu face doi bani, atîta vreme cît e validată prin calificative, şi nu prin note. Cred că sistemul de calificative e destul de relevant. Chestia e cine este dispus să-l ia în serios. Ca angajator, de pildă, aş ezita să angajez pe un post, care presupune şi deschisul gurii, un „vorbitor neexperimentat“ de limba română. Probabil şi universităţile ar avea de cîştigat dacă ar lua în calcul mai consistent şi astfel de repere pentru admitere, măcar pentru specializările socio-umane.

Dar, revenind: semne bune anul are, mai avem însă de străbătut cale lungă pînă la ceea ce eu aş numi o normalizare a situaţiei examenelor în România.

Fiica mea şi-a dat bacalaureatul german. Eu însumi am făcut parte, la Viena, dintr-o comisie de bacalaureat francez. Toată lumea a auzit de aceste două tipuri de examen „de maturitate“, consfinţite printr-o îndelungă tradiţie, iar mulţi şi le închipuie ca pe un soi de judecător încruntat, care-l priveşte pe candidat pînă-n străfundul minţii şi apoi izbeşte cu ciocanul în masă: „Tu, intră! Tu, stai!“ Nu-i chiar aşa. Or fi inventat francezii ghilotina, dar nu pentru bac. Înainte de a mă aşeza pe scaunul de judecător, a trebuit să citesc – şi să semnez de luare la cunoştinţă! – cinci pagini de instrucţiuni care îmi explicau cum să mă comport ca să nu-i stresez pe candidaţi. Cît despre *Matura*, mi-au trebuit ore bune ca să înţeleg, în toate detaliile, modul de desfăşurare. Iar în materie de examene, detaliile sînt, poate mai mult decît pentru orice altceva, cruciale. Un singur exemplu, zic eu, destul de grăitor. Bacul german prevede mecanisme de ajustare acolo unde se constată o diferenţă prea mare între rezultatul la examen şi evaluările şcolare anterioare la aceeaşi materie. La noi, din contră, s-a dat dispoziţie ca notele din şcoală să nu mai fie luate nicicum în considerare la admiterea în facultate, pe motiv că ele nu ar reflecta o evaluare uniformă. Adevărat, numai că, astfel, notele şcolare sînt aruncate complet în derizoriu. La ce mai sînt ele de folos? Totul se joacă pe-o singură carte.

Din punctul meu de vedere, ar trebui să se caute soluţii care să mai descarce, treptat, enorma presiune pusă pe examenele naţionale, în loc s-o sporească. În principiu, e vorba „doar“ de a echilibra, tot pas cu pas, oferta educaţională cu cererea. Simplu de spus, mult mai greu de făcut. Pentru că asta înseamnă, de fapt, să pui în acord ce oferă şcoala cu ce-şi doresc elevii şi părinţii să primească de la ea. O puzderie de dorinţe, care se bat adesea cap în cap, şi care – culmea ghinionului! – mai sînt şi permanent reajustabile pe parcurs, pe măsură ce copiii intraţi pe băncile şcolii încep să nu mai încapă în ele.

Unii, totuşi, au reuşit în bună măsură – mă refer, de pildă, la învăţămîntul public austriac, pe care am avut prilejul să-l cunosc îndeaproape. Dar este greu de presupus să reuşeşti ceva, fără ca măcar să-ţi fi propus acest lucru.

Pînă atunci, rămînem încorsetaţi în situaţia actuală: o lume pe dos, în care examenele, în loc să aibă rostul de a verifica ce şi cît au învăţat elevii, dictează ele însele ce şi cît urmează să se înveţe. Şi, presat de împrejurări, de-a-ndăratelea am mers şi eu în periplul meu educaţional. S-ar fi cuvenit, fără doar şi poate, să încep cu cuvîntul atotputernic în materie de învăţare: *curriculum*. Dar pînă acolo mai e drum...

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

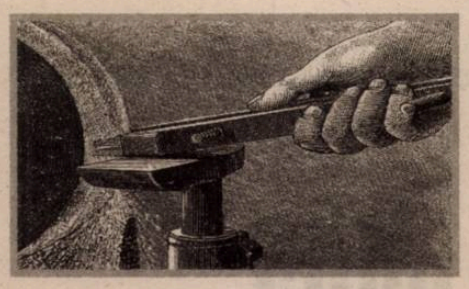

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Cameron a pierdut

– cu ce consecințe pentru România? –

Iată că liderii europeni n-au stat prea mult pe gînduri la ultimul Consiliu și au decis, în premieră, să supună la vot nominalizarea pentru șefia Comisiei Europene. Adică exact așa cum a cerut premierul britanic David Cameron, bravînd, desigur, cu gîndul că partenerii săi nu vor face pasul. Iată că l-au făcut.

La începutul lui 2013, același David Cameron venea la Bruxelles înarmat cu o rezoluție a Camerei Comunelor (neobligatorie... dar într-o democrație precum cea britanică, de neocolit) prin care să ceară Consiliului European o reducere semnificativă a bugetului 2014-2020. Atunci a mers, dar și pentru că liderul britanic nu era singur – într-un fel sau altul, statele net contributoare la bugetul european (grupul *„better spending"*) își doreau și ele o reducere a propunerii de buget venite de la Comisie. De data aceasta, Cameron s-a trezit singur la vot – sau aproape, dacă e să-l punem și pe celălalt opozant al nominalizării lui Juncker, premierul ungar Viktor Orbán. Să recunoaștem, o companie nu tocmai onorantă pentru liderul britanic – dar nu el e de vină pentru asta.

Ce urmează? Cu o majoritate ca și asigurată, grație susținerii asigurate de PPE și de socialiști, Juncker nu va avea probleme în Parlamentul European. De partea cealaltă, Marea Britanie se va mai îndepărta de proiectul european – cu cît... doar Londra știe.

Ce rămîne? Rămîne o Uniune Europeană care mai face un pas înspre proiectul visat de federaliști: o construcție în care instituțiile de la Bruxelles să dețină un rol mai important. Dar lucrurile nu merg atît de departe pe cît lasă să se înțeleagă David Cameron.

Fostul premier luxemburghez este, desigur, un susținător al unei Europe unite, este un federalist, se poate spune. Iar ca președinte al Eurogrupului, a făcut mult pentru salvarea euro, într-un moment în care supraviețuirea monedei unice era pusă în mod serios sub semnul întrebării.

Poate că, de pe partea cealaltă a Canalului Mînecii, asta nu se vede deloc în avantajul lui Juncker. Dar federalismul său – un alt păcat capital, în accepțiunea londoneză – nu va putea determina singur schimbări majore în Europa. Cu toate atribuțiile ușor sporite prin Tratatul Lisabona (de exemplu, dreptul de a se pronunța asupra chestiunilor care țin de spațiul de libertate și securitate pentru toți cetățenii UE), Comisia nu decide. Comisia propune. Propunerile sînt adoptate de Parlament și Consiliu.

Dacă Parlamentul se situează, în general, mai aproape de ideea federalistă, lucrurile nu stau neapărat așa și în Consiliu. Acolo se va putea negocia pentru mai multă putere acordată statelor. Problema este că, dacă s-a decis un vot, în plin Consiliu European, în privința candidatului la președinția CE, nu se știe pînă unde pot fi duse lucrurile în continuare. Vor fi forțate și alte voturi, după principiul „cine nu votează cu noi n-are decît să se supună sau să plece"? Greu de spus, dar un lucru e sigur: aceasta nu va depinde neapărat de voința federalistă a lui Juncker, cît de cea a statelor membre, care se exprimă în Consiliu.

Că Juncker va apăsa mai mult pe ideea unității europene (sau a „federalismului", luați-o cum vreți) este deja clar. Că unele rezultate vor apărea este iarăși de la sine înțeles – Uniunea Europeană nu e altceva decît cel mai mare compromis realizat pînă acum în istorie. Uniunea Europeană ar putea fi un pic mai unită, dar nu federală, așa cum acuză Londra.

Dar ce va însemna asta pentru România? În destule aspecte, pot fi avantaje, dacă știm să jucăm.

În linii mari, un sistem cu mai multe puteri către Bruxelles înseamnă un sistem cu mai puține puteri pentru autoritățile locale și, în consecință, spațiu mai puțin pentru abuzuri. Administrația românească are încă nevoie de timp pentru a atinge minime standarde europene. Pînă atunci, mai multă Europă în treburile interne românești nu strică, ba chiar ajută – principiul formelor fără fond funcționează.

În al doilea rînd, un Parlament European puternic poate ține mai bine sub control excesele minorității antieuropene și populiste. Aceasta nu reprezintă decît 20% din Parlamentul European și nu are vreo influență în Comisie. În unele state membre, este cu mult mai rău decît atît.

Restricțiile și interpretările legislative din anumite state, introduse sub presiunea acestor forțe de extremă, pot fi mai ușor cenzurate de la nivel european decît la nivel interguvernamental, mai ales de către un stat român – s-o recunoaștem – lipsit de prestanță. De exemplu, eventuale nedreptăți la adresa lucrătorilor români sau chiar intenții de a descuraja libertățile de circulație, prin reintroducerea unor controale abuzive la frontiere, pot fi mai ușor combătute de instituții europene mai puternice.

Să privim apoi la stadiul în care se găsește dosarul aderării noastre la Spațiul Schengen. Instituțiile europene – Comisie, Parlament – și-au dat de mult acordul. Rămîn un număr mai mare sau mai mic de state membre sceptice. Legătura dintre MCV și dosarul Schengen nu a fost făcută nici de Parlament, nici de Comisie, ci de unele state membre. Ne-ar fi prins bine în acest dosar instituții europene mai puternice.

În sfîrșit, Parlamentul European este mai aproape de ideea solidarității europene față de statele membre, care adeseori pot fi egoiste. S-a văzut aceasta și cu ocazia dezbaterii bugetului 2014-2020. Un buget, pentru prima dată în istoria Uniunii, mai mic în termeni reali decît precedentul. Nu acest lucru fusese propus de Comisie, nu acest buget fusese votat inițial de Parlament, dar – pentru că așa e într-o negociere – legislativul european a fost nevoit să accepte un compromis „în jos", pus în fața unei poziții inflexibile a Consiliului. Un Consiliu în care – la vremea aceea – David Cameron își impusese punctul de vedere.

Ne putem așteptа, așadar, să ne atingem ceva mai ușor anumite obiective în cadrul instituțiilor europene, decît la nivel interguvernamental. Iar interesele noastre acum sînt legate de o politică puternică de coeziune, de menținere și întărire a libertăților de circulație și de muncă, de solidaritate în fața unor amenințări externe.

Totul depinde însă de capacitatea noastră de negociere și, pînă la urmă, de credibilitatea noastră. Iar aici, problema se rezolvă la București, și nu la Bruxelles.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Europa va merge înainte doar dacă va privi înapoi

Nu doar geografic, Uniunea Europeană se întinde de la Marea Britanie la România – ceea ce este, în toate sensurile, o distanță enormă. Cea mai occidentală țară a Uniunii are interese exact opuse celei mai orientale țări, în privința viitorului acesteia. Pe șleau, în vreme ce Marea Britanie are nevoie de o Uniune flexibilă, în care rolul determinant să continue să aparțină statelor membre, iar concentrarea efortului comun să se facă pe integrarea pieței comune și pe acordurile de liber comerț dintre Uniune și diverși alți actori economici majori ai planetei, interesul României este să avem o Uniune cît mai integrată, federală dacă se poate, în care oficialii de la Bruxelles să ne conducă, să ne dea, să ne învețe, să ne monitorizeze, să ne premieze sau să ne pedepsească. Diferența dintre Marea Britanie și România este aceea dintre o țară care se poate ține singură pe picioare în cadrul exigențelor stat de drept – democrație – economie de piață, și o alta care nu poate sta în picioare, în acest cadru, decît susținută de altele. Am urmărit cu atenție cruciada dusă de prim-ministrul Cameron împotriva nominalizării luxemburghezului Junker pentru funcția de șef al Comisiei Europene. Nu a reușit să slăbească nici sprijinul cvasiunanim de care Junker se bucură în Consiliul European și nici sprijinul larg majoritar de care se bucură în Parlamentul European. Acest eșec i-a atras, firesc, critici aspre din partea opozanților săi. Totuși, în final, a obținut angajamentul Germaniei, care a anunțat că e gata să facă ceea ce e nevoie pentru păstrarea Marii Britanii în interiorul UE. Lui Cameron nu-i place Junker tocmai pentru că acesta reprezintă o agendă de care, crede premierul britanic, UE trebuie să se debaraseze. Integrarea continuă, cu transferul masiv al deciziilor la Bruxelles, rănește Marea Britanie. Știu că e greu să înțelegem de ce – nouă, nu doar că autoritatea crescută a Uniunii în raportul cu autoritățile de la București, în privința României, ne face bine, dar a ajuns, după evenimentele interne și regionale ale ultimilor doi ani, chiar dezirabilă. Pentru a feri România de stricăciunile pe care politicienii, dar și poporul român i le pot pricinui, e de preferat o guvernare controlată de la Bruxelles.

Dar Europa nu se confruntă doar cu această diferență de viziune în privința viitorului ei, exemplificată, la modul cel mai clar, de Marea Britanie și de România. Clivajele din interiorul UE sînt mult mai multe și nu mai puțin semnificative. Dar cel mai grav e faptul că Uniunea Europeană este tot mai respinsă de cetățenii europeni. Rezultatul ultimelor europarlamentare este elocvent: ideea antieuropeană a fost marea cîștigătoare. Cetățenii Europei au trimis în legislativul continental un număr foarte mare de antieuropeni. Mai exact, numărul membrilor Parlamentului European care vor să oprească integrarea europeană sau chiar să „dezintegreze" ceea ce s-a integrat pînă acum este mult mai mare decît era pînă în momentul de față. Nu putem pune la îndoială legitimitatea prezenței lor: europenii i-au trimis acolo, știind bine cine sînt și ce vor.

Criza economică a anilor trecuți a arătat fațetele dure ale solidarității – premianții au trebuit să plătească pentru codași, iar codașii au început să-i urască pe premianți încă și mai tare. Multor cetățeni europeni, din Marea Britanie și Franța, din Spania și din Italia, din Olanda și din Belgia, nu le este foarte clar ce nevoie au de Uniunea Europeană. Ei știu bine ce nevoie au de propriile țări, pe care le vor puternice în continuare. Dar de ce ar avea nevoie de UE nu le e prea clar. Și problema nu este, cum ar zice mediocrii de Dîmbovița, „de comunicare". Adevărul este că proiectul european a devenit un proiect al elitelor politice, fără mare legătură cu cetățenii și, devenind tot mai elitist, a devenit tot mai neclar. Convingerea mea este că, dacă nu vrem să pierdem cu totul resursele enorme investite deja în proiectul european, este nevoie să învățăm mai multe din trecut. O revizitare mai profundă a moștenirii părinților fondatori ai Europei Unite, a viziunii, eticii și stilului lor este mai necesară ca oricînd. Ca să găsești drumul înainte este nevoie, uneori, să te oprești și să privești înapoi. Sîntem, cred, într-un asemenea moment.

Cercetarea mai atentă a faptelor și a lucrărilor unor europeni precum Adenauer, Schuman și De Gasperi ne poate arăta ce am greșit, cum putem îndrepta și cum putem merge înainte cu procesul integrării europene. Sugerez, de pildă, o singură direcție. Multe aveau în comun cei trei mari oameni de stat, dar cred că ceea ce îi unea cel mai puternic era identitatea creștină. De aici, fiecare dintre cei trei a desprins ideea că politica este *o misiune*. Nu o carieră profesională, nu o vocație, nu o datorie, cu atît mai puțin un hobby – o misiune! Ceea ce îi trimitea pe aceștia prin popor pentru a-l lumina asupra drumului de urmat nu era dorința de voturi și nici foamea de putere, ci propria convingere. Formele actuale de PR, practicile de campanie electorală ori propaganda zilnică în lamentabile talk-show-uri nu sînt credibile în inimile europenilor pentru că sînt, toate, lipsite de un element care face misionarismul credibil: sacrificiul pentru propria credință. Nu este vorba, firește, de sacrificii tragice, de renunțări dramatice, de amputări destinale. Dar este foarte important ca oamenii care ascultă un politician să știe că el a suferit cît de cît pentru convingerile sale. Cicatricea este cel mai convingător argument. Dacă, dimpotrivă, vedem doar funcționari securizați pe viață în salariile lor imense, politicieni care se îmbuibă de putere și *business class*, aroganță, defilee delirante de vanități și discursuri fără pic de inimă, ideea europeană se va ofili și va muri. Avantajul antieuropenilor este tocmai acesta. Ei cred în ce spun.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Tot soiul de lume bună

Burston Marsteller este o firmă americană. Biroul lor din Bruxelles este considerat a fi cel mai influent grup de comunicare politică, lobby şi advocacy din oraş. Au tot soiul de clienţi: companii din varii domenii (mai puţin tutun şi armament), guverne naţionale (mai puţin cele considerate a susţine grupări teroriste), ONG-uri de tot soiul. De exemplu, unii dintre clienţii cei mai interesanţi au fost membrii guvernului unui stat membru căruia îi venise rîndul să deţină preşedinţia Consiliului. Experţii de la Burston Marsteller au făcut planurile de comunicare publică şi au organizat sesiuni intensive de învăţare. Practic, înainte de preluarea mandatului, timp de mai bine de şase luni, *toţi* membrii guvernului ţării respective au trecut printr-o şcoală ad-hoc. Au aflat ce să faci şi ce să nu faci prin sălile de şedinţe, cum să-i tratezi pe ziarişti, care e echilibrul instituţional de forţe din Bruxelles. Nu a fost ieftin, dar preşedinţia respectivă a fost considerată drept una dintre cele mai performante din ultimii ani. Am avut privilegiul cîtorva întîlniri *off the record* cu oameni-cheie de la BM şi, de fiecare dată, am plecat cu multă informaţie de calitate, confidenţială, aur curat pentru oricine doreşte să înţeleagă cam care mai e starea Uniunii, la un moment dat.

La Bruxelles nici musca-n zbor nu mai există.

Iarna trecută, David Earnshaw, CEO-ul de la Burston Marsteller, a ţinut o prelegere publică la unul dintre think-tank-urile locale. Făcea o trecere în revistă a ceea ce va urma în 2014. Vă ofer un rezumat, măcar pentru a vedea dacă se poate înşela în previziuni un adevărat guru într-ale încîlcitelor iţe politice intracomunitare, dar şi pentru a înţelege cam cum se pune problema prin zonă.

David începe prin a enumera posturile importante care vor fi vacantate şi care vor fi ocupate pe parcursul acestui an. În primul rînd, este vorba despre europarlamentari: 751 la număr. Au fost aleşi deja, avurăm alegerile cu pricina, rezultatele se cunosc. Începînd cu data de 1 iulie, ei îşi vor lua în primire mandatele şi vor începe treaba. Care va dura pînă fix la 1 august, deoarece în luna cu pricina, la Bruxelles nici musca-n zbor nu mai există. Toată lumea pleacă prin toată lumea, întru dreapta susţinere a industriilor turistice de pre unde vezi cu ochii. Această pauză încurcă multe socoteli procedurale, deoarece există pe rol un set masiv de legislaţie aflată în lucru şi care va trebui, în unele cazuri, reluată, recitită, redezbătută. În afară de membrii simpli, mai trebuie aleşi doi preşedinţi (de cîte doi ani şi jumătate), precum şi trupa de 14 vicepreşedinţi. Negocieri, nu glumă! De fapt, o glumă de negocieri, în comparaţie cu cele dedicate celuilalt grup de posturi vacante: şeful Comisiei Europene şi comisarii, precum şi preşedintele Consiliului, plus Înaltul Reprezentant pentru Politică Externă. Adică un total de 30 de persoane-cheie, venind din toate statele membre, pe căprării de competenţe, afiliere politică şi reprezentare naţională. Nici nu vă închipuiţi cît de complicat este procesul care are loc zilele astea la Bruxélles! Cîte energii se consumă, cît efort de comunicare publică se depune, cîte trocuri se fac... Apoi, mai trebuie stabiliţi liderii de grup politic în Parlament. Unii dintre cei mai cunoscuţi (cum ar fi socialistul Swoboda) se retrag spre ţara mumă. Alţii ţintesc spre poziţii în Comisie. Se negociază intens, de asemenea, şefiile comisiilor din Parlamentul European, adică un total de 20 de poziţii (sau 22, dacă se socotesc şi cele două subcomisii). Dincolo, în executiv, mai trebuie stabilit un preşedinte permanent al Eurozonei, poziţie inventată recent de tandemul Merkel – Hollande. De parcă nu ar fi suficient, în viitorul apropiat se vor vacanta şi secretariatul general NATO şi cel de la ONU. Europa are candidaţi extrem de credibili pentru ambele posturi. Alte decizii, alte negocieri. Citiţi toată prelegerea lui David pe www.eu-academy.eu. Merită.

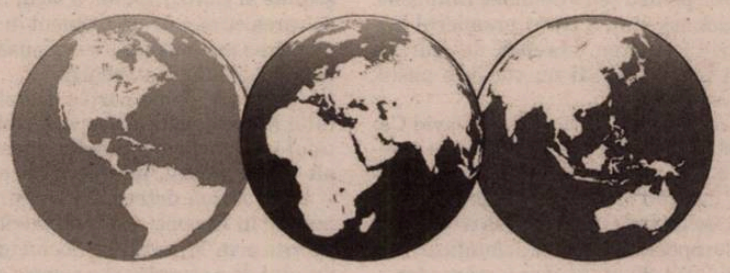

Burson•Marsteller

P.S. Deocamdată, naţionalmente vorbind, stăm neaşteptat de bine, avînd parte de un rar consens bipartizan Băsescu – Ponta întru susţinerea lui Dacian Cioloş pentru un al doilea mandat pe postul de Comisar pentru agricultură. Vom reveni cu amănunte...

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

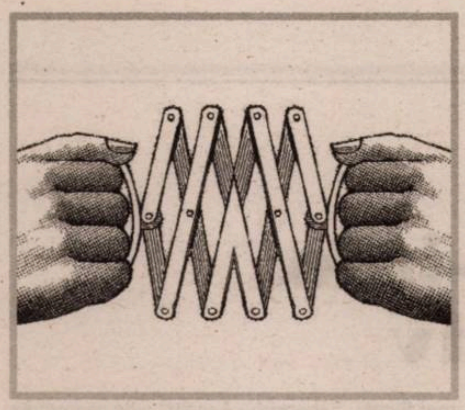

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Nu uitaţi că sîntem diferiţi“

– dialog cu Mona MUŞAT –

Şcolile private s-au înmulţit în România, dar în percepţia publică, ele par mai degrabă nişte „insule“ care nu se încadrează în „sistem“. Dar, în esenţă, ele fac acelaşi lucru: îi educă pe viitorii cetăţeni, îi pregătesc pentru integrarea în societate şi pentru piaţa muncii. Am invitat-o pe ***Mona Muşat*** *la o discuţie despre ce şi cum sînt şcolile private, pentru că ştie din experienţă proprie: a iniţiat recent o nouă instituţie privată de educaţie – Şcoala Aletheea.*

Meseria de avocat e bună şi prestigioasă. De ce s-ar apuca o persoană care lucrează în avocatură să înfiinţeze o şcoală privată?

Ideea a venit destul de simplu: am simţit că pot să investesc într-un proiect personal. Cel mai drag şi mai apropiat a fost legat de educaţie. A fost pasiune la mijloc, o nevoie de a face şi altceva în afara avocaturii. Recunosc că imboldul principal a venit de la Luca, fiul meu. După ce a intrat la şcoală, m-am lovit şi de unele neajunsuri, şi de anumite prejudecăţi, aşa că mi-am spus: „Hai să încerc şi eu.“

Care ar fi acele neajunsuri?

Mi-am dorit, pentru fiul meu, un sistem care să pună în valoare personalitatea lui. Şi asta îmi doresc pentru copii, în general. Din păcate, sînt foarte puţine instituţii de învăţămînt care au dezvoltat un asemenea profil. Cei care am trecut prin şcoală, acum mai mulţi ani – sau zeci de ani –, ştim că eram priviţi ca o mare masă, rareori aveam parte de un profesor care să se desprindă din acest standard şi să încerce să ne cunoască pe fiecare, mai mult decît o putea face la clasă. Văzînd că profesorii sînt mai degrabă rigizi, mi-am spus că trebuie să încerc să fac eu un asemenea sistem. Sîntem unicate, fiecare copil are individualitatea lui – vorba fiului meu, „nu uita că sîntem diferiţi“ –, aşa încît procesul educaţional ar trebui să se întîmple diferit, de la elev la elev.

De aici încep problemele: cum se face o şcoală privată?

Avem mai întîi construcţia şi apoi proiectul care trebuie implementat în acea construcţie. Construcţia are particularităţile ei: în momentul cînd cineva se gîndeşte să facă o şcoală, trebuie să lucreze după anumite standarde, după anumite tipare. Părerea mea este că vremea şcolilor în vile închiriate (sau în spaţii care nu sînt special concepute pentru educaţie) n-o să mai dureze mult timp. Activitatea de acolo nu se poate desfăşura la capacitate maximă. Construcţia poate avea micile ei complexităţi: cît de mare este, ce trebuie să cuprindă... Dar provocarea cea mai mare este cînd trebuie să îndeplineşti condiţiile puse de autorităţi pentru a putea funcţiona ca şcoală: mă refer la tot cîrdul de autorizaţii şi acreditări şi avize. Sînt foarte multe instituţii implicate, şi atunci tot procesul e stufos şi birocratic şi ia foarte mult timp. Trebuie să mărturisesc însă că, în cadrul sistemului, am întîlnit foarte mulţi oameni grozavi, care mi-au dat mult ajutor. Nu mă aşteptam să găsesc o asemenea deschidere şi m-am bucurat foarte tare să văd că avem adevăraţi profesionişti care, în faţa unui proiect, sînt încîntaţi şi vor să ajute. Primele autorizaţii sînt cele pentru clădire, acordate de diverse ministere – de pildă, autorizaţia acordată de Ministerul Sănătăţii. Dacă există şi un cabinet medical, trebuie o autorizaţie specială. Dacă există şi cantină, trebuie o altă autorizaţie specială, iar dacă e şi bucătărie – încă o autorizaţie specială. Pentru fiecare, trebuie făcut un dosar foarte voluminos, cu hîrtii care, cred, vor sta undeva într-o arhivă (încă nu se foloseşte sistemul electronic, trebuie hîrtii cu cît mai multe semnături şi ştampile). Apoi, autorizaţia de la Pompieri – pentru că în clădirea aceea vor veni copii, deci trebuie îndeplinite toate standardele privind incendiile, rezistenţa la efracţie etc. Asta înseamnă un sistem de detecţie, un sistem antiincendiu şi altele: pereţii sînt rezistenţi la foc, profilurile geamurilor sînt rezistente la foc timp de 150 de minute, pardoseala şi uşile respectă anumite normative ş.a.m.d.

Mă întreb cîte şcoli de stat îndeplinesc aceste criterii şi sînt construite din materiale rezistente la incendii... Dar, din partea cealaltă, făcînd pe avocatul diavolului, cred că pe bună dreptate statul cere asemenea standarde, dat fiind că în clădire vor învăţa copii...

Sînt de acord că aşa trebuie. Principiul de bază este corect şi trebuie îndeplinit de toată lumea. Pe de altă parte, toate aceste reguli sînt incluse în nişte acte normative vechi. De exemplu, cele care ţin de construcţie: ca să faci o clădire la standardele din 2014, cu materialele performante de acum, trebuie să te raportezi la un normativ din anii '60 sau '70, care n-a mai fost actualizat. Aici intervine ruptura între ceea ce doreşte să facă un constructor de şcoală şi ceea ce există în normative. De multe ori, încîncînd să îndeplineşti ce scrie în normative, îţi dai seama că e absurd, paradoxal sau imposibil. E o muncă foarte asiduă cu arhitectul, proiectantul şi constructorul, pentru a vedea cum se pot respecta normativele de acum cîteva zeci de ani, dar păstrînd în acelaşi timp nişte standarde de calitate.

Statul, aşadar, e dator să ceară respectarea condiţiilor şi standardelor. Dar statul dă ceva? Îi oferă ceva privatului care investeşte într-o şcoală?

Cu părere de rău, trebuie să spun că nu prea. În Legea Educaţiei se prevede posibilitatea finanţării elevului (sau, mai bine zis, posibilitatea de a aloca o parte din fondurile necesare educării elevului). Din păcate, acest principiu este regîndit la nivelul autorităţilor: finanţarea nu urmează elevul, ci urmează şcoala. Ceea ce e o discriminare, căci un elev poate fi foarte bun şi la stat, şi la privat. Există şcoli private care au deja rezultate excepţionale: de ce un elev de la aceste şcoli private nu ar beneficia de acelaşi tratament ca elevii de la şcolile publice? E doar un exemplu.

Ar trebui, aşadar, ca statul să finanţeze, într-o formă sau alta, şcolile private?

Nu vorbim despre finanţarea taxelor şcolare, ci de alte posibile forme: este vorba despre o sumă care merge după elev şi care poate fi investită în resurse educaţionale, în materiale sau în altceva. Ca principiu, ideea a fost bună la început, dar pe parcurs s-a pierdut...

În alte ţări europene, statul susţine, în diverse forme, învăţămîntul privat. Credeţi că la noi s-ar putea pune problema?

În principiu, da. Pentru că şcolile private fac parte din acelaşi sistem educaţional, chiar dacă ele au fost iniţiate de o persoană. Înţeleg că sistemul public are mai mare nevoie de investiţii, de resurse educaţionale şi de alte lucruri. Dar a face diferenţa în acest fel – şcolile private de o parte, şcolile publice de altă parte – nu este tocmai corect. Pentru că toţi avem acelaşi scop: educarea copiilor şi pregătirea lor pentru un loc în societate.

Vi se poate răspunde că şcolile private au taxe, sînt pentru oamenii care şi permit asta, iar dacă cineva a decis să investească într-o „afacere“ educaţională e treaba lui...

Eu nu văd şcoala privată ca pe o afacere. Şi nu cred nici că şcolile private sînt doar pentru oamenii bogaţi. Pe parcursul perioadei de înscriere la Şcoala Aletheea, am primit vizitele foarte multor părinţi cu venituri medii, care erau dezamăgiţi de sistemul de stat şi au fost deschişi, ne-au spus că preferă o şcoală mai bună (chiar dacă mai scumpă), în care ştiu că pentru copiii lor va exista un tip de educaţie pe care nu îl pot avea într-o şcoală publică. Este vorba, aşadar, despre părinţi care şi-au dat seama că educaţia e o investiţie, nu o cheltuială.

Şi ce oferă în plus şcoala dumneavoastră?

În primul rînd, spaţiul este foarte important. Clădirea trebuie să fie „fluidă“, să asigure o circulaţie uşoară în interior şi să fie plăcută, prietenoasă: să ofere şi micile unghere în care copiii se pot ascunde pentru a schimba un bileţel sau pentru a-i spune un secret prietenei ori prietenului. Spaţiul este generos, săli de clasă mari, laboratoare, spaţii pentru sporturi (e singura şcoală din Bucureşti care are sală de sport acoperită, cu terenuri de dimensiuni oficiale pentru baschet, volei şi tenis). Apoi, numărul de copii în clasă este redus, spre deosebire de cel din şcolile publice, unde numărul de copii în clasă creşte de la an la an. Sînt maximum 16 copii în clasă, în ciclul primar, şi maximum 18 în cel gimnazial. Prin urmare, profesorul are mult mai mult timp să se ocupe de fiecare. Programa însă este aceeaşi. Am pornit cu gîndul unei şcoli private româneşti – nu pentru că aş fi naţionalistă, ci pentru că părerea mea este că sistemul românesc este bun. Cred că oferă multe beneficii pentru cei care ştiu să le pună în practică. Nu sînt specialistă, dar datorită cercului de profesori pe care i-am strîns în jurul proiectului am aflat că, de pildă, programa noastră şcolară este bună, bine structurată; problema e punerea în practică, unde sistemul public e defectuos. Am plecat la drum cu programa naţională, la care adăugăm un program de opţionale, cluburi şi parteneriate pe care le avem cu muzee, ateliere, ONG-uri şi altele. Sînt multe instituţii implicate în educaţie, chiar dacă unele sînt puţin cunoscute. Avem parteneriate cu asociaţii care au programe de arhitectură, de origami, de arte, de mediu şi altele. Sînt o mulţime. Multe dintre ele au venit spre noi şi am stabilit parteneriate pentru următorii ani.

Dar şi în învăţămîntul public funcţionează asemenea parteneriate cu ONG-uri.

Aşa este. N-aş putea să spun de ce ele nu pătrund într-o măsură mai mare în sistemul public. Dar sînt o fire optimistă: cred că în următorii 5-10 ani lucrurile se vor schimba. Trebuie să „scoatem un pic nasul afară“ cu toţii – şi profesorii, şi părinţii, şi Ministerul... Izolarea în care ne complacem nu e bună. Trebuie să învăţăm să ne adaptăm, să ne îndreptăm spre copii, să vedem care sînt nevoile lor şi să importăm ceea ce le trebuie copiilor. Dinspre părinţi vine o presiune foarte mare în privinţa felului în care se face educaţia. Cred că e nevoie şi de o educare a părinţilor. Ar fi interesant şi un program de consiliere vocaţională în care să fie incluşi şi părinţii: pe măsură ce trec anii de şcoală, copilul îşi şlefuieşte anumite talente, îşi descoperă anumite calităţi. Dacă nu există o deschidere şi din partea părinţilor, copilul va face o meserie care nu-i va plăcea. La noi, cînd vin să se înscrie, copiii completează un chestionar împreună cu părinţii şi bifează ce activităţi le-ar plăcea (în afară de cursurile obligatorii): sporturi, arte şi altele. Copilul are posibilitatea de a se orienta către ce crede că i s-ar potrivi cel mai mult. Programa e destul de încărcată, dar problema este cum se aplică şi cum ajunge profesorul să-l facă pe elev – aşa cum cere Ministerul – să aibă anumite competenţe: poate folosi manuale (sau nu), poate face orele în aer liber, poate folosi alte resurse şi materiale didactice – depinde numai de profesor. La Şcoala Aletheea, echipa de profesori e foarte bună, am selectat oameni din toată ţara, am făcut sesiuni de *training* împreună, unii sînt şi autori de manuale. Aşa încît am încredere că voi reuşi ceea ce mi-am dorit: o şcoală în care educaţia se va face personalizat, pornind de la nevoile copiilor, de la individualitatea fiecăruia.

„Mi-am dorit, pentru fiul meu, un sistem care să pună în valoare personalitatea lui.“

Fragmente dintr-un interviu mai amplu, care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.

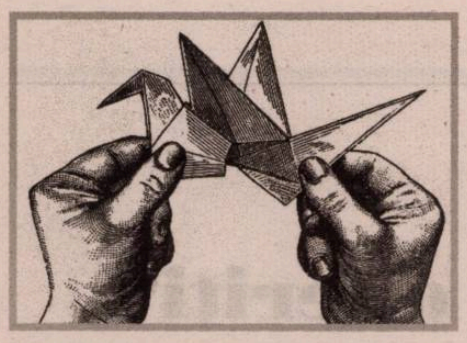

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Eminescu e mate-info, Eliade e sportiv

Ca de fiecare dată, admiterea la licee şi bacul creează o întreagă isterie naţională. Nu e an în care printre subiectele de examen să nu apară cel puţin un punct controversat care să devină apoi subiect de ştiri şi contestaţii. Se cer demisii, se iese în stradă etc.

Dincolo de examen însă, alegerea liceului pare o operaţiune existenţială. Printre elevi şi părinţi circulă diverse zvonuri despre fiecare: unul ar fi „de fiţe“, pentru odrasle de bogătani, altul ar fi numai pentru olimpicii obsedaţi de şcoală, dintr-un al treilea n-ai avea scăpare fără droguri iar un altul e vestit pentru cei cărora le place alcoolul.

Pînă una-alta însă, studiind lista liceelor din Bucureşti, altceva te poate frapa, în primul rînd. E de înţeles că unele dintre ele au un nume şi o tradiţie foarte veche. Şi dacă pe vremuri au apucat să fie botezate cu numele vreunui domnitor, ca Mihai Viteazul (Mishu – cum îi zic elevii) sau Matei Basarab, ori al vreunui mare formator sau reformator de şcoală, ca Gheorghe Lazăr sau Spiru Haret, e normal să rămînă aşa, indiferent de profilul pe care-l au.

Nu e o nenorocire nici dacă, să zicem, la Colegiul Naţional „I.L. Caragiale“ (că tot e şi patronul spiritual al *Dilemei vechi),* numărul de clase de filologie e egal cu cel de clase de matematică-informatică.

Ceva mai curios pare însă cînd afli că la Colegiul Naţional „Mihai Eminescu“ se face mai multă matematică-informatică decît filologie. Ba, există acolo şi o clasă de ştiinţe ale naturii (fireşte: lacul, teiul, luna). În fond, şi la „Ion Creangă“, dincolo de omniprezenta mate-info şi de filologie, există şi o clasă de ştiinţe ale naturii. La „Nichita Stănescu“, în schimb, filologia nu face parte din profil. Acolo sînt doar clase de ştiinţe sociale şi mate-info.

Ca dovadă că aiureala tinde să devină regulă, „A.D. Xenopol“ este un colegiu economic cu un subprofil de turism şi alimentaţie. Aşa aflăm că renumitul istoric s-a ocupat puţin şi de economie. Dar, de-a lungul timpului, liceul s-a mai numit şi Şcoala Comercială „Marele Voievod Mihai“ sau Liceul Comercial „Regele Mihai I“. Astăzi, „Mihai I“ este numele Colegiului Tehnic Feroviar, iar clase de ştiinţe sociale, adică unde se face multă istorie, pot fi găsite, de exemplu, la un liceu ce poartă numele unui celebru cercetător în medicină: Victor Babeş. O clasă de ştiinţe sociale se poate găsi şi la „Dimitrie Gusti“, nimic în neregulă aici, dar „Dimitrie Gusti“ are alte patru clase de mecanică, profilul său general fiind tehnologic. Pe de altă parte, turism şi alimentaţie ca la „Xenopol“ se poate învăţa şi la Colegiul Tehnic numit „Mihai Bravu“.

Liceele de muzică se numesc, slavă Domnului, „George Enescu“ sau „Dinu Lipatti“. Şi liceul de arte plastice se cheamă „Nicolae Tonitza“, ceea ce e perfect justificat. În schimb, Theodor Pallady dă numele unui liceu tehnologic de cartier. Tot tehnologic e şi liceul care poartă numele lui Constantin Brâncuşi, dar aici să zicem că s-ar mai putea face unele asocieri (care s-au mai făcut). „Gheorghe Asachi“ e de asemenea un colegiu tehnic, cu clase de industrie textilă şi pielărie. Şi „Iuliu Maniu“ e colegiu tehnic, la fel ca „Mircea cel Bătrîn“ şi „Carol I“, în vreme ce la „Tudor Vianu“ toate clasele sînt de matematică-informatică.

„Emil Racoviţă“ e liceu de sport. Evident... ca să fi fost explorator, trebuie să fi avut un profil sportiv. Cu toate astea, mai există în Bucureşti un liceu care se revendică drept unicul „cu program sportiv“. Se numeşte „Mircea Eliade“. Are clase de fotbal, tenis, volei, judo şi lupte...

Liceul „I.L. Caragiale“

ready made

„847 Fevruarie, s'au împuşcat singur Ioan Zefhari şi l-au îngropat la o vie, Dumnezeu să-l ierte şi să-l miluiască. Unii zic că s'au împuşcat din pricina traiului rău cu nevasta, alţii zic pentru căci domnul l-au certat şi l-au îndatorat să dea socoteală de 18 mii galbeni avere a lui Romanitu, după cererea surori lui Romanitu. Ucidere însă grozavă ş'au făcut, căci puşca cu două ţevi cu câte două gloanţe şi trei cum zic, scoasă din pat, au băgat în sobă ţăvile ca să ia foc amândouă şi gura lor în gura lui şi aşa i s'au făcut capul praf. Tare omu în nebunie şi fără frică de Dumnezeu şi milă de dânsul.“

Însemnările Androneştilor,
publicate cu un studiu introductiv
de Ilie Corfus, 1947

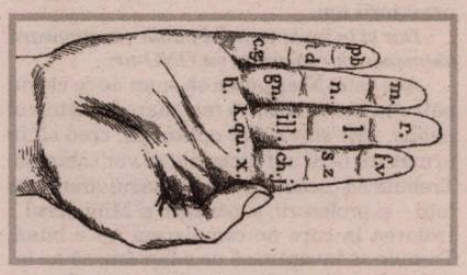

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

O cină în familie

Se povesteşte, în blocul unde locuiesc, că domnul Nicoară Marmalache, un locatar veteran de la scara B, a fost foarte bucuros de Paşti, cînd fiul lui, Bogdănel, a revenit acasă din Anglia, pentru o scurtă vacanţă, după ani îndelungaţi de absenţă. Şi-a adus cu el şi nevasta britanică, pe care părinţii nu o cunoscuseră încă. Veselie mare, bătrînul Marmalache a deschis damigeana cu vin roşu Puterea Ursului, expediată de fratele lui, Alimoş, de la Răducăneni-Iaşi. Nora lui Marmalache nu înţelegea o iotă în română, dar Bogdănel traducea totul cu multă atenţie. Belinda, cum o chema pe tînăra doamnă, privise iniţial vinul cu circumspecţie. Totuşi, la îndemnul soţului (înţelesese şi Nea Nicoară, din acest îndemn, cuvîntul „natural“ – pronunţat, e drept, cam ciudat de Bogdănel, cu „ci“ în loc de „t“), sorbise, la rîndul ei, cu încredere. De fapt, aici exista o mică problemă, pe care bătrînul avea să o priceapă ceva mai bine în orele următoare ale vizitei noii familii româno-engleze. Bogdănel şi Belinda practicau un stil de viaţă sănătos, nu mîncau şi nu beau orice. Erau ceea ce se numeşte astăzi *raw-vegans*. Consumau, carevasăzică, doar legume crude (netrecute prin foc). Pe lîngă apă, îşi permiteau şi vin roşu, dar, obligatoriu, ecologic, din viţă-de-vie netratată chimic.

Auzind toate acestea, Nicoară Marmalache rămase stupefiat. Observase el o paloare la băiatul său, însă crezuse că ar fi fost cauzată de prea multă muncă printre străini. „Păi, bine, tăticule, şi ce facem acum cu atîta mîncare pregătită de biata mă-ta? A învelit sute de sarmale, a vopsit ouă, a frămîntat cozonaci şi pască, a copt plăcinte. Eu am fript un miel întreg. Ţi-am preparat şi stufat, şi ciorbă. Îţi plăceau la nebunie cînd erai mic.“ „Ştiu, Tătăică [acesta era apelativul familial al lui Nea Nicoară], dar nu mai pot să mă întorc din drum. Belinda m-ar omorî şi, oricum, aşa e bine pentru sănătate, ar trebui să încercaţi şi voi...“ „Apăi, nu ştiu, tătice!“ spuse bătrînul îngîndurat. Apoi adăugă, uşor îngrijorat, de parcă ar fi descoperit un obstacol de netrecut: „Şi voi ce o să mîncaţi diseară? N-avem deloc mîncare de *văgăună* ori cum ai spus că-i zice!“ „Nu te agita!“ răspunse Bogdănel. Merg cu Belinda la supermarket şi aduc tot ce ne trebuie. Gătim şi, în scurtă vreme, vom avea mai multe feluri *raw-vegane*. Ai să vezi că or să-ţi priască şi dumitale.“ Într-adevăr, înserarea din Sîmbăta Mare găsi familia Marmalache cu diverse soiuri de mîncare neobişnuită, gata să fie servite. Celor tradiţionale româneşti, păstrate cu gijă de doamna Marmalache în frigider şi balcon, li se adăugară nişte specialităţi exotice (pentru seniori): „salată de icre“ din seminţe înmuiate în apă, transformate în pastă şi amestecate cu ceapă, „friptură“ din soia marinată în oţet, „supă rece“ din legume zdrobite, „salate“ nenumărate, „cartofi natur“ (cruzi adică, tăvăliţi prin seminţe de in) etc.

Tamara Marmalache, blajina mamă a lui Bogdănel, se bucură cumva de întorsătura situaţiei. Toată Săptămîna Mare se temuse că, la venirea băiatului, nu se va mai posti în casă, şi bărbaţii se vor înfrupta înainte de Înviere, asemenea păgînilor. În noul context, îşi dădu seama că ar putea specula bizareria în favoarea sa. Lăsă aşadar friptanele şi sarmalele la locurile lor, invitîndu-i pe toţi, inclusiv pe hămesitul de bărbatu-său, să mănînce din bucatele Belindei. Nu-i conveni că

„Uăi, îmi bag picioarele în miei şi porci!
De acum sînt rău-văgăun!“

Tătăică aduse la masă ditamai damigeana de Puterea Ursului, ca „acompaniament“, dar undeva trebui să mai lase şi de la ea. Bine că nu mînca de dulce Flămînzilă pînă la miezul nopţii (toată săptămîna o boscorodise că-i dă iască în loc de mîncare)! De altfel, vinul era foarte apreciat, atît de Bogdănel, cît şi de Belinda, care nu refuzau *refill*-urile consecvente ale lui Nea Nicoară. Belinda gîlgîia sistematic din pahar, clătindu-şi toată gura cu lichidul roşu-vîscos, după care remarca satisfăcută: *„This is very good, Boănel [Bogdănel* nu-i prea ieşea]! *Really natural!“* Damigeana ajunsese aproape de fund pe la 10 seara. Deodată, lucrurile începură să degenereze, atmosfera caldă, de familie, colorîndu-se pitoresc... Bătrînul Marmalache se dezbrăcase în maiou şi îşi încorda muşchii scofîlciţi: „E-eu te-am fă-făcut, bă-băieţelul lu' ta-tata şi azi, uite, a-ai ajuns ditamai *rău-văgăunul!“* Bogdănel privea în gol, cu pupilele golite de orice scînteiere. Părea că ar vrea să răspundă, însă buzele clefăiau aritmic, fără a produce vreun sunet inteligibil. Belinda, în schimb, arătă brusc o expresie stupefiată a feţei şi mormăi şocată: *„Wh-what th-the fu-fuck is go-going on?“* După care, încrucişînd ochii, se prăbuşi inertă pe canapea. Nimeni nu-i zisese că Puterea Ursului de Răducăneni are în jur de 17-18 grade şi nu 8-9, precum vinurile ecologice din Marele Albion. Nu se dădu totuşi mare atenţie leşinului Belindei. Tătăică, vioi, aidoma unui cintezoi, de la icrele din seminţe înmuiate în apă, ţîşni în balcon, zbierînd din adîncul fiinţei: „Uăi, îmi bag picioarele în miei şi porci! De acum sînt *rău-văgăun,* uăi, *rău-văgăun!“* Pentru a fi mai convingător, înşfăcă o sarma din oala pusă de soţia lui la răcoare şi o azvîrli, cu dexteritatea unui jucător american de baseball, pînă în zidul frontal al liceului de pe partea cealaltă a străzii.

Doamna Marmalache se cruci resemnată şi rosti cu tristeţe: „Doamne, iartă-l! Doamne, iartă-l!“ Ulterior, ieşi amărîtă pe uşa apartamentului, grăbindu-se la slujba de Înviere. Se ducea să aprindă o făclie de Paşti.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Daniel I. IANCU

Cînd îl mai sărbătorim pe Iancu?

Anul acesta se împlineşte, se pare, o cifră rotundă de la naşterea lui Avram Iancu. 190 de ani – spun unii. Alţii ar zice că doar 186, dar asta e altă poveste care aruncă perdele de fum în jurul naşterii sale. Cifra oficială rămîne, totuşi, 1824, chiar dacă istoricul Ştefan Pascu, la centenarul morţii „crăişorului", în 1972 (vezi Şt. Pascu, *Avram Iancu*, Meridiane, Cluj-Napoca, 1972, p. 22), lansa pe piaţă ipoteza unui incredibil an 1828! Incredibil datorită faptului că, dacă ar fi adevărată, românii ar trebui să-i ridice şi mai multe statui decît pînă acum lui Avram Iancu. Şi să denumească şi mai multe străzi, pieţe ori locuri cu numele lui.

Căci nu e puţin lucru ca la 20 de ani neîmpliniţi să conduci armate de moţi prin munţi, să te lupţi cu unul precum Kossuth, să discuţi cu împăratul ditamai imperiului, ca să nu mai punem la socoteală faptul că matricolele şcolare confirmă faptul că Avram Iancu terminase deja pînă la acea vîrstă o facultate la Cluj şi începuse stagiul de „cancelist" într-un oraş ca Tîrgu-Mureş, după ce, în prealabil, a abandonat încercarea de a fi funcţionar public la tezaurariatul ţării din Sibiu (vezi Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, pp. 33-37).

Dar să revenim la data naşterii, căci cea a morţii se cunoaşte. Deci, cînd îl mai sărbătorim pe Avram Iancu? Răspunsul pare simplu, căci e consemnat în cărţi şi are un precedent: serbările Centenarului din 1924. Inclusiv reputatul istoric dr. Gelu Neamţu, de la Institutul de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca al Academiei Române o spune: „În lumina celor constatate *(fără a avea un document oficial* [sublinierile aparţin dr. G.N.]) de lucrările citate anterior, nu este greşit dacă ziua de

naştere a lui Avram Iancu va fi sărbătorită în *28 august* sau *30 august*, considerînd că pentru această dată pledează precedentul Centenarului din 1924" (vezi Gelu Neamţu, *Avram Iancu. Mit, realitate, simbol*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2012, p. 15).

Prin urmare – sfîrşit de august, deoarece aşa au stabilit, la 1 iulie 1924, participanţii la şedinţa prezidată de rege, la Palatul Regal. Mulţi consideră că data de 24 iunie, stabilită ulterior, în vremea comunismului, e doar o făcătură, o lovitură arbitrar dată istoriei de către reprezentanţii unui regim (autointitulat al democraţiei populare) în contra altui regim (al burgheziei, mai mult sau mai puţin autointitulate). Prin urmare, istoricul clujean consideră că se poate relua tradiţia Centenarului, mai ales că printre organizatori s-a numărat, acum o sută de ani, şi Ioan Lupaş. Iar despre Lupaş chiar nu mai trebuie să dau note...

Istoricii nu prea ţin cont de mărturiile celor care fac istoria.

Ceea ce aş vrea eu să întreb, mai mult sau mai puţin retoric, este următorul lucru: de ce nu se ţine cont de „unica referire credibilă a datei de naştere" a lui Avram Iancu, care „a fost mărturisirea sa că s-a născut la «vremea cireşelor»"? (vezi Gelu Neamţu, op. cit., p. 14). Din păcate, istoricii nu prea ţin cont de mărturiile celor care fac istoria şi unii susţin „unanim", pe baza unor şuete de oraş, că în Apuseni cireşele se coc mai tîrziu. Adică nu mai – iunie – început de iulie, ci de-a dreptul iulie – august!

Nu vreau să schimb istoria. Doar vreau să fac o menţiune. Pe 22 iunie 2013, am fost pe Găina. Muntele Găina, deasupra Vidrei, locul de baştină al lui Iancu. Sub munte, livezi întregi de cireşi, pe gătate. Adică de-a dreptul coapte. Am fotografii-document. Nici urmă de sîmburi de cireşe nu cred că mai găseai pe 28 august, ca să nu zic de 30 august. Deci vremea cireşelor e la sfîrşit de iunie, în Apusenii aceia, pentru soiul comun de cireşe care se găsesc prin partea locului.

Întrebările rămîn totuşi: cînd facem chef pentru Avram Iancu? Pe 24 iunie sau 28 august? De ce o dată, şi nu alta? Eu înclin să votez pentru prima, din următorul motiv: dacă tot se fac cireşele în iunie... şi dacă tot pe 24 iunie e sărbătoare, că-s nişte Sînzîiene... şi dacă tot atunci, pe vremea cireşelor şi a Sînzîienelor, cîndva, s-a ivit pe lume Avrămuţ, după propria lui declaraţie... *No, hai* să punem data cînd trebuie!

***Daniel I. Iancu** este muzeograf, dr. în istorie la Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva.*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

De ce nu avem meseriași?

Simeon Marcovici, profesorul bun la toate în prima noastră modernitate, face o analiză foarte pertinentă asupra clasei noastre de mijloc, pe care o căutăm cu atîta îndîrjire, fără să o aflăm. Filozof și profesor de matematică la Colegiul „Sfîntul Sava" din București, Simeon Marcovici tipărește la 1839, în tipografia pitarului Constandin Pencovici, *Datoriile omului creștin, întemeiate pe învățăturile Sfintei Scripturi*. Manualul se adresează meșterului, adică celui care, prin profesarea unei meserii, acumulează nu numai experință, ci și un capital educativ. Chiar dacă se ocupă în tratatul său și de definirea plugarului și a bogatului, nu acestora li se adresează, primii fiind prea ascunși în dobitocie, ceilalți – înclinați spre moliciune, dat fiind lenevirea indusă de bogăție. Iată ce spune: „Lucrul cîmpului și îngrijirea turmelor nu cer aceiași putere de înțelegere și aceiași iscusință ca meșteșugurile. Mulți ani sînt trebuincioși ca să învețe cineva un meșteșug. Printr-aceasta, meșterul se află cu o treaptă mai sus decît plugarul sau păstorul. Deprinderea cea necontenită a înțelegerii lui și sporirea stării sale ajută foarte mult a-i face năravurile mai dulci." Accesul la resurse este cel care îl califică pe acest meșter la cunoașterea și însușirea unei ferice desfătări domestice. După Marcovici, meșterul, cu sensul de posesorul unei profesii, se află pe treapta de mijloc între „prostimea țăranului" și „covîrșitoarea delicatețe a bogaților". Are deja o oarecare instrucție care să-i permită să se detașeze de prostimea prostimii (sensul aici fiind și de mulțime, și de neștiință), dar nu are bogății nemăsurate care să-l arunce în risipa inutilă, în „desfătări și moliciune". Între „sărăcie și prisos", meșterul reprezintă „treapta cea adevărată a Statului, aflîndu-se ferită de grosimea țărănească și de relele năravuri ale trîndavei bogății", singura categorie care poate da „pilde de virtute, de curățenie de suflet, de sîrguință și de iubire de patrie". Chiar Iisus Cristos și-a recrutat ucenicii din rîndurile acestei tagme – crede Marcovici, dînd exemplu pe Petru pescarul, Luca doctorul, Pavel meșterul de corturi.

Posesorul unei profesii

Societatea românească avea – are încă – neapărată nevoie de această valorificare socială și economică, pentru că ceea ce urmează nu este deloc încurajator. Marcovici constată că cel mai mare vrăjmaș al meșterului, adică al celui care ar trebui să formeze clasa de mijloc, este el însuși. Prin disprețul arătat meseriei pe care o practică, meșterul ajunge să se devoreze singur. „În vremea de acum", scrie Marcovici, „meșterii stăpîniți de nesocotință, și de rele chibzuiri... pe de o parte doresc să facă stare mare, și pe de alta disprețuiesc mijlocul de a o dobîndi, adică cumpătarea și dragostea muncii." Adică se doresc galantomi fără a avea resursele necesare galantomiei: „Fără a fi bogați voiesc a să lua după cei bogați, caută strălucire în mobile, lucsul în haine, felurirea și supțierea gustului în mîncări și petreceri cheltuitoare." Or, cînd îți dorești atît de multe, nu poți decît să trișezi, sărind peste etapele ostenelii benefice: „încep a vinde marfa lor cu preț mare" și, repede „cumpărătorii îi părăsesc"; mai apoi „scot marfă rea ca să o dea mai ieftin", dar „cumpărătorii nu mai iau"; pentru ca obsesia îmbogățirii să îi arunce în „înșelătorii" și „vicleșuguri" atingătoare de reputații.

Meșterii buni și cumpătați nu fac pui – mai spune Marcovici. Copiii și nepoții fug cu dispreț de meseria părinților, visînd la fantasmagoria grandorilor: „Fiii și strănepoții meșterilor au îmbrățișat mîndria și lucsul în locul cumpătării și a înțelepciunii părinților lor. Să rușinează de meseria lor, și o părăsesc ca să caute alta mai strălucitoare." Prima greșeală în transmiterea profesiei este înfăptuită chiar de către părinți, care vizează la „o soartă mai norocită" pentru copiii lor, împingîndu-i să „învețe științe", asta după ce i-au răsfățat, lăsîndu-i „să petreacă o viață înlesnită întru toate". La fel de greșit se acționează și în cazul fetelor, „împodobite" cu „învățături de joc, de zugrăvie și de muzică", cu lecturi „plăcute și de petrecere", care le vor transforma în doamne de companie și nicidecum în soții eficiente.

Simeon Marcovici crede că nu goana după mărirea științei și rangul dregătoriei ar trebui să-l motiveze pe meșter, ci munca cinstită. „Meseria nu cinstește pe om, ci omul trebuie să cinstească meseria sa" – sună sentința modernului Marcovici. Și încheie cu: „Fericirea nu spînzură de felul meseriei, ci de acela care o unelțește, că, fără cumpătare, fără sîrguință, fără cunoștințele cele trebuincioase despre meseria sa, omul este totdeauna chinuit de ticăloșie, și nici într-o parte nu poate scăpa de trebuință."

Tocmai alegem viitorul copiilor noștri. Vom avea oare înțelepciunea de a-i îndrepta către o cinstită meserie, sau îi vom arunca în nefericirea studiilor inutile?

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

4 iulie 1776

„Noi considerăm adevăruri evidente prin sine că toți oamenii au fost creați egali, că sînt înzestrați de creatorul lor cu anumite drepturi inalienabile, că printre acestea se numără viața, libertatea și căutarea fericirii. Că, pentru a garanta aceste drepturi, oamenii au instituit guverne, a căror justă autoritate derivă din consimțămîntul celor guvernați. Că ori de cîte ori o formă de guvernare devine o primejdie pentru aceste scopuri, este dreptul poporului să o schimbe sau să o abroge, instituind un nou guvern, bazat pe acele principii și organizat în acele forme care-i vor părea mai potrivite pentru a-i garanta siguranța și fericirea. Prudența, e drept, ne spune că guvernele de mult statornicite nu trebuie schimbate pentru motive neînsemnate și efemere; iar experiența ne-a arătat că oamenii sînt mai dispuși să sufere un rău tolerabil, decît să-l îndrepte, abrogînd formele de guvernare cu care s-au obișnuit. Dar cînd un lung șir de abuzuri și încălcări ale drepturilor, toate urmărind invariabil același scop, pun în evidență planul pentru a-i supune sub un despotism absolut, este dreptul lor, este datoria lor să răstoarne un asemenea guvern și să se îngrijească de noi garanți ai securității lor viitoare.

De aici suferința răbdătoare a acestor colonii, și tot de aici, acum, necesitatea care le obligă să schimbe vechiul lor sistem de guvernămînt. Istoria actualului rege al Marii Britanii este un șir de repetate nedreptăți și abuzuri, toate avînd ca obiect direct statornicirea unei tiranii absolute asupra acestor state. Spre a dovedi aceasta, supunem faptele judecății lumii imparțiale..."

Thomas Jefferson – *Declarația de independență a Statelor Unite ale Americii* (fragment); în *Secolul 20*, nr. 4-5-6/1986

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

„Țiganizarea"

În ultimele zile, de la izbucnirea scandalului în care este implicat fratele șefului statului, termenii „rom/romi" au dispărut aproape cu desăvîrșire, lăsînd loc unui entuziasm general al revenirii termenilor „țigan/țigani". Printr-un mecanism psihologic simplu, ideea împărtășită de majoritate pare să fie că „mai rău decît atît nu se poate; mafia țigănească a ajuns în văzul lumii acum, la vîrful statului." Lehamitea și frustrarea ating cote de cod roșu, acuzele vin în valuri, iar atmosfera generală conține în subtext convingerea că, aici, totul e pierdut, nu se mai poate face nimic, fatalitatea care ne însoțește din zorii *descălecatului* nu va dispărea niciodată, merităm să fim de rîsul lumii și să viețuim la periferia umbroasă și insalubră a lumii civilizate.

E drept, la noi, „rom/romi" nu s-au bucurat niciodată de o prea mare popularitate. Pentru mulți, cuvintele astea nu desemnează decît niște entități pur teoretice și profund gratuite, la care trimit terminologia „ridicolă" a corectitudinii politice și „limba de lemn a stufoaselor și ineficientelor documente europene, complet desprinse de realitate". Dincolo de reculul oarecum firesc de la impunerea unui anumit fel de a vorbi despre ceva sau cineva, aici e vorba și de impresia multora că „rom" se suprapune devastator peste „român", distrugînd iremediabil o „imagine" – altminteri, profund iluzorie și deseori izvorîtă din mici sau mari crize de delir patriotic – a unui popor „care revine la familia lui europeană". Ei bine, mulți dintre noi cred că nu revenim la familia asta pentru că „țiganii" ne strică imaginea și „lumea îi confundă cu noi". Mai mult, ideea de „țiganizare" e extrem de răspîndită, ea articulîndu-se în zona exprimării fricii profunde că „ei" ne-au contaminat – prin manele, comportament antisocial, idealizare a hoției, obscenitate publică, agresivitate, respingerea ideilor de igienă și salubritate – transformîndu-ne în ceva ce noi nu sîntem, sub nici o formă.

Dar cei care cred cu atîta ardoare în faptul că sursa neîmplinirilor noastre e „țiganizarea" nu fac decît să-și disprețuiască profund, fără s-o spună, propriii compatrioți de origine etnică „albă", „sănătoasă". E un soi de acceptare a faptului că o minoritate, considerată periferică și rudimentară, a reușit o performanță colosală, influențînd determinant o majoritate venită din adîncul istoriei culturale a lumii europene civilizate. Cu alte cuvinte, „țiganii" au reușit ceea ce nu le-a ieșit, vreme de secole, „hoardelor invadatoare care au pîrjolit în valuri aceste meleaguri de legendă, pe care viețuiește un popor călit într-o istorie zbuciumată și, deseori, nedreaptă."

Revenirea entuziastă, din zilele astea, la „țigan/țigani" e, dincolo de o satisfacție a răbufnirii resentimentului, un soi de răzbunare inconștientă asupra celor care se fac vinovați de eșecurile majorității. Aici totul e extrem de vag, de cețos și de încîlcit. Pentru că, oricît am căuta, oricît am da-o pe „istorie nedreaptă", poziție geografică „la zona de contact a marilor puteri", avuții furate, lipsă de șansă, ajungem și la fundul sacului unde, de cele mai multe ori, ne descoperim, pînă la urmă, tot pe noi înșine. Și tot înconjurați de „fatalitatea" care ne-a însoțit din zorii istoriei și pînă acum. E momentul în care ne acuzăm pe noi înșine de lașitate, lene, gust etern pentru hoție, indiferență față de norme igienice elementare – vezi realitatea zdrobitoare a veceului din fundul curții –, lipsă de caracter și continuă trădare a partenerilor și a aliaților. Un mecanism elementar de apărare ne îndreaptă imediat spre pararea acestui gînd venit din străfunduri. Și, deși recunoaștem, uneori în gura mare, că „țigăneala" face parte din noi, trebuie să găsim un vinovat în imediata apropiere – „țiganii" care ne-au contaminat.

Evident, orice minoritate – indiferent de natura ei! – își creează o rețea, mai mult sau mai puțin ocultă, de presiune la adresa majorității. E un mecanism firesc. Dar nu în asta constă totul. Cînd chemi Poliția – pentru că „țiganii" au blocat strada cu corturile și mesele de la o nuntă, făcînd o hărmălaie de nedescris, sau pentru că „țiganii" fac petrecere în bloc sau la casa de alături și muzica urlă apocaliptic pînă în zorii zilei, cînd începe bătaia și se lasă cu cuțite, săbii și pistoale – iar oamenii legii sînt neputincioși în fața „acestor elemente certate cu legea", nu e un triumf al „mafiei țigănești", ci un eșec dur al tuturor cetățenilor unei țări. Există, în modul cel mai natural – dincolo de nedreptate și discriminare – și o presiune simbolică a majorității asupra oricărei minorități. Presiunea asta nu conține tocmai valorile pe care le evocăm zilnic și le deplîngem absența cronică.

Noi înșine nu acceptăm ideea contemporană de justiție. Dar cerem „pușcărie" după cît ne e de antipatic cineva, după cît e de „negru" sau de „urît". De exemplu, pentru că domnul George Becali „a făcut biserici și a ajutat sinistrați", justiția ar trebui să fie mai... simpatică și mai iertătoare. Dar dacă apare vreun „Mondial" care „unge" la nivel înalt, atunci e inamicul statului de drept. În „lumea civilizată", pe care ne-o visăm atît de mult, esența civilizației vine și din egalitatea cetățenilor în fața legii. Aici, cu permisiunea cititorului, am rîs. Parcă îi și aud pe înțelepții de serviciu care spun: „Ah, cît de naiv... Lasă, drăguță, că și pe-acolo se fac diferențe mari, nu e Raiu' pe pământ..." Iată formula magică cu care se cauționează absolut orice. Pentru că „țiganizarea" nu e triumful „lor" asupra noastră, asupra civilizației. Ci se dovedește a fi, deocamdată, eșecul „nostru" în a înțelege și a accepta ideea de *cetățean*.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

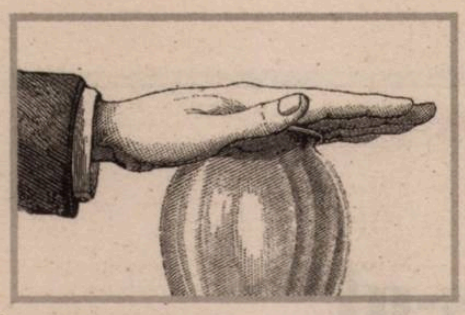

George BANU

scena lumii

Teatrul pur

Existența unei colaborări mensuale, constante, ca aceasta pe care *Dilema veche* mi-a permis-o, organizează secret gîndurile și evenimentele. Ea mă invită să rămîn deschis, să aleg și apoi să decid subiectul eseului, depășind astfel seducția notelor disparate, a fragmentului, pentru a reține acel *punctum* – cum spunea Barthes – care cristalizează „motivul" unei luni de viață. Se stabilește astfel un dialog între *comandă* și *răspuns*, relație care servește de terapie atunci cînd – uneori se întîmplă, cum e cazul meu acum – trăiești fără program și perspectivă. E o salvare de la derivă, imperativ curativ! Și totodată o șansă de a sesiza pe viu acele împliniri ale vieții la întîlnirea cu arta. Sentiment resimțit în două seri succesive la Sibiu și Paris, cînd descopeream un „teatru pur". Nu în sensul unei „purități" spirituale, ca în vechile vise ale lui Grotowski, ale cărui texte esențiale tocmai au apărut recent în română, ci în acela al unei practici modeste, simple, umane, al unei întîlniri directe cu actorul, nu oricare, ci marele actor vîrstnic sau bătrîn. Îl vezi de aproape, îl recunoști și, privindu-l, ți-l reamintești pe el și pe tine însuți, altădată, în timpul tinereții comune. Am fost contemporani și azi ne regăsim... adolescenții de lîngă mine îl descoperă, eu îl reînvii căci, în spatele prezentului, trecutul nostru comun se agită pe ecranul memoriei. Timpul devine atunci dublu! Acela al clipei prezente și al amintirii persistente. Eu nu uit actorii, nici prietenii. Cu atît mai mult actorii-prieteni.

Teatrul ca experiență directă eliberată de orice ajutor exterior.

În cadrul Festivalului Internațional de la Sibiu, în sfîrșit șansa mi-a permis să văd spectacolul semnat de Cătălin Ștefănescu – *Păi... despre ce vorbim noi aici, domnule?* inspirat de celebrii *Moromeți* ai lui Marin Preda și pus în scenă cu o discreție particulară de Alexandru Dabija. El nu e absent, ci doar cultivă o artă subtilă a retragerii, pentru a degaja două portrete de „actori în personaje". E rar, e esențial: teatru pur! Aproape de mine, îi privesc pe Marcel Iureș și George Mihăiță care, în adevărul lor extrem, revelă două caractere fără a dispărea, nici a se expune, aliaj de ficțiune literară și biografie personală. Asistăm astfel la exercițiul zilnic, cotidian, al unei prietenii pudice între Moromete și Cocoșilă, al comentariilor absurde și comice asupra lumii și vecinilor, la prezența unei afecțiuni ce nu se dezice și care, progresiv, după debutul ironic, se convertește progresiv în comuniune a durerii. Iureș și Mihăiță se disting prin voce și corp, prin diferența subtilă între cele două pălării, dar totodată aparțin aceleași comunități care trăiește la adăpostul unui gard vechi și prăbușit. Privindu-i, auzindu-i, mi-am amintit o veche mărturie a lui Ștefan Iordache în cartea ce i-a consacrat-o Ludmila Patlanjoglu, unde el descria cu geniu o Oltenie de altcîndva, stranie și magică, înrudită cu lumea lui García Márquez. Și această evocare mitologică nu pot să o uit! Era evocarea făcută de un mare actor care-și dezvăluia trecutul pe care, azi, îl regăsesc în lumea aparte a Moromeților. Ea mă absoarbe grație a doi actori unici, care o restituie vorbind, dialogînd, dar, dincolo de rol – cum să-i uit pe ei înșiși, de mult, în Richard al III-lea sau Caligula, în *Reconstituirea* sau *Revizorul*? Un teatru al prezenței și totodată un teatru al reînvierii. Eu îi servesc de creuzet.

Ciudată coincidență, două zile mai tîrziu, mă duceam la celebrul teatru L'Atelier creat de Charles Dullin, în fața căruia se afla odinioară apartamentul lui Mircea Eliade, care, nici el, ca și acelea ale lui Cioran sau Ionesco, nu e semnalat prin nici o placă memorială. Experiența sibiană se continua la Paris unde, de astă dată, două mari actrițe, Emmanuelle Riva și Anne Consigny, jucau *Savannah Bay* de Marguerite Duras. Text despre prăbușirea trecutului ca un templu ale cărui ruine protagonista, fără repere, le vizitează haotic, pierdută constant și doar uneori momentan regăsită. Ea circulă într-un teritoriu imaculat, incert, deșert, marcat de stînci enigmatice ce orientează spațiul și de fragmente de roluri a căror persistență asimilează poetic teatrul și viața. Dar, pentru spectatorul care sînt, actrița aceasta vîrstnică ce voiajează în teritoriile memoriei ce se destramă nu e alta decît tînăra Emmanuelle Riva care, odinioară, acum o jumătate de secol, își amintea – deja – de Hiroshima și dezastrele ei. O privesc din scaunul meu și reconstruiesc legătura între *Hiroshima, mon amour*, filmul lui Alain Resnais, și *Savannah Bay*, tot așa cum, de mult, în același rol o priveam pe Madeleine Renaud și îmi aminteam de celebra sa Winnie din *Oh, ce zile de frumoase* de Beckett. Acesta-i teatrul pur, teatrul în care actorul, însoțit de un regizor ce se constituie în acompaniator discret, ilumineză scena și, fragmentar, restituie biografii, proprii sau fictive. Un teatru al trecutului care se conservă după logica visului, cu cristalizări revelatorii și pauze amnezice. În asemenea momente, actorul și spectatorul sînt legați unul de altul căci, în realitate, ei au îmbătrînit împreună! Pe Anne Consigny am văzut-o la debutul său în *Livada de vișini* pusă în scenă de Peter Brook acum 37 de ani! O privesc și mi-o amintesc! Și poate de aceea o iubesc! De Emmanuelle Riva în *Hiroshima, mon amour* mă desparte o jumătate de secol, dar în actrița bătrînă recunosc încă și azi pe tînăra eroină de atunci, ca și cum aș consulta o radiografie a timpului.

Doi actori la Sibiu, Marcel Iureș și George Mihăiță, două actrițe la Paris, Emmanuelle Riva și Anne Consigny – împreună și distinct mi-au revelat ceea ce îndrăznesc să numesc „teatrul pur", teatrul ca experiență directă eliberată de orice ajutor exterior, teatrul unde prezentul și trecutul se logodesc pentru martorul de odinioară, confruntat cu aceeași iminență a sfîrșitului ca și aceea pe care actorii de pe scenă o personifică. Ei se constituie în figuri ale perisabilității pe care în sală și pe scenă o împărtășim. O experiență a prezentului și a memoriei reunite. Acesta-i teatrul pur!

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle și președinte de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vișini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

PUBLICITATE

adevărul te meditează
Biocebral te premiază!
După succesul din 2013, Adevărul revine cu peste **40 lecții video** pentru BAC și Capacitate 2014. **Lecții de consiliere** și **lecții video live** pentru toate materiile de examen, oral și scris. Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!
bac & capacitate 2014
Concurs pentru elevi silitori!
Câștigă 1000 Euro
și premii ce îți dau energie pentru minte, trup și suflet pe toată perioada examenelor!
Înscrie-te acum în secțiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivațional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri și share-uri și poți câștiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poți intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor ești?
Biocebral
Perioada campaniei: 14.04.2014 – 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6,164 lei Brut. Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

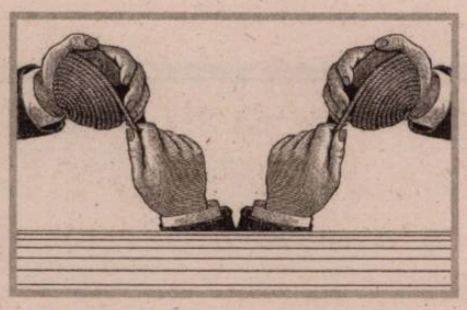

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

De ce Bruxelles-ul seamănă mai puţin cu Vaticanul

Consiliul European de la sfîrşitul săptămînii trecute a creat două precedente istorice: a) acceptul şefilor de state naţionale asupra procedurii parlamentare de desemnare a şefului Comisiei şi b) un vot formal pentru nominalizarea acestui şef al Comisiei.

Spuneam acum două săptămîni că Parlamentul e pregătit să declanşeze o criză constituţională dacă Consiliul va ignora procedura sa de nominalizare: partidele europene propun înainte de alegeri candidaţi, cel mai bine plasat grup politic are prima şansă de a forma o majoritate. Am descris atunci pe larg cum s-a ajuns la această procedură. Interpretarea parlamentară a celor trei cuvinte din tratat – desemnarea se face „ţinînd cont de alegerile" europene – a prevalat acum. Grupurile parlamentare au arătat o solidaritate greu de înţeles pentru presa obişnuită cu jocul politic de la nivel naţional: să vezi toate grupurile politice importante cum se aliniază în sprijinul lui Juncker, candidatul politic care tocmai îi bătuse în alegeri. Dar această solidaritate transpartinică a permis victoria Parlamentului.

Dar este această victorie definitivă? Imediat după decizia Consiliului de acceptare a lui Juncker, oameni grei din Parlament au salutat natura de precedent a deciziei. De acum înainte, gata, asta este: noi vom propune candidaţi, alegătorii votează, iar liderii din Consiliu vor accepta pe cel mai bine plasat, pe cel recunoscut ca învingător de către Parlament. Însă voci din Consiliu au dat la presă şi o altă interpretare: avem de gînd să contestăm procedura data viitoare. Liderii adunaţi în Consiliu au fost în mod evident într-o postură care nu le-a plăcut. La precedentele desemnări ale şefului Comisiei, erau obişnuiţi să aibă pîinea şi cuţitul, să negocieze între ei, să propună şi să respingă candidaţi, să negocieze pentru susţinerea unui candidat sau a altuia. Acum, marja lor de decizie s-a redus substanţial: îl desemnaţi pe Juncker sau riscaţi o criză cu Parlamentul şi un blocaj instituţional. Unii dintre ei au fost presaţi de acasă: presei germane i-a plăcut sistemul cu candidaţii anunţaţi înainte de alegeri – atît de mult, încît i-a dat un nume nemţesc acceptat ca neologism european: *Spitzenkandidat* –, deci a criticat-o pe Angela Merkel care iniţial strîmba din nas. L-au acceptat pe Juncker în final, dar au avut grijă să precizeze că nu s-a rezolvat definitiv, iar Parlamentul a cîştigat doar tura asta, care nu e un precedent pentru viitor. Ideea apare destul de alambicat exprimată în Concluziile oficiale ale întîlnirii de săptămîna trecută: „După ce noua Comisie va fi instalată, Consiliul European va analiza *(will consider)* viitoarea procedură de numire a preşedintelui Comisiei Europene, respectînd tratatele europene." Acel *„will consider"* e ambiguu. Analiza nu înseamnă că şi faci ceva. Dar ameninţarea e mai explicită prin trimiterea la tratat. S-ar subînţelege că precedentul forţat de Parlament nu respectă tratatul. Dar tratatul însuşi cere ca nominalizarea să ia în considerare rezultatul alegerilor europene. Parlamentul a forţat o interpretare la literă a tratatului. Dacă poate fi acuzat de ceva, este tocmai că a propus o respectare literală a tratatului: cum poţi să ţii cont de rezultatul unor alegeri, altfel decît să accepţi nominalizarea celui care le-a cîştigat?

Dar este credibilă ameninţarea Consiliului? Va schimba procedura? Aş paria din nou pe Parlament, veţi vedea peste cinci ani. Odată cîştigată această putere, Parlamentul nu va da înapoi. S-ar putea ca fraza respectivă să fi fost plasată în Concluzii, pentru a oferi o scuză lui David Cameron, mai ales că vine chiar după fraza care spune că preocupările Marii Britanii despre viitorul UE trebuie luate în considerare. Problema permanentă cu Consiliul este că nu are timp, e mereu asaltat de urgenţe. Ideea că şefii de guverne şi de state (care peste cinci ani vor fi, în cea mai mare parte, alţii) vor dezvolta o strategie de a bloca Parlamentul (care va fi acelaşi, cel ales acum) să propună candidaţi înainte de alegeri nu ţine. Odată numiţi şi rulaţi candidaţii prin campania electorală europeană, procedura cu trimiterea lor în Consiliu va fi repetată ca în acest an. Dar atunci va exista şi forţa precedentului din 2014. Un europarlamentar român bine informat îmi spune că liderii (mai ales cei din PPE) nu vor mai accepta procedura. I-am propus un pariu, rămîn la ideea mea: Parlamentul a cîştigat acum o victorie care va fi precedent pentru toate alegerile europene. Mai mult chiar, aş pronostica faptul că la o viitoare schimbare a tratatului, procedura va deveni parte a textului tratatului, ca să nu mai existe discuţii.

Este ceea ce s-a întîmplat cu dreptul Parlamentului de a respinge nominalizarea făcută de Consiliu. Iniţial, a fost o interpretare foarte strictă a tratatului (consultarea cu Parlamentul a fost interpretată ca dreptul Parlamentului de a-l respinge pe cel propus de Consiliu), Parlamentul a forţat această procedură, deşi Consiliul s-a opus, şi apoi Parlamentul a cîştigat dreptul în tratat. Prin precedentul de acum, se încheie un ciclu: Parlamentul este implicat atît în desemnarea, cît şi în acceptarea şefului Comisiei. Uniunea Europeană capătă o caracteristică esenţială unei democraţii parlamentariste: legătura între vot şi componenţa guvernului. De asta mergem la vot cînd sînt alegeri parlamentare, nu? Se întîmplă asta la Bucureşti, la Berlin, la Roma – cu guvernele naţionale: din votul popular iese o majoritate, iar acea majoritate dă un guvern. Ceva similar se întîmplă de acum înainte la nivel UE. Cu importanta menţiune că vorbim despre o codecizie. De fapt, UE va semăna cu o democraţie parlamentară clasică, doar dacă integrăm în această interpretare şi Consiliul însuşi: una dintre camere (Consiliul) este compusă din şefii de guverne ale statelor componente, cealaltă cameră (Parlamentul) este compusă din parlamentari aleşi direct. Cele două camere conlucrează acum pentru desemnarea şefului guvernului, care e Comisia Europeană.

În urmă cu 35 de ani, cînd eu aveam 2 ani, au avut loc primele alegeri directe pentru Parlamentul European. Un parlament doar cu numele atunci, pentru că era, de fapt, o adunare consultativă, fără nici o putere reală de decizie. UE avea atunci mult mai puţini membri şi nici nu se numea aşa. Transformarea e imensă, şi a UE, şi a Parlamentului său, şi în puţini ani – cît mi-a luat mie de la biberon la a scrie articole despre puterile constituţionale ale Parlamentului European. Parlamentul împinge, deci, Uniunea către un model de democraţie parlamentară, cu Consiliul devenind Camera Statelor, şi el însuşi devenind Camera Popoarelor. Din interacţiunea între cele două camere iese guvernul european.

Şi aici ajung la al doilea precedent important de săptămîna trecută: s-a votat. Şi au existat voturi contră – cel al Ungariei şi cel al Marii Britanii. Pare un mizilic – dacă tot au fost zdrobiţi la vot, ce mai contează dacă s-a votat formal sau nu? Contează. Schimbă o tradiţie. Eram obişnuiţi că desemnarea şefului Comisiei seamănă cu alegerea papei: nişte oameni intră într-o încăpere şi ies de acolo cu un nume. La Vatican, biletele de vot se ard pentru ca cel ales să poată spune că e ales de Dumnezeu şi pentru ca cei care l-au ales să poată spune că Dumnezeu le-a arătat un nume. Cum Dumnezeu nu a arătat acelaşi nume tuturor, e mai sigur să ardă totuşi biletele şi să jure că nu dezvăluie detalii despre ce s-a întîmplat în camera aceea (paralela cu alegerea papei nu îmi aparţine, am preluat-o de la profesorul Simon Hix). La Bruxelles, procesul tradiţional de desemnare a şefului Comisiei a semănat destul de mult cu povestea de mai sus. Şi asta pentru că se cerea unanimitate prin tratat. Foarte complicat ca Alesul să fie chiar acceptat de către toţi şefii de state sau de guverne. Deci se cereau negocieri complicate. Şi la final, toţi trebuiau să fie în postura de a afirma credibil că au fost de acord cu Alesul, pentru că altfel ar fi trebuit să explice presei de acasă de ce nu au opus dreptul de veto, pe care fiecare dintre ei îl avea. Dar cerinţa de unanimitate a fost abolită în 2003, la o schimbare a tratatului. Logica a fost atunci că prin extinderea spre Est se vor adăuga multe state la Uniune şi era riscant să menţii unanimitatea. Dar, deşi s-a renunţat formal la unanimitate, ea a fost practicată. Sau cel puţin s-a mimat unanimitatea. Numele lui Barroso nu a fost pus la vot formal nici la prima nominalizare, nici la a doua. S-a practicat un fel de ipocrizie bisericească: Alesul este al nostru, al tuturor. Iată că acum această tradiţie a fost alterată: s-a votat. Ungaria şi Marea Britanie au votat contra. Efectul imediat este că avem doi şefi de guverne care merg acasă la electoratul lor şi pot spune răspicat: noi am votat contra acestui şef al Comisiei. Care este efectul practic al acestui mesaj? Greu de spus. Vor fi Ungaria şi Marea Britanie altfel de state membre sub preşedinţia lui Juncker? Pînă la urmă, e doar un vot şi la orice vot unii cîştigă, alţii pierd. Dar toţi respectă rezultatul.

S-a votat.
Ungaria şi Marea Britanie au votat contra.

Cea mai importantă critică la adresa noii proceduri de desemnare şi a faptului că se votează e că se va politiza Comisia Europeană. Există un risc, dar e mai degrabă la nivel de percepţie. El se bazează pe prezumţia că pînă acum şeful Comisiei era un fel de îngeraş apolitic, desemnat de nişte politicieni. Ceea ce nu era cazul. Şefii Comisiei erau şi pînă acum aleşi, urmînd trendurile politice ale continentului. Noile realităţi renunţă doar la ipocrizie. Nu putem cere unor oficiali aleşi de politicieni (din Consiliu şi din Parlament) să fie îngeraşi apolitici. Le putem cere să-şi facă treaba onest şi să acţioneze conform principiilor.

Adio Vatican, bun venit, democraţie parlamentară europeană!

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Secret fiscal

Vreau să plătesc şi nu am mai plătit. Am păţit-o că nu o mai păţisem. Mă duc să plătesc impozitul pe o casă. Nu e casa mea. Voiam doar să plătesc. Sectorul 2. Pe strada Avrig, unde mă duc paşii Internetului – nu-i. În Primăria sectorului 2 este un aparat. Doar cu cardul se plăteşte! Merg în Obor. Acolo e Direcţia taxe şi impozite. Întreb: cam cît este de plătit? Cine eşti? A cui e casa? De ce nu vine să întrebe? Aveţi certificat? Aveţi? Nu am nimic. Vreau să aflu o sumă, să ştiu cît e de plătit. Am bani *cash* şi nu ştiu dacă mi-ajung. Nu, să vină omul. Nu poate. Păi, nici noi nu putem. Este secret fiscal! Ce este secret? Cît are de plătit? Banii pe care tu, funcţionar, trebuie să-i iei de la mine, sînt secret fiscal? Da, noi nu putem să vă arătăm dumneavoastră, e secret fiscal. Iese iureş. Mă enervez. Vreau o cifră ca să pot plăti. Nu, este secret fiscal. Şi coana mare de la info începe să fie secondată de întreg oficiul. Este secret! Este secret! Este secret! Ce secret? Fiscal. Coana de la info se scapă – mergeţi la Poştă! Cum? La Poştă nu e secret fiscal? Nu, că ei nu au semnat pentru secret fiscal. Deci, informaţia pe care eu o voiam, adică cît are un om de plată ca impozit, nu se poate afla de la Fisc, că e secret, dar o poţi afla de la Poştă, unde nu este secret fiscal! Ţară, frate! A doua zi, după ce am stat vreun sfert de oră la coadă într-o Poştă, le-am aflat marele secret fiscal! Ura! Secretul lor fiscal e la mine. Puteţi să vă închipuiţi aşa ceva? Veţi începe să-mi spuneţi din secretele voastre privind plata online. Nu are legătură. Atîta timp cît e o sală de cucoane stînd la nişte computere în Obor, cred că de-asta sînt puse, ca să-mi împărtăşească din secretul lor fiscal.

Coordonatoare: Adina POPESCU

Jocuri de copii

Texte şi opinii de:

- Laura Grünberg (sociolog)

„Fotbal cu nasturi“

- Florin Lăzărescu (scriitor)

„Game over!“

- Adina ROSETTI (jurnalistă)

„La cîţi metri te-ai înecat?“

- Călin TORSAN (muzician şi scriitor)

„Viaţă între două lumi“

argument

Din Oceanul Pacific...

A ieşit un peşte mic. Şi pe coada lui scria – ieşi afară dumneata! Era doar una dintre numărătorile pe care le foloseam în jocurile din copilărie. Căci aşa începea aproape întotdeauna fiecare joc: cu cîte o numărătoare. Un mic ritual al nostru, al copiilor, după ce ne adunam în spatele blocului la ora stabilită, după ce cîte un puşti mai îndrăzneţ mergea ca să-i aducă pe cei întîrziaţi şi striga pe la ferestre şi balcoane: „Vă rog, tanti, îl lăsaţi pe X afarăăă?“, după ce hotăram, în urma unei lungi şi complicate dezbateri, ce joc vom juca. La majoritatea jocurilor aveam nevoie de numărători, iar cea cu peştele din Oceanul Pacific nu era cea mai populară. Mai erau şi altele mult mai complexe şi de neînţeles pentru cei neiniţiaţi, cum ar fi (o reproduc din memorie): „O conny-conny, macaroni, mustafa, comega, uci iepe, comestepe, ucioo, comego!“

Jocurile copilăriei au un limbaj şi o gramatică proprie, din care fac parte clasicele texte „te-am scuipat!“, „urma scapă turma“, „ai spart oalele, ai mîncat sarmalele!“ sau „cine nu e gata îl iau cu lopata!“. Însă nici unul dintre ele, oricît ar fi de amuzant, nu se ridică la înălţimea – plină de semnificaţii – a faimosului „Piua!“. În „Piua!“ consta însăşi magia jocului. Putea să însemne faptul că unul dintre noi a obosit şi că trebuie să ia o pauză. Însă, în acelaşi timp, putea să dea un ritm jocului, prin întreruperi şi reluări (care erau marcate prin „Răspiua!“), să aducă cu sine răsturnări de situaţie sau un răgaz pentru a gîndi noi strategii, sau putea, uneori, să-i pună capăt definitiv, căci „Piua“ era, de fapt, un *Exit*, o reîntoarcere la realitate, un moment în care conştientizam, de pildă, că începuse să se întunece şi că mamele noastre şi-ar fi dorit să fim în casă, sau că începuse *Leka nosht detsa*, la bulgari. „Piua“ s-ar traduce astăzi, poate, prin *„Are you sure you want to leave this game?“*, formula care îţi apare pe ecran atunci cînd dai *Esc*, cîteodată din greşeală, în mijlocul acţiunii dintr-un joc online. Desigur, nu are acelaşi farmec.

Recunosc, ideea acestui Dosar a pornit dintr-o nostalgie personală faţă de jocurile copilăriei, pe care nu le mai regăsesc astăzi decît arareori prin spatele blocurilor, „populate“ doar de maşinile de prin parcări sau de vrăbiile citadine. Uneori, am senzaţia că toţi copiii au dispărut sau că au treabă în altă parte. Oare toţi copiii de astăzi sînt la fel de ocupaţi cu *extra-school*, cursuri de germană sau de pian, meditaţii la mate etc., încît nu mai au timp „să iasă afară“? Sau pur şi simplu nu-i mai interesează jocul în forma lui „primitivă“, care nu conţine *quest*-uri războinice şi atingerea unui *level* maxim, avataruri şi armuri performante? La aceste întrebări încearcă să răspundă acest Dosar, care îşi propune, însă, şi să recupereze o parte din jocurile de atunci. De aceea, veţi găsi aici o colecţie de jocuri adunate din memoria colectivă sau din a celor care şi le reamintesc cu duioşie. Dar, de pe altă parte, veţi citi şi părerile unor specialişti în psihologia copilului sau în terapie prin joc. Cam atît... piua! (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 3 iulie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Otilia MANTELERS

Conectare, încredere, vindecare

„Mami, tati, joacă-te cu mine!“ De cîte ori nu am auzit cuvintele acestea de la copiii noştri? De cîte ori nu le-am rostit noi, cînd eram noi înşine copii? De ce toţi copiii îşi doresc să se joace cu părinţii lor? De ce nu e de ajuns pentru copii să se joace ei, între ei? Ce anume le oferă adultul în joc şi ei nu găsesc în joaca cu alţi copii?

Voi începe cu explicaţia pe care ne-o dă neuroştiinţa (dr. Daniel Siegel), după care voi spune cîteva poveşti despre joc. Ştiaţi că jocul (văzut ca interacţiune socială pozitivă) stimulează producţia oxitocinei, un hormon care ne dă o stare de bine, reduce nivelul stresului şi duce la dezvoltarea optimă a creierului? Jocul alături de părinţi activează regiunea creierului care îi ajută pe copii să îşi controleze impulsurile agresive, iar rîsul din toată inima reduce nivelul anxietăţii. Folosit ca terapie, jocul reconfigurează creierul, ajutîndu-i pe copii să se vindece în urma unor întîmplări traumatice şi dureroase.

Rolul de conectare

Toţi copiii, pentru a înflori, pentru a descoperi lumea şi pe ei înşişi, pentru a fi fericiţi, au nevoie de conectarea cu părinţii lor. Şi pentru că jocul este limbajul principal de comunicare al copilului pînă la 12 ani, conectarea preferată cu părintele este prin joc. Spre exemplu, după o zi de serviciu, cînd ajung acasă, copiii mei vor să se reconecteze cu mine… prin joc! Fiecare îmi arată ce a desenat, ce a construit, unul vrea să îl fugăresc, altul vrea de-a v-aţi ascunselea. Jocul de-a prinselea este un joc terapeutic pentru copii, ca şi cel de-a v-aţi ascunselea, fiindcă are ideea centrală legată de distanţă: dacă în timpul zilei, mami şi tati au decis distanţa, mergînd la serviciu, acum, seara, în joacă, o decid eu, copilul. Acum, puterea e la mine şi fug de mami şi tati, ei aleargă după mine şi eu nu mă las prins aşa uşor. Acest joc atît de simplu îi dă copilului nostru puterea, fiindcă inversează realitatea: aceea că programul părinţilor nu e controlat de copii – în joacă, însă, copiii au nevoie să controleze, pentru a-şi readuce emoţionalul în echilibru.

Alteori, unul dintre copii nu vrea să se joace cu mine, fiindcă e supărat pe mine. Anna, fetiţa mea mijlocie (6 ani) face aşa de multe ori. Şi, deşi e tare tentant să mă gîndesc: ce bine, las' că vine ea mai tîrziu la mine, acum mă odihnesc şi eu – ei bine, dacă o „citesc“ un pic, îmi dau seama că Anna vrea să nu renunţ la ea, vrea să o „curtez“. Şi atunci încep să mă joc: „Anna, hai, iubita mea, să ne jucăm cu mingea!“ „Nu, mulţumesc, nu am nevoie“ (în traducere: „Mersi, tu ai fost plecată toată ziua, nu ai dat nici un telefon, iar acum te aştepţi ca eu să sar în braţele tale. Nu, nu, trebuie să munceşti un pic, mami!“)

Deci… nu renunţ la Anna! Şi încep să vorbesc cu mingea (copiii de toate vîrstele, credeţi-mă, şi cei de 12 ani, rîd cu poftă cînd adultul vorbeşte cu o minge!).

„Dragă minge, Anna nu vrea să vorbească cu mine. Poţi tu să o îndupleci, să pui o vorbă bună pentru mine?“

„Da, cum să nu“, răspunde mingea (eu, desigur). „Anna, uite, mama ta vrea să se joace cu tine. Vrei?“

„Nu“, răspunde Anna.

„Mami, Anna a zis *nu*“, îmi zice mingea.

„Oaaaaa“, încep eu să mă vait, „nu pot să trăiesc fără Anna mea!“

Anna rîde. Primul semn că se reconectează cu mine. Primul semn că se detensionează, fiindcă rîsul eliberează stresul acumulat de-a lungul zilei. Mai vorbesc şi mă lamentez un pic mingii că Anna nu răspunde iubirii mele neţărmurite, apoi Anna ia mingea şi ne jucăm.

Aşa putem să ne folosim de joc pentru a ne reconecta cu copiii noştri.

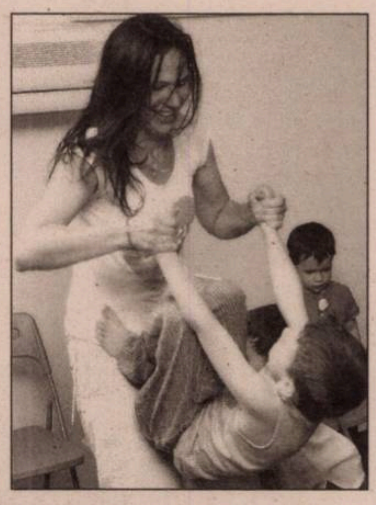

„Secretul geniului este transferul spiritului copilăriei în maturitate.“

THOMAS HENRY HUXLEY

„Un copil care nu se joacă nu este un copil, dar omul care nu se joacă a pierdut pentru totdeauna copilul care trăia în interiorul său şi de care îi va fi groaznic de dor.“

PABLO NERUDA

Rolul de vindecare a fricii

Un alt fel de a folosi jocul este acela de a reda putere psihică copiilor, după o întîmplare în care ei au simţit că şi-au pierdut demnitatea. Una dintre regulile cele mai importante ale jocului părinte – copil, regulă pe care am învăţat-o de la mentorul meu, Larry Cohen (creatorul Playful Parenting), sună aşa: în joc, părintele trebuie să fie incompetent, iar copilul – foarte priceput şi destoinic! Părintele – lipsit de graţie, iar copilul – plin de eleganţă şi mîndrie! Copilul inteligent, iar părintele… incredibil de prostuţ! De ce această regulă? Fiindcă îi face pe copii să rîdă, ne privesc de aproape, nu mai sîntem părinţii aceia ca nişte semizei, care reuşesc tot ce îşi propun. Această regulă ne face pe noi, adulţii, mai umani, mai abordabili, iar pe copii îi face mai puternici, mai încrezători şi mai veseli.

Copiii se simt neputincioşi cînd le este frică de ceva. Unui băieţel de 6 ani, la care mă duceam să facem terapie prin joc, îi era frică de Omul negru, care stătea ascuns după lustra din tavan. Primul impuls al adulţilor este să le spunem copiilor: „Nu există Omul negru! Nu ai de ce să-ţi fie frică!“ Însă, dacă le spunem asta, copiii aud următorul mesaj: teama ta este nefondată, cred că e ceva în neregulă cu lumea ta interioară, fiindcă eu, adultul care ştie tot, îţi spun că nu există! (Aş vrea să le spun părinţilor că, înainte să mă formez ca specialist în terapia prin joc, am rostit şi eu aceste vorbe copiilor mei.) Iar acest mesaj nu îi ajută să le treacă teama, dimpotrivă, îi face să se îndoiască de trăirile lor, de inteligenţa lor şi de puterea lor de vindecare.

„Dragă minge, Anna nu vrea să vorbească cu mine. Poţi tu să o îndupleci?“

Aşa că i-am spus băieţelului:

„Auzi, tu? Dar e periculos Omul ăsta negru?“

„Daaaa“, a venit răspunsul! „E tare periculos. Acum se uită la tine şi, dacă nu eşti cuminte, te fură şi te bate.“

Aici e primul semn că băieţelul lucrează cu frica lui: se detaşează un pic de ea, încearcă să mi-o transfere mie şi ceea ce l-ar ajuta în acest moment este un rîs bun, ca să elibereze frica. Şi cum să rîdă altfel decît dacă mă vede pe mine lipsită de demnitate şi tăvălindu-mă pe jos de… teama de Omul negru. Asta şi fac. Mă sperii, îl implor pe băieţel să mă ajute (în felul acesta, punîndu-l într-o poziţie de putere), el rîde. Apoi ne ridicăm împreună şi vrem să îi venim de hac netrebnicului de Om negru. Ne luptăm cu el, aruncăm cu perne în el, îl certăm, îl dăm afară din casă. Mobilizarea asta fizică are două roluri: copilul nu se mai simte victima Omului negru, fiindcă, ia uite, acum se luptă cu el! Iar celălalt rol al luptei fizice este că se irigă toate părţile creierului, ceea ce îl ajută pe copil să îşi folosească judecata, să aibă mai multă încredere în noi, partenerii lui de luptă.

Rolul în depăşirea traumelor

Din nefericire, copiii trec şi prin încercări mai grele în viaţă. Din fericire, un adult (ideal părintele) îl poate ajuta să detensioneze blocajul emoţional, tot cu ajutorul jocului. O altă poveste pe care aş vrea să v-o spun este a fetiţei mele de 3 ani, Kimmy, pe care am pierdut-o într-un magazin şi am găsit-o după 15 minute. Pentru Kimmy, această experienţă a fost traumatică, fiindcă timp de 15 minute, ea s-a temut că nu ne mai găseşte. Timp de o săptămînă nu se dezlipea de mine, părea că îşi pierduse spiritul ei aventuros şi explorator pe care îl avea de cînd era mică. M-am temut un pic. Atunci am început să ne jucăm de-a v-aţi ascunselea, un joc care abordează teama de separare pe care o simţea Kimmy. Apoi, am luat doi ursuleţi de pluş şi, cu ajutorul lor, am recreat situaţia prin care a trecut ea, însă mai voalat, cu ajutorul unei poveşti:

„A fost odată ca niciodată un pui de urs cu mama lui, care se plimbau prin pădure. Şi cum mergeau ei aşa, mama urs se uita după frăguţe, iar fetiţa urs fugea după un fluturaş, şi încet-încet s-au îndepărtat una de alta. Dintr-odată, fetiţa urs s-a trezit singură şi s-a speriat. Dacă nu o mai găsesc pe mama?“ (În tot acest timp, eu mînuiam animăluţele, ca la teatrul de păpuşi.)

Atunci, Kimmy a strigat, luînd mama urs din mîna mea: „Uite-o pe mama!“

În joc, Kimmy voia să o ajute pe fetiţa urs, cu care ea se identifica deja, să nu treacă prin experienţa ei din supermarket. Reacţia ei a fost una de protecţie a fetiţei urs, ceea ce o ajută pe ea să se vindece pe sine. Kimmy mi-a cerut să jucăm acest joc de peste zece ori. Încet-încet, după acest joc cu păpuşelele, după jocul de-a v-aţi ascunselea şi după un plîns sănătos şi eliberator, fetiţa mea şi-a recăpătat spiritul aventuros şi s-a eliberat de teamă.

Recomand părinţilor să facă jocuri cu păpuşelele, fiindcă aceste jocuri reconstituie o poveste, iar copiii sînt fascinaţi de poveşti. Poveştile vizuale, cu ajutorul animăluţelor, au darul de a scoate o experienţă interioară din viaţa noastră şi de a o prezenta copilului uşor de la distanţă. Copilul îşi priveşte experienţa un pic detaşat, iar creierul lui o procesează într-un fel fascinant şi misterios: emisfera stîngă a creierului (cea care se ocupă de partea logică a întîmplărilor) integrează ordinea faptică a lucrurilor (paşii prin care a trecut Kimmy cînd ne-am rătăcit: „Mai întîi, eu mă uitam la jucării, mama se uita la haine, apoi ne-am îndepărtat şi ne-am pierdut. Apoi m-a găsit bodyguard-ul, care a strigat în microfon numele meu, Kimmy Elena Mantelers, pe care sînt tare mîndră că l-am ştiut. Şi numele lui mami l-am ştiut! Apoi a venit mami şi ne-am îmbrăţişat.“) Iar emisfera dreaptă a creierului procesează partea emoţională a experienţei: „Mi-a fost frică că nu o mai văd pe mama niciodată! Mama s-a simţit vinovată, s-a speriat şi ea. Dar acum ne jucăm, rîdem şi plîngem împreună şi ne e mai bine.“ Cînd o experienţă dureroasă e procesată de ambele emisfere ale creierului înseamnă că s-a vindecat.

Aşadar, de ce să se joace părinţii cu copiii lor?

Deşi jocurile copiilor cu prietenii lor sînt teribil de importante pentru aptitudinile lor sociale şi pentru fericirea lor, iată că, în exemplele de mai sus, rolul părintelui nu poate fi înlocuit de un copil. Fiindcă părinţii înţeleg mai bine, după dobîndirea unor aptitudini de joc, ce nevoi emoţionale au copiii lor. Ei le cunosc experienţele prin care au trecut, temerile, gîndurile, trăirile şi se pot juca cu ei astfel încît să le îndeplinească nevoia de conectare şi de vindecare emoţională.

Otilia Mantelers *este psiholog în formare şi specialist în joaca terapeutică cu copiii de la 0-10 ani, coordonatoarea colecţiei „Parentaj“ de la Editura Herald. În calitate de trainer, organizează cursuri precum „Joc şi emoţii“, „Rivalitatea între fraţi“, „Agresivitatea copiilor“ etc. Scrie la „Joc şi emoţii“, blog dedicat părinţilor preocupaţi de relaţia cu copiii lor.*

În pași de furnică sau de uriaș...

13 ani

Mă întîlnesc pe teren cu băieții, să jucăm Blondina. Cei mai buni sînt căpitani. Nu ai voie să atingi mingea de două ori, dar asta e foarte greu. Cîteodată simt că sînt un magnet pentru mingea care vine, inevitabil, spre mine. N-ai voie nici să ştutezi din interiorul careului – un dreptunghi interzis. Te mişti de colo-colo, ca într-o finală de campionat mondial. Brusc, auzi o minge şuierînd pe lîngă tine. Dacă atingi mingea de două ori sau ştutezi din careul interzis, vei sta în poartă – cel mai ruşinos lucru care ţi se poate întîmpla. La cinci goluri primite, ţi se dau penalty-uri. La şapte, eşti terminat. Şi tot aşa, cu zece paşi de gigant şi zece de furnică, pînă rămîn doi norocoşi: aceia sînt cîştigătorii Blondinei.

Andrei MIHALCEA

Jocul îmi face plăcere, indiferent dacă pierd sau cîştig. Cel mai mult îmi place să mimez personaje din filme cunoscute sau chiar din cărţi. Cei care vor neapărat să cîştige îmi spun că nu am mimat bine sau că nu au citit cartea. Asta mă enervează pentru că trebuie s-o iau de la capăt. Mimez un cangur. Se face liniște şi, dintr-odată, cineva ţipă. A ghicit! Acum e rîndul lui să mimeze. Continuăm aşa pînă se termină pauza.

Sânziana POPA

În Sims 3 ai lumea ta, o lume pe care o poţi controla. Cel mai mult îmi place să ştiu că am un loc care e aşa cum îmi doresc. Am creat deja cinci familii, cărora le-am ales casa, le-am mobilat-o... Cel mai ciudat moment a fost cînd am cumpărat o casă lîngă un cimitir şi fantomele umblau libere prin casa aceea. A fost distractiv să mă cert cu spiritele.

Lidia AVRAMESCU

Stăm cu toţii într-un cerc. Nu contează cîţi sîntem, cu cît mai mulţi, cu atît mai bine. Ai nevoie de curaj, dacă vrei să joci Adevăr sau provocare, pentru că este posibil să fii provocat să dansezi pe o masă în plină stradă sau să îţi torni singur un pahar de apă în cap – dacă e vară, e posibil chiar să-i mulţumeşti celui care te provoacă.

Cosmina GRIGORE

În fiecare pauză, la şcoală, aud cum se deschid display-urile. Jocul meu se numeşte *Don't Step on the White Side*. În zece secunde, trebuie să parcurgi cît mai multe spaţii negre, fără să apeşi vreun spaţiu alb. Satisfacţia vine cînd, după vreo 50 de căsuţe, mai primesc zece secunde, însă mă enervez cînd apăs din greşeală un spaţiu alb, cu toate că am ajuns la un scor foarte mare.

Vlad MILOŞ

În *Dixit*, povestitorul pune pe masă o carte întoarsă şi spune ceva de genul „Doamna-vioară", „În inima pădurii" sau „Casa cu jucării", un lucru nici prea greu, nici prea uşor. Ceilalţi jucători aleg şi ei cîte o carte, amestecată apoi cu celelalte. Cine ghiceşte care e cartea povestitorului va muta iepuraşul – aşa se iau puncte. Am emoţii ca nu cumva cartea mea de joc să nu se potrivească perfect cu povestea.

Ana Maria ILEA

În Hercule, sînt creierul unui războinic virtual. Eu îi coordonez fiecare mişcare, deci el face tot ceea ce vreau eu. La ultimul nivel al jocului a trebuit să trec de un balaur cu cinci capete, iar asta chiar m-a ambiţionat. Trebuie să treci peste anumite obstacole şi să obţii toate literele şi banii auriţi.

Alexandra VASILE

Candy Crush începe cu o tabletă de bomboane colorate diferit. Începi să faci grupe de cîte trei sau mai multe bomboane. Nivelul se termină cînd se scurge timpul sau cînd ai reuşit să faci scorul propus, eliminînd bomboanele inutile, cu un număr limitat de mişcări. Jocul are peste 400 de niveluri, iar eu nu am făcut încă nici 100. E un joc care învinge plictiseala.

Beatrice MAFTEI

În *School Driving Simulator*, cîştigi doar cînd respecţi regulile de circulaţie: semnalizezi cînd intri în depăşire, aprinzi farurile cînd e întuneric, îţi pui centura de siguranţă înainte de a pleca la drum. Cînd încalci regulile, eşti penalizat. În joc am 12 maşini, trei camioane şi patru autobuze, fiecare cu o anumită clasă: B la automobil, D la camion şi C la autobuz. Bineînţeles, ca toţi oamenii, mai greşesc, şi în momentele alea îmi vine să sparg tableta.

Valentin ENE

La Remi, fiecare îşi ia 14 piese. Trebuie făcute formaţii de tipul 1, 2, 3, 4... 13, în cinci culori diferite. În general, nu pot înţelege cum poate cineva să cîştige fără să aibă joker, în vreme ce eu, care aveam unul, să pierd! Ca să nu pierzi, trebuie să fii atent şi să faci formaţii cît mai repede.

Irina ZAHARIA

La Nu te supăra, frate! trebuie să-ţi duci echipa de pioni în „casă", într-un timp foarte scurt, în vreme ce toţi ceilalţi jucători încearcă să te încurce. Mi-am făcut un ritual special prin care „corup" zarurile, să am norocul de partea mea. Jocul îmi place din multe motive, dar mai ales pentru reacţiile pe care le provoacă jucătorilor: unii se laudă, alţii trîntesc tabla de joc.

Alexandra SĂFTOIU

Deschid consola pentru *Uncharted*, un joc la care ai nevoie de tehnici esenţiale de supravieţuire. Misiunile sînt foarte grele, dar, dînd mereu *replay, replay*, îmi pregătesc degetele pentru a executa toate mişcările ca să trec mai departe. Trebuie să merg înainte, să-mi învingspaima, să am curaj. La un moment dat, trebuie să înfrunt singur deşertul Sahara.

Vlad POPA

Iau o cutie de cretă colorată şi trasez pe asfaltul uscat linii pentru fiecare copil care participă la joc. Conturez apoi pătrăţele, pe care scriu cifrele de la 1 la 8, şi mă pregătesc să arunc piatra în ultimul pătrat. Nu nimeresc decît în cel de-al şaptelea, deci trebuie să sar într-un picior pînă acolo, dus şi întors. Dacă nu arunci în spaţiul delimitat, trebuie să repeţi aruncarea, ceea ce mie nu mi se prea întîmplă. Şotron poţi juca indiferent de ce vîrstă ai.

Bianca OPRIŞANU

16 ani

Ghiceşte melodia – şi chiar asta trebuie să faci. La început poţi alege din cîteva categorii, fiecare categorie avînd cam 80 de piese. Primeşti două-trei versuri dintr-o melodie şi trebuie să precizezi numele sau autorul acesteia. E uşor cînd ai telefonul mobil la îndemînă!

Cristina GHEORGHE

Căpitanul Gheară e un joc simpatic, în care te întîlneşti cu un motan-pirat, care trebuie să recupereze Amuleta celor nouă vieţi. Sînt 12 nivele care trebuie parcurse, eliminînd diverşi inamici, iar ultimele trei sînt cu adevărat dificile. Chiar dacă ştii coduri de trişat, nu te ajută la nimic.

Alexandra CHIRCĂ

Grand Theft Auto San Andreas Multiplayer imită perfect viaţa reală. Primeşti nişte bani cu care îţi poţi cumpăra, din start, un telefon, credit şi o carte de numere, eventual. Pentru a face bani, poţi alege un job normal, sau nu – mecanic, turist, dealer de arme, pescar etc. –, la care ai acces dacă ai nivelul cerut. Emoţii ai cînd cumperi ceva cu un preţ negociat bine.

George MUŞAT

Cînd am timp, joc Sims. Prima dată îţi construieşti o casă, apoi găseşti o familie care să se mute în ea. Cîteodată te enervezi, deoarece familia pe care o ai în grijă nu are prea mulţi bani şi nu poţi cumpăra ce vrei – mobilă, haine sau mîncare etc. Dacă membrii familiei sînt trişti, trebuie să-i pui să se uite la televizor sau să-i faci să iasă la plimbare. Cînd mă plictisesc, jocul se salvează, ca să-l pot continua în altă zi.

Alina PĂTRAŞCU

Ne-am strîns mai mulţi ieri şi am început jocul: toţi participanţii trebuie să dea, cît pot ei de tare, cu palma dreaptă în palma celui de lîngă el. La Friptea, după un minut, toţi aveam palma dreaptă roşie. Cei care s-au retras au căutat o bară rece sau orice alt lucru pentru potolirea mîinilor încinse. Am cîştigat şi, cu toate astea, mă simţeam la fel ca ceilalţi: cu mîna roşie, umflată şi vînătă.

Ducu CHIŢOI

În Ţări, se desenează un cerc mare, împărţit în atîtea secţiuni cîţi jucători sînt. Unul dintre noi se aşază în cercul din mijloc, cu o minge, şi spune: "Să tragă, să tragă mîţa de coadă şi şoarecele de urechi ţara cu numele de..." şi apoi alege o ţară şi aruncă mingea în sus, urmînd ca cel care are ţara respectivă să prindă mingea şi să fugă cu ea cît mai departe posibil. Dacă nu eşti iute, pierzi o parte din ţară.

Simona SOCOLEANU

anchetă realizată
de prof. Mihaela NICOLAE
la Colegiul Național
„Mihai Eminescu" din Buzău

Adina ROSETTI

La cîți metri te-ai înecat?

„Jocurile copiilor sînt jocuri foarte grele. Copiii nu sînt niciodată mai serioşi decît atunci cînd se joacă."

MICHEL DE MONTAIGNE

Spun stop repede, ca să fie cît mai puţini metri. Hm, deşi, la o adică, dacă s-ar nimeri să fie Ionuţ, nu m-ar deranja să fie mai mulţi. Da' nu poţi să ştii niciodată şi, la ce noroc am eu, sigur o să nimeresc vreun tocilar care să mă pupe! Pentru că Înecatea, jocu' ăsta, e cu pupături. Se joacă în tabere, după ce s-a dat stingerea şi diriga a verificat că sîntem toţi bine mersi, fetele cu fetele şi băieţii cu băieţii, fiecare în patul lui, în pijamale şi cu pătura trasă pînă la bărbie. Se mai joacă şi la petreceri, cu lumina stinsă, după ce se dansează „bluzuri", suficient de mult.

Şi cine te-a salvat? Aici e-aici! Bandana cu care sînt legată la ochi nu lasă să pătrundă nici un strop de lumină. De fapt, în afara unei lanterne gata să fie stinsă în orice moment, în caz că şi-ar face apariţia diriga, nici nu există vreo lumină. Ştiu că acum Oana arată, pe rînd, cîte unul dintre băieţi, aşteptînd să mă decid şi să răspund, însă amîn cît pot momentul. E ca la ruletă, fie cîştigi jackpot-ul, fie pierzi tot. După ce ezit pînă-şi pierd cu toţii răbdarea, spun „Da", cu glasul nesigur. Fie ce-o fi! Şi dă, Doamne, să fie Ionuţ! Ionuţ, cu care mă joc de doi ani de-a scrisul prin oracole, de-a declaraţiile trimise cu bileţele pe foi smulse din caietul de matematică şi ascunse în ascuţitoarea în formă de pară, de-a întîlnirile secrete în faţa cancelariei, cînd sîntem amîndoi elevi de serviciu pe şcoală, Ionuţ care nu a venit niciodată la petrecerile de ziua mea şi care atît de rar vine în taberele-astea unde jucăm Înecatea cu lumina stinsă.

Şi de unde te-a apucat? Ultima întrebare. Ar putea fi fruntea (părinteşte) sau obrazul (amical), ar putea fi nasul (amuzant) sau bărbia (stupid), dar ar putea fi şi buzele (problematic!). Jocul ideal de-a Înecatea arată aşa: Ionuţ, de zece ori, pe buze. Dar ştiu, ştiu că n-o să fie aşa, pentru că eu niciodată n-am cîştigat la jocuri, n-am fost prima pe scara blocului la Elasticul pe figuri, n-am fost campioană nici la Frunza, nici nu pot să mă laud că s-a strigat de multe ori „Urma scapă turma!" atunci cînd am scuipat pe cineva spectaculos la Faţea... Ah, da, desenez prinţese frumoase cu crinoline alambicate, doldora de fundiţe şi dantele, dar cui îi pasă de asta? Poate doar băieţilor care mi le decapitează, de cîte ori reuşesc să pună mîna pe ele. Scriu compuneri cu extratereştri, bileţele lungi, şi pun cele mai complicate întrebări în oracole, dar toate astea nu mi-au adus noroc la jocurile care chiar contează.

Simt ceva ud pe bărbie, o dată, de două ori, de trei ori. Şi-un miros nesuferit, ca ăla din vestiarul de sport. Asta a fost tot. Deschid ochii. Copiii chicotesc, iar Oana-mi înmînează lanterna. Trebuie să ghicesc cine m-a „salvat". Iau la rînd mutrele băieţilor, în speranţa că voi citi vreun semn pe chipul „vinovatului". Toţi par să aibă aceleaşi rînjete

Ionuţ, de zece ori, pe buze.

şi pe frunţile tuturor licăresc aceleaşi broboane de transpiraţie. Noaptea, toate pisicile sînt negre, iar eu nu-s pupată niciodată de cine trebuie la Înecatea, jocu' ăsta blestemat!

„Aş dori ca cineva iscusit în matematici şi fizică să se ocupe de jocuri. Spiritul omenesc scînteiază în jocuri mai puternic decît în orice altceva."

GOTTFRIED LEIBNIZ

Spun la întîmplare un nume, al celui mai nesuferit dintre colegi, Amihăiesei, genul care, dacă stai cu el în bancă, trasează cu cerneală o linie pe mijlocul ei, ca nu cumva să intri în jumătatea lui (care, desigur, e mai mare decît jumătatea ta). Culmea, îl nimeresc! Aşa că e rîndul lui să fie legat la ochi şi rîndul meu să pun întrebările. El se bucură, e singura lui şansă să fie pupat de o fată, pe lumea asta!

La cîţi metri te-ai înecat? – întreb şi încep să număr. Amihăiesei tace. Vrea să acumuleze puncte. Dacă ar putea, s-ar opri doar la 100, dar nu e voie mai mult de 10. Cu siguranţă, victima lui va fi Alexandra sau Oana sau altă fată drăguţă din clasă, la care Amihăiesei nici nu ar îndrăzni să viseze, în mod normal. Încerc să fac o şmecherie, ca să le salvez de la un posibil dezastru, doar sînt prietenele mele!, dar ceilalţi băieţi observă şi încep să protesteze, aloooo, ce faci, nu-i corect, băi! Nasol, a ieşit Alexandra, blonda asta superbă care de-abia a venit la noi în clasă şi după care-s în limbă toţi băieţii. Săraca, face feţe-feţe la gîndul că va trebui să se pupe cu Amihăiesei! Într-un fel sadic, îmi pare bine, că poate aşa o să-i mai iasă şi ei figurile din cap (am văzut în pauză ce zîmbete-şi aruncă peste bănci cu Ionuţ!).

Şi de unde te-a apucat? Aproape cu lacrimi în ochi, Alexandra îmi face semne să o salvez. Să nu arăt spre buze, orice-ar fi. Poate scapă cu vreo bărbie sau, hai!, un obraz. Însă, ghinion!, regulile sînt reguli. Şi, la urma urmei, dacă e mişto să-i arunci ocheade lui Ionuţ, de ce ar fi aşa groaznic să-l pupi pe Amihăiesei? Ce, el nu-i tot om? Amihăiesei are un al şaselea simţ, special pentru Înecatea, pentru că a spus „Da", exact cînd arătam spre buze! Copiii nu se mai abţin şi izbucnesc în urale! Alexandra izbucneşte în lacrimi. Cu bandana legată la ochi, Amihăiesei tresaltă, exaltat. Ştie că a reuşit, dar nici nu-şi imaginează cît de mare-i e norocul. Alexandra dă din cap şi refuză. Nu, nu se apropie de Amihăiesei nici picată cu ceară! Pur şi simplu, ea nu face aşa ceva! Hai, fatăăă!, strigăm noi în cor, hai că nu-i corect, uite, eu, de exemplu, a trebuit să-l pup pe Fărcăşanu Costin, imaginează-ţi, fată, papuaşu' ăla, şi ce era să fac?, l-am pupat că ăsta-i jocu'. Doi băieţi o imobilizează pe Alexandra şi o duc în faţa lui Amihăiesei care rînjeşte de bucurie, cu gura pîn' la urechi. E foarte probabil s-o înghită pe blonda şi fragila Alexandra, care tremură de scîrbă. Hai – îi fac semn băieţii care o ţin, nemiloşi. Unul dintre ei e chiar Ionuţ. Cu ochii închişi şi înghiţindu-şi sila, Alexandra se apleacă şi-l salvează pe Amihăiesei. De zece ori, pe buze.

***Adina Rosetti** este jurnalistă şi scriitoare.*

Laura GRÜNBERG

Fotbal cu nasturi

„Nu ştiu cum arăt eu în faţa lumii, dar mie mi se pare că sînt un băiat care se joacă pe malul mării şi mă distrez găsind cîteodată pietricele netede sau o scoică deosebită, în timp ce marele ocean al adevărului se întinde necunoscut în faţa mea."

ISAAC NEWTON

Undeva pe drumul dintre joacă şi joc, ne pierdem copilăria şi intrăm în maturitate. Viaţa este la început o joacă şi devine joc. La început faci ce vrei, cînd vrei, cum vrei. Treptat, afli că există un timp anume pentru jucat, mîncat, dormit, iubit, suferit, muncit. Ca instituţie socială, jocul te pregăteşte cu delicateţe pentru viaţa care are reguli, constrîngeri, limite. Este o formă de socializare prin care îţi construieşti cu plăcere sinele interacţionînd cu alţii, fiind imaginativ sau pur şi simplu mimînd ceea ce fac alţii din jurul tău. Jocul te pregăteşte (în joacă structurată) pentru competitivitate, fairplay, răbdare, planificare. Te antrenează în managementul emoţiilor, îţi dă gustul victoriilor, dar şi al eşecurilor. Este o clasă pregătitoare pentru viaţă.

Ţară, ţară vrem ostaşi, Lapte gros, 1, 2, 3... stop, An-tan-tichitan, Şotron, Turtitul de capace, Leapşa, Macao, Fazan – acesta este o parte a vocabularului ludic al copilăriei mele trăite cu Cico, Cip, zahăr candel şi nişte amandine al căror gust nu l-am mai regăsit. Aş mai adăuga pe listă şi „fotbalul cu nasturi" – jocul bărbaţilor maturi din familia mea. Periodic, ca un ritual, în jurul unei planşete marcate ca un teren de fotbal se desfăşurau partide înfierbîntate de fotbal cu nasturi celebri, precum Pelé, Eusébio, Platini sau Yasin, care îşi disputau aprig fiecare faza. Certuri, ţipete de bucurie sau necaz, faze controversate îndelung analizate erau urmate de pălăvrăgeli şi de o masă bună. Bărbaţii jucau, femeile discutau sau puneau masa. De cele mai multe ori, eu eram doar copilul de mingi (adică adunam de prin cameră nasturii-jucători, care zburau dincolo de teren), fiind rareori primită pe „terenul de joc".

Între timp, tatăl, fratele lui au murit. Mai am şi acum planşeta şi o parte din nasturi. Aş fi vrut să duc tradiţia mai departe, mai ales că am un băiat care a „moştenit" pasiunea pentru sport. La el, fotbalul cu nasturi a fost înlocuit cu plăcerea autentică de a achiziţiona abţibilduri cu fotbalişti pentru a completa albumele campionatelor mondiale. Dacă, pe vremuri, ai mei făceau vînzare industriei de nasturi, acum, compania Panini este cea care are doar de cîştigat. De la 6 ani la peste 20 de ani, cît are acum băiatul meu, printre cele mai mari bucurii pe care i le poţi face în preajmă de campionate mondiale este să îi aduci nepreţuitele pliculeţe cu fotbalişti. Face schimburi de dubluri cu prietenii, achiziţionează de pe Internet albume complete din ediţiile trecute, trăieşte emoţiile partidelor de fotbal pe care le vizionează în gaşcă şi cu ajutorul acestui joc aparent banal, dar în jurul căruia el şi-a construit... o poveste. Printre multe alte lucruri serioase pe care le face, printre jocuri virtuale pe computer (mai ales sportive sau istorice) şi mult sport în carne şi oase, cred că ritualul acesta perpetuat în timp este pentru el puntea de legătură construită inconştient între copilărie şi maturitate.

Şotron, Turtitul de capace, Leapşa, Macao, Fazan

Cred că toţi avem nevoie de „fotbalul nostru cu nasturi" – de un anume joc care să ne amintească în mod special de cei dragi şi mai ales de copilul din noi. Copiii se joacă liber şi spontan dincolo de reguli. Noi, cei mari, ne trăim viaţa constrînşi şi autoconstrînşi de tot felul de reguli. În final, pierdem de fiecare dată jocul nostru de-a viaţa-experienţă sau viaţa-performanţă. Poţi face dintr-o joacă un joc, dar nu invers. Aşa cum, dintr-un copil, viaţa face mereu un adult, dar niciodată invers.

***Laura Grünberg** este sociolog şi scriitoare pentru copii.*

Călin TORSAN

Viață între două lumi

Urmărindu-mi copilul cum își hrănește animalul de companie virtual, un cal bine făcut, cu părul strălucitor și întorcînd priviri inteligente dinspre ecranul tabletei, îmi amintesc cîteodată de hamsterul pe care l-am crescut o vară întreagă pe balcon. Era o treabă minusculă și albă, avînd fiecare terminație a corpului colorată într-un roz care, ca și el, mai mult mă speria, decît să mă bucure. Îl țineam într-un borcan încăpător, în care mama obișnuise pînă atunci să facă socată. Îi așternusem două mîini de iarbă smulsă din grădina blocului și îi puneam pentru ronțăială te miri ce. Pentru că mai toată ziua eram pe afară, la joacă, mai mult mama îi avea grija. Eu nu făceam decît să îl privesc la asfințit, atunci cînd obișnuia să-și facă toaleta completă, frecîndu-și cu lăbuțele iuți fiecare centimetru pătrat din blană, îndreptîndu-și mustățile și scobindu-se la repezeală în urechi.

Nu zic că lucrurile erau mai bune pe vremea mea... În primul rînd, ce poate însemna *vremea mea?* Pot vorbi despre acei ani ca fiind, eventual, vremea Anișoarei Cușmir, săritoarea în lungime, românca depășind în zbor efemer granița celor șapte metri. Sau despre cea a delegației României, care obținea atunci 25 de medalii la Jocurile Olimpice de la Moscova. Era vremea lui Ronald Reagan – și mi se părea un lucru uluitor că un actor poate deveni președinte – sau sfîrșitul vremelniciei lui John Lennon, al cărui asasinat îmi întărea bănuielile asupra putregaiului din țările capitaliste.

Ceva, însă, mă face să privesc diferit aceste două imagini pe care le asociez de fiecare dată: a calului alimentat și îngrijit prin mișcările agile ale unui index mititel, cutreierînd cu știință meniul afișat pe ecranul sensibil, și cea a unui șoarece care nu mai există decît ca fantasmă a minții mele. Două năluci. Și unul, și celălalt. Două plăsmuiri, nimic mai mult. Două fenomene electrice, exprimate puțin diferit. Un animal de jucărie și un altul care știa, cu adevărat, să se joace. Poate aici să se găsească diferența.

Am apreciat mereu dar jucăriile care puteau face ceva: soldații care-și mișcau mîinile și picioarele, cărora le puteam scoate casca și aranja pușca în mîini, după cum aveam chef; mașinuțele cărora li se puteau deschide ușile și capota; tancurile cu baterii, ce puteau trece peste obstacole, timp în care nășteau un joc de lumini, iscat din becurile amplasate sub turelă. Acum îmi dau seama că nici acestea toate nu puteau face lucrurile pe care aș fi dorit să le văd de la ele. Mai că-mi vine să spun că nu prea făceau chiar nimic deosebit. Păi, ca exemplu, eu aveam tot felul de vise, din acelea cu ochii deschiși. Mă prindea cîte o după-amiază din aceea nesfîrșită, de vară caniculară, în timpul vacanțelor mari, de-a lungul căreia stăteam tolănit pe covor, ca să mă mai răcoresc, și cu ochii holbați în tavan, deranjați doar de lustră, nu făceam decît să-mi închipui ce jucării mi-aș fi dorit. Țin bine minte că reveneau adesea scenariile despre niște animale în miniatură, pe care le-aș fi vrut de dimensiunea degetului mic. Mă gîndeam cum ar fi să ai un cal de felul acesta, pe spinarea căruia aș fi putut potrivi indienii și cowboy-i din plastic, luptători din încleștările cărora sugeram fiecare lecție nou învățată la istorie, tîrîndu-mă în genunchi și pocnindu-i în cap cu o minge de ping-pong. Sau o văcuță, pe care aș fi putut-o mulge direct în ceașca matinală cu fiertură de cicoare.

Mă mai gîndeam la o sferă de oțel, îndeajuns de mare cît să mă cuprindă șezînd ciuci ca o *Cumințenie a Pămîntului,* impenetrabilă la orice fel de atac, inclusiv nuclear, cu care să mă rostogolesc fără probleme, eventual ronțăind cîțiva biscuiți populari, în mijlocul celor mai aprige conflicte de pe Glob. Aș mai fi visat să am un creion special, cu care orice aș fi desenat să poată căpăta dimensiuni și viață, să se smulgă hîrtiei și să întregească lumea obiectelor care ne alcătuiesc, de fapt, viața. Văzusem asta într-un desen animat și îmi rămăsese în minte. Sau un urcior mi-aș fi dorit, din care, la un semn pe care să-l știu numai eu, să se reverse șarlota de vanilie cu care mama îmi umplea prăjiturile preferate, de care nu mă săturam niciodată. Costumul lui Zorro era un alt lucru care m-ar fi bucurat. Musai cu masca aceea neagră, acoperindu-mi ochii și năravurile. Nici de la armura unui cavaler teuton nu m-aș fi dat în lături. Încliftat cu ele, m-aș fi dorit un salvator al omenirii, un om bun la toate, apărătorul celor slabi și dușmanul răufăcătorilor.

Din reveriile acestea mă trezea doar conștiința. De aveam sau nu aveam chef, trebuia să-mi fac timpul necesar pentru disputarea meciurilor de fotbal cu nasturi. Și nu erau deloc puține. Chiar mă mira faptul că nu am făcut apă la genunchi, pentru că m-am învîrtit cu orele în jurul dreptunghiului din carton verde, unde îmi făceam de lucru cu niște jetoane din plastic, jucătorii, refăcînd în apartamentul de bloc istoria competițiilor interne – cupa și campionatul cu 18 echipe, cele trei trofee europene disputate pe atunci și dramatismul încleștărilor continentale și mondiale, cărora le venea timpul mai greu, cam o dată pe lună. Cu acribie, țineam evidența tuturor acestor meciuri în niște caiete din acelea mari, zise studențești. Treceam acolo, cu exactitate de premiant, tot ceea ce ținea de fenomen: programul etapelor, scorurile înregistrate, numerele jucătorilor care marcaseră, situația cartonașelor galbene și roșii. Clasamentele erau ceea ce mă incita mai mult decît jocul în sine și le alcătuiam cu mare grijă, ca un contopist atent cu munca lui. Îmi lăsa gura apă privind răsturnările de situații, ivite la finalul fiecărei zile, mai ales pentru amănuntul că lumea după care îmi suceam creierii, ca un turnesol fără soare, nu se configura după aceea pe care o numim, fără să avem motive prea întemeiate, cea adevărată. Steaua și Dinamo, bunăoară, se puteau zbate în mocirla retrogradării, timp în care, turîndu-și forțele la maxim, o echipă surpriză, Sticla Arieșul Turda, să zicem, triumfa fără rivali în Cupa Campionilor Europeni.

Privindu-mi uneori plin de fascinație fata care pregătește nutrețul pentru bidiviul ei cu rezoluție impecabilă, așa încît poți să-i vezi fiecare fir din coamă, alcătuindu-i formula potrivită din mai multe ingrediente și după o balanță optimă a cantităților, în funcție de anotimpul în care o plasează jocul sau depinzînd de calendarul competițiilor în care este înscris calul, îmi dau seama că multe dintre lucrurile pe care le visam demult, cu ochii strălucind ca mierea inocenței, se-ntîmplă acum așa cum mi le-aș fi dorit pe atunci. Pe toate acestea le-a strîns la un loc, ca-ntr-un buchet de pixeli, ecranul conectat la calculator, singura minune pe care n-o întrezărisem în acei ani.

Ciurde întregi de animale domestice sau cu înfățișări fantastice așteaptă joarda mouse-ului, pentru a fi purtate înspre pajiști nefirești, colorate electric în galben neon, în roșu aprins, în portocaliu sau ciclamen. Multe dintre ele știu vrăji, iar asta le ajută să culeagă din cale numai fructele aducătoare de bonusuri și puncte. Războaiele nu mai presupun doar nativi și văcari. Te poți bate de-acum și-n trecut. Poți fi grec îndrăzneț ca Ahile, strateg roman iscusit sau cu *skill* ridicat în lupta corp la corp, ca barbarii. Chiar dac poți să fii. Poți manevra biplane și triplane, întocmai așilor aerului din Primul Război Mondial (porcăria asta ar trebui ortografiată cu minuscule) ori, dacă vrei mai multă adrenalină, te poți încumeta pe plajele Normandiei, refăcînd Operațiunea Overlord cu mai multe opțiuni de dificultate, privind numărul de vieți de care poți dispune și posibilitatea de a salva sau nu pașii pe care îi faci. Nu mai vorbesc de luptele din spațiul cosmic, unde, adesea, poți uita de adversari din cauza peisajelor sublim reprezentate de graficienii 3D.

Poți fi grec îndrăzneț ca Ahile.

„Cînd te joci, joacă tare. Cînd munceşti, nu te juca."

THEODORE ROOSEVELT

„Îmi plac copiii – orice copil e un mic Picasso, sînt bulgări de creativitate. Întotdeauna mi-am întreținut partea aceea copilărească din mine."

FRANCIS FORD COPPOLA

Ascunse bine în strășinile frumos rînduite pe rafturile jocurilor din secțiunea Girl Game, cremele învîrtite de linguri pe care trebuie să le manevrezi conform timpului din rețetă scot sunete apetisante, aburi sclipitori și fierb cu bulbuci. Poți prepara prăjituri de foarte multe feluri, clătite chiar, supe și sushi aproape adevărat. Pentru un tort poți pierde chiar și-o oră întreagă, dar satisfacția pe care o ai cînd îl scoți la imprimantă sau cînd îl trimiți pe adresa de e-mail, ca JPG, unui prieten, merită cu prisosință.

Din reveriile acestea mă trezește doar conștiința. Am sau nu am chef, trebuie să-mi găsesc un răgaz pentru disputarea meciurilor on-line zilnice: de cele mai multe ori, o fac de la locul de muncă, în timpul destinat pauzei de masă. De patru ani, de cînd joc acest *multiplayer football game,* am reușit niște performanțe pe care nu cred să le mai fi avut și într-un alt domeniu. Nici n-am cum să vi le povestesc, pentru că, pînă la un punct sau, mai abitir, de la un punct încolo, toate aceste lucruri sînt doar niște năluci. Plăsmuiri, nimic mai mult, sau expresii deja subtile și sofisticate, ale curenților electrici implicați. Oricum – chiar acum privesc clasamentul –, măcar în acest loc românii par să facă și ei diferența. Umăr lîngă umăr, șut lîngă șut și gol după gol, toți acești mari anonimi căznindu-se cu tastatura au dus țara pe locul 4. Cu 130.789 de puncte. După Brazilia, Polonia și Statele Unite. Înaintea unor state pretențioase ca Italia (locul 6), Franța (locul 8) sau Anglia (locul 14).

Știu că și ceva din mine a făcut să se rotească acest contor din dreptul României. Din cele 5326 de meciuri disputate (înmulțiți cu 8 minute, ca să înțelegeți despre ce vorbesc aici) și din cele 6968 de goluri marcate nu s-a ales tocmai praful și pulberea. Deși, pînă la urmă, din țărînă s-au înălțat și tot în ea își vor găsi căderea ambele lumi de care pare tot mai mult că este vorba în propoziție: cea de aici și cea de acolo, ascunsă bine de ecranele în care tot căutăm de dimineața pînă seara. Ce, oare?

***Călin Torsan** este muzician și prozator. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Plasterca, *Casa de pariuri literare, 2013.*

Cosmin MANOLACHE

Cîte locuri sînt într-o legendă

Piua! – am răsfoit din nou cartea asta, numită chiar aşa, *Piua!*, şi cred că e bine cum a ieşit, aşa, dezlînată, dezarticulată, ca orice idiom al copilăriei. De fapt, nici nu e vorba tocmai de o carte. Tot ce am reuşit să adunăm a intrat într-un soi de caiet tip dictando, cu texte de tot felul, unele luînd chiar forma listelor mai mult sau mai puţin detaliate. Un fel de mercurial al inocenţei. Şi nu poate fi vorba nici de mari adevăruri prinse în capcanele noastre de adulţi domesticiţi. Mai degrabă o scurtă istorie a pierderii şi a rătăcirii, în care tonul e unul de interval: nici nostalgie, nici patetism, nici emfază, nici libertate – doar paşi printre ruinele castelelor de nisip. Nişte paşi care nu mai găsesc măsura, nu mai regăsesc reperele, nu mai apreciază distanţele. Cam aşa cum călcam zilele trecute prin apartament încercînd să evit jucăriile fetelor mele. Şi nu doar jucării, ci şi multe fragmente, resturi ivite de peste tot, ca în urma unei invazii distrugătoare. Hotărîsem că e cazul să facem o selecţie: ce oprim, ce dăm şi ce aruncăm. Aşa am făcut şi cu cartea, ca nişte adulţi responsabili. Ce mai hotărîre! Iana şi-a făcut cu greu cărare printre bucăţile de plastic şi lemn, colorate sau natur. De fapt, nu reuşea deloc să înainteze, renunţarea îi era cu totul străină. Marele păcat al copiilor este că nimic nu e de aruncat – părem îndreptăţiţi s-o spunem noi, cei care am văzut de toate. Cele trei căprării întîrziau să ia formă, lăzile de plastic erau aproape goale. Mocheta – acelaşi teatru de război. A fost un sfîrşit de săptămînă cît să-l petreci pe de-a-ntregul afară. Nici noi, cei mari, nu îndrăzneam să dăm piept cu jucăriile invadatoare. După un somn de după-amiază, am ieşit în parc lăsînd apartamentul totalmente cucerit. Întorşi, speram să reuşim curăţarea şi apoi scrierea unei cronici a acelui război. Degeaba. Fetele s-au întors din parc cu vreascuri. Sfoara ştiau prea bine de unde s-o ia şi, cît timp am fost ba la bucătărie, ba la computer, pe hol a apărut o plută. Era musai să fie coborîtă la apă. Apoi, cada. N-aş fi crezut că putem ajunge la o continuare a bătăliei, o navală primitivă, dar cu farmecul ei. A doua zi, Iana avea să mă întrebe de o hartă. Cea pe care i-o lipisem cîndva pe perete nu mai era de găsit. A mers unde ştia că ar mai putea scormoni şi a revenit în cameră cu o hartă a cerului: constelaţii, semne, magnitudini stelare, denumiri latineşti, semne zodiacale şi *Polaris* în centru. O lume întreagă, cu o istorie violentă şi mistică se concentrase în apartamentul nostru de două camere, vreme de două zile. În dimineaţa cînd eram în căutarea hărţilor, înainte de trezirea fetelor, am reuşit totuşi să dăm cîte ceva deoparte, căprăria celor ce aveau să coboare pe gîtlejul de tablă ce duce spre ghenă. O dimineaţă în care am dat iar nas în nas cu ceea ce sîntem obişnuiţi de un timp încoace să numim creativitate, cînd de fapt nu e decît o simplă imitaţie a ceea noi, oraşul, televizorul le aruncăm în ochi: un submarin dintr-un carton de ouă, o girafă din scobitori şi scoci de hîrtie şi altele, un lift şi o sală de teatru din două cutii de pantofi şi altele. Şi eu fusesem un erou al imitaţiei, doar că părinţii mei aveau curte, magazie, pod. Casa şi rînduiala ei făceau din joacă o trecere firească de la copil la adult. La bloc eşti de toate deodată. Grădina mea era un loc secret, magazia – la fel, podul – aşijderea. La bloc, holul, strada, parcul sînt ale tuturor. Nimic al tău, altceva decît dormitorul. Şi nu doar în Bucureşti, în toată lumea. Dar poate că exagerez. Obiectele nou create le-am pus deoparte, ele erau adevăratele vestigii, nu mîinile smulse din trupul de plastic al păpuşilor, nu rotiţele rătăcite.

Leonard Cohen are un vers care se potriveşte de minune cîntarului ăsta care caută echilibrul în geografia fantastică a copilăriei: *It is important to understand one's part in a legend*. Cu o zi înainte, fusesem cu Iana la antrenament, la scrimă – pentru că lucrurile se leagă într-un fel. Înainte de campionatul naţional, pregătirea se mutase de la Floreasca, la Ghencea. După două ore de aşteptare în tribunele terenului de rugby, pe drumul spre casă, ajunşi la capătul tramvaiului 41, am început să povestesc cu mama unei colege de-a Ianei. Ele mergeau tot timpul la Ghencea, zi de zi cîte trei ore. Brusc, am avut în faţă cele două opţiuni: performanţă sau hobby. Fără detalii, crud. Jucăriile nu erau de ajuns. Am făcut drumul spre casă speriat. Cînd eram mic îmi dorisem atît de mult să fac sport, şi nu se ivise ocazia, iar acum, fiind la zi cu recuperările propriei copilării, eram pus în faţa unei hotărîri – ce ar fi de ales? Cam aşa cum Iana stătea neputincioasă în faţa jucăriilor propriei copilării. Probabil că şi ea va avea versiunea ei, peste vreo treizeci şi ceva de ani, pe care o va pune alături de alţii, în cartea copilăriei lor. Am tot stat, m-am tot gîndit la copilăria ei, la jucăriile alea risipite, peste care dezordinea şi răsfăţul erau stăpîne deopotrivă. Cam asta se întîmplă de la şapte-opt ani, începi şi selectezi. Şi nu doar jucării. M-am întristat încă o dată, ca în propria copilărie. Nu prea eşti singur cînd se ia hotărîrea. Sînt acolo părinţii care ştiu totul. Noroc că sînt seric cînd vine şi salvarea, înainte de culcare. Nefiind hotărîţi din ce carte să citim, mă roagă: „Atunci spune-mi o poveste cu tine!" Şi din cînd în cînd i-o spun pe aia cînd am plecat să culegem iarbă de la ţară pentru păsările noastre orăşeneşti; cum am urcat cu Doru într-un tren marfar, iar trenul nu a oprit la prima staţie, aşa cum am crezut, ci ne-a dus vreo treizeci de kilometri, după un pod de fier peste rîul Teleajen. De-acolo ne-am întors pe jos, de-a lungul căii ferate. Ajunşi pe înserat în gara orăşelului nostru, ne-am umplut sacoşele cu frunze de sfeclă furajeră, verdeaţa de care fugiserăm o zi întreagă. Am fost Huck şi Jim pe pielea noastră, înainte de a-l citi pe Twain. Culmea, anul ăsta am aflat de la taică-miu că la fel i se întîmplase şi lui. Doar că el nu fugise după iarbă, ci după casa de la ţară de unde se mutaseră la oraş. Şi el tot cu un marfar, oprit tot peste podul de la Teleajen şi întors tot pe jos.

Marele păcat al copiilor este că nimic nu e de aruncat.

Cosmin Manolache *este prozator şi scenarist. A coordonat volumul* Piua! joacă, jocuri, jucării *(Muzeul Ţăranului Român, 2007), în care 31 de autori din toată ţara au încercat o reconstituire a jocurilor din comunism, dar nu numai.*

De-a ce ne jucăm azi?

■ **Maţele încurcate.** Trebuie să fie mai mulţi copii care se vor ţine de mîini formînd un cerc. Vor încerca să se „încîlcească", fără a da drumul mîinilor. Să se răsucească pe sub mîini, să-şi treacă picioarele peste braţele altora...Unul dintre copii va rămîne în afara cercului, cu spatele la acesta, pentru a nu vedea mişcările pe care le fac colegii. Cînd „maţele" sînt încurcate, copilul rămas afară trebuie să încerce să refacă cercul iniţial (intuind ordinea mişcărilor), fără să desfacă mîinile celorlalţi jucători.

■ **Împărate, împărate, cîţi paşi îmi dai?** Se joacă în grup de cel puţin trei copii. Unul dintre copii se aşază pe un scaun, la o distanţă stabilită împreună, cu faţa spre ceilalţi copii. Cei aşezaţi în faţa lui, pe rînd, vor rosti întrebarea: „Împărate, împărate, cîţi paşi îmi dai?" „Împăratul" răspunde fiecăruia după plac. El poate să dea: paşi de furnică – pui piciorul în faţa celuilalt şi păşeşti, mămăliga – o săritură, învîrtindu-te, peştele – o săritură în faţă, uriaşul – un pas de uriaş. Împăratul le poate spune şi să facă paşi înapoi. Cîştigă copilul care ajunge primul la „împărat" şi îi ia locul acestuia.

■ **Omul negru.** Dintr-un grup se alege „Omul negru". El va sta la distanţă de grup şi va avea un sfetnic cu care va stabili o oră, de exemplu ora 3. Sfetnicul face parte din grup şi cîntă împreună cu ceilalţi copii cu care se ţine de mînă şi se roteşte încet în cerc: „Ora 1 a sosit / Omul negru n-a venit; Ora 2 a sosit / Omul negru n-a venit; Ora 3 a sosit... Omul negru a venit!" Cînd sfetnicul strigă „Omul negru a venit!", trebuie ca toţi copiii să-şi dea drumul de mîini şi să fugă ca să nu fie prinşi de Omul negru. Cine este prins îi ia locul.

■ **Rîndunică, mută-ţi cuibul!** Copiii se grupează doi cîte doi, faţă în faţă, ţinîndu-se de mîini. Se formează mai multe astfel de grupuri. În mijloc se află un al treilea copil pe post de „rîndunică" (cei trei formează cuibul, cu rîndunica în el). Un copil desemnat rămîne în afara acestor „cuiburi cu rîndunele". Cînd conducătorul jocului (educatorul, învăţătorul) strigă: „Rîndunică, mută-ţi cuibul!" toate rîndunelele îşi schimbă cuibul, astfel copilul rămas afară îşi va găsi un cuib şi un altul va rămîne fără, aşa că va trebui să-şi găsească un altul la următoarea strigare.

■ **Ţările.** Este un joc cu mingea. Se joacă în grup de cel puţin patru copii. Cu cît mai mulţi, cu atît mai bine. Fiecare copil îşi alege un nume de ţară. Unul dintre copii are mingea şi stă în mijlocul celorlalţi. Acesta aruncă mingea în sus, strigînd una din ţările alese de copii. Acela trebuie să fie atent şi să prindă mingea, în timp ce ceilalţi trebuie să fugă cît mai departe. Cînd copilul prinde mingea, are posibilitatea să strige în mai multe feluri: „Stop, stană de piatră!" şi atunci copiii se opresc din alergat, fără să mai aibe voie să se mişte, sau poate să strige „Stop, statuie de cauciuc!" şi copiii se opresc din alergat, au voie să-şi mişte corpurile, însă fără să-şi desprindă picioarele de pe asfalt. După ce copiii s-au oprit, cel care a prins mingea trebuie să nimerească, pe rînd, cîte un copil. Dacă este nimerit, acela iese din joc.

(adaptat după casutacopiilor.info)

Cristina CĂLĂRĂȘANU

Timp pentru joc

Despre joc şi joacă putem vorbi oriunde şi oricînd. La orice vîrstă, în orice generaţie au existat jocuri. Ceea ce a caracterizat jocul dintotdeauna a fost caracterul lui live, aici şi acum, faţă în faţă. Aşa s-a scris istoria elasticului, a castelului, a şotronului, a frunzei şi a altor jocuri ale generaţiei anterioare.

Ce se întîmplă astăzi? Se mai joacă copiii? Da, se joacă, şi încă sînt foarte activi şi implicaţi în ceea ce numesc ei joc. Doar că mare parte din aceste jocuri nu se mai întîmplă în timp real, faţă în faţă, ci într-un timp virtual, într-o succesiune de momente. Spre deosebire de jocurile anterioare, care aveau totuşi un caracter stereotip, permiţînd un minimum de improvizaţie, dar puneau accent pe relaţie, pe reguli, pe spiritul de echipă, aceste jocuri online au un caracter foarte creativ, se transformă pe măsură ce sînt jucate, îl solicită pe copil din punct de vedere intelectual, dar şi emoţional pentru că trăirile sînt foarte intense.

Un puşti de 10 ani îi răspundea mamei sale, care era teribil de enervată faţă de energia pe care o aloca jocului în defavoarea temelor: la şcoală sînt un oarecare, în jocul meu sînt cel mai bun. Prietenii mei din joc se bazează pe mine. Iată aşadar un prim avantaj al jocului, el poate deveni un sprijin narcistic în dezvoltarea sănătoasă a imaginii de sine.

Însă părinţii, care sînt obişnuiţi cu imaginea copiilor din faţa blocului, care se jucau, alergau, rîdeau, se hîrjoneau, văd acum un copil îndîrjit, cu ochii în calculator şi pumnii încleştaţi, parţial absent şi oarecum hipnotizat. Rolul corpului a scăzut aparent în intensitate şi ceea ce se petrece este foarte mult în interior. În mintea copilului se dezvoltă un adevărat film, cu un scenariu foarte bogat. Însă părinţii nu manifestă de obicei interes pentru cunoaşterea acestui scenariu, ci aduc un reproş: mai ieşi şi tu pe-afară? Stai numai cu ochii în calculator, o să te îmbolnăveşti; mai pui şi tu mîna pe o carte?

Copilul încearcă să se exprime spunînd că tocmai a atins un nivel critic în joc, că se află în mijlocul unei bătălii aprige, că echipa lui se bazează pe el etc. Dar degeaba, părintele este dezămagit că el numeşte asta joc. În mintea lui, joc înseamnă să alergi, să faci ceva cu mîinile ş.a.m.d.

O mămică îmi povestea că şi-a însoţit copilul într-o excursie cu grădiniţa. Odată ajunşi, toţi copiii se jucau pe telefon. Mămica, considerînd că se plictisesc de moarte, le-a propus să-i înveţe un joc: Ţară, ţară, vrem ostaşi! Din păcate, oferta ei nu s-a bucurat de succes. Departe de a se plictisi, copiii erau prinşi într-o competiţie, cine încheie primul toate nivelurile unui joc. Mămica s-a arătat foarte dezamăgită de preferinţa copiilor, dar ea corespunde imaginii lor despre a se juca. Şi, în plus, ei erau şi foarte împreună.

O altă mămică îmi povestea că i-a organizat ziua fiicei adolescente. Odată sosiţi invitaţii, o linişte completă s-a aşternut şi toată lumea stătea cu nasul în telefon. Disperată, mămica a întrebat ce s-a întîmplat. Fiica ei i-a răspuns foarte senină: vorbim, dar pe Facebook. Mămica a fost siderată. Acest spaţiu virtual se constituie ca un spaţiu intim, ca un depozit al trăirilor, ideilor, imaginilor etc. Este o nouă formă de împărtăşire, care poate fi privită ca una alienată din punct de vedere social, dar nu este aşa.

Mulţi copii sînt tot mai puţin interesaţi de jucării în sine şi tot mai mult interesaţi de tablete şi jocuri video. Şi asta se întîmplă pentru că jucăriile au devenit performante şi lasă foarte puţin loc copilului să vină cu ceva de la el, să participe, să creeze. Aproape că fac totul de unele singure. Şi asta îl scoate pe copil în afara procesului de învăţare. Cel mult pot fi nişte plăceri temporare.

Părinţii se bucură întotdeauna de posibilităţile de învăţare foarte variate pe care le propun aceste jucării, dar este de subliniat că ele fac totul în locul copilului, capacitatea lui de a-şi folosi imaginaţia este foarte redusă. În plus, multe din acestea se constituie într-un partener al copilului, făcînd jocul foarte solitar şi nepermiţînd interacţiunea cu celălalt. De exemplu, un băieţel îmi povestea că petrece ore în şir construind nişte lego-uri foarte sofisticate, care însă nu permit încă un partener de joacă pentru că „i-ar strica" munca lui.

Principala particularitate a jocului este că permite apropierea copilului de realitate cu mijloacele sale. Primul beneficiu nu este de natură cognitivă în sensul învăţării clasice, ci unul în sensul dezvoltării emoţionale şi maturizării copilului în adaptarea sa socială. Jocul îi permite să înţeleagă, să repete, să creeze, să strice, să repare, să simtă multe din experienţele pe care le vede în jurul său şi le trăieşte. Este absolut necesar ca un copil să aibă capacitatea de a se juca şi de a pune în joc o parte din universul său interior.

Le propun copiilor, cînd sînt cu mine în cabinet, să ne jucăm împreună. În felul acesta pot observa dacă există această obişnuinţă de a face lucruri împreună, de a construi jocuri comune. Aflu, de cele mai multe ori, că, în general, copiii fie sînt absorbiţi de dispozitivele tehnologice, ceea ce îi irită pe părinţi, dacă nu sînt şi ei, la rîndul lor, absorbiţi de acestea, fie îşi găsesc ceva de joacă de unii singuri. Sînt foarte puţini cei care mai experimentează un Monopoly sau un Nu te supăra, frate! Aceste jocuri au valoare foarte mare în dezvoltarea interacţiunilor copilului, în anticiparea unor situaţii, în trăirea unor frustrări, deprinderea unor reguli etc.

„Maturizarea omului înseamnă să-şi recîştige seriozitatea pe care a avut-o la joacă, atunci cînd a fost copil."

FRIEDRICH NIETZSCHE

„În copilărie atît de mult m-am crezut geniu, încît pînă la urmă am şi ajuns."

SALVADOR DALÍ

„Copilăria este locul de refugiu al problemelor insolubile."

MARIN PREDA

Sînt mai mulţi factori cărora le atribuim această detaşare a părinţilor în jocul copiilor.

Dezamăgirea părinţilor rezidă din faptul că cei mici nu mai sînt interesaţi de jocurile pe care şi le amintesc ei, că nu doresc să le joace etc. Dar părinţii pot împărtăşi experienţele lor copiilor, lăsînd însă loc şi acestora să povestească propriile experienţe. Dacă un copil povesteşte că se joacă un joc cu zombi care mănîncă creiere, o reacţie de genul „Vai, ce porcărie!" nu ne va ajuta să înţelegem aplecarea copilului tocmai către acel joc. Mulţi părinţi pornesc eronat de la premisa că jocurile sînt cele care îi fac pe copii agitaţi sau agresivi. Dar nu e aşa, copiii se îndreaptă către acele jocuri tocmai pentru că există în ei nevoia de a descărca acele trăiri.

Lipsa timpului este un motiv des invocat. Părinţii sînt obosiţi, iritaţi, lipsiţi de chef. Nu le arde de jocuri şi zbenguială. Dar ei trebuie să ştie că pot alege orice modalitate de joc care le-ar face plăcere şi în care s-ar simţi disponibili. Şi, de asemenea, că le pot spune adevărul copiilor, atunci cînd nu pot sau nu doresc un anume joc, propunîndu-le altă variantă. Jocul este o formă de relaţie şi poate fi amenajat după dorinţa celor implicaţi.

Prioritătile şcolare pun foarte multă presiune asupra părinţilor şi în special a copiilor, reducînd foarte mult din timpul alocat jocului. Părinţii preferă să facă activităţi folositoare, din care copiii să înveţe ceva. Dar jocul este el însuşi o sursă de învăţare foarte bogată. El contribuie la dezvoltarea curiozităţii copilului, la creşterea autonomiei, la diferenţierea între interior şi exterior, între public şi privat, între străin şi familiar.

Şi, nu în ultimul rînd, absenţa plăcerii de a se juca împreună. Cantitatea foarte mare de stres cotidian, suportată de unele familii, conduce la apariţia unei atmosfere foarte deprimate care împiedică plăcerea şi stimulează apariţia conflictului. Cererile copiilor sînt percepute ca pretenţii exagerate. De multe ori, într-un cadru terapeutic, familia regăseşte plăcerea de a face lucruri împreună şi redescoperă timpul necesar pentru aceasta. Nu e o problemă de timp fizic, ci o sufocare a interiorului care se prăbuşeşte sub greutatea presiunilor impuse.

Cristina Călărăşanu *este psiholog / psihopedagog specializat în terapie familială psihanalitică, membru fondator al Asociaţiei Române de Psihanaliză a Legăturilor de Grup şi Familie.*

Florin LĂZĂRESCU

Game over!

Am scris şi-am povestit atît de mult despre copilărie, despre bucuria pură a jocului – toată copilăria mi-a fost o joacă, indiferent ce-am făcut –, încît am fost prea orb ca să-mi dau seama de-o exagerare. N-am minţit în privinţa bucuriei, n-am supraestimat-o. În schimb, am vorbit prea puţin despre sfîrşitul ei. O bună vreme, am îndesat adînc în mîlul memoriei toată jalea care cădea brusc, în final, peste mine.

■ *Sfîrşitul purtatului pe umeri:* mă căra tata – m-a dus şi mama – la drum mai lung. Nu că mi-era lene sau că nu puteam merge pe jos. Îmi plăcea să mă închipui pistolar, vedeam lumea de sus. Împuşcam stînga-dreapta, aveam rază mare de acţiune. Pînă cînd tata m-a apucat de subsuori, m-a lăsat uşor la pămînt şi mi-a spus serios: „Bă, tată, ia mai mergi tu pe picioarele tale, ca oamenii, că de-acum eşti băiat mare, eşti greu!“ Şi de-atunci nu m-a mai cărat niciodată în spate.

■ *Sfîrşitul praştiei:* am schimbat trei semne de circulaţie de plastic şi un pistol de lemn pe un briceag cu furculiţă. Briceagul – pe un lanţ ruginit de bicicletă. Lanţul – pe o bucată de cameră de bicicletă din care am putut decupa fix două fîşii potrivite pentru a-mi face cea mai cea praştie din ţinut. Aproape o vară întreagă am dat ceaţă băieţilor cu praştia aia. Apoi, pe marginea lacului, cînd eram pe punctul de a bate recordul de distanţă şi de cercuri pe apă, cauciucul s-a rupt şi m-a plesnit peste faţă.

■ *Sfîrşitul fotbalului:* după două ceasuri de alergare, de haos îngrămădit pe cîmp, uitînd complet de mine, cuiva îi pierea brusc şi inexplicabil cheful, lua mingea strîns în braţe, fugea printre ceilalţi cu capul înainte şi se trîntea cu ea dincolo de linia imaginară a porţii, ca la rugbi. Dacă nu se întîmpla asta, la fel de brusc, băiatul cu mingea se supăra pe cineva şi pleca acasă.

■ *Sfîrşitul schiurilor:* juma' de an m-am chinuit să cioplesc nişte doage de butoi. Le-am ataşat două curele de la nişte sandale mai vechi şi mi-au ieşit cele mai tari schiuri din lume. Vreo lună m-am bucurat că a venit frigul cel straşnic şi l-am adulmecat precum indienii, pîndind apariţia primilor fulgi de zăpadă. Au şi căzut vreo cîţiva într-o dimineaţă, am şi încercat schiurile, dar nu m-am clintit nici un centimetru. Practic, încă eram pe iarbă uscată. Apoi, într-o noapte, cînd am ieşit din casă, am văzut cum ninge cu fulgi atît de mari, încît îi puteam prinde cu gura. Mi-am scos schiurile de sub pat şi le-am sprijinit de-un copac, să fie la îndemînă cînd mă trezesc. A venit cineva şi mi le-a furat.

■ *Sfîrşitul oricărei zile:* toată gaşca se purta ca un individ. Respiram cu aceeaşi pereche de plămîni cînd alergam, rîdeam cu aceeaşi gură pînă la urechi la fiecare poantă, la fiecare joc. Vedeam cu o singură pereche de ochi cum se întunecă, şi tremura în toţi o singură inimă pentru ceea ce avea să urmeze. Din întuneric, apărea o mamă care striga răstit: „Hai, gata-i cu prostiile! La culcare că mîine aveţi treabă! Hai, fiecare la casa lui!“

■ *Sfîrşitul vacanţei:* culegerea lu' Petrică în faţă, o sută de probleme de rezolvat. Şi doar o singură după-amiază, ultima.

Sînt cîteva secvenţe, pe fugă. Altminteri, am senzaţia că aş putea continua cu amintirile la nesfîrşit. Plus că joaca nu s-a terminat încă.

***Florin Lăzărescu** este scriitor şi scenarist.*

De-a ce ne jucăm azi?

■ **Capra** este un joc care poate fi jucat în cel puţin trei jucători, de preferat cu vîrste apropiate. Jucătorul care va fi capra trebuie să stea aplecat în faţă, cu mîinile sprijinite pe genunchi, astfel încît ceilalţi copii să poată sări peste el. Pe rînd, toţi jucătorii vor sări în lungime, de pe loc. Jucătorul care sare cel mai puţin va fi primul capra, iar restul jucătorilor vor sări peste capră în ordinea în care s-au clasat la săritura în lungime. Jocul nu are sfîrşit sau cîştigător, jucătorii joacă Capra pînă cînd se vor plictisi de acest joc.

■ **Leapşa pe coco(ţatelea).** Este o variantă a jocului clasic Leapşa. Modul de joc este similar ca şi în cazul jocului Leapşa, singura diferenţă fiind că, dacă un jucător se cocoaţă (urcă) pe ceva, acesta este în siguranţă şi nu poate fi atins. În schimb, pentru a putea să coboare şi să reintre în joc, este obligatoriu să fie atins de unul din restul jucătorilor.

■ **De-a statuile** este un joc care se joacă în cel puţin trei jucători. Unul dintre jucători se întoarce cu spatele, iar ceilalţi iau o anumită poziţie. Primul jucător se întoarce, îi examinează cu atenţie, iar apoi îşi reia poziţia iniţială. În continuare, jucătorii îşi schimbă poziţia. Cel ales, care a stat cu spatele, trebuie să-i reaşeze în poziţia în care se aflau anterior. Totodată, el poate comanda „statui frumoase“ sau „statui urîte“.

■ **Raţele şi vînătorii** este un joc care este de preferat a fi jucat în exterior. Numărul minim de jucători este patru şi avem nevoie de o minge. Jucătorii se vor împărţi în două categorii: vînători şi raţe. Vor fi doi vînători, iar restul sînt raţe. Vînătorii se vor depărta unul de celălalt, iar ceilalţi jucători (raţele) se vor aşeza, relativ pe un rînd, între cei doi vînători. Mingea va fi folosită de cei doi vînători, aruncînd-o de la unul la celălalt şi avînd drept scop ţintirea raţelor. Dacă eşti raţă, trebuie să te fereşti de minge. Cînd o raţă este atinsă cu mingea, ea iese din joc. În runda finală, ultima raţă trebuie să se ferească de mingea aruncată de vînători de un număr de ori egal cu vîrsta pe care o are. De exemplu, dacă are 9 ani, trebuie să se ferească de nouă ori.

■ **Lapte gros** este un joc pe echipe, care poate fi jucat în minim cinci jucători. Dacă sînt mai mulţi jucători care doresc să ia parte la joc, trebuie ca întotdeauna numărul total de jucători să fie impar. Un jucător va fi desemnat arbitru (perniţă, stîlp etc.), iar restul jucătorilor se vor împărţi în două echipe egale. După ce se va stabili ordinea de joc, una dintre echipe se va aşeza în următorul mod: primul jucător aplecat, cu capul în mîinile arbitrului. Următorul jucător, aplecat cu capul între picioarele următorului jucător. Şi tot aşa pînă cînd toţi jucătorii echipei s-au aşezat. Jucătorii celeilalte echipe vor sări, pe rînd, pe jucătorii primei echipe, care sînt aplecaţi. De cîte ori un jucător sare pe spatele jucătorilor aplecaţi, acesta trebuie să strige „lapte gros“.

■ **Ţară, ţară, vrem ostaş!** Jucătorii se împart în două echipe, ţinîndu-se de mîini pentru a forma două rînduri, faţă în faţă. Una dintre cele două echipe strigă „Ţară, ţară, vrem ostaş!“ Cealaltă echipă răspunde: „Pe cine?“ Prima echipă va răspunde zicînd: „Pe...“ şi alege un jucător din echipa a doua. Jucătorul ales trebuie să alerge şi să încerce să spargă lanţul de mîini format de prima echipă. Dacă reuşeşte să rupă lanţul înseamnă că s-a salvat şi revine la echipa lui. Dacă nu reuşeşte să spargă lanţul, va trece în echipa care l-a chemat. Echipa în care rămîne doar un jucător pierde jocul.

■ **Baba oarba** se joacă în cel puţin trei jucători. Avem nevoie de un obiect (basma, batic, fular, batistă) care va fi utilizat pentru a lega la ochi un jucător. Unul dintre jucători va fi legat la ochi, iar apoi învîrtit puţin pe loc. Apoi va trebui să meargă prin cameră şi să încerce să prindă unul dintre ceilalţi jucători. Cînd a prins un jucător va trebui să ghicească cine este acesta. Dacă reuşeşte să ghicească, cel prins va fi legat la ochi şi jocul se reia.

■ **Fazan** este un joc ce poate fi jucat oriunde, atîta timp cît ne putem auzi între noi. Numărul minim de jucători este de doi. Unul din jucători începe să spună în gînd literele alfabetului, pînă cînd un alt jucător zice *stop*. Cînd aude cuvîntul stop, cu litera alfabetului la care a ajuns, trebuie să zică un cuvînt. Următorul jucător trebuie să zică un alt cuvînt care începe cu ultimele două litere ale cuvîntului spus mai înainte. Runda se încheie cînd un jucător nu poate găsi nici un cuvînt (se zice că este închis). Cînd se încheie runda, jucătorul care s-a blocat primeşte o literă din cuvîntul Fazan, iar cînd adună toate cele cinci litere ale cuvîntului, este eliminat din joc.

■ **Încetul cu încetul, se fabrică oţetul!** se joacă afară şi trebuie să participe cel puţin trei jucători. Dintre participanţi se va alege cel care va fi conducătorul de joc. După ce se alege locul unde conducătorul de joc va sta (preferabil un perete), restul jucătorilor se vor aşeza în spatele unei linii trasate, la o anumită distanţă. Conducătorul de joc se va întoarce cu spatele la jucători, recitînd fraza „Încetul cu încetul, se fabrică oţetul!“ (poate fi spusă mai repede sau mai rar), timp în care restul jucătorilor încep să se apropie de el. Cînd termină de spus fraza, se întoarce brusc, iar jucătorii pe care îi surprinde, în timp ce se mişcau, sînt obligaţi să se întoarcă la linia de start.

■ **Călcatea** poate fi jucat atît în interior, cît şi în exterior. Pentru acest joc este nevoie de cel puţin doi jucători. Toţi jucătorii vor pune cîte un picior înainte şi le vor alătura în acelaşi loc. Apoi, la un semnal, fiecare jucător se va retrage cîte un pas înapoi. În continuare, scopul jocului este de a călca (pe picior) un jucător advers şi în acelaşi timp de a te feri să fii călcat. Cînd un jucător este călcat, acesta iese din joc. Ultimul jucător care rămîne în joc cîştigă.

■ **Flori, fete, filme sau băieţi** poate fi jucat atît în exterior, cît şi în interior, însă cu precădere se joacă în afară. Numărul minim de jucători este de patru. Doi jucători merg împreună şi aleg un număr de la 1 la 10, apoi revin la ceilalţi jucători iar aceştia, pe rînd, vor spune un număr, încercînd să ghicească numărul ales de cei doi. Cînd un jucător ghiceşte numărul, va trebui să aleagă una dintre cele trei variante: flori, fete, filme sau băieţi. După ce a optat pentru una dintre variante, cei doi jucători vor merge şi vor alege fiecare cîte un nume sau o floare. Apoi vor reveni şi îi vor spune celui care a ghicit anterior numărul celor două variante. Acesta va alege una dintre ele şi va face astfel pereche cu cel care propusese varianta aleasă, iar celălalt jucător va trebui să treacă în grupul celor care încearcă să ghicească numărul.

(adaptat după joculridincopilarie.ro)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Ne-au ieşit doi dinţişori

Tînăra din faţa mea, recent întoarsă din concediul de maternitate, îmi povesteşte despre răsfăţul constant aplicat de bunici nou-născutului, George. Brusc, exclamă radioasă: „Ne-au mai ieşit doi dinţişori!“ „Cui?“ întreb, cercetîndu-i perplexă zîmbetul ca să-i descopăr dantura dublată de o eroare genetică. „Lui bebe, evident“, îmi spune tînăra mamă, oarecum dezamăgită de obtuzitatea mea. Şi poveştile tinerei mămici continuă, înduioşător, în acelaşi registru al unei singure vieţi, trăite „la comun“ cu fiul său: „învăţăm să facem la oliţă“, „nu mi-a plîns nici o noapte“, „mi-a făcut febră acum două zile“, „facem primii paşi“. Ştiu, însă, din istoriile părinţilor pe lîngă care trec, că lucrurile pot fi şi mai complexe: am auzit, de multe ori, „facem pian de două ori pe săptămînă“, „mi-a luat notă mică la testare“, ba încă şi „anul ăsta dăm bacul“. Viaţa copilului este preluată literal de adult. Parcurg, amîndoi, simbiotic, aceleaşi etape de dezvoltare fizică, emoţională, intelectuală.

Pe de o parte, acest tip de exprimare a conectării totale a adultului la transformările naturale prin care trece copilul este absolut firesc: este, în esenţă, expresia unei asumări raţionale a faptului că viaţa copilului şi dezvoltarea lui armonioasă depind în întregime de tine. De felul în care îi asiguri îndeplinirea nevoilor fireşti, de atenţia şi afecţiunea ta. „Ne-au mai ieşit doi dinţişori“ înseamnă, de fapt, „am trecut împreună prin asta“: plînsetele lui şi nopţile tale de nesomn, durerile lui şi îngrijorările tale, febra lui şi starea ta de alertă. „Nu mi-a plîns nici o noapte“ vorbeşte despre somnul lui bun, la pachet cu mulţumirea ta că s-a odihnit şi că totul decurge normal. Eşti tot timpul acolo, pentru el, cel mic, prioritatea ta numărul unu. Este, mai apoi, un avertisment clar, adresat celor din jur, pretendenţi la favorurile, timpul, atenţia ta: am un copil şi tot ceea ce fac, am grijă să fac spre binele lui.

Pe de altă parte, acest tip de exprimare a legăturii strînse dintre viaţa părintelui şi a copilului poate aluneca spre un exces emoţional: nu mai e vorba doar de o asumare a responsabilităţii creşterii celui mic, ci a vieţii lui cu totul. O dizolvare a identităţii copilului în dragostea părintească. „El“ devine „noi, cei care l-am făcut“, cu alte cuvinte subordonat direct al propriilor noastre nevoi de afecţiune, de posesie, de împlinire. Copilul nu mai are chip şi personalitate proprie: este doar prilej de bucurie sau îngrijorare, de efort sau de răsplată pentru părinţi. (De aici, din faptul că el nu este privit ca un individ cu nevoi, intelect, emoţii şi destin propriu, vin şi excesele de detalii private pe care proaspătul părinte este înclinat să le includă în discursul său public: colegi de birou sau cunoştinţe întîmplătoare din parc află cum nou-născutul se hrăneşte, are iritaţii inghinale, este constipat sau are icter. Dacă bebeluşul în cauză ar putea vorbi, ar interzice cu desăvîrşire oricui să povestească astfel de amănunte intime. Mai apoi, discursul cu pricina atribuie pruncului trăsături de caracter şi comportament care, la vîrsta copilăriei timpurii, sînt greu plauzibile: nu poţi spune despre un copil de cinci luni că „nu mănîncă dacă nu aude televizorul“ sau că este „încăpăţînat ca maică-sa“ decît abuzînd de imaginaţie sau de genetică.)

Cu alte cuvinte, cu cît începem mai devreme să spunem „a reuşit să meargă pe bicicletă, ajutat de mine“, şi să lăsăm deoparte „am luat Foarte Bine la prima dictare“, cu atît mai repede avem şansa să ne înţelegem mai adecvat rolul de părinţi: acela de a-l ajuta pe copilul nostru să-şi construiască un destin, şi nu de a-i impune unul imaginat de noi. Altfel, uitînd că pruncul de ieri s-a transformat în ditamai vlăjganul, vom aluneca lesne de la „facem şi noi la oliţă?!“ la formule de genul: „ne căsătorim şi noi?“, „n-ar fi cazul să divorţăm?“, „nu prea avem chef să mergem la serviciu!?“.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

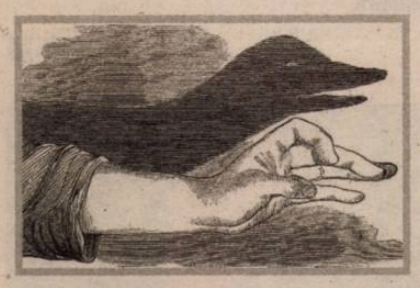

Iaromira POPOVICI

bazar

De-ale înfrumuseţării obligatorii

Pentru unele doamne şi domnişoare, mersul la cosmetică şi coafor e, presupun, o bucurie. După ce ieşi de acolo se presupune că eşti de... ori mai frumoasă şi apetisantă; iar statul acolo e un plăcut prilej de relaxare şi şuetă cu mica lume a coafezelor şi a cosmeticienelor, care sînt şi fine psiholoage, precum se ştie. Îţi masezi faţa şi-ţi împărtăşeşti necazurile, uşurîndu-te, astfel, de povara lor.

Asta ar fi definiţia standard. Eu una, din păcate, fac parte din mai dificila categorie căreia aceste operaţiuni în sine nu-i spun mai nimic; dar, din nefericire, are nevoie de efectele lor. Mai ales că, odată cu înaintarea în vîrstă, nevoia de ajustare, pe ici, pe colo, şi anume în punctele esenţiale, devine tot mai stringentă... Aşa că, vrînd-nevrînd, trebuie să petreci o vreme tot mai îndelungată în astfel de stabilimente.

Dacă eşti dificil, aşa, ca mine, ai de tras masiv pînă-ţi găseşti salonul şi omul – sau oamenii (de fapt, e nevoie de vreo trei, minimum). Ideea mea cu prestatorii de servicii cu care să ai şi ceva de împărtăşit, care să aibă şi coloană vertebrală (cel puţin aparent, cît îţi poţi da seama între două epilaturi...) e nebunească, ştiu. Dar altfel nu pot nici să-mi pensez sprîncenele, nici să-mi pun lac pe unghii.

Mi-au trebuit ani să-mi găsesc oamenii potriviţi. Şi da, i-am găsit, şi am crezut că vor fi pe viaţă. Dar iată că peste unii dintre ei au dat necazuri majore, alţii au plecat din locul cu care mă obişnuisem şi căruia, implicit, îi eram fidelă. Aşa că a trebuit să recurg la unii noi. O „duduie“ – care nu mai e tocmai duduie –, la cosmetică, dintre cele dure, pe care le simţi cum te judecă dacă nu... corespunzi (şi eu cu siguranţă nu corespund, am trecut de faza în care mă pregăteam îndelung înainte de a intra într-un salon mai de lux...). La tuns – două fete drăguţe, chiar „dulci“ aş putea spune, cărora nu am nimic să le

Viaţa ta
e deja amenajată.

obiectez (decît poate, însuşi excesul de dulceaţă). Uneia dintre ele, prin ricoşeu, i-l pot reproşa pe băiatul de la... spălări pe cap. E şi asta o meserie – masculină –, cea de spălător pe cap. Lăsăm deoparte prejudecăţile cu junii musculoşi şi transpiraţi, care prestează, în general, munci în aer liber. Există şi categoria asta mai *soft*, de băieţi frumuşei şi corect şamponaţi, care îşi fac bine o treabă considerată, pe nedrept, feminină. Cam prea bine, aş putea spune, pentru că nu se sfiesc să-ţi vîndă cîteva produse inutile, printre două vrăjeli despre prietenele şi căţeii lor.

În cazul celor mai tineri, norocul e că nu ţin să te audă pe tine, ci doar să ciripească de ale lor. Cei mai în vîrstă, însă, nu se abţin să dea sfaturi, care de care mai la îndemînă: dacă ai o problemă, dacă eşti în depresie, fă-ţi unghiile – cît mai colorat –, apoi un tratament anticelulitic, după care fă sport şi pleacă neapărat în vacanţă. Pentru că... meriţi, nu-i aşa? – conform deja fumatei reclame.

Viaţa ta e deja amenajată, tu, client de cosmetică şi coafor, eşti deja scanat. Desigur, eşti şi coafat, şi epilat, şi cu tenul curăţat şi cu manichiura făcută. Şi, deşi ai stat cîteva ore întins acolo, nefăcînd nimic, ajungi acasă tare obosit. De ce? Pur şi simplu pentru că, alea cîteva ore, a trebuit să faci frumos. Să fii în reprezentare.

Se spune, repet, că aceleaşi cosmeticiene ori coafeze sînt şi psiholoage. Te duci să te uşurezi de necazuri, să te defulezi, să împărtăşeşti. Numai că, de multe ori, rolurile se schimbă: tu ajungi să le auzi poveştile lor, să le dai sfaturi. Asta în timp ce te lupţi să le contracarezi pe cele standard, pe care le mai scapă din cînd în cînd...

Dacă părul, unghiile sau faţa ies bine din toată această combinaţie, dacă nu sînt prea întinse, prea colorate ori prea iritate, dacă, pe scurt, poţi merge cu capul sus pe stradă în urma şederii în respectivele saloane, (aproape) totul poate fi scuzat. Şi uitat – strict pînă data viitoare, care, din păcate, nu se lasă prea mult aşteptată. Dîndu-ţi senzaţia absurdului gesturilor identice şi repetate pe care le faci, pentru că nu prea ai de ales – dacă vrei să fii, cît de cît, în rîndul lumii.

Selma IUSUF

legende urbane

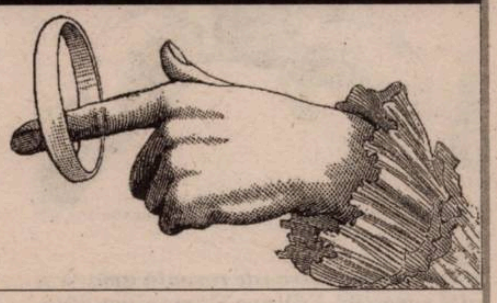

Bagaje de vacanţă

Jumătate dintre lucrurile pe care le împachetaţi acolo sînt inutile, aşa-i? Vorbesc mai mult de partea feminină pentru că, în cazul bagajelor de vacanţă, pare că toate stereotipurile legate de obiceiurile fetelor sînt întocmai aşa în realitate. Cîte dintre dumneavoastră nu v-aţi pus în plus vreo două-trei bluze, trei-patru rochii, încă două perechi de încălţări, că „cine ştie“? Cine ştie ce? Se iveşte brusc vreo petrecere simandicoasă pe acolo pe unde mergeţi şi ar trebui să fiţi pregătite, nu? Vă gîndiţi că s-ar putea să fiţi nevoite să vă schimbaţi cam de trei ori pe zi, şi atunci mai bine să fie, decît să n-avem de unde, nu? Placa de păr – indispensabilă, chit că o să umblaţi în vacanţa aia doar cu părul strîns moţ în vîrful capului într-un elastic. Pantofii frumoşi cu toc pe care nu-i purtaţi neam prin oraş, acasă, s-ar putea să fie de folos pe acolo într-o seară la cine ştie ce restaurant. N-are a face că rod şi bat îngrozitor şi că o să rămînă nedespachetaţi în bagaj, trebuie musai luaţi.

Drept e că lumea devine mai curajoasă vestimentar în vacanţă. Chestii pe care nu le-ai purta nici mort prin oraş devin interesante departe de casă. O rochie mai decoltată sau extraordinar de lălîie, care zace cu anii prin dulap, e perfectă undeva la mare, unde te poţi fîţîi jumate gol, protejat de statutul de turist fără de griji.

Dacă bagajul unui domn poate fi redus la un rucsac mediu, care poate fi cărat drept bagaj de mînă, cel al doamnelor e mult-mult mai complicat. Doar trusa de cosmetice poate cîntări undeva pînă la două-trei kilograme. Acolo există parfumuri, poţiuni, loţiuni, soluţii, creme, demachiante, pentru absolut orice parte a corpului. Şi sînt indispensabile, credeţi-mă. Pe lîngă ustensilele şi arsenalul necesar machiajului. Pe lîngă două perechi de ochelari de soare, mai multe costume de baie, forfecuţe, pile, lac de unghii, ac şi aţă. Ac şi aţă. Ca nu cumva să ne descoasem prin străinătăţuri şi să umblăm, Doamne fereşte, aşa.

O femeie îşi va face bagajul de parcă ar trebui să-şi petreacă sfîrşitul lumii cu stil, pe o insulă pustie. Bagajul ei va fi, în mic, imaginea perfectă a dulapului de acasă. Cu nişte chestii purtate foarte des şi cu multe altele rămase neatinse.

Acum, să ştiţi că există şi extrema cealaltă, a călătorilor care pleacă într-o vacanţă de trei săptămîni doar cu un rucsăcel în spate. Aranjatul unui asemenea bagaj minimal e ştiinţă pură şi rezultatul multor ani de peregrinări şi experienţă. Cosmetice – la minima rezistenţă, în recipiente de pînă la 100 de mililitri. Sau deloc. Şampoane, pastă de dinţi şi deodorante se găsesc oriunde pe pămîntul ăsta. Trei-patru tricouri uşoare, care se rulează unul în altul. Cît timp stai pe unde stai, le poţi spăla şi reîmbrăca. Ceva lenjerie, jeanşii de schimb, tenişii. Hai şi o cremă şi-un rimel, căci cu astea sîntem toate datoare, şi gata. Am întîlnit călătoare – e drept, nu romînce – care au pus la punct o strategie teribilă în a călători pe lung doar cu un bagaj de mînă. Toate hainele groase pe ele, chit că se sufocă un pic pînă trec de check-in – hainele se dau apoi jos după control. Prin buzunarele mari – ciorapi rulaţi, aparatul foto şi toate nimicurile care-şi au locul de obicei într-o geantă măricică. Femeile astea au adus la perfecţiune arta editării unui bagaj.

Poţi ghici cu destulă acurateţe locul de unde provine un călător uitîndu-te la bagajele lui. O turmă de genţi, o duzină de *trolley*-uri roz şi multe plase şi plăsuţe indică, de regulă, un est-european, poate cineva din Orientul Apropiat, un rus sau o familie de englezi dintr-un orăşel industrial. Un rucsac prăfuit e semnul călătorului cu vocaţie, jumate acasă, jumate pe drum, întotdeauna ca peştele în apă, oriunde s-ar afla.

Eu una, am ajuns să fiu jumate-jumate. *Trolley* roz nu am, dar am un rucsac mult mai mare decît al călătorilor lumii. Căci oameni sîntem şi femei sîntem, o rochie-două în plus n-are ce să strice.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

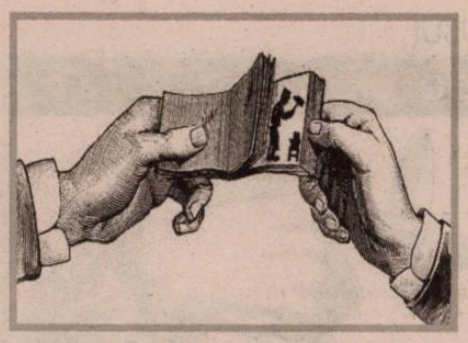

Marius CHIVU

feedbook

Porno pentru tocilari

● **Dan Alexe, *Miros de roşcată amară şi alte povestiri*, Editura Humanitas, 2014.**

Volumul de proză scurtă al premiatului regizor Dan Alexe este cea mai proastă carte de ficţiune, publicată de o editură de prestigiu, pe care am citit-o de la orice titlu al Doinei Ruşti încoace.

Nu ştiu de ce regizorii de film ţin să scrie şi proză; cei care au făcut-o au dat rezultate în cel mai bun caz modeste (vezi Constantin Popescu – *Mesteci şi respiri mai uşor...*, Cartea Românească, 2002; sau Florin Piersic Jr. – *Romantic Porno,* Humanitas, 2011). Volumul lui Dan Alexe este însă nerecenzabil: o suită de variante ale aceleiaşi fantezii erotice, istorisite la persoana întîi, pe care protagonistul – nenumit, dar care împrumută toate datele biografic-intelectuale ale autorului: naratorul este şi el regizor lingvist – le are în diverse locuri ale lumii, de la Bruxelles la Kabul (unde „praful era exotic"). Personajul este un aventurier complet lipsit de mister, dar libidinos şi, aparent, irezistibil, căci femeile nu fac faţă guralivului decît într-o primă fază: toate îl invită în casa lor, în patul lor şi, în cele din urmă, între cracii lor (ordinea aceasta devine un fel de ritual în trepte al copulării în cam toate povestirile), de unde protagonistul pleacă 1. fie dezamăgit (cel mai adesea după o ceartă ineptă), 2. fie îndrăgostit. Lipsite de imaginaţie (în ciuda localizărilor exotice), fanteziile erotice ale lui Dan Alexe cunosc, totuşi, cîteva variaţii: sex în minaret, sex la Zoo, în ciocolată, în trei, cu un manechin de plastic sau cu o licantroapă cu trei ţîţe. Dar naraţiunile funcţionează după logica porno, nu a limbajului explicit, ci, mai rău, a lipsei de psihologie: odată ce masculul îşi face apariţia, femeile, toate femeile, devin disponibile sexual. Diferenţa esenţială între un scenariu porno şi o povestire de Dan Alexe este că la regizorul român există dialog între bărbatul şi femeile hipnotizate falic, dialog de cele mai multe ori plin de referinţe culturale, dar şi de replici mai oneste, precum: „Am să mă bag în tine" sau „Ţi-aş pune în gură altceva" sau „Ia nu mai fi snob şi soarbe-mă" sau „Ajută-mă să se întărească". Primul lucru care-ţi sare în ochi la aceste proze este detenta lor căznit referenţială. Protagonistul vorbeşte ca din almanah: „Tocmai îi povesteam despre kafirii din Nuristan, în nordul Afganistanului, rămaşi politeişti pînă mai ieri şi care vorbesc un idiom apropiat de sanscrita *Vedelor*", atunci cînd nu citează din sau nu face referinţe la: *Ramayana,* Aristotel, Heidegger, Eliade, Iezechiel, Nietzsche, Blanchot, Chomsky, Sartre ş.a. Căci protagonistul nu poate face doar figura unui libidinos, el trebuie să fie un libidinos lingvist: „mă alese pe mine, proprietarul Verbului", „«Eşti stăpînul cuvintelor, nu doar al meu», mi-a spus ea", „am lăsat Logosul să mă traverseze", „pot să pronunţ cinci feluri de *h,* plus cel etrusc" ş.a.

Spuneam că volumul este nerecenzabil cu instrumentele criticii literare, fiind, în fond, doar o copulaţie pedantă de clişee prost scrise, cum ar spune Eco referindu-se la pornografie. Cartea poate fi însă analizată din punct de vedere stilistic şi o voi face în ideea că alţi începători poate îşi vor revizui manuscrisele citind cele ce urmează. Căci Dan Alexe face aici (aproape) toate greşelile stilistice posibile. Cea mai simplă este excesul de puncte de suspensie, nu în monolog/dialog, ci în naraţiunea expozitivă: pasaje întregi arată, grafic, precum o planşă în Braille. Dar să începem cu dialogul. Preţiosul şi ostentativul Dan Alexe nu are încredere în *verbele dicendi* „a spune" sau „a zice", e prea inteligent pentru acestea, lui îi trebuie ceva mai bun şi mai eficient, adică nişte sinonime injectate cu steroizi ca în subgenurile literaturii de consum: „a urla", „a ţipa", „a răcni", „a hohoti", „a zbiera", „a hăuli", „a bodogăni", „a pufăi", „a pufni", „a şuiera", „a susura". Dar autorul vrea să fie explicit pînă la capăt, ca nu cumva să ratăm subtilităţile dialogului, şi atunci aruncă peste fraze şi o mînă de adverbe. Doar că lingvistul nu are întotdeauna proprietatea termenilor folosiţi: „a pufnit deodată repezit", „a zvîrlit icnit", „a urlat sacadat", „am informat-o sumbru", „zîmbea tolerant", „gemea deconcertant", „hohotind suveran", „icnind absentă", „a susurat obsechios", „a pronunţat ritos", „a scîrţîit sinistru", „duhnea fermentat", „şchiopăta încrezător şi abrupt", „limba vibra şerpeşte", „zbieram animalic", „a început să rîdă rozaliu" etc. Dacă, aşa cum se spune, adverbele sînt buruienile frazei, paginile scrise de Dan Alexe sînt adevărate terenuri virane. (În loc să citească Heidegger, probabil în original, îl sfătuiesc pe autor să citească cartea despre scris a lui Stephen King tradusă şi la noi, *Misterul regelui* – va afla foarte multe despre limbajul uman în literatură.) Admit că e greu pentru începători să reziste tentaţiei adverbelor, dar nici cu adjectivele nu se descurcă lingvistul Dan Alexe: „rictus preţios", „neobrăzare inteligentă", „obrăznicie forţată", „docilitate tîmpă", „plîns grotesc", „şarm avar", „palpitînd într-o pîclă cerebrală", „tăcere gîfîită", „ochii deveniseră o fantă seacă", „emana luxură ilicită". De fapt, toată proza lui Dan Alexe este o mahmureală de expresii obscure, comparaţii improprii şi metafore stupide: „fîlfîia din sprîncene", „vîrful limbii ridicat ca un vîrf de condur etrusc", „cearcăne, cute şi încreţituri dureroase de voluptate inferioară", „zîmbet nemilos însoţit de puf mitologic pe antebraţe şi pîlpîit virginal din pleoape umbrite cu albastru", „strîngea buzele într-un punct gînditor" / „strîngîndu-şi buzele într-o linie albă", „privire încărcată de înţelesuri supramundane" etc.

Comicul involuntar este, de fapt, calitatea supremă a acestei cărţi şi m-am delectat făcînd nenumărate fişe din care redau cîteva mostre: „ochiul ei mijit fără sforţare spunea: aici e inteligenţă", „m-a trîntit şi m-a încălecat; înfiptă, a dat capul pe spate şi a început să urle la tavan, traheea ei o ţeavă hăulindă", „iazmă a cărei frumuseţe de hoplit se manifesta cu naturaleţe controlată printr-un algoritm necunoscut", „o femeie lăbărţată şi crăcită trebuie să aibă un rîs voluptuos", „seriozitatea în lăbărţare e reaua vestire a reproşului", „şi atunci ce rămîne? Păi rămîne lăbărţarea candidă", „sînt haiduc cu vulva udă" etc. Pe lîngă ticul verbal „aşa şi pe dincolo", Dan Alexe este însă obsedat de cîteva cuvinte care revin uneori la distanţă de doar cîteva fraze: substantivul „şolduri" („şolduri odorante" / „şolduri ondulate"), adjectivul „înduioşător" („ocheadă înduioşător de calculată"), adjectivul/adverbul „voluptuos" (adăugat după te miri ce: „omuşorul ei voluptuos", „am anunţat-o voluptuos", „sufla voluptuos" etc.), verbul „a hăuli" şi markerul cultural „etrusc", iar „oroare sacră" apare de cîteva ori. O altă predilecţie a regizorului lingvist este descrierea în fel şi chip a rîsului: „rîs carnasier", „rîs erudit", „rîsete umede", „rîs copios", „un hohotit de rîs nervos" sau „rîs indulgent". Altfel, pe lîngă şolduri, lui Dan Alexe îi mai plac şi dinţii, introduşi mereu în actele precopulative: „ne-am repezit unul în altul ciobindu-ne dinţii" sau „cînd s-a repezit în mine şi-a clănţănit dinţii într-ai mei atît de sonor, că pe eranul minţii am văzut aşchii de smalţ".

Cîteva dintre cele 33 (mda!) de povestiri ies din tipar şi vreo două chiar pot fi citite fără să-ţi insulte inteligenţa de cititor, dar pînă ajungi la ele îţi pierzi orice încredere în literatură.

„S-a aşezat pe marginea balustradei de piatră a minaretului, s-a chiorît în gaura de lume din bezna de jos şi mi-a zis: «Ar fi aşa simplu să mă las să cad.» Am smuls-o de-acolo cu o iritare violentă pe care nu mi-o bănuiam şi am trîntit-o în partea opusă a balconului, cu spatele în instalaţia sonoră. A gîfîit, şi-a pus mîinile cupă pe sîni şi a aşteptat, bărbia întinsă înainte. Am luat-o în picioare, din faţă, icnind, izbind-o cu capul în zid şi în instalaţie, umplîndu-mi gura cu praf şi pînze de păianjen. Horcăia animalic, burta ei – o mlaştină.

După un timp, o durată (există timp şi durată, tot insista Bergson), a trebuit să facem o pauză. S-a dus să se aşeze iar pe marginea balconului de piatră. Avea doar cămaşa pe ea, pantalonul căzuse, şi era iluminată din spate de faţada hotelului. Vedeam că mă fixează, aşezată, cu fundul gol atîrnînd în noaptea de deasupra trotuarului de jos. Mi-a zis suav: «Curge din mine pe trecători.» Asta mi-a biciuit simţurile (cum se spune în literatura de calitate) atît de neaşteptat de eficace, încît am smuls-o iar de-acolo, i-am dat o învîrteală de tango şi am trimis-o cu un bufnet în zid, împlîntîndu-mă din nou în ea. Am zbierat amîndoi apoplectic în acelaşi timp cînd ne-a venit, şi răcnetul a bubuit nocturn deasupra oraşului, instalaţia sonoră declanşîndu-se, iar noi gîfîind într-o inarticulată magmă de horcăieli cu bale şi sufocări amplificate...

Haaah-hăăă-haaah!... ieşea din difuzorul minaretului, auzindu-se pînă pe înălţimile din jurul Kabulului, unde se tupilau talibanii. Am coborît fugind în beznă scările, ea reuşind să-şi tragă în acelaşi timp pantalonii..."

(fragment din povestirea „Leila în Kabul, senină")

PUBLICITATE

„Sîntem puţin pierduţi în modernitate“

– interviu cu Nicolaus SCHAFHAUSEN –

Relaţia noastră cu Brâncuşi, atît în timpul vieţii sale, cît şi după moartea sa, a fost şi este una a excelor. Refuzat, tolerat, sufocat, suprasolicitat de-a lungul timpului ori de-a dreptul abuzat astăzi de societatea românească, Brâncuşi este, la nivel internaţional, unul dintre cei mai influenţi artişti ai secolului XX. O etichetă care trebuie constant adnotată. Expoziţia „Efectul Brâncuşi“ s-a deschis pe 11 iunie la Kunsthalle Wien. E un proiect care discută modul în care artistul român a transformat întreg secolul XX şi percepţia asupra obiectului artistic, influenţa lui propagîndu-se şi astăzi asupra unei întregi generaţii de artişti. Un proiect expoziţional cu peste 20 de artişti internaţionali, deschis pînă pe 21 septembrie. Nicolaus Schafhausen, directorul Kunsthalle Wien, este cocuratorul expoziţiei „Efectul Brâncuşi“.

De ce v-aţi oprit asupra acestui titlu? De ce Brâncuşi văzut ca un efect?

Nu m-am gîndit niciodată să fac o expoziţie despre Brâncuşi şi cu Brâncuşi. Dar acum cîţiva ani am realizat că există foarte mulţi artişti contemporani – şi nu contează de unde provin – care se referă, în lucrările lor, la Brâncuşi.

Putem vorbi despre o obsesie numită Brâncuşi?

În expoziţie sînt lucrările – în principal sculptură, dar şi pictură şi o lucrare video – a peste 20 de artişti. Teoretic, puteau fi mult mai mulţi. Cînd am tratat cu fiecare în parte, am înţeles că nu este vorba de un *copy & paste* al esteticii lui Brâncuşi, dar că Brâncuşi este pentru ei o figură extrem de fascinantă a modernităţii. Acelaşi lucru se întîmplă cu Duchamp. E un fenomen artistic foarte interesant. Artiştii pe care i-am ales se referă indirect la Brâncuşi. E una dintre cele mai frumoase expoziţii pe care le-am creat şi este începutul unui interes general pe care îl am faţă de figuri importante ale modernităţii.

De ce este discursul despre modernitate atît de actual astăzi?

Cred că sîntem puţin pierduţi în modernitate. Nu este ceva negativ, dar dacă privești ce se întîmplă şi în arhitectură, şi în *design*, realizezi că trăim într-o eră care încă îşi caută noi forme de expresie artistică – forme politice şi estetice. Poate de aceea mulţi artişti se întorc asupra unor figuri atît de importante ca aceea a lui Brâncuşi.

Nu e o expoziţie didactică, de muzeu, cu etichete.

Putem vorbi despre o modă sau despre o nostalgie?

Cred că are legătură cu nostalgia. Dar e şi un soi de neo-romantism.

Am fost aproape surprinsă să văd că Brâncuşi însuşi este în expoziţie!

Ha! De ce să fii surprinsă? Expoziţia se numeşte „Efectul Brâncuşi“!

Da, dar astăzi se operează mult în numele lui Brâncuşi, e mitizat, se construieşte un întreg discurs în jurul lui, aproape totul e posibil, e ca o parolă magică, dar el, operele lui lipsesc cu desăvîrşire. Este o soartă pe care, probabil, ajung să o împărtăşească clasicii. Istoricul de artă Ioana Vlasiu vorbeşte deopotrivă despre libertăţi şi deschideri spre arta Europei de Vest, care au putut avea loc în România în numele lui Brâncuşi, înainte de 1989, dar şi despre dezvoltarea unei hagiografii nocive care are loc astăzi.

Mi se pare o observaţie foarte bună. Împreună cu Vanessa Joan Müller, cocuratoarea acestei expoziţii, am discutat despre asta de multe ori. E important să includem lucrări ale lui, sau nu? Am considerat că am fi de-a dreptul aroganţi dacă nu am arăta nici o lucrare de Brâncuşi. Sînt în expoziţie 20 de fotografii originale de Brâncuşi, din colecţia Kunsthaus Zürich. După cum ştii, fotografiile lui erau la fel de importante ca sculpturile lui. Iar el refuza să lucreze cu alţi fotografi. E foarte interesant ceea ce spunea, acum mai bine de 70 de ani: de ce avem nevoie de originale cînd putem face o documentaţie fotografică a acestora? Acum pare o întrebare naivă, dar dacă ne uităm din nou în urmă la anii '50 – acesta era un *statement* extrem de radical! Brâncuşi nu era interesat doar de forma în sine, ci şi de ceea ce forma înseamnă, ce semnifică ea.

Spuneţi, la un moment dat, despre această expoziţie că importanţa lui Brâncuşi se simte deopotrivă în arta minimalistă, cît şi în estetica instalaţiilor de artă. Vedeţi întreaga expoziţie ca pe o mare instalaţie?

Am decis să nu punem numele artiştilor pe pereţi. Nu e o expoziţie didactică, de muzeu, cu etichete. Vizitatorii primesc o broşură cu detalii despre fiecare lucrare, dar trebuie încet-încet să se familiarizeze cu spaţiul. Întreaga expoziţie e o instalaţie, da!

Sînteţi, deci, un curator foarte prezent în expoziţie. De ce aţi decis să faceţi expoziţia într-o estetică mai degrabă a invizibilului, a auctorialităţii absente? Apăsa prea mult greutatea lui Brâncuşi însuşi?

Dacă vrei cu adevărat, afli tot din materiale prezente în expoziţie, dar informaţia nu îşi doreşte să îngreuneze expoziţia în sine.

L-aţi ales pe Andrei Cădere pentru această expoziţie, alături de alte poziţii clasice.

E aproape un fenomen similar cu Brâncuşi, mulţi artişti contemporani se referă la Cădere astăzi. Iar fără Brâncuşi, Cădere sigur nu ar fi existat.

Cum aţi făcut selecţia lucrărilor contemporane?

Nu am selectat doar artişti, ci şi arhitecţi (de exemplu Jürgen Mayer H., care a construit mult în Georgia şi pe care îl interesează formele brâncuşiene) şi *designeri*. Realizînd o cercetare tot mai amplă, am găsit mai multe şi mai multe, tot mai multe lucrări care făceau referire la Brâncuşi...

a consemnat Daria GHIU

Versiunea integrală a acestui interviu se găseşte pe www.dilemaveche.ro.

Daria GHIU

Cu zîmbetul pe buze

– Bienala Bucureştiului, pentru a şasea oară –

Bienala de artă a Bucureştiului, ediţia a şasea, s-a deschis pe 23 mai, cu o zi după Art Safari („primul pavilion profesional şi public de artă“) şi în aceeaşi seară cu Noaptea Albă a Galeriilor, ediţia a opta. Peste noapte, impresia era de preaplin artistic în Capitală: agitaţie, sloganuri şi imagini care să te atragă, venite mai ales din partea Art Safari, care a avut o campanie publicitară agresivă în oraş. Bucureştiul fremăta de expoziţii, evenimente de o seară ori petreceri „artistice“. Bienala Bucureştiului – singura Bienală de artă contemporană din Estul Europei, cum declară organizatorii ei, Răzvan Ion şi Eugen Rădescu, fondată în 2005 – se închide pe 24 iulie. Dar cine o vizitează?

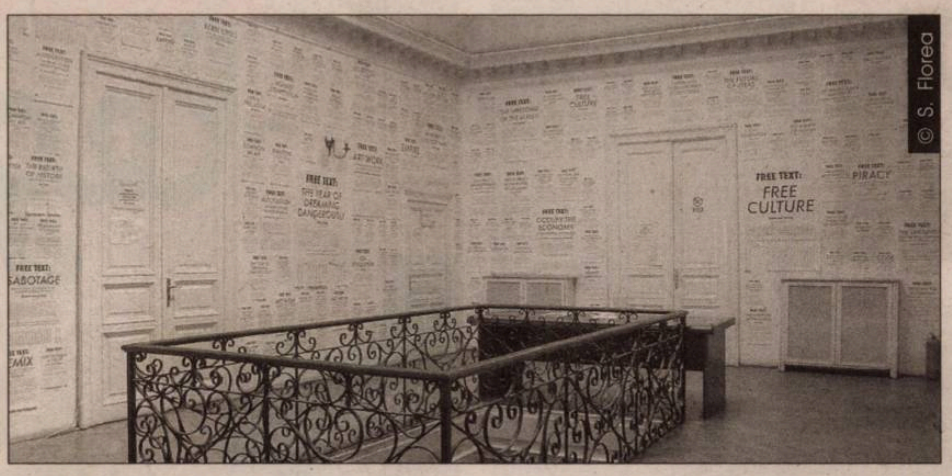

Stephanie Syjuco, FREE TEXTS: An Open Source Reading Room, *instalaţie, dimensiuni variabile, 2012*

Discuţiile publice despre această a şasea ediţie s-au purtat cu mult înainte, scandalurile s-au consumat în urmă cu cîteva luni, unele păreri deja existente despre BB s-au reconfirmat. Înainte să se deschidă, ea era deja clasată şi acum te întrebi cine îşi mai doreşte să o vadă. O situaţie nefericită, în care organizatorii i-au adus atît pe cei implicaţi în fenomenul artistic, cît şi pe cei 19 artişti din această ediţie, dintre care un număr mare îl ocupă artişti contemporani români (unii nu atît de cunoscuţi încă, asta făcînd teoretic întregul proiect cu atît mai interesant). O situaţie de nedorit şi pentru rolul în sine al unei Bienale deschise într-o importantă capitală europeană. De ce avem o bienală de artă deschisă în oraş? Pe ce se fondează ea? Care e rolul ei în teritoriu? Bienalele îşi pierd tot mai mult credibilitatea pe plan internaţional (vezi cazul Bienalei nomade Manifesta, deschisă pe 28 iunie la Sankt Petersburg, cu lucrări de artă contemporană plasate în muzeul Ermitaj: directorul muzeului, Mihail Piotrovski, a declarat de curînd, cu zîmbetul pe buze, că prin Manifesta se doreşte o punere a artei înapoi „în turnul de fildeş“, pentru că „sînt lucruri mai importante decît politica“), se realizează în timp record de către curatori invitaţi, care efectiv nu au timp pentru o cercetare cu adevărat în teritoriu şi migrează de la o bienală la alta. Bienalele sînt adevărate tîrguri de artă deghizate; în plus, ele profită din plin de capitalul simbolic al oraşului lor.

De ce avem o bienală de artă deschisă în oraş? Pe ce se fondează ea? Care e rolul ei în teritoriu?

Dacă actuala ediţie a BB (şi discursul curatorial al acesteia – oricare ar fi el) este învăluită de la început într-un şir de evenimente care muşcă din credibilitatea şi aşa fragilă a întregului proiect BB, atunci nu mai e nimic de făcut. În 2012, Nicolaus Schafhausen, directorul Kunsthalle Wien, a fost anunţat drept curatorul BB6. La începutul lui 2014, cu cîteva luni înainte de deschiderea Bienalei, acelaşi curator (care îşi propusese realizarea unei ediţii centrate pe artişti români care lucrează în afara ţării) renunţă la această poziţie, motivul fiind uriaşele incompatibilităţi cu organizatorii; s-a vorbit atunci despre liste albe şi liste negre cu nume de artişti ori curatori români, pe care organizatorii i le-ar fi impus lui Schafhausen, încercînd manipularea acestuia. Un întreg circ s-a instalat pe scena de artă a Bucureştiului, cu acuze şi atacuri, făcîndu-i pe mulţi să nu îşi mai dorească nici un contact cu această instituţie. Oricît de meschin şi mărunt ni s-ar putea părea acest scandal, el nu ar trebui şters uşor din memorie (să vorbim despre un boicot nu mi se pare prea mult).

Tot atunci, la începutul lui februarie 2014, cu naturaleţe, a apărut actualul curator al BB6, Gergö Horváth, şi curînd după aceea – actualul concept al acestei ediţii: „Aprehensiune. Înţelegînd prin frica de a înţelege“. Mi-e imposibil de data aceasta să discut expoziţia în sine, refuz să o fac, cu zîmbetul pe buze, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Vă voi spune doar că Bienala e, din nou, un eveniment răspîndit în mai multe spaţii din oraş, cîteva utilizate pentru prima oară de către organizatori. Este vorba despre Combinatul Fondului Plastic, despre Muzeul Ţăranului Român, dar şi despre Pavilion – centrul pentru artă şi cultură contemporană, şi Institutul pentru Cercetări Politice. Una dintre lucrările interesante îi aparţine lui Stephanie Syjuco şi se află chiar la Institutul menţionat mai sus. De asemenea, proiectul cu un anumit potenţial al acestei Bienale este un eveniment paralel al acesteia, „Expose Practice“ (la Pavilion), o serie săptămînală de prelegeri cu o parte dintre artiştii români din Bienală. Pe 3 iulie îşi expune practica Zoltán Béla, un artist care merită văzut. În plus, acest eveniment este gratuit. Pentru că „pentru prima dată în istoria sa, intrarea la Bucharest Biennale nu va fi gratuită“. Şi iată deja o schimbare... Aşteptăm să vedem dacă va exista o a şaptea ediţie a Bienalei, dacă ea va putea fi realizată cu zîmbetul pe buze, cu cine şi de către cine. Şi dacă va fi un eveniment gratuit sau nu.

***Daria Ghiu** este critic de artă.*

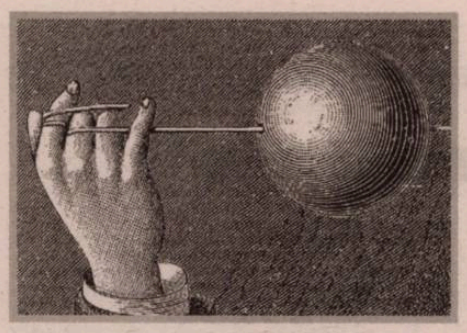

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Avignon

– The show must go on –

Vineri începe Festivalul de Teatru de la Avignon. Sau ar trebui să înceapă, căci e foarte probabil ca spectacolele programate să nu se mai joace. Artiștii și tehnicienii au intrat în conflict cu guvernul și amenință cu greva. În discuție e o modificare a condițiilor în care se acordă indemnizația de șomaj și valoarea acesteia. Sindicatele solicită guvernului revizuirea convenției de asigurări. Legea nu face parte din pachetul de măsuri pentru sprijinirea creației și are o aplicabilitate generală. Or, artiștii și tehnicienii din domeniul spectacolului vor reglementări speciale pentru condiții speciale. Nu e prima dată cînd amenință cu greva pentru a protesta contra acestor reglementări. În 1992 și apoi în 2003, Festivalul de la Avignon (dar și alte manifestări) au fost anulate sau perturbate din cauza grevelor. Practic, orice alterare a statutului a generat proteste.

Domeniul cultural pare un cîmp de luptă. Despre festival se vorbește ca despre sectorul minier. Actorii sînt acum „sindicaliști" sau „parteneri de dialog ai guvernului".

Ministrul Culturii Aurélie Filippetti îi îndeamnă pe „intermitenți" să renunțe la grevă sau măcar s-o amîne pînă după festival. „Spectacolele trebuie să aibă loc. Am lansat discuția, am întins o mînă", spune ministrul. Sindicatul a anunțat însă că doar atingerea tuturor revendicărilor ar mai putea salva festivalul.

Inițiatorii mișcării de protest folosesc cuvinte grele, precum „pauperizare" sau „precaritate". Dar par să uite că Franța e chiar țara care a inventat și a consacrat aceste politici de susținere a muncii artiștilor. Și că nicăieri în lume, artiștii – angajați sau „intermitenți" – nu au mai multe avantaje sociale.

La Aix-en-Provence, Festivalul de Operă și Muzică Clasică a debutat fără probleme, după ce artiștii și tehnicienii au votat cu o largă majoritate împotriva grevei. Dar Printemps des Comédiens de la Montpellier n-a mai avut loc, și multe alte festivaluri se desfășoară cu dificultate din cauza grevei.

În mod normal, cu cîteva zile înaintea festivalului, paginile culturale ale ziarelor ar fi fost pline de articole și avancronici despre spectacole, despre direcțiile estetice ale selecționerilor, despre marile sau micile revelații din program. Anul acesta se vorbește doar despre frămîntări sociale, indemnizații, statut și greve. Domeniul cultural pare un cîmp de luptă. Despre festival se vorbește ca despre sectorul minier. Actorii sînt acum „sindicaliști" sau „parteneri de dialog ai guvernului". Singurul om rațional pare să fie directorul artistic Olivier Py, care spune că susține revendicările, dar că pentru nimic în lume n-ar anula sau întrerupe vreun spectacol. Cum ar veni – *the show must go on*...

Și dacă va fi grevă, și dacă nu, e clar că Festivalul de la Avignon nu se va desfășura în condiții normale. Chiar și apelul la grevă produce efecte: numărul biletelor vîndute pentru secțiunea oficială a scăzut dramatic. E normal, oamenii nu riscă să-și ia bilete în avans la spectacole care, poate, nu se vor mai juca. Se pare, de asemenea, că unele dintre trupele care se pregătiseră să evolueze în „off" nu se vor mai deplasa la Avignon; cheltuielile sînt mari și vremurile tulburi, nimeni și nimic nu garantează că-și vor putea recupera banii. Și companiile din domeniul turismului dau semne de îngrijorare. Situația de acum e mult mai gravă față de 2003. Atunci, festivalul avea o asigurare împotriva grevei și directorul știa că instituțiile implicate pot acoperi deficitul, în caz că se anulează spectacolele. Acum, această asigurare nu mai există. O grevă generală pune în pericol și ediția din 2015.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

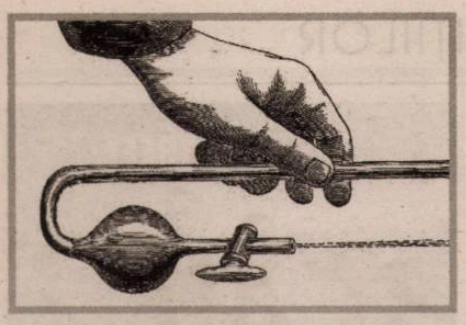

Oana STOICA

rosencrantz & co

Angélica Liddell jeleşte

● ***Ping Pang Qiu*, de Angélica Liddell. Cu: Angélica Liddell, Lola Jiménez, Fabián Augusto Gómez Bohórquez, Sindo Puche. La Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu.**

O femeie în rochie roşie, cu o perucă turcoaz, rosteşte un monolog despre China. Vorbeşte încet, impersonal, dar îşi expune nonşalant un sîn sau îşi ridică obraznic rochia peste talie. Nu poartă lenjerie intimă. Este seducătoare, cu o senzualitate afişată indiferent, care frizează uneori, aparent accidental, eroticul. O expunere detaşată, nu rece, mai degrabă nepăsătoare, care capteaza senzorial privirile, în timp ce textul, deşi rostit neutru, sună visceral poetic. *Ping Pang Qiu* este un performance politic cu un scenariu nenarativ şi o structură postdramatică, în care Angélica Liddell curatoriază texte, imagini, acţiuni şi obiecte prin care încearcă să conceptualizeze dispariţia Chinei sub dictatura comunistă. Spectacolul dezbate relaţia între dictatură şi intimitate, modul în care prima o distruge pe a doua. Efectul de bumerang – cu referire directă la Revoluţia Culturală şi Mao – prin care „evoluţia" politică duce la extincţia societăţii are corespondent în identitatea individului: identificarea proprie a autoarei là intersecţia între disciplină, pasiune şi ambiţia de a învăţa cele 4000 de caractere chinezeşti „pentru a putea îndura disperarea". Spectacolul este o introspecţie într-o Chină dispărută sub dictatură, depersonalizată prin controlul abuziv al vieţii personale. Tinerii chinezi, pentru care Mao este o legendă, sînt victimele propagandei. Formula teatrală folosită de Angélica Liddell este una radical postmodernă, bazată pe performarea conceptelor. Spectacolul nu ţine cont de construcţii dramaturgice şi dramatice, mai degrabă asociază monoloage şi acţiuni într-un construct performativ. Angélica Liddell performează dezinvolt, dezinhibat, asumîndu-şi postura unei Chine indecente politic, indecente moral, indecente uman.

Spectacolul inventariază diferite elemente de cultură chineză, de la caracterele necesare pentru lectură la statuetele miniaturale ce întruchipează armata (în relaţie directă cu doi soldaţi chinezi în pantaloni scurţi, interpretaţi de actori), de la aşa-numita „diplomaţie Ping Pong" care a relaxat relaţiile americano-chineze în anii '70 (invitarea echipei de tenis de masă a SUA în China, urmată de vizita preşedintelui Nixon) şi a dus la „orbirea" Americii în faţa încălcării drepturilor omului la Beijing (efectul de bumerang), de la imaginea iconică a omului care a blocat cu mîinile goale tancurile din Piaţa Tiananmen, la Micuţa Carte Roşie a lui Mao, din care doctrina comunistă este recitată litanic. Pe fundalul operei lui Gluck – *Orfeu şi Euridice,* Angélica Liddell iniţiază un demers de eliberare de obsesia unei Chine iubite, abandonată acum „morţii", o Euridice niciodată regăsită, anihilată de îndoctrinarea culturală şi teroarea politică („un om fără doctrină seamănă mai mult cu un om"). *Ping Pang Qiu* este un drum în infern pentru a constata dispariţia unei lumi şi efectele acestei dispariţii, este o relaţie ca un sistem de pîrghii între dragostea pentru China cea vie şi ura faţă de fantoma ei nevrotică, este plînsul de după moarte: „Cum e posibil ca o iubire aşa plină de dorinţă să fie criticată?"

Performance-ul se ridică pe două axe, una politică, care porneşte aparent pro-China comunistă şi sfîrşeşte prin răsturnarea paradigmei, şi alta personală, care reclamă (in)capacitatea de a iubi cînd obiectul dorinţei este distorsionat pînă la anihilare. Zgomotul sec al mingilor de ping-pong – sport practicat de mulţi copii chinezi – care sar la perete peste un corp prăbuşit pe masa de tenis, sună ritmic, ca gloanţele. Înregistrarea momentului cînd un om singur opreşte, pentru cîteva clipe, tancurile să pătrundă în Piaţa Tiananmen generează o reacţie de contaminare: Angélica Liddell reia gesturile opozantului, corpul ei se „mulează" după al lui. Nu este vorba de mimetism, ci de preluarea unei acţiuni şi asumarea unui mesaj, de subminarea unui regim dictatorial printr-o mişcare corporală inofensivă, care însă parazitează sistemul ca un virus (de exemplu, în Rusia, Pussy Riot îşi manifestă opoziţia faţă de Vladimir Putin dezvelindu-şi sînii). Un gest politic este un gest personal, şi invers, jocul nevrotic al actorilor se dovedeşte a integra aceste mişcări subversive, dar şi unele simbolice precum poziţia performerei aplecată peste masa de tenis în timp ce plînge, metaforă a unui popor oprimat, abuzat, sacrificat pentru pacea şi economia mondiale în timp ce America „nu vede" crima. Sau corpul Angélicăi Liddell, dezvelit, nudul adorat al femeii albe iubite de un chinez – dragoste interzisă, căci „să iubeşti o femeie albă este contrarevoluţionar" („dar conducătorul a spus că americanii sînt prietenii noştri acum" – ipocrita diplomaţie Ping Pong). Un corp care pulsează în dragoste şi se cere iubit, dar şi un corp care agonizează. Ce lume este aceea în care dragostea este contrarevoluţionară şi trebuie înăbuşită cu napalm? Ori fluturarea sincron a Micuţei Cărţi Roşii a lui Mao pe muzica lui Gluck din *Orfeu şi Euridice,* imagine a unui popor îndoctrinat, depersonalizat. *Ping Pang Qiu* este un spectacol despre suferinţă şi disperare, despre abuz şi acceptarea lui, este un show viu, în care performerii plonjează fără rezerve şi inhibiţii ceea ce radicalizează expresia şi anulează convenţia. O viziune dură, necosmetizată asupra răului uman care derutează publicul (în special pe cel din România, nu tocmai familiarizat cu o astfel de onestitate artistică). Este o formă de violenţă în această sinceritate, în acest dispreţ vomitat pe scenă cu disperare.

Ce lume este aceea în care dragostea este contrarevoluţionară şi trebuie înăbuşită cu napalm?

Artist cu o amprentă profund personală – ceea ce face ca invitarea ei la Sibiu, în FITS, să reprezinte un gest de curaj –, Angélica Liddell a fost marea revelaţie a Festivalului de la Avignon în 2010, cînd a prezentat acest spectacol, partea a doua a unei trilogii despre China. În limba română i s-au publicat două piese, *Soţii Palavrakis* (în antologia *Teatru spaniol contemporan 2,* editată de Fundaţia Culturală „Camil Petrescu" şi revista *Teatrul azi)* şi *Casa forţei* (Antologia pieselor prezentate în secţiunea „spectacole – lectură", Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu, 2014). De altfel, *Antologia FITS 2014* este un instrument util (poate nu şi confortabil, din cauza dimensiunilor mari) de lucru pentru regizori şi actori, căci cuprinde texte ale unor dramaturgi de impact, precum Neil LaBute, ale unora cu un univers interior foarte personal, ca Angélica Liddell şi Wajdi Mouawad, sau ale scriitorilor tineri precum Alexandra Badea, prezentă în volum cu *Pulverizare,* piesa care a obţinut Marele Premiu pentru literatura dramatică în 2013, decernat de Centrul Naţional al Teatrului din Franţa. FITS îşi asumă permanent riscuri şi asta îl face incitant.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Natürlich®
mobilier und decoraţiuni.
Alba Iulia, Baia Mare
Bistriţa, Brăila
Cluj Napoca, Mediaş
Oradea, Piteşti
Sibiu, Tg. Mureş
www.naturlich.ro
www.facebook.com/Naturlich

Andrei GORZO

dilematograf

Cupluri

● ***O poveste de dragoste – Lindenfeld*** **(România, 2014), de Radu Gabrea.**

Ce-a rămas din romanul lui Ioan T. Morar, *Lindenfeld* (2005), după procesarea sa de către regizorul Radu Gabrea (al cărui scenariu, cosemnat cu Adrian Lustig, s-ar baza, potrivit genericului de final, pe „repovestirea" romanului de către alţi doi scriitori – Lucian Dan Teodorovici şi Florin Lăzărescu), e o falsă şi leşinată romanţă geriatrică pe două voci, ambele cu superdicţie de teatru bucureştean, deşi se presupune că femeia (Victoria Cociaş) e o săsoaică neieşită din satul ei decît pînă într-un lagăr din URSS, iar bărbatul (Victor Rebengiuc) e un ţăran sas reîntors în Banat din Germania, ca milionar, pentru prima dată după 60 de ani. Unşi din belşug cu o lumină din aceea cremoasă, parcă împrumutată de la studiourile Hallmark, Victor – Victoria constituie aici un cuplu de plastic. Trama narativă e subdezvoltată rău: după cum notează Ionuţ Mareş în cronica lui din *Ziarul Metropolis*, „ideea centrală a romanului – refacerea de faţadă şi repopularea de conjunctură a unui sat din Banatul românesc, pentru a întreţine iluziile unui milionar german revenit la locul copilăriei şi tinereţii" – este, în film, atît de „periferică şi superficial executată", că mai bine ar fi fost abandonată de tot. Nu vedem destul din satul original, pentru a-l putea compara cu modelul erzaţ (repopulat cu actori profesionişti ale căror compoziţii, iarăşi, nu sînt imaginate în detaliu), iar ce vedem din el nu e mai puţin erzaţ – cîteva tablouri generic-bucolice cărora le-au fost alipite voci vorbind în germană.

Evocarea culturii dispărute odată cu golirea satului, în specificitatea acesteia, lipseşte pînă şi la nivel de intenţie – zero specificitate. Cu excepţia a două-trei derapaje tonale – de ce s-au simţit obligaţi realizatorii să facă din servitoarea protagonistului (personaj care abia trece prin cadru) o servitoare porno?, sau ce-i cu încîntarea tembelă a lui Ion Caramitru, în rolul medicului (prieten vechi, dar chiar şi aşa!) care-l diagnostichează pe protagonist cu Alzheimer? –, filmul e o lălăială lipsită de orice contur.

● ***O altă adresă de pomină / 22 Jump Street*** **(SUA, 2014), de Phil Lord şi Christopher Miller.**

Recomandat defensiv în aceste pagini de către Iaromira Popovici, *22 Jump Street* e o comedie romantică gay, deghizată superficial într-o comedie de acţiune de tip optzecist, despre un cuplu asortat-contrastant (unul atletic şi celălalt plinuţ, unul placid şi celălalt nevricos ş.a.m.d.) de poliţişti sub acoperire (Jonah Hill şi Channing Tatum); ceea ce, fiind vorba despre un produs hollywoodian supercomercial, destinat unui public de masă preponderent masculin şi adolescent, îl face *sort of* progresist – cel puţin în ochii dispuşi să vadă jumătatea plină a paharului. Că tandemurile masculine din *buddy movies* tind să fie galvanizate de o chimie mult mai puternică decît aceea dintre *buddies* şi oarecum aleatoriile lor partenere feminine, asta nu mai e de mult o noutate. Mai puţin obişnuit e ca subtextul ăsta să defileze, ca aici, la lumină şi practic dezbrăcat de prefixul „sub". Anchetînd într-un campus universitar, personajul lui Hill are bucurii la o studentă, dar mult mai intensă îi este gelozia pe placid-taurinul său partener, a cărui expunere la un curs despre sexualitate pare să-i dea idei noi şi a cărui întîlnire specială nu e cu o studentă, ci cu un student la fel de atletic ca el. Cei doi muşchioşi nu par să facă altceva decît să tragă de fiare împreună, dar pe asta o fac cît se poate de sugestiv, zbierînd la unison sub camera de supraveghere a plinuţului abandonat, ale cărui schimburi de reproşuri, regrete, explicaţii etc. cu partenerul său, înteţite în a doua parte a filmului, au ca subiect oficial relaţia lor profesională, dar sînt menite să evoce – astfel încît să nu-i scape nimănui – schimburi între parteneri amoroşi. Şi dacă totuşi îi scapă cuiva, psihologul campusului e acolo ca să-i „confunde" pe poliţişti cu un cuplu gay. Se poate argumenta că filmul, refuzînd să meargă cu relaţiile dintre personajele sale masculine pînă la deznodămintele lor logice, temîndu-se să bruscheze tabuul homofob şi mulţumindu-se să-l tachineze prin aluzii, mai mult îl întăreşte. Pe de altă parte, manifestările de îndrăgostiţi pe care le au bărbaţii din acest film unii faţă de alţii nu sînt conotate nici un pic (excepţie parţială făcînd o scenă cu doi puşcăriaşi) drept înjositoare, diminuante sau demasculinizante. În rest, această continuare la *21 Jump Street* (unde eroii anchetau într-un liceu) incorporează cu cinism în propriile dialoguri reproşurile standard la care o expune calitatea sa de *sequel:* că de fapt ar fi doar o copie a primului film, banii mai mulţi fiind folosiţi ca să mai ascundă un pic repetitivitatea etc. Cea mai isteaţă expresie a acestei autoreflexivităţi autocomplezente e o secvenţă de montaj care trece în revistă toate posibilităţile de *sequel*-uri viitoare, celebrînd *showbiz*-ul ca activitate de re-re-reciclare profitabilă a cîtorva idei de la început rahitice.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Instigare la escapism

● **Afroman, *Marijuana Music*, Hungry Hustler Records, 2013.**

De la dacii care se relaxau inhalînd cînepă fumegîndă în corturi, pînă la deciziile recente de legalizare în părţi mai relaxate ale lumii, intoxicarea cu marijuana a acumulat o istorie de susţinere şi simpatie populară contracarată strategic, dacă ar fi să-i dăm crezare lui Noam Chomsky, de către industriile tutunului şi alcoolului. Acestea văd în marijuana un drog insuficient de lucrativ şi un pericol economic la adresa drogurilor recreative aprobate social şi legal. Buruiana creşte fără pretenţii, iar drumul de la materie primă la produs vandabil e minimal, făcînd foarte dificilă definirea valorii de adăugat printr-un lanţ de intermediere din care să se profite suficient, adică pentru care cumpărătorul final să fie dispus să plătească suficient. Pînă şi apa plată a dovedit mai mult potenţial în acest sens. Vremurile recente scot însă încet-încet buruiana din zona tabu, pe fondul luptei împotriva tabagismului, şi din inerţia generaţiei bio. Dependenţa, impactul asupra sănătăţii, gradul de incapacitare socială sau muncitorească şi felurite alte criterii tind să scoată marijuana în poziţii mai onorabile în comparaţie cu drogurile legale.

În avangarda acestor discuţii au stat mereu artiştii, între care se numără şi cîţiva promotori notorii ai escapismului prin intoxicare. Un segment important al culturii populare din ultimul secol e reprezentat de nişa *stoner*, a drogaţilor benigni şi bine intenţionaţi, un fel de vegetarieni ai lumii drogurilor. E o cultură stîngistă, marijuana fiind drogul frăţiei sociale şi al pasivităţii, spre deosebire de cocaina favorizată de capitaliştii feroce, în numele creşterii productivităţii şi agresivităţii antreprenoriale; ori de psihedelicele care deschid lumi noi, în care regulile contractului social nu se mai aplică iar comportamentul individual devine dificil de explicat, darămite de controlat.

Fiecare dintre aceste segmente a avut parte de propriul curent muzical (şi literar, şi cinematografic). Afroman e un tenace reprezentant al stîngiştilor, un rapper cu rădăcini în mişcarea reggae şi veleităţi de pamfletar în caz că cineva se îngrijorează sau devine prea iscoditor cu privire la tema sa recurentă. De la hitul din 2002 („Because I Got High" – clipul regizat de Kevin Smith), omul o aprinde mai mult prin underground şi pe cont propriu, casele de discuri mainstream fiind prudente în a susţine o asemenea agendă.

În ultimii ani, Afroman a trecut printr-o tentativă ratată de *rehab* şi a descoperit Biblia, însă nici una nu pare să-l fi ajutat, dimpotrivă, în ambele a găsit resurse care i-au întărit convingerile. Omul e mai dezlănţuit ca niciodată – nu se găseşte pe acest album vreo piesă care să nu se califice drept instigare. Intitulat la modul manifest, *Marijuana Music* e o antologie umoristică de melodii simple, dar adictive, cu versuri scrise din mers şi lăsate aşa cum au ieşit *(„I enjoyed your bud for me / It made me horny because you are so sexy")*, cu rime parcă lipsite de premeditare *(„I know the club closes at three / How many ladies wanna smoke with me?")*. Parcă e mai puţin rap decît pe vremuri şi mai mult spirit Bob Marley, plus oarece manevre funky-laptopiste care sugerează că materialul a fost gătit în aceeaşi bucătărie în care artistul şi-a rulat ţigările. *„Will you smoke bud with me tonight... baby? / Will you smoke bud with me tonight... lady?"* e cea mai sofisticată rimă pe care o produce artistul aici, un pas înapoi ca arhitectură lirică şi muzicală de la vremurile cînd era nominalizat la Grammy. Calitatea versurilor sale duce cu gîndul la studiile prin care detractorii cînepei recreative încearcă să convingă că aceasta are efecte negative asupra intelectului şi accelerează degenerarea organului aferent. Muzica lui Afroman nu clarifică dacă avem de a face cu umor involuntar de tip DJ Boroş sau cu umor voluntar de tip Richard Cheese. Artistul umblă pe o sîrmă periculoasă între cele două lumi, dar o face deja de ani mulţi, ceea ce nu e de ici, de colo.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Andrei AIVANOAEI

„Dependent de audiobook"

Care mai e relaţia „cititorilor" români cu audiobook-urile?

E o relaţie complexă, dar una care s-a menţinut. Sînt, pe de o parte, cei care au adoptat audiobook-urile, le-au văzut pe piaţă, le-au cumpărat din curiozitate şi le caută în continuare. Lista cu cărţi de la tîrguri este de multe ori însoţită de una cu audiobook-uri, din ce în ce mai mult în ultimii ani. S-au păstrat, pe de altă parte, neclarităţile în privinţa termenului, care unora nu le spune nimic, iar pentru alţii pare să însemne e-book sau, uneori, înregistrare din arhiva Radio. În sensul lui cel mai exact, audiobook-ul este o carte citită. Însă există şi un public fidel, dependent de audiobook-uri, care le ascultă în maşină şi pentru care ne-am dori să scoatem mai multe titluri. În prezent, e un produs de nişă, a cărui piaţă nu poate creşte atîta timp cît celelalte edituri nu fac şi ele pasul către el.

Ce aţi lansat la tîrg?

Într-o scurtă enumerare: *Continentele insomniei. Cioran şi Dumnezeu* în lectura lui Gabriel Liiceanu, *Cartea lui Iov* în lectura lui Andrei Pleşu şi *Scrisoare către tata* de Franz Kafka în lectura lui Marius Manole. Primele două sînt interpretări ale aceluiaşi text biblic. Primul este un Iov modern, văzut de pe poziţia necredinciosului, a lui Emil Cioran, aflat într-o lungă perioadă de insomnie, care îl interpelează pe Dumnezeu, iar al doilea este tulburătorul text biblic, la capătul căruia este susţinută rămînerea în credinţă în ciuda a orice. *Scrisoare către tata* este răspunsul plin de iubire al lui Kafka faţă de un tată a cărui autoritate era pe punctul de a-l zdrobi. Este un text mai puţin celebru, dar foarte expresiv şi subtil, pe care Marius Manole îl citeşte cu sensibilitate.

Ce mai pregătiţi?

Avem în pregătire *Micul domn Friedemann* de Thomas Mann şi *Daisy Miller* de Henry James. Înregistrările din studio de pe pagina de Facebook Humanitas Multimedia vă vor dezvălui în curînd cine va citi cele două texte.

***Andrei Aivanoaei** este directorul de producţie al Editurii Humanitas Multimedia. Mai multe la humanitas.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Călătoriile lui Feher

– sau despre detalii –

De fiecare dată cînd plec într-o călătorie, îmi propun – de data asta sigur, fără excepţie, neapărat, nu se poate altfel – să îmi notez cît mai mult din ceea ce văd, din discuţii, din micile detalii care fac diferenţa între un drum cu ghidul în mînă şi unul cu oamenii în faţă. Inevitabil, două-trei zile scriu în detaliu, apoi din ce în ce mai puţin, pentru ca în final să pun nişte liniuţe vagi şi să mă bazez pe memorie, „uitînd" că tot pe memorie m-am bazat şi în celelalte dăţi de cînd nu-mi mai amintesc mare lucru.

Primul lucru care mi-a atras atenţia la cartea Ralucăi Feher – *America dezgolită de la brîu în jos* (un titlu care te cam induce în eroare, dacă mă întrebaţi), a fost abundenţa şi acurateţea detaliilor. *Wow* – am zis, ori are o memorie de elefant, ori lucrează în Serviciile Secrete şi a avut de îndeplinit o misiune acolo, ori a făcut ce-aş vrea şi eu să fac, dar mi-e lene – a scris! Raluca a călătorit un an în America de Sud, îndeplinind visul de birou al oricărui corporatist: anul sabatic, *downshifting*-ul, luatul lumii în cap şi trimisul de vederi exotice colegilor de agenţie (Raluca Feher lucrează de ani buni în publicitate, fiind responsabilă de multe campanii memorabile).

„Toate hărţile sînt vii", scrie Raluca Feher în carte. E o carte vorbită, de o oralitate care te ameţeşte, e o voce distinctă care-ţi povesteşte, care n-are chef să fie seacă, să păstreze distanţa. Ba din contră, vocea Ralucăi comentează tot, nu iartă nimic, glumeşte mult, iar tu, ca cititor, ai impresia că stai cu autoarea la o bere noaptea tîrziu, după ce tocmai s-a întors şi-ţi spune ce-a făcut în America de Sud. Sînt poveşti cu oameni, cărora doar contextul îndepărtat le dă o aură exotică, se aud sute de voci în cartea asta (gălăgie mare!) şi îţi trec prin faţă mai multe chipuri decît poţi ţine minte. Şi întîlneşti aici o grămadă, de la şoferi de taxi care-l citesc pe Dostoievski, la români care s-au stabilit în Buenos Aires, de la dansatori bătrîni la manifestanţi de stradă.

„Alfredo schimbă atacul, mută calul la B9: «Eu citesc Gogol, îmi place mult, e ucrainean, aveţi multe probleme cu Ucraina?» Nu atît de multe, doar cu un braţ al Dunării care este la graniţă, pe care l-au blocat cu o navă, poveste veche şi mîloasă. *«Mui interesante*. Am un mare respect şi pentru Tolstoi. A scos-o din minţi pe nevastă-sa şi a dat toate lucrurile din casă. A fost primul hipiot din lume. Ştiaţi că a murit într-o gară?» Nu ştiam şi nu bănuiam că o să aflu asta de la un taximetrist argentinian de 130 de kile, transpirat şi cu cămaşa plesnindu-i peste burtă. «Celălalt mare prozator, cum îl chema?» Dostoievski. «Da, a avut un frate, dar părinţii nu au avut bani să îi dea pe amîndoi la şcoală şi l-au trimis doar pe Dostoievski şi el s-a simţit toată viaţa vinovat faţă de fratele său care nu a avut noroc.» Sînt şah, e 3 dimineaţa şi Alfredo nu dă semne că vrea să mai cîştige bani din taximetrie în noaptea asta. Acum povesteşte extatic despre încălcarea drepturilor omului în Haiti de către un soldat uruguayan al Căştilor Albe. Peste 24 de secunde mută regina la A8 şi turuie ceva despre războiul ucraineano-polonez despre care a citit într-o carte, poate chiar a lui Gogol. Sînt mat. Alfredo îşi freacă mînuţele de T-Rex şi propune să-mi iau revanşa pe geografie şi fizică cuantică."

E o privire firească aici, filtrată de-un fel foarte relaxat de-a vedea lucrurile, pigmentat cu asocieri simpatice, cu etichetări delicioase, uneori maliţioase şi cu comparaţii neaşteptate sau cu referinţe familiare care fac mici paralele inegale între lumea din România şi cea descoperită pe parcursul călătoriei în America de Sud. Te introduce în atmosfera locului, dar o face subiectiv, fragmentat, nervos, haios, inegal, iar la final eşti departe de-a avea o imagine clară asupra locurilor unde a călătorit Raluca Feher, dar ai o idee destul de bună despre cum vede ea lucrurile. Atenţie, nu de cum e ea – în nebunia de detalii şi de personaje care apar şi dispar, Raluca Feher de fapt se ascunde. În toată vorbăria asta veselă şi în ciuda privirii foarte subiective, autoarea vrea să rămînă în planul secund cu chestiunile esenţiale. În fond, nu ştim de ce pleacă şi ce duce cu ea. Putem doar face presupuneri. Pentru că dacă e ceva care leagă caleidoscopul numit *America dezgolită de la brîu în jos* e exact perspectiva autoarei, tonul superrecognoscibil şi zîmbetul pe care invenţiile ei stilistice ţi-l provoacă.

Cartea asta e una înşelătoare. Dacă pleci în America de Sud cu cartea Ralucăi Feher în geantă, ai toate şansele să te rătăceşti şi să nu înţelegi nimic din geografia clasică a locului. Nu e de călătorii sau, mai exact, nu e doar de călătorii. Raluca nu dă lecţii, nu ne spune unde să mîncăm, unde să dormim, ce muzeu să bifăm pe hartă şi nu are atitudinea călătorului care, odată ajuns acolo, le ştie pe toate. Şi nu are nici atitudinea celui care, pătruns de revelaţia călătoriei, îşi dă ochii peste cap şi nu mai ştie de unde sau de ce a plecat. Ea spune poveşti şi o face cu mult umor, multă vervă, multă ironie şi, mai ales, multă autoironie. Şi te face să te întrebi tu cum călătoreşti şi ce vezi cînd pleci undeva.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

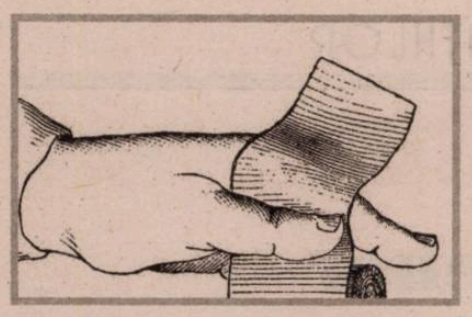

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Ce e scandalos în studiul Facebook

Un studiu realizat de Facebook, care dovedește că starea de spirit pozitivă sau negativă a utilizatorilor depinde de mesajele cu conținut asemănător ale prietenilor din rețea, a stîrnit acum cîteva zile un val de furie și anxietate. Spre deosebire de alte reacții de acest fel, de data asta utilizatorii și media au avut motive bune de consternare.

Experimentul a avut loc în ianuarie 2012 și și-a propus să arate corelația dintre conținutul emoțional al mesajelor pe care un utilizator le citește și ceea ce va posta în viitor. Facebook a modificat, în acest scop, newsfeed-ul a aproape 700.000 de utilizatori de limbă engleză, filtrînd o parte din mesajele negative – sau pozitive – ale conexiunilor din rețea. Rezultatul a fost cel așteptat: cei expuși la mesaje negative au început să posteze lucruri negative, iar corelația s-a păstrat și în cazul contrar.

Dar, pînă la urmă, care e noutatea și unde e scandalul? Că stările emoționale sînt contagioase e un fapt discutat și acceptat de multă vreme. Despre psihoză de masă și rolul de influențator politic al mass-media se discută academic de un secol, iar armatele mărșăluiesc și fac război pe muzică militară de cînd există. Studiul Facebook vine însă cu o nuanțare foarte importantă. Aceea că influența emoțională se exercită și în climatul social diluat, mediat, al rețelelor și că simpla expunere la mesaje negative/pozitive e suficientă pentru ca influențarea să aibă loc, spre deosebire de presupunerile anterioare, conform cărora o astfel de înrîurire se produce numai printr-o interacțiune mai elaborată și cu contribuția limbajului nonverbal (corporal).

Concluzia ar fi una interesantă științific, dar deloc răscolitoare, dacă n-ar fi la mijloc și metodologia studiului. Facebook a modificat newsfeed-urile celor aproape 700.000 de utilizatori legal, în virtutea permisiunii pe care o acordă, generic, orice utilizator al rețelei, pentru ca datele lui să fie folosite în scopuri științifice. Totuși, utilizatorii cuprinși în studiu au fost pur și simplu manipulați emoțional, în necunoștință de cauză. Or, cercetarea academică se întemeiază, în cazul studiilor de tot felul, pe așa-numitul *consimțămînt informat* al participanților. Un consimțămînt nu numai formulat explicit, punctual, ci și în cunoștință de cauză.

Dacă Facebook ar fi fost mediul neutru pe care un curent de opinie sau un tip de emoții colective ar fi apărut de la sine, reacțiile furioase nu ar fi existat. Prin metodologia folosită însă, rețeaua însăși a fost cea care a indus astfel de schimbări emoționale.

Care e noutatea și unde e scandalul?

Cu alte cuvinte, poate o rețea de dimensiunile Facebook crea ceva de felul ipoteticelor psihoze de masă? Studiul menționează o variabilă pe care am putea-o numi, neriguros, grad de contagiune, care e foarte mic, de 0,01%. Însă – estimează tot Facebook – la dimensiunile rețelei din prima parte a lui 2013, asta înseamnă cîteva sute de mii de reacții pozitive/negative. Cu alte cuvinte, rețeaua poate fi folosită la crearea de emoții colective printr-o strategie de tip *brute force*.

După ce scandalul s-a stîrnit, Adam Kramer, expert în știința datelor și unul dintre autorii studiului, a postat pe contul propriu un mesaj în care afirmă că Facebook nu și-a dorit genul de reacție apărută și că, poate, ar fi fost mai bine ca experimentul să nu se fi desfășurat. Cercetarea sociologică pe rețelele sociale e un domeniu exploziv și revelator, iar compania fondată de Mark Zuckerberg și-a dorit să contribuie la cercetarea academică.

E greu, totuși, ca răspunsul cercetătorului de la Facebook să fie interpretat ca altfel decît unul de convenință. Studiul Facebook a fost publicat de *Proceedings of the National Academy of Sciences*, iar Susan Fiske, cea care l-a editat pentru revistă, a mărturisit într-un interviu dat după stîrnirea scandalului că și-a pus o problemă etică atunci cînd l-a văzut. Facebook a susținut că are girul unei autorități științifice. Totuși, girul a fost obținut, după Fiske, „în temeiul faptului că Facebook manipulează newsfeed-ul utilizatorilor tot timpul".

Asta se întîmplă la modul vizibil, de mai multă vreme. Mai precis, din momentul în care Facebook a decis să filtreze posturile pe care un utilizator le primește în newsfeed de la prieteni, în baza unui algoritm despre care a oferit prea puține date, numit Edge Rank. Filtrarea nu e aprioric un demers malefic, fiindcă altfel utilizatorii n-ar mai înțelege nimic din bombardamentul de mesaje pe care îl văd cînd deschid pagina rețelei. Însă Jakob Silverman, expert consultat de *The Wire*, explică: „Facebook e foarte preocupat de două lucruri – de *engagement* și de reclamă. Dacă decide, să zicem, că filtrarea postărilor negative îi face pe oameni mai veseli și mai dornici de a da click-uri în rețea, nu există nici un motiv care să îl împiedice să facă asta. Cîtă vreme platforma rămîne un *gatekeeper* cu o asemenea forță – și algoritmii ei sînt pur și simplu opaci –, ar trebui să fim circumspecți cînd îi acordăm un asemenea grad de putere și încredere."

Silverman remarcă probabil cea mai plauzibilă concluzie a întregii povești, aceea că Facebook ar putea prezenta o versiune mai roză a activității fiecăruia, în scopul unei interacțiuni crescute, dar și pentru a obține un sos de conținut mai convenabil pentru advertiseri. Totuși, faptul că rețeaua poate schimba jocul, inclusiv din punct de vedere politic, a fost deja verificat de un alt experiment, din 2010. Conform unui studiu citat de *Slate*, un mesaj-banner afișat de Facebook la alegerile din 2010 a determinat participarea la vot a 60.000 de americani, iar estimările referitoare la contagiune socială sugerează influențarea indirectă a încă 280.000 de persoane. Ceea ce înseamnă că un singur mesaj de pe Facebook ar putea fi responsabil cu un sfert din creșterea participării la vot, de 0,6% față de 2008.

Bineînțeles, cea mai la îndemînă idee pe care o sugerează astfel de constatări e că Facebook s-ar putea pune în slujba unor entități oculte sau a unor forțe vizibile pe eșichierul politic, pentru a influența guvernarea. Însă o companie cu o valoare de piață de 40-60 de miliarde de dolari (bugetul de stat al României a fost, în 2013, de aproximativ 70 de miliarde) nu are neapărată nevoie de așa ceva. Ea *devine* chiar guvernarea, într-o lume care depinde din ce în ce mai puțin de granițe, autoritate instituțională și mecanismele politice clasice.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

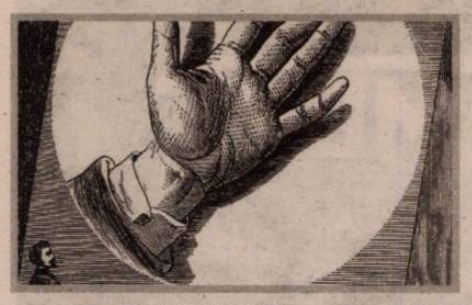

Adina POPESCU

portrete din mers

În trenul Regio, fost Personal

„Nici nu te sui bine, că și oprește... și tot mergi așa, parcă te uită Dumnezeu în tren! Da' ce să fac, mamă? M-am obișnuit cu Personalu', merg cu el de cinșpe ani... E mai bine decît cu rata... și mai curat! Am loc unde să pun sacoșele, că de asta mă duc io în fiecare luni la București, să-i mai duc fetii una, alta, că-i tare amărîtă, sărăcuța! Șase milioane opt sute salariu, lucrează la o fabrică de pantofi, la Chitila... pantofii ăia în magazin cică sînt patru milioane și ea îi face, cu mînuța ei! Îi dă și ei o pereche de Crăciun, da' are trei copii, cum să-i încalțe pe toți trei cu o pereche de pantofi?..." Bătuței îi curge o lacrimă, dar nu și-o șterge, o lasă să curgă pe obrazul zbîrcit, știe că a venit momentul să plîngă puțin. Trenul frînează și se oprește – Crivina. Dintr-o plasă pe care scrie Marlboro se rostogolesc cîteva mere.

„Elumea asta rea, mă, doamnă! S-au înrăit toți, ca niște cîini... banu' e singuru' Dumnezeu! Da' vă zic io, nu mai e mult! Se apropie... Asta mi-a dat să înțeleg și părintele de la care vin io acuma, de la mînăstirea Pasărea... Nu știți mînăstirea?... Părintele ăsta e un sfînt! M-a învățat cum să mă rog în fiecare seară și dimineață, da' ce folos dacă se roagă unu, doi, cînd restul sînt niște păcătoși? Cu o floare nu se face primăvară! Veți vedea cum o să fie, atunci, la judecată..." E trecut de 60 de ani, îmbrăcat cu ceva care semăna odată cu un sacou, iar pe dedesubt cu un pulover maro. Se așază lîngă bătrînă. Începe o discuție aprinsă despre preoți cu har și icoane făcătoare de minuni, apoi despre altele. Bătuța la răstimpuri își face cruce și apoi... „E mort de zece ani, m-a lăsat singură și mai am și necazul ăsta cu fata..." „...M-am însurat cu ea, credeam că-i femeie cinstită, da' de fapt se ținea cu unul care avea cîrciumă la Comarnic... Acuma s-a ajuns, e mare patron, are club din ăla de noapte... acolo e locul pierzaniei!... Or să ardă amîndoi în focurile Gheenei..." „...Dumnezeu să-l odihnească!..." „Cum a murit?..." „I s-a tras de la o durere de piept, parcă-l împungea cineva cu un cuțit acolo, înăuntru..." „Dumnezeu îi ia la el pe cei nevinovați și buni..." „Și fata asta a mea... s-a măritat cu un moldovean... niciodată n-a avut servici. Stă toată ziua în pat, în pijamale, iar seara merge la magazin... Stă pîn' la miezu' nopții bea, fumează..." „Băutura și țigara îs de la diavol!..." „I-am spus io să nu-l ia pe ăla, da' ea, ce credeți că m-a ascultat?..." „Încurcate sînt căile Domnului!" și tot așa. Ea e din Florești-Prahova, el – de la Valea Largă... „Sîntem ca și vecini, mă, doamnă!..." vrea oare ea să vină cu el la părintele de la mînăstirea Pasărea să-i spună de necazul cu fata? Să fie oare începutul unei frumoase prietenii?

Pe o altă banchetă stau de vorbă două femei grase cu pulovere la fel, din mohair grena. Vorbesc și tricotează alte pulovere. Sînt funcționare la Poștă, dar acum se întorc de la un botez. „Ia să-ți arăt ce i-am luat lu' soțu!" zice una și scoate din plasă o pereche de chiloți, o combinație comică între boxeri și izmene. „La noi nu găsești așa ceva, cred că-s buni de iarnă că-s călduroși... ia pune mîna ca să vezi ce material de calitate!" Pe bancheta din față stă o doamnă cu o fetiță de vreo 5 ani. Doamna e cam palidă, fetița se tot foiește pe scaun și întreabă despre diverse lucruri pe care le vede pe geam. „Mai stai și tu cuminte, Monicuță! Nu vrei un iaurțel? De care, cu banane sau cu afine?" „Nu-s bune alea, doamnă, i-am luat și eu odată la nepot, a făcut urticarie de la el!", spune una dintre funcționare. „Mai bună e o prăjitură de casă, dacă vrea copilul ceva dulce!" spune și cealaltă. „Io acuma mă duc acasă și fac o negresă... e simplă și foarte economică... pui cinci ouă..." Fetița scapă pe jos sticla de Fanta și se apleacă s-o caute. Pipăie linoleumul murdar, nu vede sticla, deși e chiar la picioarele ei. „...mai pui zece linguri de făină și gata! Îți iese o tavă întreagă! Dar ce are fetița? E cumva, ferească Dumnezeu, nevăzătoare?" Femeia observă că copilul nu găsește sticla: „Monica, nu mai pune mînuțele pe jos!", se apleacă și i-o dă. Ba vede, dar acum are atropină în ochi. Au fost la doctor la București. Nu vede aproape deloc cu ochiul stîng, are o miopie foarte mare, așa s-a născut. „Avea cordonul ombilical strîns în jurul gîtului, cred că de la asta i s-a tras!" „Da' de ce nu-i puneți ochelari?" „Nu se poate face nimic deocamdată! Cică tehnica medicală a avansat, dar medicina în sine nu..." „Bietul copil, să nu vadă el cu un ochi..." și încearcă s-o mîngîie pe păr. Fetița se trage mai la o parte. „Nu-mi place de doamna asta!" „Monica, vezi cum vorbești!" „Nu-mi place, e grasă!"

„E lumea asta rea, mă, doamnă!"

Trenul se oprește din nou – e Gara Brazi, lîngă Ploiești.

Danilo ELIA

Fugind din Crimeea

Mii de familii de tătari au părăsit Crimeea după anexarea sa de către Rusia. Comunitatea tătară, dintotdeauna în favoarea uniunii cu Ucraina, se simte acum ameninţată de noile autorităţi din peninsulă. Mulţi au găsit ospitalitate în Liov, o fortăreaţă a grupării ultranaţionaliste Pravy Sektor.

În fiecare vineri, la ora 15, îi întîlneşti la umbra unui tei, în faţa sălii de rugăciune. E încă primăvară, dar soarele arde. Stau în cerc, aşteptînd să înceapă slujba. Între timp, alţi credincioşi ajung din căminele învecinate. Sînt, în mare parte, bărbaţi tineri. Vin din Siria sau Egipt ca să studieze Medicina sau Politehnica. O diplomă europeană e un motiv de mîndrie în Damasc sau în Cairo. Tătarii însă nu sînt în Liov pentru o diplomă. Şi-au părăsit patria, Crimeea, fiindcă nu vor să devină parte din Rusia.

Au început să vină chiar înainte de anexare, deoarece, spun ei, lucrurile au pornit deja să se schimbe după fuga lui Ianucovici, odată cu sosirea trupelor ruseşti. „Îi numim «omuleţi verzi», ca pe marţieni, fiindcă poartă uniforme, dar n-au ecusoane. Sînt ruşi cu toţii, au venit din Rusia cu camioanele, prin strîmtoarea Kerci. I-am văzut cu ochii noştri." Bărbatul nu vrea ca numele să-i fie publicat. Familia lui e încă acolo şi se teme că ar putea păţi ceva. De fapt, tuturor le e frică să vorbească şi nimeni nu vrea să fie fotografiat, manifestînd o neîncredere făţişă faţă de cei care au venit pe urmele lor pînă aici, să le pună întrebări.

Khan-Temir

Musulmanii din Liov nu au încă o moschee. Pînă nu de mult, se reuneau în camera unui cămin studenţesc. Acum, au deschis în apropiere un centru de cultură islamică, unde au amenajat un spaţiu de rugăciune. Cose teme să-şi spună numele, dar, înainte să se încreadă într-un străin care a venit să pună întrebări, întreabă întîi el însuşi cîte ceva.

„Jurnaliştii ruşi au scris de prea multe ori minciuni despre noi. Uneori, pare că ar face orice ca să ne provoace. Am obosit, aşa că am venit la Liov, departe de casă. Dumneavoastră cum de ne-aţi găsit? De ce vă interesează povestea noastră? Ce veţi scrie despre noi?" O voce din încăpere anunţă începerea slujbei. Lumea începe să vină şi să se descalţe la uşă; Khan-Temir îşi pune o tichie verde, culoarea islamului, şi se pregăteşte să intre. Sosesc şi femeile, trei la număr, şi urcă direct la etaj. În prag, Khan-Temir îmi dă întîlnire pentru duminică: „O să stăm de vorbă", şi dispare în penumbra sălii de rugăciune.

O pagină încă deschisă

Populaţia tătară este prezentă în Crimeea de cel puţin şase secole. Potrivit celor mai recente date, numărul tătarilor se ridică la aproximativ 300.000 – 16% din totalul populaţiei, cu vîrfuri de 30% în regiunile Kerci, Simferopol şi Feodosia. Ei constituie astfel al treilea grup etnic al peninsulei, după ruşi şi ucraineni. În urma revoluţiei Euromaidan, cînd instaurarea guvernului interimar de la Kiev a aprins fitilul separatismului rusesc, tătarii s-au declarat, din primul moment, în favoarea menţinerii unităţii Ucrainei. Înainte de referendum, înainte de anexare, şi chiar înainte de apariţia „omuleţilor verzi".

Aceşti oameni au o neîncredere fundamentală faţă de Rusia, o prudenţă istorică, amestecată cu teamă şi suspiciune, intrată deja în sînge. „Autorităţile sovietice nu au recunoscut niciodată mişcarea noastră naţională, au privit-o întotdeauna ca antisovietică sau extremistă. Acelaşi lucru se întîmplă şi astăzi", spune Mustafa Dzemilev, unul dintre liderii istorici ai comunităţii. Discriminarea a atins punctul culminant în 1944, cînd autorităţile sovietice au deportat 200.000 de tătari crimeeni în Asia Centrală, mulţi dintre ei murind în drumul spre îndepărtata destinaţie. În fiecare an, pe 18 mai, descendenţii celor care s-au întors evocă această pagină întunecată a istoriei lor. O pagină care pare încă deschisă. Deoarece multor tătari, guvernarea rusească le aminteşte în prea mare măsură de opresiunea şi de deportările sovietice.

© wikimedia commons

Picături de ceai

L-am întîlnit pe Khan-Temir din nou, în centrul din Liov, nu departe de monumentul lui Taras Şevcenko, poet ucrainean şi erou naţional. Şi el este poet, dar versurile sale nu au nimic patriotic. Sînt presărate cu proslăviri ale lui Allah. „Trebuie să existe un motiv pentru care ne aflăm aici şi numai Dumnezeu îl ştie. Cred că ne-a trimis departe de casă pentru a-I propovădui cuvîntul. Dacă scap linguriţa în această ceaşcă de ceai, se vor împrăştia picături pe toată masa. Ruşii sînt linguriţa, iar noi sîntem ca picăturile de ceai."

Dincolo de fatalism, sînt convins că mai există ceva care a determinat aproape două mii de oameni să îşi părăsească căminele peste noapte şi să caute un alt loc pentru a trăi. Vineri, în faţa sălii de rugăciune, unii îmi povestesc despre acţiuni de intimidare ale soldaţilor ruşi. Băteau din uşă în uşă, chiar şi în timpul nopţii, şi cereau acte, cu armele în mînă. Cineva vorbeşte despre paşapoarte rupte, altcineva spune că nu este adevărat. „Da, veneau cu mitralierele. Ne ameninţau. Nu le plac musulmanii şi ne dădeau de înţeles că nu mai sîntem bine-veniţi în Crimeea. Acum, vor ca cei care au rămas să-şi ia cetăţenia rusească. O să mai plece mulţi." A fost momentul în care Khan-Temir şi-a strîns familia, a încărcat maşina cu tot ce a încăput şi a condus, mai bine de 1000 de kilometri, spre celălalt capăt la ţării.

În cuşca leului

În cîteva luni, au sosit la Liov între una şi două mii de persoane. Khan-Temir nu o spune, dar – trebuie menţionat – aceşti descendenţi ai turcilor, de religie mahomedană şi limbă rusească, şi-au găsit refugiul în Liov, o fortăreaţă a partidului de extremă dreaptă Svoboda şi a grupării ultranaţionaliste Pravy Sektor. Municipalitatea le-a oferit multora dintre ei cazare, alţii au fost găzduiţi de familii.

„Da, ne-au primit cu braţele deschise. Viaţa e bună aici, oamenii sînt binevoitori, oraşul este frumos, doar că ne lipseşte pămîntul nostru, *inşallah*, într-o bună zi ne vom întoarce." Îi spun că i-am întîlnit pe cei de la Pravy Sektor, înainte să-l întîlnesc pe el, sediul lor aflîndu-se la cîteva străzi distanţă. Khan-Temir ridică din umeri: „Drumurile noastre nu se întîlnesc. Eu nu mă duc peste ei, ei nu vin peste mine. Nu am nici o problemă cu aceşti oameni." Totuşi, propaganda rusească continuă să vorbească despre o Ucrainăă răscolită de bande neo-naziste; în sud-estul ţării se vorbeşte de un val de violenţă rusofobă şi cineva de acolo mi-a spus chiar că nu s-ar simţi în siguranţă, dacă ar veni aici şi ar vorbi ruseşte. „Prostii. Acolo ne simţim noi în pericol, nu aici. În mod clar, comparaţiile cu deportările din 1944 sînt exagerate, dar e la fel de trist că, după 70 de ani, mulţi dintre noi sînt nevoiţi din nou să-şi părăsească casele."

Înainte să plece, Khan-Temir ţine să-mi dea un exemplar al cărţii sale de poezie. E un poem, primul, intitulat „Pe vulcan". Khan-Temir închide ochii şi-mi recită un vers din memorie: „Mi-e greu acum să rătăcesc pe altă cale şi sînt, de aceea, fericit. Mergînd înainte, în numele lui Allah, viaţa mea nu va cunoaşte piedici." Deschide ochii şi surîde: „Am scris-o acum 15 ani."

> *„Ne lipseşte pămîntul nostru,* inşallah, *într-o bună zi ne vom întoarce."*

voare sintetice, cîteva copii ale Coranului, în limba rusă, un afiş cu *kaaba* din Mecca, un taburet pe post de *mihrab,* care indică direcţia de rugăciune. Şi cam atît.

Cu cîteva minute înainte de începerea rugăciunii, omul pe care îl aştept urcă nesigur treptele precare de la intrare. Mulţi se ridică şi îi ies în întîmpinare, ca în faţa unei persoane venerabile. Stă cu greu în picioare şi i se oferă deîndată un scaun. Khan-Temir nu

© wikimedia commons

Danilo Elia *este jurnalist de călătorie specializat în spaţiul postsovietic. Publică, printre altele, pentru site-urile www.eastonline.eu, www.altd.it şi www.popoli.info. Este autorul cărţilor* La Bizzarra Impresa. Da Bari a Pechino in Fiat 500 *(2006),* Echt Abgefahren *(2007) şi* Intorno al mare *(2014).*

© Osservatorio Balcani e Caucaso, 2014
www.balcanicaucaso.org

traducere de Matei PLEŞU

Luiza VASILIU

Aici Vocea Europei

Din vara lui 2006, organizatorii unui festival din Franţa încearcă să facă Europa mai simpatică, îndulcind siropul destul de amar al coabitării europene cu multă muzică bună. În fiecare an, la final de mai – început de iunie, la Clermont-Ferrand, oraşul anvelopelor Michelin, al superbului *Ma nuit chez Maud* al lui Rohmer şi al celui mai important festival de scurtmetraje de pe continent, are loc Europavox, un festival de muzici europene noi şi prea puţin cunoscute. Premisa e simplă: dacă tot învăţăm să locuim împreună, să facem legi, să împărţim bugete, atunci am putea să aflăm şi ce muzică facem noi, europenii. Politica marilor festivaluri de tipul Glastonbury

La Europavox, e bine să nu fii cu nasul pe sus.

sau Werchter e de a aduce pe scenă ce se ascultă acum în iPod-urile planetare, din Australia pînă în Groenlanda, ce e *hip* pe ambele maluri ale Oceanului, ce e împins în faţă de cronicarii de la Pitchfork, Stereogum şi Paste. Oricîte albume noi ai asculta pe zi, te învîrţi tot printre numele mari. Numele mici, cele care n-au în spate marea maşinărie de promovare muzicală, care cîntă în oraşe departe de Londra, Paris şi Berlin nu ajung la alt public decît cel local. Cu alte cuvinte, o trupă din Bulgaria nu prea are şanse să cînte într-un bar din Ungaria, pentru că scena muzicală din Budapesta nu cunoaşte scena muzicală din Sofia şi invers – anomalie pe care Europavox încearcă s-o repare, invitînd în fiecare an programatori de festival, directori de cluburi şi jurnalişti muzicali din toată Europa, şi provocînd întîlniri improbabile între un public francez mai degrabă cuminte şi nişte muzici mai degrabă îndrăzneţe.

Pe 6 iunie, în prima zi de festival, un băiat-orchestră care seamănă cu fratele mai mic al lui Ralph Fiennes cînta, pe o scenă în aer liber, piese delicate despre moarte, tristeţe şi părăsire; în faţa lui – un public de vreo 30-40 de oameni cărora nu părea să le pese prea tare. E greu să intri în atmosfera de festival cînd nu ţi se dau surle, trîmbiţe şi tobe şi cînd melancolia tipului de pe scenă nu se potriveşte deloc cu euforia ta de weekend. Pe băiatul-orchestră îl cheamă Noiserv şi e unul dintre cei mai apreciaţi muzicieni ai noului val alternativ portughez. La el acasă, umple sălile şi ia premii peste premii. La Europavox, a fost nevoit să treacă prin chinurile muzicianului debutant, programat să cînte la ora 7 seara, în timp ce toată lumea e ocupată să descopere standurile de bere şi mîncare mexicană, şi străduindu-se să cucerească nişte spectatori indiferenţi. „E OK şi aşa", mi-a spus Noiserv a doua zi la micul dejun, „o iau de fiecare dată de la capăt, e-n regulă". La Europavox, e bine să nu fii cu nasul pe sus, şi să te bucuri pur şi simplu de întîlnirea cu un public nou. Dacă dintre cei 40 de oameni care te-au ascultat, măcar vreo doi se duc acasă şi le povestesc prietenilor că au auzit păsări alunecînd pe viniluri, la concertul unui portughez cu nume ciudat, atunci e de ajuns.

Europavox e plasat la două staţii de tramvai distanţă de centrul istoric al oraşului, cu străzile lui înguste şi curţile interioare înecate de soare, cu biserici şi catedrale ca nişte balene uriaşe eşuate pe ţărm, cu oamenii văzîndu-şi liniştiţi de rutina unui oraş de provincie. Cartierul general Europavox se află în jurul şi în interiorul complexului Coopérative de Mai, un fel de casă a studenţilor mai mare, cu trei săli de concerte şi o curte generoasă. Publicul e local şi pestriţ, preţul biletului e mic, nu prohibitiv, aşa cum se întîmplă la festivalurile mari. Important e ca muzica să ajungă la oameni.

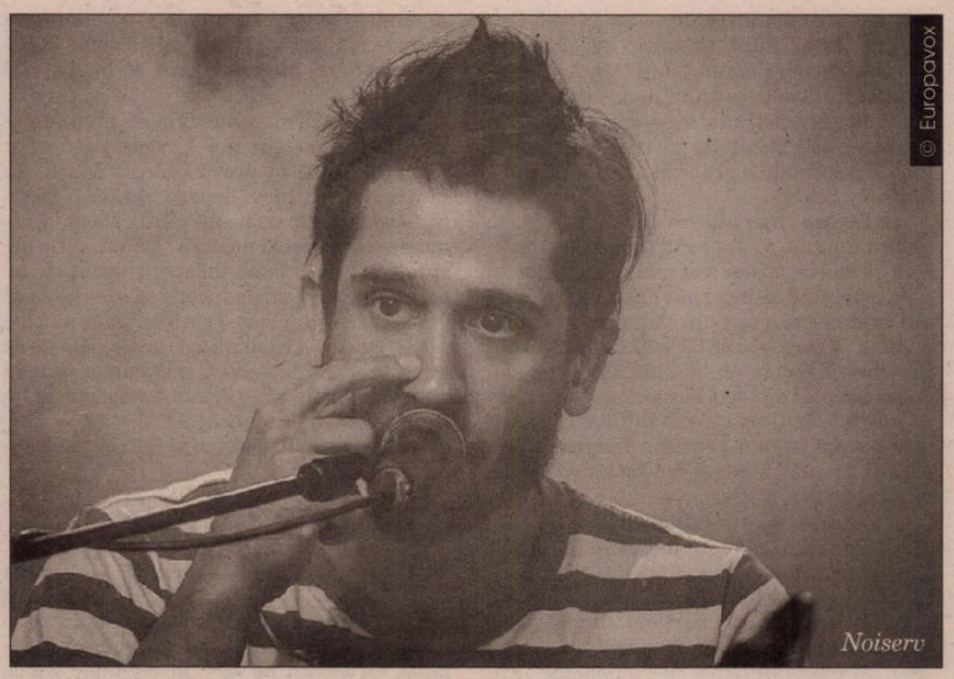

Noiserv

După diafanul Noiserv, am sărit direct în mijlocul delirului Casseurs Flowters, o trupă de hip hop franţuzesc funky şi neastîmpărat, după care mor toţi puştii pînă în 20 de ani. Unul dintre băieţii din trupă a făcut bine-mersi *crowd surfing* pe braţele spectatorilor, pînă a ajuns aproape de mijlocul sălii, unde un tip îşi agita entuziast cîrja în aer. Ritmuri de hip hop vesel, versuri şmechere (*„business"*, pronunţat „biznes", rimează cu *„Louis Seize"*), o sală întreagă cîntînd în cor *„Bibadabim bibadaboum / Ils sont cools ouhouhouh / Bibadabim bibadabadaboum / Trop cools ouhouhouh"*. Europavox funcţionează cu momeli: în 2014, capetele de afiş au fost cei mai în vogă artişti francezi ai momentului; dacă vrei să-i vezi din primele rînduri, vii din timp şi treci prin încă vreo patru concerte cu nişte artişti de care n-ai auzit niciodată. Aşa a fost în a doua seară, cînd coada la intrare în sala Polydôme şerpuia pe cîteva zeci de metri. Lumea venise să-l vadă pe –M–, fost Matthieu Chédid, actual showman al scenei franceze de pop rock. Pînă la –M–, care începea la 22,30, mai erau trei concerte: britanicii Liz Green şi Benjamin Clementine, şi cehii Kadebostany. Liz Green e potrivită pentru săli mici, cu scaune de bar şi fum care să-ţi facă ochii să clipească des, nu pentru săli uriaşe, cu lume care stă în picioare şi se bîţîie de pe un picior pe altul. „N-am mai fost acasă de pe 7 aprilie", oftează Liz Green şi începe să cînte „Dispacement Song", o piesă de cabaret paşnic şi dezolat. „Nu-mi place vocea ei. Cît mai avem pînă la –M–?", întreabă o fetiţă. Aplauze anemice, Liz Green iese de pe scenă fără bis. După concert, i-a povestit unui jurnalist austriac că s-a săturat de toate, turneul merge prost, e greu să trăieşti din muzică, e greu să trăieşti în general.

După Liz Green a venit Benjamin Clementine. Descoperit de nişte producători francezi pe vremea cînd cînta la metroul din Paris ca să facă un ban, Clementine e cel mai apropiat artist de puterea şi sălbăticia Ninei Simone pe care l-am văzut vreodată. Un negru statuar, coborît parcă de pe soclul din „Privighetoarea şi trandafirul" lui Oscar Wilde, apăsînd pedalele pianului cu tălpile goale, îmbrăcat într-un pardesiu lung, despicînd aerul cu vocea lui fără drept de apel, Clementine a făcut linişte în sala mare a Polydôme-ului. Nimeni nu mai mişca în front, nimeni nu mai întreba cît mai e pînă la –M–, toţi încremeniseră în faţa bărbatului care le spunea poveşti cu iubiri duse pe apa sîmbetei, prietenii pierdute şi singurătatea care te sfărîmă sub greutatea ei. La bis, Clementine a cîntat un cover după „Ain't Got No, I Got Life" al Ninei Simone, care-a trecut peste noi ca un cutremur de 9 grade pe scara Richter şi a lăsat în urma lui inimi devastate. Clementine a scos deocamdată doar un EP şi n-a semnat cu nici o casă mare de discuri. Pare că n-are nici un chef să intre în circul industriei muzicale, vrea doar să cînte. Dacă cineva îl aude, bine, dacă nu, la fel de bine.

Am plecat de la concertul lui şi m-am aşezat afară, într-un colţ, ca să-mi pun oasele la loc. De pe scena în aer liber se-auzeau estonienii de la Odd Hugo, un fel de Beirut într-o zi cu ploaie. În aceeaşi seară, Botanique, spaţiul mitic de concerte din Bruxelles, s-a înfrăţit cu Europavox-ul şi a prezentat o selecţie de artişti belgieni. Printre ei, Mélanie de Biasio, o voce de jazz sumbru, pe care mi-o închipui perfect îmblînzind dealurile de la Gărâna sau fotoliile incomode de la Sala Radio, şi băieţii de la Girls in Hawaii, indie rock cu explozii de veselie, la care s-au zbînţuit, deşi era trecut de miezul nopţii, cîteva clase de copii de la şcolile din oraş.

Sîmbătă, în ultima seară de festival, aveai de ales între turcoaicele *do-it-yourself* de la Kim Ki O, suedeza Elliphant, puţin prea mică pentru o scenă prea mare, senzaţia olandeză Thomas Azier sau grecul fascinat de colaje electro Larry Gus. Indiferent de opţiune, n-aveai voie să lipseşti de la Stromae, cea mai stranie apariţie a Europei pop din ultimii ani. E belgian, cîntă în franceză, atacă subiecte grele (cancer, moarte, depresie, război, identitate trans) pe ritmuri de club din Ibiza, dansează ca un schelet din primele desene Disney, are un show impresionant vizual, e autoironic şi ştie cum să aibă publicul la degetul mic. Iar publicul îl adoră. „Stromae dansează pe neliniştea unui întreg continent" – scria la final de iunie Jon Pareles, criticul muzical de la *The New York Times*.

La final de Europavox, fiecare şi-a luat cu el propriile descoperiri şi s-a împrietenit ceva mai mult cu ideea unei Europe a tuturor. Mi-ar plăcea să cred că, purtat de-a lungul şi de-a latul continentului, un astfel de festival ar putea coborî numărul votanţilor Frontului Naţional şi ai fraţilor săi de ideologie naţionalistă. Şi mi-ar mai plăcea să văd la anul, pe oricare dintre scenele Europavox, Subcarpaţi şi Steaua de mare. S-ar potrivi la fix.

PUBLICITATE

„Căutarea «specificului naţional» e şi o contrareacţie“

– interviu cu arhitectul Corvin CRISTIAN –

Ce mai înseamnă să fii arhitect în România?

Eu fac mai puţină arhitectură, şi mai mult design de interior. Chiar nu ştiu ce înseamnă să fii arhitect în România. Cred că e dificil să fii parte dintr-o breaslă care a dat atîtea orori în ultimii 20 de ani, ai de luptat cu multe prejudecăţi: persoanele educate nu au încredere în tine, iar cele mai puţin educate îşi doresc să livrezi tipul de arhitectură diformă cu care s-au obişnuit şi care a devenit normă.

Pentru mine, România nu a fost chiar o opţiune, a fost la „figuri impuse“. România nu-mi place foarte tare, dar nici nu-mi displace suficient încît să fac efortul de a mă muta. Şi poate nici nu aş fi făcut mare lucru pe alte meleaguri.

Sînteţi foarte cunoscut pentru proiectele de arhitectură de interior, în special pentru baruri, pub-uri, restaurante. Ce altceva mai lucraţi?

Noi, de cîţiva ani, lucrăm într-o echipă internaţională care face nişte proiecte de reconfigurare pentru complexe comerciale din alte ţări. Pe scurt: acolo, pe fondul crizei, al dezvoltării online-ului şi al anticonsumismului, traficul în mall-uri a scăzut. Drept urmare, acestea încearcă să devină atractive prin potenţarea componentei social-recreative, faţă de cea de retail, dînd mai mult comunităţii decît înainte, ca de exemplu: o parte din parcare este convertită în parc şi terenuri de sport pentru cartierul din vecinătate, la interior metrii pătraţi de retail sînt convertiţi în zone de relaxare, expoziţii, interactivitate şi educaţie etc. Noi (lucrăm în echipă, în principal împreună cu arh. Vlad Vieru) ne ocupăm de partea de design a acestor proiecte. Aşteptăm anul acesta finalizarea primului dintre ele.

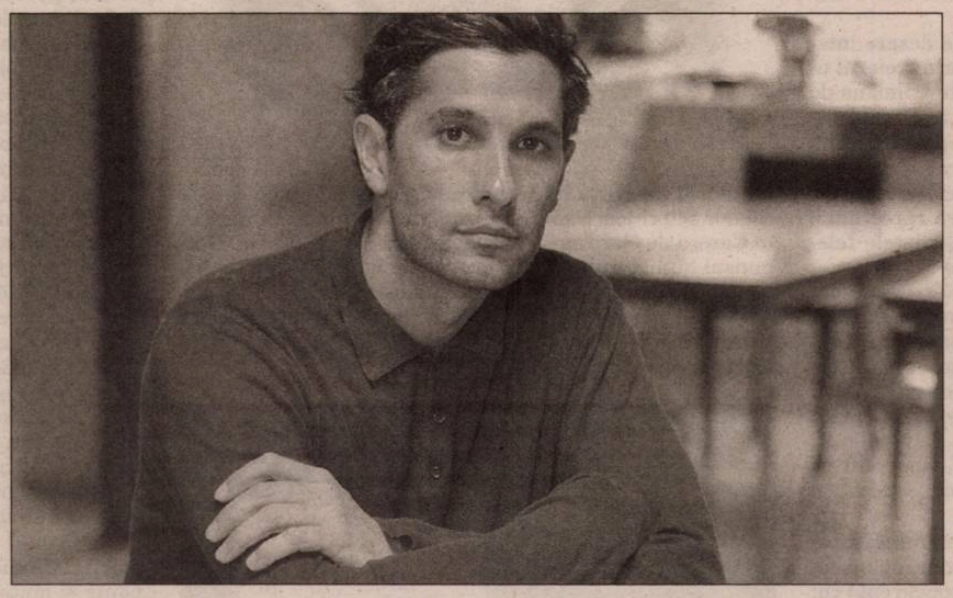

Cum lucraţi? Cam care e parcursul unui proiect, de la primul telefon din partea clientului şi pînă la final?

După primul telefon, ne întîlnim şi, dacă ne placem şi agreăm şi restul aspectelor, începem proiectul. Dar important e să ne placem, să avem ceva afinităţi. Iar ca metodă de lucru... pot spune că sîntem foarte bine dezorganizaţi! Aşa încît, parcursul proiectelor nu este niciodată acelaşi şi uneori ne surprinde şi pe noi. Şi, la fel de surprinzător, majoritatea clienţilor sînt mulţumiţi. Fac o paranteză: ştii, mie îmi place ocupaţia asta şi pentru că e relativ lipsită de responsabilitate faţă de altele, cum e cea de doctor sau, nu ştiu, de judecător. Adică eu, dacă greşesc o culoare sau nu ştiu ce detaliu, pot să remediez, sau, chiar dacă e iremendiabil, are o pondere mică în succesul unui restaurant sau bar. E greu să provoci tragedii prin designul de interior.

Ce fel de colaborări aveţi? Dincolo de cele – să zicem – obişnuite (cu ingineri de rezistenţă, ingineri de instalaţii), aţi avut şi colaborări mai puţin uzuale?

Sculptori, pictori, fel şi fel de artizani din ce în ce mai rari, de la sobari pînă la tîmplari. Contactul cu ei te ajută să ieşi din rutină şi să stai mai aproape de o zonă mai autentică. Dar colaborările care m-au format le-am avut pe vremea cînd lucram în cinematografie. Acolo comunici cu oameni cu o cultură vizuală mult peste media interlocutorilor cu care ai de-a face ca arhitect.

În ce măsură faptul că lucraţi în România, aşa cum este ea astăzi, reprezintă pentru dumneavoastră un impuls creativ? Vi se întîmplă, de exemplu, să transformaţi neajunsurile specifice acestui context, care vin la pachet cu o anumită temă de proiectare, în avantaje pentru proiect?

Cred că e mai uşor să faci exerciţii de stil pe un teritoriu cvasivirgin, aşa cum este România. Îţi poţi permite să experimentezi, să introduci improvizaţia şi chiar întîmplarea, în procesul creativ. Cred că e mai greu să faci aşa ceva în ţări din Vestul Europei. Sigur că acolo se experimentează chiar mai mult decît la noi, dar trebuie să fii deja un nume pentru a face asta, în timp ce aici toată lumea experimentează vrînd-nevrînd.

Impulsul de a distruge este un impuls creativ, cel mai creativ.

De relativ puţin timp am observat la tinerii designeri români (dar nu numai la designeri, şi nu doar români) tendinţa de a se apleca asupra folclorului sau a „specificului naţional“, un concept care pînă mai ieri nu doar că n-ar fi generat nimic demn de atenţie, dar care încă mai are o puternică încărcătură ideologică. Cum comentaţi acest fenomen? De se s-a produs acest declic acum? V-aţi lăsat „contaminat“ şi dvs., iar rezultatele au fost interesante.

Aş începe cu un truism: „specificul naţional“ este o constantă; e drept că sînt valuri care variază în amplitudine şi în calitate, de la sămănătorişti, Matisse, Brâncuşi, pînă la „Cîntarea României“. Tocmai am asistat de curînd la un val cu amplitudine mare, dar asupra calităţii îmi este greu să mă pronunţ. Mie mi se par valabile mai degrabă acele manifestări care tratează „specificul naţional“ cu umor. Nu poţi să te iei în serios pe tema asta – cît să mai esenţializezi şi să interpretezi, la un secol după Brâncuşi? Prefer băşcălia, e mai cinstită şi, pînă la urmă, şi mai specifică naţional...

Mi se pare că acum ne aflăm la coada valului şi asistăm la o cădere în derizoriu. De obicei, cînd o tendinţă ajunge să fie de masă, deja rămîn doar elementele ei cele mai grosiere, cum ar fi o inflaţie de motive folclorice. Cred că românii educaţi au trecut, de puţină vreme, de faza acută a complexului de a fi român. Nu toţi o recunoaştem, dar e o realitate într-o lume în care cei mai vizibili exponenţi ai naţiei, pentru un orăşean, sînt taximetriştii, „căpşunarii“, funcţionarele de la Poştă etc., totul culminînd cu politicienii, adică nu tocmai o elită cu care ai vrea să te identifici fiind conaţional. Valul ăsta de căutare a „specificului naţional“, în esenţă patriotic, cred că e şi o contrareacţie la fenomenul descris mai sus şi, din perspectiva asta, e foarte bine venit, e mînă-n mînă cu protestele de anul trecut legate de Roşia Montană.

Există un potenţial în treaba asta, sau ceea ce se face acum ţine de un fel de a privi lucrurile specific unui context punctual, care ne va părea complet datat, atunci cînd ne vom uita înapoi peste ani?

Din punctul meu de vedere, este deja datat, cu excepţia unor esenţializări foarte reuşite sau a celor cu umor, care nu se iau în serios, după cum am mai spus.

În pictura şi sculptura autohtonă există, de ani buni, un fenomen artistic solid, nişte oameni care fac cam acelaşi lucru care se face acum în design şi arte: explorează specificul naţional şi-l interpretează. Dar o fac extrem de sobru, chiar cu o crispare parcă autoimpusă, prin prisma recuperării unei anumite spiritualităţi de sorginte creştin-ortodoxă – mă gîndesc la gruparea Prolog, la Bernea, la Sorin Dumitrescu, la soţii Zidaru etc. –, lucruri care mie mi se par valabile, dar care mă şi plictisesc. Dvs. cum v-aţi raporta la acest lucru? În afară de zona cool-subversivă, să zicem, credeţi că v-aţi găsi inspiraţie şi aici?

Eu sînt superficial şi relativ incult în domeniul artelor vizuale, aşa încît întrebarea asta mă cam depăşeşte; de altfel, de mic am avut o alergie la lucrurile serioase, începînd cu religia şi „spiritualitatea“, mai ales cea creştin-ortodoxă. Îmi pare rău, n-aş vrea să ofensez pe nimeni, vreau doar să spun că mie îmi lipseşte organul pentru aşa ceva. Dar inspiraţie poţi găsi oriunde, chiar şi demolînd nişte mituri. Impulsul de a distruge este un impuls creativ, cel mai creativ.

Ce v-ar plăcea să mai exploraţi în proiectele dvs.? Sau, cu scuze pentru enormitatea întrebării: ce v-ar plăcea să proiectaţi, şi încă n-aţi făcut-o?

Nu ştiu, nu m-am gîndit. Nu am apucat să-mi fac planuri sau să acumulez dorinţe. Sper doar să fie ceva cît mai diferit de ceea ce fac acum, ca să nu mă plictisesc. Ceea ce aş vrea, de fapt, să explorez în viitorul apropiat ar fi nişte insule sau alte locuri plăcute, dar nu pentru a face design interior pe-acolo.

***Arhitectul Corvin Cristian** a lucrat în ultimii zece ani mai ales ca director artistic pe platourile de filmare realizînd design-ul pentru filme de epocă, dar şi pentru filme contemporane. De asemenea, a realizat pavilione comerciale pentru mai multe mărci de automobile, dar şi baruri, restaurante şi cluburi (Atelier Mecanic, La Bonne Bouche, Lacrimi şi sfinţi, Divan, Boema, Studio Hermes, Energiea, Papiota ş.a.). Conversia unui pod de la 1900 i-a adus Medalia Preşedintelui Juriului la Bienala de Arhitectură Bucureşti, iar anul trecut a fost nominalizat la Restaurant and Bar Design Awards pentru restaurantul Bon din Bucureşti. Mai multe la corvincristian.com.*

interviu realizat de Mihai DUŢESCU

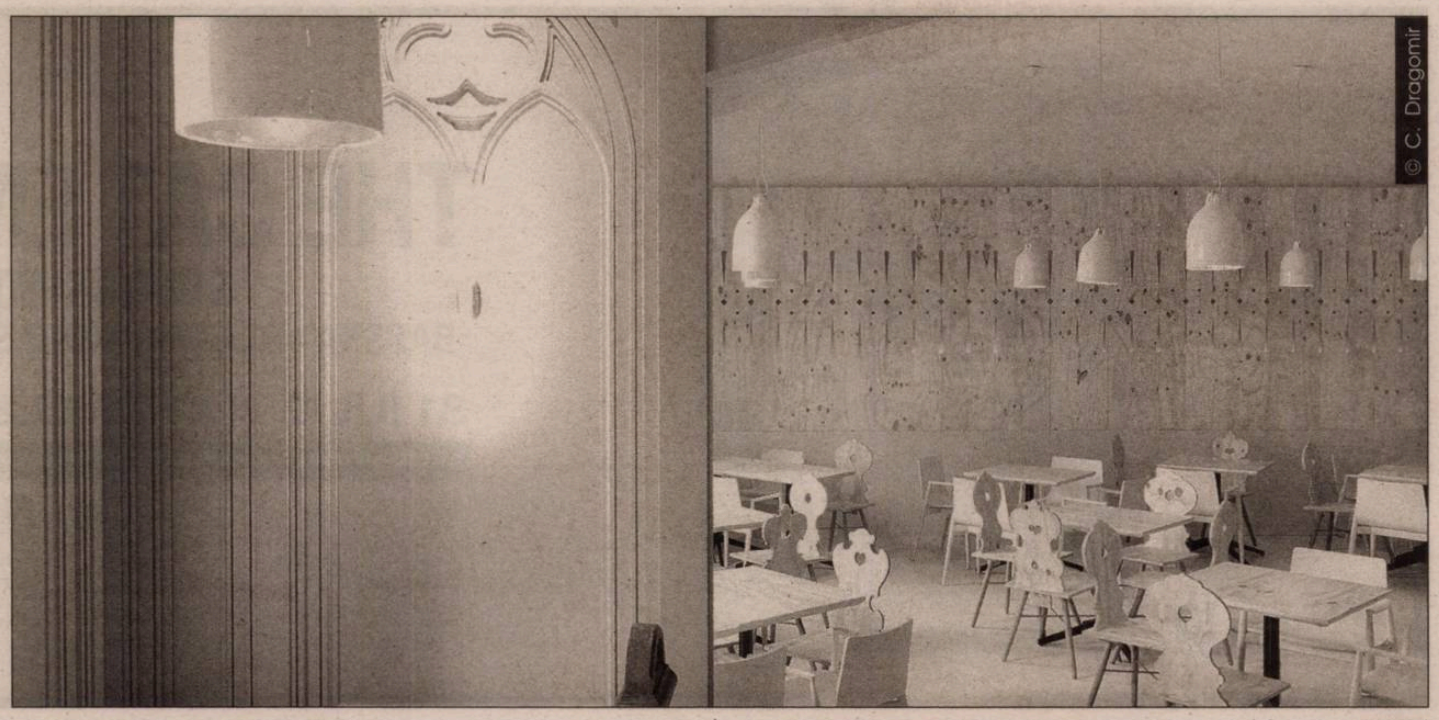

DE FIECARE DATĂ CÎND AUZIŢI VORBINDU-SE DESPRE O ROMÂNIE CU ACCENT PE ULTIMA SĂPTĂMÎNĂ, GÎNDIŢI-VĂ LA STATUL DE ALTĂDATĂ

■ De fiecare dată cînd auziţi vorbindu-se despre inteligenţa artificială, gîndiţi-vă la acest fapt: dacă creierul uman ar fi un computer, ar efectua 38.000 de trilioane de operaţii pe secundă – asta în condiţiile în care cel mai puternic computer din lume în acest moment poate efectua doar 0,02% din acestea. (**M. C.**)

■ Dacă promoţiile de bac sînt echivalate cu generaţiile, avem toate şansele ca la sfîrşit de mileniu să raportăm o Românie deplin alfabetizată. Incluzînd şi ştiristele televizuale, absolvente de bac „pe bune“. (**R. M.**)

■ Pe o sticlă de bere, ingredientele erau scrise în mai multe limbi. În neogreacă, cuvîntul pentru „drojdie“ era *magía*. Am tresărit. Ce nume potrivit pentru materia miraculoasă, care face să crească, să „leviteze“ aluatul şi să fermenteze berea. Mi-am amintit apoi că grecescul pentru „magie“ are accentul pe prima silabă: *mágia*, şi că, în greaca nouă, *gamma* nu se citeşte ca atare, înainte de vocala „i“. Pe scurt, cuvîntul de pe sticlă se citea *maia*, cu accent pe ultima silabă, exact ca românescul „maia“ (de la *maya*, în turcă, „drojdie“). S-a rupt vraja. (**M. P.**)

■ Cel mai bun titlu de ştire din ultima săptămînă: „Student american salvat dintr-o sculptură reprezentînd un vagin uriaş, în Germania“ *(The Guardian)*. La concurenţă cu: „Şi-a confundat fiul cu o pasăre şi a tras în el“ *(L'Express)*. (**L. V.**)

■ Nişte medici americani au ajuns la concluzia că statul prelungit pe scaun e mai periculos decît fumatul. Am reţinut. Ca să reduc riscul, o să fumez numai stînd în picioare. (**M. V.**)

■ Prin zona rurală din jurul Tîrgoviştei, globalizarea e în toi: apar la tot pasul anunţuri cu „Avem porci vietnamezi“. După afişele cu europaleţi de altădată, acum Asia e cea cu care cochetează ţăranul român. (**I. P.**)

VESTEA BUNĂ E CĂ ÎN INTERIORUL NOII COMEDII ACTIVEAZĂ CÎTEVA MII DE OAMENI LUMINOŞI (INCLUSIV CEI CARE TRANSMIT MESAJUL)

■ Un nou mall se va deschide la Piaţa Victoriei, spre gura de metrou dinspre Şoseaua Aviatorilor, în capătul străzii Paris. Vestea bună e că proiectul presupune şi restaurarea casei Oromolu, salvînd-o astfel definitiv de tentativele de demolare. Complexul se va chema Oromolu, după numele celui care a construit vila, în 1927. Mall-ul Oromolu. (**M. P.**)

■ Nu mai subestimaţi buricele! În interiorul buricului activează cîteva mii de bacterii ce formează un ecosistem de mărimea unei păduri tropicale. (**M. C.**)

■ Cineva din anturajul lui Kim Jong-Un a văzut trailer-ul noii comedii a lui Seth Rogen şi James Franco, în care cei doi actori joacă rolurile unor jurnalişti trimişi de CIA în Coreea de Nord ca să-l asasineze pe Kim Jong-Un. Răspunsul Ministerului de Externe nord-coreean, citat de Associated Press, sună aşa: dacă filmul intră în cinematografe, America trebuie să se pregătească pentru o „contramăsură puternică şi nemiloasă“. Nici Orson Welles nu şi-ar fi putut închipui o grozăvie mai mare. (**L. V.**)

Cu ochii-n 3,14

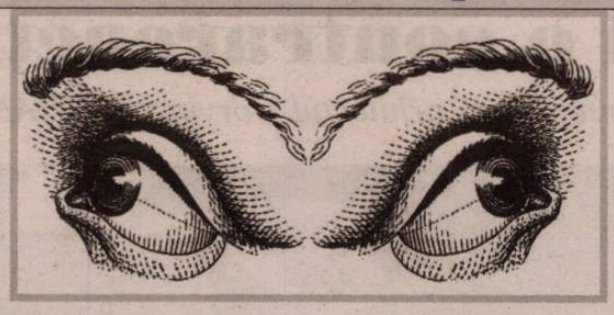

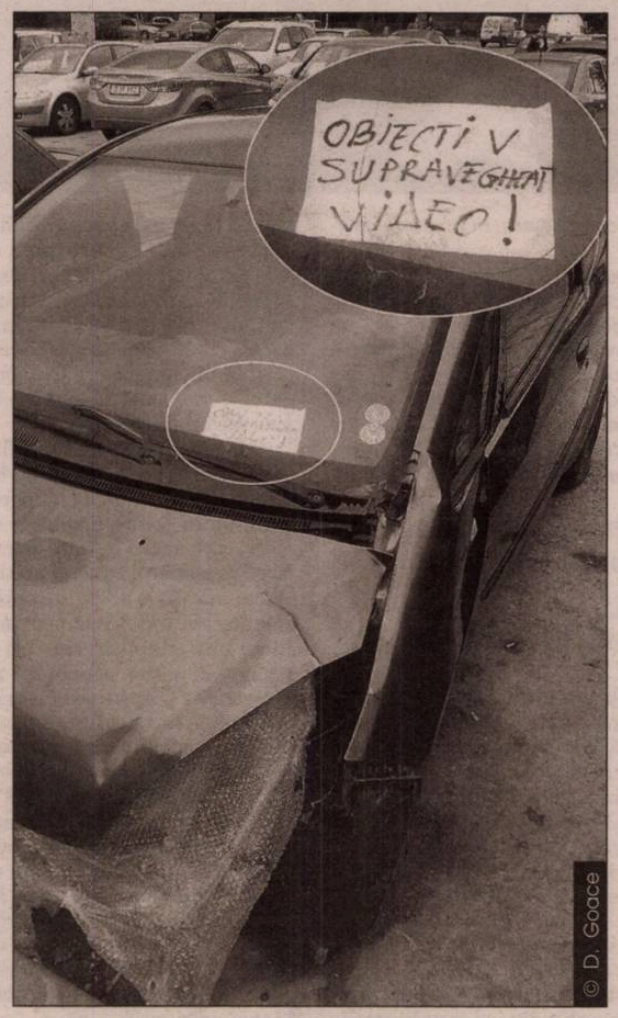

© D. Goace

■ De cîte ori plouă cu obidă, ca acum, visez la un Bucureşti, după ploaie, deplin spălat, cu clădiri vesele şi cu oameni luminoşi. Un Bucureşti fără miasme şi duhori, cu locuitori care şi-au abandonat maiourile de silon îmbibat cu mahorcă şi sudoare, şi miros a curat în tramvaiul 1 sau în maşina 368 (vehicule „de centru“ carevasăzică), şi care nu-şi mai scuipă rărunchii, purtaţi de pala de vînt chiar asupră-ţi, sau nu-şi mai curăţă fosele, împrăştiind cu năduf reziduurile în cele patru vînturi. Bucureşteni nemîndri, care şi-au abandonat sicriaşele 4x4, cu care răscoleau, odinioară, rigolele pline de noroaie antediluviene şi dejecţii umane pe care ţi le aruncau direct în cap, şi conduc smerit, cu milă de pietonii în ploaie, maşini „omeneşti“, într-un oraş nedevorat, lăsat să-şi trăiască propriu-i ritm, firesc. Dar asta era aseară... cînd ploua. Azi m-am urcat din nou în 1. Şi m-am trezit... (**R. M.**)

■ Preşedintele Consiliului Judeţean Constanţa, Nicuşor Constantinescu, este anchetat de DNA. A plecat din ţară cu aprobarea judecătorilor şi nu s-a întors la data stabilită. Acum a fost dat în urmărire naţională. Toată lumea (inclusiv cei care l-au dat în urmărire naţională) ştie că e în SUA. Dar dacă s-a întors şi n-a spus nimănui? (**M. M.**)

■ O femeie într-un magazin de haine încerca să-i îmblînzească copilului nerăbdarea: „Ascultă-mă, hai să mai stăm puţin, jos e un poliţist şi nu putem coborî acum.“ În copilărie mai auzeam părinţi care le spuneau copiilor că, dacă nu sînt cuminţi, vine miliţianul. Se pare că sperietorile se transmit din generaţie în generaţie. Oricît de stupide ar fi, le faci un *update* şi funcţionează. (**A. M. S.**)

■ Primul mesaj olfactiv transatlantic a fost trimis marţi, 17 iunie, de la Paris la New York şi a mirosit a şampanie şi macaroane. Mesajul olfactiv, numit oNotes, este trimis cu ajutorul unei aplicaţii de iPhone numite oSnap care poate mixa 32 de arome de bază pentru a forma nu mai puţin de 300.000 de mirosuri distincte. Fiecare miros trimis prin mesajul olfactiv durează aproximativ zece secunde, iar aplicaţia costă 149 de dolari. (**M. C.**)

BINEÎNŢELES, S-A IVIT LEGĂTURA DINTRE SMARALDE ŞI FOTBAL

■ În SUA, în Minnesota, în timp ce jefuia o casă, un hoţ s-a gîndit să-şi verifice şi contul de Facebook. Plecînd, a uitat să se deconecteze, lăsîndu-şi contul activ pe computerul proprietarului jefuit. Bineînţeles, a fost prins imediat. Să mai spună careva că Facebook-ul este total inutil. (**S. G.**)

■ S-a ivit şi la noi antireclama: pe un banner, un local care se cheamă Gaudi Bistro oferă (celor dornici de aşa ceva) „mîncare nasoală şi scumpă“. Ce poţi spune la una ca asta? Poftă rea! (**D. S.**)

■ Pe un zid din Rîşnov scria „Stop avortului!“ şi „Iubiţi-vă ţara!“. N-am înţeles legătura dintre cele două: probabil, cu cît sîntem mai mulţi, cu atît dragostea e mai mare. (**A. P.**)

■ „Lichidez stoc de pietre preţioase, rubine, safire, smaralde, topaz, citrin, ametist.“ E şi ăsta un anunţ, l-am găsit pe Internet. Probabil că omul îşi închide cariera. (**A. M.**)

■ Frază rostită de comentatorul TV în meciul Honduras-Ecuador de la Campionatul Mondial de Fotbal: „Bolaño îi pasează lui Borges“. Parcă ar fi comentat rafturile bibliotecii mele din Giuleşti. (**M. C.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro 3

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 543 ■ 10-16 iulie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

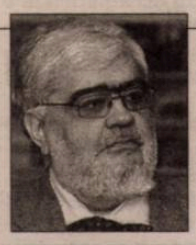

ANDREI PLEŞU

„Religia altfel“

pagina 3

Interviu cu scriitorul

ANDREI SOLOMON

pagina 11

DAN CASASSOVICI

„O iubire a lui Noica“

paginile 22-23

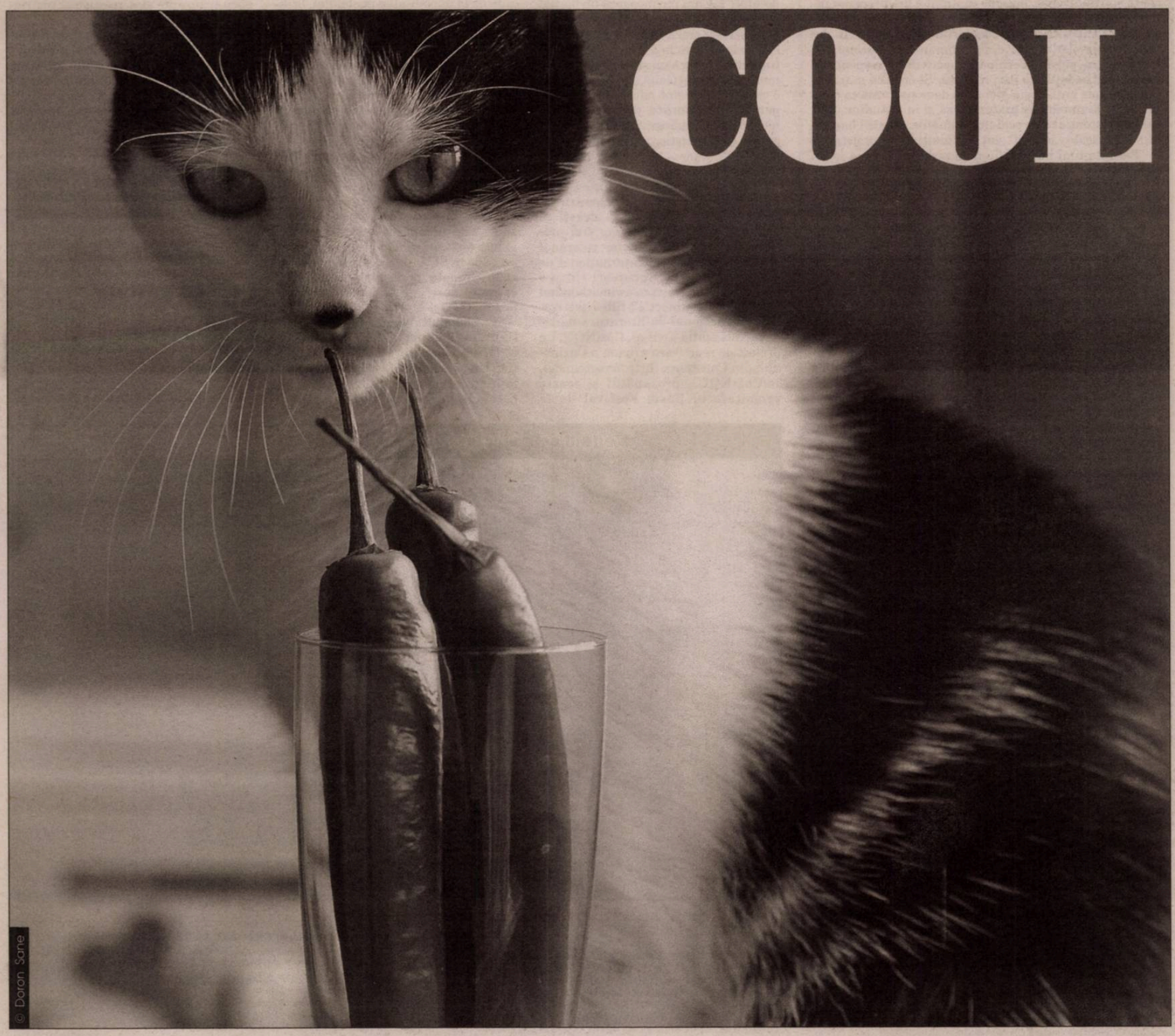

„Lumea te plictisește cînd ești cool.“

BILL WATTERSON, CALVIN AND HOBBES

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

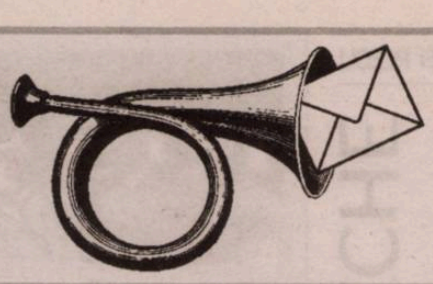

turneu de inbox

NR. 542

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „Proletariatul corporatist"

Mitul corporatistului fără cap

Corporaţiile au o prezenţă serioasă în România, de 10-15 ani. Şi există şi un produs social – „corporatistul". Mă bucur că v-aţi oprit la acest subiect, căci de doi-trei ani mă tot întreb dacă aceşti mici proletari capitalişti vor reuşi să schimbe ceva în societatea românească. De pildă: fatalismul, resemnarea, lipsa de responsabilitate, absenţa spiritului civic, lipsa de conţinut a discursurilor politice, aberaţiile care se cheamă „divertisment TV" ş.a.m.d. Pentru că aceste comportamente contravin puternic uzanţelor corporatiste: comunicare succintă şi foarte logică, spirit de echipă, proactivitate, responsabilitate, sentimentul de îndreptăţire. Şi cred că manifestaţiile ample anti-Roşia Montană demonstrează că o nouă clasă de români se maturizează şi ia atitudine (fapt care o diferenţiază de cealaltă Românie, supusă baronilor). Din păcate, „iobagii" sînt mai mulţi decît „proletarii".

Permiteţi-mi însă să fiu de acord numai pînă la un punct cu poziţia dumneavoastră din acest articol.

După cum se vede, eu am încredere în aceşti mici capitalişti formaţi de corporaţii (nu de şcoala românească la fel de clientelară ca şi politica) şi nu proliferez mitul „corporatistului amputat de creier". Şi aici ţin să vă sancţionez pentru că vă supuneţi, la rîndul dumneavoastră, unei gîndiri şablonarde „corporaţie = lipsă de creativitate". Corporatiştii, aşa cum aţi declarat, au o inteligenţă peste medie. Se luptă cu colegi din alte ţări pentru a-şi dovedi profesionalismul. Aşa.numitul *problem solving* înseamnă găsirea de soluţii, necesită creativitate, şi încă într-un ritm dement. Faptul că munca este procedurată e o cerinţă a capitalismului. Nu lucrăm cu produse unicat! Vandabilitatea serviciilor şi a produselor necesită o calitate constantă, care nu este posibilă fără proceduri. Dar procedurarea muncii se loveşte de dispreţul la nivel ideologic (şi practic) al românului pentru disciplină, pentru normă, pentru consecvenţă. Aş vrea să văd cum reuşesc românii ăştia verzi şi creativi necorporatişti să vîndă produse fabricate în România, rezultatele excelentei inovativităţi înăbuşite în corporaţii.

Şi atunci de ce aruncăm cu pietre în „corporatist" – pentru că e capabil să ofere servicii şi produse care se vînd?

În sfîrşit... sînt mulţi care pleacă din corporaţii şi care alimentează mitul corporatistului fără cap.

De ce pleacă românii din corporaţii, de fapt? Presiunea, ritmul dement, concurenţa foarte mare pentru a accede la o funcţie de conducere de unde decurge plafonarea (cei mulţi rămîn blocaţi pe un anumit nivel, neavînd unde să mai crească). Expertiza sau experienţa nu e totul. Abilităţile politice sînt importante de la un anumit nivel încolo. Şi asta nu e la îndemîna oricui.

În sfîrşit, nu e un lucru rău că proletarii mai şi pleacă din corporaţii! Cu şcoala corporatistă la bază, pot începe afaceri proprii şi pot fi în continuare agenţi de schimbare ai mentalităţii acestui popor.

Dar e nedrept pentru cei mulţi, care plătesc cu conştiinciozitate taxe şi impozite la stat... şi care trăiesc acest stil de viaţă, să îi mai facem şi proşti pe deasupra.

adăugat de Diaconu Mădălina
pe 07 iulie 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ *Smelling Death: On the Job With New York's Crime-Scene Cleaners* – un foarte bun reportaj în ediţia online a revistei *The Atlantic*, apărut pe 8 iulie. Autoarea, Saira Khân, i-a însoţit la locul de muncă pe angajaţii de la Island Trauma Services (o firmă din Long Island care se ocupă cu curăţenia la locul crimei). Nu, nu e ca în serialele poliţiste: după ce detectivii şi-au făcut meseria, au colectat probele şi au plecat, nu urmează – ca în filme – căutarea criminalului, enigme, urmăriri, deducţii etc. Nu. Pasul următor îl reprezintă curăţenia la locul faptei. (Mircea Vasilescu)

■ Cu siguranţă, mulţi încă mai ţin minte emisiunile de la TVR cu întrebările pe care Viorel Gaiţă le punea unor indivizi de pe stradă: „Care sînt zonele erogene ale României?", „Ce personaj politic are cel mai ridicat nivel al libido-ului?", „Cum recunoaşteţi un bărbat scrupulos?" şi altele. Mulţi ne amintim şi farsele, şi emisiunile de un umor terapeutic pe care le-a făcut de-a lungul timpului. Ce încă nu ştiu, poate, foarte mulţi e că Viorel Gaiţă a publicat recent o carte în care sînt adunate o serie de pamflete „minimiste, nici prea vesele, nici triste". O radiografiere, în registrul satiric şi umoristic, a unei ţări triste, pline de humor – cum zicea Bacovia. (Andrei Manolescu)

■ Dacă v-au mai rămas nişte bănuţi pe lîngă ce-aţi pus deoparte pentru vacanţă, folosiţi-i chibzuit şi alegeţi să susţineţi prin *crowdfunding* trei proiecte care au nevoie de ajutor: veteranul şi necesarul Festival Internaţional de Literatură de la Bucureşti (http://swimathonbucuresti.ro/swimathon/index.php/profil-proiect/47-filb-7-festivalul-international-de-literatura-de-la-bucuresti-editia-a-vii-a), CaziNOU, un proiect de reactivare urbană a Cazinoului din Constanţa (http://crestemidei.ro/CaziNOU), proaspătul şi foarte promiţătorul Basm Festival de la Bistriţa (http://basmfestival.ro/sustine/). Daţi un leu pentru Ateneu. (Luiza Vasiliu)

■ „Mă aflam în spaţiosul atelier al sculptorului. Pretutindeni, presărate blocuri mari de piatră. Lîngă intrare se înalţa o coloană fără de sfîrşit. În mijlocul camerei, dăltuit dintr-o marmură transparentă, un peşte uriaş sclipea. Prin toate colţurile, bîrne de lemn, cruci, roţi mari. Deasupra, o supantă se pierdea în negura tavanului. Iar în fundul încăperii, fumăraia mă împiedica să ajung cu privirea la hotarul peretelui. Nenumărate forme ale unor lucrări ce nu izbuteam să le desluşesc – probabil eboşe ori fragmente abandonate – se învălmăşau în acele valuri de abur. Am stat cîteva clipe cu privirea aţintită către acea parte a atelierului ce mi se părea nemărginită şi făcea tranziţia de la imobilitatea imobilului, la inconsistenţa jucăuşă a norilor" – Ilarie Voronca, *L'interview*, în traducerea lui Barbu Brezianu. O lectură de acces spre un insolit univers fabulos, dublată de o invitaţie, nu mai puţin actuală, de itinerar estival, după 60 de ani de la apariţia romanului la o editură obscură din sudul Franţei. Brâncuşi, contemporanul nostru. (Ruxandra Mihăilă)

■ La Teatrul Odeon se joacă *Viză pentru clown* în regia lui Alexandru Mihail. Un spectacol după o piesă de Saviana Stănescu, montată deja – cu succes – la New York. Povestea e inspirată de un fapt real relatat de presa americană: un român şi un ucrainean au adus în SUA, pe baza unor vize speciale acordate „persoanelor cu abilităţi extraordinare", peste 800 de imigranţi ilegali. (Matei Martin)

■ Romanul lui Adrian Buz – *1989* (Editura Polirom, 2014) e o poveste stroboscopată despre momentul revoluţiei. Un personaj, soldat în termen, trăieşte cu arma în mînă, alături de alţi tineri la fel de speriaţi şi de nefericiţi ca

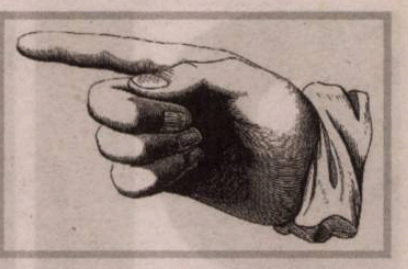

şi el, tot absurdul, comicul şi grotescul unei lumi năuce, care şi-a ieşit din matcă. Atmosfera din acea perioadă e recreată impresionant în carte. Un roman american ca ton, dar cu un subiect extrem de românesc. (Ana Maria Sandu)

■ *Maleficent* (2014, Robert Stromberg), cu Angelina Jolie şi Elle Fanning, un film fermecător care, în sfîrşit, o reabilitează pe ursitoarea cea aparent rea din „Frumoasa din Pădurea adormită", arătînd, încă o dată, că judecăţile etice tranşante sînt relative şi restrictive. (Iaromira Popovici)

■ Emisiunea de satiră *Epic Show*, transmisă de la 20,30 pe Prima TV, autodefinită astfel: „Glume de autobază pentru oameni culţi!" Îi ştiu pe băieţii clujeni care o fac încă de anul trecut, cînd mi-am petrecut o noapte întreagă urmărindu-le clipurile pe YouTube. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Lecturile verii**
- **Comunitate**
- **Depresia**
- **Sulina**

album dilematic Alix Vrana

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.500
Tipărit la Tipomedia

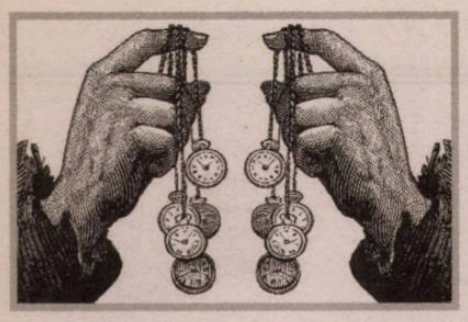

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Religia altfel

Un portret spectaculos, veridic, tulburător, pitoresc, al României de azi, inclasabilă, imponderabilă, inevitabilă...

Sîntem inundați, zi de zi, de „evenimente“ inconsistente, zgomotoase, dar vide, mediatizate abundent, la granița dintre „actualitate“ și neant. O perfectă regie pentru a pune o surdină grea pe evenimentele adevărate, pe urmele adînci, dar discrete pe care le lasă în peisajul României contemporane și alți „eroi“ decît cei cu ghiul pe deget, cu cătușe la mîini și cu discurs de ospătar reciclat.

Am mai vorbit și altădată – dar o fac mai rar decît ar trebui – despre „alt tip de vedete“, „altfel de români“, configurînd portretul unei „alte Românii“, decît aceea a bălăcărelii dizgrațioase la care părem a fi condamnați. În România apar, de pildă, cărți – și se cumpără cărți – despre care nu se vorbește, sau se vorbește mult mai puțin decît o merită autorii lor. Am dat, cu alte prilejuri, cîteva exemple. Reamintesc lucrările excepționale ale lui Andrei Cornea, care ar fi trebuit să fie tratate drept repere esențiale ale vieții intelectuale și ale vieții publice de la noi.

În alt registru, cvasineobservată trece și o carte cu totul remarcabilă, apărută de curînd la Editura Polirom. E scrisă de Mirel Bănică și se intitulează *Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană*. Nu am instrumentele potrivite ca să produc o „cronică“ de specialitate. (Recomand, mai curînd, postfața substanțială a lui Sorin Antohi.) Volumul depășește 400 de pagini și are o structură neconvențională, în care instrumentele antropologiei, ale sociologiei, ale jurnalului de teren, ale analizei academice și ale sensibilității literare sînt puse să lucreze laolaltă, în beneficiul celui care vrea să înțeleagă fenomenul pelerinajelor autohtone, din alt unghi decît acela al reacțiilor și al comentariilor curente. Bigoții le exaltă, convertind religia în superstiție, libercugetătorii le incriminează ca pe niște triste relicve ale Evului Mediu, gazetele extrag tot ce se poate extrage din anecdotica pestriță a deplasărilor rituale și din presupusa lor dimensiune lucrativă. „Un amestec insolit“ – spune Mirel Bănică – „de scandal și pioșenie, îmbulzeală și vindecări miraculoase, totul pe un fond de muzică religioasă și miros de sarmale.“ Clericii sînt „apologetici“, „intelectualii“ sînt „critici“, cetățeanul obișnuit e indiferent: tot atîtea premise ale ignoranței sau ale unei înțelegeri superficiale a faptelor. Mirel Bănică nu se comportă nici ca „avocat“, nici ca „inamic“. Alege descrierea *participativă*, nu crede în opacitatea analitică pe care „experții“ o dau drept „obiectivitate“. Intră în joc și nu o face de formă, mimînd, perfid, solidaritatea cu pelerinii. *Devine* pelerin, ia lucrurile în serios, stă de vorbă, asumă toată osteneala demersului. Are umor, dar nu practică ironia demolatoare, nu evacuează savant *realitatea* complicată a fenomenului de care se ocupă. Se lasă atras, cum o mărturisește de la bun început, „de calda umanitate a pelerinajelor“, caută, dincolo de faptul *religios*, faptul *social*, se străduiește să consemneze aspectul polimorf al *vieții* religioase, greu de sistematizat prin simpla aplicație teoretică, prin previzibilele categorii dogmatice, prin constipate excursuri istorice. Avem „specialiști“ pasionați ai religiilor, pentru care a ieși pe stradă e pierdere de vreme, avem sociologi versați, pentru care credința e un „obiect“ de studiu oarecare, alături de ierarhia meseriilor în tîrgurile de munte, tehnicile de negociere din iarmaroace, viața de familie în ghetouri etc. Avem teologi cuminți, care proclamă solemn obosite locuri comune ale pietății, dar nu prea avem oameni instruiți, lacomi de experiențe autentice, știutori, dar încă genuin curioși să caute și să priceapă. Mirel Bănică e unul din ei. Unul dintre cei foarte puțini. Ceea ce reușește nu e, pînă la urmă, doar înțelegerea simpatetică, dar cultivată a „religiosului“ comunitar, cu inocențele lui seducătoare, ca și cu derapajele lui stingheritoare, dar și un portret spectaculos, veridic, tulburător, pitoresc, al României de azi, inclasabilă, imponderabilă, inevitabilă...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Duminică în paradis

Patru zile la Marsilia.

Cînd m-am suit în taxi, mi-am dorit imediat să fi rămas în avion, deși la aterizare ne scuturase de credeam că nu o să mai ajung niciodată întreg acasă. Dar nici o cursă în taxi la Marsilia – cu un șofer tînăr și chipeș, sută la sută băștinaș, dar pe care îl cheamă Giovanni și claxonează toate fetele în costum de baie de pe Corniche – nu este tocmai o plimbare tihnită de duminică. Giovanni al meu vrea să-mi arate orașul, drept care, la un moment dat, ne-am pomenit cu roțile în aer peste o bordură. A înjurat scurt și a mers mai departe, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Traficul este foarte aglomerat, așa că suceste tot timpul volanul, o ia pe străduțe laterale și întoarce în plin drum. La un stop se enervează, claxonează și trece pe roșu: „Aici se poate“, îmi explică el, simplu. Cel depășit claxonează și el prelung. „Hait, se lasă cu bătaie“, mi-am zis eu în sinea mea și m-am făcut mic pe scaunul din spate. Dar nu, Giovanni claxonează și el, tipul îl urmărește și claxonează la rîndul său. Urmează un dialog melodios de claxoane, timp de minute în șir: cei doi se amuză copios, iar eu îmi reiau poziția destinsă.

Nu știu de ce vă povestesc toate acestea, nu e nimic ticluit sau cu tîlc, nu este o metaforă subtilă sau vreo fabulă cu morală profundă, dar cîteodată lucrurile chiar sînt ceea ce par a fi.

Ajuns la hotel, intru și mă îndrept spre recepție. Recepție? Nu există. În locul ei – un fotoliu uzat din piele, pe care stă tolănit un cîine care se uită prelung la mine: „Tu de unde ai mai apărut?“ pare el să mă întrebe. Peste cîteva minute, apare și o doamnă care se șterge pe mîini de șorțul înflorat și îmi oferă *un verre d'eau fraîche*. După care mă întreabă cum mă cheamă, zice *a, da*, și-mi dă cheia. Eu stau, nedumerit, cu pașaportul în mînă.

E cel mai kitsch hotel din tot ce am văzut în viața mea. Colegul meu e convins că, înainte de război, trebuie să fi fost un bordel. Holurile și camerele sînt ornate cu stucaturi colorate și tablouri pe lîngă care țiganca cu pepeni sau răpirea din serai pălesc. Nu au baie, ci un closet și o chiuvetă străveche, înconjurate cu un fel de cearșaf. Fereastra se deschide însă pe o terasă care dă spre golf, cu Chateau d'If drept în față, așa că nu-ți mai trebuie nimic. La coborîre mă așteaptă patroana, în mod evident mama doamnei de la „recepție“, care trebuie să aibă bine peste 90 de ani și care mă întreabă dacă totul e în regulă. De după o ușă se ivește un cap pergamentos cu ochi de viezure – sora patroanei: „Pot să ajut cu ceva?“ întreabă ochii de viezure. „Nu, Lisette, poți să te întorci în cameră“, răspunde sec patroana. Lisette se întoarce în cameră, iar eu ies la plimbare cu amicul meu.

Mergem pe esplanadă. Anul 2013, cînd Marsilia a fost capitala culturală a Europei, a făcut minuni. Tot centrul, cu vechiul port, cu forturile și străduțele dimprejur arată incredibil. Viziunea urbanistică te copleșește. Rezultatul a fost o creștere exponențială a turismului, precum și a prețurilor imobiliarului în plină criză economică. Dacă știi să o pui în valoare, cultura aduce și prosperitate, nu doar înțelepciune.

MuCEM – Muzeul Europei și al Mediteranei, este, în sfîrșit, terminat și deschis și, după ani de dispute, este unul dintre cele mai frumoase și atractive muzee din Europa. Dincolo de muzeul propriu-zis, MuCEM face parte din oraș, este și promenadă, plajă, loc de întîlnire, spațiu de spectacole, descoperire a fortului alăturat, pînă nu de mult timp rupt de oraș. Intrăm în muzeu, mergem să luăm bilete și, brusc, amicul meu mă ia de mînă: „Noi sîntem un cuplu“ – îi explică el funcționarului – „ne dați un bilet de familie?“ (e la jumătate de preț). „O familie presupune, la noi, și un copil...“ se bîlbîie acesta. „Dar, domnule, vă dați seama că nu aveam cum să avem un copil, deși sîntem împreună de 20 de ani!“ se preface revoltat amicul. Băiatul din spatele ghișeului ne întinde, terorizat, un bilet de familiști, speriat să nu-l reclamăm pentru homofobie. Eu sînt roșu pînă-n vîrful nasului și mă abțin cu greu să nu izbucnesc în rîs.

Ajungem în sfîrșit la doctorat. Doctorandul este italian, iar în comisie sînt doar italieni din diferite universități europene. Fiind singurul *straniero*, sînt pus președinte, așa că trebuie să fiu serios. Sala este plină ochi. Tot satul de origine al doctorandului, cu toți prietenii lui din copilărie, răspîndiți prin lume, au venit să-l susțină pe Michele. În mijloc – părinții, cu Gigi, tatăl, care, de emoție, iese tot timpul să-și mai dea cu niște apă rece pe față și să-și șteargă lacrimile. Durează patru ore, dense și academice. La anunțarea rezultatului, sala se ridică în picioare și începe să scandeze: *„Dottore, dottore!“* Gigi își pune șorțul și merge în camera alăturată să taie artistic un jambon uriaș de prosciutto cu care a venit de acasă. Este mic producător, are cel mai bun prosciutto de Parma din ce am mîncat în viața mea și este mîndria satului. Aleargă printre mese cu platouri de prosciutto și *grana padano*, ne îmbrățișează pe rînd și ne explică (în italiană, evident) că e cea mai frumoasă zi din viața lui. Balul nu face însă decît să înceapă. Michele a pregătit trei zile și trei nopți de petrecere pentru galeria sa de amici. Seara, la El Bodegon, o cîrciumioară spaniolească familială și ea, proaspătul doctor se suie pe un butoi pus în plină stradă și începe să imite comisia. Peste două zile, în drum spre aeroport, mă încrucișez cu el și cîțiva supraviețuitori. Nu a apucat să-și schimbe hainele „de gală“...

Ajuns acasă, îmi beau în liniște cafeaua, în grădină. O libelulă se învîrte în jurul meu, iar mierla casei îmi urează bun venit. Cu niște prieteni, o punem de un cosit dansant – iarba a crescut prea mare. Cu privirea limpezită de patru zile la Marsilia, viața îmi pare frumoasă...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

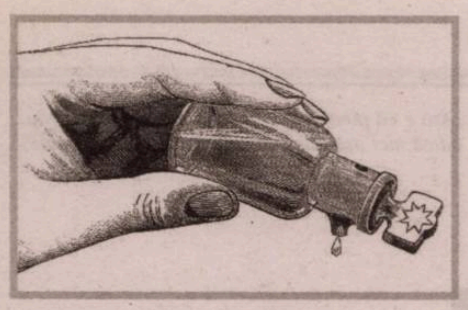

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Nosferatu

Puţine cuvinte româneşti au intrat în circulaţia internaţională; în genere, presa din alte ţări a adus în circulaţie termeni şi expresii legate de evenimente politice ale actualităţii *(securitate, conducător)* sau de pitorescul turistic şi culoarea locală, dar acestea au avut doar o existenţă efemeră, chiar dacă au pătruns uneori în dicţionarele de neologisme. Unul dintre cele mai celebre cazuri de „export lexical românesc" e şi cel mai frustrant, pentru că sursa cuvîntului, deşi indicată explicit ca românească, a rămas neclară, forma actuală fiind probabil rodul unei receptări şi transcrieri aproximative din partea unui necunoscător al limbii române.

Termenul *Nosferatu*, impus în memoria culturală colectivă, ca nume propriu, de celebrul film expresionist al lui F.W. Murnau, din 1922 (şi reluat ulterior de numeroase titluri comerciale, de romane de mister şi groază), provenea din romanul *Dracula* al lui Bram Stoker, în care apărea marginal, ca denumire locală a „mortuluiviu" (*„the* nosferatu *do not die"*). Sursa termenului a fost stabilită cu exactitate de cercetătorii literari (a se vedea, de exemplu, Robert Eighteen Bisang şi Elizabeth Miller – *Bram Stoker's notes for Dracula*, 2008): se ştie că Stoker se documentase, printre altele, dintr-un articol – „Transylvanian superstitions" – publicat în revista *The Nineteenth Century*, în iulie 1885, de prozatoarea scoţiană Emily Gerard, care petrecuse, ca soţie a unui ofiţer, doi ani în Ardeal. Autoarea şi-a reluat articolul într-o carte de călătorii, apărută în 1888 *(The land beyond the forest: Facts, figures, and fancies from Transylvania)*, în care pasajul esenţial pentru istoria cuvîntului e următorul: *„the* nosferatu, *or vampire, in which every Romanian peasant believes as firmly as he does in heaven or hell"* (p. 185).

În comentariile actuale asupra termenului *nosferatu* se recunoaşte că acesta nu există ca atare în română; s-a presupus că e vorba de o deformare a cuvîntului *Necuratu(l)*, eufemism pentru diavol. Marinella Lörinczi *(Nel dedalo del Drago. Introduzione a Dracula*, 1992) a propus un alt etimon – *nefîrtatu(l)* (tot cu un referent de tip demonic), presupunînd că deformarea acestuia provine din mai multe erori de transcriere (un dublu *f*, prima ocurenţă fiind apoi interpretată ca *s*; un *î* transcris prin *e)*. S-a mai propus ca sursă românească *nesuferitu(l)* (James Becker, *The Nosferatu Scroll*, 2012); a fost invocat, fără mult temei, şi un etimon grecesc *(nosophoros)*, neatestat şi care nu prea ar fi avut ce căuta în graiurile locale.

De fapt, cartea autoarei scoţiene e plină de cuvinte şi expresii româneşti, acumulate cu scop documentar şi pentru efecte de autenticitate; acestea nu par a avea surse literare, deşi există şi destule referinţe culturale, la autori români din Regat (Alecsandri, Negruzzi, Odobescu, Gane etc.) şi din Ardeal (Slavici), precum şi poezii populare reproduse integral în traducere engleză. Grafia termenilor româneşti e plină de inconsecvenţe: e foarte probabil ca autoarea să fi cerut unuia sau mai multor vorbitori de română să-i transcrie anumite cuvinte şi expresii, în vreme ce pe altele le va fi notat ea însăşi. Diacriticele sînt rare şi aleatorii *(pâtima, câtrinte* – „catrinţe", *La ce cântă?)*, de obicei lipsind *(mamaliga, fruntasi, codas)*. Unele formule mai complicate sînt probabil copiate după transcrierea unui vorbitor român: *Stomacul nu are oglinda*, *Nu-i-de-legea-noastra*, cu unele erori: *Bea cat vrei apoi te calcu si dormi* („te culci"). Confuziile între *u, n, m, i* sînt tipice pentru scrisul de mînă: *Florile s'dalbe, buna sara lui Cracinim* („Crăciun"); *face zice popa dar unce face el* („fă ce..., *nu ce"*); secvenţa *ij* e înlocuită prin *y (mylocasi* – „mijlocaşi") etc.

În alte cazuri, autoarea pare să transcrie cuvintele după auz, ceea ce explică pierderea unui *i* semivocalic *(tre crai)*, redarea frecventă a lui *ă* sau *î* prin *e*, a lui *z* prin *s (tergul de fete, miase nopte* – „miazănoapte"). Unele cuvinte şi expresii sînt scrise perfect – *hora, domol, cu foc, balaur* –, altele apar cu deformări care le fac aproape de nerecunoscut – *Bobetasu* („Bobotează"), *ismeju* („zmeu"). Uneori, recunoaştem transcrierea pronunţiei regionale, cu palatalizare – *Gregyna Draculuj* („grădina dracului"); diftongul *oa* e transcris *o* ca urmare a percepţiei străinului, dar şi a pronunţiei sale ardeleneşti *(provestitore* – „povestitoare"). Textul conţine şi cîte un curios amestec de limbi – rîndunelele sînt numite *galinele lui Dieu* –, precum şi un fel de compuse stranii, probabil decupaje din oralitate, fără înregistrarea flexiunii: *lege spurcat, om pâtima, mama padura*.

Până la urmă, cuvîntul cu cariera internaţională cea mai uimitoare rămîne singurul obscur din text; autoarea înregistrase perfect alţi termeni din aceeaşi sferă a superstiţiilor – *spurcat, strigoi* –, lăsînd în urmă doar enigma formei *nosferatu*. Explicaţiile propuse pînă acum sînt credibile, dar nu absolut sigure. Transcriere greşită a pronunţiei, scriere legată a unei sintagme, lectură greşită a scrisului propriu sau al altuia, toate la un loc – ghicitoarea pare să fi rămas nedezlegată.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

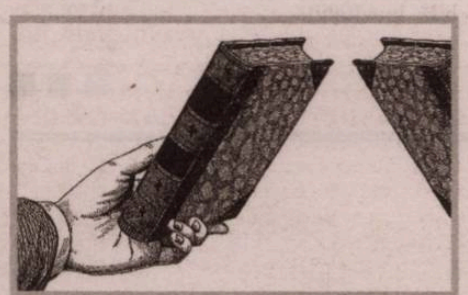

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Priveşte înapoi cu mînie

Profesorii de limba română se laudă adesea că materia pe care o predau e cea dintîi în catalog. Motivul? Exprimă cel mai elocvent identitatea noastră ca popor. Dar mai este şi un alt motiv, cel puţin la fel de legitim ca şi primul, în ordine didactică, de această dată, nu patriotică. Poţi învăţa foarte bine istorie, să zicem, fără să ai habar de matematică. Şi viceversa. Dar nu poţi învăţa ca lumea nici istorie şi nici chiar matematică, dacă nu stăpîneşti limba în care sînt predate.

Tocmai această virtute fondatoare aduce predării limbii române şi principala ei vulnerabilitate. Să rezolvi ecuaţii de gradul trei, zic unii, nu-i lucru de ici, de colo. Pentru asta îţi trebuie şcoală. De vorbit şi de scris româneşte sîntem în stare cu toţii, eventual după patru clase primare. La ce bun atuncea atîta bătaie de cap?

„Comunică! E simplu", anunţa triumfalist, acum o vreme, o reclamă de telefonie mobilă. Chiar aşa să fie? Pentru mine, ca bărbat mai în vîrstă, nici măcar tastarea literelor pe telefonul mobil nu e o treabă prea lesnicioasă. Alţii se descurcă însă uluitor de bine cu degetele în era digitală. Şi-aşa zumzăie eterul de euforia comunicării – simple, inepte, dizgraţioase şi – vai! – adesea chiar şi ineficiente.

„Învaţă să comunici! E greu. Dar merită!" – ar suna propriul meu slogan publicitar.

Dar uite că materia numărul 1 devine, frecvent, inamicul public numărul 1. Subiectele de română de anul acesta la evaluarea naţională iar au iscat un val de proteste şi de polemici încinse. Iar s-a cerut pedepsirea celor vinovaţi – demiterea evaluatorilor care au alcătuit subiectele, retragerea ministrului de resort... Istoria se repetă.

Se împlinesc trei decenii de cînd, ca profesor de română stagiar la Şcoala Generală Breaza Centru, am fost cooptat în comisia de admitere la Liceul Militar din localitate. Liceu de elită, atunci ca şi acum, cu o competiţie dură şi candidaţi tobă de carte.

Am fost poftiţi, toţi evaluatorii – cîteva zeci – într-o sală de şedinţe, să ne organizăm. Şi, inevitabil, pînă să trecem la treabă, au început şuşotelile pe marginea subiectelor care fuseseră date. Iar şuşotelile au crescut, treptat, în freamăt şi apoi în vacarm. Evaluatorii aveau opinii diferite privind rezolvarea corectă a unui punct: o analiză sintactică a frazei. Ce-i de făcut? Să sunăm la inspectorat, zice careva. Hai mai bine să iasă unul dintre noi la tablă, să vedem care-s soluţiile şi care-s argumentele, propune altcineva.

M-am dus eu. Ţin minte şi acum: era un fragment dintr-un text al lui Marin Preda, perindat vreme de generaţii prin manualele şcolare. O subordonată nu se lăsa nicicum înregimentată – chiar despre război era vorba în text! – în nomenclatorul gramaticesc. Erau două interpretări posibile, care duceau la două soluţii diferite, la fel de îndreptăţite şi, pe deasupra, ar mai fi fost şi o a treia variantă, mai trasă de păr, dar care s-ar fi putut valida într-un context mai larg. Haide, zic, să facem aşa: dăm pentru variantele 1 şi 2 punctajul prevăzut în barem, iar pentru 3 – jumătate. Rumoare. Vacarm. Cum, nu pricepeam? Nu pot fi mai multe variante la fel de corecte, cu atît mai puţin variante semicorecte. Şedinţa s-a spart. Fiecare a corectat cum a găsit de cuviinţă.

Nu pricepeam. Nu pricep nici azi. Acum vreo doi-trei ani, tot o frază ambiguă a împărţit comunitatea părinţilor de copii proaspăt examinaţi în două tabere beligerante: Regimentul Completivei şi Comandoul Atributivei. Sute de telefoane, e-mail-uri, SMS-uri cereau întăriri, în universităţi, în institutele de lingvistică, în Academie...

Însă nu-i de rîs. Asemenea accidente, infinit repetabile, demonstrează cum examenele, cu goana lor rabiată după două sau trei sutimi, distorsionează însăşi înţelegerea materiei studiate – în cazul de faţă, a limbii, a modului în care ea funcţionează şi, nu în ultimă instanţă, a modului în care ar trebui însuşită.

Lipsa de aderenţă a examenelor din România la cerinţele de studiu ale materiei respective

Limbile naturale sînt esenţial ambigue. Asta le şi deosebeşte de alte tipuri de limbaje – cel al logicii, al matematicii, cel computaţional ş.a. –, dîndu-ne posibilitatea să exprimăm lucruri atît de variate şi de nuanţate. Un enunţ simplisim de genul „Aş putea primi un pahar cu apă?" poate însemna, după caz, că e cald în încăpere, că emoţiile luării de cuvînt mi-au uscat gura, că am tras ieri un chef de pomină, că aş vrea să testez bunăvoinţa celor cărora mă adresez, şi cîte altele. Situaţiile în care limbajele naturale funcţionează cu limpezimea univocă a logicii sau a matematicii sînt excepţia, iar nu regula. Şi asta facem noi, în permanenţă, la examene: testăm excepţii.

Marele inconvenient al examenelor din România nu stă în faptul că, din cînd în cînd, destul de des, ele derapează în zone de incertitudine sau de inadecvare, ci în lipsa lor de aderenţă la cerinţele de studiu ale materiei respective.

La limba română sînt patru: să înveţi să asculţi şi să vorbeşti, să citeşti şi să scrii. Cîte componente subîntind aceste patru cerinţe, în planul înţelegerii, al interpretării, al corectitudinii, al adecvării situaţionale, al expresivităţii, n-o să detaliez, cu siguranţă, aici.

Încercaţi să priviţi subiectele de română, de bac sau de capacitate, cu binecunoscutele lor stereotipii – semnificaţia titlului, demonstrarea apartenenţei la un anumit gen, substituţii sinonimice, analiză morfo-sintactică etc. etc. – din acest unghi: ce aflăm din rezolvarea lor despre măsura în care elevul a atins obiectivele fundamentale ale disciplinei? Despre cît şi cum ştie să asculte, să vorbească, să citească şi să scrie?

Sînt conştient că, pentru cei care au copii la învăţătură, exerciţiul propus poate fi descumpănitor. Pentru ei contează în primul rînd la ce liceu sau la ce facultate se va putea înscrie mai departe fiul sau fiica lor. Tot mai departe. Deşi examenele naţionale, ca evaluări de certificare, ar trebui să aibă un cu totul alt rost. Să ne ajute să privim lucid îndărăt. La ce am făcut. La ce ar fi trebuit să facem.

Dar ce rost are? „Priveşte înapoi cu mînie" – spunea titlul piesei lui John Osborne din 1956. Iar înainte – cu speranţă. Cîtă o mai fi.

Goana după sutimi – cele de peste 5, pentru cei resemnaţi, sau de peste 9, la cei cu aspiraţii – este, din punctul meu de vedere, un viciu profund de sistem şi aştept în continuare, răbdător, vremea în care ea va fi percepută ca atare – de către opinia publică şi, mai ales, de către decidenţii asupra politicilor noastre educaţionale.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

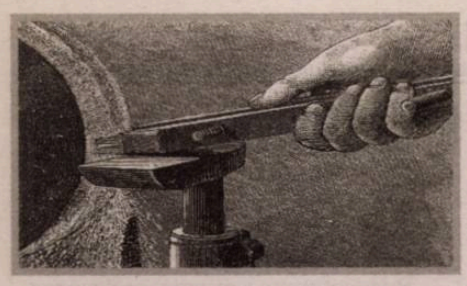

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Sfîrșitul Europei sau al Britaniei în Europa?

UKIP a cîștigat doar alegerile pentru Parlamentul European, dar guvernul de la Londra se poartă ca și cum Farage ar fi dobîndit deja puterea în totalitate. După cum relatează ziarul *Adevărul,* Partidul Conservator din Marea Britanie și-ar fi definivat setul de măsuri pentru limitarea imigrației. Acestea ar urma să fie puse pe masa Comisiei Europene, în cadrul procesului de „renaționalizare" a politicilor, dorit de Marea Britanie, în raport cu UE.

Măsurile își propun să limiteze numărul imigranților din state în care salariile și ajutoarele sociale sînt mai mici decît cele din Marea Britanie. Astfel, Marea Britanie ar urma să impună cote pentru imigrație, în funcție de gradul de bogăție din diferite state, fie ele membre ale Uniunii Europene. Ar urma să fie limitat dreptul de a pune piciorul pe Insulă nu numai pentru cetățenii din statele care vor adera de aici înainte la Uniune, ci și pentru cetățeni din state deja membre, din Europa Centrală și de Est – românii și bulgarii, în primul rînd.

Reglementările vin în totală contradicție cu tratatele europene în vigoare. Potrivit acestora, noilor state membre li s-au impus deja perioade de tranziție de pînă la șapte ani, în care celelalte țări au putut impune restricții pe piața muncii. Toate statele membre, inclusiv Marea Britanie, au fost de acord cu aceste reglementări – la schimb, noile state membre și-au deschis și ele piețele pentru produsele și serviciile din celelalte țări ale Uniunii, într-un acord ce poate părea echitabil.

De pildă, ziua de 1 ianuarie 2014 nu a fost doar aceea a liberalizării totale a dreptului la muncă pentru români și bulgari, în toate statele membre care mai mențineau restricții. A fost și ziua începînd cu care cetățenii Uniunii Europene puteau achiziționa liber terenuri agricole în România. Ei bine, cum nu a existat un val de emigranți români (și bulgari) în Marea Britanie, tot la fel nu a existat nici o invazie a cumpărătorilor de teren agricol la noi și nici pămîntul românesc nu s-a mutat din loc.

Acum, Marea Britanie nu vrea să mai recunoască ceea ce a semnat și ar vrea să schimbe regula. Dar ce s-ar întîmpla dacă și România s-ar răzgîndi și ar impune bariere în fața liberei circulații a mărfurilor, serviciilor și capitalurilor spre și dinspre Marea Britanie? Dacă, de exemplu, le-am impune restricții britanicilor la cumpărarea de terenuri și proprietăți în România? În definitiv, dacă noi sîntem prea săraci ca să putem lucra liber în Marea Britanie, atunci și britanicii sînt prea bogați pentru a cumpăra în România. Dacă noi le facem praf piața muncii, așa cum spun britanicii, atunci și ei ne pot trage în sus piața imobiliară, îngreunînd astfel accesul autohtonilor la apartamente și la pămînt. Dar nu-i așa că, dacă s-ar întîmpla asta, Londra s-ar ofusca și ne-ar pîrî la Comisia Europeană pe motiv că nu respectăm tratatele?

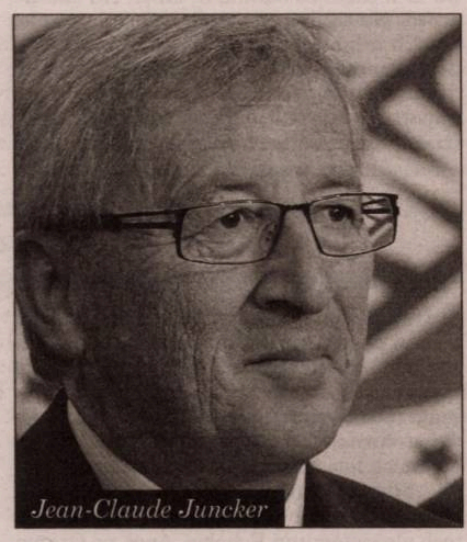

Jean-Claude Juncker

Ei bine, tocmai ați parcurs rețeta sigură pentru a distruge Europa, pentru a o transforma iarăși într-un spațiu în care statele mari dictează după bunul plac celor mici, o Europă a marilor și a micilor antante, o Europă a sfintelor alianțe. O Europă în care cei care pot fac legea pentru cei care nu pot. O Europă care, mai devreme sau mai tîrziu, va plonja în conflict.

Uniunea Europeană este o construcție care se realizează în timp îndelungat, este cel mai mare compromis al istoriei. Iar într-un compromis există întotdeauna o doză de avantaj și una de dezavantaj. Nu poți culege tu toate roadele, lăsîndu-i doar pe ceilalți să plătească. Se pare că Londra cam asta dorește.

Întrebarea este în ce măsură Comisia Europeană – Comisia federalistului Juncker – va accepta să discute propunerile britanice care, de fapt, aruncă în aer exact principiile fondatoare ale Uniunii. Și în ce măsură alte state membre se vor alinia, într-un fel sau altul, poziției britanice și vor recurge la presiuni asupra statelor estice pentru a înghiți pastila amară. Cu alte cuvinte, în ce măsură ideea revenirii la Europa dulăilor și a căților nu surîde și prin alte capitale decît Londra.

Poate că, pînă la urmă, cîțiva pragmatici de pe la București vor spune că se poate ajunge la un compromis și în privința propunerilor britanice. Că sînt doar propuneri maximale, care pot fi negociate și că putem obține și noi niscaiva avantaje de pe urma discuțiilor – poate o mai mare flexibilitate în domeniul fondurilor europene, poate ieșirea din MCV și aderarea la Schengen, poate un pachet de investiții.

În definitiv, nu am „sacrifica" decît vreo cîteva zeci de mii de români care îndură campaniile denigratoare ale presei și politicienilor britanici, încăpățînîndu-se să lucreze și să plătească taxe în Marea Britanie.

Ei bine, o asemenea negociere cu Londra, că va fi acceptată de Comisie, de alte state membre sau, în cele din urmă, chiar de România, nu va fi o negociere obișnuită la masa verde europeană. Va fi o negociere asupra felului cum vom organiza înmormîntarea Europei. Fiindcă numai un naiv își imaginează că, într-un asemenea caz, nu va continua deconstrucția Europei, pornită de la suprimarea, rînd pe rînd, a libertăților garantate de tratate.

Ne găsim, de fapt, într-un moment crucial, în care ne vom îndrepta fie către sfîrșitul Europei, fie către sfîrșitul Marii Britanii în Europa unită.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Fraţii mei vitregi

În ultimul timp, mă simt foarte atașat de George Orwell și de Arthur Koestler. Este un sentiment pe cît de cald, pe atît de straniu, pentru că nu împărtășesc deloc convingerile lor. Spre deosebire de Orwell, nu sînt deloc sceptic în raport cu creștinismul și nici nu mă simt atras de opțiunile „tory-anarhiste", idealist-egalitare, sindicalist-socialiste. Spre deosebire de Koestler, nu caut frenetic perfecțiunea și, cu atît mai puțin, nu mă aștept să o găsesc în ideologii. Nici ca unul, nici ca celălalt, nu sînt un om de stînga. Și totuși, mă simt atît de aproape de ei! Sînt ca frații mei. Frații mei vitregi, totuși.

Experiența cuiva care a intrat într-un partid, oricare ar fi el, din convingere, și a abandonat partidul din aceeași convingere îmi este nu doar familiară, ci de-a dreptul dragă. Este un fel de limpezire de sine. Întîi, este o intrare voluptuoasă într-un tunel, crezînd că tunelul te duce spre locul dorit. Apoi, în tunel fiind, alături de tovarășii de drum, îți dai seama că ceea ce împinge grupul înainte nu e o credință într-un ideal, ci, dimpotrivă, un fel de instinct colectiv de cîrtițe, iar la lumina de la capătul tunelului e o iluzie pentru că, de fapt, tunelul nu are capăt. Iei orbirea drept lumină. Curînd, îți dai seama că tunelul nu duce nicăieri, că e un tunel infinit și că riști să rămîi în el pentru totdeauna. Te oprești și încerci să găsești explicații printre tovarășii. E inutil, nimeni dintre cei din tunel nu înțelege ce spui. Atunci, găsești puterea să te abați, găsești o cale în afară și ieși, din nou, în lumea reală, printre oameni normali, așa cum sînt ei, buni sau răi, proști sau deștepți, sfinți sau ticăloși. Bucuria regăsirii lumii reale este imensă. Intrarea și ieșirea din tunel sînt, împreună, o experiență totală. Ieșirea fără intrare e logic imposibilă. Intrarea fără ieșire este o tragedie a sufletului pe care doar cei din afară o pot vedea – cei din tunel nu știu că au orbit și au devenit cîrtițe.

Orwell a înțeles ce are de făcut în primele luni de tunel. În ultimele zile ale anului 1936, la 33 de ani, a plecat în Spania ca să lupte împotriva fascismului. Un idealist pur. După cîteva luni, a fost împușcat în gît, în timpul luptelor cu franchiștii. Era cu mult mai înalt decît media bărbaților catalani alături de care lupta și i se spusese să nu stea în picioare în tranșee, că e ușor de ochit. Nu a ascultat și un lunetist l-a luat la țintă. A scăpat cu viață printr-un noroc chior – dacă glonțul nimerea la doar 1 cm distanță, Orwell murea pe loc. S-a refăcut și a reintrat în luptă, dar șase luni mai tîrziu, la jumătatea anului 1937, a trebuit să părăsească Spania în grabă și cu mari emoții, ca să-și salveze, iarăși, viața. De data asta, tovarășii săi, republicanii comuniști, erau decișI să-l termine. Într-o dispută internă a republicanilor catalani, se situase de partea bunului-simț și a libertății. Eroare: Cominternul era exact de partea opusă. Așadar, a fost etichetat „troțkist" și „fascist". Vorbele acestea aruncate pe umerii cuiva erau ca năframa neagră aruncată pe umerii domnilor fanarioți de către delegatul de la Poartă, pentru a marca mazilirea. În paranteză fie spus, comuniștii dovedeau talente suprarealiste cu acest gen de acuze – să faci pe cineva vinovat de ceva și de opusul acelui ceva în același timp este, totuși, o contribuție serioasă a gîndirii staliniste la dezvoltarea multilaterală a dictaturilor în lume. Cum de cineva poate fi troțkist și fascist *à la fois* rămîne un mister...

Orwell și Koestler: două exemple uimitoare ale felului în care poți ieși curat dintr-o mare mizerie.

În orice caz, cam pe vremea în care Orwell lupta în Spania, Koestler era în închisoare. Tot în Spania. Fusese condamnat la moarte și aștepta execuția. Comunist cu carnet, executînd operațiuni de spionaj ordonate de Comintern sub acoperire de jurnalist, Koestler și-a riscat viața pentru nobila cauză antifascistă, pînă cînd franchiștii l-au prins. A scăpat de plutonul de execuție, făcînd obiectul unui schimb de prizonieri între beligeranți. S-a lepădat de comunism în 1938, văzînd marile procese staliniste de la Moscova din acel an. Acesta a fost „declicul", cum am spune azi, dar îndoieli avea de mai mult timp. De pildă, nu putuse să priceapă de ce, la vremea la care a intrat în Partidul Comunist German, la începutul anului 1932, acest partid prefera să nu lupte cu marele și adevăratul inamic, Hitler, ci cu social-democrații. Toleranța relativă a comuniștilor germani față de Hitler, în pandant cu intoleranța lor față de social-democrați îl uluia pe Koestler. I se părea absurd, nu doar pentru că social-democrații erau mai aproape ideologic de comuniști decît naziștii, ci și pentru că, de bine, de rău, primii erau democrați și aveau o forță electorală semnificativă, iar cei din urmă erau evident violenți, radicali și gata de crime. A învățat tîrziu că ura de partid nu este deloc ideologică și nici măcar rațional orientată, ci e perfect viscerală: urăști, în primul rînd, pe cel care e mai aproape de tine.

Mă gîndesc des la Orwell și la Koestler și încerc să-mi explic cum de pot unii oameni să greșească atît de mult și să rămînă, totuși, curați pînă la capăt. Poate puritatea idealului, poate consecvența și inapetența pentru compromis, poate simțul interior al libertății niciodată alterat – ceva din toate acestea îi salvează. Fără îndoială, la fel de importante sînt momentul și motivul ieșirii. Orwell și Koestler rămînd două exemple uimitoare ale felului în care poți ieși curat dintr-o mare mizerie.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Fără fir, dar cu parolă

Sper să fi auzit de dezbaterea din Parlamentul nostru naţional legată de cartelele telefonice vîndute doar cu buletinul şi, mai ales, de conexiunile la reţelele publice wireless (fără fir, carevasăzică) la care vă veţi conecta doar în schimbul datelor personale (telefon mobil, date de buletin etc.).

Nu aţi auzit de o asemenea dezbatere? Înseamnă că a fost şi este învăluită de o discreţie exemplară. Las deoparte în acest articol subiectul cartelelor telefonice prepay. În opinia mea, nu e nici o tragedie dacă îţi declari identitatea cînd cumperi asemenea servicii. Mă voi referi numai la conexiunile wireless (publice) care, de la promulgarea legii încolo, vor fi accesate numai după declararea identităţii.

Nu voi face referiri la problemele globale. Mă văd, însă, pe mine însumi, în noua lume, cea a ameninţărilor teroriste sau cibernetice reduse. Personal, folosesc reţele wireless la mall-ul AFI Cotroceni, cînd o duc pe fi-mea la antrenament, la patinaj. Apoi, la Stadionul „Lia Manoliu", cu acelaşi tip de ocazie, utilizînd reţeaua unei cîrciumioare din apropiere. Evident, am nevoie de reţeaua TVR-ului, de fiecare dată cînd ajung la studio. O mai am pe cea de acasă, dar nu se pune, cică aia nu este supusa rigorilor legale. În fiecare dintre aceste cazuri, voi fi obligat să îmi declar oarecare date cu caracter personal (număr de mobil sau seria cardului de identitate) pentru a mă putea lega la Internet.

Scurtă paranteză. Iată ce argumente pro şi contra există în spaţiul dezbaterii politice (atîta cîtă este). Adversarii spun că nu există ameninţări iminente la adresa României şi nu ar fi cazul să suflăm în iaurt. Nu sînt de acord. Nu trebuie să aştepţi să se întîmple, pentru a lua măsuri de siguranţă începînd de a doua zi. Iar atacuri cibernetice sînt cu duiumul, inclusiv împotriva unor servere importante ale statului român. Ceilalţi, partizanii supravegherii, invocă ameninţările teroriştilor ca argument suprem. Să mă iertе Dumnezeu! 11 septembrie a fost posibil tocmai pentru că CIA-ul s-a concentrat exclusiv pe înalta tehnologie şi a uitat să mai pregătească şi să trimită agenţi în teren (greşeală recunoscută ulterior). Acele avioane au fost deturnate cu nişte cuttere! Teroriştii au evitat să folosească pînă şi telefoanele mobile. Ştiau că orice comunicare electronică este monitorizată prin superserverele high tech ale sistemului Echelon. Apoi, pe Osama bin Laden l-au prins cu ajutorul unor agenţi din teren, nu prin monitorizare cibernetică. Similar judec în cazul hacker-ilor care atacă servere importante hai-hui în lume. Nu îi văd colegi de cafenea cu mine, prin AFI Cotroceni, încercînd să spargă nu ştiu ce conturi, de pe o tabletă, la un capuccino.

Am închis paranteza. Revin la cestiune: programul meu zilnic de legări la Internet, de pe reţele wireless. Cînd am auzit de intenţia legislativului, ştiţi care mi-a fost primul gînd? I-am injurat de mama focului! Nu de dragul libertăţii mele de exprimare pe Internet. Nu am (aproape) nimic de ascuns. Nu pentru că m-aş fi simţit privit de vreun Big Brother atotputernic. Ştiu de mulţi ani că oricare e-mail al meu şi orice conversaţie telefonică îmi pot fi înregistrate şi analizate. Nu am avut şocuri ipocrit-politice de genul celor pe care le-au avut unii lideri europeni cînd au aflat (vezi Doamne, în premieră) că americanii au potenţa tehnologică de a monitoriza cam toate comunicaţiile planetare. În nimicnicia mea, eu m-am gîndit doar la tîrla de agenţi de vînzări ale unor aşa-zise firme de investiţii care, în loc să mă sune de trei ori pe săptămînă, mă vor căuta, probabil, zilnic. La care se vor adăuga vînzători de cosmetice, poliţe de asigurare sau bilete la film. Orice se va potrivi cu profilul unui vizitator zilnic de mall, ca mine!

Urăsc din suflet această iniţiativă.

De aceea, urăsc din suflet această iniţiativă, menită a-mi asigura liniştea şi securitatea. Nu va face decît să pună date personale la dispoziţia unora care îmi vor ataca atît liniştea, cît şi (foarte probabil) siguranţa financiară. Vă rog să nu îmi serviţi povestea cu securitatea datelor mele personale, dăruite de nevoie unui barman la mall, asigurată prin aceeaşi lege! Nu sînt chiar atît de naiv...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Campionatul Mondial care se încheie s-a deosebit de altele prin ceva anume?

Prin faptul că s-a disputat pe două continente, grupele în America de Sud, eliminatoriile în Europa. Atît de mare a fost diferenţa dintre exuberanţa primelor săptămîni, cu scoruri, execuţii şi răsturnări de situaţie fantastice, şi partea a doua extrem de carteziană, de-a dreptul şahistică. N-am văzut pe mai nimeni enervîndu-se în joc, nici măcar cînd cuţitul ajunsese la albul osului. Franţa contra Germaniei şi Columbia din prima repriză cu Brazilia au părut echipe sedate, incapabile să iasă din capsula în care le vîrîse situaţia rea. Cele care au ajuns în semifinale au părut nu neapărat că învinge adversarele, ci mai degrabă că le strivesc sub o cultură tactică şi inteligenţă fotbalistică teribil de neplăcută ochiului drogat cu spectacolul celor dîntîi runde. În rest, am aflat cu surprinderea clasică memoriei scurte că Mondialul e mai mult decît despre fotbal, e despre ţări care îşi varsă frustrările războinice pe această scenă. E o întrecere culturală, morală, motivaţională, industrială, socială. Fotbalul e la nivelul extracţiei de minereuri, al agriculturii, al industriei uşoare, al IT-ului ori al construcţiei de maşini. E o decoraţie în pieptul unui popor. Unii arată chiar a generali sovietici. De aceea cîştigătoarea se alege mereu dintr-un club restrîns. De aceea fac senzaţie cei care croşetează cel mai bine binomul profesionalism – patriotism. Sînt naţii care îşi împing de la spate, cu tot ce pot, fotbaliştii. Şi sînt naţii care abia se tîrăsc şi sub care, din acest motiv, nu mai creşte nici iarba. A, dar parcă trebuia să scriu despre lucrurile noi. Îmi pare rău...

Radu NAUM

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

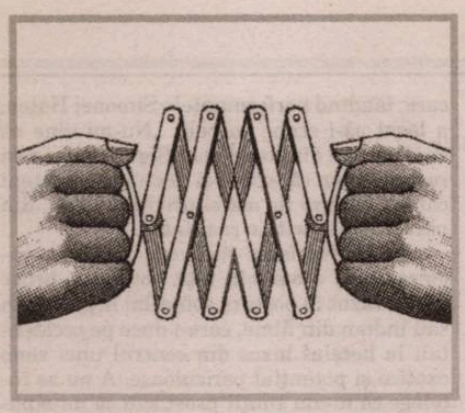

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Cum se construieşte viaţa culturală a oraşelor

– dialog cu Raluca POP şi Ioana TAMAŞ –

Au înfiinţat o asociaţie numită „Metru Cub – resurse pentru cultură“ şi se ocupă de management cultural. Raluca Pop şi Ioana Tamaş s-au specializat în politici culturale şi fac parte dintr-o generaţie care, în următorii ani, va schimba felul nostru tradiţional de a privi cultura. În lumea de azi, cultura e o sursă de dezvoltare şi de coeziune socială. În România, aceste realităţi abia încep să fie descoperite.

Competiţia pentru titlul de Capitală culturală europeană pare să fi dinamizat oraşele româneşti. Cum se vede această competiţie din perspectiva specialistului?

Raluca Pop: Eu o văd ca pe o oportunitate, pentru că administraţiile locale încep să-şi pună problema ce înseamnă cultura pentru oraşele lor. Apoi, stau de vorbă cu operatorii culturali şi le cer părerea – lucru care, altminteri, se întîmplă foarte rar în România. Este o oportunitate spre a realiza strategii culturale pentru toate oraşele care intră în competiţie.

Ioana Tamaş: Toate reflectoarele s-au pus, brusc, pe cultură. Se descoperă dimensiunea socială şi economică a culturii, marele său potenţial pentru turism şi pentru coeziunea socială. Într-un fel, e redescoperirea roţii şi în România. În politicile culturale, aceste lucruri se ştiu de zeci de ani, sînt practicate şi măsurate. Dacă autorităţile locale vor să facă dosarele de candidatură şi strategiile pe cîţiva ani, au nişte instrumente colosale la îndemînă, venite din spaţiul vestic. Potenţialul culturii e foarte mare. Toate ramificaţiile pe care le are cultura – dincolo de „prestanţa scenică“ pe care noi o vedem ca spectatori – sînt absolut reale: ea acţionează în societate şi e foarte bine că se descoperă asta.

Discursul public de la noi e dominat de refrenul „nu sînt bani pentru cultură“. Ce înseamnă, în aceste condiţii, dimensiunea economică a culturii?

R.P.: Există cercetări care arată nu doar ce se dă la bugetul culturii, dar şi ce produce cultura, ce se întoarce la buget sub formă de taxe din activitatea culturală şi creativă. Ministerul Culturii a încercat, la un moment dat, împreună cu Ministerul Economiei, o strategie pentru industriile creative, dar a rămas la stadiul de draft. Se tot vorbeşte, pe la dezbateri, despre potenţialul economic al culturii, dar pînă în acest moment nu am văzut nici o administraţie publică să ia în serios acest lucru. Există nişte studii făcute de Centrul de Cercetări care arată că industriile bazate pe copyright au o contribuţie însemnată la PIB, mai mare decît alte domenii care ni se par mai „bogate“.

I.T.: Nu sînt atît de puţini bani pentru cultură. Şi bugetul pentru cultură al Poloniei se situează sub 1% din PIB (e 0,7%). Într-un singur an a avut România peste 1% (în 2007, cînd a fost Sibiul Capitală culturală europeană). Am făcut un studiu despre descentralizare şi înfiinţarea de instituţii culturale noi şi finanţarea după 1990 (în domeniul teatrului). A fost frapant pentru mine să constat că România este un exemplu de ţară care a susţinut generos instituţiile culturale, după 1990: n-a existat presiunea de a da afară din angajaţi, nu au fost lăsate să se degradeze clădirile etc. Aşa că plîngerea continuă ar trebui să se îndrepte în altă direcţie: cum sînt cheltuiţi banii, cine are acces la ei. În Ungaria, de pildă, după schimbarea guvernului, n-au mai fost finanţate acele domenii ale artelor care aveau o dimensiune protestatară, pur şi simplu.

În ce fel dezvoltarea culturală contribuie la coeziunea socială?

I.T.: Capitala culturală atrage atenţia, îi mobilizează pe artişti, pe creatori, ONG-urile. Toată această mobilizare arată, în statistici, o mare implicare a comunităţii, a cetăţenilor în viaţa oraşului. Investirea în cultură a arătat că produce cetăţeni mult mai implicaţi, inclusiv unele categorii defavorizate, de vîrste şi niveluri educaţionale diferite. Ceea ce le dă sentimentul de apartenenţă la comunitate.

R.P.: Cred că trebuie să ne concentrăm pe recunoaşterea mai multor organizaţii care fac cultură şi care sînt eligibile pentru finanţarea publică. Mă refer la luarea în serios şi ascultarea operatorilor culturali nonprofit (care sînt cei mai dinamici şi cei mai flexibili). În zona grupurilor defavorizate sau a coeziunii sociale, de pildă, sînt foarte puţine instituţii publice care să propună proiecte; în schimb, sînt multe organizaţii nonprofit care se ocupă de asta şi nu prea sînt recunoscute. Trebuie să pornim de la înţelegerea, de către administraţia publică, a faptului că ceea ce numim cultura cu bani publici poate fi făcută de ONG-uri. Din această recunoaştere ar decurge felul cum se cheltuiesc banii şi putem analiza cine îi cheltuieşte mai eficient. De altfel, oraşele care sînt în competiţia pentru Capitală culturală europeană trebuie să aibă grijă de acest aspect, pentru că este o dimensiune pe care Uniunea Europeană o urmăreşte în dosarul de candidatură: implicarea cetăţenilor şi a societăţii civile. Ar fi păcat ca autorităţile doar să mimeze această implicare în faza alcătuirii dosarului. Aşa s-a întîmplat la Pecs, în 2010: au făcut un program frumos şi complex împreună cu operatorii culturali privaţi, dar, în momentul implementării, au uitat de ei şi s-au întors tot la investiţia în instituţiile publice, la lucrurile pe care ştiau să le facă.

Anul trecut, la Maastricht, am văzut că oraşul era plin de afişe şi steguleţe care anunţau candidatura pentru Capitală culturală europeană în 2019. Iar Maastricht candidează în numele unei regiuni care include şi comunităţi din Belgia şi Germania. E posibil şi la noi?

I.T.: Se întîmplă şi la noi, la Timişoara, unde cafenelele sînt pline de anunţuri despre candidatură, iar comunitatea artiştilor e foarte interesată de ce se va întîmpla, ONG-urile culturale sînt şi ele active. E cu atît mai important pentru o ţară fostă comunistă. Deşi au trecut aproape 25 de ani de la căderea comunismului, încă păstrăm o foarte grea practică de neconsultare, ţinem cu dinţii de nişte instituţii publice şi de un singur model de funcţionare a culturii. ONG-urile vin spre autorităţi. Problema este cum decid autorităţile să le răspundă şi să le legitimeze, să le creadă pe cuvînt că ştiu ce fac.

R.P.: Eu sînt mai sceptică în legătură cu posibilitatea ca, la noi, un oraş să poată candida în numele unei regiuni, ca la Maastricht. Aşa s-a întîmplat şi la Maribor, care a fost capitală culturală şi a lansat programul în cinci oraşe. Cred însă că, în România, lupta politică va sabota complet un asemenea demers. Chiar dacă, poate, se vor face nişte alianţe efemere între localităţi care acum au primarii sau Consiliile Locale de o culoare politică similară, după alegeri se vor pierde. Nu avem cultura administraţiei publice.

Totuşi, trebuie făcute nişte strategii pe zece ani. Cum vor putea fi aplicate dacă, după alegeri, totul se schimbă?

I.T.: O să facem ce-am făcut şi pînă acum, România aşa a funcţionat. Avem o foarte mare lipsă de educaţie în domeniul administraţiei publice şi o lipsă de viziune sistemică asupra culturii. Noi nu prea avem cercetări în domeniul culturii. Politicile culturale trebuie să se facă pe termen lung; dacă vrem să aibă rezultate mîine, mergem pe o pistă greşită. În politicile culturale se spune că politicienii trebuie să ia decizii pentru care nu ei vor tăia panglicile. Strategia pe zece ani e o noutate în România: e noutate să fie propusă, bugetată şi să fie plătiţi oameni care să o facă. Nu înseamnă că totul e bătut în cuie, dar sînt direcţii care trebuie respectate. Iar strategia prinde forţă prin intermediul celor care fac cultură, care performează.

R.P.: Pentru ca strategiile să reziste zece ani, trebuie implicaţi şi membrii Consiliului Local, căci ei sînt cei care vor vota mai apoi strategia şi bugetele. Există unele reticenţe în a discuta cu aceste persoane, pentru că uneori nu au o pregătire în domeniul culturii; dar cred că numai printr-un dialog cu ei se poate ajunge la o asumare, din partea lor a strategiei.

Principala regulă este să asculţi ce se întîmplă în mod natural în oraş.

Avem exemple de succes? Probabil că cel mai cunoscut e Sibiul... Putem fi optimişti?

R.P.: Deşi cum înţelegem succesul. Ştiu că în spaţiul românesc Sibiul e considerat un exemplu de succes: a determinat crearea şi modernizarea unor spaţii pentru cultură şi creşterea unui festival de teatru la talia la care a ajuns să fie azi. Dar, pe de altă parte, dincolo de aceşti actori culturali majori, cum arată viaţa culturală a Sibiului, galeriile de artă, publicul? Care e profilul turistului, este cel pe care sibienii şi-l doreau? Ce spun artiştii care trăiesc în Sibiu? La aceste întrebări, răspunsurile sînt diferite. Din toate aceste exerciţii trebuie să învăţăm ceva. E foarte important să ne întrebăm ce fel de oraşe ne dorim, şi în funcţie de asta ne uităm în jur şi preluăm modelele care ni se potrivesc. Dacă vrem un model de oraş ca Bilbao – care a pornit de la un element central foarte important, Muzeul Guggenheim, şi în jurul lui a construit şi a diversificat oferta cu iniţiative punctuale – e un reper. Dacă ne dorim un oraş bine conectat în plan regional, care să nu fie neapărat un reper european, e altceva. Eu sînt mai reţinută cînd vine vorba de exemple. Cred că cel mai important este să ai nişte principii cînd construieşti viaţa culturală a unui oraş şi principala regulă este să asculţi ce se întîmplă în mod natural în oraş, astfel încît să construieşti pe ceea ce ai. Nu poţi să transformi Timişoara într-un oraş cum este Parisul. Într-un fel, competiţia la care asistăm acum creează impresia că toate oraşele pot fi la fel de interesante în acelaşi mod, ceea ce este fals.

I.T.: În Sibiu, datorită faptului că a fost Capitală culturală europeană, turismul a crescut cu 30%. Asta a arătat ce poate face cultura. Ceea ce s-a pierdut din vedere însă a fost ce se întîmplă *după* Capitala culturală. Titlul de Capitală culturală a venit ca un fel de cadou, Sibiul nu a avut o strategie pe zece ani. Drept pentru care teatrul este un real succes, dar sînt alte zone artistice care au rămas descoperite. Consistenţa culturii pentru oraş înseamnă ce rămîne după, cum clădeşti ulterior – căci generaţiile se schimbă. În lume sînt multe exemple de oraşe care s-au transformat prin cultură: Glasgow, Liverpool, Bilbao...

R.P.: Dar sînt exemple care nu ne ajută prea mult. Nu ne putem apropia de modelele lor. Ar trebui o finanţare publică mai bine gîndită, parteneriat cu ONG-urile, eventual şi cu mediul de afaceri. Fondurile europene ar putea reprezenta o sursă de finanţare extraordinară – cel puţin pe partea de infrastructură culturală. Eu nu am văzut însă la agenţiile de dezvoltare regională proiecte pentru obiective culturale (cu excepţia Clujului). Şi nici nu sînt activate unele dintre fondurile europene destinate culturii.

Fragmente dintr-un dialog care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

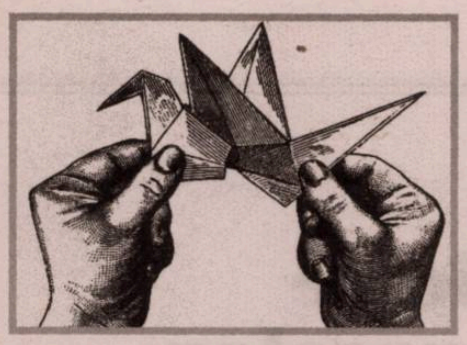

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Şoferul băştinaş

Aşteptam pe culoarul unei clădiri de sticlă să-i iau interviu unui mare personaj din America. M-a întîmpinat cea care se ocupa de relaţiile lui cu presa, în acea vizită. Ajunsesem cu cîteva minute înainte de ora fixată, dar ea s-a scuzat, spunîndu-mi că omul nostru e într-o întîlnire importantă care se prelungeşte.

Mi-a oferit cu pahar de apă şi a început a-mi face conversaţie. O englezoaică cu ochelari, genul corporatist, eficient şi cu o amabilitate profesională. „E foarte frumos aici", mi-a spus, adăugînd că şi ea ar fi încîntată să lucreze într-o asemenea clădire modernă, de oţel şi sticlă, cu lifturi exterioare. M-am uitat la pereţii exteriori, transparenţi, care de fapt erau cam murdari. Nu găseam nimic frumos, mai ales că „sticla" era împlîntată în mijlocul unui cartier de case, vechi şi liniştit. M-am mirat şi i-am spus că în Bucureşti există clădiri mai frumoase şi că eu nu m-aş simţi prea bine să lucrez în acel loc. „Ei, totuşi, să ai aşa lifturi interesante şi multe etaje", a replicat ea. Am catalogat în minte afirmaţia ei drept o ciudăţenie şi am schimbat vorba. După o vreme, importantul personaj a ieşit din birou şi a început o discuţie cu consilierii săi, care-i spuneau că întregul program e în întîrziere. M-am temut că interviul meu ar putea fi în pericol, dar, în cele din urmă, distinsul personaj a hotărît că trebuie să mi-l acorde aşa cum era programat. Şi a stat de vorbă cu mine vreun sfert de oră.

Cînd am ieşit din birou, englezoaica m-a luat din nou în primire să mă întrebe dacă totul a fost OK. I-am spus că da. Atunci, eliberată parcă de toate grijile profesionale din acea zi, m-a întrebat cum ar putea ajunge la hotelul Radisson, unde era cazată. Se afla pentru prima oară în Bucureşti şi era cam derutată. N-am prea reuşit să-i explic, traseul era complicat. Mi-a spus că nu vrea să ia un taxi şi părea să aibă o oarecare teamă de chestia asta. „Ştii ce", i-am zis, „pot să te duc eu cu maşina pînă acolo, că pentru mine nu înseamnă cine ştie ce ocol." *„Oh, great!"*, a exclamat ea.

Pe drum a început să mă întrebe tot felul de lucruri despre oraş. Eu i-am dat explicaţii despre ce vedea pe geam: străzi şi case vechi din perioada interbelică, Piaţa Romană cu Academia de Studii Economice, Muzeul Literaturii Române (acum evacuat), curtea Academiei, Cazinoul Victoria în paragină, fost teatru de revistă şi ambasadă a Germaniei în anii războiului, Casa Vernescu – pe atunci încă sediul Uniunii Scriitorilor, Muzeul Colecţiilor de Artă, Palatul Ştirbei. Ea se minuna iar eu eram tot mai cuprins de mîndrie patriotică, bucuros de cîte lucruri interesante găsisem pe un traseu aşa de scurt.

Nişte fiinţe din afara zonei culturale occidentale.

În sfîrşit, am ajuns la Radisson, unde i-am spus că a stat şi Madonna cînd a concertat la Bucureşti şi i-am arătat cu degetul Piaţa Revoluţiei, Palatul Regal cu Muzeul său de Artă şi Ateneul. Înainte să coboare, mi-a mulţumit, spunînd că i s-a părut foarte interesant ca în primul oraş din Estul Europei în care călătoreşte să aibă un ghid local aşa bine informat.

Afirmaţia asta nu avea nimic rău în sine, ba chiar intenţia era de laudă, dar tonul cu care a spus-o mi-a dat de gîndit. Mi-am adus aminte de anterioarele laude la adresa clădirii de sticlă murdară cu lifturi exterioare. Desigur că englezoaica era de mult obişnuită cu clădiri şi mai futuriste, dar nu se aştepta ca la noi, în România, să găsească ceva cît de cît asemănător. Şi gîndea probabil că, pentru nişte „amărîţi" din Europa de Est, aşa ceva trebuie să fie un lucru de vis. În ciuda comunismului, mulţi dintre noi am crescut cu filmele americane şi englezeşti, am ascultat muzica lor şi le-am prins spiritul. Ne considerăm foarte apropiaţi ca valori. Dar cei dintre ei care au mai puţină experienţă, care sînt mai neinformaţi sau mai puţin atenţi, nu ştiu asta şi ne privesc ca pe nişte fiinţe din afara zonei lor culturale. În ochii unor astfel de persoane, ne aflăm – aşa cum spune profesorul Vintilă Mihăilescu în recentul său articol „Turist în neo-liberalism" – „de partea cealaltă a puterii". Campaniile presei tabloide britanice din ultima vreme nu fac decît să mărească această distanţă. Dovadă sînt şi gafele de tipul celei făcute de tenismanul Andy Murray care, lăudînd performanţele Simonei Halep, a lăsat să-i scape vorbele: „Nu-mi vine să cred că vine din România." Sigur, trebuie să recunoaştem că există şi destui concetăţeni care merită să fie astfel priviţi. Uneori, din păcate, chiar asta e realitatea.

Eu mărturisesc însă că, odată ce englezoaica a coborît în faţa hotelului, brusc m-am văzut în postura şoferului negru, arab sau indian din filme, care-i duce pe occidentali la hotelul luxos din centrul unei zone exotice şi potenţial periculoase. A nu se înţelege că m-am simţit prost sau că mi-a păsat în vreun fel. Dar a fost un fel de revelaţie. Eu o considerasem ca pe un fel de colegă în ale presei; ea, dincolo de politeţea perfectă, mă privea, de bună seamă, ca pe un soi de şerpaş local, care o rupe acceptabil pe englezeşte.

ready made

„Un ultim tablou alegoric, cunoscut nouă, este cel din 1924, intitulat *«Diploma cetăţeanului României Traiane»*, făcută de autor cu scop speculativ, socotind, după utopica lui părere, că va fi cumpărată de aproape toţi cetăţenii ţării.

[...]

În rîndurile din partea superioară a tabloului, Magnificentius spune că toţi cetăţenii din secolul al XX-lea, din ţara noastră, trăiesc într-un *«secol de lumină intelectuală, spre o reformă fundamentală, universal-socială»*.

[...]

Acest *«document istoric de glorie naţională, concepţie şi execuţie de Magnificentius împăratul artelor simbolice»* are în partea de jos, în dreapta, un fel de certificat în cadrul căruia fiecare cetăţean, bărbat sau femeie, îşi va scrie numele «pentru cinstirea sa proprie ca patriot»."

George Potra, *Din Bucureştii de ieri*, vol. II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1990

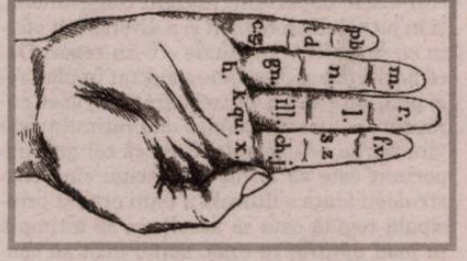

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Amintiri anglofone

La începutul anilor '80, pe cînd eram elev în clasa a V-a, am petrecut, la un moment dat, un concediu, împreună cu părinţii, la Mamaia. Taică-meu tocmai primise drepturile de autor pentru o carte *(o, tempora!)* şi, ca atare, ne-am făcut de cap, vreo două săptămîni, la unul dintre cele mai selecte hoteluri din staţiune (la vremea respectivă), Condor. Locul era înţesat de turişti străini şi avea un *shop* de toată frumuseţea, la vitrinele căruia mie şi soră-mii ni se scurgeau ochii, contemplînd ciocolăţelele Milky Way, cutiile de Coca-Cola sau gumele de mestecat Spearmint. Nici nu ne imaginam, în prima zi a sejurului, că, printr-o întîmplare fericită, vom consuma produsele respective, în dimineţile, după-amiezele şi serile următoare – deşi nu eram posesori de valută, singura care te „califica" pentru postura de cumpărător din restrictivul magazin! –, cu o frenezie patetică, demnă de prozele dedicate foamei postbelice.

Pe plajă, la eternul joc cu lopăţelele în nisip, soră-mea se împrietenise cu o fetiţă nemţoaică. Mama ei, doamna doctor Pohl din Bonn (RFG pe atunci), se dovedi o excelentă cunoscătoare a limbii franceze, limbă vorbită şi de părinţii mei. Încetîncet, cele două familii s-au apropiat. Doamna doctor Pohl ne copleşea cu cadouri de la *shop*, îndeosebi cu dulciuri şi sucuri (pe care eu şi soră-mea le devoram/gîlgîiam în cameră, tăcut şi febril, cu licăriri sălbatice în priviri), iar biata maică-mea le cumpăra vestgermanilor cămăşi de in topit, cu motive populare, şi ceramică de Horezu (ajunsese, treptat, cea mai respectată clientă a comercianţilor de artizanat din întreaga staţiune!). Seara mergeam la restaurant cu familia Pohl ori făceam lungi plimbări pe faleză. În intervalul unei astfel de hoinăreli în amurg, un lucru neaşteptat se petrecu. Întrucît eu păream participantul cumva „dislocat" al întîlnirilor zilnice (părinţii se întreţineau în conversaţii francofone, fetiţele se jucau încontinuu, într-o abulie comportamentală ilustrativă pentru „copilul universal", şi doar băieţaşul bucălat, cu zîmbet incert, stătea fără ocupaţie, mergînd stingher pe lîngă cei mari), doamna doctor hotărî să mă includă în ecuaţie.

Acum, dacă ar fi fost să schimbăm puţin perspectiva narativă, acordîndu-mi-se mie postura de „reflector", aş fi putut face următoarele precizări: nu mă plictiseam deloc, ci mă gîndeam voluptuos la modurile în care aş fi putut bea Coca-Cola şi mînca ciocolata Milky Way, odată revenit la hotel – la televizor, ascultînd absent vreun discurs de-al lui Ceaşcă, în şezlongul din balcon, adulmecînd marea, unde aveam să mă bălăcesc a doua zi, sau în pat, citind *Laleaua neagră;* zîmbeam incert, pentru că ardeam de nerăbdare să ne întoarcem mai repede la haleala de *shop* din cameră şi eram bucălat deoarece toate cele de mai sus nu rămîneau în stadiul de reverie diurnă, ci erau puse, sistematic, în faptă. Doctoriţa Pohl a întrebat-o pe maică-mea dacă vorbeam şi eu franceză. „Cum să nu", a răspuns cu mîndrie profesională (mama a fost profesoară de limba franceză!), „chiar eu l-am învăţat, dar, din cîte îmi spun profesorii lui, este excepţional la engleză!" „Oh, da?!" a replicat doamna Pohl bucuroasă. „Ce bine! Şi eu vorbesc engleza mai bine decît franceza." Apoi, aplecîndu-se matern spre mine, m-a interogat duios: *„How old are you, darling?"* Ai mei, umflaţi în pene, avuseseră grijă, între timp, să mă împingă, glorios, către distinsa doctoriţă. Am simţit cum picioarele mi se înmoaie asemenea lamelor de Spearmint cînd începeai să le mesteci. Surîsul incert mi-a devenit rînjet sardonic, iar faţa bucălată mi s-a ascuţit ca o rocă şlefuită de vînt din deşertul arizonian.

Buchiseala cărţilor din trecut nu reuşea să ne scoată din complexul de „lumea a doua".

Din gît mi-a ieşit, precum un geamăt de muribund, cuvîntul *„What?"*, după care, biruit de convulsiile atavismului mioritic, am şters-o în spatele lui taică-meu, ascunzîndu-mă umilit. În vreme ce maică-mea perora, îngrozită, ceva despre timidităţi şi copilării, în asigurările doamnei Pohl că înţelegea perfect situaţia, tata mi-a şoptit înfrigurat: „Tăticule, vezi valul ăla înalt cît Ceahlăul, din larg? Ei bine, acolo aş vrea să mă arunc acum, să dispar pentru totdeauna, să nu mă mai poată vedea nici măcar cuţu-bau!" Inutil de precizat că, ani la rînd după episod, cînd aveau chef să mă ia în balon, părinţii mei mă întrebau, cu o intonaţie lătrată a vocilor: *„What?"*

Prin urmare, celor predispuşi să critice performanţele educaţionale ale tinerilor din prezent cu argumentul – „Ce serios se învăţa pe vremea noastră, domne!" – le spun un singur lucru: buchiseala cărţilor din trecut nu reuşea să ne scoată din complexul de „lumea a doua", pe care îl trăiam cu toţii, juni ori seniori. Eram ca în bancul cu cei doi poliţişti abordaţi de un turist rătăcit: *„Do you speak English?"* „Nţţ!" *„Parlez-vous français?"* „Nţţ!" *„Sprechen Sie Deutsch?"* „Nţţ!" *„Parlate italiano?"* „Nţţ!" *„Fala português?"* „Nţţ!" Disperat, omul pleacă. Unul dintre poliţişti zice: „Mamă, ai văzut cîte limbi ştia tipul ăla?" Celălalt răspunde: „Am văzut, şi la ce i-a folosit?" Fără exerciţiul comunicării cu alteritatea, excedaţi de autosuficienţa lumii închise din comunism, performanţa din învăţătură nu ne folosea practic la nimic. Un tînăr autohton de azi, umblat prin lume, fie şi în regimul virtualităţii electronice, chiar dacă ar şti un singur cuvînt în limba engleză, iar cuvîntul s-ar întîmpla să fie *what*, sînt sigur că l-ar rosti cu atîta dezinvoltură şi şarm, în dialogul cu un străin, încît ar face o mult mai bună impresie decît băieţelul bucălat, cu zîmbet incert, de acum 35 de ani, de pe faleza din Mamaia.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

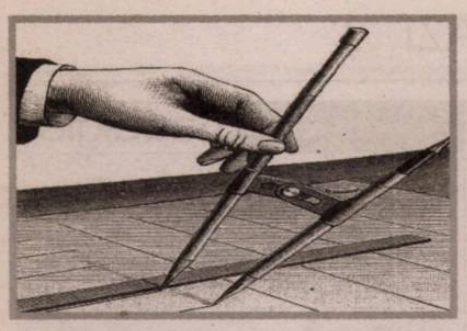

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Meserii uitate (I)

Am mai scris aici, o dată sau de două ori, despre dispariţia unor meserii a căror prezenţă în Bucureşti era folositoare. Această utilitate era însă în legătură cu condiţiile economice şi sociale care s-au schimbat în cursul anilor, nu puţini, ai unei vieţi ca a mea. De aceea, aici, unde de cele mai multe ori e vorba despre cum pier casele vechi, a venit timpul de a depăna amintiri despre firmele care erau altădată obişnuite pe străzile noastre, sau, pur şi simplu, despre ocupaţii din cele mai împletite cu viaţa zilnică pe care ne-o înlesneau.

A existat o generaţie de unguroaice bătrîne, prin anii '50, care erau *spălătorese*. Asta fuseseră toată viaţa, sau fete în casă pentru familii care, odată cu casa pe care o pierdeau la naţionalizare, nu mai aveau mijloace să le ţină în serviciu permanent, dar le chemau cînd se umpleau un sac-doi de rufe, pe care ele le duceau ca să le spele într-o locuinţă nevăzută, aceea unde se adăpostiseră, în sărăcie singuratică. Undeva, la marginea oraşului, de unde le aduceau înapoi, tot în spate, cum le căraseră, pentru vechii stăpîni. O ţin minte pe Suzana, care, cu mîinile ei zbîrcite şi tremurătoare, întindea rufăria proaspătă ori presăra, în sertarele în care închidea covoarele pentru care nu mai era loc, tutun din pachete de ţigări Mărăşeşti, contra moliilor.

Am mai povestit odată despre ultimii *pălărieri*. Unul pe strada Luterană, cum urcai pe stînga, altul a supravieţuit pînă la demolările din cartierul Matache, la capătul străzii Popa Tatu. Curăţau, reparau – dacă mai rămăseseră – pălăriile italieneşti din anii '30, în locul cărora se trecuse la şapca proletară sau la basca intermediară.

În cîte o cutie de pălării din cămară se mai păstra cîte un joben sau un melon de la ceremoniile dinainte de război, dar ele, ca şi chipiele ofiţereşti, nu se puteau arăta în public.

Croitoria lui „Domnu' Gheorghiţă" nu era mai mare decît o singură cameră, cu masa care te oprea din drum între uşa de intrare şi perdeaua care ascundea atelierul, pe masă fiind suluri de stofă, foarfeci, ruleta, hîrtii pe care se notau cu creionul măsurătorile. Făcea numai pantaloni şi n-avea nevoie de reviste de modă ilustrate. Cred că era un om modest şi răbdător, fiindcă avea o nevastă îngrozitoare. Lătăreaţă, cu părul vopsit şi rujată, pînă şi un copil ar fi ghicit că era o curvă. I se auzea glasul de peste drum, cînd ţipa la bărbatu-său. Într-o zi, prăvălia era închisă şi am auzit că domnu' Gheorghiţă se spînzurase.

Cineva a zărit de curînd la Sibiu o firmă „Curelărie, pantofărie", fie că se mai fac acolo curele sau s-a tradus din franţuzeşte *cordonnerie* pentru cizmărie. De cînd statul a luat fabricile de încălţăminte – cîte una, ca la Timişoara, a revenit acum la un „particular" –, *cizmarii* au devenit foarte rari. Într-o fotografie luată pe strada Bibescu-Vodă acum 50 de ani, văd că se reparau acolo pantofi, ghete şi chiar galoşi. A mai văzut cineva galoşi? La colţul străzii Căderea Bastiliei au trăit doi fraţi care erau amîndoi „Domnu' Duţă" şi au avut, pe rînd, aceeaşi cizmărie. Fără pereche de pricepuţi şi de cinstiţi, semănau aşa de mult, că n-am băgat de seamă cînd primul, fiindcă suferea de inimă, s-a retras după mulţi ani şi al doilea s-a ghemuit în locul lui în cămăruţa împărţită de un perete de scîndură, cu un ghişeu la mijloc. Acest atelier, ca al tîmplarului de alături, „Domnu' Gaşpar", mîndru că era *artist de mobilier*, ţineau de Cooperaţia Meşteşugărească. De vreun an, pe Amiral Urseanu s-a mai deschis un atelier de reparaţii de încălţăminte, iar omul, toamna, vinde şi vin de la via lui.

O meserie care într-adevăr se pierde este aceea de *oblonar*. Astăzi se pun la ferestre, vertical şi mobil, fişii de plastic ca să oprească lumina, peste termopanul care împiedică zgomotul străzii. Tot mai puţine au rămas obloanele (Cleins & C-ie, Stuttgart) trase cu cureaua. Lemnul uzat de ploile a vreo 80 de ani şi mecanismele care s-au stricat lasă să atîrne de-a curmezişul ferestrei jaluzelele care erau fixe, orizontale. Din meşterii ale căror adrese le ţineam de pe vremuri, unul a murit, celălalt e aşa de ramolit că nu se mai poate face nimic cu el.

Lăcătuşii şi *tocilarii* nu mai au, aproape nici unul, ateliere, ci tejghele pe roţi, moştenite din epoca în care se plimbau pe străzi ca *geamgiii*. O casă nu poate trăi fără ei. Eu mai am pungi pline de chei, zeci şi zeci, despre care nu mai ştie nimeni de unde erau: camere din care au plecat ai mei, mobile vîndute. Lacătul unei lăzi sau al unei cutii poştale, cheia unui sertar, a unei casete... Astăzi nu se mai vînd decît yale, auto şi seifuri. Gospodinele care au să-şi ascută cuţitele de bucătărie sau foarfecii, sau manichuristele la pensie, care-şi vizitează clienţii acasă, nu se pot lipsi de cîte un tocilar.

Pe străzi nu mai auzi strigătele din copilăria mea: „Geam-geam-geam" sau „Coadă la topoo..." Cel mult: „Ziare vechi cumpăă..."

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Muierea îi om sau drac?

Citind zilele astea o serie de proverbe culese de Anton Pann, Iordache Golescu și reunite mai apoi de cunoscutul Iuliu Zanne, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, m-am amuzat să observ că multe dintre ele își au „utilitatea" lor și astăzi. Mai întîi de toate ar fi de notat natura îndoielnică a femeii; dacă bărbatul este o ființă umană, adică *omul,* despre muiere nu se poate spune același lucru. Muierea nu este *om,* aici cu sensul de ființă umană. Din moment ce se spune că bărbatul este cu „crucea în cap" și „muierea cu dracul în inimă", ea pare a fi un amestec straniu de animalitate și șiretenie diavolească. Dacă ar fi să-l credem pe Anton Pann, orice este mai valoros ca o muiere: „Fie un băț descojit, tot se numește bărbat." Această natură bizară o apropie pe femeie de dobitoace, din acest motiv bătaia nu pare ceva ieșit din comun. Se spune: „Muierea nebătută e ca moara neferecată."

Se conturează, mai apoi, prostia firească a muierii, de vreme ce nu este *om întreg*. Cea mai cunoscută sentință zice: „Poale lungi și minte scurtă." Ferice de noi că această zicere este însoțită de explicația lui Iordache Golescu, care ne spune că nu poate fi vorba decît de „slăbiciunea minții la muieri". Și, pentru a arăta deplina incapacitate a muierii de a emite măcar o vorbă cu noimă, același Iordache Golescu reține: „dintele minții la muiere tocma după moarte iese" – cu alte cuvinte, „muierea după moarte dobîndește minte". Că doar „muierea de la cap răcește" și are mintea „ușoară".

Gîndirea populară îi atribuie, așadar, femeii, o minte precară, ceea ce vine totuși în contradicție cu recunoașterea unei istețimi înnăscute, chiar dacă se crede că această agilitate de spirit se desfășoară doar pentru a face rău. Muierea poate să-l păcălească pe dracu', tartorul suprem, să-l îmbătrînească, să-l scoată din minți: „Muierea judecă pe dracu', și-l scoate dator" – scrie Anton Pann. Sau: „Unde e muiere, numai are dracul nimic de făcut." Asemănarea cu diavolul o face să capete valențe negative, instigînd totdeauna la rău. Cîteva versuri populare, culese de Vasile Alecsandri, amintesc, zglobiu, asta: „Sub potcoava cizmei mele, / Șade dracu și-o muiere / Și mă-nvață a face rele." Această asemuire cu diavolul se tot repetă, pentru ca să se ajungă la „femeia e calul dracului", „muierea este sora dracului", și pînă la urmă, ce mai tura-vura: „Muierea e dracul."

Risipitoare, „muierea are nouă guri", niciodată mulțumită, este capabilă să „înghită o mare întreagă" și tot nu se satură, cu „ochii după pungă", tot timpul, țesînd intrigi, fără „nici o credință", făptuitoare de rele. Și cum nu este bună de chiverniseală, chiar dacă ar „scoate cu acul" ceea ce aduce „bărbatul cu sacul", ea reușește să împrăștie pe nimicuri agoniseala.

Mai este muierea asta de o limbuție nesățioasă, asemuită gîștelor din ogradă, „două muieri și-o gîscă fac tîrgul cucului", identificată cu larma iarmarocului, sau cu toaca ce vestește de departe și neîncetat slujbele de peste zi, „muierea limbută, gura ei făcută ca toaca să-i turuiască". Așa că se conchide într-un glas „bărbatul surd nu prea bine, muierea mută cu mult, mult mai bine".

Dar, poate cel mai valorificat presupus păcat specific numai naturii feminine este curvia. Prin natură, femeia, slabă la minte, se îndreaptă spre plăcerile trupului, crezîndu-se că se poate păzi un sac de purici, un crîng cu iepuri, dar niciodată o femeie. Cînd are pat, „la nimic alt nu gîndește", schimbîndu-se după cum bate vîntul – „muierea te iubește, pînă ce altul găsește", fără să se sinchisească prea mult de ce se spune: „cîtă grijă de păcat, atîta am de bărbat" sau „de focul bărbatului, joacă'n capul satului". Cît despre bărbat... ca un cîine, „intră unde vede ușa deschisă", dar fără a primi și vina păcatului, că doar „cățeaua pînă nu pleacă prin mahala, cîini nu se iau după ea" – scriu concomitent Anton Pann și Iordache Golescu. Despre starea naturală înclinată spre desfrîu sînt multe, multe alte proverbe, cît mai licențioase și dure la adresa femeii, justificative cînd este vorba de comportamentele bărbaților. Bătrînețea nu-i aduce înțelepciune, așa cum se întîmplă bărbatului, chiar dacă și-a purtat cinstea toată viața, ci doar ceva experiență în ale gastronomiei: „Muierea bătrînă și de vînă bună, somn urît aduce, dar mîncare bună." Cu alte cuvinte, se consolează Iordache Golescu, muierea bătrînă „nu te lasă să dormi", dar măcar „te hrănește bine".

Nici astăzi, mare parte din societatea românească nu prea consideră că femeia ar fi *om întreg* – doar sîntem pe ultimul loc în Europa în ceea ce privește egalitatea de șanse. Ar trebui, poate, ca printre atîtea comitii și comitete să se ridice și una ultraștiințifică și academică, care să-și spună părerea „de-i om sau ce e" și se vor rezolva, poate, multe altele...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Moromeții (I)

„Era în aprilie 1974. Făcusem de curînd pentru TV o evocare Mateiu I. Caragiale pe care o intitulasem *Sub pecetea tainei*. Toma Caragiu, care-mi acordase o inexplicabilă prețuire, ținea foarte mult ca și Marin Preda, cu care era prieten, să vadă această evocare. După oarecari insistențe, Marin Preda venise să vadă filmulețul. La Capșa, unde «eșuasem» după vizionare, Marin Preda n-a spus nimic despre film. Cred că nu-i spusese mare lucru. Dar Toma era foarte fericit. Avea convingerea că se produsese «marea întîlnire». Credea că și eu aș fi omul potrivit să fac un film după o carte de-a lui. Scriitorul nu spunea însă nici da, nici nu. De fapt, ocolea subiectul. Îl amuza însă credința nestrămutată a lui Toma în valoarea mea. Nu voia să-l supere. S-a instaurat o anume ambiguitate. Toma, în convingerea lui de nezdruncinat, credea că Marin Preda și-a dat acordul. Cînd a aflat, la puțin timp, că filmul care urma să se facă după *Marele singuratec* a fost încredințat unui alt regizor, era pur și simplu stupefiat. Încercam să-i explic că ceea ce s-a întîmplat era absolut normal. Că ceea ce am făcut eu pînă atunci nu este edificator ca să mi se încredințeze un film după o carte a celui mai mare prozator român în viață. Toma era însă iremediabil mîhnit. Intuiția lui nu fusese împărtășită de Marin Preda. Ajunsese să fie supărat pe scriitor și relațiile lor s-au răcit. Ciudat însă, eu, cel din cauza căruia se produsese ruptura, aveam să devin mesagerul involuntar între cei doi mari artiști. Chiar și dincolo de... viață. De cîte ori mă întîlnea la Mogoșoaia, unde mergeam des pentru că părinții mei aveau o casă acolo, Marin Preda mă întreba insistent despre Toma. Scriitorul avea, iată, un sentiment de culpă. După teribila dispariție a lui Toma, M. Preda mi-a spus: «Domnule, va trebui să treacă 40-50 de ani pînă să apară un talent de talia lui Caragiu.»"

Stere Gulea, „Ciudatele determinări", în *Secolul 20,* nr. 1-2-3/1987

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Cu inima deschisă, în vacanță

București. Discuție între doi domni, la o terasă. „Varză sînt, nenică! Fac cu nervii. Tre' să plec în concediu, că altfel le și sparg fața lu' unii de pe la job. Cre' că bag un Belek d-ăla la all inclusive, să uit dracu' de ăștia, că nu-i mai suport. Clar! Mă duc la turci, le beau tot și stau în piscină. Știi că ăia, sclavii care tre' să stea p-acolo, tre' să fie cu ochiu' pe client, să nu lipsească nimic. E all inclusive, tre să-ți dea cît ai chef, cît vrea mielu' tău. Au, mama mea! Să vezi ce fac cu ăia p-acolo... Dacă nu mi ți-i fac, frăție... Ca la balamuc. Cre' că mă știu deja ăia. Cînd sînt io acolo, zici că e Formula 1. Să-i vezi cum fac traseu' de la bar la piscină... În mare nici n-am intrat anu' trecut. Mi-a fost lene, frate. Decît în piscină. Să vină sclavu', să mă servească. Și le-am zis de la-nceput. Vericule, sclavule, cînd plec, ai de la mine un bacșiș, că sînt băiat. Da' te miști cu talent, frăție, că altfel mă duc și fac scandal la baștanii ăștia ai tăi, și nu mai prinzi job toată viața ta p-aici. Să vezi mișcare pe ei dup-aia, frate! Nici nu le mai trebuie bacșișu'. Că le mai și zic românește, din piscină, la o-ha. Ia-o, vere, mai ușor, că te prinde radaru'. Caterincă! Mai uit și io de-ale mele. Tu te duci la greci? Vezi că e un drum nou. Cică e OK..." Celălalt, făcîndu-și un șpriț: „N-am io treabă cu ăla. Nu știu pe unde e. Da' nu mă interesează. Cre' că ăla e de Atena. N-am treabă cu ăla. Io mă duc în Halkidiki. O tai de-acasă devreme de tot, îi dau blană, și la prînz sînt gata mîncat și cu două beri băute. Fac ăia o pizza... Că nu mănînc prostiile alea de mare, ale lor. Acuma sînt românași d-ai noștri, chelneri p-acolo. Să vezi ce fac cu ei... Frate, mi-a adus unu' niște... ca o buruiană fiartă, ce mănîncă grecii, cu o tonă de ulei... El a crezut că mă dă pe spate cu prostia aia. Dă, nene, o ceafă cu prăjiți, că-mi bag picioru'-n el de concediu! N-am venit aicea să pasc, prietene! În sfîrșit... D-ai noștri. D-ăștia de pe la țară. N-ai ce să le explici."

E fascinant să-ți vezi compatrioții în vacanță. Evident că nu toți sînt la fel. Însă unii dintre ei, fără să-și dea seama, merg în concediu, în străinătate, ca să se răzbune pe ce-i acasă. Pe tot. De la tristețea din familie, pînă la cea de la serviciu și cea de pe stradă. Vacanța nu mai e o vreme în care te odihnești, ci un prilej de a te răzbuna și a te răcori, după tot ce n-a fost bine în restul anului. De la bun început, concediul devine o inspecție. Dacă nu e în Turcia sau în Grecia, acolo unde sîntem ca acasă, inspecția pleacă de la un nivel foarte înalt de exigență. La turci, la greci și la bulgari, găsim anunțuri și meniuri scrise în românește. Asta ne dă o stare bună. Ne simțim respectați. Prin alte părți din Europa, mai spre Vest, sîntem un pic mai crispați, mai vigilenți în găsirea oricăror hibe, a oricăror povești din care am putea demonstra ceva – fie că lumea aia nu e chiar așa civilizată, cum umblă vorba, fie că românii sînt prost văzuți peste tot și confundați cu romii. E drept, nu sînt chiar inexistente ocaziile în care e clar că ești tratat într-un anumit fel, nu foarte măgulitor, doar pentru că vii din România. Dar, în general, ideea că ești client depășește orice adresă din buletin, aruncîndu-te în oceanul universal al clienților.

Cu toate astea, unii dintre noi, nu puțini, simt o nevoie acută de a corecta cumva, cît de puțin, țările prin care-și petrec vacanțele. E o pornire care vine din tristețea de acasă. Pe de o parte, sîntem egali cu semenii noștri din alte țări, avînd calitatea de cetățeni europeni. Pe de altă parte, acasă, în țară, avem atît de multe frustrări, triști și neîmpliniri, încît sentimentul ăsta de egalitate cu ceilalți cetățeni europeni se zdruncină din temelii zilnic. Iar cînd avem ocazia de a ne răcori, o facem cu vîrf și îndesat. O situație tipică e cea în care, încărcați cu felul ăsta de tensiune, ne adresăm de la bun început celor cu care intrăm în contact, pe un ton de contraofensivă. Pornim cu ideea că vom fi „tratați ca români", deși nimeni n-a dat nici un semn că ar fi ceva în neregulă. E ca și cînd ai pleca pregătit că cineva o să urle la tine, iar tu răspunzi urlînd, deși interlocutorul s-a adresat pe un ton absolut normal, uneori chiar prietenos.

Și-atunci, plecați pe drumul ăsta, nimic nu mai e în regulă. Porniți de la ideea că sîntem discriminați și că avem o reputație proastă, răspundem la orice cu o anumită agresivitate, cu țîfnă, sîntem antipatici și zgomotoși, ca să ne facem simțită prezența. Să se știe. Chiar dacă nu sîntem doriți, sîntem acolo. Și, ca reacție de răspuns, începem să criticăm tot ce se vede în jur și să pretindem cele mai absurde lucruri. Cea mai amuzantă răsturnare de situație e cea în care plecăm de acasă cu ideea că la noi e rău, foarte rău, că n-o să ajungem niciodată din urmă lumea civilizată. Ajungem prin diferite locuri, intrăm în mecanismul comportamental al ofensatului care trebuie să se apere, și schimbăm imaginea mentală radical. „Ehe, aici e jale, frate! N-ai voie să faci nimic, toată lumea zîmbește artificial, mîncarea n-are nici un gust, toți trăiesc așa, ca niște aparate, Internetu' e scump și slab, parcările costă de te sparg, și dacă parchezi prin alte părți te-ai ars. Păi, la noi e libertate, frate! Avem superțară!"

Însă cel mai trist e cînd ne întîlnim compatrioții aflați la muncă. Unii dintre noi au impresia că oamenii ăștia „nu ne reprezintă cum trebuie". Obsedați de „ăia care ne strică imaginea", îi tratăm pe toți la fel. Îi tutuim din prima, îi luăm tare sau ne ferim de ei. Sau, dimpotrivă, devenim zgomotoși și vrem să se audă că „Ia mai lasă-i în pana mea și p-ăștia cu civilizația lor! A venit și vremea noastră!" Un soi de exuberanță nervoasă care vine, de fapt, din tristețea de acasă.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

„Depresia e secretul de familie pe care îl avem cu toţii“

– interviu cu scriitorul Andrew SOLOMON –

E genul de personaj charismatic care, în momentul cînd vorbeşte în faţa unei săli, pur şi simplu îşi hipnotizează audienţa. L-am văzut pe ***Andrew Solomon*** *la Bucureşti luna trecută, dar înainte de asta i-am citit* Demonul amiezei. O anatomie a depresiei *(Editura Humanitas, 2014, traducere de Dana Ligia Ilin, prefaţă de Mircea Cărtărescu). Deopotrivă jurnal de suferinţă, eseu, investigaţie jurnalistică, studiu de caz, literatură de introspecţie – acest volum cartografiază un teritoriu întunecat al unei boli, unde fiecare emoţie funcţionează ca o bombă cu ceas.*

Primul lucru care mi-a trecut prin minte, citind Demonul amiezii, *a fost acela că scrisul funcţionează ca o formă elaborată de terapie. Asta aţi simţit cînd aţi scris cartea? Care e relaţia dumneavoastră cu scrisul?*

Adesea, lumea crede că scrierea unei cărţi e în sine un *catharsis,* dar nu e aşa. Scrierea acestei cărţi a fost un proces îndelungat, lent şi adesea însingurat, în care am privit în ochi unele dintre cele mai grele momente din viaţa mea. Astfel, am păstrat acele momente vii. Discutînd cu alţii care au luptat cu depresia, am auzit poveşti dureroase, spuse în detalii înfiorător de precise, m-am întristat pentru cei cu care stăteam de vorbă şi mi-am răscolit în acelaşi timp propriile tristeţi. Cartea n-a fost, deci, o terapie în acel sens.

Trebuie spus însă că această carte mi-a provocat o puternică transformare, în sensul că a luat nişte experienţe care mi s-au părut fără valoare, în timp ce le-am trăit, şi le-a transformat în ceva care ar putea să îi ajute pe alţii. În acest sens, a răscumpărat ceea ce mi se părea o parte pierdută a vieţii mele. Asta mi s-a părut foarte important: că am putut scoate la lumină o oarecare frumuseţe din mozolul disperării.

E un volum impresionant, prin cantitatea de informaţie, mizanscena, dar şi prin lungimea sa. Ce vă propuseseţi cînd v-aţi apucat de el? Ce temeri aveaţi? Pe cîte dintre ele le-aţi depăşit în scrierea lor?

La capătul propriei depresii, am descoperit că existau o mulţime de cărţi excelente pe această temă: memorii personale, poveştile singulare ale unor bărbaţi sau ale unor femei; tratate medicale; romane evocatoare; studii sociologice ş.a.m.d. Dar nimic nu lega aceste abordări extrem de diverse ale acestui subiect, aşa că am simţit că ar trebui să scriu o carte de care eu însumi avusesem nevoie – şi aşa a apărut *Demonul amiezii*.

Mi-era teamă de toate, evident: mi-era teamă că o să mă înec în propria mea depresie, teamă că nu voi fi în stare să mă ridic la înălţimea poveştilor altora, pe care le includeam în carte, teamă că nu voi fi în stare să înţeleg partea ştiinţifică – teamă de toate. Mi-era teamă că nu voi găsi un principiu unificator pentru o carte lungă şi ambiţioasă. Dar, pas cu pas, am trecut peste toate temerile. Punctul de adevărată cotitură a fost cînd structura s-a cristalizat. Am mai spus că mi-a luat şase ani să scriu cuprinsul şi zece luni să scriu cartea. Nu e chiar aşa, dar cam asta e ideea.

Cît a durat scrierea cărţii, avînd în vedere că aţi dedicat o perioadă importantă documentării?

Prima mea depresie serioasă s-a declanşat în 1994 şi am început să scriu despre ea cînd a început să-mi treacă. Cartea a apărut în SUA şi în Marea Britanie, în 2001. Aş zice că mi-a luat cu totul cam şapte ani. M-am documentat şi am scris cu intensitate, cele două – documentarea şi scrisul – s-au suprapus considerabil. De fapt, am scris cartea pe bucăţi, pe care le-am lipit încet-încet.

Aţi călătorit, aţi stat de vorbă cu multe persoane care sufereau de depresie şi aţi ales multe poveşti extrem de înduioşătoare. Cum aţi reuşit să-i faceţi să-şi deschidă sufletul în faţa reportofonului pornit?

Am tot auzit poveşti dureroase – experienţe dureroase şi dureros de repovestit. I-am întrebat pe fiecare ce i-a făcut să mi se destănuie şi de fiecare dată mi s-a răspuns: „M-am simţit foarte singur în aceste experienţe şi, dacă povestea mea îi va ajuta pe alţii să nu se simtă atît de singuri, ea merită spusă.“ De asemenea, multora dintre cei intervievaţi li s-a părut util să discute cu cineva despre ce li s-a întîmplat; mi-au răspuns la întrebări, dar, la rîndul lor, aveau o mulţime de întrebări şi doreau să afle cum şi dacă trecuseră prin experienţe similare cu alţii; erau lucruri pe care poate voiau să le afle ca să îi ajute să-şi învingă depresia ş.a.m.d.

Vorbeaţi de înţelegerea pe care aţi dobîndit-o prin experienţa bolii. Pare cel mai greu lucru să trăieşti cu un demon, să îl accepţi şi să încerci să îl îmblînzeşti. Acesta mi se pare un mesaj important pentru cei afectaţi de depresie, dar şi pentru cei apropiaţi lor. În ciuda suferinţei pe care depresia o aduce la suprafaţă, am simţit că există un mesaj optimist, acela că se poate trăi cu depresia. E corect?

Depresia nu e plăcută. Nimeni nu şi-a ales-o. Dar dacă tot te-ai pricopsit cu ea, poţi învăţa multe. Printr-un anumit proces, oamenii găsesc un sens şi îşi construiesc identitatea din experienţele grele prin care trec, iar depresia poate avea această funcţie catalizatoare. Simt că depresia m-a făcut mai uman şi mai empatic; că m-a făcut să trăiesc mai acut bucuriile din viaţa mea; că m-a făcut să sărbătoresc fiecare zi în care mă trezesc dimineaţa fără să mă simt deprimat. Cartea mea investighează, de fapt, mecanismele de rezistenţă. De ce unii cu depresie relativ uşoară sînt complet scoşi din funcţiune, iar alţii, cu simptome mai grave, par să găsească un sens vieţii lor, în ciuda încercărilor prin care trec? În mod ironic, cei care nu mai vor să se gîndească niciodată la depresia lor sînt cei mai afectaţi, în timp ce aceia care îşi analizează depresia în profunzime şi găsesc o cale să o integreze în viaţa lor sînt cei care devin cei mai rezistenţi. Faptul că îşi cunosc depresia nu împiedică o nouă depresie să apară, dar, cu siguranţă, îi face mai apţi să accepte revenirea, mai capabili să tolereze spectrul mereu ameninţător al reapariţiei bolii.

Sînteţi american, în SUA există o cultură profundă a psihoterapiei. În România, lucrurile sînt abia la început, stigmatul social şi eticheta „nebun“ sînt aplicate cu prea mare uşurinţă, astfel că devine foarte greu să fie diagnosticată şi tratată depresia. Spuneţi că numai medicaţia potrivită poate da rezultate. Unde aţi avut cel mai mare şoc legat de felul în care o societate priveşte depresia?

Cred că depresia e secretul de familie pe care îl avem cu toţii. Am tot fost întrebat: „Nu v-a fost greu să vă destăinuiţi? Nu rîde lumea de dumneavoastră?“ Însă majoritatea celor cu care am vorbit mi-au spus că şi ei au trecut printr-un episod depresiv, sau că sînt cumplit de îngrijoraţi de fiul lor sau că mătuşa lor a capitulat. Depresia e ubicuă. Eticheta „nebun“ e depreciativă; înţelegerea faptului că multă lume înfruntă cu curaj încercări psihice severe ar trebui însoţită de admiraţie. E adevărat că există şi cazuri de supradiagnosticare – dar mai îngrijorător e faptul că multă lume e subdiagnosticată, că sînt oameni care trăiesc vieţi goale, dureroase, suferind de o afecţiune care ar putea fi tratată. Societatea a privit depresia prea mult timp ca pe o slăbiciune morală, cînd, în realitate, e o boală tratabilă. Viaţa e scurtă, nu ţi-o pierde plecînd urechea la comentariile sociale. Acestea se nasc din angoasa colectivă cu privire la depresie şi ăsta nu e un motiv să nu te însănătoşeşti cît de mult poţi.

Dacă ar fi să întocmiţi un decalog pentru depăşirea depresiei, care ar fi?

1. Caută repede un tratament.
2. Fii deschis la medicaţie şi terapie combinate.
3. Fii deschis la terapie cu electroşocuri şi stimulare profundă a creierului, dacă ai nevoie de ea.
4. Nu ţine secretă depresia de cei apropiaţi.
5. Nu te izola.
6. Crede în faptul că e temporară şi că poţi şi vei scăpa de ea.
7. Nu lua decizii majore cînd eşti deprimat, ţie ţi se pare că gîndeşti coerent, dar nu e aşa.
8. Ia în considerare toate formele de terapie alternativă, ca adjuvante la strategiile care s-au dovedit eficace.
9. Fă mişcare pe cît posibil, dormi regulat şi fă-ţi o rutină solidă.
10. Evită excesele de alcool, cafeină şi consumul de stupefiante.

Izolarea de societate e unul dintre efectele imediate ale depresiei. Familiile în care cineva suferă de depresie ar trebui să aibă un fel de trusă de prim-ajutor?

Să nu uităm că depresia e o boală a singurătăţii şi că e important să nu permitem niciodată ca persoana deprimată să se izoleze. Dacă puteţi, rămîneţi alături de ea. Dacă nu suportă, vegheaţi în tăcere lîngă patul ei. Dacă e prea mult pentru ea, vegheaţi în cealaltă cameră. Dar nu o lăsaţi niciodată complet singură. Persoanelor deprimate li se par stresante interacţiunile cu ceilalţi, dar dacă le lăsaţi complet singure, depresia se va adînci şi există riscul sinuciderii. Atrageţi-i atenţia persoanei deprimate că suferă de o afecţiune de care suferă majoritatea oamenilor şi că e ceva tratabil. Ajutaţi-o să găsească un tratament bun. Încurajaţi-o – cu cît o persoană deprimată reuşeşte să continue să funcţioneze, cu atît mai bine se va simţi. Dar nu încercaţi să forţaţi nota, chiar dacă sînteţi şocaţi de inabilităţile ei. Nu cereţi unui om cu piciorul rupt să danseze, nu cereţi unui om deprimat să se înveselească.

Au trecut cîţiva ani de cînd v-a fost publicată cartea în State. E genul de scriitură fără plasă de siguranţă, aşa că aş îndrăzni să vă întreb cum vi s-a schimbat viaţa după ce aţi publicat-o.

Am devenit depozitarul poveştilor despre depresie ale altora, fapt care m-a copleşit adesea. Această experienţă mă onorează, dar mă şi apasă. Am devenit un fel de savant amator, tocmai am fost desemnat Profesor de Psihologie Medicală la Universitatea Columbia. Am învăţat cît de frecventă e depresia, iar asta a fost o experienţă cu adevărat iluminatorie. Am trecut prin cîteva episoade minore de depresie de atunci, dar cunoaşterea pe care am dobîndit-o în scrierea acestei cărţi mi-a servit ca un soi de armură; chiar şi cînd sînt deprimat, sînt sigur că pot trece peste depresie şi că mă pot ridica la înălţimea curajului celor despre care am scris.

a consemnat Ana Maria SANDU

traducere de Laura POPESCU

PUBLICITATE

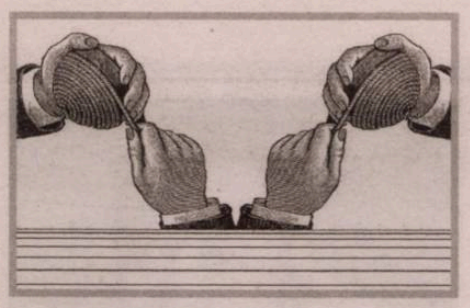

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cum să gîdili Rusia ca să nu se supere?

O idee stupidă bîntuie Europa şi pregăteşte terenul pentru ca europenii să clipească primii sub privirea de barbugiu geopolitic a lui Vladimir Putin: Europa ar fi provocat Rusia, iar aceasta doar reacţionează. În varianta sa moderat de stupidă, teoria asta spune că Uniunea Europeană ar fi greşit pentru că nu a calculat corect puterea de reacţie a Rusiei şi ar fi asumat, deci, riscuri inutile. În varianta sa extrem de stupidă, teoria respectivă spune că UE a comis un fel de agresiune contra Rusiei, intrînd în sfera sa legitimă de influenţă şi, deci, Rusia nu face decît să se apere şi să contrareacţioneze. Versiunea extrem de stupidă este mesajul de bază al presei ruse – care funcţionează pe post de cîine de pază al regimului, deci e mesajul oficial al Rusiei ca stat. La asta se adaugă diverşi idioţi utili de prin Europa – universitari, ONG-işti, ziarişti, genul guraliv-agitat care în anii '80 ţinea cu Brejnev şi se lupta cu Reagan, care ameninţa pacea cu URSS. Acum, aceiaşi idioţi utili şi urmaşii lor luptă pentru Putin, nici o noutate. Sînt marginali. Mai îngrijorătoare e forma moderată a acestui defetism.

Prezumţia de bază e că statele şi populaţiile sînt nişte mase amorfe pe care se bat marile puteri. Şi deci, dacă Rusia pare puternică, asta e situaţia: să-i dăm ce vrea. În această teorie, americanii şi europenii au profitat de finalul Războiului Rece pentru a pune mîna pe bucăţi de teritoriu controlate pînă atunci de Moscova. Deci acordurile de asociere cu Ucraina, Moldova şi Georgia – semnate acum două săptămîni la Bruxelles – nu ar fi decît urmarea precedentelor valuri de extindere a Occidentului în dauna Rusiei. Era, deci, normal ca Rusia să reacţioneze.

Prima problemă cu teoria asta e că populaţiile nu sînt amorfe. A doua problemă e că Occidentul s-a extins cu mare reţinere. De fapt, e invers: popoarele astea au arătat o aşa mare disperare să fugă de Rusia, încît s-au lăsat supuse unor examene şi unor condiţionalităţi care au desfiinţat *de facto* ideea tradiţională de suveranitate naţională. Adică au făcut chestii cerute de Occident pentru a fi primite în club. De pildă, au existat lideri politici români care au cîştigat alegerile promiţînd integrarea în NATO şi în UE, şi pentru asta s-au lăsat presaţi să creeze pînă şi instituţii anticorupţie care i-au băgat apoi la puşcărie. Acesta e un caz extrem, dar relevant. Pe vremea studenţiei mele, era la modă să cumperi cărţi poştale şi să le trimiţi la PRO TV cerînd lui Bill Clinton să ne primească în NATO. Şi cu toate astea, Clinton probabil nu s-a uitat la PRO TV, pentru că nu ne-au primit în acea tură. Nu aveam deloc aerul că sîntem victimele expansiunii vampirice a Occidentului, dimpotrivă, aveam impresia că riscăm să rămînem necuceriţi.

O vorbă care circulă zice că America construieşte un „imperiu prin invitaţie". Adică, spre deosebire de imperiile coloniale clasice, care cucereau popoare prin armate, America se bazează pe atractivitatea sa şi invită popoarele să-i fie partenere. Asta o fi adevărat pentru zonele în care nu există instituţii multinaţionale bazate pe membri. Dar în Europa, unde avem NATO şi UE, e mai mult decît „imperiu prin invitaţie". Dacă e să fie imperiu, ar fi vorba despre un „imperiu-în-care-unii-daunăvală-şi-îi-ţinem-cît-mai-mult-la-uşă". Al naibii imperiu!

Nu a existat nici pe departe un plan occidental de expansiune. Au fost popoare care băteau la uşă şi liderii occidentali s-au dat peste cap să ţină uşa şi să fie selectivi. Cum să acomodezi, deci, pretenţiile Rusiei în aceste condiţii? Să zicem că ar fi vrut Occidentul să facă asta, să zicem că gîdilarea Rusiei ar fi fost obiectivul suprem al politicii occidentale în Europa de Est, obiectiv faţă de care se subordona orice altă decizie. Cum s-ar fi desfăşurat asta în practică? Ar fi spus americanii şi ţările care erau atunci în UE ceva de genul: stimaţi polonezi, lituanieni, cehi, români, bulgari, degeaba vă luaţi aerul acesta de democraţi europeni şi zîmbiţi frumos la aparat, ne pare rău, dar acum şi pe eternitate voi ţineţi de Rusia? Trăiască Stalin!

Poate atunci să fi fost Rusia mulţumită, altfel nu văd cum. Evident, logica şi argumentele care se potriveau acum zece ani pentru polonezi şi bulgari se aplică acum moldovenilor şi ucrainenilor. Există voci moderate şi respectabile şi la Washington, şi în capitalele europene, care predică dreptul Rusiei de a-i ţine captivi pe moldoveni şi pe ucraineni.

Dimpotrivă, opusul acestor teorii e adevărat: Occidentul a fost prea timid în a se extinde spre Est. Enervant de timid. Prostănac de timid. La summitul de la Bucureşti, din 2008, George W. Bush a dorit formularea unei perspective de aderare la NATO pentru Ucraina, dar s-au opus Franţa şi Marea Britanie. Acum, Franţa şi Marea Britanie au ce au semănat: război în Ucraina. Dar sînt departe de el, războiul afectează statele europene din zonă, care toate au susţinut atunci extinderea spre Ucraina. E uşor să respecţi sensibilităţile Rusiei cînd între tine şi Rusia sînt multe alte state care ar trebui cucerite pînă să te ajungă tancurile.

Partea uimitoare la dezbaterea din Rusia e lipsa completă de autoreferenţialitate. Ruşii adoră să se simtă o mare putere ameninţată de americani. Înseamnă că sînt importanţi, că se bat parte în parte cu americanii. Bun, dar care e faza cu popoarele din mijloc? De ce nu vor toţi ăştia să fie aliaţi cu Rusia împotriva americanilor? Om fi făcut şi noi, ruşii, ceva aiurea? Om avea o problemă ca ţară, de nu sîntem atractivi? De ce fug toţi ca năucii să se alieze cu americanii şi cu europenii? Această întrebare simplă nu există pentru marele şi neînţelesul suflet rus. De asta Rusia e o ţară mică cu orgoliu mare. Ţările mari au gîndire globală, dincolo de propriul buric. Rusia e un buric gigantic care se cere permanent gîdilat.

De aici pleacă o dramă existenţial-geopolitică ce se desfăşoară sub ochii noştri: Rusia vrea să-şi construiască propriul imperiu prin invitaţie. Şi trimite invitaţii, dar lumea nu se înghesuie. Şi Rusia se enervează, îşi arată muşchii: cum adică nu vrei cu mine în Uniune, băi, pişpirică, nu vezi ce muşchi am?!

Asta este Uniunea Euroasiatică. O imitaţie de UE, dar fără puterea de atracţie a acesteia. Vladimir Putin construieşte o structură hibrid: scopurile sînt de secol XXI (instituţii multinaţionale, piaţă unică, reglementări negociate), dar mijloacele sînt de secolele I-XIX şi ar fi familiare autocraţilor imperialişti de toate culorile, de la împăraţii romani, la ţarii Rusiei (armata cucereşte unde e neapărată nevoie, intimidarea şi irozii locali fac restul). Rusia a convins pînă acum Kazahstan şi Belarus, ceea ce a agravat problema de imagine: acolo unde publicul are cît de cît un cuvînt de spus asupra modului în care e condusă ţara, s-a instalat ideea că e vorba despre o Uniune a dictatorilor euroasiatici. Dacă UE şi NATO au democraţia drept condiţie de acceptare în club, Uniunea lui Putin devine o garanţie că o ţară, odată intrată în democraţie, este îngropată. Armenia a fost şantajată să promită aderarea la Uniunea Euroasiatică (sub ameninţarea că altfel Rusia va permite Azerbaidjanului să o înfrîngă în război, cu arme pe care tot Rusia le-a vîndut), dar sînt semne că tergiversează actul propriu-zis. Cam asta face Rusia: invită, dă cu pumnul şi intervine brutal dacă e refuzată. Iar pişpiricii cărora li se arată pumnul încearcă să scape care cum poate.

De cealaltă parte, avem un NATO care şi-a oprit extinderea spre Est. Aderarea Ucrainei nu mai e o chestiune în discuţie, a Moldovei nu a fost niciodată. Modalitatea moldovenilor de a nu enerva Rusia a fost să treacă o clauză de neutralitate în Constituţie, care totuşi nu le foloseşte la nimic. Am avea, deci, ca opţiune doar o potenţială aderare la UE. Care nici ea nu este pe masă. În sensul că UE nu a adresat o invitaţie de aderare Moldovei şi Ucrainei. Moldova (mai mult decît Ucraina) este un caz care provoacă logica tradiţională a politicii de extindere a UE. Potrivit acestei logici, o ţară primeşte perspectiva de aderare (invitaţia) şi începe un proces de negociere în cursul căruia este pregătită pentru aderare şi devine treptat parte a diverse arii de cooperare sau politici ale UE. După dramatica cădere de la putere a lui Voronin (care şi el, totuşi, începuse apropierea de UE), guvernele moldovene Filat şi Leancă au aplicat o tactică de kamikaze pentru a forţa deschiderea uşii UE: au cerut preventiv liste de reforme pe care ar trebui să le facă. După patru ani, Moldova nu are perspectiva de aderare (nu a primit formal invitaţia), dar este parte a politicilor europene şi parte în programe europene de cooperare la un nivel care depăşeşte state care sînt formal candidate (care, deci, au primit invitaţia). Am avut la recentul Forum Moldova – UE de la Bălţi (unde CRPE a fost coorganizator) un schimb de idei cu Gerald Knaus, directorul European Stability Initiative, o organizaţie care se ocupă de procesul de extindere spre Balcani şi Turcia. Moldova devine, prin Acordul de Asociere, parte din spaţiul economic european, iar prin partea politică a documentului, va pregăti în detaliu o viitoare aderare. Spunea Knaus la Bălţi că extinderea ca politică separată a UE tinde să devină irelevantă: pe de o parte, ai ţări unde s-a blocat (Turcia e cel mai clar exemplu, dar şi alte ţări din Balcani), pe de altă parte, ai ţări care nu sînt în procesul formal de extindere, dar se reformează rapid pentru a deveni membre. Moldova e cel mai bun exemplu. Deja, fără a avea o bază formală, cooperarea Bruxelles – Chişinău depăşeşte în dinamică procesul de aderare al Turciei, al Albaniei sau al Bosniei. Atunci, de ce să mai avem o politică separată de extindere, şi nu doar una de vecinătate, în care unii vecini au ambiţii de viitori membri? O provocare pentru viitoarea Comisie Europeană.

Deocamdată, rămîne întrebarea: de ce Moldova şi Georgia se comportă ca şi cum ar fi ţări candidate, dar nu sînt? Şi de ce Turcia şi Albania se comportă ca şi cum nu ar fi ţări candidate, deşi sînt? Diferenţa e de destin geografic: guvernele de la Chişinău, Kiev şi Tbilisi (să nu uităm brava Georgie) sînt disperate să se apropie de UE. Pe de altă parte, UE nu a ajuns la o decizie politică să trimită invitaţia. De ce? Pentru că sînt ţări în UE care nu vor să supere Rusia. Deci gîdilarea Rusiei are deja loc, altfel Moldova ar fi fost ţară candidată. Doar că nu e gîdilare suficientă. Rusia vrea să fie sigură că Moldova va rămîne teritoriu supus.

Haideţi să recapitulăm. Deci, avem la mijloc popoare disperate să fugă de Rusia şi să se apropie de Occident. Avem, pe de o parte, pe Putin care vrea să construiască o uniune sovietică... adică euroasiatică, pentru care trimite invitaţii şi se enervează cînd e refuzat şi trece la represalii. Adică genul de invitaţie pe care nu e sănătos să o refuzi, ca în filmele cu mafioţi. Pe de altă parte, avem o UE care cooperează cu aceste ţări, semnează documente prin care le pregăteşte pentru o viitoare aderare, dar nu poate lua o decizie de invitare pentru că parte dintre ţările UE vor musai să gîdile Rusia ca să nu se supere.

Şi cu toate astea, teoria cu „UE e de vină" sau „UE nu a anticipat corect reacţia Rusiei" circulă la greu. Îţi vine să urli: dom'le, cum ar trebui să gîdilăm Rusia ca să nu se supere? Partea proastă e că pare mai degrabă un fel de blocaj mintal: oamenilor le vine greu să recunoască că am intrat într-un război rece. E înfricoşător, e enervant. Deci mai bine să căutăm să dăm vina pe noi înşine. Doar dacă mai cedăm puţin lui Putin, să rezolvăm împreună problema. Şi aşa se ajunge la păci ca cea de la München, care fac războiul inevitabil. De fapt, indivizi ca Putin pot fi opriţi doar prin reacţii ferme de la bun început.

Asta e situaţia, fascismul de stat rusesc este noua ameninţare la adresa lumii libere. Este un război rece pe care nu l-am declanşat noi. Dimpotrivă, am încercat să gîdilăm Rusia pînă la limita ridicolului. Singura concesie în plus ar fi ca UE să trîntească uşa în nas moldovenilor, georgienilor sau ucrainenilor, să le spună că ei aparţin Rusiei şi basta. Sau, eventual, dacă Rusia tot nu se consideră suficient de gîdilată, să i se dea înapoi România, Polonia, Estonia etc. Că doar le-a avut odată, deci sînt ale ei. De ce nu? Ce nu facem noi ca să ţinem Rusia fericită?

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Cizmarul

Văzusem eu nişte reduceri. O pereche de pantofi piele – un milion de lei. De la două juma-trei. Pînă să fac rost de un milion, hop s-au terminat şi stoc, şi pantofi. Am umblat năuc, crezînd că cei de un milion au fost upgradaţi la patru acum. Nu contează. Cred că în trei zile s-a schimbat anotimpul şi au băgat pantofi de sezon la preţ de te cutremuri. Nu iau aşa ceva. Asta a fost în primăvară-iarnă. De atunci am uitat de pantofiadă. Ploile nebune însă mi-au băgat apă la bascheţi. Iar avalanşă de gînduri şi plimbări să-mi iau pantofi. Dar – scumpi. Scumpi şi colo. Şi mai scumpi dincolo. Hai, că-i culmea! Nu cumpăr de la hoţii ăştia, dar nici de la ăilalţi. Toţi sînt hoţi. Nu cumpăr. Şi încarc nişte cioboroage rupte, sleite de purtare, şi merg la cizmarul din Mîntuleasa. Îs doi acolo, lîngă măcelărie. Am intrat la ăla de la parter. N-am coborît în subsol. Omul – destul de dur. N-a zis că nu se fac pantofiorii mei. Nu, dar prin ton mi-a sugerat că, dacă veneam cu vreo doi ani mai devreme, putea să facă armăsari din ei. Prefer ţestoase. Bun, vorbim. Dă o chitanţă din care nu pricep absolut nimic, nişte calcule zugrăvite cu cuiul. Că să am grijă ca ochii din cap de belet, că fără belet, adio conduri. O mîzgăleală de toată ura. O bocanciadă pe hîrtie. După două zile vine SMS. S-a greşit nota cu vreo 50 de lei. Bine, frate, normal, la cum era scris... Îmi dă după vreo săptămînă un SMS: pantofiiiiiiiiiii! Mamă! Fug disperat la prăvălie. Omul era la o nuntă. Îi iau a doua zi. Nu îmi mai ia alţi bani, să-i port eu sănătos! Aşa am reparat cu un milion jumătate patru perechi. Asta înseamnă că nu mai am nevoie de nici o reducere de la nici un magazin. Or să treacă soldurile pe lîngă mine şi le zic pas, marş de aici!

Cool

Texte şi opinii de:

● Emil IONESCU (profesor de lingvistică generală la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti)

„Limbă naţională şi spirit public“

● Florin BICAN (scriitor)

„Coolvin&Hobbes: poetici coolturale“

● Ioana Bot (profesor de literatură română la Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca)

„Liste la subiect“

● Bogdan Voicu (sociolog)

„Generaţia K“

● Adina Rosetti (scriitoare)

„O istorie personală, cum să fii cool“

● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)

„Tineretul din ziua de ieri“

argument

De la James Dean la Roşia Montană

Din cînd în cînd, în conversaţii, mă surprind că-mi mai scapă cîte un *cool*, mai ales pentru a augmenta o aprobare. De regulă spun „fain“ sau „mişto“, dar, cu timpul, cred că încep să preiau din vorbirea din jurul meu (oh, *my God!*). O fac instinctiv, mecanic, fără să gîndesc. *Cool* devine astfel, ca şi celelalte englezisme aruncate în discuţii lejere, un tic verbal, un tic prin care exprimi aprobarea sau confirmarea unei admiraţii minore. Mai este folosit însă şi peiorativ. Cînd vrei să amendezi, de exemplu, un şmecher, sau o fiţă, pufneşti, dai ochii peste cap şi spui: „păi, e cool!“ – desemnînd, de data aceasta, o atitudine pe care o dezaprobi.

De fapt, de aici mi-a şi venit ideea acestui dosar: de cînd *cool* nu mai este doar un cuvînt, ci a devenit un comportament, cu reguli şi cu norme, aproape o subcultură? Ce înseamnă „să fii cool“ şi de cînd această întrebare contează? Cum a reuşit o exclamaţie să devină un concept global căuia i se dedică studii ştiinţifice, psihologice, antropologice, chiar şi economice sau politice?

Unii cercetători, care au deschis calea speculativă şi au transformat cuvîntul în concept, au demonstrat chiar că, prin observarea conotaţiilor pe care „cool“ le are, în diferite etape istorice, poţi înţelege schimbări majore, globale, la nivelul maselor, în ceea ce priveşte principiile şi idealurile.

Ce înseamnă aceste potenţiale schimbări la nivelul atitudinii publice din România? Schematic, am putea spune că, după Revoluţie, „a fi cool“ însemna, în primul rînd, să fii în ton cu moda – o modă importată în grabă (mai ales din serialele americane), să te prefaci rebel, să spargi tabuuri. Să fii rocker sau depeche-ar. Să fii antisistem – varianta cool a neoşului „Gică-contra“.

În prezent, cool s-a maturizat. A devenit „britanic“. Stilat. Sînt cool maşinile Mini-Cooper pictate cu steagul Marii Britanii; ceaiul a devenit şi el un accesoriu al noii conduite; chiar dacă nu înţelegi regulile, este bine să urmăreşti, cînd şi cînd, cîte un meci de snooker, să-ţi însuşeşti anumite clişee, ca să ai, mai apoi, un subiect de discuţie *„in“*. Este cool să vorbeşti folosind un anumit jargon, preluat, în mare parte, din limba engleză. Să-ţi dai un soi de ifose rafinate. Să porţi şepci british, pantofi „oxford“, pantaloni care imită ţinuta de golf, ochelarii fără dioptrii, haine uşoare. Autosuficienţa. Elitismul – fără a exclude stîngismul. Arta conversaţiei, dar vehementă. Subiecte de discuţii care implică viaţa culturală şi civică a Cetăţii.

Dacă, pe vremuri, era mişto să lupţi contra curentului, astăzi e cool să controlezi şi să impui curentul. Cool nu mai este rebelul fără cauză, ci militantul civic. Este îmblînzit, dar şi îmblînzitor. S-a făcut mare şi vrea să fie responsabil, eco şi civic. Iar „cool“, de la un simplu tic verbal, a devenit o atitudine. Că aşa e *cool* să fii. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

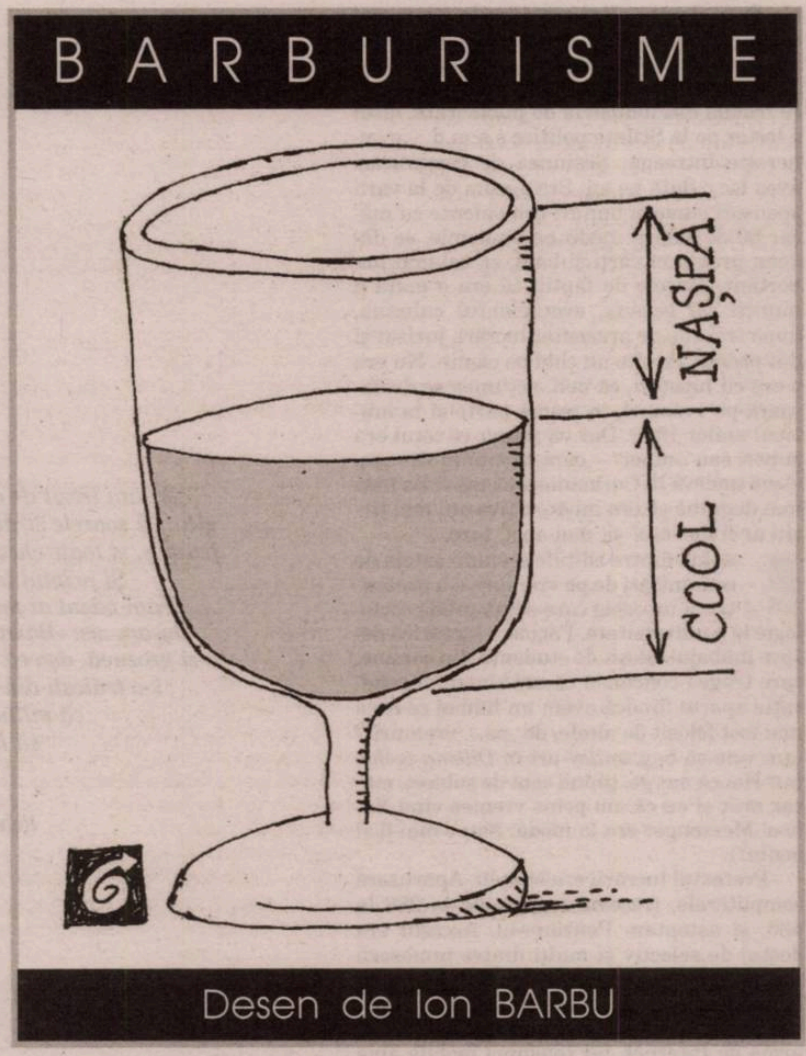

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri* va fi reluată după 1 septembrie.

Bogdan VOICU

Generația K

În primul rînd, trebuie spus că, deşi îmi e destul de clar în minte ce am de scris în textul acesta, nu mi-a venit încă nici o idee prea deşteaptă despre cum să-l denumesc. Ceea ce nu înseamnă că nu are un nume cu sens. În al doilea rînd, de două săptămîni nu găsesc nici o introducere în subiect. În al treilea rînd, ideea e atît de simplă încît nu poate fi respinsă, deşi va fi cu siguranţă combătută instinctual de aproape toţi cei ce-şi vor bate capul cu acest articol.

Aşa că, dacă n-am pierdut încă pe jumătate din cititori, trec liniştit şi ajung la a patra dilemă pe care o am. De regulă, am probleme majore să mă încadrez în cele nu-ştiucîte-mii-de-semne trebuie să aibă articolul. De astă dată însă, există riscul ca textul să iasă scurt, prea scurt, fiindcă lucrurile sînt extrem de simple.

Dar mai bine las lamentările pe care le-am folosit ca strategie de deschidere. Hai să începă povestea. Pe cînd eram eu student... Paranteză: fiica mea, care acum are 11 ani şi jumătate, obişnuia pînă de curînd să-mi explice lucruri despre perioada imemorială dinaintea apariţiei ei printre oameni, iar spusele ei începeau simplu: „Pe vremuri, pe cînd eraţi voi tineri...“ Mama ei este şi va fi mereu tînără pentru mine. Cît despre mine, eu sînt tînăr prin definiţie, cum să-mi zică mie că am trăit „pe vremuri“???

Dar să revenim, căci aici nu e vorba despre panseurile fiicei mele. Carevasăzică, pe vremuri, pe cînd eram eu tînăr studios, se organiza la facultate o sesiune de comunicări ştiinţifice studenţeşti. Iniţiator era Societatea Studenţilor Sociologi, o asociaţie serioasă, cum scrie la carte, nu politizată precum era Liga Studenţilor. Dintre liderii ei, unul s-a făcut decan, altul consilier la Cotroceni şi apoi ministru, unul e prin industria de comunicare, altul e profesor asociat pe la New York, unul e condamnat pentru cea mai mare fraudă din industria de publicitate, altul e lector pe la Ştiinţe politice ş.a.m.d. – o generaţie întreagă. Sesiunea de comunicări avea loc o dată pe an. Strîngeam de la varii sponsori sume şi bunuri echivalente cu măcar 50 de salarii medii pe economie, se dădeau premii în cărţi şi bani, şi, cel mai important, dincolo de faptul că era o piaţă a muncii *sui generis*, evenimentul culmina, după trei zile de prezentat lucrări, jurizat şi dat premii, cu cîte un chef pe cămin. Nu era o eră cu hipsteri, că deh, acţiunea se desfăşoară pe vremuri, în prima parte şi la mijlocul anilor 1990. Dar vă asigur că totul era super, sau „zuper“ – cum pronunţă fii-mea, elevă undeva în Germania. Noi am fi zis însă mai degrabă că era mişto, cîţiva ani mai tîrziu ar fi fost *cool* şi, mai apoi, tare.

La una dintre ediţiile sesiunii ăsteia de comunicări de pe vremuri, s-a prezentat şi un coleg care acum predă sociologie la o universitate. Făcuse o lucrărică despre limbajul folosit de studenţii din cămine, care trăgea concluzia că noi sîntem o generaţie aparte fiindcă avem un limbaj ce nu a mai fost folosit de altele, de „pe... vremuri“? (am voie să bag *smiley*-uri în *Dilema veche*, nu? Hai că merge, ţinînd cont de subiect, măcar arăt şi eu că am prins vremea cînd Yahoo! Messenger era la modă. Sau o mai fi şi acum?)

Pretextul lucrării era simplu. Apăruseră computerele, treceam treptat de la 286 la 486, şi aşteptam Pentium-ul. Accesul era destul de selectiv şi mulţi dintre profesorii noştri nu aveau deloc uşurinţa de a jongla cu jargonul informatic. Nu că asta ar fi fost prea complicat. Pe atunci, în România, nu era nici urmă de Internet, iar telefonia mobilă abia făcea ochi. Tocmai ce se încheia epoca în care încărcai la nesfîrşit jocuri de pe banda de casetofon pe PC, iar după zece minute era posibil să dai de o eroare şi să reiei încărcarea înainte de a începe să te joci. Dar simplul acces la minunăţia de sculă te făcea şmecher şi, prin urmare, luai cuvinte de pe computer şi le foloseai în viaţa de zi cu zi. De exemplu, dacă nu aveai chef să duci coşul plin de gunoi pînă la gheenă, atunci puteai liniştit să îl arhivezi, folosind în acest scop talpa piciorului.

© D. Sane

În sfîrşit, prezentarea de care zic punea accentul pe mici expresii din limba folosită în cămin care sunau clar altfel şi nou faţă de ceea ce foloseau cîndva, pe vremuri, generaţiile trecute. Nu îmi aduc aminte prea multe dintre cuvintele pe care le vehicula lucrarea, dar mi-a rămas în minte observaţia unuia dintre profesorii aflaţi în juriu. Domnia sa a spus că aceste variaţii de limbaj sînt... simple variaţii de limbaj şi fiecare generaţie a fost la fel şi s-a simţit la vremea ei altfel, novatoare, plină de energie, căutînd să iasă din închistarea celor ce o precedau. Cu alte cuvinte, nu e nimic nou sub soare.

„M-am trezit de dimineaţă... ştii... şi soarele strălucea, şi era frumos, şi toate chestiile astea... Şi primul lucru pe care l-am văzut ai fost tu şi, hm, mi-am zis: «Băiete, asta va fi o zi grozavă, aşa că ai face bine s-o trăieşti din plin pentru că mîine s-ar putea să nu mai fii»“.

JIM STARK,
Rebel fără cauză

Acea engleză ce îi ororizează pe englezi.

Mai tîrziu, aveam să văd cu uimire cum unii dintre colegii mei de generaţie, la doar cîţiva ani după ce absolvisem, îmi vorbeau de „cît de nesimţiţi sînt studenţii ăştia“; cum cel cu arhivarea coşului de gunoi devenea un soi de zbir; cum deja foşti studenţi se converteau în hipsteri şi căutau să fie fantastic de populari şi să se confunde cu studenţii lor; cum sociologia se mai relaxa şi pe la noi, în stil vestic; cum cei ce făceau pe popularii erau taxaţi de foştii lor studenţi, după ce absolviseră, ca fiind nu tocmai pricepuţi ca lectori; cum cei ce erau populari în mod natural erau apreciaţi (deh, timpul face mereu dreptate); cum cei ce îmi scriau cîndva mesaje tip mIRC, abundînd în k, vb, cv, dc şi alte prescurtări ce mă scoteau şi mă scot din minţi, deveneau adulţi respectabili ce îmi vorbeau de downshifting, un soi de banii-nu-contează-dar-e-ceva-să-i-ai de pe vremurile alea dinaintea vremurilor pe cînd eram eu tînăr; şi cum propria mea fiică mînuieşte computerul, tableta, smart-phone-ul şi smart-TV-ul, într-un mod la care, pe cînd arhivam coşul de gunoi în cămin, nici nu visam că e posibil; şi cum a fi cool e din nou la modă, şi a fi într-un club e altceva decît a merge la acel loc ce a înlocuit, la un moment dat, discoteca ce înlocuise cheful ce înlocuise bairamul. Şi dacă odinioară Vama Veche şi 2 Mai erau alternative unice, acum te sui imediat în avion sau o tai pînă la Balcic.

Şi da, totul se schimbă. V-am zis că sînt sociolog al schimbării sociale, nu? Şi că fac des teleworking? Şi nu sînt tocmai străin de telecommuting? Şi abia aştept să am un driverless car şi Amazon să-mi livreze produsele la fel de repede în Bucureşti ca în Köln (adică într-o zi), ba chiar mai repede dacă trece la implementarea sistemului de drone pe care l-a testat, aşa cum au făcut-o şi poşta germană şi cea canadiană?

Şi încă mă enervează limbajul mIRC. Şi nevoia de a fi neapărat cool, pe care o identific cu ţîfnele adolescentine, cu lucrurile de care Hannah Montana face oarecum mişto (am zis că am o fiică ce se defineşte ca „aproape teenager“, nu?), dar mai ales cu acel consum ostentativ despre care Thorstein Veblen spunea, pe la 1890, că este tipic în societăţi tradiţionale. Veblen se referea la America. Tradiţionalismul este un soi de adolescenţă a civilizaţiei umane, aşa cum o cunoaştem noi azi, nu-i aşa?

Dar noi sîntem într-o eră în care lucrurile se schimbă repede, gadgeturile apar şi dispar, tehnologia se înnoieşte radical peste noapte, moravurile se mişcă mai iute ca în trecut. O epocă în care acceptăm diversitatea, sîntem toleranţi cu cei ce sînt altfel, şi mai ales nu mai există un standard unic de viaţă. Oamenii nu se mai nasc, cresc repede, să căsătoresc, fac copii, merg la serviciu, ies la pensie, cresc nepoţi şi mor. Nu, acum experimentează viaţa în mai multe chipuri înainte de căsătorie, divorţează fără să înţeleagă de ce o fac, copiii cresc mai liberi şi nu mai sînt cu nemiluita, plăcerile mai mici sau mai mari vin pe primul loc, ne dorim altceva decît o viaţă monotonă, ne dorim să cunoaştem, iubim frumosul şi începem să atingem acel frumos pe care fiecare din noi îl defineşte ca frumos. Devine din ce în ce mai greu să fii cool, tare, şmecher, mişto, aşa cum a fi nasol sau naşpa nu mai e chiar atît de la îndemînă, atunci cînd diversitatea face ca de la naşpa la cool să fie doar o diferenţă de gust.

Însă ca totul „să facă“ mai bine sens, o să vă spun că aşa e, după ani în care am tot lucrat în engleză, am uneori tendinţa să vorbesc uneori *globish*. Cum, nu ştiţi ce e globish? E ceea ce cîndva la noi se chema romgleză, doar că un pic pe dos. *The Economist* a avut recent un articol pe tema asta, l-am distribuit eu pe Facebook (nu, nu sînt chiar atît de bătrîn, am pînă şi cont de Facebook!). E acea engleză ce îi ororizează pe englezi, acea engleză pe care noi, cei nevorbitori nativi de engleză, am impus-o tacit ca standard european, şi în care putem inventa adesea adăugînd cuvinte franţuzeşti sau schimbînd niţel sensul original englezesc, să ne sune nouă mai bine. Ceea ce e mai cool decît a avea gîtlegău şi justifică pe undeva chinuirea romglezei.

La urma urmei, să nu uităm că aşa se inventează şi evoluează limbile, iar eu am scris textul acesta în a mea dacă combinată cu romană şi împănată cu turcă, greacă, slavă, italienisme şi franţuzisme. Şi da, de aceea primul paragraf e scris în altă limbă decît restul, ca să vă spună că lumea se schimbă în jurul nostru, dar asta nu înseamnă nimic altceva decît ceea ce s-a petrecut şi se va petrece mereu. Super cool! (citit „zuper cul“), cum ar zice colegii nemţi ai fiicei mele atunci cînd nu zic *geil*, care în românește se cheamă *horny*.

***Bogdan Voicu** este sociolog.*

Emil IONESCU

Limbă națională și spirit public

În spațiul public al ultimilor 25 de ani este exprimată frecvent îngrijorarea privitoare la starea și soarta limbii române. Cei preocupați de această problemă sînt mai ales intelectuali umaniști și, uneori, chiar lingviști. Ei atrag atenția că limba română este amenințată în ființa ei și că, în consecință, viitorul ei nu poate fi decît sumbru.

Aceste îngrijorări definesc în fond o manifestare a sentimentului patriotic, așa cum acest sentiment este înțeles de foarte mulți dintre noi. Însă tocmai faptul că această îngrijorare a căpătat aspectul unei atitudini publice dominante îndeamnă la o discuție mai detaliată. Este ceea ce îmi propun să fac în rîndurile care urmează.

Pentru a fi complet clar, trebuie să precizez că îngrijorarea descrisă mai sus mi se pare greșit orientată. Ea provine de fapt dintr-o confuzie făcută între limbă națională și spirit public. Voi argumenta, de aceea, că nu limba națională trebuie să fie obiectul îngrijorărilor, ci spiritul public ce se manifestă prin limba națională. Prin spirit public am să înțeleg aici ceva foarte simplificat, deși termenul are deja (și merită să aibă și în continuare) o analiză sociologică serioasă. Consider, așadar, că spiritul public (în partea care ne interesează aici) este totalitatea manifestărilor comunicaționale din sfera nonprivată. Aceste manifestări răspund unor nevoi de comunicare și se realizează conform anumitor norme convenționale.

Ce provoacă, prin urmare, neliniștea legată de starea actuală și de soarta limbii române? Din cîte am putut să-mi dau seama, sînt trei motive principale în acest sens: numărul mare de cuvinte străine (mai ales anglicisme) prezente în limba de azi, numărul mare de greșeli de exprimare și dominația accentuată a exprimării vulgare și (chiar) obscene. Voi argumenta că nici unul dintre aceste fenomene nu are consecințe devastatoare asupra ființei sau destinului limbii, dar că, în schimb, ele marchează spiritul public al României contemporane.

Indiscutabil, în exprimarea de azi se folosesc multe cuvinte noi (de origine engleză, în primul rînd). Cuvintele noi nu au afectat însă niciodată, prin ele însele, esența unei limbi. Limbile vii preiau cuvinte străine printr-un proces natural. Numai o limbă moartă rămîne neafectată de acest proces. Din acest punct de vedere foarte general, nu avem așadar nici un motiv de îngrijorare.

Desigur însă – mi se va replica – nu acesta este fenomenul care provoacă neliniște; neliniștitoare sînt proporția și viteza cu care vocabularul limbii române actuale se încarcă de anglicisme. Mai ales unele dintre ele nu par a fi de vreo utilitate, căci exprimă noțiuni exprimate de cuvinte deja existente în română; de ce, de exemplu, să zici *target* sau *a targ(h)eta*, cînd ai deja *țintă* și *a ținti;* de ce să spui *a se focusa* dacă tot îl ai pe *a se concentra?* E clar – spune raționamentul implicit al celor îngrijorați – că procedînd astfel contribuim la pierderea identității limbii române, care din română va ajunge curînd... „romgleză".

Nu. Nu e clar deloc că acest pericol există. Iar argumentele contra sînt importante. Voi selecta din aceste argumente (sînt cel puțin trei) unul singur care mi se pare foarte convingător. El vine din morfologie. Neliniștea că prin împrumuturi masive (acum, din engleză) se modifică identitatea limbii române nu ține seama de următorul fapt fundamental: atunci cînd un cuvînt pătrunde în limbă, anumite rețele de forțe se pun în mișcare. Rețelele acestea au rolul de a asimila cuvîntul nou venit. Ele sînt rețele de flexiune, așadar morfologice. Datorită acțiunii lor, cuvîntul nou adoptat dobîndește o nouă identitate. Iată, de exemplu, verbul „a scana" care provine din *to scan*. Nu e o banalitate să spunem că în română acest verb nu mai are în comun cu originalul din engleză decît rădăcina. „A scana" a căpătat identitate lingvistică românească datorită conjugării sale: el s-a încadrat în conjugarea întîi, forma slabă („scanez", „scanezi" etc). Un alt exemplu: *to share* (a împărți cu cineva ceva, a avea în comun ceva), adoptat în jargonul de comunicare electronică (mai ales de către tineri), a dobîndit și el o nouă identitate în română. Prin activarea rețelelor de flexiune de care am vorbit, *share* a devenit „a șerui" (forma scrisă e probabil mai puțin folosită decît cea rostită). Sentimentele estetice ale unor vorbitori pot fi, desigur, ofensate de asemenea apariții. Dar nu aici e problema. Aspectul relevant pentru identitatea limbii este că acest verb este asimilat acum, prin conjugarea sa, morfologiei unor verbe foarte vechi („a birui", de pildă), iar prin forma slabă a conjugării a patra este asimilat altor verbe la fel de vechi („a stărui"). Întrebare: se gîndește cineva să conteste că „a birui" (din maghiară) și „a stărui" (din bulgară) sînt verbe românești?!

Dacă limba română nu este afectată în ființa ei de numărul mare al anglicismelor, spiritul public, totuși, este afectat în mod sigur. Și este afectat pînă la punctul în care anglomania lingvistică devine una din trăsăturile lui definitorii. Într-adevăr, trăim azi o perioadă de intensă și frapantă anglomanie. Nu voi cîntări aici cît din această atitudine este motivată și cît e doar modă. Mă limitez doar la a observa că spiritul public e pretutindeni și mereu supus modelor. Iar reacțiile la mode sînt diverse. Îngrijorările sînt una dintre aceste reacții posibile.

Să examinăm acum potențialul de neliniște al observației că limba vorbită astăzi în sfera publică e plină de greșeli. Constatăm cu această ocazie că îngrijorarea se manifestă sub o formă nouă: o limbă vorbită cu greșeli devine cu timpul o limbă „stricată". Prin urmare, româna e pîndită de încă un pericol: deteriorarea ei sub raportul corectitudinii.

Cine își face asemenea griji nu spune de regulă *cum* e totuși cu putință ca româna să se transforme cu încetul într-o limbă agramată. Am auzit însă cîndva argumentarea unui respectabil literat în această chestiune. Dacă greșelile se perpetuează prin mass-media – spunea persoana în cauză –, ele se vor instala în limbă, deoarece vorbirea din mass-media poate fi ușor invocată drept model. Nu neg că s-ar putea întîmpla uneori și așa. Dar aceasta este departe de a fi o regulă. Dimpotrivă chiar, există emisiuni consacrate cultivării limbii care pornesc tocmai de la greșelile făcute în audio-vizual. Iar acesta nu e singurul contraargument. Înșelați de greșeli pot fi doar aceia care au o precară instrucție de română literară. Au dispărut însă cu totul oamenii instruiți și cu simțul limbii literare din țara asta? Au încetat instituțiile normative ale limbii să funcționeze? Nu s-a întîmplat niciodată, după cunoștința mea, ca limba literară a unei națiuni să fie distrusă de agramați și agramatisme. De ce am crede atunci că tocmai cu limba română se va întîmpla acest lucru?

Din nou însă, dacă este adevărat că agramatismul nu joacă un rol esențial pentru soarta unei limbi, nu este mai puțin adevărat că el este un fenomen social. Este el definitoriu pentru spiritul public al României postcomuniste? Greu de spus, dar e cert că el reprezintă o tendință vizibilă. Și iată ce mi se pare rău, din acest punct de vedere: începe să dispară *jena* de a fi agramat și în cele din urmă și *conștiința* însăși a agramatismului. Aceasta mi se pare a fi o trăsătură caracteristică a spiritului public de azi. Și adaug faptul că e vorba de o trăsătură nocivă, pentru că ea mărturisește pierderea unei valori de civilitate: exprimarea corectă. Evident, nu limba română e responsabilă pentru această situație, ci nonșalanța cu care ne debarasăm de o valoare.

© D. Sane

„În Antichitate pisicile erau considerate zeități și se pare că nici pînă azi ele n-au uitat acest lucru."

TERRY PRATCHETT

„Uneori sticla strălucește mai puternic decît diamantele pentru că are mai multe de demonstrat."

TERRY PRATCHETT

„Văzut în străinătate, la cîte un restaurant cu meniu table d'hote, *oamenii gîndeau despre el un singur lucru «Cît de perfecți îi produce Anglia»."*

HENRY JAMES

În aceeași lumină trebuie înțeles și ultimul motiv de îngrijorare, vulgaritatea de limbaj, dominantă în audio-vizual. Sînt de acord cu cei care acuză această tendință, dar nu pot fi de acord că vulgaritatea este un pericol *pentru limba română*. Ea este un pericol *pentru buna-cuviință*, adică pentru o altă valoare a spiritului public. Fiecare limbă națională are de fapt variantele ei vulgare. Împotriva acestora nu se poate lupta, și ar fi și fără sens să o faci. Un alt lucru este rău: ca aceste variante vulgare să pătrundă în mass-media și să devină norma discursului *acolo*. La noi, cu puține excepții tocmai acest lucru se întîmplă. Politicieni, ziariști, vedete din lumea spectacolelor, sportivi, oameni de afaceri au contribuit, prin lipsa lor de educație (nu doar lingvistică), la eliminarea bunei-cuviințe din comunicare. În cele mai multe cazuri, oamenii de bun-simț nu mai au ce să caute în audio-vizual. Și nici nu sînt chemați acolo. În această privință, nu am cum să nu observ că realizatorii de emisiuni aplică, în numele audienței, o contraselecție sistematică, invitînd în platouri rebuturi ale civilizației. Dar dacă mă veți întreba acum ce legătură are acest fenomen cu starea limbii române, voi răspunde: nici una. Cine își imaginează așadar că prin accesul în audio-vizual al „discursului de cartier" limba română are de suferit face o (altă) confuzie între limbă și spirit public. Căci nu e adevărat că aceia care sînt în mod natural vulgari în exprimare compromit limba română. Se compromit pe ei înșiși și compromit postul la care vorbesc, inducînd totodată un anumit specific în spiritul public.

Un cuvînt de încheiere, acum, la tot ceea ce am argumentat aici. Probabil că ar fi mai eficient să ne convertim îngrijorările legate de ființa și destinul limbii române în îngrijorări legate de manifestările spiritului public subîntinse de limba națională. Eficiența o înțeleg în sensul următor. Dacă sîntem preocupați de limba națională, nu rămînem decît cu un sentiment neputincios de revoltă față de ceea ce se întîmplă, deoarece limba nu o putem apăra așa cum am vrea noi. Dacă însă sîntem conștienți că revolta și îngrijorarea sînt cauzate de manifestări ale spiritului public (romgleza, agramatismul, obscenitatea), aceasta ne-ar putea mobiliza să acționăm civic. Căci aceste manifestări sînt susținute de entități concrete (indivizi, grupuri, instituții), asupra cărora putem să exercităm presiune. Ce-i drept, și în licărirea aceasta de speranță există un motiv de scepticism: mobilizarea civică e ea însăși o valoare a spiritului public. E ea și o valoare a spiritului public al României contemporane?

Emil Ionescu *este profesor de lingvistică generală la Facultatea de Litere a Universității București. Cel mai recent volum publicat:* Limba română. Perspective actuale *(Polirom, 2013).*

Ioana BOT

Liste la subiect

Listele sînt cool
(înţelepciune urbană)

E cool să fii solidar cu o cauză colectivă şi neapărat antisistem; nu e cool să fii solidar cu un coleg de serviciu, chiar dacă prin asta ai apăra una din cele zece porunci. Biblia nu e cool.

E cool să îţi faci cruce cînd trece autobuzul (cu tine în el) pe lîngă o biserică, nu e cool să cedezi locul (din acelaşi autobuz) unui călător mai „nevoit“ decît tine.

E cool să ai un aer profesionist cînd scrii o lucrare de specialitate, nu e cool să îţi citezi sursele. Notele de subsol, ghilimelele şi alte modalităţi de referenţiere a surselor de informare şi inspirare – nu, ele nu sînt cool.

E cool să scrii mult, nu e cool să scrii bine.

E cool să faci glumiţe şi aluzii *à double entendre* într-un discurs, nu e cool să polemizezi cu un adversar, conform regulilor unei polemici.

E cool să îţi imaginezi cum stau lucrurile, nu e cool să fii bine informat cînd îţi dai cu părerea.

E cool să fii ecologist, vocal şi supărat pe lumea asta, nu e cool să colectezi deşeurile diferenţiat.

E cool să ai femeie la curăţenie, nu e cool să fii de dreapta.

Stînga e cool, la fel şi feminismul, şi postfeminismul, şi discriminarea pozitivă a persoanelor cu handicap – cu condiţia să îţi calce altcineva cămăşile.

Cămăşile călcate brici sînt cool. Şi blugii deşiraţi la limita atîrnării.

E cool să îi scrii profului/profei e-mail-uri care încep, amical-informal, cu *„Hello“*, „Bună“, *„Hi there“*, nu e cool să îl/o saluţi pe culoarele universităţii, cînd vă întîlniţi.

E cool să fii informal, nu e cool să fii informat.

E cool să circuli cu bicicleta, nu e cool să fereşti pietonii cu care împarţi trotuarul.

E cool să porţi haine de firmă, nu e cool să laşi acest lucru să treacă neobservat.

E cool să ai un cîine luat de la adopţii; nu e cool să cureţi după el cînd îl scoţi la plimbare.

E cool să participi la Ziua Mondială a Iei; nu e cool să porţi zisa bluză *on a daily basis*.

E cool să citeşti, de pe tabletă (dacă se poate), în metrou; nu e cool să citeşti (niciodată, nicicum, nicăieri) bibliografia de examen.

E cool să umbli cu *Dilema veche* itindu-se din geantă, la universitate; nu e cool să o chiar citeşti.

E cool să dai uşa de perete cînd intri undeva; nu e cool să o ţii deschisă pentru a intra şi alţii.

E cool să ai un Apple; nu e cool să ştii prea multe despre Alan Turing.

E cool să fii vegetarian, vegan, raw vegan; nu e cool să nu afle toată lumea, la o petrecere, despre raţiunile şi opţiunile tale.

E cool să faci (o formă de) fitness; nu e cool să recunoşti că te doare spatele (sau alte componente ale scheletului ce ni s-a dat, fiecăruia).

E cool să ai o părere cînd ţi se cere (chiar şi cînd nu ţi se cere); nu e cool să recunoşti că nu te-ai pricepe la subiectul respectiv. Nepriceperea e *soo passée*...

E cool să fii religios, mai ales „într-un sens neomologat de religiile actuale“; nu e cool să te temi de Cel de sus cînd faci vreo nefăcută.

E cool să spui tot timpul ceva memorabil; nu e cool să nu spui niciodată ceea ce ai pe suflet.

Şi, poate, pentru o tuşă specific mioritică:

E cool să fii patriot; nu e cool să taci despre asta.

E cool să fii misogin (chiar şi dacă eşti femeie); nu e cool să fii discret.

E cool să declari că îţi place Mircea Badea; nu e cool să admiţi că ai televizor.

© D. Sane

E cool să fii şef; nu e cool să taci şi să îţi vezi de treabă.

E cool să fii elegant; nu e cool să treci neobservat.

E cool să dai lecţii despre „a fi cool“ celor din jur; nu e cool să te întrebi, fie şi numai o clipă, dacă ai dreptate.

E cool să dai lecţii, nu e cool să te întrebi.

E cool, nu e cool?

Veţi fi ghicit, nu sînt cool. Înainte de a reuşi să aflu ce înseamnă a fi cool, am aflat că nu mă califică. *Not in a thousand years,* mă grăbesc – cu spaima celei păţite – să adaug. Din construcţie, din educaţie, din cauza – poate – a planetei de pe care am aterizat, aici, într-o lume unde nu e cool ca studentul să înveţe pentru un examen, dar e cool să conteste nota primită şi competenţele profesorului. Veţi fi ghicit şi că sînt profesoară (chiar aşa: la a cîta poziţie din lista de mai sus aţi ghicit ce meserie am?): iată o meserie care nu e deloc cool în ultima vreme, chiar dacă apostolatul în serviciul unei cauze esenţiale pentru societate e una din cele mai cool îndeletniciri posibile. Dar mie îmi place să fiu profesoară – deşi nu e cool deloc să îţi placă slujba pe care o ai. E cool să te reprofilezi, să te multispecializezi interdisciplinar, să ai competenţe transdisciplinare, să umpli rubrica din CV despre *hobbies and stuff* cu pasiuni din cele mai epuizante şi dificil de susţinut financiar.

Ce e cool? Un fel de „fresh de idei de-a gata“. Imaginea mi-a fost dată auzind un grup de fetiţe elveţiene, care veneau de la şcoală şi îşi comentau isprăvile exclamînd, tot la a doua frază, admirativ: *„oohh, c'est frais!“*, *„waw, c'est super frais!“*, de nu ştiam, în primul moment, cu toată buna mea franceză, ce spun copilele atît de entuziast. Ştiu, nu e cool să ştii bine franceza, acum sînt cool engleza basic şi chineza (chiar dacă nu ştii neapărat cînd e mandarina o limbă, iar nu un fruct...). Pînă cînd m-am prins şi a fost ca o iluminare *„from a lesser god“*: ele traduceau, imparabil, omniprezentul cool prin corespondentul lui francez de dicţionar (vechi): *frais*. Proaspăt, răcoritor, rece. Doar atît. Marele cool, adevărată obsesie socială pentru mulţi, recăzuse la nivelul îngheţatei, al sucului de portocale proaspăt stors, al salatei servite rece. Ca atunci cînd traduci un clişeu în altă limbă şi enormul lui prestigiu se dezumflă, balon de săpun retoric dat de gol prin imposibila translaţiune. Un tip cool e, poate, interesant în ochii cui îl caută; un tip răcoritor aduce cu un cornet de îngheţată. De-acum într-o nouă versiune, ne anunţă o publicitate recentă la îngheţată: îngheţata cu marcă de *champagne*. Şampania, desigur, e cool.

***Ioana Bot** e profesor de literatură română la Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca. Ultima carte de autor datează, deja, de doi ani: nu e cool să o mai declare aici.*

Cum să fii cool (în 22 de paşi)

Pe Internet există o sumedenie de site-uri care îţi sar în ajutor cu sfaturi despre cum să înveţi să fii cool. Printre ele, wikihow.com te învaţă „atitudinea cool în 22 de paşi“. Astfel, dacă vrei, dar nu ştii cum să începi noua viaţă cool, nu ai decît să intri pe site şi să urmezi următorul program, în trei părţi: purtare, gîndire, înfăţişare.

1. Acţionează, nu doar te gîndi că ar trebui să acţionezi.

2. Nu fi neajutorat. Nu e bine nici să te dai mereu invincibil, dar nici să cerşeşti ajutorul celorlalţi. E bine, de exemplu, să ai prieteni, dar nu te da de ceasul morţii dacă trebuie să-ţi petreci singur seara de vineri.

3. Fii tu însuţi. A fi cool nu înseamnă să copiezi pe altcineva, ci să ai atîta încredere în tine, încît să-ţi impui adevărata personalitate.

4. Fii deschis. Dar confesează-te gradual: nu-ţi povesti întreaga viaţă primei persoane pe care o întîlneşti la o petrecere.

5. Fii prietenos, dar nu disperat să cultivi o prietenie.

6. Fii un bun interlocutor. Nu domina o conversaţie, ci ascultă ce au şi ceilalţi de spus: cu cît îi faci pe oameni să vorbească mai mult despre ei înşişi, cu atît le vei cîştiga simpatia.

7. Nu folosi prea multe expresii colocviale.

8. Încearcă să ai umor. Oamenii cool fac glume chiar în împrejurări tensionate. Fii autoironic. Cînd te iei prea în serios, nu mai eşti cool.

9. Cînd ţii un discurs, vorbeşte clar şi răspicat, fără pauze şi fără să te bîlbîi. Nu fi vehement, ci doar foarte bine documentat şi caută să ai argumente greu de combătut.

10. Păstrează-ţi calmul. Trăsătura unui om cool este calmul, prin excelenţă. Dacă eşti pus, totuşi, într-o situaţie în care îţi vine să urli sau să plîngi, trage aer în piept, inventează o scuză şi părăseşte încăperea.

11. Nu adopta un comportament ireverenţios sau negativ, doar ca să atragi atenţia. Chiar dacă ai impresia că, fumînd, bînd, drogîndu-te sau fiind agresiv cu ceilalţi, vei capta atenţia şi vei fi etichetat drept „cool“, nu o face: vei atrage doar o atenţie negativă. Nu crede că, dacă eşti remarcat, automat ai un capital de popularitate.

13. Aminteşte-ţi tot timpul că eşti egalul semenilor tăi şi trebuie să ţi se arate respect. De la vînzător la preşedintele Statelor Unite. Dacă cineva este bădăran cu tine, ignoră-l sau caută să-i plăteşti poliţele discret, în timpul conversaţiei.

14. Acceptă faptul că unii oameni nu sînt pe aceeaşi lungime de undă cu tine. Dacă ţi se întîmplă să nu se rîdă la glumele tale, zîmbeşte politicos, depărtează-te şi gîndeşte-te că te vei amuza copios cu prietenii tăi cînd le vei povesti întîmplarea.

15. Ai încredere în prietenii tăi şi cultivă prieteniile care îţi aduc o stare de bine.

16. Nu te teme să fii „altfel“. Unii dintre cei mai cool oameni sînt cei care înoată contra curentului şi care reuşesc să facă schimbări esenţiale.

17. Fii conştient de propria persoană. Atît în felul cum arăţi (ai grijă să nu-ţi rămînă mîncare printre dinţi, după masă, să nu ai respiraţie urît mirositoare sau să ţi se lipească ceva de pantof), cît şi în felul în care te comporţi (zîmbeşte, stai drept, fii atent şi politicos cu ceilalţi). Mare atenţie la ce mesaje poţi transmite prin limbajul corpului!

18. Relaxează-te! Dacă îţi spui mereu că nu te pricepi să socializezi, nu faci decît să-ţi creezi anxietăţi şi, în loc să fii atent la capacităţile de a socializa, te concentrezi doar pe angoase.

19. Fă sport: sînt mai apreciaţi oamenii care dovedesc că au grijă de ei şi de corpul lor, făcînd sport.

20. Spală-te pe dinţi, dă-ţi discret cu parfum... într-un cuvînt, ai grijă de igiena ta.

21. Învaţă limbajul corpului: dacă vrei să fii cool, atunci corpul tău trebuie să emane încredere în sine. Priveşte-ţi interlocutorul în ochi, zîmbeşte moderat, chiar dacă nu ai de ce, nu-ţi frînge mîinile şi nu privi în jos.

22. Găseşte-ţi stilul propriu: cît timp ai o personalitate irezistibilă, nici nu mai contează cu ce te îmbraci. Nu trebuie să fii sclavul modei ca să fii cool, ci să faci din modă accesoriu la personalitatea ta. (**S.G.**)

Florin BICAN

Coolvin&Hobbes: poetici coolturale

Între cool şi nesimţire,
Linia-i tot mai subţire...
(dintr-un poem care nu s-a scris încă)

În nemuritoarele cuvinte ale lui Calvin (Bill Watterson, *Calvin and Hobbes),* atunci cînd se fac mari, oamenii nu mai au habar ce e cool. Pertinenta observaţie este concluzia unei discuţii în care Calvin îşi imploră mama să-i comande lentile de contact. Nedumerită, aceasta încearcă să-şi lămurească fiul că ochii lui sînt perfect funcţionali şi, în consecinţă, nu necesită adjuvantul cu pricina. Din acest punct, argumentaţia lui Calvin urmează un traseu paralel cu cel al mamei, dar impecabil sub aspectul coerenţei. Motivul pentru care Calvin solicită lentile de contact este nu ca să vadă mai bine, ci ca să-şi schimbe culoarea ochilor. Mama, suspectîndu-l de vanitate, parează cu o replică ce-i laudă frumuseţea ochilor în stare naturală – argument cu totul irelevant pentru băiat, care îşi urmează neabătut traiectul logic personal şi evocă, plin de entuziasm, avantajul de a putea avea un ochi de culoare roşie şi unul vărgat ca o insectă. Refuzul mamei lipseşte din secvenţă, dar este, probabil, vehement şi declanşează concluzia la care mă refeream în deschiderea acestui text.

În benzile desenate cu Calvin şi Hobbes, fenomenul *cool* revine frecvent. Pentru el pledează neobosit Calvin, confruntîndu-se fără excepţie cu opacitatea adulţilor, dar şi cu imposibilitatea de a face termenul inteligibil cool să porţi lentile de contact colorate neverosimil, atîta vreme cît o faci ca să dinamitezi normele în vigoare. Este cool să porţi ochelari negri, atîta vreme cît eşti pregătit să-ţi asumi întunericul dindărătul lor şi nemişcarea pe care acesta ţi-o impune. În nici unul din cazuri miza nu e – şi nu trebuie să fie – o transformare superficială şi de complezenţă. Este o mare diferenţă între *a fi* cool şi *a te da* cool.

A fi cool presupune imersiunea totală în logica paradoxului. Fiecare bandă desenată în care Calvin propovăduieşte o opţiune cool este, de fapt, un koan. Cu altă ocazie, Hobbes îl găseşte pe Calvin tolănit la rădăcina unui copac (fără ochelari negri). Cînd îl întreabă ce face acolo, prietenul său îi răspunde că tocmai exercită atitudinea de a fi cool. În engleză se foloseşte în mod paradoxal prezentul continuu, *(I'm) being cool,* tocmai pentru a sublinia transcendenţa acestei stări prin transplantarea ei epifanică pe coordonatele realităţii imediate. Hobbes crede că a descoperit o breşă, o notă falsă, în atitudinea lui Calvin, că, la momentul respectiv, Calvin *se dă* cool, în loc *să fie* cool. Şi, prin breşa imaginată, lansează imediat o provocare, încercînd să sădească o sămînţă de îndoială în suficienţa prietenului său: „Pare mai degrabă că te plictiseşti", îi spune el. Iar Calvin, ca un adevărat maestru zen, demonstrează că se situase cu un pas înaintea lui Hobbes şi răspunde netulburat de acolo: „Lumea te plictiseşte cînd eşti cool." Din spatele acestei replici, Bill Watterson, autorul benzii desenate, semnalează şi comentează în mod genial (şi nu lipsit de ironie) *blazarea* asociată îndeobşte cu estetica fenomenului *cool*. Răspunsul lui Calvin este din nou de natură să-l deruteze pe Hobbes, care încearcă să se adapteze din mers şi, previzibil, comite o nouă gafă – revine cu un sombrero pe cap şi cu replica: „Uite, mi-am adus un sombrero! Acum putem fi *cool* amîndoi!" Pentru o clipă, Calvin încetează (uită?) să mai fie cool, se smulge din gravitaţia blazării sale transcendentale şi se răsteşte foarte *uncool* la Hobbes, acuzîndu-l că a înnebunit şi emiţînd imprudent postulatul conform căruia „oamenii *cool* nu poartă sombrero". Ba chiar supralicitează perdant, adăugînd că *nimeni* nu poartă sombrero, ceea ce contrazice evidenţa şi pune sub semnul întrebării credibilitatea maestrului cool. Hobbes îşi însuşeşte însă critica şi se retrage cîrtind că, dacă n-ai voie să porţi sombrero, nu mai are nici un farmec să fii cool. Dar revine imediat, cu pentru bunul său prieten Hobbes. Acesta ar fi dispus să fie cool alături de Calvin, însă pare să rateze sistematic esenţa atitudinii cool, fie asumîndu-şi-o superficial, fie dîndu-i curs în mod neadecvat. A fi cool este un proces cumulativ şi dinamic. De aceea, Calvin decide că el şi Hobbes trebuie să devină mai cool decît sînt. Hobbes este surprins să afle că nu sînt destul de cool, dar Calvin susţine că nu sînt atît de cool pe cît *ar putea* să fie. Şi vine imediat cu soluţia – ochelari negri. Amîndoi îşi pun ochelarii, dar, în timp ce Calvin se aşază nonşalant pe iarbă, Hobbes încearcă să-şi continue rutina cotidiană, nereuşind decît să se izbească orbeşte de toate cele. Cînd, contrariat, îl întreabă pe Calvin dacă e cool să te poticneşti la fiecare pas, acesta îl lămureşte superior că, atunci cînd eşti cool, nu te deplasezi – numa' şezi...

Vedem de aici că a fi cool este o opţiune cu consecinţe drastice, care anulează toate opţiunile anterioare şi consecinţele lor şi care trebuie asumată plenar şi consecvent. Este un nou accesoriu pe care el îl consideră cool – pantalonaşi de Mickey Mouse – de care mai şi este foarte mîndru, comiţînd astfel o dublă încălcare a eticheţei cool. Aura cool a lui Calvin explodează acum cu totul. Continuînd să se răstească la Hobbes, îi spune că, departe de a arăta cool, arată ca un idiot. Cu acelaşi calificativ este întîmpinată şi tentativa tigrişorului de a-şi încadra ţinuta în curentul *new wave*. Pe lîngă pierderea serenităţii cool, Calvin se face vinovat şi de păcatul intoleranţei.

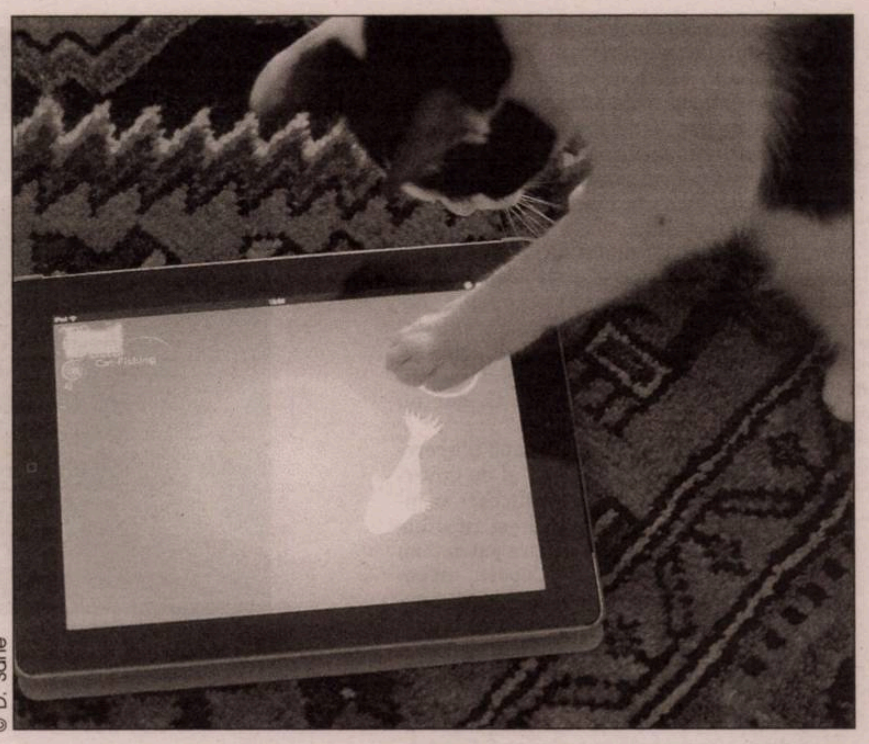
© D. Sane

Cel mai cool
e să fii uncool.

„Oamenii cool
nu poartă sombrero."

BILL WATTERSON,
Calvin and Hobbes

Dacă cei doi ar fi fost să dea testul pentru intrarea în mănăstirea cool din cartea lui Terry Pratchett, *Lords and Ladies,* rezultatele i-ar fi provocat lui Calvin o nouă criză de furie. El ar fi fost respins, pe cînd Hobbes ar fi fost admis pe loc. Testul pentru novici al călugărilor de la selecta Mănăstire *Cool* este următorul: novicele este dus într-o încăpere plină cu tot soiul de haine şi întrebat care-i cea mai cool combinaţie vestimentară *(Yo, my son, which of these is the most stylish thing to wear?).* Răspunsul corect trebuie să fie: *Hey, whatever I select.*

Pentru că ştie ce-nseamnă să fii cool, Calvin nu este, de fapt, cool, pe cînd Hobbes, care nu ştie că ştie, este... Derivă de aici că cel mai *cool* e să fii *uncool*.

***Florin Bican** este scriitor şi traducător.*

Ce era odinioară cool

De foarte multe ori, cînd vine vorba despre modă, personalităţi sau obiceiuri elegante, trecutul nu poate fi evitat. Cînd căutăm repere, ne referim mai ales la modelele impuse şi patentate de vreme. Pe site-ul distractify.com (un site pe care veţi găsi multe asemenea topuri), am descoperit un clasament al reperelor şi modelelor de altădată, care „ne reamintesc ce înseamnă, de fapt, să fii cool".

Dintre personalităţi, cei menţionaţi în acest clasament sînt Paul Newman, Marlon Brando (proba pe care a dat-o acesta pentru *Rebel fără cauză,* în 1955), Audrey Hepburn, Sigourney Weaver (pozînd într-un costum bărbătesc), Harrison Ford – în tinereţe, Clint Eastwood – tînăr, Sean Connery – în tinereţe, Paul McCartney, Jimi Hendrix, Mick Jagger, Michael Cain – tot în tinereţe. Sophia Loren – tot timpul.

Dar nu doar personalităţile intră în acest top: linia superbă a gîtului femeilor, expusă şi cultivată de moda anilor '50, sau obiceiurile legate de prima întîlnire, pe care adolescenţii acelor ani le practicau, copiii care dansau rock'n roll – toate sînt atitudini şi imagini cool ale trecutului.

Şi, deşi topul este încununat de „chintesenţa" atitudinii cool, Cary Grant, personal prefer o fotografie avînd-o în prim plan pe Caroline Kennedy, iar în plan secund pe tatăl acesteia – cel mai puternic om al lumii acelor vremuri, cărînd păpuşa fiicei sale. **(S.G.)**

Din istoria unei benzi desenate

Calvin şi Hobbes este o bandă desenată, creată de ilustratorul american Bill Watterson în 1985. Povestea îi are în centru pe Calvin, un copil precoce, neastîmpărat şi aventuros, şi pe animalul său de pluş, sardonicul tigrul Hobbes. Numele celor doi vin de la John Calvin (un teolog francez din perioada Reformei Franceze din secolul al XVI-lea) şi Thomas Hobbes (reprezentant al filozofiei politice din Anglia secolului al XVII-lea). Acţiunea are loc în Statele Unite, în vremurile actuale, într-o zonă urbană nespecificată, şi vizează atît călătoriile imaginare pe care Calvin le face împreună cu tigrul său de pluş, Hobbes, cît şi prietenia dintre cei doi, analizînd totodată şi relaţiile din lumea reală pe care Calvin le are cu familia şi cu colegii săi de clasă.

Natura duală a lui Hobbes este unul dintre laitmotivele acestei benzi desenate. Deşi pentru restul personajelor nu este decît o jucărie de pluş, pentru Calvin, Hobbes este un tigru real şi antropomorf. Povestea benzii desenate nu menţionează nume de personaje politice, dar explorează domenii precum mediul, educaţia de stat, dilemele morale şi punctele slabe ale sondajelor de opinie.

Seria *Calvin şi Hobbes* a atins culmea succesului, fiind difuzată în peste 2400 de ziare din lumea întreagă; chiar şi după încheiere, în 2010, de exemplu, a fost reluată şi redifuzată în mai bine de 50 de ţări.

Pînă în prezent, în toată lumea, au fost vîndute mai mult de 45 de milioane de copii ale celor 18 cărţi de benzi desenate *Calvin şi Hobbes*. **(wikipedia.org)**

Tudor Călin ZAROJANU

Tineretul din ziua de ieri

S-o spunem clar şi răspicat de la bun început: pentru tineretul din ziua de azi e „cool“ (adică mişto, adică marfă, adică epic) să nu ai nici un Dumnezeu. La propriu şi la figurat. Tinerii şi adolescenţii sînt superficiali, obraznici, trec prin şcoală ca gîsca prin apă, singurul lor model este Gigi Becali (mă rog, fără cea mai recentă perioadă a vieţii lui...) şi singurul lor scop e să cîştige bani, bani, bani, cît mai mulţi bani, cu care să-şi alimenteze puţinele şi frivolele plăceri: cît mai multe şi mai de ultimul răcnet „device“-uri, *idem* ţoale şi accesorii, zăcutul prin baruri şi cafenele, vacanţe-n insule exotice, eventual lanţ în nas şi inel unde cu gîndul nu gîndeşti (mă rog, gîndeşti, dar nu spui).

„Astăzi, în epoca rolelor, a mp3 playerelor, a stick-urilor ce pot fi date şi de guvernanţi, a MTV-ului, a Internetului care se întinde ca o junglă peste minţile şi reperele noastre, a vorbi în general despre patriotism şi în special despre Corneliu Coposu, un politician fie el şi *ziditor*, pare din start o curată pierdere de vreme. În tot cazul, o treabă ce cu greu poate fi dusă la îndeplinire de o elevă căutată cu insistenţă pe Messenger de colegi, ca să iasă în oraş. (...) Concursul ăsta a fost o ocazie să citesc şi să înţeleg nişte lucruri despre care poate anterior aş fi fost tentată să zic că nu mă prea interesează. Sînt lucruri despre care nu prea ni se vorbeşte, comunismul şi tot ce s-a întîmplat în România în anii lui sînt fie expediate de părinţi în termeni nu întotdeauna denigratori, fie expuse cam sec în manualele de istorie asupra cărora, din motive de role şi MTV, nu ne aplecăm foarte des. M-am aplecat, iată, asupra unui site care a venit cu ideea unei competiţii (şi asta mi-a plăcut) sperînd la începutul căutării ca eu să fiu una dintre cîştigătoare şi simţind la sfîrşitul ei că de fapt deja am devenit.“

Aşa a zis Adriana Amalia Pîrcălabu. Nu ştiţi cine e Adriana Amalia Pîrcălabu? Păcat. Este una dintre participantele la prima ediţie a concursului de eseuri despre Senior, organizat în urmă cu şase ani de către Fundaţia „Corneliu Coposu“: între timp au mai fost două ediţii. Iar Adriana trebuie să fie studentă, poate chiar absolventă de facultate. Oare cum s-o fi integrat în lumea asta în care trăim şi pe care o vedem seară de seară la televizor?

Bine, sigur, Adriana este o excepţie.

Atîta doar că, numai la prima ediţie a concursului, am avut parte de 115 excepţii. Din Aiud, Alexandria, Arad, Baia Mare, Bicaz, Bucureşti, Bughea de Jos, Buzău, Cîmpulung Argeş, Caracal, Constanţa, Corabia, Costeşti, Drobeta Turnu Severin, Făget, Focşani, Frătăuţii Vechi, Galaţi, Gîrbova de Sus, Geoagiu, Giurgiu, Haţeg, Iaşi, Lugoj, Marginea, Nehoiu, Orăştie, Petrila, Piatra Neamţ, Pieleşti, Piteşti, Rădăuţi, Rîmnicu Sărat, Roman, Gura-Canalului, Oreavu, Ticoş-Floarea, Săcele, Sibiu, Simeria, Siret, Timişoara, Turda, Vaslui, Vladimirescu, Zalău.

La un concurs organizat de o fundaţie micuţă, cu resurse mai mult decît modeste. Nici nu vreau să mă gîndesc cum o să fie cînd aşa ceva o să organizeze Ministerul Educaţiei, Ministerul Culturii, ICR sau, de ce nu?, Academia Română! Hai, că timp ar mai fi, mai e aproape jumătate de an din Centenarul Coposu!

Pînă atunci, iată cîteva alte gînduri ale unor tineri din ziua de azi.

„Nu cred că l-au durut anii de închisoare, şi nici cei de izolare totală, cum l-a durut acea indiferenţă manifestată de părinţii noştri în zilele de după 1989 (...) Astăzi, multe din cîştigurile democraţiei le datorăm generaţiei lui Corneliu Coposu. Personal, mulţumesc, Domnule Coposu, că în locul «viitorului sigur» pe care mi l-ar fi construit partidul, pot avea un viitor pe care să mi-l aleg eu; în locul unei tinere uteciste, viitoare comunistă, prefer să fiu o tînără într-o lume încă nesigură, dar liberă, o lume în care să mă exprim liber, să port blugi, şi nu uniforma bleumarin, să fiu o individualitate într-o diversitate, şi nu o «tovarăşă». Societatea românească este încă sub sechestrul regimului apus; încă urmările sînt destul de vizibile, iar oameni precum Corneliu Coposu nu mai sînt pentru a ne trezi conştiinţele. Încă tenebroasele umbre ale trecutului ameninţă prezentul.“ (Viorela Proca)

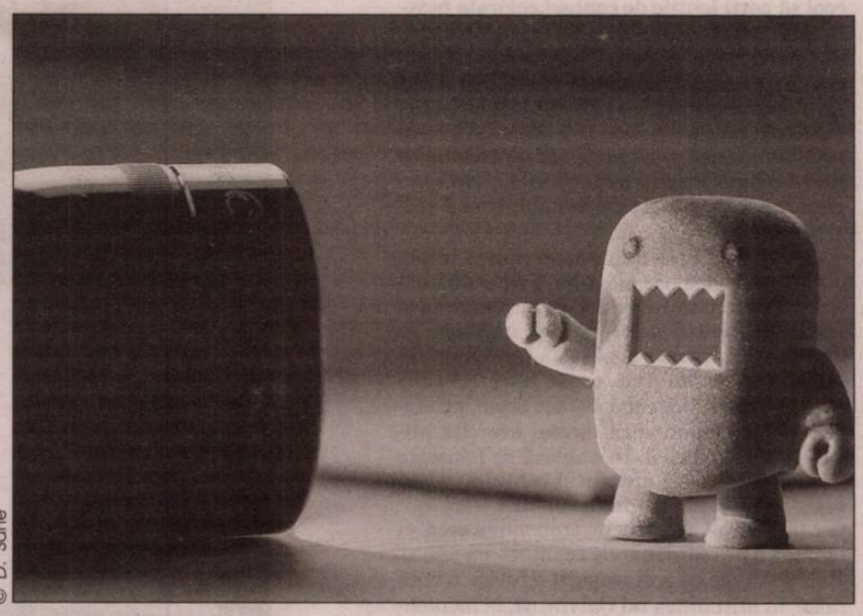
© D. Sane

„Tînăra generaţie, căreia îi aparţin şi eu, este departe de a înţelege trecutul. Aproape nimic din prezent nu o ajută (...) L-am cunoscut pe OMUL Corneliu Coposu – pot să spun aşa fără teama de a exagera –, prin intermediul acestui concurs. M-a impresionat spiritul de sacrificiu şi am înţeles adevărul despre regimul comunist, ascuns, sau trunchiat, pînă acum, pentru mine. Referatul acesta m-a ajutat nu atît să-l cunosc pe Corneliu Coposu, cît mai ales să mă cunosc pe mine.“ (Valentina Scarlat)

„Da, eu adolescenta de 17 ani şi un pic, care am cunoscut comunismul indirect, şi care am considerat că nu am nici un drept să-l judec, m-am hotărît acum să cunosc acel regim prin intermediul acestui concurs. Iniţial l-am privit ca pe o curiozitate, mai apoi a devenit o provocare. Despre Corneliu Coposu nu ştiam mai nimic. Urmărisem, dar fără interes, cîteva episoade din serialul Luciei Hossu-Longin, *Memorialul Durerii*. Despre comunism ştiam cîte ceva de la părinţii mei, dar mai ales de la bunici. Îmi vorbiseră de cozile interminabile la care erau nevoiţi să stea pentru a cumpăra pîine, carne, lapte, dar şi îmbrăcăminte, şi alte lucruri de mai mică importanţă, de raţionalizarea produselor alimentare de bază, de lipsa multora dintre libertăţile pe care azi le avem. Unele dintre ele mi se păruseră fantezii ale bunicilor, neputînd să-mi imaginez aşa ceva: raţie de pîine, carne, ulei. Aşa m-am hotărît să cunosc adevărată faţă a comunismului, prin prisma oamenilor care au avut de suferit de pe urma acestuia.“ (Ioana Guşatu)

„Aproape nimic din prezent nu o ajută...“ Fir-ar, am impresia că aici este vorba despre alte generaţii decît tineretul din ziua de azi, că ăştia mici de unde să ştie dacă nu le zicem noi, ăştia mari? Bine, sigur, Google, Wikipedia, dar mai trebuie să ştii şi ce să cauţi! Dumneavoastră sînteţi la curent cu situaţia din Malawi? Ei, vedeţi...

Pentru majoritatea adulţilor e limpede că tineretul din ziua de azi e prost-crescut.

Mai rămîne să răspundem la nesuferita întrebare „Cine l-a crescut?“.

Bag seama că tineretul din ziua de ieri.

Tudor Călin Zarojanu este jurnalist.

Cîteva repere ştiinţifice

Într-un studiu publicat de *Chicago Journals*, „What Makes Things Cool? How Autonomy Influences Perceived Coolness“, autorii, doi profesori americani – Caleb Waren (profesor de marketing la Mays Business School, Universitatea A&M, din Texas) şi Margaret C. Campbell (profesor de marketing la Leeds School of Business, Universitatea din Colorado) aprofundează atitudinea şi conceptul *cool*, din punct de vedere economic, vorbind despre impactul pe care această percepţie îl are asupra creşterii sau scăderii vînzărilor anumitor produse. „Comportamentul autonom, independent, denotă un caracter cool – dar doar dacă manifestările acestei independenţe sînt decente“ – ar fi o primă concluzie.

„Piaţa apreciază brandurile cool. Imaginea cool a ajutat un brand precum Harley Davidson să facă istorie, a revigorat vînzările Pabst Blue Ribbon şi a propulsat Apple în topul celor mai «mari brand-uri internaţionale» din 2013. Un brand cool exaltează cumpărătorii, adaugă un plus valoare simbolică produselor, şi programează direcţiile de consum. Conform Kerner şi Pressman, «societatea noastră este mistuită de brizbizurile conceptului cool. (...) Toată lumea îşi doreşte să fie cool, dar nimeni nu poate defini foarte clar ce este de fapt acest concept.» Citatul sintetizează două aspecte interesante ale ideii de a fi cool.

În primul rînd, dorinţa de a fi cool aparţine atît consumatorilor, cît şi vînzătorilor. În al doilea rînd, în afara faptului că stîrneşte dorinţa, nu se ştie prea bine ce înseamnă să fii cool.

Pe parcursul a şase experimente, am demonstrat cum consumatorii percep diferite acte culturale, branduri şi oameni ca fiind cool, dacă aceştia îndeplinesc condiţia autonomiei (de exemplu: îşi urmăresc propriile interese indiferent de normele şi aşteptările impuse de alţii). Independenţa pare a fi legitimă şi astfel conduce către o perspectivă asupra conceptului cool. (...)

Ce este cool?

Deşi cercetătorii nu au ajuns la o definiţie clară a conceptului cool, putem extrage patru caracteristici definitorii.

În primul rînd, atitudinea cool este o construcţie socială. Un obiect sau o persoană nu pot moşteni trăsătura de a fi cool, ci sînt înzestrate cu aceasta prin percepţia acordată de către public. Din acest punct de vedere, a fi cool este echivalent cu trăsăturile construite social precum popularitatea sau status-ul; produsele sau persoanele devin cool doar dacă alţii le consideră astfel.

În al doilea rînd, conceptul cool este subiectiv şi dinamic. Lucrurile pe care consumatorii le consideră a fi cool se schimbă atît temporar, cît şi după gustul consumatorilor. În ciuda naturii subiective a principiului cool, consumatorii nu prea au probleme în a recunoaşte imaginea cool cînd o întîlnesc. În plus, ideea de cool este stratificată, iar consumatorii care au un numitor comun, provenind, de exemplu, din acelaşi mediu, înclină să cadă de acord asupra a ceea ce este, dar şi a ce nu este cool în special înlăuntrul unui context social. Astfel, poţi înţelege cel mai bine conceptul folosind tehnica unei evaluări consensuale, prin chestionarea unui grup de consumatori despre limitele acestuia.

(...) În al treilea rînd, trăsătura de a fi cool are conotaţie pozitivă. Puţinele, dar consistentele studii asupra acestui subiect confirmă faptul că oamenii cool par a deţine anumite trăsături dorite de grupul care a evaluat conceptul.

În al patrulea rînd, deşi a fi cool are conotaţie pozitivă, atitudinea sau trăsătura cool implică mai mult decît simpla percepţie că ceva este pozitiv şi dorit. Conform Pountain şi Robins, «cînd spui despre ceva sau cineva că este cool, nu este ca şi cum ai spune pur şi simplu că îţi place. A fi cool implică mult mai multe trăsături definitorii.»“

Conform studiului, există păreri împărţite şi numeroase despre aceste trăsături: devii cool prin imitarea altor oameni cool sau prin a te conforma normelor, standardelor şi idealurilor unei subculturi sau ale unei găşti. Alţii sînt de părere că atitudinile rebele, nonconformismul, individualismul, sfidarea, aroganţa sau împotrivirea de a te supune unui curent construiesc o atitudine cool. Alte păreri înclină către latura sexuală, permisivă, către hedonism şi detaşare – ca fiind potenţiale antecedente. Iar cel mai interesant este faptul că toate aceste trăsături care încearcă să definească atitudinea cool au un numitor comun: independenţa. (**Stela Giurgeanu**)

Adina ROSETTI

O istorie personală

cum să fii cool

Era în '91, tata era plecat de cîteva luni bune în State, cu o bursă, cînd i-am trimis prima scrisoare. După ce l-am informat, destul de sec, că fac bine, însă frate-miu mai mic mă enervează îngrozitor, iar mama mă pisălogeşte încontinuu cu şcoala, am trecut direct la subiect. Subiectul propriu-zis al scrisorii era o listă de cumpărături cu chestii cool pe care era musai să le am, ca să fiu cea mai tare din clasă. Bine, pînă într-a IV-a chiar fusesem cea mai tare din clasă, la învăţătură, însă, odată cu Revoluţia, care m-a prins în clasa a V-a, n-am mai dat doi bani pe chestia asta, pentru că doream cu disperare să fiu *cool*. Deşi habar n-aveam de acest termen. Pe lista mea se aflau aşa: blugi prespălaţi, adidaşi cu şireturi fosforescente, tricouri cu desene colorate (stil graffiti), ghiozdan (din nou, în culori fosforescente, se pare că aceasta era culoarea *must-have* a sezonului, pentru a mă exprima în argoul revistelor glossy), casete audio cu MC Hammer şi Roxette. Desigur, tata, care habar n-avea de existenţa noţiunii de *coolness* şi importanţa sa în viaţa unei puştoaice de 13 ani (dar şi detestînd să-şi piardă timpul la cumpărături), a înţeles totul pe dos şi s-a întors acasă cu espadrile, în loc de adidaşi, un ghiozdan complet nefosforescent şi doar un tricou care corespundea, cît de cît, descrierii. Am reuşit să fiu doar pe jumătate cool printre colegii de clasă, însă tot atunci mi-am dat seama că aura de „coolness" se construieşte nu doar din obiecte, dar şi din poveşti, iar nişte espadrile aduse din State, cu PR-ul corect, pot valora mai mult, simbolic, decît aceiaşi adidaşi pe care începuse să-i poarte cam toată lumea.

Mai tîrziu, în clasa a VIII-a, mi-am dat seama că muzica rock este ceva extrem de cool. Printre hoardele de rapperi cu blugi largi, fanii Michael Jackson cu părul făcut cu gel şi depeşarii cu bocanci cu plăcuţe metalice, existau cîţiva băieţi, cumva înnegurați, dar care ascundeau probabil nişte secrete de nepătruns. Erau, deci, cool. Aveau un început de plete (atît cît se putea, totuşi, la o şcoală, în mijlocul anilor '90), nişte cămăşi cadrilate şi tricouri negre cu imprimeuri macabre însoţite de nume criptice: Sepultura, Metallica, Manowar. M-am apropiat, timid, împreună cu cele mai bune prietene ale mele, de muzica rock, intuind potenţialul ei uriaş de „coolness". Guns N'Roses şi Nirvana pe *repeat*, părul pieptănat cu cărare pe mijloc, tricouri negre, care ne-ascundeau orice forme, şi-o cruce imensă spînzurînd într-o ureche (spre disperarea părinţilor, care-mi strecurau în cameră broşurici despre satanismul în muzica rock), plus o atitudine blazată şi uşor deprimată. Nu mai dansam la petreceri, mulţumindu-ne să ne scuturăm pletele pe „Justice for All", cot la cot cu băieţii, în oracole desenam floricele negre, din care se scurgeau picături de sînge, mimam că beam vodcă la petreceri, ne chinuiam să tragem dintr-o ţigară, şi iată cum aveam aura de cool asigurată, confirmarea deplină venind cînd vreun coleg mai „conservator" (a se citi tocilar) ne numea „ciudate". Însă acelaşi lucru ar putea să vi-l povestească şi cineva care şi-a petrecut adolescenţa fiind depeşar, convins că se afla de partea adevărată a coolului...

Adevărul este că, pînă prin anii 2000, a fi *cool* în România era ceva extrem de greu şi obositor. Nu se găseau haine decît la două-trei magazine pe care trebuia să le vizitezi, practic, săptămînal: Hippie Hippie Shake, Done şi Gang, unde băgau din cînd în cînd marfă cool, în ton cu moda vremii. Nu exista Internet, ceea ce făcea ca a fi cool să fie o misiune imposibilă: habar n-aveai ce se întîmpla „afară", în Occident, ce muzici se ascultau la Berlin sau Londra (aceste capitale ale *coolness*-ului european), cum se îmbrăcau tinerii la festivaluri. De fapt, nici nu ştiam ce-i aia un festival muzical, singurele evenimente mai de soi fiind concertele rock de pe stadionul Dinamo, unde, după ce era să fiu literalmente ucisă de mulţime la ieşire, am înţeles un lucru foarte simplu: un rocker mort de beat nu este ceva cool, ci doar foarte periculos. A se evita!

În vremurile simple ajungea o cruce-ntr-o ureche.

Aşadar, scotoceam prin singurele trei magazine cool, cumpăram casete de la vînzătorii ambulanţi (şi probabil ilegali) din Piaţa Romană şi devoram, din cînd în cînd, reviste aduse din străinătate, de unde aflam cum stătea treaba cu tinerii de-acolo, pe care-i invidiam sincer pentru hainele, muzica şi atitudinea lor. Diferenţa dintre noi şi ei era uriaşă: ei purtau tenişi Converse dintotdeauna...

O să vă rog să mă scuzaţi pentru o gaură neagră din cronologie, respectiv cea de la începutul anilor 2000 pînă prin 2005, însă atunci am fost puţin ocupată să mă mărit şi să fac copii *(totally uncool, I know)*, şi mai puţin preocupată să studiez evoluţia chestiilor cool. Mi-am luat revanşa însă în mod spectaculos din 2006 încolo, cînd am început să lucrez pentru revista *Time Out*, unde chiar asta făceam: căutam chestii cool care se întîmplau prin oraş şi scriam despre ele. Atunci am aflat că graffiti-urile şi petrecerile în case părăsite sau foste locuri industriale sînt ceva super cool, că e tare să aduci jazzul în biserică şi muzica simfonică în club, că poţi să te îmbraci cît mai aiurea (o vreme a fost cool să porţi, să faci şi să vinzi podoabe *hand made*, însă îmi place să cred că această modă a apus...), să mergi la silent disco, să faci autostopul nu de nevoie, ci de fun, şi, culmea!, a (re)început să fie cool să citeşti. Şi, mai ales, să-ţi faci un blog despre toate astea. Ceea ce duce la teoria simplă că Internetul ne-a adus la pachet democratizarea definitivă a *cool*-ului.

Cool: mişto, belea, beton, tare, super, marfă, icră, marghiol, gigea, vederos, marghiol, ghizdav

Cu riscul de a părea o mamaie expirată, care suspină nostalgic după vremurile simple cînd ajungea o cruce-ntr-o ureche sau două şireturi fosforescente colorate diferit, pentru a atinge culmea „coolness"-ului, o să spun că a fi cool a devenit astăzi ceva extrem de banal şi la îndemîna oricui, aflat la un click distanţă.

Şi nu pot să închei acest articol fără să-mi reamintesc unul dintre cele mai cool & avangardiste evenimente la care am fost vreodată: se întîmpla la White House, o locantă pentru petreceri underground aflată la etajul restaurantului Cina (!) de pe Calea Victoriei. Era un festival audio-video experimental, iar audienţa asculta fascinată înregistrarea sunetelor de împerechere ale unor gîndaci de Madagascar, cu sonorul la maximum, făcînd pereţii să vibreze.

Mai *cool* de atît nu se poate!

***Adina Rosetti** este jurnalistă şi scriitoare.*

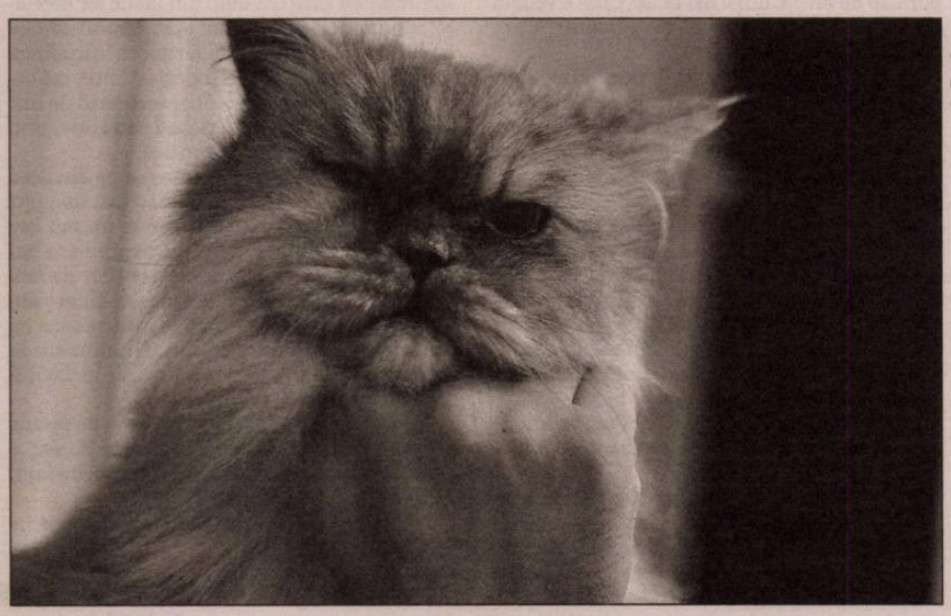

© D. Sane

„Vi-l puteți imagina pe James Bond agitat?"

Într-un articol publicat pe *time.com*, autorul, Eric Barker, analizează conceptul de atitudine cool, pornind de la un studiu semnat de Olivia Fox Cabane, specialist în *leadership*, lector la Universităţi precum Stanford, Yale sau Harward, preocupat de *charismă*, ca domeniu predilect de cercetare.

În cartea sa, *The Charisma Myth/ Miturile charismei*, Olivia Fox Cabane explică în ce mod poate fi educată o anumită atitudine: „Unul dintre cele mai întîlnite mituri despre charismă este că aceasta este o atitudine înnăscută. Fie o ai, fie nu. Se mai spune că trebuie să te mulţumeşti cu acele calităţi pe care le ai din naştere. Însă poţi fi charismatic într-o împrejurare şi total lipsit de farmec în alta, iar charisma este de fapt o atitudine pe care o poţi învăţa şi o poţi educa. Mulţi dintre liderii charismatici ai lumii de azi au învăţat să fie aşa, pas cu pas."

Cum poţi învăţa, aşadar – se întreabă autorul articolului – să fii cool?

„Dacă ar fi să răspunzi la această întrebare cu un singur cuvînt, acesta ar fi «moderaţie». A fi cool înseamnă să nu te oboseşti prea mult. Cu toate astea, se ştie că tocmai prin perseverenţă reuşeşti în viaţă. Deci, care este adevărul? Potrivit Oliviei Fox Cabane, James Bond, de pildă, nu se chinuieşte niciodată să convingă pe cineva, nu zîmbeşte ca să se facă plăcut, nu se agită. El vorbeşte încet şi calm. „Vă puteţi imagina un James Bond agitat? Aranjîndu-şi tot timpul hainele, clătinîndu-şi capul sau tresărind din umeri? Sau dregîndu-şi glasul şi tuşind înainte să vorbească? Bineînţeles că nu. Bond este chintesenţa atitudinii cool, a calmului şi a unui caracter bine închegat. Această eleganţă, acest limbaj al corpului care emană foarte multă încredere de sine este caracterizată de cîteva etape: oamenii cool etalează acea relaxare descrisă uneori ca fiind o poză. Evită să facă gesturi largi şi inutile, precum să-şi aranjeze în permanenţă hainele, să se joace cu părul, să-şi atingă faţa, să dea întruna din cap sau să înceapă mereu o propoziţie cu «...ăăă»."

Vorbind despre James Bond ca despre o figură simbol a atitudinii cool, în alt articol, acelaşi Eric Barker aminteşte şi de un studiu antropologic dedicat celebrului personaj:

„Bond este extrem de încrezător în puterile sale. Iar asta îl face sexy. Asta îl face să fie atît de bun în misiunile sale: căci este mult mai bine să fii extrem de încrezător în tine, decît să fii obiectiv şi raţional. Nimănui nu-i plac oamenii modeşti. Bond are personalitatea unui luptător antrenat: membrii echipelor de intervenţie SWAT se deosebesc de oamenii normali prin faptul că li i se inoculează sentimentul de încredere excesivă – datorită căruia devin mai stabili emoţional şi mult mai rezistenţi."

Una peste alta, dintre concluziile articolului, dacă vreţi să fiţi *„cool à la* James Bond" trebuie să fiţi încrezători, calmi, să beţi alcool, să aveţi ochi buni, să ştiţi să faceţi bani, să fiţi inteligenţi şi să aveţi o sănătate de fier. **(S.G.)**

Adina POPESCU

Pe vremea cînd cool era bestial

Cînd mă gîndesc la *cool,* mă gîndesc aproape din reflex la adolescenţi, fiindcă în primul rînd ei sînt cei care au tendinţa de a cataloga şi portretiza, de a-şi căuta repere şi valori la modă, de a lua în seamă doar lucrurile (oamenii, filmele, cărţile, muzicile) care „contează", ferindu-se de celelalte, ce ar putea să-i contamineze iremediabil de, hai să-i zicem, un *uncool* (deşi mie mi-e drag termenul mai de cartier *naşpa,* surprinde într-un mod mai suculent tot ceea ce produce neplăcere). Cool parcă nu mai e deloc valabil după 30 de ani – ce poate fi cool în avea o familie, copii şi rate la bancă şi de a-ţi plănui un an întreg o vacanţă unde s-o nimeri pînă la urmă, doar să fie? Astea sînt aspecte normale ale vieţii şi niciodată „normalul" nu a fost *cool*. Nici măcar cei de 20+ cu care joc un joc online nu prea mai folosesc cool, în comunitate. Atunci cînd îi impresionează în mod deosebit ceva, e *wow* sau *awesome (awe,* în prescurtare), dacă îl mai vezi pe vreunul folosind cool pe chat e clar că va spune că în curînd trebuie să plece la şcoală sau că are teme de făcut, prin urmare e sub 20.

Şi dacă mă întorc la adolescenţa mea, cool exista la tot pasul sub forma lui ieşită astăzi din uz de *bestial*. Un termen la fel de larg, tot împrumutat pe undeva, dar care poartă şi pecetea creativităţii locale. Desigur, venea de la *the best* şi nu avea nici o legătură cu „bestia", deşi la asta te putea duce cu gîndul cînd spuneai: „Mergem la un bairam şi ne bestializăm!" Nu prea ştiu cum se rosteşte cool astăzi, însă „bestial" se spunea în nenumărate feluri. De pildă, sec, scurt şi la obiect, ca să punctezi anumite părţi pozitive în conversaţie cu prietenii tăi: „Ieri am fost cu X la biliard!", „Da? Bestial." Interogativ, referitor la persoane şi obiecte: „Cît de bestial e tipul ăla nou de la B?" sau „Crezi că blugii ăia pe care i-am probat cu tine sînt bestiali sau cam naşpa?" Şi, mai ales, exclamativ, dîndu-ţi ochii pe spate sau fluturînd din gene: „Fată, nu-mi vine să cred că m-a sunat Y! Ce bestial!" Dovada de prietenie supremă: „Eşti o tipă bestială!"

„Călugării Ordinului Cool, a căror mică şi exclusivistă mînăstire este ascunsă într-o vale atît răcoroasă, cît şi cool, în partea de jos a ţinutului Ramtops, organizează un test de admitere pentru un novice. Novicele este dus într-o cameră plină cu tot felul de haine şi întrebat: Io, băiete, ce haină îţi pare cea mai stilată? – răspunsul corect fiind: «Orice aş pune pe mine.»"

TERRY PRATCHETT,
Lords and Ladies

Bestial, ca şi cool, de altfel, era destul de mainstream, căci pe vremea aceea nu se inventaseră încă hipsterii. Erau filmele comerciale de succes, cu adolescenţi, de tipul *Clueless* (cu Alicia Silverstone, în 1995), serialele gen *Beverly Hills 90210,* muzicile dansante sau baladele rock uşurele, ca „November Rain", cărţile care se citesc pe sub bancă, cum ar fi *Exorcistul* sau *Carrie,* şi în nici un caz *Fraţii Jderi,* băieţii care sînt buni la baschet sau cei cu pletuţă şi o atitudine studiată, blugii Motor şi Little Big, neapărat numărul 27 pentru că era bestial să încapi în ei. Activităţile bestiale păreau, la o primă vedere, destul de cuminţi – să mergi la mall (abia apăruseră) sau la un fast food de pe lîngă Cişmigiu, unde se adunau jumătate din liceenii din Bucureşti, ulterior la Mc, să fumezi ţigări mentolate, să joci bine biliard şi să te aprecieze băieţii, să chiuleşti şi s-o lălăi prin magazine şi, desigur, să ai o gaşcă bestială, să fii invitat la cele mai bestiale petreceri. Ne feream de tot ce nu era „comercial", de muzici şi locuri obscure, de ciudaţi, cum ar fi fost punkerii sau chiar şi unii dintre rockeri, pentru că era posibil să aibă un iz de naşpa.

Graniţa era, de altfel, una foarte subţire – pe de-o parte, nu voiai să ieşi din rîndurile uniforme unde cool-ul general valabil de atunci îţi ţinea de cald, pentru că erai privit chiorîş, pe de alta, simţeai nevoia de revoltă şi individualitate. La banchetul din clasa a XII-a, cînd, proaspăt convertită la hippioţeală (din nou ceva dubios şi de nişă), m-am prezentat îmbrăcată în costum popular, pentru a le sfida astfel pe celelalte fete ce-şi comandaseră super-rochii la croitor, m-am simţit respinsă în totalitate. Am primit în derîdere un soi de premiu de Miss Nonconformism, ceea ce era cît se poate de nasol. Doar proful de română, care era cam naţionalist, a fost impresionat şi m-a întrebat dacă îmi iubesc cu adevărat neamul şi patria. N-am ştiut ce să-i răspund.

Sexul era bestial, nimeni nu punea asta la îndoială, aşa cum probabil că astăzi e la fel, mai exact cool. De printr-a XI-a, virginitatea mai ales la fete devenise o povară greu de îndurat, toată lumea voia să scape de ea şi să intre în grupul elitist al celor care „şi-o pun". Aveam o colegă care îşi dorea cu orice preţ să devină şi ea o „bestială" şi ne întreba obsesiv pe toate – „ţi-ai pus-o?" Totuşi, sexul putea să aibă şi o parte naşpetă, dacă îl făceai la întîmplare, doar ca să-l faci, cu cine se nimerea. Cu adevărat bestial era să ai un prieten (popular în liceu) care să te iubească, să te dezvirgineze responsabil şi dup-aia să-ţi aducă zilnic flori pe care să ţi le dea în văzul lumii, în curtea şcolii, în semn de adîncă preţuire.

Acum cîţiva ani, m-am nimerit la o filmare cu nişte adolescenţi, la un club de fiţe unde mergeau ei de obicei sîmbătă seara. Din ce-mi povestiseră, totul era super şi cool aici – locul, muzica, DJ-ul, luminile, oamenii, băuturile straniu colorate, faptul că uneori se mai nimerea şi cîte-o vedetă. I-am privit vreo oră cum se zbîngţuie, fetele cu fustiţe minuscule şi cu bustiere, cu extensii de păr şi strasuri în buric, băieţii cu atitudini de masculi asumate. M-am plictisit groaznic şi mi-am dat seama că n-am ce filma – adolescenţa lor era destul de anostă. E clar, tot acest cool n-are nimic spectaculos. Şi nici nu e pentru toate vîrstele.

Stela GIURGEANU

O specie pe cale de apariţie

Acum ceva vreme am fost într-un liceu bucureştean. Urma să intervievez cîteva eleve care cîştigaseră un concurs de fizică. Cum am ajuns prea devreme, elevele fiind încă în sala de curs, a trebuit să aştept pe coridor, pînă la recreaţie, timp în care am încercat să socializez cu elevul de serviciu.

Am încercat să-l trag de limbă, să aflu ce mai e considerat a fi *cool* printre tinerii adolescenţi de azi. Or, ca să-l fac să vorbească, să aibă încredere în mine, am început să-i povestesc mai întîi eu cum era cu lucrurile „tari" din adolescenţa mea. Cum se făcea chetă pe stradă pentru bere şi ţigări, cum se fumau ţigările luate „la bucată", pitiţi prin WC-urile liceului, cum se chiulea cu clasa (pe motiv că ne-a spus „cineva" că nu se mai face ora respectivă), cum îi pedepseam pe „spărgătorii de chiul", cum ne strecuram de acasă ca să mergem pe la cîte un bairam, ţinut în toiul zilei pe la cîte un coleg, cum toată lumea ni se învîrtea în jurul celei mai tari perechi de blugi, a adidaşilor coloraţi sau a tricourilor imprimate – fără de care viaţa socială avea mult de suferit.

I-am povestit, de asemenea, şi de locurile cool din timpul liceului meu. Cine mergea la Coopli (un fast food cu specific grecesc de lîngă Cişmigiu, care funcţiona pe locul actualei brutării Vel Pitar), sau la sala de biliard din Romană era recunoscut ca fiind dintre cei care „contau". La fel de cool şi de important era să freci menta prin Romană, la „casete", printre rockerii cu care purtai discuţii adînci despre ce este de fapt viaţa şi despre lucrurile care contează cu adevărat pe lumea asta – discuţii pentru care merita să chiuleşti de la şcoală.

Bineînţeles că mă entuziasmam, pe măsură ce-i povesteam de „nebuniile" adolescenţei mele, însă pe măsură ce mă entuziasmam, pe atît mi se părea că adolescentul din faţa mea zîmbeşte din ce în ce mai jenat, plimbîndu-şi ochii în căutarea unui colac de salvare, îngînînd la răstimpuri cîte un „aha" politicos.

Drept pentru care m-am oprit brusc din povestit. Ce conta pentru el ce a fost cool acum 20 de ani? Cum e azi la ei? Cine e vedeta liceului? Care mai e codul vestimentar? Care mai sînt obiceiurile „tari"?

Mi-a ridicat, timid, din umeri. Mi-a spus că nu există o vedetă... Sînt apreciaţi elevii cu note bune. Cînd ies de la şcoală, dacă nu au lecţii prea multe, merg la cîte o terasă sau la ceainărie. La ei în liceu nu se fumează, nici nu are prieteni care ar fuma. Este foarte dăunător sănătăţii, îmi spune, completînd cu niscaiva statistici. (Recunosc, am crezut o clipă că tocmai am dat peste un tocilar.)

În afara şcolii, învaţă, are meditaţii la fizică şi matematică: în doi ani vrea să plece să studieze la o facultate din Olanda, deşi nu are de gînd să se stabilească acolo. Şi mai toţi colegii lui îi împărtăşesc părerile: vor să studieze în afară, dar doar ca să revină, cu know-how-ul de la străini, să-l implementeze în România.

Aici, recunosc din nou, mi-a scăpat mie un „aha", uşor sceptic şi foarte cinic. L-am întrebat, ca să-l scot din discuţia despre „salvarea omenirii", ce face el în timpul liber. Mi-a spus că este voluntar la două ONG-uri. Unul care se ocupă de bătrînii care nu se pot deplasa (în fiecare miercuri şi la două vineri, se duce să le facă cumpărături) şi altul care se ocupă de reciclare. În week-end joacă tenis, merge la bazin sau iese cu prietena lui la cinematograf. Dar colegii lui? Prietenii lui – îmi răspunde, majoritatea sînt, la fel ca el, prinşi în activităţi de voluntariat şi învaţă pe rupte. Mi-a mărturisit că învaţă foarte mult pentru că azi este o concurenţă acerbă pe piaţa muncii şi nu-ţi permiţi să laşi frîiele din mînă nici pentru o clipă.

Am mai stat puţin la taclale – considerîndu-mă, la 36 de ani, mai adolescentă decît adolescentul din faţa mea, după care le-am întîlnit şi pe elevele premiante. Nu vă mai povestesc cum a decurs şi discuţia cu ele.

Şi, chiar dacă tot timpul interviului, am pus sub semnul îndoielii idealurile, visele şi seninătatea care emanau din ideile lor de viaţă, mi-am dat seama, mai apoi, că atitudinea lor, deşi asemănătoare în formă cu atitudinea multor „adolescenţi" întîrziaţi – dintre cei care se doresc a fi stîlpii cool ai societăţii de azi, se deosebea de aceasta, în mod categoric, prin simplul fapt că era... autentică.

Probabil că interacţiunea mea din acea zi cu acei elevii de liceu a fost una pur singulară. Nu ştiu şi nici nu mă hazardez în a spune că tinerii pe care i-am cunoscut sînt exponenţii adolescenţilor de azi. Nu ştiu cît de mult înţeleg aceşti tineri din sloganele şi clişeele pe care le vehiculează cu atîta uşurinţă în conversaţii. Nu ştiu cît de mult realitatea le va altera aceste principii şi percepţii idealiste ale vieţii.

Chit este că acest portret se suprapune peste portretul multora din generaţia lor, o generaţie pentru care *cool* înseamnă, de fapt, să fii matur şi responsabil.

Personal, cred că am dat peste o specie pe cale de apariţie.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Răzgîi electoral

...Şi s-a dat o nouă Lege a învăţământului. O nouă viziune, reformatoare, desigur, asupra felului în care şcoala românească ar trebui să funcţioneze. Din tot tăvălugul de excepţii şi excepţii la excepţii privind normele vechii legi (vezi OUG 49/2014), ies în evidenţă intenţiile abia voalate ale guvernanţilor: a oferi, acum, în an electoral, elevilor – şi prin ei, părinţilor –, dar şi rectorilor, niscaiva stimulente de vot. (Cele mai „sensibile“ norme, care ar putea naşte şi au născut deja vociferări, au o explicaţie mereu la îndemînă: şi în ţările occidentale există cutare reglementare. E ca şi cum doctorii noştri ar spune, în faţa unui pacient bolnav pe care îl anunţă că trebuie să îşi cumpere medicamente şi faşe singur, că şi în ţările civilizate există legea sponsorizării spitalelor.)

Dar să revenim la ce cadou minunat le face OUG49/2014 liceenilor noştri care nu reuşesc să ia bacul nici din prima, nici din a doua: îl pot lua din a treia încercare. Nu oricum: statul le oferă meditaţii din banii contribuabililor.

Avem, într-adevăr, o problemă cu ratele scăzute de absolvenţi cu bacalaureatul luat. Şi mi se pare că nu se discută îndeajuns de mult despre cauzele acestui fapt: 1. Programele şcolare făcute anapoda, fără nici o legătură cu particularităţile de vîrstă şi individuale ale beneficiarilor, cu interesele şi curiozităţile lor şi cu cererile de pe piaţa muncii, cu noile provocări pe care le presupune adaptarea la viaţa postşcolară. Programele şcolare complicate, scrise într-un limbaj greu de asimilat, nu fac decît, în cel mai bun caz, să-i invite pe cei mai buni dintre elevi la un joc cu mărgelele de sticlă, steril, fără alt efect decît acela de a-i îmbuiba cu informaţii complet nefolositoare. 2. Pregătirea pedagogică a celor mai mulţi dascăli este sub nivelul acceptabil 3. Salariile proaste ale celor care lucrează în învăţămînt nu constituie deloc un stimulent de natură să-i motiveze în eforturile lor de dezvoltare profesională şi să-i atragă pe cei mai buni absolvenţi de universitate în faţa catedrelor. 4. Sărăcia generală, efortul părinţilor de a asigura subzistenţa familiei lasă pe ultimul loc interesul pentru educaţie. Şi, nu în ultimul rînd: 5. Carenţa autorităţii sub orice formă, fie ea profesională, morală, legală, dar şi lipsa unor modele adecvate, cîtă vreme cele existente sînt subminate de ignoranţa, impostura şi corupţia care bîntuie societatea românească. Toate astea duc la absenţe cu carul în catalog, acte de violenţă în curtea şcolii, dezinteres masiv faţă de o pregătire cu noimă pentru viitor.

Pe de altă parte, o problemă cu adevărat importantă este: ce facem cu absolvenţii de liceu, fie ei cu bacalaureatul luat sau nu? Şcoala nu îi ajută în nici un fel să se pregătească pentru cererile pieţei de muncă, licenţele luate pe bandă rulantă nu mai reprezintă de mult un scop educativ, ci unul strict (chiar dacă iluzoriu) lucrativ, iar ajutoarele de şomaj cerute imediat de proaspeţii absolvenţi împovărează, fără măcar iluzia unei minime recuperări, o dată mai mult, bugetul statului.

Şi atunci, la ce bun să îi mai rugăm pe liceeni să mai încerce încă o dată, a treia oară, să ia bacalaureatul? Meditaţii li se oferă şi pentru prima sesiune de bacalaureat, şi pentru a doua. Pe ce răsturnare spectaculoasă de conştiinţe mizează Guvernul, între septembrie şi februarie, astfel încît să creadă că soluţia unui examen de bacalaureat întins la nesfîrşit, pînă la sfîrşitul vieţii, ar putea da o generaţie de tineri de viitor?

În fapt, noua măsură a Guvernului nu e decît un răzgîi electoral, o iluzie vîndută pe post de mici şi bere pentru părinţii şi elevii care trăiesc sub spectrul unui viitor nesigur.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

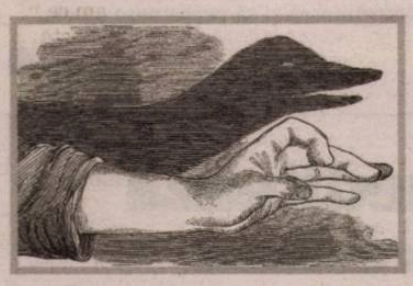

Iaromira POPOVICI

bazar

Animale de pluş

Există o serie de persoane, în special de sex feminin, care „adoră“ animalele de pluş. Fie ele ursuleţi, pisicuţe, iepuraşi ori căţeluşi, ba chiar mai domesticele vaci, oi ori păsări de curte, sau mai exoticele girafe, elefanţei ori zebre, cu toatele populează universul domnişoarelor sau doamnelor în cauză. Din nefericre pentru mine şi pentru cei din jur, mă număr printre ele.

Da. Ştiu, animalele de pluş în sine, cînd nu servesc scopului lor de bază, şi anume joaca unui copil care are vîrsta potrivită pentru ele, sînt evident kitsch. Normal că sînt inadecvate unei lumi a adulţilor serioşi şi responsabili, care încearcă să-şi susţină cu osîrdie şi demnitate propria familie, dar şi să-şi decoreze casele în care trăiesc într-un mod decent şi estetic-standard.

O lume la care te poţi uita fără ca cineva din ea să-ţi întoarcă privirea.

Ce înseamnă acest estetic-standard? Înseamnă o casă serioasă, în care totul e aşezat în rafturi ori dulapuri, din care nu ies colţuri de rufe şi nici nu dau pe dinafară cărţi. Înseamnă cîteva tablouri „asortate“, puse cu cap pe pereţi, şi nu prea multe afişe jumulite; înseamnă aproape zero obiecte mici, poate doar cîteva bibelouri „preţioase“, aranjate strategic, eventual unele vag exotice ori abstracte, între artă şi kitsch. Totul pe tonuri pastel, ori calde, dacă ai un parchet de culoare mai deschisă, ori ceva mai reci, dacă ai optat pentru un parchet negru. Cîte un covoraş, poate, ici şi colo, dar totul cît mai minimalist cu putinţă. Şi, evident, curat.

Versiunea – destul de ideală – de mai sus, nu e, Doamne fereşte, negativă. E doar utopică, în cazul în care în respectiva casă se şi locuieşte. Dacă oamenii mănîncă şi se iubesc acolo, casa nu poate fi atît de strict standard – *middle class* – „perfectă“ – precum în descrierea de mai sus. Vor mai fi cărţi şi haine răspîndite pe ici, colo, vase nespălate şi colţuri nealiniate.

Şi, de asemenea, obiectele mici şi inutile nu vor putea fi evitate în totalitate. Printre bibelourile „de clasă“ se vor strecura, inevitabil, şi multe fleacuri care ies la iveală din sertare, de pe sub cuverturi şi, în general, pe la orice colţ, conform unei legi nescrise a haosului. Şi tendinţei nemărturisite, cumva involuntare, de a umple spaţiul care te înconjoară.

Aici intră şi animalele de pluş. O panteră neagră, ca şi împăiată, împreună cu puiul ei la fel de negru colo, o familie de urşi şi ursoaice semivintage cu pălării, rochii, ba chiar şi aripi (s-a inventat conceptul de urs-înger, despre care am mai scris), dincolo – o familie de pisici în special portocalii (în memoria unei pisici portocalii pierdute acum vreo zece ani de copilul meu, pisică pe care, desigur, o chema Pisa) pe canapea; un inorog mov cu sclipici, o elefantă cu fluturi, un iepure de ciocolată (care efectiv miroase a ciocolată) şi o iepuroaică cu urechile-n codiţe pe un raft...

Şi aşa, lumea artificială-i gata, o lume pufoasă, moale, catifelată, de pluş. O lume la care te poţi uita fără ca cineva din ea să-ţi întoarcă privirea, pe care o poţi aranja după cum îţi poftеşte inima, fără să riposteze, pe care o poţi strecura printare aşa-zisele perfecţiuni ale casei, introducînd, măcar puţin, afectivitatea cu orice preţ şi dezordinea familiară. O populaţie pe care, măcar în parte, o poţi lua cu tine la culcare sau la biroul unde scrii, fără să-i ceri voie sau fără comentarii inutile ori orgolii rănite.

O lume bolnavă, desigur, veţi spune, şi pe bună dreptate, dintr-o altă perspectivă. Şi anume din cea mai realistă, a omului adaptat la toate, care merge înainte ca un buldozer bine reglat, muncind, mîncînd şi iubind, totul la ore fixe şi în proporţiile necesare.

Din perspectiva omului nereglat decît parţial, care e incapabil să se adapteze perfect, animalele de pluş, acest simulacru pufos al unei realităţi de multe ori prea colţuroase, îşi au rostul: în sensul că, dacă nu eşti pasionat de bieţii ursuleţi în exces, poţi să-ţi mai cumperi cîte unul din cînd în cînd, ori să-l scoţi pe altul de la naftalină şi să-l pui prin casă fără să pari nebun cu acte. E doar un capriciu şi o veşnică reminiscenţă infantilă...

Selma IUSUF

legende urbane

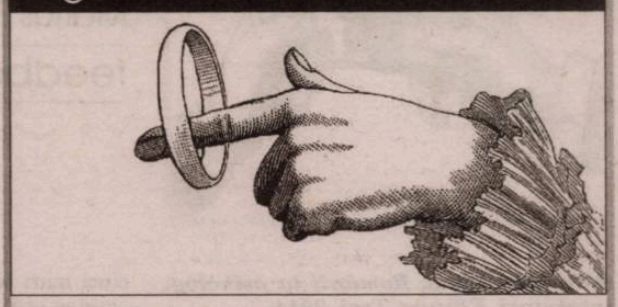

Turistul, această specie nasoală

Un grup de domni şi doamne în vîrstă stau în plin soare lîngă un soi de barieră pe marginea unui rîu care taie în două un fermecător oraş european. Uniforma e tipică: pălării, şepci, bermude largi şi borsetele oribile în care se ţin de regulă banii şi paşaportul. Au venit cu vreo jumate de oră înainte de îmbarcarea în vaporaşul lat şi scund ca o copaie, care-i va plimba pe rîu. Jumate de oră în plin soare merită, dacă vrei să prinzi locurile cele mai bune – la margine, lîngă apă, nici prea în faţă, nici prea în spate. În spatele lor începe să se clădească încetul cu încetul restul grupului celor care şi-au luat bilet pentru plimbare. Toţi flutură pliantele cu Batorama în mîini. Nu le citeşte nimeni; le-au primit odată cu biletele, de la casierul etern-amabil care se coace un pic mai încolo într-o cuşcă de termopan.

E al naibii de cald. Toată turistimea s-a suit în fine în copaie. Care stă încă. De pe chei, un african cu încheieturi elegante încearcă să vîndă turiştilor din vaporaş pălării de soare. Prinde privirea cîte unuia şi-l momeşte cu Panamaurile chinezeşti. „Vin eu la tine şi-o aduc, hai că-i ieftină, e soare şi o să faci insolaţie“ – citesc în gesturile şi în lingua franca pe care o vorbeşte africanul. Încăpăţînarea şi obstinaţia cu care vrea să-şi vîndă marfa sînt de admirat. Chit că şi în tura asta nimeni nu-i cumpără nimic. Copaia cu turişti se îndepărtează încetişor de omul care rămîne ca o sculptură fină văzută din *contre-jour*.

Toată lumea îşi înfige în urechi căscuţele de unde vor curge explicaţiile în engleză, franceză, germană şi chineză ale unui ghid înregistrat acum cine ştie cîţi ani. Un tată deja excedat zgîlţîie un copil care s-a aplecat prea mult pe margine şi era cît pe ce să cadă în apă. În rîul surprinzător de limpede – peşti toropiţi. În privirile turiştilor – vidul.

Începe plimbarea pe sub o serie de poduri istorice, fiecare cu povestea lui, fiecare împodobit cu cîte un grup statuar, un blazon, un însemn al unei ghilde, ştiţi, ca în orice fermecător oraş european. Povestea fiecărui pod, a fiecărei clădiri de pe stînga sau dreapta malului curge în căşti. Vezi marea de capete împălărite cum se întoarce la comandă la stînga şi la dreapta. Povestea fiecărui pod e sinistră. De pe unul s-a aruncat nu ştiu ce persoană din vremuri medievale pentru că i-au fost ucişi copiii. De pe altul erau azvîrlite în apă, închise în cuşti, vrăjitoarele şi prostituatele, un altul a fost construit în cinstea unui conspirator care a înjunghiat o duzină de gentilomi la o cinstită petrecere. Toate explicaţiile astea curg cu vocea calmă şi zîmbitoare a ghidului în urechile indiferente ale cetei de foci toropite de soare, deja cu gîndul la o bere rece. Se fac poze din automatism. Cîţiva, care au stat să asculte povestea din căşti, se mai ridică pe jumătate, cu un zîmbet curios pe faţă, să vadă mai bine pe unde erau aruncate vrăjitoarele alea.

Pe mal, băştinaşii îşi văd de treabă. Puţinii care se mai opresc să se uite la vaporaş, ba chiar să facă semne amicale cu mîna sînt tot turişti. Li se răspunde aşijderea, cu toţii seamănă izbitor, e o sectă bizară de gemeni îmbrăcaţi de aceeaşi mamă. Un localnic tînăr, trezit tîrziu, iese din propria-i casă, se întinde şi cască fix în momentul în care vaporaşul călătorilor trece prin faţa lui. Omul o fi petrecut pînă dimineaţa, pare a fi extrem de mahmur şi de prost dispus, se sprijină uşor pe stativul de rufe unde îi flutură boxerii puşi la uscat şi se uită în zecile de perechi de ochi turistici, cu plictis. Lumea face poze clădirii în care stă tînărul. El se întoarce şi intră în casă.

Excursia pe rîu se apropie de final. Copaia se îndreaptă spre malul de unde a plecat. Un grup de asiatici, conduşi de o tipă voluntară care flutură un steguleţ multicolor, tropăie de nerăbdare să audă povestea îngrozitoare a podurilor din fermecătorul oraş european şi să facă multe poze. În spatele lor – eu, alt turist nasol, cu o pălărie albă cumpărată de la un african cu cele mai fine glezne.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

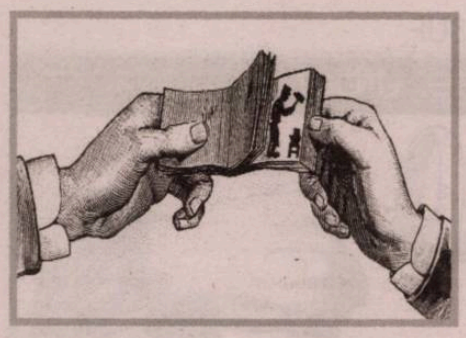

Marius CHIVU

feedbook

De-ale psihicului

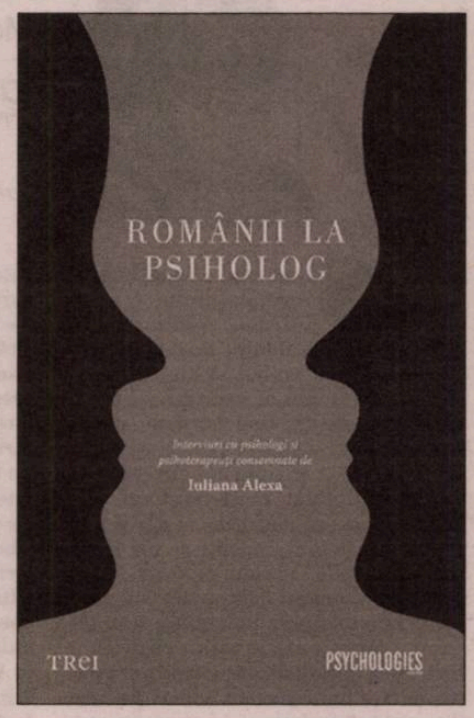

● **Iuliana Alexa, *Românii la psiholog*, interviuri, Editura Trei, 2014.**

Conform propriei prezentări, Iuliana Alexa este literat prin educație, jurnalist din pasiune și redactor-șef al revistei *Psychologies* – o revistă în care mereu găsești lucruri inteligente de citit și într-un limbaj accesibil. Dovadă și acest volum care adună nu mai puțin de 35 de interviuri, inițial publicate în revistă, cu tot atîția psihologi, psihiatri, psihoterapeuți, psihanaliști și sexologi (unii chiar colaboratori constanți ai *Dilemei vechi),* deopotrivă români (din toată țara) și străini, unii dintre aceștia autori de studii de specialitate importante, dar și de literatură (inclusiv un român: Ion Vianu), parte din cărți traduse și la noi, dacă e să mă refer la Jacques Salomé, George Kohlrieser, Nossrat Peseschkian, Franz Ruppert sau Marie Darrieussecq. Iuliana Alexa vorbește în argumentul cărții despre „deliciul intelectual al ideilor" oferit de aceste conversații și este îndreptățită s-o facă, atîta vreme cît este un intervievator curios și are în față oameni care-și cunosc bine domeniul. Deși subiectele discuțiilor sînt probleme de viață dintre cele mai concrete – creșterea copilului, inadaptarea adolescentului, infidelitatea și pierderea partenerului în cuplu, stresul de la serviciu, anxietatea și depresia, diversele forme de dependență, crizele de la diferite vîrste, conflictele de familie, singurătatea bătrîneții ș.a. – Iuliana Alexa subliniază faptul că interviurile nu oferă neapărat răspunsuri și sfaturi, cît ajută la găsirea unui stil de a gîndi care să ajute adaptării noastre la propriile vieți în contextul societății actuale: „Adaptarea este renunțarea la idei primite, la drumuri trasate de alții, la interogarea perpetuă a interiorului nostru cu privire la ce vrem noi. Adaptarea nu înseamnă nici măcar conformarea la o anumită morală; iată de ce veți găsi în această carte și idei care poate vă vor scandaliza." Și, într-adevăr, sînt multe idei inconfortabile (cu privire la familie, sex și religie) exprimate în aceste dialoguri care oferă o perspectivă a vieții noastre de multe ori contrară celei cu care ne intoxică de decenii mass-media, industriile de divertisment și de publicitate.

Găsirea unui stil de a gîndi care să ajute adaptării noastre la propriile vieți.

Un alt punct de interes al acestui volum este – pe lîngă diversitatea specialiștilor provenind din școli și orientări diferite, sau abordînd metode variate: cognitiviști, gestaltiști, jungieni etc.; unul dintre aceștia fiind psiholog specializat în negocierea luării de ostatici – perspectiva din afară pe care ne-o oferă nouă, românilor, străinii. Spre exemplu, psihosociologul Jacques Salomé crede că, în timp ce nevoile noastre de supraviețuire sînt tot mai satisfăcute, creșterea incidenței divorțurilor se explică și prin faptul că romîncele „încep să se respecte". Tot acesta face însă o predicție sumbră legată de copiii care cresc fără părinții plecați la muncă în străinătate: „Vor fi copii frustrați și apoi adulți violenți și revendicatori. Pentru că părintele e absent și nu mai sînt împlinite funcțiile parentale: autoritate și susținere. Bunicii pot fi indulgenți, ei vor împlini, conform mijloacelor, dorințele copilului, nu funcțiile parentale... «Eu, ca părinte, nu sînt aici pentru a răspunde numai dorințelor tale, ci în mod special nevoilor tale.» Este o distincție importantă."

Cele 35 de interviuri, fiecare realizat în jurul unei teme sau a unor probleme din aceeași sferă, sînt grupate, la rîndul lor, în cinci mari secțiuni omogene. Prima dintre acestea este intitulată „Școală, divorț, copii supradotați" și, deoarece nu sînt specialist pentru a comenta contribuțiile fiecărui intervievat în parte, spicuiesc din fiecare cîte ceva, pentru a avea imaginea discuțiilor din acest volum. „Dragostea părintească este idealizată de cînd lumea, în pedagogie, religie sau artă, dar ea rămîne un sentiment profund uman, supus tuturor limitărilor umane: posesivitate, supunere, confuzia dintre tine și celălalt, copilul privit ca un trofeu sau ca parte din tine etc. Toate acestea provoacă tensiune și revoltă." (Vera Șandor) „Pentru o fată, relația cu tatăl este importantă din două motive: pe de o parte tatăl este cel care validează identitatea ei feminină care poate certifica (prin felul său de a se raporta cu bucurie la ea ca la o fată, nu doar ca la un copil și, mai ales, nu ca la un băiat) faptul că e bine că ea va deveni femeie, și nu bărbat. Pe de altă parte, tatăl va fi pentru fată, într-un fel sau altul, modelul bărbatului, cu tot ceea ce bărbatul va putea avea atrăgător și, totodată, străin pentru ea, ca femeie." (Alfred Dumitrescu) „Certurile din familii sînt consumante și obositoare. Decît într-o familie disfuncțională, cu o dinamică funcțională profund tulburată, este mai bine pentru copil să trăiască alături de fiecare părinte, separat, dar echilibrat." (Maria-Corina Bacalearos) „Violența între elevi rămîne în continuare cea mai răspîndită, variind de la bătaia fizică, îmbrînceli, farse, umiliri publice, porecle, înjurături, împrăștierea de zvonuri în scopul discreditării, ignorare, excludere socială, postare de mesaje inadecvate pe site-uri de socializare (de exemplu, Facebook), furt de date personale din telefoanele mobile *(cyber-bullying),* accesul la reviste de lifestyle *(bullying* social) etc... Standardele de imagine ale generației actuale de preadolescente, modelate pînă la perfecționism prin reviste de modă, iconuri, filme și seriale, le transmit mesaje nesănătoase, fără acoperire în realitate, pe care multe adolescente le preiau ca atare și le transformă în reguli de viață conform cărora ești *in* sau *out* în funcție de haine, accesorii, telefoane și gadgeturi care dau, în opinia lor, măsura valorii personale." (Diana Stănculeanu)

A doua secțiune a volumului este intitulată „Seducție, blocaje, infidelitate": „Dorința sexuală este mai curînd rezultatul comunicării și interacțiunii în cuplu... Ajungem să nu mai dorim în cuplu atunci cînd am obosit să fi amestecat iubirea cu competiția, puterea, răzbunarea, combinate cu dificultatea sau nepriceperea de a comunica cu partenerul. A te hotărî că nu mai dorești pe cineva sexual nu are de-a face cu emoțiile, ci mai degrabă cu gîndurile, convingerile și regulile tale de viață." (Mugur Ciumăgeanu) „O dramă este de preferat plictiselii. Căci aici este de fapt sursa problemei, în plictiseală, în stagnare. Cearta redistribuie energiile, le deblochează. Sexul, de asemenea, este un paliativ menit să anestezieze insatisfacția existențială." (Virgil Rîcu) „Relația, matematica, statistica mă fac să spun următorul adevăr dur: soarta unui cuplu este mai degrabă să se destrame decît să rămînă." (Augustin Cambosie) „Femeia infidelă pare să fie mai înclinată să se îndrăgostească de bărbatul cu care înșală, în timp ce bărbatul infidel își poate face planuri pe termen scurt sau mediu... Femeile sînt înclinate să divorțeze după un episod de infidelitate, în timp ce bărbații preferă să nu se întîmple nici un seism." (Ramona Covrig) „Femeile consideră că trebuie să pună accent pe accesorii. Problema e că aceste detalii vestimentare dau bine doar în ochii altor femei. Bărbații nu apreciază femeile după accesorii. Practic, le ignoră aproape complet și încearcă să ghicească cum arată femeia fără ele... Copiii moștenesc de la tată comportamentul sexual – modul în care reacționează pe această dimensiune este dictat genetic. Se cheamă *imprinting* patern și se referă la faptul că genele de la tată dictează construcția anumitor zone din creier. A nu se interpreta că îți plac aceleași fete ca tatălui, ci tu semeni cu el prin modul în care gestionezi situațiile cu încărcătură sexuală. De altfel, și fetele moștenesc acest lucru tot de la tați." (Dragoș Cîrneci) Din a treia secțiune, „Criză, singurătate, vis": „Unul dintre cele mai caracteristice simptome ale nevrozei balcanice este rușinea, rușinea de a fi român. Emil Cioran a fost printre primii care nu s-a jenat să declare public rușinea de a fi român, în cartea controversată *Schimbarea la față a României.* De atunci, lucrurile s-au schimbat, nu neapărat în bine, pentru că a urmat îndelungata perioadă comunistă, care va fi accentuat această rușine, fără a exista posibilitatea exprimării sale. Astăzi, după mai bine de 20 de ani de tranziție care ne-a dezamăgit, înregistrăm o eliberare și generalizare a exprimării rușinii." (Vasile Dem. Zamfirescu) „Criza vîrstei mijlocii e mai degrabă un mit cultural de inspirație vestică decît o problemă psihologică universal umană. Nu există în vîrsta mijlocie o singură criză, ci mai degrabă un șir de încercări și tranziții cărora omul le face față mai bine sau mai rău... Studiile actuale sugerează că doar un procent sub 25% din populație traversează ceva similar acestei crize și doar sub 10% o experimentează cu dramatism și o consideră a fi legată de vîrstă." (Bogdan Ion)

Deși au mai rămas foarte multe de citat, închei cu acest fragment din interviul cu psihologul clinician și psihoterapeutul Andreea Carmen Chițu: „Societatea viitoare, influențată de o diversitate de fenomene sociale, economice, științifice, medicale (descoperirile geneticii, globalizarea, migrația, apartenența la o anumită credință religioasă, costul financiar al traiului zilnic) va aduce cu sine o schimbare a valorilor și a opțiunilor personale, a modurilor în care oamenii vor alege să conviețuiască și să perpetueze specia."

PUBLICITATE

Cătălin TOADER

Majoratul cu cîntec al Gărânei

Şi uite-aşa, crescînd într-un an cît altele în cinci, cel mai important festival de jazz din România, cel de la Gărâna, ajunge în această vară la ediţia a 18-a. Un majorat formal, fiindcă fenomenul socio-muzical din Poiana Lupului şi-a atins maturitatea de multă vreme. Programul pentru 2014 este unul mult mai consistent decît ar putea părea la o primă parcurgere a afişului. Spun asta fiindcă un consumator de jazz de nivel mediu, care preferă artişti mainstream, ar putea să nu descifreze prea multe nume de vedete în program, dar ele sînt acolo. Reţeta este extrem de bine aleasă şi, mai ales, foarte echilibrată, cu un foarte fin balans între subgenuri.

■ **Joi, 10 iulie.** Festivalul nu ne oferă nici un preludiu şi începe în mare forţă anul acesta, cu nişte tineri care au rupt de multă vreme gura tîrgului şi care, pentru cei care vor reuşi să ajungă la timp, vor fi una dintre marile revelaţii ale acestei ediţii: Adam Baldych Imaginary Quartet, din Polonia. Inutil să vă mai spun că Polonia este unul dintre cele mai importante creuzete muzicale europene, indiferent că vorbim despre muzică clasică, jazz, rock sau alte genuri. Ca să încerc o explicaţie simplistă, acolo pur şi simplu e pămîntul bun pentru aşa ceva. Veţi vedea pe scenă trupa unui fabulos violonist în vîrstă de doar 24 de ani, care, încă de pe cînd avea doar 16 ani, s-a remarcat ca fiind un adevărat geniu muzical, fapt care i-a permis nu doar să obţină o bursă la celebrul Berklee College of Music din Boston, dar şi să devină primul muzician polonez premiat la Echo Jazz Awards (premiile industriei muzicale din Germania). Mai mult, din 2012, Adam Baldych este sub contract cu una dintre cele mai importante case de discuri axate pe jazz din Europa, ACT Music, label german la care a apărut şi discul *Imaginary Room*, care va fi promovat în recitalul de la Gărâna. Valoarea sa este confirmată şi de prestaţia de pe noul disc, *The New Tradition*, apărut în urmă cu doar o lună la casa ACT, album pe care Baldych face un duo senzaţional împreună cu pianistul israelian (stabilit la Paris) Yaron Herman.

Al doilea moment al serii continuă linia indecent de valoroasă, pentru o primă zi de festival, cu un trio formidabil, o primă semnătură a celebrei case de discuri ECM: Andy Sheppard Trio Libero. Construit în jurul ideilor foarte inspirate ale celebrului saxofonist englez, trioul defilează stilistic cu ajutorul unui contrabasist francez foarte degajat, Michel Benita, plus (în opinia mea) unul dintre cei mai valoroşi toboşari din tînăra generaţie – l-am numit aici pe Seb Rochford (Polar Bear, Basquiat Strings).

Joia de graţie nu se opreşte aici, fiindcă şi al treilea recital al serii e unul extrem de consistent: Dave Douglas The Riverside Quartet, adică Dave Douglas (trompetă, unul dintre cei mai galonaţi instrumentişti de jazz din ultimii 15 ani), Steve Swallow (bas, poate cel mai celebru membru al trupei, colaborator constant al unor nume precum Carla Bley, John Scofield, Gary Burton sau Paul Motian), plus fraţii veniţi din Montréal – Chet Doxas (saxofon) şi Jim Doxas (baterie). Recitalul se va axa pe conţinutul albumului *Riverside*, apărut în aprilie 2014, care se vrea un soi de compoziţii-tribut, în memoria unuia dintre marii pionieri ai free jazz-ului, Jimmy Giuffre.

Prima zi se încheie cu un moment nordic, semnat de saxofonistul norvegian Marius Neset, unul dintre cei mai apreciaţi tineri instrumentişti şi compozitori de jazz, descris uneori drept „cel mai mare saxofonist norvegian de la Garbarek încoace". Cel mai probabil, vom asculta un set majoritar de pe *Birds*, cel mai recent album al său, iar cvartetul este completat de Petter Eldh (contrabas), Jim Hart (pian) şi Josh Blackmore (tobe).

O explozie fusion peste Poiana Lupului, un foc de artificii ritmice.

■ **Vineri, 11 iulie.** Seara de vineri începe cu un proiect româno-finlandez – Elena Mîndru Finnection, cu nu mai puţin de patru muzicieni din apropierea Cercului Polar acompaniind una dintre vocile speciale din peisajul autohton. Un preludiu interesant pentru unul dintre vîrfurile ediţiei 2014 a Festivalului de la Gărâna, nimeni altul decît cel supranumit „cel mai bun organist de pe planetă" – Joey DeFrancesco. Nu avea decît 16 ani cînd semna un contract de reprezentare exclusivă cu una dintre cele mai mari case de discuri din lume, Columbia Records, dar talentul său era cel care avea să-l propulseze în lumea mare a jazz-ului. Are în portofoliu zeci de albume şi colaborări cu coloşi ai genului, de la Miles Davis şi John McLaughlin la Christian McBride şi Jimmy Smith. Alături de marele organist, pe scenă se vor afla chitaristul Jeff Parker şi bateristul George Fludas.

Periplul muzical nordic de la Gărâna va continua şi în ultimele două recitaluri ale serii. Mai întîi, unul dintre cei mai de succes chitarişti europeni de jazz din ultimii 20 de ani, suedezul Ulf Wakenius, alături de alţi trei muzicieni de calibru. Ulf a fost, printre altele, membru al unora dintre cele mai grandioase grupuri de muzicieni ale ultimelor decenii: Oscar Peterson Quartet şi Ray Brown Trio, dar a imprimat şi un disc excelent – *Venture* (1991) cu propriul Ulf Wakenius Group, care dispunea de o componenţă stelară: Jack DeJohnette la tobe, Bill Evans şi Bob Berg la saxofoane, Lars Danielsson şi Chris Minh Doky la bas, Randy Brecker la trompetă şi Niels Lan Doky la pian.

Seara a doua se încheie cu un recital pe care, personal, îl aştept cu mare nerăbdare, în primul rînd fiindcă Arve Henriksen este unul dintre trompetiştii mei preferaţi, apoi fiindcă sound-ul trupei este unul pe gustul meu (sound specific înregistrărilor marca ECM/Rune Gramophon). Nu în ultimul rînd, fiindcă grupul e completat cu excepţionalul chitarist Stian Westerhus, cu tobarul Ingar Zach şi cu muzicianul electro, compozitorul şi producătorul Jan Bang (colaborator pe multe discuri ale unor muzicieni contemporani celebri, precum Dhafer Youssef, Nils Petter Molvaer, Tigran Hamasyan, Ketil Bjornstad sau David Sylvian).

■ **Sîmbătă, 12 iulie.** Penultima zi programează două recitaluri în care sînt implicaţi muzicieni români. Primul – un trio care activează de multă vreme în peisajul concertistic şi discografic românesc şi nu numai. Un pod peste Atlantic executat de unul dintre cei mai importanţi pianişti, compozitori şi pedagogi români de jazz, Mircea Tiberian, alături de basistul Chris Dahlgren şi tobarul John Betsch, acesta din urmă un muzician cu o carte de vizită impresionantă: a studiat la Berklee College of Music şi la University of Massachusetts-Amherst cu Max Roach şi Archie Shepp, după care a făcut parte din Abdullah Ibrahim Ensemble şi Archie Shepp's Band. Din 1985 trăieşte în Europa, fiind căsătorit cu pianista franceză Claudine François.

Vine apoi la rînd trioul româno-maghiar condus de contrabasistul Pedro Negrescu, care-i mai include pe muzicienii Gabor Cseke (pian) şi Andras Mohay (tobe). Se anunţă un recital de clasă, numai bun să pregătească atmosfera pentru momentul Kimmo Pohjonen, un muzician extrem de spectaculos, care va demonstra faptul că un singur om şi un singur instrument pot, cu ajutorul talentului şi al cîtorva mici trucuri, captiva auditoriul. Vom asista la o instalaţie audio-video foarte specială, avînd în prim-plan un acordeonist visceral, care-i va lăsa pe unii cu gura căscată. Situaţie numai bună înaintea unuia dintre cele mai speciale momente din întreaga istorie a festivalului, fiindcă nu pot descrie altfel recitalul The Crimson ProjeCKt. În urmă cu cîţiva ani, trei dintre componenţii King Crimson, una dintre trupele cult ale rock-ului progresiv, organizau un soi de tabără în care se cîntau piese din repertoriul trupei britanice. Adrian Bellew (chitară, voce), Tony Levin (bas) şi Pat Mastelotto (tobe) aveau să-i coopteze curînd pe Markus Reuter (chitară), Julie Slick (bas) şi Tobias Ralph (tobe) şi să înceapă să cutreiere lumea cîntînd piese King Crimson foarte puţin revizitate, în manieră jazzie-progressive. Din fericire, turneul lor din 2014 face popas şi la Gărâna, astfel că vom avea fericita ocazie să vedem de aproape nişte muzicieni absolut formidabili, pentru care unii jurnalişti au fost nevoiţi să inventeze epitete.

■ **Duminică, 13 iulie.** Primul recital al ultimei zile de festival îl va avea în prim-plan pe chitaristul norvegian Stian Westerhus, pe care-l veţi fi văzut deja vineri, în trupa lui Arve Henriksen. De această dată, Stian va fi one-man-show, şi va susţine un concert solo în care chitara va fi nu doar instrument, ci şi partener de concert. Jazz experiment şi ambiental, cu diverse device-uri electronice puse la treabă într-un proces creativ de mare clasă. Urmează Jazzybit, grup timişorean format din trei tineri muzicieni, aflat la a doua prezenţă la Gărâna. Un mix simpatic şi antrenant de jazz, blues, funk şi latino interpretat impecabil, care va pregăti la foc mic Poiana pentru ultimele două momente ale acestei ediţii.

Tom Harrell's „Colors of a Dream" este un supergrup cu supermuzicieni, între ei doi contrabasişti şi doi saxofonişti. Dacă trompeta lui Tom face ravagii prin clasamente şi topuri, de multă vreme, Esperanza Spalding va fi, fără îndoială, cea care va atrage privirile şi urechile la Gărâna. Nu (doar) fiindcă arată bine, ci pentru că este una dintre cele mai speciale reprezentante ale jazzului feminin contemporan, vocalistă, violoncelistă şi contrabasistă desăvîrşită. Dacă mai punem la socoteală şi premiile Grammy din portofoliu, avem o imagine de ansamblu a unei artiste pe care nu trebuie s-o rataţi sub nici o formă. *Colors of a Dream* este un disc extrem de bine primit de public şi critică, iar geniul melodic al lui Tom Harrell se regăseşte din plin pe acest album, în jurul căruia va gravita întregul recital.

În sfîrşit, momentul final al Festivalului Gărâna 2014 este unul cu adevărat special. Aflat pentru a treia oară la Gărâna, chitaristul Mike Stern aduce acum cu el un grup de muzicieni stelari, cu Bill Evans la saxofon (alături de care a colaborat pe celebrele albume *The Man With The Horn*, *We Want Miles* şi *Star People* ale lui Miles Davis), Tony Kennedy la bas (Derek Sherinian, Al Di Meola, Bill Connors, Dave Weckl Band) şi fenomenalul Dennis Chambers la tobe, unul dintre cei mai spectaculoşi tobari contemporani, mai ales ţinînd cont de faptul că nu are nici un fel de studii de specialitate. Va fi o explozie fusion peste Poiana Lupului, un foc de artificii ritmice care vor trage cortina peste încă un festival gărânean, al optsprezecelea. La mai multe!

***Cătălin Toader** este jurnalist freelancer.*

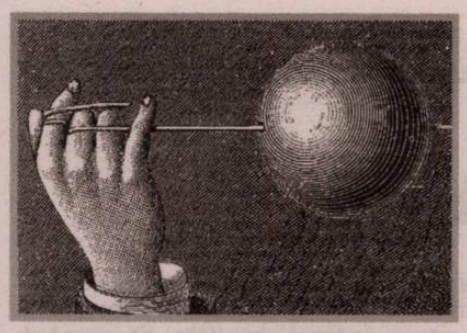

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Virtuţile arhitecturii socialiste

– privire dinspre Vest –

Cum? Nu vă plac blocurile din anii '70-'80? N-aţi înţeles nimic din modernitate. Şi nici nu vă pricepeţi la economie. Aşa ne învaţă o arhitectă din Franţa, care se ocupă de multă vreme cu reamenajarea şi reconfigurarea coloşilor de beton. Anne Lacaton e uluită că atîtea municipalităţi dau undă verde pentru demolarea şi înlocuirea acestor blocuri, cînd, de fapt, ele nu şi-au încheiat încă ciclul de viaţă. Acum zece ani, pe lista clădirilor din patrimoniul public aprobate pentru demolare se găseau 150.000 de asemenea blocuri. Sute de clădiri din anii '70 au fost deja demolate în Germania. Cincizeci de ani e puţin pentru o clădire – spunea ea. Cu intervenţii relativ simple şi la costuri pe jumătate faţă de cele necesare unei construcţii similare noi, blocurile „socialiste" pot fi recuperate – susţine Anne Lacaton într-o lucrare intitulată *Plus*.

„Nu există nici un motiv ca un spaţiu de bună calitate să coste mult."

Ca arhitecţi, nu ne place ideea de „minimum" pentru spaţiul de locuit. Nu ne place nici ideea că spaţiul de locuit e definit de standarde trasate de politică. Locuinţa trebuie să fie spaţioasă, generoasă, adaptată nevoilor, flexibilă, chiar luxoasă. Şi, dincolo de toate, la un preţ convenabil – spune Lacaton. Minimul poate deveni maximum: structura centrală din beton armat, modulele prefabricate, alcătuirea simplă, previzibilă, compartimentarea egală – toate acestea sînt calităţi pe care arhitecţii se pot baza cînd vor să transforme o construcţie „minimă" în spaţii de calitate. Scopul unor asemenea intervenţii ar fi transformarea experienţei locuirii. Poate prea idealistă şi ambiţioasă, Lacaton crede că poate să reinventeze locuirea „la vilă" într-un mediu urban foarte dens: apartamente mai spaţioase cu balcoanele care devin „terase" sau „grădini suspendate".

Lacaton condamnă această „manie a demolărilor" imputînd edililor care le autorizează că se resemnează prea uşor în faţa reputaţiei proaste a arhitecturii anilor '70. Mulţi oameni văd în arhitectura comunistă doar construcţii de dimensiuni colosale, aproape inumane, locuinţe de mici dimensiuni, materiale proaste şi finisaje mediocre. Dar repulsia faţă de aceste blocuri are şi alte surse. Problema e că „modernitatea nu a fost acceptată" de cei care se ocupă, azi, de planificarea urbană. „Modernitatea e desuetă, toţi încearcă să-i şteargă urmele. E nedrept, căci datorăm mult acestei epoci" – spune Lacaton. E un discurs care exclude orice reproş legat de estetica discutabilă a acestor blocuri – de parcă învelişul exterior n-ar defini, şi el, calitatea locuirii...

În Occident, contextul e oarecum diferit faţă de România. Aşa-zisele „blocuri socialiste" din Franţa şi din Germania (de Vest, dar mai ales de Est) sînt deţinute, cel mai adesea, de stat. Unele dintre cele construite în fosta RDG au devenit modele pentru blocurile din România. Doar că apartamentele de la noi au devenit – altfel decît în Occident – proprietate privată. Iar blocurile nu vor fi demolate prea curînd. Ele sînt cel mult „modernizate prin termoizolare". Pe de altă parte, în Franţa, ca şi în Germania, casele valoroase – inclusiv cele „moderne" – sînt protejate de legi ale patrimoniului şi nimeni – nici măcar proprietarul – nu are voie să le demoleze. Aşa că încrîncenarea cu care această arhitectă apără blocurile din anii '70 poate părea, la Bucureşti, de-a dreptul ridicolă.

Transformarea unui bloc (Bois le Prêtre, Paris); Druot, Lacaton & Vassal

Altminteri, Lacaton nu agreează termenul de „locuinţe sociale", căci acesta ar implica, pe lîngă grupul-ţintă, şi calitatea spaţiului destinat locuirii. Or, Lacaton nu acceptă ideea că bugetul restrîns e un motiv să construieşti prost. „Nu există nici un motiv ca un spaţiu de bună calitate să coste mult." Parcă văd deja cum răsar blocuri „glamouroase" şi ieftine, în locul vechilor cartiere muncitoreşti. Restul e demagogie. Sau PR.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

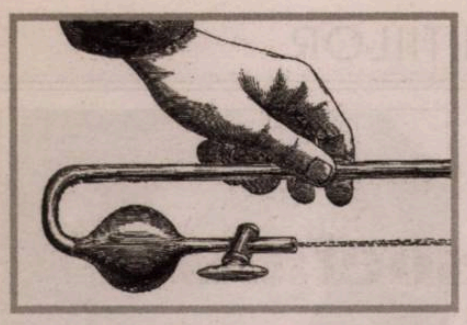

Oana STOICA

rosencrantz & co

Pippo Delbono, anticanonicul

● *Orhidee*. **Concept, regie: Pippo Delbono. Cu: Dolly Albertin, Gianluca Ballarè, Bobò, Margherita Clemente, Pippo Delbono, Ilaria Distante, Simone Goggiano, Mario Intruglio, Nelson Lariccia, Gianni Parenti, Pepe Robledo, Grazia Spinella. Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu.**

Prima dată se aude vocea – caldă, vibrantă, pasională. E ceva din Marcello Mastroianni şi din Pasolini în vocea asta, care răsună din afara scenei *(voice off live)*, dintr-un bărbat înalt, masiv, ciufulit, aşezat pe treptele interioare ale sălii din Casa de Cultură – Sibiu. Cînd se ridică şi urcă pe scenă, acel conţinut potenţial subversiv explodează, nu emfatic, ci eminamente anarhist, visceral, cu o sinceritate intimidantă şi cuceritoare, în acelaşi timp. Pippo Delbono este un vulcan în care tandreţea, asumat melodramatică, este expresia libertăţii. Libertatea în teatru, ca şi în afara lui, vine nu numai printr-o comunicare frustă, directă, fără ipocrizie şi fără menajamente, ci şi prin asumarea unor ipostaze aparent defavorabile. Înduioşat de frumuseţe în forma ei fragilă şi „banală", oarecum bufon (cel care spune adevărul fără teamă de consecinţe), atras de dragoste, a cărei absenţă îl predispune la tristeţe, o stare verbalizată în poeme şi imagini, Pippo Delbono combină această vulnerabilitate a sentimentelor, a psihicului şi a gusturilor cu febrilitatea revoltei, incendiară, disperată. Un urlet interior care irumpe nestăvilit. Durere şi dragoste. Nimic nou, nimic mai actual.

Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu l-a invitat din nou pe Pippo Delbono (în urmă cu cîţiva ani a mai prezentat aici *Urlet* şi *Poveşti de iunie*, iar la Bucureşti – *Minciuna)*, un creator de teatru cu un discurs riscant, din cauză că refuză convenţia şi se refuză înghesuirii în tipare şi, prin asta, bulversează percepţia spectatorului. *Orhidee* este un spectacol creat pentru a-şi exorciza durerea după pierderea mamei, fără să fie un parastas teatralizat, ci o cartografiere personală şi bulversantă a lumii contemporane, în care se demască ipocrizia politicii, a religiei şi a societăţii. Madone eviscerate, figura imensă şi dispreţuitoare a lui Berlusconi, imagini ale consumului abuziv şi vişini în floare servesc ca fundal pentru rechizitorii incendiare la adresa omenirii care sucombă înecată în propria obscuritate. Atitudini homofobe la nivelul mentalului colectiv, violenţă, suferinţă, o lume în durere, damnată, „care nu ne place, dar nu avem unde să ne ducem" (Kerouac). Pippo Delbono mixează fragmente din propriile filme cu scene picturale ale actorilor săi speciali (Bobò – un paraplegic care a trăit peste 40 de ani într-un azil psihiatric, Gianluca cel cu sindrom Down, Nelson – un fost vagabond care îşi expune silueta scheletică), pe care le dinamizează cu monoloagele sale electrizante, urlate visceral, şi cu dansul său copilăresc, asumat caraghios (aluzie la Dante – „trei lucruri ne-au rămas din paradis: stelele, florile şi copiii"). Este o compoziţie spectaculară, grea, care derivă din titlu. „Orhideea este cea mai frumoasă floare, dar şi cea mai primejdioasă, mi-a spus odată un prieten, pentru că nu poţi să faci diferenţa dintre cea adevărată şi cea falsă. Aceeaşi afirmaţie este valabilă şi pentru timpurile în care trăim", zice Pippo Delbono şi asta face în spectacol, opune libertatea convenţiei, falsităţii, rigorilor ipocrite. Viaţă *vs* plastic. Tandreţe *vs* teroare. Frumuseţe canonică *vs* imperfecţiune. Este o permanentă raportare la arta convenţională, reinterpretată liber, polemic, şi care este declarată din prima scenă, cînd anunţul clasic prin care se cere închiderea telefoanelor este transformat într-un rechizitoriu ironic la adresa teatrului burghez. *Livada de vişini*, *Macbeth*, *Romeo şi Julieta*, *Olympia* lui Manet, opera lui Pietro Mascani,

terludii incendiare. O paradă grotescă şi fascinantă, cu tuşe la Fellini şi Pina Bausch, destructurează spectacolul şi îl eliberează pe artist de reguli şi tipare.

Imaginea mamei pe patul de moarte, filmată cu telefonul mobil, cu mîinile scheletice şi degetele învineţite pe care fiul încearcă, blînd, să le încălzească (demers presupus manipulator emoţional) este încorporată într-o suită de scene aspre (video şi live), potenţată de izbucnirile lui Pippo Delbono, mai ales cele două monoloage din *Hamlet*, cel al reginei Gertrude, care anunţă moartea Ofeliei, şi cel al lui Hamlet – „a fi sau nu fi". Ultimul reprezintă una dintre cele mai bune versiuni de interpretare ale celebrului monolog, împotriva obişnuinţei care face, de regulă, în această scenă, un filozof anemic din prinţul Danemarcei. Dacă l-ar fi jucat pe Hamlet, Pippo Delbono ar fi dărîmat Elsinore-ul precum Iisus templul, nu prin forţă fizică şi patetism, ci prin febrilitate şi descătuşare. El devoră existenţa cu toată consistenţa ei, sublim, mizerie, intoleranţă, violenţă, dragoste, pierdere, exacerbînd tristeţea ca singura modalitate de a găsi bucuria.

Această fervoare în a trăi, în a simţi şi a exprima cu forţă se regăseşte în recitalul *Amore e carne*, în care Pippo Delbono apare alături de muzicianul Alexander Bălănescu. Sunetele ascuţite, uşor demente ale viorii lui Bălănescu susţin vocea caldă a lui Pippo citind poeme torturante – Rimbaud, Pasolini, Eliot – despre dragoste şi lipsa ei, despre durerea de după pierdere, poezii pe care le abandonează apoi, pentru a urla, a urla, a urla. Este superlativul singurătăţii umane, al disperării de a te simţi secătuit, singur, iremediabil singur, expresia golului rămas în urma dispariţiei unui om sau a unui sentiment. Urletul ăsta s-a resimţit la Sibiu în întreg spectacolul *Orhidee*, căci în dimineaţa reprezentaţiei, Lucia Della Ferrera, actriţă care a lucrat mulţi ani cu Pippo Delbono, s-a sinucis. Atîta moarte în jurul lui Pippo, dar şi atîta tandreţe!

„Singurii care mă interesează sînt nebunii, cei furioşi pe viaţă, pe cuvinte, pe salvare, cei care vor tot odată." *Orhidee* este un graffiti performativ al unui proscris care refuză ispăşirea canonică.

Viaţă vs *plastic. Tandreţe* vs *teroare. Frumuseţe canonică* vs *imperfecţiune.*

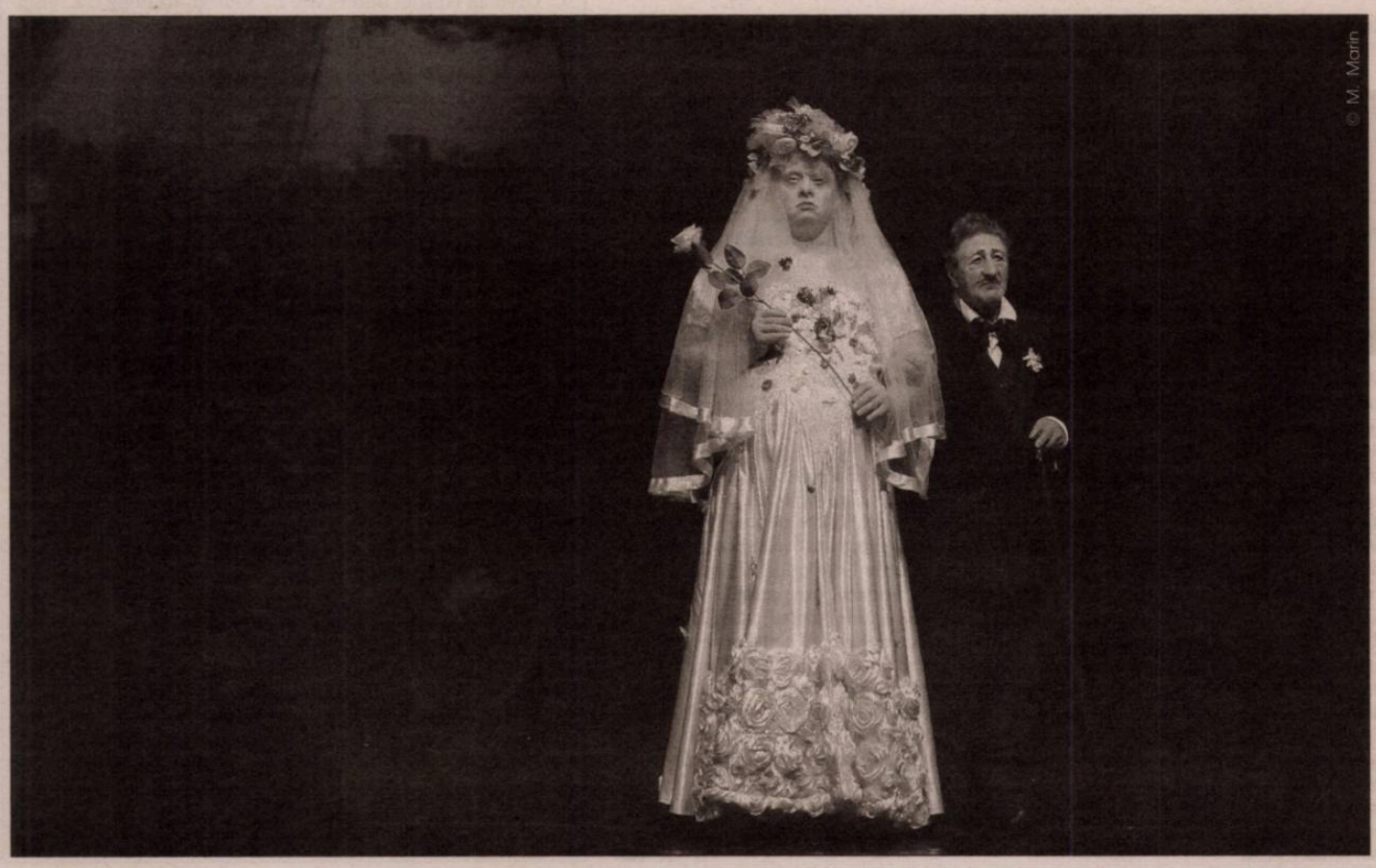

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Nuanțe de Gray

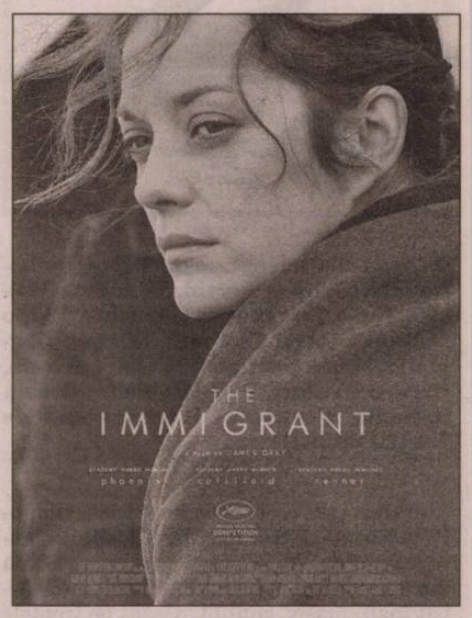

● ***Legături de sînge / Blood Ties*** **(Franța-SUA, 2013), de Guillaume Canet.**

Neobișnuit pentru un *remake* în limba engleză al unui obiect cinematografic dintr-o altă cultură, *Blood Ties* a fost regizat de unul dintre actorii principali (Guillaume Canet) din filmul (francez) care i-a servit drept model *(Les Liens du sang,* regizat de Jacques Maillot în 2008). După cum se prezintă acest *remake* relocalizat în New York-ul anilor '70, mai important pare însă faptul că Guillaume Canet a colaborat la scrierea adaptării cu regizorul newyorkez James Gray – autor (mai respectat pînă recent de critica franceză decît de critica americană) al unor filme ca *Little Odessa* și *We Own the Night*. Nu numai că *Legături de sînge* e plasat în 1974, dar despre el se poate spune – cum s-a spus adesea și despre filmele lui Gray – că, bun sau prost, s-ar fi potrivit mai bine în peisajul cinema-ului hollywoodian din anul respectiv. La fel ca în filmele cu gangsteri ale lui Gray, situațiile, personajele și o bună parte din dialoguri sînt arhetipal de generice: doi frați, dintre care unul (Clive Owen) e infractor de carieră, iar celălalt (Billy Crudup) e polițist (exact așa sună, de altfel, și titlul romanului de Bruno și Michel Papet, *Deux frères: Flic & truand,* punct de plecare pentru *Les Liens du sang,* dar și filmul din 2007 al lui Gray, *We Own the Night,* poate fi rezumat cam la fel); și, cel puțin din partea infractorului, tirade rostite deja în nenumărate alte filme, despre cum nu are de gînd să mai încalce legea decît atît cît să se repună pe picioare financiar – o ultimă lovitură și gata, blablabla. Pe de altă parte – și tot ca la Gray –, firele poveștii sînt depănate extrem de tacticos, explozivitatea instantanee e adesea sacrificată în favoarea descrierii aprofundate a unei rețele de relații (și a spațiilor pitorești – garaje, baruri, secții de poliție – în care se desfășoară aceasta), iar *comic relief* practic nu există: aspecte cîtuși de puțin comerciale într-un film american de gen din zilele noastre, dar nu tocmai ieșite din comun într-unul de acum 40 de ani. (În ceea ce privește reperele șaptezeciste ale regiei lui Canet, tapetarea filmului, pe o bună parte din suprafața sa, cu muzici pop din epocă, este o practică scorsesiană, deși, în rest, regia e relativ neeclatantă – cum e și a lui Gray în filmele sale –, mai aproape de un Lumet decît de Scorsese.) Ce au de obicei filmele lui Gray, însă lipsește din acest film plasat în New York-ul anului 1974 de către un francez născut în 1973, e parfumul unei etnicități specifice (care în cazul lui Gray este cea ruso-evreiască). Clive Owen, care a copilărit în Coventry, UK, joacă un personaj care a copilărit în Brooklyn; fosta soție a acestuia, o prostituată italiancă dependentă de droguri, e jucată de franțuzoiaca Marion Cotillard, iar fratele lui are o iubită afro-americană (Zoe Saldana) măritată cu un pușcăriaș care după accent e menit să treacă drept newyorkez, dar e jucat de actorul belgian Matthias Schoenaerts. Viețile mai multora dintre personajele acestui film sînt încîlceli de legături care trag personajele în mai multe direcții deodată: tot așa cum nu se poate rupe de trecutul său infracțional, personajul lui Owen nu se poate rupe nici de mama copiilor lui, deși și-a găsit o nouă prietenă (Mila Kunis); iubita fratelui său e prinsă între acesta și soțul pucăriaș, cu care are un copil; polițistul e prins între legătura sa de sînge cu infractorul și angajamentul său de a apăra legea. Dar acest hățiș de legături nu e înrădăcinat destul de adînc, de regizorul francez, în simulacrul său (admirabil scenografiat, altminteri) de New York de epocă. Nu ajută nici faptul că personajele feminine există mai mult pe post de ornamente – Lili Taylor nu are nimic de făcut în rol de soră a polițistului și a infractorului, iar Mila Kunis stă doar agățată de brațul lui Owen –, în timp ce personajele masculine dau prea multe explicații despre ele însele – personajul lui Owen despre cum a ajuns infractor, tatăl său (James Caan) despre motivul pentru care l-a iubit mai mult pe el decît pe fratele lui cel cuminte.

● ***Imigranta / The Immigrant*** **(SUA, 2013), de James Gray.**

Reprezentat de *Blood Ties,* la Cannes 2013, doar în calitate de scenarist și în afara competiției, Gray a avut însă și un film în competiția principală – unul mult mai important. *Imigranta* e încă și mai de modă veche (desigur, într-un mod la fel de asumat) ca *Blood Ties* și ca precedentele filme (patru cu totul) regizate de Gray: genul cu care se află în dialog (cum e obiceiul la Gray, fără pic de ironie) e melodrama cinematografică mută. La fel ca acolo, lucrurile sînt megaarhetipale, iar simbolismul e cît casa: Marion Cotillard e de data asta poloneză, catolică ferventă, abia coborîtă, în New York-ul anului 1921, de pe vaporul cu imigranți, redusă la a defila, costumată în Statuia Libertății, pe scena unui cabaret-bordel, și disputată între proxenetul Bruno și magicianul de bîlci Orlando (ca Gelsomina între Zampano cel animalic și Nebunul cel spiritualizat). Deși evocă melodramele mute atît prin *look*-ul filmului său, cît și prin unele rezolvări scenaristice, Gray e foarte departe de a trata melodrama într-un mod distanțator-arhaizant: de pildă, cu rolul proxenetului, îi oferă colaboratorului său frecvent, Joaquin Phoenix (absent din *Legături de sînge)* exact tipul de *emploi* modern în care acesta excelează – studii psihologice subtile de bărbați disfuncționali, consumați de pasiuni nu doar ascunse, ci de neînțeles chiar și pentru ei. Psihologizarea asta modernă e tratată însă nu ca un țel în sine, ci – mai ambțios – doar ca o cale, mai accesibilă în ziua de azi, către vechiul sublim melodramatic al Pocăinței cu majusculă, al Sacrificiului cu majusculă.

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Povești de adormit adulții

● **Coldplay, *Ghost Stories,* Parlophone Records, 2014**

În cea mai nouă carte a sa, *I Wear the Black Hat: Grappling with Villains (Real and Imagined),* comentatorul popcultural american Chuck Klosterman, probabil cel mai mare fost dușman al formației lui Chris Martin, își făcea *mea culpa* după o afirmație care, acum 11 ani, suna înspăimîntător: „Coldplay e cea mai de rahat trupă pe care am ascultat-o." În 2003, grupul din Londra se pregătea să facă un mare pas către ceea ce e astăzi. Albumul *A Rush of Blood to the Head* îl aducea pentru a doua oară consecutiv pe lista cîștigătorilor de Grammy-uri, deschizîndu-i apetitul pentru o sumă de „experimente" pentru care nu a avut niciodată nici subtilitatea, nici știința. Dar asta e deja altă poveste. Ca să mă întorc, Coldplay a fost mereu o trupă care a adunat coroniță peste coroniță. Iar premianții, se știe, nu sînt din cale-afară de simpatizați. Mai ales atunci cînd, undeva, ceva miroase a înșelătorie. Tot ce a urmat momentului *ARoBttH* s-a referit exclusiv la recorduri, la ambiții muzicale bombastice și la un duel simbolic pentru inexistentul premiu de Cea mai bună trupă din lume cu Bono & Co. Paradoxal — dar nu și pentru industria muzicală! —, muzica trupei se vindea din ce în ce mai bine, pe măsură ce devenea mai proastă, făcînd din Coldplay cea mai detestabilă entitate din generația de trupe indie apărute în siajul *The Bends*-ului lui Radiohead.

Chestia asta nu se schimbă nici acum, la al șaselea album de studio, conceptualul *Ghost Stories*. Reziduuri din tot ce a livrat mainstream-ul muzical al ultimilor ani se regăsesc din abundență în producția semnată de Paul Epworh, făcînd ca muzica să sune plat și siropos. Într-un fel sau altul, Coldplay pare a se fi specializat pe albume-concept plictisitoare. După mediocra „distopie urbană opresivă" (l-am citat mai devreme pe liderul trupei) în care locuiau acum trei ani Mylo și Xyloto, personaje care își și împrumutau, de altfel, numele celei de-a cincea opere de studio a trupei britanice, acest *Ghost Stories* bifează din nou sintagma. De această dată, însă, sursa temei e un act mai deloc *soft cyberpunk*: übermediatizata despărțire a vocalistului Chris Martin de actrița Gwyneth Paltrow. Spuneți-i, dacă vreți, *conscious uncoupling*. Scurt pe doi, noul album recită epopeea unui bărbat care trece prin toate secvențele unui dramatic și subit eșec sentimental în drumul său spre momentul acceptării situației. Ca să fiu mai exact, o să-l las din nou pe Chris Martin să-și descrie intențiile: *„Ghost Stories* e despre cum îți pot afecta fantomele trecutului, prezentul și viitorul". Din acest motiv, textele sună așa cum sună: *„I think of you / I haven't slept / I think I do but / I don't forget."* Sau *„Call it magic / Call it true / I call it magic / When I'm with you / And I just got broken / Broken into two / Still I call it magic / When I'm next to you."* Sau *„Cause you're a sky / Cause you're a sky full of stars / I'm gonna give you my heart."* Este destul de evident că îndrăgostiții „decuplați întru dragoste" (adaptarea îmi aparține) nu trec dincolo de rimele foarte la îndemînă. Așa cum nici Coldplay n-a făcut-o vreodată. Iar pentru un album-concept care se vrea a fi reflexia avatarurilor psihologice ale unui adult ajuns într-un punct delicat al existenței, trama *Ghost Stories* e atît de subțire și de transparentă muzical încît am puternica senzație că ambalajul acesta e doar o capcană întinsă, de imperiul indie-corporatist, potențialului cumpărător/ascultător. Și că vorbele lui Klosterman au, dincolo de teribilismul evident, măcar un sîmbure de adevăr.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Marin MĂLAICU-HONDRARI

„Un public interesat și poezie de calitate"

Cum se simte poezia la Bistrița, la ediția cu numărul 6 a festivalului care va avea loc în curînd?

Cred că edițiile anterioare ne îndreptățesc pe noi, organizatorii, să sperăm că, și în 2014, între 17 și 20 iulie, poezia se va simți în largul ei la Bistrița. Dacă ai un public cu adevărat interesat, cum e cel bistrițean, și se citește poezie de calitate, atunci lucrurile nu au cum să iasă prost. Deocamdată trăim efervescența pregătirilor, telefoane peste telefoane și e-mail-uri peste e-mail-uri și bineînțeles că îl înnebunim pe directorul festivalului, domnul Gavril Țărmure.

Ce ați pregătit pentru acest an?

Sper ca ediția din acest an să fie una dintre cele mai reușite, pentru că avem printre invitați poeți cu adevărat speciali, cum sînt Bogdan Ghiu, Florin Iaru, Dumitru Crudu, Mircea Dinescu, Ernest Wichner, ca să-i pomenesc numai pe cei care nu au participat la nici una dintre edițiile anterioare ale festivalului. Pe scurt, vor fi 23 de poeți (români și străini), plus prozatorul invitat, sub egida „Poeții invită un prozator", asta fiind, începînd din 2012, una dintre ideile definitorii ale festivalului. Anul acesta, invitat este Petru Cimpoeșu, un prozator special, care merită din plin să fie sărbătorit de poeți. Nu va lipsi nici muzica – printre muzicienii invitați se află Ștefan Horváth, Răzvan Suma, Noua Orchestră Transilvană.

De ce credeți că toți cei care au ajuns la Bistrița la festival vor să se întoarcă?

Înclin să cred că vor să se întoarcă pentru că pe scena Sinagogii din Bistrița s-au simțit cu adevărat poeți și pentru că, acolo, fiecare invitat este tratat cu maximă atenție, nepărtinitor, exact așa cum trebuie tratată poezia de calitate.

***Marin Mălaicu-Hondrari** este organizator al Festivalului „Poezia e la Bistrița" (17-20 iulie 2014). Programul complet și partenerii festivalului îi găsiți pe site-ul evenimentului poeziae labistrita.wordpress.com.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

O ceremonie a ceaiului printre zgîrie-nori

Am asistat odată la o ceremonie a pregătirii ceaiului, într-o căsuță tradițională coreeană – *hanok*, foarte bine renovată. De fapt, după luciul pietrelor care alcătuiau gardul, era mai degrabă refăcută de la zero. Frumoasă, cu uși cu glasvand din hîrtie – *hanji*, dată cu ulei pentru rezistență, cu streșini arcuite, care adăposteau niște prispe mici, liniștite și răcoroase.

Ne duseseră într-o excursie organizată, „cu clasa", pentru străini. Ajunși înăuntru, ne-au așezat turcește, față în față, în șiruri de cîte trei. În fața fiecăruia, pe măsuțe de bambus lăcuit – frumoasa ceramică locală, verde-jad Celadon, cu ceainic cu coadă lungă, laterală, foarte practică, un bol și două cești, fără toartă, o clepsidră și un pămătuf. Pe o farfuriuță – trei prăjiturele din orez expandat. În sita ceainicului, deja așezate – frunzele de ceai verde, iar lîngă măsuță – o carafă cu apă fierbinte. Cu un aer pătruns, îmbrăcată în falduri țepene de mătase, distinsa gazdă începe să oficieze: acum se ia, cu două mîini, încet, vasul cu apă fierbinte. Acum se toarnă, înceeet-înceeet, cu capul ușor înclinat dreapta, apa în bol. După ce apa respiră un pic, se ia bolul și se toarnă, tot cu două mîini și tot încet, peste frunzele de ceai din sită, apoi se pune capacul ceainicului. Nu se toarnă niciodată apa fierbinte direct peste ceai, gustul ar fi prea mojic. Se lasă trei minute, cît durează clepsidra din față. Apoi, tot cu două mîini, ținînd ferm de coada ceainicului, se toarnă ceaiul, cu o infinită delicatețe, în cele două cești. Iei una și, cu două mîini – normă a politeții locale, una așezată sub fundul cești, una delicat din lateral – o oferi tot politicos, adică lent, invitatului (pe post de „invitat", eu îl aveam pe amicul Jean-Baptiste, care și începuse – știind cît, vorba bunicii, „din năzi" sînt făcut și cît mă arcuiesc interior în atari circumstanțe – cu un mitraliant „o scapi, o scapi, o scapi", de-mi venea să i-o ofer într-o manieră mult, mult mai deversată. N-am scăpat-o, dar tot am reușit s-o ciobesc un pic la final, de atîta stres. În China, calitatea cestilor de ceai e măsurată după sonoritatea muzicală pe care o produc cînd le atingi contururile. Nici cele coreene nu se lasă mai prejos – am constatat, consternat, odată cu clinchetul care a trezit în afabila noastră gazdă o scurtă, dar radicală arcuire de sprînceană.) Iei și cealaltă ceașcă și, la fel de neabătut în delicatețe, începi să bei încet, avînd grijă, mare grijă ca ceșcuța să nu lase să se vadă gura în procesul înghițirii. Se curăță sita cu pămătuful, de frunzele folosite, și se reia, la fel de atent, tot ritualul.

Deși detaliată, corenii se laudă că ceremonia lor e mai puțin formală decît a japonezilor, că accentele se culeg din gust, din împărțirea ceaiurilor în categorii, precum: amar, dulce, înțepător, astringent, și nu din gesturi. Că e mai meditativ, nu decorativ.

La final, eram puțin obosit de atîta lentoare și concentrare. Și nu prea înțelegeam. Cînd au pierdut-o? Eu știam, mi se spusese, constatasem în *n* cazuri, că în Coreea trebuie să faci totul nu repede, ci repede-repede. Acest *bbali-bbali* e un blestem național, o recunosc și ei. Trebuie să devenim tigri economici *bbali-bbali!* Trebuie să tăiem munții (sacri) pentru autostrăzi și să dăm peste cap ordini milenare șamanice? Da, desigur, repede-repede. Trebuie să punem la pămînt cartierul ăsta de blocuri, să facem altul? La fel de repejor. Pauză de prînz, stat în voie la masă? Nu există. Nici n-apuci să te dumirești ce mănînci, că al tău comesean coreean a și hăpăit tot. Ceremonie a ceaiului? Dar cafeaua instant ce are? A zis șeful că trebuie făcut pînă mîine planul cincinal? E gata de alaltăieri, să trăiți! Greu, tare greu le este companiilor coreene cu angajați alogeni sau la vreo negociere cu firme străine. Dacă-i știi un pic mai bine, îi simți cum se chirchesc în pantofi la vreo negociere care trenează, ca să nu șteargă complezența unui zîmbet mînzesc. Dar ce e la gura lor seara, la un pahar *soju* – să te ții! Au un temperament pe *fast-forward*, desele altercații din Parlament stau mărturie. Și, oricum, muncesc prea mult ca să nu se plictisească repede.

Seul-ul de azi, fie în peisaj nocturn ori diurn, pare compus doar din linii și dîre electrizante pe care graba citadină le lasă în urma ei. Nu-i vezi, nu-i simți, doar o mare masă spartă în linii electrice, fosforescente. Nu te obosi să cauți marile bulevarde ale Asiei, într-un fel, sînt toate la fel. Asia e în liniștea micilor colțuri și străzi ascunse liniștit între noile betoane, unde găsești restaurantele cu maximum cinci mese, ori ceainării cu două camere cît o nucă, semnalate de un lampion. Ca cele din Insa-dong, în curți care mai conțin și mici galerii independente de artă, ori paviloane înmiresmate vara, unde te poți pierde cu prietenii. Aici nu mai încape grabă, ci acel alean, acea gradare înceată – *yavaş yavaş*, cum ar zice estic, de la celălalt țărm al Asiei, turcii – care dă, cu adevărat, în jurul unui ceai bine aromat, ritm vieții.

Am ieșit din *hanok*-ul distinsei gazde ușor amețit. Știam totuși că, pentru a respecta karma cu adevărat, o astfel de casă nu poate fi construită decît dacă are în spate un munte, iar în față – o apă. O simplă privire și îți dai seama ca zgîrie-norii din fundal își intră bine în rol, iar pentru apă e acolo imensul fluviu Han, atent ca totul să curgă.

PUBLICITATE

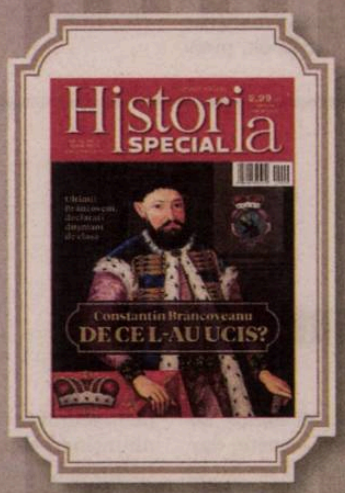

Cât de bogat era Constantin Brâncoveanu?

Brâncoveanu, de la intrigile epocii sale, la canonizarea ca sfânt

Sfârșitul voievodului și procedurile juridice otomane: executarea lui Brâncoveanu, o afacere extrem de profitabilă pentru sultan

Acum, la toate punctele de presă la 9,99 lei

PUBLICITATE

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY. Politică globală, economie și idei

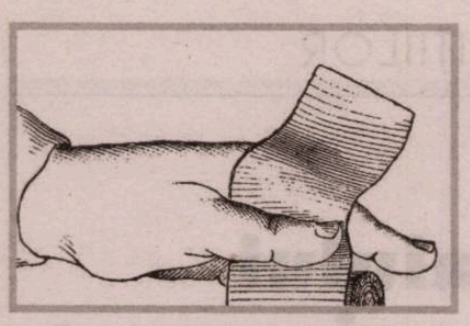

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Simona Halep şi orgoliul naţional

Picate ca din cer într-o vară în care motivele de mulţumire ale românilor sînt cel mult concediul de odihnă sau apropierea lui, succesele Simonei Halep au fost savurate din plin la noi, ca dovadă audienţele bune realizate şi de posturi de nişă ca Eurosport la meciurile jucătoarei române. Sportiva a devenit subiect de discuţie inclusiv pentru cei dezinteresaţi de sport, în general – şi nu numai de aristocraticul şi mai puţin popularul tenis. Dincolo de ierarhiile WTA, Halep funcţionează, ca imagine sau mit în devenire, în psihologia noastră colectivă. Ce înseamnă asta?

■ *Continuitatea.* România nu are o şcoală de tenis de primă mînă şi nu produce tenismeni de mîna-ntîi în fiecare zi, dar graţie legendarelor succese ale lui Năstase şi Ţiriac din anii '70, sportul despre care vorbesc este un motiv de mîndrie naţională – sau, dimpotrivă, de consolare. Există o expresie legată de meciurile de Cupă Davis ale celor doi jucători, atribuită lui Cristian Ţopescu, care funcţionează ca o alinare: „La un pas de salatieră!" – anume, în momente în care o persoană trece pe lîngă un succes notabil. Pe un astfel de fundal, apariţia unei jucătoare de tenis de excepţie e la fel ca prestaţia unei gimnaste cu aceleaşi calităţi, mult mai vizibilă decît succesele într-un sport fără tradiţie în România, orice-ar însemna tradiţia.

■ *Descurajarea xenofobiei.* Simona Halep e aromâncă din Constanţa şi rezultatele ei excepţionale valorizează pozitiv acest gen de românism, la fel cum a făcut-o, înaintea ei, cariera lui Gheorghe Hagi. Stereotipurile despre aromâni – zgîrcenie, negustorie – sînt cunoscute şi nu merită să le enumerăm pe larg. Marii sportivi din această etnie distrug acest gen de loc comun.

■ *Visul brazilian.* Nu numai succesul simbolic, dar şi banii cîştigaţi de Simona Halep – 4,5 milioane de dolari, pînă la 22 de ani – sînt o poveste exemplară care funcţionează mai ales în segmentele sociale defavorizate. Aşa e perceput fotbalul în Brazilia sau baschetul la americanii de culoare, pentru care NBA-ul e unul din puţinele spectacole cu virtuţi de vis pozitiv şi aspiraţie. Or, dacă ne gîndim la volumul de populaţie care trăieşte în România în sărăcie sau la limita ei, acest gen de consecinţă este considerabil.

Halep funcţionează, ca imagine sau mit în devenire, în psihologia noastră colectivă.

■ *Operaţia de micşorare a sînilor.* Pare un subiect prea trivial pentru a fi discutat aici, dar nu e deloc. Un gest de acest fel al unei românce funcţionează şi în plan simbolic, dacă ne gîndim la faptul că românca apare în cărţile lui Michel Houellebecq, şi nu numai, în chip de prostituată. Or, sînii mari sînt unul dintre motivele recurente cînd vine vorba de un anumit gen de pulsiune erotică standardizată şi discriminatoare. Publicaţii ca *Daily Mirror* sau *Huffington Post* au scris repetat despre operaţia Simonei, preluînd printre altele o afirmaţie a acesteia despre propriii sîni: „Nu îmi plac nici în viaţa de zi cu zi. Cred că aş fi recurs la operaţie şi dacă n-aş fi fost sportivă." Un astfel de enunţ funcţionează nu doar ca reparaţie în privinţa

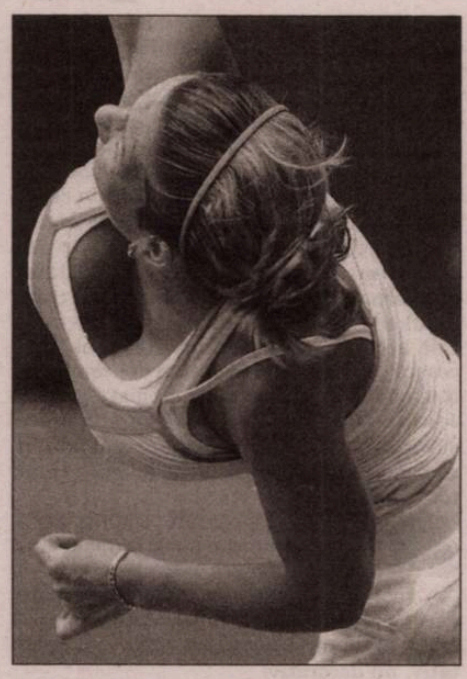

unui stereotip naţional, ci şi la modul general feminist. Privarea de atribute stereotipe e, implicit, o declaraţie de autoafirmare. Iar orice-ar spune publicaţiile serioase, imaginea se construieşte, mai ales, prin intermediul tabloidelor.

■ *Profitorii. Ipocriţi şi detractori.* Un site de umor publica după Roland Garros o gogoaşă, în care Victor Ponta îşi asuma performanţele de pe teren ale Simonei. E doar o gogoaşă, dar ulterior Radu Mazăre i-a conferit Simonei titlul de Cetăţean de Onoare al Constanţei. Politicienii vor fi înclinaţi să îşi revendice în diferite moduri performanţele lui Halep, de la felicitări pe Facebook, pînă la afişarea la turnee de tenis. Există însă şi o strategie contrară, a lui Radu Banciu, detractor consecvent al jucătoarei. După ce aceasta a pierdut semifinala de la Wimbledon, acesta ricana: „Măcar nu îl mai văd pe Gâdea că a cumpărat şi finala asta de Grand Slam. Nimeni nu se întreabă de unde au ăia atîţia bani de cumpără ei drepturile TV la finalele de Mare Slam?"

■ *Spontaneitatea imaginii.* Consideraţiile încîlcite ale lui Banciu despre Gâdea şi transmisia meciului sînt un exemplu despre modul cum discuţia despre Simona Halep este deturnată către obsesiile şi agenda fiecăruia. Acest gen de „unde dai şi unde crapă" proliferează în absenţa unei imagini construite a Simonei. Aceasta nu are un site oficial, iar paginile de Facebook care îi sînt dedicate au un număr de fani relativ mic, 2-300.000, comparat cu prezenţa unor entertaineri ca Smiley, Akcent sau Inna, care au primit în fiecare caz milioane de like-uri. Bineînţeles, jucătoarea are destul timp să se gîndească şi la reţele sociale sau PR. Iar toate efectele pozitive enumerate mai sus funcţionează cu atît mai bine în plan social, cu cît e vorba de o imagine spontană, construită de media clasică, aproape fără aportul PR-ului. În orice caz, în ascensiune, aşa cum e, Simona Halep va genera probabil din ce în ce mai multe subiecte publice şi va deveni un mit pozitiv pentru România, aşa cum un Ilie Năstase sau o Nadia Comăneci continuă, la decenii după încheierea carierei, să aibă o reflectare preponderent pozitivă şi să funcţioneze ca exemple.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

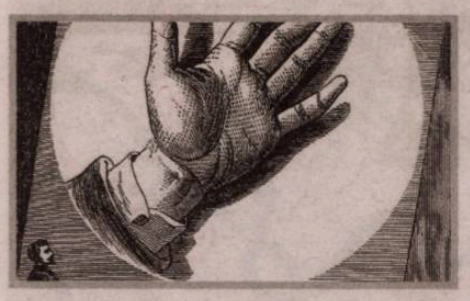

Adina POPESCU

portrete din mers

Apa şi lumina

În ultimul bloc comunist în care am locuit, banala inundaţie era veşnica sămînţă de scandal între vecini şi atunci intervenea omul bun la toate, domnul Miron, de la parter. Cu ochelarii săi „fund de borcan", cu lentila din stînga ciobită şi cu ţigara în vîrful buzelor, nea Miron decidea cînd curgea şi de unde curgea, ce trebuia făcut, cît costa reparaţia, cînd trebuia să se închidă robineţii din subsol, pe care după aceea uita să-i mai deschidă, dacă nu-i aduceai aminte. Însă vecinii nu-l apreciau pe domn' Miron la adevărata sa valoare. Mari, o doamnă în vîrstă, pensionară, obişnuia să spună: „Domn' Miron era expert acu' vreo zece ani, da' între timp s-a ramolit, nu mai vede bine... Mi-a strîns odată un robinet de n-am putut să-l mai deschid vreo trei zile... Cred că voia să mă impresioneze, să-mi arate ce forţă are, la etatea lui!" Magda, o femeie în jur de 40 de ani, nemăritată, numai cînd auzea de Miron se enerva: „Nu-l mai las io pe boşorogu' ăla să umble prin ţevăraia mea! Ultima oară mi-a înfundat de tot sifonul, mi-a spart masca absolut degeaba, pentru că nu curgea nimica la mine, venea de sus... Ăsta-i un bandit, nu-i instalator!" Nimeni nu realiza însă că întreaga instalaţie era „putredă", nu se mai înlocuise o ţeavă de ani de zile, numai se „cîrpise". „La un moment dat, toate ţevile or să se spargă, o să tîşnească apa de peste tot, iar locul ăsta pe care e construit blocul o să devină un fund de mare", spunea colonelul de la 7, cu o mină visătoare. Cînd cineva, nu mai ştiu exact cine, afirmase la o şedinţă de comitet că situaţia instalaţiei de pe scară era similară cu situaţia României de azi, toţi îl priviseră ca pe unul picat din lună, iar administratorul replicase: „Dacă nu-ţi place, de ce nu te muţi în alt bloc?"

Omul bun la toate, domnul Miron, de la parter.

Unul dintre puţinele evenimente mondene ale scării de bloc era ziua plăţii energiei electrice; din nefericire, aceasta se întîmpla doar o dată la două luni, cu o scurtă avanpremieră care avea loc cu o săptămînă înainte: cititul contorului.

Agitaţia începea pe la ora 8 dimineaţa, cînd Mari, doamna în vîrstă, plină de nerăbdare, îşi plimba pechinezii în sus şi în jos pe palier şi discuta prin uşa întredeschisă cu bătrînica de vizavi, care avea o singură meteahnă ciudată ce îi intriga pe toţi: obişnuia să stea ore întregi sprijinită de balustrada scării şi să se uite cu o privire fixă în jos. Ea susţinea că îşi aşteaptă fiul care emigrase în Canada la începutul anilor '90 şi de atunci nu i-a mai dat nici o veste, dar toată lumea credea că nu are nici un fiu şi că era singură cuc; unii bănuiau că ar avea de gînd să se sinucidă. În timp ce pechinezii îşi făceau conştiincioşi nevoile la rădăcina ficusului sau pe petalele muşcatelor, doamna Mari o întreba pe cealaltă cît estima că va plăti în luna respectivă. „Nu ştiu, vecină, oricum, mai puţin ca luna trecută... Am schimbat becul din baie, de 50, cu unul de 25, iar la televizor nu mă mai uit decît la *Telejurnal*..."

Şi tot aşa, încă puţină flecăreală, pînă cînd apărea Cristina, fata cu „lumina", de care era îndrăgostit colonelul; voia să-i ofere pensia sa, s-o îmbrace din cap pînă-n picioare: „Hai, fetiţo, mută-te cu mine şi n-o să-ţi pară rău; io-s pensionar, om serios. Analizele mi-au ieşit bune, n-am adenom de prostată, beau un pahar de vin roşu la fiecare masă, iau fier şi vitamine, mă întreţin, fac gimnastică, alerg în jurul blocului..."

Cristina îşi începea turul apartamentelor de la etajul 8, cobora pe scări şi bătea la uşi, anunţîndu-şi prezenţa, cu o voce subţire, dar hotărîtă: „Lumina!" Dacă nu i se deschidea imediat, nu insista, ştia că unii bătrîni nu deschid din principiu la străini. Cîţiva îi aruncau priviri duşmănoase prin vizor, alţii se prefăceau că nu pricepeau care era suma de plată de pe facturi, sperînd ca funcţionara „să mai lase din preţ", ca la piaţă. Apariţia Cristinei era un nou prilej de lungi conversaţii şi dezbateri pe paliere despre economie, inflaţie, politică. Uneori, administratorul o însoţea în turul ei, profitînd de ocazie pentru a le reaminti unora că au restanţe la întreţinere.

N-am înţeles niciodată cum de fata aceea slăbuţă şi timidă putea să facă faţă zecilor de blocuri identice, cu pensionari cîrcotaşi sau un pic senili, precum colonelul, care îi făceau avansuri. Deşi vocea ei cînd striga „Lumina!" suna profesional, se vedea de la o poştă că era epuizată. Pînă la urmă, reuşea să-şi termine treaba pe scara noastră şi toată zarva se potolea, colonelul se retrăgea în garsoniera sa ca să asculte radioul la maximum, doamna Mari se ducea să-şi hrănească pechinezii bombănind că va fi nevoită să renunţe la frigider dacă va plăti la fel de mult şi luna următoare, iar cealaltă bătrînă rămînea proţăpită în capul scărilor, cu privirea aţintită în jos.

Jorge G. CASTAÑEDA

dezbateri politice

Bluesul Cupei Mondiale

Opinia general acceptată în America Latină este că o combinaţie de dezvoltare economică, democraţie reprezentativă şi creştere a clasei de mijloc a atras regiunea într-o capcană, în care aşteptările cetăţenilor cresc mai repede decît capacitatea guvernelor de a le satisface. O clasă de mijloc frustrată, împreună cu „sectoarele tradiţionale", organizează demonstraţii şi revolte şi votează împotriva guvernelor indiferente. Cu toate acestea, puţini s-au aşteptat ca valul de frustrare să-l pericliteze pe cel mai competent preşedinte din America Latină, Juan Manuel Santos al Columbiei, sau să afecteze una din tradiţiile ei cele mai respectate, fotbalul brazilian.

Santos a guvernat Columbia, îndrăzneţ şi eficient, timp de patru ani. Nu numai că a ratificat un acord de liber schimb cu Statele Unite şi a adus în discuţie încălcările drepturilor omului ale fostelor guvernări, dar nici nu s-a lăsat abătut de la îndeplinirea unor reforme importante, în pofida protestelor de amploare ale studenţilor, profesorilor, ţăranilor şi oamenilor de afaceri, din ultimul an. Deşi economia nu a crescut suficient de rapid pentru a satisface nevoile ţării, evoluţia ei a fost superioară multor altora din regiune.

Dar, cel mai important, Santos şi-a pus în joc capitalul politic pentru a negocia pacea şi dezarmarea Forţelor Armate Revoluţionare ale Columbiei (FARC) – puternicul grup de gherilă (numit adesea şi mişcarea „narcogherila") care a răscolit ţara timp de patru decenii. În vreme ce, de la începerea tratativelor de pace, acum trei ani, în Cuba, s-au făcut unele progrese, negocierile au avansat încet, oferindu-le unor oponenţi precum Álvaro Uribe, predecesorul lui Santo, suficient timp pentru a mobiliza opinia publică împotriva tratativelor.

Profitînd de vasta opoziţie faţă de amnistierea liderilor FARC – o concesie esenţială pentru încheierea unui acord –, rivalii lui Santos au transformat primul tur electoral într-un referendum cu privire la negocieri. Santos a pierdut cu aproape cinci procente.

Columbienii erau speriaţi şi s-au răzbunat pe Santos. Care şi-a revenit în al doilea tur, dar a cîştigat cu un procent mult mai mic decît s-ar fi aşteptat cineva cu şase luni în urmă.

Şi brazilienii sînt speriaţi şi îşi canalizează furia împotriva Partidului Muncitoresc aflat la putere, care foloseşte Campionatul Mondial de Fotbal în desfăşurare şi perspectiva Jocurilor Olimpice din 2016 ca simboluri importante ale guvernării. După startul

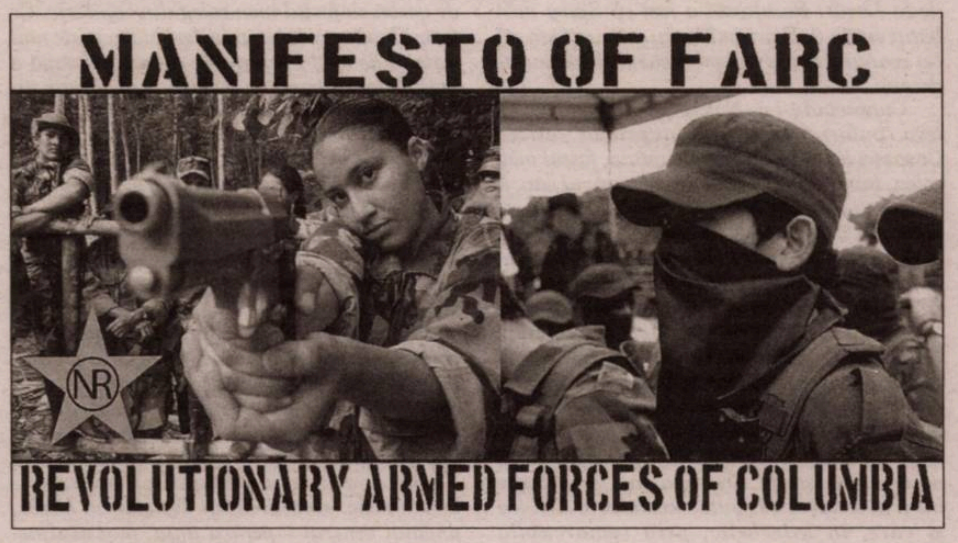

Campionatului, la începutul acestei luni, preşedinta Dilma Rousseff, care va candida din nou în octombrie, a scăzut, treptat în sondaje.

Preşedinţii Partidului Muncitoresc – mai întîi Luiz Inácio Lula da Siva, apoi Rousseff – au crezut că găzduirea celor mai importante două evenimente sportive ale lumii, în decursul unei perioade de doi ani, va marca prezenţa Braziliei ca putere mondială în creştere şi va reprezenta participarea ţării la „balul debutanţilor". Şi a fost o logică sănătoasă, chiar dacă uşor arogantă; căci numai două ţări – Mexic (1968-1970) şi Germania (1972-1974) – au mai găzduit, în decursul a doi ani, Jocurile Olimpice şi Cupa Mondială deopotrivă.

Dar creşterea Braziliei nu era atît de sigură pe cît păreau să creadă liderii ei. În 2011, economia s-a împotmolit, iar de atunci producţia e în continuă stagnare. Creşterea segmentului inferior al clasei de mijloc – care a sporit cu zeci de milioane de oameni, în ultimii ani – s-a oprit şi datoria de consum a explodat.

Chiar şi preţurile în creştere ale mărfurilor, susţinute de cererea puternică a Chinei, au devenit problematice, iar speranţa modificării termenilor de schimb creează o incertitudine semnificativă. Şi fireşte că, odată cu încetinirea creşterii PIB-ului Chinei şi Indiei, au scăzut şi achiziţiile de materii prime din Brazilia, ale acestor ţări.

Convingerea brazilienilor că propria ţară se îndreaptă spre o prosperitate durabilă a fost zdruncinată – şi o învinovăţesc pe Rousseff. În iunie anul trecut, o creştere mică a tarifelor de transport în comun din Sao Paulo a provocat un val de proteste în întreaga ţară; cetăţenii sînt revoltaţi de proasta calitate a serviciilor publice, furnizate de un guvern care înregistrează cele mai ridicate impozite din America Latină. În acest context, protestatarii au criticat decizia guvernului de a cheltui miliarde de dolari pentru infrastructura Cupei Mondiale, incluzînd stadioane, hoteluri şi aeroporturi.

În urmă cu cîţiva ani, o mare parte a brazilienilor susţineau găzduirea Cupei Mondiale în ţara lor. Pînă în luna mai a acestui an, numărul susţinătorilor s-a înjumătăţit – o scădere uimitoare pentru unii dintre cei mai entuziaşti microbişti din lume –, fenomen însoţit de proteste restrînse, dar violente, în toată ţară. Oponenţii lui Rousseff vor ca protestele să perturbe meciurile, dăunînd astfel imaginii Braziliei în lume; unii dintre ei speră chiar ca echipa braziliană să piardă.

Ceea ce nu ar fi bine pentru ţară. Oricît de frustraţi s-ar simţi cei din segmentul inferior al clasei de mijloc, reuşita Cupei Mondiale reprezintă alegerea lor cea mai bună. De asemenea, contrar părerilor susţinătorilor lui Uribe, realegerea lui Santos şi continuarea tratativelor de pace cu FARC reprezintă exact ceea ce-i trebuie Columbiei în acest moment. Cu cît numărul cetăţenilor care înţeleg şi susţin toate acestea va creşte, cu atît mai mari vor fi şansele de reuşită ale ţării.

Această stare de incertitudine reflectă foarte bine ceea ce se întîmplă în Brazilia, în Columbia şi, de asemenea, în cea mai mare parte a Americii Latine. Creşterea economică lentă şi aşteptările mari au plasat regiunea într-o depresiune adîncă, din care nimeni nu mai ştie cum să iasă; iar cetăţenilor şi liderilor deopotrivă nu le rămîne decît să aştepte, să privească şi să spere.

Jorge G. Castañeda, *fost ministru de Externe al Mexicului (2000-2003), este profesor de ştiinţe politice şi de studii latino-americane şi caraibe la Universitatea New York.*

©Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

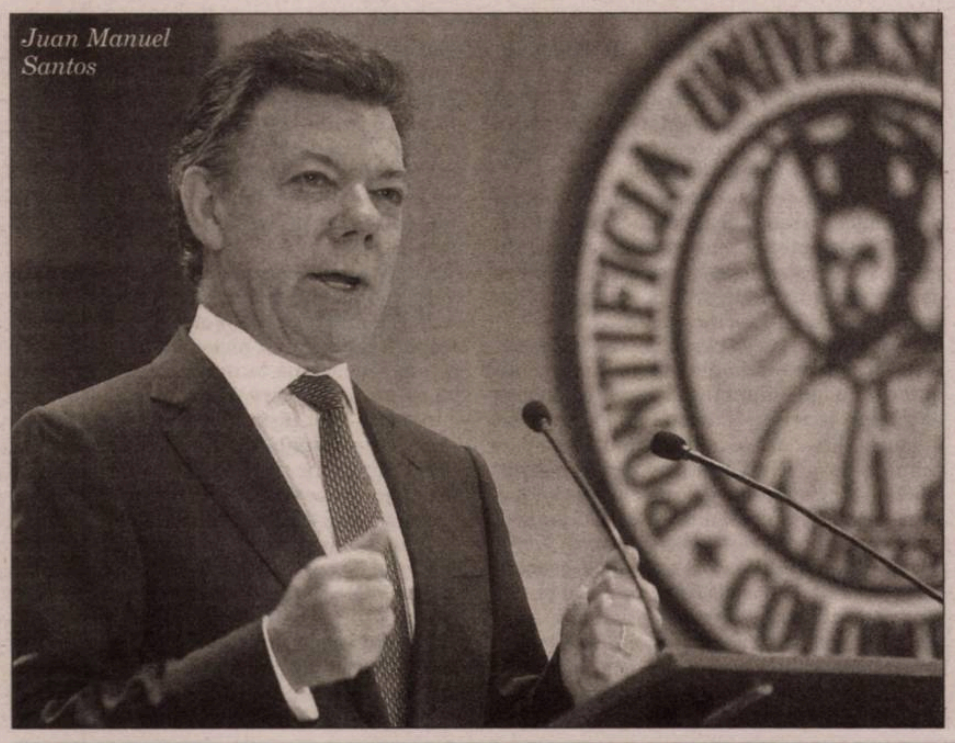
Juan Manuel Santos

PUBLICITATE

Dan CASASSOVICI

O iubire a lui Noica

– povestea Ancăi Berceanu –

Cu Dan Casassovici am fost coleg la Liceul „Spiru Haret“ în clasa a VI-a şi a VII-a. Aveam 12-13 ani. Bunicul lui din partea tatălui, Corneliu Casassovici, era fratele mamei lui Constantin (Dinu) Noica, Clemenţa Casassovici pe numele de fată. Tatăl lui Dan Casassovici, Mircea Casassovici, şi Constantin Noica erau, aşadar, veri primari.

Înalt şi bine clădit, Dan Casassovici era pivotul echipei de baschet de la „Spiru Haret“. Avea la activ majoritatea coşurilor în mai toate meciurile. Am păstrat imaginea lui de vedetă relaxată, care păşea pe duşumeaua verde închis a sălii de sport de la Spiru, petrecîndu-şi în jurul frunţii o banderolă vişinie de lînă, menită să-i blocheze, în timpul jocului, meşa rebelă care-i cădea pe ochi. Îl admiram şi îl invidiam. Cu înălţimea mea de 1,75, nu puteam face parte din garnitura care intra prima pe teren, deşi adoram baschetul şi eram foarte mîndru cînd apucam să joc alături de starurile echipei. La 14 ani m-am mutat – liceul fiind mai aproape de casă şi devenind mixt chiar în acel an – la „Gheorghe Lazăr“.

Pe Dan nu l-am mai întîlnit decît un andoi mai tîrziu, cu ocazia unui meci de baschet între Spiru şi Lazăr. În noul meu liceu, fiind puţini, băieţii au fost extrem de privilegiaţi în raport cu numărul mare de fete, dar extrem de dezavantajaţi cînd a fost vorba de încropirea unei echipe de baschet. Rezerva care fusesem la Spiru era acum star în echipa de baschet de la Lazăr. Rezultatul a fost că Spiru ne-a bătut cu 55-0. E primul lucru pe care Dan mi l-a reamintit cînd ne-am revăzut după multe decenii.

Cunoscîndu-l pe Noica, a venit vorba în cîteva rînduri despre vărul lui primar, Mircea Casassovici, şi despre fiul acestuia, fostul meu coleg. Invitat des la cină de către vărul său, îl duceam uneori pe Noica la ei cu maşina. Asta prin anii '70. Dar pe Dan Casassovici nu l-am mai văzut. Ştiam de la unchiul său că era inginer şi, mai tîrziu, că plecase la Paris.

Apoi, recent, Dan a publicat la Editura Vremea o carte despre familia lui (Familia Casassovici. 1810-1976. Cinci generaţii în România) *şi m-a invitat, în luna mai a acestui an, să particip la lansarea cărţii. Lectura ei m-a fascinat. Era povestea a cinci generaţii şi a acelui teribil „n-a fost să fie“ care, după 1945, ne demolase istoria. Era saga unei familii care intră în scenă la începutul secolului al XIX-lea şi care, în interbelic, prin remarcabila personalitate a bunicului, Corneliu Casassovici, ajunge să facă parte dintre ctitorii industriali ai României moderne, pentru ca apoi, odată cu comunismul, membrii familiei să intre în regim de persecuţie, iar isprăvile lor să fie înghiţite de neantul istoriei noastre postbelice.*

Cîteva zile după lansare, într-o seară la un restaurant din Cotroceni, am stat pe îndelete de vorbă cu fostul meu coleg din copilărie. Ce formidabil arc de timp se deschidea peste noi! Şaizeci de ani! În afară de amintirea vagă a meciurilor de baschet, se pare că nu aveam nimic de împărţit. Dan plecase de aproape patruzeci de ani din ţară, iar traseele vieţilor noastre ne purtaseră în direcţii total diferite. Şi totuşi, întîlnirea noastră a fost, din prima clipă, apropiată şi caldă. Un grund nevăzut al timpului, ceva care venea de dinaintea noastră şi care apucase să coaguleze în noi acel „stil burghez“ al unei lumi care naufragiase istoric, ne ţinea laolaltă şi ne făcea să ne recunoaştem în maniere comune, în inflexiunea vorbirii, în tot ceea ce primiserăm de la „ai noştri“ şi pe care voiam, cu încăpăţînare, să-l purtăm mai departe şi să-l ducem dincolo de noi. Vorbeam şi ne ascultam cu plăcere unul pe altul. Dar, mai presus de toate, ne ţinea laolaltă – cum le-aş putea numi? spiritul? spectrul? – în orice caz, amintirea lui Constantin Noica, unchiul venerat – pentru unul, maestrul aşteptat cîndva cu ardoare şi întîlnit – pentru altul. Ne ţinea îmbrăţişaţi „cratima Noica“. L-am evocat toată seara. Şi fiecare avea de povestit celuilalt ceva din „tainiţele“ vieţii personajului respectat şi iubit.

Aşa am aflat, relatată de Dan, „povestea Ancăi (Ionescu) Berceanu“. Ne prinsese miezul nopţii în grădina mirosind a tei, din Cotroceni. Îndrăgostit cum eram de toate detaliile vieţii lui Noica şi încredinţat că niciodată viaţa unui filozof n-a fost scutită de prea omenescul oricărei vieţi, am fost fericit să văd cum se risipea ceaţa care stăruise pînă atunci în mine ori de cîte ori venea vorba despre persoana aceasta de care era legată, se spunea, singura iubire pasională din viaţa lui Noica. Una care se terminase apoi, ca în horror-ul politic orwellian, cu anchetarea şi condamnarea ambelor personaje. Noica fusese arestat în seara zilei de 11 decembrie 1958 la Cîmpulung Muscel, unde se afla în al zecelea an de domiciliu forţat. O lună mai tîrziu, la Bucureşti, va fi arestată şi Anca Berceanu. Un bun roman ar putea povesti vieţile celor două personaje care, în datele lor esenţiale, aveau atît de puţine puncte în comun. Care dintre ele e oare mai fascinantă?

Cert e că povestea lui Dan Casassovici m-a ajutat să dau carne unei abstracţii celebre. M-a ajutat să aşez în coordonatele vieţii ceea ce pînă atunci plutise în spaţiul unei „legende“ care refuza să se închege.

După ce-am ascultat-o, i-am spus lui Dan Casassovici că ar fi păcat ca povestea acestei stranii iubiri să se piardă. Mi-a promis că o va scrie. Nu a trecut mult timp şi am primit paginile care urmează.

Gabriel LIICEANU

„Amanta“ lui Dinu Noica, cea care i-a dactilografiat *Povestirile despre Hegel*, victima lui (căci a intrat la închisoare în lotul Noica – Pillat), apoi „Mata Hari“ de la Intercontinental, prietena mamei cu care în final mama s-a certat, dar în special cea care mi-a permis să părăsesc România – toate împreună sînt Anca Berceanu. Am scris „amanta“ între ghilimele, fiindcă, de fapt, poate fi doar o bîrfă, aşa cum poate fi şi purul adevăr.

Anca a fost fata doctorului Dan Berceanu din Timişoara şi a unei distinse doamne Mimi Geblescu. Împreună cu sora ei mai mică, Dana, au fost bune prietene ale mamei mele. Le cunosc dintotdeauna.

Tata pare să o fi cunoscut mai devreme, fiindcă scria în amintirile lui:

„La întoarcerea de la Craiova am luat-o spre Ostroveni, moşia familiei Popp. Prietenul meu Alexis era la război, aşa că am fost primit de Ancuţa, soţia lui, cu care am înotat în Dunăre şi seara, la masă cu dna şi dl Popp, ne-am bucurat de nişte cegi excelente, de pui fripţi la frigare şi de nuci pe care le spărgeam cu o sculptură de Brâncuşi. Şi mai avea de la el patru sau cinci sculpturi, dintre care un *Cap de copil* şi *Sărutul*, care, integrate în gospodărie, îşi găseau cîte o întrebuinţare practică.“

Anca era o persoană care nu-i lăsa pe bărbaţi indiferenţi, iar cucoanelor le inspira reflexul de a-şi feri soţul de ispită. Nu era frumoasă în sensul canoanelor greceşti, dar avea pe „vino-ncoace“. Vocea era senzuală, un pic tărăgănată, graseia puţin şi, cînd se afla un bărbat prin apropiere, fie că-l plăcea sau nu, îşi încerca farmecele. „Îl vampa instinctiv“, spunea mama.

Prin anii 1955, era măritată cu dl Mihai Ionescu. Era un mariaj ciudat, fiindcă aveau fiecare activităţi şi prieteni care se intersectau rar. Dar ce înţelegeam eu!

O vedeam des la mama, umbla ca un fel de „vampă aeriană“, legănîndu-se voluptuos, făcînd graţii mereu, mereu în spectacol. Mă întrebam sincer ce găsea mama la ea, de ce se frecventau. Erau atît de diferite! Sau poate că voia să-l verifice pe tata?

La mama, în acea perioadă, venea des Dinu Noica, care evada din domiciliul lui obligatoriu de la Cîmpulung. Era vărul primar al tatei şi beneficia la noi de un loc rezervat la masă. Cîteodată se adunau mai multe persoane la noi şi Dinu le citea pagini din scrierile lui. Atmosfera era de cenaclu literar, dar unul în care nu vorbea decît el. Cucoanele, mai ales, nu cred că înţelegeau mare lucru, dar ascultau întotdeauna extrem de concentrate. Aşa l-a cunoscut Anca pe Dinu şi, curînd, am aflat că deveniseră foarte intimi. Anca a început să facă şi vizite la Cîmpulung. Dacă erau şi amanţi, repet, asta nu o ştiu. Putea fi doar o bîrfă, aşa cum poate fi şi purul adevăr.

Şi-acum, dacă privesc cu ochii de atunci, cei doi îmi par un cuplu imposibil şi rău asortat. Anca era o femeie atrăgătoare, fără multă cultură, dar isteaţă. Dinu era un munte de cunoştinţe culturale, filozofice, dar şi ştiinţifice. Refuz să cred că Anca înţelegea sau aprecia ce scria Dinu. Îmi pot însă foarte bine imagina că fusese fermecată de personalitatea lui Dinu, aşa cum Dinu fusese subjugat de feminitatea ei. Iar faptul că alte cucoane, cum era şi mama mea, îl ascultau pe Dinu cu veneraţie, era un motiv în plus pentru Anca să-l agaţe ca trofeu de vînătoare la tolba ei, care cred că nu era deloc goală. Dar mai ştii? Poate mă înşel!

Desigur, mie mi-este greu să mi-l imaginez pe unchiul Dinu, cu basca şi cu galoşii lui deveniţi celebri, în postura de amant petrecînd clipe toride în compania Ancăi Berceanu. Şi totuşi, aşa mergea vorba. E drept că la acea vreme – nu împlinisem încă 20 de ani –, ceva scîrţîia în imaginarul meu. Unchiul Dinu, care avea 50 de ani, îmi părea matusalemic şi – cum să spun? – oarecum „prăfuit“ ca personaj, venit parcă dintr-o lume de mult stinsă. Poate că de aceea mi-era atît de greu să-l văd ca amant. Ştiu însă totodată că a deschide poarta intimului pentru altul este nepotrivit, dacă nu de-a dreptul un sacrilegiu. În fond, fiecare are dreptul la un spaţiu care nu trebuie niciodată imaginat de alţii.

Nu era frumoasă în sensul canoanelor greceşti, dar avea pe „vino-ncoace“.

Mama însă ştia neîndoielnic mai multe, dar, deşi în cîteva rînduri curiozitatea m-a împins să pun întrebări, nu am aflat niciodată mai mult. Tot ce am reuşit pînă la urmă să înţeleg a fost că pe un filozof care părea cu capul în nori cucoanele nu-l lăsau, de fapt, deloc indiferent. Iar ele, văzîndu-l pe filozof atît de nepregătit pentru viaţa reală, pare-se că erau brusc cuprinse de un sentiment matern de protecţie. Iar filozoful simţea asta...

Cînd am auzit despre arestarea celor din lotul Noica – Pillat, m-a surprins faptul că Anca Berceanu se afla printre ei. Fusese ridicată în ianuarie 1959, puţin timp după arestarea unchiului Dinu. Nu o vedeam deloc făcînd politică, nu o vedeam uneltind contra statului. Numai că nu eu eram chemat să judec asta. Vina ei fusese că, sub influenţa

PUBLICITATE

lui Dinu Noica, un adevărat Pygmalion pentru ea, îi dactilografiase *Povestiri despre Hegel*. Ba mai participase şi la difuzarea lor spre a fi citite de prieteni, uneori contra cost, fiindcă autorul nu prea avea din ce trăi. Şi, mai rău, participase chiar la încercarea lui de a trimite cartea în străinătate, spre publicare. Cert e că a plătit scump toate astea, fiind condamnată la şase ani de închisoare pe care, dacă-mi amintesc bine, i-a făcut la Jilava.

A ieşit de la închisoare neschimbată, a tras o linie peste legătura ei cu Dinu Noica şi a început o nouă activitate care, în destinul meu, cel puţin, a jucat un rol important. În mod neaşteptat pentru noi, cei care o cunoscuserăm, a devenit reprezentanta la Bucureşti a dlui Iacober, un evreu englez care făcea comerţ de produse agricole cu statul român. La un moment dat, cînd domeniul afacerilor sale s-a extins, devenind intermediar în acţiunea de scoatere pe bani a evreilor şi nemţi, nu mai exista, deci, „marfă", şi Securitatea a început să simtă acut lipsa unor fonduri cu care se obişnuise. Au decis atunci să treacă la marfă autohtonă, la românii pentru care cineva putea depune dolari în străinătate.

Anca avea birou la Hotelul Intercontinental. Avea mereu whisky şi ţigări străine şi, împreună cu Phillys, secretara engleză a dlui Iacober, se ocupa de acest comerţ care a funcţionat ca uns.

Aflînd de dorinţa mea de a pleca, de faptul că nu aveam nici o posibilitate de a obţine un paşaport pentru a trece frontiera, nici măcar Dunărea spre Bulgaria, Anca m-a chemat la ea acasă. M-a primit în dezabié, în vîrful patului, şi mi-a spus că ar avea o soluţie pentru mine. Mi-a vorbit de cei 5000 de dolari, de care trebuia neapărat să fac rost. Mi-a spus că nu-i putea pretinde aceşti bani dlui Iacober sub forma unei datorii pe care ar fi urmat să o achit ulterior.

Anca Berceanu fusese ridicată în ianuarie 1959, puţin timp după arestarea unchiului Dinu.

a cetăţenilor de etnie germană din ţară, dl Iacober a avut nevoie de un om de legătură la Bucureşti. Omul acesta a fost Anca Berceanu.

Statul german se pare că plătea atît pentru nemţi, cît şi pentru evrei, în cadrul datoriilor negociate pe care le avea faţă de cei din urmă. Se pare – l-am auzit spunînd asta pe dl Cioroianu la o emisiune TV – că nu statul român fusese motorul acestei afaceri, ci că iniţiativa aparţinuse Statului Israel şi Germaniei. Oricum, proiectul acesta i-a convenit de minune Securităţii, care s-a pomenit peste noapte cu o binevenită sursă de bani.

Totul a funcţionat foarte organizat; existau tarife fixe şi nici o tocmeală. Banii din străinătate destinaţi „răscumpărării" i se plăteau domnului Iacober la Londra, iar în România obţineai un paşaport valabil ca „cetăţean român domiciliat în străinătate". Dl Iacober îşi oprea la fiecare tranzacţie cota convenită, iar restul ajungea la partenerii lui români, adică la Direcţia de Informaţii Externe a Securităţii. (Voi afla mai tîrziu, după emigrare, cînd voi fi convocat la DST – contrainformaţiile franceze –, că bună parte din aceşti bani finanţau spionajul pe care îl făceau românii în străinătate.)

Pentru un cetăţean fără studii superioare, tariful era de 3000 de dolari. Dacă aveai diplomă superioară, tariful urca la 5000 de dolari. Copiii plecau gratuit şi se pare că şi părinţii pensionari, dacă lăsau un spaţiu locativ.

Prin anii 1973, nu mai erau evrei sau Afacerile erau afaceri, iar dl Iacober nu se abătea pentru nimeni de la regula jocului!

Am început căutarea unui binevoitor care să-mi avanseze banii. N-a fost uşor. Karl Heinz Weiniegel, soţul lui Märichen, cu care tata se împrietenise în cursul multelor plimbări făcute împreună cîndva prin ţară, mi-a propus, fără să ezite, ajutorul. Soarta mea a depins cu totul de bunăvoinţa lui Karl Heinz. Reprezentant comercial nu foarte bogat, a decis, de dragul meu, să amîne cu un an schimbarea Mercedesului, lucru ce i-a permis degajarea sumei de 5000 de dolari.

Ca să-l fac pe cititor să înţeleagă mai bine cum a jucat întîmplarea în desenarea destinului meu, trebuie să spun că am avut o „tetă", o guvernantă săsoaică, timp de mulţi ani, care, după 1952, nemaiputînd fi plătită de părinţii noştri, a rămas cu noi, devenind

Am reuşit să emigrez în 1976, cu ajutorul Ancăi Berceanu.

o membră a familiei. Grete, căci aşa o chema, avea două surori, Ani şi Märichen, iar Märichen, măritată cu Karl Heinz, plecase în Germania. Grete şi Ani au plecat şi ele prin anii 1956. Au revenit în ţară după mai bine de zece ani, apoi au venit destul de des, mai ales fiindcă Karl Heinz legase o prietenie frumoasă cu tata. Karl Heinz fusese ofiţer pe un Panzer, fusese făcut prizonier la Stalingrad şi deportat în lagăr rusesc, la frig. Ieşise

de-acolo tot optimist, cu o mare poftă de tot ceea ce viaţa putea să-i ofere. Mai trebuie amintit şi faptul că Grete şi Märichen erau recunoscătoare părinţilor mei, care, în toamna anului 1944, aflînd că erau pe o listă de persoane de etnie germană care urmau a fi deportate în Rusia, le-au aranjat căsătorii fictive cu români, unul chiar plătit, pentru a le salva.

Am reuşit astfel să emigrez în 1976, Anca Berceanu şi Karl Heinz rămînînd pentru mine ca un fel de părinţi care mi-au permis să renasc. Karl Heinz chiar mi-a propus, odată plecat din ţară, să mă înfieze, pentru a-mi urgenta obţinerea cetăţeniei germane. Deşi adînc mişcat de gestul lui, am refuzat. Aveam un tată şi o mamă de care eram foarte legat. Am decis, de altfel, împreună cu el, că mi-ar fi mai uşor să demarez o viaţă nouă în Franţa, lucru pe care nu l-am regretat ulterior.

Prin Anca au mai plecat în aceleaşi condiţii şi alţi prieteni ai mei, chiar şi rude, şi nu puţini sînt cei care i-au păstrat o recunoştinţă veşnică.

La doi ani de la plecare, am aflat că mama s-a certat cu Anca, şi asta din cauza mea. Anca, aflînd la un moment dat că sînt în şomaj la Paris, s-a dus la mama şi, fără multă diplomaţie, i-a spus aproape textual: „De ce trebuia Dan să plece la Paris ca să devină şomer?" Mama nu i-a iertat-o niciodată!

Realitatea este că, între slujbele pe care le schimbam la Paris în căutarea de a ajunge la un nivel de salariu corespunzător vîrstei mele, am fost în vreo două-trei rînduri în şomaj, niciodată mai mult de o lună. Nu era o ruşine, dar mama a fost foarte jignită de spusele Ancăi despre fiul ei unic şi mult iubit. În concepţia celor din România, un şomer era o persoană prost îmbrăcată, nespălată, nerasă, care umbla pe străzi fără a avea un adăpost, căutînd ceva de mîncare, eventual în lăzile de gunoi.

Este evident că, în timpul job-ului de la Intercontinental, Anca avea relaţii frecvente cu „băieţii cu ochi albaştri", care de fapt erau „parteneri de afaceri". Prin anul 1985, aceştia au sfătuit-o să plece din ţară, pesemne pentru a o scuti de neplăceri. Dar n-am ştiut niciodată care erau motivele pentru care a trebuit să părăsească ţara. Anca şi-a amintit că avea o fată, Ilinca, care trăia în Israel. Ilinca Popp era o fată plină de viaţă, cu părul roşcat şi ochi albaştri. Aveam aceeaşi vîrstă şi a participat la prima mea aniversare sărbătorită cu „prieteni", la 5 ani, în sufrageria casei noastre de pe strada Varşovia 4. Mai erau prezenţi, din cîte îmi aduc aminte, Ion Pleşia, Nuki Cincu, Ionuţ, vărul meu, Sanda Lugoşianu, Ilinca, vara mea şi alţii. Sîntem toţi într-o fotografie, pe care însă acum nu prea ştiu în ce album am vîrît-o.

Ilinca, pe care am întîlnit-o la diverse ceaiuri, făcuse biologia şi se măritase cu dr. Sandu Schönfeld, cu care emigrase în Israel. Anca, care nu era o mamă foarte implicată în viaţa fetei ei, a cerut „întregirea familiei", a obţinut-o şi a plecat.

Ultima dată „am văzut-o" cam prin 1978, la DST-ul francez, Quai des Saussaies, unde am fost convocat după emigrare. Avînd toată familia în România, francezii mă considerau o persoană demnă de interes pentru Serviciile secrete române şi, la o adică, şantajabilă. Au ţinut să-mi arate tot ce ştiu despre mine şi, printre altele, mi-au arătat fotografia Ancăi, despre care ştiau că mă ajutase să plec.

După plecarea mea din ţară, nu am mai văzut-o niciodată, dar am întreţinut cu ea o constantă relaţie telefonică. Ne sunam la aniversări sau de sărbători şi eram la curent fiecare cu viaţa celuilalt. Nu uitam niciodată să-i telefonez pe 23 iulie, de ziua ei. Vocea nu i se schimbase şi cred că îi plăcea să mă audă spunîndu-i că vocea i-a rămas tînără, cu inflexiunile pe care i le ştiam dintotdeauna. Îmbătrînea, evident, problemele de sănătate apăreau una cîte una, avea un pacemaker, mai cădea, părea destul de singură şi străină în ţara ei nouă.

S-a stins acum trei ani.

I-am trimis cărţile care apăreau despre Dinu Noica, *Jurnalul de la Păltiniş*, dar şi *Anatomia unei mistificări*, pe care nu le-a comentat, dar mi-a mulţumit pentru faptul că mă gîndisem la ea.

Însă dacă stau să mă gîndesc bine, am mai văzut-o o dată, în toamna anului 2003, cînd, cu fiul meu, am ajuns la Memorialul de la Sighet, unde am descoperit o fotografie a ei în celula dedicată femeilor arestate de comunişti. Nu mă aşteptam s-o văd şi am fost profund mişcat în faţa fotografiei ei, amintindu-mi de trecerea ei prin viaţa mea şi a celor apropiaţi mie.

Viaţa Ancăi nu a fost banală. Închei, dorindu-i linişte acolo unde este acum. Deşi nu sînt convins că şi-a dorit-o vreodată.

iunie 2014

Dan Casassovici *s-a născut pe 16 martie 1943 la Bucureşti. Absolvent, în 1966, al Facultăţii de Construcţii Civile din Bucureşti, a fost inginer proiectant la IPCT/IPC Bucureşti (1966-1976). În 1976 a emigrat în Franţa. Aici a lucrat cu biroul de control SOCOTEC în Iran (1982-2006), apoi ca şef de Serviciu Studii la firma Bouygues, unul dintre majorii construcţiilor din lume. După pensionare, a lucrat drept consilier tehnic cu Bouygues România (2006-2010). Locuieşte la Versailles şi, temporar, la Bucureşti.*

Cu ochii-n 3,14

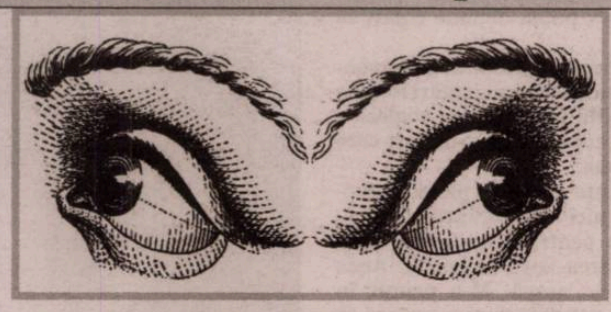

N-AI ZICE CĂ UN VIZITATOR NEAŞTEPTAT, CU PERSONALITATE ÎNTR-O PARTE, ÎŢI POATE OFERI SATISFACŢIE

■ N-ai zice că ieşirea din Bucureşti pe Şoseaua Chitilei îţi poate oferi mare lucru. Şi totuşi, am descoperit pe acolo o mulţime de străzi cu nume cel puţin neaşteptate, care îţi dau serios de gîndit: Amintirii, Modestiei, Liniştei, Renaşterii, Triumfului, Străbună, Amiciţiei, Demnităţii, Neamului, dar şi Vestei (?), Racordării, Lectorului, Ariei, Limanului şi Şaradei. (**I. P.**)

■ „De trei săptămîni, n-am mai făcut nimic altceva decît să mă uit la fotbal. Cu şaizeci şi patru de meciuri de văzut, e o minune că am găsit timp să mă spăl pe dinţi sau să-mi leg şireturile. (...) Dacă un vizitator neaşteptat ar apărea la uşă, aş urma exemplul fotbaliştilor şi aş mima un fault, căzînd pe podea şi zbătîndu-mă cuprins de agonie pînă cînd persoana respectivă ar pleca.“ – poetul Charles Simic, în *The New York Review of Books*. (**L. V.**)

■ Festival de magie la Cluj. Un magician face un truc, înconjurat de o mulţime de copii. Copiii, fascinaţi, nu exclamă în cor „Oau!“, aşa cum v-aţi fi aşteptat, ci scot un sincer şi entuziast „Ioi!“. De asta îmi place mie Clujul, e un oraş cu personalitate. (**A. P.**)

■ www.caciula.me este un site dedicat cuşmei dacice, mai exact „celor ai căror strămoşi au purtat această căciulă, pe frunte sau pe-o ureche, din lînă sau din blană, cu pană sau fără“: „www.caciula.me este semnul distinctiv al românului aşa cum îl ştim noi, românii. Cînd e purtată pe frunte căciula, juri că-i dată jos de pe capul lui Decebal. Cînd o porţi într-o parte, eşti Mihai Viteazul, iar cînd ţi-o pui într-un peş, eşti Peneş Curcanul, nu altul. Iar atunci cînd pe o stradă din Londra, să zicem, două căciuli se vor întîlni, românii de sub ele se vor saluta şi se vor opri să schimbe un gînd bun.“ Aşa să ne ajute Zalmoxe! (**M. C.**)

■ Comentariul meu favorit de la acest Mondial de fotbal, altfel plin de perle: „Pînă la urmă, călcîiurile germane au dat satisfacţie“. (**M. C.**)

MAI SÎNT ŞI PLOILE EMOTIVE, DE ULTIM MOMENT

■ Musafirul pe care l-am preluat de la aeroport intră într-o conversaţie de complezenţă cu şoferul de taxi. Subiectul predilect: vremea. „Mai sînt şi adverse“ – precizează ritos taximetristul – „da' p-ormă trece.“ Pacifist... ca tot românu' imparţial. (**R. M.**)

■ Deşi a venit vara, încă n-am observat pe la televiziuni tradiţionalele ştiri de duminică seara despre „cozile de pe DN1“ şi blocajele în trafic. Să fie din cauza vremii preponderent ploioase? Posibil. Înseamnă că reducerea numărului de prostii şi „ştiri“ de doi bani depinde tot de felul în care bunul Dumnezeu aranjează ploile. Da' mai aştept, vara abia a început. (**M. V.**)

■ Plîngeţi la cinema? De vină sînt genele dumneavoastră, spun cercetătorii americani, care au descoperit că anumite persoane sînt mai emotive decît marea majoritate, din cauza unei predispoziţii genetice. 20% din populaţie e atinsă de această hipersensibilitate care se numeşte *„sensory processing sensitivity“* (SPS). Aşadar, plîngeţi liniştiţi şi nu vă ruşinaţi, predeterminarea genetică e responsabilă pentru lacrimile dumneavoastră, şi nu poveştile, cum am fi putut crede. (**A. M. S.**)

■ Plîngîndu-se de vitregiile traficului bucureştean şi de pacostea şoferilor incompetenţi, un taximetrist mi-a povestit de-a fir a păr cum a reuşit să evite un accident, printr-o manevră de ultim moment: „Am frînat ca la Verdun, dom'le!“ M-am gîndit toată ziua, patriotic, cum ar fi să frînezi ca la Posada, ca la Rovine, ca la Şelimbăr, Vaslui, Călugăreni. (**M. P.**)

TOT CE POT SĂ SPER E CA TIMPUL BLOND SĂ CÎNTE TANGIBIL

■ O băcănie oferă clienţilor săi „parizerul de altădată“. Spiritul antreprenorial nu are limite, se speculează pînă şi pornirile nostalgice după... parizer. Tot ce pot să sper e că n-a depăşit termenul de garanţie. (**M. M.**)

■ Se pare că toate echipele care le-au interzis fotbaliştilor să facă sex în timpul Mondialului au fost eliminate, lucru care li s-a întîmplat, ce-i drept, şi echipelor ceva mai laxe. Chiar şi-aşa. (**L. V.**)

■ Pentru că au ochii albaştri şi păr blond, autorităţile irlandeze au separat doi copii de familia lor – o familie de romi originară din România –, crezînd că au fost răpiţi. Ulterior, copiii au fost redaţi părinţilor, iar premierul Irlandei, Enda Kenny, şi-a cerut scuze, în mod public, pentru acţiunile poliţiştilor, menţionînd prejudecăţile şi ignoranţa. Un caz clasic de *Honni soit qui mal y pense*. (**S. G.**)

■ Din istoria foarte recentă a rock-ului: mai întîi, a fost semnată o petiţie pentru ca trupei Metallica să nu-i fie permis să cînte la festivalul britanic de la Glastonbury din cauză că vocalistul trupei a narat un documentar de televiziune despre vînătoarea de vulpi; apoi, trupa britanică Unfathomable Ruination a consimţit să colaboreze cu artistul portughez João Onofre într-un happening ce presupune ca trupa să cînte într-o cutie metalică închisă etanş, pînă cînd vor leşina din cauza lipsei de oxigen; pentru ca între timp Chris Martin, vocalistul trupei Coldplay, să renunţe la vegetarianism după divorţul de actriţa Gwyneth Paltrow cu care avea o fetiţă pe nume Apple. (**M. C.**)

■ De data asta, pentru a culege niscaiva nume de firme vom porni la drum agale şi drumul ne va purta (de-a lungul a patru numere) prin oraşe mai mici, orăşele şi urbe risipite care-ncotro. Aşadar: Picătura Concept Construct SRL (Mihăileşti); Seriozitate 24H SRL, Spălătoria Torente SRL, Joncţiune Com SRL (Ghimbav); Argonaut Nacele SRL (Salonta); Dragonul Colorat SRL (Pieleşti); Mircea Şeminee SRL, Maidanezii SRL, Suvenir Idol SRL, Băiatul De La Munte SRL, Statui Şi Fântâni SRL, Sufletul Plantelor SRL, Tangibil Stil SRL (Rîşnov); Zmeutz SRL (Tîrgu Frumos); Mâna De Fier SRL (Bod); Service Pajişti SRL, Praxis & Sănătate SRL (Ocna Mureş); Veşnicia SRL, Valea Lui Ionescu SRL (Zărneşti); Wienezul SRL (Ineu); Meridian Ceresc Group SRL, Inter Zis SRL, Agenţie Clasificare Carcasă SRL, Asalt Oficial SRL (Oltenita); Ecou Competitiv SRL (Bocşa); Micul Creştin SRL, Ego SRL (Sebeş); Gogu Şi Creatza Impex SRL, Cheia De Boltă SRL, Sprînceană Ovişor SRL, Fermecaru SRL (Fieni); Comerţ Varză SRL (Tîrgu Secuiesc); Atitudini SRL (Moineşti); Oiţa Neagră SRL, Amurgul Serii Com SRL, Tenis Peste Apă Anca SRL, Vivere Regal SRL (Brad). (**D. S.**)

PUBLICITATE

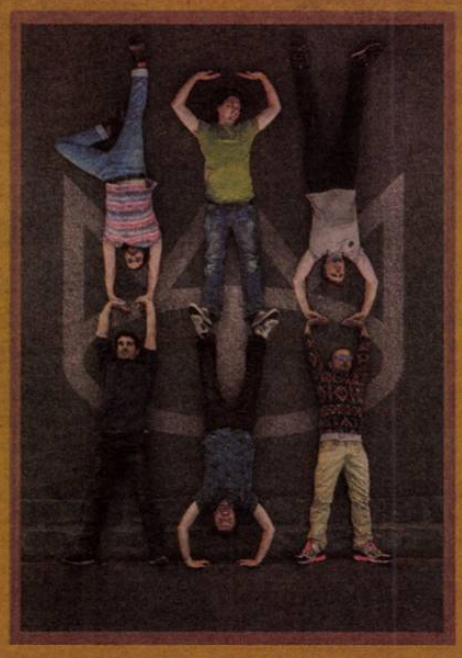

THE CAT EMPIRE

SUSŢINUT DE HYUNDAI

BERA OFICIALĂ CIUC

PARTENERI PRINCIPALI tv Europa fm

SUBCARPAŢI

BASSKA • BLAZING VIBEZ SOUNDSYSTEM

31 IULIE ARENELE ROMANE

BILETE: MYTICKET.RO, DIVERTA, H2O, OLLIE GANG SHOP, CORNER SHOP

H2O CORNERSHOP ORGANIZAT DE: EMAGIC RECOMANDAT DE: DILEMA

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 544 ■ 17-23 iulie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story 10

ANDREI PLEŞU

„Sorel“

pagina 3

Interviu cu jurnalistul

PETRE M. IANCU

pagina 21

D.D. CHIRIŢESCU

„Oligarhizarea universităţilor“

pagina 23

Lecturile verii

„De fiecare dată cînd cineva porneşte televizorul, mă duc în camera cealaltă şi citesc o carte.“

GROUCHO MARX

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

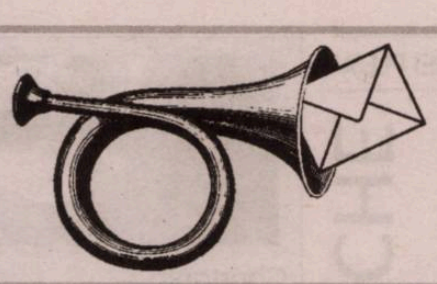

turneu de inbox

NR. 543,

Articolul Adinei Rosetti, „O istorie personală – cum să fii cool"

Cool

Am citit textul, am rîs din toată inima şi povestea mi-a inspirat istorii pe care le uitasem. Din aceeaşi generaţie... La 12 ani, în vacanţa de vară, inspirată de videoclipurile de pe MTV, m-am apucat să-mi fac o frezăca Sinead O' Connor, aşa că m-am pus pe treabă de una singură, la oglinda din baie. După vreo oră, am apărut cu noul meu *look* la ai mei, care se uitau la televizor. (...) Cînd le-am spus: „Ia uite ce frezăam", şi-au întors privirea, chipurile lor au traversat succesiunea de curiozitate-holbat-luat-cu-mîinile-de-cap-şi apoi izbucnit în rîsete nervoase că nu mai puteau să facă nimic, decît să-mi mai ajusteze denivelările la frizer, pînă la un centimetru. Aşa că, după retuşurile de a doua zi, eram posesoarea unui craniu aproape bec, chestie care, la vremea anilor '90, era greu de digerat pe seama unei fete (...) Imediat după asta, tata a fost de acord să-l însoţesc cu maşina la sîrbi. (...) În micul orăşel de peste Dunare, ne-am împrietenit cu o familie care vorbea româneşte şi care ne-a găzduit de mai multe ori în vara aceea. Şi ei aveau o fată cam de vîrsta mea, aşa că era o plăcere să ne jucăm tot ce ştiam noi pe atunci, amestecînd cuvinte româneşti cu sîrbeşti. (...) Atunci am văzut eu pentru prima dată un şampon Nivea, săpunul albastru Fa şi un set ireal de produse cosmetice care înfrumuseţau baia mare cît o cameră... Prietena mea mi-a oferit cadou un *deux-pièces* de un ciclamen care-ţi lua ochii, cum nu mai văzusem niciodată în magazinele triste de la noi, săpunul acela care mirosea ca în rai şi un costum de blugi. Eu i-am dat în schimb cîteva caiete penibile, „decorate" cu şcolăriţe strîmbe, la care pusesem nişte coperte de plastic colorat (şi cu asta făcusem „vînzare" acestor rechizite), iar tata le-a oferit vreo cîteva din candelabrele cu şapte-opt braţe, de bronz înflorat, chestii pe care nu le-aş fi pus niciodată la mine în casă, dar care se potriveau de minune în camerele lor imense, cu pereţi de un alb imaculat. Ei, şi acasă mi-am etalat trofeele, ca să arăt cît eram de „cool". Ce-i drept, costumul ciclamen venea pe mine ca pe gard, aşa că am evitat, din jenă, să îmbrac fusta aceea înfoiată, din care picioarele mele strîmbe ieşeau ca două beţe lungi. Între timp, îmi crescuse şi părul la dimensiuni care mă treceau în rîndul vedetelor feminine pop-rock, din anii '80, dar era OK. Iar cu blugii... ei bine, cu blugii aceia nu-mi mai ajungea nimeni la nas şi mă simţeam în al nouălea cer. Jeanşii i-am purtat doar vreo doi ani, brodînd tot felul de floricele şi şnururi din piele pe la genunchi, pînă cînd s-au rupt la fund. Acolo, pe ţesătura tocată şi subţiată, nu mai aveam ce face, aşa că a trebuit să renunţ la ei. Între timp, apăruseră şi la noi nişte blugi turceşti urîţi, pe care i-am detestat iremediabil. În schimb, jacheta de blugi cu tăietura în trapez şi un material albastru-cenuşiu a rezistat pînă în anii mei de liceu. În timp, i-am adăugat tot felul de forme de cruci făcute din capse, da, da, capse de capsator, ace de siguranţă sau cu gămălie, că trecusem la religia „Nirvana" şi Metallica. La care am asortat, prin clasa a X-a, bluza şi fusta neagră, plus colierul cu cap de mort şi bocancii de piele, negri, pe care i-am purtat din ianuarie pînă în august. Dar despre religia rock, *some other time*...

Eleanor MIRCEA

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ La unul dintre mall-urile bucureştene, Promenada, între 18-27 iulie are loc Festivalul de Teatru în aer liber. 12 piese de teatru independent, interpretate de actorii de la Godot, Mignon, Teatrul de pe Lipscani. Intrarea este liberă iar mai multe detalii găsiţi pe site-ul suntpe.promenada.ro. (Stela Giurgeanu)

■ În clubul La Scena se joacă *Fata cu cărămida-n gură* de Theo Herghelegiu. E un spectacol amuzant despre lumea mai puţin amuzantă în care trăim. Detalii pe lascena.ro. (Matei Martin)

■ Expoziţia „Ştefan Luchian – univers artistic", expunînd lucrări de o mare valoare patrimonială, acoperă întreaga tematică a creaţiei pictorului. *Trandafiri, Trandafiri albi, Anemone* (pastel, 1905), *Garoafe, Crizanteme în vas, Albăstrele, Maci şi spice în ulcică, Natură moartă – flori, Mere, Vişine* (acuarelă 1902-1904), *Femeie cu pălărie roşie şi voaletă* sînt numai cîteva titluri dintre cele peste 100 de lucrări celebre prin care Muzeul Naţional Cotroceni, în colaborare cu 16 prestigioase instituţii culturale din Bucureşti şi din ţară, aniversează 145 de ani de la naşterea lui Ştefan Luchian. Un bust al artistului, semnat de sculptorul Dimitrie Paciurea, completează un demers artistic de excepţie, propus publicului, în perioada estivală (pînă la sfîrşitul lunii august).

Curatori: muzeografii Camelia Rădulescu şi Paulica Sofica, într-un proiect coordonat de director Adina Renţea. Expoziţia beneficiază şi de un frumos catalog. (Ruxandra Mihăilă)

■ Probabil nu v-aţi imaginat niciodată c-o să citiţi un text despre un scoţian nebun care răscoleşte apele Norvegiei în căutarea aricilor de mare. Doar că „Rise of the Sea Urchin" e atît de bine scris, încît ar fi păcat să rataţi un asemenea text. Îl găsiţi pe http://www.smithsonianmag.com/science-nature/rise-sea-urchin-180951859/?all. (Luiza Vasiliu)

■ Restaurantul Kokett, din Cîmpulung Muscel (care e, de fapt, şi pensiune): o curte frumoasă, cu multe flori; mîncare bună, multă şi ieftină. (Iaromira Popovici)

■ Între 23 şi 27 iulie, dacă sînteţi într-o dispoziţie horror sau fantastică, nu rataţi a treia ediţie a Festivalului Lună plină, la Biertan. Pe lîngă proiecţiile filmelor din competiţie (în Grădina Melies, Cinema Vertigo şi Sala Karloff) vor fi şi evenimente speciale: Focus România – şapte scurtmetraje de gen din ultimii doi ani, Educatiff Fantastic, petrecerile nocturne de la terasa La Ţăruş, atelierele fantastice cu vînătoare de fantome şi tunelul groazei, plus Biblioteca fantastică de la Biertan – *work in progress* – adică donaţi o carte şi primiţi un cocktail „Luna plină" la schimb. (Adina Popescu)

■ „Scriitorii, cel puţin cei care riscă într-adevăr, care sînt dispuşi s-o încaseze şi să-şi frîngă gîtul, au multe în comun cu o altă specie de singuratici – tipii care îşi cîştigă traiul jucînd biliard şi cărţi. Mulţi m-au crezut nebun pentru că mi-am petrecut şapte ani cutreierînd cîmpiile din Kansas; alţii au respins întregul meu concept de *roman nonfictiv*, pe care l-au declarat nedemn de un scriitor serios. (...) Da, a fost exact ca un joc de pocher cu miză mare; timp de şase ani chinuitori, n-am ştiut dacă am sau nu o carte. Am trăit atunci veri lungi şi ierni îngheţate, dar am continuat pur şi simplu să împart cărţile, să-mi joc mîna cît puteam mai bine. Apoi s-a dovedit că aveam *o carte*." (Truman Capote, fragment din *Prefaţa* volumului *Muzică pentru cameleoni*, Editura Polirom, 2009). Textul e datat 1979. La mine, vara asta e Capote. (Ana Maria Sandu)

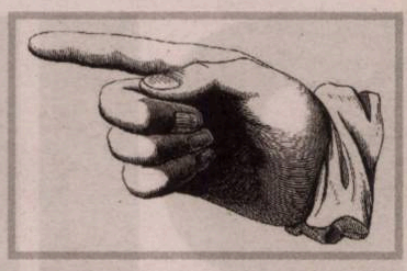

■ Încă un excelent articol semnat de Tom Wilson în numărul pe iulie al revistei *ELLE*: „Pop-ul a vorbit chiar de la început despre shopping, sex şi maşini. Asta e şmecheria lui: culege plăcerile limitate pe care ni le oferă formala societate industrială, transformînd banalitatea lor într-o chestiune transcendentală... Problema muzicii de azi nu e dată de faptul că e idioată, ci că nu e destul de idioată. Oamenii de marketing trebuie să crească potenţiala audienţă pentru produsele lor, iar asta înseamnă să apeleze la comportamentul consumerist al mamelor şi taţilor săriţi de 30 de ani (adolescenţii nu au suficiente resurse pentru a fi o piaţă viabilă). Dacă pop-ul modern ar fi targetat de către adolescenţi, ar fi de un milion de ori mai deocheat, de un milion de ori mai idiot, de un milion de ori mai amuzant." (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Vacanţe în comunism**
- **Depresia**
- **Sulina**

album dilematic

Bogdana Mitea

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

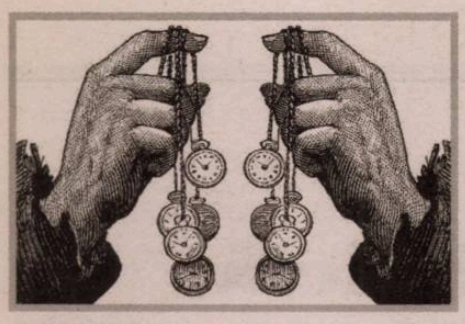

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Sorel

Sorin Vieru a devenit, pentru mine, un personaj, înainte să-l întîlnesc față către față. Floriana Avramescu, o colegă de liceu care mi-a marcat adolescența și prima tinerețe, mi-a vorbit cu entuziasm (atunci mi se păruse mai curînd exaltare) despre „Sorel“, ca despre un model al adevăratei masculinități: tandru, delicat, înțelept, fără puseuri macho, fidel și plin de umor. Portretul se încheia, de obicei, cu formula: „Sorel... Sorel e o lumină!“ Aveam, de pe atunci, ochi rău și gură rea (ascendent în Scorpion...) și decisesem că Floriana, altfel o minte subtilă și neconvențională, căzuse în ponciful „eternului feminin“ despre partenerul ideal. Toate fetele – bombănea juvenil (încă) puberul din mine – cultivă acest vis paradoxal: vor simultan virilitate și transparență, „bărbăție“ și paloare, vigoare protectoare și gingășie nubilă. Cu un asemenea vis, mai toate sfîrșesc, inevitabil, prin a fi nefericite, căci ființe hermafrodite de acest gen nu prea există. Azi, după o viață de confuzii și tatonări, văd lucrurile mai nuanțat. Bărbatul nu trebuie să fie neapărat o bîtă prepotentă, iar naturile diafane nu trebuie neapărat să fie niște zîne blege. Oricum, cînd l-am întîlnit nemijlocit pe Sorel, portretul Florianei a ieșit din zona utopiei, a unui idealism fraged, pentru a se instala în realitate.

Curios este însă că cel de-al doilea portret „anticipativ“ care mi-a parvenit despre Sorin Vieru nu semăna prea mult cu cel desenat de fosta mea colegă. I-am (re)auzit numele în conversațiile dintre Constantin Noica și Gabriel Liiceanu, pe la sfîrșitul anilor '60. Se vorbea despre un excelent logician, bun cunoscător de greacă, interlocutor versat în orice dezbatere filosofică. *Și* acest portret s-a dovedit exact, chiar dacă, la prima vedere, era la antipodul celui dintîi.

Cînd, în sfîrșit, ne-am întîlnit, aveam să constat că cele două „firi“ conviețuiesc, într-adevăr, într-o armonie *sui-generis,* străbătută, în plus, de o discreție neostentativă, de o convivialitate caldă, mereu disponibilă, mereu proaspătă. Au urmat ani lungi de întîlniri harnice, de cenaclu marginal, fie la Păltiniș, fie într-un subsol al locuinței mele, fie în apartamentul din strada Lucaci, al lui Gabriel Liiceanu, unde, într-un tîrziu, oficia Alexandru Dragomir și unde ni s-a asociat Horia Patapievici. Sorel era, întotdeauna, știutor, receptiv, stimulator, o prezență liniștitoare, cordial ironică uneori, generos împăciuitoare adesea.

„Zeu invizibil, supus doar timpului și primăverii...“

Continui și astăzi să admir combinația insolită de rigoare analitică și lansaj imaginativ, de teorie și lirism, de rațiune strictă și emotivitate necenzurată a unui profesionist care traduce Platon, dar și Fregge, care traduce Carnap, dar publică și versuri, care ține cursuri de logică, dar e împătimit de literatură, muzică și prietenie. Pasiunea lecturii a ajuns, între amici, proverbială: aflasem că, dacă pe traseul domestic dintre baie și dormitor, Sorel identifica, uitată pe vreo măsuță, o carte, se oprea din drum și se apuca, în picioare, s-o cerceteze, uitînd de sine și de destinație. Din punctul meu de vedere, sinteza personalității soreliene se exprimă în modul său de a interveni în orice discuție, spunînd, mai întîi, un „măi“ dubitativ, prelungit cu un „ăăă...“ pregătitor. Acest demaraj neofensiv, amînînd răspunsul pentru a amplifica locul reflecției, îmi amintea, mereu, de felul în care Părintele Benedict Ghiuș își începea orice afirmație: „Cred că...“ Așadar, nimic agresiv, nici urmă de suficiență dogmatică, nici urmă de refuz al dialogului. În cazul lui Sorel, acel „măi-ăăă“ inaugural plutea înțelept între interogativitate și aproximarea răspunsului, între incertitudine și opțiune. Am fost, în mai multe rînduri, martorul privilegiat al umorului lui Sorel: umor vechi, rafinat, pe un fond de relativism bine temperat, dar și umorul implicit (involuntar) al modului său de manifestare. Într-o dimineață, după ce împărțisem cu el o cameră de hotel sibian, l-am urmărit printre gene, ca să nu-l tulbur, în plină evoluție „sportivă“: făcea unele mișcări de înviorare, dar le făcea cu o lentoare onirică, filmat, s-ar fi zis, cu încetinitorul, așa încît spectacolul părea mai degrabă o pregătire pentru somn, un exercițiu de imponderabilitate. Altădată, intrînd în camera în care eram găzduiți la Schitul din Păltiniș, l-am surprins cu ochii fixați pe un *„happening“* greu sistematizabil: un șoarece îi mînca precarele provizii lăsate pe jos, într-un colț al încăperii, iar el contempla spectacolul, perplex, cu un amestec de uimire, disperare tăcută, neputință și „obiectivitate“. „Măi-ăăă, îmi mănîncă sandvișurile“, m-a informat Sorel cu glas scăzut, ca să nu deranjeze...

Sorel a împlinit, de curînd, 80 de ani! E înconjurat de o tăcere pe care nu o merită și de neglijența prietenilor, care au, mai toți, boala secolului: sînt ocupați. Dincolo de tot ce am spus mai sus, aș adăuga că virtutea lui dominantă este *bunătatea inimii*. Pentru întruparea acestei virtuți îi sînt, înainte de orice, recunoscător. Îl asigur de amorul meu tenace și îl îmbrățișez frățește. A reușit să se identifice cu unul din versurile sale: „Zeu invizibil, supus doar timpului și primăverii...“

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Mitul corporatistului fără cap?

Comentariul doamnei Diaconu la pilula mea despre „proletariatul corporatist“, publicat la poșta redacției în numărul anterior al *Dilemei vechi,* merită din plin un contra-comentariu. Nu din motive de „drept la replică“ și cu atît mai puțin ca dispută *ad personam:* nu am nimic de apărat și nimic de acuzat. Este adus însă în discuție un subiect prea important – și este adus într-un mod prea eronat. Mă simt deci aproape obligat să reacționez.

Să începem cu titlul: unde ați auzit, stimată doamnă, acest mit al corporatistului „fără cap“ sau „amputat de creier“? Unde ați citit așa ceva în textul meu? Mai mult, încep prin a spune că este vorba, probabil, de cea mai inteligentă și muncitoare categorie socială: vi se pare acesta un mod de a „arunca cu pietre“? Și mai mult: nici măcar cei mai stîngiști inamici ai „corporațiilor“ nu au spus vreodată, din cîte știu, că angajații acestora ar fi „proști“; au ei alte motive de nemulțumire, despre care nu a fost – și nu este – vorba în cele de față. Nu inventați, deci, afirmații care nu există pentru a vă oferi revolte fără obiect! Participați astfel la – și riscați să alimentați – una dintre cele mai nocive obsesii recente ale dialogului public din România: cine nu e cu mine/noi – explicit, integral și fără pretenții de spirit critic – e împotriva mea/a noastră. Nu, nu sînt împotriva corporațiilor, nu, nimeni nu îi consideră pe „corporatiști“ proști și *nu,* nu există un mit al corporatistului fără cap!

Din păcate însă, pentru a apăra „corporatistul“ de aceste acuze care nu i s-au adus, dumneavoastră sînteți cea care vehiculați unele dintre cele mai răspîndite și derutante mituri publice. Primul este cel al „românului“. Puteți să-mi spuneți și mie cine este *Românul?* Și de unde știți că acestui „român“ „îi place să o ia pe scurtături“? Pe ce vă bazați cînd vorbiți despre „dispretul la nivel ideologic (și practic) al românului pentru disciplină, pentru normă, pentru consecvență“ sau cînd afirmați că „românul se trezește să comenteze deciziile superiorilor ierarhici“? Cine aruncă, de fapt, cu pietre?... Și în cine???

Mai grav, se pare că împărtășiți ca pe o evidență mitul *prostimii,* al celor două Românii, una a oamenilor harnici și capabili, și cealaltă a românilor proști și leneși, a „iobagilor“, cum îi numiți, destul de inspirat, într-un fel. Doar că acești „iobagi“ nu au ales să trăiască sub baronii locali, nu se consideră nici „români verzi“ și nici nu au pretins vreodată să intre în concurență cu P&G sau Petrom, cu Renault sau ING; mai mult, nu a fost visul vieții lor nici măcar cel de a pleca să muncească în străinătate. De aceea, ironia dvs. cum că „aș vrea să văd cum reușesc românii ăștia verzi și creativi necorporatiști să vîndă produse fabricate în România“ este o persiflare gratuită și profund nemeritată, o condamnare a victimelor. Din nou, cine aruncă cu pietre? Este ca și reinterpretarea „culturii sărăciei“: săracii sînt săraci pentru că așa e cultura lor, o „cultură a sărăciei“, așa le place ăstora și din asta nu-i scoți. Serios?...

Cine aruncă, de fapt, cu pietre?...

În sfîrșit, în locul mitului corporatistului fără cap (care, am văzut, nici nu există), impuneți ca pe o evidență de bun-simț mitul corporatistului salvator, un fel de *corporația salvează nația.* Iar acești „corporatiști“ sînt un soi de extratereștri sau de generație spontanee, căci, deși născuți, crescuți și promovați în România, ei par a nu fi români; sînt doar „agenți de schimbare a mentalității acestui popor“. Dar ei de unde, Doamne, iartă-mă, au răsărit?

Dincolo de aceste afirmații și perspective în cel mai bun caz discutabile, problema de fond rămîne neatinsă. Iar aceasta nu privește cîtuși de puțin falsa problemă a importanței economice a „corporațiilor“, pe care nu o neagă nici măcar cei care nu le iubesc, ci aceea a disfuncționalităților, structurale și conjuncturale, ale mediului privat de afaceri din România, în general. Problema privește opțiunea strategică a celor două tranziții, care a scos din jocul economic major jumătatea rurală a țării, privește limitele mizei aproape exclusive pe investiția străină de capital, privește riscul evident al mizării, aproape exclusive și ea, pe oferta de forță de muncă ieftină. Dar privește și încremenirea în proiect a multor corporații, paralizate parcă de spaima crizei și a consecințelor acesteia.

„Faptul că munca este procedurată este o cerință a capitalismului“ – îmi atrageți dvs. atenția. Da, doamnă, se cheamă birocrație, a fost descrisă de un domn numit Max Weber în urmă cu ceva vreme și se predă în anul I la Sociologie, nu trebuie să fii corporatist ca să descoperi apa caldă! Calitatea birocrației – adică, în ultimă instanță, a „procedurilor“ – este măsura modernității și a eficienței unei societăți; nu însă *încremenirea* în proceduri! Or, *„in template we trust“* nu este decît o exprimare parabolică a acestei încremeniri, relativ recente și îngrijorător de răspîndite. Problema nu este dacă mediul de afaceri are nevoie și folosește sau nu creativitatea, ci de ce a ajuns să o sacrifice într-o măsură îngrijorătoare în schimbul confortului iluzoriu al „procedurilor“ verificate. De ce acest potențial real de creativitate – ceea ce înseamnă, pentru instituții, eficiență și productivitate – a ajuns să fie tot mai mult înecat într-un climat de muncă tot mai stresant și astfel contraproductiv? De ce concedierea nu prea mai este doar efectul concurenței, cum afirmați, ci mijlocul cel mai comod de asigurare a aceluiași plafon de profit, în condiții de muncă nenormată și de neo-taylorism neasumat? Etc. etc...

Textul meu fără pretenții nu a făcut decît să deschidă un milimetru cutia Pandorei. Dvs. ați vrut să rezolvați problema închizînd la loc capacul: nu e nici o cutie a Pandorei, *tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles!* Îmi pare rău, lucrurile sînt mult mai complicate...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

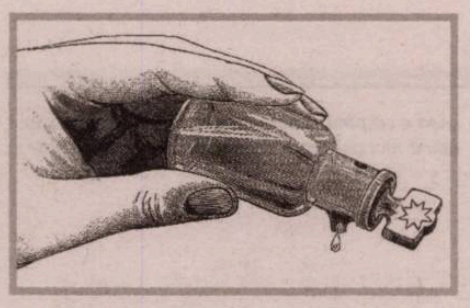

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Ţoaclă, biclă sau biţiclă

Un mijloc de transport de uz personal, simplu, simpatic şi familiar, nu poate să nu primească denumiri colocvial-argotice, cu încărcătură afectivă. Denumirea „oficială" a bicicletei e înlocuită în uz, în multe limbi, de abrevieri colocviale, unele devenite aproape standard: *bike* în engleză, *vélo* (din mai vechiul *vélocipède)* în franceză, *bici* în italiană şi spaniolă (cu diferenţele de pronunţie inerente) etc. În româna actuală, denumirea familiară cea mai răspîndită a obiectului e *biclă*, formă abreviată încă neînregistrată de dicţionarele generale. O interesantă coincidenţă (în fond, o convergenţă romanică) face ca *bicla* să fie o abreviere colocvială şi în spaniola vorbită în mai multe zone din Spania şi din America Centrală. Uzul formei româneşti este deja stabil, prezent în denumiri de site-uri *(bicla.ro, haicubicla),* pe afişele unor programe publice („Se redeschid centrele «La Pedale – Ia-ţi o *biclă* gratuit», *hyperflash.ro)* sau în presă („Cine a fost cu *bicla* la mare", gandul.info).

Mai puţin răspîndit – poate şi pentru că nu este la fel de transparent – e cuvîntul *ţoaclă,* denumire şi mai marcat colocvială a bicicletei. Atestările sale provin din toate zonele ţării şi de la vorbitori din generaţii diferite: „mi-am luat *ţoaclă*" (kristofer.ro); „tricicleta dispăruse în ceaţă şi nu-mi mai rămăsese decît *ţoacla* bleu" (bewhere.ro); „ştiu bine cu se mănîncă şurubăritul la *ţoaclă*" (ciclism.ro). Termenul a pătruns şi în presă, cu o notă ironică: „Poliţiştii se întorc la *ţoacla* cu sirenă" *(Monitorul de Neamţ,* 26.08.2011); „Programul «Prima *ţoaclă*»" *(Ziarul de Mureş,* 26.07.2010). Forma are o sonoritate mai pitorească, fiind deci preferată din raţiuni de expresivitate şi din nevoia de variaţie; se întîmplă uneori ca un autor să recurgă la ambele denumiri colocviale, în acelaşi text, alternativ – „avînd în vedere că nu am aripi la *ţoaclă,* după ploaia de ieri, dacă plecam în această dimineaţă cu *bicla* ajungeam pistruiat la serviciu" (andreirosu.org) – sau într-o asociere ad-hoc: „m-am apucat de biciclit prin oraş, adică merg zilnic măcar la muncă şi înapoi cu *ţoacla de biclă*" (politisti.ro). *Ţoaclă* se poate transforma şi într-un calificativ depreciativ: „nu merită bani pe *ţoacla asta de maşină*" (automarket.ro).

> *„Dacă plecam în această dimineaţă cu* bicla *ajungeam pistruiat la serviciu."*

Nici *ţoaclă* nu e înregistrat de dicţionarele noastre, iar originea sa nu e tocmai clară. Cel mai probabil, cuvîntul e o abreviere din *biţoaclă,* formă pe care o găsim atestată, chiar dacă ceva mai rar – „io am renunţat de vreo 15 ani la *biţoaclă*" (eva.ro); „să nu rămîi fără *biţoaclă*" (telegrafonline.ro); „hai să vedem cîţi dintre noi au *biţoacle*" (daciaclub.ro). *Biţoaclă* ar putea fi o deformare glumeaţă din *biţiclă,* variantă atestată şi ea în Internet: „*biţiclă vs* maşină" (trafictube.ro); „îţi umpli *biţicla* şi ţoalele de noroi" (ciclism.ro). De altfel, intermediarul *biţiclă* ar putea explica mai bine şi forma *biclă,* care s-ar putea să nu provină direct din *bicicletă. Biţiclă* e o variantă a lui *biţiclu* („Miţa, curtezana pe *biţiclu....",* pandhoraa.blogspot.ro). La baza variaţiei se recunoaşte termenul internaţional *bicycle,* intrat în română prin franceză, în forma *bicilu* (înregistrată de *Dicţionarul Academiei,* DA, în 1913). Şi *bicicletă* (împrumut din fr. *bicyclette,* derivat din *bicycle)* era înregistrat în acelaşi volum din DA, dar circula de mai multă vreme. În *Epoca* din 1 iulie 1897, într-o ştire care pomeneşte de „numeroasele scoale de pedalagiu din Capitală", citim despre un accident comic petrecut „pe aleea bicicliştilor ce merge spre pădurea Băneasa": un biciclist neatent se ciocnise cu un iaurgiu care îşi transporta marfa în cobiliţă.

Prezenţa lui *ţ* în *biţiclu* şi *biţiclă* poate fi explicată fie prin oscilaţia mai veche, în trecut, între pronunţia cu *ci* sau *ţi* a unor împrumuturi cu surse multiple (*cifră – ţifră*), fie printr-o influenţă directă, la început regională: *biţikl* e forma curentă din sîrbă („Cînd spunem vînzătoarelor de călătoria noastră, pun mîinile pe piept, se înclină pe spate şi exclamă pe rînd *«Biţiklu? Rumânski?! Sarajevo!?!!»",* kmkz.ro).

Evident, stilul colocvial actual cuprinde mai multe inovaţii în sfera ciclismului: bicicletele pot fi numite, metonimic, *fiare* („bicicliştii îşi culcă *fiarele* în iarbă", gandul.info), iar mersul cu bicicleta e descris de un verb nou, *a bicicli* (poate imitat după englezescul *to bike)* – „n-am permis, deci *biciclesc*" (topgear.ro) – sau de o expresie preluată din limbajul jucurilor de copii, *a se da cu: „M-am dat cu* ţoacla" (cheeprey.ro); *„m-aş da* şi io *cu* biţoacla (...), da' n-am aşa «coraj»" (arghiblog.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

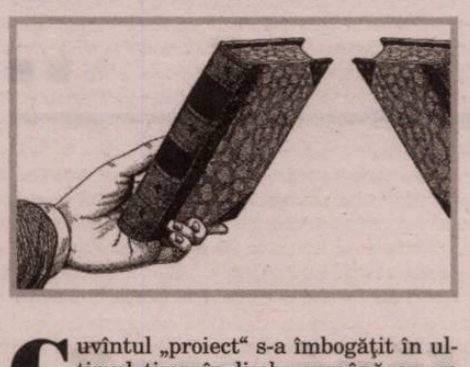

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Proiecte cu final incert

Cuvîntul „proiect" s-a îmbogăţit în ultimul timp în limba română cu un sens nou, încă neînregistrat cu acurateţe în dicţionare: un text scris, prin care ceri ceva (în general, bani) cuiva (de regulă, o instituţie finanţatoare) pentru a face ceva (în principiu, ceea ce e dispusă instituţia cu pricina să finanţeze).

N-a fost uşor să se înveţe această nouă meserie şi, chiar şi în ziua de azi, scrierea de proiecte a rămas un exerciţiu incert şi traumatizant.

Acum o vreme, participam, în cadrul Centrului „Educaţia 2000 +", într-un program cu titulatura simbolică „reforma la firul ierbii", la abilitarea directorilor de şcoli şi a profesorilor în redactarea de proiecte care să servească dezvoltării şcolilor în care lucrau. De departe cele mai mari dificultăţi le ridica cerinţa de a gîndi întreg proiectul în perspectiva unor „rezultate măsurabile". Cum adică – se mirau cei în cauză –, noi trebuie să ne batem capul cum să măsurăm ce va fi ieşit, încă dinainte de a ne apuca de treabă?

Nu o dată s-a spus despre cultura română că stă sub semnul nefast al *eternei reîntoarceri.* Parcă totul trebuie luat de la început, din nou şi din nou. Şi asta, în ciuda faptului că, poate dintr-un impuls compensator, ochirile noastre retrospective – ca, de pildă, marile istorii, de ieri şi de azi, ale literaturii române – etalează o imperturbabilă evoluţie organică. Pînă şi neobosita frază de manual „Cutare şi-a adus o importantă contribuţie la dezvoltarea..." vorbeşte despre utopia efortului colectiv la ridicarea edificiului milenar, chiar dacă, printre rîndurile istoriei, vezi mai degrabă zbucium şi sfîşiere. De la *Etymologicum Magnum Romaniae* la condamnarea comunismului, de la Academia de la Cotnari a lui Despot, la tribulaţiile Institutului Cultural Român, dai la tot pasul peste elanuri îngropate sau risipite în nenumărate meandre, peste mari proiecte cu final incert.

Şi de-ar fi numai acestea – cele mari. Cam tot aşa ne comportăm însă şi în rutina noastră cotidiană. Valorizăm cu emfază munca – truda, cazna, efortul – şi, în ciuda unor prejudecăţi împămîntenite, se pare că nu ne zgîrcim cu ele. Dar uităm, luaţi de val, să ne mai tragem un pic deoparte şi să ne mai şi uităm, cu calm şi detaşare, la ce-am realizat. Adesea ni se pare chiar meschin să tragem linie şi să facem socoteala.

> *Evaluarea ar trebui să poată fi percepută ca o formă de comunicare, de dialog.*

Şi ce-ar fi rău în asta? – veţi spune, poate. Măsurătoarea e treabă de contabil. Misiunea noastră e alta. „Scrieţi, băieţi..." – cum suna celebra vorbă a lui Heliade. Noi alegem, în termeni noiceeni, somnambulismul creator, refuzîndu-ne luciditătii sterile.

Numai că meschina aplecare evaluativă este cea care situează acţiunile noastre în planul valorii. Trîmbiţata „criză a valorilor" din România de azi nu e de pus doar în contul degringoladei sociale, ci şi pe seama precarităţii, a inconsistenţei instrumentelor noastre de măsură a ce e demn de apreciat sau de respins. Să fie apariţia în „Zece pentru România" sau felul în care un coleg de breaslă citeşte un CV onest întocmit? Un Q7 tunat sau o recomandare dată unui prieten pentru un meşter care ţi-a zugrăvit ca lumea apartamentul? Cum putem afla ce-i mai de preţ?

În învăţămînt, inapetenţa noastră pentru evaluare e cronică şi flagrantă. Din 100 de lucrări pentru gradul I, nu ştiu dacă nimereşti mai mult de două-trei pe teme de evaluare. Fac eu însumi parte din categoria profesorilor care n-ar da în ruptul capului dintr-un ceas dedicat pregătirii cursurilor măcar zece minute de reflecţie pe marginea construcţiei examenelor sau a cerinţelor de lucrări de seminar. Şi-mi propun de ceva vreme să schimb măcar un pic girueta!

Suveranitatea profesorilor din universitar asupra notelor acordate a creat o tipologie largă şi pitorească. Pe de o parte, insul galonton, pentru care notele sînt un bizar atavism şcolar şi pentru care nouăle e o severă şi totodată blîndă ocară la adresa studentului. La extrema opusă, magistrul dezgustat de ignoranţa tineretului de azi, pentru care nota de trecere e maximumul la care poate aspira un învăţăcel aflat la început de drum. Sau examinatorul acribic, care adună şi scade sutimi cu precizia unui farmacist în prepararea de poţiuni primejdioase şi obţine, nu o dată, în final, punctaje negative. Sau evaluatorul ghiduş, pentru care un examen reuşit trebuie să fie, întîi de toate, o surpriză pentru studenţi, precum cadourile de ziua de naştere, chiar dacă nu la fel de îmbucurătoare.

Sincer să fiu, n-am habar pe unde mă aflu în galeria profesorilor – evaluatori. Încerc, pe cît posibil, să păstrez o formă „clasică" – dar pentru mine relevantă – de notare, aceea prin examinare orală. Asta pentru că, deşi ostenitoare şi cronofagă, îmi dă şansa de a intra în dialog cu studenţii, cum cu greu poţi face într-un amfiteatru cu vreo sută de cursanţi. Şi, în felul acesta, îmi mai diminuez senzaţia de dialog al surzilor, care mă vizitează în răstimpuri: noi – preocupaţi de ce predăm, ei – interesaţi de cum îşi iau examenele. N-am putea găsi o formulă de conciliere?

Acum o vreme, am inaugurat un curs opţional care s-a bucurat de o neaşteptată popularitate. Poate pentru că se numea „Imagini ale corpului în literatură". La final, le-am cerut cursanţilor să facă referate pe teme abordate la curs. Referatele primite erau, cum se întîmplă, de tot felul, de la excepţional în jos pînă la inadmisibil. Am stabilit o dată pentru comunicarea notelor şi, pentru că erau multe, am cerut îngăduinţa ca, după citirea întregului pomelnic, să rezerv comentariile doar pentru cei doritori de explicaţii. Simţeam, pe măsură ce citeam, că ceva era în neregulă. Şi, într-adevăr, după anunţarea rezultatelor, studenţii au dat năvală către uşă, cu chipuri posace şi contrariate. Doar cîţiva au dorit să afle de ce primiseră nota acordată – mai toţi cu 10 sau cu 9. Un coleg mai în vîrstă mi-a explicat ulterior situaţia: „Ce Dumnezeu! Era *doar* un opţional!" În anul următor, numărul participanţilor a scăzut considerabil.

Dincolo de anecdotica sutelor de exemple posibile, cred că evaluarea ar trebui să poată fi percepută ca o formă de comunicare, de dialog. Dar pentru asta ar mai fi nevoie de un detaliu: de o cultură a evaluării, care să facă dialogul posibil. Poate atunci o să ne mai domolim larma vorbelor aruncate în jur cu obidă sau euforie, despre un om, despre o instituţie, despre o guvernare, despre o istorie, despre o ţară. De pildă, a noastră.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Moartea omului nou, Emil Bobu

Avenit ştirea morţii lui Emil Bobu. Avea 87 de ani. Cu siguranţă, cei mai tineri habar nu au cine a fost Emil Bobu şi, dacă e să fim oneşti, nici nu pierd ceva că nu ştiu. Noi, cei mai trecuţi, ştim. Personajul a fost cunoscut ca unul dintre puţinii intimi ai lui Nicolae Ceauşescu, în ultimii săi ani. De o slugărnicie aproape paroxistică, de o inteligenţă îngustă şi rudimentară, produs pur al comunismului, adevărat „om nou", Emil Bobu a murit, sînt convins, fără înţeleagă mai nimic din ceea ce se întîmplă cu el. A rămas antologică formula sa, rostită la procesul în care a fost inculpat pentru participarea sa la şedinţele unde s-a decis reprimarea sălbatică a manifestanţilor din zilele de 17-21 decembrie 1989 de la Timişoara şi din noaptea de 21 decembrie 1989 de la Bucureşti: „Onorată instanţă, am fost un dobitoc." De asemenea, cei mai în vîrstă decît democraţia românească îşi amintesc că, fugind de pe acoperişul fostului Comitet Central, Nicolae Ceauşescu a înghesuit în elicopter, lîngă el, doar doi colaboratori, oamenii lui de suflet: Manea Mănescu şi Emil Bobu – în condiţiile în care elicopterul, care nu avea prea multe locuri, era deja plin. Pe de altă parte, chiar şi cei mai tineri, care nu au apucat să se bucure de farmecul aspru al comunismului, ar trebui să ştie cîte ceva despre idealul şi retorica „omului nou". Orice totalitarism care se respectă propune schimbări majore în natura umană. Mai precis, fiecare totalitarism se socoteşte victorios dacă reuşeşte să producă şi apoi să reproducă la scară mare, în societate, un nou tip uman. De pildă, în comunismul ceauşist, „omul nou" se caracteriza printr-un „înalt nivel de conştiinţă", adică era un individ a cărui conştiinţă funcţiona exclusiv ideologic – fireşte, în sensul ideologiei PCR. Întregul sistem de educaţie şi de propagandă era, măcar teoretic, îndreptat spre producţia de „oameni noi". Ei bine, ici-colo, structurile de cadre ale PCR găseau materialul uman perfect pentru a fi materia primă a „omului nou". Îl băgau în malaxorul şcolilor de partid, al propagandei şi al vieţii de partid şi, uneori, reuşeau să scoată exemplare de „om nou". Emil Bobu a fost unul dintre aceste succese ale maşinăriei care, în cele din urmă, ar fi trebuit să umple România de milioane de Emil Bobu.

Fără îndoială, de n-ar fi fost comunismul, Emil Bobu ar fi rămas un amărît fără multă carte şi fără multă minte, ducîndu-şi viaţa într-un anonimat sărac, aidoma sutelor de milioane de amăriţi anonimi din această lume. Cînd l-a recrutat comunismul, avea abia 18 ani, studii primare şi muncea într-o fabrică oarecare. Sistemul l-a plăcut. Era şi sărac, şi dobitoc, se putea sădi în el ura de clasă şi i se puteau băga în minte, cu uşurinţă, toate cele necesare perpetuării comunismului – era ce trebuia. După ce l-au dat la cursuri ideologice rapide, l-au făcut procuror. Apoi, a urmat drumul activiştilor de partid, urcînd, urcînd, urcînd, de la raion pînă la CC. Se zice că l-ar fi impresionat pe Ceauşescu pentru că ar fi dormit pe pragul său într-o noapte, cînd liderul suprem îi vizita regiunea. Alte poveşti cu el spun că i se adresa cu „dumneavoastră" şi cu „tovarăşe" pînă şi cîinelui lui Ceauşescu („Dumneavoastră să fiţi cuminte, tovarăşe Corbu"). Sau că dădea fileul mai jos cînd servea Ceauşescu la volei şi, cum nimeni nu îndrăznea să returneze serviciul marelui şef, se grăbea să-l laude şi să-l admire imediat pentru punctul făcut. În sfîrşit, la şedinţele cu Ceauşescu, el era primul lingău, primul aplaudac, primul strigător de lozinci omagiale. Comunismul l-a făcut pe Emil Bobu tot ceea ce a fost. Dar, vă rog, nu citiţi această afirmaţie în sensul că regimul comunist i-a dat funcţii pe care altfel nu le-ar fi visat sau, cel mai probabil, nici n-ar fi ştiut vreodată că există din gaura în care era destinat să trăiască (deşi, e perfect adevărat acest lucru, aşa cum am arătat mai sus), ci în sensul că a făcut din el cîrpa de om care a fost. Un caz – poate cel mai dramatic din ierarhia fostului PCR – de depersonalizare, de anulare completă a sinelui şi de amputare a celui mai timid sentiment propriu. Comunismul l-a recrutat pentru că umplea perfect profilul „omului nou". A ajuns, cum spuneam, pe lîngă Nicolae Ceauşescu, pînă la funcţia de ministru de Interne (la vremea aceea, întreaga Securitate era plasată în Ministerul de Interne!) şi secretar al CC al PCR cu probleme organizatorice, o funcţie care îi plasa în subordine, practic, mai tot activul PCR.

Fenomenul Bobu este, totuşi, specific comunismului.

Aş avea şi un cuvînt pentru cei care, sînt sigur, vor reacţiona spunînd că incompetenţi şi analfabeţi care conduc avem şi astăzi. Sigur că fenomenologia incompetenţei ajunsă la conducere nu este un specific al „muncii de cadre" – aşa se chema, în comunism, *human resource management*-ul de azi. În toate timpurile se întîmplă să găsim dobitoci fără carte în funcţii uluitor de înalte pentru ceea ce sînt şi ceea ce pot ei. Dar fenomenul Bobu este, totuşi, specific comunismului pentru că aceşti indivizi erau anume căutaţi, selectaţi şi formaţi să conducă. În alte sisteme, dacă excludem cazul uşor explicabil al unei erori de recrutare, incompetentul ajunge în funcţie cumva abuziv, ilegitim – fie reuşeşte, abil, să-i păcălească cumva pe cei care îl promovează, fie îi corupe, fie este „nepotul", „pila" sau „amanta" cuiva care îl poate plasa acolo. Sau, cum se întîmplă adesea la noi, e „de la partid". Toate aceste formule prin care incompetentul ajunge cu mult mai sus decît ar fi putut vreodată să ajungă „pe bune", sînt, cumva, ilicite. E ceva ascuns şi e altceva aparent, se mimează ceva şi se ocultează ceva pentru ca funcţia să-i fie atribuită incompetentului. În cazul Bobu, a fost cu totul altfel. Sistemul căuta anume oameni ca el. Acesta era „omul nou". Ceauşescu îl alegea exact pentru ceea ce era, nu-i inventa competenţe, nu-i crea aparenţe, nu-l „vindea" drept altceva decît era.

Cînd am auzit că a murit Bobu, mi-am spus că a murit, în sfîrşit, „omul nou" al lui Ceauşescu. A murit singur şi retras, evident inadecvat lumii în care trăim. „Oamenii noi" ai lumii noi, mutanţi umani produşi pur şi simplu de timpurile noastre, fără vreun plan ideologic, ci direct de realitatea românească, continuă, însă, să prolifereze şi să prospere. „Omul" produs artificial de un regim nu va putea niciodată ţine piept „omului" produs natural de lume.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Matei PLEŞU

„Angara" sau progresul anevoios al astronauticii ruseşti

După o jumătate de secol, Rusia demarează un nou program spaţial. Racheta Angara-1.2PP a fost lansată, după mai multe amînări din raţiuni tehnice, miercuri, 9 iulie, la ora 13 UTC, de pe cosmodromul militar Pleseţk (Arhanghelsk), efectuînd cu succes un zbor suborbital pînă în peninsula Kamceatka. Pentru Moscova, această lansare e menită să consolideze accesul spaţial de pe teritoriul propriu şi să demareze ruperea treptată a dependenţei de Kazahstan şi de cosmodromul Baikonur, închiriat de Rusia pînă în anul 2050.

Armata are prioritate în utilizarea noii generaţii de rachete Angara. Nu întîmplător, primul Complex Universal de Lansare (CUL), de unde se pot lansa rachete uşoare, medii şi grele, se află în Pleseţk. De aici, trupele de apărare aeriană şi spaţială (WWKO) pot propulsa o întreagă gamă de sateliţi secreţi, pe orice orbită, inclusiv pe cea geostaţionară, după cum declară, cu vădită mîndrie, purtătorul de cuvînt al WWKO, col. Alexei Solotuhin.

În schimb, călătoria spaţială civilă mai are de aşteptat. Construirea unei a doua rampe de lansare Angara, pe noul cosmodrom Vostocinîi din Amur, el însuşi încă în construcţie, e prevăzută abia pentru 2015. Astfel încît prima lansare fără echipaj nu va avea loc înainte de 2018, iar cea cu pasageri – după 2020.

Noua rachetă Angara ar urma să înlocuiască rachetele Soiuz şi Proton, ultimele cunoscute mai ales pentru accidentele spectaculoase de lansare. În plus, rachetele Proton sînt alimentate cu carburanţi de mare toxicitate, fiecare eşec însemnînd, potrivit autorităţilor din Kazahstan, avarii de mediu covîrşitoare, a căror remediere îi costă pe ruşi milioane de dolari. Vladmir Popovkin, fostul şef al agenţiei spaţiale Roskosmos, care a murit de curînd, la 56 de ani, de cancer, se afla pe cosmodrom în momentul prăbuşirii, pe 2 iulie 2013, a unei rachete Proton, şi a suferit, se pare, o otrăvire cu hidrazină. Noua generaţie de rachete Angara e prevăzută să zboare cu combustibili mai puţin poluanţi: oxigen lichid şi kerosen.

Scurt istoric al eşecurilor Proton

Decembrie 2010

Din cauza unei erori de lansare a unei rachete Proton, în Baikonur, Rusia pierde trei sateliţi dedicaţi sistemului de navigare Glonass. Pagubele se ridică la mai multe sute de milioane de euro. Sateliţii cad în Pacific.

August 2011

O rachetă cargo, fără echipaj, transportînd 2,6 tone de provizii pentru Staţia Spaţială Internaţională (ISS), se prăbuşeşte. La scurtă vreme după lansarea navei din Baikonur, apar probleme la aprinderea celui de-al treilea modul al rachetei purtătoare Soiuz. Cu numai cîteva zile în urmă, la puţină vreme de la lansare, se pierde contactul cu satelitul de ştiri Express AM-4, care va cădea, şapte luni mai tîrziu, în Pacific.

Decembrie 2011

Din cauza unei probleme de aprindere a celui de-al treilea modul al a unei rachete Soiuz, Rusia pierde un satelit de telecomunicaţii. Satelitul Meridian se prăbuşeşte în Siberia. Pagubele au fost estimate la 50 de milioane de euro.

Ianuarie 2012

Sonda Phobos Grunt, în valoare de 120 de milioane de euro, trimisă să exploreze luna lui Marte, se prăbuşeşte subit în Pacific. Accidentul a fost cauzat de factori tehnici şi umani deopotrivă.

Din cauza unei capsule de aterizare neetanşe şi a unui scurtcircuit provocat de ruperea unui cablu, Rusia amînă două zboruri cosmice cu echipaj şi lansarea unei rachete purtătoare a unui satelit. În urma acestor pene, trei dintre cei şase membri ai echipajului ISS sînt nevoiţi să rămînă în spaţiu o lună în plus.

August 2012

În urma unei avarii la nivelul celui de-al treilea modul al rachetei portante Proton, un satelit rusesc şi unul indonezian nimeresc pe o orbită greşită. Roskosmos pierde aproximativ 150 de milioane de euro.

Februarie 2013

La numai 20 de secunde de la lansarea de pe o platformă flotantă din Pacific, o rachetă care transporta sateliţi de telecomunicaţii se prăbuşeşte în ocean. Experţii presupun că a fost vorba de o eroare a mecanismului de propulsie.

(după articole de Gerhard Kowalski, publicate pe site-ul www.spiegel.de)

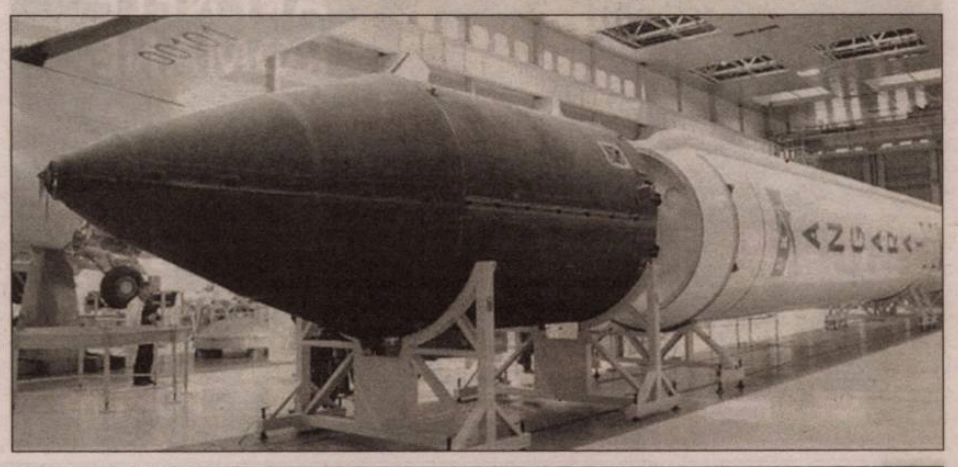

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Şi acordu-i fudulie...

Prin preumblările mele europene, mai spre Vest sau pre lîngă Uniune, am ajuns la o constatare bazată pe observaţii de consumator ageamiu. Este o vorbă din bătrîni (partea hîtră): „Mîncarea-i fudulie, băutura-i temelie." Este valabilă cu cît te depărtezi mai tare de Bruxelles şi de regulile comunitare. Să mă explic. În supermarketurile occidentale, supuse regulilor de calitate şi competitivitate scornite în laboratoarele Comisiei, mîncarea, hainele sau electrocasnicele se cumpără la preţuri fireşti: nici prea-prea, nici foarte-foarte. În schimb, tutunul, alcoolul sau pornografia legală sînt taxate draconic. Îmi închipui că trebuie să fii al naibii de bogat în Danemarca pentru a-ţi putea permite să dai în patima beţiei, la 8 euro, cît costă o bere la terasă. Regulile draconice de calitate sau protecţie a consumatorului împiedică vînzarea de băuturi alcoolice îndoielnice, de tipul „motorolei" de pe la noi (e drept, a dispărut şi de aici, între timp).

Cînd te depărtezi de ţările disciplinate întru Fisc şi într-ale protecţiei consumatorului, lucrurile se schimbă cam la 180 de grade. Prin Sarajevo, Chişinău sau Priştina, m-a izbit cît de ieftin e tabacul, beutura sau... mă-nţelegi... cele plăceri lumeşti. La supermarket, în schimb, situaţiunea e pe dos: vezi preţuri mai mari la mezeluri, ouă, pantofi, laptopuri sau frigidere decît în centrul Parisului. Ba chiar Bucureştiul poate fi considerat într-o situaţiune paradoxală similară: lipsa unei concurenţe pe piaţă face ca un coş de cumpărături de la Mega Image-ul din Hala Traian să fie uşor mai scump decît acelaşi coş achiziţionat dintr-un Delhaize în Place Rogier (Bruxelles), în condiţiile în care compania belgiană este proprietara popularului lanţ de magazine din România! Am constatat, în timp, o oarecare redresare a situaţiei, dar mă tem că prea timidul Consiliu român al Concurenţei mai are multe acţiuni de întreprins pînă la o normalizare a pieţei locale.

În atare context, mă întreb sincer de ce sînt atît de înfocaţi ruşii în a demoniza acordurile de liber schimb pe care ucrainenii şi moldovenii le-au semnat cu Uniunea Europeană. Îşi fură singuri căciula, îşi taie singuri craca (de sub picioarele consumatorului). Evident, nu vor recunoaşte niciodată. Dimpotrivă: *Russia Today* ameninţă într-un articol recent că, în urma acordului de liber schimb semnat de ucraineni, ruşii îşi vor revizui politica de importuri de produse alimentare din ţara vecină, deoarece... nu au încredere în standardele UE privind calitatea respectivelor! Mă iertaţi dacă m-a pufnit rîsul citind enunţul respectiv.

În mod evident, Chişinăul îmi este mai aproape decît Kievul, Lvovul sau Donetkul. Aşa că le-aş transmite consumatorilor moldoveni îngrijoraţi de Acord, următoarele: da, se vor scumpi ţigările! Da, o să se umble şi pe la preţul băuturii. Da, bomboanele Bucuria vor dispărea sau, în cel mai fericit caz, vor fi cumpărate de vreun Nestlé, şi ăia vor păstra brandul, dacă li se va părea că dă bine la profit. Da, mulţi producători de vinuri dintre cele socotite de senzaţie îşi vor pierde piaţa şi vor fi nevoiţi să îşi schimbe liniile de fabricaţie, să se adapteze la tehnologiile

de azi, să mai renunţe la kilometrii de crame (sau să le transforme în pur obiectiv turistic) şi să nu mai mintă cînd anunţă pe etichetă maturarea îndelungată la baricuri (de inox, în realitate). Va fi o dură confruntare cu realitatea unei pieţe (europene) care nu prea ia prizonieri. Vor fi dureroase rătăciri de branduri socotite a fi de pe vremea lui Ştefan cel Mare, pierderi de locuri de muncă, „vînzări de ţară".

Le spun, însă: pînă la urmă, există şi un Mare Premiu. Vor ajunge să cumpere de mîncat şi de-mbrăcat mai ieftin şi mai bun decît acum. Vor avea încredere în ceea ce scrie pe etichetă. Vor şti că acele cîteva produse pe care le vor putea oferi pe piaţa comună sînt de certă calitate şi merită să fie produse.

Este drept: tabaciocul, vutca şi Nataşa vor fi mai scumpe. Aici au ucrainenii şi moldovenii de ales. Între temelie şi fudulie. Restul nu este decît vorbă goală de-a ruşilor, supăraţi că-şi pierd imperiul. Care imperiu? Al consumatorilor, evident.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

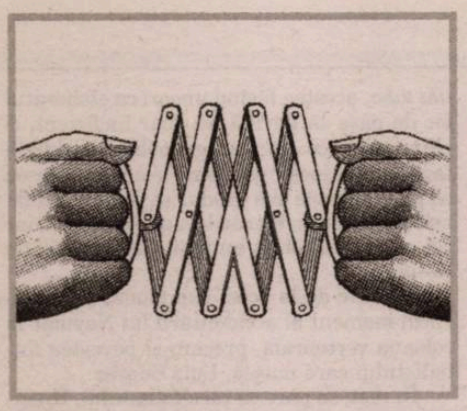

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Candidatul, mesajul şi tinerii

– dialog cu Antonio MOMOC –

Este lector dr. la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării şi a publicat recent volumul Comunicarea 2.0. New Media, participare şi populism *(Editura Adenium).* ***Antonio Momoc*** *este un analist sobru şi documentat, aşa încît l-am invitat la o discuţie despre felul în care sînt utilizate instrumentele „2.0" în comunicarea politică de azi. Mai ales că se apropie prezidenţialele...*

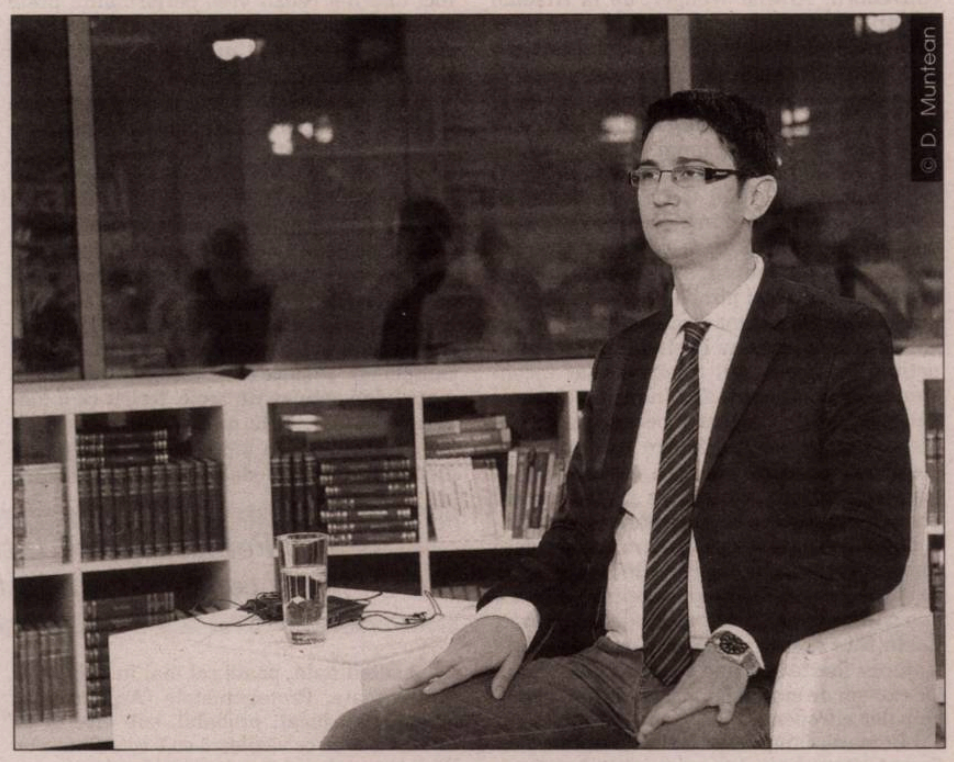

Ce schimbări a adus „comunicarea 2.0"?

Probabil că, în istoria comunicării umane, comunicarea 2.0 va fi consemnată pe o jumătate de pagină sau nici atît. Deja se discută despre comunicarea 3.0, în ideea în care există deja o combinare a simţurilor umane cu tehnologia: există Google Glasses sau alte mijloace tehnice care pot măsura ce se întîmplă cu fizicul uman. În perioada 1.0, mesajul era direcţionat: cel care controla platforma controla şi mesajul. 2.0 înseamnă că unii deţin platformele de comunicare, dar cei care generează conţinutul şi stabilesc agendele, cei care ierarhizează sînt consumatorii. Ei stabilesc ce este important pentru agenda lor personală, *The Daily Me*. Nu este doar o comunicare interpersonală, simultan este şi o comunicare de masă.

Nu cumva în felul acesta conţinuturile se pulverizează? Pe vremea presei tipărite, exista prima pagină a ziarelor, pe care jurnaliştii plasau subiectele zilei. Cititorii se uitau pe diagonală şi vedeau „ce e important". Azi, nu mai ştim asta...

Pe Facebook ori pe Google News găseşti liste întregi de priorităţi. Ştirile sînt personalizate: pentru mine, poate fi ştire ce i se întîmplă unui coleg sau unui vecin, nu numai ceea ce stabileşte media tradiţională că este o ştire. De fapt, aici apare diferenţa între jurnalismul tradiţional şi cel din această etapă. Jurnalismul a trecut mai întîi online, unii au renunţat la varianta tipărită. Pe de altă parte, există jurnalism care operează numai online – precum hotnews.ro. Tranziţia s-a făcut prin bloguri, care au devenit presă de tip alternativ. Trecem în etapa pe care unii o numesc a „jurnalismului cetăţenesc" sau a „jurnalismului participativ": oricine face o fotografie şi o postează online se comportă ca un jurnalist. În paralel, se produce o ruptură a jurnaliştilor online de instituţiile media consacrate: aceştia îşi formează propriul site sau blog şi trec la anchete ori la alte genuri care în presa tradiţională nu se mai practică. Tocmai pentru că presa tradiţională nu se mai ocupă de unele subiecte sau genuri, acestea sînt preluate de freelanceri, care trăiesc din surse alternative de finanţare.

Tehnologia este cea care a schimbat faţa jurnalismului? Scepticii spun că, dincolo de mijloace tehnice, există jurnalism bun şi jurnalism rău...

Jurnaliştii afiliaţi unor trusturi media folosesc tehnologia şi transmit informaţia mult mai rapid. Pe de altă parte, surplusul de informaţii pe care îl aduc bloggerii, ca sursă de informare alternativă, contribuie la ceea ce se numeşte jurnalism. Vorbim însă despre un jurnalism amator, cetăţenesc, care nu se bazează pe nici o regulă: el poate uneori să dezinformeze ori să manipuleze. Este, deci, o sursă de informare alternativă, dar poate fi şi o capcană. Jurnaliştii tradiţionali lucrează după reguli, cea mai importantă fiind *interesul public*. Or, în momentul cînd lucrezi după interesul personal, nu se mai cheamă jurnalism bun.

Blogurile şi reţelele sociale sînt folosite intens de politicieni. Aşa au făcut, într-o altă etapă, şi cu televiziunea. Care e diferenţa între comunicarea politică „la televizor" şi cea practicată în web 2.0?

Sînt mai multe diferenţe, dar cea mai importantă e cea care îl priveşte pe cetăţean. În epoca televiziunii, cetăţeanul e mai degrabă consumator de informaţie politică: stă şi priveşte, poate interveni mult mai greu, poate influenţa mult mai lent. După apariţia Internetului, politicienii au descoperit site-ul, unde afişau informaţiile ca într-o vitrină, ceea ce se întîmplă în continuare cu mulţi candidaţi la diverse funcţii publice: ei au rămas în această etapă, au site-uri destul de prăfuite, unde cetăţenii nu pot interveni nici măcar cu comentarii.

Mulţi politicieni au bloguri de pe care, uneori, se generează o ştire preluată de posturi de radio şi TV: „X a scris pe blogul său că..." Mi se pare că asta seamănă cu vechea conferinţă de presă...

Cei mai mulţi politicieni nu au, de fapt, un blog. Cei care nu au acces la media tradiţională sau încearcă să o sensibilizeze folosesc media alternativă pentru a atrage atenţia, pentru a transmite informaţii care să fie preluate apoi de televiziuni şi de presa *mainstream*. Sînt cîţiva politicieni care au reuşit însă să folosească cu succes media alternativă. De exemplu, Remus Cernea a înfiinţat şi un partid pe baza blogului său personal şi a folosit în campaniile sale utilizatorii. Situaţia seamănă cu ce se întîmplă în Europa: unii dintre *outsideri* sau marginali (sau foştii marginali care au devenit *trendsetteri)* au folosit blogul sau reţelele sociale pentru a fonda partide şi mişcări politice. În Italia, comicul Beppe Grillo deţine unul dintre cele mai citite bloguri din lume, tradus simultan în engleză şi în japoneză (nu mă întrebaţi de ce în japoneză – probabil datorită umorului lui Grillo). Acest blog atît de citit a stat la baza partidului politic Movimento 5 Stelle, care se bucură de un relativ succes: la europarlamentare a fost pe locul al doilea în Italia.

Tinerii sînt, de fapt, dezamăgiţi de democraţie şi de presa tradiţională.

Beppe Grillo s-a lansat prin spectacole în care satiriza politica lui Silvio Berlusconi, care domina, în anii '90, scena politică italiană. Berlusconi a fost un bun comunicator, a folosit abil marketingul politic...

În anii '90, televiziunea era dominantă (încă este, în bună măsură). Ceea ce a făcut Berlusconi a fost să acumuleze cît mai multe media tradiţionale. Miza, în comunicarea politică tradiţională, este *gatekeeper*-ul, cel care deţine microfonul, cel care se poate adresa celor mulţi. Berlusconi a intuit acest lucru şi a reuşit să „cumpere" cît mai multe microfoane. A reuşit să controleze *gatekeeperii,* mecanismele de transmitere a informaţiei.

Berlusconi a fost premier de trei ori, dar n-a avut cine ştie ce rezultate. Nu există, aşadar, riscul ca oamenii să aleagă un bun comunicator, care însă poate fi un prost politician?

Berlusconi a făcut chiar mai mult decît atît. În ultimul său mandat, a spus că parlamentul este inutil şi birocratic, a spus că este pentru prima dată cînd guvernul este condus de un antreprenor şi ar trebui să i se acorde puteri sporite, iar parlamentul ar trebui redus la 100 de membri. Da, se poate, prin intermediul comunicării politice, să fim înşelaţi. Dar asta se întîmplă pentru că uneori *vrem* să fim înşelaţi, ne lăsăm înşelaţi. Să ne amintim momentul cînd Vadim Tudor a intrat în turul al doilea la alegerile prezidenţiale: foarte mulţi au spus că l-au votat în glumă, alţii că vor să încerce şi cu el. Cei care dau votul îşi asumă riscurile. În bună măsură, înţelegem că sîntem minţiţi frumos şi chiar ne place asta. Comunicarea politică apelează la mecanismul rezonanţei: li se dă oamenilor ceea ce ei aşteaptă să li se dea – cu speranţele şi prejudecăţile lor. Politicienii ştiu uneori să facă asta. Fie că folosim Internetul sau televiziunea, de fapt miza unei comunicări politice în democraţie este de a aduce la putere lideri moderaţi şi democraţi, nu populişti şi extremişti. Aceştia, la rîndul lor, pot folosi cu succes mijloacele de comunicare.

La noi, cei mai mulţi cetăţeni îşi iau informaţia politică de la televizor. Cei tineri sînt însă conectaţi la Internet. E o ruptură între generaţii? Şi ne putem aştepta – la alegerile prezidenţiale din toamnă – ca votul celor conectaţi la Internet să conteze?

Am parcurs blogurile potenţialilor candidaţi la prezidenţiale. Dintre numele care se vehiculează (căci încă nu ştim exact cine vor fi candidaţii, doar unii şi-au anunţat intenţia), au bloguri funcţionale şi aduse la zi Mihai Răzvan Ungureanu (mrusenator.ro), cu ultima postare din iulie 2014, şi Cătălin Predoiu (predoiu.ro). Victor Ponta are şi el blog (blogponta.wordpress.com), dar ultima sa postare este din martie 2014. În schimb, crinantonescu.pnl.ro şi klausjohannis.ro sînt site-uri de ştiri despre cei doi, nu bloguri. Vadim Tudor şi Dan Diaconescu nu au bloguri. La Cristian Diaconescu (candidat la prezidenţiale din partea PMP) e ceva interesant: există un blog, cristiandiaconescu.wordpress.com, dar ultima postare este din 2008, cînd el candida la Primărie din partea PSD. În ceea ce-l priveşte pe Vadim Tudor, a existat un blog făcut de un grup de susţinători ai săi, dar el s-a delimitat de acest blog, spunînd că e „atehnic". Pe Facebook însă, pagina „atehnicului" Vadim Tudor are peste 75.000 de like-uri, ceea ce îl plasează printre primii trei candidaţi: Ponta are peste 400.000 de like-uri, Crin Antonescu are 80.000, Mihai Răzvan Ungureanu are cam 30.000, Klaus Iohannis vreo – 10.000. Cercetările arată că, după 2012, Internetul a depăşit presa scrisă ca sursă pentru informaţiile politice. Televiziunea rămîne pe primul loc, peste 80% din public îşi ia informaţiile politice de la TV. Internetul se bucură de mare viteză în România, dar acoperă doar 44% din populaţie. Există însă un trend de extindere a accesului şi de consum de media alternative, în special reţele sociale. Politicienii intuiesc că din ce în ce mai mulţi tineri petrec mult timp online şi folosesc aceste instrumente, în special în perioadele electorale. Între acestea, politicienii români uită să mai comunice cu publicul în mediul online. Dar publicul nu uită şi nu iartă.

Cine vrea să atragă tinerii la vot trebuie să-şi intensifice prezenţa online?

Nu neapărat. Nu este suficient. Nu doar mijlocul contează, avem nevoie şi de un mesaj care să vină în continuarea aşteptărilor publicului – în cazul de faţă, ale publicului tînăr – şi de o persoană cu o anume credibilitate. Pe lîngă toate acestea, avem nevoie şi de o anumită situaţie. Situaţia este favorabilă astăzi liderilor charismatici şi populişti. Aici este de fapt miza: cine este candidatul care i-ar putea mobiliza pe tineri la vot? Candidaţii au la dispoziţie canalul de comunicare, tinerii sînt acolo, dar e nevoie de un mesaj care să-i stimuleze şi de un candidat care să întruchipeze mesajul.

Reţelele sociale stimulează mobilizarea şi participarea oamenilor la manifestări pentru cauze publice?

Tinerii sînt, de fapt, dezamăgiţi de democraţie şi de presa tradiţională, pentru că cei care se află în *mainstream* nu le reprezintă interesele şi aşteptările. Aşa încît apelează la instrumentele pe care le au la îndemînă pentru a transmite că vor un alt tip de politicieni şi un alt tip de jurnalişti (pentru că ei consideră că jurnaliştii fac jocurile celor de la putere). Din acest motiv, recurg la modalităţi de mobilizare online. Lipsesc însă liderii şi organizarea politică. Şi la noi, în cazul „Uniţi Salvăm Roşia Montană", şi în cazul opoziţiei din Egipt, tinerii care s-au mobilizat nu au reuşit să producă un partid sau o mişcare politică alternativă.

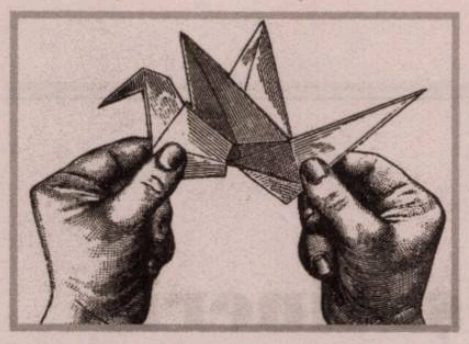

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Brazilia 2014

Brazilia e ţara fotbalului. S-a spus chiar că fotbaliştii de acolo ar fi genetic diferiţi de cei din restul lumii. Antrenorul Arsène Wenger, de la Arsenal Londra, susţine că brazilienii ar avea gleznele mai scurte, ceea ce le dă posibilitatea unor execuţii la care alţii nici nu se gîndesc. Şi la ce le-a folosit? – veţi întreba. În semifinală, germanii au sărbătorit ziua gleznelor lungi, de şase ori mai lungi.

Probabil că popularitatea unui Campionat Mondial apare şi din faptul că fotbalul jucat între echipe naţionale poate confirma anumite clişee despre popoare. Ca de exemplu: sud-americanii sînt deschişi, emotivi şi plini de imaginaţie, germanii şi olandezii sînt disciplinaţi şi bine organizaţi, britanicii au în sînge spiritul competiţiei, francezii sînt talentaţi, dar inconstanţi, sîrbii şi croaţii sînt îndîrjiţi, africanii sînt agili, dar nu şi foarte perseverenţi... Există însă şi observaţii care contravin clişeelor populare; de exemplu, italienii, de la care te-ai aştepta la un joc în spirit latin, au poate fotbalul cel mai pragmatic şi joacă închis, japonezii şi chinezii, care se dovedesc competitivi pe o mulţime de alte planuri, sînt ca şi inexistenţi în fotbal. Bineînţeles, aici e şi o chestiune de tradiţie. Pe de altă parte, Costa Rica a surprins prin performanţa de a ajunge foarte aproape de semifinale, cu un joc extrem de organizat, asemănător cu al echipelor europene.

În mare, campionatul din Brazilia a confirmat cîteva linii cunoscute: forţele principale rămîn Europa şi America de Sud (nici nu se putea altfel), cu accidentele de rigoare, Spania şi Italia de-o parte (că eşecul Angliei nu e o surpriză), Brazilia de cealaltă parte; echipele africane au luptat frumos, ca de fiecare dată, jocul lor a plăcut spectatorilor, dar nici una n-a reuşit vreo performanţă peste aşteptări, asiaticii, ca de obicei, n-au făcut nimic, Statele Unite au jucat curat, dar fără strălucire, tot ca de obicei.

Meciurile din grupe au fost spectaculoase, cu multe goluri (în această fază s-a atins al doilea record de goluri pe partidă – 2,83 –, după cel înregistrat la Mondialul din 1958, din Suedia – 3,66). În fazele superioare, în schimb, aşa cum remarca şi Radu Naum în numărul precedent al *Dilemei vechi*, meciurile au fost închise şi tensionate, cu goluri puţine. Excepţie a făcut bineînţeles incredibilul Germania – Brazilia, care va rămîne ca un fel de marcă a acestui campionat. „Aşa ceva se vede doar o dată în viaţă", îmi spunea un amic, fericit că a luat decizia să se uite la meci în acea seară, în loc să se culce. Un meci cît un întreg campionat. Reversul medaliei a venit în cea de-a doua semifinală, poate cel mai închistat joc dintre toate. Protagonistele (Argentina şi Olanda) au jucat, probabil, sub efectul de morcov a ceea ce văzuseră cu o seară înainte. Păreau a se teme că orice neatenţie ar putea duce la primirea a vreo şapte goluri. De altfel, pe parcursul întregului campionat, Argentina a părut să joace rolul Italiei de altădată, cu partide închise, fără goluri şi fără spectacol. Fără să strălucească, Messi a primit titlul de Cel mai bun jucător al Mondialului, deşi mulţi l-ar fi preferat pe Robben.

S-a dovedit, în cîteva rînduri, şi că o mai bună posesie a balonului nu duce neapărat şi la rezultate pe tabela de scor. Mulţe echipe au găsit deja arme bune împotriva stilului *tiki taka*, acestea făcînd uneori ca elaboratul joc de pase să devină nu doar ineficient, ci chiar plicticos. În faza grupelor, disciplina tactică a echipelor europene le-a făcut adesea să pară ridicole şi a produs şi victime. În fazele superioare, lucrurile s-au schimbat, iar cei cu joc tacticizat au avut, în general, de cîştigat.

Rămîne de la acest campionat şi neplăcutul moment al accidentării lui Neymar la coloana vertebrală, precum şi povestea fotbalistului care muşcă, Luis Suárez.

În rest, se pare că ţara fotbalului, Brazilia, a rămas şi bătută, şi cu banii luaţi, dacă putem spune aşa. Umilitoarea înfrîngere din semifinale a venit pe fondul nemulţumirilor şi protestelor împotriva cheltuielilor uriaşe făcute pentru organizare. Renovarea Stadionului Maracana, de exemplu, a costat 400.000 de euro, aproape dublu faţă de preţul (şi el dubios de mare) cu care a fost reconstruită Arena Naţională de la noi. Unii dintre cei care au fost pe Maracana spun că renovarea s-a făcut şi de mîntuială. La fel s-a întîmplat şi cu alte investiţii şi există analize (de exemplu, vezi *The Economist* din 28 iunie) care demonstrează că, de multe ori, şi mai ales în cazul Braziliei, investiţiile presupuse de un asemenea eveniment mondial nu sînt neapărat şi rentabile. Dacă nici nu cîştigi şi te mai faci şi de baftă cu un eşec istoric...

La final, o concluzie particulară pentru noi ar fi aceea că arbitrii din România sînt buni.

Fotbalul jucat între echipe naţionale poate confirma anumite clişee despre popoare.

ready made

„Comìsie, (Sing. tant.) Expres. *Femeia asta e ca o* – Mare de tot, nămorniţoasă, *sudòm, omoaie, moară.*"

G.F. Ciauşanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Vâlcea,* Academia Română, *Memoriile secţiunii literare,* Seria III, Tomul V, Mem. 6, 1931

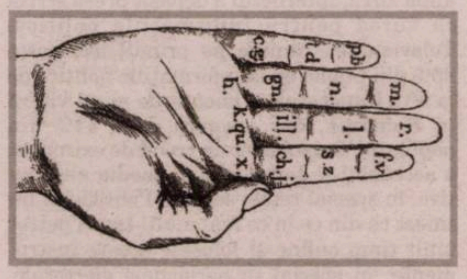

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre romgleză

Constatam, în „Amintirile anglofone" de săptămîna trecută, ascendentul indiscutabil pe care îl are tineretul de astăzi în comunicarea cu reprezentanţii altor culturi, faţă de, să spunem, generaţia mea. Deşi noi eram, poate, mai studioşi (ţinînd cont şi de specificitatea vremurilor care nu îţi prea dădeau multe opţiuni) şi aveam, prezumtiv, o mai bună comandă a gramaticilor principalelor limbi europene şi a celei naţionale, în interacţiunea cu străinii, rămîneam greoi, timizi şi, evident, complexaţi de multiplele deficienţe expuse fără perdea de spaţiul nostru de provenienţă. Dimpotrivă, junii care se apropie, în prezent, de vîrsta de 20 de ani dezvăluie, în mod clar, alură de europeni, sînt umblaţi (deja) prin lume, dialoghează dezinhibat cu interlocutori din zone variate ale mapamondului şi nu par apăsaţi de frustrări. În urmă cu cîţiva ani, cînd l-am luat, pentru prima oară, la Londra, pe fiul meu Andrei (pe atunci, elev încă de gimnaziu), am fost şocat să-l văd angajîndu-se, foarte competent, într-o conversaţie pe teme de fotbal european şi Champions League, cu un şofer de taxi. Ajunşi la destinaţie, *driver*-ul ne-a dat numărul lui de telefon, invitîndu-ne să-l sunăm la orice oră din zi şi din noapte, dacă vom avea nevoie de transport. Ne ispitea cu reduceri substanţiale, fericit că descoperise un confrate-suporter al echipei Chelsea. Am tăcut derutat, în contextul respectiv, amintindu-mi că, la propria-mi epocă gimnazială, confruntat pe neaşteptate cu un străin (doctoriţa Phol, dacă vă amintiţi...), deşi eram tobă de gramatică şi lexic engleze în ce mai vizibil, cu numele de romgleză. Dacă, în urmă cu un deceniu, un deceniu şi jumătate, ne supărau cuvinte precum *implementare, downladare, locaţie* sau *treinurire,* în prezent, terminologia engleză a pătruns în arii mult mai subtile de comunicare, sugerînd virtuţi de rafinament stilistic. Facem, de exemplu, *asumpţii,* şi nu *presupuneri,* ne manifestăm *reluctanţa,* şi nicidecum *reticenţa, rejectăm* un proiect, în loc să-l *respingem*. Ţinem *speech*-uri, şi nu *alocuţiuni*. *Shop*-uim, nu mai *cumpărăm* propriu-zis, avem *target*-uri, şi nu *obiective*, mergem la *job,* şi nu la *serviciu*. Ne *focusăm,* şi nu ne *concentrăm* pe o idee, *jog*-uim, şi nu *alergăm,* căutăm să fim în *trend,* şi nu *la modă,* ţintim la funcţii de *managers* şi *assistant managers,* iar nu la obsoletele (iată că mă ia şi pe mine gura... anglofonă pe dinainte!) poziţii de *director* ori *director adjunct*. În sfîrşit, nu mai preparăm un *fel de mîncare,* ci un *dish,* nu mai *aranjăm / montăm o farfurie,* ci executăm *plating,* nu mai primim *felul principal,* ci *the main course*. Lucrurile sînt fie *cool,* fie *pathetic*, toate ne apar *neat* ori *awesome*. Am fost invadaţi de *homeleşi,* ne *updatăm* mereu, *brenduim, tolkuim,* facem *clubbing, wolkuim,* ne simţim *sleepy, groggy, moody, horny* şi *needy*. Ne gratulăm, indiferent de sex, cu apelativul *man* şi, mai presus de toate, adorăm chestiile *vintage*, cu atît mai mult dacă ele poartă patina timpului comunist. Am recepţionat, recent, în format electronic, chiar şi un artefact... estetic în romgleză, pe care, dacă nu l-aţi descoperit cumva şi dumneavoastră înşivă în spaţiul virtual, vă fac bucuria de a-l reproduce, integral, mai jos.

„I love you atît de tare
Încît I believe că mor"

Evorba aşadar despre o *poezie,* cum altfel, *de love:* „I love you atît de tare / Încît I believe că mor / You are so încîntătoare / Oh, my dear, cît te ador! / When I go la braţ cu tine / Mă simt very măgulit / Că se looking toţi la mine, / Oh, I am so fericit! / All ar fi atît de bine / But you see, nu-i chiar aşa / Căci I tell ce simt în mine / Do you want să fie aşa? / Dar tu smile şi smile întruna / And I think că spui trăznăi / Please, don't face pe nebuna / şi mai look în ochii mei! / Understand? I love you, dragă, / Cum the hell să-ţi mai vorbesc? / You are totul pentru mine / And I want să te întîlnesc / But it's difficult, vezi bine, / Că your mother e pe fază / Şi, din five în five minute, / Carefully te controlează, / Că, for să ajung la tine, / Ca în Shakespeare, Juliet, / I, Romeo, love pe tine, / Give me scara din boscheţi..." Romgleza nu este, observăm uşor, neapărat ceva periculos. E un simptom al melanjului şi al diversităţii propuse de către postmodernitate, combinînd mentalităţi, *AND*-uri, experienţe şi orizonturi de aşteptare. Ea comportă doar, cel mult, ca orice amestec de identităţi, riscul confuziei benigne, al incertitudinii blînde şi al ambiguităţii simpatice, precum cea sugerată de un banc celebru. „Nu vă supăraţi", îl întreabă un domn pe vecinul de la o coadă pentru bilete la un spectacol, „persoana din faţa dumneavoastră este băiat sau fată?" „E fată, ce Dumnezeu! E chiar fiica mea." „Aoleu, mă scuzaţi, n-am ştiut că sînteţi tatăl ei!" „Nu sînt tatăl, sînt mama, domnule!" „Ah, pardon, n-a fost cu intenţie! Totuşi, atenţie, vă rog! Nici eu nu sînt *domn,* sînt *doamnă!*" Bine, veţi răspunde, în era Conchitei Wurst, astfel de detalii devin opţionale. De acord, dar, să admitem, sometimes, *in details veritas!*

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

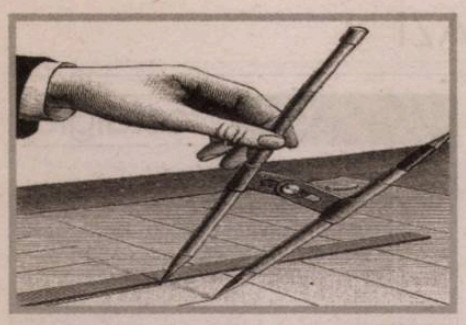

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Meserii uitate (II)

Despre Bucureşti nu scriu bucureştenii decît dacă scriu un ghid. Scriu de obicei francezii, germanii şi englezii, ca să-i înveţe pe români ce să creadă despre Bucureşti.

Pînă la ultimul Război exista o temă comună la toţi aceşti autori, un acelaşi aspect al subiectului, anume impresia că stăpînirea otomană a influenţat adînc, definitiv, cultura românească. Deci, călătorii străini îşi aduceau aminte de Orient cînd ajungeau aici.

Din viaţa orientală erau desprinşi *hamalii* şi *lustragiii*. Şi unii, şi alţii, indispensabili pe vremuri, supravieţuiseră chiar în plină perioadă comunistă. Dovadă bancul cu: „Tovarăşi bagajişti, vă aduc salutul bagajiştilor din Moscova!" Era destul ca să se dea jos din tren cineva şi se îngrămădeau în jurul său profesioniştii gata să-şi încarce spinarea cu un maldăr de geamantane. Acum n-au mai rămas decît şoferii ale căror maşini ocupă poziţii la intrările în gară, făcînd concurenţă taxiurilor.

Lustragiii te aşteptau la un colţ de stradă, au fost odată, demult, în Piaţa Romană, pe unde e acum chioşcul de ziare înainte de Hotelul Duke, iar ultimii au încercat să-şi instaleze cutia cu vacsuri şi perii în pasajul subteran de la Piaţa Universităţii. Vorbesc de centru fiindcă acolo se găseau clienţii amatori să-şi dichisească pantofii. Figura tuciurie a celor mai mulţi te ducea cu gîndul la un peisaj colonial. Poate de aceea i-au luat la goană autorităţile. Cred că în provincie au întîrziat să dispară, după cum şi *vizitii* se mai găseau acolo pe la mijlocul anilor '50. În Bucureşti însă, nu mai vedeai o brişcă, după ce fuseseră atît de obişnuite încît erau pomenite într-un cîntec licenţios de pe vremea lui Tănase. Cît nu apăruse încă asfaltul, trăsura era indispensabilă pentru a naviga prin Bucureşti, mersul pe jos fiind împiedicat de nămolul adînc. Pe atunci, majoritatea vizitiilor erau lipoveni. Caftanele lor albastre şi negre erau vizibile în Piaţa Teatrului Naţional şi în cartierul străzii Romane. Despre ei se spunea că sînt obligaţi de cultul lor religios să se castreze după ce îşi asiguraseră descendenţa masculină. Pe la 1900, trăsurile de închiriat, cu doi cai, erau în tot oraşul vreo 850, la care se adăugau alte 200 pentru serviciul de noapte. Tariful acestor taxiuri era de un franc pentru o cursă şi doi pentru o oră.

Tot o meserie moştenită din trecut şi care nu-şi va mai avea rost după 1882, deşi eu am mai întîlnit *sacagii* prin sate dobrogene chiar în anii '60, era creată de necesitatea alimentării cu apă potabilă. Sacaua cu apă scoasă din Dîmboviţa călătorea pe o căruţă de la un abonat la altul, unde avea de umplut o putină. Bineînţeles, sacagiul a mai transportat apă şi mai tîrziu, dar numai pentru spălarea rufelor acasă. La începutul secolului trecut, lucrările tehnice pentru igienizarea alimentării cu apă în Bucureşti, în cantităţi masive, au fost o adevărată epopee, în cursul căreia s-au ilustrat inginerii N. Cucu şi Elie Radu.

Meseriile înşirate pînă acum, eliminate ca „orientale", au devenit inutile prin modernizare – cu toate că eu am nostalgia lustragiilor! Îmi vine în minte, dimpotrivă, una care a pătruns la noi din Occident, încă din

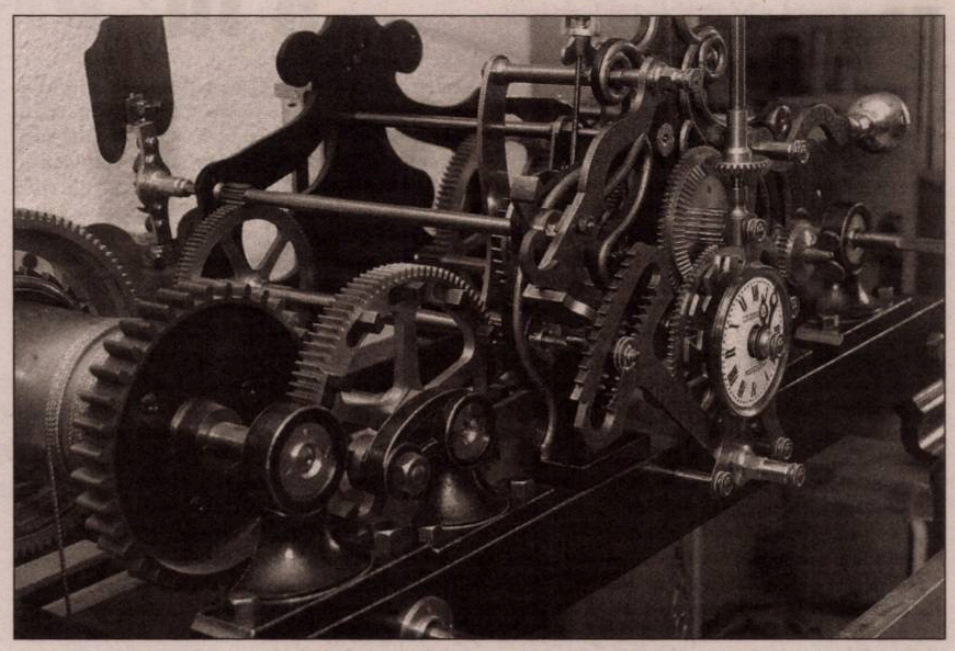

veacul al XVII-lea, cu toate că pe calea Imperiului Otoman, unde au adus-o darurile oferite sultanilor. Necesitatea acestei profesii este indiscutabilă, dar ea se menţine aşa cum s-a răspîndit, la nivelul micului atelier individual. În faţa *ceàsornicarului* cu lupa înşurubată în orbită, numărul clienţilor n-a scăzut. În camera plină de oameni, nerăbdători sau ştiind să aştepte, se măsoară timpul. Ceasurile din jur stau, fie că sînt pendule care s-au oprit de mult, fie jucării pentru copii, sau deşteptătoare care nu mai au pe nimeni pe care să îl trezească. Stăpînul lor e absorbit în urmărirea unor resorturi complicate. Măsurarea timpului se desfăşoară pe inventare paralele, intrînd tot mai adînc pe un teritoriu pe care noi credem că-l prevedem.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Fănică a lu' P*** Goală

Pe Fănică a lu' P*** Goală l-am întîlnit într-o după-amiază, într-un sat din Oltenia, unde mă aciuiesc de căldura verii. Stătea pe ghidonul podului și îndesa într-o geantă mare de piele stacojie, scorojită de vreme și mîncată de mucegai, trei gîște, chinuindu-se să închidă fermoarul. Cînd băga capul uneia, alta își întindea gîtul peste mîinile lui, a treia se chinuia să scape, dînd din aripi... și uite așa, Fănică, nu prea limpede la minte, bombănea și se chinuia să aranjeze capetele gîștelor. „Ce faci, bă, Fănică, acilea?" îl întrebă amuzată stăpîna podului. „Ia, cu gîștele", răspunse preocupat Fănică, fără să o privească. Povestea cu Fănică e cam așa: sînt trei frați, crescuți ca vai de ei la marginea satului de un tată mai tot timpul pe drumuri. Sărăcia lucie și păduchii au fost certitudinile lor de fiecare zi. De aici și porecla de care se amuză tot satul și-o spune așa, cu juma' de gură, dar apăsînd pe fiecare silabă cu deliciu. Într-o zi, Fănică sta pe prispă și rotea la o țigară, uitîndu-se cu coada ochiului la cele trei gîște din bătătură, care tocmai poposiseră acolo, din zbor, de peste mări și țări... Îl trezi din toropeală glasul răgușit al Licăi, matroana satului, care-l strigă peste gard. „Auzi, bă, Fănică, ia fă-te acilea la gard." Și-i povesti asta de Mimoza lu' Pătru, zis Miarlau, fată singură și avută. E drept c-a umblat cu unu', cu altu', de-o știe tot satu', da' n-o lua nici unu', nici altu'. Și apoi, n-are nici pripasuri prin bătătură. Și-a tot umblat și ea, cu unii, cu alții, da' acu' se cuminți și vrea să se mărite. „Nu vrei, bă, Fănică, să te fac om?" îl întrebă așa Lica, într-o doară. „Intri în avere, bă, căăia acolo au cai și vaci, și ari de grîu și porumb, nu ca voi bă, ăștia a lu' P*** Goală, de vă suflă vîntu". Acum, Fănică zise și el: „Iete, bre, că am și io trei gîște. M-o primi aia și cu gîștele astea ale mele?" și-i arătă cu privirea gîștele de se bălăceau într-o roată de tractor. „Te-o primi, bă. De ce să nu te primească?", zise Lica fără să se sinchisească prea tare de gîștele lu' Fănică. Și uite-așa se însură Fănică. Nuntă nu făcură, că nu-i mai era nimănui aminte de nuntă, ci se luară și ei așa, de ochii lumii. Fănică se mută la Mimoza acasă și luă cu el și gîștele, că, de, ce era să-i ducă? O zi, două, trei, o săptămînă o duseră bine. Fănică era băiat tînăr și muncitor, bun la atîtea vite și ari de pămînt, dar îi cam plăcea să termine ziua cu un pahar de una, de alta, că așa se luase de acasă... Mimoza era femeia dracului, umbla tot cu cheia la brîu, că-i casa ei și averea ei, și masa ei, și băutura ei, de se întreba Fănică de ce-l mai luase – doar să-i păzească vitele și să-i sape arii?! Argat, nu bărbat?! Au început apoi să se certe și să-l dea afară din casă, ori de cîte ori i se suiau la cap fumurile de stăpînă, nu nevastă. Și i se urcau cam des... A dormit o vreme în grajd, cu vitele, că-i era rușine să se ducă acasă și să spună că l-a zgornit aia din casa ei, că doar tac-su îi zisese să-și vadă de treaba lui. „N-ai, bă, cum să faci casă cu aia, mă Fănică, tată, mă. A ținut un sat de bărbați și nu s-a pripășit nici unul în ograda ălora. Crezi că ai să te pripășești tu?" Nu-l ascultase, atunci, pe bătrîn și se băgă slugă la ale lu' Miarlau, dormind în grajd, mîncînd ca un cîine ce mai rămînea de pe la masă, muncind ziua lungă, și trăgînd cîte un chef de pomină cînd prindea cheile de la beci. O dată l-a prins Miarlau ăl bătrîn tocma' cînd scotea damigeana a mare și da de băut la tot satul. N-a mai ținut cu grajdul... Mimoza, furioasă, i-a întins geanta, el și-a îndesat gîștele și-a plecat... Apoi i-a trimis vorbă că să se întoarcă și el s-a întors, cu gîștele adunate în aceeași geantă, tîrîndu-le, tiptil-tiptil, printre porumbi, să nu-l rîdă lumea. Dar n-a ținut prea mult, că iarăși l-a prins Miarlau la oala cu smîntînă.

Îl știa tot satul
că s-a întors cu trei gîște în traistă.

Nici n-a mai așteptat privirea încruntată a Mimozei, și-a pus gîștele în traistă și... privind pieziș-înainte, a plecat mîndru pe drum, să știe satul că-i gata. S-a despărțit definitiv și iremediabil de Mimoza lu' Miarlau... Și și-a luat și gîștele.

L-am mai privit o vreme, de peste drum, cum se clătina obidit, neștiind pe ce drum să o apuce. Acum îl știa tot satul că s-a întors cu trei gîște în traistă, venite și ele nu se știe de pe unde, la sărăcia lui P*** Goală.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Moromeții (II)

„Eu debutasem în lungmetraj. Scriitorul văzuse filmul. Nu-i displăcuse, dar nu cred că era pe gustul său din cauza absenței poveștii. Ideea de a face film după o carte a scriitorului mi se părea cam vană, cu atît mai mult cu cît, prin sfătuitorii pe care-i avea în materie de cinema, scriitorul își îndrepta privirile spre regizori *en vogue*... A venit însă neașteptata lui dispariție. Rămăsese doar opera. Acum apropierea cinematografică era decisă de prețuirea și afinitatea pentru operă. Aveam să constat că asupra mea – oricît de interesant ar fi fost omul M. Preda, și era – opera era aceea care exercita marea forță de atracție. Cărțile lui, în special *Povestirile, Moromeții* vol. I, *Imposibila întoarcere, Viața ca o pradă*, făceau parte din acele opere asupra cărora reveneam cu o plăcere care nu se diminua. Citindu-le, aveam senzația că mi se întîmpla o ciudată descoperire a identității. Și totuși nu mă bîntuia ideea de a face film după una din cărțile lui. Era doar plăcerea. Pînă într-o zi cînd... pe neașteptate a încolțit ideea de a face film după *Moromeții*. Nici mai mult, nici mai puțin! Era prin 1983. Din ce resorturi țîșnise o asemenea hotărîre atît de îndrăzneață, de necugetată, aș zice?! N-am putut să-mi explic. Am scris o variantă de scenariu pe care am dat-o spre lectură unor oameni avizați. Cu unele observații, pe care mi le-am însușit, părerile erau încurajatoare. Am scris o a doua variantă și cu mici modificări ea a fost aprobată și a intrat în producție. Ceea ce părea de neatins devenise fapt palpabil. Cu ani în urmă, toate aparențele lăsau să se înțeleagă că voi avea lesne acces la o carte mai puțin importantă a scriitorului, și nu avusesem. Acum, împotriva tuturor aparențelor, aveam lesne acces la capodopera scriitorului. Încercam să-mi explic. Rațiunea era însă neputincioasă. N-am găsit decît o singură explicație: întîlnirea cu o operă nu este dependentă de voința noastră, a oamenilor. Sau este?!"

Stere Gulea, „Ciudatele determinări" [2], în *Secolul 20*, nr. 1-2-3/1987 (v. și nr. anterior)

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Cuțitari și funcționari

Una dintre asemănările care leagă – aparent surprinzător – lumea umbroasă a cuțitarilor și a mardeiașilor, de lumea „pașnică" a birourilor e tăiatul fin, precis, pe la spate. Metoda cuțitarilor pare simplă, la prima vedere, dar necesită vreme lungă de exercițiu. Ideea e să te plasezi lateral sau în spatele victimei. Poți să faci treaba asta și uitîndu-te în ochii ei, dar nivelul ăsta e rezervat maeștrilor. Greilor. Plasamentul e esențial în toată povestea asta. Și e firesc să fie așa. Ca în orice formă de luptă, poziția din care pleci la atac e crucială. În cazul specialiștilor în tăieri fine, alegerea poziției se transformă, cu timpul, în reflex. Un reflex al poziționării, care îi asigură atacatorului venirea nebănuită, de „nicăieri", și retragerea, dispariția făcută cu aceeași „delicatețe" desăvîrșită, cu care a și intrat în scenă. E un soi de „venire din soare", cum ar denumi-o vechii piloți de vînătoare. Una dintre tacticile favorite ale legendarilor *vînători* din vremea romantică a războiului aerian era să ia înălțime, să se poziționeze cu „spatele" la soare și să atace inamicul îndată. Era devastator. Nu poți să-l vezi pe atacator cum vine „din soare", pentru că, pur și simplu, la soare nu te poți uita.

Cuțitarul – tăietorul profesionist, orice specialist purtător de lamă – apare fulgerător, lucrează „de la brîu în jos", și dispare la fel de repede cum a apărut. Treaba asta se traduce așa – nu stai să se complice situația; dacă ai „o fază", atunci ai plecat hotărît, dar foarte discret, treci pe lîngă victimă, tai la picioare, sub bazin, în tot spațiul dintre articulațiile șoldurilor și spatele genunchilor. Te lipești un pic de victimă, ca și cînd v-ați ciocni accidental. Eventual, în timp ce te retragi, îți ceri și scuze. E o tehnică întîlnită foarte des, și în cazul furtului din buzunare. *Tăierile* specialiștilor sînt atît de fine, încît victimele habar n-au că au fost atacate. Abia cînd simt că ceva curge pe ele, că ceva le udă, își dau seama, cu oroare, că sînt pline de sînge. „Meșterii" cei mai mari în isprăvi de felul ăsta nu folosesc doar cuțite fine pentru așa ceva, ci și lame de bărbierit. Efectul e teribil. Sperietura e colosală. Te trezești plin de sînge, fără să fi avut senzația că ți s-a întîmplat ceva. Efectul psihologic e dărîmător. E un amestec de frică instantanee, cu senzația de strivire, o prăbușire cumplită, însoțită de cheia de boltă a acestei tactici – umilirea. Căderea în abisul neputinței.

Un „pumn în freză" e o chestiune foarte precisă. E ceva clar, care așază lucrurile într-o anumită ordine. Există un învingător și un învins. Ca să nu mai punem la socoteală că – în majoritatea cazurilor, în epoca în care trăim – învingătorul iese prost din treaba asta, pentru că l-a pocnit pe adversar și nu a rezolvat conflictul în mod pașnic. Tăierea „de la brîu în jos" e ceva sinistru. Are doar învinși. Nu există zgomot, îmbrînciri, chemări la luptă, scoaterea demonstrativă a ochelarilor, suflecatul mînecilor, toată zarva teatrală din jurul unei bătăi. Învingătorul se pierde în mulțime și nu se dă în stambă, la vederea publicului, să-și savureze victoria în aplauze. Face altfel chestia asta, bucurîndu-se de la distanță, așa cum o face orice spectator anonim. Își privește victima prăbușită, năucită, știind bine că ancestralul act al urinatului pe cel învins e înlocuit acum cu asumarea anonimatului și contemplarea victimei, de departe, din mulțime.

Birourile contemporane nu sînt deloc străine de tacticile descrise mai sus. Nu contează teritoriul de activitate. Importul de tactici și strategii din lumea străzii e unul normal, vechi de cînd lumea – nu „biroul" a inventat tipul ăsta de schimb. Da, e o lungă discuție. De fapt, cine importă de la cine?! Cert e că circulația asta de teme „inspirționale" există. Ceea ce diferă e instrumentarul cu care se aplică aceste tehnici. Altminteri, nici măcar limbajul nu e diferit. „Șulfa" de birou e un personaj unisex, cu grad de anonimitate variabil, cineva care se ocupă cu „lucrăturile". Iar tăiatul „de la brîu în jos" se face la fel de eficient, cu diferența că nu se folosesc lame, ci „picături" de text în urechile „cui trebuie". Efectele sînt la fel de devastatoare, ca în cazul „tăierilor" de stradă, cu diferența că nu curge sînge la vedere. În schimb, procesul de învățare a stilurilor și a tehnicilor de tăiere e la fel de laborios și de ierarhic. Însă spectacolul actului în sine e, cumva, mult mai contemporan, mai... spectaculos și mai expus. Victima e văzută de toată lumea. Eventual, compătimită. Cel mai des, compasiunea de scurtă durată se transformă în admirație pentru *tăietor* și sporirea „respectului" față de el. Iar delimitările de teritorialitate au dimensiuni care, în anumite locuri, capătă anverguri dogmatice.

În birouri se știe sau se bănuiește – cu șanse foarte mari de identificare precisă – cine e autorul *tăierii*. Atacul „din soare" e la fel de practicat, dar are și coordonate tehnice actuale. Așa cum noile tactici ale războiului aerian se desfășoară acum – cu ajutorul unor echipamente extrem de avansate, de identificare a adversarului la foarte mare distanță, mult dincolo de limita de vizibilitate – și în războiul de birou există „radare" performante, „rachete" inteligente și contramăsuri de derutare a adversarului. Însă *ferocitatea* „tăierii" e la fel de intensă și de atavică. Ceea ce e relativ nou, însă, e un soi de *Principiu al Dominoului* – cu referire evidentă la celebrul film care poartă acest titlu. În euforia învățării tacticilor de *tăiere* și de supraviețuire, toți participanții la acest *joc* tind să uite că în orice moment al savurării unei victorii, de foarte departe, toată scena e atent supravegheată de un lunetist.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Mircea VASILESCU

Este posibilă o nouă poveste despre Europa?

Reprezentanța Comisiei Europene în România și Dilema veche *au organizat, la Librăria Humanitas Cișmigiu, o dezbatere pornind de la inițiativa Comisiei Europene „A New Narrative for Europe". Au participat Angela Filote (șefa Reprezentanței CE în România), Ioana Pârvulescu (scriitoare), Ada Solomon (producătoare de film) și Corina Șuteu (manager cultural). Publicăm în această pagină un comentariu despre „noua narațiune pentru Europa" și un text citit de Ioana Pârvulescu în cadrul dezbaterii care a avut loc pe 9 iulie.*

Inițiativa Comisiei Europene a produs deja o serie de dezbateri foarte interesante (de exemplu, pe site-ul special creat de European Cultural Foundation – www.narratives.eu). Discuția e departe de a se „aduna", dar apar deja cîteva linii interesante. Plus cîteva interogații esențiale.

Prima întrebare: mai este posibilă o narațiune *cuprinzătoare, unică, în măsură să-i convingă pe cetățenii europeni?* S-ar spune că vremea „narațiunilor întemeietoare" s-a dus de mult, odată cu „secolul națiunilor". Iar materia principală a narațiunilor – miturile fondatoare, eroii, istoria, „duhul" comunitar – par neadecvate pentru a spune povestea unui întreg continent care e învățat nu cu istoria, ci cu *istoriile* (în versiuni naționale), cu eroi care s-au tot înfruntat și războit, cu secole de contradicții și conflicte. Fiecare națiune poate trimite la comunitățile arhaice, la tradiții, la valori ancestrale – și gata povestea. Europa are în spate mai multe „comunități", invazii, valori care s-au confruntat de vreo două mii de ani încoace, plus cîteva decenii de pace și prosperitate, de viziune și construcție comună, axată însă pe „tehnicalități", pe piață comună și pe reforme instituționale pornite „de sus în jos". Robert Schuman nu emoționează masele prezentînd propunerea de înființare a Comunității Cărbunelui și Oțelului, nici Jean Monnet nu poate fi reprezentat statuar mînuind altă sabie decît aceea a diplomației (dar nu impresionează pe nimeni). Ei sînt tot eroi, tot părinți fondatori, dar nu în felul în care au fost Siegfried ori Jeanne d'Arc.

Și atunci? Cred că dacă gîndim „inventarea" unei noi povești despre Europa în spiritul și în logica „narațiunilor naționale", ne pierdem timpul. Pilonii construcției sînt alții decît cei ai „mitologiilor" naționale, sînt abstracți și nu vin din tradiții milenare, ci sînt de dată recentă: democrația, drepturile omului, libertățile fundamentale, o anumită viziune despre relația dintre stat și cetățean. Sînt „pentru elite" și greu de tradus pentru a crea emoții în mase. Tot ce putem găsi în trecutul îndepărtat în materie de „spirit al Europei" – cultura greco-romană, cea iudaică și creștinismul – e asimilat deja în tot ce înseamnă viața de toate zilele a cetățeanului european (chiar dacă bietul cetățean nu se gîndește întotdeauna la rădăcinile păcii, prosperității și stilului său de viață de azi). Cum să alcătuim, așadar, o nouă narațiune europeană care să lege rădăcinile îndepărtate de abstracțiunile din Tratatul de la Lisabona de azi?

În fapt – constată Monica Sassatelli (profesoară de sociologie la University of London) – circulă deja mai multe povești despre Europa. Totul e să găsim *the plot* și să înțelegem că poveștile diferite nu sînt cu necesitate niște povești care „divizează". Iar a găsi „planul", „schema", „linia principală" a poveștii este – spune autoarea – „o problemă de *alegere,* nu de destin". Unii vor spune că, în vremurile noastre postmoderne și deconstructiviste, e imposibil totuși să ajungem la o poveste unică. Se prea poate. Dar nici postmodernismul nu e veșnic, nici povestea „unică" nu trebuie să mai fie ce-a fost (sau ce am învățat la școală...).

Poveștile diferite nu sînt cu necesitate niște povești care „divizează".

A doua întrebare: pentru cine să mai inventăm o nouă poveste? Prin Europa bat vînturi populiste și se aud frecvent discursuri antieuropene, iar unii cetățeni le cred și tind să se întoarcă în „liniștea" și „comoditatea" comunităților naționale de odinioară. Ultimele alegereri europene au arătat o creștere a partidelor care vor ieșirea țării din UE (precum UKIP în Marea Britanie) sau care măcar se „ceartă" foarte vocal cu Bruxelles-ul (chiar dacă nu știu exact ce vor). Popoarele europene le-au votat. Dar, pe de altă parte, în UE continuă să predomine moderația, respectarea democrației și a diversității. Fără a uita de cei care se lasă ușor convinși de discursurile naționalist-populiste, noua narațiune ar trebui inventată pentru un nou tip de public european – mai educat, care înțelege beneficiile „abstracțiunilor" (precum libertățile fundamentale ș. cl.) în viața lui concretă și căruia nu-i sînt indiferente valorile culturale pe care se sprijină proiectul european. Un asemenea public există și este, totuși, majoritar.

Desigur, scepticii ar putea spune că azi, cînd criza nu s-a terminat și se adună tot felul de tensiuni în UE și în jurul ei, preocuparea pentru „o nouă narațiune europeană" seamănă cu o discuție despre sexul îngerilor. A și observat cineva asta, la dezbaterea pe care am organizat-o săptămîna trecută. Mă gîndesc însă că, atunci cînd nimeni nu va mai fi preocupat de o temă precum „sexul îngerilor", Europa va dispărea, cu spiritul ei cu tot.

Ioana PÂRVULESCU

Europa

De ce o iubim

- Pentru că încă îi pasă.
- Pentru că încă funcționează.
- Pentru că ne veghează. De dragul ei sau de frica ei, multe ticăloșii interne și de graniță sînt ținute în șah.
- Pentru că Europa este, vorba lui Obelix, ruda noastră care a reușit în viață.
- Pentru că e ordonată, în timp ce noi am rămas, ca-n timpul și în vorbele lui Berthelot: *„admirablement désorganisés".*
- Pentru că numele ei e mitologic și e legat de o poveste de dragoste frumoasă.
- Pentru că, deși bătrînă, poate să reîntinerească fără lifting (Renaștere), și asta se va vedea și pe noi.
- Pentru trăsătura ei principală: *coincidentia oppositorum* (unitate în diversitate), sau invers, diversitate în unitate. (Vezi moneda de 1 euro: pe față aceeași valoare, pe verso un simbol național. Sînt curioasă ce simbol va pune România pe verso-ul monedei de 1 euro.)
- O îndrăgim chiar și pentru clișeele ei: pentru că are umor *british,* boemă franceză și cristaluri de Boemia și boemieni (ai noștri), punctualitate și corectitudine germane, nobelizare suedeză, tzatziki și salate grecești, Carpați și Delta Dunării românești, pictură și modă italiene, mori olandeze, donquijotism spaniol, iar lista rămîne de completat.
- O iubim pentru că, încă de la Caragiale, numai cîte un Cațavencu e antieuropean: „În zadar veniți cu gogorițe, cu invențiuni antipatriotice, cu Europa, ca să amăgiți opiniunea publică..." „Dar să-ți vie stimabilul (...) și să te sperie cu Europa, cu zguduiri, cu teorii subversive... asta nu mai merge..." „Nu voi, stimabile, să știu de Europa d-tale, eu voi să știu de România mea și numai de România..." și celebrul „Să-și vază de trebile ei Europa. Noi ne amestecăm în trebile ei?"
- Pentru că a dat, înainte de 1990, numele unui post de radio-simbol al rezistenței noastre în comunism: Europa liberă. Iar după 1990, numele unui Colegiu într-adevăr european: New Europe College.
- Pentru că a dat un nume inspirat (și o rubrică bună) în *Dilema veche*: „EU și UE".
- Pentru că acum putem călători între granițele ei numai cu buletinul. Și putem intra pe poarta privilegiată cu EU Citizen (chiar dacă, uneori, aici coada e mai lungă).
- Personal, o iubesc și pentru premiile literare, mai ales pentru EUPL. Și pentru toate librăriile ei.
- Pentru că în Europa, spre deosebire de America, poți vedea oricînd filme... europene.
- Pentru că nu renunță de tot la micile ei magazine și ateliere (pantofari, anticari, croitori, facem chei, reparăm schiuri) și la afișele „Vin imediat" de pe ușă, la manii, la memorie.
- Pentru că-și respectă și îngrijește frumos bătrînii.
- Pentru o parte din trecutul ei și pentru, să sperăm, pentru tot viitorul ei.

După 1990, numele unui Colegiu într-adevăr european: New Europe College.

De ce nu o iubim întotdeauna

- Pentru că ordinea ei se transformă în birocrație și dosariadă.
- Pentru că în numele ei și în povestea lui (de dragoste, cum am zis), începutul e o răpire destul de brutală și un abuz de putere.
- Pentru că sacrifică *bunul-simț* (în sensul de simț al situației, simț al binelui) în numele regulii rigide. La fel *omenia* (caracter plus sentimente, în definiția lui Caragiale).
- Pentru buchetele de flori țepene, mari, fără miros, cu multe funde capsate pe frunze.
- Pentru extremiștii ei („toți aceia care vor să cadă la extremitate... adică exagerațiuni").
- Pentru excesul de acronime.
- Pentru toate formele de terorism, inclusiv în cultură.
- Pentru fructele/legumele mari, frumoase și fără nici un gust.
- Pentru că supermarketul înghite tot mai mult micile magazine (pantofari, anticari, croitori, facem chei, reparăm schiuri).
- Pentru că vrea să interzică turmelor dreptul de a traversa o șosea.
- N-o îndrăgim pentru cîteva din defectele ei clișeizate: șovinismul francez, certurile în gura mare, pe stradă, italiene, lăudăroșenia spaniolă, șoselele și promisiunile românești, rigiditatea germană, răceala nordicilor și lista rămîne de completat.
- Pentru ambuteiaje și poluare.
- Pentru multe dintre lucrurile care se petrec în marile corporații, între care și noua limbă de lemn.
- Pentru criteriile tematice sau geo-politice, iar nu artistice, în acordarea unor premii, chiar și Nobel.
- Pentru că n-a găsit calea să scape de politicienii ei corupți, escroci și ineficienți, între care și nu puțini de la noi.
- Pentru că educația o ia la vale, iar tinerii ei par tot mai rătăciți.
- Pentru o parte din trecutul ei și, să sperăm, pentru nimic din viitorul ei.

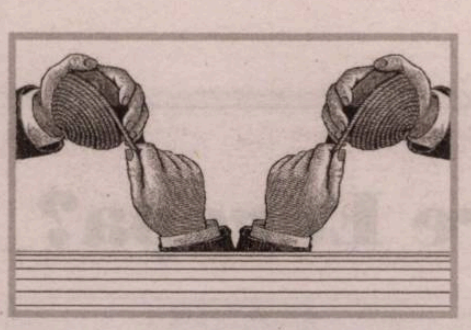

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Dacă vor ungurii, atunci noi sîntem contra!

UDMR a amenințat să iasă de la guvernare pentru că Guvernul României a susținut poziția Comisiei Europene privind respingerea unui pachet european de drepturi pentru minorități. Iată o premieră: o criză de coaliție în România, pe o temă care ține de prestația României în UE. Chiar dacă între timp criza s-a încheiat cu un compromis, este un moment interesant.

Despre ce este vorba? După intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, a apărut un instrument numit Inițiativa Cetățenească, care dă cetățenilor obișnuiți dreptul de a solicita Comisiei inițierea unui act legislativ. În UE, doar Comisia are drept de inițiativă legislativă, iar pînă acum o putea face doar la cererea Consiliului sau a Parlamentului European. Pentru ca o propunere să devină formal Inițiativă Cetățenească, trebuie să strîngă un milion de semnături din cel puțin șapte țări membre. Comisia a creat un instrument online pentru strîngerea de semnături. Pînă acum, cîteva Inițiative au fost acceptate și sînt în lucru la Comisie. Altele sînt deschise și așteaptă semnături. Cele mai multe sînt chestiuni de nișă, care activează grupuri de sprijin interesate. Există un fel de bosumflare în UE pentru că inițiativele de pînă acum s-au dus spre chestiuni bizare, de genul interzicerii energiei nucleare sau legalizării canabisului. Altele sînt cu totul onorabile, cum ar fi cea care propune o legislație europeană pentru asigurarea pluralismului media (între promotori este și Ioana Avădani, directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent).

Problema centrală cu Inițiativele Cetățenești ține de interpretarea principiului subsidiarității – acel principiu care spune că problemele trebuie tratate la nivel de state membre și că trebuie decise la nivel european doar cînd nu pot fi adecvat rezolvate la nivelul statelor.

Uniunea Federală a Naționalităților Europene (o organizație-umbrelă, care cuprinde minorități din multe țări) a dorit să folosească acest instrument pentru a propune un pachet de protecție a minorităților. UDMR este membru activ al acestei federații, iar președintele Kelemen Hunor este unul dintre promotori. Ce anume propune pachetul? Nu foarte multe, are cîteva puncte doar și toate relativ modeste: o recomandare a UE privind protecția diversității culturale și lingvistice, crearea unui centru european pentru diversitate lingvistică, includerea protecției minorităților între obiectivele pentru care pot fi cheltuite fondurile europene de dezvoltare regională, crearea unor forme de consultare cu minoritățile care nu pot trimite reprezentanți în Parlamentul European (ceea ce nu e cazul UDMR, care reprezintă cea mai mare minoritate din UE, capabilă să aleagă europarlamentari), o directivă ceva mai ambițioasă privind antidiscriminarea prin adăugarea la cele existente, crearea unei legislații europene privind copyrightul (are legătură cu minoritățile pentru că, adesea, acestea nu pot accesa produse culturale din țara-mamă, deoarece licențele se dau la nivel de state), exceptarea fondurilor oferite minorităților naționale de la regulile europene privind ajutorul de stat. Fiecare dintre aceste propuneri e argumentată cu indicarea bazei legislative din Tratat și indicarea instrumentului legislativ care ar trebui adoptat (de exemplu: directivă sau recomandare cadru). Propunerile sînt, deci, destul de modeste și subliniez acest aspect pentru că discuția din presa din România a avut două caracteristici: surprinderea și antimaghiarismul. Presa a fost surprinsă că subiectul există. Cum adică iese UDMR de la guvernare pentru atîta lucru? Trebuie să fie o șmecherie la mijloc, s-au luat de la altceva și acesta e un pretext. A doua caracteristică: dacă e ceva propus de UDMR, trebuie să fie ceva îngrozitor pentru România, deci trebuie să fim contra.

Este, deci, chestiunea minorităților una care ar trebui să țină exclusiv de statele membre, sau ar trebui să fie ridicată la nivel comunitar? Remarc că textul propunerii susținute și de UDMR introduce în mod inteligent referiri la precedente. Spune în preambul că schimbul de experiență între statele membre în chestiunea minorităților există deja prin instrumentele interguvernamentale ale UE. Mai mult – spune preambulul – cînd un stat devine candidat pentru aderarea la UE, chestiunea minorităților este evaluată de Comisie. Deci modul în care un stat își tratează minoritățile etnice este un criteriu de acceptare în Uniune. Dar, „odată intrat în Uniune, acest instrument nu mai e valabil și în ultimii ani am remarcat evoluții îngrijorătoare." Nu știu la ce evoluții îngrijorătoare se referă textul, dar remarc că argumentul seamănă cu cel folosit în dezbaterea legată de corupție: înainte de aderare, UE are instrumente de intervenție, odată acceptat statul în club, nu mai are instrumente, dar ar trebui să aibă. Putem accepta că o logică similară ar funcționa în chestiunea minorităților?

În sfîrșit, ultimul argument cu valoare de precedent este cel legat de romi. Spune preambulul: „În ceea ce privește minoritatea romă, cel mai mare și cel mai exclus grup minoritar din Europa, s-au făcut pași majori în ultimii ani." Cu alte cuvinte, spun minoritățile, dacă UE recunoaște că problema romilor este una care trebuie tratată la nivel european, de ce nu ar trebui tratată la nivel european problema minorităților ca atare?

Acest argument pune în dificultate poziția României, pentru că încă de pe vremea Guvernului Tăriceanu, adică de la aderare, am cerut o politică europeană de integrare a romilor și o agenție europeană pentru romi. Nu avem o politică europeană sau o instituție specială, doar o strategie europeană pentru această minoritate. Dar de principiu, problema rămîne: cînd vrea România implicarea UE în problema minorităților și cînd nu vrea?

Comisia Europeană a primit propunerea de Inițiativă Cetățenească, dar a respins-o. Din motivarea respingerii rezultă că, în opinia proprie, Comisia nu are bază legală de a propune legislație în domeniu. Interesant este că în acest răspuns, Comisia spune că anumite propuneri din pachet ar putea să intre în atribuțiile sale, dar că nu are baza juridică de a selecta doar anumite bucăți, deci respinge întregul pachet. Inițiatorii au atacat acest refuz la Curtea de Justiție a UE, cerîndu-i să oblige Comisia să vină cu o propunere legislativă. De remarcat că, politic vorbind, demersul este oricum împotmolit: chiar dacă Comisia ar face o propunere, e cert că nu există voință politică în Consiliu (nu știu de Parlament) și, deci, propunerea Comisiei ar fi oricum respinsă ulterior. Statele membre nu vor să comunitarizeze problema minorităților și nu văd cum ar putea o Inițiativă Cetățenească de succes să le oblige. Deci nu mi-e clar care ar fi finalitatea politică a procesului, chiar dacă acesta ar fi cîștigat la Curte. Dar dacă s-a ajuns la Curte, aici a intervenit și Guvernul României. Care a cerut să fie parte în proces, susținînd poziția Comisiei.

Acesta a fost motivul nervilor din UDMR. Și, dacă urmărești documentele de caz, vezi că inclusiv răspunsul Comisiei este adresat către doar două persoane, dintre care una este „Kelemen Hunor, sat Cîrța, comuna Cîrța, România". Pentru șeful maghiarilor, totul a avut o încărcătură personală majoră. A urmat un dialog public aprins între domnul din Cîrța, care propune Europei un pachet legislativ, și colegul său de Guvern, Titus Corlățean, care atacă pachetul la Curte, în numele aceluiași Guvern. Oamenii ăștia ar fi trebuit să vorbească între ei înainte de scandal. Dar dacă tot era scandal, a intervenit și Victor Ponta, care a afirmat că atunci „cînd e vorba de o chestiune de stat, nu se poate negocia, chiar dacă pică Guvernul". Pentru ca, după două zile, să facă exact asta, adică să negocieze „chestiunea de stat", orice ar însemna ea. S-a ajuns la un compromis prin care președintele UDMR se retrage din Guvern, dar maghiarii rămîn la guvernare, iar România nu va trimite Curții documentele care susțin poziția țării în proces. În schimb, se va organiza o dezbatere parlamentară pentru a formula această poziție. E de salutat dezbaterea și implicarea Parlamentului, am tot atras atenția că pozițiile de țară sînt decise la un nivel anormal de tehnic, în ministere, cînd ar trebui decise la nivel politic-parlamentar. Dar e bizar cum România e parte într-un proces în tabăra contra, și abia apoi organizează dezbaterea internă. Ce se întîmplă dacă din dezbatere triumfă opinia că ar trebui să susținem poziția UDMR? Vom fi ca în bancul cu Bulă la ședința PCR: „Stimați tovarăși, eu am o opinie, dar nu sînt de acord cu ea."

Și ne întoarcem la ideea: vrea sau nu România pachetul pentru minorități? Titus Corlățean a adus argumente bizare contra. De pildă, că prin acest pachet Ungaria (care a intervenit și ea în proces, de cealaltă parte) dorește să-și aroge un rol de tutore asupra minorităților din alte state. Însă din textul propunerii nu se vede așa ceva. Pare că sîntem mînați de principiul: dacă e cu minorități și Ungaria vrea, noi nu vrem. Ceea ce, la drept vorbind, nu e un principiu, e doar o idiosincrazie. România poate susține că principiul subsidiarității ar trebui strict și limitat aplicat și că problemele minoritățile se decid numai la nivel național. E o poziție ușor de înțeles și clară. Însă cînd a fost vorba de romi, România a susținut vehement poziția inversă. Mai mult chiar, în istoria recentă, România a chemat UE să intervină în problema minorităților în alt caz: vlahii din Serbia. Bucureștiul a amenințat că blochează perspectiva de aderare a Serbiei dacă Belgradul nu acceptă o analiză supranațională (făcută de Comisia Europeană) a regimului minorităților de acolo.

Înainte să decidem că ceva e periculos pentru că e susținut de UDMR și de Budapesta, ar trebui să vorbim pe text. Sînt două întrebări la care trebuie să răspundă dezbaterea din Parlament: a) Ar încurca pachetul pentru minorități România în relația sa cu minoritățile? și b) Ar ajuta pachetul european pentru minorități politicile pentru românii din afara granițelor? Iată răspunsurile mele. Nu cred că pachetul ar dăuna în relația cu minoritățile noastre. România deja respectă standardele de acolo, iar ce e suplimentar ar putea acoperi lejer (de exemplu: fonduri europene pentru protecția limbilor minoritare, de ce nu?). Pe termen lung, existența unor standarde minimale ar putea ajuta România să închidă rapid gura celor care afirmă că noi nu respectăm drepturile minorităților naționale, la modul: ia să vedem care sînt drepturile alea certificate european: deci dreptul X, Y, Z, le bifăm lejer. Discuție închisă. Tot la fel am putea închide rapid și discuția privind autonomia etnică și alte asemenea idei vehiculate: e un drept european? Nu este, atunci la revedere!

La punctul b), din nou, existența unui pachet european ar putea ajuta România în demersurile sale pentru românii din Serbia, Ungaria sau Ucraina. Putem strînge Serbia cu ușa să ofere drepturi pentru vlahi, cîtă vreme negociază aderarea la UE, dar ce vom face cu vlahii după ce Serbia devine membru UE? Ce promite o țară înainte de aderare și ce face după aderare pot fi chestiuni foarte diferite, așa cum au demonstrat politicienii de la București. Iar anumite chestiuni din pachetul susținut de UDMR se potrivesc mănușă unor interese ale României. De pildă, ideea unor licențe și drepturi intelectuale la nivel UE. În Republica Moldova, unul dintre motivele pentru care 80% din consumul TV este în limba rusă ține de licențiere. Televiziunile din România cumpără drepturi de transmisie pentru filme și programe numai pentru România, pentru că așa se fac contractele, pe țări. Asta înseamnă că pentru a intra în Moldova, ar însemna costuri suplimentare semnificative pe fiecare program în parte, ceea ce televiziunile nu vor sau nu pot să facă. De cealaltă parte, televiziunile din Rusia nu aplică legislația privind drepturile intelectuale, deci pot da filme noi la TV. Așa văd moldovenii filme americane de ultimă oră, în rusă. E doar un exemplu. Ar fi bine să cîntărim mai mult înainte să decidem că politica de stat a României se face în funcție de cum putem să-i enervăm pe maghiari.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Roboții de plătit facturi

Cred că doar CEC-ul o mai are manual. Adică la ghișeu. Plata facturilor, în rest, la roboți. Colorați, uriași, pitici, computere. Deci. Se scrie pe factură că plata poate fi la bancă. Scrie. La bancă te întîmpină robotul. Robotul cu fantă mică. Schimonosești factura ca să plătești la robot. Te chinui, te enervezi. Ditamai dihania. Tu, tot mai mic. Nu te mai recunoști. Umilit de bancă, acum cînd e liber să nu depinzi de vreun ghișeu. Depinzi de roboți la care nu faci decît să te chinui. Disprețul băncii față de inșii care le calcă pragul. Nimic, nimic mai simplu decît să faci o chestie adevărată, clară, politicoasă. Normală, practic. Cred că doar CEC-ul o mai are manual. Adică la ghișeu. Plata facturilor, în rest, la roboți. Colorați, uriași, pitici, computere. Deci. Se scrie pe factură că plata poate fi la bancă. Scrie. La bancă te întîmpină robotul. Robotul cu fantă mică. Schimonosești factura ca să plătești la robot. Te chinui, te enervezi. Ditamai dihania. Tu, tot mai mic. Nu te mai recunoști. Umilit de bancă, acum cînd e liber să nu depinzi de vreun ghișeu. Depinzi de roboți la care nu faci decît să te chinui. Disprețul băncii față de inșii care le calcă pragul. Nimic, nimic mai simplu decît să faci o chestie adevărată, clară, politicoasă. Normală, practic. Cred că doar CEC-ul o mai are manual. Adică la ghișeu. Plata facturilor, în rest, la roboți. Colorați, uriași, pitici, computere. Deci. Se scrie pe factură că plata poate fi la bancă. Scrie. La bancă te întîmpină robotul. Robotul cu fantă mică. Schimonosești factura ca să plătești la robot. Te chinui, te enervezi. Ditamai dihania. Tu, tot mai mic. Nu te mai recunoști. Umilit de bancă, acum cînd e liber să nu depinzi de vreun ghișeu. Depinzi de roboți la care nu faci decît să te chinui. Disprețul băncii față de inșii care le calcă pragul. Nimic, nimic mai simplu decît să faci o chestie adevărată, clară, politicoasă. Normală, practic.

Coordonator: Andrei MANOLESCU

Lecturile verii

Texte şi opinii de:

● Alexandru OFRIM (conf. dr. Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti)
„...în aer liber“

● Ioana PÂRVULESCU (scriitoare)
„Vremea scrisului sau a cititului?“

● Denisa COMĂNESCU (director Humanitas Fiction)
„La recomandarea editorilor“

● Niculae MACHE (librar)
„Nu există carte de vacanţă“

argument

Cît şi ce putem citi

Savantul Carl Sagan, devenit faimos printr-un serial de televiziune în care populariza descoperirile ştiinţifice legate de Univers, făcea un calcul oarecum descurajant: „Dacă termin o carte pe săptămînă, voi citi doar cîteva mii de cărţi în timpul vieţii mele, adică aproximativ o zecime de procent din conţinutul celor mai mari biblioteci ale vremurilor noastre.“ Tot el însă dădea şi o soluţie pentru cei eventual disperaţi că o viaţă întreagă nu le ajunge pentru a citi un procent cît de cît semnificativ din mulţimea cărţilor scrise în întreaga lume. „Şmecheria e să ştii ce cărţi să citeşti“, spunea el. Bine, dar asta nu e chiar aşa de simplu.

Evident, sînt unii pe care nu-i interesează nici un fel de cărţi, dar ei nu citesc nici această revistă. Pe unii îi interesează un anume tip de cărţi, pe alţii – un alt fel. Nu oricine are interesul şi poate să citească un tratat de chimie sau un text de lepidopterologie, de tipul celor pe care le scria Vladimir Nabokov. Dar există şi cărţi care ar putea atrage foarte mulţi cititori, cărţi de interes general uman, am putea spune, aşa cum de exemplu sînt chiar operele literare ale aceluiaşi Nabokov.

Iată ce repede am ajuns la literatură. Şi ca să fim în ton cu sezonul, ne punem întrebarea care e „şmecheria“ în vacanţă, ce cărţi pot fi citite în această perioadă? Excludem, desigur, tratatul de chimie, e pentru cîţiva specialişti şi nici ei nu-l citesc cînd sînt în vacanţă. Dar şi cărţile de literatură pot fi împărţite în „grele“ şi „uşoare“. Mulţi ar zice că *Ulise* al lui Joyce e „greu“ şi că o carte poliţistă, *Zece negri mititei,* să zicem, ar fi „uşoară“. Dar am auzit oameni care au citit în vacanţă *Muntele vrăjit* al lui Thomas Mann pe nerăsuflate, în vreme ce alţii l-au considerat un adevărat calvar, şi pînă la urmă, l-au abandonat. Dincolo de literatură, unii descifrează *Monadologia* lui Leibniz cu delectarea cu care alţii rezolvă cuvinte încrucişate. Unii îşi pun şi întrebarea dacă nu cumva e mai potrivit ca în vacanţă, cînd ai timp şi eşti mai odihnit, să citeşti cărţi mai „grele“ şi să laşi cărţile „uşoare“ pentru perioadele mai stresante, de citit eventual pe drumul spre serviciu. Sigur, dincolo de cultura, inteligenţa şi gustul fiecăruia mai e vorba şi de dispoziţia de moment.

Noi nu putem, în acest Dosar, decît să oferim cîteva informaţii şi sugestii, nu puţine. 15 scriitori şi opt editori spun (în ediţia printată şi pe dilemaveche.ro) ce citesc ei şi ce cred că ar fi de citit în această vară. Li se adaugă, cu recomandări, şi membrii redacţiei. Din Dosarul ce urmează veţi afla şi cum citeau romanii sau ce se întîmplă astăzi cu literatura pentru copii, cei care, fie vorba între noi, sînt, de fapt, beneficiarii adevăratelor vacanţe. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 1 septembrie.

Alexandru OFRIM

...în aer liber

Mai întîi un exemplu din Roma antică: Cicero obişnuia să citească în mijlocul naturii. El mărturiseşte că, atunci cînd voia să citească în linişte, se retrăgea pînă la căderea serii în „pădurea deasă": „În această singurătate se desfăşoară întregul meu dialog cu cărţile." Recunoaştem aici anticiparea unei mode romantice, lectura în natură, o practică de *loisir* dragă burgheziei, la începutul secolului al XIX-lea.

Acelaşi Cicero, prin 60 î.Hr., a mers la vila prietenului său din Tusculum, bogatul om politic Lucullus, pentru a căuta în faimoasa lui bibliotecă o carte a lui Aristotel. Nu trebuie să cădem în anacronism: biblioteca privată era un simplu loc de depozitare a cărţilor, şi nu unul pentru lectură şi studiu. Cicero venise doar să împrumute cărţi, pentru a le citi apoi acasă, în tihna timpului său liber.

Romanii aveau un ataşament profund faţă de viaţa la ţară. Orăşenii bogaţi şi-au construit vile, proprietăţi luxoase *(villa rustica)*, unde plecau în vilegiatură, pentru a scăpa de populata metropolă. În bagajele lor se aflau mereu rulouri de papirus. Cum arăta ziua unui aristocrat educat, şi care erau practicile lui de lectură? Lui Pliniu cel Bătrîn, un sclav îi citea cu voce tare, în timpul mesei şi la baia de dinainte de culcare (trebuie spus că obiceiul unui sclav-*lector* de a-i citi stăpînului era o practică obişnuită la Roma). După o baie rece, la ora 15 i se citea o carte; în timpul masajul – altă carte.

Pliniu cel Tînăr se retrăgea la vila sa de la ţară, singur, fără să fie deranjat de nimeni, înconjurat de cărţile sale: „Aşa îmi spun şi eu, ajuns la vila mea de la Laurentum, după ce citesc sau scriu ceva, sau îmi văd de sănătate, căci se ştie că spiritul este ajutat de corpul puternic. Acolo nu aud şi nu spun nimic de care să-mi pară rău. Nimeni nu vine să-mi spună despre altul vorbe urîte, nici eu nu dojenesc pe nimeni decît pe mine, cînd nu-mi place ce scriu; nu mă tulbură nici o dorinţă, nici o temere, nu mă nelinişteste nici un zvon, vorbesc doar cu mine însumi şi cu cărţile mele. Ce viaţă curată şi sănătoasă!"

Pliniu cel Tînăr descrie o altă zi perfectă de vară, petrecută în vila sa de la moşia din Toscana. În timpul mesei, i se citeşte o carte; după-masă ascultă un actor, apoi se plimbă cu prietenii şi au loc discuţii. „Dacă am stat mult în pat sau la plimbare, numai după ce mi-am făcut somnul şi lectura mă urc nu în vehicul, ci pe cal, ca să merg mai repede, într-un timp mai scurt. Alteori vînez, dar nu fără a lua cu mine tăbliţele pentru ca, în cazul în care nu vînez nimic, să nu mă întorc cu mîinile goale." E vorba de tăbliţele de ceară pe care foloseau romanii la scurte însemnări.

„A căpăta obiceiul de a citi înseamnă a-ţi crea un refugiu personal faţă de toate nenorocirile lumii."

WILLIAM SOMERSET MAUGHAM

De la papirus la livre de poche

În perioada de început a Evului Mediu, odată cu decăderea vieţii urbane, practicile laice de lectură diminuează semnficativ, în timp ce asistăm la instaurarea monopolului culturii ecleziastice. Multă vreme, cei care ştiau să scrie şi să citească erau doar clericii. Lectura din cărţile sfinte făcea parte din modul de viaţă al călugărilor, din datoria lor zilnică, indiferent dacă era zi de lucru sau de repaos.

Începînd cu secolul al IV-lea, în Occident, ruloul de papirus este înlocuit definitiv de codice, forma cărţii pe care (încă) o cunoaştem azi. Noua formă a cărţii a antrenat o transformare profundă a practicilor de lectură. Codicele nu era dependent de constrîngerile papirusului, putînd fi confecţionat în formate şi grosimi diferite. Formatul transportabil al cărţii a făcut ca ea să fie un obiect personal, o carte care să fie citită oriunde. Noua materialitate a cărţii a dus la o nouă formă de lectură, activă, intensivă şi selectivă. Şi cea mai importantă consecinţă a generalizării codicelui a fost că a făcut posibilă larga răspîndire a lecturii silenţioase, solitare.

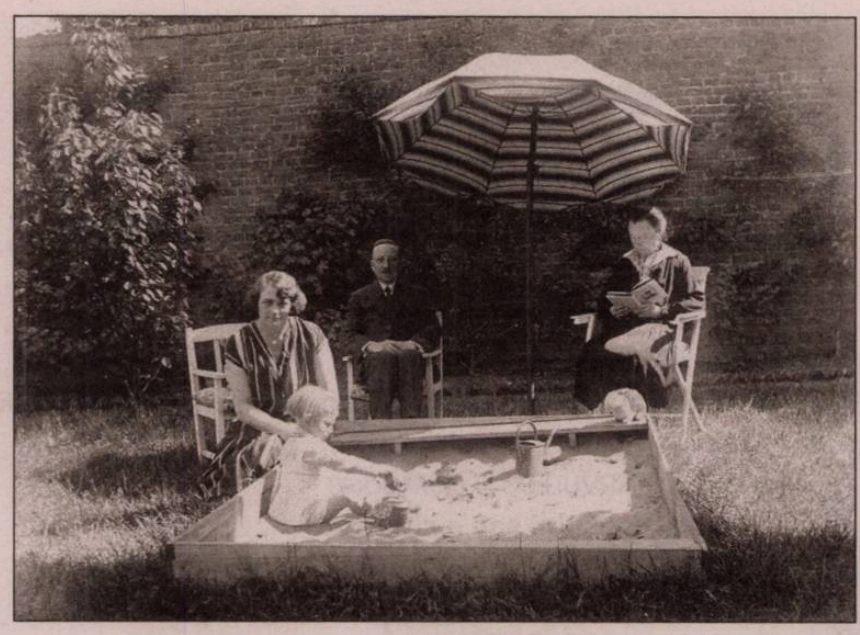

În 1501, tipograful veneţian Aldo Manuzio tipăreşte primele cărţi de format mic *(in octavo)*, cu litere aldine, ceea ce a făcut posibilă cartea uşor de mînuit, cu coperţi de carton, fără ferecături. Abia spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea, cartea ajunge un bun accesibil, putîndu-se vorbi despre o adevărată „revoluţie a lecturii", ba chiar de „furia de a citi" care a cuprins mediile populare, îndeosebi femeile. Apare un număr impresionat de cărţi de mare tiraj şi de mic format (romane de aventuri, de dragoste). Toate aceste cărţulii de consum au primit numele de *Livre de poche*, cărţi care încap în buzunar, sau *Penguin Books, Pocket Books*.

Astăzi, pe foarte multe cearşafuri întinse pe nisp se pot vedea cărţi.

Documentele iconografice ale lecturii în aer liber se multiplică în a doua jumătate a secolului al XVII-lea şi în cel următor, devenind o adevărată modă picturală. Pe timpul verii, cititorii caută umbra foişoarelor, a umbrelelor (pe ţărmul mării, ca în tabloul lui Monet, *Sur la plage)* şi malul răcoros al rîurilor, întinşi în iarba pajiştilor. În multe picturi se întrevăd personaje citind în oaze de verdeaţă, în grădina unui castel sau a unui conac. Bătrînele şi bătrînii citeau pe şezlonguri, privilegiu al vîrstei şi al statutului. În Franţa, lectura în aer liber a cărţilor licenţioase făcea parte din *„les fêtes galantes"*, în timp ce, în Anglia, lectura devine o practică domestică, gentlemenii ieşind la iarbă verde, cu familia, pentru a citi. În Occident, obiceiul de a citi în natură era mai răspîndit în rîndul bărbaţilor. Ei preferau să citească ziarul, în picioare sau chiar din mers. Interesant este faptul că lectura în pat se generalizează începînd cu 1750 şi pare să fie un obicei feminin, fapt sugerat de abundenţa reprezentărilor picturale cu această temă.

Lectura în pat se generalizează începînd cu 1750.

„Lectura este pentru minte ceea ce antrenamentul este pentru trup."

JOSEPH ADDISON

„Inventarea plajei"

Un loc privilegiat al lecturii în aer liber este plaja. De cînd citesc oamenii pe plajă? Istoricul francez, Alain Corbin, specializat în imaginarul social, într-o carte celebră – *La Miasme et la Jonquille. L'Occident et le désir du rivage 1750-1830* (1988) – arată cum s-a schimbat percepţia asupra mării şi a peisajului marin. După ce, timp de secole, marea stîrnea spaimă şi era considerată respingătoare şi periculoasă, treptat are loc o mutaţie a privirii, peisajul marin fiind resimţit ca agreabil, odihnitor şi sănătos. Începe marea dorinţă colectivă de ţărm a europenilor. Pînă în secolul al XVIII-lea dominase concepţia medicală potrivit căreia marea ar fi dăunătoare sănătăţii din cauza putreziciunilor ce zac în ea, dar apoi îşi face apariţia un nou discurs, care laudă virtuţile terapeutice ale apei şi ale aerului de mare. Are loc „inventarea plajei", se înfiinţează primele staţiuni maritime în Franţa şi în Anglia. Primul tren de plăcere (1840) a redus, în Franţa, durata călătoriei, transportînd un flux din ce în ce mai mare de vilegiaturişti.

La începutul secolului al XX-lea, practicile *loisir*-ului popular în Occident s-au diversificat, ca urmare a creşterii nivelului de trai şi a diminuării timpului de muncă. Totodată, a crescut numărul romanelor care apăreau sub formă de foileton şi s-au multiplicat teatrele, ca alternativă de *loisir* la bistroul muncitoresc. În ceea ce priveşte vacanţele, ele erau rezervate elevilor şi claselor privilegiate. Datorită concepţiilor igieniste care exaltau virtuţile aerului curat, menit să vindece tuberculoza, doar copiii şi tinerii beneficiau de colonii de vacanţă. Din motive propagandistice, organizaţiile fasciste gen *Dopolavoro,* în Italia, au pus la punct o structură etatistă care le permitea şi muncitorilor să aibă acces la vacanţe.

Popularizarea sejurului la mare s-a produs după Primul Război Mondial, cînd majoritatea statelor (în 1936, în Franţa) au instituit concediile plătite. Peste tot în lume, vacanţa estivală s-a impus ca un *intermezzo* necesar în viaţa cotidiană, departe de agitaţia urbană. În fiecare an, mii de turişti se îndreaptă spre litoral. Românii au luat plajele cu asalt, după anii '50-'60 ai regimului comunist, deşi moda vilegiaturii estivale se conturează de pe la 1900 şi mai ales în perioada interbelică (în pitorescul Balcic). Astăzi, pe foarte multe cearşafuri întinse pe nisip se pot vedea cărţi. Pe plajă au apărut standuri de cărţi sau chiar biblioteci ambulante.

Totuşi, nu toată lumea poate citi în aer liber, pe plajă, pe o bancă în parc sau la o cafenea. Pentru unii, plăcerea lecturii depinde şi de confortul fizic, necesită *o mise en place,* care să facă posibilă senzaţia că volumul ţinut în mînă este o prelungire a corpului. Există şi alte argumente care exclud lectura în aer liber. Cel mai convingător aparţine scriitoarei Marguerite Duras. Într-un interviu din 1980, spunea că nu citeşte niciodată pe plajă sau în grădină, pentru că nu poate citi sub două lumini în acelaşi timp: cea a zilei şi cea a cărţii.

Alexandru Ofrim *este conf. univ. dr. şi predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureştiul de azi, *Humanitas, 2011.*

„Nu există carte de vacanță"

fragmente dintr-un dialog estival

E librar, de zece ani, şi n-are de gînd să-şi schimbe meseria. ***Niculae Mache*** *arată ca un muşchetar jamaican, e unul dintre cei mai fidei cinefili de la TIFF, citeşte enorm, nu are mail, nici Facebook, nici Internet, se pricepe la muzici, filme, literatură şi fotbal şi vorbeşte cu un entuziasm ridicat la cote extreme despre lucrurile care-l pasionează. Am stat de vorbă într-o seară de vară despre viaţa de librar şi cărţile de vacanţă. Dacă vreţi să-i cereţi nişte recomandări, îl găsiţi la Cărtureşti Verona.*

Am dat la ATF în '94, la actorie, şi am picat. În comisie erau Pintea şi Rebengiuc, iar unul dintre ei mi-a zis să fac nişte cursuri de actorie cu un om avizat, aşa că am făcut cu Ivaşcu. E singura chestie a mea cu care am putut să mă laud toată viaţa, pentru că am fost 99 de oameni, din care a ales doar zece, iar eu am fost al nouălea! Bănuiesc că, dacă intră acum în librărie, nici nu mă mai recunoaşte. Dup'-aia am lucrat într-un service, undeva prin Iancului. Făceam chestiile banale, schimb de ulei, schimb de plăcuţe... Apoi m-am angajat la o firmă de distribuţie în Casa Presei Libere, unde am avut o perioadă foarte frumoasă. Cornel şi Anişoara Săvastre, patronii, nişte oameni extraordinari, îmi recomandau tot felul de cărţi. Aveam cărţi de la Univers şi de la edituri mai mici sau edituri fantomă. Pe la mijlocul anilor '90, erau cărţile de la Almo Press, romane de dragoste. Se zvonea că-s scrise de oamenii de prin birourile din Casa Presei. Apăreau pe bandă rulantă şi se vindeau imediat. Îmi pare rău că n-am păstrat o serie dintr-asta, ne-am fi amuzat răsfoindu-le.

*

Prin 2003 sau 2004, l-am cunoscut pe Giani, care lucra la Quinet. Cărtureşti Verona era deschisă doar de vreo cîteva luni, şi el m-a întrebat: „Ţi-ar plăcea să lucrezi într-o librărie? Că dacă le zic că ai citit *Ulise* de două ori, te angajează fără nici un test." Interviul a fost foarte corect, m-au întrebat şi dacă consider furtul de carte un furt.

*

N-aş putea să spun ce-a fost în capul meu cînd m-am angajat. Nefiind foarte bun la şcoală, dar plăcîndu-mi să citesc tot timpul, mă gîndeam că o librărie e un loc unde-aş putea să mă descurc cel mai bine. Ştiind că au şi muzică, şi film, era OK, astea mi-au plăcut mie de mic, am şi copilărit aşa, cu tata care avea viniluri cu Led Zep. Normal că am ascultat şi Albastros, în Colentina, de bubuiau pereţii... Am avut însă momente cînd mi-am dat seama că nu e chiar atît de simplu. Să-ţi dau un exemplu. Vine în librărie o tipă foarte elegantă, cu mîinile în buzunare, şi mă întreabă: „Tu ai vreo idee despre cărţile astea de-aici din librărie?" Eram cu capul în ladă, m-am ridicat şi i-am spus: „Vag." Am văzut că s-a schimbat la faţă şi a plecat. Să-ţi dau un alt exemplu. Vine un tip în vîrstă, prin iarnă, şi mă întreabă de *Firul negru. Romanul unui deţinut politic*. Mă uit la raft, nu e, verific în calculator, mai apare o singură bucată, mă duc în depozit. Tipul mă aştepta jos. M-am dus în depozit, m-am uitat: „Îmi pare rău, nu am găsit-o." Iar el îmi spune: „Sînt Agricola Rângheanu, sînt cel care a scris cartea. Sînt cu o prietenă în ceainărie, a venit din Franţa, n-am mai văzut-o de 20 de ani, şi aş fi vrut să-i fac cadou cartea." M-am dus iar în depozit, am răscolit, nimic, l-am sunat pe Ovidiu şi a găsit-o el. Dacă nu ne-a mulţumit omul ăla, de ziceai că am scris cartea împreună. Îmi venea să-l iau în braţe şi să-i zic: „Nu e nevoie să-mi mulţumiţi, mi-aţi încărcat bateriile pentru un an.

*

Nu m-am gîndit niciodată să-mi schimb job-ul. Oricum, acum, la 39 de ani, e prea tîrziu. Am un amic care lucrează la Humanitas, e librar la 50 şi ceva de ani, a lucrat zece ani în Franţa, a fost şi paznic la un motel sau ceva de genul ăsta, a fost prieten cu Monica Lovinescu, un tip extraordinar. Citeam cartea lui Mihai Zamfir, *Panorama alternativă a literaturii române,* şi dau de Ralet. Îl sun pe el, el e la Biblioteca din Alexandria, undeva în afara Bucureştiului. „A, e aparută prin '79, urc în mansardă, mă uit şi-ţi spun mîine", mi-a zis. Şi mi-a adus cartea. E o călătorie a lui Ralet prin Istanbul, pe la 1850 şi ceva, fusese trimis acolo ca să vadă cum erau cheltuiţi banii daţi de Biserică. Dar nu asta face cartea fabuloasă, ci călătoriile pe care le are prin tot felul de cartiere. Plimbările lui sînt senzaţionale. Este foarte bună cartea, vorbesc serios. Poţi s-o citeşti cu mare plăcere şi acum, în 2014. Revenind, nu m-am gîndit nici o secundă să-mi schimb meseria. Nu mă văd lucrînd în altă parte. În nici un caz într-un service.

*

Există un personaj în Ford Madox Ford care avea un criteriu după care făcea diferenţa între o carte bună şi o carte proastă: deschidea la pagina 99 şi citea. Am luat zilele trecute David Foster Wallace, *Mătura sistemului,* am deschis-o la pagina 99 şi am dat peste o „bîtă de baseball de metal". Eu am o vorbă în librărie: „Băi, dacă mă supăraţi, iau o bîtă de baseball de metal şi vă rup genunchii ca-n filmele alea cu mafioţi." Cînd am citit asta cu bîta, am zis „gata, îl iau, e de-al meu." Dar nu poţi să foloseşti asta ca pe un criteriu, e clar. Scriitorul care ştiu că l-a lăudat foarte mult pe Wallace e Răzvan Petrescu, a zis c-ar fi pe acelaşi nivel cu Carver.

*

Am încercat şi *Soldaţii,* a lui Adrian Schiop, recomandată de tine, şi nu mi s-a părut fabuloasă. Mi-e foarte greu să recomand ceva care nu mi-a plăcut mie. Nu mi s-ar părea corect. Dacă mă întrebi, eu îţi spun exact dacă mi-a plăcut sau nu.

*

Să-mi aleg un scriitor care să-mi scrie biografia? Nu pot să fac asta, te rog frumos. Nu pot să pun un om uriaş să-mi scrie mie biografia. Parcă e întrebare de oracol dintr-ăla de cînd eram eu mic... Dacă sar peste toate prejudecăţile mele, cred că l-aş alege pe Henry Miller. Dintre români, probabil pe Panait Istrati. Cînd am citit *Mediterana,* acum hăt-hăt, o găsisem prin anticariate, am crezut că Jack Kerouac, care a fost student la Litere, citise Panait Istrati înainte să scrie *Pe drum*. Omul lucra vizavi o săptămînă, vopsea sau ce făcea el, şi cealaltă săptămînă îl găseai în bar fumînd narghilea. Ştii şi povestea cu Iorga, care-a zis „Panait Istrati e un hamal care a devenit scriitor." Asta a înţeles Iorga din Istrati.

*

Da, se simte cînd pleacă lumea în concediu. Sau, pur şi simplu, e prea cald şi preferi să ieşi la terasă, în loc să intri într-o librărie şi să stai vreo 20 de minute. Se simte foarte bine. „Bate vîntul" e puţin spus. Aşa se întîmplă în toate librăriile. Sînt perioade şi perioade. Pe la începutul lunii septembrie, e plin. Vin părinţii, întreabă de manuale, şi rămîn. Există un perete întreg cu literatură pentru tineret, cărţi de care ai nevoie cînd eşti la şcoală, puse toate în ordine alfabetică. Aşa că din septembrie se schimbă situaţia.

*

Sînt oameni în librărie care se descurcă cu copiii mult mai bine decît mine. Dacă mă întreabă de *Nicuşor melcuşor,* m-am blocat. Şi chiar există o carte care se cheamă *Nicuşor melcuşor,* cu animăluţul ăsta scos în relief. Dacă mă întreabă de asta, pe mine mă bufneşte rîsul. Chiar melc aşa de leneş mi se pare că nu sînt.

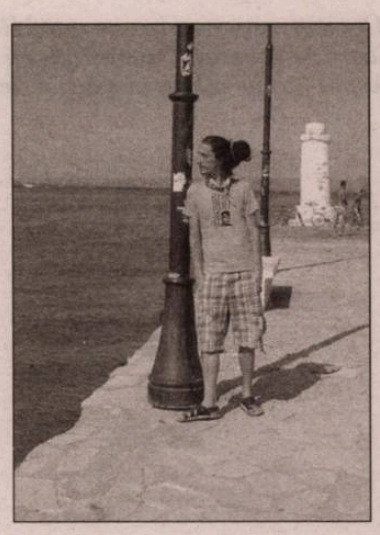

*

Vara vine lumea să cumpere cărţi pentru vacanţă şi mi se pare o greşeală. Pe ce criteriu poţi să consideri că o carte e de vară, sau nu? De ce *10 negri mititei* e o carte de vară? De ce Chandler, *Fereastra de sus,* una dintre cele mai bune cărţi poliţiste, tradusă de Florin Şlapac, e considerată o lectură de vară? În cealaltă perioadă a anului ce citeşti? „Plec în concediu şi am şi eu nevoie de două-trei cărţi uşurele." Pe ce criteriu consider eu că o carte e uşurică? Le răspund aşa: „Dacă aveţi încredere în ce cărţi iau eu în concediu, bine. Dacă nu, pot să vă recomand o altă colegă." Nu există carte de vacanţă. Anul trecut, cînd am plecat în Grecia, mi-a luat *Detectivii sălbatici,* de Roberto Bolaño. E asta o carte de vacanţă?

*

Totuşi, pentru vacanţă recomand oricînd *Don Quijote*. L-am citit şi în traducerea lui Frunzetti, şi în traducerea lui Mărculescu. Am găsit farmec în ambele, chiar şi în varianta adaptată din '56, de la Editura pentru Tineret. Dacă nici cartea asta nu poate să te scoată din toate căcaturile pe care le-ai trăit un an de zile, atunci nu mai ştiu care ar putea fi... În eseul lui Unamuno despre Cervantes – e genial eseul ăla – spune, la un moment dat, că Cervantes nici măcar nu există, există Don Quijote. Asta a zis-o Unamuno, nu eu.

*

Anul trecut, a venit o doamnă de vreo 50 de ani şi a vrut să-i recomand o autoare, nu neapărat din generaţia nouă, „uşurică, s-o pot citi şi în avion." Şi i-am recomandat *Sexagenara şi tînărul,* de Nora Iuga. A venit în librărie după ce s-a întors din vacanţă şi mi-a spus că i-a plăcut foarte mult. Încerc să recomand foarte mult cărţile de memorialistică, în vacanţă, mi se pare că sînt uşor de citit. Mă rog, *Jurnalul Annei Frank* nu-l poţi citi neapărat în tren, „dă-mi biletul, staţi puţin, unde-i paşaportul...

*

Aş mai recomanda şi *Frumoasele noastre duminici,* a lui Ioan Chirilă – mai ales pentru că ai vrut să facem interviul în timpul Campionatului Mondial, ceea ce e o greşeală. Personajul principal al cărţii e fotbalul. Cu un an înainte să organizeze Mexicul campionatul, a fost cutremur, şi una dintre cele mai mari clădiri din Mexico City a rămas în picioare. Un tip stătea înmărmurit în faţa clădirii. Se duce un jurnalist şi îl întreabă dacă a avut vreo rudă care s-a aruncat de frică pe geam. Tipul îi răspunde că era arhitectul clădirii şi se mira cum de n-a căzut. Cartea e un roman, vorbesc serios.

*

Eu n-am auzit cine ştie ce perle. Dar în librărie s-au mai auzit. Cineva a întrebat de o carte, în jur de 500 de pagini, nu-şi aminteşte autorul, dar îşi aminteşte că e albastră pe cotor. Te gîndeşti la *Mă numesc roşu* apărută la Polirom, că cea de la Curtea veche are o altă culoare.

*

Sînt unul dintre cei mai proşti oameni, din cauză că nu ştiu franceză şi nu pot citi în original *Exerciţiile de stil* ale lui Raymond Queneau. Cred că şi din depresie poate să te scoată cartea asta. E imposibil să nu te simţi bine cînd o citeşti.

*

Dacă o să scriu vreodată vreo carte, aş vrea să o închei cu versurile astea de la Methadon 3000: *„Ridicaţi o mînă pentru trupa de graţie / Căreia i-aţi ascultat creaţia."*

„Tineretul nostru citeşte
desigur mult prea mult,
şi ar trebui să se scrie împotriva
cititului ca şi împotriva
masturbaţiei, şi anume
împotriva unui anume gen
de lectură. E o trecere de vreme
plăcută, dar tot atît
de dăunătoare ca şi rachiul."

GEORG CHRISTOPH LICHTENBERG

„Să citim şi să dansăm;
aceste două distracţii nu vor
face niciodată rău lumii."

VOLTAIRE

a consemnat Luiza VASILIU

Vremea scrisului sau a cititului?

15 scriitori şi o singură întrebare: Ce citiţi, ce scrieţi în vacanţă? Răspunsurile lor funcţionează ca o „bibliografie generală“ şi sperăm că vă vor da idei de cărţi pentru vară. Cît despre textele aflate în şantier, le dorim să le priască soarele.

Adriana BABEŢI

Ah, Doamne, ce n-aş fi dat să răspund la ancheta *Dilemei vechi* pe la sfîrşitul lui august. Acum, cu inima cît un purice, dar şi cu o speranţă uriaşă, aştept să mă operez, pe rînd, la ochiul drept şi apoi la cel stîng. Deşi cam orbecăi, tot nu mă las. Şi, în aşteptarea minunii, forţez nota şi fac o mare ordine în bibliotecă. Extrag din rafturi, dulăpioare şi cutii cărţile care mi-au fost de folos pentru *Amazoanele. O poveste,* le reaşez în vechile lor locuri şi scot la înaintare zecile şi zecile de opuri despre Europa Centrală (cu precădere romane, dar şi istorii, enciclopedii, atlase). Îmi fac planuri de bătaie pentru un proiect pe care aş dori să îl închei cît s-o putea de repede, căci am tot pritocit la el (de una singură, în doi sau în grup) de peste 20 de ani: un volum despre marile, dar şi micile romane ale Europei Centrale, dublat de un dicţionar al romanului central-european din secolul XX. Pînă să mă apuc de scris, îl recitesc pe Hrabal ca să-mi fac curaj. Deşi, dacă mă gîndesc cum s-a hotărît el să zboare acum 17 ani de la etajul cinci al spitalului...

T.O. BOBE

Recunosc că n-am vacanţă. De la o vreme, pentru mine timpul e otova. Ca să răspund, totuşi, cam de cînd am intrat în zodia racului şi fără să mă fi gîndit pînă acum ce legătură are asta cu Proust, am început să recitesc *În căutarea timpului pierdut*. O citesc încet, cîte 20-30 de pagini pe zi, sînt abia la amorul lui Swann, dar tot mi s-a făcut teamă că o să se termine (poate mai spre sfîrşitul anului, nu al vacanţei). În privinţa scrisului, ca să vedeţi cît de literar şi necredibil se întîmplă cîteodată unele lucruri (să mai zic şi că acum, cît tastez, s-a nimerit să ascult Swans – „A Long Slow Screw?“) mă străduiesc din cînd în cînd să resuscitez o carte pe care o începusem oarecum o dată înainte de *Cum mi-am petrecut vacanţa de vară* şi a doua oară înainte de *Contorsionista*. Habar n-am dacă o s-o duc pînă la capăt, dar poate că într-un final o să scriu alta, ca de obicei.

Lavinia BRANIŞTE

Păi, poliţiste şi SF-uri. Cam asta înţeleg prin lecturi de vacanţă, cărţi uşurele de citit într-un weekend cînd zaci după o săptămână obositoare sau cînd mergi cu trenul.

Cît despre scris, ăsta e tot timpul sinonim cu munca, deci nu prea merge alături de „vacanţă“, nu pot să-mi imaginez cum ar fi un scris de vacanţă.

Bogdan COŞA

Pentru că de ceva timp citesc în special ce primesc de la alţii sau ce găsesc eu în casele oamenilor, cărţi pe care nu mi le-am cumpărat la vremea lor şi la care îmi stă mintea ca la friptane, mi-am făcut permis la Biblioteca Metropolitană, cum m-a-nvăţat cineva, chiar dacă n-am viză de flotant. Acum ştiu exact ce anume trebuie să restitui – şi cui, şi în cîte zile, şi nu ne mai supărăm. Astfel, în iunie am băgat trei de Hemingway, două de Houelle, o Lavinia Branişte cu prăjiturele, un Agopian + un Lăzărescu (şi un Nimigean... dar nu cel roman) cu doi Cărtărescu. Cum şi poeziile prietenului Duţescu, cele ale lui Andriescu, două de O'Ceallaigh, de mi-am scos pîrleala, ceva de Lazurcă – şi mai jur că a mai fost ceva ce mi-a dat de furcă: o-ncepusem odinioară, cînd mă luaseră nişte unii în probe, dar am terminat la începutul lui iulie şi *Cum mi-am petrecut vacanţa de vară* a lui T.O. Bobe.

P.S. În august, cînd vine canicula, se termină cu cititul. În august îmi scriu vastele romane.

„Lectura este o formă a fericirii. Ultima la care vom renunţa.“

FERNANDO SAVATER

„Lectura este, pentru omul modern, un viciu sau o osîndă. Citim ca să trecem examenele, să ne informăm, sau citim din profesiune. Mă gîndesc însă că lectura ar putea implica şi funcţii mai nobile, adică mai fireşti.“

MIRCEA ELIADE

Augustin CUPŞA

Îmi displace vremea care mă ţine în casă, şi iernile bucureştene în mod special mi-au devenit tot mai greu de suportat, aşa că imediat cum dă soarele umblu şi eu şi hoinăresc, îmi pierd timpul şi zilele de vară bucuros că lumina e bună şi telefonul sună rar. Poate că-i întîmplător şi greu de explicat de ce în ultimii ani, am găsit tot mai rar lecturi şi autori care să mă entuziasmeze şi normal că m-am gîndit dacă eu m-am schimbat, dacă receptorii mei s-au stricat sau dacă literatura în general traversează o perioadă mai puţin fastă. N-am făcut o analiză (şi oricum n-aş face una atît de sumară şi reducţionistă), dar a fost un pretext bun să mă apuc să recitesc pe sărite din autorii mei buni (ca să fac proba) şi m-am minunat iarăşi de descrierile lui Heinrich Boll (ce păcat că volumul său de debut *Unde ai fost Adam?* circulă într-un tiraj restrîns şi învechit de la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă!), de atmosfera resemnată şi stranie din romanele lui Bassani sau Malaparte şi de micile bijuterii în proză scurtă ale lui Hemingway. Am recitit pasaje din Truman Capote sau de la Faulkner (cu predilecţie partea lui Quentin din *Zgomotul şi Furia)* şi mi-am amintit cum de m-a prins literatura şi asta mi-a fost deajuns, mai departe nu m-am mai gîndit. Asta şi pentru că vara de abia a început iar eu mai am destul de recitit.

„Oricît de ciudat ar suna, sînt preocupată să-mi scriu şi să-mi citesc viaţa.“

M. DUŢESCU

Dintr-un motiv sau altul (planuri editoriale, circulaţia mail-urilor, destinul etc.) am ajuns să public două cărţi în ultimele luni, la o distanţă minimă una de alta: *franceza un avantaj* – poezii, Editura Pandora M, respectiv *Uranus Park* – roman, Editura Polirom. Asta face ca treaba cu scrisul să îmi fie pur şi simplu foarte îndepărtată, cel puţin pentru o vreme. Nu doar în vara asta, dar în viitorul foarte apropiat simt că mai mult decît chestii de genul celei pe care o citiţi acum, nu pot produce. Referitor la citit, am avut mai demult o discuţie cu bunul meu prieten Silviu Gherman, artistul care mi-a zis că el nu citeşte aproape deloc literatură română pentru că el citeşte doar de pe kindle; mi-a zis, mai exact: „pentru mine dacă nu eşti pe kindle gen nu exişti“. Auzind acestea, mi-am luat şi eu kindle numaidecît şi acum îl aştept pe Silviu să-mi dăruiască cîteva cărţi electronice pentru vara asta, aşa cum mi-a promis. Nu ştiu încă ce titluri va selecta pentru mine, sper să nu fie doar poezii.

Sorin GHERGUŢ

De citit, voi continua să citesc la cîteva dintre cărţile începute în ultimul semestru. Aştept după-amiaza în care să mă pot apleca aşa cum se cuvine asupra celui mai nou volum al lui Bogdan O. Popescu, *Cartea dragostei*. La categoriile epic/academic/memorialistic/altele, cum nu pot face print screen, enumăr o parte dintre titlurile care-mi apar pe prima pagină cînd deschid e-readerul: Hibbing, Smith şi Allford, *Predisposed: Liberals, Conservatives, and the Biology of Political Differences* (din care am citit pînă acum 59%); Robert Coover, *A night at the movies, or, You must remember this* (9%); Bob Dylan, *Chronicles, Volume One* (75%); Nassim Taleb, *Antifragile: Things That Gain from Disorder* (74%); Raymond Roussel, *Locus Solus* (47%); Randy Mosher, *Tasting Beer* (32%). Aş vrea să mai încep, în această vară, printre altele, *Inside Jokes – Using Humor to Reverse Engineer The Mind* (ed. Hurley, Dennett şi Adams) şi Joyce, *Finnegans Wake*. De scris, preconizez să mă dedic genului epistolar. Aş vrea să răspund la cît mai multe dintre e-mail-urile, sms-urile, cărţile poştale, telegramele şi celelalte mesaje la care n-am apucat, în era geologică în curs, să răspund. Mai lucrez la manuscrisul unui volum de versuri, dar nu scriu, ci, din contră, şterg – am ajuns acum la aproape 100.000 de semne (cu spaţii) şi estimez că mă voi opri cînd revin la circa 84.000.

Adela GRECEANU

Vara asta am un chef nebun să recitesc. Flaubert, Joyce, Kafka, Faulkner, Salinger... Am început cu *Ulise* şi mi-am luat drept însoţitor cursul lui Nabokov despre romanul lui Joyce (tot o recitire), am mereu lîngă mine în timpul lecturii un carneţel de însemnări, bineînţeles o să vreau în acelaşi timp să recitesc *Oameni din Dublin,* bineînţeles o să mi se facă poftă de cursul lui Nabokov despre *Doamna Bovary,* pe care o s-o scot din bibliotecă, voi pune lîngă ea *Orgia perpetuă,* eseul lui Llosa despre Flaubert şi cu siguranţă voi redeschide alături de toate astea şi cartea lui Bogdan-Alexandru Stănescu, *Enter Ghost,* unde se întîlnesc, între alţii, Na-

bokov cu Joyce şi cu Flaubert. Mai vreau să recitesc *Seymour: o prezentare*, pentru că Salinger reuşeşte să se apropie acolo de sensul literaturii, de adevărul gestului poetic, lucruri pe care am nevoie să mi le reamintească/reconfirme din cînd în cînd unul ca el. De fapt, mi-e dor de senzaţia aceea pe care o expediem în expresia „plăcerea de a citi" şi care se manifestă, de pildă, prin senzaţia, copleşitoare ca în faţa unei epifanii, că, mergînd pe o stradă prăfuită dintr-un cartier sibian, vara, pe soare puternic eşti în plin Faulkner sau că deşertul lui John Fante din *Întreabă praful* este, de fapt, deşertul tău, că tu ai umblat cîndva pe acolo, nu încape urmă de îndoială. În paralel cu recitirile aş vrea să termin de scris o carte de poezie la care lucrez de mult timp, să-i găsesc titlul şi să apară în toamnă.

■ Florin IARU

Uneori mă întreb dacă scriitorul are vacanţă sau timpi morţi. Trăind în România, înclin să cred că nu, ci-i soiul de Sisif fericit al lui Camus. Oricît aş vrea, nu pot să nu scriu. Uneori visez că mi-a murit computerul, că sînt pe munte, într-o peşteră, şi singura mea preocupare e să găsesc hrană. Dar visul nu ţine, că mă sună cei de la *24FUN*, săptămînal, să-mi aducă aminte că trebuie să comit o povestire. Anul ăsta am sărbătorit 500. Apoi, *Unica*, prin vocile încîntătoare ale redactoriţelor şi secretarelor de redacţie, îmi zice că am de scris o povestire pe placul sexului frumos, fără să fie chick-lit. În fiecare marţi, de vreo şapte ani, dau gata un articol politic, pentru *Adevărul*. Să fie primit. Dar nu uit niciodată că luni am de scris două-trei articole haioase în *Caţavencii*. Cum bine spuneam la început, trebuie să ni-l imaginăm pe Sisif fericit. De aia, stau cu agenda telefonică deschisă permanent şi-mi notez orice. Că din orice vine totul, niţel mai tîrziu. Cît despre citit, deşi pare imposibil, am două cărţi în bagaje: *Demonul amiezii* şi *Somnambulii*.

■ Dora PAVEL

Penultima oară cînd Roth a declarat că nu va mai scrie nu l-am crezut. L-am suspectat de o genială ezitare. Şi am avut dreptate. Au urmat încă trei microromane, teribile, ca tot ce scrie el. După mărturisirea relativ recentă însă, mă tem că se va ţine de cuvînt: „Acum, cînd nu mai scriu, vreau doar să pălăvrăgesc." Bun, mi-am făcut eu socoteala. Din lecturile mele lipsesc patru-cinci romane de-ale lui, o să le citesc şi pe alea, o să mai recitesc din celelalte. Şi pe urmă? Pe urmă... m-am înfuriat. Cum îşi permite domnul acesta, Philip Milton Roth, să nu mai scrie? Pe noi ne-a întrebat? Tocmai am fost somată de unul dintre fanii lui să citesc, în regim de urgenţă, *Teatrul lui Sabbath*. Chiar asta fac acum. Oricum l-aş fi citit. Apoi, după o mică pauză cît să mă dezmeticesc din halucinanta poveste a păpuşarului, probabil voi prefera proaspătul roman al lui McEwan, *Operaţiunea Sweet Tooth*, singurul pe care nu i l-am citit. Mai departe, habar n-am. M-ar plictisi să-mi ştiu dinainte lecturile.

Mai ales că în vara asta voi începe să lucrez şi eu la un nou roman. Asemănător sau poate nu cu celelalte patru romane ale mele.

■ Ioana PÂRVULESCU

Oricît de ciudat ar suna, în vara asta, ca şi în toate anotimpurile care vor urma, sînt preocupată să-mi scriu şi să-mi citesc viaţa. Vreau să spun, s-o fac mai bine decît pînă acum, s-o scriu mai bine şi să mă aşez mai bine în rafturile ei. Ştiu că în materie de scris al vieţii – şi sper că nu va înţelege nimeni de aici că îmi pregătesc memoriile sau aşa ceva – nu pot fi decît un jalnic epigon al destinului care scrie despre mine cum vrea el şi ce vrea el, dîndu-mi, ca personaj în romanul lui, ce rol îi convine lui, şi nu neapărat ce rol cred eu că mi s-ar potrivi.

În afară de asta, mai vreau să-mi repar locuinţa. (Chiar, nu ştiţi un electrician şi un zugrav bun, ieftin şi de încredere?) Poate vă întrebaţi ce legătură are renovatul cu scrisul şi cititul. Are: pentru că la toamnă aş vrea să mă apuc de scris-scris, iar interiorul casei mă influenţează. Ar trebui să-mi continui romanul *Inocenţii*. Şi tot la toamnă e obligatoriu să am gata traducerea ultimului roman de Kundera, *La fête de l'insignifiance*. Un titlu care, aici, la noi, în limbaj caragialesc, s-ar traduce prin *Sărbătoarea moftului* (nu, n-o să-l traduc aşa!). În afară de asta, o să citesc, ca întotdeauna, *ad libitum*.

„Încerc să citesc cărţi recomandate şi, în proporţie de 90% le arunc după prima răsfoire."

■ Adina ROSETTI

Eu, în vacanţa de vară, ca să răspund aşa cum am învăţat la şcoală, citesc, ca de obicei, pe apucate, niciodată atît de mult precum în adevăratele zile de vacanţă, alea din copilărie, cînd mă legănam în hamacul din grădină de dimineaţă pînă seara cu o carte în braţe. Am început vara cu... *O vară fără bărbaţi* de Siri Husvedt (sper să nu fie nici o coincidenţă!), m-am jucat apoi cu traducerea în română a autobiografiei lui Patti Smith, devorată anul trecut în engleză, cu noul roman al lui McEwan *(Operaţiunea Sweet Tooth)* şi cu minunatul volum hrabalian *Mercedes Benz* al lui Paul Huelle. Din categoria „nu ştiu cum am putut să nu citesc Kurt Vonnegut pînă acum", chiar acum mă aflu la jumătatea *Abatorului Cinci*, început cum se cuvine pe plajă la Vama Veche, şi mai am pe lista de aşteptare nişte Nabokov *(Foc Palid)* şi Saramago *(Evanghelia după Isus Cristos)*. De-ar ţine vara mai mult şi de-ar fi vacanţa nesfîrşită! Cît despre scris, sînt din aceea superstiţioasă care nu vorbeşte despre poveştile din sertar şi laptop pînă nu sînt gata...

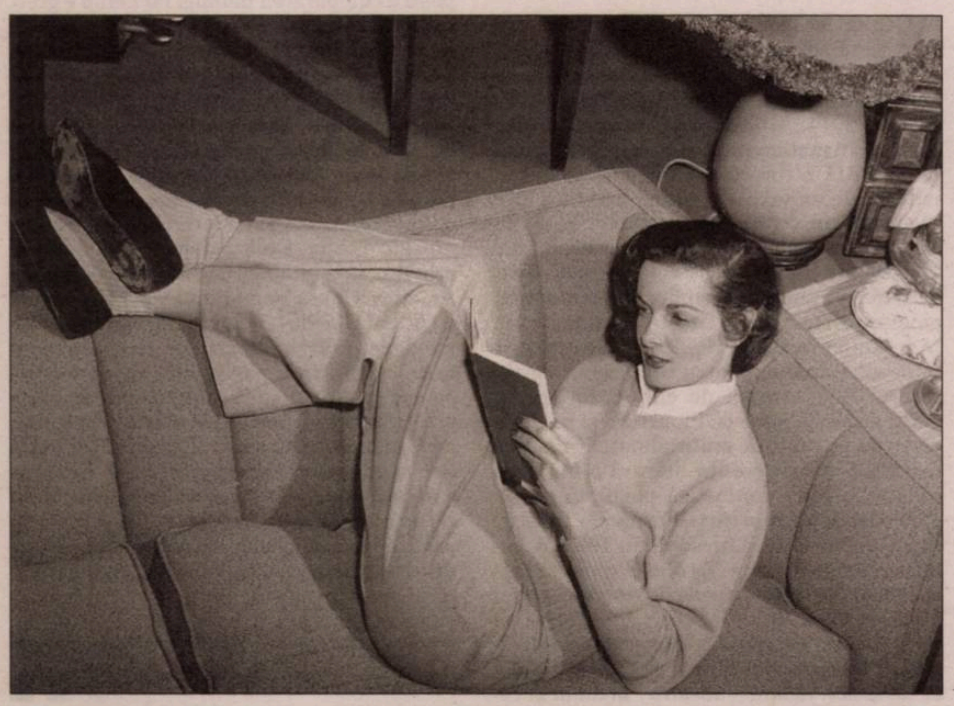

„Nimeni nu citeşte pentru a şti, ci pentru a uita."

EMIL CIORAN

■ Octavian SOVIANY

În vara asta, voi avea o vacanţă ca să zic aşa... activă. Am mult de scris: am terminat de tradus *Florile răului*, dar într-o formă încă oarecum brută şi probabil va mai fi nevoie de cîteva retuşuri. Dar în primul rînd am de lucrat la un roman care deocamdată se numeşte *Moartea lui Siegfried* şi care – îmi place să cred – nu seamănă deloc cu *Viaţa lui Kostas Venetis*. S-au adunat deja 300 şi ceva de pagini şi, dacă o să fiu harnic, cartea va fi gata la toamnă. Cît despre lecturi, sînt sigur de un singur lucru: voi reciti *Ulysse*, pentru că în ultima vreme mi-e un dor nebun de Joyce. Acum recitesc *Oameni din Dublin*...

■ Ara ŞEPTILICI

Nu cred în proiecte de lecturi. Încerc să citesc cărţi recomandate şi, în proporţie de 90% le arunc după prima răsfoire. Citesc cărţi de cultură generală mai mult decît literatură. Citesc tratate de medicină ca să înţeleg cum funcţionează corpul meu. Desigur, înţeleg puţin. Îmi place să citesc cărţi de „taine", din cauza asta nu-mi place Umberto Eco, pe care îl consider un teozof pierdut la limita adevăratei literaturi, la care nu are acces. Nu suport cărţile preţioase sau reţetarde, ele dau adevărata măsură a lipsei de talent literar. Mă enervează cînd cineva compară textele mele cu ale altcuiva, e semn de hartă culturală limitată sau de apartenenţă la o gaşcă literară de bon ton. Nu citesc pînă la capăt decît cărţile care mă prind şi nu mă lasă să ies din miezul lor, indiferent de anul în care au fost scrise. nu am reuşit să termin *Ulise* al lui Joyce, cu toate că l-am citit în limba lui la comandă obligatorie de la facultate. Cînd îmi place o carte o asimilez şi o recomand poate, exagerat. dar nu există obiectivitate în scriitură şi lecturi, indiferent de speciile lor. Sper să pot scrie la noul meu roman, *Arazia*, e cam la jumate, dar nu îl scriu eu, mă scrie el pe mine, un clişeu. altminteri, scriu zilnic: azi.

„Citesc pentru plăcere şi acesta este momentul cînd învăţ cel mai mult."

MARGARET ATWOOD

■ Elena VLĂDĂREANU

Mi-am amintit întîmplător cum a început povestea asta cu cărţile. Primele cărţi pe care mi le-am cumpărat au fost *Recreaţia mare* de Mircea Sîntimbreanu, un volum din *Povestiri nemuritoare* şi un alt volum cu poveşti japoneze. Era în vara lui '90 şi bunică-miu ne luase, pe mine şi pe frati-miu, la Bucureşti, să vizităm Casa Poporului. Aveam deci 9 ani, iar cărţile acestea mi le alesesem singură dintr-o librărie, cred, de pe Calea Victoriei. Şarpele alb, care aluneca misterios în poveştile japoneze, a trecut în obsesiile mele, pare că pe el îl tot caut, şi în scris, şi în cărţile altora. Iar vara era întotdeauna timp de citit. Vara aceasta e la finalul a doi ani în care am citit aproape exclusiv teorie, nu aş vrea să-mi ies din ritm, dar mi-e foarte dor de poveşti. Am început cu *Anii romantici* de Gabriela Adameşteanu, o carte de memorialistică-publicistică-eseuri, mă aşteaptă cartea lui Patti Smith şi cea a lui Pawel Huelle, vreau s-o citesc pe îndelete pe Malgorzata Rejmer şi poemele lui Nimigean, e pe listă *Demonul amiezii*, ca, probabil, la toată lumea. Nu citesc pe plajă, pentru că stau puţin pe plajă şi îmi place să înot, dar acum nici măcar nu o să înot pentru că va trebui s-o calmez pe Eva, care va vrea „acasă, la Pamuk şi la Pisicel". Dacă o să doarmă, poate o să citesc cîteva pagini în tren, mai citesc seara cîteva pagini şi cînd doarme ea, după prînz. Aşa că, dacă în vara lui 2015 o să fiu întrebată de cărţile pe care o să le citesc, ştiu de acum: Patti Smith, Pawel Huelle...

au consemnat Ana Maria SANDU şi Matei MARTIN

La recomandarea editorilor

Am întrebat cîţiva editori şi PR-işti de carte ce ne recomandă să citim vara aceasta, atît de la propria editură, cît şi de la edi-turile concurente.

■ Denisa COMĂNESCU,
Humanitas Ficiton

Cînd a apărut, în 2010, la Plon, romanul de debut al lui Hélène Grémillon *Confidentul* a devenit peste noapte bestseller. Într-un an a strîns cinci premii literare franceze, acestora urmîndu-le altele internaţionale. Acelaşi fenomen al vînzării imediate s-a petrecut cu editia românească: apărută în prima zi a Bookfestului 2014, în ultima conducea detaşat în topul Humanitas Fiction, fără nici o promovare anterioară. Ce are cartea atît de special, încît îi convinge şi pe cititorii medii, şi pe cei elevaţi? În primul rînd, povestea, care, deşi întortocheată, curge fără asperităţi, întreţinînd un suspans pînă la sfîrşit. Apelînd la formula spovedaniei prin scrisori şi jurnal, Gremillon deapănă povestea a două iubiri imposibile pe fundalul celui de-al Doilea Război Mondial, a secretului naşterii unui copil şi a consecinţelor tragice ale unor întîmplări de atunci. În 1975, tînăra editoare Camille, după moartea mamei sale, primeşte scrisorile unui necunoscut şi înţelege treptat că taina celor petrecute în anii '40 este legată de ea. *Confidentul* are suflul marilor istorisiri, precizie a informaţiei istorice, personaje vii, gradaţie a surprizei, analiză psihologică de finete, stil de-a dreptul încîntător. Şi dacă tot vorbim de stil, v-aş recomandă volumul *Cîntece vis* de John Berryman, în versiunea lui Radu Vancu (Casa de Editură Max Blecher, 2013). Spărgător de stil confesiv şi nu numai, armonizînd engleza înaltă cu dialectele sudiste, ritmurile de jazz şi vorbirea populară, umorul şi patosul, ironia de toate nuanţele cu melancholia, Berryman apare, în sfîrşit, şi la noi într-o traducere lăudabilă. Prin 1984, Mircea Ivănescu umbla cu manuscrisul *Dream Songs*-urilor (care mai tîrziu s-a pierdut) în geanta lui mitică.

„Este o mare diferenţă între omul pasionat care vrea să citească o carte şi omul obosit care vrea o carte de citit."

G.K. CHESTERTON

„Nu citesc cărţi ale unor oameni care au trădat patria mamă."

VLADIMIR PUTIN

„Lumea este plină de cărţi minunate pe care nimeni nu le citeşte."

UMBERTO ECO

■ Alexandra FLORESCU,
Nemira

Marian Truţă şi Dănuţ Ungureanu, *Vegetal* (Nemira, 2014). Romanul celor doi autori este o inedită reformulare distopică a obsedantului deceniu 80 românesc, cu tot cu universul lui moromeţian. Obsesiile păşuniste ale muncitorilor legaţi ancestral de pămînturile lor iau forma neliniştitoare a unei invazii a naturii, care proliferează agresiv. Acest pretext al temei distopiei ecologice de tipul *nature strikes back* merge de minune în cadrul şi formula alese de autori – degenerare coşmarescă a idealurilor unei comunităţi rurale posttehnologizate. Milu, protagonistul care se maturizează în mijlocul acestor pericole vegetale, ajutat de Tractorist, măşiţă ridicolă a eroului civilizator, porneşte într-o aventură iniţiatică pentru a salva echilibrul lumii, însă nu dă decît peste tot mai multă stranietate (a lumii sau proiecţie a minţii sale adolescentine?) – care-şi găseşte expresia în graiul oltenesc surprins extrem de autentic şi comic pe alocuri. Ambiguitatea prozei o face să alunece spre realismul magic. Şi Ionel Ciupureanu, *Venea cel care murisem* (Casa de Editura Max Blecher, 2014). Delicateţea poemelor lui Ionel Ciupureanu e ascuţită precum lama unui cuţit. Nu se întîmplă mai nimic în ele, dar sînt pline de emoţii dejucate prin sarcasm şi printr-o constantă proliferare a nonsensului. Fără angoase, însă, pentru că nimic nu rămîne în stare solidă, perceptibilă, totul se lichefiază, inclusiv sinele: „în apa asta cleioasă / venea cel care murisem".

■ Miruna MEIROŞU,
Curtea Veche

Lista mea de lecturi pentru vacanţă a început cu o carte pe care colegii din redacţie mi-au spus că nu am voie să o ratez. David Foster Wallace, *Măturа sistemului* (traducere de Adrian Buz, Curtea Veche, 2014) – acel „mare roman american", o carte sclipitoare – inteligentă, plină de umor şi ironie, care te pune pe gînduri şi este descifrabilă în multiple registre. O critică a autoritarismului şi a ideologiei societăţii americane postmoderne, cartea lui David Foster Wallace explorează paradoxurile limbajului, ale artei narative şi ale realităţii. Tot la capitolul „arta limbajului", vă recomand un volum ce vă va face să îl iubiţi şi mai mult pe Andrei Codrescu – *Lecţia de poezie* (traducere de Ioana Avădani, Curtea Veche, 2014), care descrie cu umor ultimul curs de scriere poetică pe care autorul îl susţine la Universitatea din Louisiana. Pusă pe hîrtie sub forma unor discuţii de la curs, lecţia de poezie este, în acelaşi timp, o lecţie de viaţă. Pentru o vacanţă senină vă recomand şi Radu Paraschivescu, *Muşte pe parbrizul vieţii. Nou catalog de perle* (Humanitas, 2014), o radiografie tragi-comică a societăţii în care trăim, sau Romain Puertolas, *Extraordinarul voiaj al unui fakir care a rămas blocat într-un dulap IKEA* (traducere de Virginia Costeschi, Baroque Books &Arts 2013), un roman picaresc modern şi colorat care mie mi-a amintit de filmele lui Wes Anderson. Următoarele volume din lista mea sînt Mo Yan, *Broaşte* (traducere Florentina Vişan, Humanitas Fiction, 2014), Zadie Smith, *Dinţi albi* (traducere Alina Scurtu, Polirom, 2013) şi Shusaku Endo, *Tăcere* (traducere de Florentina Toma, Polirom, 2014).

■ Dana MOROIU,
Baroque Books&Arts

Fernando Trías de Bes, *Cerneala* (traducere de Liliana Pleşa Iacob, Baroque Books & Arts, 2014). Un librar din oraşul german Mainz. Un matematician specialist în formule exacte. Un corector stilistic incapabil să mai creeze un text. Un editor care nu a citit niciodată un volum pînă la capăt. Şi un tipograf în stare să imprime cu o cerneală care dispare, de îndată ce literele au fost citite. Şi astfel, cu simplitatea unei idei fantastice, singura carte care se citeşte cu inima va fi, în cele din urmă, tipărită. *Cerneala* este propunerea Baroque pentru un început de vacanţă. Cînd termini de citit *Cerneala*, îţi simţi degetele pline de literatură şi paginile cărţii impregnate de gratitudine. O frumoasă metaforă despre esenţa literară a fanteziei umane, o lume fantastică populată de cei care nasc cuvinte şi cărţi. Fernando Trias de Bes s-a născut la Barcelona, în 1967. A publicat pînă în prezent *Norocul* (Premiul Shinpukai al librarilor japonezi pentru cea mai bună carte a anului 2005), *Vînzătorul de timp*, *Cartea neagră a întreprinzătorului*, *Omul care şi-a schimbat casa pe o lalea*, *Miliarde de scoici*, *Relatări absurde*, precum şi romanele *Cuvinte sub apa mării*, *Colecţionarul de sunete* şi *Povestea care mă descrie*. Un deliciu de primăvară a fost pentru mine colecţia de perle din *Muşte pe parbrizul vieţii* adunate de inconfundabilul Radu Paraschivescu (Humanitas, 2014). Un univers care ar avea nevoie de o trilogie, un tezaur care, dacă ar fi organizat după un criteriu alfabetic, ar putea naviga sub pavilion de lexicon. Lexiconul muştelor. Mari sau mici, solemne sau beţive.

■ Bogdan-Alexandru STĂNESCU,
Polirom

Nu pot recomanda o singură carte de la Polirom, pentru că aici se impune un binom: e vorba despre două volume de proză scurtă care se întîlnesc undeva, peste barierele geografice şi temporale, pentru a demonstra, dacă mai era nevoie, că, dacă ar trebui preţuit cu adevărat ceva în viaţă, acel ceva ar fi melancolia. Iar rădăcinile ei se află adînc, adînc înfipte în copilărie. Aşadar, ca să scurtez aberaţiile personale, e vorba despre *Eram singur şi fericit*, volum de povestiri al prozatorului polonez Pawel Huelle, şi despre *Portretul artistului ca tînăr cîine*. Două traduceri excepţionale şi două cărţi care merită cu adevărat să fie citite.

Şi, ca să nu mă îndepărtez, pentru că Huelle îl idolatrizează pe Hrabal, trebuie să recomand cartea acestuia, apărută de curînd la Editura Curtea Veche, *Scrisori către Dubenka*, un *essential Hrabal*, cam ultimele lui proze (pentru că asta sînt aceste scrisori netrimise unei ultime iubiri, April Gifford, boemista americană aterizată la Tigrul de aur, cu rucsacul în spate, poate pentru a insufla viaţă chiar acestor bijuterii). Pentru amatorii de cancanuri, Hrabal îşi cam anticipează moartea, cu o exactitate a detaliilor care ar cam susţine ipoteza sinuciderii. Vestea despre moartea lui Hrabal îl prinde pe naratorul altei cărţi de-a lui Huelle, *Mercedes-Benz*, în cîrciumă. Motiv pentru a scrie poate cel mai frumos elogiu adus unui alt scriitor.

■ Viorel ZAICU,
ALL

În miezul verii te mai bate cîteodată gîndul că n-ar fi rău să plouă, dacă nu chiar să ningă. Ai nevoie de un roman răcoritor. Unul care se petrece într-un sat din China, unde, în miezul verii, a început să ningă. Şi a nins pînă s-au dus pe copcă toate recoltele. S-a iţit spectrul foametei. Prefectul regiunii a venit cu o idee salvatoare: să cumpere mumia lui Lenin de la Moscova şi să-i facă un mausoleu în satul năpăstuit. Aşa vin turişti, care, se ştie, au bani. Dar să aduni fonduri pentru cumpărarea mumiei lui Lenin e greu. Trebuie să găseşti o soluţie. Care e soluţia şi ce s-a mai întîmplat după... ne spune Yan Lianke, autorul tulburătorului roman *Bucuraţi-vă de viaţă!* (ALL, 2013), intrat pe lista scurtă pentru Man Booker International 2013 şi cîştigător al Premiului Kafka 2014. Un autor cu farmec şi stil, umor şi patos. O poveste a realităţii de poveste din China de odinioară, de azi şi de ieri. Cine o citeşte şi nu rîde e chior. Cine o citeşte şi nu plînge e orb! Dar să schimbăm cultura şi registrul. În America. Chuck Palahniuk, *Snuff* (traducere de Mihai Chirilov, Polirom, 2012). Unul dintre „băieţii răi" ai literaturii, cu subiecte infame şi scriitură magistrală. De data asta, subiectul e pornografic, după cum se poate ghici din titlu. Miza poate părea tîmpă, dar, dacă abandonezi romanul, pierzi. Cel puţin o revelaţie năucitoare şi o lecţie de viaţă, pe care ai putea s-o vezi şi singur, dacă ai şti să priveşti în jur. Dacă nu ştii – şi e foarte probabil să nu, pentru că nu e totuna cu uitatul la televizor –, trebuie să citeşti cartea.

a consemnat Marius CHIVU

Matei SÂMIHĂIAN

Cititul de plăcere pentru copii

Dintr-un anumit punct de vedere, piaţa de carte pentru copii din România are uşoare tendinţe schizoide. Dacă, înainte de '90, găseam o ofertă de carte foarte generoasă, cu scriitori români, dar şi cu ilustratori excelenţi, care îşi puneau talentul în slujba publicaţiilor pentru cei mici, după '90, avem de-a face exact cu reversul acestei situaţii. Au dispărut ca după cutremur autorii români care vor să scrie pentru copii, iar traducerile, în special cele din limba engleză, le-au luat locul acestor volume care explorau şi exploatau poveştile tradiţionale, folclorul local sau imaginau situaţii noi, lăsîndu-ţi imaginaţia să zburde în voie, cum se zice.

Astfel, se poate spune că, dintr-un exerciţiu de cunoaştere, lectura a devenit, pentru cei mai mici dintre cititori, un exerciţiu de recunoaştere, iar aceasta se datorează în principal francizelor care produc un snop de materiale ataşate celui mai nou film Disney sau Marvel. Pe lîngă filmul cumpărat pe DVD, părinţii simt nevoia să „completeze carte pentru copii reprezintă şi un cîrlig pentru „cărţile serioase" ale autorilor respectivi, la care copiii de astăzi vor ajunge în perioada liceului sau a facultăţii şi, de ce nu?, mai ales în anii maturităţii. Mai mult, piaţa de carte pentru copii este una dintre cele mai dinamice din zona editorială, cu oportunităţi reale de a-ţi vedea cartea tradusă într-o limbă de circulaţie internaţională, dacă manuscrisul este suficient de bun.

Tocmai din acest motiv aş vrea să prezint două cărţi scrise în limba română. Voi începe cu o carte recentă, publicată la Editura Curtea Veche. Este vorba de volumul *Domnişoara Poimîine şi joaca de-a Timpul,* al Adinei Rosetti. Cam aşa ar trebui să arate o carte pentru copii de pînă la 9 ani: cu ilustraţii care să acopere întreaga pagină, să fie interactivă şi să fie un exerciţiu de cunoaştere, aşa cum spuneam anterior. Volumul pare că a fost gîndit în aşa fel încît textul să fie integrat desenelor, cu unele fragmente reproduse chiar de mîna artistei Cristiana

O carte pentru copii reprezintă şi un cîrlig pentru „cărţile serioase".

toată seria". Să le cumpere copiilor cartea cu Winnie the Pooh făcută după film – film care, la rîndul său, a fost adaptat după textele originale ale lui A.A. Milne – la pachet cu animăluţe din pluş şi pijămăluţa cu personajele care populează *Pădurea O Sută de Acri*. Desigur, producţia destul de ieftină a acestor cărţi, care sînt mai degrabă nişte broşuri ale filmului de animaţie hollywoodian „original", este un argument foarte important pentru editurile care optează pentru o astfel de strategie – dacă ai un film de animaţie preferat, cu siguranţă că îţi vei dori toată gama de produse adiacente.

Totuşi, în ultimii ani, mai multe edituri au început să-şi concentreze atenţia pe recuperarea unor autori care au semnat cărţi pentru copii, în perioada de dinainte de '90 (Marin Sorescu cu *Unde fugim de-acasă?,* Editura Arthur, Anamaria Smighelschi cu seria *Luna-Betiluna, Dora-Minodora,* Editura Paralela 45, Gellu Naum cu *Cartea cu Apolodor,* Editura Humanitas ş.a.) sau să retipărească basme cu ilustraţiile unor artişti Radu, cea care semnează ilustraţiile. Formatul cărţii şi designul sînt excelente, singura problemă cu publicarea unui astfel de volum este preţul de producţie, bănuiesc, destul de mare, şi, în consecinţă, preţul de vînzare – 45 de lei. Dar sînt convins că toată lumea preferă o carte frumoasă pentru copii, unui text pe care părinţii să-l citească de pe tabletă, cînd încearcă să-i adoarmă pe cei mici. Subiectul cărţii, evident şi din titlu, este Timpul şi părţile componente ale acestuia – trecut, prezent şi viitor. Deşi se joacă cu noţiuni abstracte, care în alte condiţii ar putea fi destul de greu de digerat de minţile copiilor, Adina Rosetti reuşeşte să creeze cîteva personaje care să sugereze cele trei dimensiuni temporale (Doamna Ieri – un fel de bunicuţă cochetă, Domnul Azi – un soi de dandy omniprezent şi Domnişoara Mîine – o puştoaică fără griji, ce suflă baloane de săpun cu fapte care ar putea să se întîmple). Pe lîngă aceştia, există şi cîteva personaje negative sau clevetitoare, cum ar fi Vrăjitoarea Niciodată şi Spiriduşul Nicicînd, dar şi

Autorii contemporani consacraţi ar avea de cîştigat dacă ar lansa cărţi pentru copii.

contemporani (vezi eforturile Editurii Vellant – *Greuceanu, Zîna Zorilor* ş.a.). În plus, editurile au început să organizeze concursuri de manuscrise dedicate literaturii pentru copii. Trofeul Arthur, de exemplu, ne-a deschis ochii către darul de (re)povestitor, dar şi către tipul de umor practicat de scriitorul Florin Bican, autor ce poate fi comparat cu Dahl sau Pratchett pentru felul în care reuşeşte să modeleze limbajul uzual şi să-l infuzeze cu scurtături, ascunzişuri şi expresii reciclate. De fapt, lupta nu este total pierdută, dacă mai punem la socoteală şi benzile desenate adaptate după texte clasice *(Amintiri din copilărie,* Editura Adenium) – tot un exerciţiu de recunoaştere sau un soi de scurtătură spre textul lui Creangă – sau antologiile din seria *Cărţile mele* (Editura Arthur), ne dăm seama că lucrurile se mişcă într-o direcţie bună, iar cărţile româneşti recîştigă teren în duelul inegal cu maşinăria de marketing a industriei de carte din Occident. Ar mai fi de menţionat şi Editura Cartea copiilor, care publică volume semnate de scriitori români. Cred că şi autorii contemporani consacraţi ar avea de cîştigat dacă ar lansa cărţi pentru copii. Dincolo de eticheta de literatură minoră, lipită peste această specie aparte, o Domnişoara Poimîine, care încurcă puţin lucrurile, în lumea guvernată de Vrăjitorul Timpului. Una peste alta, cartea Adinei Rosetti este numai bună de citit înainte de culcare, atît de copii, cît şi de părinţii care au copii mici, iar decorul suprarealist imaginat de Cristiana Radu pentru text este o cale de acces ideală către lumea de vis în care se afundă micuţii, cînd le cade capul în pernă.

Trec acum la cartea unui autor în limba română care se prezintă în felul următor: *sînt un urs de pluş, fermecat de către un vrăjitor fără inimă şi nevoit să îmi trăiesc viaţa pe Pămînt, drept om. Mi-e dor de Cîmpiile Portocalii şi scriu cărţi pentru copii.* Se pare că personajul / autor este stabilit în Olanda, iar cartea lui, *Planeta de Aur,* vine din zona ceţoasă a self-publishing-ului. Nu-mi dau seama dacă ursuleţul de pluş a ales să-şi publice cartea astfel, sau a fost nevoit să recurgă la această variantă în urma unor discuţii cu reprezentanţii editurilor din România, dar povestea chiar mi-a plăcut, mai ales în contextul descris anterior. Pe lîngă cîteva erori de scriere, care probabil apar inevitabil în urma întreruperii contactului cu limba nativă, ursuleţul K.J. Mecklenfeld reuşeşte să închege o poveste absolut demen-

tă. Un puşti care suferă de agorafobie trăieşte într-un muzeu al jucăriilor dintr-o micuţă localitate olandeză. Bunicul lui i-a construit o vastă reţea de tuneluri în interiorul muzeului prin care Hendrik poate naviga în voie. Băiatul este transformat într-o cîrtiţă de pluş, de către o păpuşă malefică din *papier-mâché,* numită Calavera. Ei, de aici începe o călătorie fantastică, cu escale pe Planeta de Pluş, Planeta de Lemn sau în casa întortocheată a păpuşii Wilhelmina, cu întîlniri cu piraţi spaţiali ş.a.m.d. Volumul este scris cu multă fantezie şi reuşeşte să alăture, într-un mod simpatic, evenimente istorice, răsfrînte în disputa pentru supremaţie dintre Planeta de Pluş şi Planeta de Lemn, să împrumute personaje din literatura dedicată copiilor, cu o apariţie episodică chiar a pufosului Winnie, să arunce elemente de *space opera* şi să le întrepătrundă cu situaţii din *Toy Story* sau din alte animaţii care au ca temă jocurile sau jucăriile copiilor. În timpul lecturii, poţi ajunge chiar să-l suspectezi pe autor de o uşoară pasiune bolnăvicioasă pentru blănoşi sau *furries,* acei adolescenţi care se îmbracă în costume de animale şi defilează pe străzi şi prin locuri publice. K.J. Mecklenfeld se foloseşte de multe clişee pe care reuşeşte să le transforme şi să le adapteze propriei proze şi scenariului pe care l-a gîndit. Chiar dacă volumul poate fi achiziţionat deocamdată doar online, de pe site-ul cărţii, şi chiar dacă se simte nevoia unei redactări atente a textului, *Planeta de Aur* mi s-a părut o carte de aventuri foarte tare pentru copiii cu vîrste între 10 şi 14 ani. Şi este abia primul volum dintr-o serie, se pare, mai mare.

„Lectura ziarelor a făcut să crească numărul proştilor."

LEV TOLSTOI

Sper ca exemplele de mai sus, cartea Adinei Rosetti, ilustrată de Cristiana Radu, şi volumul semnat K.J. Mecklenfeld să vă deschidă apetitul pentru literatură pentru copii autohtonă şi sper, dragi autori de cărţi serioase, că, la un moment dat, vă veţi întoarce privirile şi către publicul mic, dar altminteri foarte exigent.

***Matei Sâmihăian** este PR la Editura Arthur.*

Cărți umflate de vînt

Care ar fi cartea ideală de citit în vacanță, în opinia membrilor redacției Dilema veche:

■ Marius CHIVU

În ceea ce mă privește, există o singură recomandare adevărată de carte, pentru această vară: John Wiseman, *SAS. Ghidul supraviețuitorului. Cum să supraviețuiești oricînd și oriunde* (traducere de Alexandru Macovescu și Valentina Tache, Nemira, 2014). Autorul a lucrat în trupele de luptă SAS vreme de 26 de ani și te învață tot felul de tehnici, metode și trucuri de supraviețuire: cum să te orientezi în zone necunoscute – pe apă, pe uscat sau noaptea –, în condiții nefavorabile și în cazuri de calamități; cum să pui capcane și să-ți construiești arme sau o tabără; cum să te îngrijești cînd ești rănit sau te atacă animalele; cum și ce să mănînci în condiții extreme (capitolul meu preferat!); cum să interpretezi semnele vremii, ale naturii, ale animalelor și ale propriului corp etc. Volumul este nu doar un ghid practic, ci și o mică enciclopedie din care înveți indirect, prin exemple, grafice, scheme și studii de caz, cîte ceva din botanică, geologie, geografie, fizică, chimie ș.cl. Practic, poți pleca în sălbăticie doar cu cartea asta în buzunar. Și te vei întoarce teafăr. Dacă ești un cititor competent.

■ Stela GIURGEANU

Un studiu în roșu a fost primul roman serios al vieții mele de cititor. Cum treceam din clasa a III-a spre clasa a IV-a, bunicii s-au gîndit să mă scoată din sfera Pamelei Lyndon Travers cu a sa Mary Poppins, a lui Mark Twain și a poveștilor lui E.T.A. Hoffman, iar în vacanța de vară mi-au făcut cunoștință cu Sherlock Holmes și Dr. Watson. Țin minte că bunica m-a luat deoparte și mi-a spus, pe un ton foarte serios, că de acum sînt îndeajuns de mare ca să citesc și lucruri „serioase", romane care nu mai sînt „pentru copii". Bunicul a confirmat și mi-a înmînat cartea veche, cu un soi de sobrietate fabricată ca să dea solemnitate momentului. Și nu știu ce m-a cucerit mai mult: faptul că bunicii mi-au prezentat cartea ca pe un soi de încredere în abilitățile mele de cititor, sau povestea fascinantă scrisă de Arthur Conan Doyle. Combinate, povestea bunicilor cu povestea detectivului britanic, mi-au lăsat, pentru viață, amintirea primului meu roman adevărat de vacanță de vară.

■ Matei MARTIN

Nu-mi permit nici măcar în vacanță să citesc (doar) ce vreau. Însă chiar și numai faptul că nu mai am nici o urgență, nici o prioritate, mă face să mă simt liber. Mi-am pus pe lista de lecturi de vacanță nouă titluri care acoperă patru categorii: 1) obligații; 2) restanțe (cărți care stau de-un an pe noptieră îngropate printre altele, mai urgente); 3) recitiri; 4) cărți doar-de-plăcere. Lista e *tout genre compris* și arată cam așa: Yan Lianke, *Bucurați-vă de viață;* Gabriela Adameșteanu, *Anii romantici;* Alice Munro, *Dragă viață;* Andrew Solomon, *Demonul amiezii. O anatomie a depresiei;* M. Dușescu, *Uranus Park;* Laura Albulescu, *Sfinxul. Pierre Bourdieu și literatura;* Julio Cortázar, *Armele secrete;* Dragoș Ghițulete, *Partea dreaptă a capului;* Thomas Bernhard, *Extincție.* Nu mă amăgesc. Știu de pe acum că în cele două săptămîni nu voi reuși să le citesc pe toate. Cele rămase necitite vor intra automat pe lista următoarei vacanțe. Amînarea e, și ea, o strategie de lectură.

■ Ruxandra MIHĂILĂ

Aș zice că nu doar omul sfințește locul, ci și cartea. Căci unde să fugi de capitala zgomotoasă și ai săi locuitori agitați, dacă nu în promisa insulă pustie, ultimă escală de vilegiaturist aventuros, spre a trece cu brio testul de excelență care să te includă în top 10 al celor mai inspirați cititori (nu doar de vacanță)?! Numai că eu mă sustrag acestui clasament postmodern și rămîn în lumea vetustă și perimată a arhivelor sătești. Gridul (județ Brașov) păstrează încă neexplorate „locuri de citit", cum le-ar fi numit colega mea Stela Giurgeanu, în frumoasa ei rubrică din, de curînd, din păcate, răposata *Dilemateca.* O statistică din anii 1940 menționează Gridul drept unul din satele transilvănene cu biblioteci ale țăranilor de la cîteva zeci, pînă la cîteva sute sau o mie de titluri. Aici poți găsi, stivuite, colecții de ziare și reviste interbelice, dar și abonamente la *România liberă, Albina, Lumea,Telegraful român,* ediții vechi sau rare, cărți religioase sau, adunate și inventariate cu grijă, documente despre sat și locuitorii săi, în epoci de răscruce din existența lor, toate consfințind o tradiție culturală de care lumea țărănească interbelică nu era străină. Iată, spre pildă, un volum masiv cu folclor cules din Transilvania, cu prefața lui Mihai Pop, sau volumul 5 din *Analecta,* din 1947, sau un alt volum, din 1901, cu biserici de lemn din Transilvania. Oare cîte dintre acestea au învins vitregia vremurilor și oarba barbarie a oamenilor? Și le spun „locuri de citit", nu doar depozite, pentru că erau rînduite în „odaia dinainte" sau „casa mare", unde e totdeauna răcoare și miroase a lepedeie și a velințe scoase din război. Și mai vezi și cîte-o icoană pe sticlă vălurită. O întreagă arhivă își așteaptă cititorul. Chiar și pe cel de esență postmodernă. Oricînd e bine venit în sat.

„Prietena mea rîde întotdeauna în timpul unei partide de sex – indiferent ce citește."

STEVE JOBS

„Cheia în viață este să alergi și să citești."

WILL SMITH

■ Matei PLEȘU

Tocmai am început să citesc primul volum din *Bucureștii de altădată,* al lui Constantin Bacalbașa (frate mai mare al lui Anton, cel cu *Moș Teacă),* care confirmă, o dată în plus, portretul etern al unei Românii zdruncinate de scandaluri politice și politici scandaloase, de trădări, inconsecvențe și episoade tragicomice, dar care evocă și un București oriental și european, barbar și civilizat, cosmopolit, efervescent cultural și economic, aflat în plină modernizare și înflorire urbană, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd Heliade-Rădulescu, A.I. Cuza, prințul Cantacuzino, Ion Ghica, Lascăr Catargiu, Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti, Carol Davila, Candiano-Popescu sau Alexandru Lahovary încă umblau pe străzile care aveau să le poarte numele. Termin curînd *Un veac de singurătate* a lui Márquez, după ce am renunțat de mult să mai înțeleg despre care dintre Aureliano sau José Arcadio este vorba, încurcînd întruna generațiile și confundîndu-le sistematic pe Amaranta cu Amaranta Úrsula, pe Amaranta Úrsula cu Úrsula Iguarán, pe Remedios Moscote cu Remedios Buendía cea frumoasă, pe Renata Argote cu Renata Remedios, pe Rebeca Montiel cu Rebeca, pe Petra cu Pilar, pe tați cu fii și pe mame cu fiicele lor – fără ca asta să știrbească într-un fel plăcerea și sensul lecturii.

■ Adina POPESCU

Pentru că, în ultima vreme, am citit, în mare parte, doar cărți pentru copii și romane fantasy, mă simt într-o vacanță perpetuă. Acum citesc *Jim Năsturel și Lukas, mecanicul de locomotivă* de Michael Ende. Chiar dacă nu sînteți copii, dar vă doriți o vacanță năstrușnică și plină de imaginație, vă recomand *Vama fantomă* de Norton Juster și *Darul lui Jonas* de Lois Lowry, ambele de la Editura Arthur.

■ Iaromira POPOVICI

Muntele vrăjit, de Thomas Mann, carte pe care o tot citesc și pigulesc în mai fiecare vacanță. Poate pentru că, în mai fiecare vacanță, mă simt ca-n *Muntele vrăjit*... Dar și pentru că mă ajută să înțeleg propria mea relație, deficitară, cu timpul.

David Lodge, *Meserie, Schimb de dame, Terapia* și *Vești din Paradis* – cărți ideale de citit în vacanță: ușoare, dar nu numai, spumoase și *witty,* fără a fi prea apăsătoare. *Mary Poppins* – cartea de copii, dar nu doar de copii, care mă remontează în toate situațiile. De ce să disperi dacă, atunci cînd ai nevoie, va fi mereu o Mary Poppins la îndemînă, gata să coboare pe umbrelă și-n ograda ta?

■ Ana Maria SANDU

Pentru mine vacanța de vară înseamnă, de cînd mă știu, statul cu burta la soare, pe plajă, la mare. Cărțile pe care le-am luat cu mine de-a lungul timpului sînt ușor de recunoscut în bibliotecă pentru că și-au schimbat definitiv forma: sînt umflate ca niște gogoși înfuriate de la vînt și de la picăturile de apă care au căzut peste ele. De fiecare dată cînd le deschid, îmi dau seama că-mi sînt foarte dragi. Și, chiar dacă le-am citit demult, nu le-am uitat. Am o mare slăbiciune pentru lectura „șopîrloasă", care mi se pare un amestec irezistibil de visare și de concentrare. Faulkner, *Absalom, Absalom, Povestirile* lui John Cheever, *Să nu mă părăsești* a lui Kazuo Ishiguro, *Clopotul de sticlă* al Sylviei Plath, *Bîntuiții* lui Chuck Palahniuk, *Glamorama* lui Bret Easton Ellis – sînt doar cîteva dintre volumele care poartă însemnele călătoriilor mele estivale, de-a lungul anilor. În vara asta sînt în faza Truman Capote, pe care îl redescopăr cu bucurie, deci cu siguranță voi avea cu mine un volum de-al lui.

■ Dan STANCIU

Cartea pe care v-aș îndemna s-o citiți vara asta e un oraș: Praga. Începeți lectura deambulatorie la primele ore ale dimineții (cînd hoardele de turiști mai zac prin paturi, extaziate și extenuate de culorile coperții), pentru a putea stărui în liniște asupra fiecărei fraze. Aici frazele sînt case și toate ascund mai multe straturi de înțelesuri, de la cel imediat la unele aproximativ eterne. Citiți din mers, dar un mers al „privirii-gîndire" (prietenii știu de ce) mai degrabă decît al piciorului, și nu veți obosi. Un ghid prețios pe drumul lecturii vă poate fi Martin Stejskal, cu a lui *Praga insolită și secretă* (în engleză sau franceză, pe amazon.com), de unde veți afla povestea unei bucăți din Marea Piramidă egipteană care a ajuns într-un cimitir pentru cîini, precum și alte istorii vrednice de ținut minte. (Un sfat: nu vă cumpărați tricouri cu figura lui Kafka dacă nu sînteți japonezi sau membri ai unui cenaclu literar din Turnu Severin. În schimb, puteți lua cu voi, ca lecturi suplimentare, *Golemul* lui Meyrink sau ceva de Bohumil Hrabal – orice.)

■ Luiza VASILIU

N-o să mai am niciodată vacanță de vară. O să am doar concedii și pensie. Concedii contaminate de bolile laptopului și întrerupte de insistența telefonului, pensia cu artrită și mulți nepoți. Drept pentru care nici cartea mea ideală de vacanță nu mai există, a rămas prizonieră în vacanțele de vară din școală (poate puțin și din facultate), ea e în același timp *Cireșarii* și *Toate pînzele sus!, Regina Margot* a lui Dumas *și Bel-Ami* a lui Maupassant, *Idiotul* lui Dostoievski și *Corecțiile* lui Franzen, *Pastorala americană* a lui Roth și *Ciuma* lui Camus, *Supraviețuirile* lui Radu Cosașu și *Dinți albi* a lui Zadie Smith, titluri cu care am traversat verile într-o navă spațială, la adăpost de orice fel de responsabilitate, grijă, reproș. Totuși, dac-ar fi să aleg o singură carte de vacanță, atunci ea ar fi *Peripețiile bravului soldat Svejk,* de Jaroslav Hasek, pe care am citit-o prima dată la mare, în vacanța dintre a IV-a și a V-a, și i-am recitit-o apoi, cu glas tare, fratelui meu mai mic, cînd el avea 9 ani, și eu 23, într-o vacanță de vară la Varatec, și tot Vărateculs-a zguduit de rîsetele noastre.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Un asistat social

– românul de mîine –

Pe un foarte cunoscut post de televiziune rulează un spot publicitar în care tinerii sînt invitaţi să se înscrie la cursurile unei şcoli de televiziune. Cu alte cuvinte, o şcoală ai cărei absolvenţi vor fi noua generaţie de redactori, moderatori, prezentatori de ştiri, cameramani, reporteri etc., adică cei care vor avea ca instrumente de lucru, pe lîngă cele specifice, limba română şi o serioasă formaţie de cultură generală. Oferta senzaţională este semnalată cu litere mari roşii: se pot înscrie şi, deci, absolvi această şcoală, şi cei care nu au luat bacalaureatul. Mai departe: diverse universităţi particulare au avut, nu de mult, iniţiativa lucrativă de a înscrie pe băncile lor tineri care, la fel, abia de au reuşit să îşi scrie numele corect pe foaia de examen de la sfîrşitul liceului. De curînd, Ordonanţa de urgenţă nr. 49/2014 acordă paragrafe întregi, dar şi bani fără număr de la buget, tot – aţi ghicit – liceenilor fără noroc la examenele finale estivale: licee şi universităţi laolaltă trebuie să facă un hei-rup anual şi să raporteze rezultate de succes ale promovării examenului de bacalaureat. Cum? Organizînd o a treia sesiune de examene, alocînd perdanţilor loc, timp, bani, spaţii, profesori-meditatori, adunîndu-i de pe stradă, ţinîndu-i departe de ajutorul de şomaj. Ofertele curg gîrlă, deci, pentru cei care nu au reuşit să smulgă un 5 onorabil de la profesorul examinator. Generaţia actuală de liceeni pendulează între statutul de neputincioşi care au nevoie de protecţie socială, şi rolul de Goe căruia mamiţa, mam' mare şi tanti Miţa încearcă să îi alunge melancolia (inexistentă, de altfel) unui eşec şcolar printr-o excursie la Bucureşti.

E firesc ca statul român să fie preocupat de cei care nu au reşit să treacă bacalaureatul: ei sînt primii candidaţi la statutul de şomer, la cereri nesfîrşite de ajutoare sociale, la absorbţia lor de către grupuri infracţionale, la înfrîngeri repetate în faţa iluziilor de îmbogăţire rapidă în afara graniţelor etc. Fără un loc de muncă şi, deci, fără o sursă de venit, fără posibilitatea de a-şi continua pregătirea şcolară şi profesională, tinerii noştri, tot mai mulţi, de la an la an, vor fi, într-adevăr, copleşiţi de culoarea neagră a viitorului lor.

Dar soluţiile pe care le oferă statul seamănă cu tichia de mărgăritar dăruită chelului: mai întîi, mulţi dintre adolescenţi au nevoie în primul rînd de haine, mîncare, protecţie, cărţi, caiete şi pantofi cu care să parcurgă kilometri întregi pînă la liceul sau şcoala frecventată. Tinerii aceştia au nevoie de şcoli în care să înveţe o meserie, nu de statutul iluzoriu de viitor student, la fel de inutil pe piaţa muncii ca şi cel real.

Pe de altă parte, sesiunile de bacalaureat multiplicate la nesfîrşit, cazurile de corupţie din timpul examinărilor, plagiatul la nivel înalt, CV-urile umflate, facultăţile private care fentează legea şi bunul-simţ, doar pentru a avea studenţi cărora să le livreze diplome inutilizabile, doctorate făcute la fără frecvenţă, toate şi multe altele anulează orice prestigiu al oricărui demers formativ: poţi fi, iată, redactor de televiziune şi fără bacalaureat.

Problema liceenilor care nu iau bacalaureatul este, într-adevăr, una îngrijorătoare. Dar la fel de importantă este şi problema tinerilor care îl iau, dar cărora diploma aferentă nu le foloseşte la nimic, fiindcă ori acoperă competenţe puţine, ori prelungeşte iluzoriu, neeficient, statutul de asistat. Şi cred că prima dintre ele nu va putea fi rezolvată înaintea celei de-a doua. Drumul elevilor către o diplomă valoroasă poate fi întreţinut şi stimulat doar prin exigenţă şi prin propunerea unor modele consistente de reuşită.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Moşteniri şi viaţă la ţară

Trăim într-o epocă în care primul cuvînt din titlu nu pare să mai însemne mare lucru. Nu mai sîntem pe vremea lui Ion al lui Rebreanu şi nici a familiei Forsyte a lui Galsworthy, s-ar zice, la o primă vedere.

Şi totuşi, nu e chiar aşa. Pentru mulţi, în vremuri de criză, o moştenire de familie contează destul de mult. Atît de mult, încît poate stîrni patimi şi înşelătorii, ca pe vremea anterior numiţilor eroi literari.

Mai ales cînd e vorba de pămînturi şi se întîmplă, evident, undeva la ţară. Dacă se petrece şi într-o zonă cu oameni aprigi, ca cea de pe lîngă Cîmpulung Muscel, atunci patimile sînt şi mai exacerbate.

Mi s-a întîmplat mie însemi: mi-a trebuit o adeverinţă pentru nişte pămînturi ale familiei. Ştiam că unele dintre ele proveneau de la bunicul meu, şi altele de la un unchi care i le lăsase moştenire mamei mele.

Habar nu aveam care era situaţia pămînturilor, voiam doar adeverinţa. Ajunşi, pentru prima dată, la Primărie, totul ni s-a părut simplu şi clar: oamenii păreau prietenoşi şi deschişi. Poate ar fi trebuit să ne fi pus pe gînduri, totuşi, faptul că, dacă cereai ceva, toţi angajaţii te îndrumau către o singură persoană: doamna X. Respectiva doamnă X părea un soi de eminenţă cenuşie, care putea găsi cel puţin acul în carul cu fîn. I-am spus ce vrem şi ne-a rugat să aşteptăm o clipă. Clipă după care a sosit, promptă, cu un document. Document din care reieşea că vor fi găsite şi celelalte documente necesare.

Am plecat liniştiţi şi mulţumiţi de la Primărie, lăudînd competenţa doamnei X. Nu înainte de a telefona la obştea locală, Obştea moşnenilor, pentru a cere şi de acolo o adeverinţă. Formală, ca şi precedenta.

Se pare că după plecarea noastră, a celor de la Bucureşti, se declanşaseră nişte mecanisme locale bine unse, de atenţionare, dar şi de acţiune. Se aflase, ca fulgerul, tot ce făcusem, tot ce cerusem, şi se luaseră măsuri, de către un soi de grup de presiune şi influenţă, alcătuit din familia extinsă amestecată cu autorităţile locale... „Micii" baroni locali familiali, despre care credeam că erau doar poveşti...

S-a dovedit, însă, că la ţară nimic nu e formal. Că există în continuare un soi de demon al pămîntului – care l-a ros şi pe bietul Ion al lui Rebreanu –, care guvernează treburile pe acolo. După un timp, sunînd-o iar pe doamna X de la Primărie, aşa cum rămăsesе, răspunsul acesteia a venit prompt: nu aveţi nici un fel de pămînturi din partea unchiului care v-a lăsat moştenirile. Există, în schimb, nişte hotărîri judecătoreşti. Pe care, momentan, nu le putem vedea. Le putem vedea data viitoare, dar doar aşa, scurt, dintr-o privire, fără să le luăm...

Revenim. Adeverinţa ni se dă doar pe primele pămînturi. Ni se mai dă o hotărîre judecătorească, dar una nerelevantă. Noi ne continuăm periplul, spre Obştea moşnenilor, din care cu onoare facem parte. Domnul de acolo, bonom, ne arată şi el o adeverinţă. Una în care sînt trecute pămînturile, de astă dată toate, dar cu o menţiune dedesubt: cutare (alţi doi moştenitori) nu sînt de acord cu ele.

Altfel, omul de la Obşte e foarte amabil. Ne arată camerele de sus, unde am putea fi cazaţi în caz de vreo adunare intempestivă; ne serveşte cu fursecuri; ne scoate, dintr-un sertar, un caieţel, de unde ne citeşte definiţia cuvîntului „moşnean"; ne spune cam de unde provin banii Obştei, şi anume din vînzarea lemnului din pădurile membrilor ei. Apoi, la sfîrşit, cînd e vorba să ne dea banii, simţim o ezitare: „Mai bine să vină şi dom' preşedinte!..." Ne luăm totuşi banii, dar nu şi adeverinţa. Nu venise încă dom' preşedinte, rămăsese împotmolit pe undeva...

Plecăm nu cu un gust amar, ci bizar. Domnul de la Obşte nu ne mai păruse amabil, ci alunecos. Descoperisem cîte ceva din „idilismul" de ani 2000 al vieţii la ţară. Care seamănă mai curînd cu un Big Brother amestecat cu Camorra.

Domnul secretar ne dă, pînă la urmă, adeverinţa, dar cu aceeaşi menţiune. Pe pragul casei sale stau ciopor cîteva găini. Nu ştiu de ce, dar simt că, în contextul respectiv, umblînd prin praf şi cu găinile cotcodăcindu-ne printre picioare, nici o revoltă nu-şi mai are rostul. Pe moment.

Selma IUSUF

legende urbane

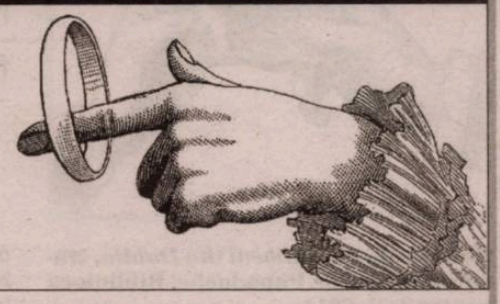

Mamaie de la ţară

Bunica nu umblă toată ziua bună ziua în ie, aşa cum ai crede ascultînd diverşi nostalgici de la oraş care se înduioşează patriotic cînd se gîndesc la sat şi care folosesc cuvîntul „glie". Bunica n-are nici faţa albă şi senină brăzdată de riduri înţelepte (doamne, cum se ia!) şi ochii albaştri ca cicoarea. Şi nici nu coase neîntrerupt la ştergare. Mamaie e muncită ca naiba, din un metru şaizeci cît avea, s-a tasat şi a rămas mai mică, pe nişte picioare crăcănate de atîta muncă. Iarnă, vară, bunica e bronzată. Pielea feţei, bătută de atîta soare pe afară, s-a tăbăcit şi e arămie ca a indienilor americani. Dacă-i desfaci cu două degete ridurile adînci din colţul ochilor, acolo mai vezi nişte piele albă. Umblă vara în nişte rochii cu model în flori mici şi colorate, albite de la soare şi spălat. Rochiile largi se încheie în faţă cu un rînd de nasturi şi au de-a dreapta şi de-a stînga nişte buzunare. Peste, mai vine cîteodată un şorţ. Nu-i un şorţ popular, e croit din pînză la metru şi-i la fel de decolorat. În picioare are papuci nasoli de plastic, turnaţi cu milioanele în forme şi tăiaţi strîmb la fabrică de o maşină care lasă margini neglijente de plastic pe te miri unde. Călcîiele ei sînt ca pămîntul uscat de soare pe care calcă. Tari, prăfoase, după o zi întreagă de muncit pe lîngă casă şi brăzdate de crăpături adînci. Cînd poartă ciorapi, poartă din cei care se ţin pe pulpele descărnate cu un elastic gros. Cînd îi spală şi-i pune la uscat, ciorapii ăştia arată ca nişte picioare dezumflate, tăiate de pe un trup viu. Sînt ciorapi cu formă: se vede clar cum e modelată laba piciorului, glezna, gambele şi habar n-am de unde cumpăra mamaie aşa ceva.

Lui mamaie îi place la oraş, care o şi înspăimîntă un pic, dar ajunsă aici, vrea imediat acasă la găinile ei şi la tataie. Tataie bea din cînd în cînd bere la PET, ba şi ţuică făcută prin sat, şi o îmbie şi pe bunica la cîte un pahar. Ea se codeşte, rîde şi, posibil, se îmbujorează sub stratul de bronz, dar pînă la urmă acceptă un pahar. „O să-l beau şi-o să mă ia de cap" – ripostează, dar îl bea şi n-o ia de cap.

Nici tataie nu poartă ii, chimire, sumane, cuşme, mindire sau ce mai (crede că) vede lumea la muzeu. Tataie gospodăreşte prin curte în nişte pantaloni maro, rămăşite ale unui costum din anii '50. Sînt lucioşi în tur, le lipseşte nasturele de la mijloc, dar n-are nimic, îi poartă strînşi bine cu o curea la fel de veche, peste care li se răsfrînge betelia. În partea de sus are un tricou vechi, cu întăriturile de la guler şi de la mîneci fleşcăite ca un acordeon delabrat. N-au prin casă mesele acoperite cu ştergare cusute. Pe mese e muşama groasă, înflorată, pe care dac-o iei de acolo, stă singură în picioare. Muşamaua e brăzdată de urme înnegrite de cuţit, de cînd a tăiat unu' neatent pîine direct pe ea.

L-am văzut azi-dimineaţă pe tataie la metrou. Pusese o cămaşă bejulie peste tricoul lăbărţat. Era cu unul dintre nepoţi, un copil care putea să aibă oricît între 6 şi 12 ani; un viezure fără astîmpăr, cu ochii negri şi ageri. Tataie şi nepotul se codeau în faţa unei scări rulante, trşi un pic mai acana, să nu-i încurce pe călătorii grăbiţi, de la 8 de dimineaţa. Copilul avea în mîini două plase mari de rafie, pline cu nişte verdeţuri. Tataie avea şi el una în mîna stîngă, iar pe umărul drept ducea un snop imens de gladiole. Mănunchiul gros cam cît trunchiul unui adult era strîns legat cu sfoară. Gladiolele neînflorite erau lungi cît să poţi mătura un om-doi, dacă te întorceai cu ele pe umăr. Tataie cu turul lucios al pantalonilor era un războinic bătrîn, cu un snop de suliţe verzi pe umăr. M-am întors de mai multe ori să-i văd. Abia cînd am ajuns sus, am auzit vocea subţirică a băieţelului: „Tataie, o să cazi!" Sper din tot sufletul că n-a căzut. Şi să ştiţi că, dacă-i duceţi pe tataie şi pe mamaie la Muzeul Ţăranului Român, ei n-o să se mire că s-a făcut acolo expoziţie cu manelişti. Ba o să găsească acolo o chestie pe care s-o recunoască şi ei, dincolo de esenţele veşniciei de la sat.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

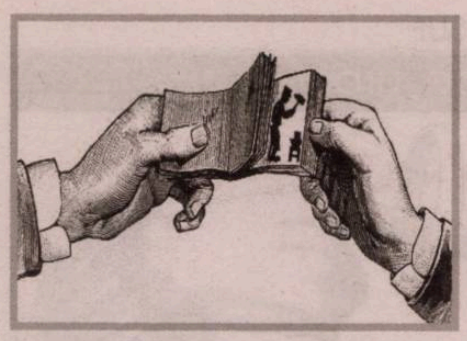

Marius CHIVU

feedbook

Oraşul şi oamenii

● James Joyce, *Oameni din Dublin*, traducere de Frida Papadache, Biblioteca pentru toţi, 2014.

James Joyce era un tînăr de 22 de ani cînd a scris prima povestire a acestui volum. Cum am menţionat şi cu altă ocazie, primele proze au apărut în *Irish Homestead*, publicaţia unei organizaţii agricole, la îndemnul unui redactor impresionat deopotrivă de talentul şi de sărăcia tînărului Joyce. După primele trei povestiri, Joyce a întrevăzut însă posibilitatea de a scrie un volum întreg de proză scurtă, care să funcţioneze mai degrabă ca un roman cu mai multe episoade – gîndite şi aranjate astfel încît să marcheze ipostazele vieţii, de la copilărie spre maturitate –, personajul principal fiind unul colectiv, locuitorii oraşului natal.

Într-o scrisoare din 1905 trimisă editorului său, Joyce îşi exprima o nedumerire personală: „Nu cred că vreun scriitor a mai prezentat pînă acum lumii oraşul Dublin. De mii de ani a fost una dintre capitalele Europei, e considerat cel de-al doilea oraş al Imperiului Britanic şi e de trei ori mai mare decît Veneţia. Mai mult, datorită unor împrejurări, pe care nu le pot aminti aici, cred că expresia *dubliner* are un înţeles deosebit şi mă îndoiesc că se poate spune acelaşi lucru despre *londonez* sau *parizian*, care au fost folosite de scriitori, ambele ca titluri. Din cînd în cînd văd că sînt anunţate în listele editorilor cărţi cu subiect irlandez şi sînt de părere că oamenii ar fi gata să dea bani pentru a cunoaşte atmosfera specială de decrepitudine care, sper, învăluie povestirile mele.“

Se înţelege din această scrisoare nu doar intenţia lui Joyce de a pune Dublinul pe harta literară a lumii, dar şi ambiţia lui de a da lovitura cu o carte puternică despre o lume şi un mediu prea puţin cunoscute, în tonuri deloc măgulitoare. Căci toate povestirile sînt fragmente ale condiţiei umane, dramatice prin lipsa lor de speranţă, din viaţa apăsătorului Dublin: au ca personaje oameni simpli, cu vieţi pline de greutăţi şi de frustrări, cu toţii prinşi în mecanismul necruţător şi impasibil al oraşului. Joyce aşa vedea Dublinul şi despre asta voia să scrie în povestirile sale: „Intenţia mea a fost să scriu un capitol din istoria morală a ţării mele şi am ales Dublinul ca scenă pentru că oraşul mi-a părut a fi centrul paraliziei. Am încercat să-l prezint publicului în patru ipostaze: copilărie, adolescenţă, maturitate şi viaţă publică. Povestirile sînt aranjate în această ordine. În cea mai mare parte, l-am scris într-un stil de o zgîrcenie scrupuloasă şi cu convingerea că numai cineva foarte cutezător ar îndrăzni să modifice, să deformeze chiar, prezentarea a ceea ce am văzut şi auzit.“ Această ultimă frază trebuie înţeleasă ca o încercare a lui Joyce de a-l convinge pe editorul cărţii de valoarea ei realistă, de document. La acea vreme, subiectele povestirilor sale şi limbajul vulgar folosit de personaje erau greu de acceptat, motiv pentru care, vreme de cîţiva ani, publicarea volumului este de-a dreptul abandonată, Joyce refuzînd să facă modificări de substanţă. Faptul că „povestirile duhnesc a cenuşare şi buruieni şi măruntaie“ era o realitate pe care scriitorul nu accepta să o fardeze.

Fidel propriei viziuni artistice, foarte încrezător în valoarea literaturii sale şi extrem de ambiţios, Joyce a încercat din răsputeri să găsească alţi editori interesaţi de aceste povestiri. După infinite tracasări, *Oameni din Dublin* a fost publicat, la un deceniu după scriere şi într-un tiraj minuscul, de 1250 de exemplare, trecînd aproape neobservat. Nici temerile editorilor, nici aşteptările scriitorului n-au fost confirmate de public sau de critici. N-au existat procese penale, nici scandaluri, vînzările au fost mici, iar recenziile – banale. Joyce a fost dezamăgit, dar a continuat să scrie (între timp, terminase romanul cvasiautobiografic *Portretul artistului la tinereţe* şi începuse să scrie *Ulise*, roman în care multe dintre personajele povestirilor revin în roluri episodice), iar şapte ani mai tîrziu, în 1922, succesul romanului *Ulise* avea să-i aducă definitiv consacrarea şi celebritatea.

Cele 15 povestiri ale cărţii – scrise, aşa cum menţionam, precum episoadele distincte ale unui roman de mediu – se constituie într-un traseu deopotrivă pe străzile şi prin inima Dublinului, o călătorie dinspre copilărie şi adolescenţă spre maturitate şi, în cele din urmă, spre moarte. Geniul lui Joyce se vede inclusiv din felul în care a gîndit volumul, care se deschide şi se închide cu un mort – unul real, în povestirea „Surorile“, celălalt imaginar, în povestirea „Cei morţi“ –, această călătorie existenţială schimbînd vocea narativă la persoana întîi, prezentă în povestirile copilăriei, cu vocea unui narator omniscient, dar distant din povestirile maturităţii. Această îndepărtare este susţinută de însăşi tema povestirilor care vorbesc, în fond, despre înstrăinare şi ratare, despre limitele umane, despre felul în care viaţa cu circumstanţele ei, simbolizate aici de marele organism al oraşului, subjugă şi macină destinele oamenilor. „Vreau să dezvălui spiritul acelei hemiplegii sau paralizii pe care mulţi o consideră a fi un oraş“, scria Joyce într-una din scrisorile sale din perioada elaborării acestor povestiri. Prin această metaforă a paraliziei putem „citi“ – aşa cum mulţi comentatori ai cărţii au făcut-o deja – majoritatea situaţiilor în care ajung personajele. Este vorba, aproape de fiecare dată, de o formă de blocaj şi abandon în faţa vieţii, dar, mai ales, în faţa morţii.

„Oraşul mi-a părut a fi centrul paraliziei.“

Paralizia preotului Flynn din chiar prima povestire este concretă, de ordin fizic, dar ia alte forme în cazul tuturor celorlalte personaje din carte. Fiecare se confruntă cu propriile limitări şi imposibilităţi, fie că e vorba de cele emoţional-sentimentale (cum se întîmplă cu protagoniştii din „Evelina“, „Ţarină“ şi „Un caz penibil“), creatoare (cum se întîmplă cu protagonistul din „O mică înnorare“), financiare (în „După cursă“), spirituale (în „Diverse aspecte“), politice (în „Ziua iederii la sediul Comitetului“) sau, pur şi simplu, existenţiale (în „Cei morţi“). Un alt aspect foarte comentat al acestor povestiri este viziunea anticlericală a lui Joyce care găsea catolicismul responsabil în bună măsură pentru decăderea spirituală a ţării sale. În multe dintre aceste povestiri – începînd chiar cu prima, cea care dă tonul cărţii în multe privinţe – se remarcă influenţa nefastă a Bisericii, fie în cadrul familiei, al educaţiei sentimentale (cum se întîmplă în „O întîlnire“ şi în „Pensiunea de familie“), fie în ceea ce priveşte domeniul public al afacerilor (în povestiri precum „Ziua iederii la sediul Comitetului“ şi „Graţia divină“). Cea mai comentată povestire este „Cei morţi“, cea mai lungă şi cea mai complexă din carte, văzută unanim drept capodopera volumului. Cronologic vorbind, este ultima povestire scrisă, şi tot ea închide şi cartea.

Dacă vorbeam la început despre felul în care Joyce percepea Dublinul ca pe o formă de paralizie care anihilează viaţa locuitorilor săi („oraşul mi-a părut a fi centrul paraliziei“), de data aceasta sentimentele scriitorului sînt atinse de o vagă melancolie faţă de oraşul natal. Scrisă în 1906, pe cînd Joyce se afla în Italia şi trecea printr-o perioadă nefastă profesional, iar manuscrisul volumului încă nu-şi găsea editor, povestirea oferă o imagine pozitivă concetăţenilor săi. Îi scria Joyce fratelui său, Stanislav: „Cînd mă gîndesc uneori la Irlanda, mi se pare că am fost inutil de sever. N-am exprimat în nici un fel (în *Oameni din Dublin* cel puţin) atracţia exercitată de acest oraş, căci nu m-am simţit în largul meu de cînd l-am părăsit, cu excepţia Parisului. Nu i-am exprimat izolarea ingenioasă şi ospitalitatea. Din cîte pot să-mi dau seama, această ultimă «virtute» nu există nicăieri altundeva în Europa. I-am nedreptăţit frumuseţea: căci are, după părerea mea, o natură mult mai frumoasă decît ce-am văzut prin Anglia, Elveţia, Franţa, Austria sau Italia.“ Aşa se face că discursul protagonistului de la masa festivă de Crăciun este foarte cald la adresa irlandezilor şi povestirea poate fi privită şi ca un omagiu adus de Joyce Dublinului în/la sfîrşit.

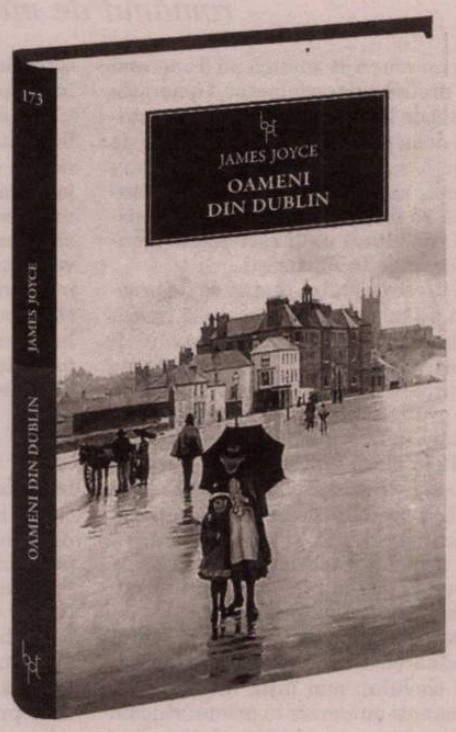

„Cei morţi“ excelează însă prin felul în care sentimentul deşertăciunii se insinuează în cadrul festiv al petrecerii anuale, unde oamenii se adună pentru a conversa, a bea şi a mînca împreună, a cînta şi a dansa. Buna dispoziţie a întîlnirii, emoţia sărbătorii, gregaritatea petrecerii sînt permanent concurate de un sentiment al absenţei, al lipsei. Protagonistul resimte nevoia unui moment de tandreţe cu soţia sa, tocmai cînd ea se închide din cauza unei amintiri de demult. (În paranteză fie spus, acest moment i-a fost inspirat lui Joyce de biografia sentimentală a Norei Barnacle, soţia sa.) Viziunea pe care o are protagonistul în finalul povestirii – printre cele mai comentate pagini ale literaturii lui Joyce – vin să închidă copleşitor acest volum care pune în scenă, de la un capăt la altul, diverse forme de revelaţii despre viaţă şi moarte.

PUBLICITATE

adevărul te meditează
Biocebral te premiază!
» CONCURSUL CONTINUĂ
Înscrie-te acum în secţiunea Bacalaureat 2014 pe adevarul.ro cu un text motivaţional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri şi share-uri şi poţi intra în cursa pentru marele premiu al campaniei: 1000 Euro! Noi te-am motivat! Tu ai învăţat?
bac & capacitate 2014
Concurs pentru elevi silitori!
Câştigă 1000 Euro
Dacă vrei să revezi lecţiile video pentru BAC şi Capacitate 2014 accesează adevarul.ro, secţiunea Bacalaureat 2014
Biocebral
Perioada campaniei: 14.04.2014 - 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6.164 lei Brut. Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

„America e şi azi un malaxor de vise individuale“

– interviu cu Luiza PÂRVU şi Toma PEIU –

*Regizoarea **Luiza Pârvu** este în prezent masterandă la Universitatea newyorkeză de Film Tisch School of Arts. Scurtmetrajele sale* Aniversarea, My Baby *şi* Draft 7 *au fost proiectate în peste 80 de festivaluri din ţară şi străinătate. Cel mai recent, realizat la New York şi prezentat în premieră bucureşteană la ICR, se numeşte* O lume nouă *şi îi are în distribuţie pe Olimpia Melinte şi Florin Penişoară. Scurtmetrajul spune una dintre milioanele de poveşti posibile din biografiile românilor plecaţi peste Ocean la 1900, din România sau Austro-Ungaria.*

***Toma Peiu** a urmat Comunicare Audiovizuală la Facultatea de Film „I.L. Caragiale“. A lucrat ca ziarist şi corespondent de presă şi îşi continuă cariera de scenarist avînd-o ca parteneră pe Luiza Pârvu. Din 2013, urmează un master la Universitatea The New School.*

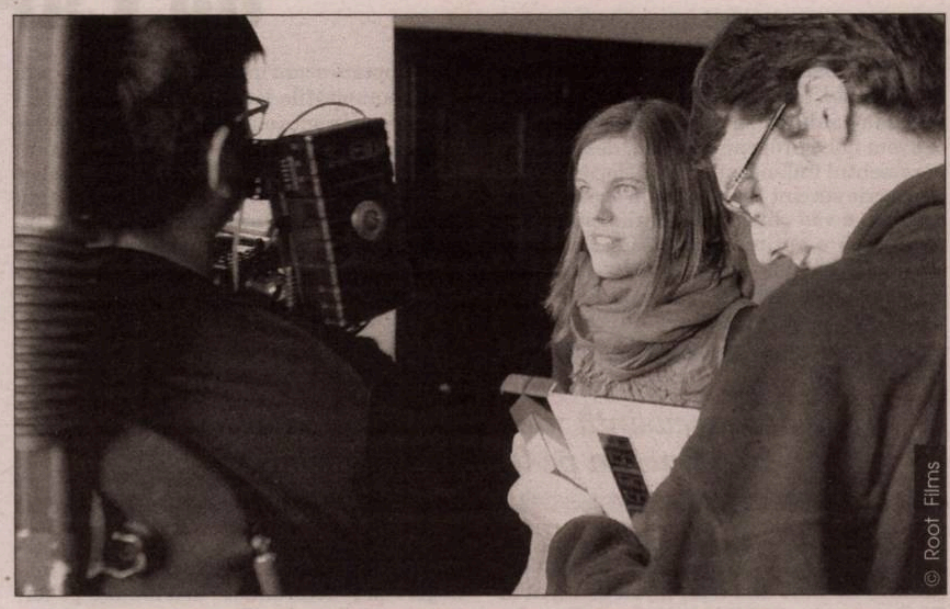

La momentul plecării în America, numele voastre erau deja cunoscute profesioniştilor din domeniu. Cum aţi luat decizia de a continua pe alt continent?

Luiza PÂRVU: Eram cunoscuţi în lumea filmului de la noi, însă, cel puţin din ce am simţit eu, plecarea noastră s-a petrecut într-un moment în care, în România, producţia de film intrase într-un mic impas. Totodată, această plecare nu s-ar fi putut întîmpla mai tîrziu. Cu cît ar fi trecut mai mult timp şi ne-am fi apropiat de vîrsta de 30 de ani, cu atît am fi prins rădăcini mai adînci aici şi desprinderea ar fi fost mai grea. Aceşti treipatru ani pe care îi vom fi petrecut în New York nu pot decît să fie benefici, pentru planurile pe care le avem legate de întoarcerea noastră în ţară. Toată această acumulare profesională şi nevoia de a ne schimba sistemele de raportare ne fac să vedem lucrurile altfel de cum le-am fi văzut aici şi, sperăm noi, să putem aduce noi metode de lucru în lumea filmului, noi modalităţi de a preda film, de ce nu – noi viziuni asupra legislaţiei şi felului în care funcţionează sistemul cinematografic de la noi.

Toma PEIU: Cînd am plecat, Luiza şi cu mine lucram împreună de trei ani, însă lucrurile se mişcau mai greu decît ne-am fi dorit. Cred că numele meu era cunoscut celor din domeniul nostru mai mult datorită evenimentelor de film pentru care mă ocupam de comunicare şi relaţii publice, decît scenariilor de scurtmetraj pe care le scrisesem. Ţineam foarte mult la proiectele la care lucram, cele mai importante festivaluri şi evenimente de film din ţară, ele îmi ofereau satisfacţii personale, dar şi o mare neîmplinire. Învăţam foarte multe de la colegii mei din echipele de la Anim'est, TIFF, Premiile Gopo, HBO România, NexT, însă munca noastră nu ne lăsa timp de mare lucru. Nu mai aveam timp să scriu, să văd filme, să mă ocup de ceea ce mă interesa cel mai tare, de visul cu care intrasem în UNATC, care ajunsese pe „linie moartă“, la fel cum ajung cele mai multe vise ale celor care intră pe porţile Universităţii din Matei Voievod. Invitaţia pe care Luiza a primit-o, să urmeze masterul de la New York, m-a pus în faţa unei alegeri în care eu nu am văzut „America *vs* România“, ci, mai degrabă, o dublă miză, pentru viaţa mea personală şi pentru cea profesională – în sensul în care aveam mare încredere în viitorul meu alături de Luiza, din ambele puncte de vedere, totodată mi se părea că merita să îmi dau o şansă şi pe partea asta de scris şi făcut filme, pe care o cam neglijasem. Nu ştiu cît de bine motivată raţional a fost alegerea-pariu pe care am făcut-o, dar, în 2012, pentru noi ea a părut cea firească.

„Vedem lucrurile altfel de cum le-am fi văzut aici.“

În ce măsură scurtmetrajul O lume nouă *are ca punct de plecare evenimente întîmplate de mult în familiile voastre?*

L.P.: Pentru mine, povestea filmului are rădăcini nu doar în istoria familiei lui Toma, ci şi în poveştile altor emigranţi din acea perioadă, pe care le-am descoperit în procesul de documentare, în poveştile emigranţilor de azi, pe care le întîlnim destul de des chiar la prieteni şi cunoştinţe, şi, nu în ultimul rînd, în poveştile noastre de viaţă. Noi înşine am plecat de acasă pentru a locui într-un oraş nou, luînd totul de la început. De asemenea, povestea Anei din filmul nostru este o poveste de maturizare brutală, în urma unui şoc emoţional pe care l-am trăit eu însămi, la vîrsta ei, cînd aveam 19 ani. Mi-a luat cîţiva ani să-mi revin, să pot vedea într-o lumină optimistă viaţa şi să am energia să pun pe picioare proiecte personale şi profesionale. Toma m-a ajutat foarte mult de-a lungul celor cinci ani petrecuţi împreună. Probabil ceva din durerea mea de acum mulţi ani se reflectă în poveştile pe care le spun în filme, poate inclusiv în faptul că nu pot vedea filmul ca pe o joacă, ci mai degrabă ca pe un soi de terapie, de parcurs psihologic şi emoţional.

O lume nouă

T.P.: Sora stră-stră-bunicii mele, Ana Ciotloş, şi-a urmat soţul, pe Pavel, pe drumul Americii, în 1908 (el plecase cu un an înainte). La vremea ei, şi asta fusese o decizie de neînţeles, mai ales că familia reuşise să treacă peste şocul căsătoriei între cei doi veri primari, însă ei şi-au dorit cel mai mult un viitor american. Avînd această poveste de familie în arborele genealogic (poveste despre care, totuşi, nu ştiam mare lucru atunci cînd am plecat din ţară), am început să caut urmele trecerii lor pe celălalt mal al Atlanticului: am aflat numele orăşelului din nordvestul statului Pennsylvania în care se stabiliseră, cu ajutorul arhivelor de la tribunal, al recensămintelor şi ferparelor publicate în presa locală am putut afla mai multe despre descendenţii lor... Apoi, în momentul în care ne-am hotărît să începem să lucrăm la un scenariu de scurtmetraj ficţiune, am căutat mai adînc în poveştile celor din generaţia lor, veniţi mai ales din fostul imperiu austro-ungar, care a furnizat Americii cîteva milioane de emigranţi la începutul secolului XX, dar şi din Regatul României, din Polonia sau imperiul rus. Am citit despre minele de cărbuni şi marile fabrici în care cei mai mulţi dintre ei ajungeau să îşi îngroape „visele americane“, le-am văzut fotografiile, am ascultat poveştile spuse de nepoţii şi strănepoţii lor.

„Povestea Anei din filmul nostru este o poveste de maturizare brutală.“

Ceea ce ne-a motivat să mergem pînă la capăt cu realizarea filmului a fost, probabil, faptul că tot ce aflam noi despre destinele celor de acum un secol părea să fie foarte elocvent pentru zilele noastre: America e şi azi un „malaxor“ de vise individuale, un loc în care mulţi debarcă atraşi de fel de fel de miraje.

Povestea din film este, însă, cu totul ficţională, iar Ana şi Pavel ne-au oferit, mai ales, un pretext şi o lume, în care noi am profitat de ocazie pentru a aduce elemente din propriile noastre biografii, precum şi un tip de situaţie de viaţă care ne interesa. Pînă la urmă, un film a cărui acţiune e plasată în trecut poate oferi contextul ideal pentru a „ascunde“ referinţe la prezent. Luiza, Florin (Penişoară) şi cu mine am simţit povestea asta foarte actuală, personală şi dureroasă, nu ne-am gîndit deloc la ea ca la o „fereastră“ către trecut, ci ca la un soi de parabolă despre prezent.

L.P.: Am funcţionat neaşteptat de bine. Mai avusesem ocazia să lucrez cu cei din poziţiile-cheie şi la alte filme. Operatorul filmului, Shan Jin, colegul meu din China, are un simţ înnăscut pentru un anumit tip de compoziţie a cadrului, a imaginii, care se potrivea foarte bine cu proiectul nostru, de la bun început mi-am dorit să lucrez cu el, chiar dacă nu era dintre cei mai experimentaţi.

Filmul pe care l-am regizat anul trecut, *Dry Bones (Oase uscate)*, a fost făcut cu aproximativ aceeaşi echipă, a cărei compatibilitate am avut ocazia să o verificăm şi atunci cînd am lucrat noi înşine pentru filme ale cîtorva dintre ei. Chiar dacă venim din mai multe colţuri ale lumii (România, SUA, China, Brazilia, Bangladesh, Franţa, Coreea de Sud), avem un limbaj comun, iar acela este filmul. De exemplu, Toma şi cu mine am petrecut o zi explicîndu-i lui Shan povestea emigranţilor central şi est-europeni de la 1900, de ce veneau, din ce clase sociale proveneau, la un moment dat a trebuit să îi explicăm şi ce era şi cum funcţiona telegraful, care nu fusese niciodată implementat pe scară largă, în China... I-am dat o mică filmografie, relevantă pentru stilul vizual pe care voiam să îl folosesc în film. Nu ştiu cît a înţeles din explicaţiile noastre, dar la filmare am văzut că prinsese esenţialul şi, cu fiecare cadru nou pe care îl găseam împreună în locaţie, nu înceta să mă uimească.

Nimeni din echipă, în afara noastră şi a actorilor, nu înţelegea replicile actorilor, mai ales că nici măcar nu mai apucasem să traducem ultimul draft de scenariu în limba engleză, însă cu toţii ştiau ce se întîmpla în fiecare secvenţă şi erau atenţi să-şi facă meseria cît mai bine.

varianta integrală a interviului pe www.dilemaveche.ro

a consemnat Roxana CĂLINESCU

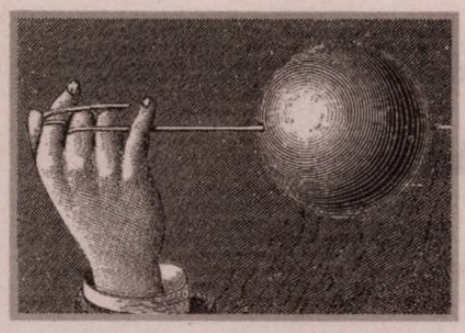

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cea mai cool ediţie a tîrgului de Carte de la Frankfurt

Cam asta e promisiunea. Argumentul e că Finlanda e ţara invitată. Sloganul finlandezilor e format dintr-un singur cuvînt: *Cool*. Pînă la un punct, are legătură cu clima nordică şi, poate, cu clişeele pe care le avem noi, europenii din Sud, despre temperamentul finlandezilor. Dar sloganul vrea să descrie succint literatura din această ţară aşa cum o văd chiar finlandezii. Literatura finlandeză e puţin cunoscută în Europa şi chiar în Germania – ţara în care s-au tradus cele mai multe cărţi. În ultimii 20 de ani, nici n-a existat o vedetă literară internaţională a Finlandei. Dar oferta de carte e foarte generoasă. Şi cool – după cum ne anunţă organizatorii. Pînă una-alta, cifrele arată că în fiecare an apar 4500 de titluri noi. E multă literatură de consum (romane poliţiste), dar şi literatură pentru copii, benzi desenate şi „literatură serioasă“. O producţie editorială foarte bogată pentru o populaţie multiculti (Finlanda are o comunitate de limbă suedeză destul de numeroasă) şi foarte citită. Cifrele plasează Finlanda într-o poziţie fruntaşă în ceea ce priveşte consumul de carte.

Finlandezii sînt campioni mondiali în ceea ce priveşte folosirea bibliotecilor. O statistică arată că, în medie, fiecare cetăţean finlandez împrumută anual 13 cărţi de la o bibliotecă. Acesta e rezultatul unei legi adoptate acum mai bine de zece ani, prin care comunităţile locale sînt obligate şi încurajate prin subvenţii să înfiinţeze şi să întreţină biblioteci publice accesibile gratuit. Apropo: tocmai viitorul bibliotecilor publice e una dintre temele de dezbatere la Tîrgul de Carte. Finlanda ar putea exporta, pe lîngă literatură, şi modele legislative pentru ţările care vor să-şi dezvolte reţeaua de biblioteci sau politici educaţionale şi de promovare a lecturii: experienţa a arătat că se pricep foarte bine la asta. Şi nu, nu e vreo „excepţie culturală“ finlandeză, ci doar iscusinţă managerială şi determinare în a finanţa pe termen lung educaţia. „Cea mai importantă resursă a finlandezilor este educaţia, capacitatea lor de a înţelege ceea ce au citit şi de a dobîndi cunoştinţe. Asta ne-a ajutat să generăm identitate naţională. Cititul, educaţia reprezintă fundamentul esenţial al independenţei noastre. „Viitorul depinde de educaţie“, spune Paavo Arhinmäki, ministrul finlandez al culturii. Sistemul educaţional finlandez e, probabil, un model greu de urmat în restul Europei. Iar performanţele sînt inegalabile. E, poate, singurul sistem care oferă într-adevăr şanse egale. Nu doar pentru că e finanţat abundent, ci şi pentru că elevilor/studenţilor li se permit să-şi schimbe specializările pe tot parcursul ciclului educaţional, să-şi continue studiile fără grija taxelor, să înveţe ce vor, cum vor, cu îndrumare utilă, dar minimală din partea instituţiilor de învăţămînt. Nu-i de mirare că citesc atît!

Nu, nu e vreo „excepţie culturală“ finlandeză, ci doar iscusinţă managerială şi determinare în a finanţa pe termen lung educaţia.

Că literatura finlandeză e încă puţin cunoscută în Europa se datorează izolării geografice (relative) a continentului şi fino-centrismului de pînă acum. Dar tocmai asta e miza participării la Buchmesse: ieşirea din situaţia de peninsulă a acestei literaturi foarte bogate. Din 2009, de cînd a fost semnat angajamentul pentru participarea la această ediţie a tîrgului de carte în calitate de ţară invitată de onoare, Finnish Literature Exchange Institute a şcolit sute de traducători din finlandeză în alte limbi europene şi a organizat zeci de întîlniri între autori finlandezi şi editori europeni. Doar pe perioada Tîrgului de Carte vor fi prezenţi la Frankfurt peste 50 de autori finlandezi. Strategia a dat deja roade: 130 de titluri traduse în limba germană numai anul acesta şi cîteva zeci de contracte semnate cu cîţiva editori europeni importanţi. Avînd în vedere tenacitatea politicilor culturale finlandeze, pot să pun pariu de pe acum că în octombrie, la Frankfurt, va fi mare înghesuială la pavilionul finlandez. Care arată ca o imensă arenă de gheaţă. *Cool!*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

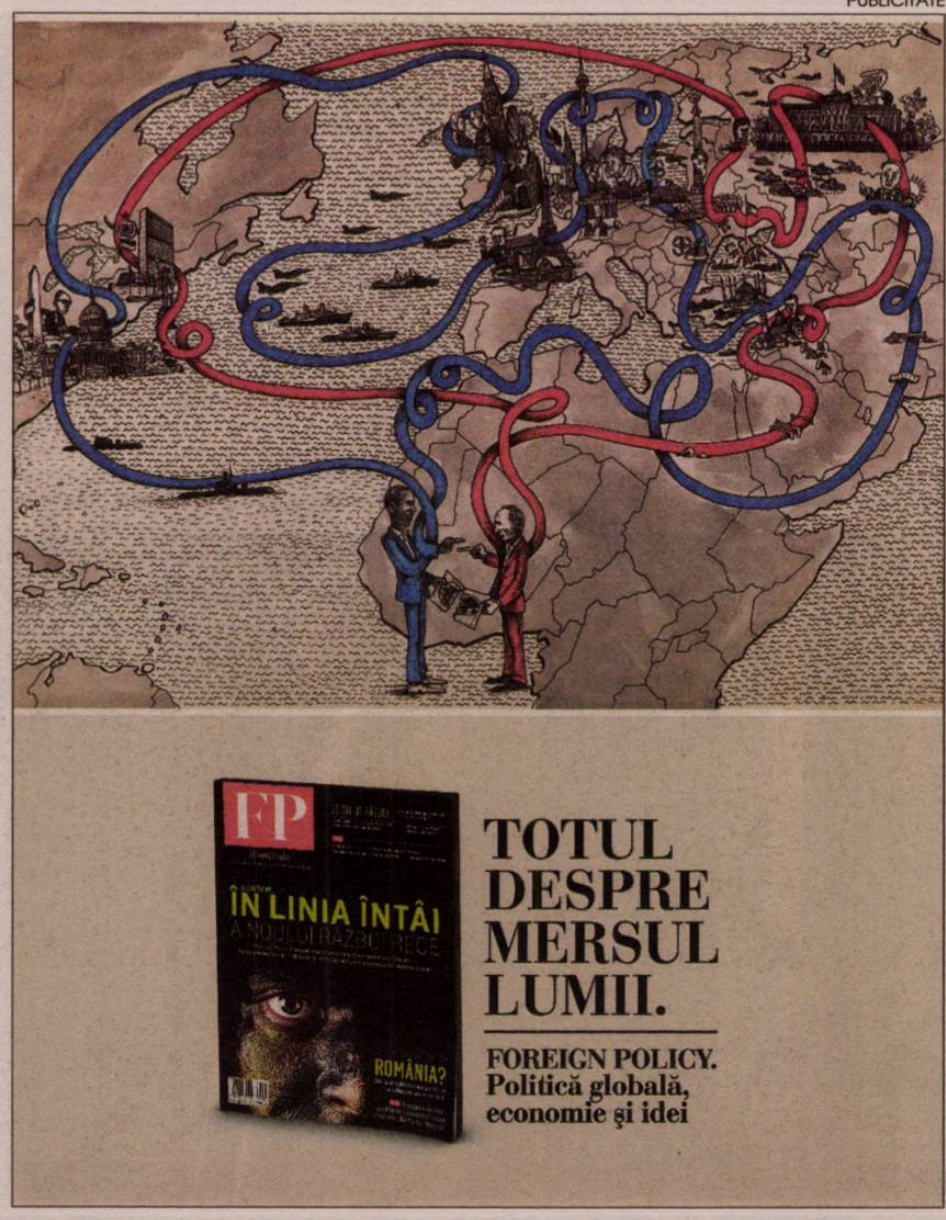

Oana STOICA

rosencrantz & co

Mă simt bine, alaltăieri am vomitat

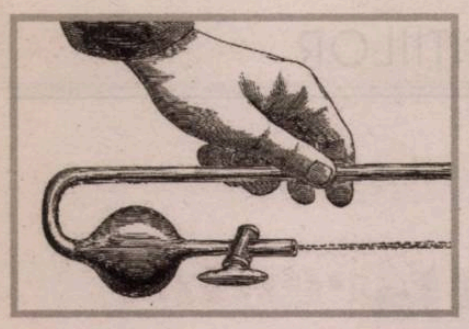

● ***Nori*** **de Veronika Svábová, Tomás Procházka, Jakub Hybler, Robert Smolík, Jan Dörner. Cu: Veronika Svábová, Tomás Procházka, Jakub Hybler, Robert Smolík, Jan Dörner. Handa Gote Research & Development, Cehia. Festivalul Internațional de Teatru Sibiu.**

În ultimii ani, Festivalul Internațional de Teatru Sibiu recuperează zonele contemporane ale performativității și își schimbă imaginea de eveniment interesat exclusiv de iconuri teatrale și spectacole accesibile publicului larg. Recuperarea se face atît în teatru, cît și în dansul contemporan și vizează deopotrivă artiști confirmați la nivel european (Angélica Liddell), cît și noi apariții sau producții de nișă. Unul dintre aceste spectacole a fost *Nori*, o arhivă biografică performativă realizată de compania cehă Handa Gote Research & Development. *Nori* ar putea fi numit „genealogie performativă", căci Veronika Svábová reconstruiește trecutul familiei sale simbiotic cu istoria Cehiei, asociind momente importante cu detalii subiective, anecdotice, într-un construct biografic personal și, în același timp, exemplar pentru ultima sută de ani și care surprinde modul în care trecutul reverberează în prezent, îl influențează și îl definește. Este un proces de recuperare a identității.

Arhitectura spectacolului se ridică pe trei elemente: genealogia cu arhiva biografică și interferența istorică, memoria subiectivă, derulată proustian, cu „nori"/*mraky* – un desert bazat pe aluat fraged care are ca ingredient principal grăsimea animală (osînza), rețetă existentă și în România – în rolul madlenei, și rolul corpului în construcția identitară. Pornind de la rețeta bunicii pentru „nori", pe care o pregătește în debutul performance-ului, determinînd astfel durata acestuia, care coincide cu timpul de coacere, Veronika Svábová face arborele genealogic al familiei sale, trecînd prin istoria zbuciumată a Cehiei (inclusiv perioada Cehoslovacia), cu revoluții, războaie, dictaturi și aferentele deviații morale și cu un impresionant număr de victime. Antisemitism și gazare în lagărele de concentrare, comunism și colaborare cu Poliția Politică – istoria familiei, ca și istoria Cehiei și a lumii pendulează între agresori și agresați, între torționari și torturați, între verticalitate morală și pactul cu regimul criminal. Lucrurile nu se tranșează clar, nu este o lume în alb și negru, oamenii nu sînt nici eminamente buni, nici iremediabil răi, binele și răul nu sînt ușor de identificat (în scrisori – unele terifiante, din lagăr, altele inocente, ale copiilor către bunici, binele și răul stau împreună). Roata istoriei se inversează, unele personaje cad în capcana propriilor credințe, devin victime sau torționari, în funcție de alegerile personale, dar și de cursul pervers al istoriei. Veronika Svábová așază poveștile familiei într-o arhivă personală în care asociază, aparent aleatoriu, evenimente care se potențează reciproc într-un mod inedit, astfel încît generează o perspectivă subiectivă asupra trecutului, personal și general. Incursiunea în viețile strămoșilor, cu încărcătura lor emoțională și aspectele intime frizează o formă de voyeurism, dar nu una care să vizeze senzaționalul, ci mai degrabă psihoterapia, un proces necesar de autoconsiliere prin care se clarifică și se asumă detalii obscure ale identității. În performance-ul contemporan, identitatea este o scanare personală, dar în același timp cuprinde reverberații ale trecutului, mediului, politicului asupra subiectului chestionat, prin urmare este un concept care funcționează în relație directă cu stimuli exteriori, concomitenți sau anteriori. În *Nori,* nu este vorba doar despre Veronika Svábová sau despre familia ei, nici doar despre Cehia și tribulațiile ei socio-politice din ultimul secol, ci despre transcendența istoriei, despre modul în care timpul se modulează ca valurile oceanului, cu fluxuri agitate, surprinzătoare și necruțătoare care răstoarnă credințe și șterge vieți. Spectacolul Veronikăi Svábová vizează prizonieratul omului față de timp, o capcană temporală care anulează logica și legile.

Lucrurile nu se tranșează clar, nu este o lume în alb și negru, oamenii nu sunt nici eminamente buni, nici iremediabil răi...

Firul Ariadnei este prăjitura bunicii, impuls al investigației genealogice, regăsit și pe traseul memoriei. Prezent în momente-cheie din istoria familiei sau în unele aparent derizorii, desertul se insinuează în structura identitară ca liant, fără a fi element definitoriu. El stabilește însă durata investigației biografice, căci spectatorul poate gusta, la final, prăjitura preparată în timpul spectacolului. Timpul de coacere a aluatului este un timp accelerat de derulare a istoriei.

Compania Handa Gote Research and Development cercetează modul în care se poate integra tehnologia într-un spectacol. În *Nori,* integrarea se face la propriu: corpul actriței se insinuează live în fotografiile de familie, proiectate în fundal, iar mișcările ei parazitează istoria – schimbă sensul prin modificarea imaginii sau oferă variante de interpretare ale aceleiași fotografii în funcție de poziționarea în cadru. Se produce o schimbare de paradigmă prin reinterpretarea istoriei, repoziționarea față de trecut și reevaluarea lui. Aportul tehnologiei este important, poate nu esențial din punct de vedere dramaturgic, dar definitoriu pentru expresia performativă și impactul ei.

Genealogie performativă nonficțională, *Nori* este un spectacol intim despre istoria lumii ca istorie personală, oarecum în opoziție cu *Orhidee,* producție amplă, prezentată tot la FITS, în care Pippo Delbono face din istoria personală o istorie a lumii.

În această ediție a FITS, corpul a constituit subiect explicit în mai multe performance-uri. În *Corpul în imagini,* coregrafa Golde Grunske studiază relația între clasic și contemporan în dans, punînd în paralel structura rigidă a baletului și studiile corpului din performance-ul contemporan. Cu patru dansatoare care concentrează diferențele dintre idealul de frumusețe și perfecțiune fizică din balet și corpurile atipice, expresive, dar imperfecte din dans, spectacolul prezintă în opoziție vivacitatea contemporaneității cu sterilizarea convenției clasice.

În *Pentru tot aurul din lume,* Olivier Dubois deconstruiește ironic, autoironic și malițios modul clasic de reprezentare scenică în dans și percepția convențională a spectatorului. Coregraful își exploatează corpul, extrem de flexibil, în ciuda aparențelor, ca de exemplu în dilema concept *vs* estetic. Cu un final de-a dreptul anarhist, show-ul lui Olivier Dubois zguduie bine, în ciuda umorului, a conservatorismului publicului, într-un solo de dans de o încîntătoare indecență.

Interesul pentru performance și dans contemporan pe care îl manifestă FITS în ultimii ani creează speranța unei selecții mai ample din aceste forme spectaculare, la viitoarele ediții. Nu de alta, dar este singura modalitate de a rămîne contemporani cu noi înșine.

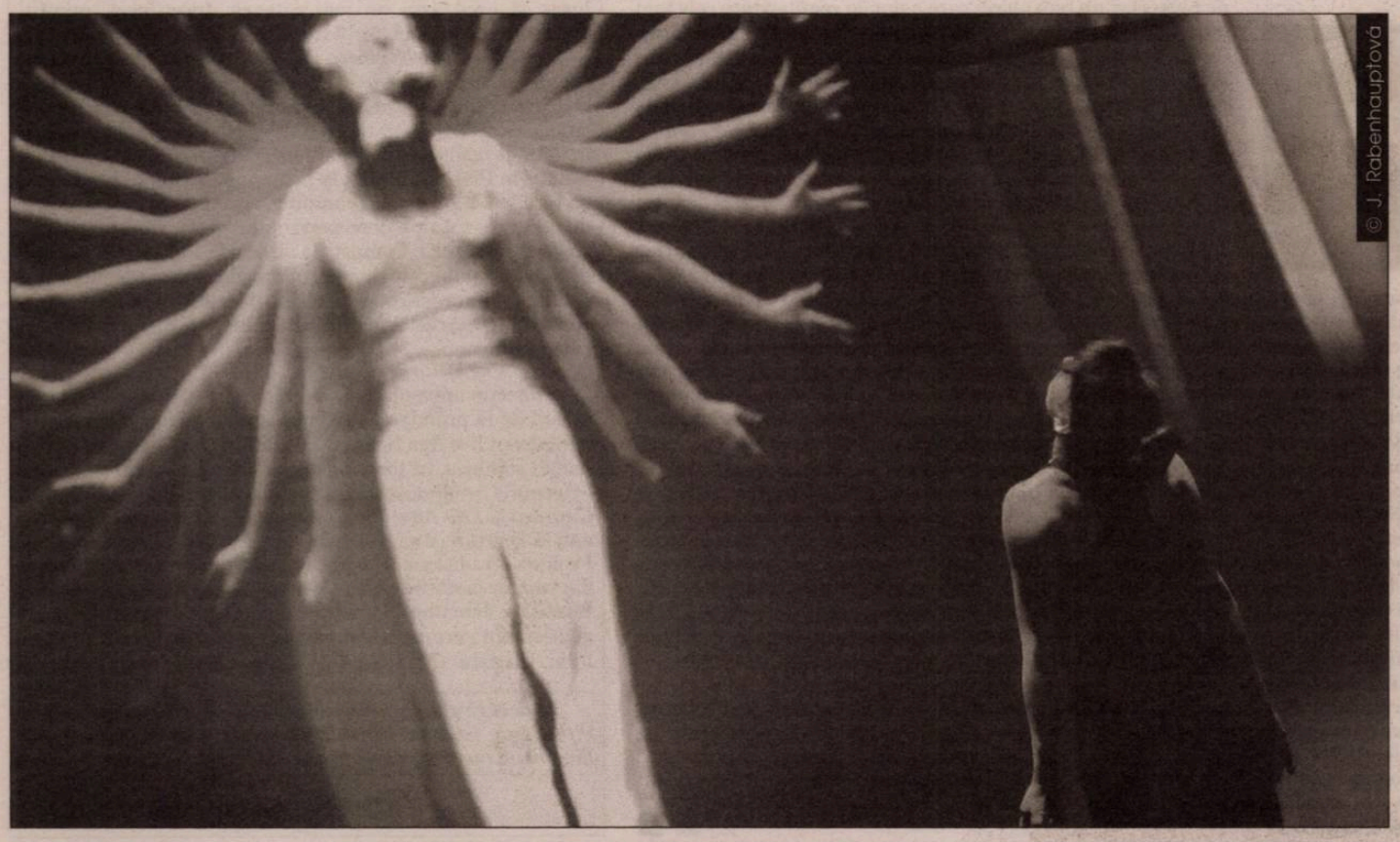

Oana Stoica *este critic de teatru.*

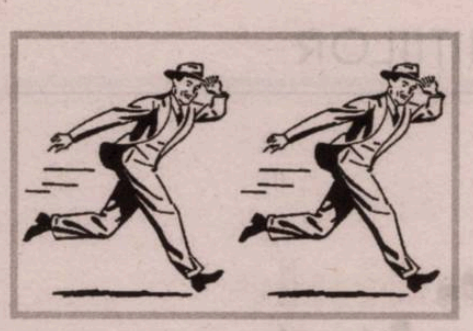

Andrei GORZO

dilematograf

Gorilla guerrilla

● ***Planeta maimuţelor: Revoluţie / Dawn of the Planet of the Apes*** **(SUA, 2014), de Matt Reeves.**

Prelucrată mai întîi literar, de către Pierre Boulle, în romanul din 1963 – *Planeta maimuţelor,* şi vizualizată cinematografic pentru prima dată în 1968, fantasma unei Terre luate în stăpînire de maimuţe inteligente, care-i ţin pe oameni în cuşti, este, în mod inconfundabil, produsul unui imaginar *mainstream* şaizecist – bîntuit de teama că aroganta noastră specie s-ar putea autodistruge într-un război nuclear, dar şi de perspectiva unei revanşe a lumpenproletariatului american nonalb şi a populaţiilor pînă recent colonizate. Forjată într-un deceniu care acoperă criza rachetelor cubaneze, lupte grele pentru drepturile civile ale afro-americanilor, publicarea *Damnaţilor pămîntului* a lui Frantz Fanon şi ascensiunea tiermondismului, această pop-alegorie cu maimuţe gonind pe cai, la vînătoare de oameni, se numără printre cele mai încărcate politic din cîte au fost puse vreodată în imagini la Hollywood. Această încărcătură politică a fost, însă, în mare parte eradicată în *Dawn of the Planet of the Apes,* cîtuşi de puţin provocatorul episod numărul doi al noii serii *Planeta maimuţelor* (lansate în 2011).

Cuvîntul „revoluţie", inclus în titlul românesc al filmului, nu are ce căuta aici, aşa cum, totuşi, încă mai avea ce căuta în episodul unu, ale cărui imagini culminante cu Golden Gate Bridge năpădit de maimuţe-cobai – un *underclass* sătul să se mai lase exploatat în laboratoare – păstrau oareşice conotaţii de revoltă socială. (Episodul din 2011, pilot al noii serii, poate fi considerat un *remake* liber al *Cuceririi planetei maimuţelor,* episodul patru din seria iniţială, demarată în 1968; asta în timp ce ambele episoade ale noii serii alcătuiesc un *prequel-in-progress* al filmului din '68, arătînd cum a ajuns Terra în starea în care o descoperea acolo cosmonautul jucat de Charlton Heston.) În sfîrşit, acţiunea celui mai nou episod se desfăşoară după zece ani de la năpădirea podului din San Francisco de către acel subcetăţenet simian, pe care injectarea cu un ser minune îl săltase, pe scara evoluţiei, cu două-trei trepte cruciale mai aproape de oameni. (Unele maimuţe deveniseră capabile s-o şi rupă pe englezeşte.) Între timp, omenirea a fost aproape nimicită de un virus creat în laborator. Dacă ciocnirile maimuţe – oameni din acest episod aduc mult mai puţin decît în alte episoade a scenarii fantasmagorice de revoltă socială, asta e din cauză că scenariştii au ales să desfiinţeze societatea. Lupta se dă aici între două tabere de supravieţuitori (oamenii adăpostiţi în ruinele oraşului San Francisco şi maimuţele adăpostite în pădurea de la marginea lui), pe care cineaştii le echilibrează moral în cel mai *safe*-umanist mod cu putinţă – în sensul că ambele tabere conţin atît pacifişti buni, cît şi elemente belicos-negative, însă prevăzute scenaristic cu explicaţii traumatic-biografice ale încrîncănării lor. Sursele unei bune părţi – care este şi partea cea mai puternică – din imageria filmului rămîn însă politice: scenografia de război civil, cu baraje şi maşini arzînd, sau grafica explozivă, de poster agitatoric, a unui cadru precum acela în care Koba (elementul belicos din tabăra maimuţelor) trage în oameni cu două mitraliere deodată, ridicat în scările calului său, pe un fundal nocturn-urban-incendiar. Evocatoare e şi imaginea maimuţelor cu labele pe marmura crăpată din incinta primăriei, iar numele lui Koba e el însuşi un ecou – a fost porecla lui Stalin. Dar rezonanţa asta e doar o chestiune de mici pocnitori – povestea maimuţoiului Koba, de pildă, nefiind nici pe departe dezvoltată prin analogie cît de cît riguroasă cu vreo naraţiune despre Revoluţia Bolşevică, nu contează că-l cheamă aşa. Lucrînd pe o idee de SF care aproape că n-are cum să nu producă semnificaţie politică, realizatorii au venit cu un megaspectacol garantat să zgîndăre şi să agite la minimum din acest punct de vedere, totodată captivînd la maximum. La capătul acestui demers de depolitizare rămîne însă un film plin de asumpţii neexaminate, conservatoare sau direct retrograde din punct de vedere politic – în privinţa rolurilor de gen, de pildă (atît la oameni, cît şi la maimuţe, ce e important se transmite de la tată la fiu, misiunea mamei, după naştere, reducîndu-se la a fi grijulie), sau în privinţa a ceea ce face din cineva un lider bun. *Planeta maimuţelor: Revoluţie* rămîne un bun criptowestern „de fort asediat", în care, deşi „ai noştri" *(Homo sapiens)* ies bine, simpatiile noastre sînt direcţionate în mod susţinut către „celălalt"; ce-i drept, un „celălalt" prevăzut de cineaşti cu aceleaşi valori tradiţional-familiste, pacifiste şi paroliste la care se presupune că aderăm şi „noi" – totul spre liniştirea „noastră", deşi nu chiar cu preţul disneyficării lui totale. Nişte desene animate create pornind de la jocul unor actori filmaţi în carne şi oase, maimuţele vorbitoare nu sînt antropomorfizate în asemenea măsură încît să nu mai fie fioroase deloc, dar disneyficate tot sînt – de pildă, deşi umblă în pielea goală, organele lor genitale absentează discret, cu învoire.

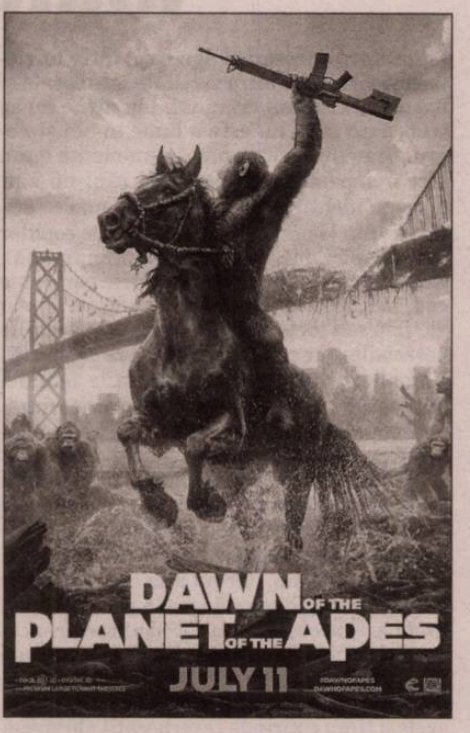

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Păcatul ambiţiei

● **Dream Theater,** ***Dream Theater,*** **Roadrunner, 2013.**

După aproape 30 de ani de carieră, Dream Theater au ajuns în categoria trupelor care, în ciuda activităţii constante, mizează în bună măsură pe gloria trecutului şi pe cumulul de loialitate. Constanţa derivă din exces de conţinut pe care trupa nu vrea să-l lase nepublicat, şi prea puţin din presiunea ideilor. Apariţia unui album la fiecare doi ani pare o obligaţie contractuală faustiană, angajată, la schimb, cu dobîndirea, cîndva, în tinereţe, a abilităţilor muzicale. Gloria trupei e legată de faptul că, la finele anilor '80, cînd se făceau auziţi pentru prima dată, au provocat în lumea metal o creştere bruscă a coeficientului mediu de inteligenţă, precum şi a priceperii muzicale. Astăzi, lumea respectivă s-a mai nivelat, modelul propus fiind rafinat şi dus mai departe de noi generaţii de trupe, care s-au străduit să depăşească statutul de epigoni, aşa cum şi Dream Theater au ieşit prin forţe proprii din umbra prog-rockului şaptezecist (Yes, Rush etc.) Trucul la care a apelat trupa în a-şi defini identitatea a fost fuziunea rockului progresiv de şcoală veche, cu heavy metalul (pe atunci proaspăt) propulsat de generaţia Metallica/Megadeth, o influenţă pe care grupul a salutat-o deja cu un număr de concerte şi albume cu funcţie de privire în urmă. Din păcate, acestea sînt şi albumele prin care şi-au pierdut o parte din fani, pe cei care au considerat că progresiştii de altădată s-au complăcut excesiv în această postură tributară, forţîndu-şi treptat publicul să caute elemente de noutate şi progres(iv) în numeroasele proiecte laterale ale membrilor formaţiei – Transatlantic, Office of Strategic Influence, Liquid Tension/Trio Experiment ş.a.

De vreo trei albume încoace, Dream Theater încearcă să reintre în graţiile fanilor pierduţi, confruntîndu-se totodată şi cu pierderea unuia dintre membrii fondatori – toboşarul Mike Portnoy (acuzat de unii că ar fi vinovat pentru împingerea trupei înspre zone muzicale mai brute, tentaţie oarecum firească pentru un toboşar). Cu albumul omonim, trupa îşi reactivează, în bună măsură, ambiţiile orchestrale, revenind însă, ca efect secundar, şi la păcatul post-Rick Wakeman al rockului progresiv de şcoală veche: străduinia de a înghesui cît mai multe note în cît mai puţin timp. În cazul acestui album, e vorba de sub şapte minute per piesă – neobişnuit de puţin –, avînd însă în compensaţie opusul de închidere „Illumination Theory", în valoare de 22 de minute, o sfidare la adresa deficitului de atenţie al noilor generaţii de rockeri şi un bun obicei care a dat cu regularitate cele mai bune momente Dream Theater (valabil şi în cazul de faţă). Avem, pentru prima dată după mulţi ani, şi o piesă pur instrumentală, precum şi balada ce ţinteşte spre un public larg, necesară pentru cîte un respiro mai siropos în concertele de durată inumană cu care ne-au obişnuit.

Din cînd în cînd, grupul mai dă afară cîte un membru pentru a reaprinde curiozitatea publicului. În anii '90, înlocuirile s-au soldat cu idei proaspete, însă pe albumul de faţă, cu toboşarul Mike Mangini pentru prima dată în postură creativă, am rămas cu impresia că acesta n-ar vrea să încurce prea tare. Trupa şi-a intitulat albumul după propriul nume, semn că doreşte să-i confere o poziţie centrală în discografie, ca expresie definitorie a conceptului „Dream Theater" – un motiv important pentru a nu risca nimic. Cronica de faţă e ocazionată de un concurs de împrejurări care, într-un fel sau altul, s-au aliniat. În primul rînd, faptul că recent a avut loc nunta celui mai mare fan Dream Theater din România, basistul de la Shifting Sands şi un demn urmaş al lui John Myung; în al doilea rînd, că Dream Theater, deşi n-au ajuns la nuntă, vor avea în curînd concertul de revenire în Bucureşti, după ce au lăsat o impresie deosebită la începutul anilor 2000, cînd la noi era mare criză de evenimente rock; în al treilea rînd, e una din puţinele trupe metal care a reuşit să intre în graţiile ascultătorilor jazz, fie prin albumele proprii, fie prin albumele membrilor săi. Sper totuşi că în 2015, cînd vine rîndul următorului material, vom auzi şi un album mai puţin conservator.

Dream Theater vor concerta la Romexpo Bucureşti în data de 28 iulie.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Andrei CREŢULESCU

„Spectatorii au poftă de filme fantastice"

Ce înseamnă a treia ediţie de Lună Plină, festivalul de film de gen de la Biertan?

O confirmare – spectatorii au poftă de filme fantastice. Există oameni care au venit deja la festival şi abia aşteaptă să se întoarcă, şi-au anunţat prieteni, colegi, vecini, mă rog, aşa cum există oameni care pînă acum n-au ajuns, dar au jurat că anul ăsta nu mai ratează. Încet-încet, puiuţul TIFF-ului creşte, îşi arată colţii...

Dacă v-ar întreba cineva de ce să vină acolo, care ar fi lucrurile cu care l-aţi convinge?

Proiecţiile în aer liber – cele mai *safe,* la Grădina Melies, cu biserica fortificată în fundal –, şi cele mai sîngeroase, în miez de noapte, la cinema Vertigo. Petrecerile – care încep practic în Piaţa Centrală, la prînz şi se termină dimineaţa, pe terasa La Ţăruş, din camping, cu DJ cu tot. Competiţia de lungi – axată pe descoperiri (anul ăsta, din şase filme, trei sînt debuturi). Competiţia de scurte – al cărei cîştigător e hotărît de public (învingătorul lungilor e decis de un juriu). Atelierele fantastice, expoziţiile tematice, jocurile, concursurile, cîntările. Atmosfera, bineînţeles. Şi, nu în ultimul rînd, palinca.

Care sînt hit-urile acestei ediţii?

Proiecţia aniversară *Texas Chain Saw Massacre* – la 40 de ani de la premieră. Proiecţia specială *Haxan,* cu acompaniament live Apa Neagră. Delirantul *Goal of the Dead* (fotbalişti zombies, în ton cu Cupa Mondială!), din secţiunea extremă „Grindhouse". Proaspetele *It Follows* (descoperit la Cannes) şi *Life After Beth* (aplaudat la Sundance), care se văd la Biertan cu mult înainte de premiera lor americană. Proiecţia tradiţională cu *Rocky Horror Picture Show.* Comedia vampirească *What We Do in the Shadows,* de şi cu Taika Waititi şi Jemaine Clement *(Flight of the Conchords)* – doi gentlemani care ne vor fi oaspeţi pe toată durata festivalului. Cu asta ar fi trebuit să încep, cred...

Andrei Creţulescu *este director artistic al Festivalului Lună Plină, care va avea loc la Biertan în perioada 23-27 iulie. Programul complet pe lunaplinafestival.ro.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Finala Cupei Mondiale în Germania

Mult timp după ce am luat biletele de avion, mi-am dat seama că o să prind finala campionatului mondial fix în Germania. Şi dacă o să cîştige? – m-a străbătut un fior metafizic. A trecut repede însă fiorul, ţinînd cont că fotbalul nu face parte nici măcar tangenţial din sfera imperfectă a pasiunilor mele şi că probabil ultima dată cînd am văzut un meci cap-coadă a fost... sincer, habar n-am cînd a fost. Finala ca finala, dar am prins meciul cu Brazilia, mai întîi. Ne-am dus la una dintre terasele din Cassiopeia, un complex ubercool, cu multe terase, cluburi, baruri, skate park, ba chiar şi-un panou de căţărări, toate tapetate peste tot cu graffiti-uri, instalaţii şi populate de oameni ce superficial ar putea fi reduşi la eticheta de hipsteri. La Cassiopeia au fost de fapt atelierele de reparaţii pentru Căile Ferate germane şi, ca multe dintre fostele fabrici sau spaţii industriale din Berlin, s-au transformat în cluburi alternative. Ploua vag cînd am ajuns acolo şi terasa era plină cu cel mai divers public de meci pe care l-am văzut vreodată: de la punkeri la familii cu copii şi de la tineri corporatişti la skateri puberi. Meciul l-am văzut pe bucăţele, am decis că, decît să stau sub un copac din care picura, mai bine stau la bar şi-mi văd de ale mele. Singurii care s-au uitat ciudat la mine că am scos laptopul şi m-am apucat să traduc un interviu despre depresie (http://www.bookaholic.ro/interviu-andrew-solomon.html) au fost prietenii mei, care rîdeau că n-au văzut atîta determinare nici la celebrii freelanceri berlinezi. Auzeam în schimb golurile – la un moment dat, le pierdusem numărul. Uraaaa! – toată terasa exploda, mă uitam şi eu să văd golul în reluare. Frumos. Mi-a plăcut că s-au bucurat aproape la fel de sincer şi au strigat la fel de tare, dar cu un zîmbet ironic în colţul gurii, de unicul gol al Braziliei. La final, habar nu aveam care e scorul, dar ştiam că e de bine. De bine pentru nemţi, că poporul brazilian nu cred că stătea prea bine cu moralul, şi nici miliardele de glume de pe net nu-i ajutau prea mult. Unii nemţi s-au oferit să le trimită ajutoare.

La finală însă, lucrurile erau mai tensionate, victoria nu mai părea atît de sigură. Va fi Dumnezeu neamţ sau argentinian? Nici măcar hippioţii în comuniune cu natura şi spiritele de la Kotbusser Tor nu aveau certitudinea. Meciul l-am văzut într-un bar din Boxhagener, pe o stradă plină de cîrciumi de toate felurile – toate, absolut toate, cu televizoare afară şi înăuntru. Serios, nu conta că eşti şaormerie, sushi bar, vietnamez, ceainărie, restaurant specializat în supe, bar de fiţe sau bodegă, trebuia să ai minim un TV. Atmosfera din barul unde eram noi era tipică pentru Berlin – un loc undeva între retro şi modern, un pic *junk*, un pic *camp*, plin cu oameni tineri. Două fete se sărutau lîngă mine şi priveau meciul îmbrăţişate, un tip avea unghiile făcute în culorile Germaniei, mîrosea a iarbă, se vorbea şi engleza, şi franceza şi, bineînţeles, româna, lumea era liniştită şi se bucura sau se supăra frumos. Nu se vor sparge maşini şi geamuri în zona asta – mi-au spus prietenii care stau de mult timp în Berlin, de fapt, suporterii nemţi sînt în general cuminţi. Şi cuminţi au fost. Au suferit la fiecare cot în faţă şi cap în gură pe care l-a luat vreun fotbalist german, uneori şi la cele pe care le-au dat, au

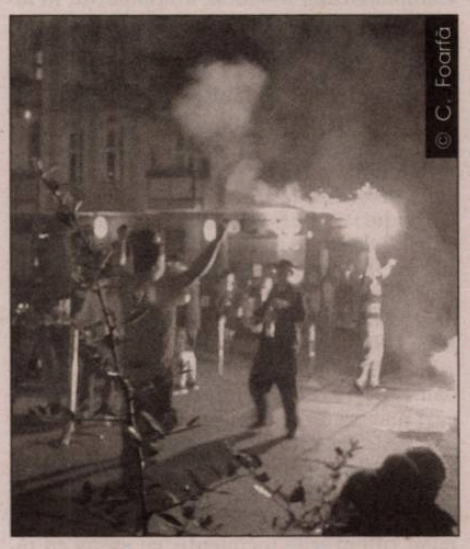

stat cu sufletul la gură de fiecare dată cînd Messi se apropia de minge (recunoscînd, totuşi, toţi, că e cel mai bun jucător), s-au supărat pe portarul brazilian care rîdea de fiecare dată cînd prindea mingea şi au trăit fiecare vibraţie a mingii care se loveşte de bară. Comentatorii nemţi sînt foarte rezervaţi, te lasă să vezi jocul, abia dacă scot cîteva cuvinte. În ultima parte a meciului, în bar era o linişte suspectă, victoria nu mai era aşa de sigură, ce se întîmplă de nu dau ai noştri gol? Argentinienii joacă mai spectaculos, nemţii – mai tehnic, de ce nu merge cum trebuie maşinăria germană? Dar a mers perfect, pînă la urmă. În secunda următoare golului, se auzeau artificii de afară, în stradă se dansa şi se scoseseră fumigenele, oamenii se îmbrăţişau, uitîndu-se încă circumspect la ecran, nu carecumva să se schimbe scorul mult aşteptat. Revelionul! Nu ştiu cum a fost la Brandenburg Tor, unde cîteva zeci de mii de suporteri au văzut împreună meciul, dar la noi în cartier, petrecerea a fost *Wunderbar*. Ne-am plimbat de colo-colo pe străzi, încercînd să prindem ceva din toată energia aia uriaşă. Steagurile fluturau, maşinile claxonau, era imposibil să mergi cu bicicleta prin aglomeraţia de nedescris, explodau pocnitori, artificii. Două doamne pe la 70-80 de ani se chinuiau să vadă cum echipa primeşte cupa, suporterii îl aplaudau pe Messi cînd trecea cu faţa tristă să dea mîna cu oficialii, un domn îşi ţinea în braţe cîinele (mare!), speriat de pocnitori, un tip cu un cap imens de unicorn se chinuia să bea bere, un grup de fete îmbrăcate de discotecă ţipau mai tare ca suporterii de meserie şi un punker cu creastă ascuţită îl îmbrăţişa pe un domn între două vîrste, venit cu familia, iar în toate barurile se ciocnea bere nemţească. Pentru prima dată, am simţit ce înseamnă o bucurie colectivă la o asemenea intensitate, cum se simte o ţară pulsînd şi cum se bucură împreună, în stradă, oamenii cei mai diferiţi. Şi, probabil, ăsta e cel mai important lucru într-o călătorie – să fii cu adevărat acolo, să te bucuri cu ei, să te superi cu ei şi să întri, chiar şi pentru un timp foarte scurt, în psyche-ul lor colectiv. Şi, cînd te afli în locul potrivit la momentul potrivit, cum ar fi la finala Cupei Mondiale, e tare bine.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

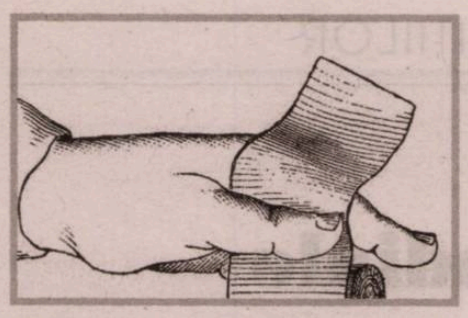

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Fotbal şi politică la Rio

Dintre cele cîteva imagini de excepţie cu care autorii transmisiei de la finala Campionatului Mondial au umplut puţinii timpi morţi ai meciului, una are un sens aparte. Este vorba de cei peste 100.000 de suporteri adunaţi pe plaja din Copacabana (după estimările gîjîiţilor comentatori ai TVR 1) în faţa unui ecran uriaş, la care meciul putea fi urmărit gratis. Asta, în timp ce pe stadioanele pe care Dilma Rousseff a cheltuit 11 miliarde de dolari, biletele costau între 440 şi 990 de dolari la preţ oficial, şi pînă la 20.000 la speculă.

Brazilia este o ţară a cărei economie creşte rapid, dar care pierde anual, prin corupţie, 41 de miliarde de dolari. Cu alte cuvinte, includerea în grupul BRIC (Brazilia, Rusia, India, China) nu înseamnă un trai mai bun pentru cetăţeanul obişnuit, care are de suportat aşa-numitul *Custo Brasil*, preţul ridicat plătit pentru a face afaceri în această ţară, care se reflectă şi în bunuri şi servicii. De aceea, decizia echipei Rousseff de a cheltui miliarde de dolari pe organizarea unui campionat mondial nu putea fi decît controversată: un megaspectacol fotbalistic poate însemna şi un catalizator economic, dar şi o vacă bună de muls pentru companiile care primesc contracte grase pentru stadioane şi altele. Şi, bineînţeles, şi o strategie demagogică, mai ales dată fiind popularitatea fotbalului în Brazilia.

După ce Brazilia a pierdut cu 1-7 cu Germania, situaţia ameninţa să devină explozivă. În 2013, la Cupa Confederaţiilor, milioane de brazilieni au ieşit pe străzi. Protestele au pornit de la scumpirea biletelor de transport în comun, dar au înglobat şi alte teme, după care s-au stins oarecum de la sine, prin implicarea unui grup anarhist violent, Black Bloc, care, printre altele, atacă bănci sau sediile unor firme internaţionale. Cei mai mulţi dintre brazilieni s-au retras atunci de pe străzi, dar, înaintea Campionatului Mondial, au reapărut: în iunie 2014, au avut loc greve ale bugetarilor, care au culminat, printre altele, cu o demonstraţie petrecută pe 22 iunie, cu 250.000 de participanţi în mai multe oraşe.

Conform unui sondaj, 60% dintre brazilieni consideră că organizarea Campionatului Mondial e rea pentru ţară. Dilma Rousseff, preşedinta Braziliei (dar şi şefa executivului) a fost huiduită şi insultată la meciuri. Cele şapte goluri primite de la Germania au fost, pentru echipa Rousseff, o veste mai proastă decît un dezastru natural, mai ales că un pod construit pentru Mondiale la Belo Horizonte, unde a avut loc meciul Brazilia – Germania, s-a prăbuşit, ucigînd doi oameni. Presa, şi nu numai ea, aştepta mişcări masive de stradă, imediat după semifinală. Ele însă nu s-au petrecut.

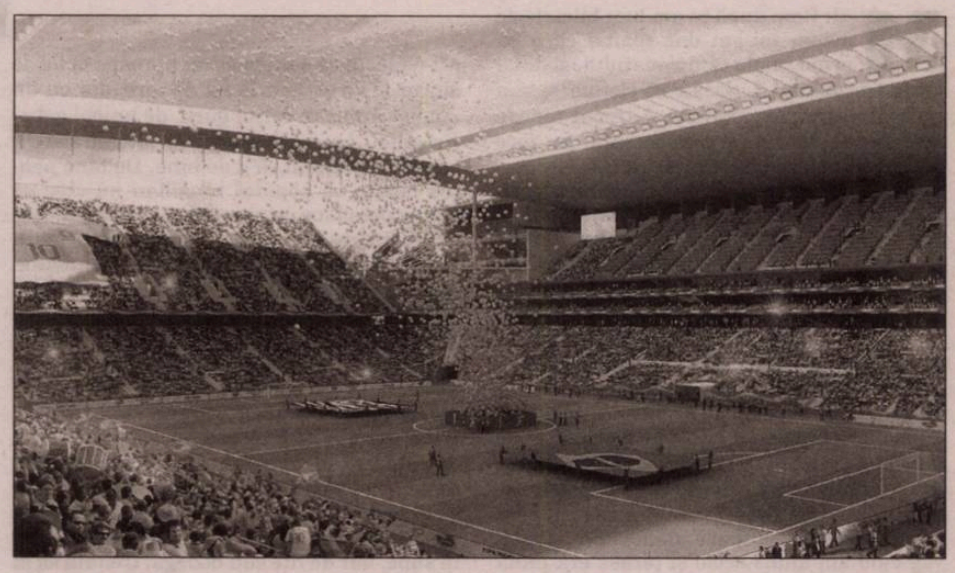

Pentru descurajarea lor, autorităţile braziliene au mobilizat 25.000 de militari şi poliţişti. Aceştia au înăbuşit tulburările incipiente, cu spray cu piper şi gaz lacrimogen, arestînd, înaintea finalei, 19 activişti politici. În locul protestelor reale, pe reţele au apărut imagini de la mişcările de anul trecut, date drept fotografii recente. Iar lucrurile s-au cam oprit aici.

> *„Fotbalul e doar o iluzie, trebuie să ne trezim la realitate."*

Sau nu? *Foreign Policy* spune că, după plecarea turiştilor şi a presei străine, oamenii ar putea reapărea pe străzi. Brazilia se pregăteşte, acum, de Olimpiada din 2016, dar pînă atunci, chiar la sfîrşitul acestui an, mai au loc alegeri prezidenţiale. Experimentul fotbalistic a eşuat, chiar în ţara fotbalului, pe nume Antonio Hippolito, citat de *Associated Press:* „Fotbalul e doar o iluzie, trebuie să ne trezim la realitate."

Sportul s-a amestecat cu politica de cînd lumea. Acum 1500 de ani, cele două mari galerii de pe Hipodromul din Constantinopol, albaştrii şi verzii, dădeau şi numele facţiunilor politice omonime din Imperiul Bizantin. Istoricii nu sînt de acord în privinţa a ceea ce însemnau cele două partide-galerii; după unii, primii reprezentau elitele, iar ceilalţi – poporul. Mult mai încoace, evenimentele sportive globale, puse în scenă de regimuri cu probleme democratice, ca Olimpiada lui Putin, de la Soci, au dat măsura slăbiciunilor unor regimuri care, altfel, păreau solide. La cum s-au desfăşurat lucrurile nu numai în Brazilia, ci şi la Soci, liderii politici problematici din ziua de azi ar trebui să îşi amintească faptul că circul nu e de ajuns. Mai trebuie şi pîine.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

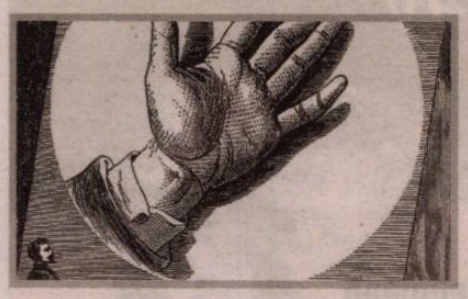

Adina POPESCU

portrete din mers

Tabere pentru copii, sau de concentrare?

Dragă Andrei,

Aş vrea să ştii, în primul rînd, că te înţeleg de ce nu ţi-a plăcut în tabăra „de aventură" de anul trecut şi de ce nu mai vrei să mergi niciodată în tabere. Aş vrea să continuăm mica noastră discuţie pe care am început-o săptămîna trecută la Cluj şi care, din cîte mi-ai spus, te-a pus pe gînduri. Ştiu că te-a mirat cînd ţi-am povestit că în tabara de la Homord (aveam 14 ani, deci eram cu doi ani mai mare decît tine, acum), am scrijelit pe perete, ca la puşcărie, fiecare zi sub forma unei liniuţe, apoi am început să tai pe rînd liniuţele, aşteptînd să se termine. Dacă ar fi existat telefoane mobile şi dacă părinţii mei ar fi avut maşină atunci, cu siguranţă că aş fi procedat exact ca tine: i-aş fi sunat şi aş fi plîns la telefon să vină să mă ia de acolo. Nu trebuie să te simţi vinovat pentru asta, deşi e bine să-i înţelegi şi pe părinţii tăi, care au fost supăraţi iniţial, fiindcă tabăra aceea îi costase o groază de bani. Poate că au fost supăraţi şi pentru faptul că nu te-ai adaptat în tabără. Însă nu este vina ta, cum n-a fost nici vina mea. Există anumiţi copii (şi cred că sînt destul de mulţi, dar unii părinţi nu-şi dau seama de asta) care sînt mai sensibili sau au o personalitate aparte şi, pur şi simplu, nu sînt făcuţi pentru tabere.

La fel ca tine, nici eu nu am fost un mare fan tabere şi abia acum îmi dau seama care era una dintre cauze – toată cruzimea de care copiii sînt dintotdeauna capabili şi toate frustrările lor adunate peste an (an şcolar, cu teme, privaţiuni, uneori cu părinţi prea severi) se manifestau, de obicei, în tabără. Incursiuni nocturne în dormitoarele fetelor, care se lăsau cu tras de cozi şi cu plînsete, costumarea în stafii (folosindu-se cearceafurile din dotare) pentru a-i speria pe cei slabi de înger, muşte moarte în ciorbele celor cu stomacuri mai delicate, faimoasa „pastă de dinţi pe clanţă" sau legarea şireturilor sînt cîteva dintre cele mai inofensive exemple. Căci mai erau şi altele... De aceea, cînd mă gîndesc la tabere, îmi vin în minte scene întregi din *Împăratul muştelor* de William Golding, o carte pe care ţi-o recomand, e chiar potrivită pentru vîrsta ta. De multe ori, taberele erau ca nişte cîmpuri de luptă ale unor triburi sălbatice, dezlănţuite, unde adulţii însoţitori (tovarăşii noştri profesori) reuşeau arareori să „supravieţuiască".

E adevărat, toate acestea se întîmplau pentru că pe atunci nu existau „activităţi" care să ne ocupe timpul şi să ne consume energia. Acum există, ba chiar sînt prea multe. Tu te-ai plîns că în tabara „de aventură" erau reguli foarte stricte şi un program care trebuia respectat. Însă nu toţi copiii au un spirit de aventură care să dea pe dinafară şi nu toţi sînt capabili din punct de vedere fizic să se caţăre toată ziua în copaci, să se tîrască prin şanţuri sau să construiască cazemate. Aici apar diferenţe şi unii copii se simt daţi la o parte, ba chiar se rîde de ei, aşa cum ţi s-a întîmplat şi ţie, la un moment dat. Din nou, nu este problema ta, greşeala este cea a adulţilor care organizează astfel de tabere. O tabără n-ar trebui să fie o competiţie continuă, pentru că după un an întreg de şcoală în care se pun oricum multe presiuni asupra ta să fii cel mai bun, numai de asta nu ai nevoie. Ştiu că ai fi avut nevoie, în primul rînd, de momente de relaxare în care doar să stai şi să te uiţi la joc, nu să fii nevoit mereu să participi. Uneori, înveţi mult mai multe doar privind. Însă adulţii nu înţeleg asta şi îi tratează pe toţi copiii la fel.

În taberele copilăriei mele, nu se întîmpla mare lucru. Excepţia a fost Forumul Pionieresc de la Crevedia – zece zile, la doar cîţiva kilometri de Bucureşti, într-un fel de campus construit în plin cîmp, unde în fiecare seară adia cîte o boare cu duhoare de pui arşi, de la fermele din apropiere. Cam horror, nu? Aici am avut parte şi eu de un program bine stabilit – vizite „de lucru" prin fabrici şi uzine, la ferme de vaci şi porci, schimburi de experienţă cu pionieri din alte judeţe ale ţării etc. Cu alte cuvinte, ne pregăteau să devenim nişte comunişti adevăraţi (am discutat şi despre comunişti, dacă îţi aminteşti). Cum am rezistat? Am avut noroc că la Forum nu erau admişi decît copiii cu rezultate foarte bune (comandanţi de detaşament sau de unitate). Erau copiii valoroşi şi de bun-simţ, aşa că n-am avut parte de farse stupide şi nici de „pastă de dinţi pe clanţă". Vezi tu, contează foarte mult grupul din care faci parte, aşa că e bine să fii atent şi să-ţi faci prieteni printre copiii care îţi seamănă.

Te-a şocat un pic programul acelei tabere gratuite organizate de o corporaţie pe care ţi l-am arătat. Copiii nu aveau timp nici să respire, aveau 30 de minute pe zi program „de voie", în rest doar activităţi de grup, evaluări şi plantat de puieţi. Ţi-ai dat seama că poate să fie chiar mai rău decît în tabara ta „de aventură". M-ai întrebat de ce era aşa. Pentru că ţi-am dat exemplul cu Forumul Pionieresc, acum pot să-ţi răspund, cu o strîngere de inimă. Era aşa pentru că îi pregătesc pe copii să devină viitori corporatişti, angajaţii ideali ai marilor companii. Oamenii au avut mereu nevoie de o formă de înregimentare. Veţi înţelege asta mai tîrziu. Pînă atunci, nu-ţi mai bate capul cu taberele şi încearcă să te păstrezi aşa cum eşti, diferit şi plin de personalitate.

Cu drag, verişoara ta,
Adina

„Campaniile dirijate distrug libertatea presei“

– interviu cu jurnalistul Petre M. IANCU –

Înainte de Revoluţie, a lucrat ca redactor la Studiourile Sahia. A crescut şi s-a format în cultura română. Deşi nu avea nici un gînd de plecare, în ziua cînd un bun prieten al tatălui său a fost arestat de Securitate (este vorba despre Gheorghe Babu Ursu), şi-a dat seama că este „prea slobod la gură“ pentru a putea rezista într-o Românie comunistă şi, mai ales, pentru a-şi putea creşte copilul în condiţiile dictaturii barbare care domnea atunci într-o „România a frigului, a foamei şi a fricii“. Ajuns în Germania, la sfîrşitul anilor '80, angajat imediat la Deutsche Welle, *lucrînd mai apoi şi la postul de radio Europa liberă, colaborînd şi cu alte ziare locale sau străine, cunoscutul jurnalist* ***Petre M. Iancu*** *mărturiseşte că a învăţat meserie „încetul cu încetul“, pornind pe acest drum cu două gînduri: să nu-i uite pe oamenii pe care îi lăsase suferind în ţară şi să nu uite niciodată de unde a plecat.*

Sînteţi jurnalist de mai bine de 25 de ani, la una dintre cele mai prestigioase instituţii de presă din lume: Deutsche Welle. *Cunoaşteţi însă şi aţi urmărit, în toată această perioadă, parcursul presei din România. Cîţi paşi credeţi că au fost făcuţi de la aparatul de propagandă care era jurnalismul în perioada comunistă la presa liberă de azi?*

Cred că, din păcate, nici la ora actuală în România nu se poate vorbi despre existenţa unei reale prese libere. În primul rînd, trebuie să înţelegem ce defineşte acest concept, căci libertatea presei nu e doar un drept consfinţit internaţional, ci un drept care trebuie realizat, care trebuie să se impună inclusiv prin mijloace tehnice şi instituţionale. Fără acestea, libertatea presei este doar pe hîrtie. Libertatea presei vizează în primul rînd libertatea jurnaliştilor de a-şi exercita meseria, de a culege şi de a difuza informaţii adevărate. Apoi vorbim despre libertatea de exprimare şi libertatea de opinie. Aceste libertăţi sînt drepturi de bază într-o democraţie.

Şi, cu toate că libertatea presei a făcut paşi enormi în ultimii ani – chiar şi acest interviu atestă existenţa unei prese libere în România –, se întîmplă şi azi să avem campanii mass-media duse contra unor persoane. Împotriva unor judecători, procurori, campanii dirijate contra unor oameni politici, oameni de stat sau chiar oameni de cultură – ceea ce este intolerabil, căci campaniile dirijate distrug libertatea presei, atentează la separaţia puterilor, putînd afecta şi independenţa justiţiei. Dacă se procedează la formarea opiniei publice prin defăimarea sau calomnierea unor persoane apărătoare ale statului de drept al căror cuvînt contează, evident că statul de drept este afectat.

Vorbind despre aceste campanii dirijate: în România, de multe ori, calomnia se ascunde şi în spatele libertăţii de exprimare, pervertind de fapt acest concept.

Libertatea de opinie şi libertatea presei au funcţii clare: libertatea de opinie este o libertate necesară individului, pentru ca acesta să-şi poată dezvolta personalitatea. Este foarte importantă existenţa unui spaţiu în care individul să poată face schimb de opinii cu alţi indivizi. Concomitent, este foarte important ca aceste idei să poată fi difuzate public, să fie supuse dezbaterii, controlului comunităţii... Dacă însă această noţiune se foloseşte pentru a răspîndi calomnii, a linşa, a se defula, a propaga rasism, a da glas violenţei expresive ori pornografiei, nu mai vorbim nici despre libertatea de exprimare, nici despre libertatea presei, în măsura în care se încalcă libertatea altora, a celor calomniaţi, a celor discriminaţi şi agresaţi.

Pînă acum cîţiva ani, în România calomnia era incriminată penal...

Îmi amintesc de o poveste interesantă în legătură cu acest subiect. Cu mai mulţi ani în urmă, prin 2003, Sergiu Nicolaescu mi-a intentat proces de calomnie pentru că m-am declarat sceptic cu privire la talentul său regizoral şi am afirmat, totodată, că a profitat de pe urma regimului comunist, al cărui propagandist a fost. M-a dat, aşadar, în judecată, pe mine, pe Emil Hurezeanu, directorul meu de la acea vreme, şi postul de radio Deutsche Welle. A pierdut şi a fost condamnat să plătească şi daune. După cîţiva ani, revista *Esquire* a vrut să reia acel episod, însă Sergiu Nicolaescu a pretins în faţa jurnaliştilor că el a fost cel care a cîştigat procesul – un lucru fals, care a determinat însă revista *Esquire* să nu mai cerceteze chestiunea, de frică să nu fie ea însăşi trimisă în judecată.

Iată cum se poate calomnia, dezinforma şi intimida oameni care fac presă – el ceruse pedeapsa cu puşcăria pentru un material de opinie care îi lezase vanitatea, a pierdut, dar, după ani de zile după ce s-a văzut înfrînt în proces, a recurs la un verdict fictiv şi a reuşit totuşi să intimideze acei ziarişti care, în ciuda asigurărilor mele, nici n-au mai considerat util să investigheze ce s-a petrecut de fapt.

Ca să revin însă la întrebarea dumneavoastră: era şi este o mare exagerare să se incrimineze calomnia în modul în care s-a făcut în România multă vreme, căci prin lege, ziariştii puteau fi trimişi în închisoare pentru opiniile lor – ceea ce intimida presa atît de tare, încît îi îngrădea serios libertatea. Deşi nu sînt deloc pentru impunitatea calomniei – care trebuie pedepsită într-un mod consistent, de pildă ca să nu se mai producă linşaje mass-media, trebuie să facem, pe de o parte, o diferenţă clară între opinie şi răspîndirea de neadevăruri, iar, pe de alta, să nu înăbuşim în faşă fragila libertate a presei, printr-o presiune excesivă asupra ziariştilor.

Care este rolul statului în a asigura o presă liberă?

Statul ar trebui să aibă un interes fundamental în a face loc în Cetate şi a garanta libertatea presei. Un popor nu poate evolua dacă nu are acces la informaţii şi nu are posibilitatea de a discuta liber pe baza acestor informaţii. Statul trebuie să dea informaţii, să nu le ascundă, decît dacă este vorba realmente despre chestiuni de siguranţă a statului de drept. În esenţă, toate instituţiile statului sînt obligate să dea toate informaţiile pe care le deţin. În aceeaşi ordine de idei, statul, în speţă servitorii naţiunii care-l administrează ca miniştri, precum şi subalternii lor ar trebui să fie implicaţi ori interesaţi să împiedice orice tentativă de cenzură. Apoi, un lucru mai puţin discutat, nu există doar o libertate exterioară a presei în raport cu statul, există şi o libertate interioară, a jurnalistului în raport cu editorul său sau cu organul de presă în interiorul căruia îşi face meseria.

Despre ce fel de cenzură vorbim în România?

Cenzura are multe feţe, este, adesea, foarte insidioasă. Foarfeca are varii feţe, politice şi economice. Putem vorbi în egală măsură şi despre autocenzură, acel efect al actelor de intimidare efectuate contra jurnaliştilor de investigaţie. Cînd vedem aceste lucruri, trebuie tras un semnal de alarmă, pentru ca oamenii să înţeleagă şi să ceară să se îndrepte lucrurile, pentru că presa este un temei al statului de drept. Cred că, din acest punct de vedere, România este în acut pericol.

Ce devine o societate fără o presă liberă?

Nu putem vorbi despre o societate liberă, în lipsa unei prese independente. Dacă cele trei puteri ale democraţiei nu sînt controlate de presă, statul de drept se prăbuşeşte. Căci prin dezinformare, prin manipulare, se maschează aranjamente politice şi economice, se „protejează“ mita, sistemul se corupe din ce în ce mai mult – şi se corupe în profunzime –, separaţia între puteri începe să dispară, iar în cele din urmă statul de drept cade în colaps. Pentru a împiedica toate acestea, trebuie ca, în primul rînd, jurnalismul de investigaţie să fie mai prezent, pentru că, deşi există, în România acest gen jurnalistic este foarte firav şi periclitat. Cum şi astăzi există cazuri în care baronii locali intimidează în mod programatic ziariştii de investigaţie, nu ne mai miră faptul că locul pe care îl ocupă România în materie de libertate a presei în lume nu este deloc unul bun.

Nu vorbim şi despre o responsabilitate a publicului? Azi ai la îndemînă nenumărate surse din care te poţi informa, din care poţi face o medie...

Categoric. Lenea care caracterizează o parte a publicului e criticabilă, ba chiar este intolerabilă pentru că susţine, fie şi indirect, fie şi involuntar, prin pasivitate, tocmai acest gen de presă care calomniază şi dezinformează. Există însă şi explicaţii: oamenii lucrează, se scoală devreme, merg la muncă, se întorc abia seara acasă, unde dau drumul la televizor şi ascultă ce se vorbeşte pe acolo. Imaginea joacă un rol extrem de mare, căci e mai uşor să vezi ştirea, decît s-o citeşti. E mai uşor să asimilezi rapid o opinie televizată, chiar dacă e falsă, decît s-o treci, greoi, prin filtrul analizei, să reflectezi asupra ei, să te duci să o verifici într-o gazetă sau pe un site de presă. Totuşi, aceşti oameni, care n-au timp să verifice din mai multe surse o informaţie, au dreptul să fie informaţi corect. Or, azi, anumite televiziuni din România au obţinut un cvasimonopol al informaţiei prin resursele de care dispun şi prin sprijinul politic.

Mai e şi mirajul puterii. Puterea e atrăgătoare, e sexy, oamenii se îndreaptă cu plăcere spre ceea ce li se pare lor că e un mesaj puternic, care îşi exercită influenţa. În acelaşi timp, îşi spune cuvîntul şi istoria: cantitatea de libertate care a existat, la un moment dat, într-o ţară sau alta, modul în care oamenii au fost educaţi să fie cetăţeni, educaţia civică însăşi – toate sînt extrem de importante pentru a ştii ce să ceri de la presă.

Cu cît s-a practicat mai mult „supuşenia“ într-un stat, cu atît e mai greu să ai o presă cu adevărat profesionistă – o presă de calitate presupune şi un număr îndeajuns de mare de receptori care depun eforturi în a se informa.

Avem însă şi o presă profesionistă...

După cum spuneam, presa a evoluat mult în România, iar o parte a ei devine din ce în ce mai profesionistă, încercînd să facă faţă valului de presă negativă. Există jurnalişti excepţionali care îşi fac treaba excelent – dar, tocmai pentru a-i ajuta pe aceştia, trebuie să ne delimităm de derapajele presei rele.

Din păcate, presa de calitate are un public restrîns. Iar prin faptul că nu există pîrghii ale statului prin care această presă de calitate să fie ajutată, ea devine din ce în ce mai firavă. Există jurnalişti foarte buni, din păcate pe cale de dispariţie, căci nu există un public suficient de mare, nu există o piaţă de publicitate suficientă pentru a susţine presa pe care o fac. Totul se leagă. Dacă nu există o bază materială suficientă, dacă instituţiile statului nu sînt suficient de puternice – TVR-ul, de pildă, să fie realmente o instituţie de interes public, necenzurată, care să dea tuturor acces la opinie şi care să constituie o reală platformă de deliberări şi de dezbateri, şi nu cum este ea azi, o instituţie unde am văzut că se practică restrîngerea libertăţii jurnaliştilor – dacă publicul nu este educat pentru a-şi cunoaşte dreptul de a fi corect informat, cu greu putem vorbi despre libertatea presei.

O presă liberă permite şi, mai mult, organizează dezbateri între oameni cu opinii diferite. Avem însă cultura dezbaterii în presa din România?

Democraţia nu e un lucru uşor. Libertatea însăşi nu este dată odată pentru totdeauna. Reclamă o luptă reală, curajoasă, de zi cu zi, pentru ea. Oamenii, dacă nu vor să devină supuşii puterii, dacă vor să fie cetăţeni demni, puternici, au obligaţia să-şi dea cu părerea despre ce se întîmplă în Cetate, să dezbată, să ajungă la o concluzie pe care s-o transpună prin vot. Altfel nu se poate avansa. Altfel se ajunge la colapsul sistemului. Mulţi însă gîndesc că au lucruri mai importante de făcut decît să se implice.

În România există o mare lacună a reperelor acceptate. Aceste repere există, dar ele sînt contestate grav şi permanent, profund, programatic, astfel încît ajung să poată fi demolate. În ultimii 25 de ani, am fost martor la nenumărate campanii mass-media de demolare a personalităţilor de valoare din această ţară, personalităţi care pot funcţiona ca arbitrii în chestiunile cele mai dificile aflate în dezbatere. Fără aceşti arbitri – repere morale şi intelectuale – dezbaterile nu se pot tranşa. Discuţiile degenerează în scandal şi haos. Apare „păruiala“, pentru că nu mai există instanţe supreme, pentru că am contestat pînă la eliminare pe cei ale căror sfaturi i-ar putea ghida şi orienta pe oameni. Este practic un mod de distrugere a oricărei construcţii consensuale.

Nu sînt partizanul democraţiei consensuale de tip elveţian, dar cred că, într-o societate, dezbaterile şi deliberările libere pot şi trebuie să ducă, uneori, la construcţia unui consens naţional. Nu toată lumea trebuie să fie de acord cu toate, tot timpul, dar măcar în anumite chestiuni fundamentale, cum ar fi, de pildă, orientarea ţării, alianţele sale, ar trebui să existe un consens naţional şi arbitrii care să poată fi consultaţi. În sfîrşit, e important ca o masă critică de oameni să ajungă să ştie ce drepturi au şi ce valoare au aceste drepturi, ce le aduc ele, de ce şi în ce măsură sînt ele importante. Educaţia e un domeniu critic. Cîţi oameni ştiu, de exemplu, că libertatea presei este dreptul lor fundamental, mult mai important decît alte drepturi şi libertăţi, şi cîţi îl asumă, conştienţi fiind că de acest act depinde binele societăţii?

a consemnat Stela GIURGEANU

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists“ (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea Osservatorio Balcani e Caucaso *şi* Dilema veche, *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

Diana CATARAMĂ

Situaţii conflictuale în Roşia Montană

– disoluţia unei comunităţi –

Interesul acestei cercetări antropologice este îndreptat către modul în care membrii comunităţii din Roşia Montană reacţionează la proiectul minier propus de o companie cu capital majoritar canadian, care presupune schimbări la nivel socio-economic şi al mediului natural, precum şi către percepţia localnicilor asupra habitatului, asupra modificărilor peisajului zonei şi a spaţiului pe care aceştia îl locuiesc.

Problematica studiului a fost urmărită pornind de la datele calitative obţinute prin aplicarea metodelor de cercetare specifice, interviul de tip povestea vieţii fiind metoda principală utilizată. Pe de altă parte, interviul semi-structurat, interviul de grup şi observaţia participativă au condus la cunoaşterea luărilor de poziţie a membrilor comunităţii, la cunoaşterea relaţiilor dintre membrii familiilor, dintre membrii comunităţii, dar şi a relaţiilor dintre conducerea companiei miniere şi membrii comunităţii. Astfel, munca de teren permite înţelegerea dinamicii asociate schimbării sociale forţate din Roşia Montană, prin descrierea şi înţelegerea modului în care proiectul minier propus de Roşia Montană Gold Corporation a fost perceput şi interpretat de diferiţi actori sociali.

Întrebarea de cercetare de la care s-a pornit este următoarea: *Cum îşi descriu localnicii schimbările produse la nivel individual şi comunitar, ca urmare a prezenţei companiei miniere Roşia Montană Gold Corporation în zonă?*

Munca de teren desfăşurată în perioada martie 2011 – august 2013 în Roşia Montană arată că relaţiile dintre membrii comunităţii s-au deteriorat în momentul în care a început achiziţia proprietăţilor de către companie, identitatea localnicilor fiind definită prin apartenenţa la un grup care susţine sau nu proiectul minier. Pe de o parte, este alegerea localnicilor de a rămîne în Roşia Montană şi de a se împotrivi proiectului, şi pe de altă parte, alegerea celorlalţi localnici de a vinde proprietăţile şi de a opta pentru procesul de strămutare sau de relocare. Astfel, armonia relaţiilor dintre membrii comunităţii a fost înlocuită cu cîştigul economic, fapt ce a condus la desolidarizarea comunităţii.

Actorii sociali intervievaţi sînt localnici care se opun proiectului, sau lucrători la companie, localnici care susţin demararea proiectului minier, localnici aflaţi în proces de relocare, membrii a două ONG-uri, membrii a două asociaţii şi membrii unei fundaţii din Roşia Montană.

Începînd cu anul 1996 pînă în prezent, localnicii sînt supuşi unui „război psihologic" care a depăşit graniţele Roşiei Montane. Propunerea de exploatare minieră a companiei miniere cu capital majoritar canadian a condus la apariţia de situaţii conflictuale care au afectat relaţiile sociale la nivel local.

În primul rînd, localnicii opozanţi ai proiectului minier sînt oameni care refuză să plece din Roşia Montană, luptînd pentru a rămîne pe poziţii şi pentru a împiedica demararea proiectului. Ei atribuie valori simbolice spaţiului pe care îl locuiesc şi dau sens luptei lor prin ataşamentul faţă de locul unde continuă să îşi desfăşoare activităţile zilnice. Acţiunile opoziţiei locale se evidenţiază prin aducerea la cunoştinţă de la nivel local la nivel global a impactului proiectului minier asupra comunităţii, asupra mediului natural, subteran şi a celui construit.

În al doilea rînd, localnicii care susţin demararea proiectului minier au la bază convingerea că această companie, Roşia Montană Gold Corporation, este singurul angajator din zonă şi că reprezintă oportunitatea de obţinere a unui cîştig financiar imediat, dacă va relua achiziţia proprietăţilor. Localnicii care au depus cerere au fost angajati pe perioade determinate de trei-şase luni, însă a fi angajat al companiei miniere nu înseamnă a fi miner. În prezent, compania are 100 de angajaţi la departamente precum pază, contabilitate, secretariat sau departamentul geologic. Din totalul angajaţilor, doar zece mineri se ocupă de decolmatarea galeriilor. Trebuie subliniat faptul că, din numărul total de angajaţi, doar zece sînt localnici din satul Roşia Montană. De asemenea, unii angajaţi ai companiei susţin public că sprijină acţiunile companiei, dar în particular, le dezaprobă, afirmînd că oamenii nu au un loc de muncă asigurat, ei sînt doar ţinuţi strategic pentru a fi folosiţi ca susţinători ai mineritului, fiind catalogaţi ca voce a comunităţii.

Sînt 25 de familii din Roşia Montană care au acceptat condiţiile contractuale în legătură cu modul în care se va desfăşura procesul de relocare propus de companie. Pentru că termenele de construcţie a caselor nu au fost respectate de companie, cei care au optat pentru relocare au primit sume de bani numite penalităţi de întîrziere.

În tot acest timp, ei locuiesc în fostele lor case şi se consideră ca fiind membrii ai comunităţii şi chiar proprietarii caselor pe care nu le mai deţin. Faptul că aceste familii au decis să fie relocate şi au încheiat contractul cu compania, însă nici după o perioadă de opt ani nu s-a finalizat procesul de relocare, reprezintă o situaţie presupusă a fi problematică.

Pe de o parte, această situaţie este incompatibilă cu interesele celor care vor să fie relocaţi, şi nu strămutaţi, din cauza întîrzierii respectării contractului. Deşi primesc compensaţii financiare, starea de incertitudine le afectează echilibrul emoţional, familial şi social. Pe de altă parte, situaţia este incompatibilă cu valorile şi interesele comunităţii care consideră că sînt încălcate reguli sociale ce conduc la dezorganizarea socială.

Chemarea la acţiuni pentru remedierea situaţiei problematice se face din unghiuri diferite: în primul rînd, grupul direct afectat de întîrzierea procesului de relocare cere companiei respectarea contractului şi, în al doilea rînd, comunitatea care consideră că prezenţa lor în acest spaţiu afectează starea de normalitate a locului prin apariţia situaţiilor conflictuale. Comunitatea îi percepe ca pe nişte chiriaşi, refuzînd să-i mai considere localnici cu drepturi depline.

În al patrulea rînd, mai sînt localnicii aflaţi într-o situaţie de incertitudine şi care nu se pot decide de a fi pro sau contra proiectului, pentru a rămîne sau a pleca din Roşia Montană, ei fiind consideraţi „indecişii" care aşteaptă începerea achiziţionării de proprietăţi de către companie, cu scopul de a obţine sume mult mai mari decît cei care au vîndut pînă în 2006. Aceştia îşi doresc să încheie „afacerea vieţii lor" şi se arată dispuşi de a-şi vinde proprietăţile.

> *Comunitatea din Roşia Montană trebuie privită din perspective diferite.*

În al treilea rînd, sînt localnicii care au optat pentru relocare, care şi-au vîndut proprietăţile companiei, dar locuiesc încă în fostele lor case, pînă cînd li se vor face noile locuinţe. Ei sînt la dispoziţia companiei, chiar dacă aceasta încă nu a respectat condiţiile contractuale de a construi noi locuinţe.

În concluzie, datele rezultate din cercetarea de teren descriu diferitele strategii elaborate de către membrii comunităţii prin raportarea lor la mecanismele modernizării şi ale globalizării. Atenţia a fost îndreptată asupra relaţiei dintre comunitate şi mediul său natural, modul de viaţă al membrilor comunităţii, precum şi modul în care comportamentul fiecărui localnic afectează o serie de aspecte ale vieţii umane.

Prin urmare, comunitatea din Roşia Montană trebuie privită din perspective diferite, pentru a putea înţelege că fiecare localnic se consideră membru al acestei comunităţi, avînd la bază motivaţii distincte care în final au condus la desolidarizare. Astfel se identifică patru grupuri lezate de problemă: grupul celor care nu vor să părăsească locul natal, grupul celor care urmăresc un cîştig financiar imediat, grupul celor care aşteaptă să fie relocaţi şi grupul constituit din ceilalţi membrii ai comunităţii care se află într-o situaţie de incertitudine.

Desolidarizarea comunităţii a fost posibilă datorită promisiunilor pe care compania minieră le-a făcut membrilor comunităţii, a receptivităţii factorilor de decizie din localitate, a contextului politic, dar şi a motivaţiei financiare.

Comunitatea aşteaptă ca o decizie legată de autorizarea proiectului să fie luată cît mai repede, pentru a pune capăt incertitudinii şi stresului psihologic care, de 18 ani, fac parte din viaţa de zi cu zi a fiecăruia.

***Diana Cataramă** este doctorandă în Sociologie, Universitatea „Babeş-Bolyai".*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Oligarhizarea universităţilor

Una dintre marile minciuni pe care o repetă mereu cei care ne conduc se referă la pretinsa apartenenţă la valorile democratice. Nu sînt democraţi şi nu au nimic în comun cu lumea democratică. Se vede asta cel mai bine din lipsa lor de respect faţă de lege şi normă în general. Norma şi respectul faţă de ea ne permit să convieţuim în forme şi asocieri de tip social tot mai complexe şi mai perfecţionate. Norma este cea care ne ţine împreună şi care nu ne permite să ne sfîşiem literalmente pe străzi, în căutarea fericirii sau a satisfacţiilor pe care le dorim şi credem că le merităm. Respectul faţă de normă desparte statele civilizate de cele barbare şi statele bogate de cele sărace. Norma este cea chemată să pună pe picior de egalitate oameni care, prin natura lor, sînt profund diferiţi. Apărînd norma, ne apărăm statutul de indivizi moderni şi liberi, a căror libertate şi demnitate se află mai presus de orice. În spatele oligarhului (om de afaceri, primar, preşedinte de Consiliu Judeţean sau rector) se află eşecul României ca ţară democratică şi prosperă, haosul şi apoi levierul torţionarului (ca să-l citäm pe unul dintre torţionari). Din aceste motive, regret reacţia destul de slabă a societăţii civile şi a mediilor academice din România la ultima Ordonanţă de guvern care priveşte educaţia, este vorba despre OUG nr. 49/2014.

Această reacţie foarte slabă ne spune multe despre ce se întîmplă şi în aceste medii. Pentru că sînt parte a României, universităţile nu puteau să nu împrumute trăsăturile societăţii româneşti. De-a lungul timpului s-au oligarhizat foarte puternic. Sînt locurile în care şefii îşi angajează copiii şi soţiile, în conducerea lor permanentizîndu-se clanul şi manifestările de tip mafiot. Şi în universităţi este valabil principiul „cine nu este cu noi este împotriva noastră", astfel că, dacă nu eşti atent, poţi deveni, peste noapte, fără să vrei, un indezirabil, adică un om nefrecventabil, duşmanul şefului cel mare, deci duşmanul tuturor. Oligarhia din universităţi nu se deosebeşte cu nimic de cea impusă de un primar analfabet în ultima comună a patriei. Acelaşi stil, adică practicarea cu insistenţă a mecanismului de acţiune/reacţiune format din sancţiune/recompensă, formarea în jurul şefului a unui zid de nepătruns întreţinut de interese şi avantaje de toate felurile, elaborarea de norme şi regulamente cu ţintă precisă, urmărirea procesului de vot la alegeri, falsificarea de documente, atenţionarea şi sancţionarea, mergîndu-se pînă la desfacerea contractului de muncă pentru cei care scot un sunet. Oligarhia universitară se autoalimentează fără ruşine. În spatele autonomiei universitare de la noi se află mii de decizii, regulamente, Carte universitare, hotărîri ale unor organisme de conducere colegială care se află în afara oricărei legi scrise sau nescrise şi în afara oricărei urme de bun-simţ. Din universităţile din România pleci din funcţie numai cu picioarele înainte.

Legea 84/1995, prima lege a învăţămîntului de după Revoluţie, a permis acest lucru. La art. 93, alin. 1 se spunea: „O persoană nu poate ocupa funcţia de decan sau rector mai mult de două mandate succesive." Formularea ar fi trebuit să fie clară pentru orice om de bun-simţ, în sensul că nu poţi rămîne rector sau decan mai mult de opt ani. Se recunoştea un principiu de aur în management, neinventat de noi, acela al cifrei 8, care permite punerea în aplicare a unui proiect şi evită denaturarea actului de conducere prin rotaţia la funcţie. La noi însă au existat rectori de universităţi mari care au dovedit încă o dată, în cel mai pur stil românesc imaginabil, că ştiinţa de carte nu are nimic a face cu caracterul. Sînt cunoscute cazurile în care unul, pentru a mima respectarea legii, s-a autosuspendat din funcţie pe parcursul celui de-al doilea mandat, după care a candidat din nou, iar altul l-a învăţat carte pe Putin prin exercitarea funcţiei timp de două mandate şi revenirea în funcţia de rector, după patru ani, pentru încă două mandate. Pentru a evita asemenea situaţii şi pentru a opri oligarhizarea învăţămîntului superior prin eternizarea pe funcţie, legiuitorul din 2011 (Legea nr. 1/2011) a ţinut să clarifice în mod expres durata de exercitare a funcţiei. La art. 213, alin. 1 se prevedea: „Durata mandatului de rector este de 4 ani. Mandatul poate fi reînnoit cel mult o dată, în urma unui nou concurs, conform prevederilor Cartei universitare. O persoană nu poate fi rector al aceleiaşi instituţii de învăţămînt superior mai mult de 8 ani, indiferent de perioada în care s-au derulat mandatele şi de întreruperile acestora." Mulţi jurişti au pierdut nopţi întregi să dezlege acest articol şi să ofere şefilor lor dragi posibilitatea de a mai rămîne „pe funcţie, măcar o dată". Dar păsările degeaba s-au oprit din cîntat, norii degeaba şi-au ţinut respiraţia iar amantele degeaba au vărsat rîuri de lacrimi şi blestem. Sub presiunea Ministerului, „rectozaurii" au trebuit să plece din funcţii. Aşa se face că acum veţi găsi în universităţi rectori sau decani tineri, care era de aşteptat să continue bătălia împotriva oligarhizării sistemului. Dar iată că nu s-a întîmplat aşa, din păcate!

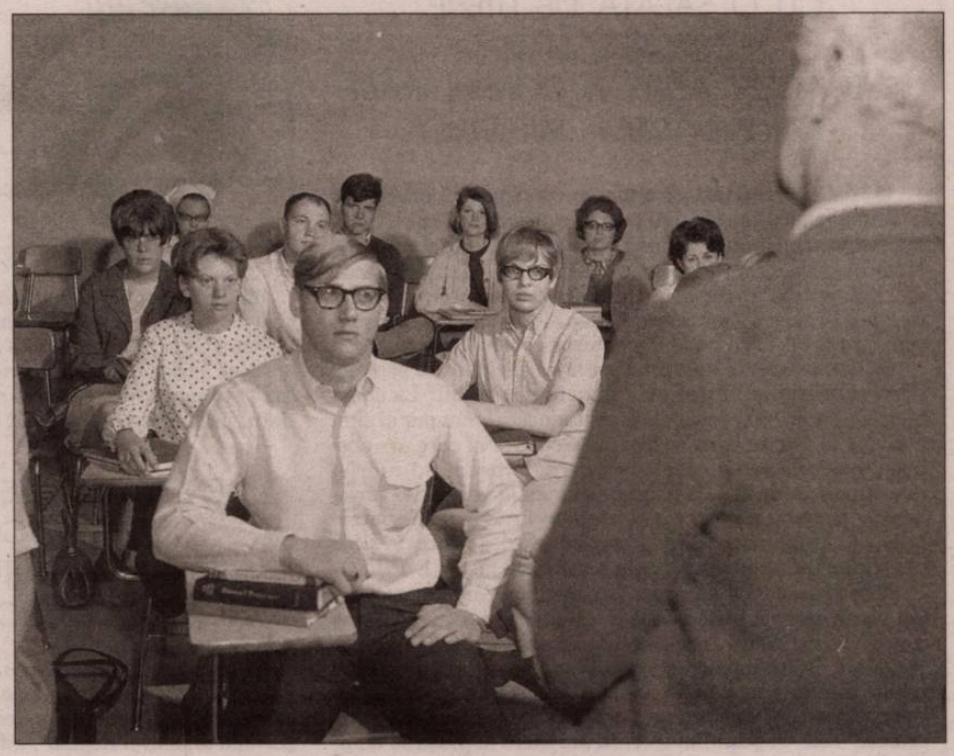

Asocierea cu „rectozaurii" este de rău augur.

OUG 49/2014, adică al treisprezecelea (nici nu mai ştiu dacă le-am numărat bine) act normativ de modificare a Legii nr. 1/2011 este gîndită, din punctul de vedere pe care îl dezbatem, ca o revanşă. Nu numai că permite revenirea în funcţii pentru un număr infinit de ani, dar face asta şi pentru oamenii trecuţi de 65 sau de 70 de ani. În paranteză fie spus, tot respectul pentru vîrsta, prestigiul şi cariera didactică şi ştiinţifică a unui profesor universitar trecut de 65 de ani. Un asemenea om poate preda, în regimul pe care universitatea i-l oferă, poate conduce doctorate cu succes sau poate oferi excelente rezultate ca cercetător ştiinţific sau consultant. Chiar este de militat pentru păstrarea lor aproape de universitate. Dar a-i mai ţine pe scaunul de şef este o absurditate, o aberaţie pe care această ordonanţă o permite. După intrarea în vigoare a ordonanţei, alin. 4 al art. 213 va avea următorul conţinut: „Durata mandatului de rector este de 4 ani. O persoană nu poate ocupa funcţia de rector la aceeaşi instituţie de învăţămînt superior pentru mai mult de două mandate succesive, complete." Cu mici modificări, se reia textul din anul 1995, care a permis enormităţile despre care vorbeam. Mai mult, se vor reîntoarce în funcţii şi frustraţii pentru care juriştii au murit de somn, iar păsările din spatele rectoratelor au trebuit să tacă de frică, şi care au plecat din funcţii cu fracţii de mandate nefinalizate. Cît priveşte pensionarea şefilor, ordonanţa este foarte clară. Şefii nu se mai pensionează. Iată textul: „Prin excepţie de la alin. 1 (care prevede pensionarea profesorilor şi cercetătorilor la 65 de ani), în cazul în care instituţiile de învăţămînt superior nu pot acoperi normele cu titulari [formulare vagă, pentru că mereu va exista cel puţin un curs sau un seminar care poate fi dat unui cadru didactic asociat], pot hotărî menţinerea calităţii de titular în învăţămînt şi/sau în cercetare, cu toate drepturile şi obligaţiile ce decurg din această calitate, pe baza evaluării anuale a performanţelor academice, după o metodologie stabilită de senatul universitar." După cum v-aţi dat seama, sintagma „toate drepturile şi obligaţiile" se referă şi la dreptul şi obligaţia de a fi ales în funcţia de rector sau decan. În contextul descris, nu trebuie să ne mai mire poziţia în favoarea ordonanţei în discuţie a Consiliului Naţional al Rectorilor. Este de regretat însă că nici un rector în funcţie nu a luat, cel puţin pînă la momentul în care scriu aceste rînduri, o poziţie oficială împotriva acestei norme. Regret, de asemenea, limbajul de lemn, entuziast-aprobator, care aminteşte de laşitatea acomodativă din vremea socialismului.

Nu voi încheia fără a mă adresa direct prim-ministrului României, un om tînăr, a cărui singură semnătură încheie OUG 49/2014. Îmi permit acest mesaj pentru că sîntem colegi de generaţie şi am trăit o tinereţe politică în acelaşi oraş, chiar dacă în „tranşee" diferite. Ei bine, domnule prim-ministru, eu cred, asemenea ţăranilor din *Moromeţii,* că „regele" (adică domnia voastră) este bine intenţionat şi că supuşii săi l-au sfătuit, şi de această dată, cum nu se poate mai rău. Prejudiciile pe care le va provoca această ordonanţă în interiorul sistemului, din punctul de vedere al managementului, sînt incalculabile. Vom avea rectori sau decani de peste 70 de ani, la al cincilea sau al şaselea mandat. Vă puteţi imagina ce tip de relaţii interumane vor provoca şi vor promova aceşti oameni în universităţi? Prevederile legate de durata funcţiei de rector şi vîrsta posibilă trebuie refăcute. Asocierea cu „rectozaurii" este de rău augur. Dacă cineva s-a gîndit că se vor cîştiga voturi, a greşit. Se cîştigă cîteva zeci şi se pierd cîteva mii, adică ale tuturor celor care nu au funcţii şi care nu le vor avea niciodată, din motivele enumerate mai sus. Şi un ultim argument. Înţeleg de ce trebuie ţinut AMR-ul plecării din funcţia de preşedinte a lui Traian Băsescu şi vă invit să vă gîndiţi la situaţia în care cineva ar împrumuta textele din ordonanţă şi le-ar pune în Constituţia României, reglementînd cu ele durata de exercitare a funcţiei de preşedinte al României. În această situaţie, Băsescu, avînd două întreruperi ale mandatelor, ar putea candida din nou în 2014, pentru obţinerea a două mandate succesive şi complete.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

OAMENII NU ASOCIAZĂ DORINŢELE LOR CU O SALATĂ DE LITERE FOSFORESCENTE (SUB ACEST ASPECT, CORPUL PARE MAI PLIN DECÎT SUFLETUL)

■ Nişte cercetători au ajuns la concluzia că uraganele cu nume masculine fac mai puţine ravagii decît cele cu nume feminine. Chiar şi atunci cînd au aceeaşi intensitate. Motivul: oamenii nu asociază numele feminine cu dezastrul, dau mai puţină importanţă unui uragan cu nume feminin, nu-l iau în serios şi nu se pregătesc suficient pentru a preveni pagubele. Iată unde duce misoginismul! (**M. M.**)

■ Acum se poate împrumuta orice – inclusiv un prieten: „Vrei să mergi la film şi nu e nimeni disponibil? La shopping? În parc? Ai nevoie de o părere sinceră? Sau pur şi simplu vrei să împărtăşeşti experienţe cu cineva care are aceleaşi pasiuni ca şi tine? Încearcă imprumutaunprieten.tumblr.com. (...) Pe pagina principală vei găsi o varietate de prieteni din care poţi alege în funcţie de dorinţele tale. (...) După ce ai găsit prietenul ideal, în funcţie şi de programul acestuia, stabileşte o întîlnire la...“ (**I. P.**)

■ În urmă cu aproape zece ani, trecînd prin Monte Carlo, am văzut pentru prima oară o terasă cu sistem de răcire „evaporativ“. M-am minunat de ce se găseşte în lumea bogătaşilor. Peste încă vreo doi ani, am văzut sistemul la o terasă din Bucureşti şi mi-am zis: uau! Apoi sistemul a devenit tot mai extins. Centrul Vechi e plin de asemenea „stropitoare“ reci. Săptămîna trecută am mers la piaţă să cumpăr legume şi fructe şi am descoperit că tarabele erau dotate cu aşa ceva. Ţăranii, tarabagiii şi clienţii lor stăteau la răcoare. Mă întreb ce o mai fi nou astăzi la Monte Carlo. (**A. M.**)

■ Joi, 3 iulie, Zack Danger Brown, un tip din Columbus, Ohio, a lansat pe Kickstarter o campanie de *crowd funding* ca să facă o salată de cartofi. Avea nevoie de 10 dolari. O săptămînă mai tîrziu, strînsese peste 40.000 de dolari. Unul dintre susţinători a scris: „Îmi place la nebunie ideea de a susţine o salată de cartofi. Mă face fericit să văd că oamenii nu se iau chiar întotdeauna în serios.“ O să fac şi eu o salată bœuf. Sper că e suficient de neserioasă. (**L. V.**)

■ O asociaţie canadiană transformă băncile din oraşul Vancouver în adăposturi destinate persoanelor fără casă. Ziua, băncile au o aparenţă normală şi există un afiş pe care scrie: „Aici este o bancă.“ Noaptea, apare un alt mesaj, scris cu litere fosforescente: „Aici este un pat.“ Iniţiativa a fost pusă în practică anul trecut. S-ar putea ca în felul ăsta să se mai spele nişte păcate. (**A. M. S.**)

■ Cele şapte miriade de atomi care formează orice corp uman contemporan sînt aceiaşi atomi de pe vremea Big Bang-ului, adică vechi de 13,7 bilioane de ani. Şi fiecare din noi are o parte din atomii trecuţi şi prin corpurile unor Ahile, Eminescu, Stalin sau Janis Joplin. Sub acest aspect, corpul pare mai preţios decît sufletul. (**M. C.**)

■ În zilele fotbalistice ale verii, un supermarket s-a gîndit să ofere microbiştilor ceva cu specific sportiv: „Platou Cupa Mondială 2014 – Frigărui de porc / Cîrnăciori Bavarezi / Ceafă de porc condimentată / Mici vită şi oaie – 23,49 lei“. Pentru a savura golurile cu maţul plin. (**D. S.**)

Cu ochii-n 3,14

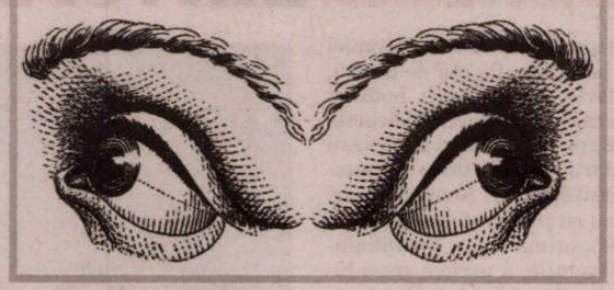

■ Cu aproape 100.000 km de vase de sînge, cît măsoară cele deţinute de corpul uman, ai putea înconjura Pămîntul de două ori şi jumătate. Asta aduce o nouă semnificaţie versurilor *„Trying to throw your arms around the world“* şi *„You can't put your arms around a memory“*. Sub acest aspect, sufletul pare mai preţios decît corpul. (**M. C.**)

DENUMIRILE ELECTRICE UŞOARE SE SCHIMBĂ (FĂRĂ SUGHIŢURI GENETICE) ÎN A DOUA ÎNCĂPERE A NOPŢII

■ Într-o staţie de metrou, un chioşc cu bomboane moldoveneşti. Firma se numeşte „Bucuria“. Bomboanele: „Miracol clasic“, „Chişinăul de seară“, „Inspiraţia“, „Clepsidra“, „Livada Moldovei Regală“, „Meteorit“, „Dorinţa cactus“. Denumirile, precum bomboanele, dulci. (**S. G.**)

■ Potrivit unui studiu publicat recent în revista *Science*, oamenii preferă să facă ceva în loc să nu facă nimic, chiar dacă ceva-ul respectiv nu e foarte plăcut. Într-o serie de experimente realizate de o echipă de psihologi de la Universitatea din Virginia, sute de participanţi au fost lăsaţi singuri într-o cameră, timp de mai multe minute, cu indicaţia de a se gîndi la ceva. În loc să se lasă pradă propriilor gînduri, mulţi (67% din bărbaţi şi 25% din femei) au ales să-şi administreze şocuri electrice uşoare. Mă întreb ce părere ar avea Oblomov despre toate astea. (**L. V.**)

■ Cu ce-am rămas din comentariul TVR la semifinala Olanda-Argentina: „Formula cîştigătoare nu se schimbă, dar poate nu mai e cîştigătoare.“ (**L. V.**)

■ După două săptămîni petrecute pe coclauri, fără Internet şi televizor, în locuri unde Campionatul Mondial de Fotbal nu s-a inventat încă, am aflat că Germania a învins Brazilia cu 7-1. Oarecum şocată, în primul moment n-am prins ideea: era vorba cumva doar de primul set? (**A. P.**)

■ „Ţi-ai luat pla-sa de şo-bo-lani?“ „Nu.“ „Păi, de ce?“ „Am ui-tat-o a-ca-să.“ „Eu sînt Wa-shin-gton.“ „Ştiu.“ „George.“ „Da, ştiu.“ „În-tîiu. U-nu' a fo-Geo-rge Wa-shin-gton.“ „Ştiu.“ „Păi, mie să nu-mi spui că ai ui-tat. N-ai vo-ie să uiţi în fa-ţa lu' Geo-rge Wa-shin-gton.“ „Ştiu, dar am ui-ta-t-o.“ „Hai să-ţi dau o be-re pe ches-tia asta.“ „Nu merg.“ „Păi, de ce?“ „N-am lu-at pla-sa de şo-bo-lani şi nu me-rit.“ *(Rîsete cu sughiţuri, în cascadă.)* – Dialog live în 368 între doi beţivi priponiţi cu îndîrjire în spătarul scaunului meu, spre a mai atenua din „tangajul“ care-i zgîlţîia din rărunchi. De data asta a meritat. (**R. M.**)

■ Pînă nu demult, reuşeam să scot acelaşi tip de pete, de pe aceleaşi rufe, cu acelaşi spray pentru pete. De la o vreme încoace însă, petele au început să persiste, în ciuda tratamentului obişnuit. Să sufere oare şi petele evoluţii, mutaţii şi adaptări genetice, asemenea altor specii şi organisme vii? (**M. P.**)

■ Duminică, 22 aprilie 2007, în jurul orei 21, la Londra are loc o întîmplare neobişnuită: un tînăr intră într-un restaurant şi se repede spre bucătăria localului; personalul reuşeşte să-i ţină calea, dar bărbatul se năpusteşte în a doua încăpere a bucătăriei, de unde reuşeşte să ia un cuţit, cu care îşi retează penisul. Localul se chema „Zizzi“. S-ar fi potrivit mai bine în Franţa. (**M. P.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* La Preoteasa SRL, Începuturi SRL, Ad Literam SRL (Curtici); Ineluşul Dulce SRL (Petrila); Electro Ciorciovel SRL, Boieru Vesel SRL (Rucăr); Pas Cu Pas Trade SRL, Iscusit Com SRL (Ianca); Pământ Şi Soare SRL (Însurăţei); Cei 20 SRL, Bradul Argintiu SRL, Memorial SRL, Trei Butuci SRL, Contactlentila Mania SRL, Capra Mare SRL, Parfumul Nopţii SRL, Autentic SRL, Micul Rege SRL, Caucazul Mare Comal SRL, Audit Financiar Vrabie SRL, Pui Piu SRL, Adept Transilvania SRL, Mirobolant M & C Imob SRL, Pietrele Lui Solomon SRL, Arhaic Gaz SRL (Săcele); Contabilul Meu SRL, Cuptorul De Sub Curte SRL, Pleşa Şoferul Dante SRL (Blaj); Meserie Impex SRL (Segarcea); Şacalul SRL, Eterna Crizantemă SRL, Influent SRL, Royal Brici SRL (Năsăud); Isteţii SRL (Anina); Prieteni Buni SRL, Popa Impact SRL, Tur Roman Intim SRL, Discordia Impex SRL, Statuete Gelu Prod SRL, Noua Identitate SRL, Logos S.O.S. SRL, Crearea Fericirii SRL (Beclean). (**D. S.**)

PUBLICITATE

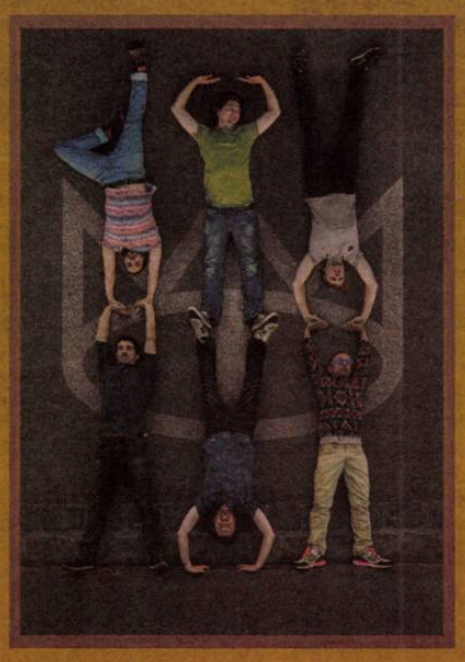

THE CAT EMPIRE
SUSŢINUT DE
HYUNDAI
SEDIA OFICIALĂ
CIUC
PARTENERI PRINCIPALI
tv fm Europa
SUBCARPAŢI
BASSKA • BLAZING VIBEZ SOUNDSYSTEM
31 IULIE ARENELE ROMANE
BILETE: MYTICKET.RO, DIVERTA, H2O, OLLIE GANG SHOP, CORNER SHOP
H2O CORNERSHOP ORGANIZAT DE: EMAGIC RECOMANDAT DE: DILEMA

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Sever VOINESCU

axa dus-întors 5

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 545 ■ 24-30 iulie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Cînd vinovatul e nevinovat“

pagina 3

CRISTIAN GHINEA

„Fragmente de război“

pagina 12

LILIANA NICOLAE

„Moartea domnlui Câmpeanu“

pagina 23

Vacanţe în comunism

„Ce mică-i vacanţa mare / Şi ce dor mi-a fost de ea. / La şcoală visam / Că o aşteptam, / Dar ea cînd voia venea.“

EUGEN ROTARU – „CE MICĂ-I VACANŢA MARE“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

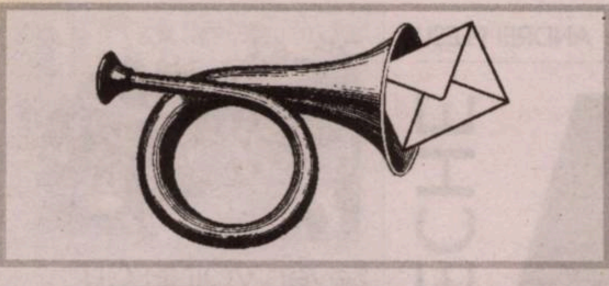

turneu de inbox

„Şase ore faste (şi fastuoase) ale vieţii mele"

Bună ziua,

Rîndurile de mai jos le-am scris acum un an şi jumătate, de mînă. În lumea e-mail-urilor, am trimis scrisori caligrafiate cu cerneală neagră doar celor foarte dragi sufletului meu. Scrisoarea destinată domnului Andrei Pleşu la redacţia *Dilemei vechi,* cu adresa „Ion Slătineanu, nr. 19", a fost returnată de două ori cu motivaţia caragialiană mîzgălită pe plic „destinatar lipsă domiciliu". Mi s-a părut grotesc şi absurd, „andrisantul" era cunoscut!

Azi am regăsit scrisoarea, am citit-o şi am retrăit bucuria şi fervoarea scrierii ei. Şi am vrut să vă împărtăşesc această bucurie care nu s-a diluat cu nimic de atunci încoace. Aşa că o transcriu întocmai...

Stimate domnule Andrei Pleşu,

Dacă scrisoarea mea ar fi articol, s-ar intitula „Şase ore faste (şi fastuoase) ale vieţii mele". Primul minut a curs aseară, cînd am deschis cu încrîncenată aşteptare numărul aniversar al *Dilemei vechi.* După 20 de ani de cînd vă citesc (şi „vă citesc" înseamnă că îmi sun mama sau prietenii şi vă citesc pentru ei, într-o fervoare a împărtăşirii spiritului), cutez să vă mărturisesc preţuirea, respectul şi bucuria pe care vi le datorez.

Dilematici tandri şi desăvîrşiţi,

„E vremea, e ora, e clipa pentru a ridica în slăvi", vorba domnului Radu Cosaşu. Cu dumnealui am purtat poate cele mai aprige bătălii interioare. Am început prin a fi sedusă de articolele lui, ne-am despărţit furibund în timpul polemicii cu Marta Petreu, l-am iertat fiindcă mi-a mărturisit că îi iubeşte pe Stan şi Bran şi filmul mut şi pe Chaplin, şi m-am îndrăgostit din nou citindu-i notele informative. El e singurul căruia i-am scris, sînt ani de atunci, o scrisoare niciodată expediată, despre bunica mea, care mi-a dat cele mai importante lecţii de viaţă, împărţite de forţa lui „se cuvine" şi „nu se cuvine să"... Aseară l-am regăsit complice cînd mi-a vorbit, aşa cum nici un profesor nu a făcut-o vreodată, despre slava cuvenită conjuncţiilor şi adverbelor.

Bunica mea – straşnică femeie! – e din aceeaşi spiţă de oameni frumoşi precum e bunicul lui Marius Chivu, oameni cu dreaptă judecată şi înţelegere. Mi-am imaginat mînzul lui Marius, mi-aş fi dorit să-i spun că i-a ales un nume frumos, Scarlet. Lui Marius Chivu îi datorez descoperirea lui Marin Mălaicu Hondrari şi a romanului *Apropierea,* a *Zilelor regelui* a lui Filip Florian şi a cîtor alte cărţi, locuri şi melodii. Am încredere în gusturile şi judecăţile lui literare şi în cele ale Simonei Sora.

Cîte am să vă spun despre voi... poate altă dată despre fiecare, pe îndelete.

Să revin la orele mele faste şi fastuoase. Am citit (lectură presărată cu exclamaţii) răspunsurile la chestionarul lui Proust. (În paranteză fie spus, împreună cu prietena mea, căreia i-am citit prin telefon răspunsurile voastre şi care va reveni mai tîrziu în poveste, am ajuns la concluzia că ar trebui să ne facem chestionarul o dată la cinci ani, în loc de analize medicale.) Cu nedisimulată mîndrie (iertată-mi fie lipsa de modestie, Doamne!) şi bucurie am constatat că împărtăşim preferinţa pentru Caragiale, Cărtărescu, Rilke, Arghezi, Van Gogh, Mozart, cocoana Marghioliţa Mînjoloaia, casele vechi, Tom Waits, Churchill şi Leonard Cohen, iarbă şi maci. Am sunat-o iarăşi pe prietena mea, deşi orele erau înaintate în noapte, să o ademenesc cu promisiunea a două delicatese pentru a doua zi: „Lecţia dilemei" şi „Despre iubirile fericite", şi am adormit frămîntîndu-mă în legătură cu „rezonabilitatea veselă" ideală unei femei, dar care nu ştiu în ce măsură mă caracterizează.

Nicoleta MAZILU
Comăneşti, jud. Bacău

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Nu e deloc o carte de vacanţă. Poate că tocmai de asta îndrăznesc să vă atrag atenţia că a apărut *Vocea* de Domnica Drumea (Editura Charmides). (Matei Martin)

■ Cică la Iacobdeal, pe lîngă Măcin, într-o carieră de granit părăsită, există un lac minunat în care te poţi chiar scălda. N-am fost niciodată acolo, dar poveştile pe care le-am citit pe Internet despre locul ăsta mi-au stîrnit curiozitatea, chiar dacă se spune că e greu de găsit, la el ajungîndu-se pe nişte drumuri întortocheate şi prăfuite. (Andrei Manolescu)

■ Spiritul armenesc pătrunde în inima Bucureştiului! Comunitatea Armenilor din România, în parteneriat cu ARCUB şi Primăria Municipiului Bucureşti, vă invită la cea de-a doua ediţie a Festivalului Strada Armenească. În cadrul sărbătorii desfăşurate în complexul armenesc, mai exact la intersecţia bulevardului Carol I cu strada Armenească, vor avea loc concerte de muzică tradiţională şi modernă, spectacole de dansuri tradiţionale, ateliere de caligrafie, dans şi creaţie, expoziţii de fotografie, dar şi ateliere pentru cei mici. De asemenea, participanţii vor putea descoperi o mică parte din Armenia, în cadrul bazarului organizat pe strada Armenească. *Khorovadz*/grătar armenesc, *basturma*/pastramă armenească, *marlenka*/prăjitură sînt numai cîteva delicii-surpriză din bogata gastronomie de tradiţie armenească, promise de organizatori. Atmosfera, miresmele de tot felul, dar mai ales ambra cafelei adevărate ne vor îmbăta amintirile din Bucureştii de odinioară cu armenii şi dughenele lor din colţul străzii, daurite în alămuri, în cafeneaua unde vom putea degusta cafea la nisip şi felurit plămădite delicatese orientale. Festivalul se va desfăşura vineri, 1 august (între orele 16-22), sîmbătă 2 august şi duminică 3 august (între 10-22). Accesul este gratuit. (Ruxandra Mihăilă)

■ *The New Yorker* e la liber vara asta pentru oricine intră pe site-ul lor (www.newyorker.com), indiferent dacă plăteşte abonament sau nu. E o tragedie: îmi imaginez deja mii de newyorkerfili luînd cu ei în parcuri, la plajă, la terasă, tablete, telefoane şi laptopuri şi citind avid texte care au marcat istoria literaturii şi istoria jurnalismului. Noroc că vara se termină în septembrie. (Luiza Vasiliu)

■ Dacă vreţi ceva inedit: 26-27 iulie, în Bucureşti, la ceainăria ArCuB, „Festivalul schimbării" – aflat la prima ediţie, un festival organizat de către Asociaţia ART Fusion. Mai multe detalii chiar pe pagina de web a asociatiei, www.artfusion.ro. (Stela Giurgeanu)

■ Cum sînt în faza Capote, *Integrala prozei scurte* (Editura Polirom, 2012) m-a uns pe suflet. La munte sau la mare, în autobuz sau în metrou, în parc sau la cafenea, merită să vă împrieteniţi cu personajele lui absolut senzaţionale. Domnul Durere, domnişoara Bobbit, doamna care cumpără o haină veche de blană, băiatul vizionar, cuplul din tren – toţi fac parte dintr-o „menajerie" fabuloasă şi umană în egală măsură. (Ana Maria Sandu)

■ Alain de Botton, *Cum să ne gîndim mai mult la sex,* Vellant, 2014, traducere de Mihaela Ghiţă. O încercare binevenită de a explica, altfel şi fără condamnări inutile, unul dintre puţinele subiecte cu adevărat esenţiale: „În ciuda eforturilor noastre susţinute de a-l scoate de sub incidenţa extravaganţei, sexul nu va fi niciodată nici simplu, nici plăcut în felurile pe care ni le-am dori. În esenţa lui, sexul nu este democratic şi nici amabil. Oricît am încerca să-l îmblînzim, (...) are tendinţa recurentă de a ne da vieţile peste cap." (Iaromira Popovici)

■ ARCEN (Asociaţia Română pentru Cultură, Educaţie şi Normalitate) organizează, între 26 iulie – 7 septembrie, „Cu bastonul prin Bucureşti" – o serie de tururi ghidate, pe străzile Episcopiei – Ştirbei Vodă – Calea Victoriei – Nicolae Kreţulescu – George Enescu – Gen. Berthelot – Banului – Biserica Amzei – Christian Tell – Bd. Dacia – Henri Coandă – Nicolae Iorga. Fie că aveţi sau nu baston, ar fi bine să mergeţi, ca să descoperiţi *normalitatea* Bucureştiului. Detalii pe www.arcen.info. (Mircea Vasilescu)

■ „Dragă tată, m-ai întrebat odată de ce susţin că mi-e frică de tine. N-am ştiut ce să-ţi răspund, în parte tocmai pentru că mi-e frică de tine, în parte pentru că frica asta se întemeiază pe prea multe elemente ca să ţi le pot enumera măcar pe jumătate stînd de vorbă cu tine. Şi dacă încerc acum să-ţi răspund în scris, răspunsul meu va fi incomplet, pentru că şi în scris frica şi urmările ei mă paralizează în faţa ta şi pentru că proporţiile acestei situaţii depăşesc cu mult puterile memoriei şi raţiunii mele..." – aşa începe *Scrisoare către tata* a lui Kafka, text citit de Marius Manole pe audiobook-ul omonim editat de Humanitas Multimedia. (Marius Chivu)

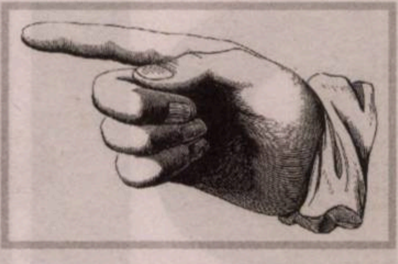

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Depresia**
- **Sulina**

album dilematic

Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

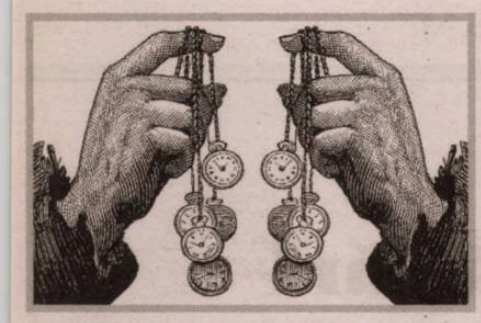

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cînd vinovatul e nevinovat

După întîlnirea de la Cotroceni a premierului (însoțit de ministrul său de Finanțe) cu președintele țării, nu mai pot fi supărat pe Victor Ponta. Nu te poți supăra pe o insuficiență.

Te poți supăra pe cineva care nu-și valorifică în mod inteligent calitățile, sau care nu-și cunoaște limitele, ori nu-și domină slăbiciunile. Dar nu te poți supăra pe un ins încă nealcătuit, nearticulat, fluid, imprevizibil nu prin subtilitate dinamică, ci prin carență structurală. Nu te poți supăra – să zicem – pe o amoebă. Or, în cazul de față, avem de a face cu un personaj fără portret recognoscibil: nu evoluează prin opțiuni raționale, ci prin tropisme de conjunctură.

Cînd inapt și țîfnos ca un repetent obraznic, cînd pompos ca un pionier distribuit, la sfîrșit de an, în rolul lui Mihai Viteazul, cînd drăgălaș ca o cadînă, cînd burzuluit ca un milițian proaspăt crescut în grad, cînd glumeț ca un băiețel din grupa mare, cînd solemn ca un lider planetar, Victor Ponta reușește o stranie performanță de minus-existență, un apogeu al lui „fără“: fără experiență, fără prestigiu, fără competențe specifice, fără prea multă minte, fără prea mult caracter, fără haz, fără simțul răspunderii, fără conștiința nenumăraților „fără“, care îl caracterizează.

Dar cum să te superi pe infirmitatea cuiva, pe ghinionul lui constitutiv, pe un reprezentant al pseudopodelor, aflat în curs de evoluție lentă, mizînd, adică, pe viitor, pe baza unui trecut minimal? Nu, nu sînt ipocrit, nu fac șmechere jocuri de cuvinte. Chiar nu mai pot fi supărat pe Victor Ponta. Comportamentul lui comic de la Cotroceni ar fi putut fi relativizat printr-o abilă, sau măcar cuviincioasă, manevră de repoziționare. Dar în loc să se eschiveze prin umor, sau printr-o explicație decentă, sau printr-o curajoasă recunoaștere a greșelii, a preferat (cuvîntul nu e chiar potrivit, pentru că „a prefera“ implică reflecție și discernămînt) a preferat, deci, retorsiunea infantilă: a invocat „familia de infractori“ a președintelui, prostul său accent englezesc, „înscenarea“ nedreaptă la care a fost supus (deși nu l-a silit nimeni să joace în acest film și mai ales să joace atît de prost).

O altă tentativă de eschivă a fost „mîndria“ personală: „nu m-am dus să dau socoteală!“ În fine – ce s-o mai lungesc? – omul e mereu pe picior greșit, dar cu un fel de „spontaneitate“ aproape candidă. De aceea, repet, nu mă (mai) pot supăra pe el. Mi-ar părea chiar rău să-l întristez cu vorbele mele, în cazul că i-ar ajunge la ureche. Să ne gîndim: cîți dintre noi ar face față mai bine, dacă, peste noapte, ar fi trecuți, din cursul primar, în ultimul an de facultate? Dacă din debutanți în materie de jurisprudență, ar deveni, dintr-odată, președinți de mari firme sau bănci internaționale? Nu. Victor Ponta nu e vinovat! Face și el ce poate, ce-i îngăduie vîrsta, educația, vanitatea și soarta... Problema este că, pur și simplu, nu e la locul lui.

Pe scurt: nu Băsescu, nu Crin Antonescu, nu televiziunile și gazetele „băsiste“ îi fac cel mai mare rău lui Victor Ponta. Cel mai mare rău i l-au făcut deja camarazii lui de partid.

Cineva e vinovat, totuși. Grav vinovat! Mai întîi Partidul Social Democrat. E de neînțeles cum cel mai mare partid postrevoluționar, populat de suficiente figuri pregnante politic, experimentat în tehnicile guvernării și în intrigăraia de partid, nu a reușit să-și găsească un conducător mai copt, mai consistent, mai îndemînatec. Au crezut, poate, că fac celui „promovat“ un serviciu, un hatîr stimulator. În realitate, l-au adus în pragul smintelii. I-au luat dreptul la dezvoltare organică, la creștere firească, la consolidare umană și profesională. L-au așezat, prematur (de fapt, cinic), într-o poziție a cărei anvergură cerea o cu totul altă înzestrare decît aceea a unui învățăcel ambițios, a unui „cîrlan“ năuc, a unui trapezist cu rău de înălțime. (Ion Iliescu, autor al cîtorva memorabile portrete de politicieni din tabăra proprie ar trebui să ne explice, poate, de ce partidul Domniei Sale e atît de sensibil la „cîrlani“ și „prostănaci“). Pe scurt: nu Băsescu, nu Crin Antonescu, nu televiziunile și gazetele „băsiste“ îi fac cel mai mare rău lui Victor Ponta. Cel mai mare rău i l-au făcut deja camarazii lui de partid. Dacă i-ar preocupa, cu adevărat, viitorul lui, l-ar scoate o vreme din joc, l-ar retrimite la antrenament. Iar admițînd că, pentru dînșii, Victor Ponta e un lider politic de neînlocuit, măcar să nu-l împingă spre demnități care angajează destinul țării.

Un al doilea potențial vinovat pentru această dramă a inadecvării la care asistăm zi de zi riscă să devină electoratul majoritar. Cu toate nefăcutele de care se face răspunzător, cu toate eșecurile unei guvernări care a promis nerușinat de mult, știind (sau nu?) că nu va putea împlini ce-a promis, sondajele curente îl dau pe Victor Ponta drept favorit al cursei pentru președinție. Trăim, așadar, într-o țară în care Ceaușescu e socotit cel mai bun președinte al României din ultimii cincizeci de ani (unii – potrivit unui sondaj din mediul rural – îl vor chiar sanctificat), trăim într-o țară în care 60% din populație regretă comunismul și, iată, într-o țară care înclină să-l instaleze la vîrf pe Victor Ponta. E o situație pe care nu îndrăznesc s-o comentez. Nimeni nu se poate substitui voinței națiunii și nimeni nu poate transforma opțiunea unei majorități în culpă. Pe de altă parte, dacă avem (sau vom avea) ceea ce vor cei mai mulți dintre noi, atunci nu ne rămîne decît să învinovățim stelele, conspirația mondială, pe turci și pe fanarioți, pe țigani, pe unguri și pe evrei. Sîntem victimele de serviciu ale Europei. Dar măcar ne alegem conducătorii care ne plac!

Sîntem victimele de serviciu ale Europei.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Lăsați copiii să vină... cu mașina?

Scuze pentru această parafrază neautorizată la rubrica doamnei Maria Iordănescu, dar o să vedeți că se potrivește de minune pentru ceea ce aș vrea să vă povestesc.

Despre ce este vorba?

Nu se poate să nu fi observat și dumneavoastră înghesuielile de mașini care se produc la orele de intrare și ieșire de la ore în jurul școlilor „bune“. Stau lîngă o astfel de școală și străduța cu pricina este impracticabilă cel puțin două ore pe zi. Părinții își aduc copiii – nu doar cei mici, de clasa I – cu mașina, opresc peste tot, coboară și îi conduc pînă la poarta școlii, le mai aranjează gulerul la bluză, mai dau un ultim sfat și schimbă un ultim „pupic“, mă rog, un ritual întreg, cotidian și extrem de răspîndit. Nu este însă nimic „românesc“ aici, am întîlnit același fenomen, recent, la Marsilia, dar l-am mai observat și în alte părți, în forme poate mai modeste, nu știu, căci nu i-am acordat niciodată vreun interes special. Nu este deci (doar) o altă formă de expresie a comportamentului supraprotectiv al părinților din România și nici simplă ostentație de *nouveaux riches*, cum am fost și eu tentat să cred la o primă vedere de simplu trecător. Nu este însă, bineînțeles, nici o practică de oameni care privesc trist, în fiecare lună, nota la întreținere; aceștia au alte probleme...

Interesul pentru acest banal fenomen urban mi-a fost trezit de o interesantă dizertație de master despre timpul liber al copiilor. „Timpul liber“ al copiilor? – am întrebat eu, extrem de circumspect. Ce înseamnă „timp liber“ la copii, se poate vorbi de așa ceva? *Stricto sensu*, nu. Dar este interesant ce înseamnă asta pentru copii, dacă are vreun sens și cam care ar putea fi acesta. Se pare că pentru cei mai mici nu prea are, există pur și simplu timp de școală (inclusiv lecții) și restul timpului. Adevăratul „timp liber“ ar fi cel de joacă. Așa mai merge. Dar sînt și alte „temporalități“ și clasificări ingenue ale timpului, la care un adult nu prea se gîndește sau, pur și simplu, nu i-au trecut vreodată prin cap. Interesant și instructiv pentru părinți – dacă ar avea timp să discute despre asta cu copiii lor.

Ceea ce m-a intrigat însă a fost o temporalitate la care nu m-am gîndit niciodată, o porție de timp parcă ruptă din durata zilnică, suspendată între punctul A și punctul B: deplasarea cu mașina de acasă la școală. „Atunci pot să stau și eu în liniște și să vorbesc cu copilul meu“ – mărturisea un părinte. „E un moment de intimitate, sînt numai eu cu fetița mea, putem să vorbim despre toate cele, nu ne întrerupe nimeni, nu avem nimic altceva de făcut...“ – adăuga un altul. Altcineva mi-a relatat o altă poveste, exemplară în felul ei. Un tată extrem de ocupat, care recunoștea că slujba îi înghite tot timpul și că „nu mai am timp pentru familie, nu mai apuc să stau și eu cu băiatul meu“, dar care era convins că „lucrurile se vor rezolva însă, în mare măsură, de la toamnă, cînd băiatul va merge școală.“ Explicația era următoarea: „Noi stăm în Corbeanca, așa că, de la toamnă, voi avea în fiecare dimineață 40 de minute în care să stau de vorbă în liniște cu băiețelul meu. La întoarcere îl ia mama lui.“

40 de minute. Calculase deja, și aceste minute erau așteptate ca o mană cerească, constituind un soi de timp furat pentru familie din timpul zilnic acaparat de muncă. Părintele respectiv avea și o adevărată teorie despre toate acestea: dat fiind că slujba nu îi mai lasă decît puțin timp pentru familie, important este ca acest timp, puțin cît este, să fie trăit „intensiv“, să fie transformat în *quality time*. Iar mersul cu mașina era modalitatea ideală – și accesibilă – de a produce un astfel de quality time. (Aveam să aflu mai tîrziu, vorbind cu niște colegi mai tineri, că ideea asta cu quality time nu era invenția părintelui cu pricina, ci este un credo bine înrădăcinat – și promovat – în mediile unei clase de mijloc productive, dar care se îngrijește atît de familie, cît și de propriul corp.)

Time is money, desigur, sîntem cu toții, într-un fel sau altul, prinși în acest vîrtej. Dar iată că societatea care ne măsoară timpul ne-a dăruit și un timp compensatoriu, la dispoziția noastră: acest Prozac discursiv numit quality time. Trebuie doar să știi să folosești *eficient* orice oportunitate – iar mersul cu mașina este una dintre ele, precum așteptatul avionului într-un aeroport, unde nu ai nimic de făcut și poți să-ți lași gîndurile să se plimbe libere și să te simți împăcat cu viața. Un fel de piua în jocul contra cronometru al cotidianului nostru.

Recunosc însă că nu mi-a trecut niciodată prin cap faptul că drumul de acasă la școală ar putea fi o astfel de „piua“ sau că mașina ar putea fi un spațiu de „intimitate“, de căldură a unei relații de familie netulburate de televizor sau Internet, de telefoane de la serviciu sau de treburi domestice care nu suportă amînare! De cînd am avut această revelație, am început să privesc cu alți ochi întreaga poveste și să mă uit cu mult mai multă îngăduință la aceste ambuteiaje din jurul școlilor. Privind mașinile care se înghesuie în fața școlii, am început chiar să-mi imaginez peste tot familii care își trăiesc, de fapt, momentul de fericire domestică.

Un dialog cu un copil beneficiar de acest *quality drive time*, redat de masterandul meu, m-a pus însă din nou pe gînduri:

– Îți place să mergi cu mașina la școală, cu mama ta?

– Nu!

– De ce?...

– Mă întreabă mereu ce note am luat la școală...

Prozac discursiv numit quality time.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

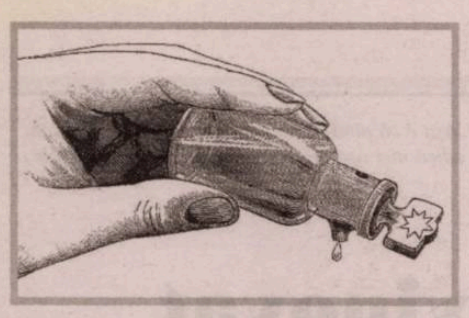

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Teneşi şi alte încălţări

Mesaje publicitare insistente şi site-uri specializate în vînzări afişează, fără ezitare, forma *teneşi* (tenesi-converse.ro; „sîntem o echipă tînără şi dinamică, din Bucureşti, care pune la dispoziţia dvs *teneşi* Converse All Star la preţuri minime“ etc.). Bănuiesc că e vorba de o strategie publicitară: forma cu conotaţii suburbane, condamnată de norma lingvistică, e atît de frecventă încît bunii negustori nu-şi permit să o ignore. Mai exact, în spaţiul Internetului, în care oamenii caută informaţii prin cuvinte-cheie, şansele de accesare cresc, foarte probabil, prin adaptarea la limbajul publicului: producătorii şi vînzătorii se simt datori să răspundă prompt cererii de *teneşi*. Adoptarea unei strategii de marketing ar explica de ce pe unele pagini forma incorectă alternează, derutant, cu cea standard.

Altminteri, forma corectă e foarte la îndemînă: chiar cei care nu consultă dicţionare clasice pot folosi, dintr-un click, *dex-online*, iar explicaţii şi recomandări sînt oferite de mai multe site-uri care şi-au propus să discute teme de cultivare a limbii. Sînt posibile, desigur, şi explicaţii mai simple pentru folosirea lui *teneşi:* ignoranţa, neglijenţa, impresia că norma chiar admite variaţia în acest caz, în temeiul răspîndirii extreme a formei. Ar fi de altfel interesant de ştiut care sînt percepţiile şi evaluările vorbitorilor faţă de acest caz de variaţie. Mi se pare că pentru anumiţi vorbitori actuali folosirea lui *teneşi* e una dintre acele devieri de la normă care stigmatizează şi enervează, pentru că se asociază unui stil conotat social. Opiniile exprimate aleatoriu în Internet sînt, desigur, diverse. Pentru unii, *teneşi* e un muntenism iritant, pentru alţii, singura formă cunoscută, sau o variantă tolerabilă, cu o diferenţă abia perceptibilă. Un site destinat utilizatorilor foarte tineri (dar nu se ştie niciodată cine e în spatele pseudonimelor!) oferă, ca răspuns la întrebarea *„teneşi* sau *tenişi?“*, o acumulare de păreri dintre cele mai derutante: *„Tenişi?* Nu te zgîrie pe creier această variantă? E *teneşi* toată ziua. *Tenişi* spunem noi, în vorbire, dar corect se scrie *teneşi“; „Teneşi* zic doar ăia foarte kul“; „În magazin am văzut *«teneşi»“; „Tenişi... teneşi* e de modă veche“ (clopotel.ro).

Explicaţia formei *teneşi* nu e complicată: este posibil ca *e* în loc de *i* să fi apărut printr-un fenomen de hipercorectitudine (reacţie la închiderea populară a lui *e* la *i*, în alte situaţii) sau, strict fonetic, prin asimilare, sub influenţa primului *e* din cuvînt (mai ales într-un anume tip de pronunţare „relaxată“). *Tenişi* e atestat în dicţionarele noastre pe baza unui articol din 1966 (din revista *Limba română);* sintagma *pantofi de tenis* apăruse mai devreme, în *Dicţionarul limbii române* (DLR), fiind exemplificată printr-un citat din teatrul lui Mihail Sebastian. Desigur că primele utilizări ale sintagmei şi chiar ale inovaţiei colocviale *teneşi* – apărute prin metonimie (ca şi *baschetţi)* din numele destinaţiei sportive – sînt ceva mai vechi şi ar putea fi identificate în presa vremii.

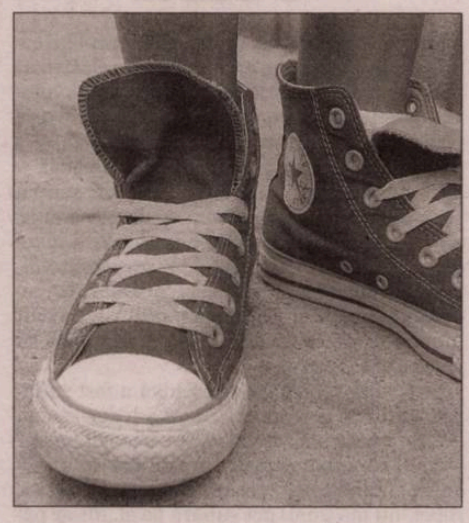

Dincolo de oscilaţiile formei, cuvîntul ne atrage atenţia şi asupra unei tendinţe lexicale a limbii române: de specificare a tipului de încălţăminte, de multiplicare a termenilor care identifică anumite modele. În româna actuală nici nu există, de fapt, un termen generic concretizabil (cum sînt, în mai mare măsură, franţuzescul *chaussures* sau englezescul *shoes):* chiar dacă uneori e folosit cu sens general *pantofi,* e clar că acesta (definit în DLR ca: „încălţăminte de stradă care acoperă laba piciorului pînă la gleznă“) nu poate acoperi varietatea de *ghete, sandale, bocanci, cizme, adidaşi, şlapi, papuci, şoşoni, gumari* etc. Dimensiunea, forma, diferite detalii funcţionale separă net subtipurile, astfel că *tenişii* sînt *pantofi* de tenis, iar *baschetţii – ghete* de baschet. Generic*ul încălţăminte,* abstract şi colectiv, nu suplineşte această lipsă: nu e niciodată folosit în situaţii cotidiene, concretizat (în enunţuri de genul: „mi-am pus repede *încălţămintea* în picioare şi am zbughit-o pe uşă“). Singurul termen care s-ar potrivi în asemenea contexte, *încălţări,* aparţine doar registrului popular şi e destul de învechit. Dicţionarul lui Laurian şi Massim (1871-1876) recomanda, spre sfîrşitul secolului al XIX-lea, forma *călţămînt* (scrisă *calciamentu),* care doar „în gura poporului“ apărea ca *încălţămînt (incalciamentu)* „totu lucrulu cu ce ne incalciamu: calcii, calcionele, cibótele, soccii“. În acest caz, propunerile academice latiniste nu au avut deloc succes.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

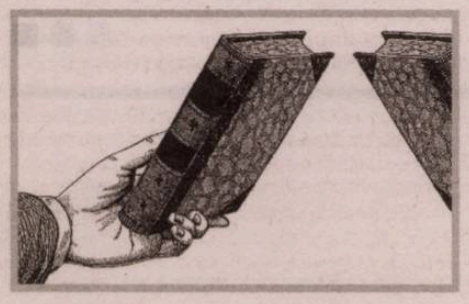

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Cum devii expert autodidact

După multe ocoluri, a venit şi vremea de a rosti cuvîntul cel de ocară. *Curriculum,* deşi neutru, e mama învăţăturii şcolare. Iar tatăl, vorba latinilor, *semper incertus.*

Cînd a intrat cuvîntul acesta şi în limbajul educaţional autohton, nu puţini l-au întîmpinat cu zîmbetul pe buze. Cum să-l declini pe românește? La plural, corect ar fi *curricula,* dar ce te faci cu genitivul? *Curriculalelor?* Şi-apoi, de unde a apărut? Vreo fiţă corporatistă – au zis unii, amintindu-şi cum şi unui banal CV i se zicea mai deunăzi, impozant, „Memoriu de activitate.“ Vreo invenţie de-a pedagogilor – au zis alţii, să facă să sune mai bine „plan de învăţămînt“ sau „programă şcolară“.

Multă vreme, bietul *curriculum* a rămas într-un limb între nedumerire şi ironie.

Îmi amintesc de un prieten care a mers la o universitate din India pe o bursă pentru *curriculum design.* El era, ce-i drept, un foarte apreciat specialist de la departamentul de design al Universităţii Naţionale de Arte din Bucureşti, dar avea să afle abia la destinaţie că, în principiu, ce se dorea de la el era „proiectare curriculară“ – de pe la ştiinţele educaţiei, vasăzică. Misterul a fost lesne de elucidat. Primind oferta cu pricina, ministerul nostru de resort a direcţionat-o către... arte plastice.

Prin '94-'95, cînd a demarat şi la noi, cu sprijinul Băncii Mondiale, prima reformă curriculară de anvergură, puţini erau cei care ştiau cam ce se ascunde în spatele cuvîntului cu pricina. Cîţiva au încercat să explice şi neofiţilor, fără prea mare impact. Terminologiile mai vechi au rămas în continuare pe baricade, deşi *curriculum*-ul aducea cu el promisiunea unui alt fel de a gîndi activitatea şcolară. „Planurile de învăţămînt“ sînt apanajul celor care planifică – precum odinioară planurile cincinale: atîtea cicluri de instruire, atîţia ani fiecare, atîtea materii în fiecare an de studiu, atîtea ore pentru fiecare materie ş.a.m.d. După cum „programele“ au rostul să programeze: acum intră predicatul, acum „Toma Alimoş“, acum compunerea liberă despre cum ne-am petrecut vacanţa, în bună ordine şi fără sărit peste rînd, ca la medic.

Curriculum-ul descrie, aşa cum trădează şi etimologia cuvîntului, un parcurs. Un parcurs imaginat din perspectiva celui care îl străbate: elevul, studentul, doctorandul. Şi, ca orice descriere de traseu bine întocmită, ar trebui să jaloneze reperele de orientare – în primul an de şcoală vei străbate pădurile încîlcite ale scrisului, cititului şi socotitului, înţesate de litere, de cifre şi de alte cîteva semne aritmetice – punctele de atins –, acum vei fi capabil să scrii, să citeşti şi să socoteşti cu uşurinţă – şi răscrucile: aici poţi să o iei fie într-o parte, să-ţi continui învăţătura, fie într-alta, să te apuci de muncit ş.a.m.d. Un *curriculum* bine aşezat e un fel de combinaţie între o hartă şi o poveste: harta mediului educaţional, pe de o parte, povestea celor care îl străbat, pe de cealaltă parte.

Bietul curriculum *a rămas într-un limb între nedumerire şi ironie.*

Este *curriculum*-ul românesc o astfel de întocmire?

Pentru majoritatea concetăţenilor, un Curriculum Naţional este ceva ce stă scris într-o carte publicată mai demult la nu se ştie ce editură, pentru că oricum nimeni nu-şi bate capul s-o citească. La noi, parcursul şcolar seamănă mai degrabă cu săritul din piatră în piatră prin albia unui rîu, fără altă ţintă decît să nu-ţi uzi botinele sau – Doamne, fereşte! – să aluneci şi să pici în apă.

Materiile şcolare se ceartă neobosit între ele, care-i mai făloasă şi mai de folos, finalităţile de ciclu sînt împinse în negura uitării de probele naţionale, ce ţi se pune dinainte pe hîrtie nu-i deloc totuna cu ce-ţi stă în faţă cînd ai de ales încotro vrei să mergi mai departe.

Mai este o chestiune spinoasă, căreia încă nu i s-a dat de capăt. Cine ar trebui, la urma urmei, să se ocupe cu construcţia curriculară – cu acel ansamblu coerent care să dea un sens cît mai pregnant traseului educaţional. Cei mai în temă, spun unii, sînt cei care practică nemijlocit munca educativă, profesorii înşişi. Însă asta nu duce prea departe, cînd e vorba de armonizarea disciplinelor şcolare. Pedagogii – experţii în ştiinţele educaţiei – sînt mai în măsură să dea coerenţă ansamblului. Însă aceştia – se replică pe dată – plutesc în teoriile lor diafane, care oricum se schimbă radical la 10-20 de ani o dată, şi nu prea au habar cum e să te canoneşti cu un copil care nu înţelege cu nici un chip tabla înmulţirii.

Am reuşit de mai multe ori să stîrnesc iritare descriind fondul de neînţelegere şi suspiciune reciprocă dintre „practicienii“ şi „teoreticienii“ educaţiei din România, dintre profesorii de specialitate şi pedagogi. Mi-am aprins paie în cap, şi din partea unora, şi din partea celorlalţi, deşi voiam doar să spun că ar trebui să învăţăm să ne ascultăm cu mai multă îngăduinţă unii pe alţii.

Mie unul mi-a luat ceva vreme să înţeleg că nu e suficient să fii un bun profesor, ca să ai viziune şi pricepere curriculară. „Proiectarea curriculară“ e o meserie în sine, care se învaţă, fie că vii dinspre pedagogie, fie că te-ai format într-o altă specialitate.

În anii efervescenţi ai primei reforme, m-am trezit cooptat în grupul de lucru care urma să elaboreze proiectul de curriculum pentru limba şi literatura română în liceu. Ştiam foarte bine ce aş fi dorit să dispară de pe firmament – inepta învăţare pe dinafară de comentarii literare prefabricate, perspectiva academică, teoretică şi analitică asupra limbii, inhibarea sistematică a judecăţilor proprii, avalanşa de informaţii culturale lipsite de relevanţă pentru un adolescent etc. Dar ştiam mult mai puţin – aproape deloc – ce s-ar putea face în schimb. Şi mai ales cum.

Am trecut, pe rînd, prin experienţa unor îndelungi discuţii cu „beneficiarii“, cu elevii de liceu. Apoi cu profesorii. Apoi am trăit întîlnirea cu „celălalt“, cu modul în care se predă limba şi literatura maternă peste hotare. Apoi m-am confruntat cu mine însumi: de unde trebuie pornit? Care ar fi succesiunea cea mai nimerită a paşilor în construcţia *curriculum*-ului, pe cei patru ani de studiu?

Între timp, condiţiile s-au schimbat sensibil: şi opiniile elevilor, şi punctele de vedere ale profesorilor, şi nivelul de expertiză în domeniu. Probabil, vine rîndul unei noi generaţii de experţi autodidacţi.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

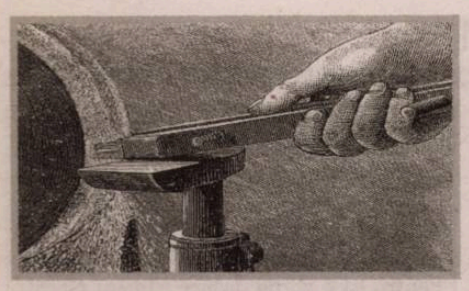

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

De ce scandalul CAS nu este despre economie

Rezultatul e clar. Confruntarea de săptămîna trecută de la Cotroceni pe tema reducerii CAS – a fost o confruntare, şi nu o consultare – a avut un cîştigător, pe preşedintele Traian Băsescu, şi un perdant. Mai precis, doi: premierul Victor Ponta şi ministrul său de Finanţe, Ioana Petrescu.

Preşedintele încă mai aşteaptă date suplimentare pentru a se convinge dacă e cazul să promulge legea, Fondul Monetar Internaţional nu crede în argumentele furnizate de la Palatul Victoria, dar toate acestea contează prea puţin în acest joc. Fiindcă nu despre economie este vorba aici. De fapt, reducerea CAS este o chestiune politică. Şi politic se va tranşa.

Este vorba, bineînţeles, despre alegerile din toamnă. Premierul Victor Ponta are nevoie de reducerea CAS pentru a cîştiga de partea sa o cît mai mare parte a mediului economic – şi aici nu e vorba neapărat despre cei mari şi puţini, ci despre jucătorii din economie mulţi şi mici. Aceia care trag din greu să încheie fiecare lună de activitate şi care reprezintă cifre electorale demne de luat în seamă. Apoi, premierul Ponta are nevoie să cîştige ceva din zona de electorat liberal, pentru a-şi mări şansele în alegeri.

De partea cealaltă, preşedintele Băsescu nu îşi poate permite să lase ca această chestiune să treacă oricum. El nu poate pleca de la Cotroceni cu imaginea celui care a tăiat salarii şi a crescut cota TVA, în timp ce, din spate, vine Victor Ponta cu reîntregirea salariilor şi scăderea CAS. Atunci, din două una: ori blochează scăderea CAS, ori se face părtaş la această măsură, promulgînd legea doar după ce va fi pus Guvernul pe coji de nucă şi-l va fi obligat să-şi facă temele.

Sigur, preşedintele Traian Băsescu ştie că, pînă la urmă, nu are mijloacele constituţionale pentru a opri intrarea în vigoare a reducerii CAS – şi anume încă din această toamnă, cum doreşte premierul, pentru a putea defila cu această măsură în campanie. Dar, cel puţin, l-a putut ridiculiza, i-a putut avaria în mare parte aura sa de tînăr reformator de centru stînga, dar cu vederi liberale, venit să-l înfrunte pe căpcăunul conservator. Şi, după cîte s-a văzut, preşedintele a avut şi cu cine să-şi facă jocul.

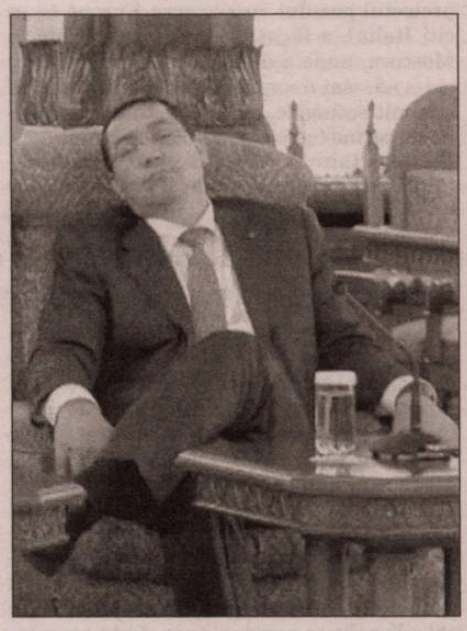

Adevărat este că, în discuţia de la Cotroceni, preşedintele Băsescu a avut un avantaj strategic: probabil că ştia, sau măcar lua în calcul faptul că înregistrarea ar putea fi difuzată. Lucru pe care Victor Ponta nici că-l bănuia. Jocul politic poate presupune uneori şi lăsarea adversarului fără pantaloni în piaţa publică, spre amuzamentul general.

Aşa că înregistrările ne-au arătat un preşedinte aşa cum îl ştim dintotdeauna în apariţiile publice şi un premier cu totul altfel, fără masca pe care i-o cunoşteam cu toţii, lăsînd la vedere o uriaşă doză de superficialitate. Şi, văzînd imaginile, merită să ne întrebăm oare cît de profunzi sau de superficiali sînt, de fapt, liderii noştri, atunci cînd nu-şi pun costumele de scenă în care ni se prezintă. În definitiv, aceasta nu este prima măsură care se ia fără un serios studiu de impact.

De fapt, reducerea CAS este o chestiune politică. Şi politic se va tranşa.

Aduceţi-vă aminte doar de creşterea salariilor profesorilor – aprobată cu veselie de Parlament şi promulgată ritos de preşedinte peste capul Guvernului condus atunci de Călin Popescu-Tăriceanu. Şi era tot an electoral! Cît de realiste au fost calculele de atunci aveam s-o aflăm nu după multă vreme: a urmat o tăiere drastică a salariilor. Cum a fost atunci cu argumentele de natură economică şi financiară? Sau mărirea pensiilor, operată de Alianţa DA, imediat după venirea la guvernare, în 2004. A fost o promisiune electorală pe care alianţa s-a grăbit să o onoreze, cu preţul unui deficit în sistemul de pensii care s-a perpetuat pînă azi.

Bine, veţi spune, dar cota unică a fost un succes. Ceea ce ar însemna că studiile efectuate în prealabil au fost corecte.

Nu m-aş grăbi cu această concluzie. Cota unică, e adevărat, nu a prăbuşit bugetul, aşa cum prevedeau pesimiştii. Dar să nu uităm în ce condiţii: creştere economică fără corespondent în România ultimilor 25 de ani, un boom al creditării – creditul cu buletinul – o frenezie a consumului, investiţii şi remiteri din străinătate record, care s-au dus în consum şi au adus la buget venituri din TVA. Nu ne vom mai întîlni prea curînd cu o asemenea conjunctură. Poate niciodată. Şi poate ar fi bine să ne întrebăm dacă nu cumva succesul cotei unice a fost în mare măsură o chestiune de şansă.

Asociaţiile de investitori au, aşadar, toate motivele să fie acum sceptice, chiar dacă măsura reducerii cotei CAS le surîde – cine nu vrea să plătească taxe mai mici? Dar investitorii se tem că, la o adică, tot ei vor plăti – ba încă cu dobîndă – prînzul gratuit care li se dă acum, de alegeri.

În definitiv, aceloraşi investitori li se spunea că economia decolează – asta era înainte de alegerile prezidenţiale din 2009. După alegeri, ce să vezi, nu doar că economia n-a decolat, dar nivelul TVA a crescut peste noapte.

Acum, reducerea CAS va deveni realitate, dacă aşa vor cere interesele politice. Sau va fi blocată din aceleaşi interese. Iar noi vom rămîne să ne întrebăm unde este, de fapt, economia...

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

MH 17: ce ştim sau ne facem că ştim

– şi ce nu ştim sau ne facem că nu ştim –

Anii petrecuţi în domeniu mi-au dat imaginea că politica şi diplomaţia sînt un fel de coridoare labirintice în care sînt aşezate oglinzi, pereţi falşi, mereu mobili, trape – iluzorii sau reale – luminate haotic de surse incerte –, totul în continuă şi greu anticipabilă mişcare. Dinamica neîntreruptă a acestei scenografii înşelătoare nu este dictată de vreo autoritate ocultă şi nici de vreo mînă „divină", ci este produsă chiar de cei care se avîntă în acest labirint şi încearcă, cu voluptate, să-l domine. Retorica despre adevăr e omniprezentă, la fel şi chemările la luciditate, în acest decor al relativismului aproape paroxistic. Cînd prăbuşirea lui MH 17 – pe 17 iulie, în zona rebelă din estul Ucrainei – a devenit o problemă politică (şi asta s-a întîmplat din prima secundă a dezastrului), am intrat în acest labirint. Unele lucruri – esenţiale, aş spune eu – erau evidente din primele ore ale dezastrului. Totuşi, politicienii ne-au spus că nu e bine să ne repezim să le credem. Ai zice că e o atitudine corectă, a unor oameni care şi-au păstrat capul limpede cînd toţi cei din jur au fost loviţi de emoţii puternice, a unor oameni care respectă adevărul şi-l caută cu mijloace reci, exacte, ştiinţifice. Doar că nu e deloc aşa. Există cel puţin două întrebări esenţiale la care răspunsul corect a existat aproape imediat, dar de care publicul este chemat să se îndoiască pînă cînd nu ştiu ce şi cîţi experţi se vor pronunţa definitiv, probabil peste un an sau doi de-acum înainte. Cine a doborît avionul? Răspunsul e ştiut: o rachetă trimisă de separatiştii rusofoni din Oblastul Donetk, luînd pe MH 17 drept un avion militar ucrainean. Totuşi, sîntem îndemnaţi să ne îndoim. De unde provine acea rachetă? Răspunsul e ştiut: e parte a echipamentului militar cu care Rusia sprijină rebelii din estul Ucrainei. Totuşi, sîntem îndemnaţi să ne îndoim. În schimb, ne sînt vîrîte pe gît o grămadă de alte date, de importanţă secundară în chestiunea stabilirii responsabilităţii pentru acest dezastru, precum cele despre culoarul de zbor, cutiile negre, ce văd şi ce nu văd sateliţii, erau sau nu beţi separatiştii care, la rîndul lor, trebuie mai exact profilaţi: sînt nişte brute năuce sau nişte soldaţi bine antrenaţi cu tehnică de vîrf etc.

Uneori scrupulozitatea carteziană este o bună acoperire pentru lipsa de acţiune.

Platon avea dreptate să spună că prudenţa trebuie să fie prima calitate a unui om politic. Dar a doua calitate a sa trebuie să fie curajul. Ce vreau să spun este că ideea de a nu trage concluzii pînă cînd o echipă internaţională de investigatori nu va face un raport nu este o probă de prudenţă, ci o probă de laşitate, de frică. De ce ne îndoim de ceea ce ştim? De ce ne spunem că nu ştim, de fapt, nimic, cînd ştim atîtea?

Am, rapid, două explicaţii. Prima ar fi aceea că, dacă ne-am comporta normal, adică am admite că ştim unele lucruri importante despre catastrofă, ar trebui să acţionăm în consecinţă. Cunoaşterea produce consecinţe obligatorii. Uneori, şi în acest caz mai ales, scrupulozitatea carteziană este o bună acoperire pentru lipsa de acţiune. O concluzie firească pe baza a ceea ce ştim este că Rusia are o vină imensă în acest caz. Imediat, ar trebui să urmeze reacţia pe măsură. Dar de teamă să nu supărăm Rusia (teama continuă a Occidentului, de multe decenii încoace!), mai bine ne facem că nu ştim ce ştim, investigăm îndelung, serios, cu echipe largi, cît mai largi şi internaţionale, cît mai internaţionale, şi vedem ce-o fi. Oricum, sistemul democratic de alegeri oferă liderilor politici euro-atlantici o nesperată scăpare. Mandatele lor sînt strict limitate în timp. Spre deosebire de Putin, şi Obama ştie precis cînd predă cheile Biroului Oval. Aşadar, pînă cînd se pronunţă investigatorii, alţii o să fie la putere, deci am scăpat de greaua sarcină de a penaliza dureros Rusia. A doua explicaţie ţine de natura însăşi a democraţiilor. Deciziile nu aparţin unei singure persoane şi nu se iau oricum. E nevoie de instituţii, de proceduri, de acorduri între participanţii la decizie. Încetineala în reacţii a democraţiilor e cunoscută. Este, dacă vreţi, parte a preţului pe care îl plătim pentru a trăi în ceea ce este cel mai bun sistem de guvernare cu putinţă. Dictaturile reacţionează rapid, adesea imprevizibil. Democraţiile reacţionează încet, adesea previzibil.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Joc de dame cu remiză

Domnul Van Rompuy s-a grăbit prea tare să își predea mandatul. A convocat repede, mult prea repede, o ședință de Consiliu European menit a împărți posturile de șefi la Comisie și Consiliu. Adică, poziția de președinte al Consiliului și pe cele de comisari, membri în echipa domnului Junckers (singurul care a trecut de negocieri și de votul Parlamentului). Pentru prima dată de cînd a apărut în prim-planul vieții politice bruxelleze, domnul Rompuy a fost aspru criticat deoarece s-a pripit. Manevrele de culise și negocierile informale erau departe de a fi terminate, astfel încît reuniunea s-a încheiat cu un eșec. Primele posturi care se cereau a fi negociate erau cel de Înalt Reprezentant pentru Politică Externă și cel de Președinte al Consiliului. Nici unul, nici celălalt nu și-au găsit ocupanți.

Menuetul negocierilor este extrem de sofisticat. Trebuie avute în vedere sexul candidatului, familia politică și țara de proveniență (Nord – Sud, Est – Vest, mică – mare). O recentă și interesantă cutumă cere ca succesorul doamnei Ashton să fie tot femeie. Ca urmare a rezultatelor de la euro-alegerile recente, doamna ar trebui să reprezinte stînga. Carevasăzică, avem de-a face cu un joc de trei candidate posibile. Cea căreia i s-a spus un *nu* hotărît (din partea Poloniei și a țărilor baltice) a fost italianca Federica Mogherini. A fost, o scurtă perioadă de timp, ministru de externe al țării sale, este june (41 de ani), arată destul de bine. Buba sa majoră de CV politic este apropierea de Rusia. Doamna Mogherini este un mare partizan al traseului South Stream, are consilieri care postează în limba rusă pe Facebook, apărînd proiectul gazului rusesc spre Europa (a se citi Italia), a făcut prima vizită oficială la Moscova, unde a dialogat cu domnul Putin și i-a adresat o controversată invitație la un summit economic, la Milano, în toamnă. Pînă de curînd (adică pînă la criza ucraineană), aceste detalii ar fi fost socotite mici deviațiuni benigne care ar fi ridicat doar sprîncene sceptice de la polonezi și baltici, în nici un caz un veto hotărît și intransigent. Corului antirusesc (nu știu din ce motive, România nu apare menționată în acest grup de către presa internațională) i s-au alăturat și alți lideri europeni, care o consideră pe doamna Mogherini mult prea lipsită de experiență. Măcar doamna Merkel a încercat. I-a oferit domnul Donald Tusk (bărbat, centru dreapta, polonez) sprijinul pentru postul de președinte al Consiliului, în schimbul susținerii italiencei. Din rusofobie, interes național, calcule politice personale sau dintr-o combinație a tuturor acestor motive, domnul Tusk a refuzat oferta.

Menuetul negocierilor este extrem de sofisticat.

De aceea, în ecuație s-a vînturat numele frumoasei stele a social-democrației europene, superba daneză Helle Thorning-Schmidt, o adevărată membră a primei dinastii social-democrate paneuropene. Domnia sa este căsătorită cu fiul fostului lider laburist britanic Neil Kinnock. Am avut privilegiul unei conversații preț de trei beri în curtea British Council din București cu domnul Kinnock, pe vremea cînd era șeful întregii rețele British Council. Îmi mărturisea că este extrem de încîntat de nora sa și că este convins că va face o carieră politică mult mai de succes decît a lui. Pe doamna Schmidt nu au vrut-o francezii, pe motiv că... Danemarca nu este membră a zonei euro. Nu scrie nicăieri că aceasta e o condiție pentru ocuparea postului, dar nu poți refuza domnului Hollande plăcerea de a mai trage un bobîrnac în vîrful nasului unora care refuză să renunțe la moneda națională și să o adopte pe cea europeană.

Pasager, pe lista potențialilor candidați s-a găsit și bulgăroaica Kristalina Georgieva, comisar în echipa Barroso pe portofoliul de Ajutor umanitar. A făcut figură frumoasă pe această poziție și și-a consolidat o bună poziție internațională. Din păcate, reprezintă o țară cu PIB prea mic. Din păcate și mai și, nici guvernul propriu nu o susține. Așa că a ieșit relativ repede din calcule.

Am a saluta încă o dată faptul că România are o poziție bipartizană (Ponta – Băsescu) în a-l susține pe domnul Cioloș pentru un nou mandat la Agricultură. De ce sînt atît de încîntat, vă povestesc săptămîna viitoare.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

De ce unora le place Turul Franței?

N-am știut niciodată. Știu de ce îmi place mie. Pentru că îmi spune povești. Pentru că e vorba despre oameni plecați într-un soi de excursie magică. Pentru că e despre încercări prin care au trecut și eroii din cărțile de istorie romanțată pe care le citeam în copilărie, sub vreun copac sau lîngă un rîu. Pentru că pare supraomenesc și pînă la urmă e atît de uman, cu toate greșelile și prostiile imaginabile și răsplata lor groaznică. Pentru că e despre tipi simpli, care au puterea să zîmbească, deși trec prin iad. Pentru zilele în care nu se întîmplă nimic și în care poți să adormi în zumzetul spițelor și al vorbelor despre orice și nu mare lucru. Pentru cîmpurile de lavandă și Cîmpiile Elizee. Pentru castelele în care am fost mereu convins că există cîte o prințesă de salvat. Pentru că prima oară cînd am plîns din motive de suflet a fost cînd eroul meu Bernard Hinault, în loc să se odihnească, a evadat nu într-o etapă, ci din caravană, ca să-i ducă unui puști de vîrsta mea, bolnav de leucemie, un tricou galben, pe patul de spital. Copilul a murit cîteva zile mai tîrziu, și eu un pic odată cu el. De atunci, Turul trăiește enorm în mine.

Radu NAUM

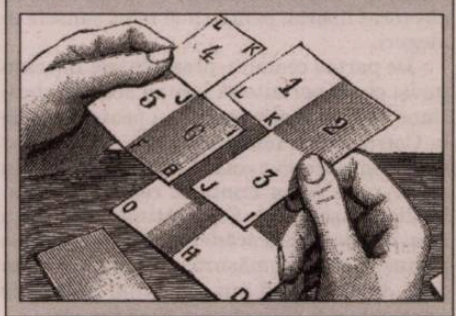

PUBLICITATE

PUBLICITATE

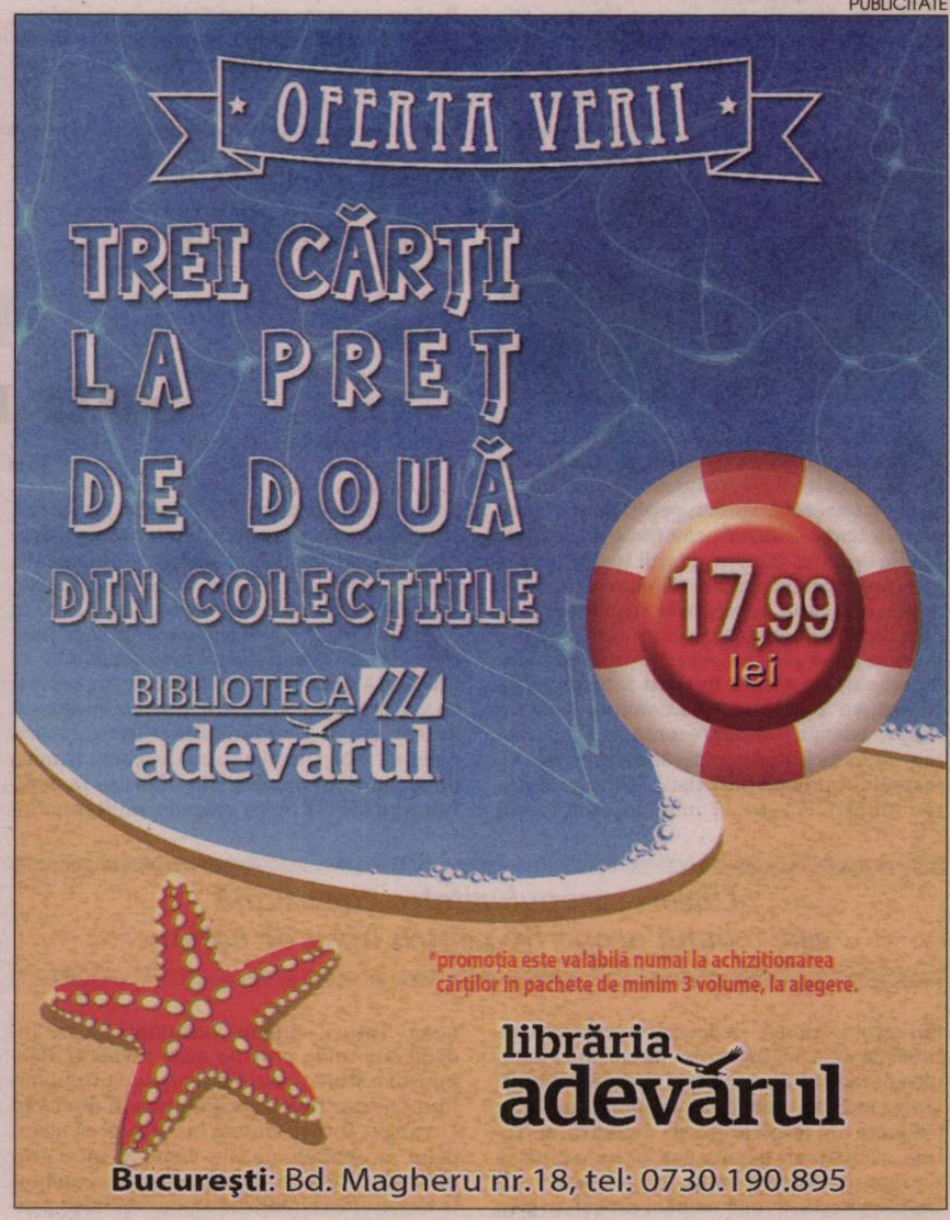

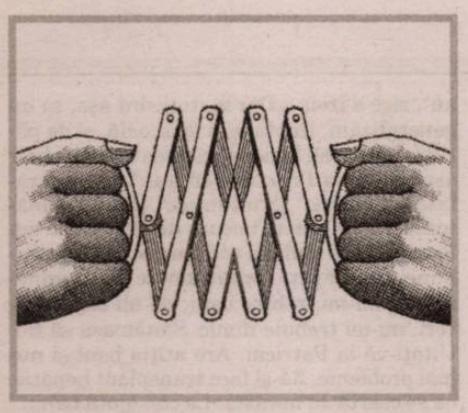

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Nuanţele sînt mai importante ca evidenţele

– dialog cu Carmen GAVRILĂ –

De ani buni, se ocupă de spaţiul islamic: la Radio România Actualităţi a transmis de nenumărate ori reportaje din Orientul Mijlociu, din Egipt, dar şi din Afganistan ori Pakistan. Într-o ţară în care mulţi jurnalişti comentează de toate (de la economie şi fotbal, la politică şi cultură), ***Carmen Gavrilă*** *e unul dintre puţinele cazuri de jurnalist care cunoaşte în profunzime o anumită problematică.*

De ce aţi ales acest spaţiu?

Multă lume m-a întrebat, inclusiv mama mea. Am început cu *Poveşti nemuritoare,* am continuat cu istoria religiilor şi aşa am ajuns în acest spaţiu, care mi se pare foarte provocator şi complex. Punctul de trecere a fost admiterea la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, specializarea persană – studii americane. Cînd am terminat, nu prea îmi găseam locul, căci spaţiul academic e cam rigid pentru mine. A apărut însă, în viaţa mea, Radio România Actualităţi. Jurnalismul de radio mi s-a potrivit foarte bine şi cred că se potriveşte foarte bine şi cu spaţiul care mă interesează: are foarte multe nuanţe, nuanţele sînt cele care îţi oferă cele mai multe informaţii, nu evidenţele. Mi s-a părut normal să mă specializez cît mai bine pe această zonă.

Este o zonă extrem de complicată. Care ar fi dificultăţile pe care le are un jurnalist în încercarea de a înţelege această lume?

Pentru jurnaliştii români, e ceva mai uşor în spaţiul islamic decît pentru cei proveniţi din marile puteri, din statele percepute ca având o istorie negativă în Orientul Mijlociu – fostele state coloniale, de SUA nici nu mai vorbesc... România este percepută în continuare acolo ca un spaţiu familiar, sînt mulţi arabi sau iranieni care au făcut studiile în România ori trăiesc în România şi au familii acolo. Aşa încît ţara noastră nu e percepută ca o entitate „străină", cu un sistem total diferit de valori, aşa cum sînt percepute alte state occidentale. Cît despre faptul că sînt femeie, e o mare diferenţă între felul în care sînt privite localnicele şi felul în care sînt percepute femeile străine, mai ales cînd vin să practice o meserie percepută ca fiind pentru bărbaţi. În Iran, de exemplu, mi s-a părut că primesc un fel de insignă cu „temporar bărbat". Ce-i drept, acolo, atmosfera e un pic diferită faţă de statele arabe, ideile preconcepute faţă de femeile care fac o meserie sînt ceva mai puţine. De exemplu, în Iran, majoritatea fotoreporterilor sînt femei. În ce priveşte spaţiul arab, oamenii obişnuiţi s-au întîlnit des cu jurnalişti străini, deci şi cu prezenţa unor femei jurnaliste. E adevărat, e mai greu să obţii interviuri cu lideri religioşi. Însă, paradoxal, în Egipt, în 2011, am reuşit să fac un interviu cu unul dintre liderii Frăţiei Musulmane, lucru pe care alţii nu l-au reuşit. Uneori, organizaţiile de acest tip (extremiste sau fundamentaliste) vor să dea semnale că nu sînt chiar aşa cum le percepem noi. Fac exerciţii de imagine: simplul fapt că acordă un interviu unei femei ar trebui, din punctul lor de vedere, să însemne ceva. În general, nu mi s-a părut că este mai greu. În unele cazuri, e chiar mai uşor ca femeie: poţi intra, de pildă, în casele lor. Ca bărbat, nu aş fi putut să stau la masă într-o familie obişnuită din Iran sau din zona şiită din Liban.

E o lume percepută în Occident schematic, prin existenţa unui vechi conflict între Israel şi lumea arabă. Nuanţele ne scapă, cel mai adesea...

Asta se întîmplă în presa occidentală peste tot, nu numai în România. Presa de azi e *„fast-food"*, se consumă foarte repede, background-ul e foarte superficial sau lipseşte cu totul. Nu găsim întotdeauna formula pentru a oferi informaţie explicată şi pusă în context, astfel încît să fie uşor de înţeles de public. Asta presupune un efort foarte mare, investiţii în oameni care să citească, să meargă în anumite spaţii şi să se specializeze (nu oameni care ştiu cîte puţin din toate, de la fotbal la politică). Vremurile pe care le trăim nu mai au răbdare pentru aşa ceva. Eu am avut noroc la Radio România, pentru că s-a investit foarte mult în pregătirea mea. Cît despre nuanţele care explică spaţiul islamic, un bun exemplu este ce s-a întîmplat în Egipt în 2011: s-a făcut comparaţia cu căderea comunismului la noi. Sigur, oamenii sînt tentaţi să compare cu ceea ce ştiu, dar asta nu explică pînă la capăt ce s-a întîmplat acolo. Nimeni nu se aştepta să aibă aşa de mare amploare şi atîta succes pe termen scurt islamul politic (prin organizaţia Frăţia Musulmană). Acolo, pe stradă, exista un nucleu de revoluţionari în Piaţa Tahrir. Dar cine avea curiozitatea să umble (aşa cum am făcut eu) şi în alte cartiere, nu doar în Piaţa Tahrir, putea vedea că unii oameni nu voiau să cadă Mubarak, alţii se temeau de Frăţia Musulmană; alţii voiau un regim strict secularist, dar fără armată. Acest mozaic de opinii este valabil şi astăzi, chiar dacă noi nu mai aflăm prea multe, pentru că Egiptul nu mai „ţine prima pagină". Situaţia din Siria este adesea foarte simplist prezentată – acolo e un război civil în toată regula. Dacă preluăm informaţii simplificate şi schematizate, atunci noi, ca popor, nu putem înţelege măsurile de politică externă ale statului român. Avem, în Orientul Mijlociu, foarte mulţi cetăţeni români – în special femei care s-au căsătorit cu cetăţeni arabi. Din cauza problemelor de acolo, România nu poate să exploateze din punct de vedere economic nişte legături foarte puternice cu statele arabe. În Egipt, Iordania, Iran – nu mai vorbesc de Israel –, cînd spui România, oamenii ştiu cu ce să o asocieze, mărfurile şi mărcile româneşti sînt cunoscute. Şi nu vorbesc de poezia „bunelor relaţii tradiţionale", ci despre raţiuni pragmatice, economice.

Tot pe o schemă e explicată şi situaţia din Iran: se discută despre regimul ayatolahilor, despre bomba nucleară ori despre tensiunile cu SUA şi cam atît. Cum arată însă societatea iraniană?

Ceea ce trebuie înţeles în legătură cu Iranul este că spaţiul privat şi spaţiul public sînt foarte diferite. Uneori, se întîlnesc la suprafaţă: culori, machiaj, cutiile cu DVD-uri piratate cu cele mai recente filme americane, magazine cu instrumente muzicale (chiar dacă muzica occidentală nu prea e încurajată la posturile de radio). Pe de o parte, există anumite lucruri interzise, conform legii, dar pe de altă parte, ai acces la ele nu neapărat în underground, ci la suprafaţă. În underground găseşti absolut tot ce are orice societate occidentală, cu bune şi rele. Alcoolul e traficat şi se găseşte relativ simplu (nu ca turist; dar dacă stai puţin acolo, afli un număr de telefon unde să suni şi se fac livrări acasă). Am fost într-un magazin improvizat într-un apartament, undeva la graniţa dintre centrul şi nordul Teheranului, în care se vindea lenjerie Victoria's Secret. Vînzătoarea mi-a spus că o parte din marfă e adusă cu avionul, ascunsă prin bagaje, din Dubai, dar altă parte vine pe măgari, prin munţii de la graniţa Iranului. Mi s-a părut foarte amuzant: mi-am şi imaginat o piesă Victoria's Secret trecînd munţii, ca odinioară pe Drumul Mătăsii. În Teheran găseşti o viaţă muzicală foarte vie – e adevărat, în majoritate în underground. Am fost şi la un concert rock ţinut într-o parcare subterană. Petrecerile sînt la ordinea zilei joi seara şi vineri. Sînt detalii care poate nu sînt esenţiale, nu deprind ce se întîmplă în Ucraina. Dar asta se datorează proximităţii. În rest, într-adevăr, subiectele de politică externă nu interesează prea mulţi oameni. Noi nu avem o istorie colonială – precum britanicii ori francezii – ca să fim interesaţi de ce se întîmplă în toată lumea. Se observă însă peste tot o anumită detaşare faţă de politică în general, nu doar faţă de politica externă. Nu cred însă că românul mediu nu e interesat. Am observat, la Radio România, că atunci cînd discutam despre aceste subiecte, dar le ambalam în aşa fel încît să cuprindă şi dimensiunea umană, aveau audienţă. Asta înseamnă să ai un limbaj firesc – Radioul te obligă la asta. Asta este secretul. Numai că, pentru asta, e nevoie de resurse. Şi eu, şi alţi colegi de-ai mei care au fost trimişi în Orientul Mijlociu, ne-am pregătit foarte mulţi ani pentru asta.

> *România ar trebui să fie cu adevărat o punte între lumea occidentală şi Orient.*

Avem un Islam şi la noi, în Europa. Ceea ce pare şi mai complicat...

E foarte dificil de discutat pe tema asta. Avem sistemul nostru european de valori, la care am ajuns în urma unor sute de ani de evoluţie, de schimbări, de curente filozofice etc. Sistemul nostru zice că toţi oamenii sînt egali şi fiecare are dreptul de a-şi exprima opinia şi religia. Pe de altă parte, sistemul nostru actual are la bază creştinismul european: a nega acest lucru înseamnă a ne nega identitatea. Tocmai aceasta e una dintre marile dezbateri, azi, în Europa: care este identitatea europeană? Pentru că populaţia Europei e schimbată: nu mai sîntem majoritar creştini, nici majoritar secularişti. Şi lucrurile se schimbă în continuare.

Şi în România avem musulmani: populaţiile vechi de turci şi tătari, arabii care au venit la studii în România şi au rămas aici, cei care au venit ulterior să facă afaceri. Şi vom avea cu siguranţă şi alte fluxuri migratorii. Sîntem pregătiţi pentru asta?

Un jurnalist olandez îmi spunea că nici Olanda, nici alte ţări occidentale nu au fost pregătite pentru acest val de musulmani pe care îi găzduieşte. Nici Germania nu a gîndit pe termen lung atunci cînd, în anii '60, a cerut muncitori turci pentru că nu avea mînă de lucru; acum, are cîteva milioane de turci cu care nu ştie ce să facă, mai ales cu cei care nici măcar nu vorbesc germana (ceea ce blochează orice integrare). România mi se pare un caz special: avem comunitatea musulmană tradiţională, în zona Dobrogei, cu care nu au existat niciodată probleme. Nici cu musulmanii veniţi de curînd nu au fost probleme, pentru că în general e vorba de familii mixte, care se integrează mai uşor. Aşa încît România ar trebui să fie cu adevărat o punte între lumea occidentală şi Orient.

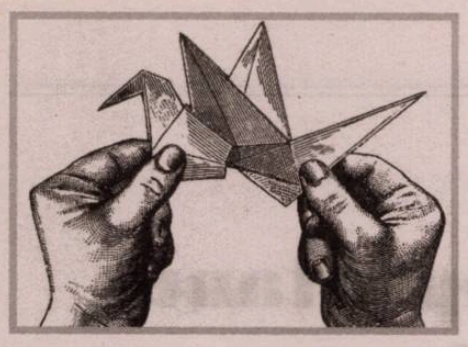

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cucoanele de la băi

Gina Cacarumbas, celebra administratoare a Băilor.

Locul pare ireal. Un ochi de apă maro, înconjurat de nişte dealuri de un verde intens, împădurite şi cu un tăpşan înierbat pe care un văcar îşi păzeşte animalele, fluierînd. Am mai fost o dată acolo, în copilărie, cînd bunica lui Bogdan m-a învăţat să fac bicicleta ca să nu mă dea apa sărată peste cap. Nu mai recunosc nimic. Locul nu s-o fi schimbat prea mult, dar s-a schimbat timpul, s-a schimbat mintea mea.

La lac se intră printr-o baracă de lemn pe care scrie „Băile Minerale Telega". Dincolo de baracă te întîmpină o femeie cu părul alb, căreia îi plăteşti intrarea şi care-ţi dă cu rigurozitate un mic bon. Îmi pare a fi o localnică de prin sat, care, la pensie fiind, mai face un ban tăind bilete. Voi descoperi însă că e chiar Gina Cacarumbas, celebra administratoare a Băilor. De jur împrejurul lacului sînt barăci şi căsuţe de lemn. Unele sînt strîmbe, au alunecat cu teren cu tot pe pelicula de sare de dedesubt. Deasupra uşii fiecăreia, pe nişte plăcuţe, scrie „Scufiţa Roşie", „Veveriţa", „Trei ursuleţi" sau „rufe murdare". Întreg locul, cu balta sărată înconjurată de căsuţele strîmbe, pare desenat de un copil.

„Nu poţi să faci nimic aici", zice dintr-odată doamna Gina, conştientă probabil de uimirea care-i cuprinde pe toţi cei care-i vizitează pentru prima dată stabilimentul. „Totul e ca-n legenda Meşterului Manole. Ce construieşti primăvara, vara sau toamna alunecă iarna. În noiembrie las totul reparat şi, cînd mă întorc, prin martie, găsesc un dezastru. Barul ăsta l-am reconstruit de patru ori. În sala de tratamente, că era bine să avem aşa o sală, şi am făcut o investiţie serioasă, nu se mai poate intra acum, că e în pericol de prăbuşire. Centrala aia am aşezat-o de nu ştiu cîte ori şi de fiecare dată vine la vale, cu beton cu tot. Aşa e cu sarea. Pe sare nu poţi construi. Am căutat un cumpărător, dar nu vine nimeni, că se ştie povestea asta. Eu o am în concesiune pînă în 2052 şi trebuie să mă ocup de ea. Lumea încă mai vine aici să se bucure de băile astea."

Pe plajă sînt şezlonguri şi umbrele. Bunicii cu nepoţi par a fi clienţii obişnuiţi. Aud vorbindu-se nemţeşte. Sînt români plecaţi în străinătate, care s-au întors în vacanţă, la băile „maternale". Duşurile cu apă dulce abia ţîrîie, dînd de furcă celor care vor să-şi cureţe sarea de pe piele. Atmosfera e una de băltire generală. Zona e ca o pîlnie şi vocile se aud sonor de oriunde de pe suprafaţa lacului. Doi ardeleni mari şi placizi stau în apă ca nişte hipopotami. Vorbesc rar, făcînd valuri uşoare cu braţele.

Pe mai multe afişe sînt trecute adîncimile: la mal – 2 metri, la 2 metri de mal – 8 metri, în mijlocul lacului – peste 100 de metri. O adevărată genune. Şi chiar în acel mijloc fără fund stă o doamnă în vîrstă, cu o pălărie de soare pe cap, ca o ciupercă albă. Alte două cucoane, cam de-un leat cu prima, încearcă să atingă apa, coborînd cu teamă pe scările mişcătoare de lemn. „Ce bine de doamna că ştie să înoate", zice prima, care are nişte cearcăne mari la ochi. „Dar nu ştiu să înot", răspunde cea din mijloc. „Mă ţine apa, doamnă, că-i sărată." „Ei, dar eu n-am curajul să renunţ la balustrada asta, că... dacă mă înec."

Cea din mijloc, „ciuperca", încearcă să le dea cîteva sfaturi, cum să facă să poată sta în apă fără să se mai ţină de margine. Ele nu au însă curajul să se desprindă. „Dumneavoastră sînteţi curajoasă, doamnă! Noi nu reuşim." „Da' nuuu e chestie de curaj, doamnă." „Totuşi, poate că dumneavoastră sînteţi mai sportivă." „Ei aş! Dar e adevărat că, de pildă, conduc maşina de 46 de ani." „I-auzi! Mulţi înainte, doamnă! Eu nici pe asta n-am făcut-o niciodată", zice cucoana cu cearcăne. „Şi maşina nu-i nimic pe lîngă motocicletă", supralicitează „ciuperca". „Ei, să nu-mi spuneţi că mergeţi şi cu motocicleta." „Acuma nu mai merg, că nu mai am. Dar, pe vremuri, am mers. E o senzaţie de nedescris. Oricînd aş mai încerca..." „Eu, doamnă, în primul rînd îmi doresc să fiu sănătoasă." „Să ne dea Dumnezeu sănătate la toate", se bagă în vorbă şi cea de-a treia. „Aşa să fie", răspund celelalte. „Uite în ce paragină au ajuns băile astea", zice doamna cu cearcăne. Ceauşescu ne-a lăsat atîtea şi noi n-am fost în stare să păstrăm nimic." „Ei, nu generalizaţi", spune „ciuperca". „Ba, nu vedeţi că nici nu se ştie încotro ne îndreptăm. Tineretul de azi nu mai învaţă nimic." „Nici respect nu mai au", zice a treia. „Dar nu toţi sînt aşa, să nu generalizăm. Depinde şi de şcoală, şi de părinţi. Uite, văd la nepoţica mea că nu e chiar aşa. E într-a IV-a, are 10 ani." „Să vă trăiască, doamnă." „Mulţumesc". „Să fim sănătoase. Să ne putem bucura de nepoţi. Eu am făcut doi ani dializă, nici nu ştiu prin ce minune am scăpat. Îi mulţumesc lui Dumnezeu. Şi nu-mi trebuie bani, nu-mi trebuie averi, nu-mi trebuie nimic. Sănătoasă să fiu. Uitaţi-vă la Patriciu. Are atîţia bani şi numai probleme. Ba-şi face transplant hepatic, ba se ceartă cu nevasta. La ce-i ajută banii?" „Ştiu cum e", răspunde cea din mijloc, „şi soţul meu face dializă de şase ani." „Nuuu mai spuneţi!"

Unul dintre ardeleni, cu mustaţă albă, a ieşit pe mal şi bea dintr-o sticlă de bere aburită. Celălalt face pluta pe spate, cu mîinile sub ceafă şi tălpile complet ieşite deasupra apei.

Cucoanele au ajuns la detaliile tratamentelor de rinichi, la complicaţii şi tot felul de grozăvii pe care le-au văzut prin spital. Soarele tocmai a ieşit de după un nor pufos şi arde ca-ntr-un deşert sărat. Vreau şi eu ceva rece.

ready made

„Am văzut în Cîmpulung pe un negustor ovrei, la un bîlci, care tot pe un sfert de ceas punea mîna pe ceva sub tejghea şi apoi îşi freca amîndouă mîinile şi le întindea în aer. Neavînd de lucru, şi cum sînt eu foarte ispititor în lucruri de acestea, l-am urmărit cu ochii multă vreme şi am descoperit în urmă că el punea mîna pe o potcoavă magnetică. Credea, negreşit, că luînd în mînă şi împrăştiind în aer magnetism, trage la marfa lui pe ţăranii din tîrg."

George Coşbuc, *Elementele literaturii poporale*, Editura Dacia, 1986

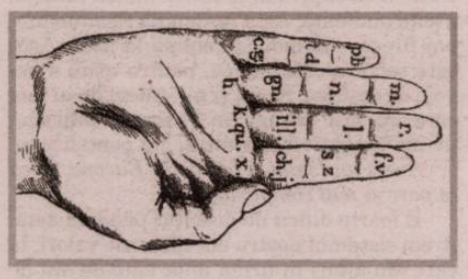

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Lexicologie extremă

Prefixul *este atunci cînd* cineva împlineşte o vîrstă, schimbă prefixul *carevasăzică*.

Mă hazardam, în două articole anterioare, să fac nişte observaţii generale asupra tînărului studios din ceauşism, comparat cu echivalentul lui contemporan. Spuneam acolo, cu o siguranţă care, altfel, nu mă prea caracterizează, că, înainte de 1989, buchiseala cărţilor, deşi intensă, avea puţine şanse să ne scoată din multiplele complexe dezvoltate faţă de locuitorii capitalismului apusean – dezinvolţi, civilizaţi, normali. Frecvent, la interacţiunea cu ei, noi intram în panică, dezvăluindu-ne rapid retardul emoţional şi disipînd diversele cunoştinţe teoretice multidisciplinare – pe care, neîndoios, le deţineam din şcoală – într-un comportament social uşor nătîng. Ne arătam artificiali în gestică, ne bîlbîiam, zîmbeam stupid şi inadecvat, eram cuprinşi de năduşeli, tremuram şi, nu în ultimă instanţă, mîrîiam cîte un *What?* disperat, precum băieţelul bucălat din Mamaia, înainte de a o zbughi unde vedea(m) cu ochii. Prin contrast, mă grăbeam să comentez în textele menţionate, că junele de astăzi, chiar mai puţin pregătit de sistemul educaţional, s-a eliberat măcar de inhibiţii, tratîndu-şi confraţii vestici, cum e şi firesc pînă la urmă, de la egal la egal. El pare să fi scăpat de apăsarea complexelor şi să-şi fi asumat un destin european autentic. Bineînţeles, consider că, în „filozofia" lor de adîncime, reflecţiile mele din ultimele săptămîni rămîn, în principiu, valabile, oricine avînd, în prezent, posibilitatea să vadă, cu ochiul liber, în societatea noastră, în pofida hibelor (încă) deranjante, o dinamică mult mai adaptată la ritmurile lumii civilizate decît acum 30 de ani. Totuşi, recunosc, în numeroase planuri şi, cu precădere, în cel al învăţămîntului, pe palierul de suprafaţă cel puţin, unele comparaţii par să dea cîştig de cauză mai curînd trecutului decît perioadei actuale.

Exact pe acest segment dilematic, aşazicînd, am fost contrat deunăzi de o colegă, profesoară de lingvistică. Doamna în cauză îmi citise articolele şi mă asigură, fără ocolişuri, de profundul său dezacord. „Dacă vrei să vezi cît de *dezinvolte* sînt cunoştinţele studenţilor de azi în raport cu generaţiile vechi, hai să-ţi ofer cîteva mo(n)stre de la examenul de Lexicologie engleză! Sînt o persoană care îşi înnoieşte cursul anual, cunosc ideea de schimbare, merg în sensul ei, îmi ajustez prezentările la profilul mental al noilor promoţii, nu cer chestii absurd-complicate ori steril-savante, însă unele lucruri, pur şi simplu, mă blochează. Nu ştiu ce ar mai putea exista dincolo de ele. Am o limită de suportabilitate. Există, în forul meu interior, un punct (ascuns, e drept, după multe măşti ale ipocriziei sociale!) de unde începe siderarea. Odată declanşată, nimeni şi nimic nu o mai poate opri... Uite, *par example*, la capitolul «Formarea cuvintelor», subcapitolul «Compunerea», am bănuit că fac un lucru revoluţionar atunci cînd, la curs, am folosit termenul *Brangelina* în variantă de premisă a discuţiei. Mi-am zis că Brad Pitt şi Angelina Jolie, alături de noţiunea (compusă) de anvergură internaţională, pe care cuplul lor a creat-o, amintita *Brangelina*, constituie un punct de plecare foarte *cool* într-o prelegere academică pentru oameni extrem de tineri (de anul I). Ei bine, ştii ce mi-au scris, la lucrare, cîţiva dintre viitorii anglişti?" „Nu, nu ştiu", am răspuns, înfrigurat de gîndul celor ce vor urma. „Că lexemul *Brangelina* ilustrează un caz de compunere rezultat din unirea *prepoziţiei «br»* cu *adjectivul «angelina»!*" Înainte să pot reacţiona, colega îşi reluă tirada cu şi mai mult năduf: „Şi asta e nimic! Stai să vezi tezele unde mi se spune că respectivul compus provine de la Castelul *Bran* – stăpînit de vampiri – şi personajul biblic *Angel* – un luptător *serafic*, se înţelege, cu teribilii vîrcolaci ai lui Dracula – ori de la *sufixul «bran»*, *substanţa chimică «gel»* şi *numele propriu «Ina»*. Vorba lui Kurtz, în conradiana *Heart of Darkness* – *«The horror! The horror!»* Aştia sînt *dezinvolţii* tăi contemporani, plini de graţie şi şarm, simpatici, vioi, goliţi de orice inhibiţie!"

Mă pregăteam să-mi asum eroarea, cînd colega, furibundă, a scos un teanc imens de teze din geantă şi a început să-mi citească, pe sărite, din ele: „Iată! *Derivare agresivă* în loc de *derivare progresivă*, *menuscris* pentru *manuscris*, *Norman* Cuceritorul în loc de *William* Cuceritorul (glisare, desigur, dinspre *Cucerirea normandă*, identificată, în altă parte, drept *Contopirea normală* şi *Cumetria mamară!*), alfabetul *ruinic* pentru alfabetul *runic*, *inflexiunea* văzută ca *inacţiune*, *infecţiune* şi chiar *injecţiune*, *morfologia* drept *morfolotie*, iar *morfologic*, evident, ca *morfolitic*. *Prefixul* este atunci cînd *cineva împlineşte o vîrstă*, *schimbă prefixul* carevasăzică. *Sufixul* trebuie definit ca *o parte de vorbire ce încadrează cuvîntul*, în timp ce *împrumutul* reprezintă *o relaţie de şantaj sau trafic de influenţă între două persoane, cum ar fi, de pildă, între Mircea Băsescu şi Bercea Mondial* (este adevărat că individul care a scris asta greşise sala, era student la Ştiinţe juridice şi avea examen la Drept penal!). În sfîrşit, *neologismul* e *un neuron inactiv în limbă, dar activ în vocabular...*" „OK, am înţeles", am strigat. „Ai dreptate, *people rest, Your Honor!* Admit, abia acum trăim marea dramă a educaţiei, sîntem pierduţi, nu se mai vede nici urmă de luminiţă la capătul tunelului! O singură întrebare am însă pentru tine, doamna lingvist. În lumea lui Bercea şi alor săi, prin ce procedeu lexicologic se formează un substantiv precum *universitinutilitate?*"

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

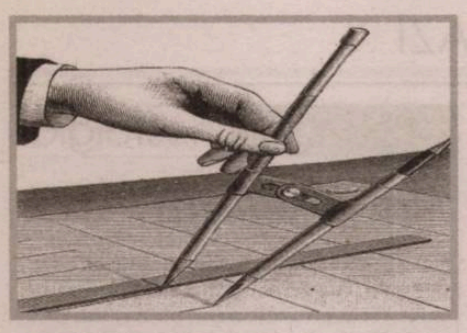

Andrei PIPPIDI

SOS București

Noi mărturii despre orașul vechi

Nu se poate spune îndeajuns cît de bine-venite sînt amintirile despre Bucureștii pe care i-am pierdut, care, de cîtva timp, au început să apară – majoritatea, cred, la Editura Vremea. Nu numai pentru încărcătura de amănunte pe care, oricum, nu le mai știa nimeni, ci și pentru diversitatea unghiurilor din care e privită această fantomă. Fiecare autor vine cu informația lui, ba și cu prejudecățile lui, deci cu experiența datorată poziției sociale pe care a avut-o.

Din acest teanc de cărți, care crește mai repede decît le vine rîndul să-și aibă aici o mențiune, aleg mai întîi *Amintirile mele între Bonaparte și Domeniilor,* care poartă semnătura lui Radu Mihai Dimăncescu. Familiei Dimăncescu, statul și cultura română îi datorează mult. În domenii ca propaganda culturală și turismul a devenit cunoscut Dimitrie, consulul la San Francisco, care a strîns o colecție de hărți străine pentru Academie, și tot el a fost foarte activ la Londra în timpul Războiului. În ramura din care face parte autorul au fost militari și prizonieri politici: el însuși, născut în 1929, a intrat la închisoare la 19 ani, a fost deținut pînă în 1954 și iarăși în 1958-1962. Tatăl său, ofițer de cavalerie în escorta regală, era șeful falangei de băieți din Straja Țării. Prin mama lui, el se trăgea din medicii Grunau, dintre care primul se stabilise în Muntenia în 1812.

Chiar titlul cărții va fi trezit nedumeriri la generațiile mai tinere de cititori: cine mai știe că bulevardul care se numește astăzi Iancu de Hunedoara, după Ștefan cel Mare, a fost la început Napoleon Bonaparte, dar comuniștii l-au botezat Ilie Pintilie, ceea ce provocase un catren glumeț al lui Păstorel? Prea se schimbă nomenclatura străzilor în București, nu e serioasă chestia asta! Piața Domeniilor, fiind înconjurată de loturi rezervate funcționarilor din Ministerul Domeniilor, se chema astfel încă de atunci, la capătul străzii Al. Constantinescu, fostă Aviator Muntenescu. Aflu de aici că a existat chiar o statuie a omului politic liberal (desigur, după 1926, cînd murise cel poreclit „Porcul"), la răscrucea cu str. Aviator Nicolae Drossu.

Viața ale cărei începuturi le urmărim s-a deschis în aleea Blanc (A), mai tîrziu str. Paris, de unde a trecut în Sănătescu nr. 50, în cartierul Aviatorilor, într-o casă construită în 1934, pe un proiect al arhitectului Horia Creangă. O serie de detalii despre aceste construcții și despre interiorul lor sînt evocatoare: înălțimea încăperilor de 4,40 m în str. Paris, spre deosebire de 2,70 m în str. Sănătescu, sau, tot acolo, livingul mare de 36 mp. Diferența e caracteristică pentru epoca în care luaseră naștere aceste cartiere. În str. Paris, camerele aveau tavanul împodobit cu stucaturi, și sobe de teracotă cu cahle sculptate (dar cu gaze), boiserii de peste 3 metri înălțime, parchet și, în dependințe, mozaic. Gaz se cumpăra în cealaltă casă pentru combustibil, pentru lămpi sau pentru curățenie. De fapt, aș adăuga eu, cînd se construise casa Grunau în str. Paris, erau între o clădire și alte spații întinse, încă neconstruite, unde se înălțau iarna troienele de zăpadă și veneau chiar lupii. Laptele se aducea de la fermă, de la Floreasca. Apoi, orașul crescuse spre nord-vest, în 30 de ani, dar noile construcții reprezentau, la rîndul

Strada Paris

lor, o avangardă. Radu M. Dimăncescu își amintește că turme de oi pășteau printre parcele și că nu existau magazine, așa că măcelarii vindeau la butuci (ca în secolul al XVII-lea la Scaune, între Batiște și Colței).

Școlile prin care s-a perindat copilul, apoi adolescentul: la „Sfîntul Iosif", apoi în str. Monetăriei nr. 30, la colțul cu Kiseleff, și liceul la „Titu Maiorescu", înainte de a intra la Silvicultură, care funcționa la vechea Politehnică din str. Polizu. Altă lume decît cea de acasă la liceu, unde se întîlneau elevi „din cele două cartiere laterale ale Dorobanților", adică din Bonaparte și Parcul Filipescu – cartiere aristocratice, cu Groapa Floreasca. Chipurile sau numai numele unor colegi și profesori refac o atmosferă a vremii. Impresia de respect pot să o confirm despre doi dascăli: Sotiriu, pe care l-am avut ca meditator la matematici, și Guțu, cînd eram la facultate, la latină.

Paginile cele mai dramatice sînt acelea despre bombardamentul de la 4 aprilie '44 și despre manifestația de la 8 noiembrie 1945 din Piața Palatului. Întreaga carte e în măsură să dea o idee atît despre viața cea de toate zilele, cît și despre ceasurile de tragică intensitate.

Andrei Pippidi *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea București.*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Despre desfătarea domestică

În goană după banalitățile exteriorului, Simeon Marcovici predică despre „plăcerile domesnice". „Din toate desfătările pămîntului, nici una nu pătrunde inima mai adînc decît bucuria domescnică", scrie la 1839, în cartea sa despre *Datoriile omului creștin*. Or, discursul lui se aseamănă foarte mult cu cel al doctorului Ștefan Episcupescu *(Memorie de taină,* 1847) pentru care casa, căminul, familia, interiorul sînt achizițiile cele mai importante ale trecerii prin lume. Ar trebui remarcată introducerea termenului de „domesnic" pentru a desemna tot ceea ce ține de interior – termen nou, preluat probabil pe filieră franceză, și care ajunge să se lipească de orice: griji domesnice, desfătări domesnice, plăceri domesnice, bucurii domesnice, fericire domesnică, rugăciunea domesnică, pacea domesnică etc. Predica filozofului Simeon Marcovici se adresează meșterului, despre care am scris cu ceva timp în urmă. Pentru acest meșter, Simeon Marcovici predică „fericirea domesnică", ajutîndu-l să o găsească, să o prețuiască, să o descopere, să o predice și altora. Accesul la resurse este cel care îl califică pe acest meșter la cunoașterea și însușirea unei ferice desfătări domestice. După Marcovici, meșterul, cu sensul de posesorul unei profesii, se află pe treapta de mijloc între „prostimea țăranului" și „covîrșitoarea delicatețe a bogaților", cu resurse pentru a cunoaște fericirea domestică.

Timpul repausului domestic devine o obligație de care tatăl, în calitatea sa de șef al familiei, trebuie să se preocupe, așa cum se preocupă de celelalte atribuții domestice, de la asigurarea hranei, la educația copiilor. Familia nu este formată doar din soție și copii, ci se extinde la toți cei aflați în casă, în gospodărie, sub autoritatea părintelui de familie. Pentru toți aceștia, meșterul părinte trebuie să aranjeze loisirul: „Într-o casă unde oamenii muncesc cu plăcere, trebuie să se hotărască petreceri, cum și ceasuri de odihnă." Dragoste, nu supunere trebuie să vizeze un stăpîn care are obligația de a organiza, „din vreme, în vreme", „petreceri nevinovate" pentru această familie lărgită, petreceri din care el este parte. Casa și căminul sînt locuri ideale pentru desfășurarea „petrecerilor dulci și desfătătoare", prilej de pildă și aducere aminte. Acest timp al desfătării nu trebuie lăsat la voia întîmplării, el trebuie programat ca orice altă obligație domestică: „Să nu lăsăm niciodată ca întîmplarea să ne aducă desfătări. Tot omul care este însărcinat a însufla bucuria în familia sa, să dovedească prevederea și bunătatea sa prin îngrijirea ce are de a găsi în toată vremea prelejuri ca să desfăteze și să ție pe iubiții săi într-o mulțumire statornică." Pentru a evita petrecerile zgomotoase ale exteriorului, Simeon Marcovici sugerează „sărbătorile de familie", micile petreceri onomastice care să reunească membrii în jurul celui celebrat, bucurîndu-l cu daruri, desfătare și vorbe dulci. Pentru „burghezul" lui Marcovici, veselia este esențială, ea „ușurează munca, făcînd-o plăcută", or, această veselie trebuie să fie programată – nu prea des, doar atunci cînd se cuvine – și închisă în paradigma cumpătării: fără cheltuieli peste măsură, fără deșărtăciune, fără bîrfă și necuviință, fără zgomot și tămbălău. „Sfera fericirii" se va extinde asupra celorlalți dacă este propovăduită din dragoste și înțelepciune. Ca și la medicul Ștefan Episcupescu, regăsim aceeași grijă pentru sfera privată: căminul este descris ca lăcașul desfătării, al liniștii domestice, al plăcerilor, al bucuriilor, al fericirii. Secretul, taina trebuie să învăluiască orice cămin pentru a fi ferit de invidia, ura, bîrfa din afară, din sfera publică. Pacea domestică este asigurată doar de secretul din interior: „cea dintîi datorie a oricărui însoțiri este a nu obști (vesti) niciodată tainele și interesurile familii" și „cînd ne dezbrăcăm de acoperămîntul tainei, ne punem în priveliștea și în batjocura lumii, și numai sîntem stăpîni în casa noastră."

Înaintea lui Simeon Marcovici, Ioniță Tăutu exprimase această dorință a exploatării spațiului domestic pentru construirea fericirii, fericire care nu este deplină, nu există în absența unei familii. *„În sînul cel fragid a unii soții plăcute și încungiurat de odraslele iubirii sale",* omul poate gusta din himerica fericire – scrie Tăutu în octombrie 1827. Despre această construcție domestică, văzută ca tărîm al fericirii, scrie și Ștefan Episcupescu, dar insistînd pe parcimonia desfătării. Ceea ce îi separă pe cei doi, matematicianul Marcovici și medicul Episcupescu, este tocmai această interpretare a bucuriei din jurul loisirului: dacă Marcovici îl vede ca indispensabil, parte integrantă a comportamentelor omului muncitor și înțelept, Ștefan Episcupescu aproape că exclude timpul desfătării din recomandările sale. Pentru el, timpul odihnei este cel din ziua Domnului, și atunci raționalizat de înțelepciunea economiei.

Desfătarea domestică se află totuși în concurență cu soarelele, cluburile, plimbările la Șosea, teatrul, adică loisirul vizibil și zgomotos după care aleargă toți cei cu oareșce resurse. A petrece acasă, cu cei ai tăi, nu-i decît plictiseală fanariotă.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Moromeții (III)

„Îl cunoscusem cu mult înainte de a-l interpreta. Atunci, la prima lectură, nici nu mi-a trecut prin cap că l-aș putea juca, vreodată. Nici la următoarele lecturi. Era o carte puternică, cu personaje vii, fascinante. Dar ele erau departe de mine, eram doar spectatorul lor, mă uitam la ele cu interes, cu dragoste, le urmăream zbaterile, lupta lor cu viața, cu ai lor, cu ei înșiși. Erau o lume de la țară, o lume străină mie, născut și crescut la oraș. Surpriza, atunci cînd mi s-a propus rolul lui Ilie Moromete, a fost uriașă. A urmat apoi un interes, un interes profesional, apoi o spaimă, am și fugit de spaimă. Dar m-am întors. Moromete era prea puternic, mă atrăgea, eram ca porumbelul hipnotizat de șarpe și gata, începeam să mă las devorat de șarpele Ilie. Am reluat cartea, tot timpul filmărilor am avut-o lîngă mine, și-am început să-l deslușesc pe Ilie, să încerc să-l deslușesc. Mi-am zis: «bine, nu știu cum sînt țăranii, dar știu cîte ceva despre cum sînt oamenii; țăranii sînt și ei oameni, ia hai să vedem ce e cu omul ăsta!» N-a fost ușor, a fost cumplit. M-am descurajat de multe ori, mă simțeam singur, purtînd solitar asediul unei cetăți ce părea de necucerit, mă chinuiam noaptea, mă chinuiam ziua și tot așa, pînă s-au terminat filmările.

Nu fac parte dintre acei actori care-și programează succesele. Nu văd cum aș putea fi sigur că va ieși un succes, cînd pentru un eșec răsunător investești tot atîta talent, energie, muncă, transpirație și mai știu eu ce. De ce? Cum? Cînd? Unde se întîmplă miracolul care converteşte toate chinurile tale în reușită, nu știu! Nu dețin această rețetă și nu cred să existe cineva care să o dețină.

Am muncit deci, am muncit cu toată dăruirea, cu toată dragostea; am terminat filmul, l-am văzut. Mi-a plăcut, eram fericit! Izbutisem să mă apropii de personaj, să-l fac credibil, nu-l întinasem, se vedea că-l iubisem.

Era ceva! Fusese dragoste!"

Victor Rebengiuc, în *Secolul 20,* nr. 1-2-3/1987 (v. și nr. 543-544)

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Diploma de facultate

Pe lista obiectelor golite de utilitate și de conținut simbolic, diploma de facultate se luptă, cu șanse serioase, pentru unul dintre locurile fruntașe. Asta în timp ce diploma de bacalaureat a devenit un soi de adeverință-anexă la orice card de identitate, un act cumva asemănător cu certificatul fiscal sau cu cazierul. Evident, lucrurile astea sînt valabile dacă te duci la școală. Din nefericire, în România, numărul celor care aleg „libertatea" absolută a spiritului – și refuză sau abandonează „încorsetarea" în programa școlară – e într-o creștere galopantă. Pentru cei mai mulți dintre ei, școala, chiar și așa cum e ea acum, ar fi de mare ajutor. Dar efectele *dezvrăjirii* cvasitotale, de la nivelul absolvenților de liceu, se fac simțite din plin și în rîndurile celor care încă nu știu să țină un pix în mînă, pentru a-și scrie numele.

O știm cu toții, povestea vine de demult. Cel mai iubit fiu al poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a avut grijă să sporească serios numărul școlilor „de la orașe și sate". Asta pentru că a descurajat avortul, sub amenințări și pedepse grele, și a încurajat amorul tovărășesc, producător de „vlăstare ale societății socialiste multilateral dezvoltate". Toată producția asta de indivizi – din care mulți dintre noi facem parte – trebuia școlită cumva și trimisă apoi în „cîmpul muncii". Prin urmare, s-au deschis școli și fabrici, cît cuprinde. După 1989, cînd am început să plecăm – cu cel mai avîntat elan patriotic – încotro vedeam cu ochii, după ce am descoperit și magia prezervativelor civilizate și a pilulelor contraceptive, entuziasmul forțat al producției de *vlăstare* a scăzut fulgerător.

Ne-am împuținat văzînd cu ochii. A venit vremea să mai închidem din școli, fabrici, spitale, din toate „lucrurile bune pe care ni le-a făcut Ceaușescu". Ca în orice reformă, unii au avut de cîștigat, alții au pierdut crunt. Dincolo de școlile cu renume, există copii care merg pe jos kilometri întregi, indiferent de anotimp, ca să ajungă la cursuri, pentru că își doresc lucrul ăsta. Poveștile astea adevărate sînt sfîșietoare și nu sînt puține. Și există școli unde profesorii, pentru a-și păstra posturile – lucru perfect de înțeles omenește – adună cu arcanul elevii, dau note mari, fac tot ce le stă în putință pentru a păstra cumva în viață instituția în care lucrează. Toate astea, după ce am ieșit din Epoca de Aur a lui Nicolae, în care trăiam din raportări false și treceam bacalaureatul copiind pe rupte. E un lung lanț al minciunii și al manipulării realității, care nu începe odată cu ceea ce unii dintre noi numesc „neînțelegerea libertății". Evident, supravegherea cu camere video a examenelor de la ora asta e un lucru bun, care scoate la iveală niște realități crunte.

Dar dincolo de supravegherea video stă adevărata dimensiune a maladiei. Impostura și spiritul rudimentar în care e gîndit sistemul de educație nu se pot rezolva cu ajutorul camerelor video. Înțepenirea în structuri sovietice și cultivarea insidioasă a ideii că, pînă la urmă, doar corupția învinge absolut orice, nu se pot stinge doar dacă examenele sînt supravegheate cu tehnologii performante. Bîlbîiala, prostia pură, confuzia, redactarea de subiecte tembele nu se rezolvă, nici astea, cu camere video.

Da, se va spune că ăsta e un punct de vedere răutăcios. Prietenii medici, cercetători, programatori, compatrioți care au făcut performanță în alte țări și au ajuns repere în domeniile în care lucrează, vor spune celebrul text: „Nu ajungeam să facem performanțele astea fără școala excepțională pe care am făcut-o în România... Uite, și la ora asta, olimpicii din România fac ravagii pe la competițiile internaționale și sînt căutați cu turbare de marile universități..." Păi, tocmai asta e. Și la ora asta, elita performează, pentru că asta e treaba elitei. Să performeze. E vorba despre grupuri de profesori și elevi care se pregătesc, în afara școlii, pentru performanțe de elită. E normal. Nu înseamnă că „școala românească le-a mai dat o lecție competitorilor străini". Dar ce te faci cînd și Gigel de la Bîrlad face... „meditații" cu profesori buni, ca să țină pasul cu programa școlară? Nu pentru că Gigel e bou. Ci pentru că toți părinții iau „meditatori", la sfatul profesorilor, pentru ca gigeii lor să termine școala „cu bine". Tot ce era ascuns și cronic înainte e dureros și exploziv acum. Iar părinții, disperați, ar face orice, s-ar supune oricăror umilințe, doar să-și vadă odraslele cu școala terminată. „Mai departe, nu contează. Să trecem peste astea cu școala și ne descurcăm noi..."

Toată lumea asta încîlcită – tot universul ăsta de complicități, tragere de șireturi între cauze și efecte, de promiscuitate mascată în virtute – se varsă în conținutul și simbolistica diplomei de facultate. Adevărul e că, de vărsat, se varsă ele, în primul rînd, în felul în care facem orice – de la cît și cum ne spălăm, pînă la felul în care locuim, conviețuim, relaționăm, percepem lumea în care existăm. Dar partea de „spectacol de gală" a acestui fenomen e diploma de facultate. Ea a devenit, mai peste tot în lume, o hîrtie destul de banală. Democratizarea generală a percepției adînci asupra ideii înseși de democrație produce, printre multe altele, și acest efect. Putem vorbi mult și bine despre societate postindustrială, despre mutarea lumii de pe cîmpuri în birouri, despre schimbările de paradigme tehnologice. Educația de la noi nu e nici cea mai bună, nici cea mai proastă de pe lumea asta. Ea are o hibă, ca multe alte domenii de activitate care ne produc coșmaruri. În entuziasmul general și în graba de a pune pe noi costumele „europenești", am uitat să le scoatem pe cele vechi. Acum e foarte cald, și descoperim, din ce în ce mai des, că treaba asta ne jenează foarte tare.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Ioana DIACONESCU

Voci, atitudine şi stil

– Boema *la Opera Naţională Română din Iaşi* –

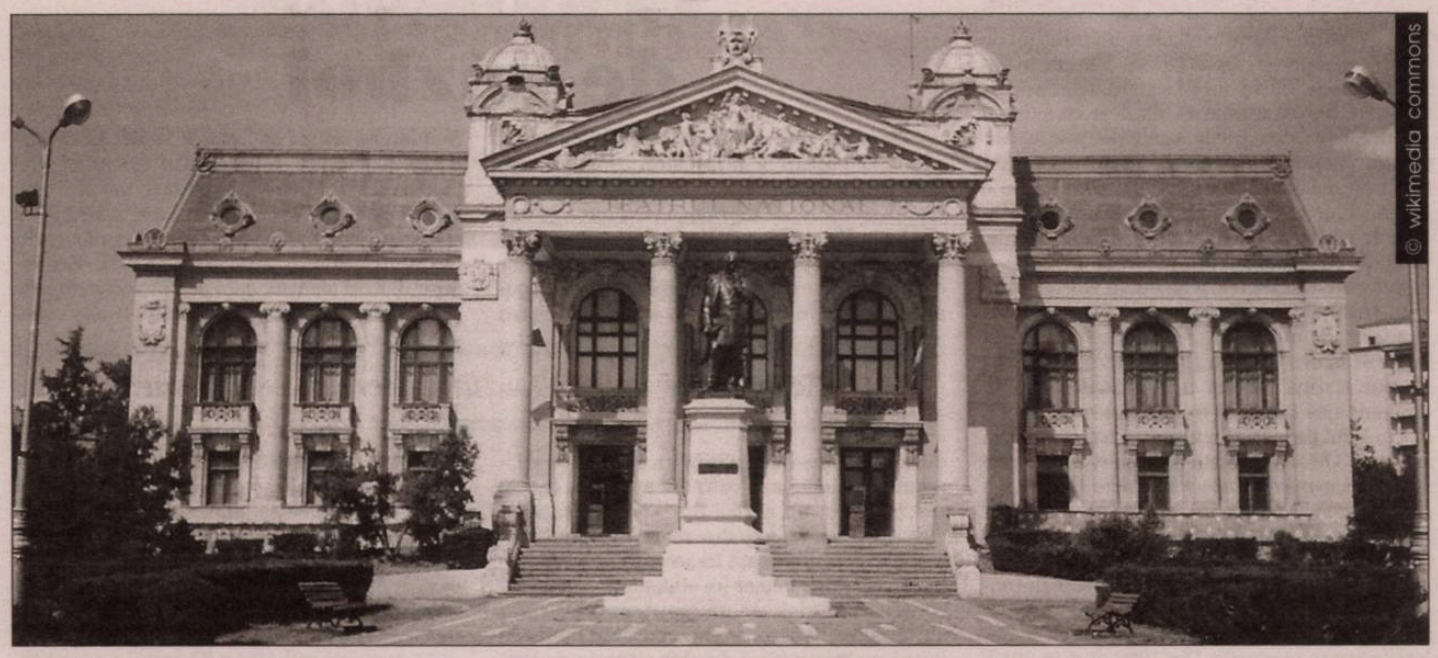

„Teatrele de operă nu sînt (doar) temple goale cu elemente rafinate de arhitectură", scrie undeva cunoscutul critic muzical Andrew Clark. „Opera sugerează ce înseamnă să fii uman", continuă el. Şi mai înseamnă „ceva absolut magic" – conchide acelaşi. Opera înseamnă sunet, dar şi acţiune dramatică, seducţie şi virtuozitate.

În ultimii ani, scena Operei Naţionale din Iaşi, prin grija unei noi echipe manageriale, în frunte cu doamna Beatrice Rancea, este animată de producţii în care se manifestă voci tinere şi valoroase, odată cu reevaluarea şi actualizarea operei clasice. Colaborările cu mari regizori, mari scenografi şi mari artişti ai costumului, din ţară şi de peste hotare, de la Andrei Şerban, Niky Woltz şi Helmut Stürmer la Doina Levintza şi Lia Manţoc, precum şi cu marele tenor de talie mondială, maestrul Vasile Moldoveanu, pentru perfecţionarea tinerilor artişti lirici în arta cîntului, aducerea la pupitrul orchestrei Operei Naţionale Române din Iaşi a unor redutabili tineri dirijori cu faimă în ţară şi peste hotare au ca finalitate spectacole pline de profesionalism. Toate acestea înseamnă, pentru tinerii artişti ai scenei lirice ieşene, a cînta cu toată libertatea şi a spera într-o carieră de anvergură.

Astăzi, la Iaşi, de la o premieră la alta, debuturile de calitate sînt la ordinea zilei pînă la ultima producţie *Boema* în care creatorii acestui spectacol (a cărui premieră a avut loc pe 15 iunie) s-au întrecut pe ei înşişi. O nouă *Boema* la Iaşi, cu şapte debuturi, mai întîi în rolurile principale: Ana-Maria Donose (Mimi), Florin Guzgă (Rodolfo), Jean Kristof Bouton (Marcello), Valentin Marele (Schaunard), Cristina Grigoraş (Musetta). Apoi, în roluri de mică întindere, dar bine marcate: Andrei Apreotesei (un Parpignol cu o voce pregnantă, într-o extrem de plăcută apariţie de claun), şi Dragoş Ştefan (Sergentul). (Voi reveni, pe parcursul cronicii cu aprecieri la întrega distribuţie.)

Laolaltă cu toate aceste debuturi trebuie subliniată prezenţa regizorului Niky Woltz, profesor la Universitatea Columbia din New York, cu debutul său absolut ca regizor de operă în România, cunoscut colaborator al lui Andrei Şerban în regia de operă şi operetă pentru spectacole realizate la Viena, Geneva, Londra, Paris, New York...

Aşadar, *Boema* – 15 iunie 2014, Opera Naţională Română din Iaşi. Echipa de aur, în care alături de regia lui Niky Woltz avem privilegiul scenografiei lui Helmut Stürmer şi al costumelor Liei Manţoc. Împreună, au compus un cadru nou desfăşurării poveştii de iubire din secolul al XIX-lea. Pot fi anii '80, '90, de ce nu, secolul XXI, oriunde în lume, dovadă a perenităţii subiectului, în rînd cu marile şi eternele poveşti de iubire ale lumii. Helmut Stürmer creează cu decenţă şi discreţie în viziune modernistă, dovadă a faptului că impetuozitatea avangardistă nu înseamnă neapărat stridenţă, exagerare a culorilor şi a proporţiilor. Costumele gîndite de Lia Manţoc sugerează că eroii nu sînt departe de ieşirea din copilărie, iar schimbarea continuă a cîte unui amănunt de vestimentaţie, mai cu seamă la eroina principală, semnifică bulversările sufleteşti prin care trece Mimi, împăcată cu atacul unei boli necruţătoare, dar avînd revelaţia marii iubiri care o face fericită mai presus de stingerea însăşi. În actul al doilea, în explozia de culori vesele şi de costumaţii luminoase, cu alura unui fermecător carnaval de copii, eroii sînt personajele unui circ ambulant care bucură mulţimea. Scena, deosebit de reuşită, poate simboliza efemera, dar seducătoarea clipă care trece...

Niky Woltz a lucrat conturul fiecărui personaj în profunzime, fără să se abată de la modelul clasic al lui Henry Murger în celebrul său roman. Mimi (întruchipată de tînăra soprană Ana-Maria Donose) întrupează eroina care se apără de iubire avînd un destin fatal, asumat fără lamentaţii, dezvăluindu-se cu precauţie, pînă la urmă dăruită definitiv marii iubiri. Cu graţioasă prezenţă şi sensibilitate, soprana ne-a încîntat cu vocea ei frumos timbrată dolce, cu ponderea legato-ului, dovedind agilitate şi flexibilitate în registrul acut strălucitor, fiind o specialistă a pianissimelor, în acelaşi timp posedînd o voce bogată, marcînd cu o matură ştiinţă a cîntului tragicul final al stingerii. O probă de profesionalism pentru sopranele din toate timpurile, pe care tînăra artistă a trecut-o cu brio.

Rodolfo a fost întruchipat de tenorul Florin Guzgă (cu experienţa unei *Traviate* alături de Elena Mosuc), în care şi-a dovedit, în afară de excepţionalele calităţi vocale, talentul scenic, jocul natural, calmul abordării personajului. Uluitoarele acute, vocea cu impostaţie naturală de o frumuseţe rară, strălucirea lirismului cuceritor şi nuanţările rafinate, agilitatea vocii, şi în registrul mediu, au stîrnit ropote nesfîrşite de aplauze. Florin Guzgă este în plenul unei cariere care ar putea deveni internaţionale.

Un personaj „glamour" – cum îmi place s-o numesc pe Musetta –, abordat cu farmec de soprana Cristina Grigoraş, a cucerit sala cu talent şi exuberanţă. Prezenţa vocală a sopranei, rafinamentul coloristic al timbrului, forţa şi subtilitatea exprimării cu accente de coloratură pură precum şi atitudinea scenică au îmbrăcat personajul într-o *femme-enfant* oricînd cuceritoare.

Astăzi, la Iaşi, de la o premieră la alta, debuturile de calitate sînt la ordinea zilei.

În rolul lui Marcello l-am revăzut (după *Elixirul dragostei* şi *Don Giovanni* – tot la Iaşi) pe foarte tînărul bariton Jean Kristof Bouton, un Marcello frumos şi bun ca un înger, cu un firesc al scenei rar întîlnit la o vîrstă atît de tînără. Baritonul posedă o voce cu rezonanţe ample înspre registrul tenoral, cu o tehnică admirabilă şi emisie omogenă. S-a evidenţiat vocea expresiv-dramatică a baritonului Valentin Marele în rolul lui Schaunard şi căldura unică a vocii de bas pe care o posedă Octavian Dumitru (Colline), şi mai expresivă în actul al patrulea.

Spectacolul s-a împlinit în totalitate prin participarea tînărului Tiberiu Soare, dirijor al Orchestrelor şi Corurilor Radio. Muzician înnăscut, el a cucerit audienţa. Corul Operei Naţionale Române din Iaşi pregătit impecabil de Manuel Gigula, precum şi corul (de copii) „Juniorii Operei", dirijat de Raluca Zaharia, merită din plin cuvinte de laudă.

Maestrul Vasile Moldoveanu a fost prezent la Iaşi pentru a doua oară, în vederea instruirii vocale a soliştilor debutanţi în opera *Boema,* cu care se încheie stagiunea la Opera Naţională Română din Iaşi. Domnia sa a lucrat intens cu tinerii solişti tot ceea ce înseamnă un spectacol de operă, tot ceea ce vrea să fie arta măiestriei cîntului. Timp de o lună şi jumătate zilnic, tinerii artişti au avut şansa unică de a se pregăti cu marele tenor (celebru pe scenele europene şi cu o prezenţă constantă, timp de 11 ani, în spectacolele Operei Metropolitane din New York), iniţiativă inedită a aceleiaşi echipe manageriale de la Opera Naţională Română din Iaşi.

***Ioana Diaconescu** este scriitoare şi traducătoare.*

PUBLICITATE

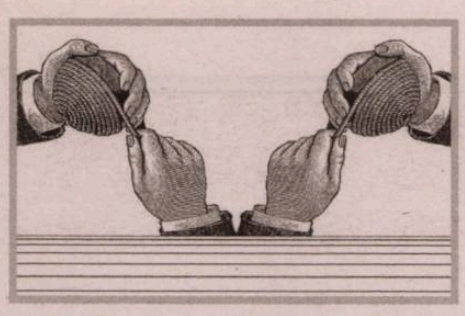

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Fragmente de război

Vladimir Antufeev a fost un miliţian de nădejde în fosta URSS. Născut în Siberia, a fost om de sistem, trimis acolo unde KGB avea nevoie să blindeze cu oameni de încredere structurile locale de miliţie. Miliţienii obişnuiţi au prostul renume că stau prost cu nervii: nu te poţi baza pe ei că, la o adică, chiar vor trage. De asta el era un miliţian de nădejde. Dacă toţi ar fost ca Vladimir, probabil că paradisul muncitorilor ar mai fi existat încă. Dar nu a fost să fie. În 1991, letonii s-au revoltat, iar Vladimir şi-a făcut datoria şi a tras. Au murit unii, dar degeaba. Pe şefii de la Moscova nu i-au ţinut nervii, au clipit. Puteau cîştiga dacă ar fi continuat să tragă: oamenii sînt fricoşi şi trebuie controlaţi.

În locul paradisului a apărut o ţară numită Letonia. O ţară fascistă şi imperialistă, care l-a dat în urmărire internaţională. Dar nu s-a lăsat prins şi a dispărut. A reapărut în Transnistria, unde o mînă de tovarăşi eroici, cei mai mulţi născuţi prin pustiurile Rusiei, dar aduşi acolo pentru a construi fabrici şi uzine, au încercat să reziste istoriei. Tovarăşii aveau nevoie de expertiza sa în a se asigura că populaţia acceptă planurile. Din 1992 pînă în 2012, tovarăşul Vladimir Antufeev, cunoscut şi sub numele de Vladimir Şevţov, a condus poliţia politică a Transnistriei, numită – nu dintr-o coincidenţă – KGB.

A făcut treabă bună: cine cîrîia în front o păţea. Statul fascist şi imperialist Republica Moldova l-a dat în urmărire internaţională. În 2004, Uniunea Europeană fascistă şi imperialistă l-a pus pe o listă de oficiali transnistreni care au restricţii de călătorie în Europa. Nu l-au afectat toate astea, ce contează ce cred şi ce fac fasciştii? L-a afectat însă altceva, un eşec: în 2012, transistrenii au votat ciudat, l-au vrut pe Evgheni Şevciuk şi l-au trimis acasă pe Igor Smirnov. Şi Şevciuk era tot din cercul oamenilor de bine pentru Moscova, altfel nu ar fi putut să existe ca om politic în Transnistria – în definitiv, era jobul lui Vladimir să se asigure de asta, şi el e un profesionist. Însă în campania electorală, a greşit: se ataşase de Smirnov şi l-a susţinut. Nu a respectat regula că alegerile nu contează, de fapt, pentru că numai cine e de încredere poate candida. Şevciuk nu a uitat şi l-a demis. A fost un moment greu. Ce să faci ca pensionar al KGB, nou şi vechi? Te plictiseşti. Dar pentru oamenii de încredere şi profesionişti, viaţa aduce mereu oportunităţi: cînd o uşă se închide, o alta se deschide.

Acum trei săptămîni, la o conferinţă de presă în Donеţk, a fost prezentat noul viceprim-ministru al Republicii Populare Donеţk, însărcinat cu securitatea: Vladimir Antufeev, cunoscut şi sub numele de Vladimir Şevţov. Un om care „şi-a dedicat viaţa luptei cu naţional-fascismul", cum el însuşi s-a prezentat, şi care acum se va concentra pe clădirea „structurilor de aplicare a legii în Republica Populară Donеţk".

Şi aşa ajunge, deci, un kaghebist născut în Siberia reprezentantul voinţei populare din estul Ucrainei. Peste el în funcţie se află primministrul Republicii Populare Donеţk – Aleksandr Borodai. El este un tip fără un job anume, fluctuează prin mediile puterii de la Moscova, de 20 de ani. Ba spune că lucrează pentru FSB (fostul KGB), ba neagă. A scris mulţi ani pentru ziarul ultranaţionalist *Zavtra* şi apoi a fondat un canal TV de aceeaşi orientare, cu mare succes datorită sprijinului Kremlinului în noua epocă Putin. Recent, a dispărut de la Moscova şi a reapărut în Crimeea, consultant pentru noile autorităţi instalate de „omuleţii verzi" ai lui Putin. Apoi a fost avansat de la consultant la autoritate în sine: e şeful guvernului din Donеţk, deci conduce politic noua entitate. Din punct de vedere militar, o conduce Igor Gîrkin. După cum el însuşi se prezintă, Gîrkin a luptat în Transnistria, Bosnia şi Cecenia şi s-a retras din FSB cu gradul de colonel, pe 31 martie. Anul acesta, Gîrkin este cel care s-a lăudat pe net că a doborît un avion militar de transport, care s-a dovedit ulterior că era avionul malaezian cu 298 de civili la bord.

De ce vă spun poveştile astea? Pentru că e bine să încetăm să ne prefacem. Varianta pe care Rusia încearcă să o prezinte e că în Ucraina se întîmplă un război civil între guvernul de la Kiev şi populaţia din est, organizată în republici populare. În teren, acest război s-ar duce deci între armata ucraineană şi civili care au ieşit la luptă cu cîteva arme găsite prin

Acesta este un război între Ucraina şi Rusia.

debara. E fals. Acesta este un război între Ucraina şi Rusia, aşa cum războiul din Transnistria a fost un război între Republica Moldova şi Rusia. Tragedia zborului malaezian trebuie şi ea discutată în această lumină. Rusia nu este nici măcar un stat susţinător al teroriştilor, Rusia este un stat terorist. Asta e situaţia, politicienii şi diplomaţii au motivele lor să nu recunoască deschis situaţia de fapt – e de înţeles să încerce să ţină situaţia dincoace de punctul de unde nu mai există întoarcere. Ipocrizia politicienilor şi diplomaţilor este un rău necesar în situaţia curentă. Dar nici eu, nici cititorii acestor rînduri nu sîntem nici politicieni, nici diplomaţi, deci haideţi să vorbim pe şleau: asistăm la un război între două state europene.

E normal ca ideea să ne dea fiori, dar asta e situaţia. Explicaţia alternativă ar fi că doi kaghebişti şi un consultant politic al Kremlinului se apucă de capul lor să facă republici populare prin Ucraina (situaţia de la vîrful celorlalte republici populare seamănă cu aceasta). Explicaţia alternativă ar spune că Antufeev se plictisea pe la Tiraspol şi a zis să facă o excursie pînă la Donеţk, unde masele populare antifasciste au realizat că au nevoie de expertiza sa, l-au dat jos din Lada şi l-au pus viceprim-ministru. Sau că Gîrkin şi-a depus cerere de concediu fără plată de la FSB şi a scris că se duce pînă în Donbas cu nişte treburi civile. De remarcat că nici unul dintre aştia nu e nici măcar născut în Donеţk – adică să ne fi gîndit că îşi iau oamenii concediu ca să lupte pentru plaiurile natale. Sînt născuţi în Siberia, la Moscova şi într-un orăşel rusesc de la graniţa cu Estonia. Conducerea Republicii Populare Donеţk este compusă din agenţi şi ofiţeri ai statului rus. Şi majoritatea luptătorilor din armata lor sînt, de fapt, omuleţi verzi împrumutaţi de Vladimir Putin. Acesta este războiul dintre Ucraina şi Rusia.

Se ridică întrebarea logică: de ce acţionează Rusia atît de vizibil? Chiar era nevoie ca şefii Republicii Populare să fie soldaţi ai Rusiei? Se pare că era chiar nevoie. Localnicii nu sînt de încredere sau sînt prea amatori pentru ca războiul dus în numele lor să fie lăsat în seama lor. Structura de putere a Partidului Regiunilor al lui Viktor Ianucovici s-a prăbuşit, Ianucovici însuşi este o legumă. Deci era nevoie de ofiţeri de încredere, supuşi unui lanţ de comandă. Lanţ în fruntea căruia se află Vladimir Putin. Simplu şi înfricoşător.

Doborîrea avionului malaezian a făcut doar mai vizibilă această şaradă. Actul de terorism al soldaţilor Rusiei a fost doar urmarea evenimentelor din zilele precedente. O eroare tehnică. Preşedintele ucrainean Petro Poroşenko a oferit un plan de pace şi un armistiţiu. Liderii republicilor populare au folosit armistiţiul pentru a ataca armata ucraineană, ucigînd cîteva zeci de soldaţi, în perioada de presupusă încetare a focului. Ceea ce a făcut ca planul lui Poroşenko să eşueze şi să-l expună pe acesta unei presiuni publice pentru acţiune. Nimeni nu poate rezista politic unei situaţii în care tu declari încetarea focului şi oferi pace, iar ceilalţi te atacă constant. Deci Kievul a fost practic obligat să reia ofensiva. A făcut-o cu o determinare care a surprins: armata ucraineană în care au fost integraţi voluntarii postMaidan îşi revine ca forţă de luptă. Drept urmare, a cucerit, la începutul lui iulie, Sloviansk, unul dintre bastioanele separatiste. Gîrkin însuşi s-a retras din oraş, spunînd că se regrupează în Donеţk. Ucraina a recucerit, în ultimele zile, şi părţi din Luhansk. Era începutul unei ofensive care poate rezolva repede şi cu mijloace militare conflictul. Rusia subevaluase forţa de luptă a armatei ucrainene. Iar Moscova a reevaluat rapid situaţia: oamenii noştri sînt pe cale să piardă războiul. Acela a fost momentul în care armamentul republicilor populare a fost ridicat la un alt nivel. Convoaie militare cu tancuri şi armament greu au trecut graniţa teoretic ruso-ucraineană, *de facto* ruso-rusă.

Strategia militară a Kievului s-a concentrat pe recuperarea graniţei: ideea era de a-i izola pe separatişti de Rusia, pentru a întrerupe ajutorul primit de la Moscova. Aceasta este bătălia în cadrul căreia au căzut victime cei 298 de civili. Nu e vorba despre un război civil în interiorul Ucrainei, ci un război între Ucraina şi soldaţii ruşi din Ucraina, prin care Kievul încearcă să-i izoleze pe aceştia de baza de acasă. Conform informaţiilor transmise de Kiev şi negate de Rusia, soldaţii ucraineni care luptă pe graniţă au fost atacaţi cu rachete GRAD de pe teritoriul Rusiei, iar avioane militare ruse au doborît avioane militare ucrainene. Rusia a intrat direct, dar neoficial, în război, pentru a împiedica operaţiunea de închidere a graniţei – care ar fi însemnat finalul previzibil al operaţiunii militare ruse din estul Ucrainei: fără baza din Rusia, rebelii nu ar mai fi rezistat mult. În 29 iunie, presa rusă a scris că separatiştii au capturat de la armata ucraineană o baterie sol-aer BUK. Kievul a negat că ar fi pierdut aşa ceva sau că ar fi deplasat în zonă vreuna dintre vechile baterii sovietice pe care le deţine. Rebelii nu aveau avioane, deci nici nu ar fi avut de ce să le ducă acolo. Ştirile despre armament capturat de la armata ucraineană se repetă constant în presa rusă, din cînd în cînd se scrie că rebelii au capturat ba tancuri, ba artilerie, acum rachete. Ideea ar fi că dacă vedem armament divers în luptă înseamnă că separatiştii îi bat pe ucraineni cu propriile arme, nu care cumva să ne gîndim că au fost trecute peste graniţa ruso-rusă.

Cu trei zile înainte de doborîrea avionului malaezian, a fost doborît un avion militar de transport al Ucrainei, care zbura cam la aceeaşi înălţime cu avionul malaezian. Înţeleg că ideea că nişte militari ucraineni mor în luptă nu ne provoacă acelaşi gol în stomac ca ideea că au murit copiii europeni în drum spre Malaezia. Înţeleg asta. Totuşi, vorbim despre oameni ucişi într-un avion de transport, într-un război care nu a fost declarat. Lauda lui Gîrkin era doar o etalare a trofeelor, parte din războiul psihologic: întîi te lauzi că ai capturat de la ucraineni un sistem de rachete, pentru ca ţara-mamă să poată nega că ţi l-a dat, apoi dobori avioanele şi etalezi victoria, pentru a atenua ideea că eşti pe cale să încasezi încă o înfrîngere. Nu vă imaginaţi că vorbim despre beţivi care dau cu praştia şi se laudă pe Facebook (Vkontakte) cu isprava. Sistemul BUK este mai complicat de folosit decît lasă de înţeles discuţiile de acum, nu e doar un fel de praştie mai sofisticată. Are nevoie de radar, de pregătirea personalului. Ideea că nişte civili de prin Ucraina care luptă cu fascismul îşi aduc aminte cum se lucra în vremuri de cătănie cu rachete sol-aer şi se apucă să dea după avioane e ridicolă. Rusia a furnizat sistemul BUK cu tot cu soldaţii din dotare – e doar un alt concediu fără plată luat de nişte alţi soldaţi ruşi, nimic spectaculos sau ieşit din comun în războiul ruso-ucrainean.

Doar că, de această dată, operaţiunea de război psihologic a explodat spectaculos în faţa manipulatorilor.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Roboţeii. Doi

Din nou, plătesc la roboţi. Păi, voi nu plătiţi în fiecare lună? Eu cred că veşnicia s-a născut la sat, acolo unde cu mîna ta plăteşti factura la ghişeu. Am o teamă de a încredinţa banii băncilor, ca banca să vireze banii. Păi, pînă virează banca, îmi închide lumina, telefonul, gazul. Ce să fac? Lumina şi-a desfiinţat ghişeele, telefonul mai are unele, puse dibaci prea departe de drumurile mele. Aşa că încerc roboţeii. Ce-i simpatic? Uite, nu e. Pe facturi ţi se dă o lungă listă de bănci, care mai de care îşi înghesuie siglele-fălcile butucănoase, avide să-ţi ia banul, eşti invitat la bănci. Şi bănci sînt în fiecare cartier. Fiecare cartier e un Wall Street. Dar cînd ajungi la bancă, în afară de bătrînul CEC, în rest eşti dirijat la roboţi de plată a facturii. Roboţi. Fiecare robot cu legea lui. Şi mai ales, dacă n-ai factură, poţi să mori în faţa robotului. Nu recunoaşte nimic. Nu vrea nimic de la tine. Fiecare bancă are ţăcăneala ei. Robot personalizat ca la BRD, sau computer, pur şi simplu, ca la ING. Nu mai spun că nu toate băncile importante au contract de plată cu toate utilităţile importante. Vezi, Doamne, şi aici dihonia e mare. Utilităţile are şi ele preferinţe. Băncile are şi ele fiţe. Cel mai enervant este că trebuie să-ţi scanezi factura. Mamă, ditamai măgăoaia şi o fantă mică, mică, mică. Dispreţ, cinism. Să te lupţi cu fanta de scanat factura. Hai încearcă. Te ajută badiguardul. Nu poate nici el întotdeauna. Te ajută un funcţionar de bancă, poate cel mai nou angajat, nici el nu nimereşte fanta. În viaţa mea n-am văzut o bătaie de joc mai mare, pardon, mică în fantă. Întorci, torci, omori, distrugi foaia cu factură, dacă o şifonezi, eşti mai distrus decît Brazilia, după meciul cu Germania. Fantă mică în lumea cămăşilor scrobite, de firmă, lume dată cu odicolon şi vopsită şi pensată, alungînd orice fir de păr de prisos de pe trup. Lume fără pic de păr pe trup contra părăşilor, pensionarilor plini de păr, ochelarişti, morţi pe picioare care nu nimeresc fanta. Populaţia deprimantă, ce vin aştia în banca noastră? Ce caută să ne asasineze cu paşii lor mărunţi? Populaţie alungată de la ghişee şi dată pe mîna roboţilor de bancă cu fantă mică. Mai mult, mai mult chin nu poţi vedea decît în nenorocirea de pepeni, prea mulţi pentru a nu se sinucide mulţi, mulţi sub ochii noştri, pe bani tot mai puţini. Fiindcă a plouat şi lumea nu poate mînca atîţia pepeni, cîţi se fac din pricina ploii ăsteia. Ploaie de facturi, roboţi cu fantă mică. Un şmecher de bancă a fost care a aprobat acest fel de bătaie de joc. Mă întreb, vreodată şefii aştia de bancă vin vreodată să-şi controleze şmecherii? Să coboare din palatul lui cristal, de şdemii de euro pe lună, palat pensat, epilat şi să se chinuie cu robotul. Robot pe care punem mîna noi, aştia care morfolim facturile din cauza şmecherilor de funcţionari niciodată controlaţi de şefi. Păi, frate, să te ajute badiguardul? Păi, ăla nu e omul băncii. Şi se chinuie ca hoţul de cai. Cred că o casieră de-asta subţire, hrănită cu pipeta, nu e în stare să lucreze la robot. Să se aplece după fanta robotului.

Vacanțe în comunism

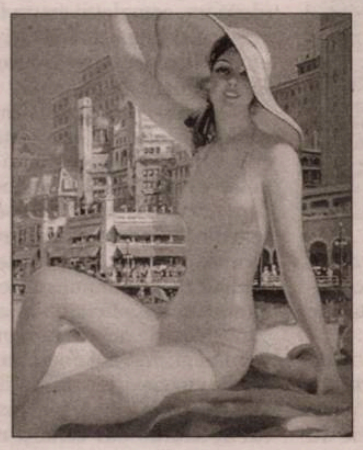

Texte și opinii de:

● Răzvan ADAM (editor al revistei *tour.ist)*
„Litoralul în vremea Elenei“

● Șerban ANGHELESCU (etnolog)
„Vara veche“

● Alin BURCEA (proprietarul agenției Paralela 45)
„Turismul românesc, file din poveste“

● Ozana CUCU-OANCEA (sociolog)
„A venit vacanţa, cu trenul din Franţa, / Hai, copii, la joc, cărţile pe foc!“

● Andrei VIERU (pianist și scriitor)
„O vacanţă de o zi (mai bine zis un chiul)“

argument

Povești personale

Ideea dosarului de față a fost, inițial, să scriem despre ultima noastră vacanţă înainte de căderea comunismului. Ultima vacanţă din 1989. Desigur, după un scurt timp de gîndire, ni s-a părut prea restrictiv: aşa că ne-am hotărît să-l facem despre vacanţă în comunism, în general. Fie ea la mare, la ţară, la munte ori prin ţările socialiste vecine şi prietene. A ieşit un soi de antologie de poveşti personale diverse, relevante, sper, măcar pentru o parte din tabieturile de... *leisure* ale epocii.

În ce mă priveşte, aleg să povestesc, în spaţiul rămas, despre ultimele mele vacanţe din 1989. Mai ales că, pentru mine, anul respectiv nu a însemnat doar căderea comunismului (nu că asta n-ar fi fost esenţial!), ci unul care a marcat schimbări majore în viaţa mea personală.

În anul de graţie 1989, eram, aş putea spune, o studentă aproape tipică: mergeam la facultate şi mă îndrăgostisem. Pe scurt, aveam un proaspăt partener cu care puteam pleca în vacanţe. Şi pentru că tot mă aflam în această postură privilegiată, m-am decis să încerc, pentru prima dată în viaţă, oferta... sistemului. Pînă atunci, graţie familiei mele, fusesem numai în vacanţe elitiste. Acum, deodată, îmi doream unele conformiste, pe linie studenţească. Voiam să „mă integrez“ şi să fiu asemenea colegilor mei.

Am încercat toate variantele. Întîi, am fost într-o excursie la Clăbucet cu facultatea, unde a fost chiar extraordinar şi am descoperit un grup care nu avea nimic conformist. Apoi am plecat la mare, de 1 mai, cu trenul pe care îl lua toată lumea şi în care a trebuit să mă urc pe geam, căci altfel l-aş fi pierdut: şi asta mi s-a părut mare lucru, eram şi eu în rîndul lumii de atunci, care ştia să se „distreze“... În vacanţa de iarnă, am reuşit chiar să obţinem o tabără studenţească la Slănic Moldova, cu mari intervenţii. Cu chiu cu vai, am obţinut să stau cu iubitul meu în aceeaşi cameră de patru persoane. Ţin minte că masa era pe bonuri, dar tot pe bonuri de masă te puteai duce, seara, în aceeaşi sală fără sare şi piper, la discotecă. Într-o seară, am încercat să intrăm şi noi, dar mi se pare că eu nu mai aveam bonurile de masă din ziua respectivă, aşa că bodyguarzii comunişti n-au vrut să ne lase înăuntru. Iubitul meu m-a apărat, şi a încasat un pumn, care l-a trîntit pe jos şi în urma căruia am plecat, pînă la urmă, acasă, abandonînd visul studenţesc, precum şi bonurile extra pentru revelion (pe care am sfîrşit prin a-l face cu părinţii lui).

Dar ultimele, ultimele vacanţe înainte de căderea comunismului, dar şi de nunta mea, care a coincis cu evenimentul, au fost la rude, la ţară: ne-am arătat unul, altuia locurile din care ne tragem. La mine, la Nămăieşti, unde trebuia să te speli, pe prispă, cu apă de la fîntînă şi unde, noaptea, auzeai rosăturile şoriceilor de prin cotloane. La un unchi de-al lui, din Oltenia, unde te ospătai, sistematic, pantagruelic.

Poveştile astea pot continua oricît. Important e dacă se poate ţese vreun *pattern* din ele. Ceea ce putem vedea doar citindu-le. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

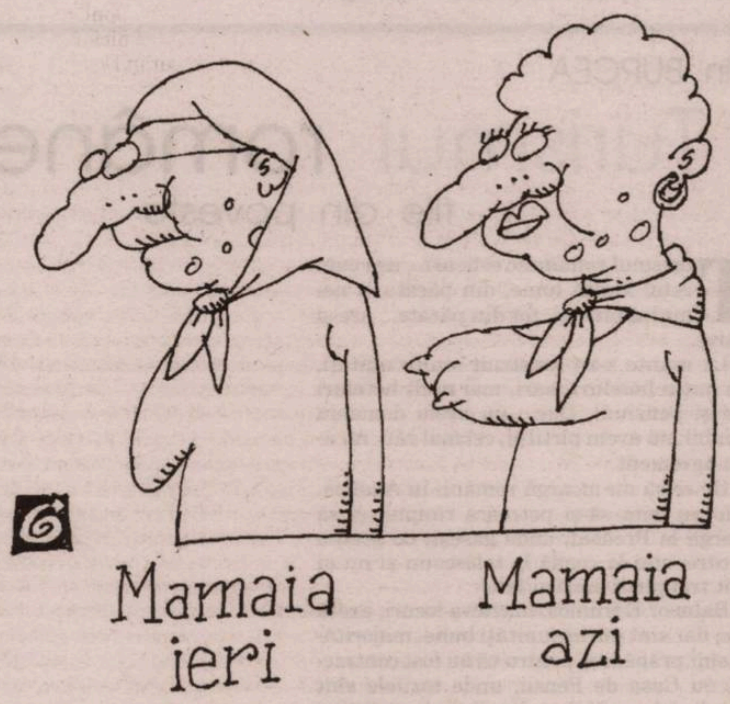

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 1 septembrie.

Mircea KIVU

Refrene comuniste

vacanţă la mare

Ofi fost egalitarismul unul din principiile comunismului, dar el nu se aplica vacanţelor oamenilor muncii. Fiecare categorie avea propriile vacanţe – evident, după cantitatea, calitatea şi importanţa socială a muncii depuse întru edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

Cel mai mult şi mai bine munceau membrii nomenclaturii. Vacanţele lor se petreceau în locuri special amenajate, administrate de Gospodăria de partid (pe nou, RAPPS). Sigur, erau nomenclaturişti şi nomenclaturişti. Cei din vîrf, inclusiv cuplul suprem, aveau rezervate vile exclusive, aşezate pe domenii ferite de ochii prostimii (şi chiar de ai ţînţarilor şi altor jivine nedorite). De altfel, sînt aceleaşi locuri, la Neptun sau Predeal, în care îşi petrec vacanţele mai-marii de azi. Ideea principală nu era neapărat luxul (el nu lipsea, dar era secundar), ci izolarea deplină de clasa muncitoare. Nimeni nu trebuia să ştie cum se relaxează conducătorii iubiţi, de unde şi legendele care circulau pe această temă. De remarcat că nu există semne că vacanţele în străinătate ar fi făcut parte din obiceiurile vîrfului piramidei regimului.

Urmau „descurcăreţii" – cei care, fără funcţii oficiale semnificative, aveau acces la ceea ce am numi azi „capital relaţional": gestionarii de aprozar, funcţionarii Primăriilor, personalul medical, în general toţi cei care puteau oferi un serviciu în schimbul unui bilet prin ONT într-unul din hotelurile din staţiunile-etalon: Mamaia, Neptun, Olimp... Biletele nu erau scumpe, dar, ca orice lucru dorit, nu se găseau. Condiţiile de trai erau relativ bune, masa asigurată în restaurantul hotelului (cu meniu fix), curăţenia acceptabilă, imediat ce cotizai cu un pachet de Kent la femeia de serviciu sau la recepţioner. Pe plajă, cearşaf lîngă cearşaf, salvamarii autoritari, porumbul fiert şi fotografii ambulanţi pe care-i vedem şi azi – mai puţin şezlongurile şi baldachinele. Serile însemnau etalarea ţinutei, cu rochii sclipitoare şi machiaje care puneau în valoare bronzul proaspăt dobîndit, plimbările pe aleile supra-aglomerate, ocheadele invidioase aruncate către discotecile rezervate turiştilor străini (cu intrarea plătită în valută), eternele parcuri de distracţii.

O altă categorie de vilegiaturişti erau „sindicaliştii", adică cei care îşi făceau vacanţele cu bilete distribuite prin sindicat. Cu puţin noroc, cam orice salariat putea obţine un bilet pentru zece zile într-unul dintre hotelurile rezervate sindicaliştilor – în staţiuni mai prost cotate (gen Saturn) şi, în general, mai modeste şi prost întreţinute. Marele avantaj era că, după ce îngurgitai zeama lungă de la cantină şi părăseai poporul de gîndaci şi ţînţari din cameră, îţi puteai lua hainele de duminică şi ajungeai în zonele hotelurilor „de fiţe" (pe atunci nu se zicea aşa), unde te amestecai pînă la identificare cu „lumea bună", cît să ai ce povesti colegilor, un an întreg.

Dacă făceai parte din aceeaşi categorie cu „sindicaliştii", adică erai un participant modest la marea operă de edificare a... (vezi mai sus), dar nu avuseseşi noroc să prinzi bilet la mare (ţi se oferise pentru octombrie, dar refuzaseşi), îţi cumpărai bilet la tren (te aşezai la coadă cu fix zece zile înainte, dis-de-dimineaţă, sau plăteai un pachet de kent, altfel nu apucai) şi coborai în Constanţa, Eforie sau Mangalia. Aici te luau în primire cohortele de „gazde" – oameni care-ţi ofereau, contra unei sume negociabile, o cameră în apartamentul lor de bloc sau în casa de la marginea oraşului. Îi recunoşteai uşor după legătura de chei fluturată la vedere. Ei erau precursorii turismului de pensiune. După ce-ţi asigurai cazarea, dădeai fuga la un „împinge-tava" unde mîncai pe săturate (dacă nu, completai cu un iaurt de oaie şi covrigi calzi lîngă statuia lui Ovidiu). Pentru a ajunge la plajă, serveai o saună *avant-la-lettre* în autobuzul de Mamaia.

O categorie aparte o constituiau cei care preferau locurile mai puţin „mainstream", cum erau Schitu, 2 Mai şi Vama Veche. De notat că n-aveau nimic de-a face cu felul în care arată ele acum. Deosebirea fundamentală dintre aceste locuri şi restul destinaţiilor litorale consta în tipul de legături dintre „sezonişti" (aşa ne numeau localnicii din 2 Mai). În staţiunile „oficiale", în afara celor care se cunoşteau de acasă, nimeni nu interacţiona cu nimeni, deşi aglomeraţia era mult mai mare. Te ciocneai inevitabil de trupurile celorlalţi, eventual împărţeai masa din restaurantul hotelului, dar ceilalţi rămîneau, în mod esenţial, nişte necunoscuţi.

În satele pe care le-am înşirat, viaţa turiştilor căpăta şi ea un caracter rural. Oamenii cu care stăteai în curte, cu care te întîlneai la unica (la început) crîşmă sau pe plajă aveau nume, personalitate, istorie. Erau unii cu care mă vedeam doar vara, la 2 Mai. Deşi bucureşteni şi ei, şi eu, acasă nu ştiam de ei. Dar acolo era un spaţiu magic în care eram toţi prieteni.

Dar 2 Mai, Vama Veche, Schitu sînt fenomene sociale care au dispărut – azi sînt cu totul altceva. Spre deosebire de „staţiunile" pomenite mai sus, unde s-au schimbat firmele, nu şi obiceiurile.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

Alin BURCEA

Turismul românesc

file din poveste

Turismul românesc este azi... aşa cum este! Multă lume, din păcate, e nemulţumită, şi, tot din păcate... are şi motive.

La munte s-au construit multe unităţi, mai puţin hoteluri mari, mai mult hoteluri mici şi pensiuni. Dar... nu avem domeniu schiabil, nu avem pîrtii şi, cel mai rău, nu avem agrement.

De ce să nu meargă românii în Austria, unde au cum să-şi petreacă timpul, şi să meargă la Predeal, unde găseşti cu greu o parcare, stai la coadă la telescaun şi nu ai decît trei pîrtii mari şi late!

Balneo? E frumos, în cîteva locuri, arată bine, dar sînt puţine unităţi bune, majoritatea sînt prăpădite, pentru că au fost contractate cu Casa de Pensii, unde tarifele sînt mici, la fel profitul şi, implicit, investiţiile! Herculane e praf, a reuşit Iosif Armaş să îl distrugă de tot. Nu înţeleg de ce AVAS nu se sesizează.

Litoralul, evident, arată mult mai bine ca acum 25 de ani. Nu avem însă prea mult agrement şi nu am reuşit, în aceşti ani, să gîndim mai nimic, pentru extinderea reală a sezonului cu lunile mai şi septembrie. În cei 25 de ani, am avansat, este adevărat, însă puţin şi în paşi de melc... Păcat! Turiştii străini cred că sînt mai puţini acum decît înainte de 1989.

Este evident faptul că am pierdut toate ţările din Est – Ungaria, Cehia, Slovacia – care, înainte de 1989, veneau la Marea Neagră sau la munte. Astăzi, cetăţenii acestor ţări se duc în Grecia – unde nu au putut să meargă pînă în 1989 –, cu tarife, din păcate, mai mici.

Cum era înainte de 1989?

Păi, aveam ONT Carpaţi... astăzi, un cipriot, care l-a „cumpărat" numai pentru acţiunile la Marriott, l-a adus la faliment.

Ca ghid ONT, pe engleză, franceză şi spaniolă, între 1983-1988, am avut, este adevărat, „relaţii" cu multe grupuri, în special din Anglia. Era o mare „viermuială" la ONT, se puneau pile cine şi ce grup să ia, erau străini care veneau în Bucureşti, pentru turism, destul de mulţi, într-un cuvînt, era mişcare turistică. Astăzi, nu mai avem, pe bulevardul Magheru, nici măcar un magazin de suveniruri, ce să mai vorbesc despre un Centru de Informare.

Cei care mergeau să lucreze ca ghizi la ONT o făceau pentru a intra în contact cu străinii şi, desigur, pentru bani. Dacă făceai şi schimb valutar, evident, riscant, puteai cîştiga 1500-3000 de dolari pe grup, în funcţie de grup. Dacă erai „cuminte" şi te mulţumeai numai cu *tips*-ul de la sfîrşit, aveai 300-400 de dolari, care erau foarte buni. Dar cine era „cuminte"? În 1988, dolarul era 70 de lei, deci, dacă primeai, să zicem, 400 de dolari, aveai 28.000 de lei. Puteai să îţi iei o Dacie bună la mîna a doua, sau o garsonieră semicentrală.

Oricum, pentru un student era extraordinar, aveai cheltuielile rezolvate pe timpul unui an universitar. Din 1987 pînă în 1989, am lucrat ca ghid şi la ITHR Bucureşti, cu „mogulii" Ion Antonescu, Sorin Nicolescu, oameni tineri şi azi, foarte tineri atunci. Am lucrat pe grupuri mari, grupuri care mergeau, în general, pe Valea Prahovei, cu bugete mari, de 600-800 de lei pentru două zile. Erau două mese festive, era „spaţiu" de manevră, pentru ca noi, ghizii, să plecăm încărcaţi cu salam, roţi de caşcaval, lăzi de vin şi 1000-1500 de lei de persoană.

De unde? Păi, din... buget, de unde să fie, era partea noastră pe care o primeam de la bucătărie.

Fiind student la Facultatea de Turism, în primul an am lucrat ca ajutor de ospătar la Restaurantul Scoica din Jupiter. Era faimos, cîntau celebrul Cornel Varban şi Elena Cârstea, care erau în mare vogă, cu care eu, student de 19 ani, m-am împrietenit! Am lucrat ca „extra job" şi la Barul Paradis din Jupiter, vreme de două sezoane. Am nişte amintiri extraordinare legate de program, de vedetele care evoluau acolo, pînă la ora 2-3 noaptea, de modul în care te înscriai pe listă să poţi intra la spectacol! Erau trei baruri celebre în Sud, Internaţional din Olimp, sub „bagheta" lui Viorel Păunescu, Paradis din Jupiter, condus de Ion Petcu, şi Barul Calypso din Venus.

Oameni de spectacol, cîntăreţi celebri, balerine... Era ceva... era altceva! Cred că am fi putut să evoluăm, de atunci şi pînă acum, mult mai bine! Cum este posibil ca, în 1988, să fi avut cîteva baruri mari, cu spectacole de Cabaret, şi astăzi să nu avem nici unul?

Nu, nu am nici o explicaţie... afară de aceea că sîntem români din Balcani...

***Alin Burcea** este proprietarul Agenţiei de turism Paralela 45.*

Dana DRĂGOIU

Excursii fericite

Părinții mei au mers pe munte ani de zile, între 1955 și 1970. În facultate și după ce am terminat, am fost și eu pe munte, cu colegii sau prietenii. Am făcut toată creasta Pietrei Craiului, am dormit în refugii sau la cort, era să și murim din inconștiență, pe munte trebuie să fii atent și conștient că ești un intrus, trebuie să respecți muntele. Am văzut capre și flori-de-colț; refugii ascunse, o lună enormă într-o seară; cer limpede, curat; din creastă, vedeam Făgărașul și chiar, mici de tot, oameni. Munte calcaros, fără izvoare, puteai să bei apa pe care o cărai cu tine, și cînd nu mai aveai apă, cîteva picături de Hellas („suc de lămîie", 100% chimic, evident, lămîie nu aveam). Am coborît pe la Copacul lui Popescu, am urcat pe la Lanțuri, am mers pe poteca îngustă din creastă cu mîinile ridicate ca pentru echilibru, dar cu senzația că o să mă ridic de pe pămînt și o să plutesc. Am văzut apusul soarelui din Cerdacul Stanciului, nea prins și noaptea în creastă; am coborît pe Valea lui Călineț, un traseu greu, am ajuns acolo din întîmplare, după ce, la urcușul în creastă pe un alt traseu la fel de greu, am ajuns la Degetul lui Călineț, unde un alpinist era urcat exact în vîrful acestei stînci, care arată exact ca un mare deget de piatră.

Era să și murim din inconștiență.

În Cheile Carașului (se ajunge din Hercu-lane, prin Anina, zona este deluroasă, clima este mediteraneană (liane, dafin, dar și vipere). Dealurile sînt din calcar, găurite de zeci de peșteri, închise însă (atunci) cu porți încuiate cu lacăte, cu acces controlat de niște oameni din partea locului, în legătură cu Clubul de Speologie „Emil Racoviță". Pericolul era că, dacă te aflai în peșteră și ploua, tunelele se inundau și nu mai puteai ieși. Dar noi eram cu doi membri ai clubului care obținuseră drept de acces, am și intrat într-o peșteră, un gol în munte, cu tunele uneori atît de înguste, încît ne-am tîrît pe burtă niște sute bune de metri, cu atenție să nu rupem stalactitele. Tunelul se înfunda într-o sală mică, plină de formațiuni de piatră pastelată – verde, galben, roz, alb strălucitor, bleu –, formațiuni ca niște draperii de catifea, sfere pe fundul unor ochiuri de apă, țurțuri ondulați. A fost o excursie unică, nu mai ajung acolo niciodată, poate nu mai există acele locuri, poate printre liane și tufe de dafin sînt PET-uri de bere. Probabil e mai bine să nu mă întorc.

În Retezat, noaptea, a venit un pui de urs care mirosise caşcaval în rucsacul meu. Dimineața am vorbit cu ciobanii care stăteau întinși pe lespezi de piatră în ploaia mocănească, vorbind cu cîinii de stînă exact cum vorbești cu un om, discutau cu ei așa cum vorbesc doi prieteni. Ne-au povestit despre ursul rău care fura cîte două oi, alergînd în două picioare gonit de cîini, cu ele sub braț, care se oprea, „rupea o oaie" și o arunca la cîini, fugind cu cealaltă. Nici acum nu știu ce era adevărat și ce nu. Lacul Bucura, splendid, salvamontiștii care ne-au măsurat din cap pînă în picioare să vadă dacă sîntem echipați corect, găsiseră doi polonezi înghețați, cu cîteva zile înainte; lapovița în august și groaza că, dacă nu ne întoarcem, ni se va întîmpla ceva rău. Întoarcerea prin Cîmpul lui Neag, vipera de pe potecă, ocolită cu groază, la mare distanță, pentru că aveam ser antiviperin, dar uitasem de seringi. Inconștiența tinereții.

„Rutina vacanțelor era simplă și repetitivă: în fiecare dimineață își puneau costumele de baie și mergeau pe plajă ori la piscină, ca să dobîndească bronzul reglementar, în fiecare seară se schimbau în rochii de bumbac și se chercheleau ușor cu cocteiluri și sticla de vin pe care o împărțeau la masa de seară. Erau agățate în mod frecvent de bărbați, fie băștinași din țara respectivă, fie confrați turiști."

DAVID LODGE, *Vești din Paradis*

Muntele atunci se făcea cu echipament de care și un copil de 10 ani ar rîde acum cu lacrimi. Rucsacul cu cadru era din pînză, cadrul se îndoia dacă nu erai atent, iar dacă nu aveai mare grijă cum îl încarci, conservele dinăuntru îți înșurubeau spatele. Aveam pelerine de ploaie, o pungă foarte lungă cu glugă, costau 2 lei. Ghetele erau de piele cu un soi de zimți pe talpă, dacă erai dintre cei „aleși"; dacă nu erai, aveai bascheți chinezești sau vreo pereche veche de bocanci care însă se udau dacă ploua. Corturile de 11-12 kg erau considerate ușoare. Dar așa mergeam pe munte și eram fericiți că o făceam.

***Dana Drăgoiu** este inginer.*

Cosmin MANOLACHE

Fotbalul se naște în vacanța de vară

Amigdalele poartă vina pentru primele mele tabere de vară. Roșii, mari ca niște prune, așa mi le descria mama. Aveam patru ani jumate și m-au trimis la Eforie Nord, să respir aerul de mare, bun pentru gîtul mereu inflamat. Opoziția mea fusese fermă, nu suportasem prea bine să stau o lună fără ai mei și, cînd m-au adus acasă, în vara lui '77, n-am vrut să le vorbesc. O muțenie ostilă pe care uneori aveam s-o adopt ca pe un soi de camuflaj. De la bun început, am fost convins că tabăra de vară are o legătură cu boala, cu spitalul, cu tratamentul. Vara următoare m-au luat din tabără și am mers la Saturn, în concediul lor. Altceva...

Într-o tabără adevărată aveam să merg în '81, după clasa a II-a, la Cheia. Era o tabără de pionieri, unde ne însoțea domnul Oancea, un învățător pitic purtător de cocoașă, căruia de fiecare dată cînd voiam să cumpăr ceva trebuia să-i cer cîte 5 lei din banii de cheltuială pe care taică-miu mi-i lăsase la el ca la o bancă. Mi-era jenă să-l tot trag de mînecă pentru fiecare gogoașă. Aici m-am mai dumirit cam cum era cu taberele – un fel de armată. Cea mai pregnantă însă este amintirea bătăilor pornite cu alți băieți din Prahova, cazați la altă cabană. Nu știu de unde pornise conflictul – de fapt, habar nu am dacă l-am știut și atunci. Îmi e încă limpede că Tinel ne-a trezit pe toți și în cîteva minute ne-a mobilizat. Stîrnise o hărmălaie în care vîjîiau cataramele curelelor, așa am înaintat bezmetici în întuneric. Nu mai știu ce-a ieșit, dacă am fost lovit ori dacă am răpus vreun nenorocos. Am rămas doar cu agitația care ne scosese gata să ne luptăm și cu furia care ne-a stăpînit pînă spre miezul nopții. Și încă ceva. De la mănăstirea Suzana îmi luasem niște cărți poștale pe care le vîrîsem sub o helancă, a căror formă dădea un volum țesăturii. Așa apar în fotografia pe care profesorul mi-a făcut-o în curtea mănăstirii Suzana. Cînd m-am întors, ai mei m-au întrebat ce am acolo, iar eu între timp pierdusem cărțile poștale și, crezînd că e vorba de ceva grav, am ținut-o una și bună că sub helancă nu e nimic, că li se pare și că nu se vedea decît însigna cu ciocănitoarea Woody. De atunci mai am două cărți poștale expediate, amîndouă cu un mesaj tipic, scurt și sec, trimise la două zile diferență: „Dragi părinți, vă trimit calde salutări din frumoasa stațiune Cheia. Cu drag Cosmin." În a doua, fără nici o explicație, înlocuisem „salutările" cu „felicitări".

A patra tabără, din '84, are legătură cu prima: boala. Nu eram bolnav, dar fiind vorba de un sistem de relații pînă și la nivelul ăsta, mama, asistentă medicală la maternitate, aranjase să merg într-o tabără TBC, la Bușteni. Pe strada noastră erau patru frați care tot mergeau acolo și aflasem că le fusese bine. Deși frații Grancea erau sănătoși tun, am mers la Bușteni cu o strîngere de inimă. Nu-mi plăcea ideea de a purta în vreun fel sau altul semnul unei slăbiciuni. Cînd am ajuns acolo, mi-am dat seama că, de fapt, eram înconjurat de mulți bucureșteni cărora părinții le aranjaseră vacanțe gratuite la munte. Era un fel de a spune că dintr-odată devenisem un *altul*. Și mai stăteam și la Vila Roth, în coasta hotelului BTT. Prin urmare, era obligatoriu să profit de avantajul ăsta. Dar ce să faci în Bușteni, unde detectasem o plictiseală vecină cu boala? Aveam să ne dăm seama repede că, de fapt, lentoarea stimula aventura. Așa ne-am pornit spre cascada Urlătoarea, cu întoarcere prin Poiana Țapului, în excursii clandestine pînă la Azuga, într-o clădire neterminată aflată la șosea, sau în sala de jocuri mecanice unde eram încredințați că, dacă băgăm degetul în gaura unui aparat, vom putea să declanșăm deschiderea recipientului metalic în care se adunau fisele. Distracțiile s-au succedat repede, pînă într-o zi cînd mi-am reamintit că, la sfîrșitul săptămînii, ASA Mizil urma să joace la Ploiești cu Petrolul. Echipa noastră era la primul sezon în divizia B, ceva istoric, de neratat. Ce puteam să fac? Pentru a lua parte, îmi trebuia o strategie. Cu o zi înainte, trecusem pe la oficiul poștal pentru a trimite o vedere acasă cu ceva știri despre cît de bine îmi era la Bușteni. Așa că am dat o tură la poștă și... pune-te iar pe scris. Lucrurile se schimbaseră brusc, totul devenise dramatic, scrisul nervos: „Dragi părinți, Vă trimit a doua vedere pentru a vă anunța că nu mai pot rezista în tabără. Asta pentru că mîncarea nu este bună, nu ne lasă prin oraș și ne bat îngrijitoarele. Mie și dor de voi. Eu vă rog din suflet să veniți să mă luați cît mai repede că nu mai rezist Veniți să mă luați joi, vineri, cel tîrziu sîmbătă. Veniți să mă luați că dacă nu fug. Cu drag..." Ziua următoare, încă o carte poștală, același mesaj, dar cu un scris mai îngrijit. Duminică, în ziua meciului, m-am pomenit cu maică-mea. Cînd am văzut-o, la prînz, mi-a fost clar că meciul era compromis. Ne-am plimbat prin oraș, am făcut un picnic pe pajiștile din apropierea hotelului Silva, cu sandviciuri, un pepene și discuții lămuritoare ca să mai rămîn o săptămînă. Eu, nu și nu. Dacă tot pierdusem meciul, măcar să mă răzbun. Mi-am făcut bagajul și... la gară. Acasă l-am găsit pe tata satisfăcut de un meci de neuitat, chiar dacă pierdut cu 5 la 2:

– Dar a dat Costel Lazăr un gol de mondiale! a conchis.

Toată seara l-am ascultat cu gura căscată, încercînd să-mi închipui excursia de microbist reciclînd deplasările din divizia C la Sinaia, Bușteni, Băicoi sau Buzău, unde tata mă purtase ca într-o misiune apostolică. Duminica următoare aveam meci acasă cu Metalul Plopeni. Alți prahoveni. Nu mai știu dacă atunci sau în alt campionat i-am bătut cu 4 la 0. Dar la noi acasă nu mișcau în front.

***Cosmin Manolache** este scriitor.*

Adrian STĂNICĂ

Blatiști, cozi și găleți cu bere

Călătoriile din vara anului 1989 au început cu o lună înaintea vacanței de vară. Student la geologie fiind, am plecat, după sesiunea de vară, la jumătatea lunii iunie, în practică. Împreună cu colegii de an am avut baza la Petroşani, dar fiecare zi a însemnat cîte un drum. Din Hunedoara, de la Călan şi Cinciş pînă în Gorj, la Peştera Muierii şi podul de la Ponoare din Mehedinţi, din Vîlcan pînă în Parîng, am văzut cam tot ce era de interes din punct de vedere geologic. Dacă drumurile noastre erau fascinante, iar colegii de an – cei mai buni prieteni, condiţiile erau cele specifice perioadei. Cazarea într-un cămin de liceu (de minerit) unde apa nu curgea decît o oră pe zi ne-a solicitat inventivitatea şi atenţia pentru găsirea unor condiţii mai bune de spălat. Cum ne întorceam de pe teren după ce „ora oficială a apei“ trecuse, în primele două săptămîni am descoperit presiunea furtunului de pompieri, la care făceam cu toţii coadă în curtea căminului. Cînd administraţia căminului ne-a descoperit inovaţia şi ne-a lăsat fără apă la hidrant, ultima parte a practicii mergeam să ne spălăm în singurul loc în care era o pompă de apă care funcţiona permanent, şi anume în cimitirul învecinat. Dar călătoriile şi păţaniile fiecărei zile erau mult prea importante ca acesta să conteze prea mult. Mîncarea era şi ea pe ultimul plan. Cantina liceului, chiar dacă avea condiţii mai mult decît modeste, ne asigura suficiente calorii cît să supravieţuim (inclusiv prin legendarul salam cu puncte mov) şi, la 20 de ani, partea asta chiar ne interesa cel mai puţin. În amintire au rămas drumurile făcute şi trăsnăile, de la luatul telescaunului „din mers“, la coborîtul din Parîng împreună cu Paul, un coleg, pe ploaie cu fulgere, la altele pe care le voi lăsa scrise după ce nu voi mai fi. După o lună de practică, îngrămădiţi pe coridorul ultimului vagon, ne întorceam către Bucureşti, pregătiţi de vacanţa care abia acum avea să înceapă.

Iar primul drum al vacanţei avea să ţină tot de geologie. Am plecat împreună cu un asistent şi trei colegi către Argeş, într-un sat în care o echipă de la Institutul Geologic avea să ne primească şi să ne ia pe teren pentru o săptămînă, ca să învăţăm cum se face prospectarea pentru aur şi minerale grele. Acest drum avea să aibă un rol hotărîtor în cariera mea. Acea săptămînă a fost cea în care am simţit „ce vreau să mă fac cînd voi fi mare“. Costin şi Istvan, geologii care ne-au primit, ambii plecaţi prea devreme dintre noi, urmau să devină colegii mei de serviciu, iar dl

Costel Gaiţă primul meu şef de echipă. Acolo am înţeles, cînd am văzut prima paietă de aur, că „demonul aurului“ nu e o vorbă goală. Chiar dacă ar mai fi trebuit să găsesc alte peste o mie de paiete ca să strîng un gram, fracţiunea de secundă de dorinţă şi lăcomie pură, cînd am văzut aurul din natură, m-a făcut să înţeleg mai bine natura umană. Acolo am învăţat şi cum să supravieţuiesc în condiţiile în care pîinea era „pe cartelă“, doar pentru cei din sat, şi noi am ales calea dificilă, dar mai etică, de a nu cere oficial sprijinul autorităţilor, ci de a ne bucura pînă la urmă de omenia localnicilor. Tot acolo am descoperit rolul de bun la toate al celui mai tînăr din echipă – iar activitatea cea mai specială a fost alimentarea cu bere. Cum berea nu se găsea pe toate drumurile, atunci cînd „se băga“ la birtul din sat, stăteam la coadă şi căram apoi, către casă, circa un kilometru (după o coadă tot cam la fel de mare), cele două găleţi speciale pentru bere, abia umplute. Nu pot uita drumul cu găleţile pline, totdeauna alături de Istvan, cu care aveam o permanentă dispută între supremaţia Carpaţi fără filtru (eu) şi Amiral (el).

Acolo am înţeles, cînd am văzut prima paietă de aur, că „demonul aurului“ nu e o vorbă goală.

Aurmat apoi vacanţa la mare. La sfîrşitul lunii iulie am plecat la Costineşti, ca blatist – însoţitor al prietenei mele, care avea bilet oficial de tabără. Am fost astfel „blatist de Costineşti“ în perioada de aur a acestei îndeletniciri, cînd controalele celor de la UASCR erau dese, dar mai puţin dure faţă de cele ale Miliţiei. Tiţularii taberei primeau la schimb, contra buletinului, pe toată durata taberei, o cartelă de masă care urma să aibă, pentru viitoarele zece zile, o valoare mai mare decît o viză rară în paşaport – în anii care aveau să urmeze. Am avut noroc, prietena mea a fost repartizată împreună cu o colegă a ei la o căsuţă de lemn de lîngă Ring, căsuţă pe care am împărţit-o evident în patru. Chiar dacă acele căsuţe erau minuscule, traiul acolo era de-a dreptul burghez, faţă de aglomeraţia din căsuţele de piatră, care aveau, oficial, cinci locurii cozi, dar care găzduiau un număr impresionant de blatişti. Am găsit atunci pe faleză, noaptea, un grup de prieteni care dormeau cu schimbul – dar pe care oricum somnul îi interesa cel mai puţin. Atmosfera în Costineşti era specială. Iris şi Compact, în culmea gloriei, cîntau *live* în fiecare seară, lumea era prietenoasă, iar Serbările Mării, organizate de cei de la Divertis, erau zile în care mereu se întîmpla cîte ceva amuzant. Cohorta lui Silviu Petcu, zeul mării, dădea şi o mînă de ajutor blatiştilor care riscau să fie prinşi de controale. 1989 la Costineşti a fost însă şi un an al inovaţiilor culinare – în locul fripturilor (care pînă atunci se mai găseau, cu greu, la mare), Terasa Tineretului avea un înlocuitor din şuncă sintetică, iar locul cartofilor prăjiţi fusese luat de către faimoşii – atunci – creveţi vietnamezi Song Lo şi Benghe. Dar conta prea puţin... Zilele au trecut una după alta, legănate de mare şi de Radio Vacanţa Costineşti, cu muzica superb aleasă de Andrei Partoş. Nopţile erau şi ele pline de aventuri, de la cele normale vîrstei la cele specifice taberei – cînd veneau controalele în căutare de blatişti. Erau momentele în care se făceau cele mai lungi cozi la duşuri (era şi logic, nimeni nu avea cartela de masă la el/ea la duş – şi nimic nu era mai plăcut ca un duş noaptea). Am plecat de acolo după ce le-am mărturisit celor doi amici pe care mi-i făcusem la Comandamentul taberei că am fost blatist – şi după ce şi ei mi s-au destăinuit că sînt blatiştii celor din conducere.

Jumătatea lui august în a doua jumătate a anilor 1980 era ceea ce se numeşte azi „fereastră de oportunitate“. Pentru cei care locuiau lîngă stadionul pe care urma să se organizeze spectacolul aniversar, apropierea sărbătorii de 23 August însemna aducerea unor alimente pe care urma să le avem apoi doar în amintiri – sau să le revedem la cozile speciale pentru Ziua Republicii (30 Decembrie). Aşa că, alături de părinţi şi de gaşca de la bloc, am intrat în programul de coadă pentru orice s-ar fi găsit (cei care zic că era mai bine atunci, ori aveau un tratament special, ori regretă zilele cînd simţeai la propriu căldura umană a celor 20 de suflete îngrămădite pe fiecare metru pătrat în lupta pentru un kilogram de carne). Trecînd sezonul cozilor, a urmat tradiţionala mea vacanţă la Turnu Măgurele, la bunici (deja bunicul meu plecase dintre noi), alături de prietenii din copilărie, ajunşi şi ei acum la 20 de ani. Din nou, în serile în care se tăia curentul, am continuat să mergem cu bicicletele la marginea falezei Dunării, de unde se vedea, în Bulgaria, oraşul Nicopole, luminat feeric. Şi, evident, veşnica mea întrebare retorică – voi ieşi vreodată din ţară, măcar pînă în Bulgaria?

Am fost „blatist de Costineşti“ în perioada de aur a acestei îndeletniciri.

Începutul toamnei a mai însemnat un drum la poalele munţilor Iezer Păpuşa, la Voina. Am făcut tranziţia spre începerea şcolii prin perioada de două săptămîni de munci agricole... dar asta ar merita poate o temă separată.

***Adrian Stănică** este cercetător ştiinţific la Institutul Naţional pentru Geologie şi Geoecologie Marina – GeoEcoMar.*

Svetlana CÂRSTEAN

1980/2014

sau cum am văzut Obcinele Bucovinei de pe vîrful Bachtel

Dacă vacanța e o întrerupere totală a activităților tale din restul anului, un armistițiu cu muncitorul îngrijorat din tine, atunci eu n-am avut vacanță de ani de zile. Cred că nici nu (mai) sînt făcută pentru asta. Vacanțele mele sînt bîntuite de fantoma scrisului și de cele ale traducerilor, timpul liber e, de ceva vreme, ireversibil împletit cu nevoia și datoria de a scrie, țesătură pe care nu-mi mai imaginez s-o pot deșira prea curînd, nici prea ușor.

Scriu aceste rînduri la Looren, în cantonul Zürich, la țară, printre coline, munți blînzi, ferme ecologice, vaci și muște veritabile, îmbătate de mirosul bălegarului cu care se îngrașă aici pămîntul. Elveții au descoperit că traducătorii, la fel ca și orlogerii, au nevoie de locuri retrase, ascunse în pădurile patriei lor, departe de luminile orbitoare ale orașelor, ca să poată migăli în tihnă mecanismele aproape invizibile pe care le pun în mișcare în interiorul textelor sau al ceasurilor. Există aici și riscuri inevitabile, te scoală cocoșii în fiecare dimineață, muștele te confundă adesea cu vacile, mugetul celor din urmă îți tulbură contemplația, oile se uită la tine pe geam în timp ce lucrezi, primul magazin e la un sfert de oră distanță, autobuzul spre oraș trece o dată pe oră și oricum e prea frumos ce vezi pe fereastră zi de zi, va fi greu la plecare, mai bine nici nu veneai.

N-am mai fost la țară, la munte, pentru atîta timp, din 1980. Cînd părinții se mută dintr-o casă în alta, copiii sînt trimiși undeva departe, ca totul să fie gata la întoarcerea lor. În acea vară pe mine m-au trimis în Obcinele Bucovinei, la un unchi pădurar, care locuia chiar în coasta pădurii. Case risipite, ca aici, la Looren, magazinul de pîine foarte departe, la jumătate de oră de mers pe jos. Casa unchiului era mare, cu multe camere, cu o verandă lungă la intrare, urmată de bucătărie, unde se făceau adesea clătite cu dulceață prospătă de afine, se prăjea ceapă pentru omleta matinală și se pregăteau tocineii pentru seară. Dormitoarele, apoi camerele reci, pentru păstrat tot felul de alimente. Pereții îmbibați de mirosul de brînză pusă-n saramură și de piele de oaie. Oameni gospodari, nu duceau lipsă de nimic. Lui îi plăceau în mod special trofeele de vînătoare, coarnele de cerbi pe pereți, fazanii împăiați, cu privire fixă. Ea avea o slăbiciune pentru carpetele la modă. Cînd deschideam dimineața ochii în camera mea, vedeam inevitabil cerbul adăpîndu-se într-un izvor de munte. Pe peretele din față. În dreapta, îmi ținea de cald, și în timpul nopții, „Răpirea din serai". Eram convinsă că cerbul le va ieși în cale, la un moment dat, fugarilor, care erau fără îndoială personaje pozitive. Urma apoi blana pe care coboram din pat – în dreptul fiecărui pat din casă se afla o blană-trofeu. Nu aveam nici conștiința morții, nici pe cea ecologică, dar nu-mi era ușor să privesc în ochi fazanii împăiați, nici blănurile care împodobeau podelele și care stăteau întinse pe jos ca niște animale vii, cu tot cu cap, cu labe, cumva nervoase și docile, în același timp. Așa cum nu-mi era ușor nici cînd unchiul pădurar lua pușca și ieșea pe pajiștea mare din fața casei să tragă-n vulturul care zbura-n cercuri concentrice, din ce în ce mai strînse, deasupra curții prin care se plimbau găinile. Cînd știam c-o să tragă, mă ascundeam în cea mai îndepărtată cameră a casei, cu degetele în urechi, riscînd chiar ca, în timpul ăsta, să dau nas în nas cu un fazan plin de el, cu pieptul țanțoș, dar mort. Asta nu era însă ceva nou pentru mine, făceam la fel și la bunicii mei, cînd în curte se tăia porcul de Crăciun, focul era gata pregătit pentru pîrlire, gerul crăpa pietrele, rufele înghețau pe sîrmă și eu stăteam ascunsă tot în cea mai îndepărtată cameră, cu degetele în urechi, ca să nu aud geamătul inconfundabil al porcului înjunghiat.

Cînd nu pierdeam vremea toată ziua prin pădure după ciuperci, după zmeură sau după alune pe care le spărgeam cu o piatră la rădăcina stîlpilor de electricitate, mergeam cu fetele de vîrsta mea la păscut vacile. Nu departe, ci în lunca din apropiere. Ca să ajung acolo, era de-ajuns să sar pîrleazul. Pentru ele era o datorie, pentru mine un divertisment. Pentru că stăteam multe ceasuri plecată, mătușa îmi pregătea niște pachețele cu pîine, slănină și muștar. Slănina de atunci se combină în mintea mea cu prima bere pe care-am băut-o tot în vara lui '80. Într-o zi, am plecat la oraș, la Rădăuți, mi-a cumpărat de-acolo unchiul un cuier de lemn, frumos colorat, cu cap de pitic. Apoi, cu fiica lui și soțul ei am intrat într-una din cîrciumile orașului. Atunci am văzut prima halbă și tot atunci am simțit cum merg, așa un pic deasupra pămîntului, la întoarcere. Și am rîs, și am vorbit mult pînă ce-a venit noaptea.

Seara se mulgeau vacile și primeam și eu lapte muls direct în cană, aburii parfumați îmi umezeau fața, în timp ce beam, apoi mîncam iar ceva cu dulceață de afine și urma somnul în camera rece. Uneori, dimineața, unchiul mă chema să-mi arate lîngă scările casei un șarpe încolăcit sau o familie de arici adăpostită pe timpul nopții. Nu-mi aduc aminte ploaia acolo, cred că a plouat foarte puțin în vara acelui an. Singurul lucru care a întunecat acele zile senine și călduroase a fost povestea cu cîinele. Cîinele familiei. O cățeluță devotată și jucăușă, care a sfîrșit într-una din prăpăstiile din împrejurimi. Știu că mătușa a plecat în căutarea ei, îmbrăcată în negru, cu broboada pe cap, jelind ca după un mort. Și ea singură a găsit-o și a plîns mult timp după aceea. Cînd am citit la școală mai tîrziu *Baltagul*, mereu o aveam în minte pe ea, așa încrîncenată și plînsă cum era. Pe cățeluță o chema Molda, era alintată Moldița și nu era deloc o întîmplare că avea exact numele cîinelui lui Dragoș-vodă.

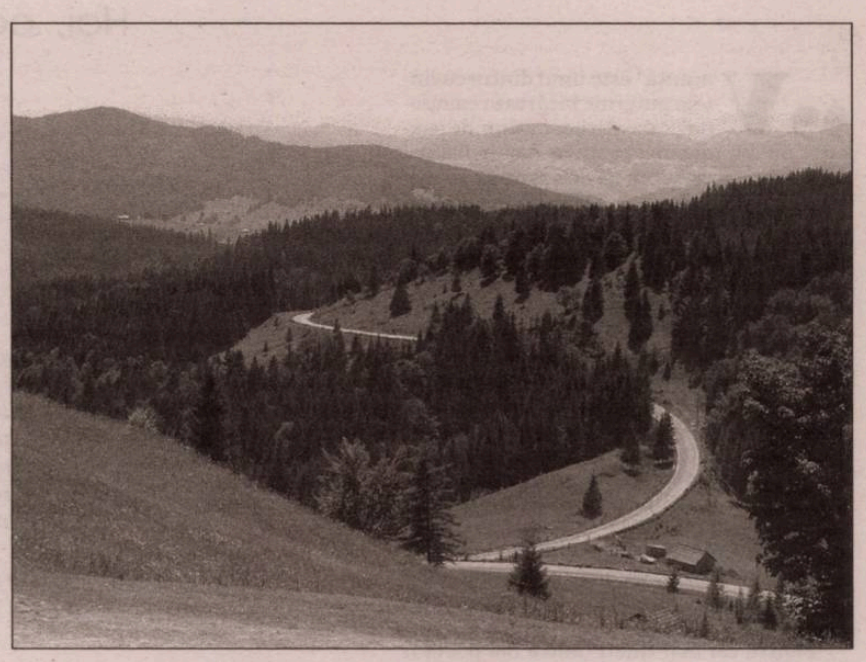

Nu știu alții cum sînt, dar vacanță ca aia din 1980 eu n-am mai avut. Pînă acum. Mi-am dat seama de asta în urmă cu cîteva zile, cînd urcam muntele Bachtel spre vîrf, culegeam zmeură și-am auzit o răsuflare ciudată în apropiere. Am crezut că-i ursul pe urmele mele, dar era doar una din vacile care păștеau pe pajiștea alăturată. Am continuat să urc mai departe cu un fel de plăcere și teamă amestecate, așa e muntele pentru mine. Singura diferență între 1980 și 2014 e că atunci nu scriam și nu traduceam. Doar bîntuiam.

***Svetlana Cârstean** este scriitoare.*

Mirel BĂNICĂ

Cuvinte-cheie

Dacia 1300, canistre de benzină (de optzeci de octane), cozi la rechiziții, cozi la pîine, cozi la cozi, măsuța pliabilă de camping, scaune și scăunele, căni de plastic *Made in RDG*, aragaz de voiaj polonez (uneori mai și exploda), cort verde brotăcel de la Urziceni, conserve de carne, conserve de pește Deltar, conserve cubaneze de ananas cu gust de castravete murat. Uneori, și pesmeți. Sau șuncă fiartă în zeamă de varză, să țină mai mult. *Bucătăria turistului*, Editura Ceres. Pîine pe cartelă. Buletinul de identitate ca argument, dovadă că ești din altă localitate – turist deci!

Nu aveam lăzi frigorifice. Nici sticle de plastic. Apa feruginoasă (la propriu, la figurat) din hoteluri și campinguri. Saltele pneumatice Barum sau chinezești, invariabil roșii sau albastre, cu miros de anvelopă de tractor. Intra în piele mirosul. Pături cazone. Caserole de aluminiu (solide, practice), felinare, lămpi, lămpașe, spirtiere cu spirt solid.

Și încă: hanorac din pînză de cort, jambiere roșii, verzi, galbene, albastre. Bandane. Undițe, momeli, nade, porumb în lapte – pentru crap, nu se știa niciodată unde te poți opri să pescuiești pe drum. Rucsac cu cadru larg de aluminiu și buzunare imperfecte. Case memoriale, ghiduri turistice tip „Cîntarea României". Să ne cunoaștem țara, pionieri! Ilustrate poștale cuminți (Salutări de la Mamaia), editate în serii largi și repetitive, încă de pe vremea cînd Mazăre era doar un embrion inofensiv. Multă autocenzură, glume șoptite.

Litoralul, deci, ah, litoralul! Plaja largă cu nisip alb și fără dughene și alte favele crescute ca niște abcese pe fața sa. Radio Mamaia, anunțurile meteorice în limbi străine. Copii pierduți, părinți năuciți. ONT, BTT, țigări BT. Golf, minigolf, hidrobiciclete, Luna-Parc. Biliard, o minune a lumii. Bere la sticlă de jumătate de litru cu gust de ulei, cartofi prăjiți cu gust de bere. Piersici uriașe, curgea zeama dulce pe bărbie. Adevărate și bio, de pe vremea cînd BIO nici măcar nu exista, nici măcar conceptual.

„O procesiune continuă de oameni se tîra în sus și-n jos prin apa pînă la glezne – oameni de toate vîrstele, formele și dimensiunile, mulți dintre ei cu cîte o băutură, o înghețată sau un hot dog în mîini. Americanilor pare să le placă să mănînce din mers, precum turmele care pasc."

DAVID LODGE, *Vești din Paradis*

Turiști italieni, nemți, francezi, suedezi și, mai ales, suedeze, polonezi și poloneze. Ceasuri electronice ieftine trafícate la nudiști și săpunul FA. Vreau înapoi mirosul de săpun FA al acelor vremuri. Disco, disco, disco! Fiat Polski, cu numere mici și negre, gîndaci de metal. Șopurile' pe valută, radio-casetofonul Sanyo. Sunetul și imaginea însăși a paradisului, pe veci inaccesibilă. Pepsi-cola pe plajă, ușoară compensație a capitalismului necunoscut. Teatrele de vară, Stela și Arșinel, răcoarea serii, plimbarea (obligatorie) pe faleză. Televizorul sport. Mocheta vișinie. Ușile din PAL, pereții insonorizați. Aș putea continua la infinit. Ce a mai rămas? O imensă nostalgie și poezia penuriei.

***Mirel Bănică** este publicist. Cea mai recentă carte publicată:* Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană, *Polirom, 2014.*

Ozana CUCU-OANCEA

„A venit vacanța, cu trenul din Franța,

Hai, copii, la joc, cărțile pe foc!"

„Vacanţă" este unul dintre cuvintele puternic încărcate emoţional, care stîrnesc valuri de senzaţii, nu întotdeauna pozitive, dar de fiecare dată suficient de vii cît să ne sustragă pe moment din viaţa curentă. Aruncaţi îndărăt, în mirosul prăfuit, dar încă atît de pregnant al vacanţelor de altădată, cufundaţi pînă la gît în nostalgia amintirilor, ne trezim deodată azvîrliţi înapoi în realitatea prezentă şi, de aici, doi, trei paşi mai departe, în frenezia anticipării vacanţei/vacanţelor ce va/vor urma şi din nou îndărăt, şi din nou înainte... Un scurtcircuit temporal, o punte între ce a fost şi ce va veni, un du-te-vino zăpăcitor, dar ce zăpăceală agreabilă...

Interesant este că această febrilitate a vacanţei nu s-a aflat niciodată în corelaţie nici cu nivelul resurselor financiare disponibile, nici cu cantitatea şi calitatea ofertelor turistice existente. Ci doar cu nevoia şi cu putinţa noastră interioară de a striga, din cînd în cînd, „Piua!".

Pentru cei mai tineri dintre noi poate fi destul de greu de imaginat cum arăta şi mai ales cum putea fi tentantă această „Piua!", în urmă cu 25 de ani, într-un spaţiu practic închis, claustrofob şi mat, altfel spus, în România ceauşistă. Să vedem...

Românul de rînd dispunea de cel puţin 18 zile de concediu, pe care şi le petrecea, în general, pe teritoriul patriei, şi dacă avea noroc, inspira încredere şi dispunea şi de ceva parale, mai putea vîna, cînd şi cînd, o excursie de o zi, două, în ţările socialiste vecine, organizată de ONT (Oficiul Naţional de Turism) sau de BTT (Biroul de Turism pentru Tineret). Dar, de regulă, se distingeau şase tipuri autohtone de „Piua!", care, în anumite circumstanţe, puteau fi şi combinate, după bunul plac, dar, mai cu seamă, după posibilităţile logistice ale fiecăruia.

Cel mai modest dintre ele era „Piua la ţară" – un fel de „vacanţă eco" la rubedenii. Modest e un fel de-a spune, în sensul că, stînd la rude, în principiu, cheltuiala era mai mică. Pe de altă parte, această „Piua la ţară" presupunea luxul de-a dispune de asemenea rude, care nu doar că aveau mărinimia de-a te găzdui şi omeni cît le erai musafir, dar îţi umpleau şi sacoşele la plecare cu produse tradiţionale, rîvnite de vecinii de cartier. Sigur, totul presupunea un cost, fiindcă, la un moment dat, şi rudele revendicau o „Piua la oraş„...

Apoi urma probabil cel mai răspîndit tip de „Piua" printre oamenii muncii, „Piua prin ONT/BTT". La munte, la mare sau „la Băi", după preferinţe, în serii fixe de maxim 12 zile! Biletele erau însă limitate şi diferite calitativ, aşa încît o relaţie pe la oficiile turistice nu era deloc de lepădat.

După principii asemănătoare, funcţiona şi cel de-al treilea tip de „Piua", şi anume „Piua sindicalistă". Aici regula de bază era, firește, să fii membru într-un sindicat şi, cu cît funcţia era mai mare, cu atît creşteau şansele de-a obţine un loc mai bun în „casele de odihnă şi tratament ale UGSR-ului" (Uniunea Generală a Sindicatelor din România).

Recunosc că nu am cercetat algoritmul de repartizare a locurilor de cazare între aceste două „autorităţi" (ONT şi Sindicate), dar se pare că Sindicatele aveau în custodie spaţii privilegiate. Nu-i mai puţin adevărat că mare parte din aceste „case de odihnă" funcţionau de regulă în foste locuinţe de vacanţă particulare, cochete, dar unifamiliale, intrate prin expropriere în patrimoniul statului şi, prin urmare, improprii uzului turistic.

Urcînd încă o treaptă pe scala privilegiilor, se ajungea la cel de-al patrulea tip, „Piua caselor de creaţie", accesibil doar membrilor şi personalului administrativ al Uniunilor de Creaţie. Oferind reşedinţe de vacanţă confortabile, în zone deosebite şi la preţuri convenabile, cunoscute sub numele de „case de creaţie şi odihnă", acest tip exclusivist de „Piua" era practic un cadou în avans, în stil sovietic, pe care Partidul îl făcea creatorilor de cultură, ca stimulent pentru promovarea, prin mijloace artistice, a „noilor valori".

În vîrful piramidei avea să troneze, desigur, „Piua nomenclaturii"! Aici, de la elita politică locală, pînă la cea centrală, toţi se delectau, în funcţie de rang, în case cochete de protocol şi hoteluri de lux, amplasate în zone şi chiar în staţiuni cu circuit cvasiînchis, departe de ochii curioşi şi atît de imaginativi ai vulgului.

În sfîrşit, surprinzător poate, am lăsat la urmă „Piua pe cont propriu", un tip banal, la prima vedere, dar interesant, în fapt, pentru că era practicat nu doar de cei care nu aveau rude la ţară, relaţii la sindicat, talente artistice sau funcţii politice, ci şi de cei mai nonconformişti, boemi, care pur şi simplu nu voiau să fie înregimentaţi *şi* în vacanţă. Cu rucsacul în spinare – cabana, cortul sau gazda erau pentru ei expresia libertăţii, şi nu a neputinţei!

Şi fiindcă este deja foarte cald afară, şi fiindcă mai am de aşteptat cîteva săptămîni bune pînă la „Piua" mea reală, şi fiindcă cuvîntul „vacanţă" m-a aruncat, de data asta, mai degrabă în valuri, decît pe creasta muntelui, şi fiindcă am realizat, în urmă cu doi ani, o culegere de documente şi confesiuni ale scriitorilor legate de vacanţele petrecute la Casa lor de odihnă şi creaţie de la Neptun, vă propun un salt iute înapoi în timp, în zona marină antedecembristă...

„Simpla repetare a motivului «paradis» duce la o spălare a creierului turiştilor, care sfîrşesc prin a crede că au ajuns efectiv în rai, în pofida nepotrivirii dintre realitate şi arhetip."

DAVID LODGE, *Veşti din Paradis*

Sfîrşitul anilor '80, sîntem pe plajă la Neptun-Olimp, dar nu pe cea din faţa occidentalului Ansamblul hotelier Amfiteatru unde, deşi concentraţia de turişti străini e maximă, din cauza unor curenţi rebeli sînt mereu bolovani în apă şi alge dezgustatoare, ci pe plaja din dreptul falezei Vilelor de protocol cu nume de arbori – Mesteacănul, Pinul, Fagul, Stejarul, Plopul, Paltinul –, destinate membrilor Consiliului Politic Executiv şi delegaţiilor străine, cu excepţia ultimei din şir, agonisită de Zaharia Stancu, la începutul anilor '70, pentru scriitori şi familiile lor.

„La jumătatea verii şi la jumătatea anilor '80, în puţine locuri din lume puteai să vezi, adunat la acelaşi cazan, cam tot ce era mai de soi într-o literatură. Veneau (în familii sau solo) şaizeciştii, bine instalaţi de acum în literatură, cîţiva venerabili ai anilor '50, care încă mai erau în manuale, vîrfurile promoţiei şaptezeci, în plină afirmare (cu fete frumoase şi deştepte precum Daniela Crăsnaru, Grete Tartler şi Denisa Comănescu) şi, sporadic, cîte un optzecist cu pile." (Eugen Negrici, „Din deceniul nouă", în *Marea scriitorilor,* p. 126)

Această plajă, învecinînd-se în partea stîngă cu plaja personală şi temeinic îngrădită a familiei Ceauşescu, este cu siguranţă cea mai faină de pe litoralul românesc: nisip fin, înnoit periodic, apă curată, fără alge sau pietre, fundul mării nivelat cel puţin pînă la nivelul geamandurii, populaţia selectă sau, mai bine zis, selectată – fiindcă, nu-i aşa, Neptunul, cel puţin zona dinspre Olimp, are în mare parte circuit închis (foruri superioare ale P.C.R., activişti mari şi mici, funcţionari ai statului, sindicalişti mai de soi, scriitori, turişti străini). E drept, mai sînt şi turiştii de la camping, din capătul Olimpului, dar ce contează? Plaja e probabil locul în care diferenţele dintre oameni se estompează cel mai mult – despuiat de veşminte, rămas în slip şi şlapi, cu o bere în mînă şi pălăria de paie pe cap, tolănit pe prosop în mijlocul mulţimii zumzeietoare, domnul Ministru riscă să se confunde cu Nea Mărin!

De-a lungul plajei sînt cîteva terase unde se vînd clătite, gogoşi, îngheţată, dar şi mititei, bere, sucuri colorate, cîteodată chiar şi Pepsi! În faţa Vilei Scriitorilor plaja se lărgeşte, e loc suficient şi de fotbal şi de volei şi de gimnastică – pentru cei mai forţoşi, la inelele instalate în mijlocul plajei, iar pentru cei mai mici şi mai firavi, la barele colorate şi leagănele de lîngă peretele falezei. Şi cînd oboseşti, te întorci pe prosop, joci o tablă, citeşti un ziar, o carte, stai la taclale sau chiar tragi un pui de somn. Scriitorii aflaţi la Vilă par să se încadreze perfect în această rutină universală a „Piuei marine"! Doar limbajul şi privirea i-ar mai putea trăda.

„Habar n-am cine a scris acolo multe pagini nemuritoare, însă ştiu că s-au format grupuri care au jucat şah (Ion Hobana, Nicolae Turtureanu, Octavian Simu, Gheorghe Schwartz), altele care se ocupau de arta jocului de table (Fănuş Neagu, Ion Băieşu) sau de cea a jocului de cărţi – unele partide nefiind chiar deloc platonice –, toţi rostind nimicuri geniale pînă spre dimineaţă. Şi se găseau acolo şi vin, şi votcă, şi alte licori. Şi, fiind «într-un loc sigur», credeam că ne putem permite să vorbim ca într-o ţară liberă. Şi chiar vorbeam ca într-o ţară liberă. (E drept, şaptezeciştii nu aveam încă spatele maeştrilor de dinaintea noastră, aşa că lucrurile «cele mai grave» le rosteam în grădină sau pe faleză, printre florile Philips. Unii maeştri se poziţionau cu faţa spre complexul prezidenţial şi se răţoiau în gura mare la conducătorul iubit." (Gheorghe Schwartz, „La Casa Scriitorilor de la Neptun se petreceau lucruri incredibile", în *Marea scriitorilor,* p. 150)

Distracţia *„outdoor"* se încheie şi pe litoral odată cu apusul soarelui, fiindcă mai ales în vîrf de sezon, cînd familia C. este în staţiune, orice zgomot trebuie să înceteze la ora 10 seara! Prin urmare, totul se închide, cu excepţia celor două-trei cluburi pe valută, oricum inaccesibile nouă. *„Indoor"*, la Casa Scriitorilor, distracţia abia începe şi continuă pînă în zori, chiar dacă cu volumul redus. Partide de table, şah, poker, dispute literare şi politice sau doar flecăreală cu şpriţ şi spirit...

„Piscina nu e proiectată propriu-zis pentru înot. Piscina e în realitate proiectată ca să stai în jurul ei, pe scaune sau întins, şi să comanzi băuturi. Nu e înot propriu-zis, ci imersie. Un soi de botez."

DAVID LODGE, *Veşti din Paradis*

„Politică făceau doar cei trecuţi de prima tinereţe, şi doar după masa de seară, ca exerciţiu de digestie. Rumegînd ştirile Europei Libere, peripatetizînd fără vlagă, pe faleză, în spatele soţiilor stînjenite şi cam înghesuite de perechile de îndrăgostiţi şi de familiile cu copii ce treceau pe acolo, grupurile de gînditori politici se trezeau brusc şi de fiecare dată descumpăniţi, în faţa unui zid şi a unui miliţian. Era, vorba lui Noica, limita care limita, zidul reşedinţei de vară a conducătorului care ne arăta cu o claritate palpabilă pînă unde se putea merge. Cei mai nărăvaşi, mai implicaţi politiceşte evitau instinctiv „drumul la zid", alegînd să discute pe aleile umbroase ale staţiunii." (Eugen Negrici, „Din deceniul nouă", în *Marea scriitorilor,* p. 12)

Altfel, respirau toţi acelaşi aer montan sau marin, se scăldau în aceeaşi mare/lac/rîu/baltă, se bronzau la acelaşi soare... şi, nu în ultimul rînd, „sufereau" de aceeaşi febrilitate a vacanţei!

Nu conta forma, ambalajul, cît spiritul vacanţei, trăirile pe care le stîrnea.

În final... chiar dacă locurile şi oamenii dispar... rămîn amintirile la fel de vii, care au aceeaşi forţă... fiindcă, nu-i aşa, între real şi imaginar creierul nostru nu face de fapt nici o diferenţă... iar trăirile, senzaţiile îşi văd de treaba lor, drumul lor... Ceea ce am trăit rămîne al nostru, nimeni nu-l mai poate lua înapoi!

Ozana Cucu-Oancea *este sociolog. Cea mai recentă carte publicată (coord.):* Marea scriitorilor. Între Olimp şi zidul Puterii, *Editura Cartea Românească, 2012.*

Şerban ANGHELESCU

Vara veche

Cu un secol în urmă, Matei Caragiale, Matei nu Mateiu, distingea nomadismul aristocratic al Crailor de vacanţa burgheză a şefului de birou Gogu Nicolau. În vreme ce primii, aflaţi într-o sărbătoare fără sfîrşit, fără nici o slujbă, erau „hoinari nepocăiţi, veşnic pe drumuri“, înspăimîntaţi de captivitatea într-un „ocol restrîns“, funcţionarul, trăitor între slujbă şi casă, iubitor de fixitate, îşi petrece luna de odihnă „potrivindu-se obşteştei dobitocii bucureştene de a se lipsi fiecare de rostul şi binele de acasă, pentru a merge să se strîmtoreze, să mucegăiască şi să degere pe scump la vreo sălbăticie de munte sau de băi.“ Burghezul ţintuit în spaţiul casei definit de minuscula lui grădină pleacă de acasă pentru a trăi o închidere, o strîmtorare, în locul deschiderii pe care o aşteptăm de la călătorie. Locurile sălbatice, fascinante pentru Crai, ar trebui să fie, dimpotrivă, o absenţă penibilă a civilizaţiei pentru locuitorii de rînd ai urbei.

Mărturisesc cu falsă umilinţă că sînt unul dintre dobitocii migratori, mai mult, am fost cîndva şef de birou. Vacanţa, etimologic vorbind, este un gol. Un vacuum aşteptînd să fie umplut cu excese, dar şi cu un orar strict, dacă eşti însoţit de copii. Am plecat de acasă în vacanţe familiale, domestice, niciodată cu bilet sindical. Două sate cu precădere au devenit, prin cunoaştere repetată, case alternative: Breb, în Maramureş, şi 2 Mai. În Breb, spre deosebire de 2 Mai, ţăranii, obişnuiţi să vadă japonezi, francezi, americani şi cîţi alţii, nu-şi modificau ritmurile normale ale vieţii în funcţie de oaspeţi. Noi, străini, intram în tiparele satului. Mergeam la tîrg, la biserică, la horă şi la fîn, ba chiar stăteam la coadă la pîine. Într-o zi, ne-am întors victorioşi din Sighet cu lebăr, o raritate în anii '80. Mărie şi Mihai, gazdele noastre, au gustat din vîrful buzelor, aşa cum o cere buna-cuviinţă. A doua zi au refuzat să mai mănînce. Am vrut să dau cîrnatul porcului Gheorghică, însă Mărie a hotărît cu orgoliu aristocratic: „Eu nu-i dau porcului meu aşa ceva!“ Cîinele Sultan, pe care nu-l mînca nimeni, a hăpăit impuritatea, iar porcul şi-a păstrat curăţenia cărnii. Într-un ţinut renumit pentru ospitalitate, pe valea Izei, ni s-a întîmplat să batem din poartă în poartă, cerînd de mîncare. Nu ne-a omenit nimeni. Într-un tîrziu, un gospodar ne-a întins cîteva cepe tari şi aspre, ca inimile acelor ţărani. Astăzi consider întîmplarea un privilegiu. Am descoperit ceasul, ziua şi satul unice, în care porţile rămîn închise în faţa străinilor. În pacea adîncă a satului, într-o după-amiază pustie, urcînd uliţe pietroase, auzeai de departe, cu o claritate desăvîrşită, Europa liberă sau, imediat după zaveră, în amurg, cînd se adună vitele şi oamenii pe lîngă casă, strigătul: „Măriucă, hăi, vine *Dallas*-ul!“ Cea mai cumplită atunci, plăcută acum ca o victorie, a fost o vară în Constanţa, cu doi copii, de zece luni unul, de trei ani altul, cu ţarcul de lemn, cu landoul imens nepliabil urcat în utobuz spre Mamaia, cu oala cu presiune, cu unchiul meu alergînd pe peronul Gării de Nord încărcat cu ultimele bagaje înmînate pe fereastra vagonului.

„De vrei să mă ai, / Vino la 2 Mai; / De vrei să ai pereche, / Hai la Vama Veche!“

„*De vrei să mă ai, / Vino la 2 Mai; / De vrei să ai pereche, / Hai la Vama Veche!*“, şlagărul cîntat în restaurantul „Dobrogean“, singurul pe atunci, grănicerii patrulînd noaptea pe malul mării, marea fosforescentă ca o noapte de Paşti, votca rusească, boema blîndă sau letală, medicul poreclit Fram a vrut să fie îngropat la 2 Mai, era imens şi negru în

noaptea de priveghi, a ajuns în 2 Mai cu o dubă pe care scria Fram, marca frigiderelor apuse, ne-am întors din mare noaptea şi nu ne-am găsit chiloţii, obiect de graniţă furat de grăniceri, tînărul mistic pe care-l hrăneam pe ascuns, să nu ne vadă gazda, a furat la plecare două sticle cu vin, măgăriţa gazdei numită Utecista a fătat în zori măgăruşul Şoimul Patriei, care a intrat în toate camerele de pe prispă cu cravata de şoim la gît, privatele primitive roind de muşte, prispa, curtea – spaţiu total cu petreceri şi taifasuri fără sfîrşit, salata de roşii de la miezul nopţii, furate din grădina gazdei – ne fura şi ea cu delicateţe –, vacanţa, sărbătoare fără Dumnezeu, invenţie recentă a sedentarilor, care îşi regăsesc intermitent gustul nomadismului străvechi şi adierea vagă a libertăţii, doar că acum nu-şi mai conduc herghelille şi turmele. Ei sînt turma.

***Şerban Anghelescu** este etnolog. Cea mai recentă carte publicată este* Farmecul discret al etnologiei, *Editura Tracus Arte, 2013.*

Răzvan ADAM

Litoralul în vremea Elenei

Litoralul românesc a fost o afacere de succes a perioadei comuniste. Acoperea multe paliere, nu doar turism de masă, în giganticele hoteluri din noile staţiuni. Străinii erau trataţi preferenţial, în special cei occidentali. Aveau magazinele lor, restaurante şi discoteci sau hoteluri doar de ei frecventate. Pentru ei tarifele erau atît de mici, încît micile neajunsuri treceau neobservate. Propaganda bătea monedă pe ospitalitatea românească, Radio Vacanţa turuia zilnic, în patru limbi, despre minunatul litoral romînesc. Aparatul de partid stătea şi el într-o staţiune special creată pentru odihnă. Trenurile erau pline ochi, din iunie pînă la sfîrşitul lunii septembrie. Curse charter aduceau la Constanţa turişti occidentali, în special din ţările nordice, iar din ţările socialiste soseau turişti cu maşinile proprii doldora de mărfuri pe care le vindeau pe plajă. Te puteai caza la gazde în 2 Mai, la Tuzla sau Eforie. La Vama Veche nu era nimic. Un mic bufet şi un pîlc de case. La bufet aveau două articole: apă minerală şi vin la litru „Corăbioară“. Atît.

Toate formaţiile cunoscute cîntau vara pe litoral. Iris, Holograf, Compact, plus o grămadă de solişti se îngrămădeau să prindă un contract pe litoral. Festivaluri de tot felul, transmise de unica televiziune de partid şi de stat, ţineau ocupată mintea poporului dornic de relaxare. Seara, luminile cucereau întunericul. Felinare, firme luminoase, spoturi, bîlciuri colorate contrastau cu bezna în care se cufundase restul ţării. Serviciile erau îndoielnice. Mîncarea de obicei era proastă. Berea, la fel. Şi totuşi, care a fost reţeta acestui succes teribil pentru acea vreme? Poate două corzi sensibile speculate la maxim: ignoranţa (nu exista grad de comparaţie şi nici o cultură a călătoriilor sau a diversităţii destinaţiilor) şi mîndria naţională (era frumos la noi, veneau valuri-valuri de străini de toate naţiile, eram căutaţi, băgaţi în seamă). Peste toate, însă, a stat munca multor profesionişti. Proiectarea, execuţia şi gestionarea staţiunilor de la Marea Neagră au fost cu adevărat priorităţi naţionale.

Două corzi sensibile speculate la maxim: ignoranţa şi mîndria naţională.

„Nu putem să aruncăm valută în străinătate. Turismul românesc a fost organizat pentru a aduce turişti şi valută în ţară, nu să dăm valuta noastră în străinătate.“ Aceasta era directiva lui Ceauşescu privitoare la turism.

Un loc aparte l-a avut staţiunea Neptun. În anul 1966, Nicolae Ceauşescu inaugura vila de protocol de la Neptun. Ambiţia cuplului dictatorial era să aibă o staţiune care să rivalizeze cu Piţunda, unde trăgeau elitele ţariste şi, mai apoi, cele sovietice, sau cu Insula Brioni, luxoasa staţiune a lui Iosip Broz Tito.

Gheorghiu-Dej a proiectat planurile de modernizare a litoralului, cu vile pentru demnitari şi case de odihnă pentru activişti de partid, scriitori, ziarişti, oameni de cultură şi artă. N-a mai apucat să se bucure de ele. În cea mai arătoasă vilă s-a instalat Ceauşescu, urmat de Ion Gheorghe Maurer şi, în ordine alfabetică, Gheorghe Apostol, Alexandru Bîrlădeanu şi Emil Bodnăraş. Pînă atunci, Bodnăraş se cazase la Mangalia, Bîrlădeanu la Costineşti, iar Gheorghiu-Dej la Eforie. Elena Ceauşescu urmărea tot aparatul de partid cazat într-un complex de vile. „Să se mai termine odată cu prostituţia!“, avertizase ea, după ce a aflat despre vieţile amoroase ale demnitarilor aflaţi la odihnă pe malul mării.

***Răzvan Adam** este editor al revistei* tour.ist, *lunar de turism.*

Andrei VIERU

O vacanţă de o zi

mai bine zis un chiul

Ca să fii în graţiile tuturor, ţi se recomandă, înainte de orice, să te placă Vodă, sau cel puţin trimisul Domnului...

Într-o bună zi, pe la mijlocul anilor '80, pe cînd studiam liniştit la pian, sună telefonul. Era, dacă îmi aduc bine aminte, la mijlocul toamnei. Locuiam pe-atunci împreună cu părinţii şi aveam impresia că sînt ocrotit. Ridic receptorul şi aud glasul unui funcţionar care îmi dă de veste că îl cheamă Traian şi că mă sună dintr-un birou al Radioteleviziunii române. Mă mai înştiinţează că în ziua Z, la ora H, mă voi prezenta la intrarea prin spate a clădirii, cu buletinul de identitate în dinţi, şi că, pentru o emisiune de televiziune, voi înregistra, alături de alţi cinci pianişti, o transcripţie pentru şase piane a celebrei *Toccate* de Paul Constantinescu. Ca şi cum ar fi vrut să mă asigure şi să mă liniştească, vocea de la celălalt capăt al firului mi-a mai susurat: „În afară de *Toccata* de Paul Constantinescu o să se mai înregistreze o bucată compusă de **** transcrisă pentru treizeci de flauţi şi una de ******, într-un aranjament pentru şaisprezece harpe."

Aşadar, o horă de flauţi, un balet de harpe, o cireadă de piane... Duhnea a Coreea de Nord de la o poştă. Înainte să mi-o spună – nu era prea complicat – ghicisem: „Ştiţi, este pentru ziua de naştere a tovarăşului Nicolae Ceauşescu. Se va da pe post pe data de 26 ianuarie viitor."

„Nu vin", răspunsei eu *pe negîndite*. Dacă o subliniez e doar fiindcă nu ţin să mint: nu dădusem dovadă de nici un fel de curaj. Fusese un simplu reflex, ca o tuse care te apucă cînd te gîdilă ceva în gît.

S-a lăsat o tăcere prelungă şi penibilă. În cele din urmă, funcţionarul a recurs conştiincios la bîlbîială. Mobilizîndu-se în interes de serviciu, a reuşit totuşi să mă întrebe: „Cum aşa? Ce justificare puteţi să-mi furnizaţi?"

„Nici una", i-am răspuns eu, neinspirat. „O s-o regretaţi", proroci interlocutorul pe un ton ameninţător şi, înainte ca vreunul din noi doi să aibă timp să se dezmeticească, conversaţia luă sfîrşit.

Nu simţisem nici o clipă că mi-aş fi asumat vreun risc. Mă bucuram doar că mă puteam apropia de oglinzi fără teamă. Din punctul meu de vedere, avusese loc o gafă, o eroare. În definitiv, se mai întîmplă: ce mare lucru dacă a format şi funcţionarul un număr de telefon greşit? N-avea decît să regrete el...

Adevărul e că, după această conversaţie, n-am avut, în ce mă priveşte, absolut nimic de regretat. Spre marea mea ruşine, nu m-a mai deranjat sau convocat nimeni nicăieri.

Îmi aduc aminte de anii petrecuţi la Conservator, în care mă *pregăteam* conştiincios pentru rolul, banal şi previzibil, al studentului veşnic „nepregătit şi necopt moral" să răspundă chemării Partidului de a da buzna în rîndurile sale. Nu mi-a propus niciodată nimeni să intru într-un partid din care greu era să *ieşi*. Au ştiut să cheme şi să propună altora, cui trebuia.

„În aerul cald şi umed din Waikiki simţeai mereu că tînjeşti după ceva sau că-ţi lipseşte ceva. Dar ce anume, asta era greu de definit. Vizitatorii se plimbau încoace şi-ncolo pe Kalakaua Avenue şi Kuhio Avenue, străbătîndu-le la nesfîrşit, iar chipurile tuturor păreau relativ mulţumite, deşi în ochi li se citea o întrebare formulată doar pe jumătate: mă rog, e frumos, nimic de zis, dar altceva nu mai există? Asta-i tot?"

DAVID LODGE, *Veşti din Paradis*

Chiulul meu de la înregistrarea închinată zilei de naştere a voievodului.

Îmi aduc, de asemenea, aminte de anul admiterii. Nu trecuseră nici două săptămîni de la cutremurul din 4 martie, cînd compozitorul Ştefan Niculescu s-a gîndit să intre în Partid. „Ce, eşti nebun? Acuma ţi-ai găsit? În anul de graţie 1977?", l-am întrebat cu o insolenţă de care nu-mi dădusem seama. M-a pus imediat la punct ca pe un ţînc, cu care, în vacanţele la Neptun şi Olimp din anii '75-'76, acceptase să joace popice şi ping-pong, dar cu care nu voia acum să se bată pe burtă. Cîtva timp mai tîrziu, pregătindu-şi dosarul, îi spunea lui taică-meu: „Pun pariu că, dacă intru eu în Partid, intră şi Stroe." Eram de faţă. Din fericire (pentru Aurel Stroe), pariul a fost pierdut. Nici gînd să intre şi Stroe, care, ceva mai tîrziu, o ştersese într-o vacanţă prelungită în Vest, de unde avea să plece, din cînd în cînd (ca mine acum), în cîte o excursie la Bucureşti. Chiar aşa: păgubos cum sînt, nu m-a mai convocat niciodată nimeni, nicăieri. Ce ghinion! Nu-i chip să mă pot da acum nici drept erou, nici drept martir! Cînd mă gîndesc ce foloase – literare sau cetăţeneşti – aş fi putut acum trage de pe urma unui minim interogatoriu, unei minime conversaţii sau şuete... Ce marfă literară de largă desfacere, ce industrie aş fi putut pune pe picioare! E-adevărat că mi s-au refuzat, pe urmă, cîteva cereri de călătorie peste graniţă. Nimic nu dovedeşte însă că motivul îngrădirii vremelnice a libertăţii mele de mişcare ar fi fost chiulul meu de la înregistrarea închinată zilei de naştere a voievodului. Îmi imaginez – mi se pare ipoteza cea mai plauzibilă – că funcţionarul Traian se speriase de refuzul meu mai tare decît mine şi că a hotărît să nu raporteze nimănui, nimic. Mai bine dormi liniştit decît să te chinui cu ideea că le-ai dat motive de îngrijorare superiorilor tăi!

Reuşisem, cu un preţ minim, să-mi fac o vacanţă de o zi, evitînd să-i mai fiu pe plac şi voievodului. De ziua lui, am strălucit la televizor prin absenţă, foarte mulţumit să-l văd pe altul dansînd, în locul meu, în lesă.

***Andrei Vieru** este pianist şi scriitor. Prima lui carte* (Le gai Ecclésiaste, *Seuil, 2007) a fost recent publicată de Editura Curtea Veche sub titlul* Ecleziastul vesel. *Cu a doua sa carte* (Éloge de la vanité, *Grasset, 2014), îi succede lui Andrei Makine în palmaresul premiului Casanova, acordat scriitorilor europeni de limbă franceză.*

Alcor C. CRIŞAN

Vacanţele de altădată

Pe vremuri, vacanţele aveau farmecul lor inegalat. Aşteptam tot anul vacanţa de vară, care pe atunci dura trei luni întregi. Trei luni în care scăpam de toate grijile, trei luni de libertate neîngrădită, trei luni de fericire...

Era o vară ca oricare alta. Sau poate că nu. Era ultima vacanţă de student. Urma necunoscutul. Deşi mă pregăteam să fiu ceea ce pe atunci se chema şef de promoţie, repartiţia în vreun colţ de ţară, în învăţămînt, era un coşmar anunţat. Încercam, aşadar, să mă bucur de ultima vară în Bucureşti. Copilărisem în Ardeal, dar fusesem cucerit de farmecul aparte al Capitalei din vechiul şi mai apoi noul regat, cu ritmul aparent adormit al vieţii de pe malurile Dîmboviţei. Foşnetul vîntului printre frunzele copacilor din faţa cinematografului Scala, pe unde pe vremea aceea mai treceau şi troleibuzele, parfumul florilor de tei de pe bulevardul Ana Ipătescu, magnoliile de pe bulevardul Dacia, pe unde mă plimbam îndrăgostit de ultima mea mare iubire din viaţa de student şi apoi scriam versuri despre surîsul iubitului meu necunoscut, îndrăgostit mai mult de propria-i persoană decît de mine, dar pe atunci mie nici că-mi păsa.

Era o vară ca oricare alta. Sau poate că nu. Se asfaltase, pentru a cîta oară, Calea Victoriei. Doar că acum asfaltul avea o tentă roşcată. Mult timp după terminarea lucrărilor circulaţia a fost în continuare oprită, ca şi la terminarea săpăturilor de la metrou dintre Universitate şi Piaţa Victoriei, cînd a fost o perioadă în care ne-am plimbat pe carosabil, bucurîndu-ne ca nişte copii de o şotie nevinovată. Pe soclul machetei din Piaţa Romană încă nu se urcase nimeni ca să strige lozinci împotriva comunismului, şi nici asfaltul banal încă nu fusese însîngerat. În Palatul Regal urma să se ţină ultima întîlnire a şefilor comunişti, iar Calea Victoriei urma să fie inaugurată de alaiul preşedintelui Gorbaciov, a cărui soţie avea să le dea mari bătăi de cap securiştilor, oprind maşina ca să stea de vorbă cu nişte gură-cască.

Era o vară ca oricare alta. Caprifoiul înmiresmat înflorea în hăţişul lui învolburat de la fereastra camerei mele cu vedere la grădină. Piersicile se pîrguiau alene, iar razele soarelui încă nu pîrjoleau oraşul, ca în anii şi deceniile ce aveau să vină. Minerii încă nu fuseseră aduşi să planteze panseluţe în faţa Teatrului Naţional, iar viitorul omenirii părea în continuare să fie luminos, ca şi lumina care venea în continuare de la Răsărit. Totul părea să continue netulburat, în neschimbarea şi încremenirea care păreau o fatalitate inevitabilă.

Mă pregăteam să iau, ca în fiecare vară, Balt Orient Expres-ul, ca să plec în vacanţă acasă, în Ardeal. Acolo, departe-departe, între dealurile molcome între care aparent nu se întîmpla nimic, apele Arieşului continuau să curgă alene, tatăl meu mergea în continuare la pescuit, bunica mea se ocupa în continuare de grădina pe care o îngrijea pînă la perfecţiune, păşind cu grijă printre straturile trasate geometric, cu roşii în formă de inimă şi ardei verzi cu tentă violet, cu gladiole de un roşu aprins şi crini regali cu parfum de vanilie, cu fasole urcătoare cu păstăi lungi şi încovoiate şi mazăre cu bobul mare şi dulce. Eu mă tolăneam în continuare în fotoliu şi citeam în camera mare şi răcoroasă cu pereţii acoperiţi de biblioteci. Măcinam puţină cafea cumpărată la negru la un preţ astronomic, pe care o fierbeam apoi la ibric şi o sorbeam puţin cîte puţin, savurînd fiecare înghiţitură.

Spre seară, norii negri se adunau din depărtare şi prevesteau o furtună. Pe nesimţite, totul se întuneca şi se scufunda în haos. Tunetele şi trăznetele zguduiau casa din temelii, iar stropii grei răpăiau ca un foc de mitralieră pe acoperiş.

Era o vară ca oricare alta. Sau poate că nu. Era ultima vară de dinaintea începutului sfîrşitului. De lume şi de regim. De tinereţe şi de speranţe. Ajungeam, fără să ştim, la ultima filă a unui volum pe care îl scria altcineva, ascuns undeva într-un birou anonim. Iar prima filă a noului volum care urma să înceapă era încă de un alb imaculat.

Era o vară ca oricare alta. Şi totul mai părea încă posibil. Ca în piesa lui Mihail Sebastian, intitulată, aparent inocent, *Jocul de-a vacanţa*...

***Alcor C. Crişan** este traducător.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Cuvinte fără frontiere

Inevitabil ca, într-o lume în care cuvîntul scris sau spus se propagă rapid pe distanţe ameţitoare, în care de la plugar la şef de stat, tot omul poate ajunge vedetă pe Facebook sau pe prima pagină a ziarelor, într-o lume în care se scrie sau se vorbeşte pe canale multiple şi despre orice îţi vine la îndemînă, să se discute tot mai apăsat, tot mai intens despre libertatea cuvîntului. Despre libertatea de exprimare. Despre dreptul de a avea o opinie şi de a nu fi sancţionat de lege pentru asta.

În contextul rubricii pe care o slujesc săptămînal, focalizînd asupra copiilor şi a educaţiei lor, am de propus două teme de reflecţie pe subiectul libertăţii cuvîntului. Şi anume: 1) În general, educaţia copilului, şcolară sau familială, dă ca limite ale libertăţii cuvîntului: discriminarea rasială, etnică, de sex etc. Mai departe de atît, statul, legiuitorul nu sancţionează. Mai departe de atît, normele exprimării în public ţin, deci, de cultura din care faci parte, de nivelul de educaţie şi civilitate, de modele sau grupuri sociale adoptate etc. Pe scurt, de acel „asta nu se face", standardizat de comunitatea mică sau mare căreia îi aparţii. Pînă mai ieri, se ştia destul de bine ce cuprinde acest „nu se cade". Pînă mai ieri, graniţele comunităţii, codurile grupurilor din care puteai face parte la un moment dat al vieţii tale erau destul de bine conturate. Astăzi, graniţele au sărit în aer. Astăzi, acest „nu se cade" este un subiect din ce în ce mai greu de acoperit în dialogul cu nişte copii, cu milioanele de copii care au la îndemînă zeci de căi de comunicare şi sute de interlocutori virtuali. Cum ar suna o lecţie despre cum să vorbeşti pe Facebook? Dar pe blog? Ce ai voie să spui şi ce nu? Cum să te aperi de agresivitatea unor duşmani pe care nu i-ai văzut, poate, niciodată? Ce mai înseamnă azi, de exemplu, „nu ai voie să vorbeşti cu străinii", în contextul în care cele mai multe jocuri pe computer au jucători virtuali, aflaţi la mii de kilometri distanţă? Care sînt barierele dintre discreţie şi indiscreţie, dintre familiaritate şi impolitеţe, dintre permis şi nepermis? La ce ne foloseşte o reţea de socializare şi cînd devine ea inutilă sau ameninţătoare? Dar, mai ales, care este, astăzi, diferenţa dintre public şi privat? 2) Se vorbeşte mult despre libertatea cuvîntului. Dar foarte puţin despre responsabilitatea care însoţeşte orice formă de libertate. Nu cu mult timp în urmă, un ziarist al unui post de televiziune, declarat neutru din punct de vedere ideologic, a făcut, pe pagina sa privată de Facebook, nişte comentarii extrem de virulente împotriva unui politician (citez: „Mai are cineva vreun dubiu că omul e bolnav, nesimţit şi fără discernămînt?"). Ziaristul a fost demis. Pe de o parte, jurnalistul se poate socoti îndreptăţit să protesteze în justiţie: libertatea de exprimare este garantată de Constituţie. Mai mult, opinia lui a fost exprimată într-un spaţiu aşa-zis privat, nu într-unul oficial, al postului de televiziune la care lucra. Pe de altă parte, postul de televiziune se poate simţi îndreptăţit să demită un jurnalist care nu respectă codul deontologic: nu poţi ţine ziua lungi predici împotriva alcoolismului, iar noaptea să încingi beţii cu enoriaşii. Ca să nu mai spunem că Facebook-ul nu este tocmai masa din sufragerie, înconjurată doar de rude.

Tot omul poate ajunge vedetă pe Facebook.

Pe scurt, nu cred că este productiv ca libertatea cuvîntului să rămînă la nesfîrşit, într-o societate democratică, „doar" un scop în sine. Lecţia pentru copii despre libertatea exprimării ar trebui să meargă un pic mai departe: ce rost îi dai cuvîntului scris sau spus? Ce merită şi ce se cuvine spus?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

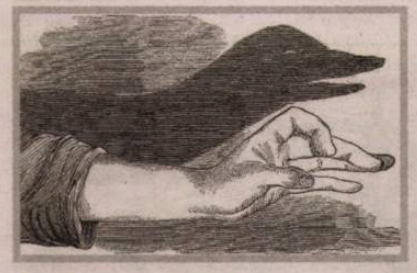

Iaromira POPOVICI

bazar

Moarte şi mcdonaldizare

Cînd Ritzer vorbea despre aşa ceva în cartea sa despre mcdonaldizare *(Mcdonaldizarea societăţii,* Comunicare.ro, 2003, traducere de Victoria Vuşcan), mi se părea destul de incredibil, una dintre antiutopiile viitorului de care noi, aici, în umila Românie, nu ne vom lovi vreodată... El vorbea despre moartea controlată şi impersonală, care se produce tot mai mult în spitale, despre ascensiunea firmelor de pompe funebre, care nu numai că au început să ofere înmormîntări pe bandă rulantă, ba chiar şi unele în stil Disney.

E adevărat, la noi, lucrurile nu stau chiar aşa. Totuşi, au evoluat în ce priveşte pompele funebre: acestea sînt tot mai eficiente, preiau, treptat, tot ce făceau rudele mortului altădată. De ce şi-ar alege cineva o astfel de meserie? L-am întrebat pe Laurenţiu Chiscan, asociat la SC Casa Funerară Lacrima din Bucureşti, care se prezintă singur drept „un tînăr antreprenor de pompe funebre, care – nesilit –, în modernul lumii actuale, a ales să-i servească pe cei dragi care se duc de lîngă noi": „Pentru mine, desprinderea de vechea orînduire a însemnat şi *libera alegere* a unei profesii – liberă raportat la impunerile anterioare, sau mai bine spus, la impedimentele care au existat în trecut. Am privit-o ca pe o şansă de viitor în acest domeniu mai puţin cunoscut la noi." La întrebarea dacă lumea nu îl priveşte ciudat pentru că practică o asemenea meserie, a răspuns prompt: „Lumea căreia m-am adresat nu mă privea «ciudat», ba din contră, a fost deosebit de receptivă."

„Receptiv" trebuie să fie şi antreprenorul de pompe funebre. Sau, cum spune dl Chiscan, să fie „compasional". Pe lîngă asta, şi puţin birocrat, pentru că tot firmele de pompe funebre sînt cele care îţi asigură actele necesare, precum certificatul de deces şi ajutorul de înmormîntare, şi asta într-un timp destul de rapid. Acestea, de altfel, azi, pot asigura absolut orice: prosoape, batiste, lumînări, fundiţe de doliu, pachete, colaci... Depinde pentru ce „pachet" optezi. Totul, desigur, în cea mai bună „tradiţie perpetuată din moşi strămoşi", dar şi, dacă e cazul, adaptat diverselor inovaţii.

Odată toate treburile de pompe funebre antamate, răposatul trebuie depus la o capelă. Dacă ai acces la una mai de... anvergură, precum cea de la Bellu, mortul tău nu va fi singur. Pe lîngă el vor fi cel puţin alţi doi la fel ca el (de fapt, încap chiar cinci). Pe care vizitatorii oricăruia dintre decedaţi îi pot studia, aşa, *en passant,* dacă dau o raită.

Unii dintre ei sînt absolut singuri, nu vine nimeni să-i vadă, deşi sînt înconjuraţi de coroane cu „eterne regrete". Par destul de ne-în-largul-lor în spaţiul uriaş, dar neprietenos şi nu prea curat. La alţii, desigur, vin mulţi membrii ai familiei, chiar cu de-ale gurii. Un platou de pateuri, altul de fursecuri şi vreo două sticle de suc aşteptau la căpătîiul unui mort mai norocos.

Dacă nu mai rezişti, poţi oricînd să ieşi afară, pe o bancă, la o ţigară cu paznicul. Paznicul vorbeşte, nonşalant, despre orice. Şi negociază vesel orele pînă la care ai voie să stai: după posibilităţile fiecăruia.

Înţeleg, de altfel, că şi groparii fac cam acelaşi lucru. Negociază preţul întregii „manopere", după cum arată coşciugul şi cum sînt îmbrăcate rudele decedatului. Dacă, din nefericire, ieşi bine la testul ăsta, de mormîntul tău nu se mai ocupă unul-doi gropari, ci... 15. Dacă nu, te poţi mulţumi cu vreo opt.

După cimitir, în ordinea aceleiaşi mcdonaldizări, urmează masa, la un restaurant. De mult, deja, restaurantele au... tronsonul lor pentru parastase, ştiu cam în ce salon s-ar potrivi, ce meniuri şi ce gustări... Oamenii vin, se aşază şi spun... lucruri despre răposat. Evident, majoritatea – bune. Sînt însă şi alţii, care îşi – şi îţi – amintesc despre caracterul nu tocmai plăcut al defunctului, care făcea cam cum îl tăia capul, de pildă, dar, desigur, nu l-au cunoscut destul de bine, şi e perfect că tu, cel rămas după el, eşti altfel...

Dar toate astea sînt omeneşti. Într-un fel, mcdonaldizarea face moartea (în dimensiunea ei strict omenească, fără s-o luăm acum în calcul pe cea transcendentală) mai suportabilă: o micşorează şi o înseriază.

Selma IUSUF

legende urbane

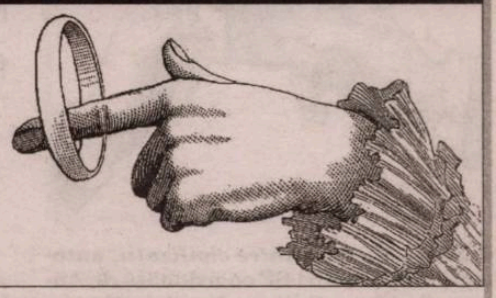

Samplere, promoţii, degustări

Dacă cumperi două pachete, îţi dă unul gratis, plus o brichetă. Fata e foarte frumoasă. Păr lung, buclat, ochi fardaţi în stilul anilor '50, cu o codiţă de dermatograf negru arcuită în caligrafie arabă, mult mai sus de linia pleoapei superioare, ruj corai şi dinţi mici, translucizi, de copil. E cocoţată pe nişte ororі de pantofi care dau impresia că piciorul ei fin se termină într-o copită dizgraţioasă. Stă cu orele în picioare şi nu ştiu cum rezistă pe platformele alea insensibile.

Vrea să convingă pe cineva să cumpere nu ştiu ce ţigări revoluţionare, care au filtru cu ioni de nu ştiu cum şi care fac nu ştiu ce – curăţă plămînii, salvează planeta, te fac mai *cool,* habar n-am. Zîmbeşte continuu cu gura, fără ochi, şi spune repede, într-un inconfundabil accent bucureştean, tot ce are de zis. Tipul care a fost abordat abia mai reuşeşte să strecoare monosilabic cîte ceva. „Aţi mai fumat marca asta?" îl întreabă fata. „Da, dar..." nu apucă ăla să termine. „Şi? Cum vi s-au părut? Nu sînt mai uşoare şi mai aromate?" îi înghite fata vorbele. „Mi s-au părut ciudate", zice băiatul. „Ciudate? În ce sens? Probabil că nu aţi fumat destule ca să vă obişnuiţi", îi dă fata înainte. Din spate, mă buşeşte rîsul. Mi-l imaginam pe bietul om cu vreo zece ţigări în gură, înconjurat de baxuri cu marca respectivă, cu un fumălău gros în jur, încercînd să se obişnuiască, să-i dea de cap gustului bizar, încercînd sîrguincios, fumînd mult, mai mult.... Am rîs şi am greşit. Am greşit pentru că în faţa samplerіţelor încerc să trec întotdeauna neobservată. Nu prea ştiu cum să tai conversaţia, cum să mă scuz că nu vreau să cumpăr marca aia de ţigări şi, pe deasupra, mi-e cam milă de ele, aşa drăguţe şi silit voioase cum sînt. Dar se îndreaptă spre mine. Vine, a ajuns. „Aţi mai încercat nu ştiu ce marcă de ţigări cu filtru de ioni cu diamante care scapă planeta de încălzirea globală şi contribuie la salvarea brotăceilor verzi de Amazon?" îmi răpăie ea textul promoţional. „Ştiţi..." „Dar de bricheta aceasta în serie limitată ce spuneţi? E cadou împreună cu un pachet la două cumpărate..." Mă uit ca o viţică la brichetă, la pachete, şi reuşesc să spun, într-un puseu de curaj nebun: „Îmi pare rău, dar nu sînt fumătoare." Palmez bricheta pe care o aveam în mînă, o bag în buzunar şi înaintez la coada de la ghişeu. Fata mă lăsase în plata Domnului. Mă felicit pentru curaj, pentru inspiraţie, mai am două persoane în faţă, una, am ajuns la ghişeu. „Un pachet de Rothmans", cer liniştită de la vînzătoare. Îmi iau pachetul şi mă întorc să plec. O pereche de ochi codaţi în dermatograf negru mă privesc cu dojană. Plec acoperită de ruşine, fata rămîne acolo pentru încă o zi lungă, pentru alte conversaţii identice cu tot soiul de oameni plictisiţi, forţat haioşi, nepăsători sau mincinoşi, ca mine.

De aia fug de promoţii. De aia ocolesc rafturile cu lapte şi iaurturi cînd în faţa lor stă o fată îmbrăcată într-un soi de costum de lăptăreasă bavareză şi oferă păhărele mici cu nu ştiu ce marcă de iaurt. Pe care ar trebui să-l guşti în faţa ochilor ei plictisiţi aşezaţi deasupra unui zîmbet etern rujat. Şi ar trebui să spui ceva politicos şi apoi, poate, să-l cumperi. Măcar ca semn că-i înţelegi efortul. Invers, cînd toată acţiunea nu implică nici o degustare, nici un fel de tîrg, culeg toate flyerele care mi se întind pe stradă. Pentru că nu-i OK să-l laşi pe omul ăla cu mîna întinsă, în soare, în picioare. Am geanta plină de oferte la saloane de cosmetică, săli şi saloane de nunţi, cursuri de spaniolă, sanscrită şi origami, oferte de angajare la video-chaturi şi invitaţii la întîlniri creştine în care un predicator sud-coreean va vorbi despre cum Dumnezeu e în toate.

Am intrat ieri în magazin. Încă o fată frumoasă ţinea în mînă o tavă cu bucăţele de salam înfipte în scobitori. Două babe minione au înghiţit mostrele. Drumul era liber, fără obligaţii. Am înaintat uşurată spre legume-fructe.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

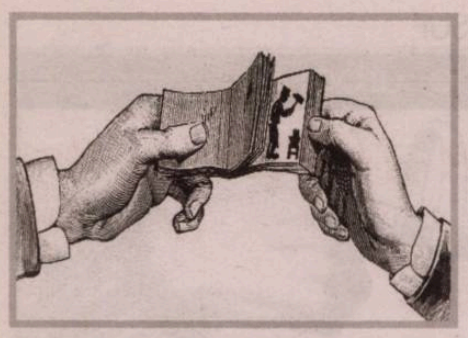

Marius CHIVU

feedbook

Civilizații de serie B

● ***Xenos. Contact între civilizații*, antologie de povestiri SF coordonată de Antuza Genescu, Editura Nemira, 2014.**

Cele nouă povestiri al acestui volum colectiv, tematic (care nu e o antologie, de vreme ce nu presupune o selecție valorică din proze *deja* publicate în periodice sau volume individuale) nu fac împreună, din punct de vedere al imaginarului SF, nici cît prima jumătate de oră din scenariul unui blockbuster precum, să zicem, recentul *Edge of Tomorrow* (adaptarea unui roman de Hiroshi Sakurazaka). Comparația este nedreaptă, dar perspectiva mi se pare demnă de urmărit. SF-ul a ajuns într-un punct în care poveștile/scenariile cît de cît originale, care nu mai urmăresc intrigi clasice, sînt foarte puține (gen *Avatar* sau *District 9*, să zicem), în schimb, a apărut ceea ce aș numi fusion SF-ul, poveștile care mixează elemente din mai multe zone (spre exemplu, *Edge of Tomorrow* este un fel de *Groundhog Day* placat pe *War of the Worlds*, cu motive din *Matrix* și din altele), aduc împreună personaje din povești separate (gen *Aliens vs Predator*) sau doar pun cap la cap scenarii distincte care însă construiesc coerent o poveste mai mare (gen *Prometheus* ca prequel al seriei *Aliens*). În fața ofensivei hollywoodiene a acestui nesfîrșit mixaj al imaginarului SF care, datorită CGI-ului, își permite, din punct de vedere vizual, absolut orice, literaturii SF scrise pe hîrtie îi rămîne doar șansa de a fi bună ca literatură în sine. Or, în cazul acestei antologii de trei sute de pagini, am numărat pe degetele unei singure mîini ideile sau frazele cu adevărat bune; în rest, am fost copleșit de stîngăciile stilistice, mediocritatea dialogurilor și ridicolul situațiilor, de banalitatea personajelor, lipsa de profunzime și de imaginație a intrigilor și a descrierilor, de clișeele care populează poveștile, avînd pe tot parcursul lecturii impresia că am mai citit aceste povești undeva, cîndva, oricum în forme lizibile și nepervertite. Iar eu nici măcar nu sînt un cititor constant al genului. Pe ici, pe colo, am dat și de lucruri bune, dar în general am rămas cu impresia unei literaturi de serie B.

În povestirea „Adevărul despre expediția Starky", Liviu Radu ne oferă relatarea unui fotograf pus de autorități să descrie o descindere jurnalistică într-o zonă de conflict din Africa, expediție terminată tragic, cu pierderea cîtorva jurnaliști. Se discută foarte mult pe marginea corectitudinii politice, văzută ca o nouă formă de cenzură în presă, cineva menționînd, la un moment dat, faptul că „ultima găselniță a fost extinderea relațiilor interrasiale la relații interspecii". Numai că, în ciuda finalului, nu acesta pare a fi subiectul povestirii, care însă bifează tema volumului: „Din punct de vedere tehnic și științific, diferența dintre noi și extratereștri ar fi mult mai mare decît era cea dintre europeni și pieile roșii", spune un personaj într-o conversație despre tipul de „întîlnire" pe care oamenii l-ar putea avea cu extratereștrii. Din păcate, nu cred că Liviu Radu, altfel unul dintre maeștrii genului la noi, a gîndit foarte bine această povestire, pînă la urmă necalibrată și obscură, greșită inclusiv narativ: relatarea fotografului supraviețuitor începe prin a se referi la autorități la persoana a treia („Autoritățile competente care anchetează cele întîmplate mi-au cerut să aștern pe hîrtie..."), lăsîndu-ne să înțelegem că relatarea sa este, de fapt, reluată în fața altor destinatari; pentru ca la sfîrșit să li se adreseze autorităților direct, la persoana a doua („...pînă m-ați preluat voi"), ca și cum textul ar fi chiar mărturia oficială.

Povestirea lui Aurel Cărășel, „Migrația", este însă o aiureală de-a dreptul: dispariția dinozaurilor s-ar explica printr-un fel de... transhumanță stelară. În urma unui semnal bio-chimico-energetic care a anulat efectul de gravitație, dinzaurii au migrat pe alte izlazuri cosmice doar pentru a se reîntoarce pe Terra într-un proces nesfîrșit de „pășunat stelar ciclic". Tot o aiureală, încă și mai mare, este „O insulă la marginea lumii" de Diana Alzner, cu un scenariu în care trovanții de la Costești-Vîlcea ar fi niște bolovani de origine extraterestră. Folosindu-se de o întîmplare reală – descoperirea, de către un detector amator, pe dealul din Budești-Vîlcea, a celui mai mare tezaur monetar de la noi: 55 de kg de aspri otomani –, Diana Alzner adaugă lîngă monedele descoperite și niște „pui de trovanți" pe care geologul amator îi sparge, eliberînd astfel o bacterie care, în cele din urmă, îi transformă pe oameni în sclavii unei entități extraterestre (ca „două picioare de păianjen care atîrnă din cer"). Scenariul are nenumărate elemente ridicole, iar povestea – sub forma conversației a două femei supraviețuitoare – este scrisă foarte, foarte prost.

Un fel de steam-punk debil este „Cum să prinzi un extraterestru viu și nevătămat" de George Lazăr. Niște extratereștri au bombardat orășelul Lunca, după care au construit un gard înalt de beton și au plantat niște țepușe ca sistem de apărare și, asemeni otomanilor, le impun oamenilor niște cote de colectare, produse agro-alimentare, dar și sînge. Extratereștrii îi ajută pe oameni la agricultură (le dau semințe modificate genetic) și pentru că au nevoie de sînge nealterat de alcool, iau în calcul chiar incendierea viilor. Toate acestea le sînt transmise foștilor locuitori ai Luncii printr-un medium, un nene ales de extratereștri să fie Glasul lor. Oamenilor li se pare inacceptabilă această sclavie și pun la cale un război de eliberare; noroc cu un puști care, împreună cu sora lui, prinde o extraterestriță pe nume Cristina („semăna cu o floare crescută în glastră"), care le spune cum stă de fapt treaba, și cele două civilizații se înfrățesc. Această povestire demnă de a fi ecranizată de Minimax este, de fapt, o mică capodoperă a comicului involuntar.

Nu mai insist asupra textelor proaste (mă rezum doar să redau fragmentul de mai jos), și țin totuși să remarc două povestiri. Scrisă modest, „Întîlnire cu rhumbii" de Daniel Haiduc are însă o premisă interesantă: Luna a fost colonizată și pămîntenii pot face un circuit turistic în care admiră, printr-un perete de sticlă, niște forme extraterestre ajunse accidental pe Lună și cărora oamenii le-au permis să vietuiască într-un perimetru delimitat. Protagoniștii povestirii sînt un cuplu de agenți infiltrați printre turiști pentru a preîntîmpina actele teroriste puse la cale de către cei care se simt amenințați de prezența extratereștrilor. Pe Ioana Vișan o remarc din nou, după contribuția în volumul *Steampunk. A doua revoluție* (Millenium Books, 2011). În această povestire, intitulată „Secvență de zbor", e vorba de o echipă de prospectori care caută zăcăminte de minereuri în solul unei planete populate cu niște meduze translucide plutitoare, de mărimea unui om: „Corpurile sub formă de umbrelă se vălureau ușor pe margine, sub influența aerului călduț expulzat de aparatul lor de propulsie. Le ducea doar în sus, fără variații de direcție, și nu atingeau o altitudine prea mare. Se opreau la maxim doi metri deasupra solului, unde rămîneau suspendate, mișcîndu-și din cînd în cînd tentaculele diafane într-un limbaj indescifrabil. Prezența oamenilor le lăsa indiferente. De obicei." În urma unui accident însă, are loc clasicul act de contaminare între cele două organisme. Îndrăzneață (dar nu foarte reușită literar, căci nu are încă dexteritatea stilistică a lui Cărtărescu, spre exemplu, din cele cîteva secvențe asemănătoare prezente în *Orbitor*), perspectiva micro abordată de Ioana Vișan construiește prea literal un *mise-en-abîme*, altfel interesant, al celor două forme de explorare, a solului și a organismului. Fără a fi originală, „Secvență de zbor", cu lirismul ei straniu, este însă cea mai bună povestire a volumului.

„Cîrciuma i-a întîmpinat cu căldură și mirosuri complexe de băuturi mai mult sau mai puțin exotice și gustări la minut. Au început cu o bere caldă și, înainte de a duce halba la gură, Thomas a rostit candid: «Extraterestrule, dacă vezi pe aici o extraterestră blondă în Levișu, să știi că probabil e tupeista cu care mă-ntîlnesc de cîteva zile, așa că nu pune botu'!»

John avea să-și amintească că de-aici plecase toată cearta. Îngerul blond apăruse după cîteva minute, iar John, încălzit deja de a doua bere, îl privise fascinat. Partea proastă a fost că și el îl privise oarecum la fel. El, îngerul. Era, totuși, o îngeroaică, să nu se înțeleagă greșit, deși n-ar conta cine știe ce: înainte de a-l întîlni pe Thomas cu prietenia lui statornică, dar platonică, John avusese și cîteva experiențe homosexuale de o regretabilă intensitate. Și s-a trezit că era primul care le regreta în aceste clipe, privind nimfa blondă care se așezase pe genunchii lui Thomas, dar îl privea arzător pe el. Pe el, pe John.

A urmat o seară tîmpită, în care fiecare bere îi aducea un plus de excitare. În cele din urmă, Thomas l-a tras afară și l-a dat cu capul de ușa cîrciumii. Au urmat doi-trei pumni (unul în nas, s-a șters de sînge acasă) și mîrîiala aceea care i s-a părut la fel de incredibilă ca pumnii, a fostului său prieten: «Te omor dacă te prind la ea!» «Curva dracu'!» și-a zis John acasă, în fața oglinzii din baie."

(fragment din povestirea „John & John" de Mircea Liviu Goga)

PUBLICITATE

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY. Politică globală, economie și idei

„Traducătorul, cînd își începe ziua, are un text gata scris“

– interviu cu Sean COTTER –

A ajuns prima dată în București în 1994. ***Sean Cotter*** *avea 23 de ani, era un tînăr profesor de engleză și le-a predat și copiilor din Galați, și de la o școală din Titan. Colegii săi de cancelarie l-au ajutat să învețe românește și i-au făcut cunoștință cu opera lui Lucian Blaga. După 20 de ani, Sean e profesor la University of Texas în Dallas și a tradus* Orbitor *al lui Cărtărescu (volumul I) –* Blinding, *apărut la Archipelago Books anul trecut. Are două fetițe care spun „Poftă bună“ cînd se așază la masă. Este autorul unui volum publicat recent la University of Rochester Press –* Literary Translation and the Idea of a Minor Romania.

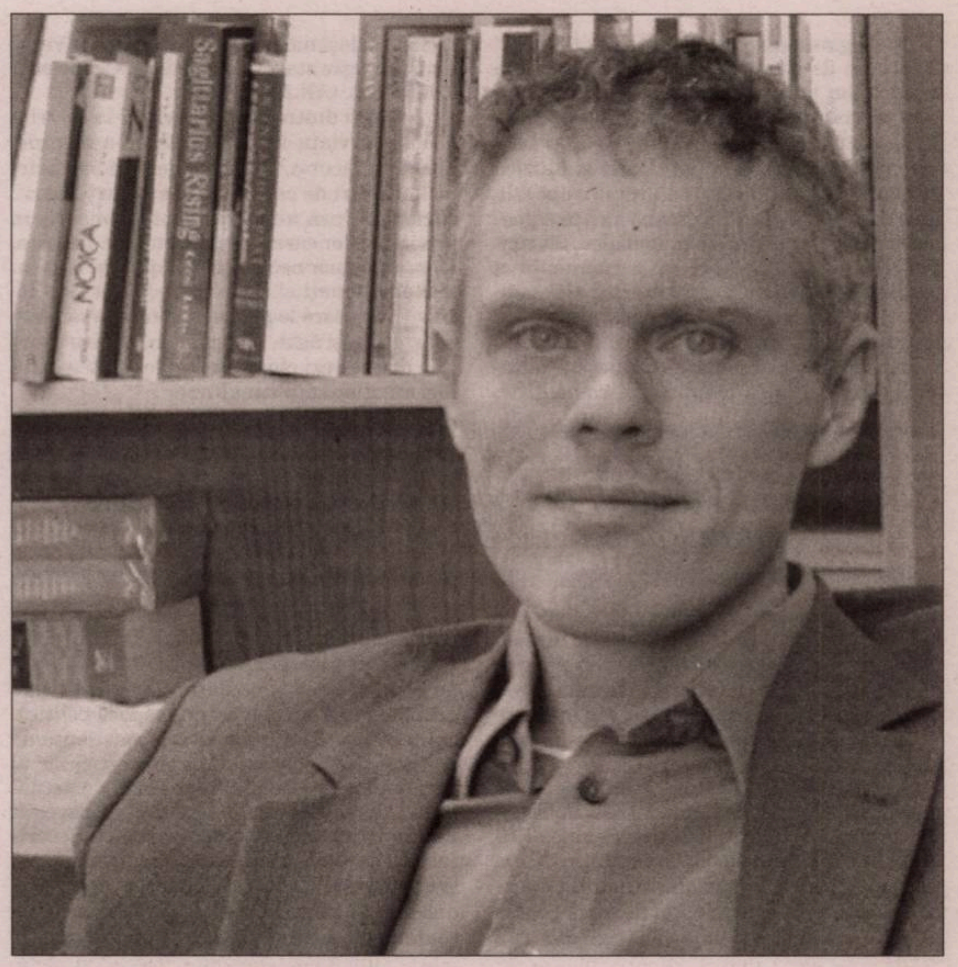

Cum ați ajuns să traduceți în America Orbitor *(volumul I) al lui Mircea Cărtărescu?*

Pînă la *Orbitor*, mai tradusesem doar poezie și proză scurtă. Dar trecerea nu a fost atît de bruscă cum pare, căci textul lui Cărtărescu nu este unul obișnuit. Este romanul unui scriitor care a început ca poet. Așadar, dacă ar fi fost să aleg să traduc un prim roman, atunci *Orbitorul* ar fi fost cartea cea mai potrivită pentru mine.

Toată lumea îmi spunea că e vorba despre o carte foarte importantă și că ar trebui să fiu atent ca nu cumva să ratez traducerea. Mircea însuși, la un moment dat, îmi vorbise despre *Orbitor* ca despre cartea cea mai bună pe care a scris-o. Și asta ar fi trebuit să fie o încurajare pentru mine și un semn de încredere că mi-o încredințează, dar presiunea cumva a crescut. Nu din cauza textului, ci din cauza tuturor acestor factori exteriori.

Dar, pînă la urmă, traducătorul are un mare avantaj față de scriitor. Scriitorul se confruntă mereu cu o pagină albă, dar traducătorul, cînd își începe ziua, are un text gata scris.

În perioada în care am lucrat la traducerea aceasta, aveam o bursă pentru un alt proiect, Antologia Nichita Stănescu, pe care am terminat-o mai repede, așa că m-am putut concentra pe *Orbitor*. Nu aveam ore la facultate, nu aveam nimic altceva de făcut, așa că am lucrat la traducere în medie șase ore pe zi, timp de șase luni. La început a fost foarte greu, pentru că a trebuit să găsesc vocea pentru cartea respectivă, să mă acomodez cu stilul, cu vocabularul.

I se întîmplă și traducătorului cum i se întîmplă scriitorului? Textul cu care își petrece cîteva ore bune din zi se prelungește în mintea lui și după ce își părăsește biroul?

Cînd lucrez la un proiect, mă gîndesc tot timpul dacă am găsit echivalentul potrivit. Iar o carte cum este *Orbitor* îți intră nu numai în partea rațională a creierului, ci și în subconștient. Eram, la un moment dat, cu fetițele mele într-o vizită la părinții mei și am mers într-un magazin de roci și pietre. Nu era un magazin obișnuit, ci unul fascinant, în care toate aceste pietre erau așezate pe rafturi, în încăperi diferite. Scoici, agate, flori de mină, insecte uscate, totul se găsea acolo. A fost aproape prea mult pentru mine, m-am simțit debusolat, pentru că am avut senzația că mă aflam într-o secvență din *Orbitor*.

Ce ați tradus înainte de Orbitor? *Ați început cu poezie?*

Înainte de *Orbitor* a fost Antologia Nichita Stănescu. De obicei, la noi traducătorii se specializează ori în proză, ori în poezie. Eu sînt atipic din punctul ăsta de vedere, pentru că am trecut dintr-o zonă în alta. Am început cu poezie pentru că eram pasionat, scriam eu însumi poeme pe vremea aceea, pe care le-am publicat doar în reviste, niciodată într-un volum.

N-aveam altă idee pentru viața mea. Cînd eram mic, părinții mei, care erau profesori de limba germană, s-au chinuit să mă învețe această limbă, dar am refuzat. Apoi, la 11 ani, am fost dat afară de la orele de limba franceză pentru că am făcut gălăgie. Cu spaniola m-am înțeles mai bine, dar îmi aduc de exemplu aminte că tot de spaniolă se leagă și singurul moment din viața mea universitară în care am plîns la o oră, pentru că a trebuit să transcriu ce se spunea la știrile TV. Eu eram obișnuit cu spaniola din Mexic, iar din știrile din Spania n-am mai înțeles nici un cuvînt.

Cum ați învățat limba română?

Cu greu *(rîde)*. Chiar aici am început, în Piața Amzei, cînd am venit în 1994, la 23 de ani, în cadrul Organizației „Peace Corps“, al cărei sediu pentru pregătirea noastră era la Școală Generală nr. 5. Și am stat în România doi ani, pînă în 1996. Ieșeam aici în piață și făceam cumpărături și repetam cuvintele ca să le ținem minte. Am stat atunci trei luni, la o familie în gazdă, în Cotroceni, și doamna mă întreba la masă: „Mai vrei?“ Eu zîmbeam pentru că nu înțelegeam, ea insista, eu iar zîmbeam, pînă cînd îmi mai punea mîncare în farfurie, dar eu mă săturasem deja.

De spaniolă se leagă și singurul moment din viața mea universitară în care am plîns.

Apoi, trei săptămîni am predat la Galați, apoi m-am transferat la o școală din Titan, unde le-am predat engleză intensivă copiilor. Iar profesorii cu care eram coleg la școala aceea au fost niște oameni minunați, care m-au ajutat foarte mult să învăț românește. Eu eram deja profesor în Statele Unite cînd am venit să predau aici. Și, făcînd comparație cu colegii mei de acolo – care erau, desigur, oameni serioși, dar ca pregătire în domeniul lor –, cei de aici mi s-a părut că aveau pregătire de profesori universitari. Ei mi-au dat să-l citesc pe Blaga. În cancelarie eram ca un elev. Îmi luam notițe într-un carnet – și azi port unul cu mine, unde îmi notez tot felul de cuvinte, de titluri de cărți. Îmi spuneau: trebuie să-l citești pe cutare sau cutare, mă duceam la anticariat și îmi căutam cartea respectivă. Așa se face că acum, după 20 de ani, putem să stăm de vorbă noi în română.

Cred că faptul că am învățat limba română mi-a dat o mare șansă să mai știu ceva despre lume.

V-ați gîndit atunci să rămîneți aici?

M-am gîndit, da. Cînd trebuia să iau o decizie, era iarnă. Și țin minte momentul acela foarte bine. Trebuia să iau autobuzul 311, era foarte aglomerat și o vreme ploioasă, imposibilă. Am încercat să mă urc în autobuz, dar mă împotmolisem pe scară, între ușile care tot încercau să se închidă peste mine. Mă loveau foarte tare, iar eu strigam: „Mai sus, vă rog, urcați mai sus.“ Și nu s-a putut. N-a fost cel mai bun moment al vieții mele în România. Mi-am dat seama atunci că sînt american și casa mea e acolo, și nu aici.

Mi-am dat seama atunci că sînt american și casa mea e acolo, și nu aici.

Ce a urmat cînd v-ați întors în Dallas?

Am intrat la un program de masterat de traductologie. Și credeam că o să mă fac traducător din limba spaniolă, dar piața era saturată. Așa că experiența mea românească a contat enorm și am devenit traducător din limba română.

Am început prin a citi Blaga. El a fost primul poet și filozof român pe care l-am descoperit. Eram pasionat de Lorca și Yeats, am descoperit niște similitudini, dar mi-am dat seama că, dacă voiam să am această experiență a lecturii operei lui Blaga, trebuia să învăț cît mai bine românește.

„Ce face X?“ „A intrat în mediul academic.“ „Săracul de el!“

Cît de legate sînt lumile editoriale și academice în SUA?

Eram de curînd la o masă după lansarea Antologiei Nichita Stănescu – *Wheel with a Single Spoke,* cu mai mulți prieteni. Și discuția era cam așa: „Ce face X?“ „A intrat în mediul academic.“ „Săracul de el!“ – a venit imediat comentariul. Sînt lumi diferite, dar cei mai mulți traducători sînt și profesori în mediul academic. Noi ne bazăm pe edituri, iar editurile se bazează pe noi.

Le vorbiți studenților despre literatura română?

Am noroc cumva că universitatea la care predau eu, cea din Dallas (Texas), e una dintre cele în care studenții sînt foarte diverși: mulți străini, mulți copii de emigranți, cei autohtoni nu depășesc o treime. Așa că fiecare are o poveste asemănătoare cînd predau cursul de traducere. Avem de obicei în grupă pe cineva care traduce din chineză, din spaniolă, din maghiară. Le povestesc mult despre România și predau literatură universală est-europeană.

Ce înseamnă acest premiu pentru Cea Mai Bună Carte Tradusă, pe care l-ați obținut pentru antologia Wheel with a Single Spoke, *apărută la Archipelago Books? Să spunem că e vorba despre un premiu decernat anual de către* Three Percent, *revista online a editurii Open Letter Books a Universității Rochester, o casă editorială specializată în traduceri literare.*

Un premiu pentru traducere (destul de nou, de altfel, la noi) ajută foarte mult. Sînt situații în care am auzit spunîndu-se, de exemplu: aș citi orice ar traduce X. E vorba despre încredere și notorietate, căci editorii vorbesc între ei, și atunci acest prestigiu pe care ți-l aduce un astfel de premiu este foarte important.

Ce îi trebuie unui traducător să fie bun?

În primul rînd, creativitate, să stăpînească foarte bine limba în care traduce. Pentru mine, e vorba despre engleză. Românește învăț în fiecare zi. Cum refaci textul original în altă limbă e însă marea provocare pentru un traducător.

Cum arată partea de traduceri de pe piața editorială americană?

E vorba de un număr de 500-600 de titluri de traduceri publicate pe an.

Înseamnă, în cazul ăsta, că două-trei titluri de cărți românești apărute sînt un mare succes.

Exact, la scara asta, echivalează cu cîteva zeci de titluri, de fapt. E uluitor cît de puține traduceri se publică la noi. Deci, poate că n-ar trebui să așteptăm să vină momentul literaturii române în SUA, căci e posibil ca el să fi venit deja.

a consemnat Ana Maria SANDU

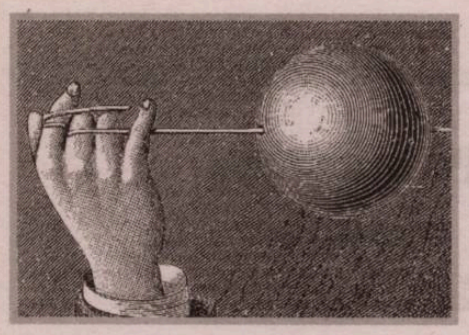

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Poezia e la Bistrița

– cîteva fenomene –

■ Sloganul ăsta cu „Poezia e la Bistrița" îl tot aud de cîțiva ani încoace. Săptămîna trecută am putut constata că nu e doar un vers al vreunui poet idealist, ci o descriere cît se poate de realistă, o stare de fapt. La a șasea ediție, Festivalul de Poezie și Muzică de Cameră de la Bistrița a arătat că poezia nu e doar în cărți sau pe scenă sau în saloanele literare, ci peste tot și, mai ales, tot timpul. Această ubicuitate și permanență a poeziei la Bistrița e o surpriză mai ales pentru cei care frecventează festivalurile de literatură din țară și din afara ei: nicăieri n-am mai găsit această naturalețe a adresării, această lipsă a spiritului competitiv, rocks!" – deși nici unul dintre poeții invitați nu își dorește statutul de vedetă. Cel de poet e suficient. (Alt fenomen!)

■ Mulți dintre autorii invitați la Bistrița au dat la viața lor nenumărate autografe. Mulți au făcut-o, poate, cu gesturi rutinate, pe la tîrguri de carte sau festivaluri „mari". Niciodată însă n-am văzut atîta bucurie în privirea celor care ofereau acum, la Bistrița, autografe unor necunoscuți. Aproape că erau mai emoționați ei, poeții care le ofereau, decît cititorii care le primeau. Trebuie să recunoașteți, e, și ăsta, un fenomen, pentru că nu îți e dat să vezi chiar așa de des atîtea întîlniri emoționante simultane.

Îți vine să strigi „Bistrița rocks!"
– deși nici unul dintre poeții invitați nu își dorește statutul de vedetă. Cel de poet e suficient.

această curiozitate de a descoperi. Poezia e la Bistrița pentru că la acest festival nimeni nu caută neapărat (re)afirmarea sau priza la public, ci armonia cu ceilalți. Așa cum se vede acolo, poezia se naște, firesc, din întîlnire – fără ca gesturile individuale să se piardă. Un fenomen!

■ Pe afișul festivalului e un *line-up* de mega-concert rock, cu nume intrate în legendă, cu *newcomers* în plină ascensiune și cu un debut mai mult decît promițător. N-am să comit păcatul numirii participanților pentru că toți, fără excepție, au făcut ca poezia să sune excelent. Îți vine să strigi „Bistrița

■ Una dintre cele mai substanțiale discuții s-a produs vineri, la Plan B Café, și i-a avut drept protagoniști pe Ernest Wichner, pe Bogdan Ghiu și pe Florin Iaru. „Aktionsgruppe Banat nu și-a propus să facă politică, ci literatură. Dar o literatură conștientă de politică și de contextul social particular al germanilor din Banat. Texte în și de actualitate, dar nu poezie angajată" – a povestit Ernest Wichner. Nu-i de mirare că Securitatea a devenit interesată de autorii acestui grup literar. Ernest Wichner e poet, traducător și promotor al literaturii române contemporane în spațiul cultural german. Și lui i se datorează faptul că limba germană e cea mai eficientă rampă de lansare pentru autorii români. Nu doar că editurile din spațiul de limbă germană sînt mai deschise spre Est, nu doar că în această zonă se traduce masiv, dar există și acest interes de a descoperi trecutul recent prin literatura prezentului pe care Wichner a știut să-l trezească și să-l speculeze. A fost o bucurie să-l întîlnesc la Bistrița în calitate de poet. Florin Iaru a povestit cum afinitățile elective și reperele literare pot constitui bazele prieteniei și cum prietenia între scriitori se transformă în școală de literatură. A fost cazul lui și-al altor optzeciști – dar povestea are, cu siguranță, o acoperire mult mai mare, după cum a explicat și Bogdan Ghiu. Iată încă un fenomen despre care cineva ar trebui să scrie, cîndva, o carte: prietenia ca motor al literaturii.

■ Probabil că la asta s-au gîndit și directorul festivalului, Gavril Țărmure, și cei doi selecționeri, Marin Mălaicu-Hondrari și Dan Coman, care sînt pe cale să omologheze ceea ce ar putea deveni cea mai tare platformă socială a poeților (un fel de *poets-book?),* o rețea în care autorii se întîlnesc periodic și „share"-uiesc poeme cu niște cititori, cum am mai spus, fenomenali. Doar că la Bistrița n-o fac în așteptarea unor like-uri gratuite, ci în căutarea dialogului real & autentic. Mă bucur că am fost și eu inclus în această rețea.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

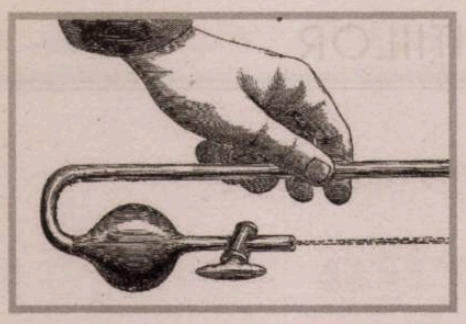

Oana STOICA

rosencrantz & co

Visează, vorbește, dansează

● Platforma de reflecție *E-Motional – Rethinking Dance*, Porto – București. Fundația „Gabriela Tudor".

Prima etapă – Porto, 25 iunie-2 iulie 2014. Porto, vara, cînd mirosul Atlanticului se insinuează printre hortensiile albastre și printre pietrele care strivesc, rînduite în monumente maiestuoase, aleile înguste, decorate cu steguleţe multicolore, printre clădirile îmbrăcate în faianță pictată și casele coloniale, ascunse de vegetații luxuriante sau printre sutele de minirestaurante în care se poate bea oricînd *um café* (o cafea mică și tare) și mînca *pastel de nata* (tartă cu cremă), acest Porto eclectic, seducător și prietenos a fost ales pentru prima parte a Platformei de reflecție *E-Motional – Rethinking Dance*. Derulată de Fundația „Gabriela Tudor" în colaborare cu Fabrica de Movimentos (Porto) și Asociația Coregrafilor Profesioniști din Letonia într-un proiect amplu care vizează mobilitate, ateliere și producții/prezentări de dans contemporan, dezbateri, Platforma a adus împreună la Porto artiști (Cosmin Manolescu, Vava Ștefănescu, Jean-Lorin Sterian, Alberto Magno, Joclécio Azevedo, Rogério Nuno Costa, Joana von Mayer Trindade, Elina Lutce, Olga Zitluhina), operatori culturali (Ștefania Ferchedău și Maija Pavlova) și critici (Inta Balode și subsemnata) din trei țări: România, Portugalia și Letonia. Participanții și-au împărtășit experiențele și viziunile lor asupra dansului, diferite datorită poziționării lor în domeniu, deși cei mai mulți funcționează interdisciplinar, în sensul că sînt în egală măsură artiști, curatori, manageri culturali (toți artiștii din proiect sînt și manageri sau curatori). Platforma vizează recontextualizarea dansului pe mai multe paliere – al artelor, al politicilor europene și al realităților sociale determinate de criza economică, și identificarea, pe de o parte, a problemelor generate și, pe de altă parte, a modificărilor induse de aceste noi contexte. Care sînt etapele procesului de creație? În ce măsură spațiul determină conținutul și forma performance-ului? Care este relația între performer și spectator? Cum funcționează rețelele internaționale și colaborarea în interiorul acestora? Care sînt conexiunile între dans și celelalte arte?

Platforma de reflecție s-a constituit într-un forum de discuții care au explorat dimensiunile artistice și manageriale ale dansului contemporan. Trei idei esențiale s-au desprins din această dezbatere intensivă. Prima este că problemele funcționează în ansamblu, contextualizate, nu sînt independente și nu au soluții singulare (discuția despre relația spațiu – performer a dus la o dezbatere despre triunghiul spațiu – performer – public, căci un spațiu de reprezentare neconvențional – de regulă, de mici dimensiuni, de exemplu, o locuință – determină atît conținutul și forma actului artistic, cît și raportarea publicului la spectacol și influențează relația performer – spectator). Nu numai artistic, lucrurile sînt conectate unele cu altele, dar și administrarea unui astfel de spectacol – fonduri, spații, marketing – este determinată de conținutul acestuia. Un proiect de dans contemporan este un construct compact pentru că operează cu limbaje artistice și formule manageriale diferite de cele instituționalizate. La București, CNDB, ca instituție de stat, funcționează diferit de celelalte instituții de spectacole, ceea ce a produs probleme, în special de înțelegere de către finanțatorul public a modului de lucru în Centru.

O altă idee reliefată în dezbateri a fost aceea că, deși realitățile sînt diferite în Letonia, Portugalia și România, problemele dansului contemporan sînt similare. Coregrafii se confruntă cu o cronică lipsă de spații, în condițiile în care cele mai multe sînt monopolizate de cultura oficială, de regulă conservatoare. Relația cu publicul este dificilă, în

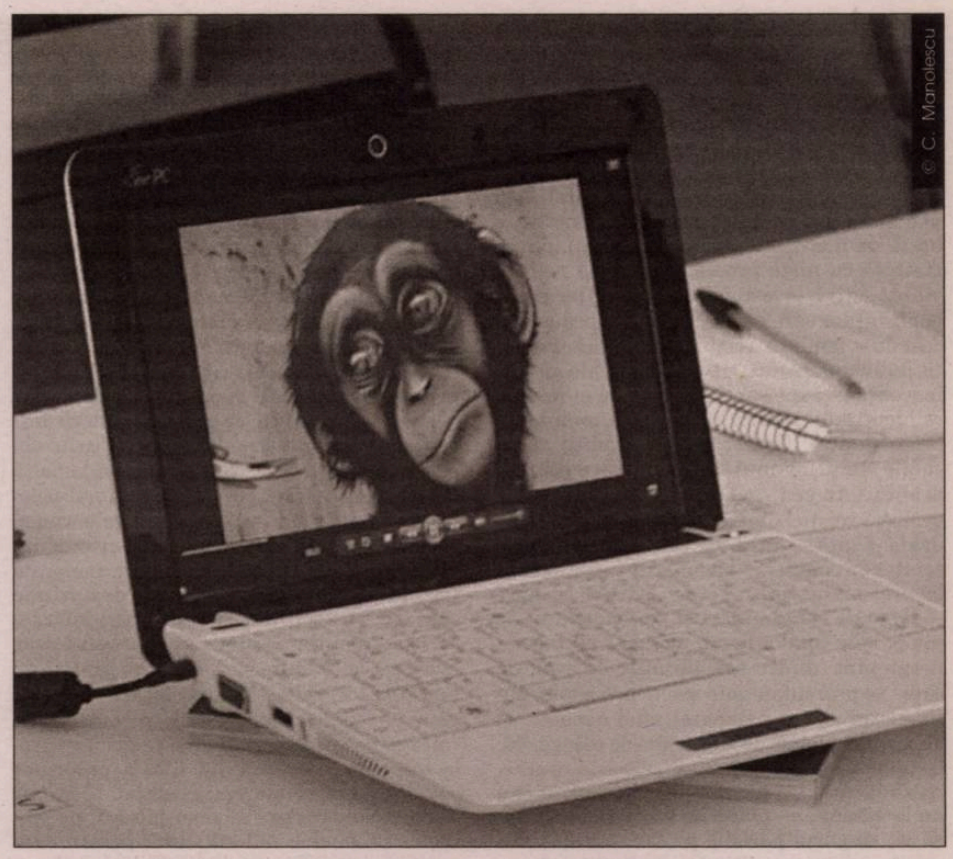

Relația cu publicul este dificilă, în lipsa unei educații privind arta contemporană în școli.

lipsa unei educații privind arta contemporană în școli (în România, sistemul de învățămînt cere reproducerea informației, nu creează contextul pentru formarea unei atitudini critice și a unei grile personale de receptare). În ceea ce privește fondurile, criza economică a servit și încă mai servește ca pretext pentru subfinanțarea domeniului – România, de neînțeles și iritantă prin permanenta poziționare critică față de sistemul politic.

A treia idee vizează nevoia de autoinvestigare continuă și de chestionare a relației cu societatea, de teoretizare și conceptualizare, atitudine specifică dansului contemporan, o artă trează, definită prin însăși lucidatea ei, care îi conferă o privire pătrunzătoare asupra sieși, dar și asupra lumii, față de care se raportează critic. De aici se dezvoltă o altă idee, aceea că arta contemporană, în special cea performativă, se definește și prin lupta pentru afirmare, impunere și recunoaștere. Caracteristică esențială a performance-ului contemporan, nevoia de autodefinire și de poziționare în context social, politic, artistic transformă dansul într-o artă investigativă, în continuă reașezare, refuzînd fixarea în tipare. Dansul contemporan își schimbă permanent instrumentele de construcție și percepție. Din acest motiv, în comparație cu arta conservatoare, cea contemporană pare nevrotică.

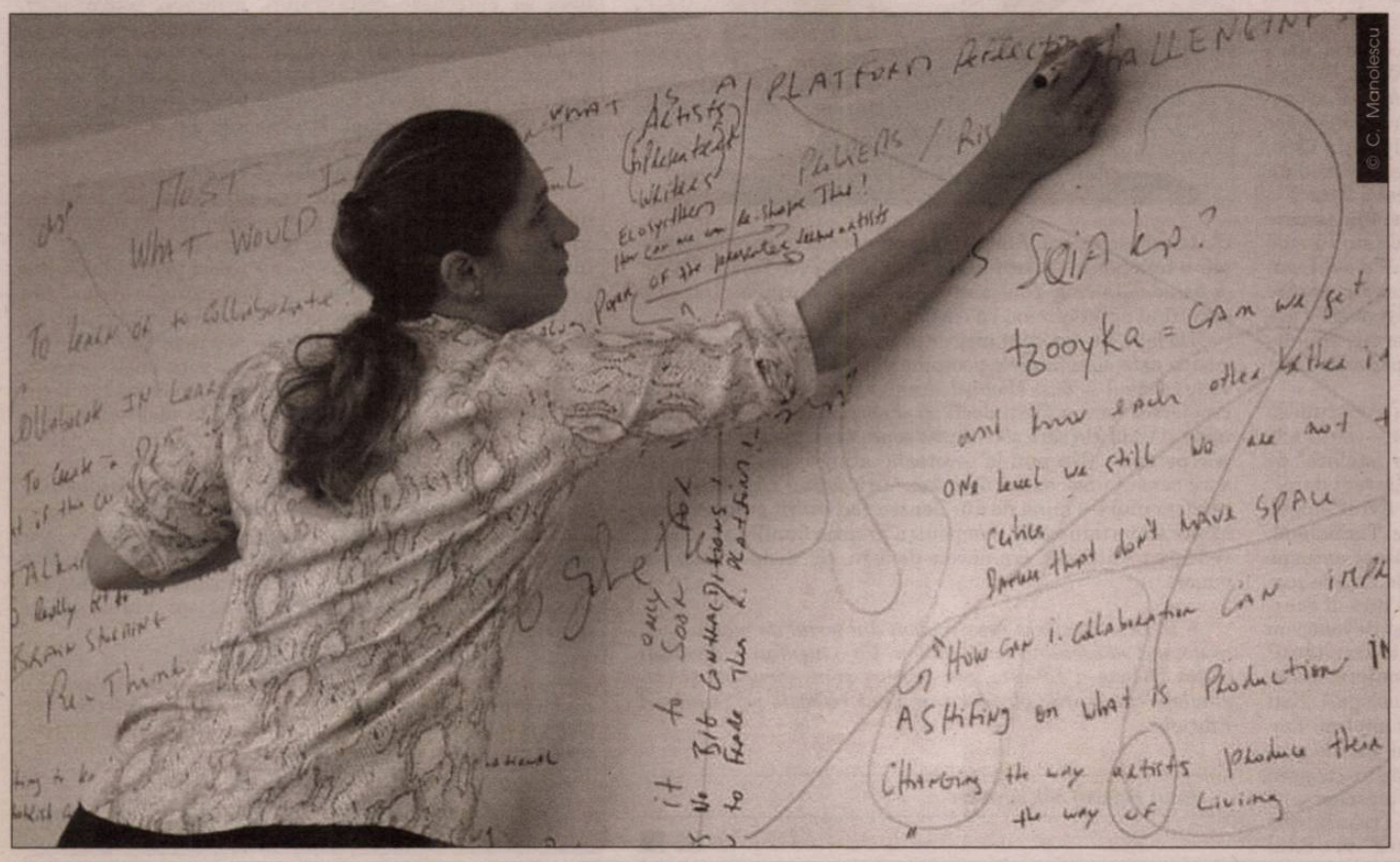

La Teatro Municipal. Campo Alegre din Porto a fost prezentat spectacolul de absolvire al artiștilor care au urmat cursurile de dans contemporan din cadrul proiectului Palcos Instáveis, derulat de Compania Instável. Prezentarea a cuprins piese scurte, ilustrative pentru modul în care tinerii coregrafi și performeri au asimilat tehnicile dramaturgiei coregrafice și modalitățile de expresie; a fost, practic, o demonstrație de teorie aplicată. O astfel de prezentare este interesantă în măsura în care temele sînt inteligibile și discursul coregrafic – coerent, iar tehnicile folosite corespund tipului de abstractizare ales. De exemplu, verbalizarea discursului coregrafic exclusiv cu ajutorul mîinilor a condus, într-o piesă, la o construcție minimalistă și concentrată, în timp ce cantonarea într-o teatralitate excesivă, realist-narativă, a îndepărtat o altă lucrare de structura conceptuală a dansului.

Dansul este o artă lucidă, care chestionează și se autochestionează permanent. Refuzul conservării – pericolul care planează asupra limbajelor artistice conservatoare – o face vie, dar și vulnerabilă. Și asta o aseamănă mult cu viața.

Partea a doua a Platformei de reflecție E-Motional – Rethinking Dance *va avea loc la București, între 5 și 12 octombrie 2014.*

Oana Stoica este participant al Platformei de reflecție *E-Motional – Rethinking Dance.*

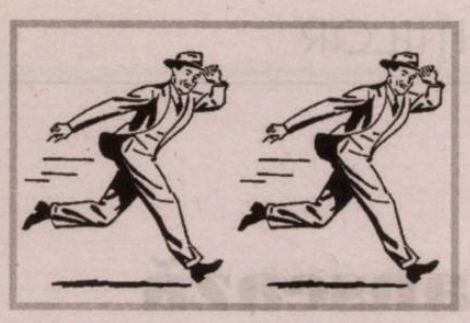

Andrei GORZO

dilematograf

Moştenire

● ***Ida* (Polonia, 2013), de Pawel Pawlikowski.**

În *road movie*-ul de mare ţinută festivalieră *Ida,* plasat în Polonia anului 1962, o tînără evreică orfană (Agata Trzebuchowska), crescută într-o mănăstire catolică şi urmînd a fi primită în rîndurile maicilor, e luată de mătuşa ei (Agata Kulesza), o magistrată cu nişte procese staliniste pe conştiinţă, într-o investigaţie-pelerinaj pe urmele părinţilor care i-au murit în Holocaust. Acest duet feminin e compus în termeni nu atît individualizanţi, cît arhetipali/alegorici – inocenţă *vs* experienţă, identitate evreiască *vs* identitate catolică *vs* credinţă comunistă (apostaziată). Conform unei tradiţii venerabile a cinema-ului "de artă" (care poate fi privit ca un gen – cu norme, convenţii etc.), evoluţia relaţiei dintre cele două femei e subdramatizată – între ele nu sar prea multe scîntei de conflict şi nici măcar nu se schimbă prea multe vorbe. Totuşi, există o evoluţie – urme de contaminări şi transmisiuni: de pildă, spre final vine un moment nu tocmai neaşteptat (dintre posibilităţile de evoluţie care i se prezentau unui asemenea cuplu, puţine erau atît de evidente), cînd nepoata îşi eliberează pletele de sub scufia de călugăriţă, îşi pune nişte pantofi cu toc şi iese în noapte, ca să testeze un pic, înainte de a intra sau nu la mănăstire, plăcerile lumeşti ale mătuşii ei, singurul paradis pe care aceasta din urmă – o băutoare, fumătoare şi copulatoare călită – pare să-l mai creadă accesibil, pe lumea asta sau pe cealaltă. Dar fata trece prin această experienţă aşa cum trece prin toate celelalte – fără să-şi piardă opacitatea de sfinx cu care a echipat-o regizorul filmului, Pawel Pawlikowski. Cum anume îşi va administra ea complexa şi traumatizanta moştenire de familie, reprezentativă simbolic pentru greaua moştenire a Poloniei postbelice – în care se amestecă antisemitism popular, comunismul la implementarea căruia a contribuit mătuşa ei cea cîndva justiţiară şi catolicismul sub a cărui protecţie a crescut ea însăşi –, cum anume procesează fata toată această experienţă rămîne un mister. Pawlikowski poate fi lăudat că-şi lasă spectatorii polonezi să sorteze singuri toată experienţa asta, care nu e alta decît experienţa lor istorică; după cum, dintr-o perspectivă mai sceptică, se poate obiecta că dexteritatea atingătoare-doar-din-vîrfurile-degetelor cu care Pawlikowski adună laolaltă Holocaustul (cu tot cu antisemitismul polonez), comunismul (cu tot cu participarea evreiască la instalarea lui) şi catolicismul, invitîndu-şi compatrioţii să extragă ce morală vor din încîlceala lor, e genul de dexteritate care nici nu-i solicită artistului vreo reflecţie serioasă asupra acestor teme (artistul doar le evocă, le „efleurează", boxează graţios cu umbrele lor, reflecţia fiind lăsată în întregime pe seama spectatorului), nici nu-i încurajează pe spectatori la altceva decît la proiectarea şi culegerea din film a propriilor convingeri aduse de acasă. Astfel, Vladimir Tismăneanu o găseşte „doar jalnică" pe mătuşa cea „cîndva înfiorătoare", pentru care „utopia s-a spulberat", rămînînd „ţigările, amanţii de-o noapte şi vodca"; în timp ce intelectuali evrei-americani de stînga, precum Stuart Klawans (de la *The Nation)* sau J. Hoberman (scriind în *Tablet),* o văd mai puţin moralizator, evidenţiind autoritatea cu care conduce investigaţia (şi astfel vectorizează filmul de una singură), familiaritatea ei reţinut-furioasă cu antisemitismul ţărănesc (anchetaţii o tratează la rîndul lor cu ostilitate reţinută, în timp ce cu fata în haine de măicuţă sînt respectuoşi) şi beneficiile educaţionale oferite unei viitoare călugăriţe de contactul cu libertinajul şi ateismul ei.

Născut la Varşovia în 1957, Pawlikowski a trăit în Occident de la vîrsta de 14 ani *(Ida* e primul lui film care poate fi considerat polonez, precedentele fiind – fie integral, fie parţial – britanice.) În reconstruirea Poloniei şaizeciste, el s-a raportat atît (conform interviurilor) la propriile amintiri de copil, cît şi (asta în orice caz) la tradiţia ei cinematografică. Deşi formatul imaginilor lui alb-negru este unul „de epocă" (4:3 sau „cutie de scrisori"), pentru care rareori mai optează vreun regizor de azi, ar fi inexact să se spună despre filmul lui că e o pastişă – fie şi numai din cauză că, dintre lucrările de Wajda, Kawalerowicz şi alţii, cu care i se pot găsi puncte comune, nici una nu e filmată în acest format. Mai degrabă, melancolia fotogenică pe care o cultivă extrem de meticulos, prin scenografie, mizanscenă şi ecleraj, e o melancolie de film generic-est-european-şaizecist, o mohoreală care e în acelaşi timp de iarnă, de provincie şi de dincoace de Cortina de Fier, cu mult spaţiu vacant în cadre (şi siluetele umane împinse spre colţurile de jos), multă jerpeleală (becuri chioare, ghirlande sărăcăcioase de lumini pentru Crăciun – lucruri de genul ăsta, în cantităţi mai mari decît erau permise în cadre de film est-european din anii '60), multă umezeală de noiembrie pe geamuri şi în aer, mult jazz etc. Atmosfera e evocatoare şi umed-impregnantă, deşi insistenţa cu care filmul se cere recunoscut ca un obiect plăcut ochiului rafinat (ca de altfel şi urechii – tratate cu Mozart şi John Coltrane), în condiţiile în care povesteşte despre căutarea rămăşiţelor unor evrei dispăruţi în Holocaust, nu e de natură să dezamorseze cu totul o eventuală suspiciune de estetizare frivol-somptuoasă.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

A star is dead

● **Michael Jackson, *XSCAPE*, MJJ Music/Epic Records, 2014.**

În mai, anul acesta, Michael Jackson mai dobora, dacă mai era nevoie, un record. *Single*-ul „Love Never Felt So Good" ajungea pe locul al nouălea în *Billboard Hot 100,* transformîndu-l pe Jacko în primul artist care reuşea să aibă piese de Top 10, în cinci decenii diferite. Compus cîndva prin 1983, împreună cu Paul Anka, cîntecul acesta n-a trecut niciodată de statutul de demo. Niciodată pînă anul acesta, cînd şi-a făcut loc pe *XSCAPE,* cel de-al doilea album de studio pe care apare numele star-ului american după moartea sa. În mod logic, fiecare dintre cele opt piese de pe acest LP a avut mai mult sau mai puţin aceeaşi soartă, fie că vorbesc aici despre „Loving You", ieşită din sesiunile de înregistrări pentru iconicul *release Bad* şi rămasă undeva într-un sertar, sau despre „Slave to the Rhythm", un cîntec venit din perioada *Dangerous,* care a avut aceeaşi traiectorie.

XSCAPE, ca şi *Michael,* discul din 2010, nu avea cum să fie altceva decît o colecţie de demo-uri reşapate — citiţi aici „aduse în modernitate" — de o echipă desigur „stelară" de producători. L.A. Reid, CEO-ul Epic Records şi „inventatorul" unor *act*-uri precum OutKast sau Usher, şi-a livrat singur *job*-ul, aducîndu-l alături şi pe amicul Babyface. Timbaland, ca *executive,* şi mîna lui dreaptă, J-Roc, nu lipsesc aproape nici o secundă de acolo. Iar amprenta lor tinde în cele mai multe cazuri să o sufoce pe cea a lui MJ. Nici duo-ul Stargate (ca să vă faceţi o idee, Rihanna, Shakira şi Beyoncé au stat temporar în acelaşi studio cu ei) nu e absent. Rezultatul? N-o să vedeţi de la mine nici o grimasă bine contorsionată, nici ovaţii orgasmatice. *XSCAPE* e o grădină zoologică. Eşti curios, pentru că uneori totul e amuzant, dar nu înţelegi. Trecînd dincolo de limitările tehnice ale producţiei acestui proiect, nu înţelegi de ce vocea lui Michael îşi găseşte foarte greu locul pe *update*-urile în contemporaneitate ale pieselor sale. Nu înţelegi nici de ce au vrut producătorii să-l transforme pe MJ în geamănul lui Justin Timberlake. Mă rog, nu e totul chiar atît de negru. Sînt acolo şi momente în care lucrurile par a funcţiona — disco-funkista „Love Never Felt So Good" şi balada „Loving You" sînt două dintre puţinele. Dar ştii, ascultînd acest album, că ceva nu se potriveşte.

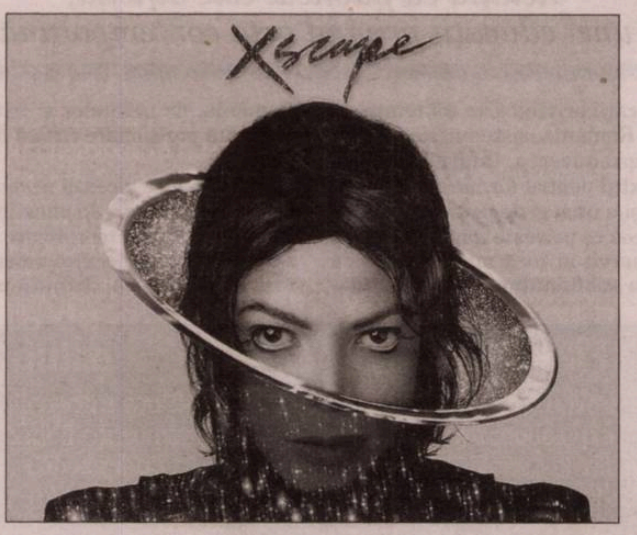

De fapt, nu am ştiut niciodată cum să primesc/privesc povestea asta cu albumele postume ale lui Jackson. Nu le-am văzut sensul — deşi *Michael* se salva parţial —, atîta vreme cît efectul lor n-a făcut decît să construiască distanţă între mine şi tipul ăla care şi-a aşezat semnătura pe cîteva albume pop perfecte. (Nu pun la socoteală, atunci cînd vorbesc despre sensul unor astfel de *release*-uri, faptul că fantoma americanului e o mină de aur pentru corporaţii precum Sony Music Entertainment. Sau pentru propria familie.) Şi să dovedească, dacă mai era nevoie de asta, că Michael Jackson e mort.

P.S. Deşi nu reiese prea evident din textul de mai sus, vă recomand să ascultaţi acest album. Cu o menţiune: ascultaţi ediţia Deluxe *a LP-ului, cea pe care şi-au făcut loc şi originalele/demo-urile pieselor care apar refăcute pe* Standard Edition.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Ovidiu DANEŞ

„CUCA, un festival utopic"

Care e povestea Centrului Cultural Cîrţişoara?

E un proiect iniţiat în 2010, după o cercetare a patrimoniului rural din zonele montane ale Transilvaniei şi Olteniei, care a devenit, în ultimii doi ani, o platformă socială aptă să antreneze restauratori, arhitecţi, antropologi, peisagişti, artişti, meşteri, studenţi din ţară şi din străinătate. Proiectul este localizat în comuna Cîrţişoara, judeţul Sibiu, la marginea rezervaţiei naturale Bîlea. În perioada 2010-2013, în CCC au fost relocate patru case de lemn abandonate, cumpărate din sate din Apuseni şi împrejurimi.

Ce presupune acest proces?

Demontarea şi restaurarea unei case de lemn se desfăşoară pe o durată de patru-şase luni. În fiecare an, în perioada mai-octombrie, grupe formate din 25-35 de voluntari, studenţi, masteranzi sau tineri profesionişti din ţară şi din străinătate participă la un stagiu de formare în tehnici şi practici constructive specifice arhitecturii de lemn, sub îndrumare specializată. Centrul Cultural Cîrţişoara e un proiect de cercetare. Dar şi un model — utopic, ne place să glumim uneori — de acord între două lumi, cea tradiţională şi cea contemporană. Ceea ce va deveni şi Festivalul CUCA.

Ce vrea să fie acest festival?

Un program în care se amestecă muzica de fanfară ţărănească (Fanfara Ciocârlia) şi field recording-ul (Sillyconductor), experimentele sonore psihedelice (Nu & Apa Neagră) şi instalaţiile artistice (Monotremu), jazz-ul (Maria Răducanu) şi meseriile pe cale de dispariţie, banda desenată (Librăria Jumătatea Plină) şi video art-ul (Dreamrec).

***Ovidiu Daneş** este coordonatorul Centrului Cultural Cîrţişoara, care va organiza prima ediţie a Festivalului CUCA, în perioada 29-31 august.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Hartă cu numere mari

„Doamnelor și domnilor, aveți în fața atenților dumneavoastră ochi comoara națională numărul 216, *Inwanjae ksaedo – Luminiș după ploaie în muntele Inwang*, cerneală pe hîrtie. Iar imediat după, puteți observa comoara națională numărul 217, *Geumgang jeondo – Munții de diamant*, tot a pictorului Jeong Seon, dinastia Joseon, secolul al XVIII-lea." Așa ar putea suna la un muzeu din provincia Kyeonggi a Coreei de Sud un tur ghidat și nu ar fi prea departe de adevăr. Nu trebuie insistat prea mult, e destul de limpede oricum, coreenii sînt foarte gravi cînd vine vorba de patrimoniul lor. Dar pînă într-acolo încît toate monumentele istorice importante, toate bunurile culturale celebre ale istoriei lor vizibile să fie numerotate, înseriate, cantr-o evidență a istoriei scoase din catastife contabile și muzeificate, parcă nu te-ai aștepta, totuși.

Venit dintr-un loc unde listele cu patrimoniul care dispare dintr-un oraș sînt mult mai la îndemînă de alcătuit, n-ai cum să nu remarci meticulozitatea. Pe fiecare pliant, ghid, variantă electronică sau pe fiecare plăcuță din dreptul obiectului de patrimoniu e trecut și acest număr, însoțit de inseparabilele vocabule: *„national treasure"*. La început, snobismul turistic și ignoranța pot lovi crunt: „Nu le mai știi numele ori autorul, dar le știi numărul. *Certo*. Sigur n-au pierdut nici unul pe drum? Ce-ai vizitat azi? Monumentul nr. 37 și mîine mă duc la 79. Dar să vezi cerceii de la 156! Muuult, mult mai rafinați decît brățările regale de la 160. D-aia sînt și mai înainte pe listă!" etc. De fapt, numerele nu au nici o legătură cu criterii valorice. Cum ai putea compara, la un asemenea nivel, eleganța hieratică a pagodei de la Mireuksa cu cea a stupei din templul Godalsa, bijuteriile de jad Shilla cu Tripitaka Koreana, rafinatul vas Celadon cu capac în formă de licornă de la muzeul Gangsong cu catalogul arborelui genealogic al regelui Taejo, părintele măreței dinastii Joseon, sutra Avatamsaka cu ceasul de apă din pavilionul Borugak?

Lista a început a fi alcătuită după ororile colonialismului și ale războiul civil din prima jumătate a secolului al XX-lea. Un Consiliu Suprem al Reconstrucției Naționale, stabilit de guvern, a hotărît, în 1962, printr-o lege a Protecției Culturii, ca 116 astfel de monumente să fie declarate „comori naționale", iar altele „comori". De atunci, ea a fost continuu îmbunătățită, iar azi cifra „naționalelor" ajunge undeva pe la 317 (și Coreea de Nord numără vreo 200, deși te-ai aștepta să mai aibă, după atîta marș triumfalisto-kimical, doar una singură), unicul criteriu fiind ordinea pur formală în care au fost trecute pe listă. Iar această aparent simplă înșirare face cît o hartă pentru coreeni.

Am trecut adeseori pe lîngă Namdaemun, Marea Poartă de Sud sau, cu numele real, istoric, Sungnyemun, Poarta Sublimelor Ceremonii, fără să știu că e „comoara națională numărul 1". O astfel de poartă are baza fortificată, din piatră în culori pămîntii, iar partea superioară e alcătuită dintr-o pagodă de lemn etajată, pictată în culori aprinse. *Sungnyemun* înseamnă foc, și corespunde, feng-shui, unuia dintre cele cinci elemente, pentru că muntele Gwanak, de unde a început Seulul, are forma unui foc. E înconjurată de zgîrie-nori, sedii de bănci ori corporații, iar în spate are cea mai mare piață de bunuri din Seul. În fața ei se

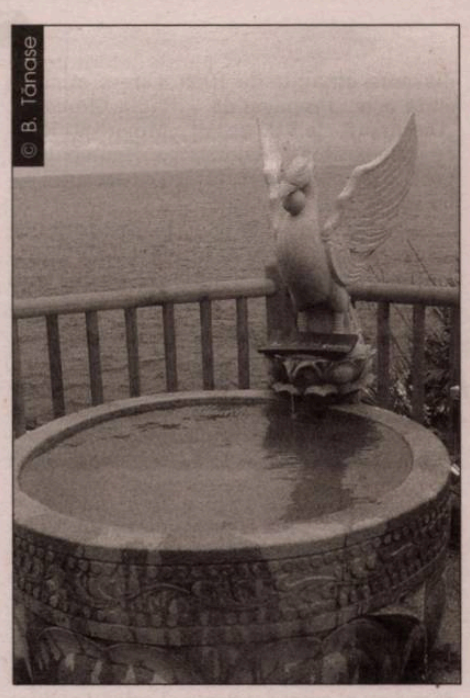

deschide un bulevard foarte larg, nu înainte de a lăsa, pe o stradă laterală, sediul Korea Foundation, unul dintre cele mai dinamice institute culturale din lume. Duce la piața primăriei Seulului și apoi ajunge pînă la Casa cu Acoperișul Albastru, sediul președinției coreene. Aici e istoria locului, comprimată într-un bulevard care a văzut aproape tot, de la demonstrațiile pentru democrație ale studenților din anii '80, pînă la meciurile de fotbal ale echipei naționale, urmărite în masă pe ecrane-gigant, amplasate pe sticla betoanelor din jur.

Poarta a fost însă incendiată în februarie 2008, de un bătrîn nemulțumit că statul nu i-a plătit cît ar fi trebuit pe pămîntul pe care urma să treacă o autostradă. Incendiată cu diluant, a ars din temelii, într-o clipită, șase secole. Pentru o națiune cu atenție religioasă pentru patrimoniu, unda de șoc a fost de-a dreptul napalmică. Pentru că era vorba de acea poartă, dar și pentru că o făcuse un bătrîn – formă de patrimoniu îndelung exersată, confucianist-nemulțumit că a fost nedreptățit cu o formă de patrimoniu îndelung cultivată în istoria eremită a țării – pămîntul său. Deși drastic pedepsit, coreenii i-au înțeles drama, iar asta s-a văzut din faptul că a fost refăcută – ca în orice altă situație de cataclism național – prin subscripție publică.

Deloc departe de acest loc, la Jongno se află pagoda Wongaksa, simplă, din piatră gri, în mijlocul unei grădini liniștite, separată de forfota *tech* a orașului printr-un gard tradițional, domol, de piatră. În micul parc de lîngă „comoara națională numărul 2", întîlnești, duminicile, – îmbrăcate, ele tradițional, ei cu un mix bizar texano-interbelic – o comunitate atipică de bătrîni. Stau în grupuri, ascultă muzică la niște flașnete de muzeu, doamnele împart participanților prăjituri și ceaiuri, și toți dansează învîrtindu-se ca niște lenți dervișii. Dacă vreun turist încearcă să-i fotografieze, ies brusc din starea armonică și vociferează foarte revoltați. N-am vrut să știu niciodată de ce se întîlnesc doar acolo și de ce dansează așa.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

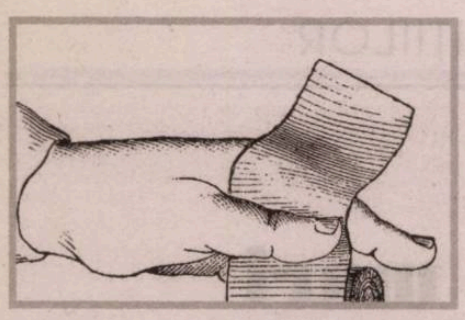

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Locul unde prezentul se face trecut

La Budapesta, într-o fabrică de textile fondată acum mai bine de 100 de ani de un industriaș pe nume Goldberg, trecutul recent doarme în biblioraſturi groase, pline de orori. Arhivele Societăţii Civile (OSA sau Open Society Archives) – una dintre creaţiile lui George Soros – conţin informaţie care începe pe vremea Războiului Rece şi se termină în anii '90. Genul de lucruri care nu au trecut încă prin judecata cvasidefinitivă a istoriei şi constituie, implicit, un material de studiu familiar, şi totuşi revelator. Dar şi genul de subterană în care poţi scotoci după ororile şi cedările din trecutul unor oameni importanţi, încă în viaţă.

Miezul Arhivelor – apărute după 1990 – îl constituie documentele-text ale Europei Libere.

Casa Goldberg este o mostră exemplară de arhitectură industrială de început de secol XX. Nu e clar dacă la vremea respectivă constructorii de fabrici aveau aspiraţii estetice, dar, în timp, clădirea s-a infestat cu frumuseţe, la fel cum alte construcţii devin insalubre. În imobil au funcţionat, de-a lungul timpului, o piaţă, dar şi un shop – genul de magazin în care est-europenii puteau să-şi cumpere, contra monedă vestică, bunuri produse în Occident. Miezul Arhivelor – apărute după 1990 – îl constituie documentele-text ale Europei Libere. Numai text, pentru că înregistrările voce sînt la Stanford.

Rafturile care provin de la secţia română a Radioului includ, de exemplu, cîteva sute de biblioraſturi, care, la rîndul lor, includ comunicate de presă, transcrieri de emisiuni, scrisori primite la redacţie şi publicaţii din diaspora dinainte de 1989. Cîteva etichete sună aşa: „Propagandă – Radio Moscova", „Discursuri ale VIP-urilor", „Minorităţi Etnice – Basarabia". Majoritatea documentelor pot fi studiate de cercetători, cu excepţia celor aflate sub embargou.

La ce e bun embargoul pentru astfel de arhive? Genul acesta de marfă e dorit nu numai de cercetători, ci şi de scotocitori prin trecutul unor oameni. Miza sînt, de regulă, politicienii contemporani, a căror viaţă se întinde pînă pe vremea comunismului. Colaborarea cu acest regim e, bineînţeles, o informaţie-bombă sau, măcar, monedă de schimb în negocieri.

Maldărul de informaţie care se găseşte la Open Society Archives e însă problematic nu numai din punctul de vedere al politicienilor şi al poliţiei politice de pe vremuri. Arhiva Europei Libere include o serie întreagă de date personale – adrese, nume –, referitoare la persoanele cu care jurnaliştii Radioului au intrat în contact. Alţi jurnalişti, din media occidentală, au relatat însă şi despre războaiele din fosta Iugoslavie, iar arhivele donate de ei conţin de asemeni nume, date de contact şi alte informaţii foarte precise, referitoare, în ultimă instanţă, la crime cărora Tribunalul de la Haga a-

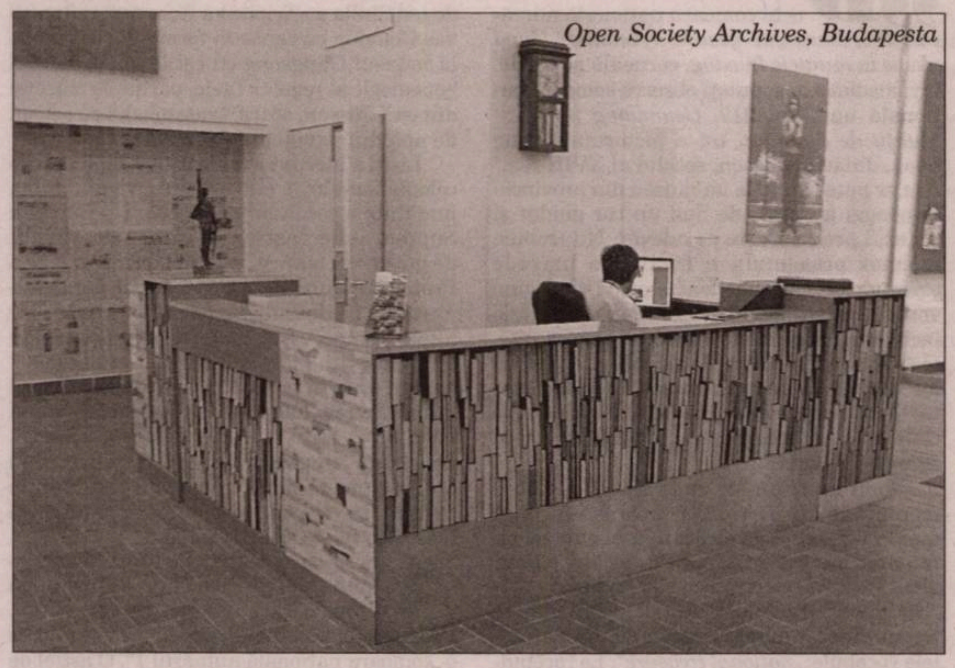

Open Society Archives, Budapesta

Cîteva etichete sună aşa: „Propagandă – Radio Moscova", „Discursuri ale VIP-urilor".

bia dacă începe să le dea de cap.

Cercetătorii care vizitează astfel de arhive sînt, în principiu, un tablou familiar. Mai interesanţi sînt scotocitorii după vină. Ei pun implicit o problemă cu privire la ce înseamnă jurnalismul în aceşti ani. Totul a fost deja spus şi e disponibil, în diferite baze de date. Problema e ce scoţi la iveală, iar ceea ce iese la lumină e, în principiu, o marfă incriminatoare şi interesată. Presa nu se mai ocupă numai cu trecutul imediat, ci şi cu evenimente petrecute cu zeci de ani în urmă. Iar ceea ce aflăm nu e deloc aseptic, bine clasificat şi luminat.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

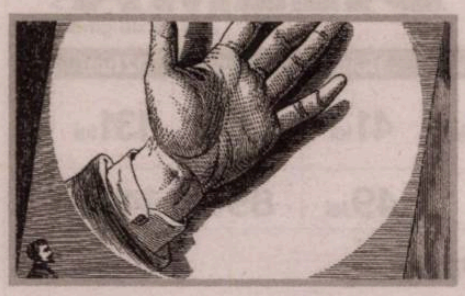

Adina POPESCU

portrete din mers

Micul mogul și eternul redactor-șef

La un moment dat, am lucrat într-un trust de presă – de fapt, un trustuleţ, căci nu avea mai mult de trei-patru publicaţii – unde rolul meu era cel de „reporter special", care livra materiale cu „crime şi mister" pentru o revistă tabloid (un soi de *Infractoarea mov* tîrzie). Îmi convenea jobul – era binişor plătit, iar sediul trustului se afla la doi paşi de casa mea, într-o vilă cochetă. În plus, n-aveam mare lucru de făcut, în afară de a umple două-trei pagini săptămînal, cu borfaşi, violatori şi criminali în serie, şi de a vîntura agenţiile de presă, în căutarea unor ştiri „speciale" – acolo unde vedeam sînge, dădeam copy şi paste. Veţi spune că practicam un soi de prostituţie, însă atmosfera din trust era suficient de interesantă ca să inspire vreo trei nuvele, poate şi un roman (încă nescrise). În primul rînd, aveam şi noi mogulul nostru (că tot începuseră să fie la modă) – de fapt, un mic mogul. Ca orice mogul care se respectă, nu prea dădea pe la trust, îl conducea „din umbră". Uneori, îi vedeam Mercedesul cu geamuri fumurii parcînd în faţa vilei şi toată lumea intra în priză: „A venit!" Toate ţigările se stingeau, hăhăielile încetau, fiecare muncea cu încrîncenare, la biroul său. Ciudat cum se comportă în general oamenii vizavi de o autoritate supremă, dar absentă! Paşii lui se auzeau pe scări, însă niciodată nu intra în redacţii, dispărea în marele său birou de la etajul doi, unde se petreceau lucruri misterioase. Treburi de mogul! O singură dată, chiar în ziua în care mă angajasem, s-a întîmplat un incident: micului mogul „i se furase" din marele său birou laptop-ul şmecher, ultimul tip. A avut loc o anchetă şi au fost date afară două femei de serviciu, plus o secretară. Pînă la urmă, am aflat că mogulul îşi găsise computerul în celălalt birou, de la celălalt business (totdeauna, mogulii au mai multe), dar era prea tîrziu să se mai facă ceva pentru oamenii daţi afară. Cred că, ulterior, s-a bucurat – a scăpat, dintr-un foc, de trei guri de hrănit. De-atunci n-am mai avut femei de serviciu şi una dintre sarcinile noastre, ale jurnaliştilor, a fost să ne facem curat la locul de muncă.

„Asta e, trebe să dăm poze cu femei goale şi să scriem despre jafuri şi crime, ca să aibă ce mînca şi oamenii de ştiinţă!"

O singură dată am participat la o şedinţă cu mogulul, „în borcan", adică încăperea cu pereţii din sticlă unde se petreceau cele mai importante lucruri din trust (de obicei, aici se trăgeau perdafurile, se aplicau sancţiunile, iar angajaţii îşi făceau autocritica). Pe atunci, astfel de spaţii tipic corporatiste abia apăruseră prin firme. Acesta era improvizat, meschin. Ne-am înghesuit aici toate redacţiile şi departamentele, am stat pe jos şi călare pe mese, ca să-l ascultăm pe mogul. Nu mi-amintesc mai nimic din discursul său mobilizator, doar o singură replică memorabilă (apropo de tabloidizarea presei, care şi ea era la început): „Asta e, trebe să dăm poze cu femei goale şi să scriem despre jafuri şi crime, ca să aibă ce mînca şi oamenii de ştiinţă!" În trust exista şi o revistă decentă, de „ştiinţă şi tehnică", la care lucrau trei oameni. Aceştia erau, în viziunea micului mogul, „oamenii de ştiinţă". „Locomotiva" financiară a trustului (de fapt, o locomotivuţă, căci vorbim de un trustuleţ) era o revistă erotică, sub licenţă.

În afara vizitelor rare ale mogulului, în trust era linişte, toată lumea îşi vedea de treabă sau, cînd nu avea şi trebuia „să stea la program", se organizau campionate de Pinguinul, pe departamente (un joc online în care trebuia să izbeşti pinguinul cu bîta şi să alunece cît mai departe pe gheaţă. Ulterior, a fost înlocuit de un altul, mai popular, în care erai berbec şi trebuia să regulezi oi). Revistele apăreau la timp, ba chiar se şi vindeau, salariile intrau pe carduri. Însă tot aveam un ghimpe în coaste: redactorul-şef. Un ins chiar simpatic, de altfel, în viaţa lui particulară, dar care, în cea profesională, numai asta făcuse – fusese redactor-şef. Cred că ieşise redactor-şef de pe băncile şcolii şi îşi însuşise perfect un anumit tip de comportament. Şi anumite replici. De pildă, dacă întîrziai la muncă, auzeai mai întîi un „Hm!" dinspre biroul lui (plasat strategic, chiar lîngă uşa redacţiei), apoi: „Tu eşti sigur că mai lucrezi aici?" În ziua „de predare", stătea în spatele tău cînd redactai ultimele ştiri sîngeroase şi te supraveghea. „Mai repede, că-i tîrziu!" Şi ţi se dubla viteza de tastare. La şedinţa „de sumar", era plin de idei şi aştepta să îi fie lăudate propunerile. Iar cînd te chema „la borcan" era de rău. Cu ochii plecaţi, îi înghiţeai mustrările, în timp ce încercai să nu pufneşti în rîs, căci colegii se scălîmbăiau şi scoteau limba, dincolo de peretele din sticlă.

După şase luni, am renunţat la rolul de „reporter special" şi, după alte şase, micul mogul a decis să închidă trustul, pe motiv că „nu se mai merită". Şi aşa, oamenii de ştiinţă au rămas pe drumuri!

Tudor Călin ZAROJANU

Libertatea exprimării penibile

În decembrie 1989, românii au ieşit în stradă. Momentul contrazicea, aparent, ideea că „mămăliga nu explodează". Numai că, la o privire un pic mai atentă, „românii" au fost, de fapt, o mînă de cîteva zeci de mii de oameni, pentru că, desigur, explozie şi revoluţie nu se poate numi decît ceea ce s-a întîmplat pînă în 22 decembrie la prînz, cînd a fugit Ceauşescu. Să te bucuri public *după* căderea unui sistem nu se pune.

Păcatul originar al societăţii româneşti postdecembriste a fost acceptarea necondiţionată a axiomei conform căreia, atunci, toţi voiam cam aceleaşi lucruri. Ulterior – începînd chiar din ianuarie 1990 –, am început să ne-ntrebăm uimiţi „Cum de atunci eram solidari şi acum am devenit atît de scindaţi?!" Iar astăzi, unii dintre noi îşi fac cruce neînţelegînd cum de există un atît de mare procent de nostalgici ai „Epocii de Aur".

Răspunsul este că n-am fost niciodată solidari şi n-am avut niciodată aceleaşi ţeluri. Singurul lucru comun, în Decembrie 1989 (scriu cu majusculă în memoria celor care au murit pentru ca noi să putem azi să ne dăm cu părerea), a fost dorinţa de a trăi un pic mai bine. Dar chiar şi aici existau nuanţe, căci existau şi există cu siguranţă români care ar fi preferat să mai flămînzească o vreme dacă asta ar fi fost condiţia pentru o democraţie neoriginală. Banală.

Pentru astfel de români, Drepturile Omului erau şi sînt mai importante decît orice altceva. Printre care şi cel înscris în art. 19 al Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului şi în art. 30 al Constituţiei României: dreptul la libertatea opiniilor şi exprimării.

Cam ce procent dintre români socotiţi că erau preocupaţi în 1989 de asta? Dar acum? Nu vreau să fiu răutăcios, dar este evident că libertatea cuvîntului îi interesează doar pe cei care (cred că) au ceva important de cuvîntat... A!, sigur, românul are opinii ferme despre orice şi, dacă-i pui microfonul sub nas şi-l întrebi ce are de spus despre coliziunile de particule elementare de la Geneva, în ruptul capului n-o să-ţi spună „Nu mă pricep, îmi pare rău." Foarte probabil o să-ţi furnizeze nu doar o părere, ci chiar o *teorie* despre CERN şi LHC! Dar nu s-ar bate-n stradă pentru asta... De fapt, dacă ne uităm la realitatea socială a ultimilor ani, se pare că nu s-ar bate-n stradă pentru nimic! „Salvaţi Roşia Montană" este singura excepţie notabilă. Oare ce-or mai face marile centrale sindicale? Sau poate nu-s probleme cu salariile, cedierile colective, şomajul, pensiile, fiscalitatea...? Dar, mă rog, ăsta e alt subiect.

Românii, aşadar, nu s-au agitat pentru libertatea de exprimare, dar şi cînd au căpătat-o!! Acum e voie, nene! E voie să spui!! Ce să spui? Ei, staţi aşa, să ne gîndim un pic, ceva om avea şi noi de spus.

În primul rînd, acum e voie să te iei de conducători. E voie atît de tare, încît poţi să vorbeşti, public, foarte serios, despre – iau un exemplu la-ntîmplare – „dictatura Băsescu", fără să-ţi pui problema dacă într-o dictatură poţi să spui că-i dictatură, fără să te salte.

În al doilea rînd, e voie să spui cine e de vină. De vină e arbitrul, fireşte. De vină sînt FMI, UE, NATO, ONU, UEFA, oculta, masonii, Bilderberg şi, din nou, politicienii români, de vină sînt susţinătorii ălorlalţi, şefii, poliţiştii etc. „Noi nu, niciodată, noi nu!"

În sfîrşit, e voie să vorbeşti oricum. Cu „C", cu „P", cu „F", cu orice literă-ţi doreşti. La radio şi la televizor e un pic mai greu, c-au inventat ăştia o chestie care se numeşte CNA, care te amendează dacă vorbeşti pe post aşa cum vorbeşte preşedinta lui în şedinţe. Dar în presa scrisă şi mai ales pe Internet – libeeeer! Cum, cum?! Vreţi să ne limitaţi!? Cenzurăăă!

Lucrurile par complicate. Cum să menţii un nivel civilizat al discuţiilor, în general, şi al presei, în particular, fără să calci pe coadă dreptul la liberă exprimare? Mai ales acolo unde nu e vorba despre înjurături, de „C" şi „P" şi „F", ci despre aluzii, insinuări şi caracterizări jignitoare, care – asta a fost găselniţa lui Corneliu Vadim Tudor, pe care au preluat-o fericiţi şi alţii – sînt declarate a fi „pamflete". E pamflet, poţi să spui orice.

Singurul lucru comun a fost dorinţa de a trăi un pic mai bine.

Şi totuşi, nu e chiar aşa de greu de tras linia dincolo de care dreptul la liberă exprimare încetează de la sine. *Legea libertăţii cuvîntului se opreşte acolo unde intră în vigoare legea bunului-simţ*. Este atît de simplu.

Legea bunului-simţ impune să nu te iei de aspectul fizic al unui om. Şi asta dintr-un motiv elementar: nu şi l-a croit el. Deci fără „chiorul", „strîmbul", „grasa" etc.

Legea bunului-simţ interzice să te iei de numele unui om, din exact acelaşi motiv: nu şi l-a ales el. Deci fără „un Hărdău de ordine", „fără ministrul Muscă bîzîie", fără „Nuţi" etc.

Înainte de orice articol al Codului Penal, legea bunului-simţ limitează sever afirmaţiile fără acoperire şi fără argumente, chiar dacă sînt îmbrăcate în formule de tipul „se spune că", „se aude că", „se ştie că", expresii care nu sînt doar şmecherii penibile, ci şi dovezi de laşitate.

În sfîrşit – fără a putea epuiza lista –, legea bunului-simţ trebuie să apere intimitatea. O persoană care devine publică prin voinţa sa (căci mai sînt şi unele care nu şi-au dorit asta) îşi asumă dezvăluirea şi comentarea oricărei atitudini *publice*, dar nu şi ce face la ea în casă! Nu sînt mai catolic decît Papa. Un paparazzo are, în ochii mei, justificarea de a arăta că un actor, un cîntăreţ, un sportiv, un manechin sau un politician s-a îmbătat într-o discotecă, dar nu că a făcut-o la el în sufragerie!

Jurnaliştii care calcă limitele bunului-simţ invocă principiul „cererea creează oferta", iar publicaţiile sau posturile respective „suportă" „stoic" eventualele amenzi sau decizii judecătoreşti defavorabile, în numele „interesului public". Să te bușească plînsul, nu alta.

În realitate, şi oferta creează cerere. Dacă 75% din piaţa jurnalistică oferă lucruri care încalcă buna-creştere (şi n-am zis nimic despre reporterii care întreabă mama, pe buza mormîntului copilului ei: „Ce simţiţi acum?"!!), e inevitabil ca 75% din public să creadă că alte subiecte şi alte abordări nu prea există, drept care să „ceară" în continuare acelaşi tip de lucruri.

În realitate, oamenii – chiar oamenii foarte simpli, cu puţină şcoală şi cultură – iubesc poveştile de succes (aşa se şi explică succesul fulminant al filmelor cu eroi!) şi poveştile emoţionante (aşa se şi explică audienţa de vîrf a emisiunilor de tip *Surprize, suprize!)*, deci nu mor să vadă crime, violuri, accidente şi jegoşenii.

În realitate, publicul nu e nici pe departe atît de sadic şi de grobian cum e o mare parte din presa românească.

Rămîn, pentru mine, doar trei întrebări:

1. Jurnaliştii lipsiţi de bun-simţ chiar cred că fac ceva interesant?

2. Oare se uită/citesc măcar ei astfel de ştiri?

3. Dar părinţii lor? Copiii? Prietenii?

***Tudor Călin Zarojanu** este jurnalist.*

Proiectul „Safety Net"

Libertatea presei şi libertatea de exprimare sînt esenţa unei societăţi democratice. Cu toate acestea, în Europa există însă cazuri în care jurnaliştii sînt ameninţaţi, cenzuraţi sau intimidaţi, iar aceste lucruri afectează dreptul cetăţenilor de a fi informaţi în mod corect. „Safety Net For *Osservatorio Balcani e Caucaso (OBC)*" – un think-tank care s-a înfiinţat în anul 2000, fiind centrat pe problemele din Europa de Sud-Est, Turcia şi Caucaz, alături de SEEMO (Organizaţia Media din Europa de Sud-Est), *Ossigeno Informazione*, prof. Eugenia Siapera (Dublin City University) şi o reţea largă de parteneri media, din 11 ţări europene, vor studia timp de un an libertatea presei în Italia, Turcia şi Europa de Sud-Est. Vor fi publicate ştiri şi investigaţii, se vor face monitorizări, vor fi documentate încălcările libertăţii presei, vor fi conduse cercetări ştiinţifice în cele 11 ţări care vor raporta încercările de încălcare a libertăţii de exprimare. De asemenea, va fi conceput şi un manual pentru sprijinul jurnaliştilor ameninţaţi şi o platformă axată pe *crowdsourcing*, disponibilă în 9 limbi, care va funcţiona drept portavoce, va raporta comunităţii poveştile celor aflaţi în pericol zi de zi, ameninţaţi doar pentru că vor să-şi facă datoria.

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea Osservatorio Balcani e Caucaso *şi* Dilema veche, *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

Raluca NAGY

După douăzeci de ani

Aproape de malul rîului care traversează oraşul, lîngă cel mai mare dintre parcuri, stă semeaţă Piscina Olimpică. Îmi părea o clădire gigantică, mai mare decît toate catedralele din lume. Lumea pe care apucasem să o văd. Următoarea clădire e Sala Sporturilor. Din cînd în cînd se întîmplă cîte ceva acolo, meciuri de baschet sau de volei sau altfel de evenimente care adunau lume. Toată zona, împreună cu parcul, avea iz de sport, ca un mare sat olimpic; oamenii care se învîrteau pe-acolo purtau trening, cu genţi de echipament pe umăr. Frumoşi şi tineri, diferiţi de cei monotoni şi înfundaţi, din restul oraşului. În spatele Sălii Sporturilor şi legat de piscina acoperită era ştrandul. Vara, lucrurile se cam schimbau şi „satul olimpic" era invadat de tot felul de oameni, mai ales fete şi femei, cu costume de baie colorate şi imprimate, din două bucăţi (ce oroare faţă de costumele „întregi", regulamentare în Piscina Olimpică).

Într-un an, vara, împreună cu atmosfera ei gălăgioasă, a început mai devreme ca de obicei; cam de Mărţişor. În fiecare zi, după şcoală, luam tramvaiul 101 sau 102 pînă la bazin. Staţia de tramvai de dinainte de curba de aproape 90 de grade din dreptul bazinului era, de la o vreme, ticsită de lume. Cînd plecam de la bazin, mă urcam înapoi în tramvai şi, deşi încă era frig şi aveam geacă pe mine şi îmi îngheţa mîna pe bară, cînd treceam pe lîngă Sala Sporturilor vedeam un puhoi de oameni care parcă se duceau la ştrand. Alteori, grămada arăta ca în aşteptare pentru bilete, mă gîndeam că trebuie să se întîmple ceva important, un campionat, cine ştie. Pe urmă, tramvaiul trecea mai departe şi uitam; a doua zi, grămada se făcea şi mai mare. Oamenii începuseră să se aşeze la coadă pe mai multe rînduri. Îmi aduc aminte comentariile celor din tramvai, aoleu, iar sînt cozi, abia ce scăpărăm de ele.

Pe urmă, au început să apară maşinile. Dacii colorate şi maşini străine, care pe unde apucau. Parcarea imensă din faţa bazinului, care de obicei era pustie sau adăpostea cîteva maşini stinghere şi tot atîtea biciclete, era ticsită. Maşini îmbulzite şi ele pe două-trei rînduri, ca şi proprietarii lor; claxoane, zgomot, praf. Total atipic pentru oraşul meu liniştit. Au început să apară şi maşini cu numere din alte judeţe, şi oameni care vorbeau cu tot felul de accente bizare. Mă gîndeam că trebuie să fie ceva foarte important dacă toată ţara a venit să cumpere bilete. Dar de unde or fi atîtea bilete? Şi cum or să poată toţi oamenii să încapă în Sala Sporturilor?

Îmi aduc perfect aminte de o zi în care am fost cu mama la cumpărături. Era soare şi cald afară şi mă uitam în vitrinele magazinelor – goale, aşa cum nu mai fuseseră de dinainte de Revoluţie. Doar etichete de carton cu numele articolului care ar fi trebuit să se găsească acolo şi preţul corespunzător. Am întrebat-o pe mama de ce nu este nimic în vitrine şi mi-a spus că „s-au terminat": oamenii cumpără tot ce găsesc şi pe urmă trebuie să aştepte pînă vine tura următoare. Ca şi coada, vitrinele goale se întorseseră şi ele. Cum se întorseseră şi cartelele: oamenii ieşeau din coadă cu nişte bilete gri care semănau cu cartelele de pîine.

Pe urmă, a venit vacanţa de vară şi am abandonat pentru o vreme bazinul, Sala Sporturilor şi puhoiul de oameni, pentru că am plecat la mare. Mă simţeam foarte ciudat; cînd afla de unde sîntem, lumea parcă se purta... altfel. „A, păi da, e bine acolo la voi." Şi nu prea înţelegeam eu de ce să fie bine, cu vitrine goale şi cozi şi praf şi toţi oamenii care îmi invadaseră satul olimpic. Telefonul nostru suna întruna. De dimineaţa pînă seara, tot felul de oameni care o căutau pe mama. Dacă nu era mama, poate totuşi e tata acasă, scumpo. Dacă nici el, să le spui că i-am căutat, familia cutare, am vrea să vorbim cu ei cît de repede. Eu transmiteam cîte mesaje îmi aduceam aminte, mai uitam; dar n-o uit pe mama, care de obicei nu era mare prietenă cu telefonul, cum eram eu, ţintită în taburetul maro şi pufos de pe hol, lîngă oglinda rotundă, vizavi de uşa de la sufragerie, mereu vorbind la telefon.

Seara ne mai uitam la televizor şi telefonul continua să sune; atunci, ai mei se cam enervau. La televizor tot apărea un nene puţin mai negricios, parcă avea şi ochelari; aproape numai pe el îl vedeam, toată lumea îl asculta cu sufletul la gură.

A venit odată bunicul pe la noi, n-a stat foarte mult, o zi, două. Avea o plasă neagră din fiş, modelul care se putea împacheta într-un soi de portmoneu, cu fund din vinilin şi fermoar. Cînd mai mergeam pe la ei în vacanţe, îl aşteptam pe bunicul seara cu sufletul la gură, căci din servieta lui de piele maro, ale cărei catarame le desfăcea cu un zîmbet şugubăţ, răsăreau tot felul de bunătăţi. Mi s-a părut ciudat că de data asta avea o plasă neagră în locul servietei şi nu scotea nimic interesant din ea. Dar părea vesel, se ducea şi el la Sala Sporturilor. Dacă pînă şi el voia să cumpere bilet, trebuie că era vorba de ceva cu totul special.

Mama părea tot mai obosită şi mai stresată. Telefonul suna mereu. Vitrinele erau tot mai goale. Grămada de oameni depăşise deja curba liniei de tramvai şi se întindea gălăgios înspre podul de peste rîu.

Pînă într-o zi ploioasă, cînd toată lumea din oraşul liniştit de pe rîu era descumpănită. Atmosfera era îngrozitoare, toţi adulţii erau iritaţi şi ţipau unii la alţii. Din coadă nu mai rămăsese decît o grămadă concentrică, înghesuită înspre uşiţa din capătul Sălii Sporturilor, către casa de bilete. M-am gîndit atunci că poate în sfîrşit stocul de bilete s-a epuizat. Sau că evenimentul s-a anulat. Oricum, eram fericită, aveam să îmi primesc satul olimpic înapoi, la iarnă zăpada va acoperi urmele şi toate acestea vor fi doar amintiri dintr-o vară în care nişte oameni gălăgioşi şi nesportivi au invadat perimetrul sacru al genţilor cu echipamente.

Ca şi coada, vitrinele goale se întorseseră şi ele.

Într-o zi în care am luat ca de obicei tramvaiul înspre casă şi mă uitam pe geam la Sala Sporturilor, unde mai aşteptau aiurea cîţiva oameni, o bătrînică de pe scaunul din faţa mea s-a uitat îndelung la ei şi a dat din mînă a lehamite: „Tulai Doamnie, că nu i-o mai săturat Dumniezo cu Caritasu' ăsta!"

Se fac douăzeci de ani de cînd a căzut Caritas. Şi tot atîţia de cînd am terminat şcoala generală.

***Raluca Nagy** este antropolog, dr. în ştiinţe sociale al Universităţii Libere din Bruxelles şi al SNSPA Bucureşti.*

FENOMENUL „CARITAS" – un Eldorado în inima Ardealului

Despre „Caritas", firma condusă de misteriosul Ioan Stoica, s-a scris până în acest moment foarte mult. Se spune că acest delirant sistem de întrajutorare care a atras până acum o jumătate de milion de participanţi, a salvat de la sărăcie toată populaţia oraşului Cluj-Napoca. Se spune că Ioan Stoica, unicul patron al firmei, controlează acum sume fabuloase şi o mână impresionantă de oameni. Se spune că are un secret extraordinar cu ajutorul căruia poate dărâma pur şi simplu sistemul financiar din România. Se spune că a spălat bani murdari, că a intrat în înţelegere cu Banca Naţională o emisie monetară, că a încheiat un pact cu Guvernul. Se spune că în Cluj este divinizat, că a dezvoltat o putere absolută şi că are sub control toate autorităţile judeţului. „Caritas" este un fenomen paradoxal, cu atât mai mult cu cât toate sistemele de acest gen au dat faliment înjurate să intervină în joc mai mult de 40.000 de oameni şi câteva zeci de milioane de lei. „Caritas" a atras un exod spre Cluj (aproape 7.000 de oameni zilnic) şi a creat o veritabilă psihoză în masă. Adevăratele dimensiuni ale fenomenului nu sunt cunoscute, majoritatea investigaţiilor din presă au cunoscut în mass-media, a culorii şi a periferiei fenomenului. Având-se experienţa scandalurilor anterioare, a patronilor care adunau în scurt timp prin malversările participaţiilor, o sumă mare de bani şi dispăreau cu ei, s-a plecat de la premisa că acest sistem al lui Ioan Stoica nu poate fi decât o altă mare escrocherie. „Caritas" manipulează însă astăzi miliarde de lei şi este pe departe cea mai dinamică afacere din România. Autorităţile financiare au efectuat asupra firmei „Caritas" controale dar constatările nu au avut relevanţă. Toţi cei care au încercat să intre la interiorul mecanismului, cu sau fără ajutorul lui Ioan Stoica, au putut descoperi argumente pentru a demonstra că aceasta funcţionează ilegal.

(Anăsunte în pag. a II-a)

PUBLICITATE

Liliana NICOLAE

Moartea domnului Câmpeanu

Valentin Câmpeanu s-a născut pe 15 septembrie 1985, într-un sat din judeţul Dolj. A fost abandonat încă din prima zi. Şapte ani a stat la leagănul de copii din localitatea Corlate. În acest timp, a fost depistat cu virusul HIV, dar şi cu un retard mintal. La vîrsta de 7 ani, a fost transferat la Centrul de Plasament pentru Copii cu Dizabilităţi numărul 7 din Craiova. Acolo a trăit toată viaţa. O viaţă în care nu s-a întîmplat nimic deosebit. Ca mii de copii în situaţia lui – abandonaţi, seropozitivi şi cu dizabilităţi mintale –, a mîncat ce i s-a dat, s-a îmbrăcat cu ce primea de la ajutoare, mînca ce şi cînd i se dădea, şi-şi lua medicamentele – la fel. Nimeni nu o să ştie vreodată dacă acest copil şi-a dorit ceva în viaţa lui. Dacă visa la ceva. Valentin vorbea foarte greu. Obişnuia să stea în colţul lui sau în patul lui. N-a fost niciodată agresiv şi nu a făcut probleme nimănui.

Lucrurile s-au schimbat cînd Valentin a împlinit vîrsta de 18 ani. În acel moment, statul decide că nu-l mai poate ţine în Centrul de Plasament şi-l trimite la Spitalul de Psihiatrie şi Măsuri de Siguranţă Maximă Poiana Mare, din acelaşi judeţ. Numai că acolo nu-l vrea nimeni.

I se evaluează starea de sănătate şi se constată că tînărul este „integrat social". Poiana Mare refuză internarea. Protecţia Copilului şi Direcţia de Sănătate Dolj intervin pentru internare, dar li se spune şi motivul refuzului: tînărul este HIV pozitiv.

În tot spitalul, la 440 de bolnavi, erau doar cinci medici psihiatri, un singur psiholog şi 102 infirmiere.

Tot acest schimb de hîrtii şi telefoane între instituţii durează cîteva luni.

Sîntem în ianuarie 2004, cînd Valentin Câmpeanu este, în sfîrşit, primit la Unitatea Medico-Socială Cetate, Dolj. Este momentul în care devine agitat. Pentru prima dată. Era obişnuit în colţul lui, în patul lui, iar toată tevatura asta între instituţii n-avea cum să rămînă fără urmări. Aşa că e trimis din nou la Poiana Mare. Din nou se stabileşte că nu e o urgenţă psihiatrică. Însă Centrul de la Cetate nu-l mai primeşte. Jumătatea lunii februarie îl găseşte internat la Spitalul Poiana Mare, secţia a V-a. În scurt timp, e transferat la secţia a IV-a, unde nu există nici un medic psihiatru, ci doi generalişti. (De-altfel, în tot spitalul, la 440 de bolnavi, erau doar cinci medici psihiatri, un singur psiholog şi 102 infirmiere.)

Timp de cîteva zile, Valentin refuză hrana şi apa. Pe 20 februarie 2004, este găsit de reprezentanţii unei organizaţii nonguvernamentale, într-o magazie neîncălzită, pe jumătate dezbrăcat, aproape mort.

Georgiana Pascu, manager de program la Centrul de Resurse Juridice, povesteşte cum l-a găsit: „În presa locală din Dolj apăruseră ştiri despre zeci de decese în condiţii suspecte, la Spitalul de Psihiatrie Poiana Mare. Peste 80 în anul 2013. Am plecat să vizităm spitalul, ca să vedem ce se întîmplă acolo. Pe Valentin l-am găsit la ultimul etaj, într-o magazie care era încuiată cu cheia. Am insistat să vedem ce e acolo. Mi s-a spus că nu e nimic. A durat ceva pînă s-a găsit cheia. În încăpere erau depozitate nişte paturi, cutii, pături. Într-unul dintre paturi era Valentin, acoperit cu o pătură. Mi s-a spus că l-au închis acolo ca să nu fie agresat de alţi bolnavi. În încăpere era frig, iar eu nu-mi dădeam seama dacă Valentin trăia sau nu. Le-am cerut angajaţilor spitalului să dea pătura la o parte, dar au refuzat. Am făcut eu acest lucru, moment în care au strigat la mine să nu-l ating că are SIDA. Era slăbit şi dezbrăcat de la brîu în jos. Dar trăia. În acea noapte, însă, tînărul a murit. Cînd am cerut ajutor, pentru el a fost prea tîrziu."

Aici se termină viaţa lui Valentin Câmpeanu. Dar povestea lui a fost dusă mai departe de Centrul de Resurse Juridice (CRJ). Au urmat plîngeri penale la Parchetul General, la Parchetul de pe lîngă Tribunalul Dolj şi la Parchetul de pe lîngă Judecătoria Craiova. Au urmat cercetări ale arhivelor şi reconstituirea vieţii simple şi scurte a lui Valentin Câmpeanu. Oricum, cei care l-au cunoscut n-au fost prea mulţi.

Printre cele mai frecvente cauze ale morţii celor peste 80 de pacienţi de la Poiana Mare au fost descoperite: stopul cardiovascular, moartea prin înfometare şi hipotermia. Cu alte cuvinte, o parte dintre pacienţi muriseră de foame şi de frig. În ce-l priveşte pe Valentin, nu a existat o autopsie. Au cerut-o cei de la CRJ, la cîteva luni de la decesul său. Certificatul medico-legal avea să menţioneze: „Moartea nu a fost violentă. S-a datorat insuficienţei cardiorespiratorii, o complicaţie apărută în evoluţia sindromului HIV. La exhumare nu au fost observate semne de violenţă."

În aceste condiţii, Parchetul de pe lîngă Tribunalul Dolj decide neînceperea urmăririi penale în cazul Valentin Câmpeanu. O lună mai tîrziu, procurorul-şef al României acceptă cererea CRJ de redeschidere a investigaţiilor. Dosarul este trimis de la o instanţă la alta, precum Valentin (cînd trăia) – de la o instituţie la alta. Georgiana Pascu îşi aminteşte că atunci cînd l-au mutat la Cetate, „l-au mutat ca pe o mobilă. În procesul-verbal de transfer scrie că «transferăm echipamentul şi copilul». Au uitat însă să transfere şi medicaţia retrovirală de care trebuia să beneficieze Valentin."

Pentru a doua oară, dosarul primeşte NUP (neînceperea urmăririi penale) de la toate instanţele din România, iar Comisia Disciplinară a Colegiului Medicilor Dolj decide că nu există nici un motiv pentru măsuri disciplinare împotriva medicilor de la Poiana Mare. De altfel, chiar fosta directoare a spitalului, Florina Peşa, nega în urmă cu zece ani că bolnavii ar fi murit de foame şi de frig. „Dacă n-ar fi avut căldură sau mîncare, ar fi fost decese în masă. Nu mureau doar 80 de persoane din peste 400 de bolnavi, cîţi avem internaţi aici", mi-a declarat directoarea de atunci, cînd am vizitat spitalul. De-altfel, lipsa hranei şi a căldurii este menţionată în certificatele medico-legale drept cauze ale deceselor, şi aceste lipsuri au fost constatate şi de reprezentanţii CRJ.

În sfîrşit, în octombrie 2008, la Curtea Europeană a Drepturilor Omului ajunge cazul „CRJ în numele lui Valentin Câmpeanu împotriva României". Audierea are loc cinci ani mai tîrziu, pentru ca săptămîna trecută să fie făcută publică hotărîrea instanţei europene. Reprezentanţii CRJ au aflat-o chiar în timpul unei conferinţe de presă: „Victorie!" Cei care au lucrat în ultimii ani la acest caz se îmbrăţişează şi se felicită. Decizia CEDO este importantă nu doar pentru cazul Valentin Câmpeanu, ci şi pentru jurisprudenţa europeană.

Mai întîi, este pentru prima dată cînd un ONG primeşte dreptul să apere în instanţă drepturile unei persoane cu dizabilităţi psihice, care nu are reprezentanţi legali. De-acum încolo, orice ONG poate face asta. Apoi, CEDO a ajuns la concluzia că statul român a încălcat dreptul la viaţă şi dreptul la o îngrijire adecvată ale lui Valentin Câmpeanu. Cu alte cuvinte, tînărul a murit pentru că sistemul nu a reuşit să-i asigure condiţiile potrivite pentru situaţia sa: orfan, seropozitiv, cu retard mintal. CEDO cere statului român să plătească cheltuielile de judecată, dar – ceea ce este mai important – să ia măsuri pentru ca astfel de lucruri să nu se mai întîmple. Deocamdată, nu există nici o reacţie a Guvernului la această decizie.

Statul român a încălcat dreptul la viaţă şi dreptul la o îngrijire adecvată ale lui Valentin Câmpeanu.

***Liliana Nicolae** este jurnalist la Radio România.*

Spitalul Poiana Mare este aşezat în mijlocul cîmpului, izolat, la aproape o oră de Craiova. Arată ca o unitate militară, ceea ce a şi fost, pînă în 1962, cînd a fost transformat în spital. Mai întîi de TBC, apoi şi de psihiatrie, aici fiind aduşi pentru tratament şi deţinuţii care aveau probleme psihice. Peste 1000 de bolnavi se înghesuiau în saloanele care aveau, de fapt, capacitatea de 500 de locuri. În ultimii ani, spitalul a fost întotdeauna plin. Aproximativ 500 de pacienţi. Organizaţii internaţionale au susţinut şi nu au renunţat la ideea că spitalul e mult prea mare şi că ar trebui închis. În 2005, după scandalul iscat de moartea a peste 80 de pacienţi într-un an, sub presiunea presei şi a ONG-urilor, Ministerul Sănătăţii a alocat fonduri pentru reparaţii la Spitalul Poiana Mare. De atunci, însă, nu s-au mai făcut investiţii. Iar medicii care lucrau în spital în 2004 lucrează şi azi. Mai mult, şi astăzi se întîmplă la fel: dacă un tînăr orfan şi cu dizabilităţi mintale împlineşte 18 ani, el nu se mai află sub protecţia statului. Şi, probabil, ca şi Valentin Câmpeanu, este plimbat între tot felul de instituţii care vor să scape de el.

CA SĂ DAI DE LUCRU MAŞINILOR DE COLECTARE A UNUI NOU SÎNGE UMAN, AR TREBUI SĂ COMENTEZI ÎNTÎMPLAREA CARE S-A ŞI ÎNTÎMPLAT

■ Muşchii care susţin globii oculari – şi care ne ajută să ne concentrăm – se mişcă de 100.000 de ori pe zi. Ca să dai de lucru în aceeaşi măsură muşchilor picioarelor, ar trebui să mergi cam 150 km zilnic. Ar însemna asta să te concentrezi cu picioarele?! (**M. C.**)

■ Pentru a evita spionajul electronic, Germania ar putea opta pentru reintroducerea maşinilor de scris în birourile federale care se ocupă de documente „sensibile". Să sperăm că nu se va ajunge şi la obligaţia de a le înregistra la miliţie. (**M. V.**)

■ Friesland Campina, proprietarul mărcii Napolact, a decis să nu mai cumpere lapte de la micii fermieri din România, cu 80-90 de bani pe litru, şi să-l ia din Ungaria, cu 10 bani mai ieftin. „Din iunie, nu mai preiau laptele de la

Cu ochii-n 3,14

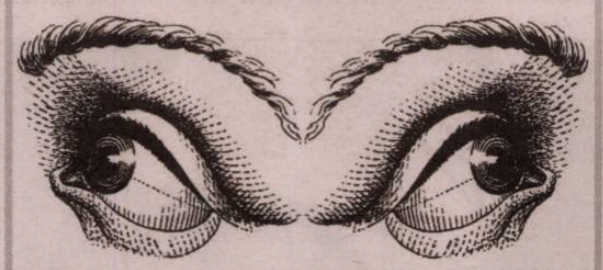

noi, ci din Ungaria. Este un dezastru, pentru că numai în Maramureş avem peste 60 de centre de colectare, unde se livrau zilnic 100.000 de litri de lapte. Oamenii sînt terminaţi", a declarat Claudiu Frânc, preşedintele Federaţiei Crescătorilor de Bovine din România. Asta ca să ştiţi de la cine cumpăraţi lapte data viitoare. (**L. V.**)

■ Jurnalista Polly Samson a fost cea care, în calitatea ei de soţie şi textieră a chitaristului David Gilmour, a anunţat pe Twitter lansarea în octombrie a unui nou album Pink Floyd, după douăzeci de ani de la *The Division Bell*, cel considerat a fi ultimul. Partea amuzantă e că anunţul ei a fost repostat de 7,1 k ori, devenind astfel cel mai celebru *tweet* început cu un acronim: „Btw" (de la „apropo"). (**M. C.**)

■ Potrivit cercetătorilor britanici (neobosiţi), un test de sînge care ar putea anticipa debutul bolii Alzheimer va fi disponibil peste doi ani. E de ţinut minte... pentru cine poate. (**A. M.**)

■ Dacă creierul uman poate citi pînă la o mie de cuvinte pe minut, oare cît de puţin i-ar lua să termine *În căutarea timpului pierdut* sau *Biblia*, de la Geneză la Apocalipsă? (**M. C.**)

■ Cele mai tari faze la Campionatul Mondial de Fotbal n-au fost pe teren, ci în studiourile de televiziune. Tot felul de specialişti în fotbal şi-au dat cu presupusul, după meciuri, despre golurile marcate, despre greşelile în apărare sau în atac, despre combinaţiile posibile, despre vrute şi nevrute. E simplu să comentezi. Mai ales cînd nu joacă România. (**M. M.**)

■ În copilărie, mă nedumerea să văd cum oamenii se repezeau la closet dimineaţa, deîndată ce-şi beau cafeaua. Întîmplarea punea cafeaua într-o stranie şi defavorabilă legătură cu defecaţia, mai ales că dominanta cromatică era, în ambele cazuri, maroul. Sînt nedumerit şi acum. (**M. P.**)

■ Un norvegian a pariat cinci dolari (avînd o cotă de 175/1) că fotbalistul uruguayan Suarez îşi va muşca un adversar într-unul din meciurile Mondialului din Brazilia, lucru care s-a şi întîmplat în partida cu Italia. Atacantul uruguayan a plătit o amendă de 65.000 de lire sterline, iar pariorul norvegian a cîştigat 875 de dolari. (**M. C.**)

SIGUR NU E ÎN ACEEAŞI ZI? DACĂ ZIARELE ERAU DE MĂRIMEA EXPLOZIEI, PROBABIL CĂ LIPSEAU, DIN PIELE, MINERALE

■ Sigur nu e ficţiune? „Reinhard Kunze avea 14 ani atunci cînd a fost capturat de trupele sovietice, în ianuarie 1945, în timpul Bătăliei de la Berlin. Acum în vîrstă de 84 de ani, a petrecut ultimii 70 de ani în mai multe gulaguri din URSS şi, ulterior, Federaţia Rusă. Astăzi, guvernul rus a anunţat că, «în semn de bunăvoinţă», este dispus să «renunţe la mîndria naţională» şi să «arate generozitate» prin eliberarea lui Kunze." (**A. M. S.**)

■ În dimineaţa zilei de 30 iunie, Barbara, în vîrstă de 82 de ani, a murit într-un azil, după o îndelungată suferinţă. Bob, în vîrstă de 85 de ani, care a vegheat-o de dimineaţă pe Barbara, a murit şi el, de pneumonie, în aceeaşi zi, mai pe seară. Cei doi octogenari americani erau căsătoriţi de 63 de ani. În urma lor au rămas trei copii, unsprezece nepoţi şi cinci strănepoţi. (**M. C.**)

■ În Belgia, o tabără de romi, aflată ilegal pe un teren industrial, a fost desfiinţată cu ajutorul muzicii tehno date la maximum. Boxele de concert au fost amplasate în mijlocul rulotelor, iar muzica s-a auzit non-stop pînă cînd romii n-au mai suportat şi s-au hotărît să plece. Reprezentanţii autorităţilor spun că sunetul a respectat numărul maxim de decibeli admis. Nu cred, însă, că decibelii i-au deranjat pe romi, ci genul de muzică ales de autorităţi. Dacă erau manele, probabil că nu mai pleca nimeni. (**A. P.**)

■ Ziarele au scris că „baştanul" Trifu Cârpaci a fost trimis în judecată, după ce un alt membru al clanului Cârpaci – Vladimir, zis Pipi – a fost condamnat recent la doi ani cu suspendare, ambii ocupîndu-se cu „teroarea imobiliară". Mişto. (**A. M.**)

■ Luna trecută s-au făcut două mari anunţuri ştiinţifice: 1) NASA a descoperit undeva în spaţiu un diamant de mărimea Terrei şi 2) nişte arheologi au descoperit cel mai vechi rahat neanderthalian, iar acum sînt nerăbdători să afle ce-a mîncat individul la vremea aceea. (**M. C.**)

■ *The Siberian Times* anunţă: „Un crater uriaş a apărut la «capătul lumii»". Capătul lumii e, de fapt, peninsula Yamal din nordul Siberiei, o zonă bogată în gaze naturale, iar craterul a fost probabil rezultatul exploziei unui amestec de apă, sare şi gaze. Sau al încălzirii globale. Sau al prăbuşirii unui meteorit. Sau al aterizării forţate a unui OZN. Depinde de la caz la caz. (**L. V.**)

■ La un magazin de pantofi, în Neptun: „Nu avem decît mărimi mici." Micimile mari lipseau. (**R. M.**)

■ Am primit de curînd prin e-mail o reclamă, o superofertă de neratat: pantofi de firmă, din piele, cu „firul blănii lung". Brrr! (**S. G.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Prudent SRL, Oţeluri Şi Debitări SRL, Stabil SRL, Fagure Textil SRL (Cugir); For You Inedit Metal SRL, Îngrijiri Acasă SRL, Poarta Eternităţii SRL, Salut Darwin SRL, Jovial SRL, 3 Foi SRL (Lipova); Arte Vechi SRL (Amara); Expert Ocazii SRL, De Efect Serv SRL, La Liber SRL, Florina Bese SRL (Găeşti); Mistic Crist SRL, Noi Oportunităţi SRL, Lobii Fier SRL (Aiud); Raiul Pofticioşilor SRL (Cernavodă); Fantasmagog SRL, Nai Refractare Şi Minerale SRL, Secunda Ding Dong SRL, Necesar Comimpex SRL, Dulciurile Bunicii SRL, Arya Empirica SRL, Cadou Cu Suflet SRL, Skid Sisteme Kre Deschid SRL, Jadisa Haotic SRL, Pretzmic SRL, Cactus Invest SRL, Fără Zece SRL (Floreşti); Moara Capricornilor SRL (Nădlac); Club Alterego SRL, Paradox SRL, Eco Cabala SRL (Lupeni); Ceapa Logistic SRL, Bluzcosti Tricot SRL, Travaux Sandu SRL, Ideal & Perfect Radu SRL, Borgovan Intens SRL (Sîngeorz-Băi); Impuls Amicii SRL, Dai Doamne SRL, Inerent Fruct SRL (Rovinari); Gusturi Alese SRL, Sofia Şi Logos SRL, Dulce Maria SRL, Totul Imediat SRL (Vulcan). (**D. S.**)

PUBLICITATE

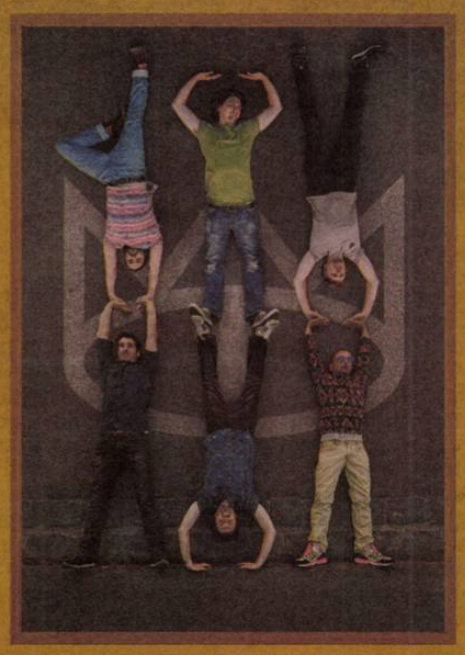

THE CAT EMPIRE

SUSŢINUT DE HYUNDAI

REDEA OFICIALĂ GIUC

PARTENERI PRINCIPALI tv Europa fm

SUBCARPAŢI

BASSKA • BLAZING VIBEZ SOUNDSYSTEM

31 IULIE ARENELE ROMANE

BILETE: MYTICKET.RO, DIVERTA, H2O, OLLIE GANG SHOP, CORNER SHOP

H2O CORNERSHOP ORGANIZAT DE: EMAGIC RECOMANDAT DE: DILEMA!

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

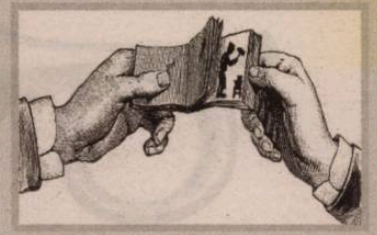

Marius CHIVU

feed**book** 14

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 546 ■ 31 iulie – 6 august 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

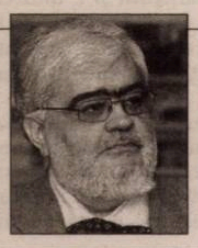

ANDREI PLEŞU

„Livrăm texte şi soluţii. Aşteptăm comenzi“

pagina 3

OVIDIU NAHOI

„Există viaţă şi în Kosovo“

pagina 5

ARMAND GOŞU

„Rusia e mai complicată“

pagina 7

Depresia

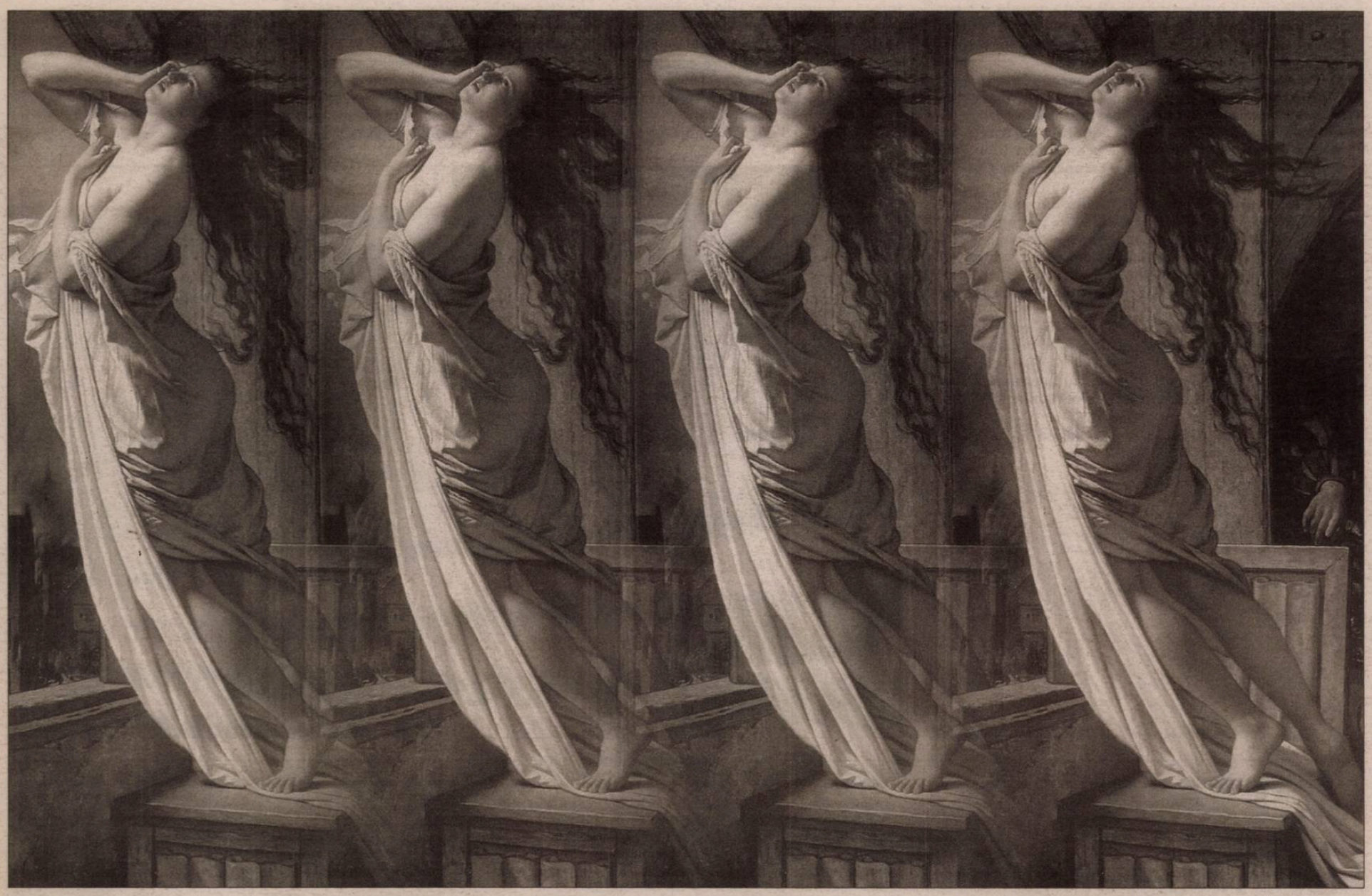

„Opusul depresiei nu e fericirea, ci vitalitatea.“

ANDREW SOLOMON

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

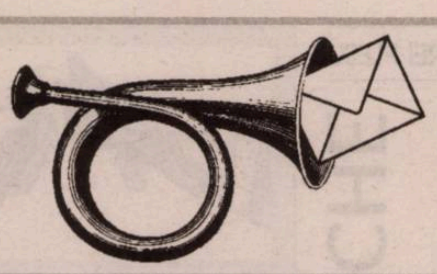

turneu de inbox

Tu quoque, fili mi?
Şi tu, fiul meu, Brutus?

Am rămas foarte surprinsă de iniţiativa domnului Gabriel Liiceanu de a prefaţa, în numărul 543 al *Dilemei vechi* (10-16 iulie 2014), în urma unei discuţii purtate într-un restaurant din Cotroceni, articolul „O iubire a lui Noica“ (autor Dan Casassovici). Articolul este bazat, în general, pe presupuneri, însuşi autorul punîndu-şi, în repetate rînduri, multe semne de întrebare, fără a aduce elemente esenţiale care să îmbogăţească profilul filozofului şi omului Constantin Noica. Subiectul a fost cunoscut în acea epocă, iar cititorii mai tineri au aflat despre relaţia sentimentală dintre Constantin Noica şi Anca Berceanu din cartea-document *Anatomia mstificării. 1944-1989* (autor Stelian Tănase), carte bazată pe studierea arhivelor procesului Noica – Pillat şi pe o serie de interviuri luate persoanelor implicate în acele evenimente orchestrate de Securitate, care urmăreau îngenunchierea intelectualilor români.

Este firesc interesul domnului Liiceanu pentru subiectul acestei discuţii, interlocutorii fiind îmbrăţişaţi de „cratima Noica“, dar mai greu de înţeles este de ce a ţinut să şi difuzeze aceste informaţii privind viaţa personală a veneratului său magistru, informaţii bazate, repet, pe multe presupuneri, exagerări, indiscreţii.

M-am întrebat de ce domnul Liiceanu care, ştim, poartă atîta admiraţie generaţiei lui Constantin Noica şi deplînge dispariţia, din societatea actuală, a oamenilor cu înaltă ţinută intelectuală şi eleganţă morală, a ţinut să dezvăluie şi cititorilor *Dilemei vechi* conţinutul acestei discuţii cu caracter privat, care a avut loc la un restaurant, între doi foşti colegi de şcoală?

Dacă astăzi presa abundă în exhibarea aventurilor intime ale „vedetelor“ din zilele noastre, merită, oare, şi filozoful Constantin Noica acelaşi tratament? După ce viaţa personală a filozofului şi a admiratoarei sale a fost călcată de cizmele Securităţii, a venit astăzi timpul să se treacă peste memoria lor şi cu bocancii curiozităţii actuale?

Chiar dacă nu se poate solicita acordul copiilor, cînd se publică „telenovele“ indiscrete despre părinţii lor, nu s-au gîndit domnul Liiceanu, redacţia revistei sau autorul că este posibil ca acest articol să deranjeze sau să rănească pe urmaşii lui Constantin Noica şi pe fiica Ancăi Berceanu? Sau să dea apă la moară duşmanilor intelectuali ai filozofului?

Sînt oare mai importante like-urile de pe Facebook sau creşterea prin tabloidizare a tirajului revistei?

Poate sînt o cititoare demodată a *Dilemei vechi* şi a cărţilor scrise de domnul Liiceanu, dar aceasta îmi sporeşte exigenţa privind conţinutul celor publicate de dvs.

Ioana CREŢOIU

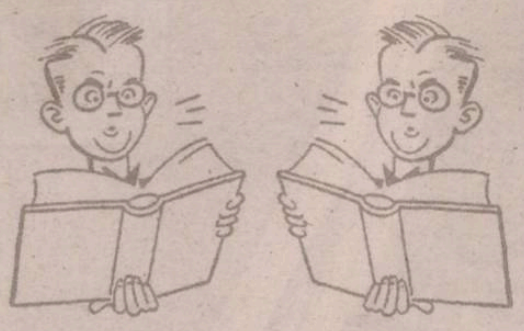

Dilema veche vă propune

■ *Tribulaţiile unor vampiri moderni* (Noua Zeelandă, 2014, Jemaine Clement, Taika Waititi), cîştigătorul Trofeului „Lună plină“ şi al Premiului Publicului la Festivalul de la Biertan. Un film fantastic, puţin horror, radiografie socială, plin de umor şi imaginaţie. Care reuşeşte să reabiliteze imaginea altfel prea stereotipă şi idilică a vampirilor din alte producţii comerciale. (Iaromira Popovici)

■ *Eram singur şi fericit* (Editura Polirom, 2014), volumul care cuprinde opt povestiri semnate de Pawel Huelle, a fost prima mea întîlnire cu scriitorul polonez contemporan. Are un *sound* special, un amestec de candoare şi de cruzime bine dozat şi îşi construieşte poveştile ca pe nişte pînze de păianjen. (Ana Maria Sandu)

■ Pentru o vară palpitantă, urmăriţi atent şi insistent investigaţiile celor de la RISE Project (www.riseproject.ro). Cum ar fi, de pildă, „Liderul legionarilor, tranzacţii cu prinţi şi prelaţi, «Moartea naturală» bîntuie adăposturile pentru cîini sau Armele Rusiei traficate în Ucraina prin raketii moldoveni“. (Luiza Vasiliu)

■ Urmăriţi, pe unde veţi fi fiind, „întrecerea“ caravanelor cinematografice. Caravana Metropolis e acum la Constanţa şi va poposi în curînd în Parcul „Alexandru Ioan Cuza“ din Bucureşti (începînd din 3 august). Caravana Filmelor NexT tocmai se pregăteşte să pornească prin opt oraşe (Braşov, Alba Iulia, Oradea, Deva, Tîrgu Mureş, Piatra Neamţ, Iaşi, Galaţi). Poate-poate reînvaţă oamenii să meargă la cinematograf, astfel încît să ieşim din starea actuală, în care un film văzut de cîteva zeci de mii de spectatori e considerat „succes“, şi nici măcar cele mai tari blockbustere din lume nu prea bat suta de mii... (Mircea Vasilescu)

■ Între 1 şi 3 august are loc, în Bucureşti, a doua ediţie a Festivalului Strada Armenească, organizat de către Comunitatea Armeană din România, în parteneriat cu ARCUB şi Primăria Municipiului Bucureşti. Timp de trei zile, în curtea interioară a Bisericii Armeneşti vor avea loc concerte de muzică şi spectacole de dans, ateliere de caligrafie şi diferite expoziţii, vizitatorii avînd acces şi la arta culinară armeană, dar şi la shopping, îmbiaţi fiind de bazarul amenajat pe Strada Armenească. (Stela Giurgeanu)

■ *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*, cu cele două volume – „Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi“, de I.-Aurel Candrea, şi „Dicţionarul istoric şi geografic universal“ de Gh. Adamescu, într-o ediţie anastatică îngrijită şi prefaţată de I. Oprişan, la Editura Saeculum I.O. Ar fi suficient să amintim aici că lucrarea, cuprinzînd peste 6000 de desene, gravuri şi hărţi, îşi păstrează valoarea documentară, dar şi estetică, ca obiect tipărit. În domeniul vocabularului limbii române, Candrea îşi sprijină traseul etimologic pe aproximativ 425.000 de extrase din scrieri din diverse epoci şi zone ale ţării, iar Gh. Adamescu face referire la geografia şi istoria provinciilor României Mari, cu împărţirea administrativă interbelică şi cu heraldica judeţelor. Dar iată şi o mostră: *„usnă;* marginea de sus a unei oale: Şi'n d'usna paharului / Scrisă-i viţa vinului“, sau despre Ada-Kaleh aflăm, între altele: „Locuitorii sînt turci; se ocupă cu vînzarea tutunului şi cu pescuitul.“ Asta era valabil în 1931, la apariţia ediţiei *princeps*. Cu atît mai mare interesul pentru cititorul de azi. (Ruxandra Mihăilă)

■ Îmi face plăcere să consemnez festivaluri „tinere“, chiar dacă nu cred că o să ajung, dar sună bine. Aşadar, Airfied Festival – Pilot Edition, între 1 şi 3 august, pe aerodromul Măgura Cisnădie (lîngă Sibiu), o combinaţie între demonstraţii aviatice, zboruri de agrement, salturi cu paraşută şi... muzică electronică. Şi, tot de pe 1 august, ROland Jazz Festival, ediţia a treia, la Sîngeorz Băi, Bistriţa Năsăud. (Adina Popescu)

■ Ian MacEwan, *Operaţiunea Sweet Tooth* (traducere de Dan Croitoru, Editura Polirom, 2014). Un roman cît o sută de romane. O lecţie de literatură. Şi o pseudoistorie a literaturii. (Matei Martin)

■ Este produsă în Ucraina şi se vinde la sticlă mică de 0,33l, dar şi la sticlă mare de 1l. Uneori, cu adaos de suc de mere sau de lămîie, ori cu infuzie de mentă, dar mie cel mai mult îmi place simplă. Sevă de mesteacăn. „96,95 % sevă ecologică de mesteacăn; fără zahăr“ – scrie pe etichetă. Eu am dat de ea într-un minimarket. E mai bună decît apa. Zici că bei copac. (Marius Chivu)

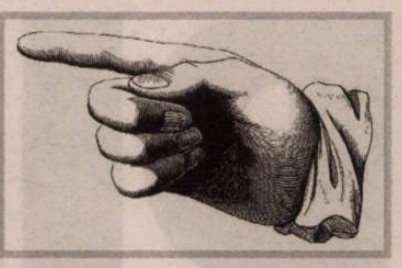

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Sulina**
- **Înjurături**
- **Festivalul *Dilema veche***

album dilematic

Alix Vrana

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.300
Tipărit la Tipomedia

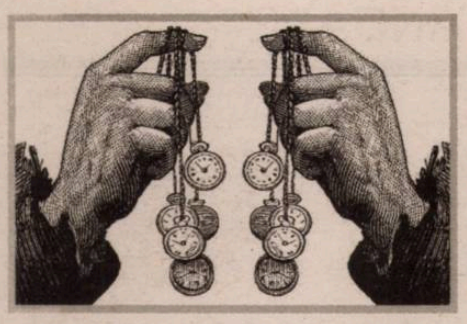

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Livrăm texte și soluții. Așteptăm comenzi

Acum ceva vreme, am publicat, în *Dilema veche*, un articol intitulat „Lamento“. Încercam să explic de ce orice om ajuns la o anumită vîrstă are dreptul să aibă o agendă de viață și de lucru proprie. Mă plîngeam că sînt asaltat fără încetare de solicitări care, admirative sau respectuoase în aparență, îmi cer să renunț la agenda proprie sau să o amîn *sine die*, pentru a asuma agendele altora. Sînt invitat – de fapt *somat* – să mă implic în scenarii diverse, să joc un rol „util“ în proiecte care nu sînt ale mele, să scriu prefețe cochete, să „iau atitudine“, să combat pe ample fronturi politice, sociale, sau culturale, pe scurt, să fac ce mi se spune, să slujesc pe tarlaua „comanditarilor“, sub amenințarea unei aspre judecăți publice sau private: sînt egoist, dormitez în „turnul de fildeș“, nu vreau să ajut, fac pe nebunul, dezamăgesc etc.

Evident că „civismul“ nu are vîrstă, că dacă poți face un bine, e bine să-l faci, că nu ai dreptul să te ocupi, maniacal, numai de proiecte personale, cînd de jur împrejur se întîmplă tot soiul de netrebnicii. Pe de altă parte, nu mi se poate reproșa că, în ultimii 25 de ani, am stat deoparte. Chiar și acum scriu două editoriale pe săptămînă, în care nu vorbesc, de regulă, nici despre Kant, nici despre Rembrandt. N-am sentimentul că scrisul meu are cine știe ce efect, dar perseverez. Cît despre poeții, artiștii plastici, fotografii, romancierii care îmi cer să mă ocup de ei, să le ornamentez destinul, „să le dau sfaturi“, nu pot decît să sper că realizează diferența dintre marele lor număr și puținătatea mea. Nu mă pot împărți în zeci de direcții deodată. Și mai e ceva: și în plan public, și în plan estetic, ești necesar și, eventual, eficace, dacă inițiativa pornește *de la tine*, dacă aderi și slujești *în condiții de libertate*. *Tu* trebuie să decizi despre ce și despre cine e cazul să te exprimi. Lucrul „la comandă“ e ipocrit sau convențional. „Creatorilor“ le pot spune, deci, că esențialul e să-și vadă de treabă. Mai devreme sau mai tîrziu, vor apărea roadele. Accentul pe „managementul“ carierei e inutil, dacă nu direct contraproductiv. Lăsați-mă, așadar, să vă descopăr, să fiu surprins, sedus, convins de ceea ce faceți. Nu năvăliți asupra mea lacomi, interesați, gata să vă dedați la pripite exerciții de *striptease*.

Am vorbit și cu alt prilej despre postura de „ghișeu“ la care mă simt, uneori, condamnat. Mulți par să creadă că stau, nefolosit, în spatele unui gemuleț mereu deschis și aștept, nerăbdător, să mă angajeze cineva: un textuleț de catalog, un brînci editorial pe vreo copertă a IV-a, un articolaș de circumstanță, o semnătură de protest, o recenzie, un dialog „edificator“, o opțiune politică, o vizită la atelier sau la o expoziție. „Domnu' Pleșu, vreau și eu o vestă. Un pantalon. Un capoțel.“ „Bine, dar am și eu de cusut un petic la haina proprie!“ „Ei, da, știu că sînteți foarte aglomerat, dar cazul meu e un caz special!“

Mai nou, la ghișeul meu, bat domni și doamne cu programe, simpatii și frustrări politice. Deunăzi, cineva mă ruga să scriu un editorial „cum știu eu“ despre Monica Macovei. E cazul să ajungă președinte. Altcineva mă ceartă tandru că – în chip dezamăgitor

– nu sar să apăr victimele Antenei 3. Cum, tocmai eu? Eu, care am fost „linșat“ de același post, dar apărat de alții? Una peste alta, sînt foarte mulți cei care știu mai bine decît mine ce trebuie să fac, pe cine (și cînd) să laud, pe cine (și cînd) să înjur, pe cine să susțin. Sînt o simplă scula ne- sau prost folosită. Am unele calități, dar sînt dezorientat, nu știu ce să fac cu ele. Dacă aș fi *„cool“*, m-aș bate pe toate fronturile, aș lua asupra mea toate războaiele, nedreptățile, derapajele cotidiene. Iar dacă sînt atît de prost, sau de laș, încît nu știu ce să fac, nu-i nimic: nu trebuie decît să ascult ordinele sau sugestiile unora mai pricepuți și mai „civici“. Pe scurt, ori sînt „materia primă“, unealta docilă, soldatul prompt al unor strategi versați și, spre deosebire de mine, „conștienți“, ori sînt o gravă dezamăgire.

Ceva asemănător se întîmplă cu cei care, mai ales pe forum-uri, îmi reproșează că bombăn de pe margine, dar că „nu dau soluții“. Ca și cum am autoritatea și instrumentele unui „executiv“, plătit să „rezolve“ lucrurile, să facă ordine. Ca și cum guvernul abia așteaptă să mă citească și să „traducă în viață“ „soluțiile“ mele. Ca și cum n-am voie să spun că mă doare capul, fără să primesc răspunsul: „Nu te mai plînge. Vino cu soluții!“

Un lucru e clar: românii știu întotdeauna mai bine ce trebuie să facă *alții*. Ei nu sînt decît victime, mici cetățeni modești, neînsemnați, disprețuiți de intelectuali și trădați de politicieni. Ei bine, nu-mi rămîne decît să le spun tuturor: „Vreți soluție? O aveți cu toții, fără discriminare, la îndemînă: *votul!* Dacă nu-l folosiți, sau îl folosiți brambura, preferînd să ascultați de viscere mai curînd decît de cap și de bun simț, nu mai așteptați eroi providențiali și mană cerească. Veți avea, mereu, șmecherii care vă sînt «simpatici». Care «nu stau pe margine». Care nu vă dezamăgesc decît prea tîrziu, sau niciodată.“

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Țara guerilelor necăjite

– De fapt, ce facem noi aici este mai mult o luptă de guerilă!..., conchide domnul din fața mea, necăjit, după ce mi-a povestit pe îndelete diferitele lor inițiative locale, altminteri demne de toată admirația.

– Păi, din acest punct de vedere, țara întreagă este o luptă de guerilă, supralicitez eu.

Supralicitez, desigur, dar ceva adevăr este totuși în expresia asta, îmi dau eu seama după o vreme. De fapt, dacă stau să mă gîndesc un pic, românii au fost mai tot timpul într-un soi de guerilă cu autoritățile, de „haiduceală“, să zicem (nu haiducie, aia e o treabă mai serioasă...): se ascundeau de turci, de ruși sau de comuniști, după caz, ieșeau pe ușa din spate cînd veneau oamenii puterii după dări, consimțeau pînă la urmă să dea Cezarului ce-i al Cezarului, numai să-i lase apoi în plata Domnului. Statul a fost mai totdeauna, se pare, o volbură distantă, abstractă, dar amenințătoare, de care trebuie să te ferești ca de furtună. Și românii au învățat să se ferească... Vorba veche, care ne place atît de mult și de care ne este atît de silă în același timp, *a se descurca*, ar trebui studiată cîndva, și din perspectivă economică și fiscală: nu mi se pare (doar) o meteahnă culturală, cine știe ce trăsătură fixată în „gena Românului“, cum le place unora să spună, ci, mai întîi de toate, un termen-umbrelă pentru o categorie largă de strategii adaptative contextuale, diverse și flexibile, inconsecvente, dar indispensabile în vremuri de restriște. Cultura a venit după aceea, legitimînd o practică deja existentă și necesară: sîntem, iaca, un popor „descurcăreț“.

Dar să revenim la guerila actuală.

După războiul de independență din 1990 și entuziasmul confuz care i-a urmat, românilor nu le-a trebuit prea mult timp pentru a realiza că au pierdut, din nou, războiul cu armata regulată a statului. Aceasta a schimbat instituțiile și regulile jocului după un model care trebuia să fie benefic pentru toată lumea, dar și-a păstrat partea leului, instituind cleptocrația binecunoscută. Apoi, după ceva vreme de înrolări, dezertări și demiteri, a închis ruleta: *rien ne va plus!* Ești soldat sau civil...

Civilii – adică noi, „poporul“, cum se spunea pe vremuri – au rămas în afara jocului, un fel de regiment de intendență menit să asigure bunul mers al armatei. Puteau să supraviețuiască, puteau chiar să prospere, în anumite limite, dar nu să aibă inițiative năstrușnice sau să ceară statului să-și respecte promisiunile: armata statului a devenit una de ocupație în propria țară. Tristețe printre „civili“, desigur, dar la scara istoriei, nimic nou...

Dincolo de acest limbaj metaforic, se ascunde însă o poveste cît se poate de reală, tristă și veselă în același timp.

Tristă, căci tot mai puțini sînt cei care așteaptă ceva de la instituțiile statului. Dacă ne rezumăm doar la domeniul culturii, mai apropiat de profilul acestei reviste și de competențele mele, nu cred că este cazul să dau prea multe exemple concrete pentru a vă convinge că instituțiile culturale ale statului au fost parțial rechiziționate pentru interesele „armatei“, parțial demobilizate, de la infrastructură (reducerea dramatică a rețelelor de cinematografe, librării, case de cultură etc.) la sacrificarea patrimoniului de dragul imobiliarului și, nu în ultimul rînd, la subfinanțarea acută – devenită cronică – a puținelor instituții naționale rămase de reprezentare. În aceste condiții, „războiul cu statul“ chiar pare a fi pierdut pentru majoritatea oamenilor de cultură.

Veselă, de asemenea, căci, în aceste condiții în care oamenii creativi și-au luat speranța de a-și mai vedea creativitatea susținută – sau măcar recunoscută – de instituțiile statului, tot mai mulți au început să fie creativi pe cont propriu. Adică să formeze mici ONG-uri sau rețele de colegi de breaslă, să facă proiecte europene sau să caute finanțări private punctuale, să se retragă într-un soi de falanstere artistice la țară sau să populeze spații urbane părăsite, uneori chiar să reanime vechi instituții locale uitate de vreme. Mă gîndeam ca, aici, să vă dau mai multe exemple pentru a vă convinge (dacă este necesar), dar mi-am dat seama că aș umple multe pagini numai cu ceea ce am văzut cu ochii mei în ultimii doi, trei ani. Pe scurt însă, e țara plină de grupuri de guerilă, inclusiv în zone uitate de Dumnezeu, iar activitatea culturală *alternativă* este de o efervescență uimitoare. Trist din nou, însă, căci sînt guerile de cartier, ca să spun așa, care reușesc să-și ocupe și să anime un teritoriu semnificativ, dar limitat, fără a comunica între ele și, deci, fără a putea genera o adevărată „mișcare de guerilă“.

Metafora aceasta a armatei regulate și a guerilelor ne poate ajuta însă și la înțelegerea „intuitivă“ a problemei structurale reale, majore, a societății noastre actuale: cu o „armată regulată“ nu poți lupta (doar) cu guerile izolate. Trebuie fie să-ți construiești la rîndul tău o armată (iar aceasta înseamnă revoluție, ceea ce este exclus, „mămăliga nu explodează“!), fie să schimbi armata. Ceea ce, oricît ar putea părea de surprinzător la prima vedere, este și legal, și posibil: se cheamă *legea partidelor* – mi-a explicat domnul din fața mea, comandant de guerile locale, dar cu viziuni strategice naționale. A o schimba ar permite astfel unor eventuali tineri caporali să intre în armată cu bastonul de mareșal în traistă și fără a mai trece prin centrele de recrutare ale baronilor locali, ar însemna un alt fel de luptă. Cea reală!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

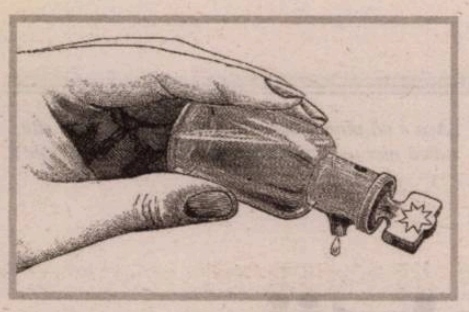

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Ţafandache

Fără a fi extrem de frecvent, *ţafandache* e un cuvînt depreciativ uşor de înţeles, sunînd familiar şi celor care poate că nu l-au mai auzit: alcătuit dintr-o primă parte sonoră şi repetitivă şi dintr-un element final tipic supranumelor ironice şi minimalizatoare, cuvîntul evocă alte epitete similare *(muţunache, fudulache, mangafache* etc.). Sufixul diminutival *-ache* (din grecescul *-akis),* cu valoare hipocoristică, a fost aplicat mai ales numelor proprii, unele fixate între timp ca nume de familie *(Costache, Dumitrache, Vasilache* etc.), altele evocînd o epocă (reală, dar şi literară: prin *Mache, Tache* sau *Lache* ai lui Caragiale). Odată cu occidentalizarea societăţii româneşti, în secolul al XIX-lea, multe derivate în *-ache* au căpătat conotaţiile ironice şi peiorative tipice grecismelor populare, premoderne. Sufixul e încă productiv în registrul familiar-argotic, în care e folosit cu intenţie glumeaţă *(şestache, românache, străinache* etc.).

Cuvîntul *ţafandache* are în româna de azi mai ales sensul foarte general „persoană lipsită de valoare şi de importanţă": *„Ţafandache* în plin avînt" (cristoiublog.ro); „l-am văzut pe micuţul *Ţafandache* avid de jocuri de putere" (enational.ro); „lui *ţafandache* ăsta care nu are nici 6 ani de carieră îi dau premiul" (clopotel.ro); „te poţi trezi cu vreun *ţafandache* de ăsta că ţi-l confiscă" (arhiblog.ro); *„Ţafandache* ăsta de Jiji" (ziare.com) etc. Sensul înregistrat de dicţionare e uşor diferit, ceva mai specific: „tînăr sclifosit şi ridicol; fante" (DEX). Variantele de definiţii din dicţionarele mai vechi marcau unele trăsături sociale şi morale care nu mai sînt esenţiale pentru uzul de azi al cuvîntului: „burghez înfumurat" (Şăineanu, 1929), „personagiu sclivisit şi ridicul" (Scriban, 1939) etc.

De fapt, statutul lexicografic al lui *ţafandache* e destul de neobişnuit: substantivul a fost înregistrat în aproape toate dicţionarele româneşti, monolingve sau bilingve, începînd cu ultimul deceniu al secolului al XIX-lea (de la *Dicţionarul român-francez* al lui Frédéric Damé, 1893), pe baza unui singur citat literar. E drept, unul suficient de prestigios: cuvîntul a apărut în *Convorbiri literare* (1 decembrie 1882, p. 357), într-un text al lui Petre Ispirescu, din seria *Din poveştile uncheşului sfătos* – „Despre pomul Crăciunului". E textul destul de cunoscut – retipărit şi separat, într-o broşură din 1886, la Tipografia Academiei Române –, în care autorul îşi mărturisea surpriza în faţa noii mode citadine de a folosi bradul ca pom ornamental de Crăciun, şi nu în practicile de înmormîntare. Autorul construia o opoziţie netă şi ironică între „un necioplit ca mine", „unchiaş necărturar şi fără vază", şi omul vremurilor noi: „De-ar fi vreun *ţafandache* cu sticla în ochi, cu gîtul pus ca-ntr-un proţap, cu gulerul stînd să-l apuce de nas, umblînd parc-ar călca numai în străchini, cu fumurile în cap şi uitîndu-se peste umăr la cei ce-i vorbeşte, calea-valea, poate că ar mai fi oarecum ascultat; dară eu?"

Cuvîntul apare în dicţionarele noastre cu indicaţia „etimologie necunoscută"; s-au lansat totuşi unele ipoteze asupra originii sale: Şăineanu presupunea că e vorba de un nume propriu, iar Al. Ciorănescu a sugerat, pe baza formei, că ar proveni din neogreacă. O căutare cu Google produce un număr considerabil de atestări ale numelui de familie grecesc *Tsafantakis* (în care grupul *nt* este pronunţat *nd).* Forma grecească apare chiar pe site-ul urbandictionary.com, cu un sens figurat destul de interesant, legat de obsesia aspectului fizic şi a modei, dar fără conotaţii negative şi cu referire la tinere femei *(„amazing", „gorgeous", „fun"* etc.: *„she is such a Tsafantakis!").* Din păcate, e o singură atestare, care trebuie privită cu multă prudenţă, pentru că sursa nu e controlabilă şi veridicitatea îi e îndoielnică. Oricum, chiar dacă nu dispunem de informaţii semantice şi istorice mai precise, datele actuale par să confirme ipoteza originii greceşti a cuvîntului românesc (nu doar a sufixului său).

Ţafandache este glosat de multe ori, în dicţionarele româneşti, prin sinonimul *fante,* iar între cele două cuvinte s-ar putea să fie o legătură mai profundă decît o parţială echivalenţă semantică. *Fante,* împrumutat din italiană, e destul de învechit în sensul propriu (ca denumire a figurii de mai mică valoare de la cărţile de joc, pentru care mai răspîndit e termenul *valet,* de sursă franceză), dar este încă folosit cu sensurile sale peiorative („tînăr afemeiat, sclivisit, filfizon" etc.). Poziţia cuvîntului în română a putut fi întărită şi de forma neogreacă *fantis* (cu pronunţia *nd),* devenită *fande* din aromână. Din neogreacă provine, de altfel, o bună parte a terminologiei româneşti a jocurilor de cărţi, care a dezvoltat destul de multe sensuri figurate.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Sartre, susţinînd capitalismul

Zilele trecute, o întîmplare greu de explicat m-a dus spre piesa lui Jean-Paul Sartre, *Diavolul şi bunul Dumnezeu.* Piesa s-a jucat în premieră absolută în 1951 la Paris, cu o distribuţie plină de vedete (Pierre Brasseur, Maria Casares, Jean Vilar etc.), în regia unui mare om de teatru francez, Louis Jouvet. Sartre ştia deja cît de importante sînt presa şi publicitatea, aşa că a creat în jurul piesei o continuă rumoare, încă cu şase luni înaintea premierei. Dramaturgul avea grijă să strecoare tot timpul în presă informaţii şi bîrfe „pe surse" despre repetiţii, text, actori, controverse artistice, oboseală, nervi, inspiraţie şi altele. Regizorul era foarte bolnav (va muri, de altfel, la o lună după premieră) şi asta adăuga dramatism ştirilor. Cam cu o lună înainte de premieră, Sartre a început să dea interviuri incitante în care să explice ce a vrut să spună cu *Diavolul şi bunul Dumnezeu.* După premieră, piesa a fost criticată puternic din toate părţile. François Mauriac a considerat-o inacceptabilă şi episcopul din Liège aproape a blestemat-o – de partea cealaltă, Elsa Triolet, soţia lui Aragon, a denunţat piesa drept o trădare a nobilelor idealuri... ştiţi dumneavoastră. Piesa a avut, însă, un mare succes de public. S-a jucat de 200 de ori cu casa închisă şi apoi a pornit într-un lung turneu prin Franţa şi prin întreaga Elveţie, Germania, Italia, Anglia, Belgia şi Africa de Nord. Totuşi, am fi maliţioşi să spunem că succesul piesei a fost produsul unui îndelungat efort de PR. Adevărul este că piesa e bună. Şi Sartre a avut dreptate cînd, spre sfîrşitul vieţii, a spus că dintre toate piesele sale, pe aceasta o găseşte cea mai izbutită. Are un singur defect: e prea lungă. N-am văzut-o pe scenă niciodată (deşi, la începutul anilor '80, s-a jucat cu mare succes şi la Teatrul Mic din Bucureşti, în regia lui Silviu Purcărete), dar din cîte m-am putut informa, reprezentarea ei durează cel puţin patru ore.

Piesa strînge în ea toate elementele de bază ale viziunii lui Sartre asupra lumii: Dumnezeu nu există, valorile practicate în numele Lui („binele") sînt la fel de confuze precum valorile practicate în numele Diavolului („răul"), Diavolul este mai degrabă un fenomen de ordin psihologic, inserat în natura umană, decît o entitate supranaturală care ne asediază morala, suferinţa umană este colosală pe parcursul unei vieţi, dar ea nu are nici o legătură cu ceva ce s-ar putea numi destin, după cum nu are nici sens, ci este produsul celorlalţi, care fac „rău" eliberaţi de orice povară, căci îl confundă cu „binele" şi toate celelalte. De asemenea, tema fiului bastard care îl elimină violent pe fiul legitim, tema iubirii ca prostituţie sau tema singurătăţii în mijlocul puhoiului de oameni – teme sartriene de-a dreptul – se regăsesc şi aici.

Nu mai citisem piesa de foarte mulţi ani şi acum, recitind-o, am fost impresionat găsind în ea ceva ce nu mă aşteptam să găsesc, avînd în vedere persoana autorului. Am consultat rapid cîteva texte critice şi nici unul nu remarcă ceea ce pe mine m-a frapat. Nu pretind că observaţia mea nu a mai fost făcută şi de alţii – spun doar că, din cîte am putut consulta în grabă, nu am găsit-o formulată nicăieri. Iată.

Diavolul şi bunul Dumnezeu se petrece într-un timp pe care Sartre nu îl indică precis, dar pe care îl putem lesne deduce – războiul ţărănesc german din 1524-1525. Un război sîngeros, absurd, haotic, fără pic de onoare şi de măreţie. Doar frustrare şi disperare. Locul, în schimb, e precis indicat: în interiorul şi în preajma oraşului Worms din Germania. Asistăm, aşadar, la toate nenorocirile pe care un război le poate produce oamenilor, indiferent de tabăra în care sînt, de credinţa pe care o au ori de cît sînt de buni sau de răi. Eroul principal este războinicul Goetz, comandantul iscusit şi cam nebun al unei trupe de ţărani care luptă foarte bine. Goetz a fost creat de Sartre din amestecul unui personaj real al războiului ţărănesc şi un personaj dintr-o piesă de Cervantes despre care singur a spus că l-a inspirat decisiv în scrierea *Diavolului....* Piesa este toată o colosală tulburare, o frămîntare fără ieşire, o confuzie tensionată, o erupere de iraţionalitate care caută, ipocrită, să se justifice raţional. O apocalipsă. Ei bine, în toată nebunia, singurul element raţional şi civilizatoriu este un bancher. Habar nu am ce a fost în mintea lui Sartre să pună un bancher pragmatic pe lîngă toate celelalte personaje care emit fără oprire declaraţii metafizice şi manifeste existenţialiste. Bancherul e un om de bun-simţ şi raţional, într-o mulţime de clerici şi laici mai mult sau mai puţin exaltaţi, toţi fiind gata de orice în fiecare moment.

Singurul element raţional este un bancher.

Bancherul, pe care Sartre cred că l-a vrut un fel de reprezentant al capitalismului ahtiat după bani, are cel mai decent, mai raţional şi, în cele din urmă, mai uman discurs. La începutul piesei, arhiepiscopul primise vestea bună că, printr-o trădare pe care o orchestrase, oraşul rebel Worms era încercuit fără apărare. Bancherul îi explică de ce nu are rost să distrugă oraşul. Worms era o sursă bună de venit pentru arhiepiscop, care avea un credit de achitat – era o tîmpenie să distrugă un oraş pedepsindu-l pentru nesupunere de nu ştiu ce fel. Asta îl va face să nu poată achita creditul, bancherul va da faliment şi arhiepiscopul nu va mai avea de unde să împrumute bani cînd are nevoie. Arhiepiscopul îi spune, în cele din urmă, că, deşi oraşul e asediat de cei care l-au învins pe inamicul său, nu are nici un control asupra lor. Bancherul merge în tabăra războinicului Goetz, cel care asedia oraşul. Îi face şi lui propuneri raţionale, oferindu-i aranjamente care împacă pe toată lumea şi, mai ales, lasă oraşul funcţional şi pe locuitorii lui în viaţă, să continue să producă. Goetz, însă, îl trimite în cortul lui legat fedeleş, să stea acolo pînă se dă asediul. Bancherul dispare din piesă şi, odată cu el, raţionalitatea, decenţa şi omenescul. Urmează nebunia. Sigur, Sartre l-a gîndit pe bancher ca pe un personaj secundar. A vrut, probabil, să ironizeze apucăturile mercantile ale capitaliştilor, dar a rezultat singurul comportament decent, raţional şi uman, într-un ocean al nebuniei aflat în furtună de cel mai înalt grad. În anii în care a scris piesa, Sartre detesta capitalismul şi se împrietenise bine de tot nu doar cu comuniştii francezi, ci şi cu sovieticii. Cu atît mai ciudat.

Sever Voinescu *este avocat şi publicist.*

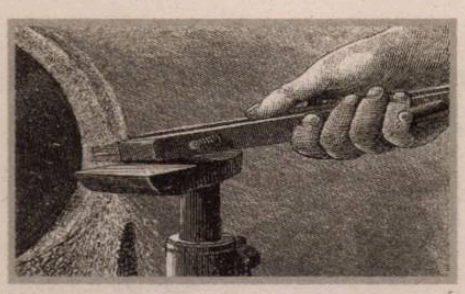

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Există viaţă şi în Kosovo

În ciudata noastră geografie mentală, Vestul Europei se află undeva mai aproape decît Balcanii. Paris, Berlin, Bruxelles sînt locuri aproape. Balcanii de Vest, spaţiul ex-iugoslav, sînt parcă într-o altă lume.

Mă gîndesc la asta în timp ce aştept îmbarcarea pentru vizita de trei zile în Kosovo. În realitate, din locul în care mă aflu sînt doar 600 de kilometri pînă la Priştina, dar mă pregătesc pentru o călătorie grea. În această perioadă, puţinele avioane care aterizează pe noul aeroport de la Priştina sînt ticsite cu kosovari emigranţi, veniţi acasă în vacanţă. Cu atît mai mult cu cît voi prinde şi finalul Ramadanului. Aşa că grupul nostru, din care fac parte oameni de afaceri şi membri ai unor think-thank-uri de politică externă, în cadrul unei deplasări de documentare, iniţiate de organizaţia Global Focus, va zbura pînă la Roma, de acolo înapoi pînă la Skopje şi, de acolo, vom merge cu un microbuz, pînă la Priştina, preţ de o oră şi ceva, pe drum de munte.

Această rută complicată ne spune multe despre cîte legături mai există azi între noi şi statele din fosta Iugoslavie. Numărul curselor aeriene directe este un indicator pentru legăturile interpersonale, dar mai ales de business. Dintre capitalele statelor din fosta Iugoslavie, doar Belgradul are cursă directă cu Bucureştiul. În timp ce aşteptam îmbarcarea pentru Roma, de la o poartă alăturată se pregătea pentru decolare o cursă directă spre Doha, Qatar. Iarăşi, o foarte curioasă geografie.

Pornim din Skopje spre Priştina în toiul nopţii. Trecem de şoseaua de centură, o autostradă în toată regula, luminată şi întreţinută perfect, şi apucăm apoi pe şoseaua naţională spre Priştina. Un drum decent întreţinut şi destul de circulat pentru ora tîrzie la care îl străbatem. Şoferul conduce în stil balcanic, preferă să depăşească pe linia continuă, în curbe fără vizibilitate. Pentru mai multă adrenalină, afară începe să toarne cu găleata.

E trecut bine de miezul nopţii cînd ajungem la frontiera dintre Macedonia şi Kosovo. Poliţistul kosovar e vesel şi vorbeşte germana foarte bine – a locuit mulţi ani în Germania, ne spune fără să-şi ascundă mîndria. Din vraful de paşapoarte, alege la întîmplare două nume. Le strigă, i se răspunde. „În bagaje aveţi doar lucruri personale, nu-i aşa?“ se asigură el. Şi ne urează drum bun. Trecem pe lîngă două barăci cu pretenţie de Duty Free, deschise nonstop, şi şoferul nostru accelerează iarăşi.

Suburbiile Priştinei înseamnă un şir lung de hale comerciale, aşezate în dezordine – mobilă, electrice, automobile, piese auto, haine, perdele şi multe altele. Îmi amintesc de Bucureştii sfîrşitului anilor '90, înainte ca marii retaileri să descindă în România. Mari retaileri care se lasă încă aşteptaţi în Kosovo. Cu o populaţie de două milioane de locuitori (capitala Priştina are 250.000) şi cu o imagine de care încă nu se poate desprinde cuvîntul „instabilitate“, mica republică din Balcani nu este deocamdată o ţintă pentru marile reţele comerciale globale.

Dimineaţa, la o cafea în salonul luxosului hotel Swiss Diamond Priştina, şeful agenţiei pentru investiţii străine din Kosovo, Valdrin Luka, debordează de optimism. „De la război încoace, avem o creştere medie anuală de 3,9%. În doi ani, am urcat 40 de locuri în clasamentul global Doing Business. Din acest punct de vedere, sîntem cel mai dinamic stat din lume. Potrivit datelor noastre, în 99% din cazuri, impresiile celor care ne vizitează sînt mai bune decît percepţia iniţială“, ne spune responsabilul kosovar.

În clasamentul Doing Business al Băncii Mondiale, ediţia 2013, Kosovo se găseşte pe locul 86, cu 13 locuri în urma României, dar înaintea Croaţiei, Albaniei sau Serbiei. Cum era de aşteptat, şi Kosovo s-a prins în jocul regional al avantajelor fiscale oferite investitorilor: impozit pe profit de 10%, libertate totală în repatrierea profiturilor, impozit pe venit progresiv între 0 şi 10%, CAS de cinci procente plătit de angajator şi tot 5% plătit de angajat. În plus, legea garantează că, în cazul luării unei decizii fiscale în dezavantajul investitorilor deja existenţi, aceştia pot funcţiona cinci ani, după vechile reglementări. Nu se plătesc asigurări de sănătate, statul subvenţionează direct sistemul – un sistem care, potrivit datelor existente, este subdimensionat, generează mari nemulţumiri în rîndul cetăţenilor şi este puternic marcat de corupţie.

Un acord cu Bruxelles-ul permite micului stat să exporte liber în Uniune, putînd însă să-şi protejeze piaţa internă în faţa importurilor din Europa. Un acord de liber schimb a fost încheiat cu Turcia şi se aşteaptă ratificarea de către Parlamentul de la Ankara. Toate acestea fac ca viaţa să fie mai ieftină în Kosovo, comparativ cu România, cu excepţia produselor de import, care sînt chiar mai scumpe decît la noi. Un litru de benzină costă 1,2 euro. Un meniu festiv de Ramadan, la unul dintre restaurantele de pe artera principală din Priştina – între 6 şi 10 euro. Una peste alta, salariul mediu este de 300 de euro – asta pentru norocoşii care au un salariu. Şomajul este uriaş, depăşeşte 40%. Kosovo are cea mai tînără populaţie din Europa, cu o vîrstă medie de 27 de ani.

După discuţia despre afaceri, cobor din

Baraca de la care a început bătrînul Devolli în 1989, păstrată în curtea companiei

hotel pe bulevardul Maica Tereza, principala arteră pietonală din centrul capitalei, un spaţiu animat fie zi, fie noapte. Sîntem în Ramadan, dar terasele cafenelelor şi ale restaurantelor nu duc lipsă de clienţi. Doar minaretele, care înţeapă cerul, amintesc că mă aflu, totuşi, într-o ţară cu religie predominant musulmană.

Luăm prînzul la una dintre nenumăratele terase din zona centrală a oraşului. Antreuri pe bază de legume proaspete, legume coapte şi brînză, apoi grătarul tipic balcanic. Încercăm şi cîte un rachiu local. Excelent, mai ales cel de gutui.

Seara aveam să zăbovim pînă tîrziu într-un club, la cîteva străzi distanţă de hotel. Tineri, animaţie, ca în orice astfel de loc din Europa. E trecut de 1 noaptea cînd plecăm la culcare. Străzile sînt luminate şi pline de oameni. Nici un sentiment de nesiguranţă. Încă nu a fost multă lume astă-seară, pentru că e marţi. Dar mîine va fi altceva – ne asigură gazdele noastre. De ce mîine? Fiindcă e miercuri, mijlocul săptămînii, ni se răspunde cît se poate de firesc.

Ieşim a doua zi spre graniţa de nord-vest. Ne abatem din noua autostradă spre Tirana, pe o şosea naţională unde porţiunile foarte bune alternează cu unele sectoare în lucru. Mergem spre Peje, fieful grupului de firme Devolli, controlat de familia cu acelaşi nume, una dintre cele mai puternice din Kosovo.

În doi-trei ani, se speră, în locul acestei şosele cu o bandă pe sens va apărea un drum expres. E o parte a freneziei kosovare în materie de drumuri şi autostrăzi. S-a construit deja o autostradă între Priştina şi Tirana (de către americanii de la Bechtel...). Foarte curînd va apărea o autostradă care va lega capitala Priştina de autostrada care trece prin oraşele Skopje, Niş şi Belgrad. Trei ore pînă la marele port Salonic... Sîntem asiguraţi că, dacă ne întoarcem peste trei ani tot prin Skopje, vom ajunge de acolo la Priştina pe autostradă, în locul drumului de munte pe care am mers acum.

Se poate circula însă rezonabil, şi pe actualul drum spre Peje. Ajungem la sediul companiei, care se ocupă de multe lucruri în Kosovo: cafea, construcţii, mobilă, bere, băuturi nealcoolice. Pieţele de export sînt cele locale: Bosnia, Albania, Macedonia. Proprietarii păstrează cu mîndrie, în curte, baraca de la care a pornit bătrînul Devolli, în 1989.

Trecem apoi pe la pivniţele Stone Castell, una dintre cele mai întinse podgorii din fosta Iugoslavie. A fost privatizată în 2006 şi aparţine familiei Gecaj. Dar personajul principal aici este maestrul vinificator, *domnul Spahi*, un bătrînel mărunţel, nu cred să aibă mai mult de un metru şi jumătate. Chiar în pivniţă – o fotografie cu Bill Clinton. Alături de Maica Tereza, el este una dintre emblemele publice ale tînărului stat kosovar. Preşedintele care în 1999 a realizat coaliţia internaţională care a intervenit în Kosovo, punînd capăt ofensivei sîrbeşti, este considerat aici un adevărat erou. Are o statuie în Priştina şi un bulevard îi poartă numele. Iar steagurile americane sînt peste tot.

Pentru kosovarii cu care am vorbit, prezenţa României în acea coaliţie, în timpul preşedintelui Constantinescu, pare să cîntărească mai greu decît nerecunoaşterea independenţei, declarată în 2008. De altfel, poziţia României nu este un impediment în dezvoltarea afacerilor. Guvernul român recunoaşte paşapoartele kosovare din 2013. Deşi susţine că recunoaşte aceste documente doar pentru dovedirea identităţii, MAE admite, totuşi, că autorităţile române pot recunoaşte anumite efecte juridice ale actelor, inclusiv asigurarea dreptului la circulaţie.

Steagul american flutură, alături de cel albanez şi de cel kosovar, şi în faţa fabricii de îmbuteliere a apelor minerale Dea. Am ajuns greu pînă aici, pe un drum de pămînt. Şi totuşi, aceasta este marca de apă cu care sînt aprovizionaţi militarii americani staţionaţi în Europa de Est; şi cei aflaţi în România – ne asigură gazdele. Această fabrică modernă, situată într-un loc atît de greu accesibil, este, pînă la urmă, ceva tipic pentru această regiune.

„Dacă vrei stabilitate, mergi în Elveţia. Dacă vrei să cîştigi, vii în Balcani“, rezumă Arian Zeka, director executiv al AmCham Kosovo.

Am abordat, bineînţeles, şi subiectul sensibil al corupţiei. Potrivit raportului Comisiei Europene din toamna lui 2013, corupţia şi grupările criminale continuă să fie provocări majore pentru Kosovo. De aceea, Comisia a cerut autorităţilor de la Priştina să aplice un set de reforme. „Corupţia nu e ceva nou în Kosovo şi problema nu e uşor de rezolvat, dar facem mereu presiuni pe lîngă guvern“, spune preşedintele executiv al AmCham. Totuşi, el precizează că lucrurile se află pe drumul cel bun, datorită puternicei implicări a organismelor europene.

Suburbiile Priştinei înseamnă un şir lung de hale comerciale, aşezate în dezordine.

Într-adevăr, UE este prezentă în Kosovo, de la declararea independenţei, prin structura EULEX, corp de experţi din domeniul juridic, poliţienesc şi vamal ce asigură primatul legii şi statul de drept. Potrivit lui Arian Zeka, percepţia despre corupţie este mai mare decît realitatea, iar 70% din achiziţiile publice sînt, totuşi, din Uniunea Europeană. Şi, oricum, spune el, nu există exemple concrete de corupţie instituţională.

Părăsim Kosovo de pe noul aeroport de la Priştina şi de data aceasta vom zbura pe o rută mai simplă, prin Viena. Privind în urmă, la un calcul sumar, mă încadrez şi eu între cei care pleacă din Kosovo cu o impresie mai bună decît percepţia iniţială.

Artera pietonală din Priştina, mereu animată, zi şi noapte

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O vară atipică

Va fi zumzăială mare la Bruxelles.

Prin iunie, la începutul verii, aşadar, aud o declaraţie a preşedintelui Băsescu Traian. Cum că Victor Viorel Ponta şi domnia sa (am folosit apelativele cu care se gratulează reciproc cei doi) au căzut de acord cu privire la nominalizarea lui Dacian Cioloş pentru un al doilea mandat în calitate de Comisar pentru Agricultură, în echipa domnului Junckers. De fapt, fostul şef al Eurozonei nici nu fusese confirmat încă. Pe vremea aceea, Marea Britanie ameninţa cu un veto (ulterior confirmat), Germania era de acord cu englezii (doamna Merkel nu se răzgîndise încă) iar Ungaria nu îşi afirmase opoziţia fermă.

Am fost încîntat. Aveam, în fine, o politică bipartizană în România. Prima, după multă, multă vreme. Candidatura domnului Cioloş pentru un nou mandat merită să reuşească. Nu neapărat de dragul performanţei profesionale. Aceasta a existat, nu-i vorbă. Reforma politicii agricole comune nu a fost, poate, de amplitudinea la care se aşteptau unii euroentuziaşti şi sceptici (deopotrivă), acum cinci ani. Paşii reuşiţi au fost hotărîţi, dar mai degrabă prudenţi, îndelung negociaţi. În echipa domnului Barroso, Dacian Cioloş a fost privit cu respect iar influenţa politicilor sale asupra agriculturii europene nu poate fi negată, chiar dacă reforma reuşită de oamenii de la DG Agri nu poate fi socotită drept revoluţionară.

Personal, un al doilea mandat al său îmi pare mai important pentru politica românească decît pentru agricultura autohtonă sau europeană. Ar fi esenţial, pentru a dovedi că putem avea mize ceva mai mari, politici bipartizane, în slujba cărora să se pună politicieni de ambe părţi ale baricadelor de partid, atît de vizibile pe micile ecrane. Promovarea unui bun profesionist, de certă dimensiune şi competenţă la nivel continental, este o miză care depăşeşte importanţa subvenţiei directe la hectar sau destinul organismelor modificate genetic pe cîmpurile Europei. Ar fi un semn foarte bun pentru toată societatea asta a noastră, atît de prinsă în cotidiana îndîrjire de nivel mediocru, pe care o soarbe din priviri la televiziunile de ştiri.

Colac peste pupăză, prin luna iulie, premierul a declarat întregul său sprijin pentru poziţia preşedintelui legată de situaţia din Ucraina. E clar, avem de-a face cu o vară atipică.

La fel de neobişnuită este şi situaţia momentului de la Bruxelles. În mod normal, în capitala instituţională a Uniunii, pe la vremea asta se trăgeau obloanele şi se făceau bagajele pentru binemeritata lună august, cea în care prin Place Schuman nici musca nu mai zboară. Tot funcţionarul european, fie el „vieţaş" (adică angajat prin teste EPSO), fie „politic" (ales de popor, ales de aleşii poporului sau ales de alesul aleşilor poporului) pleacă în concediu. Nu şi anul ăsta. Pentru că au fost alegeri, pentru că se aplică tot soiul de chichiţe instituţionale aduse în premieră de acordul de la Lisabona, pentru că tradiţionalul cocteil de „vieţaşi" şi „politici" are o componenţă nouă, lumea este încă pe baricade. Se mută de colo-colo, împărtăşeşte ultima bîrfă legată de vreo nominalizare pentru un post de conducere sau o şefie de comisie şi încearcă să se orienteze în spaţiu. În spaţiul următorilor cinci ani de carieră. Să mai spun că situaţia cea mai de dorit pentru oricare „vieţaş" este să aibă norocul să lucreze cu „politici" pricepuţi, cu oarecare experienţă în domeniul în care va urma să îşi dea cu părerea? Că nu întotdeauna complicatul algoritm al negocierilor intracomunitare dă rezultate potrivite maximului posibil de eficienţă? Nici nu ar putea fi altfel. Persoana potrivită pentru o şefie nu este neapărat cea mai competentă. Ea/el trebuie să corespundă algoritmului naţional, politic, de *gender*... Mă şi sparie gîndul la oarece criterii suplimentare ce pot fi introduse peste cinci ani. Pe undeva pe la urmă, se mai citeşte şi CV-ul candidatului. Şefii mari (Consiliul, adică) nu au căzut încă de acord cu privire la şefii mai mici (comisarii, adică). O vor face, se speră, în august.

Pînă atunci, va fi zumzăială mare la Bruxelles. „Vieţaşii" şi „politicii" vor rămîne prin oraş, între o sală de şedinţe şi alta, negociindu-şi viitorul profesional pe termen scurt. Trăim o vară atipică.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

Florentin ŢUCA

Mai la stînga, cum te uiți din dreapta

Cum stînga e autoproclamat unită, cică s-ar fi unificat şi dreapta. Uau, ce bucurie, cu beteală-am să te-mbrac şi steluţe-o mie.

Cum care stînga? Dreptate, adevăr, credinţă, libertate, fraternitate, veselie şi mîndrie. Cum care dreapta? Dreptate, adevăr, credinţă, libertate, fraternitate, veselie şi mîndrie.

Şi ce dacă o jumătate din dreapta era pînă ieri unificată cu stînga? Conjunctura-i de vină, pentru că ea a fost de-aşa manieră.

Şi ce dacă latifundiarul din stînga a ajuns pe post de liberal cugetător în dreapta? Gata, nu mai e.

Şi ce dacă atacurile liberale la adresa statului liberal, şi ce dacă bătaia de joc şi de Constituţie? Gata, vara aceea fierbinte s-a stins, în fond politica e curvă.

Şi cum adică ce face acuma stînga? Stînga dă din mînă.

***Florentin Ţuca** este managing partner la casa de avocatură Ţuca, Zbârcea & Asociaţii.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

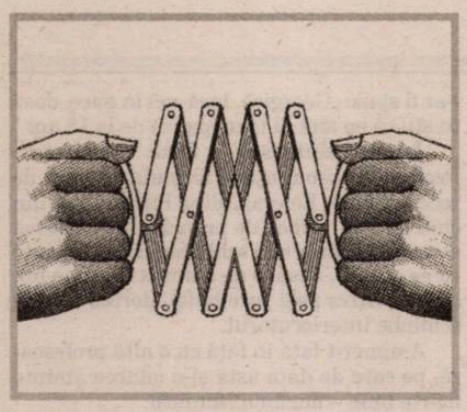

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Rusia e mai complicată...“

– dialog cu Armand GOŞU –

Este expert în spaţiul postsovietic, şi-a dat doctoratul la Moscova, urmăreşte consecvent presa rusă. Şi, mai ales, vede lucrurile în ansamblu şi în profunzime. ***Armand Goşu*** *a studiat istoria, iar acum este conferenţiar dr. la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti şi redactor-şef al revistei* 22.

Revista Time *a avut pe copertă, săptămîna trecută, titlul „*Cold War II*“, cu o imagine a lui Vladimir Putin avînd în spate umbra unui avion. A început al doilea Război Rece?*

Criza din Ucraina e mai degrabă un epilog la „primul“ Război Rece. Sînt dosare care au rămas în suspensie după 1991 – dacă acceptăm că Războiul Rece s-a terminat odată cu prăbuşirea Uniunii Sovietice. Probabil că asistăm acum la epilogul ideii de imperiu în accepţia pe care i-o dă Rusia. Căci Rusia a putut să devină imperiu abia odată cu anexarea celei mai mari părţi a Ucrainei; fără Ucraina, nu e imperiu, e doar Marele Cnezat al Moscovei. Acum, Rusia, redusă în Europa în urma prăbuşirii URSS la graniţele din vremea lui Ivan al IV-lea cel Groaznic, deci a doua parte a secolului al XVI-lea, vrea să redevină imperiu, luînd sub control Ucraina. În momentul în care Occidentul şi-a apropiat Ucraina şi a invitat-o să semneze la Vilnius acordul de asociere cu UE, Rusia s-a simţit ameninţată. Întreaga filozofie de existenţă a Rusiei s-a prăbuşit: Rusia nu se concepe pe sine decît ca imperiu, nu ca stat naţional modern. Însă fără Ucraina, nu poate fi imperiu. Dacă Rusia nu e imperiu, ce poate atunci să fie? E nesiguranţa, un sentiment de panică pe care îl trăieşte elita politică rusă, care vede totul în termeni de *hard power:* teritorii-tampon între ei şi „restul“.

Între Rusia şi Occident există tensiuni „pe faţă“, cum n-au mai fost de multă vreme. În anii '90, Occidentul a încercat să se apropie de Rusia, dar n-a reuşit...

Pînă prin 1997-1998, Vestul şi-a alimentat iluzia că Rusia poate deveni o parte a lumii occidentale, prin asimilarea şi respectarea unor reguli minimale. În momentul cînd apare criza politică internă în Rusia, cînd apar informaţii despre acte de corupţie care vizau chiar familia preşedintelui Elţîn, deturnări de fonduri (dar nu ca în Europa Centrală ori în America Latină, ci vorbim de deturnarea unor tranşe întregi de la FMI sau de la Banca Mondială), Occidentul a înţeles că Rusia e mai complicată, că elita politică de la Moscova joacă dublu: pe de o parte, mimează acceptarea unor reguli ale lumii occidentale, pe de altă parte, joacă la rupere, nu respectă nimic, şi pe fond nu se modernizează. Or, modernizarea Rusiei era o iluzie întreţinută şi de Occident, dar şi de o parte a elitei moscovite. Cîtă vreme exista această iluzie, Vestul a pompat zeci şi sute de miliarde de dolari în Rusia. Momentul de cotitură a fost lupta pentru succesiunea lui Boris Elţîn. Lupta nu se dădea între un democrat şi un reprezentant al sistemului serviciilor secrete ori al nomenclaturii comuniste, ci între doi reprezentanţi ai sistemului kaghebist: Evgheni Primakov, fost şef al spionajului rus, şi colonelul Vladimir Putin, şeful FSB, principalul succesor al KGB-ului. Occidentului nici măcar nu i s-a mai dat şansa să mimeze sponsorizarea democratizării Rusiei, el nu avea pe cine să mai mizeze – democraţii prooccidentali erau pe la 7-8%.

În anii Războiului Rece, se dezvoltase un întreg domeniu de studiu în Occident – kremlinologia. Ce s-a ales de el?

Mulţi cercetători din Vest au rămas şomeri după 1991, cîţiva au fost recuperaţi mai ales după 2008. Întîmplarea face că eu am fost trimis de Academia Română la Moscova, la doctorat, în 1995. Directorul de atunci al Institutului de Istorie „N. Iorga“, dl profesor Şerban Papacostea, a avut iniţiativa de a trimite trei tineri acolo. Se deschiseseră arhivele în Rusia şi ni s-a spus că e nevoie de oameni care să le cerceteze, aşa că era bine să renunţăm la vechile noastre specializări (eu eram specializat în Imperiul Otoman, secolul al XIX-lea, Tanzimat). Dintre cei trei, am rămas doar eu. Asta şi graţie BBC, cu care am colaborat, apoi am lucrat în biroul din Moscova. Biroul BBC era în apropiere de Europa Liberă, care avea un bloc în Moscova: în el locuiau zeci de doctoranzi americani trimişi la Moscova să se specializeze. De fapt, era ultimul val de tineri trimişi la specializare în URSS şi care au văzut cu ochii lor prăbuşirea imperiului şi, odată cu el, a viitoarei lor cariere. Unii s-au pierdut, alţii au făcut carieră în Departamentul de Stat, în alte structuri. Ne cunoşteam atunci, era o lume mică – ne întîlneam unii cu alţii. Unii s-au specializat în Asia Centrală, în Caucaz, energie, pentru Rusia a scăzut interesul. Abia după 2008, după războiul ruso-georgian, mulţi dintre ei au fost recuperaţi şi s-a trecut la pregătirea unei noi generaţii de specialişti în problemele spaţiului ex-sovietic. Pentru că administraţia americană, Departamentul de Stat, Pentagon, CIA şi celelalte instituţii au nevoie de analize. Şi implică în realizarea acestor analize un consistent corp de experţi, lumea academică.

Cît contează, în popularitatea lui Putin, efectele propagandei susţinute de presa favorabilă puterii?

Dacă ne referim concret la criza din Ucraina, propaganda este extrem de importantă. Dacă ne uităm însă la perioada de 14 ani de cînd Putin conduce Rusia (ca preşedinte sau ca prim-ministru, cînd Medvedev era preşedinte), vedem că sînt totuşi nişte cauze obiective care îi determină pe ruşi să aprecieze activitatea lui. În primul rînd, creşterea economică fără precedent: Rusia s-a dezvoltat pe un model economic bazat pe exploatările de hidrocarburi. A fost şi şansa enormă de a impune acest model economic exact într-o perioadă de creştere a preţurilor la hidrocarburi. Acest model economic a produs o creştere de 7-8%, chiar 10% în unii ani. Asta a însemnat că au crescut salariile şi pensiile şi fondurile pentru programe sociale. S-au dat legi pentru a încuraja natalitatea în Rusia, statul plăteşte alocaţii mari pentru primul copil, pentru următorii chiar mai mult. Beneficiile creşterii economice s-au revărsat şi asupra omului de rînd, se plătesc la timp pensiile şi salariile, au crescut de multe ori, comparativ cu anul 2000, pensiile şi salariile, aşa încît e normal ca oamenii să-l aprecieze pe Putin. Evident, contează enorm sistemul de propagandă: sînt stupefiat cît de bine manipulează televiziunile, din noiembrie pînă acum, în felul în care reflectă situaţia din Ucraina.

Un clişeu de mare circulaţie explică ezitările Occidentului faţă de Rusia, prin dependenţa Europei de gazul rusesc.

E o exagerare – culmea, întreţinută şi de filoamericani feroce. Dacă ne uităm pe cifre, observăm că Occidentul ca ansamblu nu este atît de dependent de gazul rusesc, doar 25% vine de acolo. Da, sînt ţări estice – precum Polonia, Lituania, Bulgaria şi altele – care în proporţie de 97-98% ard numai gaz rusesc. Dar asta şi pentru că nu ne-am grăbit să facem interconectările între reţelele naţionale, pentru crearea unei mari reţele europene. Dacă ar exista aşa ceva, ai putea foarte bine ca la Bucureşti sau la Iaşi să arzi gaz norvegian sau olandez sau gaz lichefiat adus din Algeria prin Franţa ori Croaţia. Două crize dramatice ale gazului n-au fost suficiente pentru a ne trezi la realitate. Acum, poate că un război o să reuşească s-o facă. Decidenţii europeni ar trebui să urgenteze interconectările, pentru că, la iarnă, Rusia nu se va sfii să închidă robinetele. Pe de altă parte, nici lui Putin nu-i convine să se joace prea mult cu robinetele. Rusia a negociat cu chinezii timp de zece ani, s-a dus Putin să semneze contractul – într-un moment foarte bine ales – şi a aflat că nu e atît de simplu cu China. Gazprom dorea două conducte ca să livreze gazul spre China, una urmînd să preia gazul care merge spre Uniunea Europeană, de la zăcămintele din Siberia occidentală. Era un fel de şantaj la adresa UE. Dar chinezii au acceptat doar o conductă, dinspre Kamceatka. Chinezii joacă destul de atent. Iar despre preţ, să nu mai vorbim: e preţul negociat de Ianukovici pentru Ucraina. Nici ruşii nu sînt atît de buni pe cît ar vrea să pară.

În România, Rusia e percepută mai degrabă negativ, în primul rînd din cauza amintirii recente a comunismului. Totuşi, în istorie există şi perioade cînd Rusia a contribuit la modernizarea noastră...

Lucrurile sînt mai nuanţate. Noi am trăit cu sentimentul unui popor latin abandonat într-o mare slavă – aşa îşi începe şi Xenopol istoria lui –, dar ruşii ne-au ajutat mult în unele epoci, au fost factor de progres. De pildă, primele tentative de reconectare a Principatelor Române la Europa vestică, de modernizare (prin Regulamentele Organice şi tot ce a urmat) le-au făcut ruşii. Întrebarea ar fi cînd s-a modificat percepţia românilor asupra Rusiei, pentru că n-a fost întotdeauna negativă. Cred că am reuşit să identific momentul: la jumătatea secolului al XIX-lea, sub influenţa emigraţiei poloneze de la Paris. Tinerii moldo-valahi aflaţi la studii acolo îi aveau drept principali interlocutori pe polonezii emigraţi după revoluţia eşuată de la 1830, grupaţi în jurul lui Adam Czartoryski. Erau mii de polonezi la Paris atunci. Aici, s-a produs un transfer de imagine negativă a Rusiei, dinspre emigranţii polonezi spre cei moldo-valahi. Nu-i de mirare că Rusia avea o imagine negativă în Polonia. Rusia iniţiase şi participase la împărţirea succesivă a Poloniei, înfăptuită de Ecaterina a II-a. Rusia anexase cea mai mare parte a Poloniei. Rusia înăbuşise în sînge revoluţia poloneză de la 1830. Rusia era puterea reacţionară odioasă, era jandarmul Europei. Totuşi, memoria tinerilor moldo-valahi trebuie să fi conţinut şi elemente pozitive: prima Constituţie – Regulamentele Organice, începuturile modernizării reale a Principatelor, fondarea instituţiilor moderne, de tip european, lucrări de sistematizare a oraşelor, presa tipărită şi altele. Apoi, să nu uităm: Petru cel Mare a fost chemat aici de Brâncoveanu şi de Cantemir, pentru a ne apăra de „papistaşi“ – de austriecii care voiau să ocupe Valahia şi Moldova. Sigur, simplific exagerat acum. Dar ruşii ar fi trebuit să aibă o imagine mai degrabă pozitivă la noi şi multă vreme au şi avut. A intervenit, însă, anexarea unei jumătăţi de Moldova, la 1812, care se suprapunea peste abuzurile repetatelor episoade de ocupaţie militară ţaristă. Şi, mai ales, faptul că intelectualitatea moldo-valahă a preluat imaginea negativă a Rusiei de la polonezi, care mai tîrziu a trecut în manualele de istorie, odată cu reformele cu Cuza, care a introdus învăţămîntul obligatoriu. Din acel moment, generaţii întregi au rămas cu această imagine.

Noi înjurăm Rusia de amorul artei.

Asta a fost mai de mult. Să nu uităm însă de regimul comunist, despre care se spune – e un clişeu de mare circulaţie – că „a fost adus pe tancurile sovietice“...

Deci responsabilitatea pentru ce s-a întîmplat rău în această ţară, vreme de cinci decenii, e pusă exclusiv pe seama Moscovei. Fals! Da, comunismul a venit pe tancurile sovietice. Dar avem tipuri diferite de comunism – într-un fel a fost în Ungaria, altfel în Polonia etc. Punînd pe seama ruşilor toate prăpăstiile noastre, e absolvită de orice responsabilitate elita politică comunistă din România: „Ceauşescu era bun, şi Gheorghiu-Dej a fost bunicel în ultimii ani, au fost nişte crime, dar la începutul anilor '50, în vremea stalinismului...“ Deci elita politică comunistă, transformată după 1989 în „elită politică democratică“, e formată din băieţi buni, care au tot interesul să arunce întreaga răspundere în cîrca Moscovei. A prins la nivelul opiniei publice pentru că există o neîncredere mare în Rusia. Dar nu e o neîncredere generată de o cunoaştere profundă a Rusiei, ci de emoţii. România n-a avut şi nici nu are expertiză solidă pe Rusia. Francezii au şcoală excepţională de sovietologie şi rusistică. Orice ministru de externe francez are consilieri universitari serioşi, care îl sfătuiesc pe ministru despre Rusia. Oamenii aceia ştiu despre ce e vorba, au un discurs coerent despre Rusia şi despre relaţiile ruso-franceze. La fel în Germania, Suedia etc. Noi înjurăm Rusia de amorul artei. Nu luăm informaţii direct din surse ruseşti, ci filtrate prin Chişinău, de regulă, sau din presa occidentală. Polonia are 35 de corespondenţi de presă la Moscova. România are doi, Radioul şi Televiziunea naţională. Din ţările membre UE, poate că în Polonia există, în acest moment, centrele de analiză cele mai bune pentru spaţiul ex-sovietic. Poate că nu-s cei mai competenţi pe Rusia, dar ce se întîmplă în Ucraina, polonezii ştiu dumnezeieşte; iar ce se întîmplă în Belarus, numai polonezii ştiu. Pentru a obţine aceste rezultate, pe lîngă bogata tradiţie poloneză în materie de expertiză pe Est, Varşovia a investit resurse financiare substanţiale în ultimii 25 de ani. Iar rezultatele se văd.

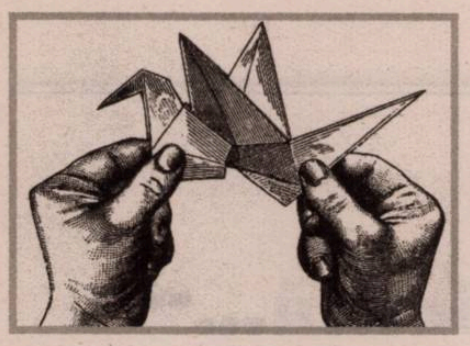

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Amintiri încurcate

Contaminat de stilul irezistibil al colegului meu de pagină (al cărui haz sînt sigur că nu-l pot atinge), vreau să povestesc o întîmplare din mediul universitar pe care mi-a relatat-o un amic, Adrian Mateescu. Se afla, aşadar, la o întîlnire cu colegii de facultate, la trei decenii după absolvire. Într-un amfiteatru al Universităţii au venit cîţiva profesori, dintre cei care încă mai trăiau, şi vreo cîteva zeci de foşti colegi. S-a strigat catalogul şi fiecare a povestit ce a mai făcut în ultimii 30 de ani. Discursurile personale au durat foarte mult şi, la un moment dat, sub presiunea fumătorilor, s-a luat o pauză de zece minute. Lumea a ieşit pe culoar, unde se organizase şi o mică trataţie.

Profesoara cu basma pe cap.

După 30 de ani însă, unii colegi se recunoşteau cu greu între ei, nici pe profesori nu-i mai ştiau prea bine, iar asupra întregii adunări plana o uşoară temere de Alzheimer. Într-un colţ, amicul meu, solitar, îşi ţinea în mînă paharul de plastic cu cafea şi ronţăia un fursec, încercînd să identifice o figură sau alta. O fostă profesoară, a cărei identitate nu-i era însă foarte clară, s-a apropiat de el adresîndu-i-se la sigur:

„Adrian, tu mai ştii unde stăteai în laboratorul nostru?“

El a făcut un gest confuz, nici da, nici nu. Nu era foarte sigur despre ce laborator era vorba şi nici nu-şi amintea să fi avut vreun loc fix pe undeva. Bănuia doar că profesoara era Adina Pîrlitu, cea în al cărei laborator exista o sursă de radiaţii, acoperită cu cărămizi de plumb. Şi îşi amintea că îi fusese teamă să se aşeze pe un loc apropiat de pomenita sursă, cu care uneori făceau experimente. Profesoara aceea umbla veşnic cu o basma pe cap, iar studenţii bîrfeau că de la radiaţii îi căzuse părul. Dar doamna care stătea în faţa lui Adrian şi care părea să-l ţină atît de bine minte avea nişte derutant de bogate plete cărunte... Dincolo de basma şi de sursa de radiaţii, de la laboratoarele cu profesoara (care bănuia că ar fi fost acea doamnă), nu-şi mai aducea aminte decît două lucruri. Unul era că cineva desenase odată într-un colţ al tablei, în pauză, o pisică stranie care se uita înapoi printre picioare, o imagine care-i făcuse să chicotească întreaga oră, cu atît mai dihai cu cît profesoara scria lucruri pe tablă, făcîndu-se că nu observă pisica. Al doilea lucru pe care şi-l mai amintea era momentul în care ea le spusese, hodoronc-tronc (era o grupă numai de băieţi), că ştie ce se vorbeşte pe seama ei, şi anume că ar fi la menopauză de la 18 ani, de cînd a pus prima oară piciorul în acea facultate. Au rămas cu toţii stupefiaţi, nu doar fiindcă nu se aşteptaseră la aşa o declaraţie, ci şi pentru că nici nu auziseră vreodată vorbindu-se aşa ceva despre ea.

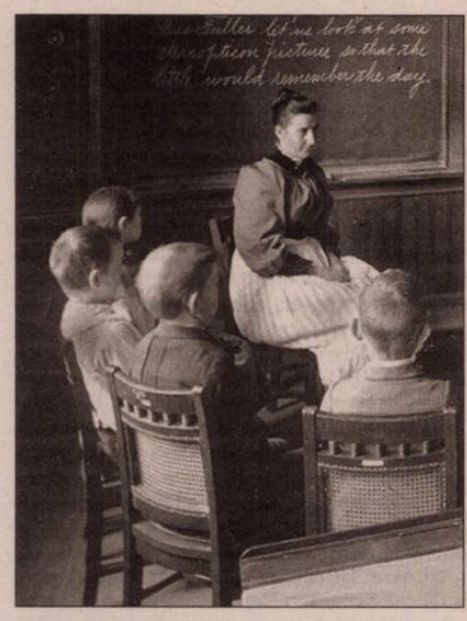

Dar, cum spuneam, Adrian nu era sigur că o are în faţă pe acea profesoară, mai avea unele îndoieli. Iar ea a început să-i povestească despre cît de grozavă fusese pe vremuri facultatea aceea şi despre cît de mari fuseseră profesorii pe care ea i-a cunoscut. I-a spus apoi că nu chiar întotdeauna lucrurile au fost chiar aşa, că au existat şi profesori mai altfel. Şi i-a relatat un diferend pe care l-a avut cu Georgică Pauloniu, în care, în cele din urmă, ca să încheie discuţia, ea i-ar fi spus: „Georgică, lasă-mă în pace, doar tu ştii că eu sînt la menopauză de la 18 ani.“

Adrian Mateescu a făcut ochii mari. Profesoara pronunţase formula magică de recunoaştere. Ea era, Adina Pîrlitu, care din cînd în cînd vorbea de propria-i menopauză eternă. Adrian a mai schimbat cîteva cuvinte cu ea şi apoi, nespus de amuzat în sinea lui, a făcut cîţiva paşi spre bufet, dorind să mai schimbe interlocutorul.

A nimerit faţă în faţă cu o altă profesoară, pe care de data asta şi-o aducea aminte foarte bine – doamna Mîhnitu.

„Adrian“, i-a spus şi aceasta dintr-odată, „şi eu vreau să discut ceva cu dumneata. Sînt sigură că ai un frate care mi-a fost un foarte bun student la Facultatea de Automatică. Nu-i mai ştiu numele mic, dar tot Marinescu îl chema.“

„Doamnă“, i-a răspuns Adrian, „pe mine nu mă cheamă Marinescu, ci Mateescu.“

„Chiar aşa“ – a continuat ea, părînd concentrată la propriile gînduri –, „Mateescu, aşa-l chema, sigur, exact ca pe dumneata. Să ştii, dar probabil că n-ai cum să nu ştii, era sclipitor fratele dumitale. Mi-a plăcut foarte mult de el.“

„Doamnă“, a încercat timid amicul meu, „totuşi, eu nu am nici un frate.“

„Bine, bine“, a încuviinţat ea, „dar ce-o fi făcut mai departe?“ Şi apoi, uitîndu-se brusc în ochii lui Adrian: „N-ai putea oare să-mi spui unde a ajuns, cu ce se ocupă?“

ready made

„La doniţa în care mulgi vaca sau oile se leagă o «mărgea de gîndac», sau se bate în fundul ei un ac fără ureche, ori se pune o potcoavă de cal găsită, înfierbîntată în foc, peste care se mulge, zicînd: «Mulg foc pe foc, laptele să stea în loc.»“

Gh. Pavelescu, *Mana în folklorul românesc. Contribuţiuni pentru cunoaşterea magicului,* 1941

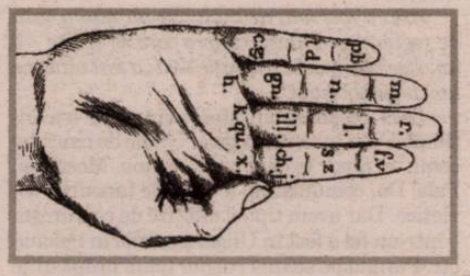

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Elevi şi profesori

Pe cînd fiul meu (astăzi student) se afla în ciclul primar, doamna învăţătoare le-a cerut copiilor din clasă să scrie o compunere chiar cu acest titlu – *Doamna învăţătoare*. Elevii s-au pus pe lucru şi, după o oră, au început să-şi citească producţiile în plen. „Doamna învăţătoare e bună şi ne învaţă lucruri interesante“, „Doamna învăţătoare are multă răbdare cu noi“, „Doamna învăţătoare ne tratează cu multă duioşie“ etc. etc. Printre colegii băiatului meu se afla şi un oarecare puşti poreclit Mopsul, personaj cu un grad de zvăpăiere, să zicem, peste standardul obişnuit al respectivei vîrste. Mopsul primea, frecvent, reproşuri acide din partea învăţătoarei şi, cu o ritmicitate destul de susţinută, era invitat să iasă din oră. Doamna nu-l ierta nici la şedinţele cu părinţii, ajungînd să-l numească „obrăznicătura obrăznicăturilor“ (apelativ la care mama lui lăsa, invariabil, privirea în jos, ruşinată). În ziua compunerii cu pricina, Mopsul se dădea de ceasul morţii, cu mîna fluturată pe sus, să-şi citească şi el micul portret. Într-un tîrziu, învăţătoarea – îndouplecată – cedă şi spuse: „Bine, dragă, haide, arată-ne şi tu ce ai făcut!“ Mopsul se ridică în picioare, plin de importanţa momentului, şi citi solemn frazele de deschidere: „Doamna noastră învăţătoare e o femeie de o frumuseţe deosebită. De aceea, cred că o plac foarte mult toţi băieţii care au cunoscut-o, o cunosc sau o vor cunoaşte.“

Apoi, continuă în aceeaşi notă, subliniind perfecţiunea siluetei doamnei, opulenţa bustului şi conturul estetic al picioarelor sale. Nu uită de „zîmbetul drăguţ“ care „îi luminează faţa“, cu precădere observabil „din profil“. Adăugă o seamă de consideraţii pe marginea gustului desăvîrşit al învăţătoarei în alegerea hainelor şi concluzionă patetic: „Cînd voi fi mare, aş vrea să mă însor cu doamna învăţătoare.“ Dacă, pînă în acest punct, iepuroii îşi dădeau ghionturi pe sub bancă şi rîdeau înfundat, la încheierea apoteotică a Mopsului se produse o rupere de nori: hohote isterice, agitaţie furibundă, gesticulaţie anarhică. Surpriză de proporţii, însă! Doamna învăţătoare rămase cu o expresie sobră şi, bătînd violent în catedră, ceru imperios linişte. La potolirea nebuniei, comentă cu glas ofuscat: „Doamne, cît de insensibili aţi devenit! Cum puteţi reacţiona aşa sălbatic în faţa unei compuneri atît de poetice? Acest copil are o mare profunzime. Văd la el emoţii extrem de adînci, iar voi parcă v-aţi afla în junglă!“ Inutil de precizat faptul că, din momentul cu pricina, viaţa Mopsului s-a schimbat radical. A ajuns elevul favorit al doamnei. Obrăznicăturii obrăznicăturilor i-au crescut, subit, aripi de îngeraş. Pînă şi şedinţele cu părinţii s-au transformat în mici conclavuri idilice, unde aerul respirat avea în el ceva diafan.

Fondul reptilian, de sentimentalism atavic, apare, în ultimă instanţă, ca o limită de nedepăşit.

Trebuie să admit că amintirea de mai sus (care îi aparţine, în fond, fiului meu, Andrei, eu preluînd-o gata „formată“) a fost reactivată, în mintea mea, de nişte microinterviuri cu elevi, difuzate în interiorul unei campanii de televiziune pentru identificarea profesorilor excepţionali. Interesant mi s-a părut că fiecare tînăr vedea *alte* calităţi ca fiind reprezentative în cazul „excepţionalităţii“ dascălului său, fapt elocvent pentru natura labilă a universului plin de idiosincrazii în care vieţuim. Raporturile dintre noi sînt, fundamental, emoţionale, raţionalitatea, logica şi obiectivitatea funcţionînd, în retorica zilnică, drept simple elemente de decor. Evaluarea celuilalt este mereu o chestiune de răspuns la stimulii chimiei afective, o problemă de mixaj între stereotip personal şi zgîndărire afectivă, o îmbinare dintre fondul obscur-fiinţial şi cel – prezumtiv măcar – inteligent-social. Din peisajul propriilor trăiri nu putem evada, oricît de mult ne-am dori-o. Fondul reptilian, de sentimentalism atavic, apare, în ultimă instanţă, ca o limită de nedepăşit, vorba lui Gabriel Liiceanu. Prin urmare, am ajuns să cred că nu degeaba mă obsedează un banc pe care l-am auzit cîndva într-o universitate americană şi pe care vi-l spun şi dumneavoastră în încheierea comentariului meu de astăzi.

Intră un tip într-un *pet shop* şi priveşte admirativ papagalul dominant, viu colorat, mare cît o pasăre de curte. „Cît costă ăsta?“ îl întreabă pe vînzător. „Două mii de dolari, domnule.“ „Două mii de dolari?! Ai înnebunit? Dar ce face?“ „Vorbeşte, cîntă şi dansează, domnule.“ Tipul clatină, neconvins, din cap şi, întorcîndu-se către alt papagal – mai mic –, dar tot frumos colorat, întreabă din nou: „Şi ăsta cît e?“ „Trei mii, domnule.“ „Trei mii?! Hai că asta-i bună! Dar el ce face, mă rog frumos?“ „Cîntă, dansează şi ştie filozofie. Citează foarte competent din Kant şi Hegel.“ Iritat, omul arată spre papagalul cel mai urît din tot magazinul, un specimen fără multe pene, chior, şchiop şi derutat. „Ei bine, ăla cît costă?“ „Acela, domnule, valorează nici mai mult, nici mai puţin decît cincisprezece mii de dolari!“ Tipul cască ochii cît cepele şi zice: „Îţi baţi joc de mine! Ce face pocitania asta?“ „Stimate domn, ăsta nu face absolut nimic, săracul, dar ceilalţi doi îl strigă *domn' profesor!*“ Ce evaluare mai „obiectivă“ ca aceasta ne-am putea dori în special noi, profesorii?

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

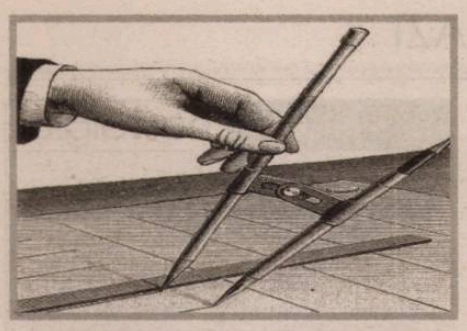

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Amenajarea Amzei – Victoriei

Din lipsă de conştiinţă de sine şi de educaţie, Bucureştii sînt în ultimii ani victima unor transformări ambiţioase. Ele au mai puţin în vedere un rezultat practic, de o utilitate incontestabilă, ci năzuiesc să impresioneze prin îndrăzneala inovaţiei. Aşa-zisul Plan Integral de Dezvoltare Urbană anunţă proiecte grandioase. În primul rînd, ceea ce se proclamă ca recuperare a zonei de la sud de Dîmboviţa. Aţi înţeles că acea reconectare cu nordul a fost justificarea agresiunii prin care traseul Buzeşti – Berzei s-a lăbărţat pentru a crea o alternativă la Calea Victoriei şi Lascăr Catargiu, adică lărgind şi înnodînd între ele străzi care, fiind formate organic, nu apăruseră cu intenţia de a croi o arteră. Lista proiectelor de care se vorbeşte de multă vreme cuprinde trei poduri peste Dîmboviţa (două pietonale) şi parcări subterane, foarte necesare, în Piaţa Constituţiei, la Sala Palatului şi în zona Uranus – Rahova. De utilitate mai discutabilă sînt planurile de a construi pe Şelari o Curte a Meşteşugarilor, deci o susbtituire artificială prin acest ansamblu al vechilor meserii a celor autentice care, prin alte cartiere, au fost silite să dispară tot prin intervenţia urbanistică. Tot aşa, s-a mai încercat restaurarea Palatului Voievodal Curtea Veche, cu un rezultat debil şi factice. Dacă n-a mai rămas destul din vechea reşedinţă a domnilor Ţării Româneşti şi nu există imagini care să-i fi păstrat înfăţişarea, planurile ruinelor nu pot servi decît arheologilor; încercarea de a ridica ziduri ar fi inevitabil un fals. Altă restaurare, a Hanului Solacolu, se amînă mereu, pînă cînd n-o să mai fie nimic de restaurat. Se mai preconizează concursuri de arhitectură pentru a reconfigura Pieţele Unirii, Revoluţiei, Universităţii şi Victoriei, dar a mai fost vorba de asemenea competiţii şi nu s-a ţinut seama de rezultat.

Din aceste prefaceri nu reiese o concepţie coerentă. Unele chiar sînt imaginate cu o mentalitate care caută, înainte de toate, spectacolul de un gust îndoielnic. De pildă, promenada pe Podul Mogoşoaiei, sau orice prilej de tămbălău în imitaţii de costume de epocă. Se naşte bănuiala că s-ar dori aducerea Căii Victoriei la un caracter pietonal, deci de scenă pentru evenimente mondene – şi de expoziţie comercială, showrooms etc. Prin deplasarea traficului pe noul bulevard dintre Piaţa Victoriei şi Uranus, acesta ar căpăta insidios îndreptăţirea de care încă are nevoie şi care nu precedase distrugerile de acolo. Cum s-ar putea înţelege altfel intervenţiile care au modificat din ce în ce aspectul Căii Victoriei şi care nu reconstituie deloc o tradiţie? Ce înseamnă extinderea exagerată a trotuarelor? Va face loc defilării pietonilor şi turiştilor cu ochii la vitrine, precum şi pistelor pentru bicicliști. Asistăm la presiunea organizată a bicicliştilor, care invocă situaţia din ţări străine (Germania, de exemplu) şi care protestează contra prezenţei maşinilor parcate pe trotuar, dar centrul Bucureştiului nu are parcări deloc, deci nu se pot face concesii bicicliştilor, fără a strica echilibrul fragil existent. Se renunţă astfel la o bandă şi jumătate de carosabil – unde? – pe o arteră unde aglomerarea de automobile este, de mai multe ori pe zi, insuportabilă. De acum înainte, Calea Victoriei va avea numai două benzi de circulaţie în sens unic şi, în zone de intersecţii, sensuri giratorii amenajate pentru viraje spre stînga sau dreapta. Cum a fost posibil ca aceasta să se stabilească fără o consultare a opiniei publice? Nu numai a locuitorilor cartierului, căci este în discuţie o arteră principală, ba chiar una cu semnificaţie simbolică. Lucrările la realizarea proiectului au fost prevăzute pentru şase luni şi ne apropiem de termenul final, august. Cît despre cheltuieli, ele sînt evaluate la 8.700.000 de lei.

Tămbălău în imitaţii de costume de epocă.

Tot în această zonă istorică vedem ce aduce proasta planificare şi faptul că primarii nu dau socoteala banilor cheltuiţi în anihilarea Pieţei Amzei, o frecventă referinţă literară din Bucureştii interbelici. Ca să îi redea splendoarea de altădată, primarul sectorului 1 a investit 20 de milioane de euro în reamenajarea Pieţei Amzei, direct din buget, deşi un parteneriat public – privat cu unii din mulţii constructori de mall-uri sau supermagazine ar fi venit mănuşă Pieţei. Desfăşurarea lucrărilor s-a întins mult peste cei doi ani de zile prevăzuţi, timp în care activitatea pieţei a fost întreruptă şi comsumatorii, după o perioadă de frondă, în care ţăranii au vîndut din portbagaje, au plecat spre alte zări. Cînd, în sfîrşit, construcţiile s-au terminat, Andrei Chiliman a constatat că nu exista cerere pentru exploatarea acestui spaţiu la ce oferea el, adică să concesioneze piaţa pentru 35 de ani, pentru aproximativ 117.000.000 euro. La suprafaţă, angajaţii Primăriei îşi dispută autoritatea asupra parcării, cu o bandă interlopă, pentru că nu s-a construit o parcare subterană civilizată, cu un automat la intrare, şi sîntem lăsaţi cu elementul uman obişnuit. În noua clădire a pieţei, s-a început cu două etaje din trei, şi acum mai merge unul cu doar trei tarabe, unde se oferă la suprapreţ cîteva legume şi pîine de Covasna. Lifturile s-au stricat din prima lună, nefiind comandate la Schindler, ci la una din obişnuitele firme favorite: iar subsolul parţial descoperit se inundă la fiecare ploaie. Nici ţăranii veritabili, nici consumatorii veritabili nu s-au mai întors în Amzei şi cea mai pitorească piaţă a Bucureştiului a dispărut, pentru totdeauna, probabil: locuitorii sectorului 1 au plătit ca s-o piardă.

În Piaţa Amzei, ca şi pe Calea Victoriei, încercarea de a construi mai binele riscă să distrugă un bine fragil, obţinut după tranziţie. În locul milioanelor cheltuite pe îmbunătăţiri, cîteva dialoguri cu cei care folosesc aceste spaţii ar fi ajutat la o evoluţie organică şi sigur mai ieftină a acestor spaţii tradiţionale bucureştene.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Cartoful

– o hrană indezirabilă –

Astăzi, cartoful se află pe toate mesele şi în toate meniurile. Preparat sub diferite forme şi diferite feluri, cartoful a devenit aproape indispensabil. Dar nu a fost întotdeauna aşa. Adus de pe pămînturi peruane, cartoful decorează mai întîi de toate grădinile aristocraţilor europeni, fiind privit cu mare reticenţă şi blamat de Biserică pentru tuberculii afundaţi în pămînt. Va prinde rădăcini pe pămînturile irlandeze, devenind repede hrana cea de toate zilele, pentru ca o recoltă proastă să aducă moartea printre dependenţii de cartofi. Pe pămînturile româneşti, cartoful îşi croieşte drumul la fel de greu: destul de greu de aclimatizat, greu de acceptat şi, cînd este acceptat, devine materie primă pentru animale şi rachiu. Medicul Constantin Caracaş ne spune, în a sa *Topografie a Munteniei,* că el s-ar regăsi în alimentaţia celor bogaţi, care îl folosesc la facerea prăjiturilor, asta prin 1820. Lucrul pare posibil datorită deselor perigrinări ale boierilor noştri la Braşov sau Sibiu, în oraşele Ardealului, acolo unde, prin grija împăratului Iosif al II-lea, cartoful se transformase în hrană „recomandată" cu forţa ţăranilor. În acest context, povestea lui Nicolae Suţu, din *Memoriile* sale, nu este decît o confirmare a acestui consum. Aflat la Braşov, probabil în anii 1830, şi plecat la vînătoare, Nicolae Suţu îşi petrece noaptea într-o cămară plină ochi de cartofi. Hangiţa, sub pretextul sărăciei, le refuză, lui Nicolae Suţu şi prietenilor, atît găzduirea, cît şi hrana. Aşa că grupul de vînători improvizează ad-hoc, făcîndu-şi pat pe grămada de cartofi din magazie şi hrănindu-se cu cartofi copţi în spuză, condimentaţi cu sare.

Cei mulţi însă nu se lasă convinşi atît de uşor. De pildă, la 2 aprilie 1831, Divanul Valahiei cere episcopului Neofit, ocîrmuitor vremelnic al Mitropoliei, în locul mitropolitului Grigorie retras la mănăstire, să-i îndemne pe locuitori să semene cartofi, sub sfatul că ar fi mai rezistenţi în acel an secetos ce se anunţase. Ceea ce episcopul Neofit va şi face, cîteva zile mai tîrziu, cerînd tuturor protopopilor „să facă zilnic adunare de săteni la biserică pentru a se ceti rugăciuni pentru ploaie, spre rodirea pămîntului şi să se semene mulţi cartofi." Cîţiva ani mai tîrziu (1835), cartoful decorează grădina boierului Enache Kogolniceanu de pe Copou, odihnindu-se frumos într-o „oală". Un alt deceniu: doctorul Constantin Vîrnav, îngrijitorul foii *Povăţuitorul Sănătăţii,* se arată foarte supărat pe moldovenii care se preocupă mai curînd de transformarea cartofului în rachiu, preferînd foamea decît mîncarea destinată porcilor. Or, această informaţie presupune că ţăranii trecuseră la cultivarea cartofului, dar la un consum destul de reticent. Drumul cartofilor din troaca porcilor şi alambicul fabricanţilor de rachiu ajunge pe masa ţăranilor prin intermedierea indispensabilă a instituţiilor statului. El va fi introdus de către autorităţi în meniurile colective, regăsindu-se foarte adesea în hrana soldaţilor, sau hrana bolnavilor, sau hrana elevilor de prin pensionate. Este metoda cea mai la îndemînă pentru a-l populariza în rîndul norodului care altfel îl respinge.

În Imperiul Otoman, cartoful este plantat abia la 1842; trei ani mai tîrziu, cartea de bucate reţine roşiile, cu preparatele derivate, înlocuind mîncărurile din pătlăgele. Cărţile de bucate „româneşti", sau alte liste de preţuri nu amintesc de roşii, de sucul sau bulionul de roşii. Se vorbeşte de pătlăgele, dar este vorba de o specie de tomate de culoare verde, destul de greu de preparat, datorită gustului astringent şi amărăciunii. Abia cu Maria Maurer şi a ei carte de bucate de la 1849, cu Costache Negruzzi şi Mihail Kogălniceanu regăsim această trimitere la folosirea roşiilor în prepararea unor sosuri, cu precădere. Dar folosirea pare mai degrabă rezervată unei anumite categorii sociale, fără a deveni o prezenţă de regăsit peste tot.

Şi totuşi, cartoful, odată acceptat, devine repede hrană pentru toată lumea. Mai apoi, cartoful se strecoară odată cu gusturile culinare prin bucătăria franceză, acolo unde Antoine-August Parmentier îl făcuse dezirabil pentru populaţia Parisului. Şi asta ne duce cu gîndul la reţetele lui Manolache Drăghice, preluate de la „cel mai mare bucătar al Franţei", pentru care cartoful este un ingredient ca oricare altul. La 1865, în cartea de bucate a unui oarecare Christ Ionnin, cartoful este prezentat astfel: „Cartofi potu intra mai în tóte sosurile şi se acomodă în genere la tot felul de preparaţii." Semn că fusese asimilat pe de-a-ntregul, iar reţetele sînt şi ele destul de multe: cremă de cartofi, chifteluţe de cartofi, coadă de porc pe cartofi bucăţi etc.

Cît despre cartoful norodului... el are nevoie de legendă spre a fi îmblînzit şi acceptat de ţăran. Una dintre legende a fost culeasă de Simon Florea Marian prin anii 1879 şi publicată în *Albina Carpaţilor.* Se vorbeşte acolo despre frumuseţea unei buruieni crescute pe mormîntul unei copile, spre a alina suferinţa mamei sale, oferindu-i astfel, odată cu florile, crescute direct din plămîni şi inimă, „barabule bune de mîncat". În timp ce tatălui ei, diavolul în persoană, îi este oferită planta tutunului, punîndu-se astfel bazele unei alte legende despre iarba dracului.

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Moromeţii (IV)

„...măreţia curgerii timpului, în cadrul unei comunităţi ţărăneşti, oferă regizorului posibilitatea de a experimenta optici ale limbajului şi ale articulării secvenţelor nici o clipă viciate de ipoteze de virtuozitate, fiind vorba de o ataşantă căutare a unei expresivităţi prin «imagini descompuse», care depăşeşte codurile celui mai previzibil realism." (Angelo Pizzuto, *Cinema d'oggi* – Roma)

„După ce am văzut la Sanremo, la Festivalul filmului de autor, nervoase notaţii de viaţă contemporană, precum şi alţi «clasici melodioşi», în cazul *Moromeţilor* puternicul nucleu al originilor ţărăneşti, despre care azi trebuie să se dea seama, determină cinematograful românesc să facă un pas de anvergură internaţională (...) [un realism] care cuprinde timpul şi anotimpurile într-un alb/negru adus la limitele întunericului crepuscular, din anotimpul cel mai orbitor de lumină; un film care trece ca o săgeată pe o durată de peste două ore." (Silviana Silvestri, *Il Manifesto* – Roma)

„Celelalte premii au fost acordate actorului român Victor Rebengiuc pentru cea mai bună interpretare masculină, în *Il viaggio* de Stere Gulea." (Bruno Monticone, *La Stampa* – Torino)

„Recunoaşterea pentru cel mai bun actor a fost acordată maturului interpret român Victor Rebengiuc, pentru pelicula *Il viaggio* de Stere Gulea. Dintre celelalte opere propuse la Sanremo '88, se cuvine a fi semnalată inspirata evocare a unei tragedii ţărăneşti din crepusculării ani '30, înfăţişată cu o respiraţie corală în opera românului Stere Gulea, *Il viaggio."* (Sauro Borelli, *L'Unità* – Roma)

[Festivalul internaţional al filmului, Sanremo, 1988,]
în *Secolul 20,* nr. 1-2-3/1987
(v. şi nr. 543-545)

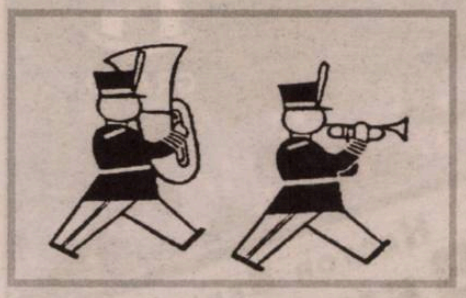

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

King. Larry King

– Today. Russia Today –

De ceva vreme, starul absolut al talk-show-ului de la CNN – omul care a făcut istorie, vreme de 25 de ani, cu emisiunile sale de la cel mai cunoscut canal american de televiziune – zîmbeşte lumii întregi, trăindu-şi o a doua tinereţe plină de entuziasm, la RT (Russia Today). Pentru unii, asta a fost, în 2013, o ştire tare. Pentru alţii, e motiv de profundă mirare, chiar şi acum, cînd află că celebrul personaj a trecut la... „ăilalţi". După o viaţă în care s-a amuzat şi făcut exact ce şi-a dorit, după vreo şapte căsătorii şi după atingerea unui nivel de experienţă profesională greu de egalat, omul pare mai verde ca niciodată şi extrem de fericit cu ceea ce face la ora asta. E drept, tehnic vorbind, nu se cheamă că... lucrează la Russia Today. El zice că doar le permite ruşilor, contra unor sume de bani, evident, să difuzeze programele pe care le realizează. Aşa o fi. Dar apariţia lui la un canal de propagandă, finanţat de guvernul Federaţiei Ruse şi de cîţiva oameni de afaceri apropiaţi cercurilor guvernamentale, e un eveniment care încă mai merită atenţie şi la ora asta. Mai mult, poate că această *mutare* celebră abia acum devine extrem de interesantă şi de vizibilă.

În 2010, RT America, unul dintre canalele RT (Russia Today), a început să emită în Statele Unite. Un val de critici s-a abătut asupra proaspătului post de televiziune care făcea „propagandă rusească" pe teritoriul american. Dar cele mai multe luări de poziţie, în buna tradiţie a perspectivei de peste Ocean, au susţinut dreptul la exprimare al noii „voci" apărute pe piaţă, criticînd însă, foarte aspru, orientarea şi conţinutul mesajului transmis din direcţia RT America. Cert este că, pe fondul *dezvrăjirii* generale din ideea de capitalism contemporan – în starea de spirit a crizei financiare, şi sub imperiul presiunii economiilor occidentale lovite de atacuri de panică – discursul „CNN-ului" rusesc s-a bucurat de un impact nebănuit. Audienţele RT în Statele Unite şi în Anglia au înregistrat, la un moment dat, cifre mai mult decît mulţumitoare pentru creatorii discursului de PR de la Kremlin.

Drept pentru care, bugetele RT au crescut cît legumele şi fructele lui Miciurin – 380 de milioane de dolari în 2011, şi 300 de milioane de dolari în 2012. Pe urmă, au apărut diferite „bombe" de presă, mişcări de succes, de mare impact, care au creat valuri în jurul RT. Julian Assange, fondatorul WikiLeaks, lansa un talkshow la RT, iar primul invitat era nimeni altcineva decît liderul Hezbollah, Hassan Nasrallah. Dacă mai punem la socoteală şi faptul că Edward Snowden a apărut tot la RT – să depene cîteva dintre marile poveşti pe care le ştie, despre felul în care lumea e supravegheată din epicele centre de ascultare şi interceptare ale serviciilor secrete americane – canalul de televiziune finanţat de la Kremlin devenea o voce „independentă şi curajoasă" care se opunea „manipulării" şi „abuzurilor" comise în inima *capitalismului sălbatic.*

De la anexarea Crimeei, pînă în zilele astea, cînd în Estul Ucrainei se duce un război cumplit, şi pînă la doborîrea de către separatiştii susţinuţi de Rusia a unui avion civil plin cu pasageri, RT încearcă să demonstreze că Rusia duce un război de apărare a propriilor cetăţeni, că Vladimir Putin e un atlet al păcii şi înţelegerii şi că Armata Rusă n-are nici o legătură cu cetăţenii paşnici care „şi-au cumpărat de pe Internet" echipamente de trupe speciale şi armament sofisticat. Ceea ce e însă cel mai interesant e faptul că discursul RT e din ce în ce mai prizat. În multe locuri din *lumea civilizată* se spune că discursul ăsta „alternativ" e unul foarte folositor şi că manipularea americană a primit o lovitură grea. RT e o adevărată „gură de aer proaspăt", iar ascultările de telefoane şi interceptările de corespondenţă electronică, toată paranoia asta care vine de la americani demonstrează monstruozitatea sistemului capitalist, care îşi arată acum, cu un rînjet hîd, adevărata faţă.

Da, lumea occidentală nu e în cea mai bună formă. Tembelismul băncilor, criza prelungită, scăderea simţitoare a nivelului calităţii din performanţa politică, suprapopularea, repetatele atentate la adresa intimităţii şi a spaţiului personal, discriminările de tot felul, toate astea sînt lucruri imposibil de contrazis. Dar, cînd „marile adevăruri" vin dinspre un canal de televiziune finanţat de la Kremlin, se declanşează comedia absolută. „Adevărul", „alternativa" – vin dinspre o lume unde protestatarii care cer drepturi cetăţeneşti sînt băgaţi în puşcării sinistre, jurnaliştii incomozi sînt asasinaţi, răpiţi sau... dispăruţi, pur şi simplu, iar trupele speciale intră pe teritoriul unui stat vecin şi încep un război în toată regula. Vladimir Putin, fostul ofiţer KGB, e susţinătorul păcii, al dreptului la liberă expresie şi marele avocat al inviolabilităţii datelor personale din mediul virtual. S-a-ntors lumea cu susu-n jos.

Altminteri, noua propagandă de la Kremlin e făcută cît se poate de „profi". Şi nu e vorba doar despre impactul şi numărul de canale RT, în engleză, în arabă, în spaniolă, plus un canal de documentare. Noul PR de la Kremlin e un sistem solid şi sofisticat de comunicare, unde Russia Today e doar unul dintre instrumente. Apariţia lui Larry King în povestea asta e un semn cît se poate de complex. Nu e vorba despre un tip în vîrstă, la final de carieră, care alege o soluţie exotică. E mult mai mult decît atît. În industria comunicării, la nivel foarte înalt şi într-o nişă pe care unii ar numi-o, de-a dreptul, „periculoasă", a reapărut un jucător important. Fostul nostru „mare prieten" de la Est e... *back in town.*

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

festival DILEMA VECHE

în Cetatea ALBA IULIA

22 - 24 august 2014

NOI suntem ceilalți

Invitat special: MIRCEA CĂRTĂRESCU

CONCERTE:
Zdob și Zdub ● Zoli Toth ●
Farfarello feat. Ovidiu Lipan Țăndărică ●
„Tandrețuri pentru femei cu cei patru corifei" -
Nicu Alifantis, Alexandru Andrieș,
Mircea Baniciu, Mircea Vintilă

TEATRU-DANS:
"Spectacol muzical care nu e Music Hall" - ActOrchestra - TNB

RECITAL DE PIAN:
Alina Azario

CONFERINȚE ● DEZBATERI ● LECTURI LITERARE

ATELIERE PENTRU COPII:
fotografie ● povești ● benzi desenate

MINI-TÂRG DE CARTE

Available on the App Store

ANDROID APP ON Google play

festival.dilemaveche.ro

facebook.com/dilemaveche

CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA

ALBA

ALPHA BANK

AZUGA APĂ DE IZVOR de 7 ori mai bună

Radio România Cultural

kronospan

adevărul

Historia

zile și nopți

PRIMA TV

DIGI 24 HD

fm Europa
Pe aceeași frecvență cu tine

AMPRENTA advertising

Itsy Bitsy

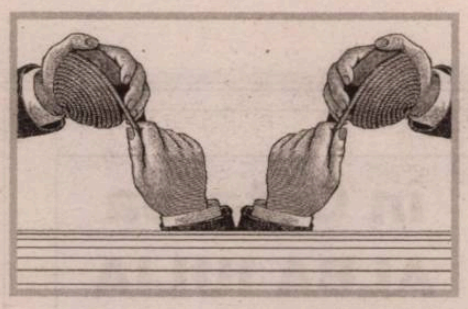

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Legătura între telenovele şi pensia rusească

„Rușii sînt pregătiți să sufere pentru o idee măreață, europenii nu prea“ își intitulează Laura Bretea un articol publicat pe Contributors.ro în 26 iulie. Chiar sînt pregătiți? Mă îndoiesc. Războiul dintre Rusia şi Ucraina nu îl costă deocamdată nimic pe cetățeanul rus simplu. Ba chiar pare un tîrg bun pentru el: am luat înapoi Crimeea, care era a noastră, iar acum îi ajutăm pe frații noştri din Noua Rusie să lupte cu fasciştii de la Kiev, care crucifică copilaşi, aşa cum am văzut la TV. În războaiele din Cecenia, rusul simplu a simțit pe pielea lui şocul: zeci de mii de tineri recruți au trecut prin măcelul de acolo şi mulți nu s-au mai întors. Au fost create asociații ale mamelor soldaților, care blocau şosele şi organizau manifestații pentru a-şi salva fiii (Anna Politovskaia a plătit cu viața reportajele despre sistemul militar care îşi bătea joc de viețile şi cadavrele propriilor soldați). Războiul din Ucraina e altfel. Sînt maxim 10.000 de luptători în armatele republicilor populare separatiste. Aceştia sînt fie localnici amatori, fie voluntari din Rusia, adică mercenari, interlopi, racheți, patrioți din grupurile ultranaționaliste. Adică marginali care luptă pentru bani sau pentru obsesii proprii celor inadaptați la civilie. Nimeni nu îi plînge. Rusia duce în Estul Ucrainei un război ieftin.

Gleb Pavlovski este citat de *The Economist* spunînd că rușii se uită la acest război ca la o telenovelă. Ei trăiesc povestea după un scenariu scris de putere şi respectat fidel de televiziuni. S-au implicat emoțional şi vor să vadă finalul telenovelei, dar nu ar fi dispuşi să sacrifice ceva pentru povestea asta, altceva decît timpul liber şi semințele sparte uitîndu-se la TV. După ce a isterizat populația cu ideea că Occidentul cel rău le atacă frații din Ucraina, i-ar fi greu lui Vladimir Putin să spună dintr-odată: stați aşa, facem pace cu vampirii care sug sînge rusesc! Deci, Putin este într-un cerc vicios: a scris scenariul unei telenovele cu aer catastrofic şi nu e clar cum ar putea-o încheia fără să pară pămpălău în ochii publicului său.

Un scenariu de închidere a telenovelei este oferit de Michael McFaul. E considerat unul dintre cei mai buni experți americani în spațiul rus, a scris o droaie de cărți despre Rusia şi despre relația sa cu Occidentul. A fost consilier al lui Obama, calitate în care a conceput politica de *reset* – relansarea relației dintre SUA şi Rusia. Apoi a fost trimis ambasador al Americii la Moscova. Dar momentul nu era prielnic, resetul gîndit de el eşuase după nişte succese temporare (cooperarea Rusiei în aprovizionarea trupelor din Afganistan, susținerea negocierilor cu Iranul). McFaul a devenit personal ținta aparatului de propagandă, care l-a acuzat că a fost trimis în Rusia pentru a provoca o revoluție portocalie. Detaliile pe care le povesteşte în multe articole şi interviuri sînt aiuritoare şi relevante pentru nivelul de isterie antioccidentală care este turnată pe gîtul rușilor. Omul s-a retras şi s-a întors la familie şi la catedră. Într-un interviu dat pentru news.vice.com, McFaul construieşte un scenariu prin care Putin ar fi putut să folosească rușinea de după doborîrea avionului malaezian: „Această tragedie îi oferea un motiv să se rupă de insurgenți şi i-ar fi fost simplu. Ar fi putut să-l sune pe Poroşenko şi să-i spună: «Uite trei chestii de care am nevoie pentru a putea să spun că am obținut o victorie.» Ar putea fi vorba despre descentralizare, protecția minorității ruse prin monitori internaționali şi statutul limbii ruse. Cred că Poroşenko ar accepta o asemenea ofertă, iar Putin ar putea să spună apoi: «Felicitări, insurgența şi-a îndeplinit obiectivele!» (...) Dar va face Putin aşa ceva? Cred că nu.“

Şi aşa ajungem la discuția despre sancțiuni. Care este frustrantă, pentru că toți aşteptam acțiuni mai ferme şi mai rapide din partea Uniunii Europene. Discuția are însă două aspecte: scopul sancțiunilor şi disponibilitatea guvernelor europene de a le aplica. Care este scopul sancțiunilor? Opinia cea mai răspîndită este că sancțiunile sînt menite a pedepsi Rusia pentru ceea ce a făcut deja. Acesta ar fi deci obiectivul punitiv. Ştiu că e important să vedem că Rusia plăteşte pentru mizeriile pe care le-a comis. Dar e mai important decît să oprim Rusia să comită noi mizerii? Acesta ar fi obiectivul preventiv. Sancțiunile au mereu această natură dublă – punitivă şi preventivă – şi acesta e motivul pentru care mai degrabă eşuează decît au succes ca instrument în relațiile internaționale. De foarte multe ori, odată ce ai pedepsit un stat, nu îl mai poți face să se şi comporte în modul în care vrei tu să o facă. Deci prevenția şi pedepsirea pot fi două obiective aflate în contradicție.

Putin devine un paria.

Sancțiunile dure şi imediate împotriva Rusiei ar atinge obiectivul punitiv. Însă asta ar însemna că dialogul cu Rusia este întrerupt şi că nu mai aşteptăm nimic de la Putin (adică nu mai acceptăm că ar putea da un telefon ca cel imaginat de McFaul). Dar potențialul Rusiei de a comite mizerii rămîne ridicat, deci prevenția e importantă. Logica ei e să meargă în paşi mici: mărim doar treptat nivelul de sancțiuni şi doar pe măsură ce ne convingem că Putin nu opreşte transferul de arme şi mercenari spre Ucraina. Această abordare este susținută de Germania şi e prezumția din spatele fragilului consens al guvernelor europene.

Însă chiar înainte de doborîrea avionului civil, abordarea preventivă îşi epuiza paşii. La Consiliul European încheiat cu doar două zile înainte de tragicul eveniment, Angela Merkel constata că Rusia nu respectase condițiile puse anterior de UE. Acel Consiliu a cerut Comisiei Europene pregătirea noii etape de sancțiuni. Ofensiva militară ucraineană a făcut ca Rusia să trimită armament şi mai sofisticat peste graniță, ceea ce arăta că abordarea preventivă nu funcționează. Noile arme trimise de Rusia au dus la doborîrea avionului civil (am descris povestea săptămîna trecută), ceea ce a schimbat dramatic contextul discuțiilor. Reuniunile de urgență de la Bruxelles la nivel de miniştri de externe şi ambasadori au ridicat cu cîteva etape nivelul de sancțiuni luate în considerare. Cred că doborîrea avionului a mutat iremediabil discuția din UE din registrul preventiv în cel punitiv.

Propunerile avansate de Comisie şi scurse în mod intenționat la *Financial Times* şi alte ziare arată acest lucru: vorbim despre înghețarea relațiilor financiare, tehnologice şi militare între blocul european şi Rusia, şi izolarea economiei ruse. Ne apropiem rapid de etapa în care nu mai aşteptăm nimic de la Vladimir Putin, vrem doar să pedepsim Rusia pentru a arăta că ce a făcut nu poate fi acceptat.

Însă aici ajungem la al doilea aspect al sancțiunilor: disponibilitatea guvernelor europene de a sacrifica interese proprii naționale pentru a susține sancțiuni comune. Decizia trebuind să fie unanimă, consensul e greu de atins. Eu sînt însă optimist pentru că mă uit la evoluția în timp a dezbaterii: ceea ce cu doar puțin timp în urmă era de neconceput devine, treptat, acceptabil. Guvernele încep să fie presate de presa şi de publicul de acasă. Intervine apoi elementul rușinării publice – Cameron se ceartă cu Hollande că de ce vinde nave Rusiei, francezii se enervează şi le reamintesc englezilor că şi ei fac bani din cooperarea sectorului financiar londonez cu capitalul rusesc. Păruiala e jenantă, dar direcția dezbaterii e una singură: rușine şi unora, şi altora. Şi chiar începe să le fie rușine, altfel nu ar fi atît de defensivi. Se intră în logica: eu fac asta (nu mai vînd nave), dacă faci şi tu asta (eşti de acord cu sancțiuni financiare). E jenant, dar plătește pentru Crimeea şi pentru războiul din „Noua Rusie“. Băncile ruseşti se vor împrumuta mai scump sau deloc. Firmele ruseşti de stat vor avea tăiat accesul la refinanțare şi tehnologizare. Iar acolo unde nu vorbim despre sancțiuni explicite, vom avea o accelerare a planurilor de scădere a depedenței. Rusia este vulnerabilă la capitolul energie. Trei sferturi din exporturile sale provin din vînzarea de petrol şi gaz. Asta înseamnă mai mult de jumătate din bugetul statului rus. Europa nu poate pune embargou pe importul de energie pentru că ar însemna că unele state europene vor îngheța la iarnă. Iar ideea de solidaritate europeană nu a ajuns atît de departe încît să împărțim resursele – sau poate mă înşel eu şi românii, altfel atît de antiruşi, sînt dispuşi să împartă gazul produs intern cu bulgarii şi ungurii. Dar ce poate să facă Europa e să accelereze planurile de diversificare a aprovizionării cu gaze şi petrol, planuri pornite cu mult înainte de criza din Crimeea. Putin ştie asta şi face genuflexiuni geopolitice spre China. Chinezii au profitat de moment şi au obținut un preț mic la gaze, puțin peste jumătate din cît plătește Europa. Asta a fost o lovitură bună de PR pentru Putin, dar o înfrîngere majoră în plan economic: clientul bogat pe care îl mulgi caută alternative şi îl înlocuieşti cu unul care îți dă jumătate de preț şi îți spune de la bun început că conducta va fi a lui. Putin nu e un bun negustor. Pe de o parte, gazul azer ar trebui să ajungă în Europa ocolind Rusia, începînd cu 2019. Pe de altă parte, America va da drumul la exportul de gaze, iar Polonia şi Croația vor finaliza terminale de gaz lichefiat. România poate contribui la asta prin resursele de gaz nou descoperite în Marea Neagră şi cu gazele din şist – dacă politicienii noştri nu fac prostii majore. Cînd lumea caută febril soluții de a scăpa de Rusia ca furnizor de energie, Rusia supradependentă de exportul de energie are o problemă majoră. Nu în 2014, dar cert din 2017 încolo. Pensia rusului simplu are un viitor sumbru.

Abia atunci cînd se va face legătura între pensie şi telenovelă vom avea un răspuns cert la provocarea lansată de Laura Bretea: chiar sînt dispuşi rușii să lupte pentru o idee? Cît poți să ții o țară pe energie şi telenovele geopolitice? Partea proastă e că atunci cînd rușii nu vor mai fi dispuşi să sufere pentru o idee, nu îi va mai întreba nimeni. În vreme ce luptă pentru drepturile rușilor din Ucraina, Putin trece legi prin care aboleşte drepturile rușilor din Rusia. Săptămîna trecută, un lot de organizatori ai manifestațiilor anti-Putin au luat ani grei de puşcărie. URSS s-a prăbuşit pentru că omul sovietic nu a mai vrut să se sacrifice pentru o idee. „Născut în URSS“ era atunci un blestem, nu un slogan de vîndut cărți. Dar prăbuşirea URSS a durat cîteva decenii, timp în care puțin le-a păsat conducătorilor de la Kremlin ce părere are omul născut în URSS.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Mă rad

La trei zile. Nu este temă, nu este un capăt de lume. Dar cum nu mă rad după trei zile, mă simt gras, uriaş, deşi nu cred că se adaugă kilogramelor mele mai mult de cîteva grame, poate un gram. Şi aici, ca-n multe altele, pentru mine ar fi mai simplu să nu existe decît un aparat de ras pe viață. Uite, aşa. N-am patima trendurilor, culorilor. Să nu credeți că-mi este indiferent aparatul, nu, dar pur şi simplu pot să mă bucur cu puțin, cu ce iau o dată. Or, aici este problema. Abia mă obişnuiesc cu mînerul în căuşul palmei, că trebuie să-l schimb. Da, trebuie! Mă taie, eu, care l-am ales, cumpărat din raft, eu trebuie să renunț. Mă taie rău. Fiindcă aparatele sînt gîndite şi ele să te lase, să ia drumul ghenei. Martoră mi-e barba că nu-mi doresc asta, dar ce-i de făcut? Asta-i legea firii aparatelor. Lege nescrisă pe nici unul dintre ambalaje. Nu scrie. Nu scrie că vei renunța după trei rasuri. Aleg basic. Rareori mi-am luat nu ştiu ce fel de aparate. Ştiu că reclamele mint şi mă indispune săritura asta de la un model la altul. De obicei, iau un aparat care a fost în vogă nu ştiu cînd, cu trei ani înainte, şi descopăr peste două luni că nu mai găsesc. Nu toate magazinele au toate felurile, toate magazinele au doar trenduri. Acum vreo patru ani, am descoperit la un superhyper de-ăsta un aparat cu lame detaşabile şi, din cînd în cînd, mergeam acolo să-mi iau rezerve. Era ieftin, dura şi îl găsisem tocmai în hyper-ul meu preferat, acolo unde stăteam minute în şir să mă minunez de peşcării. Aveau peşte de toate felurile închipuite şi fructe de mare de toate culorile. Stăteam şi mă bucuram. Şi acestei beliri de ochi i se asocia şi cumpărarea de rezerve de ras. O plăcere a ochiului ascundea silnicia rasului, sacrificiul barbar de lame de ras şi aparate. Dar acel hyper super a fost desființat, cumpărat. Era Real. Doar acolo aveau acele lame. În rest, sedus de Gillete, nu dau azi prea mulți bani pe Gillete. Prefer alte firme. Le schimbă prea des. Şi am mai observat ceva. Lansează un model şi, peste un an, acele aparate nu te mai rad. Nu le mai ascut. Ca să le abandonezi şi să cumperi altele. Altele costă mai mult. Şi le vor abandona şi pe alea. De ce? Cui foloseşte? Păturii cu bani, active... Să fim serioşi. Pătura aia este şi indiferentă. Cine poate ca mine să facă povestea aceasta a aparatului de ras? Mult mai mulți. Lor, celor cu obrazul subțire le dedic aceste vorbe. Acelora care vor să se bucure de cît mai puține aparate de ras aruncate, duse într-o lume numai a aparatelor de ras în care, în loc să aibă o istorie de povestit, ce fac? Se crestează între ele, bineînțeles, frustrate că ele, la modă, încă mai pot, încă mai pot. O lume frustrată că este la modă, se uită şi ea la reclame, dar se văd la gunoi.

Coordonatoare: Luiza VASILIU

Depresia

Texte şi opinii de:

● Andrew SOLOMON (scriitor)

„O boală revelatoare" – dialog

● Adriana PANAITESCU (psihiatru, Spitalul Universitar Socola din Iaşi)

„Ne este greu să recunoaştem că avem nevoie de ajutor" – interviu

● Maggie ROBBINS (psihiatru, New York)

„Să înoţi prin unt de arahide"

● Victoria STOICIU (director programe Friedrich Ebert Stiftung)

„Boala celor invizibili"

● Lavinia BĂLULESCU (scriitoare)

„Trei ţigări"

● Mihnea MIHALACHE-FIASTRU (fiastru.com)

„Dacă?"

● Augustin CUPŞA (scriitor, psihiatru)

„Despre ce vorbim cînd vorbim despre depresie"

argument

Încă un lucru despre care nu vorbim

Doi dintre cei mai apropiaţi oameni din viaţa mea au avut episoade depresive grave. Amîndoi le-au depăşit cu medicaţia potrivită şi vizite la psihiatru şi/sau psihoterapeut. Amîndoi preferă să nu se ştie prin ce-au trecut, în afara unui cerc restrîns de prieteni şi membri ai familiei, să nu afle colegii de la serviciu, să nu fie priviţi *altfel*. Stigmatul încă există, după zeci de ani de sistem totalitar, în care orice formă de anomalie psihică era îndepărtată din statisticile oficiale ale statului cu cetăţeni perfecţi, iar trecerea sub tăcere a oricărei nemulţumiri era condiţia pentru supravieţuire. În ultima vreme, însă, lucrurile s-au schimbat. În primăvara acestui an, Simona Trifu, medic psihiatru şi cadru didactic la UMF „Carol Davila" din Capitală, declara pentru Mediafax că numărul persoanelor care suferă de depresie s-a dublat odată cu criza economică şi creşterea şomajului: „Este semnalul de alarmă pe care îl trag specialiştii atît în România, cît şi la nivel mondial. Cifrele sînt de-a dreptul îngrijorătoare: unul din 15 oameni, adică 6,66%, suferă de depresie majoră şi, dacă includem în statistică şi anxietatea şi toate formele de depresie, constatăm că 4 din 15 oameni, respectiv 26,6%, sînt afectaţi, la nivelul Uniunii Europene, potrivit unei statistici ONU." În ciuda „semnalului de alarmă" şi a creşterii cazurilor de depresie, preferăm în continuare să nu vorbim despre asta. Nu există campanii publice de informare, medicii de familie, cei care ar trebui să trimită pacientul la psihiatru, nu ştiu nici ei foarte bine că depresia e o boală, nu un moft, iar Biserica Ortodoxă le vorbeşte enoriaşilor despre depresie ca despre o diminuare a credinţei şi o cădere în păcat. Pe scurt, dacă ai depresie şi locuieşti în România, s-ar putea ca: 1. să nu ştii ce ai şi să te simţi vinovat că nu poţi ieşi din asta; 2. să ştii ce ai şi să te simţi vinovat că nu poţi ieşi din asta. Varianta 3 e varianta fericită: ştii că ai depresie, mergi la psihiatru, urmezi tratamentul, faci psihoterapie şi îţi revii, cel puţin pentru o vreme. Dar tot n-o să ai chef să te urci la o tribună şi să începi să vorbeşti despre iadul prin care ai trecut. La mijlocul lunii iunie, Andrew Solomon a venit în România cu prilejul lansării în limba română a cărţii sale *Demonul amiezii. O anatomie a depresiei*, cea mai importantă şi tulburătoare carte scrisă vreodată despre depresie. Au avut loc trei întîlniri cu publicul, în care s-a vorbit, răspicat şi responsabil, despre depresie. Acest Dosar este o continuare a vizitei lui Andrew Solomon în România şi, poate, începutul unei dezbateri publice atît de necesare. (Luiza Vasiliu)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 1 septembrie.

Mihnea MIHALACHE-FIASTRU

Dacă?

Îmi cobor talpa pe prima treaptă a bazinului, apa îmi depăşeşte cu puţin gleznele. Ca întotdeauna, simt că nu mai pot să fac încă un pas înainte sau că o să mă arunc cu totul în apă. Înot de cînd aveam cinci ani şi încă nu am învăţat cum (altfel) intri în apă. De data asta, însă, nu voi mai face nici un pas. Rămîn sufocat în picioare, pe una dintre treptele pe care, cu 27 de ani în urmă, îmi scufundam capul la prima lecţie de înot din viaţa mea. Şezlongurile din jurul bazinului şi din ştrand sînt acolo fără vreun rost. La fel şi bazinul din faţa mea, cel de polo, şi oamenii din jur, chiar şi cei cu care am venit, prietenii mei. Universul e un cerc neîntrerupt din plastic ieftin, din care nu poţi ieşi şi a cărui rază se îngustează, în timp ce pare că se scufundă, iar sensul lipseşte, acoperit de apa verde şi groasă. Să dispar şi eu, definitiv, pare singura soluţie raţională de a evada.

Mulţi trăiesc astfel ani de zile, nu îmi imaginez cum. E doar un truc. Copleşitor şi cumplit, dar e doar un truc. Ca un număr de magie. Caut scăparea cu ochii fixaţi spre apus şi mă uit cum, înaintea culorilor, nişte copii se desprind haotic de pe blockstarturile bazinului de polo. Îi văd şi îi aud. Imaginea şi sunetul parcă ajung la mine disociate.

E real? Ce e real? Sunetul? Imaginea? Dacă nici unele? Dacă înnebunesc?

Eu sufăr de ceva care nu e nici boală, nici tulburare, care trăieşte în mine şi care mă întreabă mereu „Dacă?“, ca să mă sperie.

Urmează un atac de panică? Nu, de data asta nu se va întîmpla, pentru că seroxatul nu-mi va permite să mi-l provoc.

La fel, în episodul ştrandul de mai sus, nu sînt eu, e antidepresivul pe care l-am luat. Seroxat e un medicament ssri *(selective serotonin reuptake inhibitor)*, la fel ca altele care se prescriu pentru anxietate şi depresie. În primele zile, m-a deprimat mai rău decît eram înainte să-l iau, m-am gîndit abisal şi vid la sinucidere, fără a o asocia cu faptul sau faptele care o îndeplinesc, iar activitatea sexuală poate fi compromisă definitiv, un timp. Unii îl iau pentru a se trata de ejaculare precoce. La fel ca şi celelalte ssri-uri, seroxat e o porcărioară cu care voi depăşi un moment care pare a fi critic. La fel

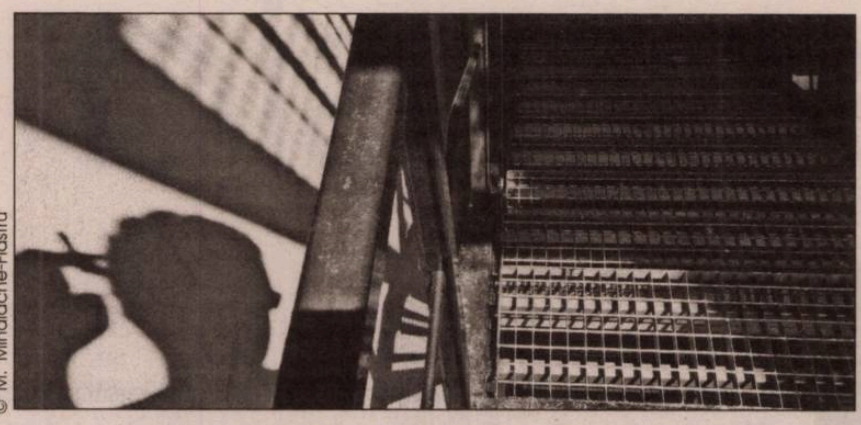
© M. Mihalache-Fiastru

am făcut şi cu cipralex, acum cîţiva ani. Mă temeam că voi ajunge să nu mai fac diferenţa dintre realitate şi ficţiune. Dacă nu îmi mai dau seama ce e real şi ce nu, dacă înnebunesc, ce-o să se întîmple cu mine, şi aşa începea o erupţie interioară de „dacă“.

Au trecut două săptămîni de la momentul de la ştrand. Am redus seroxatul la doza minimă anxiolitică de 10 mg, iar peste alte două săptămîni, nu îl voi mai lua. Poate un timp voi fi bine, după, sau poate nu, poate la un moment dat anxietatea o să dispară sau poate nu.

Dacă nu dispare? mă gîndesc în momentul ăsta.

Începe chiar acum un atac de panică, în timp ce scriu?

Glumesc, la fel cum cred că, în final, cu anxietatea şi depresia nu am ce să fac decît să glumesc, iar atunci cînd mă prind, să vorbesc despre asta cu cineva care ştie cît de copleşitoare sînt acele momente. O să treacă, sînt doar momente care vor trece, nimic nu va rămîne aşa, oricît de tare ar vrea „dacă?“, din mintea mea, să mă sperie.

„Dacă?“ m-a speriat atît de tare, încît nu-mi mai e frică de mai nimic din ce se poate întîmpla în realitate. Atît de tare, încît nu mai ştiu dacă atunci cînd mi-e rău, îmi e, într-adevăr, rău sau doar mi se pare că mi-e rău.

„Dacă?“ e cea mai proastă şi mişto, în acelaşi timp, glumă pe care eu mi-am făcut-o mie pînă acum. E ca un *selfie* cu o cameră care nu ştiu unde e plasată, cînd şi al cărei *timer* se va opri şi îmi va face o poză într-un moment pe care nu îl pot anticipa.

Diagnosticul meu e că sînt agitat şi că trebuie să mă liniştesc. Dar cum? Şi, de fapt, nici nu ştiu dacă vreau asta, dacă îmi doresc să-mi încetinesc ritmul meu natural. Uneori, mă simt aşa cum îmi imaginez că i se întîmplă unui cărăuş mexican de droguri care a înghiţit cocaină ambalată în plastic, atunci cînd, pe drum, acizii gastrici au ros plasticul, iar o cantitate necunoscută de cocaină îi circulă, acum, prin organism. Cît de intens mă voi agita? Cît va dura? Ce se va întîmpla? Oare voi muri?

Nu cu mult timp în urmă, m-am dus la spital pentru nişte ameţeli. Doctorii m-au chemat la camera de gardă, pentru a-mi lua tensiunea. Pe drum, am trecut pe lîngă un om întins pe o targă, pe care medicii încercau să-l resusciteze. Cîteva minute mai tîrziu, tensiunea mea era 210/120 şi pulsul 140. Jumătate de oră după, scăzuse la 125/75 şi pulsul 90. Am stat în spital cîteva zile, timp în care mi s-au făcut EKG-uri, control neurologic, raze şi control pulmonar, ecografii la inimă, renale, la artere, analize renale, analize de sînge. La ieşirea din spital, medicul cardiolog mi-a spus că am cea mai normală inimă pe care a văzut-o de mult timp. Au urmat un control endocrinologic, analize hormonale, un alt set de analize de sînge. Toate au ieşit în limite normale. Acum, în timp ce scriu, am tensiune 118/71, puls 72. Ameţelile au fost puse pe seama anxietăţii şi, în ultimul timp, au şi dispărut. Dacă înot şase sau şapte kilometri, pulsul meu nu sare, în nici un moment, de 115, în schimb, într-un moment de anxietate a ajuns la 140.

M-am întors cu spatele la bazinul în care am învăţat să înot. L-am ocolit pe lăţime şi m-am îndreptat către bazinul în care am jucat polo. M-am urcat pe unul dintre blockstarturi şi m-am uitat, cîteva clipe, la platforma de sărituri care, acum, e abandonată. Apoi, evident, m-am aruncat în apă.

Mihnea Mihalache-Fiastru *scrie ficţiune şi face fotografii. Îl găsiţi pe Facebook, Instagram şi pe www.fiastru.com*

Victoria STOICIU

Boala celor invizibili

„Dacă ştiţi pe cineva care e deprimat, vă rog să nu-l întrebaţi niciodată de ce. Depresia nu e un răspuns direct la o situaţie mai proastă; depresia e pur şi siplu, ca vremea.“

STEPHEN FRY

Depresivii sînt invizibili – suferă în tăcere şi rareori vorbesc despre suferinţa lor. De regulă, nu ne sfiim să vorbim despre bolile noastre. Există chiar o voluptate în a ne văita celorlalţi, cerşind, inconştient, îngăduinţa sau afecţiunea. Două tipuri de boli sînt, însă, învăluite în tăcere: bolile venerice şi cele psihice.

Îmi amintesc jena cu care am cerut primele dăţi o consultaţie la psihiatru, apoi emoţia din salonul de aşteptare al clinicii medicale, stînd zgribulită de teamă că restul pacienţilor vor vedea că am intrat în cabinetul pe a cărui uşa scrie *Psihiatrie*. Panica ce m-a cuprins în ziua în care am uitat cutia cu prozac pe birou şi gîndul că restul colegilor vor descoperi micul meu mare secret.

Cînd suferim de o boală de inimă, ştim să localizăm suferinţa la nivelul organului numit inimă. *Idem* cu ulcerul sau cu prostata sau cu migrena – durerea e reductibilă la acel organ anume, care e al nostru, dar cu care nu sîntem unul şi acelaşi lucru. Organul e doar o piesă, iar noi, noi sîntem suma tuturor acestor piese şi ceva mai mult decît atît. Cînd suferim de depresie, însă, unde situăm boala? La nivelul cărui organ, în ce zonă a corpului? Medicina situează depresia la nivelul creierului – dar chiar înţelegînd că totul ţine de un proces chimic şi de cantitatea de serotonină secretată, activitatea creierului uman e un lucru atît de complex şi de abstract, încît sîntem puşi în chestiune chiar noi înşine. Cînd suferim de depresie, percepţia comună e că obiectul bolii sîntem noi, şi nu un organ oarecare. Nu e posibilă nici un fel de delimitare între eul nostru şi maladie. Sinele nostru cel mai profund suferă, iar a recunoaşte existenţa bolii înseamnă a-ţi pune sub semnul întrebării propriile trăiri sau, la limită, propriul discernămînt. A o recunoaşte în faţa celorlalţi înseamnă a le oferi posibilitatea să te conteste pe tine ca persoană. Înseamnă, desigur, a-ţi crea o vulnerabilitate.

Dar e un risc care trebuie asumat. În primul rînd, dintr-un motiv egoist: pentru că tot ceea ce e ţinut în taină ne macină înzecit. Cu cît ascundem celorlalţi ceva, cu atît secretul capătă proporţii nenaturale, se hrăneşte cu ruşinea noastră şi riscă să ne strivească de tot într-o bună zi. Apoi, pentru că, de regulă, subestimăm numărul oamenilor care suferă de diverse afecţiuni psihice, fie şi sporadic – a sparge tăcerea poate fi un gest de solidaritate. E ca şi cum le-ai întinde o mînă semenilor tăi, o mînă fragilă, tremurîndă, dar care valorează mai mult decît un fals zîmbet de fericire. Şi da, mai e şi această prostească şi debilizantă cultură a fericirii devenite regulă, a gîndirii pozitive transformate în normă. Pentru a le sfida, pentru a le călca în picioare, merită să urli, cît de tare poţi, că eşti nefericit, că eşti depresiv şi gîndirea aceasta pozitivă nu valorează două parale în faţa realităţii care include suferinţa şi boala. Că idealul obligatoriu al fericirii e cea mai mare minciună şi cea mai crudă manipulare într-o lume în care, spre deosebire de omul fictiv, pururi binedispus, din reclame, afişe şi reviste, indivizii reali suferă, tot aşa cum se bucură, au tristeţi mortale şi slăbiciuni, tot aşa cum au momente de bucurie şi entuziasm. Îmi amintesc reacţia unei cunoştinţe cînd a venit să mă viziteze la spitalul de psihiatrie unde eram internată: „Îmi pare rău că eşti aici, dar mă bucur că eşti un om normal. Păreai perfectă şi asta era îngrozitor.“

Aşadar, suferinţa, chiar şi în forma ei extremă care e depresia, umanizează, iar recunoaşterea ei e aproape o datorie într-o civilizaţie care ne pretinde să fim perfecţi – mereu zîmbitori, mereu pozitivi, mereu inuman de prefăcuţi. Garanţie a discreţiei şi a eleganţei, în unele cazuri tăcerea e un lux periculos, mai ales că se ştie de cînd lumea că de „inimă rea“ se mai şi moare.

Victoria Stoiciu *este director de programe la Friedrich Ebert Stiftung.*

Lavinia BĂLULESCU

Trei țigări

Am capsa pusă, zise Stelian şi deschise geamul. Se spriji în coate şi se uită în jos. De la etajul şapte, copiii din faţa blocului aproape că nu se mai vedeau. Am capsa pusă şi tu ştii asta, repetă şi îşi aprinse ţigara. Trase fără plăcere şi se strîmbă de-a dreptul. Mormăi: iar o să pută aici. Dădu din umeri. Aş vrea să nu îi mai aud, să nu îi mai aud deloc, înţelegi? Nimeni nu mai are cei şapte ani de acasă în ziua de azi. Românie, Românie, dacă ştiam eu că va fi aşa, nu plecam eu după '90 oare? Da, atunci, atunci cînd şi tu voiai, cînd ne-a rugat Relu. Dar era mai simplu să pleci şi mai greu să rămîi. Ascultă, auzi-i cum ţipă. Ştii că după mine strigă aşa, da? Aude tot cartierul. Nimeni nu le-ar zice nici dă-te mai încolo. Păi, siiiigur, să protejăm tineretul. Să-i protejăm, în cur pe mama lor, dar pe noi cine ne protejează? Da, cine? Exact, nimeni!

Mă simt rău. M-am simţit rău şi ieri, şi săptămîna trecută, mă voi simţi rău şi mîine. Stelian termină ţigara, o stinse de pervaz şi zvîrli chiştocul de la etajul şapte. O să-mi mai aprind una. Ultima pe seara asta, apoi închidem şi geamurile. Uite, o să vină ploaia. 'Tu-i mama ei de ploaie, ploaie, ploaie şi iar ploaie. Mă face să mă simt şi mai rău, ştii bine. Mă apasă uite aici în capul pieptului. Mă doare inima, mă ia cu rău în fiecare noapte. Dar măcar cu atîta ploaie e şi un lucru bun: nu le mai aud gura. Mă-nţelegi? Păi, de fiecare dată cînd trec pe lîngă ei e la fel. Îi aud cum rîd de mine, îi aud cum mă strigă în diverse feluri! Şi eu am tăcut o dată, de două, de nouă ori, am zis că mă fac că nu aud, dar uite că nu mai pot. Păi, da' cum dar?! Ies duminică dimineaţa să dau o raită pînă la piaţă, da? Ei sînt acolo. Urlă. Zbiară. Rîd. De mine rîd! Şi rîd atît de tare că îi putem auzi de aici. E normal să îi poţi auzi de la etajul şapte? Eu zic că nu. Copii făcuţi la băutură!

Aici mă doare, uite aici, spuse Stelian şi îşi lipi mîna stîngă de piept. Se uită la ţigară, apoi se uită din nou la capetele copiilor din faţa blocului. Mai ţii minte cînd te-ai tăiat atunci la mînă cu paharul ăla? Am venit acasă şi tu stăteai cuminte pe scaun, aici, lîngă geam. Erai galbenă la faţă. Parcă şi văd. Te-am întrebat, Nino, ce-ai păţit? Doaaaamne, acum rîd, dar atunci mă speriasem.

Aici mă doare, uite aici, spuse Stelian şi îşi lipi mîna stîngă de piept.

Nu era de rîs. Ai ridicat mîna, ţi-o înfăşurasei într-un prosop şi era plină de sînge. Te-am luat aproape pe sus, mai ştii? L-am sunat pe Relu şi repede-repede la Urgenţe cu tine! Ce noroc am avut atunci că venise şi Relu în ţară, zău! Apoi, după ce te-au cusut, îţi mai venise inima la loc, zîmbeai, îţi ardea de glume. He, he! În maşină, înapoi spre casă, m-ai mîngîiat pe faţă. M-am simţit ca acum 20 de ani! O să îţi spun sincer, să nu te superi. M-am bucurat că te-ai tăiat în ziua aia la mînă. M-am bucurat că am venit la timp acasă, că te-am dus la spital, că m-ai mîngîiat pe faţă. Ce prost sînt! Stelian zîmbi şi aruncă ţigara aproape stinsă.

Eheeee, uite, am închis ochii cîteva secunde, cînd eram tînăr, şi m-am trezit aici. Ce să-i faci? Acum sînt aaaalte griji, aaaalte belele. Cum să dorm la noapte, spune şi tu? Crezi că o să dorm? O să mă întorc de pe o parte pe alta, o să mă perpelesc, îţi spun, ştiu de acum, simt. Asta mi se trage numai de la nenorociţii ăştia de copii, 'tu-le muma-n cur. Relu n-a fost niciodată aşa. Nu că n-a fost aşa? A fost un copil cuminte şi bun, cucoanele de la toate scările spuneau asta. Auzi-i, nenorociţii, cum urlă! Stelian închise cele două rînduri de geamuri şi trase draperia. Mai miroase? Nu mai miroase. Auzi, ce lecţii de viaţă îmi dau ei mie? Am trecut într-o seară şi urlau. Şi le-am zis: vă plictisiţi, a? Şi unu' dintre ei, cică: păi, da, aşa e făcut omul, să se plictisească. Am văzut negru înaintea ochilor. Am vrut să mă duc la el să-l învăţ minte, apoi m-am gîndit: ce-ar zice Nina mea? Şi am înghiţit în sec şi am urcat şi aia a fost. Apoi o săptămînă întreagă, ştii bine, nu m-am putut ridica din pat. Nu am avut vlagă. Uneori, cînd mă pun în pat, mă întreb dacă m-oi mai ridica vreodată.

Stelian se trînti pe canapeaua din sufragerie, încălţat. Am venit într-o zi acasă. I-am văzut maşina lu' Relu jos. Am luat liftul şi am intrat, uşa era descuiată. Am mers tiptil. Ce să vezi? Relu era la noi în cameră. Îţi scosese rochiile din dulap, se întinsese pe pat şi le mirosea. Am început să strig la el şi apoi mi-a părut rău. A plecat. Asta e viaţa, măi, Nino. Eu mă tot gîndesc, aproape a trecut vara şi nu am mîncat nici măcar o lubeniţă. Nu-mi e poftă, nu mai am nici o putere. Acum aş mai fuma o ţigară. O să o fumez aici, înăuntru, şi o să deschid geamul mai tîrziu. O să se aerisească. O să vezi.

„Nu voiam să-mi facă
nimeni poză din cauză
că-mi venea să plîng. Nu ştiam
de ce-mi venea să plîng,
dar ştiam că, dacă cineva
ar fi vorbit cu mine
sau s-ar fi uitat la mine
mai de-aproape, lacrimile
mi-ar fi zburat din ochi
şi aş fi plîns o săptămînă."

SYLVIA PLATH

***Lavinia Bălulescu** este scriitoare şi jurnalistă.*

Maggie ROBBINS

Să înoți prin unt de arahide

Depresia e o boală. Nu e nefericirea provocată de propria viaţă, nu e lene, nu e o slăbiciune a caracterului. Nu e o atitudine. Nu e un păcat.

E ca şi cum ai merge fără oprire prin apă, epuizat, dar fără posibilitatea de a te opri, incapabil să-ţi dai seama spre ce direcţie să te întorci ca să vezi malul. Dacă măcar ai putea renunţa... Dar nu există renunţare. Cînd renunţi, nu se schimbă nimic. Dacă nu cumva se transformă, dimpotrivă, într-un maraton sau o cursă printr-o mare de unt de arahide care-ţi ajunge pînă la gît. Iar ceea ce simţi – asta dacă nu eşti cu totul amorţit (lucru care poate însemna ori un blestem, ori o binecuvîntare) – s-ar putea să fie tristeţe, dar e la fel de posibil să se manifeste ca bîzîitul constant al unei anxietăţi severe.

Depresia aduce cu sine o durere uriaşă – care e cu atît mai atroce cu cît eşti invizibil. Infecţia e trîmbiţată de febră, un picior rupt, de un ghips. Dar cu depresia... „Ce-i cu ea?" zic unii. „Mie mi se pare că arată foarte în regulă; aş vrea, pur şi simplu, să se înveselească" – sau, mai rău – „să-şi vină în fire". Alţii refuză să creadă că tu eşti tot tu şi îţi spun că aşteaptă să te întorci.

Durerea nu poate fi văzută pentru că durerea e înăuntrul minţii, e o durere a credinţelor. Asemeni unui schizofrenic, îţi spui că nu eşti bun de nimic, că eşti stupid, că n-ai făcut nimic cu viaţa ta şi nici n-o să faci vreodată. Poate chiar că eşti urît şi bătrîn. Cu siguranţă că nu meriţi mîncarea pe care o înghiţi, aerul pe care îl respiri. Vocile depresiei pot rezona doar înăuntrul capului tău, în loc să pară că vin de undeva, din afară, aşa cum se întîmplă în cazul schizofreniei, dar mesajele sînt suprinzător de similare.

Depresia e o experienţă cumplită. O ştiu prea bine; am trăit-o pe pielea mea, de multe ori, uneori chiar luni întregi la rînd. Am fost deprimată cel puţin de două ori, spre finalul adolescenţei, de două ori din nou, pe la 20 şi ceva de ani, de cîteva ori, la 30 şi ceva de ani, pînă cînd am dat peste un doctor care a găsit medicaţia potrivită ca să mă stabilizeze.

Am tulburare bipolară. Fără pastilele mele, încep să accelerez mental şi sînt brusc exuberant de euforică. Apoi mă apucă rapid delirul – de obicei, o variaţie a alesului, trimis să salveze Pămîntul de la o moarte sigură. Sînt specială. Sînt diferită de alţi oameni. Dumnezeu are aproape întotdeauna un amestec în asta. Încep să observ mesajele trimise pentru mine: numele gravat ca un blazon pe flancul unui camion de livrări, un singur cuvînt într-un titlu de ziar. O iau din ce în ce mai sus.

Şi apoi, pentru fiecare sus dintr-ăsta, primesc un jos – şi aflu „adevărul". Aflu că nu sînt specială, că nu sînt diferită de alţi oameni, că nu am fost trimisă pe Pămînt pentru cine ştie ce motiv special. Aflu că viaţa e lipsită de sens – nu că şi-ar fi pierdut semnificaţia, ci că nu e legată de nici un fel de însemnătate, în general. Şi, de fiecare dată, mi-a fost imposibil să-mi amintesc că acesta nu este singurul adevăr.

Ce altceva am mai învăţat? Să mă ţin de medicaţie. Tulburarea mea bipolară (Bipolar I) e genul care vine la pachet cu halucinaţii – nu toţi cei care suferă de tulburarea bipolară au aşa ceva. Doctorul meu spune că e un caz sever, dar îmi aminteşte mereu că răspund bine şi repede la medicaţie. Cînd eram adolescentă, mi-am jurat de o mie de ori că n-o să depind niciodată de medicamente, ca să trec prin viaţă, nici prescrise, nici luate pe sub mînă. Ei, şi ghici ce?! S-a dovedit că m-am înşelat.

În prezent, în calitate de terapeut prin artă şi de psihanalist, tratez cîţiva pacienţi maniacali şi mulţi pacienţi depresivi. Faptul de-a fi „trecut prin asta" mă face să mă simt mai capabilă decît ar fi alţii, chiar dacă prin ce-am trecut eu nu e, bineînţeles, exact acelaşi lucru prin care au trecut ei. Ce am, totuşi, în favoarea mea e faptul că ştiu dinăuntru cît de minunată poate să-ţi pară mania cînd o trăieşti, la începutul căderii, cel puţin. De aceea, consider că sînt în poziţia în care pot spune de ce ar trebui ea evitată.

Depresia n-are nimic ruşinos. Aşa cum nu e ruşinos nici să-ţi fie ruşine de ea. Ce contează e să ai grijă de tine mergînd la un doctor bun. Dacă încerci o anumită medicaţie şi nu-ţi place – din orice cauză, sau din nici una –, poţi oricînd să te opreşti. Uneori, oamenii uită asta. Dar nu e necesar să suferim în felul în care suferim. E destulă suferinţă necesară în lume, ca să nu mai ceri o porţie în plus.

***Maggie Robbins** este unul dintre oamenii a căror mărturie despre depresie apare în cartea* Demonul amiezii. O anatomie a depresiei, *de Andrew Solomon. În prezent, este psihiatru în New York.*

traducere de Luiza VASILIU

O boală revelatoare

dialog cu Andrew SOLOMON

La mijlocul lunii iunie, scriitorul ***Andrew Solomon*** *a fost prezent în România pentru o serie de întîlniri prilejuite de lansarea în limba română a cărţii sale* Demonul amiezii. O anatomie a depresiei *(Humanitas, 2014). Ultima întîlnire a avut loc marţi, 17 iunie, la Colegiul „Noua Europă", sub forma unui dialog între Andrew Solomon şi Mircea Cărtărescu, moderat de Luiza Vasiliu. Transcriem mai jos cîteva fragmente.*

Andrew Solomon: Scrierea oricărei cărţi bune implică o anume doză de durere. Cred că tot timpul există durere în scris. Au fost cîteva provocări primare în scrierea acestei cărţi. Prima, aş spune, e că am vrut să mă folosesc de propria experienţă, fără să fiu subiectiv sau să mă pun pe mine în evidenţă sau să devin obositor cu detaliile precise ale vieţii mele de zi cu zi. Trebuia, aşadar, să găsesc un anume echilibru. A doua provocare a fost aceea că am vrut să iau interviuri oamenilor şi să-i întreb despre experienţa lor cu depresia, în aşa fel încît experienţa lor să depăşească simpla descriere a simptomelor. Nu am vrut să clasific depresia şi să spun că există depresie suicidală, depresie alcoolică, depresie la tineri, depresie la bătrîni, dar, în acelaşi timp, am vrut să descriu toate aceste experienţe. Procesul alegerii oamenilor care ar fi putut da interviuri a fost unul complicat. Unii au fost prietenoşi încă dinainte de a începe, alţii mi-au devenit prieteni în timp ce m-am apucat de scris, iar alţii dimpotrivă. Apoi am început să acumulez informaţie şi au fost zile în care mă întorceam acasă şi îmi dădeam seama că depresia poate fi extrem de contagioasă. Mai ales pentru cineva care a fost depresiv. Uneori, după ce făceam o serie lungă de interviuri cu cineva, mă tîram pînă în patul din camera de hotel şi stăteam aşa de la ora 4 după-amiaza pînă a doua zi dimineaţa, pentru că mă simţeam epuizat de suferinţa grea a acelor oameni. Îmi amintesc în special cum îl intervievam pe bărbatul care în carte se numeşte Rusakoff, un tip extraordinar, am devenit prieteni foarte buni pe parcursul anilor în care am scris cartea. Avea una dintre cele mai dificile şi mai destabilizante forme de depresie, i se administrau constant electroşocuri, era palid şi abia putea să vorbească. Am simţit, prin dificultatea situaţiei în care se afla, că era hotărît să-mi spună povestea lui. Cînd a terminat, m-a întrebat ce părere am şi i-am spus că povestea lui conţine nişte elemente puternice pentru cartea mea, că i-a trebuit un curaj foarte mare ca să-şi spună povestea. M-am simţit dator să fiu la înălţimea lui şi să-i spun şi eu povestea mea. Procesul scrierii acestei cărţi a fost dureros şi, din pricina asta, simţeam că am o responsabilitate enormă faţă de suferinţa acestor oameni. Dacă el făcuse un asemenea efort pentru a-şi spune povestea, atunci şi eu trebuia să găsesc o cale de a o transmite mai departe. Trebuia să fim chit. În plus, a fost o carte foarte greu de organizat, deoarece conţinea atît de multe tipuri de investigaţii, atît de multe tipuri de poveşti şi a fost o perioadă în care mi se părea că e ca un puzzle cu jumătate dintre piese lipsă şi cealaltă jumătate adăugate din alt puzzle. Nu reuşeam să-mi dau seama cum să le fac pe toate să se potrivească, şi au fost momente cînd eram teribil de frustrat, mi-aş fi dorit să le pot ţine pe toate la un loc, au fost momente şi mai dificile, poate chiar melodramatice, în care mă gîndeam că am lucrat la această carte ani de zile şi ani de zile m-am dedicat ei şi nu voi reuşi să o termin. Aşadar, au fost multe zone pline de griji şi de anxietăţi, dar cred că ar fi incorect şi inadecvat să nu iau în considerare că au existat şi momente de revelaţie şi bucurie, pe parcursul scrierii acestei cărţi. Bucuria de a-mi da seama dintr-odată ce lucruri se potrivesc împreună. Bucuria de a asculta poveştile unor oameni care au luptat admirabil împotriva depresiei, a unor oameni care au reuşit să scape de ea sau a unor oameni care au reuşit să găsească o modalitate prin care-şi pot trăi viaţa cu un scop, deşi suferă în continuare din cauza unei depresii severe. Bucuria de a fi ajutat, la rîndul meu, de poveştile acelor oameni, pentru că depresia e o boală a singurătăţii, şi poveştile respective m-au făcut să mă simt mai puţin singur. M-am gîndit că, dacă le exprim cum trebuie, îi vor face şi pe alţi oameni să se simtă mai puţin singuri în această experienţă.

„Persistă concepţia publică generală că mersul la psihiatru este un fel de răsfăţ, că e ceva mai degrabă ca mersul la coafor decît la oncolog. Tratarea unei tulburări sufleteşti ca boală ce ţine de medicină contravine acestei absurdităţi, ia responsabilitatea de pe umerii persoanei care are acea boală şi uşurează «justificarea»".

ANDREW SOLOMON

Mircea Cărtărescu: E într-adevăr minunat ceea ce spuneţi, fiecare frază ne dă de gîndit. După experienţa teribilă a atacurilor de depresie pe care le-aţi avut, v-aţi simţit purificat? Aţi simţit că deveniţi un om mai bun, că puteţi avea ceea ce se vede în tot ce scrieţi, şi anume această compasiune pentru umanitate şi pentru fiecare om în parte? Compasiune pentru cei răniţi, cei căzuţi, cei marginali, pentru această parte a umanităţii care, după părerea mea, este partea cea mai bună şi mai valoroasă a umanităţii? Să ne amintim că marea majoritate a eroilor din romanele şi povestirile americane sînt *loseri*.

Andrew Solomon: În ceea ce mă priveşte, sînt extraordinar de ataşat de suferinţa mea din trecut şi mă tem de suferinţa din viitor. Cred că nu e nici o îndoială că angoasa are şi o parte nobilă, aşa cum are şi o parte angoasantă. Abia după ce am terminat *Far From the Tree,* am înţeles tema unificatoare a operei mele de-o viaţă. Prima mea carte este despre un grup de artişti sovietici din timpul Glasnost-ului, despre oameni care au luat nişte circumstanţe foarte nefavorabile şi le-au transformat în prilej de uriaşă demnitate. A doua mea carte e un roman care vorbeşte despre boala şi moartea mamei mele – a murit de cancer la 58 de ani. A folosit apropierea morţii ei ca un pretext pentru a crea o intimitate foarte puternică între membrii familiei. Apoi am scris cartea despre depresie, care a adus împreună oamenii ce au găsit o semnificaţie pentru experienţele prin care au trecut, şi apoi *Far From the Tree,* care prezintă greutăţile prin care trec familiile copiilor cu dizabilităţi. Pînă la urmă, este vorba despre cum putem să devenim mai puternici confruntîndu-ne cu experienţele adverse, şi probabil că asta este tema generală a cărţilor mele. Tind să cred că avem, din punct de vedere organic, un spectru al dispoziţiilor care e foarte util. Şi ar fi teribil să reducem acest spectru, este important să fim capabili să ne simţim fericiţi şi trişti, furioşi şi frustraţi, invidioşi, să simţim toate stările umane posibile. Dacă ai renunţa la unele dintre ele, ai diminua dimensiunea umană. Depresia clinică e o dereglare a acelui crucial spectru al dispoziţiilor. Se manifestă, într-adevăr, ca o boală, şi dacă s-ar putea s-o vindeci şi să scapi de ea, aş vindeca-o şi-aş scăpa de ea, fiind în acelaşi timp conştient că aş renunţa pentru totdeauna la ceva ce a dat un sens formator suferinţei mele. Am învăţat foarte multe din experienţa depresivă pe care am avut-o, dar cred că s-ar fi întîmplat la fel şi dacă aveam un copil cu dizabilităţi severe ori dacă aveam cancer sau dacă ar fi fost o altă experienţă de acest gen. Cînd am scris *Demonul amiezii,* nu m-am gîndit prea mult la această perspectivă şi nu eram sigur că există şi o altă faţă a depresiei, revelaţia, jumătatea lipsă. Acestea fiind spuse, pot să afirm acum că depresia este revelatoare. Vorbeaţi despre compasiunea pe care o am pentru persoanele din carte. Voltaire spunea că putem empatiza numai cu problemele pe care noi înşine le-am avut, şi cred că e adevărat. Am o enormă compasiune pentru persoanele care suferă de depresie sau de alte boli mintale, dar, din interior, depresia m-a făcut să înţeleg ceea ce nu înţelegeam înainte, cît de particulare, de unice pot fi experienţele suferinţei. Şi chiar dacă cineva are o angoasă pe care nu o pot pricepe, sînt în stare să înţeleg urgenţa suferinţei lor în condiţiile în care şi eu am fost în situaţia lor. Depresia e cea care mi-a arătat cît de profundă şi, în acelaşi timp, îngrozitoare poate fi durerea. Asta m-a făcut conştient de faptul că alţi oameni trec probabil prin ce-am trecut şi eu. Depresia m-a făcut să fiu mult mai înţelegător şi mai empatic.

„Depresia m-a făcut să fiu mult mai înţelegător şi mai empatic."

Luiza Vasiliu: Unul dintre lucrurile pe care cartea dumneavoastră şi, în general, cărţile dvs. reuşesc să le facă foarte bine e că distrug locurile comune şi clişeele, unul cîte unul. În *Demonul amiezii* – mă refer, mai ales, la clişeul legat de depresie ca boală a *middle class*-ului privilegiat, depresia ca moft, depresia ca lux –, aveţi un capitol absolut zguduitor, din care am aflat şi eu că de-

presia loveşte mult mai crunt în persoanele afectate de sărăcie. Aveţi acolo cîteva mărturii care m-au impresionat. Tocmai despre mărturiile astea, un jurnalist de la o publicaţie mare americană spunea că sînt neverosimil de îngrozitoare şi că mai bine n-ar fi publicate, pentru că nimeni n-are nevoie să citească despre atîta suferinţă umană. Cu toate astea, dvs. le-aţi publicat, există un capitol special. Aş vrea să vă întreb cum aţi ajuns la oamenii aceia, cum i-aţi determinat să vorbească, pentru că ei nu sînt obişnuiţi să-şi verbalizeze suferinţa, iar dvs. nu veneaţi neapărat dintr-un mediu social apropiat de-al lor.

Andrew Solomon: Tatăl meu a crescut în sărăcie. Eu n-am crescut în sărăcie, dar am crescut cu poveşti despre sărăcie. Pe lîngă asta, am fost mereu uimit de insistenţa cu care se revine la afirmaţia potrivit căreia depresia ar fi un lux rezervat clasei de mijloc, care are tot timpul din lume pentru aşa ceva. Dar e limpede că depresia e cauzată de

„De fiecare dată cînd reuşeam să aducem puţină alinare, oamenii redobîndeau forţa vitală.“

o vulnerabilitate genetică şi declanşată de circumstanţe externe. Şi, dacă presupunem că depresia e întîlnită la toate categoriile de populaţie, şi nu văd nici un motiv pentru care n-am crede asta, atunci circumstanţele declanşatoare sînt mult mai prezente la oamenii săraci, cei care trăiesc la baza piramidei sociale, decît la cei din *upper class*. Şi atunci m-am întrebat de ce percepem depresia în felul ăsta. Dacă ai o viaţă care e în esenţă frumoasă şi profundă, şi te simţi mai mereu trist, te întrebi „Ce se întîmplă cu mine de mă simt aşa?“ Vorbeşti cu oamenii din jurul tău, ajungi în cele din urmă la medic şi îi spui „e ciudat, am viaţa asta absolut minunată şi, cu toate astea, îmi vine să mă sinucid“ sau „mi se pare imposibil să mă dau jos din pat.“ Dar dacă ai o viaţă absolut îngrozitoare, nu ai ce să mănînci, ţi-ai luat patru slujbe ca să duci în spate toată familia, ai copii care au probleme la şcoală, dacă ai toate grijile astea şi tot stresul prezent în vieţile oamenilor săraci, şi te simţi mereu foarte rău, nu-ţi dă prin cap că ai putea avea o boală, pentru că felul în care te lupţi cu ce ţi se întîmplă pare absolut firesc în logica vieţii pe care o duci. Atunci m-am gîndit că s-ar putea – iar cercetarea mea a arătat că aşa stau lucrurile – ca oamenii aceştia să nu se simtă îngrozitor de rău din cauza vieţilor lor pline de greutăţi, ci ca vieţile pe care le au să fie aşa din cauză că ei suferă de depresie şi nu sînt în stare să repare nimic din ce nu e în regulă. În multe dintre cazuri, de fiecare dată cînd reuşeam să aducem puţină alinare, oamenii redobîndeau forţa vitală şi energia, care le fuseseră înghiţite de depresie, necesare pentru a-şi îmbunătăţi propria situaţie. Aşa că m-am interesat dacă există cineva care cercetează fenomenul depresiei la populaţia săracă şi am dat peste cîţiva universitari care studiau tratamentul depresiei la persoanele foarte sărace. Dintre ei, cea mai interesantă mi s-a părut munca lui Jeanne Miranda, care preda la o universitate din Washington D.C. În cadrul unui proiect gîndit de ea, se dusese la o clinică de planning familial, unde oamenii merg ca să facă rost de anticoncepţionale, şi discutase cu femeile care veneau acolo. Pe cele cărora le punea diagnosticul de depresie, le întreba dacă sînt de acord să participe la studiul ei. Multe refuzau, multe credeau că nu ştie despre ce vorbeşte, multe credeau că e încă o problemă în plus şi nu mai aveau energia de-a se ocupa şi de asta, dar Jeanne e o femeie fermecătoare şi insistentă, aşa că a reuşit să convingă destul de multe femei să participe la cercetarea ei. Le-a oferit un tip de medicament, cel pe care reuşise să-l procure în cantitate mai mare pentru proiect, şi sesiuni de terapii de grup. Am participat şi eu la cîteva sesiuni. Iar poveştile pe care le spuneau femeile acelea, transformarea uriaşă prin care trecuse viaţa lor erau atît de uimitoare şi te făceau să te simţi atît de mic, încît am rămas pur şi simplu fără cuvinte. Îmi aduc aminte de o femeie pe care am întîlnit-o acolo. Mi-a povestit despre cum voia doar să moară, cum n-avea nimic să le spună copiilor ei, avea şapte copii, spunea că nici măcar nu putea vorbi cu ei. Partenerul ei era tatăl multora dintre copii, credea despre ea că nu e bună de nimic, o lovea şi avea un comportament extrem de abuziv. Îmi spunea că îşi petrecea zilele stînd în pat, nu se putea ridica de-acolo şi, cînd copiii veneau acasă, se ascundea şi mai tare sub pătură ca să nu fie nevoită să-i vadă. Şi apoi, un an mai tîrziu, avea o slujbă, lucra la îngrijirea copiilor, în cadrul Marinei SUA, îl părăsise pe bărbatul cu care stătuse atîţia ani, copiii ei se descurcau mult mai bine la şcoală. A încheiat descrierea acestei extraordinare schimbări din viaţa ei spunînd „M-am rugat la bunul Dumnezeu să-mi trimită un înger, iar El mi-a auzit rugăciunea.“ Asta a fost reacţia ei faţă de femeia care aproape că o adusese cu forţa în proiectul ei. Şi atunci m-am întrebat „Cum se poate ca o ameliorare atît de mare să fie posibilă, iar noi să nu facem absolut nimic, să nu încercăm să-i ajutăm pe aceşti oameni?“ Eram îngrozit. E adevărat, nu toate femeile din proiectul lui Jeanne se descurcaseră la fel de bine ca această femeie şi nu toate puteau să vorbească despre schimbarea prin care trecuseră la fel de bine ca ea, dar multe dintre ele erau, în mod evident, mai bine, unele chiar mult mai bine. Aşa că m-am dus la Washington D.C., ca să mă întîlnesc cu oamenii de pe Capitol Hill, şi le-am spus că a trata această categorie de populaţie şi a-i ajuta pe aceşti oameni să treacă peste depresie este, fără îndoială, lucrul cel mai uman pe care l-am putea face. Vorbim aici despre nişte oameni care suferă, iar noi trebuie să punem capăt acestei suferinţe. Le-am spus că, chiar dacă nu ne-ar păsa neapărat de suferinţa lor, oamenii despre care vorbesc eu nu muncesc, nu fac parte din economia funcţională, nu sînt în stare să aibă grijă de copiii lor, şi am putea, printr-o intervenţie relativ simplă şi bine ţintită, să-i facem din nou funcţionali. Părinţii n-ar mai depinde de ajutorul social, iar copiii n-ar mai fi destinaţi unei vieţi de delincvenţă şi încarcerare. Le-am spus că e în avantajul nostru uman şi social să facem asta. M-am întîlnit cu doi membri ai Congresului. Unul era republican, din partea mai conservatoare a spectrului politic american, iar celălalt era democrat. Republicanul a spus: „Păi, ar fi bine să putem pune în practică nişte programe ca cel pe care-l descrii tu, dar nu e chiar aşa uşor de făcut şi e foarte scump, iar bugetul nostru e structurat altfel şi n-am avea de unde să luăm fonduri“, o sumedenie de motive tehnice pentru care i se părea că nu putem face nimic. Iar democratul mi-a spus: „E adevărat că programe de felul celui pe care îl descrii ar putea fi în interesul nostru uman şi economic, dar pentru asta ar fi nevoie de implicarea unui enorm capital politic, şi nimeni din guvern nu-şi permite s-o facă dacă nu e pe placul votanţilor. Iar votanţilor nu le pasă. A pune în practică astfel de programe ar însemna să o facem pentru nişte oameni pe care nu-i bagă nimeni în seamă. Într-o democraţie electorală, toţi votanţii au reprezentanţii lor aici, pe Capitol Hill. Dar oamenii despre care vorbeşti tu nu ies din casă în ziua alegerilor, stau în pat, cu pătura trasă peste cap şi cu draperiile trase, şi nimeni nu ştie că sînt acolo. Aşa că, pînă n-o să reuşeşti să provoci o dezbatere publică pe tema asta, va fi imposibil să punem în practică vreun program, chiar dacă e în interesul ţării noastre s-o facem.“ Îmi aduc aminte că am plecat de acolo cu inima grea. Şi unul dintre motivele pentru care am încercat să scriu despre asta cît mai convingător cu putinţă este că sper ca oamenii din întreaga lumea să conştientizeze existenţa şi intensitatea acestei probleme şi să devină suficient de preocupaţi de ea, astfel încît să devină o problemă de interes şi pentru aleşii noştri.

„Din păcate, persoanele depresive tind să considere viaţa de zi cu zi copleşitoare şi, prin urmare, nu se pricep să facă lobby. În plus, mulţi dintre cei care au fost depresivi, chiar dacă se simt mai bine, nu vor să vorbească despre asta: depresia e un secret degradant, şi e greu să faci lobby pentru secretele tale degradante, fără să le aduci la lumina zilei.“

ANDREW SOLOMON

„Depresia, în faza ei cea mai rea, e cea mai îngrozitoare solitudine, şi de la ea am învăţat valoarea apropierii dintre oameni.“

ANDREW SOLOMON

*

O să vă spun o poveste, care se află şi în cartea mea despre depresie. Am vrut să privesc depresia într-un alt context decît cel vestic, am cercetat depresia la inuiţi, am trecut prin ritualul tribal împotriva depresiei din Senegal, am avut o întîlnire extraordinară cu cineva care lucrează cu persoanele din Cambodgia care au suferit de depresie în urma războiului khmerilor roşii şi a atrocităţilor din această ţară. Ea este o femeie remarcabilă, numele ei este Phaly Nuon. Şi a fost, de fapt, unul dintre puţinii intelectuali care nu au fost ucişi în timpul violenţelor, reuşind într-un mod foarte inteligent să evite executarea. După încetarea luptelor, a fost dusă într-o tabără de refugiaţi, la graniţa cu Thailanda. S-a uitat în jur şi a văzut şi alte femei, femei care stăteau împietrite, nu se ocupau de lucruri de bază, cum ar fi îngrijirea copiilor lor. S-a dus la şefii taberei respective şi le-a spus: „Ce facem cu această problemă?“ Oamenii care conduceau tabăra i-au răspuns: „Avem o grămadă de probleme pe cap. Trebuie să facem faţă infecţiilor şi bolilor, trebuie să facem rost de apă potabilă pentru toată lumea.“ Şi atunci, s-a gîndit ce ar putea face pentru aceste femei. Mi-a spus: „Am născocit un sistem în care dădeam lucruri care nu costau nimic. În primul rînd, am încercat să le învăţ să uite. Nu au uitat cu adevărat lucrurile teribile care li s-au întîmplat, dar, aducînd în discuţie alte lucruri, lucruri care se întîmplaseră în prezent sau cu foarte mult timp în urmă, le-am făcut să se gîndească la altceva, astfel încît să nu se mai concentreze doar asupra ororilor pe care le trăiseră şi asupra lucrurilor îngrozitoare la care fuseseră martore. A fost o formă de uitare. După ce le-am învăţat să uite, le-am învăţat să muncească. Unele dintre ele nu puteau face mai mult decît a curăţa casele, altele puteau face obiecte de artizanat, dar le-am dat să facă lucruri de care aveau nevoie, le-am pus să execute aceste munci astfel încît să aibă ceva ce le putea oferi un scop“. Apoi a spus: „După aceea, le-am învăţat să-ţi facă manichiura şi pedichiura. Acele femei nu avuseseră nici o ocazie de a se simţi frumoase pentru o lungă perioadă de timp. Manichiura implică expunerea unei părţi vulnerabile a corpului tău, expunerea în faţa cuiva care este străin şi care are un obiect ascuţit în mînă. Astfel, femeile învaţă să aibă încredere din nou. Cînd au învăţat aceste trei lucruri – a uita, a lucra şi a avea încredere –, am încercat să le învăţ că acestea nu erau lucruri separate, ci părţi ale unui singur fel de a fi în lume. Şi cînd au înţeles asta, au fost gata să plece mai departe.“

transcriere şi traducere de
Roxana MĂCIUCĂ
şi Olimpia NICOLAE

„Ne este greu să recunoaștem că avem nevoie de ajutor"

interviu cu Adriana PANAITESCU

Este medic primar, specializat în neuropsihiatria copilului şi a adolescentului, la Clinica de specialitate a Spitalului Universitar Socola din Iaşi.

Potrivit unei statistici recente a Organizaţiei Naţiunilor Unite, România ar fi pe locul 2 în Europa la numărul cazurilor de depresie, cu 800 de noi diagnostice în fiecare zi. Cum credeţi c-am ajuns aici?

În primul rînd, realitatea subiectivă a oamenilor – faptul că trăiesc o suferinţă care pare să nu aibă nici o şansă de rezolvare personală – trezeşte un sentiment de neputinţă, de cădere ontologică, pe care îl recunoaştem greu şi îl comunicăm încă şi mai greu. În aceste situaţii de descumpănire – unii poate că şi-au pierdut slujba, alţii poate că au necazuri familiale –, se pare că adresarea către un specialist este mai promptă decît era înainte să apară multitudinea de probleme pe care oamenii nu le mai pot rezolva singuri. Pe de altă parte, poate că a crescut şi numărul specialiştilor care sînt capabili să pună un diagnostic corect. Asta face ca evaluarea statistică să fie mai consistentă. Mă întreb, însă, cît corespunde această statistică realităţii. Una e ceea ce îţi declară persoana, alta e realitatea clinică, pe care trebuie s-o discerni foarte bine – pentru că nu toată lumea care trece printr-un impas existenţial suferă de depresie.

Numărul mare de cazuri constatate în ultimii ani determină o îngrijorare mai ales la nivel de discurs. În plan real, nu constat nici un program concretizat, palpabil, de prevenire, diagnosticare şi, ulterior, de susţinere terapeutică a acestor persoane. De exemplu, programul pentru formarea medicilor de familie în domeniul depistării şi tratării depresiilor, care a avut un ecou la nivel mediatic, nu pare să se reflecte suficient şi în practică. În ţările civilizate, cam 80% din cazurile de depresie sînt depistate şi tratate de către medicii generalişti. Asta, din divese motive: psihiatrii sînt puţini şi greu abordabili (listele de aşteptare sînt lungi), psihologii nu pot prescrie medicamente sau concedii, aşa că oamenii preferă să meargă la medicul generalist. La noi, de regulă, oamenii se adresează specialistului în situaţii critice, aşteaptă pînă nu mai pot. Deci nu se poate face depistare precoce şi din cauză că e jenant să spui că ai o problemă care se corelează cu sănătatea minţii, pe care n-o poţi rezolva singur sau împreună cu ai tăi. Teama de stigmatizare şi prejudecăţile sînt o realitate. Asta ţine, probabil, şi de modul în care am fost educaţi, de mentalitatea generaţiei să-i zicem „mature" din România, care nu acceptă aşa uşor că are o problemă pe care n-o poate rezolva prin propriile forţe. Ne este tare greu să recunoaştem că avem nevoie de un ajutor specializat. De asemenea, există şi temerea de stigmatizare, cu urmări evidente asupra vieţii profesionale şi asupra imaginii sociale (oamenii nu vor să ajungă la Socola, să se ştie că au fost acolo, să fie „în evidenţă"). Noi avem o mulţime de griji dacă ne îmbolnăvim. Iar dacă medicul peste care dăm nu e bine pregătit sau are o personalitate cinică sau nepăsătoare sau are alte dominante în viaţă... Lipsa noastră de calitate, a celor care muncim în acest domeniu, contribuie la creşterea şi răspîndirea suferinţei psihice. Asta spun mereu. Problema nu e că oamenii nu s-au adresat la timp unui specialist, problema e că n-a avut cine să-i asculte, să-i înţeleagă.

Care e situaţia în ceea ce priveşte depresia la copii?

La copii, problema depistării şi a adresării părinţilor sau a celor care îi au în grijă către un specialist este şi mai îngrijorătoare. Trebuie să treacă mult timp, să se întîmple ceva la nivel funcţional, adaptativ, foarte sever, ca aceştia să se adreseze unui psihiatru. Şi pînă la medicul de familie e drum lung, mai mult din cauza frînelor interioare ale părintelui, decît din lipsa posibilităţilor. La medicii de familie, nivelul de sensibilizare pe probleme de psihiatrie infanto-juvenilă (exceptînd campaniile de informare susţinute de firmele de medicamente sau de unele asociaţii pentru tulburările autiste) este extrem de modest. Adesea, părinţii care merg la medic pentru problemele de comportament ale copiilor sînt tranchilizaţi cu texte de genul: „Lasă-l să crească, se va rezolva cu vîrsta." Părintele trebuie ascultat, iar dacă tu, ca medic, nu eşti pregătit să discerni între o problemă obişnuită de evoluţie la copil şi una care ascunde şi altceva mai complicat psihologic, un minimum de corectitudine profesională te obligă să-l trimiţi la specialist. Această atitudine rămîne încă slab exprimată. În prezent, există foarte mulţi copii care au depresii „mascate", aşa cum se numeau prin anii '70 („masca" aparţinînd psihiatrului).

„Aveam o familie, o carieră de succes, însă nimeni nu ştia că în sufletul meu era o furtună. Depresia e o boală, nu o vină. Soluţia pentru mine a fost să merg la un specialist. Puteam să fac orice, eram în stare de orice. Nu e o ruşine să mergi la psiholog. Important este să nu mai aşteptăm ajutor de sus, hai să facem noi ceva."

ANDREEA MARIN

„Centrele de plasament au devenit, prea adesea, o pepinieră de patologie psihiatrică."

Depresia copilului nu se exprimă prin dispoziţia aparent copleşitor de tristă pe care o constatăm la mulţi adulţi depresivi. La copil, depresia se exprimă în general comportamental, prin instabilitate, funcţionare deficitară – nu se mai joacă, nu se mai pot concentra, se repliază social, nu comunică.

Care e vîrsta cea mai mică la care poate să apară depresia?

Pot apărea depresii şi la bebeluşi. Depresia anaclitică, descrisă prin aniii '50 de către René Spitz, apare la copii în situaţii de separare de mamă sau de depresie maternă. Fie din cauza unei situaţii existenţiale care face separarea brutală, fie din cauza unei inaptitudini sau a unei depresii care o face pe mamă indisponibilă pentru a-i crea copilului sentimentul de susţinere, de siguranţă, de „acordaj" afectiv.

Copiii din centrele de plasament sînt mai predispuşi la depresie?

Centrele de plasament au devenit, prea adesea, o pepinieră de patologie psihiatrică, manifestă sau latentă. Cauzele sînt multiple şi complexe. Lipsa personalului specializat şi, mai ales, în număr suficient este o realitate. Dezvoltarea asistenţei maternale susţine, parţial, cîteva nevoi de îngrijire. Un copil abandonat la naştere şi plasat într-un centru nu ar trebui neapărat să fie nefericit, ca să folosim termenul literar. Există, fără îndoială, o suferinţă indicibilă, a lipsei părintelui (în mod esenţial, a mamei), o nostalgie a originii necunoscute, sentimentul teribil de abandon (trăit, adesea, ca nevrednicie personală), dar faptul că ei nu găsesc un substitut parental autentic, o persoană care să creeze ceea ce se numeşte ataşament, adică sentimentul copilului că este în siguranţă, că are pe cine se baza, face problemele şi mai complicate. Adesea, „tulburările de comportament", pentru care sînt aduşi aceşti copii la spital, ascund suferinţe din domeniul depresiilor şi vulnerabilităţi îngrijorătoare.

Vedeţi vreo diferenţă între pacienţii care vin din mediul urban şi cei care vin din mediul rural, în ceea ce priveşte informarea sau înţelegerea a ceea ce li se întîmplă?

La nivel de informare, există carenţe în toate mediile, ne aflăm într-un hău istoric. Exceptînd bolile psihice care au suscitat interesul specific al firmelor de medicamente şi care au generat campanii de informare, celelalte probleme psihiatrice nu beneficiază de informarea publică necesară pentru a spera un mininum de prevenţie sau de depistare precoce. Tinerii internauţi, tinerii părinţi caută explicaţii şi soluţii eventuale, pentru neliniştile legate de trăiri chinuitoare sau de constatări anxiogene, în universul virtual (unde găseşti informaţii despre tot şi despre nimic, atunci cînd nu ai un bagaj de cunoaştere care să-ţi susţină discenămîntul), el însuşi sursă de confuzie, panică şi alte stări morbide. E o altă problemă complexă, care merită dezbateri şi limpeziri consistente. În mediul rural, în general, nivelul de educaţie şi de informare este mai precar. În privinţa problemelor de sănătate mintală, realitatea este şi mai complicată. Am cunoscut ţărani autentici (tot mai puţini), oameni în plină maturitate, înzestraţi cu o intuiţie şi o înţe-

legere a tulburării psihice care depăşeau orice educaţie. Noi sîntem proverbiali prin forţa excepţiilor, prin paradoxuri...

Cui i-ar reveni responsabilitatea pentru informarea populaţiei?

Mai ales, nouă, celor care sîntem în primul eşalon de relaţii cu pacienţii. Am observat din experienţa şi din informarea mea că, în ţările civilizate, grija pentru sănătatea mintală şi pentru îngrijirea bolnavilor psihici a început de la „bază". Am cunoscut confraţi realmente temerari, care n-au aşteptat programe ministeriale, ci au concretizat idei, în baza cunoaşterii realităţii din societatea profundă, şi printr-o implicare personală, pe care noi avem obiceiul de a o ridiculiza. În anii '60, '70, cei din Occident au avut norocul unor personalităţi impregnate de vocaţie, de pasiune, de curaj, ce au construit, în regiunile lor, nişte sisteme terapeutice viabile şi astăzi, care, fără îndoială, se metamorfozează în funcţie de provocările socio-economice şi noile probleme ale civilizaţiei. În pofida constrîngerilor economice, există în lumea aşezată o bază pe care oamenii deja au interiorizat-o, ştiu unde să se adreseze dacă li se întîmplă ceva destabilizator, dacă suferă, dacă vor să fie ascultaţi cu înţelegere şi, eventual, ajutaţi. Fiindcă vor găsi, de regulă, într-un serviciu specializat, cunoscut comunităţii, un ajutor. Acest sentiment de abandon şi de confuzie, pe care noi îl trăim din plin, e mai puţin întîlnit în lumea aşezată, în ciuda seismelor sociale ale ultimilor ani. Oamenii aproape că sînt maternaţi (în raport cu realităţile autohtone), nu-şi fac griji legate de documente, de transport, de hrană, de bani, se adresează, pur şi simplu, unui specialist dintr-o instituţie publică, care îl va ghida în degringolada lui existenţială. Noi avem o mulţime de alte griji şi nelinişti dacă ne îmbolnăvim. O altă sursă de depresie...

Despre calitatea generaţiilor noi de psihiatri ce spuneţi?

Şi aici, lucrurile sînt complicate. Există o carenţă de modele. Iar în meseria mea, dacă nu ai exemplul unei personalităţi autentice (psihiatrul nu trebuie să fie doar un medic care să desluşească misterele biologice ale creierului, ci să fie şi un filozof, un om care să-şi pună întrebări, să aibă calitatea de a căuta răspunsuri, de a vibra cu înţelegere la suferinţa celuilalt, rămînînd întreg şi inspirînd încredere), al unei personalităţi care să te inspire, să-ţi sugereze şi ţie cîteva repere de căutare, de formare e mai greu să te formezi doar cu manualele de diagnostic actuale. Constat o sărăcire a curiozităţii antropologice, a preţuirii unicităţii persoanei, o reducere la schemă, deci, la boală, la mecanism. Psihiatria se poate practica şi aşa, a devenit şi psihiatrul un tehnician care ascultă zece minute persoana, calculează dacă are numărul de simptome înscrise în formula diagnostică, stabileşte diagnosticul şi dă medicaţia pe care o consideră el eficientă. Cine mai caută semnificaţia simptomului? Dacă rămînem doar la cuantificarea tipului de simptome în tabloul general, riscăm să trecem pe lîngă realitatea subiectivă, cea care ar trebui să ne intereseze. Riscăm, adesea, să nu mai vedem întregul.

Care e rolul asistenţilor sociali în procesul de depistare şi vindecare?

În psihiatrie, nu poate fi concepută o strategie terapeutică fără asistenţii sociali, ei sînt cei care intermediază şi concretizează o bună parte din planul terapeutic, care se zbat pentru aplicarea drepturilor pacientului şi susţinerea lui în plan social, pe piaţa muncii ş.a.m.d. Am cunoscut şi am lucrat cu profesionişti admirabili. La noi, însă, asistenţii sociali sînt extrem de puţini şi copleşiţi de multitudinea sarcinilor pe care le au. Şi atunci, chiar dacă reuşeşti să-ţi cunoşti bine pacientul şi să gîndeşti împreună cu el şi cu familia lui un plan terapeutic, nu ai mijloacele de a-l concretiza. Devii un nenorocit de psihiatru frustrat, care scrie o reţetă şi îi spune omului să mai vină, ca să-i mai scrie încă o reţetă, poate mai eficientă ş.a.m.d. Nu te poţi sprijini pe o reţea solidă de rezolvare a problemelor pacientului. Constrîngerile economice, adesea absurde, sînt tot mai greu de gestionat. Prin urmare, preocuparea pentru calitatea actului medical riscă să se dilueze. Sînt specialişti care se străduiesc să ajute, rămînînd, în spiritul ştiinţei lor, insule izolate, expuse uzurii, mînaţi mereu de dorinţa de a folosi celuilalt prin cunoaşterea şi echilibrul lor. Da, mai există totuşi modele, şi psihiatria are de ce să rămînă optimistă.

Andrew Solomon spunea în Demonul amiezii *că, în principiu, tratamentul depresiei presupune şi medicaţie, şi psihoterapie. Cam care e tendinţa în România?*

Toţi psihiatrii ştiu asta. Mai ales cînd vorbim de depresiile endogene, cele la care există clar un mecanism biochimic care explică simptomele, medicaţia este obligatorie. Fără îndoială că psihoterapia poate fi un sprijin necesar. În depresiile reactive, situaţionale, determinate de problemele existenţiale diverse, în depresiile care survin la personalităţi fragile, psihoterapia este prima abordare terapeutică. Medicaţia poate fi o soluţie temporară şi este cel mai lesne de abordat. Farmacoterapia atenuează intensitatea simptomului, calmează, pentru ca apoi pacientul să fie abordat psihologic, pentru soluţionarea problematicii de care suferă. Dacă lăsăm totul în baza medicaţiei, fără îndoială că şi noi, şi pacientul vom fi decepţionaţi. Este esenţială construirea unei alianţe terapeutice cu pacientul, cu cei care îi sînt apropiaţi. La copii, abordarea trebuie să fie, în primul rînd, psihoterapeutică, de susţinere a familiei şi de atragere a acesteia în efortul terapeutic. Depistarea precoce, consilierea profilactică a părinţilor sînt gesturi terapeutice primordiale. Mai sînt atîtea de făcut pentru a ne dezvolta în aceste direcţii de informare şi prevenire...

De ce în România nu se prea dă un diagnostic separat de anxietate, ea fiind considerată o manifestare a depresiei?

Aceste categorii diagnostice pot exista şi separat. De multe ori, depresia se asociază cu anxietatea, dar există patologii în care anxietatea este în prim-plan, aprecierea depinde de acurateţea diagnosticului, a observaţiei pe care o face psihiatrul. Există şi tulburări anxioase de sine stătătoare, pentru care depresia e secundară. Există şi depresia anxioasă, o categorie incertă pe care o atribui atunci cînd observaţia pacientului încă nu s-a încheiat. De fineţea identificării simptomului central depinde şi alegerea tratamentului, fără îndoială. După cum spunea unul dintre profesorii mei, dacă nu vezi simptomul central, problema esenţială a persoanei din faţa ta, soluţia e pierdută pentru că n-o să ştii ce să alegi din multitudinea de molecule care se creează, la intervale tot mai scurte (industria farmaceutică nu doarme niciodată).

Vi se pare că există o categorie de populaţie mai vulnerabilă la depresie?

În primul rînd, sînt cei care au vulnerabilităţi de natură biologică, cei care fac depresii endogene, patologii afective cronice sau recurente. Apoi, sînt categoriile cu personalităţi vulnerabile, dizarmonice, care riscă să se decompenseze într-o manieră depresivă cînd se confruntă cu experienţe dificil de suportat sau de gestionat. Mai sînt depresiile situaţionale, care pot afecta pe oricine şi care sînt determinate de factorii sociali, economici, de presiuni pe care oamenii nu le mai pot gestiona singuri, de pierderi brutale în plan afectiv etc. Nici măcar cînd eşti evidenţiat la serviciu, nu este cineva care să te bată pe umăr şi să-ţi spună „Ştii, ăsta e un pas spre o nouă şansă..." La noi nu ai nici o şansă, te trezeşti la 50 şi ceva de ani ejectat din sistem. Toată această degringoladă socială, familia care se destramă, copiii care rămîn de izbelişte, lăsaţi la bunici, la neamuri, în centre de plasament, toate sînt situaţii extrem de solicitante, pentru care nu avem suficiente mijloace de depistare şi de susţinere. Chiar dacă eu, ca psihiatru, depistez problema, nu am, de cele mai multe ori, cu cine să colaborez mai departe în susţinerea pacientului, cu personalul de la protecţia copilului sau cu cei din şcoală. Ideea de muncă împreună, de efort colectiv, de solidaritate ne este străină.

Cît de mult contează faptul că sîntem un popor majoritar ortodox, în raportarea noastră la depresie?

Fără îndoială, credinţa (creştină, budistă, animistă, ateistă etc.) este un sprijin pentru orice individ, este axa persoanei. Pe unii îi ajută să gestioneze definitiv sau pe termen lung provocările vieţii. Foarte mulţi dintre cei care sînt credincioşi practicanţi cer, însă, sprijin în primul rînd preotului. Dacă preotul nu este suficient de informat asupra patologiei psihice, ca să poată discerne între o suferinţă provocată de o debusolare spirituală şi o suferinţă psihiatrică autentică şi să orienteze omul către medic, lucrurile se complică. Întîlnim adesea bolnavi psihici care sînt itineranţi pe la diverşi duhovnici, îndrumători în plan spiritual. Dacă o parte dintre credincioşii practicanţi se adresează medicului, o fac adesea tardiv, îndrumaţi de către prieteni, apropiaţi sau de către instanţe publice. De regulă, e o situaţie limită, în care simptomele nu mai pot fi ameliorate prin nici un mijloc anterior adresării la medic. Ajung în situaţii de urgenţă. Credinţa autentică este un sprijin psihologic incomparabil. Şi în relaţia cu psihiatrul este importantă credinţa. Dacă medicul nu-ţi inspiră credinţă, încredere e mai greu să evoluezi. Desigur, pacienţii sînt fragili în capacitatea de a mai avea încredere. Dacă psihiatrul are calitatea să trezească această încredere, această alianţă intimă cu pacientul, procesul de evoluţie va începe, cu siguranţă. Poţi să vii cu cea mai grozavă moleculă din lume, timpul trece steril în absenţa acestei alianţe umane. Pînă la urmă, despre asta-i vorba, despre arta de a ajunge la sufletul celuilalt.

„În lumea antică posthipocratică, Philotimos bunăoară, observînd că mulţi depresivi se plîng că le e „capul uşor, sec, de parcă n-ar fi nimic acolo", a pus pe capul pacienţilor un coif de plumb, ca să poată conştientiza că au cap."

ANDREW SOLOMON

a consemnat Luiza VASILIU

Augustin CUPŞA

Despre ce vorbim cînd vorbim despre depresie

În ultima vreme, se vorbeşte foarte mult despre depresie iar studiile de specialitate, experienţele personale trecute prin filtrul subiectiv al multor scriitori sau artişti, dar şi mărturiile oamenilor de toate felurile, pe care i-am întîlnit personal, constituie deja o literatură al cărei corp nu încetează să crească şi să ridice probleme.

Recent, spaţiul cultural românesc a fost atins de *Demonul amiezii* al lui Andrew Solomon, finalist al premiului Pulitzer, un autor american care excelează în lirismul cu care tratează o experienţă pur personală, iar această carte a stîrnit multe dezbateri. Pe de altă parte, tot recent, spaţiul public românesc a cunoscut concluziile unui studiu nu ştiu cît de consistent din care reiese că românii ar fi cea mai „depresivă" naţie din Europa. Şi, nu în ultimul rînd, oricine poate să constate că acest cuvînt a intrat în fondul comun lingvistic şi e folosit cu aceeaşi naturaleţe cu care noi denumim drept „adidaşi" încălţările de sport, indiferent de firma producătoare. Fără să încerc o analiză etimologică a cuvîntului şi să urmăresc felul în care se suprapun înţelesurile unui cuvînt care, în esenţă, semnifică o presiune joasă, o scădere sau un declin şi implicaţiile lui arborescente care vizează atît sfera geografică, medicală şi economică, cred că e necesară o repunere în termeni a depresiei.

Ne întîlnim des cu oameni care din două-trei replici îţi spun că sînt „deprimaţi", e atît de comun să auzi ceva de genul „n-am mai făcut nimic în ultima vreme, am fost cam deprimat" şi mai ales oameni care în cafenele se declară deprimaţi şi rămîn cu privirea în gol, în timp ce îşi sorb cafeaua. Şi la spital, însă, am ajuns să văd, în ultimii ani, atîţia oameni care se plîng de „depresie", făcînd referire, de fapt, la o stare de tristeţe sau îngrijorare explicabilă în context, fie el social, economic sau personal. În nici un caz depresia nu trebuie bagatelizată, şi nu doar depresia ca entitate clinică de sine stătătoare, ci toate tulburările conexe şi manifestările ei punctuale. Din contră, aceste lucruri trebuie discutate pentru că fenomenul depresiv rămîne un subiect delicat.

Într-un astfel de aflux al depresiei care năvăleşte peste naţiile din întreaga lume, dar se pare că în special peste români şi, mai cu seamă, peste elita care dezbate şi expune intens subiectul, ne întrebăm cît se poate de firesc ce se întîmplă cu noi. Ce se întîmplă cu scriitori şi artiştii care mai mult ca niciodată îşi alimentează şi uneori chiar inundă propriile creaţii cu acea apă neagră a unei depresii fără sfîrşit?

Prima tentaţie a fost să reiau epidemiologia depresiei aşa cum am învăţat-o în rezidenţiat şi am aprofundat-o în specialitate, să iau iarăşi la mînă bibliografia studiului pe care l-am întreprins chiar eu asupra fenomenului depresiv la tineri, cu viză ţintită asupra mediului universitar, să aduc argumente statistice şi să detaliez procentele în funcţie de nivelul de instruire, educaţie, condiţii de trai şi de muncă. Poate că astfel aş fi putut să prezint cititorilor faptul univoc că nu avem diferenţe semnificative între cei cu studii superioare şi cei cu studii medii sau joase, între aşa-zişii oameni simpli şi artişti sau intelectuali, între o ramură profesională şi alta sau între români şi alte naţii din arealul geografic. Dar asta ar fi fost doar o expunere cifrică şi destul de aridă chiar şi pentru publicul unei reviste de psihiatrie.

Mai potrivit a fost să mă gîndesc la mine, la experienţa proprie şi mai ales la felul în care percepţia mea asupra depresiei a evoluat de-a lungul timpului. Ce clişee am asimilat fără să vreau, pe care dintre ele am ajuns să le desfiinţez pe cont propriu şi cîte mi-au fost spulberate de realitatea pe care s-a întîmplat să o cunosc nemijlocit?

Încă din liceu am avut o preocupare constantă şi pentru literatură, şi pentru psihologie şi am ajuns, pînă la urmă, să urmez medicina şi apoi psihiatria. Admit şi eu că astăzi vorbesc despre tulburările psihice în termeni destul de seci pentru prietenii mei scriitori sau artişti, apar cu o viziune destul de rigidă şi nesatisfăcătoare pentru ei, tocmai eu care, în liceu, prins cu totul de literatură, avem impresia că de la *Suferinţele tînărului Werther* la Kafka şi pînă *Pe culmile disperării* se întind panglicile negre ale depresiei, iar depresia mi se părea apanajul firesc al intelectualilor dilematici, al artiştilor profunzi, şi condiţia esenţială al producerii unei capodopere. Apoi clişeele au început să cadă.

„Depresia loveşte la întîmplare: e o boală, nu o stare de spirit."

TAHAR BEN JELLOUN

Oricine ştie azi că Franz Kafka a fost o persoană solară şi plină de viaţă, un mare amator al plimbărilor cu motocicleta şi al plajelor însorite. Ştie la fel de bine că Hemingway, un *bon viveur* notoriu, a ajuns să se sinucidă într-unul dintre episoadele depresive care s-au înteţit spre finalul unei vieţi pline de excese, făcîndu-l să repete gestul tatălui său. Lucrurile se relativizează şi mai tare cînd, în practică, întîlneşti atît de des depresia la oamenii muncii fizice, ai cîmpului şi ai unui trai aparent sănătos; ar părea imuni la orice fel de tulburare care implică dilematizarea morbidă, lipsa plăcerii şi a interesului sau tristeţea vitală. Şi totuşi. Am văzut de atîtea ori astfel de oameni care, pur şi simplu, s-au blocat, care nu mai aveau puterea să facă nimic, să se îngrijească de minimul necesar, să aibă o viaţă afectivă şi sexuală normală sau care nu mai vedeau nici un viitor, în două cuvinte – „oameni sfîrşiţi", care nu se avîntaseră niciodată în demersul nebunesc al lui Papini. Şi de ce?

„Recesiunea e cînd vecinul tău îşi pierde slujba, depresia e atunci tu ţi-o pierzi."

HARRY TRUMAN

Depresia e o afecţiune care incapacitează, e o boală ca oricare alta.

E cît se poate de simplu şi deseori multe probleme comunicante sau ramificate îşi găsesc soluţia prin definirea corectă a termenului iniţial.

Pentru că depresia e o afecţiune care incapacitează, e o boală ca oricare alta, gravă ca oricare altă boală gravă pentru care s-a descoperit măcar mecanismul patogenic, dacă nu cel cauzal, şi pentru care cercetătorii au reuşit să ofere şi soluţii. În ceea ce priveşte medicamentele, lucrurile stau atît de bine încît şi astăzi defilăm cu cuceririle anilor '90. Celebrul Prozac, care devenise în Statele Unite mai notoriu decît mulţi preşedinţi americani, e la fel de bun şi astăzi, şi toate celelalte produse similare care reglează serotonina, în anumite circuite neuronale, sînt atît de satisfăcătoare, încît cercetarea psihiatrică şi-a încetinit motoarele în acest domeniu, preferînd să-şi orienteze atenţia spre alte afecţiuni încă netratabile. Aici, spun ei, avem deja soluţii mulţumitoare şi, cu ajutorul psihoterapiei, lucrurile merg bine – asta pentru că, repet, depresia este o boală unde avem un mecanism biologic cert demonstrat şi un model bio-psiho-social din care e greu să ne urnim.

Felul în care o moleculă cum e serotonina (sau altele) se leagă cauzal de o stare, de o paletă de emoţii e, bineînţeles, rizibil pentru umanişti şi presupune desfiinţarea dualismului cartezian. N-o să mă avînt în direcţia asta, deşi unii psihiatri au făcut-o cît se poate de pertinent şi succint, şi n-o să susţin rigid descoperirile biologice şi nici n-o să rămîn blocat pe o poziţie autosuficientă, pentru că fenomenul mă interesează în continuare şi merită cercetat şi discutat mai departe. Dar dacă depresia e aureolată intelectual, boem sau metafizic (spuneţi-i cum vreţi) şi alege cu predilecţie anumiţi oameni sau anumite firi şi medii, urbanul şi cultura, cum rămîne cu bolile „vulgare" – de tiroidă, să zicem, accidentele vasculare sau substanţele care produc secundar depresie?

Asta pentru că depresie nu înseamnă doar tristeţe, iar tristeţea nu înseamnă neapărat tristeţe patologică. Cînd vorbim despre tristeţea depresivă, vorbim despre o stare blocată la polul negativ, iar psihiatrul are grijă să testeze, printre altele, reactivitatea (nu doar intensitatea, durata şi contextul), înainte s-o eticheteze ca patologică. Iar pe lîngă tristeţe, mai sînt multe alte lucruri afectate – gîndirea, cogniţia, voinţa şi puterea de decizie. Cînd vorbim despre lipsa poftei de mîncare, vorbim despre o scădere semnificativă în greutate (calculată în procente), cînd vorbim despre insomnie, vorbim despre nopţi întregi nedormite (calculate în ore), şi cînd vorbim despre funcţionare, vorbim despre oameni care nu mai au puterea să se spele, să se îngrijească sau să mai facă treabă, nici măcar în casă, darămite să se aventureze prin cafenele sau pe stradă. Aici alunec spre extrema severă a depresiei; spuneam mai sus că mai sînt multe alte tulburări de spectru depresiv deloc de neglijat, dar nu mă pot abţine, fiindcă, în timp ce scriu, îmi vine în minte cazul unei paciente din primul meu an de rezidenţiat, care avea idei de negaţie – a existenţei, a funcţiei propriilor organe, a celorlalţi şi chiar a lumii – în cadrul depresiei. Nu a mai venit o vreme la control şi, cînd a apărut, în cele din urmă, doctoriţa cu care lucram a întrebat-o îngrijorată unde a fost şi mai ales de ce nu a mai venit. Pacienta i-a răspuns intrigată – „cum să vin cînd tramvaiele nu mai merg, autobuzele nu mai merg şi nimic din ce-ar trebui să existe, nu mai există?!" Pentru mine, era o enormitate, dar pentru doctoriţă a fost ceva perfect congruent cu delirul Cotard, care îi complicase depresia.

Poate că tot ce-am scris aici e doar o justificare în faţa celorlalţi şi în faţa mea – de ce am devenit atît de „rigid", atît de „oblu", atît de sever sau atît de prudent cînd vorbesc despre depresie, poate că toate cazurile pe care le-am văzut mă fac să nu mai judec ca ceilalţi, e o punte pe care am mers şi acum nu mai pot să trec înapoi, dar dincolo de asta e o invitaţie la meditaţie, la aprofundarea fenomenului depresiv şi o modulare a percepţiei cînd vorbim despre depresie. Promit să o fac şi eu.

***Augustin Cupşa** este psihiatru şi scriitor.*

O selecţie a celor mai bune texte despre depresie apărute în presa americană găsiţi pe site-ul Longform: https://longform.org/tags/depression

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Să privim video viața lui Iisus

În urmă cu puțin timp, a fost semnat un protocol între Ministerul Educației și Patriarhia Română, prin care cele două instituții își împart în mod egal atribuțiile de coordonare și control în domeniul educației religioase ortodoxe din școli. S-a făcut multă vîlvă pe marginea acestui protocol. Eu prefer să îl văd ca pe o invitație adresată Bisericii Ortodoxe de a-și asuma răspunderea asupra felului în care se desfășoară ora de religie: informație, ținuta morală și profesională a celor care o livrează, educație.

Așa stînd lucrurile, îmi îngădui să semnalez mai-marilor Bisericii cîteva perle culese la repezeală din proiectele didactice cu conținut ortodox, în speranța că vor fi analizate cu maximă severitate. Iată:

În multe asemenea proiecte adresate elevilor din școala primară, apar următoarele „obiective operaționale": „să manifeste sentimente de recunoștință, adorare față de bunul Mîntuitor" și „să simtă venerație față de Salvatorul Domnul Isus Hristos". Față de ele am două obiecții: 1. Credința autentică este, înainte de toate, un act de libertate. Ea nu se obține prin somație, fie ea și pedagogică, sau prin inflamare sentimentală. Iisus e „ceva" mai mult decît un erou de blockbuster care naște atașamente intense după doar 45 de minute de urmărit. 2. „Venerație", „adorare" nu fac parte din vocabularul sentimental al unui copil de 9-10 ani. La această vîrstă, cînd spiritul critic, opoziția, îndoiala devin secvențe importante în relația cu ceilalți, el are nevoie mai curînd de informații diversificate, de experiențe proprii, de stimularea curiozității și a efortului propriu, nu de rețete sau răspunsuri gata făcute.

Alt exemplu: o lecție despre Patimile lui Iisus începe cu o poezie, probabil creația doamnei profesoare, poezie în care greșelile gramaticale grave se împletesc cu ignoranța: Barabas ajunge să-l soarbă din priviri, de pe cruce, pe Iisus, iar dorința martorilor la răstignire era aceea ca Iisus să se simtă cît mai confortabil. Citez: „Trupul Sfînt pe cruce atîrnat / Vroiam *(sic!)* cu toții să stea cît mai bine. / (...) Pe chipul tău sfînt atîta mîhnire / oricine putea atunci a zării *(sic!)* / Dar cine cu dragoste către tine... / Decît Baraba milos de pe cruce privi?" Aceeași profesoară le propune elevilor ca temă pentru acasă: „Să privească video despre viața lui Isus pe YouTube.com."

La o altă oră de religie, despre „Rugăciunea Domnească", copiilor le este dată o ghicitoare care să îi introducă în subiect: „Telefonul creștinesc / Are numărul ceresc: / Om și Dumnezeu vorbesc." Ghici ce e? Nu vreau să prelungesc inuman momentul de suspans, așa că vă spun și răspunsul: „Rugăciunea", devenită un soi de Nokia de ultimă generație la care ne conversăm cu divinitatea. Pentru a înțelege mai bine fiecare „cerere" a credinciosului, formulată în „Tatăl nostru", copiilor li se dau cîteva exemple ilustrative. De pildă, formularea „și nu ne duce pe noi în ispită" este explicată astfel: „Doi băieți care încearcă să-și convingă prietenul să meargă la fotbal, nu la biserică la slujbă." O altă „cerere", o altă lămurire: „și ne izbăvește de cel rău" se traduce „intuitiv" astfel: „Un băiat rău, care vrea să se bată, și un băiat care, ocrotit de Dumnezeu prin îngerul păzitor, își vede liniștit și încrezător în Dumnezeu de drum." Pe scurt, astfel de ore de religie par predate de plutonieri majori care au în grijă cîteva batalioane disciplinare.

Revenind la protocolul semnat împreună cu Ministerul Educației, mă întreb dacă, pentru Patriarhie, acesta este un prim pas spre o reformă serioasă în învățămîntul religios, sau este doar un conflict de autoritate, ori, mai rău, o pură formalitate administrativă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

„Lună plină" la Biertan

În vara asta am fost pentru prima dată la un festival de filme de groază. Mi-am dorit asta de cînd mă știu, de prin adolescența timpurie, cînd am dat cu nasul de *Păsările* (1963, Alfred Hitchcock), *Exorcistul* (1973, William Friedkin), *The Omen* (1976, Richard Donner), *Halloween* (1978, John Carpenter), *Alien* (1979, Ridley Scott) și mai ales de *The Shining* (1980, Stanley Kubrick) (desigur, departe de mine de a le situa pe același plan, ci doar în aproximativ aceeași perioadă de vizionare).

Filmele astea, pe vremea aceea, mi se păreau mare lucru. Nu mă speriau (ceea ce desigur, o făceau întrucîtva), ci mi deschideau un soi de... supapă spre o lume în care aveai voie să-ți turezi mai tare senzațiile, fără să uiți, totuși, de convenție. Copilul meu, mult mai „școlit" în filme horror de ani '90 ori 2000, nu mai crede, însă, același lucru: pe el nu-l mai sperie nicicum lista mea din adolescență, pe care abia dacă le mai consideră filme horror. Nu-l mai îngrozește nici *A Nightmare on Elm Street* (1984, Wes Craven) și nici mult mai noul *Rec* (2007, Jaume Balagueró, Paco Plaza). Nu-și mai pune problema că mai poate scăpa cineva dintr-un asemenea film, și anume cel care, pe vremea mea, era considerat „bun", ori „erou"...

În condițiile astea, un festival de film horror și fantastic, precum Lună Plină de la Biertan, nu poate fi decît o experiență suportabilă și nici pe departe extremă. Chiar dacă unele dintre filme, pe care mărturisesc că nu le-am văzut, precum *The Texas Chain Saw Massacre* (1974, Tobe Hooper), ori *Wolf Creek 2* (2013, Greg Mclean) mi se păreau, măcar, din prezentări, excesiv de înspăimîntătoare. În schimb, am văzut și m-am îngrozit de-a dreptul la *Rigor Mortis* (Hong Kong, 2013, Juno Mak) un *chinese ghost story* excesiv de sîngeros, însă cu atmosferă, dar și la *Iată diavolul!* (Mexic, 2012, Adrian Garcia Bogliano), un thriller supranatural care chiar te ține cu sufletul la gură.

Pe de altă parte, m-am destins și m-am distrat la *Sfîrșitu' lumii* (Marea Britanie, 2012, Edgar Wright), la *Vară însîngerată* (SUA, Onur Tukel, 2014) – cîștigătorul Mențiunii speciale, la *Tribulațiile unor vampiri moderni* (Noua Zeelandă, 2014, Jemaine Clement, Taika Waititi) – cîștigătorul Trofeului „Lună plină" și al Premiului Publicului, precum și la *Vrăjitoarele din Zugarramurdi* (Spania, 2013, Alex de la Iglesia). Toate cele patru filme, deși cît se poate de diferite, aveau, totuși, ceva în comun: simțul umorului. Horror-ul și fantasticul sînt, cu siguranță, mult mai ușor de dus, atunci cînd sînt însoțite de umor și ironie, cînd nu se iau sută la sută în serios.

Filmul care a cîștigat toate premiile, *Tribulațiile unor vampiri moderni*, clasificat în catalogul festivalului drept „mockumentar absurd-delirant", era, de departe, cel mai interesant. Firescul cu care sînt prezentate și dezbătute situații de fapt imposibile și îngrozitoare (precum, de pildă, o cină la care sînt invitați, de către vampiri, cei care urmează să fie ei înșiși mîncați) face din genul horror o convenție care exacerbează, atrăgînd atenția asupra anumitor trăsături și moravuri, altfel, strict omenești. La fel în *Vară însîngerată*, unde doar transformarea în vampir mai poate schimba existența, altfel anostă și măruntă, a eroului. *Sfîrșitu' lumii* speculează pe tema rinocerizării: majoritatea locuitorilor din orașul natal al celor cinci antieroi se transformă în alieni sau roboți (la fel cum se schimbă în zombi suporterii fanatici ai fotbalului dintr-un alt film, *Goal of the Dead* – Franța, 2014, Benjamin Rocher, Thierry Poiraud). Fermecătorul *Vrăjitoarele din Zugarramurdi* e, de fapt, un film despre războiul bărbaților cu femeile – și nu cu oricare femei, ci cu cele cicălitoare și bîrfitoare...

Într-o categorie aparte aș situa filmul *Noaptea cometei (Coherence,* SUA, 2013, James Ward Byrkit): discret, cu mijloace puține și nesîngeroase, reușește să păstreze pe tot parcursul o senzație de mister și disconfort, și să pună multe dintre problemele esențiale posibile.

„Groaza" se impune, astfel, și ca un mijloc cinematografic, capabil să transmită mesaje, valori și deziderate estetice, și nu doar ca gen care te face să stai cu sufletul la gură.

Selma IUSUF

legende urbane

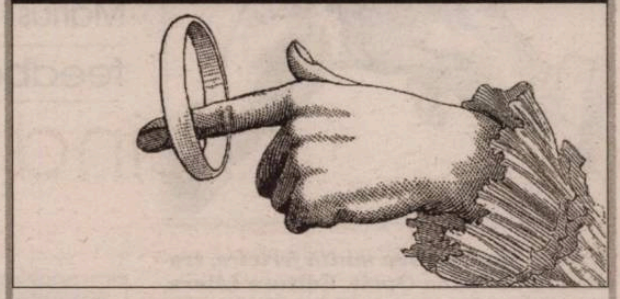

Mașina, casa lor

Zilele trecute am văzut un clișeu umblînd pe stradă. Era în dreapta mea, portieră la portieră cu taxiul în care eram. Spun că era un clișeu umblător pentru că bifa toate căsuțele unei descrieri lipsite de haz a mașinii unei femei. Mașina roșie, compactă, cu linii rotunjite. La volan, șoferița vorbea aprins cu persoana din dreapta – o prietenă. Inițial mi-a atras atenția mîna femeii, sprijinită de volan, așa cum stăteam cu toții la semafor. Degetele încărcate cu inele băteau ușurel un anume ritm, de la radio, bănuiesc. Cînd și cînd, razele soarelui cădeau pieziș pe unul dintre ele, care strălucea nemaipomenit, din cîteva pietre roz și albe.

M-am întors de-a binelea și m-am uitat cu o îndrăzneală apropiată de nesimțire în mașina femeilor. Oricum, erau prea prinse în muzica de la radio, în conversație, ca să mă mai observe și pe mine – pasager neînsemnat, într-un taxi galben. Pe bordul mașinii roșii, în față adicătelea, zăcea un morman de animale de pluș. Un Pluto, un soi de broască țestoasă de un verde aprins și, cred, o pisică. Toate jucăriile astea aveau picioarele moi, lălîi, și se sprijineau cu bărbia unele de altele. Erau grupate fix pe mijlocul bordului, sub oglinda retrovizoare de care atîrna o colecție de odorizante de mașină. Brăduți, floricele, fiole. Mașina era bec. Curată, curată. În spate, pe spătarul banchetei, cu fața la lunetă se mai lăfăia un pluș pe care n-am reușit să-l identific, alături de o cutie de șervețele. Le știți, sînt cutiile acelea din care iese un șomoiog de hîrtie, care, dacă îl scoți de acolo, trage după sine un alt șomoiog. Sînt teribil de practice, le-am testat deseori la cîte o răceală îngrozitoare și-și fac treaba. Nu înțeleg însă de unde ideea de a pune la vedere, în spatele mașinii, o asemenea cutie. Nu e singurul automobil pe care l-am văzut gospodărit așa. O grămadă de șoferi țin șervețelele astea decorative în spatele mașinii. Înainte erau cîinii chinezești, la mare căutare, care aveau capetele prinse într-un arc. La fiecare clătinare a mașinii, la fiecare gaură în asfalt, cîinele dădea șăgalnic din cap, așa cum dau din cap indienii în filmele indiene. Acu' mulți ani, dacă aveai Dacie, erai bine, dacă aveai și cîine d-ăsta clătinător la lunetă, erai și mai bine.

Doamna arăta cam la fel ca mașina pe care o conducea. Cochetă, strălucitoare, plină de bling-uri. Bănuiesc că și apartamentul ei e de-o curățenie exemplară, decorat să fie frumos și cu ciucurii de la covoare aranjați din pieptene. Doamna e din categoria celor care conduc o mașină-trofeu. Nu trebuie să fie ceva teribil de scump, dar trebuie să fie impecabil îngrijită. Cei care conduc mașini-trofeu sînt cumva înrobiți de ele. Cum dă o ploicică, oamenii ăștia aleargă afară să vadă ce le face mașina. Oricum, în majoritatea timpului, o țin în garaj sau în parcare. De ieșit, ies cu ea în week-end. În mașină miroase tot timpul a nou și ferească Domnul să intri în ea cu picioarele înnămolite sau pline de zăpadă. Vei auzi literalmente plînsul covorașelor aspirate la cîteva zile. În asemenea mașini nu se fumează și nici nu se pun degetele pe geam. În asemenea mașini îți vine să stai ca la școală, cu mîinile la spate.

Desigur, sînt și cei pentru care mașina rămîne, pur și simplu, un obiect de care se folosesc. Ca într-o casă locuită, or fi pe acolo și cîteva scrumiere pline, ambalaje de ciocolată sau sticle de apă goale și părăsite pe banchetă. Portbagajul, replică în mic a debaralei de acasă, o avea înăuntru tot felul de obiecte uitate acolo cu anii. Pentru oamenii ăștia, mașina e din aceeași categorie cu mixerul sau cu un aspirator, pentru ceilalți e o realizare, ca o plasmă cu diagonală foarte mare, într-o sufragerie foarte mică.

Între timp, se face verde. Taximetristul meu îi taie fără milă fața cochetei din mașina roșie. Din oglinda din față a taxiului nostru clinchetesc zeci de cruciulițe. Doamna cu plușurile ne arată amîndurora degetul mijlociu lăcuit. Eu rîd, el conduce mai departe.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

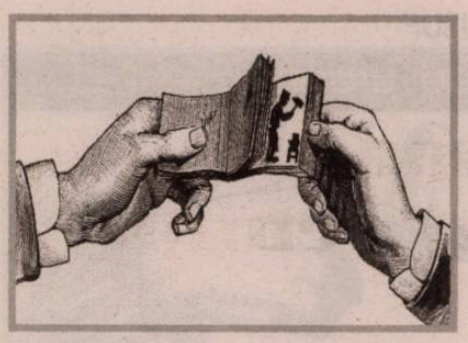

Marius CHIVU

feedbook

Prea multă viaţă

● Alice Munro, *Prea multă fericire*, traducere de Ioana Opaiţ, Editura Litera, 2011/2013; *Dragă viaţă*, traducere de Justina Bandol, Editura Litera, 2014; *Fugara*, traducere de Mihnea Gafiţa, Editura Litera, 2014.

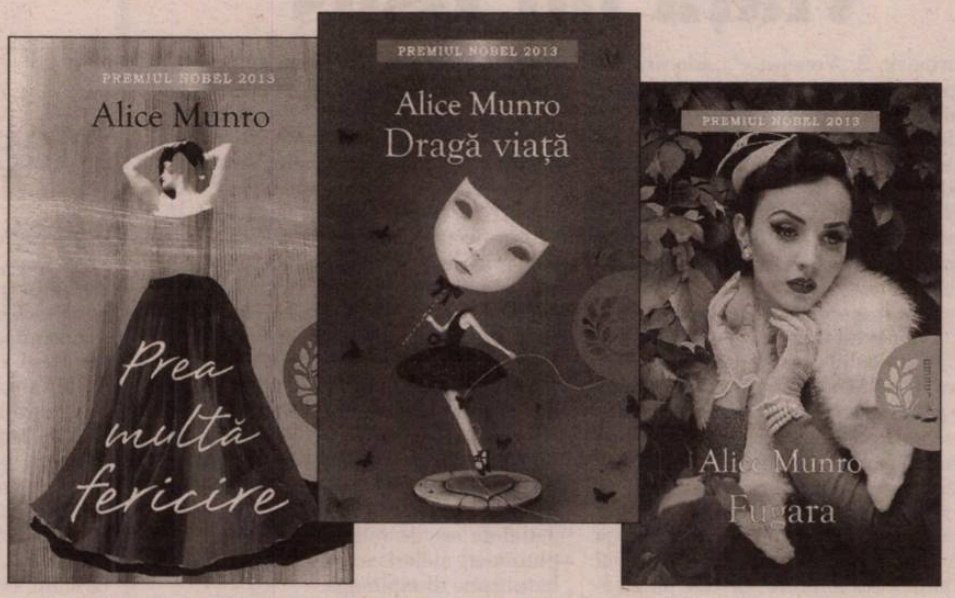

Nu mai puţin de trei noi volume de povestiri din opera lui Alice Munro au apărut la Editura Litera, în această primă jumătate de an. (Pe unul dintre acestea – *Ură, prietenie, dragoste, căsătorie* – nici nu l-am putut cuprinde în multipla mea lectură de săptămîna aceasta.) N-o să-mi exprim din nou entuziasmul pentru faptul că Premiul Nobel care i s-a acordat anul trecut marchează şi o premieră (pînă acum nici un alt autor exclusiv de proză scurtă nu l-a primit – opera lui Alice Munro cuprinzînd peste o duzină de volume de povestiri), o să remarc însă că, după ştiinţa mea, în afara celor patru titluri de la Litera, nu mai există şi altele traduse la noi în ultima jumătate de secol. (Probabil că povestirea „Ceasul morţii" cuprinsă în antologia *Macnair cel Orb. Povestiri canadiene*, traducere de Petronela Negoşanu, Univers, 1970, este prima proză a lui Alice Munro apărută în limba română).

Universul tematic al prozei scurte scrise de acest Cehov al Canadei, cum a fost supranumită, se dovedeşte a fi extrem de omogen. Povestirile sînt plasate cu precădere în anii '60-'70, deşi felul în care Alice Munro îşi narează poveştile şi felul în care reuşeşte să surprindă destinul personajelor – cu salturi mari în timp, fie în trecut, în anii de criză după cel de-al Doilea Război Mondial, fie în prezentul Internetului – denotă o dexteritate şi a creat o marcă stilistică recunoscută ca atare. Născută în 1931, Alice Munro scrie despre generaţia sa, în special despre femei – majoritatea protagonistelor povestirilor sînt femei emancipate (au profesii liberale, sînt profesoare sau chiar scriitoare) sau în curs de a-şi cîştiga un alt statut în societatea care încă luptă cu prejudecăţile de gen. Matematiciana Sofia Kowalevski, eroina povestirii omonime din *Prea multă fericire* (inspirată de biografia reală a matematicienei), care nu poate preda la catedră decît în Suedia, din cauza prejudecăţii genului, încoronează această temă a femeii în lumea bărbaţilor. Dar, în general, este vorba despre toate schimbările de mentalitate produse la nivelul societăţii în perioada postbelică (multe personaje, văzute drept emancipate în comunitatea în care trăiesc, sînt descrise a fi fost hippie în tinereţe); o temă recurentă fiind şi îndepărtarea de Biserică. În foarte multe dintre povestiri, constrîngerile religioase din familie îşi pun amprenta pe viaţa personajelor, religia fiind deopotrivă sursă de ignoranţă şi motiv de răzvrătire sau, cel puţin, de tensiune şi de ruptură între generaţii. În povestirea „Despărţirea de Maverley" (din *Dragă viaţă*), o fată care vinde bilete la un cinematograf, dar fără a avea permisiunea părinţilor, din raţiuni religioase, să şi vadă vreun film (tatăl îi interzice pînă şi să tragă cu urechea la replici), fuge de acasă, din micul ei orăşel, pentru a cunoaşte lumea şi viaţa reală, fascinată de filmele povestite de poliţistul care o conduce acasă seara după program. Ca o consecinţă a acestor constrîngeri şi a nevoii de emancipare, multe dintre povestiri au ca temă centrală fuga de acasă (de lîngă părinţi şi/sau cu un bărbat), apoi adulterul şi divorţul, nu puţine fiind cazurile în care femeile sînt cele care aleg să-şi părăsească căminul în căutarea fericirii sau măcar a libertăţii din chingile conjugale. Poate cea mai bună povestire pe această temă fiind chiar proza omonimă din volumul *Fugara* (povestire în curs de ecranizare, apropo), unde protagonista, cu susţinerea unei vecine văduve, femeie mult mai emancipată, încearcă fără succes să fugă de lîngă bărbatul care o tratează rău. Tot despre peripeţiile unei fugi fiind vorba şi în proza „Ţărmul Japoniei" (din *Dragă viaţă*), unde o soţie fuge la un alt bărbat şi aproape îşi ratează evadarea din cauza propriei fiice care o însoţeşte. O altă temă importantă este refacerea vieţii, în afara oricăror implicaţii sentimentale, despărţirea de trecut sau, dimpotrivă, refuzul prezentului. Capodoperă, în acest sens, fiind povestirea „Trenul" (tot din *Dragă viaţă*) – povestire selectată de Elizabeth Strout în celebra antologie anuală *The Best American Short Stories 2013* –, unde un bărbat alege să trăiască alături de o străină cu care, de fapt, nu dezvoltă nici o relaţie de afecţiune, nici măcar una sexuală.

Sînt multe căsătorii frînte în aceste cărţi, multe ruperi şi despărţiri („povestirea „Rîpe adînci", din volumul *Prea multă fericire*, este varianta canadiană concentrată a *Pastoralei americane* rothiene), dar şi cîteva reconcilieri, deopotrivă de familie şi de cuplu, şi, dat fiind salturile mari în timp, de ani şi de zeci de ani („Alice Munro îşi mişcă eroii în timp într-o manieră în care nici un alt scriitor n-o poate face", spune undeva Julian Barnes), întotdeauna este vorba şi despre moarte. Salman Rushdie o descrie pe Alice Munro drept un maestru al formei, şi asta are legătură tocmai cu felul de a cuprinde şi de a condensa traseele de viaţă şi destinele personajelor, povestirile fiind, de fapt (şi prin asta se explică şi lipsa de apetit a autoarei canadiene pentru forme narative de mare întindere), mici romane concentrate. Rareori prozele sale se dezvoltă în unităţi de timp reduse. Întîmplarea din povestirea „Vedere spre lac" (una din favoritele mele, poate şi pentru că este atipică), din *Dragă viaţă*, are loc în decursul unei singure seri şi descrie o scurtă călătorie împrejur, a unei femei bolnave de Alzheimer, călătorie care, fireşte, nu e deloc ce pare a fi. Căci o mare calitate a scrisului lui Alice Munro, nesemnificativ stilistic, este subtilitatea lui. E suficient să nu citeşti cum trebuie o frază pentru a nu înţelege ce s-a întîmplat. O subtilitate vecină cu cruzimea, aş zice, pentru acele momente în care chiar trebuie să reciteşti cu mare atenţie un pasaj pentru a pătrunde dedesubturile întîmplării.

Un al aspect important al artei lui Alice Munro este caracterul de thriller imprimat acestor poveşti, unele foarte crude, mai ales cele care au ca protagonişti copii. În „Dimensiuni" (din *Prea multă fericire)*, un soţ se răzbună pe fuga temporară de acasă a soţiei ucigînd cu sînge rece cei trei copii. Capodopera acestei teme este însă „Joacă de copii" (din acelaşi volum), în care o fetiţă dezvoltă o incredibilă aversiune faţă de o vecină de aceeaşi vîrstă, care este retardată: „Copiii folosesc cuvîntul «ură» ca să exprime diverse lucruri. Poate însemna că sînt speriaţi. Nu că se simt în primejdie de a fi atacaţi, aşa cum mă simţeam eu, de exemplu, de băieţii mai mari pe biciclete, cărora le plăcea să-ţi taie calea urlînd, în timp ce mergeai pe trotuar. Nu te temi de agresiuni fizice – deşi eu mă temeam de aşa ceva în cazul ei –, cît de un fel de vrajă, de o intenţie ascunsă. E senzaţia pe care ţi-o dau, cînd eşti foarte mic, faţadele anumitor case sau unele trunchiuri de copac, şi e şi mai prezentă cînd vine vorba de pivniţe sau de dulapuri adînci." Povestea este spusă la maturitate, după ani şi ani, ca o formă de exorcizare a unui teribil secret pe care abia mă abţin să nu-l deconspir. O altă povestire remarcabilă despre cruzimea copiilor, tot un fel de thriller cu infanţi, este şi „Cariera de pietriş" (din *Dragă viaţă)*, în care o fetiţă înscenează un accident pentru a-şi pedepsi părinţii, numai că lucrurile scapă de sub control din cauza surorii sale mai mici. Un alt thriller psihologic este şi „Radicali liber" (din *Prea multă fericire)*, o povestire în care o văduvă este călcată de un bărbat care tocmai şi-a ucis familia.

Această cură de Alice Munro, pe care am făcut-o (re)citind cele peste treizeci de povestiri din aceste trei cărţi – toate extraordinare; poate cu un plus pentru volumul *Dragă viaţă*, care cuprinde şi patru proze biografice, încă şi mai bune decît ficţiunile –, pe lîngă imensa bucurie a descoperirii unei mari autoare, m-a făcut să regret o dată în plus că, la noi, scriitoarele produc atît de puţină proză scurtă. Citind povestirile cu femei ale lui Alice Munro, îmi vine să zic că e datoria lor s-o facă.

Sînt multe căsătorii frînte în aceste cărţi, multe ruperi şi despărţiri.

PUBLICITATE

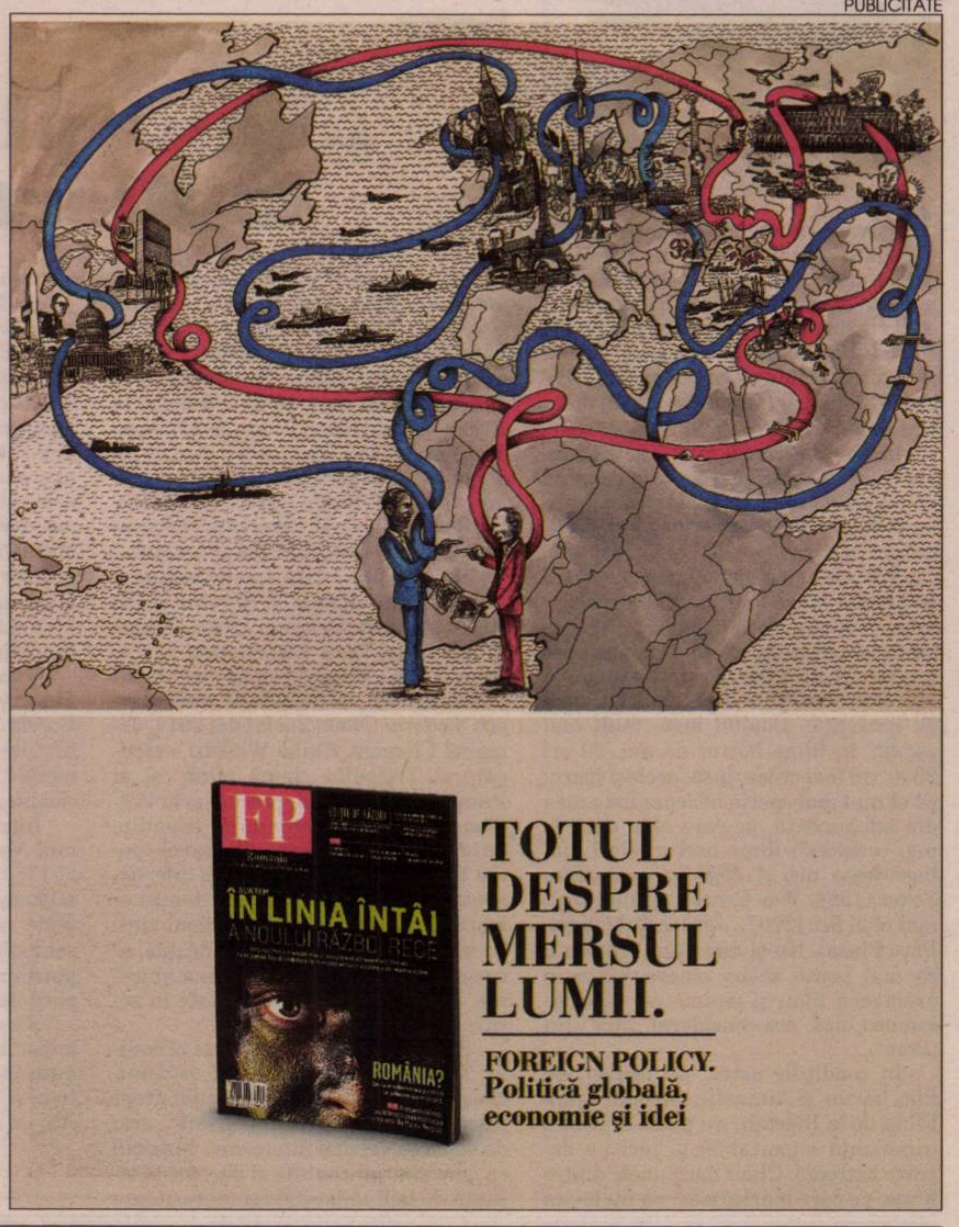

„Pentru mine a scrie înseamnă să am o cameră subiectivă în locul ochilor“

– interviu cu scriitorul Sorj CHANDALON –

S-a născut în 1952 în Tunis. ***Sorj Chalandon*** *a fost reporter în Liban, Iran, Irak, Somalia şi Afganistan. A fost redactor-şef adjunct la* Libération, *iar din 2009 este redactor la săptămînalul de satiră politică* Le Canard enchaîné. *Romanul său* Al patrulea zid *a fost nominalizat anul trecut la Premiul Goncourt şi a cîştigat Premiul Goncourt des lycéens şi Premiul Liste Goncourt – le Choix Roumain.*

Domnule Sorj Chalandon, aţi publicat primul roman în 2005 abia, la 53 de ani. De ce aţi aşteptat atît de mult pînă să debutaţi cu o carte de ficţiune?

Întîi de toate, pentru că n-am simţit nevoia să scriu. Cum eram jurnalist, nu simţeam această nevoie pe care o simt scriitorii. Dar în copilărie eram bîlbîit şi mi-am spus întotdeauna că într-o zi va trebui să scriu povestea unui copil bîlbîit. Am aşteptat această vîrstă, 53 de ani, nu pentru a scrie romane, ci pentru a scrie un roman despre un copil bîlbîit. Apoi, fără să-mi dau seama, am continuat.

Aţi fost reporter de război ani de zile. În ce măsură reportajele despre zonele de conflict v-au influenţat literatura?

N-aş spune că e acelaşi fel de scriitură, dar, în orice caz, am încercat întotdeauna, cînd eram plecat pentru reportaje, să scriu astfel încît persoana care va citi articolul meu să nu mai ştie dacă l-a citit sau l-a văzut. Pentru mine a scrie înseamnă să am o cameră subiectivă în locul ochilor; nu înseamnă să spun ce gîndesc, ci să spun ceea ce văd şi aud. Las analiştilor de la Paris grija să gîndească. Reportajele mele ar putea astfel să semene cu o scriitură romanescă.

Dar cum descrieţi violenţa într-un reportaj de război şi cum o descrieţi în roman?

Abordarea e aceeaşi. Dar scriu reportaj, ziua, şi literatură, noaptea. Şi găsesc că, noaptea, cuvintele sînt foarte diferite. Noaptea îmi acord timpul să gîndesc. Ce e paradoxal e că o bombă care cade, atunci cînd o descriu fiind acolo, face mai puţin zgomot decît atunci cînd mi-o imaginez noaptea, scriind. Deci cumva e mai violent cînd îmi imaginez pentru roman.

De ce, după ce aţi scris ani de zile reportaj de război, aţi simţit nevoia să vorbiţi despre violenţă şi prin literatură?

Cred că este pentru mine o modalitate de a mă reîntoarce la locurile cu pricina şi totodată de a mă îndepărta de ele. Cînd scriu noaptea, nu mă uit dacă e cineva în spatele meu care vrea să mă omoare, mă concentrez asupra scrisului.

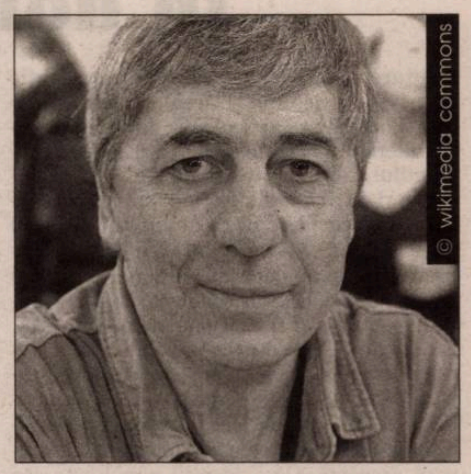

Ce poate spune literatura mai mult decît textul jurnalistic?

Ceea ce e fundamental este că în literatură pot spune *eu*. Jurnalistul, după mine, nu are dreptul să spună *eu*. Vorbeşte despre ceea ce vede, despre ceea ce aude, despre durerea celorlalţi. Eu mi-am petrecut 22 de ani din viaţă descriind lacrimile celorlalţi. Şi am scris *Al patrulea zid* ca să las şi lacrimile mele să curgă.

Al patrulea zid *este o metaforă pentru graniţa dintre realitate şi ficţiune. De ce aţi ales să vă intitulaţi astfel o carte despre violenţă şi libertate, despre pace şi război, despre revoltă?*

Întîi de toate, „al patrulea zid“ e o noţiune din teatru, este zidul invizibil pe care îl creează actorul de teatru ca să-şi protejeze personajul de public. Îl protejează de rîsete, de fluierături... Dar pentru mine, „al patrulea zid“, în carte, este zidul pe care Georges, naratorul, îl va ridica între război şi pace, între viaţă şi moarte. Şi pentru mine este şi un fel de a da jos acest zid care mă desparte de cititor. Cînd descriu un masacru, cititorul este cu mine, nu mai e nici un zid între el şi război. Şi vreau ca ceea ce e de nesuportat pentru mine să fie de nesuportat şi pentru el.

Unde este situat acest „al patrulea zid“, ce e realitate şi ce e ficţiune în romanul dumneavoastră?

sirian a deschis focul asupra taxiului. Am trăit exact această scenă. M-am refugiat cu şoferul meu într-un garaj şi scena asta e începutul cărţii fiindcă e emblematică datorită figurii unui bătrîn palestinian. M-am nimerit într-o gaură de obuz, în interiorul acelui garaj, împreună cu un palestinian bătrîn care m-a luat de bărbie, şi-a întors faţa către a mea, m-a privit îndelung şi mi-a zis: „Tu ai văzut moartea, dar n-ai omorît.“ Iar Georges, în carte, ne spune: „N-am îndrăznit să-i spun că se înşela.“ Acesta e începutul cărţii şi marchează una dintre diferenţele majore între Georges, personajul şi eu însumi.

Personajul narator din Al patrulea zid, *Georges, e născut în aceeaşi zi cu dvs., 16 mai. De asemenea, spuneţi explicit într-un interviu: „Eu sînt Georges.“ Tocmai ne-aţi povestit ce asemănări sînt între Georges şi dvs. Ce i-aţi mai împrumutat acestui personaj din biografia şi experienţa dvs.?*

Georges este al doilea prenume al meu, sînt născut într-adevăr pe 16 mai, întreaga tinereţe pe care i-o dau lui Georges e de fapt tinereţea mea. Am fost un militant politic violent. Violenţa era nu doar modul nostru de a ne exprima, dar era singurul nostru mod de a ne exprima. Şi voiam să-i dau toate acestea lui Georges pentru că-mi aparţineau. Voiam ca Georges, la fel ca mine, să ajungă la război crezînd că ştie ce-i războiul, crezînd că acea luptă de stradă de la Paris era războiul. Şi voiam ca, odată ce va ajunge la război, să fie asemeni unui copilaş. Voiam să fie la fel de dezorientat ca mine, să-i fie frică, aşa cum mi-a fost mie, să fie rănit, cum am fost şi eu şi să nu mai simtă nevoia să se întoarcă, aşa cum mi s-a întîmplat şi mie. Un autor are o şansă extraordinară – poate să le dea tuturor personajelor o parte din el însuşi. Georges e partea mea întunecată, partea mea de naivitate şi, cîteodată, de prostie. Mai există un personaj, Samuel. El îi cere lui Georges să meargă în Liban şi să monteze piesa. El e cel care crede că violenţa e o slăbiciune. Samuel e partea mea luminoasă. Eu sînt un amestec de Georges şi Samuel. Dar Samuel moare înainte să ajungă la război pentru că am vrut ca Georges să meargă singur în Liban, fără partea sa luminoasă. Ca

> *„Ce e paradoxal e că o bombă care cade, atunci cînd o descriu fiind acolo, face mai puţin zgomot decît atunci cînd mi-o imaginez noaptea, scriind.“*

Unul dintre personajele acestei cărţi, dacă pot spune aşa, este masacrul din taberele de la Sabra şi Shatila. În septembrie 1982, miliţiile creştine libaneze au intrat în taberele de la Sabra şi Shatila şi au masacrat femei, bătrîni şi copii. Nu mai erau combatanţi acolo. N-aş fi scris niciodată acest roman, dacă n-aş fi intrat în tabăra de la Shatila. Tocmai pentru că am văzut Shatila, am văzut masacrul, am deschis uşile acelor case mici şi am văzut copii cu gîtul tăiat în acele case, pentru asta mi-am luat dreptul de a scrie, altfel n-aş fi făcut-o niciodată. Şi cealaltă parte a poveştii – cea de realitate ficţională – este că Georges va iubi războiul şi nu va mai vrea să se întoarcă acolo unde e pace. Eu am trăit asta, dar eu m-am întors. Georges însă nu se mai întoarce.

Romanul Al patrulea zid *începe cu o scenă foarte puternică, o scenă de violenţă care se petrece în Liban. Cum aţi găsit tonul pentru acest prim capitol?*

În prima scenă a acestei cărţi, care este în acelaşi timp şi ultima, un tanc sirian, pe o şosea în Liban, deschide focul asupra unui taxi. În acel taxi sînt Georges şi şoferul. Şi am început astfel pentru că voiam să fie de la bun început prezentă violenţa războiului. Pentru că eu eram în taxi. Pentru că tancul să fie doar el, războiul şi tenebrele. Şi ca să fiu sigur că Georges nu se va mai întoarce. Georges sînt eu, doar că eu m-am întors. Pentru că partea mea luminoasă m-a ajuns din urmă şi acum încerc s-o păstrez.

Ce reacţii aţi avut de la cititorii libanezi?

Am fost la Salonul cărţii de la Beirut şi îmi era cumplit de frică pentru că, de fapt, acolo romanul meu se întorcea acasă. Aveam în faţa mea oameni care trăiseră războiul, care făcuseră războiul. Nu poţi trişa cu asta. Cine e franţuzul ăsta care vine să ne povestească războiul nostru, cine este acest Georges care vrea să joace Antigona? Seara, la o întîlnire cu un public foarte numeros – erau cruci, erau văluri –, înainte să înceapă dezbaterea, s-a ridicat un om care purta o cruce şi mi-a zis: „Eu nu am întrebări, eu vreau doar să vă mulţumesc pentru că în cartea asta nu-i judecaţi pe cei care au sînge pe mîini. Eu am sînge pe mîini. Mulţumesc.“ Şi apoi s-a aşezat.

interviu difuzat la emisiunea Noua revistă vorbită *de la Radio România Cultural*

a consemnat Adela GRECEANU

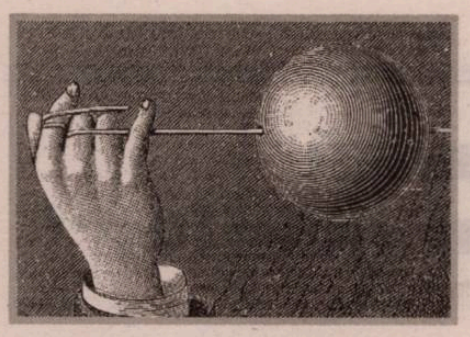

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Spre o politică rațională în domeniul drogurilor

Germania este pe cale să liberalizeze accesul la drogurile ușoare. Deocamdată, permițînd pacienților cu boli incurabile să folosească în scop terapeutic canabisul. E o măsură controversată, adoptată după numeroase complicații juridico-administrative. Dar e o decizie care creează precedent. Dezbaterea din Germania e extrem de interesantă, mai ales după ce Uruguay a legalizat consumul de marijuana și cel puțin jumătate dintre statele americane și-au relaxat sensibil politicile prohibitive.

Decizia tribunalului de la Köln ar fi, potrivit *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, un progres, un pas înainte spre o politică rațională în domeniul drogurilor. Criticii susțin că interesul particular al unei minorități – cea a suferinzilor – nu ar trebui să fie superior interesului majorității care trebuie protejată de drogurile dăunătoare. E o perspectivă cinică și ipocrită – susțin asociațiile de bolnavi care se luptă de ani buni pentru accesul la canabis. Căci consumatorii ocazionali de droguri recreaționale și le procură bine-mersi de pe piața neagră, pe riscul lor, firește. Pe cînd cei suferinzi nu au acces legal la ceea ce adesea e singurul remediu împotriva durerii.

Devine Germania, încetul cu încetul, un paradis al consumatorilor de droguri precum Țările de Jos? Destui jurişti reproşează că prin acest precedent s-a deschis Cutia Pandorei și că nu va dura mult pînă cînd se vor găsi tot felul de excepții care vor permite un acces mai larg la canabis.

Cum poate fi abordată, eficient și productiv, problema consumului de droguri: prin interdicție, sau prin reglementare? În Europa Occidentală, politicile cu privire la regimul și circulația substanțelor psihotrope se articulează pe patru direcții: interzicere a traficului, descurajare a consumului, terapie pentru dependenți, reducere a riscurilor sociale. Pînă una-alta, e destul de clar că măsurile de prohibiție – pilonul principal, adică – au eșuat. Ele sînt contraproductive și au generat numeroase probleme sociale, în loc să le combată. Politicile antidrog actuale ar fi „irației", susține *FAZ*. Ele nu ar trebui să pornească de la întrebarea dacă vrem sau nu o societate fără droguri; ci de la mijloacele prin care se poate atinge această țintă. Dacă prevenția este legitimă, incriminarea consumului ar fi o măsură excesivă. Căci dreptul penal este cea mai severă formă a controlului social. Însă tocmai dreptul penal constituie baza actualelor politici antidrog, peste tot în Europa. Dincolo de problema teoretică, practica ne-a arătat că ele oricum nu funcționează: numărul consumatorilor n-a scăzut, ci, dimpotrivă, a crescut; și nu s-a înregistrat nici un recul semnificativ în ceea ce privește decesele cauzate de consum.

Numărul consumatorilor n-a scăzut, ci, dimpotrivă, a crescut; și nu s-a înregistrat nici un recul semnificativ în ceea ce privește decesele cauzate de consum.

Dar, mai presus de orice, să folosești Codul Penal pentru ceva ce ține, pînă la urmă, de politicile de sănătate, ar fi inuman. De vreme ce dependența de droguri e o boală, de vreme ce consumul de droguri poate produce suferințe, atunci statul ar trebui să-i ajute pe bolnavi să se însănătoșească sau măcar să le aline suferințele, nu să-i urmărească penal. Incriminarea bolnavilor nu poate fi parte a politicilor de sănătate publică. De fapt, tocmai asta ar fi miza în combaterea consumului de droguri: soluțiile să vină dinspre ministerul sănătății, nu dinspre interne.

În România n-a existat încă nici o dezbatere serioasă despre dezincriminarea consumului de droguri ușoare. Cei cîțiva – foarte puțini – oameni politici care au propus acest lucru au fost sancționați înainte să poată genera o polemică autentică despre regimul drogurilor și statutul consumatorilor. La fel cum nici apariția așa-numitelor magazine de vise, ca urmare a unor lacune legislative speculate rapid de niște oameni întreprinzători (și, apoi, dispariția lor, după corectarea legii), nu a produs ecouri în lumea politică. Sîntem, și în acest domeniu, nepregătiți, arieraţi. Însă problemele sociale sînt, evident, în actualitate.

Ana Maria SANDU

Pentru cine scriem?

Am auzit de nenumărate ori că actorii sînt dependenți de aplauzele de la sfîrșitul spectacolului. O spun chiar ei, vorbind despre energia teribilă care se degajă din palmele celor din sală. Creează dependență și le încarcă bateriile. O răsplată instant pentru o performanță în timp real.

Cu scrisul nu e niciodată așa. E unul dintre motivele pentru care mi-e greu să înțeleg de ce, în unele sondaje, subiecții trec meseria de scriitor printre îndeletnicirile aspiraționale. Meseria de jurnalist probabil că pare a avea un grad mai ridicat de risc, deci, din acest motiv, am găsit-o mai jos în barometrul preferințelor.

Gîndiți-vă – nu e nimic *glam* în a fi scriitor. Stai mult în casă, nu apari nici la televizor, nu te recunoaște lumea pe stradă, nu te duci toată ziua la petreceri mondene. Singurele momente de fericire sînt cele în care ești mulțumit de ce ți-a ieșit după o zi întreagă de croșetat la computer, cu spatele înțepenit și cu mintea și corpul stoarse ca niște lămîi. Chiar dacă e vorba despre cîteva rînduri, căci, asemenea pescarului, nu știi niciodată ce se va prinde în undiță cînd arunci nada.

Capote avea mare dreptate cînd scria în *Prefața* sa la volumul *Muzică pentru cameleoni* (Editura Polirom, 2009): „Apoi, într-o zi, m-am apucat să scriu, fără să știu că intrasem slugă pe viață la un stăpîn nobil, dar necruțător. Cînd Dumnezeu îți face un dar, îți pune-n mînă și un bici; și biciul e destinat exclusiv autoflagelării."

Puterea scrisului stă, așadar, în altă parte. O știu și scriitorii, și jurnaliștii, chiar dacă nu-și privesc prea des cititorii în față. Dar cînd se întîmplă micile întîlniri, bucuria lor nu are margini.

Au fost momente în care m-am simțit în al nouălea cer pentru că cineva necunoscut a venit la mine și m-a întrebat dacă poate să mă îmbrățișeze și să-mi mulțumească, astfel, pentru cărțile mele. Și jur că m-am emoționat și m-am fîstîcit ca la prima serbare de la grădiniță. Sau am primit e-mail-uri de la oameni pe care nu-i văzusesem niciodată și care îmi spuneau cît de mult le-a plăcut un text sau altul, că s-au regăsit acolo și că a contat mult pentru ei.

De cînd cu Facebook-ul și blogurile, impresiile de lectură circulă mult mai ușor, iar cei care te citesc devin mai reactivi și mai prezenți.

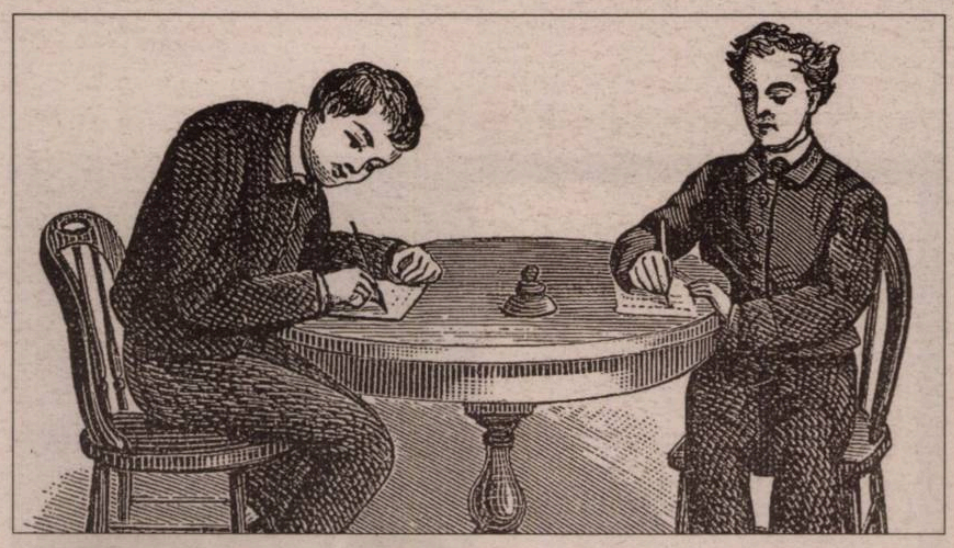

Nu e nimic glam *în a fi scriitor.*

Mi se întîmplă uneori să stau în metrou și să descopăr că cineva, lîngă mine, citește *Dilema veche*. Întîi mă uit să văd de pe ce articole nu-și ridică ochii. Apoi mă întreb: „L-o interesa ce-am scris săptămîna asta?"

Altă dată, am intrat în cabinetul unui medic. I-am spus numele și imediat am aflat că era cititor fidel al revistei. De atunci, de fiecare dată cînd ne întîlnim, îmi spune ce dosare i-au plăcut și ne trezim discutînd despre un articol sau altul, pînă cînd asistenta intră neliniștită și îi face semne disperate că sînt mulți pacienți care așteaptă.

Text apărut la rubrica „DilemaBlog", pe dilemaveche.ro.

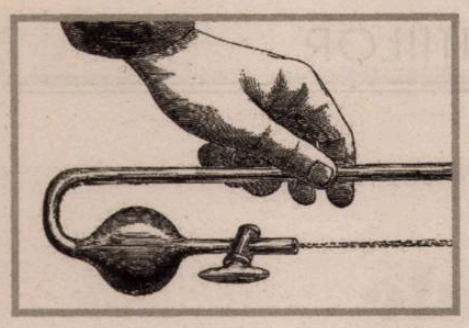

Oana STOICA

rosencrantz & co

A fost sau n-a fost?

● ***Viză de clown*, de Saviana Stănescu, regia: Alexandru Mihail, scenografia: Vladimir Turturică. Cu: Nicoleta Lefter, Marius Damian, Meda Victor, Alexandru Papadopol, Ionuț Kivu, Relu Poalelungi. Teatrul Odeon.**

Spectacolul de final de stagiune al Teatrului Odeon, *Viză de clown,* prezentat în avanpremieră în prezența autoarei textului, Saviana Stănescu, a regizorului Alexandru Mihail și a doi dramaturgi americani invitați (Rajiv Joseph și José Rivera, ambii cu texte montate pe scenele românești) pare a fi episodul al doilea dintr-un diptic despre imigranți și emigrare. Primul termen al dipticului ar putea fi *În container,* spectacolul dramaturgului moldovean Constantin Cheianu, în regia lui Cristian Ban, dar și *Blifat,* în regia lui Alexandru Mihail, pe un text de Gabriel Pintilei (ambele spectacole ale Odeonului). *În container* documentează fuga de acasă: o rețea clandestină organizează plecarea (în containere) în mult visata Irlanda, a moldovenilor care evadau dintr-un alt container, mare cît o țară. *Blifat,* ultimul spectacol al lui Alexandru Mihail înainte de plecarea în SUA (unde a obținut un masterat în regie la Yale School of Drama), era o scanare a familiei disfuncționale românești, la rîndul ei un container care conține clișeele relațiilor de cuplu și ale celor dintre părinți și copii, o cușcă din care îți dorești să evadezi. A-ți lua lumea în cap este o formă de eliberare de sufocare, indiferent ce te înăbușă, familia sau țara. Revenind la raționamentul de mai sus, primul termen al dipticului se constituie din povești despre locul din care fugim, acest „acasă" care merită să fie părăsit și care, în piesa Savianei Stănescu, este sugestiv descris de un clovn: „Am plecat de acasă *(n. red. – Republica Moldova)* din cauză că nu mai puteam să fac oamenii să rîdă." „Acasă" este acolo unde oamenii sînt triști. Tot mai des se invocă starea de depresie națională – ca mediu nociv – drept motiv de imigrare (un clișeu: „dincolo oamenii sînt relaxați"). Saviana Stănescu pare să spună că visul american s-a schimbat și nevoia de siguranță materială, fără să fie abandonată, a fost lăsată în plan secund, fiind devansată de împlinirea personală. Să fie noul vis american găsirea iubirii? Acesta este visul omenirii de la începuturi, dar nu știu dacă piesa se constituie într-un semn că pragmatica societate americană (alt clișeu) caută fericirea și în altă parte decît contul în bancă.

Concret, textul pornește de la o știre despre o filieră de imigrare, controlată de un român și un ucrainean, prin care au ajuns în SUA peste 800 de imigranți ilegali, cu vize false de artiști de circ *(aliens with extraordinary abilities in the circus).* De aici apare și titlul original al piesei – *Aliens with extraordinary abilities,* care uzează de multiplele sensuri ale cuvîntului *aliens* (străini, imigranți, apatrizi, extratereștri). Imaginînd două dintre aceste destine, Saviana Stănescu explorează o lume marginală, la limita supraviețuirii, într-o continuă luptă pentru a ancora în visul american. Mediul este o Americă dură, insensibilă la povești lacrimogene, necruțătoare cu vulnerabilii, nerăbdătoare cu suferința, o Americă rece, care călește firile fragile cu indiferența ei la durere. Un clovn din Republica Moldova (Nadia) și un altul rus, devenit șofer de taxi (Borat) ajung în centrul lumii, *The Big Apple,* New York, „orașul care nu doarme niciodată" și despre care se spune că, dacă ai reușit acolo, ai reușit oriunde (încă un clișeu). Vor reuși Nadia și Borat? Poveștile lor ating toate punctele dintr-o sinusoidă dramatică: speranță, disperare, aventură, imprevizibil, comic, tragic, oniric. Cu o structură fragmentară, alertă, textul prilejuiește un spectacol dinamic, cu treceri rapide dintr-o scenă în alta, în care prioritare sînt narațiunea și caracterele. Pe o podea acoperită de graffiti (din păcate, nu se vede întreg desenul din sală), spațiile sînt identificate printr-un obiect-simbol (canapea, cabină telefonică etc.). Scenografia lui Vladimir Turturică permite mișcarea rapidă între spații, este axată pe utilitate și sugestie, construită să servească textului. Clovnul Ginger – numele de scenă al moldovencei Nadia – își cîștigă existența făcînd animale din baloane și trucuri pentru copii (ca personajele din *Ich clown,* spectacolul Verei Ion și al lui Sorin Poamă, încă un posibil prim termen în diptic, care descria o altă perspectivă, a celor care pleacă temporar și se întorc acasă). Expresia ludică a omenirii, clovnul întrupează în aceste texte fragilitatea societății, zona ei vulnerabilă, călcîiul lui Ahile. Borat face taximetrie la negru pentru o rețea mafiotă albaneză. Amîndoi fug de polițiștii de la Imigrări, variantele democratice ale Poliției Politice de acasă, din perioada comunistă (activă încă), forme ale fricii care acaparează, în mintea Nadiei și a lui Borat, identitatea fiecărei persoane întîlnite (toate personajele secundare se concentrează în aceste două caractere, interpretate de Ionuț Kivu și Relu Poalelungi). Nadia și Borat visează bani de chirie și statut legal. Cît de ieftin a devenit visul american?

© O. Tibor

Borat
face taximetrie la negru.

Regizorul Alexandru Mihail dovedise o mînă sigură în anteriorul său spectacol de la Teatrul Odeon, *Blifat*. De data aceasta, el s-a dovedit și mai ferm în a struni povestea, în a-i coagula sensurile și a da spațiu personajelor. Căci *Viză de clown* este, în primul rînd, un spectacol de personaj care beneficiază de interpretări fericite. Alexandru Papadopol devine, cu abilitate, dintr-un personaj iritant, unul providențial. Foarte potrivită este Meda Victor în Lupita, reușind să fie credibilă fără clișee într-un personaj latino, frumoasă fără vulgaritate și autoritară fără răutate, afișînd un soi de umanitate americană, care uită, dacă e cazul, de bani, fără a-și pierde pragmatismul. Marius Damian este, poate, cel mai colorat personaj, un potlogar ratat din Estul Europei, grobian, egoist, melancolic și alcoolic, dar cu umor. Pentru Nicoleta Lefter, rolul Ginger/Nadia aduce ceva diferit față de anterioarele sale prestații, un personaj eminamente bun, naiv și blînd, pe care reușește să îl facă veridic, emoționant, comic cu măsură și tragic fără patetism. De cîțiva ani, actrița parcurge un traseu profesional bogat, în care acumulează experiențe și își șlefuiește instrumentele de lucru, intuiția și tehnica ei s-au aprofundat, a devenit mai puternică și a ajuns, cu subtilitate, să domine scena.

Deși plecată din România din 2001, Saviana Stănescu a dus la New York nevrozele est-europene pe care continuă să le investigheze în textele sale, în povești și personaje în permanentă căutare de finaluri fericite. În *Viză de clown,* scriitoarea alege două finaluri, un happy-end pe care îl răstoarnă fără ezitare. Visul american rămîne doar un vis.

© O. Tibor

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

E.T. femme fatale

● ***Under the Skin*** **(Marea Britanie, 2014), de Jonathan Glazer.**

Under the Skin, care este cel de-al treilea lungmetraj (şi primul în zece ani) al britanicului Jonathan Glazer (după *Sexy Beast* şi *Birth),* nu-i un film mainstream decît din punct de vedere al circulaţiei – făcută posibilă de prezenţa lui Scarlett Johansson în rolul principal. Din punct de vedere estetic, acest film despre o extraterestră antropomorfă, care ia bărbaţi cu autostopul şi îi atrage într-un fatal-fantasmagoric iaz negrucerneală, este o fuziune perfect coerentă de tropi narativi arhetipali (sărutul ucigător al femeii-păianjen, dar şi sărutul dat leprosului sau frumoasa & bestia) cu documentar observaţional (o bună parte din bărbaţii agăţaţi de Johansson, pe străzile oraşului Glasgow, sînt nonactori care nu par s-o fi recunoscut), cu puseuri de abstracţionism pictural şi cu o dramaturgie bazată (ce-i drept, doar pînă la jumătatea filmului) pe repetarea aceloraşi acţiuni şi pe refuzul psihologizării. Ca SF, e mai aproape de tarkovskienele *Solaris* şi *Călăuza,* decît de pîinea cea de toate zilele a genului. Uvertura cvasiabstractă e o imitaţie asumată a cosmo-maiestuozităţii conjurate de Kubrick în *2001: O Odisee spaţială,* deşi fluiditatea cu care Glazer mixează această maiestuozitate cu antiglamour-ul gri-plouat al cotidianităţii glaswegiene, spionate de camerele lui ascunse, datorează mai mult unora dintre tehnicile compatriotului Nicolas Roeg. Deşi plasat în America şi nereprezentativ în cel mai înalt grad pentru tehnicile respective, *The Man Who Fell to Earth* (1976) al lui Roeg e un reper evident pentru *Under the Skin,* atît prin povestea centrată pe un extraterestru (David Bowie), cît şi prin demersurile de defamiliarizare a spectatorului – demersuri bazate acolo pe montaj disjunctiv (în timp ce aici se distinge muzica disonantă), pe variaţii idiosincratice de ton (în timp ce, aici, tonul e egal) şi pe alura „de Hristos lesbian" (cum a descris-o Pauline Kael) a lui Bowie. Un obiect confecţionat astfel încît să combine o implacabilă opacitate cu o foarte bună rezonanţă, invitînd la aproprieri hermeneutice din mai multe unghiuri, *Under the Skin* se pretează şi el la problematizări din perspective de *gender.*

Distribuind-o pe Johansson, una dintre cele mai obiectificate vedete feminine ale momentului, în rolul unei „ea" care nu e doar un „celălalt" prădător (în haină de blană roasă, ciorapi-plasă rupţi şi perucă *trashy),* ci de-a dreptul un „ceva" – un „altceva", adică nu o *she* sau o *her,* ci un *it* –, Glazer pune şi el umărul la obiectificarea ei, însă dă o întorsătură destabilizantă acestei obiectificări. Nu doar femeia fatală, impasibilă la volanul dubei în care-şi invită victimele, este lipsită de expresie, inaccesibilă simpatiei emoţionale şi prospecţiei psihologice; naraţia ne ţine la o distanţă la fel de mare de glaswegienii pe care-i vedem pe străzi – majoritatea nu figuranţi angajaţi special, ci pietoni adevăraţi –, potenţiale victime ale ei, cel puţin bărbaţii. Deci nu numai că punctul de vedere narativ nu e masculin-lubric, dar, în prima sa jumătate, filmul nu e nici măcar antropocentric – sîntem invitaţi să ne privim specia de la distanţa de la care ar privi-o un „ceva" de

soiul protagonistei.

Lucrurile se mai schimbă în a doua jumătate, începînd dintr-o secvenţă în care un tînăr desfigurat de neurofibromatoză, virgin sexual şi gingaş în sentimente (un *elephant man* exact ca în filmul lui Lynch), urcă în duba protagonistei şi e cruţat – întorsătură cu implicaţii convenţional-sentimental-reconfortante şi rudimentar-moralist-feministe (băiatul supravieţuieşte pentru că nu e pofticios cum sînt ceilalţi). După această secvenţă, filmul nu mai regăseşte opacitatea dură a primei sale jumătăţi, dar rămîne impunător din punct de vedere al designului imaginilor şi sunetelor, precum şi tachinant-stimulativ din punct de vedere hermeneutic – lizibil mai ales cu ochii pe chestiuni de *gender.* Astfel, experienţa pămînteană a protagonistei capătă conturul unei alegorii despre formarea unei tinere femei: unei faze de joacă fără inimă cu puterile ei asupra bărbaţilor îi urmează descoperirea tandreţei şi explorarea mai riguroasă a propriului corp. Chiar şi dintr-o perspectivă sceptică în ceea ce priveşte profitabilitatea vînării de sensuri în povestea spusă atît de criptic de Glazer, filmul are de ce să se ţină prin excepţionalitatea fuziunii sale de mituri vechi cu un studiu *real*-TV al aruncării unei zeiţe contemporane printre muritori, de *visuals* extravagante (şi sunete pe măsură) cu peisaje urbane desprinse parcă din filmele lui Ken Loach, de antipsihologism cu problematică de *gender.* Parabolă sardonic-romantică despre dragoste ca autosugestie (coscenarizată de vechiul colaborator al lui Buñuel, Jean-Claude Carrière), *Birth* – în care o văduvă jucată de Nicole Kidman era copleşită de avansurile unui băieţel de 10 ani, posibilă reîncarnare a fostului ei soţ – îl anunţa pe Glazer, încă din 2004, ca pe un cineast ambiţios. *Under the Skin* merge mult mai departe.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Sofisticat & imprevizibil

● **Jack White,** ***Lazaretto,*** **Third Man Records, 2014.**

Lazaretto e dovada că Jack White ar face mai bine să menţină separate munca şi plăcerea. Dacă e musai, cîte un duet pe ici, pe colo ar trebui să mulţumească pe toată lumea. Sub aspectul creativităţii, pare-se că i-au priit divorţurile lui Jack White. Albumele sale solo sînt ceva mai sofisticate decît cele de familie, iar acest *Lazaretto* sintetizează cu succes toată cariera artistului, reuşind să cîştige noi fani cu unele idei proaspete, chiar mai năstruşnice decît rockul ludic pe care îl practica cu The White Stripes. E destul de neobişnuit ca albumele solo ale unui artist să fie mai complexe şi mai bogate în nuanţe decît cele scoase cu trupa (aici, trupele). În mod normal, e tocmai pe dos, dar în cazul de faţă, armata de colaboratori (peste 30 de la număr) oferă o gamă de competenţe mult mai largă decît nevestele şi iubitele cu care White s-a tot încăpăţînat să facă muzică. Umblă bîrfa prin tabloide că următoarea pe lista sa de victime sentimentale va fi Alison Mosshart, colaboratoarea din proiectul The Dead Weather, ceea ce prefigurează un viitor sumbru al trupei. Dacă nu cumva e încă o tentativă a chitaristului de a ajunge în cartea recordurilor cu ceva, cu orice (tentativele sale precedente fiind deja anecdotice).

În bună măsură, Jack White poate fi acuzat de hipsterizarea rockului american, în sensul remixării şi respoirii unui conglomerat de elemente lăsate în plata Domnului la finele anilor '90, din pricina umbrei aruncate peste lume de Korn şi Marilyn Manson. Pe de o parte, White a resuscitat în cheie flamboaiantă desert rockul începutului anilor '90 şi ruda sa mai angoasată, grunge-ul. Pe de altă parte, a preluat elemente din zone considerate decrepite, cum ar fi muzica country. Se întîmpla cu cîtva timp înainte ca Johnny Cash să moară şi tineretul să îşi amintească de existenţa acestui longeviv gen muzical. Totuşi, pentru o vreme, countryul lui Jack White a fost o trăsătură decorativă, care să-i consolideze statutul de excentric post-Johnny Depp. Asta pînă s-a trezit cu o nominalizare Oscar pentru muzica westernului *Cold Mountain,* cînd a realizat că exista în country un mare spaţiu de manevră neexploatat de către o industrie care suferă în mod ciclic de orbul găinii. Fiind un priceput remixator cultural, nu i-a fost greu să îşi extindă stilul în zone prea puţin explorate pe atunci în rockul mainstream (cu toate că erau la îndemînă, nicidecum obscure ori de import).

Lazaretto conţine cele mai duioase momente country („Temporary Ground") şi cele mai progresive faze blues-rock (cover-ul „Three Women" după Blind Willie McTell) din discografia lui White. Albumul în ansamblu e un rock'n'roll sofisticat şi imprevizibil, extrem de diversificat stilistic, prin care artistul epatează prinosul de idei şi învăţăminte pe care le-a asimilat fie din studiu individual, fie din postura de producător (destul de solicitat). Dacă debutul său solo a fost oarecum inerţial, cu materiale ce păreau rămase de la trupele pe care le-a îngropat şi un sound nisipos, derivat din desert rockul cu care artistul cochetează de la bun început, *Lazaretto* e o obrăznicie făcută să surprindă ascultătorul la (aproape) fiecare piesă şi să inducă în confuzie fanii obişnuiţi cu o oarecare uniformitate stilistică. Ediţia limitată a albumului mai conţine adaosuri, piese neterminate ascunse prin diverse trucuri tehnice, fragmente indecise aruncate la intimidare, deci materialul e făcut să polarizeze puternic şi totodată să creeze impresia unui număr de prestidigitaţie (la o anumită viteză de rotaţie, ediţia pe vinil începe să proiecteze holograme). Tarantino zicea că fură cîte ceva din toate filmele pe care le-a văzut. Ceva similar încearcă şi Jack White pe acest album şi, asemeni lui Tarantino, o face cu tenacitatea şi disciplina care transformă furăciunea într-o metodologie cu proprii valenţe creative. Plaja de input utilizată pe acest album se întinde pe aproape un secol – de la 1928 (de cînd datează piesa „Three Women") pînă la anul curent, sugerînd ambiţii de-a dreptul academice în ce priveşte compilarea culturală.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Oana DUMITRU

„Cărţi de autocunoaştere"

Ce (nu) e noua colecţie „The School of Life"?

„The School of Life" este şi nu este o colecţie de dezvoltare personală. Nu vă gîndiţi la ea ca la o lectură motivaţională din care aflaţi cum să cuceriţi lumea afacerilor şi inima persoanei iubite, în cinci paşi simpli. Noi le-am spune mai degrabă cărţi de autocunoaştere – acele volume care ne-au lipsit din biografia şcolară şi care răspund pe limba noastră unor întrebări esenţiale din viaţa de după şcoală: Cum să fim singuri cu noi înşine? Cum să fim fericiţi? Cum să îmbătrînim? Cum să nu ne pierdem minţile? Cum să schimbăm lumea în care trăim?

Coordonatorul colecţiei, eseistul şi filozoful Alain de Botton, şi-a propus să şteargă praful de pe manualele de self-help. De altfel, această colecţie este produsul unui proiect mai amplu de educaţie alternativă, intitulat chiar „The School of Life", care apelează la cultură pentru idei de îmbunătăţit viaţa de zi cu zi.

Ce a apărut / ce va apărea în această colecţie?

Trei volume au apărut pînă acum în colecţie: *Cum să ne gîndim mai mult la sex* de Alain de Botton, o carte onestă şi amuzantă, care ne ajută să înţelegem una dintre experienţele umane cele mai intime şi totodată cele mai năucitoare; *Cum să nu-ţi pierzi minţile* de Philippa Perry, un adevărat ghid de supravieţuire în viaţa de zi cu zi, şi *Cum să schimbi lumea* de John-Paul Flintoff, o carte curajoasă, în care veţi găsi inspiraţia pentru acel important prim pas către schimbare.

Pînă la sfîrşitul anului vor mai apărea trei noi titluri: *Cum să fii singur* de Sara Maitland, *Cum să fii sănătos emoţional* de Oliver James şi *Cum să îmbătrîneşti* de Anne Karpf.

Ce surprize mai pregăteşte Vellant?

O surpriză importantă care ajunge în librării chiar la sfîrşitul verii este *Arta ca terapie,* o carte-eveniment care aduce o nouă metodă de interpretare a artei, semnată de Alain de Botton şi de istoricul de artă John Armstrong. Peste 150 de ilustraţii color însoţesc povestea captivantă a autorilor despre lecţiile neaşteptate de viaţă aflate în spatele unor lucrări de artă.

Oana Dumitru *este PR & coordonator la Editura Vellant.*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Pe planeta Werchter 2014

Mi-e greu să-mi explic (nici cercetătorii japonezi n-au reușit încă) cum de n-am ajuns, pînă acum aproape o lună, la nici un festival mare de muzică din afară. Nici măcar pînă la Sziget n-am fost în stare, ce să mai vorbesc de altele. La concerte am fost la cîteva (Radiohead-ul de la Praga a fost de departe cel mai tare), de la festivalurile din România rar am lipsit, fie că vorbim de B'estfest, Electric Castle, Artmania, Peninsula sau chiar unele mai supărate, de rock. Cumva, planetele nu s-au aliniat corespunzător și în fiecare an, pînă acum, rîcîiam de invidie tastatura cînd vedeam statusurile și pozele prietenilor mei plecați afară pe la festivaluri. Ba mint, am avut o tentativă, am fost o zi la Rock in Rio la Lisabona, la Muse, dar nu se pune – n-am stat la cort, n-am mîncat/dormit acolo.

Se poate spune că Werchter-ul de anul ăsta m-a prins novice în materie de festivaluri pe alte plaiuri. Mersul la festival e complet diferit de orice altă călătorie – te duci acolo și doar acolo, aproape că nici nu contează unde se întîmplă evenimentul, intri în lumea aia complet, pentru cîteva zile, și nu te mai interesează altceva. Mersul meu în Belgia, la Werchter, a fost un șir de mici uimiri, dar și un șir lung de lucruri familiare, învățate la festivalurile de la noi.

Unul dintre cele mai mari festivaluri de muzică din Europa, organizat impecabil, Rock Werchter și-a început zgomotoasa istorie în 1976. Pe aici au trecut, în ultimii ani, majoritatea artiștilor mari la care vă puteți gîndi, de la Coldplay și Red Hot Chilli Peppers, la Depeche Mode, David Bowie, Bjork sau Rammstein. Iar 2014 nu a făcut excepție, cu Pearl Jam, Metallica sau Arctic Monkeys. Prietenii care merg de ani de zile la Werchter susțin însă că line-up-ul a fost ceva mai slab, că s-a comercializat și s-a aglomerat foarte tare festivalul și că, inevitabil, nu mai e ce-a fost. Salvăm Rock Werchter? Într-adevăr, numărul participanților crește de la an la an, în 2014 ajungînd la 88.000.

Werchter-ul e o lume în sine, intri acolo, ieși după cinci zile cu urechile bubuindu-ți, cu o lipsă acută de somn, bronzat cu dungi sau murat de ploaie și cu un ficat obosit. O parte dintre camping-uri s-au deschis cu o zi înainte, așa că am ajuns acolo mai devreme, precauți, să găsim loc de cort. Care loc de cort? La nici două ore de la deschiderea porților, cel mai mare camping era aproape plin. În mintea mea neobișnuită cu astfel de evenimente, am zis să merg *light* – rucsac, un cort minuscul, saci de dormit și cam atît. Doar le căram în spate! Ei bine, mulți dintre colocatarii camping-ului păreau să se mute acolo – bagaje uriașe, umbrare, bucătării mobile, șezlonguri, litri de băutură și kilograme de mîncare (cînd am văzut prețurile, am înțeles parțial de ce). Se făceau adevărate tabere și muzica urla nonstop. Iar la final, o mare parte dintre toate aceste lucruri au rămas acolo într-un haos greu de descris – *vivat* consumerismul!

Programul zilnic era simplu – te trezeai, coadă la duș, cafea, croasante și apoi începea cursa pentru net și priză (unii mai trebuiau să și muncească), preferabil în același loc. Pe la prînz, cînd se deschideau porțile festivalului, începea alergatul de la o scenă la alta, de la The Barn la KlubC și înapoi la scena mare, cu o trecere scurtă pe la scoici și stridii (da, mîncare de festival!), și pe la un pahar de roze. Pearl Jam au fost – cum altfel? – senzaționali, cu un Eddie Veder în mare formă, pus pe glume și povești, într-un concert lung, ce n-ai fi vrut să se mai termine. Oricît de mult mi-a plăcut Pearl Jam, am plecat de la Werchter îndrăgostită iremediabil de aerul neglijent, ușor bukowskian, rebel, de atitudinea caldă și sinceră, și de muzica lui Damon Albarn, de data asta fără Blur, care mi-a intrat în vene și acolo a rămas. Mult mi-au plăcut și sofisticata Agnes Obel, cu vocea ei profundă, care te făcea să plutești, dar și Lykke Li, neconvențională și puternică, o apariție nebună și o injecție neașteptată de energie pentru ce știam (ascultasem) eu înainte. De plutit am plutit și pe trip hop-ul celor de la London Grammar și foarte faini au fost și frații Angus & Julia Stone. Recunosc că m-am plictisit la Metallica, ne cunoaștem de atîta timp, i-am văzut de multe ori și îi ascult de la 10 ani, așa că nu mi-au mai spus mare lucru. Și n-am înțeles nici în ruptul capului de ce Kings of Leon au atîta succes, dar, iarăși, cred că e problema mea.

Am plecat de la primul meu festival din afară cu promisiunea solemnă că o să-mi fac din asta un obicei. Cîteva zile, trăiești în cu totul altă lume, cu oameni colorați, veseli, cu tot felul de apariții simpatice (unii aleg să se îmbrace la festival în unicorni, în cer înstelat sau în pisici), cu multe trupe pe care voiai să le vezi și cu unele descoperiri de moment și cu o stare de bine care nu te lasă mult timp. La aproape o lună de la Werchter, nu mă conving să-mi tai brățările de la mînă.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

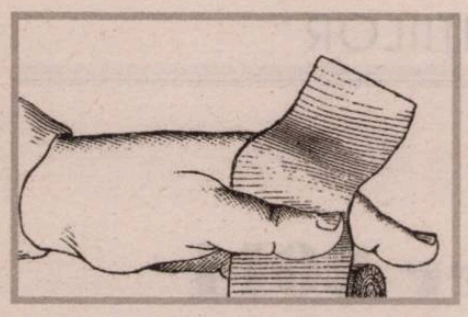

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Geopolitică la Budapesta

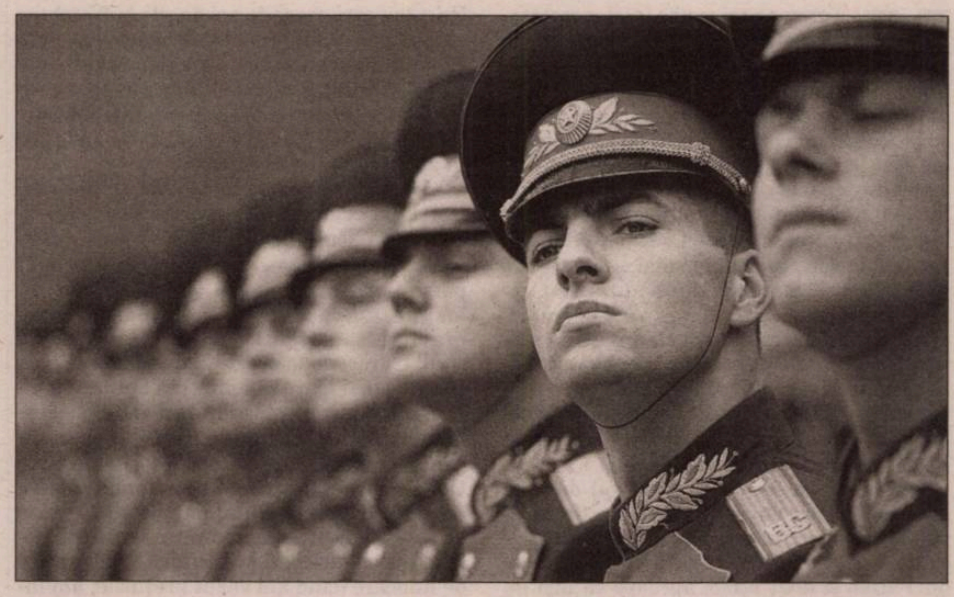

„Balşoi konflikt?“

E începutul lui iulie, înainte de finala Campionatului Mondial. Gaşca noastră de studenţi bătrîni de la Şcoala de Vară a Universităţii Central-Europene, a lui George Soros, parchează la unul din barurile acelea imense, în care te rătăceşti, alcătuite din diferite încăperi ale caselor din jur, plus curtea interioară. E tîrziu, sînt obosit şi engleza îmi iese pe gură cu purici, plus că nu mai vreau s-o ascult, am mestecat toată săptămîna numai jargon legal, oengistic şi de comunicare. Găsim un colţ de masă, mai sînt doi bărbaţi tăcuţi, care fac un gest politicos, ne lasă să ne aşezăm. Sînt faţă-n faţă cu Georgia, o fată mititică, cu ochii mari, seriosglumeaţă, tăcem şi ne uităm pe pereţi. Lîngă noi, Brazilia, Serbia, Serbia şi America dezbat eternul subiect 7-1, Brazilia trăieşte-n UK şi ne povesteşte cum fiu-său n-a vrut să se ducă la şcoală a doua zi după meci, l-a convins să meargă, dar s-a întors supărat, deoarece colegii l-au ţinut numai în *The Seven-One Guy*.

În Brazilia, fotbalul e o chestie foarte politică, înfrîngerea a adus mişcări de stradă, fiindcă doamna prezidentă, Dilma Rousseff, a cheltuit nişte zeci de miliarde pe stadioane, la care brazilienii obişnuiţi nici măcar n-au acces, fiindcă biletul la meci e prea scump. Tac, tac, după care mai tac. Engleza continuă să bîzîie în fundal cu enşpe accente bolovănoase, fac ce pot ca să n-o mai ascult, cînd, de nicăieri, se iveşte un cuvînt în rusă. Ciulesc urechile, bărbatul tăcut din stînga mea izbucneşte expansiv şi fericit către Georgia: *„Vî gavarite pa ruski?“*

„Vodkaaa!“ zice America şi ridică paharul, e la a treia şi o să dispară curînd în peisaj. *„Na zdravîie, jiveli, salud!“*

„Daaa“, zice Georgia şi începe să trăncănească cu Rusia, în timp ce Brazilia, Serbiile şi America se întorc la engleza lor. Rusa cîntată, nativă, armonioasă, îmi picură-n urechi ca un balsam. Încep să ascult şi mă trezesc că-nţeleg tot sau măcar 90%, e vorba de mîncare şi de filme, politica e politică şi *ludi*, oamenii sînt oameni. Ştii, Georgia, pricep ce vorbiţi, îi zic în engleză. Georgia ciripeşte mai departe către Rusia, care îmi dă un ghiont expansiv: *„Aaaa, vî gavarite pa ruski!“*

„Niet, a panimaiu“, înţeleg, zic. *„Bravo, bravo.“* „Am fost în România, la #!^%$^@#“, zice Rusia. *„Gdie?!* Unde?!“ mă mir. „Oraaadiaaa. Ţi-am zis numele unguresc“, rîde Rusia. „Voi sînteţi duşmani cu ungurii, nu? *Balşoi konflikt?*“ „Nu, *malenki*, mic, uite-atîta.“

„Lasă-lasă“, zice Rusia, „ştiu eu, am fost în sudul României şi acolo vorbiţi ungureşte.“ „Ba nu, *in the West part*“, îi transmit în engleză prin Georgia, *„zapad. Ia liubliu ruski kinema“*, stîlcesc, ca să schimb vorba. *„Aaaa! Da! da! Mihalkov, Lojniţa, da, da!“ „Yes, yes“*, fac ca idiotul, deşi *da* e tot „da“ pe rusește. *„Miclovaaaan!“* urlă rusnacul extatic.

Mă-ncrunt şi după aia încep să rîd. „Gheorghi Danelia“, avansez, Georgia lăţeşte gura pînă la urechi. „Gruzinul genial cu *Kin Dza Dza, Mimino* şi *Maratonul toamnei. Eto grunzinski rejiser“*, zic. *„Niet, on russki*, e rus“, se împotriveşte Rusia. Georgia dă din umeri. *„On gruzinskii, a on ruskii.“* E gruzin, adică tot rus. Georgia şi Rusia sînt prietene dinaintea URSS-ului, zice Rusia, fiindcă Georgia a fost în Rusia de pe vremea Imperiului Ţarist, dintotdeauna. Georgia aprobă Rusia privind în altă parte. *„Den viborov“*, stîlcesc din nou, ca să schimb vorba, comedia despre vremurile lui Elţîn. Rusia cîntă ceva expansiv, muzical, despre noul val românesc. *„Strong, depression“* – pocesc pe internaţională. *„Bravo, da, da!“*, izbucneşte Rusia. Dar cinematografia rusă e mult mai mare. *„Danelia ruskii rejiser!“*

Ştii ce, Georgia? *„I think I'll stick to English.“* Dă-i încolo cu *balşaia* şi *konfliktele* lor, hai să mergem.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

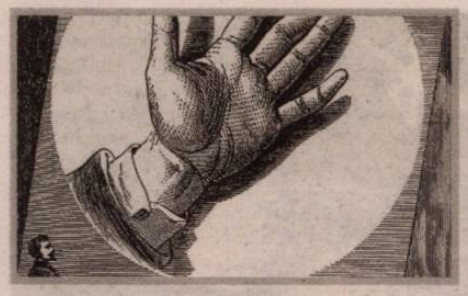

Adina POPESCU

portrete din mers

Părintele Nicolae de la Silvestru

Sîmbăta trecută, am văzut absolut accidental, la *Memorialul durerii* pe TVR2, un film portret despre Părintele Nicolae Bordaşiu, de la Biserica Silvestru, din Bucureşti. În primul rînd, m-am bucurat să aflu că părintele este încă în viaţă şi în putere, tocmai a împlinit 90 de ani, ba chiar mai mult decît atît, arăta aproape neschimbat faţă de acum 20 de ani, cînd mi-a fost profesor de religie la Şcoala 23 „Sfîntul Silvestru“. Este un miracol cum mulţi dintre cei care au supravieţuit închisorilor comuniste au parte de o bătrîneţe lungă şi tihnită, există o lege a compensaţiei în toate. La începutul anilor '90, cînd biserica Silvestru devenise aproape o legendă, datorită părintelui Galeriu, care era o „vedetă“, în sensul bun al termenului, iar pe noi, copiii, ne impresiona, căci arăta ca şi cum tocmai ar fi coborît dintr-o icoană, părintele Nicolae era o prezenţă constantă şi discretă, alături de el. Mulţi dintre enoriaşi ştiau că fusese deţinut politic, însă nu-i cunoşteau adevărata poveste. Aşadar, filmul mi s-a părut necesar prin încercarea de a recupera trecutul acestui om cu totul special şi de a-i aduce un omagiu.

Povestea lui, foarte pe scurt, a fost cam aşa: în 1948, cînd tocmai terminase Seminarul Teologic şi era încă student la Farmacie, a tipărit, împreună cu alţi colegi dintr-o organizaţie creştină de tineret, din care făcea parte, un manifest care îi îndemna pe studenţi să nu participe la „activităţile specifice“ zilei comuniste de 1 Mai, care în acel an se suprapunea cu Sîmbăta Mare. Era un text aparent inofensiv, care voia să le amintească tinerilor de atunci de valorile creştine şi de Sărbătoarea Paştilor, care se apropia. Totuşi, pentru vremea respectivă, era un act de curaj şi sfidare la adresa regimului. Nicolae Bordaşiu a fost mirat cînd a aflat, ulterior, că era urmărit de Securitate şi urma să fie arestat. A hotărît să fugă şi să se ascundă. Timp de şapte ani, a fost adăpostit de rude şi de prieteni, prin satele de prin Ardeal. A trăit complet izolat, hăituit de Securitate, pînă cînd a ajuns în pragul unei depresii, fără să fie foarte conştient de faptul că ceea ce făcea se numea „rezistenţă anticomunistă“. Pînă la urmă, a fost prins şi a descoperit că fusese condamnat, în lipsă, la 20 de ani. În primele zile după arestare, a fost bătut şi constrîns prin diferite mijloace să spună numele celor care l-au ajutat să se ascundă. Însă Nicolae Bordaşiu a tăcut. „Eu nu sînt turnător.“ Tăcerea de atunci a părintelui, pe care, în interviul filmat, o „povesteşte“ cu atîta modestie şi seninătate (au fost atîţia preoţi care nu numai că „n-au tăcut“, dar care au devenit, de-a lungul timpului, nişte unelte indispensabile ale Securităţii), m-a emoţionat cel mai tare. E aproape imposibil ca cineva, în zilele noastre, să-şi imagineze cît de cumplit de greu poate fi „să taci“. Nicolae Bordaşiu a petrecut nouă ani în închisorile comuniste şi a fost eliberat „la Decret“, în 1964.

Eram în clasa a VI-a, cînd au început să apară diferite discuţii legate de introducerea religiei în şcoli, dacă este sau nu oportună. La noi la şcoală, n-a fost nici o discuţie de acest gen, pentru cel care „preda“ religia a fost părintele Nicolae. Părinţii şi profesorii au înţeles că nu era vorba de religie în sine, ca „materie“ facultativă, ci de nişte întîlniri săptămînale ale copiilor cu un om exemplar de la care era imposibil să nu „înveţe“ ceva. Mi-amintesc că atunci cînd părintele Nicolae intra în sala de festivităţi a şcolii, aducea cu el o lumină, dincolo de faptul că era preot. Pentru el, ca să-l impresionez în mod plăcut, ci nu neapărat din credinţă (ce înţelege din credinţă un copil de 12 ani?), am învăţat pe de rost „Crezul“, care mi s-a părut cea mai complicată rugăciune care există pe lume. Şi tot pentru el, pentru Părintele nostru, „al copiilor“, în fiecare an, în Vinerea Mare, elevii de la cor petreceau ore bune în biserică, cîntînd „Prohodul“. Era, cumva, o datorie faţă de el. Ne căuta cu privirea, ne vedea acolo, înălţîndu-ne vocile noastre subţirele şi zîmbea. Cînd mă întorceam seara tîrziu acasă, taică-miu îmi spunea, oarecum în glumă: „Hai că ţi-ai spălat păcatele pentru un an întreg!“ Dar eu nu vedeam lucrurile aşa.

De atunci nu m-am mai apropiat niciodată atît de mult de preoţi sau de Biserică. N-am mai simţit nevoia. Poate şi din cauza faptului că fac parte dintre cei care văd credinţa ca pe o poveste personală, şi nu ca pe o manifestare de grup. Dar cu siguranţă şi pentru că n-am mai întîlnit un preot, un om ca părintele Nicolae.

Alexa CIUCU

Cui îi (mai) e frică de LGBT?

Îmi amintesc şi acum ziua cînd am văzut întîia dată doi bărbaţi ţinîndu-se de mînă pe stradă. Se întîmpla în Berlin, prin 2008. Erau doi tineri obişnuiţi, un cuplu ca oricare altul, şarmant şi nevinovat. Totuşi, era ceva uimitor în felul în care îşi asumau gestul de tandreţe. Şi chiar mai şocant era că dragostea lor nu stîrnea nici o mirare, nici o ameninţare în preajmă... Eu, însă, m-am oprit din drum şi i-am urmărit o vreme din priviri. Bănuiesc că, pentru trecători, păream a fi doar un alt străin homofob şi lipsit de politeţe.

S-ar fi înşelat. Străin eram. Homofob, nu. Făceam deja, de ceva timp, voluntariat pentru ACCEPT, organizaţie care apără şi promovează drepturile persoanelor LGBT (lesbiene, gay, bisexuali, transgender) din România. Dar atîta libertate nu mai văzusem niciodată. Veneam dintr-o ţară în care prieteni de-ai mei erau agresaţi pentru aceeaşi „crimă", de a se ţine de mînă în plină stradă. Şi, nu cu mult înainte, şase participanţi la Marşul Diversităţii din 2006 căzuseră victime violenţei homofobe, în centrul Capitalei, în metrou, pe cînd se întorceau acasă. Şi, cu toate că au existat martori, iar vinovaţii au fost fotografiaţi, nici pînă în prezent vreunul dintre aceştia nu a fost adus înaintea justiţiei. Persoanele LGBT care aveau curajul să-şi asume orientarea sexuală sau identitatea de gen riscau pierderea relaţiilor semnificative sau a locului de muncă şi se expuneau marginalizării, izolării sociale şi discriminării... Şi, totuşi, trăiam, indubitabil, o epocă de nemaiîntîlnită toleranţă, ţinînd cont de faptul că, pînă în 2001, relaţiile între persoane de acelaşi sex fuseseră criminalizate, prin Articolul 200 din Codul Penal – un produs legislativ, de tristă amintire, al guvernării legionare din anii '30, înăsprit în timpul democraţiei populare şi rămas în vigoare, vestigial şi stînjenitor, pînă aproape de integrarea în Uniunea Europeană.

Articolul 200 a mijlocit un climat de persecuţie a comunităţii gay, generînd un număr impresionant de abuzuri şi destine umane distruse, şi justificînd intoleranţa şi homofobia din societate. Povestea Asociaţiei ACCEPT este strîns legată de acest articol legislativ, luînd fiinţă, în 1996, tocmai pentru a milita înspre abrogarea acestuia şi funcţionînd, în consecinţă, oarecum clandestin, la început, căci, nu-i aşa, „propaganda homosexuală" era interzisă prin lege.

Era de înţeles că, la întîlnirea cu Occidentul, trăiam şi eu un şoc cultural. *Culture clash* – cum ar spune englezul, ciocnire între civilizaţii. Parada gay din Berlin dura şase ore şi participanţii nu aveau defel nevoie să fie păziţi de forţele de ordine. Nu mai exista frică de agresiune fizică. Cuplul pe care îl văzusem se plimba prin Nollendorf Platz, una dintre zonele LGBT ale oraşului, în care clădirile arborau steaguri curcubeu la ferestre. Şi totul era destinat comunităţii: cafenelele, librăriile, magazinele de discuri, restaurantele, pînă şi tartele cu zmeură din cofetării. Era suprarealist, de-a dreptul.

Am mai avut, de-atunci, prilejul să cunosc viaţa comunităţii LGBT din alte ţări, atît din Vestul, cît şi din Estul Europei. O astfel de experienţă recentă a fost participarea, în luna iunie 2014, împreună cu un grup de voluntari ai ACCEPT, la schimbul de tineri Gemini Project, iniţiat de organizaţia LGBT Youth Scotland (ONG scoţian care lucrează cu tineri din comunitatea LGBT) şi reunind luptători pentru drepturile LGBT din Scoţia, Cehia, Ungaria, România şi Polonia. Un prilej minunat de reflecţie asupra diferenţelor, dar şi a provocărilor comune...

În spaţiul românesc...

Desigur, situaţia s-a schimbat semnificativ, la nivel naţional, în ultimii ani. După abrogarea infamantei legislaţii penale, au avut loc, treptat, o anume normalizare a prezenţei comunităţii LGBT în spaţiul public românesc, o obişnuire a societăţii cu discursul drepturilor omului. De zece ani, în Bucureşti are loc un festival de tip Pride, numit în trecut GayFest şi rebotezat mai nou Bucharest Pride, care culminează cu Marşul Diversităţii. De asemenea, luna februarie este Luna Istoriei LGBT, o serie de manifestări culturale dedicate comunităţii LGBT. Legislaţia antidiscriminare, adoptată la începutul anilor 2000, este cuprinzătoare şi oferă protecţie legală tuturor categoriilor aflate la risc de a deveni victime ale discriminării. Generaţia tînără de persoane gay, lesbiene, bisexuale sau transgender are privilegiul să-şi conştientizeze orientarea sexuală sau identitatea de gen într-o lume pentru care Articolul 200 este o amintire îndepărtată, dacă nu a fost uitat cu totul.

Nu înseamnă că probleme nu mai există. An de an, sondajele de opinie publică arată că persoanele LGBT fac parte din categoriile cele mai discriminate în România, mare parte din populaţie afirmînd că nu ar dori să aibă un vecin, prieten sau membru de familie homosexual. Un trend îngrijorător este reprezentat de creşterea intoleranţei şi a preferinţei pentru guvernări autoritare în rîndul elevilor. În şcoli şi licee, tinerii LGBT sînt adesea expuşi unor hărţuiri, intimidări şi umiliri sistematice, fenomen cunoscut sub numele de *bullying*. Asumarea publică a identităţii gay sau trans este, în continuare, dificilă şi potenţial riscantă, iar comunitatea LGBT se confruntă cu rate alarmante de depresie, anxietate, suicid, stimă de sine scăzută şi vulnerabilitate la infecţia cu HIV/SIDA. Discriminarea nu este o experienţă rar întîlnită, dar se manifestă adesea mascat, în încercarea de a evita conflictele cu legea. Datorită implicării forţelor de poliţie şi jandarmerie, nu au mai avut loc violenţe cu ocazia Marşurilor Diversităţii, însă, în toamna lui 2012, un grup de voluntari ai Miliţiei Spirituale au fost agresaţi după organizarea unui eveniment public legat de istoria LGBT. Şi, în februarie 2013, o proiecţie de film cu tematică LGBT, la Muzeul Ţăranului Român, a fost perturbată şi întreruptă de un grup de protestatari invocînd o presupusă lipsă de respect faţă de valorile tradiţionale.

O altă problemă o constituie lipsa recunoaşterii legale a cuplurilor de acelaşi sex. Mai multe încercări de adoptare a unei formule de parteneriat civil (de care ar fi beneficiat nu doar cuplurile gay, ci şi cele heterosexuale necăsătorite) au fost respinse, de-a lungul timpului, în Parlament. Cît despre persoanele transgender, acestea se confruntă cu o adevărată odisee pentru a obţine recunoaşterea legală a schimbării de gen şi de nume în acte, din cauza lipsei unor norme şi reglementări clare pentru aceste proceduri administrative.

Discriminarea se manifestă mascat.

Ce se întîmplă în alte ţări

Cum arată, deci, contactul cu reprezentanţi ai comunităţii LGBT din alte ţări, pentru tînăra generaţie de luptători pentru drepturile omului? Mai poate fi vorba de şoc cultural, în anul 2014? Răspunsul, se pare, este afirmativ.

Diferenţe sînt destule. În Regatul Unit, cuplurile de acelaşi sex se bucură acum de dreptul de a se căsători, dar forme de recunoaştere legală a uniunilor gay (parteneriate civile) există şi în ţări central-europene, precum Cehia, care cunosc provocări similare cu cele întîlnite în România.

Relatările voluntarilor ACCEPT care au participat la eveniment au adesea ca element comun uimirea legată de libertatea şi de acceptarea socială pe care o are comunitatea din Scoţia, naturaleţea cu care discută despre problematica LGBT. Tinerii de la LGBT Youth Scotland au chiar dificultăţi în a înţelege reticenţele unora dintre participanţii români de a apărea în fotografii care pot fi ulterior distribuite online. Iar unul dintre organizatori, un bărbat gay, ne spune că este de datoria lui să lupte pentru drepturile minorităţile discriminate mai mult decît este el, în timp ce, în România, este greu de găsit o categorie mai discriminată decît persoanele LGBT...

Nu am întîlnit în Scoţia dificultăţi majore de asumare a orientării sexuale sau a identităţii de gen. Persoanele din comunitate au parte de o existenţă cu mai puţine temeri. Mai mult, autoritatea supremă a oraşului Glasgow, Lord Provost (un echivalent al primarului), a organizat o recepţie oficială, în clădirea primăriei, pentru a ura bun-venit participanţilor la schimbul internaţional de tineri, împreună cu directorul LGBT Youth Scotland.

Constatăm că, în pofida temerilor conservator-tradiţionaliste, prin acordarea de drepturi egale cetăţenilor LGBT, familia nu a fost distrusă şi Scoţia nu a devenit un loc „mai gay". A devenit doar un loc mai liber.

După atîţia ani, tot libertatea şi firescul acceptării sociale rămîn aspectele cele mai uimitoare, pentru locuitorul spaţiului carpato-danubiano-pontic. Este vorba despre o libertate de existenţă şi de exprimare, care astăzi, în contextul internaţional, este pusă sub semnul întrebării şi ameninţată, prin legislaţia restrictivă adoptată recent în Rusia şi Ucraina – o zonă geografică de care, poate, credem că ne delimităm, în virtutea alipirii la Uniunea Europeană, dar a cărei influenţă este imposibil de evitat în contextul sociogeo-politic actual şi dintotdeauna în care s-a aflat şi se află România.

Ne situăm în aria de intersecţie şi de tensiune conflictuală dintre Occident şi Răsărit, dintre „valorile europene" şi discursul „valorilor tradiţionale". Respectarea drepturilor omului şi combaterea discriminării faţă de minorităţile naţionale, religioase sau sexuale rămîn provocări de viitor pentru România. Şi aştept, cu interes şi speranţă, să descopăr rolul pe care şi-l va asuma societatea românească în direcţia protecţiei acestor drepturi garantate, de altfel, prin Constituţie.

Aştept, de asemenea, şi ziua în care directorul ACCEPT şi primarul Municipiului Bucureşti vor da mîna, pentru a primi şi a ura bun-venit participanţilor la un schimb de tineri LGBT din alte ţări, pe malurile Dîmboviţei...

***Alexa Ciucu** este consilier psiholog şi membru în Consiliul Director al Asociaţiei ACCEPT. Este pasionată de activismul în domeniul drepturilor omului, literatură şi muzică. În prezent, conduce un grup de sprijin pentru persoanele LGBT în cadrul Asociaţiei ACCEPT.*

Liviu GROZA

Despre şcoală, numai de bine...

După ce avionul a aterizat la aeroportul internaţional Inchon, aflat la 40 de km de Seul, am îndeplinit formalităţile de control al paşapoartelor, mi-am ridicat bagajul şi m-am încadrat încrezător pe banda „nimic de declarat“. Ceva în ţinuta mea sau faptul că simpaticul labrador antidrog mi-a mirosit ceva mai insistent valiza. care cîntărea fix 23 de kg, au trezit vigilenţa unui ofiţer vamal, care m-a îndrumat politicos, dar foarte ferm, spre punctul unde bagajele unor pasageri „suspecţi“ sînt controlate amănunţit. Aici mi-au fost puse o serie de întrebări legate de scopul vizitei mele în Coreea de Sud, unde voi sta, ce activitate profesională urma să desfăşor, dacă pot da un număr de telefon la care, eventual, voi putea fi contactat de autorităţi etc. etc. Pentru a evita o serie de explicaţii lungi şi plictisitoare, le-am arătat lucrătorilor vamali invitaţia de a ţine cursuri de limba, cultura şi civilizaţia poporului român la una dintre cele mai prestigioase universităţi din Coreea de Sud. Deodată, pe faţa crispat-profesională a vameşilor a înflorit un zîmbet luminos şi, în ciuda insistenţelor mele, controlul bagajului meu nu a mai avut loc, fiind aproape luat pe sus şi dus la staţia de taxiuri.

Iniţial, am crezut că în felul acesta s-a evitat un posibil incident care ar fi putut să aducă un prejudiciu de imagine universităţii la care preşedintele SUA urma să ţină un discurs în faţa studenţilor. Mai tîrziu, în toţi anii în care am stat în Coreea de Sud ca profesor, m-am convins că această atitudine nu a fost conjuncturală, ci a fost, de fapt, expresia unui profund respect pentru profesia de dascăl. Pot spune, fără a exagera, că, ori de cîte ori îmi dezvăluiam, prin magazine sau în alte părţi, identitatea profesională, mă simţeam ca în clipurile publicitare în care vînzători din Franţa sau din Turcia aveau emoţii entuziaste, duse pînă la leşin, cînd constatau că posesorul cardului bancar prin care se făcea plata nu era nimeni altul decît Ilie Năstase sau Gheorghe Hagi.

Deşi Coreea de Sud este considerată. potrivit testelor PISA, ţara cu unul dintre cele mai bune sisteme de învăţămînt din lume, şcoala este departe de a fi percepută ca o instituţie perfectă şi mai ales ieftină. De-a lungul timpului, în mass-media au fost semnalate o serie de incidente reprobabile, petrecute în diverse şcoli din peninsulă: o învăţătoare – destituită de altfel din sistem – şi-a bătut cu bestialiate elevii care aveau o vîrstă foarte fragedă, un profesor mai nervos i-a dat cu cartea în cap unei eleve, un părinte nemulţumit a cerut în mod „nepoliticos“ explicaţii profesoarei pentru calificativele puse fiicei sale etc., iar unii jurnalişti străini au vorbit chiar de un sistem de educaţie „draconic“ sau despre o „educaţie din umbră“, în care elevii sînt nevoiţi să înveţe pînă la epuizare, aproape 20 de ore pe zi, iar părinţii trebuie să plătească sume deloc neglijabile pentru meditaţiile particulare pe care le fac copiii lor. Nu au lipsit nici scandalurile publice de amploare. La o sesiune de evaluare naţională a elevilor care au terminat liceul, s-a constatat o greşeală în baremul de corectare, ceea ce a înfuriat întreaga societate. Mamele elevilor depunctaţi care au susţinut examenul au pichetat Ministerul Educaţiei, cerînd recorectarea tuturor lucrărilor, avînd în cele din urmă cîştig de cauză şi determinînd demisii la nivel înalt. Cu toate acestea, respectul faţă de profesori pare să fie de neclintit în societatea sud-coreeană, ca de altfel în multe ţări din Asia.

Atitudinea faţă de profesori s-a clădit în Coreea de-a lungul a mai bine de şase secole de confucianism, filozofie care, în esenţă, se bazează pe respectul celui inferior faţă de cel superior, al celui needucat faţă de cel educat (aşa cum pămîntul – *eum*, se află sub cer – *yang*, care îl acoperă şi îl domină prin infinitul său). În şcolile confucianiste din vechime, sala de clasă era prevăzută cu uşi pe trei dintre cei patru pereţi, pentru a permite unui elev care, din diferite motive, trebuia să iasă afară, să nu treacă prin faţa profesorului, aflat în faţa clasei. Cînd discipolii însoţeau un maestru, aceştia aveau grijă să nu calce, din respect, „nici măcar pe umbra“ sa. Dacă părinţii biologici au fost văzuţi şi respectaţi ca cei care dau viaţă copiilor şi le asigură existenţa pînă cînd pot să se întreţină singuri, profesorul a fost considerat şi venerat mereu ca cel care îi ajută pe tineri să se educe, să facă efortul de a se desăvîrşi sub aspect uman prin disciplină, muncă susţinută, respect şi devotament dus pînă la sacrificiu de sine şi astfel să ocupe un loc superior în societate ca *yangban* (tînăr care şi-a încheiat ciclul educaţiei, fiind astfel eligibil pentru a susţine examenele civile).

În fiecare an, de Ziua Învăţătorului *(gyosaui nal)*, celebrată la 15 mai, fără a fi o zi liberă, studenţii şi elevii au prilejul să-şi exprime respectul faţă de profesorii lor. Studenţii mei coreeni mi-au prins în piept o floare „a recunoştinţei“ – cam cum poartă nuntaşii la noi –, mi-au cîntat o melodie tradiţională despre „harul profesorului“ *(seuseung-ui eunhye)*, au fost foarte fericiţi să facă fotografii de grup cu mine, mi-au cerut să le vorbesc despre viaţă şi... mi-au făcut cadouri. Am primit – în condiţiile în care în sala de curs erau camere de supraveghere – parfumuri scumpe, mănuşi din piele, fulare din caşmir, sticle de vin franţuzesc, cicolată fină şi tichete de cadou, fiecare în valoare de aproximativ 50 de dolari. Tot pe cheltuiala studenţilor mei am fost invitat, cu diverse prilejuri, la restaurante de lux sau în excursii. De fiecare dată, am simţit că aceste cadouri nu sînt o formă de mită, de presiune pentru a deveni mai indulgent la examene, ci o expresie sinceră, firească, a respectului faţă de profesorul lor.

„Recunoaşteţi că aţi luat mită?“

Şi astăzi mă gîndesc cu strîngere de inimă că, dacă toate acestea s-ar fi petrecut în România, probabil că pe tichetele de cadou ar fi fost scris cu cerneală fluorescentă „mită“, momentul primirii cadourilor ar fi fost înregistrat cu o cameră ascunsă şi postat imediat pe Internet, aş fi fost anchetat în regim de urgenţă pentru „luare de mită şi primire de foloase necuvenite în formă repetată“, iar o echipă a unei televiziuni de ştiri ar fi alergat cu microfoanele după mine, punîndu-mi isterizant întrebările: „Sînteţi vinovat?“, „Aţi luat mită?“, „Recunoaşteţi că aţi luat mită?“, „De ce aţi luat mită?“

Dincolo de aceste aspecte, care pot părea la o adică „anecdotice“, se dezvăluie o realitate destul de tristă: prejudecata potrivit căreia „românii e deştepţi“ face ca de multe ori şcoala să fie văzută ca un obstacol în calea devenirii personale, care se poate „rezolva“ direct şi sigur prin aşa-numitul „obicei al pămîntului“. Părinţii celor educaţi trebuie să stie să se descurce sau să negocieze cu educatorii, precum în politică sau în afaceri, adică să facă un fel de înţelegere sau cîrdăşie de genul „mai dau eu, mai laşi tu“, după care să bea aldămaşul la birtul din colţ. Cînd această înţelegere nu mai convine, unii părinţi sînt gata să denunţe sistemul „ticăloşit“ din care uită însă că au consimţit de la bun început să facă parte şi pe care în mare măsură l-au şi iniţiat şi chiar l-au perfecţionat.

Din păcate, mentalitatea şi sistemul nu sînt noi şi nici măcar nu pot fi puse pe seama comunismului, aşa cum se întîmplă cu multe dintre relele societăţii de azi (a se vedea convingerile exprimate în aforisme populare de felul „Prost să fii, noroc să ai“; „Decît un car de minte, mai bine un dram de noroc“; „Unde e învăţătură multă e şi prostie multă“ etc.). „Lanţul slăbiciunilor“ în care erau prinşi părinţi şi profesori care nu ştiau unii de alţii, profesorul care se lăsa convins să le dea tuturor elevilor o notă bună, tocmai la morală, „pentru că sînt toţi de familie bună“, sau „norocita matroană“ care exclama „Am dat şi bacaloriatul *(sic!)* ăsta!“, de care se amuza Caragiale, ne fac astăzi să zîmbim indulgent. De-a lungul timpului „lanţul slăbiciunilor“ s-a perfecţionat, a devenit mai sofisticat în manifestările sale şi, deşi în zilele noastre, aşa cum s-a spus public, „informaţia bate speculaţia“, se pare că nici unul dintre „mai marii zilei“ nu a auzit nimic vreodată, nici măcar din spusele vecinilor sau cunoscuţilor, despre felul împămîntenit, deci cvasiinstiuţionalizat, în care se poate efectiv cumpăra, la preţul pieţii, cu sume variind între 100 şi 500 de euro, înscrierea la o şcoală „bună“, rezultatul la o testare naţională, un examen de bacalaureat, o lucrare de licenţă, o lucrare pentru obţinerea gradului didactic I sau chiar o teză de doctorat etc. Unii oameni politici, care au putere de decizie şi acces la surse profesioniste de informaţii, par să afle cîte ceva despre realităţile sistemului de învăţămînt doar cînd sînt nevoiţi să îşi trimită copiii la şcoli din România. Atunci se arată îngrijoraţi, preocupaţi, cer explicaţii „factorilor de răspundere“ sau propun soluţii infailibile de ameliorare a sistemului considerat prioritate naţională. Preocupările şi îngrijorările durează pînă ce copiii lor ajung la şcoli „din afară“, apoi prioritatea nu mai pare să fie atît de arzătoare.

Educaţia nu se poate cumpăra şi nici negocia.

În realitate, educaţia nu se poate cumpăra şi nici negocia şi, mai ales, nu poate fi pusă în exclusivitate pe seama şcolii, a ştiinţei de carte. Pe la sfîrşitul secolului al XIX-lea, Caragiale îi scria lui Vlahuţă următoarele rînduri, care şi astăzi par mai actuale ca oricînd:

„O fi amară orice pîine cîştigată cu necaz, dar greu se poate găsi una mai puţin dulce decît a dascălului de la noi, unde familia nu dă nici un ajutor şcoalei; unde lumea crede că şcoala este un aparat fabulos, care poate turna prin procedeu mecanic toată ştiinţa omenirii în capul oricărui copil – indiferent de capacitatea lui intelectuală şi de puterea lui de voinţă – fără nici o osteneală ori tragere de inimă din partea acestuia.

Afară de asta, lumea noastră, în genere, mai crede că învăţătura are asupra omului o putere fără margini; că prin şcoală, omul poate căpăta ceea ce nu s-au îndurat ursitoarele să-i urseasă – inteligenţă, judecată, voinţă, ba chiar talente, şi încă nu numai atîta! că, prin învăţătură de carte ar putea dobîndi omul însuşiri sufleteşti cu cari din naştere nu a fost dăruit – acele daruri multe, ce nu-i nevoie să le mai numărăm cîte unul, fiindcă avem în limba noastră un cuvînt, însumîndu-le minunat pe toate: omenie.

Cum am zice, ne-nchipuim că, prin farmecul buchiilor, o creatură ursită a fi în toate privinţele mediocră poate deveni o persoană de înaltă notorietate, iar un născut fără suflet, nici obraz poate ajunge pildă de omenie pentru vremea lui. (...) N-ar trebui să se convingă o dată lumea noastră că-n adevăr şcoala poate face mult, dar nu mai mult decît poate? Că şcoala e absolut necesară, însă numai pentru ce ne poate da, iar nu pentru îndeplinirea unor dorinţe absurde.“

Educaţia este un efort personal de transformare conştientă a individului în conformitate cu un anumit ideal, dar şi cu limitele sale intelectuale şi fizice. Şcoala şi profesorii săi cel mult îi pot ajuta pe indivizi, atît cît este posibil în condiţiile date, să se educe, să urmeze conştient şi responsabil drumul devenirii sau al transformării pe care vor să meargă, dar în nici un caz nu pot înlocui „contra cost“ ceea ce trebuie să facă fiecare în parte: să dorească şi să poată să se transforme, să dorească şi să poată să-şi schimbe felul de a fi, de a acţiona şi mai ales de a gîndi. Cei care au iluzia că şi-au cumpărat sau negociat educaţia pentru ei sau pentru copiii lor îşi dezvăluie, mai devreme sau mai tîrziu, în ciuda diplomelor obţinute, adevărata identitate, aşa cum de sub un parfum de cea mai bună calitate răzbate cînd şi cînd mirosul de transpiraţie, de „nespălat“, de „neam prost“ sau, cum spunea Caragiale, de individ „fără suflet, nici obraz“. Deci, despre şcoală, numai de bine...

***Liviu Groza** este conf. dr. la Facultatea de Litere din cadrul Universităţii Bucureşti.*

Daniel I. IANCU

50 de minute la Vatra Dornei

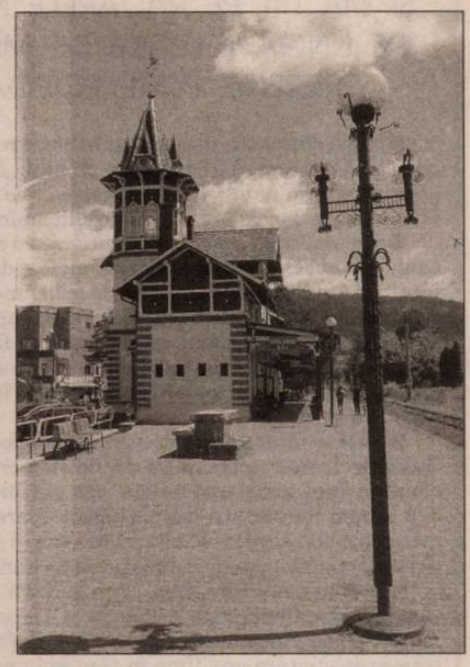

Informaţii seci, nu neapărat necesare

Din Cluj-Napoca spre Botoşani, cursele auto circulă rar şi nefiresc de goale. Drumul e lung, vorba cîntecului cu vers contemporan, iar pentru un şofer singur pe un mijloc de transport în comun – imposibil de parcurs dintr-o bucată fără încălcarea legii. Aşa că, după aproximativ patru ore de mers, pasagerii sînt debarcaţi pentru vreun ceas la Vatra Dornei. Renumită staţiune din România, botezată prin pliantele de prezentare şi „Perla Bucovinei", ea beneficiază, pe timp de iarnă, de una dintre cele mai lungi pîrtii de schi din ţară, de vreo trei kilometri lungime. E vorba de Dealul Negru, a doua din ţară după Drumul Roşu. Interesant şi colorat podium.

Însă, pe tot timpul anului, se pot face, se pare, multe alte lucruri în Vatra Dornei. De la drumeţii montane la tratarea de zeci de afecţiuni datorită apelor minerale carbogazoase sau a izvoarelor termale, bicarbonatate, calcice, magnezice şi sulfuroase... Cel puţin aşa zice site-ul oficial. În plus – bonusurile-bonusurilor, sau bonus de bonus –, se pot face călătorii cu bicicleta, ture de rafting şi zboruri cu parapanta. Pe lîngă multe altele.

Prima impresie: autogara

Din păcate, eu am ajuns la Vatra Dornei doar ca turist ocazional. Iar timpul efectiv avut la dispoziţie pentru a mă impregna cu atmosfera staţiunii a fost de 50 de minute, cît m-a dat jos din autobuz şoferul. Primul şoc: mizeria, pustietatea, sărăcia degajată de atmosfera din jurul autogării şi de autogara în sine. Nimic nu dă impresia că e vorba de o staţiune în care să-ţi doreşti cu adevărat să-ţi petreci vacanţele. Ziduri coşcovite, geamuri nespălate, de încăperi nefolosite, cu abţibilduri decolorate de soare pe care scrie mare „Fratelo", trotuare şi zonă de rulare pentru autocare care arată ca după război, iarbă verde crescînd printre crăpături gri şi dezolante, nişte oameni ai străzii lîngă două cărucioare vechi, pline cu cartoane.

În jurul autogării, dezolarea e tot la ea acasă. O parcare haotică, cu zeci de maşini ale localnicilor prăfuite de praful de drumuri. O staţie de taxi, cu două taxiuri lipsite pînă şi de şoferi, căci oamenii se odihneau plictisiţi pe nişte terase din apropiere, triste şi umbrite. Dincolo de autogară – o clădire venerabilă, cu unele ţigle căzute de pe acoperiş: „Administraţia Pieţei" – sau a „plîngerii", cum ar veni!!! Dar n-am văzut pe nicăieri vreo copie după opera lui Michelangelo. Doar coşuri de gunoi sparte şi goale, căci gunoiul zace pe la colţuri de clădiri, şi indicatoare absurde pentru un turist, prinse cu sîrme de toţi stîlpii iviţi în cale. Cel mai des îţi sar în ochi indicatoarele spre „APIA". Nu lipsesc nici cele de genul spre „NOU VOPSIT REPARAT HAINE PIELE", „PĂSTRĂVĂRIA DULGHERU", „FRIZERIE COAFOR"... Într-un final, în toiul verii dai şi de nişte indicatoare turistice: spre Pîrtia Veverita şi spre Patinoar... Să mă ierte oamenii locului. Nu-i vina lor. Aşa arată „porţile de intrare" în staţiunile turistice de pe la noi. Sau, mă rog! E şi vina lor, că ei şi-au ales primarii.

Clădiri, ruine, şmecherași

Peste dezolarea de la nivelul solului, uneori poţi fotografia şi adevărate bijuterii arhitectonice. Din anumite unghiuri şi cu o lumină corespunzătoare, plus o editare foto indispensabilă, s-ar putea scoate şi vederi cu Vatra Dornei. Oricum, bănuiesc că ele există deja. Prima e Gara Băi... Apoi, clădirea pe care tronează acum un banner cu „Casa Dorneană" şi o reclamă kitschioasă la un cazino numit – cum altfel? – Vegas... Cîteva hoteluri comuniste nonconformiste... Biserica...

Doar că pînă să ajungi la biserică şi la parcul cu aleile burdușite de busturi de personalităţi, trebuie să treci de un camion de curierat rapid şi de o jegoşenie de maşină second pe care-şi sprijină fundul doi răzeşi în blugi, cu capul chel şi bicepşi în exces, debordînd prin tricourile mulate... „Ia fă-ne şi nouă o poză să ne dai la ziar!!!"... Invitaţia sună mai mult a ameninţare, aşa că le spui că nu eşti de la ziar şi nu-i mai fotografiezi. Rînjind, te lasă să treci pe trotuarul strîmt şi apoi pleacă. Unul din ei şchipătînd. Se duc de vorbesc cu poliţiştii din maşina de patrulare, care tocmai îşi fac din nou apariţia pe străduţa din faţă. Poliţiştii le zîmbesc lor şi se uită urît după tine... Nu de alta, dar te-au ginit că tocmai ai fotografiat cazinoul Vegas, un supermarket vopsit în portocaliu, o fîntînă arteziană fără apă, dar plină de buruieni, placa de marmură de pe un zid de cărămidă, pe care scrie „Imobil construit în 1936 de poetul LUCIAN BLAGA, inaugurat în prezenţa voievodului Mihai", un magazin desfiinţat de „PIESE AUTO" şi un maidanez care se uită galeş la o Langoşerie...

După biserică, parc şi statui, dacă vrei să te întorci la drumul pe care ai venit, ochii îţi cad pe o ruină. Posibil să fie şi în reconstrucţie, că are folii negre de plastic în loc de geamuri pe la spate. În faţă e o prelată transparentă, care imită faţade istorice. Pe acoperiş cresc arbori în devenire. Acum sînt doar nişte arbuşti. Pe una dintre laturi, prelata s-a prăbuşit şi nici scara de beton curat, cu balustrade de lemn putrezit, nu-ţi inspiră încredere.

Peste Dorna şi-napoi

Clădiri interesante mai vezi de jur împrejur. Dar o iei spre Gara Băi, că-s numai 150 de metri. Treci un podeţ pietonal peste Dorna. Nu-ţi îndrepta privirile spre stînga, că vezi un pasaj subteran cu balustrade rupte şi plin de gunoaie. Eventual şi de alte cele. O iei spre gară şi traversezi calea ferată. La intrare vezi placa: „Vatra Dornei Băi". În spatele ei, aliniate, toate celelalte: ceasul neiipsit din toate gările, indicatoarele spre WC-ul cu plată, informaţii, bagaje şi vreo două SRL-uri care dau suc prin gemulețe minuscule...

Cel puţin în gară e curat. Coşuri de gunoi vechi, albastre, de tablă, tronează lîngă coşuri noi, dar deja învechite, de plastic. Din acelea pentru gunoi sortat, dar pe care nu-l sortează nimeni în România... 20 de trenuri trec prin Vatra Dornei Băi în fiecare zi. Mult mai puţine trenuri trec prin gară decît autobuze prin autogară. De aceea bănuiesc că locul arată şi mult mai îngrijit. După ce treci de gară, peronul pare o alee de parc. Dale, băncuţe, verdeaţă... Doar linia de cale ferată te anunţă că eşti într-un spaţiu comunitar diferit.

Dar deja timpul se scurge şi fugi îndărăt spre autogară. O ultimă oprire la un supermarket care s-a deschis într-o clădire ce pare părăsită, pe care tronează două inscripţii: „Piese auto" şi „Disco Club OK". Revii urgent la Fratelo şi te duci la budă. Care nu-i în fundul curţii... Mai bine ar fi, că nu toată lumea poate să-şi ţină respiraţia pentru mult timp! Oricum nu contează, căci pînă la Suceava e drum lung.

Daniel I. Iancu, *dr. în istorie, este muzeograf la Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva.*

„ALE TALE, ALE TALE TEXTILE CRIMINALE... ŞI MĂ UIT PE RADARELE MILITARE: PE LÎNGĂ FELURILE DE MÎNCARE, PRIETENIE ÎNTRE POPOARE!"

■ După cîteva zile de ascultat hiturile româneşti ale verii în buclă, începi să fredonezi ca prostul: „Ale tale, ale tale / Sărutări criminale / Şi mă uit către stele / Sper că tu tot la ele / Poate aşa cu priviri / Răscolim amintiri". (**A. M. S.**)

■ Mai multe panouri publicitare care o arată pe Jojo făcînd reclamă la un costum de baie au fost distruse de nişte locuitori din Suceava, indignaţi de goliciunea actriţei. Aceiaşi suceveni, în urmă cu cîţiva ani, s-au supărat şi pe Gina Pistol, care făcea reclamă pentru aceeaşi firmă de textile, şi i-au rupt afişele. Înţelegem că sucevenii sînt pudici şi nu le plac femeile (semi)goale. Oare nevestele lor merg la plajă îmbrăcate? (**A. P.**)

■ Pe site-ul american de ştiri economice şi tehnologice Business Insider scrie că un roi de efemeride (sau muşte efemere, după unele traduceri) a ieşit din fluviul Mississippi şi a format un nor atît de mare încît apare şi pe radarele meteorologice. Cică roiul ăsta, care apare o dată pe an, poate provoca accidente de circulaţie şi, de bună seamă, apare şi pe radarele militare, ceea ce te duce cu gîndul la eventuala punere în practică a ideii de „a trage cu tunul după muşte". Însă muştele efemere nu vor să facă nici un rău, trăiesc doar cîteva ore, timp în care se împerechează. Adică şi fuştele se mut. (**A. M.**)

■ În trenurile mai spălate, gen Intercity, o voce la megafon (a şefului de tren sau/şi de vagon restaurant) anunţă veselă, pe lîngă felurile de mîncare (ceafă de porc etc.), şi că se poate fuma în vagonul-restaurant. Nu doar anunţă, ci şi repetă, cu insistenţă. Asta e cea mai tare reclamă posibilă... (**I. P.**)

■ Anunţ senzaţional al Agenţiei Spaţiale Americane (NASA): „În următorii douăzeci de ani vom descoperi viaţă extraterestră". Ca unul care speră să mai trăiască măcar

Cu ochii-n 3,14

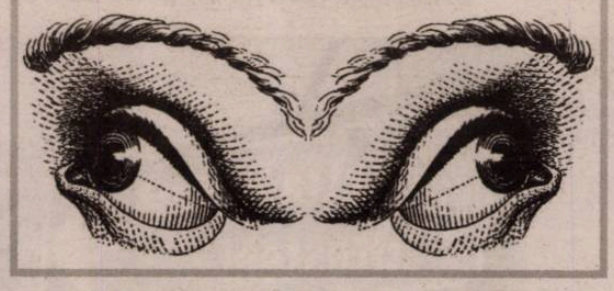

încă douăzeci de ani, s-ar putea să prind momentul. Dar la cîtă „prietenie între popoare" e aici, pe Pămînt, aş prefera să mă împrietenesc, cu marţienii, mai întîi pe Facebook. (**M. M.**)

DEGEABA SÎNTEŢI CONSĂTENI ÎNTR-O ŢARĂ ÎN CARE TEORIA SURÎZĂTOARE CERŞEŞTE UN STUDIU

■ Mihai Gâdea către Victor Ponta: „Degeaba sînteţi acolo, şi dumneavoastră şi toţi cei din Parlamentul României, care acum sînt în vacanţă; degeaba sînteţi acolo! Oamenii v-au trimis să ne scăpaţi de regimul ăsta. Dacă dumneavoastră constataţi că-şi face treaba Antena 3, păi în cazul ăsta veniţi aici, lucraţi ca ziarist la Antena 3, dar sînteţi primul-ministru al României". Se-ngroaşă gluma: a trecut Gâdea în opoziţie. Şi Ponta o să facă *Sinteza zilei*. (**M. V.**)

■ Ionică, 40 de ani, şapte clase, şomer, venit – asigurare socială, ocupaţie – două vaci, bănuit de consăteni că ar fi homosexual pentru că nu este văzut decît în compania altor bărbaţi, trecînd pe uliţă, e lătrat de un cîine vagabond. Îl alungă cu următoarele vorbe: „Marş, lighioană netrebnică şi păgubitoare de oameni!" Să mai spuneţi că veşnicia nu s-a născut unde a spus poetul că s-a născut! (**A. P.**)

■ Anul ăsta, cea mai mare concurenţă la Universitatea din Bucureşti a fost la secţia de Limbi Moderne Aplicate din cadrul Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine: 85 de candidaţi pe un loc. Asta într-o ţară în care traducătorii sînt cel mai prost plătiţi din toată Europa. (**L. V.**)

■ Din ciclul „Filmul bate viaţa": astrofizicienii britanici Thomas Gold, Hermann Bondi şi Fred Hoyle au conceput „teoria stării stabile" despre originea universului, rivala teoriei Big Bang-ului, la Cambridge, în 1948, după ce au văzut horror-ul *Dead of Night* (1945), un film care se termina în acelaşi punct în care începuse. (**M. P.**)

■ Instalată într-un parc din Beijing şi avînd o înălţime de peste 20 de metri, o broască gonflabilă şi surîzătoare a avut marele ghinion de a semăna cu fostul preşedinte comunist Jiang Zemin. Drept urmare, după numai o săptămînă de huzur în parc, liderii comunişti au hotărît s-o desfiinţeze, cenzurînd mai apoi şi toate imaginile în care broasca apărea pe Internet. Să fi fost ex-preşedintele atît de urît încît să fie obligaţi să ia o asemenea decizie radicală împotriva unei broaşte de cauciuc? (**S. G.**)

■ Pe cartonul pe care îl are sprijinit de un cadru o femeie care cerşeşte în Piaţa Amzei scrie sec şi la obiect: „Bolnavă diabet cap". (**A. M. S.**)

■ O cheamă Heidi. Heidi Appel. Este biolog la Universitatea din Missouri şi a publicat recent un studiu (care a făcut deja ocolul Internetului) în care demonstrează că plantele simt şi reacţionează atunci cînd sînt recoltate. Aşa că, vegetarieni, încercaţi mineralele! (**M. C.**)

O CURSĂ LA VEDERE AR PUTEA LA FEL DE BINE SĂ FIE PENUMBRA

■ După ce-a cîştigat locul 2 la o cursă importantă, iapa reginei Marii Britanii, pe numele ei Estimate, a fost testată pozitiv la un control antidoping. Şah mat la regină. (**L. V.**)

■ În staţiunea Neptun, o săgeată îndică „Spre vilele speciale", dispuse, „la vedere", de jur împrejurul lacului „încărcat cu flori de nufăr" – la propriu. Vom reveni. (**R. M.**)

■ Titlu de pe Hotnews, care ar putea la fel de bine să fie un scurtmetraj mut alb-negru, făcut după o povestire de Hrabal: „Foc de avertisment al poliţiştilor bucureşteni pentru prinderea a doi hoţi de îngheţată". (**L. V.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Poze Despre Fericire SRL (Eforie Nord); Sodoma SRL, Surâs De Vară SRL, Agro Carusel Negura SRL (Eforie Sud); Tot Amândoi SRL, Desaga SRL, Îngeri De Lumină SRL, La 3 Ciocane SRL (Buftea); Porumbelul Jucător SRL, Sorgintea SRL, Invizibilii Det Invest SRL, Cufărul Cu Bani Viopol SRL (Gherla); Contrast Estetic SRL (Mărăcineni); Pietrişul SRL, Marcel Electric SRL, Do Re Mi Oriental SRL, Geamuri Filip SRL, Programarea Succesului SRL, Hai La Judele SRL (Paşcani); K Capital SRL, Poetul SRL (Titu); Suflet Senin SRL, La Buticu Lui Don Geo SRL (Comăneşti); Asabarab Urtsevlis SCS, Inocenta Trans SRL (Tîrgu Ocna); Penumbra Studio SRL, Mec Greu Inuri 2003 SRL, Spicul Brâncovenesc SRL, Reclama Plătită Nu Face Rău SRL (Topoloveni); Andrei Progresiv SRL, Drumul Vieţii SRL, Bubulica Excelent SRL, Imbold SRL, Medical Zilnik Consult Stejar SRL (Mioveni); Lacto Stil SRL, Taifun Dinamic SRL, Mda! SRL (Ovidiu). (**D. S.**)

PUBLICITATE

Festivalul Internațional de Muzică Clasică
Clara Haskil
Sibiu, Sala Thalia, 30 August – 4 Septembrie 2014
Tiberiu Soare | Orchestra Simfonică Bucureşti Cvartetul Arcadia | Adam Laloum
Marina Chiche | Alina Azario | Julien Quentin István Várdai | François-Xavier Poizat
Asociația Clara Haskil Romania
Acțiune cofinanțată de Consiliul Local Sibiu prin Primăria Municipiului Sibiu

©Margot Point

Bilete prin eventim.ro
www.clarahaskil.ro
Parteneri:
Sponsori:
Parteneri media naționali:
Parteneri media locali:

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

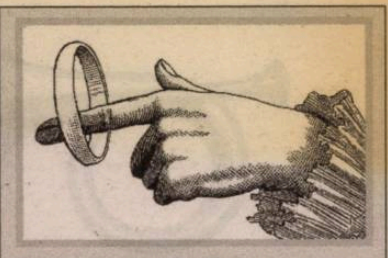

Selma IUSUF

legende **urbane** 13

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XI** ■ nr. **547** ■ 7-13 august 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

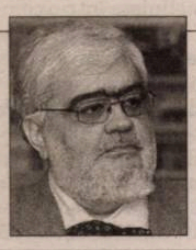

ANDREI PLEŞU

„«Înţelepciunea» echidistanţei“

pagina 3

ANA MARIA SANDU

„La dolce vita“

pagina 15

Interviu cu MANUELA PREOTEASA

pagina 21

Sulina

© Nicolae Triculescu

„Totuşi, viaţa acestui mic port cosmopolit e originală şi interesantă.“

JEAN BART – „EUROPOLIS“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

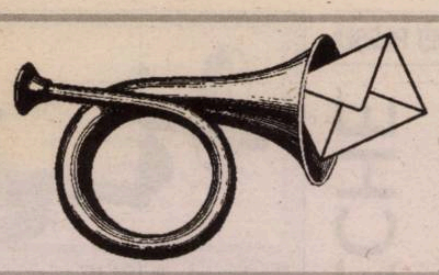

turneu de inbox

Rio Grande

Sulina e o poveste de tinereţe, cînd mi se reproşa că aş fi crezut că tot ce zboară se mănîncă. Pe atunci, nu prea mă interesa ce se mînca, mai ales că oferta era de tot precară. În schimb, toată viaţa m-a interesat ce zboară, de aceea m-am uitat mereu după păsări. Acest lucru mi-a atras iarăşi remarca, din partea unora, că aş fi fost cu capul în nori. (...)

Tot atunci am citit *Europlis*. Mi s-a revelat o lume veche, cu personaje interesante, un loc pe care am simţit că o să mor dacă nu-l văd. Trebuia să merg la Sulina. Nimeni nu se ducea pe atunci. La ce s-ar fi dus? Într-un weekend (atunci nu-i spunea aşa, şi nici nu exista, pentru că lucram şi sîmbăta, ba chiar noi, cei tineri şi aşa-zis fără obligaţii, eram puşi să închidem sîmbătă seara stabilimentul. (...)

La Sulina am stat la un aşa-zis hotel, cred că era de lemn, ca multe case vechi din Sulina, vechi şi hotelul, de pe vremea lui Jean Bart. Era o hardughie mare şi igrasioasă, în care nu curgea decît apă rece la o chiuvetă sioasă. Nu mai ştiu cum or fi fost cearşafurile. Dar hotelul era aşezat direct pe malul Dunării. Aşa un oraş nu mai văzusem. Un oraş fără stradă principală, un oraş fără stradă, de fapt. Pe mijlocul lui trecea Dunărea, lată, cenuşie şi plină de o energie care mi se transmitea. Vapoare treceau în sus şi în jos, unele stăteau la ancoră, iar unii pescuiau chiar acolo, pe cheu, şi scoteau cîte un ditamai peştele chiar de sub burta ruginită a vaporului. Tot pe cheu era şi casa lui Jean Bart, cel care mă adusese aici. Paralel cu Dunărea mai erau vreo două-trei străzi, ca nişte uliţe, care nu aveau nume, ci numere, ca la New York. Casele erau ca la ţară, iar în fundul curţii începea să crească şi să se înstăpînească împărăţia stufului. Nu erau maşini, doar nişte căruţe. Nu erau magazine, o fi fost vreo alimentară, în care se cădea să nu se găsească nimic de mîncare. Împinsă de foame, am găsit undeva la dos o piaţă şi un singur om care vindea nişte morcovi lungi şi subţirei cît degetul. Pe aceştia i-am cumpărat. Era o atmosferă ca nicăieri în altă parte. Nici un zgomot, chiar şi Dunărea curgea pe tăcute. Nici un motor, nici o maşină. O sirenă de vapor, poate. Drumul către plajă ducea pe lîngă un far vechi, prin sărătură, unde am văzut pentru prima oară egrete. Păreau nişte opere de artă, păreau pictate, cum stăteau ele nemişcate cu gîturile ca semnele de întrebare. O vegetaţie măruntă, tufişuri, păpuriş şi stufăriş, ierburi roşcate, stoluri-stoluri trecînd pe cer. Vitele oamenilor păşteau în sărătură, cîte un buhai mugea fioros, de nu ne mai venea să trecem. De la distanţă, oamenii, păsările şi vitele nu păreau mici, ci, dimpotrivă, mari. Venea un om ca un uriaş, în lumina atît de crudă şi strălucitoare, cum numai în preajma Dunării şi a mării este. Îşi recăpăta dimensiunile normale, doar cînd se apropia. Am trecut şi pe la cimitirul cu pietre vechi şi nume din toată lumea, nemţeşti, greceşti, ruseşti, armeneşti, italieneşti. Atîţia străini la un loc nu mai văzusem niciodată în ţara asta a mea. Erau aici cu toţii. Aici îi ajunsese ceasul, mărturie pentru viaţa care fusese odată aici, cînd circulau mărfurile, vapoarele şi oamenii din toate părţile. Lumea din care veneam eu era mai moartă, mai imobilă, mai neinteresantă. Cimitirul povestea. Mai departe se deschidea plaja, uriaşă şi întinsă, cu o mare nesărată. La Sulina nu se vede vărsarea, decît poate dacă mergi cu barca la dig. Am văzut de departe digul Evantiei. Şi iar egrete, iar cormorani...

Michaela ROŞIORU

(varianta completă a textului pe www.dilemaveche.ro)

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

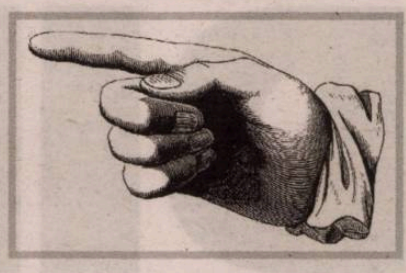

■ A apărut un loc nou plin de umbră în centrul Bucureştiului, pe strada Eminescu, la vreo şapte minute distanţă de Piaţa Romană. Se cheamă LOKAL, are o curte mare (cu tot cu magnolie şi-un cap de Lenin), o cameră de ascultat viniluri, şi alte lucruri pe care mai bine vă las să le descoperiţi singuri. Pe 15 august se anunţă deschiderea oficială. Avantajul e că, dacă mergeţi pînă atunci, sigur o să găsiţi o masă liberă. (Luiza Vasiliu)

■ *Lucy*, cel mai recent film al lui Luc Besson, cu Scarlett Johansson şi Morgan Freeman – nu foarte structurat, cu senzaţia că îi lipseşte ceva, dar, totuşi, cu destul din dulcele still Luc Besson-ian de altădată, din vremea celui de-*Al cincilea element*, sau a lui *Leon*, pe lîngă stufoasele efecte speciale. (Iaromira Popovici)

■ Lăsaţi-vă de prostii, nu mai luaţi în seamă emisiunile matinale de la diverse posturi de radio care vă promit „bună dispoziţie" şi că „dacă începeţi ziua cu noi, o să fiţi în formă" bla-bla. Ascultaţi *Matinal de zi cu zi* la RFI România (www.rfi.ro). Eu aşa fac. Aflaţi ce se întîmplă pe lume şi vă simţiţi nu doar mai informaţi, dar şi mai inteligenţi. Iar dacă vreţi şi bună dispoziţie, o aveţi din plin: Magda Prelipceanu (realizatoarea emisiunii), Laurenţiu Colintineanu şi ceilalţi sînt nu doar jurnalişti foarte buni, dar şi oameni foarte simpatici. (Mircea Vasilescu)

■ După Dosarul de săptămîna trecută dedicat depresiei, merge să citiţi – preferabil pe plajă – şi aceste eseuri despre sex: *Prigoana plăcerilor*. *Edificarea unei erotici solare* şi *Scurt manifest hedonist*, ambele de Michel Onfray (traducere de Emanoil Marcu) şi *Agonia erosului* de Byung-Chul Han (traducere de Viorica Nişcov), apărute la Humanitas; plus *Cum să ne gîndim mai mult la sex* de Alain de Botton (traducere de Mihaela Ghiţă), apărut la Vellant. (Marius Chivu)

■ Pentru cei care nu au citit-o încă, o carte de vacanţă în adevăratul sens al cuvîntului – *Jim Năsturel şi Lukas, mecanicul de locomotivă* (Editura Arthur). Este primul roman al lui Michael Ende despre cum poate ajunge suprapopulată o ţară cu doar patru locuitori, despre o altă ţară care seamănă cu China, dar nu e, despre un uriaş Părelnic şi un dragon-pe-jumătate, căruia i s-a stricat vulcanul. Şi despre multe altele. (Adina Popescu)

■ Caravana Metropolis, „Cinema în aer liber" ajunge în Bucureşti. Între 5 august şi 14 septembrie, în Parcul „Alexandru Ioan Cuza", din Capitală, vor fi proiectate filme de palmares – programul campaniei, susţinute de postul AXN, îl puteţi găsi şi pe site-ul metropotam.ro. (Stela Giurgeanu)

■ Întotdeauna mi-au plăcut verva şi flerul festivalului de film Next. Apreciez şi felul în care ştie să promoveze filmele sale. Pînă pe 23 august, le puteţi vedea în opt oraşe, într-o selecţie specială: la Braşov (8, 9 august), la Alba Iulia (10, 11 august), la Oradea (12, 13 august), la Deva (14, 15 august), la Tîrgu-Mureş (16, 17 august), la Piatra Neamţ (18, 19 august), la Iaşi (20, 21 august) şi la Galaţi (22, 23 august) (Matei Martin)

■ Prima ediţie a Festivalului Zilele Nordului, care se va desfăşura în perioada 8 – 10 august la Darabani (jud. Botoşani), cel mai nordic oraş al României, se vrea o experienţă inedită privind recuperarea mediului, ca bun patrimonial, prin intermediul actului de cultură. Agenda evenimentului include inaugurarea Muzeului Nordului din localitate, la aproape o sută de ani de la primele demersuri. Găzduit de conacul Balş, clădire monument istoric, pe vremuri reşedinţă a hatmanului Moldovei, la înfiinţarea sa îşi aduc aportul Asociaţia Nord, Primăria Darabani şi colecţionarul Dumitru Haha. Reamenajarea Poienii celor Patru Stejari ai lui Ştefan cel Mare se impune ca un demers administrativ de excepţie privind conservarea mediului natural. (Ruxandra Mihăilă)

■ Am o slăbiciune pentru Bucureştiul din august, chiar aşa clocotit ca o ceaşcă cu ceai cum e el. Pare un oraş abandonat şi asta mă face să-l văd cu alţi ochi. Maşini puţine pe străzi, oameni ameţiţi de căldură cu sticle de apă în mînă. Linişte şi nelinişte într-o combinaţie interesantă. Zăpuşeala de peste zi se îmblînzeşte neapărat seara la terase umbroase. (Ana Maria Sandu)

■ Aş recomanda Patti Smith, *Pe cînd eram doar nişte puşti* (Editura Polirom, 2014) oricui şi-a imaginat că tipologia eroului american – pe care o ştim din romane şi din proza scurtă – e ficţionalizată mult. Cartea răstoarnă această prejudecată şi transformă nişte vieţi trăite, în poveşti excepţionale. Nu cred în lecturile de vacanţă, dar parcă *Pe cînd eram doar nişte puşti* merge bine cu un pahar rece lîngă. (Ana Maria Sandu)

■ Pe cît de frumos e peisajul de pe malul Dunării, între Orşova şi Moldova Nouă (la cazane), pe atît de prost e drumul, care are porţiuni unde asfaltul lipseşte cu desăvîrşire. În ultimii ani ai regimului Ceauşescu, şoseaua era închisă circulaţiei publice (era prea aproape de tentanta Iugoslavie), acum riscă să fie închisă din cauza veşnicei surpări a malurilor. Sînt panouri care anunţă că drumul e în lucru. Dar pe un asemenea drum, lucrul ăsta trebuia terminat de mult. În ciuda acestei dificultăţi, cu grijă şi atenţie, traseul se poate parcurge totuşi cu maşina. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Înjurături**
- **Festivalul *Dilema veche***

album dilematic

Marius Chivu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.500
Tipărit la Tipomedia

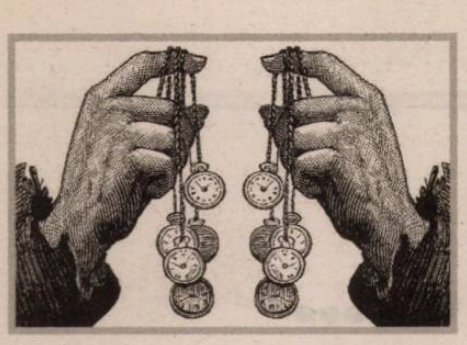

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

„Înțelepciunea“ echidistanței

Dezbaterile de azi despre atitudinea pe care trebuie să o avem față de politica regională (și internațională) a Federației Ruse mi-au adus aminte de dezbateri asemănătoare din 1999, cu privire la criza din Kosovo. Și atunci, ca și acum, existau, la noi, numeroși partizani ai unei atitudini mai „rezervate“ față de strategiile (prea „ofensive“) ale NATO și UE. Să nu ne burzuluim prea tare! Nu e de nasul nostru! Singurul mesaj politic ferm – cel transmis de Traian Băsescu – a fost criticat de mulți, ca fiind excesiv. În acest context, mi se pare util să reproduc mai jos prima parte a unui interviu solicitat, în 1999, de Gabriela Adameșteanu. Interviul a apărut, (sub titlul „Nu există neutralitate într-o lume globală“) în nr. 14 al Revistei 22 *din acel an și nu a fost reluat în volumul de interviuri pe care l-am publicat anul trecut la Humanitas.*

Gabriela Adameșteanu: *Față de intervenția NATO în Iugloslavia, Ministerul de Externe Român (ca și președintele, și prim-ministrul) a avut o poziție fără echivoc. Dar toți predecesorii dvs. în această funcție – Adrian Năstase, Teodor Meleșcanu, chiar Adrian Severin – s-au distanțat de ea, ori chiar au criticat-o. Cum explicați acest lucru?*

Andrei Pleșu: Există un sindrom al predecesorului. El se percepe ca un profesionist absolut care, din motive diverse, a fost împiedicat să rămînă pe viață în funcția în care, la un moment dat, a fost activ. „Predecesorul“ e cel care știe mai bine ce trebuia făcut, care ar fi făcut mai bine ceea ce ar fi trebuit făcut și este, prin natura amplasamentului lui, criticul de serviciu al „actualului“. Cînd „actualul“ devine și el „predecesor“, probabil că va căpăta aceeași psihologie. Eu am fost criticat și pentru ce am făcut, și pentru ce n-am făcut. Unii îmi spun că am făcut prea puțin, alții pretind că am făcut declarații prea apăsate. Sîntem un popor de comentatori. Competențele sînt întotdeauna populare, unanime. Mitică e competent în toate: e analistul politic suprem, omul politic suprem, gazetarul suprem. El știe și se miră cum de ceilalți nu-și dau seama ce simplu e.

„Predecesorul“ e cel care știe mai bine ce trebuia făcut.

Mitică își încheie toate demonstrațiile cu satisfacția de a fi fost mereu cel care are dreptate. În ce mă privește, cu limitele mele personale și cu experiența mea zilnică în acest birou, n-am simțit că puteam să facem mai mult decît am făcut. Ori n-am avut destulă imaginație, ori informațiile pe care le-am avut au fost de natură să mă blocheze – fapt este că nu mă simt vinovat de a nu fi făcut mai mult, chiar dacă, la un moment dat, și am și declarat-o public, am spus că era bine să valorificăm mai intens fondul nostru de bune realții cu sîrbii. Noi n-am fost utilizați de comunitatea internațională pe măsura acestui bun raport și atunci el s-a degradat prin nefrecventare. Dar nu cred că e corect să ne facem iluzia că, într-o problemă în care Grupul de Contact, NATO, Uniunea Europeană, Consiliul de Securitate, toți experții lumii nu au găsit căi optime de rezolvare, puteam veni noi cu marea soluție. Dacă mi-a incumbat mie acest rol, admit că nu l-am îndeplinit și îmi asum această limită, dar sînt, în același timp, foarte curios care ar fi fost marea soluție pe care „predecesorul“ ar fi avut-o. Și, dacă ar fi avut-o, mă întreb de ce, din motive patriotice, cel puțin, nu s-a grăbit să mi-o comunice. Eu am păstrat o maximă disponibilitate de dialog cu toți „predecesorii“ mei, i-am numit pe toți în Consiliul de Onoare al Academiei Diplomatice, i-am invitat și la o discuție, la care nu au venit. Dar aș fi fost încîntat să primesc sfaturile lor, să-i aud, măcar la telefon, că vor să mă ghideze – n-am vanități în privința asta... Dar altfel, nici acum, cînd ei spun că trebuia făcut altceva, și în alt moment, nu am aflat încă ce anume trebuia, de fapt, făcut. Nu știu dacă tăcerea lor e o formă de discreție sau e totuși confirmarea faptului că n-au, în fond, nimic special de spus.

G.A.: *Din ce am înțeles eu, voiau „o și mai mare neutralitate“.*

A.P.: Eu nu pot, totuși, decît să sper că, dacă ar fi fost în locul meu, ar fi făcut la fel ca mine. După părerea mea, ar fi făcut o mare greșeală dacă ar fi pedalat pe tema neutralității. Întîi, pentru că acest concept al neutralității e foarte costisitor. E un lux. Numai o țară foarte solidă poate fi neutră. Teoria neutralității era la modă și pe vremea lui Titulescu, care are o foarte frumoasă pagină pe tema aceasta, încheiată cu precizarea că neutralitatea, la limită, e dezonorantă.

G.A.: *Dar e practică?*

A.P.: Nu e practică. Neutralitatea nu e o soluție reală. Noi avem experiența unor țări civilizate care, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au ținut să-și declare neutralitatea și au fost ocupate după două zile. Nu există neutralitate într-o lume globală: acum trebuie să fii „situat“. Noi ne plîngem tot timpul că nu sîntem situați, că sîntem într-o zonă gri, că nu aparținem nici unui club și că cei către care vrem să mergem nu ne primesc. [La data apariției interviului, nu eram încă membri NATO și nici membri UE *(n.m., A.P. 2014)]*. Or, cum să combatem această situație cu o teorie a neutralității, adică a nonsituării, luată ca principiu? Eu găsesc că, dimpotrivă, trebuie să optăm și trebuie să fim consecvenți cu opțiunea noastră, indiferent cîte costuri implică. Orice opțiune înseamnă sacrificiu, înseamnă renunțare la alte opțiuni. Dar, fără opțiune, nimic nu este posibil într-o politică ofensivă, cum vrem să facem. (...).

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Homo branshatus

În prag de vacanță, o poveste virală pe Facebook mi-a atras din întîmplare atenția. Dacă o știți, îmi cer scuze pentru *cross-posting*, cum se spune, dar tot e de luat în considerare pentru cînd veți dori să vă destindeți într-o tavernă, bistrot, pub sau chiar cîrciuma satului.

Iată despre ce este vorba. Un restaurant american onorabil și cu o clientela constantă s-a îngrijorat de faptul că, deși publicul era același și veniturile nu scăzuseră, clienții păreau tot mai nemulțumiți și se plîngeau tot mai mult. Au angajat deci o firmă specializată care să le explice fenomenul și să le spună ce trebuie să facă pentru a remedia lucrurile. După cîteva tatonări nereușite, experții au comparat, pur și simplu, o înregistrare a sălii de mese din ziua curentă cu una de acum zece ani, exact în aceeași zi a anului și cu același număr de mese ocupate. Și iată ce au constatat:

A nu ține cont de această nouă realitate *este o prostie.*

2004

– Clienții intră în restaurant. Sînt așezați la masă și li se oferă meniul; din 45 de clienți, 3 cer să fie așezați la altă masă.

– În medie, le ia 8 minute pentru a alege, și cer comanda.

– Chelnerii vin, practic, instantaneu și iau comanda.

– Mîncarea este adusă în 6 minute; 2 clienți o trimit înapoi la bucătărie.

– După ce mesenii termină de mîncat, se aduce nota și aceștia pleacă în cinci minute.

– **Timp mediu de la sosire la plecare: 1,05**

2014

– Clienții intră în restaurant. Sînt așezați la masă și li se oferă meniul; din 45 de clienți, 18 cer să fie așezați la altă masă.

– Înainte de a deschide meniul, își scot telefoanele mobile; unii fac poze, alții, pur și simplu, își fac de lucru cu mobilul.

– 7 din 45 de clienți îl cheamă pe ospătar și reclamă faptul că au probleme cu WiFi sau altele similare, legate de mobilul lor. În medie, se pierd cinci minute cu aceste operațiuni.

– După o vreme, chelnerul vine să ceară comanda. Majoritatea nici nu au deschis încă meniul și îi cer să revină.

– Clienții deschid meniul, continuînd să își țină mîinile ocupate cu mobilul. Cînd chelnerul revine pentru a vedea dacă clientul este gata, i se cere să mai aștepte puțin.

– În final, clientul este gata și face comanda. Timpul mediu de la sosire și pînă la luarea comenzii este de 21 de minute.

– Mîncarea este adusă în șase minute.

– 26 de clienți din 45 fac poze cu mîncarea, ceea ce le ia în medie trei minute. 14 clienți din 45 își fac poze cu mîncarea în fața lor, ceea ce le mai ia în medie patru minute.

– 9 clienți din 45 trimit mîncarea înapoi la bucătărie, căci se răcise.

– Dat fiind că sînt în continuare ocupați cu mobilul, mîncatul durează cu douăzeci de minute mai mult decît în urmă cu zece ani, cînd nu foloseau telefonul.

– Clientul cere nota, dar durează cu 15 minute mai mult decît în 2004, ca să o achite.

– 8 clienți din 45 se ciocnesc între ei fie cînd intră, fie cînd ies din restaurant, fiind cu ochii ațintiți pe mobil.

– **Timp mediu de la sosire la plecare: 1,55**

În principiu, știm toate acestea. Cînd am citit rîndurile de mai sus, mi-am adus aminte, de pildă, de o scenă de la Sfîntu Gheorghe, în Deltă, unde patru tineri cazați la hotelul cu multe stele de la Anonimul veniseră la cîrciuma populară din sat, fiecare cu laptopul în fața sa și, timp de aproape o oră cît m-am uitat la ei, au căutat pe Google informații despre... Sfîntu Gheorghe. După care, în capul meu, similitudinile au curs lanț; elementul lor comun era faptul de a fi *branșat la realitate*.

Tot întîmplarea a făcut ca, exact cînd mă pregăteam să scriu această pilulă, să-mi cadă ochii pe un articol al lui Mircea Miclea despre „școala pentru generația digitală“. Cîteva date amintite ca simplă ilustrare dădeau mult mai multă consistență acestor fapte aparent doar anecdotice: această generație digitală este tot mai narcisistică (în 1980, 19% dintre studenții americani erau evaluați cu trăsături narcisistice, în prezent procentul fiind de 30%; de asemenea, 80% dintre postările pe rețelele de socializare sînt focalizate pe propria persoană), dar tot mai puțin reflexivă (în 1967, 86% dintre studenții americani considerau că a avea o filozofie personală despre sensul vieții este important; în 2012, mai rămăseseră 46%). De asemenea, pentru tot mai mulți tineri, identitatea online (cum apar ei pe net) este mai importantă decît identitatea offline (ce fac în viața reală). În sfîrșit, generația digitală este tot mai bună la comutarea atenției, dar tot mai slabă la concentrarea pe o sarcină, iar memoria a devenit tot mai tranzacțională: nu mai ținem minte informația, ci de unde o putem accesa prin motoare de căutare. Sau, cum ar veni, nu mai știm cum e la Sfîntu Gheorghe, dar ținem minte de unde putem accesa informația necesară.

A nu ține cont de această nouă *realitate* este o prostie; a considera că, de fapt, ea nu este esențial *nouă* este o fudulie; dar și a o preamări ca pe o *mîntuire* a omenirii este o escrocherie. Drept care, pînă una-alta, mă duc să văd dacă Sfîntu Gheorghe mai există...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

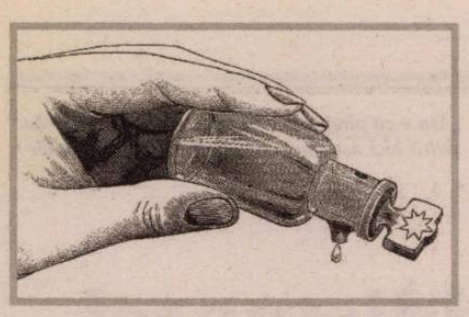

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Vorba cu faptul că...

Cuvintele cu înţeles abstract şi foarte general (cum sînt, cel puţin în cîteva dintre înţelesurile lor, *lucru, fapt, treabă, chestie* etc.) se folosesc adesea ca substitute. Pentru că aceste substantive sînt destul de asemănătoare (prin funcţie) cu pronumele, repetarea lor este parţial explicabilă, putînd chiar trece neobservată. Cînd frecvenţa în uz creşte prea mult şi cuvintele cu sens general devin adevărate ticuri verbale, situaţia se schimbă: fără a fi o greşeală propriu-zisă, abuzul e supărător, ca marcă de neglijenţă şi deficienţă de stil.

Mi se pare că în ultima vreme cuvîntul *faptul* îşi extinde tot mai mult utilizarea, mai ales în comunicarea orală din mass-media (programe de ştiri, talk-show-uri etc.), dar şi în scris, în situaţii în care prezenţa sa nu este deloc necesară. Contextul abuzului e reprezentat mai ales de verbele de declaraţie *(a zice, a face, a spune, a afirma, a declara* etc.) şi de cele cognitive *(a şti, a crede* etc.), care pot fi urmate direct de o propoziţie introdusă prin *că*. În ultima vreme, simplul *că* este tot mai des precedat de *faptul:* „I-*am spus* de multe ori Biancăi *faptul că* ea trăieşte în trecut" (lamaruta.protv.ro); „Mi-*a zis faptul că* nu mai simte acel entuziasm cînd sîntem împreună" (tpu.ro); „Dj-ul *a declarat faptul că* s-a despărţit de Adriana de ceva timp" (cancan.ro); „M.C. *a afirmat faptul că* decizia Curţii Constituţionale este una normală" (gazetadecluj.ro); *„ştiu faptul că* te iubesc" (facebook.com) etc. Desigur, anticiparea conţinutului propoziţiei care urmează prin cuvîntul *faptul* e o posibilitate a limbii române, perfect justificată în alte contexte (de exemplu, atunci cînd verbul nu se construieşte direct cu o subordonată: *mi-a vorbit despre faptul că...*; *atrage atenţia asupra faptului că...).* Folosirea cuvîntului *faptul* este nerecomandată, totuşi, în exemplele citate, pentru că acesta riscă să-şi actualizeze, în locul sensului foarte abstract, pronominal („ceva"), un înţeles mai precis („eveniment, întîmplare"), care nu potriveşte cu verbul *(a zice* sau *a spune* un *fapt).*

Excesul *faptului că...* poate avea mai multe explicaţii: e posibil ca, din cauza spaimei excesive de cacofonie, unii vorbitori să fi simţit nevoia de a introduce un cuvînt-tampon între anumite forme verbale *(indică, remarcă* etc.) şi conjuncţia *că*. De la asemenea situaţii – totuşi, destul de puţine – construcţia s-ar fi putut extinde (cum s-a întîmplat în cazul iritantului *ca şi).* Uneori, apariţia cuvîntului *faptul* pare a proveni dintr-o încercare, nu tocmai izbutită, de a introduce variaţie într-o frază obsesiv-repetitivă: „Doresc *să se ştie că noi ştim faptul că* Guvernul U.S. *ştie* prea bine despre ce este vorba în România" (petitieonline.com).

„I-am spus *de multe ori Biancăi* faptul că *ea trăieşte în trecut"*

E mai probabil, însă, ca frecvenţa *faptului* să reflecte o simplă nevoie de întărire, tipică exprimării orale, în care nu funcţionează doar principiul, mai cunoscut, al economiei şi al scurtimii, ci şi o tendinţă, cu efecte contrare, de amplificare. Apar astfel construcţii mai lungi, emfatice, care substituie treptat forme devenite prea firave. În acelaşi timp, poate fi vorba şi de o preţiozitate stilistică, manifestată tocmai în contexte mai puţin cultivate, în care se simte strădania unora de a vorbi cît mai „ales", evitînd formulele simple şi directe ale oralităţii populare. Multe dintre exemplele pe care le-am găsit consemnate în scris provin din comentarii sportive – „Reghecampf *a spus faptul că* Istvan Kovacs nu ne va mai arbitra" (ziare.com) –, din emisiuni de tip tabloid – „Bianca sau Victor, nu mai ţin minte care, *a spus faptul că* el este nemulţumit că ea este rece" (kanald.ro), din încercări de adecvare la cadrul unui discurs juridic: „la care el *mi-a spus faptul că* dacă îmi convine bine, dacă nu, iar bine" (consult-avocat.ro); „pîrîtul avea o concepţie negativă şi împotriva căsătoriei; acesta mi-*a zis faptul că* urăşte conceptul de căsătorie" (cancan.ro).

În toate aceste cazuri, emfaza şi rigiditatea unor formule par să ilustreze încercări de a reformula şi „a înnobila" dialogul banal curent. Gusturile sînt însă relative: în conformitate cu alte repere stilistice (pe care le preferăm), tocmai aceste construcţii sînt greoaie şi lipsite de eleganţă.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

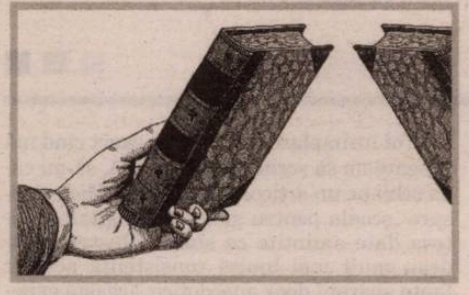

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Şcoală de vară

Vin din tabără. N-am putut să-mi scriu articolul săptămîna trecută pentru c-am fost în tabără. Nu e cam tîrzior pentru mine mersul prin tabere?

Pardon. N-a fost tabără. S-a numit „Şcoală de vară". Ar fi trebuit să ştiu pentru că eu am organizat-o. Împreună cu o serie de prieteni din şi din afara mediului universitar.

Oricum, nu pot rezista tentaţiei de a pune pe hîrtie măcar un minimal jurnal despre „cum mi-am petrecut vacanţa", aşa cum am învăţat încă din şcoala generală.

Primele două zile am avut de a face cu Steve, un profesor de fizică londonez, consultant în probleme de comunicare a ştiinţei, fondator al „Floating Point Science Theatre", membru al RSA (adică Royal Society of Arts) şi colaborator, între altele, al British Council. Steve a adus cu el nişte snopuri de beţe de răchită, benzi adezive, plastilină, tuburi colorate, hîrtie creponată de toate culorile. Ne-a pus să ne povestim cu ele un eveniment care ne-a schimbat cursul vieţii.

Dup-aia a venit Liviu. Ne-a împărţit în două: jumătate vorbesc, jumătate ascultă. Iar cei care vorbesc, o fac toţi deodată. Şi cei care ascultă trebuie dup-aia să spună care cum le-a captat atenţia.

A venit apoi Ioana. E profă şi romaniceră. Deşi „Viaţa începe vineri", Ioana crede că „Viitorul începe..." (deja? abia?) „...luni". Pentru noi, a fost o miercuri, aşa că a trebuit să ne descriem ca numere, plante, obiecte, culori.

Adrian de la UnArte ne-a amestecat nişte imagini cu nişte cuvinte, din care ne-a dat să încropim layout-ul unei coperţi.

Adrian al II-lea, rector la UNATC, ne-a pus să ţipăm unul la altul „Ieşi afară!" şi „Nu vreau!" Şi ne-a povestit lucruri stranii despre actori, despre cum, pentru a fi un altul, trebuie să ajungi să poţi fi tu însuţi.

Serile s-au mai perindat nişte personaje – Cristian, care ne-a arătat „Decît o revistă", Răzvan, care oricum ne-a împuiat capul cu industriile creative, şi Alexandra de la Litere, care voia să afle de la noi cam cum ar trebui să arate un masterat de creativitate.

Şi acum, că tot trebuie şi o încheiere, „ne-am întors din tabără osteniţi, dar fericiţi". Nu aşa trebuia să sune?

Şi la ce bun toate astea? Ca să mai punem nişte plante uscate la ierbar? Nu se mai poartă de veacuri! Ca să mai punem nişte poze drăgălaşe pe Facebook? Mă rog, cam mare osteneala. Ca să se mire părinţii? Ca să ne cîrîie colegii?

Păi, întîi de toate, ca să vedem dacă educaţia se poate gîndi, şi practica, şi altfel. Ca, de pildă, în ideea că ce se întîmplă cu tine poate fi la fel de important ca ce se întîmplă cu mintea ta arondată unei discipline sau alteia, fie că e vorba de informatică sau muzică, de fizică sau arte plastice. Pentru că de ce se întîmplă cu tine – cu conglomeratul tău unic de emoţii, atitudini, aspiraţii, disponibilităţi – depinde în bună măsură ce vei vrea şi vei fi capabil să înveţi în continuare. Sau în ideea că, într-o interacţiune educaţională, primeşti cît dai – că beneficiul tău va fi cu atît mai mare cu cît vei fi mai doritor să te deschizi unor experienţe pe care pînă mai ieri le socoteai nu numai improbabile, dar şi, poate, indezirabile. Sau în ideea că, pentru a-ţi putea descoperi şi exploata propriul potenţial creativ, ai nevoie în primul rînd de două lucruri: de curaj şi de autenticitate. Sau în ideea că mintea noastră poate funcţiona mult mai bine cînd o aducem către o interacţiune deschisă şi flexibilă cu ceilalţi. Sau în ideea că creativitatea nu-i doar un cuvînt la modă, trîmbiţat ca să mascheze cenuşiul lumii noastre globalizante şi tehnologizante.

Pentru unii, să te deprinzi să foloseşti orice materiale de expresie îţi stau la îndemînă, ca să poţi spune ceva ce consideri important deopotrivă pentru tine şi pentru ceilalţi, poate fi un bîzdîc, o fandacsie. Pentru Steve Mesure, nu. Şi nici cum ajungi să te armoniozezi cu ceilalţi într-un proiect comun, pentru a avea cît de cît şanse de reuşită. Sau să te deprinzi să-ţi poţi dezghioca resursele de creativitate împinse către fundul sacului de presiunea constantă – a şcolii, a vieţii – de a te învăţa „buna rînduială": asta se face aşa, asta nu se face deloc...

Unora li se pare că vorbirea în public ar trebui să-i privească doar pe politicieni şi pe avocaţi. Liviu Papadima crede că ne priveşte pe noi toţi, pentru că e forma de comunicare cea mai de impact, acolo unde nu mai avem posibilitatea de a ne piti în dosul foii sau al ecranului de iPod. O putem, la urma urmei, şi evita, dar ratăm cu asta, în bună măsură, deschiderea noastră către lume, fie că e vorba despre prezentarea unui referat la seminar sau dezbaterea unei decizii în firma în care poate vom lucra.

Cuvintele sînt doar un vehicul al gîndurilor şi intenţiilor noastre. Ioana crede altfel. Ea crede că gîndurile şi intenţiile noastre devin pe măsură ce ele se aşază în cuvintele care le merită. Scrierea creativă – va spune Ioana Pârvulescu – nu-i un antrenament pentru eventuali scriitori. E şansa noastră de a ieşi din muţenie gălăgioasă.

Layout de carte să facă ăia care se ocupă cu aşa ceva – vor zice unii. Dar nu face parte din instrumentarul nostru esenţial de integrare în lumea în care trăim capacitatea de a pune imaginile şi cuvintele laolaltă? – va întreba Adrian Medeleanu.

Tehnici teatrale? Ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar? Nimic mai eronat – va răspunde Adrian Titieni. Jucăm cu toţii, tot timpul, o sumedenie de roluri, cînd ne înnodăm cravata la gît, cînd ne suim la volan, cînd sîntem scoşi la tablă sau tragem bileţelul de examen. Dar rolul cel mai greu de învăţat e cucerirea propriei personalităţi, pe care ar fi de dorit s-o purtăm în tot ceea ce facem.

Atenţie! Ca să scoţi *Decît o revistă* îţi trebuie întîi de toate dorinţa, adesea infantilă, de a-ţi spune propriul cuvînt în ceea ce pare a fi o cacofonie generală. Şi inteligenţa. Şi încăpăţînarea. Şi nu-i deloc uşor – spune Cristian Lupşa. Creativitatea e realmente un proiect major al multor naţiuni şi al multor organizaţii de prim rang – explică Răzvan Crişan. Alţii acordă creativităţii tot mai mult interes în spaţiul academic. Noi de ce nu am face-o? – întreabă Alexandra Crăciun.

Aberez? Dacă credeţi că da, vă rog, opriţi-mă!

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

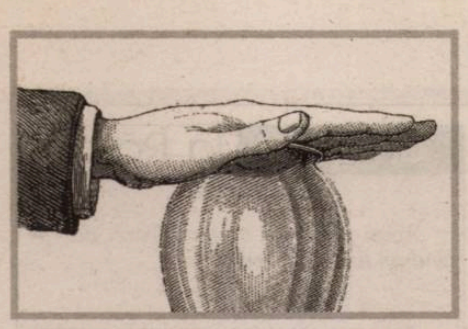

George BANU

scena lumii

Despre accident în artele spectacolului

Un recent roman demarează pornind de la un accident: oprirea prelungită a unui pianist în plină Sonată de Beethoven... De aici, de la această surpriză brutală, împărtăşită de public şi interpret, debutează acţiunea cărţii lui Alain Claude Sulzer, *O măsură prea mult*. Şi situaţia descrisă mă invită la o interogaţie privind accidentul în artele spectacolului, hazard temut în trecut, hazard instituţionalizat azi. Ce modificări au intervenit? La ce corespunde această mutaţie nu atît de minoră pe cît de aparent pare?

Spectacolul, prin natura sa, implică prezenţa umană, şi de aceea se fondează pe capacitatea sa de a respecta o ordine şi de a fi derutată de o dezordine, deci pe program şi accident. Un prieten căruia îi doresc regulat „Noroc", mă enervează răspunzîndu-mi: „Nu e nici un risc". Atitudine stupidă, căci accidentul poate interveni oricînd şi efectele îi sînt decuplate tocmai acolo unde intervenţia lui *apriori* pare exclusă. Accidentul nu e o certitudine, e de la sine înţeles, ci o perspectivă mereu posibilă. Mai ales cînd exerciţiul artistic se împlineşte graţie unui interpret care-şi exersa sarcinile la prezent, aici şi acum. E celebru cazul ridicol al criticului de dans care, fără a aştepta sfîrşitul unei reprezentaţii, a salutat în cronica sa performanţa protagonistului care, căzînd violent, îşi întrerupsese evoluţia înainte de final. Callas n-a întrerupt *Norma* la actul III şi a declanşat conflicte familiale, căci soţii adulteri au revenit acasă vorbind despre triumful mezzosopranei! Pînă la ultima clipă, în artele spectacolului, „un risc" persistă şi accidentul nu e exclus. De aceea nu se poate pleca de la aceste manifestări bazate pe performanţa unor interpreţi, înainte de a fi deplin încheiate.

Iminenţa hazardului a determinat rezervă acelor esteticieni tentaţi să conteste spectacolelor apartenenţa la artă, tocmai din acest motiv: nu se poate vorbi despre artă acolo unde accidentul rămîne virtual posibil. E motivul pentru care celebrul Gordon Craig a imaginat utopic înlocuirea actorului de către o supramarionetă refractară la imprevizibil. Ea nu se poate opri în mijlocul unei sonate sau al unui monolog. Orizontul lui Craig e arta ce exclude incertitudinile umanului. Ca acel accident exemplar cînd un mare actor, Michel Bouquet, nu-şi mai amintea o replică din *Godot* şi, după ce spectacolul fu scurt întrerupt, reveni, pentru a spune fraza fatală: „Despre ce vorbeam?" Demult, sufleurul asigura securitatea interpretului şi, recent, cînd Charles Berling a avut un lapsus enorm, şi-a abandonat rolul pentru a se adresa spectatorilor regretînd tocmai dispariţia omului care, din cuşca lui, diminua teama de accidentele mnemonice. Uneori, se adoptă soluţia aparatului discret plasat în ureche pe care actorul îl aude constant, dar şi acesta se poate defecta, ca acum cîţiva ani, cînd, după o asemenea pană, interpretul a părăsit scena şi, jignit, a refuzat să continue! În Shakespeare, orice actor care-şi uită rolul e deconsiderat. De aceea îi privim poate cu atîta atenţie pe actorii bătrîni, ei, cei care sînt cei mai ameninţaţi de asemenea incidente: fragilitatea le e extremă! Craig detestă accidentul, dar arta spectacolului poate atrage şi graţie acestui neprevăzut ipotetic, ascuns undeva la pîndă. Scena îl prezervă, ecranul nicicum!

Mariana Mihuţ a improvizat o replică ce a stîrnit un haz binevenit: „Doamne, din ce am scăpat!"

Silviu Purcărete, ***Conu Leonida***

Există şi accidente tehnice. Ele pot interveni şi pune la încercare, în faţa publicului, aptitudinea actorilor de a le asuma şi integra. Spectacolul trebuie să continue... *Show must go on!* Ca acum cîteva luni, cînd la Teatrul Naţional paturile pe care dormeau la verticală personajele din *Conu Leonida* se prăbuşiră violent. O clipă de stupoare... sala mută s-a destins însă cînd s-a reluat reprezentaţia şi Mariana Mihuţ, făcîndu-şi semnul crucii, a improvizat o replică ce a stîrnit un haz binevenit: „Doamne, din ce am scăpat!" Altă dată, la Paris, în plină reprezentaţie a spectacolului mitic *Arlechino, slugă la doi stăpîni,* lumina se stinse şi repede apărură doi servitori cu sfeşnice şi lumînări aprinse. Sedus, elogiam în mine însumi justeţea acestei soluţii! Apoi, am aflat că era un accident! Un accident binevenit, căci Strehler l-a integrat în spectacol şi, ani de zile, nimeni nu-i mai ştia originea. Exemplele abundă!

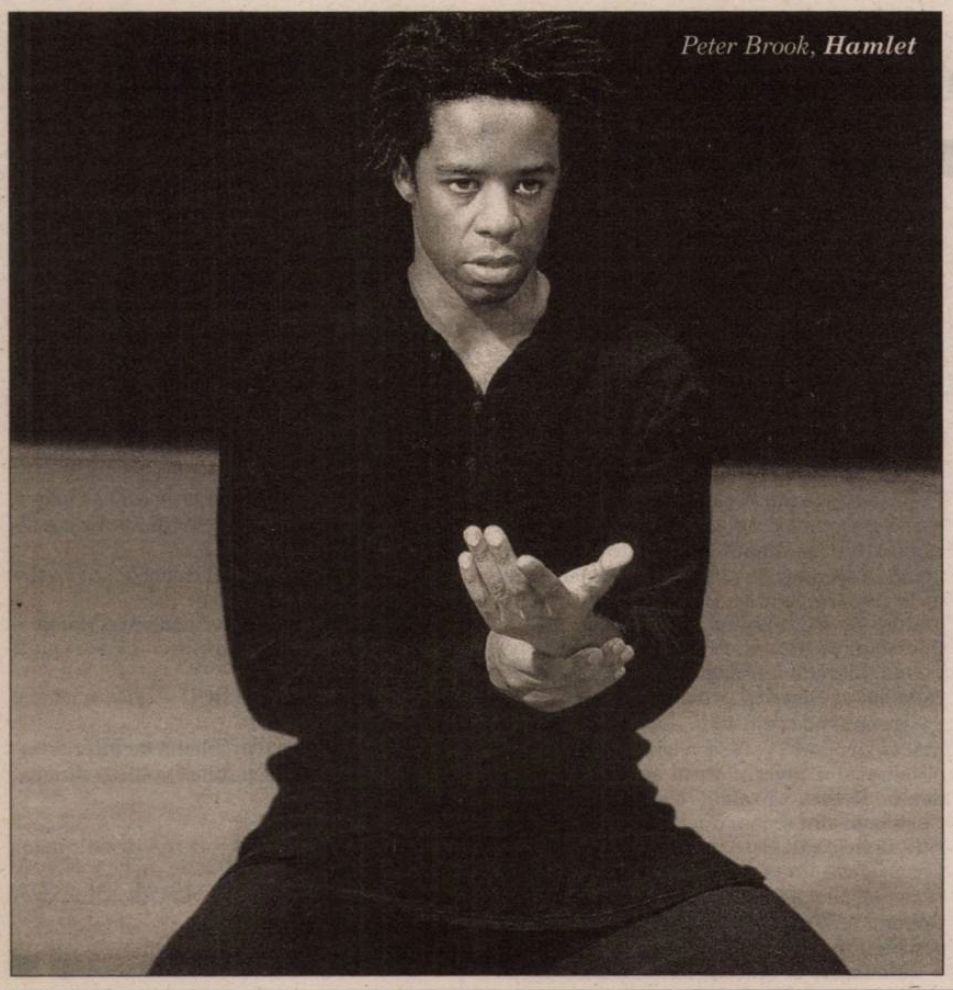

Peter Brook, ***Hamlet***

Accidentul în artele spectacolului seduce sau panichează în măsura în care el tulbură un program, destabilizează o ordine, fisurează o arhitectură. Atunci, pe scenă şi în sală, noi sîntem în comun confruntaţi cu intervenţia neprevăzutului. Cum îl primim, cum îl resimţim, cum îl integrăm, cum îl depăşim? Accidentul, mereu posibil, e o probă de reactivitate. Ca în clipa în care spectatorii panicaţi resimţiră la Teatrul Bulandra un cutremur şi Caramitru, jucînd marele magician din *Uriaşii munţilor* a lui Pirandello, li se adresă din fundul sălii unde se afla: „Nu vă neliniştiţi, noi l-am declanşat." Asemenea episoade se constituie în amintiri de neuitat. Iubesc aceste spectacole de „artă" unde, ca în viaţă, persistă un potenţial de surpriză, unde accidentul nu e programatic exclus, ci ipotetic admis. El salvează umanitatea spectacolului.

Provocator rămîn reticent faţă de „dezumanizarea" acelor reprezentaţii, semnate de mari plasticieni ca Wilson sau Castelluccii, unde structura vizuală şi autoritatea tehnologică exclud sistematic accidentul. El poate interveni, dar, *apriori,* nu e plauzibil în contextul acestor construcţii care tind către utopia imobilă şi perfectă a ordinii. Ele sînt gîndite din perspectiva celebrului provocator, Craig, aceea a supramarionetei şi a artei clasice refractare la accident. A viza excluderea sa capătă sensul unui refuz al teatrului, cu tot ceea ce presupune el ca aleatoriu „temperat". Aceste spectacole invită la admiraţie, şi nu la dialog, la cultul artei dincolo de uman!

Azi, cu regret constat – poate este simptomul unei posturi vechi! – frecvenţa unor spectacole unde accidentul nu e doar admis, ci chiar programat. Bazate pe improvizaţie, refuzînd o ordine prealabilă, ele cultivă incertitudinea în sînul căreia accidentul îşi pierde vechile lui potenţialităţi perturbatoare. În dezordinea generală el nu mai derutează, ci participă plenar la proiectul global. Accidentul, fără referinţă la un cadru strict, mă lasă indiferent sau chiar agasează. Pe mine, dar nu şi pe spectatorii sau artiştii mai tineri. Relaţia cu accidentul în artele spectacolului e azi un test generaţional.

Cum să alegi între prea multă rigoare şi prea multă libertate? În faţa scenei, aceasta-i întrebarea. Şi, poate, singur Brook i-a găsit un răspuns. De mult îmi spunea: „Trebuie să ai un program, dar totodată să nu refuzi neprevăzutul".

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ruşii mei

Se face mare vorbire despre rusofobia românului. Eu aş zice că e mai degrabă ruso-scepticism. De aia m-am vîrît în propria memorie afectivă, să văd cum a stat distinsa mea persoană în raport cu locuitorii uriaşei colecţii de gubernii, aflate la nord-est.

Primii ruşi mi-au fost simpatici. Erau cei din lecturile claselor primare. Luptaseră cu nemţii în război, îşi eliberaseră patria şi îi lichidaseră pe nazişti, eliberînd lagărele de concentrare de odioşii kapo şi gardieni SS. Cum să nu îţi placă nişte oameni care plecaseră la mii de kilometri de casă, doar pentru a elibera nişte popoare asuprite de jugul nazist? În plus, promiteau, pentru prima oară în decenii, egalitate absolută în faţa legii, indiferent de etnie, naţionalitate sau sex. La televizor, soldatul sovietic era preaslăvit rar, conform liniei oficiale a partidului românesc conducător. Nu prea aveam motive să mă îndoiesc. Prea zicea toată lumea acelaşi lucru.

Apoi, prin facultate (adică, anii '80), ruşii mi-au devenit şi mai simpatici. Ei aveau Glaznost, noi aveam liniile directoare. Ei aveau Perestroika, noi beneficiam de discursurile inepte ale Genialului. Ei aveau programe de televiziune cum ar fi *Vzgliad* (se difuza în fiecare vineri seara), noi ar fi trebuit să vedem două ore de program idiot, dedicat exclusiv Prea-Ilustrei Perechi. Mă uitam la respectivul magazin de reportaje şi visam să pot face şi eu aşa ceva. Îi invidiam din toţi rărunchii pe cei doi prezentatori şi mi-i luam drept modele profesionale. Cîţiva ani mai tîrziu, după '90, am aflat că unul dintre ei a murit în timpul unui atac al SpezNaz-ului asupra televiziunii publice din Lituania. Pe vremea aia, televiziunile publice chiar contau.

Prin '88-'89, îmi croisem oarece acces spre nişte cursuri cu prezenţă selectă, ţinute la „Ştefan Gheorghiu". Profesorii erau cei de Învăţămînt Politic de la noi, din Poli. Spre şocul nostru, cele zise acolo erau foarte departe de linia oficială. Acolo se vorbea (relativ onest şi liber) despre apropiatul faliment al sistemului sovietic, despre prăbuşirea nomenclaturii şi moartea politică a comunismului. Dovezile erau doar nişte citate din Gorbaciov. Rusul şef. Motiv suplimentar de simpatie pentru naţia vecină.

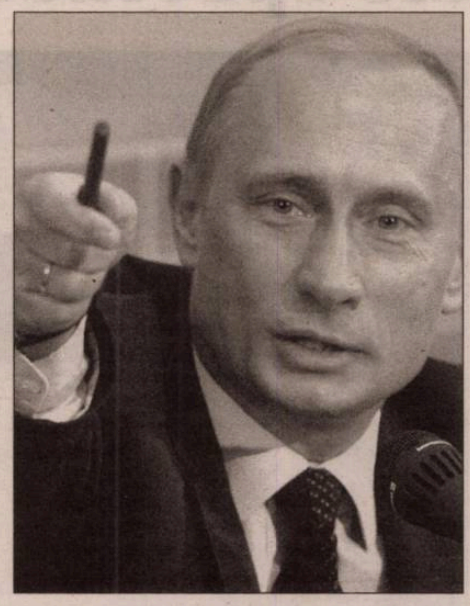

Chiar şi Putin mi-a fost simpatic, la început.

Pe 21 decembrie, recunosc: am ieşit în stradă, la Piaţa Romană şi am strigat (pe lîngă „Jos comunismul") şi „Gorbaciov!, Gorbaciov!". În el mi-era speranţa să scap de Ceauşeşti. Nu eram atît de emancipat. La momentul ăla, să văd la televizor emisiuni ca *Vzgliad* şi spiciuri ca ale lui Gorbaciov era maximum de speranţă pentru mine.

Au venit anii '90 şi decăderea fostului Imperiu. Mi-a fost milă de ei. Să ai ca şef un tip ca Elţin nu era o situaţie de invidiat. Trecuse şi lovitura de stat din '90, cînd „neşte" tovarăşi de pe la KGB au încercat să schimbe schimbările. După aia, părea că gaşca lor va dispărea pe vecie, de pe lîngă Kremlin. Iar mă uitam cu simpatie la ruşi. Iaca, reuşiseră să treacă peste o încercare serioasă. Optaseră pentru democraţie. Nu mai aveau treabă cu vechile obiceiuri.

Chiar şi Putin mi-a fost simpatic, la început. Un tip dur, cu limbaj menit a obloji rănile adînci din orgoliul unui fost imperiu. Mai bine unul ca el, decît vreun Jirinovski, gîndeam eu. Apoi i-am văzut pe ruşii anilor 2000, pe plajă, prin Antalya. Tricouri cu ROSSYA, în roşu-alb-verde, comportament agresiv, excese de tot felul (inclusiv cele bahice, de extracţie Elţîniană). Mi-au stat în gît, pe unde i-am întîlnit. Şampania băută cu vodcă la micul dejun mi-i făcea antipatici. Agresivitatea cu care se băgau în faţă la orice coadă mi-i făcea odioşi. Înduioşătoare erau doar soţiile lor, de un metru optzeci plus, boite la prima oră a dimineţii, pe malul piscinei, în pantofi cu toc de cel puţin 12 centimetri. Am cunoscut şi oameni decenţi printre ei. Erau însă puţini, înghiţiţi de masa de nesimţire şi proastă creştere gălăgioasă a conaţionalilor.

La ei, la cei decenţi, mă gîndesc acum, după asasinatul pasagerilor din zborul malaiezian. Ştiu că ei nu pot crede că statul în care locuiesc ar fi în stare de aşa ceva. Ei îşi iubesc copiii – vorba lui Sting. Mă tem doar că ei, acum, sînt o minoritate în ţara aia. Rusul anului 2014 nu îmi mai e simpatic. Dimpotrivă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Avem junioare, avem valoare, dar pe cînd un titlu şi la senioare?

Asta e cuadratura cercului la români. Sîntem buni pînă cînd încep lucrurile serioase. Pînă cînd începe să se ocupe serios statul. Handbalul de fete mici e ca o întreprindere privată, ferită de ochii lumii. Cînd ia cîte un titlu, ca acum sau acum 15 ani, sărim cu toţii în sus, apar flori, covoare roşii, prezentatoare machiate care rostesc ştiri emfatice. După care, aceste domnişoare, devenite majore, pătrund într-o lume de majorete. Campioanele sînt luate în primire de un stat retrogradant. Deja s-a aflat că antrenorii erau întîrziaţi rău la salarii, în ciuda faptului că federaţia încasează bani serioşi din drepturi TV. Că acel Centru naţional, care le-a gestat pe cele mai multe, stătea să fie desfiinţat. Adevărul e că democraţia ne cauzează perturbări majore de performanţă. Fetele acestea au acceptat un sistem centralizat, au vrut să stea sub dictatura unui scop, pentru a ajunge cel mai sus pe podium. De acum vor zbura în lumea largă iar federaţia va trebui să inventeze felul în care va trebui să convingă şi să organizeze profesioniste mature, şi nu fetiţe cu capul plin de visuri, să repete victoria într-un univers infinit mai complicat. De aici începe şi exemplul societăţii pe care aceste promisiuni cu braţ solid vor fi chemate să o reprezinte. De aici încep necazurile.

Radu NAUM

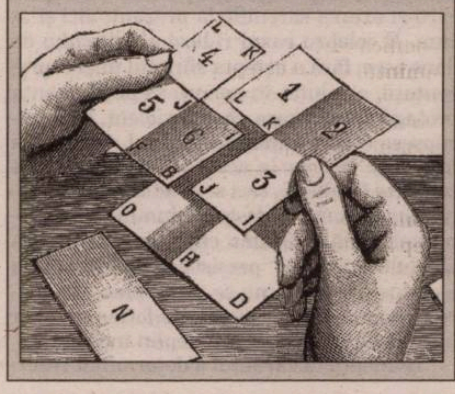

Scrisoare deschisă Domnului Victor Ponta, Prim-ministru al României

Subsemnata Dorli Blaga, fiica scriitorului Lucian Blaga, mă adresez Dumneavoastră într-o problemă care priveşte patrimoniul cultural al României. O fac nu numai în memoria Tatălui meu, ci şi în memoria tuturor personalităţilor culturii române, ale căror *manuscrise* se află în posesia fostului Muzeu al Literaturii Române, în curs de desfiinţare. Proprietarul care a dobîndit prin justiţie clădirea (procesul durează de cîţiva ani, muzeul a fost subordonat fie Ministerului Culturii, fie Primăriei) nu a mai avut răbdare şi a iniţiat evacuarea.

Domnule Prim-ministru, alte opere ale culturii se pot restaura, se pot consolida şi repara, pot, dacă se vrea, să fie apărate de jafuri. Evident, pot fi şi furate. Hîrtia, ca suport al lucrărilor literare, este cel mai *perisabil* suport şi trebuie să se asigure condiţii moderne de *conservare*.

Într-un comunicat sec, în cadrul unui jurnal TVR1, s-a spus: muzeul se închide, conţinutul muzeului se împachetează şi va fi depus la Casa Scînteii. *No comment*. Am spus „Casa Scînteii" pentru că procedeul mi se pare stalinist. Sper că sînteţi de acord cu mine.

M-am consultat cu specialişti care au lucrat la Muzeu. Cel mai important este fondul Blaga, urmat de Sadoveanu, Rebreanu, T. Maiorescu, Slavici, Pillat, Comarnescu, Zarifopol ş.a. T. Arghezi este puţin, pentru că Mitzura a păstrat totul la Mărţişor. Pe care, de altfel, a reuşit să îl salveze de intenţiile de demolare ale lui Ceauşescu.

Sînteţi prea tînăr ca să ştiţi că Lucian Blaga a murit ca scriitor interzis.

Am donat, în 1980, Muzeului Literaturii biblioteca Tatălui meu. Carte străină achiziţionată de el în timpul carierei lui de funcţionar al Ministerului de Externe (1926-1939), completată cu o mare parte a bibliotecii bunicului meu, politicianul Coriolan Brediceanu, din Lugoj, Banat (decedat 1908). Muzeul a catalogat biblioteca. A fost evaluată la preţul de atunci al unui apartament nou construit, de patru camere.

Cîteva cuvinte despre Tatăl meu. Născut în 9 mai 1895, comuna Lancram, Sebeş-Alba. Liceul „Andrei Şaguna" Braşov, 1906-1914. Facultatea de Filozofie, Viena, 1916-1920, cînd îşi ia doctoratul. În 1918/19 îi apar primele poezii în revista *Glasul Bucovinei* din Cernăuţi. În 1919 îi apar primele cărţi: *Poemele luminii* şi *Pietre pentru templul meu*, care se bucură de mare succes. Se căsătoreşte cu Mama mea, Cornelia Brediceanu, medic stomatolog, În 1926 pleacă amîndoi în serviciu diplomatic: Varşovia, Praga, Berna, Viena, Lisabona. În timpul carierei sale de ataşat şi consilier de presă, este foarte apreciat de N. Titulescu, cu care şi colaborează direct (1928-1936).

În 1937 este ales membru al Academiei Române, unde ţine celebrul discurs de recepţie „Elogiul satului romanesc". Acest discurs a fost tradus în Occident la sfîrşitul anilor '80, în acţiunea de salvare a satelor de dărîmare (de către Ceauşescu).

Întors în ţară, este profesor universitar, la catedra de Filozofia culturii la Cluj. Ca urmare a Dictatului de la Viena, august 1940, Universitatea se refugiază la Sibiu.

Nu colaborează cu regimul Antonescu. Demisionează din Societatea de prietenie româno-germană şi Astra. Îşi editează propria revistă independentă de filzofie *Saeculum*, avînd ca secretar de redacţie pe asistentul lui de la catedră, Zevedei Barbu, membru în ilegalitate în PC, arestat împreună cu alţi intelectuali de stînga, în 1943. În aceeaşi perioadă, filozofia lui Blaga este atacată de teoreticieni ai Bisericii ortodoxe.

Începînd de prin 1946, Lucian Blaga este atacat virulent în presa vremii. În 1948, este eliminat din învăţămîntul superior şi Academie. Refuză să colaboreze cu noul regim. Cărţile lui sînt scoase din biblioteci şi nu este voie să fie citat. Este urmărit de Securitate. I se asigură un post de bibliotecar, de unde se pensionează în 1959, redactînd şi un testament editorial. În anii de interdicţie, a scris enorm de mult.

Mă întorc la Muzeu şi manuscrise. După moartea Tatălui meu, au început încet să apară lucrări postume.

La începutul anilor '70, am început să editez la Ed. Minerva seria de „Opere", conform „Testamentului editorial" al Tatălui meu, în 12 volume, ale căror manuscrise originale au fost predate Muzeului Literaturii.

Vă solicit deci, domnule Prim-ministru, să faceţi uz de autoritatea D-voastră şi să salvaţi de la moarte sigură acest foarte valoros patrimoniu prin transferarea în acea instituţie care să asigure CONSERVAREA în cele mai bune condiţiuni a acestuia.

1. Noua Bibliotecă Metropolitană (Naţională)
2. Noua Bibliotecă a Academiei Române
3. Palatul Parlamentului – există spaţii neamenajate
4. Fondul Blaga la BCU – Lucian Blaga, Cluj-Napoca.

Fiind vorba de o problemă de interes naţional, doresc să fac publică această scrisoare.

Primiţi, vă rog, asigurarea stimei mele.

Dorli BLAGA

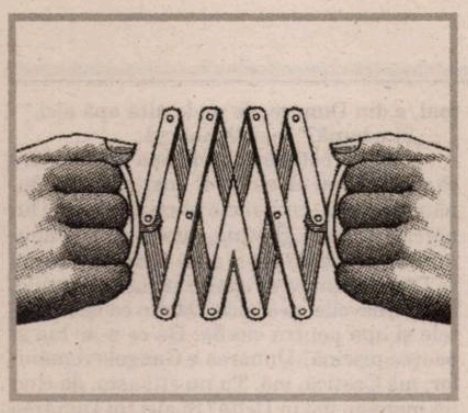

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Facem performanţă, dar în ritmul fiecăruia“

– dialog cu Cristiana BOCA –

A lucrat cîţiva ani la Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, apoi a promovat sistemul alternativ Step by Step, iniţiat în 1994. ***Cristiana Boca*** *este specialistă în educaţie şi, acum, conduce o grădiniţă şi o şcoală Step by Step. Am invitat-o la o discuţie despre calitatea educaţiei.*

Cum a început Step by Step?

Am debutat în 1994, la iniţiativa Fundaţiei pentru o Societate Deschisă, ca program regional, în 9 grădiniţe cu cîte două grupe. Din 1995, Step by Step a fost recunoscut ca alternativă educaţională şi extins la învăţămîntul primar. Sîntem alternativa cea mai numeroasă – în acest an şcolar, sîntem reprezentaţi în 40 de judeţe, cu 600 de grădiniţe şi 600 de clase la învăţămîntul primar, peste 30.000 de copii. De anul trecut, există şi şcoala Step by Step cu program gimnazial.

În ce constă această alternativă?

A apărut din dorinţa de a aduce ceva nou, în contextul pluralismului educaţional din anii '90, cînd se căutau lucruri noi, care să schimbe uniformizarea, să aducă în centru copilul. Step by Step şi-a lăsat amprenta asupra schimbărilor care au avut loc în învăţămînt, în aceşti 20 de ani. În 1998, la învăţămîntul primar au apărut două învăţătoare la clasă. Este o mare schimbare – predarea în echipă este un concept la care ţinem foarte mult. Am avut o contribuţie la modificarea sistemului de evaluare în învăţămîntul de stat, trecerea de la note la calificative. Este o evaluare descriptivă, care se bazează pe competenţele copilului: documentul nostru juridic nu este un catalog, ci un caiet de evaluare în care sînt listate lucrurile pe care trebuie să ştie să le facă un copil, de-a lungul anului şcolar. Step by Step a influenţat şi modificarea curriculei la nivel preşcolar. Din 2008, avem un nou curriculum, în care se regăsesc şi unele elemente Step by Step. De exemplu, organizarea clasei pe centre de activitate: spaţiul este compartimentat pe aceste centre, nu avem băncile tradiţionale, nu stăm spate în spate; avem grupuri de elevi care învaţă şi o aranjare care permite inter şi transdisciplinaritatea, avem un spaţiu comun în care stăm de vorbă şi ne ascultăm unii pe ceilalţi – e ceea ce numim „întîlnirea de dimineaţă“, primul moment de grup mare care are drept scop consolidarea comunităţii de învăţare în cadrul clasei. Acesta este un element pe care îl regăsim şi în învăţămîntul de stat preşcolar, iar de la introducerea clasei pregătitoare îl întîlnim şi în ciclul primar. În fiecare dimineaţă, copiii se salută şi îşi încep ziua ochi în ochi, umăr la umăr, pentru că sînt parteneri de învăţare.

Ce schimbă toate acestea în procesul de învăţare?

Schimbă atmosfera din clasă. Ai mai multă încredere în tine, iar odată cu informaţiile şi cunoştinţele transmise, îţi dezvolţi anumite abilităţi care vor fi utile toată viaţa: a comunica, a lucra în echipă sau în pereche, a negocia cu celălalt, a face anumite alegeri. Sînt abilităţi de viaţă de care copiii noştri vor avea foarte multă nevoie într-o lume care se construieşte acum şi pe care adesea nu prea ştim cum s-o definim. Noi îi pregătim formîndu-le aceste abilităţi. Poţi învăţa nu numai de la învăţătorul tău – el nu este deţinătorul adevărului –, ci în grupuri, unde cei doi învăţători învaţă alături de copii.

Unul dintre reproşurile aduse sistemului educaţional este că elevii nu dobîndesc anumite competenţe care le sînt necesare în viaţă. Cît de important e echilibrul între cunoştinţele de matematică, fizică, română, geografie etc. şi abilităţile de viaţă?

Şcoala, în opinia noastră, nu trebuie să se centreze numai pe aceste competenţe academice. Ele sînt o bază, sînt nişte instrumente, dar, dincolo de asta, copilul trebuie privit în globalitatea lui: este cognitiv, dar este şi emoţional, şi social. Un om care nu are încredere în sine şi nu are motivaţie poate să aibă foarte multe achiziţii şi cunoştinţe, dar să nu le poată pune în practică. Un om care nu ştie să lucreze în echipă, în lumea de azi, este un perdant pentru că nimeni nu mai lucrează individual. În cadrul echipei, fiecare trebuie să contribuie cu potenţialul pe care îl are. Step by Step încearcă să facă legătura de la potenţialul propriu la performanţă, dar într-un ritm şi într-un stil adaptate nevoilor copilului. Asta este foarte important. În studiul PISA 2012, dincolo de faptul că ne-am plasat foarte prost, motivarea copiilor români era cea mai slabă. M-a durut foarte mult că 73% dintre copiii români se simt singuri la şcoală. Asta arată studiul. E îngrijorător. Faptul că se simt singuri înseamnă că se simt neimportanţi, se simt într-o permanentă competiţie cu ceilalţi. Or, noi nu asta promovăm, ci promovăm competiţia cu sine. Exersăm permanent în clasă colaborarea cu ceilalţi, mai ales la vîrstele mici.

Avem de multă vreme obiceiul să ne lăudăm cu olimpicii, dar studiul PISA arată că, de fapt, stăm prost cu media *elevilor, cu cei care nu vor fi niciodată de nota 10, ci de 7 sau 8...*

Este un element care diferenţiază Step by Step de ceea ce se întîmplă acum în numeroase şcoli bune. Noi mergem pe descoperirea şi valorificarea potenţialului fiecăruia. Ca oameni, sîntem foarte diferiţi, sîntem unici, avem abilităţi şi interese diferite. În clasele Step by Step – care înseamnă doi învăţători cu un grup de copii –, avem şansa să-i cunoaştem pe copii şi să-i învăţăm să se cunoască şi să-şi urmeze drumul. E important să-şi dea seama *ei* ce le place şi să exceleze în acel domeniu în care au şanse şi pot să muncească. Încercăm să le transmitem copiilor acest echilibru: e important să învăţăm, dar trebuie să ne uităm şi în sufletul nostru, să avem bucuria de a învăţa. Le cultivăm copiilor curiozitatea lor naturală. Facem vizite de studiu, care îi ajută pe copii să-şi transfere cunoştinţele în lumea reală, să-şi dea seama de ce trebuie să înveţe. Facem performanţă, dar în ritmul fiecăruia. Asta este greu pentru copiii care vin din familii extrem de competitive, care le spun acasă „trebuie să fii cel mai bun“.

„E important să-şi dea seama ei *ce le place şi să exceleze în acel domeniu.“*

O dată pe an, se face mare zgomot despre bac şi despre admiterea în liceu şi se comentează notele proaste ale unor elevi. Nu există acest tip de presiune a notelor care să-i ajute pe copii să intre la liceu şi apoi să ia bacul?

Nu mă provocaţi să vorbesc despre vînătoarea de note din gimnaziu. Cred că puterea vine la pachet cu o mare responsabilitate. Din păcate, toate aceste schimbări în sistemul de învăţămînt actual nu sînt în beneficiul copiilor. Părerea mea este că nota trebuie să reflecte ce ştie copilul să facă. Asta se poate obţine într-o şcoală mică, aşa cum sîntem noi. Ce se întîmplă acum în multe şcoli de stat nu este pe gustul meu şi nici nu e în avantajul copiilor. Şi eu văd, ca părinte, o goană după note, o incapacitate a profesorilor de a fi obiectivi în ceea ce fac – pentru că şi profesorii se gîndesc că o notă mare îi va ajuta pe elevi să meargă la un liceu bun. Dar trebuie să fie o notă mare care să reflecte ce ştie elevul. Din păcate, regăsim, la foarte multe discipline, o învăţare mecanică, o toceală, dar copiii sînt lipsiţi de instrumente: să te uiţi pe o hartă, să foloseşti un microscop etc. Este o presiune a notelor care creează probleme. Noi, la Step by Step, facem performanţă, dar ne întrebăm care este preţul pe care trebuie să-l plătească copilul: sînt anii cei mai frumoşi, este perioada de maximă efervescenţă, în care copilul se dezvoltă extraordinar, trebuie stimulat să caute, să descopere. Încercăm să-i ajutăm pe copii, trezindu-le interesul şi cultivîndu-le bucuria de a învăţa.

Într-o şcoală cu puţini elevi se poate face asta. Dar în multe şcoli din România sînt 30 de copii în clasă (sau mai mulţi)...

Numărul mare de copii în clase este o problemă. Dar sînt lucruri care pot face diferenţa. De exemplu, calitatea cadrelor didactice. Cu cît profesorii sînt mai implicaţi şi mai entuziaşti, rezultatele sînt pe măsură. În alternativele educaţionale, profesorii au această şansă: să fie formaţi iniţial şi continuu. Alternativele îşi monitorizează clasele, oferă suport tehnic continuu. O altă diferenţă pe care o face Step by Step, dar pe care o poate face orice clasă, este de a lucra în parteneriat cu părinţii şi cu comunitatea. Părintele este considerat cel mai important educator, chiar dacă şi el are nevoie să fie educat. Omul din faţa clasei poate face multe lucruri, dar nu singur: dacă tot vrem să-i învăţăm pe copiii noştri să lucreze în echipă, trebuie să le oferim şi modelul nostru, al adulţilor. La Step by Step, părinţii sînt foarte mult prezenţi în clasă. Nu ne este indiferent dacă un părinte poate să ne ajute. Avînd cele trei centre de învăţare în clasă, un părinte poate coordona activităţile într-un centru, le poate citi copiilor o poveste, le poate explica un domeniu (după o discuţie cu echipa de învăţătoare). Părinţii ne ajută cu idei, cu vizite de studiu, ne pot înlesni alte lucruri prin care copiii să capete sensul învăţării.

Se spune că programele şcolare sînt prea încărcate. Dumneavoastră ce credeţi?

La învăţămîntul preşcolar, educatoarele au o mare libertate de a aplica acest *curriculum* – există doar obiective şi tipuri de activităţi de învăţare. Şi la ciclul primar se poate face lucrul acesta, dar cu o muncă de accesibilizare. La gimnaziu, e o discuţie mai amplă. Lucrăm foarte mult pe ceea ce au ei de învăţat, dar sentimentul este că sînt foarte multe lucruri noi şi destul de puţin le vor folosi mai departe. Sînt cam încărcate, într-adevăr. Pasul pe care trebuie să-l facem şi pe care studiul PISA ni l-a adus în atenţie este că trebuie să trecem de la a învăţa pe bază de memorie (date, fapte ş.a.m.d.) la aplicare, la lucruri precise pe care viaţa reală ni le cere. Şi atunci, se cere o „scuturare“ a programelor de gimnaziu.

Cariera didactică nu e dintre cele mai uşoare, iar în ultimii ani e tot mai birocratizată...

Trebuie să ai vocaţie pentru cariera didactică. Iar dacă iubeşti copiii şi îi pui mai presus de orice curriculum, ai satisfacţii, şi asta e foarte important. Dacă profesorul vine senin la clasă şi pleacă bucuros după ce a muncit acolo, trebuie să continue. Sînt foarte mîndră de colegele mele şi de colegii mei, au recunoaşterea părinţilor şi iubirea copiilor. Sînt oameni cu vocaţie şi am avut perseverenţa de a-i forma an de an. Faptul că alternativa Step by Step este atît de răspîndită în ţară este un argument că s-au cernut oamenii care puteau să facă faţă. Nu e uşor să organizezi o clasă care nu stă în bănci, ci „mişună“.

Ce s-a schimbat, în 20 de ani, în sistemul Step by Step?

Step by Step a pornit în grădiniţe din medii dezavantajate, la periferia oraşelor, plecînd de la ideea că educaţia timpurie este o perioadă absolut esenţială în viaţa copilului. De aici s-a pornit şi în dotarea claselor cu mobilier specific, cu material didactic şi în formarea specială a cadrelor didactice. Acest lucru s-a menţinut cîţiva ani, după care comunităţile locale au preluat responsabilitatea acestor clase. Ele s-au extins acolo unde părinţii şi comunitatea locală au reuşit să se mobilizeze şi să-şi realizeze dotarea necesară. Acum vorbim doar de o susţinere tehnică a Centrului Step by Step, în colaborare cu inspectoratele şcolare, comunităţile sînt de fapt cele care susţin alternativa. Oamenii au vrut foarte mult să aibă şi să extindă Step by Step. Nu mai regăsim sistemul doar în zonele defavorizate, ci în orice şcoală unde comunitatea a găsit fonduri şi resurse pentru a promova calitatea în educaţie.

fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

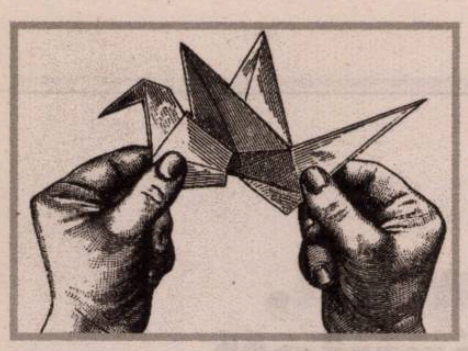

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Bucurii bărbăteşti

Edeja august şi o căldură înăbuşitoare, una din primele zile cu adevărat fierbinţi ale unei veri neobişnuit de ploioase şi răcoroase. Dunărea maronie curge silenţios şi fără pauză, asemeni timpului, către îngustările Cazanelor. De pe un ponton de lemn, un individ cărunt, cu spinarea puţin încovoiată sub ceafă, într-o curioasă simetrie cu uşoara curbură a burţii, îşi face de lucru cu nişte undiţe, dă la peşte, adică. Nu e singur, la cîţiva paşi, sub un umbrar, la o masă de plastic îi şed trei amici. Doi joacă table. Unul se remarcă imediat. Are o barbă neagră, pe jumătate încărunţită. Ochelarii îi stau pe vîrful nasului. E în şort, în şlapi şi cu un tricou negru, fără mîneci. Are un aer mucalit şi o voce sonoră cu care îl taxează imediat pe pescarul care tocmai trage la suprafaţă o ramură de salcie, scufundată.

„Vasile, iar ai prins salată, avem destulă salată, mai vrem şi peşte la masă. Vezi că p'în ramura aia poate găseşti şi f'un prezervativ. Şi poate-ţi trebe la noapte."

„Dacă-l găsesc, ţi-l dau ţie", răspunde pescarul.

„Io, la anii mei, nu-mi mai fac nici un fel de probleme, da' vreau să te văd pe tine. Da', pînă una-alta, hai, să trăim!" exclamă bărbosul şi ridică în sus o cutie de bere. Alături de ei zace un sac de plastic, negru, plin de cutii de bere storcite, mărturie a efortului important depus pînă la acea oră.

„Unu-unu, Costele. Hai să te fac marţ în zi de duminică. Sau azi e sîmbătă, nici nu mai ştiu. Am pierdut şirul."

Scena te poartă cu gîndul la reclamele pentru băutură ieftină. Dar e ceva mai mult spirit aici. Mai ca prin *Operaţiunea monstru,* cu Cotescu, Moraru şi Caragiu. Ceva cît se poate de românesc, am putea spune. Cei patru bărbaţi sînt singuri, în voia lor absolută, scăpaţi de sub controlul nevestelor.

Cel cu pescuitul îşi pregăteşte lanseta şi face o aruncare caraghioasă, eşuată. Linguriţa îi cade la picioare, chiar pe ponton. Deşi cu un ochi la table, bărbosului nu-i scapă mişcarea şi nu-l iartă nici de data asta:

„Ia uite ce face Vasile! Ai vrut s-o arunci pă spate, mă? Păi, cum te pregătiseşi, ziceam că dai pînă la sîrboaice. Ia vezi, nu cumva ţi-ai prins papucu'?" Rîd cu toţii.

„Ei, Doamne", – oftează bărbosul într-un final – „cînd ne-o fi mai rău, apoi, aşa să ne fie. Vasile să trăiască. (Ceilalţi doi îl îngînă.) Să ne aducă peşte, măcar la masa de seară. Şi să prindem cu toţii peşte pîn' pe la fo 80 de ani, că p-ormă încurcăm locu' pă ponton." Se opreşte să tragă o duşcă.

„Io... mă bucur de fiecare an. Fiecare vîrstă îşi are bucuriile ei, deliciile ei. Acu' nu mai pot să fac ce făceam odată, daaa', nici nu-mi mai trebe. Am mai multă minte şi parcă n-aş da mintea de azi pă tinereţea de altădată. Sau... cine ştie." Izbucneşte din nou în rîs şi-i molipseşte şi pe ceilalţi. E un *bon viveur* de modă ceva mai veche.

Se apucă iar de table. Mută pulurile violent şi cu zgomot, de parcă fiecare mişcare ar fi definitivă. „Şase-patru! Marţ, Costică!

Iar ţi-am tras-o. Tu, nici dacă mai faci o facultate nu poţi să mă baţi. Eşti cîrnăţar, faci cîrnaţi. La Paţac, cum se zice. Nu joci deloc strategic. E şi aici o ştiinţă."

„Dacă-l găsesc, ţi-l dau ţie", răspunde pescarul.

Strîng cutia de table şi se ridică să treacă şoseaua, la pensiunea de alături.

„Merge acum o ciorbă de peşte, nu?" zice omul nostru punîndu-şi cutia în cap, să nu-l bată soarele. „Şi-o saramură de crap. Ca focu'. Şi p-ormă, mai tîrziu, o baie."

„Dar ai văzut cum e apa la ăştia în piscină, aici la pensiune?" întreabă Costică. „E tulbure" – răspunde bărbosul – „păi, e normal, e din Dunăre, de unde altă apă aici."

„Şi e bună?" insistă amicul.

„Păi, nu poţi să spui de apa din Dunăre că e bună sau că e rea. E doar apă din Dunăre, Costică, cu bunele şi cu relele ei. Dunărea e ca viaţa. Şi viaţa, după cum ştii, dăunează grav sănătăţii şi duce la deces, ha, ha. În Dunăre lumea se spală, aruncă mizeriile, îşi face nevoile, se scaldă, tot din ea îşi ia peştele şi apa pentru ciorbă. De ce n-ar lua şi pentru piscină? Dunărea e Gangele românilor, mă Costică, mă. Tu nu ştii asta, de cînd tot mergem noi în Deltă? Şi aici tot Dunărea aia e. Ba, e chiar mai curată, că n-a trecut încă de Bucureşti şi ştii cu ce aport important din viaţă vine Bucureştiul la fluviul ăsta, nu, că eşti în branşă. Trebe să-ţi mai spun io? Păi, cîte milioane de oameni nu se screm în fiecare zi să tot umple Dunărea?"

Pescarul cel adus de spate îşi strînge lansetele şi porneşte după ei. Trece şi el fuga şoseaua prin faţa unei maşini, către ciorba pescărească.

ready made

„Odată restabilit acest prototip, ne împiedicăm în *daina* de diftongul *ai,* asupra căruia cade tonul. Noi ştim că *ai* accentat este o gunificaţiune din *i,* însă poate fi şi altceva în limba română. Dentîi, poate să fie un *i* strămutat de aiuri, ca în metateza *aibă* în loc de *abiă* din latinul *habeat.* Al doilea, poate să fie ceea ce gramaticele noastre numesc un *i* epentetic, ca în *mîine* din *mane.* Dacă e gunificaţiune, cuvîntul se reduce la *dina;* dacă e metateză, la *dania;* dacă e epenteză, la *dana.* Pe care să alegem? Cum să descoperim adevărul? Trebui să plecăm prin lume, înarmaţi cu toată rigurozitatea metodei comparative, căutînd pretutindeni pe surorile *dainei,* fără cari dînsa ar rămîne în veci un mister."

B.P. Hasdeu, *Studii de lingvistică şi filologie,* vol. II, Editura Minerva, 1988

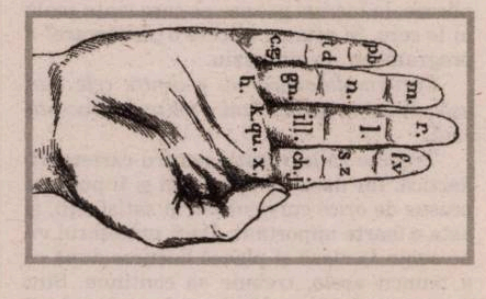

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Serviciul pentru imigrări

Nu cred să mai existe mulţi români la ora actuală care să nu fi auzit despre atît de rîvnita „carte verde"/„permis de rezidenţă" americană. Acest *green card* este practic ultimul pas (hotărît) spre dobîndirea cetăţeniei Lumii Noi. Ea implică – din punct de vedere juridic – şederea permanentă şi dreptul la muncă pe teritoriul Statelor Unite. Beneficiarii importantului document au doar cîteva restricţii civice, care îi deosebesc de cetăţenii cu libertăţi depline. În rest, toţi se pot considera urmaşi legitimi ai lui William Bradford şi ai coloniştilor săi de pe *Mayflower,* chiar dacă engleza lor se rezumă (adesea) la gesticulaţii elaborate şi zîmbete copleşitor de politicoase. Prin venele unui posesor de „carte verde" curge năvalnic sîngele yankeului în devenire. Se înţelege că – tocmai datorită riscurilor angajate – americanii au ajuns foarte circumspecţi cu acordarea permisului amintit, în ultimele decenii, supunînd solicitantul unor examene (de loialitate) extrem de riguroase. Serviciul pentru Imigrări (o instituţie foarte activă în SUA) a început să funcţioneze ca o sperietoare pentru mulţi vizitatori ai Noului Canaan şi, în egală măsură, ca o formă de birocraţie antipatică pentru doritorii de rezidenţă, nu neapărat din motive economice sau politice, ci strict personale (cele mai comune fiind legate de reîntregirea familiei). Ultima categorie suferă enorm cînd se află, *volens-nolens* în situaţia de a oferi (umilitoare) explicaţii vizavi de nevoia lor de *green card*. Frecvent, indivizii respectivi construiesc scenarii apocaliptice despre viitorul Statelor Unite şi dezvoltă teorii complexe referitoare la (insurmontabila) simplitate intelectuală americană.

Bill Bryson, scriitor şi universitar din Iowa, dar educat şi trăit aproape toată tinereţea în Marea Britanie, a revenit, spre sfîrşitul anilor '90, în ţara natală, aducînd după el o soţie englezoaică şi (nu mai puţin de) patru copii. Formalităţile „naturalizării" familiei au fost, pentru autorul faimoasei cărţi *Mother Tongue / Limba maternă,* un adevărat calvar. Bryson le povesteşte cu lux de amănunte într-o tabletă jurnalistică, inclusă în volumul său din 1998 – *Notes from a Big Country / Însemnări dintr-o Ţară Mare*. Toţi membrii familiei au avut de completat interminabilele formulare ale unui sistem (teribil de) bine pus la punct, apoi s-au văzut nevoiţi să călătorească 250 de mile în interiorul Americii doar pentru a face analizele de sînge la o clinică recunoscută de guvern (la cea mai mică incertitudine, călătoria s-a repetat). În sfîrşit, a urmat aşteptarea (de ordinul anilor), presărată cu tensiuni şi incidente neverosimile. De pildă, la un moment dat, cînd soţia era plecată în unul dintre „voiajele" medicale de „identificare", Bryson sună la Serviciul Asigurărilor Sociale *(Social Security Administration),* căutînd să obţină codul numeric personal al consoartei *(social security number),* ce trebuia, de altfel, inclus într-un formular tip (necesar acordării „cărţii verzi"). Funcţionarul îi spuse netulburat că poate „divulga" informaţia numai persoanei în cauză. „Dar sînt soţul ei!" strigă scriitorul exasperat. „Nu vă pot comunica numărul", continuă mecanic vocea de la capătul firului. „OK" – replică Bryson în timbrul lui vocal normal, după o scurtă pauză – „aici Cynthia Bryson, îmi puteţi spune codul numeric personal?" Fără a arăta surprindere ori amuzament, bărbatul constată sec: „Ştim că eşti tu, Bill. Nu merge!" „Ar fi fost vreo diferenţă dacă aş fi vorbit cu ton femeiesc?" întrebă Bryson. „Mă tem că nu", i se răspunse imediat.

Prin venele unui posesor de „carte verde" curge năvalnic sîngele yankeului în devenire.

Un coleg al autorului a privit altă dată, siderat, interogatoriul la care i-a fost supusă fiica (născută în Anglia) de către un funcţionar similar. Întrebările erau rostite automat şi nenuanţat: „Aţi săvîrşit vreodată acţiuni comerciale vicioase care includ, dar nu se limitează la atît, jocurile de noroc?", „Aţi fost vreodată membră a (sau afiliată în vreun fel la) Partidul Comunist ori alt partid totalitar?" şi „Aveţi de gînd să practicaţi poligamia în SUA?" Trebuie menţionat faptul că persoana în chestiune avea vîrsta de cinci ani. Dincolo de glumă, acest mecanism (aparent) plin de absurdităţi s-a articulat pe o necesitate istorică. Un teritoriu uriaş, cu o naţiune eterogenă, beneficiară a unui set de libertăţi aproape fără corespondent democratic pe mapamond este, în mod evident, ţinta inamiciţiilor de tot felul. Integritatea sistemului reprezintă obligaţia principală a suprastructurilor. Din păcate, aşa cum s-a văzut adesea, în ciuda eforturilor de autoapărare, şiretenia teroristă a îngenuncheat aparenta invincibilitate a Lumii Noi, împingînd americanitatea către epoca revizuirilor şi redefinirilor paranoide. Ce se va întîmpla în viitorul tot mai ambiguu cu regulamentele de accedere şi naturalizare în Statele Unite? Greu de prevăzut. Personal, păstrez în memorie imaginea jovială a doi vameşi newyorkezi, de la jumătatea anilor '90, care m-au primit (pe mine, românul stingherit de strălucirea metropolei) cu urări de bun sosit şi bătăi amicale pe umăr, nearătînd nici cel mai mic interes pentru esticele bagaje perindate înaintea ochilor lor. Un tablou idilic, în bună măsură de arhivă, a liberalismului transatlantic. Astăzi, ţi se iau amprentele şi ţi se fotografiază irisul, chiar la coborîrea din avion.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

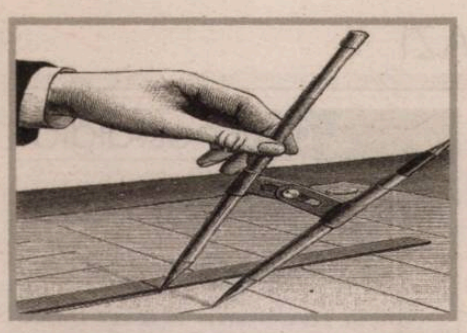

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Lăcomie sfidătoare

Nevoia de natură, de grădini, s-a manifestat întotdeauna la Bucureşti, constituind chiar o trăsătură caracteristică a fizionomiei oraşului. Pentru situaţia din secolul al XIX-lea, avem chiar o carte pe care calităţile ei de erudiţie şi sensibilitate, remarcabile, n-au făcut-o, totuşi, destul de cunoscută: studiul doamnei Dolores Toma, *Despre grădini şi modurile lor de folosire* (Polirom, 2001). Secolul următor ar fi oferit pentru acelaşi subiect destulă materie de evaluări pozitive, mai ales cu privire la anii domniei lui Carol al II-lea, perioadă activă în toate direcţiile modernizării edilitare, înainte ca Herăstrăul, opera lui N. Caranfil, să devină „Parcul de Cultură şi Odihnă I.V. Stalin".

Oricum, oricine ştie că în nordul Capitalei se întîlnesc armonios cele două tipuri de creaţie horticolă, parcuri publice şi grădini particulare.

În ultima vreme, ofensiva de exploatare a terenurilor neconstruite (şi neconstruibile) se desfăşoară şi în această zonă. Scandalul în legătură cu grădina Bordei a fost numai primul exemplu. Zilele astea, *„România curată"* a semnalat că RA-APPS pune în vînzare – pentru a treia oară! – o parte din grădina casei Brâncoveanu de pe bd. Aviatorilor. Adresa oficială este Aleea Modrogan 1 şi 1 A, cunoscută ca sediu al fostului Partid Democrat (în prezent Democrat-Liberal). Aşadar, atacul este îndreptat contra unui parc privat. Partidul este o instituţie publică, dar nu e obligat să lase poarta deschisă pentru toată lumea. Există însă o oprelişte definitivă, cred: casa Brâncoveanu este monument istoric, chiar dacă nu a fost construită de Constantin-Vodă, cum credea primul preşedinte al Partidului Democrat cînd se grăbise să înhaţe această splendidă clădire. Ea este una din cele mai frumoase cu care se pot lăuda Parcul Filipescu şi şoseaua Jianu, fiind ca atare inclusă într-o zonă protejată. PDL nu a întreţinut-o prea bine, i-a pus ferestre de termopan, ba parcă şi aer condiţionat, dar nu este proprietar acolo, ci chiriaş al RA-APPS, care se consideră stăpînul necondiţionat al întregii parcele, cîtă este înconjurată de un zid (căruia i-ar trebui lucrări de consolidare, fiindcă este aşa de aplecat că nu-ţi vine să treci pe lîngă el). Deci, dezmembrarea parcelei a fost anunţată acum o lună, cînd s-au pus la licitaţie „sere de flori cu terenul aferent", adică suprafaţa construită pe care o reprezintă corpul de clădire A, 228,97 mp, şi un teren de 4200 mp. Primul preţ fusese 5.232.000 euro + TVA, după care, din lipsă de investitori, a scăzut pînă la 4.185.900 euro.

Cine s-ar încumeta să plătească această sumă cînd este dovedit că tranzacţia este abuzivă şi ilegală? Într-adevăr, legea ia în consideraţie ca monument istoric „o construcţie sau o parte de construcţie cu terenul aferent". Construirea chiar pe această suprafaţă pe care şi-a pus ochii RA-APPS este interzisă din 2009 printr-o hotărîre a CGM. Îmbucătăţirea terenului şi, cu atît mai mult, o clădire nouă acolo ar mutila grădina şi ar compromite iremediabil peisajul caracteristic pentru o epocă în care arhitectul Roger Bolomey a izbutit cu abilitate să îmbine tradiţia istorică, aşa cum îl obliga noblеţea comanditarului, cu stilul neo-românesc şi cu evocarea unui castel de Renaştere franceză.

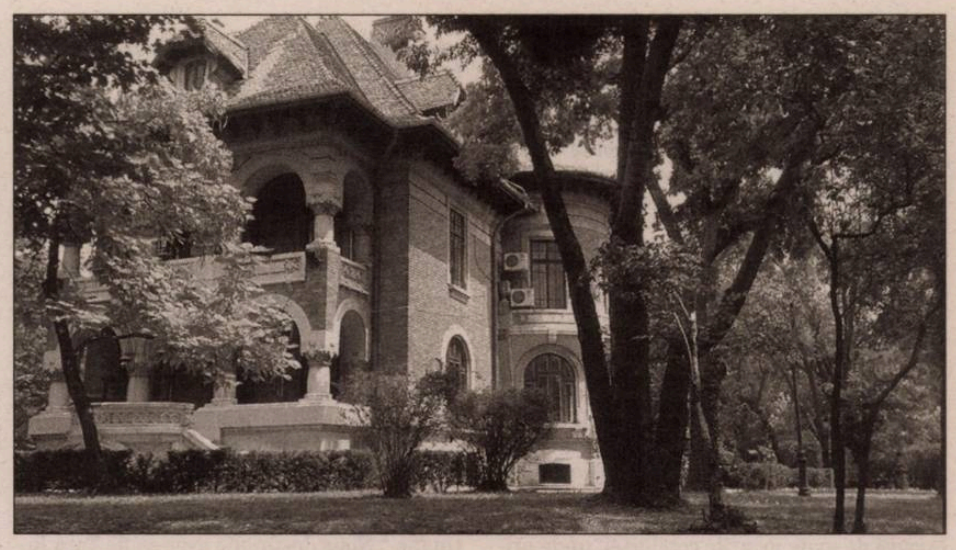

Cine comandase această casă şi grădina ei? Prinţul Constantin Brâncoveanu (1875-1967) pe care mi-amintesc că l-am văzut o dată coborînd treptele unei case de pe strada Frumoasă, desigur ultima sa locuinţă după ce i se luaseră palatul de la şosea şi vila de la Breaza. În tinereţe, atunci cînd nu era la Paris, unde se implica în mişcarea literară şi jurnalistică franceză, locuise în strada Scaune, 22. În şoseaua Jianu, el a trăit alături de a doua lui soţie, Colette Cesianu, mama celor doi fii căzuţi cu avionul pe front şi îngropaţi în parcul de la Mogoşoaia. Fratele lor, cel din care se trag toţi urmaşii în viaţă azi, în străinătate, era la Mogoşoaia la 23 august 1944 şi, auzind proclamaţia regelui, a adunat toţi ţăranii pentru a-i lua prizonieri pe soldaţii germani din localitate. Culmea e că acest episod l-am aflat dintr-un act prin care „sublocotenentul Brâncoveanu" era decorat şi care a intrat într-un volum de documente în onoarea „luptei antifasciste a Partidului Comunist Român".

Oricui i-ar reveni acum proprietatea de care a fost aici vorba, ea trebuie să rămînă intactă.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Drumul de la materie primă la clienți este o afacere în sine.

Servicii bancare integrate de pre şi post-finanţare pentru fiecare etapă din ciclul comercial.

Fluxul comercial este un proces circular, iar afacerea dumneavoastră se află într-o permanentă mişcare, de aceea Bancpost Corporate Banking vă oferă un pachet de servicii adaptate necesităţilor dumneavoastră din fiecare etapă:

- Soluţii de pre şi post finanţare importuri şi exporturi; facilităţi de capital de lucru; scrisori de garanţie bancară; incasso; factoring; acreditive documentare.
- Managementul lichidităţilor; transferul automat al încasărilor din conturile deschise la Trezoreria Statului; confirmarea automată a plăţilor către vamă prin "Fast Vama"; emiterea şi arhivarea electronică a facturilor.

Membră în consorțiul de intermediari principali pentru emisiunile de Eurobonduri ale statului român

Locul 2 în clasamentul Euromoney pentru produsele FX în România

Cea mai bună bancă emitentă în programul "International Financial Corporation"

Cel mai bun partener IFC de finanțare a comerțului internațional din zona Europa de Sud în 2013

Bancpost

Competenţă în Corporate Banking

www.bancpost.ro | ctb@bancpost.ro

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Lecturile verii

De curînd, Editura Humanitas a publicat, în Colecţia „Vintage“ şi sub îngrijirea doamnei Georgeta Filitti, Memoriile principelui Nicolae Suţu *(Memoriile principelui Nicolae Suţu, mare logofăt al Moldovei, 1798-1871*, traducere din franceză, introducere, note şi comentarii de Georgeta Filitti, Humanitas, 2013, 446 pp.). Mă bucur că Editura Humanitas a înţeles care este rostul unor astfel de restituiri critice. Ediţia de faţă este una de foarte bună calitate atît prin traducere, cît şi prin explicaţiile oferite de Georgeta Filitti, un istoric competent şi erudit, care oferă cititorului toate detaliile necesare unei lecturi cît mai aproape de epoca scrierii acestor memorii.

Mai întîi de toate, cine este Nicolae Suţu? Este fiul ultimului domn fanariot Alexandru Suţu şi al Eufrosinei Callimachi. Îşi petrece copilăria pe uliţele Fanarului, acolo unde se bucură de toate jocurile copilăriei, unde primeşte educaţie, dar unde se şi pregăteşte pentru ceea ce spera să vie: tronul Principatelor. În Memoriile sale, această perioadă este una „de aur“, ca să zicem aşa; înconjurat de fraţi, rude, prieteni, amici, profesori, Nicolae Suţu îşi petrece timpul între jocurile copilăriei, lecţii, plimbări pe malurile Bosforului, lecturi şi conversaţii înalte. Amintirile sale sînt informaţii preţioase despre această viaţă a principilor din Fanar, trăită în aşteptarea unui rang înalt, fie că este vorba de scaunul din cele două principate, fie că este vorba de o slujbă pe lîngă Patriarhia din Constantinopol, fie că este vorba de dregătorie pe lîngă sultan. Or, ocuparea unor atare funcţii presupune, mai întîi de toate, o instruire adecvată în care învăţarea limbilor străine şi diplomaţia primează.

Iată un fragment din această petrecere a copilăriei: „vara anului 1817 am petrecut-o pe insula Halki, în mijlocul familiei capuchehaiei tatălui meu, Stavraki Aristarki, care locuia la mănăstirea Sf. Fecioare. Aerul îmbălmăsat pe care-l respiram, libertatea de care ne bucuram, locurile încîntătoare pe care le vedeam ne făceau şederea minunată, mai ales la vîrsta aceea cînd natura părea să se înfrumuseţeze pentru a mări sensibilitatea noastră crescîndă.“ Sau tensiunea aşteptării tronului atît de rîvnit: „în sfîrşit, iată-ne ajunşi la momentul aşteptat cu atîta nerăbdare, moment pregătit de îndelungate şi crude încercări. Pe la sfîrşitul anului 1818, principele Caragea părăsind Ţara Românească spre a se refugia în străinătate, tatăl meu a fost desemnat să-i urmeze la tron. Ne-am stabilit reşedinţa într-o casă din Fanar, ca să fim în apropierea locului unde avea să se desfăşoare protocolul complicat ce trebuia să preceadă plecarea spre noua destinaţie.“ Noua destinaţie avea să fie Ţara Românească, legîndu-l pentru totdeauna de destinul românilor.

Căsătorit de „convenienţă“ cu Ecaterina Cantacuzino-Paşcanu, dar care îl introduce printre „primele familii din Moldova“, Nicolae Suţu avea să se stabilească în Moldova, unde va participa activ la construirea modernităţii. Alături de fraţii săi, Iorgu şi Grigore, au ocupat importante dregătorii în aparatul administrativ ceea ce avea să le aducă o caracterizare deloc plăcută din partea lui Constantin Sion în a sa Arhondologie a Moldovei: *„aceşti Suţeşti, bezedelele Neculai şi Iorgu, de cum au venit şi pînă au căzut Mihai vodă, un ceas n-au fost fără slujbe şi lefi mari şi tot feliul de ajutor le-au făcut Mihai vodă.“*

Participant implicat la facerea istoriei, Nicolae Suţu a redactat opere fundamentale pentru cunoaşterea Moldovei. Ale sale studii economice rămîn şi astăzi o sursă istorică importantă. Mai apoi, a fost contemporanul şi colaboratorul multora din personalităţile epocii, de la Mihail Kogălniceanu pînă la Alexandru Ioan Cuza, de la Mihail Sturdza pînă la Carol I. Despre partenerii săi politici lasă pagini superbe, necruţînd pe nimeni, descrieri caustice şi critice la adresa acestei elite ce i se părea inferioară prin educaţie sau neam. Pana sa nu-l cruţă nici măcar pe Mihail vodă Sturza, în vremea căruia „un ceas n-au fost fără slujbe“. Prin paginile acestui „fanariot întîrziat“ – cum îl numeşte Georgeta Filitti –, veţi regăsi şi retrăi toate intrigile din spatele tronului, experienţele primului „parlamentarism“ românesc cu luptele acerbe dintre vodă şi Adunarea Obştească, alegerile de tot felul, pregătirile Revoluţiei de la 1848, conspiraţiile, numirile şi depunerile de miniştri, unirea, răsturnarea principelui Cuza, constituţia, aducerea lui Carol I. Dar mai sînt acolo pagini frumoase despre pasiunea obsesivă a principelui Nicolae Suţu: vînătoarea. Una dintre plăcerile boierimii, vînătoarea, va deveni pentru Nicolae Suţu o adevărată artă la care n-a renunţat niciodată. Povestirile vînătoreşti oferă informaţii preţioase despre flora şi fauna Moldovei în veacul al XIX-lea, dar şi detalii de viaţă cotidiană, cînd timpul liber se petrecea altfel.

O lectură indispensabilă pentru vremurile noastre atît de capricioase.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Minunaţi erau!

„Pe la 4 după prînz ajungeau la Seliştе. (...)

Era în Transilvania! în inima Daciei strămoşeşti, a acelei Dacii pururea tînără de la care ne venise simţămîntul renaşterei şi către care zburau toate aspiraţiile noastre!

Încîntător loc, încîntătoare zi, încîntători oameni.

Familii întregi de muncitori de pămînt strîngeau maldărul de pe cîmp. Fetele, cu pălăria peste broboadă, apăreau deja voinice şi frumoase. Fînul cosit umplea aerul de miresme. Se opriră în gară aproape un ceas, aşteptînd o trăsură din Seliştе care trebuia să fie a unui oarecare Gheorghe, dar care bineînţeles nu venea. După ce plecă trenul, dispărură şi mutrele oficiale, hamalii şi fluierătorii şi rămaseră numai cîteva chipuri senine de ţărani, cîţiva băieţi ce se jucau prin iarbă şi o fetică rumenă şi albă ce aduse poşta (...).

Satul se vedea pe coasta cealaltă a dealului şi se părea c-ai ajuns şi totuşi era departe. Soarele ardea bine. Pe o muche strîngeau cosaşii fînul încă verde, adunîndu-l în vîrful furcei şi-n vîrful limbei, cu munca şi cu cîntecul.

Minunaţi erau! În nepăsarea lor harnică, păreau deplin fericiţi, cum de altminteri par totdeauna cei ce muncesc, celor ce gîndesc.“

Duiliu Zamfirescu, „Îndreptări“,
în vol. *În război, Îndreptări, Ana,*
Editura Minerva, 1971

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

„Ba al dumitale, obraznico!“

Încerc să răspund la mesajul unui domn, Florin A., care a avut amabilitatea de a scrie un comentariu la articolul meu de acum două săptămîni, „Diploma de facultate“.

Deseori, „dumneata“/„dumitale“ ascund dorinţa reală de a spune, de fapt, „mă“/„bă“. Purtînd pe ele un strat de praf care le oferă aspectul unui soi de „marfă vintage“, aceste forme ale pronumelui de politeţe pot transporta mai multe feluri de încărcătură semantică. Ele pot funcţiona, în anumite situaţii, ca definiţia lor de dicţionar, exprimînd o formă de politeţe autentică, dar se pot transforma şi în cele mai sulemenite feluri de a exprima lipsa totală de consideraţie. E ca-ntr-o situaţie tipică, de salon, cînd gîndul din spatele cuvintelor spune, mai degrabă, aşa: „Pentru că sîntem oameni civilizaţi, într-un spaţiu civilizat, nu pot să pronunţ cuvintele *boule/vaco,* dar tare mi-ar plăcea să ştii că asta am vrut să spun, de fapt.“ Evident, nu sînt singurele cuvinte care intră perfect în acest joc al exprimării. Orice alcătuire de vorbe se apleacă după direcţia din care vine adierea gîndului fiecăruia dintre noi. Alcătuirile pot arăta exact la fel, dar pot spune lucruri foarte diferite. Zici „domnule/doamnă“, cu intenţia reală de a spune, de fapt, „mitocanule“/„mitocanco“.

În *Five O'Clock,* Caragiale dă încă unul dintre legendarele sale spectacole ale felului în care vorbim. Madam' Mărndica Piscopesco şi sora ei, madam Tincuţa Popesco, alături de madam' Miţa Protopopesco oferă, printre multe altele, în toată splendoarea, şi o imagine de neuitat a lui „dumitale“. O imagine care culminează cu celebrul „Ba al dumitale, obraznico!“, evident, cu referire la „nefericitul“ locotenent Mitică Lefterescu. Kilogramele de zoaie care stau ascunse diafan îndărătul minunatului genitiv-dativ al lui „dumneata“ sînt ca o viitură de neoprit, blocată, temporar, de barajul subţire al unui pronume de politeţe. E o situaţie în care se concentrează ceva despre lumea fascinantă a felului nostru de a fi. Evident, nu e totul. Ca orice oameni, mai însemnăm, mai sîntem şi altceva decît atît. Dar formulele de politeţe sînt atît de pline cu conţinut contrar aparenţei lor, încît situaţia explozivă devine de un comic nebun.

În urmă cu două săptămîni, am scris un articol cu titlul „Diploma de facultate“, în care vorbeam despre golirea de conţinut simbolic a acestui obiect şi despre disoluţia modului în care înţelegem şi participăm la procesul de educaţie. La un moment dat, am folosit următoarea formulare: „Toate astea, după ce am ieşit din Epoca de Aur a lui Nicolae, în care trăiam din raportări false şi treceam bacalaureatul copiind pe rupte.“ Domnul Florin A. mi-a trimis următorul comentariu: „Nu ştiu ce-ai făcut d-ta la bac dar eu am *învăţat* pe rupte. Apoi am dat examenul de admitere la Politechnică (Facultatea de mecanică în 1979) pe care l-am luat (iarăşi fără să copiez «pe rupte» ca tine). Acum trăiesc în străinătate de 25 de ani pt. că în România rămîn numai ăştia de teapa dumitale.“

Jocul lui „d-ta“/„dumitale“ e delicios. Pronumele de politeţe ţine, săracul, ca un baraj care pîrîie din toate încheieturile, o viitură ale cărei vîrtejuri conţin, probabil, cele mai „creţe“ cuvinte „de dulce“ pe care le-a închipuit limba română. Dar barajul rezistă. Se prelinge, printr-o crăpătură, doar un firicel zglobiu, infiltrat în structura de beton armat: „ca tine“.

Aş fi respectat opinia domnului Florin A., aş fi depăşit şi faptul că nu pare să fi citit tot articolul, pentru că e normal să fie aşa. Se întîmplă. Ca autor al lucrului respectiv, ai vrea ca el să ajungă, cumva, la destinatar. Să se bucure de atenţie şi, în cel mai fericit caz, de înţelegere. Că destinatarul e de acord sau nu, ei bine, asta e altă poveste. Dar pentru ca cititorul să fie de acord sau nu, trebuie să înţeleagă despre ce e vorba acolo. Tocmai pentru a afla dacă încuviinţează sau nu opinia cu pricina. Pe de altă parte, un articol dintr-o revistă nu e un obiect de studiu biblic. Unii trec repede peste el. E firesc. Poate nu produce interes, poate cititorul e grăbit, se gîndeşte şi la altceva, sau articolul e, pur şi simplu, prost. Toate astea sînt perfect normale. Însă tonul şi lexicul comentariului reprodus mai sus lasă mult de dorit, cu atît mai mult cu cît autorul său se autopoziţionează explicit în lumea oamenilor educaţi şi civilizaţi, preocupaţi de etică şi de demnitatea asumării propriei condiţii.

Mărturisesc, m-am distrat copios la fraza: „Acum trăiesc în străinătate de 25 de ani pt. că în România rămîn numai ăştia de teapa dumitale.“ Iar cînd m-am gîndit la cîţiva oameni de „teapa“ mea care au rămas pe aici, m-am simţit de-a dreptul confortabil. Acum, sper că-mi permite stimatul cititor să mă identific şi eu cu cine am chef. Dar nici măcar aici nu e problema. Cînd te exprimi într-o revistă, în orice loc expus publicului, e absolut normal să îţi asumi tot ce decurge din acest fapt. Tristeţea vine din ce se poate citi dincolo de starea de enervare pe care i-am produs-o domnului Florin A. În dorinţa de a-şi exprima dezacordul cu ceva, domnia sa a băgat în aceeaşi oală pe absolut toată lumea. Din moment ce pe aici au rămas doar coţcarii, asta înseamnă că toate rudele domniei sale, prietenii, foştii colegi care n-au plecat vor fi fiind la fel? E uşor să generalizezi şi invers. Să spui că orice român care se uită înapoi îşi înjură naţia doar ca să nu cadă în depresie şi să nu se înjure pe sine. Dar nu-i aşa. Nu sîntem toţi la fel.

Orice afirmaţie care conţine explicit sau implicit ideea că tot ce e rău iese din „stilul românesc – al celorlalţi, al tuturor în afară de tine – de a face lucrurile“, merită un răspuns liniştit: „Ba al dumitale, obraznicule!“

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

festival

DILEMA VECHE

în Cetatea ALBA IULIA

22 - 24 august 2014

NOI suntem ceilalți

Invitat special: MIRCEA CĂRTĂRESCU

CONCERTE:
Zdob și Zdub ● Zoli Toth ●
Farfarello feat. Ovidiu Lipan Țăndărică ●
„Tandreţuri pentru femei cu cei patru corifei" -
ALIFANTIS, ANDRIEȘ, BANICIU, VINTILĂ

ActOrchestra - un proiect 9G al TNB

RECITAL DE PIAN:
Alina Azario

CONFERINȚE ● DEZBATERI ● LECTURI LITERARE

ATELIERE PENTRU COPII:
fotografie ● povești ● benzi desenate

MINI-TÂRG DE CARTE

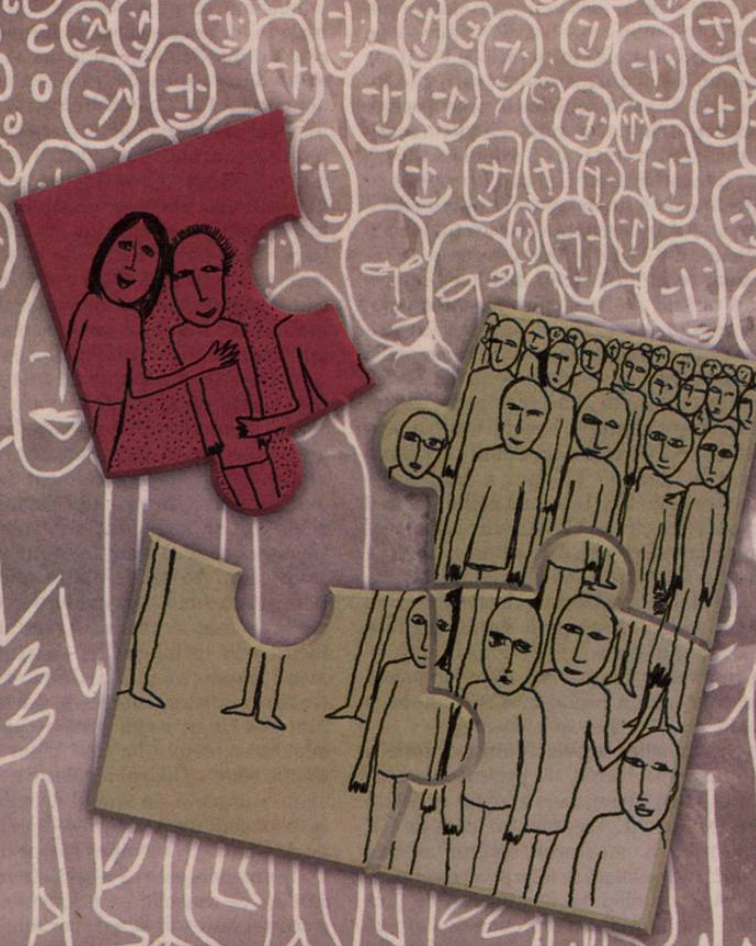

App Store

festival.dilemaveche.ro

facebook.com/dilemaveche

CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA

ALBA

ALPHA BANK

adevărul

fm Europa
Pe aceeași frecvență cu tine

AZUGA
APĂ DE IZVOR
de 7 ori mai bună

Historia

PRIMA TV

DIGI 24 HD

AMPRENTA

Radio România Cultural

Staropramen

Itsy Bitsy

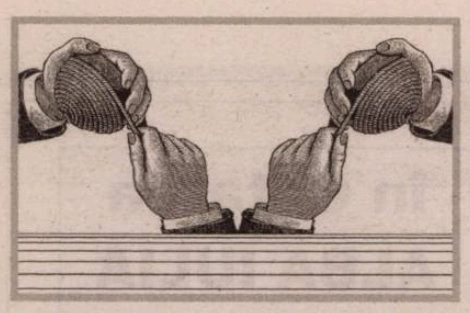

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Primii paşi dintr-un drum lung

– Uniunea Europeană şi instituţiile anticorupţie în Moldova –

Ziua Europei a fost celebrată anul acesta pe data de 10 Mai, în Chişinău, Republica Moldova. A fost amînată din motive diplomatice, cu scopul de a evita suprapunerea cu mai tradiţionala Ziua Victoriei, de pe 9 Mai. Între standurile care promovau delicatesele naţionale şi muzica specifică diverselor ţări europene, dezbaterile din stradă privind integrarea europeană au oferit cetăţenilor moldoveni rara posibilitate de a pune întrebări diplomaţilor şi altor reprezentanţi europeni. Printre multele întrebări, corupţia apărea des în discuţie. Cineva a întrebat despre atribuirea unui contract de administrare a aeroportului din Chişinău către o mică firmă din Rusia, pe o perioadă de 49 de ani, fără o procedură transparentă de achiziţii publice. „O astfel de afacere nu ar fi posibilă după semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană", a declarat un oficial european, declanşînd aplauzele publicului. „Uniunea Europeană ne va ajuta în lupta împotriva corupţiei" – a adăugat un activist civic – „aşa cum au reuşit în România (cu ajutorul Uniunii Europene), unde numeroşi oficiali au fost condamnaţi." Exemplul românesc a fost uşor de înţeles pentru mulţi dintre cetăţenii moldoveni care au urmărit dezbaterile din jurul numeroaselor cazuri de corupţie la nivel înalt.

Dezbaterea dintre cetăţenii moldoveni şi delegaţii prezenţi a fost mai mult decît relevantă, atît în lumina aşteptărilor ridicate, pe care cetăţenii obişnuiţi le au faţă de Uniunea Europeană, dar şi din cauza frustrării pe care o resimt faţă de politicienii locali proeuropeni. Combaterea corupţiei este dificilă într-o societate săracă, cu un stat slab şi o democraţie instabilă, dar implicarea Uniunii Europene ar putea înclina balanţa în favoarea reformiştilor şi a activiştilor anticorupţie din societatea moldovenească. Ca să fim corecţi, trebuie să recunoaştem că au fost făcuţi deja paşi importanţi, în ultimii doi ani, chiar înaintea semnării Acordului de Asociere. Uniunea Europeană a acordat o atenţie deosebită problemei şi a pus, pe agenda guvernului de la Chişinău, reformarea sectorului judiciar şi întărirea noilor instituţii anticorupţie. Vechiul Centru pentru Combaterea Crimelor Economice şi Corupţiei, creat de Vladimir Voronin, a fost reorganizat cu asistenţa UE. Denumit acum Centrul Naţional Anticorupţie (CNA), cadrul său legal a fost reconceput, pentru a viza numai cazurile de corupţie. Ca parte a condiţionalităţilor privind acordul de liberalizare a vizelor, a fost înfiinţată Comisia Naţională de Integritate (CNI), cu scopul de a verifica declaraţiile de avere şi conflictele de interese, după un model instituţional care a copiat cîte ceva de la omoloagele din România şi Lituania.

Un vast pachet legislativ anticorupţie a fost propus, anul trecut, de tînărul ministru al justiţiei, Oleg Efrim, fiind adoptat la limită de către parlament. Argumentul legat de UE a fost crucial în adoptarea tuturor acestor schimbări. Într-o mişcare fără precedent pentru o ţară ce nu dispune de statutul de ţară candidat, UE a oferit 60 milioane de euro ca ajutor direct pentru reformarea sistemului judiciar. Acest pachet de asistenţă a permis creşterea salariilor judecătorilor. În schimb, reprezentanţii acestora din Consiliul Superior al Magistraturii au permis anchetarea, pentru corupţie, a unor colegi judecători. La începutul anului 2014, un judecător a fost condamnat pentru corupţie, ispăşind momentan o pedeapsă cu închisoarea, fiind prima sentinţă de acest tip în Moldova de după căderea comunismului.

În ultimii patru ani, o treime (140) din numărul total de judecători au fost înlocuiţi. Acest lucru a fost posibil printr-un mix de stimulente pentru pensionare anticipată şi demisii voluntare (mulţi judecători s-au pensionat pentru a evita noile teste profesionale introduse de minister). Într-o regiune în care balanţa dintre reformarea sistemului judiciar şi politizarea sa brutală este fragilă (a se vedea scandalurile recurente cu numirea judecătorilor în Serbia), această reformare treptată şi lipsită de controverse merită apreciată. Interesul UE faţă de reforma justiţiei şi anticorupţie i-a determinat pe politicienii locali să numească în poziţii-cheie tehnocraţi cu experienţă credibilă în ONG-uri anticorupţie: Procurorul General, Preşedintele Comisiei Naţionale pentru Integritate, Directorul Adjunct al Centrului Naţional Anticorupţie şi însuşi ministrul Justiţiei sînt exemple în aceste sens.

Totuşi, aceasta este numai partea frumoasă. Instituţiile anticorupţie din Moldova suferă de probleme sistemice. Intenţionat sau nu, factorii de decizie au creat instituţii slabe, oferindu-le puteri neclare şi bugete prea mici. Luptele interne din cadrul coaliţiei guvernamentale pro-UE le-au afectat credibilitatea: în timpul crizei din 2012, Centrul Naţional Anticorupţie a fost transferat de la guvern la parlament şi înapoi. Dintre persoanele urmărite de către CNA, 90% sînt declarate vinovate de către judecători, dar sentinţele sînt prea indulgente, iar persoanele în cauză sînt rar trimise la închisoare. Cele mai multe cazuri vizează doar oficiali de rang mic şi mijlociu, iar acest fapt provoacă nemulţumiri faţă de activitatea CNA, acuzat că evită să cerceteze inculpaţi de nivel înalt. E drept că CNA a început recent urmărirea penală a mai multor miniştri, însă nici o investigaţie nu a ajuns încă în faza finală. Deoarece alianţele din lumea politică moldovenească sînt în continuă schimbare, toate cazurile au condus la acuzaţii de manipulare politică. Doar o serie solidă de succese înregistrate cu cazuri de inculpaţi de nivel înalt poate diminua scepticismul general al publicului faţă de astfel de investigaţii.

Corupţia subminează orice şansă de schimbare.

Comisia Naţională de Integritate (CNI) este, de asemenea, afectată de aranjamentele instituţionale. Este un organism colectiv, cu patru membri şi un preşedinte, toţi numiţi de parlament. Legea nu face distincţii clare în privinţa partajării responsabilităţii şi puterii între membrii numiţi ai Comisiei, ceea ce a dus la conflicte interne între aceştia. Această situaţie subminează eficienţa şi credibilitatea instituţiei. Parlamentul a fost chemat să intervină şi să arbitreze conflictul între membrii CNI – o situaţie ciudată, avînd în vedere faptul că CNI ar trebui să controleze averea şi interesele parlamentarilor. Mai rău chiar, legea permite parlamentului demiterea membrilor CNI, chiar şi fără o motivaţie solidă. Cadrul legal are nevoie de o revizuire urgentă, în scopul distribuirii clare a responsabilităţii între preşedintele instituţiei, pe de o parte, şi membrii săi, pe de altă parte. De asemenea, este necesară crearea unui mecanism de consolidare a independenţei reale a acestei instituţii faţă de parlament. Deşi CNI şi-a început activitatea şi are un număr de cazuri finalizate, capacitatea ei este limitată serios de bugetul mic şi de resurse umane insuficiente. Bugetul anual este de doar 200.000 de euro, iar cei 26 de membri ai personalului ar trebui să controleze activele şi incompatibilităţile a cîtorva zeci de mii de oficiali. Chiar şi în cazul în care CNI reuşeşte să finalizeze o investigaţie şi ajunge la o decizie colectivă, pedeapsa finală este minoră, deoarece Codul Penal este depăşit. De exemplu, un fost Procuror General a fost amendat, pentru conflict de interese, cu pedeapsa maximă prevăzută de lege: amendă de 6000 de lei moldoveneşti, adică 375 de euro.

În general, se observă că politicienii moldoveni se conformează, într-un mod minimalist, recomandărilor anticorupţie ale UE: creează noi instituţii, dar le alocă resurse insuficiente; numesc experţi credibili la conducerea instituţiilor, dar le acordă responsabilităţi neclare; adoptă legile cerute, dar le diluează conţinutul.

Deşi au fost create instituţii noi, nu a existat şi nu există o strategie generală, ci mai degrabă paşi singulari care vizează respectarea unor cerinţe specifice ale Uniunii Europene. De exemplu, cazurile de corupţie sînt iniţiate ori de Centrul Naţional Anticorupţie, ori de Ministerul Afacerilor Interne, însă, după etapa iniţială, cazul trebuie să fie supravegheat de către un procuror de la Procuratura Anticorupţie – o divizie specială în subordinea Procurorului General. Asta înseamnă că, pe acelaşi caz, responsabilitatea se împarte între instituţii diferite, procurorii şi poliţiştii sînt mai degrabă în concurenţă, decît în parteneriat. De altfel, cele două instituţii au tendinţa să dea vina una pe alta, pentru rezultatele slabe. Un alt exemplu: după luarea unei decizii, CNI trimite cazurile de conflicte de interese şi incompatibilităţi la CNA, care ar trebui să pună în aplicare sancţiunile. Din nou, aceste două instituţii au tendinţa de a concura, şi nu de a colabora. Jurnaliştii şi activiştii ONG care încearcă să monitorizeze cazurile de corupţie se plîng de acest ping-pong instituţional, care are drept rezultat, adesea, învinuiri reciproce.

Peste toate pluteşte suspiciunea larg răspîndită că oligarhii politici controlează, într-un mod neoficial, aceste instituţii slabe. Distincţia dintre politicieni şi oameni de afaceri este greu de făcut în Republica Moldova, iar partidele politice sînt anexe ale unor persoane din topurile cu cei mai bogaţi moldoveni. Conflictele personale dintre fostul prim-ministru Vlad Filat, şi fostul vicepreşedinte al parlamentului Vlad Plahotniuc, au cauzat mai multe crize guvernamentale care au subminat eficienţa coaliţiei proeuropene. Mulţi alegători au ajuns să asocieze însăşi Uniunea Europeană cu coaliţia guvernamentală, iar această percepţie în rîndul oamenilor devine din ce în ce frustrantă pentru diplomaţii europeni aflaţi la Chişinău. În 2010, oficialii UE s-au simţit încurajaţi să vadă la guvernare în Republica Moldova o coaliţie numită „Alianţa pentru Integrare Europeană", dar aceste nume s-au întors împotriva lor.

Totuşi, crizele succesive şi războaiele dintre Plahotniuc şi Filat au dus la o situaţie în care nici unul dintre ei nu mai deţine vreo funcţie oficială în stat. S-a creat altfel spaţiu pentru un guvern preponderent tehnocrat, condus de Iurie Leancă, care a finalizat negocierile pentru Acordul de Asociere. Din păcate, mandatul lui se va sfîrşi după alegerile din noiembrie 2014, cînd probabil vom asista la revenirea oligarhilor. Alegerile vor fi cîştigate ori de Partidul Comuniştilor, ceea ce ar conduce la relaţii mai reci cu UE, ori de partidele conduse de Filat şi Plahotniuc. Nici una dintre cele două părţi nu este entuziasmată să aibă instituţii de combatere a corupţiei puternice şi credibile. UE ar trebui să urmeze două scopuri succesive: a) să protejeze realizările curente şi b) să promoveze îmbunătăţirea cadrului instituţional şi legal. Acest lucru nu va fi uşor într-o ţară mică, prinsă într-o criză geopolitică. Cu toate acestea, corupţia subminează orice şansă de schimbare, pe termen lung, în Republica Moldova. Este motivul pentru care anticorupţia trebuie să rămînă pe agenda de reforme susţinute de UE.

Moldova este un studiu de caz pentru potenţiala putere de transformare a UE în vecinătatea sa. Nu este ţară candidată, dar cu ambiţii clar exprimate. Este cea mai avansată în procesul de asociere dintre ţările Parteneriatului Estic. Nu este de aşteptat ca elita locală să sprijine instituţiile care, dacă vor fi cu adevărat eficiente, ar putea să le ameninţe averile sau chiar libertatea. Vectorii de susţinere a luptei cu corupţia sînt slabi, dar ei există în Moldova. UE are un rol esenţial în răsturnarea echilibrului prin împuternicirea reformiştilor din societatea moldovenească: mass-media, ONG-uri, tehnocraţi şi cîţiva politicieni chiar interesaţi să rezolve problema.

Acest text reprezintă o parte din raportul „It has only just begun: EU and anticorruption institutions in Moldova", *pe care l-am publicat pentru European Policy Center, împreună cu Ludmila Gamurari, colega mea de la filiala din Chişinău a CRPE. Raportul se adresează oficialilor şi presei europene şi este publicat în cadrul* Dialogului Think Tank UE – Moldova, *un proiect finanţat de Ministerul Afacerilor Externe în parteneriat cu Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), prin Programul Oficial de Asistenţă pentru Dezvoltare. Opiniile exprimate ne aparţin în exclusivitate şi nu implică poziţii oficiale ale partenerilor sau finanţatorilor.*

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

La colţ este un magazin

Şi mai încolo un restaurant şi uite-l şi pe nea Nae care mă rezolvă cu maşina. Încet-încet, lumea nu mai e aşa de mare. În fiecare cartier de Bucureşti s-a întors vremea „cunoştinţelor". Lumea e mică şi te mulţumeşti cu ea, aşa. Ei i se adaugă netul, de unde comanzi ce-ţi trece ţie prin cap. Doar în piaţă este rău. Acolo preţurile te copleşesc, vreau să spun despre pieţele astea de cartier în care nu este pic de ţăran, ci doar fructe legume umflate în sănătate şi bani. Adică, în cercul strîmb există o zonă neagră de care e bine să te fereşti. Ca-n Piaţa Traian, unde e legătura de pătrunjel cît trei pîini. Piaţa refuză farmecul acesta al înţelegerii omeneşti, al lanţului slăbiciunii şi farmecului de cartier. De altfel, chiar acest tip de înţelegere simbolică este în mintea mea. Mi se pare mie că s-a restabilit ceva din puterea aceea a negustorimii care nu te jupoaie şi a traiului din puţin. Mi se pare. Preţurile urcă în umbra acestui farmec şi cred că el nu există. A, da, mi-am reparat maşina la nea Nae, dar mi-e frică să nu fi pus ceva greşit. Da, cumpăr de la non-stop-ul din colţ, dar e ciurdă de lume noaptea, că e non-stop şi este tare complicat la o fereastră mititică de termopan să faci tranzacţii. Nu vezi ce cumperi, nu ştii dacă nu te taxează în plus. Şi acum, să fiu clar, restaurantul din cartier nu este deloc ieftin. Rupe buzunarul, deşi este de cartier. Aşa că mi-am zis că am detectat un trend, un farmec, o idee, o tihnă. Nu, nu, nu, de ce să mă mint, nu este. Este doar un mecanic care mi-a reparat maşina şi care mi-a luat mai puţin decît mă aşteptam. De fapt, nu mi-a luat atît de puţin, pentru că nu mi-a reparat luminile. Aşa că m-am dus în alt cartier, după electrician. Un cartier cu crîşmă, butic la colţ şi o piaţă unde pătrunjelul este cît trei pîini!

Sulina

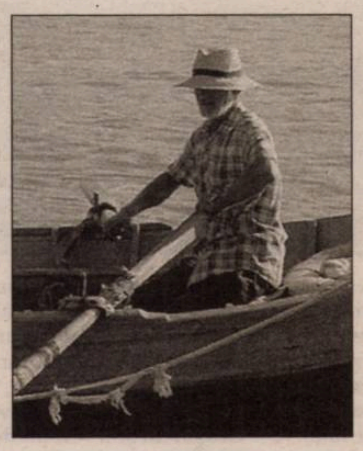

Texte şi opinii de:

● Michel BÜHRER (jurnalist)
„Salutări de la Sulina“

● Vasile ERNU (scriitor)
„Un vintage care te poate salva“

● Cosmin CIOTLOŞ (critic literar)
„Visul american“

● Cristina FOARFĂ (jurnalist)
„Acel capăt magic de lume“

● Adina POPESCU
„Apă de mare cu gust de Dunăre“

argument

Pe un drum prăfos

În 1986 m-am îmbarcat cu mama, cu mătuşa şi unchiul meu, în Trabantul familiei, alintat Goguţă, şi am plecat într-un concediu pe care nici unul dintre noi nu l-a uitat vreodată. În comparaţie cu vremurile de acum, ne mişcam ca ochiul mortului. Dar cine se grăbea? Noi, sigur nu. Ne purtam ca şi cînd plecaserăm într-o călătorie iniţiatică. Multe opriri, experienţe de tot felul, încercat şi pepenii roşii, şi pe cei galbeni de pe drum. Constanţa, 2 Mai, Tulcea, Sulina, Sfîntul Gheorghe. Mai bine de 20 de zile am fost pe drumuri. Pe mama, Delta o speria. Mi-o amintesc cam stresată. Cu peştele nu s-a împrietenit niciodată.

Seara, cînd ne puneam în pat, mă întreba: vrei să ne întoarcem acasă? Nici nu-mi trecea prin cap. Culmea e că nu Sfîntul Gheorghe, unde am stat mai mult, mi s-a lipit de suflet, ci Sulina. Drumul prăfos spre plajă, care trecea prin cimitir, şi-a făcut loc în visele mele. Deşertic, lung şi fără speranţă. Pulberea fină de nisip, lăsată în urmă de paşii noştri, atunci, făcea lumea să pară şi mai misterioasă. Azi, drumul nu mai arată la fel. Cu toate astea, asupra mea are acelaşi efect în lumina rozalie de la crepuscul.

Mi-e cît se poate de clar, oamenii care n-au ajuns niciodată la Sulina, pot trăi liniştiţi o viaţă întreagă fără să-şi dorească s-o vadă. Cei care au fost o dată aici vor reveni.

Sînt nişte plase invizibile care te prind şi nu-ţi mai dau drumul. Tînjeşti după mirosul de apă dulce, după marea botezată, care e corcită cu Dunărea, după peisajul ăla neverosimil de plat, care îţi dezorientează privirea. Nu seamănă cu nimic. Şi o spun cei care au călătorit mult.

Europolis-ul lui Jean Bart îţi poate face un chef nebun de ducă. După ce, în ultimele două veri, am stat de vorbă cu unii-alţii şi am citit cîteva cărţi despre Sulina veche, mi-am dat seama că descrierea oraşului din carte are mare legătură cu realitatea. Cosmopolit, multicultural, fascinant – locul supravieţuieşte şi dincolo de istoria care s-a lăsat greu peste el. Cu toate astea, nu şi-a pierdut sufletul. Şi asta se simte în contraste, în tristeţea caselor, în fizionomiile oamenilor.

Dacă aveţi chef de un capăt de lume, atunci Dosarul de acum e un bilet de călătorie. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri* va fi reluată după 1 septembrie.

Michel BÜHRER

Salutări de la Sulina

Pe timpul verii, Sulina poate crea o falsă impresie. Iubitorii de natură vin puhoi pentru a admira o faună şi o floră excepţionale; pensiunile sînt pline, iar plaja de pe malul Mării Negre atrage vizitatori de la o distanţă de trei kilometri de centrul oraşului. În sezon, singurul oraş din Delta Dunării are şarmul staţiunilor turistice desuete. Dar odată cu plecarea păsărilor călătoare – şi, împreună cu ele, şi a turiştilor – Sulina se cocoşează sub propria-i povară.

© M. Bührer

Nimic nu pare să abată oraşul de la un destin pe care locuitorii îl văd sumbru. Rămîn doar amintirile: clădirile goale ale fostului şantier naval, aliniate de cealaltă parte a canalului, bătrînul hotel Camberi, care aşteaptă, de ani buni, să fie renovat, bisericile, care trec prin nesfîrşite lucrări de restaurare, şi vapoarele, care continuă să ruginească ceva mai încolo, spre fosta fabrică de conserve acum abandonată. Pe o lăţime de şase străzi, lungi de cîteva sute de metri, oraşul se întinde şase kilometri de-a lungul singurului braţ navigabil al Deltei Dunării. Cică vîntul ar bate aici doar de două ori pe an: şase luni – dinspre Est, şase luni – dinspre Vest. Evident, e o exagerare. De fapt, niciodată nu suflă şase luni la rînd din aceeaşi direcţie, ba chiar, uneori, mai sînt şi vîrtejuri. În afara celor cîteva prăvălii răspîndite prin cartiere, oraşul trăieşte pe strada numărul I, de-a lungul canalului. Acum, în martie, trebuie să te uiţi prin fereastra cafenelei ca să-ţi dai seama dacă e deschis sau nu. Restaurantul Marea Neagră şi-a aranjat mesele, dar una singură e ocupată de nişte oameni de-ai locului. Numele lui Jean Bart e un fel de efigie a hotelului situat chiar pe locul în care a locuit cîndva scriitorul şi comandantul portului. Pe numele său adevărat Eugeniu Botez, el a publicat, în 1933, romanul *Europolis*, al cărui cadru e chiar oraşul Sulina. Şi-a ales drept pseudonim numele celebrului corsar din secolul al XVII-lea. Între farmacie, poştă şi cele cîteva bănci, singurele pete de lumină sînt aruncate de două prăvălioare. Una e pentru produse alimentare, cealaltă – pentru orice altceva. Acolo găseşti orice, de la hîrtie igienică la bicicletă. Totul, absolut totul a ajuns aici cu vaporul; iar preţurile sînt adesea mai scumpe decît la Bucureşti. Dincolo de străzile II şi III începe deja satul.

Pînă şi cîinii tac

Odată ce huruitul vapoarelor şi claxoanele puţinelor maşini au tăcut, oraşul, oricum liniştit în timpul zilei, devine mut în timpul nopţii. La Sulina, pînă şi cîinii tac. Izolată, îmbătrînită, fără resurse pentru producţie, singura ei legătură cu restul ţării e o linie de *ferry* care urcă pe canal pînă la Tulcea, la 60 de kilometri. Drumul durează trei ore. În afara sezonului, plecarea e de dimineaţă şi întoarcerea după-amiază. Nefericiţii care nu reuşesc să-şi rezolve treburile la Tulcea în trei ore, cît stă nava acolo, trebuie să rămînă peste noapte. Sulina e departe de orice, mai ales de Bucureşti, de Capitala care a abandonat-o. Dacă pleci cu trenul de 5,55 din Capitală, poţi spera să ajungi la Tulcea pe la ora 13. Încă de la plecare, controlorul ne-a anunţat o întîrziere de o oră şi jumătate, căci linia pînă la Cernavodă, renovată recent, fusese vandalizată. Nu mai mergeam cu „rapidul". „Dar cred că ajungem la timp la Tulcea ca să mai prindeţi vaporul." Vaporul de 180 de locuri deserveşte cîteva aşezări de-a lungul canalului, pînă la Sulina. Pînă la urmă, am făcut 350 de kilometri, în zece ore. Drumul pînă la Tulcea cu autobuzul nu e cu mult mai rapid, avînd în vedere corespondenţele.

„La Sulina, sîntem primii care vedem lumina şi ultimii care vedem dreptatea." Olga ştie această butadă şi rîde de ea, dar o confirmă. E o femeie solidă, în vîrstă de 65 de ani, care şi-a petrecut toată viaţa pe această limbă de pămînt nisipos. Sîntem în bucătărie, în singura încăpere încălzită din casă. Nu trebuie s-o îmbii să-ţi povestească viaţa. „Multă vreme am lucrat la raionul de textile al magazinului Neptun, între străzile I şi II. Pe vremuri, nu aveam voie să vorbim cu străinii." Magazinul s-a închis după Revoluţia din 1989. La fel de volubil ca soţia lui, Ioan îşi poartă cu mîndrie vîrsta de 72 de ani. E uscăţiv şi vînjos ca un pescar profesionist ce-a fost. Şi plin de poveşti aventuroase; cum ar fi, de pildă, primul său periplu de-un an pe o navă frigorifică, cînd echipajul a fost reţinut, vreme de patruzeci de zile, la Baltimore, de garda de coastă americană. Acuzaţia: spionaj. Ioan şi Olga Jigarov au patru copii, dintre care trei sînt plecaţi din ţară. Aici, asta e o familie normală. Foarte repede ajungem la singurele subiecte care îi interesează: pescuitul şi istoria. Primul, pentru că peştele e tot mai rar. Al doilea, pentru că Sulina a fost oraşul de reşedinţă al Comisiei Europene a Dunării (CED) între 1856 şi 1938, prima organizaţie europeană demnă de acest nume. Amintirea ei încă bîntuie oraşul. (...)

„În 1903 1200 de case, 70 de întreprinderi din domeniul navigaţiei şi al reparaţiilor navale, «154 de magazine pentru oameni de condiţie bună, 56 de cabareturi pentru marinarii sosiţi din lumea întreagă.»"

„Dacă pleacă evreii, înseamnă că nu prea mai merge treaba."

În pliantul editat la Sulina, la aniversarea a 150 de ani de la înfiinţarea CED, în 2006, scrie că, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, oraşul avea 50.000 de locuitori de 27 de naţionalităţi. În 1903, s-a trecut de la iluminatul public cu gaz la lumina electrică. În oraş se găseau 1200 de case, 70 de întreprinderi din domeniul navigaţiei şi al reparaţiilor navale, „154 de magazine pentru oameni de condiţie bună, 56 de cabareturi pentru marinarii sosiţi din lumea întreagă." La acestea ar mai fi de adăugat două şcoli greceşti, două româneşti, una germană, una italienească, „o şcoală de arte pentru tinerele fete", în franceză, o şcoală evreiască şi un institut britanic de marină.

Europa a abandonat Sulina

În 1921, CED a obţinut statut de imunitate, iar oraşul Sulina a devenit extrateritorial, un stat-port sub protecţia CED, cu ambasade, funcţionari internaţionali şi facilităţi fiscale importante. Comisia a supravieţuit Primului Război Mondial, dar nu şi celui de-al Doilea. Dizolvată în 1938, a fost înlocuită cu actuala Comisie a Dunării cu sediul la Budapesta. Sulina a renunţat la destinul european, devenind un mic port pescăresc la celălalt capăt al lumii. De fapt, Europa a abandonat Sulina, lăsînd în urmă şcoli, spitale, palate şi cîţiva morţi. (...)

Oraşul nu şi-a revenit după plecarea Comisiei. În orice discuţie cu trecătorii, este evocată, ca pentru a căuta o scuză cu privire la starea actuală a oraşului, acea epocă în care, prin cafenelele frecventate de comercianţi, bancheri, ambasadori, navigatori şi angajaţi ai Comisiei, franceza era limba oficială, iar greaca, limba cea mai vorbită – înaintea limbilor turcă, rusă, italiană şi română. Comisia e cea care a dezvoltat şantierul naval, a construit spitalul, şcolile, un „palat" pentru departamentele administraţiei, farul, ba chiar a ajutat şi la construirea catedralei ortodoxe. În vremurile bune, oraşul avea 10-15.000 de locuitori, dar în legendele locului cifra poate fi şi de două ori mai mare. Astăzi, cifrele oficiale arată că oraşul are cam 3500 de locuitori şi că pierde cam

„Nu sîntem împotriva reglementărilor, ele sînt necesare, dar avem impresia că peştii şi păsările contează mai mult decît oamenii."

80, în fiecare an. Învăţămîntul primar obligatoriu poate fi încă urmat în oraş, dar după aceste studii, tinerii pleacă. Lumea spune că în oraş au rămas, de fapt, sub 3000 de locuitori, căci mulţi au plecat din ţară, fără să declare autorităţilor că s-au mutat.

Vassili Kirilov, nefericitul candidat la primărie, în 2012, spune că şi-a dat seama de asta cînd a făcut campanie electorală din uşă-n uşă. Ca să nu mai vorbim de votanţii de la cimitir. „Mama şi tata au murit, dar sînt în continuare pe liste."

George s-a născut la Sulina, dar e „de origine greacă" – ţine să precizeze. Ne primeşte la masa pătrată din sufragerie, cea mai frumoasă încăpere a casei, plină cu bibelouri şi tablouri, deşi neîncălzită. Parcela sa de pămînt se află la estul oraşului, aproape de vechiul far – devenit între timp muzeu şi situat astăzi departe de malul mării, din cauza aluviunilor – şi de spital, două moşteniri ale Comisiei. Creşa, situată şi ea în apropiere, a fost construită pe locul unde fusese cîndva o moschee. În zilele cînd vîntul bate dinspre est, cartierul e unul dintre primele care încasează duhorile ce se ridică dinspre

groapa de gunoi aflată la doar cîţiva kilometri, la capătul unei limbi de pămînt. Familia lui George s-a stabilit aici la 1860. „Bunica a venit pe jos, din Grecia, ca să scape de ocupaţia turcă, păstrez încă icoana pe care a adus-o cu ea.“ Pensionat după ce fusese angajat la Romtelecom, a lucrat şi la şantierul naval. „Aici, ne-am căsătorit cu toţii „între greci“, spune el, deşi soţia lui, Ana Maria, e doar pe jumătate grecoaică. Amîndoi iubesc pescuitul şi... istoria. Mai ales după ce-au descoperit în zidăria bucătăriei, după nişte renovări, nişte petice de hîrtie, printre care şi certificatele de naţionalitate ale tatălui său Nicolas, al mamei Ecaterina, al unchiului Vassilias Kherkoula şi al bunicii Evantiha. Datat 22 ianuarie 1944, a fost întocmit de „Divizia specială a Legaţiei elveţiene, sectorul pentru interesele grecilor“ de la Bucureşti. George întinde şi alte documente pe masă: chitanţe vechi, un deviz pentru repararea casei lovite în timpul bombardamentelor ruseşti din octombrie 1941 (oraşul a fost pe jumătate distrus în timpul celui de-al Doilea Război Mondial), ba chiar şi un misterios proces-verbal de deschidere a unui testament întocmit la Bordeaux.

Ana Maria e asistentă la spitalul din apropiere. De fapt, spitalul a fost transformat în dispensar de acordare a primului ajutor, cu doar cîteva paturi pentru urgenţe. Asta, în vreme ce deservea toate localităţile din Deltă şi tocmai fusese renovat. Măsuri de austeritate ale Guvernului. Astăzi, dacă eşti bolnav, trebuie să aştepţi vaporul-ambulanţă de la Tulcea. „Totuşi, legea obligă porturile să aibă un spital“, mă asigură ea. „Cît a existat Comisia, spitalul de la Sulina avea şapte medici.“ Iar vorbim despre CED. Născut într-o familie înstărită, George trăieşte destul de bine din pensia lui. „Grecii ţineau comerţul şi marile restaurante din Sulina“, povesteşte el. Mătuşa lui mergea la Paris, ca să angajeze artişti pentru cabaret. Înainte să meargă la şcoală, nu vorbea românește – în casă se vorbea doar greaca. Încă mai vorbeşte greceşte, dar nu mai ştie să citească. Comunitatea greacă s-a redus la vreo sută de oameni. Priveşte o poză a clasei, de pe vremea cînd era adolescent. Sexagenarul îşi recunoaşte foştii colegi, dar n-au mai rămas prea mulţi pe aici. Dacă n-au murit, au plecat din ţară. Oraşul a rămas cosmopolit pînă pe la jumătatea anilor '60. „Încă mai erau francezi, germani, turci“, îşi aminteşte George. Evreii plecaseră de mult – „şi, dacă pleacă evreii înseamnă că nu prea mai merge treaba“, spune el. Pentru familiile înstărite, treaba a început să meargă prost de-a binelea după instalarea puterii comuniste, în 1948, odată cu naţionalizarea făcută în numele luptei de clasă. „Familia mea a ascuns aur şi argint în urnele îngropate la cimitir. Se ştia că sîntem bogaţi şi, într-o zi, l-au prins pe unchiul Vasile şi l-au bătut pînă cînd a spus unde erau ascunse bogăţiile. Erau două kilograme de aur.“ Cînd George s-a dus să reclame faptele, după 1989, în registrul unde erau menţionate confiscările nu apăreau decît 275 de grame. Nu e singura mare dezamăgire. „Ar mai fi două casete cu bijuterii care ar trebui să fie îngropate undeva în grădină, dar nu le-am găsit niciodată“, povesteşte el cu un ton amărît. Mătuşa lui, emigrată în SUA, i-a propus să vină încă de pe cînd era foarte tînăr, angajîndu-se să plătească toate cheltuielile. Dar mama a refuzat. Încă mai regretă că n-a putut pleca. (...)

Deschis de la 16 la 20

Liviu Simioncescu e memoria vizuală a oraşului. Atelierul lui e o încăpere de cinci pe cinci metri cu fereastra spre dig. Pe afiş scrie că e deschis de la 16 la 20. În partea din stînga e cadrul: un scaun în faţa unui perete alb. Cînd vine un client să-şi facă un portret, Liviu aprinde luminile de studio: două neoane agăţate pe peretele din faţă. În partea dreaptă, o masă rotundă, cîteva scaune şi un calculator pe care îmi arată colecţia de poze. Bineînţeles, toate fundalurile imaginilor sînt din vremea Comisiei. Sînt aceleaşi imagini pe care le vezi agăţate de pereţii tuturor restaurantelor, ale cafenelelor, pensiunilor, ale clădirilor oficiale. E o formă obsedantă de aducere-aminte.

Chiar şi la capătul României, la Sulina, s-a sărbătorit căderea lui Nicolae Ceauşescu şi a soţiei sale Elena. Pe 22 decembrie 1989, Liviu era la Tulcea şi a aflat în gară, de la radio, vestea că cei doi au fugit. „Pe drumul de întoarcere, cu vaporul, căpitanul ne-a rugat să nu ne mai înghesuim toţi în acelaşi loc, adică în faţa televizorului, căci riscam să răsturnăm vasul.“ În zilele care au urmat, mai mulţi militari au venit să se fotografieze cu arme *şi* muniţie, căci „pe vremea lui Ceauşescu nu aveau voie să deţină muniţie“. Singura victimă a schimbării de regim a fost secretarul de partid al judeţului, care-a murit în urma unei crize cardiace cînd oamenii s-au dus să-l alunge. „Oamenii cu partidul aveau treabă, nu cu el, care era om bun“, spune Liviu. „Doar oamenii care au inimă pot să moară de o criză cardiacă.“ Odată cu dizolvarea vechilor structuri, Sulina, ca de altfel întreaga ţară, a intrat într-o epocă haotică.

Regimul comunist crease o industrie a conservelor de peşte – asta însemna locuri de muncă. Şantierul naval, ale cărui ateliere se întindeau de cealaltă parte a canalului, avea 900 de angajaţi. George s-a angajat aici pe cînd avea 17 ani. „Nu se făceau construcţii, doar reparaţii, dar era treabă ca lumea. Era ditamai coada de vapoare care aşteptau să fie reparate.“ La trei ani după „revoluţie“, oamenii au început să pescuiască pentru că nu mai aveau ce mînca. Foarte repede s-a închis şi fabrica de conserve. Scheletul ei a fost scos la vînzare pe Internet de o agenţie imobiliară. Preţul: peste un milion de euro. Clădirea „cea mai stabilă din Sulina“ – spune anunţul – ar putea fi transformată în hotel. Locuitorii rîd a pagubă. Şantierul naval s-a năruit încetul cu încetul. Lovitura de graţie a fost dată spre sfîrşitul anilor '90, cînd actualul preşedinte Traian Băsescu, pe atunci ministru al Transporturilor, ar fi sacrificat flota comercială a României, altădată a noua în lume ca dimensiune. A fost ceea ce *Cotidianul* numeşte „cel mai mare scandal de corupţie din istoria României“. Nu-i puţin lucru. (...)

„Doar oamenii care au inimă pot să moară de o criză cardiacă.“

O autostradă în mare

Mai rămîne autoritatea responsabilă cu gestiunea canalului, APDM. Dar şi aceasta şi-a redus efectivul. Astăzi mai lucrează acolo 200 de angajaţi din peste 900, cîţi mai erau acum cîţiva ani. Lupu Nelu e şef de sec-

© M. Bührer

© M. Bührer

„Regimul comunist crease o industrie a conservelor de peşte – asta însemna locuri de muncă. Şantierul naval, ale cărui ateliere se întindeau de cealaltă parte a canalului, avea 900 de angajaţi.“

ţie. Un bărbat mic de statură, afabil, în vîrstă de 56 de ani, îngrijit. Este din Galaţi, unde se întoarce în fiecare weekend. Şi-a luat o cameră la pensiunea La Perla – a ales astfel datorită bunătăţilor preparate la restaurantul pensiunii. Iarna, e singurul client. (...) APDM este însărcinată cu balizarea şi dragarea canalului şi trebuie să garanteze o adîncime de minimum şapte metri pentru a permite vapoarelor să străbată întregul curs al Dunării maritime, adică pînă la Brăila. „E ca o autostradă“, explică Lupu. Fluviul aduce atît de multe aluviuni, încît canalul de intrare în mare merge pînă la şase kilometri în larg. Această „autostradă“ e întreţinută pentru vapoarele de mare tonaj. Barjele pot să navigheze şi pe canalul Dunăre-Marea Neagră, care pleacă de la Constanţa. Traficul navelor pe canal se rezumă la livrarea de metal pentru combinatul siderurgic Arcelor Mittal de la Galaţi. Acesta avea 27.000 de angajaţi în 2001 şi de trei ori mai puţin în 2011. Unul dintre motive e scăderea nevoilor de materii prime. La Sulina se opresc, în medie, între 80 şi 100 de vapoare pe lună, pentru a plăti taxele de trecere şi tarifele piloţilor furnizaţi de APDM. Dar Sulina nu vede nici un ban din aceste taxe. Toţi banii ajung la Galaţi, la sediul societăţii. (...)

Şansa oraşului e că e situat în mijlocul unei rezervaţii naturale unice. Dar asta e şi nenorocirea lui. Dezvoltarea sa, inclusiv în direcţia turismului, e dictată, în cele mai mici detalii, de grijulia Administraţie a Rezervaţiei Biosferei Delta Dunării (ARBDD), cu sediul la Tulcea. Orice iniţiativă are nevoie de o autorizaţie din partea instituţiei. Nu-i de mirare că la Sulina, lumea se revoltă. „Nu sîntem împotriva reglementărilor, ele sînt necesare, dar avem impresia că peştii şi păsările contează mai mult decît oamenii“, se indignează Sorin. La fel şi Nicolae Răducu, preşedintele Fundaţiei pentru Delta Dunării, care are 700 de membri. Marele apărător al mediului şi specialist al acestei rezervaţii este exasperat. „ARBDD nu mai are competenţe ştiinţifice, cum avea pe vremuri, a ajuns doar o instituţie birocratică, nu mai face decît să interzică, cînd, de fapt, rolul ei e să-i ajute pe oameni.“ (...)

Municipalitatea nu are resurse, iar mult aşteptatele fonduri europene au ajuns doar pentru pavarea a două străzi şi renovarea canalizării. În *Europolis*, Jean Bart prezice un oraş fantomă. Ca pentru a da dreptate celor mai pesimiste predicţii, casele din Sulina au început ele însele să se scufunde, încetul cu încetul, în aluviuni. (...)

Articolul de faţă este o versiune prescurtată a unui reportaj publicat iniţial în revista La couleur de jours *(nr. 7 / 2013)*

Michel Bührer *este fotograf şi jurnalist elveţian. Colaborează mai ales cu revistele din ţara sa, unde a publicat numeroase reportaje din Orientul Mijlociu, Asia, Africa şi Europa. Distins, în 2012, cu Premiul „Nicolas Bouvier“ pentru reportaj. Autor a şapte cărţi (despre Palestina, Rwanda, migraţia în Europa). Între 2003 şi 2007 a realizat mai multe serii de fotografii despre Bucureşti. Muzeul Naţional de Artă Contemporană a prezentat două expoziţii cu lucrările sale (www.mbuhrer.ch)*

traducere de Matei MARTIN

Cristina FOARFĂ

Acel capăt magic de lume

Acum cîţiva ani, cînd am ajuns prima oară la Sulina, puteai să storci apă din noi. Aşa e cînd ignori prognoza meteo. Stăteam la nişte oameni în Periprava şi ne plimbaserăm toată ziua cu barca prin ploaie. Era o ploaie constantă, nu foarte rece şi nici foarte puternică, dar care, după cîteva ore, îţi intră-n oase, în ciuda tentativelor de pelerine găsite la chioşc. Cea mai puternică imagine de atunci e cu canalele Deltei acoperite de o ceaţă joasă, de fapt un abur suprarealist format la nivelul apei, care lua brusc cele mai neaşteptate forme, şi doi pescăruşi care au urmărit vreo oră barca, într-o atmosferă de film. Pentru că în casa de la Periprava era prea frig pentru îngheţaţii de noi, am plecat seara spre Sulina, prin Pădurea Letea. Băiatul care ne-a dus cu maşina era plin de poveşti, în aceeaşi atmosferă stranie de film *noir:* un om negru de cîţiva metri înălţime ce apare doar noaptea, spiritele pădurii Letea, oamenii dispăruţi acolo, oamenii apăruţi după ani de cînd se pierduseră, creaturi ciudate. Pe unele se jura că le-a văzut cu ochii lui.

Şi acum rîde nea Pamfil cînd îşi aminteşte cum ne-a găsit seara la Sulina, după ce trecusem canalul cu o barcă – uzi, uşor nervoşi şi dezorientaţi, căutînd o pensiune cu încălzire unde să dormim. Ne-a spus că ştie el ceva. Circumspecţi şi dîrdîind, l-am urmat. Aşa am ajuns la Rodica şi nea Vali, cei mai simpatici sulinezi, la care ne-am întors ani la rînd cu diverşi prieteni.

Am atîtea amintiri din Sulina, un mix de lucruri văzute şi făcute, dar mai ales de momente în care n-aş mai fi plecat din acel capăt de lume cu o magie aparte – căutarea mormintelor de piraţi (da, chiar sînt! Şi au capete de morţi pe ele) în cimitirul celor cinci religii; povestea unor Romeo şi Julieta străini, fugiţi de acasă, înecaţi şi îngropaţi acolo; canalele pe care le ştiu după numele cu care nea Pamfil le-a botezat – Aleea Îndrăgostiţilor; barca aproape răsturnîndu-se pe valurile uriaşe de la vărsarea Dunării în mare; puii de păsări de-abia ieşiţi din ou, pe frunzele de nuferi, primăvara devreme; storceagul de sturion de la Marea Neagră şi icrele de la Perla; nopţile cu vin, poveşti şi rîsete cu Rodica şi Vali, cînd nea Vali a scos sticla de colecţie la 3, să fi fost 4, dimineaţa, decretînd ocazie specială în noaptea în care cred că am rîs cel mai mult vreodată; glumele deocheate ale Căpitanului Nemo (porecla lui Pamfil); plaja ireal de goală toamna tîrziu, racii delicioşi gătiţi de Rodica; cel mai mare vapor care a trecut vreodată pe acolo, mai înalt ca blocurile din Sulina; cînd am venit pe întuneric cu o barcă din Gorgova, unde ajunsesem cu bicicleta, cu cele cinci biciclete şi şase oameni grămadă într-o barcă de trei, doar pentru că ne aştepta Rodica cu plachie la cuptor şi nu puteam lipsi; hotelul în paragină unde s-a filmat *Toate pînzele sus;* farul vechi şi farul nou; muzica delicios de proastă de la Zilele Sulinei; grănicerii de la frontiera cu Ucraina care aveau o pisică de rasă, mare şi albă; terasele de pe faleză, probabil una dintre cele mai frumoase din România; yacht-urile de lux cu străini care vin şi pleacă; canalul de pe partea cealaltă a braţului, cu sălcii lăsate în apă sau canalele Bărbosu şi Vătafu Împuţita; ciorba cu peştele servit înainte, de la o familie din Cardon; rapidele care par să se dezmembreze la fiecare val; lacul atît de sărat unde poţi să şi dormi că nu te scufunzi; mersul cu bicicleta printre sute de cai sălbatici în Pădurea Letea, în timpul furtunii; scrumbia pe plită crestată la milimetru; înotatul noaptea în marea plină de noctiluci; curbele strînse pe care le luam cînd m-a lăsat nea Pamfil să conduc barca pe lac; poveştile cu vase străine ale lui nea Vali, responsabil să le conducă în siguranţă prin curenţii nervoşi ai Dunării sau ai mării de acolo; lianele din Letea sau lumina caldă care îmbracă Sulina la apus.

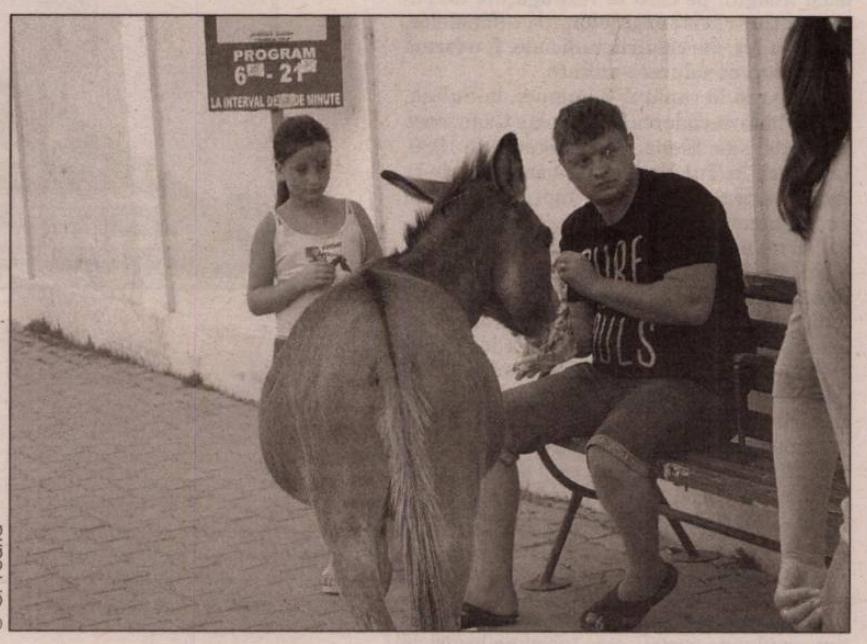

© C. Foarfă

Storceagul de sturion de la Marea Neagră şi icrele de la Perla.

E un loc magic Sulina, unde timpul curge în alt ritm. Cînd vii în vizită o dată, de două-trei ori pe an, îl vezi altfel decît oamenii de acolo. Nu e uşoară viaţa, iernile sînt grele, cu vînturi de peste 50 km/h, cu sloiuri curgînd pe Dunăre care îngreunează transportul şi aprovizionarea, job-urile nu sînt multe şi nici prea bine plătite, sistemul medical e deficitar, tinerii tind să plece. „Cînd eram mai tînără, mi-am dorit să mă mut într-un oraş mai mare/dezvoltat, mi-ar fi oferit mai multe posibilităţi de dezvoltare profesională, dar Vali, fiind navigator, şi nu doar din acest motiv, nu a fost de acord. Acum m-aş hotărî mai greu să plec", îmi spune Rodica. Şi eu mă gîndesc egoist că, dacă ar pleca ei din Sulina, noi unde am mai merge?

Poveştile şi provocările Sulinei sînt nenumărate. E un loc atipic în Deltă, singurul oraş, de altfel, un 3 în 1 perfect, în care se amestecă vechiul oraş cu clădiri ce par bîntuite sau cu altele refăcute complet, bătute de brize şi pline de poveşti cu canalele înguste pe care te plimbi cu barca printre nuferi şi pelicani sau cu marea cu plaja ei imensă.

Cristina Foarfă *este jurnalistă.*

© C. Foarfă

Cosmin CIOTLOŞ

Visul american

Prin *Europolis*, Jean Bart a acaparat simbolic Sulina, cam în felul în care, să zicem, un alt prozator, Fănuş Neagu, a luat în posesie Brăila, sau, mai aproape de noi, un poet, Emil Brumaru, s-a înstăpînit asupra Dolhascăi. Nu vreau să spun că aceste preeminenţe reprezintă neapărat nişte monopoluri. Vor fi venind din urmă scriitori dispuşi ca, la un moment dat, să ofere necesare *rebranding*-uri literare. (Dovadă, chiar Dosarul acesta.) Modelul Bucureştilor ne îndreptăţeşte să fim optimişti, de vreme ce „imaginea standard" a Capitalei îngăduie o întreagă succesiune de vîrste: oraşul *Misterelor* unor Bujoreanu sau Baronzi lasă locul metropolei vesele caragialeşti, apoi, prin filiaţie, tainelor vieţii de noapte şi de taifas din *Craii...* lui Mateiu Caragiale şi tot aşa pînă la Mircea Cărtărescu. Sigur că, prin comparaţie, Sulina nu are (şi n-are cum să aibă) aceeaşi portanţă. Un subiect prin forţa lucrurilor limitat nu poate beneficia de resuscitări infinite. Amatorii de „geografii literare" ştiu bine la ce mă refer. Dar, chiar şi aşa, faptul îl avantajează pe Jean Bart.

Încerc să-mi explic, prin astfel de consideraţii conjuncturale, relativa uitare care s-a aşternut asupra romanului. Relativă, pentru că, totuşi, critica literară (mai veche sau mai recentă) l-a comentat aproape fără excepţie favorabil. Călinescu a prefaţat primele două ediţii, Cioculescu şi Pompiliu Constantinescu l-au recenzat (în *Adevărul* şi în *Vremea)*, capriciosul Negoiţescu a scris cu simpatie despre el în *Istoria...* sa. Mai aproape de noi, Ion Bogdan Lefter şi Paul Cernat i-au dedicat studii introductive foarte echilibrate. Şi totuşi, *Europolis* n-a urcat pe primul raft al prozei româneşti. Fiecare relectură pare să stea sub semnul unei aşteptări contrazise: romanul e realmente bun!

De vină pentru aceste păreri preconcepute ar putea fi excesul unei calităţi: inventivitatea epică. Se petrec atîtea (şi în atît de puţin timp) în micul port cosmopolit de la gurile Dunării, încît, de la un moment încolo, aglomeraţia aceasta se precipită spre melodramă. Ca nisipurile care, în finalul cărţii, ajung să sufoce navigaţia, întîmplările cu iz fatal sufocă independenţa acţiunii. Printr-un făcut, toate personajele care se aliniază la start sfîrşesc cum nu se poate mai prost, contrariant, prin raport cu premisele, şi previzibil, prin raport cu clişeele. Fratele căpitanului Stamati Marulis, aşteptat ca un Mesia economic, îi va dezamăgi crunt pe localnici şi va muri la capătul unor încercări disperate de a-şi asigura pîinea zilnică. Fiica acestuia, Evantia, la început o nimfetă inocentă şi exotică (inclusiv prin culoarea pielii, care o singularizează în proza românească), ajunge dansatoare într-un local de şantanuri, aflat la limita de sus a prostituţiei. De aici pînă la tuberculoză (aidoma Margueritei Gautier, în *Dama cu camelii)* nu mai e decît un pas. Femei de bună condiţie se sinucid din amor, seducătorii fără scrupule se mulţumesc să-şi trăiască singurătatea consolaţi doar de amintiri, cei lezaţi în nobleţea sentimentelor pleacă pentru totdeauna spre alte orizonturi, pentru a-şi ascunde rănile încă deschise. Această degradare „în bloc" e, s-o recunoaştem, destul de stereotipă.

Se petrec atîtea în micul port cosmopolit.

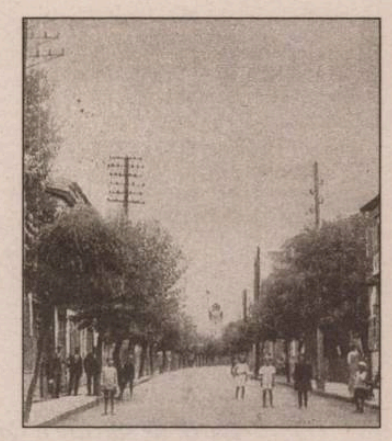

Strada Elisabeta

Dacă însă, pe filonul principal, *Europolis* e amendabil, destule secvenţe subsidiare se dovedesc excelente. Fără a poetiza (din acest punct de vedere, Bart se desparte categoric de Hogaş, cu care a fost asociat), prozatorul reuşeşte totuşi să dea un mare poem al Sulinei. E de-ajuns să punem în balanţă secvenţele care se petrec altundeva, ca să sesizăm diferenţele de ton. Nici Parisul, în care medicul Tomiţă descinde ritualic o dată la doi ani, nici Guyana Franceză, în care rătăceşte evadatul Nicola, nu întrunesc tandreţea regională pe care, încă din primele paragrafe ale romanului, o degajă aşezarea aceasta dunăreană. Forfota etnică, multiculturală, decelabilă şi în amalgamul lingvistic greco-româno-ruso-franco-anglo-italian (şi, cu puţin efort, lista ar putea continua) e imposibil de rezumat. Avem chiar, ca supliment, şi un misterios personaj poreclit în comunitate Ahile Harapul, deşi originile îi sînt eline. Avem şi o sumedenie de locante, unele mai stricte, altele destinate explicit perdiţiei. Cîteva din acestea se legitimează prin cîte un mit fondator, cum se întîmplă cu taverna *Peter the Grics,* rezultat al unei întîmplări tenebroase care îmbină pirateria cu crima şi adopţia cu contrabanda. Altele sînt scene ale unor orgii marinăreşti presărate cu calambururi de gust îndoielnic (dar tocmai de aceea plauzibile) şi urmate de scandaluri şi deambulări profanatoare. Pe acest fond, nici entuziasmele, nici suferinţele (care, aproape fără excepţie, se resimt mai întîi în genunchi), nici comoţiile (fie ele emoţionale sau cerebrale) nu mai apar ca exagerate. Sulina din *Europolis* e un loc al tuturor speranţelor şi al prea puţinelor posibilităţi. Şi nu e întîmplător că romanul debutează cu o halucinaţie colectivă pricinuită de visul american.

***Cosmin Ciotloş** este critic literar.*

Vasile ERNU

Un vintage care te poate salva

În ultimii ani mi-am petrecut vacanţele de vară la Sulina. Mai întîi a fost o întîmplare că am ajuns acolo. Căutam ceva care să aducă a Vama Veche din anii '90: mai puţini turişti şi oferte turistice, mai puţine localuri, muzici şi alte minuni. Îmi place plaja pustie. O fi un semn de îmbătrînire, nu ştiu. Propunerea a venit de la amicii Oana şi Bogdan Stănescu, cu care am fost în prima vacanţă acolo. Au mai apărut şi copiii între timp, iar Sulina oferă o plajă şi o apă excelentă pentru ei, lucru foarte important pentru noi.

Ca un fan al sudului, recunosc că drumul Bucureşti – Tulcea este unul dintre cele mai frumoase din ţară. E adevărat că în ultimii ani au apărut prea multe „morişti de vînt" care rup orizontul, îţi bruiază atenţia şi melancolia. Dar, cu timpul, probabil vor deveni şi ele parte din peisaj. Ne obişnuim cu toate.

Cînt porneşti de acasă, faci calculul în aşa fel încît să ajungi la „raketa" sovietică care face traseul Tulcea – Sulina în doar două ore. La început ai probleme cu parcarea pentru că nu ştii regulile jocului. Ca peste tot la noi: ce e oficial merge prost şi greu, ce e neoficial – repede şi bine. Dacă încerci să parchezi în spaţiile Primăriei, nu ai unde să plăteşti, iar plata se face undeva departe, la Primărie. Foarte complicat. Nu ai timp. Cu zona neoficială sînt mai multe variante rapide şi nu foarte scumpe. În aceste contexte, regula mea de aur: cu cît ocoleşti mai mult cu atît ajungi mai repede.

Drumul de la Tulcea la Sulina este frumos, dar destul de aglomerat. Călătoreşti cu oameni care merg la odihnă, pescari amatori sau profesionişti şi mulţi localnici, care fac acest drum cu regularitate. Senzaţia puternică cu care rămîi este cea de autenticitate. Nimeni nu vrea să te mintă că lucrurile sînt altfel decît sînt: se transpiră, miroase, percepi toate nuanţele şi asculţi problemele unor oameni reali, vii. Nu ştiu cînd aţi mai mers cu trenul, la clasa II-a, între oraşele mici de provincie. Revelaţia unui astfel de drum e faptul că începi brusc să simţi şi să gîndeşti cu toată fiinţa ta. Începe să cadă cenuşa şi rugina de pe creierul de proletar de birou care are tot soiul de prejudecăţi şi de obsesii.

Sulina e din altă lume. Despre peisaj nu vă spun nimic. Nu sînt un mare fan al naturii, dar poate ca aşa mă mint şi eu vrînd să-mi ascund anumite apucături burgheze pe care probabil le am din plin. Toţi ştim că Delta e foarte frumoasă. Lucrul care îmi place cel mai mult la capitolul „peisaj" este locul în care se uneşte Delta cu Marea Neagră: se deschide orizontul, privirea nu are în ce să se proptească. Noroc de Farul care veghează undeva în apropiere şi te ajută să-ţi odihneşti ochii, în timp ce cauţi în zare, inconştient, un loc de sprijin.

Sulina e un soi de *vintage* în stare profundă de degradare. Şi asta la toate nivelurile: de la clădiri, la infrastructură, şi de la localuri, la oameni. Dar dacă ai ochi să vezi şi urechi să asculţi, atunci nimic nu se compară cu o stare aproape biologică pe care ţi-o poate trezi Sulina. Un soi de melancolie şi de nostalgie a nu se ştie pentru ce. O lume dispărută, dar încă ne-muzeificată şi vie? Poate pentru că e în total contratimp cu tot ce se întîmplă în cultura actuală occidentală, urbană, economică şi socială? Acolo s-a oprit timpul, iar lipsa formelor agresive de comercial şi turism şi, mai ales, lipsa infrastructurii de acest tip parcă te scot din ceea ce noi gîndim şi acţionăm deja aproape natural: economic, mercantil, monetar, marketizat. Nu dispar, firește, toate acestea, dar ele devin marginale, nu te mai agresează şi au un efect de *catharsis* asupra ta.

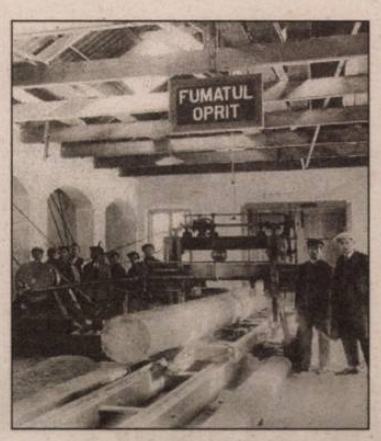

Atelier de prelucrat lemn

Te poţi caza la oameni simpli ai locului şi poţi trăi în aproximativ aceleaşi condiţii. Poţi mînca peşte toată ziua. Şi poţi discuta cu nişte oameni destul de diferiţi faţă de mediul din care vii, indiferent de unde vii. Lipovenii bătrîni au nişte bărbi mult mai frumoase decît cele ale hipsterilor noştri tineri. Şi sînt mult mai interesanţi.

Nu vreau să idealizez nimic. E o experienţă personală, subiectivă şi intimă. Cu siguranţă, în cîţiva ani va veni şi tăvălugul turismului, al infrastructurii, şi totul va intra în cursul firesc al „civilizaţiei turistice şi comerciale". Cine ne mai poate salva de asta? Nimeni nu ştie. Însă cît mai avem încă locuri, oaze din astea, e bine să le vizităm. Însă nu ca turişti, ci mai degrabă ca nişte exploratori. Cine ştie ce putem găsi acolo? Cine ştie ce putem găsi în noi?

***Vasile Ernu** este scriitor.*

Ana Maria SANDU

Peștele vrea să înoate

Ne-am întors de la plajă şi n-am mai urcat în camere. Oboseala şi soarele ni s-au lăsat greu în picioare. Ne e o foame de lup. Ne-am aşezat la una dintre mesele mari din curtea Pensiunii Sellina unde ne cazăm de obicei. Zerin şi Sorin, gazdele noastre, ne-au întrebat de dimineaţă, cînd am plecat la mare: „ce să vă facem de mîncare pentru seară?“ I-am cunoscut anul trecut, dar parcă ne ştim de cînd lumea. Ca de fiecare dată, răspunsul nostru a fost prompt: „orice, dar cu mujdeiul minune să fie“. Fata ni-l aduce în cupe de sticlă, de mărimea celor de îngheţată. Are consistenţa maionezei şi e cel mai bun pe care l-am gustat vreodată. Şi n-o spun doar eu, în fiecare zi mai face nişte victime. Noilor veniţi le strălucesc ochii şi, chiar dacă e nevoie de un ajutor, rennie sau colebil, nimeni nu-i rezistă.

E seara în care tatăl lui Mihai, Mircea Chirilov, ni se alătură. Trecem împreună prin invazia ţînţarilor de la ora 9, pe care încercăm să-i păcălim cu Autan şi cu o spirală pe care o punem să scoată fum sub masă. Mă pişcă numai pe mine şi asta mă enervează. Citisem undeva că n-are legătură cu grupa de sînge. Cei din Sulina spun că ţînţarii vor sînge nou, că de al lor s-au plictisit. După ce ne punem burta la cale, ne revenim. Stăm pînă tîrziu în noapte la şprituri şi la poveşti. Proprietarul ne roagă să nu uităm să stingem luminile cînd ne ducem la culcare. Ca de fiecare dată, vom rămîne ultimii mohicani din curtea umbroasă de pe strada a II-a.

Domnul Chirilov

Mircea Chirilov e un domn bine, vorbăreţ, poartă ochelari şi n-a venit cu mîna goală. Scoate din plasă o caserolă de plastic cu un fel de zacuscă. Ne-a adus-o pentru cină.

„Noi îi zicem aicea mangia. Luaţi şi mîncaţi. Are roşii, vinete şi ardei copţi, toate tăiate mărunt. Vinetele nu le-am mai bătut. Le-am amestecat şi le-am pus apoi o juma de oră la foc în ceaun. E un fel de zacuscă, dar nu ţine mai mult de cîteva zile în frigider.

Pentru iarnă, se mai fac zacuscă şi tocană de legume. Sau un fel de zarzavat cu legume, frunze de ţelină şi aspirină, care se pune la sticlă pentru borşuri şi ciorbe. Peştele se păstrează la congelator. Alţii mai fac marinat, dar nu ţine chiar mult. Peştele îl mai găseşti şi iarna. Dar roşiile şi vinetele nu le mai găseşti. Iarna se pescuieşte la baltă, nu la mare. Cel mai rău e cînd îngheaţă balta, pentru că nu poţi să mergi nici cu barca, nici pe jos. Nici braconierii n-au ce să facă.“

S-a trezit de dimineaţă şi la 8 s-a dus în piaţă să vadă dacă pescarii au adus bibani. N-a găsit, aşa că a luat rizeavcă. „Rizeavca seamănă cu scrumbia. Ia cu mujdei. La peşte ăsta scoţi şirea spinării şi pe restul oaselor le tratezi cu indiferenţă. Sorine, scoate tu bidonul cu vin. Şi ia şi apa aia Izvorul ascuns. Nu de alta, dar peştele vrea să înoate.“

Barcă de salvare a Comisiei Europene a Dunării

Steagul Comisiei Europene a Dunării

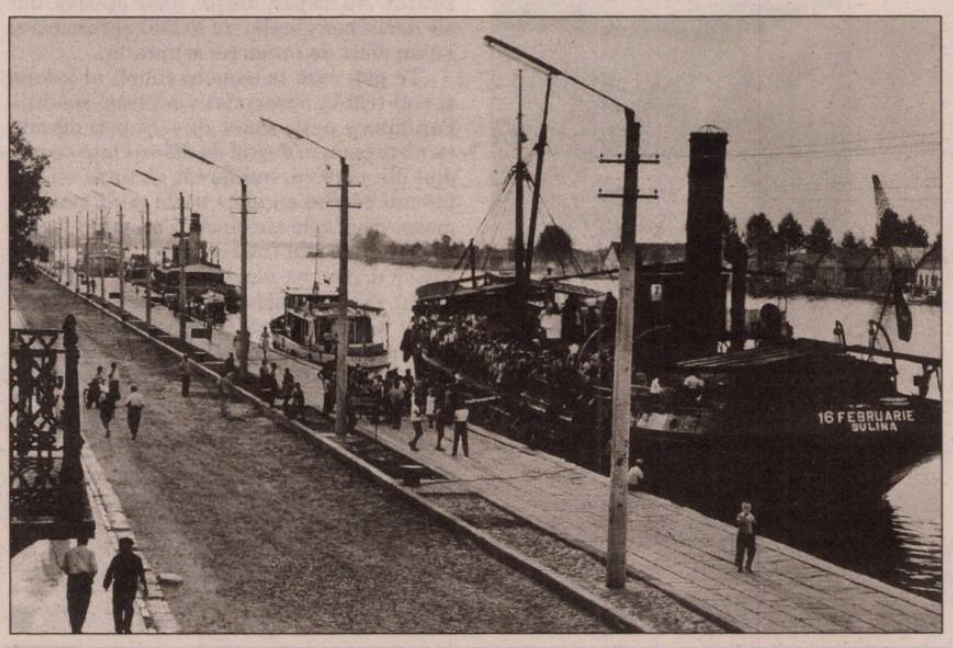

Începem să mîncăm şi să vorbim. Pun reportofonul pe masă, dar nimănui nu-i pasă. Nu vreau să le stric cheful. M-am gîndit de la început că n-o să fie un interviu clasic. Şi eu, şi Mihai aruncăm întrebări aşa, într-o doară. Discuţia se duce cu valul, în toate direcţiile. Nu e locul potrivit să fii organizat. Aş pierde orice ritm al unei seri perfecte de iulie la Sulina. Şi ar fi păcat. Aligote-ul de Măcin se dovedeşte un prieten de cursă lungă. Fără dureri de cap a doua zi.

Mircea Chirilov trăieşte de aproape o viaţă la Sulina. A lucrat aici. Acum e pensionar. Ştie o grămadă de poveşti şi vorbeşte despre locul ăsta de la capătul lumii, cu drag şi cu înţelegere.

„Am cunoscut Sulina în 1952 sau 1953. Îmi aduc aminte că pe malul Dunării erau multe case. Eram prieten cu Gogorea (care a fost, la un moment dat, primar) şi taicămeu cînd venea cîte trei zile cu bătrînul Gogorea se făceau praf. Şi mama cu nevasta lui tare se mai supărau.

Taică-miu era marinar pe şlep şi în vacanţe mă lua şi pe mine aici cu el. Dar cît am fost mai mic, pînă la şcoală, m-a dus cu şlepul de două ori pînă la Viena şi o dată pînă la Budapesta. Eram destul de mărişor că ţin minte Prater-ul şi nişte tobogane pe care te dădeai după ce te împătureau în nişte pături. Veneam la Sulina şi cu surorile celelalte şi ne plăcea.“

Prima dată am ajuns aici în vacanţa dinaintea clasei a treia. Era 1986 şi, împreună cu părinţii mei, am stat în gazdă la o femeie, tanti Genica. Din păcate, nu mai ştiu pe care stradă avea casa.

„Veneau oamenii, săracii, înainte de ’89. Că aici era cu sacoşica. Hotelul s-a dat în folosinţă în 1984 şi era plin-plin. Înainte de 1989 eram director la comerţ. Mă uitam dimineaţa cum era coada la pîine, în funcţie de asta îmi dădeam seama cîţi turişti erau în oraş. În Sulina pîinea n-a fost niciodată cartelată.

Acum, lumea tot spera că, gata, s-au terminat examenele, bacul şi se va mări numărul de vizitatori. Dacă îi întrebi pe cei cu pensiuni, toţi o să zică că e nasol, nu sînt clienţi. Eu mă plimb şi zic că este lume.“

Europolis

Pe nesimţite ajungem la Jean Bart şi la cartea lui, a cărei acţiune e plasată în Sulina: ficţiune romanţată şi adevărul unei lumi dispărute pentru totdeauna. Un amestec irezistibil de glorie apusă, mitologie şi mîndrie locală.

„Am citit *Europolis* de vreo sută de ori. Cel puţin. Şi *Toate pînzele sus*, bineînţeles. Şi filmul după carte, care s-a turnat mult aici. Interioarele nu, dar farul, plaja, scena cu piraţii şi cu salcia, cînd făceau corabia, da.

Povestea cu prinţesa Moruzi e într-adevăr ficţiune, pe care Jean Bart a legat-o de locul ăsta. Dar avea ea vreo 60 de ani cînd a murit, deci n-avea timp de escapade amoroase. Mormîntul ei e lîngă cel al comandorului, de acolo a pornit povestea. Dar restul, momentele legate de situaţia economică şi politică a zonei, totul e adevărat. Sînt autentice.

Ohoho, era cosmopolită Sulina. Vă daţi seama, aveam cazinou aici, între cele două războaie. Era sezon de băi, să vezi pozele alea cu cabine pe plajă, în care se schimbau oamenii. Ce mai, ca la Veneţia.

Uite un fragment din *Europolis*. Ia, să-l citim şi să-l comentăm. Am pregătit şi un şpriţ, şi cred că ar trebui şi o batistă curată că o să vă dea lacrimile. Spune că pe timp de toamnă spre iarnă, de la mila 23 încolo, erau zeci de şlepuri ancorate cu grîu, că aici nu îngheţa Dunărea: «Şleparii, în papuci de pîslă, robotesc fără treabă cu pipa între dinţi, iar copiii lor se zbenghuiesc legaţi de mijloc cu un capăt de frînghie de frică să nu cadă în apă, jucîndu-se pe punte.»

Aşa am copilărit şi eu pe şlepuri, pînă pe la 4-5 ani. Mă legau de brîu vara, să nu cad în apă. Cînd se încingea puntea, mai venea tata şi mai arunca cu găleţile cu apă că se încălzea tare de tot, de ziceai că o să luăm foc. Mă lega cu bandula şi după aia, cînd am mai crescut, tot aşa legat mă arunca în Dunăre şi, vrînd-nevrînd, trebuia să dau din mîini şi din picioare, şi am învăţat să înot. V-a impresionat? Da’ de unde...“

O pauză de respiraţie

Facem recapitularea proviziilor. Noi am luat de la magazinul din sat, care se închide la 22, cîteva sticle de vin. Domnul Chirilov ne îmbie cu porumb fiert. Un pepene imens e pus bine la rece. Nu ştim unde să le facem loc la toate. La Sulina, nimeni nu mănîncă pepene după ce a băut vin. Cică nu merge cu nici un chip. Noi îi contrazicem. Aici strugurii şi pepenele se mănîncă cu pîine şi cu brînză.

„Mai avem apă minerală? Voi aţi luat vin la sticlă? Din ăsta de la Sarica Niculiţel? Uite, eu am adus la bidon, din ăsta de Măcin. Al vostru e 20 de lei litru’, ăsta e 5 lei litru’ vărsat.

Mai ia ruşinea de aici, hai, cîte o rizeavcă fiecare ca să terminăm tot de pe masă.

Ei, şi filmul după *Europolis*, ăla vechi, *Porto Franco*, din 1962, cu Ştefan Ciubotă-

raşu, Mişu Fotino, Geo Barton. O mai ştiţi pe negresa care juca în el? Era de aici şi lucra ca servitoare în casă la cineva.

Cu cîţi am vorbit eu, aproape toţi ştiu şi de carte, şi de film. Cineva a fost pe la arhivă, la un moment dat, şi a tras pe o casetă mare filmul şi s-a multiplicat imediat.

Aveam un coleg care a fost figurant în film şi, cînd am venit în vacanţă, mi-a zis şi am fost cu el să-l văd la cinema la Tulcea, de vreo două-trei ori.

Pasărea furtunii e din 1957. L-am căutat, dar nu cred că se mai găseşte. E filmat tot aici. Pe un vapor mare, Octombrie roşu, care a stat în Sulina pînă prin 1960. Pescuia şi avea şi liniile de făcut conserve tot pe el. Mi-aduc aminte şi acum nişte cadre. Pe mulţi i-am întrebat de filmul ăsta, şi pe Thomas Ciulei, care a filmat şi el mult prin Deltă. Vreo doi ani a venit şi a tot tras cadre, cu noi la pescuit, la ciorbă de peşte, în barcă.

Unde ai dispărut, Sorine? Hai la un şpriţ!"

Distracţie

S-a făcut tîrziu şi Sulina veche începe să-şi facă loc la masa noastră. Muzica e în surdină şi paharele nu rămîn mai mult de un minut goale.

„Erau vreo 20-30 de cîrciumioare şi cafenele în Sulina. Dacă un grec avea o cîrciumă, nu era ca acum, nu-şi angaja oameni, stătea el în local. Şi dacă se întîmpla să plece două zile, nu lăsa pe cineva în locul lui, închidea. Nici nevastă-sa, nimeni nu se băga la tejghea. Te servea cu o măslină, cu o bucăţică de scrumbie sărată, ca să ţi se facă sete şi să bei şi mai mult după aia.

Iarna, veneau pescarii şi se duceau unde era foc. Şi ziceau – hai la Barba că are sobă. Avea un godin mare grecul, cu uşiţă cu geam. Intrau în cîrciumă, luau una, luau două, uitau de căldură. Într-o dimineaţă, a venit un pescar. I-a adus grecului peşte şi, îngheţat bocnă, s-a dus omul să se încălzească la godin. Dar, aiurea, înăuntru nici urmă de foc. Ardea o lumînare, nici un pic de căldură nu dădea. Dar lumea ştia că acolo e foc. Aşa că Barba l-a rugat pe pescar să nu le spună celorlalţi despre lumînare. În schimbul tăcerii lui avea să primească în fiecare zi cîte una mică.

Iarna pe strada I numai ăştia de o sută de kile au voie să meargă, altfel te suflă vîntul de nu te vezi. Într-o direcţie poţi să mergi, în alta nu mai poţi. Dacă te sui pe bicicletă şi-ţi deschizi haina, te suflă de parcă ai fi corabie.

Bodega Marinarul era celebră pe vremuri. La 10 dimineaţa, Nicu Topală deschidea cîrciuma. Pe timpuri, acolo era cabaret, fetiţe, camere la etaj, chestii. Clădirea a fost revendicată, au reparat-o cît de cît. Sus stau proprietarii cînd vin de la Bucureşti, iar jos e un depozit de materiale de construcţii. Mare păcat de loc, pe cuvînt.

Restaurantul Marea Neagră e acum un loc animat. Amorel, patronul, a murit, săracul, anul ăsta. Au tot construit, s-au tot extins. La Aurică Băjenaru, unde era casa lui Jean Bart, şi acolo e frumos. A cumpărat casa de curînd, că apăruse o moştenitoare din Brăila. A corespondat cu femeia, dar alţii au intrat pe fir, au făcut tranzacţia cu ea, iar Aurică a trebuit s-o cumpere apoi de la aceşti intermediari, mult mai scump. Clădirea e de patrimoniu şi n-ai voie să umbli la ele. Cu chiu, cu vai a pus nişte termopane, dar la lambriuri n-a umblat.

Aici în Sulina, pe timpuri, bătrînii pe care i-am apucat povesteau că au existat vreo 56 de case de toleranţă. Vara veneau multe vapoare. Docherii care lucrau într-un sezon şi încărcau două-trei vapoare strîngeau bănuţi pentru un an întreg.

Salariaţii Comisiei Europene a Dunării nu ieşeau la pensie, în funcţie de vechime şi post, li se dădea o sumă de bani. Se chema regalu. Şi cu suma respectivă, puteau să-şi deschidă o afacere. În *Europolis*, vă aduceţi aminte de pilotul Stamate? Omul ieşise la pensie şi-şi cumpărase o casă, iar în partea de jos făcuse cafenea. Moneda care funcţiona în Porto Franco, în vremea aia, se numea leu aur şi era mai mare puţin decît dolarul."

Personaje

Trecutul şi prezentul se amestecă sub lumina neonului. Blana de urs, stuful de pe perete, „ale tale, ale tale sărutări criminale", versul dintr-un hit al verii care se aude peste tot, îmi dau o senzaţie de irealitate. Cînd Mircea Chirilov mă întreabă: „Îl cunoşti pe Rene? Pe frizer?", îmi dau seama că lipseau personajele din povestea noastră.

„Nu e frizer, are frizerie. Săptămîna viitoare face nuntă, dacă mai staţi pînă atunci o prindeţi. Taică-su a venit în Sulina înaintea mea şi îl aştept să vină de la Bucureşti să facem o licitaţie. Dacă îl ţin la licitaţie pe terasă la Pub, nici la nunta lui fi-su nu se mai duce. N-am mai jucat de vreun an. O să fie mare eveniment aici cu nunta asta.

Costică Libakov e sărit de 80 de ani şi ăsta povestea că de la plajă începea Cazinoul. Şi bordelurile. Cică era una Miţa Lunga şi una Crivăţoaia. Ieşise şi-o poezie: «Cînd m-apucă ploaia merg la Crivăţoaia / Cînd mi-e plină punga merg la Miţa Lunga.»

Bănuiesc că erau localurile cu două-trei stele şi tarifele difereau.

Hotelul Laguna, singurul din Sulina, tot de vînzare e. Pe vremea mea îi spunea Gonococul, că era loc de pierzanie."

La începutul anilor 1900, cînd s-a construit Catedrala de pe malul Dunării, a fost şi acolo o poveste. În doi-trei ani s-a ridicat. După aia a fost pictată şi sfinţită şi dată în folosinţă. Comunităţile religioase din Sulina – nu ţinea nimeni cont că e grec sau armean, creştin să fie, şi toţi săreau şi ajutau. Era un negustor grec pe care îl chema Cifutis. Şi ăsta a început să facă colectă pentru biserică.

Prelungirea digului
1921-1930

După ce au ridicat-o şi s-a ajuns la acoperiş, grecul ăsta a zis că tabla pentru acoperiş o dă el. A adus tabla din Grecia cu vaporul, a descărcat-o în curtea prăvăliei pe care o avea şi dimineaţa încărca 10-20 de foi de tablă în căruţă, cît ştia el că folosesc într-o zi şi se aşeza pe scăunel în faţa bisericii şi urmărea cum croiesc muncitorii tabla pentru acoperiş. Ce rămînea, strîngea. A trimis resturile de tablă înapoi în Grecia pentru reciclare. Şi se mai zice despre acelaşi personaj că în fiecare an dădea la biserica grecească cîte un bidonaş de 3 kile de ulei de măsline pentru candelă. Şi ca să fie sigur că uleiul ăsta n-o să-l folosească nimeni la prăjit peşte, ci doar la candelă, turna cîteva grame de gaz deasupra."

Farul din Sulina

Bomboana de pe colivă

Anul trecut cînd am ajuns în Sulina mi-am dat seama că toate bisericile aveau schele. N-am intrat decît în una. Mircea Chirilov îmi spune că au avut mai multe: „acum patru biserici mai există la noi: românească, catolica, grecească şi lipovenească. Şi toate se tot renovează de multă vreme. "

Şi cimitirul de aici e cea mai bună dovadă că locul a fost cîndva cosmopolit şi că *Europolis* nu e sută la sută ficţiune. Partea evreiască e prima cînd te duci spre plajă.

„Acum nu mai e nici un evreu în Sulina. Cînd am venit eu în '78, mai erau şi turci, şi evrei. Circulă o poveste nostimă apropo de asta. A murit un evreu şi au anunţat rabinul de la Tulcea să vină să ţină înmormîntarea. I-au dat unuia din Sulina nişte bani să sape mormîntul omului şi l-au învăţat ce să facă în momentul în care vine cortegiul cu mortul. El trebuia să stea să aştepte la poarta cimitirului. La întrebarea rabinului: «Mai sînt locuri aici?» el trebuia să răspundă: «Ăsta e ultimul.» Cu alte cuvinte, că nu mai trebuie să moară nimeni. A venit pasagerul. Din cauza ploii s-a întîrziat mult cu înmormîntarea, cu slujba. Amărîtul ăla care se ocupase de groapă îi aştepta la cimitir zgribulit şi ud. Cînd a venit în sfîrşit cortegiul, rabinul a întrebat: «Mai sînt locuri aici?» Iar ăsta a răspuns: «Am pentru toţi, veniţi aici.» Ce-o fi adevărat din istoria asta, habar n-am, dar ceva acolo tot o fi."

Seara noastră părea pe sfîrşite. Se apropia de 3, cînd l-am auzit pe povestaşul nostru că zice: „La Biserica catolică este un tablou de-al lui Caravaggio. Aţi auzit de pictorul ăsta, nu?" Dăm din cap şi rămînem cu gurile căscate. Şi îl putem vedea? El nu-l văzuse, dar noi promitem că a doua zi o să ne ducem să-l căutăm. Am făcut-o, dar degeaba. Ne-am învîrtit prin jurul gardului şi nici ţipenie de doamna de la magazinul veterinar care avea cheia de la biserică.

Nu pot să bag mîna în foc pentru existenţa acestui Caravaggio de la Sulina, dar ştiu că în scurt timp o să mi se facă al naibii de dor de locul ăsta ciudat, în care ficţiunea şi realitatea fac casă mare şi bună împreună.

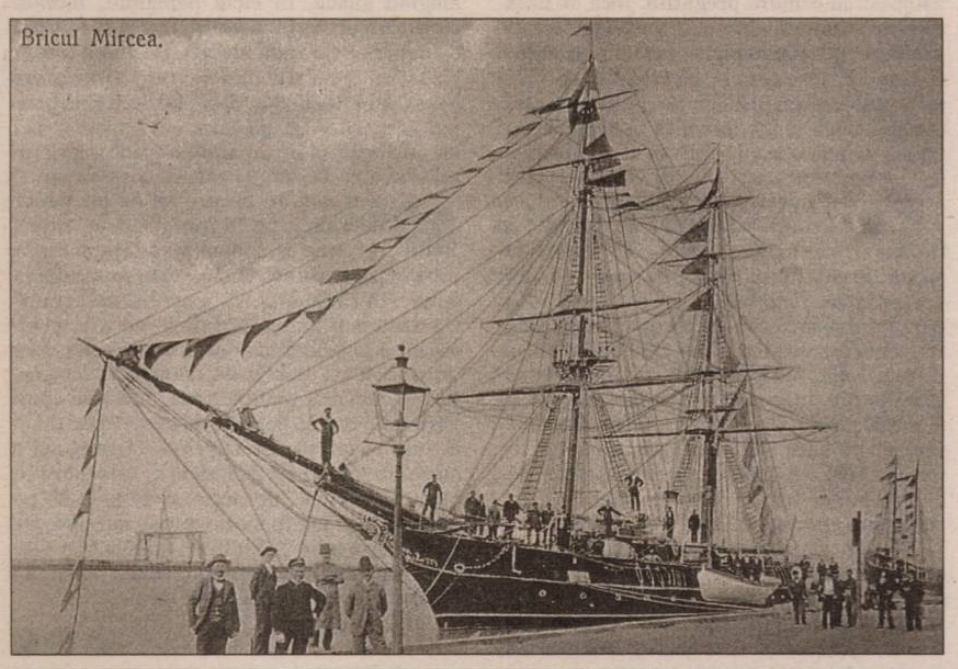

Bricul Mircea.

Adina POPESCU

Apă de mare cu gust de Dunăre

Am descoperit Sulina în urmă cu doi ani, cînd eram în căutarea unei mări diferite şi aveam o poftă grozavă să mănînc peşte, în toate felurile posibile. De fapt, aşa a început totul – eram pe terasa unui restaurant din Bucureşti, la puţin peste 35 de grade, adică „pragul caniculei“, cum zic meteorologii, şi comandasem o saramură de crap care s-a dovedit a fi fără nici un gust, gătită probabil cu un peşte congelat şi decongelat de mai multe ori. O zi şi jumătate mai tîrziu, vaporul Pasagerul mă purta, cu o viteză de melc acvatic, spre nicăieri şi, peste încă cîteva ore, mă înfruptam din cel mai bun somn pe care îl mîncasem vreodată. Însă Sulina nu înseamnă doar peşte, categoric nu. Sulina e, în primul rînd, o stare (şi nu neapărat una „de vacanţă“), pe care o descoperi doar treptat, intrînd în ritmul locului, petrecînd acolo mai multe zile. Ăsta e singurul inconvenient, nu poţi „să dai o fugă“ pînă la Sulina, aşa cum procedezi cu 2 Mai sau cu Vama Veche, n-are nici un rost, în primul rînd din motive practice: drumul e destul de lung şi mai mult pe apă, aşa că trebuie să-ţi abandonezi maşina în port, la Tulcea. În al doilea rînd, trebuie să „te pregăteşti“ din timp pentru Sulina, nu doar cu loţiune anti-ţînţari şi alte treburi „de Deltă“, ci mai degrabă mental. E bine dacă nu o ai, să-ţi confecţionezi o dispoziţie cu totul specială „de capăt de lume“, altfel rişti să te plictiseşti (nu vei găsi nici o distracţie deosebită aici) sau să nu înţelegi nimic din loc. În nici un caz nu e „o destinaţie la cheie“. Ai un pic şi senzaţia de safari sau de trai în sălbăticie, chiar dacă nu ieşi cu barca pe canale şi nu mergi la pescuit, confortul e mereu la o limită. De pildă, chiar dacă stai la cea mai bună pensiune, seara, cînd ieşi pe faleză sau culegi oasele din peşte, la o terasă, numai bine că te atacă ţînţarii, e ora lor. Ai şi sentimentul că ai fi naufragiat pe un ţărm (aproape) pustiu, mai ales că cea mai mare parte din orăşel e în paragină, aşadar nu recomand ipohondrilor şi anxioşilor, dacă vă apucă pe acolo vreun „simptom“, doar SMURD-ul cu elicopterul vă poate salva. Însă mai mult decît toate acestea la un loc, te surprinzi că devii brusc atît de contemplativ, încît capul ţi se goleşte complet de gînduri. La fel ca în *Avatar* – şi e cel mai stupid exemplu pe care pot să-l dau –, simţi că se nasc nişte conexiuni invizibile cu tot ce e în jur, respiri – pentru că Sulina respiră – şi nu-ţi mai aparţii mai deloc. Numeri prosteşte bărcile care trec în sus şi în jos pe braţul de Dunăre, te uiţi după păsări şi după broaştele care traversează strada, cu salturi parcă în reluare, bei berea cu înghiţituri mici, fără sete, te tîrîi prin soare pînă la microbuzul care te duce la plajă, te întorci de la plajă, capeţi o amnezie temporară, nu mai ştii exact ce ai făcut în ultimele zile, cîte băi, cîte felii de pepene, dacă ieri n-a fost cumva alaltăieri, cînd s-a înserat şi cînd s-au ivit zorii. Îţi aminteşti, abia cînd ajungi acasă, oră de oră ce ai făcut la Sulina, gînduri proaspete şi noi îţi năvălesc acum în minte, cu duiumul. Te-ai desprins din vrajă. Nu ştiu cum au trăit alţii locul, eu aşa l-am trăit şi nici nu mi s-a întîmplat ceva asemănător în altă parte.

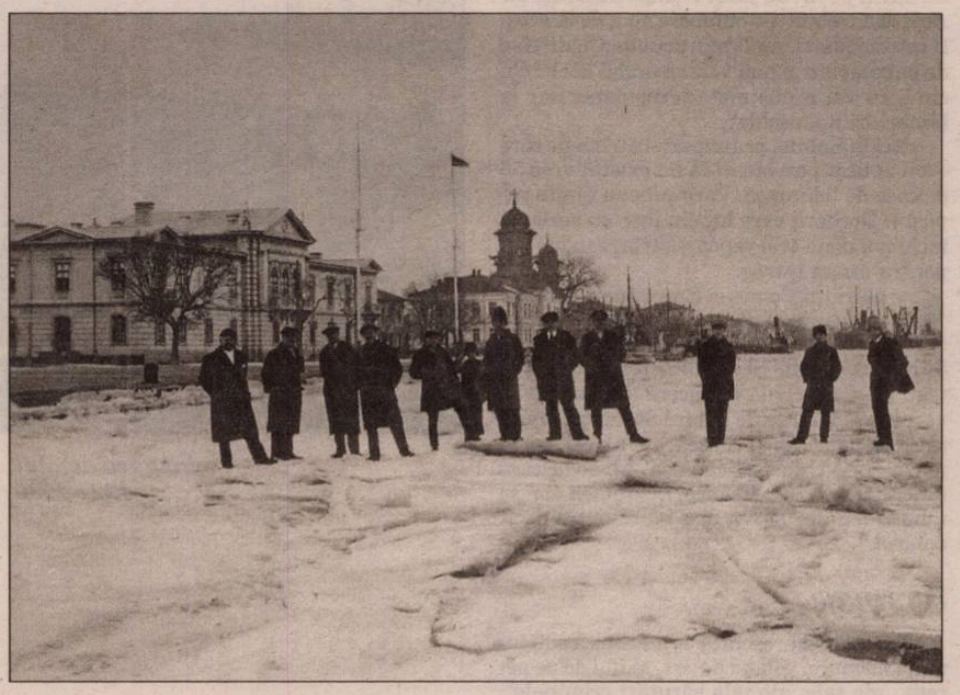

Portul din Sulina, iarna 1928-1929

La Sulina a fost şi ultima dată cînd am stat la gazdă, tot pentru că nu mă „pregătisem“ dinainte. Am citit superficial pe Internet, însă, ca de obicei, mai degrabă impresii, decît lucruri practice. De aceea era cît p-aci să pierdem şi ultimul vapor al zilei, în Tulcea, şi doi marinari vînjoşi, ca să folosesc un clişeu, m-au luat pe sus la propriu şi m-au depus pe punte. Ştiam că există pensiuni, dar nu rezervasem nimic, ne-am zis că ne descurcăm la faţa locului. Iar la faţa locului, exact cînd a acorat Pasagerul în port, după cinci ore epuizante (recomand Rapida, dacă mai există), ne-a ieşit în cale Gazda, ca o zînă bună, însoţită de un căţel mic şi corcit. Am zis că e un semn şi, în fond, cît de rău putea să fie? Aveam oricum nostalgia gazdelor din vremuri socialiste şi ne scoteam mai ieftin ca la pensiune, puteam astfel să stăm mai mult. Gazda era o femeie mămoasă şi durdulie, în jur de 60 de ani, care îmi amintea de mătuşa mea de la Cluj, se purta cu noi de parcă ne-ar fi cunoscut de o viaţă şi ne-ar fi aşteptat cu camera pregătită, încă de la începutul sezonului. Şi am urmat-o pe străzile prăfoase, perpendiculare, care nu au nume, ci numere, spre casa ei, ca teleghidaţi. Cînd am ajuns, ne-am prăvălit pe paturile dintr-o cameră mică şi întunecoasă şi am adormit adînc, de parcă nu dormisem de ani întregi.

Mai tîrziu, am aflat că viaţa ei, a Gazdei noastre, se desfăşura conform orarului vapoarelor cu turişti. În fiecare zi, străbătea drumul pînă în port, însoţită de căţelui ei corcit, în speranţa că îi vor mai pica nişte rătăciţi ca noi. Însă pe tot parcursul şederii noastre de opt zile, celelalte trei camere, alea bune, din casa cea nouă, au rămas goale. Asta e una dintre dramele oamenilor din Sulina (şi probabil că, dacă n-aş fi stat la gazdă, n-aş fi aflat-o): sînt foarte săraci, nu au unde să muncească şi, pînă în urmă cu cîţiva ani, înainte să apară pensiunile, depindeau de turişti. În timpul „sezonului“, strîngeau ceva bani ca să treacă iarna.

M-a impresionat următoarea scenă – o doamnă cam de vîrsta gazdei s-a oprit în dreptul mesei noastre de la terasă şi ne-a povestit că fiul ei care lucrează în Spania i-a trimis nişte bani şi tocmai a fost la bancă (da, există bănci în Sulina!) şi i s-a spus că banii n-au ajuns. Că e disperată, nu mai are nici de-o pîine, dacă am putea să-i schimbăm noi nişte euro şi ne-a înşirat pe masă mai multe monede de 10 şi 20 de cenţi. Nu mai ştiu cît i-am dat, cu delicateţe, ca să nu se simtă prost pentru modul în care cerşea, şi a făcut un gest pe care nu am cum să-l uit vreodată. S-a aplecat atît de repede, încît nu mi-am dat seama ce voia să facă, şi mi-a sărutat mîna.

Aceeaşi disperare se simţea şi în casa în care am stat, condusă de două femei – mamă şi fiică, care ambele aveau grijă de unicul „bărbat“, un copil de zece ani. Încă din prima zi, însoţind-o pe femeia în vîrstă care îmi amintea de mătuşa mea în grădina unde creşteau nişte roşii adevărate, din cele vechi şi dulci, pline de cucuie şi ciupituri, am aflat pe şoptite de „necazul cu fata“. Fata cea mare, căci mezina, „mîndria“ familiei, se pare că reuşise în viaţă, cum-necum: avea parte de o slujbă şi de un bărbat bun la Tulcea. Cea mare însă „n-a avut noroc“. Bărbatul ei pescar îşi bea minţile, pînă cînd ea nu l-a mai suportat şi l-a alungat de acasă. În urma ei a rămas copilul, un copil bun şi talentat la toate, „nu-i seamănă deloc lui tată-su“. L-am cunoscut, la puţin timp după aceea – un puşti timid, ruşinos ca o fată, afectat vizibil de lipsa unui tată, căci, în casa aceea liniştită, spiritul matern era puternic şi sufocant. Maică-sa era o femeie voluntară, dar pragmatică şi tristă. Se gîndea în permanenţă doar la copil şi la cum să-i fie bine, îşi anulase practic, odată cu dispariţia soţului beţiv, propria existenţă. Şi m-am pus în pielea ei – unde să-şi refacă viaţa, la Sulina? Şi cu cine?

Cele două femei se prefăceau vesele, o amabilitate forţată, căci eram „turişti“. Chipul celei în vîrstă se însenina cînd îşi amintea de fata „reuşită“, de parcă cumva ar fi fost meritul ei, şi simţeam un soi de acuzare tăcută la adresa celeilalte – tu de ce n-ai fost în stare? Dar ceva îmi spunea că exista un tipar, că şi ea o păţise la fel, cu mult timp în urmă. În fata cea mare îşi vedea propriul eşec.

Una peste alta, la gazdă n-a fost bine, dar nu neapărat din cauza celor două doamne. Nu exista aer condiţionat şi era o căldură din aceea „cu muşte“, hainele ne erau tot timpul jilave. Chiar sub geamul nostru, în curte, pe la 8 dimineaţa, copilul începea să se joace, deşi bunica îi spunea tot timpul „Sssst, mai încet, că dorm domnii!“ Fiica prindea orice prilej, cînd eram la plajă, ca să facă baie şi să spele rufe în baia noastră, de oaspeţi, cînd soseam, aşteptam să termine. Şi am ştiut din prima clipă că am fost cazaţi în camera puştiului – era biroul lui, cărţile, un orar de clasa a III-a pe perete. Am simţit tot timpul că alegînd gazda, în locul pensiunii, făceam cumva un act de binefacere. Dar şi că de-abia aşteaptă să ne vadă plecaţi. De aceea, am şi plecat cu două zile mai devreme, inventînd o treabă la Bucureşti, deşi plătisem deja pentru zece zile. La plecare, cele două femei ne-au rugat să recomandăm locul şi prietenilor noştri. Le-am promis că o s-o facem.

De atunci, în fiecare an (şi au trecut deja doi), pe la începutul lui iunie, doamna care îşi plimbă căţelul corcit pînă în port, atunci cînd soseşte vaporul, mă sună. Nu-i răspund. Ce aş putea să-i spun? Că dacă mai ajung la Sulina, voi sta cu siguranţă la una dintre pensiunile celor care „au reuşit“ şi care le-au deştrămat lor planurile de a mai trece o iarnă, de a mai cumpăra unui copil o pereche de ghete? Dar după ce nu-i răspund, mă cuprind o tristeţe şi o stare ciudată. Simt gustul de apă de mare cu gust de Dunăre, de peşte şi de praf de pe străzile care au, în loc de nume, numere. De parcă între mine şi Sulina, aflată la trei sute de kilometri distanţă, s-ar ţese din nou nişte legături invizibile, ca nişte mreje.

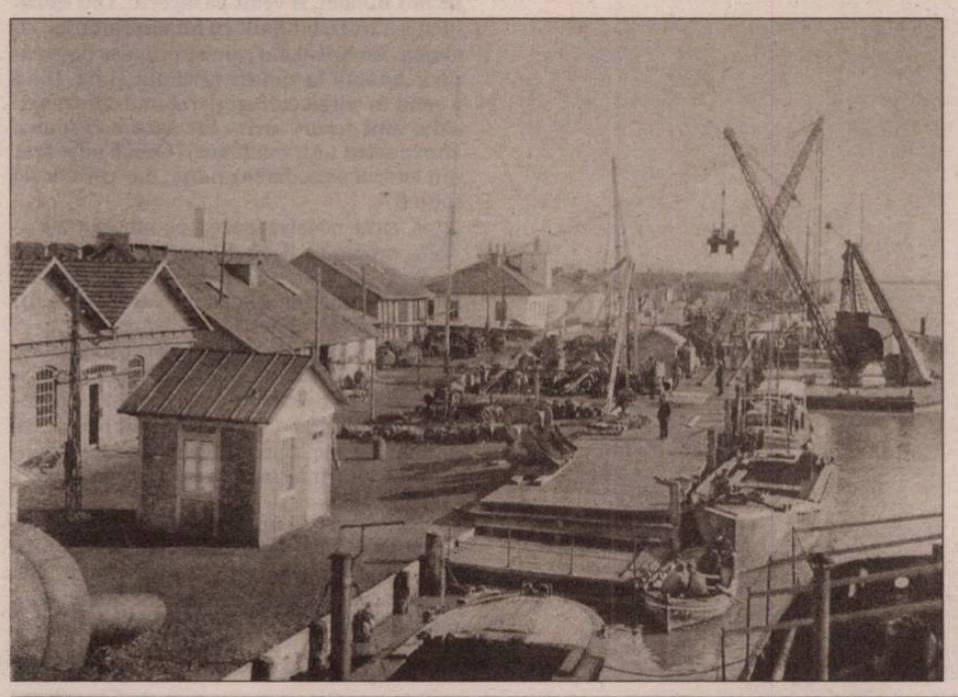

Atelierele Comisiei Europene la Sulina

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Mereu, totul e de făcut

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Titu Maiorescu, cu studii universitare încheiate și doctorate obținute la mari universități din Europa, are, la numai 30 de ani, o carieră de invidiat: profesor universitar, mai apoi, decan și rector, academician, iar la 34 de ani ajunge ministru.

În prima jumătate a secolului XXI, pentru tinerii cu studii universitare încheiate și doctorate obținute la mari universități din Europa, porțile unei cariere didactice pe măsură sînt, de cele mai multe ori, închise. Școlile înalte românești, roase de uzură, corupție, incompetență, nu au loc pentru absolvenții reîntorși în țară cu titluri universitare de la Paris, Berlin, Londra. Aud nenumărate cazuri de specialiști de prima mînă în germanistică, patristică, sanscrită, teologie, istorie, filozofie, greacă veche, latină, uitați prin colțurile țării, încercînd zadarnic să facă parte din corpul profesoral al vreunei universități. Trăiesc din burse sau, în cele mai fericite cazuri, din salarii de parlamentari, deseori neagreați nici măcar de propriul partid. Sînt triști, fără speranță, fără viitor. Ce e de făcut?

Pe de o parte, e de înțeles disperarea lor: cum e posibil ca un învățămînt care abia supraviețuiește lipsei de reformă autentică, imposturii rulate la vîrful lui, abuzurilor și ignoranței desfășurate în interiorul lui, să se lepede atît de grăbit de oameni care i-ar putea însănătoși? Cum să nu fii dezamăgit de țara în care te-ai grăbit să te întorci, cu educația desăvîrșită de mari profesori ai lumii, țară care, însă, te privește apatică, iritată de elanurile tale reformatoare?

Pe de altă parte, ca una care a văzut de aproape, din interior, chiar, degradarea educației românești, le-aș spune tinerilor învățați simplu, patetic chiar: avem nevoie de voi. Copiii noștri, școlile noastre, viitorul nostru au nevoie, mai mult ca oricînd, de voi. În fond, învățămîntul autohton este – parafrazîndu-l pe Constantin Noica – locul unde totul este încă de făcut. Dacă nu înăuntrul sistemului, atunci paralel cu el. Prin inițiative private, individuale sau de grup. Nu știm să vă prețuim competențele, noi și copiii noștri? Învățați-ne s-o facem. Nu pricepem la ce am putea să folosim cunoștințele și îndemînările obținute cu trudă? Ajutați-ne să le vedem la adevărata lor valoare. N-aveți locuri bine meritate în universități? Îndreptați-vă atenția către generațiile viitoare de studenți și formați-i așa cum i-ați vrea pe băncile facultăților, în anii următori. Cum? Inițiind, în afara sistemului de stat, rețele private de educație: se pot face cursuri particulare, se pot scrie cărți de învățătură, de inițiere în diverse domenii, se pot face întîlniri informale cu elevii, se pot organiza cluburi. Liceenilor le-ar prinde bine cărți excepționale în care să deprindă, de exemplu, gustul pentru latină sau greacă veche. Le-ar fi de folos niscaiva cursuri bine construite, în care să se întîlnească, de pildă, cu spectacolul istoriei sau cu alfabetul filozofiei. S-ar bucura să aibă dialoguri cu oameni nu foarte departe de vîrsta lor, dar cu succese esențiale la școli de prestigiu. Învățămîntul românesc le oferă, azi, de multe ori, informații terne, inutilizabile. Ar avea nevoie, mai mult ca oricînd, de educatori care să le stîrnească pasiuni, curiozități, interes viu pentru învățătură. Și cine ar fi mai potrivit să facă asta, dacă nu niște oameni care au cîștigat confruntarea cu exigențele școlilor remarcabile din străinătate, înfruntînd dorul de țară și greutățile inerente unei plecări de acasă, doar pentru a-și urma vocația?

Știu, pare puțin. Și demobilizator. În fond, nu e ușor să renunți la visul de a fi răsplătit, pentru eforturile tale, cu un rol pe măsură, oferit în societate, și să începi, de unul singur, munca de Sisif a reformării învățămîntului. Tinerii noștri excepționali s-ar putea consola, însă, cu două gînduri: 1. Vor face, astfel, parte dintr-o galerie de personaje ale culturii române deloc de neglijat, care, avînd diplome și titluri prestigioase în buzunar, au acceptat să facă salahorie în educația românească: Titu Maiorescu, Spiru Haret, Constantin Noica. 2. În dialogul lor cu liceenii vor avea prilejul să-i motiveze în modul în care ei înșiși au avut nevoie să fie motivați, la începuturile carierei lor: de ce aș învăța latină? Sau filozofie? Sau istorie? E întrebarea care nu lasă loc rutinei, oboselii, răspunsurilor plate, sastiselii.

Iaromira POPOVICI

bazar

Tăcerea

Am făcut, mereu, parte din categoria oamenilor agitați, a celor care cred că rezolvarea lucrurilor din jurul lor depinde de cît de repede și de bine dau ei din mîini și din picioare. A celor care cred că-și țin destinul în mîini – în sensul că, dacă acționează rapid și zgomotos, ajung la rezultatul scontat.

La școală, dacă-mi plăcea un băiat, mă dădeam peste cap să mă bage în seamă și să aflu lucruri despre el. Profesional, dacă voiam o informație despre ceva, dădeam mai multe telefoane decît era nevoie, consultîndu-mă cu x persoane „experte" în domeniu, după care îmi organizam întîlniri cu ele, ca să fiu și mai bine documentată... Dacă aveam o problemă, de orice fel, îmi sunam prietenii, le povesteam și mă sfătuiam, iarăși, lung și zgomotos.

Mai tîrziu, cînd eram îndrăgostită, îmi sunam disperată iubitul să nu cumva să pierd vreun moment din prețioasa lui viață. Apoi, cînd s-au inventat sms-urile, trimiteam cu duiumul, ca să explic orice moment... neelucidat, perfect, față-n față. Cu oamenii apropiați aveam interminabile discuții de principiu despre lucruri în care credeam – de ce și cum le puteam pune în practică. În disputele domestice, și nu numai, aveam întotdeauna ceva de spus, ceea ce ducea la altercații fără sfîrșit.

Pe scurt, cred că facem parte, cel puțin unii dintre noi, dintr-o lume zgomotoasă, în care ne rezolvăm problemele sau ne trăim bucuriile vociferînd excesiv. Pînă la urmă, și mulțimea talk-show-urilor televizate, la care, de cele mai multe ori, se bate apa-n piuă, sînt o dovadă. Precum și discursul politic stufos, dar lipsit de substanță și plin de irealități.

Și, în general, „vrăjeala" de orice fel, ca să nu zic gargara, care se practică în orice situații pe care nu le stăpînești suficient, ca să ieși din încurcătură, sau ca să ieși mai bine decît ai face-o dacă n-ai spune nimic. De la dialoguri cu autoritățile sau la locul de muncă, pînă la relații personale în care vrei să impresionezi pe cineva, dar, de fapt, nu prea ai cu ce. Cum se spune – „să-l/ s-o faci din vorbe".

O soluție radicală la acest tip de lume a gargarei poate fi... însăși tăcerea. Să nu mai vorbim atît dacă nu avem ce spune cu adevărat. Să învățăm să și ascultăm, căci, se știe, la noi conversațiile sînt, de multe ori, o suprapunere de discursuri în care nici unul nu-l ascultă pe celălalt, ci e doar mulțumit să se audă pe sine...

Ideea mi-a venit de la un preot pe care-l cunosc, care, ca să aducă pacea în familia sa, și-a impus un legămînt de tăcere. Orice i-ar fi spus nevasta, nu se mai lăsa... provocat, tăcea... și atît. Se pare că acest demers a funcționat. Se pare că a rezolvat vechiul conflict între dreptate și pace, evident, în favoarea păcii.

Tăcerea își are, și ea, desigur, riscurile ei. Poate fi interpretată, de multe ori, negativ: nu spui nimic, deci nu ești de acord. E o dezaprobare mută, uneori mai dureroasă decît orice verbalizare inutilă. E grea și, pentru cel care o practică, e, desigur, un exercițiu de voință. Te abții să spui ce ai de spus, îți în tine și fierbi mocnit în interior, riscînd un accident vascular...

Ideea e să mai taci, din cînd în cînd, și nici să nu fierbi. Să nu te superе chestia asta. Să o faci de bunăvoie și nu în toate situațiile. Sînt, indubitabil, momente în care e cazul să vorbești. Există discuții fructuoase între un maestru și discipolul lui; altele, extraordinare între prieteni, și unele, revelatoare, între iubiți. Există *small talk*-ul scurt, dar necesar, cu reprezentanții serviciilor, cei familiari și fideli, pe care te bucuri că-i ai. Și, desigur, discuțiile... profesioniste, la preot ori la psihanalist... Nici o mică bîrfă, ar spune unii, nu strică din cînd în cînd... Și nici izbucnirile de protest în relație cu autoritățile neglijente și absurde...

Toate astea sînt OK, dar cu măsură. Pur și simplu, poate că, uneori, ar fi bine să ne gîndim înainte să vorbim cu orice preț. Și în loc să apreciem gargara, să-i dăm o șansă și tăcerii, măcar celei ocazionale. Celei care presupune o oarecare reflectare înainte de rostire. Celei care poate fi interpretată, căreia i se pot găsi varii sensuri, și care mai lasă loc interpretărilor, meditației și... păcii.

Selma IUSUF

legende urbane

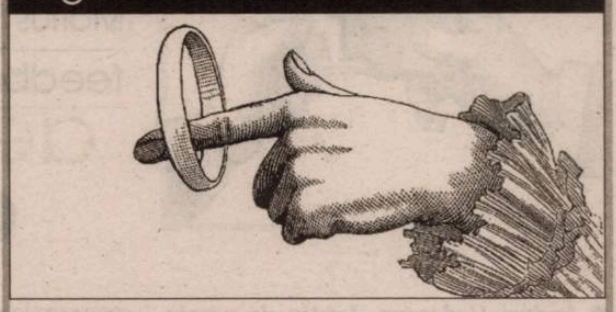

Unde se termină patriotismul

„Dragă R.,

Îți scrie un nomad etern care și-a dorit toată viața să simtă că a prins rădăcini undeva și că iubește profund acel undeva de oriunde îl va fi împins apoi viața. Știi bine că îți scrie cineva care și-a dorit cu patimă să aibă o patrie, un individ paradoxal pentru că, în același timp, ar fi în stare să se simtă acasă în multe locuri ale lumii ăsteia. Mă uit acum la colțul de stradă pe care-l văd de la masa la care scriu. Îi cunosc toate pietrele din pavaj, știu bileţelele cu anunțuri lipite de stîlpul de iluminat, streașina cam șubredă a casei de lîngă; le știu cu ochii închiși, le pot rememora, aerul de familiaritate al acestui loc e impregnat în creierul meu ca șleaurile săpate adînc în drum. De colțul ăsta mi-ar fi dor dacă aș pleca, ca de multe altele, strîns legate de mine; neînsemnate, modeste, nu stînci maiestuoase, nu plaiuri, nu pajiști cu margarete, nu. O zonă cu clădiri alandala, o stradă muncitorească din Berceni, niște garduri sărăcăcioase de piatră, dobrogene – cam atît, un șir de tinichele prețioase înnădite de mine, pe care le voi tîrî cu zgomot oriunde aș ajunge în lumea asta. Dar divaghez... Dragul meu, sper că epistola asta te găsește bine, în puteri și cu spiritul sus. Sper că guta aia insuportabilă s-a mai descleștat din mîinile tale chinuite și că poți să duci la gură o ceașcă de ceai. Și uite cum sună scrisoarea asta, de parcă ar fi scris-o acum sute de ani vreun peregrin transilvan, sau muma lui Ștefan cel Mare, fir-ar a naibii să fie de școală asta a noastră băgată cu sila în cap. Dar iar divaghez... Voiam să-ți spun că tînjeala asta, amorțeala și langoarea și dorul de secol 19 după o patrie anume m-au cuprins zilele trecute după o discuție auzită întîmplător. Se făcea că cei care discutau erau patrioți declarați, cetățeni cu fruntea sus, chinuiți necontenit de ideea unui odios rapt teritorial, cu identități clar definite, cu dragoste de plai, vatră, strămoși, cetățeni cu piepturile bombate. Cu Ucraina alături și cu toată lumea asta razna – Sirii, Gaze, Hamași, ISIS-uri – veni vorba, în teorie, desigur, de posibilitatea unei mobilizări a cetățenilor acestei țări. Dragul meu R, aici se oprește patriotismul. «Da ce, băi, pentru cine să mă duc eu la război? Pentru Ponta? Pentru Băsescu? Nu-s acasă pentru nimeni la nici o mobilizare, ce-mi dă mie, bă, țara asta ca să mor pentru ea?» Și atunci, dragul tău nomad, care tînjește după Drumul Taberei atunci cînd se simte ca peștele în apă printr-un plictisitor de comod orășel german, s-a simțit gata să pună uniforma și să plece la război. Caraghios, desigur, dar tu cunoști loialitățile și cavalerismele ridicole care mă animă, tu mă poți ierta și înțelege, dragă R. Cum mai e țesătura asta socială în care sîntem prinși? Ce ideal comun ne poate anima la o adică? Care bun comun, consolidat în mulți ani de democrație? Ce anume – o persoană, un serviciu public, o instituție care să nu iște nesfîrșite discuții contradictorii – cîtă solidaritate poate strînge în jurul ei? Cum a ajuns țesătura noastră socială, dragă R., cu ochiurile atît de largi și laxe, ca un ciorap cu firele duse, că uite cum cădem naibii din ea, jos, foarte jos și în mare viteză. Dar iar încep să devin penibil, dragă prietene, amice, camaradule. Închei cu povestea unui domn istorisită mie de amicul nostru comun, A. Acest domn îi spune, la un moment dat, unui tînar de etnie germană (întîmplător germană, omul putea la fel de bine să fie bulgar, aromân sau turc), îi spune deci prietenește că el, tînărul, n-are cum simți românește. Că n-are cum să fie patriot adevărat. Acel tînăr era proaspăt înrolat în armata obligatorie de dinainte de '89. Domnul cu pricina abia își scutise propriul fiu de respectiva armată. Făcuse foarte bine, poate, aia nu era armată, era o bătaie de joc, dar mă gîndesc că ar fi putut măcar să tacă, nu-i așa, dragul meu R.? Te sărut pe frunte, îți doresc o toamnă glorioasă și blîndă,

S."

__Selma Iusuf__ este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.

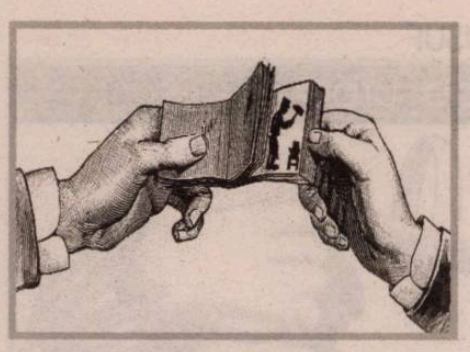

Marius CHIVU

feedbook

Cum să devii poet

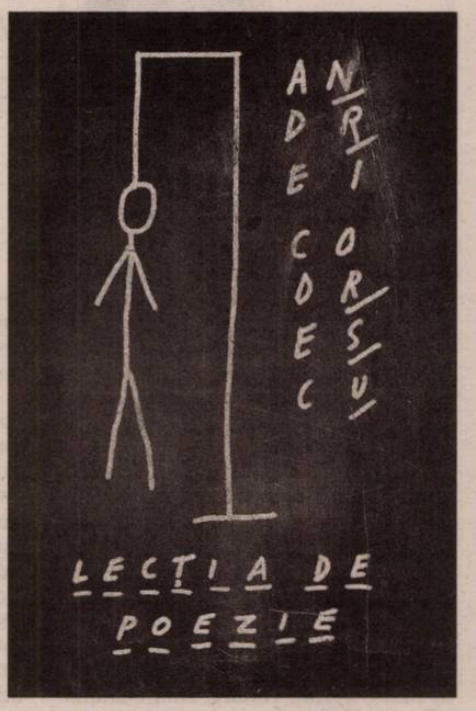

● **Andrei Codrescu, *Lecția de poezie*, traducere de Ioana Avădani, Editura Curtea Veche, 2014.**

De fiecare dată cînd scrie despre poezie, Andrei Codrescu este inegalabil. Venită după *Ghidul Dada pentru postumani. Tzara și Lenin joacă șah* (Curtea Veche, 2009), *Lecția de poezie* este o lecție și la propriu, și la figurat. Struțocămilă, ca gen literar, această carte de numai 150 de pagini este exemplul perfect de *fusion* între academic, biografic și ficțional; este, de fapt, ceea ce s-ar putea numi o criti-autoficțiune creativă.

Premisa este următoarea: un profesor universitar de literatură, el însuși poet, american de origine română, pe nume Andrei Codrescu („un beatnik salariat, tipic pentru o epocă *fin de siècle*"), ține primele ore ale unui curs de Introducere în poezie altoit cu *creative writing*, în fața cîtorva studenți, mai mult sau mai puțin interesați de acest gen, obligați însă, pentru a încheia anul universitar, să urmeze acest curs. Intriga situației se subînțelege din primele pagini: cum ar putea profesorul-poet să le stîrnească studenților indiferenți curiozitatea față de poezie și cum îi va familiariza, în ciuda ignoranței și inocenței lor, cu instrumentele, natura și condiția poeziei. Detaliul cu care se deschide cartea vine să ridice, cu un grad, coeficientul de dificultate al provocării pe care profesorul o are în față, dar și să pună toată situația într-o perspectivă metafizică: cursul de Introducere în poezie are loc după masacrul din aprilie 2007 de la Virginia Tech, cînd un student și-a măcelărit 32 de colegi, iar universitatea se pregătește să testeze un sistem de alertă prin SMS către toate telefoanele mobile din campus. Primele două lucruri pe care profesorul le cere studenților sînt să-și închidă telefoanele mobile, pe durata celor trei ore ale cursului, și să scrie în fiecare dimineață cîte un epitaf, transformînd astfel Introducerea în poezie într-o chestiune de viață și de moarte.

Primii pași ai cursului stabilesc și coordonatele care vor marca acomodarea cu poezia și explorarea ei. Mai întîi, profesorul le dă o listă cu cele zece instrumente ale poeziei: „1) un carnețel de note în care să-ți scrii visele; 2) un stilou Mont Blanc; 3) o monedă chinezească sau o piatră pe care să o țineți în buzunar și să o frecați între degete; 4) frecventarea locurilor în care poți auzi lucruri pe care le vorbesc alții; 5) reportofoane minuscule, binocluri și microfoane microscopice; 6) un omuleț în adîncul minții; 7) un Tovarăș-întru-Duh; 8) capacitatea de a fi hipnotizat; 9) foi mari de hîrtie făcută manual, un teanc de jumătate de metru și 10) un abonament la televiziunea prin cablu"; după care urmează lista cu cele zece muze ale poeziei: „*Mishearing* (Greșit-Auzita), *Misunderstanding* (Neînțeleasa), *Mistranslating* (Trădarea tradusă), *Mismanaging* (Neîndemînatica), *Mislaying* (Pierderea), *Misappropriating clichés* (Cititul aiurit), *Misplacing objects belonging to roomates or lovers* (Uitarea lucrurilor împrumutate), *Misguided thoughts at inappropiate times, funerals etc.* (Gînduri nepotrivite în momente solemne) și *Mississippi (the river)*". Următorul pas pe care-l face profesorul-vrăjitor este să dezvolte punctul 7 din instrumentele poeziei și să atribuie fiecărui student unul din marii poeți ai lumii al cărui nume începe cu aceeași literă cu care începe și numele studentului-ucenic; poezia Tovarășului-întru-Duh (*Ghost-Companion*, în original) trebuind citită, aprofundată și memorată ca un posibil ghid în momente creative dificile.

Un carnețel de note în care să-ți scrii visele.

Încercînd să găsească fiecărui student cel mai potrivit Tovarăș-întru-Duh, profesorul le prezintă poezia ca pe un hipermarket al vocilor și personalităților poetice unde fiecare își poate căuta și de unde fiecare își poate alege un „omuleț" pe măsura „adîncului propriei minți" (vezi și fragmentul extras mai jos). Cursul de poezie se transformă astfel într-un joc conversațional, un pretext pentru profesor să le fluture studenților pe sub nas tot felul de nume de poeți (inclusiv români: Regina Maria, Bacovia, Tzara, Ruxandra Cesereanu), stîrnindu-le curiozitatea cu detalii biografice, întîmplări picante și povești din viețile poeților (funeraliile lui William Burroughs, homosexualitatea lui Allan Ginsberg, radicalismul politic al unor Ezra Pound și Aimé Césaire, antreprenoriatul lui Ferlinghetti – „acest Chaplin anarhist de San Francisco", dependența de alcool și droguri a diverșilor etc.), cu amintiri personale (cartea este o autobiografie romanțată a lui Andrei Codrescu însuși a cărui consacrare s-a produs pe fondul epocii Generației Beat), citate și trimiteri la istoria recentă (războaiele din Irak și Afganistan) sau călătorii prin toată lumea (Praga, Paris, Martinica, America Latină, Transilvania). În *questa* lui de a-i cuceri pe studenți în numele poeziei, profesorul folosește și tehnicile noi de predare, cum ar fi motorul Google sau device-uri pentru a reda, spre exemplu, înregistrări audio cu vocile poeților.

Poetul construiește un dialog complex cu studenții: pune întrebări, cere opinii, ține discursuri, monologhează, devenind astfel un intermediar între studenți și poeți, oferind în același timp mai multe paliere de acces spre poezie și diversele ei formule, dar constituindu-se și într-o subtilă meditație asupra naturii și condiției (politice) a poeziei. În actul său de *one man show* academic, profesorul face mici incursiuni în istoria poeziei pe care fie o plasează în contexte (cînd vorbește despre trubaduri), fie o transplantează în actualitate cu ajutorul neprecupețit al studenților (cînd un poem de William Blake ar putea inspira un episod din serialul *CSI*), analizează cîte un text, povestește cîte o întîmplare reală sau cîte o reverie, inventează scene și personaje, face glume și ironii, se confesează, se revoltă, se lamentează sau cade în nostalgie atunci cînd vorbește despre prezentul tehnologizat și virtualizat: „Acum nu mai sînt vremurile de demult. Nici măcar nu mai știu dacă sînt «vremuri». Nu e ușor să trăiești în viitor." Nu doar la nivelul ideilor și al trucurilor narative (căci folosește dialogul imaginar, povestirea în ramă), dar profesorul este un seducător și din punct de vedere stilistic. Discursul lui cultural seminostalgizat mustind de ironie (este, în fond, un dinozaur surprins de epoca glaciară a postumanității) abundă în expresii memorabile („istoria nu e altceva decît o adunătură de fericite ratări ale bîtelor unor oameni furioși", „stilul hrănește capitalul", „cea mai bună imaginație este imaginația nefolosită") și în imagini poetice, căci orice introducere în poezie se face prin poezie („Oricine a avut norocul de a fi sărac și liber după revoluții știe despre ce vorbesc: este ca și cum ai sta gol într-o ploaie caldă de vară, ejaculînd").

Lecția de poezie a lui Andrei Codrescu (tradusă excelent de Ioana Avădani) este o carte absolut remarcabilă, și prin ideile expuse cu eleganță și subtilitate, și prin mixajul genului – un roman alcătuit din poezie, un eseu construit cu ficțiuni, un curs academic bazat pe autobiografie –, și prin tonul grav plin de umor, încărcat cu o lejeră nostalgie și nenumărate ironii anxioase. Dacă ar fi introdusă în bibliografiile școlare, s-ar face un mare serviciu și elevilor, și poeziei.

„Numărul 6, «un omuleț în adîncul minții», a primit acest nume de la poetul Ted Berrigan, într-un interviu. Cred că voia să spună că în mintea fiecărui poet sălășuiește un omuleț care îi dictează chestii. Poetul Ted Berrigan a trăit în vremuri șovine, în anii '60 ai secolului trecut. Un deceniu mai tîrziu, ar fi putut vorbi despre «omulețul/micuța femeie din adîncul minții tale» și, ceva mai tîrziu, despre «persoana aceea mică din mintea ta» și, nu cu mult după aceea, de «persoana din mintea ta» și poate, încă și mai tîrziu, cam prin 1981, ar fi vorbit de «vocea din capul tău», căci «persoana» apucase drumul pe care «omulețul» și «omulețul/mica femeie» plecaseră, la rîndul lor, discreditați de poeții care nu mai credeau nici în «persoane», și încă puțin după aceea, nici de voce n-ar mai fi vorbit, căci ideea de «voce», de «a avea o voce» se dusese și ea în rigola poeziei, urmată la scurt timp de «în adîncul», o expresie care invocă ceva ierarhic și neplăcut. Va fi rămas doar cuvîntul «minte», care înseamnă atît de multe lucruri încît ar fi preferat, probabil, nici să nu mai vorbească. Ceea ce pentru poetul Ted Berrigan ar fi fost de-a dreptul imposibil. Pe de altă parte, poetul Ted Berrigan nu ar fi dat nici cea mai mică atenție tuturor acestor schimbări pentru că atunci cînd l-a descoperit și l-a numit pe «omulețul din adîncul minții tale», folosise deja nenumărate și minunate lucruri din cele spuse de omuleț și, odată scrise, nici un fel de revizionism nu le-ar mai fi putut șterge. Așa că folosesc numărul 6, «omulețul din adîncul minții tale», ca pe un personaj istoric, ca pe cineva din Shakespeare care vă șoptește poezii și vă răspunde la întrebări pe care nu vi le-ați pus niciodată. Dar să nuanțez: «omulețul din adîncul minții voastre» răspunde la întrebări la care nu cunoașteți răspunsul, mai degrabă decît să pună el însuși întrebarea, deși nu s-ar da în lături să o facă. Cînd veți scrie tema pentru săptămîna viitoare, folosiți orice vă spune omulețul din adîncul minții voastre, oricît de lipsit de sens, pentru că în combinație cu numărul 2 și numărul 7, ați putea avea norocul să vă alegeți cu o poezie. Asta dacă utilizați cele zece muze ale poeziei."

Valeriu NICOLAE

Eu Tarzan, tu sari în sus!

– Băi, am lovit un taximetrist țigan, vorbește tu cu el, amenință-l, zi-i ceva, că e de-al tău!

Sînt, ca de obicei, în așteptare într-un aeroport. Am o slujbă de director regional al unei organizații internaționale. Nu, nu are nici o legătură cu „țiganii" și nici cu negocierea de conflict. Cel care mă sună este unul dintre cei mai de succes intelectuali/artiști români. Știe că fac ceva prin Ferentari, de bine, dar fără să cunoască prea multe detalii. Avem un prieten comun și știe că sînt rom.

Mă conformez, domnu' e persoană importantă și „țiganul" de serviciu din mine răspunde prompt la cererea superiorului.

Taximetristul e nervos. Îl întreb dacă vorbește „țigănește" în „țigănește". Nu vorbește. Deși înțeleg, nici eu nu vorbesc prea bine, așa că e o ușurare.

Îl întreb dacă îl cunoaște pe unul dintre mafioții din Ferentari. Eu nu îl cunosc, dar mă gîndesc că așa se face în situația asta. Omul e supărat și îmi spune că i-a fost lovită mașina și că „ăla" e un idiot care habar nu are să conducă. În plus, „urlă la mine ca nebunu".

Discuția îmi pune în mișcare neuronu'. Pricep că pentru domnu' în cauză, tocmai am devenit un fel de Tarzan. Asigur comunicarea între rasa lui superioară și familia mea de maimuțe.

Mă gîndesc cum ar fi ca, de fiecare dată cînd aud în metrou, pe stradă sau oriunde altundeva un cretin rasist, dar intelectual, zicînd ceva despre „țigani", să mă apuc să fac același lucru. Mă și văd sunîndu-l pe domnul Liiceanu sau pe domnul Pleșu (avem amici comuni și am dat mîna cu ei de cîteva ori):

– Băi, e aici un rasist care delirează, hai că e de-al tău, intelectual, vorbește tu cu el, amenință-l, zi-i ceva!

Introspecția mea este întreruptă destul de abrupt de domnu', care se simte amenințat de culoarea taximetristului și care urlă nervos la telefon.

– Băi, zi-mi ce să fac acum; ăsta sigur vrea bani de la mine!

Mama, cînd o întrebam prostește ce să fac, îmi răspundea cu eleganță:

– Ia-te cu mîinile de cur și sari în sus!

Am detentă bună, ca urmare a exercițiului ăsta repetat. Îl sfătuiesc să și-o îmbunătățească și el, și închid telefonul.

Ana Maria SANDU

La dolce vita

– Capalbio Cinema International Short Film Festival –

Am căutat textele lui Alex. Leo Şerban despre Festivalul de Film de la Capalbio. Mi-a povestit cîndva despre cît de mult îi plăcea. Le-am găsit pe cele din 2004 şi 2005. Primul motiv pentru care îl considera *cool* era acesta: „că este în Italia, Toscana, iar Italia, Toscana e parterul Paradisului." Unele lucruri s-au mai schimbat în cei zece ani cîţi au trecut de cînd scria el, dar adevărul acesta a rămas neclintit.

Începutul

La Roma ne-a aşteptat Renato: solid, 1,80, cărunt, vivace. Descrierea din mail-ul primit de la organizatori se potrivea întocmai. Am călătorit de la Bucureşti cu regizorul Marian Crişan, care a fost unul dintre juraţii celei de-a 21-a ediţii a Festivalului. Restul delegaţiei române – regizorii Sergiu Lupşe şi Sabin Dorohoi şi Cristian Hordilă (managerul TIFF) – au venit din alte direcţii.

Renato ne-a strîns pe toţi cei şapte invitaţi – ceilalţi călătorind din Turcia, Rusia, Polonia – din aeroportul Fumicino, ne-a urcat într-un microbuz şi ne-a anunţat că avem de parcurs un drum de două ore, pe care o să-l facem cu el în una singură. S-a ţinut de cuvînt. După cei 130 de km parcurşi pe Via Aurelia, a început să ne împrăştie pe rînd. Drumul împădurit, îngust şi pustiu, distanţele de 10-15 kilometri între locurile de cazare prin care treceam şi izolarea clădirilor au început să mă neliniştească puţin. Totul a culminat cu fabulosul domeniu Lucifero (nu e banc, aşa îl chema pe proprietar) în care a rămas Marian şi unde urmau să vină şi ceilalţi membri ai juriului. Locul îţi tăia, pur şi simplu, răsuflarea. Părea un decor de film de secol XIX, cu un element de modernitate important: piscina care te lăsa să contempli Toscana, pînă hăt departe.

Pentru că nici o perspectivă din lume, fără mare, nu mă mulţumeşte pe deplin, am avut noroc, şi de data asta, şi ultima escală a făcut-o Renato pentru mine, la Villaggio Capalbio, un resort aflat la doar opt kilometri de plaja perfectă. Puteam să răsuflu uşurată, scăpasem de marea pustietate.

Patru zile în carusel

Capalbio este un festival cu formă fixă. Scurtmetrajele selecţionate aici, indiferent de secţiune, nu trebuie să depăşească 15 minute, şi astfel se respectă cu sfinţenie sloganul: *Siate brevi* (Fiţi scurţi). Proiecţiile au avut loc în mai multe locaţii, iar orăşelele vechi – Marciano, Orbetello, Capalbio –, cocoţate pe dealuri şi luminate de crepuscul te făceau să te simţi tu însuţi într-un film italian, seară de seară. Atmosfera calmă şi aristocrată, spiritul relaxat al organizatorilor, aerul de vacanţă, întinderea nesfîrşită a colinelor, gusturile şi mirosurile îţi schimbă ritmul şi timpul se dilată. Dacă vrei să ai un desfăşurător fix, pe ore, Capalbio nu e chiar locul potrivit. Trebuie să-ţi laşi încheieturile moi, să te bucuri de aventură şi să interacţionezi cu tot felul de personaje, ca să înţelegi ceva din spiritul festivalului.

Colin Maunoury e selecţionerul festivalului. Francez la origini, e un tip blond şi vorbăreţ, care îţi povesteşte cîte în lună şi-n stele. Anul acesta, secţiunea Focus a fost dedicată filmului românesc. Mihai Chirilov, directorul artistic al TIFF-ului, a ales cele 14 titluri, multe cîştigătoare ale unor premii importante de-a lungul timpului, propunînd un *Best Of* al Festivalului de film de la Cluj, în materie de scurtmetraje. Uniunea Cineaştilor din România a susţinut prezenţa românească la Festivalul de la Capalbio, iar APFR a fost partener al acestui Focus românesc. Printre ele: *Poveste de la Scara C* (regia Cristian Nemescu), *Megatron* (regia Marian Crişan), *Un cartuş de Kent şi un pachet de cafea* (regia Cristi Puiu), *Valuri* (regia Adrian Sitaru), *Bad Penny* (regia Andrei Creţulescu), *Superman, Spiderman sau Batman* (regia Tudor Giurgiu), *Tatăl nostru* (regia Sergiu Lupşe).

Tommaso Mottola e directorul festivalului. Înalt, rezervat, impunător. Lui îi reveneau întotdeauna oficiile de gazdă.

„Ştii «Tatăl nostru»?
Poate că acum ar fi momentul potrivit să-l spunem pe tot."

Sibilla Paparatti părea că e persoana cea mai lucidă, la orice oră din zi şi din noapte. Un fel de salvatoare a sufletelor rătăcite, căci pe ea o suna toată lumea, să afle cînd şi cu ce ar putea să ajungă dintr-un loc în altul.

O menţiune specială pentru cei care ne-au plimbat cu maşinile pe serpentine şi au făcut uneori, prin întuneric, slalom printre mistreţi: Eros, care în restul timpului se ocupa de tatuaje, şi Sergio, un personaj ca din scurtmetrajele lui Jarmusch, mereu pus pe glume, abulic şi artist. Cînd drumul părea din ce în ce mai periculos, ne destindeam cu o glumă, cu trimitere directă la tragic-comicul film al lui Sergiu Lupşe: „Ştii «Tatăl nostru»? Poate că acum ar fi momentul potrivit să-l spunem pe tot."

În Maremma, zona aceasta a Italiei în care se află Capalbio, comunitatea de români este numeroasă. Organizatorii au mizat pe un public numeros la proiecţiile din Focus. N-a fost chiar aşa. În încercarea lor de integrare, oamenii veniţi la muncă în străinătate nu sînt chiar mari amatori de filme româneşti. Celor prezenţi în sală, doamna ambasadoare a României, Dana Constantinescu, le-a mulţumit însă pentru interes, iar seara am trecut şi noi pe la petrecerea cu mititei, muzică şi bere, de la Marcel, pe care o organizaseră românii din Capalbio: mese lungi la care stăteau trei generaţii de oameni plecaţi să-şi facă o viaţă nouă, departe de casă.

Competiţie şi premii

Seara în care ecranul a fost montat pe plajă şi am văzut filmele din competiţie pe malul mării mi s-a părut proiecţia cea mai spectaculoasă. Printre cele 15 titluri selecţionate, două au fost româneşti: *Colecţia de arome* (regia Igor Cobileanski) şi *Calea Dunării* (regia Sabin Dorohoi), două poveşti emoţionante, cu personaje copii, în care sărăcia părinţilor îi transformă pe cei mici în victime colaterale. Igor Cobileanski a fost recompensat cu premiul pentru regie, iar Sabin Dorohoi a primit premiul pentru imagine.

Cîştigătorul acestei ediţii, Bülent Öztürk, cu filmul *Houses With Small Windows*, a ales să vorbească în limba kurdă, pe scenă, în timpul ceremoniei, pentru a contextualiza şi mai bine, poate, subiectul filmului său, unul grav şi puternic: condiţia femeii în comunităţile tradiţionale din Turcia. Crima de onoare pe care filmul o aduce în prim-plan funcţionează ca o oglindă necruţătoare pentru absurdul şi barbaria unei lumi.

Se pare că, la această competiţie internaţională de scurtmetraje, juriul a preferat filmele cu mesaj social sau politic, de aceea aş vrea să le fac puţină dreptate şi mai puţin gravelor *Where Were You When Michael Jackson Died?* (regia Jean Baptiste Pouilloux) şi *The Shepherd* (regia Sergey Borovkov) şi să le amintesc aici.

În loc de încheiere

După pizza din ultima seară, de la restaurantul unde chelneriţa ne-a răspuns în româneşte – ceea ce e un lucru absolut firesc în Italia –, ne-am oprit la un pahar la Il Frantoio, unde se afla şi centrul festivalului. Ni s-a alăturat Bülent Öztürk. Vorbeam şi, la un moment dat, regizorul îşi dă seama că Marian Crişan, care se află exact lîngă el, este regizorul filmului *Morgen*, care îi plăcuse enorm şi pe care îl văzuse de mai multe ori. I s-au umplut ochii de lacrimi şi, deşi era trecut de mult de miezul nopţii, şi-a sunat o prietenă în România, să-i spună cu cine stă la masă.

Mi se pare cea mai bună încheiere pentru un festival de film. Mă gîndesc la asta în timp ce mergem cu maşina prin noapte, pe un drum care pare fără sfîrşit. Dacă l-aş fi văzut filmat, cu tot cu cei trei mistreţi care ne priveau fix în lumina farurilor, aş fi zis nu poate fi decît un scurtmetraj reuşit.

Houses With Small Windows

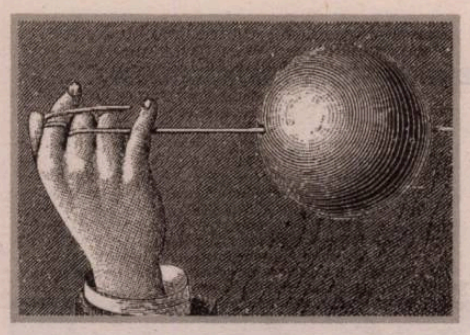

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Amazon. Monstruos, dar indispensabil

Tot mai mulţi autori şi editori serioşi se coalizează şi încearcă – deocamdată, fără succes – o mişcare de rezistenţă împotriva Amazon. Proiectată iniţial ca o platformă online de difuzare a cărţii, compania s-a dezvoltat rapid datorită unor politici concurenţiale agresive. Între timp, s-a extins şi în domeniul editorial, publicînd orice, oricum. Atunci cînd a apărut, acum vreo douăzeci de ani, toată lumea vedea potenţialul, însă doar foarte puţini credeau cu adevărat în succesul acestui business. Astăzi a devenit un instrument indispensabil pe piaţa de carte.

Iniţial, editorii s-au bucurat, căci aveau la îndemînă încă un canal de desfacere, unul foarte util şi cu o portanţă cu adevărat mondială. Librăria virtuală – se credea atunci – ar putea oferi editurilor mai mici şansa de a ajunge la cititori. Amazon.com era văzut ca o reţea alternativă de distribuţie, un model de business în era globalizării. Între timp, după ani şi ani în care a practicat preţuri de dumping, Amazon.com a devenit un business uriaş: în multe locuri, a eliminat concurenţa (librării mici şi medii) iar acum, foarte aproape de a obţine poziţie de monopol, pune presiune imensă pe edituri, pentru a obţine preţurile convenabile. Criteriile super-librăriei nu au nici o legătură cu modul în care îşi stabilesc preţurile editorii. Totul e doar în funcţie de cerere şi ofertă. Despre negocieri nu poate fi vorba, căci nici o editură nu poate ignora această cale de distribuţie, aşa că acceptă, de voie, de nevoie condiţiile impuse.

Platforma ABE care vindea cărţi vechi (inclusiv raritäţi şi exemplare de mare valoare) era, pînă nu de mult, ultima opţiune pentru cei care căutau titluri „de nişă“ sau volume de mult ieşite din circulaţie. Şi această companie mică a fost cumpărată de Amazon şi integrată în platforma de vînzări. Încetul cu încetul, Amazon îşi atinge obiectivul strategic: adică să vîndă (aproape) orice carte tipărită sau digitală. De oriunde şi peste tot în lume.

Pentru piaţa americană de carte (sau de orice), situaţia nu e deloc surprinzătoare, ea intră într-un soi de firesc pe care doar puţini îl mai contestă. Cărţile sînt nişte bunuri, mărfuri ca orice marfă, nişte cărămizi din hîrtie, nişte chestii care se vînd pentru că există un producător, un distribuitor şi-un cumpărător. Pentru Europa occidentală, tipul de ameninţare pe care îl reprezintă acest model de business e ceva cu totul nou. Şi puţine guverne au înţeles cum să răspundă acestei ameninţări. Franţa promovează, de ani buni, „excepţia culturală“. Produsele culturale nu sînt mărfuri oarecare, motiv pentru care implicarea statului în producţia, difuzarea şi promovarea lor e legitimă. Nu e deci surprinzător că mai ales în Europa a început să apară o mişcare „de rezistenţă“. Scriitorii strîng rîndurile.

Totul pare o luptă inutilă şi absurdă cu ceea ce s-a transformat din firmă în instituţie.

Iris Radisch a realizat în *Die Zeit* o amplă anchetă în care a intervievat zece autori despre relaţia pe care o au cu Amazon şi cu acest model comercial. Autorul american Jonathan Franzen se numără printre cei care răspund la întrebările ei. El este unul dintre cei mai înverşunaţi critici ai Amazon. Care ar fi, după părerea lui, orice altceva, dar nu o librărie. Daniel Kehlmann încearcă să nuanţeze, explicînd că, pentru el, ca autor, e o mare şansă să poată ajunge, via Amazon, la cititori din ţări îndepărtate unde nu există librării cu carte germană; dar nu ezită să condamne compania americană pentru felul în care tratează cartea în general şi pentru tendinţele monopoliste. Navid Kermani crede că un boicot al autorilor ar putea crea premisele unor negocieri. Ingo Schulze, în schimb, e mult mai radical – el nu exclude să participe la o „grevă a scriitorilor“, pentru a protesta împotriva Amazon.

O grevă a scriitorilor? Greu de crezut că se poate întîmpla aşa ceva. În plus, ea ar afecta direct doar editurile respective, şi nu pe distribuitor. Ceea ce s-ar putea face ar fi ca, în contractele de drepturi de autor, să se menţioneze, în mod explicit, ca editurile să nu mai difuzeze opera şi prin Amazon – dar asta ar însemna profit mai mic, atît pentru editură, cît şi pentru autor, aşa că nimeni nu recurge la asta. Totul pare o luptă inutilă şi absurdă cu ceea ce s-a transformat din firmă în instituţie. Indispensabilă şi tocmai de aceea detestabilă.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

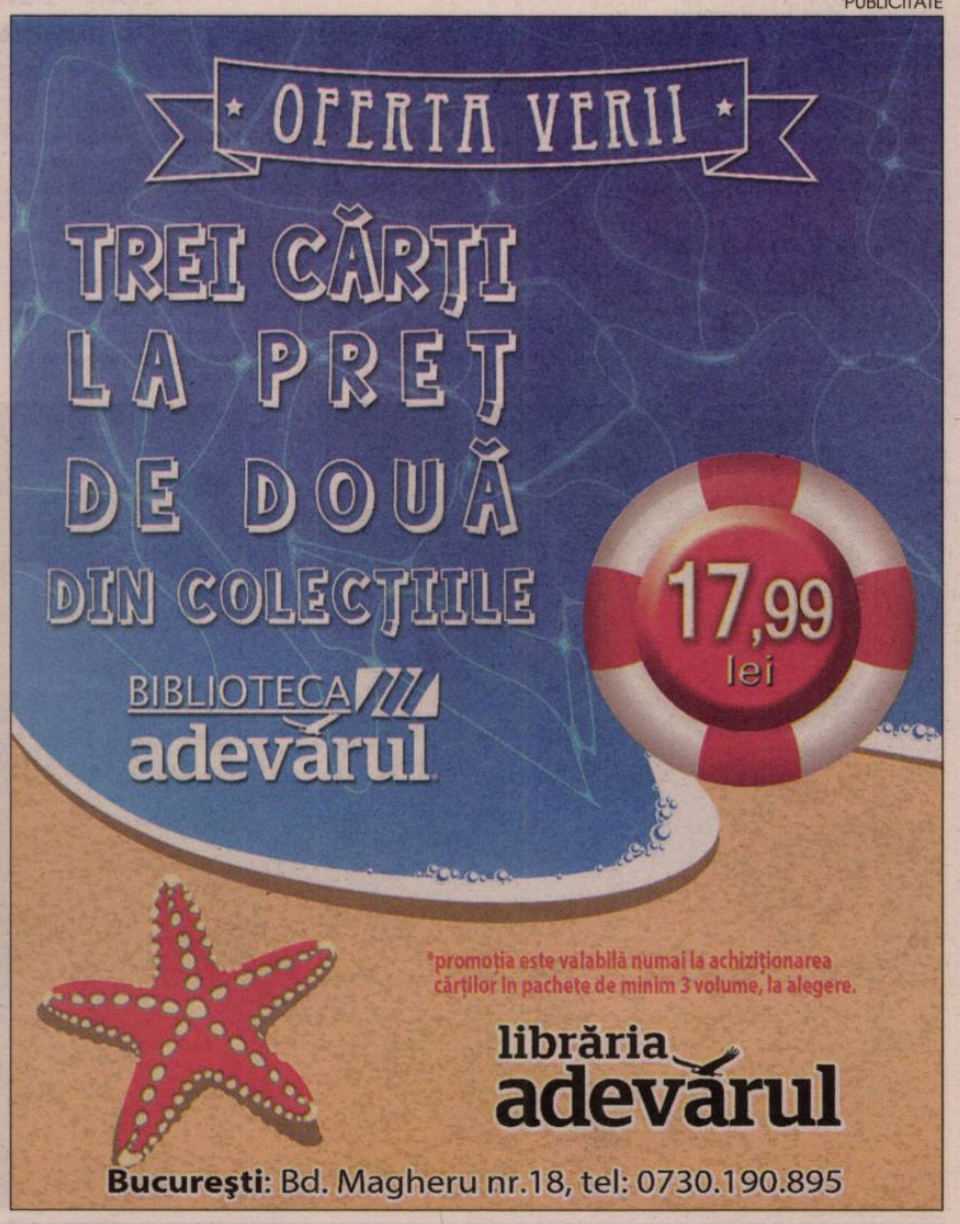

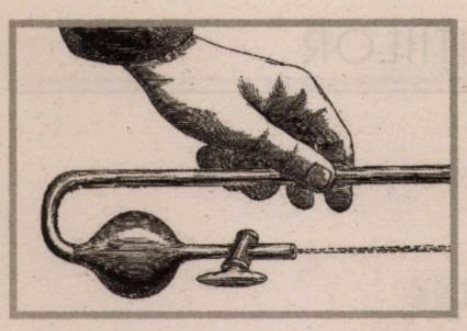

Oana STOICA

rosencrantz & co

Pînă cînd HR-ul ne va despărți

● ***cont(r)ACTe*, de Mike Bartlett, Regia: Cristi Juncu, Scenografia: Cosmin Ardeleanu, Cu: Theodora Stanciu, Diana Cavallioti / Irina Antonie, Teatrul Act**

În plină degringoladă economică în care marile companii, după cîteva lovituri primite în timpul crizei, par a cîștiga din nou teren, cel puțin aici, în estul european, încă ușor manipulabil la nivel de autoritate statală și cu mînă de lucru ieftină, teatrul începe să investigheze situația corporațiilor care practică, pe șleau sau pe ocolite, forme de sclavie modernă. De ani buni, tema este întoarsă pe toate părțile în Occidentul capitalist, dar aici, în democrația originală cu economie așijderea, în care asemenea subiecte par departe de realitatea imediată, preocupările de acest fel sînt recente. De exemplu, Theodor-Cristian Popescu a montat, la Teatrul Nottara, *Metoda,* un text al dramaturgului spaniol Jordi Galcerán, care tratează procesul complex – ce include manipulare psihologică și umilire – de angajare într-o multinațională. Un spectacol puternic a făcut Bogdan Georgescu la OTA, *ForTheWin,* inspirat dintr-un caz real, petrecut în România: Raluca Stroescu, Project manager la Ernst & Young, a murit în 2007 din cauza epuizării fizice, după ce lucrase 100 ore pe săptămînă. Nimeni nu a fost responsabil pentru dispariția ei, semn că moartea trece, corporatismul rămîne.

Cristi Juncu nu este un militant de stînga, nici de dreapta, nici un pasionat al cauzelor sociale, dar este un regizor care citește cu atenție piesele, lucrează inteligent, detaliat, cu actorii, reușind să genereze demonstrații de virtuozitate interpretativă. Ceea ce face Juncu este să însuflețească textul fără să-l denatureze și fără să-l folosească ca bază pentru exprimarea propriilor opinii sau ca sursă pentru imaginarul său. Cu alte cuvinte, el promovează în stil american dramaturgia contemporană, adică montează textul în spiritul și litera sa („demiurgul" în teatrul american este dramaturgul, nu regizorul, așa cum se întîmplă în Europa). Prin urmare, militantismul din *cont(r)ACTe* îi aparține integral autorului, Mike Bartlett. Dramaturgul britanic este prezent a doua oară pe scena Teatrului Act, după ce Horia Suru a montat aici *COCKOȘI* și, exact ca în acest text, în *cont(r)ACTe* amplifică o situație pînă la limita absurdului, pentru a-i arăta potențialul maladiv, insesizabil altfel. Este ca și cum ar pune o lamelă la microscop și ar vedea celulele cancerigene, sesizînd astfel sursa unui rău existent.

În piesa lui Mike Bartlett, corporația este o formă de sclavie modernă, din care este dificil să evadezi: nu îți permite să fii liber și nu te iartă dacă te-ai eliberat. Este stăpînă pe viața ta și îți controlează intimitatea. Contractul de muncă pe perioadă nedeterminată (visul multor români) este o detenție benevolă, pe viață. Corporația controlează manifestarea în spațiul public (asta este deja realitate, cazurile de concedieri în urma activității în rețelele sociale sînt dezbătute în Europa și SUA, principala controversă vizează moralitatea unor astfel de decizii radicale profesionale, bazate pe spionarea vieții private – chiar dacă este expusă public – și efectul de cenzură a comportamentului personal, ceea ce poate reprezenta o intruziune a angajatorului în intimitatea angajatului), dar și în spațiul privat, prin supravegherea relațiilor personale. Corporația devine astfel o formă de dictatură în mediul economic: spionează, cenzurează, depersonalizează, uniformizează. Întrebarea pe care o ridică Mike Bartlett este pînă unde permiți controlul angajatorului asupra vieții tale? Persoana iubită este un element negociabil la locul de muncă?

Construită pe două personaje în opoziție, *cont(r)ACTe* este, de fapt, povestea unei „evanghelizări" eșuate, doar că ceea ce se propovăduiește este cuvîntul unui zeu diferit de orice divinitate religioasă: eficiența (cele două teme, religia și profitul sînt mixate în piesa lui Esteve Soler, *Contra progresului).* HR-ul unei companii multinaționale ține sub supraveghere o proaspăt angajată. Relația lor (contactul dintre ele, de unde și jocul de cuvinte din traducerea românească a titlului *Contractions,* care este, la rîndul său, o adaptare după cel al piesei originale, *Love Contract,* un scenariu radiofonic scris pentru BBC Radio 4, în 2007), derulată în biroul șefei, pe parcursul cîtorva ani, începe normal și ajunge într-o zonă orwelliană, cu ingerințe abuzive în viața personală și tușe absurde (povestea dramatică de dragoste, obiectul „negocierii" atinge momente sinistre). În spectacol, cele două sînt poziționate una în fața celeilalte, ca într-un meci (tot un meci sugera și cealaltă piesă a lui Mike Bartlett, *COCKOȘI* – dramaturgul marchează astfel aspectul combativ al temelor pe care le propune). HR-ul (Theodora Stanciu) este plasată sus, în public, iar angajata, Emma (Diana Cavallioti / Irina Antonie) se află pe scenă, astfel că ierarhia este evidentă și intimidantă. Aceasta este prima caracteristică a relației lor. A doua decurge din intermedierea imaginii HR-ului prin video. Deși personajul este prezent și vizibil, imaginea lui supradimensionată este proiectată în spatele Emmei (spectatorul poate vedea proiecția și, în funcție de loc, unul sau ambele personaje *live).* Ceea ce vedem este o interfață a omului, ascuns sau pierdut în spatele acestei măști. Așa începe, cu cele două personaje față în față și chipul impasibil al șefei dominînd în fundal (trimitere – poate involuntară – la filmele SF în care comunicarea este intermediată de tehnică), duelul între om și corporație. Îmbrăcată *office* impecabil, încorsetată într-un costum rigid, turnat pe corp, purtînd pantofi intimidanți (nu sexi) cu tocuri foarte înalte, Theodora Stanciu face din HR un icon corporatist, este o imagine, mai mult decît un om. Cum ar spune Groparul din *Hamlet,* „este o fostă femeie" căci, deși i se poate intui un trecut „uman", se vede că a renunțat la el pentru carieră. Ea reprezintă reușita „evanghelizării" corporatiste.

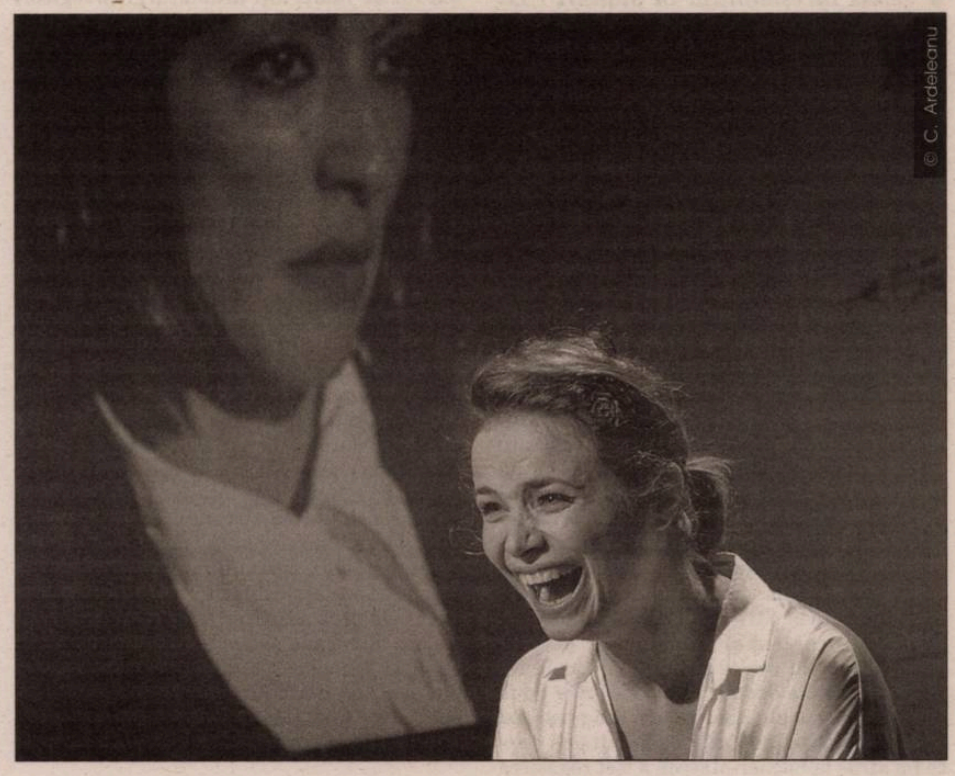

© C. Ardeleanu

Un spectacol despre lipsa limitelor în capitalism.

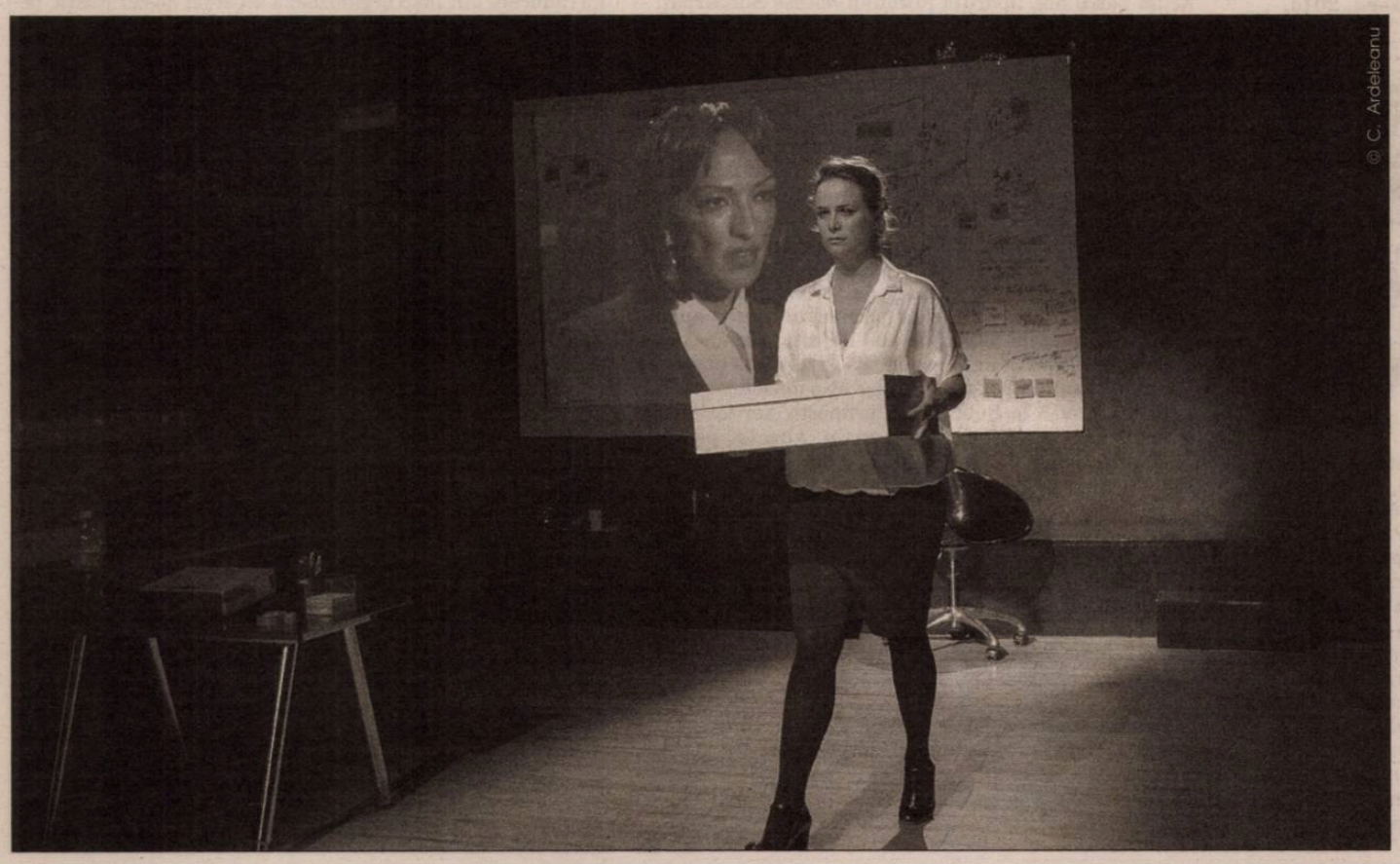

© C. Ardeleanu

Tînăra Emma este o aspirantă la noul cult economic, dar umanitatea ei, greu pusă la încercare, după ce dă cîteva rateuri, răbufnește cu toată forța. Pe măsură ce lucrurile se agravează, ținuta ei devine neglijentă, robotul muncitor se umanizează și asta „produce" dezordine. Umanitatea murdărește artificialitatea corporatistă. Ca într-o partidă palpitantă de șah, Theodora Stanciu și Diana Cavallioti (din păcate, nu am văzut și varianta cu Irina Antonie) joacă matematic partituri complexe, chirurgical definite într-o viziune terifiantă asupra unui viitor posibil și apropiat.

Un spectacol despre lipsa limitelor în capitalism și pericolul unui Big Brother economic, neliniștitor în contextul protestelor – reale – ale muncitorilor de pretutindeni (inclusiv cele care au afectat Festivalul de la Avignon și manifestațiile din spatele Campionatului Mondial de Fotbal).

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Wonder Woman

● ***Venus înveşmîntată în blănuri / La Venus à la fourrure* (Franţa, 2013), de Roman Polanski.**

Cel mai recent film al proaspătului octogenar Roman Polanski, *Venus înveşmîntată în blănuri,* este ecranizarea unei piese de teatru cu două personaje, aparţinînd dramaturgului american David Ives. Originile teatrale ale spectacolului sînt camuflate încă şi mai puţin decît în filmul precedent al lui Polanski, *Carnage* (2011), care era adaptat după o piesă cu patru personaje. Acţiunea se desfăşoară în timp real, într-o sală de teatru parizian, printre decorurile rămase de la un spectacol precedent, unde un scriitor care plănuieşte să-şi pună în scenă propria dramatizare după *Venus im Pelz,* nuvela din 1870 a lui Leopold von Sacher-Masoch, dă probă cu o actriţă pentru rolul *dominatrix*-ei Vanda. Iniţial, actriţa (Emmanuelle Seigner) face figură de ameţită, iar regizorul-scriitor Thomas (Mathieu Amalric) o tratează de sus, dar în scurt timp devine clar că ea stăpîneşte la perfecţie nu doar rolul Vandei, ci întregul text al dramatizării, care i-a parvenit pe căi ocult laolaltă cu unele informaţii intime despre Thomas. Între două rostiri perfecte ale unor replici din piesă, ea fie îl îmboldeşte pe autor să admită că ceea ce l-a atras la Sacher-Masoch a fost regăsirea propriilor fantezii sexuale masochiste, fie supune la un pic de deconstrucţie feministă atît nuvela lui S.-M. (unde femeia o fi dominînd ea jocurile sexuale, dar asta conform scenariului fantasmatic al unui mascul), cît şi proiectul dramaturgico-regizoral al lui Thomas (un proiect de dominare, implementat înaintea lui de mulţi alţi dramaturgi şi regizori bărbaţi, cu precădere pe seama unor actorifemei). El însuşi un regizor-celebritate, notoriu inclusiv fiindcă a abuzat cîndva de puterea lui pe seama unei minore, Polanski se adresează, gîdilător, unor spectatori conştienţi de faptul că pe ecran evoluează mai tînăra lui sosie (Amalric) împreună cu mai tînăra lui soţie (Seigner) – aceasta din urmă chiar acuzîndu-l, la un moment dat, că nu e destul de sensibil la problematica molestării minorilor. Realizată prin asemenea gîdilături, aproprierea de către Polanski a piesei lui Ives nu conferă însă mai multă substanţă autocritică acestui divertisment teatral ţintit nici foarte „jos" (doar publicul e aşteptat să rîdă la *name-dropping*-uri gen Bourdieu şi Derrida), nici foarte „sus" (doar a fost transferat cu succes de pe „Off-Broadway" pe Broadway): pe scurt, un divertisment foarte mediu-burghez, cu sprinţăreala, urbanitatea şi superficialitatea aferente. Tot aşa cum se dedă la vino-ncoace *kinky* fără a risca să agreseze pudori, textul/filmul patinează graţios pe suprafeţele diferitor teme, fără să intre în ele prea adînc; ce face este să opereze o serie de rocade şi de răsturnări sprintene cu nişte binoame tematice suprapuse – stăpîn şi sclav, masculin şi feminin, regizor şi actor, educator şi ignorant, persoană şi personaj, artă şi pornografie.

● ***Lucy* (Franţa, 2014), de Luc Besson.**

Lucy a lui Luc Besson e o fantezie SF, clădită pe locul comun potrivit căruia specia noastră nu-şi foloseşte decît un mic procent din capacitatea cerebrală. În urma unui accident implicînd nişte droguri nemaipomenite, implantate cu forţa în abdomenul ei de nişte gangsteri coreeni, o studentă americană (Scarlett Johansson) aflată la Taipei (şi pînă atunci mai preocupată de petreceri decît de studii) ajunge să şi-o folosească în proporţie de sută la sută. În drum spre activarea totală a propriului creier, ea nu numai că trăieşte fantezia performanţei intelectuale realizate fără muncă – devenind capabilă să acceseze instantaneu cunoştinţe şi aptitudini a căror dobîndire ar fi cerut în mod normal efort –, dar capătă un control de supereroină asupra corpului ei şi a corpurilor altora, asupra undelor electrice şi magnetice, în ultimă instanţă asupra spaţiului şi timpului. În termenii lor ca de desen animat pentru copii, aceste reprezentări ale „cerebralităţii", ca şi ideea despre feminism cu care defilează filmul, nu sînt lipsite de farmec: super-Scarlett este şi o Scarlett post-dorinţă – nu mai are decît amintirea acesteia, iar bărbatul bine (Amr Waked), de profesie poliţist, care i se alătură împotriva gangsterilor coreeni (nu că aceştia i-ar pune vreo problemă), e doar un *aide-mémoire* pentru ea, nici o şansă pentru el să lege cu ea vreun parteneriat bazat pe egalitate şi interdependenţă. E ilustrativ pentru infantilismul lui Luc Besson că poate fi în acelaşi timp sensibil la farmecul unei eroine perfect autonome, care n-are nici cea mai mică nevoie de vreun bărbat, şi insensibil în ceea ce priveşte stereotiparea rasistă a asiaticilor, la care se dedă senin. Această serie B cu o vedetă *A-list* – dar şi cu ambiţii de vizionarism – e *silly* într-un grad despre care este greu de spus cît e de asumat: de pildă, capturarea iniţială a eroinei de către gangsteri e montată în paralel cu imaginile

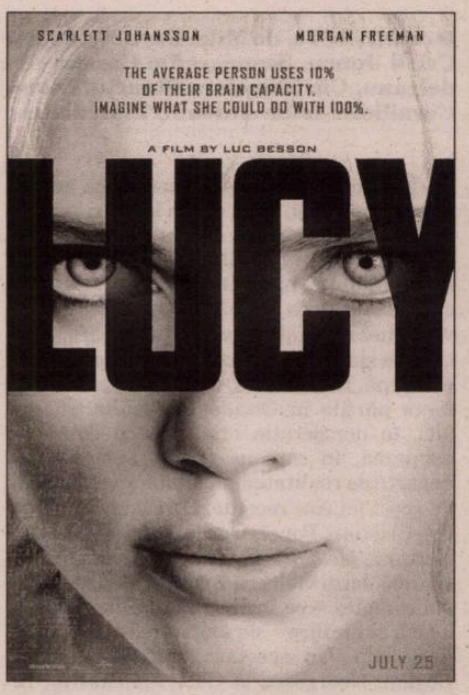

unor antilope de *Animal Planet* şi ale unor şoricei de desen animat, în interesul unor figuri de stil agresiv-banale; tot aşa, baza „ştiinţifică" a filmului ne e explicată de la catedră de un personaj profesor (Morgan Freeman), cu maximum de recurs la ilustraţii ajutătoare. Asemenea degete în ochi sînt cu atît mai hilare în contextul unei reverii despre un creier superputernic.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Despre „teritorialism" şi „protocronism"

● **Subcarpaţi, *Pielea de găină**, Self-released, 2014.**

„Înainte să dai play, trebuie să ştii că albumele noastre nu sînt despre teritorialism şi nici despre protocronism, cu toate că sînt folosite elemente folclorice tradiţionale româneşti." Pe site-ul Proiectului „Subcarpaţi", în deschiderea secţiunii discografice, aceea de pe care se poate descărca gratis muzica, stă scris negru pe alb *disclaimer*-ul pus între ghilimele înainte. Poate că e asta o precizare utilă pentru inocentul acela care intră pe site, descarcă un album şi îl ascultă. Şi poate că ar fi adevărată dacă aceste două noţiuni, „teritorialism" şi „protocronism", nu şi-ar baza întreaga existenţă pe construcţia de stereotipuri şi pe idilizarea lor, pentru a-şi face treaba. Inutil să mai spun că „folclorul nostru sublim" („Frunzuliţă, iarbă deasă"), chiar dacă transportat într-o ramă sonoră contemporană, nu poate să iasă, discursiv, cel puţin, din schema stereotipală a *Tezaurului folcloric,* una dintre tristele uzine de „teritorialism" şi „protocronism" de acum mai puţin de 25 de ani. Ce facem, în cazul acesta, cu cele două cuvinte de care Subcarpaţi fuge ca dracul de tămîie? Pentru autor, totul pare a fi mai simplu, din moment ce şi-a asigurat foarte bunele intenţii în faţa oricărui oficiu pentru Protecţia Creierului Consumatorului cu acea (inutilă) avertizare. Pentru ceilalţi, consumatorii de muzică, totul e niţel mai complicat, însă.

Acum patru ani, apariţia primului *release* Subcarpaţi – despre care am scris la acea vreme – respira decent aerul *fakelore*-ului muzical fabricat (de foarte multe ori şchiop) în România. Era perioada în care dubstep-ul se insinua în mainstream-ul cultural, iar trucul lui Bean, inventatorul Subcarpaţilor, de a-l cupla cu *sample*-uri din muzica tradiţională şi/sau cea lăutărească sau de a o updata pe aceasta, pînă la a o recosmetiza complet, funcţiona. Debutul Subcarpaţilor suna bine. Pînă şi acel supererou de pe coperta albumului, un soi de dac căţărat pe un înalt acoperiş bucureştean, pentru a supraveghea din umbră bunul mers al trebu-rilor oraşului, avea haz şi arăta îndeajuns de pop ca să nu te temi de faptul că, la un moment dat, se va transforma în propriul nemesis. Între timp şi din păcate, lucrurile s-au mai schimbat. Proiectul lui Bean a devenit o entitate cu un succes remarcabil în rîndurile unui popor care-şi glisează gusturile între mainstream şi nişă. Şi care, şi graţie modelelor de discurs performativ *à la* Subcarpaţi, primeşte „teritorialism" şi „protocronism" pe pîine. E prea puţin „altceva" pe acest proaspăt album numit *Pielea de găină,* chiar dacă Subcarpaţi încearcă şi zona activismului politic eco („Rege pe deal") – fără însă ca textul şi construcţia piesei să o scoată din rînd – şi ironia, acel „Interludiu" în care actorul Laurenţiu Bănescu îl impersonează pe „poetul străzii", parcă are ceva ironie. Un minut şi 48 de secunde e, însă, prea puţin pentru un album care încearcă fără să reuşească.

Dacul ăla inofensiv s-a dat jos de pe acoperiş, şi-a pus o mască, a schimbat ciomagul cu fluierul şi a devenit preot. Din nefericire, bisericile nu au *disclaimer*-e.

*Albumul *Pielea de găină* poate fi descărcat integral de pe site-ul oficial al proiectului, subcarpati.com.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Fanny CHARTRES

„Cînd nu traduc sau citesc, mă uit pe cer"

Cît de importantă este pentru un traducător străin o bursă de traducere?

Extrem de importantă. Muzeul Literaturii Române din Iaşi (în cadrul Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere din Iaşi) organizează acest fel de rezidenţă, pe modelul european, recunoscînd, astfel, importanţa meseriei de traducător şi punînd-o pe acelaşi nivel cu autorii. În cadrul unei rezidenţe de traducere sau de scris, sîntem izolaţi şi ne suspendăm vieţile. Sînt aici ca să traduc, doar să traduc. Iar asta, în locul de naştere al autorului pe care îl traduc. Este o fericire totală! Meseria de traducător este încă o necunoscută, o meserie pe care o facem pe lîngă un alt job, unul „adevărat" (cu atît mai mult cînd vine vorba de o limbă aşa-zis „rară"), deşi ea este în sine o meserie *full-time*. De exemplu, traducătorul în limba franceză al cărţii lui Puşkin, *Evgheni Oneghin*, a avut nevoie de 30 de ani pentru a termina traducerea ei. De asemenea, în timpul rezidenţei mele, am şi mai mult timp să citesc şi să recitesc, nu doar în română, ci şi în franceză, pentru că nu traducem *dintr-o* limbă, traducem *într-o* limbă.

Sînteţi la Ipoteşti. Cum aţi descrie acest loc?

Este chiar un paradis aici. Sînt singură, împart dealurile cu cîteva găini şi nişte cai, iar umbra lui Eminescu mă însoţeşte peste tot. Şi nu mă plictisesc. Cînd nu traduc sau citesc, mă uit pe cer, la păsări. Sînt multe vrăbiuţe, rîndunici, berze... Dansul lor este, de fiecare dată, un nou roman care se deschide.

Ce traduceţi?

Traduc trei proze ale lui Mihai Eminescu – *Ioan Vestimie, Archaeus* şi *Umbra mea* –, pentru că proza eminesciană, în special cea fantastică şi/sau filozofică, este una extrem de ofertantă. Vreau să profit de acest cadru minunat, şi pentru a continua traducerea cărţii de poezie *Vîntureasa de plastic,* de Marius Chivu, care va fi publicată în 2015 la Editura MEO.

***Fanny Chartres** este traducătoare.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Lonely Planet

„Cum a fost, ai nimerit drumul, pînă la urmă, singură sau cu GPS-ul?“ Mă adusese Oana, cu un mic ocol, la Mircea cel Bătrîn, satul bunicilor paterni, din mijlocul Bărăganului, făcut prin anii '30 cu „munteni“, buzoieni înstăriţi strămutaţi benevol şi împroprietăriţi de Guvernul regal, să facă aici agricultură de cîmpie. Bărăganul nu cunoscuse încă drama satelor bănăţene mutate cu forţa de comunişti. Oana nu mai fusese aici, şi acum se întorcea la ai ei, iar indicaţiile de „la dreapta, iar la dreapta, şi apoi iar la dreapta, cît se face un U“, printre satele răsfirate ale cîmpiei, pot fi uneori doar pură perspectivă. „Singură, şi m-am încurcat pe la Miloşeşti. Noroc că am găsit pe marginea drumului o femeie cu o fetiţă de mi-au zis pe un' s-o iau. Avea aşa nişte ochi inteligenţi şi trişti şi m-am gîdit cum de stă aici, în mijlocul a nimic.“

Îmi place vara la ţară, mai ales cînd e foarte cald. În satul ăsta din Bărăgan, pămîntul e negru-cernoziom, iar de la praful şi căldura verii capătă uneori o încremenire albicioasă, prin care îmi place foarte mult să merg cu bicicleta.

În alte locuri, pămîntul e roşu-cărămiziu, ca la Nam Lik Eco Village, în mijlocul Laosului, de care aflasem prin Lonely Planet şi net ca de un pom lăudat. Ca să ajungem acolo, plănuisem o întreagă aventură din Seul. Străbătusem, sud-nord, toată Thailanda cu trenul, trecusem Mekongul, cu un soi de mocăniţă, apoi în duba improvizată a unui Aro local, un tuk-tuk îmbunătăţit, pînă la Vientiane. Apoi cu un autobuz, luat dintr-o autogară ca toate autogările din orice est, cu peroane zdrelite şi şoferi sastisiţi cu cămăşi larg descheiate, cu ambulanţi surdomuţi care împart jucării oamenilor mari, agende fosforescente şi pixuri chinezeşti, cu lentoarea şi cu o indescriptibilă stare de anxietate şi delăsare în aerul neîngrijit.

Autobuzul ne-a lăsat în mijlocul drumului, la o intersecţie. Un drum „naţional“, înfundat, neasfaltat, roşiatic, plin de baligi. „Staţia“ era, de fapt, un birt local cu cîteva măsuţe de plastic şi cu o „vitrină“ ademenitoare pentru muştele locului, unde la întoarcere unul care se dădea drept medic avea să ne facă cinste cu Beer Laos şi să ne fluture, pe sub nas, teancurile lui de bani făcute pe spinarea pacienţilor locali, ori să ne prezinte ceea ce părea un mic harem personal. De-o parte şi de alta, case fără gard, cu o tencuială încropită, care îşi semnalizează diferenţa de statut prin stridenţa culorii în care sînt vopsite. Rezervasem o maşină să ne ducă în faimosul bungalow eco, unde ştiam că ne aşteaptă trekkingul, tirolienele, caiacul pe rîul Nam Lik, observat de flori şi păsări rare prin desişul junglei laoţiene, mersul cu bicicleta prin satele cîmpiei locale, pescuitul, pacea bio a satului de vacanţă, despre care Internetul făcea dovada prin fotografii foarte invitant regizate.

Ne-a aşteptat o fişneaţă, vorbind o engleză politicoasă, care ne-a întreţinut vesel pînă a ajuns *„fiancé“*-ul pe post de şofer. Ne-am bucurat şi mai mult cînd pe bancheta din spate am văzut o monografie rock în engleză. (Pink Floyd? Mick? Dylan? Nu-mi aduc aminte...) Pe drum, vorba tatei, s-a schimbat rapid kalimera, preţul stabilit prin rezervare a început să urce exponenţial cu hîrtoapele locului iar interlocutoarea cea drăguţă s-a transformat instant şi estic într-o aprigă negociatoare.

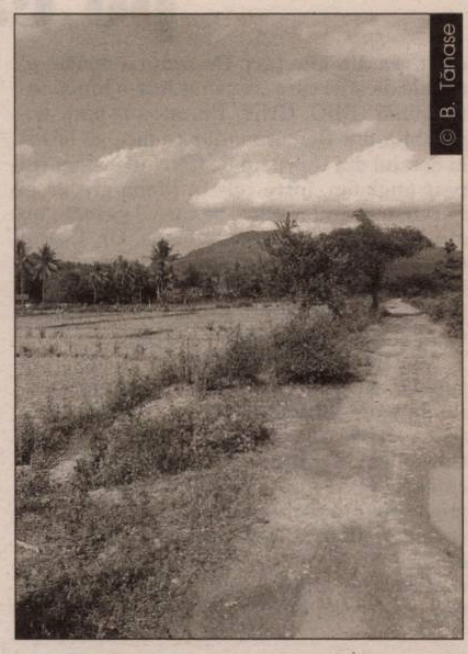

Impresia de pace verde avea să se schimbe definitiv odată ajunşi în „satul eco“. Cîteva căsuţe de lemn, cu interioare de unde te izbea un aer umed amestecat cu praful a cîtorva sezoane de ploi. Proprietarul, un francez cu o expresie exoftalmică, slab şi etern agăţat între două-vîrste, flower-power ierbat, practicînd nimicul cu semnificaţie în pustiul leneş al Laosului, ne vorbeşte aerian despre cum „s-a săturat, vrea să închidă şi să plece, karma locului nu-i mai spune nimic“. Se plimbă prin pavilionul central, din lemn şi bambus, cu foarte multe insectare vechi cu fluturi cîndva coloraţi, care, alături de maimuţa priponită pe o sîrmă lungă, ca un cîine, dau un aer static-sinistru locului. Şi francezul are un fel de harem, nu e prea clar ce se petrece pe-aici. Cîteva localnice se învîrt într-o tăcere respectuoasă pe lîngă el, una are şi un copil. Au, ciudat, o fizionomie mai degrabă tahitiană. Ne lămurim din ticul făcutului cu ochiul al francezului, la sfîrşitul fiecărei fraze, că trekkingul nu e inclus în preţ (vreo 200 de dolari eco-bio pe noapte), că apa îmbuteliată mai costă şi ea, că doar e franţuzească, că bicicletele sînt numai pentru o tipologie vikingă, grele şi mari şi cu şaua sudată, că lacul de pescuit nu mai are de mult peşti, că doar biliardul şi un joc de rummy erau din partea casei, că Estul e Est.

Nu ştiu cum am putut merge pe bicicletele alea, dar a meritat tot drumul pînă la ele. Potecile roşiatice ale cîmpiei, în satele cu adevărat locale şi fără şarlatani eco, printre bivoliţe şi găini, pe sub copaci suciţi de muson, cu rîul folosit în toate treburile casnice, cu popasurile la cîte un „magazin sătesc“, vagi forme de comerţ, cu alimente atîrnînd de nişte sfori, pe post de rafturi. Cu oameni calzi cu care poţi sta la o masă mimînd o conversaţie în limba curiozităţii la un Cico local şi care-ţi arată drumul, pentru că te-au văzut de departe că te încurci, gesticulînd schematic şi afectuos. Cu praful gros pe drum, la fel ca în copilăria bărăgăneană, din care copiii locului făceau şi aici figurine. Despre ele nu are cum să scrie în ghiduri internaţionale, ghidurile nu prea au amintiri.

PUBLICITATE

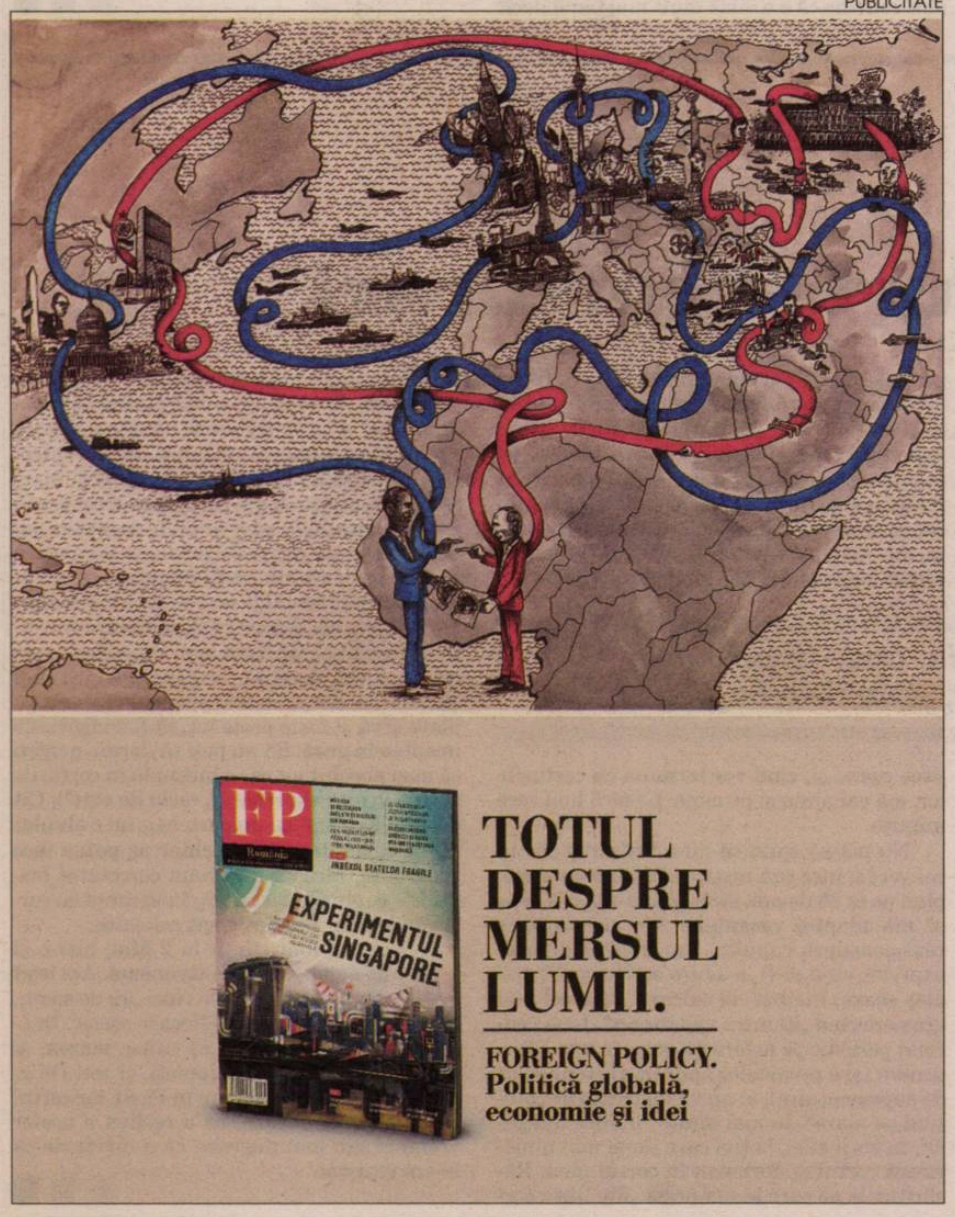

PUBLICITATE

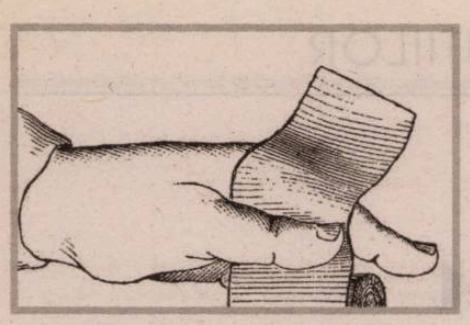

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

România: lucrurile bune pe care nu le vedem

Scriu acest text pe terasa unui hotel din Larnaca, altminteri excelent. Am ales subiectul de azi fiindcă pot să-l scriu fără să fiu conectat la Internet, ceea ce, constat, e destul de greu. Dar, în orice caz, primul lucru bun, care se poate spune despre România, se referă chiar la conexiune.

■ INTERNETUL. Aici, la hotel, ca să am o conexiune şovăielnică, ar trebui să mă mut 30 de metri, pe un fotoliu de lîngă recepţie, mai puţin comod. Sînt totuşi aici într-un fel de vacanţă şi îmi permit să optez pentru comoditate. Aşa că mă veţi ierta că vă voi da doar cifrele pe care le am în cap: România are, e drept, un grad de penetrare de numai vreo 45% din totalul gospodăriilor. Însă ofertele furnizorilor sînt astrale, faţă de alte pieţe: pînă la 100 de megabytes pe secundă pentru mai puţin de 10 euro pe lună. România s-a conectat la Internet tîrziu, faţă de alte ţări. Dar atunci cînd a făcut-o, infrastructura şi tehnologiile au fost dintre cele mai moderne. Un exemplu concret: pe o terasă jalnică din Beiuş, wi-fi-ul e mult mai bun decît cel dintr-o sală de curs de la Budapesta, unde, paradoxal, cursul e despre Internet. E genul de avantaj pe care nu îl simţim decît atunci cînd ieşim din ţară şi ceea ce nu resimţeam ca o problemă începe să ne supere.

■ PACHETELE TV. Furnizorii de cablu şi DTH din România oferă peste 100 de canale la preţuri comparativ mici faţă de alte pieţe. Într-un hotel din Londra, de exemplu, poţi, de regulă, privi în jur de 20 de canale, recepţionate prin antenă. E drept, posturile britanice sînt incomparabile cu cele româneşti şi, dacă ar trebui să aleg, aş opta pentru primele. Însă nu e vina cabliştilor: chiar dacă, în mare parte, constă în gunoi, oferta acestora e, tehnic vorbind, mult mai bogată decît cea din alte ţări. Prezenţa a două-trei canale de ştiri care transmit într-o limbă inteligibilă (BBC, CNN, Euronews) pare neglijabilă din România, dar te face să oftezi la hotelul din Cipru, unde CNN-ul e singurul post anglofon, între cele în limba greacă şi Pervîi, Canalul ruşilor, pe care îl găseşti, nu ştiu de ce, pe vreo zece butoane. Or, Ciprul e o ţară în care engleza se studiază obligatoriu, şi cu folos, la şcoală, se circulă pe partea stîngă a drumului, prizele au trei conectori şi britanicii au încă baze militare.

■ SIMONA HALEP. Am scris deja despre valenţele de simbol naţional ale jucătoarei de tenis. Lăudabil, presa se ocupă de Simona, ori de cîte ori aceasta participă la un turneu sau urcă în ierarhia mondială a jucătoarelor. Ar mai fi de adăugat şi faptul că ştirile apar în toate cotidienele şi publicaţiile online, indiferent de aservirea politică a acestora. Halep este, prin urmare, şi o temă unificatoare, unul dintre puţinele subiecte necontroversate în România. Jurnaliştii români ar putea, totuşi, merge un pas mai departe. Nu am prea citit interviuri şi nu am văzut reportaje sau portrete ale Simonei Halep. Mereu în competiţie, jucătoarea e, desigur, greu de găsit. Dar, cu siguranţă, efortul merită.

Am făcut cadou cîteva bancnote mici şi toată lumea a fost încîntată.

■ APA MINERALĂ. Prima oară am dat peste ea, în afara României, acum mai bine de zece ani. Eram în Grecia, o ţară în care apa e bună şi se consumă în cantităţi mari, din cauza căldurii. Dacă nu mă înşel, Coca-Cola tocmai achiziţionase Dorna, pe care a transformat-o într-o apă cam acidulată şi nu prea gustoasă. Dar, în orice caz, apa din România se compară cu Evianul, Perrier-ul şi alte mărci vîndute în restaurantele pretenţioase. Nu mă pricep la exportul de apă, dar sînt convins că e o miză mult mai bună decît interesantele, dar prea scumpele (din motive care ţin de fabricaţie) vinuri româneşti.

■ BANII DE PLASTIC. Par o trivialitate sau un fapt anecdotic, dar nu sînt. La punerea în circulaţie, s-a spus că sînt un surogat ieftin. Dar, acum cîţiva ani, în nu mai ştiu ce ţară, am pomenit, într-o doară, despre bancnotele noastre, într-o adunare multinaţională. Celor cu care eram nu le-a venit să creadă. Am scotocit în rucsac după banii pe care îi scosesem din portofel şi îi pusesem la păstrare, ca să nu-i încurc cu cei locali. Atunci cînd i-am scos, toată lumea s-a minunat. Am făcut cadou cîteva bancnote mici şi toată lumea a fost încîntată.

De curiozitate, deşi m-am simţit ca un clovn, am repetat de cîteva ori, de atunci, rutina. Voiam să văd reacţia, iar cei din jur s-au minunat, de fiecare dată.

Din nou, nu sînt conectat la Internet, aşa că nu pot să vă dau detaliile, dar din amintiri ştiu că banii de plastic sînt o idee nouă, ieftină şi fiabilă. Îi mai are, dacă nu mă înşel, Hong Kong-ul. Sîntem, cum ar veni, în avangarda emisiunii de monedă.

Am putea să ne lăudăm cu toate aceste lucruri – şi eventual cu altele – într-o campanie patriotică, ca aceea făcută de *Gândul* şi GMP? Nu ştiu, dar într-o ţară cu drumuri execrabile, mîncare mediocră, salarii mici şi politicieni sub orice critică, ele sînt, măcar, cîteva motive de bună dispoziţie personală.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

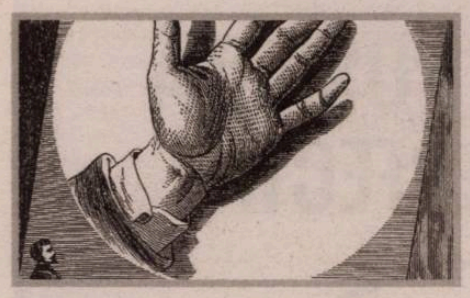

Adina POPESCU

portrete din mers

Corturi şi corturari

O prietenă mi-a spus de curînd că va merge cîteva zile la mare, cu cortul. Am tresărit fără să vreau. După aceea, gîndindu-mă, mi-am dat seama că, într-un fel, o admiram şi că a merge cu cortul în vacanţă, după 30-35 de ani, mi se pare deja un act de curaj. E adevărat că sînt oameni care n-au fost niciodată cu cortul nicăieri şi nici nu şi-ar asuma o astfel de aventură. La fel cum există „corturari" cu state vechi, care ştiu cum să-şi gospodărească cei trei metri pătraţi de locuinţă provizorie, dormitul (şi alte lucruri care ţin de relaxare şi intimitate) în acea gogoaşă de pînză le face plăcere şi n-ar renunţa la cort nici la 60 de ani. Pe aceştia din urmă nu-i admir neapărat, dar pot să-i înţeleg. Totuşi, cred că „viaţa la cort" ţine cumva de o vîrstă (chiar şi de una mentală) şi de o stare.

Relaţia mea cu corturile a fost una strict postadolescentină, n-a durat mai mult de cinci ani şi a avut o strictă legătură cu lipsa de bani. Nu m-am dat niciodată în vînt după ele, mi s-a părut un soi de rău necesar care era compensat de celelalte lucruri bune care te aşteptau odată ce te urcai în tren. Deşi nu am fost niciodată un om pretenţios şi nici n-am prea ţinut la confort, un pat şi o baie reprezintă cam tot de ce am nevoie, şi acum, cînd plec undeva. Iar un cort nu va însemna niciodată un pat şi o baie. Cînd prietena mea mi-a spus că pleacă cu cortul, am încercat să-mi reamintesc unde l-am pus pe al meu şi dacă nu l-am uitat cumva (intenţionat?) în fosta locuinţă. Dar nu, era musai să-l păstrez, ca pe o relicvă a tinereţii mele pseudohippie. L-am găsit în debara – săculeţul verde de trei kilograme şi jumătate care, odată montat, se transformă într-un igluu sufocant de două persoane. Nu cred, însă, că mai are suficiente bețe – am însemnat cu ele, de-a lungul vremii, diferite plaje ale patriei. Mi-am reamintit şi momentul glorios în care l-am cumpărat de la unicul magazin (pe atunci) de echipamente sportive, împreună cu doi prieteni, tot pseudohippie, care îmi dădeau diferite sfaturi. La corturi era ca la laptopuri, azi – cu cît e mai uşor şi mai „performant", cu atît este mai bun (şi mai scump). Aveam prieteni munţomani care cărau în spate, fără să clipească, hardughii de cîte zece kilograme. „Căsuţe" în toată regula, unde îţi permiteai chiar să intri aplecat, şi nu de-a buşilea. Lux! Dar nu, după cîţiva ani de „locuit" prin corturile altora, mie îmi trebuia un cort finuţ, de fată, eventual care se montează singur. Chiar şi aşa, cu tot cu sac de dormit şi cu „izopreş", se adunau vreo cinci, şase kile, în spinare. Apropo de montat, era operaţiunea pe care, de regulă, o tot amînam cînd ajungeam la mare, pînă cînd se lăsa seara. În tot acest timp, mă uitam oarecum amuzată la alţii din jur care „lucrau" la corturile lor cu meticulozitate, aplicînd diferite tehnici de supravieţuire, şi atît de serioşi, de parcă ar fi fost o chestiune de viaţă şi de moarte. În cîteva ore, săpau şanţuri, construiau cazemate, nici un tsunami n-ar fi putut să le smulgă cortul de pe plajă! Mă gîndeam că poate voi avea noroc şi, cînd vor termina cu corturile lor, mă vor ajuta şi pe mine. Le-ar fi luat zece minute.

„Căsuţe" în toată regula, unde îţi permiteai chiar să intri aplecat, şi nu de-a buşilea.

Nu pot să spun că mi-a fost drag cortul cel verde, însă am insistat să-l iau cu mine, pînă pe la 25 de ani, străduindu-mă din greu să mă adaptez vacanţelor fără un acoperiş real deasupra capului. Am învăţat diferite expresii, cum ar fi „a aduce apă la cort", mai ales seara, înainte de culcare. Însă cel mai grav era cînd „îţi intra apa în cort". I-am consolat periodic pe nefericiţii care, în urma furtunilor (şi a proastelor aplicări ale tehnicilor de supravieţuire), şi-au văzut corturile „plutind pe mare". În mai multe rînduri, am găsit, în zorii zilei, beţivi care nu-şi mai nimeriseră cortul şi dormeau în cortul meu. Răsăriturile pe care le-am prins „din buza cortului" nu m-au încîntat niciodată prea tare, pentru că ştiam că urmează curînd „efectul de saună" şi că va trebui să părăsesc urgent cortul, bîntuind prost dispusă după o cafea. Mi-am îngropat diferite lucruşoare în nisip pentru că ştiam că din corturi „se cam fură". Ştiu ce înseamnă să n-ai unde trage un pui de somn după masa de prînz, pentru că în cort nu se poate sta, să fii homeless prin Vama Veche şi să cauţi terase cu umbră (sincer vă spun că, din astfel de motive, o vacanţă la cort te poate costa mai mult decît una cu o cameră decentă, la pensiune). Şi mai ştiu ce înseamnă ca toate hainele tale să fie jilave şi să ai nisip peste tot, să-ţi scrîşnească noaptea în gură. Să nu poţi să dormi, pentru că auzi absolut tot ce se întîmplă în corturile vecine (o altă expresie – „vecin de cort"). Cît despre „locuitul" cu un partener, nu e absolut nimic romantic aici, ba chiar aş putea face un studiu, fără să fiu vreun cercetător britanic – cuplurile care merg în vacanţă cu cortul se ceartă mai des decît celelalte.

Totul a luat sfîrşit la 2 Mai, într-o zi de august, pe la 8 dimineaţa. Am ieşit din cort, după vreo cinci ore de somn, şi eram ruptă, mă durea fiecare oscior. În acel moment, am simţit că urăsc marea, şi plaja, şi nisipul, şi pe hippioţi, şi tot! De atunci, merg la mare din an în Paşti, iar cortul verde zace în debara, ca o reclivă a acelor vremuri sau mai degrabă ca o mărturie că le-am rezistat.

Anca ŞERBĂNUŢĂ

Geopolitica hip-hop

Aşezînd paharul de vin pe masă, coordonatoarea de proiect a biroului internaţional pentru tineret, cu sediul în cartierul european la Bruxelles, ridică sprîncenele excedată. Nu ştie ce să se mai facă cu artistul, nu vrea nici de-al naibii să respecte un program de lucru civilizat, să vină la înregistrări şi şedinţe la timp, să se prefacă măcar că ascultă ce i se cere. Artistul e una din vocile tinere şi răzvrătite pe scena hip-hop-ului belgian şi publicul lui trăieşte într-un oraş paralel cu al coordonatoarei: tineri din a doua sau a treia generaţie de imigranţi magrebieni şi sub-saharieni, prost educaţi şi cam şomeri, unii dintre ei îngrijorător de înclinaţi spre islamul militant.

Artistul a fost ademenit, ca un animal sălbatic periculos, şi prins cu băgare de seamă în plasa sistemului, dar e încă imprevizibil şi e nevoie de o strategie inteligentă de îmblînzire. Miza e relativ importantă. Sistemul comunică prost cu segmentul de populaţie de care se teme cel mai mult şi trebuie să comunice pe limba lui. Ceea ce – după cum mărturiseşte coordonatoarea – merge greu. Între timp, pe Internet se înmulţesc videoclipurile de recrutare ale, pînă acum, gloriosului jihad siriano-irakian, pe *beat* hip-hop şi *dancehall*.

Limba e aici, într-adevăr, cheia. Cîţiva autori au studiat cu succes sociologia discursului contestatar în hip-hop, dar sociologul Hisham Aidi a adus subiectul din sfera rarefiată a studiilor postmodernismului în zonele politicului, într-un studiu pasionant al relaţiei complicate dintre hip-hop, doctrina *soft power* şi noua cultură a tineretului musulman. Ca să înţelegem ambivalenţa hip-hop-ului ca export cultural american, merită să aruncăm o scurtă privire asupra elementelor care au fuzionat într-un stil prin excelenţă referenţial şi, poate, tocmai de aceea, atît de popular şi de politizabil.

În *Spectacular Vernaculars*, Russell A. Potter atrage atenţia asupra influenţei decisive a ritmurilor caraibiene şi a organizării spontane de tip sound-system pe străzile din Kingston, în formarea subculturii hip-hop. Reggae, ska şi raggamuffin mai ales pe filiera Kingston Londra şi primele forme de hip-hop pe filiera Kingston New York se răspîndesc, începînd cu sfîrşitul anilor '60, ca o emanaţie a Sudului rebel şi senzual, traversat de curenţii revoluţiei şi de fum de canabis (Gogol Bordello se entuziasmează încă în 2007: *„In the meantime music from a small island takes over the world"*). Exportul cultural american e deci, în mod paradoxal, unul al lumii a treia.

Pe de altă parte, inima hip-hop, în perioada lui clasică, bate în dublă măsură: prima, un ataşament faţă de istoria revendicărilor sociale în SUA segregaţionistă din anii '60 şi chiar de dinainte, încadrate natural şi fără contradicţii în modul party music *(dancing in the streets* moşteneşte în linie dreaptă carnavalul european şi apoi american de tipul

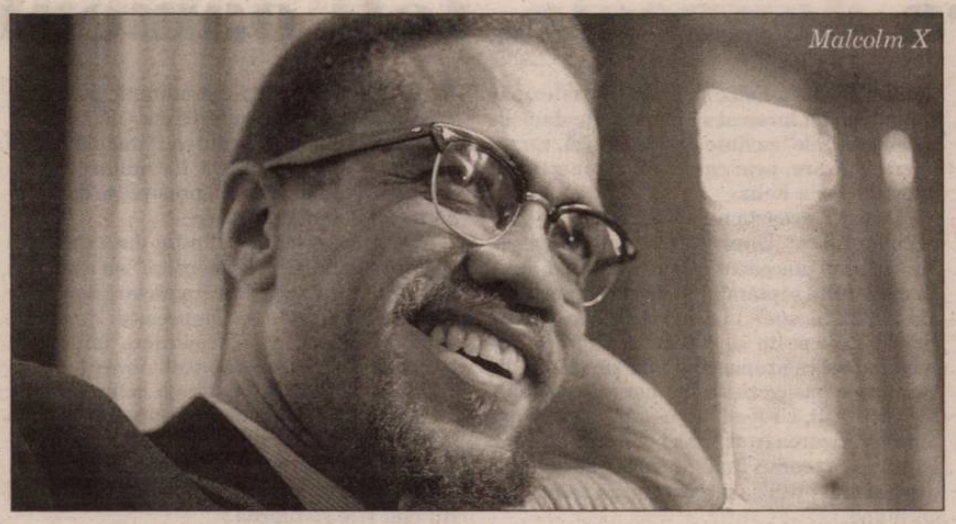
Malcolm X

mardi gras, explozii de energie populară în care spiritul protestatar germinează rapid). A doua, mai puţin evidentă, dar, după Aidi, la fel de importantă, e prezenţa islamului chiar la rădăcina hip-hop. Religia lui Malcolm X, dar şi a multor MCs, de la Ice Cube la Mos Def şi Busta Rhymes, are avantajul unei duble deschideri (cel puţin în discursul şefilor mişcării pentru drepturi civice din anii '60): una către trecut, ca recuperare a moştenirii spirituale a sclavilor vest-africani forţaţi să îşi uite identitatea, şi una către viitor, ca promisiune misionară şi vizionară a unei lumi noi sub cerul unei religii limpezi şi juste. Mulţi dintre musulmanii afro-americani de azi sînt convertiţi prin intermediul muzicii hip-hop.

E, aşadar, de înţeles de ce muzica străzii, alunecată începînd cu sfîrşitul anilor '80 înspre forme de protest mai puţin lăudabile, dar mai profitabile, s-a ciocnit dur, de-a lungul timpului, cu forţele de ordine. Dar cum se face că se intersectează, de la o vreme, şi cu Departamentul de Stat? Să mai întoarcem o pagină din manualul alternativ de istorie.

La începutul anilor '50, în plin Război Rece, Statele Unite nu aveau un avans atît de mare faţă de Uniunea Sovietică, cum ne imaginam noi, cei născuţi în jurul lui 1980. Adam Clayton Powell, primul congresman american de origine afro-americană, asista, în 1955, probabil alarmat, la conferinţa de la Bandung, Indonezia, unde, sub patronajul nealiniatului Sukarno, statele lumii a treia vociferau pe teme culturale şi anticolonialiste. Uniunea Sovietică, cu politicile ei de integrare a minorităţilor sub umbrela unei ideologii supraidentitare, părea, în acei ani, mai luminată decît Statele Unite segregate, şi era astfel susceptibilă să atragă simpatiile ţărilor nealiniate, care-i bănuiau încă pe aliaţii europeni ai SUA de „intenţii imperialiste". Penny Von Eschen, în *Satchmo Blows Up the World,* îl creditează pe Powell cu ideea isteaţă de a-i trimite în turnee, în ţările lumii a treia, pe cei mai vestiţi jazzmani americani ai timpului, în, poate, prima misiune de diplomaţie culturală cu succes planetar.

Louis Armstrong, Dizzy Gillespie şi Duke Ellington au zburat de la Teheran la Mombasa şi Praga, încercînd să convingă lumea că modelul cultural al Statelor Unite e încăpător şi confortabil pentru toată lumea. Între timp, acasă, Jim Crow nu avea voie să facă pipi lîngă Jack White.

Rezultatele diplomaţiei jazz americane a avut roade minunate: succesul sublimului afrobeat nigerian din anii '60-'70 şi chiar al întregului fenomen *world music* sau, cel puţin, apetitul mondial pentru producţia muzicală americană. Pentru Departamentul de Stat însă, turneele au fost, în primul rînd, o reuşită geopolitică, chiar dacă Statele Unite trebuiau să se ocupe serios de problema drepturilor civice din propria ogradă, acum, că lumea le privea prin ochelarii lui Satchmo.

Cert e că se crease un precedent important: opoziţia socială de acasă se putea recupera şi folosi cu succes peste hotare, în campanii de PR de ţară. Chiar dacă trebuiau modificate şi politicile interne, în cazul cul-

Artistul a fost ademenit, ca un animal sălbatic periculos.

turii hip-hop cu mesaj social radical, establishmentul american pare să fi găsit o altă soluţie: validarea prin *mainstream*. Acceptarea modelului de ei succes – fie că vorbim de estetica *bling bling,* de argoul de ghetou sau de revendicări specifice – a creat o nouă generaţie de staruri de diverse culori, sub prestigiul cărora se maschează vechile clivaje.

Dar – revenind la diplomaţie şi la eforturile de integrare a rebelilor globali, care au preluat, în fostele ţări ale lumii a treia, limbajul hip-hop, ca să-şi exprime propriile frustrări, cazul docuficţiunii lui Nouri Bouzid, *The Making of a Kamikaze* – e simptomatic. Produs în 2006, ca rezultat al unei colaborări între ministerul francez de externe şi ministerele culturii, de interne şi de externe ale Tunisiei lui Ben Ali, filmul redă povestea generică a unui tînăr tunisian care, împiedicat de autorităţi să se exprime prin muzică rap, aşa cum şi-ar fi dorit, cade victimă unui grup islamist în căutare de noi recruţi. Mai mult decît o *mea culpa* contrafăcută a regimului Ben Ali, *The Making* sugerează tinerilor, cărora le e adresat, calea preferabilă de urmat: dacă ai ceva de spus, mai bine hip-hop decît jihad:

Doar că lucrurile sînt încurcate la acest nivel şi cele două căi sînt departe de a se exclude reciproc. E greu de stabilit, de exemplu, care a fost rolul textelor pline de nerv ale rapper-ului El General, în motivarea tinerilor protestatari din Tunisia, şi dacă el a avut un rol important; e şi mai greu de stabilit în ce măsură El General e doar una din feţele concrete ale furiei popu-

Ice Cube

lare sau poate fi considerat un vîrf de lance în aceste *culture wars* geostrategice. Trebuie menţionat, cu referire la numeroasele exemple date de Aidi, că ambasadele SUA din Franţa, Marea Britanie sau Olanda, ale căror suburbii capătă relevanţă strategică în lupta cu jihadismul, instituie programe elaborate de de-radicalizare a tinerilor, în care „deturnarea" prin hip-hop e un instrument esenţial.

Însă, după cum spuneam, tulpinile cele mai dure ale hip-hop-ului devenit global scapă de sub control şi se aliază tocmai cu inamicul. Iată un nou fenomen în lumea „rizomatică" a Internetului: *jihadi cool*. Imaginea asociată piesei „La Noticia" a rapperului musulman militant american Abu Nurah prezintă destul de stîngaci un Che Guevara îndîrjit, peste a cărui beretă e înfăşurată neglijent un *keffieh* profetic cu franjuri. Videoclipurile de recrutare în jihad ca faimosul *Dirty Kuffar* din 2006 prezintă băietani macho cu cagule şi arme, antrenîndu-se în ritm de *scratch*-uri – o retorică vizuală foarte apropiată de cea a *gangsta rap,* a cărui cultură a „băieţilor răi" e o materie globalizantă dintre cele mai eficace. Într-adevăr, puţine stiluri muzicale reuşesc să transmită atît de acut sentimentul crizei şi să trezească atîta patimă, pro şi contra, devenind astfel vectorul ideal pentru mesajele radicale. După cum spunea Ice Cube, hip-hop e *„the music ya love ta hate"*.

Dar jihadismul online cu aromă de party, deşi pe drept cuvînt îngrijorător, nu e un fenomen atît de iraţional pe cît îl prezintă presa în general. Revolta generaţională aruncă o altă punte între ideologia frustă a jihadului şi tematica hip-hop. Sociologul Frank Furedi explică pe site-ul Spiked dificultatea de a circumscrie tipul de persoană susceptibilă de a cădea „victimă" propagandei islamiste – nu e vorba despre alienaţi şi sociopaţi ca în masacrele din şcolile americane, ci de tineri de multe ori obişnuiţi, poate mai răzvrătiţi decît majoritatea împotriva consumerismului sau a ceea ce ei consideră relaxare a moravurilor în societatea occidentală şi care au nevoie de valori ferme. Nu cauzele, ci sensul protestului s-a modificat din anii '60 pînă azi: *make war, not love*. Iar hip-hop-ul, spre deosebire de alte stiluri muzicale, nu vorbeşte nebunilor, ci celor foarte nemulţumiţi.

Şi pentru că veni vorba de stil, se pare că nici el nu e lipsit de o anumită semnificaţie politică. Potter o demonstrează elegant: muzica şi beat-ul propriu-zis sînt un colaj ritmat de bucăţele „tăiate" din producţii audio anterioare, prin tehnici de DJ-ing care nu necesită investiţii serioase, ci doar platane, viniluri şi o măsură de talent. Mai mult decît re-semnificarea reverenţioasă sau ludică a istoriei muzicale/sociale a mai multor generaţii (hip-hop-ul asigură în continuare supravieţuirea memoriei muzicale referind şi autoreferind la infinit), *sampling*-ul pare să spună: creăm din ce ni se dă, dacă industria ne obligă la pasivitatea consumatorului de muzică, noi retopim materialul gata făcut şi îl turnăm în forme noi şi instabile, deviem naraţiuni şi inversăm înţelesuri. Versatilitatea stilului hip-hop e o declaraţie de libertate, sînt corniţele de drac care se vor ivi mereu deasupra apelor mainstream-ului, şi care încă evadează cu succes din diferitele năvoade aruncate asupra lor.

Anca Şerbănuţă *a studiat antropologie la Universitatea Bucureşti şi la Universitatea Liberă din Bruxelles, şi relaţii internaţionale şi studii de conflict, la Universitatea din Kent; lucrează la ambasada şi misiunea Afganistanului la Bruxelles.*

efectul de ecou

Alexandra CRĂCIUN

Cu sau fără depresie, toţi oamenii sînt buni

„Depresia, depresiiiiia, deeeeepresia, deprrrrrrresia“ – aşa suna un exerciţiu glosolalic pe care îl încerca un psihoterapeut al celui deal treilea val, pentru a minimiza proiecţia tabloului clinic în cazul unei tinere ce suferea de depresie.

Mai grav este faptul că Organizaţia Mondială a Sănătăţii arăta că în lume sînt diagnosticaţi peste 350 de milioane de depresivi, dintre care doar în Europa se află în jur 30 de milioane.

Cu alte cuvinte, dacă am aplica formula „Depresivi din toată Europa, uniţi-vă“, am acoperi o ţară cu o populaţie o dată şi jumătate mai mare decît populaţia României sau cît Finlanda, Danemarca, Norvegia, Irlanda şi Elveţia la un loc.

Imaginaţi-vă zgomotul acestui exerciţiu glosolalic european şi brusc cred că veţi căpăta o imagine mai clară a ceea ce este fericirea.

De fapt, se pare că şi lingvistic acoperim diferit noţiunea de fericire.

Sanscrita, de pildă, are douăsprezece cuvinte ce declină diferite nuanţe ale fericirii, în timp ce în germană nici nu e foarte clar dacă eşti „fericit“ sau ai parte doar de ceva „noroc“.

Cu alte cuvinte, spre deosebire de engleză, unde avem noţiuni diferite pentru noroc – *luck* şi fericire – *happiness*, în gemană, *Glück haben:* „a avea noroc“ sau *Glück empfinden:* „a fi fericit“ ţin, în fond, de un fel de „potriveală“, de vreme ce ambele formule vin de la termenul de *gelücke,* atestat pentru prima oară prin 1160 şi care însemna, evident, „potrivit“.

Şi cînd mă gîndesc că ultimii doi ani i-am petrecut în Bavaria pe care, împreună cu prietenii de la universitate, obişnuiam să o numim Bavaria Felix şi, dintr-un reflex păşunist, am tot încercat să îi învăţ „fundamental sincreticele“ cuvinte dacice: brînză, varză, barză, mazăre, prin care să îi reconectez la istorica Dacia Felix.

Desigur, aceasta nu a avut nimic de-a face cu faptul că: „Unul din zece germani a suferit în anul precedent o depresie cu o durată de mai multe săptămîni.“ (cifrele sînt oricum din 2002). Şi, sper, nici cu rata mare a sinuciderilor, de peste 10.000 de locuitori pe an, ceea ce face ca atunci cînd întîrzie trenul, în Germania pasagerii să nu mai ridice sudalme către DB, CFR-ul lor, ci, fără să mai aştepte precizarea cauzei, să bombăne mefient la adresa vreunui individ care a deraiat cu depresia lui precizia de ceasornic a trenurilor germane.

Oricum, aşa cum arăta Stefan Klein, „fiecare al cincilea german suferă cel puţin o dată în viaţă o tulburare psihică.“ Şi, dacă ar fi să aplicăm ultimele cercetări de ordin neurologic, se pare că au ceva probleme cu partea stîngă a lobului frontal.

Există însă şi antidotul. Prezenţa unor cheaguri de sînge în partea dreaptă a lobului frontal îi face pe pacienţi euforici, în aceeaşi măsură în care deficienţele în funcţionarea zonei din stînga îi face pe pacienţi depresivi.

Şi dacă tot ne aflăm destul de aproape de emisfere, acolo lucrurile stau şi mai bizar.

Este cunoscut faptul că emisfera dreaptă – sediul emoţiilor, al creativităţii, dominantă în perceperea posturilor şi a expresiilor faciale, idilică şi imaginativă – ar trebui să fie responsabilă de gestionarea stărilor şi emoţiilor pozitive.

Şi totuşi, studiile arată faptul că fix emisfera stîngă, banala emisferă stîngă, lingvistică, ordonată, aritmetică e sursa stărilor euforice producătoare de serotonină, pe seama cărora putem pune şi fericirea.

Cu alte cuvinte, faptul că România pierde anual 1% din PIB, adică 1,4 miliarde euro, din cauza tulburărilor depresive, se datorează tocmai emisferei stîngi.

Desigur, celebra definiţie dată de Julia Kristeva depresiei ca „pierdere“ nu avea nici o legătură cu registrul financiar, dar miza psihanalitică pare să fie aceeaşi: depresia, arăta Kristeva, este o pierdere impropriu gestionată, în care pacientul alimentează în continuare pozitiv imaginea celui care l-a trădat sau l-a abandonat. Depresia, însoţită de sentimente de culpă şi devalorizare, corelează orice pierdere cu pierderea propriei fiinţe, a fiinţei întregi, pentru că depresivul nu mai ştie să piardă.

Şi dacă tot vorbim despre pierderi, să luăm în calcul doar faptul că piaţa antidepresivelor în România se ridică undeva în jurul a 20 de milioane de dolari şi cred că emisfera stîngă ar trebui să ni se activeze rapid, chiar la nivel naţional.

După cum arăta într-un studiu publicat în anul 2000, în cadul Universităţii din Mississippi, Grazyna Rajikowska, în depresie, nu numai că avem de-a face cu o scădere a activităţii cerebrale, dar creierul se şi atrofiază, iar regiuni cerebrale întregi se pot micşora cu o treime. Bucuria, în schimb, şi sentimentele pozitive duc la creşterea activităţii cerebrale. Altfel spus, fericirea ne face mai inteligenţi, iar tristeţea şi episoadele depresive au exact efectul contrar.

Vorba lui Dalai Lama: „creierul este elastic, iar partea noastră de fericire se poate mări prin antrenament mintal.“

Este ceea ce vrea să sugereze probabil şi cel mai vizionat spot al anului 2013, campanie ce a adunat cam toate premiile importante de publicitate decernate anul trecut, sub denumirea de *Life Beauty Sketches*. Ei bine, iată că nici publicitatea nu mai este roz, ci a început, şi ea, să prezinte depresii, invitîndu-ne la „antrenamente mintale“ prin care îmbunătăţirea imaginii despre noi poate fi cuantificată în masă neuronală.

Excelentă tranzacţie: cumperi Dove, te vezi mai frumoasă, ieşi din depresie, îţi creşte masa neuronală şi iar cumperi Dove.

Desigur, nu era tocmai ceea ce ne sugera Dalai Lama, dar spotul are cel puţin 64.160.256 de vizualizări pe YouTube.

Dar ca să transgresăm registrul comercial, să tragem cel puţin o concluzie.

„Nu sînt bun de nimic. Pur şi simplu, nu merită. Viitorul meu este cenuşiu. Nu pot face nimic pînă la capăt.“ Nu. Nu este încă aceasta concluzia. Sînt doar cîţiva itemi consemnaţi în „Chestionarul gîndurilor automate“, folosit, ca şi Scala Hamilton sau BDI, în diagnosticarea depresiei.

Concluzia noastră este alta. O Europă cu 30 de milioane de depresivi diagnosticaţi, la o greutate a creierului de 1,39 kg şi o diminuare a volumului acestor creiere cu 1/3 în cazul depresiilor majore, este realmente o Europă mult mai uşoară. Nu am să fac aici calculul, tocmai pentru a vă invita astfel să vă utilizaţi emisfera stîngă a creierului şi să produceţi un pic de serotonină.

Pot doar să vă spun, ca în bine cunoscutul banc canibal: „Cu sau fără depresie, toţi oamenii sînt buni.“

***Alexandra Crăciun** este lector dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Ghilimelele libertăţii presei

– un dialog cu Manuela PREOTEASA –

Ce mai înseamnă libertatea presei, în anul 2014? Este doar un concept, sau există preocupări reale în ceea ce priveşte o presă obiectivă şi nepărtinitoare?

În vara anului 2011, petrecînd cîteva luni în Anglia, am avut surpriza să trăiesc o lecţie incredibilă despre amestecul de politic, şantaj, presiune publică în mass-media britanică şi despre cît de departe pot duce toate acestea la un loc, din momentul în care primul pas spre compromis este făcut. Interceptarea telefoanelor poate părea o practică „soft", în special dacă o asociem unui tabloid „hard" ca *News of the World*. Ceea ce s-a întîmplat în Marea Britanie a cutremurat opinia publică atît prin dramatismul adus de dovezi, dar, mai ales, prin faptul că o practică perfidă – ştiută, fără a fi expusă – îi unea pe toţi în tăcere. De frică să nu se trezească a doua zi în pagina ziarelor, omerta funcţiona, oamenii din instituţii se temeau să pornească anchete împotriva publicaţiei care juca tare. Să asculţi mesajele vocale ale unei adolescente dispărute, o adolescentă pe care o căuta o ţară întreagă, să îi urmăreşti telefonul, dînd părinţilor şi anchetatorilor senzaţia că mai este o şansă să fie găsită – de vreme ce îşi asculta mesajele – sînt fapte care trec peste limita normală. În 2002, adolescenta Milly Dowler a fost de două ori victimă. Informaţii obţinute prin piratarea mesajelor sale ţineau prima pagină a *News of the World*. Ascultarea mesajelor i-a derutat pe anchetatori, dînd speranţe false că aceasta era încă în viaţă, deşi, în realitate, fusese ucisă. Cît de departe poate merge goana după exclusivităţi? Şi cîte mesagerii vocale – din mediul politic, din alte medii – au fost ascultate de *News of the World* sau de alte publicaţii cu aceleaşi practici? Anchetatorii estimau numărul la aproximativ 6000 de mesaje şi aproximativ 600 de persoane – din diverse medii, casa regală, guvern, politicieni, vedete etc. Cînd aceste lucruri au fost dezvăluite cu dovezi, în iulie 2011, săptămînalul cu 168 de ani de existenţă s-a închis. În timpul audierilor de la Comisia de justiţie prezidată de Lordul Leveson şi în timpul procesului, dezvăluirile au cutremurat societatea britanică. Piratarea telefoanelor era o practică frecventă în redacţia tabloidului.

Recent, după trei ani de investigaţii complexe, au fost pronunţate primele verdicte. Directorul general al publicaţiei, Rebekah Brooks, a fost achitat, în timp ce redactorul-şef de atunci al tabloidului *News of the World,* Andy Coulson, a fost condamnat la patru ani de închisoare. Se mai confruntase cu acuzaţii similare în 2007, cînd unul dintre editorii săi, Clive Goodman, şi un detectiv particular angajat de ziar au primit condamnări pentru interceptări ilegale. Coulson a susţinut atunci că nu ştia nimic, dar a demisionat de la *News of the World;* la scurt timp, devenea director de comunicare al partidului conservatorilor şi, ulterior, al premierului David Cameron. De la Deep Throat încoace, se pare că obţinerea informaţiilor prin orice tehnici se intersectează cu politica şi invers.

Nu doar actualitatea verdictului (pronunţat recent) m-a făcut să amintesc de cazul *News of the World,* cît efectul de domino al practicilor ilicite şi necesitatea de a face distincţie între libertatea în limitele legalităţii.

Din 2002, au trecut nouă ani pentru a fi dezvăluite, în Marea Britanie – cu dovezi –, acţiunile ilegale. Nu vorbim de un caz, două, izolate, de o greşeală a unui jurnalist, ci de practici instituţionalizate – ale unei redacţii, ale unei organizaţii. Cu toate acestea, nu managerul a primit condamnare, ci redactorul-şef, din lipsa unor dovezi clare că Rebecka Mary Brooks ar fi ştiut de aceste practici (în cazul lui Andy Coulson, exista cel puţin un e-mail care îi dovedea implicarea). Poate că ne este greu să asimilăm *News of the World* presei, dar, inevitabil, ne întrebăm cît de departe poate să ducă omerta instituţională cînd o instituţie autointitulată de presă şantajează, profitînd de poziţia ei de audienţă.

Cum aţi caracteriza gradul libertăţii presei din România, comparativ cu alte ţări din UE?

Pentru a-i defini libertatea, trebuie mai întîi să (re)definim presa. Într-o societate democratică, libertatea nu poate fi susţinută în afara acestor limite. Aşadar, ce înseamnă presa – acea presă care acţionează legal, în interes public? Dacă ne uităm în legea CNA, în Codurile deontologice existente (şi există cîteva, inclusiv unul unificat, adoptat şi în vigoare, pînă nu de mult, la nivel de ramură), nu există, din păcate, nicăieri definit interesul public, deşi este protejat de actele şi legile pe care le-am amintit. Fără a defini, nu prea ştim ce înseamnă mass-media. Fără să avem o privire clară asupra mass-media, nu prea avem cum să îi evaluăm libertatea. Veţi spune că libertatea presei a fost evaluată, an de an, în România; da, aşa este, dar ce te faci cînd lucrurile o iau de-a-ndoaselea şi, în loc de profesionalizare şi credibilizare, avem o situaţie răsturnată, cu suspiciuni de şantaj, falsuri, fraude?

Fără a defini,
nu prea ştim ce înseamnă mass-media.

Accentuez, putem critica/judeca doar acele instituţii mass-media care acţionează onest şi legal pentru interesul public, nu pe cele care folosesc alte mijloace. Dacă nu le excludem pe acestea din urmă din tabloul mass-media, colorăm cu steguleţe de alertă o hartă eronată a presei.

Războiul informaţional dus în culise, ameninţarea şi presiunea publică asupra persoanelor care nu acceptă condiţiile impuse de nişte grupuri autointitulate „media" perturbă echilibrul democratic. Dacă Watergate dădea jos un preşedinte, aducînd la lumină interceptări ilegale, cazul interceptărilor ilegale a „lovit" în sistemul unui mogul media, un sistem care îşi crease o forţă mai puternică decît instituţiile. Fenomenul a depăşit cadrul profesional şi nu poate fi limitat prin judecăţi de ordin deontologic. În aceste pretinse grupuri „media" s-ar putea să descoperim curînd nu doar piratarea mesajelor/documentelor/dosarelor, dar şi fabricarea acestora. Aceasta este latura periculoasă – ieşirea din profesional şi migrarea în cu totul alte zone, ilicite.

Prin urmare, cînd ne punem problema *gradului libertăţii presei de la noi,* accentuez că libertarea presei/mass-media trebuie să fie maximum garantată prin Constituţie, prin aplicarea legilor şi trebuie să fie sfîntă atît timp cît acţionează *în legalitate*. Tot ceea ce depăşeşte acest cadru poartă alt nume decît presă, mass-media; sînt doar grupări care acţionează la fel cu alte grupuri infracţionale. Nu de mult, un minimogul ne recomanda „întăriţi-vă statul", şi peroraţii de la persoane suspecte vedem încontinuu pe micul ecran.

S-a vorbit multă vreme de moguli de presă şi interesele lor politice... care mai este situaţia acum?

Aşa cum spuneam anterior, este important să ne întrebăm „Cine este, cu adevărat, presa?" Presa cu acţiuni legale. Trebuie să ţinem cont de prezumţia de nevinovăţie, de aceea, pentru orice acţiune, sînt necesare dovezi indubitabile, fără drept de apel.

Sigur că, la prima vedere, tabloul presei pare destul de tulbure. Un fost patron de televiziune – deja în închisoare, un altul, politician la vîrf – cu emoţii mari, un altul – cu mascaţii la uşă, peste tot senzaţional, chiar şi manele transmise în regim de *„must-carry"*, aceasta să fie harta interesului public?

Nu, nu cred că aceasta este „presa", ci cred că mai degrabă este aceea pe care ne-o construim fiecare dintre noi, adesea folosind tehnologia şi dînd „like", „share", abonîndu-ne la articole de calitate, la fel cu cele ale unor publicaţii de afară etc. Cred într-un grad mare de rezonabilitate a publicului tocmai descris. Există în România oaze de jurnalism adevărat, indiferent de dimensiunea instituţională, de mediul prin care transmit, de echipe, de organizare, de gradul de acoperire etc. Aceste „oaze" merită toată atenţia noastră (să le adăugăm în lista noastră de „prieteni"). Restul? Nu, nu sînt jurnalişti, nu sînt instituţii de presă, sînt altceva. I-aş numi mercenari, dacă nu mi-ar fi teamă că îi jignesc pe mercenari. Jurnaliştii sînt, prin natura statutului lor, oneşti, sau nu sînt deloc.

Tehnologia nu mai permite azi scuza lipsei de acces la informaţii, pînă la cazuri extrem de grave, în care accesul efectiv la canal ajunge să fie obstrucţionat, cum se întîmplă în Turcia. Sînt regiuni în care canalele sînt controlate de cei de la putere, şi această tendinţă este cu adevărat îngrijorătoare.

Doar privind statisticile despre consumul de ştiri în rîndul tinerilor, ne dăm seama că mass-media şi-au pierdut sensul de dicţionar – acela de medii audio-vizuale clasice şi/sau text. Mediul reinventează formatul, nu automat şi conţinutul.

Asistăm la explozia mediului online, s-a spus de mai multe ori că viitorul presei este pe Internet. Care sînt provocările, aici?

Provocările mediului online shimbă mult. Modul de receptare a informaţiei este diferit, jurnaliştilor li se cer tot mai mult abilităţi tehnice, e necesar să filmeze, să înregistreze, să difuzeze concomitent pe o serie de canale, să editeze imagine sau sunet, să fie rapizi şi analitici, să fie formali şi informali totodată. Graniţa dintre *on-the-record* şi *off-the-record* se disipează; la fel, graniţa între informaţie verificată şi informaţie din surse nesigure. Sub presiunea tehnologiei, baza ştirii – logica *selecţiei* şi a *ierarhizării* – s-a schimbat. Imaginaţi-vă că un singur ziar – poate unul mic, aproape necunoscut – scrie despre Ziua Mondială a Apei (22 martie) sau despre Ziua Internaţională a Pămîntului (22 aprilie). Pentru canalele generaliste poate informaţia nu are o mare valoare de ştire şi este ignorată, iar atunci toate accesările de pe motoarele de căutare se duc către articolul de pe acel site mic *(„long tail")* şi articolul are mii de citiri.

Jurnalistul nu mai scrie cu gîndul la interesul publicului său, ci pentru aşa-zisa coadă lungă pe motorul de căutare, are în minte *tag*-uri, rapiditate, mai degrabă decît exclusivităţi, răspunsuri la posibile comentarii din subsolul articolului şi camere pentru a înregistra video. Documentarea online pare a avea posibilităţi infinite, cu toate provocările care apar şi în această privinţă (de exemplu, dreptul la uitare – un cetăţean tocmai a cîştigat în instanţă dreptul de a-i fi uitată, ştearsă din motoarele de căutare povestea, care, odată consumată, şi el absolvit de vină, nu mai avea sens, în opinia lui şi a instanţei, să fie de găsit pe Google).

Tehnologia a eliberat informaţia, mai rămîne să îi elibereze pe jurnalişti (!). Cred că, pentru cei cu imaginaţie, talent, dedicare şi onestitate, tehnologia deschide calea pentru oportunităţi noi de comunicare. Aş propune să fim creativi, să ne reinventăm modelele, să ne căutăm valorile, pentru că mijloacele de expresie sînt uriaşe. Fără ghilimele.

Manuela Preoteasa *este jurnalist, fondator şi publisher din 2006 al publicaţiei online EurActiv.ro, parte din reţeaua pan-europeană EurActiv. În 2014, a iniţiat, împreună cu OCCRP-RISE Project, proiectul „Who are the gatekeepers?", singurul proiect din Europa selectat şi premiat de Knight Foundation în cadrul competiţiei globale Knight News Challenge (detalii http://www.knightfoundation.org/blogs/knightblog/2014/6/23/19-projects-win-knight-news-challenge-strengthening-internet).*

Printre studiile recente realizate: „Romania: Mapping Digital Media", 2011 (co-autor Iulian Comănescu), „Economia mass-media", 2012 (coautor Raluca Radu), EUMAP „Television Across Europe", 2008, respectiv 2005, capitolele cu privire la România, editor „Business of Ethics, Ethics of Business" (2005), participant în studiul „Media Accountability and Transparency in Europe" (2010-2013).

a consemnat Adina POPESCU

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea Osservatorio Balcani e Caucaso *şi* Dilema veche, *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

Cu ochii-n 3,14

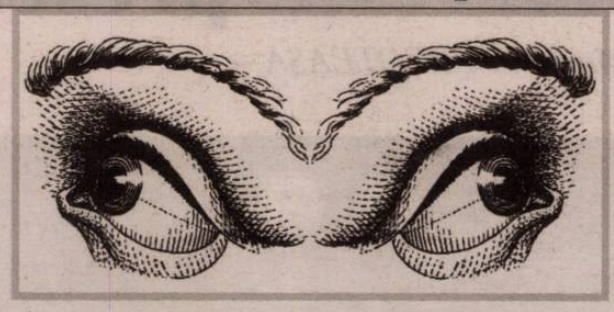

LA ULTIMA DEZBATERE NAŢIONALĂ DESPRE ECONOMIA DE TOATE CULORILE S-A ARĂTAT UN CURCUBEU SULFURIC

■ La ultima tragere Loto 6 din 49 din Germania au ieşit numerele 9, 10, 11, 12, 13 şi, printr-un mic accident, 37 (în loc de 14). Se pare că nemţii au reuşit să impună şi aici ordinea şi disciplina. (**A. P.**)

■ Dacă se întîmplă să fiţi dezamăgiţi de candidaţii dreptei şi ai stîngii la prezidenţiale, atunci aflaţi că tocmai a apărut o nouă candidatură pe firmament: Edy Neumann, liderul trupei Blazzaj. Iată care sînt primele trei obiective ale viitorului preşedinte Neumann, în caz că va fi ales: „1. Primul Ministru va fi desemnat prin dezbatere naţională transparentă, urmărind un set precis de obiective; 2. Ministerul Economiei va susţine armonizarea internaţională a utilizării resurselor; Capitalul şi piaţa sînt deja internaţionalizate şi ele vor susţine interesele societăţilor în faţa statelor, aflate momentan în relaţii anarhice; 3. Ministerul de Externe va lua o poziţie echidistantă faţa de conflictele existente, în special cele din Ucraina şi Israel". V-am convins, nu? (**L. V.**)

■ Nici viteza luminii nu mai e ce-a fost! Noi date provenite din observarea unei supernove pot conduce la concluzia că tot ceea ce ştim despre viteza luminii e greşit. Sper că nu v-aţi planificat viitorul în funcţie de ea. (**M. C.**)

■ PNL are, de cîtva timp, un site nou. Foarte frumos. În deschiderea lui, sus, cu litere galbene pe fond albastru, se derulează cîteva titluri mari, *highlights*, mă rog, nişte chestii pe care liberalii au considerat că e important să le scoată în faţă, pentru că exprimă viziunea partidului: „Economia liberală", „Manifestul PNL pentru Parlamentul European", „Programul politic al preşedintelui PNL, dl Klaus Iohannis" şi „PNL, partidul dreptei româneşti. Moţiunea Crin Antonescu". Şi mai frumos. Dar, cînd dai click pe „moţiune", ajungi la un discurs al lui Crin Antonescu din februarie 2013, din care citäm: „Partidul Naţional Liberal va apăra această coaliţie şUSLţ pînă în anul 2016. Partidul Naţional Liberal va face parte din Guvernul Victor Ponta, pe care îl va susţine prim-ministru pînă la capătul acestui ciclu electoral, pînă în 2016". Dragi administratori, băgaţi discursul ăsta mai la fund, nu-l lăsaţi ca păduchele pe frunte, că între timp PNL s-a dezis de Victor Ponta, prin glasul aceluiaşi Crin Antonescu. (**M. V.**)

■ Cum spuneam în numărul anterior, „vilele speciale" sînt dispuse, ca o salbă, de jur împrejurul lacului. Frumoase vile! Atît cît poţi zări prin cîte-un ochi din gardul blindat cu străşnicie de liane, iederă de toate culorile, felurite soiuri de plante agăţătoare. Iar pe poartă, anunţuri dintre cele mai fioroase (însoţite şi de mutra rînjindă a patrupedului): „Cîine periculos" sau „Eu ajung aici în 5 secunde, dar tu?", iar „Accesul" în domeniu e de la „interzis" pînă la „strict interzis", cu diverse variante privind „persoanele neautorizate". Vilele sînt înconjurate de parcuri pe suprafeţe impunătoare, adevărate păduri, hectare de pădure. Dar nu despre aceste adevărate dominioane voiam să vorbesc, nu sînt curioasă să ştiu cine le locuieşte şi în care scopuri (am zărit mame cu bebeluşi în cărucioare şi nu păreau a avea nimic „special!"). Mă întreb numai: lacul al cui este? De vreme ce toate aceste vile au „deschidere" la ochiul de apă, n-ar trebui ca vremelnicii lor fericiţi locuitori să se îngrijească şi de asanarea lacului? Care, deşi „încărcat cu flori de nufăr", musteşte din greu de pet-uri, sticle de plastic plutitoare, alge în descompunere şi toate mizeriile adunate-n timp, în apele lui, ca-ntr-un imens hău de gunoi exalînd duhori. Or, nu, poate mă înşel, lacul nu e în arealul „special", el nu *le,* ci *ne* aparţine, „nouă", fericita clasă muncitoare, ajunsă, în sfîrşit, în paradis. În staţiunea Neptun, adică. Strict interzis! (**R. M.**)

■ Ministrul delegat pentru Învăţămînt Superior, Mihnea Costoiu, a declarat, referindu-se la lansarea candidaturii la preşedinţie a premierului Victor Ponta: „Apa, la români, se spune că aduce noroc la un eveniment şi eu cred că va aduce noroc şi premierului, şi PSD". Şi nu era vorba despre o ploaie de vară după care s-a arătat un curcubeu, ci de „Potopul lui Noe" care făcuse prăpăd şi victime în Gorj. (**A. M. S.**)

■ Pe Venus ninge cu fulgi metalici şi plouă cu acid sulfuric. Femeile veneau de pe Venus? (**M. C.**)

CONFORM UNUI STUDIU REALIZAT PRINTRE MESE DE DIFERITE MĂRIMI, ZÎMBETUL NU ŞTIE SĂ ÎNCHIDĂ UŞA

■ Conform unui studiu realizat de INSCOP Research, ţările în care românii au cea mai mare încredere sînt Germania, Marea Britanie şi Spania. Pe ultimele locuri se situează Ungaria şi Rusia. Ar fi interesant şi un studiu cu ţările unde există cea mai mare încredere faţă de români. (**A. P.**)

■ La o terasă din zona Maria Rosetti apare, la un moment dat, printre mese, o pisică integral albă. Întrebînd-o pe chelneriţă (integral în negru) despre pisică, după ce îi spunem că ni se pare foarte frumoasă, aceasta ne răspunde: „Dar ştiţi că frumuseţea asta aduce şi nenorociri? Pisica nu vede cu un ochi, îl vedeţi pe cel de altă culoare?". Dintr-o *small talk* pisicească se poate ajunge, iată, la cugetări esenţiale despre (ne)dreptatea frumuseţii. (**I. P.**)

■ Adolescentul Ashik Gavai s-a plîns un an şi jumătate de dureri în mandibulă. Asta pînă cînd o stomatoloagă din Mumbai l-a diagnosticat cu odontomă, o boală rară de dinţi. Operaţia a durat şapte ore, timp în care doi chirurgi şi încă doi asistenţi i-au extras băiatului fix 232 de dinţi de diferite mărimi şi forme. Se pare că e vorba de un record. (**M. C.**)

■ Aflăm că oamenii de ştiinţă au separat pentru prima oară o particulă de proprietăţile sale fizice. Cercetătorii au folosit un fascicul de neutroni, pe care au reuşit să-i separe de momentul lor magnetic, creînd astfel o pisică Cheshire cuantică. Au separat, cum ar veni, zîmbetul de pisică. (**M. P.**)

■ Un puşti în toaleta hiper hi-tech din Cişmigiu, enervat că nu ştie cum să închidă uşa: *Sesam, închidă-te!* (**L. V.**)

IATĂ O CALE PE CARE ÎN CURÎND VEŢI AVEA NIŞTE GERBILI DULCI

■ Pe aleile satului de vacanţă stă scris, cu litere de-o şchioapă: „Fericire". Mai încolo, alt cuvînt tare: „Extaz". Apoi: „Zen". Săgeţile indică, toate, în aceeaşi direcţie: un club de karaoke. Imitaţia ca stare de bine – iată o cale pe care nici un filozof n-a explorat-o îndeajuns. (**M. M.**)

■ În vitrina unui magazin de pompe funebre, pe un coşciug, o reclamă sub forma unui bileţel scris de mînă, cu pixul: „În curînd, avem şi full echipat". Pe uşa aceluiaşi magazin, un alt bilet, scris probabil de aceeaşi mînă: „Vin imediat". Bănuiesc că nu era vreo legătură cronologică între cele două anunţuri. (**S. G.**)

■ Victor Ponta, la lansarea candidaturii prezidenţiale: „Veţi avea un preşedinte despre care veţi şti tot". Păi, ştim deja destule, şi nu ne foloseşte la nimic. (**M. V.**)

■ La numai o săptămînă după lansarea de pe cosmodromul de la Baikonur, cercetătorii ruşi au pierdut controlul unui satelit în care plasaseră cinci şopîrle pentru a studia împerecherea lor în condiţiile lipsei de gravitaţie. Anul trecut au mai pierdut prin spaţiu un satelit care avea la bord nişte gerbili. (**M. C.**)

■ *Coincidentia oppositorum* în Piaţa Sudului: „Pepeni dulci de Amara". (**D. S.**)

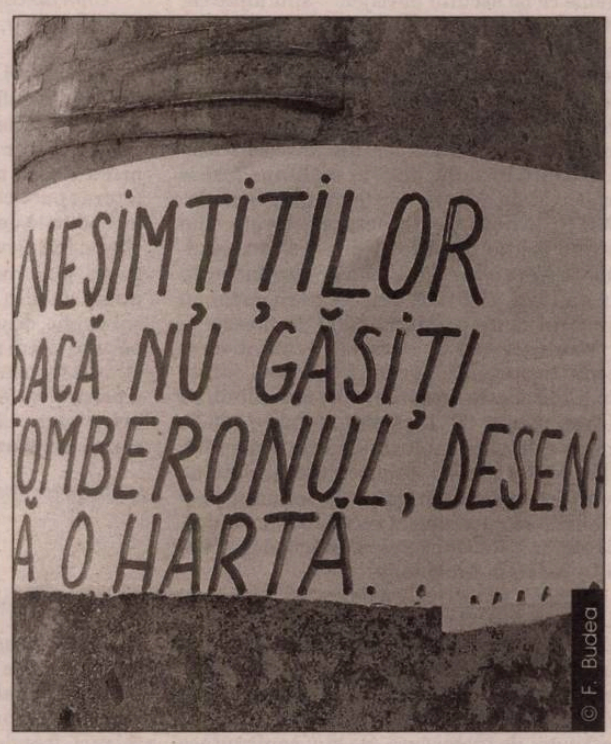

PUBLICITATE

Festivalul Internaţional de Muzică Clasică
Clara Haskil
Sibiu, Sala Thalia, 30 August – 4 Septembrie 2014
Tiberiu Soare | Orchestra Simfonică Bucureşti Cvartetul Arcadia | Adam Laloum
Marina Chiche | Alina Azario | Julien Quentin István Várdai | François-Xavier Poizat
MUNICIPIUL SIBIU
Asociaţia Clara Haskil Romania
Acţiune cofinanţată de Consiliul Local Sibiu prin Primăria Municipiului Sibiu

Bilete prin eventim.ro
www.clarahaskil.ro
Parteneri:
Sponsori:
Parteneri media locali:
Parteneri media naţionali:

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

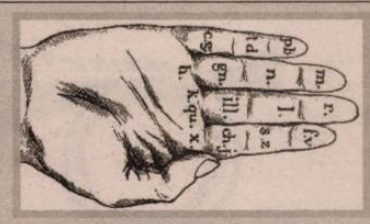

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu 8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 548 ■ 14-20 august 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

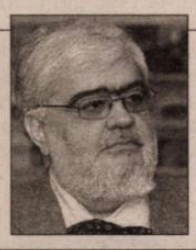

ANDREI PLEŞU

„Note, stări, zile“

pagina 3

CĂTĂLIN ŞTEFĂNESCU

„Alternanţa la boierie“

pagina 10

CRISTIAN GHINEA

„Victor Ponta şi libertatea presei“

pagina 12

În jurul înjurăturii

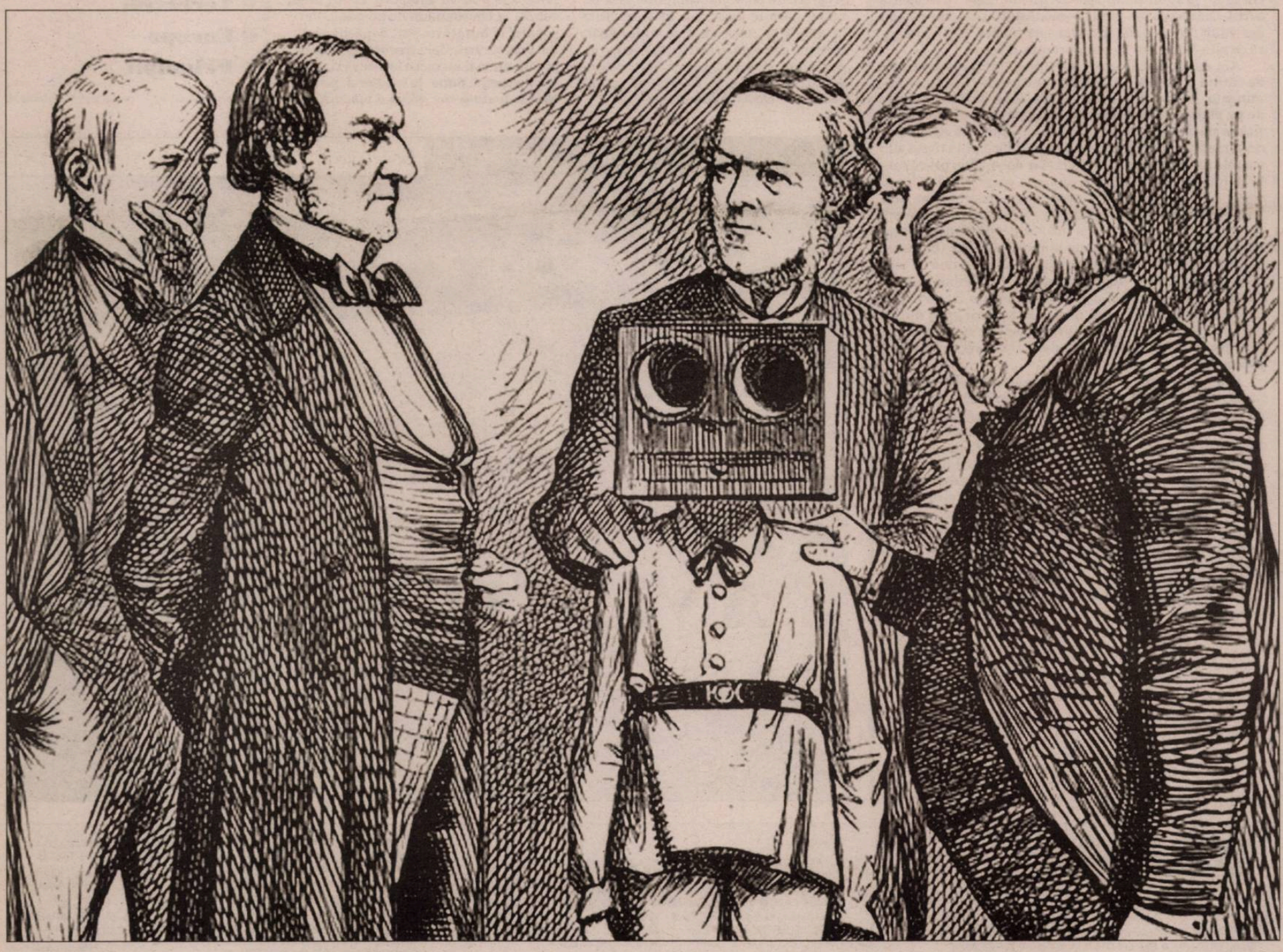

„Iar dacă am uitat să înjur pe cineva, îmi cer iertare!“

JOHANNES BRAHMS

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

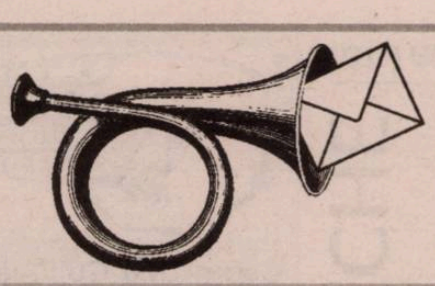

turneu de inbox

Sulina

Cînd am văzut numele *Sulina* în *Dilema veche*, inima mea a început s-o ia razna, ca atunci cînd eşti îndrăgostit, m-am ridicat brusc şi am mers la locul unde ştiam că trebuie să fie povestea mea despre Sulina. Caietul dispăruse însă, nu l-am mai găsit. Sulina e totuşi atît de prezentă pentru mine că n-am putut să las neîmpărtăşite măcar cîteva din noianul de descoperiri, de sentimente şi imagini de pe tărîmul misterios, ascuns între cer şi ape, aşa că m-am apucat de scris.

Este aşa de păcat că mulţi turişti se opresc la Crişan sau la Maliuc, şi nu vin să vadă Sulina. E ca şi cum mănînci stridia şi nici nu vezi perla, o azvîrli, fără ca măcar să-i arunci o privire. Sulina e uimitoare, de la prima privire: catedrala cu cupole rotunde, clădirea alungită a Comandamentului Comisiei Dunării de Jos (precursoarea Uniunii Europene), cu ferestre sparte şi perdele filfiind, arborii umbroşi mărginind faleza, bărci mari şi mici aşteptînd turişti pentru o plimbare de seară, Farul alb, strălucitor, cu sticle verzi, groase, vechi de o sută de ani sau mai mult, casele negustorilor turci, cu etajul de lemn ca al caselor noastre din Maramureş, clădiri părăsite, spitalul în reabilitare, de fapt abandonat, pentru cine ştie cît timp, grădini umbroase ascunzînd case cu acoperiş turtit, cu ţiglă ca cea din Provence sau Italia, toate ni s-au dezvăluit dintr-odată, în drum spre tabără. Era o altă ţară, o altă lume sau ce a mai rămas din ea...

Am descoperit drumul spre plaja mărginită de tufe de cătină şi mentă sălbatică, din care primeam ceai dimineaţa, nisipul fin, chiar şi cele două baruri-discoteci de pe plajă, cu preţuri de cooperativă de ţară, apa liniştită şi neadîncă a mării, mai dulce, datorită apropierii de vărsarea Dunării, în care ne-am bălăcit pînă tîrziu sub soarele fierbinte care n-avea habar de vijeliile prevăzute la Sulina de Meteo Yahoo. Apoi am văzut cimitirul maritim, cu „cartierele" sale: turcesc, evreiesc, lipovean, italian, grecesc, românesc, englezesc, iar un trecător amabil, ca toţi oamenii pe care i-am întîlnit pe-acolo, ne-a lămurit şi poveştile impresionante ale cîtorva statui (povestea surorilor grecoaice care au vrut să se salveze una pe cealaltă şi s-au înecat, Romeo şi Julieta din Sulina, care se regăsesc în romanul *Europolis)*. Omul din cimitir ne-a mai spus ce să facem cînd ne muşcă ţînţarii graşi din cimitir (bănuiesc că ei erau spaima Deltei): nu trebuie să te scarpini deloc, altfel răspîndeşti toxina şi te mănîncă pielea de nu mai poţi.

Seara (înainte de cina cu brînzoaice dulci-sărate, peşti prăjiţi cu mămăligă şi mujdei), am descoperit minunăţia de far vechi, care se regăseşte, din păcate, în atît de puţine poze şi reportaje, şi care mie mi se pare fascinant. Inginerul englez care l-a construit (locul e impregnat cu sufletul lui), uriaşa sa bază de doi kilometri pătraţi de nuiele împletite, treptele de lemn neschimbate de mai bine de o sută de ani, fotografiile din timpul construirii lui, biroul lui Eugeniu Botez (Jean Bart), priveliştea de sus a golfului Musura (unde-şi au cuiburile lebedele şi pelicanii) m-au impresionat enorm. Şi poveştile frumoase, spuse de doamna Maria de la far şi de mama ei, au ajutat la reconstruirea imaginii Sulinei de altădată, imagine care încă pluteşte şi se simte peste oraş, deşi s-a încercat ştergerea ei.

Oana CHIRA
grigoreoanaro@yahoo.fr

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Daniel Sanchez Arevalo este regizorul pe care l-am descoperit la TIFF cu *Albastru închis aproape negru (Azul oscuro casi negro)*, care a fost în competiţia Festivalului de la Cluj în 2007. A cîştigat atunci Premiul publicului. *Gordos (Graşii)*, filmul său din 2010, s-a bucurat de acelaşi succes. S-a rîs în hohote la ambele filme. Regizorul spaniol ştie să facă un gen de comedie spumoasă şi deşteaptă, aşa că n-aş rata nici cel mai nou film al său, *Nuntă în ofsaid (La Gran Familia Española)*, care intră în cinematografele de la noi în curînd. (Ana Maria Sandu)

■ La sfîrşit de săptămînă, pe lîngă Festivalul Anonimul, de pe 15 pînă pe 17 august, are loc şi Chitila Film Fest. Pe malul lacului, la 15 km de centrul Bucureştiului, sub stejari, pe iarbă sau băncuţe, proiecţii de film şi concerte. Programul festivalului, pe site-ul chitilafilmfest.ro. (Stela Giurgeanu)

■ Într-o Vame Veche destul de kitsch şi de banală, recomand două locuri unde regăseşti ceva din tihna de odinioară şi din senzaţia „de mare" altfel: „Biblioteca" – un bar pe plajă, de fapt, o mică şandrama cu patru mese şi cu bere Zăganu la draft, muzică bună şi cărţi care pot fi împrumutate fără rezerve, dacă te treci pe o listă, şi citite la umbră; şi „Acolo Bar", chiar în capăt, aproape de bulgari, foarte chill şi aproape de apă, cu şezlonguri şi hamace unde lumea moţăie pe la prînz şi se îmbată soft seara. (Adina Popescu)

■ Două cărţi de anul acesta, cumva paralele ca subiect, dar care se completează şi-şi răspund indirect una, alteia; pun cam aceleaşi întrebări oferind răspunsuri din perspective diferite, nu neapărat şi opuse ori contradictorii: *Dumnezeu nu este mare. Cum otrăveşte religia totul* de Christopher Hitchens (traducere de Patricia Neculae, Editura Litera) şi *Diavolul* de Jacques Duquesne (traducere de Emanoil Marcu, Editura Humanitas). Ceva uşor, de vacanţă. (Marius Chivu)

■ Joi, 14 august, de la ora 19, pe terasa librăriei Humanitas-Kreţulescu vă puteţi întîlni cu Lucian Boia. În discuţie e cartea sa *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*. (Matei Martin)

■ Grădina Eden, de pe Calea Victoriei, la Palatul Ştirbei: un parc imens cu mese, la şi printre care poţi face aproape orice, de la mîncat, băut, vorbit, jucat ping-pong, mers cu bicicleta (încet), ori plimbat cîini şi copii. (Iaromira Popovici)

■ Dacă ajungeţi pe plaja Vadu de la nord de Mamaia, în zi de sezon maxim, la oră de vîrf, eventual sîmbătă sau duminică, să nu vă aşteptaţi să fiţi bine serviţi la cherhanaua de pe plajă. Personalul şi bucătăria sînt depăşite şi nu fac faţă cererii. Cele trecute pe lista de meniu nu mai au nici o legătură cu ceea ce vi se poate pune, în mod real, pe masă. Cu toate astea, plaja e plăcută, lumea e civilizată, nudişti nu prea vezi, muzică nu auzi (doar marea şi pescăruşii) şi, cu puţin noroc (sau ghinion), poţi vedea în valuri spinările jucăuşe ale porcilor de mare. Presupun că, dacă stai pînă seara, trebuie să-ţi iei şi toate măsurile posibile de apărare împotriva ţînţarilor. Dar e un loc diferit de litoralul românesc obişnuit. (Andrei Manolescu)

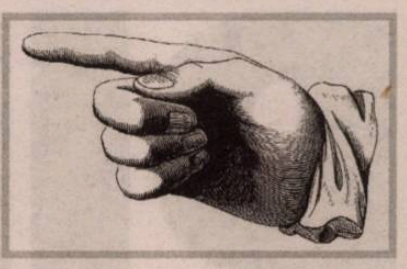

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Festivalul *Dilema veche***
- **România pitorească**
- **Terorism**
- **Europa**
- **Principii**

album dilematic — Ernö Farkas

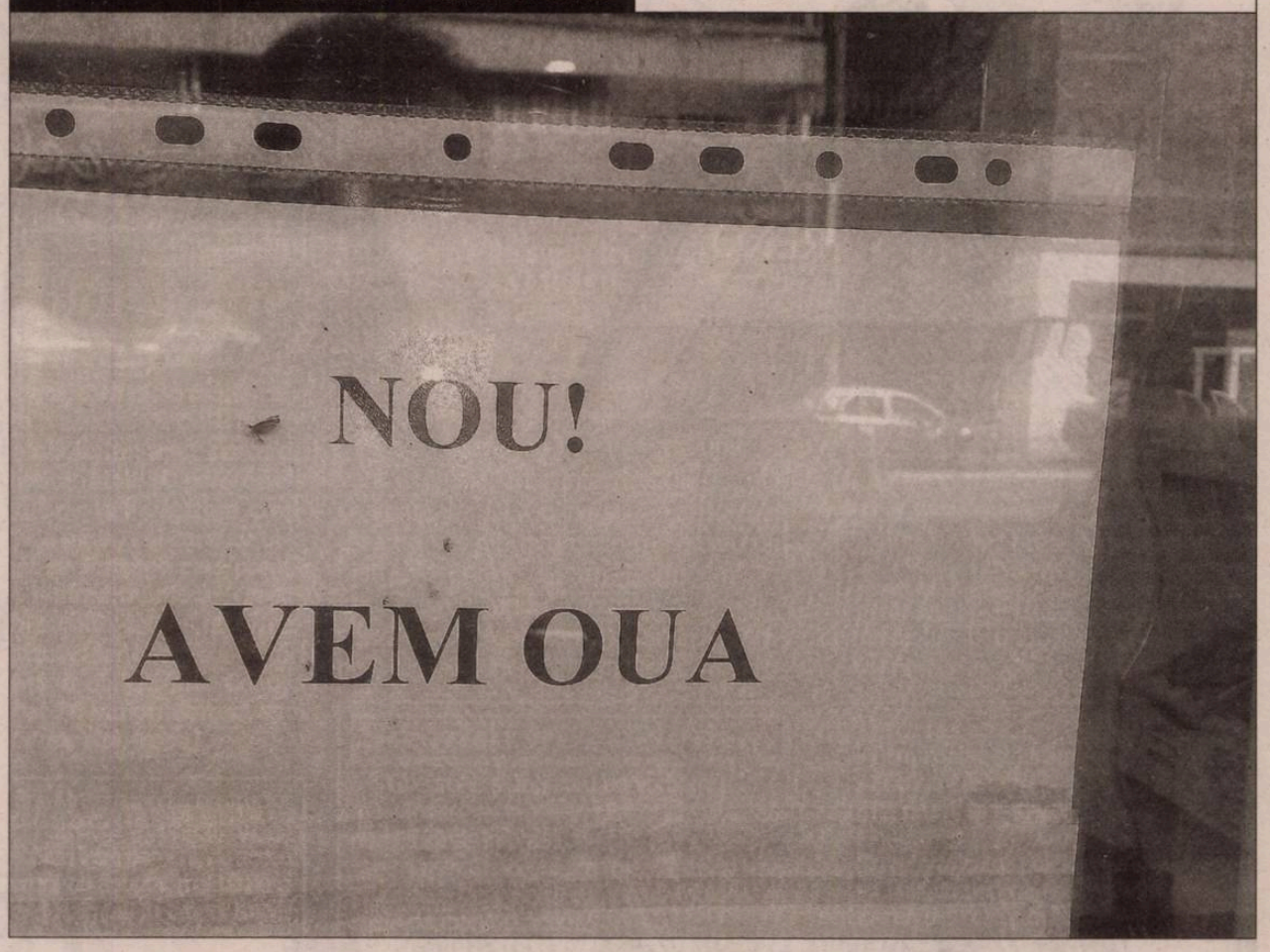

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.400
Tipărit la Tipomedia

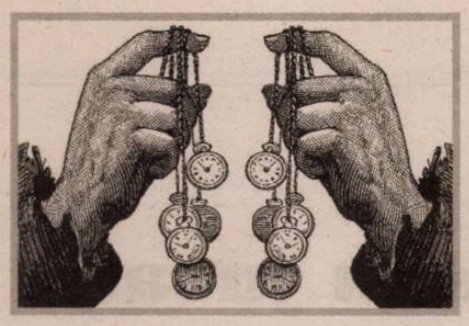

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Luni, 4 august, Sibiu

Aflu, din ziare, că Muzeul Literaturii Române e pe cale de disoluție. Proprietarii clădirii au recuperat-o, așa încît instituția trebuie evacuată. Ministerul Culturii n-are soluții onorabile la îndemînă (și nici nu pare să le caute), Primăria Capitalei are alte priorități. O manevră de avarie pare să fie mutarea birourilor și a administrației muzeului în atotprimitorul mausoleu de la Casa Scînteii. Patrimoniul propriu-zis n-are însă, deocamdată, un spațiu adecvat de depozitare și de expunere. Practic, tezaurul unic adăpostit pînă acum de casa din bulevardul Dacia este scos din circuitul public. Toate „urmele“ lăsate în memoria țării de scriitorii ei (de la Eminescu la Noica) sînt transformate, astfel, în praf de arhivă. Împrejurarea mă pune într-o stare de interogație cronică:

1. Dacă aș fi proprietarul casei, aș dormi prost știind că, prin legitima reîntregire a averii mele, am provocat surparea unei instituții esențiale a culturii românești. Pe de altă parte, admit că n-am voie să pun în discuție dreptul la proprietate al nimănui, mai ales pe fondul exproprierilor abuzive din perioada comunistă. În cazul acesta, singura ieșire rezonabilă ar fi despăgubirea proprietarului cu o sumă corectă și păstrarea clădirii. Cum de nu se găsește nici o instituție a statului, sau nici un bogătaș iubitor de cultură, care să asigure un asemenea demers?

2. Cu ce se ocupă, în fond, Ministerul Culturii? Dacă mă gîndesc bine, în ultimii ani, n-am auzit de nici o ispravă consistentă

propusă, susținută și finalizată de acest „înalt for“ executiv. Nimic cît de cît înnoitor, curajos, spectaculos, în activitatea Ministerului. Se face doar o simplă și palidă administrație de (minimă) întreținere.

3. E din ce în ce mai limpede că guvernarea actuală nu dă doi bani pe cultură. Cînd o instituție culturală a ieșit din rînd printr-o subtilă și eficientă ofensivă în favoarea valorilor spirituale autohtone (mă refer la Institutul Cultural Român sub mandatul lui Horia-Roman Patapievici), politicienii au decapitat-o brusc, condamnînd-o la un birocratic anonimat. Probleme era cît pe-aici să aibă și Muzeul Țăranului Român. La fel, Biblioteca Națională. Acum, e rîndul Muzeului Literaturii Române. În schimb, discursul patriotic înflorește. Patetic, semidoct, electoral, el nu reușește, totuși, să acopere indiferența, dacă nu chiar disprețul tacit față de tot ce l-ar putea justifica în planul valorilor și al creativității.

4. Nici Primăria Generală nu pare afectată de drama pe care o ilustrează cazul Muzeului Literaturii Române, cum nu e afectată nici de iminenta dispariție a patrimoniului arhitectural bucureștean (vezi, între altele, ce se petrece în zona Hala Matache). Benzile pentru bicicliști au oricînd prioritate față de manuscrisele marilor scriitori români.

5. Dacă ar fi să se organizeze un miting de protest, pariez că participanții ar avea aerul unei mici adunări de sectă. Mușterii care să strige „Ieși afară, javră ordinară!“ s-ar mai găsi. Dar „Salvați Muzeul Literaturii!“ n-ar prea avea succes. N-ar fi *„fun“!* Mai ales că nu poate fi cuplat cu o culpabilizare a Cotrocenilor...

Luni, 11 august, București

Nici cu Germania nu mi-e rușine! Și acolo, argumentele culturale par minore cînd e vorba de politică. Social-democrații se luptă, inevitabil, cu conservatorii creștini. Cine pierde? Herta Müller! Conservatorii propun ca laureata Premiului Nobel să devină „cetățean de onoare“ al Berlinului. Senatul berlinez votează și propunerea cade, pe bază de vot socialist. Să nu credem că în joc ar fi fost cine știe ce privilegii. E vorba strict de un loc de veci garantat și de un abonament de folosire gratuită a mijloacelor de transport. Pur conflict politic, în care Herta Müller e victimă „colaterală“? Sau antipatie pentru „ieșirile“ anticomuniste ale scriitoarei? Oricum, e jenant! Refuzul cetățeniei de onoare pentru un scriitor de talia Hertei Müller e *dezonorant*. Protestez trist, ineficient, fără iluzii. Am avut unele obiecțiuni față de cîteva judecăți prea radicale ale compatrioatei noastre. Dar o respect la fel de mult și deplîng excesele dubitative ale parlamentarilor germani.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Poveste musceleană

Mă cerusem deja în vacanță de la Mircea Vasilescu și mă pregăteam de o debranșare totală, fără mobil, fără laptop și fără dileme, undeva departe de București. Cu bagajele făcute, mai trebuia doar să merg două zile la o Școală de vară de film și antropologie vizuală *(Longocampo DOX)*, organizată de Ionuț Pițurescu la Cîmpulung: o ultimă „branșare“, o ultimă corvoadă și gata. Am nimerit însă în pline „guerile“ voioase, practicînd „debranșări“ *à la carte*. După ultimele pilule încrîncenate, cu „guerile necăjite“ și o lume „branșată“ care uită de sine, totul era făcut parcă special ca să mă binedispună și să-mi aducă aminte, amical, că *la vie est ailleurs*. Nu mă pot abține deci de la exercițiul hedonist de a povesti această experiență, chiar dacă știu că astfel de povești nu prea mai interesează pe nimeni. Cîmpulung însă *vaut bien une pilule*, ca să spun așa...

Totul a început cu miracolul Vilei Golescu, unde avea să se desfășoare Școala de vară. Construită de inginerul Vasile Golescu, absolvent al École nationale des eaux et forêts din Paris, la începutul secolului trecut, înconjurată de un parc maiestuos care urcă în terase pînă pe culmea dealului, vila te introduce direct în altă lume și te desfată din primele minute cu parfumul său desuet de trai bun. Însăși istoria ei este un miracol, căci cele două fiice ale inginerului au locuit pînă la sfîrșitul vieții în această casă, nici ele, nici casa nefiind afectate de comunism. Dar Cîmpulung este plin de astfel de „miracole“, fiind, am impresia, singurul oraș din Muntenia care a scăpat ușor de sistematizare, fără ca textura Centrului său Istoric să fie afectată semnificativ, o mulțime de superbe case vechi fiind repertoriate ca patrimoniu și păstrate neatinse pînă în ziua de azi. Folclorul local pune aceasta pe seama dîrzeniei localnicilor, moșneni din moși strămoși și ultimii „partizani“ anticomuniști. Ceva adevăr este și în acest patriotism local căci, imediat după căderea comunismului, muscelenii au continuat cu obștea lor stăpînă pe dealurile și pădurile din jur, în care neamurile vechi au în continuare „dramurile“ lor, ca și cum comunismul nu ar fi trecut pe acolo. Unii adaugă însă și frica lui Ceaușescu față de orașul în care a fost trimis pentru prima dată în pușcărie: temîndu-se atavic pentru viața sa, se pare că acesta n-a călcat decît de vreo două ori în Muscel.

Acest miracol nu ar fi fost însă suficient dacă vila nu ar fi fost preluată de fundația Pro Patrimonio și restaurată, în cele mai mici detalii, grație diplomației și perseverenței lui Caroline d'Assay, inclusiv uriașul parc, devenit între timp un hățiș de nepătruns. Acum găzduiește „grațios“ mici tabere de creație, precum aceea de peisagistică, pe care am întîlnit-o cînd am ajuns la vilă: o mînă de peisagiști români și francezi identificaseră cîteva „trasee de rătăcire voluntară“ – cum le-a numit un participant –, de plimbare sau promenadă prin împrejurimile orașului, taman bune, printre altele, pentru o cură de debranșare a proletariatului corporatist. Personal, credeam că știu tot despre această zonă; se pare însă că îmi scăpase esențialul, de la grotele din dealul Mateiașului, din care nu știam decît mausoleul și fabrica de ciment, pînă la imensul conac Alimănișteanu, de unde vezi jumătate din Carpații Meridionali, și despre care nici măcar nu auzisem vreodată.

Miracolele au continuat apoi datorită minunatului domn Hagi și mașinilor sale umblătoare. Cînd prima zi a workshop-ului nostru s-a încheiat, patru venerabile ARO, de peste patruzeci de ani, ne așteptau aliniate afară pentru a face un tur de onoare prin Cîmpulung și împrejurimile sale. Pe unde treceam, mașinile claxonau, iar oamenii se ridicau în picioare și salutau, spre stupoarea celor 14 cursanți europeni, care nu înțelegeau cum de domnul Hagi e prieten apropiat cu toată lumea. De fapt, el a cumpărat toate aceste mașini, a luat în custodie Căminul cultural, construit în timpul comunismului de tatăl său, dascăl în Cîmpulung, l-a renovat pe banii săi și a înființat acolo un muzeu al mașinilor românești. Prioritatea o constituie, bineînțeles, mașinile ARO, mîndria unei generații întregi de musceleni. La intrare, te întîmpină însă și un bust al lui Noica, aparent pierdut printre utilaje. „A fost comandat de niște emuli, care s-au certat apoi între ei, nu știu, așa că bustul a rămas abandonat“ – îmi explică domnul Hagi. „Constantin Noica a stat însă în Cîmpulung în domiciliul său forțat și mulți dintre copiii de atunci, cu care Noica a făcut meditații, îi datorează cariera lor. Așa că am cumpărat eu bustul și l-am expus deocamdată aici, ca un mic semn de recunoștință al obștei.“ Căci domnul Hagi, inginer constructor de fel, este și obștean, cu oile și vacile sale pe dealurile ce-i revin ca dramuri.

Seara am fost invitați cu toții la casele de oaspeți ale familiei Hagi. *Atenție, zîmbiți, sîntem filmați din dronă!* – ne-a avertizat cineva pe drum. Într-adevăr, o ciudățenie metalică zbura deasupra noastră și, da, ne filma: era „jucăria“ altui muscelean, care oferă tot „grațios“ imagini aeriene pentru site-ul Primăriei și alte publicități turistice ale zonei.

Casele Hagi sînt, de fapt, două case vechi țărănești, dintre care una a fost transformată în „casă musceleană“, după soție, cealaltă – în „casă aromânească“, după neamul său. Aici își exersează familia Hagi adevărata sa vocație: aceea de gazdă pentru orice inițiativă de suflet. *Cum ați reușit să le faceți pe toate?* – l-am întrebat eu. *Vrearea armânească...* – mi-a zîmbit el.

În sfîrșit, nu poate fi neglijat miracolul politic, căci primarul tîrgului nu pare deloc să fie indiferent la toate acestea, așa cum este regula la noi, și a însoțit consțiincios ambele tabere de creație. Are și propriile proiecte...

Și-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea așa; așa, de'o pildă...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

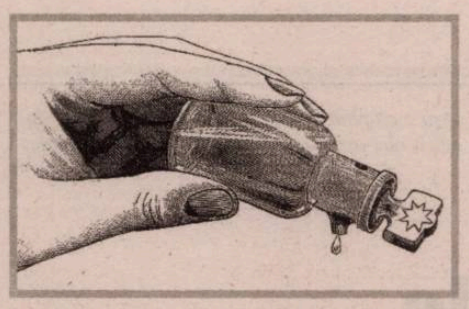

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Chiulul tras, înghiţit sau jucat

E greu să ne imaginăm că acum o sută de ani *chiul* era un cuvînt argotic, deci şocant, şi tocmai de aceea folosit intens de presa umoristică românească. Un dialog din revista *Furnica,* din 19 august 1914, imaginează o reacţie pudică a autorităţii faţă de limbajul tinerei femei de stradă Miţa: „Ţipu ăsta, dle comisar, mi-*a tras chiulul!* – Doamnă, pardon: termenii în cari vă exprimaţi....“ Între timp, *chiulul* s-a banalizat, în mare măsură, asociindu-se mai ales cu limbajul elevilor şi restrîngîndu-şi sensul. Dacă pe la 1900 desemna orice fel de înşelătorie, de păcăleală, în cele mai diverse situaţii, dar mai ales în contexte băneşti (expresia *a trage chiulul* avînd în epocă oarecum sensul expresiei actuale *a trage ţeapa),* acum termenul e legat în primul rînd de de absenţa de la şcoală sau de la muncă, fiind definit în DEX ca „sustragere nemotivată de la îndeplinirea unei obligaţii, a unei datorii“. *Chiulangiul* de azi e mai ales un ins leneş şi cam iresponsabil; cel de acum un secol producea daune ceva mai mari: „Auliu, maică, ce *chiulangiu!*... Nici hotelul nu l-a plătit!“ *(Furnica,* 6 septembrie 1907). În *Adevărul* din 6 iunie 1903, mai exact în suplimentul umoristic *Belgia Orientului,* articolul „Chiulul“ (semnat de *Baronul de Trabuc)* folosea cuvîntul ca emblemă naţională („românul e născut chiulangiu“), pentru a evoca ironic istoria recentă: „cei cîţiva bărbaţi de stat cari conduceau pe atunci destinele ţărilor surori au tras un straşnic *chiul* Europei – primul în analele Istoriei – alegîndu-l pe Cuza domn al Moldovei şi al Munteniei“; apoi, şi lui „îi traseră un *chiul* de-i merse pomina: îl abdicară de la domnie“; „mai departe, în 1877, am tras Turciei un *chiul* nostim, proclamînd independenţa“. Sub aceeaşi formulă ironică e pusă şi viaţa cotidiană individuală: „în agricultură, în comerţ, în industrie, în finanţe – o, mai ales în finanţe! – românul *trage chiuluri* cu nemiluita“; „începe prin *a înghiţi chiuluri,* pentru a sfîrşi trăgîndu-le şi el, la rîndul său, mai boacăne încă, altora!“

Dicţionarele au înregistrat destul de devreme cuvîntul *chiul,* probabil şi datorită utilizării sale în literatură. Caragiale l-a folosit de mai multe ori: în lecţia de gramatică din *Ţal!...* – „Genitiv – *chiulurile* ţalului“; „dativ – Li *se trag chiuluri* destule şi Ţalilor“ –, în *Groaznica sinucidere din Strada Fidelităţii* – „Se hotărî să recurgă la un subterfugiu, la aceea ce, ierte-ni-se expresia tipică şi consacrată, în argotul studenţesc se numeşte un *chiul*“ etc. Cuvîntul apăruse însă şi la Alecsandri, în *Sînziana şi Pepelea* (publicată în *Convorbiri literare* în 1883), într-o construcţie mai neobişnuită, azi ieşită din uz (asemănătoare ca formă şi sens cu *a juca un renghi* sau *o festă):* „Buturuga cea de Statu-Palmă ne-*a jucat chiulul.* El ne-a scos la malul mării şi ne-a dat pe mîna zmeului.“

Etimologia cuvîntului nu e lămurită. S-au propus (la Şăineanu, în *Influenţa orientală...,* în dicţionarul lui Tiktin etc.) mai multe explicaţii, în primul rînd din turcă, presupunîndu-se ca formă de bază fie *chiul,* fie *chiulangiu.* Cum e foarte posibil ca sursa turcească să fi fost şi ea argotică, evoluţia e greu de urmărit şi de dovedit. La ipotezele deja existente (din *chiolhan* şi *chiolhangiu,* dintr-un cuvînt turcesc cu sensul iniţial „vînzător de căciuli“ etc.), putem adăuga un element care ar merita să fie investigat mai departe: dicţionarele turceşti actuale înregistrează la cuvîntul *kül* „cenuşă“ expresii cu sensul figurat „a face cenuşă“ (comparabile cu familiarul *a arde* „a înşela“) şi chiar expresia argotică *kül yutmak* („a înghiţi cenuşă“), cu sensul „a fi păcălit“ (Redhouse, 1998).

Unii au negat însă originea turcească a cuvîntului, căutînd alte surse. Există o explicaţie etimologică propusă prin 1937, preluată de Alexandru Graur şi impusă în majoritatea dicţionarelor româneşti de azi (DEX, DEXI, NDU etc.). Se afirmă că la originea construcţiei *a trage chiulul* ar sta expresia franceză *tirer au cul,* care conţine un verb cu sens similar şi are sensul „a fi leneş“. Mai ingenioasă e ipoteza lui E. Suciu *(Cuvinte româneşti de origine turcă,* 2006: 244), care presupune o încrucişare şi o influenţă reciprocă între cuvinte de origine turcească – *chiulhangiu* „funcţionar însărcinat să încălzească baia turcească“, *chiolhaniu* „şmecher“ – şi *tirer au cul.* Expresia (vulgară) există într-adevăr în franceză *(Trésor de langue française informatisé,* la cuvîntul *cul),* ca şi compusul popular *tire-au-cul* „leneş“, dar ambele sînt destul de rare şi nu avem dovezi că ar fi circulat în spaţiul românesc, mai ales în epoca în care încep să fie atestate *chiul* şi *chiulangiu.* Nici forma de adaptare (cu pronunţarea lui *-l* final), nici condiţiile de preluare (pe cale cultă sau populară) nu sînt plauzibile.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Şcoala-n Varania

8 august 2014. Greu să te pui pe scris în asemenea vacarm.

După atîtea tergiversări, s-a dat în sfîrşit verdictul în procesul ICA. Rezultatul? Unanimitate. Toată lumea declară că e un eveniment de răscruce, fără precedent – trecînd chiar peste „Trofeul Calităţii“. Numai că e o unanimitate bizară şi schimonosită, a unor tabere care par a sta faţă în faţă, gîndind, în esenţă, acelaşi lucru: Acum începe! Acum ne vom repezi unii asupra celorlalţi şi...

Ciudat! Nu m-am gîndit niciodată, pînă acum, că două tabere care stau faţă în faţă, aşteptînd ordinul de atac, sînt, de fapt, înfrăţite.

Să nu exagerăm, totuşi. Cine vorbeşte în numele tuturor ar face mai bine să tacă. Eu mă uit numai – că doar am telecomanda, „sceptrul“, în mînă, nu-i aşa? – la ce transmit posturile de televiziune, sau mai dau o fugă pe net – iar aici tot eu sînt suveranul cu drept de veto asupra propriului meu *keyboard.* Şi ce văd, ce aud, ce citesc asta-mi transmite: pare că trăim simultan şi schizoid în două Românii nu numai diferite, ci diametral opuse. Una a jubilaţiei pentru victoria justiţiei asupra abuzurilor şi a inechităţilor comise, în principal, de către chiar cei care ne conduc. Cealaltă, a îngenuncherii definitive a justiţiei sub apăsarea comenzii politice. Una care ne deschide drumul ascendent spre dezideratul statului de drept, cealaltă care se prăbuşeşte într-o dictatură încă şi mai samavolnică decît cea stalinistă.

Şi, cum sîntem – iarăşi – în campanie, nimic nu mai e cruţat, pentru a face credibilă o imagine sau pe cealaltă: informaţii trunchiate sau răstălmăcite, incandescenţe emoţionale, uitări subite şi la fel de bruşte aduceri aminte, insinuări cu toptanul, şarje de decredibilizare a oponenţilor, colaje şi montaje, silogisme strîmb construite, înlănţuite cu sofisme bătătoare la ochi, psalmodierea aceluiaşi mesaj de o sută, de o mie de ori, pe toate tonurile disponibile... Ce mai, pentru cineva doritor să scrie o teză despre mecanismele intoxicării, ale dezinformării sau ale manipulării, în spaţiul public românesc, nu cred să fi existat moment mai favorabil. Cu atît mai mult cu cît sînt antrenate în orchestraţia mediatică nenumărate persoane care, involuntar sau nu, participă, fiecare cu propriile-i convingeri şi/sau interese, la impresia că cele două Românii s-au luat de păr şi-şi cară pumni una, alteia, pe îndesatelea.

De vreo 400 de ani – la noi, cam la jumătate –, ziarele au tot urcat în ierarhia mijloacelor de înţelegere a lumii prezente. Din secolul trecut, li s-au adăugat, pe rînd, furîndu-le tot mai mult teren, Radioul, Televiziunea, apoi Internetul.

Nu poţi să nu te uiţi la şcoala de azi, fără să-ţi răsară în minte o puzderie de nedumeriri. De cîte ori se aduce un ziar pe băncile elevilor, în doisprezece ani de studiu? De cîte ori se comentează la clasă o emisiune TV? De cîte ori se exersează, sub îndrumarea profesorului, un parcurs de informare prin arcanele Internetului?

Învăţăm la şcoală că Pămîntul se învîrte în jurul Soarelui, şi nu invers.

Dar noi? Noi, ascultătorii, privitorii, cititorii din epoca lui *homo zappiens?* Mai sîntem în stare să desluşim ceva din această imensă cacofonie, sau ne resemnăm să fluturăm *remote*-ul prin faţa ecranelor către *Viaţa la bloc?*

Legenda spune că cei din generaţiile mai vechi, crescute în comunism, ca cea căreia îi aparţin, sînt cumva „vaccinate“ contra virusului manipulării. Că experienţa ne-ar fi învăţat să citim printre rînduri şi să punem mesajele publice sub lupa suspiciunii. Mă îndoiesc că o atare experienţă ne e astăzi de mare ajutor. Ne-am deprins, e drept, să fim circumspecţi faţă de „adevărurile“, adesea flagrant mincinoase, vehiculate de mesajul monocord al puterii şi de difuzoarele mediatice ale acesteia. Dar cît sîntem de pregătiţi pentru situaţia unei manipulări polifonice? Pentru însăşi polifonia discursurilor concurente?

Iar cei care vin? Cei care s-au format după căderea comunismului şi cei care se maturizează acum pe băncile şcolii?

Se spune că un lucru important, pentru reuşita în viaţă, este să ajungi să înţelegi cît mai bine lumea în care trăieşti: de la părinţi, de la colegi şi prieteni, de la profesori, din cărţi sau din întîmplările trăite.

Învăţăm la şcoală că Pămîntul se învîrte în jurul Soarelui, şi nu invers. Pămîntul face asta de nişte milioane de ani şi că aşa stau lucrurile e iarăşi ştiut de cîteva secole. E bine să ne ancorăm în lumea stabilă a certitudinilor. Dar ce facem cu şi pentru lumea incertă a zilei de azi, ca să nu mai vorbesc despre cea de mîine, pentru care cică i-am pregăti – ca profesionişti, ca cetăţeni şi ca oameni – pe elevii noştri?

Am auzit adesea vehiculată, între detractorii radicali ai învăţămîntului românesc actual, o teorie conspiraţionistă care sună cam aşa: *ei* vor să ne ţină proşti, ca să poată face cu noi mai departe tot ce le trece prin cap.

N-o cred. În general, nu mă atrag teoriile conspiraţioniste. În particular, am avut de a face cu nenumărate situaţii în care *noi* serveam pe tavă decidenţilor în politici educaţionale argumentele pentru a lăsa lucrurile să bălţească. Cînd, la introducerea manualelor alternative, într-un manual de istorie pentru liceu a apărut, la capitolul despre rolul mass-media în societatea contemporană, poza Andreei Esca, mare vedetă la PRO TV, la vremea respectivă, toată suflarea a sărit indignată: Cum? Asta-i Istorie? Andreea Esca alături de Ştefan cel Mare? În aceeaşi vreme, apariţia unui fragment literar dintr-un roman despre tribulaţiile unui adolescent din anii '80 a stîrnit un val încă şi mai intens de mînie populară, ale cărui maree mai clipocesc pînă azi: Cum, asta învaţă copiii noştri la Şcoală? Şi exemplele pot continua la nesfîrşit.

Îmi amintesc de zecile de ore de dezbateri, adesea foarte încinse, consumate cu colegii de breaslă, profesori de limba şi literatura română, pe proiectul programei de liceu. Aş fi dorit o pondere mai substanţială pentru utilizarea funcţională a limbii, pentru retorică şi argumentaţie, pentru tehnicile de dezbatere, pentru receptarea mass-media, pentru integrarea noilor tehnologii de comunicare. Aş fi dorit un accent mai ferm pe gîndirea critică şi formarea discernămîntului, pe construcţia coerentă, raţională, a unei opinii, pe o situare autonomă şi reflexivă, în raport cu mesajele receptate. Ce a rămas, destul de puţin, în actualul curriculum, e oricum trecut cu vederea, pentru că, deh!, mai e şi bacul, care nu se încurcă în asemenea extravaganţe.

Şcoala românească e despre trecut. Aşteptăm ca vara Varanului să treacă şi ea, ca să-i putem acorda, peste nişte ani, o oră de seminar de cazuistică la Drept.

Pînă atunci, om vedea şi ce e de făcut cu telecomanda şi cu tastatura cu care ne exercităm, zilnic, mîndra noastră regalitate de consumatori de informaţie.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

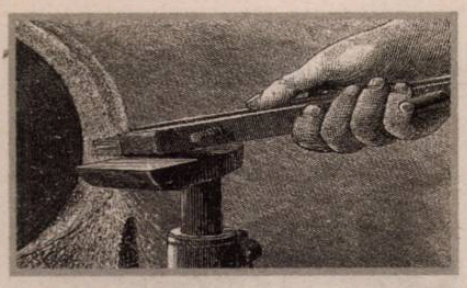

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Va mai rămîne România o democraţie liberală?

Aşa cum era de aşteptat, premierul turc în exerciţiu, Recep Tayyip Erdogan, a cîştigat alegerile prezidenţiale – primele cu vot direct din istoria acestei ţări. Şi astfel, omul forte de la Ankara şi-a consolidat proiectul de putere personală. Urmează acum modificarea Constituţiei, în ideea întăririi prerogativelor prezidenţiale. Este obiectivul fundamental al noului preşedinte, aşa cum a fost formulat şi în campania electorală. Pe la începutul ascensiunii lui Erdogan, modificarea legii fundamentale fusese planificată în vederea accelerării procesului de aderare a ţării la Uniunea Europeană, prin reducerea rolului armatei sau consolidarea independenţei justiţiei. Între timp, proiectul european al Turciei a fost îngheţat, şi nu doar din vina Ankarei, ci şi ca urmare a respingerii ideii de apartenenţă a Turciei la Uniunea Europeană, în mai multe mari capitale ale Vechiului Continent. Aşa că la Ankara nu a mai rămas decît proiectul de putere, personal, al lui Erdogan.

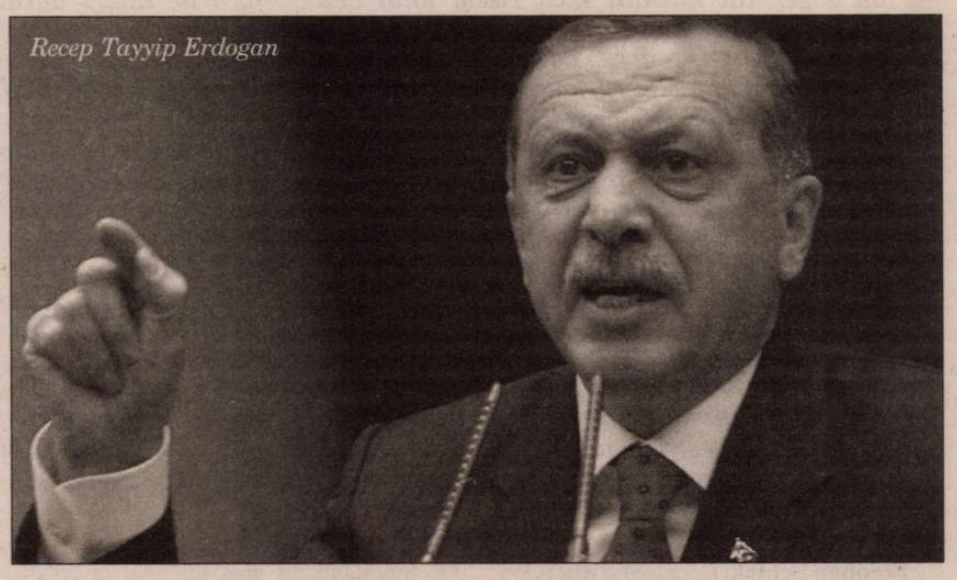
Recep Tayyip Erdogan

Ei bine, România se află cumva prinsă la mijloc între aceste trei modele neliberale.

Turcia se menţine astfel cu succes în grupa „democraţiilor neliberale" din regiunea noastră, alături de Rusia şi Ungaria. Ca să fim cinstiţi, termenul de „democraţie neliberală" a început să fie pus în circulaţie nu de liderul turc, ci de premierul ungar Viktor Orbán. Iar consacrarea a venit chiar într-un discurs ţinut în această vară pe teritoriul românesc, la Băile Tuşnad.

Dar ce este o „democraţie neliberală"? Pe scurt, un sistem în care liderul este ales sau plebiscitat de popor, prin alegeri mai mult sau mai puţin libere. Cît de libere sînt alegerile din Rusia ştim foarte bine. OSCE a exprimat critici şi la adresa procesului electoral din Turcia. Nici Ungaria nu stă strălucit la acest capitol, după ce guvernul şi-a subordonat, aproape în totalitate, mijloacele media. De altfel, subordonarea mass-media de către guvern este o trăsătură caracteristică unei „democraţii neliberale". Nu demult, într-o discuţie cu oameni de afaceri şi universitari turci, aveam să aflu cum stau lucrurile în ţara lui Erdogan: atribuirea oricărei lucrări publice către una dintre marile companii turceşti conţine şi obligaţia subînţeleasă de a susţine financiar un „bazin de presă" – ziare, posturi TV şi de Radio, pagini de Internet – bineînţeles, favorabile guvernului.

Prezenţa sporită a statului în economie, primatul „interesului statului" asupra societăţii civile (oricum, ONG-urile sînt considerate nocive), intimidarea minorităţilor de orice fel, naţionalismul exacerbat însoţit de revizionism în politica externă, promovarea uneori agresivă a religiei dominante, reducerea pînă la desfiinţare a sistemului de protecţie socială reprezintă trăsături fundamentale ale statului „neliberal". Le regăsim, în proporţii şi în forme diferite, la Ankara, Moscova şi Budapesta.

Modelul poate fi tentant, cîtă vreme pare să dea imaginea de stabilitate şi unitate şi chiar de dezvoltare economică, dacă ne uităm mai ales la Turcia – cazurile Ungariei şi Rusiei rămînînd discutabile.

Ei bine, România se află cumva prinsă la mijloc între aceste trei modele neliberale. Şi asta, înaintea alegerilor prezidenţiale – deci într-un moment important pentru jalonarea viitorului ei. În cei 25 de ani de democraţie, România a avut caracteristici ale modelului neliberal, însă niciodată pe toate deodată. A existat un proiect de putere personală, al lui Adrian Năstase, există şi o aversiune declarată la adresa statului social, a preşedintelui Traian Băsescu – ca să luăm doar două exemple. Dar dincolo de unele derapaje ale liderilor, România a rămas, în linii mari şi cu toate hibele ei, o democraţie liberală. E adevărat, nu una consolidată.

Întrebarea este ce se va întîmpla în următorii ani. Vor reuşi liderii României să consolideze o insulă de liberalism, în mijlocul atîtor proiecte de regimuri autoritare? Sau vom cădea şi noi pradă tentaţiei neliberale? Vom putea crea un model liberal de succes, cu stabilitate economică şi cu o societate unită în diversitatea ei?

Şi ne mai putem întreba dacă liderii comunităţii maghiare se vor apropia de modelul de putere personală propus acum de la Budapesta. Cu alte cuvinte, întrebarea este dacă vor fi gata să arunce peste bord modelul, totuşi, liberal din România – care, cu toate imperfecţiunile lui, le-a asigurat accesul la decizie şi la guvernare –, de dragul unei utopii revizioniste şi populiste.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Fraţii mei vitregi

În ultimul timp, mă simt foarte ataşat de George Orwell şi de Arthur Koestler. Este un sentiment pe cît de cald, pe atît de straniu, pentru că nu împărtăşesc deloc convingerile lor. Spre deosebire de Orwell, nu sînt deloc sceptic în raport cu creştinismul şi nici nu mă simt atras de opţiunile „tory-anarhiste", idealist-egalitare, sindicalist-socialiste. Spre deosebire de Koestler, nu caut frenetic perfecţiunea şi, cu atît mai puţin, nu mă aştept să o găsesc în ideologii. Nici ca unul, nici ca celălalt, nu sînt un om de stînga. Şi totuşi, mă simt atît de aproape de ei! Sînt ca fraţii mei. Fraţii mei vitregi, totuşi.

Experienţa cuiva care a intrat în partid (oricare ar fi el) din convingere şi a abandonat partidul din aceeaşi convingere îmi este nu doar familiară, ci de-a dreptul dragă. Este un fel de limpezire de sine. Întîi, este o intrare voluptuoasă într-un tunel crezînd că tunelul te duce spre locul dorit. Apoi, în tunel fiind, alături de tovarăşii de drum, îţi dai seama că ceea ce împinge grupul înainte nu e o credinţă într-un ideal, ci, dimpotrivă, un fel de instinct colectiv de cîrtiţe, iar la lumina de la capătul tunelului e o iluzie, pentru că, de fapt, tunelul nu are capăt. Iei orbirea drept lumină. Curînd, îţi dai seama că tunelul nu duce nicăieri, că e un tunel infinit, şi că rişti să rămîi în el pentru totdeauna. Te opreşti şi încerci să găseşti explicaţii printre tovarăşi. E inutil, nimeni dintre cei din tunel nu înţelege ce spui. Atunci, găseşti puterea să te abaţi, găseşti o cale în afară şi ieşi, din nou, în lumea reală, printre oameni normali, aşa cum sînt ei, buni sau răi, proşti sau deştepţi, sfinţi sau ticăloşi. Bucuria regăsirii lumii reale este imensă. Intrarea şi ieşirea din tunel sînt, împreună, o experienţă totală. Ieşirea fără intrare e logic imposibilă. Intrarea fără ieşire este o tragedie a sufletului, pe care doar cei din afară o pot vedea – cei din tunel nu ştiu că au orbit şi au devenit cîrtiţe.

Te opreşti şi încerci să găseşti explicaţii printre tovarăşi.

Orwell a înţeles ce are de făcut în primele luni de tunel. În ultimele zile ale anului 1936, la 33 de ani, a plecat în Spania, ca să lupte împotriva fascismului. Un idealist pur. După cîteva luni, a fost împuşcat în gît, în timpul luptelor cu franchiştii, şi a scăpat cu viaţă printr-un noroc chior. Era cu mult mai înalt decît media bărbaţilor catalani alături de care lupta şi i se spusese să nu stea în picioare în tranşee, că e uşor de ochit. Nu a ascultat şi un lunetist l-a luat la ţintă. La jumătatea anului 1937, a trebuit să părăsească Spania în grabă şi cu mari emoţii, ca să-şi salveze, iarăşi, viaţa. De data asta, tovarăşii săi, republicanii comunişti, erau decişi să-l termine. Într-o dispută internă a republicanilor catalani se situase de partea bunului-simţ şi a libertăţii. Eroare: Cominternul era exact de partea opusă. Aşadar, a fost etichetat troţkist şi fascist. Comuniştii dovedeau talente suprarealiste cu acest gen de acuze – să faci pe cineva vinovat de ceva şi de opusul acelui ceva, în acelaşi timp, este, totuşi, o contribuţie serioasă a gîndirii staliniste la dezvoltarea multilaterală a dictaturilor în lume.

Cam pe vremea în care Orwell lupta în Spania, Koestler era în închisoare. Tot în Spania. Fusese condamnat la moarte şi aştepta execuţia. Comunist cu carnet, cu ordin de la Comintern, sub acoperire de jurnalist, Koestler şi-a riscat viaţa pentru nobila cauză anti-fascistă în operaţiuni de spionaj şi franchiştii l-au prins. A scăpat de plutonul de execuţie, făcînd obiectul unui schimb de prizonieri între beligeranţi. S-a lepădat de comunism în 1938, văzînd marile procese staliniste de la Moscova, din acel an. Acesta a fost declicul, cum am spune azi. Dar îndoieli avea de mai mult timp. De pildă, nu putuse să priceapă de ce, la vremea la care a intrat în Partidul Comunist German, la începutul anului 1932, acest partid prefera să nu lupte cu marele şi adevăratul inamic, Hitler, ci se dedica cu totul distrugerii social-democraţilor. I se părea absurd, nu doar pentru că social-democraţii erau mai aproape ideologic de comunişti decît naziştii, ci şi pentru că, de bine, de rău, primii erau democraţi şi aveau o forţă electorală semnificativă. A învăţat tîrziu că ura de partid comunist nu este deloc ideologică şi nici măcar raţional orientată, ci e tipic viscerală: urăşti, în primul rînd, pe cel care e mai aproape de tine.

Mă gîndesc des la Orwell şi la Koestler şi încerc să-mi explic cum de pot unii oameni să greşească atît de mult şi să rămînă, totuşi, curaţi pînă la capăt. Poate puritatea idealului, poate consecvenţa şi inapetenţa pentru compromis, poate simţul interior al libertăţii niciodată alterat – ceva din toate acestea îi salvează.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Rodica BINDER

Din nou despre război

La un veac de la izbucnirea Primului Război Mondial, la 70 de ani de la debarcarea aliaţilor pe coasta Normandiei, spre a izbăvi – cu un uriaş tribut de vieţi omeneşti – bătrîna Europă de fascism, la un sfert de secol de la dispariţia Cortinei de Fier, prezentul este zguduit de convulsii belicoase, mult mai puternic decît ne-am fi imaginat. Endemicele nelinişti şi vărsări de sînge din Orientul Apropiat au intrat din nou într-o fază acută, revoluţiile din lumea arabă au degenerat într-atît încît riscul unui dezechilibru de lungă durată în întreaga regiune, cu consecinţe incalculabile şi pentru Europa, se transformă sub ochii noştri în realitate. Şi ca şi cum toate aceste involuţii nu ar fi suficient de grave şi de nefaste, spectrul unui adevărat război bîntuie şi la frontierele de răsărit ale Uniunii Europene. Conflictul ruso-ucrainean pare a prevesti o resuscitare a Războiului Rece, la exact cei 25 de ani care au trecut de la îngroparea lui.

Crochiul neliniştitului prezent pe care-l trăim îi poate încuraja pe amatorii de analogii să reafirme că istoria se repetă. Poate nici nu ar greşi prea mult, de vreme ce şi unul din cei mai pertinenţi cunoscători ai istoriei secolului trecut, politologul ***Herfried Münkler****, profesor la Universitatea Humboldt din Berlin, autorul unei epocale scrieri consacrate Primului Război Mondial, intitulată* Marele război. Lumea între 1914 şi 1918, *scriere apărută în decembrie trecut, dă de înţeles că, deşi căzut în relativă uitare, azi el pare mai actual ca oricînd.*

Într-un dialog cu colegul său Stephan Schlak, între altele redactor al unei Reviste de istorie a ideilor, *Herfried Münkler argumentează de ce, pînă şi în această clipă, Primul mare Război Mondial rămîne o provocare politică. Concomitent, întrevede însă şi himerele unui neo-romantism politic, precum şi reabilitarea noţiunii de război just, bun, drept, în dezbaterea iscată de utilizarea dronelor în operaţiunile militare.*

Sub titlul „Animalele de jertfă au devenit tot mai puţine" („Die Opfertiere sind knapp geworden"), numărul 21 al revistei semestriale a Fundaţiei Culturale Federale, un număr tematic consacrat Primului Război Mondial, include şi interviul cu Herfried Münkler, realizat de Stephan Schlak. În cele ce urmează, prezentăm traducerea integrală a dialogului.

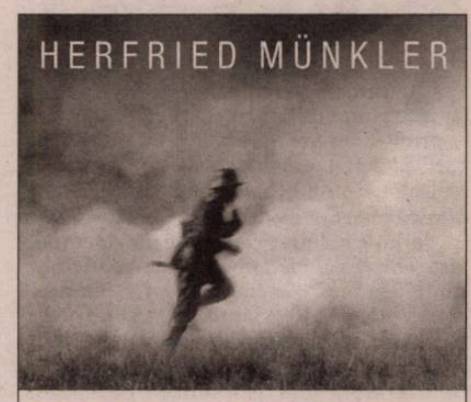

Stephan Schlak: *De ce încă şi astăzi Primul Război Mondial reprezintă o provocare politică?*

Herfried Münkler: El rămîne o provocare politică fiindcă, de fapt, nimeni nu l-a vrut. Acest război este cu totul diferit de cea de-a doua conflagraţie mondială. Analiza lui, de pe poziţii teoretico-politice, este cumplit de plictisitoare: ea se concentrează asupra a doi, trei actori politici şi asupra sinistrelor lor intenţii. Primul Război Mondial este rezultatul interacţiunii mai multor actori, în linii mari bine intenţionaţi, avînd însă ţeluri diferite. De aceea persistă întrebarea: se mai poate repeta aşa ceva?

Totuşi, acest război ne apare, la prima vedere, ciudat de îndepărtat. Entuziasmul belicos, emfaza naţionalistă, cultul eroismului îl apropie mai degrabă de războaiele secolului al XIX-lea, decît de zonele de conflict şi de războaiele asimetrice ale prezentului.

Fireşte că ne desparte de acest război un veac îndelungat. Dar ceea ce este senzaţional e modul în care el a devenit un factor de acceleraţie. Cînd, în 1914, unităţile s-au avîntat în luptă atacînd masivele formaţiuni de infanterie, ele au urmat un model comparabil încă cu cel al războaielor de eliberare. Dar cel tîrziu la Verdun, în primăvara anului 1916, aspectul soldaţilor, stilul de luptă, tactica infanteriei se modifică vizibil. Acest război, pe de o parte, ne trimite înapoi în timp, cam pînă în anul 1812, pe de altă parte, deja în plin secol XX, începînd de la căştile de oţel şi tancuri, pînă la avioanele de vînătoare şi bombardiere. Merită pomenit că în războaiele care au dus la destrămarea fostei Iugoslavii au ieşit din nou la iveală, schematic, faliile din 1914: francezii au tins să divulge sîrbilor planurile ONU, vrînd în acest fel să împiedice ca influenţa Germaniei să ajungă din nou la vechile frontiere militare ale Austriei. În contextul actual, spaţiile postimperiale din Orientul Apropiat şi Mijlociu sînt cele care ne-ar putea da nouă, europenilor, de furcă. Germaniei, ca putere în mijlocul Europei, îi revine o copleşitoare importanţă, care însă nu mai este de natură militară, ci economică. Şi nu din senin, în ţările din sudul Europei, de la stînga pînă la dreapta spectrului politic, se vîntură imaginea unei Germanii ostile.

Tot aţintindu-ne privirile spre ţările-problemă din flancul meridional, Grecia, Cipru, am scăpat din vedere periferiile, realmente explozive politic: Orientul Apropiat şi Mijlociu. Speranţele de democratizare, legate de aşa-numita Arabeliune, s-au cam spulberat.

Recurgînd la termenul *Primăvara Arabă*, spre a desemna o revoltă preponderent violentă, am proiectat asupra evenimentelor o blîndă şi romantică lumină primăvăratecă. Procedînd astfel, am ignorat componenta ameninţătoare a dinamicii acestei revoluţii. Semantica a ocultat brutalităţile, deşi ar fi trebuit să se ştie că ne vor sta în faţă ani de violenţe şi instabilitate, cum s-a întîmplat, nu în revoluţia germană din 1989, ci în cea franceză, din 1789. Sîntem confruntaţi cu o evoluţie din care nimeni nu poate deduce în ce fel pretenţiile maselor arabe pot fi satisfăcute în spaţiul în care ele trăiesc. Simplul fapt că, la numai un an de la accesul lor la putere, Fraţii Musulmani eşuează din pricina unor probleme economice, dă deja reala măsură a dificultăţilor. Dar simultan, indică ce va veni peste noi. Necazul este că europenii şi-au pulverizat resursele materiale pe propriile ţărmuri mediteraneene, spre a-i salva pe greci, pe ciprioţi şi pe alţii. Iar acum nu mai sînt în stare să cumpere timp, în stil mare, pe ţărmurile de vizavi, ceea ce ar putea atenua violenţa procesului revoluţionar. Dacă însă componentele sociale şi politice ale acestui proces converg, revoluţia devine cataclismică: modelul evoluţiei ei nu mai este anul 1989, ci anul 1789.

Era aproape neverosimil ca, în Europa, secolul XX să fi fost lipsit de războaie.

În retorică, Primul Război Mondial se pare că şi-a pierdut rolul de argument politic, cel puţin în Germania. Energiile morale şi cele filozofico-istorice au fost, în mare măsură, absorbite, în perioada postbelică, de al Doilea Război Mondial.

Ceea ce afirmaţi despre Germania este valabil, într-un mod dramatic, pentru Rusia, unde memoria Primului Război Mondial a dispărut cu totul, îngropată de Războiul Civil din 1922 şi apoi de Marele Război de Apărare a Patriei, adică de al Doilea Război Mondial. Nu avem voie să uităm că, pentru o zonă europeană, între Helsinki, Varşovia şi Praga, Primul Război Mondial a fost începutul unei renaşteri naţionale. Dacă privim spre apus, situaţia este cu totul alta. Primul Război Mondial rămîne Marele Război.

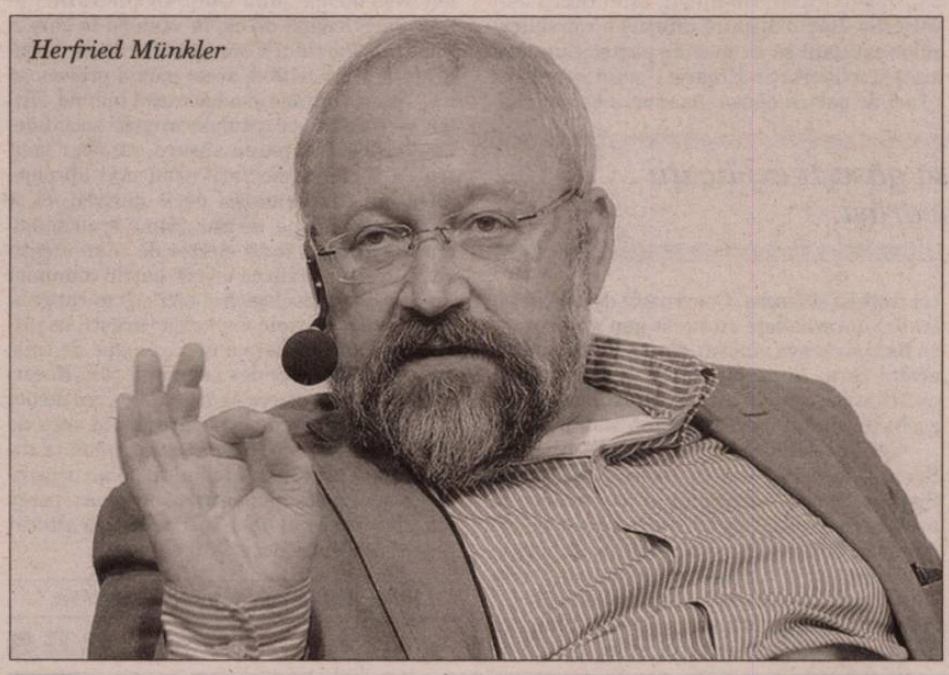
Herfried Münkler

Primul Război Mondial rămîne Marele Război.

Sistemul german de a numerota cele două conflagraţii cu cifre romane, I şi II, a fost acceptat cu mari reticenţe. Pierderile franceze între 1914 şi 1918 au fost imense, chiar şi cele britanice au fost duble, faţă de cele pricinuite de al Doilea Război Mondial. Pentru Franţa şi Anglia, aşadar, Marele Război, care a decimat o întreagă generaţie, este cel mai determinant eveniment al istoriei recente.

Ernst Jünger (scriitorul a murit la vîrsta de 102 ani, n.t.*) le arăta vizitatorilor săi casca de oţel ciuruită de gloanţe, pe care a purtat-o el însuşi, în tranşee. Cum se modifică perspectiva asupra acestui prim război, prin dispariţia ultimilor martori?*

Războiul s-a istoricizat într-un mod dramatic. Ceea ce nu exclude existenţa a numeroşi subiecţi care dispun de o memorie mijlocită a acestui eveniment. Eu însumi, în copilărie, am stat mult cu bunica. Ea mi-a povestit adesea despre logodnicul ei, căzut pe front undeva în Galiţia, în 1917. Acest unchi a fost pentru mine un personaj foarte prezent. La fel ca şi căpiţa de fîn din Galiţia. Acolo compania lui a fost lovită din plin de tirurile artileriei inamice.

Cît de previzibil a fost acest război, în sens eminamente istoric? A dispus la acea vreme şi de un plan B? Sau a fost acest război, la început de secol, inevitabil, menit să răcorească impulsurile belicoase?

Era aproape neverosimil ca, în Europa, secolul XX să fi fost lipsit de războaie. Ar fi putut exista războaie de felul celor din secolul al XIX-lea, cînd conflictele rămîneau locale, cum s-a întîmplat în războaiele din Balcani, la începutul secolului. S-ar fi putut ca, fără confluenţa conflictelor din Europa de Sud-Est cu rivalităţile Europei occidentale, efectele *cataclismice* să nu se fi produs. Dacă războiul nu este privit ca inconturnabil, şi dacă ne gîndim la monstruoasele coincidenţe care au jucat un rol în declanşarea şi derularea lui, ajungem la următorul rezultat: caracterul cu adevărat dramatic al secolului XX constă în aceea că evoluţia lui a fost determinată de o succesiune de calcule greşite şi decizii eronate. Un plus de clarviziune, strategii mai abile, mai puţin romantism politic ar fi făcut ca totul să fi decurs altfel, bunăoară ca războiul să se fi terminat în toamna anului 1914. Desigur că astăzi ipoteza nu este uşor acceptabilă. Dacă ne limităm doar la istoria atentatului de la Sarajevo, descoperim o înşiruire de coincidenţe şi neglijenţe. Ciudat este şi cum de atentatorul a putut apăsa pe trăgaci. Pur şi simplu, de necrezut!

Entuziasmul pe care ideea de a merge la război l-a declanşat în 1914 a cuprins întreaga Europă. Cum de a fost posibil ca, în acea epocă burgheză, marele sacrificiu pe cîmpul de luptă, marea furtună purificatoare a războiului să fi suscitat atîta încîntare?

Un motiv esenţial a fost sleirea conştiinţei progresului tehnic. Ceea ce explică şi efectul derutant produs de spectacolul *Le Sacre du Printemps,* a lui Strawinsky, la Paris, în 1913. În locul progresului, se insinuează ideea regenerării prin marele sacrificiu, ordinea neputînd fi garantată şi restabilită de-

cît cu preţul unei jertfe. Iar menţinerea propriei poziţii reclamă şi ea un sacrificiu. Mai cu seamă, clasa de mijloc, care îşi pierduse credinţa în progres, a îmbrăţişat ideea sacrificiului. Nu este deloc întîmplător că, pentru Friedrick Meinecke şi pentru adepţii istoriei ideilor, în jurul anului 1914, ideea de sacrificiu deţine un rol major.

În Primul Război Mondial mai ales, forţele democratice au fost cele care au cerut societăţii spirit de sacrificiu şi mobilizarea totală a resurselor.

Cu cît statele sînt mai înapoiate, cum a fost cazul ţărilor est-europene, cu atît sînt ele mai inapte de a acţiona politic. Mobilizarea din proprie iniţiativă a societăţii nu s-a produs acolo cu o intensitate şi consecvenţă comparabile cu cele din apusul Europei, unde la putere se aflau regimuri democratice sau semidemocratice. Germania a fost un caz interesant: pe de o parte, legea ei electorală era cea mai democratică, pe de alta însă, guvernul nu era constituit în Reichstag, în Parlament, ci depindea de încrederea împăratului. Odată cu sfîrşitul războiului, i-a sunat ceasul şi societăţii eroice. Pentru mine, ea debutează în 1792, prin ridicarea la luptă a maselor, acea *Levée en masse,* în intervalul de la Revoluţie pînă la războaiele de eliberare din 1813. Regele chema la luptă şi toţi se înrolau. Imaginea cetăţeanului-soldat a dăinuit peste un secol. Al Doilea Război Mondial este deja altceva. Francezii nu mai luptă, ţările occidentale ştiu că nu-şi mai pot permite măcelărirea propriei populaţii, pe front. Doar regimurile totalitare mai mizează pe masivele pierderi de vieţi omeneşti. Japonia imperială, Germania nazistă şi Rusia bolşevică sînt cele care cumulează cel mai mare număr de jertfe. Sînt societăţile dominate de ideologii care reclamau şi proslăveau exacerbarea eroismului. Ceea ce nu a fost cazul societăţilor occidentale. „Cei mulţi aveau aici pentru ce le mulţumi celor puţini", cum a afirmat Churchill despre piloţii angrenaţi în luptele aeriene pentru apărarea Angliei.

Din perspectiva unei epoci în care sacrificiul activ, hecatombele pe cîmpul de luptă şi democraţia se contopeau, prezentul nostru pare a se afla într-o situaţie contrară. Democraţiile occidentale aproape că nu mai sînt capabile să poarte războaie fiindcă nu mai există o disponibilitate activă de sacrificiu.

Aici se întretaie mai multe puncte de vedere. Azi numărul bărbaţilor apţi de război a scăzut în Apus, rata reproducerii demografice este în recul. Generalului von Falkenhayn nu putea să-i vină ideea de a le cere soldaţilor să-şi verse sîngele la Verdun, dacă, pur şi simplu, demografia nu ar fi deţinut un rol determinant: Germania avea, la acea vreme, o rată de reproducere demografică mai mare decît Franţa. Astăzi, acest factor demografic nu mai poate fi luat în calcul. Animalele de jertfă au devenit rare.

Cu totul altfel decît în lumea arabă...

Da, şi ea este pe deasupra religioasă, spre deosebire de societăţile noastre. Occidentul duce lipsă de oameni tineri. La noi, în fiecare copil părinţii investesc prea mult capital emoţional, spre a-l trimite în război. Iar în al doilea rînd, religiozitatea noastră s-a răcit. Nici nu mai poate fi supraestimată importanţa pe care o deţin în mobilizarea emoţională un preot sau toţi cei care sînt capabili să se adreseze semenilor, într-un limbaj religios. Acest discurs sacral, prin care disponibilitatea individului de a deveni victimă este transformată în sacrificiu activ, pentru Dumnezeu sau pentru un ideal, este pentru mine cel mai bizar fenomen cu care se poate confrunta cel care se ocupă de Primul Război Mondial. Mi se pare foarte dificil să întrevăd o continuitate între Biserica evanghelică din zilele noastre şi cea din 1914. Cine alta dacă nu religia ar genera imaginea sacrificiului? Trebuie să fi existat, în acea perioadă, o detaşare a religiei de economie şi a celui dispus să se sacrifice, de întrebarea fundamentală: *Ce primesc în schimb?* În societatea noastră de azi, nu există nici un preţ destul de mare pentru sacrificiul vieţii pe care o trăim şi pe care vrem să o trăim, mai departe şi mai departe.

Războiul are un ecou şi în limbă, în formele de exprimare a eroismului, în preferinţa pentru dihotomii şi figuri de stil expresive. În ce măsură a fost Primul Război Mondial un incubator pentru romantismul politic al anilor următori?

Înainte de 1914, romantismul nu prea a fost intens politizat. A existat, ce-i drept, o aspiraţie la romantism care avea însă foarte mult de a face cu procesul de modernizare a lumii, cu impunerea unei anumite distribuţii a muncii, cu spulberarea speranţelor articulate la începutul veacului al XIX-lea de Wackenroder, Tieck şi alţii. Dacă ne gîndim la *Wandervogel* (mişcare de tineret iniţiată la finele secolului al XIX-lea, *n.t.),* e adevărat că tineretul se rupe de comodităţile existenţei burgheze. Dar toate acestea sînt demersuri care nu legitimează un război, am putea spune azi, avînd în spate experienţele Germaniei Federale. Pe de altă parte, războiul oferă ocazia de a concretiza unele fantasme romantice: tineri înarmaţi porniţi în marea călătorie, cum ar fi spus Walter Flex (adept al mişcării Wandervogel scriitor, promotor al sacrificiului pe front, decedat în 1917, *n.t.).* Acest romantism juvenil implica experienţa colectivistă şi camarderia, o viaţă dincolo de caracterul raţional al capitalismului şi de cel al unei lumi mercantile. Experienţele de acest fel pot fi interpretate în lumina romantismului. Idealurile anului 1914 sînt şi tentativa de reîntoarcere din glacialitatea lumii moderne în tihna protectoare a unor anumite structuri organizatorice. Am putea afirma, printr-o uşoară exagerare, că acest romantism politic este lectura primei părţi a *Manifestului Comunist,* cea de-a doua fiind dată la o parte. Verdictul acestei prime părţi ar fi următorul: desacralizarea lumii etc. Numai că proletariatul nu îndeplineşte rolul de salvator, ţelul fiind o resacralizare a lumii. Războiul generează trăiri care, pe de o parte, sînt radical antiromantice, iar, pe de alta, furnizează o mulţime de posibilităţi de romantizare politică. În acest fel, aidoma unei maşini de măcinat carne, înghite totul, amestecă sălbatic ingredientele, iar ceea ce rezultă este, pentru Republica de la Weimar, un teribil potenţial exploziv.

Imaginea cetăţeanului-soldat a dăinuit peste un secol.

Mulţi tineri au pornit entuziaşti la război avînd rania umplută cu romane de aventuri, spre a vedea apoi cum idealurile unui război just şi cavaleresc au fost malaxate în luptele de tranşee.

Idealul unui război bun şi drept iese la iveală în actualele dezbateri în jurul războiului antiterorist, exact acolo unde nu ne-am fi aşteptat, şi anume, în reacţiile critice faţă de utilizarea dronelor. Argumentele invocate lasă impresia că preopinenţii ar fi ultimii reprezentanţi ai unei societăţi eroice şi ai unui spirit eroic, în sensul High Noon: ambii combatanţi se privesc drept în ochi şi cine trage mai repede a cîştigat. Şansele lor de victorie sînt egale. În criticile formulate de pe poziţii morale la adresa recurgerii la drone, principalul argument este următorul: cei aflaţi la sol sînt inevitabil victime. Ei nu mai au nici o şansă de sacrificiu, sînt doar victime. Fireşte că se poate riposta că această condiţie de victimă a debutat deja în Primul Război Mondial, cînd bieţii soldaţi aflaţi în tranşee au devenit ţinta tirurilor de artilerie şi a grenadelor. În Primul Război Mondial, eroii s-au născut în aer. Toţi voiau să devină aviatori, chiar şi Ernst Jünger, temporar. Ei nutreau, acolo în văzduh, ideea că înfruntarea cu adversarul era o luptă în doi, un duel. Dronele curmă cea de pe urmă şansă a luptelor aeriene de a fi ultimul topos al eroismului belicos. Războinicul stă acum undeva, cu joystick-ul său, într-o încăpere climatizată, cu o sticlă de Coca-Cola alături. Efectul care dezamorsează criticile morale la adresa utilizării dronelor este eficientizarea intervenţiei militare, în stil poliţienesc. Soldaţii care stau în încăperile climatizate dispun de un anumit răgaz pentru a decide dacă să intervină sau nu. Ei pot discerne dacă la sol se află o formaţiune militară sau un alai de nuntă. Ceea ce, în situaţia de stres a unei confruntări armate la sol, nu mai este posibil. Răgazul necesar şi disponibil, spre a decide intervenţia în cazul utilizării dronelor, elimină definitiv străvechea imagine a războiului ca duel. În scenă intră acţiunea poliţienească.

Cum pot dronele contribui la respectarea unor anumite criterii şi convenţii, în noile războaie?

Prin utilizarea dronelor, noile tehnologii militare vin în întîmpinarea Convenţiilor de la Geneva. Evident că, în cazul armelor tradiţionale de luptă, pagubele colaterale sînt cu mult mai mari. Deşi constatarea nu este pe placul tuturor, ea este din plin confirmată de toate statisticile aflate la dispoziţie. Criticile aduse dronelor par a sluji nostalgiei vechilor forme de război. Da, am putea afirma că şi ele sînt o formă a romantismului politic.

Herfried Münkler, *născut în 1951, predă teoria politicii la Universitatea Humboldt din Berlin. În decembrie 2013 i-a fost publicat volumul* Der Große Krieg. Die Welt 1914 bis 1918, *la Rowohlt Verlag. Cartea trece drept un lexicon al Primului Război Mondial şi a fost elogios primită de specialişti şi de cititori, devenind în scurt timp un bestseller.*

Stephan Schlak, *născut în 1974, este istoric şi politolog, redactor responsabil al revistei* Zeitschrift für Ideengeschichte.

Traducerea în limba română a fost efectuată cu asentimentul redacţiei revistei
KULTURSTIFTUNG DES BUNDES

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Unde dai şi unde crapă

Igor dă un şut în conserva goală. Reuşeşte să o salte peste marginea tranşeei şi să o zvîrle cam treizeci de metri mai încolo, aproape de adăpostul inamicului. De acolo, Svetlan îi zbiară o înjurătură de mamă, apoi se ridică peste parapet şi sloboade cam jumătate de încărcător de AKM în cutia goală. Apoi se duce, o ridică, să vadă cîte gloanţe a nimerit. Citeşte cu glas tare inscripţia de pe cutie: *„Pork meat. Made in EU."* „Băi, v-aţi dat în mă-ta! Aveţi mîncare ca lumea, nu ca noi!" Igor îi zice că îl invidiază degeaba. Era ultimul transport. De săptămîna viitoare, o să vină numai conserve d-alea nasoale de şprot de Siberia. Din cele mai ieftine. I-a zis lu' unu' de pe partea rusească a graniţei, de la depozit. Igor şi Svetlan sînt veri de-al doilea. Chipurile, Igor ar fi cu ruşii, văr'su ar ţine cu Kievul. Fac parte din două plutoane care mimează că se luptă de mama focului. Mai bine aşa! În alte localităţi, prin-prejur, au apărut tot soiul de venetici de prin Lvov sau Donetk şi se omoară între ei de-adevăratelea. Igor avea dreptate.

Guvernul rus a anunţat ritos că va stopa importurile de produse alimentare din ţările Uniunii Europene. În parte, ca răspuns la setul de sancţiuni impuse la Bruxelles ca urmare a conflictului din Ucraina. Autorităţile sanitar-veterinare ruseşti au găsit însă şi varii defecte de calitate, care ar pune în pericol sănătatea consumatorului moscovit! Nu vom sta să analizăm pericolul reprezentat de alimentele produse în UE, pentru sănătatea ruşilor. Ar însemna să ne cufundăm în ridicol. Să nu uităm, însă, că acum cîţiva ani şi România a invocat prezenţa nu ştiu cărui „parazit de lalea", pentru a-i şicana pe olandezi, cîndva, cu ocazia unui set eşuat de negocieri Schengen. Preşedintelui Băsescu i s-a spus, cu acea ocazie, că „aşa ceva nu se face", că este total lipsit de eleganţă. „Aşa ceva fac doar ruşii, nu-i frumos!" Putin foloseşte, de multă vreme, argumente scoase de pe la Autoritatea pentru Protecţia Consumatorului, pentru a-i sîcîi pe producătorii occidentali (cu cei din Moldova, Georgia şi Ucraina, există deja o rutină a acestor embargouri).

Să presupunem că Rusia nu va mai importa carne, mezeluri, conserve de vită, legume sau vin din UE. Începînd de a doua zi, acestea vor trebui înlocuite cu produse similare, aduse probabil din China. Hm! Tare aş vrea să văd figurile moscoviţilor pricopsiţi, încercînd să dea un prosciuto de Parma pe o şuncă produsă pe lîngă Shanghai! Nu poţi nici la beţie să compari calitatea mîncărurilor produse în Europa cu cea a chinezăriilor. Nasol va fi şi cînd vor dispărea şampania şi whiskey-ul originale! Vor rămîne doar pe votcă. Trist pentru numeroşii *nouveau riche* localnici.

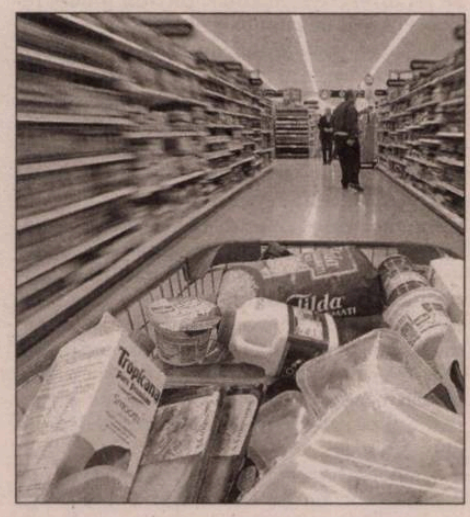

Dă fuga la Bruxelles, evident!

Impactul asupra Europei va fi interesant. Rusia este (era) o piaţă scumpă, ceea ce permitea obţinerea unor profituri bunicele şi menţinerea unor preţuri mari, şi în supermarketurile din Paris, Londra, Madrid sau Berlin. Dacă dispar vînzările ruseşti, pînă la găsirea unei pieţe alternative (cam greu să imaginezi aşa ceva pe termen mediu), mă tem că va exista oarecare supraofertă. Ce zice teoria că se întîmplă în asemenea cazuri? Ei bine, ar trebui ca preţurile să scadă. Ce face fermierul comunitar cînd veniturile îi sînt ameninţate? Dă fuga la Bruxelles, evident! Pune presiune pe Comisie. Cere subvenţii mai solide. Din umbră, procesatorii îl vor susţine. Pînă la urmă, după mii de ore de negociere în Consiliu, după rapoarte trecute în zeci de lecturi prin comisiile parlamentului, după trialoguri discrete, pariez că agricultorii europeni vor cîştiga un oarece, cît să îşi menţină (oarecum) siguranţa zilei de mîine. România nu este afectată în mod direct. Exporturile alimentare spre Rusia erau insignifiante. S-ar putea însă ca puternicele corporaţii occidentale într-ale producţiei de salamuri, conserve şi cîrnaţi să încerce să îi concureze pe alde ai noştri, prin preţul la raft, la noi, în România. Şi zău că va fi interesant. Pentru noi, consumatorii, evident!

Igor trece alene „la inamic" în tranşee. Îi dă o ţigară lui Svetlan. Din aia bună, locală, fără timbru. Ieftină. Vezi? Se poate trăi şi fără UE şi mofturile ălora...

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

ready made

„Cînd ţipătul gîştelor sălbatice înceta, auzeam «piyi»-ul argintiu al scoicarilor. Izbiturile metalice ale scorţarilor prin frunzişul nothofagilor se armonizau cu şuieratul subţire al nagîţului. Din adîncurile pămîntului răzbăteau pînă la mine ciocăniturile înfundate ale miilor de tucutuco, ce-şi săpau harnici galeriile lor subterane. Peste tot vacarmul se ridica însă «tink-tink»-ul insistent al Bandurriei."

Emil Racoviţă, *Spre sud*,
Editura Tineretului, Colecţia
„Ştiinţa învinge", 1958

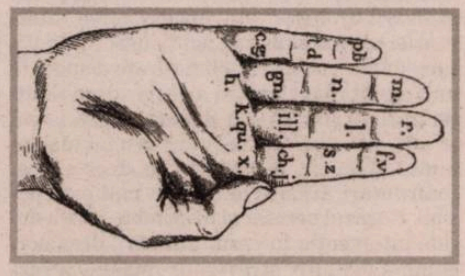

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

La plajă, în America

În fiecare vară (mai spre sfîrşit), este în vogă regretul (public sau particular) după banii de concediu, aruncaţi (în concediu), pe servicii de calitate îndoielnică, dar cu costuri absolut aberante. Pentru consolare, m-am gîndit să vă ofer descrierea unei zile de vacanţă la mare (la ocean) a unui american care (foarte probabil) n-a auzit în viaţa lui de Marea Neagră şi cu atît mai puţin de perlele turismului românesc, Mamaia ori (pe vremuri) Neptun. Este vorba despre lingvistul şi scriitorul Bill Bryson şi textul său *„A Day at the Seaside"*/ „O zi la mare", cuprins în volumul *Notes from a Big Country* / *Însemnări dintr-o ţară mare* (1998). Menţionam – atît cartea, cît şi autorul – la *prezentul discontinuu* de săptămîna trecută şi mă gîndeam să rămînem, aşa-zicînd, „în temă". Să luăm lucrurile treptat, *one step at a time* – cum spun americanii înşişi. Aşadar, mai întîi, protagonistul e trezit cu noaptea în cap de soţie, printr-un procedeu pe cît de dur, pe atît de eficient – o palmă zdravănă pe spate. „Am o idee", spune ea hotărîtă. „Hai să conducem trei ore pînă la ocean, să ne dăm jos hainele de pe noi şi să petrecem toată ziua în nisip". „De ce?", întreabă Bryson încă buimac. „Ca să ne distrăm", continuă femeia netulburată. „Nu prea cred că o să ne distrăm" – replică însă scriitorul –, „oamenii sînt stînjeniţi cînd îmi scot cămaşa în faţa lor. Eu însumi simt un mare disconfort..." „Nu-i adevărat", se oţărăşte consoarta, părînd să nu cedeze, deşi cuvintele ei seamănă mai mult cu o prelungire monologică a descrierii implacabilei călătorii, din mintea lui Bill. „Vom avea nisip în păr. Vom avea nisip în pantofi. Vom fi arşi de soare şi de vînt. Cînd ne vom plictisi de stat, putem intra în apa atît de rece, încît practic ne va răni. Iar la sfîrşitul zilei vom porni spre casă, aidoma celorlalţi 37.000 de oameni prezenţi pe plajă şi vom intra într-un asemenea ambuteiaj, încît nu vom fi în stare să revenim înainte de miezul nopţii. Atunci voi avea neîndoios ocazia să fac observaţii răutăcioase asupra stilului tău de a conduce maşina, iar copiii îşi vor petrece timpul luptîndu-se cu obiecte ascuţite. Ne vom distra nemaipomenit." „Niciodată, categoric nu", conchide ferm capul familiei.

Vom avea nisip în pantofi.
Vom fi arşi de soare şi de vînt.

Tocmai de aceea, trei ore mai tîrziu, întregul clan îşi întinde rogojinile pe plaja Kennebunk din Maine, unde – constată autorul – investiţiile turistice sînt minime. Nu vezi – cît cuprinde privirea – centre comerciale, locuri de închiriat umbrele şi şezlonguri sau orice alt accesoriu de atracţie sezonieră. E drept – adaugă Bryson –, sutele de oameni deja instalaţi în nisip par să aibă tot ce le trebuie (Amundsen s-a dus la Polul Sud, în mod cert, cu mai puţine provizii decît ei). Doar familia lingvistului, pe lîngă faptul că e albă ca favoriţii lui Moş Crăciun, nu posedă obiecte de plajă impresionante. Două-trei prosoape de baie, o cremă antisolară şi o pungă cu chiloţi curaţi (pentru fiecare), în cazul în care vreun accident ar impune vizita intempestivă la Spitalul de Urgenţe. Pe lîngă toate, se mai găseşte un modest pachet cu sandvişuri. Jimmy, mezinul familiei, îşi somează părintele din primele clipe: „Tată, vreau o înghеţată, (...), un set de jucării pentru nisip Deluxe, un *hotdog*, bomboane, (...), echipament de scufundare, o barcă pneumatică, o pizza cu brînză, (...), şi o toaletă." „Jimmy" – răspunde Bill resemnat – „nu cred că au toate aceste lucruri aici." „Bine" – încuviinţează băieţelul –, „dar de toaletă chiar am nevoie." Problemă mare! Nici un WC prin împrejurimi. Aparent, cel mai apropiat se află în Kennebunkport, un orăşel situat la cîţiva kilometri de plajă. Cei doi – tată şi fiu – pornesc cu maşina, în disperare de cauză, spre mica pată de civilizaţie urbană, într-un univers fundamental sălbăticit. Copleşiţi de trafic, parchează foarte departe de centru şi încep să alerge în căutarea unei toalete. Cînd, în cele din urmă, o găsesc (vorba vine – în realitate, hotărăsc să considere toaletă zidul din spate al unei farmacii), micul Jimmy nu mai are nevoie de ea. Revenind pe plajă, după cîteva ore, scriitorul constată cu stupoare că a mai rămas doar un sandviş, şi acela pe jumătate mîncat. Ca să fie tacîmul complet, în timp ce Bill înfulecă hămesit această rămăşiţă alimentară, una dintre fiice – văzîndu-l – strigă voioasă: „Uite, mama, tata mănîncă sandvişul pe care l-a molfăit cîinele acela!" „Nu te îngrijora" – intervine calmă doamna Bryson. „Era un setter irlandez. Sînt aşa de curaţi..."

Autorul nu-şi mai aminteşte exact restul zilei. Ştie doar că a aţipit puţin, suficient însă pentru a se prăji atît de tare, încît un dermatolog – aflat şi el la plajă – l-a invitat, peste o săptămînă, la o conferinţă medicală din Cleveland, pe post de mostră anatomică. Familia pierde cheile maşinii şi le găseşte peste vreo două ore, iar Bryson este muşcat de setter-ul irlandez, întors să-şi termine sandvişul. Ajung acasă abia noaptea tîrziu, după un ocol pe la graniţa canadiană şi o traversare abruptă a întregii Pennsylvania. „Minunat!" – exclamă doamna Bryson fericită. „Trebuie să facem asta, din nou, foarte curînd." Ceea ce i se pare îngrozitor scriitorului e faptul că soţia sa chiar crede ceea ce spune. Eu întreb doar atît: ei, ce ziceţi despre capra vecinului transatlantic? Parcă, uneori cel puţin, arată mai slăbănogită decît ţapul nostru mioritic.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

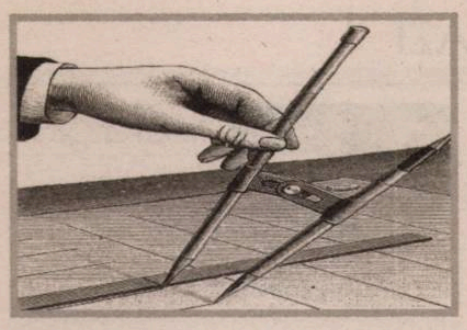

Andrei PIPPIDI

SOS București

Bric à brac

De toate din vechiul Bucureşti de Emanuel Bădescu, acesta e titlul unei cărţi publicate anul trecut de Editura Vremea, dintre cele pe care am mai avut plăcerea să le semnalez aici, fiindcă, prin amintirile pe care le culeg ele, sau prin studiile de istorie a Capitalei, întregesc şi întreţin cunoştinţa marelui public despre oraşul nostru.

Ele sînt mai necesare decît oricînd, din cauza agresiunilor pe care le suferă astăzi patrimoniul bucureştean. Îl vedem scăzînd din ce în ce, înlocuit de cel mai pestriţ peisaj urban. Lipsa de educaţie şi de gust a dus la indiferenţă faţă de aceste pierderi.

O literatură despre vechiul Bucureşti nu contenește să crească – şi *Dilema* merită recunoştinţă pentru asiduitatea cu care a menţinut, timp de şapte ani de zile, rubrica destinată să apere trecutul –, dar cititorii ei, cîţi sînt, au puţină putere. Răspunderea schimbărilor prin care trece Centrul Istoric este a unor oameni cu funcţii şi cu tot mai mulţi bani. De cîte ori sînt întrebat cîte case a salvat campania purtată în numele societăţii civile, evit să răspund. Cu tot eroismul ONG-urilor – puţine. Ar trebui trimişi primarul sau arhitectul-şef sau consilierii municipali la Biblioteca Academiei.

Acolo, la Cabinetul de Stampe, lucrează domnul Emanuel Bădescu, autorul cărţii de faţă. Prietenii mei care îl vizitează îi admiră erudiţia amabilă cu care s-a însărcinat de multă vreme să contribuie la informarea cu privire la ce a fost aici, unde casele nu mai supravieţuiesc locuitorilor, nici celor mai de seamă. Se găsesc în volumul acesta un mănunchi de imagini inedite extraordinare, iar subiectele pe care le ilustrează ele reprezintă aspecte prea puţin cunoscute ale unui secol de istorie bucureşteană de la Regulamentul Organic la regimul comunist.

Aşa, de pildă, este evocată casa Bellu, fostă şaizeci de ani a Academiei, pînă a fost nimicită în 1984 de Securitate, sub pretextul că poziţia ei, chiar în marginea Căii Victoriei, ar fi fost periculoasă pentru zilnicul cortegiu prezidenţial. Fotografiile luate înainte de demolare reconstituie interiorul pierdut. Pentru ceea ce sînt astăzi Poliţia şi magazinul Victoria (fost Galeriile Lafayette, fost Socec), se schiţează trecutul caselor vecine Racoviţă şi Meitani, datînd din veacul al XVIII-lea. În această plimbare, nu doar în timp, ci şi în spaţiu, se perindă pe dinaintea noastră hanuri ca al lui Manuk sau al Castrişoaiei. Alte articole adunate aici se referă la arhitecţi a căror viaţă aparţine istoriei Bucureştilor. Unul este Henri Süsskind (1868-1929) a cărui activitate cuprinde numeroase clădiri de valoare, nu numai aici (la Sinaia vila Take Ionescu şi dezolant ruinata „Căpriţa“, fosta casă a doamnei Irina Procopiu). În aceeaşi deteriorare a ajuns, pe malul Dîmboviţei, vila Pompiliu Eliade, construită în 1907. Văd că şi la şantierul de la Athénée Palace, Süsskind a fost comisionat de constructorii parizieni. La moartea sa, el locuia, aflu acum, în strada Ecaterina Teodoroiu, nr. 10, domiciliu despre care ştiam că avea să fie, scurtă vreme, al unui unchi al mamei mele, George Iorga (1873-1933). Mult mai celebru este arhitectul Universităţii din Bucureşti, Al. Orăscu (1817-1894), a cărui carieră este amănunţit povestită. Biografia lui C.A. Rosetti urmează,

deoarece şi tribunul liberal, un caracter în neîncetată combustie, a fost o figură bucureşteană. Tot o schiţă biografică pune în scenă duelul din 1864 în care celebrul socialist prusac Lassalle a căzut victima iubirii nefericite în care-l avea drept rival pe un Racoviţă (articolul produce multe fotografii rare).

Seria monumentelor continuă cu clădirea care este în prezent hotelul Continental şi care se numea, de prin 1869, Grand Hôtel Brofft, firmă păstrată vreo treizeci de ani. Ni se aminteşte că acesta fusese precedat de „casa banului Tache Ghica“, unde probabil a venit pe lume Ion Ghica, în 1816. Destinaţiile şi denumirile se succed, aşa că avem de-a face cu adevărate genealogii de case. Un alt exemplu de adresă istorică într-adevăr uitată este primul sediu al Senatului (între 1864 şi 1869): încă o ruină pe care autorul a descoperit-o şi fotografiat-o, în Calea Şerban Vodă nr. 105.

Două dosare uimitor de complete pe care le-a revelat această carte aduc preţioase date despre Monumentul Aviatorilor şi acela al Regelui Ferdinand: cel dintîi, datorat Lydiei Kotzebue, celălalt fiind opera lui Mestrovici. Al doilea, pe care, la noi, astăzi, nimeni nu-l cunoaşte, a fost dementţial distrus în 1948. Existase numai şapte ani, căci fusese terminat în momentul cel mai nepotrivit pentru memoria Întregitorului, în 1940.

Paginile despre cele mai vechi fotografii aeriene ale Bucureştilor şi despre un artist talentat, Willy Prager, de la care au rămas mii de imagini ale României dinainte de război, dau o idee despre munca uriaşă care-i mai aşteaptă pe cei care se vor strădui să redea viaţă oraşului dispărut.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

O afacere este în același timp o artă și o știință exactă.

Optimizarea plăților și încasărilor prin Factoring Intern de la Bancpost

Cu serviciul Factoring de la Bancpost, afacerea dumneavoastră este într-o continuă mișcare. Vă asigurăm lichiditățile necesare în schimbul creanțelor din facturi, iar dumneavoastră nu mai aveți grija scadențelor.

Nu ratați nicio oportunitate de dezvoltare a afacerii:
- Fără garanții suplimentare – finanțarea se acordă doar pe baza facturilor;
- Flexibilitate – valoarea finanțată se ajustează în funcție de ritmul de creștere al afacerii dumneavoastră.

Membră în consorțiul de intermediari principali pentru emisiunile de Eurobonduri ale statului român

Locul 2 în clasamentul Euromoney pentru produsele FX în România

Cea mai bună bancă emitentă în programul "International Financial Corporation"

Cel mai bun partener IFC de finanțare a comerțului internațional din zona Europa de Sud în 2013

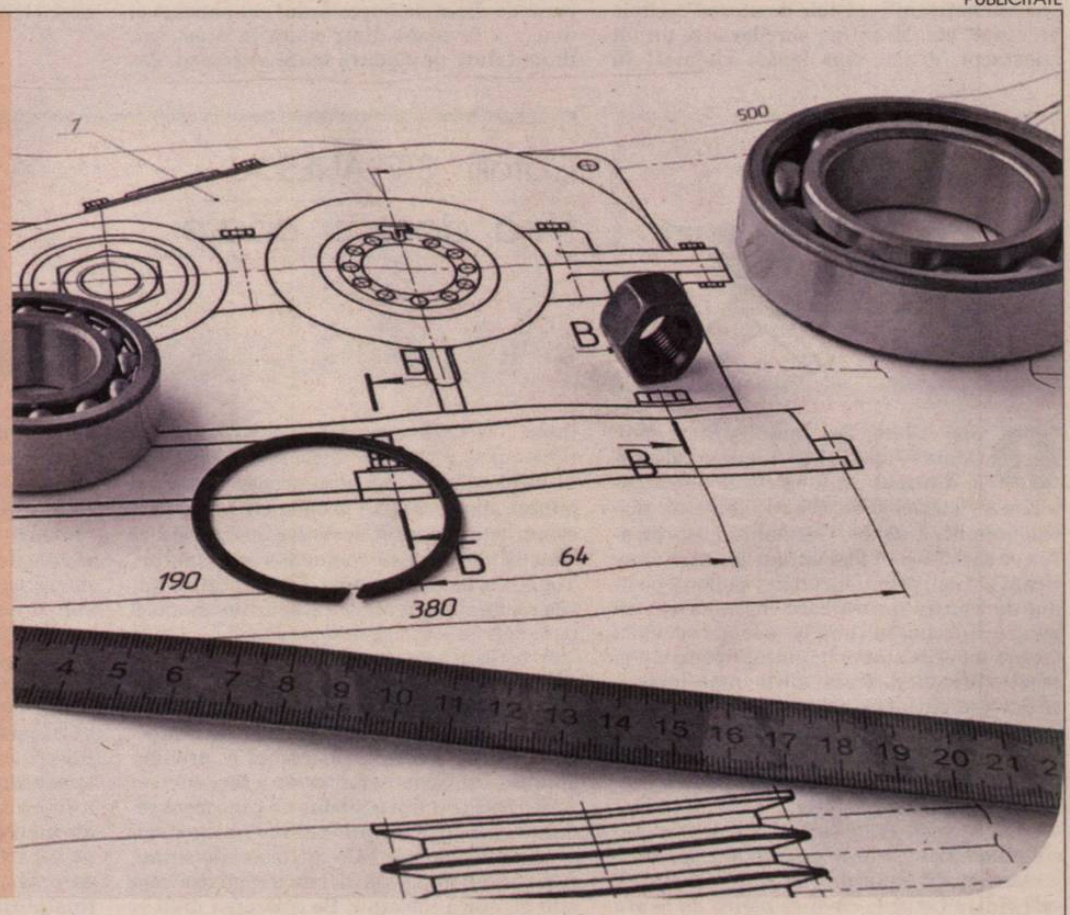

Bancpost

Competență în Corporate Banking

www.bancpost.ro | ctb@bancpost.ro

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Viața la țară...

Pe ulițele satelor mele, animalele sînt un lucru de nimica. Ghiță, Mădălina, Penelopa, Maricica, Joiana sau Diana – porcul, vaca, pisica sau calul primesc nume de alint, care mai de care mai umane, fără a se bucura de înduioșătoarea umanitate a acceptării și a milei. Dimineața, îl auzi pe Tudora ducînd vitele la islaz, strigînd: „Fir-ați ale dracului de vite proaste. Nea, Joiana, nea... Mai repede, vită proastă, că dă soarele dă vale și noi tot pă drum." Vitele lui nea Tudora nu prea se sinchisesc de urletele și înjurăturile necontenite. Se unduiesc agale pe mijlocul drumului, lăsînd în urmă baligi, furînd, din cînd în cînd, din iarba de pe marginea drumului, întinzîndu-se după frunzele copacilor, în mînia injurioasă a stăpînului.

Prînzul este presărat cu alți draci și drăcușori.

Cînd se crapă de ziuă și iese la rațe, gîște și găini, Vergica, vecina de alături, zbiară s-o audă tot păsăretul: „Curvele dracului, nici nu v-ați trezit bine și cereți de mîncare. Iete-te la ele, mă, cum se-nghesuie, mama voastră de curve. Că io am mîncat pă dracu'. Ha?!", se-ncruntă cu nădejde. Dacă se întîmplă ca unele dintre aceste orătănii inofensive să pătrundă în grădină, printre straturi și zarzavaturi, și se-ntîmplă adesea, toți dracii sînt coborîți de pe tîmpa de la Voroneț și spectacolul insultelor capătă proporții apologetice. Țaica Vergica, femeie trecută bine de 70 de ani, cu ditamai măturoiu într-o mînă, cu poalele rochiei în cealaltă, aleargă prin grădină, strigînd cît pentru tot satul, la „curcile nesimțite", „găinile curve", „rațele proaste", „cocoșii bețivani", „gîștele dobitoace", „cîțele afurisite" etc. Hrănirea porcilor este un alt spectacol, dracii sînt iarăși chemați în „ajutor", spre mîntuirea omului oropsit de atîtea dobitoace flămînde.

Pe partea cealaltă, vecinica Pătrana, pravoslavnică creștină, nu se îndură să fie toată ziua, bună ziua cu necuratu-n gură, mai ales acum, în postul cel mare al Sfintei Marii. Așa că a inventat un surogat cu „narti". „Fir-ai a narti dă năsimțită. Vaco!", își apostrofează cățelușa ce se furișează în casă. Narti-n sus și narti-n jos, ori de cîte ori aruncă buruiană la pui sau schimbă apa la rațe, adună ouăle sau trece prin bătătură.

Prînzul este presărat cu alți draci și drăcușori, cu sfinți și cruci, cu Paști și anafure, cu colivi și prescuri, rostiți tare, cu obidă, în fișcuitul bicelor, aruncați de stăpînii cailor ce trec, la trap, pe uliță. Vasilică a lu' Begu sau Gheorghiță a lu' Gunoi nu sînt niciodată mulțumiți nici de cum trag, nici de cum merg, nici de comenzile preluate aiurea și pe dos. Au ei hac de cojocul cailor, trîntind o înjurătură și altoindu-i cu biciul de să simtă și să se simtă. Și dacă, la ora asta a prînzului, cînd toată lumea moțăie sub fiebințeala soarelui dogoritor, ai norocul să dai peste Lica lu' Mascarici, nevasta lu' Cornel, trăgînd de căpăstru un măgar căpos, te-a fericit Cel de Sus de cele ce vei afla despre viața ei nefericită, plină de draci și dobitoace neisprăvite.

Spre seară, se întorc vacile cu Tudora, Grigore a lu' Bîldîc, Cornel a lu' Mascarici. Ele – sătule, cu ugerele pline, ei – afumați și degrabă vărsători de vorbe grele. Ulița răsună de draci de parcă Iadul cel mare și adînc s-a revărsat dintr-odată în acest sat, liniștit doar de căldura mare a amiezii. Ba, a lu' Mascarici își varsă furia afumată și asupra muierilor strînse ciorchine pe pod, la vorbe: „Ale dracului ce sînteți voi, muieri bîrfitoare. Ați ieșit la drum, ai? La bîrfă, ai? Ca curcile, ai?! N-aveți de treabă pe la căsile voastre? La tors cu voi, fa, nu la bîrfă!" Muierile se închină, blestemîndu-l pe păgînul ce le spurcă postul Sfintei Mării cu vorbele lui de ocară. Cornel a lu' Mascarici nu se lasă, și vinul băut îi dă curajul să le zică toate cele, strînse atîtea seri la rînd pe suflet, cînd le-a găsit la drum, privindu-l sfidător și bîrfindu-l. Sau cel puțin așa își imaginează el. Nu că n-ar fi ceva adevăr în toate astea. Răsună valea de vorbe grele, cocoșii încep să cînte, găinile cotcodăcesc, cîțele se cațără prin arbori, țipînd isterice: „Copac! Copac! Copac!" „În copac ai să dormi, bă, Mascarici, la noapte", se amuzară femeile voioase, că fuseră astfel răsplătite de sărmanele orătănii.

Auzind și văzînd atîta năduf în afurisirea bietelor dobitoace, mi-aș dori ca, măcar pentru o zi, dracul ăla atît de invocat să le ia cu el, dacă tot îi sînt dăruite cu largheță și consecvență, lăsîndu-i pe toți, o bucată de vreme, fără ouă, lapte și ceva carne.

Cît despre viața la țară... monotonă – cînd Tudora nu se-mbată și nu se ocărăște cu nevastă-sa, prin fundul curții, cînd Cornel e treaz și nu se ține de măscări, cînd Lica lasă măgarul în pace și Vergica doarme răpusă de atîtea orătănii înfometate...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Brukenthal

„Și acest oraș este în cetate și tot în ținutul Sibembirgen, în județul Sașilor, lăcuit de destui domni și neguțători, căci și aciia este negoțul mare, fiind iar cu apropiere de hotarele Prințipatului Valahiei. Lăcuitorii să urcă pînă la 16.000; în întracest oraș au toate chipurile de bune îngrijiri spre buna orînduială, spre odihnă, spre podoabă și spre înlesnirea învățăturii și spre urmările care aduc pe om la fericire. Aciia lăcuiaște și comandiru ostășăsc a căruia stăpînire să întinde peste tot Ardealu, cum și vistierul iarăș al tot Ardealului. Și pe tot anul o dată să strîng la poliția universitate cîte un sinator din toate maghistraturile și săvîrșăsc pricinile cele nesăvîrșite în județele lor. La poarta acestei cetăți fofezi nu sînt, din porunca Împăratului Iosiv al doilea, care, viind în partea locului și mergînd la hotarul Cîinenilor, unde văzînd cît au fost de anevoie a trece cu siluire o oaste vrăjmășească, cînd ar fi fost o cît de puțină împotrivire – întorcîndu-se la Sibiu, au poruncit ca toate fofezele porților să să strice, ca un lucru nefolositor, căci acel vrăjmaș care au putut să aibă întru nimic acel firesc loc, îndestul întemeiat decît o cetate ce are într-însa lăcuitori, porțile le are întru nimic, cînd să va apropia de acel oraș.

Și aciia are baronul Brukenthal o mare casă, întru care are bibliotecă cu cărți deosebite și strînsoare de cadre vrednice de vedere și multe lucruri din vechime și destule bucăți de metaluri cu pămîntul lor nelucrat.

Semănăturile și poamele sînt asemenea.

Din Sibii și pînă în orașul Sas-Sebeș sînt poște trei: Săcele, Raismark și Sas-Sebeș. Să trece apa Sibiu, aproape de orașul Sibiului."

Dinicu Golescu,
Însemnare a călătoriei mele,
ediție Perpessicius, BPT, 1952

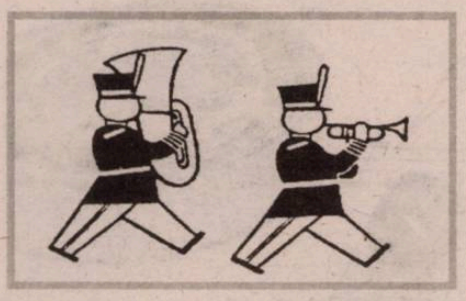

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Alternanța la boierie

După căderea Berlinului și după capitularea Japoniei, în lumea occidentală a urmat un lung răgaz de sărbătorire a victoriei și de refacere după un război cumplit. E drept, Germania nu prea avea ce sărbători. A fost împărțită între americani și ruși, primii încercînd să pună pe linia de plutire o țară care însemna enorm pentru Europa, în timp ce soldații sovietici făceau tot ce le stătea în putință pentru a-și scoate pîrleala după un șir de măceluri care le-au împuținat simțitor populația. Marii învingători se răzbunau în moduri foarte diferite. Unii încercau să readucă în simțiri un popor culpabilizat în întregime pentru ororile unui război devastator, iar alții îi pedepseau pe învinși, pur și simplu. Chiar și cu riscul eliminării oricăror nuanțe din povestea tratamentului aplicat celor care pierduseră războiul, e limpede că orice învins de la ora aceea – indiferent că participase la război direct sau indirect – își dorea cu ardoare să ajungă pe mîna americanilor.

Franța scăpată de ocupație exulta biruitoare, în șansonete și în febra descoperirii noilor muzici venite de peste Atlantic. Partea vestică a Germaniei începea să-și revină din dezastru. Întreaga jumătate de Europă salvată de aliați redescoperea – e drept, unii mai ușor, alții cu oarecare dificultate – bucuria de a trăi. În timp ce în Estul Europei se așterneau întunericul, tristețea, fiorul terorii, în Vest se năștea noul ritm al capitalismului. Pe cînd în țările rămase în sfera de influență a sovieticilor începea o istorie a jafului și a secătuirii economice pentru reconstrucția Uniunii Sovietice, în Europa de Vest se deschideau robinetele consumului. Tot acolo, în Vest, apărea o instituție care avea să dăinuiască ani buni, și urma să aducă bani serioși – turistul american.

Instituția asta avea să fie una dintre cele mai grele de pe piață, cîtă vreme economia Germaniei trecea de la respirația cu ajutorul aparatelor, la gimnastica de recuperare. Odată reintrată în ritmul ei profund specific, ocupația nemților de a face lucruri serioase și trainice a produs un concurent redutabil pentru instituția turistului american – turistul german. Ca în orice domeniu, nemții s-au apucat și aici de treabă așa cum știu ei, adică temeinic. Se călătorea mult și bine. E drept, turistul german nu era tocmai celebru prin generozitatea bacșișului. Dar era serios, în general liniștit, avea concedii mai lungi decît ale americanilor și venea în număr mare. Plus că făcea rezervare din timp, și tu, ca gazdă sau cîrciumar, știai pe ce să te bazezi, de la un an la altul. E drept, cultural vorbind, s-au întîmplat și lucruri mai puțin amuzante. Cum ar fi că părți întregi de lume, dar mai cu seamă unele de la Mediterana, și-au modificat – pe alocuri în mod simțitor – obiceiurile culinare. Ceafa și cotletul de porc, cu cartofi prăjiți, au ajuns la acoperiri geografice de dimensiunea imperiilor. Lăsîndu-i la o parte pe englezii care, de cîteva sute de ani încoace, se plimbă cu maximă nonșalanță pe toată planeta ca-n curtea lor de-acasă, turiștii americani și nemți au adus bunăstare pe unde au binevoit să se arate.

Însă, pe măsură ce ficțiunea economică a început să fure mințile multor iubitori pătimași ai pieței libere, banul „gheață" a devenit o prezență din ce în ce mai timidă prin buzunarele turiștilor occidentali. Bancomatul și cardul au abstractizat cumplit ideea elementară, rurală, de valoare a banului. Pe urmă, au început marile închipuiri delirante ale inginerilor speculative. Dar asta e o altă poveste. Cîtă vreme nu numeri firfireii la vedere, faci cheltuieli într-o dulce ficțiune. La finalul zilelor de dedulcire în plăceri, descoperi îngrozit că ai de returnat niște datorii cu dimensiuni de coșmar. Devii apatic și resemnat. Da, mai pleci în vacanță dacă mai poți, dar nu mai ești turistul vesel, de odinioară, care chema buzukistul grec la masă și își făcea de cap în concediu, prin țări calde și pline de viață. Acum, fiecare cheltuială se face chivernisit, nota de plată se verifică la sînge, totalul e recalculat pe smart-phone-ul personal, iar bacșișul e mai timid ca un lampion chinezesc, lansat în beznă, din mijlocul oceanului.

Însă, după ce s-a refăcut, cu largul concurs al țărilor din Estul Europei – dar și al celor aduse, mai de voie, mai de nevoie, la sînul matern –, fosta Uniune Sovietică, acum Federația Rusă, revine hotărîtă pe piață. Peacolo, povestea cu „ce-i în mînă nu-i minciună" n-a reușit să fie detronată de ficțiunile contemporane. Cash-ul n-a pierdut nimic din suveranitate și din respectul absolut. Prin urmare, de cîțiva ani buni, instituțiile germană și americană asistă, cu gurile căscate și cu o oarecare îngrijorare dublată de neputință, la apariția unei noi instituții – turistul rus. Vesel, numeros, posesor de cash, generos cu bacșișul, foarte bun consumator, turistul rus se instalează în fotoliul boierului contemporan. Împins de un suflu propagandistic nou, subtil și bine articulat, sosit dintr-o economie bizară, contradictorie și imprevizibilă, noul venit cîștigă teren cultural cu o viteză egală celei cu care pierd altitudine reputațiile celorlalți. Rușii sînt în plin *blitzkrieg* de recîștigare a anvergurii propriei reputații.

Imaginea total dezinhibată – de la șlapii cu șosete pînă la hainele cele mai sofisticate, de la aspectul șleampăt pînă la apariții care-ți iau glasul, de la firescul cu care ni se pare că se instalează „în lumea noastră" pînă la aerul de superioritate ușor plictisită – face din turiștii ruși o prezență mult mai mult decît sesizabilă și o imagine de mare forță. Alternanța la boierie se vede de la o poștă. O lume obosită de ficțiune asistă năucită la apariția odihnită a unora care vin din „ruinele" realismului. Dincolo de imaginea asta, încă una, și mai provocatoare. Turistul chinez.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

festival

DILEMA VECHE

în Cetatea ALBA IULIA

22 - 24 august 2014

NOI suntem ceilalți

Invitat special: MIRCEA CĂRTĂRESCU

CONCERTE:
Zdob și Zdub ● Zoli Toth ●
Farfarello feat. Ovidiu Lipan Țăndărică ●
„Tandrețuri pentru femei cu cei patru corifei" -
ALIFANTIS, ANDRIEȘ, BANICIU, VINTILĂ

ActOrchestra - un proiect 9G al TNB

RECITAL DE PIAN:
Alina Azario

CONFERINȚE ● DEZBATERI ● LECTURI LITERARE

ATELIERE PENTRU COPII:
fotografie ● povești ● benzi desenate

MINI-TÂRG DE CARTE

festival.dilemaveche.ro

facebook.com/dilemaveche

CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA

ALPHA BANK · adevărul · PRIMA TV · fm Europa · Pe aceeași frecvență cu tine · AZUGA APĂ DE IZVOR · Radio România Cultural · Historia · AMPRENTA · Staropramen · we are basca · DIGI 24 HD · Itsy Bitsy

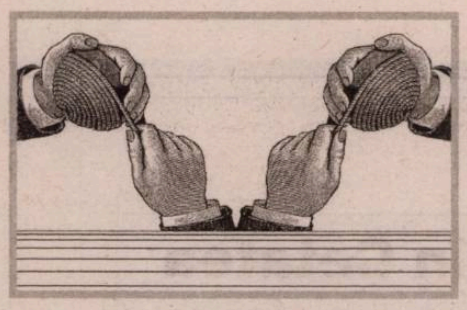

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Victor Ponta şi libertatea presei

– say cheese! –

„O ţară liberă poate exista doar dacă există şi o presă liberă." Această banalitate cu aer profetic a fost reacţia lui Victor Ponta faţă de condamnarea lui Dan Voiculescu. „Atît timp cît voi fi lider politic şi cetăţean al României, sînt obligat să fac tot ce stă în puterile mele pentru ca jurnaliştii Antena 3 / Antena 1 şi toţi jurnaliştii din ţara noastră, indiferent de politica lor editorială, să-şi poată desfăşura activitatea conform dreptului constituţional la libera exprimare şi independenţa presei", a adăugat şeful Guvernului, pe pagina sa de Facebook. Ce om bun, dom'le! Ce lider european impecabil! Cum moare el de grija jurnaliştilor, „indiferent de politica lor editorială"! Iar comentariul începe cu „deşi nu comentez deciziile instanţelor..." Rar s-a mai văzut o ieşire atît de ticăloasă îmbrăcată în cuvinte atît de frumoase.

Vasăzică şeful Guvernului României tratează cazul Voiculescu în termeni de libertatea presei. Şi, totuşi, şeful Guvernului României nu comentează deciziile instanţelor de judecată. Cum vine asta? Un individ X este judecat pentru fraudă şi spălare de bani. Între altele, individul X a fost liber opt ani să tergiverseze procesul, inclusiv candidînd de două ori şi demisionînd din Parlament (pe listele şi cu sprijinul politic al partidului condus de Victor Ponta). Şi deşi nu comentează deciziile instanţelor de judecată, Victor Ponta se zbate brusc să apere libertatea de exprimare. Cum ar veni, libertatea presei a fost în banca acuzaţilor şi ticăloasa de ea a luat zece ani pentru spălare de bani.

Libertatea presei nu a fost la proces, a fost doar adusă în discuţie de secta de la Antena 3, pentru a se victimiza, iar Victor Ponta a susţinut această fraudă. Aparent fără să spună nimic greşit, şeful Guvernului nu doar că a comentat, de fapt, decizia instanţei, dar s-a şi plasat în tabăra descîntătorilor infractorului condamnat. A discuta cazul în termeni de libertatea presei este un abuz logic, iar organizaţiile care se ocupă cu libertatea presei (CJI, Active Watch) nu s-au sesizat, precum şeful Guvernului.

Iar în cazul nostru, lupul se declară, mieros, adoratorul oilor: Victor Ponta reprezintă, în acest moment, cea mai serioasă ameninţare la adresa libertăţii presei din România. Asta din două motive: a) controlul instituţiilor şi b) construcţia în premieră a unui trust de presă aservit unui politician (adică lui Victor Ponta; Dan Voiculescu a fost politician la mîna a doua, doar ca rezultat al faptului că era geambaş de lucrători în televiziune).

Libertatea presei este un construct care presupune o serie de instituţii, reglementări şi practici. În activitatea sa de pînă acum, Victor Ponta a acţionat pentru a acapara instituţiile, a folosit abuziv reglementările şi a impus proaste practici. A distrus CNA, numind acolo persoane care au lucrat pentru el ani de zile, fără nici un fel de notorietate publică, şi a negociat politic ca una dintre acestea să fie aleasă preşedinta CNA. Ideea existenţei unei instituţii autonome de reglementare precum CNA este că membrii acesteia au mandate care nu coincid cu ciclurile alegerilor politice şi că au credibilitate personală. Practic, politicienii aleşi deleagă puterea de reglementare unor personalităţi care pot arbitra un bun public (în acest caz, licenţele de emisie). CNA nu a funcţionat niciodată strict după aceste principii, dar actualul Consiliu controlat de Victor Ponta este cel mai prost din istoria acestei instituţii. Ponta a avut noroc pentru că victoria în alegeri a USL a coincis cu expirarea mandatelor mai multor membri, deci a putut umple instituţia cu anonimi care nu au alt merit decît că au lucrat cu el însuşi. Ideea de instituţie autonomă a fost făcută praf, prin această proastă practică. Pe vremuri, chiar PSD sau Ion Iliescu numeau în CNA oameni care aveau cît de cît un profil, de gen Mihai Măla imare sau Ralu Filip. Acesta din urmă a fost un preşedinte al CNA energic, care a făcut ordine în modalităţile de măsurare a audienţei şi a adus la ordine televiziunile, pe anumite subiecte, chiar dacă şi-a urmărit agenda pro-Adrian Năstase, care îl numise. Actualul CNA nu mai face nici măcar asta. De fapt, nu face nimic, este o legumă. Cineva mi-ar putea spune că mai bine un CNA legumă decît un CNA activ, dar abuziv. Nu e aşa, un CNA în moarte clinică înseamnă că şeful Guvernului şi al PSD a autorizat anarhia în televiziuni, de care profită cei mai venali dintre lucrătorii din această industrie. Asta pentru a nu-i numi în mod abuziv „jurnalişti" pe lucrătorii de la Antena 3 – de remarcat că Mircea Badea a refuzat mereu să fie numit „jurnalist" cînd Cătălin Tolontan îl dojenea, pentru ca, la condamnarea lui Voiculescu, să redevină jurnalist şi să se lupte pentru libertatea presei, de mînă cu stăpînul CNA, Victor Ponta.

Tot libertatea presei presupune instituţii publice de media puternice şi independente. Raportul privind sustenabilitatea presei pe care l-am scris anual pentru CJI, de vreo 12 ani, are indicatori speciali despre presa publică. Prezumţia este că organele publice de presă pot ameliora, prin conţinut şi prin poziţii, abuzurile celor private, fie că vorbim despre tabloidizare sau despre promovarea de către privaţi a intereselor patronilor. După ce a cîştigat majoritatea parlamentară, USL a schimbat rapid Consiliile de Administraţie de la TVR şi Radioul public. Ceea ce transformă ideea de independenţă a acestor organisme într-o glumă. Tocmai de aceea avem Consilii de Administraţie cu mandat fix, ca să nu fie nişte prelungiri ale majorităţii parlamentare. Altfel, ar numi grupurile parlamentare cîte un deputat, în funcţie de procentele din alegeri, să activeze în Consiliu şi basta – am face şi economie, să nu mai avem încă o garnitură de oficiali plătiţi acolo. Dar Victor Ponta în complicitate cu Crin Antonescu au folosit o chichiţă legală: au respins raportul de activitate care stă necitit în Parlament, atrăgînd astfel demiterea CA. Mare parte din problemele TVR şi RRA s-ar rezolva doar eliminînd această legătură între respingerea raportului şi demiterea CA (s-ar schimba trei cuvinte într-o lege). Dar nici o putere nu a vrut să facă asta. Deci USL a acaparat rapid TVR şi RRA. La TVR, liberalii i l-au lăsat moştenire lui Victor Ponta pe Stelian Tănase, care e mai rău decît un obedient: este un obedient cu idei măreţe. TVR este în faliment (îl găsise aşa, ca să fim corecţi), dar Tănase are planuri grandioase care agravează acest faliment, deci stă la mîna lui Ponta ca să-i dea subvenţii şi să-i şteargă din datorii. În ceea ce priveşte RRA, povestea e ca la CNA: ca să elimine orice risc, Ponta şi-a numit un fidel fără nici un profil public. Puţină lume mai ştie acum că povestea de dragoste dintre Victor Ponta şi libertatea presei a început foarte prost, pentru aceasta din urmă, încă de pe vremea guvernării Năstase: Guvernul a alocat atunci, unui investitor francez, prima licenţă FM naţională, pe care s-a construit Europa FM. Victor Ponta era atunci omul de legătură al lui Năstase şi al PSD, prin care se încerca controlarea postului (conform strategiei de alocare a posturilor de radio şi TV între grangurii PSD, aşa cum am aflat ulterior din celebrele stenograme). Iar Victor Ponta acţiona printr-un domn care se numea Ovidiu Miculescu. Acest Miculescu a fost numit, după preluarea puterii de către Ponta, ca şef la Radioului public.

Mai bine să ai basculanta ta.

Pe scurt, Victor Ponta a distrus şi/sau a acaparat singurele instituţii prin care statul român poate juca un rol pozitiv în ceea ce priveşte starea presei din România: CNA, TVR, RRA. Dacă chiar ar fi dorit să facă „tot ce stă în puterile" sale, pentru ca „toţi jurnaliştii din ţara noastră, indiferent de politica lor editorială, să-şi poată desfăşura activitatea conform dreptului constituţional la libera exprimare", atunci Victor Ponta: a) ar fi numit personalităţi credibile la CNA şi le-ar fi permis să arbitreze bunul public numit licenţe TV; b) ar fi respectat regula terminării mandatului pentru CA de la SRR şi TVR; c) ar fi eliberat TVR din noua robie financiară faţă de Guvern, cerînd finalizarea restructurării şi anularea planurilor grandomane ale lui Stelian Tănase; şi d) nu ar fi numit pe cineva atît de evident supus la SRR. Să nu luaţi acest paragraf ca unul de dat sfaturi, nu cred că Victor Ponta este un lider în căutare de sfaturi pe tema libertăţii presei. Este un om care ştie clar ce a vrut să facă şi a făcut: să controleze.

În sfîrşit, Ponta a tras o lecţie perversă din experienţa lui Adrian Năstase: mai bine să ai basculanta ta. Năstase reuşise să exercite un control considerabil asupra trusturilor private. Dar acest control era firav, condiţionat de puterea sa politică momentană, şi trebuia cumpărat periodic, fie cu contracte preferenţiale, fie cu alianţe politice (în cazul lui Dan Voiculescu). Ponta are acum ceea ce Năstase nu a avut niciodată: basculanta sa. Adică trustul de presă pe care i-l construieşte Sebastian Ghiţă. Acesta, dependent economic şi politic de Ponta, ia de la stat, pe de o parte (contracte prin interpuşi), pentru a construi un trust puternic (devenind el însuşi interpus pentru Ponta). Conflictul recent dintre Ponta şi Adrian Sîrbu are la bază refuzul acestuia de a vinde lui Ghiţă Mediafax şi *Gândul* (sau a vinde ieftin).

Acum cîţiva ani, vorbeam în rapoartele despre presă pe care le scriam despre dominaţia celor cinci mari: fraţii Micula, Voiculescu, Vântu, Patriciu şi Sîrbu. Printr-o combinaţie de efecte ale crizei economice (Micula, Patriciu) şi acţiuni ale justiţiei (Vântu), dominaţia celor cinci a fost distrusă, în ultimii ani. Voiculescu rămăsese ultimul dintre moguli. Cu el intră la puşcărie o întreagă epocă. Ar trebui să ne bucurăm şi pentru libertatea presei. Dar sîntem într-o perioadă de reaşezare anarhică, unde întrevedem noua tendinţă: controlul indirect şi cu bani murdari al unor politicieni asupra trusturilor de presă. Şi două paradoxuri murdare. Primul: dinspre opoziţie, doar Elena Udrea a acţionat pentru a construi un trust de presă controlat informal (B1, EVZ), deci dreapta politică va depinde mediatic de Udrea, mai mult decît vrea să creadă. Al doilea: s-ar putea ca din căderea lui Voiculescu să aibă de cîştigat cuplul Ghiţă – Ponta. Doar Ghiţă are conexiunile politice şi banii pentru a ieşi la cumpărături, atunci cînd Intact se va prăbuşi sau cînd familia Voiculescu va decide că e vremea pentru *exit*. Ponta este principalul prădător.

„Ascultă la mine, e mai rău ca Năstase", îmi spunea recent un amic, genul de ziarist care vede multe cicatrici, cînd se uită în oglindă. Care se poate uita în oglindă. Şi care nu întîmplător tocmai ce a ieşit din presa *mainstream*, pentru a se refugia într-un proiect online fără legătură cu politica. Cred că are dreptate: Victor Ponta a construit pe nesimţite un ghem de legături în instituţii şi afaceri media, care îl fac mai periculos pentru presă decît Năstase. Mai ales că Năstase domnea într-o epocă în care trebuia să demonstreze în exterior bună purtare democratică, pentru a intra în UE. Ponta e aproape să domnească într-o epocă în care populiştii ameninţă democraţia liberală în jurul Europei, prin Putin şi Erdogan, şi o ameninţă din interior, prin Viktor Orbán. Vom mai avea o ancoră externă pentru apărarea libertăţii? Oricum, a te declara campionul libertăţii presei, în aceste condiţii, este greţos.

Adrian Năstase a crezut că poate să-i controleze pe toţi. Dan Voiculescu a crezut că poate să-i cumpere pe toţi. Amîndoi au aflat pe pielea lor că mereu rămîn unii pe afară, iar ăştia te vor urî pentru că ai încercat. Victor Ponta crede că pe cei pe care nu îi poţi controla îi poţi cumpăra, şi invers. Crede greşit?

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Cu toţii sîntem altfel

Fascinant, nu? Dar nu este adevărat. O greşeală cît o tonă de mobilă. Fiindcă reclama care sună astfel: „Din fericire, cu toţii sîntem altfel. Mobexpert". Păi, dacă sîntem cu toţii înseamnă nu este nici unul altfel. Cu toţii, logic, sîntem doar la fel. Vă daţi seama, echipe de specialişti în vînzări, fericiţi că au găsit tipul de reclamă simbol, conceptul perfect. Şi tocmai acela este greşit. Fiecare este altfel. Cu toţii, nu. Pot să fiu primul altfel, şi încă şapte milioane să se ia după mine. Dar dacă sînt primul e bine, cînd poporul se ia după mine, adio altfel! Mobila însăşi respectă normele lui la fel, alegerea este diferită din tone de scînduri la fel, croite diferit. Între planete, Pămîntul este altfel, fiindcă nu este formă de viaţă descoperită încă pe celelalte planete. În Bucovina, sînt sute de pensiuni. Ele sînt la fel. Doar una poate fi altfel, fiindcă îşi creşte bivoliţele singură, nu ia lapte de la Penny. Că este greu s-o găsim pe aceea nu înseamnă că ne ducem la o pensiune altfel. Cu toţii mergem la pensiuni la fel. Unii merg la pensiuni altfel, că ştiu, că au bani, că au încredere. Cu toţii sîntem la fel primăvara, loviţi de dragoşti, dar doar unii sînt altfel, se îndrăgostesc. Grea viaţă să ai cap de rumeguş, unii îl au, alţii nu îl au. Bun, o asemenea elementară gramatică greşită nu împiedică pe nimeni să-şi cumpere mobilă de la firma altfel. Nimeni, uitîndu-mă pe net, nu reclamă construcţia, ci defectul de mobilă. Un picior stricat, o rumeguşă prost rasă, de astea. Şi este normal, cu toţii, din fericire pentru Mobexpert, sîntem la fel. Neatenţi la detalii. Grăbiţi să ne luăm lemnul favorit la bătaie, la joacă. Nu-i aşa? Ştim ce urmează. Reproş suprem: Vedem bîrna din ochiul vecinului, dar n-o vedem pe a noastră. Corect, am belit ochii pe garduri şi am văzut o asemenea excentricitate. Altfel, cuvîntul magic al secolului XXI.

În jurul înjurăturii

Texte şi opinii de:

● Radu PARASCHIVESCU (scriitor, jurnalist, traducător)
„În general, de mamă“

● Şerban ANGHELESCU (pensionar)
„Eseul mă-sii“

● Florin BICAN (scriitor şi traducător)
„Să-mi bag sau să nu-mi bag...“

● Alexandru OFRIM (profesor, Facultatea de Litere)
„Înjurătura: mod de folosire“

argument

Urletul convertit

DILEMA VECHE
În jurul înjurăturii

Dacă la început era cuvîntul, înjurătura trebuie să fi fost şi ea pe aproape. Putem presupune că înjurătura e la fel de veche ca lumea, ca verbul, ca poruncile. Nu amintesc oare cele mai multe insulte, prin verb şi imperativ, de *fiat?* Nu e „Fir-ai tu să fii!“ „Să fie lumină!“, chiar dacă răstălmăcit?

Dacă, în economia genezei, Creatorul face-spune şi vede apoi că e bine, prin actul înjurăturii omul greşeşte, vede că e rău şi blestemă. Verbul divin comandă Facerea, nefăcutele omului atrag înjurătura. Actul verbal al înjurăturii, ca reacţie verbală la un eşec, la o nefăcută (opusă Facerii) este lectura inversă a creaţiei.

Sînt comparate adesea talentele şi predispoziţiile în materie de înjurături ale popoarelor din est şi din vest, din nord şi din sud, cu concluzia că în sud-est înjurătura este mai aprigă. Mă întreb dacă stilistica religiei nu joacă şi ea un rol în geografia şi arhitectura înjurăturii. Nu se înjură oare mai baroc şi mai sofisticat în ţările cu religii opulente (catolicism) sau orientale (ortodoxie), decît în cele protestante? Nu suduie slavii şi latinii mai abitir ca anglo-saxonii? Sau, în spaţiul Occidentului, irlandezii catolici – mai aprig ca britanicii protestanţi, şi bavarezii ca prusacii? Mă întreb, în aceste condiţii, cît de temeinic poate să înjure, de fapt, un ateu? Există, fără îndoială, înjurături laice şi insultători atei, dar şi unele, şi alţii sînt, fie şi numai prin filiaţie, religioşi.

Pentru a înjura e nevoie de cuvînt, dar şi de un „ce“ sacru, preţios, respectabil, de o materie desacralizabilă. Altfel, ceea ce declanşează îndeobşte înjurătura – furia oarbă, teama, durerea – ar provoca, la om şi la animal deopotrivă, doar un răcnet. Fără tabuuri, religie, convenţie socială, cultură, în sens larg, înjurătura rămîne urlet dezarticulat. Sălbaticii, de aceea, nu pot înjura. Înjurătura e un răget convertit, umanizat.

Răsfoind numărul 63 din 1994 al *Dilemei,* precursorul celui de faţă, intitulat *Înjurătura, azi...,* descopăr în josul primei pagini, pe post de motto, un fragment din *Ţara lui Hübsch* a lui Caragiale:

„Ţară frumoasă cu veselă lume! Nimeni nu te-a caracterizat mai bine decît bunul nostru amic Hübsch cu *două vorbe! Două vorbe!* Pe care le spun copiii tăi la toate împrejurările mari şi mici (...)! *Două vorbe* pe care le aruncă românul (...)! *Două vorbe,* pe care le aruncă fiii tăi (...)!“

Pe marginea acestui text, un cititor nedumerit, fire pedantă, frustrat de lunga ghicitoare fără dezlegare, se întreba din creion: *„Care două vorbe?“*

După ce-am citit *Ţara lui Hübsch* în întregime, *Dilemа* 63 de la un capăt la altul, texte mai vechi şi mai noi – pot să-i spun neconsolatului cititor că cele *două vorbe* nu apar nicăieri rostite ori dezvăluite, dar că ele sînt, mai mult ca sigur, nici mai mult, nici mai puţin: „Pizda mă-sii!“ (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 1 septembrie.

Cum se înjura pe vremuri

În urmă cu douăzeci de ani, Dilema veche, *pe atunci* Dilema, *publica un număr, coordonat de dl Radu Cosaşu: Înjurătura, azi, cînd „frumoase versuri scrie ţara / de dimineaţă pînă seara“ (nr. 63). Prisosul surprinzător de texte şi contribuţii, opiniile entuziaste, reacţiile furtunoase la tema în discuţie au impus, o săptămînă mai tîrziu, o „Repriza a doua – cititorii ştiu de ce“ (nr. 64). Este, cred, singurul caz din istoria* Dilemei, *cînd „două vorbe“, înăuntrul aceleiaşi teme, au fost dezbătute pe întinsul a două numere succesive. Nu s-ar cuveni să edităm un nou dosar despre înjurături, fără să consultăm şi să redăm cîteva fragmente „clasice“ din cele două numere, devenite, se poate spune, repere şi fond de referinţă în materie de înjurătură (românească) de ieri, astăzi şi mîine. (Citatele care urmează sînt din* Dilema, *numerele 63 şi 64, anul 1994.)*

■ „(...) pentru mine, cît voi trăi, monumentalul în acest domeniu rămîne imaginea care circula prin Bucureşti, din gură-n gură, misterioasă şi precisă, fantastică şi realistă, legendară şi vizibilă, fabuloasă şi promiscuă, înfricoşătoare şi veselă pînă la cer: «Te-ai dus să vezi WC-ul din metroul de la Piaţa Unirii?» «Nu, ce-i acolo?» «Ştii ce scrie, mare, pe uşă? Vă f... muma în c... la toţi. Semnat Nicolae Ceauşescu.»

O spun fără nici o grabă, cu o certă mîndrie: nimeni în lume n-a creat o asemenea metaforă cuprinzătoare a tiranului – perfect echilibrată între sinistru şi ilar –, ca noi, aceştia, din oraşul acesta fără de care Europa n-ar fi putut strînge la pieptul ei cele două animale emblematice ale secolului nostru: gorila şi rinocerul.“

Radu COSAŞU
„Mecanica sictirului şi a contrasictirului“

■ „O înjurătură tipic ungurească este însă «P... calului în c... tău». Etimologic, ea n-are de fapt nimic de-a face cu «p... calului», ci vine, de fapt, din turcă, de la trasul în ţeapă.“

JÁRAI István
„Înjurătura ungurească devine ornament stilistic“

■ „Vorbele zise grele au darul de a fixa sub greutatea lor de lespede, de a pecetlui ceea ce tinde să curgă, să se strecoare, să ne scape.“

Bogdan GHIU

■ „Vorba groasă, infernul, pornografia inimaginabilă, le întîlneşti la *dreptul comun,* am stat şi acolo, pentru aur. N-am cunoscut înainte de al Doilea Război acest noroi al lumii, dar cred că era la fel, erau aceleaşi persoane, unele dinainte de război: asasine, hoaţe, recidiviste... Înjurau mai mult decît bărbaţii şi totdeauna de organe pe care, anatomic, nu aveau cum să le posede. Operau exclusiv cu gloria şi fudulia bărbaţilor. (...)“

■ „Comisar şef atunci era unul foarte interesant ca fizic, de o frumuseţe brutală, ca un cal sălbatec. Pe el l-am auzit înjurînd-o pe o deţinută, una Liliana, fostă prostituată la Athenée Palace, înaltă, frumoasă, o ardeleancă voinică. A înjurat-o absolut fără oprire cît a urcat, cît a coborît scările, cu o gamă de expresii nemaiauzite, care creşteau una din alta cu o tensiune erotică insuportabilă; parcă se închidea şi se deschidea o floare otrăvită, fabuloasă. Ea-l privea cu dispreţ suveran şi cred că asta îl nimicea. Auzea, auzeam toţi, o declaraţie de dragoste travestită în cele mai scîrnave cuvinte. Un paroxism care ne avea martori pe toţi şi părea să nu se oprească în veci. (...)“

Dina BALŞ
„Nu mai mult ca altădată“,
din interviul „Doi înţelepţi de-a lungul unui veac de... două vorbe“,
consemnat de Tita Chiper

■ „Femeile de la ţară. Dacă-s mai energice, mai independente, suduie şi ele: dar nu de sfinţi, sărbători sau obiecte bisericeşti. Oricum, faptul le singulariza, se ştia că nu-i bine să ai de-a face cu lelea cutare că «aia-i femeie care suduie».“

Mihai POP
„Injuria este opusul urării“, din interviul „Doi înţelepţi de-a lungul unui veac de... două vorbe“,
consemnat de Tita Chiper

■ „(...) am auzit spirite luminate mîndrindu-se cu faptul că limba română, ca şi limba maghiară, de pildă, permite înjurătura, ba chiar ar avea o vocaţie a înjurăturii, care ar ţine de virtuţile sale metaforice. Dacă ar fi aşa, ar trebui să considerăm că înjurăturile constituie flora buruienoasă a oricărui limbaj naţional, cu atît mai sălbatică şi mai înfloritoare cu cît poporul în cauză ar avea mai mult simţ poetic (?) sau ar fi mai aproape de... natură. E limpede că, fără un anumit grad de elementaritate a vieţii, fără o anumită doză de spontaneitate a reacţiilor umane, fără o anumită preponderenţă a umorilor, înjurătura este greu de explicat.“

■ „Oamenii distinşi înjură din snobism: rar şi ordinar.“

■ „Originea înjurăturii trebuie căutată în practica magică a primitivilor. Orice înjurătură «modernă» este un act degradat de magie verbală, de regresiune a limbajului, spre o vîrstă primară dominată de gîndirea mitică. Pentru omul timpurilor arhaice, înjurătura zăcea în orice transfer de forţe malefice asupra unui inamic. Acest transfer se efectua fie prin pronunţarea numelui propriu al duşmanului, fie prin rostirea numelor celor ce-i sînt apropiaţi. Căci, pentru gîndirea mitică – scrie Ernst Cassirer –, eul omului, sinele său, personalitatea sa sînt indisolubil amestecate cu numele său. Aşa cum numele nu este un simplu simbol, ci face parte din proprietatea celui ce-l poartă – proprietate pe care o păzeşte cu grijă şi asupra folosirii căreia veghează cu gelozie – imaginea verbală care apare într-o înjurătură (de pildă: «mama care te-a făcut!...») face parte şi ea din această proprietate şi, ca atare, poate fi atinsă, rănită sau pîngărită verbal. Înjurătura de mamă este o variantă, prescurtată şi potenţată magic, a unei imprecaţii de tipul: «dracul să te ia pe tine şi pe ai tăi!» Mama, ca spirit tutelar al familiei, este cea dintîi vizată, fiind bunul cel mai de preţ, altarul cel mai sacru al persoanei. Cunoaşte cineva vreo înjurătură de tată?“

■ „Deşi, aparent, orice înjurătură trădează o neputinţă – aceea de a acţiona direct şi concret –, ea manifestă o calitate esenţială a limbajului magic: aceea de a acţiona la distanţă.“

Ştefan Aug. DOINAŞ
„Cine înjură?“

■ „Incapabil de iniţiativă, sărac, bătut de toate vînturile, peticit etnic, speriat dar mîndru (om de munte, transhumant, temperat, tras în piept de venetici, păgubos şi, deci... onest în versatilitate şi compromisuri), omul nostru are în genere de ales între două visuri compensatorii şi o concluzie logică: agresivul steril (băga-mi-aş...), mazochismul expiator (mînca-mi-ai...) şi concluzia atotdisolutivă, care îneacă gargantuesc orice realitate într-o micţionare la nivel planetar: «mă piş pe democraţia voastră».“

■ „Dacă iubesc şi urăsc deopotrivă ceva la noi e tocmai uriaşa înţelepciune sedimentată de secole în formula-sumă «dă-o-n mă-sa!» – de viaţă, de moarte, de tot. În definitiv, nu-i asta filozofia ciobanului mioritic? Şi de-o fi să mă omoare, dă-i în mă-sa, că eu tot mă-nsor în ceruri. Au trecut ei p-acilea romanii, migratorii, turcii, ruşii, nemţii... I-am băgat noi unde trebuie? I-am băgat! «Dă-o-n mă-sa de istorie, de Europă, dă-i în mă-sa şi pe ruşi şi pe americani şi desfă şi tu o bere!» – «Dă-i în mă-sa şi pe ăştia din opoziţie şi du-te la bucătărie, că s-a ars dracului varza aia...!»“

Dan C. MIHĂILESCU
„De mamă. Ludicul şi iniţierea ei de viaţă!“

■ „Totuşi, abia atunci cînd intrăm în Peninsula Balcanică ne apropiem de polul ororii. Abia aici imaginaţia bolnavă întîlneşte, lingvistic, avîntul suprarealist, într-un cumul ce frizează patologicul. Un balcanic perfect normal care înjură ar putea trece, în Anglia, drept client de ospiciu, evadat. Înjurăturile sîrbeşti imaginează acuplări monstruoase, în care animalele şi oamenii se amestecă triumfător; înjurăturile maghiare au ca obiect predilect de insultă părinţii, figuraţi în cele mai stranii poziţii erotice; înjurăturile româneşti detaliază amoruri imposibile, cu mormîntul bunicii adversarului, cu strămoşii acestuia de la a treia generaţie înainte, precum şi cu tot mobilierul şi obiectele de cult ale bisericii din satul în care nefericitul s-a născut: pe scurt, o acuplare universală, ce atinge animismul absolut. Şi, peste întreaga zonă, domnind cu forţă tutelară – înjurătura noastră de bază, abisală şi definitorie, «Du-te-n...», avînd corespondenţe în toate limbile vecine. Cine se aseamănă se adună, într-adevăr.“

■ „Cîndva, Al. Paleologu voise să atribuie blestemului nostru naţional virtuţi metafizice şi văzuse în el un fel de anulare ontologică a celui vizat, dorinţa de a-i oferi posibilitatea unei renaşteri mai profitabile. Tare mi-e teamă că moralistul se iluziona – şi de această dată: înjurătura românească tradiţională, prezentă în toată aria est-europeană, nu face altceva decît să dea măsura unei vulgarităţi native şi a unei mizerii spirituale refulate în limbaj.“

Mihai ZAMFIR
„Geografia imprecaţiei“

■ „Şi Anton, neamţ, raţional ca tot neamţul, înţelege înjurătura noastră naţională, pe care tot românul (pînă şi copiii) o înţelege şi foloseşte mai des ca bună ziua. Şi atunci, cum ar putea el înţelege că românul, pentru a sancţiona izmenelile genialului conducător, pentru a termina odată pentru totdeauna, i-a zis, a lehamite, dar definitiv, zeul Zdamăsii!“

N.C. MUNTEANU
„Zeul Zdamăsii“

■ „Ritualizarea insultei ne apare cu mai multă limpezime de îndată ce ne amintim că aceasta nu se exprimă doar verbal, ci şi gestual. Unele gesturi vexante au – şi nu degeaba – o carieră multimilenară: e suficient să pomenim aici cazul faimoasei *manus obscaena* (trecerea primei falange a degetului mare între degetul arătător şi cel mijlociu) – evocată deja de Aristofan şi intrată, sub masca metaforică a «smochinei», în majoritatea limbilor europene (fr. = *«faire la figue»;* it. = *«fare la fica»;* sp. = *«dar una higa»* etc.)“

Teodor BACONSKY
Anatomia insultei

■ „De pildă, «dumnezeii mamei tale» – mi-e şi ruşine să aştern pe hîrtie această expresie la care, zice-se, băieţii sub 16 ani n-au acces! – a semnificat iniţial o lăudabilă călcare în picioare a idolilor tribului din care face parte vrăjmaşul tău, şi înseamnă, de fapt, «idolii mamei tale!»“

Sorin VIERU
„Nici înjurătura nu mai e ce-a fost odată“

„Fire-ai al naibii să fii,
cu botul tău! (Guica)
Fir-ar capul lui al dracului
de bou? Ăsta e bou! Bou de mere
şi pere. (Paraschiv)
Nia d-acolo, plesni-ţi-ar ochii
de potaia dracului!... Mîncaşi
mîncarea puilor, lovi-te-ar
turbarea astăzi şi mîine!
(Guica)

– Mănînci căcat! îl provocă
Cocoşilă flegmatic.
– Ba te bag eu în p... mă-tii!
Tu-ţi dumnezeul mă-tii! rosti
Ţugurlan cu un glas tulbure
şi înfricoşător.“

MARIN PREDA
Morometii

Radu PARASCHIVESCU

În general, de mamă

Nu-i frumos să vorbeşti urît. Aşa ştiam fiindcă aşa ni se spusese – acasă, la şcoală, pe scară sau în spatele blocului, oriunde aveam parte de-un pedagog cumsecade. Mai tîrziu am aflat că e firesc şi chiar practic să bobinăm sudălmi şi vorbe grele; oameni cu doctorat ne-au adus la cunoştinţă că facem un lucru util, că ne detoxificăm mintea, că măscarea spusă la vreme te ajută să rezişti presiunilor din jur. În sfîrşit, ultimii ani cimentează impresia că porcăreaua s-a mondenizat, că înjurătura a devenit element constitutiv în cultura relaţiilor, că pornoşagul mustos nu atestă doar emanciparea rostitorului, ci însuşi amplasamentul lui public. Sudalma ca agent de omologare a oamenilor dezinvolţi – iată o evoluţie la care puţină lume s-ar fi gîndit, pe vremea cînd, vorba lui Mark Twain – „Omul e singurul animal care roşeşte; sau ar trebui s-o facă" – încă avea acoperire şi ecou.

Mîndria bunului român are, am aflat de la specialişti ai deliciului ultim, şi o ramificaţie lexical-frazeologică. În unsuroşenia noastră de plan secund, în neputinţa noastră cronică de-a trece peste ştacheta comportamentului corect, sîntem totuşi mai tari ca ăia şi ca ăilalţi. Îi surclasăm pe unguri la pornografia de alcov şi pe englezi la seriile sinomice ale genitaliilor. Pe lîngă noi, italienii sînt nişte garoafe de plastic, iar francezii nişte catiheţi îmbujoraţi sfielnic. Nimeni nu porcăieşte mai năprasnic ca românul – afectuos sau furibund, ghiduş sau apoplectic. Rusul, grecul, polonezul, croatul şi turcul dau din umeri şi-şi recunosc inferioritatea. Viforul înjurăturii româneşti instituie cod roşu de dimineaţă pînă seara, indiferent de anotimp, guvernare sau alinierea planetelor. Ceea ce lingviştii, antropologii, experţii în mentalităţi şi cercetaşii sufletelor nu ne-au spus încă e motivul pentru care injuria românească are, în general, nevoie de cuvîntul „mamă".

în maghiară pentru adversarul venit să dispute un meci de cupe europene: „Cît timp ţine o unguroaică rahatul în ea? Nouă luni." Scabrozitatea a fost premiată de UEFA cu o amendă de cincizeci de mii de euro pentru clubul organizator, dar n-a mai contat. Mama duşmanului venit, ca de obicei, să ne răpească Ardealul fusese lovită în punctul intim. Şi dacă tot am ajuns la galerii şi la playlist-ul lor, să nu uităm că unul dintre refrenele ritualice este – aţi ghicit – „pe ei, pe ei, pe ei, pe mama lor". Măiculiţă, ca să spun aşa.

Altminteri cum să elucidăm dilema sodomizatoare „'te-n cur pe mă-ta"?

„Băga-mi-aş genunchiul în vîjoiul cui ştiu eu."

I. CREANGĂ,
Povestea poveştilor

Ambele turbine producătoare de dejecţii – „băga-te-aş" şi „băga-mi-aş" – funcţionează greu fără acest combustibil/cuvînt delicat. Trimiterea la origini face parte din repertoriul *sine qua non* al emiţătorului. O înjurătură care nu poartă în pîntecul ei o referire la pîntecul din care-ai venit pe lume riscă neomologarea pe piaţă. Şi e de la sine înţeles că omul care-o profează nu se gîndeşte la consecinţe. Important e sigiliul infamant, nu riscurile pe care le comportă aplicarea lui. Aşa s-a ajuns, cu vreo cinci ani în (t)urmă, ca în tribuna unui stadion din Bucureşti să se legene, în bătaie de joc şi de vînt xenofob, o întrebare scrisă

Observaţia ţine de bunul-simţ al atenţiei, necum de eficienţa unei cercetări aplicate: componentele majore ale înjurăturii româneşti de prim nivel sînt mama şi biserica (*y compris* terminologia şi instrumentarul). În privinţa expedierii la origini, lucrurile sînt limpezi: evocarea anatomiei reproducătoare îl atinge şi pe cel jignit (direct), şi pe cea care l-a livrat (indirect). Sînt foarte dese cazurile cînd ofensatul însuşi pretinde tratament diferenţiat: „Pe mine n-ai decît să mă-njuri, dar de mama să nu te-atingi, că-i de rău." Te poţi lua de oricine, mai puţin de născătoare, de izvorul firii, de fîntîna vieţii, de fiinţa care aduce pe lume. De aceea, înjurătura vaginală e de neiertat, pe cînd derivatele în care „mamă", trecut la genitiv, e precedat de alte determinări anatomice („gîtul mă-tii", „gura mă-tii", „curu' mă-tii") devin, prin comparaţie, pasabile. Mai trebuie spus, cu scuze prezentate naturilor pudibonde, că nici măcar injuria cu trimitere la mamă nu e scutită, la români, de o anume inadecvare, de stîngăcie sau fractură logică. Altminteri cum să elucidăm – grafic, fotografic sau scenografic – dilema sodomizatoare „'te-n cur pe mă-ta"? Întreb cum o făceam în copilărie, cînd dădeam peste ceva care se sustrăgea înţelegerii: cum adică?

Sacralitatea mamei se conjugă, în mentalul celor care înjură, cu mama sacralităţii. Biserica e, sondaj după sondaj, posesoarea celui mai mare capital de încredere publică pe care poate să-l stocheze o instituţie. Prin urmare, ea devine furnizorul principal de materie primă în arhitectura injuriei româneşti. La fel cum, în plan familial, nu există înjurătură de tată, soacră, cuscru, naş, ginere, cumnată sau nepot, în planul instituţiilor nu există înjurătură care să vizeze armata, poliţia, preşedinţia, parlamentul, sindicatele, guvernul, pompierii sau alte centre, mai mari sau mai mici, de încredere publică. Mama şi biserica (credinţa în Dumnezeu) sînt punctele sensibile ale românului, iar asta se vede, în primul rînd, în felul cum e structurată înjurătura, în arhitectura mai degrabă decît în metafizica ei. Desigur, ocara perfectă în sintetismul ei rotund este „biserica mă-tii", unde ofensatorul foloseşte ambele vocabule-nucleu. Însă în prelungirea ei se aşterne un ditamai covorul de injurii în care „mama" e cuplată la o sumedenie de cuvinte din acelaşi registru: paşte, dumnezei, anafură, prescură, cruce, grijanie, mormînt, morţi. Pentru o naţie atît de bine înfofolită în pioşenie, pentru un popor capabil să stea cu orele la coadă pentru atins sau pupat moaşte, uşurinţa cu care fabrică înjurături bisericeşti e, să recunoaştem, suspectă.

Radu Paraschivescu *este scriitor, jurnalist şi traducător.*

Idiot, cretin, imbecil

Trei injurii clasice – idiot, cretin, imbecil – au ajuns astăzi să însemne, mai mult sau mai puţin, acelaşi lucru. Dicţionarele le definesc interdependent: „idiot" e „o persoană care suferă de idioţie sau tîmpit, cretin, imbecil"; „cretin", „o persoană care suferă de cretinism sau imbecil, idiot"; iar „imbecil", „persoana care suferă de imbecilitate sau cretin, idiot". Originile celor trei cuvinte sînt, totuşi, diferite. Ele aveau o semnificaţie mai puţin ofensivă şi sugerau, mai degrabă, un deficit natural, pasiv, involuntar, erau mai mult o constatare, un diagnostic, decît o insultă, jignire sau reproş.

■ Idiot vine de la *ídios*, un cuvînt grecesc pentru „propriu", „particular", „individual", „caracteristic". Iar idiotul era omul obişnuit de pe stradă, laicul, mireanul, profanul, persoana privată, opusă omului de stat. Prin extensie, cuvîntul a ajuns să însemne şi „mulţime", „prostime" sau „ageamiu", „nepriceput", „ignorant", „beoţian". Idioţenia e, la limită, subiectivitatea acaparatoare, obnubilantă, particularul incapabil să se integreze, să funcţioneze în general.

■ Cretin, din francezul *crétin*, e derivat de-a dreptul din *chrétien* (creştin). Cu alte cuvinte, despre cretini se spunea că, neavînd răspunderea, conştiinţa propriilor fapte, nu pot săvîrşi un păcat şi sînt, ca atare, absolviţi din capul locului, asemenea creştinilor. Sau, într-o altă versiune, „cretin" ar proveni din latinescul *creta* (cretă, calcar), după apele şi solurile bogate în calcar care, se presupunea, ar favoriza apariţia cretinismului. O altă variantă evocă paloarea extremă (precum creta) a cretinilor clinici.

■ *Imbecillus* latinesc – format din „in" privativ şi un derivat al lui *baculum* (baston, sprijin ferm, băţ) – ar însemna „ne-băţos", adică slab, precar, fragil, moale, opusul fermităţii. Imbecilul e, prin urmare, slăbănogul – fizic sau psihic, invalidul, infirmul. În latină, femeile erau numite şi *imbecillior sexus*, ceea ce, fără să însemne o insultă, desemna, pur şi simplu, sexul mai slab, mai moale, „fără baston", cum ar veni. (**M. P.**)

Şerban ANGHELESCU

Eseul mă-sii

Mă gîndesc, pentru prima oară, la ocări, înjurături şi blesteme. Pînă astăzi le-am practicat cu măsură, în limitele bunei-creşteri, spontan, fără reflecţiunea sterilă, care seacă izvoarele dulci ale sudalmei. Voi adopta o mască doctă sub care doarme ignoranţa. Înjurătura atacă falic religia maternă a adversarului, îl anulează pe înjurat, urîndu-i o regresiune fără întoarcere în uterul matern. Ocara te face de rîs, te ruşinează, te umple de bube necamuflabile. Înjurătura e structural simplă. Străpunge ca o săgeată. Important în ea e verbul, acela rîvnit şi ruşinos, gonit din dicţionarele pudice. „A fute", alături de „a fi", „a muri", „a face", „a avea", toate de origine latină – unde sînt dacii învinşi sau liberi? –, „a crede", „a comunica" ne definesc substanţa. Un popor care îşi pierde vorbele fundamentale, dispare din istorie. Să ne întoarcem la injuriile noastre.

Ocara, substantivală şi adjectivală, detestă singurătatea. Acoperă prin multitudine. Se năpusteşte asupra ta în stoluri şi puhoaie. Gorică Pirgu varsă un „potop de scîrbe, trecînd de la înjurăturile surugieşti la ocările de precupeaţă şi la blestemele de chivuţă". Aici, toate clasele de injurii se mişcă împreună, împărţite profesional şi etnic. Matei Caragiale – nu Mateiu –, din calcul estetic, nu produce şiruri lungi de injurii ale Penei Corcoduşa sau ale lui Pirgu. Vorbele urîtului şi răului apar în ceea ce numim şcolăreşte caracterizarea personajelor, şi sînt copleşitoare dacă le strîngi într-o listă. Corpul bărbatului, spre deosebire de suflet, e palid reprezentat. Scîrnăvia masculină e produsul unei firi stricate, manifest în desfrîu, samsarlîcuri, pezevenglîc, descreierare, vrăjmăşie, mai puţin în stigmate trupeşti. Spre bucuria femeilor, corpul feminin are un relief de neuitat. Femeile sînt „schiloade, ştirbe, cocoşate sau borţoase, huidume, geamale, baldîre, balcîze, lătăreţe, lăbărţate, lapoşe".

În viaţa de mirean, Antim Ivireanul, Mitropolit al Ungrovlahiei, trebuie să fi auzit prisos de înjurături, ocări, cleveteli şi vorbe de hulă. Într-un *Cuvînt de învăţătură la Dumineca Vameşului,* arhiereul îşi mustră neamul, unic între toate celelalte prin pîngărirea tainelor creştine: „Că ce neam înjură ca noi de lege, de cruce, de cuminecătură, de morţi, de comîndare, de lumînări, de suflet, de mormînt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie şi de toate tainele sfintei Biserici, şi ne ocărîm şi ne batjocorim noi înşine legea?!" Cum se vede, omul de litere trăia plăcerea listei. Blasfemiile înfricoşate nu decurg din necredinţă sau din ura de Dumnezeu. Dimpotrivă, credinţa în puterea celor sacre întemeiază înjurătura, care atacă, luată literal, umanitatea fundamentală a adversarului, conferită de religie. Nimeni nu înjură de tată, de mătuşi sau verişoare. Originea imediată sau îndepărtată, uterul matern, mama mamei, lanţul de morţi în linie maternă sînt ţintele înjurăturii. Nu înjurăm niciodată propria inabilitate sau inadecvare. Ne proiectăm fulgerător mînia asupra obiectelor, vietăţilor sau circumstanţelor adverse, oricînd vinovate. Nimic din grozăviile enunţate de înjurături nu se întîmplă, nu sparge sfera idealităţii.

Injuriile intră în fondul sonor al fiecărei zile. În limba română poţi compune, după o regulă simplă, un număr indefinit de înjurături inofensive şi caraghioase. Poţi înjura de accize, de anacolut, de angoasă, de toate cuvintele dicţionarului, dar în practică numărul înjurăturilor e mic şi nu veţi auzi pe nimeni înjurînd de astragal sau de expansiunea universului. Literatura doar poate exploata o parte din cîmpul infinit al înjurăturii. Admiraţia are şi expresii injurioase: dat în mă-sa, dat dracului, dat în Paşte. Înjurătura, ca orice bună alcătuire, e ambivalentă. De ani de zile mă întreb în gol de ce nu înjurăm de Crăciun.

Batjocura pronunţată între patru pereţi îşi pierde puterea. Strigată în piaţă, sau tipărită, te face de rîsul lumii. Ruxandra Cesereanu clasifică violenţa lingvistică românească în nouă registre, discutabile, dar foarte utile. Despre unul dintre ele, bestializarea, voi vorbi mai jos. Vîrfurile societăţii atrag ocara ca un paratrăsnet. Nimeni nu poate scăpa de calomnie. Judecînd după categoriile batjocurii, se obţine, prin inversiune, un portret al „normalităţii". Omul „normal" nu are cusururi fizice şi mentale, are o familie armonioasă, o slujbă, este deci bine integrat social, heterosexual, cumpătat în plăceri, român-ortodox, în cazul nostru şi, dacă se poate, lipsit în fizionomie şi în purtări de orice trăsătură animalică.

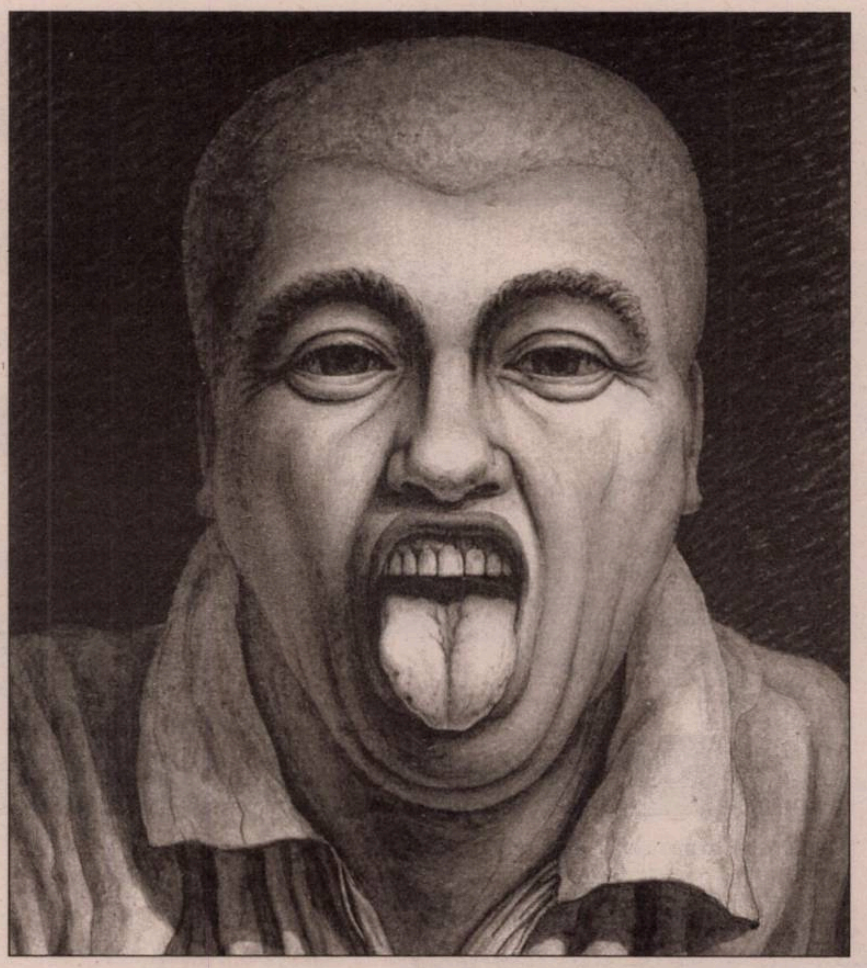

„'ţ' zmbaviştea şi caransebeşu'!"

GEORGE PRUTEANU
(înjurătura predilectă)
(Dilema, *nr. 64, 1994)*

Ocările duhovnicilor şi ale proorocilor sînt instrumente ale vindecării. Ocările condamnabile sînt mincinoase şi ţintuiesc persoanele vizate cu bucuria umilirii, fără vreo intenţie moralizatoare. Există şi ocări estetice, al căror efect nu este nici pocăinţa religioasă, nici înjosirea definitivă, ci jocul cu materii chiar monstruoase şi abjecte, incluse într-o retorică frumoasă. Andrei Pleşu, în *Zoologie,* se preface a compune „o modestă operă descriptivă" a animalităţii umane din România. Nici gînd de aşa ceva în succesiunea aiuritoare de *ţîri ofensaţi, ţapi vizionari şi buhai tandri.* În pofida aparenţelor explicite, critica socială, ofensa, chiar, se estompează, înghiţite de fantastic. Desfătarea verbală şi picturală, împerecherile insolite ale înfăţişărilor animale, *altoiuri implauzibile* şi, lucrul cel mai interesant, descoperirea umanităţii în animale, fac din textul zoo-antropologic şi antropo-zoologic un obiect estetic. Un fragment din *Zoologie* trimite prin similitudine spre şamanismul kirghiz-tătar şi spre emisiunile sonore ale bolnavului de năjit în descîntece româneşti. Juxtapun şi vă las să judecaţi. Andrei Pleşu scrie: „Auzi la fiecare pas şi la orele cele mai neaşteptate şuierături, răgete, mîrîieli, chiote, grohăieli, behăituri, ciripeli, mormăituri, croncăneli, scîncete, lătrături..." O regresiune grotescă colectivă. Instaurarea haosului, fără promisiunea lumii noi. Şamanul Baqça, relatează Mircea Eliade: „latră precum un cîine, zbiară ca boul, mugeşte, strigă, behăie ca un miel, grohăie ca porcul, nechează, uguieşte..." Năjitul, „inflamaţiunea urechii", după Lazăr Şăineanu, bubuie, zvîcneşte, nechează, gruhneşte ca porcii, latră, cîrcăie ca greierii, măcăne ca raţele, cotcodăceşte... Sînt zgomotele bolii din om, semne ale subumanizării vindecate prin descîntec. Cel lecuit are o traiectorie iniţiatică. Descinde în animalitate şi urcă într-un corp-univers, cu luceferi pe umeri, soare în piept şi luna pe spate. Şamanul demonstrează public capacitatea de a comunica cu animalele în limba lor, o extensie a umanităţii, deci o progresiune.

„Mînce-i grîul paserile şi ovăsul piţiguşii şi mintea din cap greluşii."

Blestemul religios, savant, osîndeşte la o moarte îndoită: cu trupul aici, cu sufletul în veacul viitor, răul maxim pentru un creştin. Trec peste rafinamentele unui blestem de sine preoţesc, garanţie a credinţei ortodoxe, despre care am aflat din cartea lui Dan Horia Mazilu, *O istorie a blestemului.* Odată părăsită ortodoxia pentru catolicism, prelatul ar fi mîncat de viermi de viu, pămîntul i-ar vărsa oasele „să fie hiarelor răpitoare spre roadere". Este o condamnare la moarte veşnică.

În încheiere, las să curgă blesteme ţărăneşti, urări lirice de rău înregistrate şi indexate motivic în *Colecţia Naţională de Folclor:* „Mînce-i grîul paserile şi ovăsul piţiguşii şi mintea din cap greluşii; să n-aivă noroc de boi, nici de staulul de oi; tragă-i corbii carnea-n fagi, oasele sub copaci; aibă casa cucului şi odihna vîndului; să-l mămînce temniţa." Pe mîndra necredincioasă au s-o bată „frunzuliţa de salată, rădăcina de săcară, somnul meu de astă-vară." „Turtele de grîu te bată şi horinca pipărată; arde-ar rochia pe tine, cum arde inima-n mine; ardă-ţi cizma pe picior, precum te aştept cu dor; cînd vei merge la fîntînă, cadă-ţi vasele din mînă, cînd te-i pleca după ele, rupă-ţi-se din mărgele, culegînd mărgelele, rupă-ţi-se degetele."

În ultima vară comunistă, umblînd prin piaţa Matache, am auzit diamantul blestemelor: „Să dea Dumnezeu să mori c-o zi înaintea lui, să n-apuci să te bucuri!"

***Şerban Anghelescu** este pensionar.*

Lucrurile sfinte din spatele lui „fuck"

Dat fiind că prin secularizare înjurăturile religioase au pierdut din forţă, vorbitorii creativi le-au înlocuit cu cuvinte adaptate la sensibilităţile zilei, cu impact emoţional similar. Astfel se explică tranziţia de la vechile înjurături religioase anglo-saxone la cele sexuale şi scatologice:

„Who (in) the hell are you?" devine *„Who the fuck are you?"*

„I don't give a damn." devine *„I don't give a fuck; I don't give a shit."*

„Holy Mary!" devine *„Holy shit! Holy fuck!"*

„For God's sake." devine *„For fuck's sake; For shit's sake."*

„Damn you!" devine *„Fuck you!"*

Steven Pinker,
*What the F***?*
(www.newrepublic.com,
8 octombrie 2007)

Florin BICAN

Să-mi bag sau să nu-mi bag...

În romanul său *Slaughterhouse-Five*, Kurt Vonnegut, Jr. relatează cum, în război, un personaj îi salvează viaţa unui camarad, mobilizîndu-l cu o cumplită înjurătură oedipiană pentru a-l face să se adăpostească de focul inamicului. Înjurătura are efect deoarece operează pe baza unei combinaţii lexicale inedite, guvernate, *à la* Şklovski, de principiul insolitării. Personajul vizat reacţionează la ea tocmai pentru că este şocantă şi nemaiauzită *(fresh and astonishing)*. Din acelaşi fragment aflăm că, alături de lovituri, înjurăturile fuseseră mecanismul care, sistematic, declanşase instinctul de conservare al inertului personaj. Nu mă pot abţine să nu redau fragmentul original:

Roland Weary and the scouts were safe in a ditch, and Weary growled at Billy, 'Get out of the road, you dumb motherfucker.' The last word was still a novelty in the speech of white people in 1944. It was fresh and astonishing to Billy, who had never fucked anybody – and it did its job. It woke him up and got him off the road. 'Saved your life again, you dumb bastard,' Weary said to Billy in the ditch. He had been saving Billy's life for days, cursing him, kicking him, slapping him, making him move. It was absolutely necessary that cruelty be used, because Billy wouldn't do anything to save himself. (Kurt Vonnegut, Jr. *Slaughterhouse-Five)*

Înjurătura este, indiscutabil, o zicere poetică. La nivelul ei, sensul literal şi cel figurativ coabitează în armonii insolite, care stimulează atît imaginaţia emiţătorului cît şi pe cea a receptorului. Numai că înjurătura, ca orice metaforă, este perisabilă. Ea funcţionează poetic doar atîta vreme cît este proaspătă. Repetiţia excesivă o toceşte, banalizînd-o şi reducîndu-i conţinutul la un reziduu inert, golit de poezie. Într-un cuvînt, vulgarizînd-o. Această repetiţie este însă inevitabilă, regimul de folosire a înjurăturilor fiind, prin natura sa, ciclic, asemenea incantaţiilor.

O distinsă profesoară din liceu ne spunea adesea cît şi-ar fi dorit să-l cunoască pe primul om care a spus „Bună ziua". Formula i se părea atît de gingaş-poetică, iar perenitatea ei atît de grăitoare, încît îi atribuia anonimului autor calităţi dintre cele mai alese. Inspirat de patosul profesoarei noastre, un coleg mi-a mărturisit că, din aceleaşi motive, el şi-ar fi dorit să-l cunoască pe primul om care a rostit „Du-te-n pizda mă-tii". Astăzi, ambele enunţuri trec aproape neobservate în registrele lor corespunzătoare, deşi, evident, între ele persistă diferenţa de semn. Dar la apogeul perioadei care le va fi generat (vîrsta poetică despre care vorbeşte Vico?) ambele trebuie să fi vibrat cu aceeaşi intensitate stilistică.

În cele din urmă, intrarea în reflex, şi conjunctura de cele mai multe ori sordidă în care operează, suprimă dimensiunea poetică a înjurăturii. Atîta vreme însă cît prospeţimea ei rămîne nealterată, poezia şi eficienţa înjurăturii merg mînă în mînă, ca în episodul din romanul lui Vonnegut. Dar aşa cum ineditul înjurăturii poate face, ca acolo, un soldat reticent să percuteze, el poate şi paraliza un adversar altminteri alert. Preşcolar fiind, mă băteam în spatele blocului cu un băiat din vecini. Partida era destul de echilibrată, pînă cînd potrivnicul meu a lansat către mine ceea ce pentru el era o înjurătură de rutină: „fu'te-n cur pe mă-ta, călare pe sor'ta!" Atît de uimit am fost de noutatea (pentru mine) şi de ingeniozitatea acestui cocktail verbal, încît am glisat spontan într-o stare de intensă meditaţie pe marginea sensului său literal. Pe de o parte, mă întrebam în ce măsură imprecaţia mi se poate aplica mie, care nu aveam o soră, iar pe de alta, încercam să-mi configurez grafic baroca succesiune de suprapuneri propusă de preopinentul meu. De prisos să adaug că, absorbit de filmul improbabilei piramide, pe care mă chinuiam să mi-l developez în cap, am uitat să-l mai lovesc (pe atunci nu exista noţiunea de *multitasking)*, permiţîndu-i astfel să repurteze o victorie fără echivoc. (Peste ani, aveam să regăsesc cu nostalgică bucurie această înjurătură în clasificarea întocmită de un coleg de liceu, unde figura la categoria *înjurături acrobatice...)*

O înjurătură bine ţintită poate acţiona ca un spray paralizant. M-a încîntat totdeauna povestea unei tinere din Sighişoara anilor '70. Întorcîndu-se acasă pe străzile pustii ale paşnicei urbe după căderea întunericului, a fost atacată de un descreierat care i-a sărit în spate şi a încercat să-i sfîşie hainele. Atît de şocată a fost biata fată, încît a izbucnit spontan într-o înjurătură care nu era nici în limba ei maternă (germana), nici nu figura în vreun arsenal de ocări de care să fi fost conştientă. Surprinzîndu-se chiar şi pe sine, i-a urlat apăsat agresorului, „Futu-ţi dinţii mă-tii!" Acesta i-a dat imediat drumul şi a rămas ţintuit locului de nedumerire, în timp ce prada s-a retras în siguranţă. Nici astăzi nu-mi pot stăpîni un zîmbet (admirativ!) cînd încerc să mi-o imaginez pe suava Ingrid aplicîndu-i famenului înjurătura stomatologică şi lăsîndu-l astfel cu buza umflată.

Însetat de cunoaştere şi dornic de progres, căutam cuvîntul fuck *în toate dicţionarele.*

Dar eu, unul, înţeleg starea de paralizie indusă lingvistic, care l-a scos din circulaţie pe agresor. Cred că, în esenţă, nu se deosebeşte de abulia în care m-a propulsat „înjurătura acrobatică" încasată în spatele blocului. Am fost eu însumi expus la aşa ceva, şi nu o dată. Din fericire, în majoritatea cazurilor, am fost doar spectator – involuntar – căci, dacă aş fi fost implicat direct, iar integritatea mea ar fi depins de promptitudinea reacţiei mele... această integritate ar fi fost serios terfelită. În situaţiile respective eram în mijloace de transport în comun. Prima dată – în autobuzul I.R.T.A. cu care făceam naveta „la post", într-o localitate suburbană. Suburban era şi discursul călătorilor, în cea mai mare parte localnici, la care cu mîndrie mă consideram imun. Dar cînd, în mijlocul prietenescului schimb de replici al unor navetişti din apropiere, am auzit înjurătura „futu-ţi ma'marea-n bot", mi s-au blocat circuitele ca robotului dintr-un serial SF al copilăriei şi, asemenea aceluiaşi robot, am început să-mi repet în minte mesajul de avarie: *„Does not compute! Does not compute! Does not compute!"* În paralel, bine înţeles, cu înjurătura căreia nu reuşeam să-i găsesc vreo noimă şi care şi astăzi îmi mai dă fiori, deşi am încercat să mă exorcizez de ea prin intermediul a două personaje pe care le-am pus s-o folosească, în contexte ridicole, în două poezii de-ale mele.

La fel de perplex am rămas cîţiva ani mai tîrziu, în metrou, unde am asistat la o dispută cu-njurături între doi călători. Cei doi foloseau un repertoriu banal în hidoşenia sa, tocmai din cauza epuizării substratului metaforic prin rulare excesivă. Dar cînd unul dintre ei a lansat, aparent în premieră, înjurătura „futu-ţi basche**ţ**ii mătii cu iepurele-n gură", tăcerea publicului călător, pînă atunci vag iritată, a devenit brusc admirativă, adjudecîndu-i implicit partida, pe cînd adversarul său a tăcut molcom, retrăgîndu-se de pe teren cu capul între urechi. E de presupus că, auzind în mod repetat înjurătura cu iepurele, acelaşi public ar fi rămas inert, în absenţa elementului surpriză. Şi tocmai acest element este sacrificat primul, prin repetiţie. De aceea, înjurăturile au fost, în cele mai multe cazuri, reduse la un balast grosier, care provoacă obiecţii întemeiate. Dar că înjurătura funcţionează metaforic este un fapt indiscutabil. Observ, de ceva vreme, că şi înjurăturile feminine şi-au apropriat organul masculin ca termen central, subliniind o dată în plus dimensiunea metaforică a înjurăturii. Prima dată cînd am auzit, tot în metrou, o liceancă interpelîndu-şi ghiduş un coleg cu formula optativ-emfatică „băga-mi-aş pula-n mă-ta să-mi bag", mi s-au blocat din nou circuitele. Numai analiza stilistică a înjurăturii m-a scos din starea de şoc. Căci organul exersat verbal de şcolăriţa dezinvoltă nu putea fi decît metaforic. Ulterior aveam să mă obişnuiesc cu proferarea înjurăturilor falocentrice de către fete... Şi, în general, cu proferarea înjurăturilor de orice fel, de către oricine (subsemnatul inclusiv).

Pentru a ne putea însă bucura de virtuozitatea ei stilistică, înjurătura trebuie dezamorsată – ca şi cum ai smulge dinţii prin care se eliberează veninul unui şarpe, ca să-l poţi studia în (relativă) linişte. O tehnică de dezamorsare foarte eficientă este introducerea în doze mici a înjurătorilor, sau mai degrabă a elementelor lor componente, în texte scrise. Este uluitor cum se schimbă percepţia asupra acestora, cînd le vedem puse pe hîrtie. Cînd eram în primii ani de studiu al limbii engleze, însetat de cunoaştere şi dornic de progres, căutam cuvîntul *fuck* în toate dicţionarele care-mi picau în mînă. Multă vreme nu l-am găsit. Dar o, sublima clipă cînd, după ani de căutări, mi s-a oferit într-o ediţie nouă din *Oxford advanced learner's dictionary of current English*, urmat, ce-i drept, de un triunghi cu semnul exclamării, care-l semnala ca tabu. În ediţiile ulterioare, semnul avea să dispară, înlocuit de indicaţii de registru care s-au îndulcit succesiv, de la *vulgar* la *colocvial*. Remarc cu această ocazie că au trecut zeci de ani de cînd curiozitatea academică nu mi-a mai dat ghes să răsfoiesc dicţionarele după acest cuvînt, care de ceva vreme a început să fie folosit nonşalant şi în paginile conservatoarei publicaţii *The Spectator*. Să-l fi întîlnit iniţial într-un dicţionar sau într-o publicaţie serioasă, Holden Caulfield veghind în lanul de secară nu ar mai fost atît de descumpănit cînd l-a descoperit scrijelit neoficial pe pereţii Muzeului de Artă.

Nu ştiu cum ar funcţiona o lume fără înjurături... Găsesc oricum înjurătura preferabilă violenţei fizice. Dar îmi pot imagina o lume în care înjurăturile dezamorsate să funcţioneze exclusiv la nivel stilistic. Cu acest gînd am scris pentru volumul meu *Reciclopedia de poveşti cu rimă şi fără tîlc* (Editura Arthur, 2013), povestea băieţelului ostracizat pentru că nu ştia să înjure, pînă cînd, şcolit la un maestru gunoier, a ajuns campion la înjurături pe cartier. Gloria i-a fost însă de scurtă durată, pentru că a provocat-o pe profesoara de română, care, cu avantajul erudiţiei, l-a surclasat la înjurături într-o competiţie spontană. Reproduc în final concluzia poemului:

De-atunci s-a băgat în şcoală
proba – scrisă şi orală –
de înjurături impuse.
Iar drept consecinţă nu se
mai înjură toţi pe stradă –
numai la olimpiadă...

„Futu-ţi morţii ţară străină
Cum mi-ai făcut barba lînă,
Obrazul scoarţă bătrînă."

„Frunză verde trei ardei
Leleo, futu-ţi dracii tăi,
Aseară ţi-am dat cinci lei
Să-nchizi uşa la bordei."

M. Eminescu,
în vol. Literatură populară
(ediţia D. Murăraşu)

*Sictir (din tc. siktir, de la sik = penis, urină; sikmek = a f***)*

„Bahtsîz bedeviyi çölde
kutup ayîsî sikermiş. / Pe
*beduinul ghinionist îl f*** ursul*
polar şi în deşert."

(proverb turcesc despre ineluctabilitatea destinului)

„Se întoarse şi-şi înjură
tovarăşii: – Ai sictir!"

Cezar Petrescu,
Calea Victoriei

„Măi, ţărane, tu eşti beat!
Sictir, ciocoi gulerat."

în vol. Materialuri folkloristice,
ediţia Tocilescu

„Lele verde, viorea,
Sictir, pe uşă că-l da."

în vol. Balade populare
româneşti

„Hai, paşol cu capra, du-te,
strigă ea şi-l sictireşte."

Contemporanul *(de Iaşi),*
anul III

Vremea lui sictir =
împrejurare nefavorabilă

Sictir-paşa = epitet dat unei
persoane care se crede
importantă

A da mîna cu sictir-paşa =
a sărăci

(DLR)

***Florin Bican** este scriitor şi traducător.*

Alexandru OFRIM

Înjurătura: mod de folosire

Nimic mai serios decît înjurăturile. Ele pot deveni amuzante şi respectabile subiecte de cercetare. Cîteva exemple: antropologul britanic Ashley Montagu scrie, în 1967, *The Anatomy of Swearing,* iar Nancy Houston publică, în 1980, *Dire et interdire. Éléments de jurologie,* lucrare care porneşte de la teza ei de doctorat, coordonată de Roland Barthes.

În *Holy shit. A Brief History of Swearing* (2013), Melissa Mohr, istoric literar american, afirmă: „Dacă limbajul este o cutie cu scule, atunci înjurătura este ciocanul." Majoritatea cercetătorilor caută originea înjurăturilor în sfera magico-religioasă. În culturile orale, arhaice, exista credinţa în puterea cuvîntului, se credea că rostirea are forţa de a acţiona asupra lumii reale. Cine deţine formulele controlează realitatea. În consecinţă, ar fi fost instituite o serie de cuvinte-tabu, a căror rostire era interzisă. Înjurătura reprezintă tocmai încălcarea acestor tabuuri şi deturnarea puterilor conţinute de vorbe. Cuvîntul devenit armă este o formă de sublimare a agresivităţii, un substitut al luptei corp la corp. Omul se foloseşte de înjurătură ca şi cum aceasta ar fi înzestrată cu forţa fizică de a lovi şi de a răni.

În limba latină, substantivul *jus, juris* înseamna justiţie, dreptate. Verbul *injurio* desemna contrariul: a nedreptăţi, a ultragia, a prejudicia, a atinge onoarea cuiva. Din latină, termenul s-a transmis în română, franceză *(injure),* italiană *(ingiuria),* spaniolă *(injuria)* şi engleză *(injury).* În limba engleză, *to injure* păstrează şi sensul de a răni, de a face rău, în sens fizic. Aşadar, înjurătura este o agresiune verbală, cel mai adesea spontană, care recurge la obscenităţi, la cuvinte considerate tabu. Deşi înjurăturile au un caracter formalizat, conţinînd formule fixe, există şi înjurături de o remarcabilă creativitate şi imaginaţie. Lexicul înjurăturilor recurge preponderent la domeniul religios/supranatural, la corpul uman, cu referire la josul corporal, la sexualitate, excreţie. Frecvent este invocată încălcarea tabuului incestului.

Cercetarea modului de manifestare şi tematica înjurăturilor trebuie să ţină seama de contextul cultural şi istoric al acestora, de tabuurile existente în societăţile respective. De exemplu, în Roma antică exista o altă concepţie asupra sexualităţii şi a obscenităţii. Verbul *futuo* nu era parte constitutivă a înjurăturilor, nu era considerat ofensator. Reprezentările organului sexual masculin nu făceau obiectul pudorii: falusuri din piatră sau din metal erau atîrnate la intrarea în case, pentru a alunga spiritele rele. În schimb, organul genital feminin *(cunnus)* era un subiect tabu. Una din cele mai înjositoare înjurături adresate unui bărbat era *cunnum lingit* (expresia apare la Marţial, în mai multe epigrame de negăsit în traducerile româneşti de pînă acum...). Pentru un bărbat, sexul oral era văzut ca o practică abjectă care implică decredibilizarea virilităţii, la fel şi pasivitatea anală. În acest sens, este celebru primul vers din poemul 16 al lui Catullus, adresat detractorilor lui: *„Peidcabo ego vos et irrumbao".*

Creştinismul, la fel ca şi iudaismul, a condamnat şi a diabolizat înjurăturile, îndeosebi pe cele care invocau numele Domnului, precum şi numele lui Iisus, al Maicii Domnului, al sfinţilor etc). Proferarea acestora e un păcat, o blasfemie, o încălcare a celei de a treia porunci: „Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert." În Evul Mediu, autorităţile ecleziastice şi laice îi sancţionau, pe cei ce înjură, cu tăierea limbii sau chiar cu moartea. Înjurătura nu are semnificaţie şi greutate decît atunci cînd transgresează ceea ce este interzis. Ca de obicei, exista o mare distanţă între normele prescrise şi realitatea trăită. Istoricul literar rus Mihail Bahtin, în cartea sa despre Rabelais (1965), susţine că Evul Mediu a fost dominat de o cultură populară a rîsului şi a „josului corporal". Gargantua este înjurat de parizieni în multe feluri (reproduc din traducerea lui Al. Hodoş, 1967): „Paştele şi grijania voastră! – Crucea şi parastasul! – Maică Cristoase!" Rabelais continuă: „Mulţimea a început să înjure de toţi sfinţii, ceea ce nu trebuie să vă mire, deoarece poporul Parisului, alcătuit din oameni de tot felul, se pricepe să jure şi să înjure, ştie după lege limba să-şi dezlege, iar Joanninus de Barango zice că parrhesian (parizian – *n.n.),* pe limba greacă, înseamnă gură-slobodă."

Potrivit sociologului german Norbert Elias, în celebra sa carte, *Procesul civilizării* (1939), omul medieval nu dădea importanţă pudorii, nu respecta intimitatea şi sfera privată, funcţiile corpului erau exercitate în public (defecarea), chiar şi actul sexual putînd avea loc în prezenţa servitorilor (consideraţi nonpersoane). În consecinţă, înjurăturile care utilizau ca materie primă „josul corporal" nu impresionau prea tare. Începînd cu secolele XVI-XVIII, se desfăşoară un „proces de civilizare", în urma căruia indivizii au interiorizat noi norme de comportament, care presupun atît controlul emoţiilor şi a agresivităţii, cît şi reprimarea manifestărilor corporale. Sexualitatea devine subiect tabu. Tot ce aparţine „josului corporal" se mută în culise, în sfera privată. Oamenii educaţi trebuie să se poarte cu decenţă, a înjura rămîne o dovadă de proastă-creştere, o trăsătură a pegrei.

Întotdeauna înjurăturile reflectă valorile centrale ale unei culturi. Ne putem pune întrebarea: este înjurătura o trăsătură universală, prezentă în toate culturile? Se pare că da, însă diferă contextele de manifestare, creativitatea şi mărimea repertoriului. De exemplu, limba japoneză este foarte săracă în înjurături, limitate la cîteva expresii scatologice. În limbile romanice şi cele slave, dar şi în greacă, turcă, arabă, cele mai frecvente înjurături sînt cele în care destinatarului i se sugerează să comită incest cu propria mamă sau să se reîntoarcă în stadiul prenatal. Ruşii au cel mai mare număr de înjurături „de mamă", încît verbul *materît* (de la *mat* – mamă) desemnează chiar actul de a înjura. Acest tip de înjurătură este absentă în spaţiul germanic, unde referinţele injurioase vizează zona anală şi excrementele. Antropologul Bronislaw Malinowski consemna că, pentru băştinaşii din insulele Trobriand, înjurătura „culcă-te cu mama ta" era considerată anodină, în timp ce „culcă-te cu soţia ta" era considerată cea mai gravă dintre toate, deşi se referă la raporturi legitime. Explicaţia se regăseşte în faptul că în cultura locală era interzisă orice aluzie la intimitatea sexuală între soţ şi soţie.

Creativitatea în materie de înjurături e un prilej de orgoliu naţional: ruşii afirmă că înjurăturile lor sînt atît de diverse deoarece limba rusă ar avea resurse lingvistice mai bogate decît celelalte limbi. Ungurii, la rîndul lor, se laudă cu înjurăturile lor. Şi Alexandru Paleologu se arată impresionat de înjurăturile ungureşti, „lungi şi sofisticate", „preţioase", „manieriste", „fastidioase".

Despre reputaţia negativă a românilor în materie de înjurături s-a scris destul de mult, argumentele aduse fiind mustrările din predicile lui Antim Ivireanul: „că ce neam înjură ca noi, de lege, de cruce, de cuminecătură, de morţi, de comîndare, de lumînare, de suflet, de mormînt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie şi de toate tainele sfintei biserici şi ne ocărîm şi ne batjocorim noi înşine legea?" sau spusele străinilor, precum cele ale italianului del Chiaro, care, pe la 1718, susţinea că părinţii îşi deprind copiii, încă de mici, să înjure şi se amuză cînd aceştia le pronunţă, fără să îi pedepsească. În cercetările sale de teren în mijlocul aborigenilor australieni, antropologul Donald Thompson făcea observaţii similare: un copil de doi ani sugea de la sînul mamei sale, însă, la un moment dat, se desprinde şi îşi înjură mama cu cuvinte care desemnau demoni şi excremente. Nici mama şi nici anturajul familial nu au intervenit pentru a-l pedepsi. De bună seamă că înjurăturile trebuie deprinse odată cu regulile de bună purtare. De altfel, se vorbeşte de rolul terapeutic al înjurăturilor. Iată, în acest sens, un experiment făcut de psihologul britanic Richard Stephens, care, în 2009, a demonstrat rolul *cathartic* şi hipoalgezic al înjurăturii. Subiecţii au fost puşi să-şi ţină mîinile în apă fierbinte. Cei care au rostit neîncetat înjurături au reuşit să reziste cu 40 de secunde mai mult decît cei care au pronunţat cuvinte banale. Se pare ca înjurăturile răcoresc literalmente şi în toate sensurile...

Cercetări recente din domeniul neuroştiinţelor au identificat în creierul nostru un sediu al înjurăturilor: în partea cea mai veche, în sistemul limbic, cel responsabil cu automatismele emoţionale şi cu agresivitatea. Această parte este separată de cortexul cerebral, independentă de zona care controlează actele voluntare şi care asigură latenţa de a gîndi înainte de a spune ceva. Iată o bună scuză pentru înjurăturile scăpate printre dinţi.

Furia nu este singurul motiv pentru a înjura. În anumite regiuni din China, există obligaţia rituală de a înjura: mireasa trebuie să îşi înjure soţul şi rudele lui, timp de trei zile după căsătorie. Evident că mireasa înjură atunci şi numai atunci...

Apoi există competiţia de înjurături: războinicii asirieni şi babilonieni îşi înjurau inamicii înainte de luptă, la fel şi grecii din *Iliada*. Mai apoi, cavalerii medievali făceau acelaşi lucru, chiar şi înainte de turnire. Există şi alte forme ale acestor competiţii, care nu sînt urmate de confruntări armate. Etnologul francez Geneviève Calame-Griaule (1949) relatează despre obiceiul triburilor africane Dogon şi Bozo de a face schimburi de înjurături. Între cele două triburi nu există nici relaţii de ostilitate, dar nici de prietenie, aceste insulte reciproce avînd un rol *cathartic* (tribul Dogon explică schimbul de insulte ca un mijloc de purificare a ficatului.) Despre asemenea întreceri în a spune cuvinte înjurioase aminteşte şi Johan Huizinga, în *Homo ludens* (1938). Acestea deţineau un loc important în lumea arabă preislamică, erau o adevărată instituţie *(mofakhara).* Întrecerile se ţineau la zile fixe, în timpul iarmaroacelor, şi participau triburi, clanuri sau indivizi. Şi la populaţiile germanice există consemnări ale cronicarilor privitoare la lupta cu ajutorul înjurăturilor. Dostoievski în *Amintiri din casa morţilor* constată că violenţa fizică era evitată cu grijă în închisoare, adversarii se confruntau în înjurături, spre hazul celorlalţi: „De unde să-mi închipui pe atunci că ar fi în stare cineva să înjure şi să se certe numai de plăcere, de delectare! Dialecticianul bun de gură şi meşter la înjurături se bucura de o mare stimă. Aproape că-l aplaudau ca pe un actor."

În cazul experienţelor extreme, înjurătura poate deveni expresia ultimă a satisfacţiei, o explozie de bucurie. Marius Chivu, în *Trei săptămîni în Himalaya* (2012), ajuns, împreună cu un prieten, la cea mai înaltă trecătoare din lume (5428 m): „Am reuşit băăăi! Am reuşit, în p... mea!"

„Du-te, labagiule!"

Exclamaţie de eschivă, din „Vorbe de dragoste", în vol. Româna cuvînt cu cuvînt *(ghid de călătorie), de Jürgen Salzer, ed. Peter Rump, Bielefeld, 2012*

„Dar va veni repede pacea şi blagoslovirea, boierule, cristelniţa şi anafura cui te-a făcut... Şi ţie, jandarule, dumnezeii şi paştile şi toate sfintele taine, şi ţie, cuconiţă, buricul şi moaştele sfintei Paraschiva..." (Cristofor)

CONSTANTIN CHIRIŢĂ,
Castelul fetei în alb

„Să nu intraţi, voi lacomi cămătari,
Pleşcari de pantahuze, lipitori,
Cotoi vicleni, mişelnici dobîndari,
Zgîrciţi îngropători de bani murdari.
(...)
Să nu intraţi, nerozi şi gugumani,
Irozi bătrîni, zăluzi şi cîrcotaşi,
Semănători de vrajbe, bădărani,
Din ceata lui Tîndală, şopîrlani
(...)"

F. RABELAIS,
Gargantua şi Pantagruel;
Pisania scrisă pe poarta cea mare a mănăstirii din Telem

Alexandru Ofrim *este conf. univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureştiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Stela GIURGEANU

„Vă belesc, să moară mama că vă belesc"

Limba noastră-i foc ce arde

Să scrii un articol despre limbajul injurios din mass-media românească este o provocare. În primul rînd, pentru că subiectul este unul mult prea generos pentru a putea fi cuprins într-o singură pagină de ziar. În al doilea rînd, implică şi un risc personal: încercînd să te documentezi – adică să auzi şi să citeşti o sumedenie de sudălmi, care mai de care mai dezgustătoare – este foarte uşor să te pierzi într-o spirală a abjecţiilor. De altfel, reacţia mea, după cîteva ore de documentare, a fost fragmentată în trei secvenţe: stupoare, rîs isteric, depresie.

Am început cu o simplă căutare pe Internet: am găsit zeci de mii de pagini cu referiri la înjurăturile vehiculate în mass-media. Pe YouTube există chiar o sintagmă standard a căutărilor: „înjurături tv în direct". Găseşti, aşadar, fără probleme, nenumărate fragmente din emisiuni TV sau de Radio, „talk-show-uri" de „succes" sau emisiuni de divertisment, în care tot felul de personaje, vedete sau reprezentanţi ai „cremei" societăţii din România înjură şi se înjură ca la uşa cortului.

Dar cum s-a ajuns aici? Cum se face că limbajul din mass-media românească poate fi atît de libertin? Cine şi de ce a tras perdeaua, lăsînd la vedere obscenităţile de mahala?

Mulţi ar da vina pe tabloidizare, o tabloidizare care a cuprins presa de la noi, în urmă cu mai bine de 20 de ani. Dar tabloidul, cel puţin la început, s-a bazat mai mult pe „senzaţionalul" unor ştiri, de multe ori groteşti şi de foarte multe ori inventate. Ideea economică din spatele acestui tip de presă este foarte simplă. Pe cînd jurnalismul de calitate necesită bani şi timp, presa „uşoară" poate fi făcută de mai toată lumea, cu condiţia să aibă un obraz gros şi un creier plin de năzbîtii.

Totuşi, revin: tabloidul, prin definiţie, nu implică limbaj injurios. Tabloidele internaţionale (precum *The Sun, Daily Mirror)* mizează mai mult pe informaţii intime, pe scandaluri amoroase sau pe dezvăluri senzaţionale din viaţa privată a unor persoane publice, neatentînd însă atît de grobian la demnitatea umană.

În schimb, în România, ideea de tabloidizare *(via* audienţă) nu implică numai terfelirea imaginii publice, ci şi împroşcarea cu noroi a onoarei persoanei vizate, folosind acuze nefondate şi un limbaj degradant: am observat că cele mai la îndemnînă „injurii" sînt elemente care alcătuiesc, de altfel, şi discursul urii: eşti „retard", eşti „gay" sau eşti „ţigan" – afirmaţiile rasiste şi discriminatorii fiind baza discursului obscen.

Pornind de la principiul că ştiri precum „găinile violate de un sătean beat" vor face audienţă, căci se fabrică ieftin şi se vînd în cantităţi industriale, s-a ajuns însă la o metodă mult mai perversă: nu mai e vorba de o ocheadă pe gaura cheii, ci de o năvălire cu bocancii în viaţa cuiva. Nici măcar nu se mai inventează ştiri dezgustătoare, ci se invită în platou oameni cu gura spurcată, care sînt transformaţi în vedete şi puşi să se înjure între ei, pînă cînd înjurătura devine „trendy". Pentru asta s-a mizat puternic şi pe indivizi precum Vadim Tudor sau George Becali, deschizătorii acestui drum – oameni „politici" şi cu bani – detalii care au constituit, fără îndoială, atuuri în patentarea lor.

O parte a publicului a văzut în bani şi poziţie socială un argument de necontestat al valorii acestora. Şi i-au acceptat. Alta, majoritatea, a fost însă şocată de asemenea apariţii. Căci nu ne venea să credem ce auzim la televizor, pleiada de înjurături în care se lansa Vadim Tudor fiind de-a dreptul patologică – caz cu care televiziunea prilejuia o întîlnire nemijlocită (căci moderatorii nu făceau decît să-şi frece bucuroşi mîinile: cu cît vorba era mai groasă, cu atît creşteau cifrele audienţei). Cunosc mulţi oameni care se uitau, pe vremuri, la emisiunile unde erau invitaţi Becali sau Vadim Tudor, nu pentru că ar fi fost „fani" – ci din contră, pentru că erau fascinaţi de obscenitatea absurdă vehiculată în aceste emisiuni. Între timp, au renunţat, căci înjurătura la TV nu mai e ceva inedit, ci o normalitate. Asta însă a consolidat audienţa.

O audienţă atrasă în cel mai pervers mod cu putinţă. Pentru că nu te poţi opri să nu hohoteşti de rîs şi să nu povesteşti mai apoi, şi altora, emisiuni aparent inocente, de amiază, în care, de pildă (exemplele următoare sînt luate absolut alandala, pescuite de pe net şi YouTube), o Andreea Tonciu se „ia în gură cu o doamnă de pe plajă": „Ia uite, mînca-ţi-aş talentul tău, cum arată. Dar nu vă e ruşine, doamnă, să staţi aşa?" La replica celei vizate – „Tu eşti năsoasa aia de la televizor?", Andreea Tonciu se dezlănţuie: „Du-te dreacu, fă! Pune carnea pe tine, fă! Marş la coteţ! Marş, fă, la puşcărie pă 50 de ani!"

Nu te poţi abţine să nu rîzi, chiar şi siderat, cînd două doamne, Carmen Harra (vizionară, cîntăreaţă şi doctor) şi Mara Bănică (jurnalistă) se contrează în direct: „Eu cu oameni de o anumită speţă n-am ce vorbi, eu am apărut în întreaga lume", „Aţi apărut şi în *underworld,* doamnă, bineînţeles, că dacă aţi făcut facultatea de hipnoză... înseamnă că sînteţi un futurolog perfect, am înţeles că vreţi să vă căsătoriţi", „Draga mea, trebuie să fii tratată mental, eşti bolnavă de invidie", „...Ce să invidiez, doamnă, la dumneavoastră (...), că i-aţi spus lui Serghei Mizil că o are mică?" Discuţia între cele două doamne s-a terminat cu un „Du-te în Dumnezeii tăi!"

Continuarea schimbului de replici a avut loc mai tîrziu, între aceeaşi jurnalistă şi fiica doamnei Carmen Harra, Alexandra, o domnişoară finuţă şi blondă care, cu un fin accent american, a susţinut că mama ei nu mai vrea să vorbească cu un aşa „jeg de om" – adică cu jurnalista. Înfuriată, cea vizată ripostează: „Se cacă mă-ta, nu? Băi, balenă împuţită! Jeg eşti tu cu mă-ta!" Blonda sare şi ea: „Te iei tu de mama, idioato, îţi arăt eu ţie! Futu-ţi cristoşii mă-tii!"... etc. etc. În tot acest timp, invitaţii chiuiau, publicul era în delir, iar moderatorul se prefăcea înfiorat, jenat şi pudic: aoleo, nu mai vorbiţi aşa, vai, nu se face, etc. etc.

Ridicînd fustele presei

Lăsînd însă la o parte aceste emisiuni de „divertisment", ajungem la alt nivel – şi mă voi referi la două emisiuni care, prin formatul lor, se doresc a fi serioase şi obiective: cele mai cunoscute emisiuni de „revista presei" din spaţiul TV. Este vorba despre *În gura presei,* moderată de Mircea Badea (Antena 1) şi de *Lumea lui Banciu,* moderată de Radu Banciu (B1TV).

Articolele din ziare şi evenimentele politice sînt luate la bani mărunţi, tocate şi impregnate cu mult subiectivism, iar actualitatea internă şi cea externă par a fi considerate, de către cei doi, mai tot timpul, un afront personal.

Abuzînd de libertatea de exprimare, aceştia nu se sfiesc să folosească un limbaj injurios şi, în ultimă instanţă, să înjure de-a dreptul – fapt care le-a atras, ce e drept, şi amenzi, din partea Consiliului Naţional al Audiovizualului.

Pescuite tot de pe net, două exemple: vorbind despre ministrul Muncii, Mariana Câmpeanu, Radu Banciu a afirmat că aceasta este „ca o ţaţă din aia care a terminat de pus mururile şi a ieşit în faţa blocului să vorbească cu alte babe să vadă dacă ălora le-a ieşit. N-are nici o legătură. Cum să fii ministru, mă, cînd arăţi în halul acesta şi te exprimi aşa?"

Nici emisiunea-soră nu se lasă mai prejos. Într-o ediţie din decembrie, 2013, Mircea Badea comenta un articol, vorbind despre preşedintele ţării: „Mamă, ce absorbant e Băsescu, vedeţi? E primul absorbant al ţării! Deşi îl cheamă Băsescu, şi absorbantul nu se adresează zonei denumite de preşedinte, se învecinează, dar nu chiar acolo, deci cel dintîi absorbant al ţării, domnul Băsescu, ţineţi minte cum absorbea el pe vremea lui Boc?"

Ambele afirmaţii au fost totuşi amendate de CNA. Dacă însă vă gîndiţi la CNA ca la un for pentru o presă de calitate, care sancţionează imediat şi eficient derapajele din mass-media, trebuie să vă mai gîndiţi... căci nici instituţia în cauză nu este ferită de scandaluri.

Cel mai recent incident, care a implicat însăşi conducerea instituţiei, a avut loc la începutul acestui an, cînd au fost făcute publice cîteva stenograme ale şedinţelor Consiliului, în care preşedinta înjura de mama focului. Una dintre înjurăturile făcute publice, care a devenit „virală", era adresată, pare-se, angajaţilor: „Vă belesc, să moară mama, vă belesc pe toţi!"

Revenind la amenzile CNA pentru limbaj injurios, acestea nu au prea mult efect. Din contră, par a face şi mai multă reclamă. Deşi există o lege a audiovizualului, la umbra ei cresc, cu un soi de voluptate, linşaje mediatice, denigrări ale demnităţii umane şi comportamente din ce în ce mai bizare. Un exemplu mi se pare de altfel edificator: într-o emisiune, George Becali, vorbind despre un antrenor: „ăsta nu are coaie", este corectat imediat de către moderator: „vă rog, nu folosiţi asemenea cuvinte". Becali îşi cere imediat scuze... CNA-ului. Nu publicului.

După acest articol, vă recomand un pahar de limonadă şi mult Mozart.

„În lături, javrelor! (...)
Înapoi, fariseilor! La haita
voastră, dulăilor! Naiba
să vă ia, păduchi de icoană! (...)
Să dea Dumnezeu
să vi se astupe maţul,
să nu vă încălziţi decît cu beţe
la şezut şi să vă scăpaţi pe voi
în spînzurătoare!"

F. RABELAIS,
Gargantua şi Pantagruel

Glosa folclorică

„(...) Demnă de elogiu e însă înjurătura noastră principală sau, dacă pot zice, de bază, cea mai simplă şi absolută: respingerea preopinentului la starea prenatală, poate chiar pregerminativă. E o reducţie la neant, o recuzare ontologică. I se retrage adversarului omologarea existenţială: e neavenit. E exclus din univers ca progenitura lui Lilith sau ca monştrii preadamici de care e vorba în Cabală. Această negare a entelehiei antagonistului şi respingerea sa la matca originară nu e o sfidare; ea curmă orice dezbatere şi contestaţie; e de primă şi ultimă instanţă. E deci de un dispreţ radical şi transcendent; dar e poate totuşi o «casare cu trimitere», notificînd eventual intimatului şansa unei a doua naşteri într-o formă mai convenabilă; în sensul acesta înjurătura noastră e, strict etimologic vorbind, un ditiramb.

Putem oare s-o raportăm cumva şi la sensul goetheean de regresiune la *mume,* fie şi aşa, cu anasîna? Nu ştiu; cred că da.

În tot cazul, ce instinct metafizic superior, ce simţ al absolutului denotă această superbă, augustă declaraţie de «fine de neprimire»!"

Alexandru PALEOLOGU
Bunul-simţ ca paradox

Auzite, spuse, încasate

Marius CHIVU

Bunicul matern înjura şi nu se încurca. Înjura de Cele sfinte şi înjura de toate – Dumnezeu, Christos, Paşti, cristelniţă, anafură, plus Dracu – folosindu-le separat, dar, cînd situaţia o cerea, cumulat. Ceva de genul: „paştele-şi-christosul-şi-dumnezeii-anafurei-şi-cristelniţei...“ Atunci, înjurăturile lui păreau o cîntare bisericească pe un ton ceva mai agresiv. Bunica, în schimb, nu înjura deloc (îşi punea mîinile la urechi cînd îl auzea pe bunicul), dar atunci cînd eu făceam prostii, îmi arunca două vorbe ale căror sens nu l-am priceput nici pînă în ziua de azi: „Sări-ţi-ar nasul, să-ţi sară!“ şi „Fire-ai închinat!“ Îmi place obscuritatea lor şi, mai ales, îmi lipseşte să le mai aud. Pentru vorbele astea, aş face orice prostie.

Stela GIURGEANU

Încercînd să-l învăţăm şi totodată să-i traducem o serie de înjurături româneşti, unui amic străin, copios amuzat de toate ce i le spuneam, i s-au întunecat brusc privirile. Era şocat, bulversat şi blocat în lipsa de logică a uneia dintre ele. Ne-a spus că înţelege treaba cu băgatul, cu folosirea diferitelor organe genitale pentru a-ţi grăi reproşurile, însă în ruptul capului nu înţelegea cum poţi „pedepsi“ pe cineva, luîndu-le la rînd şi copulînd, chiar şi într-o manieră ireverenţioasă, cu toate rudele moarte? Nu este mult o pedeapsă grotescă pentru cel care o proferează? *„Why would anyone wish to fuck the dead relatives' ancestors of another?“* – ne-a întrebat oripilat. N-am ştiut ce să-i răspundem.

Andrei MANOLESCU

În urmă cu cîţiva ani, stăteam în curtea unui ţăran bătrîn de la munte pe care-l cunoşteam, şi-i povesteam ce mai e pe la Bucureşti. Îi vorbeam despre ce mai învîrt politicienii, despre încurcatele iţe ale politicii dîmboviţene, despre interesele necurate ale unora şi ale altora... Ţăranul asculta cu atenţie şi nu zicea nimic, ceea ce mă stîrnea să vorbesc în continuare. La un moment dat, omul şi-a scos pălăria din cap şi a trîntit-o pe masa de scînduri, izbucnind: „'Le muma-n cur la toţi!“ A zis-o cu atîta foc şi aşa de răspicat, că formula mi-a rămas pînă astăzi în minte drept cel mai puternic slogan de opoziţie.

Matei MARTIN

Am fost învăţat, de mic, că nu-i frumos să înjuri. Mai tîrziu, de fiecare dată cînd încercam să reproduc, plin de admiraţie, vreo înjurătură creativă auzită pe stradă, mi se atrăgea atenţia că n-am accentul bun, că vocea sună fals, că n-am faţă de om care înjură. Uneori n-am nici ţinere de minte – aşa că sînt în stare să stric frumuseţe de formulare înlocuind, total aiurea, diverse cuvinte. Şi înjurătura are gramatica ei, una pe care adesea n-o înţeleg. Încerc să nu mă cenzurez, dar, de fiecare dată cînd scap o înjurătură printre dinţi, la nervi, oamenii rîd. „Bă, ochelaristule, nici să-njuri nu ştii“, mi se spune cu reproş. Băga-mi-aş picioarele!

Ruxandra MIHĂILĂ

Cea mai des auzită ocară în Grid, rostită cu obidă şi năduf, dar şi urmată, uneori, de un prelungit hohot de rîs e „Călcatu-te-ar nevoia în cap să te calce azi şi mîine.“ E la limita dintre sudalmă şi blestem, graniţă adeseori încălcată şi dintr-o parte, şi din cealaltă. De menţionat că se atribuia în trecut, în aceeaşi măsură, şi „boalelor“ (vitele de povară). Dar cum acestea au fost înlocuite de ferotenii, şi sudalma de mai sus e concurată, acerb, de cele care trimit la organele de la polul opus. Şi care sînt aceleaşi cu cele din tramvaiul 1, din Bucureşti. De unde, fenomenul de globalizare şi la nivelul imprecaţiilor.

„Ce înjurătură preferată aveţi?“, consemnate de Petru Ionescu la rubrica „Ce spun parlamentarii“ (Dilema, *nr. 63, 1994)*

„Futu-ţi calendarul mă-tii!“

SABIN IVAN, *senator PL – '93*

„P... mă-tii!“, pentru prieteni. „Dumnezeii voştri!“, pentru opoziţie.

GHEORGHE DUMITRAŞCU, *senator PDSR*

Păi, „du-te-n p... mă-tii!“ Şi, hop, şi-o palmă.

RADU BALTAZAR, *senator PD*

„Calendarul mă-sii“ mi se pare cea mai cuprinzătoare.

VASILE VĂCARU, *senator PDSR*

„Deci, futu-ţi ticlazăul tău!“

RADU CEONTEA, *senator independent*

„Mama lor de comunişti şi securişti, canalul ei de viaţă!“

TICU DUMITRESCU, *senator PNŢCD*

„Jos Iliescu!“ Da' ce folos?

NICOLAE CERVENI, *PNL-CD*

Matei PLEŞU

Eram într-o vacanţă de vară, la ţară, cu fratele meu. Stăteam cocoţaţi pe un gard de scînduri şi căscam gura la uliţă şi la trecători. Zăpăciţi şi stîrniţi de căldură, am epuizat rapid registrul cuminţeniei şi am născocit un concurs de înjurături. Suduiam pe rînd, copilăreşte, fără să ne uităm unul la altul, cu privirea în zare, hăt departe, la adăpost de ruşinea celor spuse. M-am hotărît într-un tîrziu să scot asul din mînecă, un fel de înjurătură a înjurăturilor, şi să închei jocul brutal, cu o victorie zdrobitoare. M-am strofocat, am ezitat şi m-am tot legănat pe gard, luîndu-mi parcă avînt să rostesc oroarea şi, după ce am făgăduit să nu povestim niciodată, nimănui, grozăvia celor petrecute, am şoptit emoţionat – cu sentimentul că am dat glas celei mai cumplite, ruşinoase şi obscene plăsmuiri a minţii – înjurătura supremă: „Femeie goală!“ N-aveam nici 7 ani.

Adina POPESCU

Înjur sănătos în intimitate, cînd sparg o farfurie sau mă lovesc de-o clanţă. În lume, îmi mai scapă cîte un „p... mă-sii!“ clasic şi inofensiv. Mi se pare că societatea românească, mai ales cea urbană, a involuat din punct de vedere al înjurăturilor, din moment ce „p... mea!“ a devenit un clişeu, întîlnit la tot pasul, cu diferite intonaţii şi nuanţe, chiar şi interogativ.

De curînd, am inventat cîteva înjurături decente pentru un zmeu, personaj în cartea fantastică la care lucrez. De precizat că zmeul Tase a fost nevoit să intre şi el în rîndul lumii şi s-a angajat ca şofer de TIR, aşa că mai toată ziua înjură „pe şofereşte“. Amintesc aici: „Să-ţi moară calul năzdrăvan în crucea cerului!“ sau „Băga-ţi-aş castelul într-o nucă, ca să-i fac vînt pe apa sîmbetei!“ sau „Tăia-ţi-aş capul, să-ţi crească unul de căpcăun în loc!“

Iaromira POPOVICI

Cred că înjurăturile care m-au marcat cel mai tare în copilărie au fost cele ale bunicului meu, care erau mai plastice, mai agresive în mesaj şi mai directe. Şi nu, nu mi se adresau, erau cumva existenţiale, izbucneau cînd nu-i funcţiona ceva sau îl nemulţumea ceva. Cea mai frecventă era „Futu-te-n cur pe mă-ta!“ Azi, probabil banală. Cea mai ordinară înjurătură – după mine – pe care am auzit-o: „Mă piş pe tine şi-ţi dau foc!“ Cea mai benignă, din şcoală, care nu e, de fapt, înjurătură: „Pisici!“

Dan STANCIU

Înjurăturile de azi (care îmi ajung la ureche cînd umblu prin lumea românească) mi se par terne, ofilite (spre blegi), fără zvîc. Şi-au pierdut semeţia şi forţa, anemiate prin repetiţie, asfixiate în aglomeraţie – cîte *plm* şi *Băga-mi-aş* pot încăpea într-un metru cub de aer? Poate le-ar prinde bine, ca să reînvie, un strop din vlaga vechilor descîntece, cum este acela cules în preajma anului 1907, în comuna Celei, de dr. Daniil Ionescu (medic primar al judeţului Romanaţi) şi Alexandru I. Daniil (student în Farmacie): „Râia sfragiea / Şi cu neovegia, / Toată buba, / Rana, / Mâncărimea, / Din sculament, / Din parlament, / Din guiguie, / Din şangăr, / Din nouă neamuri şi un sfert“.

Ana Maria SANDU

Cînd mă enervez mai apelez la cîte un „futu-i“, cîte o origine, un mort sau un dumnezeu. Nimic spectaculos. Mă amuză însă teribil doamnele care „îşi bagă“ şi „îşi scot“.

Prima şi cea mai fascinantă întîlnire cu un tsunami verbal am avut-o în copilărie: la cîteva case de noi stătea un bărbat singur şi cu minţile rătăcite. Cînd bea, se dezlănţuia. Era în stare să înjure în cascade. Sloboz, pipote, morţi îndesaţi pe gît, toate ororile pămîntului se revărsau din gura lui ştirbă. Îl

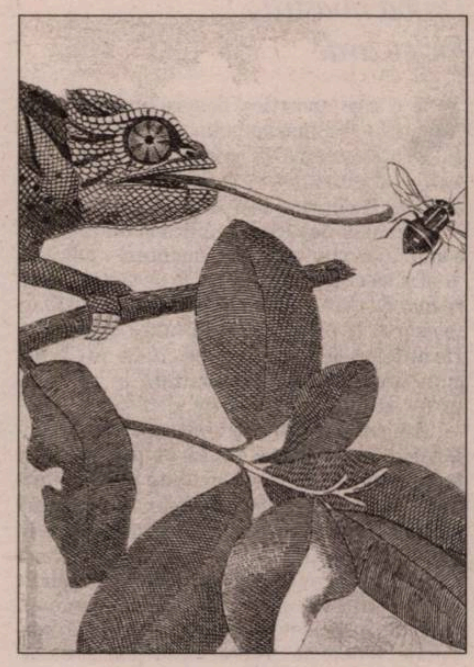

ascultam fără să înţeleg nimic. Mă speria şi mă fascina, în egală măsură. La un moment dat, într-un joc de-al meu s-a rătăcit şi o înjurătură auzită la el. Mama a îngheţat lîngă mine, cînd m-a auzit. I-au ieşit ochii din orbite. Trebuie să fi fost o mare blestemăţie dacă a reacţionat aşa. Cred că acea înjurătură, pierdută pe drum, rămîne cea mai mare faptă de vitejie din cariera mea de injurioasă.

Mircea VASILESCU

Pe la începuturile *Dilemei*, cînd – ca şi acum – căutam teme pentru Dosarul din mijlocul revistei, cineva (îmi pare rău, nu mai ţin minte cine) a propus să ne ocupăm de „Înjurătura la români“. Propunerea a fost acceptată într-un vesel consens. Abundenţa articolelor primite a dus, pînă la urmă, la realizarea a două numere consecutive. Era la începutul anilor '90, cînd societatea românească scotea dopul de la sticla libertăţii de exprimare şi săreau în toate direcţiile bulele spumoase ale tuturor cuvintelor şi ideilor interzise pînă atunci.

De aici (sau şi de aici) ni s-a tras. *Dilema* a fost taxată imediat de „frivolă“, „superficială“, „anticulturală“, pentru că aducea în atenţia cititorilor un subiect care ataca – bine a zis un eminent critic literar – „pudibonderia noastră naţională“. Am stat o clipă pe gînduri – „eram mult mai prost pe-atunci“, vorba poetului – şi m-am întrebat dacă n-au şi „ei, ceilalţi“ dreptate, dacă n-am sărit calul. Am considerat că nu. Mai tîrziu – nu că m-aş fi deşteptat prea mult între timp, dar orişicît, Internetul mi-a dat acces la multe lucruri, mult mai multe decît în 1993-'94, cînd singura tehnologie evoluată din redacţia noastră era o maşină de scris veche de juma' de secol – am descoperit eseuri fascinante ale unor sociologi, psihologi, antropologi serioşi, din toată lumea, pe aceeaşi temă: înjurătura. Ce pot să zic, după 20 de ani? Doar atît: *Dilema* a fost – ceara şi parastasu' şi anafura mă-sii – în avangardă, pe-aici pe la noi. Şi a fost înjurată din cauza asta.

Luiza VASILIU

Cel mai prost m-am simţit cînd, prin clasa a unşpea, într-o tabără de jurnalism, o profesoară de la Bucureşti care venise cu „tabără plătită“, pe altă filieră decît a noastră, s-a postat în faţa mea pe o alee de la Ciric, m-a apucat de vîrful nasului şi mi-a spus: „Fetiţo, eşti cam rea de muscă!“ Nu ştiam ce înseamnă, cred că nici ea, dar mi s-a părut oribil, mai oribil decît orice ţi-ar putea spune cineva vreodată. Între timp, am aflat că există şi „S-o futi pe mă-ta în puşcărie“, aşa că m-am mai liniştit.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

De unde începe drumul spre salvare?

Unul dintre momentele cele mai grele din viaţa de părinte mi se pare acela cînd te confruntţi cu faptul că fiul/fiica ta a făcut o greşeală imensă, una care i-ar putea influenţa/schimba decisiv viitorul: a început să consume droguri, şi-a început viaţa sexuală (şi are, eventual, un copil) la o vîrstă nepotrivită, s-a implicat într-un anturaj cu porniri infracţionale etc. Momentul în care te întîlneşti cu viaţa ascunsă a copilului tău, cu partea ei de umbră, moment de mare încercare pentru relaţia părinte – copil, aduce cu sine, firesc, mai curînd emoţii puternice, decît decizii raţionale: frustrări (nu o să ajungă acolo unde am visat, nu mi-a ascultat sfaturile), teamă (sînt pus în faţa faptului consumat, iar consecinţele sînt de negestionat), sentimente de vinovăţie (n-am fost un părinte bun), furie (mă simt neputincios în faţa greşelilor lui) etc.

Pe nenumărate căi de informare – cărţi, dezbateri, traininguri, Internet etc. –, sîntem instruiţi asupra felului în care putem preveni derapajele celor aflaţi în grija sau educaţia noastră: cum să-i ascultăm şi cum să-i corijăm, cîtă libertate şi cîte restricţii să le acordăm, cînd să negociem şi cînd să fim fermi etc. Aplici sfaturile, respecţi dozajele, atît cît eşti în stare. Dar destinul unui copil nu e o sumă de reţete miraculoase care, odată aplicate, dau conturul real al desăvîrşirii. În viaţa oricărui copil, ca şi în viaţa noastră, există momente nefaste, decizii pripite, puseuri emoţionale, impulsuri şi tentaţii greu de stăpînit, neatenţie etc. Toate acestea nu se pot „rezolva" prin prompte prescripţii de cabinet.

Ce faci, deci, cînd afli că fiica ta de 13 ani şi-a început viaţa sexuală? Sau că fiul tău a devenit dependent de droguri. Sau, încă minor, a lovit mortal un amic, după o ceartă zdravănă. Întrebările par să nu aibă nici un răspuns: Ce se va întîmpla cu copilul meu? În ce fel să îl ajut? Cum rezolv problema? De unde încep? Care este primul pas? Aceste întrebări şi clipele intens emoţionale care le însoţesc nu-s deloc uşor de trecut, fiindcă nu există tratamente generale, terapii cu efect de panaceu. Fiecare caz are un trecut încărcat de istorii particulare, un prezent desfăşurat în condiţii specifice şi un viitor imprevizibil în unicitatea lui. Sînt paşi mari de făcut: trebuie să îţi laşi la o parte temerile, frustrările, deziluziile, vinovăţiile, ca să le poţi gestiona pe cele ale copilului tău. Să îţi înfrunţi prejudecăţile, comodităţile, iritările, ca să găseşti o soluţie. Să ştii să asculţi, înainte de a vorbi, de a emite decizii sau de a stabili vinovăţii. Să reflectezi la ceea ce pînă mai ieri credeai că e bine sau rău în educaţia pe care i-ai dat-o. Dar mai ales, să nu uiţi că, în faţa ta, este un copil nesăbuit, neajutorat, înspăimîntat, care are nevoie, mai mult ca oricînd, în ciuda răzvrătirii lui, de iubirea ta necondiţionată.

Sînt mulţi părinţi care se confruntă cu astfel de probleme. Iar dacă unul dintre ei m-ar întreba unde s-ar putea duce să primească un ajutor, un sfat, o idee, despre cum ar putea depăşi problema, n-aş şti foarte bine unde să îl trimit, în afara unor şedinţe de psihoterapie lungi şi destul de costisitoare. Sau a cîtorva organizaţii umanitare şi de asistenţă socială. Prea puţin, însă, pentru cîtă treabă este de făcut.

Ar fi nevoie de o mai mare preocupare instituţională, pentru a ieşi în întîmpinarea acestor situaţii: de cabinete specializate, în care să se ofere consiliere, îndrumare, suport. De instituţii pedagogice, terapeutice, medicale sau juridice, care să ofere asistenţă bazată pe profesionalism şi experienţă. Instituţii care să nu focalizeze doar asupra prevenţiei, ci asupra crizei deja declanşate, astfel încît părinţii să întrevadă ce paşi sînt de făcut pentru fiecare problemă în parte. Cu alte cuvinte, de unde să înceapă drumul pentru a-şi ajuta copilul.

Altfel, biografia copiilor încercănaţi de greşelile lor se va reduce la patru rînduri de ziar, cu imagini şocante, care vor ţine prima pagină, doar o zi.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Michael Douglas şi utopiile vîrstei a treia

Am văzut de curînd *And So it Goes* (Rob Reiner, 2014), o comedie romantică în care, în sfîrşit, îl putem vedea pe Michael Douglas. Nu se joacă în România încă, dar va veni şi la noi, cu siguranţă.

Michael Douglas a fost actorul „tinereţilor mele", dacă e să găsesc un termen banal pentru anii '90, în care el era starul filmelor mele preferate de atunci. Începînd cu mai vechiul *Romancing the Stone* (Robert Zemeckis, 1984), în care juca alături de o altă actriţă dragă mie, pe care nu am mai văzut-o de mult într-un film, şi anume Kathleen Turner, continuînd, tot alături de ea, cu savurosul *The War of the Roses* (Danny de Vito, 1989), ajungînd la legendarul *Basic Instinct* (Paul Verhoeven, 1992) şi culminînd cu preferatele mele antiutopii privind societatea de consum – *Falling Down* (Joel Schumacher, 1993) şi *The Game* (David Fincher, 1997), precum şi cu inteligentul *Traffic* (Steven Soderbergh, 2000, cîştigător al Oscarului pentru cel mai bun film, în 2001).

De atunci încoace, l-am mai văzut, cred, doar în *Last Vegas* (Jon Turteltaub, 2013), unde nu m-a convins. *And So it Goes* e un film „uşurel", dar plăcut. Iar Michael Douglas de aici mi-a adus aminte de cel din vremurile lui bune. Poate şi pentru că joacă alături de Diane Keaton, pe care nu poţi să n-o placi, indiferent de manierismele ei.

Filmul urmează, desigur, o reţetă. Dar, în ce mă priveşte, reţeta potrivită pentru vremea... vîrstei a treia. Şi anume, cea a unei combinaţii între împlinirea profesională, cumva mai soft la anii bătrîneţii, cea personală (o relaţie mai serioasă, nu neapărat pasională) şi, evident, cea familială, dar şi una mai largă, comunitară.

Tocmai accentul pe comunitate e ceea ce mi-a plăcut. Am mai întîlnit soluţia asta pentru vîrsta a treia şi în alte filme pe aceeaşi temă, precum *The Best Exotic Marigold Hotel* (John Maden, 2012) sau *Et si on vivait tous ensemble?* (Stephane Robelin, 2011). Acolo, partea familială era cumva lăsată deoparte, în favoarea recuperării unor laturi neîmplinite din trecut şi a redescoperirii identităţii personale ori profesionale. Aici, personajul Oren Little, interpretat de Michael Douglas, îşi recuperează şi familia pierdută: fiul pe care abia acum îl descoperă, de fapt, şi despre care avea, pe nedrept, o părere greşită, şi nepoata, pe care tot acum o cunoaşte.

La care se adaugă idila lui cu Diane Keaton, nu la fel de pasională ca cea dintre Meryl Streep şi Alec Baldwin, din savurosul *It' s complicated* (Nancy Meyers, 2009), dat fiind că este vorba de o altă vîrstă: una în care partenerii de viaţă (vieţii precedente...) sînt morţi şi îngropaţi, la propriu, şi supravieţuitorii lor sînt obligaţi să se descurce fără ei. Leah (Diane Keaton) este eroina pozitivă care reuşeşte să îl „reformeze" pe micul, aparent, la suflet, Oren Little.

Tot ea îşi construieşte o carieră de cîntăreaţă la bătrîneţe, făcîndu-şi auzită vocea frumoasă printre plînsete (care ne aduc aminte de plînsetele ei din *Something's Gotta Give* – Nancy Meyers, 2003) rememoratoare ale trecutului.

Leah reuşeşte să devină cîntăreaţă, iar Oren – să fie un agent imobiliar lipsit de prejudecăţi, măcar pe ultima sută de metri a activităţii sale. Personajul lui e conturat drept plin de toate limitele şi prejudecăţile posibile: rasiste, etnice, legate de vîrstă, de copii...

Doar că nu e vorba de un personaj cu adevărat „rău" (în sensul strict maniheist din basme), ci doar dezamăgit şi acrit de diverse întîmplări: un răutăcios circumstanţial, capabil, însă, de a fi transformat şi reformat. Ceea ce se şi întîmplă în cuprinsul filmului. Într-un mod simplist, dar optimist, lăsîndu-ne, în final, cu un binevenit gust dulceag.

Imaginea casei, Little Shangri-La, un loc fermecător fără să fie prea alambicat ori luxos, în care locuiesc personajele filmului, şi bătrîni, şi copii, şi oameni de culoare, pînă la urmă în armonie, este un clişeu benefic, pe care, eu una, mi-l doresc, dacă nu pentru umanitate, măcar pentru o comunitate mică din care sper că voi face şi eu parte, măcar la bătrîneţe.

Selma IUSUF

legende urbane

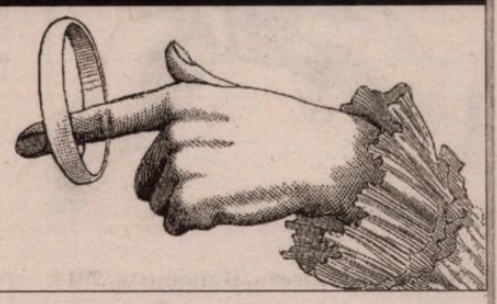

Zenul şi îngrijorarea

„O săgeată nu poate fi lansată decît dacă mai întîi este trasă puţin în spate. Cînd viaţa te trage înapoi prin intermediul dificultăţilor, imaginează-ţi că urmează să te lanseze spre ceva măreţ!"

Ee? Îndeajuns de motivaţional pentru toţi? Îndeajuns de lemnos limbajul? Am găsit citatul menit să scoată lumea din depresie pe un site care se prezintă a fi specializat în „dezvoltare personală". N-o să credeţi cîte puteţi găsi acolo. O să aflaţi că e foarte important, de pildă, să vă vizualizaţi, pur şi simplu, scopul pe care-l aveţi de atins. Vi se dă şi exemplul lui Arnold Schwarzenegger care povesteşte cum şi-a vizualizat el muşchii în timp ce ridica 10 tone în repetări de cîte o mie, şi uite unde a ajuns.

În principiu, ar trebui să te înconjori numai de oameni pozitivi, să-ţi hrăneşti visurile (puneţi dumneavoastră, vă rog, ghilimelele acolo unde simţiţi nevoia), să-ţi mai cobori standardele, să scapi de telefon, să renunţi la obiective, să nu te mai analizezi atîta şi să-ţi stabileşti o limită de venit. Adică să spui – „eu pînă la suma asta vreau să cîştig, nici un leu mai mult."

Dacă aplici toate sfaturile astea, ai toate şansele să devii o imitaţie proastă de guru budist, să-ţi pierzi contextul şi locul de muncă. Odată cu asta bănuiesc că-ţi vor stabili alţii o limită de venit rezonabilă, precum ajutorul de şomaj. Nimic de zis, în principiu, într-o lume ideală, astea-s nişte sfaturi tare drăguţe, ba multe sînt chiar de bun-simţ, şi bănuiesc că, din cînd în cînd, multora dintre noi le face bine să li se aducă aminte să mai respire, să-şi iubească aproapele şi să fie perseverenţi.

Dar sigur că toată industria asta motivaţională care înseamnă cărţi scrise, site-uri, congrese, conferinţe, seminarii, tabere, promoţionale diverse şi alte asemenea se adresează ălora care au mult timp de omorît, nu disperaţilor. Iar din sfaturi se fac şi vedete, şi bani grămadă. Am stat, zilele trecute, de vorbă cu un tînăr zugrav-instalator-cărător de materiale cu cîrca. O să ziceţi că ăştia fac mulţi bani. Nu toţi, iar munca lor e pe deşelatelea. Am cărat şi eu cîteva cutii de gresie pînă la etajul doi, la 40 de grade afară. Nu. N-a fost bine. Tînărul ăsta îmi povestea cum a lucrat la izolarea unor blocuri, cum e să stai cu orele în soare pe schele după ce ai descărcat un camion de glet, şi cum e să fii luat de patron să-i faci lucrări pe doi lei la casa ăluia de la munte. Păi, spune-i acestui tînăr să se înconjoare de persoane pozitive, ce naiba. Că d-aia are greutăţi în viaţă, că nu-şi hrăneşte visurile. Ba şi le hrănea. Omul mi-a zis că visul lui e să fie şofer, îşi hrănea chiar zdravăn visul, dar – ce să vezi – tot nemulţumit era. Dar poate nu-şi stabilise un plafon pentru banii de cîştigat, să zică, gata, o mie de lei pe lună, nici un leu în plus. Iar tot ce-i va veni peste mie va fi, evident, răsplata dezvoltării personale pentru individul ascultător şi zen.

Sfaturile astea sînt – ziceam – pentru cei cu mult timp de omorît şi cu gărgăuni în cap. Pentru ăia care întorc banii cu lopata şi-i pot tasa cumva în saci, pînă la o limită de cîştig. Zugravului cu care am vorbit, nu-i folosesc la nimic. Mie, nici atît. Doar cînd aud îndemnul „gîndeşte pozitiv" mă apucă furia. Există oameni care s-au născut îngrijoraţi, iar eu sînt unul dintre ei. Deci, nici un folos. Problema e că sfătoşenia asta de doi lei se întinde ca plaga şi reuşeşte să lase mute de admiraţie o grămadă de persoane cu suflet sensibil. Există deja cîţiva celebri împărţitori de mesaje inspiraţionale pe Facebook şi pe bloguri. Există conferinţe şi vorbitori specializaţi care bat capitalele lumii. N-ar deranja totuşi pe nimeni dacă n-ai ajunge să te împiedici de atîta înţelepciune de bodegă, la fiecare pas. N-ar deranja pe nimeni dacă chiar ar ajuta pe cineva. Căci, oameni buni, n-am văzut persoane mai egoiste decît alea care se străduiesc să se dezvolte personal.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

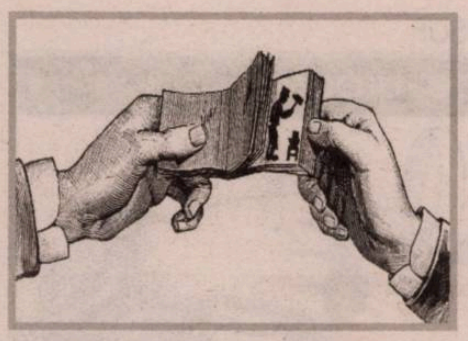

Marius CHIVU

feedbook

Marele poem al purificării dragostei

● **Bogdan O. Popescu, Humanitas, 2014.**

„*Cartea dragostei* este cel mai frumos volum de versuri pe care l-am citit în ultimul deceniu." Așa își începe Mircea Cărtărescu textul de prezentare și, implicit, de recomandare, de pe coperta a patra a acestei cărți semnate de Bogdan O. Popescu; și continuă: „Cartea este un epitalam fermecător, gingaș, pasionat și inocent, animat de o inventivitate pe centimetru pătrat care-i concurează pe Arcimboldo, pe Disney și pe Miyazaki. Rareori, cuvintele mari ale poeziei au fost luate mai în serios, rareori, de asemenea, un poet a avut atîta curaj în folosirea registrului minor, a sunetelor flajeolate, a diminutivelor ca să dea căldură și credibilitate poemelor."

Într-adevăr, apărută la patru ani de la precedentul volum de poezie *(Aerobiciclete,* Brumar, 2010), această carte, intitulată pe cît de simplu, pe atît de orgolios *Cartea dragostei,* ți-e mai ușor să o descrii, decît să-i înțelegi mecanismul cu totul și cu totul impresionant. Copleșitoare depotrivă ca formă (64 de duble-poeme în cîte două forme fixe, construite pe principiul hexagramelor din vechea carte chinezească *I Ching* / *Cartea Schimbărilor,* și întinzîndu-se pe mai bine de 160 de pagini, format mare), dar și din punctul de vedere al conținutului (o întreagă lume ficțională de o bogăție cultural-lingvistică care-și distribuie referințele pe mai multe niveluri), *Cartea dragostei* este un OZN liric în literatura românească contemporană. Densă prin conținut și solicitantă prin conotație, pentru lectură ai nevoie de cîteva zile și, mai ales, de un minim background cultural oriental. Pentru că nici nu se citește, nici nu poate fi înțeleasă ușor sau repede. Structura pe care e construit acest vast poem stratificat și rețeaua lui de referințe necesită nu doar atenție și competență (căci trebuie să știi cum să privești hexagramele, ca să poți citi poemele), ci și multă predispoziție (căci schimbările de perspective sînt frecvente și, prin urmare, solicitante). Iar la final, nu ești cîtuși de puțin sigur că ai (între)văzut tot ce oferă această carte gîndită ca „o mică lume" cu propriile înălțimi, adîncimi și reflexii.

Primul lucru remarcabil, la propriu și la figurat, este, așadar, procedeul, marcat inclusiv grafic, de construcție al acestui vast poem al dragostei pe cadrele celor 64 de he-

xagrame din *I Ching.* Datînd din mileniul al doilea î.Ch., străvechiul set oracolar chinezesc este conceput pe ideea dinamicii dintre forțele opuse, a evoluției și a procesului transformării eterne, și a fost (re)interpretat ca un sistem cosmologic și filozofic. Cele 64 de hexagrame conțin fiecare cîte șase linii orizontale, dintre care fiecare poate fi un *Yang* (linie neîntreruptă) sau un *Yin* (linie întreruptă) – 64 fiind numărul total de combinații între aceste două principii/forțe opuse, dar complementare. La fel, fiecare dintre cele 64 de poeme ale *Cărții dragostei* stă sub semnul cîte unei hexagrame însoțite de propria translație, străveche, unică (foarte frumoase variantele românești ale lui Bogdan O. Popescu!), precum și de un titlu „laic", adăugit, căci există în fiecare secvență cîte două texte ce corespund fiecare cîte unei dimensiuni, una reală-contemporană-biografică-discursivă, cealaltă fantezistă-arhetipală-impersonală-descriptivă, alternînd, la rîndul lor, vocea feminină cu cea masculină. De aceea, partea textuală secundă a fiecărei hexagrame lirice este ordonată conform celor șase linii orizontale care o compun: „nouă" este Yang matur (o linie neîntreruptă care se rupe, adică vocea bărbatului), iar „șase" este Yin matur (o linie întreruptă care se întregește, adică vocea femeii). Astfel, partea textuală secundă conține cîte șase intrări, fiecare dintre acestea reprezentînd, conform alternanței hexagramelor, vocea unuia dintre iubiți: „nouă în primul loc (...) în al șaselea loc" fiind bărbatul, iar „șase în primul loc (...) în al șaselea loc" fiind femeia.

Rezumînd, fiecare dintre cele 64 de poeme conțin cîte un intro al uneia dintre voci, urmat de alte șase intervenții lirice alternative ale celor două voci, conform alternanței unice, cartea însumînd 64 de poeme pe cîte o singură voce și, în subsidiar, un dialog format dintr-un total de 384 de replici ale celor doi îndrăgostiți: prințesa luo na și cavalerul shangdi di liwu.

Dincolo de suprafața sonetelor postoptzeciste ale unui cadru domestic contemporan digitalizat, marele poem al dragostei dintre cele două personaje se prezintă sub forma unui lung vis inițiatic al dragostei, un basm arhetipal eterogen, un fantasy oriental, în care prințesa luo na își așteaptă alesul în „grădina suspendată a dragostei purificate", cavalerul shangdi di liwu avînd de străbătut „un drum lung și chinuitor", un marș eroic presărat cu tot felul de încercări bizare. Acest drum al unuia către celălalt, semnificînd însăși uniunea dintre cele două principii ale vieții („Cei doi sînt, pînă la urmă, ovulul rotund ca un soare, opulent și baroc, încremenit în culcușul său «din trei atlazuri», și spermia aflată în continuă căutare, atrasă de feromonii dulci ai feminității", după cum frumos și inspirat citește poemul Mircea Cărtărescu), este un traseu al așteptării și al schimbării pentru purificare, un traseu inițiatic presărat cu locuri mirifice populate de nenumărate ființe imaginare, un traseu al încercărilor cu reguli, secrete și recompense, cu ofrande și sacrificii, cu vrăji și vedenii. Ca-ntr-un joc video inspirat de basmele orientale, apar locuri, forme geografice și fenomene ale naturii luxuriante („lacul secret kanas", „rîsul sacru jamuna", „ținutul uttarakhand", „vîntul cald khamsin care durează cincizeci de zile", „cetatea liang de la apus", „pădurea de păpădii" ș.a.), personaje stranii și misterioase („zeița chuang-mu", „cei șapte zei ai norocului", „ducele li gao", „vrăjitoarea fuamnach" ș.a.), vietăți exotice personificate („urșii clanului abenaki", „vulturii harpagornis", „șopîrlele-tegu-negre" „tigrul qilin", „șoimi-cu-gambe-ascuțite", „hanuman, regele maimuțelor roșii nancy", „albinele superpolenizatoare", „furnicuța letix", „berbecul ikanga", „leopardul fusca", „vulpi-zburătoare-cu-cap-cenușiu" ș.a.), proceduri și rituri de trecere care necesită obiecte magice pe măsură („desaga-fără-fund", „vin din viță sfințită a pietrei-muntelui-vînăt-de-la-apus", „petunia neagră", „ramuri de baobab-bătrîn-capricios", „piatra omfalos" ș.a.).

> *„Vîntul cald khamsin care durează cincizeci de zile."*

Cu multă migală și răsfățîndu-se a folosi o recuzită și un imaginar impure, topind în versuri referințe din sfere culturale variate și aparent divergente, Bogdan O. Popescu a imaginat un fel de cosmogonie sentimental-ludică, a cartografiat un imperiu fantezist, în cadrele căruia a compus o *Cîntare a cîntărilor* orientală, cu multiple rezonanțe mitologice și biblice, un lung și luxuriant poem, deopotrivă epic și incantatoriu, infantil și eroic, ritualic și oniric, elegiac și delirant, cast și senzorial, european și oriental – de la New York la Beijing, între dormitor și tărîmul magic. *Cartea dragostei* este „jucăreaua" ludic-feerică a lui Bogdan O. Popescu care, în cadrele simbolice delimitate de hexagramele *I Ching,* folosește limbajul minor-casnic al diminutivelor, al tandrețurilor și al alinturilor amoroase („prințesuța"), plus onomatopee fanteziste, își permite glumițe și chiar trimiteri la cărțile sale anterioare și, în general, înscenează un spectacol al risipei imagistice și lexicale, din care, paradoxal, e imposibil să decupezi un fragment, pentru a surprinde miniaturalul întregului.

Cîntare a cîntărilor placată pe *I Ching, Carte dragostei* este marele poem-basm-cîntare al „schimbării ideii de dragoste" sub forma unui *fantasy game* înspre „grădina suspendată a dragostei purificării". Fără doar și poate, capodopera lui Bogdan O. Popescu.

PUBLICITATE

Mirella PATUREAU

Şi a fost iarăşi Avignon... în grădina IN-ului

Olivier Py, preluînd conducerea Festivalului de la Avignon aflat la cea de-a 68-a sa ediţie, şi-a dorit un Festival militant şi angajat. Dorinţa i-a fost împlinită dincolo de aşteptări. Debutul a fost deja marcat de greva intermitenţilor din domeniul spectacolelor, care a anulat seara de deschidere şi alte 12 spectacole programate. În cele din urmă, catastrofa a fost evitată. Festivalul a avut loc, „a fost greu... dar a fost frumos" – conchidea, în conferinţa de presă finală, directorul secţiunii IN.

După 18 ani din nou la Avignon

Ce a fost însă mai frumos pentru noi a fost poate faptul că Gianina Cărbunariu era prezentă cu un spectacol în Festivalul IN, faptul că un spectacol românesc revenea pe „scena mare", după 18 ani. Adică după *Danaidele* de Eschil, un spectacol fluviu montat de Purcărete în 1996, la cariera Boulbon, loc mitic după ce Brook jucase aici *Mahabharata* în 1985. Contextul este astăzi diferit. Spectacolul Teatrului Naţional din Sibiu cu *Solitaritate,* scris şi regizat de Gianina Cărbunariu, face parte dintr-un program european, *Villes en scène,* şi-şi va continua turneul la Bruxelles şi la Madrid, în 2015. Spectacolul s-a jucat pe scena de la Gymnase du Lycée Mistral, o sală cu gradene pe o structură metalică în înălţime şi o viziune frontală, în care show-ul Gianinei Cărbunariu, gîndit iniţial pentru o sală *à l'italienne,* ca cea de la Sibiu, s-a adaptat cu uşurinţă. În final chiar, momentul cînd fundalul (scenografia extrem de funcţională a lui Andu Dumitrescu), un perete din tuburi de neon se înclină şi coboară ameninţător deasupra personajelor, dezvăluind pe verso macheta uriaşă a oraşului, se înscria perfect în decorul din beton şi metal al sălii. Spectacolul dezvolta cinci situaţii sau teme inspirate de actualitatea sau de discursul public din România. Dacă pentru publicul românesc lectura era facilă, căci trimitea la hibe bine cunoscute, miza se situa aici pe un alt plan: cum va reacţiona publicul sau presa franceză? Este oare acest discurs specific destul de universal? Răspunsul a fost în general pozitiv. Căci mondializarea şi-a făcut opera. Şi problema rasismului antirom sau a corupţiei, edilii locali demagogi, meschinăriile şi temerile clasei mijlocii sînt de acum teme comune în spaţiul european. „Personajele ar putea fi vecinii noştri de palier", am citit undeva, subliniind savoarea şi energia amară a textului. Dar ceea ce a recunoscut şi a apreciat mai ales presa au fost curajul criticii, umorul şi absurdul situaţiilor, „instantanee ale absurdului cotidian în România", o ţară care a trecut direct de la un suprarealism totalitar la un liberalism fără margini (după cum notează *Le Monde);* aici aluziile trimiteau, pur şi simplu, la Eugène Ionesco (s-a rîs cu poftă la episodul actriţei Eugenia Ionescu, personaj inventat de autoare, glorie naţională, dar turnătoare pentru eternitate) sau chiar la Cioran... şi paradoxul de a fi român. Pentru a rezuma, spectacolul Gianinei Cărbunariu, de un umor decapant şi bine venit, se înscrie la capitolul reuşite ale Festivalului: „umorul din ţările din fostul Est nu e mort!" (scrie *Libération).* Într-adevăr, pe aleea ce ducea la intrarea în sală, o expoziţie de Dan Perjovschi o confirmă: o serie de panouri unde, pe un fond negru, apăreau în alb cîteva desene sau succinte comentarii. Pe primul panou, două desene: Avignon 1968 şi un cocktail Molotov, alături, Avignon 2014 şi un iPhone. Dat fiind însă contextul ultimului festival, înţelegi că în Franţa revolta lui mai '68 refuză să moară, ţine doar pasul cu noile tehnologii...

PUBLICITATE

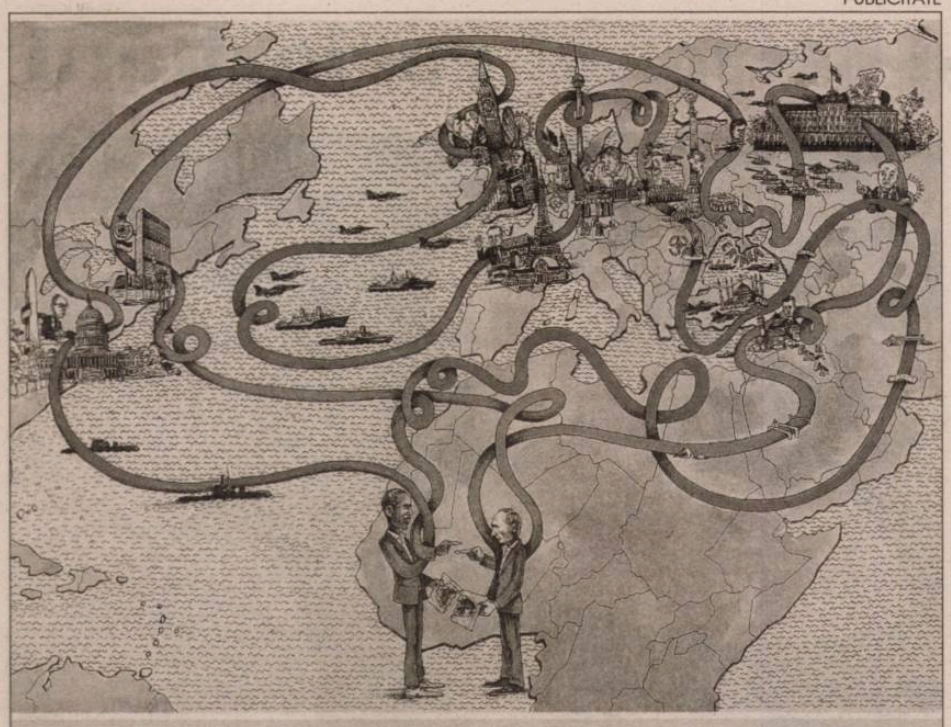

Superb ca un vis de gheaţă sub care mocneşte jarul

Două spectacole de mare performanţă tehnologică şi exigenţă artistică au venit fără surprize de la doi invitaţi bine cunoscuţi ai festivalului: Ivo Van Hove şi Thomas Ostermeier. Ivo Van Hove este un regizor flamand care montează deoptrivă texte clasice – *Tragediile romane* după Shakespeare, în 2008, la Avignon – şi mai ales contemporane, a adaptat pentru scenă filme de Bergman, Pasolini, Visconti, e pasionat de artele numerice, în spaţii scenice decupate de jocuri de lumină şi efecte video. Face un teatru mai degrabă subversiv, fără să fie indiferent la miza politică. Spectacolul său *Fountainhead,* tradus în franceză prin *Source de vie* sau *Izvorul vieţii,* se înscrie ca o provocare într-un festival unde sînt puse în discuţie rolul social al artei, responsabilitatea colectivă a artistului. Fără îndoială, spectacolul eveniment al festivalului, glacial, dar splendid ca realizare formală, ambiguu şi polemic ca tematică, este o adaptare după un roman cu acelaşi titlu al americancei Ayn Rand, care a fost recuperată de ramura cea mai radicală a dreptei americane, adepte a unui neoliberalism violent. Trama principală, situată în roman în anii '20, dar deplasată de spectacol către o modernitate mai recentă, rămîne o poveste de rivalitate între doi arhitecţi sau între două concepţii despre lume şi despre rolul sau libertatea artistului, într-o societate de masă. Este aşadar povestea a doi arhitecţi, un geniu individualist, Howard Roark, idealist ce apără „virtuţile egoismului", cale ce-l conduce la ruină şi izolare, şi Peter Keating, conformist fără talent care respectă regulile pieţei şi face carieră. Intriga se complică cu un alt personaj, patron de presă, şi mai ales cu povestea de dragoste pasională între Roark şi Dominique Francon, relaţii impregnate de o perversitate sado-masochistă. Nimic nu e simplu, totul e dureros de complicat. Spaţiul e construit ca un uriaş atelier de arhitectură, un dispozitiv scenic simplu unde tehnologia la vedere – ecrane, proiecţii, muzică *live* – lasă să funcţioneze un text extrem de puternic, cu actori extrem de precişi, într-o limbă de o sonoritate colţuroasă şi fascinantă (spectacol jucat în flamandă, subtitrat în franceză). Un platou degajat, cu o planşă de desen în centru, asupra căreia coboară o cameră video şi care filmează desenele pe care Roark le creionează cu febrilitate, desene inspirate de cele ale marelui arhitect Franck Lloyd Wright, care se pare a inspirat personajul, desene proiectate pe un ecran, arhitectura devine astfel spectacol, totul e extrem de simplu, dar şi extrem de spectaculos. Van Hove nu înclină balanţa în favoarea geniului *vs* societate, care e poziţia romanului, dar nici în favoarea compromisului. După peste patru ore de spectacol, ieşi cu mintea în furtună, cu ochii plini de imagini. Totul se urmăreşe ca un film pasionant, de la care a împrumutat mijloacele, dar care rămîne, în primul rînd, o dezbatere de idei, şi aici rezidă forţa şi subtilitatea sa.

Zgomotul bombardierelor în acţiune

Tot din lumea filmului vine şi cel de-al doilea mare spectacol al festivalului, *Căsătoria Mariei Braun,* după un film de Fassbinder din 1979. Ostermeier a creat *Căsătoria Mariei Braun* în 2008, cu doar patru actori şi o actriţă – Ursina Lardi în Maria Braun. Paradoxal, Ostermeier nu a văzut filmul, a preferat să citească mai întîi scenariul original. Spectacolul începe cu fragmente de scrisori de dragoste adresate lui Hitler, inedite în 1979, probe ale isteriei colective în faţa nazismului, în vreme ce pe un ecran, în fundal, sînt proiectate imagini din epocă. Vocile sînt repede acoperite de zgomotul bombardierelor în acţiune, imaginile anunţă dezastrul şi capitularea. Maria Braun este ceea ce se numea pe atunci o *Trümmerfrau,* o „femeie a ruinelor", femeile ce au reconstruit Germania postbelică. Cei patru actori masculini joacă toate rolurile, femei sau bărbaţi, schimbînd cîteva elemente de costum la vedere, ceea ce dă fluiditate povestirii scenice, un ritm aproape cinematografic. Şi aici platoul scenic e degajat, cu cîteva elemente de decor, o masă, nişte scaune, un lampadar... Ostermeier nu face un alt film, povesteşte doar cu mijloacele extrem de simple ale teatrului, bazat pe jocul actorilor, pe cîteva elemente de decor, o altă imagine despre iluzia miracolului german. În final, în vreme ce la televiziune se transmite meciul de fotbal din 1954, cînd Germania a cîştigat Cupa mondială, „semnul unei reveniri la civilzaţie după crimele abominabile înfăptuite de nazism", Ostermeier (ca şi Fassbinder, acum 35 de ani) lasă să explodeze gazul ce ucide eroina. Ostermeier sugerează însă ideea unei sinucideri, cînd Maria descoperă ipocrizia pactului între soţul şi amantul său. Pentru Ostermeier, faptul că e singura femeie prezentă pe scenă nu rezolvă nimic, bărbaţii deţin mereu puterea şi banii.

***Mirella Patureau** este critic de teatru şi traducătoare, cercetătoare la Atelier de recherche sur l'intermédialité et les arts du spectacle, CNRS, Paris.*

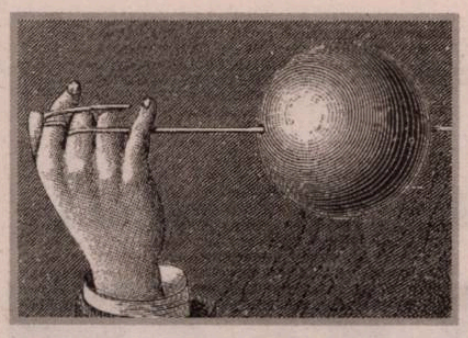

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Tranziţia de la Operă

Opera din Paris trece prin restructurări la nivelul conducerii. După plecarea anticipată a directorului Nicolas Joël, conducerea prestigioasei instituţii a fost preluată, de la 1 august, de fostul director al Scalei din Milano, Stéphane Lissner. Cu un program artistic deja stabilit, în linii mari, pe următorii doi ani, şi cu un repertoriu oricum destul de divers, nu e de aşteptat ca Lissner să schimbe radical scena Operei. O instituţie conservatoare prin definiţie, Opera din Paris s-a adaptat, încetul cu încetul, la sistemul de subvenţii: mecanismele birocratice sînt stufoase, dar sigure. După schimbarea directorului, urmează o etapă de tranziţie. Lissner va trebui să-şi aducă în echipă cîţiva dintre foştii colaboratori. Ei îi vor înlocui pe colegii lui Nicolas Joël. Dar tranziţia nu e chiar atît de uşoară. Cei care urmează să plece solicită acum prime de concediere anticipată. Sumele totale s-ar ridica, potrivit unei investigaţii realizate de *Mediapart*, la 1,8 milioane de euro – şi asta doar în prima etapă. În cazul unei noi restructurări la nivelul conducerii, este posibil ca suma să depăşească 2,7 milioane. Numai directorului departamentului de resurse umane i-ar reveni cel puţin 300.000 de euro – şi aceasta nici măcar nu ar fi cea mai mare dintre primele stabilite de planul de restructurare. E mult? E puţin?

Bugetul total al Operei pariziene se ridică la 200 de milioane. Jumătate din sumă o reprezintă subvenţiile directe din partea statului. 2% pentru un plan de tranziţie nu e un capăt de ţară, o să spuneţi. Într-adevăr, cifrele nu spun mare lucru. Doar că e pentru prima dată cînd o instituţie publică pune la bătaie sume atît de mari – şi asta în condiţii de austeritate bugetară. *Mediapart* foloseşte un termen foarte dur: delapidare.

Managerii de top ai unei instituţii publice de cultură pretind indemnizaţii de nivelul şefilor de bănci.

Nimeni nu contestă meritele şi performanţele artiştilor de la Operă. Instituţia a fost relativ protejată şi de tăierile de buget (în vreme ce numeroase alte programe şi instituţii mai mici au avut de suferit, în ultimii ani). Dar dezvăluirile de acum arată că s-a mers poate prea departe cu autonomia. Chiar dacă totul pare legal, chiar dacă direcţiunii nu i se poate imputa vreo încălcare a regulamentului, aceste cheltuieli par absurde şi imorale. Managerii de top ai unei instituţii publice de cultură pretind indemnizaţii de nivelul şefilor de bănci.

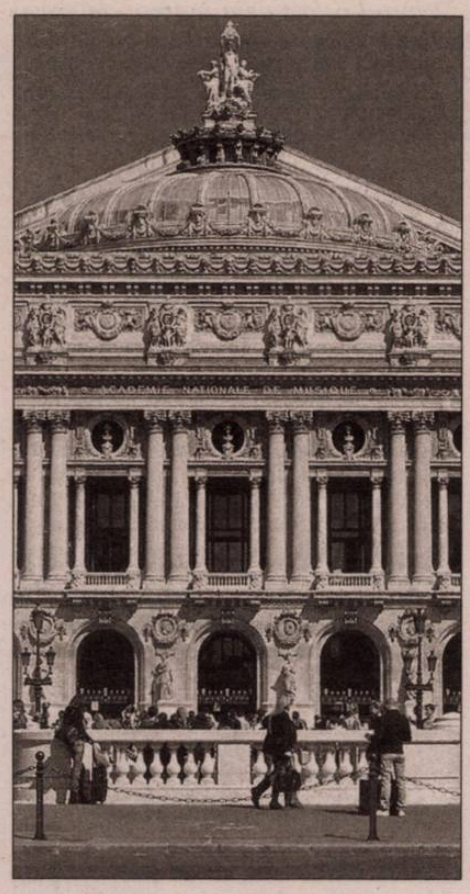

Prestigiul mondial şi performanţa artistică au făcut ca Opera să devină acum intangibilă, de necontrolat – acuză realizatorii investigaţiei. Reprezentanţi ai ministerului culturii se apără explicînd că aceste „costuri de tranziţie" nu trebuie nici girate şi nici finanţate direct de minister. Ele sînt „o consecinţă a aplicării dreptului muncii".

Tocmai aici e şi partea scandaloasă a afacerii. Luna trecută, la Festivalul de la Avignon, artiştii şi tehnicienii „intermitenţi" (adică: neangajaţi) au protestat împotriva unor schimbări legislative cu privire la condiţiile în care se acordă indemnizaţia de şomaj şi valoarea acesteia. Sindicatele solicită guvernului revizuirea convenţiei de asigurări. Legea nu face parte din pachetul de măsuri pentru sprijinirea creaţiei şi are o aplicabilitate generală. Or, artiştii şi tehnicienii din domeniul spectacolului vor reglementări speciale pentru condiţii speciale. Iniţiatorii mişcării de protest au folosit cuvinte precum „pauperizare" sau „precaritate". Aşa-numiţilor „intermitenţi" li se mai taie din drepturi în numele sustenabilităţii, în vreme ce, pentru directorii angajaţi ai Operei, se găsesc berechet fonduri pentru concediere anticipată. Dacă toate astea s-ar fi petrecut în era Sarkozy, poate nici n-ar mai fi fost atîta agitaţie – numai că preşedintele François Hollande a ajuns la putere, printre altele, cu un plan care promitea „echitate". Obiectiv greu de atins, mai ales în cultură.

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Fernanda Garcia Lao şi demonul curiozităţii

Unele lucruri se întîmplă pentru că nu au urmare şi nici sens, şi probabil că cel mai înţelept gest este să nici nu le acorzi o prea mare importanţă. Altele însă sînt adevărate declanşatoare de noi orizonturi, de noi viziuni, de idei, de senzaţii, şi ar fi păcat să nu le acordăm atenţia necesară sau să trecem nepăsători pe lîngă ele. Cîndva credeam, cînd eram mai tînără, că totul este întîmplător şi că singura optică posibilă este să facem ce putem, căci nimic nu este mai stabil decît „lucrul de mînă". Acum ştiu că nimic nu este întîmplător şi că lucrurile care ne cad în braţe, asemeni unor sirene fugărite, sau care ne lovesc, asemeni unui tren accelerat, nu le putem nici controla, nici determina, nici nu putem profita de ele. Doar accepta. Şi a trăi cu ele aşa cum vin. Fernanda Garcia Lao crede la fel. Cărţile sale respiră acest lucru. Dar nu aveam să-mi descopăr acest *alter ego* din lumea literară argentiniană decît datorită unei prietene necunoscute.

Văzut de aproape, orice criminal este copil. Sau o pisică.

„Cumpără-mi, te rog, toate cărţile ei, de la Salonul de carte de la Paris! În orice limbă – franceză, spaniolă, nu contează." I-am cerut de vreo două ori numele, pînă l-am reţinut. Nu îl auzisem niciodată! Salonul de carte de la Paris a fost dedicat, anul acesta, Argentinei, iar Fernanda Garcia Lao avea o masă întreagă de cărţi şi cîteva dezbateri, la care, din păcate, nu am putut să asist (dragă prietenă, mărturisesc public că voiam să-ţi fac această surpriză!). Am cumpărat, în schimb, toate cărţile ei, iar pe drum spre casă am cedat demonului curiozităţii: am început să citesc *La parfaite autre chose* (editura La Dernière Goutte, 2012). Un roman polifonic, tratat cu eleganţa unei piese de teatru, cu o listă de personaje, într-un stil direct, dar nu abrupt, sec ca realitatea vieţii, crud ca durerea ei, dar viu şi alert. Senzaţia de a fi *in* este imediată, pentru că poveştile Fernandei nu sînt doar ale ei, ci şi ale noastre. Şapte personaje în tot atîtea capitole livrează, individual şi încercînd să se justifice, viziunea lor asupra unei aceleiaşi poveşti (de dragoste, ce altceva?). Fiecare are dreptatea sa, argumentele sale, nebunia sa şi dreptul de a se răzbuna. Pînă la urmă, *„la parfaite autre chose"* pare să fie doar acel ceva din noi care ne lipseşte pentru a fi împliniţi şi pe care îl căutăm ca nişte disperaţi. Pînă la a recunoaşte că sîntem învinşi: „Eram învins. Sînt învins. (...) Sînt Rănit de cea mai cruntă dintre morţi. Rănit de propriile mele îngrijiri, incapabil de a fi perfect. Sînt un muritor care nu ştie cum să facă să moară, dar care este din ce în ce mai zdruncinat, în fiecare clipă. Fiecare gînd este o moarte, o moarte deranjantă şi tăcută."

Cartea a trebuit să o trimit, pînă la urmă, în România, ţara în care, din cauză că Fernanda Garcia Lao nu este încă tradusă, cititorii ei fac orice ca să-i aibă cărţile în alte limbi, însă destinul a aranjat bine lucrurile: mi-am dat seama că achiziţionasem şi cartea pe care prietena o avea deja – *La peau dure* (La Dernière Goutte, 2013). Şi m-am bucurat! Eram „condamnată" să mai citesc o Fernanda Garcia Lao. Stilul – identic, fără prea multe metafore, ci doar cu simboluri şi alăturări de cuvinte imposibile, incredibile, şi o imaginaţie teribilă. Scriitura, la fel de vie şi de directă, asemeni unui puseu de violenţă acordat chipului vieţii. Violeta îşi pierde un braţ din neglijenţă şi saturaţie. Înlocuit cu un altul, are impresia că persoana căreia-i aparţinuse anterior braţul îi cere să-i facă dreptate. Dincolo de răzbunare şi de căutare, care nu este doar căutarea donatoarei, ci şi a propriului personaj, aflat într-un moment delicat al vieţii sale, o încrengătură de poveşti care toate au acelaşi punct nevraglic: ce este iubirea? Unde este? Cum o găsim şi de ce ar mai merita să o găsim, dacă, de fapt, nu sîntem decît palidele copii ale unor alte destine. Între un început ca o confesiune universală – „Mă tem de viaţă" –, şi un final deschis – „Am devenit violentă pentru a mă trezi, dar mă tem că am adormit. Natura tragicului este repetarea. Văzut de aproape, orice criminal este copil. Sau o pisică. Sau un actor. Tragedia altora ne umple cu o bucurie de nevindecat. Nu mă întrebaţi de ce" –, aceeaşi listă de personaje. Ca un semn că viaţa (şi literatura) este/sînt teatru? Poate că nu. Pentru Fernanda Garcia Lao, există întotdeauna loc de mai rău: „– Tu şi cu mine, sîntem la fel, i-am spus în acel moment. Două fiinţe fragmentate, fără a putea iubi. – Nu crede aşa ceva, m-a corectat şchiopul, cu ochii sclipind. Sînt mai rău decît tine."

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la* Courrier International, *Paris.*

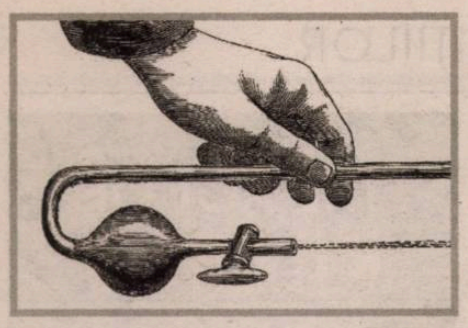

Oana STOICA

rosencrantz & co

Ariel în Zăvoi

● ***Ariel InterFest*, Teatrul de Artă Bucureşti**

● ***6 din 49*, Regia: Alexandru Maftei, Teatrul Ariel, Rîmnicu Vîlcea**

● ***La Ronde*, Regia: Vlad Popescu**

Festivalurile teatrale de vară ţintesc, cel puţin la noi, flirtul cu spectatorul şi speranţa că acesta, odată cucerit, va frecventa teatrul, şi în timpul stagiunii. Ariel InterFest (20-29 iulie 2014, Rîmnicu Vîlcea), festival internaţional aflat la a patra ediţie, a avut în acest an un conţinut eclectic: trupe româneşti şi străine, spectacole în săli şi în aer liber, pentru copii şi adulţi, comedii şi drame sociale, producţii ample şi show-uri „de cameră". Rîmnicu Vîlcea este un oraş cu tradiţie teatrală (de peste o sută de ani) care are în prezent două teatre („Anton Pann" şi Ariel), ambele urmaşe ale Teatrului Popular, iniţial instituţie de amatori, devenită apoi profesionistă, care a avut o perioadă de efervescenţă la începutul anilor '90, sub directoratul lui Goange Marinescu (cînd a fost rebotezat Teatrul „Anton Pann"). Din noua instituţie s-a desprins, ca Eva din coasta lui Adam, Teatrul Municipal Ariel. Au fost vremuri faste pentru teatrul vîlcean, cînd *Decameron 654*, montat de Silviu Purcărete (1993) devenea un spectacol legendar. Silviu Purcărete este, de altfel, un prieten al Ariel-ului din Rîmnicu Vîlcea, în al cărui festival revine din cînd în cînd.

Animaţia care cuprinde oraşul în timpul Ariel InterFest demonstrează interesul publicului local pentru teatru, şi este sarcina celor două instituţii publice vîlcene să fidelizeze aceşti spectatori ocazionali dincolo de evenimentele temporare. Eclectismul ediţiei din acest an a cuprins concertul Adei Milea, *Statuile vivante* ale Teatrului Masca (în parcul Zăvoi) sau spectacolele pentru copii, dar şi producţia, tot mai actuală, a Teatrului Act, *Păi despre ce vorbim noi aici, domnule?*, adaptare de Cătălin Ştefănescu după *Morometii* de Marin Preda, în care geniul regizoral al lui Alexandru Dabija s-a întîlnit cu doi actori uriaşi – Marcel Iureş şi George Mihăiţă. Actualitatea spectacolului ţine de viciile românităţii, căci parcă toate hibele identificate de Marin Preda în 1955 se regăsesc acum neschimbate, ba chiar li s-au adăugat şi altele. De exemplu, discuţia despre nevoia educaţiei – „nu dăm copiii la şcoală şi rămînem proşti, Ilie"– este mai vie ca oricînd, căci învăţămîntul contemporan se degradează continuu, educaţia la sate suferă grav din cauza lipsei profesorilor, iar abandonul şcolar este la cote ameţitoare. În mediul rural, copiii fac cele opt clase obligatorii (şi nu de puţine ori la final abia reuşesc să citească), apoi renunţă la şcoală ca să muncească. În acest context – şi acesta este doar unul dintre aspecte –, spectacolul Teatrului Act este profund neliniştitor.

Tot despre starea naţiunii este şi spectacolul Teatrului de Artă, Bucureşti, *6 din 49*, un text de György Spiró în regia lui Alexandru Maftei (regizorul filmului *Bună, ce faci?*). Cîştigător al marelui premiu la Loto, un cuplu cu vîrstă medie şi buget mic trece prin toate stările, de la euforie la nemulţumire şi de la entuziasm la panică, ba chiar la reînvierea erotismului (banii, ca şi moartea, sînt un afrodiziac bun), cu ceva popasuri în zona fabulaţiilor delirante, vecine cu paranoia. După ce se consumă toată gama emoţiilor şi reacţiilor posibile într-o astfel de situaţie, ceea ce se vede este incapacitatea de a-şi depăşi condiţia, staţionarea într-o mizerie familiară (devine clar de ce expresia aşa-zis patriotică „fie pîinea cît de rea, tot mai bine-n ţara mea" este greşită: nimeni nu se gîndeşte cum să facă „pîinea" mai bună, să amelioreze situaţia, căci a îndura răul nu este vreo dovadă de patriotism). Este o lume nevolnică ce îşi ridică nefericirea la rang de stil de viaţă, preferă sărăcia şi frustrările unei bunăstări ce îi va schimba obişnuinţele şi îi va anula plăcerea de a se văita. O lume căreia îi este frică de bine ca de o nenorocire, obişnuită să îndure cehovian, nu să lupte. *6 din 49* este o comedie umană de o imensă tristeţe, pe care Dana Voicu şi Liviu Cheloiu o joacă auster, cinematografic, fără tuşe groase, patetisme şi comicării, cenzurate riguros în favoarea autenticului care face din personajele lor reflexia unei realităţi dezamăgitoare. Dana Voicu expune credibil temerile feminine despre drobul de sare şi talentul imaginării răului „ce va să vină" ca rezultat al binelui deja sosit. Liviu Cheloiu mizează pe satisfacţia realistă în faţa cîştigului, reacţie masculină, raţională, dar limitată şi oarecum grobiană. Gestul final, al fricii, dincolo de importanţa lui în descifrarea mentalului colectiv, este şi expresia solidarităţii de cuplu, o formă deviantă a acelui „împreună la bine şi la rău" cu care începe orice căsnicie.

Este o lume nevolnică ce îşi ridică nefericirea la rang de stil de viaţă.

Teatrul Ariel a avut premieră în festival, *La Ronde* în regia tînărului Vlad Popescu, absolvent al Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca (de unde au mai venit în trupa vîlceană şi actorii Tatiana Sîrghi, Cristian But, Gogu Preda, care au absolvit anul trecut). Piesa lui Arthur Schnitzler (în original *Reigen*, aici este folosit titlul francez, consacrat în urma adaptării cinematografice a lui Max Ophuls din 1950), ce scanează societatea de la 1900, prin prisma comportamentului sexual în toate clasele sociale, generează un spectacol amplu care intenţionează să scaneze, în acelaşi mod, societatea de-a lungul timpului, mai ales în perioadele sale negre (nazismul). Dacă textul relevă ipocrizia şi cinismul ca trăsături definitorii ale societăţii, spectacolul lui Vlad Popescu devoalează violenţa umană care transgresează vremurile. Demonstraţia se face tot prin studierea sexualităţii, cu hibele ei – femeia ca obiect, agresiunea fizică şi abandonul afectiv (dragostea este o permanent victimă, exclusă în urma contactului fizic), uzul forţei şi abuzul puterii. Spectacolul începe cu un bal mascat şi se transformă într-un cabaret german. Regizorul construieşte şi deconstruieşte scenele şi, implicit, cuplurile, printr-un joc voyeurist cu oglinzi puse pe turnantă (scenografia Irina Chirilă). Provocator ca intenţie – textul lui Schnitzler a prilejuit multiple interpretări de-a lungul vremii, inclusiv variante gay –, spectacolul este însă prea lung pentru inventivitatea tînărului regizor, riscînd să devină monoton şi previzibil, căci structura canonică a piesei constituie, de la un punct încolo, un dezavantaj. Vlad Popescu se dovedeşte a fi un regizor cu imaginaţie şi atitudine, care are încă nevoie să-şi concentreze ideile pentru a le da forţă. Dar pentru asta are destul timp.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

● ***At Berkeley*** **(SUA, 2013), de Frederick Wiseman.**

Andrei GORZO

dilematograf

Direct cinema, cinéma vérité

Celebrat ca fondator al documentarului observaţional sau *direct cinema,* Frederick Wiseman s-a afirmat, de-a lungul ultimilor 50 de ani, ca un descriptor-analist de anvergură balzaciană al instituţiilor US. Modele inclusiv pentru cineaşti ficţionari precum Cristi Puiu, studiile sale despre licee, spitale, oficii de asistenţă socială etc. nu conţin nici interviuri, nici comentarii în *voice-over,* ci doar filmări ale unei camere la fel de nebăgate în seamă ca o muscă – şi la fel de nepărtinitoare în aparenţă, deşi punctul de vedere al documentaristului e mereu implicit în deciziile sale privind selecţia şi organizarea materialului filmat. În *At Berkeley,* punctul lui de vedere e unul alipit la cauza unei educaţii superioare totodată excelente şi gratuite, sau măcar accesibile la preţuri mici, cauză susţinută cu glorie, dar şi cu greutăţi tot mai mari – împuţinarea progresivă a finanţării din bani publici, supremaţia apăsătoare a discursului neoliberal –, de cea mai prestigioasă universitate americană de stat, Berkeley din California. Timp de patru ore, Wiseman documentează campusul şi pe dinafară, şi pe dinăuntru: pe de-o parte, cursurile şi cercetarea ştiinţifică, artele şi sporturile, ba chiar şi zbenguiala sau zăcutul în iarbă, spiritul critic ţinut la mare preţ (Berkeley fiind centrul istoric al activismului studenţesc american) şi privirile ghidate insistent către binele public (de pildă, ultimele progrese în studierea cancerului), către lucruri mari (o prelegere despre spaţiul cosmic, alta despre transcendentalismul thoreauvian etc.); de partea cealaltă, o serie de şedinţe (din care Wiseman include în film bucăţi lungi de pînă la 15-20 de minute, cum face şi cu seminariile şi cursurile) la care administratorii (printre ei şi veterani ai legendarelor proteste din anii '60), confruntaţi cu noi tăieri bugetare, îşi pun la punct echilibristica între ceea ce cad de acord că trebuie să rămînă principiu non-negociabil şi măsuri care li se par indispensabile supravieţuirii. Presiunea asta se impune ca temă principală – implicînd nu doar viitorul unei instituţii, ci pe acela al unei întregi societăţi, căreia Wiseman îi localizează la Berkeley un nerv important – şi conferă relief dramatic acestui mozaic de viniete cotidian-instituţionale, cea de-a patra oară aducînd pe post de climax un protest studenţesc. Deşi implicit angajat în lupta pentru păstrarea caracterului public al şcolii, filmul n-o idealizează, ci – trecînd dincolo de aspectele ei de utopie realizată, dar nu înainte de a le saluta – relevă contradicţiile profilului ei revoluţionar în anumite limite, delicat-represiv dincolo de acestea, şi ale situării ei într-o societate pe care o serveşte/sfidează.

● ***Actul de a ucide / The Act of Killing*** **(Danemarca-SUA, 2012), de Joshua Oppenheimer.**

În instantaneu-notoriul *The Act of Killing,* care nu seamănă cu nici un alt documentar făcut vreodată (şi care mai nou poate fi cumpărat pe DVD şi din România), nişte bătrîni gangsteri indonezieni genocidari îşi reconstituie atrocităţile comise în 1965-'66 – pe post de braţ paramilitar al juntei generalului Suharto, în numele anticomunismului şi cu binecuvîntarea SUA –, pentru camera unui regizor american care le vorbeşte limba. Deşi Suharto a plecat de la putere în '98, vînătoarea lui de comunişti (sute de mii, printre care mulţi sindicalişti, intelectuali, ţărani neîmproprietăriţi şi imigranţi chinezi, nonmembri de partid) a rămas destul de puţin cunoscută în Occident şi cîtuşi de puţin stigmatizată pe plan intern, unde legea rămîne, în bună măsură, aşa cum au făcut-o gealaţii lui – forţa paramilitară pusă pe picioare de ei numără milioane de membri, iar gangsterismul continuă să fie opus comunismului, inclusiv de către vicepreşedintele ţării, ca o valoare pozitiv-capitalistă, sinonimă libertăţii personale şi spiritului întreprinzător-individualist. Înainte de a fi angajaţi să „execute" „comunişti", cei doi gealaţi pe care focalizează regizorul Joshua Oppenheimer operau pe lîngă cinematografe, şi atît vechile lor crime, cît şi actualele reconstituiri ale acestora vădesc influenţa confraţilor lor hollywoodieni. Dar şi pe-a altor genuri de film, inclusiv *musical*-ul: unul dintre asasini apare adesea îmbrăcat într-o rochie de un albastru electric; gras, grimat, primadonizînd dezinhibat, el aminteşte de travestitul Divine din *freak show*-urile *trash-dandy*-ului John Waters şi, spectatorul nefiind pregătit de Oppenheimer cu nici o explicaţie a travestiului său (aşa cum nu e pregătit nici pentru alte puneri în scenă, cu strigoi comunişti mulţumindu-i celuilalt asasin că i-a trimis în rai, pe fundalul unui decor reprezentînd un crap

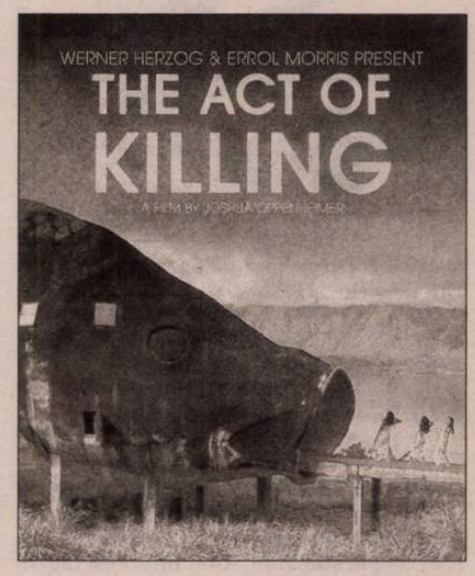

gigantic, din gura căruia ies dansatoare), documentarul decolează periodic în suprarealism lisergic. Invitîndu-i pe asasini ca, pe măsură ce filmează, să şi critice ce-au filmat, Oppenheimer aplică metoda patentată de Jean Rouch şi Edgar Morin, purtătoare iniţială a numelui de *cinéma vérité* (nume ajuns ulterior să fie aplicat, fără discernămînt, şi observaţionalismului wisemanian), deşi *know-how*-ul său ca impresar de freakşi îl apropie mai mult de Herzog şi de Errol Morris (producătorii lui executivi). Un senzaţionalist călare pe un subiect mai tare decît au avut ei vreodată, Oppenheimer e, în cea mai mare parte a timpului, mai puţin interesat de contextualizarea *horror show*-ului decît de efectul său frisonant-suprarealist şi, de la un punct încolo, de efectul „terapie-şoc" pe care par să-l aibă *reenactment*-urile asupra unuia dintre asasini, de licărirea intermitentă – reconfortantă într-un mod foarte chestionabil în sentimentalismul ei – a ceea ce par să fie remuşcările acestuia.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Astenic & învineţit

● **The Black Keys,** ***Turn Blue,*** **Nonesuch, 2014.**

Drumul de la promiţătorul rock de garaj al tînărului duo (din generaţia circa începutului anilor 2000) pînă la sinteticul şi post-procesatul album *Turn Blue* (2014) a trecut prin ograda producătorului Danger Mouse (Brian Burton, pe numele adevărat). Acesta, ca toţi producătorii-vedete care au ieşit din spatele pupitrelor şi şi-au depăşit atribuţiile, fiind creditaţi cu contribuţii artistice, şi nu doar tehnice, lasă asupra acestui album o amprentă ce alienează spiritul Black Keys şi, în mare parte al materialului, îl scoate cu totul din sfera rock'n'roll. Dacă *El Camino* a adus cea mai mare densitate de hituri radio-rock fredonabile din memoria recentă, pe noul material chiar trupa întîmpină dificultăţi în a alege un single care să atragă atenţia. Fanii acuză divorţul recent al chitaristului Dan Auerbach, care l-ar fi pus pe acesta într-o pasă mai melancolică, însă prefer să pun totul pe seama faptului că Danger Mouse figurează drept compozitor pe un număr îngrijorător de piese.

În anii recenţi, avem de a face cu o insistentă tentativă de redefinire a adjectivului „psihedelic", din raţiuni care îmi scapă, căci cu greu reuşesc să văd beneficiile acestei naţionalizări, dincolo de faptul că există un soi de armonie fonetică în mestecarea şi pronunţarea cuvîntului, un fel de *cool factor* al termenului. În mod evident, cam nimic din genul de hipster rock care abuzează de termen nu are a face nici cu Pink Floyd şi nici cu manipulările sonice din sfera muzicii electronice, asociate istoric şi stilistic adjectivului. Copertele şi videoclipurile cu spirale în culorile curcubeului nu sînt suficiente – dacă ar fi aşa, şi „Pump Up the Jam" s-ar califica. Nici vocile masculine înalte, intenţionat afectate, nu i-au făcut pe Bee Gees să se afilieze vreodată acestei etichete.

Explicaţia trebuie căutată la Beatles, principalul punct de sprijin al mişcării din care fac parte şi The Black Keys. Asocierea cu astfel de monştri sacri conferă, pare-se, legitimitate epigonismului şi reciclării vîndute astăzi drept „revival". Totuşi, Beatles au fost psihedelici mai mult prin circumstanţă – cam orice grup rock din perioada respectivă a folosit referinţe lirice la revoluţia LSD şi s-a prostit cu efectele introduse de o nouă generaţie a instrumentelor muzicale electronice. Pe noul album, The Black Keys apelează la un tertip similar, de asimilare în formă, nu şi în conţinut, a unor atribute ce ţin de psihedelic, începînd chiar de la copertă.

În trecut, producătorul Danger Mouse i-a remixat pe Beatles cu vocea lui Jay-Z şi pe Broken Bells cu înregistrări originale ale lui Ringo Starr. Uneori, suspectez că individul e principalul motor din spatele noii beatlemanii (aniversarea de 50 de ani nu justifică perseverenţa). În urmărirea pomenitului deziderat, sound-ul noului album The Black Keys e supraîncărcat cu efecte de sintetizatoare, iar chitara e redusă la funcţia de acompaniere a trucurilor de producţie cu acel zdrăngănit pe care unii îl numesc politicos staccato. Trupa pare să aprobe noua direcţie – să observăm şi că Dan Auerbach e producător al noului disc Lana del Rey, ceea ce mai deschide nişte porţi în afara universului rock şi invită grupul să se mute din garaj la masa mare din sufrageria muzicii pop post-MTV. Ceea ce se vindea cîndva drept cel mai energic duo rock de la The White Stripes încoace se reformatează într-o trupă pop astenică, puţin învineţită la faţă.

Şi totuşi Beatles a fost la vremea ei o trupă rock'n'roll; la fel şi The Black Keys, înaintea acestui album, deci legăturile existau oricum, nu era necesar să fie forţate. Pînă la urmă, rămîn cu impresia că unicul scop al acestor distorsiuni a fost să aducă ambele trupe pe terenul familiar lui Danger Mouse, în care acesta se poate juca în voie cu propriile fetişuri şi cu propria agendă artistică.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Ştefan TEIŞANU

„Nod cultural între frontiere"

Ce e Muzeul Nordului?

Muzeul Nordului reprezintă un demers al Asociaţiei „Nord", realizat împreună cu Primăria Darabani (jud. Botoşani) şi colecţionarul local Dumitru Haha, prin care se urmăreşte prezentarea istoriei zonei situate la împletirea Moldovei cu Basarabia şi Bucovina de Nord. Muzeul este găzduit de Conacul „Theodor Balş", clădire monument istoric, fostă reşedinţă a hatmanului Moldovei. Patrimoniul iniţial cuprinde aproape 500 de exponate, grupate în colecţii reprezentative pentru regiunea Modova de Nord – nordul Basarabiei – Bucovina de Nord: Colecţia de Istorie a Nordului, „Militaria", Colecţia de Etnografie şi „Perioada comunistă". Muzeul Nordului a fost inaugurat în cadrul Festivalului „Zilele Nordului", desfăşurat între 8-10 august.

Ce a oferit festivalul?

„Zilele Nordului" este un festival de muzică, arte şi călătorii care a adunat laolaltă artişti şi turişti din România, Basarabia şi Bucovina de Nord. Programul a inclus 14 concerte, un spectacol de teatru, expoziţii foto, dezbateri, lansări de carte, tururi ghidate şi ateliere de dezvoltare pentru tineri. Din agenda festivalului au făcut parte şi lucrările de reamenajare a Poienii celor Patru Stejari ai lui Ştefan cel Mare, monument istoric, precum şi inaugurarea Muzeului Nordului.

Ce îl diferenţiază de alte festivaluri?

„Zilele Nordului" reprezintă practic un pretext pentru a ne atinge trei scopuri fundamentale: promovarea regiunii de nord-est ca nod cultural şi turistic între cele trei frontiere (România, Republica Moldova, Ucraina); întărirea, în rîndul locuitorilor din nord, a sentimentului de apartenenţă la o comunitate vie şi valoroasă; derularea de proiecte de revitalizare culturală şi socială în regiune. Practic, folosim festivalul şi emulaţia creată de el pentru a mobiliza oameni şi resurse în proiecte de revitalizare a turismului şi a vieţii culturale în regiune.

***Ştefan Teişanu** este directorul Festivalului „Zilele Nordului" şi cofondator al Asociaţiei „Nord".*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Un rucsac

O pereche de sandale de trekking.

În rucsacul meu intră cam șapte kilograme. Nouă, dacă insist. Motivul pentru care nu-mi iau unul mai mare e simplu: nu-mi place să car. Motivul pentru care nu-mi iau un troller, ca oamenii „civilizați", e ceva mai complicat: cum plimb eu troller-ul prin hîrtoapele din India, cum îl trec dintr-un autocar în altul în Iran, cum îmi caut cazare cu el după mine din pensiune în pensiune în Thailanda și ce fac cu el cînd am de alergat, inevitabil, spre aeroport că pierd avionul? Și ce fac cu atîtea lucruri? Știți, veșnicul „m-am întors acasă cu două treimi din haine nepurtate." Și mai e un motiv: nu-mi place să-mi las bagajul la cală, mai ales după ce l-am pierdut și recuperat de vreo două ori. Prea mare bătaie de cap.

O dată n-a fost deloc plăcut – mergeam în Etiopia, am schimbat avionul în Dubai și, cumva, bagajele noastre au rămas să caște gura la automatele cu lingouri de aur din prea frumosul și „deloc" artificialul oraș, creat parcă pe calculator de un băiețaș pasionat de bling-bling-uri, unde zău că nu m-aș duce de bunăvoie. În Addis Ababa, ne-am trezit fără haine, dar, și mai grav, fără pastilele de malarie, care se iau preventiv, mai ales cînd plănuiești să faci o vizită la domnii de la triburi. Ne-am obișnuit rapid cu gîndul că mai *light* de-atît nu putem călători, ne-am luat strictul necesar și ne-am dat seama că, cu un pic de management și cu detergent, ne descurcăm cît e nevoie. Ba chiar începuse să ne placă ideea. Pastile de malarie mai aveam în buzunare, fix pentru trei zile, iar în Etiopia se găseau doar unele de generație veche (și, ziceau localnicii, contrafăcute), cu efecte secundare mult prea nasoale pentru niște oameni prima dată în Africa – de exemplu, halucinații. După fix patru mail-uri furioase, cîteva telefoane și exact cele trei zile, au venit. Taximetristul care ne-a dus și ne-a luat de la aeroport, informat că mergem să ne recuperăm bagajele, era uimit: și bagajele mari unde sînt? Cu aceeași expresie pe față a tuturor care află că plec o lună jumate în Asia cu un rucsăcel de șapte kile.

Secretul bagajului mic e simplu: spălătoriile. Ce nevoie ai de multe haine cînd și cea mai ascunsă pensiune are o spălătorie sau cel puțin una aproape? În plus, hainele sînt atît de ieftine, încît, dacă-ți lipsește ceva sau simți nu ești în trend, le iei, le porți și eventual donezi ce încarcă prea mult rucsacul. La fel și cu cărțile, cel puțin pînă la apariția Kindle-ului în buzunarul de sus al rucsacului meu. Cu cărțile am avut mereu dileme. Oricît încercam să nu mă prindă o plecare cu vreo carte neterminată sau cu una pe care voiam neapărat să o citesc, am reușit rar. Așa că am cărat după mine cărți, mi-am cumpărat și din locurile unde am fost. Așa am conștientizat, la propriu, diferența dintre o carte grea și una ușoară, una mare și una mică, și am înțeles beneficiile hîrtiei subțiri.

Cînd ești mereu pe drum, schimbi autocare, avioane, trenuri, mașini, stai în aglomerație și mergi zece ore pe zi, tot ce ai nevoie e o pereche de sandale de trekking, ceva de pus pe cap, o carte și cîteva haine foarte comode. Moda o lăsăm pe altă dată, la fel și recipientele mari de cremă. Ajută și faptul că, de obicei, călătoriile lungi sînt în destinații calde, iar un tricou nu cîntărește cît geaca de ski.

Îmi iau mai mult bagaj pentru o săptămînă la Londra decît pentru trei în Cuba. Cel puțin teoretic, mă gîndesc ba că merg în club, ba că merg pe stradă, ba că merg la nu știu ce restaurant sau că mă întîlnesc cu prieteni care stau acolo. Cochetărismele cîntăresc cam greu.

Practic, de multe ori plec cu rucsacul pe jumătate gol, cunoscîndu-mă prea bine că voi vizita multe obiective turistice numite magazine și, recunosc, mă voi întoarce probabil cu un bagaj suplimentar plin de roadele shopping-ului. E adevărat, e mai simplu cînd mergi într-un singur loc pentru o perioadă mai scurtă. Cu cît crește perioada și se complică traseul, cu atît scade bagajul.

Știu că pot împacheta în cinci minute, că găsesc ușor orice, că pot pleca oriunde, că pot să-mi duc rucsacul și-n brațe, dacă e nevoie, și că nu trebuie să-i port de grijă. E și o pernă rezonabil de mică, cînd adormi în aeroport. Cred că, de fapt, nu ține doar de comoditate. În mintea mea, rucsacul, călătoritul lejer înseamnă libertate. E o constrîngere în minus. N-am nevoie de prea multe, cînd sînt plecată. E o rupere de ritmul zilnic, de obiectele de care sînt atașată, de chiar și puținele tabieturi pe care le am. Simt că un bagaj prea mare mi-ar îngreuna, simbolic și concret, călătoria.

PUBLICITATE

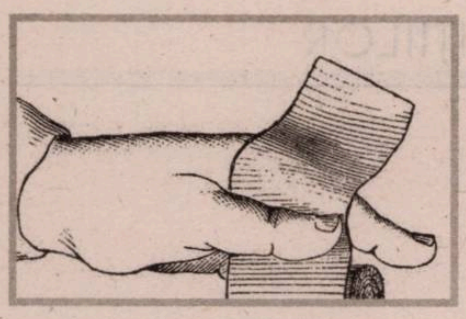

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Antena 3, singură împotriva tuturor

Ieşirea în stradă a Antenei 3 a fost nu o mutare disperată şi confuză, ci o mişcare strategică. Problema e dacă nu cumva acest gen de strategie nu se va întoarce, pe termen mediu, împotriva lui Mihai Gâdea şi a celorlalţi realizatori.

Există cel puţin trei elemente de premeditare pe care le-am identificat în întreaga acţiune. Primul e omisiunea cvasitotală a chestiunii Voiculescu din declaraţiile realizatorilor A3 şi mîzgălelile participanţilor la protest. Distanţare de fondatorul ajuns în puşcărie? Mai degrabă, grijă de a împacheta întreaga poveste într-o temă mult mai sexy, aceea a libertăţii de exprimare. Discursul din stradă a fost cu totul altul decît cel din studiouri, unde mogulul întemniţat a fost căinat pe toate tonurile. Un *vox pop* realizat de *Gândul* redă opinia unui simplu participant la protest, care spune că nu se pronunţă despre vinovăţia lui Voiculescu, dar nu numai Antena 3, ci toate televiziunile sînt importante pentru democraţie. Reiese că deturnarea discuţiei a funcţionat, cel puţin în faţa Palatului Cotroceni.

Al doilea element de premeditare: prin contrast cu *vox pop*-ul de pe *Gândul,* materialele difuzate de Antena 3 redau nu opinia simplilor participanţi, ci ceea ce realizatorii aflaţi în stradă *consideră* că îi mînă în luptă pe aceştia. Este o atitudine tipică pentru Antena 3, postul în care enunţurile ideologice anticipează şi unifică realitatea, *à la* Baudrillard *(precesia simulacrelor).*

În sfîrşit, al treilea element de premeditare e însuşi cuvîntul de *plimbare,* în jurul căruia cei de la Antenă şi-au construit protestul. Ce i-a făcut să evite ideea sau exprimarea pură şi simplă de protest? Dincolo de izul şmecheresc, de cartier, al cuvîntului – deloc surprinzător în cazul televiziunii numite –, *plimbarea* înseamnă, în primul rînd, un protest neautorizat. De ce şi-a convocat A3 fanii la un atare protest? Motivele ar fi două. Primul – *plimbarea* A3 imită marşurile neautorizate, dar spontane, antisistem şi antimedia, din toamna trecută. Şi, imitîndu-le, caută un soi de legitimitate (cu secretă admiraţie?). Al doilea – solicitarea unei autorizaţii ar fi însemnat încă un pas în direcţia unei expresii/strategii în esenţă politice, mitingul, apanaj al partidelor şi al altor grupări asemănătoare.

Ce-a urmărit şi ce-a cîştigat însă Antena 3 prin plimbare?

Nu cred că Antena 3 a mers pe formula spontană de teamă că nu ar fi primit autorizaţie. Refuzul autorităţilor ar fi însemnat o nouă ocazie de victimizare. Dar, şi cu, şi fără autorizaţie, postul lui Mihai Gâdea s-a comportat, oricum, duminică, asemănător unei forţe politice, mai precis unei mişcări alternative, fără lider şi structură piramidală. Or, asta atrage unele consecinţe.

Ce-a urmărit şi ce-a cîştigat însă Antena 3 prin *plimbare?* În primul rînd, o marfă de mestecat pentru zilele care au urmat. Cumva, postul de ştiri fondat de Dan Voiculescu trebuie să-şi legitimeze pretenţiile de bastion al liberei exprimări şi tribună a poporului, or, cei 4000 (conform prietenoasei, după unii, Jandarmerii) de susţinători din stradă reprezintă o demonstraţie suficientă în acest sens, pe terenul comod al discuţiei deturnate către libertatea de exprimare.

Cei 4000 de susţinători sînt şi o măsură destul de bună a nucleului tare de fani ai postului. Dacă adăugăm la evaluarea, posibil generoasă, a Jandarmeriei, cele 10 mii de mesaje de susţinere despre care se vorbea, luni, chiar pe Antena 3, avem o dimensiune mai apropiată de realitate despre „poporul" din spatele televiziunii. Desigur, Antena 3 aduce permanent vorba despre cele 7,4 milioane de voturi anti-Băsescu de la referendum, dar votanţii anti-Băsescu nu sînt neapărat nici fani şi nici măcar telespectatori ai Antenei 3.

În orice caz, la capitolul cîştiguri, postul şi-a catalizat nucleul tare, mare-mic, cît a fost. Dar, în logica tipică a conflictului politic, o astfel de catalizare vine cu preţul ostilizării adversarilor. Şi are rost, atunci cînd vorbim de un electorat de ordinul milioanelor de voturi, nu de patru mii de susţinători. La astfel de cifre, e cazul să te întrebi ce ordin de mărime are ostilizarea.

Relatările disprețuitoare de pe canalele media concurente sînt unul din simptomele că ostilitatea se generalizează. Discursul din media instituţională şi de pe reţele sociale a avut ca numitor comun bătrîneţea şi stupiditatea participanţilor – deşi în stradă au existat şi oameni cu IQ normal şi exprimare coerentă, precum cetăţeanul intervievat de *Gândul,* între destui ciudaţi, e drept. În al doilea rînd, lideri de opinie trendy, care au aplaudat marşurile neautorizate de protest din toamnă, au ridicat problema lipsei de fermitate a Jandarmeriei, care ar fi trebuit să-i amendeze şi să-i risipească pe participanţi. Mai vine la rînd, desigur, destinatarul protestului, preşedintele Băsescu – nu are cum să se simtă măgulit de apariţia realizatorilor de la Antena 3 în faţa Palatului Cotroceni. Apoi, Justiţia, atacată permanent pe Antena 3, chiar dacă nu la protest, în situaţia în care pe rol mai există cel puţin două procese ale fondatorului.

Paradoxal, prin băile de mulţime pe care le-a făcut în week-end, Antena 3 rămîne singură împotriva tuturor. E drept, postul era şi pînă acum detestat de o mare parte a societăţii româneşti, ca şi fondatorul lui – de departe, cel mai antipatic mogul. Însă avea, cel puţin, susţinerea PSD şi a lui Victor Ponta. Or, tocmai aici s-a petrecut, duminică, ceva. Oamenii Antenei au trăit, probabil, momente de euforie, cînd s-au văzut înconjuraţi de susţinători, în stradă. Dar, chiar în acele momente, s-au transformat într-un prieten incomod pentru PSD, fiindcă s-au desfăşurat pe terenul partidelor politice, şi nu al media. Care, pentru Victor Ponta, înseamnă mai ales un aliat comod, pe nume Sebastian Ghiţă. La ce i-ar servi aceluiaşi Victor Ponta o creatură năbădăioasă, proaspăt decapitată, dar cuprinsă de complexe de superioritate şi de ambiţii de a fi mai mult decît este?

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Infidelitatea pe Internet se pune?

În ultima vreme, au tot existat discuţii despre ce înseamnă *privacy* pe Internet, şi toţi mai mulţi utilizatori vor să-şi şteargă urmele, să dispară de pe Google şi din alte părţi. Însă problema e mult mai complexă, mai ales atunci cînd „intimitatea" de pe net o afectează pe cea din viaţa reală. Am o prietenă care este (sau mai degrabă era), de 15 ani, „într-o relaţie" (vorba lu' Facebook.) Ca orice relaţie, cu plusurile şi cu minusurile ei. Cei doi s-au gîndit la căsătorie, în primii cinci ani, după care au abandonat ideea, nevăzîndu-i rostul, şi au trăit, pur şi simplu, împreună, împărţind cam tot ce aveau – casă, maşină, timp, dragoste şi alte sentimente adiacente. Din afară, păreau un cuplu destul de boem, dar care nu se destramă uşor şi care îşi găsise un echilibru intern, mai ales că existau preocupări comune şi, mai presus de toate, o prietenie destul de trainică. Nu aveau copii, rataseră o ocazie, nu se mai ivise alta.

Într-o zi, prietena mea a făcut o descoperire (cam cum o fac mai toate femeile, verificînd întîmplător sau nu history-ul de pe Internet al partenerului ei, nu discutăm aici dacă e corect sau nu, dacă e o violare a intimităţii etc.) şi a avut un şoc. Prietenul ei era dependent de site-urile de matrimoniale şi de dating unde apărea, desigur, single (ba chiar „singur cuc", cum se autodeclara pe un site) şi „interesat de femei". Ea şi-a amintit că, în urmă cu cîţiva ani, destul de mulţi, zărise, de data aceasta chiar neintenţionat, cîteva mesaje pe e-mail-ul lui de confirmare a unui cont pe sentimente.ro sau „oferte noi pentru tine" de la *marriedbutlonley* (în traducere liberă, „căsătorit, dar singur"). A crezut că sînt spam-uri, capcane ale net-ului, cu scopul de a momi noi utilizatori, sau şi-a închipuit că prietenul ei îşi făcuse, la un moment dat, un cont ca să „vadă cum e". În fond, ce-i rău în asta? O mică trădare, mai ales dacă e virtuală, nu se pune, nu? Aşa că a trecut repede peste acel episod. Mai ales că avea încredere în iubitul ei, în viaţa reală nu părea absolut deloc interesat de (alte) femei, nici măcar nu întorcea capul pe stradă, aşa cum fac mulţi. Însă în viaţa virtuală era de-a dreptul obsedat. Prietena mea a început să scotocească pe net şi a găsit alte conturi, zeci. „Nu există nici un site pe care să nu aibă un cont. E peste tot! Ca o cocotă masculină! Practic, m-a anulat din viaţa lui", mi-a spus ea la telefon, plîngînd. Şi nu era un inofensiv voyeur, din aceia care ştiu să se ascundă, dînd date puţine despre ei, totul era „public" şi pe faţă, data naşterii, zodia, preocupările şi… fotografii. „Erau poze cu el făcute de mine, în spatele blocului nostru! Iar cel mai vechi cont era din 2007, atunci cînd relaţia noastră mergea foarte bine… hai să zicem că, în ultimii doi ani, a mai scîrţîit, dar chiar şi aşa e absurd!"

„Un tip onest, liber şi liberal", se descria bărbatul în cauză.

Prietena mea a mărturisit că s-ar fi simţit mai puţin trădată dacă l-ar fi prins cu alte femei. Dar aşa, trădarea era mult mai profundă, zdruncina din temelii însăşi prietenia lor, bazată pe respect şi încredere. Era, în fond, vorba despre o viaţă dublă. „Nu ştiu dacă s-a întîlnit cu vreuna dintre ele în viaţa reală, nici nu mai contează şi nici n-am să fac investigaţii în sensul ăsta… în fond, nu sînt detectiv!" Însă, fără să fii detectiv, Internet-ul lasă „urme" vizibile pentru toţi. Prietena mea a început să pună cap la cap şi nişte indicii din viaţa reală. Cum şi-a dorit el să aibă un birou în cel mai izolat loc din casă. Cum închidea imediat paginile de Internet, cînd ea intra în cameră, şi se prefăcea că lucrează. Cum auzea constant, din bucătărie, ţăcănitul tastaturii (specific de chat, propoziţii scurte, pauze, răspunsuri). „Poate că unele dintre femeile alea chiar erau singure şi căutau un bărbat, o relaţie… iar el le vrăjea, în timp ce eu, partenera lui de viaţă, din ultimii 15 ani, îi făceam cartofi prăjiţi!" Era o minciună de ambele părţi.

Cu toţii sîntem de acord că Internet-ul ne-a schimbat vieţile, uneori într-un mod fundamental. Dar mulţi găsesc pe net o supapă, o cale de deversare a unor frustrări acumulate în timp. Înainte de Internet, totul era simplu, firesc – te întîlneai, te iubeai, înşelai (sau nu), te despărţeai. Acum totul devine complicat şi ne poate afecta la un mod parşiv moralitatea, onestitatea. „Un tip onest, liber şi liberal", se descria bărbatul în cauză pe unul dintre conturile sale. Oare? Cînd prietena mea i-a spus că a aflat, mai întîi el s-a enervat că „i-a umblat" prin history, apoi a ridicat din umeri: „Nu te-am înşelat niciodată. În ziua de azi, e ceva normal."

Prietena mea are 36 de ani. Şi înainte avea probleme legate de anxietate, însă acum spune că ar avea nevoie de un psiholog, ca să treacă peste această traumă „virtuală". Nu mai e foarte tînără, dar sînt convinsă că „îşi va reface viaţa". Probabil nu pe Internet. Iar voi, cele care căutaţi o relaţie serioasă pe net şi chat-uiţi cu bărbaţi single aparent fermecători, gîndiţi-vă că în bucătăriile din viaţa reală este posibil să existe soţii sau iubite care fac cartofi prăjiţi.

Luminița-Anda MANDACHE

Mai uman decît umanul?

Eputin după ora prînzului cînd telefonul sună şi-i răspund unei prietene care trebuie că era în pauza de masă (de la jobul ei foarte solicitant). Mă bucur de telefon, însă îi aud vocea precipitîndu-se, prevestind ceva şocant. „Lumi, am un şoc"... de asta îmi dădusem seama. „eu"... – continuă prietena mea – „...cîine..." După care a urmat o pauză lungă. În momentul respectiv, conexiunea proastă, reţeaua, clădirea veche în care stau – toate au trunchiat mesajul. Telefonul fără fir mi-a transmis, de fapt, că se întîmplase ceva rău cu cîinele prietenei mele, iar pauza nu făcea decît să-mi confirme „tragedia" anunţată. Aşa că am tăcut, tăcea şi ea. Ştiind cît de mult însemnase (deja la trecut în mintea mea) Milo pentru ea, mă şi gîndeam cum să mă îmbrac mai repede, să iau un taxi şi s-o întîmpin cu un pachet de şerveţele şi o îmbrăţişare.

Conexiunea revenind la normal, am reuşit însă să prind întregul mesaj: „Voi mai avea încă un cîine... mă simt ca şi cum aş fi a doua oară însărcinată. Însă de data asta e o surpriză."

Deci Milo urma să aibă o surioară, iar surpriza era şocul veştii că familia se măreşte.

Din acel moment, instinctul construirii cuibului (din engleză, *nesting instinct)* s-a pus în mişcare. O lesă nouă, mîncare nouă ca pentru un pui şi restul infrastructurii gata să susţină doi „copii", în loc de unul, în acelaşi spaţiu. Prima zi de coabitare a fost un stres şi o surpriză. Lucrurile au început să capete formă şi ceva mai multă ordine în clipa în care Radu, prietenul Soniei, a primit sarcina de a se ocupa de „fată". „Băiatul" rămînea la ea, iar „fata", de cîteva ori pe săptămînă, schimba domiciliul. Pentru un tînăr cuplu, cu o viaţă agitată de lucrul intens într-o corporaţie, viaţa a devenit, în scurt timp, şi mai aglomerată.

Dresaj de cîteva ori pe săptămînă după job, medici, plimbări pe rînd, în echipă şi împreună etc. Doi cîini costă, aşa că bugetul s-a restrîns pentru stăpîn care a fost nevoit să-şi taie din orele de sport de la sală, weekenduri la mare sau la munte, ca să nu mai vorbim de deja uitatele vacanţe lungi. „Trebuie să fac un efort acum să-i cresc cumva..." După prima lecţie de dresaj, prietena îmi povestea că s-a simţit ca şi cum era prima zi de şcoală.

Mi-am întrebat prietena dacă nu-şi doreşte un copil: „De ce-aş vrea un copil cînd îi am pe ei doi?" mi-a răspuns. Am simţit însă o îndoială în glas, am remarcat-o cu voce tare, iar Sonia nu m-a contrazis...

„De ce-aş vrea un copil cînd îi am pe ei doi?" mi-a răspuns.

Primăvara trecută, un cuplu de prieteni din oraşul în care locuiesc, în Arizona, m-a rugat să am grijă de cei doi motani ai lor. În engleză *cat-sitting* sau *dog-sitting* înseamnă să locuieşti în casa cuiva, pentru a avea grijă de animalele sale, pe perioada cînd este plecat. Aşadar, pentru cîteva zile, am făcut şi eu *cat sitting* în casa prietenilor mei. Nu mi-am imaginat însă, de la bun început, că a te ocupa de două pisici poate însemna nu numai atenţie şi timp, cît şi presiune din partea stăpînilor. Concret, asta a însemnat să le hrănesc pe rînd, la fiecare patru ore, cu un regim relativ diferit şi să le dau, tot în proporţii diferite, pastile cu vitamine, după instrucţiunile stricte scrise pe o pagină A4. În afară de a avea grijă de ele, am corespondat, de cîteva ori pe zi, cu stăpîna-mamă care, pentru liniştea ei, avea nevoie de poze cu micuţii de acasă, cel puţin o dată pe zi. După vacanţă, într-o după-amiază la grătar, mi-am întrebat prietenii în cauză dacă nu şi-ar dori un copil (amîndoi avînd peste 35 de ani). Răspunsul nu m-a uimit, ţinînd cont că ambii sînt ceea ce în Statele Unite ai numi, fără falsă ironie însă, membri New Age. Mi-au spus un „nu" categoric. De ce? Pentru că... *„population boom, too many poor kids in the world, climate change..."* etc. etc.

Pentru că... „population boom, too many poor kids in the world, climate change..." *etc. etc.*

Dintre colegii şi prietenii mei din Statele Unite mai mult de jumătate au un animal de companie iar tratamentul lui nu diferă mult de cel al cuplurilor de mai sus. El alternează cu stăpînul *„single"* care îşi transformă animalul de companie într-un furnizor şi destinaţie, în acelaşi timp, de afecţiune. Cîinele există pentru a te face fericit, pentru „a da din coadă", pentru a se aduna la picioarele tale ca un ghem de blană, cînd ţi-e rece, şi pentru a oferi iubirea necondiţionată pe care crezi că nu poţi s-o primeşti, în aceeaşi măsură, într-o lume reală, de la un om.

Îmi amintesc de teama primei mele colege de casă în Statele Unite, ca nu carecumva să-i iasă cîinele pe stradă, pentru că l-ar fi pierdut. Totuşi, din puţinele mele cunoştinţe despre animale (părinţii mei au avut mereu cîte un cîine), un cîine îşi găseşte mai tot timpul drumul spre casă. Astăzi însă, cîinii-animale de companie par uneori să-şi fi pierdut din instincte. Domesticirea completă le-a retezat unora chiar şi instinctele spontane la care te poţi aştepta din partea unui animal. Devin jucării cu viaţă. Mare mi-a fost uimirea să intru într-un magazin de animale – mai mare decît multe dintre supermarketurile din centrul Bucureştiului – în perioada Halloween-ului. Un raion întreg de hăinuţe pe mărimi pentru animale care „vor"(?) să-şi schimbe pentru o noapte poziţia în rang şi să devină lei, pinguini, crocodili, zebre sau chiar balerine.

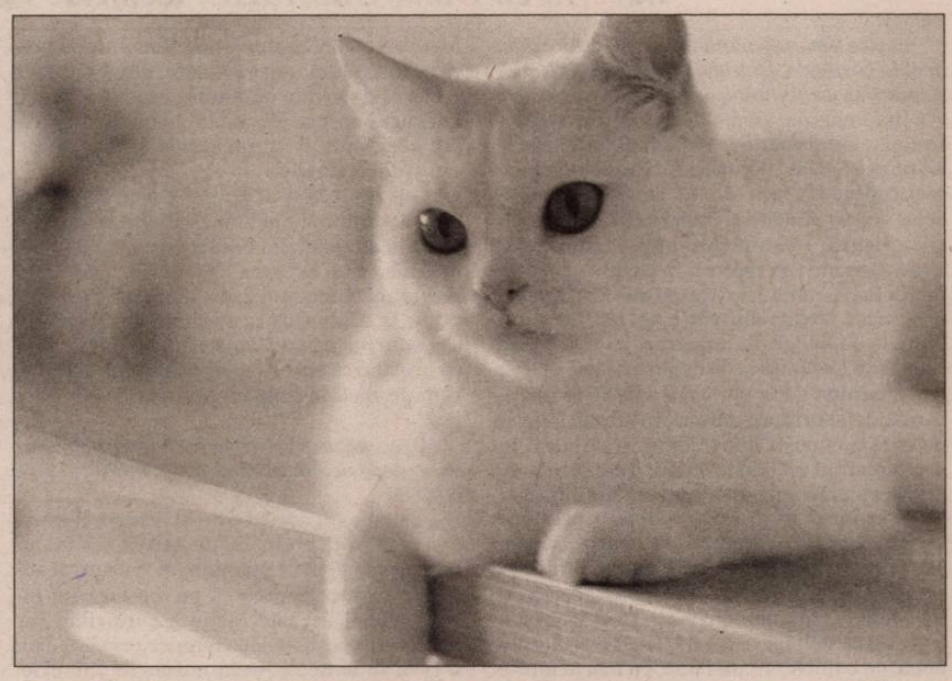

Deşi din colţuri diferite ale lumii, cele două exemple pe care le-am creionat duc cu gîndul la aceleaşi întrebări: care mai e rolul animalelor de companie pentru tinerii de azi? Bubico nu mai e al unei doamne grase, fără nepoţi, cu tabieturi obsesive şi prieteni puţini. Bubico de azi are cel puţin două roluri. Pentru un cuplu, el tinde să fie pasul „de dinainte de pasul cel mare", ca în primul exemplu din acest articol, pe principiul „azi un cîine, mîine un copil". Testul animalului de companie devine astfel un tur de forţă: dacă ne putem împărţi sarcinile domestice în jurul unui animal de companie, atunci ne descurcăm (în teorie) şi la drum lung. Pentru tinerii carieriști, motivele sînt altele: pe lîngă trista lipsă de afecţiune, există şi o exagerată grijă pentru sine, traductibilă în expresii de genul „nu pot renunţa la stilul de viaţă actual" sau „n-aş mai avea timp să scriu o carte". De parcă cariera ar exclude din start ideea unui copil sau combinaţia copil plus animal de companie. Angajamentul cu jumătatea de măsură – viaţă *part-time* şi job *full-time* – sînt simptome ale unei societăţi occidentale în care femeia nu poate fi mamă şi soţie cu carieră de succes, în care viaţa de familie a devenit desuetă şi teama de angajament faţă de partener, o nouă viaţă sau chiar propriul corp devin o realitate care tinde să înlocuiască excepţia.

În antropologie distincţia uman *vs* nonuman a umplut mii de pagini şi continuă să se extindă fără graniţe. Însă în ce societate trăim, atunci cînd, încercînd să explici cuiva că la tine în ogradă cîinele stă în cuşcă, nu intră în casă şi nu-ţi doarme pe pernă, primeşti ca răspuns o privire ţintită acuzator asupra ta, o privire care vrea să spună că fix în acel moment ai devenit mai puţin om?

***Luminița-Anda Mandache** este antropolog.*

„Nu m-am simțit niciodată ca venind dintr-o cultură mică“

– interviu cu Oana URSACHE, lector de limba română la Universitatea din Granada –

Ai dus limba română mai întîi la Alicante, apoi la Granada. Îți trebuie, ca lector de limbă română în străinătate, o vocație de misionar?

Îmi imaginez că da, de la înălțimea ignoranței mele absolute în domeniul funcției misionarilor. Dar vocația dezrădăcinării cu certitudine trebuie să o ai, sau vocația valizelor veșnic pregătite, imposibilitatea așezării, a visării, a planificării anilor viitori, toate acestea sînt obligatorii în cazul lectorului de limba română în străinătate. Trebuie să lași acasă bucăți din viața ta, cărțile și albumele de fotografii, uneori copii și părinți, colegii de facultate și de departament, ce știu eu... doamna de la personal sau de la secretariat, colaboratori, editori, în sfîrșit, lumea pe care o cunoști foarte bine, și să pleci în necunoscutul cel mai profund, înconjurată de multe cutii în care nici nu-ți mai amintești ce ai aruncat în grabă, probabil unele fișe pentru cealaltă jumătate de carte, cîteva cărți pentru articolul pe care nu l-ai terminat de scris, cîteva filme... Ajungi cu aceste cîteva felii incomplete din viața ta și te pregătești să completezi un puzzle cu o societate nouă, cu o universitate nouă, cu foarte multe persoane noi care intră în viața ta brusc și trebuie să încerci să completezi spațiile albe lăsate acasă. Sînt sisteme diferite pe care le înveți din mers, încerci să te adaptezi, să te incluzi, să nu mai faci comparații cu ceea ce ai lăsat acasă.

Lectorii sînt niște vizitatori în universitățile din străinătate, unde trebuie să facă loc limbii române, sau să îi justifice un loc deja făcut. Ne luăm mandatul în brațe și încercăm să stabilim cît mai multe legături între universitățile din România și cele în care aterizăm, încercăm să menținem un interes constant al comunității universitare și nu numai, pentru cultura noastră. Încercăm, în afară de cursurile pe care le predăm, să organizăm proiecții de film, lecturi poetice din literatura română, expoziții de fotografie.

Mai degrabă mă simt în pielea unui trubadur care ducea cu el atîta lirică medievală cît îi încăpea în lăută, nici cea mai semnificativă, nici cea mai universal valoroasă, erau poemele lui preferate și pleca cu ele să le împrăștie prin satele însetate ale unui Ev Mediu precar. Și imaginea României e precară în Spania, iar eu încerc, după puterile mele, să determin un interes autentic pentru adevărul despre România. Nu sînt singură, am găsit sprijin în ambasadă și ICR, în instituțiile spaniole.

Îmi reproșa o colegă de-a mea că am un stil de „Cîntarea României“. Probabil că se referea la un patetism desuet cu care, recunosc deschis, îmi decorez discursul. Spărgînd structura limbajului de lemn și întorcîndu-ne la Alecu Russo, eu chiar cînt România așa cum mă duc pe mine capul și inima, fără să pretind că sînt desăvîrșită. Aduc doar cărămida mea la imaginea României în Spania.

În ce măsură simți, pe coordonate străine, că e depășit complexul de „limbă/cultură mică“?

Complexul acesta este al nostru, îl avem noi, pentru că vrem, nu pentru că ni-l impune cineva. Pentru spanioli, și cultura franceză e minoră pentru că nu e a lor. Am învățat rapid această lecție a culturilor, iar nouă ne lipsește cu desăvîrșire orgoliul de a fi ceea ce sîntem. Avem nevoie de mîndrie! O mîndrie care nu trebuie justificată nici cu obidă, nici cu trufie. Oricine poate găsi în istoria sa personală o mie de motive de autosuficiență: eu, de pildă, mă gîndesc la bunicii mei și ridic brusc fruntea deasupra știrilor cu românii care fură sau înșeală sau găinăresc. La Granada, nu m-am simțit niciodată ca venind dintr-o cultură mică sau predînd o limbă mică. Dimpotrivă. Limbii române i s-au acordat onoruri și drepturi egale cu celelalte limbi care se predau aici. E adevărat că universitatea de aici are o lungă tradiție în interesul pentru limbile străine. Limbi exotice – spun ei limbilor „mici“. La inaugurarea oficială a simpozionului despre predarea limbii române în străinătate, rectorul Universității din Granada, domnul Francisco Gonzales Lodeiro, insista asupra faptului că limbi precum limba română aduc mult mai multe avantaje studenților care le studiază, pentru că limba engleză, franceză sau germană deja nu le mai aduce succese pe piața muncii. Mă bucur că toți lectorii prezenți au putut vedea cum este sprijinit Lectoratul de

„Limbii române i s-au acordat onoruri și drepturi egale cu celelalte limbi care se predau aici.“

română la Granada.

Care ar fi trei probleme urgente cu care se confruntă lectorii de română participanți la simpozionul „Predarea limbii române ca limbă străină. Misiune, materiale, manuale“ organizat de Lectoratul de limbă română de la Universitatea din Granada, în colaborare cu Institutul Limbii Române?

România trimite la universități din străinătate mai bine de 45 de lectori, iar dintre toți aceștia, 40 au fost prezenți la Granada. Și nu cred că există două lectorate egale, care să aibă același tip de probleme. Nici măcar lectoratele deschise în Spania (Granada, Sevilla și, din toamnă, la Salamanca) nu au același tip de probleme. Dar dincolo de particularitățile fiecărui tip de acord dintre universitățile străine și Institutul Limbii Române din București, ne confruntăm cu toții cu mari probleme în țară: asigurările de sănătate, impozitarea indemnizației noastre, legăturile cu universitățile de proveniență. Asta, în afara problemelor legate de materiale și manuale, de cărți, în general. Sînt enorm de multe problemele pe care le avem și extrem de dificil de soluționat.

Care este cea mai mare satisfacție a ta ca lector de limbă română în Spania?

Fără nici o îndoială, cea mai mare satisfacție a mea este organizarea simpozionului despre predarea limbii române și a congresului despre „corpurile de femei“: a fost momentul meu de glorie. Mă bucur că am fost conștientă de acest fapt încă de acum doi ani, cînd am început să- l organizez. Mi-a fost mult mai greu decît mă așteptam, deși nu am făcut exces de optimism atunci cînd am început. Criza și-a făcut simțită prezența și a îngreunat mult articularea evenimentului. Dar mi-am văzut visul cu ochii, am organizat și congresul despre corpurile de femei; pentru ca lectorii prezenți la primul congres să poată avea ocazia să participe la două congrese, am făcut cadouri de ceramică tip Cucuteni tuturor participanților, am pregătit congresele ca pentru prieteni buni, am corespondat, timp de șase luni, intens cu fiecare dintre cei prezenți, așa că abia îi așteptam: pe participanți, pe invitați, pe colegii mei din țară sau pe cei plecați la alte lectorate.

„Spaniolii citesc mai puțin, dar își aleg mult mai atent textele.“

Ca bună cunoscătoare de literatură română și spaniolă, unde crezi că opun rezistență la traducere limba și literatura română, în raport cu spaniola, dar și cu mentalitatea, gustul și piața spaniolă? Ce visezi să traduci din română în spaniolă?

Spaniolii citesc mai puțin, dar își aleg mult mai atent textele. Nu sînt specialistă în piața de carte spaniolă, dar știu că editurile trec printr-o perioadă nefastă, enorm de multe edituri mici au dispărut de pe piață, iar cele care au mai rămas totuși o fac din dedicație, și nu din spirit comercial. Nimic din disperarea noastră de a citi literatură hispanică, sau hispanoamericană nu se poate regăsi în Spania. Și totuși, în momentul în care literatura română pătrunde în Peninsula Iberică prin teme sau autori de impact, este un descălecat, intrăm pentru a rămîne. Autori ca Norman Manea, sau Varujan Vosganian, sau clasicii au un succes fantastic. Povestesc adesea două momente în care – fără să fac statistici și fără să fac analize de piață – am știut că literatura română a venit să stea în Spania: eram în aeroportul din Valencia, care e unul de dimensiuni medii pentru spațiul spaniol, nicidecum un loc de mare trafic turistic, și în unicul butic de presă și de cărți, în care existau cel mult 100 de titluri, am descoperit cu mare încîntare una dintre traducerile de buzunar din *De ce iubim femeile*. L-am iertat pe Cărtărescu pentru că a scris un text puțin iubibil în interiorul teoriilor feministe, pentru că, iată!, era prezent pe rafturile unei minilibrării dintr-un aeroport. Și mai inexplicabilă este cea de-a doua întîmplare: în autogara din Granada, pe cele două standuri de la intrare, între cărți de bucate și dicționare spaniol-englezești, între literatură de popularizare și *Poveștile Alhambrei* de Washington Irving, am găsit un volum din Cioran, e drept că la preț redus, *Breviario de podredumbre*, 2 euro pentru această miraculoasă traducere a lui Fernando Savater, prieten al autorului și unul dintre filozofii cei mai cunoscuți din Spania. Era pentru prima dată cînd întîlneam cuvîntul *podredumbre* și chiar dacă unui spaniol i se va părea un cuvînt oarecare, pentru mine va fi întotdeauna cuvîntul secret al lui Cioran, cuvîntul secret al lui Savater, prin care eu să pot intra în estetica urîtului spaniol. Am știut atunci că România este prezentă în Spania nu doar prin cei un milion de români care trăiesc aici, ci și prin autorii noștri sacri, deveniți literatură de consum în aeroporturi și autogări.

Cît despre abilitățile mele de traducătoare, trebuie să încep cu o probă de modestie care nu îmi este foarte la îndemînă. Eu nu sînt traducător de profesie, sînt mai degrabă niște experiențe în care am intrat cu mare entuziasm și cu mare umilință. Pentru că știu ce este un mare traducător și care este profilul acestuia și știu că eu niciodată nu voi ajunge unul dintre ei. Pe mine mă ia valul și mă trezesc adesea coautorizînd textul original. Sînt pentru traducerile cu multe note

de subsol (ceea ce editorii spanioli urăsc, pur şi simplu), pentru că îmi place să păstrez în textul tradus culoarea locală, sînt pentru împrumuturile lexicale, pentru că rămîn fascinată în continuare de mîndria cu care Panait Istrati păstra cuvîntul „căciulă" în traducerile sale franţuzeşti. Nu sînt un traducător comod pentru editori. Dar predau limba română la Facultatea de Traduceri şi consider că e datoria mea să aduc participarea mea la traducerea literaturii române în spaniolă. Am făcut traduceri cu mare uşurinţă şi altele care mi-au chinuit nopţi la rînd existenţa. Tocmai am predat traducerea *Lizoancăi* Doinei Ruşti, făcută împreună cu colegul meu, Enrique Nogueras, avem terminată *Povestea poveştilor* lui Creangă în spaniolă (împreună cu Luis Ortega) şi în catalană (Xavier Montoliu), pentru care sperăm la o subvenţie ICR, am traduceri mai vechi pe care nici nu cred că le voi vedea vreodată publicate, pentru că această parte a marketing-ului cultural nu îmi este foarte la îndemînă.

„Nu sînt un traducător comod pentru editori."

Aştept cu sufletul la gură un timp numai al meu pe care să îl umplu cu traducerea din spaniolă în română a unui autor pe care îl admir şi pe care vreau să îl aduc în limba mea, Fernando Iwasaki Cauti, autor pe care am început să-l traduc acum atît de mulţi ani, şi care merită să apară cît mai repede la... Bookfest!

Dar Fernando trebuie să mai aştepte un pic pentru că acum sîntem în plin proces de traducere a unei antologii de poezie românească despre corpurile de femei, în care am inclus 16 poete de toate vîrstele şi în care sînt implicată trup (corp) şi suflet, ca să spun aşa. Este un proiect pe care l-am început împreună cu Svetlana Cârstean şi în care s-a implicat cu egal entuziasm Ruxandra Cesereanu, în alegerea poemelor şi autoarelor.

Pentru congres ai propus o temă ambiţioasă şi dilematică. De ce „Corpuri de femei, imagine şi timp. O istorie interdisciplinară a privirii"?

Am vrut un congres despre corpuri de femei pentru că am 44 de ani, pentru că am un băiat de 14, dar am şi o fată de 16 ani. I-am născut şi i-am văzut crescînd. Am fost lîngă ei în tot acest timp în care s-au transformat din neputincioşi bebeluşi în... persoane. Dar complexitatea transformării Sânzienei într-o tînără femeie m-a fascinat. După cum mă fascinează, de ani buni, transformarea propriului meu corp, din corp de fată în corp de adolescentă, în corp de femeie, în corp de mamă... Mă tot pregătesc de cîţiva ani să scriu un „Manual de îmbătrînire" şi acum sînt mai mult ca oricînd convinsă că e important să-ţi porţi vîrsta cu mîndrie. Am început să citesc despre corporalitate şi despre femei şi m-am apropiat şi mai mult de această temă, în ultimii patru ani, aşa că am ştiut că va fi un congres despre corpurile de femei şi timp. Colegul şi prietenul meu de-o viaţă, Valeriu Stancu, lector de limba română la Berlin, a venit cu ideea de a completa titlul adăugînd cuvîntul „imagine". Sîntem corpuri de femei supuse privirilor, autoprivirii sau privirilor celorlalţi, corpul nostru este imaginea noastră, şi toate ştiinţele – chiar fără să o admită deschis – au o opinie despre această realitate. Corpul nu mai este rupt de suflet şi de raţiune, ca pe vremuri. Corpul este minte şi suflet şi raţiune şi pasiune. E frumos corpul nostru cu vergeturile rămase de la sarcină, cu sînii lăsaţi după alăptare, gest de o sacralitate exemplară. E frumos mai cu seamă pentru că nu e doar un corp sexual, el are atît de multe alte funcţii.

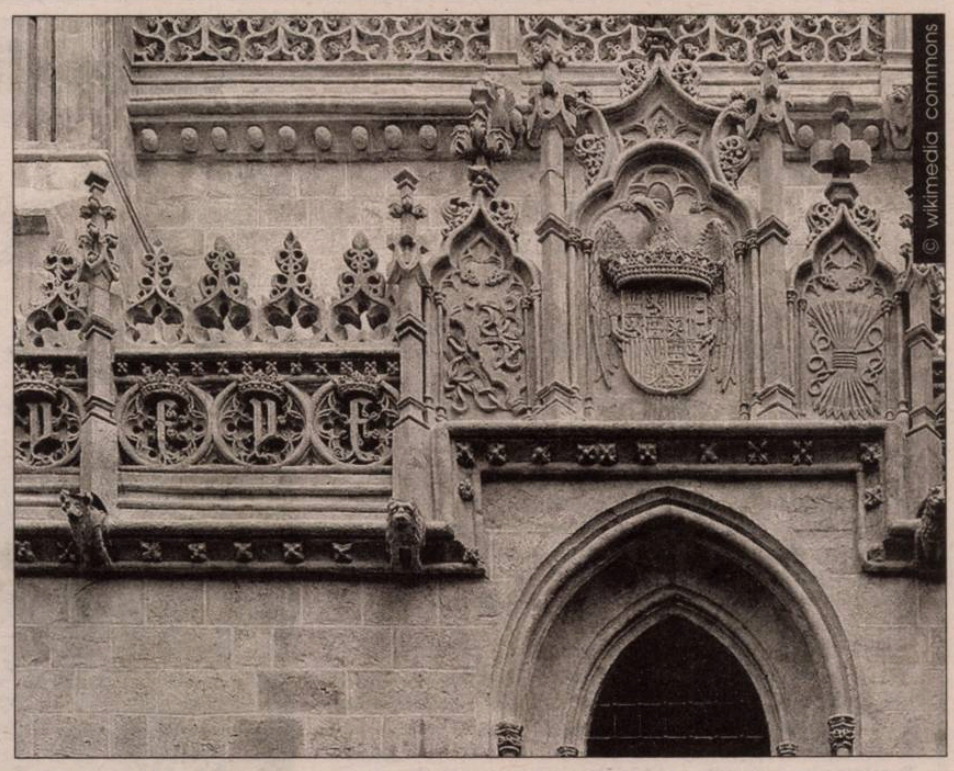
© wikimedia commons

O cercetătoare venită din Algeria a mărturisit că a trebuit să treacă mai multe frontiere ca să poată rosti o comunicare despre corpurile de femei.Ce frontiere crezi că am mai avea noi de depăşit, femeile care locuim în societăţi democratice, libere?

Una dintre surprizele colosale pe care le-am avut, organizînd acest congres, a fost să vedem interesul uriaş pe care l-am iscat în ţările cele mai problematice: Siria, India, Algeria, Maroc, Tunisia, Puerto Rico, Cuba ş.a. În raport cu aceste ţări, desigur, România este ţara tuturor libertăţilor. Diferenţa dintre noi şi ele este că noi avem acces la o educaţie liberală, că avem acces la înţelepciune, că nu ni se refuză niciodată drepturi fundamentale, precum cel la educaţie, informare, cetăţenie, asistenţă medicală, libertate de decizie, dreptul de a fi respectată etc. Dar diferenţe există chiar şi între ţări democratice. În Spania, femeile sînt mult mai stăpîne pe viaţa lor decît în România, unde femeia continuă să fie trofeu, obiect sau sclav, oricum, depersonalizată şi redusă adesea la funcţiunile ei biologice şi casnico-domestice.

„În Spania, femeile sînt mult mai stăpîne pe viaţa lor decît în România."

Eşti una din miile de femei care au ales să-şi crească copiii în alt orizont decît cel natal. Cum ai defini condiţia acestei femei-mame?

Decizia mea de a pleca a venit după un divorţ, în timpul căruia copiii mei crescuseră, deja aveau doruri şi opinii formate, nu mai veneau cu mine doar pentru că spuneam eu să vină. Copiii mei nu au vrut să vină în Spania. Ani lungi, i-am pieptănat în vis şi i-am mîngîiat pe Skype, le-am verificat temele pe Facebook sau la telefon. Noi am pierdut ani importanţi de relaţie mamă-copii, ani pe care nu am cum să-i recuperez vreodată. Eu făceam naveta Granada – Gura Humorului, o dementă în care banii, sănătatea, timpul se redefineau, încercam să fiu prezentă la serbarea de sfîrşit de an, la început de an, la Crăciun, de zilele lor... Acesta a fost infernul meu, de aceea îmi este atît de greu să vorbesc despre libertate. Copiii mei nu erau pregătiţi să plece din oraşul lor, din casa lor, din limba lor, din jucăriile şi cărţile lor, prietenii şi profesorii lor, pentru a mă însoţi pe mine în aventurile mele spirituale şi profesionale. Urau deschis tot ce le oferea (de fapt, ceea ce le lua) Spania şi au refuzat, timp de trei ani, să vină cu mine. Abia anul acesta ne-am reunit, abia anul acesta am răsuflat uşurată. Plecarea de la Alicante, ruperea lor din colegiul în care se integraseră perfect, refuzul lor de a încerca din nou o readaptare, toţi aceşti trei ani sînt un sacrificiu pe care nu l-aş mai face altă dată.

Ar fi societatea românească pregătită pentru o femeie-preşedinte? Cum ar arăta portretul-robot al femeii-preşedinte, în viziunea ta?

Anglia fusese pregătită pentru Margaret Thatcher? Istoria cea făcută de bărbaţi nu a fost niciodată pregătită pentru a oferi puterea – orice fel de putere – unei femei. România a fost pregătită pentru Regina Maria? Nu a fost, s-a pregătit pe drum, s-a învăţat cu ideea şi Regina Maria a fost irezistibilă. De o astfel de femeie irezistibilă avem nevoie. Noi, recent, am avut o mare femeie în politică: Mona Muscă. Am avut-o şi am îngenuncheat-o, mă rog, au îngenuncheat-o alţii şi noi nu am susţinut-o. Profilul acela de femeie în politica românească ar fi putut fi de succes. Eu nu sînt pentru a vota orice femeie, numai femeie să fie. Nu îmi plac nici femeile care copiază în cel mai mic detaliu modelul politic masculin. Doamna de Fier exploata acest model. Mie îmi plac femeile – femei, care nu se adaptează modelului bărbaţilor, ci care vin cu alt model socio-politic. Mă refer la femeia demnă, elegantă în dinamica socială, nu în cea vestimentară, inteligentă şi diplomată, o femeie cu viziune şi cu o coerenţă politică bine comunicată. Parcă nu aş mai vrea pioni, ture, nebuni, sau mîini moarte pe tîmpla ţării mele. Aş vrea o regină!

Oana Ursache e bine în pielea, în corpul, în mintea ei de femeie în 2014? La ce n-ai renunţa nicicum? Ce lipseşte?

E mult mai bine decît anul trecut şi mult mai rău decît în 2015. În fiecare an învăţ şi nu m-aş întoarce, ar însemna să mă întorc într-un moment de involuţie, în care nu aş vrea să mă mai regăsesc. Nu aş renunţa la nimic din trecutul meu, pentru că mi-a fost foarte greu să îl iau de guler şi să dau cu pumnul în masa... destinului. Nu aş renunţa la copiii mei, la familia mea, la prietenii mei, la cărţile mele... De lipsit, îmi lipseşte timpul să fac tot ce vreau să fac, tot ce am început să fac. Lipsesc multe zîmbete pe feţele compatrioţilor mei. Aş avea nevoie de mai multe zîmbete. Nu voi spune că lipsesc banii! Lipseşte doar inspiraţia de a-i căuta acolo unde sînt.

a consemnat Cristina HERMEZIU

© wikimedia commons

AM AUZIT CĂ PRIMA COVRIGĂRIE ATOMICĂ DIN ISTORIE ÎŞI DOREŞTE ŞI ALTCEVA ÎN AFARĂ DE A FI ÎN INIMA LUCRURILOR

■ Am auzit că vor să salveze plaja de la Vadu. Dacă fac la fel cum au făcut cu Vama şi Delta, mai bine o lasă nesalvată. (**L. V.**)

■ „Amintiţi-vă!“, acesta este mesajul editorialului din *Asahi Shimbun,* un important cotidian japonez, din 6 august 2014, cînd s-au împlinit 69 de ani de la atacul cu bombe atomice de la Hiroshima. Prima bombă atomică din istorie, lansată de bombardierul american Enola Gay, a făcut 140.000 de victime (în timpul exploziei şi apoi din cauza radiaţiilor). Bombardamentul de la Nagasaki, din 9 august, s-a soldat cu mai bine de 700.000 de mii de morţi. Istoria e plină de sînge, dar memoria colectivă e scurtă cînd vine vorba de conflicte. (**A. M. S.**)

■ O vreme, acolo (printre prăvăliile de pe strada mea) a fost o covrigărie, dar n-a prea mers şi s-a închis. De curînd, în locul ei a apărut (şi a avut „marea deschidere“ pe 28 iulie) un magazin cu haine *second hand,* spre care doreau să atragă atenţia aceste versuri afişate pe geam: „Trecătorule... nu ezita... / Aici de vei intra... / Un bun venit îţi voi ura... / La noul second... din calea ta“. (**D. S.**)

■ În Vama Veche, pe lîngă tradiţionalele beri, *shot*-uri şi cocktailuri cu nume stranii de tipul „Adio, mamă!“ şi „Cozonac“, au început timid să-şi facă apariţia *fresh*-uri, *smoothies,* supă rece de vişine. Există chiar şi o Sucărie, unde fructele se storc în faţa ta. Probabil că noua generaţie de vamaioţi (seara, la Stuf, la discoteca de pe plajă, vîrsta medie e 20 şi un pic de ani) îşi doreşte şi altceva în afară de alcool. Peste vreo 15 ani, e posibil să avem o Vamă complet *veggie* (mirosul de iarbă se simte oricum pe la colţuri) care să promoveze un stil de viaţă sănătos! (**A. P.**)

■ Un cîine bucureştean de la intersecţia lui Traian cu Pache a găsit o soluţie originală pentru a fi în inima lucrurilor, dar, în acelaşi timp separat, pentru a nu-i fi nici cald, nici frig, în funcţie de intemperii: doarme pe o grămadă de nisip în faţa unui restaurant chinezesc. (**I. P.**)

NU E DE MIRARE CĂ N-AI CUM SĂ DEZVOLŢI (INTERCULTURAL) EROAREA DE PREDICŢIE A LUMII

■ „Orice bărbat poate să dea o căutare pe net după «curve adolescente futute» şi să-şi piardă minţile. Nu e de mirare că vînzările de carte serioasă au scăzut peste tot în lume: cărţile vor trebui să se dovedească foarte interesante ca să poată concura cu aşa ceva. Orice altceva – o navetă spaţială care a amartizat, prima piesă de Crăciun a unui copil, descoperirea unor pagini de manuscris ale lui Shakespeare – va face faţă cu greu. Adevărata întrebare a secolului este de ce un bărbat ar alege vreodată să-şi trăiască propria viaţă în loc să dea click, obsesiv, de la «amatoare» la «blonde», de la «sado-maso» la «sex inter-rasial», de la «sex în aer liber» la «roşcate, de la «hermafroditi» la «voyeuri»“ – Alain de Botton în *Cum să ne gîndim mai mult la sex*. (**M. C.**)

Cu ochii-n 3,14

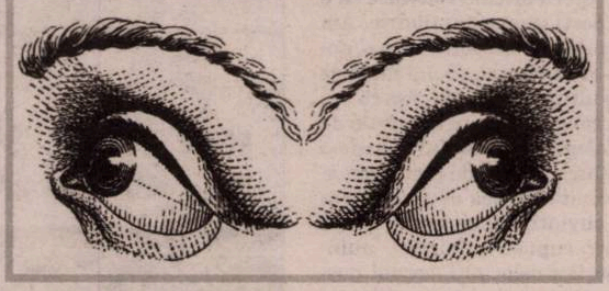

■ Mugur Isărescu devine din ce în ce mai simpatic în declaraţiile sale (care, deh, ar trebui să fie seci, c-aşa-i la bancheri). De exemplu, despre cînd va intra România în zona euro: „Cînd va trece prima autostradă Carpaţii, cam atunci. N-ai cum să dezvolţi alte zone dacă treci pe serpentine prin Carpaţi, asta aşa, ca să vorbim puţin metaforic“. Şi, mai departe: „Bucureştiul poate să intre în zona euro, nici nu văd... 2 milioane, cam atît are şi o ţară baltică populaţia. Numai că nu poţi să-l desprinzi. Se agaţă cei de la *Las Fierbinţi* de noi şi-l trag în jos“. Simplu, nu? (**M. V.**)

■ Dacă voiaţi să participaţi la un Festival Intercultural de Tradiţie Maramureşeană, „Drumul lung spre Cimitirul Vesel“, să ştiţi că există. (**L. V.**)

■ Aflăm de la BBC că oamenii de ştiinţă au descoperit ecuaţia care poate prezice fericirea la un moment dat. Redăm formula, din lipsă de semne grafice speciale, în cuvinte: „*Fericirea* funcţie de *t* este egală cu: *p0;* plus *p1* ori sumă de la *j* egal cu 1 la *t,* din *gamma* la puterea *t* minus *j,* ori *RO* indice *j;* plus *p2* ori sumă de la *j* egal cu 1 la *t,* din *gamma* la puterea *t* minus *j,* ori *VE* indice *j;* plus *p3* ori sumă de la *j* egal cu 1 la *t,* din *gamma* la puterea *t* minus *j,* ori *EPR* indice *j.*“ Unde variabila experimentală *t* e timpul, constanta *p* e ponderea evenimentului, *RO* – o „recompensă oarecare“, *VE* – „valoarea estimată“, *EPR* – „eroarea de predicţie a recompensei“ (ca diferenţă dintre cîştigul real şi valoarea estimată), *gamma* e factorul de uitare, iar variabila – factorul de risc. Succes. (**M. P.**)

■ Pepenii – aceşti porci ai lumii vegetale. (**M. M.**)

ACESTA E NIVELUL CREIERULUI IEFTIN, NEÎNGRIJIT NON-STOP

■ Congresul PNL-PDL de anul acesta a debutat cu intonarea imnului naţional, omiţîndu-se ostentativ strofa în care apare numele Traian. Căci acesta este, de fapt, nivelul politicianului român. (**S. G.**)

■ 70% din corpul uman este apă, astfel: celulele creierului conţin pînă la 85% apă, sîngele – 83%, muşchii – 75%, oasele – 25%. În această ecuaţie, pepenele se află pe o treaptă biologică superioară. (**M. C.**)

■ Undeva pe lîngă Slatina, pe şoseaua care duce la Piteşti, pe o tablă neagră e scris cu alb un anunţ: „Servicii Funerare – mai ieftin ca la Piteşti!“. (**A. M.**)

■ O firmă de taximetrie a introdus acum ceva vreme opţiunea de „Şofer VIP“, adică şoferul trebuie să fie curat, să poarte cămaşă, să nu dea muzica tare, să nu fumeze fără să ceară voie, să nu vorbească neîngrijit şi neîntrebat. Faptul că s-a simţit nevoia introducerii unui astfel de standard minimal arată cam cine conduce majoritatea taximetrelor în Bucureşti. (**M. C.**)

■ În ultima vreme, primesc regulat în cutia de scrisori, după formula 2 în 1, acelaşi anunţ-reclamă pentru Căminul de bătrîni „Sf. Vasile“, la pachet cu Servicii funerare non-stop. O fi vreo binevenită premoniţie. Dar dacă o fi greşit cutia poştală? Capra vecinului să trăiască! (**R. M.**)

PUBLICITATE

Festivalul Internaţional de Muzică Clasică
Clara Haskil
Sibiu, Sala Thalia, 30 August – 4 Septembrie 2014
Tiberiu Soare | Orchestra Simfonică Bucureşti Cvartetul Arcadia | Adam Laloum
Marina Chiche | Alina Azario | Julien Quentin István Várdai | François-Xavier Poizat
Asociaţia Clara Haskil Romania
Acţiune cofinanţată de Consiliul Local Sibiu prin Primăria Municipiului Sibiu
©Margot Point
Bilete prin eventim.ro
www.clarahaskil.ro
Parteneri: Sponsori: Parteneri media locali:
Parteneri media naţionali:

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 549 ■ 21-27 august 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

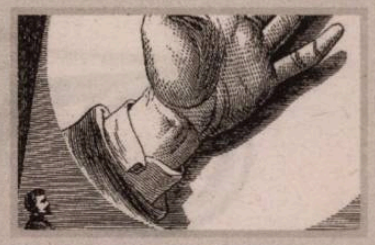

Adina POPESCU
portrete din mers 20

ANDREI PLEŞU
„Reîntîlnirea cu Dan Hăulică“
pagina 3

LAURENŢIU UNGUREANU
„Apostolii lui Stalin“
pagina 21

LILIANA NICOLAE
„Presa locală“
paginile 22-23

Festivalul Dilema veche 2014

© Mircea Oculeanu

„*Eu e un altul.*“

ARTHUR RIMBAUD

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

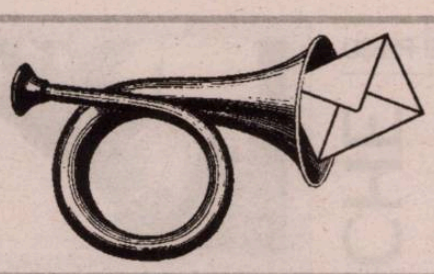

turneu de inbox

Sulina, un vis

O vacanţă reuşită poate fi aceea în care ne amintim să visăm. Viaţa de zi cu zi la oraş – mai ales viaţa în „marile oraşe“ – dăunează extrem de grav aptitudinii de a visa.

E mult de cînd visam să ajung la Sulina. În decembrie 1989, fiind militar şi fiindcă valurile Revoluţiei m-au purtat prin clădirea CC-ului, am luat de acolo o hartă mare cît un perete. Ea trebuia să mă călăuzească prin canalele Deltei. Dar au trecut 25 de ani pînă să ajung acolo.

Şi totuşi, Sulina a fost, în cele din urmă, un vis devenit realitate. Aş compara oraşul de la gurile Dunării cu Roşia Montană. Casele vechi: greceşti, turceşti, lipovene, casele ridicate de Comisia Europeană a Dunării trebuie salvate.

Am visat că toate casele acelea, cu temelie înaltă de piatră şi etajul din lemn, la fel ca şi casele grecilor, mai înalte şi cu coloane lîngă ferestre, sau casele lipovenilor, cîndva albastre şi cu dantele de lemn pe faţade, deveniseră muzee, locuri de cazare, ateliere de creaţie, cafenele literare. Cred că Sulina are un potenţial excepţional care trebuie, mai întîi, salvat şi apoi pus în valoare. Şantierul Naval poate deveni oricînd un mare „şantier“ al artelor.

Sulina are oameni minunaţi. Oameni care, dacă îţi faci timp să-i asculţi, îţi vor spune că oraşul lor e viu trei luni pe ani, atît cît ţine sezonul turistic, ori că iarna e lungă şi săracă în oraşul lor. Majoritatea oamenilor din Sulina fac bani trei luni pe an. Celelalte nouă luni ar trebui folosite pentru a pregăti oraşul, astfel ca vara locul acesta să facă valuri. Şi, în fond, de ce Delta n-ar putea fi interesantă, şi în celelalte trei anotimpuri?

Cred că fiecare dintre casele frumoase ale oraşului ar trebui pusă la punct şi dată în grija unei familii. Să fii ca la ei acasă, fără să deranjezi pe nimeni, poate deveni un nou concept turistic. Asta mai ales că, în „particular“, la Sulina se mănîncă mult mai bine decît la orice pensiune ori restaurant. Scepticii n-au decît să întrebe de doamna Angela. Locuieşte undeva la intersecţia străzii IV cu o alta, fără nume, şi găteşte cel puţin la fel de bine ca toate „socăciţele“ Ardealului.

Există atîta teren fertil, atîta potenţial, în oraşul acesta ridicat pe nisip! Poate că visez în continuare, dar cred că Sulina ar putea deveni capitală a artelor, reşedinţa de vară a artiştilor, un fel de Vamă care nu mai trebuie să încapă pe mîna „marilor“ investitori. Chiar dacă, aşa cum ne învaţă istoria acestui oraş, acolo e loc pentru toată lumea.

Cred că Sulina ar trebui să redescopere, să înveţe, cu răbdare, turismul ecologic, plimbarea în bărci, pe canalele Deltei. E de-a dreptul frustrant ca, trecînd în viteza motoarelor dotate cu sute de cai putere, să nu ai timp să te apleci asupra unui nufăr nici măcar cît să-i faci o fotografie. Însă, aş zice că ăsta a fost singurul lucru rău, legat de vacanţa mea la Sulina. Sigur, aş mai putea aminti şi de faptul că celebrul „cimitir cosmopolit“ nu are ghid. Nici măcar unul tipărit. Singurii îndrumători „autorizaţi“ fiind groparii. Sau că ferestrele de termopan, puse la unele case vechi de peste o sută de ani, nu se potrivesc nicicum acelui decor vetust şi patriarhal. Dar toate astea se pot îndrepta. Chiar trebuie îndreptate!

Dacă un Fîn Fest poate salva o comunitate, şi un Stuf Fest ar putea să o facă. Trebuie să se întîmple ceva! Altfel – după cum văd eu lucrurile –, Sulina riscă să se scufunde încet, precum un vas bătrîn abandonat la gurile fluviului.

Am visat că Sulina, oraşul tuturor neamurilor europene, nu-şi mai visa gloria apusă, ci noul destin. Toţi cei care, trecînd pe acolo, ne-am reamintit, măcar pentru o clipă, ce înseamnă să ştii să visezi, datorăm Sulinei un gest, cît de mic, pentru ca viitorul ei să nu fie vis, ci realitate.

Florin BUDEA

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Despre romanul său, *Cu sînge rece,* apărut în 1966, Truman Capote scria în 1979: „Da, a fost exact ca un joc de pocher cu miză mare; timp de şase ani chinuitori n-am ştiut dacă am sau nu o carte. Am trăit atunci veri lungi şi ierni îngheţate, dar am continuat pur şi simplu să împart cărţile, să-mi joc mîna cît puteam de bine. Apoi s-a dovedit că *aveam* o carte.“ Şi ce carte! (Ana Maria Sandu)

■ Dacă aveţi patru zile libere şi nu ştiţi ce să faceţi cu ele, urcaţi-vă în tren şi mergeţi la Budapesta (dacă vă hotărîţi cu cinci zile înainte, e şi o ofertă incredibil de bună de la CFR). O zi staţi la băile Gellert (art nouveau, o sumedenie de bazine cu apă termală, saună, masaj, soare etc.), restul zilelor vă plimbaţi fără scop pe malul Dunării sau pe străduţe, mergeţi la cinema Urania (cel mai frumos cinema de artă pe care l-am văzut vreodată, iar filmele sînt subtitrate în engleză) sau la Muzeul Fotografiei, unde e prima expoziţie colectivă a agenţiei Magnum (regăsită după 50 de ani), beţi cafea de la Fekete şi şpriţ într-un ruin bar, nici n-o să vă daţi seama cum trec patru zile. (Luiza Vasiliu)

■ Dacă aveţi poftă de o seară grecească în centrul Bucureştiului, încercaţi taverna Kostas SeaFood, de pe strada Traian. Anul trecut era doar o coşmelie cu două mese în stradă, veşnic ocupate şi cu peşte proaspăt într-o vitrină. Anul acesta e un restaurant în toată regula, cu o terasă acoperită, pereţii vopsiţi în alb şi albastru, cu o muzică grecească în surdină şi un miros cu iz uşor sărat de scoici şi alte minunăţii marine, care te înnebuneşte. Servire ireproşabilă, un patron amabil care intră în vorbă cu clienţii şi recomandă chestii, icre din partea casei, creveţi în sos de unt, senzaţionali cu lipie crocantă, un vin de Ciumbrud excelent, preţuri rezonabile la anumite produse, la altele un pic exagerate... însă dacă închizi ochii, uiţi de Bucureşti şi te poţi simţi pe o plajă de la Marea Egee. (Adina Popescu)

■ Pînă pe 26 august la Alexandria se desfăşoară Festivalul Naţional de Teatru Tînăr Ideo Ideis. Este poate cea mai puternică iniţiativă de promovare a teatrului tînăr, bun şi altfel de la noi. Programul festivalului poate fi consultat la www.ideoideis.ro. (Matei Martin)

■ La Muzeul Naţional de Artă, din Bucureşti, pînă pe 31 august, expoziţia *Călători prin manuscris,* o expoziţie a cărei miză este expunerea unui liturghiar brâncovenesc. (Stela Giurgeanu)

■ Festivalul „Jazz at Bran Castle“, care are loc, între 29 – 31 august, la Castelul Bran şi la Biserica Evanghelică din Rîşnov şi unde vor cînta: Trygve Seim, Paolo Vinaccia, Nils Petter Molvaer, Mathias Eich, Vincent Peirani, Paolo Angeli şi mulţi alţii. Mai multe informaţii găsiţi la jazzevents.ro. (Marius Chivu)

■ Alain de Botton, *Eseuri de îndrăgostit,* Humanitas, 2013, traducere de Oana Cristescu. O carte în deja binecunoscutul şi de succes stil al autorului, care ne explică inteligent şi cu umor mecanismele unui proces ce va rămîne, mereu, măcar întrucîtva inexplicabil. (Iaromira Popovici)

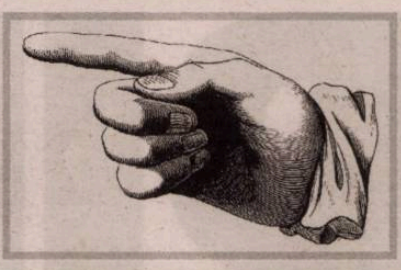

Omul de afaceri Dinu Patriciu a încetat din viaţă marţi, 19 august, la Londra.

Născut în 1950, a absolvit Institutul de Arhitectură „Ion Mincu“ din Bucureşti în 1975. Ca arhitect a proiectat numeroase complexe de locuinţe, birouri şi spaţii comerciale în România şi în Emiratele Arabe Unite. După 1990, fiind un om cu vederi liberale, s-a implicat în politică şi în afaceri. A fost unul dintre fondatorii partidului PNL-AT şi a devenit ministru şi deputat.

În 2003 s-a retras din funcţiile politice pentru a se dedica afacerilor. În urma vînzării Rompetrol a devenit cel mai bogat om de afaceri din România.

Dinu Patriciu a fost patron al revistei *Dilema veche* din 2005, cînd a cumpărat-o de la Mircea Dinescu, pînă în 2012, an în care cînd a vîndut-o împreună cu Adevărul Holding.

Din 21 de ani de existenţă, *Dilema veche* îi datorează 7 lui Dinu Patriciu.

album dilematic Cristi Meceanu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.400
Tipărit la Tipomedia

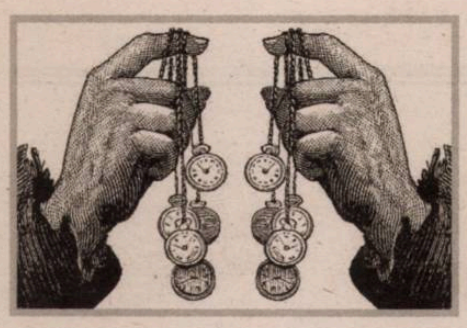

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Reîntîlnirea cu Dan Hăulică

Dan Hăulică mi-a fost profesor. M-a publicat generos în extraordinara revistă *Secolul 20* (cu totul implauzibilă în contextul în care apărea). M-a îndatorat cu prietenia lui și m-a însoțit, discret, dar solidar, în toate tribulațiile biografiei mele postdecembriste. Cu toate astea, nu mă pot socoti printre cei care i-au fost mereu și necondiționat aproape. Nici scrisul, nici oralitatea lui nu se potriveau structurii mele. „Fecioara“ intra greu în armonie cu „Vărsătorul“. Marcat mai curînd de Ion Frunzetti și, indirect, de stilistica lui Tudor Vianu, pariam pe clasicitate, în vreme ce Dan Hăulică dansa spectaculos pe o claviatură barocă. Cultiva analogia imprevizibilă, emotivitatea romantică, epitetul fluvial. Totul scăldat într-o densă atmosferă de cultură, nutrită de lecturi infinite, de un dialog rafinat cu artele plastice, și de un infailibil bun gust. Pînă în ultima clipă l-am îndrăgit și l-am admirat pentru ceea ce mi se părea *o nobilă inadecvare*. Reușise, parcă, să răstoarne raportul dintre registrul culturii și cel al vieții. Viața era, pentru el, simplă materie primă pentru o construcție a spiritului. Cu alte cuvinte, nu putea asuma nici o experiență existențială, dacă nu era prompt și integral convertibilă în experiență estetică și intelectuală. Am fost înmărmurit cînd l-am văzut ținînd un impecabil discurs la căpătîiul Cristinei, soția pe care o adorase și care se stinsese brusc, în timp ce îl îngrijea într-un salon de spital. Îl sunam uneori, mai rar decît s-ar fi cuvenit și decît aș fi vrut, și, deși grav bolnav, „prizonier“ de luni bune al medicilor de la Elias, nu-mi vorbea niciodată despre suferințele lui. Tocmai scria un text, tocmai pregătea un eveniment, tocmai avea o idee. Nici vîrsta, nici sănătatea nu-l împiedicau să-și continuie activitatea de critic de artă „angajat“: vorbea la vernisaje, organiza ample expoziții tematice, se ocupa de ambianța artistică a țării, pendulînd neobosit și bine dispus între Paris și București. Asta într-un moment în care „moravurile“ culturale erau cu totul altele, în care nimeni nu mai lua asupră-și grădinăritul unei bresle cu un statut din ce în ce mai precar, cum este, astăzi, breasla artiștilor. Mă întrebam, mereu, de unde are atîta energie, atîta disponibilitate, atîta „chef“. Un atașant anacronism părea să fie „marca“ destinului lui: era, într-un ev al Internetului, al corporațiilor, al pieței, un mesager straniu al cărții și al muzeului. O pasăre rară, o apariție exotică, un supraviețuitor.

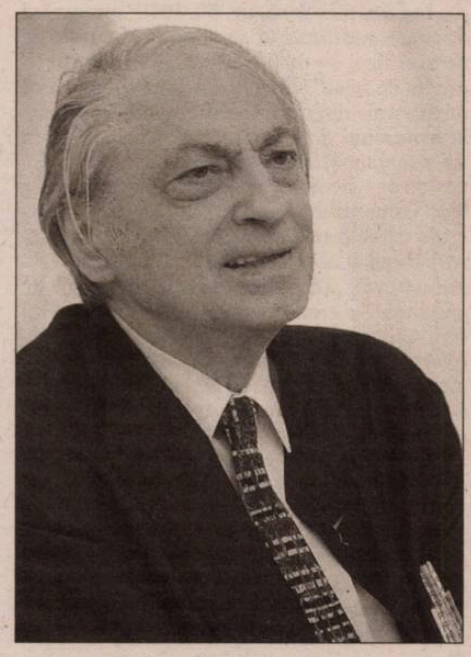

Era un „ministru“ al frumuseții.

Iată însă că acum, *tocmai* acum, *abia* acum, lecția lui Dan Hăulică mi se impune ca esențială. *Abia* acum, în ceasul despărțirii, sînt pregătit să-l *reîntîlnesc*. Gesticulația lui intelectuală, cea care, uneori, mă făcea să zîmbesc (nu fără o constantă tandrețe) îmi apare, *tocmai* acum, în exemplara ei *actualitate*. Nu vom supraviețui culturalmente fără să luăm aminte la modelul lui, la afecțiunea lui febrilă, dezinteresată, pentru tărîmul valorilor, la pasiunea lui slujitoare, la intensitatea cu care se investea în orice întreprindere spirituală în care credea cu adevărat. Era un „ministru“ al frumuseții, adică un suveran ad-ministrator al ei. A-l lua pe Dan Hăulică drept model înseamnă a nu pierde timp și energie cu futilități „la zi“, a prefera spiritului critic entuziasmul, a face ceea ce faci cu deplină adeziune interioară. Altfel spus: cu plăcere.

Reîntîlnirea – pe acest front – cu profesorul meu îmi dovedește că l-am judecat pripit. Atent doar la fapta lui scriitoricească, am scăpat din vedere rigoarea, tenacitatea, îndrăznelile și tactul lui. Am uitat, de pildă, reacția lui viguroasă, deloc estetizantă, sau prudent contextuală, cînd a semnat o scrisoare de protest în favoarea lui Mircea Dinescu la sfîrșitul lui 1988. N-a negociat, n-a stat pe gînduri. „Realitățile sînt promiscue“ – îmi spunea, uneori. „Nu trebuie nici să te pliezi, nici să le ceri ce nu-ți pot da.“ N-am știut să înțeleg la timp *realismul* acestei observații. Am împărțit, împreună cu Dinescu și Caramitru, un semnificativ eșec la primele alegeri libere de după 1989. Dan Hăulică insistase să candidăm, în patru, pentru Parlament. Era gata să se implice nemijlocit într-un curajos efort de reconstrucție. Oricum, a fost un strălucit reprezentant al României la UNESCO și la Asociația Internațională a Criticilor de Artă. A lucrat, pînă în ultimul moment, cu hărnicie și cu grație. Și n-a avut, din partea noastră, ceea ce bine-merita.

De cînd am aflat de moartea lui Dan Hăulică, îmi sună mereu în minte versurile împăratului Hadrianus, pe care, adesea, îi plăcea să le evoce: *Animula, vagula, blandula / Hospes comesque corporis / Quae nunc abibis...* (Mic suflet al meu, blînd și rătăcitor, oaspete și însoțitor al trupului, care pleci acum...) Cu siguranță, domnul Hăulică tocmai regăsește farmecul melancolic al citatului și întrevede orizontul noii sale călătorii.

Mai mult nu mă pricep să spun. Autorul ideal al acestui articol ar fi fost el însuși...

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

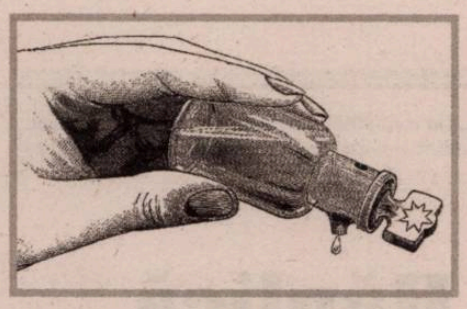

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Promovabilitate

O nouă sesiune de bacalaureat aduce după sine un nou val de ştiri despre procentul sau rata de *promovabilitate*. Cuvîntul e atît de folosit în ultima vreme încît s-a banalizat: nedumerirea sau iritarea pe care le producea la început par să se fi atenuat sub presiunea repetării insistente. Specialiştii au atras totuşi atenţia, nu o dată, asupra improprietăţii semantice, criticînd folosirea sa cu sensul şi în locul firescului *promovare:* etimologic, *promovabilitate* (derivat cu sufixul *-itate* din adjectivul *promovabil)* se referă la o posibilitate, la o capacitate realizabilă în viitor. Folosirea termenului pentru a descrie un fapt deja încheiat conţine o eroare de logică; de fapt, o rupere a legăturii cu etimologia şi cu valorile sufixului *-bil*. Alunecarea de sens nu e însă greu de explicat: s-a pornit, probabil, de la estimări asupra potenţialului, ajungîndu-se ca termenul să se refere şi la rezultate. Preţiozitatea şi căutarea cuvintelor cît mai specializate, cu aspect cît mai tehnic, au declanşat procesul de extindere a sensului în mod impropriu; stilul neglijent al jurnalismului actual, tendinţa de preluare necritică a formulelor întîlnite întîmplător au făcut restul.

E foarte probabil ca termenul *promovabilitate* să fi apărut în jargonul didactic; şi astăzi, îl descoperim în unele comunicate şi studii ale instituţiilor care se ocupă de educaţie. Atestările mai vechi stocate în Internet sînt extrem de puţine: cuvîntul apare, de pildă, în *Lupta de clasă,* nr. 50, 1970: „procentul de *promovabilitate* al elevilor de la cursurile de zi a fost, în medie, de 92,5% la toate tipurile de licee". În schimb, sînt sute de mii de exemple din ultimii ani: *„promovabilitatea* la examenul de bacalaureat" (evz.ro); „rata de *promovabilitate* este de 58,99%" (dcnews.ro); „licee cu *promovabilitate* zero la bac" (romanialibera.ro). Din fericire, şi formula corectă rezistă – „Procentul de *promovare* după contestaţii a săltat la 46,64%" (adevarul.ro); „După contestaţii procentul de *promovare* a crescut" (gandul.ro); „Nu ne interesează procentul de *promovare"* (romanialibera.ro). Apariţia aleatorie a ambelor construcţii în paginile aceleiaşi publicaţii poate depinde şi de preluarea fără modificări a comunicatelor oficiale.

Despre improprietăţile în folosirea lui *promovabilitate* a scris Ion Coteanu, în primul număr din 1990 al revistei *Limba română;* extinderea semantică a fost criticată şi de Theodor Hristea, în 2002; mai recent, fenomenul a fost explicat de Adina Dragomirescu şi Alexandru Nicolae în volumul *101 greşeli de lexic şi de semantică* (2011). Sînt şi reacţii în mediul on-line: site-ul diacritica.wordpress.com a publicat mai multe intervenţii foarte clare asupra subiectului, ironizînd folosirea jurnalistică a *promovabilităţii*. Din păcate, devierile contagioase nu pot fi uşor stăvilite, mai ales atunci cînd, ca în cazul de faţă, nu atrag atenţia printr-un contrast evident comic şi nici nu sînt integrate în listele şcolare de greşeli frecvente.

Interesantă e şi tratarea lexicografică a cuvîntului. Acesta nu a fost înregistrat de *Noul dicţionar universal* (NDU, 2006); în schimb, *Dicţionarul explicativ ilustrat* (DEXI, 2007) l-a inclus în inventarul său, explicîndu-l (corect) ca derivat de la *promovabil*; surprinzător e însă faptul că dicţionarul a validat abuzul semantic, acceptînd sinonimia cu *promovare*. Şi în DEX cuvîntul apare, cu o definiţie „conservatoare", în evident dezacord cu tendinţa actuală a uzului: „însuşirea a tot ceea ce poate fi promovat". DEX-ul s-a grăbit totuşi atribuindu-i cuvîntului origine engleză, probabil din convingerea că principalul factor actual de îmbogăţire lexicală e împrumutul; mai mult, etimonul apare – dintr-o eroare de tipar sau prin confuzie cu româna – într-o formă suspectă: *promovability*. Dicţionarele englezeşti cuprind doar forma *promotability,* căreia atestările on-line îi indică o folosire dominantă în contextele potrivite, cu referire la previziune şi calculul posibilităţilor. În schimb, cele două sute de atestări ale formei *promovability* pe care le oferă o căutare cu motorul Google provin aproape exclusiv din traduceri din română sau din texte publicate pe siteuri româneşti (myjob.ro, bestjobs.ro, romania-actualitati.ro etc.). În concluzie, *promovability* nu e un cuvînt englezesc, iar despre *promotability* nu avem dovezi că ar fi influenţat evoluţia din română. Nici franceza nu pare a fi fost sursa sau modelul pentru termenul nostru: forma *promouvabilité* are doar cîteva zeci de apariţii, aproape exclusiv în documente administrative şi într-un context de potenţialitate: *conditions de promouvabilité*. În schimb, derivate în *-bil* şi *-(bil)itate – ocupabilitate, integrabilitate, intenţionabilitate, ministeriabilitate, prezidenţiabilitate* („standardele de prezidenţiabilitate", politichii.ro), *scuzabilitate* („mailul de scuzabilitate", dpmtl.blogspot.com) etc. – se formează pe teren românesc cu cea mai mare uşurinţă, nu şi cu mult folos pentru eleganţa stilului. Se confirmă astfel că *promovabilitate* e un cuvînt cît se poate de românesc, produs prin derivare şi folosit cu sens impropriu din pasiune pentru stilul savant şi din comoditate jurnalistică.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

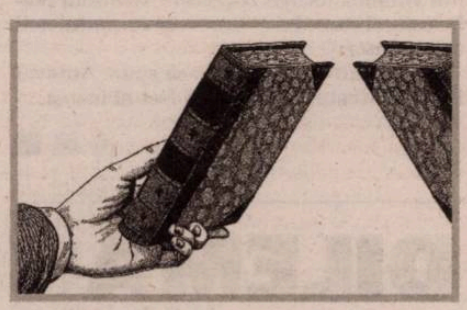

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Ce-i trebuie unui curriculum (I)

Sînt, cum am declarat anterior, un „expert autodidact" în cehestiuni curriculare.

Să înveţi ceva pe cont propriu, neasistat, are, de bună seamă, o mulţime de dezavantaje: rămîi cu o sumedenie de lacune, uneori impardonabile, legi în minte capricios lucrurile pe care le afli, înţelegi adesea hazardat ceea ce te strădui să desluşeşti ş.a.m.d.

Are, însă, măcar un avantaj cert. Neprimind de-a gata răspunsuri, te repezi să pui o sumedenie de întrebări.

Despre astfel de întrebări aş vrea să vorbesc în continuare.

O să încep cu cea pe care o socotesc cea mai importantă, deşi, trebuie să recunosc, am ajuns la ea după destule ocolişuri. Întrebarea ar suna cam aşa: Cum ar trebui să fie un curriculum bun? – indiferent dacă este de română, de matematică sau de geografie, pentru liceu, pentru gimnaziu, sau pentru facultate.

Întîi de toate, un curriculum oficial, la orice nivel ar fi adoptat, trebuie să arate, ca orice text normativ, limpede şi coerent. Aşa încît, cei care se raportează la el – profesorii, dar şi inspectorii şcolari, autorii de manuale, elevii/studenţii, părinţii – să-l înţeleagă lesne şi, pe cît posibil, unitar.

Asta este însă mai degrabă o condiţie formală – chit că, din motive pe care am să le explic mai jos, frecvent încălcată.

În partea de conţinut, lucrurile sînt mai complicate. Cuvîntul-cheie ar fi, aici, „adecvare". Organizarea studiilor în universităţile medievale în *trivium* şi *quadrivium* îşi avea justificările ei, chiar dacă azi pare cel puţin bizar să pui, de pildă, matematica, muzica şi astronomia laolaltă.

Un curriculum „bun" e un răspuns „bun" la un context dat. Iar „context" înseamnă, în cazul de faţă, lucruri multe şi diferite.

„Bun" e un proiect curricular care ţine cont de mintea elevilor/studenţilor, cea de azi, cea de ieri şi cea de mîine. De capacitatea lor de înţelegere şi de asimilare la o anumită vîrstă, avînd o anumită pregătire prealabilă şi o anumită orientare a traseului educaţional. Adecvarea vizează întreaga logică a parcursului.

Pentru ca un curriculum să atingă ţintele scontate, mai sînt de luat în calcul şi ceilalţi actori nemijlociţi ai actului educaţional: profesorii, şi nu numai ei. Un proiect radical inovativ se va lovi inevitabil de rezistenţa la schimbare, proprie oricărei categorii profesionale, nu numai dascălilor. Lansat pe nepusă masă, el produce derută, frustrare, indignare – toată gama de atitudini negative.

Dincolo de capacitatea sau de disponibilitatea profesorilor de a opera cu un curriculum radical nou, contextualizarea acestuia vizează pîrghiile întregului sistem. De pildă, compatibilizarea predării cu evaluarea – de departe cel mai deficitar aspect, în momentul de faţă, în învăţămîntul nostru preuniversitar. Altminteri, ne trag de mînă experţii autentici, se instalează efectul de *back wash:* ce nu se evaluează nu se învaţă (şi, adesea, nici măcar nu se mai predă). Sau adecvarea auxiliarelor de tot felul – de la didactici de specialitate la manuale, caiete de exerciţii, cărţi şi publicaţii paraşcolare – la viziunea curriculară. Asistăm acum la o luptă înverşunată a Ministerului Educaţiei pentru digitalizarea manualelor. Nu vreau să intru în controversele pe această temă. Pe de o parte, o racordare mai fermă a educaţiei la noile tehnologii este salutară. Pe de altă parte, însă, se pare că decidenţii nu au auzit încă de celebra zicere a lui McLuhan de acum mai bine de jumătate de secol – *the medium is the message* –, şi tratează chestiunea ca şi cum ar fi vorba despre o simplă substituţie de „suport": PC-ul în locul hîrtiei. Or, în mod cert, e mult mai mult decît atît.

Dintre parametrii contextuali importanţi fac parte şi ce şi cît ştim despre cum funcţionează mintea în învăţare. Avem, în acest domeniu, o piaţă a ideilor şi a teoriilor efervescentă, venind dinspre psihologie, ştiinţele educaţiei, cognitivism, neurologie. Ce am remarcat, însă, în spaţiul autohton, este dedicaţia absolută faţă de cîte o teorie, adesea deja perimată sau drastic amendată, pe care fie experţi curriculari, fie profesorii înşişi o îmbrăţişează cu fervoarea cu care un predicator propovăduie cuvîntul divin.

Cînd am intrat în grupul de alcătuire a programei de română de liceu, formula magică era „Bloom". Nu despre Leopold Bloom, cel din romanul *Ulysses* al lui James Joyce era vorba, ci despre Benjamin Bloom, cel care a iniţiat, începînd din 1956, o amănunţită *Taxonomie a obiectivelor educaţionale,* cognitive (vol. I), afective (vol. II) şi psihomotorii (nepublicat). Mie, sistemul de clasificare propus de pedagogii de la mijlocul veacului trecut îmi amintea de arborele lui Porfir sau de analizele structuraliste înghiţite în facultate, prin care aflam că un personaj literar e caracterizat prin +/- animat, +/- uman, +/- îndrăgostit ş.cl. Iar cazna profesorilor cu care lucram la curriculum, de a agăţa dinaintea fiecărei recomandări cîte unul dintre nenumăratele „verbe de acţiune" din lista taxonomică, îmi readucea în memorie soarta bietului Trăsnea din *Amintirile...* lui Creangă. N-am sfîrşit totuşi ca el, pentru că o voce de sus, de la adevăraţii experţi, presupun, a şoptit să-l lăsăm pe Bloom într-ale lui.

Am convingerea că studiul literaturii constituie, încă, o miză majoră în educaţie.

E drept că nici cu filozofia curriculară funcţionalistă, orientată către formarea de competenţe, căreia a trebuit să ne conformăm în a doua etapă, nu m-am putut împăca întru totul. La liceu, ponderea cea mai mare la română revine, prin tradiţie, studiului literaturii. Or, ce competenţe se pot forma aici? De a recunoaşte momentele subiectului? De a caracteriza un personaj? De a comenta semnificaţia titlului?

Am convingerea că studiul literaturii constituie, încă, o miză majoră în educaţie. De ce – o să încerc să explic altcîndva. În mod cert, însă, nu pentru că ne-ar forma nişte „competenţe" cu care vom face şi vom drege mai apoi în viaţa profesională. Poate pentru că ne oferă o deschidere de orizont, deopotrivă cognitiv şi emoţional, pe care nici o altă materie nu ne-o poate da în egală măsură. Şi nu-i lucru puţin. Dar pentru asta au trebuit ore şi ore de negocieri, cu experţii autentici, pentru a „agăţa", la începutul programei, măcar declarativ, o rubrică suplimentară: Valori şi atitudini.

Mă opresc deocamdată aici cu inventarul condiţiilor de reuşită ale unui curriculum. Aş mai continua, dar zeţarul nu iartă. Aşa că, pe curînd.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

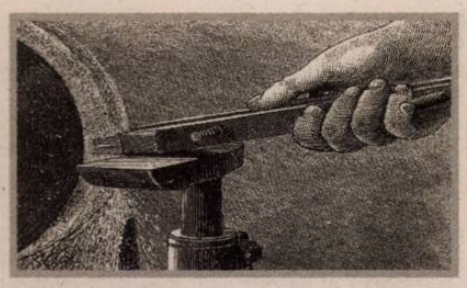

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Toţi candidează, dar de România se ocupă cineva?

Interesant: se consumă o mulţime de timp în spaţiul public cu discuţii sterile despre încă un nume nou venit pe lista deja lungă a prezidenţiabililor. De parcă ne-am pregăti pentru un concurs de frumuseţe. Dar aproape nimeni nu vorbeşte despre proiecte şi despre resursele dezvoltării României.

Încheierea Acordului de Parteneriat cu Comisia Europeană, la 6 august, a generat cîteva ştiri şi articole prin mass-media, deşi adevăratele dezbateri de-abia de aici ar trebui să înceapă, cu adevărat.

Da, cifrele sînt frumoase. România are la dispoziţie, în următorii şapte ani, fonduri europene de aproximativ 43 de miliarde de euro, dintre care peste 22 de miliarde de euro pentru politica de coeziune. Din aceşti bani, 8 miliarde de euro sînt pentru dezvoltare rurală. Dar, atenţie, condiţiile în care fondurile vor putea fi cu adevărat atrase sînt cu mult mai aspre decît în precedentul ciclu bugetar. „Investiţiile noastre trebuie să aibă caracter strategic, conform noii politici de coeziune – care să vizeze în mod preponderent economia reală, creşterea economică sustenabilă şi investiţiile în oameni", a atras atenţia comisarul pentru dezvoltare regional, Johannes Hahn, imediat după adoptarea, de către Comisie, a Acordului cu România.

Cu puţine zile înainte de Acordul cu România, Comisia Europeană prezenta, la Bruxelles, cel de-al 6-lea raport privind coeziunea economică, socială şi teritorială. Concluziile: în perspectiva perioadei 2014-2020, banii europeni vor merge spre domenii-cheie, precum eficienţa energetică, ocuparea forţei de muncă, incluziunea socială şi IMM-urile, pentru ca investiţiile să aducă beneficii maxime cetăţenilor.

Raportul insistă şi pe necesitatea unei bune guvernanţe. În lipsa acesteia, nu se pot atinge rate semnificative de creştere, şi nici convergenţa economică regională – atrage atenţia Comisia Europeană. Vor fi, desigur, şi investiţii în consolidarea capacităţii administrative în anumite state membre. Acestea vor putea elabora programe cu finanţare europeană pentru formarea şi sprijinirea personalului din instituţiile publice. Iar România ar trebui să atragă fonduri importante în aceste domenii, dată fiind tocmai slaba ei capacitate administrativă.

Ei bine, despre toate acestea, nici guvernanţii şi nici cei care ne vor cere votul, în apropiata campanie electorală, nu prea vorbesc. Deşi ar cam trebui să ştim ce îşi propun, mai ales că experienţa perioadei bugetare 2007 – 2013 este una cît se poate de proastă şi România are nevoie de o cotitură şi de o schimbare de viziune, în privinţa atragerii şi utilizării fondurilor europene.

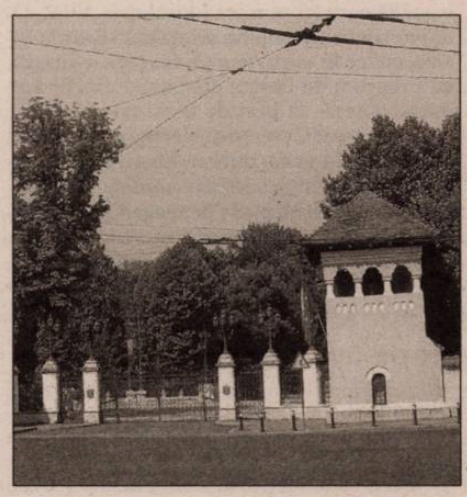

Desigur, investiţiile în infrastructură nu vor fi stopate, mai ales că România are încă nevoie de ele. Dar şi acestea trebuie să răspundă unui interes european general şi să atingă obiectivele noii politici de coeziune. Comisia va aproba, aşadar, acele lucrări de infrastructură care vor aduce dezvoltare, vor crea locuri de muncă şi vor sprijini proiectele de inovare. E clar, interesele politice meschine, de la nivel local sau central, îşi vor face loc din ce în ce mai greu – sau vor intra cu brutalitate pe acest teren, şi banii se vor pierde.

Pierdem iarăşi ritmul dezvoltării.

Sînt şapte ani – de fapt, chiar nouă, dacă socotim că alocarea poate continua doi ani după încheierea efectivă a ciclului bugetar. Cu alte cuvinte, România trebuie să pregătească acum un proiect, bazat pe o solidă viziune asupra dezvoltării, care să se întindă pe distanţa a două cicluri electorale. Banii sînt alocaţi, Acordul de Parteneriat este semnat, dar banii nu vor veni oricum. Calitatea proiectelor contează enorm. Iar viitorul preşedinte ar trebui să fie garantul acestui program, indiferent de coaliţiile care se vor face şi desface la guvernare. În definitiv, stabilitatea politică nu înseamnă indivizi înţepeniţi în scaunele lor comode, ci consecvenţă în urmărirea unor mari obiective naţionale.

Dar aici nu este doar răspunderea autorităţilor, ci şi a sectorului privat. Contează mult dinamismul acestuia şi mai ales capacitatea lui de adaptare la noile condiţii economice şi puterea lui de inovare.

Ei bine, nici la acest capitol veştile nu sînt extraordinare. Comisia Europeană a anunţat recent primele rezultate din cadrul noului său instrument pentru IMM-uri, Orizont 2020, dotat cu un buget de 3 miliarde de euro. Programul a fost conceput pentru a sprijini întreprinderile mici inovatoare, să pună în aplicare ideile. Să treacă, adică, din laborator, în piaţă.

În total, au primit finanţări 155 de IMM-uri, din 21 de state membre ale UE sau ţări asociate la programul Orizont 2020. Aceste mici companii vor primi, fiecare, 50.000 de euro, pentru a-şi pune ideile în practică. În plus, pot beneficia de pînă la trei zile de instruire în domeniul afacerilor.

Ei bine, nici o întreprindere din România nu a reuşit să se califice pentru finanţare, în cadrul acestui proiect. „În prima rundă, IMM-urile spaniole au avut un succes deosebit, fiind selectate 39 de propuneri, urmate îndeaproape de IMM-urile din Marea Britanie şi din Italia. În total, au existat 2666 de cereri pentru primele granturi" – a informat Comisia Europeană.

Ce înseamnă toate acestea? Înseamnă că pierdem iarăşi ritmul dezvoltării, că nu reuşim să ţinem pasul cu noua dinamică economică europeană de după criză. Şansele finalizării unor lucrări de infrastructură în perioada 2007 – 2013 au fost irosite – ne-ar fi asigurat o bună dinamică a PIB, în anii cei mai grei ai crizei. Şi o bună bază pentru creşterea unor proiecte inovative. Dar... n-a fost să fie, administraţia n-a fost capabilă. Dacă pierdem şi pe terenul competitivităţii sectorului privat, atunci şansele noastre de a reduce decalajele faţă de media europeană se vor irosi.

Iar programele europene de convergenţă vor fi încununate de eşec, în România – cu toate consecinţele care vor decurge de aici. Pentru cei mai mulţi, însă, important pare a fi concursul de frumuseţe pentru Cotroceni. Succes!

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Fiecare oraş cu sindromul lui

Mă gîndeam să scriu astăzi cîteva gînduri despre cum anume privim o operă de artă – un nud, de pildă. Dar mă trezesc scriind despre cum anume ne privesc ele pe noi. Aţi auzit de sindromul Stendhal? Dar de puzderia de sindromuri derivate din el? Dicţionarele spun, toate, cam aşa: sindromul Stendhal este o afecţiune psihosomatică, se manifestă prin accelerarea ritmului cardiac, vertij, senzaţie de sufocare şi chiar halucinaţii, fiind cauzată de supraexpunerea la capodopere de artă a anumitor persoane predispuse la această afecţiune. Îi spune aşa pentru că cea dintîi victimă faimoasă a acestei stări a fost marele romancier francez, care a povestit-o într-un fragment cît se poate de limpede din jurnalul călătoriei sale prin Italia (1817).

Aşadar, Stendhal era la Florenţa, fusese, pur şi simplu, copleşit de cantitatea de capodopere pe metru pătrat şi, în Biserica Santa Croce (capodoperă a goticului italian, mustind de istorie şi de mare artă), a simţit că a atins „acel punct de întîlnire între senzaţiile celeste date de artele frumoase şi sentimentele pasionale". Au urmat palpitaţii, senzaţii de leşin, pierderi de echilibru. Medicii din Florenţa au observat că, an de an, un anumit număr de turişti prezintă aceleaşi simptome la contactul cu abundenţa de capodopere din minunatul oraş. Prin anii '70 ai secolului trecut, un medic de la Spitalul Central din Florenţa a denumit acest sindrom după numele ilustrei sale victime şi a comunicat lumii, într-o carte de specialitate, existenţa sa. Ca la orice maladie, cazuistica a generat şi unele concluzii interesante. Sînt imuni la sindromul Stendhal turiştii din America de Nord, Asia şi italienii înşişi. Vă las deliciul de a comenta cum de e aşa. Pe de altă parte, cei mai expuşi la sindrom sînt turiştii care trăiesc singuri şi au o puternică educaţie clasică şi/ori religioasă.

Sindromul Stendhal este o afecţiune psihosomatică, cauzată de supraexpunerea la capodopere.

Se ştie că, în faţa intensităţii emoţionale pe care o degajă o lucrare a unui mare maestru, oamenii sensibili ori labili reacţionează ciudat: sînt cunoscute crize de isterie sau chiar de violenţă împotriva lucrării ale unor privitori care, altfel, intraseră în sala muzeului aparent liniştiţi. Cercetătorii care au studiat fenomenul au mai descoperit, de pildă, şi faptul că unele capodopere ale marilor maeştri provoacă chiar porniri sexuale. Mari lucrări figurative (nonfigurativul nu ne tuşează atît de mult – oare de ce?!) determină o accelerare a tuturor celor din organismul nostru care provoacă dorinţa împreunării. Pornind de la numele autorului multora dintre aceste lucrări, a apărut pe piaţă sindromul Rubens. Maestrul carnalităţii şi al despletirii, al senzorialităţii şi al voluptuosului, al culorii aburoase şi al privirilor umede induce, se zice, porniri, din acest registru, în privitorii săi. Dar asemenea stări intense sînt generate şi de anumite sculpturi – în general, cele care reprezintă oameni aşezaţi sau în variaţii ale poziţiilor întinse, cu haine care tocmai alunecă pe corpul lor. Faimoasa lucrare antică *Gal murind* de la Muzeul Capitolini din Roma se zice că produce frisoane erotice, mai ales privitoarelor sensibile.

Autorii studiului referitor la sindromul Rubens (tot italieni, de data asta de la Institutul de Psihologie din Roma) culeg mărturii foarte intersante de la personalul muzeelor care supraveghează săli cu Rubens sau lucrări în acest gen, şi care povestesc despre felul în care se comportă vizitatorii: supraveghetorii notează o abundenţă a gesturilor afectuoase, între privitorii acestor lucrări. Un studiu făcut nu ştiu cum, dar plauzibil, după părerea mea, spune că aproape 20% dintre vizitatorii galeriilor ori muzeelor care cuprind asemenea capodopere se simt stimulaţi să flirteze sau să curteze chiar în muzeu. Cam mulţi – avînd în vedere că muzeul este un mediu ultraformal, îmbibat de stricteţea unui comportament tăcut, rezervat şi extrem de individualist.

Sigur, se poate spune şi aşa: dacă Florenţa are sindromul Stendhal, de ce n-ar avea şi Roma sindromul Rubens? Primul e un fel de lipotimie, al doilea e un fel de aţîţare. Ambele sînt provocate de o invazie estetică asupra creierului bietului turist. Mă întreb – care ar fi sindromul Bucureştilor? Ce anume din oraşul nostru l-ar copleşi pe turist pînă la provocarea animalului din el?

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Piaţă. Vară.

La mare, în sezon, eşti pe teren străin.

Cînd eşti acasă, la tine în oraş, eşti în siguranţă. Ştii cît e berea sau pîinea la megaimajul sau carfurul cel mai apropiat, te ştii pe numele mic cu patronul chioşcului din colţ şi ai stabilit deja cu el că acolo, la parterul blocului, preţurile sînt ceva mai mari pentru că, deh, deverul e mai mic, adaosul este ceva mai mare, să trăiască şi el din ceva. În fond, plăteşti 10-15% mai mult, pentru că el e mai aproape, e deschis şi noaptea, e mai la îndemînă. În plus, îl mai şi tutuieşti, îţi cunoaşte copiii şi poţi face politică la botu' calului, pînă îţi numără restul. Merită.

Cînd pleci la mare, în sezon, eşti pe teren străin, în poziţia puiuţului cuminte care aşteaptă docil să îi fie jumulite penele, una cîte una. Ani de zile, am lucrat vara pe litoral, aşa că ştiu ce spun. Eram, carevasăzică, pe partea cealaltă a tejghelei. Chiar dacă era pe vremea lui Ceauşescu, mare brînză nu s-a schimbat: din două luni de muncă în turism, tre' să trăieşti tot anul.

Din tot soiul de motive, nu am putut planifica din timp deplasarea la mare, anul acesta. Am rămas, aşadar, ostaticii unui soi de *„last minute"*. A fost greu să găsim, în primul rînd, cazare. În 2 Mai, nimic. Plin peste tot. Prin staţiuni, în sud (Saturn-Venus), la hoteluri, nimic. Plin. În Neptun-Olimp nu ne-am fi dus căci e sinistru, aşa că nici nu am încercat. Nu mergem în cluburi. Ce să fi căutat în Mamaia? Aşa că, din aproape în aproape, cu pile şi relaţii, ca pe vremuri, am reuşit să găsim o cămăruţă în Costineşti, la o gazdă care îşi numise bloculeţul „Vilă". Odăi mititele, cu lenjeria schimbată doar la sosire, cu loc în curte pentru maşină (e drept), cu program de linişte obligatoriu în fiecare după-amiază, la preţ de hotel trei stele. Ce să comentezi? Cererea şi oferta îşi spuseseră cuvîntul. Nu erau camere libere mai pe nicăieri, iar „vila" era relativ aproape de plajă. Nu suficient de departe de megadiscoteca Tineretului (cea mai mare discotecă în aer liber din Europa, ziceau ei). Aveam impresia că boxele sînt în curte, nu la un kilometru distanţă. Pînă la 4 dimineaţa aveam impresia asta. În fiecare noapte.

Cererea şi oferta se văd şi la chioşcurile de pe lîngă plajă. Saltele, umbreluţe şi colace ieftine, chinezeşti, de unică folosinţă. Nu neapărat ieftine. Aici, însă, preţul este justificat de cerere. Nu poţi să stai în soare nonstop. Administratorii plajei îţi închiriază oribil de scump şezlongurile şi umbrelele (care costă cam cît cazarea la pensiune), aşa că preferi să cumperi una mai micuţă, personală, bănuind că nu va ţine tot sejurul. Mai bine. Oricum te-ar fi încurcat prin casă, la iarnă.

Capitolul mîncare este şi el, evident, supus cererii. Adică, modelat după gustul turistului. Şaormării la tot pasul, pizzerii peste tot, printre şi mai numeroase linii de autoservire. Tone de hamsii şi midii, la 5 lei suta de grame. Din loc în loc, terase cu pretenţii, pentru şoferii de BMW şi Mercedes, destul de prezenţi şi ei în zonă. Cîteva restaurante cu aspect mai degrabă prietenos, prin curţi, promiţînd mîncare bună şi prilej de şpriţ lung, la ceas de seară.

Nu am văzut mîna invizibilă a pieţei (doar de aia e invizibilă), la două produse: berea şi gunoiul. În primul caz, e vorba despre sectorul privat, în al doilea – de administraţia publică. Aşadar: în Costineşti, vara asta, berea a fost mai ieftină decît apa minerală! Vă rog să încercaţi o explicaţie. Costul de producţie şi îmbuteliere ar fi în favoarea apei minerale. Ambalajul, transportul şi distribuţia ar costa la fel de mult, în cazul ambelor băuturi. De ce a ajuns berea să fie mai ieftină? Deocamdată, habar n-am.

Paradoxul doi este la Primăria locală. Am reuşit să găsesc, în tot centrul staţiunii, doar două coşuri de gunoi (rupte). Pe plajă erau cîteva tomberoane, pline încă de la 10 dimineaţa. Vă las să vă închipuiţi singuri consecinţele. Astfel, confuze şi triste, paharele goale de la berea mai ieftină decît apa ajung seara să zacă lîngă sticlele de plastic ale apei minerale mai scumpe decît berea, întru perplexitatea reporterilor de televiziune, tehui de căldură şi mereu în criză de subiecte. La Primărie nu se miră nimeni.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Cum o fi să dai singur şase goluri într-un meci de fotbal împotriva unei echipe cu ceva pretenţii pînă mai ieri, dar în faţa unor tribune goale?

După al şaselea gol, Keşeru a zîmbit uşor jenat şi, gestic, a vrut parcă să spună că „e neverosimil, prea mult". În exprimare, inclusiv cea a limbajului trupului, atacantul Stelei e un tip cu bun-simţ, un atribut care lipeseşte, în bună măsură, meseriei sale. Dar fotbalul e aşa, e bine să poţi avea parte de o victorie de moral în faţa absenţei unor fani imorali prin ceea ce fac şi ce scandează. Victoriile aduc victorii, asta e legenda acestui sport. Pînă cînd aduc înfrîngeri. Pandurii n-a fost nici măcar un sparring partner pentru că Gîlcă a folosit o cu totul altă echipă decît cea în meciul cu Ludogorets. Practic, a fost partidă de bifat. Keşeru a decolat în clasamentul golgheterilor. Clubul din Tîrgu Jiu l-a vîndut pe Breeveld. Toată lumea fericită. Nu ştiu ce ar mai fi de exprimat, doar speranţa să nu se întîmple nimic nasol de aici încolo. Steaua să ajungă în Liga care contează, să ia banii şi s-o ia de capăt. Şi noi, chibiţii, după ea. A, şi mai e ceva. Petre Grigoraş să nu mai aibă motive să se flageleze în direct după ce ia cîte o bătaie soră cu moartea. Mi-e teamă să nu treacă la autoagresiuni fizice. Ar fi păcat. Pentru atîta lucru, un meci pierdut cu Steaua, nu merită. Căci Steaua e numai una.

Radu NAUM

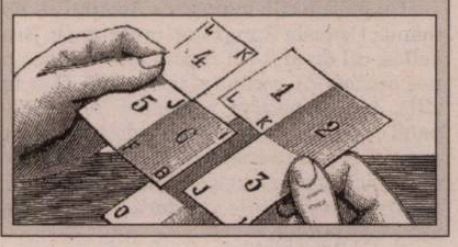

PUBLICITATE

PUBLICITATE

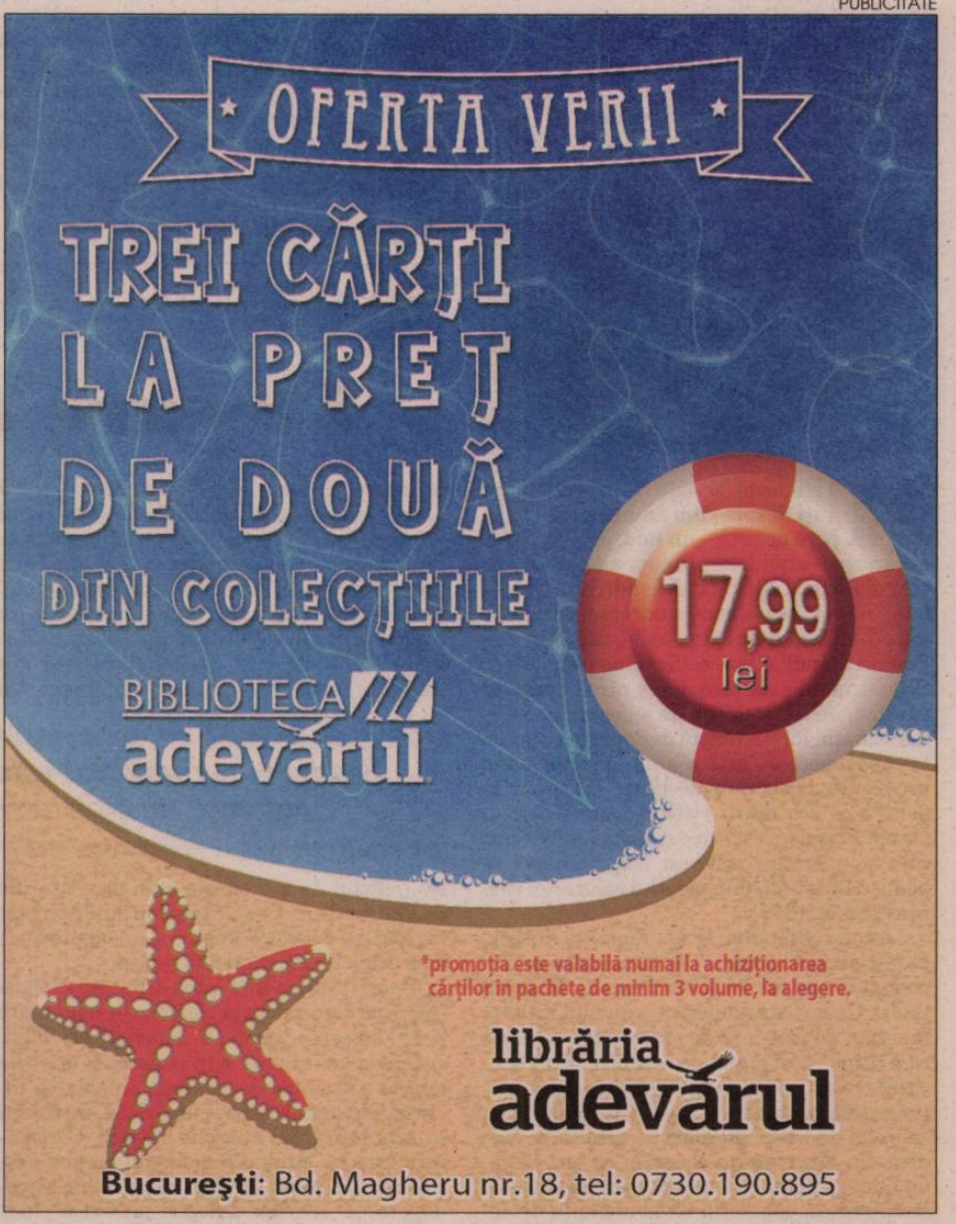

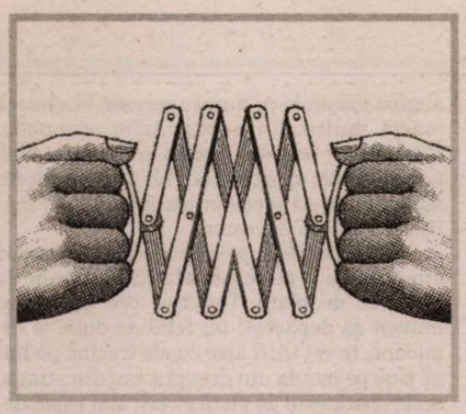

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Trebuie să ne implicăm, restul vine de la sine“

– dialog cu Violeta ANASTASE –

Este asistentă de cercetare la Institutul Naţional de Cercetări Aerospaţiale „Elie Carafoli“ şi spune că asta şi-a dorit dintotdeauna. ***Violeta Anastase*** *a terminat un liceu economic, a fost olimpică la Ştiinţele Pământului, dar a fost pasionată de spaţiul cosmic. Are idei clare şi e teribil de optimistă.*

De ce aţi ales domeniul ştiinţelor aerospaţiale?

Mi-au plăcut de mică ştiinţele exacte şi am considerat că ingineria aerospaţială este un domeniu de viitor. M-a pasionat cucerirea spaţiului cosmic, am citit şi am cercetat cu drag despre misiunile cosmice care au avut loc pînă în prezent. Am văzut filme documentare, am citit articole de specialitate, am urmărit site-urile agenţiilor spaţiale din întreaga lume, am citit cărţi de astrofizică – majoritatea în limba engleză, doar cîteva sînt traduse şi în limba română. Am lăsat la o parte tentaţiile din jurul meu şi m-am axat mai mult pe latura ştiinţifică a pregătirii mele. Ceea ce se învaţă în şcoală la materiile ştiinţifice este un punct de plecare, dar nu este suficient. În momentul în care îţi dai seama că te interesează acest domeniu, trebuie să te pregăteşti şi singur, pentru că în şcoală se face foarte puţin. În şcoală se deprinde doar baza, o anume cultură ştiinţifică generală, importantă în ceea ce priveşte formarea individului. Ştim cu toţii că, în viaţa de zi cu zi, e nevoie de o cultură ştiinţifică.

Care este stadiul cercetărilor aerospaţiale la noi?

Se investeşte din ce în ce mai mult în acest domeniu, în România. Avem potenţial. Există Institutul Naţional de Cercetări Aerospaţiale „Elie Carafoli“, care, în momentul de faţă, desfăşoară proiecte în colaborare cu instituţii din alte ţări, prin care se încearcă dezvoltarea unor sisteme care să contribuie la o calitate mai bună a zborurilor, dar în acelaşi timp să fie în concordanţă cu mediul, astfel încît să respecte o cît mai bună calitate a vieţii.

România însă nu este o „mare putere“ în domeniul ştiinţelor aerospaţiale...

Nu, dar poate deveni. Avem creativitate, sîntem în stare să dezvoltăm idei noi, unele sînt în curs de implementare. Există şi bani destui, pentru că Uniunea Europeană pune la dispoziţie fonduri, iar tinerele talente în domeniul ştiinţific sînt ajutate de mecanismele internaţionale. De exemplu, Agenţia Spaţială Europeană îi ajută pe tineri să-şi dezvolte ideile, la fel şi NASA. Am cîţiva colegi care au participat la concursuri organizate de NASA şi au luat şi premii: au realizat un roboţel care să studieze partea întunecată a Lunii. Dar în dezvoltarea ideilor şi a tinerilor se implică şi corporaţiile – de exemplu, OMV Petrom.

Aproape toţi copiii, cînd sînt solicitaţi să-şi imagineze viitorul, desenează rachete şi roboţei. Aţi desenat în copilărie?

Desenam, dar talentele mele în domeniul artistic nu erau atît de pronunţate. Aşa că citeam mult, inclusiv literatură SF. Unele lucruri despre care au scris autorii SF în trecut au devenit realitate.

La un moment dat, aţi solicitat un stagiu la CERN. Despre cercetările de acolo s-a spus – şi s-a creat un mare val în mass-media – că vor produce găuri negre, vor duce la sfîrşitul lumii... Cum priveşte un tînăr cercetător asemenea ecouri?

La un moment dat, asemenea interpretări te inspiră. Ştii că nu sînt adevărate şi vrei să demonstrezi lumii întregi că se poate mult mai mult de atît, iar zvonurile de rău augur rămîn doar zvonuri. Totul pleacă de la întrebarea „de ce?“. Cînd auzi asemenea interpretări, te întrebi de ce e aşa, de ce anume e nevoie pentru a pune în evidenţă anumite lucruri. Cum putem să dăm lumii ceva de care să se folosească, astfel încît să treacă de la un zvon negativist la o certitudine ştiinţifică?

La ce proiecte lucraţi în prezent?

De cînd m-am angajat, sînt implicată în patru proiecte, trei dintre ele internaţionale şi unul naţional. Proiectul IAGOS se ocupă de miniaturizarea unui sistem de senzori care vor fi montaţi pe o aeronavă comercială pentru a determina compoziţia gazelor din atmosferă, din troposfera înaltă şi stratosfera joasă. Apoi, CAPESA, care vine în sprijinul proiectelor europene realizate cu ajutorul sateliţilor Sentinel 4 şi Sentinel 5; se doreşte o întregire a bazei de date a măsurătorilor atmosferice realizate. Noi realizăm măsurători atmosferice de la sol şi din zbor, pentru a avea o certitudine a datelor. Un alt proiect studiază traiectoria gheţii şi modul cum se depune gheaţa pe o navă; ştim cu toţii că acest fenomen este foarte important în aviaţie, pentru că poate duce la consecinţe grave – avem exemplul accidentului de anul trecut din Apuseni. Un alt proiect la care lucrez cu drag este BECA, în cadul căruia se realizează o bază de date experimentală pentru măsurători atmosferice; scopul este realizarea unui sediu unde să se utilizeze aparatură pentru determinarea gazelor poluante din mediu, dar şi un hangar unde să fie adăpostite aeronavele de cercetare din ţară. Ingineria aerospaţială nu înseamnă doar nave cosmice, aşa cum se crede în mod obişnuit. Ea se bazează pe studiul aerului, pe studiul comportării obiectelor, în timpul zborului, şi pe studiul oamenilor, al resursei umane în ceea ce priveşte realizarea unui zbor. De exemplu, poţi să construieşti o aeronavă care să reziste la o presiune ridicată sau la un factor de sarcină ridicat, dar trebuie luat în considerare faptul că echipajul de la bord s-ar putea să nu reziste, şi atunci trebuie găsită o cale de mijloc.

Aţi făcut parte dintre Olimpicii Petrom. Ce a însemnat acest lucru în formarea dumneavoastră?

Este un program dezvoltat de OMV Petrom, destinat impulsionării tinerilor ai căror părinţi lucrează în industria petrolieră şi care au obţinut rezultate deosebite la concursuri recunoscute de Ministerul Educaţiei. Pentru mine, pe lîngă premierea care a avut loc în decembrie 2008, a mai fost şi tabăra în care am avut parte de activităţi de dezvoltare personală pe care nu le mai făcusem pînă atunci. M-am descoperit ca persoană, am învăţat să am mai multă încredere în mine, am învăţat că am ce să cer de la viaţă şi că trebuie să-mi pun în valoare ceea ce am, nu doar pentru mine, ci şi pentru cei din jurul meu. Învăţi şi la şcoală cîte ceva despre toate acestea, dar mult mai puţin. În şcoală se pun bazele cunoştinţelor ştiinţifice, dar contactul cu lumea vine ulterior. Tabăra organizată de OMV Petrom a fost un mijloc prin care am descoperit mult mai multe, am aflat că orizontul este mult mai larg şi că am foarte multe de cunoscut de la oamenii din jurul meu. Contează foarte mult conceptul pe care se bazează o astfel de tabără: cea în care am fost eu a îmbinat dezvoltarea personală cu lucrul în echipă.

Aşa s-a născut proiectul „Caravana Cunoaşterii“...

Este un proiect la care particip împreună cu alţi colegi. E destinat publicului cu vîrste cuprinse între 6 şi 24 de ani şi încearcă să pună în evidenţă legătura ştiinţei cu mediul înconjurător, dar şi cu viaţa de toate zilele a oamenilor. E împărţit în trei etape – *„College“*, *„Advanced“* şi *„Nobel“* – iar fiecare etapă e împărţită pe trei grupe de vîrstă. Copiilor şi tinerilor li se pun la dispoziţie informaţii şi sînt formaţi în spiritul cunoaşterii ştiinţifice, dar şi în spiritul implicării lor în mediu. Iniţial, au fost create ateliere, am fost în trei oraşe din România şi le-am dat copiilor informaţii din geografie, chimie şi alte domenii. În anul următor, s-a creat „Şcoala de vară de cunoaştere“; în fapt, o tabără în care se desfăşoară diverse activităţi. Încercăm să punem în evidenţă domenii de interes şi de viitor – de exemplu, holografia, găurile negre, nanoştiinţa, de ce sînt importante celulele stem. Faza „Nobel“ are şi o etapă internaţională, în cadrul căreia tinerii sînt invitaţi să viziteze centre de cercetare din alte ţări, pentru a vedea cum se lucrează acolo. Anul trecut s-a mers la Geneva, anul acesta se merge la Geneva, la CERN, şi la NASA.

Am încredere în forţele proprii, în mediul ştiinţific românesc şi în tinerele talente.

E interesant lucrul cu copiii?

E foarte interesant. Noi susţinem şi sesiuni de feedback, prin intermediul cărora urmărim dezvoltarea educaţională a copilului pînă în anul următor, cînd se poate înscrie din nou, într-o altă etapă.

Atunci, de ce nu v-aţi făcut profesoară?

Nu am crezut că am vocaţie pentru asta. Întotdeauna mi-am dorit să lucrez în cercetare.

Activitatea în „Caravana cunoaşterii“ se face pe bază de voluntariat. De ce faceţi voluntariat?

Am vrut să mă dezvolt pe mai multe planuri. Prin voluntariat am devenit o fire mult mai deschisă, mult mai sociabilă, am dezvoltat relaţii mai bune cu cei din jur. Sînt din ce în ce mai mulţi tineri care vor să facă voluntariat. Contează foarte mult dorinţa de implicare civică a tinerilor: trebuie să pui pasiune în ceea ce faci. Dacă nu ai o asemenea dorinţă, nu reuşeşti să duci la bun sfîrşit ceea ce ai început. Trebuie să te dedici şi celor din jurul tău. Te poţi dezvolta tu, ajutîndu-i pe ei, pentru că te maturizezi şi vezi lucrurile din altă perspectivă. Cred că am pornit pe drumul cel bun şi sper ca, peste cîţiva ani, să se dezvolte şi la noi voluntariatul, pentru că este de bun augur pentru noi toţi.

Cum vedeţi domeniul cercetărilor aerospaţiale în România? Căci mulţi tineri care doresc să facă cercetări în domenii de vîrf pleacă în străinătate...

Sper să se dezvolte cît mai mult cercetarea ştiinţifică în România. Tinerii aleg străinătatea pentru că acolo mediul ştiinţific este mult mai dezvoltat, se investesc mai mulţi bani, aparatura este mult mai performantă. Dar şi oamenii de ştiinţă lucrează strict în profilul lor, în timp ce, în România, acest lucru nu este posibil – toţi lucrează în mai multe direcţii. În străinătate ai altă perspectivă, vezi cum ar trebui să devină lucrurile şi în România, aşa că mulţi aleg să se întoarcă, pentru că aici e ceva de construit. Sînt destui bani pe plan internaţional care pot fi atraşi pentru proiectele noastre.

De ce sînteţi aşa optimistă?

Pentru că am încredere în forţele proprii, în mediul ştiinţific românesc şi în tinerele talente. Trebuie să ne implicăm, doar atît. Restul vine de la sine.

Cînd v-aţi hotărît să urmaţi acest drum?

În liceu – deşi am urmat un liceu cu profil economic – am decis că vreau să fac ceva legat de ştiinţele exacte. Am ales ingineria aerospaţială pentru că m-a pasionat. În facultate, mi-am dorit să fac cercetare. În urma unui stagiu de practică desfăşurat la INCAS, am rămas acolo. Au fost şi momente de cumpănă, mai ales cînd am ajuns la facultate şi mă aşteptam la altceva, dar n-a fost să fie. Mă aşteptam la un alt nivel de realizare practică – să ni se arate concret anumite lucruri. Dar la noi în facultate se pune accent mai mult pe partea teoretică. Am trecut peste asta, căci am ajuns la INCAS şi mi-am dat seama că mă pot dezvolta pe lîngă oamenii de ştiinţă de acolo. Pentru studiile universitare, aş fi vrut să plec în Franţa, dar nu am avut fondurile necesare. Aş vrea să plec în străinătate pentru a vedea cum se lucrează acolo – o lună, un an. Dar nu aş vrea să rămîn acolo, vreau să rămîn aici, pentru că am multe de făcut aici.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

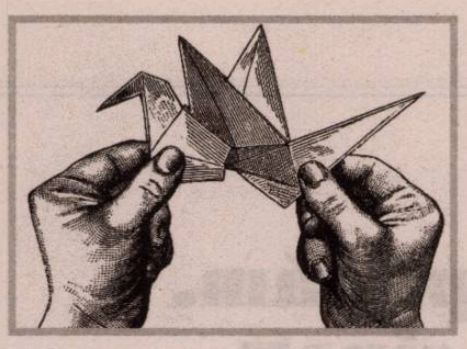

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Croşetînd din mers

Plimbatul copiilor în roabă, de prin satele româneşti.

Într-o călătorie ploioasă, din fuga maşinii şi în opriri mai scurte sau mai lungi am văzut, am auzit, am gustat şi am mirosit cîte ceva.

La Răşinari, vreo sută de nuntaşi blocau tot drumul, stînd la coadă să intre cu toţii pe îngusta poartă a casei mirilor. De crezut că în dosul casei, în buna tradiţie ardelenească, o fi fost vreo curte mare care să-i încapă pe toţi.

Pensionarii care stăteau de vorbă pe nişte bănci în centrul Răşinarilor, ca-n Grecia, şi care au sărit imediat să ne îndrume spre casele lui Goga şi Cioran. Am aflat încă o dată că, exceptînd unele conjuncturi cu totul speciale (probabil la cîte o aliniere favorabilă a astrelor), nici una nu poate fi vizitată. În condiţiile astea, îţi vine să te întrebi oare de ce ai vrea să le vezi.

Bucata de placaj pe care scria Constantin Noica, la cabana de la Păltiniş. Austeritatea (pe care astăzi unii ar numi-o mizerie) vizitabilă, în care şi-a trăit ultimii ani din viaţă.

Perspectiva asupra Coastei Boacii dintr-o piscină cu apă încălzită...

Numele lui Julio Iglesias în cartea de onoare a unei pensiuni de pe drumul Păltinişului. Interdicţia de a juca Bridge între orele de masă, la restaurantul de la aceeaşi pensiune.

Limonada cu mentă din Piaţa Mică şi mirosul de mîncare indiană de la festivalul gastronomic din centrul Sibiului.

Golfurile albastre şi verzi, pline de iahturi albe (multe ale nemţilor şi austriecilor), de pe coasta Dalmaţiei.

Magnifica Opatija printre ceţuri, cu mare şi munte, cu hotelurile ei imperiale în culori pastelate, ridicate pe vremea austriecilor.

Poliţiştii blonzi, fără caschete, în cămăşi albastre, care dirijau circulaţia în Zadar (sic!), asemeni unor luptători de gherilă care şi-au pierdut ocupaţia.

Terenul de vînzare plin de buruieni, de lîngă malul betonat al mării (mai mic decît o jumătate de teren de fotbal), pe care proprietarul cerea cinci milioane de euro, după cum ne-a spus gazda noastră. Au şi croaţii nebunia lor.

Vînzătoarele micului magazin cu de toate din Zadar care ştiau engleză şi ne întrebau mereu cum zicem în româneşte cutărei legume sau cutărei fructe.

Marea bältită din laguna de lîngă Nin în care la sute de metri de mal apa nu-ţi trecea de umeri şi pînă departe se vedeau ieşind din apă corpuri de oameni hipopotamici, plini de nămol.

Silueta la apus a femeii în costum de baie, care vîslea în picioare pe noul tip de ambarcaţiune la modă: *stand up paddle*.

Ciorba de peşte din vechea cetate de pe insulă, Nin, care de fapt era supă de pui cu Vegeta şi nişte cod congelat adăugat ulterior. Ne-am întrebat dacă ideea asta o fi venit ca moştenire a regimului Tito sau ca efect al cruntului război cu sîrbii.

Marea gaură din acoperişul cu olane care preschimba o cameră mansardată într-o terasă cu vedere la marea albastră.

Peisajul mediteranean cu mica Mazdă galbenă, decapotabilă, parcată mereu lîngă gardul de piatră cotropit de bougainvillea.

Autostrăzile croate cu magicele tuneluri care făceau legătura dinspre mare spre munte şi prin care, de cîte ori treceam, se schimba vremea de parcă am fi fost în povestea cu baba Dochia.

Brusca invazie a indicatoarelor pe care scrie un cuvînt urît, atunci cînd ne-am apropiat de cea mai celebră localitate croată, printre români. Ba, cuvîntul a apărut şi pe ecranul de la bord, prins automat de radioul maşinii, în vreme ce un crainic pronunţa răspicat: Radio Pula!

Lipsa indicatoarelor spre Belgrad din oraşele şi de pe autostrăzile din Croaţia. Aud că e valabil şi invers, din Serbia nu-s indicatoare spre Zagreb şi nimeni nu vrea să-ţi spună direcţia în care ar fi. Doar e acelaşi popor.

Plînsul şi scrîşnirea dinţilor din parcările benzinăriilor de pe autostrada Zagreb – Belgrad, pline de basmale şi şosete musulmane, învăluite în duhori insuportabile de gunoaie şi toalete. Era prima zi de vacanţă pentru mulţi turci sau bosnieci din Germania, care se întorceau în locurile de baştină.

Indiferent de an, e bine de ştiut că la 1 august maşinile cu număr german blochează foarte multe din autostrăzile europene. Chiar şi pe cele din Serbia şi Croaţia. Nici nemţii şi nici aparţinătorii lor (ca să le zicem aşa) nu ştiu să plece în vacanţă cu o zi mai tîrziu sau mai devreme.

Timpul cîştigat pe splendidele autostrăzi din Croaţia e mereu anulat de cozile de la punctele de plată. După ce ore întregi ai muncit să depăşeşti tot felul de dube şi camioane, te vei trezi apoi cu ele trecînd pe lîngă tine pe banda din dreapta sau din stînga, unde operatorul de plată e ceva mai rapid decît cel de pe banda ta. Un bun argument împotriva vitezei.

Punctul de trecere de la Stamora Moraviţa unde se pare că vameşii şi poliţiştii sîrbi, cu pistolul la brîu, încă mai creează aşteptări inutile, doar fiindcă pot şi vor. Chiar şi la 12 noaptea.

Plimbatul copiilor în roabă, de prin satele româneşti.

Muzica populară prinsă la un radio local care preamărea mîndrul Banat, în vreme ce noi străbăteam un sat foarte dărăpănat de pe lîngă Oraviţa.

Dincolo de toate, cea mai pregnantă imagine rămasă din întreaga călătorie e aceea a femeii care, pe marginea şoselei de pe Coasta Dalmaţiei, mergea croşetînd.

ready made

„Dar atâta fost-ai tu, Matildo?
Nu, nu!
Harpă eoliană, pe ramura despoiată de geruri grele a arborelui singuratic al românimei, tu ai răsunat speranţe şi doruri şi mai apoi – vai! – decepţiuni şi dureri române!...“

V.A. Urechia, *Din tainele vieţei. Amintiri contimporane (1840-1882)*, Editura Polirom, 2014

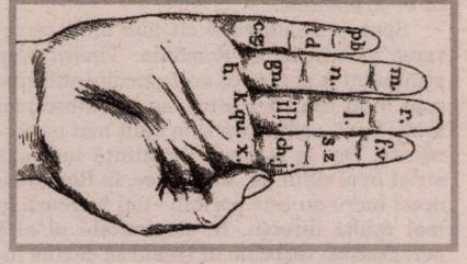

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Peripeţii pe fond de hair-styling

Bryson crede (şi încearcă să ne convingă şi pe noi de acest lucru) că are „un păr fericit“.

Îl recitesc, cu voluptate, pe Bill Bryson şi nu pot abţine să nu împărtăşesc cu dumneavoastră, în continuare, o parte dintre deliciile lecturii. Dacă săptămîna trecută ne-am amuzat cu întîmplările publicistului american, la plajă, haideţi astăzi să-l urmărim pe acelaşi simpatic Bill, la tuns, pentru o nouă porţie de agorafobie... veselă. Textul la care mă refer acum este cuprins în acelaşi volum de tablete scriitoriceşti – publicate în anii '90 *(Notes from a Big Country / Însemnări dintr-o ţară mare)* şi se intitulează *A Visit to the Barbershop / La frizerie*. Bryson crede (şi încearcă să ne convingă şi pe noi de acest lucru) că are „un păr fericit“. Cum se tălmăceşte metafora? În felul următor: oricît de liniştit, de serios, de formal ar fi lingvistul, într-o situaţie dată, părul lui pare întotdeauna să benchetuiască. În orice fotografie de grup, îl poţi imediat localiza pe Bill după păr – păr care ascultă, aparent, într-o manieră unică şi stranie, totodată, un album disco numit *Dance Craze '97* (în paranteză fie spus, ca unul care l-am văzut pe Bryson, confirm, pînă la un punct, validitatea observaţiei de mai sus). Un motiv posibil al dezmăţului capilar ar putea deriva din faptul că scriitorul nu agreează vizita la frizerie, permiţînd destul de rar cîte unui maestru al pieptenelui şi foarfecelui să se amuze puţin cu părul său. Aceasta, din cel puţin două cauze. Mai întîi, simte un fel de neputinţă combinată cu insecuritate, în momentul în care e învăluit într-un cearceaf alb, aidoma unei mumii, în timp ce în jurul lui se mînuiesc obiecte ascuţite, iar, apoi, pe parcursul celor cam 250 de experienţe „frizereşti“, acumulate într-o viaţă de om, a învăţat că – orice ai face şi ai spune – un frizer îţi va oferi, ultimativ, tot tunsoarea pe care doreşte să ţi-o ofere, şi nu cea pe care, eventual, ţi-o imaginezi tu. Prin urmare, episodul din frizerie rămîne mereu pentru Bryson unul traumatizant, derulîndu-se, fatidic, cu mici variaţiuni, cam după acelaşi tipar. „Cum aţi dori să vă tund?“, întreabă (inutil) frizerul. „Doar o îndreptare simplă“, răspunde autorul îngrijorat. Mai tîrziu adaugă, cu jumătate de glas: „Ceva standard, dar respectabil, gen funcţionar de bancă sau contabil.“

„Aveţi aici cîteva modele“, spune băiatul plictisit, întinzîndu-i nişte fotografii şi agitînd deja foarfecele în mînă. „Parcă aş vrea ceva mai puţin bătător la ochi“, precizează Bill cu inima strînsă. „Ceva mai natural, adică?“ „Exact.“ „Ca tunsoarea mea, de exemplu?“ Autorul priveşte speriat părul frizerului, păr ce-i sugerează un hidroavion înaintînd prin valurile mării cuprinse de furtună. „Chiar mai şters decît atît!“, adaugă Bill speriat. Tînărul *hairstylist* dă din cap cu înţelepciune şi conchide irevocabil: „Ştiu exact ce vă trebuie. O numim Wayne Newton. E o tunsoare foarte populară, toată lumea din echipa de popice o are.“ „Nu cred că vreau tunsoarea Wayne Newton“, strigă Bill disperat, dar vocea îi este deja acoperită de zgomotul maşinii electrice, iar bărbia i-a fost împinsă, pe nesimţite, în piept. Din această poziţie – a cărei durată depăşeşte orice previziuni –, Bryson murmură, în răstimpuri – „Nu prea mult, nu prea mult!“ –, însă lamele foarfecelor clămpăne necruţător. În sfîrşit, după o tortură de multe minute, frizerul îi ridică autorului capul, cu un gest ferm, imposibil de contracarat. „E bine aşa, ca lungime?“ întreabă el grăbit. Bryson priveşte în oglindă, cu multă bunăvoinţă, dar, fără ochelari, tot ceea ce vede e un balon roz, pierdut în depărtări. „Nu ştiu, pare cumplit de scurt.“ Observă totuşi că frizerul are o mică nemulţumire în priviri. „La ce ne-am hotărît, pînă la urmă – Paul Anka ori Wayne Newton?“, întreabă el netulburat, în timp ce Bill simte că intră în colaps. Apoi, după o pauză considerabilă, adaugă: „Cît de repede vă creşte părul?“ „Nu foarte“, spune Bill tot mai agitat. „De ce, e vreo problemă?“ „Oh, nu!“, zice frizerul într-un mod care înseamnă – „Oh, da!“ „E în regulă! Doar că v-am făcut partea stîngă a capului în stilul Paul Anka, iar dreapta în Wayne Newton. Să vă întreb altceva: aveţi pe acasă o pălărie mare?“ Pe cînd scriitorul îşi caută buimac ochelarii, tînărul se duce să se consulte cu cîţiva colegi (Bill aude numai cum le spune celorlalţi: „Trebuie să fie vina antihistaminicelor pe care le iau!“) Toţi vorbesc, ulterior, în şoaptă, privindu-l pe Bryson aşa cum priveşti victima muribundă a unui accident de maşină. Un alt expert din echipă se apropie şi constată savant că totul se poate îndrepta printr-o modificare *ad-hoc* „Barney Rubble“. „Barney Rubble!“ ţipă scriitorul îngrozit. „Asta dacă nu doriţi un Hercule Poirot“, replică foarte calm tînărul artist. În fapt, nici nu mai contează extrem de mult. Bill acceptă „reparaţiile“ cu resemnare şi, la final, cînd se uită în oglindă, vede o plăcintă de lămîie prevăzută cu urechi. Lasă o sumă uriaşă de bani şi, revenind acasă, primeşte întrebarea soţiei ca pe un croşeu în bărbie: „Le-ai spus ceva urît frizerilor?“ „Nu, le-am spus numai că aş vrea să arăt ca un funcţionar de bancă.“ Spre consolare, doamna Bryson îi aduce din debara pălăria mare.

Ani la rîndul, în septembrie, experienţa lui Bill Bryson la frizerie ar fi putut funcţiona ca un text sacru pentru generaţia mea. Cei care mai spun că Revoluţia din 1989 nu a schimbat nimic să-i privească o clipă pe şcolarii de astăzi şi apoi să-i compare cu noi.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

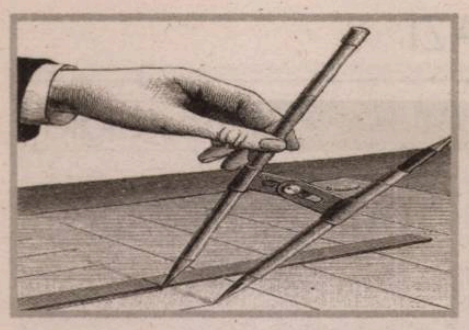

Andrei PIPPIDI

SOS București

Prin Bucureștii Brâncoveanului

Stă să se încheie săptămîna în care am avut şi împlinirea celor trei veacuri de la fapta de sînge şi, o zi mai tîrziu, rugăciunea cu discursuri prin care poporului bucureştean i s-a adus aminte de pristăvirea noilor sfinţi Brâncoveni (la care a fost anexat şi un Văcărescu, ca rudă şi participant la martiriu). La primul parastas după îngroparea în biserica de acasă, chiar dacă nu era mormîntul hărăzit la Hurezi, văduva-mamă le spunea simplu „cei care au pierit la Ţarigrad"... Aureola adăugată în 1992 aduce prestigiu unei foarte mari figuri a istoriei naţionale. Comemorările sînt pe măsura celor care, prin actul de închinare, vor să se simtă mai aproape de, mai totuna cu omul căruia i se arată un respect adîncit cu trecerea timpului. De aceea, mi se pare că în 1914 şi în 1934 cei care vorbeau în numele românilor erau mai cinstiţi, fiindcă educaţia era atunci pe cale să făurească o conştiinţă publică a cărei dezvoltare s-a oprit, chiar dacă, din cînd în cînd, mai tresare. Astăzi, deci, căutînd o legătură firească cu Constantin-Vodă, va fi de ajuns să ne gîndim la cum a trăit el în acest oraş şi ce a făcut el pentru Bucureşti.

Pentru călătorii străini ai acelei vremi, era „un oraş rău clădit şi murdar", dacă erau obişnuiţi să vadă capitale apusene, dar, cînd se întorceau după ani de zile din alte ţinuturi supuse sultanului, îi impresiona eleganţa, chiar măreţia unor edificii de piatră meşteşugit boltite şi înşirînd coloane sculptate. Cîteva imitau proporţiile armonioase zărite în Ardeal sau chiar la Veneţia, iar în interior adăposteau un lux oriental. O trăsătură caracteristică a arhitecturii lor era cafasul, adică ce numim noi „loggia". Mulţimea pestriţă a locuitorilor a fost evaluată la 50.000, deşi probabil realitatea era mai apropiată de jumătate din această cifră. Ce e sigur este că nici în Balcani, nici în Europa Centrală, nu se găseau centre de negoţ comparabile. Împărţirea în mahalale era ca în Alep, dar aceste comunităţi se grupaseră fie după meserii, fie în jurul bisericii locale, şi ţesutul urban era presărat de livezi sau vii, de petece de păşuni sau maidane.

Dintre construcţiile care se înmulţesc în timpul acestei lungi domnii – 43 de şantiere în Bucureşti –, cele mai importante i se datorează domnului şi familiei sale. Cronica oficială a lui Radu Greceanu nu omite nimic din aceste ctitorii. Numai două au dispărut: Sf. Sava, în faţa căreia s-a ridicat mai tîrziu Universitatea (născută din şcoala care fusese acolo) şi ale cărei temelii le-am văzut dezgropate, şi Sf. Ioan Grecesc de pe malul Dîmboviţei, care n-a mai rămas în picioare de cînd Podul Mogoşoaii s-a transformat în Calea Victoriei, dar unde, în 1703, „Măriia Sa o au făcut foarte înfrumuseţată cu turnuri... cu zugrăvele pe den lăuntru". Din contribuţia personală a doamnei Maria s-a refăcut frumosul lăcaş pe care-l vedem lîngă Facultatea de Arhitectură şi care, „fiind o bisericuce dă lemn mititică foarte şi veche dă mai cădea, care să chiema biserica Dîntr-o zi... dă piatră o au zidit, foarte iscusită şi gingaşă". La fel a apărut Sf. Gheorghe Nou, la început ca paraclis al hanului din jur: clădirea „mică şi întunecoasă" a lăsat locul pentru „o mare şi minunată şi frumoasă mănăstire".

Curtea domnească concentra cea mai intensă activitate ca sediu al administraţiei statului şi, totodată, centru politic. Palatul

de sub dealul Mitropoliei, aşa cum fusese din zilele lui Matei Basarab, a fost supus de Brâncoveanu la înnoiri care modificau mult spaţiul şi stilul, dar nu ne mai putem da seama fiindcă el a ars în 1718, cînd un *kommando* german a ocupat oraşul ca să-l ia prizonier pe domnitorul fanariot Nicolae Mavrocordat. Despre înfăţişarea Curţii avem informaţii numai de la vizitatorii care şi-au însemnat impresiile pînă la acea dată. „Palat nobil şi măreţ", spune Edm. Chishull, arheologul specialist în antichităţi orientale, care venea de la Constantinopol, unde fusese capelanul ambasadorului englez. El a avut prilejul să suie scara de marmură prin care se intra la etaj, a pătruns în încăperile de ceremonie. Tronul („scaunul domnesc", zice Greceanu) se afla în sala numită „spătărie". Tavanul zugrăvit cu stele este un element de decor care exista şi la palatul regal din Londra. Un foişor domina grădina din dreapta, mai mică decît cea de la intrare şi rezervată odihnei, reculegerii în umbră, la loc de verdeaţă. Chishull îl însoţea pe lordul William Paget, care a fost cinci zile oaspetele lui Brâncoveanu, în aprilie 1702.

Festivităţile au alternat cu convorbirile diplomatice secrete, fiindcă ambasadorul Angliei, în cei zece ani cît ocupase acest post la Poartă, stabilise o relaţie de încredere prietenească atît cu domnul, cît şi cu stolnicul Cantacuzino. Această legătură a fost întreţinută printr-o corespondenţă asiduă, pe care o pregătesc acum pentru tipar. Momentul culminant al vizitei a fost ospăţul oferit de Brâncoveanu. Protocolul prevedea salve de tun şi toasturi în onoarea sultanului şi a reginei Angliei. Ambasadorul şi suita sa au apreciat vinurile gazdei, aşa că cronicarul notează: „Pentru sănătăţi închinînd, de veselie mare s-au şi înbătat atîta el cît şi boiarii lui (măcar că dă nimeni n-au fost siliţi)."

Andrei Pippidi *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Fiecare afacere are propriul ritm,
dar mai multe afaceri compun o armonie.

Access permanent la capital pentru dezvoltarea parteneriatelor prin Factoring Extern.

Prin Factoring Extern de la Bancpost, afacerea dumneavoastră își poate sincroniza ritmul cu cel al partenerilor internaționali.

Obțineți serviciile de care aveți nevoie pentru dezvoltarea activității în schimbul creanțelor:
- finanțarea facturilor, fără garanții suplimentare;
- colectarea creanțelor în țara partenerului;
- asigurarea riscului de neplată.

Membră în consorțiul de intermediari principali pentru emisiunile de Euroobonduri ale statului român
Locul 2 în clasamentul Euromoney pentru produsele FX în România
Cea mai bună bancă emitentă în programul "International Financial Corporation"
Cel mai bun partener IFC de finanțare a comerțului internațional din zona Europa de Sud în 2013

Bancpost

Competență în Corporate Banking
www.bancpost.ro | ctb@bancpost.ro

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Lecturile verii

La Editura Polirom a apărut o nouă ediție Gheorghe Sion, *Suvenire contimpurane* (Iași, 2014). Acest tip de restituire promovată prin diferite colecții de cele două mari edituri – Humanitas și Polirom – nu poate decît să ne bucure, pentru că oferă spre lectură o lume pierdută, povestită de contemporani. Din acest motiv, orice ediție ar trebui însoțită de o privire critică cu note și explicații care să-i ofere cititorului de astăzi informații elementare în înțelegerea trecutului. O astfel de carte nu se adresează doar istoricului, ci tuturor celor care vor să se delecteze cu trecutul, prin intermediul memorialiștilor, dar care inevitabil au nevoie de informații în plus spre descifrarea lui. O ediție critică nu este un moft, ci un foarte bun instrument pentru orice tip de public; și, cred eu, aduce mult mai multe vînzări, atunci cînd cititorul regăsește detalii de înțelegere a unei epoci.

Gheorghe Sion este fiu de boier, născut la Marmorniţa-Cernăuți (1822), ca fiul al paharnicului Ioniță Sion și al Eufrosinei Schina. Această apartenență la boierimea de treapta a doua, cît și numărul mare de frați, nu mai puțin de 18 (din care au trăit 14), marchează destinul lui Gheorghe Sion. De altminteri, *Suvenirele* sale oglindesc viața acelei mici boierimi de țară, nici prea înstărită, nici prea educată, nici prea săracă, nevoită să trăiască din administrarea moșiilor și din ceva slujbe pe lîngă boierimea mare. Asta este, pînă la urma urmei, importanța scrierilor lui Sion. Ce ne dezvăluie Sion cu privire la educația copiilor? Băieții primesc ceva carte cu dascăli particulari, atunci cînd se poate, căutîndu-se mai apoi protecția celor mari spre plasarea tînărului june pe lîngă cancelaria vreunui boier mare. Asta este și soarta lui Sion. După o educație precară acasă, și cînd tatălui i se năzare să-l facă mitropolit pentru că „este ca al doilea vodă în țară... el are venituri nesecate de la egumeni, de la stareți, de la cununii, de la botezuri, de la înmormîntări, în fine de la morți și de la vii“, Gheorghe Sion ia drumul Bucureștiului și al Colegiului „Sfîntul Sava“, grație unui unchi, Eustațiu Schina. (Printre altele, și astăzi multe familii visează la o carieră ecleziastică pentru odraslele lor, datorită mulțelor colive și colaci!) Sărăcia îl determină să părăsească și Bucureștiul pentru a intra într-o slujbă, descoperind „grosimea“ moravurilor sale de tînăr provincial, fără prea mult talent în vorbirea francezei și în arta salonului.

Gheorghe Sion, Suvenire contimpurane *(Iași, 2014).*

Cît despre educația fetelor, ea nu există. Multele surori ale lui Gheorghe Sion nu sînt trimise la nici un fel de pension, ci ținute acasă, să ajute la creșterea copiilor și la treburile gospodăriei. Și, mai apoi, trimise la mănăstire. Ursuzul tată, cu care Gheorghe Sion nu s-a împăcat prea bine, ar fi dorit să le lase pe toate la mănăstire, scutind familia de zestrea importantă pe care ar fi trebuit să o dea la măritișul fiecăreia. Sînt pagini emoționante și frumoase despre această practică monahală. Vizitînd Agapia și Văratec, Sion oferă o descriere unică despre această colonie de boieroaice călugărite, care își duc traiul în cel mai ludic mod cu putință, îmbinînd viața de mănăstire cu primiri de musafiri.

Mai sînt aici pagini emoționante despre iubirea maternă, Eufrosina Schina se stinge odată cu nașterea celui de-al optsprezecelea copil, despre prima iubire, Anca, o țigancă cu o voce dumnezeiască, cea care avea să-l inițieze în tainele iubirii, despre seratele și saloanele Iașiului în preajma lui 1848, despre timp liber, slujbe și dregătorii, poveștile altora, iubiri celebre și scandaluri la fel de faimoase. Unele dintre ele le veți regăsi și la Radu Rosetti, astfel încît puteți citi aceeași poveste cu mici deosebiri, ici și colo.

Gheorghe Sion povestește și despre mersul țării, după Regulamentele Organice. Este o sursă de primă mînă, pe lîngă Radu Rosetti, Nicolae Suțu sau Costache Negruzzi, de exemplu, despre acest amestec bizar dintre trecut și prezent, dintre marii dregători cu barbă și noii miniștri cu joben, dintre sastiseală și soarea, dintre Franz Liszt și taraful lui Angheluță. Or, Gheorghe Sion este actor într-o astfel de scenă. Ajuns copist în cancelaria marelui logofăt Costache Sturdza, în Departamentul din Lăuntru, Gheorghe Sion, cu barbă și plete, emblemă vie a vîntului revoluționar ce adia printre tinerii moldoveni, se vede tuns și ras pentru a fi „frumos“. Degeaba explică Sion că pletele sînt „semnul bărbăției“, „ornamentele virilității“, moștenire de la „strămoșii romani“, explicațiile lui provoacă doar hilaritatea bătrînului boier.

Suvenirele lui Gheorghe Sion sînt frumoase și pitorești. Merită să le luați în vacanță sau pe tren spre Alba Iulia, la Festival...

Lectură plăcută!

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1760), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Proverbe estivale

Apa tulbure bușteni aduce.
A trăi cît zidul Goliei.
Bez Vlașca și Teleormanul.
Bună țară, rea tocmeală.
Beleaua lui Costache o trage Iordache.
Cinste dai, cinste ai.
Cu miere se prind muștele.
Din codină rea făină.
Nu dorm toți cîți au ochii închiși.
Om din doi oameni.
Pe leul mort și șoarecii se acață.
Rumegă vorba, ca oaia iarba.
Umblă ca-n satul lui Cremene.
Zor, zor, pentru un topor.
Vodă da și hîncul ba.
Se bat turcii la gura lui.
Cămila cerînd coarne, a pierdut urechile.
Boii ară și caii mănîncă.
Cerul curat de trăsnet nu se teme.
Cel ce ține învinge.
Cugetul bun e cea mai moale pernă.
Cuvîntul e ca vîntul.
Fală goală, traistă ușoară.
Haina cinstea rușinei.
Păcală judecă pe Tîndală.
Un fag nu face pădure.
Încălzește-te cît arde focul.
Vizitiul prost bate calul bun.
Scînteia mică aprinde focul mare.

Din *Dicționarul Candrea,*
ediție anastatică îngrijită de I. Oprișan,
Editura Saeculum I.O., 2010

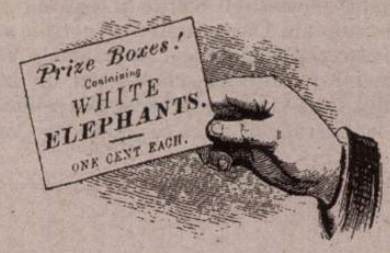

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Sindromul „Buricul pământului“

De ani buni, la televiziunile noastre de știri, a început un proces de deșertificare a spațiilor destinate știrilor externe. Procesul a continuat în forță, iar în urma lui a lăsat departamente „pîrjolite“ și jurnaliști „sinistrați“, care n-au avut de ales și, forțați de împrejurări, fie au trecut la alte secții, fie s-au apucat de alte meserii. „Războiul între palate“ a fost un soi de punct culminant, un moment al victoriei absolute a dezinteresului românesc față de lumea largă. Din moment ce România s-a împărțit în două tabere, cum să mai fii preocupat de altceva? Harța și mitralierea invectivelor, tonul ridicat și încruntările abisale, porcăiala și lamentarea au ocupat, încetul cu încetul, toate spațiile buletinelor de știri și ale talk-show-urilor.

Trebuie să se sinucidă Philip Seymour Hoffman, Robin Williams sau Amy Winehouse, să se prăbușească sau să dispară un avion, să se profite de (scuzați!) naivitatea unei tinere în Biroul Oval, sau să bîntuie prin Africa vreun virus înspăimîntător, ca să mai alocăm cîteva minute unor vești care n-au legătură cu lumea politică de la noi. Și-ncă ne și deranjează un pic treburile astea pentru că trebuie să ne mutăm atenția de la favoriții noștri. Așa că profităm de minutele astea de pauză, ca să fugim la colț și să mai luăm niște beri reci, că-ncep imediat dezvăluirile în exclusivitate. Lumea largă a devenit cel mai neinteresant subiect. Asta în cazul în care nu s-a transformat, pentru mulți, într-o dimensiune ficțională, o poveste fără nici o legătură cu noi, un spațiu care capătă un soi de concreteță doar în preajma vacanțelor, atunci cînd Turcia, Bulgaria și Grecia devin niște Herculane, Sovata și Felix (stațiunea!).

În felul ăsta, gestionînd delirant spațiul destinat informării, se creează imaginea că nimic nu e mai important pe lumea asta decît un război al declarațiilor de la noi. Evident, te interesează haina care ți-e cel mai aproape de piele. Dar, de aici și pînă la a fi absorbit și hipnotizat de războaiele între televiziuni, sau de cel între palate, e cale foarte lungă. E un nutreț de mahala care se bucură de un succes fulminant, în mijlocul unei națiuni foarte mîndre de fibra ei intelectuală și cosmopolită, de nivelul de cultură generală și de capacitatea de a indica pe hartă unde e Madagascarul. În plus, e și un factor agravant al unor metehne mai vechi. Avem ocazia să ne amintim că Decebal a civilizat Roma, Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare au salvat definitiv Europa și creștinismul, Traian Vuia și Aurel Vlaicu i-au inspirat pe frații Wright și pe Contele Zeppelin, iar Petrache Poenaru e sursa absolută de inspirație a lui Mark Zuckerberg. Efectele sinistre ale propagandei și ale școlii de partid renasc și se unduiesc în adierea suflului entuziast al patriotismului bătut în cap, fără nici o legătură cu orice idee de valoare națională autentică.

Zi de zi, se reconstruiește ideea că aici e centrul pămîntului, că Judecata de Apoi ne va găsi ca pe adevăratul Pămînt al Făgăduinței, deci n-are nici un rost să mai facem mari eforturi în viața asta, cîtă vreme natura divină a alcătuirii noastre spirituale, fizice și geo-politice, ne va izbăvi. Și cel mai amuzant lucru cu putință e că, deși ne dăm deschiși la lume, vorbitori de limbi străine și enciclopedişti, construim propriul provincialism cu un entuziasm de un ridicol greu de exprimat în cuvinte. Pentru o asemenea fire analitică, știrile de interes real sînt cele de felul aceleia care relatează, cu amănunte, cum un topor mînuit cu virtuozitate de un vasluian și-a făcut intrarea triumfală în capul unui nepot care, după cinci litri de vin, se făcea vinovat de a avea părul prea creț. Și, după distracția asta obligatorie, nu merge altceva decît tot o marfă de calitate, de pe la noi, tot o delicatesă endemică. Un nou episod al serialului care ne pregătește, de ani buni, să votăm cu năduf împotriva cuiva, nu pentru cineva care are o idee pentru colțul ăsta de lume.

În pofida faptului că ai senzația – pentru că oricine poate afirma absolut orice, fără nici o urmă de dovadă – de a trăi într-o democrație în care dreptul la liberă exprimare se manifestă natural, adevăratul fenomen e o cumplită provincializare, o izolare de lume, o tristă rămînere în urmă. A nu avea informații și comentarii pertinente, în mod constant, despre ceea ce se petrece în lume înseamnă a-ți anula o bună parte din capacitatea de a fi un cetățean al lumii civilizate. Ceea ce, pentru unii, poate fi o imensă bucurie, iar pentru alții – o sursă dureroasă de resentiment și resemnare. Cîtă vreme lumea în care trăiești se rezumă la ograda proprie, viziunea asupra propriei case, a curții și a gospodăriei o să fie la fel de bogată și de diversă ca traseele păsărilor care scurmă, zi de zi, în nisipul tindei.

Lipsa exercițiului de a afla și de a căuta să înțelegi ce se petrece în alte părți ale lumii nu înseamnă doar autocondamnarea la provincialism, ci o formă de refuz de a participa la mersul istoriei. Sigur, te poți informa de unul singur, fără să aștepți televiziunile să facă lucrul ăsta. Dar prezența acestui tip de interes și de dezbatere în spațiul public, prezența acestui tip de conținut are, dincolo de contribuția importantă la sănătatea unui punct de vedere, și o dimensiune simbolică. E o declarație a unei părți de lume care participă la respirația universului din care face parte. Mai nou, nici măcar ultimii mohicani, cei cîțiva jurnaliști de război nu mai dau semne de viață. Deplasările sînt scumpe, iar lumea de aici pune mîna pe telecomandă, cînd sînt știrile externe. Asta e. Ca-n minunata și neaoșa poveste a lui Creangă, o să avem parte exact de ce-am cultivat.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

festival

DILEMA VECHE

în Cetatea ALBA IULIA

22 - 24 august 2014

NOI suntem ceilalți

Invitat special: MIRCEA CĂRTĂRESCU

CONCERTE:

Zdob și Zdub ● Zoli Toth ●

Farfarello feat. Ovidiu Lipan Țăndărică ●

„Tandrețuri pentru femei cu cei patru corifei" -

ALIFANTIS, ANDRIEȘ, BANICIU, VINTILĂ

ActOrchestra - un proiect 9G al TNB

RECITAL DE PIAN:

Alina Azario

CONFERINȚE ● DEZBATERI ● LECTURI LITERARE

ATELIERE PENTRU COPII:

fotografie ● povești ● benzi desenate

MINI-TÂRG DE CARTE

festival.dilemaveche.ro

facebook.com/dilemaveche

CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA

ALBA

ALPHA BANK

adevărul

fm Europa — Pe aceeași frecvență cu tine

PRIMA TV

AZUGA APĂ DE IZVOR

PAVAJE totul se leagă

Radio România Cultural

Historia

AMPRENTA

DIGI 24 HD

Staropramen

we are basca

Itsy Bitsy

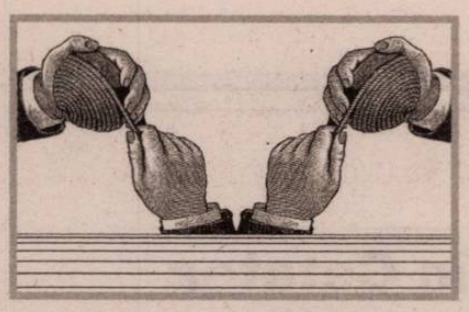

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

De ce a fost Polonia altfel?

Apărut recent la Polirom monumentala istorie a Poloniei, scrisă de Norman Davies, în două volume *(Istoria Poloniei – Terenul de joacă al lui Dumnezeu)*. Este genul de lucrare care devine standard pentru un subiect, scrisă de un străin respectabil, deci fără puseuri naţionaliste, nici autoflagelatoare. Fiind scrisă în buna şcoală anglo-saxonă, îi lipseşte teoria unificatoare care ar schingui faptele pe un model de interpretare. O carte excelentă care devine indispensabilă pentru oricine e interesat de istoria regională.

Dat fiind materialul vast, nu mi-am propus o recenzie clasică, ci doar nişte meditaţii plecînd de la aceste cărţi. Mă voi opri acum doar la o temă centrală din primul volum *(De la origini pînă în 1795)*, anume funcţionarea republicii medievale poloneze. Voi reveni la volumul al doilea, care trece prin trei împărţiri ale Poloniei, între vecini, două Războaie Mondiale şi o dărîmare a comunismului, la care polonezii au pus serios umărul.

Se dă deci o republică care, în 1634, era cel mai întins stat european, mai mare chiar decît ce era atunci Cnezatul Moscovei, şi cu un teritoriu dublu faţă de al Franţei. Republică în care tinerii nobili studiau în Italia şi în Franţa, la primele universităţi europene, cu o literatură înfloritoare în limba latină şi cu comerţ extern legat prin Vistula şi Danzig la Amsterdam şi de acolo cu întreaga Europă. Catolicismul a asigurat Poloniei legătura cu Occidentul, în acelaşi timp republica s-a supraextins în Est şi nu a oferit soluţii convenabile celor 40% din populaţie care erau ortodocşi (în special ruteni şi bieloruşi).

A fost un construct bizar, deşi nu unic în epoca sa. Davies crede că inspiraţia a fost republica veneţiană, importată prin studenţii polonezi de la Padova. S-ar putea, însă republica nobiliară polonă a fost diferită de cele similare din Italia şi Olanda. Motorul acestora era comerţul. Nimic mai departe de spiritul polonez (nobililor li s-a interzis, prin două constituţii, să facă comerţ). Republica aceasta era clădită pe ideea de egalitate a nobililor. Şleahta – clasa nobiliară – era mult mai numeroasă în Polonia, decît în orice alt stat european. Nu pămîntul te făcea nobil, ci recunoaşterea celorlalţi nobili. Organizarea nu era pe familii, ci pe clanuri, care nu erau legate prin sînge, ci prin recunoaştere reciprocă. Deci nobilul polonez mai degrabă nu avea pămînt decît avea, mai degrabă nu era bogat decît era, de unde o hiperinflaţie de nobili cu pretenţii, dar fără mijloace, obsedaţi să-şi apere statutul. De unde – o sugrumare a comerţului şi a economiei pentru nevoile şleahtei. Nobilul sărac lipit, dar cu blazon pe colibă a devenit proverbial (tenta peiorativă a cuvîntului „şleahtă" în română o veni de aici?).

Regele era ales de o adunare de nobili (între 10 şi 15 mii), prin unanimitate: „modalitatea prin care această mulţime de nobili înarmaţi ajungea la o decizie unanimă, pornind de la zeci şi zeci de candidaţi şi de perspective, poate fi descrisă numai ca un proces al intuiţiei colective. (...) Mareşalul Coroanei se plimba călare încoace şi încolo, convingîndu-i pe cei nehotărîţi să susţină pe unul dintre candidaţii principali, implorîndu-i pe cei a căror cauză era pierdută să nu insiste în zadar (...) Dacă reuşea, atunci pe seară se putea striga numele celui ales; una după alta provinciile se alăturau acestui strigăt, care se preschimba treptat în vuiet (...) Dar nu întotdeauna intuiţia crea unanimitatea dorită. La ordinea zilei erau scene de o dezordine cruntă, bătălii de amploare, precum şi conflicte personale care duceau la încăierări. Despre alegerile din 1764, cînd au fost ucişi numai 13 electori, s-a spus că au fost calme." (p. 287) Diverşi regi au încercat să reformeze acest sistem, de pildă, prin alegerea viitorului rege, cît timp cel actual era încă în viaţă, dar mereu a existat o adeziune fanatică faţă de sistemul unanimităţii. Care a făcut funcţionarea Republicii imposibilă.

Şi Seimul funcţiona pe baza unanimităţii, oricine putea bloca orice lege spunînd că se opune şi basta. Statul era rahitic şi menţinut aşa în mod special. Justiţia era o treabă privată: un nobil care se supăra pe un altul depunea o promisiune scrisă la tribunalul local că îl va vîna cu orice mijloace pe respectivul şi că nu va avea linişte pînă cînd unul dintre ei nu e mort. Tribunalul înregistra actul de vendetă şi era treaba lor mai departe. Evident, asta a însemnat veşnice războaie civile între clanuri. Ca şi nenumărate blocaje, în limbajul ştiinţei politice la zi am spune că Republica a creat nenumăraţi actori veto *(veto players)*, adică genul de jucător care poate bloca o decizie şi o face atunci cînd e mai convenabil pentru el să nu se decidă nimic decît să se ia orice decizie.

Interesantă este tradiţia teoretică a Poloniei – nobilimea a dezvoltat un corp de idei pentru a susţine această anarhie. Cuvîntul în sine „anarhie" nu avea aerul peiorativ-catastrofic pe care îl înţelegem astăzi. Deviza era „Dezordinea susţine Polonia". Şi s-au ţinut de aceste idei chiar atunci cînd îi loveau dezastrele. Puterile străine au profitat pentru a cumpăra alegeri şi a impune candidaţi pe tron, au plătit diverşi nobili să blocheze procesul atît de uşor de blocat. În 1652, Republica era atacată de Moscova şi de revolta rutenilor (ucraineni) şi era aproape de implozie. Seimul s-a reunit şi a votat reforme fiscale şi militare necesare, dar după ce o parte din delegaţi plecaseră deja, o voce a spus *„Nie pozwalam"* (Nu permit/Veto). Omul respectiv a înregistrat oficial veto-ul şi a plecat acasă. Seimul s-a autodizolvat, legile votate au fost anulate. Mareşalul Seimului a căutat disperat o soluţie, dar nu exista soluţie legală: omul plecase şi nu putea fi determinat să se răzgîndească. Ironia face ca mareşalul respectiv să fi fost Andrzej Maksymilian Fredo, unul dintre teoreticienii virtuţilor anarhiei: „Lucrarea sa *Scriptorum Fragmenta (Fragmente Literare, 1660)* avea scopul de a populariza în mod special ceea ce autorul numea «filozofia paradoxală a libertăţii». O vistierie goală, susţinea el, îl împiedică pe rege să devină impertinent. Dumnezeu ţine Polonia săracă pentru a ţine aroganţa nobililor sub control. *Liberum veto* e o binecuvîntare, fiindcă oferă oamenilor înţelepţi, aflaţi în minoritate, protecţie faţă de ordinele unei majorităţi stupide." (p. 298) Deci după ce păţise ce păţise în 1652, omul nostru scria, în 1660, că anarhia e cea mai bună formă de guvernămînt. De criză a profitat Cnezatul Moscovei, cu care regele epuizat a semnat un armistiţiu, cedînd temporar Kievul şi Rutenia (1667). Ce trebuia să fie temporar a însemnat pentru Polonia pierderea definitivă a Ucrainei. Rutenii revoltaţi au regretat rapid jugul Moscovei şi au vrut să se reîntoarcă în Republică, dar era prea tîrziu pentru Republică chiar. (Davies nu are nici o miză în această direcţie, dar e bine de citit cartea şi pentru cei care cred în miturile istorice cum că Rusia actuală se trage din Kiev sau că Ucraina a fost mereu parte din Rusia – nici vorbă de aşa ceva, statul kievean distrus de mongoli era unul dintre multele cnezate care se autointitulau „rus", nume scandinav de prestigiu, confiscat ulterior de curtea provincială de la Moscova – această paranteză nu vine din cartea lui Davies, ci e chestie de cultură generală pe care o dedic comentatorilor *online* care au auzit că a existat „Rusia kieveană" şi repetă papagaliceşte nişte clişee.)

Deviza era „Dezordinea susţine Polonia".

Revenind la bizara republică poloneză – cum s-a ajuns la ea? Davies încearcă pe alocuri nişte explicaţii, deşi nu îşi propune să teoretizeze. Mai degrabă cauţi prin carte explicaţii cu lumînarea, decît să le primeşti pe tavă. Am reţinut două idei. Prima: că acest sistem de guvernare a apărut cînd statul nu avea duşmani naturali cu adevărat ameninţători. Atunci cînd şleahta şi-a organizat statul în favoarea sa, cnezatul Moscovei era departe, doar unul dintre voievodatele supuse mongolilor (Moscova era centru de colectare a impozitelor pentru mongoli, aşa au cîştigat cnezii moscoviţi iniţiali supremaţia faţă de vecinii lor). La vest, Prusia nu exista, dinastia Hohenzollern a apărut mai tîrziu, ultimul şef al cavalerilor teutoni (învinşi de polonezi) a obţinut domnia ereditară în micul fief, jurînd credinţă regelui polon. Dacă ar fi ştiut polonezii atunci că sînt pe cale să creeze embrionul propriei distrugeri... Deci, într-o ţară vastă, fără duşmani naturali, nobilimea a încercat să se protejeze prin anarhie. Cînd era nevoie de un stat puternic, nu a mai fost posibil, erau prea mulţi actori care puteau bloca reformele.

A doua explicaţie oferită de Davies: modelele de absolutism, la care se puteau raporta polonezii, nu erau cele luminate, din Franţa sau Anglia, ci absolutismele crunte ale turcilor din Ungaria sau cel al lui Ivan cel Groaznic (care a omorît toată populaţia din Novgorod, în special prin fierbere de vii, pentru că a bănuit oraşul de trădare în favoarea uniunii polono-lituaniene). Deci logica era: decît stat puternic ca-n Rusia, mai bine anarhie ca la noi.

Deşi istoriografia rusească îi prezintă pe polonezii medievali ca pe nişte duşmani atît de înfiorători, încît ţarul a trebuit să pună cnutul pe popor pentru a salva Rusia de ei, Davies spune că aventurile polonezilor în Rusia au fost doar de scurtă durată şi doar intervenţii punctuale în luptele dintre diverşi boieri ruşi, fără să fi existat un program politic de extindere la Est. Republica a fost mereu vulnerabilă la intervenţiile străine. Ungaria prin Casa de Anjou, Transilvania, casa suedeză de Vasa sau dinastia saxonă şi-au impus pe rînd regi pe tronul Poloniei, prin prestigiu, intervenţii militare sau prin cumpărarea voturilor. Totuşi, aceşti vecini erau slabi şi nu au reuşit să domine pe termen lung. Altfel a fost povestea cu Rusia – „ruşii sînt convinşi că domnesc oriunde s-a întîmplat să pună piciorul, pretinzînd că tot ce au găsit le aparţine şi că au dreptul să se comporte după bunul plac" (consul francez la Danzig, în 1717 – p. 344). Rusia a declarat că protejează Seimul de intervenţii străine, deci alegerile au început să fie ţinute sub baionetele armatelor ţariste. A fost începutul sfîrşitului.

Istorici prusaci au descris slăbiciunea Poloniei cu titlul de „Saisonstaat" (stat sezonier). Cînd am relatat de la Kiev că ucrainenii erau indignaţi că Putin a numit Ucraina de azi stat sezonier, nu ştiam ce tradiţie are această sintagmă. Căderea Republicii nu a şocat pe nimeni. Într-o Europă a regilor puternici şi a statelor-naţiune centralizate, anarhia nobiliară avea deja un renume prost. Voltaire lăuda armatele ţarinei, care invadau Polonia, ca pe „armata păcii care nu are alt rost decît să protejeze drepturile cetăţenilor" (p. 313). Vedem aici cum se naşte o altă tradiţie: idiotul util vest-european.

Închei cu o perspectivă generală: „De-a lungul celor două secole de existenţă a Republicii, caracterul pasiv al politicii sale externe a devenit tot mai evident. Spre deosebire de vecinii săi, nu avea aspiraţii teritoriale, nu slujea nici unei dinastii şi nu susţinea o anumită ideologie religioasă sau politică. În timp ce Rusia îşi realiza fără scrupule planurile de «acumulare a cît mai multor pămînturi», Prusia se ostenea să crească gloria Hohenzollernilor, iar Austria purta pe umeri povara creştinătăţii, Republica susţinea că avea un singur interes: bunăstarea cetăţenilor ei. În lumea statelor militante şi militariste, această atitudine era un anacronism. Republica se formase deja în 1569, pe baze teritoriale întinse, care depăşeau deja nevoile sale, şi cu o constituţie defensivă concepută pentru a păstra ordinea existentă. Nici un rege polonez nu putea să aibă ambiţii în plan extern, fiindcă 100.000 de nobili s-ar fi opus, întrebîndu-l «De ce?»." (p. 346)

Să fie asta o lecţie pentru Uniunea Europeană, o republică fără ambiţii, dar trăind într-o lume în care Rusia şi China sînt tot mai agresive? Mă întreb doar. Tu poţi să ignori geopolitica, dar s-ar putea ca geopolitica să nu te ignore pe tine.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Cît e un test de sarcină?

Ultimul meu timp este al tîrziului. Mă trezesc de multe ori eu singur în metrou cu cîte unu-doi urîţi. Şi ei se uită la mine. Şi eu sînt urîtul lor. A fost o seară, acum, o seară ca toatele, în care doi ţiflici, doi caraghioşi cum am fost şi eu ţipau în gura mare.

„Te iubesc, te iubesc! Ştii tu că eu te iubesc. Nu fii supărată, te rog eu, nu fii supărată, te iubesc, te iubesc! E lîngă mine Jan. Ştii că te iubeşte, te iubeşte cu adevărat, te iubeşte cu toată inima, te iubeşte! Iartă-l că te iubeşte!" Telefonul mobil este dat de la unul la altul. Primul era cu perişor adînc ras pe conturul fălcilor, celălalt avea primul rînd de fire de păr din cap rase, astfel încît restul îi stătea ca o şapcă. „Te iubesc! Iartă-mă! Te iubesc! Tu eşti dragostea mea! Tu eşti steaua mea! Te iubesc! Am greşit! Îţi cer iertare în genunchi, pe coajă de nucă! Pune-mă tu să fac ce vrei tu, dar iartă-mă! Nu fii rea cu mine, ştiu că eu am fost rău, rău, rău, îmi merit soarta, aia pe care tu o hotărăşti! O să plec mîine la Spania să fac rost de bani, să avem casa noastră, te rog, te iubesc, iartă-mă! Nu închide, fă! Telefonul nu se închide cînd zice un bărbat că te iubeşte! Vine mîine Pintilie, zi, bă, că te duci! Vine mîine şi faceţi testul de sarcină. Iartă-mă! Nu, nu-i spune lui taică-tu, nu-i spune că ăla are inima proastă şi dă dracului în infarct şi ne rupe pe amîndoi. Te duci, bă, cu testul? Vine, mîine cu testul! Iartă-mă, fată, te iubesc ca ochii din cap, te iubesc. Te iubeşte şi Pintilie şi mîine faceţi testul. Te rog eu, iartă-mă! Cine te lasă, nu te las! Mă duc în Spania, uite mă duce Pintilie la Gară! Primeşte-l mîine pe omul ăsta cu testul. Şterge lacrima că ea nu aduce bucurie! Şterge lacrima, mîine vine testul! Îţi jur, te iubesc" coboram la prima, aşa că am privit în ochi cuplul cu testul. Nu erau ironici, nu făceau mişto de săraca fată care ceruse prezervativ, dar prea tîrziu. Era retorică, amîndoi îi spuneau că o iubesc. Era grijă, doar unul venea cu testul. Era fugă, doar unul spera la Spania. Luînd metroul. De fapt, cît este un test de sarcină – şi cu asta ies eu pe uşa metroului?

Festivalul Dilema veche 2014

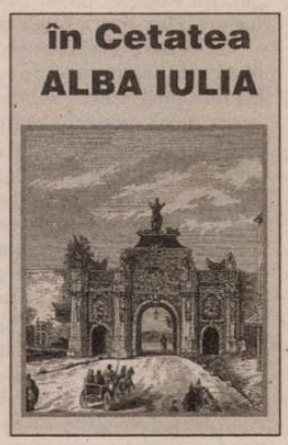

Texte şi opinii de:

● Iulia BADEA-GUÉRITÉE (jurnalistă, *Courrier International*)
„Ieşiţi din cochilia naţională!“

● Cosmin BUMBUŢ (fotograf)
„Mergem ca melcii, fără să ne grăbim“ – interviu

● Cristina COMANDAŞU (jurnalistă, Radio România Cultural)
„O poveste despre Alina Azario“

● Mircea HAVA (primarul municipiului Alba Iulia)
„Am lucrat pentru mîndria albaiulienilor“

● Cătălina MICIU (blogger)
„Cafea cu aromă de carte englezească“

argument

O stare de spirit

E plină Europa de festivaluri de toate genurile (Franţa excelează în asta, are cîteva mii pe an). Se vorbeşte, în ultimii ani, despre un „public al festivalurilor“, care migrează de-a lungul şi de-a latul Europei pentru a trăi spiritul vreunui festival, nu doar – aşa cum ar părea la prima vedere – pentru a asista pur şi simplu la concerte ori spectacole ale artiştilor preferaţi.

De la o vreme, şi în România au loc tot mai multe festivaluri. Au început şi „ai noştri“ să meargă, după preferinţe, la Gărîna pentru jazz, la Cluj pentru film, la Sibiu pentru teatru (ca să dau doar exemplele unor festivaluri care au deja o tradiţie) şi să-şi pună în calendar datele acestor evenimente. Ar trebui să se obişnuiască, de-acum, şi cu Festivalul *Dilema veche* în Cetatea Alba Iulia, spre sfîrşitul lunii august.

E un festival „altfel“. Nu e dedicat unui singur gen, ceea ce îl face, aparent, mai greu de „explicat“. De multe ori, cînd i-am vorbit cuiva despre festival, am fost întrebat „ce fel de festival?“. Şi mi-am dat seama că oamenii aşteaptă un răspuns clar: de teatru, de film, de muzică barocă etc. Or, pentru Festivalul *Dilema veche* aşa ceva e imposibil: are de toate. Anul acesta, de pildă, avem conferinţe, dezbateri, film documentar, recital de pian, folk, pop, rock, ateliere pentru copii, teatru, expoziţie foto.

Ceea ce se străduieşte Festivalul *Dilema veche* să construiască este o stare, o prelungire în „lumea reală“ a spiritului revistei. De mai bine de 20 de ani, *Dilema veche* cultivă dialogul, diferenţa opiniilor, spiritul de dezbatere, curiozitatea pentru fenomene culturale diferite, umorul şi buna dispoziţie. La Festival, se găseşte cîte ceva din toate acestea. Plus o stare de spirit care poate fi trăită numai acolo, în Cetatea Alba Iulia. Împreună cu oamenii din partea locului, cu turiştii veniţi pentru un sfîrşit de săptămînă de relaxare inteligentă într-un oraş unic, împreună cu artiştii şi scriitorii invitaţi la festival.

Anul acesta, tema generală a Festivalului este „Noi suntem ceilalţi“. Conferinţa inaugurală va fi rostită de Mircea Cărtărescu, iar concertul de închidere va fi „Tandreţuri pentru femei cu cei patru corifei“ (Nicu Alifantis, Alexandru Andrieş, Mircea Baniciu, Mircea Vintilă). Între aceste două evenimente, un program divers, pentru gusturi diferite. (Programul complet, pe festival.dilemaveche.ro). Trăim într-o Europă în care cultura tinde să devină cel mai important liant al diversităţii, aşa încît e fundamental să-i descoperim pe „ceilalţi“ şi să învăţăm mai departe regulile şi bucuria convieţuirii. De aceea am ales această temă, în care un loc important îl are dezbaterea (cu participare internaţională) despre „A New Narrative for Europe“, organizată cu sprijinul Reprezentanţei Comisiei Europene în România.

Aşadar, iau drumul Cetăţii, împreună cu echipa de organizare, pentru a pregăti ce mai e de pregătit. Dacă vreţi să petreceţi un „weekend cultural“ într-un oraş european, nu trebuie să ieşiţi din ţară: ne vedem la Alba Iulia între 22-24 august. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

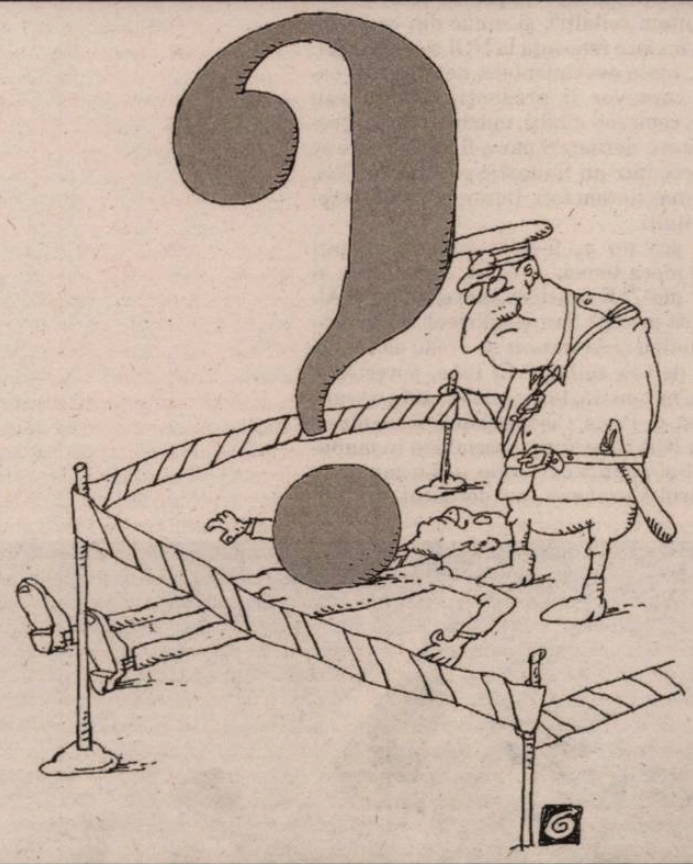

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri* va fi reluată după 1 septembrie.

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Ieșiți din cochilia națională!

...şi realizaţi că nu sînteţi/nu sîntem cu nimic mai prejos de orice alt cetăţean al Europei, oricare alt european, şi că, dacă Bruxelles simbolizează Uniunea Europeană, la fel de bine o simbolizează şi Bucureştiul. Sau Alba Iulia. Provincialismul este o stare de spirit negativă, reductoare, neavînd nici o legătură cu identitatea naţională sau imaginea pe care o oferim în lume. Cu mîndria de a fi sau nu români, maghiari, saşi, romi... Într-o lume din ce în ce mai globalizată, în care distanţele nu mai înseamnă aproape nimic, iar anii se parcurg cu viteza luminii, pare din ce în ce mai logic ca bătaia unui fluture la Paris să fie simţită în România, sau ca un gînd încolţit la Bucureşti să genereze entuziasm şi curaj aiurea, la Stockholm sau la Londra.

Este suficient doar ca această evidenţă să înceteze să mai fie un deziderat, să devină un sentiment, un sentiment natural, logic, firesc, evident. La fel de evident cum ar fi faptul că, indiferent unde ne aflăm, sîntem cu toţii europeni, chiar dacă deocamdată nici un paşaport sau nici o constituţie nu o proclamă: ce-ar fi dacă, de exemplu, am începe noi? De ce nu? Nici un tratat european nu alocă privilegiul ideilor geniale doar statelor fondatoare ale Uniunii, nici o instituţie nu ne împiedică să avem idei. Este suficient – spunea anul trecut, la acelaşi festival, comisarul european pentru Agricultură, Dacian Cioloş – să nu te mai gîndeşti tot timpul că eşti român şi că cine ştie cum te privesc ceilalţi. E suficient să ai încredere că eşti stăpîn pe ceea ce faci şi că nu eşti cu nimic mai prejos decît... ceilalţi. Întocmai.

Dacă nu ar fi fost tema dezbaterii din acest an a celei de-a treia ediţii a Festivalului *Dilema veche*, de la Alba Iulia, ar fi fost o bună temă la bacalaureatul de filozofie. Eventual cu semnul întrebării. Recunoaşteţi! Parcurgeţi sumarul celor trei zile de festival: nici unul din evenimente nu poartă acest titlu – „noi sîntem ceilalţi", şi nimic din ce se întîmplă nu face referinţă la NOI sau la ALŢII. Totuşi, toate evenimentele, dezbaterile, oamenii care vor fi prezenţi, români sau străini, copii sau adulţi, muzică, teatru, poezie, lecturi, dezbateri par a fi nuclee care se împletesc într-un fantastic *patchwork*. Noi, împreună, sîntem toţi. Devenim pe neaşteptate ceilalţi.

Dacă nu aş fi ştiut cum ne-a venit ideea temei, aş fi zis, şi eu, „cum adică?" E suficient oare să merg la Alba, ca să pricep? Sau e suficient să-mi deschid mintea şi să încetez să vreau să fiu acceptat de toţi ceilalţi? Ei bine, povestea e simplă, minunată, la marele fix. Într-o seară de iarnă, la Paris, Corina Şuteu, fosta directoare a ICR New York, specialistă în management şi politici culturale, şi Lucian Sîrb, directorul Euronews, au dezbătut, în faţa unei audienţe internaţionale, despre „România, între trecut şi prezent". Ocazia era dată de finalul unei expoziţii de artă plastică românească – Adrian Ghenie, Ion Grigorescu, Ciprian Mureşan, Şerban Savu, Mircea Suciu, Sergiu Toma, Ioana Bătrânu, Bogdan Vlăduţă, Dan Beudean, Mihuţ Boşcu Kafchin, Geta Brătescu, Simon Cantemir Hauşi, Oana Fărcaş... – în spaţiul Vuitton, Champs-Elysées. Ireală era deja prezenţa artiştilor clujeni, în majoritate, de la Fabrica de Pensule, la Paris, în acest spaţiu pretenţios, însă ireale au fost şi discuţiile. Vîrste ale artei româneşti, Dan Perjovschi şi Milan Kundera, turci care nu înţeleg cum de un Lucian Sîrb permite televiziunii pe care o conduce să difuzeze ştiri negative despre România (*Dilema veche*, „Zodii simbolice").

© L. Muntean

Noi sîntem ceilalţi,
deci, inclusiv „străinul" din noi,
cel încă nedescoperit,
dar latent, permanent,
sigur, Tărîmul Făgăduinţei.
Ochiul străinului
îţi arată ceea ce tu nu vezi.

La final, aveam doar un gînd în minte, românii de azi, cei din generaţia care a dat importanţii expozanţi din Paris, aparţin reţelelor, nu cochiliei naţionale. Iar România, aşa cum spunea Sîrb, este o imensă *„newsroom"*. Pe stradă, iau telefonul portabil şi-i trimit un SMS lui Mircea Vasilescu (cred, sau un e-mail): „Am un titlu de dezbatere pentru festival! – «Noi şi ceilalţi!»" Mircea, fericit, răspunde: „Noi am avut o reuniune de lucru astă-seară, pentru festival, şi ne-am oprit la «Ceilalţi şi noi!»" Ei bine, nu ştiu cine a fost corespondentul meu telepatic în seara aceea (intenţionez să aflu la Alba Iulia!), dar această fantastică potrivire ne-a convins. Cînd la Bucureşti şi la Paris se gîndeşte la fel, nu poate fi doar o coincidenţă.

© L. Muntean

Cum devenim ceilalţi

Dincolo de hazarduri şi întîmplări care ne construiesc viaţa şi ne influenţează deciziile, „Noi şi ceilalţi" nu este o temă uşoară pentru un festival, şi nici un subiect de luat în derîdere. Este unul din complexele poporului român şi unul din marile sale defecte – dacă pot spune aşa. Probabil că, dacă aş mai fi avut un cuvînt de spus, aş fi propus ceva de genul „cum devenim ceilalţi", într-atît mi se pare de complicat pentru români să accepte odată ideea că cochilia naţională nu mai este o stare de spirit pentru un popor al secolului XXI. Andrei Pleşu o spunea şi el, recent, într-un articol publicat pe siteul *Adevărul:* în lume sînt dezbătute subiecte serioase, au loc evenimente importante, noi ne complacem în subiectele noastre atît de limitate, de româno-româneşti. Cu cîţiva ani în urmă, directorul adjunct al *El País,* Xavier Vidal-Foch, spunea şi el că ceea ce reproşează presei din ţările din Est este faptul că scriu ca şi cum ar scrie doar pentru publicul autohton, refuză să realizeze că deja limbile popoarelor din Est sînt cunoscute, vorbite, există traducători, iar ziarele şi revistele circulă datorită Internetului. Reţelele sociale, Facebook în ocurenţă, permit difuzarea unor informaţii care nu mai au bariere lingvistice sau frontiere geografice: am aflat, de curînd, că Alba Iulia are un superb parc dendrologic şi că Catedrala Catolică este mai veche decît Notre Dame din Paris! Ei, parizienii, ar trebui să-i invidieze pe locuitorii Albei, nu românii pe ei. Deci, nu este o temă uşoară, dar este o temă generoasă.

În primul rînd, pentru că elimină lejera discriminare indusă de un „noi şi ceilalţi". Sîntem ceea ce sînt ceilalţi, ceilalţi europeni, în ocurenţă, pentru că împreună participăm la o aventură superbă, unică, în care fiecare popor are dramul lui esenţial, vital, de importanţă. Şi pentru că ceea ce afectează pe unii îi afectează, foarte camusian, pe toţi.

Apoi, pentru că ne obligă să înţelegem că a ne rezuma, în ceea ce priveşte imaginea noastră, doar la oglinda pe care o reprezintă ceilalţi, este împotriva ordinii firesti a lucrurilor. Oglinda celorlalţi are argumente în realitatea pe care noi o desenăm în mod cotidian, avem o responsabilitate în felul în care o înţelegea Emmanuel Levinas. Este absurd deci să ne enervăm sau să ni se umfle mămăliga: trebuie să judecăm la rece şi să construim cu ceilalţi. Ochiul străinului îţi arată ceea ce tu nu vezi. Tu te vezi într-un fel, dar grupul social în care tu vrei să îţi proiectezi o imagine te vede altfel. Soluţia este să iei la rece ceea ce ţi se răspunde ca răsfrîngere şi să încerci să construieşti împreună cu celălalt.

În al treilea rînd, pentru că nici un popor din lume nu este doar o ancoră singuratică într-o mare indiferentă. Şi nici un individ nu este dat, de la naştere, într-o schemă bine stabilită şi pe un traseu adjudecat imuabil. De aceea se şi spune, biblic, că nu trebuie să judeci pe cineva după cele spuse sau făcute colateral, ci punctual, pe ceea ce spune şi face pe un anumit subiect. Sîntem, şi o spuneam deja anul trecut la Alba Iulia (aspect care mă face să realizez că Festivalul *Dilema veche* creşte şi se îmbogăţeşte în consonanţă cu celelalte mari festivaluri europene, internaţionale, de exemplu, din ceea ce „plantează" în anii precedenţi), o sumă de identităţi, de singurătăţi, un creuzet al tuturor întîlnirilor pe care le avem în viaţă, al oamenilor cu care ne intersectăm, al celor care ne fac rău sau al celor care ne fac bine. Teoria lui Amin Maalouf din *Identités meurtrières* (Livre de poche, 2001). Depinde doar de noi să le asimilăm într-un sens bun sau să ne lăsăm anihilaţi. *Noi* sîntem *ceilalţi,* deci, inclusiv „străinul" din noi, cel încă nedescoperit, dar latent, permanent, sigur, Tărîmul Făgăduinţei. Pe care trebuie să-l şi găsim, dar şi să-l acceptăm.

În sfîşit, povestea aceasta cu „noi sîntem ceilalţi" nu trebuie aplicată doar românilor, foarte mîndri din fire, foarte suspicioşi şi gata mereu să spună că sînt nedreptăţiţi şi neînţeleşi. Aşa este, dar să ştiţi că şi ceilalţi au problemele lor, hibele lor, defectele lor, şi tema asta li se aplică şi lor. Şi *Ei* trebuie să înţeleagă că sînt *Noi*. Asta-i vestea bună.

Haideţi la Alba!

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la* Courrier International, *Paris.*

„Am lucrat pentru mîndria albaiulienilor"

interviu cu Mircea HAVA, primarul municipiului Alba Iulia

Cetatea din Alba Iulia e în inima oraşului, ea pare acum să lege toate lucrurile din oraş. În centrul activităţii dumneavoastră a stat, multă vreme, problema acestei cetăţi pe care v-aţi luptat s-o redaţi cetăţenilor din Alba Iulia. Trebuie spus că, înainte, ei nici nu ştiau bine cum arată cetatea, pentru că aceasta era, pur şi simplu, ocupată de unităţi militare. De cînd sînteţi primar aţi reuşit s-o „eliberaţi", s-o restauraţi şi să provocaţi o adevărată reînviere a monumentului. Ne puteţi spune pe scurt povestea acestei „eliberări"?

Din fericire, astăzi nu mai este o poveste, este o realitate. Dar să ştiţi, cînd am început, mulţi credeau că totul nu va fi decît o poveste şi că tot ce încercam să facem atunci, tot ceea ce proiectam, nu ar fi fost decît vise. Pentru unii, nu părea decît o amăgire în plus oferită oamenilor. Într-adevăr, cetatea era un fel de oraş interzis. Era o singură cale de acces prin care se trecea, iar în şanţurile cetăţii erau unităţi militare. Aşa au fost vremurile. Dintr-un punct de vedere însă, a fost bine că a stat armata acolo, pentru că astfel nu s-a distrus. Nimeni nu s-a „împrumutat" cu o bucată de cărămidă ca să-şi mai construiască ceva acasă. Şi dacă totuşi s-a întîmplat a fost într-o foarte mică măsură. Asta ne-a ajutat foarte mult în momentul în care am demarat restaurarea cetăţii. Multe locuri au fost totuşi reconstruite. Concepţia noastră – pe care unii au apreciat-o mai mult, alţii mai puţin – a fost aceea de a merge pe varianta reconstrucţiei. Nu numai din punctul meu de vedere, ci şi al colaboratorilor – ideea cea mai bună e să le arătăm oamenilor ceva autentic, aşa cum a fost. Bineînţeles, e vorba despre ceea ce s-a putut recrea. E foarte interesant şi să le arăţi oamenilor o piatră despre care le spui că face parte dintr-o coloană, şi lîngă piatră să pui poza acelei coloane.

Vorbim despre Alba Iulia ca despre „cealaltă capitală".

Dar n-aţi vrut să prezentaţi doar nişte ruine, nişte pietre autentice.

Puteam face şi aşa, dar ni s-a părut mult mai bine să încercăm şi am şi reuşit să prezentăm lucrurile aproximativ cum au fost acum două sute optzeci şi ceva de ani, cînd cetatea a fost terminată. Dar fără fonduri europene, nu s-ar fi putut face mare lucru. Şi eu şi toţi colaboratorii mei am crezut în ideea asta şi în posibilitatea atragerii unei asemenea finanţări. N-am stat pe cuptor, cum se spune, ci am scris proiecte, pentru că nimic nu vine din cer. Şi iată că am reuşit. Documentaţia a fost bine concepută pentru un obiectiv care interesează pe toată lumea. Alba Iulia nu înseamnă numai cetatea, ea înseamnă şi o zonă multiculturală. Nu cred că în multe locuri din România sau din lume veţi vedea una lîngă cealaltă, la doar 20 de metri, o catedrală ridicată în 1009 şi o catedrală mai nouă, de alt rit. Şi nu cred că în multe locuri există această convieţuire nu numai între noi şi catolici sau unguri, dar între toţi cei care locuim aici.

Revenind însă la povestea cetăţii, am întocmit alte şi alte proiecte, şi astăzi sîntem în faza de finalizare cu toate proiectele mari. Mai avem unul mai mic legat de ceea ce am găsit mai reprezentativ la săpăturile pe care le-am făcut, din Principia – palatul guvernatorului regiunii romane, al oraşului roman Apulum, care stă la baza cetăţii (peste el venind mai multe straturi de civilizaţii). Dar şi aceste lucruri se vor încheia pînă la 1 septembrie. Noi nu grăbim lucrările, în general, dacă ele sînt în termen. Cînd te precipiţi, totdeauna uiţi cîte ceva, şi e mai bine să facem lucrurile aşa cum trebuie. Cînd vor fi gata, aceste obiective vor putea fi vizitate şi vom putea arăta cine şi cum a trăit pe meleagurile noastre. Dar mai rămîn şi proiecte pentru viitor, la care deja lucrăm, pentru că am învăţat că, dacă nu ai proiecte, oricîtă dorinţă ai avea, nu se întîmplă nimic. Această poveste a inclus multă muncă, uneori şi multă suferinţă şi chiar, cîteodată, pot spune, strîngînd din dinţi, că zicala românească „orice faptă bună nu scapă nepedepsită" e foarte adevărată.

Înţeleg că lupta nu s-a terminat totuşi, că încă mai există acolo o unitate militară, un depozit de armament...

N-am nici o problemă cu armata, însă aş vrea ca toată lumea să înţeleagă că deja nu mai este locul ei acolo. Vă dau un exemplu. La armată e ca la armată şi se prea poate ca, în noaptea cînd are loc Festivalul *Dilema veche* sau într-o noapte oarecare, să se dea o alarmă, ca la armată, şi cei o sută şi ceva de militari din cazarmă să iasă afară. Vă daţi seama ce-ar fi. Armata are ce căuta în Alba Iulia, dar nu în acel loc. Cetăţile nu mai pot găzdui armata. În zilele noastre, armata nu mai poate să stea acolo, ca pe vremuri. Se găsesc soluţii, totul este să fie voinţă. Noi înţelegem şi ceea ce se întîmplă la Ministerul Apărării, şi lipsa de bani, dar cred că, dacă dînşii ar avea o dorinţă mai puternică de a-şi aduce contribuţia la ceea ce înseamnă cetatea şi inima oraşului, ar fi foarte bine.

Ştiu că aveţi probleme şi cu firme care vor să construiască în perimetrul cetăţii.

Da, ele se află lîngă perimetrul cetăţii. Ce să fac? Avizele se dau în altă parte şi nici controalele nu le mai face Primăria, de cînd există o poliţie a monumentelor şi nişte procurori care se ocupă de acest lucru. Noi am anunţat, ne-am făcut toată treaba, chiar ne-am permis să întrebăm ce se mai întîmplă, deşi prin asta ne-am depăşit oarecum prerogativele, pentru că nu prea e normal ca noi să întrebăm ce se întîmplă în Justiţie. E drept că acel proiect e mult mai vechi decît momentul la care am început noi latura de vest. A fost avizat şi a primit autorizaţia de la Primărie pentru că avea tot ceea ce se cerea. Şi nu pot să nu dau o autorizaţie în momentul în care are toate documentele cerute, pentru că ar fi un abuz în funcţie.

Ce vor să construiască acolo?

O clădire. Nu este ea chiar aşa de urîtă, să fim serioşi, însă nu era locul ei acolo. Pentru că înseamnă încă o clădire pe lîngă hotelul Cetate care, iarăşi, obturează ceva. Măcar acum să nu permitem să se mai ridice în jurul cetăţii construcţii care o sabotează. Au încercat înainte şi au construit cartiere în jurul cetăţii. Am reuşit să defrişăm, să lărgim zona, pentru că degeaba vei avea un lucru superb dacă el este între blocuri. Asemenea incidente s-au mai semnalat în multe locuri din România, de parcă n-ar mai fi fost şi-n altă parte terenuri de construcţie. Nu putem să demolăm, nici nu putem să ne gîndim acum la aşa ceva. Deocamdată, avem altceva de făcut.

Înţeleg că, odată cu cetatea, pentru Alba Iulia începe să se întrevadă şi un alt fel de viaţă. Au loc tot felul de evenimente culturale, artistice, oamenii au ocazia să iasă din rutina zilnică, să-şi trăiască viaţa şi altfel, să-şi schimbe orizontul.

Da, vorbesc despre albaiulieni, dar cînd ne referim la evenimente, putem avea în vedere oameni din toată România care vin aici. Şi vin special pentru cetate şi pentru ceea ce se întîmplă acolo. Am bănuit lucrul acesta de la început. Asta ne-a făcut să restaurăm cetatea. Şi acum vorbim despre Alba Iulia ca despre „cealaltă capitală". Nu numai că acolo a început să ticăie ceasul României Mari, la 1 Decembrie 1918, dar Alba Iulia a fost capitala Transilvaniei, timp de sute de ani. Chiar dacă vremurile ne-au dus în altă zonă, e bine să abordăm acest subiect, pentru că e de fapt istoria noastră, o istorie multiculturală. Putem să spunem cu mîndrie că de la Alba Iulia a început iluminismul, prin principii de atunci, chiar dacă nu erau români, nu contează. Trăiau în locurile noastre şi sînt parte din noi. Şi am reuşit un lucru pe care mi-aş dori ca toată lumea să-l facă şi toţi românii să-l simtă. Albaiulienii sînt mîndri. Au o mîndrie a lor şi mă bucur că am reuşit să lucrez pentru ea. Asta e o mare mulţumire a unui om care face administraţie.

© M. Oculeanu

„Normal că nu e totul de nota 10. Dacă am începe încă o dată, poate că am face altfel anumite lucruri, unele legate de vopsit, să spunem, de pus cireaşa pe tort. Dar, în sfîrşit, e bine ce există în acest moment. Cel mai mult sînt mulţumit de ţinta pe care am atins-o: mîndria oamenilor din Alba şi a tuturor românilor care vin aici."

Presupun că şi aici a existat o luptă cu inerţia. Oamenii sînt, de multe ori, greu de convins, greu de scos din ritmul şi obişnuinţele lor.

În general, a fost o prostie politică, nu ştiu cum să-i spun altfel. Din păcate, în România, lupta asta politică începe să ne transforme în români de mai multe feluri, iar eu zic că toţi sîntem români. La începutul lucrărilor, au încercat să dinamiteze proiectele. Spuneau, ba, că tăiem pomii, ba, că n-ar mai vrea să fie albastră, ci roşie. Tot felul de chestiuni de acest gen, neuitîndu-se, de fapt, la ceea ce se face (şi vorbim de oameni deştepţi aici), nedorind să citească şi să vadă proiectul în ansamblul lui. La nici un an după tot felul de discuţii şi reclamaţii, toată lumea s-a convins. Deci, ca şi Toma necredinciosul, pînă n-au pus mîna, n-au crezut. Ei bine, asta, aş spune eu, e scuzabil. Chiar nu poţi să crezi orice, după 20 de ani în care, din patru în patru ani, te alegi cu cîte o minciună frumoasă. Din fericire, s-au convins. Şi acum pot să spună: „Veniţi! Uitaţi-vă ce avem noi aicea, uitaţi-vă ce frumos îi!" Normal că nu e totul de nota 10. Dacă am începe încă o dată, poate că am face altfel anumite lucruri, unele legate de vopsit, să spunem, de pus cireaşa pe tort. Dar, în sfîrşit, e bine ce există în acest moment. Cel mai mult sînt mulţumit de ţinta pe care am atins-o: mîndria oamenilor din Alba şi a tuturor românilor care vin aici.

Cam acelaşi gen de luptă, dar pentru o altă cauză, pare că aţi dus şi în cazul transportului în comun. Toate autobuzele sînt noi şi au Internet gratuit... Societatea respectivă a ajuns să ia premii internaţionale pentru buna funcţionare, dar – cum spuneaţi despre orice faptă bună – n-aţi rămas nepedepsit, fiindcă povestea a fost plină de controverse şi reclamaţii.

Asta e mentalitatea. Cum se întîmplă ceva mai deosebit, lumea întreabă: „Domnule, cît costă?" La noi există acest folclor care, din păcate, în unele locuri are şi partea lui de realitate, fiindcă banii se plimbă dintr-un buzunar în altul. Şi aici probabil se credea la fel, cum că se întîmplă lucruri necurate. Trebuie să vă spun că în Alba Iulia toate firmele care lucrează pentru administraţie sînt luate numai prin licitaţii publice, chiar dacă aceste licitaţii durează cîteodată şi un an, pentru că vin foarte mulţi. Da, am avut probleme, dar transportul nostru a fost premiat de Uniunea Europeană ca fiind cel mai bun transport în comun, bineînţeles, raportat la mărimea oraşului. Am reuşit să facem un transport integrat pentru întreaga zonă din jurul Albei (AIDA îi spunem – Asociaţia Intercomunitară de Dezvoltare Alba). Este un lucru de premieră.

Aveţi impresia uneori că mergeţi înaintea mentalităţilor din zonă?

Da, uneori ne-am dus mai repede decît se poate înţelege. Nu mă supără chestiunea asta, şi să ştiţi că, în continuare, construim şi vom face lucruri care merg mai repede şi o iau înaintea mentalităţilor. Ce să vă spun, avem transport public fiscalizat sută la sută. Asta ar trebui, de fapt, să se întîmple în toată România. Şi sînt primari şi Consilii Judeţene care au cerut modelul. Le dăm cu toată dragostea, nu avem nici o problemă în a împărtăşi din experienţa noastră. E pentru oameni. Iar cetăţenii pot fi întrebaţi dacă sînt mulţumiţi sau nu.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Cătălina MICIU

Cafea cu aromă de carte englezească

Sînt un cititor norocos. Locuiesc în Bucureşti, la doi paşi de cea mai cochetă librărie independentă de pe la noi, plină ochi de carte engleză – de la romane, colecţii de povestiri, *comic books*, cărţi pentru copii, albume de artă, memorii; de fapt, cam tot ce vă puteţi imagina. Cîteva exemple de la raftul de *new titles*, la început de august: *One More Thing*, o colecţie de *short stories* a lui B.J. Novak, producător pentru şi actor în *The Office*; *The Emperor Waltz*, Philip Hensher, *Believing is Seeing* – culegere de eseuri de Errol Morris, regizor de documentare la bază.

Anthony Frost English Bookshop îi spune, şi pe weekend-uri a devenit locul meu preferat în care vin să-mi beau cafeaua. Nu are cum să fie altfel, cînd împart măsuţa de pe terasa cu vedere spre Palatul Regal, pe care tronează, invariabil, o vază de lut cu flori de sezon, cu Vlad Niculescu şi Aurel Minulescu, zişi şi *the dream team* (de-un an, în echipă alături de băieţi e şi Oana Zamfirache).

În urmă cu şapte ani, Vlad şi alţi doi prieteni au decis să nu îşi mai umple bagajele de vacanţă cu cărţi aduse de peste hotare, ci să deschidă un loc de unde ei şi alţii asemenea lor să-şi poată achiziţiona carte în limba engleză. Aurel e librar de vreo şase ani, din care pe ultimii patru şi i-a petrecut aici. Vlad pare mereu foarte serios, dar niciodată nu se dă în lături la o alergare cu copiii care trec pragul librăriei; Aurel a studiat antropologie şi împachetează cel mai frumos cărţile. Iar întîlnirile cu ei sînt mereu pline de lecturi, poveşti despre cărţi, oameni şi scriitori, cam ce merge lîngă o cafea bună, din partea casei. Conversaţia de faţă nu a făcut excepţie.

A citi

Vlad: De cînd am început aventura asta cu librăria, m-aş descrie ca pe un cititor care e tot timpul într-o lume de lecturi foarte fragmentate, pentru că bucuria de a avea un răstimp pentru mine nu s-a mai întîmplat de mult. Acum citesc în română, după foarte multă vreme, mi-e drag şi n-am abandonat niciodată asta, dar mă simt aşa, ca în vacanţă, cînd citesc în română. O vacanţă frumoasă.

Aurel: Citesc foarte multă literatură, dar mă aventurez, de multe ori, şi în non-ficţiune; vara asta, am intrat într-o pasă cu romanele istorice. Altcumva, de doi ani şi jumătate am început să citesc *comics*-uri. Cred că deoarece stau foarte mult în librărie şi am timp să stau să răsfoiesc, m-am obişnuit să jonglez cu tot felul de genuri.

Lecturile de-acum

Aurel: *The Sleepwalkers* – Cristopher Clark, un roman non-ficţiune despre începutul Primului Război Mondial, care prezintă consecinţele destul de complexe ale conflagraţiei. Lui Clark i-a luat nişte ani să stea să verifice informaţii în toate documentele oficiale ale ţărilor implicate în război.

Vlad: De şapte ani, am două-trei cărţi care mă aşteaptă acasă, şi două-trei care mă aşteaptă, uneori degeaba, săracele, în birou. Cartea de la librărie e un Álvaro Mutis în română, autor columbian pe care l-am descoperit de curînd – *Isprăvile şi necazurile gabierului Maqroll;* are un stil de-a scrie care cred că i-a stîrnit invidia şi lui Márquez, care, altfel, l-a numit pe Mutis unul dintre scriitorii secolului. Cartea de acasă e *Institutul pentru corectarea timpului* de Ahmet Hamdi Tampinar. Tampinar a fost un fel de Malraux al Turciei – ministru al culturii prin 1949, despre care Pamuk spune că e scriitorul care a scris cartea cea mai frumoasă despre Istanbul, *Huzur*, apărută tot la Editura Vivaldi.

„Recunosc cinstit că mi-ar plăcea să umblu prin ţară cu maşinuţa plină de cărţi şi să mă opresc unde-ar fi nevoie de mine."

„Toţi reprezentanţii de vînzări cu care vorbesc, din Anglia sau America, îmi spun că există un public de foarte bună calitate în România, care încă citeşte, chiar dacă cifrele nu prea îţi spun asta."

Cărţi uitate

Vlad: Cărţile generaţiei Şcolii de la Tîrgovişte, pe care eu o iubesc foarte mult – Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu (exponenţii cei mai cunoscuţi), dar mai sînt Tudor Ţopa şi Costache Olăreanu – absolut minunaţi şi fascinanţi scriitori! Tocmai a apărut în română pentru prima oară la Paralela 45, cules de Ion Bogdan Lefter şi soţia scriitorului, întregul jurnal al lui Radu Petrescu, una dintre cărţile mari ale literaturii noastre. Ar merita o soartă mai bună şi un autor ca Blecher – destinul lui în engleză ar trebui să fie unul mult mai important pentru că editurile la care a fost publicat sînt University of Plymouth şi Old Street Publishing, edituri mici, cu o distribuţie foarte mică în lumea britanică.

Comic books

Aurel: Singura mea amintire din copilărie, în care am pus mîna pe un comics e cu revistele *PIF*, pe care mi le trimitea naşul meu din Sibiu – erau în franceză, mama se chinuia să îmi traducă, dar cumva comicsurile le-am descoperit abia după ce am ajuns la Anthony Frost, şi Vlad mi-a pus în mînă *Black Hole* de Charles Burns. Oamenii care trec pe la noi prin librărie sînt mari cititori de literatură non-ficţiune, aşa că le-aş recomanda una dintre benzile desenate cu care am început – *The Smartest Kid on Earth* de Jimmy Corrigan, un fel de James Joyce al comicsurilor, foarte migălos, ca un puzzle pe care abia la sfîrşit îl descoperi.

Cărţi şi scriitori-emblemă

Vlad: Unele dintre cele mai frumoase cărţi pe care le-am citit în viaţa mea sînt cărţile unor oameni care au călătorit şi au pus acolo tot ce li s-a întîmplat, cum a fost Nicolas Bouvier sau Patrick Leigh Fermor, care au făcut nişte călătorii iniţiatice şi care au scris aproape cărţi-cult pentru toate generaţiile care au venit după.

Aurel: *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, pe care l-am citit în liceu – ocazia să îl vezi pe Mihail Sebastian ca pe un om foarte plăpînd şi sensibil la tot ce se întîmplă în jurul lui. De Max Blecher, un alt scriitor la care ţin, am aflat tot din *Jurnalul* lui Sebastian. Blecher a fost primul care a început să-l traducă pe Kierkegaard în română şi mi se pare că are în cărţile lui un existenţialism incipient românesc. Şi, bineînţeles, Virgil Mazilescu.

Meseria de librar

Aurel: Trebuie să ai destul de multă răbdare cu oamenii şi să le asculţi poveştile, să fii interesat, empatic. Oamenii vin, cel puţin la noi în librărie, pentru că găsesc nişte oameni la fel ca ei, cărora le place să citească şi cu care pot să schimbe toate aceste experienţe. Cred că una dintre cele mai importante calităţi ale librarului e să aibă deschidere către alţi oameni.

Vlad: Munca librarului în momentul de faţă are nevoie, ca principal instrument, de o lopată ca să dea la o parte tot gunoiul publicat zilnic în cantităţi enorme, din Marea Britanie pînă în America. Recunosc cinstit că mi-ar plăcea să umblu prin ţară cu maşinuţa plină de cărţi şi să mă opresc unde-ar fi nevoie de mine. Care e sfîrşitul acestui loc? Atunci cînd voi simţi că nu mai e nevoie de mine. Dar simt ca e nevoie de mine aici, şi asta mă umple de bucurie. E de nepreţuit să vină un om la tine şi să spună: „Dom'le, cartea aia pe care mi-ai recomandat-o data trecută a fost minunată, mulţumesc."

Recomandări

Vlad: Îmi place să recomand! Dar pe viu, în librărie, e important să menţii un astfel de loc pentru că el va fi la nesfîrşit o punte între oameni care vor să descopere şi sînt deschişi la dialog. Se întîmplă uneori să fac recomandări pentru care părinţii să mă deteste, cum a fost acum patru-cinci ani, cînd era epidemia cu *Twilight*, şi un prieten a venit cu fata lor şi mi-a spus: „Îi recomanzi chestia asta? Asta e o porcărie!" „Las-o să citească" – i-am spus – „pentru că e important să intre cumva printr-o fereastră sau uşă în lumea asta a lui a citi." Şi acuma vin şi-mi mulţumesc pentru că citeşte de rupe, a intrat „acolo". Pot face şi astfel de recomandări, dubioase, aparent.

Aurel: Trebuie să te cunosc ca să pot să îţi recomand o carte. Cititul cărţilor vine pe firul unei experienţe personale; nu încerc să le vînd oamenilor o carte, încerc să stau cu ei de vorbă despre ce le place şi, dacă ajungem să relaţionăm, abia atunci le pot recomanda o carte.

Lumea Anthony Frost English Bookshop

Vlad: O librărie de tipul ăsta, mică, independentă, are un anumit soi de vibraţie dată de oamenii care au construit-o şi de interacţiunea lor cu publicul de care au parte. Toţi reprezentanţii de vînzări cu care vorbesc, din Anglia sau America, îmi spun că există un public de foarte bună calitate în România, care încă citeşte, chiar dacă cifrele nu prea îţi spun asta. Eu încerc să aduc lucruri care să fie într-un fel misterioase, să te cheme, să te împingă către lumea asta şi să te ţină acolo, altele care să îţi stîrnească, pur şi simplu, hazul, altele care să te pună pe gînduri sau să te facă să îţi doreşti să fugi, să alergi, să simţi că e ceva vibrant, ca un soi de adrenalină.

De fapt, la început, în naivitatea mea, credeam că tot timpul o să fie aşa – să stau de vorbă cu oameni, să recomand cărţi, să mă joc, dar asta e 20%; 80% e birocraţia. Şi lupta cea mare e asta – să nu te laşi amărît, presat, obidit de toată chestia asta care poate fi uneori şi plăcută, pentru că, în această parte administrativă, intră şi o întîlnire cu Steve de la Thames & Hudson, de exemplu.

Aurel: Ce-mi place foarte mult, pe lîngă oamenii cu care lucrez şi care îmi sînt o a doua familie, e mediul – tot timpul ajungi să vorbeşti cu oameni noi, care pe stradă ar putea să treacă pe lîngă tine şi pe care nu i-ai observa absolut deloc, cînd ei, de fapt, sînt nişte mici enciclopedii mergătoare.

Aurel Minulescu şi Vlad Niculescu

© C. Miciu

Cătălina Miciu *scrie cronici culturale pe gingergroup.ro.*

Programul Festivalului Dilema veche la Alba Iulia 2014

VINERI, 22 AUGUST

■ **17,30 – Defilare Scottish Pipes Band**
Poarta a IV-a – Traseul celor Trei Fortificaţii
■ **18,00 – Conferinţă de deschidere: Mircea Cărtărescu, „Edificiul literaturii“**
Traseul celor Trei Fortificaţii
■ **20,00 – Defilare Legiunea a XIII-a Gemina şi Lupii Apoulonului**
Esplanada Poarta IV
■ **21,00 – Spectacol ACT ORCHESTRA (9G la TNB)**
Piaţa Cetăţii
■ **22,00 – Ceremonialul schimbului de gardă**
Traseul celor Trei Fortificaţii – Poarta a IV-a – Poarta a III-a
■ **22,30 – Concert Zdob şi Zdub**
Piaţa Cetăţii

SÎMBĂTĂ, 23 AUGUST

■ **11,00 – Vernisaj expoziţie: „Devis Grebu – Cetăţean al lumii... tehnicilor picturale“**
Framm's
■ **11,00 – Ateliere pentru copii (în paralel: „Ziarul Cetăţii“ – Cosmin Bumbuţ şi Elena Stancu, Atelierul Fantastic – Ioana Nicolaie, Benzi desenate – Alexandru Ciubotariu şi Adina Popescu)**
Strada Muzeului
■ **11,30 – Lecturi: Proză scurtă la cafenea cu Lavinia Braniştе, Mircea Cărtărescu, Radu Mareş şi Alex Tocilescu**
Carolina Café
■ **12,00 – Ceremonialul schimbului de gardă**
Traseul celor Trei Fortificaţii – Poarta a IV-a – Poarta a III-a
■ **13,30 – Expoziţie foto Cosmin Bumbuţ – „Teleleu“**
Galeriile de lîngă Poarta a III-a
■ **15,30 – Defilare Scottish Pipes Band**
Bulevardul Transilvaniei – Platoul Romanilor – Strada Muzeului
■ **16,00 – Lecturi din Colecţia „Disney“, Editura Litera Mică**
Strada Muzeului
■ **17,00 – Dezbatere „New Narrative for Europe“, cu: Angela Filote (şefa reprezentanţei Comisiei Europene în România), Hugo De Greef (manager cultural, membru în Board-ul „A Soul for Europe“), Bruno Mazzoni (profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Pisa, traducător), Aurel Mitran (manager cultural), Iulia Badea-Gueritée (jurnalistă, *Courrier International*)**
Esplanada Obeliscului
■ **19,00 – Proiecţie film: *Tatăl meu, Lucian Blaga***
Framm's
■ **20,30 – Defilare Scottish Pipes Band**
Poarta a IV-a – Poarta a III-a – Piaţa Cetăţii
■ **21,00 – Zoli Toth – „Bach to Showbiz“**
Piaţa Cetăţii
■ **22,30 – Concert Farfarello feat. Ovidiu Lipan Ţăndărică**
Piaţa Cetăţii

Pe durata festivalului va exista şi un mini-tîrg de carte, la care vor participa librăriile Humanitas şi Litera, Librăria engleză Anthony Frost, Librăria franceză Kyralina, Librăria Jumătatea plină şi Librăria Adevărul.

DUMINICĂ, 24 AUGUST

■ **11,00 – Ateliere pentru copii (în paralel: „Ziarul Cetăţii“ – Cosmin Bumbuţ şi Elena Stancu, Atelierul Fantastic – Ioana Nicolaie, Benzi desenate – Alexandru Ciubotariu şi Adina Popescu)**
Strada Muzeului
■ **12,00 – Ceremonialul schimbului de gardă**
Traseul Celor trei Fortificaţii – Poarta a IV-a – Poarta a III-a
■ **15,00 – Lecturi din Colecţia „Disney“, Editura Litera Mică**
Strada Muzeului
■ **16,00 – Defilare Scottish Pipes Band**
Pietonala Mihai Viteazul
■ **18,00 – Lecturi: Poezie la copac cu Svetlana Cârstean, Teodor Dună, Dmitri Miticov şi Ioana Nicolaie**
Esplanada Catedralei Ortodoxe
■ **20,00 – Recital de pian cu Alina Azario**
Esplanada Catedralei Romano-Catolice
■ **20,30 – Defilare Scottish Pipes Band**
Bulevardul Transilvaniei – Platoul Romanilor – Piaţa Cetăţii
■ **21,00 – „Tandreţuri pentru femei cu cei patru corifei“ – concert cu Nicu Alifantis, Alexandru Andrieş, Mircea Baniciu şi Mircea Vintilă**
Piaţa Cetăţii
■ **23,00 – Ceremonialul schimbului de gardă cu salve de tun**
Traseul celor Trei Fortificaţii – Poarta a IV-a – Poarta a III-a – Piaţa Cetăţii

PUBLICITATE

Consultă lista comercianţilor parteneri pe www.alphabank.ro/comercianti

AlphaCard Credit

Prin cardul de cumpărături de la Alpha Bank ai rate egale cu 0% dobândă!

- plata în rate egale cu dobândă 0%
- reduceri la comercianţii parteneri
- până la 55 de zile fără dobândă

Dobândă= 16,5% p.a., pentru plăţi la comercianţi, variabilă pe toată durata de 12 luni a contractului. Formula de calcul a dobânzii este: D=A*I*N/numărul de zile ale anului, unde A soldul debitor, I procentul anual al dobânzii, N numărul de zile aferente soldului debitor. Procentul anual al dobânzii este format din: Rata dobânzii de Referinţă a BNR la care se adaugă Marja Băncii. Valoarea aplicabilă şi evoluţia ratei Dobânzii de Referinţă este disponibilă pe siteul băncii (www.alphabank.ro) sau în oricare dintre unităţile acesteia, iar valoarea Marjei Băncii este stabilită în contractul de credit şi rămâne fixă pe toată durata acestuia. Dobânda Anuală Efectivă (D.A.E.) = 18,1% p.a. pentru o limită de credit aprobată în valoare de 5.367 lei, dacă valoarea totală a creditului este trasă imediat şi în întregime la data semnării contractului de credit şi rambursată în 12 rate. Primele 11 rate vor fi egale cu valoarea sumei minime de plată, urmând ca rata finală să lichideze valoarea totală a creditului rămasă de rambursat, împreună cu dobânzile şi alte costuri aferente. Suma totală rambursată de Client este de 6.056,48 lei, incluzând costul de emitere şi administrare a cardului. Prezentul exemplu de calcul este în vigoare la data de 24.03.2014.

ALPHA BANK

20 Ani ÎN ROMÂNIA

08008 ALPHA (08008 25742), www.alphabank.ro

Pe urmele lui Lucian Blaga

dialog cu Adina POPESCU şi Iulian Manuel GHERVAS

În cadrul Festivalului, sîmbătă, 23 august, la ora 19, vor fi prezentate în avanpremieră cîteva secvenţe din filmul documentar Tatăl meu, Lucian Blaga *(regia: Iulian Manuel Ghervas şi Adina Popescu). Proiecţia va fi urmată de o dezbatere, pornind atît de la film, cît şi de la cartea cu acelaşi titlu, scrisă de Dorli Blaga (apărută la Editura Humanitas). Documentarul (work-in-progress) îşi propune să reconstituie secvenţial ultimii 12 ani din viaţa lui Lucian Blaga, prin intermediul amintirilor fiicei sale, a documentelor şi scrisorilor din arhiva sa personală, dar şi o recuperare a trecutului, printr-un exerciţiu de geografie literară în care oameni, locuri şi descrieri îşi găsesc corespondenţe în viaţa reală.*

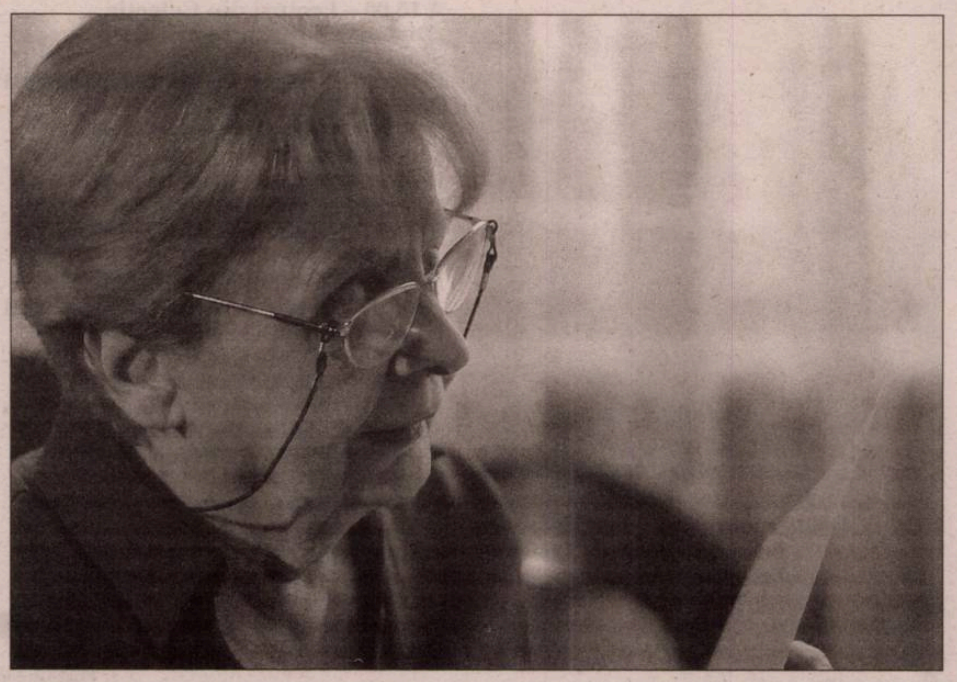

„Tatăl meu, Lucian Blaga“

De ce un film documentar despre Lucian Blaga?

Adina Popescu: La mine a fost şi o curiozitate pur personală, pentru că nu ştiu mai nimic despre scriitorii „canonici“, dincolo de frazele stufoase şi biografiile „de manual“ pe care am fost nevoită să le învăţ în anii de liceu, pentru că „se dau la teză“. Şi cred că sînt mulţi în situaţia mea pentru că, în general, doar absolvenţii de Filologie sau adevăraţii fani ai unui scriitor se apucă să se documenteze, să citească cărţi biografice de tipul „Viaţa lui X“ sau cărţi de critică literară. Înainte de acest film, nu ştiam mai nimic despre Lucian Blaga. Ştiam vag că ar fi fost propus pentru premiul Nobel, dar nu ştiam că a murit ca scriitor interzis. Citisem poezie şi cîteva din piesele de teatru, dar nu ştiam de existenţa unui roman autobiografic – *Luntrea lui Caron*. Nu ştiam că a fost urmărit de Securitate şi că ultimii ani şi i-a petrecut la Cluj, ca simplu bibliotecar, traducîndu-l pe *Faust*. Astfel de lucruri nu există în manuale, iar una dintre hibele sistemului nostru de învăţămînt este şi faptul că ridică scriitorul pe un soclu şi nu te apropie deloc de el, ca om. Nu poţi avea simpatii sau antipatii personale faţă de Blaga, Eminescu, Sadoveanu, şi astfel, chiar dacă citeşti, eşti un cititor „mort“, dezinteresat. De aceea, astfel de filme documentare sînt „necesare“, căci pot aduce în discuţie omul, personalitatea lui şi, în acest mod, scriitorul coboară de pe soclu.

Iulian Manuel Ghervas: Noi intenţionam de mult să iniţiem o serie de filme documentare pe teme literare. Ulterior, ideea de bază s-a transformat într-un proiect de outputuri multimedia. Apoi, s-a blocat. S-a întîmplat ca, între timp, să se ivească o oportunitate, hai să îi zicem „de întîmpinare“. Şi a fost să fie Lucian Blaga. Se simte foarte acut nevoia de o alternativă la interpretările rigide din manualele şcolare. Cred că orice subiect cultural, oricît de livresc, stufos sau indigest, poate fi abordat eficient şi expus într-o manieră atrăgătoare. Şi fără să îi fie alterate valoarea, adevărul sau profunzimea. Există o miniserie BBC despre cărţile fundamentale ale literaturii universale, iar printre titluri se numără cărţi cum ar fi *Moby Dick* sau *Madame Bovary*. Felul în care sînt construite documentarele respective este fascinant. Nu numai că îţi oferă, într-un mod simplu şi plăcut, esenţialul, povestea, motivaţiile autorului sau fac, de exemplu, analiza bovarismului din punctul de vedere al unor femei reale din societatea modernă etc., dar chiar te incită să citeşti sau să reciteşti.

Ce presupune un astfel de film biografic şi cărui tip de public se adresează?

A.P.: În momentul în care faci un documentar despre o personalitate care nu mai este în viaţă, de la bun început îţi pui întrebarea cum construieşti filmul, ca să nu fie vetust, plictisitor, căci există şi acest risc. În cazul nostru, am avut un mare noroc – Lucian Blaga este văzut prin ochii fiicei sale, Dorli Blaga, în vîrstă de 84 de ani. Dorli este un „document viu“. Şi o persoană fascinantă. Mă bucur că am avut, cu această ocazie, privilegiul să o cunosc. M-am simţit foarte aproape de Lucian Blaga, prin intermediul ei. Şi dincolo de miza filmului, am simţit-o ca pe o prietenă, în ciuda diferenţei de vîrstă. Asta e foarte important cînd faci un documentar.

Filmul se adresează unui public „larg“, ca să zic aşa, dar cult, pentru că nu e un subiect nici spectaculos, nici comercial. Şi ar putea să se adreseze şi elevilor de liceu sau studenţilor, să fie proiectat „la clasă“, ca o metodă didactică alternativă.

I.M.G.: Eu aş respinge din principiu ideea de „film biografic“ *stricto sensu*. Dacă te apuci şi faci documentare supunîndu-te unui anumit gen sau subgen şi aplicînd orbeşte un format pe care îl urmezi corect, şcolăreşte, ai toate şansele să îndepărtezi şi mai mult publicul de film documentar. Eu înţeleg filmul (în general) ca act artistic şi cred că e de preferat să lucrezi avînd ca fundament o formă deschisă, chiar dacă pentru asta te vezi nevoit, la un moment dat, să sacrifici reguli, informaţii sau coerenţă. O secvenţă reziduală, surprinsă la momentul oportun şi folosită acolo unde trebuie, poate spune mai mult despre un personaj sau despre un subiect, decît o tonă de imagini convenţionale sau cuvinte lămuritoare turnate într-un format standard. Sînt convins că un public de calitate percepe lucrurile cam în acelaşi fel. Acestui gen de public, mă gîndesc, i s-ar putea adresa şi filmul în cauză.

În ce măsură este un proiect de geografie literară?

A.P.: A existat un proiect mai vechi în acest sens. Filmul a început ca un exerciţiu de geografie literară, avînd drept reper romanul *Luntrea lui Caron*. Însă ne-am îndepărtat destul de mult de roman. Totuşi, am încercat să reconstituim ultimii ani din viaţa lui Lucian Blaga, alcătuind cîteva itinerarii care cuprind locuri prin care a trecut, oameni care l-au cunoscut. Am filmat la Sibiu, la Gura Rîului, la Căpîlna, Sebeş, Alba Iulia, Cluj, Valea Drăganului. Şi, desigur, la Lancrăm.

I.M.G.: Adevărul este că avem în pregătire un alt proiect pilot de film inspirat din romanul *Femeia în roşu,* semnat de Mircea Nedelciu, Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş, în care urmează să ne folosim, într-un fel, de metodele „geografiei literare“, însă abordarea lui e mult diferită. În cazul de faţă eu mă feresc să afirm categoric cum şi în ce fel un spaţiu filmat de noi, în prezent, poate include sau nu o „valoare literară fundamentală“ conexă cu opera lui Blaga. Nu pot să susţin nici că locurile pe care le-am vizitat în timpul producţiei îl conţin în vreun fel spiritual pe Lucian Blaga. Dorli Blaga, însă, îl conţine cu certitudine. Astfel, încet, filmul s-a întors, în mod firesc şi simplu, către un deziderat, devenind, pe parcurs, un portret al lui Dorli.

Cum se pot obţine, în România, finanţări pentru acest tip de documentar, filme „necesare“, dar cu subiecte care nu au neapărat o miză actuală?

A.P.: Finanţarea filmelor documentare în România este un subiect în sine. O poveste complicată şi destul de tristă. Noi reuşim să obţinem o finanţare pentru un film o dată la doi-trei ani. Rămîn multe proiecte scrise, bune în intenţie, cu o documentare solidă în spate, însă nefinalizate. Pentru astfel de filme „de interes cultural naţional“, să zicem, ar trebui să se implice, în mod direct, Ministerul Culturii. Să aibă un program, o strategie coerentă în acest sens. CNC-ul a mai acordat finanţări, de-a lungul timpului, însă, dacă filmele sînt slabe şi doar „de formă“, nu le ştie nimeni. Pentru *Tatăl meu, Lucian Blaga* am primit sprijin financiar de la Consiliul Judeţean Alba. Este meritoriu ca administraţia locală să se implice în aşa ceva. Ei aveau o personalitate pe care voiau să o pună şi *altfel* în valoare, noi ne dorim şi ştim să facem documentare, şi aşa a început colaborarea noastră. Oare ar funcţiona, însă, şi la Botoşani pentru Eminescu, în judeţul Gorj, pentru Brâncuşi, la Brăila, pentru Panait Istrati? E o practică foarte frecventă în străinătate, în Germania sau Italia, de pildă, ca administraţia locală, consiliile lor „judeţene“ să acorde fonduri pentru filme documentare. Şi nu neapărat filme despre mari personalităţi, cum e Lucian Blaga. Filme cu o miză mult mai mică, despre o stradă, o comunitate, filme sociale sau portrete al unor oameni obişnuiţi.

I.M.G.: Finanţările pentru documentare sînt în general greu de obţinut. Însă pentru filme care au ca subiect personalităţi ale culturii româneşti sau cărţi reprezentative ale literaturii române există instituţii precum Ministerul Culturii sau Televiziunea Română. Cred că iniţiativa ar trebui să le aparţină. Sau nu.

De curînd, am asistat la desfiinţarea Muzeului Literaturii din Bucureşti, iar soarta fondului de manuscrise, printre care şi cele ale lui Lucian Blaga, este în continuare incertă. Dorli Blaga a adresat o scrisoare deschisă prim-ministrului României, Victor Ponta. Ce ar putea face concret statul român pentru punerea în valoare a marilor scriitori, dincolo de comemorări şi festivisme?

A.P.: Ce ar putea face statul român, din moment ce într-o astfel de situaţie punctuală, concretă, un fond de manuscrise de o asemenea valoare este lăsat de izbelişte? Putem visa la muzee interactive, la case memoriale care să funcţioneze şi ca centre culturale active „de sat“, „de cartier“? Şi să-l dăm ca exemplu doar pe Lucian Blaga. E plină România de busturi, de statui, de străzi, şcoli şi insituţii care îi poartă numele. Statul consideră că a făcut destul, probabil. Însă, întrebaţi-l, să zicem, pe un locuitor al străzii Lucian Blaga din Bucureşti, de pildă, ce ştie despre Lucian Blaga? Şi dacă nu-l confundă cumva cu vreun militar mort în Primul Război Mondial?

I.M.G.: Statul român „ar putea“ face multe lucruri. De exemplu, dacă unii oameni cu putere de decizie nu au idei sau proiecte pentru punerea în valoare a culturii române, ar putea angaja nişte oameni care au. Sau ar putea, de pildă, copia lucrurile bune de la vecinii din comunitatea europeană… În ceea ce priveşte situaţia fondului de la fostul Muzeu al Literaturii, mă îndoiesc că am putea emite vreo pretenţie decentă, din moment ce, nu de mult, unul dintre primele lucruri pe care le-a făcut un domnişor necopt, abia devenit prim-ministru, a fost să distrugă un ICR care părea în sfîrşit să funcţioneze ca o instituţie modernă, eficientă, occidentală. Mare păcat. Îmi amintesc de un aforism a lui Blaga: „Întreg patrimoniul nostru este alienabil. Chiar şi amintirile. Numai viitorul nu.“

a consemnat Marius CHIVU

„Mergem ca melcii, fără să ne grăbim"

interviu cu fotograful Cosmin BUMBUȚ

Jurnalista Elena Stancu şi fotograful Cosmin Bumbuţ au plecat teleleu prin lume. Ne întîlnim cu ei la Alba Iulia pentru a ne convinge că poveştile sînt peste tot, totul e să le găseşti, să le spui/fotografiezi şi le dai mai departe.

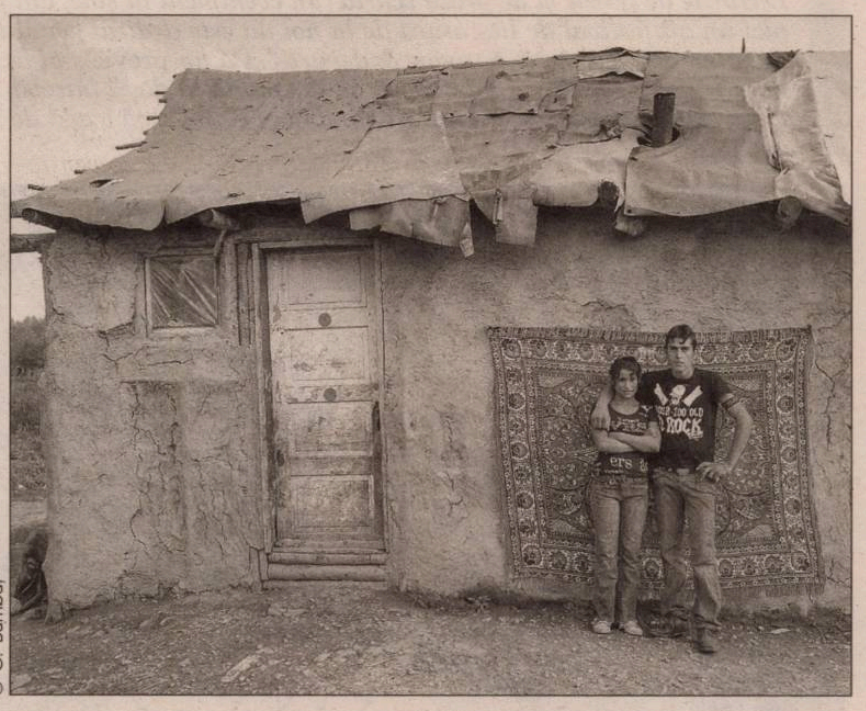
© C. Bumbuț

De ce v-aţi luat picioarele la spinare şi aţi plecat „teleleu" prin lume şi prin ţară?

Am plecat teleleu după ce am cîştigat o bursă de jurnalism oferită de Centrul Carter şi de Centrul pentru Jurnalism Independent. Urma să călătorim mult, ca să lucrăm la un proiect despre violenţa împotriva copiilor, şi ne-am hotărît să renunţăm la garsoniera închiriată din Bucureşti şi să ne mutăm în maşină.

Trăim, de aproape nouă luni, în maşină şi încă nu ne-am săturat, ba chiar vrem să o ţinem aşa multă vreme. Am oprit şi am dormit în comunităţile în care documentam un subiect, ne-am împrietenit cu oamenii şi am putut să înţelegem lucrurile în profunzime.

Trăim din burse (am cîştigat recent încă o bursă oferită de Superscrieri/Avon), din colaborări şi din vînzarea vederilor realizate de mine. Oamenii îşi pot face abonamente, pe o lună, pe trei, pe şase sau pe un an, la cărţi poştale fotografiate, printate şi semnate de mine, din România şi nu numai, din locurile în care ne aflăm (detaliile se găsesc pe site-ul teleleu.eu, acolo unde publicăm poveşti de pe drum).

Ce căutaţi?

Căutăm poveşti. Ne facem un traseu cu locurile în care avem de umblat pentru a documenta subiecte, şi mergem ca melcii, fără să ne grăbim. Rămînem într-o comunitate pînă ne terminăm treaba, pentru că nu sîntem constrînşi să ne întoarcem într-o redacţie sau să ne apucăm rapid de următorul subiect.

Căutăm oameni frumoşi şi deschişi, cu care să stăm de vorbă la o pălincă (în Maramureş), la un ceai (în Turcia) sau la un zaibăr (în Oltenia), care să ne primească la ei în casă şi să ne împărtăşească poveştile lor.

Căutăm peisaje frumoase, pe care să le privim pe geam dimineaţa, cînd ne bem cafeaua, şi care să ne amintească ce-a fost în capul nostru cînd ne-am mutat într-o maşină.

Ce aţi colecţionat pînă acum?

Am colecţionat poveşti şi imagini. Toate fotografiile pe care le-am trimis abonaţilor le-am lipit şi pe pereţii maşinii. Am mai primit cadou: nişte mătănii de la un turc, o motocicletă din hîrtie făcută de un deţinut şi două iconiţe de la un alt deţinut, sirop de brad şi de soc, ba chiar şi portocale, vin, brînză, ouă, dovlecei şi castraveţi. Şi cîţiva purici de la nişte copii drăguţi.

Ceilalţi (cu poveştile lor) vă fac să aflaţi mai multe despre voi?

Am căpătat un simţ al realităţii pe care nu-l aveam mai demult. Patroana de la un magazin din Răşinari ne-a spus „Nu reduceţi voi violenţa... şi io-s iute la mînă şi am mai dat la copii, o dată le-am dat cu furtunul de la vin." Iar oamenii din România, din acea Românie reală, sînt masiv needucaţi: femeile nasc uneori în faţa dispensarului, pe iarbă, copiii abandonează şcoala după opt clase, iar părinţii lor votează orbi ce le dictează primarul, că doar el e singurul care-i mai ajută. Deţinuţi care nu aveau cum să nu ajungă în penitenciar, la fel ca părinţii şi vecinii lor, şi care nu au avut nici o altă opţiune în viaţă.

Sînt realităţi ştiute de toţi, dar cînd le ai în faţa ta, au impact mult mai mare: e copilul acela simpatic şi blond, de 4 ani, care se agaţă de tine şi care încă nu ştie să spună nici un cuvînt pentru că mama lui nu îi vorbeşte.

Am găsit însă şi mulţi oameni aşezaţi, care îşi văd de cursul vieţii lor tihnite şi care vor rămîne la fel, în acelaşi loc, încă mulţi ani de acum înainte. Am întînit poeţi, artişti, specialişti care excelează în domeniile lor, şi mulţi alţi oameni buni.

© C. Bumbuț

Toate astea ne-au schimbat, bineînţeles, priorităţile şi felul în care vedeam viaţa înainte de a pleca teleleu.

De unde n-aţi mai fi plecat?

Ne vine să tot plecăm – parcă am dezvoltat un nou sindrom, acela de telelei. Ne vine să cunoaştem mereu alţi oameni şi alte poveşti, să avem mereu în faţa geamului un alt peisaj.

Care a fost povestea (personajul) cea mai neaşteptată peste care aţi dat?

Unul dintre deţinuţii de la Penitenciarul de Minori şi Tineri de la Craiova, Petrişor, care a crescut într-un orfelinat, după ce tatăl lui vitreg i-a spart dinţii şi l-a bătut cu „frînghia de la tractor udă cu motorină". Pentru că nu are rude pe care să le sune, a trecut numerele noastre în lista celor zece pe care are voie să le apeleze din penitenciar şi ne sună, din cînd în cînd, ca să mai vorbească cu noi.

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina COMANDAȘU

O poveste despre Alina Azario

Era o după-amiază prin ianuarie, cred. Telefonul mobil sună: e Andi Enache care-mi vorbeşte despre primul CD de muzică clasică pe care casa A&A Records urma să-l lanseze. „Dar cine e interpretul?" am întrebat eu, deja curioasă. „Pianista Alina Azario", mi-a răspuns el. „Nu am auzit pînă acum de ea", mă arăt eu mirată şi, de ce să nu recunosc, plină de dubii. „Dar e românca?" „Da" – răspunde Andi –, „studiază la Hamburg, dar s-a născut la Piatra Neamţ." „Şi cam cîţi ani are?" „În jur de 30 de ani", mă lămureşte el.

Aşa am auzit pentru prima dată în viaţa mea de Alina Azario şi recunosc că, pînă nu am ascultat-o pe acel prim disc al ei apărut la A&A Records, am fost plină de rezerve asupra calităţii ei profesionale. Pentru că ştiu atît de mulţi muzicieni, chiar şi din muzica clasică, promovaţi drept noul Mozart, persoane care, în fapt, sînt doar nişte imagini pentru un anumit tip de presă.

Bineînţeles, am început să mă documentez despre Alina Azario. Şi aşa am aflat că a plecat din România la 15 ani, pentru a studia mai întîi în Franţa, apoi la Hamburg, alături de Evgheni Koroliov, cel care, aveam să desluşesc mai tîrziu, este un idol pentru ea; că a apărut în mai multe recitaluri şi concerte pe scene româneşti şi străine şi că, în 2011, a înregistrat coloana sonoră a filmului *Poulet aux prunes*, alături de violonistul Renaud Capuçon. De fapt, nu un CV spectaculos.

Altceva a fost însă spectaculos: momentul cînd am ascultat primul disc al Alinei Azario, înregistrat în studiourile radiodifuziunii publice din Hamburg, alături de un inginer de sunet care lucrează pentru Deutsche Grammophon – pentru că am fost surprinsă, fascinată de calitatea interpretării ei, de rafinamentul, culoarea, talentul în abordarea muzicii a doi dintre cei mai pretenţioşi compozitori din istoria muzicii – Jean Philippe Rameau şi Claude Debussy.

Alina Azario a ales un repertoriu cel puţin neobişnuit pentru primul ei disc, pentru că – să recunoaştem – Rameau şi Debussy nu sînt cei mai vandabili compozitori de muzică clasică. Însă ea este o persoană foarte curajoasă; în fond, tot ea a iniţiat şi primul Festival „Clara Haskil", ce urmează să se desfăşoare, din 30 august, la Sibiu.

Şi, în plus, Alina Azario este un om cu totul special, interesant, prototipul persoanei dilematice: puteţi să o descoperiţi, în această ipostază, în înregistrarea video a „Interviurilor Radio România Muzical", postată pe site-ul www.romania-muzical.ro.

Aşa că mă bucur că Alina Azario este invitată să cînte în cadrul Festivalului *Dilema veche*, unde veţi putea asculta preludii de Debussy.

***Cristina Comandaşu** este critic muzical.*

Lecturi despre aproape & departe

Lecturile de poezie şi de proză scurtă (un eveniment în sine, dat fiind că nici un alt festival de literatură de la noi nu este dedicat genului scurt) au, anul acesta, tema „Aproape & departe". Ca un preview *al lecturilor, i-am rugat pe scriitorii invitaţi să ne răspundă la două întrebări: 1) Ce însemnătate personală au lecturile publice? şi 2) Ce vă leagă de* Dilema veche?

© M. Oculeanu

Lavinia BRANIŞTE

1) Nu ştiu exact ce înseamnă lecturile publice, într-o frază. E greu de dat un răspuns care să se potrivească peste tot. Pînă acum, întrucît nu sînt un nume cu greutate, slavă cerului *(rîde),* lecturile publice au fost evenimente destul de intime, la care au participat mai mult prieteni. Şi mi-au plăcut foarte mult aşa, nu mi-am dorit niciodată să citesc pe stadioane. Oricum, în mintea mea, în timp ce scriu, se desfăşoară în paralel şi o lectură publică, în faţa cititorului ideal, care (şi aici o să rîdeţi dumneavoastră) e un fel de variantă a mea.

2) De *Dilema veche* nu mă leagă neapărat o istorie personală, dar nu se ştie niciodată, poate festivalul se lasă cu peripeţii.

Mircea CĂRTĂRESCU

1) Lecturile publice sînt o imprudenţă pe care o regret întotdeauna.

2) De *Dilema veche* mă leagă nenumărate dileme personale.

Svetlana CÂRSTEAN

1) Cînd citesc alţii, lecturile publice sînt o bucurie şi un bine necesar. Cînd citesc eu, se transformă brusc într-un rău necesar şi devin o cale directă de a-mi testa limitele: nu sînt o actriţă, sînt mai degrabă o dansatoare. Admir poeţii pricepuţi să-şi citească textele. Sper ca lecturile publice să intre cu adevărat în registrul normalului, la noi. Asta ar însemna să existe şi în afara tîrgurilor de carte, a festivalurilor, a lansărilor.

2) S-o iau oarecum cronologic. Delia Radu, Leo, Radu Cosaşu, Tita Chiper şi emoţiile interviului pe care l-am făcut cu ea, maestra interviurilor scrise, Magdalena Boiangiu, numărul despre Eminescu, un text despre Irina Nicolau şi mai ales o discuţie catartică, la telefon cu ea, după apariţia articolului, iar Leo, un articol despre singurătate şi înconjurul pămîntului în *solitaire;* prin urmare, mai multe alcătuiri umane sau textuale, şi recent un text despre dezalcătuire.

„Secretul stă în contradicţii: dacă citeşti o poezie despre moarte, fă-o ca şi cum ai citi din manualul de fizică."

Radu MAREŞ

1) Am urmărit cu admiraţie şi, recunosc, şi cu un pic de invidie două moduri de comunicare a scriitorilor cu publicul. Unul este al acelora cu exerciţiul catedrei, care au organizare mentală şi fluenţa discursului. Celălalt este cel al poetului Ion Mureşan, care are un succes enorm la public. Eu, cu bunul simţ al prevederii, m-am păzit să mă iau la întrecere cu aceştia.

2) Cu prietenii am avut milioane de discuţii despre presă, despre presa literară, despre presa culturală, despre criza presei, de ce presa literară din provincie e cum e etc. Referinţa pe care eu am pus-o mereu pe tapet a fost *Dilema veche,* singura revistă românească pe care mi-ar fi plăcut să spun că am făcut-o eu. În linii mari, dar şi în detaliu.

Dmitri MITICOV

1) Să te uiţi la feţele oamenilor, lecturile publice par un calvar pentru public, de unde numai o natură masochistă mai poate explica mobilizarea constantă la astfel de evenimente. Vina este a autorilor, fie că e vorba de calitatea slabă a lecturii, fie a textelor citite. E concepţia asta că poezia este expresia suferinţei, totul ia o turnură tragică, maladivă, oribilă. Cît despre mine, în ultimul timp, merg să citesc în faţa publicului cu o foarte mare plăcere. S-ar putea să se transmită lucrul acesta, să se simtă, pentru că reacţiile sînt pozitive. Prietenii spun că ţip în microfon şi, dacă e să am vreun merit, atunci ăsta e: că, aşa cum spune o vorbă, cine ţipă mai tare are dreptate, însă eu cred că mă ajută şi textele, că-s mai potrivite pentru a fi citite în public. Secretul stă în contradicţii: dacă citeşti o poezie despre moarte, fă-o ca şi cum ai citi din manualul de fizică. Cînd ai fragmente luate dintr-un tratat de psihologie, pune un pic de intonaţie. Nu capodopere, dar să se găsească cineva care să rîdă. Face bine la moral.

2) Am pe blog un link către *Dilema veche,* pe care intru frecvent şi mai citesc poezii, cronici de carte, interviuri. Face parte din zona culturală pe care o accesez cînd sînt la muncă.

Adina POPESCU

1) Lecturile publice sînt o experienţă relativ recentă pentru mine, cam de cînd au fost publicate *Povestirile de pe Calea Moşilor* (Casa de Pariuri Literare, 2014). De atunci, am mai citit însă şi fragmente din romanul *O istorie secretă a Ţării Vampirilor,* care o să apară în toamna aceasta, la Editura Arthur, însă am avut de-a face cu un cu totul alt public, alcătuit din copii şi adolescenţi. M-a ajutat această dublă experienţă. Copiii sînt atenţi la cu totul alte lucruri decît adulţii, pentru ei contează intonaţia cu care citeşti textul, ritmul lecturii, interpretarea dialogurilor, pentru a vizualiza mai bine scenele, personajele. În faţa copiilor nu eşti doar un scriitor care citeşte, trebuie să fii, vrînd-nevrînd, şi actor. Adulţii par mai puţin pretenţioşi. Totuşi, a citi în faţa unui public, indiferent de natura lui, îmi pare un job în sine, pentru care ai nevoie de puţin exerciţiu. Aşa am descoperit că nu prea ştiu să citesc în aşa fel încît să-mi pun în valoare textul. Şi m-am apucat să „mă antrenez" acasă. După ce termin cîteva pagini, un capitol, citesc cu voce tare şi mă înregistrez pe reportofon, după aceea mă ascult ca să văd „cum sună". Un alt avantaj este că, citind cu voce tare, mă pomenesc că omit fraze, chiar şi pasaje care pot plictisi sau dublează un sens, o idee, aşa că îmi dau seama mai bine ce este în plus.

2) *Dilema veche* este pentru mine o poveste de dragoste lungă, trainică, cum nu credeam că poate să existe într-o lume atît de grăbită şi schimbătoare, aşa că mi-aş dori ca această poveste să dureze „pînă la adînci bătrîneţi".

Alex TOCILESCU

1) Ca să fiu cinstit, singurul om la ale cărui lecturi publice m-aş duce sînt eu. Prefer cuvîntul scris celui vorbit, şi nu-mi e clar la ce mi-ar folosi să aud pe cineva creînd o lume (şi umplînd-o de inflexiunile vocii lui, dîndu-i formă cu o ridicătură de sprînceană, oprind-o în loc cu un acces de tuse), cînd pot foarte bine să stau în pat cu o carte în braţe şi să îmi construiesc singur lumea aia, în cap.

2) Cînd a apărut în *Dilema veche* recomandarea lui Lucian Dan Teodorovici la primul meu volum, *Eu et al,* am fost atît de mîndru, încît am salvat-o pe hard. Amintindu-mi de asta, tocmai am încercat s-o recitesc, dar fişierul nu se deschide.

Teodor DUNĂ

1) Deşi am avut zeci de lecturi publice, nu pot să înlătur o emoţie, uneori paralizantă, care apare la aceste manifestări. Şi asta nu are legătură neapărat cu senzaţia de exhibare sau cu timiditatea. Atunci cînd citesc, apare de undeva din mine *vocea* pe care o auzeam atunci cînd scriam acele poeme. Ca şi cum, în timpul lecturii, ceva din mine se transformă în acel altcineva care a putut să simtă, cîndva, realitatea şi adevărul acelor cuvinte. O lectură „bună" este, pentru mine, întotdeauna ceva dureros – e ca şi cum ai pune un mort să-şi povestească temporar viaţa lui fericită.

2) Cumpărasem *Dilema veche* şi o ţineam în mîna stîngă. Aşteptam metroul, deci eram sub pămînt. Se apropie de mine un bărbat care se împleticea. Şi el era tot sub pămînt, ca şi mine. Avea ochii roşii şi mirosea a votcă. M-a întrebat, desfăcîndu-şi braţele: „Unde sînt?" „La Dristor", i-am răspuns. „De ce?", m-a întrebat. Nu am ştiut ce să-i răspund. „Vreau să-mi amintesc unde locuiesc." Mi-am zis că individul îl citise pe Heidegger. „Cum ajung?", m-a întrebat. „Unde?", l-am întrebat. „Nu ştiu", mi-a spus. I-am dat *Dilema veche* şi i-am zis: „Ia asta. O să-ţi aminteşti." El a desfăcut brusc ziarul, părea că o să fie absorbit de pagini ca de o tornadă. Eu am plecat, fără să-mi întorc ochii spre el.

Ioana NICOLAIE

1) Dacă sînt protagonistul lecturilor, am întotdeauna emoţii. Să vorbeşti pe limba lecturii nu e puţin lucru. Nu trebuie să-ţi tremure vocea, fiindcă atunci îţi tremură şi paginile pe care le ţii în mînă. Nu e potrivit să te-arăţi vulnerabil, fiindcă atunci cuvintele îţi vor dispărea, fără urmă, aidoma baloanelor de săpun. O dată, la o lectură în Suedia, cînd citeam din *Cerul din burtă* şi am rostit titlul unui capitol, „Gabriel, drag băiat", băieţelul meu de cinci ani s-a desprins de tatăl lui şi s-a urcat pe scenă. S-a aşezat la un metru de mine şi a stat acolo, cu faţa spre public, pînă la sfîrşit. Cred că el a primit aplauzele. La o lectură din New York, într-o cafenea, unde am citit alături de nişte poeţi americani, am înţeles că pentru ei nu textul contează, ci felul în care îl performezi. Am fost la multe lecturi şi bănuiesc că mi-au plăcut toate, chiar şi cele în limbi din care nu înţelegeam mai nimic. Nu-mi amintesc vreuna care să nu-mi fi spus ceva.

2) De *Dilema veche* mă leagă plăcuta zi de joi, cînd, dacă mă găsesc în apropierea unui chioşc de ziare, o cumpăr negreşit. Faptul că e singura revistă culturală pe care o admir de peste douăzeci de ani. Articole şi interviuri remarcabile pe care nu le-aş fi putut citi în altă parte. O cronică de carte nepartizană. Faptul că, dacă aş fi fost jurnalist cultural, mi-aş fi dorit să scriu la *Dilema veche.*

anchetă realizată
de Marius CHIVU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Din nou, despre cîte sînt de făcut

Acum cîteva săptămîni, scriam despre tinerii excepţionali, şcoliţi la mari universităţi ale Europei, care îşi găsesc cu greu locul în sistemul de învăţămînt sau cercetare al României. Tineri cărora le propuneam să lase deoparte barierele puse de un stat neisprăvit şi de instituţiile lui inerte, şi să ne înveţe ce ştiu mai bine, pe căi private: cursuri, fundaţii, cluburi, orice formă le este la îndemînă. Un cititor al *Dilemei vechi* mi-a atras atenţia că există deja cîteva astfel de iniţiative, care merită prezentate. Iată două dintre ele:

Fundaţia Calea Victoriei, născută în 2007, este, în fapt, o „şcoală altfel" pentru toate vîrstele şi preocupările, o şcoală pentru adolescenţii ale căror interese sau curiozităţi depăşesc puterile învăţămîntului românesc, sau pentru adulţii care nu au primit, după mulţi ani de învăţătură, răspunsuri la propriile întrebări. Fundaţia are cursuri de pictură, modelaj, teatru, lectură – adresate în special copiilor instituţionalizaţi, cursuri de istorie şi civilizaţie, de modă şi de antropologie, de fotografie, muzică sau dans, de actorie sau filozofie, de jurnalism sau de religie, pentru tot omul dornic de instrucţie suplimentară. Profesori sînt nume celebre din elita intelectuală românească (Georgeta Filitti, Neagu Djuvara, Adina Nanu ş.a.), dar şi tineri masteranzi, cercetători şi doctoranzi din domeniile umaniste. Cu totul impresionante sînt, dincolo de oferta generoasă făcută într-o ţară în care nimic nu se construieşte uşor şi totul se plăteşte din greu, discreţia şi perseverenţa cu care cele două fondatoare ale fundaţiei – doamnele Sandra Ecobescu şi Irina Grigore – îşi joacă rolul în consolidarea instituţiei: ţintele lor sînt carenţele sistemului de învăţămînt, tinerii care au nevoie de modele şi de locuri în care să le întîlnească, adulţii care au ceva de oferit.

Alt exemplu: Theodor Paleologu a obţinut titlul de doctor în filozofie politică la unele dintre cele mai importante universităţi din Paris şi München, a fost bursier la Harvard şi Notre Dame, a predat în Boston, Berlin şi Copenhaga. A fondat, nu cu mult timp în urmă, Casa Paleologu, o instituţie de studii umanistice şi diplomatice. Cu alte cuvinte, face ce ştie mai bine: a adunat laolaltă o educaţie excelentă primită în şcoli şi familie, experienţa de diplomat şi pe cea de profesor, şi le-a pus în slujba românilor exasperaţi de ignoranţa, lipsa de civilitate, nepricepere a celor care au responsabilităţi uriaşe (şi nemeritate) în societate. La Casa Paleologu se predau cursuri de retorică, teorie şi practică diplomatică, filozofie, istorie şi literatură. Printre lectori se regăsesc Petre Guran, Şerban Filip Cioculescu, Grete Tartler, Sever Voinescu – adică oameni care au dovedit, nu de puţine ori, că şi în România se pot găsi oaze de profesionalism, educaţie şi inteligenţă.

Nu sînt, desigur, singurele exemple de oameni care încearcă să scoată la iveală generaţii de tineri mai deştepţi şi mai cultivaţi decît putem spera bizuindu-ne numai pe sistemul de învăţămînt şi pe cei care îl conduc. Ştiu actori care le vorbesc copiilor despre cărţi şi roluri, scriitori care bat liceele în căutarea timpului şi a dialogului pierdut cu adolescenţii, pictori care invită copiii în muzee de artă, muzicieni care ţin cursuri la televizor etc. Eu cred că este una dintre puţinele şanse pe care le avem, ca să putem reforma cu adevărat învăţămîntul de stat: aceea ca elevii şi părinţii să apuce, demonstrativ, şi căi colaterale. Şi-o pot face doar dacă au ca model cursuri bine făcute şi profesori cu adevărat pregătiţi, oferite, deocamdată, mai curînd în spaţiul privat. Trebuie, cu alte cuvinte, să renunţăm a ne mulţumi cu puţinul oferit de şcoala românească „oficială".

Ar fi bine ca iniţiative de tipul celor amintite să dureze. La urma urmei, cu treizeci de ani în urmă, într-o staţiune de munte, a existat cineva care, cu mult mai puţine mijloace – o tăblie de lemn, o cameră friguroasă dintr-o cabană de lemn şi o chiuvetă fără scurgere – a înfiinţat o „şcoală altfel" la care tînjesc mulţi dintre românii de azi.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

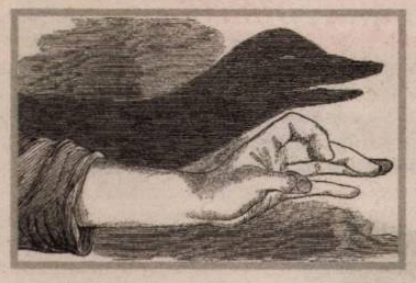

Iaromira POPOVICI

bazar

Fundături de toate zilele

E interesant şi înnebunitor, în acelaşi timp, să constaţi cum, zi după zi, în situaţii similare sau nu neapărat, de-a lungul anilor, faci aceleaşi gesturi. Urmezi un *pattern*, cvasiinconştient, atît în majoritatea gesturilor de zi cu zi, cît şi, din nefericire, şi în cele, să le zicem, excepţionale.

Ai senzaţia, după un număr de ani, că te afli în jocurile din revistele de copii de altădată, gen *Roudoudou* şi *Riquiqi*, ori *Disneyland* şi *Mickey Mouse* (toate disponibile, pe atunci, cu o mică şpagă, la chioşcul de ziare de pe la Piaţa Progresul). Jocurile în care, ca să ajungi din punctul A în punctul B, trebuia să alegi drumul corect, din mai multe variante îmbîrligate. Dintre care majoritatea sfîrşeau într-o fundătură.

Asta este senzaţia pe care o ai (sau cel puţin eu, una, o am), de multe ori, şi în existenţa cotidiană: în lumea mică în care te zbaţi, chiar dacă vrei să faci schimbări radicale, ori s-o iei de la început, sfîrşeşti, de multe ori, într-o fundătură. De fiecare dată, aparent, alta, de fapt, în esenţă, cam aceeaşi.

Datele fiecăruia, peste care nu putem cu totul să sărim, în ciuda eforturilor de autoperfecţionare, de abţinere, de voinţă, ne conduc, pînă la urmă, spre aceleaşi destinaţii. Unii sînt mai apţi pentru schimbare şi încearcă formule mai diversificate. Alţii sînt mai conservatori şi jonglează cu aceleaşi bile, o viaţă întreagă, făcînd combinaţii incredibile şi, de multe ori, patetice, între ele.

De pildă: nu-ţi reuşeşte un proiect? În sensul că, observi că, de cîte ori începi ceva, nu-l poţi duce la capăt. Nu orice, ci un anumit gen de proiecte, care cer lucru minuţios şi pe alocuri plicticos, cu o doză de rutină şi multă perseverenţă. Observi că nu poţi să duci asemenea proiecte la bun sfîrşit, că e unul din *pattern*-urile negative. Ce faci, ca urmăritor de drumuri înfundate, din revistele pentru copii de altădată? Reîncepi, cu fiecare venire a toamnei, un alt proiect similar, după ce l-ai lăsat neterminat pe precedentul. De ce? Că aşa îţi vine, şi dintr-o cvasiinconştienţă, care generează un sentiment de prăbuşire, undeva pe la mijlocul proiectului, eventual în plină vară şi căldură, şi un altul, de veşnic reînceput şi exaltare, odată cu venirea toamnei...

La fel cu iubirile. Normal, cu toţii cam avem un *pattern*, şi acolo. Alegem într-un fel al nostru, secret şi personal, după nişte criterii cărora numai noi înşine le putem da seamă. Cei mai mulţi dintre noi avem senzaţia că alegem, de fiecare dată, la fel, repetînd aceleaşi greşeli. Desigur, bucurîndu-ne şi de acelaşi tip de momente bune. Nu pot uita cînd un prieten, care divorţase, dar despre care nu ştiam că o făcuse, ne-o prezintă pe fata cu care era: semăna atît de mult cu cea de care divorţase, încît am fost convinşi că e tot ea, şi şocaţi cînd am aflat că e o alta... Altfel, e deja un loc comun că, de multe ori, „fetele bune" aleg băieţii răi, de fiecare dată, care le impresionează puternic pe termen scurt, iar apoi dau bir cu fugiţii...

La fel, în chestiuni financiare, sîntem aplecaţi ori spre risipă, ori spre zgîrcenie, şi, mai rar, cred, spre o gestionare fermă şi echilibrată a resurselor. Şi, oricît ne străduim, facem un timp lucrurile cum trebuie, şi apoi o dăm în bară – după standardele medii generale. Sau, după ale noastre, ne permitem să fim puţin fericiţi, cumpărîndu-ne, de pildă, un vraf de cărţi, trei căni, cinci pisici decorative şi două-trei boarfe, care nu doar ne epuizează bugetul, ci ne şi îndatorează.

Lista ar putea continua la nesfîrşit: ţinem o dietă strașnică, dar, într-o seară, cînd sîntem deprimaţi sau, dimpotrivă, prea binedispuşi, mîncăm ca sparţii, în special pîine şi dulciuri; nu bem nimic şi, deodată, cînd ieşim cu un prieten, dăm gata o sticlă de vin...

Toate drumurile astea încurcate, amestecate cu excese şi abţineri, nu pot naşte decît un puhoi de vinovăţii. Vinovăţii care ne fac trişti şi frustraţi, în general. În consecinţă, cred eu, cel puţin în ce mă priveşte, soluţia nu e alta decît constatarea şi o continuă strădanie, dar una necrispată şi neîncrîncenată.

Selma IUSUF

legende urbane

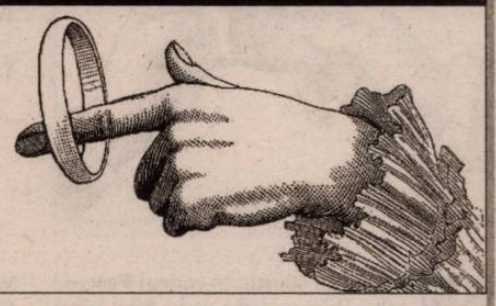

Ură, nervi și prăjituri

Cofetăria se numeşte Magic, Splendid sau Fantastic, ceva de genul ăsta. Din strada doborîtă de arşiţă se vede prin geamurile largi promisiunea unui loc răcoros în care prăjiturile, fondantele, torturile şi cuiburile de paie ale cataifelor sînt delicios de reci, minunat de crocante, răvăşitor de onctuoase. Cofetăria toată, cu geamurile ei de afară parcă un pic bombate, arată ca o imensă vitrină îmbietoare, în care şi cele două vînzătoare sînt figurine modelate din pastă dulce, roz.

Locul s-a dovedit a fi cuptorul infernal din casa de turtă dulce în care Hansel şi Gretel au comis o crimă înfiorătoare.

Afară erau 100 de grade, înăuntru să fi fost 120. Cele două vînzătoare care păreau de afară figurine de fondant s-au dovedit a fi două momîi letargice şi amare. Puteau la fel de bine să vîndă şuruburi, mandoline sau ciorapi, viaţa era tristă şi în jur cald. În scena fierbinte s-a nimerit să intre din stradă o doamnă trupeşă, din urechile căreia se căscau ochii goi şi mari ai unor cercei aurii.

„Vai" – zice doamna – „n-aveţi aer condiţionat?" „Avem" – zic vînzătoarele aproape în cor – „da nu face faţă." „Dar acuma merge? Că nu se simte nimic", insistă doamna. „N-auziţi că nu face faţă? D-aia nici nu-i dăm drumu", i se răspunde iritat. „Nici nu se poate sta aici", pufăie doamna cu cercei şi-i dă mai departe: „Pă căldurile astea, ce-o fi şi cu prăjiturileee... vai de mama lor", mai zice încercelata şi iese din cofetărie aşa cum a intrat. Astelalte două, fondantele, rămîn un pic cu gura căscată, apoi o tîrnosesc în absenţă, de faţă cu alţi cumpărători: „Ai de capu' ei de grasă! Să stea ea toată ziua în aeru' condiţionat să vedem dacă mai vorbeşte." În ochii lor, creşte încet-încet ura. Se vede cum le umple făptura, de la tălpi pînă spre creştetul capului, se vede cum creşte lichidul vineţiu al urii, aşa cum vezi apa urcînd într-un recipient transparent. Dacă doamna cu cercei ar fi de faţă acum, bănuiesc că şi-ar lua un tort în cap, nişte şuturi în burtă sau poate că i s-ar întîmpla ceva şi mai violent. Momîile fleşcăite şi triste aveau un motiv de înviorare. Ura le scosese din mlaştina fierbinte a rutinei. Se trezesc repede din transa în care le băgase izbucnirea scurtă şi violentă şi se uită, căutînd înţelegere, la primul client aşezat la coadă: „Nu pot, doamnă, să stau toată ziua în curent, mi se umflă capu", zice, cuminţită, una dintre vînzătoare. Dau din cap căutînd să par înţelegătoare. Nu vreau, pentru nimic în lume, să le trezesc iar iritarea. Cine ştie ce mi se poate întîmpla. Îmi şterg broboanele de sudoare de pe frunte şi mă pregătesc să cer, oriental de politicos, un cataif. Imaginea vînzătoarelor cu un cap imens, aşezat precar pe un hălăţel roz, nu îmi dă pace. „Dă, Doamne, să nu rîd", îmi repet neostoit în cap.

Izbucnirile astea de ură te lasă perplex. Apar ca nişte scurte furtuni de vară şi te lovesc pe neaşteptate. Din neînsemnate incidente în trafic se nasc încăierări cu pumni şi picioare, mai pătimaşe ca orice. Stai ca omul în faţa televizorului şi te trezeşti copleşit de nervi ascultînd un moderator sau altul. Strîngi pumnii, scrîşneşti din dinţi. Drept e că uneori îţi trebuie nervi de oţel, ca să poţi rezista impasibil la fracturile de logică, prostia sau ticăloşia unora. Ura care se revarsă, la rîndul ei, din televizoare îi aduce pe alţii în pragul isteriei, gata să sară la gîtul celor care au alte păreri. Ura asta creează grupuri în societate şi funcţionează ca un liant de castă. Taximetrişti împotriva clienţilor, medici contra pacienţi, şoferi contra pietoni contra biciclişti.

***

„Ţuchini n-aveţi?" întreabă un tînăr pe doamna care cîntăreşte legume la supermarket. „Cee?", face aia. „Dovlecei, doamnă", mă dau eu deşteaptă. „N-avem *ţupini*, dom'le, noi vindem numa d-astea româneşti", zice doamna în urma tînărului care deja plecase. Din ochii ei ţîşneau săgeţi. Dacă ar fi fost adevărate, bietul tînăr s-ar fi prăbuşit secerat pe lîngă vitrina cu mezeluri. La fructe-legume se năştea, încă o dată, ura.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

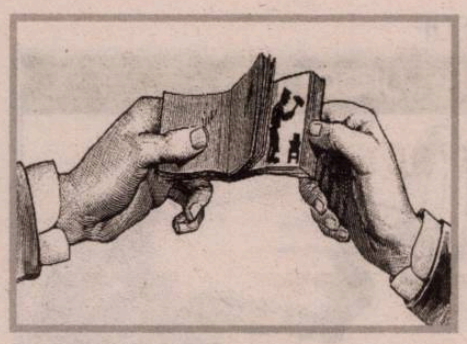

Marius CHIVU

feedbook

Scriitori în Cetate

Nouă scriitori din trei generaţii.

Weekendul acesta, în cadrul Festivalului *Dilema veche* de la Alba Iulia, nouă scriitori din trei generaţii vor citi poezie şi proză scurtă, în două sesiuni de lecturi publice: Lavinia Braniştе, Mircea Cărtărescu, Svetlana Cârstean, Teodor Dună, Radu Mareş, Dmitri Miticov, Ioana Nicolaie, Adina Popescu şi Alex Tocilescu. Ca o completare, dar mai ales ca un *preview* al acestor lecturi (cea de proză scurtă marchează chiar o premieră, căci la noi nu există nici un alt festival cu lecturi publice dedicate exclusiv genului scurt), ţin să fac cîte o recomandare personală din opera fiecărui scriitor invitat.

Despre Lavinia Braniştе am scris cu entuziasm încă de la debutul cu schiţe şi povestiri din volumul *Cinci minute pe zi* (Casa de Pariuri Literare, 2011), dar cea de-a doua colecţie de proză scurtă, *Escapada* (Polirom, 2014), mi-a întrecut, pînă şi mie, aşteptările. Cum am şi scris în recenzia aferentă, rareori am putut constata un asemenea salt în scrisul unui autor relativ tînăr. Scrisă într-o stilistică deja personală, cu personaje reprezentative pentru generaţia de 30 de ani, implicate în situaţii aparent banale din realitatea momentului, dar pline de viaţă, *Escapada* este, în topul meu personal, cea mai bună carte de proză românească din acest an, *so far*.

Mircea Cărtărescu se află în plină ascensiune a notorietăţii, ca să mă exprim aşa. Numai anul trecut a primit trei premii literare internaţionale: premiul elveţian pentru literatură Spycher – Literaturpreis Leuk, Premiul Internaţional pentru Literatură „Novi Sad“ şi Premiul Tormentor pentru Cea mai bună carte străină în spaniolă – *Nostalgia,* tradusă de Marian Ochoa de Eribe şi apărută la Editura Impedimenta; iar *Orbitor* a fost, în sfîrşit, tradus, cu primul volum, în limba engleză (de către Sean Cotter la editura newyorkeză Archipelago Books), fiind chiar nominalizat pentru cea mai bună carte străină a anului trecut în Marea Britanie. De altfel, tradusă deja complet în cinci limbi străine şi aflată în curs de traducere completă în alte cîteva, *Orbitor* este prima trilogie românească (mă tem că şi ultima) ce reuşeşte să aibă o carieră internaţională. În topul meu personal, *Orbitor* este romanul românesc favorit *ever*. Îl găsiţi la Humanitas într-o ediţie relativ recentă care adună laolaltă toate cele trei părţi scrise în perioada 1993-2007.

Svetlana Cârstean a publicat pînă acum o singură carte, *Floarea de menghină* (Cartea Românească, 2008), dar care este, probabil, cel mai bun poem scris de către o poetă română, în ultimul deceniu. A primit patru mari premii naţionale de debut şi, între timp, a fost tradus în mai multe limbi, cea mai recentă fiind suedeza, anul trecut. Am scris despre carte la vremea apariţiei şi am avut şi privilegiul de a o asculta pe Svetlana Cârstean citindu-şi poemele nu doar în ţară, dar şi de-a lungul Europei. Urmează să publice o nouă carte, iar, dacă n-aţi făcut-o deja, (aveţi timp să) citiţi înainte *Floarea de menghină*.

Teodor Dună a publicat trei volume de poezie, în urma cărora a trecut drept unul dintre poeţii vizionari ai generaţiei douămiiste. Subiectul liric al cărţilor sale este un enigmatic personaj, claustrat într-un univers indeterminat spaţial ori temporal, ale cărui viziuni întunecate creează o stranie suprarealitate mentală, deopotrivă frumoasă şi apăsătoare. Dintre cărţile sale, în topul meu personal, volumul *catafazii* (Vinea, 2005) se află pe primul loc.

De la debutul său din 1972, scriitorul clujean Radu Mareş a publicat, aproape în egală măsură, şi romane, şi volume de proză scurtă, situaţie rar întîlnită la scriitorii români contemporani. Volumul de proză scurtă publicat anul acesta, *Sindromul Robinson* (Polirom, 2014), oferă patru povestiri ce reprezintă tot atîtea variaţiuni pe tema singurătăţii (a evaziunii, a sinuciderii, a prieteniei, şi încă una de ordin oniric), trei dintre acestea ilustrînd cumva tema întîlnirii şi a seducţiei în circumstanţe dificile, chiar neprielnice. Ca fan al prozei scurte, recomandarea mea din opera lui Radu Mareş merge înspre acest volum de povestiri (dat fiind că romanul *Caii sălbatici,* apărut în 1981, poate fi găsit doar prin anticariate).

Dmitri Miticov oferă, în cel mai recent volum al său de poezie, *Dmitri: uite viaţa* (Casa de editură Max Blecher, 2012), transcrierea în versuri a diafilmului memoriei, rupt şi şters pe alocuri, redînd, în *slow-motion* şi într-un montaj subiectiv, istoria de familie a unei pierderi. Percepţia felului în care moartea intervine şi redimensionează existenţa, dar mai ales modul în care durerea este supusă capriciilor memoriei, care întreţine trecutul selectînd şi decupînd scene conform unei logici obscure, m-au făcut să reproşez cărţii doar faptul că se încheie prea repede.

Din opera Ioanei Nicolaie recomand, pentru efectul de stereofonie lirică, lectura împreună a două cărţi: *Cerul din burtă* (Paralela 45, 2005/Polirom, 2010), micul roman poetic ce descrie şi înregistrează experienţa graviditătii din perspectiva transformărilor produse în corpul, în mintea şi în viaţa femeii deopotrivă entuziaste şi speriate; şi *Autoimun* (Cartea Românească, 2013), poemele experienţei coabitării cu propriul corp în care se manifestă o boală rară ce schimbă ritmul vieţii mamei, corp supus evoluţiei unui tratament întins pe o perioadă de cîteva ori mai lungă decît lunile de sarcină de altădată.

Colega Adina Popescu abia ce a debutat cu volumul *Povestiri de pe Calea Moşilor* (Casa de Pariuri Literare, 2014), că şi pregăteşte lansarea romanului *O istorie secretă a Ţării Vampirilor,* programat să apară în toamnă la Editura Arthur. Dat fiind că mă aflu eu însumi în *reading progress,* aştept sfîrşitul anului să văd ce mi-a plăcut mai mult.

Alex Tocilescu este un scriitor ingenios şi nonconformist care încrucişează genurile minore manipulînd temele şi convenţiile narative, orice e nevoie pentru a obţine un efect comic şi/şocant. Prozele sale scurte sînt un fel de satire / sketch-uri / parodii punk sau farse parabolice în care comicul de situaţie şi umorul sec alternează cu derizoriul şi absurdul, iar violentul cu pornograficul. Recomandarea mea merge înspre volumul de debut, *Eu et al.* (Polirom, 2006), ajuns notoriu în urma unui scandal mediatic comic, legat de o situaţie şcolară involuntar pornografică.

Acum nu mai rămîne decît să citiţi singuri ce n-aţi apucat dintre cărţilor acestor scriitori şi/sau să veniţi la Alba Iulia să-i ascultaţi citind pe ei înşişi. Nu vă luaţi după ce spun în ancheta din Dosarul festivalului!

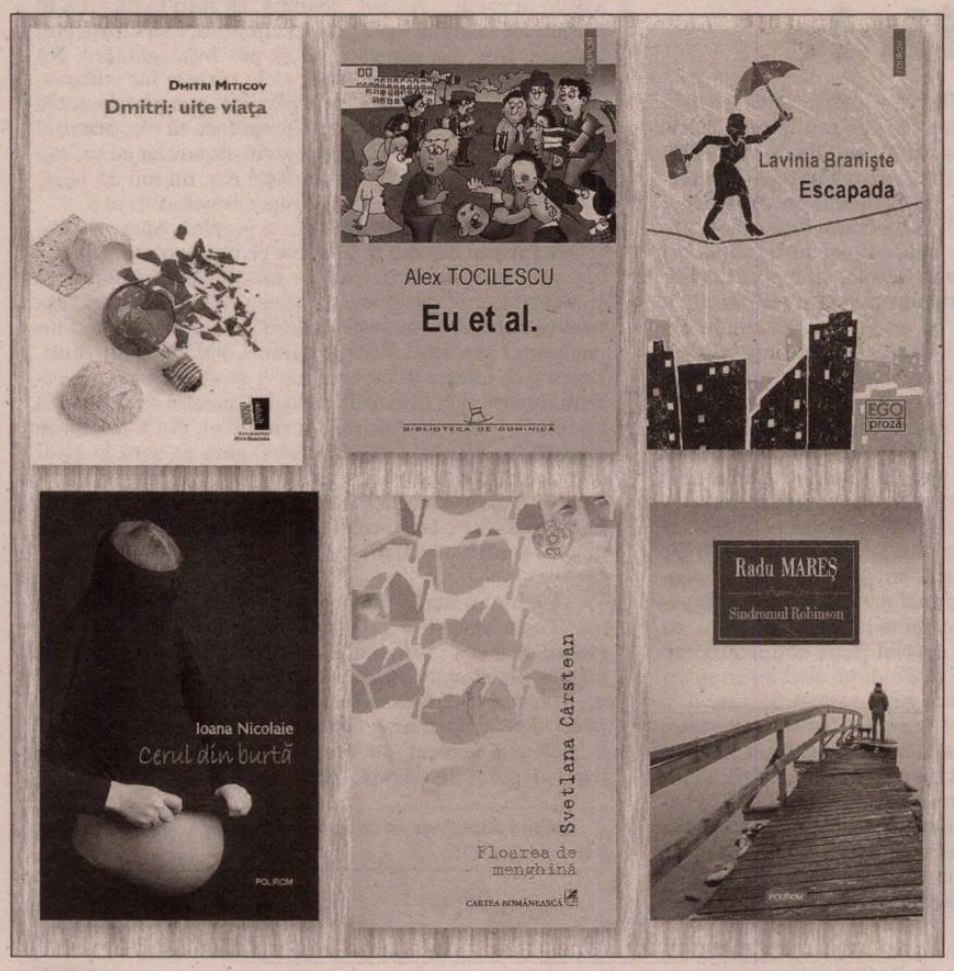

PUBLICITATE

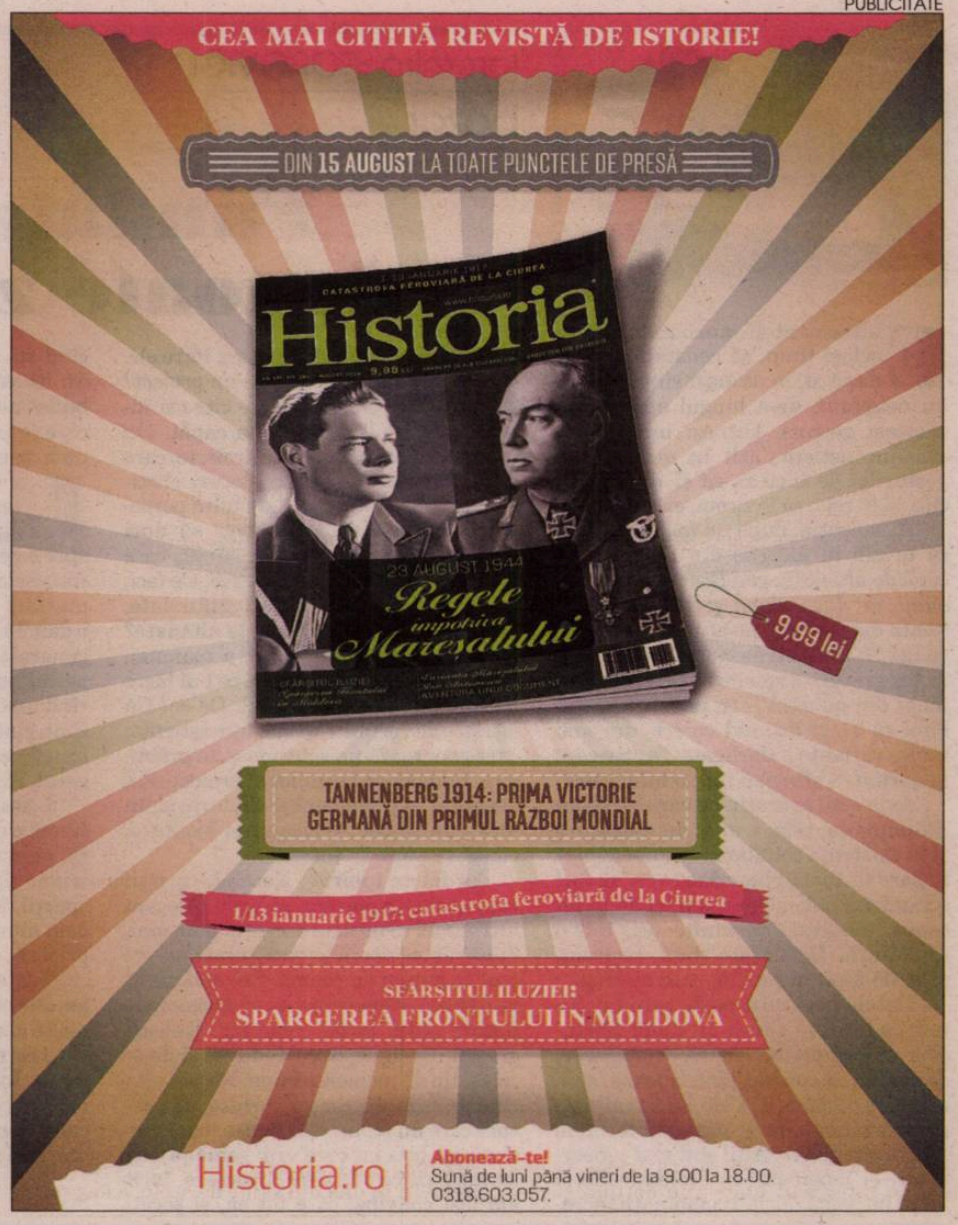

„Un amestec de gingăşie şi abrupt“

– interviu cu Roxana NICULAE –

Care-i povestea trupei We Singing Colours?

Proiectul a pornit, în 2010, la Andrei Haţegan în cameră, el jucîndu-se cu diverse sunete şi cuvinte. În 2011, avea loc primul live la fostul Club Control (actual Panic), cu mine cu tot. Şi odată cu amestecul meu pe scenă, au devenit obişnuite şi cîntările în alte locuri – în taxiuri, parcuri, păduri, acoperişuri, adunări tip kvartirnik, oriunde simţeam că ar fi o atmosferă frumoasă. Dacă stau să mă gîndesc bine, cred că eu am venit cu lîna, în formaţie. Ne mişcăm poate mai încet, dar sigur şi firesc.

Pe zi ce trece, simţim că ne sînt alături din ce în ce mai multe persoane. Şi că înţelegem ce e, pe unde e şi pentru cine e muzica We Singing Colors. Am susţinut concerte la festivaluri precum Peninsula, Street Delivery, în cluburile de muzică alternativă din România, la festivaluri de film, poezie, expoziţii. Am cîntat de trei ori şi la Chişinău, o dată în fiecare an. Rîdeam, cu cîţiva prieteni de acolo, că prima dată am fost doi (doar eu şi Andrei), anul următor am mers trei (cu tot cu Vlad, tobarul) iar anul acesta am fost patru (şi cu Jack, de la Harlequin Jack, la bas). Pare că sîntem într-o continuă expansiune. Tot ce ştiu cu siguranţă e că totul porneşte din trăiri şi cea mai mare bucurie e cînd muzica noastră îi atinge pe cei care ne ascultă.

© C. Casapu

Cum se pot cînta culori fabricate din lînă şi metal greu?

După trei ani de cîntat colorat şi încercat diverse căi, am ajuns la această împletire de lînă şi metal. E un amestec de gingăşie şi abrupt care îi spune muzicii noastre pe nume. Te anunţă că are o natură dual㠄 că vrea să îţi spună tot timpul o poveste, să te surprindă prin alăturări mai puţin obişnuite. Ca structură, de exemplu, albumul *Made of Wool, Made of Heavy Metal* începe şi se termină cu piesa „Daydreams“, în două abordări: intri în joc cu mine şi părăseşti povestea cu Andrei Haţegan. Ambiţia cea mai mare e, ca la final, din aceste trei elemente (culori, lînă şi metal) să reiasă melodia şi sufletul.

Ce-aţi făcut pînă acum, ce faceţi vara aceasta, ce veţi face anul viitor?

Pînă acum, ne-am jucat foarte mult, am experimentat diverse instrumente şi feluri de a cînta. Am compus piese bazate pe chitară acustică şi voci, piese calde, de relaxare. În acelaşi timp, Andrei s-a tot jucat cu ceva beat-uri electronice şi au apărut piese precum „Unhurt“ sau „Giant Wave of Yesterday“. Acum, compunem piese, tot încercăm să găsim cea mai frumoasă formă de a exprima noile idei şi ne plimbăm prin ţară cu albumul *Made of Wool, Made of Heavy Metal*.

© Naluca

Vom lansa un nou videoclip odată cu toamna şi vom merge din ce în ce mai des pe la studio, pentru a lansa un nou album în 2015. Şi ne bucurăm de fiecare apariţie a unui concert sau interviu.

***Roxana Niculae** este vocalista trupei We Singing Colours, al căror prim album se numeşte* Made of Wool, Made of Heavy Metal. *Mai multe la wesingingcolors.wix.com/band.*

a consemnat Marius CHIVU

„Pasiunile îi unesc pe oameni, în cel mai simplu mod“

– interviu cu actriţa Olimpia MELINTE –

Şi-a început cariera cu filmele Cele ce plutesc *(r. Mircea Daneliuc) şi* Draft 7 *(r. Luiza Pârvu). Au urmat succesele internaţionale* Şapte fapte de milostenie (Sette opere di misericordia; *r. Gianluca şi Massimiliano de Serio, o coproducţie Italia-Franţa-România) şi* Canibal *(r. Martin Cuenca, Spania-Franţa-România). În 2014, actriţa* ***Olimpia Melinte*** *a fost nominalizată la Premiile Goya, categoria „Revelaţia anului“, pentru dublul rol din filmul* Canibal, *în care îl are ca partener pe Antonio de la Torre.*

Aţi terminat actoria la Iaşi, oraşul celor mai în vogă actriţe româncе. Cum vă raportaţi acum la el?

Cu drag şi nostalgie. Iaşiul a rămas pentru mine *acasă*, acolo sînt părinţii mei, acolo am studiat, acolo m-am îndrăgostit prima oară, fiecare stradă, fiecare parc sînt presărate de emoţiile adolescenţei. Mă întorc mereu acasă cu bucuria unei reîntîlniri emoţionante cu Iaşiul.

În 2013, aţi jucat în trei pelicule extrem de diferite. Pentru O lume nouă, *nu eraţi la prima colaborare cu Luiza Pârvu, dar aţi filmat în America. Aţi gustat experienţa pe alt continent?*

Ca şi pentru Ana, personajul meu din *O lume nouă*, eram, şi eu, la primul drum spre America; aşa că toată experienţa asta m-a încărcat şi m-a călăuzit pe un drum firesc în întîlnirea şi înţelegerea personajului. New York-ul este un carusel de emoţii şi lumini, şi toată agitaţia şi frenezia străzilor americane m-au ameţit şi-am prins drag de oraşul ăsta, cu jazzul, culorile şi insomnia lui. Acolo am întîlnit-o Luiza Pârvu, mai matură profesional, foarte implicată şi pregătită pentru toate opreliştile pe care le presupune, uneori, o producţie independentă de film. Cinematografia şi arta, în general, reprezintă un limbaj comun, oamenii care lucrează în domeniile astea sînt uniţi prin dorinţă şi pasiune, aşa că echipa americană, ca şi toată experienţa de acolo mi-au confirmat, din nou, că pasiunile îi unesc pe oameni în cel mai simplu şi firesc mod.

Credeţi că la castingul pentru rolul din Canibal *a contat şi succesul filmului italian* Sette opere di misericordia?

Sigur, Manuel Martin Cuenca, regizorul filmului *Canibal*, a dorit să mă cunoască după ce a văzut *Sette opere*, iar decizia lui finală s-a bazat, într-o oarecare măsură, şi pe munca mea anterioară.

Aţi mărturisit că aţi învăţat spaniola foarte repede. Cine v-a ajutat?

Am avut o profesoară, Fatima, care mi-a devenit mai apoi şi prietenă şi care a stat cu mine 24 de ore din 24, timp de două săptămîni, şi mi-a deschis apetitul pentru limba spaniolă. Ea m-a îndrumat, m-a consiliat şi, în privinţa scenariului, a reuşit, în cel mai frumos mod, să rupă o barieră lingvistică ce exista în mine şi care mă ducea mereu în zona mea de confort, şi anume la limba engleză.

În filmul Canibal *faceţi dublu rol, realizînd o performanţă actoricească impresionantă. Ce scenă v-a provocat cel mai mult şi de ce?*

Una dintre provocările reale a fost secvenţa de la morgă. Pentru că, înainte de a se filma, am trăit experienţa de a vedea un cadavru în una din sălile de acolo, a fost mai mult o curiozitate, dar întîlnirea asta cu moartea şi imaginea acelui om m-au urmărit un timp, iar secvenţa în sine, miza ei şi situaţia în care ne aflam mi-au dat bătăi de cap.

Personajul Alexandra e mereu în ofensivă, acţionează fără ezitări. Sora ei geamănă, Nina, este blîndă, ezitantă, dar perseverentă... Actriţa Olimpia Melinte de cine se apropie mai mult?

Cred că sînt un mix din cele două personaje. Depinde foarte mult de situaţia în care mă aflu, de oamenii din jurul meu, poate sînt mai aproape de Alexandra, în general, dar mă pot transforma şi în Nina, dacă simt că e loc şi pentru ea în lumea asta agitată şi pragmatică în care trăim.

Aţi declarat că regizorul Manuel Martin Cuenca v-a interzis să comunicaţi cu actorul principal, în timpul filmărilor. Nu e un lucru neobişnuit?

Este neobişnuit, dar dacă asta ajută la evoluţia lucrurilor, atunci nimic nu mai pare neobişnuit. Se întîmplă, de multe ori, ca regizorul să găsească nişte modalităţi diferite de a lucra cu actorii, în funcţie de felul lor de a înţelege şi de a percepe lucrurile. Pentru noi nu a fost neobişnuit, a fost o noutate tehnică de lucru şi ne-a încîntat, dar ne-a pus şi în dificultate, pentru că sîntem două persoane foarte comunicative şi simţeam nevoia să vorbim despre ceea ce ni se întîmpla pe platoul de filmare. Aşa că partea a doua a filmării, interdicţia dispărînd odată cu apariţia Ninei, a fost ca o eliberare. Eu şi Antonio de la Torre eram ca doi prieteni care s-au întîlnit, după ani mulţi, şi simt nevoia să-şi destăinuie toate peripeţiile.

Ce face din filmul Canibal *mai mult decît un thriller?*

Povestea de dragoste, care schimbă cursul firesc al evenimentelor dintr-un thriller.

Dacă ar fi să vă alegeţi un rol feminin care să fie inspirat dintr-un autor român, la ce v-aţi opri?

E greu. Poate Olguţa, doamna T. sau Otilia, dar fiecare la vîrsta potrivită.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

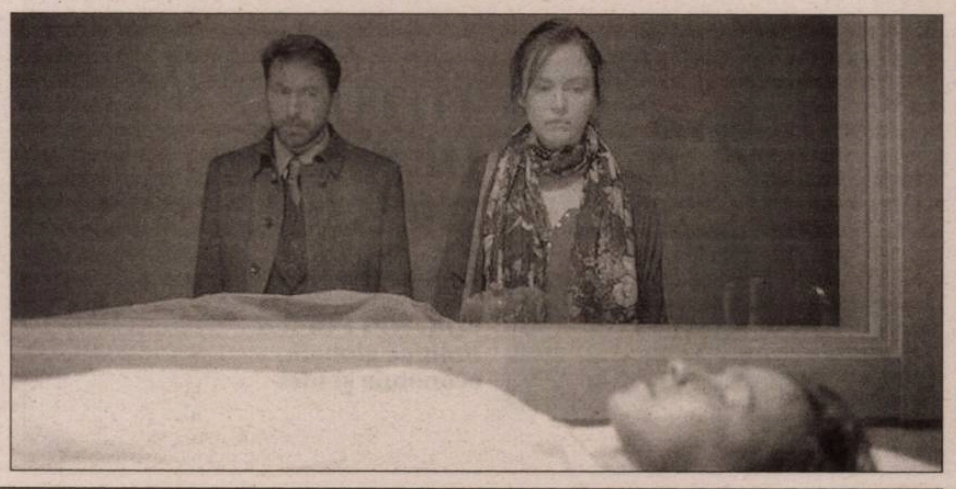

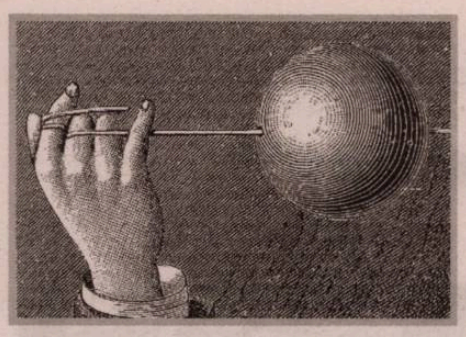

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

La ce **folosește** un muzeu...

Muzica – un exercițiu de reconciliere. Iată un mod de întrebuințare cu adevărat creativă a Filarmonicii...

Daniel Barenboim

●●● într-o țară devastată de tot felul de războaie și atentate? Ce ar putea spune niște obiecte de artă unor oameni care n-au nici casă și, uneori, nici mijloace de subzistență? De ce ar construi cineva un muzeu nou-nouț cînd sînt atîtea altele de consolidat sau de ridicat? Muzeul de Artă al Palestinei își propune să adune cele mai valoroase contribuții ale artiștilor din țară și din diaspora și să lege tradiția de modernitate. E aproape un proiect de țară. Și o întreprindere riscantă. Principalul „produs" ce urmează să fie generat aici printr-un proces subtil de racordare la Occident e identitatea națională. Șantierul se întinde pe 3000 de metri pătrați, pe un deal în apropiere de Ramallah, în Cisiordania. Iar muzeul va fi deschis anul viitor, în septembrie – a anunțat directorul Jack Persekian. „Va fi cel mai mare muzeu al culturii palestiniene" – a mai spus el. Și nimic, nici măcar altercațiile zilnice și atacurile militare din Fîșia Gaza nu par să-l abată de la acest obiectiv ambițios. Ideea acestui muzeu a apărut încă din 1997. Iar de finanțare (15 milioane de dolari într-o primă etapă) se ocupă Welfare Association, o organizație internațională cu sediul la Geneva. Arta – spune el – ar fi cea mai eficientă armă împotriva forțelor radicale. În această regiune măcinată de război din cauza unor perspective monolitice, arta e singurul mijloc prin care se poate promova diversitatea.

Muzeul pe care îl conduce Persekian va colecționa și expune documente istorice, dar și artă modernă. Curatorii caută opere ale unor artiști palestinieni deja consacrați în Occident, precum și contribuții ale unor artiști marginali. Cum Persekian caută dinadins lucrările polemice, a intrat deja în colimatorul publicului conservator. Mulți dintre cei care au susținut ideea creării acestui muzeu cred acum că direcția e greșită, că ar trebui să se concentreze pe valorile palestiniene adevărate. Tocmai acesta e însă mesajul pe care Persekian vrea să-l transmită: că nu există „artă palestiniană", ci o diversitate de contribuții artistice ale palestinienilor. Ambiția muzeului e să găsească o formulă potrivită de a le găsi pe toate.

■ Acum vreo 12 ani, Daniel Barenboim a stîrnit furie în Israel, atunci cînd, invitat să concerteze la Ierusalim, împreună cu Staatskapelle Berlin, a cîntat un fragment pentru orchestră din *Tristan și Isolda,* de Wagner, compozitor pe care o lege nescrisă l-a interzis în Israel (ca urmare a antisemitismului său și a faptului că muzica i-a fost promovată și instrumentalizată de naziști). Barenboim era cît pe-aci să devină *persona non grata* în Israel – din fericire, în Knesset n-au fost suficiente voturi pentru asta. În schimb, a reușit să-l „impună" pe Wagner... În 2004, a stîrnit din nou polemici în Israel, atunci cînd, distins fiind cu un important premiu de stat pentru merite culturale, a pledat, cu argumentul multiculturalismului, pentru rezolvarea conflictului cu Palestina. Însă Barenboim nu e doar un om al vorbelor, ci și un om al acțiunii. Împreună cu Edward Said a fondat West-Eastern Divan Orchestra, cu muzicieni invitați din Israel, Palestina, Liban, Egipt, Siria, și Iordania. „Concertul de la Ramallah" – pe care numeroase televiziuni occidentale l-au transmis live – a fost un manifest pentru pace, evocat adesea în dezbaterea publică.

Programul lui Barenboim a intrat, recent, într-o nouă etapă. Barenboim-Said-Akademie se numește instituția pe care a creat-o lîngă Opera din Berlin. „Academia" își propune să îi adune pe cei mai promițători muzicieni din Orientul Apropiat, pentru a aprofunda capodopere ale muzicii universale și pentru a discuta teme arzătoare ale politicii internaționale. „Dacă sînt în stare să cînte armonios împreună, vor putea să și dialogheze" – crede Daniel Barenboim. Muzica – un exercițiu de reconciliere. Iată un mod de întrebuințare cu adevărat creativă a Filarmonicii...

PUBLICITATE

PUBLICITATE

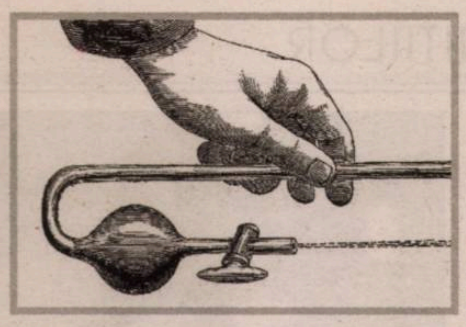

Oana STOICA

rosencrantz & co

Crimă fără pedeapsă

● ***Crime* – scenariul, regia: Nico Vaccari; scenografia: Robin Soutar; producător, consultant literar: Sînziana Koenig; cu: Oliver Longstaff, Angel Lopez-Silva, Theo St. Claire, Matthew Wenham, BÉZNĂ Theatre London.**

„În seara aceasta se va comite o crimă." Afișat pe o cortină de plastic care ascunde, ca o perdea de baie, o parte din spațiul infim de la Unteatru, textul nu prefațează vreun mister polițist, ci un rechizitoriu politic. *Crime* este o demonstrație inteligentă, dură, lipsită de patos, despre cruzimea asumată a capitalismului.

Spectacolul Teatrului BÉZNĂ din Londra a fost prezentat la București în Zilele Teatrului Unteatru (25 iulie – 3 august). Și aici ar fi de făcut o mică paranteză. Unteatru este unul dintre cele mai puternice spații independente apărute în ultimii ani. Teatru de repertoriu cu un spațiu foarte mic și o direcție ce vizează dramaturgie modernă și contemporană, în spectacole bazate esențial pe actor, Unteatru este atipic pentru scena neoficială bucureșteană. Cei patru ani de la înființare, cu succesele lor (cuantificabile – premii, festivaluri, cronici – și nu numai) se datorează Andreei și lui Andrei Grosu, care se încăpățînează să-și afirme practic ideile despre teatru și să fie, în același timp, deschiși la propunerile (inclusiv diferite de viziunile lor) altor regizori. La cei patru ani ai săi, Unteatru este un spațiu viu și viabil, premise esențiale pentru o existență durabilă.

Revenind la *Crime,* spectacolul, produs de o companie londoneză, este o formă de discurs performativ cu caracter politic. Cu două coperți și o antidemonstrație la mijloc, *Crime* este un construct hegelian cu un conținut brechtian (teatru epic cu temă social-politică). Milton Friedman, analistul economic, apărătorul și promotorul pieței libere, cîștigător al premiului Nobel în 1976, ține un discurs despre „lăcomia" societății, nu a corporațiilor, ci a muncitorilor, care încetinesc creșterea profitului și atentează astfel la bunăstarea generală. Acest discurs se repetă la final, dar miezul spectacolului schimbă complet perspectiva asupra sa. Scenariul lui Nico Vaccari operează un mixaj dinamic de scene scurte, seci, prin care se pătrunde în intimitatea acestor „agresori" ai societății de consum, oameni la limita supraviețuirii din Anglia anilor 1991 – '93. Crima pentru o bucată de pîine nu este eradicată; dimpotrivă, devine riscul „celui mai bun sistem economic". Subintitulat „un răspuns la *Crimă și pedeapsă* de F.M. Dostoievski", spectacolul conține cîteva scene din roman – vizitele lui Raskolnikov la cămătăreasă, inclusiv asasinatul –, care se dovedesc perfect viabile astăzi și încadrabile într-o serie: prostituție infantilă, afaceri mafiote, viol, sinucidere. Toate au legătură directă cu foamea, într-un oraș european, supercivilizat și dezvoltat economic. Riguros jucate, fără pic de falsitate și, în același timp, ostentativ teatrale, aceste scene se constituie într-o serie de argumente împotriva discursului lui Milton Friedman (excelent interpretat de Oliver Longstaff, care stăpînește o tehnică filmică, reușind să exprime mult, deși face puțin). În fapt, se demonstrează lipsa de umanitate a capitalismului care, în goana după profit, sacrifică oamenii. Aflat în haos, sistemul economic capătă accente extreme: concurența, piața liberă, cîștigul devin virulente și se transformă în lupta acerbă pentru profit, obsesia acumulării, dependența de consum, corupție și practici neloiale pe piață. Riscurile economiei – șomajul, sărăcia – sînt suportate doar de o parte a societății. Odată dezvăluită intimitatea acestor marginalizați („eroii" știrilor de la ora 5, muritorii de foame care devin infractori), se pătrunde și în culisele sistemului. Utopia bunăstării generale – ca și cea a egalității absolute – face victime. În acest context, reluarea discursului lui Milton Friedman arată cinismul artizanilor și partizanilor sistemului care operează cu cifre, deși știu că în spatele lor sînt oameni. Abrutizarea conștiinței și umanității se produce nu numai la beneficiarii capitalismului, ci și la victimele lui: liniștea mamei care mănîncă, în timp ce copilul se prostituează pentru prima dată, liniștea copilului care se bucură, după abuz, de jucăria de la McDonald's, primită în pachetul cu hrană care constituie plata, tricoul studentului care ezită să ucidă, pe care scrie *„just do it"* etc.

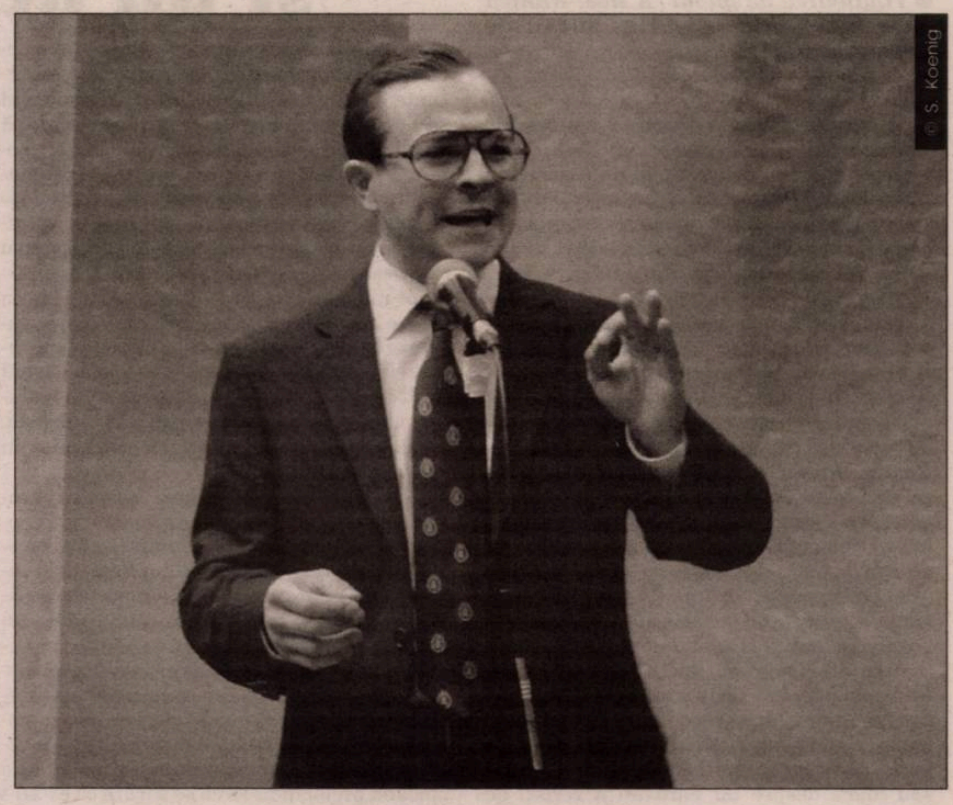

Nico Vaccari a construit, cu mult curaj, un manifest politic pe o structură logică perversă.

În acest teatru narativ care folosește riguros detașarea brechtiană, cu reprezentarea personajelor extrase din realitate ca niște demonstrații de comportament social, cei patru actori, toți bărbați, joacă cu precizie și flexibilitate mai multe personaje pe care le construiesc la vedere, reușind să jongleze cu ele în micul spațiu de la Unteatru. Intermezzo-urile muzicale live sînt variante personale ale unor hit-uri care capătă noi perspective, în contextul spectacolului: *„Feeling Good"* cîntat de mama-pește (Oliver Longstaff), *„Rape Me"* al prostituatei-copil (Angel Lopez-Silva), *„Everybody Knows"* pentru studentul asasin (Matthew Wenham), iar *„16 Tons"* devine o doină urbană pentru sinucigaș (Theo St. Claire). Nico Vaccari a construit, cu mult curaj, un manifest politic pe o structură logică perversă, astfel încît din spectacol transpare potențialul anarhist al unui discurs rece.

Crime nu intenționează să prezinte soluții, ci doar degradarea maladivă a lumii în care trăim și efectele sale dezastruoase asupra umanității. Ceea ce acuză spectacolul este dezumanizarea generalizată a societății, adîncirea dezechilibrului social și a disproporției între bogați și săraci, canibalismul capitalismului, ca urmare a favorizării acumulării fără limite și a dependenței de consum și, mai ales, acceptarea sărăciei extreme (și implicit a crimelor comise pentru supraviețuire). Normalitatea mizeriei într-o societate a bunăstării – asta demonstrează *Crime*. Capitalismul își asumă acest dezastru social ca pe o parte firească a dezvoltării sale, nu îl neagă, dar nici nu îl afirmă și, desigur, nici nu îl repară. Problemele sociale devin subiecte, adeseori cîștigătoare, doar în campaniile electorale. În restul timpului, ele sînt ca pubela cu gunoi a unui restaurant de lux: există, dar nu interesează pe nimeni.

Un viol, o crimă, o sinucidere, o mamă care își prostituează copilul sînt considerate inerente într-un sistem care funcționează exclusiv pe criteriul profitului. Dialectica lui Hegel se poate aplica doar parțial: există o societate bolnavă (teza), reacția de opoziție (antiteza) este haotică și încă slabă, schimbarea sistemului (sinteza) încă nu s-a produs. Spectacolul lui Nico Vaccari metaforizează cinic această realitate: o viziune (Friedman), demonstrarea consecințelor sale nefaste, păstrarea viziunii.

În fiecare seară se comit crime. Raskolnikov ar fi ucis și astăzi, nu pentru a-și demonstra superioritatea, ci pentru pîine.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

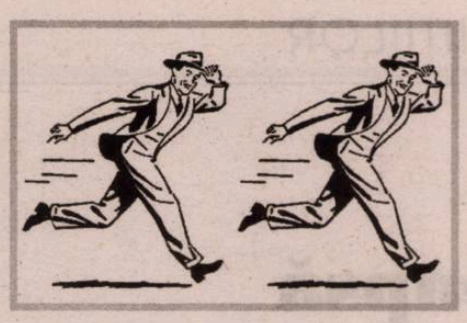

● ***Vînătoarea de spioni / A Most Wanted Man* (UK-Germania-SUA, 2014), de Anton Corbijn.**

Andrei GORZO

dilematograf

Un spion delabrat și un actor mare

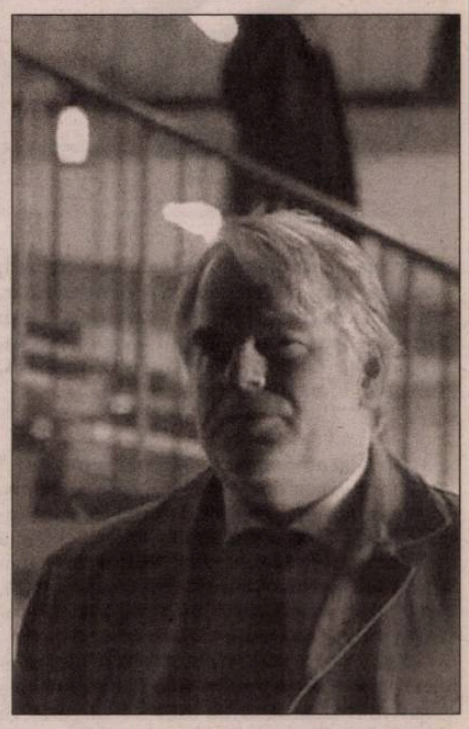

Ultimul rol cărnos pe care a apucat să-l facă regretatul actor american Philip Seymour Hoffman a fost acela al unui antierou tipic de-al romancierului britanic John le Carré. Adaptat după romanul omonim publicat de le Carré în 2008 (tradus la RAO sub titlul *Cel mai vînat om din lume*), *A Most Wanted Man* e plasat la Hamburg, unde Mohamed Atta a pregătit atentatele de la 11 septembrie 2001 și unde personajul lui Hoffman, un neamț pe nume Günther Bachmann, conduce în prezent o unitate antiteroristă paralegală, veșnic bombănită de securiștii oficiali și de colegii lor transatlantici. Atunci cînd în port apare un tînăr cecen de religie musulmană (Grigori Dobrighin sau – ortografiat ca pe genericul filmului – Grigoriy Dobrygin), cu ochii arzînd ca de febră și cu o scrisoare către un bancher local (Willem Dafoe), împuternicindu-l să retragă o mică avere, „serviciile" oficiale l-ar umfla imediat ca posibil finanțator de viitoare atentate; Günther, însă, îl consideră mai util ca momeală – poate chiar neprihănită – pentru un presupus tero-finanțator de talie mare (Homayoun Ershadi), pe care de mult încearcă să-l scoată dindărătul paravanului său (dacă despre un paravan e vorba) de filantropie și mahomedanism moderat. Răbdarea asta e una dintre trăsăturile care fac din Günther un maestru-spion de școală veche, din spița lui George Smiley – cea mai iconică dintre figurile de Război Rece imaginate de le Carré. O altă asemenea trăsătură e umanismul său: capacitatea de a recunoaște îndreptățirea unui inamic, importanța pe care o acordă cuvîntului dat, efortul său de a proteja niște inocenți – sigur, după ce tot el i-a folosit ca pioni în jocuri de spionaj. În sfîrșit, o altă trăsătură e anti-glamourul vieții personale: respirația îngreunată de burduhănoșenie și de fumatul continuu, singurătatea sexuală, tropismul pentru *fast-food*-uri și pentru bodegi de subterană – „Sînt un om de peșteră", i se descrie el unui colege americane (Robin Wright), a cărei autoprezentare foarte pusă la punct, corporatist-eficientă, robotic-lucitoare, scoate și mai mult în evidență atît neîngrijirea lui insalubră, cît și viziunea lui moralmente complexă, de-a dreptul tragică, asupra războiului în care luptă amîndoi.

Așa cum e folosit de către regizorul olandez Anton Corbijn, Hamburgul e un port potrivit pentru această balenă hîrbuită, crescută parcă în apele Războiului Rece: prezența imigranților turci (care-l adăpostesc pe tînărul cecen) și o scurtă descindere într-un club (unde Günther filează și pierde un cuplu de tineri) îl recomandă ca pe un oraș modern, dar cerurile lui înnorate, podurile și feriboturile lui rămîn la fel de prielnice spionajului de modă veche – întîlniri furtive între bărbați în impermeabile, un spion și o spioană prefăcîndu-se că se sărută ca să nu-i trezească suspiciuni persoanei urmărite etc. – ca la începutul anilor '60, cînd le Carré, peatunci el însuși spion (britanic), a fost pentru scurt timp postat acolo. De fapt, în pofida respecializării lui le Carré în conflictele lumii de după '89 și mai ales de după 2001, *plot*-ul tipic de roman de-al lui s-a schimbat remarcabil de puțin de la *Spionul care venea din frig* – primul lui mare best-seller, plasat tot în Germania și publicat acum o jumătate de secol. Ca și acolo, îndrăgostiții nu pot fi decît distruși, după ce-au fost folosiți de spioni în jocurile lor. (În *Spionul...*, ei mureau lîngă proaspăt ridicatul Zid al Berlinului.) Ai o inimă pură (cum pare să fie aici a tînărului cecen) sau măcar vestigii de umanism ori de onoare (cum are Günther)? „Victimă" scrie pe tine. Spectatorii care deja cunosc acest *plot*-tip îl vor regăsi aici, în această variantă cinematografică scenarizată de australianul Andrew Bovell, într-un stadiu avansat de formalizare-diagramare: de pildă, inocentul a devenit o figură christică în toată regula, pe umerii căreia apasă o povară metaforică (inventariată, de altfel, chiar de Günther: conflictul ruso-cecen personificat de părinții lui, moștenirea pe care are de ales între a o canaliza către pace sau către violență) prea mare pentru a-i mai permite să se și individualizeze ca personaj. Formalizarea nu implică, însă, doar schematism de tipul ăsta, acuzabil de lipsă de consistență, ci și design, *pattern*-uri a căror recunoaștere e generatoare de plăcere – de pildă, recunoașterea faptului că în film există trei fii care, fiecare în felul său, au de gestionat o moștenire paternă dificilă. Dacă această ecranizare după le Carré e mai puțin convingătoare decît precedenta, *Tinker Tailor Soldier Spy* (regizată de Thomas Alfredson, 2011), asta e în parte și din cauză că *Tinker...* folosea actori englezi ca să descrie un mediu englezesc, pe cînd *A Most Wanted Man* e plasat în Germania și vorbit în engleză cu accent german, de actori dintre care doar secundarii sînt germani. Dar e foarte fidel spiritului lui le Carré și foarte elegant: un film de spionaj în care nu curge sînge și în care abia dacă se poate vorbi despre scene „de acțiune" – cea finală nu implică mult mai mult decît o ușoară tamponare de mașini, fiind în același timp o distilare excelentă, evocatoare ca un haiku, a viziunii lui le Carré: în doi timpi și trei mișcări, naivul care-și făcea iluzii că el ar conduce jocul e lăsat cu ochii în soare de cei care-l conduceau cu adevărat, la un colț de stradă unde aceștia din urmă n-au poposit decît pentru cîteva secunde și n-au lăsat nici măcar o urmă a vieților pe care le-au distrus în secundele acelea.

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Pop european cu parfum tropical

● **Sébastien Tellier, *L'Aventura*, Record Makers, 2014.**

La debutul discografic, întîmplat acum 13 ani cu eclecticul, seducătorul, *lo-fi*-stul și neseriosul *L'Incroyable Vérité*, garoafa roșie de la butonieră, smokingul, papionul și barba de pe coperta primului album al lui Sébastien Tellier spuneau povestea dintotdeauna a pop-ului francez. Nu singure, ci împreună cu detaliile unei alte fotografii. Pe verso, un Tellier în slip te privea vag superior, vag nedumerit, ca orice vedetă surprinsă de blitz-ul, venit de niciunde, al unui paparazzo, dintr-o glamouroasă piscină luminată în noapte. De pe inelar, un diamant cu rol principal și pe copertă își arunca în apă kitsch-ul reflexiei. Muzica – de ascultat „în solitudine și la lumina lumînărilor", după recomandarea scrisă în *booklet* de muzician – era făcută după chipul și asemănarea-i, parte comedie, parte retrofuturism. Încărcat cu piane de cabaret, chitări imperturbabile și hazlii, sintetizatoare analogice și ironie, glisînd nepăsător între cool jazz, psych-pop și nonsens, *L'Incroyable Vérité* anunța ceva. Serge Gainsbourg se întorcea din morți, cu un minus la șarm, cu un plus la bufonerie, dar la fel de arogant, intratabil și aventuros. Anii '60-'70, vîrsta de aur a pop-ului francez, erau teleportați de Sébastien Tellier într-un univers în care roiau planete cu nume precum Air, Daft Punk, Cassius sau Joakim.

Următoarele albume de studio ale lui Sébastien Tellier, *Politics* (2005), *Sexuality* (2008), *My God Is Blue* (2012) și *Confection* (2013) mergeau pe același drum: erau sexy, erau cool, erau ireverente, erau *noir*, erau *camp*. Erau esențial pop, fără a se agăța de trend-uri, comutînd stilistic atît de des, încît influența unor surse care, cel puțin teoretic, n-aveau nici în clin, nici în mînecă una cu alta, precum Pink Floyd și ABBA, se topea într-un melanj fără cusur. Tipul pe care Franța îl trimitea în 2008 la Eurovision pentru un *performance* de ținut minte vedea, în anii aceia, muzica, într-un mod foarte particular. Așa cum o vede și astăzi, cu acest al șaselea album, numit *L'Aventura*, produs de el însuși pe ruta Bougival, locul unde se află studioul de înregistrări al lui Jean Michel Jarre (Jarre și Philippe Zdar de la Cassius au dat o mînă de ajutor la mixaj), și Rio de Janeiro, cu sprijinul a doi muzicieni brazilieni, orchestratorul și compozitorul Arthur Verocai și bateristul de jazz Robertinho Silva. Conceput ca reimaginare a poveștii propriei copilării, noul LP se ia în serios un pic mai mult decît cele care l-au precedat. Pop-ul de astăzi al lui Tellier schimbă registrul, pentru a deveni vag simfonic, lăsîndu-se colorat de *insert*-urile ritmice din samba și bossa nova. Copilul teribil al muzicii franceze își permite și extravaganța unui intermezzo de 14 minute, între cele două jumătăți ale albumului. „Comment Revoir Oursinet?" e o piesă ambițioasă, în care Tellier își depune slăbiciunea pentru synth pop într-o ingenuă și bulversantă manieră anti-pop. *L'Aventura* are parfum de *tropicalia*, dar e parfumul unei grandioase puneri în scenă. Decorurile sînt pictate corect, Brazilia are capitala la Paris, iar jocul actorului principal funcționează, lăsînd în urmă amintirea unui savuros album de pop pe care îl vom uita, din nefericire sau din fericire, prea repede, pentru a-l redescoperi peste ani.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Alina AZARIO

Dialogul direct dintre public și artist

De ce v-ați propus să organizați un festival care poartă numele pianistei Clara Haskil?

Am vrut să aducem un omagiu legendarei pianiste Clara Haskil, aici, în România, la ea acasă. Spre deosebire de publicul internațional, publicul din România cunoaște mai puțin numele și valoarea acestei pianiste, așadar ne-am propus să-l incităm să o descopere. Clara Haskil a avut o carieră atipică și o viață extrem de tumultuoasă, dar unul din mesajele poate cele mai puternice pe care ni le-a lăsat este că un artist are nevoie de publicul său, la fel de mult cum publicul are nevoie de artist și de emoție. De aceea, festivalul invită publicul să vină în sala Thalia din Sibiu și să trăiască un tip de emoție pe care nu o întîlnești decît astfel.

Cum vă simțiți în această (nouă) calitate de director artistic al unui festival?

Este un mare privilegiu de a începe un proiect de la zero, de a constitui o echipă, de a decide direcția artistică în care se va îndrepta un festival, chiar dacă dificultățile nu sînt puține. Este foarte interesant pentru un pianist să iasă puțin din solitudinea zilnică impusă de meserie, pentru a lucra în echipă.

Care sînt cele mai interesante puncte de pe agenda festivalului?

Toate concertele cred că propun artiști minunați și un program interesant! Dar cred că venirea pianistului francez Adam Laloum, cîștigătorul concursului „Clara Haskil" din Elveția, în 2009, care colaborează inclusiv cu reputatul dirijor de origine română Ion Marin, constituie un simbol frumos, mai ales datorită faptului că acest pianist tînăr, dar cu o carieră impresionantă deja, nu a venit niciodată în România să concerteze. Ne bucură, de asemenea, că în concertul de deschidere, uneia dintre talentele franceze ale viorii, Marina Chiche, i s-au alăturat dirijorul Tiberiu Soare și Orchestra Simfonică București.

***Alina Azario** este pianist. Este director artistic al Festivalului Internațional de Muzică Clasică „Clara Haskil" (Sibiu, 30 august – 4 septembrie).*

a consemnat Matei MARTIN

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Rolling Disney pe cimentul comunist

Se pare că, pe la sfîrșitul anilor '50, presimțindu-și apropiata nemurire bătînd oriental la poarta palatului său alb, de la poalele umbrite de palmieri ale dealului Pussi, regelui Sisvang al Laosului, soț a 15 neveste și tată a 50 de copii, i-a venit în minte să nu mai folosească cimentul oferit de Statele Unite pentru a construi un nou aeroport al proaspetei independente țări, ci să-l deturneze pentru această ciudată construcție, în fața căreia ne aflam, mirați. L-a botezat, nostalgic, *Anousavali*, adică „amintire". Nu mult după aceea, Laosul a devenit comunist, monarhia – abolită, urmașii regali – închiși la reeducare, iar „amintirea" – redenumită, în amintirea noilor stăpîni și a izbînzii lor, *Patuxai*, „Poarta Victoriei". Unii mai numesc monumentul „pista verticală", în amintirea primei destinații ratate.

Văzut de departe, seamănă cu un soi de turn Disney, dar fără siclamul aferent. Creneluri dantelate, deasupra lor cîteva turnulețe în piatră filigranată, coloane, figuri mitologice, jumătate femei, jumătate păsări, dragoni, ba parcă să zic că se zăreau și cîteva trompe de elefant. În sfîrșit, ajunși sub el, ridicăm ochii și priveliștea de basm începe să mai ruginească un pic pe la colțuri. Un inconfundabil miros de ciment ud, colțuri nefinisate, vopsea scorojită, în straturi. Cu niște bilete piperate, am intrat. La intrare, ni se spune că nu e gata cu totul, deși „guvernul alocă în continuare fonduri". Ne îndreptăm spre acoperiș, la turnulețe, pentru panoramă, avertizați, iar, să nu carecumva să ratăm „muzeul" și „magazinul de suveniruri".

Interiorul, o fantasmă de ciment. Nu mai văzusem asemenea pereți de cînd jucam „corneți" în blocurile comuniste în construcție. Rămăseseră așa cum fuseseră turnați, cu umedul infiltrat de zeci de ani de nefinisare. Turnul adăpostea, pe post de magazin de suveniruri, și un talcioc neaoș, foarte spațios, cu paiete, tricouri, bluze, fuste, plastice, bibelouri și alte „chinezării". Contrastul cu exteriorul cîrlionțat e total. Luminat cu neoane chioare, locul iradia, din toți porii cimentului netencuit, o binecunoscută familiaritate. Ajunși pe acoperiș, la turnulețele care s-au dovedit imitații de stupe budiste, priveliștea a fost și mai clară: de-o parte și de alta a pieței în mijlocul căreia se afla Poarta, sediile albe, cu acoperișuri pagodate, ale Partidului Revoluționar al Poporului din Laos.

Interiorul acela de ciment grunjos a fost singurul moment din timpul petrecut acolo, care ne-a reamintit că sîntem în una dintre cele cinci țări comuniste rămase încă în lume. Ne și mirasem pentru că nu prea-i văzuserăm mărcile. La graniță, am trecut rapid, doar cu controlul vizei, străzile erau pline de turiști din toată lumea, într-o libertate de mișcare și-un globalism care l-ar fi umplut de scîrbă pe orice comunist conștiincios. Pare că se cultivă aici, printre temple, un comunism cu gust domol, de talcioc. Dacă nu ar fi scris pe viză că sîntem în Republica Democrat Populară Laos și ne-am fi luat doar după mulțimea de călugări care mișună peste tot, și care intră în vorbă despre orice, fără să-i tragă cineva de mînecă, ori după libertatea cu care se practică, *plein air*, un turism al opiumului, ori măcar după cărțile care se vînd în librării în engleză, vizavi de sedii oficiale de partid, de la monografii Lady Gaga, la *Great Leader, Dear Leader. Demystifying North Korea under the Kim Clan* ori *The Dictator's Handbook* – la prețuri prohibitive pentru localnici, dar totuși – nu am fi putut zice că ne aflăm într-o dictatură comunistă. Nu am simțit mîna lungă a regimului unic nici măcar în autobuzul care ne-a dus, preț de mai bine de zece ore, într-o călătorie în interiorul țării și în care am vorbit pe îndelete cu cei doi simpatici funcționari ai ministerului Sănătății care mergeau să informatizeze un spital. Sau cine știe...

Nu aș fi scris acum despre ambivalentul Patuxai, dacă nu aș fi văzut deunăzi un filmuleț pe *Huffington Post*, care m-a năucit. Făcut, vizibil la comandă oficială, de celebra firmă de branding JT Singh, în colaborare cu fotograful travel Rob Whitworth, filmulețul, numit *Enter Pyongyang*, redă, în *flow*, o imagine halucinant de proaspătă, colorată și „umanizată" a capitalei nord-coreene, ridicînd jocul progandistic la un nivel *urban lapsing*, cu care greu te poți obișnui vizual. O derealizare propagandistică *fairy* cît un Disneyland, care cu siguranță va găsi cîțiva creduli. Cu doar cîteva luni mai devreme, pentru că a refuzat să șteargă de pe site-ul său fotografiile făcute în Coreea de Nord, de un realism nenegociat, fotograful Eric Lafforgue devenise *persona non grata* a regimului. Puneți față în față imaginile cu copiii nord-coreeni filmați de Whitworth, care fac skating în lumina *rave* a unei dupăamieze pe cimentul perfect turnat al Pheniaului, cu cei care scotocesc prin gunoaie după mîncare, din fotografiile lui Eric L. Știu oameni care refuză să meargă în Coreea de Nord, pentru ca banii lor să nu meargă la adevărații producători ai unor astfel de „ficțiuni".

La ieșirea din Patuxai, un grup de copii laoțieni, îmbrăcați în inconfundabilele uniforme de pionieri, se uitau vrăjiți la crenelurile și turnurile Porții. În spatele ei, fîntîna muzicală donată de guvernul chinez începuse să scoată sunete. Pentru ei, și de aproape, „pista verticală" tot ca un turnuleț Disney e. Ficțiunea cea mare pe care o trăiesc nu are șanse să decoleze, din păcate, prea curînd.

Puteți urmări filmulețul Enter Pyongyang *la adresa http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/08/13/north-korea-time-lapse-video-pyonyang-_n_5673944.html*

PUBLICITATE

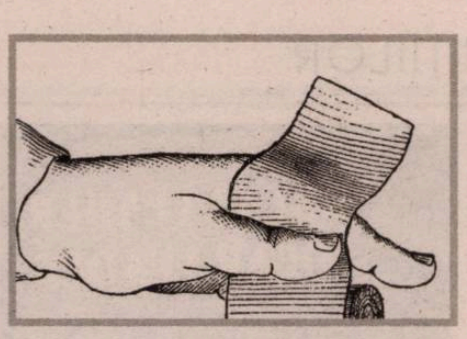

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Cum să te răzbuni pe istorie

În mijlocul Nicosiei, în mijlocul zilei, o casă fără acoperiş, tencuială şi uşi îşi aşteaptă vizitatorii. Casa e distrusă, dar curată. Şi goală, nu din lipsa acoperişului: la Nicosia plouă foarte puţin, în ianuarie sînt 17 grade. E însă august, iar la 40 de grade locul e nepracticabil pînă seara.

După apus, bogaţii Ciprului, turiştii cu bani şi expaţii împînzesc locul cunoscut sub numele de *74*, după anul conflictului cu turcii. Cu excepţia igienizării, a meselor, scaunelor şi barului, la care se adaugă cîteva afişe retro, casa e în starea în care au adus-o bombardamentele de acum 40 de ani. Atunci, în august, armata turcă a invadat Ciprul de Nord, în urma unei lovituri de stat date de o grupare politică grecească unionistă, lovitură care l-a silit pe preşedintele în exerciţiu, Arhiepiscopul Makarios, să fugă de pe insulă.

Chateau Status e în secolul al XIX-lea, pe dinafară, şi în secolul al XXI-lea, pe dinăuntru. Exteriorul tradiţional, impecabil renovat, contrastează cu interiorul contemporan, cu aer condiţionat la discreţie, unde se servesc feluri de peşte şi vinuri albe subţiri, în beat-uri de trip-hop. Afară, în grădina toridă la prînz, mai sînt cîteva spaţii – săli sau pajişti – amenajate pentru evenimente mondene şi nunţile din care cipriotii au făcut o afacere rentabilă.

Peste gard, fişia de demarcaţie dintre zona ocupată şi Cipru rînjeşte la petrecăreţi. Pe un petic de iarbă arsă se vede o poartă de fotbal, abandonată la vremea conflictului. Turcii de dincolo sînt cumsecade – spun oamenii de la Chateau Status. Sînt petreceri aici, ar putea să se plîngă de muzică, n-o fac.

Phokionas Hadgioannou, moştenitorul imobilelor, a deschis restaurantul, în casa bunicilor, în 2007, la patru ani după deschiderea graniţei dintre zona ocupată şi cea controlată de Cipru. Ideea s-a dovedit foarte bună, din moment ce la Chateau Status a fost, printre alţii, Joe Biden, care a vizitat Ciprul în mai 2014. Or, dincolo de toate detaliile de mai sus, încadrabile la capitolul curiozităţi istorice, tocmai aici e sensul poveştii: cipriotii au reuşit să transforme o tragedie naţională într-un motiv de hedonism şi sărbătoare, dar şi într-un brand turistic neoficial.

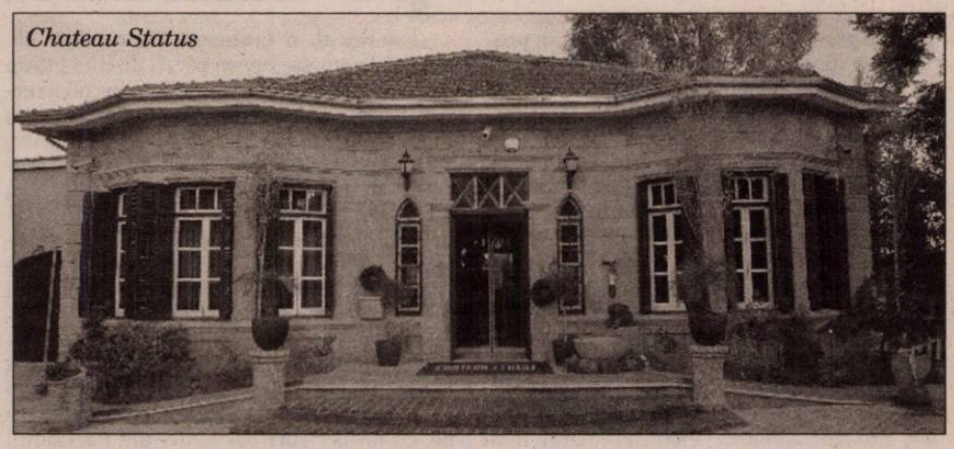

Chateau Status

Casa fără acoperiş, numită azi 74.

Ca şi casa fără acoperiş, numită azi 74, lucrurile au rămas cam la fel, de atunci. În Famagusta, există chiar o suburbie-fantomă, Varosha, în care casele şi hotelurile, altădată luxoase, se degradează, dincolo de un gard păzit de soldaţi turci. 74 e însă un fel de apendice al altei clădiri, o construcţie tradiţională, cochetă, pe care scrie *Chateau Status*. Restaurantul barului – sau, mai bine zis, 74 e barul restaurantului. Imobilele aparţin familiei Hadgioannou, o familie bogată. Iar familiile bogate – Lordos, Shakiolas – au mare trecere în Cipru, spre deosebire de mogulii noştri, fiindcă, printre altele, au reclădit ce aveau în Ciprul de Nord, în zona neocupată, şi au dat de lucru foştilor angajaţi, ajunşi refugiaţi, care pînă atunci se hrăneau din ajutoarele Crucii Roşii.

Campania de promovare oficială are sloganul *Cyprus in Your Heart* – „Cipru în inima ta". S-a lansat în 2011, a costat 19 milioane de euro şi se leagă de reputaţia de insulă a Afroditei, care s-a născut din spuma mării, în apropierea oraşului Paphos, aflat în vest. Formula repetitivă din spot e *in no time* – „într-o clipă", şi se leagă de varietatea Ciprului. Distanţele dintre Templul Afroditei, bisericile din secolul al XI-lea, satele UNESCO din munţi, catedralele gotice transformate în moschei, din nord, plajele premiate, fortificaţiile veneţiene şi cluburile de pe Mackenzie Beach pot fi parcurse în cel mult o oră, o oră şi ceva, datorită dimensiunilor insulei şi autostrăzilor ireproşabile – care sînt o porţie de agrement în sine pentru români. Turiştii vor, totuşi, să vadă 74, să treacă în zona turcă a Nicosiei pentru Moscheea lui Selim al II-lea, fostă Sfînta Sofia, să se învîrtă cu maşina în jurul Varoshei, oraşul-fantomă, şi să facă poze pe ascuns caselor şi hotelurilor distruse. Nu e vorba de suferinţă exhibată: trebuie să insişti puţin, ca să ajungi la poveşti, iar acestea sînt, de regulă, personale, fără patos, politică şi politicieni.

Bineînţeles că acest gen de poveşti nu are cum să încapă într-un spot de promovare turistică: chiar dacă ar fi în logica marketingului clasic, e vorba de lucruri prea delicate politic. Proprietarii barului *74* au ştiut însă să se răzbune frumos pe istorie. Aşa au făcut şi albanezii, cu piramida lui Enver Hodja, cel mai sinistru stalinist al Europei de Est. După ce dictatorul a murit, în 1985, fiica lui, Pranvera, i-a proiectat şi comandat o piramidă, unde ar fi trebuit să ajungă rămăşiţele tatălui. Cum comunismul a căzut la scurt timp, albanezii au transformat piramida într-un soi de mall, pe care, în 2006, cînd am fost eu acolo, flutura un banner uriaş cu *Întoarcerea mumiei*.

E clar de ce primul lucru pe care vor să-l vadă turiştii străini în România e Casa Poporului. Noi nu am ştiut însă să facem din ea ceva cu sens. Fostul Palat al Republicii s-a transformat în Palat al Parlamentului. În loc să ne răzbunăm pe istorie, istoria s-a răzbunat pe noi.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

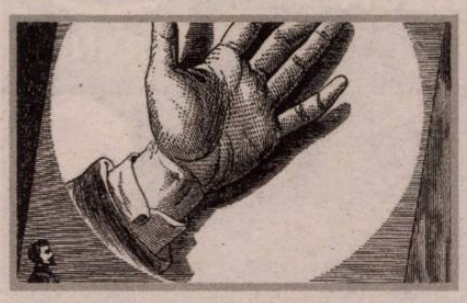

Adina POPESCU

portrete din mers

Unde (mai) sînt vamaioţii?

Am ajuns la Vama Veche cu inima strînsă, după aproape patru ani, aşteptîndu-mă la marea grozăvie şi marea schimbare despre care vorbesc cu toţii. E adevărat, Vama „s-a stricat", nimeni nu contestă asta, a devenit un loc comercial şi deja destul de convenţional (cu tot cu nonconformismul ei afişat, pe alocuri forţat). Însă anumite lucruri au rămas cam la fel, într-un amestec de kitsch şi de bun gust, de muzici vechi şi bune cu muzici noi care nu-ţi spun nimic, de derizoriu, lene şi un pic de snobism. Mi-a plăcut Vama, pe alocuri, deşi nu mi s-a mai părut nici un moment că ar da dependenţă, ca odinioară, cînd zilele treceau, rămîneam fără bani şi nu voiam să mai plec. Ce nu mi-a plăcut? Că plaja nu mai e „liberă şi independentă", e alcătuită din mici plaje „private", acaparată de şezlonguri şi umbrele pe care trebuie să le închiriezi, ca să ai un loc al tău, altfel te strecori printre ele şi printre trupurile încinse şi relaxate ale celor privilegiaţi. Corturile sînt, clar, ostracizate. Că e mizerie şi că aproape toată lumea face mizerie, fără să se gîndească prea mult la asta, că e o pubelă colectivă. Că e inadmisibil de scump şi, în fond, nu eşti pe Dorobanţi sau la Ibiza, mai ales în marketurile care au devenit mai multe decît cîrciumile, căci s-au prins „oamenii de afaceri" că se bea la comun, pe plajă, cu sticluţa în buzunar. Orice la supermarket e dublu, de la sticla de whisky, la pasta de dinţi, în condiţiile în care aprovizionarea se face în en-gros-urile de la Mangalia, la 12 kilometri. Nu sîntem în vîrful muntelui, nici pe o insulă pustie, aşa că turistul vamaiot e jecmănit într-un mare stil.

În urmă cu vreo zece ani, nici nu ajungeam bine la Vamă, nici nu mă dădeam bine jos din microbuz la „Scoica", că mă şi striga cineva cunoscut, aşa că montarea cortului era amînată cu o bere sau un lung şir. Acum nu m-am întîlnit cu nimeni şi nici nu mi-am făcut prieteni noi. Deşi starea euforică permanentă e aceeaşi, dorinţa de socializare e mai mică. Vamaioţii vin în grupuri bine sudate, îşi petrec timpul în „gaşca" lor, nu mai există destrămări şi regrupări ca pe timpuri, ceea ce dădea naştere la o mişcare browniană specifică locului. Mulţi dintre cei din generaţia mea sînt acum „familişti" (şi „textilişti"), vin cu copiii, schimbă scutece pe plajă, îşi impun un program şi o disciplină cu mese regulate, aşa că ai o vagă senzaţie de Neptun, pe vremuri, de „concediu cu părinţii". În acelaşi timp, ai şi o senzaţie de Costineşti, căci studenţii nemulţumiţi de aglomeraţia şi ţigănia de acolo s-au mutat aici. Mult mai mult ca în anii de demult am auzit vorbindu-se cu accent ardelenesc şi moldovenesc, aşadar sînt grupuri organizate din timp care îşi plănuiesc vacanţa la Vama Veche, nu mai e vorba doar de o fugă la mare, de o evadare. Şi, ultima senzaţie, cea de tabără la Năvodari – vîrsta medie la „discoteca" de pe plajă, „la Ovidiu" (apropo, am aflat că pînă şi Ovidiu a plecat, s-a retras din „activitate") este de 16 ani. Puştani teribilişti şi beţi îşi flutură sticlele cu băuturi scumpe şi tropăie laolaltă cu fetiţe cu păr împletit în codiţe. E un fel de bal de absolvire mai uşchit. Şi miroase a iarbă mult mai mult ca pe timpuri, probabil că acum e mai uşor de procurat şi nici nu dă mahmureli groaznice ca berea cu vodcă.

Comparativ cu tot ce-ţi oferă tristul litoral românesc, la Vamă încă e destul de fun.

Desigur, mai există şi „distruşii", în faţă „La piraţi", parcă şi mai distruşi ca odinioară. Sînt grupuri compacte care nu se dezbracă niciodată, pentru ei nu s-au inventat marea, baia, costumul de baie, vin în Vamă în blugi şi bocanci, doar pentru excese. Arată cumplit aceşti copii, nişte cadavre vii. Dorm pe asfalt, din cînd în cînd se mai ridică cînd vreunul din gaşcă mai apare cu o bere la PET, iau o duşcă şi cad la loc, ca muştele.

Şi mai sînt şi snobii, „mondenii", artiştii, dar ei se ascund prin cîrciumile trendy, sînt ca vampirii, nu-şi fac apariţia la lumina zilei, ca să nu-i orbească soarele şi pielea să nu înceapă să le sfîrîie. Mişună noaptea, se lansează în lungi discuţii despre artă, filozofie şi mersul lumii, se îmbată soft şi se uită cu dispreţ la tot ce e în jur – „Oare ce mai caut eu în porcăria asta de Vamă?" Şmecherii care sparg cinci sute de euro pe noapte, ca în club la Mamaia, sînt mult mai „prezenţi". Ar agăţa, dar n-au ce, doar fetiţe de 15 ani. Ziua, lîncezesc pe şezlonguri, îşi etalează burţile şi se întreabă dacă să mai stea sau nu încă o zi. „Aş sta, bă, dar nu prea mai am lovele!" „Să mă uit io, parcă mai aveam vreo sută de euro în maşină!" Şi mai sînt şi străinii, destul de năuci, nu prea ştiu cum au nimerit aici şi habar n-au despre *history*-ul acestui loc. Însă se adaptează. Beau o bere, două, şi începe să le placă. În fond, comparativ cu tot ce-ţi oferă tristul litoral românesc, la Vamă încă e destul de *fun*.

Laurenţiu UNGUREANU

Apostolii lui Stalin

– Cazul eroinei care-a învăţat alfabetul la 26 de ani –

„Simt că moartea se apropie, mai am de trăit poate cîteva ore. Nu vreau să mor aci, în această casă. Voi trebuie să duceţi munca mai departe. Cu cîtă trudă am putut noi găsi căsuţa pe care n-au descoperit-o încă agenţii. Dacă voi muri aici, vor veni autorităţile pentru formalităţile de înmormîntare şi casa va fi pierdută. Unde vă veţi duce voi? Dacă veţi fi descoperiţi? Nu, nu voi muri aici. Mă duc pe stradă, voi cădea şi nimeni nu va şti cine sînt“ – Suzana Pârvulescu, 7 aprilie 1942.

Această mărturisire sfîşietoare e redată, cu stranie fidelitate, în volumul de propagandă şi eroism *Suzana Pârvulescu,* scris de Ecaterina Chivu în 1948, întru aducere aminte.

Personajele: Suzana Pârvulescu, nenumită în volum, este prima din cele patru soţii oficiale ale lui Constantin Pârvulescu. Constantin Pârvulescu este – după cum spune „oficiosul“ *Scînteia* în primul număr din legalitate, la 21 septembrie 1944 –, secretar general al Partidului Comunist din România (PCdR). E unul dintre cei mai longevivi tovarăşi în funcţii şi în viaţă – membru al partidului de la înfiinţarea formală, în 1921, pînă la desfiinţarea formală, în 1989. Ecaterina Chivu (Micu-Klein), abilă activistă, datorită cinismului ei, este soţia lui Chivu Stoica, abil activist, datorită fanatismului său needucat.

Scenografie: o casă conspirativă din cartierul Floreasca din Capitală. „În odăiţa în care se ducea muncă secretă, într-un pat zăcea bolnavă Suzana.“

Deşi desfăşurarea exactă a faptelor e puternic alterată de propaganda de partid, răspîndită fără delicateţe şi fără respect în faţa realităţii, un pic de adevăr tot trebuie să existe în această poveste.

Într-adevăr, Suzana Pârvulescu făcuse mulţi ani de puşcărie, iar din 1939, după ultima eliberare, lucrase ca rihtuitoare. „Suzana noastră, care nu ştiuse să scrie şi să citească pentru că bunicii n-au avut mijloace s-o dea la şcoală, a învăţat alfabetul la 26 de ani împreună cu copiii săi“ – are dreptate cînd spune biografa şi fosta sa colegă de celulă. Şi la fel de adevărat e că, la 38 de ani, în închisoare, la Văcăreşti, Suzana află că a devenit bunică. Atitudinea sa în faţa morţii e explicată, sofistic, dar răvăşitor, în volumul de propagandă: „De obicei, bolnavii devin egoişti. Le este indiferent ce se va întîmpla după moartea lor. Dar Suzana era comunistă.“ Şi, oricît ar părea de straniu, există mari şanse ca acest amănunt să fie, de asemenea, adevărat.

Suzana Pârvulescu (născută în 1898, în comuna Diciosînmartin – astăzi Tîrnăveni –, judeţul Tîrnava Mică) este cazul-clişeu al comunistului fanatic. Şi, indiferent că mima ataşamentul pătimaş de dragul istoriei partidului, de dragul imaginii sale în posteritate ori din fermă convingere, un lucru e cert: devotamentul său pentru partid se învecina cu habotnicia.

Cum s-a ajuns aici? Suzana Pârvulescu pleacă din casa bunicilor, care-o creşteau de la 10 ani, şi porneşte să-şi caute stăpîn prin orăşelele din Transilvania. Munceşte şi la român, şi la ungur, şi la şvab. La 17 ani, se căsătoreşte prima oară cu muncitorul cazanagiu Frederic Bereş din Sibiu. După doar un an de mariaj, Frederic e omorît. Suzana rămîne iar singură: văduvă cu copil. Se mai recăsătoreşte, tot cu un muncitor: cu un frizer. Rău om!, arată biografia ei „oficială“. „Era exploatată în mod barbar. Muncea pentru gospodărie, muncea în frizerie şi creştea pe cei patru copii ai săi.“ Dar, cum Suzana nu poate suporta exploatarea omului de către om, fie el şi soţ, fuge şi se angajează într-o fabrică de încălţăminte. Rihtuitoare.

Oameni care au crezut în comunism aşa cum crezi într-o rugăciune.

Din 1924, Suzana intră în Partidul Comunist, şi viaţa ei se schimbă. Suzana devine un element de nădejde, cineva o ia în serios şi-i dă o subtilă însemnătate, n-o mai vede doar ca fostă nevastă de frizer, săracă şi analfabetă. Caz clasic de manual de psihologie: Suzana Pârvulescu se va dedica necondiţionat partidului şi luptei pentru idealurile socialiste. Şi nici un sacrificiu personal nu pare prea mare în viaţa ei, oricum trăită la confluenţa mizeriei cu neputinţa. Suzana va fi arestată, eliberată şi iar arestată. Îi vor fi luaţi copiii şi nu-şi va cunoaşte nepoţii. Va oferi tot visului comunist.

Suzana Pârvulescu va deveni această activistă-clişeu. Cazul său este exemplar pentru a descrie cît de aleatorie şi fără importanţă este moartea pentru comunişti. Suzana Pârvulescu va deveni o eroină, va da nume de străzi pentru alţii şi va servi drept model viitorilor eroi mai mici. E metoda clasică prin care comunismul a cucerit nu doar politica românească, dar şi conştiinţa acestor săraci seduşi iremediabil de minciuna egalităţii şi a lui Stalin.

Istoriile personale ale comuniştilor români abundă de astfel de revelaţii violente, de disperare şi de căderi psihice cu o singură ieşire. Ca-n orice religie extremă. Iar această dimensiune mistică nu-i cîtuşi de puţin o metaforă: comunismul românesc a avut adevăraţi misionari. Apostoli ai unui diavol în istorie. *Apostoli ai lui Stalin*. Oameni care au crezut în comunism aşa cum crezi într-o rugăciune: cu ambiţie, sinceritate şi speranţă.

***Laurenţiu Ungureanu** este ziarist.*

Începînd din 22 august, *Weekend Adevărul* vă prezintă, în premieră pentru un ziar din România, un serial săptămînal de aproape 40 de episoade despre oamenii care au impus cu forţa, în România, regimul totalitar comunist. Refacem biografiile celor mai importanţi lideri ai României bolşevice şi arătăm cine se ascunde în spatele a ceea ce numim astăzi, cu detaşare ori chiar cu indiferenţă, „regim ilegitim şi criminal“. Vorbim despre luptele de culise ale acestor oameni din ilegalitatea comunistă şi despre luptele de culise din pseudolegalitatea pe care-au creat-o mai tîziu. Despre istoriile lor grandioase, dar, mai ales, despre istoriile lor de oameni mici.

Iar aceste mici crîmpeie din biografiile nomenclaturii de vîrf a comunismului din România descriu perfect adevărata faţă a stalinismului românesc. Aşa arată, la microscop, istoria unei Românii despotice. Cu toate păcatele, slăbiciunile şi stîngăciile despoţilor ei. Aceştia sînt oamenii care au făcut România de azi. Primele portrete: Ana Pauker, Vasile Luca, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu, Emil Bodnăraş, Constantin Pârvulescu, Alexandru Moghioroş sau Miron Constantinescu. Urmează Iosif Chişinevschi, Lucreţiu Pătrăşcanu, Petru Groza, Valter Roman sau Gheorghe Pintilie. Şi mai urmează.

Peste 40 de istorici şi martori ai instaurării comunismului în România vorbesc despre oamenii lui Stalin în România. Dau explicaţii moştenitorii lui decembrie ’89 şi moştenitorii moştenitorilor. Vorbesc cîteva mii de pagini din documente de arhivă: stenograme din şedinţele partidului, dosare întocmite de Siguranţa Statului, dosare ale Secţiei de Cadre a Comitetului Central al partidului, autobiografii, fotografii-document, note şi însemnări din jurnale personale. Cîteva sute de articole din presa vremii şi alte cîteva volume de bibliotecă. Acesta este bilanţul documentar al celei mai ample serii de articole, din istoria presei autohtone, despre bolşevicii români.

PUBLICITATE

Un serial-documentar despre cei care **au adus comunismul în România**

Din 22 august, în fiecare vineri, în **weekend** adevărul

Liliana NICOLAE

Presa locală, între embargoul informatic şi cel economic, „parţial liberă“

Despre presa locală se vorbeşte foarte rar. Poate doar cînd vreun „baron“ depăşeşte limitele. Atunci, organizaţiile care militează pentru libertatea presei (puţine şi nu foarte vocale) dau un comunicat. Iau o poziţie. Uneori, ajută. Cînd nu se vorbeşte despre ea, presa locală supravieţuieşte făcînd slalom printre probleme financiare, presiuni politice, iar uneori se confruntă şi cu lipsa de pregătire a celor care scriu la gazete sau fac emisiuni la televizor. Cu alte cuvinte, cam aceleaşi probleme pe care le are şi presa centrală. Numai că în provincie, lucrurile sînt mai delicate. Totul se învîrte într-o lume mică, unde controlul pare mult mai uşor de făcut şi mult mai la îndemînă, iar lipsa de alternative şi de bani este mult mai acută. Dar pentru că situaţia în care se află presa locală pare aproape normală, nimeni nu vorbeşte despre asta. Chiar dacă publicaţiile locale, inclusiv posturile de radio şi televiziune, sînt mult mai multe decît cele centrale. Iar primele au un tiraj mai mare. De exemplu, conform datelor Biroului Român de Audit Transmedia – BRAT, *Ziarul Unirea* din judeţul Alba are cel mai mare tiraj dintre toate ziarele locale din România, cu o medie zilnică de 19.831 de exemplare. *Ziarul Unirea* vinde, de fapt, chiar mai mult decît ziarele naţionale *(Adevărul* cu 9229 de exemplare vîndute, *Jurnalul Naţional* cu 10.301 sau *Evenimentul Zilei* cu 13.554 – conform BRAT, iunie, 2014).

Luna iunie a anului 1990, în plină mineriadă, m-a prins proaspăt reporter la un ziar local, în Giurgiu. Era, de altfel, singurul ziar din judeţ, urmaş al fostului ziar comunist *Steagul roşu*. Eram acolo trei reporteri tineri, prinşi de entuziasmul presei postrevoluţionare. Din fosta echipă mai făcea parte doar redactorul-şef (singurul care lucrase în presă şi înainte de 1989). Iar independenţa ziarului a ţinut pînă cînd redactorul-şef a intrat în politică. Mai întîi la PNŢ, apoi la PSD, apoi la PNL...

Cam tot în aceeaşi perioadă a apărut şi primul ziar de partid în Giurgiu. Apoi şi alte ziare. Independente. O perioadă, presa locală a fost privită ca o afacere. Dacă aveai norocul ca interesul patronului să fie doar economic, nu şi politic, puteai să-ţi faci meseria (deşi trebuia să împaci fuga după publicitate cu fuga după ştiri). Curînd, însă, lucrurile au început să se amestece. Nu se putea economic fără politic. Şi nici invers. De atunci, lucrurile au rămas la fel.

Am făcut această scurtă trecere în revistă a propriei experienţe (de aproape zece ani) în presa locală, pentru că acesta e modelul pe care l-a urmat presa, aproape în toată ţara.

Lecţia obedienţei şi „independenţa“ politică

Azi, la Giurgiu, nu mai e de mult un ziar sau un post de televiziune independent, în adevăratul sens al cuvîntului. Ion Diaconescu este jurnalist şi patronează publicaţia *Opinia giurgiuveanului*. Face, pe scurt, o trecere în revistă a presei din judeţ. „Independenţa editorială nu există. Lucrurile stau cam aşa: Cotidianul *Giurgiuveanul* şi TV Giurgiu sînt patronate de deputatul PSD, Nicolae Florian. TV Valahia este patronat de liberalul Dumitru Beianu. Muntenia TV – Alin Bănică, primar PNL – Izvoarele (în spatele căruia se spune că ar fi Daniel Chiţoiu). *Jurnal giurgiuvean* – patronat de Florian Tincu – are contracte cu Consiliul Judetean (PNL); *Opinia giurgiuveanului* – publicaţia pe care o patronez – are contracte cu Primăria Giurgiu (PSD), iar restul site-urilor de ştiri sînt «în bătaia» vîntului politic. Concret – presa e tot atît de... independentă pe cît este politica. E distractiv să priveşti din afară, detaşat – modul în care se schimbă politica editorială. Aşa îţi dai seama de contracte şi finanţări, aşa îţi dai seama de unde vin banii pentru o anumită publicaţie sau post de televiziune.“

O lume mică, unde controlul pare mult mai uşor de făcut şi mult mai la îndemînă.

Marcela Petcu este redactor-şef la singurul cotidian din judeţ – *Giurgiuveanul:* „Dacă, în primii ani de după Revoluţie, existau mai multe publicaţii cu politici editoriale echidistante, cu anchete şi investigaţii care nu iertau autorităţile locale şi partidele politice, în ultimii ani numărul acestora a scăzut considerabil. Puţinele ziare din judeţ care ţin la independenţă dimpotrivă, unele sînt comandate, doar pentru a denigra sau a arunca o pată de imagine asupra unui politician sau şef de instituţie. Eu cred că jurnaliştii din provincie resimt cel mai mult abuzul de putere exercitat de politicienii locali. Folosesc mass-media să-şi promoveze imaginea, să-şi intimideze adversarii politici sau chiar să acceadă într-o funcţie. Jurnaliştii din Giurgiu sînt nevoiţi să se conformeze ordinelor primite de la patroni şi, pentru a supravieţui în condiţiile crizei economice, învaţă repede lecţia obedienţei.“

Presa în judeţele baronilor: între embargoul economic şi cel informatic

A fost o vreme în care presa din anumite judeţe era mai controlată sau mai puţin controlată, mai ameninţată sau mai puţin ameninţată, în funcţie de agresivitatea sau de puterea „baronului“ care controla acele judeţe. Acolo s-a vorbit de cazuri concrete de intimidare a presei sau a anumitor jurnalişti. Şi astăzi sînt ziarişti care n-au acces la conferinţele de presă ale unui primar sau ale unui partid. E aşa-numitul embargo informatic. Sînt ziare sau posturi de televiziune care nu mai au acces la piaţa de publicitate sau (acolo unde mai e cazul) la reţeaua de distribuţie. E aşa-numitul embargo economic. Sînt de notorietate, însă, abuzurile unor politicieni, în judeţe precum Constanţa (controlat de primarul Radu Mazăre) şi Vrancea (controlat de preşedintele Consiliului Judeţean, Marian Oprişan). În aceste judeţe, ziariştii vorbesc despre clanuri, stăpîni, atotstăpîni ş.a.m.d.

„Presa locală din Constanţa nu este independentă pentru că este dependentă“

Care este situaţia acum în aceste judeţe? Feri Predescu, jurnalistă: „Presa locală din Constanţa nu este independentă pentru că este dependentă. De factorul politic sau de cel economic, aflat, la rîndul lui, sub influenţa politicului. În ultimii 15 ani, dependenţa s-a accentuat. Presa din Constanţa pare încătuşată, nu neapărat de partidul aflat la putere, care e acelaşi, ci de aceeaşi grupare care întîmplător face parte din partidul care controlează atît municipiul, cît şi judeţul. E simplu. Aleşii domină şi lumea afacerilor. Iar o gazetă nu poate supravieţui fără contractele de publicitate încheiate cu firmele locale. Vorbesc doar de print. Televiziunile locale şi posturile de radio sînt captive, de mult. Pentru presă, o sursă vitală de supravieţuire este, de ani de zile, banul public, oferit de Primărie sau de Consiliul Judeţean, pentru publicitate. Şi tot de ani de zile, contractele de publicitate, sute de mii de euro anual, sînt cîştigate de aceeaşi agenţie, controlată de aceiaşi proprietari care au şi trustul de presă apropiat administraţiei locale. Aceasta arun-

că apoi cîte «un os de ros» şi unei părţi a presei locale. Ca să nu mai vorbim că difuzarea presei este tot în mîna «clanului politic». La rîndul lor, reprezentanţii aşa-ziselor partide de opoziţie se pierd, mai devreme sau mai tîrziu, în noianul de interese ale grupării atotstăpînitoare. De aceea, nici nu sînt interesate – nici nu ar avea cum – să controleze presa locală. Nu au loc. Au existat cîteva încercări timide de a-şi înfiinţa propria presă, dar au eşuat lamentabil. Şi da, presa locală este mult mai simplu de controlat decît presa centrală."

Publicitatea, atît cea publică, dar şi cea privată, devine un instrument de presiune şi control indirect al mass-media independente

Silvia Vrînceanu Nichita – redactor-şef *Ziarul de Vrancea:* „Presa locală este independentă atît cît vrea sau atît cît îşi poate permite să fie. Nu cred că sînt mulţi care se pot bate cu pumnul în piept în judeţe în care aproape totul este la mîna decidenţilor politici şi unde, la 25 de ani de la căderea comunismului, mulţi oameni încă se tem să se exprime liber. La nivel local există legături transpartinice între liderii de partid. Fiecare are, poate, o rudă angajată la stat, face afaceri cu statul, ori beneficiază de alocaţii, ajutoare şi alte asemenea privilegii din surse publice. Şi atunci, teama de a vorbi a cetăţeanului, de a fi implicat civic, este redusă. Iar a-ţi face bine treaba ca jurnalist este o provocare zilnică. Ziarul la care lucrez şi pe care îl coordonez, de 11 ani, încearcă din greu să supravieţuiască, să fie critic, să pună cititorul pe primul loc. Deşi criza economică a afectat, în primul rînd, presa locală independentă, care nu are acces la rezervorul de bani publici, aflat la mîna baronilor locali. Contextul economic şi politic din ultimii ani a produs schimbări majore, şi în piaţa de publicitate. Publicitatea, atît cea publică, dar şi cea privată, tinde să devină un instrument de presiune şi de control indirect al mass-media independente. Uneori, din dragoste de meserie, unii jurnalişti şi familiile acestora subvenţionează, indirect, presa. Dar e o luptă inegală. Politicienii au propriile ziare, pe care le folosesc, de prea multe ori, doar în interes personal şi de partid, au postaci, au bloggeri agreaţi. De regulă, PSD nu a ezitat să ameninţe vocal, direct sau prin interpuşi, să distrugă tot ce nu i-a convenit, folosindu-se de resursele publice pe care un partid de o asemenea anvergură le are la dispoziţie, să intenteze procese sau plîngeri penale, de multe ori nefondate, doar ca o formă de presiune şi hărţuire. Celelalte partide mai mici, dacă nu au reuşit să ne închidă gura prin trimiterea de controale, cointeresare sau alte asemenea metode, au recurs la ameninţări voalate şi chiar la a cumpăra bunăvoinţa sau a cointeresa reporterul de teren. Judecaţi dumneavoastră care dintre aceste mijloace este mai nociv... Miza tuturor partidelor este să beneficieze de o presă cuminte, favorabilă, liderii să fie periaţi, iar jurnaliştii să nu vadă şi să nu scrie ceea ce publicul nu trebuie să ştie, în opinia lor. Vor să funcţionăm mai degrabă ca o agenţie de PR. Apoi, finanţarea arbitrară, din bani publici, a ziarelor şi televiziunilor creează presă extrem de dependentă. În acest context, chiar furnizorii privaţi de publicitate se duc tot către presa agreată de putere, de teama unor controale comandate politic de instituţiile statului. Cred că, în presa locală, poţi să loveşti mult mai uşor şi, de regulă, politicienii o fac mai cu sete. La nivel local noi încercăm să ţinem adesea loc şi de societate civilă, şi de opoziţie."

Nimeni nu e independent, în condiţiile în care banii de salarii, benzină şi toate celelalte cheltuieli depind de ceva sau de cineva.

De la presa-cîinele de pază al democraţiei, la presa-pitbull sau cîine de companie?

Comparaţia îi aparţine jurnalistei Violeta Cincu, din Iaşi: „Toate mass-media locale se declară independente. Însă cîinele de pază al democraţiei a ajuns, în unele cazuri, un *pitbull* antrenat să ucidă, în altele – un pufos şi micuţ căţeluş de companie pe care e bine să-l ai. Cînd, ca cititor antrenat, observi că unele informaţii nu există, pur şi simplu, în anumite canale media, în timp ce altele şi-au făcut un scop, «în viaţa editorială», din distrugerea unui personaj politic, noţiunea de independenţă devine un steag ros de atîta spălat. Toată lumea e independentă, dar nimeni nu e independent, în condiţiile în care banii de salarii, benzină şi toate celelalte cheltuieli depind de *ceva* sau de *cineva*, şi mai puţin de audienţă. Nu în ultimul rînd, e la modă să ai un canal media «ataşat». Vizitele pe diferite şantiere «pentru a verifica stadiul lucrărilor» nu au nici un efect, dacă sînt făcute în anonimat. Însă cu cinci-şase jurnalişti şi două-trei televiziuni, alegătorul poate să vadă cît de mult munceşte «Oficialul». Nici nu mai contează că, uneori, totul e regizat. Şi nici nu mai contează dacă este sau nu *ştire!* Cu adevărat grav este faptul că presa locală se află în pragul dispariţiei. Şi atunci, agenda locală va fi stabilită de mass-media centrale. Radiourile abia mai trăiesc, printurile suferă, televiziunile locale se zbat să supravieţuiască. Asta ar trebui să ne îngrijoreze. Însă «cîinii latră, caravana trece». Altfel spus, o investigaţie jurnalistică, pe vremuri, se putea finaliza cu demisia sau demiterea pesonajului aflat în culpă. Acum, jurnalismul de investigaţie aproape a dispărut în presa locală. Şi nu considerăm jurnalism de investigaţie «dosarele servite» de X, Y sau Z. Puterea mass-media a scăzut, criza de credibilitate e mare. Pe de altă parte, nimeni nu poate cîştiga cu o presă potrivnică! Aşa că, dacă politicienii nu o pot cumpăra, o distrug. Vreau, însă, să adaug că, în breasla jurnaliştilor, există oameni sclipitori, care îşi fac meseria după carte, oameni care mai fac teren şi prin colbul satelor, prin spitale sau cartiere mărginaşe. Tuturor: Jos pălăria."

Puterea mass-media a scăzut, criza de credibilitate e mare.

„Independenţa presei este foarte scumpă, iar preţul îl plătesc jurnaliştii, nu politicienii"

Pentru Clementina Tudor, jurnalist la Radio Campus, din Slobozia, judeţul Ialomiţa, independenţa presei locale e un mit sau un sacrificiu personal: „Pînă la urmă, alegi dacă abordezi sau nu un subiect incomod, din punct de vedere politic sau social. Pentru un ziarist din presa locală este o provocare să scrie despre cineva pe care îl cunoaşte, despre un vecin sau despre copilul unui fost profesor. Pentru că în provincie toată lumea se cunoaşte cu toată lumea. Şi asta e valabil şi pentru cetăţenii obişnuiţi, şi pentru politicieni. Pe lîngă asta, jurnaliştii care nu sînt înregimentaţi politic sînt, de obicei, izolaţi. Nu mai sînt invitaţi la evenimente, iar redacţiile sînt ocolite, cînd e vorba de publicarea unor anunţuri de interes public, pe bani publici. Aceste anunţuri sînt publicate oriunde, numai unde ar avea impact – nu. Dar diferenţa nu o face partidul, ci calitatea oamenilor care ajung în funcţii publice. Sînt directori de instituţii care refuză să mai dea interviuri sau informaţii unor publicaţii, pentru că au fost mediatizaţi negativ de ziarele respective. Alţii nu îşi mai asumă declaraţiile publice şi sînt manageri care pun bodyguarzii pe tine, dacă te apropii de uşa lor, cu o cameră de luat vederi. În ultimul timp, oamenii politici par mai puţin interesaţi să apară în presă, pentru că aceasta îi expune şi le vulnerabilizează imaginea. De aceea, prefer să participe la evenimente. Se menţine încă mirajul apariţiei la televizor, iar publicul postului local de televiziune, în principal alcătuit din pensionari, este cel mai rîvnit de candidaţi, pentru că reprezintă electoratul docil, care vine la vot şi e uşor de influenţat.

O diferenţă de abordare a partidelor în relaţia cu presa există, totuşi. Din punctul meu de vedere, social-democraţii sînt ghidaţi de ideea că «cine nu e cu noi e împotriva noastră». Liberalii acceptă că poate exista şi o altă opinie şi o îngăduie, în ideea că aceasta se datorează neapărat unui partizanat politic. Ar mai fi liberal-democraţii, la care am întîlnit, de-a lungul anilor, o atitudine care le combină pe cele amintite mai sus: adică, nu eşti cu noi, dar te acceptăm cît să nu ne deranjezi, sau... te folosim. Ce lipseşte cu adevărat în spaţiul public sînt profesioniştii, specialiştii, punctele de vedere care să fie o contrapondere la declaraţiile politicienilor. Cred că miza pe plan local a partidelor este obţinerea unor funcţii publice. Şi de multe ori se folosesc de presă pentru a le obţine. Sînt multe canale media şi nu le pot controla pe toate, dar le preferă pe cele mai rentabile din punct de vedere cost-beneficiu şi le izolează pe cele neprietenoase. Cu certitudine, însă, independenţa presei este foarte scumpă, iar preţul îl plătesc jurnaliştii, nu politicienii."

Făt-Frumos la televizor

La final, cîteva cifre: În 2011, în România existau peste 3000 de ziare, reviste şi alte publicaţii periodice. La acestea se adaugă sute de site-uri de ştiri şi comentarii, plus posturi locale de radio şi de televiziune (potrivit Institutului Naţional de Statistică, 2012). Cu alte cuvinte, nu numărul mass-media este o problemă. Freedom House aprecia, în raportul său din acest an, făcut public cu ocazia Zilei Mondiale a Libertăţii Presei, că presa din România este „parţial liberă" şi se situează la jumătatea clasamentului întocmit de Institutul american care studiază anual respectarea libertăţilor în 139 de ţări. Recent, liderul PNL Gorj, senatorul Dian Popescu, declara (citat de Gorjnews.ro): „Am cumpărat ziare, am cumpărat televiziuni, acele televiziuni ne sînt vasale, dau numai o direcţie, te scot în faţă, te fac Făt-Frumos, dau în ceilalţi cu tot felul de minciuni, tot felul de aberaţii (...). Noi ne ocupăm şi consumăm bani şi resurse din bugetul statului, pentru a plăti nişte posturi de televiziune în judeţul Gorj... Cîndva va trebui cineva să deconteze aceste lucruri! Sînt deja toate datele, se ştiu cîte contracte se dau pentru a ne face Făt-Frumos la televizor."

Iaşi – 52 de publicaţii, Radio şi TV; Argeş – 38 de publicaţii.

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea Osservatorio Balcani e Caucaso *şi* Dilema veche, *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

SÎNT MULTE CASIERIŢE ALE SPIRITULUI PE TWITTER, DAR NUMAI ÎN APA MĂRII DESCOPERI CARCASELE CIVILIZAŢIEI

■ Sînt multe uşi la Casa Presei, dar numai pe una se poate citi un text atît de ingenuu: „VĂRUGĂM NU M-AI TRÂNTI-ŢI UŞA". (**D. S.**)

■ Miercuri, 13 august, 36 de grade la umbră, 12,20, Casa Presei. Cîţiva cetăţeni aşteaptă în autobuzul 330. Autobuzul trebuie să plece din clipă în clipă, dar a trecut deja o jumătate de oră şi şoferul e tot la umbră, flancat de două casierițe. Călătorii se topesc. Un domn în vîrstă îi strigă şoferului: „Haide, dom'le, ce faci? Îţi baţi joc de noi? Murim aicea de cald." Şoferul îi aruncă de pe trotuar: „Vezi-ţi de treabă, băi boşorogule, nu te uiţi puţin la tine? În loc să stai acasă, ocupi aiurea locul oamenilor. Poate-ţi dau şi una" etc., etc. Domnul se potoleşte, îşi face vînt cu o hîrtie şi aşteaptă. La 12,45, autobuzul porneşte. În mod normal, RATB-ul ar trebui să-şi sancţioneze şoferul. În mod normal. (**L. V.**)

■ Scenarita cu recidivă, conspirativita cronică, sminteala benignă şi alte „maladii ale spiritului" românesc în veşnică tranziţie se manifestă din nou – că doar de-aia e campanie electorală. Victor Ponta şi PSD au lansat „ipoteza" unei înţelegeri ascunse: dacă iese preşedinte, Klaus Iohannis îl va numi premier pe Traian Băsescu şi aşa va continua „regimul". Tot ce se poate. Lansez şi eu o ipoteză, dacă-i pe-aşa. Dacă va ieşi preşedinte, Victor Ponta îl va numi premier pe Adrian Năstase, care apoi va ieşi preşedinte şi îl va numi premier pe Ion Iliescu, care apoi va ieşi preşedinte şi îl va numi premier pe Nicolae Ceauşescu. Şi uite-aşa, în sfîrşit, se va termina „regimul Băsescu". (**M. V.**)

■ După sinuciderea tatălui ei, Zelda Williams a postat pe Twitter un citat din Antoine de Saint-Exupéry despre stele şi rîsete. Fiica lui Kurt Cobain, Frances Beam, i-a scris, tot pe Twitter: „Ai un suflet incredibil de frumos. Te iubesc, dar tu deja ştii asta. Oricînd, oriunde ai avea nevoie de mine, voi fi cu tine." (**M. C.**)

■ Seara aproape că nu mai vezi stelele de atîtea lampioane care traversează cerul. Şi mereu apar altele noi, de unde nu te aştepţi. Oamenii le lansează de pe plajă, de pe dig, de pe stradă sau direct de pe terasa restaurantelor. Disde-dimineaţă, pe alei, prin balcoane, în curţi şi grădini, prin copaci, pe plajă, în apa mării descoperi carcasele pe jumătate arse ale fostelor lampioane. Acum sînt doar nişte resturi carbonizate, nişte gunoaie. Ce romantic! (**M. M.**)

■ Într-o dimineaţă, la Radio România Actualităţi a fost invitat să vorbească un membru al unei asociaţii de prin Buzău, care se ocupă de căutarea şi colecţionarea de obiecte dacice. Toate bune şi frumoase, poate fi şi asta o ocupaţie interesantă. Numai că omul cu pricina (cum era de bănuit) a început să intre în teoria protocronistă cu dacii care s-ar afla la baza întregii civilizaţii umane. Invitatul a început să spună că astăzi, în Spania, se vorbeşte că elemente fundamentale ale civilizaţiei spaniole ar veni de la Deceneu şi Burebista, iar realizatorul emisiunii l-a lăsat să vorbească fără să-l întrebe nimic. Poate că şi o parte a Radioului nostru public e de pe vremea aceea. (**A. M.**)

Cu ochii-n 3,14

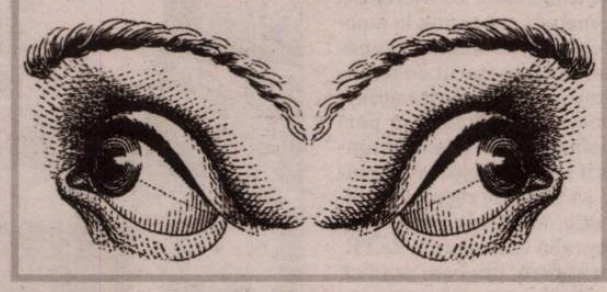

MAI EXACT, DOUĂ VARIANTE CONVENŢIONALE ŞI O FĂRÎMĂ DE VIS LUCID NU VOR MAI REZISTA SUB GREUTATEA LACĂTELOR

■ Căţeluşa Elena Udrea îşi face veacul în apropiere de magazinul Lidl de pe bulevardul Timişoara. Mai exact, pe terenul viran de alături. În fiecare seară, o mamaie vine să-i dea de mîncare – „resturi, maică, ce-am şi eu pe-acasă, le mai fierb un os" – şi, fireşte, toată haita de căţelandri o salută bucuros. (**C. Ş.**)

■ Pentru că i-am spus că tramvaiul nu e cabină telefonică de împuiat capul pasagerilor, m-a făcut mortăciune. I-am replicat: „Stimate domn, nu sînt decît două variante: ori ajungi mortăciune, ori n-ajungi. Vă doresc succes!" La care el, cu obidă, printre dinţi: „Baba dracului!" Ei, asta-i altceva, mai vine de-acasă. Măcar nu miroase-a hoit. Nu de alta, dar ar concura la mustaţă poluarea fonică. Şi parcă tot mai bine e să cobori cu capul zornăind, decît îmbălsămat. (*Live* în tramvaiul 1.) (**R. M.**)

■ Un grup de cercetători (britanici) a ajuns la concluzia că oamenii care nu se culcă foarte devreme au IQ-ul mai ridicat decît cei care se culcă la orele convenţionale. Cu alte cuvinte, cu cît te culci mai tîrziu, cu atît eşti mai deştept. Trebuia oare un studiu pentru asta? (**S. G.**)

■ Am nimerit, zapînd, pe Antena 3 şi am văzut că pe burtieră scria aşa: „6000 de cetăţeni îşi oferă casele ca sediu pentru Antena 3". Încă o afacere imobiliară? Dragi cetăţeni, eu zic să nu vă băgaţi... (**M. V.**)

■ „Ţi se dă o singură fărîmă de nebunie. Să n-o pierzi." – Robin Williams, 1951-2014 (**L. V.**)

■ Cercetătorii au descoperit că oamenii care realizează în timpul unui vis că visează (şi uneori pun capăt visului pentru că e lipsit de sens) au abilităţi superioare celorlalţi. Se pare că 82% din oameni au experimentat cel puţin un vis lucid pe parcursul vieţii, în vreme 37% au parte de cîte unul o dată pe lună. Hm, oare acum scriu sau visez că scriu? (**A. P.**)

■ Primăria din Paris a lansat o campanie prin care îi îndeamnă pe îndrăgostiţi să înlocuiască lacătele cu care îşi pecetluiesc iubirea (şi ale căror chei le aruncă apoi în Sena) cu nişte *selfie*-uri. „Podurile noastre nu vor mai rezista sub greutatea lacătelor voastre agăţate de ele", sînt avertizaţi romanticii din toată lumea. Rămîne de văzut dacă *selfie*-urile vor reuşi să salveze, dacă nu lumea, măcar Pont des Arts din Paris. (**A. M. S.**)

SE PARE CĂ SUBIECTUL ÎMPLETIT CHIAR FUNCŢIONEAZĂ

■ Cele mai noi cercetări arheologice au arătat că cel mai vechi război al omenirii a avut loc în urmă cu aproximativ 13.000 de ani, între două rase diferite, în zona Sudanului de astăzi. Se pare că miza a fost apa. (**A. P.**)

■ Contul de Facebook numit chiar aşa, God, a avut trei postări la subiectul sinuciderii lui Robin Williams: „O nouă poruncă: Să înţelegeţi că bolile mintale sînt reale!", „Încă o poruncă nouă: Să nu-i numiţi laşi pe sinucigaşi!" şi „OK, vi-l dau înapoi pe Robin Williams, în schimbul uneia dintre surorile Kardashian." (**M. C.**)

■ Meniul unui restaurant italian din Bucureşti oferă „lup de mare împletit". Am refuzat să-l comand, din teamă, respect şi neîncredere. (**M. P.**)

■ Numărul imens de bicicliști văzuți la Amsterdam, toți într-o formă fizică să zicem perfectă şi cît se poate de fireşti, cu sacoşe, copii şi cu rucsacuri după ei, mi-a redat senzaţia, liniştitoare, că se poate şi aşa, şi chiar funcţionează... Şi, cine ştie, se va putea şi la noi, într-o zi, cînd benzile pentru biciclete vor fi făcute peste tot şi cum trebuie. (**I. P.**)

© S. Georgescu

PUBLICITATE

Festivalul Internațional de Muzică Clasică
Clara Haskil
Sibiu, Sala Thalia, 30 August – 4 Septembrie 2014
Tiberiu Soare | Orchestra Simfonică Bucureşti Cvartetul Arcadia | Adam Laloum
Marina Chiche | Alina Azario | Julien Quentin István Várdai | François-Xavier Poizat

©Margot Pont

Asociația Clara Haskil Romania
Acțiune cofinanțată de Consiliul Local Sibiu prin Primăria Municipiului Sibiu
Bilete prin eventim.ro
www.clarahaskil.ro
Parteneri:
Sponsori:
Parteneri media locali:
Parteneri media naționali:

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

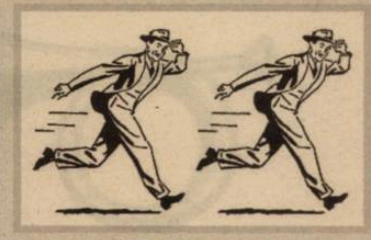

Andrei GORZO

dilematograf 18

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 550 ■ 28 august – 3 septembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„De citit, de recitit“

pagina 3

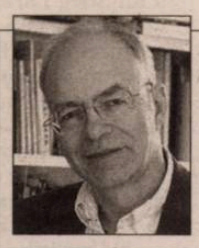

PETER SINGER

„Etică în Gaza“

pagina 10

CRISTINA FOARFĂ

„Taj Mahal“

pagina 19

România pitorească

© Adrian Damian

„România e geografie, nu e istorie.“

EMIL CIORAN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

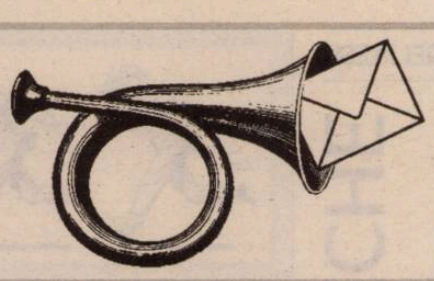

turneu de inbox

NR. 547

Articolul lui Cătălin Ştefănescu, „Ba al dumitale, obraznico!"

Domnule Cătălin Ştefănescu, mi-a atras atenţia textul dvs. Am ezitat dacă să comentez sau nu... pînă la urmă cred totuşi că s-ar putea învăţa ceva din acest „studiu de caz", chiar dacă pare mai mult o chestiune personală, între dvs. şi un anume comentator de pe forum.

Să analizăm în primul rînd motivaţia scrierii textului: a da o replică elaborată cuiva. Ce se cîştigă prin acest răspuns? Ce se pierdea dacă nu se răspundea deloc? Este destul de evident că mesajul comentatorului la care faceţi referire este un atac la persoană. Exprimarea sa este lipsită de respect şi pare voit ofensatoare. Fraza incriminată „Epoca de Aur a lui Nicolae, în care trăiam din raportări false şi treceam bacalaureatul copiind pe rupte" este o opinie personală – nu atacă direct nici o persoană (cu excepţia tovarăşului Nicu, poate). Atunci, ce anume l-a putut irita pe comentatorul nostru şi ce a urmărit prin acel comentariu obraznic? Dificil de spus. Poate că s-a simţit atins personal de ceva sau poate aşa se exprimă de regulă dînsul. Dar ce importanţă are, cui îi pasă? Trăim vremuri în care pentru mulţi societatea românească se împarte între „băsişti" şi „antenişti". Există anumite indicii în acel comentariu (şi în altele) că sîntem aproape de această zonă. Însă, dacă ne coborîm la acest nivel de discuţie, ce funcţie mai are dialogul?

Apoi, să mă iertaţi, dar faptul că aţi considerat necesar să daţi replica „obraznicului" poate indica o vulnerabilitate. Mă întreb, nu erau alte lucruri mai importante de făcut? Dacă era un comentariu inteligent, mai înţelegeam. Dar nici măcar nu are logică (dintr-un caz particular nu decurge o regulă generală). Cred că, prin acest răspuns, aţi potenţat efectul negativ şi aţi intrat într-un joc fără miză. Aţi confirmat astfel că acel comentariu v-a atins personal şi că e cazul să vă apăraţi. Dar chiar era într-adevăr necesar?

Un alt aspect de discutat este chiar articolul dvs. despre diplomele universitare. Să fim oneşti, el nu aduce idei sau perspective noi. Sînt lucruri cunoscute, care s-au mai spus. Sigur, repetiţia este, uneori, necesară. Chiar şi exagerarea poate avea rolul său benefic: a scoate în evidenţă anumite aspecte importante. Dar, din nou, trebuie să ne întrebăm care este rezultatul pe care îl aşteptăm. Politicieni de marcă au afirmat public că „şcoala produce tîmpiţi" sau că există multă „impostură" şi „mediocritate" în sistem. Bun. Şi ce s-a rezolvat cu asta? Ce lucru bun s-a petrecut ca urmare a faptului că astfel de lucruri au fost spuse public? Nu cred că mijloacele acestea sînt cele mai potrivite dacă ne interesează să construim efectiv schimbarea în bine. Chiar şi numai de dragul diversităţii în abordare e nevoie de lucruri mai subtile şi mai inteligente decît simpla critică directă. În cultura noastră, critica este percepută ca atac personal, duce la lipsa cooperării, la atitudine defensivă şi la (multă) iritare. La ce foloseşte iritarea şi punerea în defensivă a celuilalt? Trebuie construite alternative viabile.

În fine, poate că rostul vorbelor nu este doar acela de a exprima liber ceea ce gîndim în faţa oricui. Poate că trebuie să folosim vorbele mai judicios, mai eficient, gîndindu-ne de ce o facem, cui ne adresăm şi ce lucruri bune se pot întîmpla ca urmare a ceea ce scriem sau spunem.

adăugat de cmarcel
la 12 august 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

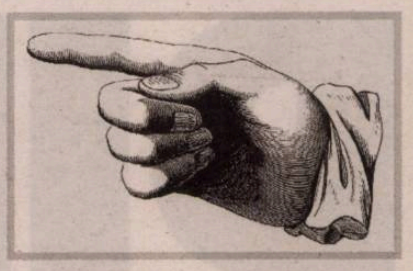

■ „Faima mea de tîmpit este egală cu cea de campion de snooker." Asta scrie pe coperta a patra a autobiografiei *În fugă,* a lui Ronnie O' Sullivan, recent apărută la Editura Publica. Abia am apucat s-o răsfoiesc, dar cred că e pe măsura personalităţii marelui campion. Din cîte îmi dau seama, Ronnie nu se fereşte să povestească despre dependenţele pe care, de-a lungul timpului, le-a avut faţă de alcool şi droguri, despre problemele familiale venite din toate direcţiile. De asemenea, nu ezită să vorbească deschis despre adversarii săi de la masa de joc. (Andrei Manolescu)

■ Restaurantul Blue Hours din Alba Iulia, din afara Cetăţii, în zona pietonală, cu design uşor comunist: deşi nu are nimic albastru la vedere, mîncarea e printre cele mai bune din oraş, în stil clasic. (Iaromira Popovici)

■ Muzeul Brukenthal din Sibiu prezintă expoziţia „Salvador Dalí – *Divina Commedia*". Sînt prezentate o sută de gravuri care ilustrează opera lui Dante. Senzaţional! (Matei Martin)

■ Urmăriţi-l, pe theatlantic.com, pe Alexis C. Madrigal, redactor-şef adjunct la *The Atlantic,* care scrie pe teme de tehnologie. E întotdeauna interesant. De exemplu, în ediţia din 13 august, pune (chiar din titlu) o întrebare esenţială: „Dacă o maşină fără şofer este implicată într-un accident, cine – sau ce – este responsabil? Fabricantul maşinii, posesorul maşinii sau maşina însăşi?" După care urmează o interesantă argumentaţie pe tema: roboţii ar trebui sau nu să răspundă în faţa legii? Căci (zice Alexis Madrigal, parafrazîndu-l pe avocatul John Frank Waver, autorul cărţii *Robots Are People, Too)* dacă vrem ca roboţii să facă mai multe pentru noi, de pildă să ne plimbe cu maşina, atunci trebuie să le rezervăm şi un rol în justiţie. (Mircea Vasilescu)

■ Literatura scandinavă e pe mare val în toată lumea. Trilogia *Millenium* a lui Stieg Larsson, de exemplu, are o mulţime de fani. Dacă vreţi să vedeţi ce se întîmplă cu filmele care pornesc de la titluri nordice şi care s-au bucurat de mare succes, nu rataţi *The Keeper of Lost Causes (Camera groazei)* al lui Mikkel Norgaard: suspans, atmosferă noir, personaje demonice, intrigă solidă. Din 28 august intră în cinematografe. (Ana Maria Sandu)

■ Urmăriţi-l, pe HBO sau YouTube, pe John Oliver, cel mai simpatic, acid şi pertinent comentator de politică externă şi internă americană. (Luiza Vasiliu)

■ Deşi mai este timp, biletele au fost deja puse în vînzare: concertul Vaya Con Dios, 5 octombrie, Sala Palatului, Bucureşti. (Stela Giurgeanu)

■ *Arta şi gastronomia,* o emisiune excelentă de pe Fine Living, unul dintre posturile relaxante pentru care chiar merită să mai ai televizor. Pornind de la picturi celebre care conţin elemente ce te duc cu gîndul la mîncare (de la natura moartă cu stridii din Olanda renascentistă, la peştii magici ai lui Klee), Oliver Payton îi provoacă pe bucătarii zilelor noastre să reproducă sau să reinterpreteze ceea ce văd, un pretext pentru a vorbi despre artă, biografiile unor artişti, bun gust, obiceiuri alimentare, stil de viaţă. (Adina Popescu)

■ Pentru că e foarte cald, pentru că sîntem încă în criză economică, pentru că vin alegerile, pentru că ne plăcea de Robin Williams etc., vă recomand o cărticică inteligentă şi de mare folos: *Cum să nu-ţi pierzi minţile,* scrisă de psihoterapeuta revistei *Psychologies* Phillipa Perry, traducere de Alex Moldovan, Editura Vellant. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Terorism**
- **Europa**
- **Principii**
- **Preşedintele**

album dilematic

Mirel Bănică

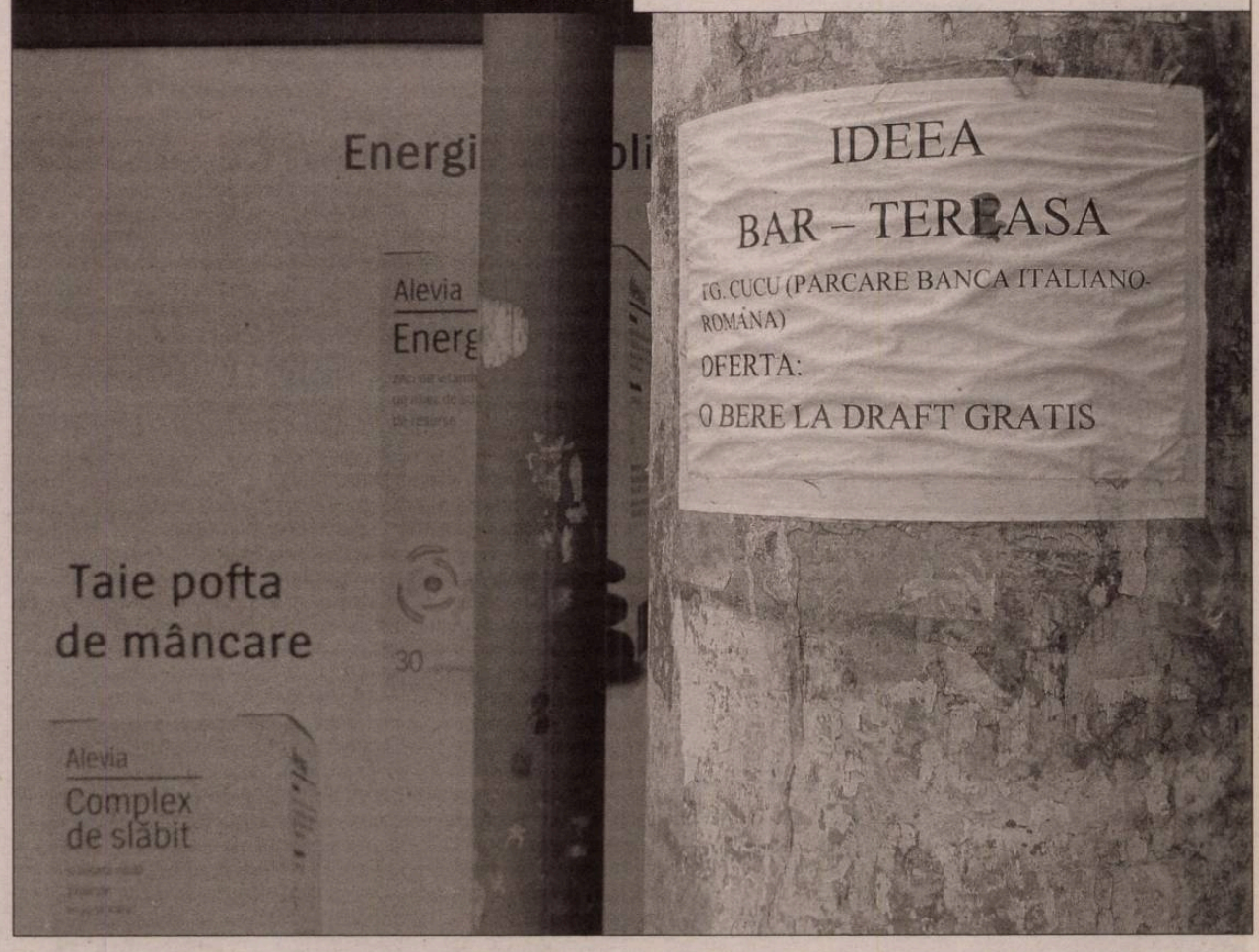

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.150
Tipărit la Tipomedia

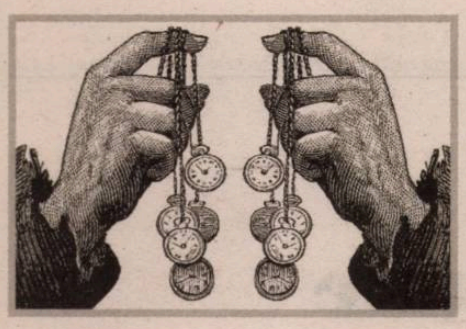

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

De citit, de recitit

Știu că nu e în regulă să citești (și cu atît mai puțin să citezi) din Nae Ionescu. Știu și ce e blamabil în opțiunile lui politice, greu de înțeles la un om atît de inteligent și de rafinat. Dar nici inteligența, nici rafinamentul n-au fost de mare folos pentru distilarea convingerilor unor intelectuali de vîrf, sau pentru tribulațiile lor conjuncturale, pline de compromisuri. Nu-mi place, totuși, să mi se spună ce texte să frecventez și ce texte să excomunic. Nu vreau să renunț, din cauza derapajelor ideologice, la ce e bun și viu în opera unor Eliade, Cioran, Noica, Vulcănescu, Heidegger, Céline ș.a., și nici, din cauza penibilelor lor afilieri, la ce e bun și viu la de-alde Sartre, Sadoveanu, Eluard sau Picasso. Am mulți prieteni pe care sînt bucuros să-i frecventez, în ciuda unor năzdrăvănii de tinerețe, nici măcar regretate cu adevărat. Cine sînt eu să judec? În fine, chestiunea e, ca să zicem așa, complexă. Deocamdată, să ne mulțumim a admite că una e Hitler, alta e Nietszche, una e Stalin, alta e Gorki, una e Eichmann, una e Drieu La Rochelle, una e Alexandru Drăghici, alta e Mihai Beniuc, una e Lenin, alta e Maiakovski...

Acestea fiind zise, voi spune că am (re)descoperit cu mare interes volumul *Teologia*, tipărit (în 2003) de solida editură Deisis de la Sibiu, prin străduința competentă a doamnei Dora Mezdrea. E vorba de integrala publicisticii religioase a lui Nae Ionescu. Surpriza a fost să constat că ideile noastre despre „ortodoxismul“ autorului ne-au făcut să uităm *luciditatea* lui; că ideile noastre despre naționalismul lui ne-au făcut să trecem cu vederea *spiritul lui critic*, atunci cînd poticnelile țării o cereau; în fine, că ideile noastre despre firea lui „conservatoare“ (ca să nu zicem „reacționară“) ne-au făcut să nu mai percepem anvergura *modernității* sale.

Pentru ilustrare, propun cititorului cîteva fragmente. Mai ales teologii și ierarhii noștri ar avea multe prilejuri de reflecție, citind aceste pagini. Dar nu numai ei. Iată – 1926: „De ce sînt lipsite, în primul rînd, Biserica și Ortodoxia noastră? De intelectualitate! E probabil și acesta un mijloc de a cîștiga împărăția cerurilor. Nu s-ar putea însă recurge și la alte metode? Sîntem rușinați că trebuie să constatăm cît de goală de orice sens e, pentru marea generalitate a teologilor noștri, știința aceasta dumnezeiască. Dogme, canoane, așezări, toate sînt literă moartă, pe care cel mult trebuie să o respectăm, dar pe care am încetat de mult a o înțelege. Și totuși, problema e de cea mai mare însemnătate; căci, dacă, în adevăr, Ortodoxia se închircește în formalism, nu e, în nici un fel, pentru că acest formalism îi e congenital; ci pentru că, prin însăși natura ei, cadru de cea mai subtilă și puternică spiritualitate, ea e condiționată de existența unei bogate vieți intelectuale. În Biserica noastră însă această viață nu mai există.“ *(vol. cit.*, p. 231)

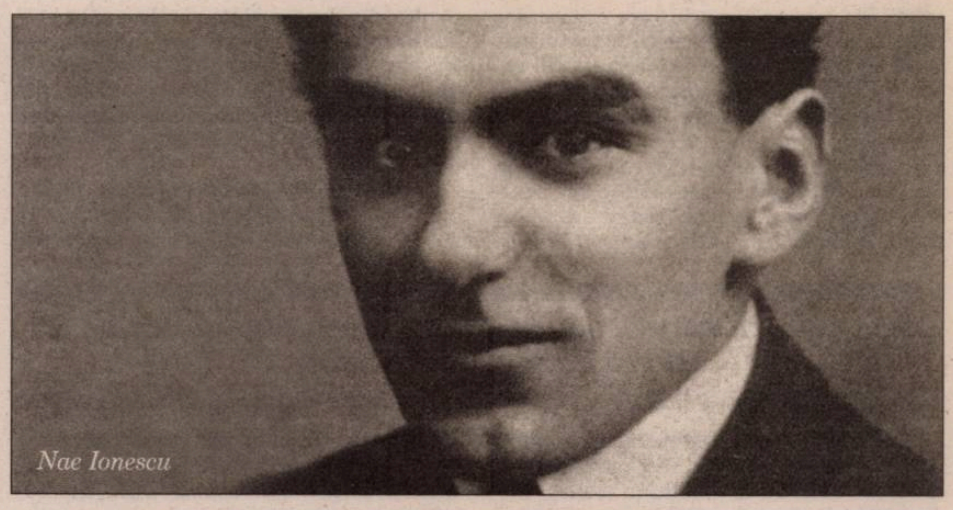

Nae Ionescu

Cine sînt eu să judec?

1926: „...o schimbare ar trebui să pornească de sus în jos, și anume, prin ridicarea prestigiului studiilor teologice; prin ancorarea lor în mijlocul preocupărilor spirituale moderne. Ce este astăzi un teolog pentru atmosfera științifică românească? Un om care vorbește o limbă neînțeleasă, pentru a debita lucruri inactuale, în care nici el nu mai crede. Ce trebuie și ce poate să fie un teolog? Un învățat însuflețit de Duhul Sfînt, care a trecut *dincolo* de înțelepciune și de știința vremii noastre. Nu rămas, deci, în urma științei, ci depășind-o, după un studiu precis (...). Dar, evident, considerațiile noastre duc într-o «fundătură». Căci, pentru asemenea schimbări, avem nevoie în primul rînd de ajutorul înaltelor școli de teologie. Vor avea ele curajul să-și mărturisească deficiența?“ *(vol. cit.*, p. 259)

Acestea sînt doar două mostre, dintr-un rezervor uriaș, în care se vor găsi pagini percutante despre „curiozitatea“ pe care o reprezintă ideea de „sfinți naționali“ (p. 106), despre relația dintre politică și Biserică, despre un eventual aport al „nespecialiștilor“ în teologie (p. 223) și cîte și mai cîte, toate teme fierbinți după 80 de ani de la scrierea lor, toate expuse cu vervă, toate izvorîte din nevoia de a participa și de a îmbunătăți. Din păcate, trebuie să adăugăm: toate uitate, sau lăsate deoparte, tocmai cînd dezbaterea lor ar fi mai necesară.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

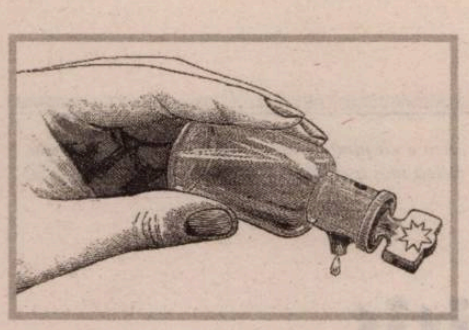

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Nostimă cu picăţele

Seria termenilor prin care putem descrie tot ceea ce stîrneşte zîmbetul sau chiar rîsul nu e deloc restrînsă în română. Cuvinte ca *hazliu, hazos, nostim, amuzant, spiritual, haios, comic, caraghios, ridicol* etc. se grupează în funcţie de o anumită gradare a efectului, dar şi după conotaţiile lor preponderent negative sau pozitive, presupunînd un rîs sarcastic şi distrugător sau plin de bunăvoinţă şi simpatie. Între ele, *nostim* e mai curînd pozitiv, oscilînd între simpatie şi o vagă ironie. Cuvîntul face parte dintr-o categorie descrisă în detaliu în monografia din 1939 a lui Ladislau Gáldi: a grecismelor intrate în secolul al XVIII-lea în româna colocvială şi cărora sensul le-a fost modificat prin glumă şi ironie. Adjectivul grecesc *nóstimos* are, în limba greacă de azi, conform dicţionarelor curente, sensul de bază „gustos, savuros, delicios", dar şi sensuri secundare, metaforice („graţios", „atractiv"). În mod similar, substantivul *nostimáda* (şi el împrumutat în română, în forma *nostimadă)* înseamnă în primul rînd „aromă, savoare", dar şi „graţie" etc. Româna de pe la 1700-1800 a preluat iniţial sensurile multiple din greacă ale celor două cuvinte, dar le-a păstrat şi le-a dezvoltat doar pe cele mai abstracte dintre ele, îndepărtîndu-se astfel de etimon (ceea ce dicţionarele noastre nu explică, din păcate, lăsînd să se piardă interesante deschideri către istoria cotidiană şi a mentalităţilor).

„Cele mai frumoase voaluri pentru obraz sînt acelea de tul negru cu picăţele *şenilate."*

În *Dicţionarul grec-român după alfabet,* din 1796 (editat de Lia Brad Chisacof în 2005), *nóstimos* era tradus prin „drăgăstos; dulce" *(dulce* însemnînd şi „gustos", în epocă), iar *nostimáda* – prin „dulceaţă" (= gust bun). În *Dicţionarul limbii române* (DLR), litera N (1971), primele citate în care apare *nostim* ilustrează sensul „plăcut la gust sau la miros; picant": „mirodeniile *cele nostime*", „carnea paserilor iaste *foarte nostimă" (Istoria Americii...,* manuscris din 1795). În multe atestări din secolul al XIX-lea, cuvîntul are sensul „plăcut, atrăgător, graţios, simpatic"; de pildă, la Costache Negruzzi, în nuvela *Zoe,* plasată în 1827, e prezentat „un tînăr elegant coconaş, a cărui costum era după moda curţii"; „într-un cuvînt, orice damă l-ar fi văzut în ceasul acela nu s-ar fi putut opri de a se coti cu vecina sa şi de a zice în jargonul vremii de atunci: ah, psihimu, uită-te cît e de *nostim!"* La rîndul său, Iacob Negruzzi introduce termenul (cu semne de incipientă depreciere) în ierarhia caracterizărilor feminine: „La întrebarea cum e cutare fată, sînt zece specii de respunsuri, care compun totodată şi categoriile în care se împart fetele: 1. Foarte frumoasă. 2. Frumuşică. 3. Curăţică. 4. Cîntă binişor din clavir. 5. Hm, hm. 6. E *nostimă.* 7. Nu-i slută. 8. Ia un bunduc. 9. Slutuţă. 10. Pogană" *(Stărostii).* Pornindu-se de la sensul „plăcut" şi „simpatic", cu adaos de ironie, s-a ajuns pe la 1900 la accepţia păstrată pînă azi: „amuzant, hazliu". Desigur, amuzamentul poate fi produs cu intenţie, prin meritele persoanei sau ale situaţiei („pline de haz"), sau involuntar („ridicol").

Probabil în legătură cu graţia feminină, prezentată cu o anumită ironie, s-a creat şi expresia *nostimă (şi) cu picăţele,* care circula destul de mult în presa de acum o sută de ani: „să se poată strecura în budgetul teatrului o duzină de minore *nostime şi cu picăţele" (Furnica,* 21 octombrie 2014); „Ea e tînără, frumoasă, / *Nostimă cu picăţele" (Furnica,* 3 iulie 1905) etc. Nu e tocmai clară originea formulei, care ar putea fi legată de mode (feminine) ale vremii sau pur şi simplu de un tipar lingvistic de amplificare glumeaţă – de felul celui care a produs în vremea noastră expresia familiar-argorică *urîtă cu crengi.* Tot în *Furnica,* „o ţată înfăşurată într-o fustă de pichet alb cu bulinuri albastre" era numită „doamna *cu picăţele"* (17 iulie 1905). Iar *Moda parisiană* din 22 mai 1898 descria tendinţele vremii: „cele mai frumoase voaluri pentru obraz sînt acelea de tul negru *cu picăţele* şenilate; cele mai noui sînt de tul negru, presărate *cu picăţele* în relief albe" (p. 2). E posibil ca *picăţelele* să fi fost, la un moment dat, semnul unei anumite ţinute excentrice şi *fistichii...*

Nostim e încă folosit azi, cu sensul „amuzant, comic, simpatic": „Mitică de la Ligă s-a transformat într-un pensionar *nostim"* (wowbiz.ro); „Este puţin *nostim* că ANCOM vrea să subvenţioneze Germania cu tarife de interconectare joase" (mediafax.ro); *„cel mai nostim* furt al primăverii" (evz.ro); „Un hamster *nostim"* (timisoaraonline.ro) etc. În schimb, formula *nostim(ă) cu picăţele,* deşi înregistrată de mai toate dicţionarele noastre frazeologice, pare să fi ieşit din uz.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

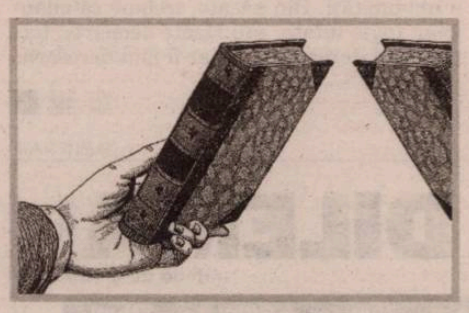

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Ce-i trebuie unui curriculum (II)

Am discutat săptămîna trecută despre necesitatea adecvării proiectelor curriculare la contextul în şi pentru care sînt produse.

Aceasta vizează – spuneam – capacităţile, nevoile şi aşteptările beneficiarilor, situaţia corpului profesoral, coerenţa sistemului – evaluarea elevilor, producţia de manuale şi de auxiliare, formele de apreciere a muncii profesorilor, gradul de autonomie a şcolii etc. –, baza teoretică psiho-pedagogică disponibilă. Aceştia nu sînt – spuneam în încheiere – singurii parametri de luat în calcul.

Pentru România, nu e cîtuşi de puţin lipsit de relevanţă contextul economic şi social în care se iniţiază o reformă curriculară. Schimbarea curriculară petrecută în România a avut grav de suferit, de pildă, de pe urma alocării de fonduri insuficiente pentru producţia de manuale. Însuşi faptul că manualul a rămas în continuare „Biblia" elevului şi a profesorului se explică nu numai printr-un incontestabil conservatorism – amintirea manualului unic, cu reflexele didactice pe care acesta le-a consolidat vreme de decenii –, ci şi prin precaritatea resurselor pentru a furniza materiale de studiu alternative: starea jalnică a bibliotecilor şcolare, suportul tehnologic şi de consumabile derizoriu aflat la dispoziţia şcolii ş.a.m.d.

Lucrul cel mai frapant, în privinţa condiţiilor economice şi sociale în care se desfăşoară învăţămîntul nostru, este persistenţa unor enorme discrepanţe între posibilităţile de studiu într-o şcoală (sau clasă) şi alta, ale unui elev şi ale altuia. Pare că nu ne-am mişcat din loc faţă de vremurile în care paşoptiştii descriau societatea românească drept un tărîm al „contrasturilor" năucitoare. Cum să faci faţă unei astfel de situaţii?

În primul rînd, prin calibrarea curriculumului la un nivel mediu de dificultate. Venim dintr-o îndelungă şi nefastă tradiţie a lui „vom face totul". Excepţionalismul curricular, cuplat cu frecventa tendinţă de supralicitare din partea profesorilor şi cu funcţionarea rigidă a sistemului, pe modelul „cursei cu obstacole", transformă învăţămîntul nostru într-o perpetuă hecatombă, cu zeci de mii de elevi care pierd şirul învăţării şi pe care se găseşte să-i „salveze", în cele din urmă, cîte o milostenie guvernamentală. Nu i-am deprins încă pe elevi cu o lectură funcţională, comprehensivă, şi îi azvîrlim deja în meandrele comentariului literar. Nu am asigurat încă o asimilare solidă a structurilor gîndirii logico-matematice şi sărim la competiţia rezolvării de probleme cît mai alambicate. Testările internaţionale asta arată an de an: îngrămădirea cunoştinţelor pe nici un fundament.

Pînă şi adecvarea conţinuturilor învăţării are legătură, uneori în chip surprinzător, cu mediul social în care îşi desfăşoară activitatea şcoala românească. Aud, de multe ori, în special din partea colegilor literaţi, reproşul că textele literare de studiat au, într-o proporţie exagerată, tematică rurală. Recunosc linia lovinesciană de argumentaţie a acestei imputări. Lovinescu considera, acum aproape un veac, că viitorul e rezervat literaturii citadine, în detrimentul celei rurale, copleşitoare la început de secol XX. Cursul literelor într-acolo a mers, chiar dacă cu meandre deloc neglijabile: un Rebreanu, un Sadoveanu, un Marin Preda după război... Mă frapează însă preschimbarea argumentului estetic lovinescian – susţinut de o teorie *ad hoc,* cea a sincronismului, avînd drept corolar fenomenul „mutaţiei valorilor" – într-unul sociologic de tipul „copiii de azi cresc cu tableta în braţe, cum să-i mai intereseze şi cum să mai poată înţelege patimile lui Ion al Glanetaşului?" Speculăm, cred, pe marginea unor realităţi despre care nu ştim mai nimic, în afară de cifrele dezarmante ale statisticilor demografice.

Se mai poate însă argumenta şi într-un al treilea mod, nici estetic şi nici sociologic. Şi anume, punînd întrebarea dacă n-ar fi oportun, fie şi prin alegerea lecturilor recomandate, să-i apropiem pe elevi, indiferent de mediul lor de proveniență, de cultura citadină. Este, de această dată, vorba despre un argument politic. Nu în sensul cu care, din păcate, ne-am obişnuit.

Îmi amintesc despre o dezbatere purtată cu Mircea Cărtărescu şi cu o serie de profesori de română, pe la sfîrşitul anilor '90, despre, pe atunci, noul curriculum. Unul dintre participanţi a pus, la un moment dat, o întrebare care a schimbat cursul discuţiei: cine sau ce anume conferă *legitimitate* unui proiect curricular inovator.

Mi-au venit pe dată în minte toate tribulaţiile petrecute în perioada primei reforme curriculare, pentru a conferi legitimitate agenţilor ei. Cum, de pildă, Comisiile Naţionale care urmau să valideze programele diverselor discipline s-au stabilit pe baza unei reprezentări teritoriale, de parcă ar fi fost vorba de nişte miniparlamente, deşi membrii acestora erau, evident, numiţi, iar nu aleşi. Iar unui secretar de stat ingenios i-a venit ideea de a rezolva spinoasa chestiune, printr-un concurs naţional de programe. Cum ar fi urmat fericitele cîştigătoare să se coreleze, atît pe orizontală, între diversele materii, cît şi pe verticală, între ciclurile şi anii de studiu, nu era cazul să ne îngrijorăm.

În fapt, nu *cine* făcea sau face programele e esenţial, ci *pentru ce.*

Pornind de la nedumerirea exprimată de colegul nostru, am improvizat, împreună cu Mircea şi ceilalţi participanţi, un exerciţiu de imaginaţie. I-am rugat să se gîndească la cum şi-ar dori să arate ţara noastră peste vreo 10-15 ani, atunci cînd cei pe care îi instruim îşi vor fi încheiat studiile şi vor fi devenit, ei, „România de mîine". Am ascultat năzuinţe despre dispariţia cîinilor maidanezi şi a certurilor din autobuz, despre locuri de muncă la care mergi cu plăcere şi funcţionari amabili la ghişee, despre medici care nu iau şpagă şi poliţişti serviabili. N-am auzit pe nimeni, spre surprinderea mea, spunînd că şi-ar dori ca, pînă atunci, România să fi intrat deja în UE – sau ceva asemănător.

Un curriculum „bun" trebuie să fie adecvat nu numai contextului *în* care e elaborat, ci şi celui *pentru care* e făcut şi la construcţia căruia e menit să contribuie. Spunem de nenumărate ori că şcoala e o poveste despre viitor, dar ne aplecăm prea arareori gîndul către ce viitor am vrea să ne fie povestit. Iar acesta, la nivelul unei ţări, nu este doar o prospecţiune futurologică. Este o chestiune de voinţă politică.

O reformă curriculară are nevoie, întîi de toate, de un proiect de ţară – aşa cum au avut, de bine, de rău, liberalii, pe vremea lui Haret, aşa cum au avut, vai! cît de nefast!, comuniştii după cel de-al Doilea Război. Noi acum avem aşa ceva?

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

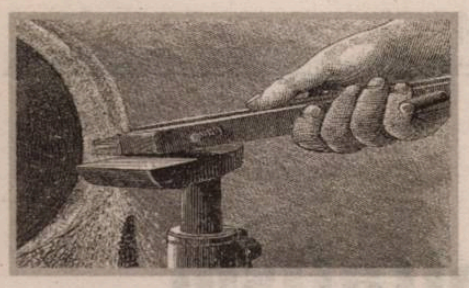

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Ungaria – o privire de vacanță, dar nu numai

Am ales orașul Miskolc ca punct de tranzit pentru Budapesta, nu neapărat pentru faima băilor termale din peșteră sau ruinele cetății Diósgyör – nu am apucat să le vizitez –, ci mai degrabă din curiozitatea de a vedea ce înseamnă un oraș din Ungaria aflat undeva pe la mijlocul clasamentului, dacă este să vorbim despre atracțiile turistice ale țării.

Un oraș dominat de baroc, printre clădirile remarcabile aflîndu-se și biserica ortodoxă, ridicată de grecii și macedonenii refugiați din calea turcilor, în secolele XVI-XVII. Aici s-a născut, în 1808, Andrei Șaguna, viitorul mitropolit ortodox al Ardealului.

Nu avem timp pentru mai mult de o plimbare pe principala arteră pietonală a orașului, străbătută de linia de tramvai, cu fațadele sale elegante, dintre care se remarcă Teatrul Național. Ne abatem apoi către Piața Eroilor, cu impunătoarea biserică minorită și sinagoga. E o seară liniștită de mijloc de săptămînă, terasele nu sînt nici arhipline, dar nici pustii, animate îndeosebi de tinerii localnici ieșiți la o bere și de, totuși, puținii turiști.

Rămînem la Miskolc pentru o singură noapte, într-o pensiune situată chiar pe artera pietonală Széchenyi István. Proprietarii, doi soți pensionari, știu doar ungurește și rusește, dar pînă la urmă ne înțelegem. Cel puțin, pricep foarte bine ce vrea să-mi spună domnul, imediat ce află că sîntem din România. „Nu mai avem fotbal, nici noi, nici voi" – vrea el să-mi transmită.

În Budapesta, tinerii care vînd ghiduri și excursii cu vaporul pe Dunăre poartă tricourile roșii ale echipei naționale, cu numărul 10 și numele lui Puskas, celebrul înaintaș al Ungariei și al lui Real Madrid din anii '50-'60.

Avem imaginea acelor ani tumultuoși chiar în fața noastră, pe clădirea de vizavi de hotelul în care poposim la Budapesta. Fațada nu a mai fost refăcută din 1956 și poartă urmele gloanțelor din timpul intervenției trupelor sovietice și din Tratatul de la Varșovia, venite pentru a înăbuși Revoluția ungară. Urme adînci, nu de tiruri cu arme ușoare, ci, probabil, de focuri de mitralieră, de pe tanc. O placă amintește de acest episod dramatic al istoriei recente.

Sîntem în Josefvaros, un vechi cartier mic-burghez al Budapestei și unul dintre centrele de rezistență din timpul revoluției ungare. Cartierul a decăzut în timpul comunismului, pobabil lăsat intenționat pradă degradării, așa cum s-a întîmplat și cu multe vechi zone urbane de la noi, din București și nu numai. Astăzi, cartierul își revine la viață, grație unui proiect de revigorare urbană, finanțat din fonduri europene de coeziune. Este unul dintre proiectele pe care Comisia Europeană le consideră de succes.

Nu s-ar zice însă că urmele intervenției sovietice din 1956, vizibile încă pe diverse clădiri, sau multitudinea de plăci și monumente comemorative mai nasc astăzi resentimente. Nici chiar impresionanta înșiruire de fotografii ale tinerilor executați în timpul represaliilor, de pe fosta clădire a Poliției Secrete de pe celebrul bulevard Andrassy. Ungaria este astăzi una dintre țările care colaborează îndeaproape cu Rusia lui Putin, o Rusie care nu-și ascunde dorința de a reface sfera de influență a fostei URSS.

Dar Ungaria vede și mai departe de Rusia și proiectează o adevărată politică asiatică, îmi spune Zoltan Kottasz, jurnalist de politică externă la cotidianul *Magyar Nemzet*. Este noua orientare a Ministerului de Externe, după recîștigarea alegerilor de către Viktor Orbán, în aprilie.

Ne-am cunoscut la Berlin, în timpul alegerilor europene și, la un pahar cu bere germană, ne-am promis că vom profita de vizita mea la Budapesta și vom continua discuția la un pahar de vin unguresc.

Și iată-ne la un bar de vinuri din Budapesta, unul dintre acele locuri în care doar un localnic te poate duce, deși se află la doi pași de acel Champs Elysées al Budapestei care este bulevardul Andrassy. Un local arhiplin, frecventat de tineri, un bar corect, nimic luxos, dar cu o impresionantă listă de vinuri ungurești (să fi fost vreo două sute, poate mai multe), grupate pe regiuni.

Atît de aproape și totuși atît de departe de Budapesta, Szentendre pare desprins de pe o ilustrată cu un mic port mediteraneean. Această veche colonie de pe malul Dunării a sîrbilor refugiați din calea turcilor, încă din secolul al XV-lea, a devenit în timp locul preferat al pictorilor și, în general, al lumii artistice budapestane.

Mergem mai departe pe șoseaua regională ce urmează cursul Dunării, la nord de Budapesta. Zona e foarte animată, în această perioadă de vară. Hoteluri, pensiuni, nenumărate ștranduri și bazine de înot. Ungurii nu au mare, dar au o pasiune pentru băile cu ape termale și pentru parcurile acvatice, din care și-au făcut un adevărat brand. Nu întîmplător, această națiune colecționează un număr impresionant de medalii olimpice, mondiale și europene la polo și la diverse probe de înot.

Trecem prin Vișegrad, pentru vechea reședință de vară a lui Matei Corvin. Dar Vișegrad are o rezonanță deosebită în istoria foarte recentă, de după 1989. La finele lui 1990, aici a fost semnat tratatul prin care Ungaria, Polonia și Cehoslovacia puneau bazele unei politici coordonate, ce avea să le ducă, împreună, în NATO și în Uniunea Europeană. Deși a cerut acest lucru, România nu a fost primită în acel grup – la sfîrșitul lui 1990 nu era o democrație de încredere. Pînă la urmă, cu o anumită întîrziere, am ajuns și noi alături de fondatoarele grupului de la Vișegrad, dar iată că Ungaria pare a privi acum în altă parte.

În drumul spre România, după ce autostrada se termină, mergem pe șosele regionale. Traversăm satele din nord-estul Ungariei – o regiune săracă, după standardele locale. Sate îngrijite, cu flori, gazon în fața caselor și piste speciale pentru bicicliști, oameni care muncesc din greu. Din cînd în cînd, panouri ale grupării Jobbik, cu Ungaria mare. Poate că au rămas de la alegerile europene sau, poate, cine știe, au fost anume lăsate acolo.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Mentalitatea revigorantă a Războiului Rece

Există obișnuința puțin vanitoasă de a republica articole apărute cu mulți ani în urmă, arătîndu-le perenitatea. Zice autorul: „vedeți, am avut dreptate!", „vedeți, am fost vizionar!" sau, măcar, „vedeți, ce potrivească după atîta timp!". Mărturisesc și eu această vanitate republicînd, de astă dată, un text care pleda o anumită cauză, cu argumente actuale atunci, dar desuete astăzi. Chiar și așa, teza se dovedește a fi mai actuală decît aș fi putut bănui vreodată. În 2006, așadar, publicam în acest colț de pagină, textul următor.

Sfîrșitul Războiului Rece nu a schimbat lumea în măsura în care se spune sau în măsura în care cred apostolii lumii noi. Sigur, a dispărut blocul comunist, democrația a avansat viguros acoperind practic întreaga Europă, victoria modelului democrației liberale în lume este atît de eclatantă, încît produce viziuni fukuyamice, SUA au rămas singura superputere – sînt, deci, schimbări. Dar aceste schimbări, oricît de uluitoare par, sînt numai schimbări de suprafață. Fenomenele sînt altele, dar esențele, cred, nu s-au schimbat. Înainte de 1989, lumea era, din punctul de vedere al relațiilor internaționale, o arenă a luptei politice între democrație liberală/capitalism/stat de drept și dictatură/comunism/socialism. Acum, lumea pare a fi scena luptei dintre democrație liberală/capitalism/stat de drept (deci, primul termen al binomului a rămas același) și dictatură/califat/terorism „clasic" sau chiar nuclear. În continuare, „taberele" sînt localizate în aceleași spații. Tabăra democrațiilor are ca ax central Atlanticul de Nord și, pe măsură ce mergi spre Est, găsești tabăra eterogenă a regimurilor „anti" sau „ne" democratice, care resimt ca pe o agresiune orice presiune de democratizare.

Există cel puțin două percepții larg răspîndite asupra realității internaționale. Prima, că lumea de azi resimte un mare grad de dezordine. Cauze: erupția actorilor internaționali non-statali, unipolaritatea lumii, ambiguitatea celor mai multe dintre regimurile lumii (cel puțin în ochii unora, SUA nu mai sînt chiar farul democrației, iar China și Rusia nu mai sînt chiar dictaturi), relativa emancipare a europenilor față de SUA, criza de autoritate a ONU, tensiunea dintre tendințele regionaliste și globaliste, pe de o parte, și cele separatiste și autarhice, de partea cealaltă etc. A doua percepție este că nu există un consens real asupra pericolelor la adresa păcii, a stabilității, a prosperității. Listele cu amenințări variază nu doar de la un grup de state la altul, ci chiar de la un stat la altul, în interiorul aceluiași grup, și, cel puțin în statele democratice, sînt foarte diferite chiar de la un grup politic sau social la altul. Asupra pericolului terorist, de pildă – ca să mă refer la cea mai mediatizată amenințare –, nu există consens în România. Sînt încă mulți oameni, unii dintre ei bine informați și atent educați, care consideră că terorismul nu este o amenințare reală pentru România, în vreme ce alții, poate chiar cu un soi de exagerare, repetă, ca un elev premiant, frazele-clișeu despre iminența amenințării teroriste.

Într-un asemenea context, cel mai mare risc este să nu mai știi care cine e, sau – ca să folosesc un termen drag neoconservatorilor – să pierzi „claritatea morală". Guantanamo te duce cu gîndul la dictatură, și zgîrienorii din Shanghai te duc cu gîndul la libertate, uitînd că în SUA funcționează, de două secole, ceva ce se cheamă Constituție și Curte Supremă de Justiție, iar în China există Tibetul și mii de deținuți politici. Asemenea confuzii, un veritabil joc cu oglinzi, generat de șirul nesfîrșit de deconstrucții și construcții puzzeliene al realităților politice, fac să avem o perspectivă falsă, înșelătoare, asupra lumii. În acest context, una dintre cele mai sinistre diversiuni este aceea de a blama „mentalitatea războiului rece", ca pe o mentalitate depășită, conflictuală, înspăimîntată. Acum avem nevoie, chipurile, de o mentalitate progresistă, integrațională, relaxată. Lucrurile au și accente ridicole. L-am văzut la televizor pe dl Iliescu acuzînd vehement un jurnalist de vreo 30 de ani că are o „mentalitate de război rece", după ce acesta spusese banalul adevăr că dl Iliescu este comunist. Recursul la mentalitatea războiului rece este necesar uneori, fie și numai pentru reorientare. Și la noi există birocrați dedicați progresului și viitorului. Pînă de curînd tineri, ei mărturisesc un spirit ce poate fi numit „geoanic", pentru că dl Geoană, alături de cei care au urcat în funcții în siajul său, mi se pare că ipostaziază cel mai bine acest stil atletic de a fi în lume. Să privim numai înainte! – spun ei. Un slogan frumos și facil, pentru că ne îndeamnă să uităm trecutul. Trecutul este, în general, oribil, greu de digerat. Fie pentru că acolo sînt ticăloșiile și micimile noastre, despre care nu mai vrem să știm, fie pentru că acolo se află cele mai frumoase momente ale noastre, a căror irepetabilitate ne chinuie, ne dezamăgește, ne depresează. Conținînd frămîntarea dostoievskiană (sau freudiană, după caz) dimpreună cu reveria nostalgică a paradisului pierdut, memoria este ceva foarte greu de gestionat. Trecutul are obiceiul prost de a fi mereu prezent, de vreme ce prezentul nu e decît un viitor trecut.

Războiul Rece, ca perioadă istorică, a trecut. Dar substanța antitetică a acelui timp s-a păstrat și azi. Conflictul dintre partizanii libertății și inamicii ei este veșnic. Se poate lesne evidenția un fir roșu, continuu, de la războiul peloponezian, pînă la războiul din Irak, trecînd prin al Doilea Război Mondial și Războiul Rece. Libertatea și tirania vor fi mereu termenii unui binom tensionat. Acest fapt pare a fi singurul recunoscut unanim. Disputele încep cînd se face pasul următor, acela de a identifica taberele; atunci, apar două atitudini. Una călduță, fără risc, în care împarți meritele și vinile, în mod echilibrat, egal, sapiențial, să nu superi pe nimeni. Alta, curajoasă și, deci, riscantă, în care spui limpede că cineva greșește mai mult decît altul și ai opțiunea fermă spre cel care greșește mai puțin.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Un capitalist în kapitalism

Dacă aş avea suficient talent, aş scrie scenariul unui film despre viaţa lui Dinu Patriciu. Multă vreme, cinematografia românească mi-a părut prea locală, criptică, înecată în metafore şi trimiteri la simboluri obscure care făceau poveştile de neînţeles dincolo de Veliko Tîrnovo. Oare povestea vieţii lui Dinu Patriciu ar putea fi inteligibilă pentru un american? Eu cred că da. Ar avea de toate: mărire şi decădere, glorie şi necazuri, amoruri şi trădări, politică şi afaceri.

Imediat după Revoluţie, a devenit, alături de Horia Rusu, unul dintre ideologii liberalismului românesc care dădea să se reînfiripe. Îmi amintesc conferinţele vremii, ţinute acasă la Brătieni, în Piaţa Amzei. Ştia carte, avea energie, viziune, argumente şi pasiune în a le susţine. Prin 1996, făcea educaţie puştilor de liceu, în emisiuni la TVR, vorbind despre taxe şi impozite, pe vremea cînd nimeni nu amintea încă, nici în campaniile electorale, asemenea detalii plicticoase. Un arhitect de succes care intră în politică după căderea lui Ceauşescu, punînd umărul la construcţia unui partid liber şi vorbind despre alt fel de legătură cu statul. Orice american l-ar înţelege.

În afaceri, omul a fost spectaculos. A cumpărat greu (foarte greu) o rafinărie aflată în pragul închiderii. „Ai lui" nu l-au ajutat atunci cînd au fost la guvernare. Paradoxal, exact in-amicii politici au parafat acea privatizare. Discret, a dus combinatul pe profit. A avut mult noroc. Exact la timpul potrivit, în momentul cel mai bun, a izbucnit al doilea război din Irak, regimul Saddam a picat şi profitul Petromidia a crescut vertiginos. De aici i s-a tras şi un necaz. Pîrît fiind de irakieni pentru nişte datorii, pus „sub ascultare" (cam fără mandat), a fost dat în vileag pentru o manevră bursieră menită a-i rotunji veniturile, sieşi şi cîtorva amici apropiaţi. Orice american ar înţelege episodul. Asemenea manipulări ale pieţei se petrec zilnic la bursele de acolo. E drept, risti o amendă serioasă şi, în funcţie de gravitatea schemei, poţi ajunge la închisoare. A stat şi Dinu Patriciu. 24 de ore. Apoi a cîştigat un proces în care a dovedit că interceptările nu erau legal obţinute. A cîştigat, carevasăzică, pe procedură.

Ca politician, nu a avut un succes deosebit. Obişnuit cu ritmul şedinţelor de corporaţie, avea pretenţia ca, la partid, lucrurile să meargă la fel. „O jumătate de oră: decizie, vot, responsabili, cine ce are de făcut, termene, pa şi la revedere, pînă data viitoare." Eh, la un partid trebuie să stai cu orele, să gîndili orgolii, să asculţi păsuri. Nu avea timp de aşa ceva. A fost, aşadar, considerat arogant, iar influenţa în partid i s-a diminuat, treptat.

După ce a reuşit să devină cel mai bogat român, adică după ce a vîndut foarte bine Petromidia unor kapitalişti din fosta URSS, a început să greşească. Intuiţia şi norocul păreau că l-au părăsit. Investiţia în lanţul de „magazine la parter" a fost prost gîndită. În principiu, ar fi trebuit să meargă. Numai că, în România, a avut a se bate cu megaimajurile, carfururile, lidlurile şi kauflandurile care erau în plină expansiune. Nu a avut loc, nu a putut concura

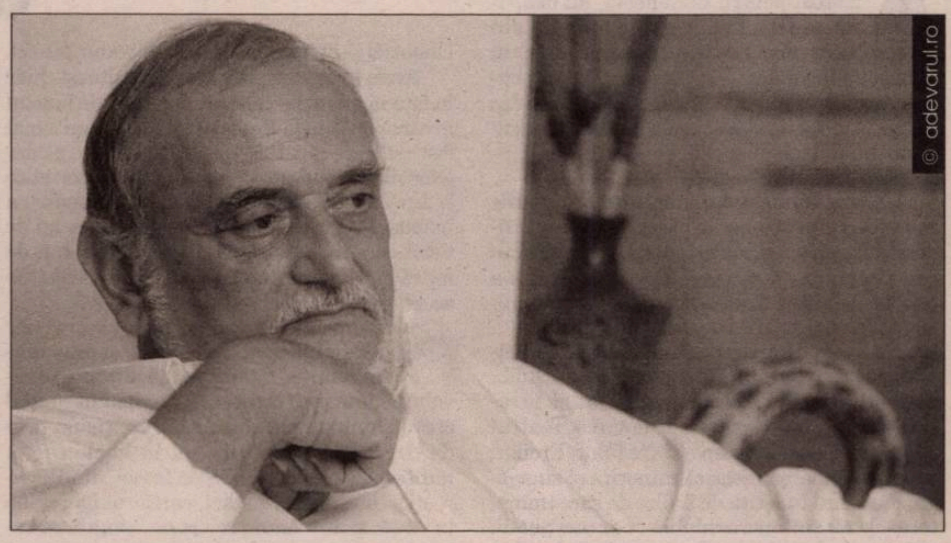

cu nişte corporaţii mult mai bine puse la punct. În plus, după succesul cu rafinăria, căpătase ideea că s-ar pricepe la toate. De aici a venit şi investiţia în mass-media. Alt eşec. A greşit cînd şi-a ales colaboratorii apropiaţi. A greşit cînd a crezut că poate vinde un anumit tip de produs (standardizat) pe o piaţă în care tocmai „tuşa personală" dă valoarea adăugată a unei staţii de televiziune locale finanţate de mogulul oraşului. Ar înţelege un american eşecurile în business? Ba bine că nu.

Nu aş vrea să amintesc suişurile şi coborîşurile vieţii lui personale. A fost discret în această privinţă, pînă de curînd. Oricum, cred că şi această parte (picantă) a scenariului posibilului film ar fi gustată de spectatorul american.

Povestea lui Dan Voiculescu ar fi greu de scris pentru a fi înţeleasă de occidentali. Ar fi necesare prea multe explicaţii în scenariu. Eu cred că viaţa lui Dinu Patriciu ar fi mult mai simplu de „tradus". De-aia zic: pentru mine, el a fost mai degrabă capitalist decît kapitalist.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

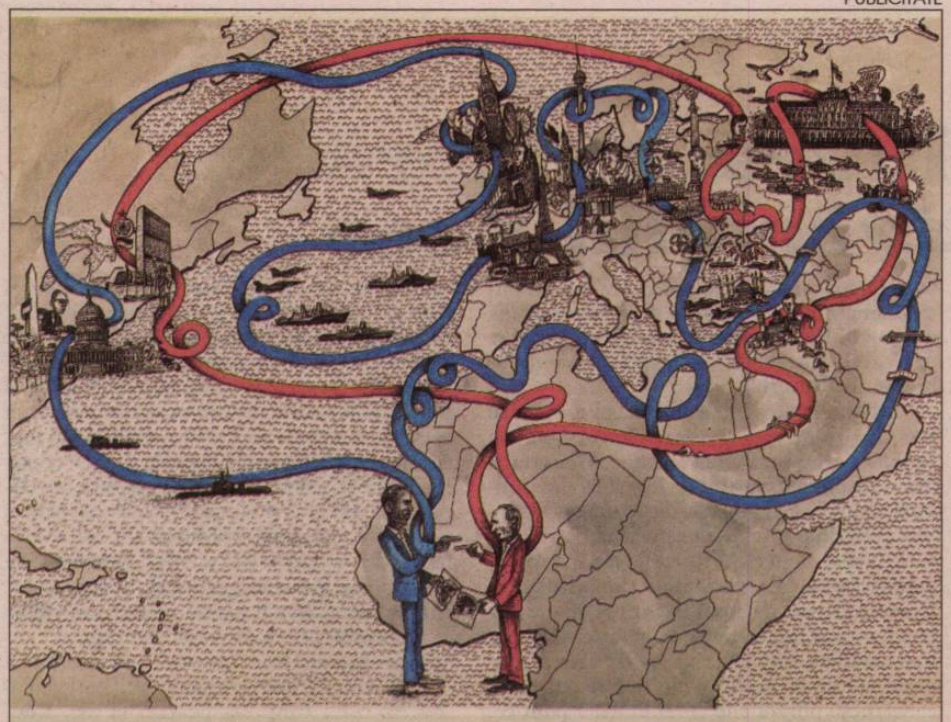

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY. Politică globală, economie şi idei

PUBLICITATE

Un serial-documentar despre cei care au adus comunismul în România

Din 22 august, în fiecare vineri, în weekend adevărul

Chris JONES

Autişti

Azi m-am trezit şi Charley a vrut să mă joc cu el cu trenuleţele, chestie pe care mă roagă s-o fac în fiecare dimineaţă din ultimii doi ani şi ceva.

Avem doi copii, doi băieţi. Charley are 4 ani, iar Sam are 2. Pe Charley l-am botezat după cîinele călător al lui John Steinbeck; pe Sam l-am botezat – întîmplător, cînd i-am dat şi numele de fată al bunicii mele, Fielden, ca al doilea prenume – după un ucigaş de poliţişti anarhist. Numele lor se potrivesc perfect cu personalităţile fiecăruia.

Îmi iubesc copiii, fireşte, dar nu sînt un tată înnăscut. A trebuit să fac nişte eforturi. N-am fost întotdeauna destul de răbdător pe cît ar fi trebuit să fiu. Uneori, mi-am pus munca sau fericirea înaintea lor şi a propriei lor fericiri. E unul dintre lucrurile pe care sper că le voi putea îndrepta în lunile şi anii următori. Vreau să fiu un tată bun, ceea ce e uneori greu pentru un tip care-ar fi fost destul de fericit să trăiască singur într-o rulotă pe malul rîului.

Promit că blogul acesta nu va deveni siropos sau sentimental – nu foarte mult, cel puţin. Dar voi scrie despre copiii mei, aşa, din cînd în cînd, ca să-mi aduc aminte că, înainte de toate, sînt tată.

Charley, am aflat acum cîteva săptămîni, are o formă uşoară de autism.

Dintotdeauna a fost diferit. Cînd se afla în uter, a dezvoltat o anomalie în funcţionarea inimii. Ne-am dus la doctor pentru un control de rutină, cînd Lee era în a treizeci şi doua săptămînă, şi zece minute mai tîrziu eram la spital, înnebuniţi de frică. Din nu ştiu ce motiv, inima lui hotărîse că fusese lovită de fulger; copilul care urma să fie Charley avea o inimă ce bătea de mai mult de 200 de ori pe minut. La ecografie, era greu să identifici un ritm anume. Suna mai degrabă ca un ocean, un vîjîit continuu.

Două săptămîni au încercat să-i coboare pulsul îndopînd-o pe Lee cu medicamente. Am stat într-un colţ al camerei ei de spital şi am terminat de scris o carte. Medicamentele au funcţionat puţin la început, dar apoi n-au mai funcţionat. La treizeci şi patru de săptămîni, cu aproximativ şase săptămîni mai devreme de termen, au decis că Charley trebuia să iasă la lumină dacă voiau să aibă şanse de supravieţuire.

Doctorii l-au scos afară. Era inert: vînăt, fără suflare, un ghemotoc molatec, ca un pui de elefant. Şi-a venit în fire, însă de-abia după vreun minut, timp în care m-am întrebat dacă nu se dusese pentru totdeauna. Apoi a fost pus într-o cutie de plastic, transparentă, şi-am început să alerg după el prin holuri şi tuneluri, pînă la aripa de cardiologie infantilă. Urmau să administreze şocuri inimii lui, şi dacă asta nu i-ar fi resetat ritmul, atunci aveau să-l bage în operaţie.

Stăteam cu palmele lipite de sticlă – Lee era încă la cusut, la opt etaje distanţă – şi-mi doream ca electricitatea să funcţioneze. L-au sedat. Pătrăţele albe erau lipite de trupul lui micuţ, în timp ce volţii îi străbăteau corpul. Inima a încetinit pe dată. Am văzut nişte urme mici de arsură pe piept, două pete roşii, dar doctorii au spus că avea să fie bine. Am alergat înapoi şi i-am spus lui Lee şi m-am prăbuşit pe patul ei şi am plîns cum nu mai plînsesem niciodată pînă atunci.

Charley s-a dovedit a fi un bebeluş dificil, iar noi ne întrebam dacă felul în care venise pe lume avea vreo legătură. Nu dormea. Zîmbea foarte rar. Puteam să fac roata prin cameră şi el de-abia dacă ridica din sprînceană. Dacă e să fiu sincer, mă întrebam dacă nu cumva făcusem o greşeală teribilă cînd hotărîserăm să avem un copil. Înainte, vieţile noastre fuseseră decadente, aproape de perfecţiune. Acum aveam un bebeluş care ne ţinea treji, şi care, la schimb, se uita pur şi simplu prin noi.

Dar, cu timpul, Charley şi-a găsit puterea de concentrare şi a devenit un micuţ tare simpatic. Făcea obsesii pentru tot felul de lucruri ciudate. Putea să se joace cu o singură jucărie ore întregi la rînd. A început să vorbească şi să meargă tîrziu, dar păruse întotdeauna că ar fi putut face lucrurile acelea dacă ar fi vrut; pur şi simplu alesese să nu. Putea să pară incredibil de senin.

Săptămîna în care m-am îndrăgostit pînă peste cap de Charley – nu pentru că trebuia să-l iubesc, din pricină că eram tatăl lui iar el era fiul meu, ci cînd m-am îndrăgostit de el pe bune, în mod autentic – a fost în timpul primei noastre vacanţe în familie, cînd el avea vreo 2 ani. Ne-am dus la Outer Banks. Acolo, amîndoi ne-am găsit fericirea.

Charley, am aflat acum cîteva săptămîni, are o formă uşoară de autism.

Puştiul s-a ataşat de ocean. Era toamnă, plajele erau pustii, porneam în lungi plimbări, întrerupte doar de alergarea lui repetată spre valuri. Nu puteam să-l ţinem departe de apă. Toată ziua era în apă, tremurînd şi iarăşi vînăt, sau stătea pe nisip şi se uita la valuri de sub un prosop, cu un zîmbet permanent pe faţă.

Stăteam toată ziua în apă, în Bermude, extatic din pricină că venea uraganul, iar valurile erau uriaşe; am trăit o vreme în Australia, ceea ce, chiar şi numai datorită apei, a fost pentru mine raiul pe pămînt.

Astfel că, atunci cînd Charley a început să pară că nu era întru totul normal, i-am spus lui Lee să nu se îngrijoreze. Nici eu nu fusesem un copil obişnuit. Asemeni lui Charley, făceam obsesii pentru lucruri ciudate (îmi plăceau cuvintele la fel de mult pe cît îi plac lui trenurile); sîntem amîndoi destul de stîngaci şi alergăm ca nişte caraghioşi; amîndurora ne place să ne petrecem timpul singuri sau într-o companie tăcută; amîndoi ne lăsăm absorbiţi de anumite idei sau amintiri sau cîntece, mici zgîrieturi pe discul care face ca acul nostru să sară.

Odată, i-a alunecat piciorul şi a dispărut sub apă, şi cînd m-am repezit să-l scot la suprafaţă, l-am văzut uitîndu-se la mine prin perdeaua de apă: chiar şi atunci, zîmbea.

Îmi plăcea la nebunie că-i place oceanul, pentru că şi mie îmi plăcuse mereu oceanul. Cred că fiecărui tată îi place să se gîndească la fiul lui ca la o versiune mai mică şi mai bună a propriei persoane. Cînd îmi amintesc vacanţele familiei mele de cînd eram copil, îmi amintesc de valurile în care mă jucam.

Ceea ce a făcut ca, acum cîteva săptămîni, în era noastră a diagnosticelor, Charley să primească eticheta de autist.

Şi, la frageda vîrstă de 36 de ani, mi s-a spus că eram, şi eu, ceea ce ei numesc un autist înalt-funcţional.

Asta oferea răspunsul la cîteva întrebări – de fapt, la o grămadă de întrebări –, dar era şi prea mult deodată. Lee a devenit persoana calmă dintre noi doi. Eu eram îngrijorat că Charley va suferi de-acum încolo, că îşi va petrece viaţa pe Lună. Lee îmi tot repeta că diagnosticul nu schimba, de fapt, nimic: Charley (şi cu mine) eram aceiaşi oameni care fuseserăm cu o zi înainte. Doar că acum aveam alt nume.

Azi ne-am dus la plajă. E o zi vîntoasă, pe Lacul Ontario se anunţă valuri. Charley a sărit din maşină şi a alergat spre apă. Nu mai văzuse valuri de cînd fuseserăm în Carolina de Nord. Nu ne gîndiserăm că o să înotăm, aşa că n-aveam nici costume de baie, nici prosoape. Dar am înaintat amîndoi în apă, suflecîndu-ne pantalonii. Amîndoi stropeam în stînga şi-n dreapta. Amîndoi zîmbeam către lacul care părea la fel de mare ca un ocean. Şi apoi am decis, împreună, că cel mai bun lucru pe care l-am putea face era să ne dezbrăcăm pînă la chiloţi şi să simţim valurile lovindu-ne pieptul.

Charley rîdea şi ţipa. Striga „Îmi place la nebunie!“, iar şi iar, cu acul sărind. Apoi un tren a trecut prin oraş şuierînd, iar noi ne-am răsucit pe călcîie şi ne-am uitat cum pleacă mai departe. Ne-am uitat la un tren în timp ce stăteam printre valuri, iar Charley s-a întrebat unde se află locul acesta perfect, în care toate iubirile lui se adunau, iar eu i-am spus că de-acum încolo locul acesta avea să fie casa noastră, aici, în orăşelul ăsta pe nume Port Hope.

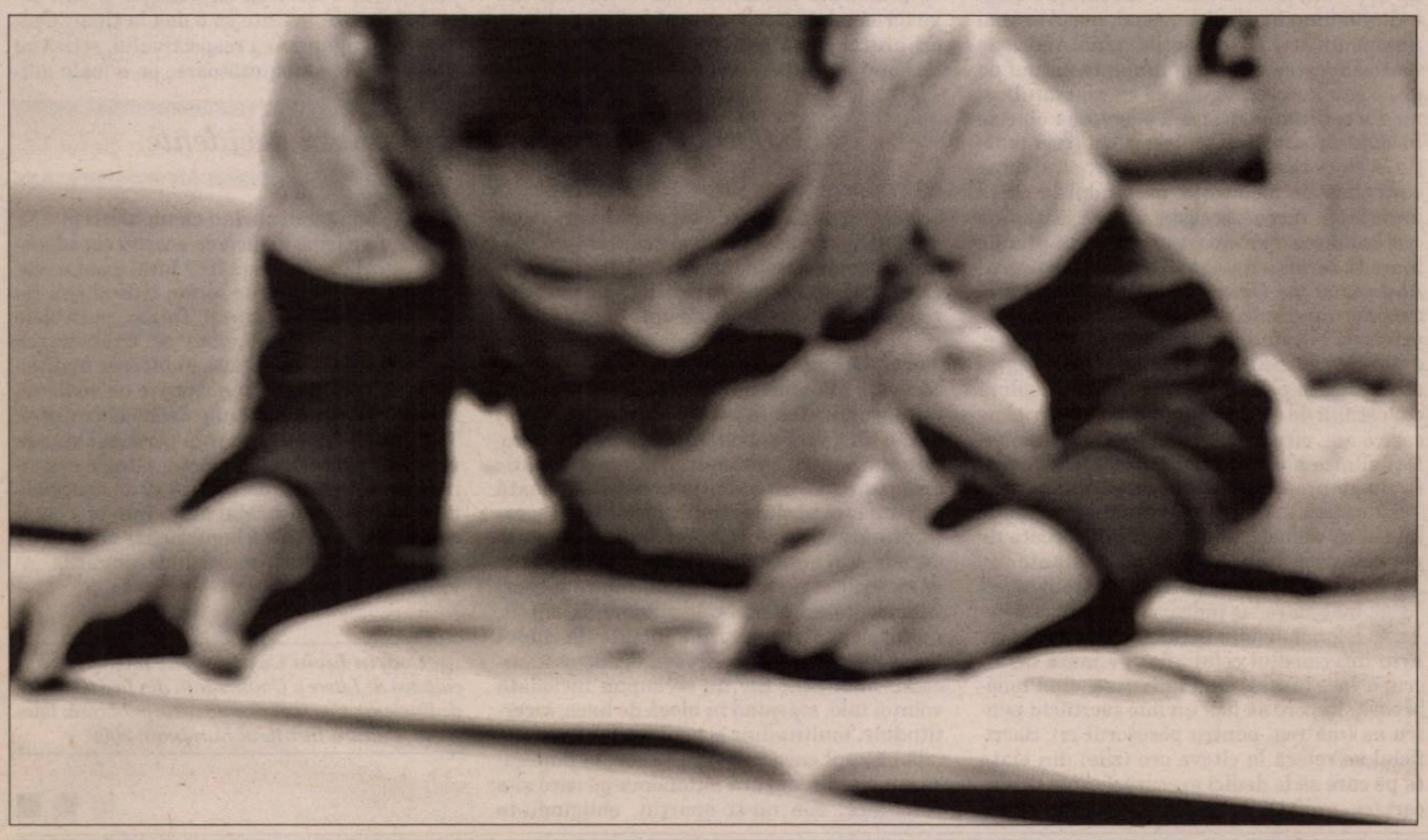

***Chris Jones** este un jurnalist american, distins în două rînduri cu National Magazine Award pentru textele sale din* Esquire. *Este unul dintre invitaţii conferinţei „The Power of Storytelling“, organizate de trimestrialul* Decât o revistă *(Bucureşti, 17-18 octombrie 2014, http://www.thepowerofstorytelling.ro). Acest text a apărut pe blogul său de pe esquire.com, My Second Empire.*

traducere de Luiza VASILIU

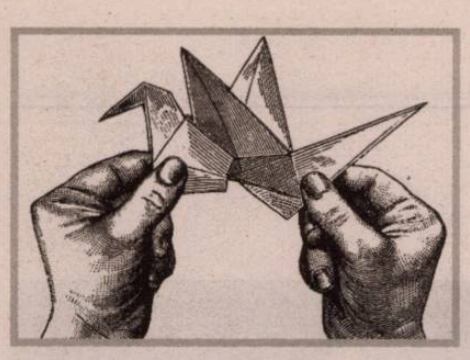

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Marketing-ul şi obrazul subţire

O amică mi-a povestit cum într-o zi a plecat de la birou foarte tracasată de multele treburi de serviciu nerezolvate şi, mai ales, preocupată că soţul ei plănuise să-şi cumpere în leasing o maşină de 50.000 de euro, fără să fie prea clar de unde o să facă rost de atîta bănet.

Abia ce ieşise din clădire, supărată şi îngîndurată, cînd a perceput ca prin ceaţă că o fată s-a apropiat de ea, încercînd să-i vîndă ceva, nişte cosmeticale. Fata voia să i le arate şi s-o pună să testeze nişte creme despre care zicea că-s foarte speciale. Fără ca măcar să înţeleagă prea bine despre ce e vorba, amica mea s-a lăsat oarecum condusă de acea persoană pînă la salonul de cosmetică aflat nu prea departe, unde urma să i se arate mai exact oferta. Pe drum a întrebat-o pe fată cît costă, dar ea i-a răspuns că e vorba despre un întreg set de produse pe care le va primi într-o valiză diplomat, că sînt nişte creme de întreţinere care durează un an întreg... „Bine, bine, înţeleg că e ceva special, dar cît costă?“ a insistat ea. Fata i-a dat un alt răspuns despre valoarea extraordinară a achiziţiei pe care ar face-o dacă ar accepta să cumpere trusa, i-a vorbit despre algele marine din care sînt făcute cremele, despre lipsa din compoziţia lor a parabenilor, adică a acelor substanţe conservante care pot provoca probleme de sănătate, despre alcătuirea complet naturală a reţetei. N-a pomenit însă vreo sumă.

Amica mea a priceput că pentru moment nu va reuşi să scoată mai mult de la ea şi s-a resemnat s-o urmeze pînă la salon. Acolo a fost întîmpinată de o altă persoană care i-a spus că, înainte de orice, ar vrea să-i facă o probă, adică să-i aplice un tratament cu nişte creme din trusa magică, pe o jumătate din faţă, aşa încît să poată face diferenţa între jumătatea tratată şi cea netratată, să vadă pe loc cît de bine şi cît de întinerit va arăta tenul pe partea tratată.

S-a aşezat pe scaun supusă, gîndindu-se în continuare la scumpetea maşinii pentru care soţul ei tocmai semnase contractul, la lucrările şi „lucrăturile“ de la birou. A simţit ca prin vis frecţiile şi masajele la care îi era supus obrazul. În fine, cînd tratamentul a fost gata, cosmeticiana, entuziasmată, i-a pus o oglindă în faţă, ca la o surpriză. Atunci, amica mea s-a trezit din gînduri şi şi-a privit figura cu atenţie. „Vedeţi diferenţa?“ o întrebă cosmeticiana. Dar oricît se străduia, nu prea vedea nimic. „Nu“, a răspuns în cele din urmă, „nu se vede nici o diferenţă.“ „Cum“, a izbucnit cosmeticiana alarmată, „staţi puţin că nu cade bine lumina.“ I-a adus o lampă specială, să-i lumineze faţa. „Ia, uitaţi-vă acum“, i-a zis mîndră. Amica mea s-a uitat şi mai intens la imaginea propriilor obraji. „Nu, nici acum nu văd nici o diferenţă“, a zis, spre dezamăgirea vizibilă a celei care-i ţinea lampa. „Dar cît costă tot ce vreţi să-mi oferiţi?“ „Ei bine, doamnă“, a început iar cosmeticiana, „aici aveţi creme care se folosesc dimineaţa, creme care se folosesc seara, creme care se folosesc săptămînal, creme care se folosesc doar o dată la două săptămîni....“ Şi nu mai termina cu explicaţiile şi cu beneficiile minunatelor produse.

„Bine, am înţeles, dar cîţi bani ar trebui să dau pe toată trusa asta?“ „Trebuie să semnaţi un contract cu noi“, a continuat vînzătoarea. „Dar cîîît, pe ce bani?“ Scăzînd tonul şi lăsînd capul în jos, vînzătoarea a pronunţat în sfîrşit cifra: cincizeci şi nu ştiu cît de milioane de lei vechi. Amica mea a rămas perplexă. „Peste o mie de euro pentru nişte amărîte de creme“, s-a gîndit. „De-aia se codeau atîta să-mi spună preţul. Nu le venea să mă sperie.“ Atunci, şi-a amintit din nou de maşina soţului, cea pentru care el tocmai

îi arătase contractul de 50.000 de euro. „Ce-ar fi să mă duc şi eu acasă cu contractul ăsta de 50 de milioane?“, i-a trecut prin minte. Adică el cumpără maşină de 50.000 şi eu să nu cumpăr cosmetice de 1000?“ Şi, brusc, i-a spus cosmeticienei că vrea să cumpere trusa. Aceasta, care, mai ales după eşecul cu oglinda şi cu lampa, nu se mai aştepta la aşa ceva, era cît pe-aci să scape ustensilele din mîini. A chemat-o imediat pe şefa salonului să vină cu contractul. Erau toate foarte entuziasmate. Părea că e pentru prima oară cînd convingeau pe cineva să cumpere aşa o trusă. După ce toate formalităţile au fost încheiate, şi-au amintit că-i trataseră doar o jumătate de faţă şi i-au spus că nu poate pleca aşa, că trebuie să-i aplice tratamentul şi pe restul feţei, din partea casei. Aşadar, s-a aşezat din nou pe scaun, iar cosmeticiana şi-a reluat instrumentele. Emoţionată, s-a apucat să-i trateze, însă, exact acelaşi obraz.

ready made

„Oamenii lui Cuza! Iată dar un nou taraf inventat de acei care au interes a diviza şi a subdiviza societatea românească în tarafuri şi a le înduşmăni între ele cu scop de a profita taraful lor de vrajba aruncată în celelalte tarafuri.“

Vasile Alecsandri, „Un orator mut“,
în volumul *Proză*,
Editura pentru Literatură, 1966

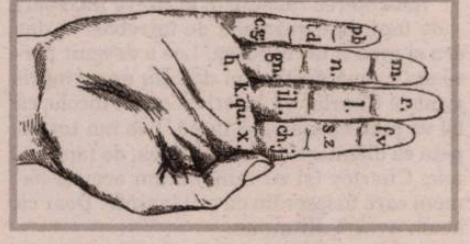

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Obiecte periculoase

Să savurăm astăzi un ultim episod din microserialul dedicat lui Bill Bryson şi remarcabilei lui cărţi *Notes from a Big Country* / *Însemnări dintr-o ţară mare,* microserial început, cum desigur vă amintiţi, în urmă cu patru săptămîni. O statistică dată publicităţii mai demult în SUA i-a lăsat pe mulţi sideraţi, părînd demnă de umorul straniu al comediilor negre. Conform acesteia, peste 50.000 de americani suferă anual accidente (uşoare, medii şi... grave) la propria masă de lucru. „Obiectele“ vătămătoare sînt în general produsele de papetărie prezente în zona respectivă, des fiind menţionate creioanele, stilourile, ascuţitorile sau călimara cu cerneală. Pe lîngă nefericitele victime ale „birolatriei“, mai există, aparent, şi alţi 40.000 de americani care se rănesc în patul personal. Aici, cauzatoare de suferinţă devin pernele, păturile şi „alte accesorii“ (în ultima categorie intrînd probabil o gamă foarte variată de lucruri enigmatice, din recuzita intimă a indivizilor). Primul impuls ar fi să-ţi arăţi uimirea faţă de actualitatea lui Dănilă Prepeleac (nu oriunde, ci în spaţiul postindustrial al Lumii Noi), recitind neîncrezător precizările. Apoi, eşti tentat să-i dai dreptate lui Bill Bryson, din a cărui menţionată carte am luat datele. Acesta observă *posibila nuanţă suicidală* a exoticelor accidente (aspect neprecizat de statistică). Altfel – spune publicistul –, informaţia îşi păstrează caracterul absolut neverosimil, sfidînd bunul-simţ. Bryson se aşază, demonstrativ, la biroul său bine utilat şi constată – cu maximă obiectivitate – că, pe cel puţin o arie de 5mp, nu vede vreun obiect care i-ar putea pune viaţa în pericol, în alt mod decît prin intenţie autodistructivă. Adică, dacă nu şi-ar băga singur capul în imprimanta cu laser a computerului, din motive inefabile, ori nu s-ar înjunghia, eventual, cu foarfecele pentru hîrtie, nimic altceva nu l-ar ameninţa nemijlocit. Similar, în patul personal, riscul ar veni numai din acelaşi (potenţial) gînd sinucigaş (autosufocarea cu perna umplută cu puf de gîscă sau autostrangularea cu cearşaful), şi nu din ostilitatea în sine a paşnicelor obiecte înconjurătoare. Există însă şi o a treia reacţie la statistica de mai sus, pe care o ai după ceva timp de meditaţie, preferabil la masa proprie de lucru. Această ultimă atitudine (probabil cea mai neaşteptată) este una de luare în serios a datelor oferite de *Statistical Abstract of the United States* / *Antologia statisticilor din Statele Unite ale Americii* şi de privire a biroului personal şi, prin iradiere, a patului domestic drept zone posibil agresoare fizic şi psihic. Fac remarca în deplină cunoştinţă de cauză. Prin natura meseriei pe care o am, cititul şi scrisul sînt două activităţi zilnice ale subsemnatului, ele desfăşurîndu-se preponderent la masa de lucru şi *(mea culpa)*... în pat. Trebuie să recunosc faptul că ambele locuri rămîn încărcate de pericole care mai de care mai terifiante.

Să luăm cîteva, pe rînd. Primul şi cel mai mare, aş îndrăzni să cred, este telefonul, neluat în calcul de Bill Bryson. Prin intermediul celui aflat pe masa de lucru, o voce bizară, cînd mieroasă, cînd tenebroasă, îţi cere să faci un mic sacrificiu pentru ea (mă rog, pentru posesorul ei). Sacrificiul se referă la cîteva ore (zile) din viaţa ta pe care să le dedici executării unei traduceri (*cv*, prefaţă, articol, carte etc.) în regim de urgenţă. Posesorul vocii are mare nevoie de chestiunea respectivă şi, desigur, nu te va uita la greu. Aici ai două variante, ambele periculoase. Prima – să accepţi şi, implicit, să-ţi distrugi sănătatea (vizibil imediat sau pe termen lung), a doua – să refuzi, politicos ori brutal, şi să te alegi cu o răzbunare ulterioară, perfidă sau violentă (de asemenea, totuşi să le accepţi în spaţiul tău privat. Cel mai adesea devin vătămătoare, copleşindute prin forţă şi număr. Numai 2000 dintre ele – ocupînd jumătate din birou – sînt ale unui scriitor ce vrea să-i citeşti şi să-i „aprobi“ cartea, înainte să o dea la tipar. Culmea e că rugămintea respectivului, scrisă cu litere negre, ameninţătoare, pe o foaie adi-

50.000 de americani suferă anual accidente.

sesizabilă mai devreme ori mai tîrziu). Altădată sau – de ce nu – în aceeaşi zi (oră, minut), o nouă voce te informează că posesorul ei a publicat o carte, aşteptîndu-te să-i scrii recenzii elogioase în şapte-opt reviste din ţară şi, eventual, să o recomanzi Comitetului Nobel. Opţiunile, ca şi consecinţele, sînt întocmai ca la punctul unu. Prin intermediul celularului, aflat în general *(mea culpa)*... în pat, o altă voce solicită (destul de tăios) toleranţă pentru vreun student problematic ori, mai mult, intervenţia ta necondiţionată într-un lanţ al slăbiciunilor, menit să-l scoată din greutăţi pe vajnicul tînăr. Urmările deciziei din această convorbire vor fi cu adevărat cruciale. De ele depind multe lucruri subiacente existenţei tale viitoare. În sfîrşit, un alt pericol îl constituie hîrtiile (la rîndul lor, nemenţionate de Bryson ori de statisticienii amintiţi). Ele nu se supun niciodată voinţei tale, stăruind în ideea de haos, incertitudine, multitudine şi ostilitate. Fără îndoială că răul caracter şi lipsa lor de familiaritate vin din natura autonomă pe care şi-o revendică. Ele nu-ţi aparţin, obligîndu-te ţională, sună mai curînd ca un blestem: „Te conjur, participă la facerea acestei capodopere şi istoria te va răsplăti!“ Iată, aşadar, că, stînd *doar* la masa de lucru, istoria ţi-a făcut o favoare nesperată! Totuşi, pericolele inerente „favorului“ (cum ar fi alienarea mintală, turbarea subită, inducerea instinctului sinucigaş) trebuie trecute cu vederea, întrucît pe soclu nu ajung decît cei curajoşi. Traseul dintre pat şi biroul personal ajunge un veritabil carusel al morţii, plin de capcanele braconierilor de suflete şi de spectrele fiarelor psihedelice. Mai mult, într-un colţ al camerei, ceasul ticăie lugubru, iar DEX-ul de pe raftul bibliotecii se deschide singur la cuvîntul „apoplexie“.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

DilemaBloguri

■ Stela GIURGEANU

O întîmplare

Cînd eram mică, cred că nu aveam mai mult de 8 ani, într-o seară la teatru, în faţa mea s-a aşezat un domn în vîrstă. Era mărunţel şi uscăţiv. Îi tremura capul şi, la răstimpuri, avea scurte zvîcniri de braţ. Cel mai probabil, avea boala Parkinson – ceea ce nu aveam cum să ştiu la vîrsta aceea.

Ţin minte însă că spectatorii aşezaţi în dreapta şi în stînga lui şi-au schimbat locurile imediat, iar cei din jurul meu schimbau priviri uşor siderate. Am auzit chiar şoptindu-se cu o oarecare indignare: „Cum de l-au lăsat să intre?“ Am privit şi eu spre bunicul meu, speriată, rugîndu-l să ne mutăm. Dar bunicul mi-a zîmbit atît de calm şi atît de liniştit, încît l-am crezut. M-a întrebat, încet, de ce vreau să mă mut. Brusc, n-am prea ştiut ce să răspund. Îmi era teamă de domnul agitat din faţa mea, însă m-am prins, din tonul întrebării bunicului, că nu aveam de ce. Aşa că m-am conformat, şi am stat cuminte tot spectacolul.

Deşi mişcările spasmodice ale domnului în vîrstă au continuat pe tot parcursul piesei şi deşi în mintea mea circulau deja poveşti de groază – era perioada cînd mă uitam la filmele poliţiste date la televiziunea bulgară – toate erau puse în balanţă cu relaxarea bunicului. Îl priveam la răstimpuri, pe furiş, cît era de acaparat de piesă. Rîdea, îi sclipeau ochii, aplauda... era relaxarea întruchipată. Totuşi, pentru prima, dar şi ultima oară, m-am îndoit de el. Deveneam din ce în ce mai convinsă că nu îşi dă seama de gravitatea lucrurilor.

Însă, la finalul piesei, cînd cortina a căzut şi publicul aplauda, domnul mărunţel din faţa noastră s-a întors către noi şi, cu ochii în lacrimi, ne-a mulţumit pentru că „l-am tolerat“.

Spectatorii, cei care au pufnit cam tot timpul piesei, s-au întrecut atunci în complezenţe: „dar, cum altfel?“, „ce spuneţi?“, „bineînţeles“. Bunicul doar a zîmbit şi, continuînd să aplaude, i-a răspuns simplu: „A fost o piesă grozavă, nu-i aşa?“

Cînd am plecat, îmi venea să intru în pămînt de ruşine. Bunicul m-a luat de mînă şi mi-a zis: „Este bine să ţii minte întîmplarea asta.“

Ceea ce am şi făcut.

■ Matei MARTIN

Femei la război

În prim-plan se vede, din profil, figura doamnei ministru al apărării Ursula von der Leyen. În planul secund se poate ghici silueta a două avioane de luptă pregătite de zbor. În plan îndepărtat – cerul încă cenuşiu, dar senin, al dimineţii. Îmbrăcată în jachetă de blugi, doamna ministru von der Leyen a dat ordinul de intervenţie în Irak. La ora 6,55 – aşa sună legenda fotografiei. E treabă serioasă. Nu te pui cu ordinele ministrului apărării! Cu cîteva zile în urmă, ministrul afacerilor externe anunţase, într-adevăr, că Germania este pregătită pentru intervenţii umanitare în Irak. Însă cea care a preluat sarcina a fost Ursula von der Leyen.

Acum cîteva luni, cînd a preluat funcţia de ministru al apărării, a fost ironizată de presa germană. O „ministreasă“ într-un astfel de post? Pe deasupra, şi foarte tînără? În plus, şi frumoasă? E cu neputinţă! S-a mers prea departe cu feminismul – au criticat unii

gazetari conservatori.

A venit momentul revanşei. Tabloidul *Bild* a fost primul ziar care a publicat imaginile cu „ministreasa“ în acţiune“. Zici că face reclamă la fixativ (vă mai amintiţi spotul pentru Schwartzkopf? „Coafura rezistă!“). Cînd colo, doamna ministru e în campanie de imagine. Vrea să arate bine, adică puternică şi hotărîtă. E mai ceva ca-n reclamele cu cowboys la Marlboro. Imaginea n-a trecut neobservată.

Cea mai pertinentă observaţie a făcut-o ziarul *Die Welt*. Care atrage atenţia, nu fără un pic de ironie, că, în Germania, titulatura exactă a funcţiei pe care o deţine doamna von der Leyen e cea de „ministru al apărării“. E altceva decît „ministru de război“.

articole apărute pe blogul Dilema veche

PUBLICITATE

Drumul de la fermă la farfurie
este o afacere în sine.

Servicii bancare integrate de pre şi post-finanţare pentru fiecare etapă din ciclul comercial.

Fluxul comercial este un proces circular, iar afacerea dumneavoastră se află într-o permanentă mişcare, de aceea Bancpost Corporate Banking vă oferă un pachet de servicii adaptate necesităţilor dumneavoastră din fiecare etapă:

- Soluţii de pre şi post finanţare importuri şi exporturi; facilităţi de capital de lucru; scrisori de garanţie bancară; incasso; factoring; acreditive documentare.
- Managementul lichidităţilor; transferul automat al încasărilor din conturile deschise la Trezoreria Statului; confirmarea automată a plăţilor către vamă prin "Fast Vama"; emiterea şi arhivarea electronică a facturilor.

Membră în consorţiul de intermediari principali pentru emisiunile de Euroobiguri ale statului român

Locul 2 în clasamentul Euromoney pentru produsele FX în România

Cea mai bună bancă emitentă în programul "International Financial Corporation"

Cel mai bun partener IFC de finanţare a comerţului internaţional din zona Europa de Sud în 2013

Bancpost

Competenţă în Corporate Banking
www.bancpost.ro | ctb@bancpost.ro

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Lecturile verilor de altădată

Cărțile de altădată circulau mai ales sub formă de manuscris. Cel puțin pe aici prin Moldova și Țara Românească, aflate în secolul al XVIII-lea sub dominație otomană și regim fanariot, tiparul nu era atît de „harnic" ca astăzi. Mai apoi, plăcerile lecturii aveau cu totul alte gusturi decît cele ale noastre. Așa că, doritorii de lectură își alcătuiau propriile cărți de buzunar, punînd să li se copieze, de prin alte manuscrise, lecturi de interes, sau doar de „desfătare" – cum le clasifica altădată profesorul Alexandru Duțu. O astfel de „carte" mi-a fost semnalată și oferită spre lectură de un foarte bun doctorand al meu, Bogdan Mateescu, știindu-mi preocupările de cercetare a vieții cotidiene. Din curiozitate am purces la citit și am descoperit lucruri interesante. Manuscrisul, legat ca o carte adevărată, se deschide cu un *Tripelnic pentru semni omenești*. Și astăzi sîntem superstițioși dacă ni se bate ochiul stîng sau ochiul drept sau dacă ne țiuie vreo ureche. Or, lectorul nostru notează, cu răbdare, interpretarea semnelor prevestitoare de evenimente bune sau rele. „Încheietura capului de se va clăti niște strini neștiuți vor veni și daruri îți vor aduce", se notează. Sau „tîmpla capului din dreapta de se va clăti judecată va ieși" și „ochiul drept di să va clăti, ce vei gîndi pe voie ț'a fi".

Viitorul îl preocupă foarte mult pe cititorul nostru din trecut (oare nu este la fel și astăzi?), căci cere să se copieze pagini despre interpretarea noiților de pe unghii. Mi-aduc aminte că și eu în adolescență căutam, împreună cu alții, semnificații ascunse în micile pete albe de pe unghii, încercînd să aflăm viitorul zilei de mîine. „De vor fi noițele albe pe unghiia degetului celui mare, făgăduiește noroc în oaste sau la însurăciune sau în casă; iar de vor fi în mijlocul unghii iară negri ori în ce loc ar fi tot din împotrivă".

Tot în această categorie se înscrie și prevestirea timpului în funcție de ziua în care va pica Nașterea Domnului. De va fi într-o duminică, atunci creștinii vor avea „iarnă îndoită și rece", „toamnă vînturoasă", bună „șerpilor peire, oilor scădere, poame multe, miere multă, grău puțin, dobitoacelor și hiarelor înmulțire", dar nu și pentru oameni. La fel de neprielnică se anunță ziua de luni. Dacă Nașterea Domnului va pica într-o zi de luni, va fi moarte mare printre „bătrîni, boieri, ostași" și chiar împăratul va da ortul popii. Ziua de miercuri se arată prielnică cu „poame multe, miere multă", dar unt puțin. Joi aduce „unt de vacă mult și bun", miere puțină, grîu mult și vară ploioasă și frumoasă. Nașterea Domnului într-o zi de vineri aduce „vin puțin, unt puțin" și „dureri de ochi și boale de gură și de cel perit, mulți vor fi bolnavi". În timp ce sîmbătă prevestește „roade de mijloc" și „vrajbă între oameni".

„Tîlcul celor 12 vineri" relatează despre vechea și seculara „pricinuire" dintre creștini și jidovi, o poveste care n-avea cum să lipsească dintre lecturile oricărui pravoslavnic creștin. Tot așa, ca o lectură obligatorie, se regăsesc și „Cînd vru Maica Precistă să Vază muncile unde să muncesc păcătoșii" sau „Divanul pentru judecata lumii" sau „Viața Sfîntului Mare Mucenic Haralambie". Într-o epocă bîntuită de ciumă și foamete, importanța acordată acestui sfînt, care beneficiază de pagini întregi de stihuri și povești, este de la sine înțeleasă. Moaștele sale, păstrate cu sfințenie pe la Miclăușani sau Rîșca, au fost scoase deseori de ierarhi și plimbate prin țară, spre alungarea ciumei sau potolirea secetei.

O altă lectură obligatorie a acelor timpuri, de astă dată ludică, este legată de viața lui Alexandru cel Mare, erou fantastic despre care s-au scris și se mai scriu încă povești. Dar faptele sale sînt repede întrecute de zodii și zodiac. Fiecare zodie primește explicații numerologice și prevestiri bune sau rele, în funcție de pozițiile astrelor și de zilele săptămînii. Unele zodii se ascund sub denumiri „naturale", ca să zic așa: Taur – Vițel, Fecioară – Fata, Scorpion – Scorpia, Balanța – Cumpăna, Săgetător – Vînător, Capricorn – Cornul de Capră, Vărsător – Udială.

Dintr-o astfel de „carte" nu avea cum să lipsească doftoriile meșteșugite. Rețete cercate sau doar auzite sînt copiate și oferite spre întrebuințare doritorilor cuprinși de dureri de dinți sau de șale, bolnavi de lingoare sau „de cel perit", plini de păduchi sau de paraziți de tot felul. Doftoriile se adresează oamenilor, dar și dobitoacelor din ogradă pentru că ele sînt la fel de importante în supraviețuire.

Lecturile cititorului meu reflectă preocupările și grijile cotidiene în care teama de necunoscutul viitor ocupă locul central. Pentru descifrarea acestui necunoscut sînt chemate în ajutor toate cele ce ar putea pregăti bietul om să stea în calea vremurilor.

Lectură plăcută!

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Diamantul negru

„Dintr-una din călătoriile făcute în Spania, păstra, de pildă, o stranie impresie. Ținea să viziteze o capelă mănăstirească de la Valladolid, cu ilustre sculpturi, și guvernatorul provinciei, care-i era prieten, se sili să-i realizeze dorința. Însă fu întîmpinat cu un refuz categoric din partea stareței. Nu se putea, rînduiala lor străveche interzicea cu strășnicie intrarea vreunui bărbat în incintă; singura excepție îngăduită – adăuga ea – fiind regele Spaniei și infantele. Întîmplarea se petrecea în anii republicii laice și anticlericale, guvernatorul, iritat de acest refuz ca de un afront, persevera, și atunci stareța, obligată să cedeze, îl primește pe oaspete: asimilîndu-l tocmai acelui protocol de augustă excepție!

Ca regii Spaniei altădată, cînd poarta se dădu la o parte, Profesorul văzu, așadar, călugărițele înșirate pe două rînduri, lăsîndu-l să treacă printre ele – după un protocol de o sumbră candoare. Se alineau statuar nemișcate, toate cu capul aplecat spre pămînt, nici una înălțînd privirea, ca niște ziduri de tăcere, supusă și imens distantă. Ciudată amintire, Profesorul mi-o împărtășea ferice și umilit laolaltă: parcă ținînd în palmă un negru diamant trufaș, pe care i-l dăruise hazardul. (...)

Spune-mi despre un om cum a murit, ca să-ți spun dacă a fost fericit – pretindea o străveche înțelepciune. Spune-mi despre un om cum a îmbătrînit, cum și-a petrecut anii din urmă, ca să-l pot judeca pe măsura izbînzilor sale – astfel ar trebui corectat adagiul, cînd e vorba despre vieți ca aceea a Profesorului. (...) Mă gîndesc la acest amurg, care nu putuse fi scutit uneori de tristețe, dar care dobîndise o transparență mai adîncă, un ton de senectute radioasă. Prezența Profesorului din ultimii ani și unele din atitudinile sale decisiv rezonabile sînt ca o izbîndă senină asupra detractorilor: un triumf ferit de vorbe mari, dar pozitiv și irecuzabil."

Dan Hăulică, „Profesorul Oprescu",
în *Secolul 20*, nr. 8/1969

Peter SINGER

etica vieții

Etică în Gaza

Poate fi acțiunea militară din Gaza susținută din punct de vedere moral?

La această întrebare sînt posibile diferite răspunsuri. Unele depind de răspunsul la întrebări precedente privind fondarea statului Israel, circumstanțele care au făcut ca mulți palestinieni să devină refugiați, și responsabilitatea pentru eșecul eforturilor de dinainte de a ajunge la o soluție pașnică. Dar, să dăm deoparte aceste probleme – pentru că ele au fost cercetate în profunzime – și să ne concentrăm pe chestiunile morale provocate de ultima izbucnire a ostilităților.

Ceea ce a declanșat conflictul curent a fost uciderea a trei adolescenți evrei din Hebron, pe Malul de Vest. Israelul, acuzînd Hamasul, a arestat sute dintre membrii acestuia pe Malul de Vest, deși nu a explicat niciodată pe ce baze a făcut această acuzație.

Guvernul israelian se poate să fi găsit în asasinatele odioase un pretext pentru a provoca Hamasului o reacție care să-i permită Israelului să invadeze și să distrugă, la rîndul lui, tunelele pe care Hamasul le-a săpat din Gaza în Israel. Deși liderii israelieni au pretins că au fost surprinși de cît de întinse și de complicate erau tunelele pe care le-au descoperit, armata israeliană înștiințase guvernul despre aceste tunele, cu mai mult de un an înainte, și aceasta constituise o operațiune specială care să stabilească cum să se ocupe de ele.

Hamas a răspuns arestărilor de pe Malul de Vest, cu un baraj de rachete care au ajuns pînă la Tel Aviv și Ierusalim, fără să fi provocat daune. După care Israelul a început atacurile aeriene, urmate de o invazie la sol. Pe cînd scriam acest articol, mai mult de 1600 de palestinieni fuseseră uciși, majoritatea civili, de către atacanții israelieni aerieni și terestri. Trei civili israelieni au fost uciși de rachete sau mortiere, și 64 de soldați israelieni au fost omorîți de cînd a început invazia la sol.

Bombardînd cu rachete Israelul, Hamas a invitat la un răspuns militar. O țară supusă atacurilor cu rachete de dincolo de graniță are dreptul să se apere, chiar dacă propriile acțiuni pot fi considerate ca provocînd atacurile, și atacurile în sine sînt destul de ineficiente. Dar dreptul la apărare nu înseamnă și dreptul de a face ceva care ar putea fi interpretat ca un act defensiv care nu ține cont de civili.

În ciuda apelurilor din mass-media israeliană, ca Gaza să fie bombardată „pînă-n Epoca de piatră", guvernul israelian pare a accepta că aceasta ar fi o greșeală. Israelul a luat cîteva măsuri pentru a micșora pierderile civile, prevenindu-i pe palestinieni să evacueze zonele care ar urma să fie bombardate.

Hamasul, dimpotrivă, nu a arătat nici un interes în evitarea victimelor din rîndul civililor, atît în Israel, cît și în Gaza. Scopul atacurilor cu rachete asupra orașelor israeliene este tocmai provocarea de victime în rîndul civililor. Faptul că nu s-a întîmplat așa se datorează impreciziei acestora, sistemului israelian „Iron Dome" de apărare împotriva proiectilelor, și, poate, și unui dram de noroc. Strategia Hamasului de a lansa rachete din arii rezidențiale și de a le depozita în școli reflectă voința conducătorilor săi de a-i pune pe civilii palestieni în calea răului, pentru a confrunta Israelul cu alegerea cumplită între omorîrea civililor și continuarea atacurilor cu rachete.

Așa că, orice fel de obiecții morale am avea în ce privește acțiunile Israelului din ultimele luni, există obiecții încă și mai serioase împotriva Hamasului. Spre deosebire de alte episoade, țări arabe precum Egiptul, Iordania sau Arabia Saudită au fost reținute cu criticile la adresa Israelului, poate că mai puțin din motive morale, și mai mult pentru că privesc islamul militant ca pe o amenințare mai serioasă decît Israelul pentru propriile regimuri.

Dar ca să spui că acțiunile Israelului sînt mai puțin evident greșite decît cele ale Hamas nu e mare lucru. Israelul are obiective militare legitime în Gaza: oprirea rachetelor și distrugerea tunelurilor. Ar trebui să-și urmeze acele demersuri, în timp ce-și arată profunda grijă pentru civilii prinși în Gaza.

Într-un articol recent, Fania Oz-Salzberger, scriind din Tel Aviv în timp ce rachetele erau interceptate pe deasupra, a îndemnat guvernul să trimită provizii medicale satelor din Gaza. De atunci, armata israeliană a constituit un spital de campanie la granița cu Gaza, pentru a-i îngriji pe palestinienii răniți.

Acesta este un pas pozitiv, dar este eclipsat de repetatele momente de atacuri aeriene israeliene și deschideri de focuri care par să fi omorît degeaba civili, de la cei patru băieți uciși pe plajă, pe 16 iulie, la cei 20 de civili palestineni omorîți cînd se refugiau într-o școală a ONU, pe 30 iulie. Aceste incidente ne aduc aminte de operațiuni NATO de altădată din Afganistan, în care era vădită lipsa de grijă pentru viețile civililor locali, în comparație cu cea pentru trupele NATO, sau ale compatrioților civili.

Unii vor da din umeri și vor spune: „Războiul e un iad." Dar între extremele de neatins ale pacifismului și ale plasării războiului undeva dincolo de moralitate, există un teren de mijloc care încearcă să minimalizeze răul incontestabil al războiului. Putem să admitem că Israelul a făcut cîteva eforturi în sensul acesta, dar trebuie să adăugăm: nu e destul.

© *Project Syndicate, 2014*
www.project-syndicate.org

Peter Singer *este profesor de bioetică la Universitatea Princeton și profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărțile sale se numără* Animal Liberation, Practical Ethics, The Life You Can Save *și, cea mai recentă –* The Point of View of the Universe *(coautor alături de Katarzyna de Lazari-Radek).*

traducere de Iaromira POPOVICI

festival

DILEMA VECHE

în Cetatea ALBA IULIA

22 - 24 august 2014

NOI suntem ceilalți

Au fost trei zile de dileme, cultură și sărbătoare în Cetatea Alba Carolina.

Vă mulțumim pentru participare.

Ne revedem în 2015!

festival.dilemaveche.ro

facebook.com/dilemaveche

CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA

ALBA

ALBA IULIA

ALPHA BANK

adevărul

fm Europa

Pe aceeași frecvență cu tine

AZUGA APĂ DE IZVOR

PAVAJE totul se leagă

Radio România Cultural

Historia

PRIMA TV

AMPRENTA

DIGI 24 HD

we are basca

Itsy Bitsy

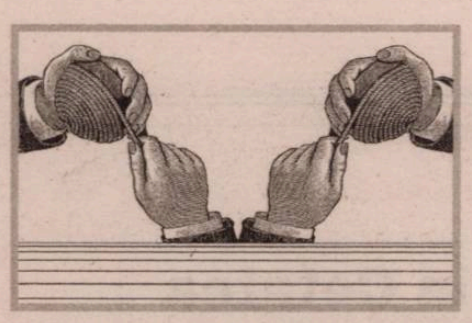

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cum a făcut Polonia pace cu geografia

„Din nisip am construit / Şi s-a prăbuşit / Din piatră am construit / Şi s-a prăbuşit / Acum, cînd mai construiesc, / Am să încep / Cu fumul din horn." Cu această poezie poloneză superbă încheie Norman Davies saga istoriei poloneze. Am început săptămîna trecută cu primul volum din *Istoria Poloniei – Terenul de joacă al lui Dumnezeu* (Polirom, 2014), astăzi voi continua cu al doilea (1795 – prezent). Din nou, nu va fi o recenzie pentru că e imposibil de rezumat un material vast care trece prin nenumărate insurecţii, războaie şi ororri, ci voi alege doar o temă centrală: statul.

Mai degrabă non-statul. „Polonia intrase în secolul XX doar ca un concept istoric" spune Davies (p. 550). Acesta este fumul din horn: statul polonez a fost făcut fărîme în mai multe rînduri, a fost reconstruit în mai multe rînduri, mereu într-o geografie diferită. Exceptînd cei 21 de ani din perioada interbelică, Polonia a fost fie împărţită între, fie supusă imperiilor vecine, cea mai mare parte a istoriei lor moderne polonezii au fost, de fapt, apatrizi. „Acum că am făcut Italia, trebuie să facem nişte italieni" spune o butadă din Sud. În Est, în condiţii mai vitrege, butada era de sens opus: „Polonia trăieşte cîtă vreme vor exista polonezi" (p. 386).

Fumul din horn, adică legătura spirituală care precedă statul, nu a avut carieră în istoria noastră. Cînd a cedat Basarabia, Carol al II-lea a vrut să salveze statul şi a avut susţinerea majorităţii elitei româneşti pe care a convocat-o în Consiliul de Coroană. Spre disperarea unui Nicolae Iorga, România ca stat a părut să conteze mai mult decît România ca spirit. Nu a făcut vreo diferenţă, pentru că doar peste puţin timp am pierdut şi statul, şi spiritul. Chiar şi cel mai proromân dintre basarabeni îţi va spune, după multe pahare de vin, singura replică care te încuie într-o dezbatere despre istorie şi prezent: ştiţi, voi nu aţi luptat atunci pentru noi. În 1944, Ion Antonescu avea ideea năstruşnică de a negocia cu sovieticii păstrarea unui judeţ (la graniţa de vest) unde să retragă administraţia românească, ar fi urmat ca Armata Roşie să nu intre acolo. Extrema fetişizare a statului – importantă era România administrativă, oameni se mai găsesc.

Nu spun că polonezii sînt un neam de eroi prin definiţie (nu cred în caracteristici colective). Cert este că atunci cînd Hitler şi Stalin au împărţit Polonia, prin aceeaşi hîrtie prin care au confiscat şi Basarabia, nu au dat polonezilor de ales dacă să-şi salveze statul, chiar într-o formă ciuntită. Nu ştiu ce ar fi ales polonezii. Dar aveau o tradiţie istorică a Poloniei ca spirit, fără stat.

Românii şi polonezii au intrat în epoca modernă pe două drumuri de sens contrar: epoca europeană a naţiunilor a dat românilor un stat prin proiectul paşoptist, dar a luat polonezilor statul lor şi l-a împărţit între trei imperii care păreau indestructibile: prusac, austriac şi ţarist. Davies observă că, de-a lungul secolului al XIX-lea, polonezii care cereau un stat erau priviţi ca lunateci periculoşi, ca revoluţionari radicali de care oamenii de bine din Europa aveau datoria să se distanţeze. Ceea ce părea normal pentru italieni, francezi sau români era de neacceptat, din principiu, pentru polonezi. Mă gîndesc că era ceva similar cu cecenii de azi: nu au dreptul la o ţară, iar dacă îl vor, trec de radicali.

Dacă naţionalismul modern se naşte legat de un stat şi de un teritoriu, naţionalismul polonez s-a născut prin opoziţie faţă de statele în care aceşti oameni trăiau. De aici, cîteva direcţii de comportament foarte bine surprinse de Davies. Erau întîi cei care voiau să nu mai fie polonezi, care tratau polonitatea ca pe o carte pierzătoare, deci voiau să fie germani sau ruşi. De aici generali de origine poloneză care au luptat în armatele imperiale. Sau scriitori care îşi urau obîrşia şi deveanu ultranaţionalişti ai altor naţionalisme (Dostoiesvki, vorbitor nativ de polonă, vehement antipolonez în scrierile sale). Erau apoi cei care practicau arta posibilului – care se ocupau de proiecte agricole sau industriale, în ideea de a îmbunătăţi viaţa oamenilor, în aşteptare de vremuri mai bune. Tot aici aş include proiectele identitar-culturale (alfabetizarea pe ascuns a ţăranilor polonezi sub masca cercurilor de apicultură). Sau transmiterea în secret a manualelor poloneze, din generaţie în generaţie, între oameni care altfel păreau cetăţeni loiali ai imperiilor. Pînă la experimente extreme ca Universitatea Volantă, care ţinea cursurile în fiecare zi în altă locaţie, pe ascuns.

În sfîrşit, ultimul tipar de comportament este cel revoluţionar. Cei care, în apatia sau descurajarea majorităţii, declanşau revolte – 1794, 1830, 1846, 1863, 1905, 1920 pînă la tragica insurecţie din Varşovia din 1944 zdrobită de Hitler sub privirea răbdătoare a „eliberatorilor" sovietici. Dacă ne uităm încă o dată la acest şir de ani, vedem că, practic, fiecare generaţie de polonezi s-a simţit datoare să facă o insurecţie. Eroică, dar fără şanse, urmată de represiuni sălbatice şi uriaşe valuri de deportări în Siberia. De parcă fumul din horn ar avea nevoie de victime ritualice, la fiecare 20 de ani. Evident, cu diferenţe importante între cele trei imperii – o tendinţă de rusificare brutală în Est şi un tratament indiferent-permisiv în partea austriacă (care a făcut ca, deşi cei mai mulţi polonezi şi ucraineni trăiau în Rusia, focarele naţionaliste cele mai puternice ale ambelor etnii să fie în Galiţia, de unde un conflict violent ulterior).

Non-statul polonez a luat diverse forme paradoxale. A fost organizat în mai multe rînduri ca o organizaţie subterană, dar semnificativă. Insurecţia din 1863 a adus şi cel mai paradoxal dictator, Traugutt, un tip care controla ministere volante, din apartamentul său privat, deşi mai puţin de 20 de oameni ştiau cine este şi cum arată, acest non-stat reuşind totuşi să ţină în şah armatele ţariste. Rezistenţa din timpul celui de-al Doilea Război Mondial a însemnat o armată subterană de o jumătate de milion de oameni care controlau teritorii vaste împădurite şi au făcut probleme armatei germane, pentru a fi apoi cinic zdrobită de Armata Roşie. Iar guvernul în exil de la Londra a rămas în funcţiune tot timpul comunismului, cu toate ministerele (Davies se întreabă ironic oare ce făcea ministrul agriculturii din exil) şi şi-a depus mandatul abia în mîinile preşedintelui Walesa, după căderea comunismului.

Ironia face ca republica reală interbelică poloneză să apară din nimic, din prăbuşirea imperiilor vecine, fără aproape nici o contribuţie din partea acestor revoltaţi ritualici. Iar imediat după ce a apărut, a purtat războaie cu aproape toţi vecinii săi. Cu noua republică germană a dus două războaie scurte, cel Poznanian (1918 -1919) şi cel silezian, încheiat abia în 1922. Cu Lituania s-a luptat pentru Vilnius, pe care l-a cucerit. O luptă care a distrus relaţia dintre cele două state, lituanienii s-au aliat apoi cu Stalin, care le-a dat înapoi capitala Vilnius (locuită de o majoritate poloneză). Bucuria lor a ţinut pînă cînd Stalin a încorporat Lituania în URSS. Cu Cehoslovacia s-a bătut într-un conflict absurd pentru un district din Galiţia, rezolvat prin arbitraj franco-englez. Numai cu România nu s-a războit.

Numai cu România nu s-a războit.

Armata sovietelor lui Lenin a fost înfrîntă de Polonia după ce era aproape să cucerească Varşovia, şi a urmat apoi poate cea mai mare greşeală: anihilarea Republicii Ucraina de Vest, în colaborare cu Lenin. Pentru că a dorit ca frontierele din Est să fie cît mai aproape de ce avuseseră în Evul Mediu, polonezii au anihilat singurul stat tampon care îi putea cît de cît proteja de Rusia roşie. Apoi partea de Ucrainã încorporată a fost supusă polonizării, de unde conflict armat, cu acte de teroare reciproce, între polonezi şi ucraineni. Soarta tragică a polonezilor e depăşită totuşi de cea a naţionaliştilor ucraineni, care au ajuns, în următorul război, să se bată simultan şi cu Hitler (pentru că germanii i-au refuzat ca aliaţi), şi cu sovietele, şi cu armata subterană poloneză. Rezistenţa ucraineană s-a manifestat ca insurecţie în munţi, pînă în 1947, anihilată de operaţiuni comune ale sovieticilor şi comuniştilor polonezi.

Poate cel mai interesant capitol este cel special dedicat graniţelor actualei Polonii. Davies pleacă de la constatarea simplă că Primul Război Mondial a lăsat Polonia cu graniţe contestate. Războaie cu vecinii şi referendumuri locale cerute de Antantă au dus la o varză (căutaţi pe Google o hartă a Poloniei interbelice). Paradoxal, al Doilea Război Mondial şi comunismul au lăsat Polonia cu graniţe stabile şi necontestate nici în interior, nici în exterior. Stalin a reuşit prin brutalitate ceea ce puterile occidentale nu au reuşit prin vorbă bună. Stalin a mutat populaţiile în funcţie de graniţe, nu invers. Pe polonezi i-a alungat din URSS, pe germani i-a alungat spre Vest şi a mutat, pur şi simplu, Polonia, 200 de kilometri mai încolo, confiscînd un teritoriu mai mare în Estul ţării, dar dîndu-i un teritoriu mai industrializat, în Vest. Prusia istorică, sămînţa dinastiei care a creat Germania modernă, a rămas în Polonia şi URSS. Stalin a făcut Ucraina, Bielorusia şi Lituania mari, dar în interiorul URSS. Şi totuşi ceea ce a creat Stalin putea fi la fel de temporar. Factorul care a liniştit istoria Poloniei a fost domesticirea Germaniei (de către americani). Pentru prima dată în istoria sa modernă, Polonia nu mai este ameninţată dinspre Vest. Frontiera creată de Stalin între Polonia şi RDG a fost recunoscută de RFG abia în 1970, dar SUA au avut grijă să nu accepte reunificarea Germaniei pînă cînd nu au primit garanţii ferme că nu va fi redeschisă problema frontierei cu Polonia.

Polonezii au numit teritoriile germane primite cadou de la Stalin „teritorii recuperate", o minciună frumos coafată de istorici. Obişnuindu-se cu noua hartă, polonezii chiar cred că au fost dintotdeauna ale lor. Cu riscul de a scandaliza, aş putea compara asta cu povestea Dobrogei: un teritoriu pe care Rusia ni l-a făcut cadou forţat, la modul: noi oricum vă luăm sudul Basarabiei, deci dacă vreţi Dobrogea la schimb bine, dacă nu, nu. Brătianu a vrut atunci să refuze, Carol I l-a luat. Aşa ne-am ales cu Dobrogea, unde România a reuşit singura sa colonizare de succes. Acum pare că am avut-o dintotdeauna, nici nu ne mai închipuim România fără Murfatlar, Vama Veche, Tulcea sau Republica Mazăre de la Constanţa. A fost o întîmplare istorică, deşi manualele noastre caută legături chinuite, prin Evul Mediu, cu teritoriul de peste Dunăre. Luarea cu forţa a Basarabiei de Sud de la un stat aliat, care a ajutat-o să cîştige războiul cu turcii, a însemnat momentul în care Rusia a pierdut definitiv simpatia populară în România, şi nu a mai recăpătat-o niciodată. O paralelă cu Polonia: cadourile cu forţa nu te fac popular.

Un gînd despre Polonia şi criza actuală din Ucraina. După căderea comunismului, Polonia s-a comportat matur şi exemplar, nu a mai repetat greşelile din interbelic: încăierarea dintre polonezi şi ucraineni a fost atunci cîştigată de ruşi. Davies nu spune nimic despre povestea asta, dar e bine să spun cîteva cuvinte dacă tot am ajuns la subiect: în anii '88-'90, forumurile de dezbateri poloneze, care au adus la alegeri libere şi căderea comunismului, au inclus şi Ucraina ca subiect: ce facem cu teritoriile pierdute din Est? Polonia ar fi putut intra într-o nouă spirală a revendicărilor. În schimb, a existat un minimal consens pe o idee bună: avem nevoie de Ucraina, trebuie să încetăm rîca istorică şi să renunţăm la acele teritorii, pentru a avea pace şi în Est. Acesta este proiectul politic polonez pentru Ucraina, asumat pînă azi, la Parteneriatul Estic, Sikorski, Maidan: o Ucrainã independentă şi aliată cu Polonia. Un demers de lămurire internă pe care în România nu l-am făcut niciodată, nici cu privire la Republica Moldova, nici la Ucraina, de unde o oscilaţie permanentă între a susţine aceste state şi a spera la o reîmpărţire, la o adică.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Ce este de făcut

Cînd sună telefonul fix? Telefonul fix, de fapt, singurul telefon de pe lume altădată. Acum, denumit cu două cuvinte, aşa cum numai la înmormîntare sînt numiţi oamenii duşi dincolo. Telefonul fix, iată! Celălalt este doar mobilul. Celălalt este la putere, celălalt este doar între păianjeni. La mine, ăsta bătrînul stă pe un hol, de cele mai multe ori întunecos, pe nişte tablouri, schiţe neînrămate de un pictor mort, dar plin de fantezie. Toată fantezia lui stă cocoţată pe dulap, acolo sus, neînrămată. Şi, uite, din întuneric, păianjen sună El, telefonul. Costă tot mai puţin. E gratuit între tot mai multe ore. Şi, apropo, trebuie să negociez să coste tot mai puţin. Se vede din factură că nu mai este preferatul. Sună uitatul. Din necunoscut, din senin, se aude o voce. Mă strigă pe toate numele mele şi cred că mă cunoaşte dintotdeauna. Da, rareori sînt strigat pe toate numele. Precum „telefonul mobil", eram şi eu strigat pe două numere. Şi ce-a urmat? Ce-a fost cu mine? „Îţi oferim un lucru care îţi trebuie, pe care l-ai resimţit de ceva timp. Sîntem de la Asociaţia Părinţi şi Bunici şi îţi oferim o termoanaliză la stomac. Este întîlnirea ta unică cu acest aparat rar în lume. Doar acum se fac înscrieri. Acum, acum este momentul. Poţi să vii cu nevasta sau cu prietena. Vii? Spune-mi, poţi miercuri, ora X? Este oferta noastră, părinţi şi bunici! Eşti bine? Vii, da? Deci ne vedem miercuri, da?" În tot acest timp, am simţit că îmbătrînesc, că într-adevăr intru în acea categorie, aceea care este atentă la analize gratuite, la tot felul de *fake*-uri, doar-doar cineva să îi ia în custodie, cineva să aibă grijă de ei. Telefonul acela, un telefon absolut banal, mi-a promovat bătrîneţea. Aşa vine? Te nimereşte pe ambele nume şi îţi face o ofertă pentru a ţi se vedea maţele încurcate.

Coordonatoare: Adina POPESCU

România pitorească

Texte şi opinii de:

- Ana-Maria CAIA (călătoare profesionistă)

„De unde să importăm un zîmbet?“

- Anda DOCEA (jurnalistă)

„Comoara dintre dealuri“

- Alexandru DUMITRU (autor de ghiduri turistice)

„Ţara de dincolo“

- Elsa LUEDER (profesoară la Universitatea din Freiburg, Germania)

„Turismul «blînd» şi macii de la Vama Veche“

argument

O ficţiune turistică

„România pitorească e o ficţiune turistică: produsul unei mentalităţi de român sezonier, care îşi petrece timpul în străinătate sau în înstrăinarea citadină şi plonjează, din cînd în cînd, semiadormit în «sînul naturii» pentru a-şi măguli patriotismul. A vorbi, ca străin, de pitorescul românesc e legitim, după cum e legitim a vorbi, ca român, de pitorescul pădurilor bavareze. Dar a vorbi, ca român, de «România pitorească» e semn de inaderenţă la tragicul românesc, la patosul ţării şi al oamenilor“, spunea Andrei Pleşu, în *Jurnalul de la Tescani*. Nimeni nu pune la îndoială faptul că „România pitorească“ este un clişeu, o formulare uzată. În fond, fiecare ţară e „pitorească“ în felul ei, nu există ţări urîte şi ţări frumoase, există în schimb oameni care pot transforma şi recrea nişte locuri, unele dintre ele chiar banale, pot (re)inventa poveşti care să le facă mai atrăgătoare în ochii unor posibili vizitatori. Tocmai asta cam lipseşte în România, căci locuri, din fericire, avem, unele dintre el „vorbesc“ de la sine, însă mai sînt şi altele care, chiar dacă ar vrea „să comunice“, nu au cum, pentru că nu le cunoaşte nimeni.

Ideea acestui Dosar a pornit de la o călătorie de „documentare“ (şi o filmare) prin Ardeal, care a durat aproape trei săptămîni. Cu maşina, pe drumuri mai puţin umblate şi surprinzător de bune, prin sate care nu au nici măcar o pensiune, dar unde ţi-ai dori să petreci mai mult de cîteva ore, dar şi prin sate turistice, puţin promovate, dar peste aşteptări. Am dormit într-un han de la marginea drumului, rustic la limita kitsch-ului, însă cu o mîncare ardelenească pentru care veneau muşterii din toată ţara, într-un hotel de trei stele, decent, dar pustiu, căruia nu-i vedeam rostul, la o pensiune de vis unde proprietarul nu-şi dorea doar să se îmbogăţească peste noapte, îşi rezerva dreptul de a-şi selecta clientela şi bine făcea. Am văzut un brod care pentru 2 lei traversa Mureşul cu Dacii hîrbuite, căruţe cu fîn şi turme de oi, şi nu mi-aş fi imaginat că în secolul nostru mai poate să existe o astfel de maşinărie, şi încă să fie funcţională, nu o piesă de muzeu. Iar dincolo de locuri, am cunoscut oameni şi fiecare dintre ei merită cel puţin un portret în *Dilema veche*. Aşadar, m-am întors acasă, aproape la fel de exaltată ca Alexandru Vlahuţă în a lui *România pitorească*, volum pe care l-am recitit pentru a alege cîteva citate pentru Dosar. Lăsînd la o parte stilul descriptiv pe alocuri desuet şi aura (prea) romantică, cartea are valoare ca reportaj narativ, scris, totuşi, în anul 1901. Vlahuţă este la modul sincer fermecat de ceea ce vede, fascinat de ceea ce trăieşte în călătoria sa, entuziasmul lui nu este impus de nici un regim comunist sau de nici un brand de apă minerală, să zicem, dintr-unul capitalist.

Totuşi, de ce un Dosar despre România „pitorească“, tocmai acum, cînd campaniile de redescoperire a României de către români sînt atît de la modă? (Habar n-am dacă au şi rezultate.) Pentru că cei mai mulţi dintre prietenii şi cunoştinţele mele şi-au petrecut anul acesta concediile în Grecia şi Turcia, visează cu ochii deschişi la Alpii elveţieni şi la păşunile destinate oilor din Scoţia. Încă mai avem şi noi munţi, mai avem şi oi... (**Adina Popescu**)

BARBURISME

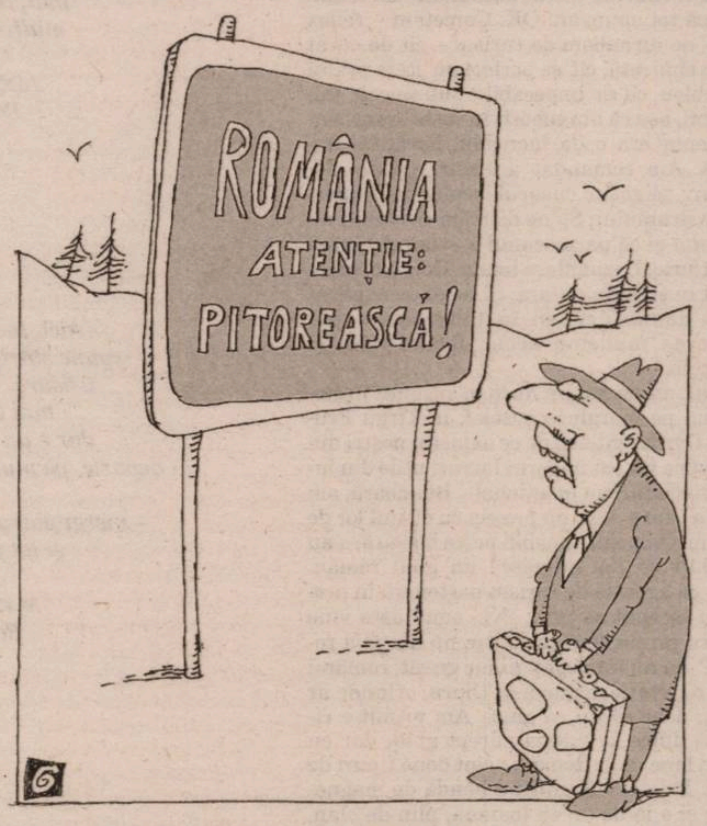

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată după 1 septembrie.

Ana-Maria CAIA

De unde să importăm un zîmbet?

Să vă imaginaţi numai că eu, consultant de comunicare pentru industria de turism şi realizator de Radio şi TV, aş fi avut o fabrică de telefoane mobile. Cipul numărul unu l-aş fi comandat în Taiwan. Numărul doi, în China. Carcasa aş fi făcut-o în Thailanda, şi softul, ei bine, o bucăţică în Japonia şi una în America. Aş fi avut un produs bun, pe care voi l-aţi fi cumpărat. Să mai continui exerciţiul puţin. Sînt o suedeză care face haine pe care vrea să le vîndă la nivel mondial. Chiloţii îi fac în India, că ei se pricep la bumbac, bluzele de mătase în China, şi creaţiile amestecate în România, cu un designer danez. Produsul meu te mulţumeşte şi vrei să-l porţi. Mai ai răbadare puţin cu mine. Vreau să fiu o agenţie de turism în România şi vreau să te ţintesc pe tine, piaţa globală, căreia nu îi pot vinde campaniile locale-ştift „Turist în România“ şi nici submediocrele filme cu România despre Carpaţi, plătite de statul român 100% – „cele mai frumoase filme despre ţara noastră făcute de nişte englezi.“ Cum ne descurcăm, noi, oameni buni, fără importuri?

În alte industrii e simplu. Îţi trebuie o cutie pentru o reţea de telefonie mobilă, o găseşti în Turcia la un preţ optim. Dar dacă îţi trebuie un zîmbet larg către turişti, de unde faci rost de el? Firește, primul răspuns e că de nicăieri. Şi totuşi, România mi-a oferit nişte exemple absolut surprinzătoare, şi vă rog să mă credeţi pe cuvînt, mai ales că vă povestesc astea după o vizită în Cipru, unde am făcut supradoză de zîmbete adevărate, nonturistice.

O să începem călătoria la Tîrgu Frumos. În afara oraşului. O companie de vinuri din România m-a trimis acolo la o filmare comandată de ei. Am oprit într-o parcare vai de ea, pe un drum naţional de România. Am intrat cu emoţie în ceva care se chema Hotel Corona. Recepţia nu mi-a dat nici un motiv să nu mă tem de un dezastru, dar cînd am intrat în cameră, îmi amintesc că tot spuneam OK. Cercetam – reflex vechi de jurnalism de turism – cît de curat e sub chiuvetă, cît de perfect au şters praful pe tablou, cît de impecabil e sub veioză. Impecabil, aşa că am coborît în restaurant, unde meniul era, o, da, incredibil, bucătărie italiană. Am comandat antreuri, paste, deserturi, să găsim cusurul locului de pe marginea drumului. Să ne distrăm că *ricotta* nu e *ricotta* şi că parmezanul e aruncat aiurea în farfurie. Dezumflare totală. Oamenii ştiau exact ce trebuie să facă. Şi ne-au şi explicat că au stat nu-ş' cîţi ani în Italia şi şi-au rupt spinarea muncind acolo, făcînd bani şi învăţînd.

Nu, nu ne putem duce în vacanţă în România, pe marginea şoselei, în Tîrgu Frumos. Dar nu înţeleg de ce oamenii noştri din industrie nu pot importa lucruri utile din industrii de turism funcţionale. Bunăoară, am fost în Cipru, într-un proiect cu oficiul lor de turism. Oamenii, amabili peste măsură, s-au străduit să îmi găsească un ghid român. Doar că agenţia de turism parteneră în proiect a început să urle: „Nu, omul ăsta vine pentru prima oară în Cipru, nu un ghid român!“ Să nu înţelegeţi nimic greşit, românii au o reputaţie grozavă în Cipru, oriunde ar lucra, doar că nu ca ghizi. Am primit o cipriotă dulce ca mierea, drept ghid, dar eu ştiam bine că în România sînt două tipuri de ghizi. Primul a înghiţit o bandă de magnetofon şi o ia de la '48 toamna, plin de elan, indiferent că turistul lui e japonez şi '48 e nimic pentru el, al doilea ştie tot şi te judecă pentru orice. Bunăoară, am avut la Sighişoara un ghid foarte bine cotat, inclusiv de Google, care două zile a urlat la noi, un grup întreg de jurnalişti, că am băut seara, că ne-am distrat, că am exagerat. Şi ca să ne ungă sufletele cu ceva extra, ne-a povestit şi că trebuie să ne apucăm în grup să schingiuim ţigani, de-mi venea să urlu în autocar că eu sînt ţigancă şi să vedem cum mă schingiuieşte el pe mine, acolo. Problema cu ghizii rămîne spinoasă şi n-aş putea să întrevăd o soluţie, decît ca ei să facă nişte cursuri cu Alexia Christodoulou, cipriota.

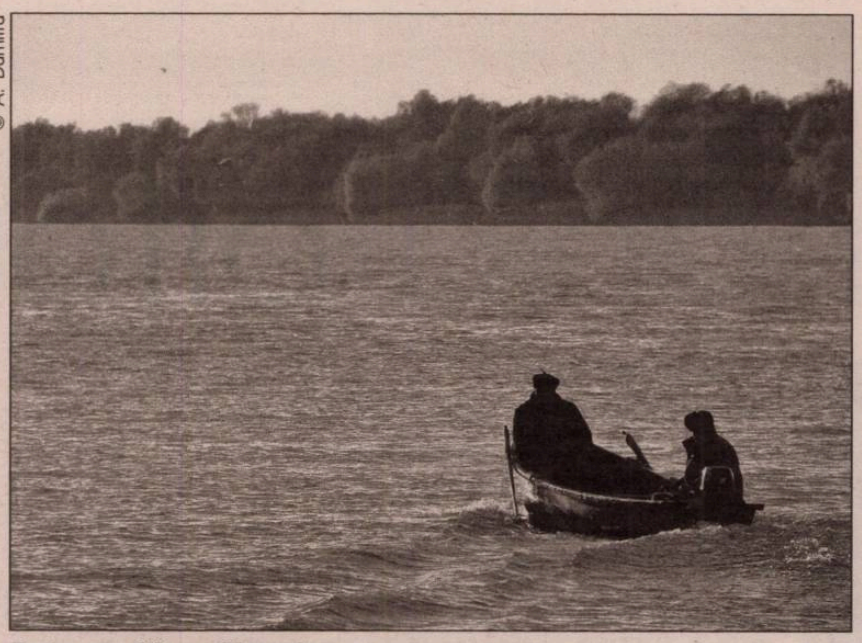
© A. Dumitru

Periprava, Sfântu Gheorghe

„Fumuri groase, negre clăbucesc din coşurile fabricilor. De departe s-aud bocănind în şantiere ciocanele de fier. Pe mal, la schelă, furnică mulţimea, ca la bîlci.“

ALEXANDRU VLAHUŢĂ,
România pitorească

„– Aici, la noi, e bine – îmi spune stariţul – mai trece-o trăsură, mai vezi un om, mai afli ce-i pe lume; dar e un schituleţ încolo, departe, pe munte – unde-i zice la Răcoarele – mergi patru ceasuri de-aici, şi tot prin locuri rele.“

ALEXANDRU VLAHUŢĂ,
România pitorească

Dar lucrurile nu sînt aşa de triste în România, deşi cifrele de turişti străini, care ajung aici, sînt absolut pline de melancolie. Se zice adesea – „România e frumoasă, păcat că e locuită!“ N-am auzit nici un turist atît de aventuros, încît să meargă absolut singur şi în singurătate într-un loc. Am o prietenă veche, fostă colegă de liceu, care mi-a zis un lucru foarte inteligent, după ce a lucrat aproape un deceniu pe Queen Mary şi alte vase de croazieră de lux: „Dacă am folosi toţi oamenii care au fost pe vase de croazieră să ridicăm industria de turism, am fi departe.“ O cheamă Otilia Ioniţă şi trebuie să ştiţi numele ei, dacă vreodată vreţi să faceţi turism în România. Ea a început deja cu o cafenea, în uitatul de lume Tîrgu Neamţ, oraş cu o cetate medievală, casa lui Ion Creangă, păduri seculare cum n-a văzut Vestul şi o salbă de mănăstiri în jur. În cafeneaua ei (nu vă spun cum arată cafeaua sau ce meniu de bere are, că n-a văzut Centrul Vechi din Bucureşti aşa ceva), în toaleta doamnelor, impecabilă ca în Germania, are portrete de-ale Fridei Khalo.

Dar nici Bucureştiul ăsta al nostru nu e atît de rău. Fix pe vremea asta, anul trecut, organizam, pentru o mare companie aeriană globală, un city-break în Bucureşti şi împrejurimi, în care a venit puzderie de presă englezească. A fost pe listă infamul *The Sun*, care ne gratulează cu cîte un titlu simpatic gen „România, sursa mondială SIDA“, laolaltă cu bloggeriţe care scriau despre „cum să creşti un copil bine în 10 paşi“. Mi-a tremurat grozav inima pentru ce o să iasă, dar ce-a ieşit a fost perspectiva lor din afară, despre noi. Citind *The Sun*, mă convingeam încet, dar sigur, că Centrul nostru Vechi e grozav, că Bucureştiul nostru străluceşte ca Parisul, că Hanul Berarilor – Elena Lupescu de pe Pache, chiar e un loc care trebuie vizitat că e plin de istorie. Au picat în cascadă din articolele „străinilor“: Sinaia, Conacul dintre Vii, din Urlaţi, vinurile, Muzeul Satului, ba chiar Casa Poporului, unde am avut o ghidă mai tînără ca mine (eu am 34) care era o comunistă feroce.

Perspectiva asta din afară îţi dă puţin avînt pe dinăuntru, trebuie să recunosc. Aşa că vă voi povesti de acele locuri de care nu mă pot lipsi din România. De pildă, dacă rinichii tăi sînt sănătoşi şi coloana ta e întreagă, te poţi aventura în Apuseni, pînă la Padiş. Drumurile sînt o mizerie, desigur, dar cu o maşină 4x4 poţi să vezi brazi înalţi ca arborii din jungla keraleză din India. Cu puţin noroc, în miezul verii, o să ai şi o pătură de gheaţă tocmai căzută într-o furtună estivală.

Sau, mergeţi încet spre crama Oprişor, care face vin în Oltenia, ca şi cum ar face poezie. La marginea podgoriilor stau păduri de foioase, dar mai ales întinse culturi spontane de fragi. Dacă te abaţi puţin de la drum (care drum? pe bune, e doar un fel de a zice) te împiedici de troiţe pictate, olteneşti.

Şi mai trebuie să vă opriţi în faţa mănăstirilor pictate în exterior din Bucovina, ştiţi voi, seria Voroneţ. Dar să vă opriţi cum am văzut eu în copilărie, într-o dimineaţă, nişte turişti coreeni. Înfipţi cu picioarele în pămînt, se legănau la Moldoviţa. Şi-am întrebat şi eu o maică: „Ce fac ăştia aici?“ Şi ea mi-a răspuns expertă: „Meditează.“ Şi-aşa am învăţat şi eu un cuvînt cu totul nou.

Vă rog, mergeţi în Iaşi. Şi dacă vă veţi împiedica de parohia numită Dumeşti, unde slujeşte bunul meu verişor Vasile Plăcintă, cu soţia lui Maria, să nu îmi ziceţi că v-aţi împiedicat de ceva bun ca pîinea. E una dintre bisericile alea vechi în care tu, necredinciosul, în ceasul toamnei, nu ştii în ce să crezi mai repede, în toate dealurile alea ruginii sau într-un soare fistichiu care ba e cald, ba e rece. Sau poate într-un Dumnezeu. Vedeţi de acolo oraşul şi biserica veche şi satele ordonate, oamenii care muncesc pămîntul rodnic. Şi dacă asta nu e turistic îndeajuns, ei or să vă ducă la prietenii lor de peste deal, familia Olteanu, care face cel mai bun vin moldovenesc.

România mea dragă merge mai departe, în Brateiu, un sat de romi din judeţul Sibiu, unde, într-un sfîrşit de vară, eu mi-am lăsat inima. Nu că am vrut eu, că mi-au luat-o ei, de pe marginea drumului, unde eu doar am încercat marea cu degetul. Trebuie să scriu şi aici, că le-am promis, despre Rada, nepoata lor de 1 an şi puţin, care e dulceaţa vieţii lor. Nu ridicaţi din gene şi sprîncene, mai bine mergeţi acolo, la căldărari. Dacă vă e frică, întrebaţi de Emil Căldăraru şi spuneţi-i că aţi citit în *Dilema veche* despre el. Asta vă va netezi drumul, negreşit (evident, mult mai bine e să aveţi exemplarul tipărit din *Dilema veche* cu voi).

Şi dacă tot v-aţi dus pînă la Brateiu, încercaţi Mălîncrav, sat săsesc, sub oblăduirea lui Mihai Eminescu Trust, fundaţia aia vestită pe care o laudă Prinţul Charles, şi nu degeaba. O să vă cazaţi scump şi bine în case săseşti autentice, cu gazde care sînt sau par şcolite la Lausanne, unde e cea mai vestită şcoală de hotelărie din lume.

Mai departe, lîngă Sighişoara, e un sat care se numeşte Daneş şi-n el e altceva care se numeşte Domeniul Dracula. Nu staţi acolo, va fi o experienţă tipic mediocru românească de şedere, dar luaţi pachete de călărit de la ei. Ştiu să facă asta şi vă spun apăsat că sînt buni, pentru că prima mea experienţă de călărit a fost turcească, în Capadocia, şi desprinsă din filmele cu animale care atacă oamenii, iar la Daneş au reuşit să-mi ucidă toate amintirile traumatizante, în vreo zece minute.

România e o destinaţie turistică dificilă. Importă puţin şi greoi de la cei mai calificaţi ca ea şi are o industrie de turism adresată exteriorului, care arată 90% ca ONT 1980. Dacă aţi zîmbit cumva cît aţi citit articolul ăsta, vă încurajez să zîmbiţi şi la primul străin pe care îl vedeţi în România. E foarte posibil să îşi fi făcut rost de un pahar de vin bun autohton, de o masă gustoasă la restaurant, de o cazare la 5 stele încîntătoare, dar să umble ca bezmeticul pe străzi în căutarea unui zîmbet. Acel zîmbet care face vacanţa perfectă.

Ana-Maria Caia *deţine o companie de producţie de televiziune, INDIE STUDIO, e călător profesionist şi consultant de comunicare pentru industria de turism. O puteţi citi non-stop pe www.caia.ro şi asculta duminica pe RFI România, la emisiunea* Călătorii.

Ţara de dincolo

interviu cu Alexandru DUMITRU

Cum începe cineva să „facă" turism?

Într-o carte de marketing pe care o citeam, la un moment dat, autorul susţinea că eşti un vînzător cu atît mai bun cu cît vinzi ceva ce ţie personal nu-ţi place. Eu nu cred că poţi face bine un lucru, dacă tu personal nu te regăseşti în acel lucru. Mi-a plăcut mereu să călătoresc, indiferent de mijloc de transport sau condiţii. Apoi am dorit să împărtăşesc şi celor din jur din experienţa mea. Mai departe lucrurile au venit cumva de la sine, desigur, prin efort şi căutare permanente.

Pe ce trasee mai puţin cunoscute, în ce locuri mai puţin marcate pe o hartă turistică îi duceţi pe străinii veniţi să vadă România?

Nivelul de dificultate al unui traseu montan sau de izolare al unui loc nu ţine exclusiv de ce este acolo, ci de percepţia, experienţa anterioară, condiţia fizică sau starea de moment a călătorului. Am mers cu oameni prin Munţii Ciucaş şi li s-a părut izolat, cu alţii am fost prin Bîrgău şi se simţeau ca acasă, deşi „casă" pentru ei însemna la Montréal. Singura posibilitate de cazare în aceşti munţi este cortul din rucsac sau vreo stînă, iar marcajele – acolo unde se mai văd – au fost bătute de ploi şi de soare, preţ de cîteva decenii. Dincolo de aceasta însă, Ţinutul Secuiesc cu satele sale tradiţionale, meşteşugurile bine păstrate şi zona montană atît de diversă, cu numeroase izvoare minerale, de regulă bine puse în valoare, cît şi Oltenia cu conacele, viile, bucătăria savuroasă şi arhitectura rurală sau religioasă pitorească – iată două zone despre care se aude mai puţin, dar care au multe de oferit. Aceasta nu înseamnă că mă rezum la anumite zone, totul porneşte de la ce caută oamenii. Nu am restricţii sau tabuuri legat de trasee, hărţi sau locuri.

Luînd-o pe drumuri lăturalnice nu daţi şi de probleme?

Nu numai pe drumuri lăturalnice dai de probleme. Am bătut satele de pe lîngă Dorohoi, în căutarea unui toponim care nu mai există şi a unor oameni care să-şi mai amintească de un zămnic pomenit într-o scrisoare veche. Am măsurat distanţe şi-am numărat camere de cazare prin pensiuni de-a lungul Dunării sau prin nord-vestul Ardealului, pentru a organiza grupuri de ciclişti. Prin 2004, umblam în sus şi-n jos prin Suceviţa, în căutarea unui loc fain unde să facem o cină. Mai întîi, domnul pe care şi astăzi îl pomenesc drept *monsieur le berger*, cînd mai povestesc cu ghidul străin, a pus cîinii pe noi datorită unei dispute pe care o avea cu proprietarul locului unde urma să îi cazăm pe oameni. Însă, după o negociere principială purtată peste gard, unde banii nu-şi aveau locul, domnul acesta extraordinar ne-a primit, şi avea să iasă cea mai frumoasă cină de pe traseu. La Sulina, n-a venit sfîrşitul lumii cînd proprietarul pensiunii pe care o rezervasem, cu cîteva luni înainte, pentru un alt grup, mi-a spus, într-o vizită pe care i-am făcut-o – credeam eu – pentru a discuta detalii organizatorice, că s-au anunţat ceva „oameni importanţi" şi nu ne mai poate da nici o cameră, în ciuda rezervărilor scrise sau a hîrtiilor semnate. Am regîndit programul grupului, am explicat străinilor despre oamenii importanţi şi am mers mai departe, în compania pescarilor. Soluţii există întotdeauna, iar viaţa înseamnă o perpetuă căutare a lor. Cînd apar, bocitoarele nu mai ajută la nimic, în afară de propriul spectacol ieftin.

Ce ştiu străinii despre România înainte de a veni aici, geografic şi turistic vorbind? Ce îşi doresc să vadă în ţara noastră?

Lucrurile s-au schimbat destul de mult, în ultimul deceniu. Dacă înainte ştiau despre Ceauşescu, Dracula şi, cei mai în vîrstă, despre locuri legate de cel de-al Doilea Război Mondial, desemnarea Sibiului, împreună cu Luxemburgul, drept Capitală Culturală a Europei în 2007, activitatea deosebită a trustului fondat de Prinţul Charles de Wales, numeroasele croaziere anuale de pe Dunăre, cît şi acţiuni punctuale de promovare a unor localităţi sau locuri au dus la o popularizare mai mare, chiar dacă nu omogenă sau unitară (lipsind efortul guvernamental) a ţării în faţa unor potenţiali vizitatori. Acum oamenii au în general o idee, chiar şi vagă, despre bisericile fortificate săseşti şi secuieşti, cîteva oraşe din sudul Ardealului, Palatul Parlamentului din Bucureşti, mănăstirile pictate din Bucovina, Delta Dunării; cam toţi ştiu de Dracula, pe care îl asociază imediat cu imaginea Castelului Bran. Geografic, lucrurile variază mult, sînt dese situaţiile în care oamenii sînt impresionaţi de diversitatea reliefului şi, în general, a naturii. Ce îşi doresc să vadă... aici depinde de fiecare dintre ei; în plus, există şi profiluri naţionale: francezii, de pildă, sînt interesaţi de valorile culturale, de aspectele tradiţionale, de bucătăria locală, acestea pornind de la locul de cazare şi terminînd cu vizitele sau experienţele oferite. Germanii sînt mai mult pe partea istorică, avînd şi o afinitate culturală pentru partea central-sudică a Ardealului. Nord-americanii sînt interesaţi de diversitatea culturală, de o abordare eterogenă, unde vizitele să alterneze cu experienţe, întîlniri cu localnicii, poveştile lor. Şi tot aşa...

Prin Podişul Someşelor

„Nu am restricţii sau tabuuri legat de trasee, hărţi sau locuri."

Ce lucruri le-au stîrnit curiozitatea, le-au plăcut, cu ce aţi reuşit să îi surprindeţi?

Nu-mi place treaba asta, să îi surprind, are o chestie de şmecherie, de păcăleală termenul ăsta. Carevasăzică ţi-am promis ceva şi, vezi tu, ţi-am dat ceva mai mult sau mai puţin, mai bun sau mai prost, te-am surprins, ce să mai... Nu vreau să îi surprind pe turişti, vreau, în schimb, să plece cu mai mult decît au venit, să poarte cu ei miresme, gusturi, imagini, oameni, poveşti. Curiozitatea le-o stîrnesc întotdeauna poveştile, mai ales cînd le asociezi unor locuri. Cînd vorbim despre Delta Dunării, nu ne gîndim automat la lipoveni, nici la genovezi, greci sau germani. Dacă o luăm invers însă, povestind despre un loc pe unde au trecut sau există încă aceşti oameni, cu moştenirea lor culturală, atunci n-o să ne mai gîndim la Deltă numai pentru pescuit, admirat păsări sau plimbări prin labirintul de canale şi lacuri. Ca în orice poveste care nu-şi trădează esenţa, trebuie să ai personaje. Aici intervin oamenii. Că este vorba despre domnul Páll, olar de la Corund, de doamna Orşivschi care încondeiază ouă la Vama, de domnul Sami care te plimbă cu căruţa prin Muzeul Astra din Dumbrava Sibiului sau de Părintele Serafim care-i dă din bucium de sub Cerdac sau de pe Vîrful Ocolit în Munţii Bucegi, oamenii sînt cei care creează experienţe extraordinare şi amintiri care dăinuie. Fără oameni, muzeele sau oraşele vechi, oricît de frumoase ar fi, sînt fără viaţă.

„– Nu ne-om fi rătăcit, nea Gheorghe...
– Aş, că doar am ajuns. De sus, de departe, s-aude un cîine lătrînd, apoi alţii. Înaintea noastră albeşte, ca o ferestruie, o geană de lumină, la marginea codrului."

ALEXANDRU VLAHUŢĂ,
România pitorească

„Se crapă de ziuă. Bacii îşi pregătesc găleţile pentru mulsoare. Oile behăiesc, înghesuindu-se la strungă."

ALEXANDRU VLAHUŢĂ,
România pitorească

Ce moduri diferite de a face turism ar putea fi puse în practică în România?

Problema, în general, în România este că individualismul ne guvernează existenţa; aici spunem că e bine cînd fiecare îşi vede de treaba lui, îşi mătură curtea lui şi atît. Spaţiul public nu ne interesează, nu este al nostru. Vecinul – nici atît, eventual dăm vina pe el pentru ce nu facem noi: ăla e sudist, ălălalt e moldovean, al treilea e ungur, al patrulea e machedon. Dar sîntem noi oare mai buni ca ei? Nu lucrăm împreună, nu facem lucruri integrat, nu încercăm să vedem tot tabloul, preferînd doar un colţ: al nostru. Ca să ai un turism ciclist dezvoltat, bunăoară, trebuie să ai piste, trasee, indicatoare, hărţi, track-uri, magazine, ateliere specializate şi pensiuni din loc în loc. Dar, dacă nu ai respect pentru ciclişti, iar percepţia celor care ajung pe aici este că fiecare zi pedalată prin România este o zi de supravieţuire în faţa unui conglomerat de pericole reale, nu prea folosesc facilităţile, şi aşa disproporţionate; spun aceasta după opt ani de lucru cu grupuri de acest gen.

Avînd experienţa ineficienţei guvernamentale a ultimilor 25 de ani, în acest domeniu, cred că un început ar fi să punem accentul pe forme particulare de turism şi acţiuni la nivelul comunităţilor locale. Cum ar fi să ştii că sîmbăta şi duminica, plătind un preţ pauşal, ţi se asigură accesul din gară sau din centrul localităţii, pînă la poalele muntelui sau la ruinele cetăţii din preajmă, respectiv întoarcerea la o oră rezonabilă şi totul corelat cu mijloacele de transport în comun de pînă acolo? Iar dacă e vorba despre un muzeu, să ai biletul inclus, astfel încît să îţi fie mai uşor? Cum ar fi să ai un drum al conacelor din Ardeal, un traseu de o săptămînă, pretabil cu maşina sau cu bicicleta, unde să ai informaţii despre ce ai de făcut ori de văzut pe drum, stînd în fiecare noapte în alt loc, fie că-i Zăbala sau Micloşoara, Mălăncrav sau Ogra? Cum ar fi ca gările să fie în administraţia comunităţii locale şi să nu mai arate dezgustător, avînd în vedere că pe acolo vin mulţi dintre cei ce ne trec pragul? Cum ar fi să nu trebuiască să descarci hărţi urcate de binevoitori pe Internet sau să le comanzi, în funcţie de editură, din cîteva oraşe mai mari din ţară sau de la Dimap din Budapesta, ci să ştii că le găseşti, fie ca atare, fie că ai schiţe orientative în pliante informative, în chiar localitatea pe care vrei să o vizitezi, unde te cazezi sau de unde-ţi porneşte traseul? Trăgînd o linie, nu zic că aşa este drept (nici viaţa, în general, nu este), însă cred că de aici trebuie să pornim: ca să existe o schimbare în bine, trebuie să ne-o dorim şi să ne străduim acolo unde sîntem, respectiv cu ceea ce avem la îndemînă, pentru a o realiza. Să pornim de la noi înşine şi apoi să avem aşteptări de la alţii.

Alexandru Dumitru *este autor al unor ghiduri turistice despre România şi al suhard.com; în prezent, lucrează în domeniul incoming-ului şi al organizării de evenimente.*

a consemnat Anda DOCEA

Anda DOCEA

Comoara dintre dealuri

Mi-am petrecut concediile ultimilor ani la casa părintească din Aiud, judeţul Alba. Un orăşel cu puţin peste 20.000 de locuitori, bine ascuns între dealurile prietenoase din Ardeal, scăldate mai mereu într-o lumină despre care pictorul Horia Cucerzan, născut la Blaj, spunea că are culoarea mierii. Am încercat să revăd locurile pe care le străbătusem cu pasul, copil fiind, în drumeţii de o zi-două, cu rucsacul în spate, să-mi amintesc poveştile lor, să observ în ce fel le-a schimbat trecerea timpului şi cum le percepe adultul care am devenit.

În Cheile Aiudului, numite şi Cheile Vălişoarei, nu mai fusesem de 20 de ani. Noi le spuneam, şi mai simplu, Cheile Poienii. Aflate în estul Munţilor Trascău, la 15 kilometri de Aiud, pe drumul către Rimetea, erau unul dintre locurile ideale pentru a-ţi petrece o duminică din două, cînd numărul autoturismului din dotare, cu soţ sau fără, îţi permitea să te deplasezi. Pe dreapta, te întîmpină Colţul Cetăţii şi Colţul Diacului, cu altitudini care pornesc de la peste 400 m şi ajung la aproape 800. Mai înalt este Peretele Bogza, situat în partea stîngă a drumului dinspre Aiud. El oferă trasee mai aventuroase pentru amatorii de alpinism şi este şi un loc propice zborului cu parapanta, cu aterizare în interiorul Cheilor. În anul 2000, zona a fost declarată arie protejată, de importanţă geomorfică şi botanică.

Am crescut cu ochii la alpiniştii din Cheile Aiudului, în vremea în care stîncile mi se păreau şi mai ameninţătoare, atingînd cerul. La poalele lor, într-un spaţiu apărat, exista un castel vechi, care-şi mai păstra încă turnurile şi meterezele, şi cîteva căsuţe de lemn. În anii '80, pîrîul Aiudului care străbate Cheile era loc de picnic, fotbal sau tenis. În timp ce mama pregătea cartofii pentru ceaun şi salata, făceam cu tata o plimbare pînă la castel şi uneori urcam într-unul dintre turnuri. De acolo, se vedea tot locul ca-n palmă – valea, stîncile, drumul, maşinile parcate, cătărătorii care se opreau la căsuţe. Ocheam maşina noastră roşie de departe şi o strigam pe mama, în ciuda protestelor tatălui meu, care spunea că nu are cum să mă audă. Dar ea mă vedea şi îmi făcea mereu un semn. Înţelegeam din asta că masa e gata şi mă grăbeam să cobor.

Castelul care era locul meu de joacă preferat în copilărie a fost construit în 1320, pentru apărare, şi a devenit cazarmă militară în timpul Imperiului Habsburgic. A fost preluat de armata română, folosit pentru vînătorii de munte, iar sub comunism a trecut în circuitul civil, la o întreprindere din Aiud. După ce aceasta a dat faliment, castelul a fost vîndut la licitaţie, iar în prezent un medic din Braşov l-a introdus în circuitul turistic, după aproape două decenii de investiţii şi amenajări.

© A. Docea

Cheile Aiudului

„Cămăşile albe, cusute cu arnici şi cu fluturi, maramele-nvîrstate de borangic, scurteicile-nflorite şi sumăieşele cu ciucuri, vîlnicele de lînă negre, vărgate cu roşu, betelenguste, cusute cu mărgele, iţarii de dimie albă – toate sînt ţesute şi lucrate-n casă."

ALEXANDRU VLAHUŢĂ,
România pitorească

Rimetea este cunoscută drept localitatea din judeţul Alba cu case albe şi ferestre verzi. Arhitectura unică, de secol XIX, cu influenţe secuieşti şi nemţeşti, a făcut ca această comună să fie cea dintîi distinsă de Comisia Europeană cu premiul „Europa Nostra" pentru conservarea patrimoniului cultural şi arhitectonic, în 1999. Casele au fost construite în jurul anului 1870, după un incendiu, şi de atunci au fost frumos întreţinute. Din cele peste 300, mai mult de jumătate sînt albe. Comuna, vestită şi pentru muzeul etnografic şi moara de apă, este străjuită de Piatra Secuiului, atît de aproape şi de abruptă încît se crede că, în acest loc, soarele răsare de două ori: o dată pentru întreaga lume şi a doua oară cînd apare de după munte, pentru Rimetea. Despre acest masiv muntos, cu înălţimea maximă de 1129 m, mama îmi spunea, în copilărie, că seamănă cu un uriaş culcat pe spate. Îmi arăta capul căzut, pieptul, conturul corpului, picioarele, iar eu încercam să-l vizualizez. Anul acesta, în aprilie, pe „uriaş" a avut loc a opta ediţie a concursului de escaladă sportivă Rimetea Climbing Open.

Cetatea Trascăului

© A. Docea

La 5 km sud-vest de Rimetea, pe o stîncă, se mai păstrează ruinele unei construcţii medievale impunătoare. Cetatea Trascăului, numită şi Colţeşti, după satul din care se poate urca pînă la ea, are pe turnul nordic, înalt de aproximativ 20 m, o inscripţie care menţionează că familia nobililor Thoroczkay a construit castelul în secolul al XIII-lea. Un turn aflat în partea sudică, mult mai deteriorat astăzi, a fost ridicat ulterior, iar între cele două au existat spaţii de locuit şi o capelă, toate înconjurate de un zid de apărare oval, din care a mai rămas o bună parte. Nobilii de Trascău s-au opus anexării Transilvaniei de către Imperiul Habsburgic şi au fost eliminaţi de pe scena istoriei, împreună cu cetatea lor, distrusă în anul 1703 de către trupele imperiale austriece.

Am urcat la Cetatea Trascăului în luna iulie a anului trecut, pe un drum şerpuit din satul Colţeşti, trecînd pe lîngă căpiţe de fîn sau pe sub copaci umbroşi, avînd în faţa ochilor, tot mai aproape, meterezele ca nişte dinţi ce păreau a muşca din albastrul netulburat al cerului. Într-o oră am ajuns la ruinele cetăţii, cu ziduri groase, la o altitudine de puţin peste 700 m. Adevărata comoară o reprezintă priveliştea de sus, o panoramă completă asupra zonei de nord a Munţilor Trascău, cu Cheile Aiudului în dreapta, satul Colţeşti jos, în faţă, şi Colţii Trascăului în partea stîngă.

La nici zece minute de drum cu maşina spre sud, din Aiud se ajunge la Castelul Kemény din localitatea Sîncrai. Construit în 1805, castelul de peste 1000 mp a fost înstrăinat nobililor Bánffy, ulterior a ajuns în patrimoniul statului şi, după 1947, a fost transformat în centru de plasament pentru copii cu dizabilităţi. A fost părăsit în 1997 şi de atunci a ajuns într-un stadiu jalnic pînă acum doi ani, cînd au început lucrările de reabilitare, cu fonduri europene şi din bugetul local. Au fost recondiţionate sălile de dans, camerele, uşile, acoperişul şi se va aduce mobilă restaurată, din veacurile trecute. În toamna aceasta, Castelul Kemény ar putea fi deschis pentru tabere, evenimente şi expoziţii. În curtea interioară va fi amenajat un rozariu cu peste 80 de soiuri de trandafiri. Cultivarea florilor, în special a trandafirilor, este una dintre ocupaţiile principale ale locuitorilor din zona Sîncrai-Ciumbrud.

Ciumbrud este satul din România în care există cele mai multe soiuri de trandafiri, peste 100. Cei 1000 de locuitori sînt mîndri să organizeze, în fiecare an, la sfîrşitul lunii iunie, „Ziua Rozelor", unde cultivatorii îşi arată măiestria. Anul acesta, evenimentul a ajuns la a treisprezecea ediţie şi a pus în scenă o adevărată paradă cu trăsuri, biciclete şi maşini împodobite cu aranjamente speciale din trandafiri. Rozele de la Ciumbrud, care pot fi admirate pe hectare întregi, multicolore, ajung în parcurile şi spaţiile verzi din toată ţara, dar şi peste hotare, în ţări precum Italia, Polonia sau Ungaria.

Pe drumul de la Aiud la Alba-Iulia, cotind spre nord-vest în oraşul Teiuş, se ajunge, în 40 de minute, la unul dintre cele mai vechi aşezăminte ortodoxe din Transilvania: Mănăstirea Rîmeţ. Considerate a fi cel mai mare obiectiv natural din Munţii Trascăului, Cheile Rîmeţului sînt decorul ideal pentru o mănăstire ridicată în secolul al XIV-lea, cu o istorie zbuciumată. În urma revărsării pîrîului Pleaşa, din 1926 a stat patru ani îngropată în mîl şi pietre, pînă la înălţimea de 1,60 m, pictura interioară fiind distrusă. În 1955, lăcaşul a fost transformat în mănăstire de maici, desfiinţată de comunişti patru ani mai tîrziu. Maicile s-au strîns la Aiud, unde au organizat o secţie de covoare. În 1969, li s-a permis să se întoarcă la mănăstire, dar în civil. Mănăstirea Rîmeţ a fost redeschisă după încă trei ani. Pentru a fi salvată de la distrugere, în 1988, biserica veche, ce are în interior opt straturi suprapuse de pictură murală, a fost ridicată 2 metri şi 8 centimetri. Concomitent, a fost construită biserica nouă, cu Hramul Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel. Din 1968, există un muzeu al mănăstirii, cu icoane, cărţi vechi, numismatică, obiecte şi veşminte de cult.

Cînd am ajuns la Rîmeţ, maicile pregăteau borcane cu dulceţuri, afară, pe o masă lungă din lemn. Făceau asta în tăcere, iar gesturile lor amînteau de un ritual străvechi. Întreg locul, cu bisericile albe, verdeaţa copacilor, grădinile de trandafiri şi stîncile protectoare, desenate pe cerul senin, pare ivit acolo dintr-o altă lume, una a împăcării şi a detaşării. O maică foarte tînără îşi conducea vizitatorii pînă la poartă, probabil membri ai familiei. Şi-a fluturat zîmbitoare mîna în urma lor, pînă cînd maşina s-a pierdut pe drumul de munte, iar eu m-am întrebat cît de determinat trebuie să fii pentru a renunţa la aproape tot ce e lumesc şi a trăi în felul acela simplu, lîngă natură şi divinitate. Mi-am amintit de Piatra Secuiului, uriaşul tolănit din spatele căruia soarele răsare a doua oară şi mi-am dat seama că aici, între culmile peste care lumina are mereu culoarea mierii, nu-ţi lipseşte nimic pentru a deveni al locului.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR.*

Turismul „blînd" şi macii de la Vama Veche

dialog cu Elsa LUEDER

*Iniţial, am cunoscut-o pe **Elsa Lueder** printr-un schimb de e-mail-uri, ea oferindu-se să traducă în germană o povestire scrisă de mine. Pe atunci nu ştiam de Casa cu olane şi de minunăţiile (culturale, colocviale etc.) care se întîmplă aici, decît din auzite şi nici n-am făcut, în primul moment, legătura. Apoi, am primit o invitaţie foarte directă, tipic nemţească, aş zice, să o vizitez la Vama Veche. Deşi îmi petrecusem o parte din tinereţea mea zbuciumată aici, nu mai fusesem în Vamă de trei ani şi nici nu-mi doream să merg cine ştie ce. Aveam rezerve. „Hotărăşte-te!", mi-a scris Elsa. M-am hotărît şi bine am făcut.*

*Timp de patru zile, am avut senzaţia stranie că sînt în Vamă şi totuşi nu sînt. Casa cu olane a Elsei Lueder, înconjurată de grădina ei luxuriantă, e o oază. Închizi poarta mare, roşie, şi te trezeşti într-un spaţiu desprins parcă dintr-o altă lume, pe care nu-ţi vine să-l părăseşti decît pentru o baie în mare, la timpul potrivit. Din Vamă auzi doar muzicile felurite care devin un zumzet monoton. Însă nu casa în sine m-a impresionat, ci amprenta omului care o locuieşte (apropo de întrebarea mea legată de ce contează mai mult – oamenii sau locurile?). Deşi ştiam că vine dintr-o ţară străină, am simţit-o extrem de apropiată – România, spiritul de aici i s-au insinuat în suflet într-un mod cu totul aparte. Elsa Lueder cunoaşte România în profunzime, trecînd peste prejudecăţi şi clişee. Din lungile noastre conversaţii de la cină – în timp ce ne luptam cu ţînţarii autohtoni (sau bulgari) – despre limba română, literatură, comunism, diferenţe şi asemănări faţă de Occident, dar şi despre mersul lumii, în general, s-a înfiripat şi dialogul de mai jos. (**A.P.**)*

Aveţi o relaţie lungă şi specială cu România. Prima dată aţi ajuns aici în anul 1974. Care sînt locurile care vă sînt cele mai dragi şi cum s-au schimbat ele în timp?

Eu sînt o provincială. Mă interesează mai mult periferiile, decît centrele lumii. Aşa şi cu România „mea". Venind aici, împreună cu soţul meu, Paul Miron, cu intenţia de a înfiinţa un parteneriat interuniversitar, în 1974, ne-am găsit mai apoi, în toţi aceşti ani, decenii chiar, cîteva refugii. După conferinţe, tratative interminabile, determinări ideologice, palavre, toate ornate cu o ospitalitate exemplară, ne-am retras la mînăstiri, nu la cele „mondene", ci la cele mici, pierdute în păduri, uneori cu o singură călugăriţă sau un eremit, lăcaşe încă marcate de şocul „închiderii" din anii '50. Nu fără să fim aşteptaţi deja de cîte o maşină de la Securitate care, fidel, ne-a însoţit tot parcursul. Acolo am găsit autenticitatea, acolo ne-am refăcut. Sau în drum spre acasă, la nişte ţărani sau olari în Maramureş. Ei pentru noi au însemnat un fel de purificare. Şi, în plus, au contribuit mult la succesul aventurilor noastre culturale. Cu „delegaţiile" germane, adică cu profesorii universităţii noastre de la Freiburg, pe care am vrut să-i convingem să se angajeze şi ei la vreun proiect ştiinţific, am trecut regulat prin satele maramureşene sau moldoveneşti. Să vă dau un exemplu: la un popas într-o curte pe la Valea Izei, eu am fost puţin îngrijorată cum primeşte un mare chirurg freiburghez invitaţia la masă, fiecare cu lingura lui de lemn într-o mare oală comună cu lapte acru, sau cum se va petrece drumul lui la „budă", departe, în fundul grădinii. Profesorul însă, pe care nu-l văzusem niciodată fără să-şi dezinfecteze mîinile, s-a comportat bine. La plecare, a rugat gazda să-l lămurească cum se manifestă sistemul comunist la ei. Ţăranul Gheorghe i-a explicat: „Vedeţi dumneavoastră, comunismul m-a făcut rău. Cum eu n-am ce să dau animalului meu de mîncare, nici pîine nu mai este, trebuie să-l bat pe bivolul meu ca să lucreze... om rău m-a făcut!" Aici profesorul a înţeles ce n-a înţeles de la toţi „oficialii" întîlniţi, cu toate laudele lor despre partidul comunist care se ocupă atît de binele omului.

Lucrurile s-au schimbat, desigur. Cel puţin la prima vedere. Casele maramureşene de lemn, superbele case, se înlocuiesc cu cele „nobile" de ciment, porţile sculptate se pierd, oamenii se grăbesc. Şi totuşi...

Cum s-ar putea face turism în România la un mod coerent? Şi „de succes"?

Nu pot răspunde pe plan general, nici pentru toţi străinii, doar personal. Turistul german care ar veni în România este individualist. Nu mai merge turismul „de masă", nici ca formă, nici în conţinut. Ceea ce merge este un turism „de nişă", turismul „blînd", cum spun nemţii, un turism orientat ecologic, care respectă atît dorinţele omului, cît şi nevoile naturii. În plus, turistul german, care ar veni aici, şi-ar dori un concediu activ. Sport, wellness, relaxare prin mişcare. Iarăşi un exemplu trăit: un fost student de-al meu este, momentan, lector de limbă germană la Sofia. A fost vizitat, în mai multe rînduri, de fostele sale colege. Avem un obicei: cînd putem, ne întîlnim de Rusalii la Vama Veche, la Casa cu olane. Cum sîntem cu toţii drumeţi, s-a lansat ideea să ne dăm *rendez-vous* la Dunăre, ca să facem pe jos drumul de la Dervent pînă la Vama Veche, parcurgînd agale acele sate îndrăgite de mine, unde te crezi la capătul lumii, unde femeile mai cară apă de la fîntînă, unde nu vezi decît oi şi păduri sălbatice, unde te încrucişezi cu tot felul de etnii – români, tătari, machedoni –, unde dai de urmele unor de case nemţeşti (la Cobadin). Bun plan! Dar nu de realizat, dacă nu vrei să mergi pe şoseaua naţională sau judeţeană. Lipsesc drumuri, cărări, poteci, hărţi potrivite, de asemenea. Am fost nevoiţi să renunţăm şi drumeţii amatori au rămas în Balcani.

Vorbeam de turismul „blînd", un turism adaptat nu numai la placul „clientului", ci la posibilităţile locului. Sînt atîtea locuri fermecătoare; de pildă, mă gîndesc doar la Valea Bistriţei, cu ferme mici, dar îngrijite, cu mîncare „ca la mama acasă"... Dar cum ajungi acolo? De la München, de la Viena, de la Copenhaga? Mai trăim noi pînă la terminarea autostrăzii? Dacă aceasta este o datorie a statului, alta ar fi sprijinirea directă a iniţiativelor acelor particulari care vor oferi serviciile lor turistice, care vor pune la punct fermele lor, cu un minimum de confort. Statul, nu băncile, trebuie să dea un sprijin financiar, în condiţii rezonabile, în acest scop. Şi distribuirea banilor europeni să fie mai transparentă. Şi mai corectă. În Munţii Pădurea Neagră, unde trăiesc eu, este foarte la modă *Ferien auf dem Bauernhof*, vacanţa la fermă. Familii cu sau fără copii mici sacrifică timp şi bani pentru o astfel de vacanţă. Şi ţăranul german nu este mai deştept decît cel de pretutindeni. Unii mai povestesc cum au fost instruiţi de către autorităţi, imediat după Război, pentru înviorarea turismului: „Schimbaţi zilnic cearceafurile! Puneţi frumos pliculeţele de ceai, pentru mic şi pentru mare! Organizaţi excursii!... dar mai ales: Fiţi prietenoşi şi politicoşi! Faceţi în aşa fel ca să revină clientul a doua oară! Să nu se simtă exploatat, jefuit!" Dacă s-a putut, pornind de la un nivel foarte modest, foarte jos şi sărac, în Pădurea Neagră de atunci, ar merge şi la Marea Neagră de astăzi.

Ştiu că sînt şi aici astfel de întreprinzători, agreabili şi cugetaţi, dar încă predomină atitudinea că bogăţia vine de azi pe mîine şi turistul trebuie muls măcar ca o văcuţă.

Aveţi o casă la Vama Veche, Casa cu olane, construită la începutul anilor '90, cînd aici nu era nimic, în afară de cîteva case, o plajă, un măgar priponit de un stîlp, nişte găişte. Asta aţi găsit aici atunci, însă, de-a lungul timpului, aţi asistat, fără să vreţi, la „înflorirea" şi „decăderea" fenomenului Vama Veche. Face parte Vama Veche din „România pitorească"?

Noi am ajuns întîmplător la Vama Veche. După ani de colocvii germano-române, ba în Germania, ba în România, am simţit dorinţa de a crea un lăcaş pentru întîlnirile noastre ştiinţifico-culturale, un loc „neconvenţional", cum se spune astăzi. Astfel s-a construit, cu greu – firme de construcţii nu prea existau pe atunci – Casa cu olane, cărînd piatră cu piatră, olan cu olan. Olanul pentru noi fiind simbolul unei legături între spaţiul de aici şi „serenitatea" Mediteranei.

Cînd mă duc acum, dimineaţa devreme, la mare, la baia mea energizantă, mă întreb însă unde este această serenitate, din moment ce calc prin rămăşiţele nopţii – murdării de neimaginat la porţile noastre, oameni care dorm pe stradă, gunoaie peste gunoaie, agresivitatea urîtului. Şi totuşi, nu lipsesc excepţiile. Primele la măturat şi stropit, decis şi precis, sînt fetele de la restaurantul Popas, o casă prietenoasă, cu mîncare gustoasă, care nu-ţi periclitează sănătatea; mai la vale, la Patiserie, te atrag un covrig cald sau o plăcintă suculentă pentru micul dejun, servită cu un salut şi un zîmbet simpatic. Ajungi la apă, iarăşi peste mormane de sticle şi chiştoace, te grăbeşti să ocoleşti şi... te refugiezi în mare. Ieşind în faţa barului Biblioteca, care tocmai ridică obloanele, eşti reîmpăcat cu destinul, sorbind un capuccino, servit cu amabilitate: „Este jobul meu, doamnă!" Sau seara, după o zi agitată şi o plimbare lungă pe cîmpurile din spatele satului, după a doua baie, ţi se pune în faţă, pe tejghea, ca de la sine înţeles, o apă sau o bere, în barul tinerilor mei prieteni, aproape de graniţă. „La Ascunziş" l-am numit eu, ascunzîndu-mă de lume acolo, „Borna 0 RO" îl numesc proprietarii. Te linişteşti: mai există el – bunul simţ! Dacă îl cauţi, îl găseşti! Şi parcă nu mai regret că nu mai este cum a fost la început: trei găişte, un măgar şi nisip. A fost frumos, dar a fost odată. Ce rămîne însă regretabil este că în arhitectură nu se respectă nicăieri specificul locului. Ce caută clădiri cu şase etaje la malul mării, construite pe nisip, într-un sat unde sînt specifice tradiţionalele case dobrogene, joase, parcă intrate în pămînt, ferindu-se de furtunile şi vînturile peste care s-au rostogolit ciulinii Bărăganului? Ce caută clădiri asemănătoare unor cabane de vînătoare din munţi, la mare? Ce caută această mixtură de vile fără bun gust într-un fost sat de ciobani? Unde este estetica arhitecturală care ar putea să existe şi în cele mai modeste construcţii? Cine a stat vreodată într-un Trulli în Apulia sau într-un Rustico în Ticino ştie ce bine face omului un anturaj natural. Pentru regiunea noastră, am putea să ne amintim de modele locale stil „Balcic", care nici n-ar exclude instalarea unui minimum de confort. Lăsaţi-i pe arhitecţii cu o privire mai largă să-şi facă treaba, în loc să cumpăraţi pereţi de prefabricate de la Praktiker, pentru chioşcuri şi cocioabe!

„– De ce i-or fi ţancurile aşa roşcate, moş Vasile?
– Acolo sus, în frig, sînt numa tîrşi uscaţi de vînturi, şi-i cetina lor aşa."

ALEXANDRU VLAHUŢĂ,
România pitorească

„– Am pus-o de mămăligă, zice moş Vasile, scărpinîndu-se în cap... Dă paru, Toadere, să săltăm grinzile..."

ALEXANDRU VLAHUŢĂ,
România pitorească

Ce contează mai mult, locurile sau oamenii?

Oamenii, fără dubiu! Dar trebuie să fie şi o relaţie între omul şi locul lui. Omul poate sfinţi locul, dar îl poate şi blestema, îl poate distruge. Reflectînd acum asupra convorbirii noastre, îmi dau seama că prea multe lucruri au găsit un contur negativ. Nu intenţionat. Dar sînt lucruri trăite, văzute, constatate. „Întîmplări care rănesc sufletul" le-ar numi povestitorul ceh Bohumil Hrabal. Dar lîngă ele sînt şi multe momente şi mai ales fiinţe luminoase pe care nu trebuie să le neglijăm. Ele au în sine o lumină, ca macii pierduţi ici-colo într-un cîmp de iarbă rea, dar totuşi iarbă verde. Cînd ajung prima dată în an la Vama Veche, în maiunie, îmi place să le scutur sămînţa. Dacă scuturaţi şi voi, poate răsar mai mulţi.

(varianta integrală a interviului o puteţi citi pe www.dilemaveche.ro)

***Elsa Lueder** este profesoară la Seminarul de romanistică, Departamentul de limbă şi literatură română, Universitatea din Freiburg, Germania.*

a consemnat Adina POPESCU

Adina POPESCU

Drumuri, locuri, treceri

un exercițiu de geografie literară

Discutam cu Elsa Lueder (o parte din conversaţia noastră există în acest Dosar) despre un grup de turişti germani care urma să vină în România şi să o pornească „pe urmele lui Brâncuşi“ – o idee pe care au avut-o după ce i-au vizitat atelierul de la Paris, şi ne întrebam oarecum cu îngrijorare dacă vor fi mulţumiţi de ceea ce vor găsi la Tîrgu Jiu, la Hobiţa. Am aflat că anumiţi profesori de români destupaţi la minte organizează excursii cu elevii lor, reconstituind drumul Vitoriei Lipan din *Baltagul* sau propunîndu-le itinerarii „Ion Creangă“ care nu cuprind doar clasica casă memorială de la Humuleşti. Eu însămi am ajuns, în urmă cu cîţiva ani, la Comloşu Mare, în judeţul Timiş, „pe urmele Femeii în Roşu“, împreună cu Adriana Babeţi, şi am descoperit, întîmplător, un capăt de ţară care nu există pe nici o hartă turistică, însă este cu totul special.

Avem staţiuni turistice lăsate în paragină (sau nu), avem oraşe importante care pot concura fără vreo jenă la titlul de Capitală Culturală Europeană, avem pensiuni decente unde gazdele pun accent, în primul rînd, pe mîncarea „ca la mama acasă“, însă traseele culturale ne lipsesc aproape cu desăvîrşire. Există doar iniţiative şi evenimente disparate. În vara aceasta, am plecat într-o călătorie, care a durat aproape trei săptămîni, prin locurile în care Lucian Blaga şi-a petrecut ultimii ani din viaţă, filmînd pentru documentarul *Tatăl meu, Lucian Blaga*. Traseul a fost, de fapt, un exerciţiu de geografie literară, ghidîndu-ne atît după biografia „de manual“ a unui autor „canonic“, cît şi după reperele din romanul său autobiografic *Luntrea lui Caron*. Călătoria m-a apropiat, într-un mod cu totul neaşteptat, de omul Lucian Blaga, însă dincolo de scopul ei şi de filmările propriu-zise, ajungînd prin locuri pe care, în mod normal, nu-ţi propui să le vezi în vacanţă şi să le bifezi pe o hartă, am reuşit să mă apropii şi de România, să revigorez o relaţie cu propria mea ţară şi să-mi doresc să o cunosc mai bine de atît.

„Amintirile noastre din copilăria petrecută la sat coincid desigur cu ale celor mai mulţi dintre cititori. Ne aducem aminte: vedeam satul aşezat oarecum înadins în jurul bisericii şi al cimitirului, adică în jurul lui Dumnezeu şi al morţilor.“

LUCIAN BLAGA,
Trilogia culturii:
„Geneza metaforei şi sensul culturii“

Satul ce poartă în nume „sunetele lacrimei“

La o primă vedere, Lancrăm nu are ce oferi, mai ales acum cînd tot traficul pe de ultima bucăţică de autostradă abia terminată se deversează prin mijlocul lui. E un sat obişnuit „de Ardeal“, cu o stradă principală şi cele trei uliţe importante, de Sus, de Jos şi de Mijloc şi cu o spectaculoasă Rîpă a Lancrămului, pe fundal. Duminica, în miezul verii, pe la prînz, cînd toate obloanele sînt trase, doar trei copii pe biciclete străbat satul dintr-o parte într-alta, ridicînd praful, luîndu-se la întrecere. Ne arată vechea moară, locul de păşunat, „gîrla“ unde se scaldă, stupii, plopii bătrîni care freamătă uşor, deşi nu e nici urmă de vînt. Satul bunicilor, loc idilic al vacanţelor? Nu, sînt băieţii dezgheţaţi din Lancrăm. Se spune că „la ţară“ în România a ajuns un loc al bătrînilor, o sală de aşteptare a morţii. La Lancrăm am văzut mulţi oameni tineri, cu gospodării „aşezate“, cu bună cuviinţă. Poate pentru că e aproape de Alba şi de Sebeş, satul devine un soi de prelungire tihnită a oraşelor. *A good place to live.*

Tot duminică, dimineaţa, la biserică, lucrurile se petrec la fel dintotdeauna, ca să dea un ritm şi un rost vieţii „de la ţară“. N-am mai fost la biserică, la ora 9, duminica, de ani de zile, mă simt un pic stînjenită, însă aici e altfel ca-n Bucureşti şi-mi trece. Mă uit la oamenii care vin, singuri sau în grupuri răzleţe, bunici în rochii subţiri, de vară, cu nepoate gătite ca pentru serbare, bărbaţi în cămăşi albe, scrobite, pe bicicletă, bătrîni care îşi scot pălăriile cînd clopotele încep să bată. Slujba se aude şi de afară. Vintilă Avram, cel care a scris monografia satului – *Villalonga*, caută un loc la umbră pe o bancă, din cimitir. E bolnav de mai multă vreme, totuşi vine în fiecare duminică din Sebeş la slujba de la Lancrăm, la cei 80 de ani ai săi conduce maşina. Satul s-a schimbat mult, însă nu în esenţa lui. A scris şi o poezie, vreau s-o ascult? „Lancrămul e satul meu, Doamne, ţîie-l Dumnezeu / Apără-l, Doamne, de urgii şi de furtuni, Că-i un sat cu oameni buni, / Ce nu suportă stăpîni şi minciuni.“ Oameni ataşaţi şi ataşanţi. Intră în vorbă şi o bătrînică, are o sficiiune şi o cuminţenie ce mă duc cu gîndul la bunica mea de la Cluj. E din familia lui Dorin Pavel, „părintele hidrotehnicii româneşti“, a fost învăţătoare. „Îi mulţumesc lui Dumnezeu doar pentru că am trăit atît şi că am avut o viaţă bună... pentru ce, altceva?“ Se ţese ceva acolo, în curtea bisericii, de-o simplitate pe care o uitasem. E un loc potrivit şi pentru morminte, pe unele dintre crucile vechi din piatră nu se mai desluşesc numele, morminte ale nimănui şi, totuşi, ale tuturor, ale satului însuşi. Cu greu îl găsesc pe Isidor Blaga, tatăl lui Lucian, care a fost preot în sat şi un om cu viziuni moderne, la vremea lui. La doi paşi, sînt îngropaţi Lucian Blaga şi soţia lui, Cornelia. Dacă îl cauţi pe Internet, mormîntul lui Blaga e trecut la „obiective turistice“. Nu e nimic „turistic“ aici, e doar un loc de reculegere, cu atmosferă care, din păcate, a fost distrusă parţial de sala de sport a Guvernului Năstase, trîntită aiurea într-o coastă a cimitirului. E decupată parcă din alt film. Din cauza ei a fost mutată şi Poarta „de trecere“ dinspre biserică, spre lume, spre afară. Dincolo de ea, oamenii se scutură de sfinţenie şi îşi reiau treburile prin sat. Îl urmăresc pe domnul Vintilă cum pleacă, cum merge poticnit şi dispare dincolo de Poartă. Acum vreo două săptămîni, mă sună părintele din Lancrăm ca să-mi spună că „domnul Vintilă a trecut la cele veşnice“ şi „să consemnaţi în reportajul dumneavoastră“.

„Îţi mai aduci aminte ziua cînd ai luat soarele şi mi l-ai pus în suflet?“

LUCIAN BLAGA,
Luntrea lui Caron

Rîpa Roşie

Lucian Blaga şi-a dorit „să o vadă“ şi dincolo de moarte, aşa că a dat indicaţii pentru amplasarea mormîntului său, în acest sens. Din cauza sălii de sport cu pricina, din cimitirul de la Lancrăm nu se mai vede mai nimic. Aşa că am fost pînă la ea. Dar să nu vă faceţi planuri legate de Rîpa Roşie, pentru că nu există nici un drum de acces. Am pornit-o cu un Duster peste dealuri, ocolind gropile şi şanţurile, aproape ghicind poteci şi urme mai vechi ale unor tractoare. Sus, deasupra desişurilor, sînt terenuri cultivate, păşuni, însă totul pare în părăsire. Un loc sălbatic unde nimeni nu-şi doreşte să ajungă, deşi ar fi perfect pentru parapantă şi alte sporturi extreme. Rîpa seamănă cu o orgă uriaşă, „tuburile“ sînt alcătuite din argile roşii, gresii, marne. E plină de ciulini şi de şopîrle mici, curioase. Am coborît din ce în ce mai jos pe maluri de pămînt. În zare, se vede Sebeşul, chiar şi noua autostradă, însă totul e învăluit într-un soi de ceaţă, aerul tremură. Smog.

La întoarcere, ne-am intersectat cu o turmă de oi. Clasică, picturală. O oaie excesiv de prietenoasă se tot băga în seamă, încurcîndu-se printre picioarele noastre. Posibil să fi fost chiar oaia năzdrăvană. Am vrut să-i dăm ciobanului 10 lei pentru că „i-am filmat oile“. Ne-a refuzat. „La cît cîştigă el cu oile, crezi că are ce face cu 10 lei?“, ne-a spus şoferul care ne însoţea.

„La cît cîştigă el cu oile, crezi că are ce face cu 10 lei?“

Sebeş, după Apocalipsă

De cînd s-a terminat autostrada şi drumul spre Cluj nu mai trece prin centrul oraşului, zdruncinînd casele şi nervii locuitorilor săi, fiecare zi la Sebeş e o sărbătoare. Sebeşul a redevenit un loc liniştit, acea „provincie“ plină de tihnă, dar cu şomaj 0. De ce nu se opreşte nimeni aici şi e doar un alt oraş „de tranzit“, şi nu o destinaţie, nu ştiu.

La Casa de Cultură („Lucian Blaga“, desigur) îşi aduc fermierii, din satele din apropiere, copiii să înveţe dansuri şi pian. De pe terasa suspendată deasupra lacului din parcul central se aude un zvon de muzică. Orele trec greu, nu-ţi vine să faci nimic, doar să stai.

Valea Sebeşului, Căpîlna

Prin Valea Sebeşului, treceţi dacă vreţi să mergeţi pe Transalpina (deocamdată închisă, din motive de neînţeles pentru mine) şi o luaţi pe drumul spre Novaci. La început, sînt sate ordonate, înşirate unele după altele ca mărgele pe o aţă. Ogoare cultivate, oameni gospodari. După care, nu mai e nimic şi crezi că civilizaţia s-a teminat, că „ai intrat în munte“. De aceea, Căpîlna, ultimul sat, apare brusc după un cot al şoselei, ca un bonus şi ca o surpriză. Mulţi zic cînd dau peste un loc ireal de frumos – „parcă nu eşti în România!“. Fals, la Căpîlna, eşti în România, deşi senzaţia de Alpi şi de Elveţia e destul de pregnantă. Aici, în „văgăuna“ din munţi, perfect ascunsă şi adăpostită, s-a refugiat Lucian Blaga de la Sibiu în vara lui '44, împreună cu familia sa, a primit găzduire în casa preotului Vasile Dobre şi a scris *Arca lui Noe* (ceea ce e de înţeles, cred că pînă şi un inginer ar putea scrie o piesă de teatru la Căpîlna, într-atît de plin de inspiraţie este locul). Sebeşul curge jos în vale, aici un firicel de apă de munte, casele colorate sînt aranjate ca nişte bomboane fondante într-o cutie, pe străduţe înguste, în pantă, care urcă pe terasele muntelui. Satul în sine pare „suspendat“, ca o plantă agăţătoare care îmbracă coasta, iar mai sus de el sînt doar înălţimi, platouri care seamănă cu cele alpine, păşuni.

Nu există absolut nimic turistic la Căpîlna, nu cred să fie vreo pensiune, doar o crîşmă prăpădită de sat. Am găsit casa preotului Dobre, nu mai locuieşte nimeni acolo. Uliţa, în ciuda muntelui pe care îl simţi în ceafă, avea un straniu aer mediteraneean – totul curat şi strălucitor în soare, vegetaţie în curţi, muşcate la ferestre, o pisică, o len-

toare, mai sus, într-o piaţetă, o bisericuţă albă la care n-am ajuns, doar o întrezăream printre case, ca o promisiune. Sigur voi reveni la Căpîlna, măcar pentru ea.

Pe streaşina cerului

De la ciobanul Ghiţă încoace (dar şi înainte de el), Jina a devenit un soi de brand, cel mai promovat loc din Mărginimea Sibiului. Îi întîlneşti pe ciobanii care poartă marca Jina, ca şi cum ar fi nişte „produse" Nike sau Sony, mai în toate pieţele din oraşele mari. Mai mult „imaginea" e de ei, telemeaua e scumpă (închipuiţi-vă că în sat o puteţi cumpăra cu 18 lei!), gurile rele spun că mezelurile sînt, de fapt, de la Metro, că cine a mai văzut cioban să se priceapă la cîrnaţi? Aşadar, te aştepţi ca Jina să fie un loc „comercial", însă din fericire nu e deloc aşa.

Un sfat: dacă mergeţi la Jina, nu urcaţi dinspre Sibiu, prin Sălişte, ci încercaţi să ajungeţi „peste munte", din Valea Sebeşului, doar aşa descoperirea satului din vîrful muntelui va fi de mare efect. E o şosea îngustă, aproape pustie, spectaculoasă, cu zeci de serpentine în „ac de păr", care tot urcă abrupt, de zici că nu se mai termină şi-ţi dă senzaţii tari, de parcă ai fi în Montagne russe, cînd trenuleţul se opinteşte spre punctul cel mai înalt, pregătindu-se pentru marea cădere în gol. Nu vezi nimic în afară de drumul spre cer şi de stîncile din stînga ce par să se prăvălească peste maşină.

Călătoria mea nu este un itinerar turistic, nici unul cultural.

Cînd deja simţi o uşoară anxietate, te pomeneşti sus, pe un platou neted şi nu ai parte de nici o cădere în gol, ai nimerit, pur şi simplu, în Raiul ciobanilor. Jina e mult mai mult decît un sat cu case răzleţe, nu-ţi dai seama cum de au reuşit ciobanii ăştia să-şi construiască o adevărată citadelă în vîrful muntelui.

Am trecut prin Jina, ca printr-o cetate dintr-o poveste, la apus – străzi pietruite, forfotă, case adunate unele într-altele, ca într-un joc de cuburi, ferestre larg deschise, geamuri curate în care se reflectau norii, ghiceve cu flori, cîini lăţoşi de stînă care îşi însoţeau stăpînii, bătrîne iuţi de picior sau altele odihnindu-se pe banca din faţa bisericii, ciobani în faţa porţilor (amintindu-ţi de bancul cu „Ce faci, bade? Stai şi cugeţi?"), îmbrăcaţi în cojoacele lor din piele de oaie, specifice Mărginimii, şi cu clopul pe cap, impecabili, desprinşi parcă dintr-o reclamă, totuşi fără a fi conştienţi de autenticitatea lor, căci nu erau acolo ca să-i vadă turiştii şi să-i fotografieze. Alţi ciobani pe terasa de la crîşmă, cu trei mese din tablă, bînd bere cu gesturi leneşe şi discutînd despre treburile lor cu oile, toată valea li se întinde la picioare, se vede Sibiul în dreapta, iar în stînga pînă departe spre Sebeş, abia atunci realizezi unde locuiesc, de fapt, aceşti oameni, pe o margine a cerului. Se lasă înserarea şi neguri încep să se adune între cele două lumi – Lumea de jos şi cea de sus, marcînd parcă o graniţă.

Bocca del Rio

Pe vremuri, cînd oamenii nu mergeau în vacanţe all-inclusive la bulgari şi nici nu-şi construiau vile pe Valea Prahovei, îşi luau concediu, îşi făceau bagajele şi plecau pe la prietenii bucuroşi de oaspeţi care aveau case încăpătoare la ţară, în satele din apropierea marilor oraşe. Unii – cu trenul, alţii – cu maşina proprie sau cu rata, pe drumuri proaste, neasfaltate, aşa că o călătorie pe o distanţă relativ scurtă putea să dureze o jumătate de zi. Pe atunci, nimeni nu „dădea o fugă" la munte şi nici turismul de weekend nu prea exista. Totul era planificat din timp, inclusiv grupurile sau familiile care îşi petreceau concediile împreună pe la găzdacii lor, termen care s-ar traduce prin „gazdă bună, primitoare". Astfel, ajunsese Gura Rîului, iniţial sat de ciobani, însă ceva mai „pămîntean" decît Jina, o destinaţie de vacanţă. Însă cu timpul, tradiţia gazdelor a început să se piardă, unele şi-au deschis pensiuni „fără acte", care astăzi, însă, stau mai mult goale, tocmai pentru că foştii muşterii preferă Grecia sau Turcia.

Am ajuns la Gura Rîului cu Dacia albastră, perfect întreţinută, a soţilor Manta, aproape un exponat de muzeu cu care am străbătut cei 18 kilometri de la Sibiu. În trecut, familia Manta era cea care îi găzduia pe Lucian Blaga şi pe alte personalităţi ale vremii, organizînd mai mult decît nişte simple vacanţe, adevărate veri culturale, viaţa „la ţară", cu tihna şi cu ritmul ei, împletindu-se cu performance-uri artistice, poezie, filozofie. Casa e la fel ca atunci, mobila s-a păstrat, chiar şi faţa de masă „ţesătură de Gura Rîului", pianul din colţul salonului, portretul lui Lucian Blaga, realizat de pictorul Radu Maier, student pe atunci, care ulterior a făcut carieră în Germania. Un portret cu o jumătate de chip în penumbră. E o linişte specială, te afli într-un spaţiu locuit, în acelaşi timp te simţi ca într-un muzeu, ai o teamă să nu tulburi acea atmosferă de dincolo de suprafaţa lucrurilor, de amintiri, de obiecte. Spiritele anumitor oameni rămîn impregnate în trepte şi ziduri, în scaune goale din jurul unei mese şi devin parte dintr-un loc, înseamnă mai mult decît case memoriale, chipuri în alb şi negru din mici fotografii de album, pagini rătăcite de manuscrise.

„Eşti tînăr încă atîta timp cît admiri şi în măsura în care admiri."

LUCIAN BLAGA

„Cînd caut comori nu sap în nori, ci în pămînt."

LUCIAN BLAGA

L-am „simţit" mai mult pe Blaga aici decît la Lancrăm, deşi era doar un vizitator la Gura Rîului. Poate pentru că am întîlnit oameni care l-au cunoscut, chiar dacă erau foarte tineri, însă pentru ei Lucian Blaga e încă prezent în frînturi de memorie.

Iar Gura Rîului, cea care inspiră, este alcătuită din detalii care pot trece neobservate: un drumeag care se pierde în iarba înaltă din grădină, cositul şi risipitul fînului, un vechi izvor din care n-a mai rămas decît un firicel de apă printre brusturi, dealurile din fundal, un copac bătrîn cu excrescenţe ciudate care „suferă" de o boală stranie pentru cei neiniţiaţi – „mături de vrăjitoare".

Brodul de la Ceru-Băcăinţi

Dacă în Germania, de pildă, ar exista un brod (poate chiar există şi nu ştiu eu...) pe rîul Elba sau pe Main, mai mult ca sigur că acel brod ar avea şi o poveste uşor romanţată, însă transmisă din generaţie în generaţie şi ar mai exista şi turişti dornici să plătească cîte 10 euro doar ca să-l vadă, poate 15 ca să-i traverseze apa. În România, nimeni nu ştie despre brodul (sau brodurile, că-s mai multe) de la Ceru-Băcăinţi, din Alba. În satul de pe malul Mureşului cu un nume pe care abia îl poţi reţine din prima şi care nu are legătură cu văzduhul, ci cu copacii care creşteau aici, ajungi greu, întrebînd pe la benzinării, părăsind şoseaua şi astfaltul, aventurîndu-te pe drumuri lăturalnice, pînă cînd întîlneşti rîul, în pustietate. Nu-ţi poţi imagina că cineva şi-ar dori să treacă în partea cealaltă, nu găseşti nici un motiv pentru care ar face-o. Însă faptul că brodul încă funcţionează, şi încă la orice oră din zi şi din noapte, înseamnă că nu e tocmai lipsit de utilitate, chiar dacă pluta propriu-zisă e o platformă metalică de prin anii '50. Însă cablurile se schimbă la răstimpuri, altfel ar fi periculos, căci s-ar putea rupe. Chiar acum cîţiva ani s-a întîmplat un accident aici, din cauza inundaţiilor. Brodul a plutit în derivă la vale, un om a intrat în panică, s-a aruncat în apă şi s-a înecat, pluta n-a păţit însă nimic. Pentru cei care nu ştiu, brodul e un pod plutitor, pus în mişcare de curenţii rîului, cu ajutorul unor scripeţi.

Sus, pe mal, e casa brodnicului, stă aici singur cu un cîine, într-o coşmelie albă. Un bărbat între două vîrste, uscat şi vînos. Nu vorbeşte prea mult, îşi face doar treaba cu gesturi mecanice, face parte din mecanismul brodului. De la depărtare, abia dacă îl mai vezi pe plută, pielea a căpătat culoarea ruginei.

O traversare costă 2 lei. Trec Dacii hîrbuite încărcate cu coceni de porumb, căruţe cu fîn, turme de oi dintr-un sat în altul şi scutesc un ocol. E o afacere locală, n-a văzut nimeni pe aici picior de turist, deşi toată povestea e spectaculoasă şi inedită. Brodul în sine este o poezie. Rîul îngust curge repede şi îndărătnic, totuşi deplasarea plutei e lină, alunecă pe apă, cablurile scîrţîie prelung, într-un amestec de zgomote metalice pline de rezonanţă.

Am dat 2 lei ca să ajung dincolo. Poate aş fi dat şi 10 euro. În fond, e vorba de trecere, la un mod simbolic chiar de Marea Trecere, căci brodul apare metaforic în romanul autobiografic al lui Blaga – *Luntrea lui Caron*.

Călătoria mea nu este un itinerar turistic, nici unul cultural, deşi ar putea să fie. Condimentată cu o lungă şedere la Hanul Rustiq de la Sîntimbru, unde vin toţi ardelenii din zonă ca să mănînce fasole cu un ciolan „cît un cap de copil" şi să petreacă într-o atmosferă kitsch-autentică, cu întîlniri cu oameni pentru care România nu înseamnă mai mult de ograda lor, satul lor şi cel mult cel pe peste apă unde pot ajunge cu brodul, acest exerciţiu de geografie literară a fost o experienţă în sine pe care aş transforma-o într-o obişnuinţă. Data viitoare, aş lua la întîmplare un nume, o biografie din atlasele „literare" inexistente şi mi-aş încropi un alt traseu pe principiul – *„Follow the author!"*. Poate încercaţi şi voi!

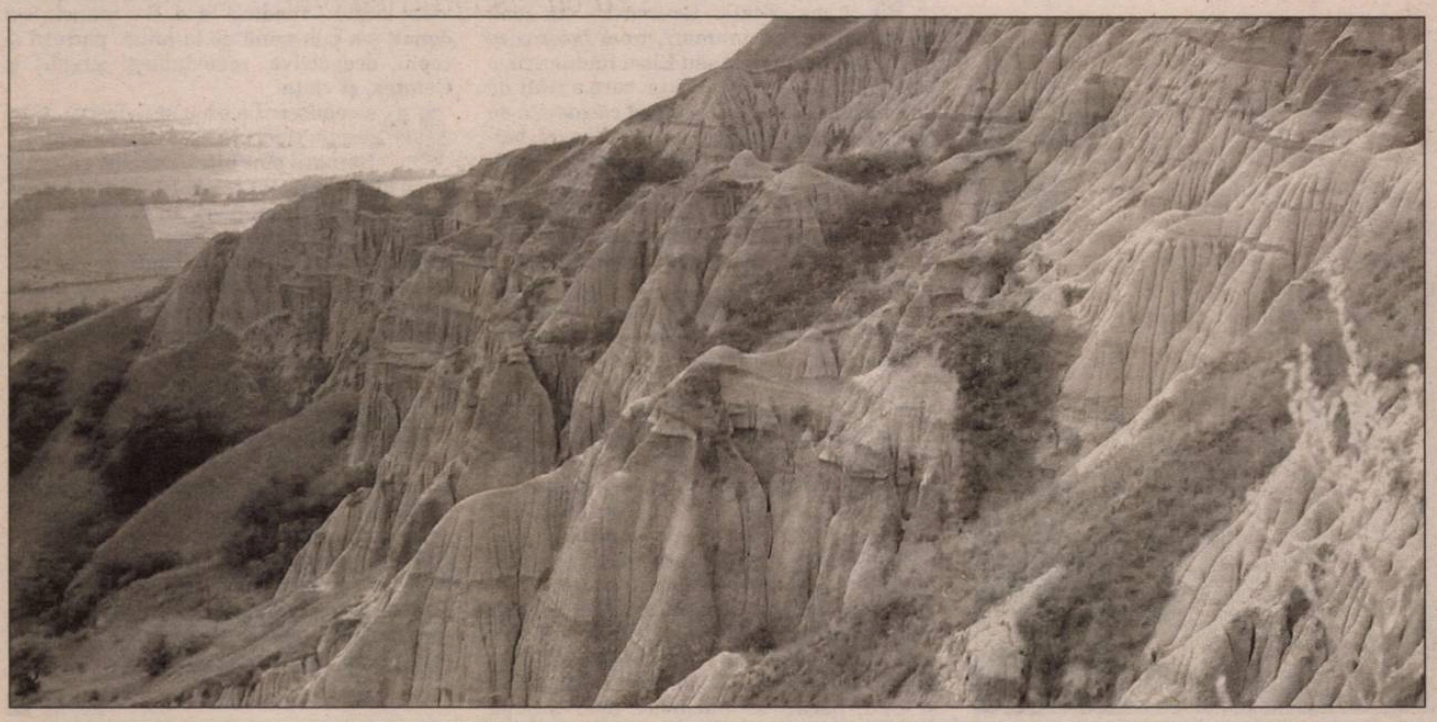

Stela GIURGEANU

Regăsiri

Hudeşti

În Hudeşti ajungi trecînd pe lîngă Dorohoi şi îndreptîndu-te înspre graniţa cu Ucraina. Cu maşina faci cam o oră, venind dinspre Suceava. Însă nu simţi acea oră pentru că nu te lasă peisajul. Dealuri şi pante domoale defilează de-a lungul drumului precum manechine pe catwalk, schimbînd forme şi diferite veşminte, într-o serie de combinaţii de culori care par, de fapt, a fi imposibile. Vorbind despre culori, mi-am adus aminte, trecînd pe acest drum, că ochiul uman distinge cele mai multe nuanţe ale culorii verzi – dar aici ochii mi-au fost de-a dreptul şocaţi de cîte tente de verde au putut desluşi. Natura grea şi nealterată are în sine ceva primordial, o linişte şi o pace care îmbie, pînă şi pe cel mai lipsit de poezie suflet, să se tulbure, căci frumuseţea locurilor devine catalizator pentru regăsiri ale unor trăiri de mult uitate. Îţi vine, pur şi simplu, să cînţi.

Surpriza care te aşteaptă, cînd ajungi în satul Hudeşti, este instantanee şi nu te lasă să tînjeşti după peisajul pastoral pe care l-ai lăsat în urmă, căci descoperi imediat un alt loc cu care ochiul călător prin satele româneşti se împrieteneşte la prima vedere.

Casele din Hudeşti sînt frumoase. Păstrează arhitectura tradiţională, nu sînt vopsite în culori stridente şi n-au inovaţii moderne şi hîde, cum descoperi în multe alte părţi. În schimb, toate casele au faţadele atît de îngrijite, încît par a fi proaspăt renovate.

Din păcate, imaginea de bunăstare nu reflectă neapărat situaţia financiară a locuitorilor – căci, aveam să aflu, nivelul de trai nu este unul foarte ridicat aici. Explicaţia pentru curăţenia impecabilă pe care o găseşti în Hudeşti este istorică, *via* cultura Imperiului Habsburgic. Mi s-a povestit cum pe vremuri, mult înainte de război, administraţia locală îl trimitea, lunar, pe portărel în inspecţie sanitară. Trebuia să ai gospodăria curată, pereţii exteriori ai casei şi WC-ul din curte – văruite în fiecare lună. Cei care nu respectau normele minime de igienă şi estetizare a locuinţei erau amendaţi. Iar cazul clasic – de a impune o normă prin lege aplicată – a construit în timp o mentalitate. Chiar dacă bunul-simţ s-a impus odinioară prin pedepse băneşti, cu timpul a intrat în firea oamenilor. Azi, nu mai trimite nimeni de la Primărie portărelul sanitar, dar curăţenia şi grija faţă de comunitate sînt lucruri absolut normale şi firești. Mi s-a mai povestit că dacă, totuşi, mai există cîte unul care mai întîrzie cu văruitul sau cu primenitul casei, este luat imediat la rost de vecini, iar dacă ignoră în continuare aluziile, cînd trece pe uliţă, oamenii îl privesc dezaprobator, dau din cap şi plescăie cu reproş.

© I. Popovici

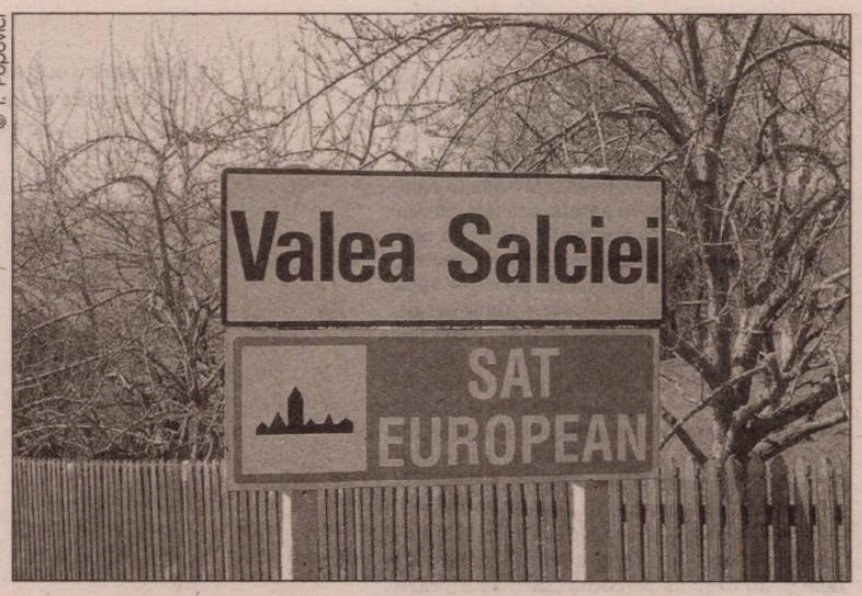

© I. Popovici

Valea Salciei

În Valea Salciei am ajuns mai de mult. Eram, alături de colega mea Iaromira Popovici, pe urmele satelor europene din România – căci comunei Valea Salciei i-a fost acordat, în 2007, din partea Comisiei Europene în România titulatura de „sat european". Comuna este situată la graniţa dintre Buzău şi Vrancea, iar ceea ce aveam să descopăr acolo îmi va marca mult timp imaginaţia şi fantezia.

În această zonă, se păstrează cu sfinţenie tradiţiile, iar cînd se pun pe povestit, locuitorii te prind în mreje cu vorba lor domoală, şi descoperi, pe nesimţite, cum legendele se transformă în istorie, istoria în basm, realitatea în vis şi visul în realitate. Căci, dacă te laşi furat de poveştile stranii ale sătenilor, regăseşti, în acele locuri, de o frumuseţe sălbatică, spaţiul vrăjit şi plin de magie din trecutul acestor meleaguri.

Povestea Văii Salciei, aşa cum am trăit-o eu, a început într-o după-amiază, pe la 4, cînd am ajuns într-un sat care, la prima vedere, părea un sat ca oricare altul. Poate ceva mai răsărit. Dar nimic nu anunţa vraja ce avea să mă prindă. Ţin minte că am intrat în vorbă cu localnicii. Am fost la Primărie, am intrat în gospodării. I-am întrebat despre viaţa lor, despre politică, primar, preot, directorul şcolii, apoi despre nivelul de trai – pe scurt, despre toate acele fapte pe care un jurnalist le cere pentru a-şi încropi un reportaj corect.

Abia mai pe seară, la o cană de vin, au început să curgă poveştile: am aflat că majoritatea terenurilor din zonă au aparţinut, pe vremuri, unei boieroaice frumoase, pe numele său Elisa Rădulescu, o femeie căreia îi plăcea viaţa, care a trăit de altfel peste 100 de ani şi a fost căsătorită de trei ori. Dădea petreceri peste petreceri, bairame la care invita pe toată lumea şi care ţineau pînă în zori. Cineva a bolborosit atunci că, uneori, şi azi, pe la petreceri, se întîmplă să i se simtă prezenţa. Ciulind urechile, l-am întrebat mai multe. Omul însă a tăcut, a zîmbit tainic şi mi-a spus, misterios, că a fost doar o glumă. Cu aceeaşi reţinere voalată – ca şi cum misterul legendelor care bîntuie locul se doreşte a fi împărtăşit, dar nu poate fi spus oricui – mi-au povestit localnicii despre Dealul Tătarului. Pe vremuri, prin Valea Salciei s-ar fi refugiat un tătar bogat care, simţind că-i vine sfîrşitul, şi-a adunat tot avutul, l-a încărcat în căruţe şi a purces, alături de argaţi, înspre deal. Ajungînd însă aproape de vîrf, şi-a trimis oamenii înapoi, păstrîndu-şi doar slujitorul credincios, căruia i-ar fi lăsat, cu limbă de moarte, dorinţa să-l îngroape, cînd şi-o da duhul, departe de ceilalţi, dar alături de bani şi de bijuterii. Nici unul dintre cei doi n-au mai fost văzuţi de atunci, dar se spune că, în anumite seri, cînd şi cînd, flăcări strălucitoare apar sus pe deal: localnicii spun că este Tătarul venit să-şi caută comorile îngropate.

Cum noaptea se lăsa peste sat, poveştile începeau parcă să prindă viaţă. Ieşind din legendă, mi se povesteşte şi despre Zidul uriaşilor – o construcţie bizară descoperită de localnici. Zidul este format din bolovani suprapuşi care traversează pădurea pe o distanţă de aproape 10 km, fiind înalt, pe alocuri, chiar de 20 de metri. Specialiştii chemaţi la faţa locului au spus că roca bolovanilor nu e din zonă, iar că în bolovani sînt prinse fosile de vietăţi marine aparţinînd unei plaje de acum 11 milioane de ani, plaja mării preistorice Paratethys.

„– Mai ţine mult aşa, părinte?
– Ehei, domnişorilor, zilentregi să mergem, şi nu-i dăm de capăt. Am auzit şi eu din vechi că sparge pe dedesubt două şiruri de munţi şi răspunde tocmai în Transilvania.
Gîndul că ne-am putea rătăci, c-am putea rămînea fără pic de lumină în boştura aceasta umedă şi fioroasă, ne taie pofta de a merge mai departe."

ALEXANDRU VLAHUŢĂ,
România pitorească

Comloşul Mare

În România există cu siguranţă locuri fabuloase. Unele, binecuvîntate de natură; altele, de oameni; sînt locuri pline de poveştile şi legendele străbunilor. Din păcate, multe dintre ele sînt destul de greu accesibile. Ca jurnalist, am avut norocul să găsesc cîteva dintre aceste „ace" din carul cu fîn – în fapt, mici reîntîlniri cu apartenenţa. În articolul de faţă m-am oprit doar asupra a trei locuri. N-am mai scris despre Mihai Viteazu, un sat de pe lîngă Cluj, unde primarul a ridicat comunitatea la nivel european, reuşind chiar un record Guiness: cea mai lungă sfoară de ceapă roşie din lume; n-am scris nici despre Zizin şi despre cum e să bei apă minerală direct din izvor, sau despre pădurea de castani din Topeşti (şi despre cît de bine merge mustul cu castanele coapte); n-am mai avut spaţiu să scriu despre multe alte locuri fermecătoare, în care am ajuns. Dar articolul nu-l pot încheia fără să povestesc despre Comloşul Mare.

Este un sat aflat la doar cîţiva kilometri de graniţa cu sîrbii. „Satul" este, de fapt, un orăşel, cu case mîndre şi străzi asfaltate, un sat transformat astfel de către locuitorii săi, după Revoluţie.

Căci deşi casele, construite în „stil nemţesc", datează de pe la 1800, majoritatea au fost renovate la începutul anilor 2000. Atunci – mi se povesteşte –, au fost o explozie de voinţă colectivă şi o dorinţă aprigă de a-şi construi o viaţă mai bună, fără a mai aştepta miracole de la stat. S-a înfiinţat un azil de bătrîni, s-a construit o capelă, s-au renovat şcoala şi bisericile, s-a construit pînă şi o bază sportivă cu instalaţie nocturnă; străzile au fost asfaltate, iar traficul – deviat, ca să nu mai permită camioanelor să traverseze mica urbe, să le strice asfaltul şi aerul. Viaţa culturală a fost şi ea revitalizată, fondul de carte al bibliotecii a fost îmbunătăţit, revista locală – readusă la zi. S-a muncit, s-a donat, s-a pus mînă de la mînă, părinţii şi copiii, deopotrivă, renovîndu-şi singuri şi Cetatea, şi viaţa.

Pe comloşeni e greu să-i descrii. Căci ies din tiparul-clişeu al „românului". Bărbaţii sînt hîtri, femeile – elegante. Şi hître. Toţi sînt relaxaţi şi sînt deschişi. Deşi extrem de ospitalieri, nu sînt slugarnici, ba te iau cu uşurinţă peste picior. Cînd se întîlnesc pe stradă, „se bagă în seamă", adică se salută, dar într-un mod total atipic, căci salutul comloşean se poate întinde şi pe jumătate de oră, din cauza glumelor cu care se iau la întrecere.

În Comloş, trăiesc germani, romi, români, sîrbi, maghiari, iar diferenţe nu există. Căci bunăstarea şi inima bună par a dizolva orice discriminare şi pot rezolva orice. Nu se plîng de prea multe probleme, căci, pentru comloşeni, o problemă înseamnă întotdeauna şi o soluţie. Cine sînt comloşenii? Sînt, pur şi simplu, oameni care şi-au luat viaţa în propriile mîini, sînt oameni care au reuşit să-şi depăşească statutul de victimă şi despre care tot merită să auzi. Iar Comloşul este o regăsire a unui posibil viitor.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Limitele inocenței

Un fotograf american, Wyatt Neumann, postează pe rețelele de socializare niște fotografii ale fiicei sale, făcute în timpul unei excursii. Fotografiile, care conțin, printre altele, nuduri ale copilei, nasc valuri de indignare printre forumiști, care cer neîntîrziat blocarea contului lui Neumann, pe site-urile respective, și ștergerea imaginilor pe care le socotesc „bolnave", „perverse", „pornografice". În urma scandalului, o galerie americană acceptă expunerea fotografiilor, pe care le așază sub semnul dezbaterii: este pornografie sau artă?, este abuz sau drept la liberă exprimare?, este nuditatea rușinoasă sau naturală? etc. Tot în urma scandalului, Neumann dă un interviu celebrului Huffington Post, în care descrie intențiile de la care a pornit cînd a expus imaginile fiicei sale și efectele pe care le-a avut asupra lui blocarea conturilor proprii pe rețelele de socializare: „copiii mei sînt liberi, trăiesc fără să se rușineze de corpul lor", „pe fiica mea o așteaptă ani lungi în care să se îndoiască de frumusețea ei, vreau să pornească în viață cu încredere în ea însăși", „am să pun fotografiile în rame frumoase, pe ziduri frumoase, în galerii frumoase", „acești oameni mi-au anulat practic toate posibilitățile de comunicare cu ceilalți, pentru un fotograf aceste rețele au un rol extrem de important" etc. În același interviu, Neumann vorbește despre prejudecățile pe care le are de înfruntat, în America, alături de alți tați care-și cresc singuri copiii: presupuneri josnice, insinuări abjecte, priviri reprobatoare.

Pe de o parte, sînt convinsă că fotograful american nu exagerează deloc în privința vehemenței dezaprobatoare cu care a fost primită expoziția sa: discursul american în privința pornografiei infantile sau a ceea ce socotesc ei că este pornografie infantilă, are deseori momente de obnubilare și crasă ipocrizie în fața realității cotidiene: pudibonzii oripilați de pozele nud ale unui copil de doi ani conviețuiesc liniștiți cu sutele de concursuri de miss pentru fetițe de trei ani, machiate și siliconate precum niște cocote, primesc mii de dolari pe ședințe foto publicitare, în care își chinuiesc copiii cu orele, și privesc, doar vag neliniștiți, cum viețile celor mici sînt zilnic puse în pericol de armele care se vînd la colț de stradă. Ce poate fi mai „obscen"?

Pe de altă parte, citind declarațiile tatălui fotograf, în care acesta vorbește despre inocența trupului de copil pe care îl expune, de dragul frumuseții, dar și al celebrității, miilor, zecilor de mii de privitori, poziția lui mi se pare, de asemenea, riscantă: sigur, pentru orice minte sănătoasă, nudul unui copil de doi ani nu poate avea nici un fel de conotație, impură, sexuală. Este inocent. Curat. Înduioșător. Cu două condiții: ca el să rămînă expus doar în mediu intim și să nu devină o activitate lucrativă. Altfel, te transformi într-un paparazzo al propriului copil. Ideea că trupul gol al fetiței mele îmi aparține și că mă pot folosi de el, ca să îmi practic meseria, să devin celebru și să îi cresc și self esteem-ul, pentru cînd o fi adolescentă, pare la fel de obscenă ca și acuzațiile de pornografie infantilă aduse unor ședințe foto de vacanță.

Am văzut, evident, fotografiile lui Wyatt Neumann și mi-e greu să înțeleg, totuși, care este miza – și frumusețea – lor: sînt imagini în care efortul creator este grav afectat de tehnica modernă și (ne)inspirația fotografului: un copil cu chiloții în vine așezat pe oliță, o fetiță, cu bustul gol, care își ascunde mîinile în pantaloni sau care plînge în fața unei uși de lemn. Imagini care nu pot isca suspine decît, cel mult, în pieptul propriei bunici.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

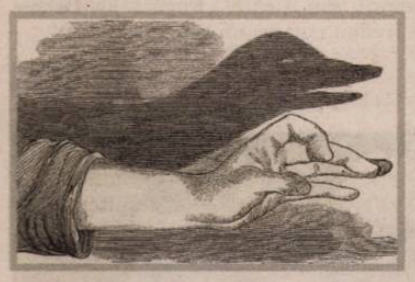

Iaromira POPOVICI

bazar

Filmele mele cu Robin Williams

Personaje fermecătoare și alinătoare.

S-a spus despre Robin Williams, după ce s-a petrecut tragicul eveniment, că a fost un clovn trist. Departe de mine, însă, de a-l considera așa ceva. O fi avut el și unele roluri de un comic duios, dar cred că era semnificativ mai mult de atît.

În ce mă privește, sînt cel puțin trei filme importante pentru mine, din topul meu personal, în care Robin Williams a avut roluri principale. Acestea sînt *Fisher King (Regele pescar,* Terry Gilliam, 1991), *Dead Poets Society (Cercul poeților dispăruți,* Peter Weir, 1989) și *What Dreams May Come (O iubire fără sfîrșit,* Vincent Ward, 1998). Toate cele trei au o dimensiune transcendentă și una mitologică, iar personajele interpretate de Robin Williams nu sînt nicidecum clovni, ci mai curînd salvatori – ființe capabile, în general, să facă legătura cu „lumea cealaltă" și să ajute alte personaje în nevoie să-și îndeplinească idealurile și să iasă din criză.

În *Regele pescar,* Robin Williams interpretează, într-adevăr, personajul nebunului. De fapt, el este un fost profesor de colegiu – un înțelept – care a înnebunit pentru că a fost martor la moartea nevestei lui într-un atentat dintr-un bar, unde un nebun adevărat a intrat și a împușcat, pur și simplu, oameni. Gestul acestuia a fost provocat de refuzul unui realizator de emisiuni radio în vogă, dar macho și teribilist, Jack Lucas (Jeff Bridges), de a-l încuraja pe ascultătorul său într-o poveste de dragoste incipientă. Vinovăția starului radio în urma atentatului îl face pe acesta să se lase de meserie și să devină alcoolic. Parry (probabil de la Perceval, descoperitorul Graalului), nebunul de fapt înțelept, este cel care îl ajută pe regele pescar Jack să-și ispășească păcatele, să-și regăsească și să retrăiască viața și să înțeleagă valoarea altruismului.

Chris Nielsen, personajul din uluitorul, în special imagistic (de altfel, a luat și Oscarul pentru efecte vizuale în 1999) *O iubire fără sfîrșit* o ajută pe soția sa Annie (Annabella Sciorra), sufletul său pereche, să urce din iadul în care ajunsese după moarte, în rai. După dispariția celor doi copii, Chris Nielsen moare și el, într-un accident de mașină. Filmul e construit din perspectiva lui, aparent a celui tare, cel care a reușit să-și țină nevasta pe linia de plutire după tragedia familială. Chris ajunge într-un fabulos rai, zugrăvit în îmbinări îndrăznețe de culori într-o lume picturală, precum cea a tablourilor nevestei sale. Annie, rămasă singura supraviețuitoare din familia sa, se sinucide. Sinucigașii, evident, ajung în iad, uitîndu-și viața anterioară. Chris coboară, într-o escapadă *à la* Orfeu și Dante, în infernul de tip Bosch, pentru a o salva pe Annie. Ceea ce reușește să facă, recunocîndu-și propriile limite în înțelegerea tragediei familiei sale, renunțînd la egoism și dovedind același altruism într-o formulă memorabilă: uneori, cînd cîștigi, de fapt pierzi.

În sfîrșit, cel de-al treilea personaj antologic al lui Robin Williams, profesorul Keating, din *Cercul poeților dispăruți,* nu are atîtea legături cu fantasticul și lumea cealaltă în sensul ei propriu (deși Neil Perry – Robert Sean Leonard –, elevul cel mai înzestrat, se sinucide ajungînd în această lume, dar cu siguranță nu din vina profesorului...). Ci cu o altă lume în sens figurat, una neguvernată de convenții, în care oamenii, chiar cei foarte tineri, își pot afirma ideile, care, la rîndul lor, pot schimba lumea...

Am pe listă și un al patrulea film, poate, nu chiar alături de primele trei, dar pe care îl găsesc remarcabil în genul lui (cel al filmelor de Crăciun): *Noel* (Chazz Palminteri, 2004). Acolo, Robin Williams e un muribund care iese din corp pentru ultima oară, ajutînd-o pe Rose (Susan Sarandon) să nu mai fie singură. Care la sfîrșit moare, dar împăcat pentru că nici el nu a fost singur în momentul respectiv și pentru că, astfel, și-a recuperat credința pierdută.

Toate personaje fermecătoare și alinătoare, pentru sine și pentru alții, în relații dacă nu învingătoare, măcar pașnice cu moartea. Ironic, veți spune. Sau poate că nu. Oricum, în ipostazele astea mi-l voi aminti eu, cu drag, pe Robin Williams.

Selma IUSUF

legende urbane

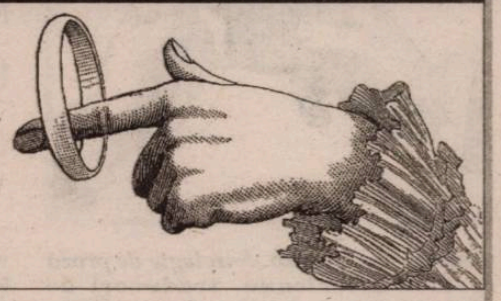

Marea românească

La mare în România e urît. Nu știu cum s-o spun în cuvinte mai simple. E dezolant. E cu atît mai dezolant poate pentru cei care au nostalgii legate de ea încă din copilărie, așa, ca mine. Dacă faci un simplu tur venind dinspre partea cea mai de sud, dinspre Vamă, prin Mangalia, stațiuni, Constanța și mai departe, spre Mamaia, rămîi în cap și-n ochi cu șiruri de construcții precare, colorate așa cum i-a trăznit fiecărui proprietar să-și vopsească hotelul, pensiunea sau baraca de șuberek. Din 245 de kilometri de litoral, probabil că 200 sînt, foarte pe românește, varză. Restul duc, mai sus de Corbu și Vadu, spre niște țărmuri dobrogene aride, ciulinoase și fantastice, pentru că n-a apucat încă nimeni să le pocească așa cum se cuvine.

Au fost niște ani buni în care mai toată lumea căina Vama Veche care „s-a stricat". Un soi de competiție caraghioasă a veteranilor de Vamă. Ăia care veneau pe acolo din 2005 se uitau de sus la novicii care-o descoperiseră prin 2010. Cei sosiți prin 2000 pufneau la neștiutorii ăștia din 2005. Cei din '90 erau megainițiații. Iar ăia de dinainte de '89 – elita secretă, masoneria. Era firesc să se strice. Nu-i departe, ajungi ușor, fie că ai, fie că n-ai mașină, e în drum, iar localnicii abia așteptau. Plus că poveștile răsuflate cu libertatea, distracția și sirenele despletite, care umblă noaptea pe-acolo, i-au făcut o teribilă reclamă. Așa se face că acum e acolo o veselă viermuială și camere încleiate închiriate cu 2 milioane pe noapte unor grupuri de adolescenți și adolescente care-și pun sclipici pe față să iasă seara la promenadă între ambalaje de înghețată și șervețele murdare. Și să mănînce ceva grețos pentru care așteaptă la masă două ore alături de personaje mai vîrsnice care se încăpățînează să se mai cazeze la o tanti Luța pe care o cunosc pe foarte mulți ani.

Mai dincoace, la Mamaia, bîntuie halucinația colorată a primarului Mazăre. Constanța e o ruină, piața Ovidiu arată ca un maidan al favelelor, în clădirea Cazinoului hăulesc fantome leftere, dar în Mamaia trec care alegorice între burți de bere. Recunosc că acest primar e un personaj care nu conține să mă uimească. Nu știu în ce soi de univers paralel trăiește, dar aștept cu nerăbdare fiecare eveniment pe care-l pune la cale. Sirene, cadîne, pene, samba, Ștefan cel Mare. Între personajele care mă fascinează ocupă locul doi, după nemuritorul Dan Diaconescu. Și la Mamaia, ca în orice realitate pămîntească, să știți că există o huntingtoniană izbire a civilizațiilor. E în mentalul colectiv o demarcație clară nord-sud, un soi de linie Brandt, numită așa după cancelarul german care trăgea prin anii '70 cu creionul pe hartă hotarul între civilizație și amoc. Nordul Mamaiei e văzut a fi mai spălățel de cei care-și rup capul prin cluburi și se bîțîie în spumă. Sudul e pentru ăia care cad pe burtă de pe toboganele din Aqua Park și pentru cei care-și plimbă pizza și hamsiile uleioase de la prînz printre tarabele cu creioane uriașe și coliere de scoici din Satul de vacanță. De la sud la nord clădirile sînt la fel de claie peste grămadă, fără noimă și, spuneam, teribil de dezolante.

Serviciile sînt la fel de precare. Patronatele din turism cer reduceri de TVA, dar nu se învrednicesc să dea un fis de spray contra gîndacilor din camere. Se plîng că n-au parcări și piscine și că românii ar mînca trei kile de mîncare pe zi din care mare parte rămîne în farfurie și că d-aia nu merită all-inclusive.

La mare la noi e nasol. Mi se face dor cumplit de ea în fiecare an și, cu fiecare an, devine de nerecunoscut. Probabil că ăștia cîțiva care-i ducem dorul o să continuăm să ne plimbăm în cap amintirile piersicilor mîncate din pungă de hîrtie pe plajă, a mosului ars de soare care vindea printre cearșafuri „Acadele de la moș Pandele!" și a celui mai frumos țigan turc cu ochii verzi de care ne-am îndrăgostit prin școala generală. O să ținem la amintirile astea ca la ochii din cap, și o să ne gîndim la marea românească de pe undeva de acasă sau din Mediterana.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

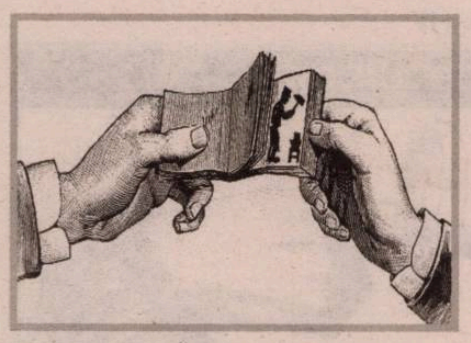

Marius CHIVU

feedbook

American Classics

● ***Scrisoarea furată. Antologie de proză clasică americană*, traduceri de Cornelia Bucur, Adriana Cerkez şi Gabriel Stoian, Editura Nemira, 2014.**

Nu cu mult timp în urmă, constatam că din poezia americană modernă şi contemporană s-a tradus la noi, în ultima jumătate de secol, foarte puţin. Între *Antologia poeziei americane moderne* realizată de Margareta Sterian (1947, interzisă în 1949, reeditată în 1973 şi în 2005) şi *Locul nimănui. Poezie americană contemporană,* ediţie coordonată de Carmen Firan şi Paul Doru Mugur (Cartea Românească, 2006), au mai apărut alte şase antologii, toate intruvabile astăzi. În ultimii ani au fost editate însă mai multe antologii de autor (Ginsberg, Bukowski, Coen, e.e. cummings, Sylvia Plath, T.S. Eliot, John Berryman, Jerome Rothenberg sau Bob Dylan), oricum insuficient pentru a avea măcar cît de cît o imagine a poeziei americane. Acelaşi lucru se poate spune şi despre proza americană contemporană, care, în afara cîtorva autori cărora li s-au dedicat colecţii de autor (Hemingway, Nabokov, Fitzgerald, Roth, Palahniuk) sau au fost traduşi destul de bine (Bellow, Updike, Vonnegut, McCarthy), ceilalţi au apărut cum a dat Dumnezeu, iar din generaţiile mai tinere, cîte unul, cînd şi cînd.

La capitolul antologii de proză scurtă, lucrurile stau încă şi mai prost. *Proza americană contemporană* (Univers, 1989) este *singura* antologie de la noi dedicată vreodată acestui subiect. Din fericire, este o antologie care, republicată astăzi, ar stîrni aceeaşi admiraţie pentru felul impecabil în care este alcătuită. Selecţia – realizată de Octavian Oske, cel care şi traduce o parte dintre proze, semnează şi o substanţială prefaţă, realizează şi notele sau fişele bibliografice ale autorilor – acoperă perioada 1975-1985 în aproape 600 de pagini şi numără 18 autori, dintre care majoritatea sînt astăzi în continuare complet necunoscuţi la noi pentru că n-au mai fost niciodată traduşi cu ceva (Guy Davenport, John L'Heureux, Robert Greenwood, David Quammen ş.a.). Mai există o antologie care merită menţionată, chiar dacă selecţia nu se rezumă doar la proza scurtă: *Antologia Granta. Cei mai buni tineri romancieri americani* (Corint, 2009). Uitîndu-mă pe selecţia celor 21 de autori, constat că doar Jonathan Safran Foer şi Nicole Krauss au fost traduşi individual în română.

Acesta fiind contextul, antologia de proză clasică americană *Scrisoarea furată* este un demers cît se poate de lăudabil. Atît cît e, selecţia e bună, iar traducerile – foarte bune, ceea ce face din acest volum o ediţie destinată şi recomandabilă unui public larg. Autorii selectaţi sînt în număr de şapte, cu un total de 12 povestiri: Nathaniel Hawthorne, E.A. Poe, Henry James, O. Henry, Sarah Orne Jewett, Charlotte Perkins Gilman şi Herman Melville. Cum spuneam, autorii şi textele prezente sînt bine alese, doar că, în lipsa unui argument al antologiei, mi-e greu să-i înţeleg criteriul. La Editura Nemira au mai apărut anul trecut trei mici antologii tematice foarte frumoase: *Şapte poveşti de dragoste/călătorie/vacanţă* cu proze scurte din Zweig, Wilde, Maupassant, Dostoievski, Cehov, Kipling, Daudet, Balzac, Chandler, Trollope ş.a., antologii coordonate de Dana Ionescu. De data aceasta însă, nu ştii cui se datorează antologia, cine a făcut selecţia autorilor şi a textelor, cu ce criterii, în ce scop etc. Şapte autori clasici americani sînt foarte puţini. La prima strigare lipsesc Mark Twain, Washington Irving, Ambrose Bierce, poate chiar Edith Warthon, dar şi alţii mult mai vechi şi mai puţin cunoscuţi. Apoi, aş putea chestiona şi selecţia textelor. Aparent, s-a mers pe capodoperele binecunoscute („Scrisoarea furată", „Prăbuşirea Casei Usher"; „Fiica lui Rappaccini", „Bartleby, copistul"), dar nu la toţi autorii, căci Henry James este prezent cu o singură proză, cu „Prietenul meu Bingham"; la fel şi O. Henry, care ar fi meritat mai mult decît „Răscumpărarea şefului de trib"; iar „Balerca de Amontillado" n-ar prinde, probabil, nici măcar un top 20 în opera lui E.A. Poe.

În sfîrşit, acestea sînt reproşuri de chiţibuşar, venite din frustrarea unui mare admirator al prozei americane, care ar fi vrut o antologie mai consistentă, şi ca autori, şi ca texte, poate chiar o prefaţă profesionistă, care să spună cîte ceva despre literatura clasică americană, şi celor care n-au studiat-o în facultate. Altfel, această mică antologie de buzunar oferă cîte puţin din toate genurile: şi proză fantastică (Poe, Hawthorne şi Gilman), şi realistă (Jewett, James), şi umoristică (Henry) sau filozofică (Jewett şi Melville), mai puţin de aventuri, de război şi socială. Iar dacă mie personal mi-a făcut o mare bucurie, atunci este vorba de traducerea celor două povestiri ale minunatei Sarah Orne Jewett, din a cărei „Fugă a lui Betsey Lane" redau mai jos un scurt fragment.

„«Vai de mine! Nu am văzut nimic din lumea asta şi uite-mă ajunsă aici!» s-a văicărit Betsey Lane.

«Păi, dacă ai fi bătrînă ca mine?» a sugerat doamna Dow cu glas apăsat. «Mai ai destul timp, Betsey. Nu te lăsa cuprinsă de disperare. Am cunoscut o femeie care a făcut de patru ori ocolul lumii cînd trecuse deja de optzeci de ani şi s-a simţit foarte bine. Ai ei au trăit mai mult pe mare, a avut trei fii şi o fată care s-a căsătorit – toţi au fost căpitani de corăbii, iar ea îşi însoţise bărbatul cînd amîndoi erau tineri. A rămas văduvă devreme, aşa că a trebuit să-şi crească mai mult singură familia – o femeie de toată isprava, tare deşteaptă. Ce să mai vorbim că toţi copiii i s-au căsătorit şi s-au aşezat la casele lor, şi toţi o duceau bine. Dar ea a ajuns să sufere de singurătate. De aceea, la început, a încercat să se descurce trăind de una singură, dar nu era ea fiinţa în stare de aşa ceva. Aşa că i-a intrat în cap că nu o aştepta pe viitor decît boala aceea definitivă. Dar nu era ea omul care să se bucure cînd alţii fac treburile care îi revin ei. Şi uite aşa, unul dintre fiii ei – cred că e vorba de cel mai mare dintre dînşii – a spus că o va lua cu el pe mare. Loc avea la bord din belşug, fiindcă el naviga o bună parte din an pe la Capul Bunei Speranţe şi se ducea spre unele dintre porturile acelea de unde lua ceai, undeva prin Mările Chinei. Şi ea era tare dornică să meargă cu el, dar i s-a dus vestea că vrea să călătorească pe mare la o asemenea vîrstă, aşa că preotul a făcut din asta subiect de rugăciune într-o duminică, iar toată lumea şi-a luat un ultim rămas bun de la ea. Dar ea le-a zis cîtorva că o să le aducă ceva frumos cînd se va întoarce acasă şi chiar aşa a făcut. Iar cînd s-au întors, pe după Capul Horn, şi se simţea foarte bine, şi era o companie atît de plăcută, încît pe ceilalţi copii ai ei i-a cuprins gelozia, ea le-a promis tuturor că va pleca în voiaj cu fiecare dintre dînşii. Era o femeie foarte vioaie, cum nu vezi prea des şi se pricepea să vorbească despre lucrurile şi locurile pe care le văzuse.»

«Şi a murit pe mare?» a întrebat Peggy, vădit interesată.

«Nu, a murit în patul ei de acasă, între călătorii, altfel ar fi apucat să plece din nou pe mare. Am fost la înmormîntarea ei. Cel mai mult îi plăcuse pe corabia fiului ei George; aceea mergea mereu la Callao. Se spunea că marinarii de pe ea o strigau «mama mare» şi ea îi ţinuse cîrpiţi şi cusuţi, şi se ducea şi jos la ei şi-i îngrijea dacă se întîmpla cumva ca vreunul să cadă bolnav la pat. Pesemne că ar fi continuat să trăiască şi să se bucure de viaţă încă mulţi ani dacă nu ar fi primit o lovitură de copită de la o vacă; era una nouă, abia scoasă dintr-o turmă, şi era un animal îngrozitor de greu de stăpînit.»"

(Sarah Orne Jewett, „Fuga lui Betsey Lane", traducere de Gabriel Stoian)

PUBLICITATE

„Nu există un consens al valorii“

– interviu cu Călin DAN, director MNAC –

Noul director al Muzeului Naţional de Artă Contemporană (MNAC) îşi propune să se adreseze unui public mai numeros şi să adapteze instituţia la standardele de specialitate ale secolului XXI. Artist binecunoscut, printre altele, fondator al grupului SubReal, Călin Dan a condus Centrul Soros pentru Artă Contemporană şi a predat la Academia de Artă din Bucureşti.

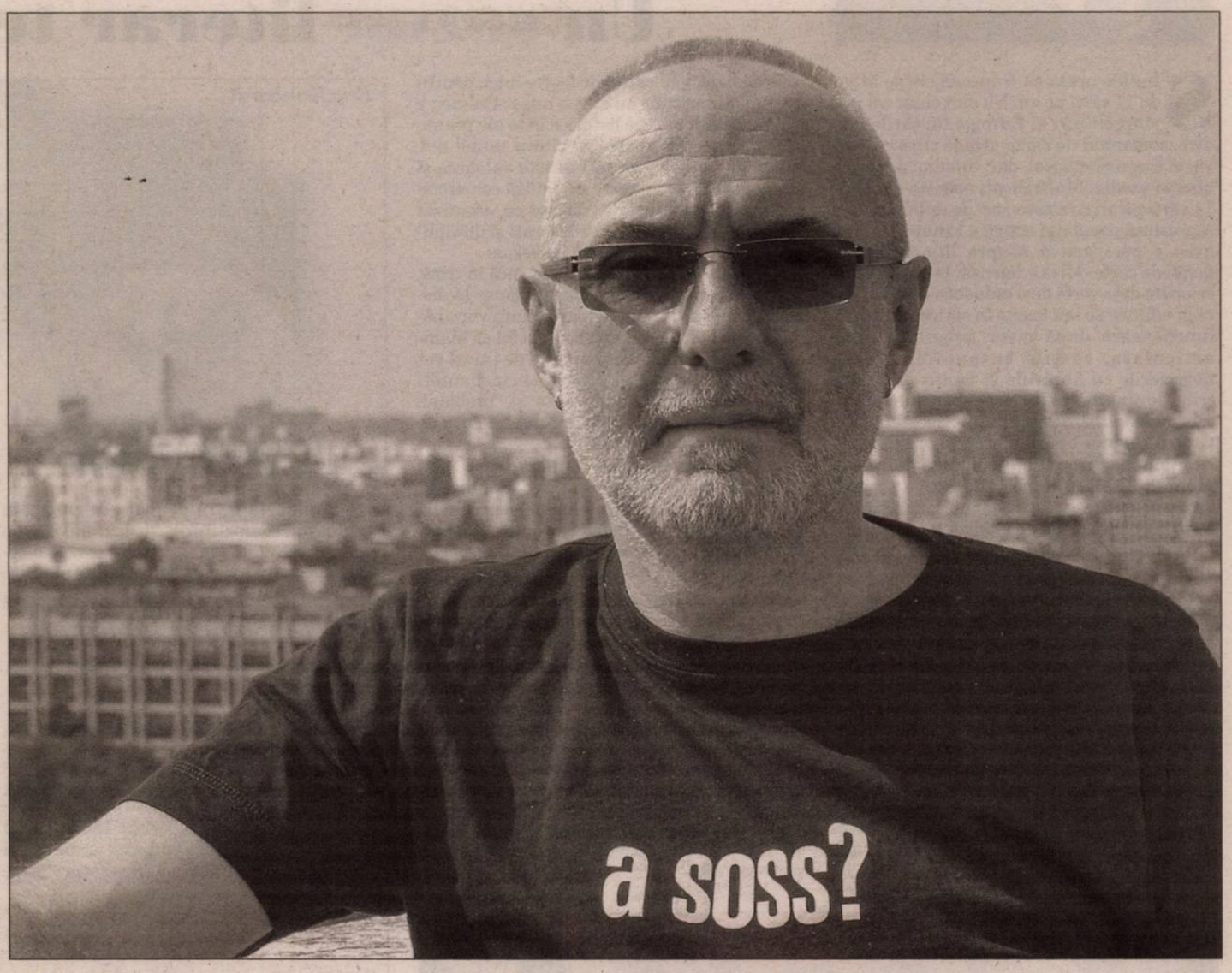

Postul de manager al MNAC a devenit vacant după dispariţia cunoscutului teoretician Mihai Oroveanu, creatorul acestui muzeu. Care a fost conceptul iniţial şi ce vă propuneţi să păstraţi din direcţia lui Mihai Oroveanu?

Mihai Oroveanu a fost un practician ale cărui instrumente principale erau fotografia şi organizarea de expoziţii. Lui i s-a încredinţat, în 1990, transformarea Oficiului de Expoziţii al decedatului Consiliu al Culturii şi Educaţiei Socialiste în Oficiul Naţional pentru Documentare şi Expoziţii de Artă (ONDEA), din subordinea Ministerului Culturii. Din 2001, tot lui i-a revenit responsabilitatea structurării Muzeului Naţional de Artă Contemporană (MNAC), prin comasarea ONDEA şi a secţiei de artă contemporană a Muzeului Naţional de Artă al României. Acest traseu instituţional complex a fost realizat conform diverselor priorităţi ale momentului. Linia de continuitate urmărită de Mihai Oroveanu, în conjuncţie cu pasiunea sa profesională, a fost realizarea unui sector de documentare de artă contemporană, care este cea mai consistentă activitate a MNAC, chiar dacă, din păcate, cea mai puţin vizibilă.

Care sînt priorităţile dumneavoastră, ca manager al MNAC?

Reformarea instituţiei şi aducerea ei la standardele de specialitate ale secolului XXI. Pentru aceasta va fi necesară o reformulare a strategiei media, o abordare mai dinamică a practicii curatoriale şi o întărire a activităţii de cercetare. Nu în ultimul rînd, va trebui să deschidem linii de cooperare cu instituţii similare din regiunea central, est, sud-est europeană, pe lîngă o creştere a prezenţei pe scena vest-europeană, transatlantică şi – dacă se va putea – din Asia.

Există artişti prizaţi de către anumite categorii de public, un fel de fan-cluburi care votează cu un anume grup, cu o anume tendinţă.

Care sînt primele expoziţii pe care le propuneţi?

După aproape un an de interimate şi de incertitudini, preiau muzeul cu un plan de expoziţii incomplet pe termen scurt, cu totul absent pe termen mediu şi lung.

Ceea ce pot să vă spun în acest moment este că, după o pauză în septembrie, vom redeschide sediul din Palatul Parlamentului pe 1 octombrie cu expozitia „Connected“, un proiect european adus la noi de către echipa revistei *Zeppelin*. Tot atunci se va inaugura la Sala Dalles expoziţia „Vederi încîntătoare: Urbanism şi arhitectură în turismul românesc de la Marea Neagră în anii '60-'70“, curatori Kalliopi Dimou, Sorin Istudor şi Alina Şerban. Sîntem în faza de definitivare a proiectelor pentru sediul din Calea Moşilor 62-64.

Există personalităţi care îşi asumă un rol de agent anarhic.

Programul expoziţional al sezonului va fi relansat însă efectiv la sfîrşitul lunii noiembrie, cînd vom sărbători zece ani de funcţionare în Palatul Parlamentului, cu o serie de patru manifestări: expunerea unei selecţii din colecţia MNAC în cadrul unui proiect de colaborare cu Universitatea de Artă Bucureşti; o expoziţie de artă conceptuală din România, ai cărei termeni sînt încă în stadiul preliminar; şi două expoziţii internaţionale despre care nu pot da încă detalii, deoarece sîntem în negocieri.

Care este patrimoniul actual al muzeului?

Patrimoniul actual al muzeului este rezultatul procesului de comasare instituţională pe care l-am schiţat mai sus; la ceea ce s-a preluat atunci se adaugă donaţii, custodii ale atelierelor unor artişti decedaţi, achiziţii făcute în trei etape cu fonduri ale Ministerului Culturii.

Cum poate fi îmbogăţit acest patrimoniu?

Cred că cea mai realistă strategie este să lucrăm cu sectorul privat, cu Asociaţia „Amicii MNAC“ şi cu artiştii înşişi, în vederea realizării unor achiziţii punctuale, de valoare sigură.

Cît de „democratic“ poate fi un muzeu de artă contemporană?

Orice muzeu este democratic în ceea ce priveşte politicile de accesibilitate şi cunoaştere. Misiunea principală a MNAC este să creeze instrumente de înţelegere a fenomenului artei contemporane pentru un public divers, incluzînd diversele categorii defavorizate economic, social sau în alt fel.

Ce e mainstream şi ce e underground în arta contemporană din România?

Underground nu mai e nimic, deoarece totul e pe Facebook, orice acţiune se încheie cu o petrecere publică etc. Desigur că există un sector de nişă, unde se operează în marginea liniilor de finanţare publice sau private; există personalităţi care îşi asumă un rol de agent anarhic. Dacă aceste fenomene sînt asimilabile unei rezistenţe de dedesubt rămîne de văzut.

Pe de altă parte, nimic nu este mainstream, căci artele vizuale nu sînt un fenomen central al culturii din România. Există artişti prizaţi de către anumite categorii de public, un fel de fan-cluburi care votează cu un anume grup, cu o anume tendinţă. Dar nu există un consens al valorii. Asta poate că e bine ...

Vom ajunge acolo atunci cînd scriitorii vor şti cine e Cărtărescul artelor vizuale...

Scena artelor vizuale din România pare foarte vie şi diversă. Există, printre numeroasele proiecte, şi creaţii valoroase pe termen lung?

Da, există. Rolul nostru, la MNAC, va fi să dăm vizibilitate acestor fenomene, să le ajutăm să intre într-un sistem de referinţă. Vom ajunge acolo atunci cînd scriitorii vor şti cine e Cărtărescul artelor vizuale, iar pictorii vor şti cine e echivalentul unui artist vizual de succes (nu dau nume) în zona literaturii contemporane. Încerc să eficientizez răspunsul făcînd un tablou simplist, dar elocvent, sper.

În ce măsură se poate vorbi, în România, de o piaţă pentru artele contemporane?

Nu se poate vorbi. Nu există nici publicul, nici instrumentele de mediere pentru asta. Nu încă, cel puţin. Galeriile – atîtea cîte sînt – mizează pe tîrguri internaţionale şi pe vizibilitatea artiştilor în afara României. Colecţionarii de calitate din ţară sînt doar cîţiva şi impactul lor – extrem de benefic, desigur – este limitat. Restul e activitate comercială şi speculaţie financiară, care pot determina efecte pe termen lung. Dar calitatea acestor efecte şi influenţa lor în reglarea şi maturizarea ierarhiilor culturale sînt greu de evaluat.

Care e numărul anual de vizitatori ai muzeului – şi cum vă propuneţi să atrageţi mai mulţi?

Din păcate, nu a existat un sistem unitar de evaluare a numărului de vizitatori pe instituţie, pe evenimente şi pe sedii. Singurele date pe care le-am obţinut cînd pregăteam dosarul de management pentru concurs menţionau pentru 2013 un număr de 6500 de vizitatori, la toate categoriile de vînzare de bilete. Dacă cifra e reală, atunci stăm foarte rău şi în acelaşi timp foarte bine, pentru că de la o asemenea cifră se poate merge doar în sus. Publicul va trebui persuadat să vină la MNAC, prin programe vizibile, anunţate din timp pe toate canalele media la îndemînă. Eforturi particulare vor trebui făcute în zona instituţiilor de învăţămînt mediu şi superior, general şi de specialitate. Va trebui construită o relaţie stabilă cu organizaţiile de turism intern şi internaţional, şi vom căuta noi formate care să aducă conceptul de muzeu în spaţiul public.

a consemnat Matei MARTIN

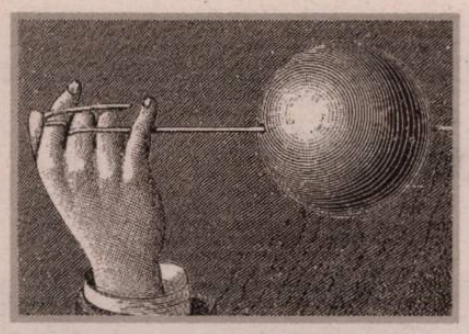

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un sezon literar tensionat

Studiile arată că francezii citesc în jur de 11 cărți pe an. Nu sînt chiar cei mai mari cititori ai Europei (în țările nordice, consumul de carte atinge cifre cu adevărat impresionante), dar, oricum, depășesc binișor media. Multiplicați această sumă de 11 cărți pe an cu cîteva zeci de milioane – cît reprezintă populația activă a Franței – și veți avea o perspectivă asupra dimensiunilor pieței de carte. Miza e imensă: la aceste cifre, se poate deja vorbi de o industrie a cărții, așa că și editorii se iau foarte în serios. Editurile funcționează după niște „programe" bine articulate, cărțile se publică țintit, negocierile cu librăriile și lanțurile de distribuție sînt foarte serioase. Fenomenul numit *rentrée littéraire* e specific acestei piețe. Grosul cărților apare mereu la sfîrșitul verii. Asta, pentru a fi luate în considerație la premiile literare importante (care se jurizează și se decernează toamna). Sezonul literar e un bun prilej de analize & comentarii – se compară cifre, se fac pariuri, se trag sfori...

■ Olivier Nora (directoul editurii Grasset) a pregătit pentru sfîrșitul lunii august 16 romane noi. Într-un interviu pentru *Livres hebdo* spune că anul acesta se așteaptă la un sezon literar „tensionat". Adică: titluri mai puține, dar alese pe sprînceană. Nu e singurul care vorbește în acești termeni. Cei mai mulți editori au făcut cam același lucru, adică au mizat pe autorii deja consacrați. Puțini își mai asumă riscuri – numărul relativ mic de debuturi e o realitate cu care criticii literari au început să se obișnuiască. Autori debutanți mai publică doar editurile foarte mari, care, la o adică, își permit să piardă bani, sau editurile foarte mici, pentru care banii oricum nu sînt o miză. Culmea e că, în ultimii ani, pe listele scurte ale premiilor literare au apărut și cîteva nume noi, semn că uneori li se recunoaște valoarea și că ar putea deveni inclusiv o miză comercială. Dar piața literară trăiește cu adevărat doar datorită autorilor consacrați și disciplinați, care scot cîte o carte pe sezon.

■ Piața de carte e, chipurile, încă în criză, în ciuda numeroaselor înlesniri puse la dispoziție de stat. În următoarele luni vor apărea peste 600 de romane noi – la fel ca înainte de 2008. Firește, doar vreo 20 de titluri vor conta cu adevărat, și doar vreo cinci autori vor primi premii importante și, probabil, doar vreo două-trei cărți vor depăși suta de mii de exemplare vîndute.

■ Printre romanele „care contează" s-ar număra, după *L'Express:* Eric Reinhardt, *L'Amour et les forêts,* un roman despre un fel de Emma Bovary a zilelor noastre; Thierry Beinstingel, *Faux Nègres,* un roman „poetic și delicat" despre o situație imaginară din lumea reală: un sătuc din Franța în care (partidul extremist) Front National cîștigă alegerile; Eric Vuillard, *Tristesse de la terre,* un pseudoroman-western, „o poveste cu nenumărate intrări și ieșiri" despre nașterea showbiz-ului.

Eric Reinhardt

■ Anul ăsta intră pe piața de carte din Franța un competitor-surpriză. Firma de lenjerie intimă Etam a pus în vînzare o colecție specială. Pe piesele de îmbrăcăminte sînt imprimate niște etichete speciale QR pe care, dacă le scanezi cu telefonul mobil sau cu tableta, îți descarci șase nuvele noi scrise de autori clasici-contemporani. Încerc să-mi imaginez ce se petrece în patul unui cuplu parizian: ea, învelită doar în țesătura străvezie a unui neglijeu Etam, el, aplecat deasupra ei, cu telefonul în mînă, căutînd eticheta. O găsește. O scanează. Așteaptă cîteva minute *(notă:* la Paris, rețeaua Internet merge foarte lent). Reușește, în sfîrșit, să descarce poveștile. Lumina se stinge, și în prim-plan rămîne doar chipul celor doi, decupat doar de lumina difuză pe care-o emană ecranul telefonului mobil. Și încep să citească. Probabil că lui Michel Houellebecq i-ar plăcea la nebunie chestia asta: la cîtă literatură bună e pe lumea asta, *à quoi bon* să mai faci sex?

■ Și anul acesta cifrele arată situația paradoxală în care se găsește Franța. La cît de mult se scrie (și se publică), mai apucă cineva să și citească?

Probabil că lui Michel Houellebecq i-ar plăcea la nebunie chestia asta: la cîtă literatură bună e pe lumea asta, à quoi bon *să mai faci sex?*

PUBLICITATE

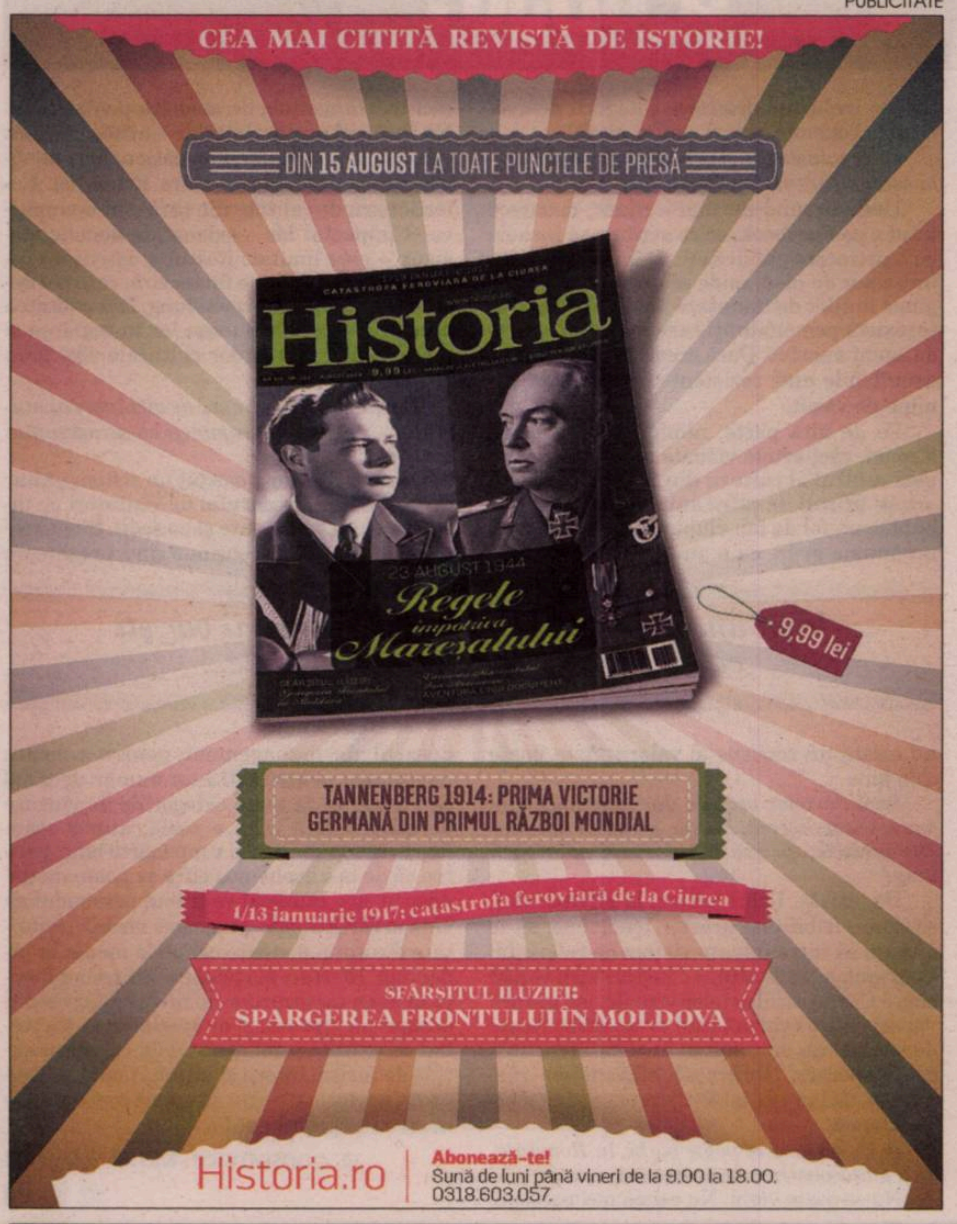

PUBLICITATE

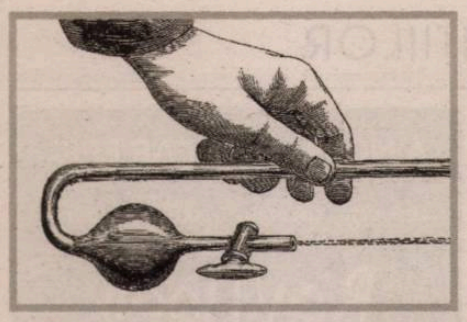

Oana STOICA

rosencrantz & co

În numele fiului

● ***Seuls / Singuri* – Text, regie, interpretare: Wajdi Mouawad; Dramaturgie: Charlotte Farcet; Decor: Emmanuel Clolus; Costume: Isabelle Larivière; Muzică: Michael Jon Fink; Video: Dominique Daviet; FITS 2014.**

În seria artiștilor consacrați invitați la Sibiu, în Festivaul Internațional de Teatru 2014, prezența lui Wajdi Mouawad a fost prefațată printr-un spectacol, *Incendii,* prezentat anul trecut de compania mexicană Tapioca Inn. În acest an, libanezul naturalizat în Canada a fost prezent cu filmul care i-a adus faima, pe un scenariu după aceeași piesă, *Incendii* (regia Denis Villeneuve, nominalizare la Premiul Oscar pentru cel mai bun film străin în 2011), cu un spectacol-lectură, *Ceruri,* și cu o monodramă, *Seuls / Singuri,* în care este scenarist, regizor și performer.

Incitant în demersul artistic al lui Wajdi Mouawad este modul în care combină ficțiunea cu elemente autobiografice, într-o investigație a identității alterate de dezrădăcinare. Plecat din Liban la 8 ani, în timpul Războiului Civil din anii '70, trăit cîțiva ani în Franța, apoi la Montréal – ocazie cu care limba franceză devine limba principală și, prin urmare, motiv de adîncire a dezrădăcinării –, el poartă permanent, în piesele și spectacolele sale, cîteva teme: războiul, lipsa identității, memoria, originea, ruptura între generații, pe fondul unor relații de familie accidentate.

Este fascinant că Wajdi Mouawad filtrează subiectele prin prisma diformității relațiilor familiale, în special cele dintre părinți și copii. Ca și în *Incendii,* în *Singuri* figura tatălui este un punct de reper dureros. În timp ce își pregătește teza de doctorat despre identitate în solo-urile lui Robert Lepage (starul teatrului quebecoaz), tînărul Harwan află despre accidentul vascular al tatălui său, un libanez emigrat în Canada, cu care are o relație torturantă, definită de prînzurile duminicale ritualice, în care acesta îi reproșează, la nesfîrșit, „sacrificiul" făcut pentru el și sora sa (părăsirea țării în timpul conflictului civil din anii '70, pentru a-i pune la adăpost). Relația cu tatăl nu se limitează strict la cadrul familial, vizează identitatea lingvistică – limba maternă, araba este resimțită drept „străină" – și „tatăl spiritual", în persoana lui Robert Lepage, subiect de studiu și mentor ipotetic (pentru întîlnirea cu care face, fără succes, o călătorie în Rusia). Monologul fiului la capătîiul tatălui în comă răstoarnă acuzele și resentimentele acestuia, opunînd ideii sacrificiului parental o memorie, posibil alterată, dar care păstrează amintirile unei copilării fericite, ale cărei rămășițe au supraviețuit mutării. Nu este singura răsturnare de viziune, cea mai spectaculoasă abia urmează, căci Harwan percepe, de fapt, o realitate inversată. Cel aflat în comă este el însuși, dar în prima jumătate de spectacol continuă să funcționeze într-un univers aparent real, pentru a se revela apoi că această perspectivă este distorsionată. Ceea ce el consideră exterior se dovedește a fi interior. Prizonier într-un trup care nu îl mai ascultă un timp, pierzîndu-și vederea (prea facilă sugestia oedipiană), Harwan are un acces de furie creatoare și recreează, în manieră Pollock (stropind cu vopsea), o pictură la care făcuse referire de mai multe ori, *Întoarcerea fiului risipitor* de Rembrandt, aflată la Muzeul Ermitaj.

Spectacolul este construit aparent auster, cu un decor minimal (un pat, o valiză, un perete) și video. Singurătatea performerului este atenuată de jocul cu umbrele prin care se creează un *alter ego* – în timp ce personajul zace pe pat, umbra sa se ridică și îi continuă existența în altă realitate – și de voci din alte spații, auzite la telefon sau la spital, în starea de comă. Textul polifonic generează un spectacol polimorf, în care Wajdi Mouawad devoalează singurătatea (titlul este întenționat la plural, dezvăluind serii de sin-

Poate fi arta (poezia, pictura) un instrument de ucis?

gurătăți) celui care, desprins dintr-o cultură în copilărie, nu se mai recunoaște în ea la maturitate și, în același timp, este o poveste despre abuzul psihic „nevinovat" în cotidianul familial. Spectacolul suferă de un anume haos dramaturgic, se focusează (prea) la Robert Lepage, a cărui figură nu este folosită în nici un fel, la teza de doctorat, a cărei concluzie, căutată întreg spectacolul, se dovedește a fi lirică și infertilă). Dar nu atît performanța particulară a acestui spectacol este incitantă, cît universul spectacular și dramaturgic, în ansamblu, al lui Wajdi Mouawad, în care *Singuri* se integrează și căruia îi continuă temele, obsesiile, cu aceeași angajare socială care îi marchează stilul (a refuzat Premiul Molière din Franța, în semn de protest față de lipsa de interes a regizorilor de teatru francezi pentru dramaturgia contemporană). Prin revelarea acestor trasee dureroase ale relațiilor personale, în special cele dintre părinți și copii, dramaturgul și performerul libanezo-canadian chestionează fractura dintre generații, vizibilă în modul de gîndire și atitudine față de problemele esențiale ale lumii, cu precădere față de violența din zonele de conflict civil, odioasă și ascunsă, care mutilează caractere și ucide.

lent asupra subiectelor, întîrziind nu atît mult, cît incosistent pe detaliile vieții de zi cu zi și ratînd, în același timp, fructificarea unor elemente și teme conținute în text (de

Aceste teme apar și în *Ceruri,* a patra piesă din tetralogia *Sîngele făgăduielilor* (alături de *Plaja, Incendii, Păduri),* tradusă de Vlad Russo pentru *Antologia pieselor prezentate în secțiunea „spectacole – lectură"* a FITS 2014 și prezentată în lectură la Sibiu, în prezența autorului. *Ceruri* reia ideea războiului, a unei lumi aflate sub amenințarea terorismului, în care frumusețea poate deveni sursă a terorii. Un grup de spioni antrenați să prevină atentatele se confruntă cu o provocare extremă: poate fi arta (poezia, pictura) un instrument de ucis? Introspecțiile în viețile private ale personajelor, cu tensiuni și conflicte, relații de cuplu deteriorate, traumatizante, arată că abandonul fiilor de către tați generează distrugerea lumii. Și aici apare o pictură, un tablou de Tintoretto, *Bunavestire,* care prilejuiește o reconciliere, tardivă, între un tată și un fiu.

Lumea lui Wajdi Mouawad este bolnavă, în plină autodistrugere, dominată de violență și confuzie, în care teroarea apare în conflictele armate și la masa de familie. El este vocea unei generații care renează, cu forță, complicitatea prin tăcere a înaintașilor cu agresorii, acceptarea ororii, tăinuirea ei. Textele sale sînt în egală măsură poetice și necruțătoare, străbătute de furia unui om care nu-și găsește identitatea în lumea de azi.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Sculptură într-un bloc masiv de timp

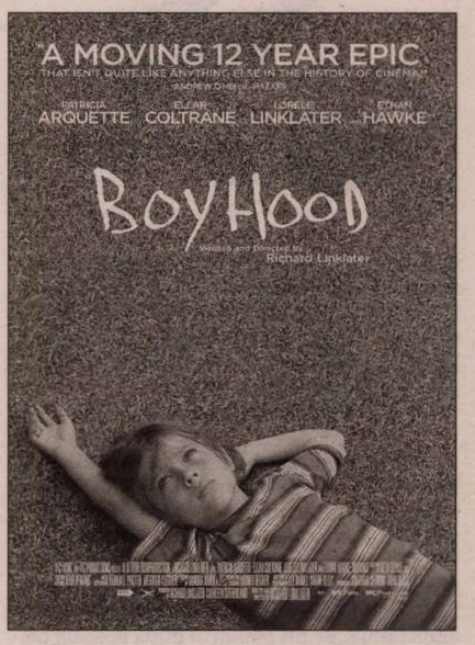

● ***Boyhood* / *12 ani de copilărie* (SUA, 2014), de Richard Linklater.**

Boyhood al lui Richard Linklater e un *Bildungsroman* cinematografic a cărui realizare, întinsă pe 12 ani (1992-2013, cu circa trei zile de filmare pe an), se întemeiază pe o înțelegere radical-baziniană a cinema-ului ca mediu de documentare a schimbării în timp. Ellar Coltrane, băiatul care a crescut de la 6 la 18 ani în fața camerei lui Linklater, joacă un personaj ficțional numit altfel decît el (Mason); nici mama divorțată care-l crește în film, nici tatăl semiprezent în viața lui ficțională nu sînt părinții lui adevărați (ci niște actori profesioniști – Patricia Arquette și Ethan Hawke), după cum nici sora lui de pe ecran (Lorelei Linklater) nu e sora lui adevărată. Dar ficțiunea e înrădăcinată într-un documentar despre creșterea copiilor și despre îmbătrînirea adulților, documentar care – Lorelei fiind fiica regizorului – e și un *home movie*. Aceeași dimensiune documentară se conturează, de pildă, și la o vizionare-maraton a integralei filmelor de Truffaut avîndu-l ca protagonist pe Antoine Doinel în diferite momente din viața lui; sau la o vizionare-maraton a filmelor cu Harry Potter (a cărui maturizare se și suprapune cu a protagonistului din *Boyhood* – Mason și ceilalți copii sînt identificați explicit în film drept copii *Potter*, ulterior adolescenți *Twilight);* sau la o vizionare-maraton a celor trei filme făcute de Linklater cu actorii Hawke și Julie Delpy – rapoarte periodice (din nouă în nouă ani) despre starea de sănătate a atracției dintre aceiași doi îndrăgostiți ficționali; sau la vizionarea integrală a unui monument de diaristică cinematografică precum *Yoman* (1973-1983) al lui David Perlov. Fără precedent sînt, în *Boyhood,* coeficientul de risc al pasenței conceptuale (Linklater a mizat pe disponibilitatea simultană a actorilor săi adulți și copii, pentru cîteva zile pe an, de-a lungul a mai mult de un deceniu) și ultracomprimarea – 12 ani trecînd în trei ore fără un sfert – aplicată unui flux temporal de asemenea dimensiuni, flux conservat (chiar dacă pe bucăți, cu întreruperi) și nu simulat prin scenografie, machiaje și substituiri de actori, cum se procedează în realizarea unui film de ficțiune.

Trei ore fără un sfert de unde practic absentează genul de momente care sînt de rigoare în dramatizările hollywoodiene ale transformării copilului în adult: momente-lecție, transformatoare, definitorii pentru caracterul tînărului. Umbrite de amenințarea sărăciei și de autoritarismul alcoolizat al substituților de tată cu care tinde să-l căptușească mama sa, copilăria și adolescența lui Mason – exemplare, pînă la un punct (cam pînă cînd își descoperă talentul de fotograf), pentru societatea din care face parte, mai exact pentru pătura de mijloc a acesteia, unde mama sa trebuie uneori să se zbată ca să nu alunece cu toții afară – sînt ferite de alte vătămări și experiențe-limită. Filmul conține mici *plot*-uri episodice – primul tată vitreg dîndu-și arama pe față –, dar Linklater tinde să sară peste momente importante cum ar fi, în cazul acesta, cererea în căsătorie: vedem un bărbat intrînd pentru prima dată în vorbă cu mama lui Mason (ea s-a întors la facultate ca să poată accesa joburi mai bine plătite, el îi e profesor), iar în secvența următoare și-au unit deja familiile (profesorul are și el doi copii). În cazul următorului bărbat din viața ei, nu numai momentul cuplării e sărit printr-o elipsă nemarcată; la fel e tratată și ieșirea lui din viața ei și a copiilor. Sub aparența unei succesiuni de felii de viață tăiate la nimereală (nu o dată i se amenajează un spațiu de desfășurare, pe durata unei secvențe, unui personaj care după aceea dispare definitiv), *Boyhood* e cît se poate de structurat – de la biografia amoroasă a mamei, care prezintă răsturnări (de la ea-studentă și el-profesor, la ea însăși profesoară și cuplată cu un student), pînă la un micro-*plot* compus din numai două secvențe, cu un grădinar *latino* care, sfătuit să facă neapărat o școală, reapare mai tîrziu relativ prosper, cu școala făcută și cu un mesaj implicit despre cum America îți dă o șansă, oricine ai fi. Dacă morala acestui episod face filmul suspect de autocomplezență politică, aceasta e mai mult decît contrabalansată de ambiguitatea experienței mamei – ea își crește copiii, supraviețuiește unor bărbați abuzivi și își construiește o carieră academică, dar la sfîrșit tot se întreabă unde i s-a dus viața; de ambiguitatea experienței tatălui – de la trai de azi pe mîine și tirade anti-Bush, ajunge la un job în asigurări și la o viață tradițional-familistă, alături de o femeie ai cărei părinți își cadorisesc nepoții cu Biblii și arme; și de ambiguitatea experienței lui Mason, care, ca adolescent, șovăie la intrarea în ceea ce percepe drept seria de cutiuțe care i-au fost alocate – membru productiv al societății, familist responsabil etc. Clar făcut cu ambiția de a lua și pulsul vremurilor în care crește Mason, *Boyhood* e însă reținut cu judecățile politice, preferînd să îmbrățișeze whitmanian, deși discret, ceea ce prezintă drept pluralismul Americii. Dar e în primul rînd angajat în reprezentarea de la firul ierbii a forfotei vieții de zi cu zi, neîncercînd să diagnosticheze forțele politice și economice mai largi (Brecht – care se considera tot un realist, deși nu făcea felii de viață – le numea "complexele cauzale ale societății") ce modelează traseele personajelor. Foarte simplu în mizanscenă și în montaj – pe cît de intrepid e Linklater ca experimentator, pe atît e aici de bazic-clasic (plan-contraplan) în privințele astea –, *Boyhood* e aproape fără cusur în specia sa de realism.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Apel la simpatie

● **Yes, *Heaven & Earth*, Frontiers Records, 2014.**

Pe la începuturile relației mele cu rockul progresiv, mi s-a explicat de către cei mai în vîrstă că e inacceptabil să ascult Dream Theater înainte să știu ca în palmă discografia Yes (și Rush). Așa erau rockerii bătrîni pe atunci, iritați cînd o trupă cu două albume primea din partea tineretului ignorant mai multă atenție decît trupele cu 20 de ani de carieră în spate. Așa am ajuns și eu acum, cu trupele astea proaspete de hipster rock în poziția de atunci a lui Dream Theater, cu Dream Theater în poziția de atunci a lui Yes, și cu Yes... nu știu unde să-i mai pun pe Yes, uneori uit că trupa mai există (deși în anii '90 se țineau încă bine). Pe vremuri nici măcar nu ne referream la trupele astea cu sintagma „rock progresiv", presa europeană consacrase acronimul AOR („adult oriented rock") tocmai pentru a pune o distanță morală și culturală față de preferințele triviale ale puștimii. Maturitatea însă nu e doar o virtute, ci și o formă timpurie de bătrînețe, iar adulții de atunci sînt pensionarii de azi care ar da multe să fie băgați în seamă de puștime. Așa că pe acest *Heaven and Earth*, AOR-ul lui Yes a devenit un fel de SOP (senior-oriented pop), beneficiind pentru prima dată de serviciile noii voci – a (relativ) tînărului Jon Davison, imitator mai natural al lui Jon Anderson decît precedentul locțiitor. Trupa a mai avut o tentativă de simplificare în anii '80, la inițiativa proaspăt recrutatului pe atunci Trevor Rabin, dar n-a fost atît de lipsită de stamină ca pe acest album, ba chiar era un anume zvîcnet în hit-urile care au ajuns atunci la MTV.

În anii '70, dimensiunea adultă a acestui soi de muzică era dată de încercarea de a extirpa rădăcinile blues ale rockului și de a promova o oarecare sofisticare spirituală. Versurile țînteau spre poezie, muzicienii spre un mix de contraste între profesionalismul rigid al muzicii clasice și imaginea de Prometeu hippie, mesajul general era unul de regăsire spirituală în contextul începutului globalizării, ori avea a face cu iminenta (pe atunci) cucerire a spațiului cosmic. Însă rockul adult aristocrat avea să fie pus la colț de către demența punk pe măsură ce piesele de 20 de minute au fost înlocuite în programele radio cu zece piese a cîte două minute, iar lătratul, ca și în politică, s-a dovedit o cale de comunicare mai eficientă decît discursul elaborat. Încăpățînați, membrii Yes au ținut piept cu proiecte de contraofensivă, cele mai cunoscute fiind grupul lateral Asia, bogata carieră solo a lui Jon Anderson și pomenitul atac cu armele inamicului în scurta lor perioadă de vizibilitate MTV. E mai mult decît au îndrăznit majoritatea colegilor de generație, care aveau să scoată materiale tot mai rar, iar de la o vreme, deloc, ori la ocazii aniversare.

Sigur, se vor găsi și cei care să spună că mai bine fără Pink Floyd, decît cu un album ca acest *Heaven and Earth*. E o oarecare răutate aristocrată în astfel de sentințe care recomandă să te sinucizi cît ești pe val în loc să îmbătrînești urît. Mă rog, „urît" e drastic spus în legătură cu noul material Yes – după anumite criterii, poate fi considerat unul din albumele drăguțe ale grupului britanic, cu melodii anestetice, refrene de ameliorare a durerilor de cap și orchestrații prietenoase la adresa celor care au dificultăți de concentrare. Cu acest album, Yes nu mai încearcă să țină piept trecerii vremii, ci apelează la simpatie, propunînd o serie de piese calde și aerisite din care unii membri ai grupului par a fi, prin rotație, absenți. Noul membru al grupului, acest Jon „Andervison", a ocupat un rol central în alcătuirea materialului și uneori lasă impresia că ar fi albumul lui solo, restul grupului participînd mai degrabă pentru a asigura continuitatea numelui Yes pînă la o mult așteptată reuniune cu Jon Anderson – probabil la aniversarea de 50 de ani a grupului, pînă la care nici nu mai e așa mult.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Radu VANCU

„Se va citi poezie în treisprezece limbi"

Vă pregătiți pentru cea de-a treia ediție a Festivalului Internațional de Poezie de la Sibiu. Ce se va întîmpla pentru anul acesta?

Vor fi invitați din treisprezece țări, de pe trei continente, din toate generațiile poetice; așa încît în Sibiu se va citi, între 18 și 20 septembrie, poezie în treisprezece limbi. Și încă poezie foarte bună, bag eu mîna în foc pentru asta.

Sînt destul de multe evenimente dedicate poeziei în țară. Care sînt atuurile acestui festival?

E cel mai amplu festival internațional de poezie de la noi. Mai sînt în țară festivaluri foarte bune, mă gîndesc în primul rînd la cel de la Bistrița; însă nici un alt festival nu adună poeți buni & foarte buni din atîtea țări.

E vorba despre poeți invitați din mai multe colțuri ale lumii. Cît de greu e să organizezi un festival de poezie în vremuri de criză?

Festivalurile de poezie se înmulțesc în lume ca ciupercile după o ploaie postapocaliptică. Așa încît mi-am spus că n-ar strica să încercăm să facem și noi unul. Și, cum de la ICR nu e nimic de așteptat, am încercat să-l facem la revista *Transilvania,* scoasă de Biblioteca Astra – am început greu, cu vreo patru țări participante la prima ediție, la a doua erau deja opt, iar acum, la a treia – treisprezece. Culmea e că nici nu trebuie prea mulți bani – orice concert folcloric de la noi, oricît de prizărit, costă cît un festival bunicel de poezie. Greu nu-i să-l organizezi, așadar; greu e să găsești o instituție care să iubească mai mult poezia decît concertele folclorice. La Sibiu, Biblioteca Astra a fost instituția cu pricina.

***Radu Vancu** este poet și unul dintre organizatorii Festivalului Internațional de Poezie, care va avea loc la Sibiu între 18-20 septembrie..*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Taj Mahal

– o poveste cu dragoste și îmbrînceli –

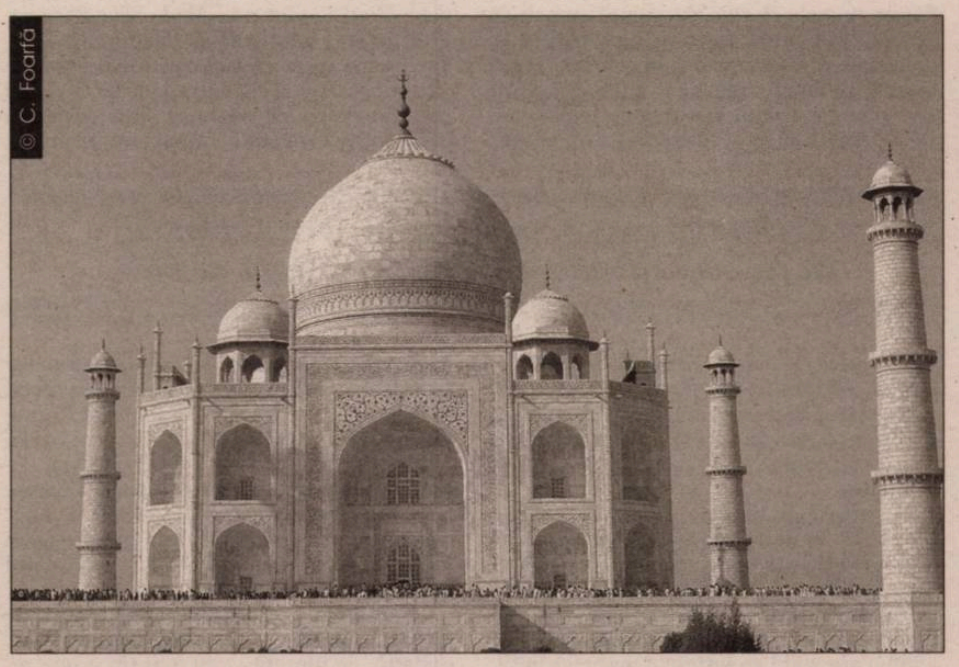

Shah Jahan nu s-a gîndit prea mult la detalii cînd a făcut Taj Mahal-ul. N-a luat deloc în calcul turiștii, dornici să-și facă o poză cu frumosul monument ținîndu-l de vîrf, să-i atingă marmura imaculată și să se calce în picioare la intrare. E de înțeles – la 1648, cui i-ar fi trecut prin cap că, aproape 400 de ani mai tîrziu, mausoleul făcut dintr-o iubire foarte mare și o suferință la fel va fi vizitat anual de 6 milioane de turiști? Și că iubita lui soție, Mumtaz, va fi deranjată în somnul ei de veci de click-urile aparatelor foto, de strigătele din mulțime, de paznicii care nu fac față și de pungile de plastic ce zboară pe acolo? Dacă se gîndea, poate făcea și el ușile de la intrare ceva mai mari.

După un drum de cîteva ore din Jaipur și un TIR ce mergea cu viteză pe contrasens pe autostradă, care l-a uimit (puțin) chiar și pe Aakash, prietenul indian al prietenei noastre românce, Desiree, am ajuns pe la prînz în Agra. Desiree și cu mine, încălzite de nunta bollywoodiană la care tocmai fusesem cu două seri în urmă, am zis că Taj-ul este un prilej bun să ne purtăm din nou sari-urile (http://dilemaveche.ro/sectiune/zi-cultura/articol/sari-ul-acele-siguranta-o-nunta-n-povesti-bollywood). A urmat, bineînțeles, distracția cu pusul sari-ului pe marginea drumului. Ultima oară ne luase patru ore, de data asta am eficientizat procesul, ne-a luat doar una, dar asta cu ajutorul lui Aakash. Dacă făceai abstracție de rîsete și glume, era ceva aproape ritualic în felul în care Aakash o ajuta pe Desiree să-și prindă materialul, în felul în care învăluia o fată europeană în cultura indiană, povestindu-i cum o privea pe mama lui, cînd era mic, înfășurîndu-și sari-ul. Și, pentru că tot aveam sari-uri, ne-am gîndit c-ar fi amuzant să ne dăm drept indience (mai ales că biletul de intrare pentru turiști era fix de 50 de ori mai scump decît cel pentru indieni), soțiile lui Aakash din Kashmir, ne-am acoperit fețele și mergeam supuse în spate. Nici acum nu înțelegem ce ne-a trădat de se amuzau toți care treceau pe lîngă noi. Să fi fost de la sandalele de trekking sau de la ochii mici de rîs?

Taj Mahal-ul îți taie răsuflarea. E atît de frumos, de imaculat, atît de contrastant cu haosul din jur, un loc care chiar îți transmite pace, iubire și dor. E unul dintre cele mai frumoase și impresionante monumente pe care le-am văzut vreodată, mai ales în lumina apusului sau oglindit în fîntînile din față, în minunata grădină care-l înconjoară. E un amestec de arhitectură persană cu indiană, impunător tocmai prin simplitate. Serenitatea îți trece însă repede cînd vezi nebunia turistică din jur. Și nu, nu sînt majoritar străini, din contră. Cea mai mare parte dintre vizitatori sînt indieni care, după bunul stil, se înghesuie, se bagă în față și reușesc să arunce chestii pe jos, în ciuda faptului că n-ai voie să intri cu nimic acolo.

Îți trebuie oarecare nervi și oase tari să intri în mausoleu. Coada e mare, dezordonată și agitată, iar vizitatorii se bulucesc la intrările mici, fără a ține cont de nimic. După ce m-am convins că nu mi-am rupt o coastă cînd mulțimea m-a lipit dureros de puternic de o coloană de marmură, mi-am dat seama că se putea și mai rău: un domn căzuse și era împins și călcat în picioare de mulțimea indiferentă. Paznicul nu făcea față, în ciuda bățului de lemn cu care încerca să dirijeze turma și care mai pica ocazional pe spatele vreunui vizitator care împingea mai tare decît media. Ajunși înăuntru, știam că n-avem voie să facem fotografii la decorațiunile delicate și dantelate, încrustate cu pietre prețioase, și la mormintele celor doi îndrăgostiți. Și, bineînțeles, că nu le putem atinge. Colegii de vizită se pozau însă care mai de care, încercînd să atingă pietrele strălucitoare. Nici nu spera Shah Jahan la atîta distracție la mormîntul lui și-al iubitei Mumtaz.

După ce-am comentat cele văzute la un restaurant de pe lîngă și cum prietenii noștri se grăbeau să ajungă înapoi în Jaipur iar noi nu aveam, ca de obicei, cazare rezervată, ne-am dus în Agra să căutăm un hotel. A fost mai dificil decît ne așteptam, așa că am dat cîteva ture de oraș cu mașina, după lăsarea întunericului. Brrr! Pînă la urmă, am găsit un hotel vag decent, pe ale cărui holuri dormeau indieni de la un capăt la altul și la care geamurile nu se prea închideau. După experiența anterioară cînd cineva ne intrase în cameră noaptea (cu cartela!), cînd dormeam, și cotrobăise silențios, ne-am baricadat bine, și a doua zi dimineață am plecat rapid spre Delhi. În noaptea aia l-am visat pe Shah cum taie bilete la poarta Taj Mahalului.

PUBLICITATE

GRAND CINEMA & MORE

NOTEAZĂ-ȚI ÎN AGENDĂ SPECTACOLELE DE BALET ALE TEATRULUI BOLSHOI.
LE POȚI VIZIONA ÎN EXCLUSIVITATE LA GRAND CINEMA & MORE

Bolshoi

2014 15

Achiziționează abonamentul special* pentru toate cele 7 spectacole:

LEGENDA DRAGOSTEI – 26 OCTOMBRIE 2014
LACUL LEBEDELOR – 25 IANUARIE 2015
FIICA FARAONULUI – 23 NOIEMBRIE 2014
ROMEO ȘI JULIETA – 8 MARTIE 2015
LA BAYADERE – 7 DECEMBRIE 2014
IVAN CEL GROAZNIC – 19 APRILIE 2015
SPĂRGĂTORUL DE NUCI – 21 DECEMBRIE 2014

PATHE LIVE

*Perioada de achiziție a abonamentelor este 15 august – 12 octombrie 2014.
Detalii pe www.grandentertainment.ro

băneasa shopping city

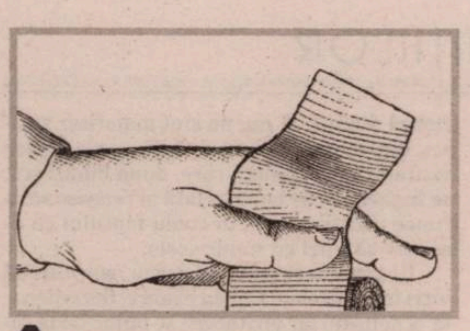

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Dudeism

În mod normal, dacă autorul acestor rînduri ar fi fost o persoană onestă, acest articol nici n-ar fi existat, fiindcă subiectul lui e moștenirea filozofică și în mod particular umanist-pacifistă a lui Lebowski „The Dude", personajul lui Jeff Bridges din filmul Fraților Coen. Dar, cum azi se lansează o carte pe tema asta – *The Dude și maestrul zen,* meditația și tăcerea merită curmate o clipă.

Mai întîi despre film: *Big Lebowski* a fost lansat în 1998 de Frații Coen și e cotat în diferite topuri ca una dintre cele mai savuroase comedii ale tuturor timpurilor. Nu există descriere mai nedreaptă și categorială (scuzați cuvîntul, Lebowski-The Dude nu l-ar fi pronunțat niciodată) pentru peliculă. Filmul e un *qui pro quo* bizar și în același timp irezistibil: un șomer fumător de iarbă și băutor de White Russian, pe nume Lebowski, e luat, de o bandă de derbedei cu aspirații de gangsteri, drept un alt Lebowski, răufăcătorul, cel care deține mai multe milioane extorcate de la, în fine, un alt personaj.

Toată povestea sună ca-ntr-un Billy Wilder sau ca-n Beaumarchais. Dar e altceva, în primul rînd grație personajului titular, interpretat de Jeff Bridges, care reușește incredibil să-și castreze toate atributele de sex simbol și să se transforme într-o paiață bărboasă, cu păr lung, slinos, îmbrăcată în cele mai incredibile ciurucuri din clasa pulover cu guler-șal, halat de baie și pantaloni scurți de la reduceri. Dacă ați văzut filmul, v-am plictisit deja; dacă nu l-ați văzut, singura voastră scuză e că, poate, sînteți într-adevăr lebowskieni și dudeiști, într-o asemenea măsură încît nu considerați necesar să vă bateți capul cu lungmetrajele de artă realizate de regizori manieriști, pe deasupra și frați.

Acum despre carte: la 15 ani de la lansarea filmului, volumul prezintă rezultatul a cinci zile de conversații între Jeff Bridges și un maestru zen pe nume Bernie (Glassman, o să vă amintiți dacă sînteți tocilari, dar prenumele, Bernie, devorează numele de familie). Conform tuturor relatărilor, Bernie, maestrul, a venit într-o zi la Jeff Bridges și i-a spus că filmul e plin de învățături și spirit zen și că ar merita discutat pe tema asta. Deși între Bridges și Frații Coen nu a venit vorba deloc de zen la filmările pentru Lebowski, cel dintîi a acceptat să stea de vorbă cu maestrul Bernie și, în carte, îi dă implicit dreptate atunci cînd acesta găsește sămînță de povești moralizator-ezoterice în diferite secvențe.

Există tipi care se îmbracă exact ca Lebowski, cu pulover cu guler-șal sau halat jegos de baie.

În principiu, în carte, atîta cît am citit – fiindcă de la un punct încolo m-am luat cu altele, exact ca pontiful religiei, The Dude –, maestrul Bernie enunță tot felul de episoade și le găsește o intepretare zen, după care Jeff Bridges spune o serie întreagă de povești de viață, care viață se întîmplă mai ales la filmări, în rulotă sau alte spații aferente platoului. Interpretările îi cîntă în strună lui Bernie. Am mai zis o dată asta?

Nu știu. Cît am citit din carte am citit cînd eram peste măsură de obosit, înainte să adorm, și ce scrie acolo e de un lejerism nemaivăzut, ciulama pentru creier, mici revelații în care mintea se trezește ca un membru amorțit. O rușine, cu excepția faptului că însuși sensul discuțiilor și doctrina globală a dudeismului interzic orice fel de activitate intelectuală mai susținută și mai tulburătoare decît acest gen de furnicătură.

Pîn-aici, tot n-ar fi de-un articol. Dar acum vreo doi ani, am citit o carte numită *The Big Lebowski and Philosophy: Keeping Your Mind Limber and Abide Your Wisdom.* Un titlu prea lung ca să-mi bat capul să-l traduc, cartea am cumpărat-o pe Kindle, dar am văzut-o ulterior la Cărturești, de hîrtie, la un preț previzibil de nesimțit față de ediția electronică, care costă numai vreo 13 dolari, adică vreo 40 de lei. Acolo, lucrurile erau expuse foarte organizat și mult mai doct decît în volumul care a apărut ulterior la Humanitas, ăla cu maestrul Bernie. Că veni vorba, m-aș distra să-l văd pe Gabriel Liiceanu, diriguitorul editurii, în dialog cu același Bernie și cu Jeff Bridges, și ca să duc pînă la capăt insolența, mi-ar plăcea să participe și Andrei Pleșu, că tot e directorul *Dilemei vechi,* locul unde scriu aceste rînduri.

Dar, oricum, din toată cartea aia foarte metodic împărțită – nu cea cu maestrul zen, cealaltă, cu filozofia – nu mai țin minte nimic, doar, eventual, faptul că, parcă, era ceva cu neo-kantianism într-un capitol. Însă asta n-are nimic de-a face cu una dintre dilemele mele deocamdată insolubile, sensul verbului *to abide. „The Dude abides"* – spune una dintre replicile celebre din film – și chestia asta, deși am înțeles-o literal din prima, continuă să mă intrige. Sensul de dicționar ar fi „încuviințează". Dacă ai frunzărit ceva filozofie, te gîndești la stoicism și la integrarea în ordinea cosmică. În cheie religioasă, ar fi chiar „se închină". Dacă îți activezi locuțiunile românești, ar fi „lasă să treacă de la el". Dar tot nu e ce trebuie.

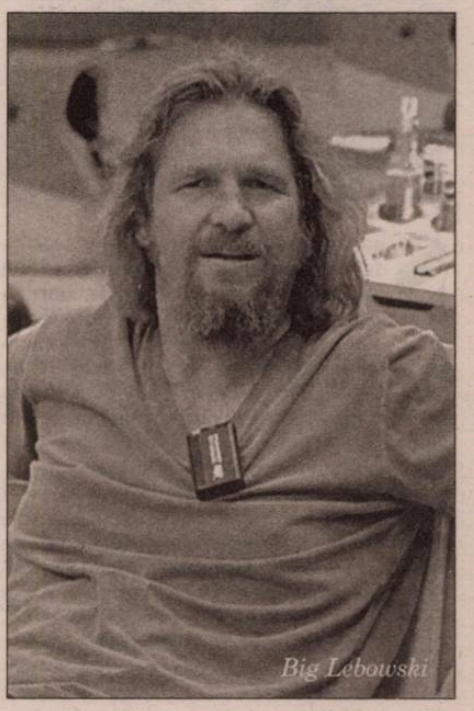

The Big Lebowski nu a produs numai un film irezistibil și două cărți. Pe Internet găsiți și un stil de viață numit *dudeism,* și o publicație numită *The Dudespaper.* Există tipi care se îmbracă exact ca Lebowski, cu pulover cu guler-șal sau halat jegos de baie, iar eu, cînd am fost invitat la lansarea cărții de la Humanitas, așa am vrut să mă duc. Soția mea, Ana-Maria Caia, om serios, colaborator al *Dilemei vechi,* mi-a zis că mă omoară dacă fac așa ceva. După aceea s-a dovedit că lansarea e într-o zi în care eu sînt plecat din București, cu niște treburi. Cînd a aflat asta, Ana-Maria m-a lăsat să merg în halat. Dar, sigur, diferența dintre mine și The Dude e că eu am treburi, iar el – nu.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Personaje din viața noastră

În primele mele campanii de research pentru diferite proiecte de film documentar, am fost nevoită să-mi pun la modul serios întrebarea: cine și de ce este un „personaj" (personaje din viața noastră de zi cu zi, însă care pot deveni, la o adică, personaje de film sau de roman). Cel care vorbește mult, vrute și nevrute, sau cel care tace? Cel care se comportă natural în fața camerei, însă viața sa este una complet goală, sau cel care are o dramă, o poveste interesantă, dar nu știe s-o „comunice"? Cel care e popular (și toți te trimit la el – „Du-te la nea Vasile că știe multe!"), sau, dimpotrivă, cel nebăgat în seamă? A fi personaj înseamnă a avea o personalitate puternică? Sau, pînă la urmă, e doar o chestiune de *charismă?* Și, mai ales, cum deosebești un personaj de un nonpersonaj, să zicem?

Desigur, toate acestea erau întrebări „de școală", ușor de lămurit la modul teoretic. De altfel, la tezele și extemporalele de română, cel mai mult îmi plăcuse subiectul – „Caracterizați personajul X, din opera literară Y". Iar de-a lungul timpului am reușit să adun o adevărată colecție de personaje din viața reală, care uneori îmi vin în minte și mă sîcîie (cîteodată doar cu singura replică obsedantă – „Țineți bine racheta în mînă, lămurit?", antrenorul meu de tenis de la „Dinamo", în clasa a II-a), în cele mai nepotrivite momente, cu toate ticurile și metehnele lor. Pur și simplu, anumite părticele de memorie au fost cucerite pentru vecie – acolo domnesc, e regatul lor. Și adevărul este că personajele, de cele mai multe ori, nu sînt oamenii pe care îi admiri sau cei cu care îți face plăcere să stai de vorbă. Pe mulți nici nu-i nevoie să-i cunoști foarte bine, îi poți schița din două, trei tușe. Pe alții începi să-i ocolești și, dacă îi vezi pe stradă, eviți să-i saluți... „Iar ăsta! Să mă mai lase-n pace!" Doar n-o să stai toată ziua la taclale cu Omul cu șobolani, teribilul om de serviciu al blocului, sau cu Microb, un amic din adolescență care a rămas neschimbat, dar cu care acum ai bea o bere, în cel mai bun caz, o dată pe an.

A fi personaj înseamnă a avea o personalitate puternică? Sau, pînă la urmă, e doar o chestiune de charismă?

De altfel, relația mea cu personajele a început mult mai de mult, în *Dilema*, cînd diferiți amici, uneori chiar prieteni buni s-au supărat pe mine definitiv și irevocabil, pentru că „i-am scris". Niciodată nu le-am dat numele adevărat și nici prea multe detalii despre viața lor, însă ei s-au recunoscut, iar partea proastă este că i-au recunoscut și ceilalți prieteni și au rîs. Cică i-am luat la mișto. Așa o fi fost? Și, în fond, e chiar de rău să fii personaj? Tatăl meu îmi reproșează deseori că e personaj în textele mele, în diferite ipostaze și sub diferite nume. „Numai pe mine mă găsești... mai scrie și despre maică-ta!" Ei, e mai greu ca mama să fie personaj pentru că, vorba aia, mama e numai una.

Cred că și eu, de-a lungul timpului, am fost un personaj (sau mai multe), însă despre tine însuți nu prea îți dai seama de nimic. La un moment dat, pe la 15 ani, eram Staf, de la Omul Stafilococ, probabil că eram percepută ca un fel de „parazit social". Apoi, am fost Hippioata, oarecum pe bună dreptate. Acum sînt doar eu. Oare?

Desigur, mai sînt și personajele pozitive și negative din viața publică. Personajele politice atrag cel mai mult atenția. De altfel, în politică, dacă nu ești un personaj, ești catalogat drept „palid", „moale", „fără *charismă*" și nu te mai votează nimeni. În plus, nu te mai pot caricaturiza adversarii. Am observat, mai ales în ultima vreme, un soi de cultivare a laturii excentrice a personalității omului politic, tocmai pentru a se face remarcat. Sau încercări destul de nereușite (a staff-ului din partid) de a crea un personaj politic dintr-un om obișnuit care nu prea are date. Categoric, viața politică e o scenă, și nu toți pot fi niște buni actori. E nevoie și de figurație, de apariții episodice, de omul care duce tava, el nu primește aplauze la final și nu-l poți transforma, între două acte, în marele protagonist al spectacolului. Sau în președintele țării. Sînt unii care își învață rolul din timp, dar tot degeaba. Și, avînd în vedere absenteismul de la alegeri, puțini sînt cei care mai merg la teatru.

Revenind la filmele documentare care m-au determinat să-mi pun toate aceste întrebări, recunosc că, de multe ori, e posibil să te înșeli. Să găsești pe cîte unul, să-l întorci pe toate fețele, să spui „Nu e, domle, nu e!", n-are nimic amuzant, nici cea mai vagă urmă de histrionism și, după ce filmezi, să te uiți la material și să rămîi paf! Pe ecran, să-l vezi pe om în toată expresivitatea și complexitatea lui, prin gesturi mărunte, pauze de vorbire, priviri. Am avut de-a face cu oameni care, atunci cînd știau că sînt filmați, se blocau sau își luau cîte „o poză" care să dea bine. Își schimbau total atitudinea, erau falși. Însă cînd uitau de cameră sau credeau că e închisă, redeveneau ei înșiși și puteai să ai surprize uluitoare. Poți să fii un personaj în relație cu tine, în intimitate, iar în societate să fii doar o fantoșă. Sau să treci neobservat.

Tudor Călin ZAROJANU

Pupat toţi independenţa

La începutul anilor 1990, într-o emisiune TVR, răspunzînd întrebării dacă *România liberă* este sau nu independentă, Tia Şerbănescu a dat cea mai frumoasă definiţie pe care o cunosc pentru jurnalismul adevărat: *„România liberă* este independentă, dar nu este indiferentă!!"

Cu tot respectul cuvenit tuturor meseriilor, jurnalistul nu face robinete. Pe de altă parte, nici nu este neurochirurg. Un medic care s-ar lăsa impresionat de soarta pacientului aflat sub bisturiul ori laserul lui ar risca enorm să taie ce nu trebuie, din cauza unui oftat ori a unui sughiţ de plîns.

Implicarea afectivă a jurnalistului în subiectul despre care scrie nu este o dovadă de slăbiciune şi nu are de ce să altereze calitatea demersului editorial – cîtă vreme e sinceră şi dublată de o cît mai completă documentare.

Jurnalistul nu trebuie să fie „nemuritor şi rece". Cum să fii indiferent făcînd un reportaj despre copiii străzii, orfani sau bolnavi de cancer? Cum să scrii distant despre devalizarea băncilor sau a bugetului naţional? Cum să relatezi glacial de pe linia frontului? Cum şi mai ales de ce să-ţi stăpîneşti hohotele de rîs reproducînd „perlele" polticienilor?

Indiferent – nu, independent – da. Dar despre ce fel de independenţă poate fi vorba?

Cu independenţa politică lucrurile sînt clare. A fi independent politic înseamnă a spune ceea ce gîndeşti, în orice moment, despre orice eveniment şi orice persoană. A fi independent politic *nu* exclude să vorbeşti frecvent de bine, respectiv de rău, despre un anume om politic sau partid, *dacă* exprimi sincer părerile tale şi nu urmezi indicaţii primite de la cineva. Dependenţa politică înseamnă un lucru extrem de clar: fie ţi s-a cerut, în mod expres, ce să scrii, fie o faci pentru a obţine un avantaj de orice fel. Despre ce fel de dependenţă politică poate fi vorba, în cazul unui jurnalist care-l laudă constant pe Ionescu, să zicem, dacă nu-l cunoaşte personal nici pe el, nici pe nimeni din anturajul lui?

Un caz special este cel al publicaţiilor şi al canalelor audiovizuale de partid, declarate ca atare. Există în întreaga lume şi *e păcat* că, spre deosebire de anii 1990, la noi au dispărut oficial, drapîndu-se în mijloace de comunicare aşa-zis independente. Nu e nimic de ruşine să lucrezi la un ziar de partid. Ruşinos este doar să *mimezi* independenţa. Este un mecanism perfect similar publicităţii mascate: ruşine nu e să iei bani de la firmă, nici să lauzi sincer un produs care-ţi place, ruşine e doar să iei bani pe şest şi să laşi publicului impresia că eşti, în mod dezinteresat, entuziasmat!

Cu dependenţa economică e mai complicat. Ce jurnalist sănătos la cap, oriunde în lume, dacă ar prinde un fir, ar face o anchetă la sînge asupra eventualelor matrapazlîcuri comise în banca prin care i se rulează salariul!? În cel mai rău caz, dacă lucrurile sînt grave (şi pînă la urmă periculoase şi în ceea ce-l priveşte personal) şi/sau dacă nu-i dă pace conştiinţa, pleacă de la angajatorul lui şi, din alt loc, poate declanşa ancheta respectivă, dar *nu* folosind eventualele informaţii obţinute din interiorul tandemului bancă – fostul lui angajator.

OK, lăsăm în pace banca patronului, după cum – e de la sine înţeles – îl lăsăm în pace şi pe patron. Indiferent cine şi cum ar fi. Nu-ţi place, nu corespunde principiilor tale etice, nu poţi dormi noaptea – pleci.

Dar ce te faci dacă patronul îşi plimbă banii nu printr-o bancă, ci prin trei? Sau cinci. Sau şapte.

Jurnalistul nu face robinete.
Pe de altă parte, nici nu este neurochirurg.

Şi, pe de altă parte, ce te faci cu partenerii lui de afaceri, cu rudele, prietenii, partidul pe care-l susţine?

Dacă patronul tău de presă e foarte activ, ai şanse ca pe lista de tabuuri să intre jumătate din economia naţională şi din scena politică! Poate şi actori internaţionali!

Înainte de a decide să ne schimbăm meseria, e cazul să numărăm în gînd pînă la 10, să respirăm adînc de cîteva ori şi să ne calmăm. Problema, respectiv soluţia la această problemă, se pot rezuma în doar două fraze:

1. *Dependenţa economică a presei este inevitabilă.* Mai ales într-o lume sofisticată, în care au dispărut de mult patronii şi acţionariatele dedicate exclusiv jurnalismului. Astăzi, nu mai există oameni de afaceri care să se ocupe exclusiv de presă – şi asta dintr-un motiv întristător de simplu: presa nu mai este de mult o afacere. Mai mult, s-au rărit pînă aproape de dispariţie patronii de presă provenind din breaslă, aşa cum erau covîrşitoarea majoritate, în primii ani de după 1989. Azi, să lucrezi în jurnalism înseamnă să fii angajat al unei reţele economice în care s-ar putea ca ramura principală, pe care se bazează supravieţuirea celorlalte, inclusiv a ziarului unde scrii, să fie producţia de cîrnaţi. Asta e. Încă o dată: nu-ţi place – eşti liber să pleci.

2. *Linia de demarcaţie între necesara independenţă editorială şi inevitabila dependenţă economică şi-o stabileşte fiecare.* Conform firii, pregătirii şi caracterului său. Unui jurnalist s-ar putea să-i pară insuportabil faptul că patronul lui – sau un asociat al acestuia – are un magazin care funcţionează fără autorizaţie de mediu. Altul poate închide ochii relaxat la faptul că mogulul care-l plăteşte şi-a clădit un imperiu economic exclusiv pe bază de ilegalităţi. Fiecare are scara lui de valori şi judecă pentru sine.

Cît despre publicul cititor-ascultător-privitor, este evident că acesta n-are cum să ştie nici 10% din ceea ce se află în spatele articolelor şi emisiunilor pe care le admiră. Asta e. La noi şi oriunde-n lume. La urma urmei, ceea ce contează este calitatea actului jurnalistic – de-ar fi să scrii doar Poşta Redacţiei pentru rubrica „De la inimă la inimă". Mai devreme sau mai tîrziu, cei lipsiţi de talent şi/sau coloană vertebrală se elimină în mod natural. Iar cînd nu se-ntîmplă asta înseamnă că au publicul lor, căruia, pur şi simplu, nu-i pasă dacă mogulul a furat sau a fost turnător.

***Tudor Călin Zarojanu** este jurnalist şi analist media.*

Atacuri asupra jurnaliştilor

În ultimele zile, atacurile asupra jurnaliştilor din mass-media românească s-au înmulţit. După episodul agresării fizice a jurnaliştilor B1TV şi Vice.com (este vorba despre Mădălina Dicu şi Ioana Moldoveanu), de către cîţiva manifestanţi aflaţi la plimbarea din jurul Cotrocenilor, plimbare organizată de către jurnaliştii de la Antena 1, zilele trecute a venit un atac chiar din partea purtătorului de cuvînt al Guvernului, Mirela Palada, care a lansat pe Facebook un mesaj injurios la adresa jurnaliştilor pe care îi consideră „anti-guvernamentali".

„«Cum apare cîte un subiect politic care învîrtoşează spiritul bejboinic în opinanţi, de zici că-i catastrofă şi dezastru mondial, cum mai scot capul cîte doi-treizece-douăzeci, depinde de intensitatea subiectului, de bezmetici acoperiţi de pe lista mea care îşi fac seppuku comunicaţional şi trîntesc cu cuvintele anti-guvernamentale în balta propagandistică la mine pe wall. Şi uite aşa mai frigem nişte purceluşi anti-guvernamentali la proţap şi le dăm block şi mai bem o bere în cinstea sufletelor răposaţilor care nu mai este. În seara asta era unul care acum era reporter la *Gîndul,* iar înainte fusese la Hotnews, şi care făcea clăbuci cu spume la mine pe pagină. Ce plăcere să-l execut electric! Cîtă îndemînare am să omor prin blocare ziariştii obiectivi, deci anti-guvernamentali. Pufoşilor, nici nu ştiţi cîtă plăcere îmi provocaţi», este postarea integrală de pe Facebook a purtătorului de cuvînt al Guvernului. Cîteva ore mai tîrziu, Palada a postat, tot pe pagina sa de Facebook, şi un atac la B1TV şi jurnalista Sorina Matei: «Spuneţi-le la obiectivii şi politicoşii de la B1TV că în nici o situaţie nu se face să suni pe cineva şi să-l bagi direct în direct. Mai ales la 10 jumătate seara, în zi de sărbătoare, cînd tot omul e cu familia. Sorina (jurnalista Sorina Matei – *n.red.),* ai reuşit performanţa să urci pe noi culmi de abjecţie. În rest, o seară faină: The Avengers. Ceea ce vă doresc şi vouă, distinşi anti-guvernamentali. P.S. Mesaj de la Andra: frate, ne uităm şi noi la film?»"

(preluare Hotnews.com)

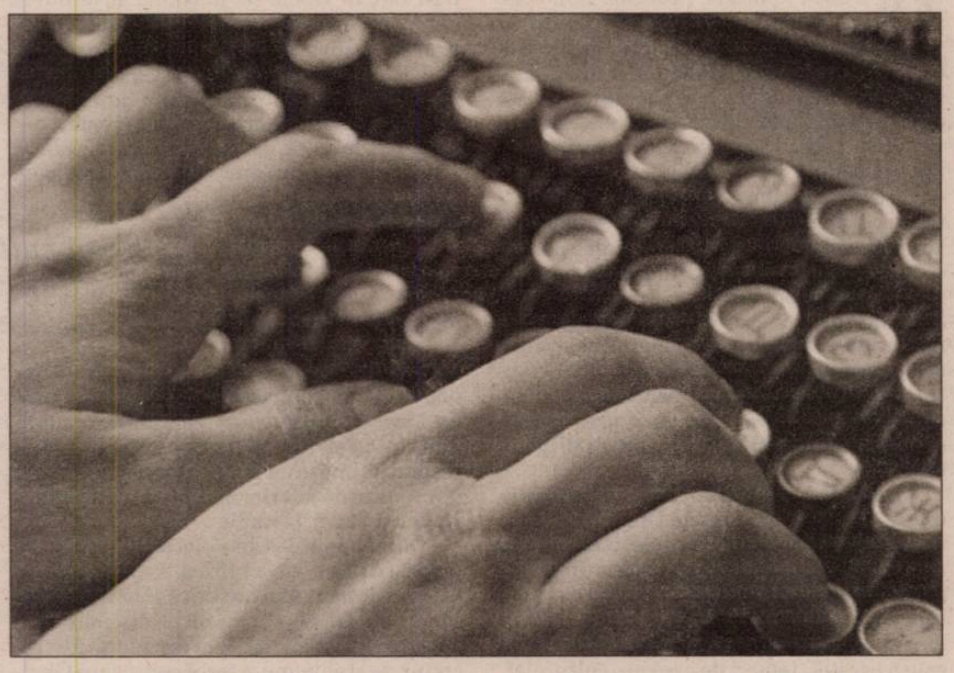

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea Osservatorio Balcani e Caucaso *şi* Dilema veche, *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

Alexandru GABOR

Modele ale politicilor culturale

Butada lui Raymond Williams, care situa cuvîntul „cultură" între primele două-trei cuvinte cele mai complicate din lexicul unei limbi, se regăseşte în singurul consens din interiorul politicilor culturale – interogaţiile se confruntă atît cu absenţa unei definiţii acceptate a „culturii", cît şi cu un cadru de cercetare. În lipsa unui concept integrator, politicile culturale au separat două arii de cercetare – industriile creative (un termen apărut în 1988) şi patrimoniul.

Identificarea unor modele în politicile culturale, abia spre finalul anilor 1990, atrag atenţia, indirect, asupra stadiului incipient al disciplinei.

O primă tipologie a politicilor culturale naţionale aparţine lui Harry Hillman Chartrand şi Claire McCaughey. Cele patru modele culturale identificate – statul facilitator, patron, arhitect şi inginer – se diferenţiază prin resursele folosite şi autonomia agenţiilor culturale. Statul-facilitator se recunoaşte prin formele indirecte de sprijin al artelor şi culturii, respectiv reglementări şi stimulente fiscale pentru a atrage donaţii private. Evident, exemplul clasic se referă la Statele Unite ale Americii, unde mecenatul şi donaţia privată în arte au o istorie bogată. Statul-patron se sprijină pe agenţii independente, care distribuie resurse financiare către industriile creative şi serviciile de prezervare a patrimoniului. Termenul e uşor impropriu în limba română, „patron" nu trebuie echivalat cu „jupîn" sau „stăpîn". *Patron state* ca practică instituţională se inspiră din modelul britanic, dezvoltat cu precădere după al Doilea Război Mondial.

un parc tematic, ci un Cernobîl cultural". Se sugerează nu doar un conflict între cultura de masă şi cultura înaltă, cît şi premisele unui protecţionism cultural. Astfel se explică, la nivel european, felurite legi şi cote de conţinut cultural pentru creaţiile difuzate în programele publice.

Modelul social-democrat şi cel libertarian se află într-un raport de opoziţie. Intenţia este transparentă, autorul se referă la ţările din nordul Europei unde „finanţarea culturii (...) este înrădăcinată în ideologia social-democrată, care vede guvernarea ca fiind cel mai important actor pentru asigurarea bunurilor sociale". În contrast, tiparul „libertarian", asociat SUA, relevă că „guvernarea americană adoptă o perspectivă de tip *laissez faire*, în care cultura este sprijinită indirect prin libertatea conferită indivizilor şi scutirile de taxe pentru a influenţa natura activităţilor culturale". Sprijinul public indirect, prin deducerile de taxe acordate donatorilor privaţi, reprezintă „elementul crucial pentru susţinerea celor 8000 de muzee din America, 2000 de agenţii locale ale artelor, 351 de staţii de televiziune, 548 de posturi publice de radio, 7300 de teatre ale comunităţilor şi 1899 de orchestre simfonice".

Introducerea etichetelor ideologice în politicile culturale păcătuieşte prin variaţia criteriului. Dacă în modelul numit „identitar" şi al statului-cultural ştim priorităţile strategiilor culturale, nu mai putem spune acelaşi lucru pentru tiparele social-democrat şi libertarian, îmbibate de fluidul unor orientări ideologice. Pe de altă parte, ideea că politicile culturale nu pot fi separate de ample

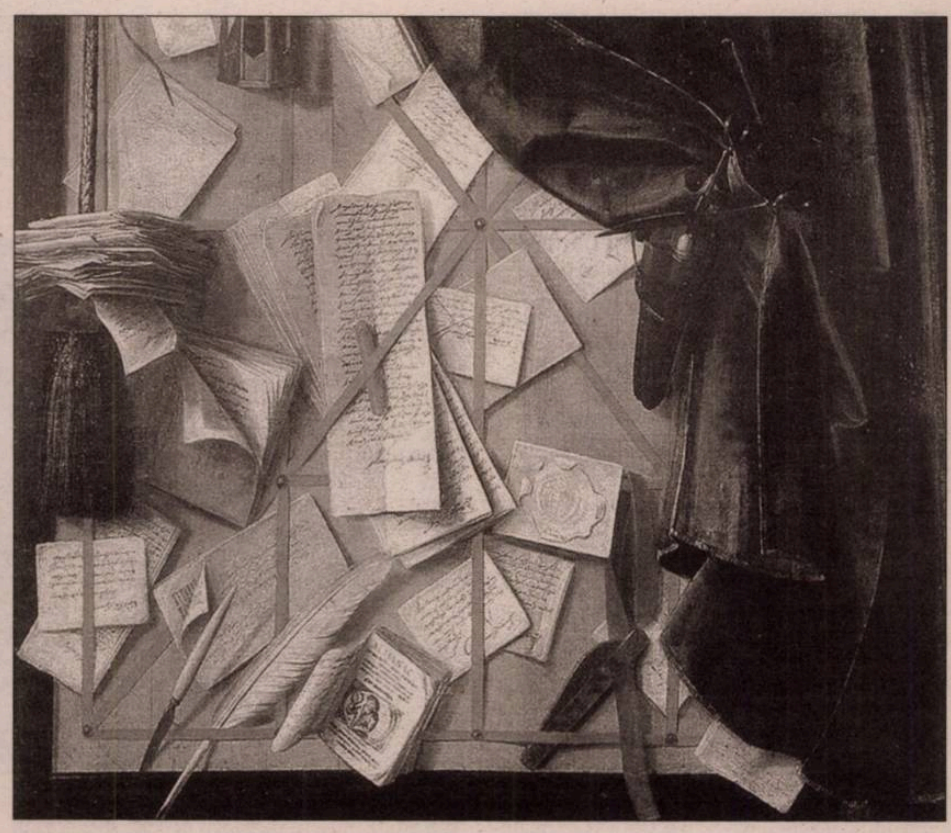

„Eurodisney nu este doar un parc tematic, ci un Cernobîl cultural".

Statele-arhitect, cu ideal-tipul francez, au o cultură profund centralizată, deciziile majore aparţinînd ministerelor de cultură. Regimurile comuniste aparţin categoriei statinginer, un ultim model în care politicile culturale sînt, aşa cum bine ştim, subjugate scopurilor politice. Deşi relativ rudimentară, această primă tipologie a deschis o dezbatere semnificativă. Se subînţelege că modelul românesc a trecut, după 1989, de la statul-inginer la statul-arhitect. În delirul estetic stalinist, literatura era doar o altă formă de inginerie, „a sufletelor".

A doua tipologie, în ordine cronologică, renunţă la metafore pentru a identifica priorităţi ale politicilor culturale. Pentru Kevin Mulkahy, politicile culturale „trebuie să fie înţelese nu doar ca o problemă administrativă, ci ca reflecţie a unui Weltanschauung societal; anume, o perspectivă asupra lumii ce defineşte natura unei societăţi şi cum cetăţenia însăşi se defineşte pe sine." Kevin Mulkahy a propus patru sisteme ale valorilor culturale: politici centrate pe patrimoniu, identitate, bunăstare şi idealul libertarian. Franţa, Italia şi Austria sînt, prin excelenţă, „definite, în nenumărate feluri, de patrimoniul lor cultural" şi ele merită numele de *État culturel* (Franţa), *Kulturstaat* (Austria), avînd „un patrimoniu cultural atît de bogat, încît prezervarea sa absoarbe aproape toate resursele disponibile".

Canada se află într-un alt context, foarte diferit de Europa şi Statele Unite: „95% dintre filmele lor, 75% din televiziunea din *prime-time*, 70% din radiodifuziune (în pofida cotelor recente de conţinut canadian a două conglomerate media), 80% din reviste şi 70% dintre cărţi sînt produse americane." Din cauza acestei „temeri de anexare culturală", autorul citat introduce categoria statelor centrate pe *identitate culturală*. În Europa, mai ales în Franţa, această fobie îmbracă alte haine. Se deplînge, de pildă, invazia industriei americane de entertainment, uneori cu accente hilare – „Eurodisney nu este doar

viziuni societale sau de istoria instituţională justifică pilonii de construcţie a celor patru modele.

Perspective mai recente au apărut în economia culturală. Alan Peacock şi Romilda Rizzo, doi experţi pe tema patrimoniului, au analizat Italia şi Marea Britanie ca modele diametral opuse. Criteriul la care s-a recurs priveşte înclinaţia de a delega finanţarea şi realizarea politicilor culturale unui actor public sau privat. Politicile culturale în Marea Britanie depind de agenţii nonguvernamentale (entităţi autonome, cunoscute ca NDPBs), în vreme ce, în Italia, guvernul şi autorităţile locale exercită un control centralizat în problemele patrimoniului şi industriilor creative. Aparent, e aceeaşi distincţie între strategii centralizate sau descentralizate în cultură, însă sugestia autorilor trimite la ideea că politicile culturale diferă marginal. Ne imaginăm două modele la

O bună politică culturală nu lasă statul să impună judecăţi privind valoarea estetică.

capetele unui continuum, strategiile naţionale sînt mai apropiate sau mai depărtate de un ideal-tip. Deşi opuse, mecanismul de finanţare pentru restaurarea patrimoniului, respectiv dirijarea unui procent însemnat din veniturile loteriei naţionale, este comun Italiei şi Marii Britanii.

Dezbaterea deschisă în anii '90 despre modele culturale s-a rafinat treptat şi, neîndoios, a devenit mai analitică. Abordarea actuală, un fel de standard al disciplinei, îi aparţine lui Frederick Van der Ploeg, fost secretar de stat la ministerul culturii în Olanda. El a adîncit analiza celor două modele naţionale, Italia şi Marea Britanie, adăugînd ca intermediar un al treilea, cazul Olandei. Tipologia sa readuce în atenţie problema responsabilităţii. În politicile culturale centrate pe stat *(state-driven)*, politicienii şi funcţionarii decid. În cazul Marii Britanii, guvernul nu face mai mult decît să aloce resursele, şi instituţiile culturale sînt îndreptăţite să aleagă ordinea priorităţilor. În modelul olandez, ministerul stabileşte priorităţile printr-un document numit Carta Albă *(White Paper* conţine priorităţile culturale, urmate de criterii şi bugete), iar instituţiile culturale deliberează asupra alocării resurselor.

În modelele centrate pe stat şi cel olandez, responsabilitatea pentru politicile culturale ţine exclusiv de minister, în vreme ce instituţiile culturale din Marea Britanie poartă responsabilitatea pentru rezultate. Deşi bugetele europene pentru cultură sînt relativ mici în raport cu alte ministere, pe o plajă între 0,15% şi 0,7% din PIB, asta nu înseamnă că eczemele clasice ale sectorului public nu îşi fac apariţia. Clientelismul, favoritismele, lipsa transparenţei, lobby-ul sînt mai probabile în sistemele centralizate, pe lîngă tendinţa, remarcată şi la noi, de a implementa mari proiecte cu rezonanţă naţională.

Frederic Van der Ploeg pledează pentru mixarea avantajelor. O bună politică culturală îi permite ministerului să stabilească regulile jocului şi obiectivele în sens larg, însă îi interzice exprimarea unor preferinţe estetice. Modelul intermediar este îndepărtat de centralizare, dar şi de opusul său. Responsabilitatea rămîne la nivelul politic, agenţia culturală se supune unor indicatori de performanţă instituţională. Evaluarea proiectelor şi bunurilor culturale revine artiştilor şi expertizei independente, nu funcţionarilor sau politicienilor.

Analiza lui F. Van der Ploeg se transpune în recomandări de strategie culturală. Întîi, e nevoie de transparenţă şi delimitare a responsabilităţii. Apoi, politica culturală trebuie să fie competitivă şi deschisă tuturor antreprenorilor, să reducă activitatea de lobby, căutarea de rente (în sensul economic al rentelor, respectiv beneficii nelegitime pe spezele banilor publici) şi clientelismul. Criteriile alocării resurselor, în mod ideal, se întemeiază pe opinia unor experţi independenţi. Nu în ultimul rînd, o bună politică culturală nu lasă statul să impună judecăţi privind valoarea estetică a creaţiilor culturale. Pe de altă parte, ministerul culturii este îndreptăţit să abordeze obiective generale.

Cîteva concluzii provizorii pentru situaţia noastră. Unele sectoare culturale pot fi mai reglementate, altele au nevoie de mai multă deschidere faţă de actorii privaţi. Industriile creative sînt adesea rentabile şi generează creştere economică, iar resursele publice nu au de suferit. Alte componente, precum serviciile de conservare a patrimoniului, sînt dependente de bugetele publice, rareori găsindu-se un mecena sau sponsorizări. Contestările şi scandalurile privind alocarea fondurilor arată că instituţiile noastre trec printr-o perioadă de ucenicie, de conectare la bunele practici de *policy*. În timp, şi Administraţia Fondului Cultural Naţional (AFCN), şi Centrul Naţional al Cinematografiei (CNC) pot evolua, adaptîndu-se unor criterii de performanţă. E iluzoriu însă să ne aşteptăm la schimbare fără presiuni din exteriorul lor.

Unele instituţii, precum Institutul Cultural Român, au avut privilegiul unui mandat, datorat Taniei Radu, lui Mircea Mihăieş şi lui Horia-Roman Patapievici, care a fixat repere de performanţă pornind de la convingeri liberale – competiţie şi separarea biroului public de expertiza culturală. Chiar dacă evaluările ICR-ului de azi sînt negative, nu e nici un motiv ca, într-un viitor apropiat, bunele practici să fie redescoperite. Memoria instituţională nu se şterge uşor.

Modelele de succes iradiază. Date fiind reducerile bugetare pentru instituţiile culturale, e imperativ să cheltuim puţinii bani cu eficienţă. Culturile mici au simptomele anxietăţii din modelele identitare descrise mai sus – fără bune practici şi strategie adecvată, riscul „anexării" e tot mai acut.

Fragment adaptat din Patrimoniul construit şi politici culturale în Europa Centrală şi de Est, *cercetare finanţată în Proiectul „Burse doctorale în sprijinul cercetării: Competitivitate, calitate, cooperare în Spaţiul European al Învăţămîntului Superior", cofinanţat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, POSDRU 2007-2013.*

***Alexandru Gabor** este publicist şi dr. în Ştiinţe politice.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Acceptabilitatea socială a îmbogăţirii

Unul dintre motivele pentru care cea mai mare parte dintre noi se pronunţă negativ în legătură cu direcţia în care merge ţara este legat în mod sigur de repartiţie, de măsura în care fiecare participant la viaţa economică are acces, în funcţie de un set de reguli şi norme, la rezultatele muncii tuturor. Omul occidental ştie că egalitatea între oameni este un fapt imposibil, tocmai datorită înzestrărilor noastre naturale specifice, diferite de la un individ la altul. Azi, şi datorită eşecului socialismului ca doctrină teoretică şi experiment practic, putem spune că sîntem diferiţi, acceptăm că sîntem diferiţi şi considerăm diferenţa ca pe un dat natural care întregeşte farmecul vieţii noastre de zi cu zi. Este imposibil din punct de vedere biologic, dar şi social, să ne imaginăm o lume a perfectei egalităţi, în care oamenii au aceeaşi înălţime, acelaşi nivel de inteligenţă şi trăiesc cu toţii acelaşi număr de ani. Urmarea ar fi o plictiseală totală, în care fiecare om al Planetei ar trăi în acelaşi tip de cutume, ar crea aceleaşi instituţii şi ar consuma zilnic aceeaşi cantitate de oxigen. Diferenţa fundamentală, dată în mod natural, de tip biologic, se transmite în diferenţe de ordin social. Oameni diferiţi îşi construiesc în jurul lor orizonturi diferite. Rezultatul este că şi problema fundamentală a economiei se tranşează în mod diferit. Fiecare dintre noi trăim zbaterea dată de numărul infinit de nevoi şi interese care ne domină viaţa şi, în acelaşi timp, posibilităţile de satisfacere a lor reduse sau limitate pe care, în funcţie de abilitaţi şi talente, ni le oferă natura şi societatea, adică lumea înconjurătoare. O lume în care fiecare dintre noi ar avea satisfăcute sau şi-ar putea satisface toate nevoile la nivelul viselor sale este o lume imposibilă, o utopie. Creatorul a făcut o mare eroare. Nu ne-a limitat nevoile şi imaginaţia, dar ne-a limitat în mod drastic resursele de care dispunem, pe parcursul vieţii, pentru atingerea lor. Din acest motiv, oamenii par a se afla într-un război permanent unii cu alţii. Este o luptă aparentă pentru apropierea, însuşirea şi folosinţa bunurilor materiale. Starea poate fi interpretată ca un război al fiecăruia împotriva tuturor. Este vorba, pe fond, despre căutarea cu orice preţ a satisfacţiei materiale, confundată, de cele mai multe ori, cu fericirea. Finalitatea, aflată în mintea fiecăruia dintre noi, este aceea de a trăi mult şi într-o stare de bine, de fericire. Este vorba însă numai în aparenţă despre un război. Oamenii, spre deosebire de animale, au suflet şi morală. Regula este că străzile oraşelor sînt liniştite şi organizate, iar oamenii nu se aleargă reciproc pentru a se deposeda de genţi, haine sau pantofi. Omul are un univers interior şi se raportează la lumea exterioară. Sîntem singurele fiinţe care îşi consumă dimensiunea tragică a existenţei în mod conştient şi asumat. Bătălia cu raritatea şi vulnerabilitatea faţă de mediul natural ne-au impus cooperarea şi asocierea. Omul este fiinţa care se poate asocia într-un număr infinit de formule, tocmai pentru a-şi asuma şi depăşi limitele. Trăim în familii, în oraşe şi state, adică în comunităţi, pentru că am observat că ţelurile noastre individuale pot fi atinse mai uşor în comunitate. Sîntem fiinţe care nu-şi pot valorifica avantajele decît în asociere şi cooperare. Putem fi împliniţi doar prin noi înşine, însă în mijlocul celorlalţi şi cu recunoaşterea lor. Trăim, din această cauză, sub semnul unei dualităţi permanente: individ – societate, egoism – altruism, conflict – pace, bogăţie – sărăcie.

Omul modern nu mai recunoaşte averea şi statutul social ca pe ceva dat, etern şi imposibil de schimbat. Lumea de dinaintea capitalismului era percepută ca fiind una îngheţată, şi pentru că omul sărac era sărac pentru totdeauna, iar omul bogat era bogat pentru totdeauna. Omul liber are posibilitatea de a-şi asuma şi de a-şi schimba destinul. Egalitatea de şanse nu este o vorbă în vînt. Dacă i-am descrie unui tînăr indian, membru al celei mai sărace caste, posibilităţile pe care le are un tînăr occidental la naştere, ar crede că îi vorbim despre raiul pe pămînt. La noi damnarea nu mai este o regulă, ci doar o excepţie. Şi, din acest motiv, viteza de înaintare a lumii noastre este alta, cu totul diferită. Acum 25 de secole, Aristotel ne învăţa că: „În general, este dificilă convieţuirea şi punerea în comun a tot ceea ce ţine de condiţia umană (...). Aşadar, comunitatea averilor presupune atît aceste inconveniente, cît şi altele. Însă modul în care se prezintă astăzi lucrurile, dacă ar fi îmbunătăţit şi de o acomodare cu legile şi de o organizare corectă a lor ar deveni cu totul deosebit, pentru că el ar lua ceea ce este bun din ambele. Prin «ambele» mă refer la existenţa comunitară şi la cea privată. Într-un fel, este necesar ca proprietăţile să fie comune, dar în general, ele trebuie să aibă caracter privat. Cei care îşi văd fiecare de ale lor nu se ceartă unul cu celălalt, ci ei vor fi mai degrabă darnici, dacă fiecare se va ocupa de ale lui." (Aristotel, *Politica* , Editura IRI, Bucureşti, 2001, p. 87)

În acest context al egalităţii de şanse apare şi discuţia despre măsura în care averile din jurul nostru pot fi considerate ca fiind legitime sau ilegitime, meritate sau nemeritate. O avere legitimă este una suportată şi acceptată din punct de vedere social, pe cînd o avere ilegitimă este una imposibil de acceptat din punct de vedere social. Averea ilegitimă provoacă insatisfacţie şi refuz în jurul său, subminînd valorile libertăţii, în baza cărora a fost creată. Încălcarea regulilor în dobîndirea averii nu ajută pe nimeni, îndepărtînd societatea şi deposedînd-o, în mod logic, de virtuţile asocierii şi cooperării între indivizi. John Kenneth Galbraith arată că „societatea perfectă trebuie să facă diferenţa între îmbogăţirea ca un lucru favorabil şi acceptat din punct de vedere social, şi costul social al acesteia". (*„Societatea perfectă. La ordinea zilei: binele omului,* Editura Euro-Song&Book, Bucureşti, 1997, p. 33) Îmbogăţirea nemeritată şi ilegitimă nu poate fi acceptată şi nu trebuie acceptată într-o lume dezirabilă, perfectă, aşa cum metaforic o numeşte Galbraith. Costul maxim al averii ilegitime poate fi chiar anomia socială, adică o stare de dezordine în care oamenii nu mai recunosc virtuţile asocierii. Instituţiile şi normele îşi pierd valoarea lor magică iar omul renunţă la morală, reanimalizîndu-se în mod periculos. Este posibil aşa ceva. De fapt, degradarea calităţii umane în jurul nostru este o constatare zilnică, şi nu o iluzie. Nimeni nu poate garanta că valorile despre care vorbim pot produce prosperitate şi linişte. Dacă nu sîntem atenţi, putem trăi la infinit (exagerez!!!) partea negativă a dualităţii despre care vorbeam. Naţiunile tinere pot asocia în mod eronat dobîndirea de avere cu încălcarea legii. „...Problema fundamentală a cetăţii este aceea a împărţirii obligaţiilor şi avantajelor." (Andrea Giardina, coautor, *Omul roman,* Editura Polirom, Iaşi, 2001, p. 31) Oamenii trebuie să fie solidari între ei şi să-şi respecte munca şi averea. Nu este posibil ca mereu unii să suporte greutăţile, adică munca, impozitele, respectarea legii şi posibilele curbe de sacrificiu economic şi mereu aceiaşi să obţină beneficiile, adică prosperitatea şi accesul nelimitat la resurse. Falsele bariere între oameni, impuse de oligarhie, conduc la deznădejde şi descurajare. Şansa realizării individuale nu trebuie să fie o iluzie pe care o vînd şmecherii la televizor, ci o realitate. Or, solidaritatea nu poate fi asigurată decît prin impunerea legii şi a regulilor şi sădirea în sufletul fiecărui om a convingerii reale că cel de lîngă el trăieşte mai bine pentru că are mai multe atuuri, şi nu pentru că este hoţ.

Averea ilegitimă provoacă insatisfacţie şi refuz în jurul său, subminînd valorile libertăţii.

Toate bune şi frumoase, numai că ne întrebăm ce este de făcut din punct de vedere practic. Eu cred că rolul viitorului şef de stat este fundamental pentru direcţia în care vom evolua. Dacă bătălia va fi cîştigată de oligarhi, atunci ne vom oligarhiza în mod iremediabil cu consecinţe greu de prevăzut asupra viitorului nostru. Dacă bătălia va fi cîştigată de pietoni, atunci avem şansa unui program politic care să democratizeze realmente lumea românească şi să-i valorifice la maximum potenţialul. Noul preşedinte poate să continue semnalul că legea este ceva ce trebuie respectat de toată lumea şi nu este ceva relativ, asemenea culorii verde la semafor, pe care daltoniştii o pot vedea şi altfel, fără a se face vinovaţi. Statul trebuie retras din economie, deoarece produce în mod continuu corupţie iar mandatele aleşilor nu pot fi infinite. Nu poţi ocupa toată viaţa o funcţie pentru simplul motiv că instituţia este a statului, şi nu a familiei tale. Nu poţi schimba legea pentru a ocupa o funcţie de ministru, aşa cum s-a întîmplat cu cea a educaţiei naţionale, şi nu poţi lăsa locul tău de demnitar sau poziţia publică fiului, fiicei, soţiei sau soţului. O regionalizare ştiinţific făcută şi votul obligatoriu ar fi alte măsuri pozitive. Dimensiunile oligarhizării României sînt acum uriaşe iar potenţialul său de acţiune şi perfidia perpetuării este, de asemenea, mare. Oligarhia sărăceşte în jurul său, subminînd însuşi statul. Oligarhul nu ştie ce este o lege pentru că în mintea sa el este legea. Averile lor sînt imposibil de acceptat din punct de vedere social şi duc la tensiuni uriaşe în interiorul colectivităţilor. Un om luminat poate provoca o schimbare convingîndu-şi colegii de politică despre alegerile obligatorii care trebuie făcute. Continui să cred şi să sper că, aşa cum este ea, clasa politică poate urma un asemenea proiect comun, chiar în beneficiul propriu. Noul preşedinte ne va ajuta dacă va fi un om sănătos la cap şi ataşat de valorile pe care le enunţam. Cred într-o schimbare din interior, şi nu cred în discursul antisistem. Cei care îl practică sînt inconştienţi. Dincolo de libertate şi legea care o apără se află doar haosul.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brîncuşi" din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

TOT CE A FOST ENORM LA INTRARE ESTE ASTĂZI DE DOUĂ ORI MAI MARE

■ În cartea *Istoria umanităţii*, istoricul Hendrick van Loon citează o întîmplare din 1848, cînd directorul Biroului pentru patente şi invenţii din Washington şi-a înaintat demisia din funcţie printr-un memoriu în care afirma că el nu mai are ce face, întrucît „consider că tot ce a fost de inventat pe lume a fost deja inventat pînă în acest moment". **(M. C.)**

■ În ciuda poziţiei şi a dotărilor, hotelul Mara din Sinaia continuă să fie o instituţie rece şi total neprimitoare pentru cei ajunşi acolo ocazional. Are un restaurant unde meniul, nediversificat, dar pretenţios şi scump, e conceput doar pentru clienţii hotelului care vin în grupuri organizate. Dincolo de aceste grupuri, personalul pare că nu vrea să fie deranjat de nici un alt fel de clienţi. E genul de hotel cu un hol enorm la intrare, cu săli mari şi goale, în care cînd şi cînd se ţin conferinţe din acelea scumpe şi, de obicei, inutile. Noroc totuşi că, de la cele cinci stele cu care se lăuda mai demult, a fost adus cu picioarele pe pămînt, la doar trei. S-ar putea să fie un hotel de modă veche, dar nu e vorba de moda interbelică, ci de aceea din „epoca de aur". **(A. M.)**

■ Pentru a verifica eficienţa şi rapiditatea angajaţilor, un restaurant american a făcut un studiu comparat şi a ajuns la concluzia că durata medie a unei mese este astăzi de două ori mai mare decît acum zece ani. Asta înseamnă că se servesc mai puţine mese, deci se încasează mai puţin. Patronul a cerut apoi o cercetare suplimentară, mai amănunţită, şi a ajuns la concluzia că nu ospătarii şi barmanii sînt lenţi, ci clienţii. Care, în loc să aleagă un produs din meniu, butonează telefonul mobil; în loc să mănînce, pozează mîncarea; în loc să-şi bea cafeaua, vorbesc la telefon; în loc să achite nota, trimit mesaje. Probabil că americanii n-au ascultat-o pe bunica: „La masă nu se vorbeşte!" **(M. M.)**

DIN CÎTE AM ÎNŢELES, E PĂCAT SĂ STRICI ORZUL OCAZIONAL PE GÎŞTE ANTISTRES, DACĂ E ADEVĂRAT CĂ CINEVA A EXERSAT SUFICIENT DE MULT ÎNCÎT SĂ POATĂ EVITA INSCRIPŢIILE ÎN MIŞCARE

■ Avem încă o dilemă: cum se scrie, de fapt, numele primarului Sibiului, candidat la preşedinţie? Din cîte am înţeles, în acte îl cheamă Klaus Iohannis, cu I. Site-ul său oficial e www.klausjohannis.ro_(deci cu J), dar pe *homepage* semnează Iohannis (tot cu I). La o căutare pe Google, găseşti ambele variante. În presă, tot aşa. Eu însumi *(mea culpa!)* am scris şi cu I, şi cu J. Totuşi, ar trebui să ne hotărîm şi să-i respectăm numele omului. Că doar Ionescu nu se scrie şi Jonescu, şi Yonescu, nu? **(M. V.)**

■ După cîteva runde încheiate cu succes, gazda ne-a avertizat: „Gata, nu vă mai împlu păharul, restul îl păstrez pentru moarte." Ăsta să fie motivul pentru care nu găseşti palincă de cumpărat în zonă (sat Grid, jud. Braşov)? Sau pentru că e într-adevăr minunată şi e păcat să strici orzul pe gîşte?! **(R. M.)**

Cu ochii-n 3,14

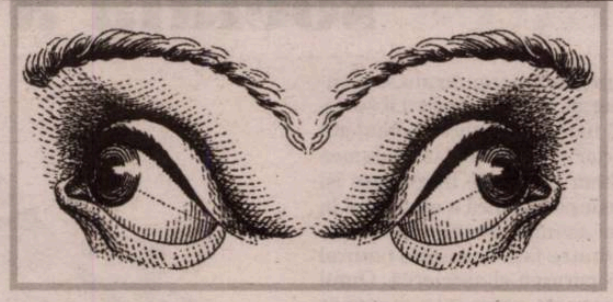

■ O femeie din Marea Britanie, Lucy Aitken, a decis într-o bună zi să renunţe la şampon. De doi ani îşi clăteşte părul doar cu apă şi, ocazional, mai foloseşte cîte un ou sau bicarbonat de sodiu. Tînăra a declarat că a existat totuşi un moment de răscruce, cînd era gata să renunţe la acest drum, şi anume cînd şi-a renovat casa. Atunci era gata să clacheze şi a fost cît pe-aci să folosească şamponul soţului. Însă, după o lungă conversaţie, acesta a reuşit s-o convingă să nu facă asta, pentru că ar regreta. Nespălarea cere uneori o voinţă de fier. **(S. G.)**

■ Ministerul Muncii dintr-un land german vrea să propună o reglementare nouă care să interzică angajatorilor să-şi contacteze angajaţii în afara orelor de program. Se pare că, în Germania, şefii îşi contactează subalternii prin telefon sau e-mail şi după încheierea celor opt ore de lucru şi, uneori, chiar şi în concediu, pentru a le da sarcini sau pentru a cere lămuriri despre diverse probleme legate de serviciu. Noua „lege antistres" e menită să-i protejeze pe angajaţi de aceste abuzuri. Angajatorii, în schimb, vor trebui să suporte stresul incomunicării. **(M. M.)**

■ Doi artişti berlinezi, Mischa Leinkauf şi Mattias Wermke, au reuşit să înlocuiască neobservaţi steagurile Americii de pe podul Brooklyn cu nişte steaguri albe. Poliţia a intrat în alertă, primarul a declarat că e un „strigăt de alarmă" în ceea ce priveşte paza spaţiilor publice. Artiştii au spus că au vrut să comemoreze 145 de ani de la moartea arhitectului care a proiectat podul, germanul John August Roebling. Poliţia a spus că, dacă e adevărat că ei sînt făptaşii, atunci şi-ar dori steagurile înapoi. **(L. V.)**

■ Singurele vehicule pe roţi care nu mi-au plăcut, în Amsterdam, au fost bicicletele pe care cineva stă în faţă şi dă la pedale, şi doi sau chiar trei pasageri, de regulă turişti, stau în spate şi nu fac nimic, pur şi simplu se lasă duşi. De multe ori, cel care stă în faţă e o ea, iar cei din spate par să fie de două ori mai grei, fiecare, decît conducătoarea lor. E adevărat că, atunci cînd am fost cu trăsura la Viena, nici eu nu am avut aceleaşi sentimente de compasiune pentru cal. **(I. P.)**

■ Un caz exemplar de justiţie oarbă. În SUA, în virtutea celui de-al doilea amendament din Constituţie, chiar şi nevăzătorii au dreptul să poarte o armă, dacă reuşesc să treacă testul de tragere la ţintă. Un cetăţean din Fargo, Dakota de Nord, care şi-a pierdut vederea la vîrsta de 10 ani, a exersat suficient de mult încît să poată nimeri centrul unei ţinte de la şapte metri, orientîndu-se numai după sunetul făcut de deplasarea ţintei mobile. Prin urmare, a obţinut permisul de portarmă. Fugiţi unde vedeţi cu ochii, se trage după ureche! **(M. P.)**

■ „Sînteţi într-un loc dubios? Există o aplicaţie pentru asta." Iată noua invenţie pe care au făcut-o doi newyorkezi şi care a fost lansată de curînd la Appel Store. Ea încurajează utilizitatorii să delimiteze cartierele suspecte sau dubioase ale oraşului (pentru început e vorba despre New York, Washington şi Los Angeles), ca apoi să le poată evita. Această aplicaţie i-a enervat pe cei de la site-ul Valley Wag, care susţin că aplicaţia nu va face altceva decît să îi ajute pe utilizatori să evite cartierele în care nu sînt albi. Tehnologia avansează, fricile rămîn pe loc. **(A. M. S.)**

■ Pe o insulă din Marea Egee au fost descoperite cele mai vechi exemple clare de inscripţii erotice, executate pe stînci acum peste 2500 de ani. Locul este o faimoasă necropolă din Grecia antică, iar inscripţiile, aşa cum era de aşteptat, sînt gay. **(A. P.)**

■ Cobor din metrou la Piaţa Sudului. Văd pe un stîlp imaginea unui hublou peste care scrie: „Vrei să vezi ce ascunde oceanul? Verifică hubloul opus". Dau ocol stîlpului şi ajung în faţa unui ecran cu imaginile în mişcare ale unei ape albastre. Pe ecran scrie: „Vrei să vezi ce ascunde oceanul? Vino mai aproape". Mă apropii. Din ecran vine spre mine un rechin, îmi aruncă o privire şi pleacă. Nu l-a interesat prea tare ce ascunde o staţie de metrou. **(D. S.)**

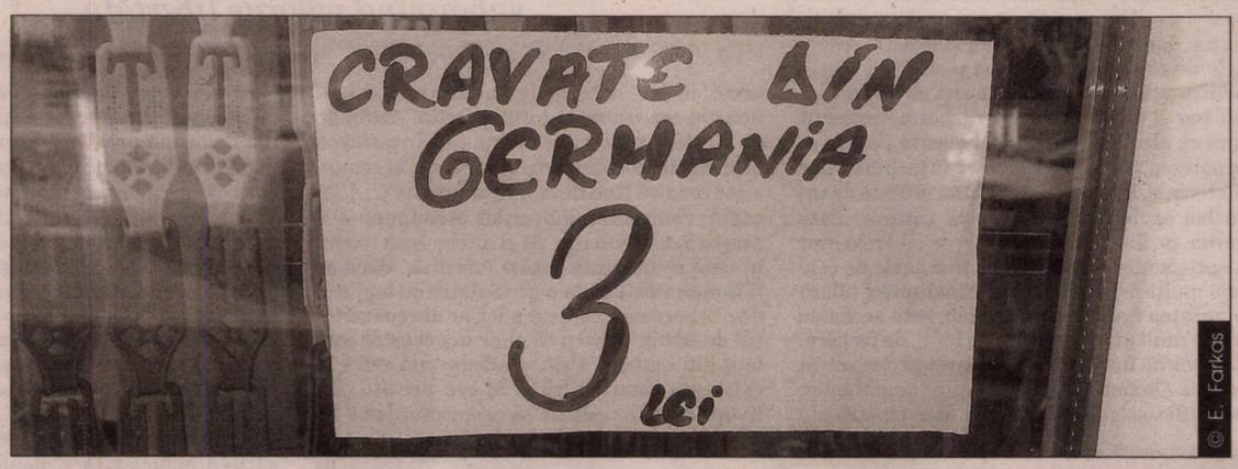

PUBLICITATE

Festivalul Internațional de Muzică Clasică
Clara Haskil
Sibiu, Sala Thalia, 30 August – 4 Septembrie 2014
Tiberiu Soare | Orchestra Simfonică Bucureşti Cvartetul Arcadia | Adam Laloum
Marina Chiche | Alina Azario | Julien Quentin István Várdai | François-Xavier Poizat

Municipiul Sibiu
Asociația Clara Haskil Romania
Acțiune cofinanțată de Consiliul Local Sibiu prin Primăria Municipiului Sibiu

Bilete prin eventim.ro
www.clarahaskil.ro

Parteneri:
Sponsori:
Parteneri media locali:
Parteneri media naționali:

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 551 ■ 4-10 septembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

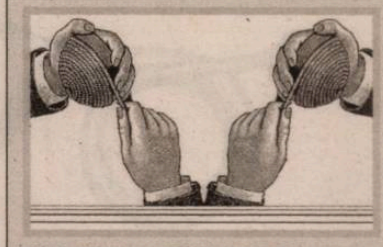

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

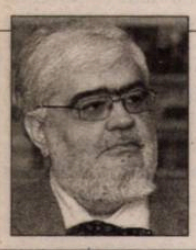

ANDREI PLEŞU

„Notă despre destin şi feminitate“

pagina 3

Interviu cu

ADRIAN SITARU

pagina 15

LAURENŢIU BRĂTAN

„Kîrgîzstan, Tadjikistan, Bukharestan“

paginile 22-23

Terorism

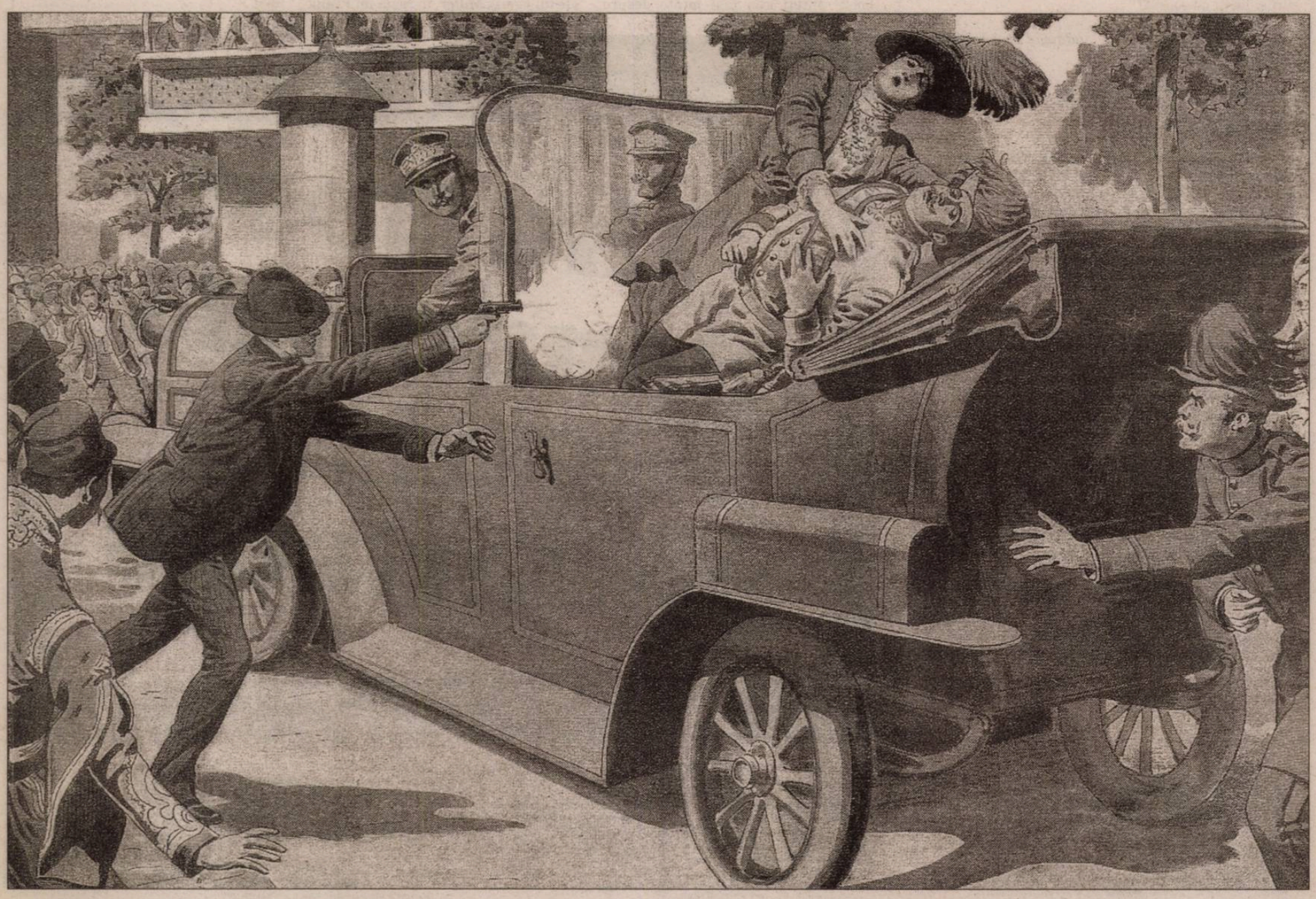

„Sînt mîndru de invenţia mea, dar sînt trist că aceasta este utilizată de către terorişti.“

MIHAIL KALAŞNIKOV

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

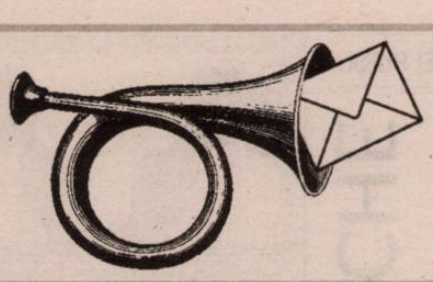

turneu de inbox

NR. 550

Articolul lui Andrei Pleşu, „De citit, de recitit!"

De recitit

Excepţionale pasaje! Şi ciudat de actuale...

Problema Bisericii Ortodoxe (ca şi a celei Catolice) este că nu se apropie suficient de credincioşi. Cele două mari culte s-au refugiat în ritual şi dogmă.

Spre exemplu, neoprotestanţii se duc ei mai degrabă spre oameni, şi nu aşteaptă la nesfîrşit să vină aceştia spre Biserică. În Brazilia (!) neoprotestanţii au atras o cincime din populaţie...

Asta e una. Apoi mai sînt multe lucruri ce ţin de moralitate şi de harul de a aduce, în centrul dezbaterilor, pe Dumnezeu şi Biserica. Parcă Biserica este înfrîntă, în secolul XXI, de efervescenţa ştiinţei. Biserica Ortodoxă are, totuşi, destui oameni pregătiţi care să producă o „Contrareformă" contra ştiinţei. Religia şi ştiinţa nu se află în planuri paralele, dar „dacă filozofia e regina ştiinţelor, ea rămîne sclava teologiei". Dumnezeu rămîne *adevărul absolut,* şi în secolul XXI.

De Sf. Maria am văzut slujba de la mînăstirea Nicula. „Ne rugăm... şi pentru conducătorii ţării..." Înainte de 1989, era „conducătorul ţării". Înţeleg „pentru conducătorii Bisericii, pentru soldaţii ţării...", dar pentru politicienii ăştia? De ce nu pentru cei aflaţi pe patul de suferinţă, pentru cei loviţi de necazuri şi boli, pentru cei singuri şi loviţi de soartă?

adăugat de voicu claudiu
la 30 august 2014

Articolul lui Chris Jones, „Autişti"

Un articol deosebit

Chris Jones a scris acest articol în 2010. Charley trebuie să aibă acum aproape 8 ani. Coincidenţă sau nu, în anul 2010 am început şi noi terapia pentru fiul nostru David, care este autist. Acelaşi diagnostic: autism înalt funcţional. Şi David are tot 8 ani. Îmi doresc să fi citit atunci articolul. Eram însă disperaţi să găsim resursele financiare pentru a susţine terapia comportamentală necesară pentru recuperarea lui David. Nu aveam timp să mai căutăm alte informaţii.

Atunci David nu vorbea, nu reacţiona cînd îl strigam, iar capacităţile sale de autoservire erau foarte reduse. Alerga încontinuu şi nu avea răbdare să stea cu noi pe o bancă. Nu se juca cu copiii şi nu era interesat de jucării. După multă muncă, nenumărate ore de terapie comportamentală, logopedie şi alte feluri de terapii, starea lui David s-a îmbunătăţit. Acum vorbeşte, interacţionează cu cei din jur şi se comportă aproape normal. Merge la şcoală în clasa a II-a.

Această aventură nu s-a încheiat, însă... Mai avem încă mult de lucru pînă să obţinem ceea ce ne dorim pentru David: independenţă.

În tot ce am reuşit să facem pînă acum am fost şi sîntem susţinuţi în permanenţă de familii, prieteni, colegi şi de mulţi oameni necunoscuţi.

Sînt foarte bucuros să găsesc astfel de subiecte în *Dilema veche.* În acest fel îi putem sensibiliza pe cei din jur şi putem spera într-o integrare în societate a copiilor autişti.

Pentru cei care doresc să citească mai mult despre aventurile unei familii cu un copil autist, iată blogul unde scriem despre David: http://david-stescu.mdmedia.ro

adăugat de Mihai Stescu
la 28 august 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Pe www.eurozine.com, un articol interesant: *„The silence of the lambs. Why the West should stop being angelic towards Putin"* de Volodimir Yermolenko („Rusia în stil KGB crede că ori înghiţi, ori eşti înghiţit"). Plus un grupaj la fel de interesant, intitulat *„Russia in global dialogue"*, cu analize şi comentarii ale unor autori ruşi, ucraineni şi occidentali. (Mircea Vasilescu)

■ Nu uitaţi că zilele acestea se încheie Us Open, turneul de tenis de mare şlem de la New York. Nu ştiu, la ora la care scriu, cine s-a calificat în semifinale sau în finală. Chiar dacă eliminarea Simonei Halep de către o croată ambiţioasă şi cu experienţă (Lucici-Baroni) ne-a întristat, meciurile extraordinare pe care le-am văzut pînă acum (de exemplu, cel dintre Murray şi Tsonga sau cel dintre Wozniacki şi Şarapova) ne pot face să sperăm că şi partidele finale vor fi pe măsură. (Andrei Manolescu)

■ Dacă vă place jazzul, ascultaţi unul dintre cele mai bune posturi de radio muzicale online. Jazzradio Berlin (jazzradio.net) are multă muzică bună şi vorbe puţine. (Matei Martin)

■ Scriitorul James Salter, fost ofiţer în Forţele armate ale SUA, care a debutat în 1956, a revenit în 2013 (după 35 de ani) cu un nou roman *(All that is),* tradus recent în franceză cu titlul *Et rien d'autre.* Din excelentul articol din *New Yorker* (http://www.newyorker.com/magazine/2013/04/15/the-last-book) puteţi afla mai multe despre acest personaj fascinant. În *Le Nouvel Observateur* (http://bibliobs.nouvelobs.com/rentree-litteraire-2014/20140822.OBS6986/aurai-je-le-temps-l-envie-l-energie-d-ecrire-un-nouveau-livre.htm) puteţi citi şi un interviu cu Salter. M-a emoţionat răspunsul lui la întrebarea: *„Aveţi idei de cărţi pe care le păstraţi în dosare sau în fişiere de computer?"* „Da, am o duzină de cutii pline cu idei de cărţi şi de texte. Sînt pe cale să le sortez. Şi să păstrez doar lucrurile bune. Dar întrebarea e mai degrabă: voi avea timp, chef, energie să le dezvolt şi să duc la bun sfîrşit un nou proiect? Să scrii înseamnă să te dedici cu totul. E ca şi cum ţi-ai croi un drum prin junglă. Nu ştii pe unde mergi. În fiecare zi trebuie să străpungi zidul de vegetaţie, aici şi acolo, întorcîndu-te de fiecare dată." Îţi vine să zici că unele lucruri nu se schimbă niciodată, nici măcar la aproape 90 de ani, cît are acum James Salter. (Ana Maria Sandu)

■ Ian McEwan, *Operaţiunea Sweet Tooth* (Polirom, 2014). Briliant, palpitant, alert, suprinzător, înalt-meşteşugit, oferind piste de lectură care merg de la pericolele iubirii, trec prin perechile subiect – obiect, realitate – ficţiune şi ajung pînă la relaţia literaturii cu puterea, tradus excelent de Dan Croitoru, genul de roman care nu se lasă din mînă decît ca să fie dat mai departe. (Luiza Vasiliu)

■ *Sin City: A Dame to Kill For,* încă un film după vestitele romane grafice ale lui Frank Miller, în regia lui Frank Miller şi Robert Rodriguez, cu Mickey Rourke, Jessica Alba, Josh Brolin – spectaculos vizual şi plăcut ca poveste, în ciuda aparenţei violente. (Iaromira Popovici)

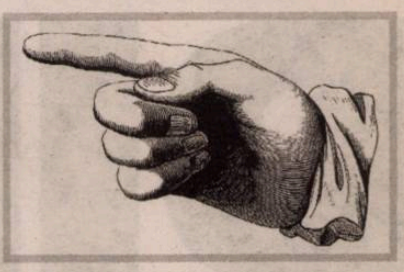

■ În fiecare marţi, de la ora 21, pe National Geographic, o nouă emisiune cu experimente ştiinţifice savuroase, menite să ne satisfacă cele mai copilăreşti curiozităţi: *Nu-i cum crezi!* (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Europa**
- **Principii**
- **Familia extinsă**
- **Preşedintele**

album dilematic

Vintilă Mihăilescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

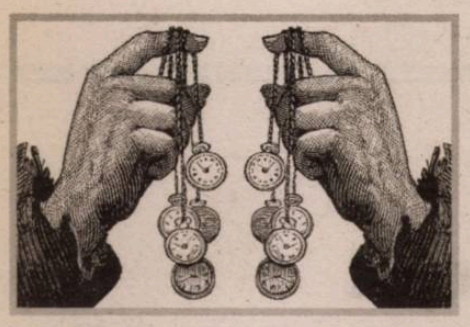

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Notă despre destin și feminitate

Zeitățile destinului sînt, de regulă, în toate religiile, *feminine*. E, poate, o primă indicație despre *natura* a ceea ce numim destin. Destinul este, s-ar zice, componenta feminină a vieții, „farmecul“ ei, un amestec de provocare, vrajă, ispită primejdioasă, protecție maternă, imprevizibil, autoritate capricioasă, slăbiciune, maleabilitate, pedagogie (tandră sau severă), vocație a slujirii (dar și orgoliu al autonomiei), mister, nevoie de parteneriat (de la acuplare la construcția unui proiect comun), instanță a nașterii (și a renașterii), spațiu al intimității (dar și al deschiderii spre alteritatea familiei și a socializării), „înger“ și „demon“, sursă a „alegerii“, a participării, dar și experiență a „părăsirii“, prilej al rupturii și al împăcării, model al „însoțirii“, apropiere absorbantă și depărtare inaccesibilă, promisiune, risc, surpriză.

Destinul este, s-ar zice, componenta feminină a vieții.

Legile naturii și ale oamenilor au mai curînd iradierea unei rigori de tip masculin, „patern“: geometrizează, cuantifică, „dictează“ și decid în chip univoc. Dumnezeu însuși e masculin („Tatăl“), înainte de a asuma dimensiunea iubirii, în speță profilul Fecioarei și al Înțelepciunii (Sophia). Destinul ține, însă, de sfera „mumelor“. E născut și născător, *țesător* de legi „discrete“, mai curînd muzicale, nesistematizabile, alcătuind o multiplicitate de „catenzuri“, o colecție de „teste“, care pendulează între „necesar“ și „negociabil“. Destinul convertește *„ordinea“* naturală (și pe cea divină?) – în *viață*, în dinamism imanent, în *armonie de inanalizabile*. E o coerență a inclasabilului...

„Feminitatea“ tradițională implică și exercițiul preparării și al distribuirii *hranei*. „Activitatea“ destinului se asociază cu gestul – nutritiv – al „porționării“ *(cf.* etimologia grecească *moira-meros)*. Destinul fiecăruia e „porția“ care i-a fost dată, „lotul“ lui, hrana care i se atribuie. „Porția“ se referă, firește, și la cantitate (cît?), dar și la „rețetă“ (ce ingrediente, ce dozaj?). Destinul are, cu alte cuvinte, extensie, culoare și gust. E „provizia“ cu care plecăm la drum, care „ne ajunge“ sau nu, pe care trebuie să contăm, fără iluzia unor „reaprovizionări“ acomodante. Destinul livrează energie, dar poate fi și toxic, indigest. Poate fi un „prea mult“, sau „un prea puțin“. Poate „să ne placă“ sau nu, să ne satisfacă lăcomia sau, dimpotrivă, să o inhibe, sau să o isterizeze. Mîncăm – existențial – atît cît avem. Ne „mîncăm“ soarta, care, la rîndul ei, ne mănîncă. Și noi sîntem, deci, *porția* destinului nostru, hrana lui. Avem ceva de dat „la schimb“. Sîntem provocați la o „contraofertă“: a avea destin înseamnă *a fi hrănitor*.

Sophia

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Oferta specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIILE ADEVĂRUL** din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

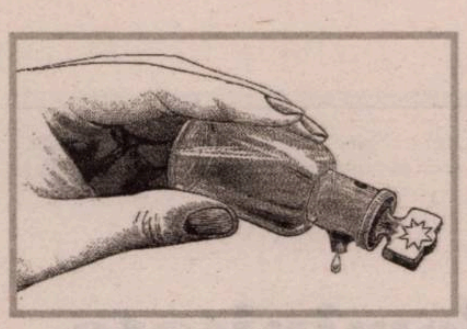

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Decent şi indecent

Doar îmbinările mai neaşteptate (de exemplu, într-o cronică de film: „nu e nici o *bătaie decentă*, nici o vrajă ca lumea“, blogspot.com) ne pot atrage atenţia că s-a schimbat ceva în folosirea lui *decent;* altminteri, lărgirea sensurilor cuvîntului e destul de firească (în spiritul unor tendinţe interne mai generale, dar şi în consonanţă cu etimologia şi cu influenţele străine) şi acceptată de toată lumea. Astăzi, coexistă două accepţii principale ale adjectivului: cea tradiţională, care presupune respectarea unor norme de conduită publică – „cuviincios, pudic“ (DEX) – şi cea relativ recentă, care se referă la standarde de calitate foarte generale: „convenabil, acceptabil, corespunzător“. Cel de-al doilea sens e foarte prezent în discursul public contemporan, în combinaţie cu substantive ca *viaţă, existenţă, condiţii, salarii, pensii* etc.: *„Muncă Decentă* pentru o *Viaţă Decentă*“ (fondromania.org); „Locuitorii comunei Floreşti îşi doresc o *viaţă decentă!*“ (petitieonline.com); „parteneriat pentru o *existenţă decentă!*“ (incomod-meria.ro); „Bătrîneţe în *condiţii decente*“ (gds.ro); „Medicii ameninţă cu greva pentru *salarii decente*“ (digi24.ro); „Nu mai aşteptaţi *pensii decente* de la stat“ (gandul.info) etc.

Ca în multe alte cazuri, extinderea semantică de azi reprezintă o schimbare doar în raport cu dicţionarele generale şi cu uzul dominant în secolul al XX-lea. De fapt, sensul mai larg era deja posibil sau latent în etimon, nefiind azi decît (re)actualizat. Româna a preluat cuvîntul (în secolul al XIX-lea, conform dicţionarelor noastre) din franceză, limbă în care înţelesul dominant era „conform decenţei, bunei creşteri, convenienţelor“. Sensul „convenabil“ e indicat ca ulterior şi extins (în *Trésor de la langue française informatisé*, TLFi), deşi era deja inclus în etimologie: cuvîntul provine din participiul prezent latinesc *decens*, de la verbul *decere* – „a conveni“, „a se potrivi“. Engleza a preluat termenul latin direct sau prin franceza medievală, dar i-a dezvoltat cu precădere alte sensuri. Dicţionarele englezeşti actuale înregistrează pentru *decent* şi sensul „nonobscen“, dar pun pe primul loc accepţiile cele mai frecvente: „adecvat, acceptabil“; „politicos, amabil“ etc. Sub presiunea englezei globale, sensul „acceptabil“ se răspîndeşte tot mai mult în documente internaţionale şi în limbajul curent; nu e greu de înţeles cum a intrat în circulaţie tot mai mult şi în română, în care nu a făcut decît să concureze sensul imitat mai de mult după franceză. Nu e deci cazul să ne scandalizăm din cale-afară: *decent* e un cuvînt aproape internaţional, din bagajul lexical latin, cu sensuri apropiate de ale etimonului său.

Cred că decent *a luat locul lui* corespunzător, *foarte la modă acum cîteva decenii.*

În română de azi, sensul „acceptabil, potrivit“ e foarte răspîndit în tot felul de contexte: „dreptul la o *locuinţă decentă* accesibilă ca preţ“ (expresul.ro); „să negociem nişte *preţuri decente*“ (loganclub.ro); „mîncarea a fost *decentă*, preţurile un pic peste medie, iar personalul foarte amabil“ (forum.softpedia.com) „o promovare *decentă* a vinului românesc“ (provin.ro); etc. În paralel, rezistă foarte bine şi sensul tradiţional: „le cere elevilor o comportare civilizată şi o *ţinută decentă*“ (adevarul.ro). Unul dintre motivele succesului actual al lui *decent* este chiar statutul său de termen de calificare medie: într-o inflaţie de termeni hiperbolici şi prea puţin credibili *(excepţional, extraordinar, super, unic, perfect* etc.), un termen mediu îşi sporeşte valoarea. Cred că *decent* a luat locul lui *corespunzător,* foarte la modă acum cîteva decenii. Orice termen mediu are şi marele avantaj de a realiza figura retorică a litotei, implicînd o valoare mai mare decît cea pe care o afirmă: „încerc să am grijă de corpul meu printr-o *alimentaţie decentă*“ (atitudineaonline.ro). Dezavantajul principal (vizibil chiar în citatul precedent) este vagul: dacă sensul tradiţional avea reguli ceva mai clare de aplicare, deşi cu limite subiective şi variabile, cel dominant azi nu spune prea multe despre obiectul descris, pentru că „standardele de decenţă“ nu sînt generale şi transparente: „băieţelul locuieşte în Bucureşti numai cu mama, într-o *zonă decentă*“ (cafeneaua.com); „locuieşte cu chirie şi are o *maşină decentă* cumpărată în leasing“ (accesdirect.a1.ro). Pe de altă parte, „noul“ *decent* are avantajul de a evoca şi sensul său tradiţional, şi alţi termeni din familia sa lexicală, la care ideea de „pudoare, ruşine“ e încă foarte puternică: *decenţă, indecent, indecenţă*. Astfel, termenul pozitiv poate fi folosit ironic: *„tarifele* practicate de domnişoare sînt şi ele *decente*“ (gandul.info); „să asigurăm o *şpagă decentă*“ (adevarul.ro). Iar termenul negativ, opusul său, capătă mai multă forţă prin contopirea celor două valori: *preţurile indecente* nu sînt doar inacceptabile, ci şi (prin reţeaua evocativă a cuvintelor) scandaloase, lipsite de pudoare etc.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

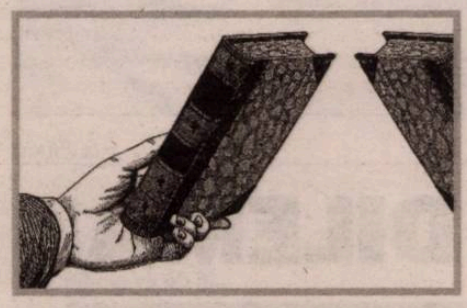

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

De ce (să) citim?

Ştiu că nu voi mai citi niciodată cu aceeaşi intensitate cu care citeam la 15-20 de ani.

„Cu Rudiger din lume virtutea a dispărut.“ E un vers din *Nibelungii*. Nu mai ştiu cine e Rudiger. Un personaj secundar care moare, la un moment dat, eroic. Dar ţin minte exact stupoarea încercată cînd am dat peste acest vers. Era vorba despre mult mai mult decît încîlcelile amoroase sau ambiţioase ale unor Brunhilde şi Krimhilde. Aveam în faţă povestea prăbuşirii unei lumi. Urma să-l ascult pe Wagner, să-l citesc pe Nietzsche. Aveam un vers de care să mă reazem. Ştiam că a spune „Cu Rudiger din lume virtutea a dispărut“ e o hiperbolă, nici măcar una foarte ingenioasă. Dar asta nu prea avea importanţă. Simţeam că cel care va fi rostit cuvintele respective era cutremurat de sensul lor literal. Şi mă făcea să simt acelaşi lucru.

„Ripeness is all“ – spune Lear, rătăcind, fără adăpost, în voia furtunilor. O spune în faţa nebunului? A lui Edgar – aşa se chema cel care îi rămîne alături în pribegie? Nu mai ştiu. E o replică ce poate fi înseriată – cu siguranţă şi este – în antologiile de maxime şi cugetări, printre sute, printre mii de alte rostiri pline de miez. Însă nu faptul că Shakespeare e o sursă prodigioasă de aforisme mi-a ţintuit atenţia. Din povestea copilărească a sării în bucate, Lear mă azvîrlea în neliniştile adînci ale maturizării, ale luptei cu timpul care, în adolescenţă, nu prea are deloc răbdare. Şi, altminteri, cum poţi transporta întreaga încărcătură a unei rostiri atît de simple, în limba română? Avem o sumedenie de traduceri minunate din Shakespeare. Puteam să verific – şi am făcut-o, de bună seamă – ce echivalenţe i s-au dat în românește. Însă ea aşa mi-a rămas încapsulată în memorie, strîngînd în ea o forţă de sugestie care mă face şi acum să tresar cînd îmi revine în gînd: *Ripeness is all*. Tot aşa cum, repezindu-mă să recitesc *Moby Dick* în varianta integrală, nu cea pentru copii – ce blasfemie! – cu care am avut primul contact, am păstrat în cap celebra formulă de deschidere, în versiunea originală: *Call me Ishmael*.

„Sufletul tău cel păcătos.“ Asta îi spune colonelului Procolo un personaj enigmatic, cînd colonelul îl întreabă ce are în lada pe care o trage după el cu căruţa, pe potecile pădurii. Iar cînd rosteşte aceste cuvinte, insul deschide capacul lăzii, din care izbucneşte un stol imens de fluturi. Este, evident, un simbol. Poate nu cel mai important din *Secretul pădurii bătrîne,* de Dino Buzzati. Din acest simbol curge una dintre poveştile care se întretaie în lupta pădurii cu proprietarul acesteia, colonelul Procolo, care i-a pus gînd rău. Fluturii vor depune larve, din care vor ieşi ichneumonide, fiinţe de-o zi, care... Cum se joacă Buzzati la graniţa dintre simbolic, fantastic şi fabulos poate fi subiectul unui seminar de tehnici narative sau suportul unui curs de scriere creativă. Nu asta contează însă. Pentru mine, ce a contat a fost revelaţia deschiderii către un adevăr imediat şi acut, intens personal, a unei poveşti în care imaginaţia îşi dă frîu liber.

Lectura scrierilor literare are efecte profunde şi de durată.

„Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată.“ La vîrsta la care începi să frămînţi întrebările despre sensul vieţii. Cînd ţi se spune că ce ai de făcut, în primul rînd, e să înveţi, pentru că îţi va folosi, cît nici nu te aştepţi, în viaţă. Un oximoron, aşadar. Învеţi să trăieşti, nu să mori. Şi totuşi, se pare că Eminescu a intuit că lucrurile nu stau chiar aşa. Iar figura de stil, care va fi fost ea, păleşte în faţa acestei intuiţii: moartea îşi are şi învăţul, şi dezvăţul ei.

Mă opresc. N-am de ce să vărs cititorilor sacul meu plin de semiamintiri literare: jumătate memorie, jumătate uitare.

Pentru foarte mulţi oameni, literatura e un fel meşteşugit de a răsuci cuvintele. „Cuvinte potrivite“ – asta se învaţă în şcoală, într-o manieră care l-ar umple de furie şi de dezgust pe Arghezi. Hiperbole, aforisme, simboluri, oximoroane – tot arsenalul. Însă ce căutăm atunci cînd citim scrieri beletristice pare să fie cu totul altceva.

De ce oamenilor le place, de atîta amar de vreme, să spună, să scrie, să asculte sau să citească poveşti scornite nu e clar nici pînă azi. S-a spus că ar fi înrudite cu istoria şi că sînt, în felul lor, mai adevărate decît aceasta, dat fiind că relatările istorice sînt constrînse să se mărginească la ce s-a întîmplat, în timp ce o poveste bine ticluită istoriseşte ce *ar trebui* să se întîmple, sub semnul necesarului şi al verosimilului. S-a spus despre unele dintre ele că, prin mila şi teama pe care ni le stîrnesc, ne purifică de propriile emoţii. S-a spus că ne readuc la condiţia noastră primară, refăcînd „strigătul originar“ al omenescului din noi. Că ne dezbară de egoismul în care ne îngroapă viaţa de zi cu zi. Că ne ajută să dăm sens lumii în care trăim. Că ne oferă un spaţiu de simulare, ca cel în care se antrenează astronauţii, în care să ne putem exersa liber capacitatea de a ne trăi propriile existenţe. Că hrănesc una dintre aplecările noastre native definitorii, curiozitatea. Că ne îndrumă spre o înţelegere deliberativă a lumii, ridicîndu-ne deasupra poncifelor şi a locurilor comune. Că ne pun la dispoziţie un rezervor inepuizabil de alternative pentru ideile şi credinţele noastre, atunci cînd valabilitatea acestora începe să se erodeze. Că ne ţin treze imaginaţia şi creativitatea, de care avem în permanenţă nevoie. Că ne ajută să visăm. Că ne deschid căi neaşteptate cunoaşterii de sine. Că ne fac mai înţelegători şi mai toleranţi faţă de ceilalţi. S-a spus cam totul pe tema asta şi încă pare a fi insuficient.

Onest ar fi să mărturisim că nu ştim exact de ce e importantă lectura scrierilor literare, în formarea unui elev. Dar că ştim, din experienţă – a noastră, a celor de dinaintea noastră – că ea are efecte profunde şi de durată. Restul e o largă enumerare. O poveste, la rîndul ei.

Dacă aş fi pus în situaţia de a-i explica unui tînăr de 15-20 de ani de ce e bine să citească, probabil primul lucru pe care i l-aş spune este că mai tîrziu va fi prea tîrziu. Nu e un răspuns foarte convingător, dar e cel puţin cu certitudine adevărat.

E ca atunci cînd îţi faci o casă. Nu toţi ne dorim palate, dar vrem cu toţii o locuinţă în care să nu ne frecăm umerii de pereţi, atunci cînd ne mişcăm.

Citim ca să ne facem locul în care să putem locui.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

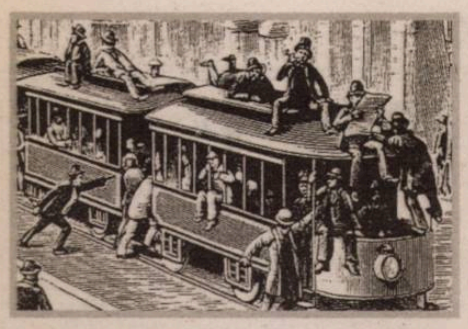

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Numiri potrivite

Știind că este dedicat numirii Președintelui său, dar și Înaltului Reprezentant pentru Politică Externă și de Securitate, am așteptat rezultatul ultimului Consiliu European Extraordinar, amintindu-mi ce impresie mi-a făcut Consiliul de Iarnă din 2009, cînd primii ocupanți ai acestor funcții nou create pe atunci au fost anunțați. În 2009, mi-amintesc bine că am avut sentimentul de „cenușiu pe cenușiu", cum spune, undeva, Hegel. Într-un text publicat atunci în acest colț de pagină, intitulat „Funcții noi și cenușii", scriam: „Deși Europa nu duce lipsă de lideri *charismatici*, Uniunea Europeană se încăpățînează să persiste în profilul cenușiu-funcționăresc cînd e vorba despre liderii ei. Recenta desemnare a dlui Herman van Rompuy în funcția de președinte al Consiliului European și a baronesei Catherine Margaret Ashton în funcția de Înalt Reprezentant al UE pentru afaceri externe și politică de securitate confirmă pe deplin paternul." Succesorii dlui van Rompuy și ai dnei Ashton sînt – slavă Domnului! – din alt aluat. Pragmatic vorbind, dl Tusk și dna Mogherini sînt mai aproape de ceea ce înseamnă, de fapt, funcțiile pe care le ocupă de cîteva zile.

Dl Tusk, noul președinte ale Consiliului European, este o figură politică europeană de prim rang. Spre deosebire de dl van Rompuy, domnia sa este cunoscut tuturor europenilor cît de cît interesați de politică, nu doar celor cîteva sute care își duc viața pe culoarele cancelariilor, și a dovedit că este capabil de un leadership puternic, deși una e să conduci guvernul țării tale și alta Consiliul European. Orișicît, șefii de guverne și de state ai celor 27 nu sînt miniștrii din partidul tău de-acasă, iar Parlamentul European este cu totul altceva decît un (oricare) parlament național, din orice punct de vedere ai privi – fie și pentru că euroalegerile anticipate sînt, practic, imposibile, și asta schimbă complet viziunea despre propria funcție a europarlamentarilor. Fost membru al Solidarității poloneze în vremea comunismului, pe cînd era doar student, dl Tusk este singurul prim-ministru polonez din era postcomunistă care a fost reales în fruntea cabinetului de la Varșovia (se întîmpla în 2011), ceea ce l-a transformat într-un veteran al Consiliului European. Cît a fost în Consiliu ca premier al Poloniei, dl Tusk a reușit o performanță importantă. A reușit să păstreze profilul de „nucă tare" al Poloniei în UE, profil forjat de frații Kaczynski, dar a eliminat asperitățile uneori radicale din exprimarea politică a acestora. Cu el la masa Consiliului, Polonia a avut de cîștigat. Fără îndoială, dl Tusk știe foarte bine cum funcționează instituția pe care o va conduce. Omul și-a impus candidatura, prin propria greutate politică.

În fruntea Consiliului – un om cu gabarit politic, iar în fruntea Serviciului de Acțiune Externă – o doamnă de la partid.

În ceea ce-l privește pe noul Înalt Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Securitate, dna Mogherini, lucrurile stau altfel. Ea își datorează funcția insistențelor premierului italian Matteo Renzi, noul star al stîngii europene. Luați repede, am spune că este cumva coordonat cu Înaltul Reprezentant? Așadar, politica externă a Uniunii Europene va fi, cînd se va putea, un consens al unor politici deja elaborate în capitalele Europei. Dna Mogherini va trebui să caute acest consens, fără a-și permite să fie foarte creativă și plină de inițiative. Mai exact, dna Mogherini va trebui să culeagă pozițiile statelor membre (cele mai influente, pentru că celelalte, de obicei, se pliază) și să găsească numitorul comun. Cel mai mare numitor comun, sperăm. Dacă Uniunea ar fi căutat un om capabil să facă o politică externă proprie, fără îndoială că dintre toate candidaturile, cea a suedezului Carl Bildt s-ar fi impus. Spre deosebire de dna Mogherini, a cărei unică reușită citată de toată lumea este teza ei de licență despre islam, dl Bildt are în palmares reușite diplomatice majore, precum medierea conflictelor din Balcani și Orientul Mijlociu. În plus, ecuația politică a puterii în UE la ora actuală ar fi făcut foarte dificilă desemnarea dlui Bildt, în condițiile desemnării dlui Tusk. Sigur, dna Mogherini este mai tînără cu vreo 25 de ani decît dl Bildt și, cum se spune la noi, „are timp". Ca și în România, și la UE se practică tot mai mult calificarea la locul de muncă, cînd e vorba despre funcții politice importante. Oricum, în marile provocări externe care amenință UE, dintre care cele mai multe sînt, de fapt, provocări la adresa securității continentului nostru, vocea „ministrului de externe" al Uniunii este destul de palidă. Cînd, de pildă, Rusia trimite tancuri în Ucraina, aproape nimeni nu așteaptă înfrigurat reacția Înatului Reprezentant – toată lumea caută grabnic reacțiile de la Berlin, Londra, Paris, mai nou Varșovia. Și toate acestea, oricum, după reacția de la Washington, care este așteptată cu maximă febrilitate.

Așadar, mie mi se pare că cele două numiri de la vîrful Uniunii sînt foarte potrivite pentru ceea ce Uniunea are nevoie acum: în fruntea Consiliului – un om cu gabarit politic, care va negocia permanent, de pe poziții solide, cu liderii țărilor europene, iar în fruntea Serviciului de Acțiune Externă – o doamnă de la partid, inteligentă și serioasă, care va trebui să ia notițe și să găsească numitorul comun al unor poziții naționale deja exprimate. Față de 2009, este un pas înainte.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Michel ROCARD

dezbateri politice

Pacea într-o epocă a extremelor

Trăim într-o vreme a progresului și a nebuniei. De la trenuri de mare viteză pînă la robotul de cercetare a planetei Marte, omenirea are un apetit neobosit pentru a împinge limitele și a depăși recorduri. Însă, deși ambiția puternică poate determina progresul, poate, de asemenea, să alimenteze nesăbuința și devastarea la scară mare, după cum vedem în prezent în Irak, Siria, Gaza, vestul Chinei și în alte locuri. Într-o epocă a extremelor, cum putem dobîndi pacea?

Un lucru este sigur: comunitatea internațională iese în pierdere. Un număr incredibil de mare de țări au refuzat, pur și simplu, să ajute la rezolvarea numeroaselor conflicte care afectează lumea, în special cele din Orientul Mijlociu. Acelea care au intervenit – fie din motive esențial strategice, cum este cazul Statelor Unite, sau dintr-un sentiment de obligație de a proteja societățile implicate, ca în cazul Franței – nu au găsit încă o abordare eficientă. Unele au căutat chiar să prelungească conflictele, crezînd că asta servește propriilor interese naționale.

Evident, concentrarea pe interesele naționale nu e potrivită pentru a tempera extremismul religios, pentru a limita suferința oamenilor și a preveni deteriorarea societăților. Avînd în vedere factorii care alimentează tulburările de astăzi – lupta islamului cu modernitatea, credința irațională în eficiența forței în a rezolva probleme, și teama foarte răspîndită, deseori provenind din diferențe religioase –, abordarea miriadei de probleme ale Marelui Orient Mijlociu începe cu liderii religioși, nu cu cei politici.

Firește, islamul nu este singura religie care a făcut eforturi legate de modernitate. De fapt, majoritatea credințelor majore – de la iudaism, la creștinism și la confucianism – s-au născut din dorința de a menține o ordine sociopolitică stabilită. (Budismul este o excepție remarcabilă – fiind mai mult o filozofie decît o religie –, care s-a născut din respingerea structurii inegale și violente a societăților brahmane.)

Însă, în aceeași măsură în care liderii religioși se împotrivesc cu înverșunare schimbărilor, forțele de dezvoltare economică și socială sînt de neoprit, iar transformarea relațiilor dintre sexe, generații și clase este inevitabilă. Alte grupări s-au împăcat cu această imuabilă realitate mai rapid decît islamul.

Evreii, cărora le-a lipsit mult timp propriul teritoriu, au găsit modernitatea în altă parte, apoi au adus-o în Israel. În China, deși clericii și soldații au blocat de secole dezvoltarea, interzicînd orice contact extern, ascensiunea unui regim anticlerical a deschis, în sfîrșit, calea către modernitate. Și, după o luptă lungă și dificilă, conducătorii creștini au recunoscut, în cele din urmă, nevoia unei reforme.

Pentru islam, acest pas a fost mult mai dificil. Conducătorii politici și militari au reușit să adune clericii islamici în spatele opoziției la reforma religioasă, reducîndu-i la tăcere pe cei care au îndrăznit să li se împotrivească. Acest lucru a constrîns progresul social, politic și economic, pentru mulți musulmani, în special pentru femei.

Ca să înrăutățească lucrurile, în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX, mare parte din lumea musulmană fusese subjugată de puterile imperiale europene. Cum era de așteptat, această umilință a alimentat furia din societățile tot mai fragmentate, unele grupări ajungînd la concluzia că trebuie să dezlănțuiască un război sfînt împotriva păgînilor din Occident.

Cu toate acestea, în țări ca Irak, Siria și Egipt, puterile seculare au îngăduit coabitarea credincioșilor, cel puțin pentru o perioadă. Țara occidentală care a colonizat Lebanonul, Franța, a reușit chiar să angajeze fiecare comunitate religioasă într-un acord pentru coabitare stabilă – un plan care a inspirat eforturi similare în Algeria și în Iran, sub Shah.

Însă pentru puterile occidentale, în special pentru Statele Unite, păstrarea acestor aranjamente delicate a trecut pe planul doi, în avantajul intereselor strategice, în special privind accesul la petrolul din regiune. Dacă aceste țări ar căuta, precum susțin guvernele lor, să îmbunătățească viața populațiilor arabe, atunci ar fi promovat coabitarea, secularitatea și stabilitatea. În schimb, ele au lansat intervenții militare destabilizatoare, sub pretextul de a încuraja democrația, distrugînd balanța fragilă dintre grupările religioase și etnice, în țări precum Irak și Siria.

Drept urmare, guvernele conduse de grupări sunnite, care se bucuraseră de sprijinul occidental, în schimbul unor tranzacții petroliere mai mult decît profitabile – în special Arabia Saudită și Egiptul –, au devenit inamicii șiiților și ai misiunii acestora, sprijiniți de Iran pentru a-și recăpăta demnitatea și identitatea. Rusia, cu ai săi 9,4 milioane de musulmani, a sprijit de asemenea șiiții, sperînd că ascensiunea acestora va submina influența Occidentului asupra lumii arabe.

Pe măsură ce lupta islamului contra modernității a dus la conflicte, faptul că Israelul a îmbrățișat progresul economic, tehnologic și social i-a permis să cîștige cinci războaie fără a fi trebuit să negocieze vreun tratat de pace. Pentru Israel, frica este esențială, atît ca sursă de motivare – ei datorîndu-i poziția sa între țările arabe –, cît și ca sursă de protecție, prin statutul său de putere nucleară clandestină.

Însă, după cum dovedește recenta izbucnire de violențe din Gaza, există o limită a capacității fricii de a îndepărta conflictul. În multe cazuri, teama alimentează chiar mai multă violență.

De asemenea, precum evidențiază luptele continue din țări precum Siria și Irak, folosirea forței nu este o strategie eficientă de rezolvare a problemelor. Deși forța atent măsurată poate, uneori, să atenueze costurile în vieți umane ale unui conflict, lucrul de care avem cu adevărat nevoie este compromisul, bazat pe înțelegerea faptului că un mediu stabil și lipsit de conflicte este în interesul tuturor.

Totuși, înainte să poată apărea orice compromis politic, e nevoie de o anumită măsură de reconciliere religioasă. Deși liderii par a fi din ce în ce mai dispuși să comunice unul cu altul, nu s-a discutat prea mult despre pace. Este vremea ca credincioșii să-și bată la cap clericii – și ca necredincioșii să-i sîcîie pe cei care cred – ca să asigure ceea ce nu poate face nici un politician: porunca de a respecta toți oamenii, indiferent de credința lor.

***Michel Rocard** a fost prim-ministru al Franței și a condus Partidul Socialist Francez.*

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Cristina ȘTEFAN

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Avem criterii, ne trebuie femei

Ca alegător dintr-un stat membru, îmi doresc să ştiu ce s-a ales de votul meu de la alegerile pentru Parlamentul European. Carevasăzică, am votat, acolo s-au făcut coaliţii şi, conform tratatului de la Lisabona, în premieră, Consiliul va trebui să ia seama la votul popular atunci cînd va binecuvînta componenţa Comisiei, cu şeful ei cu tot. Aş fi zis că ar trebui să fim pisaţi cu dezbateri publice (la televizor, adică) din care să aflăm care ar fi candidatul ideal pentru o funcţie de comisar, pentru ce portofoliu, pe ce criterii ş.a.m.d.

Nu mi-a fost dat. Din două motive. Alegerea comisarilor nu este nicidecum o pildă de transparenţă la Bruxelles, iar televiziunile de la noi consideră subiectul a fi marginal, dacă nu se înjură Ponta cu Băsescu sau Udrea cu Tăriceanu. În schimb, am avut marea surpriză să aud că premierul şi preşedintele susţin o aceeaşi candidatură, a lui Dacian Cioloş, evident, pentru portofoliul Agriculturii. Am şi salutat acest embrion de politică bipartizană, într-un articol al acestei rubrici.

M-am grăbit! Deunăzi, a apărut dandanaua. Preşedintele a anunţat solemn, serios şi încruntat (ca aproape de fiecare dată) că premierul a încălcat legea, nu a informat Parlamentul şi naţiunea cum că România are o a doua variantă de propunere pentru postul de comisar european. La rîndu-i, prim-ministrul a replicat relaxat şi cu o urmă de ironie (ca aproape de fiecare dată) că nu avea cum să informeze ţara, înainte să ştie pentru ce portofoliu ar fi competentă doamna Creţu (căci despre dînsa e vorba), atîta vreme cît domnul Junker (nominalizat ca preşedinte al Comisiei) nu s-a hotărît asupra acestui important amănunt. Premierul a mai precizat că vina domnului Cioloş nu ar consta în lipsa de competenţă sau în vreo proastă performanţă administrativă, ci în faptul că... e bărbat! Ar trebui să propunem o femeie, ăla e necazul. Altfel nu se respectă nu ştiu ce algoritm de *gender*.

Sincer, habar nu am dacă acesta este adevăratul motiv, sau domnul Junker a considerat că României îi ajunge un mandat pe un portofoliu de maximă importanţă. Nu vom şti probabil niciodată ce tip de negocieri politico-naţionale s-au purtat în spatele unor uşi închise, la Bruxelles. Pentru a ajunge în Comisie, un candidat trebuie: să fie agreat de o anumită familie politică (conform unui algoritm), să fie propus de un anumit stat membru (pentru un portofoliu mai important sau nu) şi să aibă un anumit sex (în funcţie de alt algoritm). Cît priveşte competenţele pe domeniul pe care ar trebui să îl administreze, contează şi ele. Cît de cît. Dar nu sînt de o importanţă capitală, după cum a arătat istoria. Dacă ar fi să fiu răutăcios, aş fi nevoit să amintesc că, pentru a deveni comisar european, nu se recomandă să te declari credincios catolic, cu Biblia citită şi cu frică de Dumnezeu. Rişti să păţeşti ca italianul Butiglione, care a fost respins de Parlament deoarece a îndrăznit să afirme că, în opinia unui catolic, homosexualitatea este un păcat capital.

Altfel nu se respectă nu ştiu ce algoritm de gender.

În sfîrşit. S-a dus de rîpă speranţa mea de a vedea o acţiune politică bipartizană în România. „Divină sînt amîndoi" (vorba faimosului banc). Atît Bucureştiul, cît şi Bruxelles-ul. Cei doi şefi români au greşit pentru că nu au vorbit între ei. „Dom' preşedinte, uite, ăştia au o problemă cu Dacian, cică le-ar trebui o femeie, matale ce ştii de pe-acolo?" „Păi, ce să-ţi zic, uite cam cum stau manevrele, lor le trebuie Agricultura pentru ţara X, dar putem să negociem aşa şi pe dincolo..." În naivitatea mea, aşa îmi închipuiam că ar trebui să se facă trebile ţării. Nici Uniunea nu e vreo virgină în balamucul ăsta. Deşi afirmă sus şi tare transparenţa şi democraţia deciziilor, pe baza unor criterii clare, este greu de imaginat un trio instituţional mai opac decît cel care conduce UE. Ar fi, e drept, Comitetul Central al Partidului Comunist nord-coreean. Prin lumea liberă, cu excepţia serviciilor secrete, greu aş găsi echivalent pentru secretomania care domneşte în Place Schuman.

Să nu uităm, peste cinci ani, la viitoarele alegeri europene, să deplîngem slaba participare. De vină va fi, evident, alegătorul ingrat care nu a priceput Criteriile.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Ultimele rezultate şi trageri la sorţi din Europa League pot să însemne că echipele noastre (stelar-astrale) se simt mai confortabil la „clasa a doua"?

Sîntem acolo unde putem fi. În Liga Campionilor, Steaua s-ar fi prezentat pe post de desert în farfuria unui Real sau Liverpool. Mai bine să ne retragem în cupa noastră mică, unde oricum nu ne va fi uşor. Speranţele sînt interzise, e de practicat o aşteptare sobră a unei improbabile performanţe. Nu-i nici o mirare. Echipele noastre sînt construcţii abstracte, sculpturi postmoderne pe care nici autorii lor nu le înţeleg prea bine. Nu există un plan, nu există orizont, doar o sumă de dorinţe frînate serios de toane şi de bani. Steaua şi Astra, cele două care ne duc steagul în Europa League, transferă după principiul statului pe mal pentru eventualitatea în care vreun peşte le-ar sări în braţe. În general, repariază. Oricine a făcut un pic de senzaţie pe aici şi a fost mai apoi refuzat la export e binevenit. Reîncălzim la foc mic aceleaşi ingrediente în speranţa că într-o bună zi, ca prin minune, ciorba lungă se va transforma într-o delicioasă supă-cremă de tot ce am visat. Ca ale noastre să treacă de grupe ar fi excepţional, dar nu mare lucru la nivel de rezonanţă europeană. Abia de la sferturi încolo începe să te bage orice microbist în seamă. De cînd cu noul format Europa League, nimeni de prin bătătură n-a reuşit treaba asta. Dar, ştiţi cum e, o să crăpăm seminţe şi Dumnezeu cu mila! A, trebuia să vă povestesc ceva şi despre Ludogoreţ, Moţi etc.? Nu pot, mă strînge spaţiul. Şi inima.

Radu NAUM

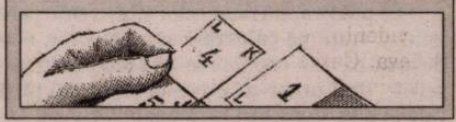

PUBLICITATE

„Apostolii lui Stalin"
Un serial-documentar despre cei care
au adus comunismul în România

Din 22 august, în fiecare vineri, în weekend adevărul

PUBLICITATE

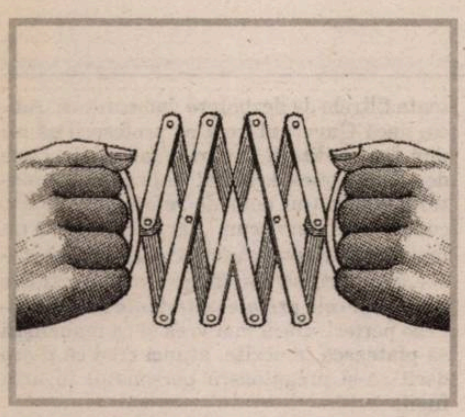

Iaromira POPOVICI

oameni de **treabă**

O altfel de medicină

– interviu cu Ionuț CORBEA –

Sînteți medic, dar cu o evoluție mai puțin obișnuită. Cum v-ați prezenta (ce ați pune mai întîi)?

Ca formație, sînt medic. Ca evoluție, însă, rămîne de discutat. Dacă am evoluat sau nu.

Ce v-a determinat să nu vă opriți la medicina alopată? Cît timp ați practicat-o doar pe aceasta? Ce specializări ați avut?

Dragostea mea cea mai mare este medicina alopată. Din nefericire, organismul uman este mai complex și e posibil să existe și o altă dimensiune a lui, pe care medicina alopată, deosebit de materialistă și carteziană, refuză să o vadă.

Am practicat exclusiv medicina alopată timp de vreo 10-12 ani. În Grecia și în România. Sînt medic de medicină generală și psihoterapeut. Ceea ce am început în Grecia – cardiologia – nu a fost recunoscut în țară. Apoi am început să învăț pentru a pleca în SUA. Nu am mai plecat însă și, pe la începutul secolului ăstuia, am descoperit valoarea medicinei numite pe atunci „alternativă".

Înțeleg că ați fost, la un moment dat, și medic pe Salvare. Cum a fost această experiență?

A fost o perioadă extraordinar de fastă pentru mine. Am petrecut patru-cinci ani, cu pacienți foarte diverși. Am învățat să iau rapid decizii.

Chiar dacă pacientul nu prezintă semne evidente, se poate vedea pe fața lui dacă are ceva. Cazul care m-a impresionat cel mai mult a fost al unui om relativ tînăr – în jur de 50 de ani. Solicitarea – febră. L-am consultat rapid și am hotărît să-l duc la spital, pentru simplul motiv că pe fața lui se citea că va muri. Avea pneumonie, dar părea destul de bine în rest. A mers pînă la Salvare. La primul spital i s-a refuzat internarea pentru că părea într-o stare bună. L-am dus pe targă la Spitalul de Urgență, unde bietul de el a murit.

Au fost și cazuri mai grele. Am avut o pacientă cu o situație extraordinar de gravă. Dacă aș fi ajuns cîteva minute mai tîrziu sau dacă nu aș fi acționat așa cum am făcut-o, doamna ar fi murit atunci. De mai multă vreme era în tratament cu morfină, pentru dureri atroce. După care a mai trăit două luni – două luni cu dureri de neînchipuit. Și atunci, ce i-am oferit? Două luni de dureri, sau două luni de viață? Nu știu.

Ați lucrat un timp în Grecia, tot ca medic. Cum ați ajuns acolo și cum este sistemul lor medical în comparație cu al nostru – cît de avansați sînt, cum își tratează pacienții?

Imediat după facultate, am plecat în Grecia, însurat fiind cu o grecoaică. După examenele de echivalare, am lucrat la unul din cele mai mari spitale din Salonic și, de asemenea, la un cabinet destul de mare. Sistemul lor este oarecum mai eficient, mai uman și mai „mînă spartă". Mi s-a părut că se cheltuie mai mult pentru un pacient. Mai avansați nu mi s-au părut. Rezultate mai bune însă aveau. Și erau, repet, mai umani.

Ați studiat acupunctura și a devenit una dintre specializările dumneavoastră. De ce ați ales-o? Unde ați studiat-o? E ceva obișnuit în România?

În 2000, am fost diagnosticat cu scleroză multiplă. Avusesem simptome de multă vreme – de prin '95-'96. Am început să caut alternative la tratamentul alopat și am decis să învăț acupunctură pentru a mă autotrata. România are una dintre cele mai bune școli de acupunctură. Am învățat aici și, de curînd, am fost în China la un curs intensiv. În România, acupunctura capătă, încet-încet, un alt statut. Cred că la presiunea oamenilor care au beneficiat de pe urma ei. E adevărat că nici un spital de la noi nu are secție de Medicină Tradițională Chineză, ceea ce este păcat. În China se utilizează acupunctura chiar și în secțiile de terapie intensivă.

Practicați acupunctura. Care sînt beneficiile ei și ce face, de fapt, aceasta?

Acupunctura are o vechime de cîteva mii de ani. (Medicina alopată – de cîteva zeci.) Tratează orice afecțiune și vindecă multe. OMS a lărgit, în ultima vreme, numărul de afecțiuni pentru care acupunctura este prima alegere. Ce face? Nu prea știe nimeni de pe planetă. Ce știu sigur este că funcționează.

Care este relația dvs. cu China și medicina chineză?

Medicina chineză se apropie de ceea ce cred că ar trebui să fie medicina. O parte a jurămîntului lui Hipocrate spune cam așa: acțiunile mele să fie făcute numai spre folosul și buna stare a bolnavilor. Asta încerc.

În al doilea rînd, experiențele pe care le-am trăit acolo mi-au rămas înscrise în minte, în inimă. Una dintre „preocupările" mele este de a trăi momente, ca și cum nu le-aș mai trăi vreodată. Acolo, am făcut o excursie la o statuie a lui Buddha, aflată la cîțiva kilometri, sus pe munte. Pentru mine a fost o realizare deosebită și, cel mai important, acum am un reper. Pot cataloga „excursia" ca spirituală. Ca un botez.

În cabinetul dvs. există și un aparat... miraculos. Ce este și ce face acesta? Are vreo legătură cu medicina chineză?

E doar un aparat. Tehnologie. Și da, are o mare legătură. Este un fel de amplificare a acțiunii acelor.

În același timp, am văzut că v-ați luat și diploma de medic în SUA. Ați lucrat acolo? Cum erau medicii?

Nu am lucrat în SUA. Am echivalat diploma. Am doar dreptul de a lucra acolo. Și da, a fost destul de dificil. Am văzut cîteva săptămîni cum se lucrează acolo. E senzațional. Nu aparatele sau medicamentele, ci organizarea și grija față de oameni m-au impresionat. De la felul în care se prezintă medicii, cum fac examenul fizic și pînă la perfuzii încălzite.

Călătoriile sînt una dintre pasiunile dvs. Care au fost cele mai interesante, cele mai palpitante?

Am avut norocul să călătoresc în cîteva țări. Cel mai mult îmi place să „citesc" oamenii. Și să învăț de la ei. Singurul loc unde am văzut mulți oameni fericiți a fost Kenya, iar singurul loc unde am văzut oameni liberi a fost China. Oameni dezinvolți am văzut peste tot. În America, în Olanda, în Marea Britanie. Dar liberi – doar în China. Senzații „tari" am avut pe vulcanul Kilauea, în Hawaii, unde la cîțiva centimetri sub tălpi se afla lavă lichidă și fierbinte rău, sau în Kenya, unde la cîțiva metri de mine se afla o familie destul de numeroasă de lei. În Alaska am văzut ghețari care se rupeau. Cădeau în mare bucăți de zeci de metri. Cuburi de gheață pentru Poseidon...

O altă pasiune este scrisul. Aveți două cărți publicate, ambele pe teme „esențiale": Ghid de utilizare a bărbaților și alte povestiri *și* Autobiografia lui Dumnezeu. *Despre ce scrieți, de fapt?*

Scrisul mă relaxează. Și, de fapt, am început să scriu cu mult timp înainte de a deveni și psihoterapeut. Intuitiv, am simțit că poveștile pot fi terapeutice și, din cînd în cînd, dau pacienților povești să citească. Sigur că există un tîlc al fiecăreia dintre ele. Povestea „Ghid de utilizare..." a fost scrisă pentru o doamnă cu niște probleme maritale care, apoi, s-au rezolvat. Sper că a ajutat-o și povestea mea. Ceea ce vor poveștile este doar să declanșeze un proces de căutare transderivațională, iar metaforele sînt cele mai potrivite. Sigur că pare destul de straniu să te duci la medic să stai cu ace în trup și să citești povești. Tot ansamblul constituie un mediu propice pentru adîncirea în sine și pentru descoperirea soluțiilor.

Cealaltă carte, *Autobiografia lui Dumnezeu*, este mai degrabă un strigăt antidogme. Mi-ar plăcea ca oamenii să-și utilizeze creierul cît mai mult. Să renunțe la „se știe" sau „doar așa se face". O albină face un stup cu niște hexagoane perfecte. Dar ea are doar cîțiva neuroni și se descurcă cu ei. Noi ne pretindem ființe inteligente și ne comportăm ca albinele. Nu putem să ieșim din hexagoanele educației noastre, pentru că știm că doar „așa se face".

Toate modelele cosmogonice de pînă acum au fost greșite. Acum știm că Pămîntul nu este plat, că nu este centrul sistemului solar sau al Universului. Asta ar trebui să ne învețe să căutăm continuu. Iar cartea nu este blasfemie, ci doar felul meu de a respinge dogmele. Deși toată lumea acceptă că Universul are ceva mai mult de 6000 de ani, cei care studiază Biblia consideră, în cel mai bun caz, că e vorba de altfel de ani – mai speciali. Dar nu contestă cei 6000 de ani și nu li se pare sub nici o formă o fractură logică. Eu nu pot să confirm sau să infirm existența lui Dumnezeu. Doresc doar ca cel mai minunat instrument pe care îl avem – creierul – să fie folosit.

Sînteți o excepție pentru România, cu interesele dvs. atît de diferite, pe care le îmbinați? Contraziceți imaginea doctorului clasic, care stă ani de zile la același spital, în aceeași specialitate... Există un viitor în această posibilă îmbinare?

Sigur că există. Știu că fac bine ceea ce fac și, cu cît învăț mai mult, cu atît pot face mai bine. Rău este că, în același timp, îmi dau seama că am din ce în ce mai mult de învățat. În viitorul imediat – cîteva luni –, sper să mi se vîndă o invenție în SUA. Acum învăț și alte tehnici de psihoterapie.

Și, ca să revin la prima întrebare, cred că eu sînt doar vindecător.

În România, acupunctura capătă, încet-încet, un alt statut.

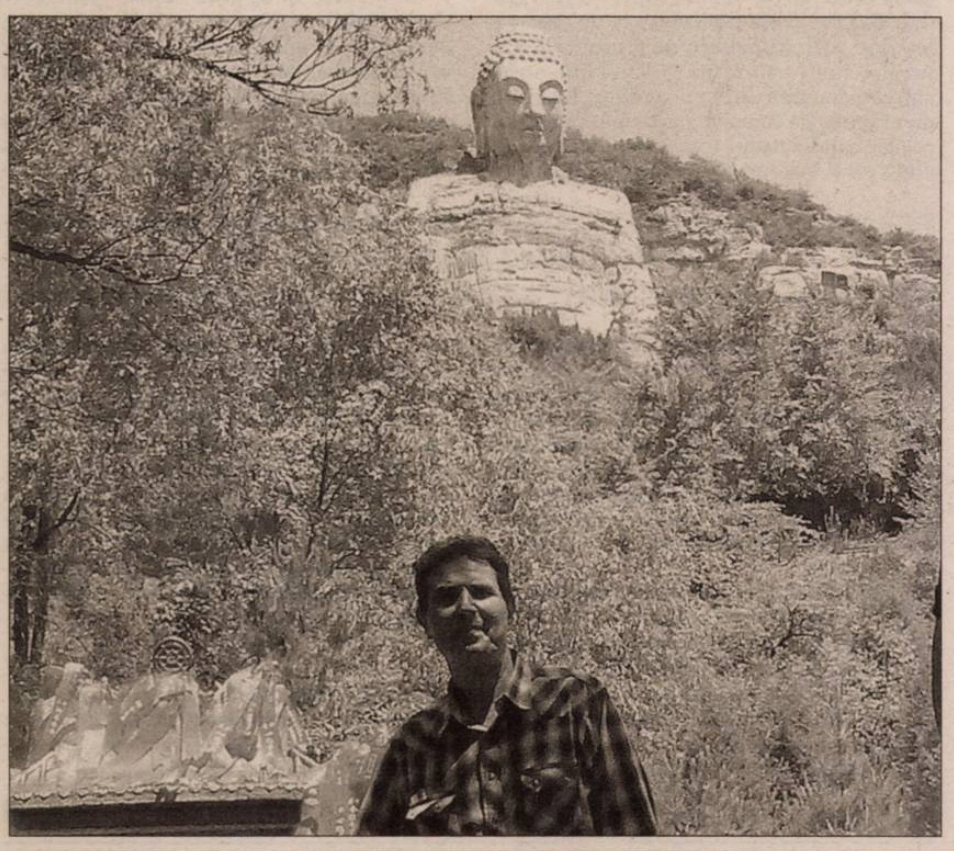

***Ionuț Corbea** este medic, psihoterapeut și specialist în acupunctură.*

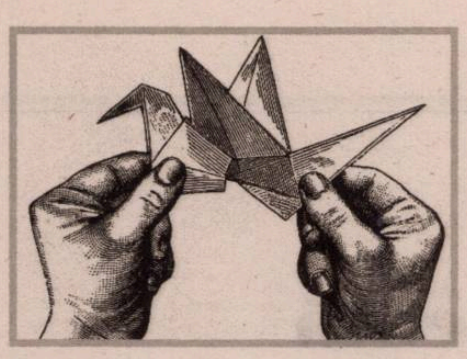

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Decrete de ieri, ordonanţe de azi

În ultimii ani ai propriului regim, Ceauşescu scotea pe bandă rulantă decrete nepopulare. De obicei le anunţa sîmbăta, astfel încît „oamenii muncii“ să nu le poată comenta imediat la serviciu. Duminica (şi numai duminica) era liberă, dar se miza pe faptul că, pînă luni, nemulţumirea se mai stinge. Un asemenea decret vorbea, de exemplu, despre spaţiul de locuit excedentar, hotărînd ca proprietarii ale căror locuinţe aveau mai mulţi metri pătraţi decît suprafaţa pe cap de locuitor, meschin stabilită de guvernul comunist drept legală, să fie obligaţi să primească în casă şi alţi „tovarăşi“, cu chirie.

Tot în perioada tîrzie a comunismului, un alt decret întărea din punct de vedere legal formele obligatorii de adresare între cetăţeni, adică nu *domn* şi *doamnă*, ci *tovarăş* şi *tovarăşă*.

Ne putem aduce aminte şi cum, la un moment dat, a apărut ideea de a-i trimite pe toţi pensionarii din oraşe la sate, adică la aer curat şi la munca cîmpului. De atunci şi bancul cu pensionarul care-i explica „Tovarăşului“ cum la nou-înfiinţata fermă de melci din comuna X, la care i se dăduse ocazia să muncească din nou, „fără a precupeţi nici un efort“, toate erau bune şi frumoase, cu excepţia faptului că, uneori, melcul face ţuşti, mai încolo, şi e greu de prins.

Ei bine, multe dintre decretele astea tîmpite nu prea se aplicau decît în rare cazuri, pentru că ori nu erau aplicabile, ori nu mai avea nimeni chef să pună în practică proiecte de asemenea anvergură. De aici apăruse şi vorba că orice minune ţine doar trei zile. Oamenii (uneori chiar şi cei care trebuiau să pună în aplicare noile dispoziţii) aşteptau pînă cînd iniţiativa era uitată. Sigur, erau şi destule decrete imbecile sau ticăloase care se şi aplicau, cu efecte teribile (demolări de cartiere întregi şi de biserici, aşa-zisa sistematizare a satelor ş.a.).

Mulţi se întrebau cum de le vin „celor de sus“ atîtea idei stupide. Nu era vorba însă doar de prostia şi incompetenţa conducătorilor sau de atitudinea linguşitoare a sfătuitorilor lor, ci era şi o chestiune de sistem. Genul acesta de legiferare avea menirea să ţină populaţia sub stăpînire, să aducă aminte că există o conducere fermă, gata oricînd „să strîngă şurubul“, cum se spunea pe atunci. Se putea observa că, în ciuda ambalajului propagandistic, toate acele decrete (cred că fără excepţie) erau împotriva intereselor omului de rînd. Acea guvernare, inspirată la originile ei de ocupantul sovietic, nu se făcea de fapt niciodată aşa cum pretindea, pentru popor, ci tocmai împotriva lui. O altă caracteristică a decretelor din perioada comunismului era intruziunea lor în sfera privată, pînă în zonele cele mai intime (efectul interdicţiei avortului, care se combina cu lipsa de pe piaţă a mijloacelor concepţionale, afecta profund relaţiile de cuplu). Statul voia să controleze totul, de la tranzacţiile comerciale dintre oameni, pînă la felul în care indivizii făceau copii, locuiau sau se deplasau. Nu spun însă o noutate decît, poate, pentru cei foarte tineri.

În orice caz, de remarcat că la deplasarea indivizilor se referă şi recenta ordonanţă de urgenţă a Guvernului, care interzice practica autostopului. Sigur, motivaţia oficială e că prin asta se încearcă reglarea concurenţei neloiale în domeniu, combaterea evaziunii fiscale din partea unor taximetrişti mascaţi ş.a.m.d. De fapt, e o prostie (probabil că şi neconstituţională) care nu face decît să aducă aminte de decretele ceauşiste. La fel ca şi acelea, este pe cît de stupidă, pe atît de neaplicabilă. Cam din aceeaşi categorie fac parte şi ideile de a taxa suplimentar centralele de apartament, încercările de tot felul de a-i impozita pe manelişti ori culpabilizarea profesorilor care dau meditaţii. Sînt tentative de scoatere la lumină pe cale legislativă a unor activităţi economice mărunte, cu preţul senzaţiei că Guvernul se amestecă, pur şi simplu, în relaţiile dintre indivizi. Asemenea încercări au eşuat în ultima parte a comunismului şi cu atît mai mult vor eşua în capitalism. Nu prin asemenea procedee vor veni mai mulţi bani la buget. E de bun-simţ să-ţi dai seama că activităţile economice se reglează prin măsuri economice sau prin proiecte administrative serioase, trecute prin toate filtrele de dezbatere democratice. Adică, dacă Guvernul vrea ca profesorii să nu mai dea meditaţii în particular, să se ocupe de-adevăratelea de bunul mers al învăţămîntului public (nu doar de reforma formelor, cum a făcut pînă acum), iar dacă vrea să nu mai existe transportatori evazionişti, să creeze un cadru serios, în care transporturile publice şi cele private autorizate să funcţioneze perfect. Dacă mai vrea şi ca maneliştii să plătească impozite, atunci cred că n-are decît să-şi pregătească personalul în arta fugii.

Decretele ceauşiste şi-au schimbat doar numele.

Nu e vorba doar de Guvernul Ponta, fiindcă şi cel condus de Boc (ca să dau exemplul cel mai apropiat în timp) a excelat în aşa ceva. Obiceiul vine de departe, adică tocmai de la Ceauşescu şi de la sovietici. E un defect major al sistemului democratic din România. Iar măsura care le dă voie primarilor să migreze de la un partid la altul, timp de zece zile, nu face decît să scoată la iveală incoerenţa şi funcţionarea plină de mişmaşuri şi cîrpeli a unui întreg sistem politic.

În lipsa rezolvării problemei guvernării prin asemenea ucazuri, orice guvern nu va reuşi decît să enerveze pe toată lumea, făcînd mereu să pară că decretele ceauşiste şi-au schimbat doar numele în ordonanţe de urgenţă.

ready made

„Pe la 1897, un publicist ieşean, D.A. Teodoru, scria cu mînie mocnită: «Ce e dreptul pînă acum un partid coşbucist nu există dar ne-a dat Dumnezeu şi geniul naţiunii romîne un partid anticoşbucist, ceea ce e ceva şi pentru el şi pentru Coşbuc – căci împotriva unui gîndac nu se fac partide».“

I. Popper, *George Coşbuc*,
Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957

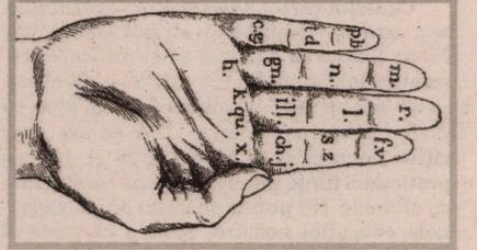

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Tribulaţii metodico-didactice

Scriam aici, cu mai multă vreme în urmă, despre inspecţiunea de grad didactic unu ca aventură iniţiatică. Mă concentram acolo asupra unei singure feţe a „monedei“ pedagogice, aşa-zicînd, cea referitoare la universitarul-inspector – fie în postura lui de îndrumător ştiinţific, fie în aceea de preşedinte al comisiei. Există însă şi o realitate a inspectatului ca atare, a profesorului care îşi dă, *de facto*, „gradul“, realitate măcar tot aşa de interesantă ca şi prima. În mod curios, acest examen încă mai are semnificaţie pentru dascălii din învăţămîntul preuniversitar. Nu vreau să par cinic, am argumente pentru afirmaţia de mai sus, argumente cunoscute, de altfel, de toată lumea. Salariile din educaţie sînt de mizerie, simbolicul *bonus* adus de gradul întîi nereprezentînd altceva, din punct de vedere financiar, decît o frecţie la un picior de lemn. Promovarea socio-profesională în sistem, implicată de titlul în chestiune, este, la rîndul ei, discretă, diferenţele dintre un „gradat unu“ şi ceilalţi profesori rămînînd destul de plăpînde la nivelul mecanismului *per se*. În sfîrşit, pentru elevi are prea mică importanţă dacă profesorul din faţa lor se află sau nu „în ultimul grad“ (didactic), prestaţia pedagogică, se ştie, neţinînd de multitudinea şi de greutatea diverselor titluri. Gradul unu descrie mai curînd o etapă profesională simbolică, decît o experienţă socială a rupturii de nivel.

De aceea, cum spuneam, e uşor paradoxal să-i vezi pe dascăli cum se agită în preajma şi în timpul inspecţiilor respective, pentru ca totul să iasă bine. Aproape că te îngrijorează emoţiile lor intense, temîndu-te să nu se întîmple, Doamne fereşte, ceva rău. Apropo, odată, în inspecţie la un distins domn profesor de engleză (dintr-un colegiu foarte bine cotat în ţară), am trăit minute de groază, la începutul orelor, cînd, în faţa clasei şi a comisiei, omul nostru a încremenit, cu mîinile pe catedră, nefiind în stare să scoată nici un sunet, vreme de zeci de secunde. Eram preşedinte de comisie şi mă panicasem eu însumi, neştiind cum ar fi fost mai bine să procedez. Ne-a salvat pe toţi un băiat isteţ din primul rînd, care s-a ridicat din proprie iniţiativă, apoi a anunţat absenţii şi tema zilei. A fost declicul care l-a readus pe bietul dascăl la viaţă. Şi-a început spectacolul didactic, în cele din urmă, absolut remarcabil. Prostraţia a fost depăşită miraculos. Profesorii trăiesc aşadar profund experienţa gradului didactic unu, disproporţia dintre efortul lor şi finalitatea pe termen scurt ori lung a demersului propriu-zis lăsînd loc, precum atîtea alte segmente din lumea noastră de azi, unui acut sentiment de tristeţe. Ai tendinţa să crezi, de aceea, că existenţa se întemeiază, ca fenomenalitate, pe intervalul unei neconcordanţe ironice: între *investiţie* şi *beneficiu*.

Oricum, ceea ce vreau să observ este că excesul de emotivitate şi solemnitate, apărut în astfel de împrejurări, cum să le zic, „metodico-didactice“ generează şi – inevitabile – devieri hilare. Un moment din dinamica inspecţiei de grad, care m-a pus mereu pe gînduri (de-a lungul experienţei mele universitare, apropiate, iată, de cifra sfertului de secol) îl constituie susţinerea efectivă a lucrării metodice. Pentru cei dintre dumneavoastră nefamiliarizaţi cu rigorile vieţii educaţionale preuniversitare, voi preciza că, după inspecţia la clasă (de patru ore), candidatul la gradul întîi în învăţămînt mai are de trecut şi printr-o şedinţă publică de prezentare a unei dizertaţii pe o temă prestabilită, scrisă sub coordonarea unui universitar. La eveniment, pe lîngă comisie, participă, de regulă, colegii candidatului (din şcoală, dar şi din afara ei) şi membri ai familiei. Odată încheiate pledoaria profesorului şi referatul de specialitate al îndrumătorului, preşedintele invită spectatorii să intervină, dacă doresc, şi să vorbească despre lucrare şi despre candidat. Emoţia acumulată pînă în acest punct atinge acum valenţe paroxistice, întrucît se transferă către întreaga comunitate. Ajunge, aidoma halucinaţiilor colective din teoriile psihologilor postmoderni, un fel de angoasă de grup.

Realitatea inspectatului.

Teleghidaţi parcă, oamenii se ridică în picioare şi aduc osanale colegului lor epuizat, bănuind că doar aşa, printr-un exces idolatric epatant, vor putea depăşi – cu toţii – tensiunea (autoindusă) a clipei. Am auzit profesori seniori, altfel foarte respectabili, caracterizîndu-şi, în asemenea circumstanţe, mai tinerii colegi drept „genii“, „creatori de şcoală“, „deschizători de drumuri“ şi „eminenţe cenuşii“. Totul cu *pathos* (intrate în catatonie), după ce, în prealabil, îşi aruncase o şuviţă albă de păr, cu aer savant, pe spate: „Ape vor seca în albie şi peste locul îngropării *tale* va răsări pădure sau cetate şi cîte o stea va vesteji pe cer în depărtări pînă cînd acest pămînt să-şi strîngă toate sevele şi să le ridice în ţeava subţire a altui crin de tăria parfumurilor *acestei lucrări de gradul întîi*.“ Peste sala împietrită, venit prin ferestrele larg deschise, adie atunci uşor un vînticel de mai, prevestitor însă de teribile furtuni istorice.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

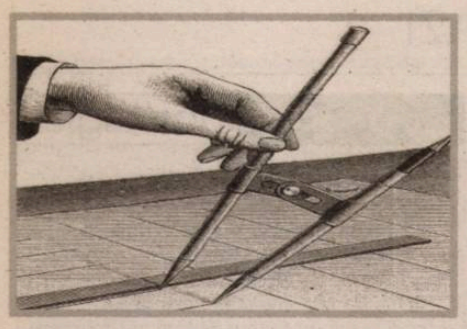

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Şi muzeele se schimbă, nu-i aşa?

Da, dacă se schimbă directorii, fiindcă la noi instituţiile sînt personalizate. Muzeul Municipiului Bucureşti, a cărui soartă am urmărit-o cu atenţie din 1990, măcar că n-am avut multe bune de spus despre cum erau întreţinute colecţiile sale, a intrat într-un alt ritm de activitate de cînd are un director nou (Adrian Majuru, istoric care s-a făcut cunoscut prin numeroase publicaţii în legătură cu diverse aspecte ale trecutului Capitalei). Au apărut imediat pliante atrăgătoare pentru turiştii străini sau pentru bucureşteni, de cele mai multe ori la fel de puţin informaţi ca aceia despre ce merită văzut spre a înţelege personalitatea oraşului, aşa cum a trecut ea prin vîrste succesive, înainte de a fi ciopîrţită fără milă.

De aceea am pornit să vizitez expoziţiile care, colo şi colo, au ceva nou de spus. Cînd încercasem toamna trecută să revăd Muzeul Severeanu (str. Henri Coandă nr. 26), nu se terminase cu totul o refacere care-l ţinuse mulţi ani închis. Acum, el găzduieşte o expoziţie cu privire la cultele antice, sub titlul bizar „Jupiter de partea ta", şi intrarea (2 lei!) este asigurată *zilnic!* În aceste condiţii îmbietoare, cineva se poate plimba printre rămăşiţe de temple, fragmente de reprezentări ale zeilor Olimpului sau de stele funerare, reliefuri şi statuete votive, care provin atît din ceea ce fusese pe vremuri adunat de colecţionarul care şi-a dăruit casa, doctorul George Severeanu, precum şi din diverse colecţii arheologice, reunite de Institutul de Arheologie al Academiei Române „Vasile Pârvan", aflat chiar peste drum. Povestea moştenirii lui Severeanu e tristă: donată în 1949, casa n-a mai fost muzeu pînă în 1956, fiind folosită de Partid ca locuinţe pentru oamenii săi, pe cînd numai într-un colţ se adăpostea văduva donatorului, apoi, sub pretextul unor fraude sau prin abuz, au urmat arestări şi concedieri din cei mai valoroşi membri ai personalului, împrăştierea mobilierului original, în sfîrşit, o istorie necunoscută, în care a jucat un rol Securitatea. Astăzi se recuperează cîte ceva din pierderi, se caută un loc pentru Pinacoteca Bucureştilor, provizoriu depozitată într-o sală de aici, dar în care au intrat probabil unele tablouri din colecţia lui Severeanu, căci el nu se pasiona doar pentru numismatică, ci şi pentru pictură. Cu timpul, îşi va găsi locul şi biblioteca doctorului, în rafturile vechi, care sînt deocamdată goale. Expoziţia actuală, realizată cu ajutorul vecinilor arheologi, are un caracter didactic, de foarte bună calitate, servit şi de traducerea în limba engleză a explicaţiilor la fiecare vitrină. Păcat numai că unele panouri care conţin lămuriri despre divinităţile greco-romane acoperă cîteva dintre superbele oglinzi ce se mai păstrează din vechiul interior al casei. Dat fiind că expoziţia a fost realizată cu contribuţia arheologilor, în spaţiul ocupat de aceştia există şi elemente neaşteptate, cum ar fi reutilizarea pietrelor antice la monumente medievale, ca bisericile de la Densuş şi Ostrov. Banca Naţională a participat şi ea ca sponsor şi, de aceea, e reprezentată prin medalii şi chiar bancnote purtînd efigia lui Traian sau Decebal. În concluzie, coerenţa tematicii este relativ forţată. Ea, în schimb, e mai convingătoare în frumosul album editat încă din 1913 cu ocazia expoziţiei: *Jupiter on your side. Gods and Humans in Antiquity in the Lower Danube Area.* El cuprinde, pe lîngă textele prezente ca explicaţii, studii erudite de istorie a artei antice, datorate unor cercetători români şi străini. Au colaborat şi muzeele de la Constanţa şi Alba Iulia.

O impresie şi mai bună veţi avea dacă, în următoarele două săptămîni, veţi intra în Palatul Suţu, unde e expoziţia „Primăria oraşului Bucureşti 1866-1944. Serviciul tehnic". Autoarea este doamna Cezara Mucenic, a cărei experienţă inteligentă şi sensibilă a beneficiat de sprijinul a vreo 20 (numărăm semnăturile!) de arhitecţi, muzeografi, conservatori, restauratori şi fotografi. Un subiect arid, s-ar zice, dar căruia detalii concrete îi dau viaţă. Sînt documente din arhive (cea a Primăriei Municipiului, de la Văcăreşti), tăbliţe de metal (numărul casei, abonamentul la salubritate sau asigurări, interzicerea de a scuipa pe stradă!). Fotografiile surprind şantiere în lucru, la pietruirea străzilor sau la plantarea gazonului, de pildă.

Da, dacă se schimbă directorii.

Administraţia unei Capitale se organizează: ea începuse din vremea lui Cuza, dacă nu chiar cu cîţiva ani înainte de Unire. Funcţionarea edilitară şi urbanistică s-a învăţat din bunele deprinderi aduse de peste hotare: numele funcţionarilor publici din acea epocă sînt adesea germane sau italieneşti. În schimb, marea majoritate a numelor de proprietari de imobile, pe străzi întregi, sînt româneşti şi nu sună boiereşte; eram un oraş burghez, cu averi bazate pe comerţ şi meşteşuguri.

Tot ce s-a putut face, şi pînă la Independenţă şi după ea, a fost o epopee. Lucrări ambiţioase, necesitînd mari eforturi şi cheltuieli considerabile, s-au realizat uimitor de rapid. Canalizarea, iluminarea, alimentarea cu apă, curăţenia – înaintau în acelaşi timp cu alinierea străzilor sau tăierea de noi artere. Noilor clădiri, a căror evidenţă o ţin anuarele statistice, li se impune calitatea şi înălţimea (dimensiunea cărămizilor, de jos pînă sus), raportul cu strada şi cu vecinii, tot felul de reglementări de care astăzi nu se mai ţine seama. Documentele înregistrează etapele unei construcţii, de la autorizaţie şi proiect de arhitect, pînă la referatele Serviciului tehnic, care supraveghează şi constată.

Jurămîntul de credinţă al funcţionarilor Primăriei implica un angajament de conştiinciozitate şi onestitate. Sistemul era democratic: cînd s-a introdus gazul, el a fost întîi instalat la Teatrul Naţional, apoi, pentru Palatul Regal, s-a cerut aprobare de la Primărie.

Asemenea expoziţii dezvăluie conţinutul misterios al unor nesfîrşite depozite şi ajută la dezvoltarea unei conştiinţe civice.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI 1864-2014 150 DE ANI

ADMITERE 2014
SESIUNEA SEPTEMBRIE 2014
admitere.unibuc.ro

ALEGE DRUMUL CARE ȚI SE POTRIVEȘTE!

www.admitere.unibuc.ro

ADMITERE

5–12 SEPTEMBRIE:
ÎNSCRIEREA CANDIDAȚILOR

15–19 SEPTEMBRIE:
EXAMENE

PUBLICITATE

RadiRo

Festivalul Internațional al Orchestrelor Radio

Ediția a II-a
20-27 sept. 2014
Sala Radio

Producător și organizator:
Radio România

Coproducător:
TVR

Sub patronajul
Guvernul României

Sponsor:
vodafone

Transportator oficial:
Dacia

Finnish Radio Symphony Orchestra

Orchestra Națională Radio

Prague Radio Symphony Orchestra

Stuttgart Radio Symphony Orchestra

Orchestre National de France

Eveniment recomandat de DILEMA VECHE

www.bilete.ro

www.radirofestival.ro, www.facebook.com/radiro.festival

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Un pic mai frumos ca dracu'

– despre frumusețea bărbaților –

Societatea trecutului valorizează mai puțin frumusețea masculină. Un bărbat ar trebui să fie „un pic mai frumos ca dracu", sau „bărbatul nu stă în frumos", sentințe regăsite în proverbele culese de Anton Pann; așadar, nu ar avea prea multe motive să se îngrijească de frumusețea sa. Despre boierii de altădată se spun mult mai puține atunci cînd este vorba de frumusețea obrazului, descrierile insistînd asupra rangului, dregătoriei, averii, capacităților intelectuale, caracterului. Aceste trăsături duc la calificative care n-au nimic de-a face cu frumusețea: „obraz de cinste" desemnînd onorabilitatea unei persoane.

Ienăchiță Văcărescu pare să fi fost un bărbat frumos, sau cel puțin unul dintre boierii cu „lipici", termen atît de drag epocii, de numele său legîndu-se o serie de cuceriri amoroase de cel mai înalt nivel. Pe seama acestor aventuri, norodul „scrie" versuri descriind un fel de frumusețe masculină care tulbură mințile cucoanelor mari. „Ienăchiță Văcărescu Șade'n poartă la Dudescu / Cu ciubuc de diamant, / Capot roșu îmbrăcat, / Cu anteriu de atlaz, / Moare Doamna de necaz." Legenda spune că doamna Moruzi s-a îndrăgostit de acest boier, fermecător prin tehnica de a se face plăcut, scrie versuri „cu libov înfocat", se îmbracă foarte bogat, pășește ferm și apăsat, „ca un brad", excelează prin inteligență. Chipul, păstrat datorită penelului lui Anton Cladek, ne dezvăluie o înfățișare destul de plăcută. Dar trebuie spus că nu prea știm astăzi ce ar trebui să fie frumos pe chipul și trupul unui bărbat; așa cum nu știm care poate fi diferența între plăcut și frumos.

De la Manolache Drăghici ne-a rămas portretul postelnicului Caliarhi, sosit din Fanar, căsătorit cu Ralu Moruz și socotit ca „cel mai *galantom* și *zarif* din boierii Fanarului". *Zarif* introduce un alt adjectiv, împrumutat din turcește pentru a cataloga nu frumusețea, ci eleganța masculină: „acest boieriu, ajungînd a vieții la Petersburg... monarhul să îndestula a-i privi înbrăcămintea lui ce frumoasă și scumpă care purta în toate zilele, încît în multe ori spun că întîlnindu-l la preumblare îl opre și îi admira hainele zilei acei, numărînd și blanile cele frumoase ce purta". Frumusețea se reduce, la acest boier cronicar, cunoscut de conservator, la eleganța și bogăția veșmintelor. În *Istoria Moldovei* revine deseori asupra acestei frumuseți, folosind termenii *zarifir* și *zariflîc* pentru a vorbi de delicata eleganță plină de *zarafiruri* și *zarpale*, adică podoabe.

Mult mai multe portrete despre bărbații trecutului ne oferă Radu Rosetti în ale sale *Amintiri*. Logofătul Ștefan este „un bărbat nalt, bine învălit fără a fi gros, frumos la față și sănătos la trup". Răducan Rosetti, bunicul memorialistului, este descris ca fiind frumos la chip, plin de patos, bărbăție, curaj, ceea ce avea să-i atragă simpatia, și mai ales libovul multor femei. La concurență aflîndu-se un oarecare căpitan Matache, „bărbat de patruzeci de ani, nalt, spătos, voinic la trup și înzestrat cu cea mai îngrozitoare pereche de mustăți oacheșe". La polul opus se află descrisă urîțenia masculină, sporită de lipsa de caracter și mai ales de băutura peste măsură. Înainte de fi chel și știrb, cu semnele desfrîului adînc săpate pe obraz, spătarul Alecu Dărmănescu este „zgîrcit, mincinos și fricos ca un iepure". Portretele acestor boieri, păstrate la MNAR, zugrăvite odată ce moda a prins să se răspîndească mai peste tot, înfățișează chipuri diferite. Dacă Constantin Cantacuzino este un tînăr de o frumusețe desăvîrșită, hatmanul Mihalache Manu, căsătorit cu Sultana Mavrogheni, se află la polul opus. Dar aceste reflecții nu sînt decît judecățile noastre contemporane, fără a ști cu adevărat chipul frumuseții masculine. Este adevărat că aprecierile mele asupra frumuseții boierului Constantin Cantacuzino se întîlnesc cu cele ale pictorului Miklos Barabas, prieten bun cu sus-numitul, vorbind cu simpatie „de *barba frumoasă neagră*" a acestuia. Costumul oriental contribuie foarte mult la creionarea acestor boieri ca fiind „groși" și dizgrațioși, leneși și indolenți, aspri cu slugile și țiganii de pe moșii, slugarnici cu cei mari.

Secolul al XIX-lea schimbă lucrurile și în ceea ce privește frumusețea masculină, aducînd în prim-plan eleganța franceză, opusă *zariflîcului*. Concurența perpetuă exercitată de toată ofițerimea rusă participă la această necesară schimbare, dar, mai presus de toate, călătoriile și studiile îi îndeamnă să aleagă comodele haine franțuzești în detrimentul lungilor anterie, să-și împodobească chipul cu plete și barbă, să se instruiască în arta dansului, să se lase cuceriți de diferitele cluburi de scrimă. Masculinitatea nu mai are asprimea trecutului pentru că modelul este altul, iar lecturile îndeamnă la grijă în gesturi, maniere, vorbe. Masculinitatea și onoarea fac acum casă bună, oferind tinerilor pretexte spre a proba virilitatea în jocul duelului.

Dar despre frumusețea bărbaților din secolul al XIX-lea vom povesti cu altă ocazie.

anti nostalgia

„Turburători ai ordinei publice"

„Primele trăsuri cu motor importate la noi în țară – printre care cea mai veche este *Peugeot*-ul 4 hp al dlui baron Barbu Belu (1889) – au fost aduse în dorința de a inaugura și la noi un sistem de locomoțiune care în alte țări reușise să închege chiar o industrie aparte. Din aceste trăsuri – toate vreo nouă la număr – bucureștenii vor păstra multă vreme neștearsă amintirea a două cele mai vechi din ele. Una a fost a dlui Const. G. Zissu *(Peugeot* 7 hp, 1896) cu care proprietarul ei își făcea plăcerea să facă zilnic... o jumătate de kilometru pe oră (de la domiciliul său din strada Domniței pînă în Piața Rosetti de azi, unde obișnuit rămînea în pană) și apoi apocalipticul *cab* al dlui dr. Thoma Thomescu *(Patent-Benz,* 1897) a cărui siluetă mi-a fost dat s-o revăd și mai acum doi ani încrucișînd, pe Calea Victoriei, zveltul *Gobron* al unuia dintre cei mai întrepizi automobiliști ai noștri. Regret și acum lipsa unui obiectiv la îndemînă pentru a fi putut produce acel interesant document. Acele două mașini sînt pentru cetățenii automobilistei Urbii de azi a Bucureștilor – premergătoarele și în același timp propagatoarele sportului... automobil în România. Dar cea mai frumoasă parte a istoriei omenirei e scrisă pe bolovani de piatră rău ciopliți și – fără intenționea de a ironiza sau de a stabili o comparație – pe aceia, vremea a avut grijă să ni-i păstreze peste veacuri ca să-i întronăm în cele mai frumoase pieți ale orașelor noastre; pe cînd *Peugeot*-urile și *Patent-Benz*-urile din 1897, cine știe prin ce colțuri de șoproane le roade rugina schimbătoarelor vremi de azi? (...) «Sămînța aruncată pe pămînt bun dă rod fără întîrziere» și se vede că pămîntul țării noastre e atît de mănos încît a prins în el pînă și sămînța venetică a automobilismului. Căci, nu mai tîrziu decît în 1899, principele George Valentin Bibescu se face proprietarul unei trăsuri *Vermorel* 3hp..."

În *Anuarul Autobobil-Clubului Român* pe 1912; semnat G.C. [George Costescu, secretar al A.C.R.]; mulțumiri dlui Lucian Ionescu (bucureștean împătimit de Grid) de a ne fi pus la dispoziție volumul *(n. R.M.)*.

Radu GOLOGAN

O copilărie cu aromă nemțească

Deși născut la Brașov, sub teroarea arestărilor comuniste, simțite de familia mea cu doi bunici – intelectuali de vază ai orașului și foști primari – părinții mei au luat decizia de a se muta la Sibiu, unde aveam rude din partea unei bunici și unde tatăl, pe atunci inginer la CFR, s-a putut transfera ușor.

Primele amintiri sibiene vin estompate și confuze, legate de venirea pe lume a fratelui meu. Evident că nu îmi amintesc, dar mi s-a povestit că bunul meu prieten din anii de școală la Sibiu, Udo Krasser, era așezat cu mine în pătuț cînd părinții, buni prieteni (tații colegi de facultate la Timișoara), se întîlneau cu diferite ocazii. Apoi, sînt legate de figura calmă și mirosul de curat al bătrînicii Omi, săsoaică, un înlocuitor de bunică și dădacă, de la care am prins limba germană cu a cărei rezonabilă cunoștință mă mîndresc și acum. Mai important însă, și asta mi-am amintit tîrziu, erau regulile stricte pe care Omi ni le impunea destul de ciudat pentru doi băieți de 4 și 2 ani. Amintesc una: nu aveam voie să rupem nuiele din parcul Sub Arini, pentru că, spunea ea, generații întregi munciseră să construiască acea minunată grădină-monument a orașului.

Cînd am început gimnaziul, era în 1964, părinții au făcut un schimb de locuință, cum se spunea atunci, evident, tot la comun, și ne-am mutat în cel mai frumos cartier săsesc al orașului, construit cu străzi drepte și largi, între cele două războaie. I se spunea Steaua Roșie, dar fusese Cartierul Dumbrava, un fel de prelungire a Sibiului spre Dumbrava și spre munte.

Așa a început cea mai frumoasă parte a copilăriei mele, printre copiii sașilor, ai românilor și ai cîtorva familii mixte, cu plăcerea jocurilor de pe stradă sau de pe terenurile de sport ale școlii de la mijlocul străzii, școală ce avea în paralel cîte două clase române și germane, cu bicicletele nemțești cumpărate înainte de război, dar funcționale, plimbate în haite de copii prin parcul vecin, ce se termina la Rășinari, cu dezbaterile despre originea sașilor și a românilor, seara așezați pe bucățica de iarbă din fața casei, toate într-un respect reciproc, evident consecința educației primite de fiecare acasă. Se vorbea uneori nemțește (nu săsește, o germană arhaică și greu de descifrat pentru noi), fără ca cineva să se simtă jignit.

Am continuat, cu toate insistențele tatălui de a face secția germană, să „mergem la români", cum se spunea, dar în paralel să luăm lecții de germană, în particular. Erau, de fapt, după-amieze minunate petrecute în casa doamnei Stănescu – nemțoaică căsătorită cu un fost ofițer român – printre flori (îmi amintesc de minunatele tufe de bujori), fructe culese cățărați în pomi, muzica impecabil cîntată de dînsa la pian și lecturi, mai grele și nedorite uneori de noi, dar de care îmi amintesc cu emoție. Atunci am învățat „Lorelay", acel, după mine, echivalent al „Luceafărului" nostru. Apoi frumoasele reguli de bună purtare povestite în nemțește, pe care le prețuiesc și le folosesc cu mîndrie și azi. Doamna Stănescu era muzeograf la Brukenthal. Oare o mai fi trăind? Ce mult ne-a influențat prin rigoarea și căldura ei.

Apoi, amintirea se duce spre școală, unde, deși sașii erau mai neastîmpărați în distracțiile începutului de pubertate, prin petrecerile pe care le organizau, erau extrem de serioși la școală. Îmi aduc aminte că, deși noi aveam medii mai mari (mulți dintre dascăli erau comuni), la ei rar erau corigenți, iar memoria vizuală nu deapănă decît imagini cu colegi sași îngrijit și curat îmbrăcați. Cît de mult îmi doream și eu atunci minunații pantaloni scurți tirolezi pe care ei îi îmbrăcau duminica! Bunul meu prieten Marius – Butzi, cum era alintat acasă – avea mamă săsoaică, iar în casa unde locuiau, aparținînd bunicii din partea mamei, eram primiți întotdeauna cu bucurie și cu cîte o minunată prăjitură caracteristică nemților din zonă. Și nu am auzit în familie decît pomenirea exemplului sașilor care sînt corecți, muncitori și cinstiți. Bunica mea spunea adesea: la ei regulă este *„langsam und sicher"*, adică „încet, dar sigur". Așa era. Totul în casele lor și în jur arăta impecabil. Ei erau primii care își curățau canalul de scurgere din fața casei, așa cum era regulă atunci, de 1 Mai și de 23 August. Ceilalți nu puteau să nu facă la fel. Aceeași comunitate prietenoasă și serioasă am întîlnit-o apoi după '69, cînd am revenit la Brașov. Aveam, la Șaguna, trei clase de germană, paralele, în care majoritatea erau sași. Din păcate, toți cei cu care m-am intersectat la Sibiu și la Brașov nu mai sînt acum în România, inclusiv dirigintele clasei noastre speciale de fizică, Hermann Lang, un eminent fizician, nelăsat, din motive politice, să fie universitar.

Închei cu o povestioară ce îmi lasă lacrimi de fiecare dată cînd o reamintesc. Dr. Paul Philippi, fost profesor de religie și filozofie la Heidelberg, fost președinte și președinte de onoare al Forumului German după 1990, a fost coleg la Brașov, în școala gimnazială, cu tatăl meu. Au rămas prieteni, iar cînd, în 1979, domnul Philippi a fost numit profesor de teologie la Sibiu și s-a întors din Germania, s-au vizitat adesea. În treacăt fie spus, fratele său, profesor de geografie la Șaguna, organiza cele mai minunate tabere ale liceului. Anul acesta, cînd olimpiada de matematică s-a organizat la Sibiu, l-am rugat pe profesorul Botesh, distins dascăl matematician la Colegiul Brukenthal, să mă conducă la dînsul. Philippi a apărut la ora stabilită, în holul clădirii Forumului German, casa cu cea mai minunată perspectivă asupra Pieții Centrale a Sibiului și, în fugă, m-a invitat la etaj, unde își are biroul. La 91 de ani, a urcat treptele abrupte mai repede decît mine și apoi mi-a oferit o cană cu ceai, spunîndu-mi, în timp ce o așeza pe masă, într-o impecabilă limbă românească: „Tatăl tău a fost un mare prieten al meu!", discuția continuînd cu evocarea unor amintiri comune presărate cu dovezi ale atașamentului acestui mare erudit față de țara sa, România.

Închei cu o observație rămasă tot de la tata: nu cunosc vreun sas care să fi fost bănuit că a turnat la Securitate. Puteam oricînd vorbi cu prietenii mei nemți orice – îmi spunea el. Nu m-a mirat niciodată că poate mii de astfel de amintiri au făcut ca, în cîteva rînduri, sibienii să își aleagă edili români de origine germană.

***Radu Gologan** este profesor la Universitatea Politehnică din București și pregătește lotul național de elevi care participă la olimpiadele internaționale de matematică.*

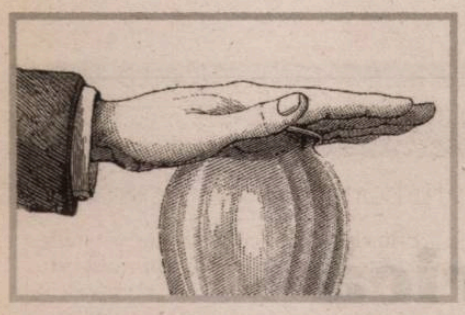

George BANU

scena lumii

Ionesco şi victoria dezordinii

Gábor Tompa, regizor familiarizat cu teatrul lui Beckett şi Ionesco, şi scenograful său Helmut Stürmer reiau la Teatrul Nottara spectacolul mai vechi cu *Noul locatar* realizat în Anglia şi invitat la Festivalul de la Sibiu, unde l-am văzut. De la debut, o cameră goală, redusă la volumul său, o pagină albă se prezintă spectatorilor ca un spaţiu prealabil al noului apartament. Noul locatar pătrunde energic în spaţiul pur şi elaborează planul dispunerii viitoare, trasînd diagonale imaginare, imaginînd un echilibru intern pe care-l asimilează cu satisfacţia legată de perspectiva de a controla organizarea încăperii. Entuziasmul îi e conmăşti, amintiri din călătorii sau tablouri fără valoare. Eşecurile noastre se înrudeau şi decepţiile ne erau comune. Am împărtăşit acelaşi proiect şi ne regăseam în aceeaşi situaţie. Scena şi viaţa au coincis pentru mine, atunci. Această „identificare" primitivă – m-am întrebat – nu produce oare un sens concret, material, ivit din asimilarea scenei cu viaţa, sens egal împărtăşit?

Teatrul se distinge de literatură – sursa de iubire şi totodată de neiubire! – prin inserţia unui actor, prezent, viu, între ficţiune şi realitate. El e un intermediar ce, uneori, furnizează elemente noi, inedite faţă de personajul pe care-l încarnează şi, totodată, în-

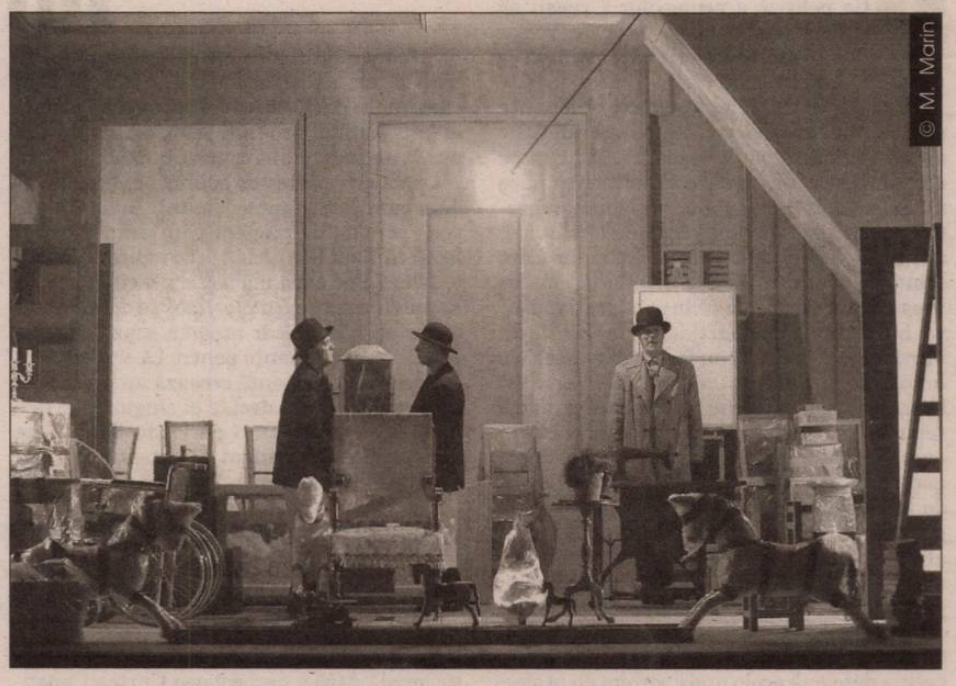

„Noul locatar" e un utopist care imaginează lumea condusă după regulile spiritului.

tagios şi programul – realizabil.

Da, nu ignor toate observaţiile privind riscurile identificării cu un personaj a cărui situaţie, la un moment dat, ne e familiară. Da, cunosc argumentele ce blamează o asemenea asimilare ca fiind străină artei, incompatibilă cu ceea ce presupune ea ca artificiu şi construcţie. Uneori însă, organic şi primitiv, protagonistul scenic ne apare ca dublu al spectatorului, nu al spectatorului în general, al unei epoci sau societăţi, ci al acelui spectator personal care sîntem, care sînt. Ca atunci cînd, instalat în primul rînd al sălii din Sibiu, am descoperit uimit pe „noul locatar" asemeni unei imagini proprii, dublu al „noului proprietar" ce recent devenisem şi, asemeni lui, tot atît de optimist. Apartamentul achiziţionat îmi apărea ca o posibilă, benefică ipostază a unui interior în sfîrşit ordonat. Şi, ca personajul ionescian, imaginam, la rîndu-mi, o punere în scenă dominată de un strict spirit de geometrie. Cum alţii se recunosc în Hamlet, eu mă recunoşteam în el! O simpatie, o intimitate se instaura între noi, proiectanţi ai unei ordini viitoare.

Însă după acest optimism prim, Ionesco desenează curba iremediabilă ce perverteşte programul iniţial prin inserţii de obiecte, prin improvizaţii nefericite sau aglomerări succesive. Urmărind evoluţia platoului, regăseam propriu-mi eşec, căci la mine acasă, de asemeni, se acumulau haotic obiecte şi rădăcinează. Şi aceasta explică de ce, aici, dintotdeauna s-au produs efecte de identificare! Interpretul în alianţă cu personajul le permite: ei sînt doi, reuniţi! Efectul ce l-am resimţit la spectacolul lui Tompa se datorează totodată textului ionescian, ca şi prezenţei interpretului catalan. El exaltă cuvintele, le personifică şi mă conduce spre acea asimilare cu un personaj plasat într-o situaţie care atunci era a mea. Geniul scriitorului şi talentul actorului reunite transformau spectacolul pentru spectatorul ce eram în eveniment personal, dublu al aceluia biografic pe care de curînd îl trăisem. Acesta-i uneori meritul teatrului şi păcatul lui!

Ionesco şi spectacolul lui Tompa/Stürmer acordă o dimensiune parabolică situaţiei expuse. „Noul locatar" e un utopist care imaginează lumea condusă după regulile spiritului, o lume supusă şi controlată. Dincolo de valoarea privată a naraţiunii, concluzia conduce la sensuri generale, umane, sensuri rebele, căci aici planurile se prăbuşesc şi rezultatele le contrazic. Mi-aş fi dorit şi eu un apartament zen, dar, inapt, am lăsat, ca şi personajul lui Ionesco, aluviunile să-l tulbure şi să-l dezorganizeze. Evident, aceasta produce, pe scenă şi în viaţă, un umor particular, umorul suscitat de contrazicerea planurilor iniţiale şi de instaurarea haosului ca ultimă concluzie. Însă, mai profund, Ionesco nu asimilează oare victoria dezordinii cu victoria vieţii, complexe şi multiple? Planurile stricte nu sînt – se întreabă el – o tentativă de a impune o ordine contra naturii? Expresia unei pulsiuni contrarii realului? Toţi marii dictatori se disting prin siguranţa cu care desenează contururile proiectelor desemnate şi garantează indefectibila lor împlinire! „Noul locatar" aparţine acestei familii. Eşecul ultim e sinonim cu revanşa vieţii. Cea care a sancţionat toate utopiile politice.

Privesc în jurul meu, şi mormanele de cărţi, ziarele păstrate, relicvele salvate îmi apar ca o figură a dezordinii proprii, individuale, pe care speram să o depăşesc cînd mă mutam. Azi o privesc ca o asumare a proprie-mi identităţi şi îmi găsesc o confirmare în dezordinea absolută care domnea, de exemplu, în atelierul lui Francis Bacon. De aceea, fără îndoială, nu îl uit. Şi cum să uit, pe de altă parte, că Cioran, *„écartelé"*, sfîşiat, avea în apartamentul său din 21 rue de l'Odéon o cameră de lucru îngrijită ca o chilie, şi o alta, vecină, răvăşită ca el însuşi în timpul insomniilor. Un prieten mi-a spus, privindu-mi biroul, de pe pragul uşii: „Dacă tu te descurci în această dezordine nu-i nici o problemă." E ceea ce credea şi Ionesco cînd îi asuma victoria. Dezordinea nu îi sperie pe cei care o adoptă!

Există însă şi combatanţi victorioşi cărora ordinea le e indispensabilă, condiţie a creaţiei. Cehov e unul dintre ei: totul îşi avea locul său pe biroul lui! Ravel, de asemeni. Marele regizor Antoine Vitez, maniac al ordinei, refuza să intre în camera de lucru a scenografului său, Yannis Kokkos, invocînd „depresia care i-o producea dezordinea". Familiile sînt distincte şi valorile le sînt proprii. Eu mă afiliez aceleia a lui Ionesco. Dar uneori mă consolez privind, dincolo de dezordinea aparentă, ordinea interioară instaurată de Brâncuşi în Atelierul său. Uniune a contrariilor. Atelierul, apartamentul, biroul pot fi asimilate unor fotografii de identitate.

Ordine – dezordine? Ce ne e necesar?

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

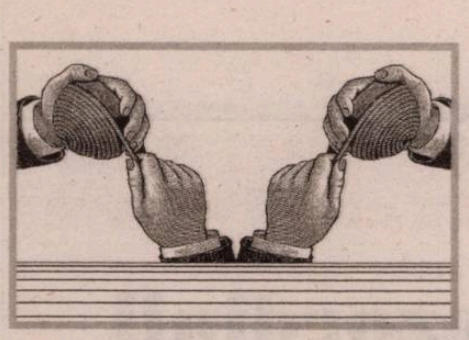

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

De cine îi este frică lui Victor Ponta?

Ordonanţa de urgenţă privind migraţia politică a primarilor a reuşit să galvanizeze opoziţia faţă de Victor Ponta din mai multe direcţii, care pînă acum nu se înţelegeau între ele.

Ca soluţie de politici publice, ordonanţa este cea mai proastă posibil, ca precedent de abuz este foarte periculoasă. Să le luăm pe rînd. Din punct de vedere al politicii publice nu există soluţie ideală la problema migraţiei primarilor. Am spus încă de cînd a fost adoptată legea prin care un primar care schimbă partidul pierde mandatul: nu va avea efectul dorit de a reduce migraţia, doar va bulversa viaţa partidelor în teritoriu. Partidele ca instituţii au fost slăbite, reţelele informale de influenţă au fost păstrate. Problema de fond – motivul pentru care primarii schimbă partidele – nu fusese abordată prin acea lege. Iar primarii schimbă partidele pentru că aşa obţin fonduri de la Guvern şi de la Consiliul Judeţean. Fără fonduri, nu pot demonstra rezultate, deci nu vor mai fi aleşi. Problema se poate rezolva doar reformînd serios sistemul de alocare a fondurilor, pe nişte criterii clare, care să ţină cont de indicatori obiectivi (număr de locuitori, nivel de dezvoltare acolo unde se face alocare, competiţie deschisă acolo unde vorbim de proiecte). Legea există, criteriile sînt acolo. Dar nu se respectă şi se preferă alocările din fonduri preferenţiale. Primarii se adaptează la context şi la cerinţele supravieţuirii politice, dar nu ei au făcut regulile acestui joc pervers – ideea că primarii direct aleşi sînt sursa răului în politică e convenabilă presei şi politicienilor de la Bucureşti. De fapt, politicienii de la Bucureşti au creat problema şi tot ei o pot rezolva, dacă ar dori. E relevant că Parlamentul a interzis migraţia primarilor, dar nu a interzis şi migraţia parlamentarilor, o sursă mult mai directă şi mai importantă de corupţie politică, pentru că Parlamentul dă componenţa Guvernului. De aceea, comparaţia cu legalizarea prostituţiei (legalizăm un fenomen negativ pe care nu îl putem suprima) este neavenită: migraţia e o alegere publică determinată de un sistem pervers de stimulente la fel de publice, prostituţia este, în esenţă, o relaţie privată de schimb.

Din punct de vedere al alegerilor care puteau fi făcute în legătură cu migraţia, existau două soluţii: fie permitem migraţia liberă a primarilor, fie menţinem interdicţia. Nici una dintre variante nu răspundea la problema de fond a alocării arbitrare a fondurilor către Primării, dar măcar stabileau o regulă limpede. În loc de asta, Guvernul Ponta a ales cea mai proastă şi mai absurdă variantă: permitem migraţia primarilor pentru doar 45 de zile, apoi închidem iar perioada de transferuri. Am auzit argumentul că actuala situaţie bloca funcţionarea Consiliilor Locale şi Judeţene. Argumentul este fals şi pleacă de la ideea că dacă partidul de la guvernare nu are majorităţi locale, asta înseamnă că sistemul este blocat. Dacă asta e problema, atunci singura soluţie reală ar fi să desfiinţăm alegerile locale şi să numească Liviu Dragnea prin decret toţi primarii şi consilierii locali, altfel ajungem la blocaje. Democraţia locală înseamnă negocieri permanente şi majorităţi locale, asta este esenţa sa. A te aştepta ca politicienii de la Baia Mare sau Ciorogîrla să refacă permanent alianţele dintre ei, în funcţie de cum se ceartă şi se împacă cei de la Bucureşti, este nerezonabil. Consiliile Locale şi Judeţene nu erau blocate, doar că nu funcţionau aşa cum dorea Liviu Dragnea, iar a îndeplini fanteziile lui Dragnea nu este un obiectiv legitim de politică publică. Ce a făcut Guvernul prin suspendarea temporară a legii este să dea voie primarilor să vină la PSD fără a-şi pierde mandatul, urmînd ca apoi sezonul de transferuri să se închidă din nou, blocînd oamenii la PSD. Absurd din punct de vedere al interesului general, isteţ şi parşiv din punct de vedere al interesului PSD.

Asta este partea de politici publice. Să vedem cum este cu precedentul. Avem un guvern condus de oameni care erau scandalizaţi că Emil Boc dădea prea multe ordonanţe. Dacă Boc avea măcar scuza cinică că nu se putea baza pe o majoritate parlamentară, ei nu au nici măcar această scuză. Guvernează prin ordonanţe pentru că sînt comozi. Iar această ordonanţă creează un precedent absurd: Guvernul decide el singur că o lege este suspendată pe o perioadă dată. Este constituţional? Evident că nu. Dar aceasta este o opinie de presă. Din punct de vedere legal, o ordonanţă sau o lege este neconstituţională dacă o declară aşa Curtea Constituţională. Care ar trebui sesizată. Doar că fosta majoritate USL a numit un Avocat al Poporului convenabil, care nu prea atacă ordonanţele posibil neconstituţionale. Ordonanţa a intrat în vigoare în secunda cînd a fost publicată în *Monitorul Oficial*, deci primarii au putut trece la PSD şi chiar o respingere ulterioară nu ar putea anula efectele practice. Chiar dacă Parlamentul va respinge ordonanţa atunci cînd va ajunge în Parlament, efectele au fost produse. Chiar dacă Parlamentul trece legea de aprobare a ordonanţei şi preşedintele o respinge e acelaşi lucru. Deci nu avem un mijloc constituţional de a bloca efectele produse de ordonanţele de suspendare a unei legi. Avem deci un cumul de factori care face posibil ca Guvernul să decidă că suspendă pentru o săptămînă Codul Penal. Sau legea privind construcţiile. Sau orice altă lege. Dacă Victor Ponta va scăpa din povestea asta fără să plătească un preţ politic consistent, atunci privim în hău.

Iar Victor Ponta are în acest moment cele mai multe şanse să fie următorul preşedinte. Victor Ponta ar dori ca alegerile să fie despre Traian Băsescu: el este reprezentantul de marcă al antibăsismului. Cere de la popor un mandat pentru a încheia epoca Băsescu. Din fericire, Băsescu este tot mai irelevant în practică, este ţinut în vitrină de Ponta, pe post de sperietoare. Băsescu ca sperietoare este motivul pentru care Ponta poate mobiliza susţinătorii. Însă văd semne că aceste alegeri vor fi, de fapt, despre Victor Ponta. El devine pivotul. Aşa cum alegerile din 1996 au fost despre Ion Iliescu (şi le-a pierdut). Aşa cum alegerile din 2004 au fost despre Adrian Năstase (şi le-a pierdut). Aşa cum alegerile din 2009 au fost despre Traian Băsescu (şi le-a cîştigat).

Avem trei candidaţi cu şanse de a intra în turul doi.

A devenit deja un loc comun să spui că stînga este unită la viitoarele alegeri, pe cînd dreapta este fărîmiţată şi va pierde. Stînga şi dreapta sînt nişte clişee în discursul public şi nişte etichete în lupta politică. Dar dacă le-am lua în serios, am vedea că stînga nu este chiar unită. PSD este unit cu propriile marionete, de genul UNPR sau candidaţii iepuri, ca Popescu Tăriceanu şi Dan Diaconescu. Dar există o pătură de public de stînga vizibil online, care nu se regăseşte în PSD (şi în nici un alt partid). Mai radical decît PSD, dar complet dezorganizat politic.

De cealaltă parte, nu văd de ce Elena Udrea ar fi de dreapta. Valorile de stînga sau de dreapta sînt irelevante în dezbatere, politicienii *mainstream* promit cam aceleaşi chestii. Ce avem la aşa-zisa „dreapta" este de fapt o serie de candidaţi anti-Ponta.

Avem trei candidaţi cu şanse de a intra în turul doi: Klaus Johannis, Monica Macovei şi Elena Udrea. Întrebată într-un studio de televiziune pe cine ar numi consilier, Elena Udrea a zis că l-ar numi consilier pe politică externă pe Bogdan Chireac. Chireac este singurul ziarist de care plăpînda comunitate jurnalistă s-a dezis, în mod oficial, pentru corupţie. Asta pe vremea cînd mai aveam un Club Român al Presei cît de cît funcţional. Televiziunile au fost rugate atunci să nu-l mai prezinte pe Chireac drept jurnalist. Să-l prezinte cum doreau – vorbitor, morsă înţeleaptă, dar nu jurnalist. Nu a avut mare impact acel apel, dar rămîne important ca semnal. Deci urmaşa politică a lui Traian Băsescu l-ar lua consilier pe Chireac, singurul ziarist român cu patalama de corupţie din partea breslei. Elena Udrea este cea mai puţin non-Ponta dintre candidaţii care candidează împotriva lui Ponta. Pasiunea privată a lui Traian Băsescu pentru Elena Udrea l-a îngropat politic. Paradoxal, acesta poate fi un lucru bun. Era convenabil pentru Ponta ca Băsescu să reprezinte un pericol, să fie un element de dezbatere în alegerile care urmează. Izolîndu-se în spatele Elenei Udrean, Băsescu ne-a făcut tuturor un serviciu.

Monica Macovei este chintesenţa antipontismului.

Klaus Johannis are imensul avantaj al maşinăriei de partid PDL – PNL. Persoana sa este ca apa sfinţită, nici nu ajută, nici nu strică. Dacă mobilizarea la vot va fi firavă, el are cele mai multe şanse, vor vota fidelii partidelor, deci vom avea un tur doi Ponta – Johannis. În acest tur doi însă va dificil de convins publicul anti-Ponta că Johannis este omul lor. Situaţia cu Monica Macovei este exact invers: nu are nici o maşinărie politică în spate, dar este chintesenţa antipontismului. Nu degeaba Macovei este cea mai atacată de către Victor Ponta. Din punct de vedere tactic, Ponta greşeşte: cînd eşti premier, şeful celui mai mare partid şi candidatul cu cele mai multe şanse, nu ataci un independent fără partid, ci te îndreptăţi spre lupii cei mai mari. Doar că Ponta are o problemă aproape freudiană cu Macovei: îi este frică. Elena Udrea este din acelaşi film cu Ponta, ba chiar din aceleaşi cercuri de avocaţi-afacerişti. Johannis este greu de atacat pentru că e greu de boxat cu umbrele. Propaganda PSD marşează patetic pe faptul că nu este ortodox şi că ar fi traficat copii. Asta arată că nu prea au ceva serios de zis. Prima nu este o acuză, a doua este atît de evident propagandă neagră, că are efecte doar la cei deja convinşi (organele de presă controlate de Elena Udrea atacă şi ele pe tema asta pentru că singura şansă a ei de a conta e să sădească confuzie). Însă Macovei îl deturnează pe Ponta pentru că e din alt film, nu o înţelege. Nu e clar ce vrea, Ponta nu are nimic să-i ofere pentru că nu are nimic din ce ar dori ea. Ponta acţionează din perplexitate şi frică: Macovei e un soi de specie care nu ar trebui să existe în acvariul său.

Miron Damian a scris un articol foarte bun pe Contributors.ro („De ce trebuie unificată «dreapta», de fapt?", 19 august), în care critică locul comun cum că dreapta pierde prin fărîmiţare. Damian spune că asistăm de fapt la un fel de alegeri primare în turul întîi între candidaţii dreptei. Cum Ponta nu poate cîştiga din primul tur (51% din total votanţi pe listele electorale nu e posibil), cum scenariul plasării unui iepure în turul doi e imposibil practic, spune Damian, avem, de fapt, „o competiţie relativ deschisă, în care electoratul poate vota candidatul cel mai apropiat de preferinţele sale reale, fără să fie nevoie de «vot util»." Avem, deci, o competiţie între candidaţii anti-Ponta Johannis, Udrea şi Macovei. Dintre care Macovei este de departe cea mai non-Ponta. Al doilea tur va fi o luptă aşa cum am avut în 1996, 2004 şi 2009, între candidatul-pivot şi mobilizarea pentru *challenger*-ul anticandidatului-pivot. Johannis are cele mai multe şanse să intre în turul doi pentru că are maşinăriile de partid. Macovei are cele mai multe şanse să îl bată pe Ponta în turul doi. Asta dacă va ajunge acolo.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Este mică

Poţi spune nesemnificativă. Dar este de la noi, „prea ca acasă" ca să n-o consemnez. Sîntem la Biserica Anglicană, în Bucureşti. Zona a fost călărită de ideile Primăriei, nu ştiu care, Oprescu sau Chiliman, din nefericire – nici o diferenţă. Au amenajat zona în stil pietonal. Zonă largă de plimbare, statuie, pietre cubice la picior. Astăzi, pietrele sînt desfundate, fiind prost puse sau călărite de maşină. Pietonul în zona bisericii se strecoară printre zeci de maşini parcate. Catastrofă este la trecerea de pietoni, în faţa restaurantului fostei bucătărese de ambasadă. Maşini îşi rup suspensiile, oameni – picioarele. Pietrele cubice au alunecat şi au zburat din structura de trecere de pietoni şi acum maşinile şi oamenii se zvîrcolesc în pietriş sau alunecă pe cataroaiele rămase. E comic să stai să vezi automatele pe două sau pe patru forţe de propulsie cum dansează grotesc. Nu prea ai alternative. De jur împrejur, locul este sufocat de parcări personalizate ale maşinilor. Omul se zdreleşte, maşini crapă. Sigur, dacă nimeni n-a sesizat, nimeni n-a mişcat o piatră. Chiliman sau Oprescu sînt urcaţi la cucurigu în turnurile lor (chiar amîndoi şi-au tras turnuri noi pentru a-şi renova vechile primării, de care bineînţeles au uitat). Ce să vadă ei ce se întîmplă pe străzile lor? Păi, nu a vrut oengeul să se facă zonă pietonală? Le-am dat zonă pietonală! Dar pietonala a alunecat în haos. Pietre, maşini şi oameni îşi rup sufletele.

Terorism

Texte şi opinii de:

● Cornel CODIŢĂ (sociolog, analist militar, profesor universitar şi general în rezervă al Armatei Române)
„Piaţa postmodernă a terorii“

● Carmen GAVRILĂ (jurnalist, Radio România Actualităţi)
„La o cafea cu teroriştii“

● Adrian STĂNICĂ (jurnalist şi cercetător ştiinţific la GeoEcoMar)
„Cum am simţit controalele“

● Sorin SAVA (purtător de cuvînt al Serviciului Român de Informaţii)
„Albastru – Precaut“

argument

Cine ameninţă lumea civilizată?

Se împlinesc 13 ani de la atacurile teroriste din Statele Unite, considerate drept cele mai teribile din toate timpurile. Trăim de mai bine de un deceniu sub acest spectru şi se spune adesea că acele atentate au schimbat lumea. De atunci însă, au mai avut loc şi alte atentate care au adăugat, de fiecare dată, noi nuanţe, modului în care lumea se raportează la fenomenul terorist. De exemplu, atentatele din Madrid şi din Londra au atras atenţia asupra faptului că răul nu vine doar din afară (cum fusese cazul la 11 septembrie) şi că teroriştii pot proveni chiar din interiorul societăţilor civilizate. Mai de curînd, evoluţia situaţiei provocate de grupările sunnite din nordul Irakului, care vor să instituie un mare califat islamic, l-a făcut pe preşedintele comisiei pentru serviciile de informaţii din Camera Reprezentanţilor, Mike Rogers, să afirme că acestea pun Statele Unite într-un pericol mai mare chiar decît fusese cazul înaintea atacurilor de la 11 septembrie 2001. Aceste grupări teroriste au acum la îndemînă tancuri, rachete sau alte mijloace militare moderne şi ştiu să folosească mijloacele de informare şi de propagandă prin Internet şi reţelele de socializare.

Astăzi, teroriştii sînt de multe feluri, iar activităţile lor au devenit foarte diversificate. Dincolo de asta, termenii *terorist – terorism* au ajuns să se aplice în mod extins, mergînd pînă la formule precum *terorism imobiliar*.

În Dosarul de faţă ne-am concentrat asupra ideii de terorism în accepţiunea proprie a termenului. Am încercat să lămurim, pe cît posibil, cîteva lucruri: cum se manifestă şi cum este perceput terorismul actual; de unde vine şi ce vrea; care sînt originile atentatelor teroriste, aşa cum le ştim astăzi; cine şi ce le generează; măsura în care ne afectează terorismul ca fenomen global; cît de mare e riscul să ne confruntăm cu asemenea atentate în România.

Pentru a răspunde la aceste întrebări, am apelat la oameni care au cercetat în mod sistematic fenomenul, la specialiştii SRI, la jurnalişti care au lucrat în medii de provenienţă a teroriştilor, la oameni care au simţit pe pielea lor efectele întăririi controalelor şi ale procedurilor antiteroriste. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

CASA DE PIATRĂ

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 4 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Cornel CODIȚĂ

Piața postmodernă a terorii

Cum a devenit teroarea parte a vieţii cotidiene, pentru milioane de oameni, fie că trăiesc în supraabundenţa insulelor privilegiate ale lumii globale, ori în deşerturile megacontinentului sărăciei? Cum şi de ce atît de mulţi cetăţeni ai Planetei au zilnic întîlnire cu chipul terorii, fie că merg liniştiţi pe stradă, se află în metrou, în tren, pe vapor sau într-un avion? De ce teroarea pluteşte ca un uriaş, persistent, nor de furtună deasupra societăţilor postmoderne, ameninţîndu-le nu doar liniştea şi pacea, ci însăşi urzeala de raţionalitate şi libertate, pe care sînt ţesute structurile lor sociale? Dacă Alexander Pope avea dreptate şi „studiul adecvat al omenirii este omul" *(The Riddle of the World)*, atunci – de aici ar trebui să începem şi noi cercetarea răspunsurilor la toate aceste întrebări.

Înainte de a avea circulaţia pe care o are astăzi, în cetatea politicii, înainte de a deveni o marfă cu piaţă globală, teroarea a fost, pentru cea mai mare parte a istoriei, un ingredient omniprezent. Este adevărat, într-un cîmp de interacţiune socială mult mai îngust, cel al comportamentelor beligene, cum le numeşte G. Bouthoul. Lupta – utilizarea metodică a violenţei organizate la scară socială – include componenta terorii. Motivul este natural. Toate fiinţele vii, de la formele unicelulare, pînă la om, sînt „cablate" astfel încît să producă, automat, o reacţie standard, cînd sînt confruntate, pe neaşteptate, cu un pericol iminent şi masiv la adresa vieţii lor! Supradimensionalitatea acestui pericol, în raport cu capacităţile proprii de apărare (cunoscute/estimate!), iminenţa şi implacabilul concretizării pericolului, plus „sentimentul" inevitabilităţii rezultatului (anenatizarea) sînt componentele „terorii", ale reacţiei fizio-psihologice pentru care sîntem „setaţi".

O reacţie simplă, prin consecinţele ei: „îngheţarea". Transformarea, pentru cîteva momente, într-o „stană de piatră", la propriu; de la îngheţarea catatonică a muşchilor, la îngheţarea proceselor de gîndire şi decizie. Dintr-un motiv care este încă prea puţin înţeles, „proiectantul" sistemelor biologice pare să fi ştiut că, oricît de slabă ar fi în faţa unui pericol copleşitor, apărarea prin „îngheţare" este mai bună decît orice altă soluţie, bazată pe mişcare!! Ceva asemănător regăsim în situaţia de cutremur, unde experienţa arată că acţiunea de „a ieşi din casă" acumulează, fie şi într-un timp minim, mult mai multe pericole decît nonacţiunea, adică decizia de a rămîne pe loc! Contraintuitiv, dar adevărat; mai precis, adecvat! Utilizarea mijloacelor/acţiunilor care pot induce teroare face parte din „arsenalul" luptelor, din zorii civilizaţiei şi pînă astăzi. Motivul are de-a face cu esenţa răspunsului nostru prestabilit – „îngheţarea". Odată blocat, cel supus terorii devine, fie şi pentru o scurtă perioadă de timp, total vulnerabil, victima sigură, fără apărare, a celui care a pregătit şi executat atacul! De la artele marţiale care folosesc doar corpul uman, la strategiile confruntărilor nucleare, nu există aspect al pregătirii de luptă care să nu includă utilizarea terorii şi, simetric, deprinderea mijloacelor care dezvoltă capacitatea de a scurtcircuita (scoate din funcţiune!) reacţia naturală de „îngheţare", în cazul percepţiei unui pericol masiv şi iminent. Dacă ar fi rămas circumscrisă acestui areal, teroarea ar fi şi astăzi un subiect de studiu doar pentru psihologi şi militari, pentru cei care se ocupă de pregătirea tactică a luptelor, indiferent la ce scară s-ar desfăşura ele.

La limita drumului pe care modernitatea îşi epuizează resursele de dezvoltare şi reproducere a structurilor sale fundamentale, de la economie şi politică, la religie şi etică, acolo unde au început să se deschidă porţile spre tărîmul incongruenţei pe care o numim (probabil temporar!) postmodernitate, teroarea a făcut, însă, un pas decisiv pentru a se înstăpîni în teritoriul politicii. Adevărat, era acolo mai demult! Două rădăcini viguroase şi vizibile ajung pînă la noi. Prima este chiar „inovaţia" Revoluţiei Franceze, regimul terorii! Atunci a fost însămînţată în solul politicii moderne, la propriu, ideea că o revoluţie, o schimbare politică radicală, pentru a se putea stabiliza, pentru a putea prinde rădăcini şi a da roadele preconizate, are nevoie de o perioadă de „teroare", de o asemenea revărsare a violenţei, instrumentată instituţional, ori necontrolată, dezlănţuită dincolo de legi şi de ordinea firească, încît să se obţină eliminarea fizică a opoziţiei sau îngheţarea reacţiilor celor ce ar dori să împiedice „revoluţia", ori să o facă reversibilă. Cea de-a doua, prin intermediul anarhismului (vezi Bakunin, „Scrisoarea către Nechayev", 2 iunie 1870), dezvoltată de Lenin în teoria „dictaturii proletariatului" şi desăvîrşită de practicile staliniste, ceea ce a statornicit teroarea ca instrument al politicii moderne şi parte a moştenirii „revoluţionare" a tuturor regimurilor dictatoriale care s-au revendicat, într-un fel sau altul, de la ideea schimbării sociale radicale, de la comunism, „real-socialism", fascism, sau „dictaturile de dezvoltare" ale secolului al XX-lea. În sfîrşit, pasul decisiv de la teroarea politică la terorism internaţional a fost făcut la mijlocul secolului al XX-lea. Momentul este precis marcat şi are de-a face cu geo-politica Orientului Mijlociu. Spaţiul respectiv a fost considerat, de politica sovietică, propice atît pentru angajarea Statelor Unite într-un „conflict prin terţi", cît şi pentru testarea unor noi variante ale „războiului revoluţionar", ca parte a strategiei de promovare a „revoluţiei mondiale", element ideologic esenţial al moştenirii leniniste. Organizaţia pentru eliberarea Palestinei a fost vectorul politic utilizat de sovietici pentru a instrumentaliza obiectivele lor. Ca să poată utiliza dimensiunea politică a conflictului pe scena ONU, era însă nevoie de recunoaşterea şi acceptarea internaţională a noului actor politic, OEP-ul. Din această ecuaţie s-a născut, în laboratoarele serviciilor de spionaj sovietice, ideea unor acţiuni care să forţeze Occidentul şi în special Statele Unite să ia act de şi să facă publice cererile şi obiectivele politice ale OEP. La deturnarea prin forţă a unor avioane civile şi ameninţarea teroristă de a ucide pasagerii se adăuga cererea de a publica în ziare de mare circulaţie din Statele Unite o pagină care să prezinte cererile atentatorilor; în fapt o pagină de propagandă a OEP. Istoria aceasta începe la 23 iunie, 1968, cu deturnarea zborului El Al 426. Ea a creat formula standard pentru operaţiunile de terorism internaţional: o lovitură în forţă asupra unui ţinte civile, cu luare de ostatici; ameninţarea cu uciderea lor, adesea întărită de uciderea demonstrativă a unuia sau mai multor ostatici; cererea politică şi ampla ei mediatizare. Chiar dacă acţiunea se termina într-un dezastru pentru atentatori şi teroriști, obiectivul politic era considerat atins! Teroarea făcuse auzite cererile atentatorilor. Teroarea făcuse vizibile şi credibile forţa, hotărîrea şi obiectivele instrumentului politic care-i trimisese în misiune! Motivul pentru care nici astăzi, cînd terorismul internaţional foloseşte oportunităţile şi infrastructurile globalizării pentru a se proiecta ca ameninţare omniprezentă, statele membre ONU nu au căzut de acord asupra unei definiţii oficiale a terorismului, este considerarea acţiunilor al căror tipar a fost creat în 1968 drept instrumente legitime ale „forţelor revoluţionare", ori ale celor care luptă împotriva unui „opresor" ce deţine supremaţia puterii şi nu poate fi, în nici un alt mod, adus la masa negocierii, ori stămutat din linia sa politică. Lumea culege şi este obligată astăzi să înghită cu noduri unul dintre cele mai amare şi mai toxice „fructe" născute din sămînţa ideologiei „revoluţionare".

Departe de a fi afectată de încheierea „Războiului Rece", piaţa internaţională a terorii a urmat şi a exploatat oportunităţile istoriei; se foloseşte cu abilitate de procesele globalizării pentru a spori capitalul investitorilor! Unde sîntem, deci, astăzi? Într-o lume în care majoritatea, dacă nu chiar toate activităţile umane tind să adopte tiparul pieţei! Producţia internaţională a terorii s-a „delocalizat", şi-a multiplicat centrele, şi-a specializat activităţile pe competenţe şi arii de predilecţie. Ca orice activitate „economică", ea are nevoie, în primul rînd, de resurse – bani, oameni, informaţii, organizare. Aspectele noi ale tabloului se regăsesc pe fiecare palier: exploatarea dezvoltării multiculturalităţii occidentale şi folosirea agresivă a comunităţilor musulmane din Occident pentru convertirea, recrutarea şi înregimentarea „teroristului de tip nou", care s-a născut, a crescut şi s-a format în lumea occidentală; diversificarea, multiplicarea şi specializarea reţelelor care produc sau spală banii necesari operaţiunilor teroriste; parazitarea reţelelor oficiale ale traficului de arme pentru aprovizionarea şi asigurarea operaţiunilor terorismului internaţional; diversificarea programelor şi a locaţiilor de instruire şi condiţionare a operativilor reţelelor teroriste; dezvoltarea activităţilor şi a capacităţilor care asigură informaţiile critice necesare planificării, protejării şi executării operaţiunilor teroriste; parazitarea structurilor politice ale unor state pentru promovarea şi atingerea obiectivelor acţiunilor teroriste; diversificarea modalităţilor de utilizare, parazitare sau cooperare cu structurile specializate ale serviciilor de informaţii/contrainformaţii ale statelor „prietene", „neutre" sau chiar „inamice", pentru pregătirea, organizarea şi realizarea operaţiilor de terorism internaţional. Amprenta ideologică a activităţilor terorismului internaţional este mai puţin marcată, decît în vremurile Războiului Rece. Accentuate au rămas temele antioccidentale („Răul este/vine din Occident"), „revoluţionar-eliberatoare", „justiţiare".

Unde se află România în raport cu fenomenul terorismului global? La periferie, dacă nu chiar „în afara hărţii", ar putea spune oricine ia în considerare aspectul materializării actelor de terorism internaţional. De două ori, eronat! O dată, întrucît în structurile lumii globalizate, periferia nu mai există; există doar arii predilecte pentru diferite tipuri de activităţi, şi ele definite doar pentru perioade limitate de timp. A doua oară, pentru că România chiar este o zonă activă a acţiunilor teroriste, dar nu în ceea ce priveşte „ţintele", locul de finalizare, ci în zona de asigurare resurse, în special financiar-materiale şi de informaţii.

Dincolo de ideologii, politică şi putere, ce ne-ar mai trebui pentru a înţelege regulile şi dinamica noii pieţe globale a terorii? Poate ceea ce evocă Akerlof şi Schiller, pe urmele lui Keynes: „spiritul animal". „Nu vom înţelege niciodată evenimentele economice importante, decît atunci cînd vom privi în faţă faptul că, în natura lor, cauzele acestora sînt în mare parte mentale... teoria a ignorat rolul spiritului animal. După cum a ignorat şi faptul că oamenii pot să nu fie conştienţi că s-au suit într-un rollercoaster." Cu evenimentele politice lucrurile stau cam în acelaşi fel!

Deturnarea zborului El Al 426 a creat formula standard.

Cărţi recomandate de Anthony Frost English Bookshop

The Looming Tower: Al-Qaeda and the Road to 9/11, *de Lawrence Wright (2006, Pulitzer Prize, National Book Award Finalist)*

The History of Terrorism: From Antiquity to Al-Qaeda, *Gérard Chaliand şi Arnaud* Blin *(editori; 2007)*

The New Jackals: Ramzi Yousef, Osama bin Laden, and the Future of Terrorism, *de Simon Reeve (1998)*

The Triple Agent: The al-Qaeda Mole who Infiltrated the CIA, *de Joby Warrick (2011)*

Blood and Rage: A Cultural History of Terrorism, *de Michael Burleigh (2008)*

The Second Plane, *de Martin Amis (2008)*

***Cornel Codiță** este sociolog, analist militar, prof. univ. şi general în rezervă al Armatei Române.*

Carmen GAVRILĂ

La o cafea cu teroriști

2006, undeva în Fîșia Gaza, sub un măslin, la o cafea cu cîțiva oameni îmbrăcați în negru și mascați, cu Kalașnicov atîrnat pe umăr. Erau membri Al Aqsa, organizație considerată, în multe țări, teroristă. Dar la acel moment aveau mai degrabă o problemă cu Hamas, decît cu Israelul sau cu Occidentul. Spuneau clar că ar recunoaște statul Israel, dacă palestinienii ar avea propriul stat. Nu la mare distanță, în Gaza City, la altă masă și altă cafea, cu un membru Hamas. Lîngă cafea, tot un Kalașnikov. De data asta, discursul a fost diferit – „Israelul trebuie să dispară". În apropiere de Gaza City, în altă casă, altă cafea, fără Kalașnikov, dar însoțită de o demonstrație făcută de copiii gazdei, adolescenți de 12-13 ani, care mi-au arătat mîndri un mic dispozitiv exploziv fabricat manual – „Cu asta dăm în Israel." Mai departe, în Liban, într-un magazin cu suveniruri Hezbollah, o cafea cu patronul – „Colonialiștii occidentali ne sînt dușmani de moarte, dar Hezbollah e mișcare de rezistență, nu teroristă." Cam asta e imaginea la suprafață. Cea mai comună teorie a politicienilor occidentali este că musulmanii radicali sînt fundamentaliști religioși, săraci, motivați de disperare și ură. Dar un studiu Gallup scoate la iveală că portretul musulmanului radical angajat politic se suprapune, în multe locuri, cu cel al musulmanului moderat și că nu fervoarea religioasă conduce neapărat la terorism, pentru că nu există nici o diferență majoră în gradul de religiozitate al musulmanilor moderați și al celor radicali, ba mai degrabă radicalii lipsesc de la ceremoniile religioase. Occidentul nu și-a formulat, nici pînă acum, o strategie antiteroristă coerentă, pentru că nu a identificat încă exact cu cine are de-a face.

Mai degrabă radicalii lipsesc de la ceremoniile religioase.

Islamul – ostatic al terorismului

Pentru că mișcările teroriste au făcut din islam ostaticul scopurilor lor, au folosit și interpretat Coranul în așa fel încît să se muleze pe mijloacele și interesele lor, Occidentul este marcat de ideea potrivit căreia islamul e o religie a violenței, a terorismului, care încurajează uciderea de nevinovați. Dar un verset din Coran spune clar – „chiar cînd pornești război sfînt (jihad) e interzisă uciderea lucrătorilor pămîntului, a copiilor și femeilor!", adică a civililor. Problema e că mai mulți radicali mi-au spus că, din punctul lor de vedere, nu există civili nevinovați, pentru că, prin taxele pe care le plătesc, cetățenii occidentali finanțează guvernele și războaiele împotriva musulmanilor. Radicalismul islamic e pus deseori și pe seama sărăciei și a lipsei de educație. În mod normal, concluzia logică ar fi că cineva care se simte oprimat tinde să îmbrățișeze teorii și idei extremiste, lucru care s-a întîmplat și în Europa. Dar cifrele arată că majoritatea liderilor radicali islamiști sau teroriști vin din medii cu un standard de viață cel puțin decent și au făcut mai mulți ani de școală decît media musulmanilor moderați – 44% dintre radicalii chestionați de Gallup au studii medii și superioare, în timp ce același lucru e valabil doar pentru 38% dintre moderați. În acest caz, sînt luați în considerare nu atentatorii sinucigași, ci liderii politici radicali. Dacă motivația unui atentator „de rînd" stă într-un amestec de lipsă de educație, lipsă de speranță pentru un viitor mai bun, sărăcie, ei bine, nu același lucru este valabil pentru lideri. Aceștia se bucură de o situație materială net superioară musulmanilor obișnuiți, așa-numiți „moderați". La întrebarea „ce au împotriva noastră, a occidentalilor?", s-au grăbit să dea un răspuns în special politicienii americani, cu fraza clasică: „Pentru că detestă felul nostru de a trăi, libertatea noastră, democrația noastră." Paradoxul, scos la iveală de sondaj, este că musulmanii radicali, cînd renunță la discurs și răspund sincer, recunosc că admiră mai ales progresul tehnologic al Vestului și libertatea de exprimare. La fel, musulmanii moderați. De vreme ce nici gradul de religiozitate, nici starea materială, nici lipsa de educație, nici „ura pentru Occident" nu par a fi criterii de diferențiere între musulmanii radicali și cei moderați, atunci ce joacă rol de declic pentru a motiva un act terorist? În general, cei care se definesc radicali, dar și cei care se consideră moderați au reproșat Occidentului, în proporții aproape egale, că nu le arată suficient respect, lor și islamului. Ei au spus că simt cum Europa și SUA le amenință și încearcă să le controleze modul de viață. Singura diferență semnificativă este aceea că musulmanii moderați au spus că doresc legături mai strînse cu Vestul, prin intermediul dezvoltării economice. Radicalismul islamic a fost înghesuit în trei mari forme. Extremismul de tip Al Qaeda, ISIS sau Boko Haram, care este definit drept „subversiv", fundamentalismul preemptiv specific regimului saudit, care se manifestă în școli islamice wahabite și salafite, și revoluția islamică devenită instituție, regim, ca în cazul Iranului. Sursa tuturor acestora este pur islamică, dar toate au cunoscut devieri.

Terorismul – neislamic

Toate formele radicale mergînd spre extremism își justifică prezența și acțiunile prin trimiteri la Coran și tradiții. Fiecare în parte pretinde că deține cheia spre islamul pur, spre adevăratul islam. Dar o simplă analiză arată că radicalii acceptă sau resping texte islamice, a căror autenticitate a fost deja probată de experți musulmani și clerici, de-a lungul timpului, în funcție de măsura în care acele texte susțin ori nu agenda lor. În general, metoda de anulare a unor versete coranice care contravin mesajului de tip terorist este simplă, mai ales dacă e vorba de versete din prima perioadă de revelații a Profetului. Radicalii pretind că versetele timpurii sînt anulate de altele din perioade mai tîrzii, pe motiv că acestea din urmă sînt „mai mature". Sinuciderea este cu totul neislamică, e unul dintre cele mai mari păcate, indiferent de motiv. În Coran se face clar diferența între a te sacrifica lăsîndu-te ucis de dușman pentru o cauză nobilă (echivalează cu a lupta cu arma în mînă) și a-ți lua singur viața. Deși există numeroase controverse în această privință, ca exemplu pentru primul caz sînt dați copiii și tinerii iranieni, considerați martiri, pentru că se aruncau pe terenuri minate, ca să poată face culoare de trecere pentru trupele iraniene, în războiul cu Irakul. Al doilea caz duce la o eternitate în iad, conform profetului Mohamed: „Cine se va sinucide cu o sabie va fi chinuit cu o sabie în focurile iadului, cine se ucide pe el, în orice fel, la fel va repeta gestul în același fel, o veșnicie, în iad." Distrugerile și victimele actelor teroriste sinucigașe nu au nici o justificare în islam, spun musulmanii moderați. „Faptul că în atacul din 9 septembrie au fost uciși cîteva sute de musulmani este foarte convenabil uitat în mass-media. Bin Laden a ucis atunci musulmani. A spune că pentru un așa-zis «bine mai mare» hai să omorîm și cîțiva de-ai noștri, este foarte îngrijorător. În ce privește conceptul teoristului sinucigaș, ei bine, sfințenia vieții umane este clară în toate marile religii monoteiste. Nu văd niciunde altceva decît «Să nu ucizi!» Sînt oameni care și-au pierdut rude, care se simt disperați și vor să își vadă cauza sau comunitatea avansînd, și folosesc asta ca pe un pretext ca să-i distrugă pe alții, luîndu-și viața în acest proces. Cred că noi, arabii și musulmanii, nici nu avem nevoie de dușmani pentru că sîntem propriii noștri dușmani" – mi-a spus într-un interviu prințul iordanian Hassan Bin Talal.

Radicali europeni

În rîndurile mișcării teroriste Statul Islamic, pe lîngă care Al-Qaeda pare moderată, a apărut un număr extrem de mare de europeni, în general tineri din familii musulmane de imigranți, dar născuți, crescuți și educați în Europa. Ce îi face pe acești tineri să fugă din Marea Britanie sau Germania și să lupte în Siria sau Irak? Sociologii au stabilit că, pentru musulmanii europeni, sînt vizibile trei căi de relaționare cu societățile în care trăiesc: acceptarea, evitarea și rezistența. Acceptarea echivalează cu adoptarea culturii-gazdă și renunțarea la cultura proprie, prin „uitarea" bagajului cu care au venit imigranții musulmani. Evitarea se traduce prin separarea mediului nonislamic de cel islamic, și comportamentul diferit după caz și situație, care derivă din aceasta. Rezistența presupune ca musulmanii să refuze activ statutul alocat religiei și islamului, în special de societățile-gazdă. Uneori, rezistența duce la activism politic, care folosește tocmai metodele și formulele utilizate de societățile civile democratice. Alteori, rezistența la cultura-gazdă conduce la adoptarea ideilor islamului radical și chiar ale mișcărilor islamice violente. Islamul politic european începe să se afirme de sine stătător, să se revendice tot mai puțin de la islamul din țările de origine și începe să se transforme din „produs de import" într-unul local. Fiecare țară europeană gazdă își pune pecetea sistemului propriu asupra tipului de manifestare politică și identitară a musulmanilor săi. Statutul religiei, modalitățile de obținere a cetățeniei, gradul de toleranță multiculturală, diferite de la țară la țară, influențează formarea și dezvoltarea identității minorităților musulmane din Occident. Secularizarea profundă a vieții publice europene a făcut ca islamul să treacă din spațiul public, așa cum era în țările de origine, în cel privat. Această individualizare a practicii religioase este însoțită, tot sub influența culturii majoritare occidentale, de asumarea unui islam social, politic, printr-o vizibilă creștere a numărului de organizații islamice și de voci musulmane în spațiul societății civile. Dacă în anii '80 musulmanii europeni se recunoșteau mai întîi etnic și prin spațiul din care veneau, și nu aveau un sentiment de solidaritate cu alți musulmani, motivat religios, acum islamul pare să fie tot mai mult un liant, pentru musulmanii de origini diferite care sînt deja europeni de a treia, chiar a patra generație. Într-o epocă a globalizării accelerate, se pare că mai rezistent este simțul apartenenței religioase decît cel etnic. De unde și explicația pentru așa-numitul „islam global". Globalizarea culturală este un fenomen care implică deteritorializarea culturilor și a comunităților, deteritorializarea religioasă, etnică. Astfel, islamul devine o sursă formidabilă de identitate colectivă, care conectează grupuri complet diferite cultural, lingvistic, etnic și geografic. O identitate care nu are nimic european, reclamă mulți occidentali, o identitate în care spun că nu își găsesc loc principii și valori europene. Și ciocnirea civilizațiilor continuă...

Ficțiuni, memorii, interviuri

Jonathan Safran Foer, Extrem de tare & incredibil de aproape, *traducere de Andra Matzal, Humanitas Fiction, 2012*

John Updike, Teroristul, *traducere de Iulia Gorzo, Humanitas Fiction, 2007*

Salman Rushdie, Joseph Anton: Memorii, *traducere de Dana Crăciun, Polirom, 2012*

Giovanna Borradori, Filosofie într-un timp al terorii. Dialoguri cu Jürgen Habermas și Jacques Derrida, *traduceri de Marie-Louise Semen și Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, 2005*

***Carmen Gavrilă** este jurnalist la Radio România Actualități.*

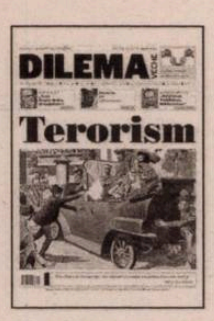

Albastru – Precaut

interviu cu Sorin SAVA, purtător de cuvînt al Serviciului Român de Informaţii

Ştim că în România, din punct de vedere al ameninţării teroriste, de multă vreme se menţine nivelul „Albastru – Precaut" (adică al doilea de jos din cele cinci posibile). De ce acest nivel, şi nu unul mai scăzut (verde) sau unul mai crescut (galben)?

Instituit la 15 aprilie 2004, printr-o Hotărîre a CSAT, Sistemul Naţional de Alertă Teroristă este parte a mecanismului naţional de prevenire şi combatere a terorismului, raţiunea sa de instituire şi obiectivele vizate fiind similare sistemelor existente în alte state (SUA, Franţa, Marea Britanie, Spania, Federaţia Rusă etc.).

Deşi diferite ca denumire (sistem, scară, scală, plan) şi structură (pe nivele sau trepte diferite ca număr şi codificare), aceste instrumente consacrate domeniului antiterorism sînt esenţial axate pe două componente interdependente – evaluarea ameninţării teroriste interne/externe (intenţie şi capacitate de atac a entităţii teroriste) şi dispunerea măsurilor de ripostă adecvate. Obiectivul prioritar al tuturor acestor sisteme este acela de a-i proteja pe cetăţeni şi teritoriul naţional, prin activarea unei reacţii instituţionale rapide şi coordonate în faţa unei ameninţări ori acţiuni teroriste.

Este evident, astfel, rolul hotărîtor al Serviciilor de informaţii / Centrelor de coordonare antiteroristă şi cooperării internaţionale în evaluarea consistenţei, iminenţei şi ţintei ameninţării teroriste, funcţie de care sînt aplicate proporţional măsuri de prevenire (descurajare) şi combatere a acţiunilor teroriste.

În România, nivelul de alertă teroristă se menţine „Albastru – Precaut". Eforturile Serviciului Român de Informaţii, ca autoritate naţională în domeniul antiterorism, ale instituţiilor din Sistemul Naţional pentru Prevenirea şi Combaterea Terorismului şi în colaborare cu parteneri externi, au reuşit menţinerea ameninţărilor teroriste la adresa României la un nivel care nu a impus, pînă la acest moment, schimbarea scalei de alertă.

Singura perioadă de la introducerea acestui sistem în care nivelul de alertă a fost ridicat – la „Galben – Moderat" – a fost summit-ul NATO de la Bucureşti (aprilie 2008). Raţiunile care au determinat această modificare au fost date de importanţa securităţii delegaţiilor prezente la reuniunea NATO, la care s-a adăugat semnificaţia implicită de descurajare (măsurile luate prin ridicarea alertei au reprezentat, prin ele însele, un mijloc de disuadare a potenţialilor agresori).

Din partea cui pot veni ameninţările la adresa României, la acest capitol? Putem spune că, pentru teroriştii, România e mai degrabă o ţară de tranzit decît o ţintă? De unde vine riscul cel mai mare? În ce măsură există riscuri de terorism din partea unor organizaţii interne din România?

România nu se confruntă cu o ameninţare generată de un terorism autohton şi, în prezent, nu reprezintă ţinta unor ameninţări teroriste imediate, directe şi explicite. Măsurile derulate de Serviciu nu indică prezenţa, pe teritoriul naţional, a unor entităţi teroriste (indivizi, grupări) implicate în planificarea şi organizarea de atacuri în România.

În continuare, sursele ameninţării teroriste sînt externe, situaţia operativă internă pe profil antiterorist fiind influenţată de evoluţiile terorismului internaţional şi de dinamica securitară din state cu problematică teroristă activă (îndeosebi din nordul Africii, Orientul Mijlociu şi Afganistan/Pakistan).

Efectele revoltelor sociale declanşate la finalul anului 2010 continuă să se resimtă în Orientul Mijlociu şi în nordul Africii. Permeabilitatea frontierelor, lipsa controlului autorităţilor asupra unor zone din teritoriu, incidenţele unui accentuat fenomen al criminalităţii organizate, resuscitarea unor clivaje etnico-separatiste ori tensiuni confesionale

The Daily Tele
Britain's biggest-selling quality daily
Evening LONDON 2012 Standard
WEST END FINAL
War on Am
TERROR BOMBS EXPLODE ACROSS LONDON
- Many dead and injured
- Blasts on Tubes and bus
- Al Qaeda prime suspect
- Soldiers patrol the streets

„Nu este o întîmplare că majoritatea teroriştilor vin din ţări nedemocratice."

BILL CLINTON

interne, precum şi menţinerea unei baze sociale predispuse la radicalizare şi recrutare teroristă sînt cele mai pregnante evoluţii ce au facilitat replierea şi acţiunile entităţilor teroriste în regiune. În acest context, conflictul deschis din Siria a acumulat cele mai acute note ale unei ecuaţii belicoase, prin amploarea confruntărilor militare, mobilizarea unor consistente şi imprevizibile forţe extremist/teroriste şi implicaţiile grave în planul stabilităţii statelor vecine (îndeosebi Irak şi Liban).

Persistenţa crizei siriene, consolidarea polului combatant jihadist şi îndeosebi extensia teritorială a Statului Islamic potenţează riscuri teroriste şi la adresa Europei, îndeosebi prin mobilizarea cetăţenilor europeni – tineri musulmani/convertiţi – care optează pentru a se deplasa în teatrul de conflict şi a se alătura entităţilor jihadiste. Corespondent acestor evoluţii, îngrijorător este şi riscul generat de luptători jihadişti care se întorc în Europa/statele de reşedinţă.

La nivel naţional, importul problematicilor teroriste se regăseşte la nivelul masei de adepţi ai ideologiilor/entităţilor teroriste, prezentă, mai ales, în cadrul comunităţilor de rezidenţi străini proveniţi din spaţiile marcate de profunde schimbări politico-sociale, economice, sociale, conflicte ori tensiuni asimetrice. Nivelul de implicare în a prelua şi susţine cauze extremist-teroriste se află în directă relaţie cu experienţele radicale/teroriste ale individului/familiei, conexiunile ideologice/operaţionale avute în statele natale cu entităţi extremiste sau teroriste, cu evenimentele politice sau militare

Dispozitivul exploziv era format din două butelii cu gaz metan şi un mecanism de declanşare.

marcante pentru individ/comunitate, cu succesele ideologice şi operaţionale ale entităţilor extremist-teroriste şi, nu în ultimul rînd, cu forţa de impact a propagandei şi prozelitismului augmentată de suportul virtual, accesat de entităţile teroriste în ultimii zece ani.

O a doua direcţie de import este intermediată de migraţia (i)legală şi se regăseşte la nivelul adepţilor unor ideologii ori entităţi extremist-teroriste pentru care teritoriul naţional reprezintă, în principal, un spaţiu de tranzit ori temporar refugiu, destinaţia predilectă fiind Europa occidentală. Nivelul de risc terorist ridicat al acestora este dat în principal de background-ul extremist-terorist, opţiunile punctuale de implicare în constituirea de puncte de sprijin/facilitare a transferului de conaţionali spre Europa occidentală, potenţialul de polarizare a unor opţiuni radicale-teroriste pe teritoriul naţional şi, nu în ultimul rînd, agenda operaţională ce poate include ţinte occidentale. În context, menţionăm dificultatea detectării elementelor teroriste din masa de migranţi care tranzitează teritoriul naţional.

Raportat la aceste perspective de înţelegere a ameninţării, precizăm că riscurile teroriste înregistrate, pînă în acest moment, la nivel naţional au fost preponderent nonoperaţionale, implicarea adepţilor unor organizaţii extremiste/teroriste, rezidenţi străini originari din spaţii cu dinamică teroristă ori aflaţi în tranzit concretizîndu-se îndeosebi prin activităţi de propagandă, radicalizare, de sprijin financiar şi logistic în susţinerea unor ideologii ori entităţi extremist-teroriste. În ţara noastră, există o singură extensie a unei organizaţii teroriste – un nucleu al PKK/KG, activ în principal pe linie de propagandă şi colectare de fonduri în beneficiul entităţii.

Profilul securitar naţional prezintă unele date specifice ce potenţează riscurile teroriste şi includerea României în aria de preocupări a unor entităţi teroriste: apartenenţa ţării la Alianţa Nord-Atlantică, angajamentele militare din Afganistan, amplasarea pe teritoriul naţional a scutului antirachetă şi a unor facilităţi SUA, relaţiile politico-diplomatice bune cu Israel şi SUA.

Într-o primă abordare, de imediată previzibilitate, se înscriu ca surse semnificative de risc terorist cele generate de membri ori simpatizanţi ai unor organizaţii extremist-teroriste, a căror agendă ideologică ori directive operaţionale punctuale pot include şi România (obiective autohtone ori străine, aflate pe teritoriul naţional).

Concomitent, sînt luate în calcul evoluţiile terorismului din ultimii ani şi cazuistica la nivel european, care pun în evidenţă imprevizibilitatea acţiunilor solo ale teroriştilor. Date fiind dificultăţile de identificare şi, implicit, contracarare este evident nivelul de risc major generat de acest tip de atentatori.

Cînd s-a confruntat România ultima dată cu iminenţa unui atentat terorist, cînd a fost dejucat ultima oară un asemenea atentat?

Strategia SRI este de a preveni orice acţiune teroristă, de a menţine climatul de siguranţă a cetăţenilor şi de a proteja teritoriul naţional, concomitent cu susţinerea intereselor de securitate naţională şi angajamentelor asumate de România ca membră a NATO şi UE.

Pînă în prezent, SRI a reuşit să contracareze orice tentativă de constituire de puncte de sprijin ori planificare a vreunui atentat terorist pe teritoriul României.

Sîntem în permanentă stare de vigilenţă, monitorizăm semnalele şi evoluţiile de risc terorist, cooperăm strîns cu instituţiile naţionale cu responsabilităţi (MAI, SIE, MAE, DIICOT, MApN, MJ), precum şi cu servicii de informaţii externe, avînd în atenţie anticiparea evoluţiilor cu impact securitar.

Ultima situaţie în care ţara noastră s-a confruntat cu pericolul unui atentat terorist a fost tentativa cetăţeanului român Florin Lesch, care în iunie 2006 a fost capturat de autorităţile române la doar 35 km de Timişoara, oraş în care intenţiona să detoneze, prin telecomandă, maşina capcană pe care o conducea. Dispozitivul exploziv era format din două butelii cu gaz metan şi un mecanism de declanşare, plasate sub bancheta din spate a autoturismului. Potrivit exper-

tizei de specialitate, bomba era funcţională şi putea provoca numeroase victime. În anul 2008, Lesch a fost condamnat definitiv la 12 ani de închisoare pentru acte de terorism.

O situaţie mai recentă a constituit-o complotul iniţiat de cetăţenii pakistanezi Ramzan Muhammad şi Adeel Muhammad, veniţi la studii în România (în 2009, respectiv 2012). La propunerea SRI, aceştia au fost declaraţi persoane indezirabile, în decembrie 2012, pentru sprijinirea unei grupări afiliate Al-Qaeda, interesată să comită acte teroriste pe teritoriul naţional. Cei doi cetăţeni pakistanezi au acţionat ca puncte de sprijin, sub coordonare externă şi în condiţii de conspirativitate, unul dintre aceştia deţinînd şi cunoştinţe cu privire la confecţionarea de dispozitive explozive improvizate.

Bomba era funcţională şi putea provoca numeroase victime.

Pe teritoriul Bulgariei vecine, acum doi ani a avut loc un atentat cu bombă, la Burgas. Se putea petrece aşa ceva şi în România? S-ar putea explica de ce s-a petrecut în Bulgaria, şi nu în România?

Atentatul din 18 iulie 2012 de la Burgas a marcat geografic extinderea zonei frecvent vizate a Europei occidentale la cea a Europei răsăritene. La această mutaţie se adaugă şi efectul mediatic consistent al atentatului, în condiţiile în care Bulgaria nu era considerată un stat-ţintă pentru organizaţiile teroriste, în pofida participării cu trupe în Irak şi Afganistan şi a relaţiilor strînse cu SUA şi Israel.

Pentru România, momentul Burgas a adus cu atît mai mult în atenţie riscul de replicare în spaţiul est-european a unor astfel de acţiuni, avînd în vedere opţiunile externe similare cu cele ale statului vecin şi eventuale percepţii în mediile jihadiste privind şansele sporite ale unui atentat în estul Europei.

Potenţialul terorist generat de indivizii singulari, conexiunile operaţionale ce nu sînt determinate de limitări geografice, gradul de anonimitate şi rapiditate al transferului de resurse umane şi materiale dau nota predominantă a unei ameninţări teroriste globale care se poate materializa în orice ţară, inclusiv în România. Această realitate a impus nu numai Serviciului nostru, dar şi tuturor instituţiilor responsabile o abordare asumat preventivă, o conectare alertă şi profesionistă la provocările prezente.

În absenţa unor concluzii oficiale ale autorităţilor bulgare privind etapele preliminare de pregătire a atacului şi eventuale conexiuni cu o entitate teroristă coordonatore, nu putem specula asupra motivului alegerii Bulgariei ca ţintă şi cu atît mai puţin asupra riscului punctual de replicare în România a unui asemenea atentat.

De curînd, a circulat o hartă pe care organizaţia Stat Islamic în Irak şi Levant ar fi marcat regiunea în care ar vrea să instituie califatul islamic. Întreaga suprafaţă a României era cuprinsă în acest califat. E vorba de o simplă utopie, sau ar trebui, poate, să ne îngrijorăm că o asemenea organizaţie are în vedere şi România?

Includerea României ca spaţiu integrat unui califat islamic nu este nouă, ea regăsindu-se în alegaţiile media ale liderului radical Omar Bakri, în contextul post-Burgas. Într-un interviu acordat unei publicaţii bulgare în 2012, acesta a mediatizat teoria potrivit căreia un teritoriu, odată ce a fost sub stăpînire musulmană, rămîne pămînt islamic, indiferent de actuala conducere. În ceea ce priveşte România, iteraţiile pe acest subiect vizau perioada dominaţiei otomane.

Serviciul nostru are în atenţie monitorizarea impactului unor asemenea mesaje, care pot activa opţiuni ideologice radicale în raport cu România. Din această perspectivă, nu calificăm nivelul de realism sau utopie al mesajelor, ci forţa de legitimare a unor acţiuni teroriste ce ar putea viza ţara noastră.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Adrian STĂNICĂ

Cum am simţit controalele

Dacă în Statele Unite, lumea nu mai e la fel începînd cu 11 septembrie 2001, începuturile terorismului în Europa postbelică sînt din nefericire mult mai vechi. Anii 1970 – 1980 au constituit perioada cea mai intensă pentru terorismul palestinian, terorismul comunist extremist din Italia, atentatele din Irlanda de Nord şi Londra, bombele de la sediul Europei Libere din Germania – toate au marcat Europa de Vest şi au dus la stabilirea unor reguli de protecţie foarte clare. Odată cu sfîrşitul Războiului Rece (a primului Război Rece?) şi, probabil, cu dispariţia sponsorilor, şi atentatele au încetat la începutul anilor 1990 – dar regulile şi teama de atentate au rămas.

Mă deranjează cel mult nesimţirea nenumăratelor prinţese.

Tocmai la începutul anilor 1990 am început şi eu să călătoresc şi am putut simţi deseori ce înseamnă teama de terorişti. Am simţit şi cum controalele au devenit din ce în ce mai stricte, mai ales după atentatele din anii 2000, din State, Spania şi Marea Britanie. Şi cînd scriu că „am simţit", nu exagerez. Cînd eşti brunet (cu timpul grizonant), ai barbă şi trăsături mediteraneene, atragi imediat atenţia autorităţilor însărcinate cu paza antiteroristă, atît în aeroporturi, cît şi în afara lor.

Eram la Istanbul, în vara anului 2006, la prima Conferinţă Internaţională a Mării Negre. Era şi o vară în care viaţa în Istanbul era marcată de numeroase atentate. Serile mă întîlneam cu prieteni pe care nu-i văzusem de mult, la bere şi taifas. De fiecare dată, la întoarcerea la hotel, eram legitimat de patrulele de poliţie, mult mai multe şi mai active faţă de alţi ani. Controalele erau totdeauna scurte şi se terminau cu una sau două glume. În a treia seară, i-am întrebat pe poliţişti de ce mă aleg, dintre toţi, tocmai pe mine. Mi-au răspuns, zîmbind, că aveam figura tipică a atentatorilor. Dar şi că aveam ceva în plus, care mă eticheta drept inocent: un lejer damf de bere. Nici un terorist de la ei nu ar fi acceptat să se pregătească pentru întîlnirea cu Creatorul, încălcînd legile fundamentale...

Odată cu marile atacuri teroriste din ultimul deceniu, teama de atentatorii sinucigaşi a dus la exacerbarea reacţiei autorităţilor (personal, cred că e mai bine aşa, decît să fim un sat fără cîini). Imediat după atentatul din 7 iulie 2005 de la Londra, un brazilian cu rucsăcel în spate a fost împuşcat mortal pentru că nu s-a oprit la somaţia poliţiştilor. S-a dovedit apoi că victima fugise pentru că era certat cu legea din alte motive. Imediat după acel incident, o colegă din redacţia BBC de la Londra mi-a scris să nu calc prin Marea Britanie, pentru o perioadă. Sau, dacă vin, să nu port rucsăcel în spate, că e mai sigur.

Am testat, fără să vreau, vigilenţa securităţii de la aeroportul Heathrow acum cîţiva ani cînd, uitînd că am o sticlă de apă în bagajul de mînă, am ajuns într-o fracţiune de secundă să fiu ţinta a doi agenţi, care mi-au zis politicos, dar ferm să nu mişc pînă nu verifică ce e în bagaj. Reacţia poliţiştilor era normală pentru un aeroport în care au fost depistate de mai multe ori diferite tentative de a introduce explozibili artizanali în avioane (să nu uităm că actuala reglementare de a nu avea sticle cu lichid în bagajele de mînă a fost introdusă după un atentat eşuat, depistat tot pe un aeroport londonez). Cînd treburile s-au lămurit, cum greşeala era a mea, m-am scuzat, iar agenţii au răspuns din nou cu cel mai politicos ton din lume.

Uneori, controalele la bagaje pot părea absurde. În decembrie 2002, reveneam în ţară din stagiul Marie Curie la Veneţia, cu o căsuţă Barbie frumos împachetată, cadou de Crăciun pentru fetiţa mea. Cum căsuţa nu încăpea prin scanner, agenţii de pază de la aeroportul din Bologna m-au pus să deschid cadoul şi să introduc fiecare piesă, separat, la control. În cele aproape zece minute în care am desfăcut (cu atenţie) fiecare piesă, vocea poporului adunat în spatele meu a pus punctul pe i: Barbie nu poate fi decît suspectă de terorism... iar casa i-a fost smulsă lui Ken în urma divorţului, aşa că era normal să fie controlată la sînge. În avion, în drum spre casă, am citit însă care era cauza scrupulozităţii lucrătorilor de la Bologna: cu numai cîteva zile înainte, un bărbat în cursa Bologna – Paris s-ar fi ridicat cu o pungă în mînă şi ar fi cerut ca avionul să aterizeze la Nisa, în caz contrar urmînd să arunce totul în aer. Din fericire, s-a dovedit rapid că prezumtivul atentator era un bolnav psihic care avea în pungă nişte săpunuri şi care, într-adevăr, dorea să meargă la Nisa...

Oricum ar fi, pare că a apus pentru totdeauna vremea în care, masterand la Milano fiind, acum 20 de ani, şi revenind de acasă, după vacanţa de Crăciun cu escală la Zurich, poliţistul elveţian de frontieră m-a lăsat să trec, strîmbînd doar din nas la aroma celor trei sticle de pălincă de Maramureş pe care o aveam în bagajul de mînă, pentru colegii mei.

Cuvinte numai de bine despre controalele de la Otopeni. Trecînd pe acolo atît de des, nu pot să nu apreciez viteza şi eficienţa agenţilor de la noi – pe lîngă situaţia din alte locuri. Mă deranjează cel mult nesimţirea nenumăratelor prinţese care încearcă să treacă prin controale cu lanţuri, inele sau bijuterii ce au împreună mai mult metal ca un proiectil de tanc. Dar oricine poate greşi. Îmi vin fiori cînd mă gîndesc ce reacţie ar fi provocat, în alte ţări, identificarea în rucsăcelul meu de voiaj a unui cuţit pescăresc – cum s-a întîmplat la Otopeni acum cîţiva ani. Revenit în seara dinaintea plecării din Deltă, am uitat să îmi pregătesc bagajele pentru control. La scanner, agentul m-a întrebat dacă ştiu ce am în bagaj. I-am răspuns că, cel mai probabil, trebuie să fie o unghieră. Omul, zîmbitor, m-a chemat şi mi-a arătat cuţitul pe ecran şi m-a întrebat dacă îmi tai unghiile cu aşa ceva. Evident, am lăsat cuţitul în cutia de lîngă control şi de atunci nu mai judec pe nimeni cînd văd ce se adună acolo...

„Lupta împotriva terorismului seamănă cu a fi portar la fotbal. Poţi salva în mod genial sute de lovituri, dar oamenii îşi amintesc numai de lovitura care trece de tine."

PAUL WILKINSON

Ne deranjează însă controlul în sine? Pe mine, personal, nu. Prefer să ştiu că totul este în ordine şi că nu risc să ajung să vizitez vreo clădire într-un avion care intră pe fereastră cu toată viteza înainte, sau că ajung în cu totul altă destinaţie decît cea iniţială. Mă deranjează însă cozile din aeroporturile pe care controalele de securitate nu sînt bine organizate. Iar exemplul care îmi vine acum în minte este aeroportul Fiumicino din Roma, unde coada poate dura zece minute sau peste o oră, în funcţie de numărul de puncte de control deschise. Şi mă mai deranjează faptul că, de cînd nu mai avem voie cu lichide în bagajul de mînă, preţurile sticlelor de băuturi din magazinele din aeroporturi parcă au explodat. Dar în orice ecosistem există specii oportuniste.

Adrian Stănică *este jurnalist şi cercetător ştiinţific la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină – GeoEcoMar.*

Cristina IVAN

Celălalt... interior

sau lumea după 11 septembrie 2001

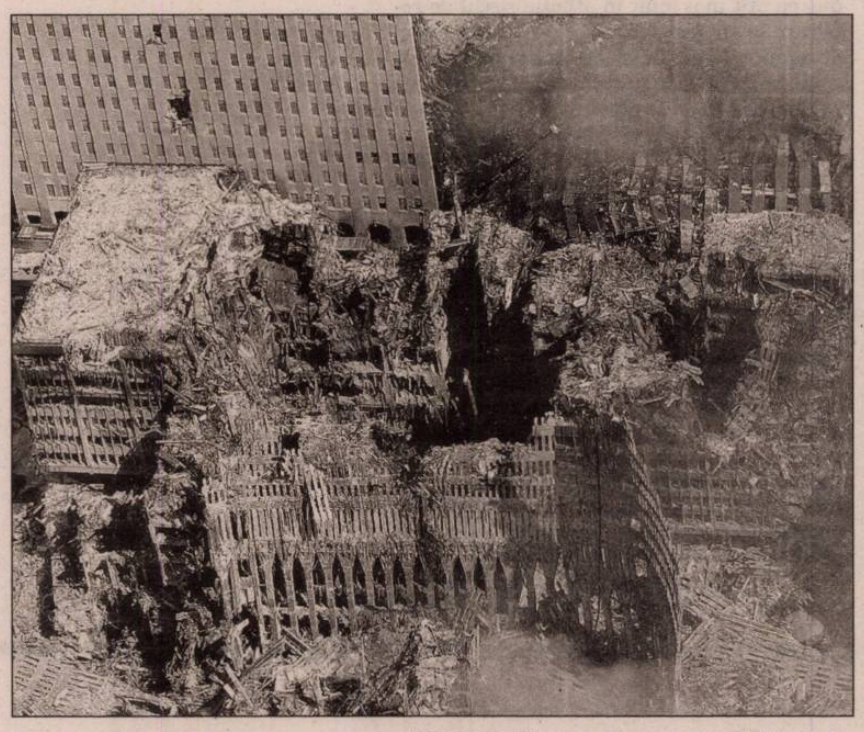

Începutul mileniului a adus cu sine, cel puţin în lumea occidentală, un suflu de optimism festivist. Se vorbea, la acea vreme, despre sfîrşitul istoriei, despre prefigurarea unei lungi perioade de stabilitate globală, cu Statele Unite instalate confortabil în poziţia de jandarm planetar. Spaţiul public, discursul politic şi, în mod egal, cel academic se concentrau din ce în ce mai mult pe o viziune multiculturală şi cosmopolită, în care diferenţa devenea prilej fericit de căutare a unui nou tip de umanism universal, un fel de mix hibrid de biologie şi tehnologie, inginerie genetică şi ambiţii planetare.

Atentatele de la 11 septembrie 2001 au zdruncinat însă din temelii aspiraţiile postmoderne şi au împins cu violenţă lumea înapoi în istorie. Ampla respiraţie planetară, dezvoltată orizontal, gata să cucerească spaţiul, s-a oprit brusc. Cu un lung inspir, demn de o divinitate budistă, lumea s-a repliat rapid, reintrînd în istoria cuminte, cronologică şi violentă a „războaielor de aşa-zisă independenţă şi apărare". Odată declanşată de către Statele Unite cruciada împotriva terorii, harta lumii s-a redus brusc la spaţii prietene şi spaţii inamice. S-au reaşezat graniţe şi maşina de propagandă politică a produs, timp de cîţiva ani buni, discursuri desprinse parcă dintr-un Ev Mediu întîrziat, în care lupta se producea nu cu adversari şi teroriştianume, ci cu Întunericul şi frica de necunoscut. Parte din acest sentiment se datorează firesc inexistenţei unui inamic statal împotriva căruia propaganda să se fi putut întoarce. Al-Qaeda era, aşa cum lesne a devenit vizibil după războaiele din Irak şi Afganistan, o organizaţie locală şi globală, în acelaşi timp, al cărei succes se baza mai puţin pe geniu tactic şi tehnologie şi, mai ales, pe capacitatea de a crea naraţiuni ale injustiţiei globale şi sentimentul unei urgenţe apocaliptice. Astăzi, după 13 ani şi nenumărate intervenţii militare cu succes limitat în timp şi spaţiu, vedem clar că terorismul nu mai este, aşa cum era în secolul al XX-lea, o tactică ofensivă într-un război asimetric, instrumentalizat de organizaţii ierarhizate cu scopuri politice. A devenit mai degrabă un fenomen endemic, un simptom, care anunţa, aşa cum bine observa Jacques Derrida, la doar cîteva luni de la 11 septembrie, *boala autoimună a lumii în care trăim*.

Dacă ar fi să facem o istorie a percepţiilor despre 11 septembrie în mentalul colectiv al ultimului deceniu, am putea spune că ele se întind, halucinant, de la percepţia conspiraţionistă că atentatele nu au existat, ele fiind doar, ca să-l parafrazăm pe Jean Baudrillard, *un eveniment televizual*, menit să coaguleze percepţii negative asupra Celuilalt, şi pînă la convingerea, împărtăşită de mulţi, că istoria se împarte înainte şi după 11 septembrie, în două epoci distincte, cu propriile strategii şi războaie.

Primii trei ani de după atentat au fost dedicaţi, în spaţiul american, dar şi în Europa, unei retorici naţionaliste furibunde, cu accente de neoimperialism care, în urmă cu doar cîţiva ani, ar fi părut anacronice şi neverosimile. Europa s-a raliat rapid acestui tip de retorică. În spaţiul public britanic, spre exemplu, statul-naţiune redevenea, la rîndul său, sacrosanct, ofensiv, cu note churchilliene desprinse parcă din al Doilea Război Mondial. Se instala atunci o stare de urgenţă în care nimeni nu mai avea timp să vadă şi să înţeleagă paradigma Celuilalt. Paul Gilroy, în cartea sa fundamentală, *Între tabere: naţiuni, culturi şi atracţia rasială*, oferă o descriere extrem de ilustrativă a acestui rău planetar, creat în 2001: „Civilizaţiile devin acum culturi închise şi finalizate, care au nevoie să fie protejate. Subiecţii individuali care sînt afiliaţi şi devin purtători ai acestor culturi intră în lume cu marca impusă a calităţii şi rangului. Termenii definitori ai «rasei» şi etniei absolute garantează faptul că această ierarhie naturală, socială şi culturală nu mai poate fi renegociată. Astăzi (nota el), sistemul de ierarhizare se conformează din ce în ce mai mult dictatelor unei puteri imperiale occidentale renăscute."

Conflictul exterior este mutat interior pentru a fi soluţionat cu armele conştiinţei postmoderne.

Atentatele de la Madrid (2004) şi Londra (2005) au schimbat însă fundamental percepţia publică asupra terorismului. Celălalt, teroristul, nu a mai putut fi izgonit în afara graniţelor lumii cunoscute. Celălalt a devenit brusc Oricare, parte a unei condiţii general umane şi a unei civilizaţii comune. Nemaiputînd fi catalogat ca extern, stigma s-a întins rapid. În literatura de specialitate anglo-americană, termenul creat pentru acest nou tip de teroriști, născuţi şi crescuţi în spaţiul occidental, a fost acela de *homegrown*. Dificil de tradus, acest termen face referire la condiţia individului care, educat şi condiţionat de o textură socială familiară, generează o energie aparent străină şi se întoarce împotriva organismului social care i-a dat naştere. A apărut atunci, întîrziat, întrebarea – de ce? De ce se produce radicalizarea unui individ şi întoarcerea lui către violenţa extremă? Astfel, spaţiul public european a redevenit reflexiv. Odată cu înţelegerea existenţei unui Celălalt interior, fascinaţia pentru Sinele colectiv s-a multiplicat exponenţial. Astăzi, o decadă mai tîrziu, putem spune că nevoia de a înţelege terorismul şi resorturile lui ascunse a făcut ca spaţiul producţiilor de gîndire filozofică şi socială, de film şi literatură, să fie dominat de autori care, vorbind despre Celălalt, vorbesc despre sine. Filozofi şi gînditori precum Amartya Sen, Amin Maalouf, scriitori ca Nadeem Aslam, Moshin Hamid, Hisham Matar, Caryl Phillips, Monica Ali sau Zadie Smith au creat un spaţiu conceptual nou, în care rădăcinile fuzionează, creînd personalităţi hibride, individualităţile se multiplică şi se negociază permanent, iar conflictul exterior este mutat interior pentru a fi soluţionat cu armele conştiinţei postmoderne.

Şi dacă ar fi să căutăm o soluţie de ieşire din paradigma tot mai accentuat neorealistă în care funcţionăm astăzi, în care violenţa devine endemică şi conflictul pare să se constituie în instrument preferat de exprimare a puterii, poate că soluţia ar trebui căutată aici, în spaţiul creat de aceşti scriitori aflaţi la intersecţia tuturor graniţelor şi a tuturor istoriilor, într-o geografie care devine tot mai accentuat interioară, fără coordonate predeterminate, un răspuns invers la o istorie construită ca o succesiune de spaţii sîngeroase şi aglomerate.

În finalul romanului său de debut, intitulat *Dinţi albi*, scriitoarea Zadie Smith anunţa optimist, în anul 2000: „Într-o viziune, Irie văzuse un timp, nu foarte îndepărtat, în care rădăcinile nu vor mai conta, pentru că nu se mai poate, pentru că nu trebuie, pentru că sînt prea lungi şi prea întortocheate şi pentru că sînt îngropate mult prea adînc. Abia aşteaptă ca acel timp să vină!"

O ieşire posibilă din violenţa ce amprentează terorismul şi contraterorismul astăzi ar trebui poate căutată aici, în prefigurarea unei lumi noi, prin faptul că îmbrăţişează simultaneitatea şi universalul în faţa fricilor parohiale, a naţionalismului acerb şi a anxietăţilor de tot felul. Altfel, riscăm să ne vedem înghiţiţi din ce în ce mai mult, la modul colectiv, de „frica de a nu fi complet", definită de Arjun Appadurai, teoreticianul unei geografii a furiei, ca proces prin care „majorităţile pot deveni prădătoare, etnocide, împotriva minorităţilor de tot felul, ce le amintesc, prin simpla existenţă, de mica falie creată între condiţia lor ca majoritate şi orizontul dureros al idealului (naţional) de a fi pur, neatins, întreg."

Celălalt a devenit brusc Oricare, parte a unei condiţii general umane.

***Cristina Ivan** este cercetător în domeniul Studii Culturale şi de Securitate.*

I. ERHAN

Internetul ca spațiu de exprimare a terorismului în serviciul Jihadului

În actuala epocă a abundenței de tehnologii, se asistă la hiatusul între tradiționala eră a asasinatelor și a războaielor simetrice, derulate pe cîmpul de luptă, și cea a decapitărilor de ostatici în direct și a execuțiilor în rîndul minorității yazidite din Irak, urmărite de milioane de spectatori, în timp real, demersuri ce conturează capacitatea organizațiilor teroriste, pe de o parte, de a utiliza, în manieră profesionistă, tehnologiile și, pe de altă parte, de a deplasa confruntarea în spațiul virtual.

Mai mult, irupția rețelelor sociale în mediul virtual a transformat Internetul într-un vector de propagandă al indivizilor susceptibili a fi la originea radicalizării și recrutării teroriste de inspirație jihadistă, numeroasele rețele precum Facebook, Dailymotion sau Twitter permițînd difuzarea de imagini ce pot schimba lumea sau antrena intervenții în anumite puncte fierbinți ale globului. Astfel, clipurile video privind actele violente sau executarea recentă, de către Statul Islamic din Irak și Siria, a jurnalistului american James Foley sînt exemple concludente ale eficacității rețelelor sociale, facilitatea și rapiditatea circulației informației reprezentînd atribute incontestabile ale Internetului, utilizate, în manieră distructivă, de către entitățile jihadiste.

Gama variată de tehnologii oferă cadrul perfect derulării unor campanii propagandistice și de publicitate, grupările teroriste dispunînd astfel de pîrghii moderne de diseminare a propriilor convingeri, de legitimare a cauzei, de compromitere a dușmanului sau de manipulare a imaginii proprii. În acest sens, exemplul cel mai elocvent este campania de publicitate asiduă derulată, în mediul virtual, de către organizația iraniană „Mojahedinii Poporului din Iran", în vederea suprimării acesteia de pe lista organizațiilor teroriste. Consecință inclusiv a lobby-ului agresiv în mass-media francofonă și anglofonă și pe rețelele de socializare, această organizație cu trecut și prezent obscur a reușit să fie delistată și să mobilizeze o serie de responsabili politici occidentali, pentru a se alătura cauzei acesteia, dispunînd astfel de o forță virtuală ce pare, în egală măsură, să fascineze și să provoace temeri Occidentului.

De asemenea, servind acelorași scopuri propagandistice, „Hezbollahul" libanez deține canalul de televiziune Al-Manar, în timp ce „Hamasul" palestinian posedă canalul TV Al-Aqsa, ambele entități teroriste avînd în portofoliul media programe de radio și o infrastructură diversificată de websiteuri destinate propagării ideologiei radicale, acestea transformîndu-se, recent, inclusiv într-o platformă de diseminare fie a mesajului regimului Bashar Al-Assad din Siria alawită, fie a altor grupușcule fundamentaliste din regiune.

Devenit un mediu de comunicare pentru teroriști, Internetul oferă oportunități diversificate de interacțiune, de partajare a informațiilor și chiar de angajare activă și în timp real în discuții virtuale; or, această emergență a organizațiilor teroriste se regăsește inclusiv în numărul incontrolabil de site-uri, chaturi, forumuri, conturi cu conținut extremist, toate entitățile teroriste, indiferent de dimensiunea acestora, fiind prezente pe Internet într-o formă sau alta.

Recrutarea și apoi mobilizarea și instruirea recruților și a partizanilor, prin intermediul Internetului, au devenit practici cvasiprezente în activitatea teroristă, computerele confiscate ale suspecților constituindu-se în dovezi indubitabile ale modului în care Internetul a înlocuit cu succes capitalul uman și taberele de antrenament. Așadar, un simplu click permite descărcarea de materiale video, instrucțiuni și manuale online ce explică detaliat modul de construire a unei bombe, a centurilor explozive, a executării unei misiuni și chiar a manierei sigure de utilizare a Internetului și de disimulare a identității și activităților derulate în mediul virtual.

De asemenea, existența unor astfel de site-uri legate de modul de creare a unei celule teroriste și de eludare a autorităților, de achiziționare de armament și materiale cu dublă utilizare, de realizare a unor hărți și diagrame interactive permite partajarea de informații către orice individ pretabil a adera la grupările teroriste.

Platformă deschisă și participativă de exprimare, Internetul este, în accepția organizațiilor teroriste, un cadru propice al activităților subversive proprii, iar accesul la tehnologii performante a facilitat, într-o manieră crescîndă, reorganizarea acestora în spațiul virtual și descentralizarea operațiunilor teroriste.

Mișcarea jihadistă modernă este privată de un teritoriu fizic bine delimitat; de aceea, în prezent, se asistă, mai mult ca oricînd, la configurarea unui refugiu virtual în care se permite diseminarea simultană și rapidă a informației, cu costuri modice, autorul beneficiind de protecția anonimatului.

Astfel, Internetul a devenit un instrument esențial supraviețuirii entităților teroriste, utilizarea de tehnologii moderne și de sisteme performante de comunicații oferind facilitatea apariției unei comunități virtuale ghidate indirect de convingeri ideologice și teologice, dar și a (re)activării de baze operaționale, de data aceasta, în mediul virtual, ce pretind să-și asume un rol eminamente global, prin declanșarea unui război psihologic de uzură, caracterizat de propagarea virtuală a terorii, temerilor și sentimentului de insecuritate.

„Fiecare națiune din fiecare regiune are acum de luat o decizie. Fie sînteți cu noi, fie sînteți cu teroriștii."

GEORGE W. BUSH

Adaptîndu-se la mutațiile tehnologice ce îi permit o finanțare imediată și cvasianonimă, terorismul apelează la Internet nu numai pentru a colecta informații, ci și fonduri financiare necesare executării de acte teroriste, secretul bancar, invocat de o serie de bănci respectabile, facilitînd transferul de fonduri de proveniență criminală, *via* Internet.

Subsecvent acesteia, în acești ultimi ani, Internetul a devenit un mod de legătură între diferitele grupuscule teroriste și infrastructura lor operațională, deseori plasate la o distanță considerabilă, descentralizarea organizațiilor obligîndu-i, mai mult ca oricînd, pe liderii acestora să recurgă la Internet ca spațiu relațional sau de planificare și coordonare a acțiunilor. Instrucțiunile transmise electronic, în general codate lingvistic, informațiile mascate prin steganografie sau mesajele criptate între diferiții membri ai organizațiilor teroriste de pe adrese web gratuite maschează operațiuni de anvergură, exemple elocvente fiind modul de planificare a atacurilor de la 11 septembrie 2011 prin Internet sau coordonarea atacurilor Hamas împotriva țintelor israeliene.

De asemenea, conștientizînd că Internetul reprezintă un mediu generos al desfășurării războiului „întru numele lui Dumnezeu" (vocabula arabă *„bismillah")*, beneficiind de același grad de importanță precum un Kalașnikov, o rachetă sau chiar o piatră a palestinienilor, declanșatoare de Intifada, mișcarea jihadistă actuală recurge la Internet precum la o bază de date din care prevalează date și informații necesare pregătirii de acțiuni. Astfel, accesul imediat la sursele deschise reprezintă un alt atu al Internetului, acesta devenind o sursă inepuizabilă de cunoaștere, de prospecție a datelor și de obținere de informații prețioase asupra infrastructurilor critice și chiar asupra activităților și strategiilor contrateroriste ale structurilor responsabile de securitatea cetățenilor.

Conștientizînd dificultățile autorităților de a monitoriza și controla activitățile derulate în mediul virtual, organizațiile teroriste recurg la Internet pentru a disemina teama și intimidarea, materialele video ce surprind militanți islamiști care execută civili în orașele siriene și irakiene propagînd un accentuat sentiment de insecuritate la nivel global. De asemenea, numărul crescînd de conturi Twitter și Facebook, grafica materialelor postate și nivelul superior de editare, dublate de un fond muzical atractiv, indică un grad ridicat de utilizare a *social media* de către entitățile teroriste, în vederea acoperirii unei audiențe cît mai mari și a realizării unor obiective diferite.

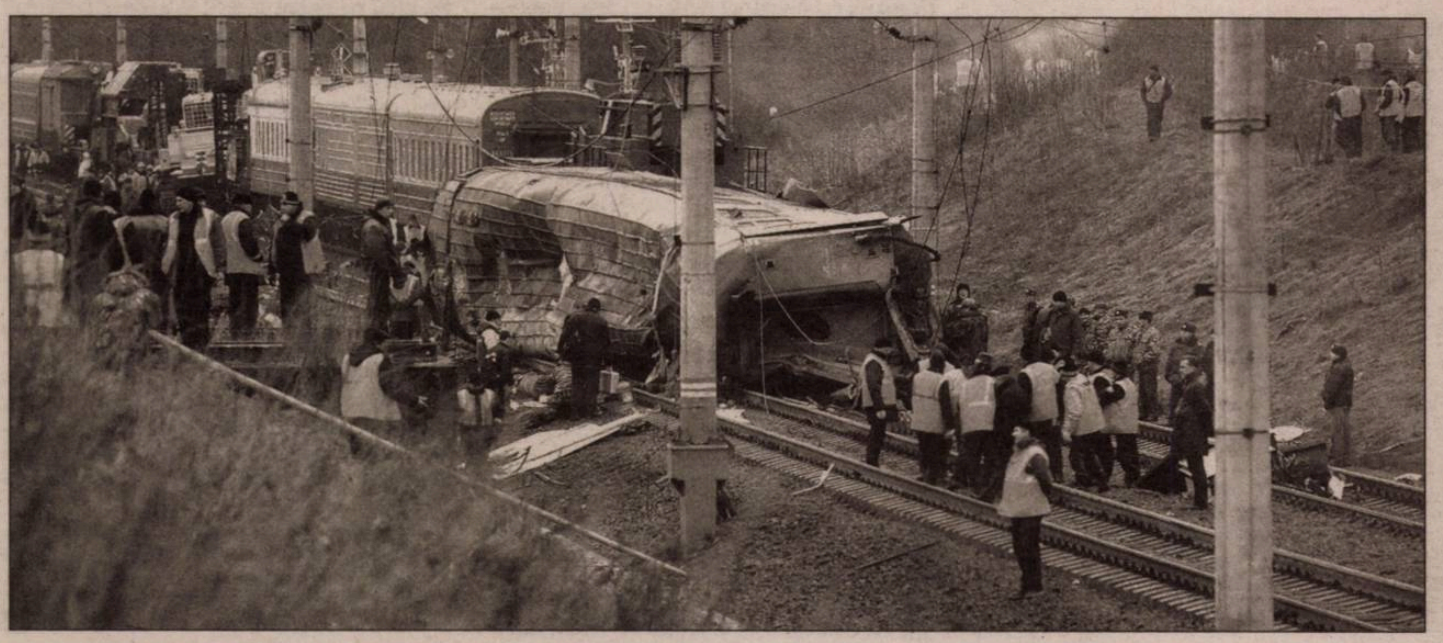

***I. Erhan** este analist pe zona Orientului Mijlociu.*

Horia BLIDARU

Terorismul nostru, cel de toate zilele

Moarte în numele lui Allah

De la ISIL, în Irak şi Siria, ori Boko Haram, în Nigeria – mişcări vizînd crearea unor califate islamice –, pînă la confruntările ruso-ucrainene de la Donețk şi Lugansk, cu numeroase victime civile, inclusiv pasagerii avionului malaezian recent doborît, terorismul marchează tragic Planeta. Şi nu e deloc specific doar zonelor tradiţionale de conflict sau lumii a treia, mai cu seamă de cînd atacurile au vizat New York, la 11 septembrie 2001, Moscova (23 octombrie 2002), Madrid (11 martie 2004), Londra (7 iulie 2005), Oslo (22 iulie 2011) sau Bruxelles (24 mai 2014).

O cronologie a morţii, cu mii de victime nevinovate, într-o confruntare atipică, luînd, de la un caz la altul, forme surprinzătoare, dar avînd, cel mai adesea, un resort constant: religia islamică. În numele Coranului, cei mai exaltaţi din adepţii lui Allah nu ezită să-şi paveze cu cadavre drumul spre paradisul celor 72 de hurii.

Ciocnirea civilizaţiilor, la peste două decenii de cînd Huntington a formulat teoria, e în plină desfăşurare, ameninţînd să degenereze într-un nou război mondial, în contextul tendinţelor de reconfigurare geostrategică. Ofensiva violentă, dar şi demografică a islamului se produce pe fondul unei deplasări a centrului de greutate al Planetei dinspre un Occident în declin tot mai îngrijorător, spre o Asie în plină ascensiune. Criticată pentru incorectitudine politică, teza e în curs de validare de o istorie încă o dată bulversată de imperativul refacerii ordinii globale. Iar terorismul nu joacă, în acest proces, rolul de supapă, ci de instrument al unei confruntări asimetrice, adaptate noilor tehnologii şi globalizării. Cu atît mai mult creşte potenţialul unui act terorist de a fi detonatorul tensiunii în curs de acumulare. Aşa cum s-a întîmplat, de altfel, în momente neaşteptate din existenţa umanităţii, cînd a fost nevoie numai de o scînteie la intersecţia marilor expansionisme.

Gavrilo Princip – gloanţe pentru sfîrşitul unei lumi

Anul acesta, centenarul Marelui Război a fost comemorat mai mult cu încordare decît cu emoţie, din cauza anexării Crimeii de către Rusia. La cîteva sute de kilometri de Sarajevo, criza ucraineană a amintit unei Europe încremenite în suficienţă birocratică cît de fragilă e graniţa păcii.

Cinstit ca act de eroism ori marcat ca o crimă ce a îngropat „Belle Epoque", patru imperii şi peste zece milioane de militari şi încă atîţia civili, gestul lui Gavrilo Princip e mărturia cea mai elocventă a uşurinţei cu care lumea poate deveni un infern. Privind dezvelirea busturilor închinate, în oraşe ale Serbiei, ucigaşului din 28 iunie 1914 (a surprins sărutul dat de Kusturica uneia din efigii), nu puţini s-au întrebat dacă poate fi evitat un nou război mondial, pentru ca „Pax Americana" să ia sfîrşit, atunci cînd suna şi sorocul acestui imperiu, ridicat pe ruinele Europei sfîşiate de boala naţiunilor.

Înlănţuirea de tensiuni din Balcani – unde panslavismul şi pangermanismul îşi disputau moştenirea otomană – în creştere în deceniile premergătoare Primului Război, a răbufnit odată cu asasinarea arhiducelui moştenitor al Austro-Ungariei, Franz Ferdinand, şi a soţiei sale. Privite retrospectiv, dimineaţa zilei de 28 iunie 1914 şi luna ce a urmat frapează prin concursul absurd de hazard şi neghiobie decizională ce a dus la declanşarea războiului. Aruncarea inconştientă cu capul înainte a unui imperiu dualist epuizat, cecul inconştient în alb dat Vienei de Kaiserul Wilhelm al II-lea, efectul de domino, inevitabil în sistemul de alianţe iniţiat de Bismarck şi dezvoltat de-a lungul a patru

„Terorismul nu are naţionalitate, nici religie."

VLADIMIR PUTIN

decenii de pace, siguranţa liderilor momentului că va fi un război regional şi rapid ori că Anglia nu va intra în război dacă Belgia va fi invadată – toate acestea au dus la o baie de sînge fără precedent.

Dar pentru ca această abordare nechibzuită a perspectivei războiului în epoca industrială să ducă la catastrofă a fost nevoie de gestul extrem al unui tînăr naţionalist sîrb, din Bosnia-Herţegovina anexată de facto de coroana austro-ungară la 1878 şi de jure la 1908. Obiectivul lui Princip şi al curentului ce l-a inspirat s-a îndeplinit după patru ani şi jumătate de război: crearea unui stat al slavilor sudici, dominat de sîrbi. Atentatul cu cel mai grav impact din istorie a determinat redesenarea hărţilor Europei şi Orientului Mijlociu şi a pus punct supremaţiei europene, pentru a lăsa loc afirmării Statelor Unite ca primă putere mondială.

Permanenţa şi feţele terorii

Tactica utilizării violenţei pentru a provoca deliberat teamă a fost elocvent sintetizată de Sun-Tzu: „Omoară unul şi terorizezi o mie". Chiar dacă termenul a fost consemnat prima dată în suplimentul de dicţionar al Academiei Franceze, abia la 1798, cu referire la Regimul Terorii instaurat de iacobini, e cert că omul a recurs, din zorii istoriei, la atacuri menite să semene frică semenilor săi. Istoricii evocă *„terror cimbricus"* – „teroarea Cimbrilor", un neam germanic care a ameninţat Roma la sfîrşitul secolului II î.Chr. În secolele ce-au urmat, de la revolta zeloţilor din Iudeea, la năvălirile barbare, crimele Inchiziţiei ori asasinate celebre, precum uciderea lui Henric al IV-lea, la 1610, de către Ravaillac, teroarea a făcut constant parte din existenţa umană.

Atentatul eşuat al regaliştilor contra lui Napoleon, în decembrie 1800, e considerat primul act de terorism modern. Atacurile nihiliştilor şi anarhiştilor ruşi din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au culminat cu asasinarea ţarului Alexandru al II-lea, în 1881. Atentate anarhiste erau comise şi la Paris, în special în 1892-1894, ajungîndu-se la uciderea preşedintelui Republicii, Sadi Carnot. Era epoca în care Sissi, împărăteasa austriacă, a fost asasinată la Geneva (1898).

În perioada interbelică, terorismul a fost utilizat intens ca modalitate de luptă politică, fiind promovat de regimurile totalitare europene. În 1934, la Marsilia, extremişti croaţi i-au asasinat pe regele Iugoslaviei, Alexandru Karagheorghevici, şi pe ministrul francez de externe, Louis Barthou. În paralel cu crimele naziste şi lansarea politicilor de exterminare a evreilor europeni, terorismul de stat instaurat de bolşevici trimitea la moarte milioane de cetăţeni sovietici, inclusiv numeroşi „tovarăşi de drum" ai lui Lenin şi Stalin. Terorismul extremelor stîngă şi dreaptă a cunoscut o nouă amploare în anii '60-'70, în Italia şi Germania. Punctul culminant l-a reprezentat omorîrea de către Brigăzile Roşii, în martie 1978, a fostului preşedinte al Consiliului de Miniştri, Aldo Moro. Grupări neofasciste au reuşit, la rîndul lor, performanţa uciderii a 85 de persoane, într-un atac cu bombă în gara din Bologna, în august 1980. A fost anul în care separatiştii basci din gruparea ETA au asasinat 118 persoane.

Acţiunile teroriste nu i-au vizat doar pe civili (e sugestiv, pentru acest tip de atacuri, cel cu gaz sarin comis de secta Aum în metroul din Tokyo, în 1995), ci şi liderii politici: preşedintele american Kennedy (1963) şi cel egiptean, Sadat (1981), premierii indieni Indira (1984) şi Rajiv Ghandi (1991), cel israelian, Yitzhak Rabin (1995).

Un exemplu clasic de terorism de stat este atentatul de la Lockerbie, organizat de regimul Kadhafi şi soldat cu moartea a 270 de pasageri ai unui zbor intercontinental. Dar terorismul de stat a atins apogeul postbelic în Cambodgia anilor 1975-1979, cînd regimul Khmerilor roşii a exterminat două milioane de oameni. Un milion de etnici hutu şi tutsi au pierit, de asemenea, în genocidul etnic din Rwanda, în numai o sută de zile ale anului 1994.

Nici România n-a fost ferită de acţiuni teroriste. Au fost omorîţi prim-miniştri: Barbu Catargiu, în 1862, I.G. Duca, în 1933 şi Armand Călinescu, în 1939. Regimul carlist a reacţionat violent şi în afara legii la crimele legionare, fiind executaţi, în valurile de represalii, C.Z. Codreanu şi sute de legionari din întreaga ţară. Atentatul comunist cu bombă din Senatul României, din 1920, a deschis un arc în timp întregit sîngeros de teroarea stalinistă postbelică, în care spectrul regimului concentraţionar, cu sutele sale de mii de victime, a paralizat societatea.

Vecinătatea fiarei

Dovadă a prezenţei cotidiene a terorismului în imediata noastră proximitate stau evidenţele Europol, care atestă că, în 2012, s-au înregistrat atacuri teroriste în şapte state ale UE, majoritatea din cele 219 atentate concentrîndu-se în Franţa, Spania şi Marea Britanie. Au murit, în anul respectiv, 17 oameni şi au fost răniţi 46, în urma acţiunilor teroriste. De atunci, s-au intensificat atentatele de inspiraţie religioasă. Se estimează că peste 2000 de tineri musulmani, cetăţeni europeni, în special din Franţa şi Germania, luptă acum în trupele islamiste din Irak şi Siria. Atentatul terorist de la Muzeul Evreiesc din Bruxelles, soldat, la 24 mai, cu patru morţi, este avertismentul că Jihadul nu mai e o realitate doar a Orientului Mijlociu.

Cît de dificile sînt combaterea şi pedepsirea actelor teroriste, într-o lume fără graniţe, o arată lejeritatea cu care autorul acestui atac, un cetăţean francez de origine algeriană, fost combatant în războiul civil sirian, şi-a plimbat, timp de o săptămînă, Kalaşnikovul pe ruta Bruxelles-Marsilia. Şi mai sugestivă e dificultatea lichidării lui Bin Laden, abia la zece ani după ce Al-Qaeda a deturnat cele patru avioane spre turnurile WTC şi spre Pentagon, făcînd 3000 de victime şi dînd terorii globale o amploare fără precedent.

Într-o astfel de lume, cuvintele lui Noam Chomsky sînt un avertisment care obligă la acţiune adecvată: „Cert e că terorismul funcţionează. E o gravă eroare de analiză să se spună, şi se întîmplă frecvent, că terorismul e arma celor slabi."

***Horia Blidaru** este consilier politic la Parlamentul European.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Ora de căsătorie?

O oră de dialog cu adolescenții despre viața de cuplu.

Se mai interesează cineva, cu adevărat, despre modul în care văd adolescenții de azi căsătoria, cuplul, nașterea și „întreținerea lui"? Adolescentul de azi are în față, pe lîngă modelul de căsnicie al propriilor părinți, un amplu inventar de sexualitate, nestatornicie, discursuri după ureche, povești fantasmagorice, căsătorii aranjate de televiziuni, cupluri care se fac și se desfac de azi pe mîine, viață privată vîndută ca spot publicitar televiziunilor de scandal, istorii hollywoodiene, siropoase sau dezmățate, intimități care colorează strident prima pagină a ziarelor, sfaturi glossy despre cum să întreții pasiunea în pat, modele fatale de „reușită în viață". Mai au în față, în propria curte sau prin zecile de curți vecine, căsnicii ruinate de emigrarea unuia dintre parteneri, de alcool sau abuzuri, de lipsuri sau de dorința de a avea o carieră, nestînjenită de obligații familiale. Peste toate plutește, previzibil, discursul Bisericii care îi roagă pe tineri să facă pasul cel mare pentru toată viața, „pînă ce moartea îi va despărți".

Ar fi deci, cum spuneam, interesant de aflat ce cred adolescenții vremurilor noastre despre cuplu, parteneriat, iubire, căsătorie. La vîrsta lor, un subiect serios, cum e căsătoria, dar îndepărtat în timp de preocupările lor imediate, va fi tratat, evident, cu superficialitate, pudoare, indiferență, cinism, glume virile sau clișee roz. Și totuși: mai face parte ea din viitorul „perfect", așezat, imaginat de liceenii de azi? Au ei, în legătură cu acest subiect, întrebări, nelămuriri, spaime, uimiri, curiozități, dorințe, visuri, emoții, sau doar prejudecăți și clișee?

Și mai apoi, dacă ele există, în ce fel îi putem ajuta noi, adulții de lîngă ei, să le găsească un răspuns verosimil, liniștitor? Nu e vorba de a produce un „curs" formator avînd ca subiect căsătoria: nu poți cuprinde zecile de experiențe, faste sau nefaste, ale unei căsnicii într-un set de reguli care să „crească" un viitor partener de mariaj perfect.

Este evident că „ora de dirigenție" – fie ea părintească sau profesorală – despre căsătorie ar trebui să aibă alt ritual decît cel obișnuit, de predare – învățare. O oră de dialog cu adolescenții despre viața de cuplu ar trebui să fie una mai curînd a reflecției ajutătoare, decît a dădăcelii. Un prilej de a stîrni curiozități, de a demola clișee, de a construi întrebări adecvate, chibzuite, întremătoare, mai degrabă decît unul de livrat rețete. Dialogul cu adolescenții despre viața în doi ar trebui să adune suficient discernămînt și multe argumente ca să repună în valoarea lor reală subiecte risipite astăzi în știri de scandal sau în divertisment ieftin. Dar, mai ales, ar trebui să aibă suficient curaj să deschidă întrebări esențiale: de ce (să) te căsătorești? Este căsătoria un scop în sine, un final fericit al unei povești de iubire, sau doar un început de drum? Este divorțul un eșec, o soluție de remediere a unei alegeri greșite, sau o etapă comună în peisajul iubirii „secvențiale" de azi?

Cred că, mai ales, în zilele noastre, subiectul vieții în doi nu ar trebui să rămînă suspendat undeva între discursul tradițional al Bisericii și articolașele de doi bani din revistele colorate. Tinerii ar trebui să afle cu ceva timp mai înainte de a ajunge în fața altarului dacă acest pas face parte sau nu din ideea lor de „împlinire". Și, mai ales, ar trebui să afle că, într-o căsnicie, ai nevoie de mult mai multe dexterități, abilități, decît în orice „carieră de succes" la care aspiri.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

(Iar despre) părinți și copii

Aud tot mai des, de pe la prieteni, diverse întîmplări, nu neapărat dintre cele mai plăcute, legate de copiii lor de diferite vîrste. Mai bine zis, de relațiile lor cu respectivii copii, cu propriile odrasle. Un prieten cu un copil de vreo 4 ani mi-a povestit cum îi mai dă cîte o palmă la fund, în acord cu soția sa, cînd nu se mai înțelege cu el. Un altul – cum îi confiscă telefonul cînd îl prinde cu mesaje conținînd înjurături. În sfîrșit, un al treilea, cu un copil mai mare, de facultate, nu înțelege de ce acesta nu mai vrea nicicum să facă programe cu el...

Desigur, sînt și eu mamă, și am fost una destul de fanatică, cum nu ezită să-mi amintească diverse cunoștințe. Cînd era copilul meu bebeluș, nu lăsam pe nimeni să intre în cameră fără halat și fără să se dezinfecteze în prealabil. Cînd același copil era un pic mai mare și alerga, mă țineam după el peste tot, și le pretindeam și altora, care aveau grijă de el, același lucru. Cînd veneau la noi persoane care fumau, le ceream să se ducă la bucătărie, să nu fumeze cu copilul (cum unii aveau tendința). Spălam orice fruct, inclusiv pe cele cu coajă, gen banane și portocale, dezinfectam conștiincios orice rană, tratam orice febră, cît de mică. Nu-l lăsam singur pe al meu fiu niciunde, mereu avea însoțitori. Îi explicam orice și, în general, dacă voia ceva, îi luam. Pe scurt, odrasla era centrul existenței mele.

Nu că acum n-ar mai fi. Doar că, pe la 15 ani, ceva s-a întîmplat. Ceva ce n-am mai putut stăpîni: și anume adolescența, bat-o vina, și cu ea, nesuferita independență. Deodată, copilul meu nu mai era în totalitate al meu: serile nu mai vorbea cu mine, pentru că vorbea ore întregi la telefon; la film nu prea mai avea chef să meargă cu mine, pentru că, firesc, mergea cu prietenii lui; nu mai mînca întotdeauna acasă, pentru că prefera s-o facă în oraș, cu colegii, chair dacă era la McDonald's. Contesta obiceiuri și „adevăruri" care, pînă atunci, cel puțin mie, una, mi se păreau fundamentale și de la sine înțelese...

Recunosc că a fost un șoc: copilul meu, prințișorul auriu, răsfățatul, supradotatul, minunatul etc. s-a desprins... A fost, însă, un șoc ce, slavă Domnului, a durat doar un timp. Omul, se știe, se cam obișnuiește cu orice. Așa că și eu, fostă mamă fanatică, m-am învățat cu independența copilului. Și i-am acceptat-o.

Evident, nu am sistat orice relație. Nu am încetat conversațiile, de multe ori pisăloage, prin care îl preveneam, mai în glumă, mai în serios, asupra diverselor pericole care îl pot paște (deși am observat că pînă nu pățește ceva, nu ia nimic în serios...). Dar am înțeles că trebuie să-l tolerez așa cum e și să nu insist dincolo de limitele pe care vîrsta și meandrele ei le trasează. Am învățat să nu mai fiu o mamă fanatică și să accept că asemenea vîrste ale copiilor aduc după ele singurătatea părinților.

Cînd le aud pe diverse prietene care își plîng de milă și încearcă să-mi plîngă și mie, dar nu reușesc, mă gîndesc la cum sînt crescuți copiii la noi. Cu foarte mare grijă și afecțiune, uneori exagerate. Foarte cocoloșiți și controlați, în mare parte (cei cu părinți care chiar se ocupă de ei). Respectivii părinți, din același deja pomenit exces de zel, au tendința să le impună copiilor prea multe lucruri și să nu le lase libertate de decizie. Văd asta la diverși copii din jur, care au în special tați autoritari, ce se întrec să hotărască asupra felului în care odraslele lor își petrec timpul. Și, mai grav, asupra profesiei pe care urmează s-o îmbrățișeze. Copiii urmează sfatul părinților și, de multe ori, eșuează...

În chestiunile grave, precum droguri, boli, băutură, desigur că trebuie informați, cu vîrf și îndesat. Dar nu cred în interdicțiile seci, fără explicații. (Mie părinții mei nu mi-au interzis niciodată nimic și n-am mîncat niciodată fructe nespălate, n-am fumat, n-am chinuit animale...) Cu atît mai mult nu cred în corecțiile fizice, fie ele doar o palmă la fund. Există alte metode, mai evoluate. Și cred că ele funcționează, dar în timp, și cu răbdare. Poate e vremea să apară și la noi o serie de părinți puțin diferiți de media de pînă acum.

Selma IUSUF

legende urbane

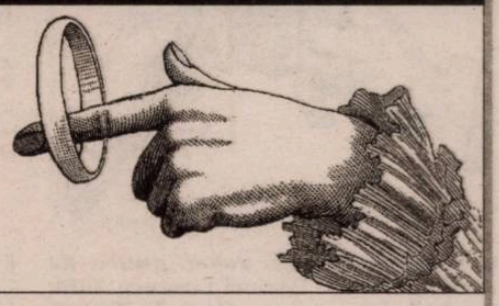

PR și comunicare

E frumoasă de pică. Înaltă, cu un păr bogat care-i bate șalele, aduce un alt soi de prospețime în redacția care se agită înaintea jurnalului. E studentă la jurnalism și științele comunicării, PR și comunicare, ceva de genul ăsta, într-una din multele facultăți care-i învață pe tinerii ăștia să comunice. Mestecă o gumă și vorbește repezit, cu un accent muntenesc, de aici, de pe la noi. Are nevoie de o adeverință de practică și e clar c-o interesează mai mult DJ-ii din radio decît obosiții ăștia de la știri.

Din asemenea copii, mai nici unul nu ajunge să facă jurnalism. În cel mai bun caz, ajunge secretară în vreo redacție. Dacă are noroc și contacte, poate chiar ajunge să stea cu picioarele lungi și frumoase pe cîte o canapea de emisiune TV. E la fel de adevărat că mulți dintre studenții de la facultățile astea sînt talentați și au stofă bună. Numai că n-are nimeni timp și chef să-i îndrume sau să-i orienteze cumva. În facultățile lor nu învață absolut nimic care ar putea să-i pregătească pentru o viață reală de redacție. Sau pentru interacțiunea cu oamenii din presă.

Și așa apar fetele de la PR care reușesc să comunice atît de bine, încît îți fac nervii praștie. De regulă, una dintre domnișoare sună pe rînd la toate redacțiile unde a fost trimis comunicatul de presă. Dialogul, în funcție de răbdarea celui care răspunde, sună cam așa:

– Salut! Sînt cutare de la agenția cutare. Ai primit comunicatul nostru de presă? (În meseria lor, se tutuiește la greu. Ne tutuim anglo-saxon, sîntem un fel de amici, stabilim o relație.)

– Ce comunicat?

– Păi, e un studiu/cercetare/analiză despre beneficiile verzei de Bruxelles în creșterea părului, făcută în colaborare cu nu știu ce firmă care produce pinioane. (Înlocuiți obiectul studiului/cercetării cu ce doriți dumneavoastră.)

– Știți, primim zeci de comunicate zilnic. Dacă l-ați trimis, o să ne uităm...

– Dar e de interes pentru voi? Că pot să vă dau mai multe amănunte și...

Dacă nefericitul care a răspuns, din redacție, la telefon e calm și n-are de făcut urgent ceva, îi poate răspunde domnișoarei că o să-i trimită un răspuns în scris. Nu-l va trimite, evident, niciodată. Și scapă pentru un timp. Pentru ca să sune apoi altă domnișoară care anunță că organizează nuștiuce festival de olărit într-o „locație" extraordinară.

Domnișoarele respective care au ajuns să facă PR nu știu cîteva lucruri esențiale. Nu știu, în primul rînd, cui se adresează. Nu suni într-o redacție de știri care acoperă actualitatea, în speranța că ăia o să scrie despre lansarea unui șampon. Nu redactezi un comunicat de presă despre un maraton, să zicem, începînd cu enunțuri penibile de genul „Sportul te face sănătos". Dacă îl trimiți unor oameni care fac știri, începe și tu comunicatul respectiv cu informația că orașul e blocat între niște ore, pe anumite bulevarde. Atunci sigur o să ți se preia și informația că organizezi un maraton. Nu trimiți comunicate de presă în care scrii, de la bun început, într-un imposibil stil școlăresc „Vă invităm să citiți despre bla-bla", ca apoi să pui ce e mai important într-un attach în PDF, care se deschide foarte greu. N-o să-l deschidă oricum nimeni. Dacă vrei să comunici ceva, e de bun simț să începi, cum se zice, știrea cu știrea. Dacă organizezi un festival, nu începe așa: „Și în acest an, festivalul a făcut și a dres..." Pe nimeni nu interesează o vechitură rășapată. Nu suna la un radio comercial, ascultat de liceeni, să-i întrebi p-ăia dacă dau o știre despre o masă rotundă unde se va discuta despre vina ancestrală și păcat. Că nu-i interesează. Și e păcat.

Și așa se naște o relație extrem de tensionată între niște tinere care vor să promoveze ceva și nu știu cum și diverși oameni din diverse redacții care n-au timp și nici răbdare să le explice că nu-i interesează. Domnișoarele rămîn probabil cu niște mape impresionante de presă la final de an, numai bune pentru o evaluare cumsecade, oamenii din redacție rămîn cîteodată cu regretul că le-au repezit. La următorul telefon le trece însă repede.

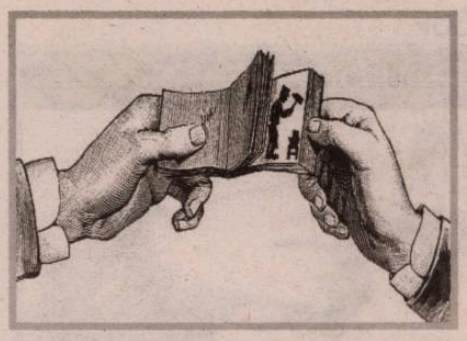

Marius CHIVU

feedbook

Pavilionul leucemicilor

● **George Geacăr, *zoom. gaura de vierme*, Casa de Pariuri Literare, 2013; *foarte foarte aproape*, Casa de Pariuri Literare, 2014.**

A fost o vreme cînd cea mai bună poezie o scriau tinerii, dar de cîţiva ani încoace impresia mea e că poeţii din generaţiile mai vechi au dat cărţi mult mai valoroase. Creşterea numărului editurilor mici a făcut ca publicarea unei cărţi de poezie să fie la îndemîna oricărui. Debuturile ultimilor ani, şi mă refer mai ales la cele care au atras atenţia şi au fost şi premiate, le găsesc – cu vreo două excepţii – modeste şi nememorabile, premature, tehnic aproape impecabile, dar lipsite de personalitate şi de viaţă, discursuri fără conţinut; cărţi precum nişte carcase frumoase, înăuntrul cărora se află mai degrabă umbre, decît prezenţe. Citesc tot mai multe volume ale unor autori tineri încă neformaţi sau care ştiu să scrie fără a avea ce, sprijiniţi şi chiar încurajaţi să debuteze înainte să-şi fi descoperit vocea şi forma, aflaţi încă în perioada de împrumut, mimetism şi tatonare, de imaturitate (care, în opinia mea, este supraevaluată în relaţia cu poezia, fiind văzută, foarte adesea, prin mixul ei de inconştienţă, puritate/nepervertire şi revoltă, ca un avantaj creativ, ca o stare şi o ipostază privilegiată în raport cu adevărul artistic). Cert e că există mai degrabă o frenezie a publicării, decît a creaţiei. Iar pe acest fond, poeţii mai vechi, beneficiind, pe de o parte, de emulaţia stîrnită în ultimul deceniu de cei nou veniţi, pe de altă parte, de propria experienţă de viaţă, s-au dovedit mai proaspeţi, mai consistenţi, mai importanţi. Printre cele mai bune volume de poezie apărute anul acesta, pe care le-aş putea număra pe degetele unei singure mîini, se numără *Venea cel care murisem* (Casa de editură Max Blecher) de Ionel Ciupureanu (n. 1957), poet debutat în 1994, şi acest *foarte foarte aproape* de George Geacăr (n. 1953), poet debutat în 1997.

Am descoperit poezia lui George Geacăr datorită volumului apărut anul trecut la Casa de Pariuri Literare (o editură mică şi independentă, care de ani buni face o treabă excelentă, în ciuda unui climat editorial extrem de nefavorabil), o carte de poezie jumătate antologie, jumătate cu poeme noi. Apelînd la o distincţie banală, dar exactă, aş spune că secţiunea inedită de acolo aparţine vieţii, pe cînd această nouă carte de poezie este dedicată morţii. Nu puţine sînt cărţile, dintre cele apărute în ultimii ani, care au ca subiect boala şi, ca mediu, spitalul, dar nu toate se ridică, literar vorbind, la înălţimea încărcăturii emoţionale a situaţiei. *foarte foarte aproape* este însă o carte impresionantă deopotrivă prin temă şi prin realizarea textuală. Emoţionantă prin empatia stîrnită, dar şi plăcută, aşa cum Dan Sociu spune foarte nimerit pe coperta a patra. Marele risc al lirismului biografic de limită, bazat pe situaţii de viaţă şi de moarte, este impulsul de a face paradă şi lipsa de control asupra tonului melodramatic, ambele tentaţii omeneşte legitime, dar dezastruoase artistic prin indecenţa lor existenţială şi şantajul emoţional. Dar, deşi este o carte care reflectă şi descrie stadiul critic al leucemiei, *foarte foarte aproape* reuşeşte să expună intimitatea cu boala într-un mod echilibrat, rece, dar şi cu puseuri, construind forma unui dramatism deopotrivă lucid şi emoţional. Nu e uşor să scrii poezie biografică şi e cu atît mai greu să scrii o *astfel* de poezie biografică. Din fericire, George Geacăr dovedeşte tăria de a se dedubla în propria introspecţie şi a scrie despre propria dramă cu acea exactitate care, păstrînd dimensiunea personală, face din dezastrul său povestea oricui a cunoscut disperarea pe un pat de spital. Căci *foarte foarte aproape* este şi o carte de mediu, este elegia

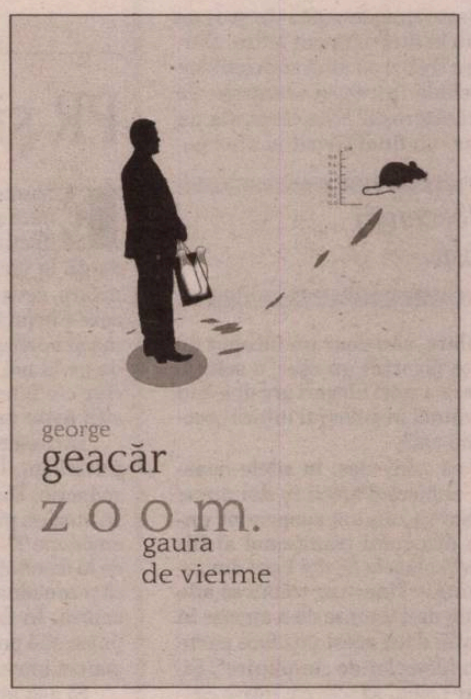

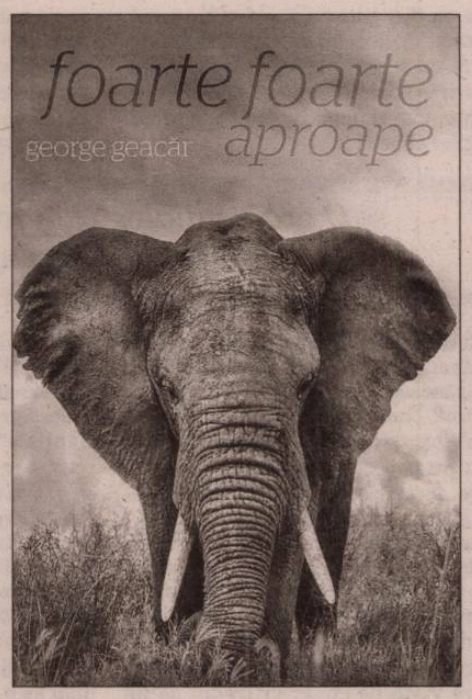

din pavilionul leucemicilor.

Volumul se deschide cu un poem ce trasează din cîteva mici decupaje limbul în care te exilează boala. Din cîteva linii, încă din primele texte ale cărţii, se conturează spitalul ca spaţiul unei stranii intimităţi a suferinzilor într-un cadru supravegheat, un perimetru deopotrivă al izolării colective şi al înstrăinării de sine, al lipsurilor şi al nesiguranţei, al durerii şi degradării. Ferestre de termopan blocate, camere de luat vederi cu circuit închis, televizorul rulînd pe fundal, monitoare de laptop deschise la interfaţa de socializare a Facebook-ului, telefoane mobile, oglinzile din sălile de baie – toate acestea sînt mărcile nevoii de comunicare în absenţa unui limbaj şi a unor căi de acces şi de exprimare fireşti şi/sau eficiente. Spitalul este o lume închisă într-o lume mai mare, cu ritmul medicamentos şi cu ritualurile tratamentului ce resemnifică existenţa pacienţilor transformaţi în personajele alienate, deopotrivă organic şi mental, ale propriilor vieţi. Treptat, paginile următoare populează drama, pentru ca, de la jumătatea cărţii încolo, cei din jurul naratorului liric să capete şi identităţi, devenind tovarăşi de suferinţă şi spaimă. Precum boala, drama se multiplică, se extinde şi asupra altor voci şi trupuri. Eul liric spune, de fapt, povestea tuturor, şi unul dintre cele mai izbutite lucruri în această carte este generozitatea de a scrie şi de a reflecta drama din perspectiva unui plural la persoana a treia. Deşi boala este la purtător, scrisul se manifestă ca empatie, altruism şi solidaritate, devine un serviciu pus în slujba comunităţii atinse de moarte, consemnarea unei suferinţe colective, omagiul adus anonimităţii tăcute a suferinţei.

Sînt puţine de comentat şi foarte multe de citit despre coexistenţa cu boala, corporalitatea afectată şi spiritualitatea ca potenţial remediu, unul de circumstanţă şi echivoc. Citez poemul „veghe“ integral: „la capătul patului meu e o icoană / şi la capătul patului de vizavi e o icoană. aşa e în toate saloanele. / asistentele şi chiar şi medicii ne spun că jumătate din şanse / e optimism / e încredere / e credinţă. să nu ne lăsăm / doar în grija chimioterapiei şi a pastilelor. // îl văd pe omul sfînt din icoana vecinului de vizavi mult mai des / decît îl văd pe al meu. / omul sfînt priveşte cu multă suferinţă / dar nu-mi dau seama la cine la ce. te gîndeşti că / înaintea vecinului meu a stat altcineva / în patul lui. şi înaintea lui altul şi altul. omul sfînt / ca şi medicii şi asistentele / nu-şi permite să se ataşeze de / pacienţi / care sînt trecători. Omul sfînt slujeşte ideea. / de fapt omul sfînt arată foarte rău / aş zice că-i pe moarte.“ Şiruri de oameni care formează o umanitate în perpetuă suferinţă, fiecare înfruntîndu-se cu propriile absenţe şi frustrări, fiecare ducîndu-şi propriile bătălii. De altfel, există o anume dispunere în cercuri concentrice a acestei lumi surprinse în componenţa ei umană variată: sfinţii din icoane (imaginari), colegii de salon (temporari), asistentele şi medicii din cabinete (străini), familia de acasă (memorată). Poemele lui George Geacăr îşi orientează decupajele, alternativ, spre toţi.

Discuţii de salon de spital, veşti şi zvonuri, mici întîmplări şi istorii personale, situaţii şi detalii dau viaţă acestor poeme despre moarte, în care frica, umilinţa şi nesiguranţa domină cuvintele, imaginile şi stările, timpul ce trebuie petrecut în intimitatea cu boala, în proximitatea morţii. O senzaţie de fatalitate apasă asupra întregului volum unde umanitatea este îngrămădită şi descrisă în condiţia ei fără scăpare. La mijlocul cărţii însă, trei poeme, intitulate „gvh“, ca trei epistole adresate părinţilor morţi şi surorii, ea însăşi grav bolnavă, coagulează întreaga dramă personală desfăşurată, altfel, foarte mult în jurul străinilor aflaţi cu toţii la cheremul implacabil al destinului. Citez integral un alt poem, intitulat „cincizeci la sută“: „la hemato şansele sînt cincizeci la cincizeci / saloanele ar fi poligoane de tir / jumătate din ţinte s-ar apleca şi-ar cădea. / în saloanele de cinci paturi / şi-un frigider / singura problemă ar fi / dacă eşti într-un salon de doi morţi sau cu trei. // dacă medicii n-ar avea grijă / să-i trimită acasă cît timp mai respiră / să nu-i interneze dacă nu au nici o şansă / nici un aparţinător / nici un ban de şpagă pentru o pungă de trombocite / dacă medicii / n-ar avea grijă saloanele ar fi / cazinourile lui dumnezeu.“

foarte foarte aproape este o carte puternică despre vulnerabilitate; care surprinde cu o luciditate plină de compasiune, cu teamă, dar şi cu sarcasm, cu melancolie, dar şi cu revoltă, teribila dramă de a fi martorul propriei degradări şi dispariţii.

PUBLICITATE

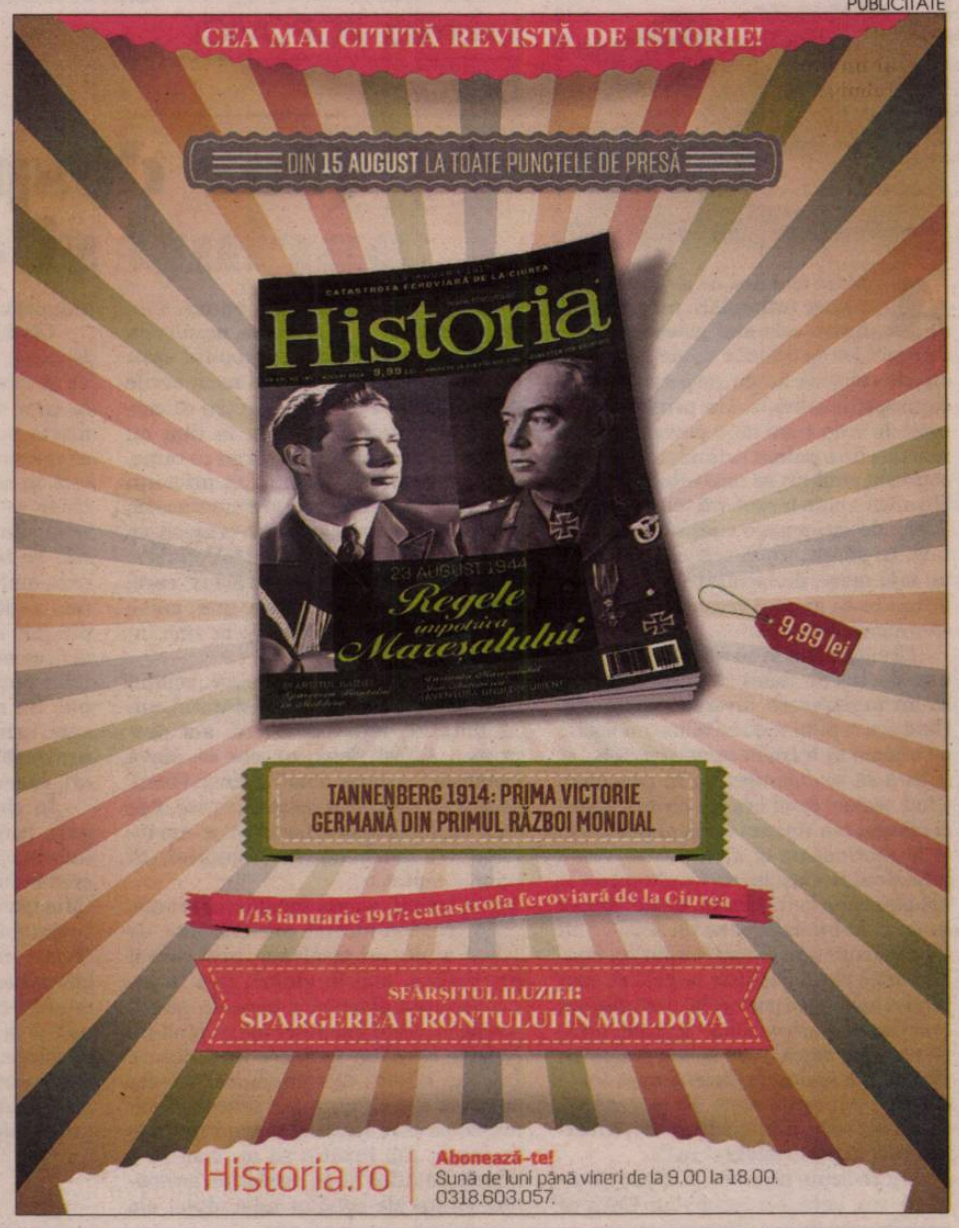

„Cum să fac un film despre abuz, fără a abuza la rîndul meu?“

– interviu cu regizorul Adrian SITARU –

Cel mai recent scurtmetraj semnat de **Adrian Sitaru,** Artă, *a fost selectat în cadrul celei de-a 71-a ediţii a Festivalului Internaţional de Film de la Veneţia (27 august – 6 septembrie), în secţiunea „Orizzonti“. Filmul este o meditaţie extrem de actuală despre artă, moralitate, limite şi manipulare.*

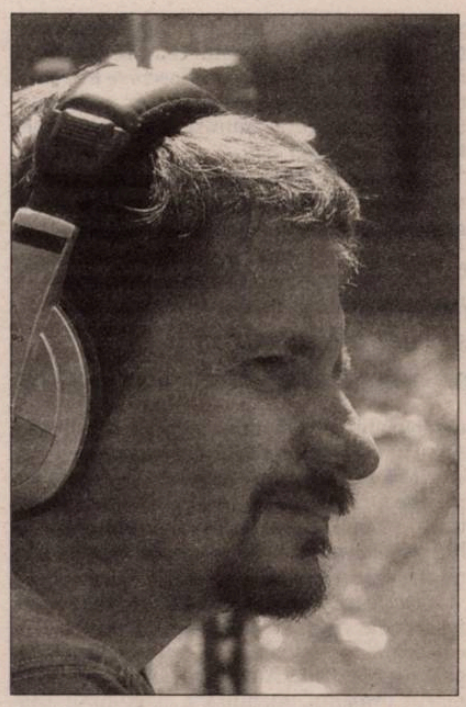

Sînteţi unul dintre puţinii regizori români care face cîteva scurtmetraje între lungmetraje (care se leagă cumva de povestea care va deveni lungmetraj). Sînt ele un fel de încălzire, un fel de teste pentru povestea mare?

Nu mă gîndesc să le leg de nimic, nici să fie un fel de teste. Mi se pare ca sînt poveşti interesant de spus, simt că vreau să le transpun în film şi, dacă lucrurile se leagă, le fac.

Cum vă raportaţi la genul scurt din cinema? Ce e important pentru dumneavoastră cînd vă hotărîţi să faceţi un scurtmetraj?

Nu mă raportez la gen, dacă e scurt sau lung, comedie sau thriller. Mă raportez la povestea în care îmi regăsesc propriile dileme şi pe care simt că vreau să o spun. E un mod, poate, de a găsi răspunsuri, de a vedea lucrurile şi din altă perspectivă. Important cînd mă hotărăsc să fac un film este să ştiu că-l pot face, că-l pot duce la bun sfîrşit, cu plăcere şi fără multe compromisuri.

Spuneaţi că ideea pentru Artă *v-a venit de la* Fixeur, *proiectul de lungmetraj la care lucraţi. Cum aţi ajuns să chestionaţi moralitatea în artă, ce a declanşat această meditaţie?*

În lungmetraj va trebui să joace şi o fată minoră, care va interpreta rolul unei prostituate traficate. Va trebui să fac un casting, apoi, cînd voi găsi fata potrivită, va trebui să discut cu părinţii despre ce va juca ea. În film sînt doar cîteva amintiri din viaţa pe care a dus-o la Paris, care vor trebui povestite unei echipe TV. Cum vom alege fata? Unde este graniţa deontologică a argumentelor folosite pentru a convinge nişte părinţi şi o fetiţă că este doar un film de ficţiune, de artă, şi care nu ar trebui să aibă urmări? Este oare mai potrivit să luăm o fată care chiar a trecut prin această experienţă? Nici vorbă – vor spune psihologii. Şi atunci mă întreb – şi te întreb: cum să fac un film despre abuz, despre traficanţii de copii, fără a abuza, la rîndul meu? Fără să „trafichez“ copii în numele artei. În cazul real, peştii au convins părinţii să-şi lase copiii la Paris, contra unor servicii şi a unor sume de bani. Cam acelaşi lucru aş face şi eu. Cum e corect să procedăm şi oare cîte abuzuri nu se fac în numele artei, al jurnalismului de calitate sau chiar a *parenting*-ului modern?

Cît de actuală vi se pare această discuţie despre moralitate şi artă?

Nu îmi dau seama dacă este actuală sau nu, nu mi-am pus problema contextului social sau politic, nici înainte de a face filmul, nici după.

Scurtmetrajul dvs. se întîlneşte cumva cu Metabolismul *lui Porumboiu. Autoreferenţialitate, discurs despre cinema, manipularea realităţii. Aţi văzut filmul lui Porumboiu?*

Din păcate, nu am ajuns să văd filmul lui Porumboiu, dar am citit multe despre el. Cred că mulţi regizori se gîndesc la munca lor, la ce fac, de ce o fac şi cum o fac. Asta cînd nu gîndesc produsul ca pe un business din care ies bani personali. Cred că frămîntările mele faţă de problema banilor vîrîţi în film le-am avut de la *Valuri*. A fost primul film propriu în care nu am vîrît banii mei, ci am fost sprijinit de către CNC ca să-l fac, şi nu au fost puţini bani, în jur de 40.000 de euro doar de la CNC, dacă nu mă înşel. O grămadă de bani pe care i-am simţit ca pe o povară, pentru că erau bani luaţi din buzunarele românilor (credeam eu pe atunci, neştiind că, de fapt, fondul CNC stă strict în taxa de cinema venită pe filiera agenţiilor de publicitate şi a televiziunilor), bani care ar fi putut ajunge pentru scopuri mai bune şi precise într-o ţară săracă, aşa cum e România. Premiul de la Locarno mi-a luat o piatră de pe inimă, măcar filmul a reprezentat ţara care a dat banii într-o competiţie europeană de prestigiu şi a şi cîştigat. Deci am o problemă cu cei care spun că nu pot face film fără banii de la CNC, cu cei care mai cer bani după ce filmul a fost făcut, spunînd că trebuie să-şi plătească echipa şi pe ei etc. Nu mi se pare în regulă, este un produs ce intră în categoria numită, uneori peiorativ, şi nu întîmplător, artă, o categorie care presupune sacrificii din partea celor care o fac, şi nu aroganţă. Timpul va spune dacă produsul chiar are valoare, iar creatorul îşi va recupera banii înzecit, dacă produsul are cu adevărat valoare. Trebuie să fie clar, nu orice artist produce artă şi nu întotdeauna un artist genial produce capodopere, nu orice regizor face cinema şi nu întotdeauna un regizor genial realizează capodopere.

> *„Cîte abuzuri nu se fac în numele artei, al jurnalismului de calitate?“*

Cu Fixeur *va trebui să vă puneţi în papucii regizorului din* Artă, *interpretat de Emanuel Pârvu.*

Cum veţi proceda, aţi găsit un răspuns după acest scurtmetraj?

Nu ştiu dacă am găsit răspunsul, am înţeles doar că fiecare om are un trecut, cînd vine la casting este însoţit de un context, are valori diferite, deci fiecare trebuie înţeles şi tratat diferit. Ăsta cred că e un bun început în a comunica cu oamenii, şi nu doar a te folosi de ei.

Exemplele din istoria cinema-ului, enumerate în Artă, *în faţa mamei care ar trebui convinsă să-şi lase fata adolescentă să joace în rolul unei minore traficate pentru prostituţie, de-loc puţine, sînt foarte bine alese. Care dintre ele vi se pare cel mai curajos?*

Vedeţi, chiar dvs. încercaţi să faceţi un top al curajului, ca şi cum acest tip de curaj ar fi ceva pozitiv. Nu mă mai impresionează acest gen de curaj, decît dacă îl numim curaj orb sau chiar prostesc. Deci nu voi face o clasificare, mai ales că nu-mi plac topurile şi nu le înţeleg cînd vorbim despre emoţii, sentimente, frumuseţe, artă etc.

Ce n-aţi face ca regizor într-un film, dacă ar fi să vă gîndiţi la propriile limite?

Nu m-aş vinde!

În distribuţia scurtmetrajului Artă *apare Andrei Rus, care e critic de film, nu actor. De ce aţi optat pentru această alegere?*

Aveam nevoie de o tipologie de personaj asemănătoare cu a lui. Nu am găsit-o printre actori şi nici nu cred că se poate juca uşor aşa ceva. Am încercat cu Andrei, sperînd să fie talentat şi dezinhibat în a se juca pe sine într-o situaţie dată. A fost o alegere instinctuală şi cred că a făcut un rol foarte bun.

În ce fază sînteţi cu Fixeur *şi care e povestea acestui scenariu?*

Încă nu avem toţi banii, aşa că am amînat filmarea din noiembrie pentru primăvara viitoare. După cum am sugerat mai sus, scenariul este povestea lui Radu, care doreşte să ajungă un jurnalist apreciat, şi porneşte la realizarea unui material despre o minoră abuzată. Dar ajunge să abuzeze, la rîndul său.

Excursie, *al cărui protagonist este un puşti care încearcă să capteze lumea cu o cameră video, vorbeşte, în fond, tot despre cinema. Scenariul e semnat de Adrian Titieni. În era democratizării imaginii, ce mai înseamnă filmul?*

Într-adevăr, este despre cinema şi, în plus, despre abuz, ca si *Artă*. Filmul înseamnă, într-o generalizare încă acceptată, poveste spusă în imagini. În era democratizării imaginii, şi de fapt a orice, avem nevoie de poveşti bine spuse, la fel cum aveam şi acum cîteva mii de ani şi cum vom avea nevoie oricînd. Nu cred că trebuie confundată imaginea/imaginile cu filmul, scrisul cu literatura sau povestea, cîntatul cu muzica ş.a.m.d.

La TIFF v-am văzut în Tatăl nostru, *pe care Sergiu Lupşe l-a făcut în urma workshop-ului de film pe care l-aţi coordonat anul trecut şi l-aţi organizat la Facultatea de Teatru şi Televiziune din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai“. Cît de importantă e întîlnirea cu oamenii care vor să facă film şi se află la început de drum?*

Pentru mine nu e deloc importantă întîlnirea, decît în măsura în care este importantă pentru ei. Dacă povestesc cu nişte oameni tineri despre cum se face film, aproape fără bani, sau despre scenarii, dar pe ei nu îi interesează, mă voi opri din vorbit. Dacă ei sînt interesaţi, deschişi, simt că le place, continui. Mai mult, încerc şi prefer să dovedesc prin fapte ceea ce spun, şi cred că acesta este cel mai bun exemplu. Aşa s-a întîmplat la acel workshop. Au fost tineri foarte interesaţi şi talentaţi, astfel că în trei zile s-a făcut totul: au finalizat un scenariu, au făcut repetiţii cu actorii, apoi, în ultima jumătate de zi, a fost filmarea. De jucat am jucat din lipsă de actori şi de timp. Ştacheta a fost şi mai sus pusă la *Tatăl nostru* – să filmăm la apus, pe lumină de regim. Şi experimentul a reuşit. Faptul că acest film există şi este apreciat este mai mult decît orice teorie despre cum se fac filme, scurte sau lungi, iar din acest punct de vedere, experienţa şi întîlnirea cu aceşti oameni e revelatoare şi pentru mine. De fapt, învăţăm unii de la alţii.

Counterpart *e un scurtmetraj în limba engleză, producţie româno-britanică, atipic cumva pentru lumea scurtmetrajelor dvs. Cum aţi ajuns să faceţi acest film şi ce a însemnat această experienţă?*

Producătorii din UK cu care se dorea mai demult realizarea unui lungmetraj m-au întrebat dacă am vreo povestire scurtă de făcut, să nu stăm. Aveam acest scenariu care a fost scris pe vremea cînd lucram la poveştile de la *Domestic*. Nu are legătură cu poveştile din *Domestic*, însă atunci l-am scris, de dragul scrisului, cred. Lor le-a plăcut şi l-am făcut. A fost o experienţă foarte interesantă şi bună să lucrez cu actori în limba engleză, mai ales că am optat şi pentru un *slang* londonez. A fost din start o provocare. Şi nu doar pentru limba străină, ci şi pentru genul şi modalitatea de filmare. O experienţă reuşită, cred, dacă a fost selecţionat la Festivalul de Film de la Clermont-Ferrand.

> *„Artă – o categorie care presupune sacrificii din partea celor care o fac, şi nu aroganţă.“*

a consemnat Ana Maria SANDU

Scenă din filmul **Artă**

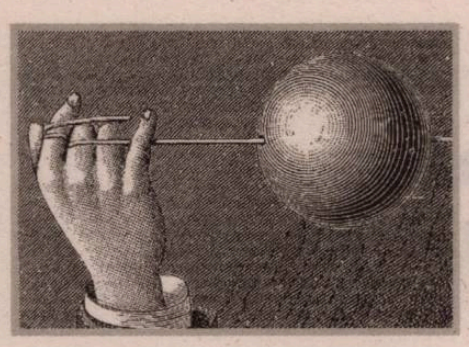

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Despărţirea de Lenin

Aţi văzut filmul *Goodbye Lenin?* E o poveste emoţionantă despre despărţirea de tătucul sovietic şi de comunism, în general. O tragi-comedie romantică. Acum zece ani, cînd a apărut filmul, eram convins că Germania într-adevăr şi-a luat rămas bun definitiv de la Lenin, că el a fost evacuat cu totul din viaţa publică. Statuile lui Lenin dispăruseră deja de multă vreme. Cea din Berlin a fost demontată de pe soclu şi dusă într-o pădure; la Potsdam a fost demolată cu picamerele; cea din Dresda a fost luată în grijă de un colecţionar privat; iar la Halle-Neustadt, pe locul unde era statuia s-a construit un centru comercial.

Lenin e încă acolo, pe un soclu înalt, pavat cu marmură, şi scrutează cerul.

Dar Lenin n-a dispărut chiar de peste tot. E încă acolo, pe un soclu înalt, pavat cu marmură, şi scrutează cerul cu o privire glacială. În oraşul Schwerin şi, mai ales, în micul cartier de blocuri în centrul căreia tronează statuia sa, încă mai este iubit. Şi, pare-se, nimic nu poate s-o clintească din loc. Nici măcar protestele a zeci de foşti deţinuţi politici.

În această vară, pe 17 iunie, la aniversarea insurecţiei populare din 1953, un fost deţinut politic a vrut să înfăşoare capul statuii cu un văl. Era modul lui de a protesta. A făcut greşeala să ceară aprobare de la primărie şi happening-ul a fost anulat. Alţi protestatari au aruncat cu vopsea pe statuie şi pe soclu – au urmat reacţii virulente din partea apărătorilor lui Lenin. S-au semnat petiţii, s-au publicat scrisori deschise din partea unor oameni care au avut de suferit în timpul regimului comunist – degeaba, statuia e tot la locul ei.

Vocile celor care vor să scape acum de Lenin s-au multiplicat şi primăria, care are în grijă statuia, a fost nevoită să răspundă. Un responsabil al Oficiului pentru Studierea Arhivelor Fostei Poliţii Politice din RDG s-a oferit să ţină nişte prelegeri şi, eventual, să plimbe prin muzeele de istorie reprezentanţii primăriei din Schwerin, înainte de a lua o decizie. Se pare că aceştia nu au chef de lecţii de istorie.

„De ce trebuie să ne raportăm mereu defensiv cînd vine vorba de moştenirea noastră culturală?" – se întreabă, într-un interviu pentru *Die Zeit,* Angelika Gramkow, primarul oraşului, membră a partidului Die Linke. Lenin n-a avut nimic de-a face cu ororile comise de SED. Şi nu el a fost cel care a separat Germania pentru cîteva decenii, spune Gramkow. Aşa este. Dar e tot atît de adevărat că fondatorul unuia dintre cele mai teribile regimuri politice n-are ce căuta pe soclu, într-un oraş european, democratic. Faptul că e de stînga nu e o motivaţie pentru înverşunarea cu care-l apără pe Lenin. Căci statuia a supravieţuit în ultimii 25 de ani

sub primari SPD şi CDU – atrage atenţia Trebkow. Într-adevăr, acum cîţiva ani, statuia era cît pe ce să fie demolată. Decizia a fost anulată pentru că doi membri ai comisiei (reprezentanţi CDU) s-au abţinut şi astfel nu s-a obţinut majoritatea. Atunci, Lenin a fost salvat de nişte jocuri politicianiste, de un troc al voturilor care nici acum nu a fost lămurit. Acum, o decizie de demolare e şi mai greu de luat, pentru că Lenin a cîştigat mulţi susţinători printre locuitorii oraşului. Criza economică i-a sărăcit, Lenin e privit ca un erou al luptei împotriva capitalismului – istoria, trecutul nu mai contează.

S-au formulat şi cîteva idei pentru a recicla statuia lui Lenin din Schwerin. De pildă, patronul discotecii Kremlin din oraş a făcut primăriei o ofertă de achiziţie. O familie dintr-un oraş învecinat s-a oferit să preia statuia, să o topească şi să construiască din bronzul obţinut clopote pentru biserici. Iar Muzeul RDG e dispus să preia statuia, chit că mai are pe inventar alte cîteva. Nici una dintre propuneri nu pare să fie pe placul celor care administrează oraşul. Iar locuitorii sînt într-o bătălie continuă: în faţa statuii se protestează, alternativ, pentru distrugerea şi pentru păstrarea ei.

Singura consolare – dacă se poate spune aşa – a celor care vor să scape de statuia lui Lenin e că timpul le rezolvă pe toate. Istoria şi-a pus deja amprenta pe statuie. Pe suprafaţa ei se vede deja un strat gros de rugină şi cîteva crăpături. Peste cîteva zeci de ani, dacă va mai rămîne în picioare, o să fie de nerecunoscut.

PUBLICITATE

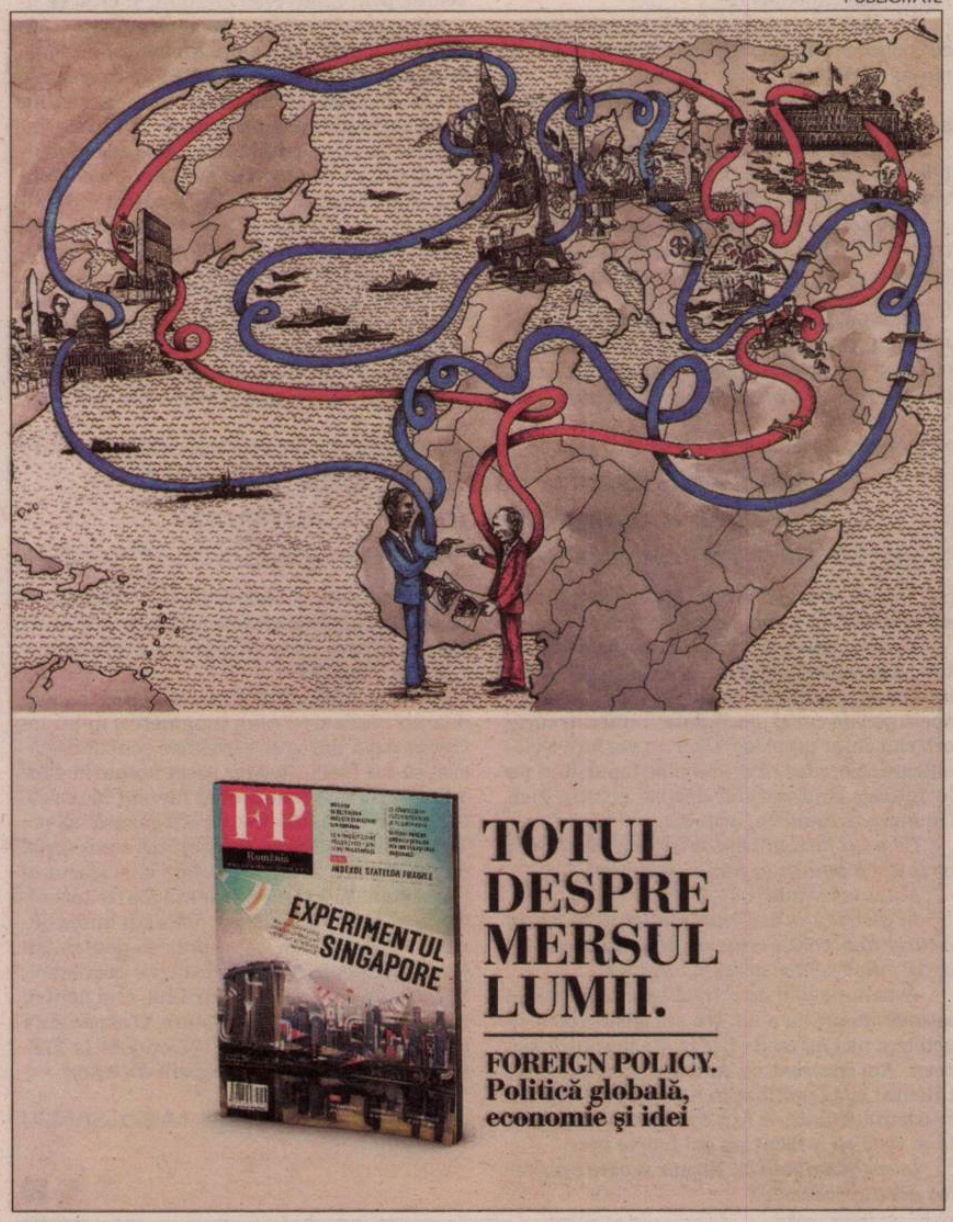

PUBLICITATE

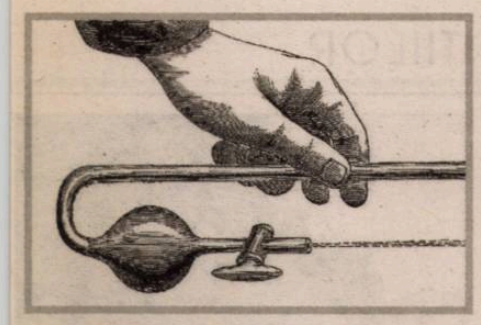

Oana STOICA

rosencrantz & co

Noua voce a noii Cetăţi

● **Colecţia FITS, *Noi practici în artele spectacolului din Europa de Est***

● **Cristina Modreanu, *Utopii performative – Artişti radicali ai scenei americane în secolul 21***

Apariţiile cărţilor de teorie teatrală în România trec, de multe ori, neobservate. Volumele editate după 1989 au vizat majoritar (re)publicarea unor cărţi esenţiale ale practicienilor care au marcat evoluţia spectacolului – Peter Brook, Jerzy Grotowski, K.S. Stanislavski, Gordon Craig, Eugenio Barba etc. Odată cu dezvoltarea limbajelor performative, devine necesară actualizarea informaţiilor despre spectacole şi teorii noi, concepţii inovatoare, influenţa tehnologiilor şi asimilarea noilor realităţi socio-politice, pe scurt, despre modul în care teatrul este astăzi vocea Cetăţii. Cărţile despre performance-ul contemporan – modele de creaţie şi de receptare – au fost puţine. Cristina Modreanu a publicat, în timpul mandatului său de selecţioner FNT, astfel de volume (Richard Schechner – *Performance. Introducere şi teorie* etc.), apoi, în colaborare cu Teatrul Naţional Timişoara, în colecţia Scena.ro a editat alte lucrări de actualitate teatrală (Bonnie Marranca – *Ecologii teatrale*, *Teatrul Companiei Socìetas Raffaello Sanzio* etc). Cuvîntul esenţial pentru aceste cărţi este „contemporan": nevoia de investigare a realităţii (sociale, politice, artistice, emoţionale, psihologice) într-un limbaj actual, prin care se dezvoltă forme performative noi şi, în acelaşi timp, nevoia de a înţelege, prin teoretizare, aceste expresii spectaculare inovatoare. Două astfel de volume au fost lansate la începutul verii, *Noi practici în artele spectacolului din Europa de Est* şi *Utopii performative – Artişti radicali ai scenei americane în secolul 21*.

Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu a publicat o carte utilă pentru cunoaşterea teatrului postcomunist în Estul european şi raportarea teatrului românesc la contextul zonal. Editată de criticul Iulia Popovici, într-o colecţie coordonată de Ioana Mălău, *Noi practici...* este un volum hibrid care mixează scanări ale realităţii spectaculare realizate de critici autohtoni din zece ţări (Bulgaria, Cehia, Croaţia, Republica Moldova, Polonia, România, Rusia, Slovacia, Slovenia, Ungaria) cu interviuri cu artişti (dramaturgi, regizori, actori) importanţi ai scenelor locale. Există un capitol separat pentru Ucraina, unde incendiul politic al începutului de an, nestins încă, domină peste preocupările teatrale, astfel încît, pentru a nu fi absent, teatrul ucrainean este prezent printr-un interviu realizat de Iulia Popovici cu Viktor Sobiianskyi, critic şi manager cultural. Se asigură, în acelaşi timp, o viziune obiectivă şi subiectivă asupra scenei din fiecare ţară, căci intenţia de inventariere detaşată a preocupărilor teatrale este „viciată" de interioritatea privirii – este interesant cum criticii străini văd realitatea teatrală, din altă parte, mai bună decît cea de acasă, semn că pesimismul se accentuează de la exterior către interior. În plus, interviurile descoperă perspectivele artiştilor direct implicaţi în noul teatru european. Trebuie subliniat că unii dintre artiştii vizaţi de această carte au fost invitaţi la FITS (Handa Gote, Oliver Frljić, Ivan Vîrîpaev). Volumul este bilingv, româno-englez, prin urmare se deschide, ca informaţie şi perspective, şi publicului străin. Se remarcă un eclectism al scenei esteuropene, aflată în proces de căutare a identităţii, întîi prin separarea de formatul clasic, sovietic, cu tematici nesociale şi spectacole ample în teatre de repertoriu – un sistem care se autoconservă, refractar la inovare. Ceea ce este viu în teatrul postcomunist vine ca răspuns la această conservă teatrală. Reacţiile sînt diferite, unele vizează cu precădere mesajul politic, altele lucrează insistent la formă, fie pentru a o simplifica, fie pentru a livra un conţinut social într-o estetică personală elaborată (Béla Pintér: „...niciodată nu forţez aspectul social sau politic: dacă el apare, pentru că e în aer, nu-i întoarcem spatele"). dezvoltate scene off din Estul european, vocea teatrului independent nu reuşeşte să se facă auzită în timpul regimului Orbán. Se ridică astfel o întrebare: teatrul poate schimba lumea?

Europa de Est este preocupată de conţinut, America – de formă, dar ambele scene au viziuni sociale, extrag şi chestionează problemele Cetăţii.

Acesta este motivul care străbate şi cartea Cristinei Modreanu, *Utopii performative – Artişti radicali ai scenei americane în secolul 21*. Bazat pe experienţa americană a autoarei, volumul oferă informaţii despre limbajele performative de pe scenele americane din afara sistemului comercial, acolo unde se găsesc formule revoluţionare estetic care conţin, de ce mai multe ori, întrebări esenţiale despre societate şi despre formele şi rolul spectacolului în această societate (pentru o bună informare există note cu linkuri către spectacolele prezentate şi bibliografie). Început cu un capitol dedicat artiştilor americani notorii, precum Robert Wilson, Marina Abramović, Laurie Anderson, volumul continuă cu spectacolul străzii – fenomenul *occupy* şi performativitatea sa – şi cu avangarda americană care obligă la schimbarea grilelor de receptare a spectacolului (Lee Breuer: „...avangarda e grupul de oameni pe care-i pui în faţa trupelor, să fie împuşcaţi, pentru ca armata să nu fie împuşcată"). Cristina Modreanu încearcă o viziune multiperspectivată, citînd alţi critici şi pe artişti, dar cartea reprezintă perspectiva personală a autoarei asupra scenei americane şi procesul de construire a acestei perspective.

Cele două volume oferă viziuni asupra teatrului contemporan, una despre teatrul european, văzut de europeni – o necesară autoevaluare şi un schimb util de informaţii despre ceea ce sîntem, ce facem, ce gîndim – şi alta despre teatrul american, prea departe şi diferit, conceptual şi estetic, de cel european pentru a fi perceput altfel decît prin icon-urile sale, teatru văzut de o singură persoană care încearcă să-l sistematizeze, să-l teoretizeze şi, mai ales, să-i descifreze noile limbaje. Europa de Est este preocupată de conţinut, America – de formă, dar ambele scene au viziuni sociale, extrag şi chestionează problemele Cetăţii. Estul european se luptă pentru separarea de trecut, ca estetică şi ca sistem, dar mai ales ca tematică, pledează pentru o retorică politică, în timp ce americanii îşi concentrează forţele pe găsirea unor noi expresii performative şi, în subsidiar, pe eludarea sistemului comercial dur în care trebuie să supravieţuiască.

Cărţile sînt necesare specialiştilor, dar în egală măsură ele se adresează publicului pe care îl ajută să înţeleagă performance-ul contemporan şi să pună în context ceea ce se vede pe scenele din România.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

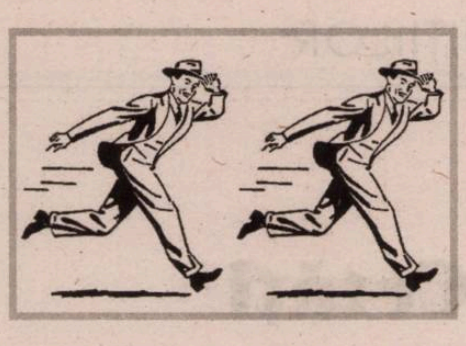

Andrei GORZO

dilematograf

Două de acţiune

● ***Sin City: Am ucis pentru ea / Sin City: A Dame to Kill For*** **(SUA, 2014), de Frank Miller şi Robert Rodriguez.**

După cum s-a văzut încă de la primul *Sin City,* pe care Robert Rodriguez l-a adaptat în 2005, împreună cu Frank Miller, după benzile desenate ale lui Miller, entuziasmul celor doi – al regizorului şi al artistului de BD – pentru iconografia şi tropii filmului hollywoodian *noir* din anii '40-'50 este un entuziasm complet nereflexiv: simplu fetişism, neinteresat să examineze critic acei tropi, acea iconografie, ci doar să le îmbălsămeze, să le muzeifice. Pentru că mai e şi în 3D, *Sin City 2* seamănă încă şi mai tare decît predecesorul său cu un fel de Madame Tussauds al *noir*-ului. Lumea lui în alb orbitor şi negru lucios, în care griurile lipsesc, iar restul culorilor tind să fie rezervate buzelor date cu ruj rubiniu ale unei femei fatale sau ochilor ei de un verde ardeţi-mă-pe-rug, se prezintă ca o distilare a *noir*-ului clasic, cu inserţii de *chic trash-punk*-porno-hongkonghist (prostituate-ninja manechinoase şi complex harnaşate), de umor bazat pe cultivarea preade-totului sîngeros (ţeste explodînd ca nişte pepeni între degetele lui Mickey Rourke) şi de *horror* clasic reimaginat la graniţa *cartoon*-ului (fiul unui politician odios arată ca Nosferatu, iar Rourke joacă un personaj amintind fizic de monstrul lui Frankenstein în varianta Boris Karloff). Dar distilarea nu e una prea interesantă: climatul moral şi ideologic al *noir*-ului conţinea, în general, mai mult decît cinismul juvenil la care e redus în *Sin City* – o acceptare autocomplezentă a corupţiei şi a exploatării reciproce ca stare naturală a speciei. Şi nici inserţiile nu-l fac mai interesant – gagurile *gore* gen ochi scoşi au devenit figuri obligatorii, ca şi hongkonghismele marţiale ale prostituatelor-amazoane. Bestia Rourke face un cuplu *badass* (de *biker*-i) cu frumoasa Jessica Alba, după ce personajul acesteia, o stripteuză, se taie pe faţă într-o scenă de amok expresionist. Din tăieturile ei cusute iese lumină albă, cum se şi cade într-un film în care orice e un element de design (fiecare cadru a fost rafistolat masiv pe computer). Dar cea mai spirituală contribuţie la acest film stupid-sofisticat e, de departe, aceea a Evei Green: avînd de întrupat stereotipul femeii-demon care-suge-sufletul-bărbatului, stereotip pe care Rodriguez şi Miller nu-l supun la nici un pic de deconstrucţie (oricît ar încerca să compenseze prin amazonismele prostituatelor, filmul lor e rigid-tradiţionalist în reprezentarea genurilor: femininul se defineşte în primul rînd prin „bunăciune", masculinul se defineşte pozitiv printr-un fel de animalitate „cu suflet"), actriţa îl mai dezinfectează prostindu-se şi semnalizînd că se prosteşte – jucîndu-se nu doar de-a femeia fatală din *noir*-ul anilor '40-'50, ci mai evocînd şi pantomima vampelor din cinematograful mut.

● ***The Expendables 3: Eroi de sacrificiu*** **(SUA, 2014), de Patrick Hughes.**

The Expendables 3 e cel de-al treilea episod dintr-o serie în care *senior citizen*-ul Sylvester Stallone conduce un comando de „soldaţi ai norocului", jucaţi tot de veterani ai filmului hollywoodian de acţiune din epoca Reagan. Cot la cot cu Stallone luptă aici Dolph Lundgren (printre alţii ca Jason Statham, Wesley Snipes şi Antonio Banderas, ale căror contribuţii la genul respectiv au venit, ce-i drept, după anii '80), în timp ce Schwarzenegger şi Harrison Ford mai mult chibiţează. Schwarzenegger (67 de ani) îl sfătuieşte la un moment dat pe Stallone (68) să iasă din business-ul ăsta, iar Ford (72) îi recomandă s-o ia mai uşor, ca să nu facă vreun atac de ceva, dar el nu şi nu: cu părul vopsit şi cu faţa plină de umflături uşor de atribuit botox-ului, el îi cere cascadorului care-l dublează o agilitate cu nimic mai prejos decît a celor cîţiva tineri (insipizi) invitaţi în acest episod să se alăture comandoului. În locul vietnamezilor şi al sovieticilor de pe vremea lui Reagan, trebuie să-l înfrunte pe Mel Gibson – în rolul unui criminal de război despre care la un moment dat se afirmă, fără nici o jenă, că se bucură de protecţia preşedintelui României (la care comandoul se parăşutează urgent în Bucureşti, pentru cîteva secvenţe lipsite de orice culoare locală), deşi pentru bătălia finală (la fel de oarecare ca şi restul scenelor de acţiune) este preferată o republică fictivă (în gura lui Gibson, numele acesteia sună a ceva gen „Izmenistan", în timp ce, rostit de Ford, el se apropie mai mult de „Assmanistan"). Xenofobia se manifestă mai cu frică decît pe vremea lui Reagan, dar e tot acolo – în statutul interşanjabil al ţărilor fictive (Izmenistanul ori Assmanistanul), respectiv reale (România, Somalia), în care comandoul mitraliază sute de slugi băştinaşe ale criminalului de război Gibson, sau în faptul că româna vorbită de gorilele bucureştene ale acestuia din urmă e cînd română recognoscibilă, cînd păsărească. Într-o concesie făcută unor vremuri în care sensibilitatea la asemenea lucruri e totuşi ceva mai mare, vechea xenofobie reaganistă a fost tunsă „pierdut": obiectul ei nu mai e unul concret, ci unul generic – postsovietico-arabo-african, dar fără o naţionalitate sau o etnicitate precisă. Printre scremut-virile bătăi reciproce pe burtă, se vorbeşte lăcrămos despre misiuni CIA-iste mai vechi de-ale comandoului, dar mereu în termeni foarte generali – s-au luat multe vieţi, dar s-au salvat şi mai multe, şi în rest nu prea se ştie unde, ce şi cum. În fine, după cum atestă dispariţia înjurăturilor şi a sîngelui din episoadele precedente, e un film nu doar pentru nostalgici, ci şi pentru băieţei, căutat-inofensiv.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

O afacere politică

● **Morrissey, *World Peace Is None of Your Business*, Harvest Records, 2014**

Cînd a ales să îşi lanseze primele patru *single*-uri de pe noul album, eponima „World Peace Is None of Your Business", „Istanbul", „Earth is the Loneliest Planet" şi „The Bullfighter Dies", ca videoclipuri în care îşi recită textele respectivelor piese, Steven Patrick Morrissey a făcut, în aparenţă, o declaraţie de intenţie. Nici o surpriză din partea unui muzician care şi-a jalonat existenţa cu astfel de gesturi. Politica – ar putea spune fostul vocalist al trupei The Smiths – nu se cîntă (în regulă, Bono?), ci se declamă. La fel, cîntecul politic se simte mai bine recitat din faţa unui pian, dragă Nancy, dacă nu te numeşti Bob Dylan. Adăugaţi-o aici, lîngă acea Nancy (Sinatra, dacă mai era nevoie să menţionez asta), şi pe Pamela Anderson, colega şi prietena lui Moz din PETA, şi ea eroină a unuia dintre videoclipuri. Englezul nu-şi dezminte vocaţia de frondeur. Şi nici nu schimbă reţeta. Zgomotul, furia, cinismul şi drama i-au construit mereu maniera în care şi-a cîntat muzica. Şi încă îl hrănesc bine mersi: *World Peace Is None of Your Business,* cel de-al zecelea album solistic al lui Morrissey, este, din punctul de vedere al producţiei, un disc căruia îi recunoşti autorul, încă din prima secundă. Nimic nou sub soare în ceea ce-l priveşte. Muzical vorbind, se poate spune că mancunianul s-a simţit întotdeauna confortabil între urmele *sound*-ului moştenit din perioada The Smiths, de care nu a reuşit/vrut să se despartă vreodată, şi surpriza acelui didgeridoo folosit în prologul piesei care dă numele albumului. E asta o reţetă care n-a dat niciodată greş cu adevărat, chiar dacă n-a mai reuşit de mult să livreze o capodoperă.

Venind după un deceniu relativ inconsistent, Morrissey nu se dezminte pe *WPINoYB*. Mîna producătorului Joe

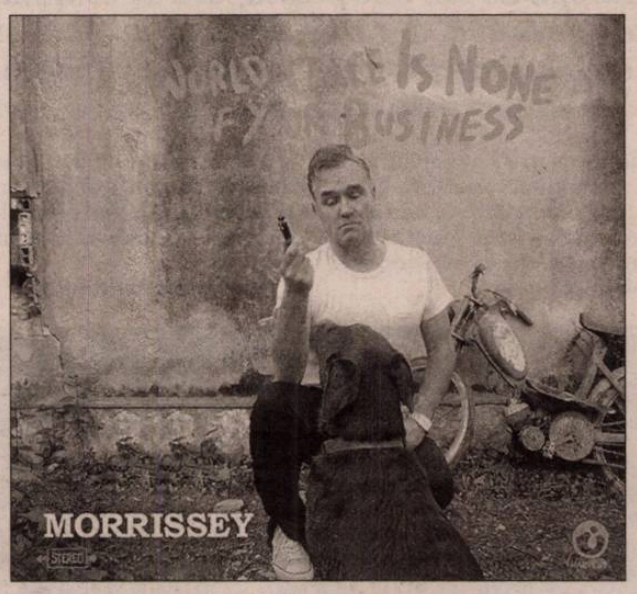

Chiccarelli, un veteran alt-rock a cărui semnătură stilistică s-a împărţit între Frank Zappa şi Oingo Boingo, între Alanis Morissette şi Café Tacuba, îi dă înregistrării un *sound* puternic, muscular şi abraziv, care nu are, uneori, subtilitate, dar care apelează alteori la înfloriturile care îi permit lui Morrissey să-şi flexeze muşchii pop, ca pe amintitul prolog cu didgeridoo din *opener*-ul albumului, pe aluziile flamenco de pe „The Bullfighter Dies", pe jocurile fonetice de pe „Kiss Me a Lot" sau pe flirtul cu fado-ul. Altundeva, muzica îi face cu ochiul perioadei *Viva Hate* („Staircase at the University"). Textele pieselor îşi păstrează sarcasmul veninos, dar sînt mai leneşe decît în trecut. Uneori sînt atît de facile, încît „Ukraine" rimează cu „Bahrain".

După o pauză de cinci ani, răstimp în care a schimbat casa de discuri şi spitalele, în care şi-a întrerupt turneele şi şi-a scris şi publicat autobiografia, în care a dat *mansion*-ul hollywoodian al lui Clark Gable pe Italia, Morrissey a devenit mai vulnerabil decît în trecut, dar cinismul şi şarmul sînt la locul lor, reuşind să mai ţină în viaţă (indie?) pop-ul britanic, aşa cum se vedea şi se simţea el în anii '80.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Cosmin ŢAPU

Made in Germany

Ce e DE.KOLECTIV?

După mai bine de şase ani de susţinere neîntreruptă a Festivalului Rokolectiv şi în contextul unei scene din ce în ce mai efervescente, Goethe Institut Bucureşti a hotărît că poate patrona un eveniment dedicat muzicii electronice germane, unul dintre cele mai importante „exporturi culturale" ale ţării din care au plecat Kraftwerk. Aşa că în 2012 a comisionat Rokolectiv, pentru a curatoria şi organiza DE.KOLECTIV. Anul trecut, proiectul a avut o mai mare amploare, a devenit franco-german – pentru că se împlineau atunci 50 de ani de la semnarea Tratatului Elysée –, a primit numele de DE.KOLECTI.F şi s-a desfăşurat la Bucureşti, Cluj, Sibiu şi Iaşi, avînd o audienţă impresionantă.

Ce artişti au performat la cele două ediţii de pînă acum?

La prima ediţie, care a avut loc, în 2012, la Muzeul Naţional de Artă Contemporană din Bucureşti, partea germană a fost reprezentată de Dompteur Mooner, cu un concert-tribut dedicat lui Conrad Schnitzler, unul dintre pionierii muzicii electronice, muzician trecut prin legendare trupe de krautrock, precum Tangerine Dream şi Kluster, de Mouse on Mars, de Heatsick şi de Jacob Korn. Au fost şi prezenţe româneşti, pentru că DE.KOLECTIV înseamnă şi dialog, printre ele aflîndu-se act-uri precum Minus şi Khidja. În anul următor, cel făcut împreună cu Goethe Institut şi Institutul Cultural Francez, au venit în România Jan Jelinek şi Andrew Pekler, Prosumer, Patric Catani şi Pollyester (Germania), Acid Arab, Bambounou şi Hardrock Striker (Franţa).

Ce va aduce DE.KOLECTIV la ediţia de anul acesta?

Pe 6 septembrie, schimbăm din nou prefixul. La iniţiativa Goethe Institut Bucureşti, ne mutăm, pentru o noapte, la Halele Carol (fosta şi actuala fabrică Hesper), cu un program dedicat exclusiv muzicii electronice germane. DE.KOLECTIV se întoarce, în 2014, cu două nume reprezentative pentru platforma experimentală Berlin Current: duo-ul post-industrial-techno Oake, excentricul texan adoptat de Berlin, Lotic. Alături de ei vor fi prezente la Bucureşti două figuri-cheie ale scenelor din Köln şi Hamburg: Christian S şi Helena Hauff.

***Cosmin Ţapu** este codirectorul Festivalului Rokolectiv.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Strada Robson, etajul 29

„Să-ți povestesc. Nu pregătisem nimic pentru partea asta de călătorie. Dar știi ce-i aia, absolut ni-mic! Crezusem c-o s-o facă Milena. Țeapă! Dar țeapă pe bune, că îmi zisese de la Yongin că a rezervat ea camere pentru amîndoi, că e totul bine. Paf! Mi-a trîntit-o senin, doar cu o seară înainte, în holul hotelului din Banf, în fața profesorului Hong, îl știi, de la ucraineană, amabil, că ea mi-a zis că nu o să pregătească nimic, că ea are unde să stea, la o prietenă, nu știu ce, plecată din Bulgaria. Eu nu, că nu mi-ai zis, ea da, se uita bietul om ca la circ. Nu ne-am fi învîrtit, oricum, prea mult împreună, dar orișicît, tot am simțit, așa, un *chill*. Să vii din Coreea în Canada fără să pregătești nimic, o da bine pe-o hartă hipsterească, dar e un mare nu-nu. Nu că aș fi bun la pregătit călătorii, știi că-s nul. Ca dovadă, am luat gentoiul ăla verde pe care îl găsise Sara în camera aia a ei goală. I s-au rupt rotilele de la Calgary, de la primul aruncat dintr-o cală în alta, de-am cărat de el cu mîinile întinse din gît ca Bugs Bunny prin toată Columbia Britanică!

Bilete Edmonton – Vancouver aveam. Măcar asta. Am ajuns obosit rău după conferința de la Alberta University și excursia prin Stîncoși. Nu-ndrăzneam să deschid netul de pe telefon, în Canada totul pare cam suprarealist, mai ții minte cîte am pățit cu viza și alambicatul site de la ambasadă! Auzi, să faci din citirea unui site un criteriu de acordare a vizei! Numai noi și frații bulgari, vorba Lyudmilei, ne mai ascuțim încă mintea ca la rebus, pentru asta. Oricum, pînă acum, excursia asta e pe locul doi în intensitate suprarealistă, pe primul e o zi musonică într-o vară coreeană. M-am dus la o tipă de la info și i-am zis să-mi recomande ceva unde să stau, să fie cît de cît central. Turuiam și se uita la mine ca la o arătare, cu harta ei colorată ca din Atlas în mîini. Român, cu ID de rezident în Coreea de Sud, în Vancouver, fără nimic rezervat, pentru cinci zile, cîte mai erau din viză. Mi-a înșirat cîteva opțiuni, și la hm-urile și *don't know*-urile mele balanțești, îmi zice, așa, revelat: *«There you go! Robson street!»*

M-am suit într-un taxi, condus ca-n filmele-'50 de un sikh, cu care, nu știu, mi-a murit instant simțul social, m-a apucat o veselie din aia predepresivă, de-am început să-l întreb în avalanșă de ce a emigrat și cum se descurcă aici și cum era la el în țară, dar familia unde e? Și o tot țineam așa, langa, pînă cînd, de sub turban, răspunsurile lui au început să sune cam a săgeți. Hait! Nu e Jim, sau cum l-o mai chema, simpaticul șofer din excursia la Peyto, cu care am dat-o pe NAFTA și chestii. Mi-a aruncat un „el e inginer în țara lui", de și acum îl duc în creier. Și mai trebuia să aleagă și hotelul, mă dădusem rotund și-aventurier și-l lăsasem pe el să-o facă. Băiat bun, mi-a dat două opțiuni, așa că iată-mă în turnul ăsta, pe fantastica stradă Robson, eu și cu gentoiul. La recepție, cu prețul de nerezervare și cu strada centrală. M-am uitat și eu lung la gentoi și-am luat camera. Recepționera, cu pașaportul și ezitarea mea în mînă, mi-a zis, amuzată și cred că și solidară – e slovacă – că-mi dă o supercameră. Chiar e, la etajul 29. Priveliștea e totală! Un lan de blocuri, și în spatele lor, Golful Englezesc, unde se văd în fiecare dimineață nave. Sînt complet îndrăgostit! Aș sta să mă uit la ele toată ziua. Nu știu dacă e de la brusca agorafobie, sau ce e,

dar aș sta cu orele și m-aș uita la liniile alea pe care le lasă navele și la orașul ăsta care are un aer foarte cald și, zău, cam estic. Sau văd eu, preventiv, Est peste tot. Banful mi s-a părut ca Predealul. Așa că stau în cameră, mai citesc, mă mai gîndesc ce o să fac cînd mă întorc în România după anii ăștia coreeni, mă mai uit la nave, mai pe net. Am și ieșit, normal. Cine-a pus Vancouver în toate topurile cu orașe de locuit, înțelept om a mai fost! E foarte *homey*. Am mîncat la restaurante de greci și coreeni, și e exact ca acolo, nu simți, vorba aia, gustul diferit al apei în supă. Pe strada asta e un mic carnaval turistic. Are la un capăt un parc englezesc mortal, Stanley, cu *sequoia & all*, de unde am sunat-o pe maia, să-i zic, jumătate de lume distanță, cum mie mi-e teamă de reîntoarcere. «Lasă, mamă, o să fie bine.» Am prins și-un festival în parc, e foarte viu locul ăsta, ca un zîmbet. Foarte prietenos pentru pietoni, am mers tone pe jos. Ce-a mai fost și-n China Town sau cu Linda, în galeria ei din Granville... l-am ratat și aici pe Cohen, dar i-am văzut niște tablouri. Sau Canada Place, cu forma ei de navă acostată, luminată de torțele de la olimpiadă, cu memorialul emigranților asiatici, cu *rain people*. Un alt fel de *boat people*... Sau despre picătura albastră, de extraterestru, de pe chei. Ieri am zis să merg să văd navele și de jos. M-am tot învîrtit, dar nu le-am nimerit, mi-am adus aminte de Gene din Toronto, cum îmi zicea ea că străzile sînt un puzzle în Canada. M-am și pierdut printr-un cartier de case cu cerdac larg, ca în poveștile cu troici ruseți, să juri!

Hai că mă duc să mă mai uit la nave.

Sper să ia Skype-ul toate megaoffline-urile astea. Mai bine îți scriam un mail."

PUBLICITATE

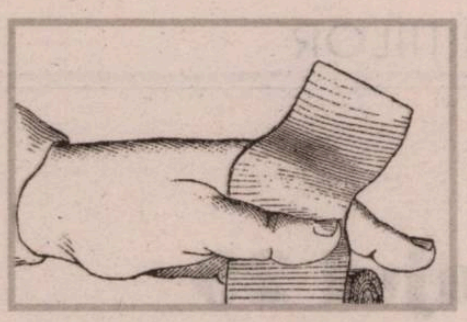

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Toamna se numără mogulii

Arestarea lui Dan Voiculescu și moartea lui Dinu Patriciu marchează sfîrșitul unei epoci controversate în presa românească. Cu Sorin Ovidiu Vântu în închisoare de mai mult timp, harta media arată cu totul altfel, iar o contabilizare în funcție de proprietari și surse de finanțare e necesară și relevantă.

■ *Sebastian Ghiță.* Ceea ce se vede din ambițiile lui în media e, în momentul de față, România TV. Ceea ce se aude se leagă de interesul pentru Studiourile MediaPro (Buftea). Cifra de afaceri din 2012 a România TV e o glumă, puțin peste 2500 de euro, iar cea din 2013, 180.000 de euro, e o jumătate din cea a Taraf TV și a treizecea parte din veniturile B1 TV, o televiziune cu simpatii politice de sens opus și rating mai mic. Ghiță își permite să piardă peste 2 milioane de euro anual fiindcă prin afacerile pe care le-a fondat și le-a pasat apropiaților în 2011, Teamnet și Asesoft, cîștigă zeci de milioane de euro anual din contracte cu statul. RISE Project a afirmat că statul e, de altfel, singura sursă de bani a rețelei de firme controlate de apropiații lui Ghiță. Parlamentar PSD și apropiat al lui Victor Ponta, Ghiță e omul care l-a băgat în închisoare pe Sorin Ovidiu Vântu, i-a spart acestuia Realitatea TV în două și se aseamănă cel mai mult cu vechii moguli, ca statură și orientare către politic/afaceri cu statul. Pronostic: în viitorul mai apropiat am putea auzi de alte achiziții media ale lui Ghiță.

■ *Cristian Burci.* Cînd a cumpărat Adevărul Holding de la Dinu Patriciu, lumea s-a mirat. Cînd a răscumpărat Prima TV de la SBS, aceeași lume a zîmbit. Parteneriatul cu Realitatea TV, despre care există informații că ar fi o preluare *de facto*, îl confirmă ca proprietar media de prim rang. A dat chix cu relansarea Prima TV în chip de canal de comedie, dar investițiile în grila de toamnă – mai ales în show-ul *Utopia* – ar putea da roade. Virajul așteptat al cotidianului *Adevărul* către PSD-ul de care Cristian Burci a fost apropiat în trecut nu s-a confirmat. Burci dispune, de altfel, de resurse considerabile, datorită firmelor sale de publicitate din grupul Graffiti, unul dintre cele mai mari și mai vechi de pe această piață, complementar cu afacerile media, datorită vînzărilor de reclamă. Pronostic: Burci va conta din ce în ce mai mult, e de urmărit dacă *outlet*-urile sale media vor face un viraj politic și care va fi acesta.

Harta media arată cu totul altfel.

■ *Zoltan Teszari.* „Miliardarul ascuns" care controlează RCS & RDS este un personaj relevant pentru piața media, datorită investiției sale în Digi 24, căruia i se adaugă alte cîteva canale de nișă (sport, documentare) distribuite în rețeaua proprie. Implicarea unei companii de cablu, telefonie și Internet în piața TV este un exemplu de convergență media, fenomen care s-ar putea generaliza în anii următori, în măsura în care legile anticoncurență vor permite așa ceva. Pronostic: o alianță cu un personaj de prim rang sau un business specializat în conținut e firească și, deci, posibilă, iar rezultatul acestei colaborări ar putea fi distribuit pe platforme alternative, gen Netflix/Voyo.

■ *Adrian Sârbu.* Cel mai longeviv și mai de succes personaj din piața media românească este într-un con de umbră și controlează, în momentul de față, numai grupul Mediafax, care include agenția de presă omonimă și site-ul *Gîndul*. Eclipsa se datorează însă faptului că, după plecarea din poziția numărul unu la CME, Sârbu trebuie să stea departe, o vreme, de piața TV. Pronostic: în 2015 vom auzi multe de la și despre Adrian Sârbu.

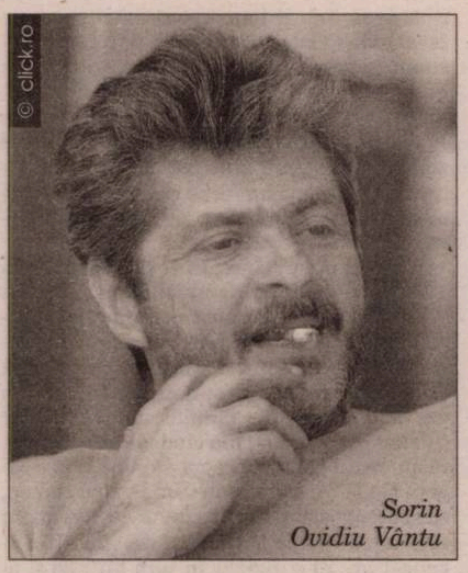

Sorin Ovidiu Vântu

■ *Camelia Voiculescu.* Acționar majoritar la Antena Group de zece ani, va trebui să se descurce aproape singură, sau va conta mult mai mult decît în trecut, în încurcatul hățiș al afacerilor media fondate de tatăl aflat în închisoare. Investițiile în divertisment de la Antena 1 au început să dea roade, dar nu e clar dacă ratingul crescut va însemna și bani mai mulți. Pronostic: Antena Group va avea dificultăți financiare și va trebui să facă un lucru de multă vreme normal pentru un business media de aceste dimensiuni, adică înglobarea în structura de proprietate a unui grup străin.

■ *Cozmin Gușă, Sorin Oancea, Dan Andronic, Silviu Prigoană, Adrian Thiess și alții.* Personaje secundare comparativ cu cele de mai sus, figurează, cel puțin nominal, ca acționari la diferite business-uri din piața media. Etno TV-ul și Taraf TV-ul lui Silviu Prigoană par a fi business-uri reale, chiar dacă au produs pierderi în 2013, dar în cazul celorlalți, apropierea brandurilor media pe care le controlează diferite partide politice le dă un aer de intermediari. În studiile media recente, cînd vine vorba de controlul politicului asupra ziarelor și televiziunilor, sursele de finanțare (publicitate de stat și altele) sînt considerate mai importante decît proprietarii nominali. Pronostic: acest gen de personaj se va multiplica în viitor, inclusiv în online.

Acum zece ani, piața media din România se împărțea în cinci mari grupuri, controlate de Ringier, CME, Dan Voiculescu, Dinu Patriciu și Sorin Ovidiu Vântu, la care se adăugau business-urile specializate de reviste ale unor specialiști străini ca Sanoma, Edipresse sau Burda. Cu excepția afacerilor lui Patriciu și Vântu, toți cei mai sus pomeniți făceau o mulțime de bani. Astăzi, proprietarii români de media prosperă doar din afaceri de alt tip (publicitate – Burci, cablu – Teszari), iar implicarea grupurilor specializate străine scade, fie și numai prin fuziunile Ringier – Edipresse și Sanoma – Burda sau micșorarea CME. Media din România devine, dintr-o afacere, o anexă a politicului și a intereselor obscure.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

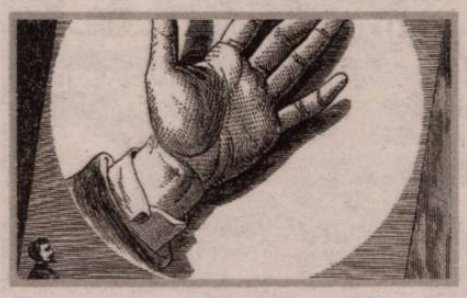

Adina POPESCU

portrete din mers

Trauma de peste gard

De cîteva luni, am o vecină nouă, care s-a mutat în casa de alături, ce părea părăsită de multă vreme. Genul de casă bătrînească pe care mai bine o dărîmi și faci alta, decît să o repari. Însă ea, vecina, o femeie în jur de 50 de ani, cu o voce de fetiță, s-a mutat pur și simplu, fără s-o primenească, fără să-i dea nici măcar o zugrăveală. Într-o singură după-amiază, curtea ca un maț, la fel de meschină ca și a mea, s-a umplut de troace – un aragaz vechi, cutii care și acum zac nedesfăcute, o motoretă pe jumătate dezmembrată a unui nepot. Și odată cu ele, au aterizat și trei cîini care par să facă parte din programul „Salvați cîinii Bucureștiului!". Dar nu, cică i-a crescut de mici și că tocmai d-aia a vrut casă cu curte, pentru cîini. Astfel, casa s-a transformat într-un soi de coteț al cîinilor, căci vecina nu prea dă pe aici. În absența ei, cîinii păzesc casa și latră, pe trei voci. Sînt maidanezi complet needucați, îți dai seama chiar și după lătrat, ca la oamenii cu voci necultivate. De precizat că eu și noua mea vecină sîntem gard în gard, se vede și se aude tot. Un motiv în plus ca să ne comportăm atent și civilizat unii cu alții.

Primele discuții au pornit, desigur, de la cîini, pe un ton conciliant, amical. Așa am aflat și frînturi din viața ei, deși nu țineam morțiș. Că i-a murit soțul de curînd, că taică-su e bolnav, că ea n-a vrut casa asta, dar așa s-a nimerit. Că ea e un soi de parapsiholog, n-am înțeles prea bine ce și cum, are un cabinet unde vindecă oamenii de rănile sufletești, prin metode clasice și moderne. Mă uitam la ea cum turuie cu vocea ei de fetiță și mi se părea o persoană cu totul inofensivă, cu care te puteai înțelege, la o adică. Cu cîinii, după ce ea se va muta definitiv în casă, se va rezolva! Pînă atunci, să ne facem împreună un „program". „Adică, cînd dvs. veți dori să folosiți curtea, eu vin și-i bag în casă!" Și dacă doresc tot timpul? S-a uitat la mine descumpănită. Cum de îndrăznesc să-mi „folosesc" curtea așa, nonstop? Și nu e vorba doar de curte, lătratul se aude și în casă, cu geamurile închise și cu dopuri pentru urechi aduse din Germania. A dat din umeri neputincioasă. „Mereu va fi cîte un zgomot care să ne perturbe viața!" „Da, e adevărat, dar eu lucrez cu capul și uneori nu pot să-mi aud gîndurile!" „Vom găsi o soluție", zice ea.

În absența ei, cîinii păzesc casa și latră, pe trei voci.

Soluția a constat din încercările ei în parte nereușite de a-și „popula" propria casă. Ca să nu lase cîinii de izbeliște. La început a sosit o bătrînă care avea drept sarcină să urle la cîini periodic să tacă. N-a prea avut succes. A plecat bătrîna și a sosit un domn pe care mi l-a prezentat drept „prietenul ei". „Cît va sta el aici, cățeii vor fi liniștiți, vă asigur!" Da, se pare că lui îi cam știau de frică. Lătrau mai puțin și mai în silă. Domnul era un personaj – intelectualul în maiou care își face de lucru prin curte, își întinde șosetele lungi și negre pe sîrmă, la soare, fluierînd un cîntecel vesel. Era o prezență pozitivă. Dar a plecat și el. Avea drept sarcină, pe lîngă grija cîinilor, să repare și casa (v-am spus că se aude tot dintr-o curte în alta). Într-o lună n-a reparat nimic, căci intelectualii în maiou sînt buni la teorie, nu și la practică.

Plec în vacanță, încep să mă reobișnuiesc cu zgmotele firești ale lumii – foșnet de frunze, ciripit de păsări, valurile mării etc. Aproape că uit ce e ăla un lătrat (x3) care îți sparge timpanele. Însă mă întorc acasă și-mi reamintesc de ora 6 dimineața, cînd trece pe stradă țiganul cu „iaaree vechi cumpăăăr!" „Concertul" durează vreo jumătate de oră, timp în care, trezită din somn și nervoasă, îi scriu un lung SMS vecinei, în care îi explic că există o lege în vigoare legată de decibelii admiși, că se pot face sesizări și da amenzi, însă că nu-mi doresc să ajung la astfel de „metode". Îmi răspunde senină că ea este în casă și că n-au lătrat cîinii ei, erau alții, că sufăr de anxietate, și că ea mă poate ajuta să depășesc o traumă mai veche, care a fost declanșată de niște căței. Oare nu vreau să-mi facă o programare la cabinet? „Doamnă, n-am nici o traumă, vă asigur. Dar e inadmisibil să țineți trei cîini într-o curte de 10 mp din centrul Bucureștiului și să vă terorizați vecinii!" Îmi dau seama că ne desparte un perete și noi ne SMS-uim, e absurd. „Din păcate, nu mai sînt decît doi... unul a murit în condiții suspecte, dar nu mai comentez!" Habar n-am ce s-a întîmplat, însă nu-mi pot înăbuși un mic fior de bucurie. De unul am scăpat.

Povestea nu are nici o morală. Poate doar că, indiferent de unde ar locui, la bloc sau la casă, oamenii nu se pot înțelege între ei, nu există ideea de compromis. Totuși, mă întreb cine or fi pacienții vecinei mele? Oameni cu tot soiul de nevroze urbane, care, în disperare de cauză, se agață de primul venit, care, la rîndul său, nu e în stare să-și rezolve propriile probleme? E un lanț al slăbiciunilor aici. Și cîinii, săracii, n-au nici o vină!

O televiziune fără circ

– interviu cu Tudor MUŞAT –

Să prezinţi ştirile se zice că nu e o meserie, că eşti un simplu cititor de prompter. Sau că e o meserie feminină. Ce părere aveţi despre acest lucru şi cum poate fi contrazis?

Să prezinţi ştirile e mai mult decît o meserie! Pentru că, dincolo de tehnicile specifice care te ajută să transmiţi mesajul publicului, care pot fi asimilate meseriei, e curiozitatea, e bagajul tău de informaţii acumulate permanent, care nu au legătură neapărat cu subiectele zilei, ci cu cărţile citite, cu discuţiile pe diverse teme, cu implicarea ta în chestiuni care te privesc ca cetăţean şi care, toate, te ajută să ai discernămînt, să poţi pune întrebări pertinente, să pui lucrurile în context. Indiferent dacă eşti bărbat sau femeie. Aşa că nu eşti un simplu cititor de prompter, eşti jurnalist.

Cum poate fi un prezentator de ştiri, şi un bun jurnalist?

După părerea mea, un prezentator de ştiri nu poate fi decît un jurnalist! Nu cred că poţi fi un actor care citeşte ştiri scrise de alţii, fără să ai habar despre ce vorbeşti. Nu la o televiziune serioasă, cel puţin. Să prezinţi ştirile cere, în plus, priceperea de a face informaţia să ajungă cu un impact cît mai mare la telespectatori, ceea ce nu toţi jurnaliştii reuşesc. Lucrurile trebuie, însă, privite în ansamblu. În cazul meu, înainte de a prezenta ştiri la televiziune, am fost reporter, am prezentat ştiri la radio, pe urmă, ca realizator, am făcut sute de interviuri şi talk-show-uri de Radio şi Televiziune. Iar acum prezint jurnale de ştiri complexe, în care informaţia e pusă în perspectivă şi, adesea, e discutată cu invitaţi. Nu e mai mult sau mai puţin ca înainte, e parte a muncii de jurnalist, folosindu-ţi priceperea şi cunoştinţele cît mai bine.

Ce particularităţi au ştirile pe care le prezentaţi?

Sînt relevante. La Digi24 HD cred că acest lucru e cel mai important. Ecranele sînt sufocate de informaţii şi discuţii din care nu rezultă ceva util pentru privitor. Dacă o ştire îţi aduce informaţie nouă, interesantă, care te determină să iei anumite decizii, să reflectezi la anumite teme, să acţionezi într-un anume fel, să îţi dai seama că te afectează nu doar pe tine, ci şi pe mulţi alţii, abia atunci e ştire. Încercăm, zi de zi, la Digi24 HD să aducem informaţia la putere.

Au un nou concept, format? Care este acesta?

Unul dintre programele pe care le realizez, *România 24*, are un concept special – se desfăşoară într-un studio virtual, iar efectul e spectaculos. Prin suprapuneri digitale de imagini reale, personaje, grafică, obţii la televizor un cadru complex şi variat în care evoluezi. Spre exemplu, vorbeşti cu un perete verde, dar acolo este suprapusă, din regie, o plasmă unde apare reporterul care transmite de undeva. Telespectatorii te văd, de fapt, vorbind cu reporterul, văd şi imagini din redacţie, unde se lucrează la următoarele ştiri, e un cadru care atrage atenţia prin diversitate.

Înţeleg că, de obicei, e prezent şi un invitat. Cu ce schimbă aceasta emisiunea?

Invitaţii au rolul de a explica lucrurile, de a da profunzime subiectelor, de a le pune în context. Sînt, adesea, specialişti în domeniile respective. Ori jurnalişti sau analişti politici care ştiu multe despre o temă sau au intervievat frecvent anumite personaje şi pot îmbogăţi, astfel, subiectul respectiv.

În ce măsură poţi fi obiectiv, profesionist, în prezentarea ştirilor? Ce înseamnă, concret, să fii obiectiv şi profesionist?

Aş înlocui obiectiv cu echilibrat. De la primul curs de jurnalism, în facultate, ţi se spune că nu există obiectivitate absolută. Că un lucru poate apărea altfel dintr-un alt unghi sau după un timp. Dar cuprinzător şi echilibrat poţi fi. Asta însemnînd să aduni cît mai multe detalii şi să ceri cît mai multe păreri, pe care să le promovezi ca atare. Şi să nu laşi opiniile tale să transpară. Poate doar valorile tale. Pe urmă, intră în ecuaţie emoţiile tale. Sînt multe subiecte la care te cuprinde indignarea, ştiri pe care n-ai vrea să fii nevoit să le dai, pentru că sînt tragedii sau lucruri abominabile. Dar o faci, conştient că şi astfel poţi să ajuţi la evitarea lor, pe viitor.

Cu ce tipuri de cenzură trebuie să vă luptaţi – a editorilor, a postului, a ratingului, autocenzură? Dacă a existat vreodată, în ce fel s-a manifestat şi cum aţi reuşit să-i faceţi faţă?

Există constrîngeri. Spaţiul de emisie, formatul programului, evenimente care intervin şi pentru care abandonezi alte subiecte, chiar şi constrîngerea selecţiei pe care o face un editor sau un şef de redacţie. Dar asta nu înseamnă cenzură, pentru că, adesea, în urma unei „bătălii" a argumentelor, poţi avea cîştig de cauză în impunerea unui subiect. Cred că asta trebuie să facă fiecare jurnalist – să-şi spună, argumentat, punctul de vedere oricînd, să nu se teamă că va fi repezit sau luat în rîs dacă insistă. Abia atunci cînd eşti consecvent cu valorile şi opiniile tale, poţi evita cenzura şi autocenzura.

Este Digi24 HD o televiziune liberă? În ce fel, în ce sens?

Este o televiziune atentă la detalii, la modul în care sînt scrise ştirile, la felul în care servesc publicul, la modul în care se exprimă invitaţii, la echilibru în programe. Are libertatea de a fi o televiziune fără circ. Şi mai are libertatea de a construi meticulos un proiect de durată. Digi24 HD este o televiziune apreciată de telespectatori, mai ales pentru echilibrul sau pentru coerenţa ştirilor şi pentru corectitudine.

Cum vedeţi libertatea ştirilor în televiziunile din Romînia, în general? Comparativ cu presa scrisă, cu informaţiile de pe Internet?

Cred că televiziunile au ajuns să relateze despre mai multe subiecte ca presa scrisă. Înainte, era invers. O anchetă bine lucrată, un reportaj sau o corespondenţă din ziar erau punct de plecare pentru subiecte TV. Nu însă tot ce produc televiziunile e informaţie utilă. Uneori, sînt gogoşi de presă îmbrăcate pompos în haine de ştiri. Alteori, sînt subiecte dictate de anumite interese. Există libertatea cantităţii, ca să zic aşa. Şi a feluritelor agende. Ştirile circulă liber, dar asta nu înseamnă că se achită întotdeauna de misiunea lor de informare echilibrată.

E mai greu să fii obiectiv într-o emisiune de ştiri, decît într-un talk show, de pildă, acolo unde opinia e mai explicită?

Şi ştirile, şi talk-show-ul impun rigoare. Opinia invitaţilor e explicită, a ta nu. În schimb, în talk-show ai mai mult spaţiu şi, adesea, metode mai creative de a pune întrebările, astfel încît să obţii informaţiile utile.

Cum trebuie să fie o ştire de televiziune bună, obiectivă? Cîteva exemple...

O ştire bună trebuie să-şi arate, cum spuneam, relevanţa. De ce este interesantă, şi pentru cei din Bucureşti, şi pentru cei din Bacău? Care e contextul, de ce se întîmplă lucrul respectiv, ce impact va avea asupra ta, pe ce termen? Sînt doar cîteva întrebări la care ar trebui să răspundă o ştire bună, care să nu fie doar un can-can, un zvon sau un material de umplutură. Plus reacţii sau opinii diverse, ale tuturor părţilor implicate. Plus cele mai bune imagini care s-o îmbogăţească. Plus maniera creativă a reporterului de a face o relatare.

Există o cenzură, chiar implicită, a subiectelor alese (cu precădere cele senzaţionale şi negative)? Cum se poate lupta cu acest lucru?

Există mereu discuţia despre ce aduce rating. Dar asta ţine, în primul rînd, de publicul pe care vrei să ţi-l apropii. Dacă cedezi tentaţiei senzaţionalului, asta îţi poate aduce audienţă pe termen scurt şi în anumite categorii de public, dar poate să nu fie ceea ce îţi doreşti să construieşti pe postul tău. Trebuie doar să-ţi asumi asta şi să ai răbdare. Cît despre negativ, aici e o nuanţă. Ştirile au, foarte des, caracter negativ, pentru că ele vorbesc despre lucruri care trebuie semnalate, corectate, evitate: abuzuri, crime, fraude etc. E parte din misiunea lor, de asta ne şi uităm la ştiri. Asta nu înseamnă că te opreşti doar la atît.

Sînt ştirile occidentale altfel / mai libere / mai interesante?

Ştirile occidentale se ocupă mai des de subiecte internaţionale, de modul în care ce se întîmplă în altă parte a Planetei poate influenţa ceea ce se întîmplă la tine acasă. Apreciez modul în care jurnaliştii de acolo ştiu să facă aceste lucruri interesante şi uşor de asimilat.

Cum credeţi că a evoluat libertatea presei, la nivel de televiziuni, în Romînia? S-a schimbat ceva în ultimii ani? Există mai multe presiuni economice ori politice?

Presiunile economice sînt cel mai uşor de sesizat. Au dus nu doar la închideri de ziare sau posturi, ci şi la o uniformizare a conţinutului – aceleaşi ştiri preluate, fără schimbări, care nu mai duc la nici o diferenţiere. Cititorii reacţionează cumpărînd cît mai puţin sau învinuind staţiile de lipsă de inspiraţie. Au mai dus la jurnalişti slab pregătiţi, pentru că lipsa banilor merge mînă-n mînă cu scăderea exigenţelor. Presiunile politice sînt uneori asumate ca „bătălie dusă în folosul publicului", fie doar transpar, fie sînt mai abil mascate. Fie nu există, în cazurile extrem de rare în care se construieşte o afacere de durată, în care motorul de creştere să fie interesul publicului.

Ce vă propuneţi să faceţi pentru libertatea presei neaoşe de televiziune?

Să-mi spun punctul de vedere cînd ceva intră în contradicţie cu valorile mele. Şi să-i rog pe privitori să nu se bazeze pe o singură sursă de informaţie sau pe un singur tip de media. Aud mereu că ceva trebuie să fie într-un anume fel, pentru că aşa au zis la televizor. A-ţi folosi judecata şi a recurge la o varietate de surse e valabil şi pentru un jurnalist, şi pentru un public avizat. Un public exigent menţine presa în alertă.

> *„Cînd eşti consecvent cu valorile şi opiniile tale, poţi evita cenzura şi autocenzura."*

Tudor Muşat *prezintă, de luni pînă vineri, la Digi24, de la 14 la 16,* România 24, *singura emisiune-maraton de ştiri din România.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea Osservatorio Balcani e Caucaso *şi* Dilema veche, *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

Laurenţiu BRĂTAN

Kîrgîzstan. Tadjikistan. Bukharestan

Kîrgîzstan

În ultimele cîteva luni, cînd le spuneam prietenilor că asta va fi următoarea mea destinaţie de vacanţă, dincolo de o uşoară mirare, observam cît sînt de intrigaţi atunci cînd vor să pronunţe: KîrgîZStan. Da, mai ales succesiunea de consoane *zs* e greu de pronunţat şi-i descurajează pe toţi. Unii încearcă, şi le iese după cîteva sforţări. Alţii zîmbesc şi-i văd că nu au curaj să încerce. Kîrgîzii vorbesc o limbă turcică, iar sonorităţile specifice limbilor turcice sînt cel mai evidente în numele acestei ţări, spre deosebire de celelalte, mai uşor de pronunţat: Kazahstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Azerbaidjan... ca să nu mai spun de Turcia – floare la ureche!

Tadjikistan

Ceva mai uşor de pronunţat, dar la fel de necunoscută. Undeva, prin părţile acelea vag percepute ca exotice, periculoase, sălbatice, necivilizate, poate mai ales din cauza particulei *stan,* sufix de origine persană, transmis şi în limbile turcice, care desemnează locul, aşezarea. Mă întrebase odată cineva, în Orient, de unde sînt, şi, cînd i-am spus că din România, a continuat, fericit că ştia care e capitala României şi sperînd ca eu să-i apreciez cunoştinţele: „Bukharestan?“ Am aprobat amuzat: „Bukharestan!“ Tadjikistanul e singura care nu e turcică, dintre cele cinci ţări ex-sovietice din Asia Centrală. Tadjicii sînt indo-europeni, cu origini persane, vorbesc o limbă înrudită cu farsi (persana contemporană) şi dari (vorbită în Afganistan). Şi fizionomia îi trădează: nu au ochi migdalaţi, ca popoarele turco-mongole din zonă, ci seamănă cu iranienii – ochi rotunzi, ten măsliniu.

Exotic

Eceea ce-ţi vine prima dată în minte atunci cînd auzi de aceste ţări. Pînă acum 25 de ani, probabil că părinţii şi bunicii noştri ştiau că sînt două dintre cele 15 republici unionale sovietice. Acum nici ei nu-şi mai aduc aminte, parcă au auzit la un moment dat de ele, dar nu mai ştiu unde, nu mai ştiu cînd. Prin anii '90 se mai relata la TV, din cînd în cînd, de revolte şi războaie civile prin părţile acelea. Tadjikistanul a fost sfîşiat de un sîngeros război civil, după prăbuşirea URSS. Ultima dată cînd canalele de ştiri au dedicat cîteva minute Kîrgîzstanului a fost acum vreo trei ani, cînd au avut loc noi ciocniri etnice la Osh, între kîrgîzi şi uzbeci. Dacă Uzbekistanul e destinaţia turistică prin excelenţă a Asiei Centrale, Turkmenistanul e complet ermetică, iar Kazahstanul e cea mai bogată, Kîrgîzstanul şi Tadjikistanul sînt cele două state foarte muntoase, greu accesibile, izolate geografic şi foarte visate de căţărători. Nu atît de alpinişti, căci munţii de aici, deşi foarte înalţi, nu sînt foarte accidentaţi, ci mai degrabă prizate de amatorii de trasee montane. Aceste două ţări erau, de altfel, inaccesibile străinilor, pînă acum cîţiva ani: în perioada sovietică, excursiile organizate de agenţiile oficiale de turism din URSS nu le prindeau în circuite (din toată Asia Centrală, auzeam, pe vremea aceea, de excursii în Uzbekistan, dar niciodată în celelalte patru republici); iar după prăbuşirea URSS, războaiele civile şi tulburările sociale grave le-au făcut imposibil de vizitat. De vreo zece ani, ele au ieşit de pe listele negre ale destinaţiilor marcate cu „Avertisment de călătorie – Pericol major, părăsiţi imediat zona sau ţara!“.

Contraste

E caracteristica fundamentală a celor două ţări. Pe de o parte, peisaje splendide, munţi de pînă la 7495 m (Pik Kommunizma, în Tadjikistan, rebotezat Pik Ismoil Somoni în 1998), incredibile lacuri turcoaz sau cobalt, cu munţii aceia copleşitori pe fundal, rîuri şi ele incredibile – turcoaz!; iurte prin pustietăţile de la 3-4000 m altitudine, cu foarte mulţi cai, cu cirezi de vite, cu turme de oi, capre, iaci; oameni binevoitori în Kîrgîzstan şi de multe ori obositor de prietenoşi/băgăcioşi în Tadjikistan. Pe de altă parte sărăcie, delăsare şi indolenţă, debusolare postsovietică încă prezentă peste tot.

Rusificare

Cei 23 de ani scurşi de la independenţa faţă de URSS sînt o perioadă prea scurtă ca să şteargă influenţa Maicii Rusii. De altfel, cum ar putea să se şteargă, cînd cele două ţări sînt într-o permanentă şi agresivă zonă de influenţă rusă? Practic, toată lumea vorbeşte rusă. În Kîrgîzstan, limba kîrgîză este „limbă de stat“ (oare ce-o însemna asta?), iar rusa este limba oficială (ei da, asta e mult mai clar!). În magazine, 80% dintre produsele de consum curent sînt aduse din Rusia. Observi timide încercări de apropiere de Turcia, în Kîrgîzstan, şi de redescoperire a rădăcinilor persane, în Tadjikistan. Bişkek – capitala Kîrgîzstanului – e o mostră de perfecţiune arhitecturală stalinistă. Bulevardul principal al oraşului – Ciui – e înţesat de blocuri din beton şi oţel, stilul grosolan-butucănos-dictatorial pe care-l cunoaştem prea bine. Duşanbe – capitala Tadjikistanului – a avut ceva mai mult noroc. Bulevardul principal al oraşului – Rudaki – e flancat de platani enormi şi presărat cu destul de multe cladiri neoclasice de secol XIX. Din păcate, arhitectura dictatorială apare de zece ani încoace, căci Asia Centrală e caracterizată de anumite, foarte particulare...

Bişkek – capitala Kîrgîzstanului – e o mostră de perfecţiune arhitecturală stalinistă.

...Modele de guvernare

Kîrgîzstanul e singura ţară cît de cît democratică din regiune, cu alegeri libere, un sistem de alternare a puterii relativ funcţional. Faptul că la intrarea în ţară şi pe siteurile instituţiilor publice ai anunţuri foarte vizibile cu linia de telefon anticorupţie spune multe. Nu că nu ar exista corupţie, dar că autorităţile (sau măcar o parte din ele) încearcă să o combată e ceva unic în regiune. Toate celelalte (Kazahstan, Uzbekistan, Tadjikistan şi mai ales Turkmenistan) sînt ţări profund dictatoriale, cu opoziţie fie inexistentă, fie în exil, fie doar de formă. Modelul de guvernare e aproximativ următorul peste tot (încă o dată, cu excepţia Kîrgîzstanului): fostul secretar general al Partidului Comunist local, de pe vremea destrămării URSS, a pus mîna pe putere şi nu a mai luat-o. Partidul Comunist al republicii respective s-a democratizat cu numele, peste noapte, şi i-a reprezentat cu succes pe toţi oamenii muncii pe care-i reprezentase şi pînă atunci. În Tadjikistan, actualul preşedinte conducea PC într-una dintre provinciile ţării, în 1991 (anul independenţei), şi se numea pe atunci Emomali Raḥmonov. După cîţiva ani de rătăciri politice, a fost ales (ori „s-a“ ales – doar o mică diferenţă de nuanţă) preşedinte al celei mai sărace ţări din fosta URSS, a scos-o din războiul civil devastator şi a condus-o, dacă nu pe culmile prosperităţii, măcar pe culmile unei relative stabilităţi. În plan personal, şi-a schimbat doar părul, păstrîndu-şi năravul: a renunţat la ruşinoasa particulă rusofonă „ov“ şi s-a renumit în Emomali Rahmon. Revolte violente au loc şi-n prezent în ţară, mai ales prin Pamir, regiune imensă, foarte izolată şi săracă, dar cu peisaje de-o frumuseţe paralizantă. Tablourile preşedintelui sau citate din înţelepciunile acestuia veghează la liniştea populaţiei peste tot în ţară, iar palatele cu nume pompoase nu încetează să apară în capitală, înghiţind bugete cu multe zerouri. Evident, în continuare majoritatea populaţiei trăieşte cu bugete zilnice fără nici un zero. Exemple de tablouri? Iată cîteva: preşedintele cu munţii maiestuoşi pe fundal; preşedintele în lanul de grîu, cu pîinea în mînă; preşedintele în lanul de grîu, fără pîinea în mînă; preşedintele pe şantierele patriei, cu casca de constructor pe cap; preşedintele pur şi simplu; preşedintele (Rahmon) cu preşedintele (Putin), avansînd triumfător spre destinaţii doar de ei cunoscute.

Influenţa Chinei

Agresivităţii pieţei ruseşti doar agresivitatea pieţei chineze îi poate ţine piept: multe chinezării peste tot, de calitate la fel de proastă ca produsele ruseşti. China, la urma urmei, e mult mai aproape de fiecare din cele două ţări şi are graniţă comună cu ele. Acum un an am dat peste o ştire (mai întîi pe un canal TV, apoi pe un site) care spunea că Tadjikistanul, care avea nişte datorii mari către China pe care nu şi le putea plăti, a cedat o parte din teritoriu puternicului vecin de la Est, în schimbul ştergerii acelor datorii. Teritoriul face parte din Regiunea Autonomă Pamir, foarte slab populată şi aproape incontrolabilă de către guvernul central. Se spunea în ştirea respectivă că regiunea ar fi bogată în resurse naturale, în minereuri etc. N-am putut-o verifica din surse credibile şi am luat-o cu rezervele de rigoare. Acum, aflîndu-mă în estul Pamirului, pe singurul drum decent ce străbate regiunea, aflat la aproximativ 40 de kilometri de China, am mers de-a lungul unui gard de sîrmă ghimpată vreo 200 km, paralel cu frontiera chineză, dar la 40 de kilometri în interiorul Tadjikistanului. Localnicii mi-au spus de mai multe ori, arătînd cu degetul spre gard: „China, China.“ Cum de se afla gardul de sîrmă ghimpată atît de departe de frontiera propriu-zisă? Să fie acea *buffer zone/no man's land* chiar atît de întinsă între cele două ţări? Sau poate că ştirea respectivă nu fusese chiar falsă...? Dar apropierea de China se manifestă şi altfel – într-un mod mai tradiţional: comunităţi de chinezi musulmani (dongan) trăiesc şi-n Kîrgîzstan, şi-n Tadjikistan. Iar bucătărie uygură întîlneşti peste tot.

Ţări profund dictatoriale, cu opoziţie fie inexistentă, fie în exil, fie doar de formă.

De la rusificare la sovietizare

Cînd au ajuns ruşii în zonă şi au început să cucerească teritorii (mai ales prin secolul al XIX-lea), kîrgîzii, la fel ca mai toate popoarele turcice de aici, erau nomazi şi analfabeţi. Ruşii i-au colonizat, sedentarizat şi alfabetizat. A fost bine, sau a fost rău pentru ei? Ar fi fost mai fericiţi dac-ar fi rămas nomazi (deci liberi, în concepţia lor) şi analfabeţi? Lucrurile astea, discuţiile şi disputele despre „civilizarea“ indigenilor nu duc chiar nicăieri... Totuşi, sînt cîteva ocazii în care nu mă pot împiedica să nu mă gîndesc că, dacă civilizaţia ar fi ajuns acolo cu un alt popor (englezii, francezii, americanii), azi ar fi fost cu siguranţă mai departe. Vreau să mănînc o îngheţată într-o zi. Am de ales între una rusească şi una produsă de o companie multinaţională pe care o găsesc, şi în România, şi peste tot. O aleg pe cea cu specific „local“, adică rusească. După puţin timp regret: ciocolata de pe îngheţată e atît de proastă... simt margarina din ea cum mi se lipeşte de dinţi, iar într-o parte, pe lîngă ciocolată, se scursese o parte din ceea ce ar fi trebuit să fie crema, dar care era doar apă îngheţată. Nu mă pot împiedica să gîndesc: „În mod cert, rafinamentul nu e o caracteristică a poporului rus. Dacă îngheţata asta ar fi fost franţuzească...“ Rememorez apoi mîncarea rusească pe care am mîncat-o pe la cantine populare din Kîrgîzstan sau din alte ţări ex-sovietice: desigur, nu cea mai rafinată, ca să mă exprim delicat... dacă gastronomia ar fi ajuns aici cu otomanii, arabii sau indienii... dacă civilizaţia ar fi ajuns cu francezii... dacă măcar civilizarea ar fi ajuns cu Rusia Ecaterinei sau a lui Petru, nu cu cea a lui Lenin şi Stalin... în mod sigur că Bişkekul n-ar fi arătat atît de grosolan cum arată azi. Ce au lăsat francezii în Casablanca şi ce au lăsat sovieticii în Bişkek...? Să nu fiu greşit înţeles: nu laud un sistem colonial în detrimentul altuia (poate că francezii au măcelărit mai mulţi algerieni decît au măcelărit ruşii localnici în toată Asia Centrală), dar dacă tot e să dea răul peste tine, măcar să dea cel mai mic.

Duşanbe, Tadjikistan

© L. Brătan

Islam, animism, tengriism, ateism

Cînd a pătruns în zonă, islamul s-a altoit pe credinţele deja existente. Kîrgîzii (la fel ca multe popoare nomade din Asia Centrală) credeau puternic în sufletele morţilor şi le venerau. Ceea ce fac şi azi: cînd trec prin faţa unui cimitir, se roagă pentru sufletele strămoşilor şi le invocă protecţia. *Tengriism* e un termen care se referă la credinţele şamanice ale popoarelor din Asia Centrală şi Siberia, al cărui principiu fundamental e comuniunea omului cu elementele naturii. Turcii otomani au adus cu ei elemente ale tengriismului, pe care le-au răspîndit apoi în teritoriile cucerite, inclusiv în Balcani. Nazar, de exemplu (ochiul albastru care te apără de deochi, pe care-l întîlneşti ca amuletă în ţările din Estul Mediteranei) vine din tengriism. Obiceiul de a bate în lemn de trei ori, ca să alungi ghinionul (spiritele rele) e unul ce vine din tengriism. Semiluna de pe steagul Turciei nu e, aşa cum am fi tentaţi să credem, semiluna islamică, ci semiluna tengrică (la fel şi steaua). Importanţa fundamentală a numărului 40 (preluată şi de sufiţi) îşi are, de asemenea, originea în tengriism. Sînt puţine moschei în Kîrgîzstan şi Tadjikistan. Sovieticii le-au distrus pe cele existente ori au împiedicat construirea unora noi. Puţină arhitectură de calitate găseşti în cele două ţări – doar prin nordul Tadjikistanului, în Istaravshan şi Khodjand. Iar în extremul est kîrgîz, la Karakol, găseşti o interesantă moschee-pagodă. Ateismul e larg răspîndit, fie şi în forma nerespectării regulilor halal: pe lîngă produsele halal din magazine, vitrinele sînt pline cu mezeluri ruseşti din porc, pe care le cumpără nu doar ruşii, ci şi kîrgîzii şi tadjicii. Vezi şi oameni beţi, mult alcool peste tot, de la bere la votcă. Vin – mai puţin şi prost, în general dulce şi de proastă calitate, căci astea erau gusturile sovietice, care s-au perpetuat pînă astăzi. Cea mai mare parte a vinului din magazine provine din Republica Moldova şi din Georgia, o mică parte din Ucraina, căci aceştia erau producătorii tradiţionali de vin ai spaţiului sovietic. Găseşti şi rarităţi, ca vin kîrgîz sau tadjik, dar e de nebăut. Sovietizarea a lăsat urme adînci şi în obiceiurile de consum.

Identitate culturală – Kîrgîzstan

Manas e eroul prin excelenţă kîrgîz. Sau – diferenţă de nuanţă – revendicat de kîrgîzi. Cu peste 500.000 de versuri şi zeci de variante, *Epopeea lui Manas* e de 20 de ori mai lungă decît *Iliada* şi *Odiseea* la un loc şi de două ori şi jumătate mai mare decît *Mahabharata*. Ea s-a transmis oral din generaţie în generaţie, povestită de maeştri povestitori, unul dintre aceştia fiind cel care a transcris-o: Saiakbai Karalaev (1894-1971), unul dintre ultimii recitatori ai epopeei. Evenimentele descrise aici au loc într-un mai mult decît aproximativ secol XVI, cu multe înfloriturii ulterioare. Originile epopeei sînt, de asemenea, foarte aproximative. Statuile lui Manas le întîlneşti mai ales în Bişkek, dar şi în alte oraşe din Kîrgîzstan. Acum 20 de ani, la marginea capitalei s-a construit un parc cu clădiri inspirate din epopee, cu statui stranii şi monumente extravagante. Din păcate, clădirile sînt foarte kitsch, iar execuţia tehnică foarte proastă – după 20 de ani, tot complexul e într-o stare avansată de degradare din cauza materialelor proaste (ghips şi ciment de proastă calitate), care s-au măcinat şi cad. E un platou perfect pentru a turna un film horror de serie B. Asta nu-i împiedică pe tinerii kîrgîzi să vină în masă aici şi să-şi facă poze de nuntă cu jalnica reprezentare a mîndriei lor naţionale. Din nou moştenirea sovietică în tot ce are ea mai dăunător intelectual – transformarea în kitsch a reperelor identitar-naţionale. Literatura contemporană kîrgîză e cunoscută în străinătate mai ales prin Cinghiz Aitmatov, scriitor tradus în foarte multe limbi, inclusiv română. Nu există prea multe cărţi în engleză în Kîrgîzstan, dar cîteva romane ale lui Aitmatov şi o traducere a *Epopeei lui Manas* tot găseşti în două-trei locuri. Evident, în rusă sînt mult mai multe traduceri şi, în general, rafturile librăriilor sînt pline cu literatură rusă sau cu literatură străină tradusă în rusă.

Puţină arhitectură de calitate găseşti în cele două ţări.

Identitate culturală – Tadjikistan

Aici lucrurile nu stau la fel de bine ca în Kîrgîzstan, cel puţin nu la literatură contemporană. În general, tadjicii se declară parte a spaţiului cultural persan şi, prin urmare, îşi revendică literatura persană clasică în aceeaşi măsură ca Iranul. Frontiera e, de altfel, imposibil de trasat, căci Persia s-a întins în trecut pînă în Asia Centrală, cetăţi legendare, ca Bukhara, fiind centre înfloritoare ale Persiei, iar personalităţi ale culturii şi ştiinţelor persane fiind născute sau afirmîndu-se în aceste locuri.

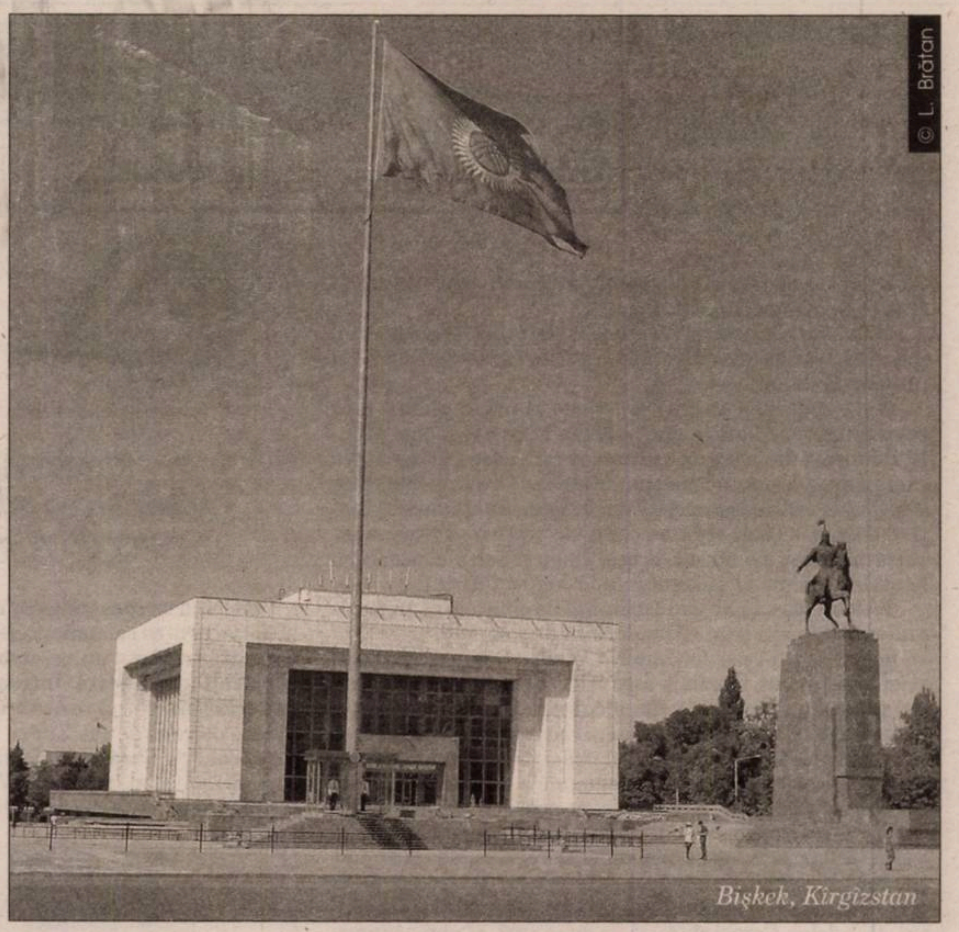

Bişkek, Kîrgîzstan

Frontierele de azi nu mai sînt frontierele de altădată, iar frontierele de altădată s-au modificat de zeci şi sute de ori de-a lungul vremii. Aşa cum continuă să se schimbe şi azi... Avicenna şi Rudaki sînt două dintre minţile strălucite ale culturii persane care s-au născut în Asia Centrală. Avicenna (medic, filozof, poet, teolog islamic, om de ştiinţă) s-a născut la Bukhara (azi în Uzbekistan, dar revendicat cultural şi istoric de tadjici), capitala Imperiului Samanid, în 980, şi a fost înmormîntat la Hamedan, în vestul Iranului. Iar poetul Rudaki s-a născut chiar pe teritoriul Tadjikistanului de azi, lîngă Penjikent, şi e considerat primul geniu literar al persanei moderne (tot Imperiul Samanid, secolele IX-X). Cu un astfel de trecut, cum s-ar putea considera altfel tadjicii, decît parte a unei mari culturi, care a dominat Orientul şi islamul, multe sute de ani? Prezentul nu e atît de ofertant, iar Iranul a rămas departe, foarte departe – geografic şi, o lungă perioadă, mental. Sovieticii i-au izolat pe tadjici de rudele lor din Persia. Chiar dacă o apropiere ar fi fost teoretic posibilă faţă de rudele din Afganistan, cînd URSS a ocupat ţara timp de zece ani, cui i-ar fi ars de redescoperirea identităţilor culturale comune cu vecinii din sud, în timpul unui război în care au murit peste un milion de afgani? După independenţă şi după ce războiul civil s-a terminat, lucrurile acestea încep să iasă la suprafaţă şi zeci de noi statui ale eroilor şi poeţilor naţionali/persani împînzesc capitala Duşanbe. N-aş putea spune că o şi înfrumuseţează, căci mare parte din ele sînt construite într-un stil sovietic-megaloman, înlocuindu-le pe cele sovietic-megalomane ale tovarăşilor (mai ales Lenin), de obicei exilate spre periferie.

Comunicare

Cum e să călătoreşti independent în aceste ţări, doar cu un bagaj de vreo 50 de cuvinte ruseşti şi de-abia putînd citi/silabisi în alfabet chirilic? O frumoasă aventură, mai ales cînd localnicii sînt vorbăreţi, curioşi, dornici să afle de unde vii, cum e în ţara ta (dacă e cumva cum le spun lor televiziunile ruseşti – că românii, polonezii, ungurii şi ceilalţi din fostul bloc comunist regretă amarnic îndepărtarea de Rusia şi aderarea la UE, unde o duc foarte-foarte greu). Te întreabă ce faci pe-acolo, dacă-ţi place sau nu, ce crezi despre ei... Îţi descoperi abilităţi nebănuite (care dorm probabil, genetic, undeva în străfundurile noastre şi care ies la suprafaţă în mod absolut surprinzător): limbajul semnelor. Înveţi să dai din mîini, din degete, să-ţi foloseşti mimica, să faci foarte multe lucruri cu corpul tău, de care nu te credeai în stare, ca să te faci înţeles. De obicei funcţionează. Şi-apoi mai înveţi ceva: o succesiune standard de întrebări, dintre care prima e: „De unde eşti?“ Cînd spui „Rumunia“ (într-o formă rusificată, pe care ei s-o înţeleagă mai uşor), rămîi perplex cum toţi ştiu care e capitala şi ţi-o spun cu zîmbetul pe buze şi cu rusa în pronunţie: Bukharest. Bukharestan. Restul vine de la sine.

P.S. Am luat cu mine nişte cărţi de citit pentru serile lungi şi monotone din Pamir. Printre ele – *Moscova-Petuşki,* de Venedikt Erofeev, cumplit de tristă, un suprarealism al disperării, un urlet de neputinţă, dezgust, frică şi inadaptare. Avea să-mi vină în minte obsesiv o replică din ea, pe tot parcursul călătoriei, ca un laitmotiv, ori de cîte ori mă loveam de grosolănia sovietică: *De ce-s cu toţii atît de grosolani?... De ce aşa?*

Vîrful Lenin, Kîrgîzstan

Laurenţiu Brătan *este critic de film.*

Cu ochii-n 3,14

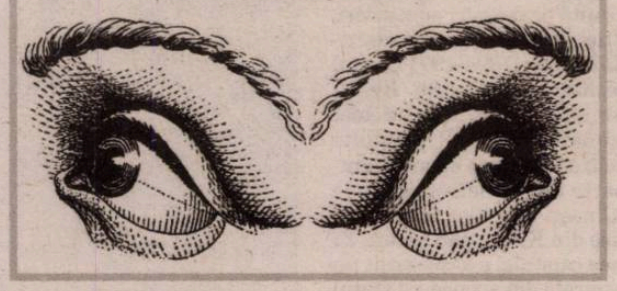

ÎN CAZ DE MODIFICĂRI ÎN VEDEREA CONSERVĂRII CELEI MAI POTRIVITE FRUNZE, ŞEZI ŞI ARATĂ DETALIUL

■ „În caz de incendiu spargeţi geamul!“ scrie pe uşa din lemn a unui hidrant. (**M. P.**)

■ Un anunţ bizar pe uşa unei cofetării: „Angajăm croitoreasă pentru mici reparaţii, retuşuri şi modificări“. La fursecuri? (**D. S.**)

■ Păiuşul lui Porcius *(Saussurea porci)*, o plantă rară colectată ultima dată în anul 1902 în Parcul Naţional Munţii Rodnei şi din care momentan se mai găsesc doar cîteva exemplare presate în colecţia muzeului Grădinii Botanice din Cluj, a fost redescoperită zilele astea de botanistul Matis Attila în aceeaşi regiune. Zona respectivă va fi acum inclusă în regim de strictă protecţie în vederea conservării fondului genetic al păiuşului lui Porcius. (**M. C.**)

■ Două ştiri, apărute la distanţă de cîteva luni, în presa anilor '70. *Prima ştire* – Din dorinţa de a se recăsători fără să mai rişte un eşec, londonezul Walter Davis s-a adresat unei agenţii matrimoniale care selecta potenţialele cupluri cu ajutorul unui program de calculator. Din 30.000 de candidate, agenţia i-a înmînat fişierul cu numele celei mai potrivite femei: fosta lui soţie. Şi *a doua ştire* – Tot la Londra, probabil aceeaşi agenţie matrimonială a prelucrat fişierele tuturor candidaţilor din arhivă cu ajutorul aceluiaşi calculator şi a extras două nume apte şi potrivite să întemeieze o familie durabilă. Anne Walker şi Derek Stoneham au fost chemaţi la sediul agenţiei să se cunoască şi să admită că sînt perfecţi unul pentru celălalt. Cei doi însă nu s-au plăcut. Dar deloc. Combinînd aceste două ştiri, ai putea ajunge la concluzia că, în ceea ce priveşte căsătoria, consumată sau nu, cel mai sigur este *statu quo*-ul. (**M. C.**)

■ La terasa Gotic, din şanţurile Cetăţii de la Alba Iulia, există o notă distinctivă: o felie de coajă de portocală, spiralată estetic şi împodobită cu o floare de morcov şi cîteva frunze de verdeţuri. Aceasta putea fi găsită pînă şi în iahnia de fasole ori în sosul, roşu şi gras, de tocăniţă. Să fi fost marca locală a unui stil culinar gotic? (**I. P.**)

■ După slujbă, preotul citeşte biletele cu donaţii din duminica respectivă: 10 lei, 10 lei, 20 de lei etc. Şi o donaţie de 50 de lei; semnat „anonim“. O doamnă „de oraş“ se ridică: „Eu sînt, părinte, da' am vrut să fie anonimă. Da' eu sînt.“ Boresele din strane îşi dau coate, rîzînd în cascadă: „Păi, tu, doamnă, taci din gură dacă ai vrut să rămîie anonimă. Şezi şi taci, doamnă!“ Anonimă, fie... da' parcă tot e bine să afle şi gura satului! (Dialog sat-oraş în biserica din deal, sat Grid, jud. Braşov). (**R. M.**)

■ Statistica arată că aproape patru oameni sînt ucişi de rechini în fiecare an. Tot statistica arată că peste 100.000.000 de rechini sînt vînaţi pentru a se face supă din ei. Se exagerează cu răzbunarea. (**M. C.**)

■ Din ciclul „Spam-ul la români“. Am primit pe adresa de mail a redacţiei un mesaj care începe aşa: „Buna Daniel. Ai dori un ten mai frumos? Esti suparata deoarece vergeturile iti afecteaza increderea in propria-ti persoana?“. Trecem peste detaliul că pe *Dilema* n-o cheamă Daniel. Trecem şi peste faza cu vergeturile. Dar ideea că o revistă ar putea avea un ten mai frumos mi s-a părut interesantă, chiar poetică. (**M. V.**)

OAMENII-BOABE N-AU VOIE SĂ ÎNCURAJEZE UN PRODUS CARE EŞUEAZĂ

■ China va construi poduri în valoare de 500.000 de lire sterline pentru ca maimuţele dintr-o rezervaţie din Henan să poată traversa un rezervor de apă care urmează să fie construit anul acesta. Întrebat dacă maimuţele vor folosi podurile, directorul rezervaţiei a răspuns: „Fiecare animal îşi are obiceiurile lui. Tot ce putem face noi e să le oferim un canal.“ Şi a adăugat: „Podurile sînt doar pentru maimuţe. Oamenii n-au voie.“ (**L. V.**)

■ Într-un supermarket, la raionul de boabe, pe un bol

scria: „Seminţe de floarea-soarelui decojite bio“. N-am înţeles dacă seminţele erau bio sau decojitul. Cert e că bolul purta numărul 666. (**S. G.**)

■ În cîteva oraşe din Marea Britanie vor fi testate, la începutul anului 2015, maşini capabile să se conducă singure, intenţia autorităţilor fiind să încurajeze dezvoltarea acestor vehicule şi să crească încrederea publicului în aceste maşini. Era şi timpul – poate doar aşa cei care îşi dau cu stîngu-n dreptul, ca mine, să aibă o şansă de a-şi lua „carnet“. (**A. P.**)

■ Tot aud la radio nişte reclame în şir. Una îţi oferă nu ştiu ce supliment alimentar care, cică, te scapă de cîrcei (de care „te-ai săturat“), alta e la un produs care, chipurile, îţi „vindecă“ bătăturile, iar o a treia îţi propune un deodorant cu un efect care ţine cinci zile (probabil că dacă-l foloseşti împreună cu crema anterioară, transpiraţia nu mai iese decît prin bătăturile pe cale de vindecare). În orice caz, în acest trend, aştept să aud despre noua cremă care să le readucă părul celor cu chelie, despre noul tratament miraculos şi definitiv împotriva cariilor dentare, dar, mai ales, sper să se inventeze leacul contra prostiei, care să se vîndă celor cu această problemă. (**A. M.**)

■ Undeva în sudul Italiei există un orăşel vechi, acum abandonat, numit Craco. Peisaje mirifice, case şi vile superbe, clădiri publice impozante, dar nici ţipenie de om. Uneori oraşul acesta părăsit e folosit ca platou de filmare. Mi se pare o soluţie de supravieţuire: acolo unde economia, politica, administraţia eşuează, reuşeşte arta. (**M. M.**)

ÎN ACEASTĂ PERIOADĂ AGITATĂ, INSTRUCTORUL ADORMIT ESTE ACELAŞI

■ În ultimii ani, magnatul presei britanice Rupert Murdoch a avut parte de mai multe scandaluri, cel mai mare dintre ele fiind legat de ascultarea telefoanelor tabloidului *News of the World*. În această perioadă agitată i-au venit însă şi idei inovatoare. De cîteva zile, la boxele din clădirea unde îşi are sediul revista *Times*, al cărui proprietar este, se aude zgomotul surd al bătutului la maşina de scris. Murdoch crede că ţăcănitul acesta din fundal îi va stimula pe jurnalişti şi le va creşte productivitatea. Să fie ăsta antidotul la criza presei din toată lumea? (**A. M. S.**)

■ O fetiţă de 9 ani şi-a împuşcat în cap instructorul, care tocmai o învăţa cum să tragă cu un Uzi la un poligon din apropierea Las Vegas-ului. Fetiţa se afla în vacanţă cu părinţii ei. Părinţii au filmat lecţia de tir. Erau din New Jersey. Instructorul avea 39 de ani. Terenul de trageri se cheamă Last Stop (Ultima oprire). (**L. V.**)

■ Ştiri din ultimele două săptămîni: tînăr adormit la volanul unei maşini furate într-o intersecţie din Florida; doi morţi la olimpiada de şah din Norvegia; satul francez La Mort Aux Juifs, somat să-şi schimbe numele; spital australian a anunţat familiilor decesul a 200 de bolnavi care în realitate urmau să fie externaţi. (**M. C.**)

■ Pe antependiul verde al bisericii evanghelice din Biertan e scris în germană versetul 8 al capitolului 13 din Epistola către Evrei: *„Jesus Christus gestern und heute und derselbe auch in Ewigkeit.“* („Iisus Hristos, *ieri şi azi* şi în veci este acelaşi.“) De la „ieri şi azi“ la sintagma imprecativă „astăzi şi mîine“ e doar un pas. O dovadă în plus a originii religioase a celor mai multe înjurături. (**M. P.**)

PUBLICITATE

1914-2014
Şi dacă Europa eşuează?

Dezbateri europene la Bucureşti, 19 – 20 septembrie 2014

Vineri, 19 Sept. 18.00 (Aula BCU)
1. Cum conviețuim unii cu alții în Europa și țările vecine: diplomație, sancțiuni, război
Mihai-Răzvan Ungureanu
Dan Dungaciu
Emil Hurezeanu
Ivan Krastev
Michael Stolleis

Sâmbătă, 20 Sept. 9.30 (Colegiul Noua Europă)
2. Vecinii de aproape și „vecinii” de departe ai Europei: Federația Rusă și Statele Unite
Heinrich Detering
György Dalos
Sonja Margolina
Oksana Sabuschko
Richard Swartz

Sâmbătă, 20 Sept. 11.30 (Colegiul Noua Europă)
3. Europenism și etnicitate. O reinventare a conceptului de „stat național”?
Raluca Alexandrescu
Andrei Cornea
Slavenka Drakulić
Silvia Marton
Ilma Rakusa

Sâmbătă, 20 Sept. 18.00 (Teatrul Odeon)
4. Granițele Europei: o amenințare, o zonă gri sau o „zonă de negociere”?
Andrei Pleşu
Edhem Eldem
Yaroslav Hrytsak
Jörn Leonhard
Karl Schlögel

Proiect organizat de: DEUTSCHE AKADEMIE für SPRACHE und DICHTUNG · S. FISCHER STIFTUNG · Allianz Kulturstiftung ... for Europe
Cu sprijinul: Die Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien
Parteneri: GOETHE INSTITUT · ODEON

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

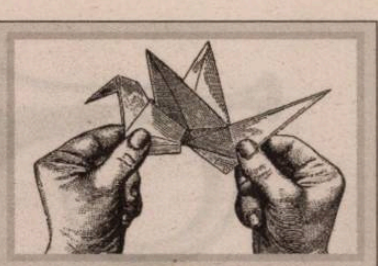

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie 8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 552 ■ 11-17 septembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

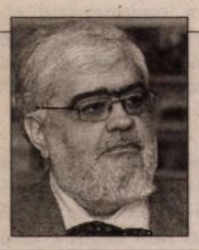

ANDREI PLEŞU

„Dreptul de intervenţie“

pagina 3

Interviu cu

OLTEA ŞERBAN-PÂRÂU

pagina 7

DOREL DUMITRU CHIRIŢESCU

„Pentru votul obligatoriu“

pagina 11

Cum vorbim despre Europa?

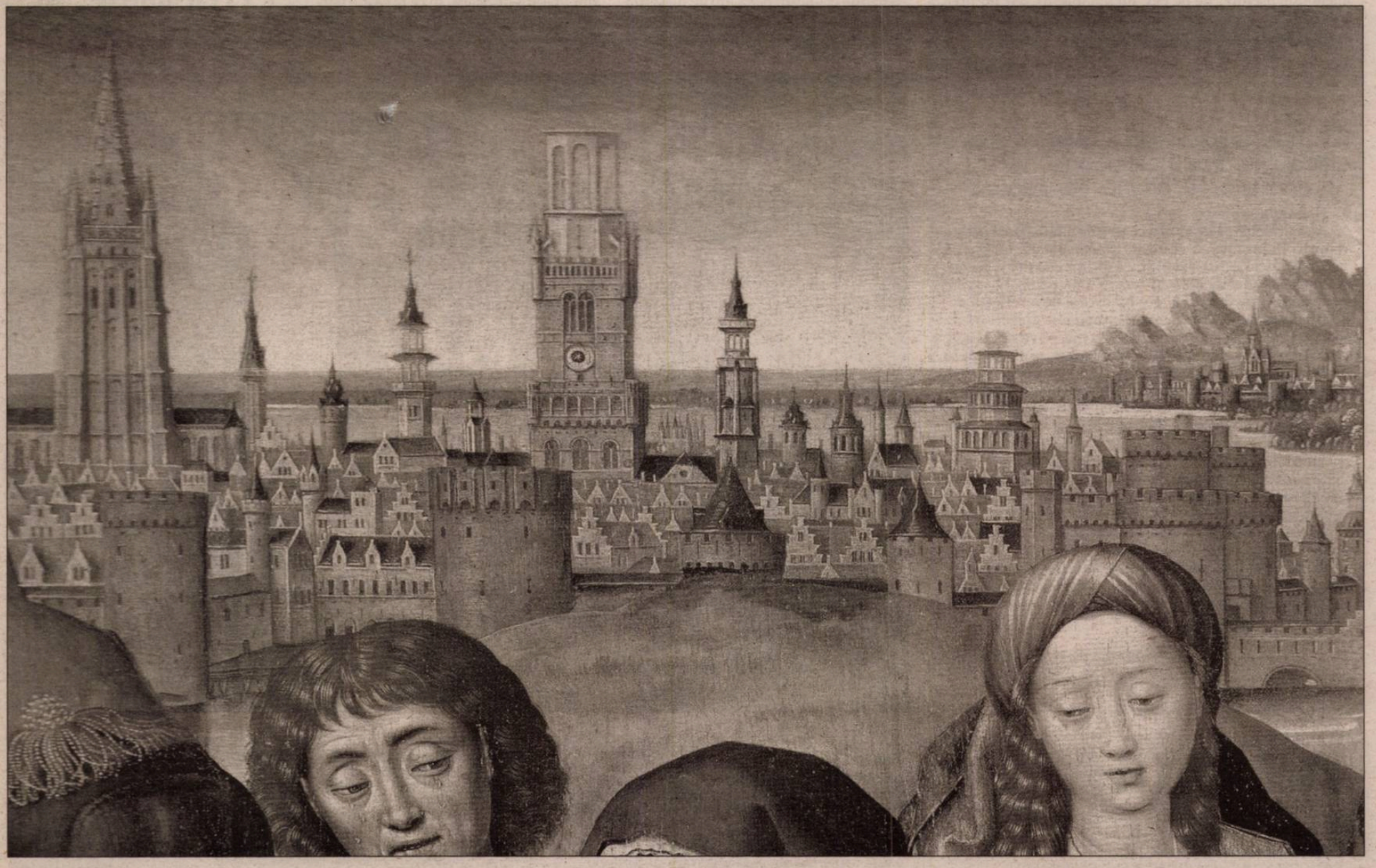

„Dacă ar fi să refacem totul, aş începe de la cultură.“

JEAN MONNET

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

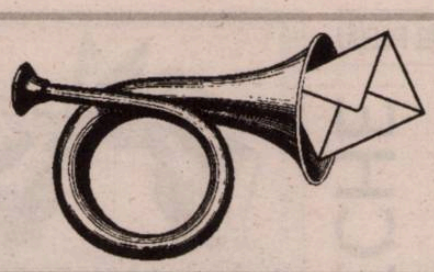

turneu de inbox

Articolul online al Cristinei Comandaşu

Mai întîi, o observaţie asupra cronicii propriu-zise. Ziceţi acolo că e vorba de „*Concertul în do minor* dedicat viorii, oboiului şi orchestrei de Johann Sebastian Bach". Nu ştiu de unde aveţi informaţia asta atît de exactă, pentru că în realitate nu ştie nimeni cu siguranţă dacă e pentru vioară şi oboi, sau dacă originalul (presupunînd că a existat vreodată) e în do minor. S-a păstrat doar un concert pentru două clavecine în do minor (BWV 1060), care se presupune că ar fi o transcripţie făcută de Bach după un concert anterior (pentru două viori? pentru vioară şi oboi?), a cărui partitură s-a pierdut. Ceea ce ascultăm noi aici este o reconstituire, nu avem nici o dovadă că acest concert a fost vreodată compus în forma aceasta. Există şi reconstituiri în re minor, pentru vioară şi oboi, sau pentru două viori. Cît despre interpretare, este într-adevăr alertă şi spumoasă, dar comportă şi nişte stereotipii specifice interpreţilor de formaţie „tradiţională" (în opoziţie cu barochiştii adevăraţi, care au într-adevăr cunoştinţe reale despre execuţia „în stil"), cum ar fi dinamica în terase şi, legat de asta, cîntatul în mod sistematic al pasajelor în şaisprezecimi *détaché* în forte, *spiccato* în piano. De aici rezultă şi o relativă lipsă de expresivitate în părţile rapide, iar faptul că uneori ai senzaţia că totul e sub presiunea metronomului nu îmbunătăţeşte situaţia. Părţile lente, în schimb, sînt în regulă, am găsit chiar momente deosebit de frumoase. Şi aici însă apar stereotipii supărătoare, cum ar fi asocierea *messa di voce – vibrato* (în mod sistematic, interpreta porneşte *vibrato*-ul în punctul culminant al „umflăturii" sunetului, ceea ce e frumos în principiu, dar, cînd se repetă de prea multe ori, e enervant). Nu am reuşit să aflu ce orchestră acompaniază (am ascultat de pe net, nu am discul), dar nu prea sînt încîntat de ea. Iar triosonata de C.P.E. Bach sună cu mult sub nivelul unui ansamblu baroc profesionist.

adăugat de Adrian Ciuca
la 7 septembrie 2014

NR. 551

Articolul lui Radu Gologan, „O copilărie cu aromă nemţească"

Domnule profesor,

Admir alegerea dumneavoastră de a împărtăşi aceste amintiri împreună cu cititorii. De asemenea, nu pot să subliniez, deşi este evidentă, eleganţa cu care o faceţi. Perioada publicării acestui text şi nuanţa în care este scris mă fac să cred că scopul lui este şi de a reflecta opţiunile dumneavoastră pentru apropiatele alegeri prezidenţiale. Aceasta nu poate fi decît o iniţiativă lăudabilă, avînd în vedere că sînteţi un profesor care se ghidează în viaţă după valori cu adevărat sănătoase (sper şi cred că aşa este). Din nou, e de admirat alegerea dumneavoastră.

Cu toate acestea, ceva nu înţeleg. Dacă tot îmbrăţişaţi acest lucru, de ce nu o spuneţi clar şi răspicat? Următoarele alegeri sînt cruciale pentru viitorul României, atît în context intern, dar mai ales internaţional. Avem poate pentru ultima oară şansa de a alege un preşedinte care să respecte minime cerinţe de bun-simţ ale postului pe care urmează să-l ocupe. De aceea, cred că este foarte important ca liderii cu „coloană vertebrală" din cît mai multe domenii să îşi afirme în mod clar opţiunile. Avem nevoie de lideri de opinie care să aducă argumente solide. De ce să nu facem asta acum, cît încă mai putem?

Dacă am greşit cu ceva în interpretare, să îmi fie cu iertare. Vă mulţumesc!

adăugat de Mihai Mihaiescu
la 6 septembrie 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Ca să înţelegeţi mai bine care-i treaba cu „leapşa cu cărţi" aflată în plin avînt pe Facebook, citiţi, în ediţia online a revistei *The Atlantic* (www.theatlantic.com) articolul „The 100 Bokks Facebook Users Love" de Robinson Meyer. La publicul anglofon nu e doar o leapşă de amorul artei, se lasă cu studii şi analize. Facebook Data Science a colectat datele din listele de cărţi puse pe Facebook de 130.000 de utilizatori şi a realizat un „top". Pe primul loc e *Harry Potter*, urmat de *To Kill a Mockingbird, The Lord of the Rings, The Hobbit, Pride and Prejudice* şi *The Holy Bible*. Restul listei (plus comentariile de rigoare) – în articol. (Mircea Vasilescu)

■ Între 12 şi 21 septembrie, în Bucureşti are loc prima ediţie a festivalului de teatru „Fest pe Lipscani" – ediţie dedicată aniversării de 40 de ani de carieră a actorului Horaţiu Mălăele, „un maraton de teatru inedit şi unic", cu 12 evenimente în care protagonist (fie în postura de actor, fie de regizor) va fi însuşi actorul aniversat. (Stela Giurgeanu)

■ Are 545 de pagini color şi vreo trei kilograme. Reproduceri după 1000 de picturi celebre. *30 de milenii de pictură* se cheamă albumul. „O ediţie Litera". (Marius Chivu)

■ Regizorul suedez Anders Weberg vrea să realizeze cel mai lung film din lume. Filmările pentru *Ambiancé* au început deja în ritm alert – ca să-şi poată îndeplini programul, adică să obţină un film de 720 de ore, regizorul trebuie să obţină cel puţin două ore de material motat pe zi. Premiera e programată în 2020. Nu va fi decît o singură proiecţie, apoi filmul va fi distrus. Grăbiţi-vă să faceţi rost de bilete – pînă în 2020 mai sînt doar şase ani! (Matei Martin)

■ Între 11 şi 21 septembrie, Zilele Muzeului Ţăranului, dacă vreţi să aflaţi, printre altele, ce înseamnă şi cum arată: mînăştergură, pomeselnic, chindeu de cap, prăboadă, hobot, păuniţe, pînzătură; marame şi „vălitori"; conci din bani de argint şi năframe industriale; pălării lucrate din postav sau pîslă, dar şi din pai, împodobite cu flori, cu panglică sau cu „struţuri"; căciuli bărbăteşti şi cuşme „rotilate". Dar şi dacă vreţi să gustaţi poame de toamnă, suc de mere, turtă dulce, dulceţuri, miere şi prăjituri de casă. În plus, tîrgul iconarilor şi al meşterilor cruceri, hori străvechi din Lăpuş şi Maramureş, expoziţii, conferinţe. (Adina Popescu)

■ Pe site-ul http://www.lapunkt.ro/2014/09/09/mircea-ivanescu-ultimul-interviu/ puteţi citi un interviu emoţionant cu Mircea Ivănescu, făcut de Radu Vancu în 2011. Textul a fost inclus în volumul *Mircea Ivănescu 80* (coordonat de Al. Cistelecan, Editura Paralela 45, 2011). Se termină aşa: *„V-aş mai întreba dacă vă menţineţi sfatul dat tinerilor poeţi la lansarea antologiei făcute de Matei Călinescu din poezia dumneavoastră, în 2003.* Credeţi că mai am vreo idee despre ce am spus atunci? *Aţi spus că, dacă există tineri poeţi sau tineri aspiranţi în audienţă, îi sfătuiţi să abandoneze orice contact cu poezia, pentru că poezia nu poate salva şi nu poate justifica nimic.* Cu partea din urmă a aserţiunii sînt absolut de acord. În ce priveşte partea de consiliere, cum că să abandoneze sau nu, e o chestiune personală care îl priveşte pe cel interesat, de data asta eu nemafiind interesat. Nu ştiu, îmi vine foarte greu să-mi imaginez cum cineva ar putea să scrie. Îmi aduc aminte că doream foarte mult să pot scrie, şi uneori parcă resimt impulsul ăsta." (Ana Maria Sandu)

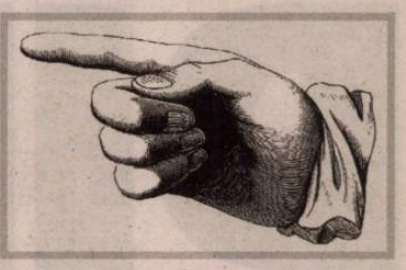

■ *A Most Wanted Man (Vînătoarea de spioni*, 2014), în regia lui Anton Corbijn, după romanul lui John Le Carré şi, mai ales, ultimul film al lui Philip Seymour Hoffman. Un film de spionaj clasic (ca mijloace) şi actual (ca problematică) avînd, evident, în centru, personajul neconvenţional şi fermecător creat de Philip Seymour Hoffman. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Principii**
- **Familia extinsă**
- **Preşedintele**

album dilematic Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.350
Tipărit la Tipomedia

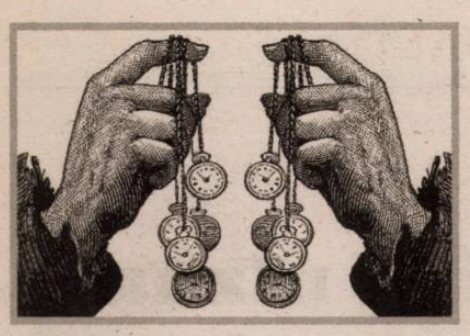

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Dreptul de intervenție

Sînt de părere că unele fragmente dintr-un interviu pe care mi l-a luat domnul Bogdan Chirieac în 1999, cînd eram ministru de Externe (vezi Adevărul, *nr. 2744 / 1999) sînt, prin analogie, destul de actuale. Dumneavoastră ce credeți? Dacă mă înșel, luați textul de mai jos ca pe o simplă pagină de memorialistică.*

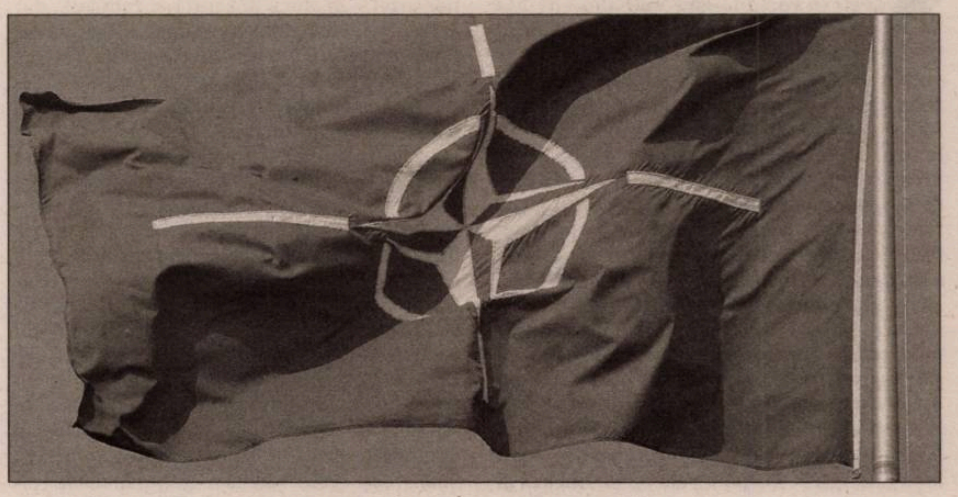

(...)Domnule ministru, cine este în opinia dumneavoastră „comunitatea internațională“ în numele căreia se face intervenția în Iugoslavia?

Pînă la această oră este vorba de NATO, care înseamnă 19 țări, și de Uniunea Europeană. De asemenea, trebuie să ne gîndim la votul Consiliului de Securitate, unde doar Rusia, China și Namibia au votat în favoarea rezoluției care cerea încetarea intervenției NATO în Iugoslavia.

Vi se pare că Rusia și China nu reprezintă mare lucru pentru „comunitatea internațională“?

Dumneavoastră vi se pare că UE și NATO reprezintă mai puțin decît Rusia și China?

Credeți că este normal să se poată interveni într-un stat independent și suveran, confruntat cu o problemă de secesiune internă, fără acordul Națiunilor Unite?

Prin votul Consiliului de Securitate, eu cred că există și acordul Națiunilor Unite.

Dar nu a existat acordul Națiunilor Unite atunci cînd s-a început atacul!

A existat rezoluția 1199, care nu excludea intervenția în forță în anumite cazuri. Tipul de regim politic din Iugoslavia, în care șeful face ce vrea cu supușii lui, fără nici o sancțiune internațională, va trebui să dispară în lumea de mîine.

Ce se va întîmpla dacă în Irlanda de Nord, de exemplu, s-ar hotărî că o anumită minoritate etnică sau religioasă nu are toate drepturile respectate?

Toată lumea va trebui să se supună respectării drepturilor omului.

Să ne așteptăm deci și la o intervenție a NATO pentru respectarea drepturilor kurzilor din Turcia?

Problema kurdă e de altă natură decît problema drepturilor kurzilor din Turcia. Pe de altă parte, recunosc că NATO adoptă măsuri diferite de la un tip de criză la altul.

> *„Lumea va trebui să se supună respectării drepturilor omului.“*

Credeți că precedentul Iugoslaviei se poate repeta și în alte state ale „zonei gri“?

Eu aș vrea să vă întreb: dacă în '80 sau '85, aliații ar fi intervenit militar în România pentru a-l da jos pe Ceaușescu, ați fi considerat că ar fi fost un lucru bun?

Debarcarea lui Ceaușescu ar fi fost salutară. Dar eu vă întreb, dacă László Tőkés se alege peste două luni lider al UDMR și pretinde că drepturile minorității maghiare în România nu sînt respectate, credeți că intervenția NATO în România ar fi un lucru bun?

László Tőkés nu s-a ales deocamdată nici în parohia lui. Vă reamintesc declarația ambasadorului Rosapepe (Ambasador al Statelor Unite în România la data respectivă – *n.m., A.P.):* „România ar trebui să fie un model pentru Kosovo pentru că a soluționat în chip modern o problemă pe care Iugoslavia n-a putut-o soluționa.“ (...)

Domnule ministru, credeți că ONU mai are vreun rost?

Sigur că da. Vedeți declarația lui Kofi Annan împotriva atrocităților din Kosovo.

Considerați, deci, că un stat sau un grup de state poate oricînd să atace pe oricine crede de cuviință?

Domnule Chirieac, eu, făcînd parte din generația mea, sufăr, poate, de un anumit blocaj mental. Eu am apreciat intrarea SUA în Vietnam și am deplîns ieșirea lor de acolo. M-am opus intrării URSS în Afganistan. Nu înțeleg, deci, cum se face că, la zece ani după Revoluție, în România, apar atît de multe opțiuni „panslaviste“: pro-ruseți și pro-sîrbe. (...)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Conversația din Thassos

– *sau despre mitocănie* –

De ce este românul mitocan? – ni se adresează, pe post de bun venit, prietenii noștri, la sosirea în Thassos. Zîmbesc, căci bănuiesc la ce se referă. Înainte de a intra în hotel, fusesem și noi întîmpinați de urale de înjurături de la niște băieți de băieți care jucau o miuță în piscină. Cînd am mers apoi să vedem plaja, primul lucru pe care l-am auzit a fost o hăulită ca la Gorj: „Fatăăă, unde puii mei ai pus umbrela?“ În consecință, la masa de seară începem deja să dezbatem problema: deci, de ce este românul mitocan?

Alergic la genericul „românul“, țin să precizez de la bun început: *Stai așa, că nu toți românii sînt mitocani și nu doar românii sînt mitocani.* Cădem de acord. *Da, dar trebuie să recunoști că românii sînt convinși că mitocani ca la noi, la nimenea!* – insistă amicul meu. Cerem ajutorul prietenului Google: mitocan, 65.000 de rezultate. Slăbuț... *Caută „mitocanul român“* – sugerez eu. 378.000 rezultate și numeroase articole, de la Mircea Cărtărescu la cine vreți dumneavoastră. Mda, „mitocanul român“ nu este orice fel de mitocan... Avem deci materie primă, așa că cerem un uzo și ne punem pe treabă.

Mai întîi, cine este el, mitocanul român, și de unde a apărut? Desigur, știm că „mitocan“ derivă de la mitoc (metoc sau metoh), biserică subordonată și deci de rang inferior, marginală. Mai știm, pe urmele Rodicăi Zafiu, că mitocan pare să fie „un cuvînt bucureștean“ apărut prin secolul al XIX-lea, legat de cartierul mitocului din Dealul Spirei – un fel de Ferentari de atunci, dacă vreți. S-ar zice că mitocanul este un personaj (sub)urban; dar și că, la el, la țară, românul putea fi în multe feluri, dar nu mitocan. Interesant...

Bun: mitocanul român este un personaj urban și un fenomen de opinie publică, destul de prezent în imaginarul colectiv actual. Dar sîntem încă în literatură și eseistică. Pentru a-l putea aborda „științific“, avem nevoie de o definire a mitocăniei ca fenomen social. Ne pufnește rîsul. Dar, în fond, și cea mai rușinoasă boală venerică este tratată cît se poate de științific de medicină, de ce nu ar avea și rușinoasa mitocănie parte de o soartă asemănătoare din partea științelor sociale? Ne concentrăm, mai cerem un uzo și formulăm următoarea „definiție de lucru“: ca fenomen social, mitocănia este refuzul celuilalt ca sursă de control legitim, perceput public ca o ofensă. Mai pe scurt, pentru mitocan, celălalt nu este o „prezență“: *Probleme, Dorele?* Dilemele încep însă să curgă: cine este acest „celălalt“, căci nu este nici ruda, nici polițistul? De ce, de cînd și cum a fost legitimat acest „celălalt“ oarecare să constituie o sursă de control asupra mea, adică să mă constrîngă să mă port într-un anumit fel în prezența lui? Dacă mitocănia presupune și un public care să perceapă gestul ca pe o mitocănie, nu cumva asta înseamnă că mitocănia nu este universală, ci relativă, culturală: mitocănie dincoace de Pirinei, firesc dincolo?

Ne depășește, așa că ne întoarcem la „cazuistică“. La o privire mai atentă, mitocanii noștri din Thassos nu sînt toți la fel. Apare astfel și o primă taxonomie: mitocanul pasiv și mitocanul activ. Cel pasiv este un mitocan naiv și sincer în felul său: așa se simte el bine. Nu se supune controlului social și regulilor de con-viețuire deoarece nu-i trece prin cap așa ceva; singura lege pe care o cunoaște este să se simtă el bine cu ai lui. Un grup de astfel de „mitocani pasivi“ a venit, la un moment dat, în hotel, a ocupat toate camerele din jurul nostru și s-a instalat la o băută cu bere adusă de acasă, practicînd la ora siestei strigătura peste sat de la un balcon la altul. Dacă i-aș fi invitat însă la o țuică, pînă seara eram prieteni, iar eu deveneam mitocanul altuia. Dacă acest mitocan pasiv pur și simplu nu-l vede pe celălalt, mitocanul activ îl caută din priviri ca să-l provoace, să-l domine și să-l disprețuiască; el are nevoie de un public căruia să-i poată arăta că nu contează și că el este „jupînul“. Categoria scroafa-n copac...

> *Viața urbană este arta de a trăi printre străini.*

La vremea retsinei, a venit rîndul etiologiei. Bine, dar de unde ni se trage?

Greu de spus și multe de zis. Mitocănia are și o sorginte țărănească, desigur, dar mai degrabă pe linia României iobagilor decît pe cea a răzeșilor, este de părere amicul meu. Dar nu la sat pare să fie problema, ci în oraș, după cum am văzut. Or, viața urbană este arta de a trăi printre străini, artă pe care țăranii ajunși la oraș nu aveau de unde să o posede – și nici urbele noastre, mai degrabă tîrguri decît orașe, nu aveau de unde să o învețe. Altfel spus, mitocănia ține și de o urbanizare masivă, dar fără cultura urbană corespunzătoare, cu regulile ei încetățenite de conviețuire. Comunismul și-a adus din plin contribuția la această situație; dar nici cu noii bogați postcomuniști nu mi-e rușine! Poate că, mai presus de toate, mitocănia românească ține de lipsa „procesului civilizării“, început doar tîrziu și prin *mimesis*. Or, știm de la Norbert Elias că acest proces, început în Europa lui Erasmus, a constat, în primul rînd, în controlul social al corpului, instituționalizarea bunelor maniere și interiorizarea normelor de conduită. Într-o societate „civilizată“, mitocanul este astfel *ne*civilizatul, un corp *ne*-disciplinat și *fără* maniere; mitocănia este o *lipsă*, nu un atribut.

Ne întristăm: dacă așa stau lucrurile, mitocănia pare a fi constitutivă modernității noastre neisprăvite. Cer un tsipouro...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

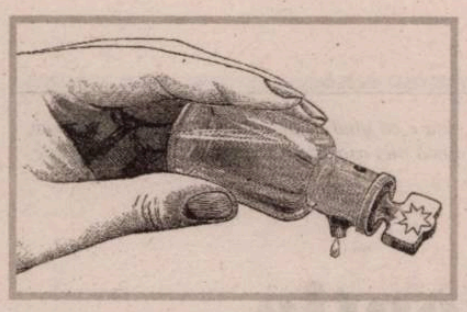

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Habarnist, habarnamist, niznai

Se afirmă uneori că împrumuturile turceşti în română sînt mai ales cuvinte din sfera concretului, a vieţii materiale. Generalizarea e parţial adevărată, dar şi excepţiile sînt semnificative: reprezentate de termeni ca *haz* sau *habar*, abstracţi, cu mai multe sensuri şi o frecvenţă foarte ridicată în uzul curent, inclusiv prin integrarea în expresii şi locuţiuni. *Habar* (atestat în română de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea) e un caz interesant pentru că s-a păstrat în uzul actual doar într-o locuţiune, în formă negativă: *a nu avea habar (de ceva)*, cu sensul de bază „a nu şti nimic". Alt sens consemnat în dicţionare, „a nu-i păsa", e mai rar, dar nu trebuie să ne grăbim anunţîndu-i învechirea sau ieşirea din uz; o căutare în Internet scoate imediat la iveală o atestare de actualitate şi incontestabilă autenticitate – într-un text de manea: „Mă distrez şi *n-am habar* / Stau bine financiar". Dicţionarele consemnează şi o altă expresie, prezentînd-o ca regională – *Cum (ţi-)e habarul?* = cum (îţi) merge? cum stau lucrurile? (DEX); în acest caz, Internetul nu mai furnizează atestări actuale, reluînd doar citate din texte vechi digitalizate. Etimonul turcesc *haber* – „veste, informaţie" e un cuvînt standard, pe care îl putem recunoaşte în denumiri contemporane – a unui ziar *(Habertürk)*, a unor agenţii de ştiri etc.

În română, *habarul* e popular şi colocvial, iar locuţiunea care îl cuprinde este extrem de folosită, mai ales în forma *habar n-am*, ca răspuns la o întrebare, ca mărturisire a ignoranţei – în cheie absolută şi radicală, dar şi cu o notă de nepăsare voioasă. Formula s-a fixat ca atare, cu inversiune (e posibilă totuşi şi varianta *n-am habar*, astăzi mai rară, oarecum arhaizantă). *A nu avea habar* cuprinde o negaţie mai puternică, mai expresivă decît simplul *a nu şti*. Cu referire la alţii, locuţiunea e folosită cu o notă ironic-depreciativă destul de puternică, insinuînd ignoranţa sistematică, nepriceperea: „Sibiul e plin de şoferi care *n-au habar* de legislaţia rutieră" (sibiul.ro); „Ca de obicei, P. *habar n-are* ce vorbeşte" (hotnews.ro); „L. despre judecătoarele de la «Dosarul Transferurilor»: «Femei, *n-au habar* de fotbal»" (dolce-sport.ro). Nu e de mirare că, pornind de la această utilizare a expresiei, s-au format în registrul colocvial substantive şi adjective cu sens depreciativ, în cîte două variante formale: *habarnamist* şi *habarnist*, *habarnamism* şi *habarnism* (ultimele trei sînt atestate de Florica Dimitrescu în *Dicţionarul de cuvinte recente*, fiind înregistrate în presă încă din anii 1995-2001). *Habarnamist* (din *habar n-am* şi sufixul *-ist*) e mai transparent şi ilustrează un tipar regulat de derivare. Cuvîntul e folosit (dar nu foarte frecvent), ca substantiv – „spre ruşinea mea de *habarnamist* nu am ştiut că ruinele Troiei sînt în Turcia de astăzi" (danga.ro); „Un *habarnamist* de talk-show: politicianul român" (evz.ro) – sau ca adjectiv: „e impardonabil modul *habarnamist* de abordare a temei" (telem.ro). *Habarnist* e pur şi simplu o simplificare a lui *habarnamist*, prin eliminarea unei silabe care ar complica pronunţarea; fenomenul se produce spontan în română, chiar în procesul derivativ; cel mai cunoscut exemplu de simplificare eufonică e adjectivul *ceauşist*, format de la numele propriu *Ceauşescu* (care ar fi trebuit să producă, prin aplicarea rigidă a regulilor de derivare, forma *ceauşescist*). *Habarnist* e mult mai frecvent decît *habarnamist*, atît ca substantiv – „Un *habarnist* arogant" (copaculdinpadure.wordpress.ro), „P. este un *habarnist* cu mult tupeu" (romanialibera.ro) – cît şi ca adjectiv – „populismul *habarnist*" (hotnews.ro), „viaţa grea a unui sindicalist *habarnist*" (catavencii.ro) etc. Substantivele *habarnamism* şi *habarnism* accentuează evaluarea negativă a ignoranţei, interpretînd-o ca fenomen abstract şi general, ca atitudine sau caracteristică stabilă.

Etimonul turcesc haber – *„veste, informaţie"*

Familia lexicală a lui *habar* poate fi completată şi de numele propriu *Habarnam*, atribuit unui personaj din literatura pentru copii, introdus în anii '50-'60 prin traduceri din autorul rus Nikolai Nozov şi reactualizat de curînd prin reeditări. Nu ştiu dacă opţiunea traducătorilor iniţiali a fost explicată undeva, dar e una inteligentă; numele din original e *Neznaika*, trimiţînd tot la o formulă de mărturisire a ignoranţei, *ne znaju* – „nu ştiu" (în engleză, personajul a fost numit *Dunno)*. Or, şi această formulă era deja intrată în română, în forma *niznai*, circulînd mai ales în expresia *a face pe niznaiul:* „L.D. face pe *niznaiul* şi zice că este inacceptabil ce i se întîmplă" (b1.ro); „Rusia face pe *niznaiul* în problema tezaurului" (ziarulde-iasi.ro), dar devenind la nevoie şi un supranume depreciativ: „FELIX *NIZNAIUL*. D.V. nu recunoaşte nimic" (evz.ro). Sensul cuvîntului şi al expresiei e predominant negativ, pentru că implică disimularea, chiar minciuna (în DEX, definiţia lui *niznai* este „ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, n-ar şti nimic, simulînd indiferenţă, nepăsare, dezinteres"). În fond, *a face pe niznaiul*, cu intenţie, e mai grav decît *a nu avea habar* de nimic, cu inconştienţă.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

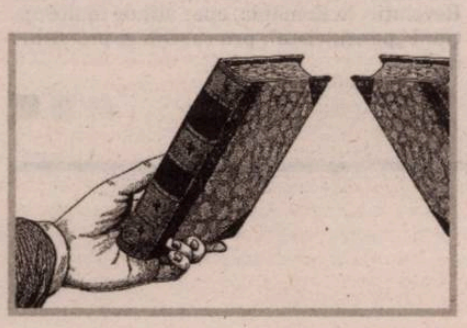

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

De ce (să) nu citim?

Fiecare are propria tablă de valori cardinale. Pentru unii, ce contează cel mai mult la semeni e inteligenţa. Ei împart lumea, în consecinţă, în „deştepţi" şi „proşti". Alţii judecă oamenii, în primă instanţă, după cum au sau nu au caracter. Alţii văd lumea prin grila „generos" sau „meschin". Alţii disting între descurcăreţi („şmecheri") şi înnămoliţi („fraieri").

La vremea adolescenţei şi a tinereţii, în România ceauşistă a anilor '70 şi '80, eu puneam pe primul loc disponibilitatea pentru lectură. Eram convins că între cei care citesc şi cei care nu citesc se trasează linia de demarcaţie dintre umanitate şi contrariul ei. N-aş fi luat cu mine în ruptul capului pe o insulă pustie o persoană nededată lecturii, nici măcar de-ar fi fost Marilyn Monroe. Aş fi ales, în loc, o carte. Probabil şi din cauza felului în care arăta lumea în care eram nevoit să trăiesc şi să cresc, mi se părea că a te refuza cărţilor înseamnă să-ţi ratezi unica şansă de a accede la sau de a rămîne în umanitate.

Greşeam, de bună seamă.

Cît am fost profesor stagiar într-un orăşel din Prahova, în perioada „marilor descoperiri" aşadar, aveam să cunosc şi aversul, şi reversul medaliei. Predam la „clase de sacrificiu", cum primea orice nou venit, şi era un coşmar. Problema nr. 1 era cum să ieşi teafăr de la ore. Mulţi dintre elevi aveau cazier. În orice caz, mai nimeni nu era nici interesat, nici capabil să înţeleagă ce le cerea programa să înveţe. Pierduseră trenul de mult şi nu-i mai aştepta nici un vagon de rezervă în gară, aşa că se tîrau prin şcoală în cel mai bun caz resemnaţi, de regulă însă cu acea recalcitranţă a adolescenţilor puşi să facă lucruri pe care le percep ca absurde şi umilitoare. Soluţia mi-a dat-o, întîmplător, Shakespeare. Nu mai ştiu cum mi-a venit ideea să le povestesc una dintre piesele lui, nici care era. Cert e că, mai bine de un trimestru, le-am depănat aproape toată producţia dramatică a genialului brit – cu ajutorul lui Charles Lamb, să-i dea Dumnezeu odihnă veşnică pentru ale sale *Tales from Shakespeare*. Era momentul de graţie al orei, care aşeza peste clasă o tăcere fascinantă. (Peste mulţi ani, am ascultat la Universitate conferinţa unui cambodgian despre cum suprama-

Lectura poate şi să sucească mintea, şi să încîlcească inima.

vieţuise revoluţiei Khmerilor Roşii. Încarcerat, cîştigase bunăvoinţa paznicilor lui, puştani care făceau legea cum le trăznea, împuşcînd orice deţinut îi călca pe nervi. Izbutise să rămînă singurul în viaţă din celula lui povestindu-le gardienilor din ce citise pentru propria-i meserie, ascunsă cu grijă altminteri: profesor de engleză. Şeherezada are o mie de chipuri!)

Dar am cunoscut şi reversul. Un coleg, profesor de sport, inteligent şi cultivat, m-a chemat într-o seară la cenaclul local. Am fost torturat ore în şir cu diluvii de versuri, faţă de care dragul nostru poet interbelic Vasile Militaru ar fi trecut drept un T.S. Eliot valah. Şi, în calitate de oaspete de onoare, a trebuit să şi comentez lecturile, simţind cum la orice încercare de a coborî sub plafonul laudelor entuziaste stăteau să izbucnească puhoaie de lacrimi. În final, între patru ochi, colegul mi-a revelat sensul lecţiei pe care tocmai mi-o predase. Vezi, asta facem noi, cu nobilele noastre intenţii profesorale: creăm nişte nevoi pe care oamenii n-or să fie niciodată în stare să le satisfacă. Îi facem nefericiţi. „Ţal!, nene Iancule" – mi-am zis şi eu, în gînd, luîndu-mi rămas bun de la cinicul amfitrion.

În timp, m-am convins că există şi oameni citiţi de o calitate jalnică şi „inculţi" admirabili. E o crasă banalitate, pe care însă, avînd o anumită formaţie, o descoperi cu greu. Uneori, niciodată. Lectura nu-ţi dă nimic de-a gata. Nu e o certitudine. E o promisiune. O şansă.

Există, nu mai vorbesc, o largă şi cromă patologie a lecturii. Chestia nostimă e că de ea nu s-au ocupat doar specialiştii *en titre* – psihologii, sociologii, pedagogii –, ci şi scriitorii înşişi. Noxele, abuzurile, devianţele pasiunii pentru citit au fost descrise în fel şi chip, în registru burlesc, eroic-comic, ironic, dramatic, tragic, chiar de către cei a căror existenţă devine caducă în absenţa ei. Sminteala lui Don Quijote, bovarismul Emmei, maniacalitatea Autodidactului din *Greaţa* lui Sartre, inumanitatea sumbră a profesorului Peter Kien din *Orbirea* lui Canetti, stranietatea presatorului de hîrtie din *O singurătate prea zgomotoasă* de Bohumil Hrabal... Ridicolul infantil al amorului inspirat de *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulysse*, povestit de Kogălniceanu în *Iluzii pierdute*, aiureala Elenei, protagonista bovarică a piesetei lui Costache Caragiali, *Îngîmfata plăpămăreasă* („O, frumoasă istorie, romanţa lui Arghir... Săracu, cîte n-a suferit pentru amor! (...) Zău, nu este mai mare fericire decît să ştie cineva carte."), autoinstrucţia malefică a lui Dinu Păturică din *Ciocoii vechi şi noi*, care-şi întăreşte proiectele parvenirii cu o bibliotecă întocmită *ad usum*, fanfaronada Ziţei din *O noapte furtunoasă* („Eram ambetată absolut. «Dramele Parisului» cîte au ieşit pînă acuma le-am citit de trei ori. Ce să fac? N-aveam ce citi.")...

Este adevărat. Lectura poate şi să sucească mintea, şi să încîlcească inima.

Citim, spuneam data trecută, ca să ne facem locul în care să putem locui. Dar s-ar putea să ne trezim că în casa astfel construită nu mai găsim drumul de la pat la uşă. Sau că avem atîta loc în ea de bate vîntul.

Nu este, cred, motiv de îngrijorare. Răspunsul îl găsesc, eu unul, tot în Shakespeare, în acel monolog al Părintelui Laurence din *Romeo şi Julieta*, în care acesta meditează, privind la ierburile de leac adunate în coş, la felul de a lucra al naturii: *„Within the infant rind of this small flower / Poison hath residence, and medicine power"* („E şi-un balsam de leac într-un caliciu / Al unei flori gingaşe, şi-i otravă"). Sau în *Faust*. Sau în, vai!, alte scrieri cărora le datorez ceea ce sînt.

Altceva mă preocupă mai mult decît relele întrebuinţări ale cărţilor. Pentru asta, e un antidot. Să înveţi să citeşti. Nu-i uşor, dar e posibil. Şi şcoala ar avea de ce interveni aici.

Ce mă îngrijorează pe mine, în schimb, este mai puţin faptul că cititul ar avea „factori de risc" inerenţi, cît ideea, tot mai larg răspîndită, că ar fi devenit, în vremea din urmă, o activitate revolută, menită unui venerabil cimitir al dinozaurilor. Despre asta, însă, data viitoare.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

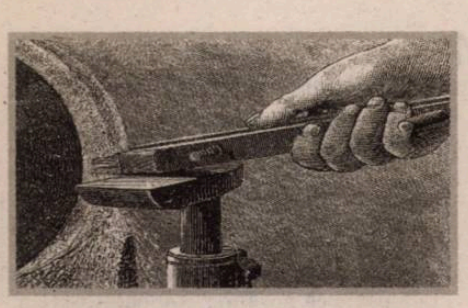

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Atenţie la Franţa!

Ceea ce se întîmplă acum în Franţa priveşte mai mult decît opinia publică din Hexagon – ar putea deveni, la un moment dat, un pericol la adresa întregii construcţii europene.

Un sondaj de opinie apărut la sfîrşitul săptămînii ni-l arăta pe preşedintele François Hollande bătînd recordul negativ de popularitate pe care un şef al statului francez l-a înregistrat vreodată, în acest moment al mandatului – 13%. Aducerea la cîrma guvernului a lui Manuel Valls, văzut drept o stea în devenire a stîngii franceze şi chiar europene, nu a redresat corabia. Premierul de la Paris de-abia strînge o cotă de încredere de 30%. Prea puţin pentru a menţine cu adevărat corabia greu încercată a socialiştilor francezi.

Deisgur, preşedinţii vin şi pleacă, la fel şi guvernele – dar cu Franţa e mai complicat.

Nivelul catastrofal de popularitate al puterii de centru stînga face să crească la cote greu de suportat presiunile pentru dizolvarea Adunării Naţionale şi organizarea de alegeri anticipate. Stă în puterea preşedintelui francez să facă asta, conform Constituţiei. Iar poziţia sa este cît se poate de şubredă, avînd în vedere că redresarea economiei nu se întrevede. Mai rău, guvernul trebuie să suporte în aceste zile o nouă lovitură de imagine: Thomas Thévenoud, de-abia numit, de cîteva zile, secretar de stat pentru comerţ exterior, a demisionat din cauza unor probleme cu Fiscul.

Iar necazurile nu se opresc aici. Sesiunea parlamentară de toamnă se poate transforma într-un coşmar pentru preşedintele Hollande şi guvernul său. Săptămîna viitoare, Manuel Valls va cere un vot de încredere, iar surprizele nu sînt deloc excluse. După calculele presei franceze, majoritatea guvernamentală ar sta într-un singur vot. Sînt mari nemulţumirile din zona stîngii extreme şi din rîndurile ecologiştilor. Mai mult, există o mişcare de frondă chiar în interiorul Partidului Socialist, unde mai mulţi deputaţi îşi declară deschis opoziţia faţă de politicile guvernului şi refuză să-i voteze proiectele.

Preşedintele Hollande şi premierul Valls sînt cu spatele la zid şi nu se ştie cît vor mai putea rezista. Iar Frontul Naţional se află chiar la uşa puterii, după cum avertiza însuşi Manuel Valls. Ultimele sondaje publicate în Franţa o dau pe preşedinta Frontului Naţional, Marine Le Pen, pe primul loc în topul candidaţilor la preşedinţie şi cîştigătoare într-o eventuală confruntare directă cu François Hollande. Formaţiunea naţionalistă franceză, adversar declarat, printre altele, al liberei circulaţii şi al monedei euro, se menţine, de asemenea, în top, după ce s-a situat pe prima poziţie şi la alegerile pentru Parlamentul European.

Alegeri care, după cum se ştie, au adus partidelor extremiste şi antieuropene o prezenţă importantă în legislativul de la Bruxelles şi Strasbourg. Dar nu într-atît de importantă încît să poată influenţa cu adevărat deciziile, poate doar să le mai întîrzie.

Franţa ar putea bloca decizii fundamentale la nivel european.

Însă o venire la guvernare a Frontului Naţional în Franţa va putea schimba fundamental lucrurile în sistemul de putere european. Pentru că, odată cu aceasta, forţele antieuropene vor pătrunde în cealaltă componentă a puterii legislative, Consiliul Uniunii, acolo unde sînt reprezentate guvernele statelor membre.

Aici deciziile se iau, în general, cu majoritate calificată – caz în care putem presupune că Franţa ar putea fi scoasă în afara jocului de către ceilalţi participanţi, rămînîndu-i doar să constate o scădere dramatică a influenţei sale în plan european şi global. Însă deciziile în domenii sensibile, precum fiscalitate, politică externă, extindere, cetăţenie se iau în unanimitate.

Nu este deloc greu să ne imaginăm, de exemplu, cam care ar fi atitudinea reprezentantului Frontului Naţional în caz că s-ar pune problema înăspririi sancţiunilor faţă de Rusia. Ştim bine că doamna Le Pen, la fel ca şi confraţii dumneaei din zona antieuropeană, nu şi-a ascuns niciodată admiraţia faţă de Rusia lui Putin. După cum ne putem lesne imagina cum se va poziţiona Franţa în chestiuni legate de cetăţenia europeană sau de extindere. Inclusiv în ce priveşte extinderea Spaţiului Schengen. Cu Frontul Naţional în guvern, Franţa ar putea bloca decizii fundamentale la nivel european. Ar fi o lovitură teribilă, dată întregii Uniuni. Şi, de fapt, un uriaş pas înainte al partidelor extremiste şi antieuropene, care exact asta îşi propun: subminarea din interior a construcţiei europene, prin ocuparea unor poziţii-cheie, dobîndite prin alegeri democratice.

Atenţie, aşadar, la Franţa! S-ar putea să ne afecteze în cel mai înalt grad.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Micul terorism. Două cazuri

Spectacolul terorismului este grandios! Marii terorişti sînt personaje de intensitate dramatică supraomenească. Fascinanţi! S-ar zice că teroarea este exclusiv la îndemîna celor ieşiţi cumva din comun. Anodinii, plictisitorii, banalii se pot, cel mult, înrola ca soldaţi disciplinaţi în armata terorii, dar nu o pot inspira şi conduce. Hitler era ieşit din comun (priviţi secvenţele video ale anilor săi de glorie), dar Eichmann era un mediocru incolor perfect (citiţi cartea Hannei Arendt). Acesta este cazul, să-i zic aşa, marelui terorism, al terorismului care ucide regi ori preşedinţi, aruncă în aer gări aglomerate, conduce revoluţii genocidare, fondează califate în secolului XXI sau pune la pămînt zgîrie-nori, lovindu-i cu avioane deturnate, pline de pasageri care habar nu au de ce li se va întîmpla în cîteva minute. Marele terorism este acela care produce titluri de primă pagină scrise cu litere de-o şchioapă, pentru că, în cele din urmă, produce istorie. Există, însă, şi un altfel de terorism. Dacă formula terorismului este direct legată de moarte şi dacă scopul teorismului este obţinerea terorii prin manevrarea spaimei şi a morţii, atunci vom fi de acord că terorismul se poate găsi şi la scara vieţilor mărunte, atît de mărunte încît sînt mult sub radarul istoriei, dar în plin radar al literaturii. Oamenii se pot teroriza singuri la fel de ucigător pe cît îi pot teroriza alţii. În acest sens, micul terorism este cu mult mai răspîndit ca fenomen decît terorismul mare, mediatizat şi binecunoscut.

De pildă, un caz de mică teroare este povestit de Cehov, într-o povestioară intitulată „Moartea unui slujbaş". Un Ivan Dmitrici Cerveakov, un oarecare, un simplu funcţionar, strănută la teatru, în timpul reprezentaţiei unei operete. În fotoliul din faţa sa, un om în vîrstă îşi şterge chelia şi pare a mormăi ceva. După puţin timp, îl recunoaşte: este un consilier de stat de la Ministerul Comunicaţiilor. Deşi Cerveakov nu lucrează la Ministerul Comunicaţiilor, neliniştea îl cuprinde – un om important este important peste tot, nu doar într-un minister anume. Cerveakov insistă să-şi ceară iertare, să-l asigure pe Consilier că nu l-a stropit dinadins, şi are mereu impresia că nu o face cum trebuie. Îi cere iertare în sala de spectacol, imediat după strănut, îi cere iertare după aceea, într-o pauză, îl caută a doua zi la minister ca să-i ceară iertare de două ori, apoi în următoarea zi intră din nou la Consilier în birou şi îl asigură că nu a vrut să-l stropească strănutînd, că se întîmplă oricui să strănute. La început, consilierul acceptă scuzele, apoi e tot mai iritat de insistenţa lui Cerveakov, iar iritarea lui creşte spaima celavecului. Exasperat de apariţiile măruntului funcţionar, în cele din urmă, Consilierul izbucneşte strigîndu-i să iasă afară din birou. Efectul e fatal: întors acasă, pradă unui sentiment de teroare, Cerveakov moare. Procesul transformării sacadate a micii nelinişti în teamă, apoi în spaimă, apoi în teroare şi, în final, în moarte este exact ceea ce îşi doreşte orice terorist.

Mica teroare pe care omul de bună credinţă şi-o administrează singur.

În literatura noastră, avem faimosul caz al dlui Anghelache povestit de Caragiale în „Inspecţiune". Impiegat într-o administraţie oarecare, om care umblă cu banii de mulţi ani, dl Anghelache este de o probitate şi de o conştiinciozitate exemplare. Dl Anghelache empatizează cu un coleg, şi el impiegat vechi, cu reputaţie, care a fugit din ţară lăsînd o pagubă însemnată în casieria pe care o păstorea, de ani mulţi. Nu el e de vină, ci neglijenţa altora, mai precis faptul că cei obligaţi să-l controleze nu şi-au făcut datoria la timp, crede dl Anghelache. Dacă la prima ciupeală venea controlul şi îi vorbea frumos: „Amice, îţi lipsesc patru-cinci sute de lei din casă; ia fii bun d-ta şi-i pune imediat la loc, şi aldată socoteşte mai bine; că foarte curînd am să viu iar să te vizitez, şi-ţi declar că nu-ţi voi mai vorbi tot astfel; imediat voi raporta cui de drept!", omul punea la loc, se cumintea şi nu se mai nenorocea. Dl Anghelache spune, revoltat, că deşi manevrează sute de mii de lei, de 11 ani nu l-a mai controlat nimeni. Îşi face pledoaria într-o evidentă stare de surescitare, nervos din cale-afară, cu vorbe grele, gesturi aproape violente şi transpiraţie înciudată. Tensiunea nefirească a dlui Anghelache pare suspectă amicilor de pahar. Pluteşte în aer supoziţia, tipic românească în asemenea cazuri că, dacă dl Anghelache reacţionează aşa înseamnă că el însuşi are probleme. Tîrziu, în noapte, amicii află că dl Anghelache va avea parte de control chiar a doua zi. Aleargă prin tot Bucureştiul să-l anunţe, dar nu dau de el. A doua zi, cade vestea: dl Anghelache s-a sinucis, iar în casierie nu era nimic lipsă, ba chiar, într-o foiţă, era lăsat un ban de aur în plus. Deducem că dl Anghelache aflase şi el de control, de aceea era atît de nervos, seara, şi era terifiat de ideea că ar putea avea lipsă în casierie, deşi ştia că nu „ciupise" niciodată. Ceea ce l-a împins spre sinucidere pe dl Anghelache este mica teroare pe care omul de bună credinţă şi-o administrează singur, adesea.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Competenţe comisăreşti

V-am mai povestit. La Bruxelles circulă prin mediile gazetăreşti o poveste care nu se publică pentru că sursa este discretă. La Bruxelles, toate sursele sînt discrete, dar toată lumea împărtăşeşte secrete pe care nu le publică decît arareori cîţiva aleşi, în general de prin presa anglo-saxonă. Unul dintre ele este modul în care Dacian Cioloş ar fi primit poziţia de Comisar pentru Agricultură. Ar fi fost vorba despre o întîlnire între domnia sa şi domnul Barroso, între patru ochi. Portughezul nu era foarte încîntat să ofere un portofoliu atît de puternic unei ţări ca România. De aceea, a încercat să îi sugereze conaţionalului nostru că nu ar fi de lepădat şi un domeniu mai „subţire" de care să se ocupe. Pare-se că domnul Cioloş ar fi zis: „Mulţumesc pentru ofertă şi încredere, eu numai la agricultură mă pricep, dacă nu se poate acest portofoliu, mă întorc la DG Agri, unde ştiu ce am de făcut." Se zice că domnului Barroso tare i-a plăcut această replică. Ar fi zis unor apropiaţi: „Îmi place omul ăsta, îl iau în echipă. Dacă a fost în stare să refuze un post pentru care e plătit cam de 80 de ori mai mult decît salariul mediu din ţara lui, numai pentru că i se pare că nu se pricepe, înseamnă că ştie ce vrea." Se pare că insistenţa pe domeniul de competenţă l-ar fi impresionat rău de tot pe politicianul portughez.

Adevărul este că Dacian Cioloş nu a reacţionat ca un politician de Bruxelles. Acela s-ar pricepe la toate, ar fi polivalent, ar avea o competenţă enciclopedică, indiferent de statul membru din care provine. O poziţie de comisar nu se refuză aşa, cu una, cu două. Faptul că nu ai nici o legătură profesională cu domeniul respectiv este un simplu moft. Mai mult, prin chiar mecanismul numirilor la vîrf, se încurajează „rotaţia cadrelor". Este musai să ai abilitate politică. De competenţă tehnică se ocupă cei treizeci de mii de funcţionari din Directorate, nu comisarii. Cîteva exemple.

Neelie Kroes este o distinsă doamnă din Olanda, cunoscătoare a bursei din New York, fost rector al unei universităţi private şi comisar pentru concurenţă în comisia Barroso unu. A arătat hotărîre şi a amendat fără milă mari corporaţii din domeniul energiei sau IT-ului (cea mai mare amendă din istoria Microsoft îi poartă semnătura). În următorul mandat a răspuns de... Agenda Digitală a UE.

Francezul Michel Barnier a fost comisar pentru Piaţă internă şi servicii în Barroso doi. Înainte de asta, a fost ministru în diverse guverne ale Franţei, ocupîndu-se (pe rînd) de: Mediu, Politici europene, Afaceri externe, Agricultură şi pescuit. A mai fost comisar european între 1999 şi 2004 şi a răspuns de... Politicile regionale.

Balticul Andris Piebalgs a fost comisar pentru Energie în Barroso unu, apoi a trecut la Dezvoltare. În primul mandat s-a ocupat de reglementarea pieţelor energetice din statele membre şi aşezarea lor conform principiilor concurenţiale, în timp ce, în al doilea, s-a preocupat de programe de asistenţă ale Uniunii pentru ţări din lumea a treia.

Nu mai adaug aici alte exemple deoarece spaţiul articolului este limitat. Sînt nevoit să amintesc că tocmai continuitatea unei persoane pe acelaşi domeniu este descurajată. *Omul* poate rămîne pentru două mandate, dar pare obligatoriu să i se schimbe domeniul. Altfel, nu pot înţelege de ce, de exemplu, doamna Kroes („Neelie cea de fier") a fost schimbată de la Concurenţă, unde făcuse o treabă excelentă şi, în plus, vizibilă, foarte pe placul consumatorilor de prin toată Europa.

Este musai să ai abilitate politică.

În atari condiţii, era greu de sperat într-un al doilea mandat de comisar la Agri pentru domnul Cioloş (deşi dezirabil pentru România), din cel puţin două motive: *omul* Cioloş ar fi fost bun (dacă era femeie, l-ar fi chemat Daciana şi ar fi avut şanse mult mai mari), dar pentru alt mandat. În plus, am bănuiala că *tehnicianul* Cioloş nu ar fi acceptat alt portofoliu, pe un domeniu străin competenţei sale.

La ora cînd scriu acest text, nu ştiu ce mandat de comisar a primit Corina Creţu. Cred, însă, că are un domeniu mai larg de competenţe, pe modelul Kroes, Barnier sau Piebalgs. În plus, este femeie. Carevasăzică, este mai potrivită postului decît domnul Cioloş.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Ori grecii nu mai sînt ce-au fost, ori noi sîntem iarăşi ce-am fost?

Ideea e să fim ce n-am mai fost, nu? Sau poate că nu. Bine. Am bătut Grecia, ura! Ura şi la gară. Sau, în fine, la aeroport. Piţurcă ne-a ţinut în joc de glezne după ce a dat peste nas detractorilor cu această victorie urîtă, dar frumoasă. I-am prins pe greci în sandalele în care a murit alergătorul de la Marathon. Ei, însă, au decedat fără glorie, căci, pe burta plină, nu mai sînt obişnuiţi să alerge nici în ultimul model de adidaşi. Baci peste lehamitea lor a fost pus un bunicuţ bogat care a venit să le spună poveşti despre cum a păcălit el doi miliardari ruşi, Abramovici şi Rybolevlov, de l-au pus antrenor la Chelsea şi Monaco cu un camion de superjucători în braţe. Cică de prin minutul 20, venerabilul Ranieri s-a făcut vînăt la faţă, de nea Pompi, doctorul naţionalei, era mai atent la el, să nu se oprească, Doamne păzeşte!, meciul la 0-1 pe caz de targă, decît la lumbago-ul lui Raţ. Aşa am şterpelit cele trei puncte de la Atena şi-acu mai prinde-ne nasul dacă poţi! Adevărul e că România a fost ca un elev deloc strălucitor, dar silitor. A repetat anul de după baraj, dar măcar a băgat la tărtăcuţă un adevăr olimpic: că să învingi zeii, trebuie să joci mai murdar ca ei. Am jucat deci speculativ şi cu ochii la tabelă, apoi, în 10, am fost chiar de 10, pentru că nici aşa, cu Marica ieşit din luptă, Mitroglou şi Salpingidis n-au ştiut ce să ne facă. Deci, e bine. După estetica primelor trei meciuri din grupă, drumul spre Euro va semăna cu o luptă în noroi. Ce contează, la capătul lui vom fi calificaţi şi curaţi! Ei, şi atunci poate ne aşezăm oleacă să vedem ce facem şi cu fotbalul.

Radu NAUM

PUBLICITATE

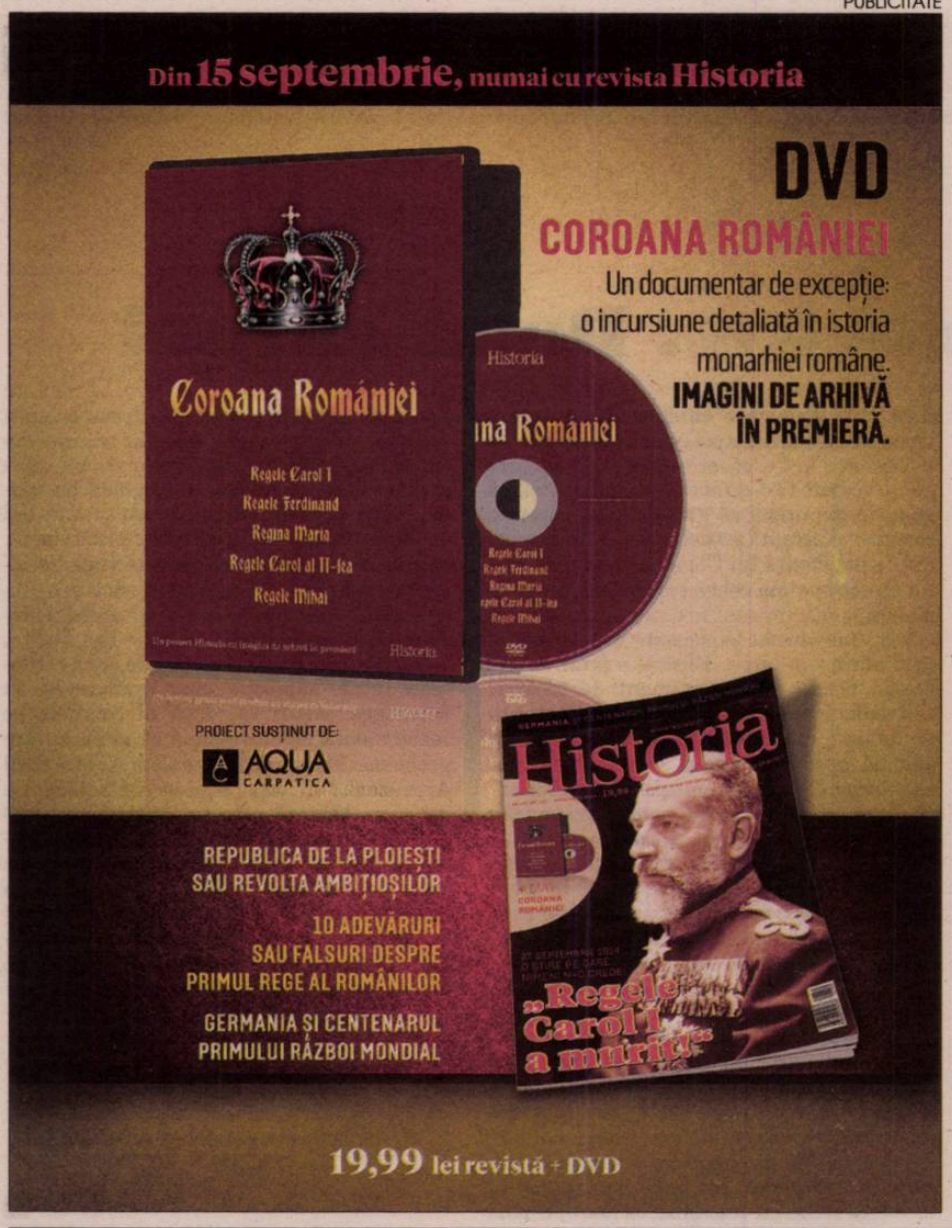

PUBLICITATE

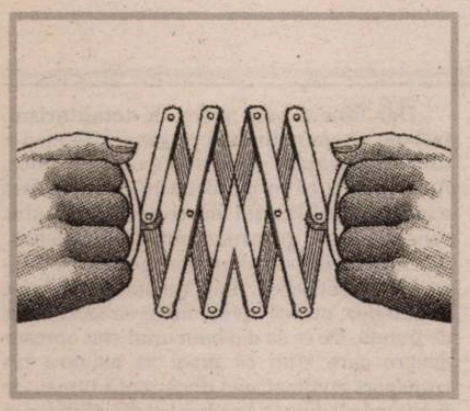

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Ori te adaptezi, ori dispari“

– dialog cu Oltea ŞERBAN-PÂRÂU –

Şi-a dat doctoratul în muzicologie (cu o teză despre „popularitatea muzicii clasice“), a condus o vreme Radio Romantic, iar din 2005 a venit la radioul public. ***Oltea Şerban-Pârâu*** *este, în prezent, directoarea Centrului Cultural Media Radio România – o structură înfiinţată în 2013, care coordonează activităţile culturale din radioul public (orchestre, coruri, editură etc.).*

Într-o lume dominată de imagine, radioul pare să aibă resurse permanente de adaptare...

Se adaptează, pentru că altfel nu ar mai fi existat. Radioul public din România s-a înfiinţat în 1928. După 1990, avem şi o seamă de radiouri private (eu am trecut şi prin experienţa lucrului în domeniul privat). Din 2005, am ajuns la radioul public. Poate că atunci lucrurile erau mai aproape de acest risc al neadaptării. Acum, în 2014, radioul public din România – ca de altfel toate cele din Europa – a înţeles că ori te adaptezi, ori dispari. Aşa că ne adaptăm la dinamismul acestor ani, la online. Radioul public din România are o cotă de piaţă de peste 30% – este o situaţie confortabilă în raport cu orice radio public din Europa. În orice caz, dacă ne raportăm la televiziunea publică, nu se pot face comparaţii: sînt două entităţi publice care au pornit de la aceeaşi situaţie în 1994, cînd au fost separate prin lege, dar care au avut alt management, altă capacitate de adaptare.

Nu cumva televiziunea a tentat mai mult, în timp ce radioul a fost lăsat în pace?

Este un aspect real, în ce priveşte amestecul administrativului sau al politicii. Este o realitate că, la despărţirea celor două instituţii, în 1994, în radioul public a rămas toată acea componentă culturală care ţine de misiunea publică. Pînă la urmă, de ce există radio şi televiziune publică în Europa? Pentru că de anumite aspecte zona privată nu îşi prea permite să se ocupe, dat fiind că trebuie să trăiască de la o zi la alta. Şi atunci, misiunea publică implică, pe lîngă informare, şi educaţia şi cultura. La „partajul“ din 1994, zona culturală a rămas la radio: este vorba despre orchestre, coruri, editură. Apoi s-au conturat Radio România Cultural şi Radio România Muzical, în anii '90. În televiziune, zona culturală a avut o şansă mai mică. Lumea se întreabă uneori – pe bună dreptate, într-un fel: „De ce sînteţi atît de mulţi?“ În noua organizare, prin apariţia acestui Centru Cultural Multimedia care cuprinde mai multe activităţi – orchestrele, corurile, Radio România Cultural, Radio România Muzical, editura, acel serviciu tehnic care permite înregistrări complexe –, a apărut o entitate culturală şi media care este a treia din România ca număr de angajaţi, după Operă şi Teatrul Naţional. Sîntem mulţi pentru că atîţia am fost. Atîţia s-au moştenit, şi în radio, şi în televiziune. Lucrurile au evoluat, tehnologia a progresat, anumite meserii tehnice nu mai au acoperire în momentul actual – căci de la discul de ebonită din anii '30-'40 s-a trecut la banda de magnetofon, iar acum la suporturile digitale. Dar asta s-a întîmplat peste tot, la toate radiourile publice din Europa. Cred că ceea ce trebuie să facem noi este ca tot ce se întîmplă în această entitate să nu coste mai mult decît produce.

Nu cumva, atunci, sînteţi prea puţini? În domeniul culturii, parcă totdeauna ar mai fi nevoie de oameni, de resurse...

Dacă eşti un om de cultură care se plînge tot timpul de „moartea culturii“, lucrurile se văd într-un fel. Dacă însă provii din domeniul culturii, dar te gîndeşti că a cînta şi tu în corul celor care se lamentează nu-ţi aduce mare lucru, atunci încerci să găseşti căi prin care cultura să crească, să ajungă la cît mai mulţi oameni.

Cum vă explicaţi marea putere de adaptare a radioului? S-a spus că va dispărea încă de acum cîteva decenii, la apariţia televiziunii, şi nu s-a întîmplat aşa. Nu dispare nici acum, în era Internetului...

Radioul este cel care îţi permite să faci şi altceva în acelaşi timp. În zilele noastre, sîntem tot mai mult puşi în situaţia de a face mai multe lucruri în paralel. Nu poţi să citeşti *Dilema veche* şi să faci altceva. Dar poţi să asculţi un radio muzical şi să citeşti *Dilema veche*. E o explicaţie foarte simplistă, dar care practic asigură masa mare a ascultătorilor. Radioul se poate face foarte uşor – un băiat pasionat poate face un post de radio online de la el din apartament. Radioul public nu se poate face aşa, pentru că urmărim misiunea noastră publică, iar asta presupune o seamă de oameni, de activităţi, de opere care trebuie să ajungă la ascultători. Dar, pînă la urmă, e mai uşor să faci radio decît televiziune. Şi mai puţin costisitor.

„De la discul de ebonită din anii '30-'40 s-a trecut la banda de magnetofon, iar acum la suporturile digitale.“

Radioul public are o arhivă impresionantă, care a început să fie valorificată parţial, prin editarea de CD-uri şi volume. Aveţi un plan de perspectivă?

Într-adevăr, prin editura proprie scoatem un număr de titluri pe an, nu foarte multe, pentru că avem o condiţionare financiară – cam 25-30. Am mai colaborat şi cu diverse case de discuri sau edituri private. Partea cea mai dificilă este problematica drepturilor de autor şi conexe, pentru că în cazul nostru, de-a lungul deceniilor, contractele cu artiştii – actori, regizori, muzicieni etc. – nu au fost realizate pentru finalitatea la care ne gîndim noi acum: noi sîntem proprietarii fonogramei, dar nu ai drepturilor de autor, care rămîn ale artiştilor respectivi sau ale moştenitorilor legali.

„Cel care te ascultă nu este neapărat profesor universitar sau doctor.“

E o problemă de costuri, sau de gestionare juridică a drepturilor?

E mai complicată chestiunea juridică. În anii '30, totul se făcea în direct, puţine lucruri se înregistrau. Chiar ne întrebam, recent, de ce nu avem mesajul regelui din ziua de 23 august 1944: pentru că a fost distrus. A fost pus pe cîteva discuri gravate, dar au fost distruse în anii comunismului – nici măcar familia regală nu mai are acel discurs. Aşadar, există puţine înregistrări vechi. Pentru operele mai recente, partea juridică este foarte complicată. Dacă în muzică există o singură entitate care gestionează drepturile de autor, în domeniul operelor scrise fiecare aparţine de altă uniune colectivă, iar cînd ajungi la drepturile actorilor şi interpreţilor înregistrări, ceea ce le apropie de filarmonici. Astăzi, concertele orchestrelor radio se înregistrează ori se transmit în direct la radio. Prin Uniunea Europeană de Radio, şi noi putem prelua concerte ale altor orchestre, după cum şi concertele orchestrei noastre se preiau de pe platforma comună a UER. De curînd, ne putem lăuda şi cu apartenenţa la Uniunea de Radio Asia-Pacific, şi atunci cînd un concert de-al nostru este preluat de această uniune, are un public potenţial de cîteva miliarde de ascultători.

Audienţa este o zeiţă la care se închină toată lumea. Dumneavoastră cum staţi la acest capitol?

Relaţia noastră cu această zeiţă nu e extrem de proastă, prin prisma acelei cote comune de audienţă a tuturor posturilor de la Radio România care au *şi* cultură (rubrici, teatru radiofonic, ştiri) – căci cultura nu e concentrată doar pe Radio România Cultural şi Radio România Muzical. Cînd vorbim despre transmisia unui concert sau a unei piese de teatru, acestea se difuzează pe mai multe frecvenţe în FM, se aud în toată ţara. Dacă vorbim de audienţa unui concert în sală, sînt o mie de spectatori. Prin difuzarea la Radio România Muzical, ajungem la o sută sau o sută cincizeci de mii de persoane. În ansamblu, vorbim, pentru emisiunile culturale, despre cîteva sute de mii de persoane. Am încercat, la Radio România Cultural, ca acea zonă de *drive* (fie că e dimineaţa sau seara) să devină mai uşor de ascultat. Puţine posturi de radio din Europa au avut curajul să schimbe macazul de la muzica clasică la alte genuri (pe care nu le poţi auzi la posturile comerciale). Multe posturi culturale europene nu înţeleg asta, ni se spune „cum adică să nu dai muzică clasică la un post cultural?“. Există însă muzică de calitate şi în alte genuri. Revenind la audienţă: radioul public are un public cu o vîrstă mai ridicată. Uneori, cei care au ascultat posturi FM în tinereţe migrează, la maturitate, către radioul public. Radio România Cultural şi Radio România Muzical au însă un public mai tînăr decît România Actualităţi. Noi, cei aflaţi la microfon, ar trebui să înţelegem însă că a fi prea arogant faţă de cei care ascultă nu este o soluţie. Cel care te ascultă nu este neapărat profesor universitar sau doctor într-un domeniu; poate fi un om care are pur şi simplu nevoie de cultură, are nevoie să asculte şi alte lucruri decît acele banalităţi care i se servesc permanent în mass-media. Dar ca să rămînă cu tine, trebuie să înţeleagă. Şi atunci, trebuie să te adaptezi la public.

Există un festival al orchestrelor radio. Cum a apărut şi ce rol are?

Iniţial, a apărut ideea de a avea un eveniment important şi în anii în care nu se desfăşoară Festivalul Enescu. Iniţiativa a apărut în 2011 şi s-a concretizat în 2012. Prima ediţie s-a făcut în organizarea Artexim (care organizează şi Festivalul Enescu), dar cu finanţarea Radioului. Acum are loc a doua ediţie, la sfîrşitul lui septembrie, pe care o organizăm singuri. Anul acesta participă patru orchestre străine – orchestrele radio din Praga, Helsinki, Stuttgart şi Paris. Concertele au loc la Sala Radio – cea mai mare sală cu acustică naturală din Bucureşti. Sala Palatului este o sală de congrese şi unele orchestre au refuzat să cînte acolo din cauza acusticii neadecvate (de exemplu, Orchestra Radio din Stuttgart).

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

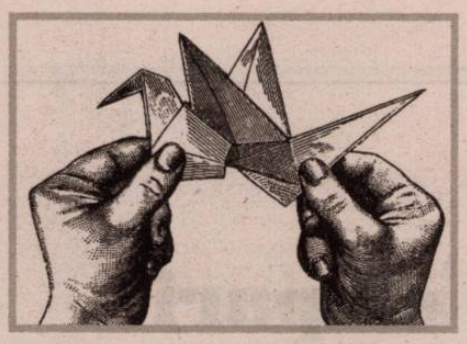

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Reguli şi obiceiuri

Un puşti foarte scund, cu o şapcă îndesată pe cap şi un skateboard sub braţ, să fi avut cel mult 14 ani, m-a abordat în timp ce treceam de aparatul de taxare de la metrou: „Nu aveţi, vă rog, o călătorie în plus şi pentru mine?“ Pe cartela pe care deja o introdusesem în aparat nu mai aveam altă călătorie, dar copilul era foarte nostim şi mi s-a făcut milă de el. Pe moment, neştiind cum să-l ajut, i-am făcut semn că ar putea să treacă odată cu mine. După o scurtă ezitare, mi-a urmat invitaţia. Ca din senin însă, a apărut un bodyguard care ne-a luat pe amîndoi la rost.

Mie mi-a spus că nu trebuia să învăţ un copil să facă aşa ceva, iar pe el l-a luat de mînă şi i-a spus că nu poate intra la metrou în felul acesta. Părea că avea de gînd să-l conducă afară. Pentru că mă grăbeam cumplit şi metroul tocmai intra în staţie, nu am mai stat să văd cum se termină totul. Odată ajuns în vagon însă, am început să mă frămînt. Întîi m-am întrebat dacă nu cumva bodyguardul avea dreptate şi eu greşisem, învăţînd copilul la prostii. Apoi, mi-am adus aminte de un filmuleţ pe care l-am văzut mai demult, despre metode de intrare fără bilet în metroul parizian. Erau acolo nişte puşti care, chiar pe skateboard, treceau pe sub aparate sau săreau peste ele în mare viteză. Rău intenţionaţi şi adevăraţi profesionişti în ale intrărilor clandestine, aceia erau totuşi, la rîndul lor, nişte copii, dar teribilişti. Puştiul meu era însă un băiat politicos care nu făcuse altceva decît să ceară ajutorul unui adult. Iar eu nu reuşisem să-l ajut, ba, dimpotrivă. Nu cumva, de fapt, asta era vina mea, că nu-l ajutasem în mod onorabil, că nu mă oprisem să-i cumpăr un bilet, că grăbit de treburile mele nu stătusem o clipă să mă gîndesc mai bine ce trebuie să fac?

Poate că în cele din urmă şi paznicul se înduplecase să-l lase să intre, după ce-i făcuse o morală zdravănă. Sau poate că puştiul stătea încă la intrarea în metrou, cu lacrimi în ochi, neştiind cum să ajungă acasă? Ceva îmi spunea totuşi (spre liniştirea conştiinţei) că, în cele din urmă, puştiul n-avea cum să nu se fi descurcat cumva, trăgînd şi învăţămintele de rigoare din întîmplarea cu pricina.

Dar, în capul meu, problema începea să crească şi să se transforme într-o adevărată dilemă morală. Mă întrebam dacă există situaţii în care poţi încălca regulile? Acele reguli despre care vorbim mereu şi de care ne plîngem că, unu, nu sînt bine puse la punct şi că, doi, cînd există, nici nu se respectă cum trebuie.

„Mai dă-i dracului de comunişti nenorociţi!“

Un gest de umanitate poate fi săvîrşit împotriva regulilor? Nu că în situaţia pe care am relatat-o nu ar fi existat şi alte soluţii care să împace şi capra, şi varza, aşa cum ziceam. Dar, în mod teoretic, m-am gîndit că pot apărea cazuri în care să nu existe asemenea soluţii. Situaţii în care, pentru a ajuta pe cineva, să trebuiască să comiţi o ilegalitate mai mică sau mai mare. Nu cred că există societăţi atît de bine puse la punct încît absolut toate situaţiile care pot apărea să aibă o rezolvare civilizată şi corectă.

E celebra poveste cu monahul care adoarme la slujbă. Există două atitudini posibile din partea celorlalţi fraţi: ori să-i atragă atenţia că aşa ceva nu se cuvine, ori să-i aşeze mai bine capul, ca omul să doarmă liniştit. Adică, mergi cu repectarea regulilor pînă în pînzele albe sau, uneori, poţi fi şi îngăduitor. E clar că extremele celor două variante duc, una către totalitarism, cealaltă către anarhie.

Dar fiindcă veni vorba de totalitarism, trebuie să spun din nou că generaţia mea a cam fost învăţată să nu se supună regulilor. Asta pentru că în perioada în care am fost educaţi, regulile erau făcute de către un stat represiv care guverna împotriva noastră. Am mai scris asta şi am fost certat. Pe vremea lui Ceauşescu, dacă nu cumpărai bilet în autobuz, puteai invoca ideea că faci un act de frondă. De ce să dai bani unui stat opresor despre care ştiai că nu-ţi va asigura un transport civilizat nici dacă toată lumea ar fi cumpărat bilet? Aşadar, mulţi dintre noi nu luau bilet, preferînd să se expună riscului de a se certa cu controlorii. Vasăzică, mergeam fără bilet, în ciuda controlorilor şi treceam strada pe roşu, în ciuda miliţienilor, avînd în minte formula „Mai dă-i dracului de comunişti nenorociţi!“

De curînd, într-un telescaun din Austria, în mijlocul curatei naturi de acolo, mi-am surprins un amic aruncînd pe jos ambalajul (transparent, ce-i drept) de la o bomboană. I-am mărturisit, ruşinat, că la fel procedasem şi eu mai devreme, neştiind ce să fac cu plasticul acela insignifiant, pe care nu voiam să-l mai bag în buzunar. El m-a liniştit spunîndu-mi: „Aşa sîntem noi, de şcoală veche. Am fost crescuţi sub Ceauşescu. Şi mai dă-i dracului de occidentali, să se mai obişnuiască şi ei cu noi... şi cu bulgarii.“ Am rîs atunci de nu ne mai puteam opri. Ca idioţii.

ready made

„Eu mai stau aci vro trei săptămîni în adăstarea unui timp frumos, care să-mi permită să mă pornesc spre crierii munţilor, unde doresc să stau vro opt zile, admirînd natura şi mărimea ei, departe de mizeria şi micitatea omenească.“

Dimitrie A. Sturdza,
în *Scrisori către Ioan Bianu*, vol. V,
Editura Minerva, 1980

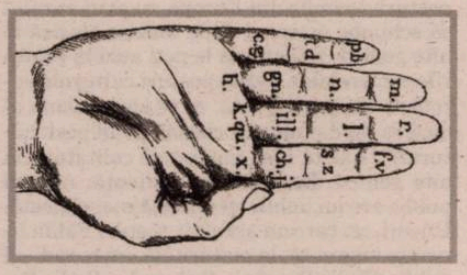

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Trauma primordială

În existenţa mea (de 46 de ani), există o multitudine de lucruri inexplicabile, dar unul le întrece parcă pe toate: n-am fumat niciodată, nici măcar o singură ţigară (exclud, desigur, fumatul pasiv unde deţin, nu mă îndoiesc, centura neagră cu mai mulţi *dan!)*. Faptul e curios, întrucît părinţii mei au fost fumători, iar generaţia căreia îi aparţin şi-a făcut din ţigară o a doua natură (în liceu şi studenţie, tăiai, practic, fumul cu cuţitul, în toalete şi pe coridoare). Nu am considerat rezistenţa la tutun un exerciţiu stoic. Tehnic vorbind, aş fi putut să mă apuc de fumat oricînd. Pur şi simplu, nu am simţit nevoia de nicotină, iar „lucrul“ la ţigaretă nu mi s-a părut suficient de atrăgător pentru a-l încerca. Fapt care rămîne, repet, în contextul dat, de-a dreptul inexplicabil. Conversînd deunăzi cu un coleg – aflat şi el, la fel de straniu, în tagma nefumătorilor, după un traseu biografic similar –, am avut o mică epifanie la auzul unui concept introdus de el subit în discuţia noastră: „Dragul meu“ – spuse amicul – „explicaţia lipsei noastre de interes pentru fumat stă în ceea ce ar trebui să numim *trauma primordială*. Ceva brutal s-a întîmplat, indubitabil, în experienţele infantil-juvenile ale amîndurora, atunci cînd am fi avut disponibilitatea psihică de a aprinde, pentru prima oară, o ţigară. Astfel, subconştientul nostru a dezvoltat un blocaj. *Coitus interruptus*, dacă înţelegi ce vreau să spun...“ Înţelegeam, cum să nu, interpretarea colegului începea să fie foarte interesantă. „Aici găsim, în fond, un bizar paradox al lumii în care noi am trăit“, continuă el cu privire cenuşie.

„Îţi aminteşti, în trecutul românesc nu prea îndepărtat, se fuma în draci, nu era nici o restricţie la nicotină, toată lumea pufăia industrial, oriunde şi oricînd, dar, absolut aberant, adolescenţilor şi copiilor li se interzicea vehement apropierea de ţigară. Existau pedepse extrem de severe în şcoli pentru această *crimă*. Chiar aşa, în mentalitarul nostru colectiv, fumatul ajunsese să echivaleze cu *un gest criminal*. Nu neg că, pentru cei mai mulţi, tocmai de aici a înflorit motivaţia fumatului cu sete – din încălcarea adică a unei restricţii ipocrite, stabilite de lumea adultă –, însă, pentru alţii, confruntaţi cu incidente ostile chiar la debutul vieţii lor fumătoare, tot aici, ea a dispărut. Eu sînt exemplul prin excelenţă, un veritabil studiu de caz. Pe la 11 ani, frate-meu mai mare (era la liceu) m-a învăţat să fumez. Am pufăit cu plăcere cîteva zile, trebuie să recunosc. Apoi, a avut loc un incident stupid. Întorşi intempestiv din drum (plecaseră la o nuntă, însă uitaseră acasă, se pare, obiectul cel mai important în derularea evenimentului – plicul cu bani), părinţii – de altfel, fumători amîndoi – m-au prins cu ţigara aprinsă în balcon. Nebunie, palme, vaiete, disperare, şoc şi groază. Le-aş fi dus pe toate cu onoare, dacă nu l-aş fi auzit pe taică-meu zicînd, în timp ce arăta cu mîndrie spre frate-meu – apărut şi el de pe nu mai ştiu unde: «În loc să iei exemplu de la copilul ăsta nemaipomenit de cuminte, frate-tău, intrat la liceu, mai mare decît tine, căruia nici prin gînd nu i-ar trece să facă aşa ceva, tu te comporţi ca o pramatie!» Bestia de frate-meu clipea angelic, dosindu-şi abil propriile ţigări prin buzunarele de la blugi. Atunci am ajuns mizantrop. O societate fumătoare, care echivala fumatul cu crima absolută nu mai trebuia iubită şi respectată.“

Palme, vaiete, disperare, şoc şi groază.

Concluzia prietenului meu îmi reactivă, psihanalitic, amintirea unui banc din adolescenţă şi a unei întîmplări din copilărie, ambele perfect asociate la logica interpretării lui. Mai întîi, bancul. Disperat că toaleta este zăvorîtă de mai multă vreme, iar cei doi copii nu se află nicăieri în casă, tatăl lui Bulă îşi ia avînt şi trece prin uşa de la baie, aidoma lui James Bond. Acolo, ce să vezi? Bulă face sex cu soră-sa pe marginea căzii. Tatăl, răsuflînd din greu după efort, cu mîinile pe genunchi, exclamă extenuat, ca şi cum o stîncă i s-ar fi luat de pe inimă: „Aaa, asta făceaţi? Doamne, pişicherilor, credeam că fumaţi!“ Şi întîmplarea. Într-o vacanţă de vară, pe cînd aveam vreo 8-9 ani, taică-meu m-a luat cu el la redacţia unde lucra. M-am jucat un timp pe afară, apoi am venit în birou, unde, plictisit, am început să-mi bag nasul prin manuscrisuri. Deodată, am văzut ţigara aprinsă, fumată pe jumătate, uitată, aparent, de taică-meu în scrumieră. Mi s-au înmuiat picioarele, am simţit că, dacă nu trag măcar un fum din minunea fumegîndă, întreaga mea existenţă nu ar mai avea nici un sens. Cu o mişcare dement-disperată, am şterpelit ţigara şi am tulit-o din nou în curtea editurii, unde m-am pitit după containerul pentru gunoi. Cînd să trag, în prag de *jouissance*, primul fum, un gunoier mare şi fioros, cu o ţigară fără filtru, bineînţeles, în mînă, apare ca din pămînt şi zbiară paralizant la mine: „Ci faci, uăi derbedeuli acilea, fumezi?“ Am dat să fug, dar nu am mai putut evita şutul bine plasat al individului, în partea dorsală, care mi-a aruncat ţigara din mînă cu viteza unei rachete intercontinentale. Revenit, alb şi răvăşit, în biroul redacţional, m-am lovit de figura întunecată a lui taică-meu care m-a interpelat sec: „Ai fumat, carevasăzică! Mi-ai dosit ţigara şi ai tras-o afară! Aşadar, de astăzi, ai hotărît să devii derbedeu! Foarte bine, însă, te previn, n-o să-ţi meargă deloc!“

Am primit trei săptămîni cu executare (consemn absolut la domiciliu, fără joacă în parc, fără întîlniri cu prietenii, fără vizite sau telefoane). Totuşi, în buna şi umana tradiţie locală, nu am făcut decît o treime din pedeapsă, fiind eliberat condiţionat după doar o săptămînă de captivitate. De fumat, e adevărat, n-am mai fumat niciodată după aceea.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Anca CĂLIN

efectul de **ecou**

Lectura e un mod de viaţă

Răspuns la întrebarea pusă de dl Liviu Papadima în *Dilema veche,* nr. 551: „De ce (să) citim?"

Dacă aş fi pusă în situaţia de a-i explica unui tînăr de ce e bine să citească, i-aş spune că lectura îi pune mintea în mişcare. „Cum adică?" – mă va întreba, probabil. Sună gol. Dar îi voi da cu siguranţă şi un exemplu concret, pe care l-am găsit în *En lisant en écrivant (Citind scriind)* de Julien Gracq. Şi anume, dacă citim într-un roman următoarea frază, de exemplu: „Trecea prin faţa unei case cu storurile la ferestre trase", ne gîndim imediat că s-a întîmplat ceva în casa aceea sau se va întîmpla, că cineva locuieşte acolo sau a locuit, cineva care cu siguranţă va apărea mai tîrziu în roman etc. Această libertate de imaginaţie arată că tot ce este spus într-o carte declanşează atenţia, aşteptarea, amintirea... Deci gîndurile cititorului se pun în mişcare. Chestiunea care ne preocupă este direcţia acestei mişcări; unde ne duce ea?

Maurice Blanchot, în *L'Espace littéraire (Spaţiul literar),* făcea următoarea afirmaţie: „Lectura este mai pozitivă decît creaţia, mai creatoare, deşi nu produce nimic." Care este pînă la urmă natura acestui *act de creaţie al lecturii,* de vreme ce *a priori* nu produce nimic?

Literatura este o experienţă pentru că a citi – a scrie nu reprezintă doar un act care degajă semnificaţii, ci constituie o mişcare de descoperire. Ceea ce creează literatura este chiar această *mişcare de descoperire*. Cititul devine, deci, o operaţiune de fabricare a unei mişcări de căutare şi de iniţiere în ceva care nu este cunoscut încă. Prin această mişcare interioară, cititorul face posibilă construirea unei noi identităţi, aceea de cititor-scriitor.

Probabil ar trebui să vorbim mai degrabă despre *dispariţia identităţii,* căci, prin actul de lectură, singularitatea celui care gîndeşte nu mai este primordială. Cititorul nu se mai vede ca individ, ci ca un fel de *purtător de cuvînt* sau de *înainte-vorbitor,* nu al autorului, ci al ideilor pe care textul le vehiculează, un purtător de cuvînt care *poartă* ideile unui text prin lectura sa. Rolul acestui purtător de cuvînt este, de fapt, să-şi asume nu gînduri literare, ci o gîndire literară. Asta face ca mişcarea gîndurilor să fie o mişcare de construire a identităţii de scriitor, în măsura în care această experienţă a gîndirii cuvintelor îl ajută să intre într-o comunitate nedefinită, să intre în lume, pînă la urmă. Nu este vorba despre un individ care acumulează ştiinţă prin lectură, ci despre unul care acceptă că lectura îl schimbă. Literatura instituie deci, indirect, o mişcare care determină experienţa ce conduce la mutaţia cititorului.

Lucrurile nu sînt comune decît în spaţiul limbajului comun, obişnuit.

Văzută astfel, ca experienţă a gîndirii, literatura dă doar impresia că nu produce nimic concret, căci cititorul construieşte, de fapt, o mişcare în care el devine *actor* al scriiturii mai degrabă decît scriitor. Asta înseamnă că literatura cere o lectură reflectată care să-i permită cititorului să intre în mişcarea interioară ce-l împinge spre scriitură. Aceasta este raţiunea de a fi a literaturii: să fabrice un spaţiu de creaţie *pentru* şi *prin* cititor. Nu serveşte la nimic citirea unei cărţi dacă cititorul rămîne prizonier în postura sa de cititor care parcurge pasiv rîndurile unui text, fără voinţa de a transforma acel text şi de a se lăsa el însuşi transformat. Asta spunea şi Clémence Ramnoux cînd analiza filozofia lui Heraclit: „Nu este suficient că ai auzit sau ai învăţat, nici că eşti capabil să repeţi, trebuie *să fii schimbat*. Nu este suficient să asişti la ceremonie, trebuie chiar *să fii prezent*." Altfel spus, cartea ca atare nu iniţiază pe nimeni, nu învaţă pe nimeni, nu comunică nimic. Singurul interes este că-l ajută pe cititor să se schimbe. Dar cum se explică, pînă la urmă, această schimbare prin lectură?

Transformarea este posibilă prin faptul că cititorul literar este *cuprins de îndoială* în propria sa lectură. Lucrurile nu sînt comune decît în spaţiul limbajului comun, obişnuit. Prin lectură însă, cititorul intră într-un alt spaţiu, cel al fabricării literaturii. Aşa se explică de ce Blanchot vedea lectura mai pozitivă şi mai creatoare decît creaţia însăşi. Libertatea de imaginaţie a cititorului arată că acesta are în mod natural un spirit anticipator şi creator în raport cu textul. Atenţia lui e întotdeauna *la pîndă,* focalizată dincolo de cuvintele pe care ochiul le vede. Cititorul traversează cuvintele care se deschid spre o ştiinţă *în aşteptare*. Astfel, conştiinţa cititorului este influenţată de text, nu direct, prin sensul pe care-l poartă, ci prin felul în care se lasă pătruns de el. Aceasta este mişcarea de descoperire indusă de experienţa lecturii.

Înainte de a citi, omul era fără experienţă; după, şi-a făcut experienţa. Dar între ele, omul s-a schimbat, cel puţin aşa se spune. Iar dacă această schimbare este posibilă, e pentru că experienţa cuvintelor se identifică cu experienţa fiinţei. În timpul lecturii, cititorul îşi trăieşte propria experienţă care-i aduce profit. Cititorul va şti să privească lucrurile cu inteligenţă, să se detaşeze de carte şi să vorbească apoi, şi el, nu după carte, ci ca o carte, să vorbească natural. Cartea trebuie să trezească în cititor o spontaneitate, şi nu o stare de fascinaţie şi de supunere. Pe scurt, trebuie să-l determine *să gîndească singur*. Iată de ce în literatură nu povestea, informaţia, mesajul ce par a fi purtate de cuvinte contează, ci însăşi experienţa lecturii. „Orice cititor care, citind un roman, e preocupat să ştie cum vor sfîrşi personajele, fără să se întrebe cum va sfîrşi el însuşi, nu merită să i se satisfacă curiozitatea", spunea Miguel de Unamuno încercînd un răspuns la întrebarea *Cum se face un roman?*.

Literatura rămîne, pînă la urmă, singura activitate care-l împinge pe individ să vadă dincolo de el, să evolueze prin autodepăşire şi să se integreze astfel în lume. De aceea, pentru cititor, actul lecturii este departe de a fi o „plăcere". „Plăcerea lecturii" – o formulă; ce-nseamnă asta, pînă la urmă? Lectura e mai curînd un mod de viaţă sau o muncă, dar fără să devină o corvoadă. Lectura este o formare liberă, dar nu în sensul că-l pune pe cititor într-o formă pregătită dinainte, ci în sensul în care-i dă o formă unică, îl ajută să-şi construiască personalitatea, îl creează, îi dă consistenţă, îl face vizibil în lume. De aceea, lectura evocă partea divină a creaţiei. Mai mult decît creaţia literară, este în joc crearea şi formarea omului. Iată de ce toată această agitaţie care are loc în jurul cîtorva cuvinte, în jurul literaturii, nu este niciodată inutilă.

***Anca Călin** este asistent univ. la Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos" din Galaţi.*

PUBLICITATE

TEATRU ROMÂNESC LA BUCUREŞTI ŞI CHIŞINĂU

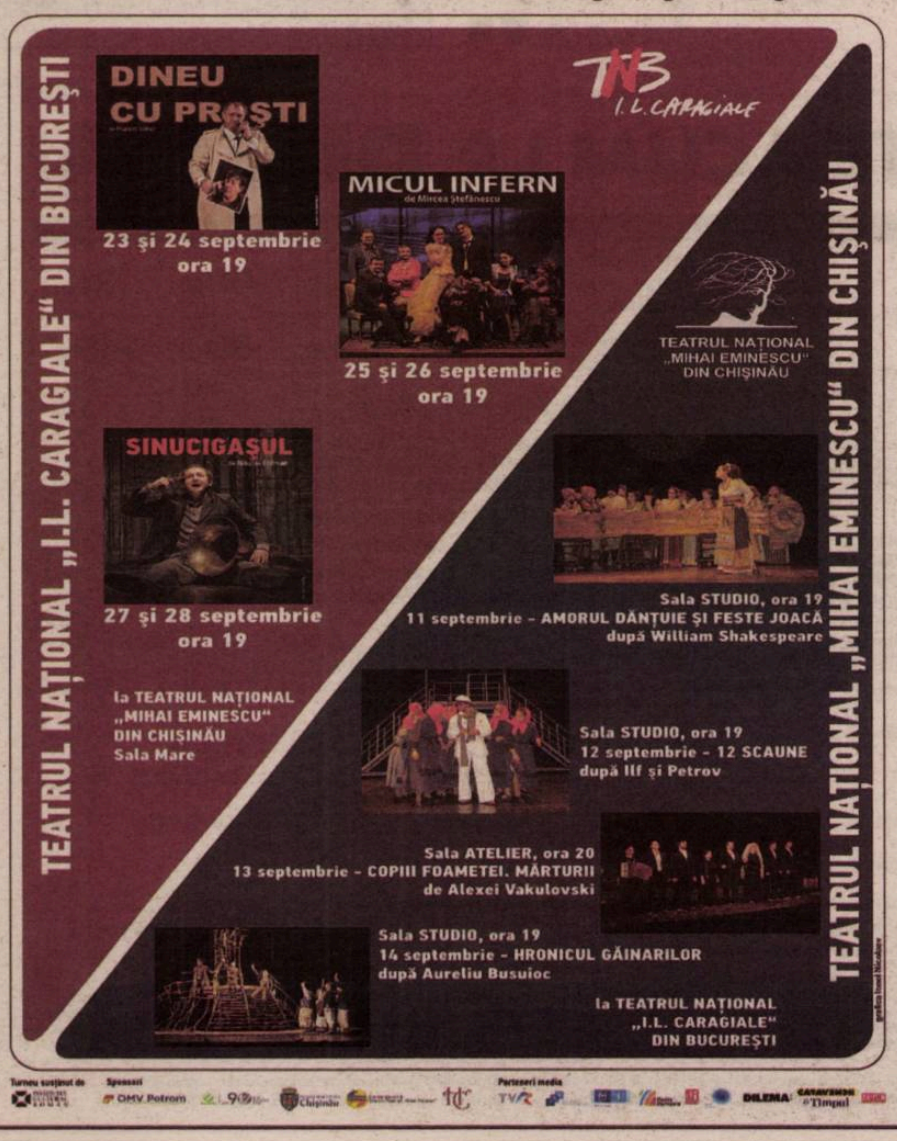

PUBLICITATE

RadiRo

Festivalul Internațional al Orchestrelor Radio

Ediția a II-a
20-27 sept. 2014
Sala Radio

Producător și organizator: Radio România

Coproducător: TVR

Sub patronajul Guvernul României

Sponsor: vodafone

Transportator oficial: DACIA

Finnish Radio Symphony Orchestra

Orchestra Națională Radio

Prague Radio Symphony Orchestra

Stuttgart Radio Symphony Orchestra

Orchestre National de France

Eveniment recomandat de DILEMA VECHE

www.bilete.ro

www.radirofestival.ro, www.facebook.com/radiro.festival

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Un zodiac de la 1800

Astrologia a suscitat dintotdeauna interesul norodului. De fapt, angoasele noastre de toate felurile au stimulat şi au dezvoltat pînă la obsesie arta ghicitului. Nu prea avem o istorie în acest sens, deşi este un subiect esenţial în devenirea noastră, mai ales că arhivele au păstrat numeroase manuscrise despre preziceri, prevestiri, prorociri, divinaţii, vestiri, oracole, ghicit în cărţi, în bobi, în palmă, în măruntaiele animalelor etc. Numai enumerarea lor ar deschide capitole şi capitole care să stîrnească curiozităţi şi teme pe măsură. Or, ideea acestei teme se sprijină şi pe citirea unui horoscop de la 1800 care (mă) surprinde prin preocupările sale pentru destinul colectiv şi mai puţin pentru destinul individual.

Taur – Viţel, Fecioară – Fată, Scorpion – Scorpia, Balanţă – Cumpănă, Săgetător – Vînător, Capricorn – Cornul de Capră, Vărsător – Udială, semnele zodiacale sînt interogate în speranţa cunoaşterii şi îmblînzirii zilei de mîine. Citind previziunile, uneori teribile, observi spaimele acelor vremuri: războaie, boli, foamete, moarte.

Iată ce se spune la zodia Berbecului: „de va tuna în numărul Berbecelui despre răsărit, va fi război şi tăere multă; hiarele pămîntului vor fi multe şi spre stricare; vor fi războaie; rane şi pagube vor fi multe; pîine pre unele locuri; poame puţine; semănătura se-ntîrzie; nu va peri în pruncie nici cei mici; moarte şi scădere şi celor ce călătoresc pre ape, multora înecare; iară de va fi şi cutremur, între domni va fi schimbare; şi se va întîmpla şi foamete şi războaie." O imagine apocaliptică este transmisă prin intermediul acestor preziceri care se înfăşoară în jurul nevoilor cotidiene: pîine şi pace.

Semnul Viţelului pare să aducă bucurie doar la Ţarigrad, în timp ce pentru părţile de la răsărit prevesteşte „greutate şi tăiere, unul spre altul se vor scula". De va tuna noaptea în acest număr al Viţelului „muierile

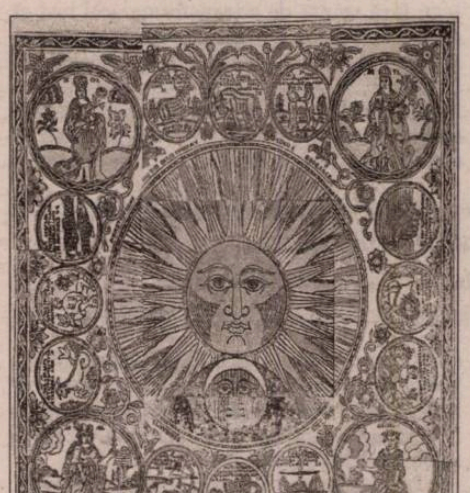

cele îngrecate, multă nevoie vor avea, unele vor şi muri". Tunetul din numărul Racului prevesteşte moartea unui domn mare, dar „ţarinile se vor umple de grîne". Şi, de va fi şi cutremur, „să va turbura o ţară şi va ucide pe un om mare, iar avuţia nu-i vor lua". Nici tunetul din numărul Leului nu aduce preziceri mai blînde: „de va tuna în numărul Leului, în oameni mari va fi moarte şi grînelor stricăciune, iar într-altele rod va fi mult. Despre Apus vor fi dureri întru oameni, mai vîrtos zgaibe şi pecingine şi rîie. Iarnă va fi mare şi cam ploiasă. Mulţi înţelepţi se vor păgubi cu înţelepciunea lor." Tunetul din semnul Scorpiei aduce grîne multe, dar şi războaie, mai ales prin părţile Arabiei; în timp ce cutremur de va fi „întru amiiază-zi, între împăraţi va fi pace şi libov, şi oamenilor bucurie, oşti nu vor fi, şi ploi la vreme, şi pîinile se vor înmulţi." Dar cum imaginea pare idilică, prorocirile grele revin: „iară în oamenii cei tineri şi în dobitoace va fi moarte". Tunetul din semnul Vînătorului aduce grîne nenumărate, spor „la tot felul de dobitoace". Dar, cum tot dobitoace sînt şi lăcustele, „multe să vor arăta spre mîncarea rodurilor şi nu va fi bucurie". Nici tunetul din numărul Cornului de Capră nu aduce prevestiri mai bune: ploi multe pe timp de 40 de zile, războaie, „foamete pre unele locuri". Tunetul din numărul Vărsătorului (Udiială) schimbă caracterele: „dintru cei smeriţi să vor înălţa iară, dintru cei puternici să vor smeri". Tunetul de noapte prevesteşte „pîine multă şi bună", dar nu şi pentru dobitoace care vor fi „pripasuri". Tunetul din numărul Peştilor aprinde oraşul de vorbe multe şi nesăbuite, tulburînd liniştea, dar aduce „iarnă bună"şi „sămănături bune". Prezicerile din acest zodiac se construiesc în funcţie de două fenomene naturale: tunetul şi cutremurul. La fel de importante în fabricarea acestor predicţii sînt şi cele două coordonate: temporală şi spaţială. Tunetul de noapte nu are acelaşi impact cu cel de zi, cutremurul de la miază-zi nu are aceleaşi efecte ca cel de la miază-noapte. Bineînţeles că toate aceste lucruri sînt condiţionate de tunete şi cutremure, dacă nu s-ar produce, norodul ar avea alte griji....

Decît să citiţi rîndurile mele cu previziuni apocaliptice, mai bine ascultaţi-o pe Urania. Cu siguranţă, are preziceri mult mai blînde.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

A fi european

„Tradiţionalismul, la noi ca şi aiurea, nu poate fi înţeles numai ca folclor şi valori rurale, oricît de preţioase şi revelatorii sînt, indiscutabil, acestea. El are a-şi revendica apartenenţa la cultura bizantină, slavonă, latină, cu opere mai mult decît notabile în arta medievală, în literatura teologică, juridică, sapienţială, istorică. El nu poate fi nici anti-european, nici anti-urban, decît negîndu-se pe sine. Ca toate popoarele de veche tradiţie, europene şi asiatice, poporul nostru are o mare tradiţie de cultură monastică, pe care ar fi recomandabil ca intelectualii laici s-o cunoască mai bine şi să-i dea măcar atîta consideraţie cît şi ultimelor romane sau volume de eseuri. Lui Arghezi, această cultură i-a susţinut în mod vital creaţia poetică.

Europa nu înseamnă numai maşina cu aburi şi motorul cu explozie, nici numai tot ce s-a inventat de la primele arme de foc pînă azi în materie de mijloace perfecţionate de distrugere. Europa înseamnă şi Chartres, Assisi, Voroneţ, muntele Athos. Unul din spiritele cele mai lucide dintre «decadenţii» occidentali, Baudelaire, a scris în însemnările lui intime aceste cuvinte: *«La vraie civilisation n'est pas dans le gaz, ni dans la vapeur; elle est dans la diminution des traces du péché originel.»* Europa, care pierde astăzi terenul şi care se vede redusă la proporţiile ei geografice, este cea care din praful ce nu era «de puşcă» şi pe care chinezii, care-l descoperiseră de cîteva milenii, îl foloseau pentru focuri de artificii, a făcut ce a făcut, cu consecinţele ce au urmat în lanţ; este Europa care pretindea că civilizează popoare cu tradiţii plurimilenare de cultură, îmbogăţindu-se pe seama lor. Cealaltă Europă, a lui Platon, a lui Meister Eckardt, a sfîntului Bernard, a lui Ion Scărarul, Europa artiştilor şi poeţilor, a lui Don Quijote şi a Matrionei, nu pierde nimic. Pentru ea, celelalte continente nu pot fi decît tot lumea lui Dumnezeu. Cu diavolii ei cu tot."

Alexandru Paleologu,
în *Secolul 20,* nr. 10-11-12/1980

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS: Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Pentru votul obligatoriu

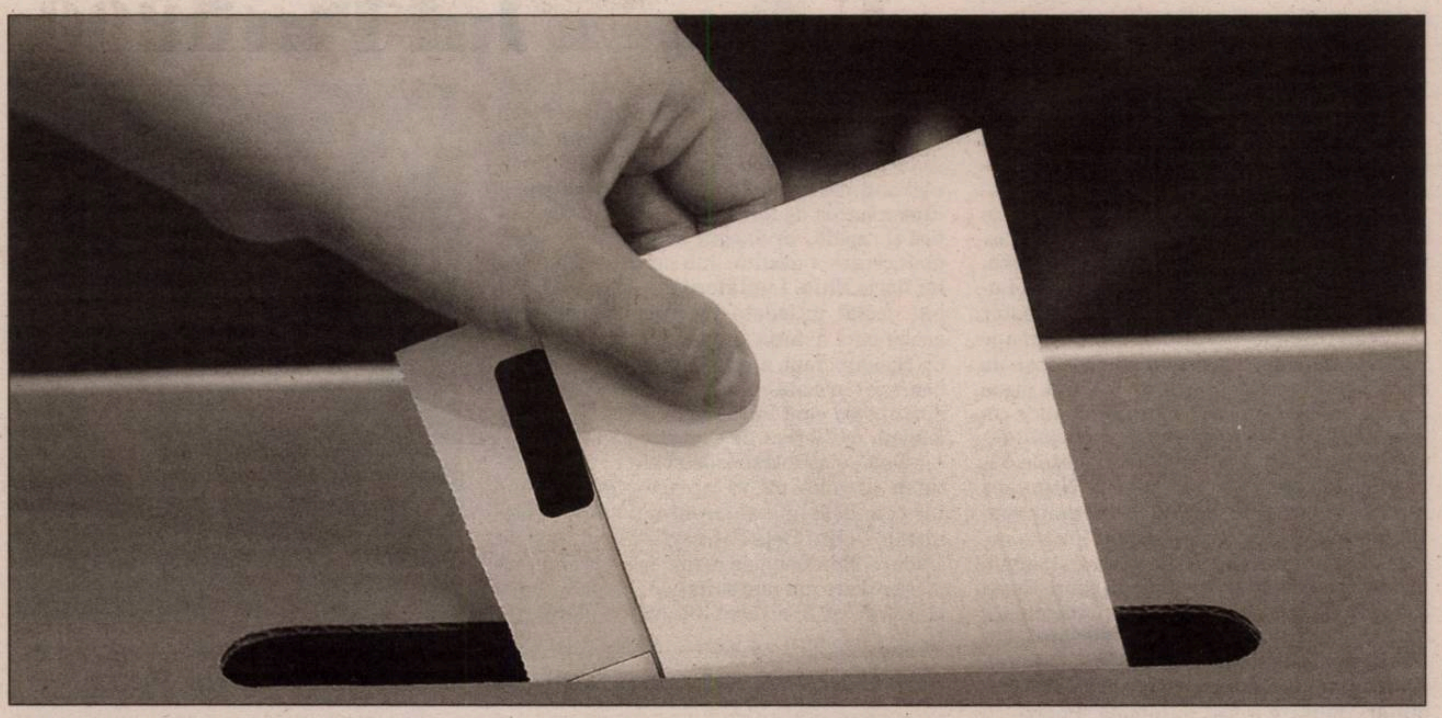

În zgomotul produs de anul electoral 2014, parcă mai asurzitor decît în trecut, sau poate urechile noastre au obosit, se face auzită firav o vorbă, îşi face simţită prezenţa o idee. Este vorba despre potenţialitatea introducerii votului obligatoriu la baza sistemului electoral românesc. Cred că merită să stăruim puţin asupra sa, deoarece, dacă ar fi aplicată, o asemenea măsură ar putea schimba multe în favoarea tinerei noastre democraţii.

În primul rînd, o asemenea măsură ar elimina distanţa tot mai mare dintre oamenii politici şi corpul de alegători. Această distanţă a survenit pe fondul înţelegerii greşite a propriului statut, de către ambele părţi. Alegătorii spun că nu mai merg la vot pentru că oricum toţi politicienii sînt la fel, ceea ce nu este adevărat, iar oamenii politici trăiesc deja un fel de autonomie periculoasă în raport cu votanţii lor, considerîndu-i pe toţi destul de lipsiţi de discernămînt şi de apatici, ceea ce iarăşi nu este adevărat. Pe acest fond, decizia o ia mereu clientela politică, întotdeauna prezentă la vot. Urmarea este că stăm unii cu spatele la alţii, iar dialogul – obligatoriu – devine imposibil. Chiar dacă în mod brusc şi pe cale administrativă, votul obligatoriu ne-ar obliga să reluăm acest dialog. Cinismul şi indiferenţa pe care le manifestă în mod clar acum ambele părţi sînt marile pericole, ele pun societatea noastră în situaţia unei profunde atomizări în care individualismul sănătos, creator de acţiune şi valoare socială, a devenit un fel de egoism feroce în care nimeni nu mai crede în nimeni şi nimeni nu mai crede în nimic. Omul politic ar fi obligat să-şi respecte întregul colegiu, oraş, comună sau ţară, şi nu numai pe cei apropiaţi, pe care contează şi pe care îi mobilizează întotdeauna în favoarea sa. Dimensiunile actuale ale clientelei politice şi de partid sînt uriaşe. Aproximez că în mediul rural, la ultimele alegeri pentru Parlamentul European, fără mobilizarea partidelor şi a clientelei politice, prezenţa la vot nu ar fi depăşit zece procente. Or, despre ce tip de legitimitate a omului politic ales mai discutăm în asemenea condiţii? Dialogul dintre oamenii politici şi alegători trebuie impus şi pentru valenţele sale civice. Oamenii trebuie să se cunoască, să ştie ce se poate face, cînd se poate face ceva sau de ce există o durere sau alta care nu pot fi rezolvate. Votul obligatoriu l-ar pune pe omul politic în situaţia de a fi interesat de părerea oricărui votant şi, în acelaşi timp, votantul, ştiind că este obligatoriu să voteze, va fi mult mai interesat de oferta electorală, de resursa umană şi de programul politic. Este vorba despre elementul fundamental al omogenizării de aspiraţii, dat de asociere şi socializare. Naţiunile în care oamenii se cunosc mai bine şi sînt empatici unii în raport de ceilalţi sînt naţiuni mai puternice, mai solidare. Expresia „nu mă duc la vot!“, urmată de o înjurătură apăsată, nu mai poate ţine loc de democraţie. Înjurîndu-şi posibilul reprezentant în Parlament, votantul trebuie să ştie că-şi tratează cu indiferenţă propriile interese. Votul obligatoriu este un vot al solidarităţii şi al participării, în care protestul prin neparticipare este exclus. El obligă, mai mult, atît pe votant, cît şi pe cel votat. Prin votul obligatoriu s-ar întări legitimitatea celui ales. Nimeni nu se poate simţi fericit şi nu poate fi sigur pe programul său atunci cînd este ales într-un singur tur de scrutin de către o treime din alegători. Nu poţi vorbi în numele unei întregi comunităţi atunci cînd celelalte două treimi au tăcut. Pentru un politician, legitimitatea sa înseamnă foarte mult. Vocea sa se va auzi mai tare şi cu mai multă convingere.

Prin lipsa la vot se neagă tot, şi nu se dă o şansă la nimic.

Votul obligatoriu ar fi şi un vot antioligarhic. Preşedintele consiliului judeţean, parlamentarul, sau primarul ar fi supuşi unui test electoral total, nu unuia parţial, în cursul căruia votează doar cei cărora li se plătesc ajutoare sociale, aduşi cu maşina la secţie, în grabă, în ziua votului. Ziua votului – vedeţi în strategia de campanie a oricărui partid politic – este o uriaşă cheltuială de timp, energie şi bani. Nu există candidat care să dorească să cîştige alegerile şi care să neglijeze această zi. În cazul prezenţei obligatorii la vot, această cheltuială ar fi imposibilă, pentru că nimeni nu-şi poate propune să aducă la vot sau să-i cumpere pe toţi cei care votează. Şansele candidaţilor „săraci“ ar fi mult sporite. La noi, din cauza bătăliei pe alegători, a face campanie este sinonim cu a oferi ceva în maşină, înainte de vot, cu a face liste de rude şi prieteni care să mobilizeze şi chiar să cumpere prezenţa la vot. Se mobilizează, pentru a aduce oamenii la vot, sume uriaşe, care sînt apoi recuperate prin corupţie, uzînd de puterea pe care o obţine cel ales. Cercul vicios se lărgeşte şi se autoîntreţine, cu prilejul fiecărei campanii electorale. În situaţia actuală există aleşi, mai ales la nivelul localităţilor mici şi mijlocii, care şi-au constituit reţele electorale ce i-au ales de patru sau cinci ori şi care îi pot alege, fără probleme, pînă la adînci bătrîneţi. Indiferenţa şi teama îl hrănesc pe oligarh, pentru că, pe acest fond, el ştie exact ce are de făcut. Votul obligatoriu şi limitarea numărului de mandate al celor aleşi ar putea schimba faţa politică a României.

Lipsa de acum la vot nu reprezintă numai un protest, ci sentimentul subtil, pe care îl trăiesc mulţi dintre noi, că prin vot se asociază cu o clasă politică pe care nu o doresc. Aici se află şi dorul de comunism, dar şi invalidarea de către practica democratică de la noi a unui model democratic pe care fiecare l-a avut în minte şi pe care, iată, îl vede spulberat în practică. Fiecare dintre noi are o imagine a României în mintea sa şi de aceea este dezamăgit cînd realitatea îl duce în alte direcţii. Prin lipsa la vot se neagă tot, şi nu se dă o şansă la nimic. Trăim acum o situaţie paradoxală în care marea majoritate a alegătorilor este interesată de politică, se vede după pasiunea pe care o punem în discuţiile despre „ţărişoară“, dar foarte puţini îşi asumă singurul gest politic pe care au ocazia să-l producă de-a lungul vieţii, şi anume votul.

Votantul, ştiind că este obligatoriu să voteze, va fi mult mai interesat de oferta electorală.

Lipsa la vot este extrem de periculoasă prin varietatea de negaţii pe care o ascunde. Neparticiparea nu obligă şi nu responsabilizează. Ea îl pune pe cel care o practică în poziţia comodă de cîrcotaş, adică de om neimplicat, care nu face nimic, dar pentru care nimic nu este bine vreodată. S-a lucrat mult în ultimele decenii, atît din interior, cît şi din exterior, pentru a ni se demonstra că pentru noi democraţia este o utopie şi că tot mai bine ne-ar sta conduşi de către un „tătuc“ mai mult sau mai puţin paranoic. Sigur, veţi spune că negaţiile rămîn şi nu pot fi învinse de către un act de obligare la vot. Pe termen scurt este posibil aşa ceva, numai că pe termen lung, votul obligatoriu declanşează, aşa cum spuneam, mecanisme sociale profunde, în favoarea democraţiei şi a participării civice. Oamenii trebuie să ştie că dincolo de democraţie se află doar zîmbetul ştirb al unui paranoic sinistru, care ne poate minţi că ne oferă luna de pe cer, după care încep arestările.

Mereu am avut sentimentul că absenţa la vot a electoratului nostru se datorează şi orientărilor sale politice – din diferite motive – profund nedemocratice. Vreau să spun că oamenii par a fi mereu în aşteptarea unui „mesia“ care să ne salveze. Acesta este şi rezultatul unor puternice remanenţe de tip comunistoid, dar şi al discursului permanent antisistem, practicat în societatea noastră. Nu există ţară care să fi avut probleme şi în care aceste probleme să fi fost puse cu atîta asiduitate pe umerii sistemului democratic. Pentru toate inabilităţile şi frustrările noastre individuale sau colective a fost vinovată în permanenţă democraţia. Ca şi cum acesta ar fi un sistem de organizare politică eşuat, pe care noi, românii, continuăm să-l experimentăm împotriva tuturor evidenţelor. De fapt, ştim bine că lucrurile stau cu totul altfel. De aceea, o exprimare totală la vot a electoratului nostru ne-ar oferi o imagine clară despre cine este de stînga, de dreapta sau la extremele acestor două opţiuni.

În acelaşi timp, trebuie să spunem că o asemenea măsură trebuie bine pregătită din timp. Sînt multe elemente tehnice obligatorii care ar trebui s-o însoţească. Discutăm despre un număr mult mai mare de secţii de votare, dar şi despre elemente de asigurare a unui vot rapid, cum ar fi introducerea votului electronic, prin intermediul unor automate de vot, sau actualizarea corectă a listelor de alegători şi reactivarea cărţii de alegător. Votul electronic poate fi folosit mai ales în mediul urban, dar şi pentru românii din străinătate.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“.*

PUBLICITATE

Tirol – iarna în paradis, în inima Alpilor

Cele mai bune recomandări pentru vacanţa dumneavoastră de iarnă

Trasaţi primele urme pe zăpadă şi savuraţi distracţiile de pe pîrtie. Descoperiţi natura hibernală şi sărbătoriţi tradiţiile: aceasta înseamnă iarna la munte în Tirol. Aici, fiecare îşi trăieşte propria poveste: sportivii, pasionaţii iernii şi familiile deopotrivă.

Recomandări de top pentru familii:

Ski Hit Tirolul de Est: legitimaţie gratuită de schi pentru copii cu vîrste sub 18 ani

Arena Coaster în zona schiabilă Zillertal Arena: parcul de distracţii alpine din Zillertal oferă distracţii pe sanie mai puţin obişnuite

Oferte atractive de vacanţă şi informaţii în limba română găsiţi pe www.visittirol.ro

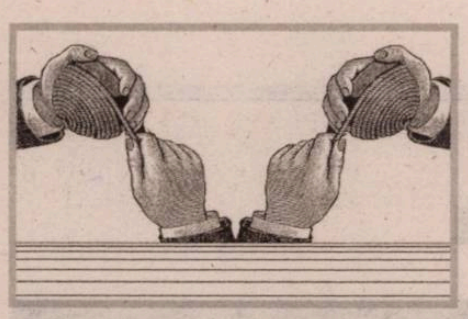

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Pacea lui Putin

Mîna e mai rapidă decît ochiul. Mai ales dacă ochiul este ocupat cu altceva. Pe acest principiu simplu se bazează „magicienii", numiţi, în mod mai exact, prestidigitatori şi, mai popular, scamatori. Te face să te uiţi la batista fluturată, în timp ce pare că îşi taie asistenta cu fierăstrăul sau pare că scoate un iepure din joben. O batistă fluturată a fost celebrul convoi umanitar al lui Vladimir Putin. Un scamator de geniu, trebuie să recunoaştem. Aproape 300 de camioane vopsite în alb, conduse de tipi cu şepci gri, de parcă ar fi livrat pizza peste graniţă. Convoiul a fost plimbat de colo-colo cîteva zile, toată presa şi oficialii internaţionali s-au uitat după el ca mîţele după ghemul care fuge prin cameră. Negocieri serioase au avut loc: dacă să i se permită convoiului să treacă şi în ce condiţii. Pînă la urmă, a trecut graniţa fără aprobare, şi mîţele au stat cu ochii pe el. În tot acest timp, Rusia a trecut, de fapt, peste graniţa necontrolată de Kiev, soldaţi şi armament adevărat. Nu s-a negociat cu nimeni în ce condiţii, iar atenţia acordată acestui transfer masiv de capabilităţi militare a fost minimală. Pentru că toată lumea era fascinată de convoiul umanitar. La două zile după asta, rebelii care pînă atunci pierdeau teren în mod constant şi fuseseră izolaţi în Donetk şi Luhansk au găsit brusc puteri nu doar să treacă la contraofensivă, ci să o desfăşoare coordonat, la scară largă, în stil cleşte: două aripi ale armatelor care se închid şi prind armata ucraineană la mijloc. Totul coordonat şi implicînd armament greu. Vorbim, deci, de un atac al armatei ruse, coordonat de profesionişti şi implicînd mulţi soldaţi. Mişcarea de trupe seamănă cu cele din al Doilea Război Mondial şi e tactică standard pentru războaie terestre în spaţii largi de cîmpie. Evident, nu vorbim de adunăturile de interlopi care constituiau armatele „republicilor populare" pe care Ucraina era pe cale să le învingă, ci de unităţi militare cu comunicaţii integrate, coordonate de la un nivel central. În plus, diversiunile tactice au şi ele anvergură similară: în afara cleştelui, pentru a deruta armata ucraineană s-a deschis un al doilea front, în sud, spre Mariupol.

Rusia a învins militar Ucraina în mai puţin de o săptămînă şi l-a obligat pe preşedintele Poroşenko să semneze un acord de încetare a focului. Cînd scriu acest articol, acordul pare să reziste, deşi lupte răzleţe mai sînt semnalate la Mariupol. Puţinii jurnalişti occidentali care au avut acces în zonă descriu scene de catastrofă militară pentru ucraineni: sute de prizonieri, coloane de vehicule militare distruse cu armament greu.

Manuel Barroso a lăsat să se scurgă faptul că, într-o convorbire cu Vladimir Putin, acesta i-a spus că, dacă vrea, poate să cucerească Kievul în două săptămîni. Kremlinul a spus că afirmaţia a fost scoasă din context, însă *The Economist* se întreabă care ar fi contextul potrivit să afirmi că ai putea să cucereşti capitala unui stat vecin.

Poroşenko a repetat de mai multe ori după ce a fost ales că nu va negocia cu separatiştii, sau cu teroriştii – diferenţa de semantică e importantă. Şi totuşi a făcut-o, iar Putin a orchestrat un mic exerciţiu de umilire: Poroşenko a anunţat că a ajuns cu Putin la un acord de încetare a focului, pentru ca purtătorul de cuvînt al preşedintelui rus să infirme imediat, spunînd că Rusia nu poate fi parte într-un asemenea acord, întrucît nu participă la conflict. Cum ar veni, totul a fost o neînţelegere, pur şi simplu cîteva mii de soldaţi ruşi, cu armamentul şi generalii din dotare, au decis să facă muncă patriotică în Ucraina, Putin nu are nici un amestec. Poroşenko a fost pus în faţa unei decizii dramatice, similare cu cea luată de Mircea Snegur: după o ofensivă iniţială de succes a miliţiei moldoveneşti, Armata a XIV-a Rusiei cantonată în Transnistria a intervenit în conflictul local. În acelaşi mod parşiv: ofiţerii ruşi au luat tancurile din dotare şi au decis să facă pe voluntarii aparent de capul lor în războiul dintre moldoveni şi transnistreni. Răsturnarea de forţe militare a fost dramatică şi rapidă, iar Snegur a încheiat un acord de încetare a focului, sub privirea blajină a lui Boris Elţîn. Luptătorii din acel război nu i-au iertat niciodată lui Snegur semnarea acelei păci. Istoria probabil va fi nedreaptă cu Snegur, fapt e că Moldova pierdea războiul, iar armata rusă putea cuceri uşor Chişinăul, aşa cum Putin chiar ar putea cuceri Kievul, indiferent de context.

Două sînt întrebările-cheie acum: societatea ucraineană va accepta înfrîngerea? Iar actualele linii ale frontului vor fi acceptate de Putin? Deja Poroşenko este acuzat de trădare. Batalioanele ucrainene de voluntari (despre care am mai scris aici) acuză armata regulată că le-a lăsat să sufere pierderile grele din linia întîi. Înconjurat de adversari, un popular comandant de voluntari a chemat pe Facebook populaţia din Kiev să manifesteze în faţa Ministerului Apărării, 1000 de oameni furioşi l-au ascultat. S-ar putea să asistăm la o radicalizare a societăţii, înfrîngerea nu e uşor de digerat, mai ales că aceşti oameni au motive reale de frustrare: statul s-ar fi prăbuşit fără ei. S-ar putea ca reticenţa Occidentului de a înarma Ucraina să repete povestea din Siria: obsedaţi ca nu cumva să încurajeze escaladarea conflictului, occidentalii au refuzat să înarmeze grupările moderate anti-Assad. Drept urmare, conflictul a escaladat oricum, dar într-un mod mult mai periculos, moderaţii căzînd la mijloc ca cea mai slabă facţiune între dictator şi islamişti. Ucrainenii au dat un exemplu frumos de maturitate atunci cînd au ales din primul tur un preşedinte moderat, chiar în ziua în care alegătorii europeni au dat multe voturi pentru extremişti. Dar moderatul va fi acum ţap ispăşitor pentru înfrîngere. Chiar dacă sînt pierdute, războaiele pot crea eroi populari care pot veni înarmaţi în capitală, ca să ceară capul trădărilor iubitori de pace. O pace ruşinoasă poate avea efecte periculoase.

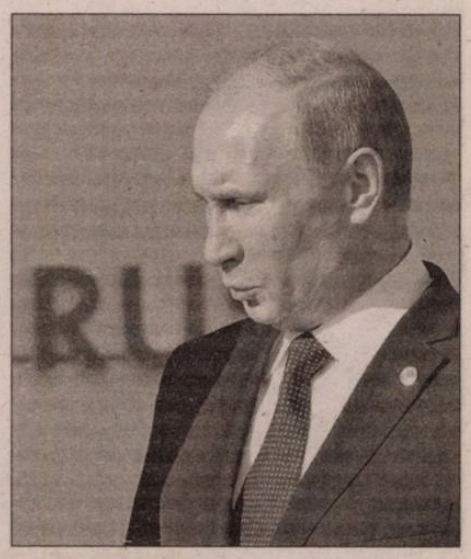

Ucraina stă aproape învinsă la picioarele lui Putin.

De cealaltă parte, ce părere va avea Putin dacă linia frontului devine frontieră administrativă, aşa cum sînt cele din Transnistria sau din Ciprul de Nord? Separatiştii şi armata de ocupaţie rusească controlează mai puţin de 20% din suprafeţele regiunilor Donetk şi Luhansk, deşi aici sînt incluse cele două oraşe care dau numele regiunilor. Rusia mai controlează în sud o enclavă în oraşul Novoazovsk, unde a încercat să atace Mariupol. Cu alte cuvinte, marionetele lui Putin au pus mîna doar pe puţin din ceea ce se numeşte istoric Noua Rusie. Proiectul „Noua Rusie" în sine, deja propagat ca o legendă eroică în Rusia, de propaganda oficială, ridică pretenţii spre Odesa şi spre frontiera de pe Nistru. Însă Donetk şi Luhansk ţin mai degrabă de Donbas (bazinul Donului) – o denumire neatractivă, care duce cu gîndul la industrializarea tîrzie a zonei. Istoric vorbind, Donbas şi Noua Rusie abia se intersectează, deşi Rusia vrea acum să acrediteze ideea că tot estul Ucrainei intra în Noua Rusie. De fapt, Noua Rusie e o noţiune istorică mai degrabă vagă, care duce cu gîndul la epoca expansiunii în nordul Mării Negre, cînd Rusia viza Constantinopolul şi se lupta cu tătarii şi cu turcii în numele creştinătăţii. Putin a pus mîna doar pe o bucăţică din Donbas şi o vinde ruşilor pe post de Noua Rusie istorică. Deci, de ce s-ar opri înainte de Odesa şi Tiraspol? Rămîne să vedem dacă se va opri.

Dacă armistiţiul rezistă, vom avea o Transnistrie mare în estul Ucrainei. Probabil vor urma mulţi ani de negocieri de dragul negocierilor, în diverse formate. Singurul avantaj al negocierilor de tipul celor din Transnistria este că ţin departe războiul fierbinte. Rusia va juca la fel de obscen rolul de garant al păcii, arbitru şi susţinător al uneia dintre părţi, toate în acelaşi timp. Deosebirea mare faţă de Moldova este că echilibrul nu poate exista fără intervenţia directă a Rusiei. Deşi de cîteva ori mai slab populată decît Moldova, Transnistria este o societate mai militarizată, deci armata transnistreană în sine e mai mare decît armata moldoveană. Asta fără a pune la socoteală forţele ruseşti de „menţinere a păcii". Ucraina este incomparabil mai mare decît regiunile care vor fi controlate de separatişti, deci Rusia va trebui să menţină echilibrul prin prezenţă masivă şi prin ameninţări explicite cu redeschiderea conflictului.

Au avut sancţiunile occidentale vreun rol în a limita pofta lui Putin? Nu va şti nimeni, ar trebui să avem acces la discuţiile dintre Putin şi cercul său, pentru a trage concluzii. Summit-ul NATO organizat chiar pe fundalul desfăşurării evenimentelor a adus detalii despre cum alianţa preconizează să apere statele membre din Est, de o eventuală agresiune rusească. Preşedintele Obama a folosit cuvinte fără echivoc, la Riga, în vizita de calmare a aliaţilor din regiune. În ce priveşte Ucraina, nu s-au făcut angajamente oficiale în numele alianţei pentru un sprijin cu echipament militar. Practic, Ucraina este lăsată să lupte cu armament vechi sovietic, în faţa unei armate ruse modernizate de Putin. NATO nu are un angajament faţă de Ucraina. Tocmai în aceasta constă calitatea de membru, iar Ucraina nu a vrut să devină membră, sub Ianukovici. Şi totuşi, Ucraina stă aproape învinsă la picioarele lui Putin. Singura garanţie că acesta va fi oprit e ca războiul ieftin de pînă acum să devină un război scump. Ruşii nu trebuie să se mai uite la război ca la o telenovelă care nu îi costă nimic. În scurta invazie nedeclarată au murit soldaţi ruşi. Cenzura naşte paranoia, deci umblă zvonuri în Rusia despre înmormîntări secrete şi ameninţări la adresa familiilor celor decedaţi (că nu vor mai primi pensia care li se cuvine pentru moartea rudelor). Dacă campania militară va fi reluată, Ucraina trebuie să aibă o şansă, Traian Băsescu a spus foarte bine că NATO trebuie să ajute armata ucraineană să nu mai fie carne de tun. Din păcate, occidentalii se codesc să înarmeze deschis Ucraina, sub pretextul stupid că asta ar antagoniza Rusia. Cu alte cuvinte, Rusia invadează Ucraina, NATO însăşi produce dovezi publice ale invaziei, dar Rusia nu trebuie antagonizată. Prezumţia că Rusia trebuie gîdilată ca să nu se supere rezistă, după toate mizeriile comise de Putin. Occidentalii nu pot ieşi din starea de spirit pacifist-păguboasă. Cînd s-a întors de la München în 1938, Neville Chamberlain a fost întîmpinat ca un erou de către populaţie, încă de la aeroport. Vînduse Cehoslovacia, dar britanicii îl iubeau. În celebrul său discurs de atunci spunea: „M-am întors din Germania aducînd o pace onorabilă. Cred că e pacea vremurilor noastre. Vă mulţumesc din inimă. Mergeţi acasă şi aveţi un somn liniştit!" În mai puţin de un an, Hitler invada Polonia. Ministrul de externe francez Georges Bonnet a încercat să întrunească o nouă conferinţă, similară cu cea de la München. Chamberlain s-a opus. Nu a putut să vîndă şi Polonia. El însuşi i-a declarat război lui Hitler. Istoria îl ţine însă minte ca pe un laş care nu l-a oprit la timp pe Hitler. E greu cînd conduci, într-o democraţie, oameni liberi care nu vor război, să te opreşti din a căuta compromisuri, din a conta pe raţionalitatea dictatorului însetat de război. Nu e uşor să decizi care este şi care nu este linia roşie. Pentru Chamberlain, Cehoslovacia a putut fi trădată. Polonia însă nu. I-a declarat război lui Hitler pentru a salva o altă ţară. Şi totuşi, istoria rîde de el.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Dac-aş fi o roşie

Aş vrea să mă coc tot. Povestea este că nu aş mai putea, că nu mă mai pot. Nu mai am cum, sămînţa nu mă mai ajută. Am luat din Obor cele mai roşii roşii şi uite, sînt crudace, verzi. Dacă aş fi un pepene, aş vrea să mă coc tot, dar nu mă mai ajută sămînţa. Pepenele verde este apă, roşu verde şi fără pic de dulceaţă. Ardei gras de aş fi, nici gînd să pot să mă coc. Nu mă ajută sămînţa. Rămîn fără gust, doar apă amăruie. Şi vara asta am încercat tot felul de roşii, pepeni şi ardei. Situaţia este aceeaşi la bio şi la nat, la Obor şi-n Mega. Ne-a pierit sămînţa. Şi de unde să scoţi sămînţa gustoasă şi deloc păcălicioasă? Am încercat şi bulgărească. E mai gustoasă. Şi am băgat şi pe grătar legumele. Acolo mai merg. Că dai afară apa.

Am dat print.

Şi nu ştiu de ce hîrtia aia m-a lăsat indiferent. Nu am mai simţit cerneala. E rău că nu mai miros a cerneală. Oi fi defect. Sau maşinăriile nu mai merg pe căi bătute.

Am mîncat iaurt cu pepene şi cu piersici, şi nu am avut nimic. Nici burta nu m-a durut, nici rău nu am avut, şi iaurtul, cică natural natural, nu mai avea nici o ţîră de acreală. Păi, să amesteci pepene cu iaurt era tragedie curată în copilăria mea, maică-mea m-ar fi jelit trei zile. Acum nimic, nimic, nimic. Nici o senzaţie. Doar o umplere de stomac.

Ceea ce mă definea mă omoară. *Gargantua şi Pantagruel* este cartea sănătăţii, umplerii şi reumplerii, a simţurilor treze. La fel şi *Craii*. Or, experienţele induse au luat locul celor adevărate, pe nesimţite, tamtam. Şi noi nu ne dăm seama, şi nici copiii copiilor noştri în veacul vecilor. Vinul fără vin, castravetele fără castravete, mierea fără miere. Ne-am castrat alimentele şi le trăim suprafaţa. Roşie, dacă vreau să fiu o roşie, pot, fiindcă astăzi nu trebuie savoare, iar o îmbrăcăminte găsesc eu în America. O comand pe net.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Cum vorbim despre Europa?

Texte şi opinii de:

● Corina ŞUTEU (manager cultural)
„Cîteva lucruri fără însemnătate, plus Cultura...“

● Adrian CIOROIANU (decan al Facultăţii de Istorie, Universitatea Bucureşti)
„De ce Europa va conta pe mai departe“

● Bogdan GHIU (scriitor şi traducător)
„De ce s-ar lăsa europeanul recunoscut?“

● Hugo de GREEF (manager cultural)
„Cultura costă, dar practicarea culturii aduce bani“

● Mircea KIVU (sociolog)
„Unde sînt euroscepticii noştri?“

● Ruxandra IVAN (conferenţiar la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti)
„Mai multă Europa?“

argument

Standarde comune în domeniul culturii

Construcţia europeană n-a fost o întreprindere uşoară. Starea de spirit în Europa a fost, şi ea, fluctuantă. Entuziasmul celor care au pus bazele CECO şi, apoi, ale CEE a fost urmat de căutările febrile pentru armonizarea politică în vederea unei adevărate Uniuni. Extinderea acesteia spre Est, către ţările foste comuniste, apoi inventarea unei culturi politice noi au produs îngrijorări, tulburări, neînţelegeri. În sfîrşit, criza economică mondială a adus neîncrederea în instituţii. În ultimii ani au apărut curente antieuropene, chiar antidemocratice.

Anul trecut, preşedintele Comisiei Europene a lansat la Bruxelles un program intitulat *„A New Narrative for Europe“* (O nouă poveste despre Europa). Artişti şi intelectuali au fost invitaţi să ofere propria viziune despre trecutul, prezentul şi viitorul continentului. O viziune dincolo de moneda unică, de libertatea de circulaţie, de comerţul liber. O perspectivă culturală. Ceea ce ne uneşte pe noi, europenii, este cultura – se susţine în această declaraţie.

Dacă *„A New Narrative for Europe“* rămîne doar la stadiul de declaraţie de intenţii asumată de (noua) Comisie înseamnă că oamenii politici n-au înţeles mare lucru din vechea naraţiune – cea despre erorile şi imperfecţiunile Uniunii Europene. Dacă într-adevăr cultura e un element central pentru Europa, atunci politicile culturale europene ar trebui să devină o prioritate – aşa cum sînt, de pildă, comerţul, agricultura, moneda unică, politica externă etc. Multă vreme domeniu naţional, cultura devine acum o „afacere“ comunitară. Dincolo de fonduri, e nevoie şi aici de standarde comune în domeniul culturii. Poate că ar trebui să existe un acord la nivelul Uniunii Europene prin care statelor să li se interzică să-şi diminueze contribuţia pentru cultură, aşa cum au făcut-o Olanda sau Spania în anii trecuţi, cînd, ca urmare a crizei economice, şi-au restrîns drastic cheltuielile. Asemenea acorduri există în anumite domenii (social, în primul rînd). Aşa cum ţările membre NATO se obligă să aloce un anumit procent din PIB pentru apărare, ar trebui, la nivelul UE, să existe un procent minim din PIB destinat culturii. Acesta ar fi un sistem care echilibrează sau compensează anumite practici ale guvernelor pe timp de criză. Cu ceva bani şi mai ales cu multă disponibilitate poate chiar s-ar putea scrie un nou discurs despre Europa. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 11 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Spiritul și trupul Europei

„Avem nevoie de o nouă viziune asupra Europei. Nu pentru că nu vrem să rămînem loiali raţiunii de a fi a Comunităţii Europene şi a Uniunii Europene. Acest lucru rămîne, desigur, valabil. Ci pentru că acum, la începutul secolului XXI, cred că trebuie să continuăm povestea Europei, în special pentru noua generaţie, care nu se identifică prea mult cu istoria proiectului european." În aprilie 2013, preşedintele Comisiei Europene José Manuel Barroso lansa la Bruxelles o amplă reflecţie sub sloganul „A New Narrative For Europe" (O nouă poveste despre Europa). Artişti, intelectuali şi oameni politici au fost invitaţi să ofere viziunea lor asupra trecutului, prezentului şi viitorului acestui continent. Redăm mai jos fragmente din textul-manifest al acestui program.

Ca artişti, intelectuali şi oameni de ştiinţă, dar în primul rînd ca cetăţeni, avem datoria să participăm la dezbaterea privind viitorul Europei, în special acum, cînd miza este atît de mare. Trebuie restaurată încrederea în Europa. Avînd în vedere tendinţele mondiale, trebuie reafirmate valorile demnităţii umane şi ale democraţiei. Discursurile naţionaliste şi populiste nu trebuie să prevaleze. Spiritul şi trupul Europei reprezintă răspunsul nostru la apelul adresat de Parlamentul European şi de preşedintele Comisiei Europene de a elabora un nou discurs pentru Europa, care să-i reprezinte pe toţi cetăţenii. Acest document nu este un punct de sosire, ci, mai degrabă, un catalizator care sperăm că va atrage mai multe contribuţii la dezbatere. (...)

Europa este o stare de spirit construită şi alimentată de patrimoniul său spiritual, filozofic, artistic şi ştiinţific, şi mereu reconfigurată de învăţămintele trase din istorie. Ea trebuie să devină acum, de asemenea, un organism politic eficace, dotat cu capacitatea şi sensibilitatea necesare pentru a se ridica la înălţimea tuturor provocărilor şi dificultăţilor cărora trebuie să le facă faţă cetăţenii, în prezent şi în viitor. De la şomajul în rîndul tinerilor la schimbările climatice, de la imigraţie la securitatea datelor – lista e lungă şi urgenţa este cu atît mai mare. Europa este o stare de spirit care nu se limitează la o grupare de state-naţiuni, la o piaţă internă şi la contururile geografice ale unui continent. (...)

Europa este o stare de spirit pe care o împărtăşesc cetăţeni de pe întregul continent. Studenţii, cercetătorii, cadrele universitare, artiştii, profesioniştii şi politicienii, care trăiesc, studiază, muncesc, gîndesc şi călătoresc dincolo de frontierele naţionale, fac acest lucru pentru a-şi aprofunda şi îmbogăţi cunoştinţele, pentru a-şi da frîu liber creativităţii şi pentru a-şi spori şansele de reuşită. Ei reconstituie şi reînvie rutele celor care, încă din Antichitate, şi cu atît mai mult în timpul Renaşterii şi al Epocii Luminilor, au creat pentru Europa o gramatică comună a muzicii şi a artei, un corp comun de ştiinţă şi filozofie, o uluitoare bogăţie literară şi o înfloritoare reţea comercială. Europa este o stare de spirit împărtăşită de bărbaţi şi de femei care, prin forţa propriilor convingeri, atît religioase cît şi laice, au adus întotdeauna lumină în momentele cele mai întunecate ale istoriei europene şi au dat naştere unor noi comunităţi de spirit şi de muncă. De-a lungul secolelor, oamenii s-au reunit pentru a participa la mişcări civice, politice şi sociale care au apărat drepturile celor lipsiţi de putere, ale celor marginalizaţi, ale celor prigoniţi şi ale celor care se definesc ca fiind diferiţi.

Europa este o stare de spirit cu rădăcini adînci în valorile sale comune: pacea, libertatea, democraţia şi statul de drept. În prezent, trebuie să fim vigilenţi pentru a reafirma şi a dezvolta în mod continuu aceste valori şi principii fundamentale care, de la bun început, au fost profund integrate în raţiunea de a fi a Europei. (...)

Istoria Europei a fost marcată de splendoare şi de mizerie. Fundamentele sale iudaice, greco-romane şi creştine s-au confruntat, de-a lungul vremii, cu convingerile altor religii şi sisteme de guvernare. Starea de spirit a Europei s-a maturizat şi a atins un echilibru numai în epoca modernă şi după dezastrele teribile din secolul al XX-lea, care au condus la ideea unităţii în diversitate. Trei încercări şi transformări fundamentale au marcat secolul cuprins între 1914 şi 2014.

■ *Sfîrşitul războiului.* Proiectul de integrare europeană a renăscut ca pasărea Phoenix din cenuşa Primului Război Mondial şi din cea a celui de-al Doilea Război Mondial. Acum 100 de ani, Europa şi-a pierdut sufletul pe cîmpurile de bătălie şi în tranşee. Mai tîrziu, s-a autocondamnat în lagăre de concentrare şi în sisteme totalitare asociate cu naţionalismul extrem, cu antisemitismul, cu abolirea democraţiei şi a statului de drept, cu sacrificarea libertăţii individuale şi cu suprimarea societăţii civile. Dar, odată cu sfîrşitul celui de-al Doilea Război Mondial, idealul unei Europe unite de principiul respectului reciproc şi al valorilor libertăţii şi democraţiei i-a adus salvarea. Europa şi-a regăsit sufletul. Astăzi, procesul de integrare europeană se opune oricărei forme de război.

■ *Căderea Cortinei de Fier.* Anul 1989 a marcat începutul unei noi ere pentru Europa. În Europa Centrală şi de Est a fost mobilizată, de-a lungul anilor, tot mai multă energie, pasiune şi rezistenţă împotriva regimurilor comuniste şi a ideologiei lor obtuze. În anii de după 1989, valoarea democraţiei a fost reabilitată, iar piaţa liberă a devenit o realitate în întreaga Europă. Instituirea liberei circulaţii a persoanelor, a mărfurilor, a serviciilor şi a ideilor a constituit o victorie extraordinară asupra sistemelor de gîndire care au încercat să impună o viziune unică asupra realităţii şi să creeze bariere. Trecerea de la o Europă polarizată la o Europă multipolară a condus la o nouă eră de interconectare şi de interacţiune între oameni şi ţări. (...)

■ *Spargerea bulei.* Anul 2008 a marcat începutul crizei economice, care a dus la pierderea a milioane de locuri de muncă şi la creşterea şomajului pînă la niveluri de neimaginat în ţările europene. Discursul dominant la momentul respectiv, caracterizat de încrederea în capacitatea de autoreglementare a pieţelor şi de celebrarea speculaţiilor în căutarea de profituri, s-a ciocnit, în mod dramatic, cu realitatea. Sistemele de control economic şi financiar au suferit o schimbare dramatică şi au fost forţate să îşi asume responsabilitatea. Uniunea Europeană a luat măsuri pentru a accelera această schimbare în direcţia consolidării guvernanţei politice a sistemelor financiare. Este necesar ca această evoluţie să fie acum completată de un accent mai mare pus pe guvernanţa civilă, fondată pe modelele conjugate ale democraţiei participative şi ale sustenabilităţii, ceea ce deschide noi orizonturi de speranţă, solidaritate şi responsabilitate pentru toţi europenii.

Într-un moment în care cultura este percepută a fi mai degrabă facultativă decît esenţială, a devenit dificil să ne spunem unii, altora chiar şi cea mai simplă povestire, cu atît mai puţin să formulăm discursuri articulate şi convingătoare despre valorile care stau la baza societăţii noastre. Acum este momentul discursurilor convingătoare, mai degrabă decît al calculelor simpliste.

Renaşterea la intersecţie cu cosmopolitismul

Europa are nevoie de o schimbare de paradigmă societală – în fapt, nimic mai puţin decît o „nouă Renaştere". Termenul face aluzie la revoluţiile de gîndire care au izbucnit în secolele al XV-lea şi al XVI-lea. Acesta a fost momentul în care societatea, artele şi ştiinţele au bulversat ordinea existentă şi au pus bazele erei societăţii întemeiate pe cunoaştere, în care trăim astăzi. Europa dispune de resursele necesare pentru a se situa în avangarda acestei epoci. De asemenea, ea trebuie să ocupe primul loc mondial în termeni de condiţii de viaţă sustenabile şi să fie o forţă motrice şi mobilizatoare atît în definirea, cît şi în implementarea unei liste mondiale de priorităţi pentru dezvoltarea durabilă. Acest obiectiv trebuie atins acordînd atenţie nu doar biodiversităţii, ci şi diversităţii şi pluralismului cultural. Fără a neglija importanţa legislaţiei economice şi financiare, este necesară o reorientare urgentă a priorităţilor în sînul organismului politic european; Europa trebuie să recunoască faptul că ceea ce alimentează şi constituie rezerva esenţială a organismului social şi politic al Europei este cultura. (...)

■ Europa ca organism politic are nevoie ca artele să genereze forme noi şi radicale de imaginaţie, care să îi educe sensibilitatea. Arta modernă a fost iniţial un fenomen european, care s-a inspirat profund din alte culturi din afara Europei. Aceasta a reunit mişcările artistice de pe întregul continent care aveau în comun o afinitate nelimitată pentru diferenţe şi dorinţa de emancipare.

■ Europa ca organism politic trebuie să recunoască valoarea patrimoniului cultural, atît material cît şi imaterial. Privind înapoi, patrimoniul Europei a fost creat nu doar de-a lungul a generaţii, ci şi de mai multe comunităţi şi pe mai multe teritorii. Patrimoniul cultural scoate în evidenţă ce a însemnat să fii european, de-a lungul vremii. Este un instrument puternic, care oferă un sentiment de apartenenţă cetăţenilor europeni. Pentru a stimula acest potenţial, Europa ca organism politic trebuie să dezvolte un nou cosmopolitism pentru cetăţenii săi, care să includă medii urbane dinamice şi creative şi o concurenţă sănătoasă între oraşe.

■ Oraşele europene ar trebui să devină mai mult decît centre urbane; ar trebui să depună eforturi pentru a deveni capitale culturale, contribuind la creşterea calităţii vieţii tuturor europenilor. De ce să nu începem să ne imaginăm Europa ca fiind un megalopolis de foarte mari dimensiuni, interconectat prin mijloace de transport şi de comunicare? Europa ca organism politic trebuie să îşi utilizeze pe deplin puterea de influenţă, nu numai pe continent, ci şi dincolo de graniţele sale, pentru a deveni un partener internaţional respectat şi respectuos, care promovează un nou model mondial de societate, bazat pe valori etice, estetice şi durabile. Pentru ca acest nou organism politic să prindă formă, Europa are nevoie de un puternic angajament colectiv:

■ Europa are nevoie de lideri politici curajoşi, imaginativi şi inspiraţi, care vorbesc şi care înţeleg limba Europei ca organism politic, animat şi alimentat de cultură.

■ Europa are nevoie de artişti şi de oameni de ştiinţă, de educatori şi de jurnalişti, de istorici şi de sociologi, de antreprenori şi de funcţionari publici, care sînt gata să renunţe la confortul propriei autonomii pentru a-şi asuma noi responsabilităţi faţă de Europa ca organism politic.

■ În sfîrşit, Europa are nevoie ca cetăţenii ei să îşi facă auzite vocile şi să ia parte la spaţiul public european de dezbatere, făcîndu-şi cunoscute istoriile personale şi preocupările. Aceste discursuri vor contura o imagine a ceea ce înseamnă să fii european, în secolul XXI.

Ca artişti, intelectuali şi oameni de ştiinţă, este de datoria noastră să oferim un discurs din proprie perspectivă, despre care să avem convingerea că va stimula dezbaterea asupra viitorului Europei. Renaşterea şi cosmopolitismul sînt două idealuri culturale către care aspirăm şi pe care le considerăm esenţiale pentru Europa de astăzi şi de mîine.

■ ■ ■

Comisia Europeană

Acest dosar a fost realizat cu sprijinul Reprezentanţei Comisiei Europene în România.

Conţinutul articolelor intră sub responsabilitatea revistei Dilema veche *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

Adrian CIOROIANU

De ce Europa va conta pe mai departe

Haideţi să deschidem un ziar serios. O să încep cu ştirea cea mai zemoasă: duminică, 17 august a.c., la orele serii, o coloană de maşini (Mercedes) ce tocmai plecase discret (?) din faţa hotelului Georges V din Paris, avînd ca destinaţie aeroportul Le Bourget, a fost acostată de alte două maşini (BMW), din care au coborît cinci (sau opt, după alte surse) indivizi mascaţi şi înarmaţi. Într-una dintre maşinile atacate se afla un prinţ saudit – numele nu s-a dat publicităţii –, care întîmplător avea la el suma de 250 de mii de euro, cîteva medicamente şi o serie de documente despre care, la ora la care scriu, se ştiu puţine lucruri. Dar probabil că atacatorii ştiau mai multe, din moment ce au luat şi documentele, şi banii (au lăsat medicamentele...). Ziarele *Le Parisien* şi *The Guardian* nu au dezlegat încă dacă scopul atacului au fost banii sau dosarele (eu aş paria pe cele din urmă).

Altă ştire: Uniunea Europeană a blocat importul de carne de pasăre şi ouă din acele localităţi ale statului Israel care se află dincolo de linia verde de la care începe (deocamdată informala entitate pe nume) Palestina. E o manieră de a spune că politica de colonizare a evreilor în teritoriile palestiniene este riscantă pentru toată lumea – după cum este şi criticată, îndeosebi de lumea occidentală.

Sau altă ştire: la Berlin, miniştrii de Externe ai Germaniei, Franţei, Rusiei şi Ucrainei încearcă să găsească o soluţie pentru conflictul prelungit din Estul Ucrainei. Probabil nu vor reuşi prea repede să restabilească pacea – dar e mult mai important că ceva se întîmplă. În ciuda aparenţelor, Europa nu numai că are un cuvînt de spus – dar poate oferi şi masa la care alţii să-şi spună cuvintele, oricît de contradictorii ar fi ele deocamdată. Ce vreau să spun: scoateţi dintr-un ziar ştirile din şi despre vechea, obosita etc. Europă şi veţi vedea dacă veţi mai înţelege ceva. Haosul ar fi încă şi mai mare fără ea.

Coada care mişcă (şi mişcă bine) cîinele

Privită pe hartă, Europa este periferia zdrenţuită şi minionă, de-a dreptul, a unui colos continental eurasiatic dominator, rece (în partea sa nordică), uscat (în centrul său) sau lovit de ploi furtunoase (în sud). Şi totuşi, în această biată (pe hartă) periferie europeană se află, de peste două milenii, nucleul modernităţii umane. De-aici a plecat democraţia Eladei antice – care, oricît de „originală" era ea, era cu multe măsuri mai sus decît practicile de guvernare ale timpului din alte spaţii. De aici a plecat fascinanta poveste a Imperiului Roman şi tot de aici a plecat (deşi, propriu-zis, se născuse aiurea) uriaşa forţă coagulatoare a creştinismului. Se pare că Europa n-a inventat nici scrisul, nici hîrtia, nici cerneala şi nici Internetul – dar şcoala, aşa cum şi atîta cîtă se mai face ea în lume, este în esenţă un produs cultural european.

Cînd s-a născut Europa? Poate doar Zeus şi Carol cel Mare ne-ar putea răspunde – fiecare cu argumentele sale. În jurul anului 1000 după Hristos, Europa exista, pe doi piloni-surori, pe latineşte numiţi Gallia şi Germania. Avea un cap politic – un împărat – şi un cap spiritual – un papă. Sfîntul Imperiu Roman de sorginte germanică al lui Otton al III-lea ştia, încă din acel moment, că este legatarul unei moşteniri pe care o ducea mai departe. Iar Papa Silvestru I-ul intuia ceva ce noi ezităm să punem astăzi în manualele de Istorie, deşi adevărul într-aceasta rezidă: acum o mie de ani, Europa însemna aria de control a creştinismului catolic. Catolicismul a făcut infinite erori şi este responsabil inclusiv de crime – dar are şi meritul de a fi dus mai departe (cu bine, cu rău) steagul lui Carol cel Mare. În Istorie, un eveniment anume se judecă mereu prin consecinţele sale. Or, planul ancestral al unei uniri a europenilor (creştini, catolici, iluminişti etc.– oricum s-ar fi numit ei de-a lungul vremii) a condus astăzi la un rezultat care, cred, nu este nici pe departe cel mai rău dintre cele ce se pot imagina. Revin: atunci, în jurul anului 1000, apare şi Europa Centrală şi de Est – odată cu ceea ce istoricul Jacques Le Goff numeşte „noii veniţi" în familie: adică regatele Boemiei, Poloniei şi Ungariei, care prin catolicizare „aderau" la acea proto-uniune creştină, într-o vreme în care rolul „comisarilor europeni" îl jucau episcopii din abaţii. Era doar continuarea unui drum vechi de sute de ani – mereu, spre Europa (văzută ca centru efectiv sau simbolic al lumii) au venit şi alţii, cei mai dinspre margini. Şi noi, românii, sîntem parte din această poveste.

Puterea de atracţie

Europa nu a fost niciodată un continent liniştit şi a avut sîngerări, revoluţii şi războaie cît cuprinde. De ce această nelinişte? Pentru că aici a fost cea mai mare acumulare de forţe dinamice din istoria recentă a umanităţii. Europa a fost o entitate în expansiune şi, totodată, ea a fost şi a rămas un orizont spre care alţii, din afara ei, au tins. Această necontenită tensiune între semne contrarii nu se putea consuma tacit. Rolul religiei avea să pălească – dar locul său l-au luat ideologiile, de la absolutismul secolului al XVII-lea la egalitarismul republican al Revoluţiei franceze, la naţionalismul geopolitic al anului 1914 sau la comunismul, fascismul şi nazismul din anul 1939. Într-o perioadă scurtă de timp – la scara istoriei speciei, 1000 sau 2000 de ani sînt o clipită –, Europa a experimentat multe. Au învăţat europenii ceva din acest trecut? Greu de spus. N-am nici o îndoială că istoria Europei va merge mai departe, cu cel puţin atîtea provocări în faţă cîte a avut, şi în ultima clipă cosmică a trecutului mileniu. Rămîne fapt că puterea de atracţie a Europei rămîne intactă, în ciuda tututor murmurelor ironic-contestatare de care are parte.

Niciodată ca astăzi Europa nu a fost mai paşnică, mai unită şi mai complementară. Nouă, celor din interior, aceste detalii ni se par superficiale. Dar spuneţi aceste ironii (că Van Rompuy este un lider invizibil, că lady Ashton n-a creat o politică externă comunitară etc.) libienilor care trec Mediterana pe bidoane de plastic, pentru a munci aici. Spuneţi aceste cîrcoteli sîrbilor care bat la uşă şi sînt dispuşi să uite de Kosovo, numai pentru a-şi vedea steagul la Parlamentul European (unde, în mod clar, e locul lui). Spuneţi aceste glume eurosceptice acelora din Republica Moldova sau din Ucraina care ştiu că nu pierd nimic dacă întorc spatele visului eurasiatic, pentru a trăi, alături de noi, ceea ce ingraţii, inconştienţii sau rău-intenţionaţii numesc „coşmarul bruxellez". Sau puneţi această logică întrebare dlui Vladimir Putin: de ce, dacă Uniunea Europeană este cu un pas în groapă (cum asigură o suită de teozofo-geopoliticomistico-strategi rusofoni), de ce, aşadar, Moscova doreşte înfiinţarea unei Uniuni Eurasiatice care s-o contrabalanseze, dacă UE nu mai înseamnă mare lucru?

Unicul pericol

Uniunea Europeană reprezintă una dintre marile poveşti de succes ale secolului al XX-lea, cu prelungire pînă astăzi. Odată cu primirea ţărilor din Centrul-Estul Europei, după anul 2000, coeziunea comunitară a scăzut – dar a cîştigat exact ceea ce avea nevoie: o nouă tinereţe. Sau, dacă preferaţi un limbaj mai puţin metaforic, voi spune că a cîştigat o greutate geopolitică pe care nu o avea înainte. Sîrbii nu ar fi renunţat la marotele suferinţelor lor identitare iar ucrainienii nu ar fi ieşit în centrul Capitalei lor (botezat „Euromaindan"!) dacă nu ar fi văzut cum ţări precum Polonia, România sau Bulgaria au făcut acest pas spre Bruxelles – şi nu li s-a întîmplat nimic rău.

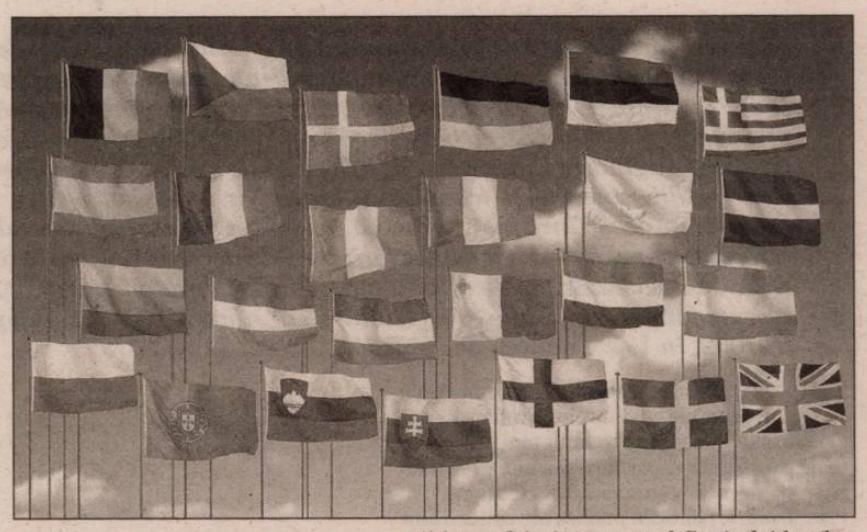

„Europa e un stat compus din mai multe provincii."

MONTESQUIEU

„Un război între europeni e un război civil"

VICTOR HUGO

Ca urmare al dinamismului ei, desigur că Europa – chiar unită – va avea probleme, şi în viitor. Indiferent de UE, orice guvern conservator de la Budapesta îşi va aduce aminte de Trianon, încă 100 de ani de acum încolo. Un francez cu portretul Ioanei D'Arc în casă nu va accepta prea uşor să asculte, la ora amiezii, rugăciunea unui muezin, dintr-o moschee nou apărută după colţ. Probabil că Scoţia nu va reuşi să se separe de Marea Britanie, la referendumul din septembrie a.c., după cum Marea Britanie nu va ieşi din UE – cum unii britanici şi-ar dori-o, se ştie –, dar acest *statu quo* nu înseamnă că problemele britanoscepticilor sau ale euroscepticilor de acolo nu ar fi reale. La fel de probabil, bascii sau catalanii din Spania nu se vor linişti nici ei mirific, peste noapte. Probabil că va mai trece vreme lungă pînă cînd dilema europeană a Turciei se va clarifica – în momentul de faţă, situaţia este ca într-un *tie-break* prelungit din tenis: nici ei, turcii, nu vor foarte mult să intre, nici noi, europenii, nu vrem foarte mult să intre; şi între timp schimbăm mingi politice şi economice peste un fileu care deocamdată este benefic ambelor terenuri. După cum va trece vreme pînă ce Rusia se va împăca mental cu limitările de pe hartă ale imensului ei spaţiu şi va ieşi din previzibilitatea aproape agasantă care face ca, după conducători anchilozaţi de tip Stalin sau Brejnev, să vină reformatori de tip Hruşciov sau Gorbaciov – şi invers.

Dar am credinţa – bazată pe istoria ultimului mileniu – că Europa va putea gestiona astfel de probleme. Cîtă vreme soft-power-ul european funcţionează (şi astăzi funcţionează; desfid pe oricine îi bîrfeşte pe invizibilii politruci de la Bruxelles – pentru că eficienţa lor este în creştere, sub ochii noştri), Europa are un viitor larg şi promiţător.

Acestea, amintite mai sus (naţionalisme, multiculturalisme, separatisme, scepticisme etc.) sînt probleme de etapă, deloc noi, pe care Europa unită le va surmonta – pentru că a mai făcut-o.

Unicul pericol pe care eu îl văd pentru următorul mileniu este însă altul. Nu fac decît să-l amintesc acum, lansînd provocarea – celor interesaţi – pentru o discuţie dilematică viitoare: acest pericol este rata mică de natalitate din întinsa ţară a lui Carol cel Mare. Europa, simplu spus, îmbătrîneşte. Şi, cum în Istoria lumii nu există niciodată spaţiu vid, este clar că povestea demografică a Europei este una cu (va urma).

Adrian Cioroianu *este decan al Facultăţii de Istorie, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Epoca de aur a incertitudinii, *Editura Curtea Veche, 2011.*

Corina ŞUTEU

„Cîteva lucruri fără însemnătate, plus Cultura...“

„Europa, fără cultura ei, este doar un fel de peninsulă a Asiei, destul de săracă în bogăţii naturale şi mult mai puţin populată în comparaţie cu India sau China. Dar această peninsulă şi locuitorii ei, îndelung pătrunşi, preocupaţi şi inseminaţi cu o doctrină şi cu o nelinişte religioasă, creatori de forme de gîndire filozofică şi de o dorinţă de aventură în raţionalitate, care au dat ştiinţele şi tehnologia, lansaţi în interesul pentru arte şi meserii, în dezvoltare instituţională, în forme de existenţă socială şi în extinderea unei puteri economice fără precedent, constituie adevărata Europă. Şi această Europă a creat lumea. Europa, aşadar, înseamnă cîteva lucruri fără însemnătate, plus Cultura ei!“ afirma Denis de Rougemont în 1962, în Les Chances de l'Europe.

Astăzi, la cinci decenii de la frumoasele rînduri ale gînditorului elveţian, ne găsim într-o Europă mult mai preocupată de chestiunea securităţii şi a integrităţii teritoriale decît de cea a culturii cu majusculă. Prin urmare, politicile publice ale culturii sînt şi ele, azi, în Europa, privite ca unul dintre domeniile marginale ale investiţiei publice.

Momentul de cotitură fundamental pentru o Europă unde statul providenţial a construit între anii '50 şi anii '80 *(„les trente glorieuses“*, adică cei treizeci de ani de abundenţă) politici publice generoase în domeniul creativ şi cultural, a fost căderea comunismului. Reorganizarea geopolitică, dar şi reorganizarea internă, pe continent, a sferelor de influenţă, dar mai ales confruntarea structurală, insuficient înţeleasă, între „statul-arhitect“ şi „statul-inginer“– ca să folosim o terminologie anglo-saxonă pentru definirea intervenţionismului de tip francez în politica culturală, prin raportare la cel de tip comunist –, ca şi cea între „statul-patron“ (model al Marii Britanii sau Olandei) sau „facilitator“ (modelul Statelor Unite) şi centralismul politicilor moştenite din comunism au determinat o punere în perspectivă generală, chiar dacă difuză, la nivel european, a naturii şi a necesităţii intervenţionismului finanţelor publice în sfera culturală.

Ţările postcomuniste s-au confruntat, la începuturile tranziţiei, cu trei tipuri de viziune tutorială diferite şi, am spune, contradictorii: prima, cea de sorginte franceză, consideră că dirijismul luminat, însoţit de păstrarea centralităţii deciziilor, dar decontaminat de politic, încurajînd libera expresie artistică şi emergenţa unor noi forme de creaţie, este calea de urmat. Britanicii, la rîndul lor, încurajau, dimpotrivă, apariţia unor forme instituţionale de existenţă autonome şi autosuficiente, susţinute de stat, în mod parţial şi minimal, dar pentru care, la acea oră, nu existau încă nici instrumentele, nici o sistemică legislativă şi administrativă capabilă să le facă funcţionale în ţările vizate. Promovarea acestui model, fără studierea în prealabil a realităţilor de teren, a fost una dintre cele mai controversate şi, aş spune, contraproductive abordări de restructurare a politicilor şi practicilor culturii în postcomunism.

„Ceea ce este caracteristic pentru lumea de azi nu este finalul Războiului Rece, nici accelerarea procesului mondializării început în anii '80, ci interacţiunea între o lume fără frontiere şi o lume fără criterii.“

ZAKI LAÏDI

„Secvenţa care ducea în anii '90 de la opera de artă la industria culturală s-a inversat astăzi, cînd consumul virtual duce ulterior, eventual, la un consum în timp real.“

XAVIER GREFFE

La rîndul lor, cu pragmatismul binecunoscut, amplu facilitat de apariţia şi dezvoltarea în progresie geometrică a reţelei Soros, Statele Unite au militat eficient pentru „împuternicirea“ *(„empowerment“)* indivizilor talentaţi şi a proiectelor mici şi inovatoare în arte şi cultură, ignorînd domeniul politicilor publice sau privindu-l ca pe un complement pe care noii actori ai sistemului cultural postcomunist îl vor redesena în funcţie de noile nevoi, ceea ce s-a şi întîmplat, ulterior, dar în mod improvizat şi lipsit de rigoarea unei gîndiri pe lung termen.

Organizaţia care a reuşit parţial să capitalizeze aceste experienţe contradictorii în mod pozitiv şi să le dea un sens şi o utilitate, în spaţiul emergent al tinerelor democraţii europene, în relaţie cu matricea existentă în Vestul continentului a fost Consiliul Europei. Iniţiativa atît de salutară a Programului de evaluare a politicilor culturale (rod al întîlnirii profitabile între un demers vizionar al cercetătorilor cu vocaţie europeană şi interdisciplinară şi birocraţi europeni la fel de vizionari) program concretizat în Compendiumul politicilor culturale europene, rămîne, pînă în momentul de faţă, o resursă comparativă foarte preţioasă şi necesară operatorilor şi specialiştilor.

Confruntarea indirectă, pe teritoriul postcomunist, a două modele cardinale ale politicilor publice în cultură (francez şi britanic) ne conduce către observarea unui al doilea element cu impact gradual şi major în ultimele două decenii. Este vorba despre ceea ce am putea numi victoria modelului anglo-saxon asupra celui francez. Dominant şi dominator, văzut ca matrice fondatoare în secolul trecut, înţeles ca „model exemplar“ după cel de-al Doilea Război Mondial cînd, prin crearea Ministerului Afacerilor Culturale, de către a V-a Republică sub generalul De Gaulle, şi cu aportul de viziune al lui André Malraux, cultura devine responsabilitate de stat absolută, revizuit şi împrospătat sub auspiciile ministeriatului lui Jack Lang în anii '80, modelul politicii culturale franceze este centralizat şi piramidal. Statul este garantul creaţiei emergente, al prezervării patrimoniului, al bunurilor intelectuale, al statutului privilegiat al artei şi artiştilor, pe scurt, un model în care ministerul „deţine“ şi e responsabil pentru artă şi cultură, în sens larg. Această paradigmă este pusă în dificultate de criza economică, de globalizarea comunicaţiilor şi de evoluţia fără precedent a noilor tehnologii. Aparatul adminstrativ faraonic, dezvoltat de funcţionarea modelului politicii culturale franceze şi de cel al ţărilor latine, nu poate decît să capituleze în faţa acestor evoluţii, ca inadaptat. Modelul anglo-saxon, aflat dintotdeauna în relaţie directă cu piaţa, cu ambiţii mai mici, dar mai legat de comunităţile de utilizatori, flexibil, conectiv în mod organic şi beneficiind de însăşi generalizarea limbii engleze cîştigă teren.

Omul care decide şi creatorul fac diferenţa.

Europa, acea Europă a culturilor majore, diverse şi unice, se fracturează prin standardizare şi asimilare a modelelor şi a practicilor culturale globale, redevenind, în paralel, o Europă a regiunilor, a comunităţilor, a dimensiunii locale, iar politicile culturale publice, gîndite la nivel central, naţional, devin doar un element de susţinere identitară într-un ansamblu eclectic şi foarte vast de preferinţe ale utilizatorilor care se transformă tot mai mult în consumatori.

Apariţia industriilor creative ca sector al politicilor publice în cultură este cel de-al treilea element fundamental în redesenarea politicilor culturale europene, de după anii 2000. Proclamată de către Chris Smith (ministru al patrimoniului cultural sub guvernul lui Tony Blair), în 1998, drept capitalul economic de dezvoltare esenţial al domeniului cultural, îmbinînd aria creativităţii şi pe cea a inovaţiei şi a noilor tehnologii, industriile creative sînt văzute ca răspunsul natural şi îndelung aşteptat la eterna dilemă a eficienţei economice a culturii.

Industriile creative devin linia de centru a dezvoltării culturale în politicile publice non-latine. Modelul cultural francez, gîndit de Malraux şi perfecţionat de Lang, primeşte, prin contrast cu cel britanic, prin apariţia şi explozia industriilor creative în detrimentul practicilor culturale clasice, lovitura de graţie. Preţul acestor evoluţii este însă controversat. „Am redus oare cultura la impactul său economic?“, se întreabă profesorul australian de ştiinţele comunicării Justin O'Connor. În acelaşi timp, Marea Britanie cunoaşte cele mai importante reduceri ale bugetelor regionale dedicate instituţiilor culturale tardiţionale, şi disparitatea pe cap de locuitor în subvenţia culturală este de la 69% la Londra, faţă de 4% în regiuni, cu toate că cea mai mare parte a finanţării culturii provine, în Marea Britanie, din banii loteriei. Susţinerea publică în favoarea artelor ca laborator critic, creativ, elitist înainte să devină *mainstream*, s-a redus drastic, iată, chiar şi în ţările unde subvenţia propriu-zisă este parţială şi parcimonios administrată.

Uniunea Europeană, lipsită de competenţa în cultură – aceasta rămînînd în continuare un atribut exclusiv al naţiunilor – dezvoltă o agendă pentru cultură şi instrumente ataşate, completînd, astfel – după cum afirma litera textelor oficiale –, acţiunea ministerelor de resort. Obiectivele UE sînt clare: să întărească sentimentul de apartenenţă la o comunitate europeană, respectînd, în acelaşi timp, diversitatea tradiţiilor şi a culturilor naţionale şi regionale; să faciliteze accesul cetăţeanului european la cultură, ca factor al integrării sociale: dans, operă, pictură, sculptură, fotografie, arhitectură, patrimoniu mobil şi imobil, audiovizual (televiziune, multimedia, ediţii electronice); să contribuie la consacrarea culturii europene în lume.

Spre deosebire de acţiunea vizionară, dar ineficientă, la nivel real, a Consiliului Europei în anii '90 (prin natura interguvernamentală a organizaţiei), interesul activ arătat ariei culturale de Uniunea Europeană ar putea, în timp, să aibă un impact efectiv şi major asupra dispozitivelor şi a sistemelor politicii publice în cultura statelor membre, prin susţinerea şi încurajarea unor proiecte majore, chiar dacă doar complementare politicilor naţionale, prin dinamizarea sferei culturale şi prin legarea acestei sfere de cea socială, economică, educativă. Prin aportul UE, sistemul cultural european poate deveni, în mod concret – aşa cum susţin iniţiatorii agendei 21 pentru cultură –, cel de-al patrulea domeniu al dezvoltării durabile, alături de domeniul economic, social şi de cel al mediului. Dar sîntem, încă, destul de departe de aceste deziderate.

Priorităţile guvernelor naţionale, în Europa de azi, sînt cu totul altele, şi agendele politice ale statelor şi-au pierdut cu totul aura umanistă de odinioară.

Parafrazînd doi experţi britanici (François Matarasso şi Charles Landry), aş spune, în concluzie, că gestul de echilibru al politicilor culturale, în zilele noastre, ar trebui să fie produs nu de competitivitate între mici şi multe priorităţi modeste, pe termen scurt, ci de balanţă între viziuni competitive şi competente asupra rolului culturii în societatea modernă.

Poate că, în fond, aceasta este mutaţia esenţială care s-a produs, în ultimele decade, în politicile culturale europene, aceea care marchează diferenţa, în timp, dintre iniţiatorii şi arhitecţii lor. Personalităţilor intelectuale şi generatoare de viziuni ale unor miniştri precum Malraux, Jack Lang sau Melina Mercouri le-au luat locul azi, majoritar, palizi şi de multe ori incompetenţi administratori, cei care veghează vigilent, dar fără vlagă şi fără lumină intelectuală, asupra menţinerii, cu orice preţ, a unui consens fatal al banalizării şi birocratizării actului de susţinere publică a creaţiei vii pe continent. Retorica pur administrativă nu va crea niciodată mediul propice naşterii operei de artă. Omul care decide şi creatorul fac diferenţa.

***Corina Şuteu** este expert internaţional în management şi politici culturale; a fost director al Mastère Spécialisé Européen en management des entreprises culturelles al Şcolii de Comerţ din Dijon. Este preşedinte al Making Waves, festivalul de film românesc de la New York.*

Bogdan GHIU

De ce s-ar lăsa europeanul recunoscut?

(căderea în identitate)

Cum recunoaştem un european?(!) Întrebarea aceasta (dacă întrebare e) i-ar fi făcut să frisoneze de plăcere-oroare pe maeştrii gîndirii postmoderne. În primul rînd: cine întreabă? Adică: ce fel de subiect, „tehnic" vorbind, se exprimă aici? Gramatica nu e niciodată inocentă, este şi arată întotdeauna mai mult decît pare, aşadar, ca buni europeni-hermeneuţi ce (încă) sîntem, una dintre primele întrebări care se pune despre această întrebare (dacă întrebare e) e: în cazul acestei întrebări, este vorba de un subiect subînţeles (în textul anterior, în istoria anterioară) sau de un subiect inclus (în persoana gramaticală a verbului)? Cine întreabă şi, mai ales, de ce şi cu ce scop (mai mult sau mai puţin clare, conştiente)?

Întrebările despre întrebare încep însă să se înmulţească vertiginos şi riscă să se pună în calea accesului la întrebarea propriu-zisă (dacă întrebare e), devenind însă, poate, tocmai singura cale practicabilă spre ea – şi spre un răspuns (sau mai multe) la ea.

În primul rînd, faptul că o astfel de întrebare se pune, poate să se pună, şi mai ales faptul că tocmai noi, ca europeni, ne punem această întrebare, în această formă, a „recunoaşterii de sine", este o noutate (aproape) absolută. Zic „(aproape) absolută" deoarece au existat întotdeauna, în istoria gîndirii Europei (care e, intrinsec, şi istoria gîndirii despre Europa: gîndirea „continentală" şi ca mod de a concepe însăşi ideea europeană), minţi şi voci care şi-au pus această întrebare. Niciodată, însă, mi se pare, în această formă desfăşurat, ne-declarat ruptă, tragic post-reflexivă sau analitic-reflexivă de fapt, în care subiectul, deşi încă acelaşi cu obiectul, simte totuşi că această unitate e pe cale de a se rupe (sau n-a existat niciodată decît în cuvinte – dar lucrurile, ştim, se fac din cuvinte). De-asta şi întrebam: cine întreabă?

Implicit, cel care se întreabă, despre sine, cum *(mai)* poate fi recunoscut, *„după ce", „prin ce",* este europeanul însuşi. În istorie şi ca autor nu numai al istoriei universale, ci al însuşi conceptului de istorie ca atare, subiectul european nu s-a lăsat niciodată *obiectivat*. Pînă de curînd, europenii nu se vedeau, nu se distingeau, ei erau Lumea însăşi pentru că făceau Lumea, pentru că transformau toate lumile într-o singură Lume, într-un Cosmos. Cînd Heidegger spune (într-un seminar din 1929-1930) că piatra nu are lume, animalul e sărac în (materie de) lume, iar omul e făuritor, configurator de lumi, noi subînţelegem spontan, fără probleme, că Omul este Europeanul (restul lumii candidînd, evident, pentru evitarea retrogradării infinite în celelalte ligi ale fiinţei). Sau, mai exact, subînţelegeam, la trecut, la imperfect (timpul însuşi al trecerii), acest lucru.

Dacă întrebarea (dacă întrebare e, şi nu un banal normativ sau „portret robot") „cum recunoaştem un european?" începe să poată să se pună, dacă, altfel spus, Europa începe să se lase „antropologizată" „etnologizată" („africanizată", „amazonizată" etc. – „europenizată"), acceptînd (de fapt fiind obligată) să intre în rîndul lumii pe care ea a creat-o, e pentru că identitatea europeană, atît cît a fost, începe nu doar să se fisureze, ci de-a dreptul să se dizolve, să devină problematică. Asta, poate, pentru că niciodată n-a existat ca atare o *identitate europeană*.

Or, procesul (şi procesiunea) politică, performativul politic al aşa-numitei „construcţii europene" pune, azi, această problemă, obligîndu-l pe european, obligîndu-ne pe noi, europenii, ca europeni, să ne punem problema unei identităţi colective, unitare, care se dovedeşte mai greu de împlinit decît am fi crezut. Ne impunem, Lumea pe care noi am făcut-o ne obligă, azi, să ne aplicăm nouă înşine, pînă acum scutiţi, auto-sustraşi, aceeaşi operaţiune prin care am edificat Lumea.

Identitatea europeană a fost întotdeauna secundă, o umbră, un rezultat, aproape un reziduu – un efect. Ea nu a făcut (aproape) niciodată obiectul unui program, al unui proiect. Iar faptul că acest ultim-prim-preliminar pas spre *realizarea* sau *construirea* identităţii europene a fost evitat, ocolit, faptul că europenii s-au abţinut, tantric, de la el a fost o măsură de precauţie şi de înţelepciune, un instinct istoric absolut salutar: identităţile nu pot fi forţate, şi este întotdeauna mai bine să rămînă implicite, în implicit, ca o aură, ca un abur.

Secolul european perfect, din punctul de vedere al ideii înţelept *amînate,* prudent şi vital *evitate* de operare a identitate au fost, desigur, secolele XVIII-XIX, cînd identitatea europeană a fost realizată multiplu, prin intermediul ideii de *naţiuni* (la plural), fiecare naţiune fiind *europeană* şi deci, implicit, reprezentînd (metaforic şi metonimic: aici e ambiguitatea profitabilă) Europa. Identitatea europeană a rămas, în mod salutar, categorial *adjectivală*.

Cînd a fost (este) să devină, din adjectiv, adverb, verb chiar, substantiv, urcînd în grad şi în ierarhie pe scara de demnitate a fiinţării, identitatea europeană, Europa ca identitate unitară şi unică se dovedeşte mai mult decît problematică. Iar eroarea este, în primul rînd, una de strategie performativă, adică de trecere de la lingvistic la istoric, dovedind că entităţile substanţiale nu există, sau nu sînt, tocmai, decît ideale, lingvistice, visate, „regulatoare" – şi că aşa trebuie, e mai bine, preferabil, înţelept să rămînă.

Ca să fie o identitate unică (în lume, adică recognoscibilă şi asumabilă) şi unitară (practicabilă), Europa trebuie să aleagă din sine, să accepte să se despartă de o (bună) parte din sine. Adică să aibă curajul să se *auto-obiectiveze*. Dar asta e cel mai greu – tocmai de aceea ar fi un pas, un risc, o decizie cu adevărat epocală.

Pînă acum în toată istoria ei şi (deci) în toată istoria lumii, (şi deci) în toată istoria (pur şi simplu), Europa, ca unic subiect, ca subiect suveran, ca arhi-subiect istoric a fost cea care i-a obiectivat, adică definit, identificat pe ceilalţi. Prin acţiunea conjugată a celebrului cuplu (de forţe) putere-cunoaştere. Europa a fost făuritoarea de Lume pentru că a creat identităţi, fie şi obligînd la reacţii şi replici identitare. Cînd spun însă Europa, trebuie să ne gîndim la concurenţa şi adversitatea politică intra-europeană, intestină, a ideii *imperiale:* Europa a fost prima Lume.

Or, pentru ca, azi, Europa să devină o identitate *de acelaşi tip* cu identităţile (să le spunem) istorice pe care ea însăşi le-a creat, trebuie, pe de o parte, ca ea să fi încetat să mai fie Subiectul Universal şi, pe de altă parte, ca de undeva să înceapă, să fi început să se exercite, asupra Europei (ca identitate de tip secund, derivat, ferit, ca pînă acum), presiuni dez-identitare puternice.

Întrebarea „Cum recunoaştem un european?" (care întrebare, nu normativ, fişă poliţienească trebuie să fie) nu s-ar fi pus, nu s-ar fi putut pune dacă Europa n-ar fi ameninţată tocmai de (şi cu) un proces de *identificare,* adică de *dez-identificare*. Europa se simte, astăzi, somată să devină o identitate (post-naţională şi post-imperială, post-colonială), adică să accepte să devină ceea ce e – sau altceva, să aleagă din sine: să se critice, să se discearnă pe ea însăşi.

Europa începe să fie *insolitată* în lume, dar mîndria istorică n-o lasă ca identitatea să-i fie dată, creată, impusă. Ea încearcă, azi, să se auto-creeze substanţial, să se auto-opereze, dar reflexivitatea acţională, performativă e mult mai dificilă şi plină de aporii decît cea filozofică, ideală.

Multă vreme, întreaga istorie de fapt (şi tocmai ca istorie), Europa a fost Lumea însăşi, fondul pe care, ca în fenomenologia percepţiei, se profilau – erau „substanţial" perceptibile – toate celelalte identităţi, tocmai ca identităţi (o capcană). Acum cînd nu mai acoperă Lumea însăşi, cînd nu mai poate fi şi scena, şi textul, şi actorul (ca la Shakespeare), tocmai pentru a putea să rămînă, să fie *actor,* Europa trebuie, deci, să aleagă, adică să renunţe le pretenţiile deja depăşite de a fi scenă şi text pentru a putea fi, măcar, actor. Dacă nu vrea să fie pur şi simplu nimic, un teritoriu rezidual, o umbră identitară. Ceea ce aproape că e.

„Şmecheria" sau „viclenia" raţional-istorică a Europei, identificatorul tuturor celorlalţi tocmai pentru a-i prinde în capcană şi a-i ţine închişi în identităţi exploatabile, profitabile, nu mai ţine. Doar aparent paradoxal, ca să rămînă la fel de mult, Europa trebuie să vrea mai puţin şi mai precis. Altfel spus, ca să-şi păstreze bogăţia de posibiluri, Europa trebuie să aleagă între ele.

Cum recunoaştem un european? Păi, tocmai, bine ar fi fost să nu-l fi putut, în continuare, recunoaşte, să fi putut spune, în continuare, Europeanul e Omul, pur şi simplu. Nimic, de fapt, nu s-a schimbat, europeanul este recongnoscibil tocmai prin faptul că e irecognoscibil, prin ne-particularizarea sa, prin caracterul său generic, „universal", „fără calităţi" – prin faptul că e *pretutindeni acasă:* tocmai de aceea nu poate fi recunoscut, şi tocmai prin asta se recunoaşte, Omul-Lume. Europeanul e omul deteritorializat, în continuă deteritorializare, omul voiajelor lungi şi al intereselor universale, omul transportului şi, deci, al metaforei. Europeanul e omul metaforic, Omul-Capital. Mai mult (adică strategic mai util) decît Omul Universal, Europeanul e Omul Global, omul globalităţii. Afabil, începe să vrea să fie recunoscut de către ceilalţi, adică să accepte şi el „căderea în istorie" şi *în* lume, alături de ceilalţi şi împreună cu ei, trecînd prin sacrificiul ontologic la care-l supune banala pozitivare substanţial-identitară.

Europeanul este *fostul stăpîn,* a cărui supremă, universală înţelepciune trebuie să fie tocmai suspiciunea faţă de stăpîni, dominaţii, imperii. Poate tocmai de aceea, europeanul viitorului imediat ar trebui căutat, tipologic, în Estul Europei, în ţări stăpînite şi ne-stăpînitoare. În ţări repetat, vertiginos dez-identificate, cu identităţi „moi", „slabe" sau multiple, conflictuale – precum Ucraina, de pildă.

***Bogdan Ghiu** este poet, eseist şi traducător.*

Europeanul este* fostul stăpîn, *a cărui supremă, universală înţelepciune trebuie să fie tocmai suspiciunea faţă de stăpîni, dominaţii, imperii.

„Cultura e memoria poporului, conştiinţa colectivă a continuităţii istorice, modul de a gîndi şi de a trăi."

MILAN KUNDERA

Artiști fără vize

„Cînd și unde ați simțit pentru prima dată că aparțineți spațiului cultural european?“ Am lansat această întrebare cîtorva artiști români care circulă, împreună cu opera lor, prin Europa.

■ Constantin COJOCARU, actor

„Teatrul este universal“

Din copilărie. Deși m-am născut și am trăit copilăria la țară, cărțile lui Petre Ispirescu, Karl May, Jules Verne, Al. Dumas erau pe deplinul meu înțeles. Mult mai tîrziu, între 2001-2014, lucrînd periodic teatru în Franța și Luxemburg, m-am simțit ca acasă. Turneele în Franța, Belgia, Spania, Germania, Danemarca, Norvegia, Rusia, Ungaria, Polonia, Bulgaria, Italia, Elveția, dar și cele din Asia japoneză și coreeană (de Sud) mi-au întărit convingerea că teatrul este universal din start.

■ Mihai IORDACHE, muzician

„Existăm pur și simplu ca muzicieni“

Prima dată am simțit asta în 1993, la un concert de jazz în Germania, la cafeneaua unor turci din Wuppertal, numită Kybele im Ada. Nu beneficiam de capitalul de simpatie al unei trupe cunoscute sau al României (da, exista așa ceva în '93, numai că la Kybele... nu știa nimeni de unde sîntem), eram doar un trio (Sorin Romanescu, Zoltan Andras și cu mine) care cînta piese de jazz, exact ca mulți alții, și am avut succes. Și atunci mi-am dat seama că existăm într-un fel sau altul pe scena europeană, fără să ne adresăm comunității de români, fără ICR, ci pur și simplu ca muzicieni.

■ Roman TOLICI, artist vizual

București anului '90

Născut în URSS, în ultimii ani ai Războiului Rece și începutul perestroikăi, am simțit, chiar copil fiind, izolarea geografică și culturală. Într-o dictatură politică și culturală direcționată de Rusia, Europa ne era imprimată prin educație ca tabără străină, adversă. La sfîrșitul anilor '80 cînd, datorită perestroikăi, în republicile imperiului s-au reactivat sentimentele naționale, cînd s-au dărîmat mituri și minciuni, mi-a devenit clară inseparabilitatea Moldovei de România, cultural și istoric, iar acest fapt mă făcea să mă raportez deja altfel la spațiul european, ca la un spațiu din care făceam parte. Am prins revoluția și căderea comunismului în adolescență, cînd am și venit în România. Anume aici, în Bucureștiul anului '90, găurit de gloanțe și obuze, sărăcit de anii comunismului, am simțit că mă aflu în Europa.

■ Robert ȘERBAN, scriitor și editor

„Și cu glorie, și cu bani“

În anul 2000 – sper să nu mă înșele memoria cu mai mult de un an în sus sau în jos –, am participat, împreună cu poeții Nora Iuga și Ioan Es. Pop la un experiment literar, în Elveția franceză, într-un sat numit Romainmôtier. Alături de încă doi poeți elvețieni și ajutați de doi traducători româno-germani/germano-români, am scris un poem în lanț, *renshi* (vine din japonezul *renga*), timp de cinci zile, cîte cinci texte de... căciulă. Apoi, am fost invitați la Festivalul de literatură de la Solothurn, din aceeași țară, să citim acel poem. Acolo, în fața unui public plătitor de bilet, public ce număra peste 300 de suflete, am citit isprava noastră, atît în română, cît și în germană. Poemul a avut un succes teribil (martori au fost, printre alții, Ion Bogdan Lefter și Dinu Flămînd), s-a aplaudat minute în șir, ni s-au strîns mîini, ni s-au cerut autografe, adrese, numere de telefon... A fost ceva pur și simplu copleșitor. Iar la finalul finalului, am fost trimiși la secretariatul festivalului ca să primim și un onorariu pentru prestația noastră. Țin minte că, împreună cu Ioan Es. Pop, am întrebat-o pe femeia care ne-a dat plicurile dacă e sigură că sînt pentru noi. „Nu e ceva în regulă?“ a replicat femeia. Nouă ni s-a părut că nu, fiindcă în fiecare plic erau cîte... 1000 de franci elvețieni! Dar organizatorii au considerat că momentul nostru poetic făcea toți banii. Cred că atunci am simțit că sînt pe de-a-ntregul în rîndul lumii europene: și cu glorie, și cu bani.

Desen de Dan Perjovschi

■ Radu JUDE, regizor de film

Trei scriitori georgieni...

Prin 1995, cred, Umberto Eco a venit în România, la Tîrgul de Carte. La o întîlnire cu publicul, o doamnă (să fi fost jurnalistă?) a întrebat, cu naivitate (sau mîndrie?) ceva de genul: „Domnule Umberto Eco, vă rugăm să ne spuneți și nouă trei nume de scriitori români contemporani care vă plac foarte mult.“ Eco a răspuns prompt: „Vă spun imediat, cu condiția ca, înainte de asta, să-mi spuneți dumneavoastră trei nume de scriitori georgieni contemporani care vă plac foarte mult. Și vă dau și un premiu de 1000 de dolari.“ Citez din memorie, desigur, dar sînt convins că îmi amintesc bine, întîmplarea m-a urmărit multă vreme. În sfîrșit, doamna n-a cîștigat premiul, iar lumea din jur bombănea: „Păi, cum adică, ce, noi ne comparăm, din punct de vedere cultural, cu georgienii“?

■ Ada SOLOMON, producător

Coadă la consulat

Era prin 1995. Coadă la vize la Ambasada Franței. Funcționarul magrebian îmi spune că n-am biletul de avion cumpărat și, prin urmare, nu-mi poate da viza, „pentru că știu eu cîți țigani români sînt ilegal în Franța.“ Îmi sare țandăra. 1. Nu vreau să intru ilegal în Franța. Cer o viză și mă duc să lucrez cu o echipă franceză la un proiect de documentar despre România și Moldova, deci să contribui la un proiect cultural franțuzesc. 2. Prezumția de nevinovăție ar trebui să funcționeze oriunde, mai ales la funcționari publici. Cer ofensată să-l vad pe consul. Consulul mă invită în birou, își cere scuze, se interesează de proiect și de compania cu care colaborez, e impresionat, primesc viza pe loc, cu intrări multiple și pe un an. Cam asta e prima mea senzație de libertate și apartenență europeană. Culturală și socioculturală. A doua e din Aeroportul Otopeni, unde unul dintre membrii echipei franceze cu care lucram a trebuit să plece urgent acasă. Am luat bilet pe loc și a plecat. M-am așezat apoi să beau o cafea în cafeneaua din aeroport. Aveam pașaportul cu viză în buzunar, 500 de dolari *cash* și mă uitam la lista plecărilor. Am realizat că, dacă vreau, pot să-mi cumpăr un bilet și să plec, pe loc, oriunde aș avea eu chef prin Europa. E cea mai puternică senzație de libertate pe care am trăit-o. Nu o pot înțelege decît cei care au stat ore în șir la coadă pentru vize...

■ Florin IARU, scriitor

„Eu, europeanul fără voie“

Întîi și-ntîi sînt cetățean al lumii. Apoi al Bucureștiului și abia la urmă la Europei. Întîi, pentru că sînt unul din miliardele de indivizi care populează Planeta. Bucureștean prin naștere. European – că ăsta e spiritul și litera la care am aderat. Toată copilăria și adolescența am avut sub ochi modelul european, atît cît era posibil. Rațiune, spirit critic, simțul ridicolului și o speranță aproape nemăsurată într-un „mai bine“ general. Cînd mi-era greu, acum patruzeci de ani, la cultura și la civilizația europeană m-am raportat. De la *Tristan și Isolda* la *Jucătorul* și *Călăul*. Acum, cînd bătrînul continent trage zdravăn de ușă s-o închidă, eu, europeanul fără voie, rămîn pe dinafară.

anchetă realizată de Matei MARTIN

„Limitarea puterii și distribuirea ei“

interviu cu Cristian PREDA

În ce măsură mai seamănă Europa de astăzi cu proiectul părinților fondatori?

Din proiect a rămas ideea reconcilierii. Iar ceea ce s-a întîmplat după 1989, adică integrarea fostelor țări comuniste, e poate mai important decît ce s-a petrecut la început, cînd cele șase state fondatoare au pornit la drum. Fiindcă e vorba despre reconcilierea cu inamici postbelici, nu cu cei „istorici“. Asta a făcut proiectul cu adevărat credibil. Altfel, arhitectura instituțională e cu totul alta decît ceea ce era avut în vedere în anii '50 sau '60. E drept că și politica a cunoscut schimbări majore: cetățeanul european de astăzi vrea protecție nu doar în fața agresiunii semenilor săi, ci și în fața oricărui risc. E o ambiție colosală, care explică și crizele, inclusiv pe cea recentă, în egală măsură economică și financiară. Europa a crezut că poate trăi în pace socială, prin reglementări masive ale pieței. Criza s-a produs pentru că a existat prea puțin liberalism, nu prea mult. Sîntem departe de deznodămînt...

Cum definiți omul european?

Nu am o definiție. De fapt, știm doar că europenii acceptă diversitatea lor. Pe mine mă interesează perspectiva politică asupra lucrurilor, nu cea culturală, care poate lăsa loc pentru multe speculații. Politic, omul european e cel care a reușit să îmbine limitarea puterii și distribuirea ei. „N-au făcut asta și americanii?“, veți întreba imediat. „Nu sînt ei la fel de atașați de modelul regimului care combină liberalismul și democrația, adică exigența puterii limitate și refuzul oricărui monopol?“ Răspunsul este evident: da. Spre deosebire de americani, care au îmbrățișat, în acest scop, un sistem federal, europenii au creat un ansamblu politic inedit. În cadrul lui, 28 de state-membre, cu sisteme politice și tradiții istorice foarte diferite, au acceptat să fie gestionate de instituțiile comunitare – Comisia și Parlamentul –, dar și de ceea ce Luuk van Middelaar a numit „sfera intermediară“ a Consiliului. Nu avem un nume pentru acest ansamblu, știm doar că nu e nici federație, nici stat național. Omul european e definit, deocamdată, de această dublă negație.

Europa e privită ca sursă de finanțare sau ca formă de disciplinare.

Cum participă România / românii la spiritul comun european?

Nu foarte original. Aș observa, de altfel, că în România federalismul e aproape un subiect tabu, fiindcă a fost creionat ca o amenințare la adresa integrității teritoriale. Asta e ceva stupid: ideea federală e creatoare de ansambluri. Statele Unite, Canada, Elveția sau India sînt exemple de stabilitate. Rusia e contraexemplul, dar acolo viața e proastă nu din pricina federației, ci pentru că autoritarismul are mulți suporteri. Revenind la România, dacă federalismul e evacuat ca periculos, sistemul european al puterii e perceput într-un chip denaturat. Europa e privită ca sursă de finanțare sau ca formă de disciplinare. E pușculiță sau poliței. Asta nu lasă prea mult loc pentru cetățean. Mă tem că, în cîțiva ani, cînd se va vedea că Uniunea contrazice ambele ipostaze, proporția de europeni din România va scădea dramatic.

***Cristian Preda** este, din 1992, profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București. Membru al Parlamentului European (grup PPE) din 2009.*

a consemnat Matei MARTIN

„Cultura costă, dar practicarea culturii aduce bani"

interviu cu Hugo DE GREEF, manager cultural

L-am cunoscut la Alba Iulia, la Festivalul Dilema veche, *unde a participat la o dezbatere pe marginea manifestului* „A New Narrative for Europe". ***Hugo de Greef** e un idealist pragmatic, un vizionar realist. Ca manager cultural a coordonat numeroase proiecte în domeniul artelor spectacolelor (printre care cele ale unor artişti precum Jan Fabre, Jan Lauwers sau ale Needcompany). A fost manager general pentru Brugge 2002 – capitală culturală europeană. Este membru în board-ul organizaţiei „A Soul for Europe".*

© A. Ivan

Există un „suflet" al Europei?

Da, există, cu siguranţă. Numele organizaţiei noastre a fost inspirat de Jacques Delors care a spus cîndva că „avem nevoie de un suflet pentru Europa". Eu şi colegii mei din organizaţie credem că noi toţi, în Europa, trăim în aceeaşi cultură, că există numeroase legături între noi, care ne unesc. Şi că, mai ales astăzi, trăim în acelaşi spirit. Aceasta ar fi inima Europei, pe care noi vrem s-o surprindem. Dacă vrem să rămînem uniţi, atunci acest lucru se va face prin cultură. Adică *„citizens driven trough culture"*. Încercăm să lucrăm într-un context independent, dar sîntem mereu aproape de Parlament, de Comisie, de miniştrii culturii din ţările membre. Din 1984, cînd s-a înfiinţat organizaţia, ne întîlnim o dată la doi an în cadrul „Conferinţei de la Berlin", un reper în activitatea noastră. Scopul e să aducem laolaltă oameni politici europeni şi înalţi funcţionari culturali şi să dezbatem, împreună cu artişti, intelectuali şi reprezentanţi ai asociaţiilor civice, probleme legate de politică şi cultură. Prima întîlnire, cea din 1984, a avut loc chiar în apropierea Porţii Brandenburg – un loc simbolic pentru Germania şi pentru Europa. Anul acesta, în luna martie, cu puţin timp înaintea alegerilor europarlamentare, am invitat liderii de top ai partidelor – Juncker, Schulz, Verhofstadt, Barroso – pentru a vedea care e atitudinea lor cu privire la importanţa culturii în Europa. În afară de aceste întîlniri periodice, există şi un *strategy group*, în care oameni tineri, activi în domeniul cultural, schiţează agenda organizaţiei şi care organizează evenimente în ţările lor de origine. În sfîrşit, mai există în cadrul organizaţiei un aşa-numit *advisory board*, un grup de parlamentari europeni cu care ne întîlnim de două ori pe an, pentru a discuta teme legate de politicile culturale europene. Adesea se dezbat teme foarte concrete, cum ar fi concursul pentru Capitala Culturală Europeană, sau rolul cinematografiei.

Cultura în Europa e o temă relativ recentă. Cînd s-au pus bazele Uniunii Europene, fondatorii au avut în vedere, în primul rînd, un proiect economic şi politic. Cum vă explicaţi faptul că astăzi cultura e un punct important pe agenda publică europeană?

Aşa este, cultura şi educaţia nu au avut un rol semnificativ cînd s-au pus bazele Uniunii. În 1992, în Tratatul de la Maastricht s-a pus pentru prima dată problema culturii. După Tratatul de la Maastricht a fost învestit şi primul comisar european pentru cultură – a reprezentat, deci, un moment important. Angajamentul pentru producţia şi difuzarea culturii apare şi într-un paragraf al Tratatului de la Lisabona. Însă cultura a început să joace cu adevărat un rol important începînd cu 2004, cînd Uniunea a primit o serie de noi state membre. Ceva mai tîrziu, au intrat România şi Bulgaria. Nu e o întîmplare că 2008 a fost declarat, de către comisarul european pentru cultură Ján Figel, „anul dialogului intercultural". El însuşi slovac, deci european „nou", a simţit nevoia acestui cadru formal pentru descoperirea diversităţii culturale.

Europa este mai mare decît Uniunea Europeană. Care sînt, totuşi, limitele, frontierele Europei?

E greu de spus. Timothy Garton Ash, un autor pe care îl apreciez, a scris un eseu despre frontiere. El spune că Europa nu are frontiere precise – ele sînt doar nişte linii difuze. Şi are dreptate. Cred că Rusia e europeană şi că Asia începe, undeva, de-acolo, de pe teritoriul Rusiei. La sud, Turcia se află şi ea undeva la confluenţa dintre Europa şi Asia. Şi aici intervin aspecte culturale. Un istoric vorbeşte, de pildă, de o aşa-numită *„coffee border"*, de o frontieră stabilită în funcţie de consumul de cafea, care e, şi acesta, un fenomen cultural.

Cum aţi defini cultura europeană? Care sînt trăsăturile marcante?

În accepţiunea cea mai largă, e vorba de o anumită civilizaţie şi de un set de valori. Aceste valori au fost rezumate într-un paragraf din Preambulul Tratatului de la Lisabona. Ele fac parte din cultura europeană. Şi pe acestea vrea să le difuzeze Uniunea Europeană. Am ţinut foarte mult ca portofoliul Înaltului Reprezentant pentru politică externă şi securitate al Uniunii Europene să se refere şi la această dimensiune culturală. Şi Catherine Ashton şi-a asumat aceste valori. În biografia sa, Tony Blair spune că Uniunea Europeană e un proiect care-şi propune să aducă şi să menţină pacea pe continent. Însă discursul de acum al UE nu mai este despre pace, ci despre putere: despre puterea de a difuza aceste valori care, în sens larg, înseamnă cultura europeană.

„Ce e tipic pentru Europa e responsabilitatea pe care şi-o asumă statul în a încuraja producţiile culturale."

Dacă însă mă întrebaţi ce înseamnă cultura europeană în sens foarte strict, n-aş şti ce să răspund. Ce e european în literatura, cinematografia, teatrul, dansul, artele plastice? Există influenţe de tot felul, de peste tot. Ce e tipic pentru Europa e responsabilitatea pe care şi-o asumă statul în a încuraja producţiile culturale şi în a proteja patrimoniul.

Ca manager cultural, aţi simţit vreodată că îndepliniţi şi o misiune socială sau civică?

Nu mi-am propus asta cînd mi-am ales această meserie. Am vrut să creez şi să lucrez cu artişti creativi, am vrut să difuzez aceste opere. Dar mi-am dat seama că, într-adevăr, am o responsabilitate faţă de societate. Mai ales cînd am lucrat cu artişti foarte atenţi la lumea din jur. Am lucrat alături de artişti care astăzi sînt respectaţi şi apreciaţi la nivel mondial, dar care, la începutul carierei, erau în avangardă. Am avut de-a face cu spectatori care ieşeau din sală şi cu critici acerbi, şi numai convingerea că acei artişti pot face treabă bună ne-a făcut să lucrăm împreună în continuare. Stăruinţa noastră a făcut ca şi publicul să-şi schimbe atitudinea, să accepte repere noi în modul de a privi arta.

Sistemul de finanţare de acum din Belgia sau din Uniunea Europeană poate cenzura creativitatea?

Ca să vorbesc despre ţara mea, şi mai ales de zona flamandă, aş putea spune că, în ultimii cincisprezece ani, sistemul de finanţare a evoluat formidabil. Flandra e regiunea din Europa cu cea mai mare densitate de instituţii culturale. Sînt nenumărate locuri, inclusiv la sate, unde pot fi prezentate creaţiile culturale. Însă sînt diferenţe mari în Europa, în ceea ce priveşte modul în care e susţinută cultura. De pildă, acum trei-patru ani, în Olanda s-au făcut concedieri masive în domeniul cultural. S-au închis filarmonici, teatre, opere. Bugetele pentru cultură s-au redus cu 40%. În Spania, reducerile au fost încă şi mai drastice. Nu e cenzură, dar efectele nu sînt departe de cenzură, de vreme ce se anulează şansele de a crea. Cred că ar fi nevoie ca, la nivel european, să existe o dezbatere serioasă pe această temă. Reprezentanţii guvernelor din ţările membre ar trebui să se întîlnească şi să discute despre felul în care e finanţată cultura. Şi aici ar trebui găsită o măsură justă şi nişte cifre comparabile.

„Baza culturii e agricultura."

MAURICE BÉJART

„Răspunsul la criză e cultura."

NICOLAS SARKOZY

În discursul politic se spune adesea, mai ales în momente de criză, că cheltuielile pentru cultură sînt prea mari. Poate cultura să fie şi profitabilă?

Depinde cum privim lucrurile. Există studii foarte serioase care arată că investiţia în cultură e rentabilă. De pildă, un studiu realizat acum cîţiva ani la solicitarea Comisarului European pentru cultură şi care urmăreşte impactul culturii asupra societăţii a generat rezultate surprinzătoare. Cifra de afaceri a domeniului cultural este mai mare decît cea a industriei de automobile. Aproape şase milioane de europeni, adică vreo 3% din populaţia Uniunii, lucrează în industriile culturale. Toate cifrele arată că domeniul cultural e important. Cultura costă, dar practicarea culturii aduce bani.

Dincolo de această perspectivă pragmatică, care e viziunea idealistă? Cum poate cultura să schimbe Europa?

Acum e greu să oferi o viziune idealistă asupra culturii. Cînd şomajul atinge cote alarmante, mai mari de 20%, ca în Spania, cînd finanţiştii explică, argumentat, că moneda euro e în pericol, e clar că urgenţele sînt în altă parte. Dar cred că e evident pentru toată lumea că orice fapt cultural oferă un sentiment al apartenenţei. Am simţit asta aici, la Alba Iulia, la acest festival, cînd am văzut o mie de oameni adunaţi la un concert. Şi probabil că fiecare dintre spectatori a avut această senzaţie. Programul „Capitala Culturală Europeană" mizează tocmai pe asta – pe aproprierea unui spaţiu prin participare culturală.

a consemnat Matei MARTIN

Ruxandra IVAN

Mai multă Europa?

Europei nu-i lipsesc simbolurile. De la imn, drapel, la părinţii fondatori şi cetăţenia semifictivă, o ducem destul de bine cu metaforicul presupus a ne consolida conştiinţa-de-a-fi-împreună. Crearea unei simbolistici care să accentueze această conştiinţă a unităţii europene a fost de la început o politică asumată explicit de liderii europeni.

Europei nu-i lipsesc nici poveştile, nici istoriile; sau naraţiunile ori meta-naraţiunile (cum se zice de cînd cu postmodernismul). De la răpirea nimfei Europa la Europa încoronată ca regină a lumii în Cosmografia Universală a lui Sebastian Münster (1588), apoi la frumoasa poveste a reconcilierii istorice franco-germane şi a sfîrşitului definitiv al războiului pe acest continent avem, nu-i aşa, 28 de secole de Europa. Cu toate astea, parcă simţim uneori că nu-i suficientă Europă, şi atunci apar chemări către o „relansare" a unui proiect pe care ne ferim să-l numim „federal", dar căruia nu-i putem găsi un (alt) corespondent în taxonomia regimurilor politice.

S-au înmulţit, în ultimii ani, apelurile pentru „salvarea" Europei. Asta arată că sîntem din ce în ce mai conştienţi că ceva nu-i în regulă. Tratatul Constituţional, de altfel, a fost tot rezultatul unui proces în care din ce în ce mai multe voci cereau „mai multă Europă" (apropo: aţi mai auzit pe cineva pronunţînd cuvîntul „constituţie" cu referire la Europa, de la marele eşec din 2005?). În 2012, în plină criză, doi oameni politici foarte cunoscuţi, membri ai Parlamentului European (germanul ecologist Daniel Cohn-Bendit şi belgianul liberal Guy Verhofstadt) lansau un apel, foarte similar în conţinut cu ideile mişcărilor federaliste de la sfîrşitul celui de-al Doilea Război Mondial, către o depăşire istorică a statului-naţiune, către un fel de „revoluţie post-naţională" (*„Débout l'Europe! Manifeste pour une révolution post-nationale en Europe"*). Cu oarece vîlvă mediatică, dar fără alte urmări.

Cel mai recent din această serie este manifestul *„A New Narrative for Europe"*. E o declaraţie frumoasă, scrisă de un grup de mari intelectuali şi artişti europeni, la iniţiativa Comisiei. Ceea ce ne face să zîmbim, aici, în Est, unde cunoaştem foarte bine tradiţia proiectelor intelectuale, stimulate de la vîrful politicii. Textul vorbeşte despre valori, despre principii, despre faptul că Europa este o stare de spirit şi despre importanţa culturii ca liant al cetăţenilor europeni, dincolo de chestiunile economice şi financiare. Toate acestea, într-o Europă în care afişele electorale cu pericolul reprezentat de instalatorul polonez care va lua locurile de muncă ale francezilor aduc oamenii la vot; în care germanii sînt nemulţumiţi că, în timp ce ei muncesc şi fac să duduie economia europeană, grecii stau cu burta la soare şi profită de pe urma lor; în care discursul media din Marea Britanie înfăţişează masele de români care urmau să invadeze Albionul, după liberalizarea pieţei muncii.

„Europa nu se va face dintr-odată, şi nici într-o construcţie de ansamblu: ea se va face prin realizări concrete care să creeze mai întîi o solidaritate de fapt."

ROBERT SCHUMAN

S-au înmulţit apelurile, dar s-au rărit proiectele concrete.

Unul din fenomenele care caracterizează cel mai bine evoluţia construcţiei europene este prăpastia dintre ce s-a sperat iniţial şi ce s-a negociat ulterior. Cel mai bun exemplu este chiar momentul fondator, începutul anilor '50, cînd curentul federalist atinsese un maxim în societatea civilă europeană. Atunci, ideea că statul-naţiune este principala sursă a războaielor, că el trebuie aşadar să fie depăşit prin crearea unei federaţii, era o adevărată mantra pentru elitele intelectuale europene. Şi tot ce s-a reuşit a fost o Comunitate a Cărbunelui şi Oţelului (care, pe de altă parte, a fost baza a ceea ce nu ezit să numesc cel mai reuşit proiect politic al secolului al XX-lea). Numeroase momente de acest tip – planuri entuziaste şi ambiţioase, urmate de negocieri care coboară nivelul realizărilor în practică la cel mai mic numitor comun al statelor, iar în cele mai rele cazuri, urmate la rîndul lor, de scrutinuri populare care taie tot entuziasmul iniţial, fiind adevărate voturi de blam la adresa decidenţilor – au punctat evoluţia Uniunii. Însă, pentru ca orice evoluţie să fie posibilă, este necesar ca, dincolo de frumoasele declaraţii de principiu, să existe voinţă politică, proiecte cît se poate de concrete şi oameni capabili să pună aceste proiecte în practică. Din păcate, s-au înmulţit apelurile, dar s-au rărit proiectele concrete. Nu numai că nu există proiecte noi, dar majoritatea politicilor europene se află în impas, iar marile figuri politice, care să le transpună în practică, strălucesc prin absenţă. De aceea, este foarte probabil ca „noua naraţiune pentru Europa" să rămînă un moment festiv care, desigur, ne emoţionează, după care ne întoarcem la treburile noastre (recesiunea, şomajul, problemele din Ucraina, problemele din Orientul Mijlociu, energia etc.).

Dintre toate declaraţiile cu încărcătură simbolică pentru Europa, preferata mea rămîne cea a lui Schuman: „Europa nu se va face dintr-odată, şi nici într-o construcţie de ansamblu: ea se va face prin realizări concrete care să creeze mai întîi o solidaritate de fapt." Robert Schuman a spus asta în 1950 şi s-a apucat imediat de treabă. Să vă văd, domnule Barroso!

Ruxandra Ivan, *dr. în ştiinţe politice, Universitatea Liberă din Bruxelles, este conferenţiar la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti.*

Mircea KIVU

Unde sînt euroscepticii noştri?

În toamna lui 2006, chiar înaintea aderării României la Uniunea Europeană, aşteptările erau imense: 69% dintre românii care răspundeau sondajului Eurobarometru se aşteptau să beneficiem de pe urma intrării în Uniune. Proporţia era superioară atît celei înregistrate la vecinii şi colegii noştri de aderare, bulgarii (58%), cît şi mediei europene (54%). Încrederea în Uniunea Europeană era şi ea foarte mare: 67% (a se compara cu media UE de 45%).

Cei 20% care-şi exprimau neîncrederea nu-şi făceau auzite vocile. Politic, nici un partid nu a exprimat vreo reţinere faţă de intrarea României în UE. Despre un curent eurosceptic nici nu putea fi vorba. Între timp, lucrurile s-au schimbat. Încrederea a scăzut la 48%, iar cei 20% care îşi exprimau, în 2006, neîncrederea în Uniunea Europeană s-au dublat, ajungînd în Eurobarometrul din noiembrie 2013 la 42%. Trebuie spus că trendul nu ne e specific: la nivelul Uniunii, încrederea a scăzut, în aceeaşi perioadă, de la 48% la 31%, iar neîncrederea a crescut de la 39% la 58%.

Oricum, e ciudat: deşi teoretic există un bazin electoral imens, cei 42% din românii care nu au încredere în Uniunea Europeană nu sînt reprezentaţi de nici un partid important. A existat o timidă încercare a liderului Noii Republici de a se situa (în campania pentru alegerile europene) pe o poziţie eurosceptică – cu un mare bemol, domnia sa nu s-a declarat adversar al Uniunii în sine, ci al transformării acesteia într-o uniune politică supranaţională. Chiar şi aşa, tentativa a fost sancţionată de electorat, transformîndu-se într-un usturător scor subunitar.

În vara lui 2012, au fost peste şapte milioane de români (nu-mi spuneţi despre frauda la urne, ea nu putea avea proporţii mai mari de 100.000) care au votat demiterea preşedintelui. Uniunea Europeană s-a opus şi Traian Băsescu a rămas în funcţie. Ar fi fost de aşteptat o creştere a aversiunii faţă de instituţiile europene, uşor de făcut vinovate, din punctul de vedere al celor şapte milioane. Dar n-a fost aşa: „euroscepticii" erau 43% în mai şi 40% în noiembrie 2012 (diferenţa e la limita marjei de eroare).

De fapt, creşterea masivă a proporţiei „euroscepticilor" (folosesc ghilimele pentru că neîncrederea de aici în UE nu e chiar curentul european denumit astfel) s-a petrecut în România între noiembrie 2009 şi mai 2012. Am putea spune că a început odată cu începerea politicii de austeritate (reducerea salariilor bugetarilor şi creşterea taxei pe consum): între Eurobarometrele din noiembrie 2009 şi cel din iunie 2010, ponderea „euroscepticilor" creştea de la 22% la 34%.

Am putea spune că atitudinea românilor faţă de Uniunea Europeană a fost dominată, în perioada preaderării şi în primii ani de după aderare, de o „aşteptare continuă a populaţiei din ţară de a beneficia de suportul Uniunii în condiţii de criză" (Dumitru Sandu, *Opinia publică din România în context european. Structuri şi tendinţe pe spaţii societale şi regionale* 2007-2011). Cel puţin aşa se vedeau lucrurile atunci. Evenimentele din primăvara lui 2010 au schimbat radical această percepţie: Europa nu doar că nu a putut să ne ajute, dar criza a părut a ne veni de acolo, iar efectele – măsurile de austeritate – au fost adoptate, ne amintim, în urma unor negocieri dure cu reprezentanţii FMI şi BERD. Subliniez, vorbesc despre percepţia publică, şi nu despre cauzele reale ale fenomenelor.

Euroscepticismul românesc nu funcţionează după coordonatele sale „clasice", nu prea are cum: nu există teama că imigranţii ar putea lua locurile de muncă ale autohtonilor, nu cheltuim prea mult din bunăstarea noastră pentru scoaterea din colaps a grecilor, moneda euro e încă o aspiraţie, şi nu o frînă în dezvoltarea economică.

Studiile sociologice arată că partidele eurosceptice sînt, mai ales în ţările „vechii Europe" (cea de dinaintea căderii comunismului), votate mai ales de către cei care au ceva de pierdut – membrii clasei mijlocii, temători de a-şi înrăutăţi situaţia economică, clasă care la noi e tare subţire. Cei 42% de „eurosceptici" români sînt mai degrabă persoane din categoriile defavorizate (conform studiului citat), care şi-au văzut înşelate speranţele că Uniunea va funcţiona ca un *deus ex machina*. Mai degrabă, ei constituie electoratul partidelor populiste, care promit soluţii miraculoase, de obicei în dauna celor bogaţi (şi corupţi, evident). Discursul antieuropean e rudimentar şi în surdină, dar mereu prezent – la urma urmelor, Europa e locul bogaţilor. De asta prefer să pun între ghilimele „euroscepticismul" autohton.

Mircea Kivu *este sociolog.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Visul românesc

Am văzut pe Facebook „profilul" unei mai vechi cunoştinţe: Mihai, căruia i se spunea „Miciu", împotriva voinţei lui, un tînăr care a locuit ceva vreme în organizaţia de copii orfani la care am lucrat cu mult timp în urmă.

Cînd l-am cunoscut, acum aproape douăzeci de ani, era spaima educatorilor, a asistentelor maternale, a pedagogilor, a directorului: părea cu totul incontrolabil, dispus la orice oră să testeze limitele adulţilor sau ale colegilor săi, gata mereu să întoarcă vorba, regula, ordinea, liniştea. Acum citesc despre el, pe reţelele de socializare, că este student la Asistenţă Socială, în Bucureşti, şi că îşi manifestă apăsat, împrăştiat şi (cam) agramat, credinţa în Dumnezeu. Are o prietenă, un cîine şi multe fotografii de familie. Habar nu am cum i-au reuşit toate astea: ultimul lucru pe care-l aveam în minte despre el era acela că a fost un copil abandonat. De toţi şi de toate.

A fost mai întîi abandonat de familie şi lăsat în grija organizaţiei. Organizaţie care l-a spălat, l-a îmbrăcat, l-a încălţat, l-a hrănit, l-a înveselit şi l-a trimis la şcoală. Probleme mari de disciplină. De asimilat cunoştinţe şi de ascultat de reguli. Săptămînal existau reclamaţii, vizite la şcoală, întîlniri cu directorii, psihologii, învăţătorii. A rămas repetent de cîteva ori. I s-a pus diagnosticul de ADHD, i s-a dat tratament, a făcut psihoterapie, dar învăţătoarele şi părinţii îşi pierduseră răbdarea cu un copil care în mijlocul lecţiei voia să ude florile, să „vorbească neîntrebat", să ajute femeile de serviciu la curăţenie, să verifice dacă ceilalţi elevi îşi făcuseră tema, să şteargă tabla în momente nepotrivite etc. Şcoala a renunţat la el: era trecut clasa doar cu promisiunea că va fi mutat în altă instituţie. În scurt timp, a renunţat şi organizaţia la el: desele reclamaţii ale mamei sociale şi ale dascălilor au dus la o singură concluzie, aceea că Mihai trebuie reintegrat în familie. O familie săracă, fără nici o şansă pentru încă o gură în plus de hrănit.

Un vis la care instituţiile statului nici nu visează...

Peste toate aceste abandonuri, a venit şi cel al statului: un stat indiferent la nevoile acute ale învăţămîntului, un stat incapabil să ofere şcolilor consiliere psihologică profesionistă, un stat nepăsător faţă de formarea cadrelor diadactice şi faţă de condiţiile în care aceştia îşi desfăşoară activitatea, indolent în faţa copiilor cu nevoi speciale. Un stat care uită de copiii familiilor care abia supravieţuiesc şi îşi aduce aminte de ei cînd devin numai buni de trimis la urna de vot. Un stat rău, care are de dus propriile războaie pe averi, influenţe, comisioane, şi le uită pe cele ale societăţii pe care o are de guvernat: cele cu ignoranţa, sărăcia, corupţia.

Cum spuneam, habar nu am cum a reuşit Mihai să treacă de toate pericolele care îl pîndeau: abandonat de toţi, cu multe greutăţi, ar fi putut să aleagă să trăiască fără reguli, flămînd şi drogat, în devălmăşia străzii, pus pe furat sau cerşit (pentru pîine sau băutură), gata să intre în găşti de cartier sau să spargă case. Găsindu-i povestea pe Facebook, mă întreb: e ceva de genul visului american? Nici vorbă. E mai curînd un tragic „vis românesc", uşor de identificat în cartiere mărginaşe, printre copiii indisciplinaţi şi neiubiţi. Un vis la care instituţiile statului nici nu visează...

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Romantism cu şofer de taxi

Oricît aş citi din manuale de popularizare de genul *Bărbaţii sînt de pe..., Femeile de pe...*, totuşi, nu mă pot vindeca de puseurile romantice tipic feminine, aş fi zis. Aş fi zis pînă acum, pînă la întîlnirea, absolut întîmplătoare, cu un taximetrist. Taximetrist care mi-a reabilitat, măcar un pic, neamul bărbătesc, în ceea ce priveşte simţirea romantică.

Pînă la el, desigur, mai întîlnisem bărbaţi romantici, dar cu precădere în poveşti şi în filme. Mi-erau cît se poate de dragi scenele în care El o cere pe Ea ori în genunchi, la un restaurant miraculos, cu orchestră şi punînd la cale un adevărat *happening;* ori într-o mulţime uriaşă, strigînd sfidător de la un capăt la altul al acesteia: *„Will you marry me?"* etc. Ori din aceleaşi filme siropoase în care, după ce Ea are curajul să-l părăsească, El vine după Ea oriunde s-ar afla, şi cei doi se reconciliază cu un sărut prelung...

Taximetristul în a cărui maşină m-am urcat nu arăta deloc precum eroii din Danielle Steel ori Barbara Cartland. Ci, mai curînd, precum personajele negative din filmele de acţiune, de genul terorişti care bombardează o clădire, ori membrii unei bande interlope care jefuiesc o bancă: nu foarte înalt, slab, dar musculos, supertatuat, îmbrăcat în trening, cu ochelari de soare şi cu şepcuţă pe deasupra. Faţa nu i se prea putea vedea, graţie acestei „deghizări". Altfel – curat şi îngrijit, cu o voce normală, fără accentul de cartier şi fără ticuri de vocabular...

Cu un telefon mobil în braţe. La care tot butona, ba dădea mesaje, ba era sunat, ba suna. La un moment dat, are loc, pe sub nasul meu, chiar o adevărată conversaţie. Văzînd că, vrînd-nevrînd, am auzit conversaţia, şoferul s-a simţit dator să mă pună la curent: „E a mea", mi-a spus. „Aşa e ea, nu mă lasă-n pace. Vrea s-o iau de la serviciu."

Obişnuită cu multele conversaţii iritabile ale şoferilor cu care merg atunci cînd sînt sunaţi de soţii să le ia de undeva, am crezut că şi băiatul în cauză se integrează în aceeaşi schemă. Drept care am îngăimat una din uzualele banalităţi false, de genul aşa-s femeile, mereu vor ceva...

Auzind răspunsul meu, a ţinut să intervină: „Nu, nu e ce credeţi. A mea nu vrea un serviciu. Ea pur şi simplu vrea să mă vadă, i-e dor de mine. Aşa sîntem noi, nu putem sta mult unul fără altul."

În sfîrşit, ceva nou. În sfîrşit, un bărbat cu adevărat îndrăgostit, şi încă de propria lui nevastă, şi nu unul dintre masculii indiferenţi, care flirtează în dorul lelii cu clientele din taxi. Am ciulit urechile şi m-am încordat, simţind că sînt pe cale să prind un peşte mare.

El şi soţia lui erau împreună de un an şi jumătate. „Pînă la ea, să ştiţi, am înşelat toate femeile cu care am fost. Am fost cu una două săptămîni şi tot am înşelat-o de două ori...", mi-a spus el, scoţînd o mînă tatuată pe geam şi depăşind tot ce prindea în cale de ne claxonau toţi ceilalţi şoferi.

Mie nici că-mi păsa. Mergeam cu un cavaler adevărat în maşină. Care continua să-mi povestească. „Noi doi sîntem telepatici. Nu poate face nimic fără s-o simt, şi nici eu, fără să mă simtă ea. O dată, am vrut să-i fac o surpriză: o cină romantică, cu petale de trandafiri... M-a simţit imediat... Altă dată, înainte să fim căsătoriţi, eram supărat, şi voiam să vină la mine, dar ea se ducea la club. A simţit imediat care-i treaba, a venit la mine şi nu s-a mai dus la nici un club.

Pe noi doi ne leagă multe lucruri. Unul dintre ele e sexul. Nu putem unul fără altul. Şi ne şi plac cam aceleaşi chestii: o dată, pe cînd eram la mare, la bulgari, am simţit o nevoie formidabilă de Pepsi, deşi mă dusesem să cumpăr ţigări. Am umblat peste o oră pentru o sticlă. Cînd am venit cu ea, mi-a luat-o din mînă, a tras repede o gură şi mi-a zis cît de poftă îi era şi ei de Pepsi.

Un singur defect are: se enervează repede. Eu spun una, eu spune alta... Am ajuns şi la Poliţie cu certurile astea... Astăzi e prima oară cînd a reacţionat calm, m-am mirat şi eu..."

Povestea şoferului meu m-a înduioşat şi mi-a redat speranţa: există şi oameni pasionali, care trăiesc, păstrînd proporţiile, ca-n filmele romantice, fie ele de pe Dîmboviţa... Şi aparenţele, măcar întrucîtva, înşeală...

Selma IUSUF

legende urbane

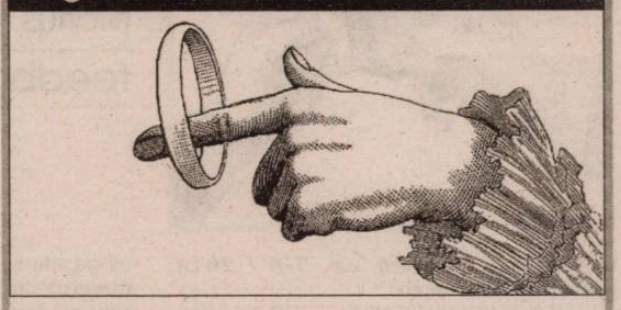

Vine o vreme

Cînd te laşi de fumat. Cînd iei încă o hotărîre care te aruncă brutal într-o lume în care nu mai locuisei vreme de vreo douăzeci de ani. În primă instanţă, hotărîrea care se copsese de ceva vreme înlăuntru, odată luată, m-a lovit în moalele capului. Îmi venea să mă tîngui lung, amarnic, cu mîinile puse pe cap, să jelesc o întreagă structură formală a lumii pe care, cu bună ştiinţă, o deconstruiam.

Se făcea fărîme un set de tabieturi perfecţionate pînă la ultimul gest, de-a lungul anilor. Prima cafea cu prima ţigară în liniştea dimineţii cînd ieşi încet din pîcla şi abandonul de sine al somnului. Primul fum aromat, greu, onctuos, generos şi eliberator. Odată cu el intrai încetul cu încetul în lumea reală care avea să capete culoare, contur şi direcţie.

Se ducea naibii un întreg ritm al cotidianului punctat în momentele lui de cotitură sau de respiro de cîte o ţigară. Suna telefonul, te apucai să vorbeşti şi aprindeai o ţigară. Veneai de undeva, aprindeai o ţigară. Ajungeai altundeva, sărbătoreai cu o ţigară. Făceai un duş – o ţigară. Ieşeai de la un film, altă ţigară. Ba chiar, în ultimele minute ale filmului anticipai momentul dulce în care, după o pauză de două ore, puteai, în sfîrşit, să tragi cu sete fumul care ţi-a lipsit atît de mult.

Am fost unul dintre fumătorii exasperaţi de campania asta mondială anti-fumat. (Acest „am fost", acest trecut implacabil, perfect, mă întristează iar în secunda în care îl scriu.) Am fost unul dintre fumătorii pasionaţi de ritual, de gust şi miros. Am fost dintre cei care s-au simţit literalmente jigniţi şi hărţuiţi de fotografiile dezgustătoare puse pe pachetele de ţigări şi de nazismul militanţilor anti-fumat. Astea nu s-au schimbat odată cu renunţatul la fumat. Pot deveni orice, dar nu un fost fumător convertit fanatic la religia anti-tabac. Un păcătos devenit sfînt peste noapte. O curvă canonizată. N-o să strîmb din nas atunci cînd o să stau în fumul altcuiva. N-o să mă apuc să pretind că brusc mă simt mai bine şi mai curată. N-o să mă apuc să pomenesc mîrlăneşte de dinţii şi unghiile îngălbenite ale fumătorilor. Habar n-am pe cine pot convinge astfel de argumente; ştiu că pe mine, ca fumător, toată insistenţa asta lipsită de inteligenţă mă enerva teribil. La fel cum mă enervau cuştile de sticlă din aeroporturi în care fumătorii stăteau ca nişte exemplare bizare urmăribile din toate unghiurile de oamenii relaxaţi care nu alergau ca nişte găini fără cap ca să găsească repede un loc de fumat între două avioane. Stăteam ca un parameci în borcan şi scoteam fum în văzul tuturor. Cuştile alea sînt prost ventilate. Mirosul din haine începea să te deranjeze chiar şi pe tine, fumător. Sînt gata să semnez şi acum o petiţie pentru condiţii mai bune.

Aşadar, cred că cel mai greu e să treci peste teama că devii altcineva. Odată spulberată, trădarea devine mai uşoară. Adio, dragă prietenă. Mi-a fost mai uşor să trec prin examenele de la facultate, cu tine? Poate, numai eu şi prietenele mele din acea vreme ştim cîte pauze ne prilejuiai şi ce pretext bun erai ca să-l lăsăm pe cine ştie care minor scriitor al unei literaturi minore să tînjească după noi, din paginile de curs lăsate deschise în acelaşi loc. Mi-ai fost alături cînd am trecut prin tot soiul de crize sentimentale de primă tinereţe, de pre-maturitate? Posibil, dar cine ştie la ce altceva m-aş fi gîndit dacă nu-mi ocupai atunci mîinile şi capul. Am fost împreună în nenumărate seri petrecute pe terasele bucureştene, cînd aveam nevoie de tine fără oprire şi mi te vălătuceai albastră prin bolţi de vie? Am fost. Am fost atît de mult împreună, încît am uitat cum sînt eu de una singură. Fără propteaua pe care mi-o oferi tu cu zîmbetul tău de scrum. Fără teama că o să rămîn fără tine în toiul nopţii. Fără alergatul la ore imposibile să-mi fac provizii. În sfîrşit, fără banii aruncaţi pe tine, întreţinuta mea. Adio, mînca-te-ar strigile, că mult te-am iubit.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

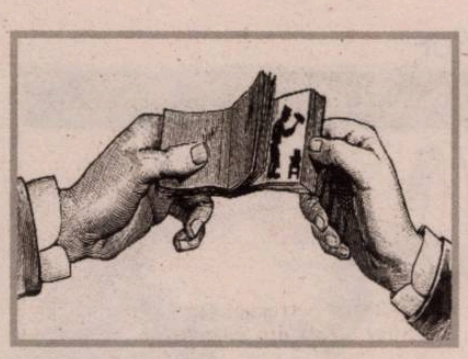

Marius CHIVU

feedbook

Ciorne, versiuni, notițe

● **Revista *Steaua* nr. 7-8 / 2014, www.revisteaua.ro.**

Ultima dată cînd am scris despre revista *Steaua* (nr. 1-2/2014), am făcut-o cu prilejul anchetei realizate de Ruxandra Cesereanu pornind de la întrebarea „Care este declicul (psihologic, sufletesc, artistic, tehnic) care decide încheierea unei cărți?“. Ancheta din acest număr vine să chestioneze și mai departe actul creației, întrebîndu-i pe scriitori despre versiunile, ciornele și bruioanele manuscriselor, despre planurile de lucru, notițele și fișele necesare scrierii unei cărți. Răspund treisprezece scriitori – prozatori, eseiști, poeți –, unii dintre aceștia exemplificînd cu fotocopii ale manuscriselor sau cu transcrieri ale variantelor succesive de text, majoritatea răspunsurilor fiind, în ciuda inerentelor diferențe de viziune și abordare, chiar surprinzător de detaliate, oricum substanțiale și lămuritoare asupra procesului îndelung, stratificat, al creației.

Dacă ar fi să-i impart pe scriitori pe categorii, cea mai relevantă mi se pare distincția scris de mînă / scris pe laptop. Dintre cei care încă mai scriu pe caiete și agende se numără T.O. Bobe, Radu Pavel Gheo și Șerban Foarță, iar dintre cei care au trecut definitiv la computer: Simona Popescu, Veronica D. Niculescu, Alexandru Vakulovschi și Radu Vancu, ceilalți neexprimîndu-și predilecția pentru un instrument sau altul de scris. Alte posibile distincții ar fi între cei care lucrează mult pe manuscrisul inițial, produc multe variante de text, și cei care nu au reguli clare de redactare; între cei care sînt foarte conștienți de felul în care construiesc o operă și cei care fac asta dintr-un fel de instinct, neștiind cum să-și explice opțiunile din timpul (pre)lucrării unui text.

T.O. Bobe, care e un stilist, nu putea scrie decît de mînă.

T.O. Bobe, care e un stilist, nu putea scrie decît de mînă: „Caietele ar fi imposibil să funcționeze drept o cutie neagră, la figurat, a cărții, una care să ajute pe cineva să-mi reconstituie logica de atunci și succesiunea deciziilor. Asta pentru că într-un caiet pot fi fragmente de cîte cinci, șaisprezece sau douăzeci și șapte de pagini din două sau trei povestiri diferite și pentru că de cele mai multe ori notițele, schemele, pașii mărunți de urmat erau pe foi volante aflate undeva la îndemînă.“ Tot un „tradiționalist“ este și Radu Pavel Gheo: „Îmi scriu textele de ficțiune și eseurile mai întîi pe hîrtie, cu cerneală neagră, și abia apoi le transcriu. Nu pot scrie altfel – mi se pare că literatura cere așezare, iar scrisul, chiar scris. Iar atunci cînd transcriu (digitalizez), redactez și modific destul de mult; dar asta e altceva. Așa că eboșele, bruioanele, atîtea cîte or fi, sînt de obicei înghesuite prin tăieturile manuscrisului.“ De altfel, răspunsul foarte detaliat al lui Radu Pavel Gheo despre cum și-a făcut schema desfășurării poveștii romanului *Noapte bună, copii!*, precum și felul în care și-a căutat informațiile, tot felul de informații necesare, rămîne un text exemplar (prin care, în fața mea, cel puțin, și-a cîștigat o dată în plus respectul de romancier) despre cum se construiește o carte pe un șantier de fișe: „Lumile ficționale nu-și permit să fie strîmbe de la început.“ Angelo Mitchievici scrie un foarte frumos eseu nu despre parcursul cărții de la manuscris la variante definitive, ci despre primul impuls de a scrie, ce îl provoacă, ce hrănește scrisul: „Declicul pentru mine nu este tocmai o frază în adevăratul sens al cuvîntului, ci o frază-imagine, o frază-muzicală, iar acea frază conține o emoție anume. Imperiul emoțiilor e vast și neînregistrabil, vocabularul său de stare civilă este modest și lipsit de relevanță. În mod cert, nu pot să scriu dintr-un sentiment de bucurie, de preaplin, de satisfacție. Am nevoie de o stare de disconfort, scrisul este rezultatul disconfortului și al unei absențe. A mea din propria mea viață. Scriu doar cînd sînt trist, dar această melancolie nu are un reper precis, nu devin melancholic «pentru că», «din cauză că» și aici nomenclatorul cauzelor poate fi completat de orice secretar al sentimentelor... O solitudine ilizibilă, disidentă și o frumusețe a nimicului infuzată unei clipe oarecare se află în dorința mea de a scrie. Acel colț și nu altul îmi declanșează mereu aceeași emoție, mă pot duce să îmi iau «inspirația» de acolo, să mă las chimic invadat de otrava acelei tristeți incomensurabile sau pur și simplu o pot evoca pentru a scrie. Cu asta începe orice povestire, indiferent de cum va evolua, cu o tristețe fără obiect.“

Simona Popescu face un omagiu al re-re-rescrierii, proces în care, deși tot ce contează este ultima versiune, în subsolul întunecat se produc energiile: „Versiunile, replicile, duplicatele, clonele, avatarurile textuale fac parte deja din felul meu de a structura un obiect literar. Re-re-rescrierea a devenit chiar un principiu de lucru. Rescriu, adică reordonez, remixez, revizui, reformulez, refolosesc, repermutez, reanclanșez, regrupez, restaurez, reintegrez, reînnod, recristalizez, repercutez, rejectez, reînsufletesc, fac să recircule «fluidele», recorelez, mă (re)angajez în traficul lexical, adaug oglinzi retrovizoare, reconstruiesc, renunț, îmi reamintesc altfel, reactivez protoversiunile, relansez, revizitez, realtoiesc, (de)reglez, retrăiesc, redistribui, recircul lucruri, reasociez, reduc, reîntregesc, reîncarc, recuperez, revin, reorientez, readuc în discuție, respir. Prin repetiție, creez diferență (cum am aflat, cu ușurare, de la vitalul, pentru mine, Deleuze). Așa că m-am hotărît la un moment dat, acum cîțiva ani, să fac din asta (din reluări, recidivări etc.) chiar o temă a acestor «lucrări» ale mele – care conțin mai multe începuturi și mai multe sfîrșituri. Începuturile ar fi putut duce, fiecare, spre altă spiral.“ Veronica D. Niculescu, deși scrie pe computer, rescrie ulterior de mînă: „Cartea zice că e gata (dar se preface), se dă pe imprimantă, se ia de pe foc și se lasă deoparte, la răcit. Apoi încep recitirile, iar și iar, pe hîrtie. Se scrie pe margine. Se corectează, se adaugă și mai ales se taie, se taie. Se înconjoară cîte un întreg paragraf, uneori cîte o pagină, și după multe ezitări se taie cu două diagonale, mai ezitante sau mai hotărîte, iar în loc de acea pagină se scrie o singură frază, concentrată. Uneori e așa. Alteori se scrie pagină nouă, cu pixul, pe dosul paginii imprimate. Așa arată toate «manuscrisele» mele, pe ele se poate vedea ce am lucrat de mînă practic doar după momentul clicului. Însă am schițe, planuri și chiar și desene cu personajele aproape la fiecare carte.“ Mai răspund Ioan Stanomir, Andreea Răsuceanu, Margento („orice manuscris de poeme este un performance în desfășurare“), Andra Rotaru („scrisul e un fel de jurnal al tuturor celor prin care trecem“), Corina Sabău („mi-e imposibil să scriu despre cum scriu“), Radu Vancu („ștergeam cuvintele sau versiunile cu linii groase, treceam de zeci de ori pixul pe deasupra lor, ca să nu mai vadă nimeni erorile grosolane trimise în obliviune“).

În afara anchetei, mai e de citit un eseu foarte interesant semnat de grupul de performance Margento și intitulat „Mize ale

poeziei de azi“ despre metamorfozele poeziei în epoca digitală, dar și o regretabilă recenzie făcută de Virgil Stanciu romanului lui Philip Roth, *Teatrul lui Sabbath* (traducere de Iulia Gorzo, Editura Polirom, 2014), recenzie care conține astfel de afirmații de cititor pudic, nu doar lezat, ci de-a dreptul revoltat pe ce-și poate permite literatura: „pagină după pagină plutește în gînduri și comentarii pornografice, ajungîndu-se în final la o adevărată orgie prelungită a lubricului și pornograficului“, „autoarea versiunii românești folosește fără a roși o limbă românească pliată pe necurățenia verbală a originalului, apelînd la toate obscenitățile care te îngrețoșează“ sau „o carte care trebuie ocolită de către cei ce-l prețuiesc pe autorul volumelor cu adevărat reprezentative.“ De mult n-am mai citit o recenzie atît de obtuză, limitată, chiar tendențioasă, căci dintre toți recenzenții cărții, unii numind romanul capodoperă (Frank Kermode, James Wood, William Pritchard), Virgil Stanciu o citează doar pe japoneza Michiko Kakutani care, într-adevăr, a scris o cronică negativă acestui roman antijaponez. „Proza lui Roth în acest roman este scrisă admirabil, dar e insuportabil de murdară. Cititorul are nevoie de nervi de oțel pentru a suporta cele cinci sute de pagini de *filth*. Este un discurs epic profan, pervers, grotesc și dezgustător.“ Din fericire, literatura se scrie (dintotdeauna) și astfel, și nu toți cititorii sînt atît de slabi de înger. În al doilea rînd, *Teatrul lui Sabbath* este o foarte puternică, deopotrivă comică și tristă, șocantă și emoționantă carte despre dragoste, ratare și moarte, mai ales, moarte. În cele cinci sute de pagini, nu e mai mult *filth* decît compasiune față de mizerabila și vulnerabila condiție umană. Păcat că Virgil Stanciu a citit și a rămas doar cu propriile spaime, scîrbe și dezgusturi; ar fi putut descoperi profunzimea și frumusețea din spatele a ceea ce criticii americani consideră a fi probabil cel mai bun roman al lui Roth. Cît despre excelenta traducere a Iuliei Gorzo, slavă Domnului că există și astfel de cărți pentru a mai dezmorți limba română!

PUBLICITATE

Maria BALABAȘ

Trei discuri bune

● **Jancy Korossy, *Romanian Landscapes & American Impressions*, 2013.**

Ascult *Romanian Landscapes* într-un apartament, la etajul 10, cu furtuna la fereastră. Nu vă dau detaliile acestea ca să veniți să mă vizitați. Ele fac parte din percepția mea asupra muzicii lui Jancy Korossy, la fel cum sunetele de pahare ciocnite și de farfurii, conversațiile celor care erau la Jazz Clubul din Atlanta în 1975, au rămas imprimate în muzica lui. Ceea ce ascultăm noi, acum, la aproape 30 de ani distanță de momentul concertului e, în mod straniu, înregistrarea singurătății lui Jancy. Așa sună singurătatea unui muzician.

Interzis și uitat în România, Jancy cîntă pentru americani în 1972.

Discul acesta, mai mult decît colegul său *American Impressions*, poartă cu sine un aer profund personal, o senzație tot timpul prezentă că muzica îi este aparat de fotografiat pentru amintiri. În fața atmosferei cumva indiferente a publicului de-atunci, pianul îi generează unicul mod de a exista artistic. Din primul sunet simți concentrarea lui Jancy și e ciudat să ai sentimentul că tu, cel de-acum, poți fi mai aproape de mintea lui decît cei din 1975, Atlanta. Fără excese de virtuozitate, Jancy cîntă o melodie continuă, adresare neîncetată către tine, cel care atunci poate lipseai, către cel care ascultă.

La prima audiție mi-a venit să scriu chiar așa: „Jancy cîntă frumos, ce pianist bun era!" Pare facil să zici așa de puțin despre muzică. Dar senzația asta aproape fizică a frumosului nu mă părăsește nici la audiții repetate. E dincolo de sunet, de frazare, de compoziție, de improvizație. E jazz esențializat și totuși aproape niciodată nu simți că ți se impune jazzul ca substanță-pivot pentru muzică. Pare că asiști la un concert care, deși întîmplat, abia acum și-a găsit publicul. Și poate asta mă fascinează la acest disc.

American Impressions e o dovadă de virtuozitate. Interzis și uitat în România, Jancy cîntă pentru americani în 1972, la Universitatea din Giorgia. Le *arată* cum se face jazz-ul. Ei aplaudă de mama focului pe finalul înregistrărilor. Jancy Korossy prelucrează standarde și teme de muzică clasică și le livrează auzului într-o viteză fantastică, arpegii, acorduri, tensiune. Îi simți mîna viguroasă și tinerețea. Nu se temperează deloc. Îl asculți sau nu, el este în timpanul tău, în muzica pe care ai crezut că o știi, înainte să-l asculți pe el. Mi se pare extraordinar că există și au fost editate pe discuri și alte înregistrări de concerte în care Jancy Korossy cîntă alături de saxofonistul Nicolas Simion și de alți muzicieni români sau internaționali. Se păstrează astfel memoria felului de a face muzică specific lui, unul dintre cei mai buni muzicieni pe care i-a dat pămîntul acesta.

Romanian Landscapes, la doar trei ani distanță de *American Impressions*, este cu totul altceva. Aici cîntă. Nu știu dacă a fost premiat de președintele Jimmy Carter înainte sau după acest concert. Temele sînt compuse de el, iar titlurile sînt o poezie: „Jocul florilor de cîmp", „Sălbaticul rîu Olt", „Razele soarelui poartă amintirile mele". Sonor, amprenta folclorică este prezentă, dar nu ca leitmotiv general ci, mai degrabă, există în atmosfera muzicii. N-aș vrea să fac nici o comparație cu nici un alt pianist – poate și pentru că auzul meu de jazz nu e îndeajuns de fin, poate și pentru că nu cred că e necesar.

Aș putea spune că discul acesta este pentru jazzul românesc ceea ce reprezintă *Simfonia de cameră* op. 33 de George Enescu pentru muzica academică. Cu diferența de nuanță că simfonia este o partitură, iar concertul acesta – o înregistrare.

● **Sebastian Spanache Trio, *A Pasha's Abstinence*, self release, 2014.**

Recent, am cerut o audiență la directorul liceului pe care l-am absolvit. Nu-mi fusese profesor direct, dar, spre surprinderea mea, mă ținea minte destul de clar. Spre finalul întrevederii, cînd conversația practică aproape se încheiase, dau să mă ridic. „Mai cînți?" mă întreabă el, dintr-odată. Ca și cum n-aș fi fost în liceul în care ani de zile am avut de-a face cu muzica, ca și cum arta asta doar aleatoriu ar fi făcut parte din viețile noastre, din discuția aceasta. Răspund că da, dar încep să mă scuz în următoarea secundă. Că nu mai fac muzică clasică, dar că am nevoie de muzică și de aceea continui. „Măi, ce talentată erai!" îmi trînțește el. Înghit în sec (13 ani petrecuți prin preajma locului aceluia). „Toți din comisii ne gîndeam, ce talentată-i fata asta... Totuși, ceva nu mergea, nu se potrivea, era ceva cu tine, o dezordine, o nelămurire." I-am spus că mi-a luat destul de mult timp să-mi dau seama cum anume să lucrez eu cu mine însămi și că nici un profesor n-a făcut asta cu mine cît am fost în liceu. Directorul s-a uitat încă o dată la mine și, cu un cinism de duminică, mi-a mai zis „ei, bine că s-a rezolvat". Am ieșit din biroul lui și-am vrut să dau foc liceului.

În cercul vicios în care ne învîrtim, calitatea sa pare aproape inexplicabilă.

Pianistul Sebastian Spanache a trecut, probabil ca mine și ca mulți alții care au treabă cu muzica, prin același sistem de învățămînt. Nu știu care e experiența lui cu școala timișoreană. Însă pentru auzul meu, albumul pe care-l ascult acum și care sintetizează gîndirea sa muzicală, din ultima perioadă, este o bucurie. Am senzația că, indiferent de caracterul limitativ, traumatizant, închis, care domină învățămîntul muzical, talentul – dacă învață despre sine – se manifestă, se ordonează, generează arta care îi este specifică. Jazzul propus de trio-ul condus de Sebastian este de o modernitate surprinzătoare, de respirație mai degrabă europeană decît americană, mult mai puțin oriental decît ar sugera titlul, cu și mai puține elemente esențial românești.

A Pasha's Abstinence nu este, altminteri, decît o anagramă a numelui său, găsită de un prieten al grupului, percuționistul Tavi Scurtu. Lipsită de umbre prea adînci, de o melodicitate cursivă și foarte armonioasă, muzica trio-ului dă senzația că pătrunde ușor în memoria afectivă și auditivă a celor care o ascultă. La o audiție mai atentă, cel care dorește descoperă sensibilitatea matură, ușurința utilizării registrelor armonice și de caracter, tehnica excelentă a muzicienilor. Alături de Sebastian, din trio fac parte basistul Csaba Sánta (compozitorul piesei „Meditation" de pe album) și percuționistul Radu Pieloiu. Lor li se alătură muzicieni precum Joanna Kucharczyk (Polonia), George Dumitriu, Alex Simu, Berti Barbera și un cvartet de coarde.

Vorbeam de propria mea bucurie. Se aude, la ascultarea discului, și bucuria lor de a face muzica aceasta. Este o energie specifică emanată de fiecare dintre piese, indiferent de tempo. Un alt lucru caracteristic pentru acest album este lipsa stridențelor, lipsa acelui sentiment dramatic exagerat. Trio-ul a găsit registrul expresiv temperat care generează, cel puțin pentru mine, spațiul necesar al apariției plăcerii de a asculta. Chiar și în „Sixty Five", unde Joanna contribuie cu o linie de jazz vocal, se păstrează această decență a expresiei. Te bucuri de calmul și de claritatea vocii care nu vrea să se impună cu tot dinadinsul, ci te lasă pe tine, ascultătorul, să o descoperi, să-i declari că-ți place intimitatea cu ea. Un alt moment de ținut minte este solo-ul lui Alex Simu în piesa „Meditation"; culoarea timbrală a clarinetului sopran se asortează minunat caracterului piesei. Altminteri, recomand ascultarea integrală a albumului, într-o oră în care să fie posibilă abstinența de la cît mai multe alte activități.

A Pasha's Abstinence este un tip de produs muzical care ar fi trebuit să apară demult în România și pe care generațiile tinere să și-l asume. În cercul vicios în care ne învîrtim, calitatea sa pare aproape inexplicabilă.

***Maria Balabaș** e jurnalistă la Radio România Cultural și face parte din Proiectul muzical „Avant'n'Gard".*

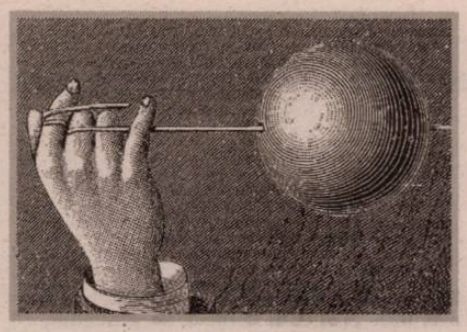

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

„Cazul Kerviel“ şi cultura riscului

Acum şase ani, Jérôme Kerviel era trader la Société Générale. Banca încheiase anul 2007 cu rezultate bune. 2008 se anunţa un an profitabil. N-a fost să fie, pînă la urmă. Banca avea să înregistreze una dintre cele mai importante pierderi din istoria sa. Pierderea estimată la 4,9 miliarde de euro se datorează unor tranzacţii riscante şi neautorizate executate de acest Kerviel. 4,9 miliarde de euro e o sumă uriaşă – chiar şi pentru Société Générale. Procesul intentat pe numele trader-ului a durat cinci ani. În timpul anchetei s-a stabilit că trader-ul ajunsese să angajeze fonduri de pînă la 50 de miliarde de euro, aproape de două ori mai mult decît fondurile disponibile ale băncii. A ştiut cum să folosească politicile de risc ale băncii şi să disimuleze pierderile, a „jucat“ fără autorizaţii de la superiori. Pedeapsa iniţială, de cinci ani de închisoare, a fost micşorată. La începutul acestei săptămîni, a ieşit din închisoare, după 150 de zile de detenţie. Pînă la jumătatea anului viitor, va trebui să poarte o brăţară prin care este localizat, să se prezinte la Poliţie ori de cîte ori este chemat, să nu părăsească localitatea fără permisiune şi să nu iasă din casă după lăsarea serii. În rest, este un om liber.

Cît despre prejudiciul pe care l-a adus băncii – acesta e, deocamdată, irecuperabil. Banca nici măcar nu poate să i-l impute lui Kerviel în totalitate. Fostul trader susţine că suma invocată este cu mult mai mare decît prejudiciul real şi că, în plus, politicile băncii i-au permis să execute acele operaţiuni riscante – deci superiorii săi sînt şi ei părtaşi la pagubă. Acesta e însă un alt proces, care va începe luna viitoare. Oricum, şi dacă instanţa va hotărî că prejudiciul se ridică, într-adevăr, la cifra pretinsă de bancă, e puţin probabil că-l va putea restitui vreodată. Cum ar putea să fie executat silit pentru 4,9 miliarde de euro?

Povestea lui Kerviel e interesantă şi pentru că ilustrează perfect cultura riscului pe care au îmbrăţişat-o pînă la momentul crizei economice din 2008, o grămadă de traderi, bancheri şi oameni de afaceri. O cultură a riscului bazată pe promisiunea unor cîştiguri babane, în timp relativ scurt, prin scurtcircuitarea unor sisteme de siguranţă. E ca şi cum un şofer de TIR şi-ar scoate deliberat din funcţie tahometrul şi limitatorul de viteză, ca să ajungă mai repede la destinaţie. Exact ca trader-ul, o face pe răspunderea lui – doar că riscul e, de fapt, colectiv. Dacă şoferul scapă maşina de sub control, vor avea de suferit şi alţii. La fel: dacă trader-ul pierde masiv banii sau activele puse la bătaie, pierd şi alţii.

Întrebarea care se pune e ce anume se poate face pentru a preveni asemenea dezastre (aproape) programate. E nevoie de politici de securitate mai ferme – adică de un stat mai puternic? Sau ar fi suficient ca indivizii să fie responsabilizaţi? În cazul lui Kerviel s-a văzut limpede că politicile de securitate au existat, dar au fost evitate. Kerviel însuşi a acţionat conştient şi deliberat pentru a ocoli măsurile de precauţie ale băncii – ceea ce nici nu constituie un delict, ci doar o abatere –, apoi, cînd a apărut paguba, a încercat să-şi acopere propriile acţiuni invocînd deficienţe ale sistemului. Irresponsabil de două ori, adică.

În Franţa, este văzut ba ca un infractor lipsit de scrupule, ba ca un erou fără voie al luptei împotriva capitalismului, ca omul care a arătat, din interior, cît de failibilă e construcţia. Acest al doilea avatar e şi cel mai interesant, căci ilustrează exact imaginarul bolnăvicios al celor care şi-au pierdut încrederea în liberalism şi capitalism. În această reprezentare, infractorul devine, de fapt, o victimă. Exact asta îşi doreşte să fie şi Kerviel: o victimă. Victima asta a făcut să dispară 4,9 miliarde de euro.

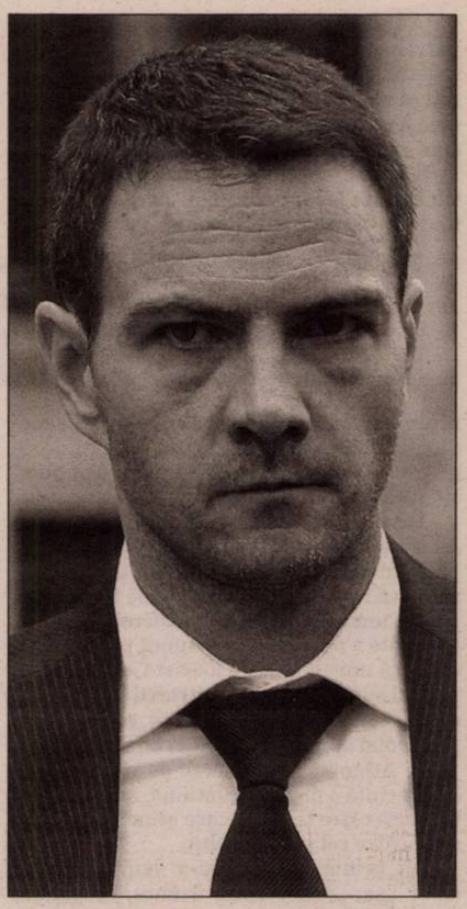

În Franţa, este văzut ba ca un infractor lipsit de scrupule, ba ca un erou fără voie al luptei împotriva capitalismului, ca omul care a arătat, din interior, cît de failibilă e construcţia.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

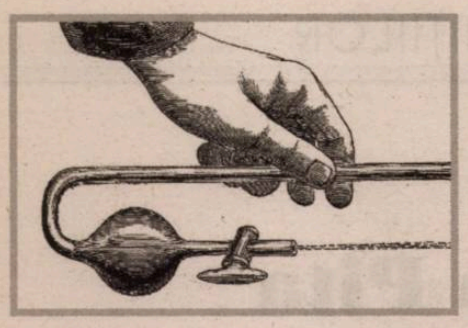

Oana STOICA

rosencrantz & co

Mondializare şi individualism

● **Alexandra Badea, *Pulverizare;* Alina Nelega, *În trafic*.**

Am citit, în ultima vreme, tot felul de piese de teatru, scrise de autori români şi străini, diferite ca scriitură şi nivel calitativ. Cu încercări mai mult sau mai puţin reuşite, dramaturgia contemporană pare a se preocupa de aventura omului, în lumea de azi, şi de noi limbaje, dincolo de canoanele tradiţionale.

În dramaturgia actuală mondială, românii nu au neapărat o voce unitară, dată de teme sau stilistică. Mi s-a părut interesant, în acest context, să pun faţă în faţă două texte care oferă, fără a opune, două perspective diferite asupra omului contemporan. Cele două texte recompensate cu premii – Alexandra Badea a primit Marele Premiu pentru literatura dramatică, în 2013, decernat de Centrul Naţional al Teatrului din Franţa pentru *Pulverizare,* Alina Nelega a primit Premiul UNITER 2014 pentru *În trafic* – au în comun pierderea identităţii în sopitalist, fără identitate şi asocial. Lumea din piesa Alexandrei Badea este plină de singurătăţi paralele, din care relaţiile – în accepţiunea lor eminamente umană: prietenie, dragoste, sentimente parentale – au fost eradicate. Omul contemporan este un individ însingurat, redus la stadiul de instrument de lucru, secătuit de munca aridă care îi videază emoţiile.

Viaţa a patru personaje – un responsabil de asigurarea calităţii în subcontracte delocalizate, un supraveghetor de sală call center (team leader), un operator de producţie şi un inginer de studii şi dezvoltare – se derulează pe parcursul a 24 de ore. În spatele muncii lor rutinate, răzbat personalităţi dezorientate, fracturate de monotonie şi de singurătate. Alegerea reşedinţei personajelor demonstrează contaminarea globală cu filozofia sistemului economic bazat pe profit, în care goana după bani atrage singurătatea şi depresia. Personajele, identificate printr-o iniţială, deci anonimizate, provin din zone diferite: din centrul cultural şi economic al Europei (Franţa, Lyon), de la marginea Uniunii Europene, din ţările care aspiră la condiţiile europene de muncă (România, Bucureşti), din China, noua putere economică (Shanghai) şi din Africa, zona economică emergentă (Senegal, Dakar). Prinşi în angrenajul economic mondializat, cei patru muncitori anonimi, doi bărbaţi şi două femei, piese în organigrama unei multinaţionale, îşi devoalează fragilitatea, incapacitatea de adaptare la un mod de lucru abuziv. Realitatea lor zilnică este dură, epuizantă, angoasantă. Repra muncii şi a nivelului de trai) răzbat din spatele jargonului informatic sau de marketing. Scriitura Alexandrei Badea este radicală, dincolo de formele cunoscute ale dramaturgiei contemporane. Autoarea creează un text liric într-un limbaj profesional, ca şi cum

Scriitura Alexandrei Badea este radicală, dincolo de formele cunoscute ale dramaturgiei contemporane.

cietatea contemporană (tema) şi tipuri noi de scriitură (forma). În rest, totul e diferit.

Locuind la Paris, într-o metropolă care se află în prima linie a globalizării şi a antiglobalizării deopotrivă (grevele muncitorilor din această vară au afectat inclusiv Festivalul de la Avignon), Alexandra Badea are o viziune panoramică asupra efectelor globalizării. În *Pulverizare* (publicată în limba română în *Antologia pieselor prezentate în secţiunea „spectacole – lectură"*, Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu, 2014, traducerea Eugen Jebeleanu, text prezentat ca spectacol-lectură, în prezenţa autoarei, în ediţia din acest an a FITS), ea prezintă o perspectivă geopolitică asupra depersonalizării generate de condiţiile de muncă: robotizare, furtul vieţii personale, umilinţa corporatistă. Construită ca un poem polifonic, piesa demonstrează transformarea omului contemporan într-un pion, în mecanismul economic ca-

Un fapt extrem – o crimă nepremeditată – oferă posibilitatea de scanare în mintea şi, implicit, în universul interior al unor femei cu diferite tipologii.

laţiile personale sînt scurtcircuitate, reduse la nivelul aparenţelor (o scenă elocventă este cea în care muncitorul francez, care menţine legătura cu familia prin Skype, poartă o discuţie seacă, standardizată, cu soţia şi fiul său, în timp ce este interesat de animatoarea unui videochat erotic), dezastrele intime generate de globalizare şi de dereglările pieţei mondiale (cu efect direct asupra muncii şi a nivelului de trai) răzbat din spatele jargonului informatic sau de marketing. Scriitura Alexandrei Badea este radicală, dincolo de formele cunoscute ale dramaturgiei contemporane. Autoarea creează un text liric într-un limbaj profesional, ca şi cum cel personalizat ar fi fost anihilat, construieşte o poezie urbană monologată din vocile interioare ale personajelor. Jargonul profesional a invadat gîndurile personale. Datorită tipului de scriitură, textul cere o montare cu noi tehnologii, în care relaţia între uman şi media să susţină şi să genereze lirismul. *Pulverizare* a avut premiera în Franţa, la Théâtre National de Strasbourg, în februarie 2014, în regia Auréliei Guillet şi a lui Jacques Nichet.

Structura piesei *În trafic* este bazată tot pe monoloage care conţin vocea interioară a personajelor, de această dată exclusiv feminine. Alina Nelega construieşte o imagine a feminităţii din România, mai exact a problemelor cu care se confruntă femeile cu statut social diferit – casnice abuzate, femei de afaceri, o doctoriţă dezumanizată şi o poliţistă depăşită de propriul job, femei înşelate de soţ, exploatate de familie şi... o căţea. Un fapt extrem – o crimă nepremeditată – oferă posibilitatea de scanare în mintea şi, implicit, în universul interior al unor femei cu diferite tipologii. Violenţa fizică şi psihică, sărăcia şi relaţiile de familie convulsive, misoginismul mai mult sau mai puţin declarat, frica şi cinismul sînt elemente ale maladivului social. În text se revarsă o serie întreagă de sentimente, de la ură la resemnare, dar Alina Nelega refuză cantonarea femeilor în postura de victimă, arată că, la rîndul lor, ele pot deveni agresori. Abuzul generează abuzuri, violenţa este răspunsul celor violentaţi.

Alina Nelega şi-a montat propriul text la Sala Mică a Teatrului Naţional din Tîrgu Mureş, căci scriitura ei este în mod necesar orientată spre scenă. Piesele sale sînt create, în primul rînd, pentru a fi jucate, fără ca acest lucru să le afecteze calităţile literare. Spectacolul *În trafic* poate fi văzut la Tîrgu Mureş şi la Bucureşti, în cadrul Festivalului Naţional de Teatru 2014.

Între însingurarea văzută de Alexandra Badea ca un viciu mondial, consecinţă nefastă a unui sistem economic lacom şi destructiv, şi zbaterea personajelor imaginate de Alina Nelega, femei obligate să supravieţuiască într-o lume a bărbaţilor, întemniţate în relaţii traumatizante, diferenţa este de la general la individual, de la privirea de ansamblu la detaliu. Poate părea că problemele globalizării sînt departe de noi, dar realitatea de acasă arată că, chiar dacă beneficiile se lasă aşteptate, nocivitatea fenomenului este resimţită deja.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

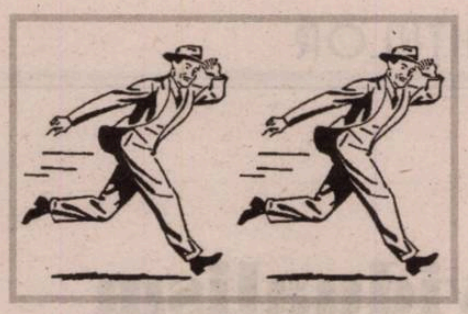

Andrei GORZO

dilematograf

Nulitatea lui Dan Piţa

● ***Kyra Kyralina*** **(România, 2014), de Dan Piţa.**

Povestea spusă inept de Dan Piţa în adaptarea lui după Panait Istrati, *Kyra Kyralina,* începe într-o casă unde Kyra (mama), Kyralina (fiica adolescentă) şi Dragomir (fiul puber) o ţin numai în petreceri – întrerupte la fel de programatic de către fierarul Rotarul (soţul bătăuş al Kyrei). O dată, de două ori, de trei ori – scena întoarcerii acasă a soţului se joacă parcă în buclă, cu aproape aceleaşi înjurături şi violenţe fizice, cărora cei doi actori (Iulia Dumitru şi Mircea Rusu) li se abandonează cu un nesaţ explicabil şi prin posibilitatea că acele momente se numără printre puţinele din film în care ei (ca şi spectatorii) pot înţelege ce se întîmplă. Şi asta doar în linii mari, căci, după mai bine de 30 de minute de reluări ale aceleiaşi serii evenimenţiale petrecere-întrerupere-bătaie, încă nu se ştie dacă soţul trăieşte despărţit de soţie sau în aceeaşi casă cu ea, unde e situată casa în raport cu fierăria lui şi unde sînt situate amîndouă – într-un oraş, la marginea unuia sau într-o pustietate. Şi, departe de a se lămuri atunci cînd personajele ies în sfîrşit din casă – Kyra luîndu-şi copiii (Iulia Cîrstea şi Ştefan Iancu), după o bătaie mai rea ca de obicei, şi fugind să ceară ajutorul fraţilor ei (Florin Zamfirescu şi Constantin Florescu) –, lucrurile îşi pierd orice sens (psiho)logic şi geografic.

Mama îşi anunţă din senin copiii că e cazul ca drumurile lor să se despartă; nu se ştie de ce trebuie să se întîmple aşa, nu se programează o viitoare reîntîlnire şi, pentru ca arbitrariul evenimentului epic să fie dublat şi de idioţenie vizuală, despărţirea nici măcar nu se produce la o răscruce de drumuri, ci undeva în pădure. Cînd pentru spectator devine din nou posibil să-şi recapete, de bine, de rău, priza asupra firului epic, fraţii tot prin pădure se plimbă, deşi acum se întîlnesc pe acolo cu personaje noi, ca pe bulevard: pe scurt, ce-a făcut Piţa a fost să distribuie o pădure în rolul Brăilei lui Istrati. Lev Kuleşov vorbea despre construirea de spaţii cinematografice prin „geografie creativă" – o porţiune de stradă pariziană alipită prin montaj la o porţiune de stradă londoneză –, dar geografia urbană a lui Piţa e doar varză; n-are pic de soliditate – pădure, o faţadă de ceva ce se vrea hotel, un interior de bordel, unul de închisoare, unul de spital de nebuni (singurele instituţii ale oraşului din filmul său) şi unul care ar putea fi al aceleiaşi case de unde a pornit debila ficţiune, dar e de fapt al altei case, aparţinînd unui negustor turc. Motivul pentru care ar putea fi aceeaşi casă ca la început este scenografic: bricabracul de anticariat cu care-i place lui Piţa să-şi încarce cadrele şi cu care şi-a cîştigat titulatura de cineast „baroc" – din partea unor comentatori care, la fel de rudimentari în fandoseala lor cum e şi el, îşi închipuie că un film e cu atît mai „rafinat" cu cît în cadrele lui apar mai multe obiecte *distinguées* (sfeşnice, oglinzi, narghilele, manechine de croitorie ş.a.). Negustorul turc e homosexual şi Piţa îl poziţionează tacticos în plin clişeu al spînului-ducător-în-ispită (din motive neexplicate, copiii au pierdut legătura cu fraţii mamei lor, sub protecţia cărora se puseseră), pentru ca brusc să-l declare un tip OK: Dragomir e într-o secvenţă la închisoare (neclar de ce), în următoarea e din nou liber (turcul), iar în următoarea se întoarce, nu se înţelege după cît timp, dintr-o călătorie în care l-a însoţit pe turc. Că filmul e proporţionat idiosincratic este un eufemism: evenimente comprimate de nu se mai înţelege nimic din ele (în pofida abundentului *voice-over* retrospectiv asigurat de Dragomir) alternează cu lungiri tembele – ultima dintre acestea fiind o scenă cu unul dintre unchi pe patul de moarte, vorbind şi horcăind, şi tot vorbind, şi iar horcăind, în condiţiile în care Piţa şi celălalt autor al scenariului, Ioan Grigorescu, n-au ştiut să facă nimic, pînă atunci, pentru a-l apropia spectatorului pe acel personaj, pentru a i-l face simpatic sau, în orice caz, pentru a face ca dondăneala lui de muribund despre viaţa pe care o lasă în urmă să conteze cumva. Filmul nu are o structură escaladantă, cu punct culminant şi tot tacîmul, dar nu are nici o formă picarescă validă, cu peripeţii care se consumă relativ independent una de alta, dar, în orice caz, se consumă (tot după o escaladă şi un punct culminant), sau, dacă există resturi, acestea se reportează; ca să nu mai vorbim de personaje, care în picaresc ar trebui să fie cărnoase. Piţa nu ştie deloc să povestească. Iar atunci cînd, după o proiecţie în avanpremieră, vorbeşte despre cum îi place lui să se joace cu spaţiul şi timpul, nu e vorba acolo decît despre faptul că incompetenţa lui, sursă de permanente fracturi în poveste, îşi caută încă o dată un alibi în instabilitatea diegetică legitimată în anii '60 de Alain Resnais şi de alţi moderniști europeni, cu argumente mergînd de la autoreflexivitate, *via* estomparea-demarcaţiei-dintre-realitate-şi-vis, pînă la aşa-a-vrut-demiurgul. În afară de alibi, singurul lucru cu care pare să mai fi rămas Piţa din acel cinema al anilor '60 este apucătura de a-şi filma actorii nu direct, ci reflectaţi în oglinzi. Iar la sfîrşitul acelei proiecţii în avanpremieră, cineva îi dădea cu „barocul", altcineva halucina despre cît de tare se simte în film prezenţa Brăilei, iar Laurenţiu Damian îl felicita pe Piţa că a rămas un *auteur* adevărat. Dar pe *auteur* nu-l fac doar cîteva intenţii vagi şi amintiri la fel de vagi despre filmări în oglindă. Adevărul e că Piţa a ajuns o nulitate.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Din sudoarea frunţii

● **John 5,** ***Careful with that Axe,*** **60 cycle hum, 2014.**

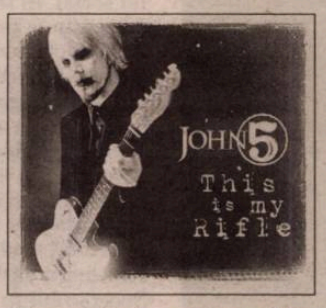

Shock rock-ul presupune o doză de despotism din partea figurii centrale, în jurul căreia se construieşte imaginea trupei. Nume precum King Diamond, Alice Cooper, Rob Zombie, Marilyn Manson ş.a.m.d., deşi au pornit din colective democratice, au evoluat în branduri centrate pe protagonistul care treptat s-a echivalat cu identitatea întregii trupe, dacă nu cumva chiar a marginalizat-o. Divorţurile lui King Diamond de Mercyful Fate, al lui Rob Zombie de White Zombie, ori al lui Marilyn Manson de The Spooky Kids arată că în shock rock e nevoie de exces de *ego,* de mînă liberă dată unei figuri autoritare. Instrumentişti valoroşi au preferat să se dea la o parte din astfel de proiecte, în ciuda rolului lor central în compoziţii, lăsînd uneori despoţii în penurie de resursă umană, ceea ce explică unele albume mai străvezii, mai diluate, ale acestora. John 5 e unul din chitariştii care au pus umărul la ridicarea a două dintre cele mai longevive fenomene shock rock: Marilyn Manson (de la *Mechanical Animals* la *The Golden Age of Grotesque)* şi Rob Zombie (de la *Educated Horses* încoace). Caracterul serviabil l-a mai pus şi în slujba altor one-man shows – David Lee Roth şi Sebastian Bach, însă mai interesantă decît contribuţiile respective este cariera solo, începută după divorţul de Marilyn Manson. Pentru albumele solo, John 5 şi-a păstrat numele de scenă – în mod uzual modificat cînd accepţi simbria unui rocker vanitos precum sus-pomeniţii.

Dacă pentru primele albume proprii a preferat să exploateze inerţia de a fi cunoscut ca unul dintre clownii-haiduci ai lui Manson, materialele recente prezintă un artist imprevizibil, pornit pe explorare, învăţînd, pe de o parte, de la marii virtuoşi ai chitarei solo, dar păstrînd şi reţete simple pentru fanii cîştigaţi ca acompaniator. Muncind cu sudoarea frunţii ca *ghost (song) writer* ori muzician de studio pentru toate soiurile de artişti, de la Avril Lavigne la Lynyrd Skynyrd, chitaristul s-a spălat în toate apele care curg prin showbiz-ul american, astfel că precedentul album, cu un cover Michael Jackson, un clip prin care se prezenta drept un Paco De Lucia gotic („Noche Acosador") şi cîteva tertipuri învăţate din muzica country au anunţat ambiţii largi şi o abordare metodică. *Careful with that Axe* nu deschide terenuri noi, dar le confirmă pe cele deschise deja cu piese ceva mai rafinate – avem două coveruri country-metal după Jerry Reed („Jerry's Breakdown", „Jiffy Jam") şi din nou o mostră de flamenco întunecat („El Cucuy"). În plus, rockul progresiv e o atracţie inevitabilă pentru orice chitarist care a apucat să acumuleze un portofoliu solo, iar John 5 bifează (fără să irite) cutuma de epatare cultivată în istoria acestui gen de material. Rădăcinile shock rock ale muzicii sale sînt tot mai diluate, dar încă poziţionate proeminent – vezi coperta albumului şi piesele de deschidere/închidere („This is My Rifle", respectiv „Dream Slayer"). Intro-ul referenţial la adresa crimelor adolescentine din şcolile americane e pus acolo pentru cei care încă îl asociază ideologic cu Marilyn Manson, însă doar piesa de deschidere mai are ceva din cadenţa trepidantă a sound-ului industrial rock în care s-a format.

Singura problemă cu acest material e că Buckethead scoate cîte un astfel album în fiecare săptămînă, de vreo doi ani încoace. Poate nu chiar la fel de divers – e inevitabil să baţi apa în piuă cînd ai scos 70 de albume instrumentale în doi ani, dar aşteptam măcar 30 de minute de compoziţii noi din partea lui John 5, o limită a bunului-simţ chiar şi în muzica instrumentală. Poate e vorba de zgîrcenie, ori poate vor urma şi alte materiale pe modelul de conţinut propus pe Buckethead pentru chitariştii noului mileniu. Oricum, pentru breasla lor, conceptul de album cu piese indexate nu prea are sens, fluxul chitaristic secvenţial potrivindu-se mai natural noii industrii de streaming.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Alexander NANAU

„La fiecare proiect începi de la zero"

Filmul dumneavoastră de debut, Lumea văzută de Ion B., *a avut o carieră impresionantă şi s-a vorbit mult despre el. Aţi simţit vreo presiune legată de acest succes?*

Toto este cel de-al treilea lungmetraj al meu şi al doilea făcut în România. A existat o presiune, dar, în acelaşi timp, şi necesitatea de a mă elibera de orice aşteptare, pentru a putea fi onest şi a putea să-mi iau riscuri în propria muncă. Acesta este în sine un proces intens de dezvoltare. Succesul anterior este absolut irelevant pentru munca creativă din prezent. La fiecare proiect începi, din nou, de la zero.

Lumea din Toto şi surorile lui *e una marginală, dură, în care heroina face legea. Ce a însemnat această experienţă?*

Nu heroina face legea, ci nişte oameni fac legea, cu heroină. Mi-am dat seama că mulţi din această lume marginală nu sînt uman cu nimic diferiţi faţă de cei din lumea „normală". Sînt, de multe ori, tineri foarte interesanţi şi inteligenţi, perfect conştienţi de diferenţa valorilor lumii lor faţă de cele ale lumii noastre. Prin faptul că s-au născut în acel mediu, nu au reuşit să treacă prin bariera foarte rigidă a lumii noastre. Cinematografic, am încercat să transpun experienţa mea din acea lume într-o poveste prin care să trăiască şi spectatorul ce am trăit eu.

Cît timp aţi lucrat la acest documentar?

M-am documentat vreo cinci luni, după care am filmat povestea în etape mici, de-a lungul unui an şi trei luni. La astfel de proiecte, montajul (care a durat un an şi jumătate) este cea mai grea etapă. Montînd, practic scrii şi rescrii scenariul ca la o ficţiune. Pentru a găsi povestea şi forma care exprimă cel mai bine ce vrei să spui, trebuie să alegi din multe variante de poveste pe care ţi le oferă materialul filmat. Este un proces extrem de creativ, dar în acelaşi timp poate fi şi foarte dureros, ducîndu-te adeseori de la extaz la disperare şi înapoi.

Alexander Nanau *este regizor. Documentarul său,* Toto şi surorile lui, *este în competiţie la Festivalul Internaţional de Film de la San Sebastian (19 – 27 septembrie).*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Awra Amba

– sau utopia din Etiopia –

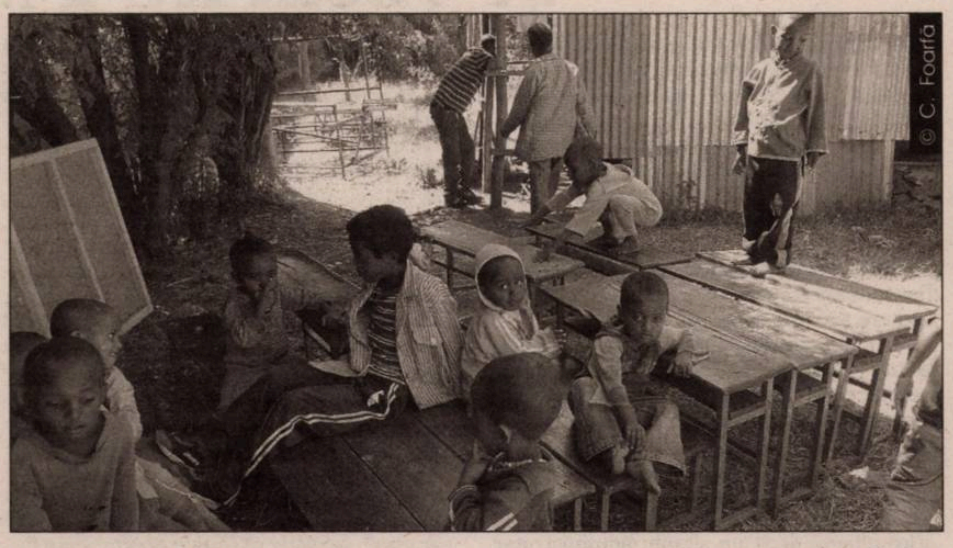

Chiar dacă ajungi întîmplător în mica așezare de aproximativ 500 de locuitori din nordul Etiopiei, Awra Amba, fără să știi nimic, îți dai seama că ceva e „în neregulă". E ceva în aer care-ți spune că lucrurile sînt diferite. Nu ești înconjurat de copii care cerșesc, e foarte curat, vezi bărbați care țes și femei care muncesc cîmpul, e liniște și nu există biserică. Ți se pare o utopie. Este o utopie.

Awra Amba este o comunitate unică nu doar în Etiopia. De 40 de ani, locuitorii din Awra Amba formează un grup care trăiește după alte reguli decît cele ale Etiopiei tradiționale. La baza comunității stau cinci principii, dezvoltate de liderul acesteia, Zumra Nuru: egalitatea între femei și bărbați, drepturile copiilor, asistență socială pentru bătrîni sau bolnavi, a nu le face rău altora și a nu vorbi urît cu ei, acceptarea celorlalți. Este, deci, o mică societate egalitaristă, ce pune preț pe educație, pe asistență socială și pe binele colectiv.

Awra Amba se susține singură – oamenii lucrează cîmpul, au animale, produc textile. O parte din venituri intră în bugetul comunității, iar surplusul se împarte anual tuturor membrilor, dar fiecare poate avea și cîștiguri individuale. Nu este o comunitate bogată, din contră, sărăcia este poate doar un pic mai mică decît în orice alt sat etiopian, numai că aici arată altfel. Deciziile sînt luate în mod democratic de comitete alese. Membrii comunității au reușit să aibă un sistem funcțional, în ciuda piedicilor și presiunilor venite din afară, iar rigoarea cu care s-au organizat și tăria cu care cred în principiile lui Zumra au făcut ca Awra Amba să devină subiect de studiu pentru economiști și sociologi din toată lumea.

Nu este o comunitate închisă. Oricine poate intra și ieși, cu condiția să respecte principiile. Awra Amba se laudă cu membri ai comunității care au plecat în diverse colțuri ale lumii, au studiat la universitate și duc mai departe principiile egalitariste și morale cu care au fost crescuți. În centrul satului, la loc de cinste, se află biblioteca și școala, și nu mică ți-e mirarea să vezi tineri sau mai puțin tineri studiind. În școală, pe lîngă cunoștințele teoretice, un accent deosebit este pus pe învățăturile morale – sînt învățați de foarte mici să nu fure, să nu facă rău altora, să nu mintă, să nu cerșească, au cursuri de drepturile omului și etică. În condițiile în care jumătate din populația Etiopiei este analfabetă, aici toată lumea știe să scrie și să citească. În schimb, alcoolul și fumatul sînt interzise, la fel orice altceva care te-ar putea face să-ți pierzi controlul. Tot la loc de cinste este și azilul unde sînt îngrijiți bătrînii, o clădire simplă, foarte curată, unde bătrînii rămași fără familii sînt aduși.

Nu există simboluri religioase în Awra Amba, fiecare poate crede ce vrea, doar că religia nu-și găsește locul în organizarea comunității și nu poate influența modul de viață sau deciziile luate. Bineînțeles, a nu fi religios într-o țară profund religioasă aduce cîteva neplăceri. Toate ceremoniile se fac fără fast și fără emoții exprimate puternic. Cei din Awra Amba nu cred în pedeapsă, ci în învățare, așa că, dacă cineva încalcă regulile comunității, se discută cu el și trăiește rușinea publică. Doar în caz extrem este dat afară.

Încă de mic copil, Zumra Nuru era preocupat de inegalitățile pe care le observa, visa drepturi pentru toți oamenii și o societate corectă – spune istoria oficială și ușor romantică a comunității. A fost considerat nebun chiar de propria familie, s-a ascuns o perioadă în junglă, a revenit și a întîlnit, în sfîrșit, oameni care să-i împărtășească convingerile. Cu ei a fondat Awra Amba, comunitate ce a fost prigonită, mutată și care a avut mult de suferit, în special în timpul regimului dictatorial al dergilor. Nici acum nu sînt complet acceptați în Etiopia, au probleme în special cu vecinii, dar, în general, sînt tolerați și priviți ca o ciudățenie, iar asta datorită atenției internaționale pe care Awra Amba a primit-o și a prezenței lui Zumra în media. Chiar și ghidul nostru, un tînăr cu păreri destul de liberale la prima vedere, se declara consternat să vadă că bărbații și femeile fac aceleași munci și că nu există nici o diferență de roluri între ei.

O vizită la Awra Amba te poartă prin toate locurile importante din sat, vezi cum trăiesc oamenii, vorbești cu ei, ți se povestește istoria comunității și ți se explică principiile. Cu Zumra te poți întîlni oricînd, îl găsești în centrul satului, muncind cot la cot cu oamenii sau vorbind cu ei. Nu vorbește engleza, dar are mereu lîngă el pe cineva dispus să te ajute.

În ciuda unui sentiment vag de sistem închis, strict și ușor reducționist, de gîndire cam prea pozitivă și de refuz al unor emoții puternice, profund umane (de exemplu, citesc într-un pliant că, dacă moare cineva, este interzisă durerea afișată excesiv, pentru că face rău comunității), Awra Amba este un model interesant, care s-a dovedit eficient la scară mică, în contextul mai larg al unei Etiopii cu multe probleme sociale.

PUBLICITATE

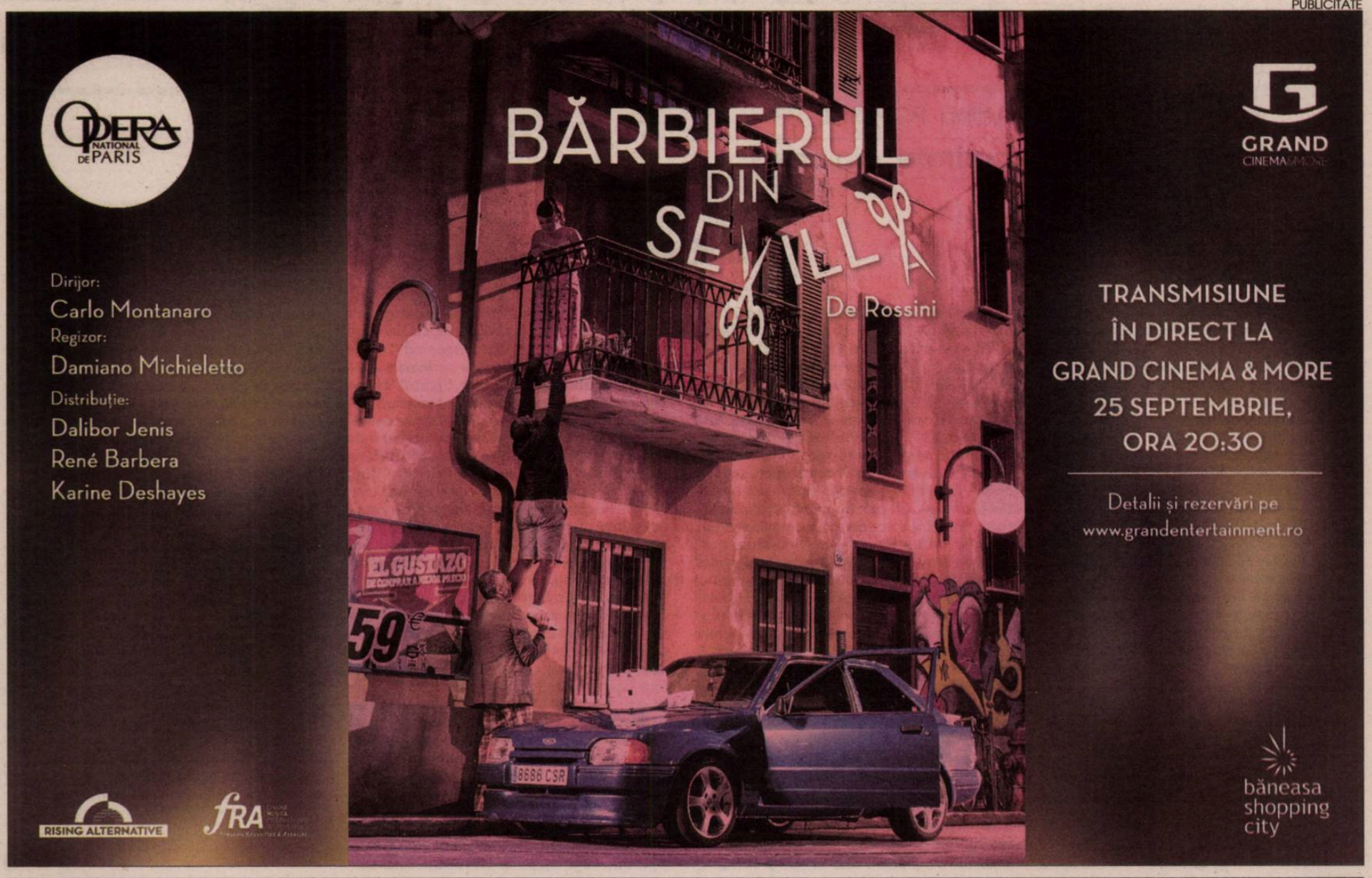

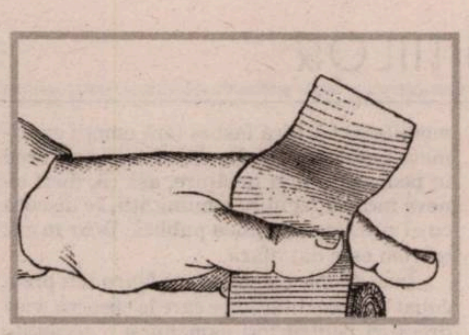

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Banii lui Tolontan și voturile PMP

Zilele trecute, o serie de documente financiare apărute pe filieră ANAF au făcut vîlvă pe Internet și în ceea ce a mai rămas din presa clasică. Conform acestora, Cătălin Tolontan avea, în anii buni ai *Gazetei Sporturilor*, venituri din drepturi de autor de 35.000 de euro lunar net. Scandalos! Sau nu?...

Suma sună, azi, pe criză, obscen. Documentele se referă însă la perioada 2005-2010, interval în care *Gazeta Sporturilor* a făcut, an de an, profit, cu excepția lui 2009. Deși e cunoscut în chip de redactor-șef sau jurnalist, Cătălin Tolontan a fost în tot acest timp director general al companiei care editează *Gazeta*. Un ziar de sport salvat de Intact, puțin după anul 2000, de la închidere, fiindcă la vremea respectivă Ringier se hotărîse să renunțe la el cu totul, iar Dan Voiculescu l-a achiziționat pe o sumă modică. Ulterior, preluată de Tolontan, *Gazeta* s-a impus datorită investigațiilor tăioase legate de politică și sport, care, printre altele, au adus-o pe Monica Iacob-Ridzi la tribunal. Lucruri la care se adaugă o strategie inovativă în online, fiindcă ziarul a fost printre primele care au lansat bloguri sau ediții de tabletă.

E mult, e puțin cît a cîștigat Cătălin Tolontan în toți acești ani? Dacă România n-ar fi țara în care autoritățile fiscale scurg documente despre dușmanii lui Dan Voiculescu la Dan Voiculescu și documente despre Dan Voiculescu la dușmanii acestuia, n-am ști despre ce sumă e vorba. Veniturile din drepturi de autor ale lui Cătălin Tolontan sînt o afacere privată între el și proprietar, iar cît timp cei doi au ajuns la o înțelegere se cheamă că nu e nici mult, nici puțin; cererea și oferta s-au întîlnit într-un mod care n-are legătură cu morala, fiindcă legea cererii și a ofertei nu se ocupă cu morala.

Un alt exemplu relevant: în 2007, Adrian Sîrbu i-a vîndut lui Ronald Lauder ultimele cinci procente din televiziunile pe care le fondase, contra a 50 de milioane de dolari. Pornind de la această tranzacție, valoarea de piață a grupului PRO putea fi considerată de un miliard de dolari. Era mult? Era puțin? Din nou, e vorba de o înțelegere între doi businessmen privați, în care cererea și oferta s-au întîlnit. După doi ani, pe criză, Ronald Lauder a vîndut mai departe, la Time-Warner, pe bani mult mai puțini. Comparativ cu tranzacțiile postcriză, cele 50 de milioane sînt foarte mult. Dar în toate acestea nu există un motiv de indignare sau alte conotații morale.

O altă discuție s-a referit la faptul că Tolontan are, la *Gazetă*, calitatea de manager și a scris relativ puțin în toți anii de cînd are această calitate, ca orice redactor-șef. Deci un contract de drepturi de autor de un asemenea volum nu este justificat. Acest gen de raționament pornește însă de la o înțelegere greșită a rolului unui redactor-șef, care, în esență, este orice altceva decît un simplu administrator. Dacă publicațiile ar avea unul și nu mai mulți autori, atunci autorul unui ziar sau al unei reviste ar fi evident redactorul-șef.

În rest, s-a vorbit despre faptul că „e foarte mult", raportat la evidența că, azi, există ziariști merituoși și necorupți aproape muritori de foame. În anii în care Tolontan realiza veniturile de mai sus, veniturile managerilor de top de la Realitatea-Cațavencu depășeau însă cu mult un milion de euro pe an, adică peste 80.000 de euro (brut) pe lună. Conform unor documente scurse acum cîțiva ani în presă, Robert Turcescu făcea cam 57.000 de euro pe lună. Sume azi astronomice, mult mai mari decît onorariile jurnaliștilor din țările occidentale, dacă nu cumva nu e vorba de un superstar ca Jay Leno, care cîștiga la NBC 15 milioane de dolari pe an.

Spre deosebire de managerii de la Realitatea-Cațavencu, care vorbeau cu patronul despre orientarea politică a Realității TV (vă mai amintiți stenogramele?), și Robert Turcescu, care face talk-show-uri la o televiziune cu un bias politic atestat de sancțiuni CNA și rapoarte OSCE, Tolontan nu s-a ocupat cu lăudatul politicienilor, ci cu demolatul lor. A făcut asta cu succes cu Monica Ridzi, iar acum, seria de investigații referitoare la Gala Bute, cea în care Elena Udrea a băgat o grămadă de bani în condiții neclare, a împins întreaga poveste pe mesele procurorilor DNA. Aceștia i-ar putea crea probleme substanțiale în viitorul mai apropiat sau mai îndepărtat candidatei la președință a PMP și autointitulatei succesoare a lui Traian Băsescu.

Pe 20 august, însuși președintele a considerat oportun să facă trimiteri nenominale, dar transparente, la omul cu salariul de 35.000 de euro, atunci cînd a vorbit de „ziariști lichele și oameni fără caracter", pe motiv că *Gazeta Sporturilor* a fost finanțată de Crescent, adică de „banii lui Ceaușescu", sau, cum vreți, ai poporului român. E vorba de un împrumut de 200.000 de euro pe care *Gazeta* îl face la Crescent în 2004, la 15 ani de la moartea aceluiași Ceaușescu. A susține că Tolontan a mîncat banii lui Ceaușescu sau ai poporului român e același lucru cu a susține că ziarul *Adevărul* de azi e făcut din banii românilor, fiindcă a fost finanțat din sumele obținute de Dinu Patriciu din vînzarea Rompetrol, rafinărie pe care acesta a cumpărat-o foarte ieftin, în anii '90, de la statul român. Sau cu mantra „Realitatea TV e făcută din banii FNI/ai românilor", cînd, s-a dovedit ulterior, era vorba mai degrabă de banii Petromservice și ai petroliștilor de acolo.

Văzute în această succesiune, lucrurile capătă o logică transparentă. Cei care se declară scandalizați de salariul lui Tolontan sînt, paradoxal, diverși comentatori de dreapta, apropiați de președintele Băsescu și PMP, deși discuțiile despre echitatea salariilor și altele sînt apanajul stîngii sindicale. „Banii lui Ceaușescu" și cele 35.000 de euro sînt o tentativă de decredibilizare a celui mai talentat și productiv jurnalist român din generația 40+, autorul mai multor serii de investigații solide, cu urmări în justiție.

Probabil, președintele Băsescu a făcut una dintre cele mai mari greșeli de final de mandat cînd a încercat să-l asocieze pe Tolontan cu Securitatea și Crescent. S-ar putea foarte bine ca toată povestea să funcționeze la electoratul fidel, însă comentatorii neînregimentați înțeleg foarte bine despre ce este vorba, sînt dezgustați de hîrdăul cu lături pe care tabăra prezidențială îl varsă în capul jurnalistului și vor propaga acest gen de abhorență mai departe, exact la publicul inteligent și indecis, de care șubredul – încă – PMP are mare nevoie.

Mitică Dragomir, cu care Tolontan a avut de-a face pe vremea cînd acesta era stăpînul absolut al Ligii de Fotbal și proprietar de ziar, îl caracteriza pe acesta drept „buldog". Dacă, cumva, moraliștii cu simpatii politice tranșante și-au închipuit că îl vor descuraja pe redactorul-șef de la *Gazeta Sporturilor*, ar fi bine să ia notă de faptul că vor realiza contrariul. Dacă mai avea nevoie de vreun motiv ca să continue războiul, Tolontan îl are acum. Și, cu sau fără cele 35.000 de euro pe lună, începe să devină un simbol al jurnalismului chiar prin mizeria care i se face în aceste zile.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

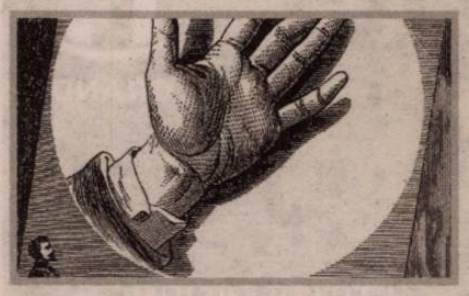

Adina POPESCU

portrete din mers

Zece ore în tren

În anii '80, în vacanțele de vară, făceam cîte șapte ore și jumătate, uneori opt, cu trenul pînă la bunici, la Cluj. Era cea mai lungă călătorie pe care mi-o puteam imagina pe atunci. Săptămîna trecută, același drum a durat zece ore. Cu un Intercity. În acest timp, puteam lejer să ajung la New York.

M-am pregătit sufletește cu cîteva zile înainte. De fapt, în noaptea dinaintea plecării n-am dormit mai deloc, întrebîndu-mă cum voi rezista. Și de ce trebuie să-mi pierd zece ore din viață, în acest mod. M-am pregătit și din punct de vedere „logistic" – patru cărți, două ușurele, două care îți dau bătaie de cap, laptop (din păcate fără conectare la net), patru filme documentare, joculețe stupide pe ambele telefoane, chestii de rontăit. Cu toate acestea, după Sighișoara, cînd aș fi putut să mă dau jos din tren, să fac un pic de jogging pe lîngă șine și să mă urc la loc („restricții pe linie"), nu-mi mai ardea de nici o carte sau film, căci timpul părea să se dilate în mod obraznic, la nesfîrșit. Te enervezi pentru că nu ești tu cel care controlezi lucrurile, nu poți opri trenul sau să-l faci să meargă mai repede, de fapt, nu poți să faci nimic decît să stai înțepenit într-un scaun deloc confortabil și să-ți amintești nostalgic de TGV-urile din Franța. Simți că universul și CFR-ul conspiră ca să-și bată joc de tine.

Așadar, mă holbam pe geam și din cînd în cînd la un LCD pe care se derulau în buclă niște imagini cu minunate trenuri în peisaje de vis (din România?), iar la final scria „CFR – o nouă atitudine!". În apropierea mea erau două cupluri foarte tinere, studenți la Drept, din Cluj, care susținuseră niște examene la București. La răstimpuri, se giugiuleau decent, deși una dintre fete (introvertită, cu ochelari) îl respingea sistematic pe gagiul ei (expansiv, copilăros), probabil că se aflau într-un moment „de criză". Cei patru discutau despre școală, articole de lege, drepturile și obligațiile avocatului, punctul unu din grila de examen etc. Apoi, al doilea băiat (genul șmecheros, cu priză la fete) a început să-i „psihologizeze" pe ceilalți, pornind de la un test de genul imaginați-vă un cub, o scară, un cal. Drumul dintre Brașov și Sighișoara s-a scurs în mod plăcut pentru ei într-o continuă cunoaștere de sine. Au întors pe toate fețele interpretările, băiatul copilăros i-a spus fetei introvertite că bănuia el că ceva nu era în regulă, că ea este închisă, egoistă și perfecționistă, „uite, a demonstrat și felul în care ai poziționat scara față de cub!". „Nu sînt egoistă. Mi-am imaginat calul alb, asta înseamnă că văd persoana iubită la un mod ideal și de aici problemele dintre noi!" Pentru că au început să se certe, celălalt cuplu s-a retras pe o altă banchetă din vagon. În următoarele două ore, băiatul și fata s-au despărțit și s-au împăcat de vreo patru ori. În stil ardelenesc, molcom, fără lacrimi, cu argumente și contraargumente. De remarcat că atunci cînd fata o lua total pe arătură, apăsînd supape nebănuite și învîrtind rotițe periculoase ale mecanismului din relația lor, băiatul obosea și ceda. Poate că era doar imatur și nu putea să-i facă față, poate că se săturase de atîtea discuții pe care le avuseseră probabil de cîteva zeci de ori înainte, în alte trenuri, pe alte drumuri interminabile București – Cluj. Între o nouă împăcare și o nouă posibilă despărțire au revenit prietenii lor, se plictisiseră unul de altul. Relația lor părea mai superficială decît prima. Pe la Teiuș, cînd afară era deja noapte, deci un moment potrivit pentru confidențe, băiatul șmecheros a mărturisit într-un mod ambiguu (dar suficient de tare ca să audă tot vagonul) că era bisexual. Fata intelectuală n-a priceput din prima, apoi a fost șocată. „Adică îmi plac și sturionii!" a spus rîzînd tipul și făcîndu-i cu ochiul prietenei lui, căreia îi ieșise la testul psihologic că era „transparentă". Au dezbătut o vreme problema bisexualității, pînă cînd fata cu ochelari a decis că nu era locul potrivit pentru o astfel de discuție, iar cealaltă, blonda, s-a supărat și ea, n-am înțeles motivul, și iar a părăsit cuibușorul de nebunii (patru locuri față în față), prefăcîndu-se că învață, pe un alt scaun. Șmecherosul își tot cerea iertare și o chema înapoi. La Războieni s-au reunit și, uitînd de problemele lor intime, s-au lansat într-o lungă conversație despre starea națiunii, de la pașopt încoace. Au vorbit despre comunism, despre cît de mult au greșit (sau nu) cei din generația părinților lor, despre frică și disidență, unul știa chiar și cîte ceva despre Canal. M-a șocat faptul că era ca și cum ar fi povestit o carte pe care o citiseră de curînd și pe care (din nou) o interpretau ca pe alt test de psihologie sau un articol de lege. Istoria recentă, cea care pentru noi e alcătuită din frînturile amintirilor noastre, din experiențe personale, pentru ei, la 20 și un pic de ani, a devenit Istorie în toată regula, pe care încearcă să o înțeleagă pentru a justifica prezentul. E o istorie netrăită și, în fond, ar fi putut să vorbească în același mod și despre Evul Mediu sau campaniile de cucerire ale Imperiului Otoman. N-am înțeles din discuție ce credeau despre comunism, dacă a fost rău sau bun.

Pe geam se văd în sfîrșit luminile Clujului și nu-mi mai dau seama dacă cele zece ore au fost pierdute sau, de fapt, cîștigate, pentru că le-am trăit fără voia mea în viețile celor patru tineri. Gîndurile îmi erau îmbîcsite de trăirile și căutările lor, mă simțeam anesteziată. E și asta o formă de a călători – în mințile altora.

Daniela ŢANE

Ritmuri solare şi sărăcie desăvîrşită

– călătorie în Ciad –

Prima ieşire din Ndjamena. Era şi timpul – ajunsesem să mă sufoc la birou, după multele ore de lucru de zi cu zi, într-un acelaşi spaţiu, destul de restrîns, în care mă mişc, alături de colegii mei şi de cei cîţiva amici din lumea umanitară.

Prima impresie care mă frapează este monotonia dezarmantă a peisajului. Pe kilometri şi kilometri întregi, savana fără margini sau ondulaţii, presărată cu copăcei şi arbuşti, turme de capre, cirezi de vaci, măgăruşi purtîndu-şi cuminţi poverile. Terenul este plat, fără cea mai mică denivelare. Spaţiu nesfîrşit, presărat cu iarbă proaspăt crescută, de un verde crud, care va dispărea de îndată ce ploile sezonului, care ne-au răsfăţat cu răcoare în ultimele două luni, îşi vor încheia reprezentaţia. Aşezările sînt rare, pipernicite, prăfuite. Colibe rotunde din chirpici, acoperite cu paie, fără ferestre, cu o unică deschizătură care serveşte de intrare şi de sursă de lumină. Garduri din nuiele împletite. Bordeie mărunte, risipite neregulat, crescute pe un teren nu dintre cele mai primitoare. Haine şi ţesături în culori care şi-au pierdut de mult strălucirea, întinse pe pămînt la uscat. Nu există curţi, nici cine ştie ce acareturi. Oamenii împart acelaşi spaţiu mizer, de o sărăcie care frizează irealul. Copii murdari, desculţi, cu un halou de muşte supărătoare în jurul capului, cu ochii mari şi urmele ultimelor lacrimi atîrnînd în colţul ochilor, aleargă prin praf, cu inconştienta inocenţă a copilăriei. Pe măsură ce înaintăm, pămîntul se amestecă tot mai mult cu nisip, devine nisip. Mă uimeşte doar încăpăţînarea ierbii, care creşte chiar şi aşa, din ţărîna infertilă, neprielnică. Popoare de păsări, în stoluri bogate, gureşe, vesele, agitate, zburătăcesc de la un copac la altul. Sînt asemenea unor curcubeie de culori în mişcare – îmi pare rău că nu am cum să mă opresc, să le privesc, să le ascult poveştile. Recunosc ici şi colo, în zbor sau adăstînd pe ramuri, regelepescar cu penajul său de un albastru intens luminos, bordat de portocaliu.

La un moment dat, la orizont se deseneaza înşiruite, cuminţi, şiraguri de dune galbene. O primă rupere de ritm. Peisajul de un verde crud în care ne mişcăm se transformă, brusc, în nesfîrşită întindere îmbrăţişată de soare. Încă ne aflăm pe şosea asfaltată – cu doar două benzi, una de dus, alta de întors. La fiecare sută de kilometri, posturi de plată (ca pe autostrăzile din lumea „civilizată"), cu panouri mari care explică şoferilor ce au de făcut şi de ce este important să plătească taxa de 500 de franci (aproximativ 1 dolar): pentru propăşirea drumurilor ciadiene şi construcţii noi şi minunate de alte drumuri, îmi explică panoul, fără a mă convinge prea tare. În urmă cu doar zece ani, Ciadul nu avea aproape deloc şosele, ci numai piste de pămînt. Încet-încet, în ritm de ţestoasă, „dezvoltarea" îşi arată surîsul ştirb. În Africa, ea este adesea însoţită de distrugeri masive ale mediului înconjurător, de exploatare sălbatică de resurse, de lipsă de viziune.

Din loc în loc, grupuri de poliţişti opresc vehiculele pentru a-i legitima pe şoferi. Scopul real al acestor „verificări" este colectarea de „taxe" neoficiale, care intră în buzunarele oamenilor legii. Orice camion încărcat cu marfă este oprit şi „vămuit" fără multă discuţie. Toate aceste taxe neoficiale se regăsesc în preţurile foarte piperate pe care localnicii le plătesc pentru bunurile de primă necesitate. Aceste practici – foarte răspîndite în Africa neagră – au devenit parte a decorului local. Oamenii se supun pentru că nu au ce face. Nu poate fi vorba de a pune în discuţie ilegalitatea acestora. Structurile statale în care am trăit pentru cîţiva ani – că este vorba de Congo Kinshasa, Guineea Conakry sau Tanzania – sînt corupte pînă la măduvă. Puterea înseamnă, întotdeauna, exploatarea celui mai slab. Noţiuni ca justiţie, dreptate, echitate sînt pure fantasme, în această lume.

Ne oprim să mîncăm *„coupé-coupé"* într-un cătun, pe marginea drumului. Jumătăţi de capre sînt fripte la foc de lemn de eucalipt; carnea este apoi tăiată în bucăţi şi servită clienţilor, alături de condimente locale şi pîine dospită. În Ciad, hrana de bază este şi mai simplă decît în alte părţi ale Africii. În Guineea, de exemplu, carnea pusă la grătar era marinată, pentru cîteva ore, într-un amestec delicios de condimente picante; la fel în Congo. Călătorul mai putea găsi şi diverse preparate din carne în sos, alături de orez sau o fiertură locală similară cu mămăliga noastră, pe post de acompaniament. Aici nu găseşti absolut nimic.

Mîncăm conform tradiţiei locale, aşezaţi pe jos, pe nişte rogojini de plastic. Sîntem grupaţi în cerc în jurul unui platou rotund destul de mare, mîncăm cu mîna, fiecare ţinteşte o bucată de carne şi întinde mîna după ea. O trece prin condiment, apoi o bagă în gură, însoţită de un dumicat de pîine. Fireşte că o astfel de formă de comuniune contribuie la nivelarea diferenţelor dintre noi; după o primă astfel de experienţă, comunicarea decurge altfel, lucrurile se desfăşoară într-un mod mai natural, barierele cad. Şoferii noştri ciadieni – Fadoul, Ahmad şi Hassan – sînt persoane foarte plăcute. Sînt toţi musulmani, iar doi dintre ei se opresc la toate orele de rugăciune, pentru a-şi îndeplini datoria religioasă. Nici unul nu bea alcool.

Nu avem multă vreme de zăbovit la masă, ne aşteaptă încă multe ore de drum, aşa că mîncăm în grabă şi ne reluăm călătoria. Aventura începe, după cum era de aşteptat, de îndată ce ieşim de pe drumul asfaltat, la 180 de kilometri de Ndjamena. Deoarece sîntem încă în plin sezon ploios şi există riscuri serioase să rămînem blocaţi, mai ales că avem cu noi un camion încărcat cu 2,5 tone de asistenţă, şoferii au ales un drum lăturalnic, dar mai sigur. „Drumul", spre uimirea mea, nu este nici măcar o pistă de pămînt bătătorit. Nu seamănă cu absolut nimic din ce am văzut pînă acum (şi credeam că am văzut tot!). Alunecăm prin nisip, pe urmele altor vehicule, printre sate mărunte ivite ici şi colo, din savana veselă, înverzită după ploile ultimelor două săptămîni. Răscrucea de unde ne îndreptăm spre nord, pentru a intra în plin Sahel, este marcată de un conglomerat de stînci rotunjite de vînturi şi ploi, aruncate parcă la întîmplare de mîna Creatorului. Nimic nu explică sau nu anunţă prezenţa lor. Nu aveam să mai văd nimic similar de-a lungul celor aproape 800 de kilometri străbătuţi. Stîncile seamănă cu joaca unui copil pe plajă, care construieşte movile din nisip ud, pe care îl presară cu degetele. Intrăm, prin această poartă magică, în Marele Necunoscut (numai pentru mine drum iniţiatic, fiindcă echipa mea parcurge acest traseu la fiecare cîteva săptămîni).

Mă aflu în maşina condusă de Fadoul, pe post de lider al convoiului. La un moment dat, ne oprim din tîrîtul anevoie prin nisip pentru că nu se mai vede camionul. În dreapta, un pîlc de copaci inundat de ultimele ploi, căci se află pe o suprafaţă puţin mai joasă decît restul terenului plat. Din cele cîteva colibe care se zăresc în apropiere ţîşnesc spre noi trei-patru ţînci îmbrăcaţi în zdrenţe, în picioarele goale. Sînt curioşi, fără a fi deranjanţi. Ne cer sticlele de apă de jumătate de litru, goale, care se văd prin portierele deschise, împrăştiate pe jos. Le dau sticla mea care e pe jumătate umplută cu o licoare similară cu cico-ul din copilărie (care, la prima înghiţitură, a revelat un buchet bogat de chimicale amestecate cu zahăr) şi tot restul sticlelor goale. Dată fiind pustietatea locului şi puţinătatea mărfurilor la dispoziţie, sticlele acestea sînt adevărată mană cerească. Aici totul se reciclează – aveam să constat –, pentru că nu ajung multe mărfuri, totul e scump şi pe sponci.

Copii murdari, cu ochii mari şi urmele ultimelor lacrimi atîrnînd în colţul ochilor.

Cum nu avem voie să rulăm după apusul soarelui (regulile de securitate ale Crucii Roşii sînt foarte stricte), ne oprim la Moussoro, unde ne prinde ora crepusculului. Ne punem corturile-plase de ţînţari în curtea Acted, un ONG care are un mic program local de dezvoltare. Ceea ce credeam a fi un oraş este mai degrabă un sat ceva mai mare. Foarte puţine construcţii din cărămidă. Majoritatea caselor sînt din chirpici sau din pămînt, acoperite cu paie. Casele sînt asemenea unor cuburi, cu deschizături triunghiulare minuscule pe post de ferestre, o intrare şi acoperişuri plate cu colţuri în triunghi, mi se spune că e stil sudanez, dar nu am văzut astfel de locuinţe în Khartoum. Or fi specifice pentru Darfour, dar chiar şi Darfour se află la vreo 1500 km distanţă. Mă frapează absenţa totală a drumurilor pietruite, străzile desfundate pe care sînt deversate toate gunoaiele, resturile menajere şi apa murdară, mizeria, sărăcia desăvîrşite. Am petrecut aproape şase ani în Africa, dar nu am avut ocazia să văd de multe ori imagini atît de dezolante. Trecem pe lîngă o casă dărîmată de ploi; curtea s-a transformat într-un lac cu apă murdară, stagnantă. Oamenii par să îşi ducă zilele fără a părea stingheriţi de mediul în care trăiesc, pentru că probabil nu au avut niciodată ocazia de a vedea sau trăi altceva.

Prima seară la Moussoro va creiona modul nostru de viaţă pentru următoarele opt zile: seara montăm corturile, descărcăm maşinile, şoferii încep să pregătească cina, noi îi ajutăm fiecare cu cîte ceva. Curăţ ceapa şi o tai mărunt pentru sosul care va însoţi orezul fiert. Mesele sînt simple: orez sau paste fierte pînă ce devin un soi de terci inform cu sos de roşii. În primele seri, în sos este amestecat şi peşte prăjit. Eu şi Mario avem la noi diverse conserve de legume şi carne, pe care le împărţim cu toată lumea. Mîncarea este departe de a fi gustoasă, însă îmi e foame şi nu are sens să testez prea mult papilele gustative.

Moussoro e ultimul loc, pentru o săptămînă întreagă, în care avem o latrină-duş care ne asigură intimitatea. De aici încolo, spălatul şi nevoile ni le vom face sub cerul liber, la adăpostul dunelor de nisip... Latrina respectivă este însă într-un hal de igienă atît de precar, încît nu reuşesc să mă bucur de „confort". Mă mulţumesc să mă spăl în grabă, la duş, încercînd să mă schimb, fără a atinge cu hainele podeaua şi fără să le scap pe jos. Adevărat exerciţiu de echilibristică şi îndemînare.

Nu e totul numai disconfort. Mă bucură cerul înstelat, despre care am sentimentul că se prăvăleşte peste mine, şi Calea Lactee pe care o admir prin plasa de ţînţari. Avantajul beznei totale este că poţi vedea cerul în întregime, aproape că îl atingi cu mîna. Adie o briză uşoară şi adorm destul de repede, „cu găinile", pentru că nu avem electricitate, am mîncat, am terminat de spălat vasele şi de strîns şi toată lumea s-a dus la culcare. Călătoria se desfăşoară după ritmurile solare: ne trezim la răsărit, ne oprim la apus (în jur de 18,30), după care pregătim masa, ne spălam, mîncăm, mai stăm la poveşti, dar cel mai tîrziu la ora 21 sîntem fiecare în scutece.

Mă trezeşte, spre ora 2,30, un vînt destul de puternic. Cerul s-a acoperit de nori şi ameninţă să plouă. Aştept, vreo jumătate de oră, să văd ce se întîmplă, păzindu-mi colegii pentru a-i trezi dacă începe ploaia, ca să ne refugiem în cele două camere goale care ne sînt puse la dispoziţie şi o verandă acoperită. Treptat, se mai trezesc cîţiva, de la vînt. Începem să mutăm corturile. Operaţiunea terminată, mă trîntesc epuizată, pe la 3,30, pe saltea şi adorm imediat, sperînd ca, printr-un miracol, soarele să răsară un pic mai tîrziu...

18 august 2014, Ciad

Daniela Ţane *lucrează, din 2005, pentru Comitetul Internaţional al Crucii Roşii. A participat la mai multe misiuni în domeniul protecţiei şi asistenţei populaţiei în ţări aflate în conflict sau postconflict: Etiopia, Nepal, Republica Democrată Congo, Guineea (Conakry), Sierra Leone, Uganda. În prezent se află în Ciad. În 2013, a publicat volumul* De la India la Indiile Africii, *Editura Pandora M.*

Octavian MANEA

Noua faţă a războiului din Estul Europei

– Vietnam – Afganistan – Ucraina –

Ar fi o eroare să ne grăbim să ardem cărţile despre învăţămintele campaniei din Afganistan. Principiile COIN ar putea decodifica şablonul operaţional folosit de Moscova pentru descompunerea Ucrainei, recomandînd şi eventuala terapie.

Metodologia pe care Rusia o aplică astăzi în destabilizarea Ucrainei, cel puţin în stadiul actual, nu se încadrează în tiparul agresiunii clasice, prin mobilizarea de formaţiuni compacte de tehnică militară şi trupe care iau cu asalt teritoriul unui stat. Sigur, aceste elemente există, dar în coregrafia de background, masate la graniţă, mai degrabă ca mesaj politic pentru Occident. Pe scurt, „nu este invadarea Irakului, campania «Şoc şi groază», sau debarcarea din Normandia", scria Anne Applebaum în *Washington Post*. Dimpotrivă, în avangarda acestui efort se află o întreagă infrastructură mai degrabă invizibilă, reunind combatanţi clandestini, fără însemne, care acţionează la adăpostul comunităţilor favorabile, miliţii etnice şi, desigur, nelipsitele forţe speciale. Componenta asimetrică, neliniară, primează. În această optică, Vestul şi Kievul trebuie să se adapteze constrîngerilor şi regulilor unui „război" altfel. Este una dintre lecţiile învăţate de Statele Unite în Vietnam, cînd, pentru multă vreme, au tratat problema ca tradiţională: „Una dintre cele mai importante lecţii operaţionale pe care le-am învăţat a fost aceea că în conflictele atipice – şi Vietnamul a fost cu siguranţă atipic pentru experienţa noastră – sînt necesare soluţii neconvenţionale. Am luptat în Vietnam ca şi cum am fi luptat cu ruşii pe cîmpiile Europei Centrale, pentru un motiv foarte simplu: asta eram antrenaţi, echipaţi şi configuraţi să facem", îşi aminteşte Robert Komer, arhitectul campaniei de neutralizare a infrastructurii underground a Vietcongului din zonele rurale. Ceea ce vedem astăzi în Ucraina, o reţea subterană de „activişti" care presează pentru impunerea unui sistem de guvernare alternativ în regiunile proruse captive, a fost, pentru mult timp, şi faţa războiului din Vietnam. Tancurile şi formaţiunile convenţionale au apărut abia în ultima fază. Să nu uităm astfel că Vietnamul de Sud era un apendice teritorial al Nordului, la fel ca şi Estul Ucrainei faţă de Rusia, ambele cazuri oferind datele geografice ideale pentru alimentarea unor insurgenţe proxy. În cazul ucrainean, etapa agresiunii convenţionale s-ar putea să nu vină niciodată.

Vestul şi Kievul trebuie să se adapteze constrîngerilor şi regulilor unui „război" altfel.

Privite în această perspectivă, prind contur aspecte deloc străine celor familiarizaţi cu istoria campaniilor de contrainsurgenţă. Rusia şi puterea interimară de la Kiev sînt angajate într-o bătălie pentru legitimitate în regiunile din Sud şi Est, de altfel nucleul industrial al Ucrainei. Moscova înţelege în mod natural că cel mai important „cîmp de bătălie" nu este neapărat unul fizic, delimitat geografic, ci teritoriul simbolic – „inimile şi minţile" localnicilor. „Cel mai important teatru de operaţiuni este mintea", spune Janis Berzins, cercetător la Academia Naţională de Apărare din Letonia. De cîteva luni bune, Moscova domină fără rival campania pentru „inimi şi minţi" din estul Ucrainei, demonstrînd că cele mai eficiente arme din acest război nu trag. Propaganda lucrează la intensitate maximă, zi şi noapte, în regim nonstop, speculînd clivajul est-vest, diabolizînd centrul şi alimentînd separatismul periferiilor regionale. În acest context, se vorbeşte chiar despre o „nouă generaţie de război", unde accentul cade pe capacitatea de a influenţa, mobiliza şi controla cognitiv teritoriul simbolic. „Cuvîntul-cheie este cel de influenţă. Din moment ce rolul forţelor militare grele este minimizat, forţele civile voluntare capătă un rol-cheie în a pregăti terenul pentru intervenţie. Comunicarea strategică are rolul fundamental de a stimula actorii civili să ia iniţiativa, înlocuind astfel tot ceea ce ar fi trebuit făcut prin mijloace militare tradiţionale", ne-a spus Berzins. Pentru veteranii campaniei din Afganistan aceasta este o imagine profund familiară: „Spre a triumfa într-o campanie de contrainsurgenţă, totul depinde de capacitatea de a cîştiga argumentul pentru minţile populaţiei. În esenţă totul se reduce la potenţialul de a influenţa multiple segmente de public-ţintă", ne explica, în altă ediţie a *FP România*, generalul britanic Nick Carter, unul dintre comandanţii regionali ai ISAF.

Desigur, cărţile sînt departe de a fi făcute. Nici una dintre părţi nu-şi asumă luxul de a ignora realitatea din spatele celebrului dialog dintre Napoleon şi fratele său Jérôme, incapabil să facă faţă unei revolte: „Pentru Dumnezeu, foloseşte-ţi baionetele!", i-ar fi transmis Napoleon. Răspunsul: „Cu baionetele poţi face orice, mai puţin să te aşezi pe ele." Cu alte cuvinte, forţa nu poate fi reconvertită instant în capital de legitimitate. Iar astăzi Kievul îşi foloseşte din plin baionetele.

Istoria campaniilor din trecut ne arată că insurgenţa este o competiţie de guvernare.

Istoria campaniilor din trecut ne arată că insurgenţa este o competiţie de guvernare. În prima linie se află funcţionarii administraţiei, experţii în dezvoltare, furnizorii de servicii. „Într-o campanie COIN, rezultatul nu va fi determinat de operaţiuni militare, ci de stabilitatea politică şi dezvoltarea economică, care vor apărea în timp, pe fondul securităţii oferite de forţele locale. Înţelegerea faptului că succesul în aceste eforturi depinde de o formulă cuprinzătoare, de tipul *whole of government*, este esenţială pentru succesul pe termen lung", ne-a spus generalul John Allen, fost şef al ISAF. În Ucraina, Moscova speculează realităţile unui stat putred, disfuncţional, perceput ca ilegitim, cu instituţii găunoase, ineficiente, măcinate de corupţie şi de loialităţi incerte. Structural, mediul prezintă condiţii de laborator ideale pentru a prepara o insurgenţă. Între timp, separatiştii fac tot ce le stă în putinţă să decupleze sud-estul Ucrainei de Kiev. Sînt sistematic vizate centrele gravitaţionale care exprimă instituţional aceste legături: primării, clădiri regionale, aeroporturi. În sud-est, Ucraina începe tot mai mult să semene cu un „stat eşuat", în descompunere, unde centrul este incapabil să-şi controleze teritoriul. Birocraţiile administrative şi, în general, textura instituţională formală sînt paralizate şi nu mai răspund la comenzi. Sub emblema noilor Republici Populare din Donetk şi Luhansk apare chiar o întreagă infrastructură de guvernare underground, paralelă Kievului, pregătind terenul pentru o redesenare a hărţii politico-administrative a Ucrainei. „Putin nu urmăreşte cu prioritate obiective teritoriale. Mai degrabă vrea să se asigure că, dacă Ucraina nu se va mai afla sub influenţa Rusiei, atunci nimeni nu va fi capabil să guverneze Ucraina. Vrea să o facă neguvernabilă", ne-a transmis politologul bulgar Ivan Krastev. Probabil staţia terminus este un fel de Bosnie a străinătăţii apropiate, „o federaţie haotică, unde regiunile sînt lăsate să-şi urmeze preferinţele geopolitice şi culturale", crede Krastev. De fapt, se implementează un principiu de manual, în cuvintele lui Bernard Fall, el însuşi un insurgent educat în tacticile gherilelor maoiste din anii '50-'60: „O ţară nu e subminată prin luptă, ci prin colapsul administraţiei."

Şi totuşi asta nu înseamnă că Europa, America sau NATO trebuie să poarte „războiul" pentru guvernarea Ucrainei, în locul Kievului. Intervenţia Vestului se poate face şi altfel, indirect (imaginea de fond ar fi cea a unui Edward Lansdale sau T.E. Lawrence), cu accent pe (re)construcţia (*„re-building"*), ranforsarea (*„enabling"*) şi asistenţa unor sectoare strategice pentru capacitatea de guvernare a Ucrainei. De altfel, intervenţiile recente din Balcani, dar mai ales cele din Sierra Leone, Columbia, Filipine, iar în trecut în El Salvador (anii '80) sau Dhofar (anii '60-'70), arată un astfel de tipar operaţional. Campania afgană, cu toate limitele sale, a resocializat Vestul în astfel de practici operaţionale.

Octavian Manea *este editor contributor la* FP România *– anul trecut a finalizat un master Fulbright în studii de securitate la Maxwell School of Citizenship and Public Affairs din Syracuse, Statele Unite.*

Experimentul Singapore

– şi alte subiecte nemaipomenite –

■ **Din ediţia internaţională:** O reţetă pentru renaşterea (inter)naţională a Americii ■ *Utilizarea supravegherii în masă pentru menţinerea dezvoltării economice şi a armoniei sociale (în Singapore)* ■ De ce Constituţia Germaniei este mai bună decît a Statelor Unite ■ Indexul Statelor Fragile ■ În noaptea braconajului din Africa de Sud ■ De cînd există al treilea gen

■ **FP Europa:** Schema de funcţionare a unui proiect geo-strategic major pentru România ■ *O istorie a măririi şi decăderii industriei militare autohtone* ■ Ce gîndesc acum protestatarii de pe Euromaidan ■ Vietnam-Afganistan-Ucraina: O nouă faţă a războiului, acum şi în Europa ■ Ce face Polonia pentru Ucraina – şi ce poate face şi România

FP România

nr. 41, august / septembrie 2014.
Revista de politică globală, economie şi idei – jumătate americană, jumătate românească.

Joseph S. NYE

împotriva curentului

O strategie occidentală pentru o Rusie în declin

Grupul de strategie Aspen, un grup apartinic de experţi în politici externe, coprezidat de Brent Scowcroft, fost consilier pe probleme de securitate naţională al SUA, şi de mine, s-a confruntat de curînd cu problema modului în care trebuie reacţionat la intervenţia Rusiei din Ucraina. NATO se confruntă acum cu aceeaşi problemă.

Chiar dacă trebuie să se opună încălcării de către preşedintele rus Vladimir Putin a reglementării de după 1945, care interzicea revendicarea de teritorii prin forţă, Occidentul nu trebuie să izoleze complet Rusia, o ţară cu care împărtăşeşte interese comune în ceea ce priveşte securitatea nucleară, neproliferarea, antiterorismul, zona arctică şi problemele regionale precum Iranul şi Afganistanul. Mai mult, simpla situare geografică îl avantajează pe Putin, în cazul unei escaladări a conflictului din Ucraina.

Este firesc ca stratagemele lui Putin să înfurie, dar furia nu este o strategie. Occidentul trebuie să impună sancţiuni financiare şi în domeniul energetic, pentru a descuraja acţiunile Rusiei în Ucraina, dar totodată nu trebuie să piardă din vedere necesitatea colaborării cu Rusia pe alte probleme. Nu e uşor să împaci aceste două obiective şi nici una dintre părţi n-ar avea de cîştigat dintr-un nou Război Rece. De aceea, nu e de mirare că, în materie de recomandări politice concrete, grupul Aspen s-a divizat în două tabere: cei pro *constrîngere* şi cei pro *negociere*.

Această dilemă trebuie privită dintr-o perspectivă pe termen lung: ce fel de Rusie sperăm să vedem peste zece ani? În pofida utilizării agresive a forţei de către Putin şi a propagandei lui furtunoase, Rusia e o ţară în declin. Strategia obtuză a lui Putin de a se orienta către Est, în vreme ce porneşte un război neconvenţional cu Occidentul, va transforma Rusia în benzinăria Chinei, privîndu-i economia de capitalul, tehnologia şi conexiunile occidentale de care are nevoie.

Unii dintre oponenţii Rusiei ar putea saluta declinul ţării, pe motiv că problema se va rezolva astfel de la sine. Dar acesta e un fel îngust de a vedea lucrurile. Cu un secol în urmă, declinul imperiilor austro-ungar şi otoman s-a dovedit a fi cît se poate de dăunător pentru sistemul internaţional. Un declin treptat, precum cel al Romei antice sau al Spaniei secolului al XVIII-lea, este mai puţin nociv decît unul brusc. Dar cel mai bun scenariu ar presupune, în ultimă instanţă, o redresare şi reechilibrare a Rusiei în următorii zece ani.

Semnele declinului rusesc se văd peste tot. Creşterea preţurilor petrolului, la începutul noului secol, a stimulat artificial economia, determinîndu-i pe Goldman Sachs să includă Rusia în grupa celor mai mari pieţe în curs de dezvoltare, ale lumii (ca una dintre ţările BRIC, alături de Brazilia, India şi China). Şi totuşi, această creştere a dispărut astăzi. PIB-ul Rusiei este o şeptime din cel al Americii, iar venitul pe cap de locuitor de 18.000 de dolari (la paritatea puterii de cumpărare) reprezintă aproximativ o treime din cel al SUA.

Petrolul şi gazele naturale reprezintă două treimi din exporturile Rusiei, jumătate din bugetul de stat şi 20% din PIB, în vreme ce exporturile de înaltă tehnologie reprezintă doar 7% din exportul de bunuri manufacturate (comparat cu 28% în SUA). Resursele sînt alocate ineficient la nivelul întregii economii, pe fondul unor structuri instituţionale şi legale corupte, care obstrucţionează investiţiile private. Comportamentul brutal al lui Putin a semănat neîncredere, în pofida farmecului culturii ruse tradiţionale şi a apelurilor sale de a miza în mai mare măsură pe *soft power*. Străinii care se uită la filme ruseşti sînt puţini la număr şi nici una dintre universităţile ruseşti nu a fost nominalizată în lista celor mai bune 100 de universităţi din lume.

Probabilitatea unei fragmentări etnice este mai redusă decît în perioada sovietică, dar constituie încă o problemă în Caucaz. Naţionalităţile nonruse însumau o jumătate din populaţia URSS, în vreme ce acum reprezintă 20% din populaţia Federaţiei Ruse şi ocupă 30% din teritoriul ei.

Sistemul de sănătate publică este în derivă. Rata natalităţii este în scădere, mortalitatea e în creştere, iar speranţa medie de viaţă a bărbatului rus este cu puţin peste 60 de ani. Estimările pe termen mediu ale demografilor ONU sugerează că populaţia Rusiei ar putea scădea de la 145 de milioane, astăzi, la 121 de milioane, pînă la jumătatea secolului XXI.

Chiar dacă Rusia pare să fie în acest moment o republică bananieră industrială, ea are încă în perspectivă mai multe evoluţii posibile. Rusia beneficiază de resurse umane înzestrate, iar anumite sectoare, cum ar fi industria de apărare, pot realiza produse sofisticate. Unii analişti sînt de părere că Rusia ar fi capabilă să-şi depăşească problemele, prin reforme şi modernizare.

Fostul preşedinte Dmitri Medvedev, care se temea că Rusia ar putea cădea în aşa-numita „capcană a venitului mediu", în loc să acceadă la titlul de ţară dezvoltată, a elaborat o serie de planuri tocmai în acest scop. Dar puţine dintre măsuri au apucat să fie implementate, din cauza corupţiei dezlănţuite. Sub guvernarea lui Putin, tranziţia postimperială a ţării a eşuat, iar Rusia a rămas preocupată de poziţia ei în lume şi scindată între identitatea ei europeană şi cea slavofilă.

Putin duce lipsa unei strategii de redresare a Rusiei pe termen lung şi reacţionează oportunist – chiar dacă uneori cu succes, pe termen scurt – la problemele de siguranţă internă, la presupusele ameninţări externe şi în faţa slăbiciunilor vecinilor săi. Rusia a devenit un prădător revizionist al *statu-quo*-ului internaţional, care îşi doreşte să fie un catalizator, şi pentru alte puteri revizioniste.

Dar ideologia antiliberală şi naţionalismul rus constituie o bază precară pentru *soft power*-ul de care ţara are nevoie spre a-şi consolida influenţa regională şi globală. Perspectivele ca o uniune euro-asiatică condusă de Rusia să poată concura cu Uniunea Europeană sînt astfel limitate.

Oricare va fi rezultatul revizionismului lui Putin, armele nucleare ale Rusiei, petrolul, gazele naturale, competenţele în materie de tehnologie cibernetică şi apropierea de Europa îi vor livra mijloacele necesare pentru a crea probleme Occidentului şi sistemului internaţional. Elaborarea şi implementarea unei strategii care să controleze comportamentul lui Putin, dar care să menţină totodată o colaborare pe termen lung cu Rusia, reprezintă una dintre cele mai importante sarcini cu care comunitatea internaţională se confruntă astăzi.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard şi autor al cărţii* The Future of Power.

©Project Syndicate
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

Donna DICKENSON

Etica Ebolei

Pentru că virusul Ebola cuprinde un teritoriu tot mai mare din Africa, mulţi se întreabă dacă e momentul să se administreze medicamente şi vaccinuri netestate. Avînd în vedere faptul că boala poate ucide pînă la 90% dintre victimele sale – o rată a mortalităţii mai mare decît cea din ciuma bubonică –, pare a nu fi prea mult de pierdut din destinderea normelor clinice. Dar sugestia ridică probleme etice dificile – şi urgenţa situaţiei nu lasă prea mult timp pentru deliberări.

Unul dintre motivele pentru care nu există nici o vindecare dovedită sau vaccinuri pentru febra hemoragică Ebola este şiretenia bolilor transfrontaliere. Aceste virusuri se transmit de la populaţii animaliere, care pot acţiona ca purtători în care germenii patogeni se pot dezvolta şi pot suferi mutaţii, creînd dificultăţi cercetătorilor să ţină pasul cu variaţiile bolii.

Dar un alt motiv este interesul în scădere al companiilor farmaceutice de a fabrica vaccinuri. Într-adevăr, doar patru companii mai fac astăzi vaccinuri, comparativ cu 26 de companii cu 50 de ani înainte. Acestea ştiu că profitul va fi relativ mic, datorită timpului îndelungat de intrare a produsului pe piaţă, rezultat în urma îndelungatului proces de manufacturare (deşi metode noi şi mai rapide oferă oarecare speranţă).

Neîncrederea publică în vaccinuri a jucat, de asemenea, un rol major în această scădere. La sfîrşitul anilor '90, neîncrederea publică s-a manifestat printr-o reacţie violentă la vaccinurile contra pojarului, oreionului şi rubeolei. În mod similar, un sondaj al Academiei de Medicină din New York, din 2004, a arătat că de două ori mai mulţi oameni erau îngrijoraţi în legătură cu efectele secundare ale de mult acceptatului vaccin antivariolă, decît de boala în sine.

Lipsa de gravitate a unor boli infecţioase precum vărsatul de vînt a contribuit la creşterea gradului de nepăsare în ce priveşte riscurile refuzului vaccinării. Abia atunci cînd o epidemie chiar izbucneşte, oamenii se răzgîndesc brusc şi cer producerea şi distribuirea rapidă a vaccinurilor. Acesta este, probabil, un lucru bun, dar, în acelaşi timp, nerealist.

Compania farmaceutică britanică GlaxoSmithKline a anunţat recent că, împreună cu US National Institute of Allergy and Infectious Diseases, pregăteşte un vaccin experimental pentru Ebola. Dar acesta de-abia intră în faza I a studiilor clinice pentru a-i testa toxicitatea. Cu încă două faze ale studiilor clinice în faţă, vaccinul nu va fi gata pentru a fi dat în folosinţă înainte de 2015.

Durata perioadei de studii clinice a generat plîngeri la adresa birocraţiei excesive. Dar asemenea critici sînt nefondate, avînd în vedere potenţialul de a provoca îmbolnăviri serioase sau chiar deces pe care medicamentele propuse îl au. Într-adevăr, studiile din faza I – primele studii pe om – sînt foarte riscante şi complicate din punct de vedere etic, ceea ce înseamnă că trebuie tratate cu grijă maximă.

În 2006, faza I a studiilor clinice pentru medicamentul TGN 1412 a trebuit să fie suspendată cînd acesta le-a cauzat insuficienţa mai multor organe voluntarilor înainte sănătoşi, unii dintre ei abia scăpînd cu viaţă. Farmacologul Trevor Smart de la University College din Londra crede că aceştia nu se vor mai vindeca vreodată.

Dar ce se întîmplă cînd o populaţie e deja bolnavă? În 1996, în timpul unei epidemii majore de meningită în Nigeria de Nord, compania de medicamente Pfizer i-a aprovizionat pe doctori cu antibioticul oral Trovan, care era testat în paralel cu un alt medicament, Ceftriaxon. 11 copii au murit în timpul testărilor cu Trovan, iar alţii au rămas cu dizabilităţi pe viaţă. Totuşi, rata mortalităţii la studiile cu Trovan era mult mai mică decît cea a meningitei netratate, fiind un argument pentru administrarea medicamentelor netestate pentru Ebola de azi.

De fapt, Organizaţia Mondială a Sănătăţii deja a considerat etică folosirea serului experimental ZMapp – un amestec de anticorpi genetic proiectaţi care să-i ajute pe pacienţi să se lupte cu boala. ZMapp nu a ajuns la studiile clinice pe oameni şi încă nu i s-a dat licenţa de către US Food and Drug Administration.

După cum stau deocamdată lucrurile, există doar cîteva doze de ZMapp, şi vor trece luni pînă să se creeze chiar un stoc limitat. Ceea ce suscită o altă dilemă: cine să aibă acces la asemenea resurse limitate?

Primele trei doze din ZMapp au fost administrate misionarilor americani Kent Brantly şi Nancy Writebol, care s-au vindecat, şi preotului spaniol Miguel Pajares, care a murit între timp. Unii au oferit o justificare practică selecţiei mult criticate a lui Brantly şi Writebol: pare logic să-i tratezi întîi pe cei care lucrează în domeniul sănătăţii, ca aceştia, la rîndul lor, să-i poată ajuta pe alţii. Dar această argumentaţie s-a prăbuşit cînd a fost selectat şi Pajares, în vîrstă de 75 de ani.

Credibilitatea aserţiunilor cum că raţiunile de ordin practic au fost cele care au determinat selecţia, a fost, într-o oarecare măsură, revitalizată de decizia de a asigura dozele, şi unor doctori africani. În orice caz, stocul disponibil de ZMapp a fost epuizat.

Este important de reţinut că pînă şi argumentele pragmatice în legătură cu distribuirea resurselor medicale limitate pot fi controversate. În al Doilea Război Mondial, cînd doctorii militari au fost obligaţi să distribuie dozele de penicilină, au hotărît să acorde prioritate celor care sufereau de boli cu transmitere sexuală, care se puteau întoarce mai repede pe cîmpul de luptă. Dar mulţi au susţinut că cei care au fost răniţi în lupte ar fi meritat mai curînd să li se administreze primii dozele.

Punînd accentul pe latura morală a alocării tratamentului pentru Ebola, poate fi dezbătut de ce nu au fost africanii selectaţi pentru el, în locul occidentalilor, avînd în vedere că sistemele de sănătate ale Africii sînt mai puţin în măsură să combată boala. Dar altcineva poate aduce contraargumentul că lucrătorilor occidentali din domeniul medical li se cuvine prioritatea asupra tratamentului pentru că s-au expus voluntar bolii, pentru a-i ajuta pe cei care nu aveau de ales.

Asemenea argumente fac imposibilă o înţelegere. Mai mult, folosirea criteriilor sociale, în locul celor medicale, pentru distribuirea tratamentelor poate fi o pantă alunecoasă. E suficient numai să ne amintim celebrul comitet „al lui Dumnezeu" din Seattle, care, la începutul anilor '60, a stabilit accesul – pe atunci limitat – la dializă pe criterii precum veniturile, implicarea în chestiuni bisericeşti, şi chiar apartenenţa la Cercetaşi. Folosirea criteriilor sociale pentru administrarea tratamentelor a fost prost privită de atunci încoace. Şi pe bună dreptate.

***Donna Dickenson** este profesor emerit de etică medicală la University of London şi autoarea volumului* Me Medicine vs. We Medicine.

© Project Syndicate / Institute for Human Sciences, 2014

www.project-syndicate.org

traducere de Iaromira POPOVICI

Cu ochii-n 3,14

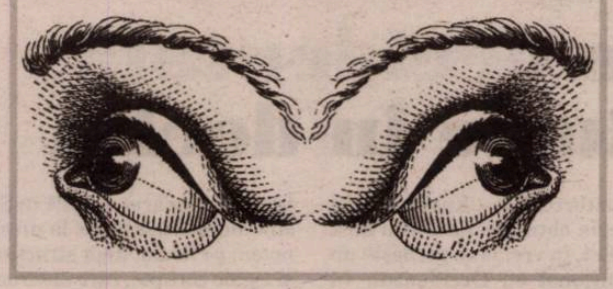

IATĂ CE CUVINTE SPERIE TURISTELE ÎNTR-UN PARC DE DISTRACȚII NESFÎRȘITE: *PUF PENTRU TOTDEAUNA*

■ Iată cam ce piese nu veți mai auzi niciodată cîntate live, din simplul motiv că trupele și le urăsc: R.E.M. – „Shiny Happy People", Radiohead – „Creep", Pulp – „Common People", Pretenders – „Brass in Pocket", Coldplay – „Speed of Sound", Simple Minds – „(Don't You) Forget About Me", Heart – „All I Wanna Do Is Make Love With You", dar și Lorde – „Royals", deși e prea tînără pentru a-și permite asemenea extravaganțe. **(M. C.)**

■ Conform unui studiu realizat de către biologul John Bradshaw (britanic), pisicile de companie nu ne percep ca pe un ocrotitor, ca pe un „părinte" uman sau salvator suprem, ci pur și simplu ca pe un fel de felină lipsită de agresivitate, care nu le face concurență în nici un fel. Cu alte cuvinte, pentru pisicile noastre, pe care le adorăm și le îngrijim ca pe bibelouri, noi nu sîntem nimic mai mult decît o altă pisică, mare și bleagă. **(S. G.)**

■ Titlul unui articol apărut în *Adevărul* (Piatra Neamț) e o poezie: „«Cocoșel de munte» dat în urmărire pe Ceahlău. Un pervers sexual se dezbracă și sperie turistele pe traseele montane". Nici textul nu e mai prejos: „Salvamontiștii din Ceahlău, rangerii Parcului Național și jandarmii montani se confruntă în aceste zile cu una din cele mai ciudate misiuni de care au avut parte vreodată. Aceștia au fost sesizați de turiștii care urcă pe munte că pe trasee își face veacul un exhibiționist care le sare în cale din tufișuri, își arată părțile intime și se masturbează în fața lor. În week-end au fost trei reclamații venite în special de la femei care au fost șocate de astfel de incidente". **(A. M. S.)**

■ Douăzeci și patru de persoane au rămas blocate timp de cinci ore în vîrful *roller coaster*-ului Joker's Jinx, din Six Flags, în Maryland. Nu se știe dacă vreuna dintre ele va mai pune vreodată piciorul într-un parc de distracții. **(L. V.)**

■ Polonezul Donald Tusk a fost ales președintele Consiliului European. Nu (prea) știe limbi străine, dar are umor: în prima intervenție publică, a făcut un simpatic joc de cuvinte, zicînd că *„I will polish my english"*. Și totuși... În România, cînd vreun ministru trebuie să umble cu translatorul după el, se dezlănțuie nesfîrșite mișto uri. Așa că: ori ne împăcăm cu ideea că „se întîmplă și la case mai mari", ori cerem retrogradarea lui Donald Tusk pe postul de comisar european pentru multilingvism. **(M. V.)**

■ Spicuire din oferta săptămînii a magazinului online *Ondisplay national:* Lenjerie Diamantica BBC 100%, Pelerinaj Sf. Nectarie + transport, Shopping la Istanbul – transport, Joc Lego, Curs online „Atrage bani", Ochelari ERIKA, Baterie Externă 12000 mAh, 2 Lenjerii Bumbac + 2 Perne + 1 Pilotă, Pistol cu apă, Ceas tip Diesel, Set 6 Prosoape, Set 3 inele, Termos Disney, Lampă de veghe Twilight Turtle, Pilotă puf gîscă. *Va urma.* **(M. P.)**

■ O tragedie auto trecută cu vederea: în timpul unei curse de mașini din nordul New York-ului, mașina campionului NASCAR Tony Stewart l-a accidentat mortal pe tînărul pilot Kevin Ward Jr., care tocmai ieșise din mașină și se apropia de mașina lui Stewart, furios pe o schemă pe care campionul o făcuse în tura a doua a cursei. Stewart a declarat că moartea lui Ward îi va schimba viața pentru totdeauna. **(L. V.)**

BĂRBATUL DE ORIGINE ROȘIE ÎNVINGE AGALE ÎN FIECARE ZI

■ O vorbă inspirată a lui Françoise Sagan: „Fără îndoială că bărbatul trebuie compătimit pentru că are mai multe probleme decît femeia. Întîi de toate, însuși faptul că are de-a face cu femeia..." **(M. C.)**

■ La Mediaș, reclama unui producător de dulapuri *încastrate* anunță: „Vindem dulapuri *înzidite*". *Zidul* de origine slavă învinge *castrum*-ul latinesc. Școala Ardeleană se întoarce în mormînt. **(M. P.)**

■ Într-o duminică dimineață, la tîrgul de vechituri din Alba, un țigan grăsan pe-un scăunel de copil, arătînd spre o fustană roșie și-o bluză înflorată de țigancă, întinse pe un cearșaf: „Domniță, hai să-ți dau un costum de carnaval. Să vă-mbrăcați cu el, s-aveți amintire, și la 80-90 de ani, să vă vedeți în poze și să le ziceți la copii și la nepoți: «Am fost și eu o dată țigan!». **(L. V.)**

■ Un cîine mic, flocos și protejat era singurul pieton de pe o trecere din zona Timpuri Noi. Am oprit și l-am așteptat să traverseze, deși o făcea agale (dar reglementar...). **(I. P.)**

■ Niște comentatori de tenis de la un post de televiziune vorbeau despre jucătorii cu servicii bune, din acelea a căror viteză depășește 200 de kilometri pe oră. Și îi numeau „buni servitori". Pe ideea asta, mă gîndesc că tenismanii în cauză „servesc" în fiecare zi nu doar mingi, ci și masa. **(A. M.)**

PE ALBASTRU — O COMOARĂ ȘI FRATELE EI VITREG, PE GALBEN — UNA BUCATĂ LACĂT, PE ROȘU — ZÎMBETE

■ Firma unui chioșc, împărțită patriotic în trei segmente, ca un drapel tricolor, pe care se întinde un cuvînt compus din șapte litere, distribuite pe spațiile celor trei culori: pe albastru ME, pe galben RIN, pe roșu DE – adică MERINDE. **(D. S.)**

■ Trei muncitori care lucrau pe o proprietate din Normandia au găsit o comoară în valoare de 1,2 milioane de dolari. Pe care au furat-o. **(L. V.)**

■ Christopher Buckner și fratele ei vitreg Timothy Savoy au fost arestați de Poliție în timp ce făceau sex în parcarea unei biserici baptiste. Cei doi au recunoscut c-o mai făcuseră de alte trei ori, inspirați de filmul *The Notebook*. Ăștia cinefili fără prejudecăți! **(M. C.)**

■ În Gara de Nord mi s-au șterpelit gazetele din buzunarul rucsacului: două numere din *România literară* și una bucată *Observator cultural*. Să mai zică cineva că în România nu se citește. Chiar și pe furate, tot e bine. **(R. M.)**

■ Obiceiul îndrăgostiților de a prinde un lacăt pe un pod ca simbol al durabilității dragostei a fost impus acum cîțiva ani de către un artist. Între timp, oficialitățile au îndepărtat 20.000 de lacăte de pe un singur pod din Veneția. Oamenii vor iubiri durabile! **(M. C.)**

■ Premierul Victor Ponta și ilustra lui soție au fost întîmpinați, în China, de un grup de pionieri. Cei doi au primit flori și au împărțit, în schimb, zîmbete. Între China și România începe o frumoasă prietenie. Nu, nu e un film SF, e pe bune. **(M. M.)**

PUBLICITATE

1914-2014
Și dacă Europa eșuează?

Dezbateri europene la București, 19 – 20 septembrie 2014

Vineri, 19 Sept. 18.00 (Aula BCU)
1. Cum conviețuim unii cu alții în Europa și țările vecine: diplomație, sancțiuni, război
Mihai-Răzvan Ungureanu
Dan Dungaciu
Emil Hurezeanu
Ivan Krastev
Michael Stolleis

Sâmbătă, 20 Sept. 9.30 (Colegiul Noua Europă)
2. Vecinii de aproape și „vecinii" de departe ai Europei: Federația Rusă și Statele Unite
Heinrich Detering
György Dalos
Sonja Margolina
Oksana Sabuschko
Richard Swartz

Sâmbătă, 20 Sept. 11.30 (Colegiul Noua Europă)
3. Europenism și etnicitate. O reinventare a conceptului de „stat național"?
Raluca Alexandrescu
Andrei Cornea
Slavenka Drakulić
Silvia Marton
Ilma Rakusa

Sâmbătă, 20 Sept. 18.00 (Teatrul Odeon)
4. Granițele Europei: o amenințare, o zonă gri sau o „zonă de negociere"?
Andrei Pleșu
Edhem Eldem
Yaroslav Hrytsak
Jörn Leonhard
Karl Schlögel

Proiect organizat de: DEUTSCHE AKADEMIE für SPRACHE und DICHTUNG · S. FISCHER STIFTUNG · Allianz Kulturstiftung für Europe
Cu sprijinul: Die Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien
Parteneri: GOETHE INSTITUT · TEATRUL ODEON

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

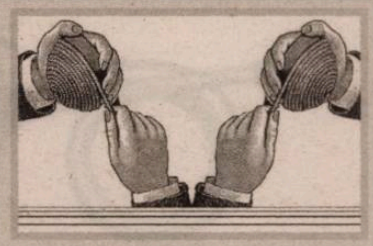

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 553 ■ 18-24 septembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Electorale...“

pagina 3

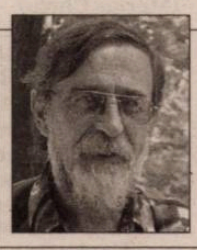

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Incompetenţa învăţată“

pagina 3

RADU UMBREŞ

„Moarte şi renaştere“

pagina 22

În principiu, despre principii

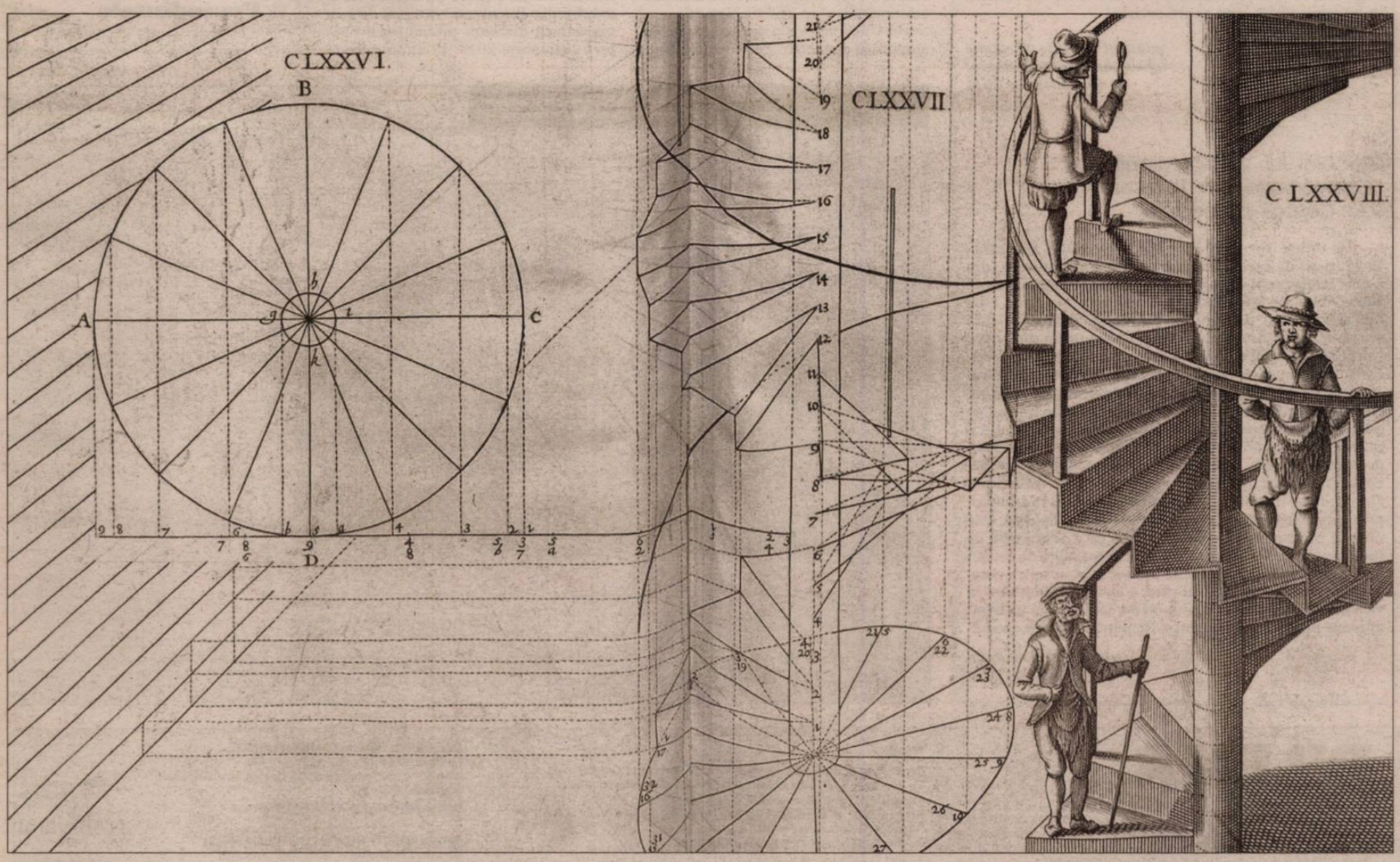

„Nu mai e moral, nu mai sînt prinţipuri, nu mai e nimic; enteresul şi iar enteresul...“

I.L. CARAGIALE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

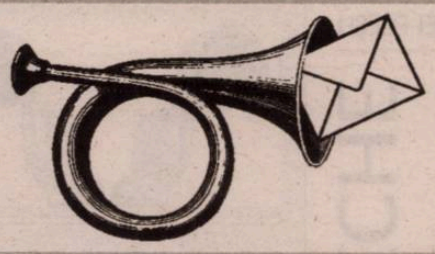

turneu de inbox

NR. 552

Articolul lui Liviu Papadima, „De ce (să) nu citim?"

Problematica pusă în discuţie de dl Papadima este veche şi dialectică. Veche, pentru că se pune de cînd lumea, şi dialectică, pentru că suportă definiţii şi răspunsuri contrare. Cred totuşi că lumea este suportabilă şi pentru că unii oameni au ales, şi-au impus sau au pariat pe această formă de înţelegere a ei – lectura. Eu unul mi-am impus, în jurul vîrstei de 12 ani, să citesc cît mai mult, chiar şi cărţi pe care nu le înţelegeam, iar exerciţiul lecturii, la început anevoios, a devenit, treptat, plăcere şi vocaţie. Mă întreb acum (la 49 de ani) ce aş fi devenit dacă nu făceam acest pariu, forţat şi autoimpus, atunci. Desigur, pot exista şi alte împrejurări care să conducă la înfiripărea pasiunii pentru lectură. Sînt, de asemenea, şi explicaţii mai savante, asemenea celor exprimate, bunăoară, de un Mario Vargas Llosa în cartea *Adevărul minciunilor* (zice cam aşa: oamenii sînt întotdeauna nemulţumiţi de condiţia lor, căutînd în literatură modele în care se recunosc sau la care visează să ajungă).

Există şi cei care se îndoiesc că adevărul, frumosul, înţelegerea lumii ori a propriei fiinţe s-ar revela prin lectură. Mi-aduc aminte de Emil Cioran, care povesteşte, într-un interviu dat lui Gabriel Liiceanu, o întîmplare petrecută la Ineu, unde locuia sora lui. Văzîndu-l că citeşte toată ziua, grădinarul îl apostrofează, spunîndu-i că nu în cărţi va găsi răspunsul la căutările lui.

Dar unde se va ajunge (şi s-a ajuns deja!), dacă cineva ar interzice peste noapte această pasiune? La barbarie.

Salutări întregii redacţii *Dilema veche,* care m-a însoţit de-a lungul celor aproape 22 de ani (se vor împlini în ianuarie 2015, cînd apare revista).

adăugat de Mate Gheorghe (gheorghemate@yahoo.com) la 14 septembrie 2014

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „Conversaţia din Thassos – sau despre mitocănie"

...şi totuşi. De o mie de ori mai dăunători sînt mitocanii cu ştaif. Spre deosebire de românul mitocan „din popor", mitocanul cu ştaif este zgomotos numai cînd are spate. Este, de fapt, laş, dar neobişnuit de viteaz, cînd are subordonaţi pe care, în caz de pericol, să-i poată scoate la înaintare. Dacă românului mitocan din popor i se poate găsi lesne un echivalent oriunde în lume (francezul mitocan din popor, americanul mitocan, chinezul etc.), altfel stau lucrurile în cazul mitocanului cu ştaif. Nivelul de mitocănie al unei ţări este legat de nivelul de educaţie al majorităţii cetăţenilor. Lipsa de educaţie a cetăţenilor unei ţări nu înseamnă numai un nivel scăzut de şcolarizare, ci e legată şi de nivelul scăzut de prosperitate şi, implicit, de lipsa perspectivelor la nivel de ţară. Or, dat fiind nivelul la care a ajuns educaţia în general, prin legalizarea impusturii şi a fabricilor de diplome, este normal ca România să fie percepută ca o adunătură de huligani. Sfidarea, dispreţul şi indiferenţa faţă de cei din jur, pe fondul nesiguranţei de zi cu zi şi al lipsei de perspectivă, sînt, nu în ultimul rînd, o formă de adaptare la vicisitudinile vieţii sociale. Iar cei care nu au mai rezistat, aproape un sfert din populaţia României, au ales exodul.

adăugat de DG Amot la 12 septembrie 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Din acelaşi ciclu pe care eu l-aş denumi „Să ne cunoaştem oraşul *altfel!*", ARCEN propune şi un traseu cultural nocturn, cu ocazia Zilelor Bucureştiului, în perioada 18-21 septembrie, în fiecare seară, de la ora 19, avînd ca punct de plecare Teatrul Odeon. De data aceasta vor fi poveşti şi istorii despre lumea presei bucureştene din fosta stradă Sărindar, întîmplări legate de viaţa actorilor şi a teatrelor din Bucureşti, de la Caragiale, Matei Millo, pînă la Camil Petrescu sau Ion Marin Sadoveanu, poveşti despre hanuri şi grădini de vară, despre apariţia cinematografului, a telefonului şi a trotuarelor în Capitală. Nu uitaţi acasă jobenul sau umbrela, dacă plouă! (Adina Popescu)

■ De cîteva luni, e posibil să ajungi de la Bucureşti la Marea Egee în doar vreo şase-şapte ore, pe la noul punct de graniţă Makaza-Nimfea, deschis între Bulgaria şi Grecia. E drumul cel mai scurt din Bucureşti pînă în Grecia, dar uneori traficul se blochează chiar la graniţă, din pricina numărului mare de maşini bulgăreşti şi româneşti care trec pe acolo. Evident, multă lume deja a aflat. Dar cică punctul acesta de trecere a existat şi pînă în 1945, cînd comuniştii au tras Cortina de fier şi l-au închis. Iată cum unele lucruri bune sînt recuperate abia după aproape 70 de ani. (Andrei Manolescu)

■ Bucharest Science Festival, primul festival al ştiinţelor din România, 22-28 septembrie 2014. Expoziţii, conferinţe, dezbateri, experimente, demonstraţii, de la „Muzica prin tuburi polifonice" la „Molecula morală" şi „Inventarea lentilelor de contact". Programul complet, pe http://www.bucharestsciencefestival.ro. (Luiza Vasiliu)

■ Cum vara s-a încheiat, începe stagiunea de teatru. Pe 16 septembrie, la Teatrul Naţional Bucureşti, de la ora 20, *Butoiul cu pulbere,* de Dejan Dukovsi, în regia lui Felix Alexa. (Stela Giurgeanu)

■ Primul audiobook cu vocea Dorinei Lazăr: Henry Miller, *Daisy Miller* (dublu CD, ediţie integrală, traducere de Antoaneta Ralian, Humanitas Multimedia). Miller – Ralian – Lazăr! Un trio la care merită să apleci urechea. (Marius Chivu)

■ La Teatrul Arca (Club La Scena) se joacă *Nu, mulţumesc,* un spectacol după un text de Rodrigo Garcia în regia lui Victor Scoradeţ. Merită să-l vedeţi pentru că: 1) aveţi şansa, dacă vă număraţi printre cei şase cîştigători, să mîncaţi un hamburger gratis şi 2) chiar dacă nu cîştigaţi un hamburger gratis, aveţi ocazia să reflectaţi la ce-a produs macdonaldizarea societăţii, cu bune şi cu rele. Un spectacol cu sare, piper şi mult ketchup. (Matei Martin)

■ Pont Neuf din Paris, Podul Alexander Nevsky din Sankt Petersburg, Podul Radetzkzy din Viena, Podul Brooklyne sau Westimster din Londra sînt doar cîteva dintre reperele unui insolit itinerar tematic *(Bridges)* pe care cea de-a IX-a ediţie a Festivalului Internaţional de Muzică de Cameră SoNoRo ne invită să-l parcurgem în perioada 31 octombrie – 17 noiembrie, la Bucureşti, Cluj sau Iaşi. Dintre cei peste 35 de artişti prezenţi în festival, am reţinut, într-o primă selecţie, nume precum violoniştii Vilde Frang, Boris Brovtsyn, Alexander Sitkovetsky sau Daniel Rowland, violistul Vladimir Mendelssohn sau violoncelistii Nicolas Altstaedt sau Anja Lechner. Biletele şi abonamentele pentru concertele festivalului din Bucureşti s-au pus deja în vînzare cu discount promoţional pînă pe 5 octombrie 2014. Programul complet pe www.sonoro.ro. Vom reveni. (Ruxandra Mihăilă)

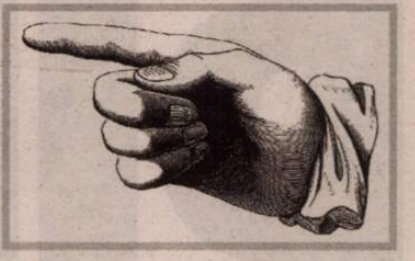

■ *Darul lui Jonas (The Giver,* 2014, regia Phillip Noyce), cu Brenton Thwaites, Meryl Streep, Jeff Bridges – o antiutopie plăcută, în trendul actual, despre cum ar fi într-o lume fără culori şi sentimente, în care totul e predestinat, n-ai voie să te atingi, şi amintirile sînt ţinute sub cheie de o singură persoană. (Iaromira Popovici)

■ Romanul lui Philip Roth, *Teatrul lui Sabbath* (Editura Polirom, 2013, traducere de Iulia Gorzo), apărut în America în 1995, mi se pare un pandant perfect al *Complexului lui Portnoy,* publicat în 1969. La fel de „scandalos" şi scris cu acelaşi cinism cuceritor marca Roth. Mickey Sabbath e genul de personaj pe care fie că-l deteşti, îl compătimeşti sau îi dai dreptate, n-ai cum să-l uiţi prea uşor. (Ana Maria Sandu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Familia extinsă**
- **Preşedintele**

album dilematic Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.400
Tipărit la Tipomedia

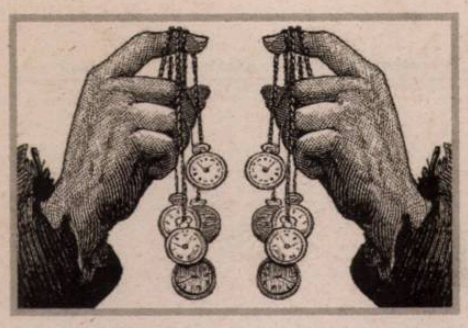

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Electorale...

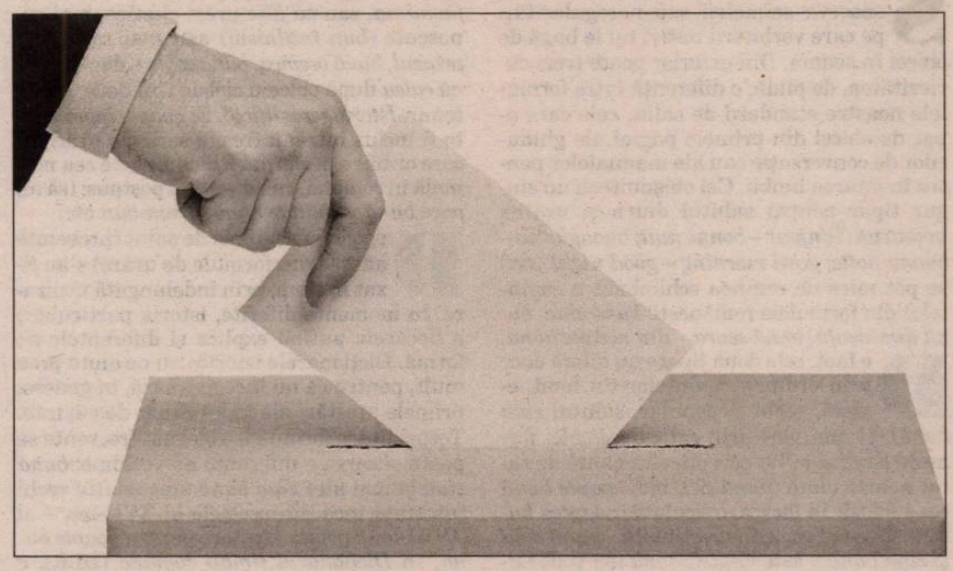

Crede cineva că Churchill sau De Gaulle, Mitterrand sau Helmut Schmidt, John Kennedy sau chiar socialistul Hollande au făcut vreodată campanie electorală cu ulei și mălai, cu daruri către Biserică, sau cu autobuze pentru școli? Avem un motiv în plus să observăm că România e *altfel*. Trăim, s-ar zice, în *tradiția iarmarocului*. Totul e de vînzare, totul se poate cumpăra. Tîrgul se face deschis, la vedere, fără mari manevre de camuflaj, fără rușine. Se confecționează legi care să garanteze simpatia părinților cu progenituri leneșe, amnistii financiare pentru oameni cu totul neglijați pînă mai ieri, declarații patriotice de circumstanță, asezonate cu vizite pioase pe la icoane și moaște. Pe scurt, electoratul e tratat ca o masă de pomanagii și de fraieri. Iar el, de voie, de nevoie, mai în glumă, mai în serios, se comportă ca atare. Mai nu vrea și mai se lasă. În fond, de vreme ce cam toate partidele ultimilor 25 de ani au procedat la fel înseamnă că așa e jocul. Filozofia autohtonă a istoriei își confirmă, iarăși și iarăși, principiile, exprimabile, de altfel, prin doar două axiome fatale: „N-ai ce-i face!“ și „Asta-i situația!“.

Poți căuta cu lumînarea o dezbatere de idei, de viziuni, de principii. Nu vei găsi decît grobiene hărțuieli private și de partid. Te poți întreba, „bătrîn și nelinștit“, cu ce soluții palpabile, cu ce argumente, cu ce strategii de perspectivă intră în arenă principalii combatanți. Nu vei da decît peste promisiuni vagi și peste o frazeologie obosită, de pețitori fără imaginație. Cel mai norocos dintre toți e dl Victor Ponta: existența lui Traian Băsescu îl scutește de orice efort consistent de gîndire. N-are nevoie de competențe specifice, de vreun program economic solid, de inteligență managerială. E suficient să se strîmbe, cvasizilnic, la președinte. Ne vorbește de nazism, umblă prin China pentru a-și declara admirația pentru comunismul asiatic, pretinde că n-a zis „fă“, ci „măi“, și își plimbă prin țară grimasa de tinerel fălos și șucar „de crapă mîțele (și tîrgoveții) jucîndu-se cu el“. Ideea principală a unei astfel de campanii e că „va fi bine, va fi foarte bine, va fi din ce în ce mai bine“. Construcția de bază va fi o demolare: demolarea băsismului. „Singura soluție: înc-o revoluție!“ Și cam asta e tot. Ceilalți combatanți promit ba o „țară frumoasă“, ba suspendarea președintelui, fie și după ce și-a încheiat mandatul, ba „dreptate“, ba autostrăzi generoase (devenite, între timp, o adevărată utopie națională), ba „creșteri“ (fanteziste), ba „reduceri“ (arbitrare). Inflație de vorbe, abuz de gesticulație, atmosferă de îmbrînceală generală. Din cînd în cînd, președintele însuși pune piper pe rană, ca să învioreze spiritele... Totul e, în același timp, pestriț și monoton, gălăgios și plicticos, zglobiu și trist. Politicienii noi reușesc să fie mai nevolnici decît cei vechi, televiziunile cultivă tonul surescitat al comentariului sportiv, sau al tribunalului popular. Românii se declară români, femeile se declară femei, credincioșii se declară credincioși. Avem de toate: intelectuali idealiști, politologi realiști, moderatori suprarealiști, actori năvălind suav sau amar pe „scena vieții“, susținători ai drepturilor delfinilor, ardeleni triști și secui autonomi. O avem, pe deasupra, și pe Corina Crețu la Bruxelles. S-ar zice că nu ne lipsește nimic. Cum bine zice dl Ponta: la cît de bogați sîntem, nu ne mai trebuie importuri. Un pic de denazificare, și lucrurile vor intra în normal. Normalul inconfundabil, străvechi, „nepereche“, al mîndrei și mult încercatei noastre patrii.

Electoratul e tratat ca o masă de pomanagii și de fraieri.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Incompetența învățată

A trecut și vara, a venit toamna și a început școala. Pentru mine, aceasta înseamnă și o ciudată revenire la tinerețe și la iubirea dintîi, căci de anul acesta departamentul nostru s-a lărgit cu disciplina psihologie. Au trecut însă peste patruzeci de ani de cînd am învățat psihologia la Universitatea din București, așa că sînt curios să văd ce se mai poartă acum. Se pune și problema construcției unor noi mastere, pe lîngă cel de antropologie sau cel de studii vizuale, așa că trebuie să știu „ce se cere pe piață“. Dinspre colegii din alte facultăți, mai cu experiență, dar și de la studenți, apare o primă recomandare fermă: resurse umane. *Ei, tovarășii cadriști, știau ei ce știau!* – îmi scapă mie. Îmi sar toți în cap. *Da, știu că „resurse umane“ e altceva, era o glumă...* – încerc eu să mă justific, dar lucrurile o iau la vale. Vine vorba despre coaching, despre dezvoltare personală, alunecăm spre colecțiile de succes despre cum să devii învingător, fermecător, încrezător, întreprinzător, despre dezvoltarea intuiției sau a nutriției etc. Și așa începe toată nebunia.

Deschid Internetul să mă documentez, ca tot omul. Clichez „dezvoltare personală“. *Vrei mai mult de la viață? E ușor să evoluezi!* M-am liniștit. *Ucenicii vrăjitori. Program de mentorat: se adresează viitorilor psihoterapeuți.* Mă îngrijorez; dacă voi avea vreodată probleme, n-aș vrea să încap pe mîna unor „ucenici vrăjitori“... Renunț la Internet și deschid o carte de succes, în care un psi faimos promite fericire, dar nu oricum, ci într-un mod „profund și pe înțelesul tuturor“. Pe coperta IV aflu că psihiatrul cu pricina este fiul unui marinar, „de unde, probabil, vocația sa pentru psihologia profunzimilor“. Asta-mi place: înțeleg acum de unde vine înclinația pentru lucruri profunde a fetei marinarului nostru! Dar mă plictisesc destul de repede și abandonez. Seara, împreună cu soția mea, ajungem la concluzia că ar trebui să scriem și noi o carte despre fericirea la români, în care eu să dau sfaturi de psihologie a profunzimilor, iar ea să ofere rețete de ciorbe: românul nu are cum să fie fericit fără ciorba potrivită, la momentul potrivit!

A doua zi dimineață mă scol însă cu o întrebare: de unde toată această armată de îngrijitori? Și de cînd nu ne mai putem purta singuri de grijă, nici pentru cele mai personale și, în ultimă instanță, elementare nevoi? De fapt, de cînd și de ce nevoile noastre au devenit serviciile lor? Căci despre servicii și piață este vorba, nu despre compasiune sau tratament.

Îmi trec prin cap o droaie de exemple. M-a intrigat, v-am mai spus, răspîndirea și la noi a *parenting*-ului. M-am întrebat atunci, și mă întreb din nou, cum de a putut omenirea să nască și să crească atîția copii, timp de zeci de mii de ani, uite-așa, de capul ei, fără servicii pentru viitoarele mame, actualele mame, tații care vor să fie mame, mamele care nu vor să fie mame, copiii care vor să fie copii, dar trebuie aduși pe calea cea bună ș.a.m.d.? M-am întrebat, și tot nu pricep, cum poți să dai în judecată o companie, pentru că ți-ai pus pisica la zvîntat, după baie, în cuptorul cu microunde, sau pentru că ți s-a răsturnat cafeaua în poală și nimeni nu te avertizase că aceasta este o băutură fierbinte? Mă întreb, în continuare, ce a fost în capul familiei căreia, pe o autostradă din SUA, i s-a blocat pedala de accelerație, iar singura soluție *smart,* la care s-a gîndit, a fost să sune la 112 și să ceară instrucțiuni, pînă au intrat cu 140 la oră în primul camion și au murit cu toții? Nu-mi ies din cap ședințele de training ale unor mari corporații și bănci, la care am participat, și care includeau jocuri de societate, baloane colorate cu mesaje menite să dezvolte comunicarea și, în general, *something fun*. Nu pot să pricep de nici un fel ce om matur poate să jubileze, mai mult decît un creștin din Evul Mediu care l-ar fi văzut pe Isus în bucătăria lui, la citirea unor sfaturi de fericire pentru săracii cu duhul ai secolului XXI.

Excepții? Nu, doar exemple, ilustrări poate mai picante ale unui mod de viață devenit cotidian. Dar aici se află, de fapt, atît problema, cît și miza. Infantilizezi o societate și pe urmă o lași să dorească. Și, în timpul liber, o inciți să se joace. *Bungee jumping* este metafora societății postindustriale: trăiește cu adrenalină sau mori în plictiseală! *This is real life...* Iar cînd omul infantilizat al societăților noastre va avea – căci, inevitabil, va avea – dorințe de adult și nu va ști modul lor de utilizare, îi oferi serviciile tale de dezvoltare personală și alte proteze. În *Angoasă în civilizație,* Freud intuia deja că omenirea a devenit „protezată“ și se îngrijora pentru efectele acestei situații care nu făcea decît să înceapă.

Toate acestea sînt cuprinse de Alfred Dumitrescu într-o sintagmă evocatoare: *incompetență învățată*. Căci aici este marea perversitate a „dezvoltării personale“ & co. (de fapt, a sistemului care a inventat-o): orice om are, atît cît poate, competențele necesare pentru a trăi, iar cînd ele nu-i ajung, tot omul a învățat să se ajute cu alți oameni. Învață-l însă că nu e suficient, că trebuie să „vrea mai mult de la viață“, că este un neajutorat cu bîta succesului în traistă: va deveni un incompetent gata să-și dorească – și deci să-și cumpere – toate protezele recomandate ca să fie și el cineva.

Infantilizezi o societate și pe urmă o lași să dorească.

Reîntors la facultate, îmi dau seama că toate acestea sînt problemele mele, din altă lume. Problema pragmatică, aici și acum, este dacă toate aceste ajutoare perverse îi ajută pe oameni sau nu? Și chiar îi ajută, pentru că au fost ajutați să fie neajutorați.

Vom face deci și cursuri de dezvoltare personală, și de coaching, și de tot ce mai e nevoie...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

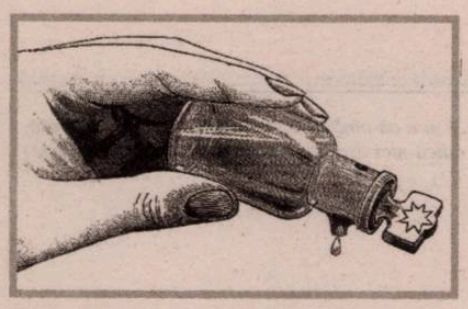

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Saluturi banale

Străinii care descoperă limba română observă asimetrii sau neregularităţi pe care vorbitorii nativi nu le bagă de obicei în seamă. Din exterior poate trezi curiozitatea, de pildă, o diferenţă între formulele noastre standard de salut, cele care apar de obicei din primele pagini ale ghidurilor de conversaţie sau ale manualelor pentru învăţarea limbii. Cei obişnuiţi cu un singur tipar pentru salutul diurn şi urarea nocturnă *(bonjour – bonne nuit; buongiorno – buona notte; good morning – good night* etc.) se pot mira de ordinea schimbată a cuvintelor din formulele româneşti: *bună ziua, bună dimineaţa, bună seara* – dar *noapte bună*.

De fapt, cele două tipare nu diferă doar prin ordinea cuvintelor (în fond, există, vechi şi popular, salutul *ziua bună),* ci mai ales prin articulare: nici formula *bună ziua* nu acceptă o variantă de salut nearticulată *(bună zi!),* nici *noapte bună* nu e folosit în forma articulată *(noaptea bună!).* Tiparul cu ordine variabilă – *bună ziua* şi *ziua bună* – este eliptic: *bună* (să-ţi fie) *ziua.* În monografia *Salutul în limba română* (1984), Marica Pietreanu a înregistrat şi a comparat foarte multe variante de salut populare, din culegeri şi chestionare dialectale. Se poate astfel constata că *bună ziua* intră în aceeaşi serie cu o urare completă, cu apariţii în poveştile populare, ca *bună să-ţi fie inima,* sau cu alte urări eliptice, mai cunoscute *(bun întîlnişul)* sau mai rare: *bun prînzul, bună vremea, bună calea* („după ce *bună calea* după obiceiu ciobanului dede", Cantemir, *Istoria ieroglifică).* Şi *noapte bună* poate fi inclus într-o întreagă serie de urări, în care ordinea preferată a cuvintelor e cea normală în română, cu adjectivul postpus: (să ai) *pace bună, sănătate bună, drum bun* etc.

Desigur, formulele de salut (provenite adesea din formule de urare) s-au fixat în timp, prin îndelungată utilizare, în momente diferite, istoria particulară a fiecăreia putînd explica şi diferenţele de formă. Dicţionarele istorice nu ne ajută prea mult, pentru că nu înregistrează, în genere, primele atestări ale îmbinărilor de cuvinte. Totuşi, între formulele cele mai frecvente se poate observa o diferenţă de vechime: *bună ziua* şi mai ales *ziua bună* sînt relativ vechi (atestate încă din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea); prima atestare pentru *noapte bună,* în *Dicţionarul limbii române* (DLR), e mult mai tîrzie (dar poate fi vorba şi de o întîmplătoare neidentificare a apariţiilor anterioare): la Alecsandri, în *Arvinte şi Pepelea,* în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: *„Noapte bună,* moş Arvinte. / Fă hor, hor, de-acu-nainte."

În limba veche, formula tipică de salut apărea mai ales în ordinea *ziua bună:* „nimurui pre cale nu ziceţi *zua bună" (Noul Testament de la Bălgrad,* 1648); „Cine va să dea *zioa bună* tuturor degrabă i să rupe cuşma" *(Bertoldo,* 1774). Totuşi, şi *bună ziua* apare, de exemplu la Cantemir: „o Lebădă bătrînă şi albă lîngă mine să apropie şi, dacă *bună dzua* după obiceiu îmi dede, de unde sint şi ce pre acelea locuri caut mă întrebă" *(Istoria ieroglifică);* „Acest om anume Panaiot sănt 4 ani de zile de cănd cu mine vorbă n-au pus, doar foarte rar *bună zio"* (document din 1773, în Iorga, *Acte româneşti şi cîteva greceşti,* 1932). Formula *ziua bună* e cuprinsă mai ales în expresia *a-şi lua ziua bună,* care căpătase în limba veche sensul „a-şi lua rămas bun": *„luîndu-şi dzua bună* de la toţi, au lăsat domniia" (Costin, *Letopiseţ);* „Ş-au mărsu de *ş-au luat dzua bună* de la vizirul" (Neculce, *Letopiseţ).* Expresia nu mai era legată de un moment anume al zilei: „Că eu ştiu bine că *de-asară mi-am luat dzua bună* de la voi de la toţ" (Dosoftei, *Viaţa şi petrecerea sfinţilor);* exista totuşi şi varianta *a-şi lua seara bună:* „apoi *ş-au luat seara bună* unul de către altul şi s-au dus cineşi la otacul lui" (Radu Greceanu, *Începătura istoriii vieţii...).*

E posibil ca *noapte bună* să fi apărut mai tîrziu, poate imitînd modele străine (dar cu ordinea cuvintelor normală în română). Astăzi este evident că formulele nu se comportă la fel, chiar dacă uzul nu e definitiv fixat: *bună ziua / seara / dimineaţa* sînt saluturi propriu-zise, folosite în primul rînd sau numai *(bună dimineaţa)* la întîlnire; la *bună ziua* şi în mai mică măsură la *bună seara* se recurge şi la despărţire. *Noapte bună* nu a intrat în tiparul tradiţional de saluturi diurne, ci s-a stabilizat în acela al urărilor de despărţire (cum observa deja Iorgu Iordan, în *Stilistica limbii române).*

În acest context merită amintită şi inovaţia *o zi bună,* adesea criticată, iritantă pentru unii pentru că e percepută ca un calc inutil după engleză *(have a nice / good day!).* Noul salut, care s-a răspîndit rapid, e într-adevăr uşor diferit de formula tradiţională, dar nu are nimic anormal: e tot un fragment de urare (ca şi *bună ziua),* folosit mai ales la despărţire şi prin care (chiar dacă imită un model străin) vorbitorii îşi manifestă dorinţa de a reduce din banalitatea saluturilor standard şi de a le remotiva, încărcîndu-le cu o doză de afectivitate. Inevitabil, uzul repetat toceşte rapid expresivitatea oricărei formule noi, salutul reintrînd într-o sănătoasă şi confortabilă banalitate.

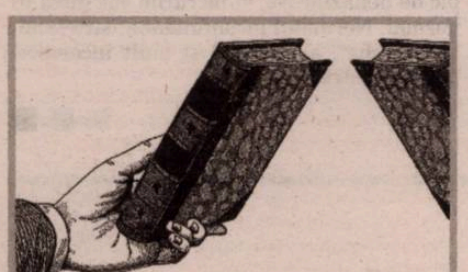

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Lupta cărţilor cu timpul

Am scris săptămîna trecută despre fişa clinică a lecturii. M-am simţit dator să o fac, deşi bănuiam că nu va stîrni mare interes.

Primul articol din seria celor trei – incluzîndu-l pe cel de faţă – despre citit a fost scris sub o influenţă conjuncturală. Urma să ţin un curs, la Constanţa, pentru participanţii la Olimpiada internaţională de lectură. Am citit, la începutul cursului, articolul din *Dilema veche.* Am primit aplauze. Evident, m-am bucurat. Însă şi cu un soi de iritare. Nu-i prea greu să le spui iubitorilor de carte că lectura e bună.

Te bucuri să primeşti mailuri de felicitare şi o puzderie de like-uri. Dar – n-am ce-i face, deformaţie profesională, de „educator" – pentru mine un singur „like" poate atîrna cît alte 1000 dacă are dedicaţia „de la un necititor". Dar cum să ajungi la el pe calea scrisului – cu atît mai mult cu cît destinaţia acestuia este, în cazul de faţă, comunitatea „dilematicilor", despre care multe pot să-mi închipui, mai puţin că n-ar lua o carte în mînă în ruptul capului?

Audiatur et altera pars. Să-i ascultăm şi pe ceilalţi. Ca să ştim în ce limbă putem vorbi.

Mesajul pe care ne tot străduim să îl transmitem, că lectura te face mai bun şi mai frumos, e doar parţial adevărat. Mai lipseşte un „dacă". Dar, măcar, acest „dacă" poate fi explicat, arătat. Mi-e teamă însă că mare parte dintre necititorii vremii de azi nici nu mai au răbdarea să urmărească o astfel de linie de argumentare. Pentru ei lectura este, din capul locului, o activitate revolută – *passé, out* – precum croşetatul, cusutul la gherghef sau pusul de murături. Pentru ei, lectura – mai exact, cartea – a pierdut lupta cu timpul. N-are sens să plîngi după laptele vărsat. Au dreptate?

Întîi de toate, să vedem despre ce vorbim. Ne plîngem că românii nu mai citesc. Că, dintre români, în special tinerii nu mai citesc. Românii, potrivit statisticilor comparative, nu sar afară din tabele. Citim, e drept, ceva mai puţin decît nordicii. Dar ne aliniem rezonabil cu sudicii – cu turcii, grecii, italienii, spaniolii.

Tinerii nu mai citesc. Corect ar fi să adăugăm aici şi complementul direct: „cărţi". Altminteri, lucrurile s-ar putea să ia o altă întorsătură.

Iau un singur exemplu, oricît de trăsnit ar părea. O plimbare prin Bucureşti. În vremea tinereţii mele, prin anii '70-'80, era de făcut cu ochii în pămînt, să nu-ţi strici ziua de tot. Ce să vezi? Că un „Gostat" a fost înlocuit cu un „Aprozar"? Că a mai zburat firma unui restaurant în care, pe vremuri, puteai bea o cafea? Astăzi, Bucureştiul începe să arate a oraş normal. Nu în ultimul rînd, a bibliotecă în aer liber, în care vin spre tine, din toate părţile, afişe, reclame, spoturi luminoase... tot tacîmul. Să tot citeşti. Ba te şi întîmpină la tot pasul cîte cineva care îţi oferă un prospect, un „fluturaş". Nu-i nimic dacă te grăbeşti. Le poţi citi în tihnă, acasă. Iar eu, adept împătimit al lecturii, le refuz.

Citim ceva mai puţin decît nordicii. Dar ne aliniem rezonabil cu sudicii.

Computerul. Netul. Duşmanii. Stăm cu orele, e drept, cu privirea aţintită în ecran. Dar ce ne flutură pe dinaintea ochilor acest căpcăun al vremurilor noi sînt, cel mai adesea, tot cuvinte. Material citibil, +/- imagini, +/- sunet.

Galaxia Gutenberg a ajuns la crepuscul. Tiparul nu mai este cea mai influentă tehnologie în planul culturii. Dar, pe cînd făcea asemenea profeţii, McLuhan era convins că declinul tiparului înseamnă intrarea într-o nouă epocă culturală, cea în care cuvîntul scris e înlocuit, treptat, de imagine. Aici se pare că se înşela. Cuvîntul scris nu şi-a ieşit de oroare. Nu şi pe urmaşii lui Gutenberg.

Cartea – invenţie a tiparului, obiect incert – înseamnă, în esenţă, posibilitatea oferită unui text de a cîştiga bătălia cu timpul. Ea cumulează spectaculos facilităţile de arhivare – pe care le aveau şi mai vechile suporturi ale scrisului, precum tăbliţele, papirusurile etc. – cu cele de multiplicare, asigurînd, în felul acesta, şansa unei dăinuri perpetue în memoria colectivă. E un obiect ubicuu, care există simultan undeva – în biblioteci, de exemplu – şi peste tot – în minţile cititorilor, de pildă. În mod ciudat, cartea, ca obiect cultural, este mai îndeaproape înrudită cu menhirele de la Stonehenge decît cu succesorul ei imediat în ordinea extinderii ariei de acoperire a tiparului, ziarul.

Cultura Internetului tinde să dezagrege acest obiect, lipsindu-l de prezenţa lui fizică şi de aura lui rituală. Şi, odată cu această dezagregare, dispar şi practicile de lectură aferente. Nu „Cît citim?" este întrebarea, ci mai ales „Ce citim?" şi, mai presus de toate, „Cum citim?".

Cartea a însemnat construcţia migăloasă, de-a lungul a numeroase generaţii şi, lucru încă şi mai demn de semnalat, cu o deschidere socială tot mai largă, a unui comportament de lectură. Cel care a scrijelit acum mai multe milenii textul epopeii *Ghilgameş* sînt sigur că nu s-a gîndit nici o clipă că face o muncă de pe urma căreia vor trage foloase toţi adolescenţii sumerieni. Oamenii secolului al XIX-lea, francezii care i-au arătat cu degetul pe Corneille şi Racine, englezii care s-au uitat la Shakespeare, nemţii care s-au oprit la Goethe etc. s-au gîndit, în schimb, la aşa ceva. Şi asta pentru că exista tiparul. Încă de secole.

Internetul ne recomandă un alt tip de ubicuitate, care nu-şi mai propune să înfrîngă timpul ci, cel mult, să îl suspende. Într-un prezent perpetuu.

Lectura cărţii înseamnă, în primul rînd, capacitatea de a ieşi din timpul propriu, contingent, şi de a intra în alt timp, dincolo de cronologie: cel al întîlnirii cu textul. O lectură focalizată, atentă, răbdătoare, disponibilă. O lectură, în cele din urmă, altruistă, care ne îmbogăţeşte prin ieşirea din propriile noastre îngrădiri.

Dacă acest tip de lectură se duce, dacă *homo zappiens* cîştigă definitiv partida, nu numai obişnuinţele cititului s-au modificat. S-a modificat situarea noastră în raport cu timpul, deschizînd era lui *homo transiens,* a prezentului permanent reinventat. Eu, unul, nu-mi doresc să trăiesc într-o astfel de umanitate.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

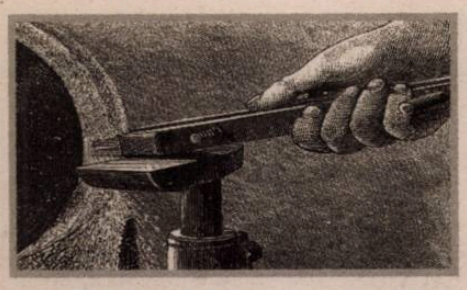

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Comisarul european

– la ce foloseşte României –

Am urmărit zilele trecute, plin de uimire, aproape o întreagă emisiune găzduită de una dintre acele moderatoare TV care vorbeşte mai mult cu mîinile în şold. De obicei, nu-mi pierd vremea cu asemenea producţii, dar de data asta am rămas pînă aproape de sfîrşit, fiindcă tema mă interesa.

Ei bine, comisarul Dacian Cioloş era făcut una cu pămîntul fiindcă n-ar fi ajutat cu nimic România, în calitatea sa de la Bruxelles. Că, dacă a mai făcut totuşi cîte ceva, a făcut, de fapt, pentru Franţa. Iar cum România nu-i altceva decît o colonie – marota unui cunoscut şi vocal economist, invitat în emisiune –, atunci aşa se face că am avut cele mai mici subvenţii din Europa. Şi asta, sub mandatul românului Cioloş! Cum să nu te revolţi? Mai ales că, punînd cap la cap nişte informaţii luate de ici, de colo, discursul putea să le pară multora convingător. Unde mai pui că era rostit cu patos.

Ei bine, ar fi necesare nişte precizări. Nu în apărarea comisarului Cioloş – se apără singur dacă simte nevoia. Ci mai degrabă cu gîndul la pericolul unor asemenea idei, vînturate în rîndurile unui public şi aşa prea puţin informat cu privire la mersul Europei instituţionale.

Ei bine, Dacian Cioloş a făcut cel puţin un lucru bun pentru Europa. Şi, pe cale de consecinţă, şi pentru România. Este vorba despre noua Politică Agricolă Comună (PAC).

Şi, mă rog, ce ne interesează asta pe noi? Păi, ne interesează. Statele nordice doreau o scădere drastică a subvenţiilor şi o îndreptare a fondurilor către alte domenii, precum cercetarea sau competitivitatea. Am văzut în anii din urmă şi pe la noi articole care susţineau o astfel de variantă – asta ca să vă faceţi o idee despre cît de puternice erau presiunile pentru reducerea subvenţiilor agricole. Şi despre cîţi ochi priveau cu jind spre aceşti bani.

Noua PAC a însemnat o negociere îndelungată între interesele nordice şi cele ale Europei estice şi mediteraneene (includem aici şi Franţa, desigur, ţară a cărei limbă Dacian Cioloş o vorbeşte fluent şi cu care are legături de ordin personal). Pînă la urmă, agricultura a rămas un pilon principal al bugetului. Foloseşte asta şi României? Desigur. La fel cum foloseşte şi subvenţionarea, după proceduri simplificate, a micilor fermieri, prin aceeaşi politică agricolă. Sau primele cu care tinerii sînt încurajaţi să-şi deschidă ferme. Sau introducerea de rente viagere pentru cei care-şi vînd terenurile către marile exploataţii, renta fiind mai mare decît subvenţia ce ar fi fost obţinută pe acel teren.

Bine, bine, dar subvenţiile? Este adevărat că România a avut cele mai mici subvenţii. Dar nu fiindcă aşa a vrut Dacian Cioloş. Ci fiindcă aşa este regula în Uniunea Europeană: la început, nou-veniţii iau mai puţin decît vechii membri, care au cotizat decenii întregi înainte. În plus, la momentul aderării, nivelul preţurilor din România era mult mai mic decît media Uniunii, deci era normal ca şi subvenţiile să fie mai mici.

Chestiunea subvenţiilor a fost stabilită în Tratatul de aderare, încheiat la sfîrşitul lui 2004. Şi nici atunci România nu a avut marje prea mari de negociere. Nu putea primi condiţii mai avantajoase decît statele din regiune care aderaseră în 2004. N-ar fi fost de acord noii membri, care erau deja la masa deciziei atunci cînd noi încheiam negocierile. Şi care urmau a ratifica aderarea noastră, pînă în 2007.

Comisarul european, fie el şi român, e chemat să aplice şi să apere tratatele, nu să le schimbe după bunul plac. Teoria baronului care are bugetul în pix şi care-i miluieşte pe cei din colegiul său, ca să vină apoi în teritoriu să-şi facă campanie electorală, funcţionează în România. Nu şi în Europa.

Şi totuşi, dacă tot vorbim despre subvenţii, noua PAC a micşorat puternic diferenţele dintre vechii şi noii membri. Nimeni nu va mai primi mai puţin de 75% din media la nivel de Uniune, pînă în 2019.

Se putea mai mult? Puteau fi egalizate subvenţiile? Da, dar numai dacă ar fi fost de acord şi statele vechi membre, care primesc subvenţiile cele mai mari – Franţa şi Italia, de exemplu. Iar cum acestea nu aveau cum să fie de acord, a urmat o negociere încheiată cu rezultatul cunoscut.

Chiar şi aşa însă, România rămîne un beneficiar net al PAC, fie ea în varianta veche sau nouă. Dacă pentru 2007, subvenţiile ajungeau undeva la 400 de milioane de euro, pînă în 2013 aproape că s-au triplat. Dacă în exerciţiul 2007 – 2013, României i-au fost alocate 13,8 miliarde de euro (din care care 8,2 miliarde pentru dezvoltare rurală), în 2014 – 2020, bugetul este de 17,5 miliarde de euro (7,1 miliarde pentru dezvoltare rurală). Asta, în condiţiile în care, pentru cele mai multe state membre, bugetele sînt îngheţate sau chiar scad.

Vedeţi, aşadar, că dacă ar exista un pic mai multă cunoaştere a realităţilor europene, un minim efort de documentare, opinia publică ar avea parte de repere concrete, reale, nu de păreri fondate pe impresii şi umori.

Dacă şi Parlamentul European va fi de acord, vom avea un comisar pentru Politici Regionale. Nu e rău deloc – dar asta nu înseamnă că putem să-i pretindem favoruri pentru România.

Putem să-i cerem Corinei Creţu atît: să facă tot ce poate mai mult pentru Europa. Fiindcă ce e bun pentru Europa e bun şi pentru România.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

PUBLICITATE

Invitaţii Serilor FILIT:

Herta Müller

David Lodge

Guillermo Arriaga

Norman Manea

Mircea Cărtărescu

festivalul internaţional de literatură şi traducere iaşi · 2014

ediţia a II-a

filit

www.filit-iasi.ro

1-5 octombrie

Eveniment organizat sub Înaltul Patronaj al Reprezentanţei Comisiei Europene

Proiect finanţat de Consiliul Judeţean Iaşi prin Muzeul Literaturii Române din Iaşi

CONSILIUL JUDEŢEAN IAŞI

Muzeul Literaturii Române Iaşi

Programul integral al FILIT 2014 poate fi deja consultat pe www.filit-iasi.ro

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Eurodistribuţia viitorului cincinal

După parlamentări cu Parlamentul, statele membre s-au *consil*-iat şi s-a născut o Comisie. Aceasta este condusă de domnul Juncker, deşi două ţări (Marea Britanie şi Ungaria) s-au opus. Iniţial, Germania anunţase de asemenea că se opune, dar şi-a... reconsiderat poziţia. Englezii şi ungurii nu sînt încîntaţi, din cauză că domnul Juncker a fost ani de zile şeful Eurogrupului (adică al celor care primesc leafa în euro şi se sfătuiesc cum să scape respectiva monedă de la extincţie). Motivele celor două ţări sînt diferite. Luxemburghezul este mult prea „integrist" şi dedicat finanţelor unice, pentru a fi pe gustul Londrei. Aş zice că, poate tocmai de aceea, Marea Britanie are un portofoliu dedicat „Stabilităţii Financiare, Serviciilor Financiare şi Uniunii Pieţelor de Capital" (scuzaţi-mă, am folosit majuscule şi întregul titlu, aşa cum apare în documentele oficiale). Cum s-ar zice: „Credeţi că UE vrea să-i păgubească pe englezi exact unde îi doare mai tare? Daţi-le lor domeniul, ca semn de bună credinţă!" A fost preluat de baronul Jonathan Hill, fără o mare legătură cu finanţele, dar foarte apropiat de Downing Street 10.

Ungurii, în schimb, nu îl înghiţeau pe domnul Juncker poate tocmai din pricina vitejiilor guvernamentale în domeniul bancar naţional şi a setei de control a autorităţilor asupra Băncii Naţionale din Budapesta. Actualul şef al Comisiei nu a fost blînd cu aprecierile la momentul reformelor din Ungaria şi a dat de înţeles că trecerea de la forint la euro va mai aştepta mult şi bine în atari condiţii. Portofoliul maghiar se numeşte „Educaţie, Cultură, Tineret şi Cetăţenie", adică un soi de capro-vărzărie din fostul „Multilingvism, Tineret, Cultură", cu o bucăţică din „Afaceri Interne şi Cetăţenie", pentru mai multă greutate. Cel numit de Ungaria este Tibor Navracsics, actualul ministru de externe.

Dacă tot s-a vorbit în toate felurile despre „riscul unui portofoliu minor, ridicol, caraghios" pentru România (cel dedicat ajutorului umanitar, vă amintiţi discuţiile...), e cazul să amintesc un nume: Kristalina Georgieva. Bulgăroaica a deţinut acel portofoliu (şi încă răspunde de el, pînă în noiembrie). Ei bine, dînd dovadă de multă competenţă, cu o solidă experienţă profesională în spate (a fost inclusiv vicepreşedinte la Banca Mondială), a avut un mandat impecabil în Comisia Barroso II, fiind de mai multe ori nominalizată drept „Comisar al Anului". În mai multe rînduri, a salvat obrazul Europei în zonele de conflict şi criză, suplinind inactivitatea doamnei Ashton (e drept, supusă altor rigori procedurale). Prin urmare, doamna Georgie va rămîne în Comisie şi în componenţa Juncker. Nu va fi un simplu comisar, ci ditamai vicepreşedintele, răspunzînd de „Buget şi Resurse Umane". La cum sună titlul portofoliului, mai este cazul să glosez pe seama importanţei sale? Rîul-ramul nu va mişca între salariaţii Comisiei, fără ca doamna Georgieva să nu ştie ce şi, mai ales, cît.

Dintre numele sonore de pe listă, atrage atenţia cel al domnului Pierre Moscovici. Domnia sa va fi francezul lui Juncker şi va gestiona „Politicile Economice şi Financiare, Taxarea şi Politicile Vamale". Sună pompos şi important, dar arată mai degrabă a portofoliu de seminar şi conferinţe, decît de decizii în probleme importante, presante. Socialist cu state vechi, domnul Moscovici va creiona strategii, le va prezenta în turnee prin capitalele statelor membre, va vorbi frumos despre relansare economică, prosperitate şi redistribuirea echitabilă şi morală a profiturilor într-o Europă a noastră, a tuturor. Se va opune cît mai discret posibil rapacilor de englezi cu afurisita lor de piaţă de capital, precum şi antipatic de eficienţilor nemţi, cu veşnicele lor chemări la austeritate şi chibzuinţă.

„Credeţi că UE vrea să-i păgubească pe englezi?"

Care nemţi l-au păstrat pe Günther Oettinger, dar i-au schimbat portofoliul. Trece de la „Energie" (straşnic eşec a înregistrat Europa pe domeniul ăsta) la „Economia şi Societatea Digitală". Aş înţelege ce ar trebui să facă, dacă nu ar exista şi un vicepreşedinte al Comisiei, estonianul Andrus Ansip, al cărui portofoliu se numeşte „Piaţa Unică Digitală".

(va urma)

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Belu şi Bitang au anunţat (din nou) că se retrag de la lotul naţional de gimnastică. Ne (re)tragem şi noi obloanele?

Gimnastica e ca o minunată casă veche, boierească, admirată de toţi şi nerestaurată de nimeni. A trebuit să vină cu banii o importantă companie privată – cu mari datorii morale la stat, e drept – ca să fie lansată o adevărată campanie de strîns talente. Dar acest sport, ca şi sportul în totul lui, e incapabil să se reformeze. Cazul Belu – Bitang e fix despre asta. Aceşti superseniori ocupă piaţa centrală în vreme ce unii şi alţii trec pe lîngă ei, nici nu le propun ceva cu sens, nici nu le cer să se dea mai la o parte. E despre încremenire în admiraţie şi lipsă de proiect. Pentru că nu pot fi împinşi din drum – ar trebui împins cu ei, şi e cam greu, un vagon de medalii – băieţii deştepţi ai sportului îi by-pasează şi le fac discret cu ochiul să stea în banca lor. Au şi foarte mulţi „prieteni", Belu şi Bitang nu sînt nişte oameni comozi. Sînt ţinuţi prizonieri pe o scenă, ceea ce îi înfurie şi mai tare. Li se pare că nu sînt apreciaţi şi plătiţi pentru cît au făcut. Şi că nu se pune pe roate un vast program naţional care să-i aibă pe ei comandanţi de vas. Belu a vrut la COSR şi a fost umilit. La ceremonia de celebrare a 100 de ani de olimpism, martori oculari spun că după ce a văzut un film de prezentare a campionilor în care cei doi nu apăreau, lui Belu i s-a zburlit mustaţa şi a părăsit adunarea. Mai e şi separarea dintre „grupul Ţiriac", la care se revendică B&B, şi gruparea Alin Petrache & Friends, lupii tineri mergînd braţ la braţ. În timpul ăsta, Jocurile Olimpice se apropie. Iar noi vom dori medalii scoase ca iepurele din joben. Mai bine să ne obişnuim cu focurile de artificii dintre două ediţii, la celebrări şi comemorări.

Radu NAUM

PUBLICITATE

PUBLICITATE

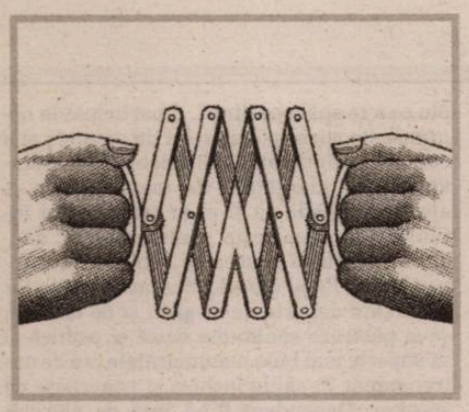

Cristina HERMEZIU

oameni de **treabă**

„Dezbaterea literară poate fi la fel de vie ca una politică“

– interviu cu Éric NAULLEAU, jurnalist şi critic literar –

Pe lîngă politică, jurnalistul francez ***Éric Naulleau*** *mănîncă literatură pe pîine şi taie în carnea vie a scriitorilor vedetă, sacrosancţi în Franţa. Mi-a dat întîlnire la cafeneaua Le Cannibale, într-un cartier deconcertant din nord-estul Parisului. Soarbe un ceai şi citeşte Limonov,* Le livre de l'eau, *un autor mai mult decît politic incorect. Ca şi jurnalistul iconoclast care-şi permite să fie, savuros şi temut, cu bisturiu în loc de limbă, dar suflet cald chiar şi atunci cînd îi „execută“, cu argumente, pe Nothomb sau Beigbeder. Fan necondiţionat al cinema-ului românesc, se laudă, cu bucurie de copil: Cristian Mungiu şi actriţele Cristina Flutur şi Cosmina Stratan au fost invitaţii săi în emisiunea de actualitate culturală* Ça balance à Paris, *pe care o prezintă pe canalul Paris Première. Merge cu metroul – spre stupefacţia călătorilor, e traducător din bulgară – spre stupefacţia editorilor, crede încă în sufletul Europei – spre stupefacţia generală. Şi e gata să vină oricînd în România, după ce a vizitat-o doar literar, editînd la Paris, în anii 2000, prima serie a revistei românofile* Seine et Danube. *Verb şfichiuitor grefat pe o generozitate de fond: cui i-e frică de Éric Naulleau?*

V-aţi născut în Germania, părinţii fiind francezi, şi de 35 de ani sînteţi parizian. E Parisul din jur o bună ascunzătoare pentru un cosmopolit?

Ne aflăm într-o enclavă salafistă – cu magazine de *chador* şi *niqab* – şi cartierul e împărţit între „bobo“ şi „bărboşi“, care trăiesc unii printre alţii, dar nu se amestecă. Belleville, la două sute de metri, e altceva, templu al chilipirurilor chinezeşti, iar Ménilmontant, unde am locuit acum vreo zece ani, la doar cinci sute de metri, e şi el complet diferit. Nişte plăci tectonice ale Parisului care se ciocnesc, fiecare cu particularitatea ei. Cartierul din jurul metroului Couronnes e pe măsura mea.

Cărţile lui Amélie Nothomb nu vă sînt pe măsură, n-o prea iubiţi...

Depinde de an. Nu sînt înţepenit într-un sistem. Citesc şi sînt ani cînd îmi place Amélie Nothomb şi ani cînd nu-mi place. *Petronille* (ultimul roman apărut la Gallimard) nu prezintă nici un interes. Nu se poate numi literatură, ci mai curînd umplutură. Ca şi podgoriile: sînt ani în care dau vinuri alese, sînt ani în care dau vinuri extrem de proaste. Anul acesta e unul foarte prost pentru Amélie Nothomb şi ştiu că sînt oameni care n-o citesc decît pe ea, din păcate. Ar putea să încerce Limonov sau Carrère, sînt o mulţime de cărţi bune. Nu sînt prea mulţi criticii care să aibă curaj: de obicei, se pronunţă vag şi destul de neutru despre cărţile proaste. Consider că, dacă o carte e proastă, trebuie să o spui cu voce tare, e o formă de respect pentru cărţile bune.

Nici Michel Houellebecq nu vă place. Cum îndrăzniţi?

Da, aşa e, nu-mi place. Houellebecq nu e un bun scriitor, dar e, cred, un bun sociolog.

Mai nou e considerat şi un bun economist?

O, da. (Jurnalistul Bernard Maris a publicat *Houellebecq économiste,* Flammarion.) Mîine o să aflăm că ştie să meargă pe apă. Un fel de guru, Houellebecq, un actor, evident genial, economist, sociolog, scriitor, ştie să ţină ţigara seducător între degete, realizator, interpret, nu-i mai rămîne decît să învie morţii şi înainte de asta să meargă pe ape. E versiunea noastră modernă a lui Iisus Hristos. Francezii sînt fascinaţi de oamenii providenţiali, e o tradiţie naţională. Şi în perioadele mai dificile, Franţa exportă cu bucurie specialităţile sale cele mai dezastruoase: vinul *le nouveau beaujolais, la fête de la musique,* Houellebecq, Beigbeder, Amélie Nothomb.

Cei trei sînt traduşi şi merg bine în România.

Bănuiesc că Beigbeder şi Houellebecq sună mult mai bine în româneşte decît în franceză, aveţi o şcoală de traducători foarte bună. Cu siguranţă acesta e secretul. Şi-mi pare rău că nu-i pot citi în româneşte...

În Franţa apar în fiecare toamnă peste 600 de romane noi. În toate emisiunile şi în presa literară se vorbeşte însă doar despre aceiaşi zece autori.

Unică în lume, *la rentrée littéraire* e o specialitate pur franceză. Ştiţi filmele cu mulţi figuranţi: zece vedete şi o sută de figuranţi. E nevoie cu adevărat de figuranţi ca să ai efectul de mulţime. Numai că pe generic rămîn doar zece nume. *La rentrée littéraire* este un mare spectacol literar. Şi toată lumea e complice. Pentru că editorii le spun criticilor ce cărţi vor să bage la înaintare şi criticii acceptă cu multă bunăvoinţă să joace jocul. Un supliment literar ar fi dezonorat să nu pună pe prima pagină cronici despre Emmanuel Carrère *(Le Royaume,* P.O.L.), Eric Reinhardt *(L'amour et les forêts,* Gallimard). Eu încerc să mă pun în locul unui scriitor care a publicat în acest an la P.O.L. şi care nu e Carrrère: păi, cade în depresie. Nu există decît Carrère. Pentru Gallimard nu e decît Reinhardt, poate cîteva firimituri în plus, pînă la sfîrşitul lui septembrie, cînd gata, jocurile sînt făcute. Cam aceleaşi titluri le regăsim în premiile literare. Un fenomen explicabil raţional: înainte, editorii încercau să-şi facă cifra de afaceri prin toate cărţile publicate, care se vindeau mai mult sau mai puţin, toate. Acum, ei vor să facă cifra de afaceri cu puţine titluri, dar vînzînd foarte multe exemplare. Eu văd critica literară ca pe o corecţie a pieţii, dar sînt minoritar. Însă e bine să fii minoritar.

Cum vă alegeţi cărţile despre care scrieţi, între cele 600 de cărţi noi?

Oarecum la întîmplare sau prin cei în care am încredere, confraţi. Pentru cronica din *Le Point* am ales două capete de afiş pe care le-am cam desfiinţat – Nothomb şi Beigbeder – şi apoi am ales titluri sortite să rămînă prin definiţie în umbră. Nu cred să fie prea mulţi care să scrie despre Jean-Claude Pirotte, *Portrait caché,* Le Cherche-Midi. E vorba despre o literatură de mare calitate. Să ai încredere în instinctul tău, în părerea unora şi altora, dar să n-ai încredere în ce spun editorii.

Ce vă captivează cînd începeţi să citiţi o carte?

Sentimentul că există o necesitate. Cel care a scris-o nu putea să nu o scrie. La ultimul Beigbeder *(Oona & Salinger,* Grasset) nu e nici o necesitate. E un bricolaj, jocuri de cuvinte, un exerciţiu care nu e vital pentru el. Să-şi vadă numele în presă, da, o necesitate exterioară. Dar cea interioară... Nothomb la fel. Sînt cărţi care nu trebuiau să existe. Limonov a scris cartea asta în închisoare (Edward Limonov, *Le livre de l'eau,* Bartillat). Nu-l obligă nimeni în închisoare să o facă, dar simte nevoia să-şi povestească viaţa în dezordine, să revină asupra ei, totul grefat pe o necesitate. O simt prezentă sau nu, chiar dacă e vorba de cărţi de facturi foarte diferite.

De unde vă vine acest curaj de a merge contra curentului?

Nu ştiu. Pe mine m-a crescut mult timp o bunică. Bunica mea povestea frecvent o anecdotă. Locuiam într-un mic sat unde nu existau magazine. Doar un camion care venea din cînd în cînd şi vindea de toate, de la mîncare la obiecte de uz casnic. Într-o zi, o vecină începe să-mi spună că sînt foarte drăguţ, mă mîngîie pe cap, mă somează să-i răspund ceva şi eu îi spun: *„Merde.“* Aveam, se pare, doi ani. E ceva în caracterul meu care răspunde în răspăr, rebel. Inexplicabil. Pentru că în casă la noi nu se vorbea aşa. Uite că eu continui să spun: *„Merde.“* „Ia uitaţi ce critic simpatic, ce-ar fi să scrie şi el despre cartea asta?“ Iar eu răspund: *„Merde,* ei, uite că eu o să scriu despre altceva.“ Am impresia că am rămas foarte fidel copilului care am fost, cu bune şi cu rele.

Aţi fost profesor de literatură franceză în Bulgaria anilor 1980. Ce imagine păstraţi din acea perioadă?

Eram fascinat de ţările din Est. Era „cealaltă Europă“. Erau ţări vecine, surori, dar exilate dincolo de Cortina de fier. Dictatura, imperiul răului. Literatura m-a cucerit din prima. Kadare descrie lumea sub dictatură şi era fascinant să realizez că sub dictatură se putea scrie atît de bine. Înainte de a ajunge în Bulgaria comunistă, mă fascina alfabetul chirilic. Mă uitam la meciurile Franţa – Bulgaria şi vedeam scris „Platini“ în alfabet chirilic. Hazardul de a ajunge în Bulgaria mi-a schimbat viaţa. Am învăţat limba bulgară, vorbesc bine, soţia mea e de origine bulgară. Am fost profesor de literatură într-un oraş de provincie, unde nu călcase nici un picior de occidental. Eram de vîrste foarte apropiate, eu aveam 25 de ani, elevele mele – 18. Era o sete de cultură nemaipomenită şi sînt încredinţat că şi România, şi Bulgaria sînt ţări care au un raport foarte profund cu literatura şi cu arta.

În ce fel priviţi azi către Estul Europei, despre care Imre Kertész spune că e o regiune burduşită de resentimente?

Franţa e o ţară a resentimentelor. Am scris în *Le Point* că în Franţa lumea ştie cine e tunisianul care şi-a dat foc, Mohamed Bouazizi, dar nimeni nu ştie cine e Plamen Goranov, care a făcut acelaşi lucru în Bulgaria. Compania de electricitate bulgară a fost vîndută Austriei şi Suediei şi acum, cu pensia sa, un pensionar nu-şi poate plăti nici măcar factura de lumină. Aceste ţări care au cunoscut ce era mai rău din comunism cunosc acum ce e mai rău din capitalism. Lenin spunea despre comunism că înseamnă sovietele plus electricitatea, bulgarii află azi despre capitalism că înseamnă liberalism minus electricitate. S-a născut o mişcare de nostalgie pentru o epocă teribilă, pentru Ceauşescu sau Jivkov. Mi se pare că e un destin dureros pentru aceste ţări. Este incredibil cum încă se vorbeşte despre România şi despre Bulgaria ca despre nişte ţări exotice, îndepărtate. Şi de fapt a existat un profund comerţ intelectual cu cele două ţări, România avînd şi avantajul francofoniei. Cînd vorbesc cuiva despre literatura română sau bulgară, sînt privit de parcă aş vorbi despre o altă planetă.

Mai aveţi replică?

Da. Să te interesezi de cultura şi de literatura română sau bulgară nu e un act militant în sine, înseamnă să te interesezi de o bună literatură, de un foarte bun cinema. Noroc că românii au reuşit să se impună cu noul val de cineaşti. Sînt un mare fan. Te poţi duce orbeşte să vezi un film românesc şi ai mari şanse să dai peste un film excepţional. Mungiu, Porumboiu, Puiu – incredibil ce inventivitate şi ce calitate au. Am tradus literatură bulgară, am publicat-o ca editor. Sînt scriitori foarte buni, dar nu merge. Şi asta pentru că am ales să facem o Europă a liberalismului. Pe Europa o interesează ca toţi românii şi toţi bulgarii să aibă un telefon mobil şi nu să le fie traduşi scriitorii. E o Europă a negoţului, nu o Europă a spiritului. Se vede clar că cinema-ul românesc aduce ceva cinema-ului european, eu găsesc că e pasionant. Eu sînt foarte european, dar Europa pe care am construit-o nu are suflet, e doar un automat de bani, o casă de supermarket care înregistrează.

Aţi afirmat că modul în care se vorbeşte despre cultură la televiziuni în Franţa nu dă loc la dezbateri care pot să fie la fel de vii ca o dezbatere politică. Ce temă vi se pare urgentă?

Pînă la temă, o carte este în primul rînd o scriitură. O carte nu e tema, nu e *pitch*-ul, este textul. Haideţi să revorbim despre text! Sînt atîţia care vorbesc despre cărţi fără să le fi citit. Literatura nu e ceea ce e scris pe coperta a patra. Nu e faptul că Limonov a făcut puşcărie, ci e ceea ce scrie fiind în puşcărie. Ar trebui să încetăm această tabloidizare a literaturii. Prima condiţie: textul, tot textul şi doar textul. În privinţa temei, cred că, după autoficţiune, revenim un pic către o temă interesantă: poate literatura să schimbe lumea? Care e raportul între literatură şi lume? O literatură socială, care nu fuge de real. Eu iau literatura în serios. Nu citesc cinci pagini ca să-mi fac digestia sau ca somnifer. Literatura mă tulbură, îmi pune sîngele în mişcare, şi aş vrea ca dezbaterile literare să fie la înălţimea acestei experienţe.

Ce nu ştiu telespectatorii despre Éric Naulleau şi aţi vrea să ştie?

Aaa... *(se gîndeşte).* Nu ştiu că nu sînt făcut pentru această meserie. La TV e destul de frecvent: oameni care în viaţa lor sînt destul de timizi şi n-au caracterul de a fi senini în faţa unei camere de filmat şi totuşi ajung să facă faţă. Prietenul meu Yves Calvi (realizator al emisiunii de dezbatere politică *C dans l'air),* care are o carieră strălucitoare, e la fel. Am făcut şcoala împreună, am rămas prieteni. De cîte ori se aşază în faţa unei camere va trebui să traverseze ceva. Sînt oameni care adoră asta. N-aş spune-o despre mine. Să mă aşez în faţa unei camere şi să fac asta e contrar caracterului meu profund. Sper că nu se vede!

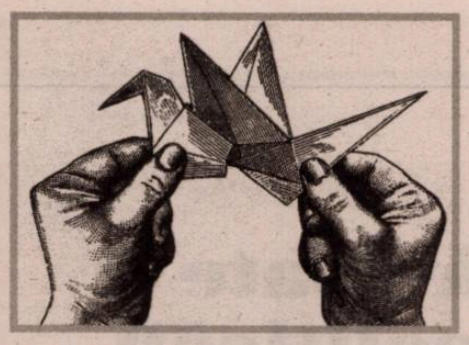

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Ronnie O'Sullivan

Un caracter care incită şi atrage, greu de cuprins în tipare. Un individ ce pare vulnerabil şi puternic în acelaşi timp. Vrei parcă să descifrezi ce gîndeşte. Iar recenta sa autobiografie intitulată *În fugă* (tradusă şi în română, Editura Publica, 2014), scrisă împreună cu jurnalistul Simon Hattenstone de la *The Guardian,* tocmai asta face: dezvăluie o bună parte din ce e în mintea lui. De altfel, Ronnie ţine să-i mulţumească jurnalistului, la începutul cărţii, pentru capacitatea sa de a pătrunde în mintea lui „şi fiindcă e la rîndul său un ţăcănit, cum sînt şi eu (numai un nebun poate să se înţeleagă cu un alt nebun)".

Probabil că tocmai „nebunia" asta, dar şi talentul lui Ronnie sînt ingredientele marii sale popularităţi mondiale. El însuşi spune: „Am avut partea mea de nebunie în viaţă. Momente de comportament schizofrenic. Neplănuite şi, pînă de curînd, neînţelese. Faima mea de tîmpit este egală cu cea de campion de snooker." Şi de altfel, Ronnie pare să-şi înţeleagă foarte bine şi propriul loc între jucătorii de snooker: „În mod obişnuit, jucătorii de snooker sînt nişte ticăloşi plicticoşi. Chiar şi celor mai tehnici dintre ei le lipseşte acel ceva care ar face publicul să-i iubească cum mă iubeşte pe mine, pe Jimmy White sau pe Alex Higgins (a nu se confunda cu John Higgins – *n.a.).* Cred că instabilitatea noastră face parte din şarmul nostru."

Poate că Ronnie O'Sullivan e în snooker ce a fost Ilie Năstase în tenis sau Bobby Fischer în şah. Văzîndu-l doar la televizor, n-ai fi zis că omul e gata să-şi dezvăluie, pe parcursul unei întregi cărţi, problemele personale şi mecanismele propriei gîndiri. Părea un tip destul de închis şi impenetrabil. El explică însă asta prin faptul că jocul de snooker e cel care nu-ţi permite să-ţi arăţi emoţiile. Altfel, în afara mesei de joc, Ronnie pare mereu dispus să vorbească despre problemele sale care, de-a lungul timpului, n-au fost nici puţine şi nici simple. A avut multe de înfruntat, de la dependenţele de droguri, alcool şi chiar mîncare, pînă la necazurile cu părinţii (condamnarea tatălui pentru crimă şi apoi arestarea mamei pentru fraudă), plus calvarul destrămării propriei familii, cu mersul prin tribunale şi lupta cu avocaţii pentru custodia copiilor.

Ronnie mărturiseşte cu nonşalanţă cum a ajuns la Narcoticii Anonimi, la Alcoolicii Anonimi, la Gurmanzii Anonimi şi chiar la Dependenţii Anonimi de Sex. Vizita la cea din urmă organizaţie a făcut-o nu fiindcă s-ar fi simţit dependent de sex, ci pentru că: „Eram singur de doi ani şi m-am gîndit că pot găsi nişte dependente de sex murdar şi josnic care să-mi ofere cele mai bizare plăceri carnale." Povesteşte apoi că acolo nu a găsit nici pe departe ceea ce-şi dorea, ci doar nişte femei foarte bolnave. „De la dependenţii de sex am fugit direct la un dealer. M-am enervat aşa de rău după o şedinţă cu sex-o-holicii, încît mi-am dorit instantaneu un pic de drog."

Colaborarea sa cu un faimos psihiatru, Steve Peters, l-a făcut în cele din urmă să-şi înţeleagă mai bine frămîntările. A aflat că în capul său locuieşte un cimpanzeu care-l îndeamnă mereu la lucruri năstruşnice, la lene sau la renunţare. E de fapt partea emoţională a creierului, pe care doctorul l-a învăţat s-o ţină sub control. Şi după cum l-am văzut pe Ronnie cel de la campionatul mondial din aprilie, cînd a ajuns pînă în finală, acest control mental pare să-i fi reuşit extraordinar.

„Cred că instabilitatea noastră face parte din şarmul nostru."

Evident, cartea e şi despre viaţa din lumea snooker-ului. Vorbeşte despre antrenori şi manageri, despre problemele economice prin care a trecut acest sport şi despre „eroii" săi Stephen Hendry sau Steve Davis. Nu-i uită nici pe adversarii care-i displac din punct de vedere al jocului. Pe Mark Selby, cel care i-a suflat recent un posibil al şaselea titlu mondial, îl numeşte „torţionarul", iar pe lentul Peter Ebdon l-a poreclit „Psycho".

Dar parcă mai mult decît despre snooker, Ronnie povesteşte despre cealaltă mare pasiune a sa – alergatul, pe care o numeşte „cea mai benefică adicţie a mea". E obişnuit să facă asta de cînd era copil şi îi place să alerge oricînd. Pentru el, „a alerga e la fel de simplu ca a te spăla pe dinţi". A participat la nenumărate curse populare şi de amatori şi a cunoscut mulţi campioni celebri. Tot observîndu-i pe alergătorii de toate felurile, a ajuns să creadă că şi ei ar trebui să-şi înfiinţeze o organizaţie a alergătorilor anonimi, pentru că şi această activitate dă dependenţă. Pe el însuşi, alergatul l-a ajutat să se ţină departe de droguri şi de chefuri, să-şi păstreze sănătatea fizică şi psihică şi să suporte mai bine nenumăratele ore de antrenament în sălile închise şi neaerisite de snooker. Dependent fiind însă de alergat, spune că uneori avea tendinţa să-l pună chiar pe primul plan. „Gîndeam că nu ar fi rău să fiu eliminat într-o etapă timpurie la un turneu (de snooker – *n.a.)* (...) astfel încît duminica să pot participa la cursa de cros de dimineaţă." Asta-i trecea deci prin cap celui mai talentat jucător de snooker, multiplu campion mondial. Un adevărat ţăcănit.

ready made

„duşegubină; var. *deşugubină, şugubină.* [...] În sec. 15, **d.** însemna faptă, infracţiune. În sec. 16, **d.** şi-a modificat atît denumirea (deşugubină, şugubină), cît şi conţinutul: *a.* în loc de faptă, începe să însemne *pedeapsă; b.* cuprinde pedepse nu numai pentru omor sau furt mare (ex. furt de şoimi), dar şi pentru infracţiuni la morala sexuală (cînd o femeie necăsătorită năştea un copil: «şugubină de muieri»); se întîlnesc şi «deşugubine mai mici». În sec. 17, se disocia între **d.** care însemna legătură sexuală ilicită şi moartea de om. În sec. 18, **d.** (şugubina) ajunsese să însemne numai pedeapsa pentru imoralitate sexuală («gloaba pîntecelui»)."

Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu (coord.), *Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1988

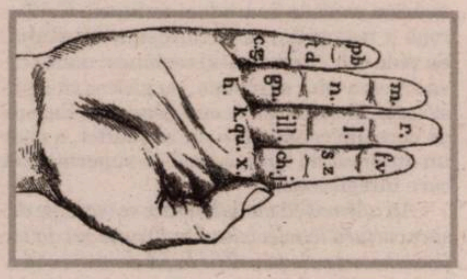

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Proeminenţa lui Miron

Am primit zilele trecute un mesaj electronic năucitor. *România Literară* îmi scria – sub un *subject* al maximei urgenţe *(Help!)* şi într-o limbă engleză aproximativă – că, în urma unei călătorii (în Ucraina, parcă!), rămăsese profund traumatizată. Atacată, lovită, jefuită (de separatiştii rusofoni pesemne), doamna Literară îmi cerea imperios ajutorul – pecuniar, se înţelege. Eram rugat, politicos, să expediez o sumă de bani la o anumită adresă poştală. Emiţătoarea lacrimogenei misive încheia apelul, plină de candoare, în felul următor: „Sper, dragă prietene, că mesajul meu te găseşte sănătos şi bucuros. A ta, cu drag, România." Cu toată emoţia necondiţionată, pricinuită de faptul că însăşi România mi se adresa mie, direct, cu atîta amiciţie, a trebuit să-mi vin repede în fire şi să recunosc acolo o nouă (nostimă, în felul ei) spargere de cont electronic, coroborată cu o veche escrocherie (despre care am mai scris aici şi cu altă ocazie). Particularitatea acestui caz venea însă din faptul că hackerii (ruşi, ucraineni?) confundau, hilar, o publicaţie culturală cu o persoană. Şi, totuşi, întîmplarea a avut şi o componentă serioasă, atingînd, straniu, problema care mă preocupă încă din tinereţe: interferenţa dintre viaţă şi text. Mircea Cărtărescu a folosit, în anii '80, un termen convingător pentru a o defini – *texistenţă*. De aceea, nu pot să ascund detaliul, am experimentat o uşoară stare euforică în faţa computerului, lecturînd scrisoarea atît de *vie* a unei reviste pe care o preţuiesc dintotdeauna şi printre ai cărei colaboratori (din vina mea!) sporadici mă număr de mai bine de un deceniu. Pentru cîteva secunde, am avut senzaţia că lumea textului îmbrăţişa lumea reală, oferindu-i frumuseţe, dar preluînd totodată de la ea sînge şi viaţă. Dacă nu aş fi un individ preponderent raţional, probabil că, furat de entuziasm, m-aş fi lăsat pradă tentaţiei de a răspunde la respectiva scrisoare. Cîte nu aş fi avut să-i povestesc doamnei România Literară, fie şi la vreme de restrişte „ucraineană", precum cea invocată în mesaj!

Hackerii (ruşi, ucraineni?) confundau, hilar, o publicaţie culturală cu o persoană.

Intervalul „texistenţial" fascinează prin dualitatea sa ontologică, prin capacitatea lui de *mediatrix* – vorba Simonei de Beauvoir –, prin calitatea sa de *go-between,* în substanţa cărora impulsurile confesiunii ajung să fie acute.

Tentaţia răspunsului fu cu atît mai mare, cu cît solicitarea electronică a României se petrecuse într-un context cu iz paranormal. Fac din start precizarea (asemenea doamnei Antoaneta Ralian, într-o excelentă naraţiune din *Amintirile unei nonagenare,* carte apărută recent la Humanitas, ce nu ar trebui ratată de nimeni, unde relatează cum, rămasă descoperită material la Tel Aviv, alături de soţul său, l-a întîlnit, absolut neverosimil şi indiscutabil supranatural, în ceasul de ananghie, pe vărul bogat de la Paris!) că am capul bine înfipt între umeri şi nu mă abandonez cu uşurinţă ispitelor dimensiunii transcendente. Cu toate acestea, în dimineaţa receptării scrisorii României Literară (scuzaţi formula, însă personalizarea expeditorului, cu prenume şi nume, trebuie pusă în evidenţă!), terminam articolul „Trauma primordială" (apărut, la rubrica *„Prezentul discontinuu",* săptămîna trecută). Acolo, îmi aminteam, între altele, un obicei pe care mi-l creasem în copilărie – acela de a mă juca printre miile de manuscrise din editura unde lucra tatăl meu. La nici cîteva minute de la terminarea textului cu pricina şi citirea misivei disperate a speriatei Românii, mă loveşte, pe nepusă masă, o altă secvenţă din memoria mea afectivă, legată de mixajul dintre text şi existenţă şi manuscrisele din biroul editorial al tatălui meu. Curat paranormal! Iată secvenţa. O profesoară mai puţin vizibilă, de la Literele ieşene, încredinţa, în anii '70, editurii pomenite, o monografie despre Miron Costin. Beleaua citirii manuscrisului şi redactării referatului de specialitate căzu pe bietul taică-meu. Încă de la primele pagini, nefericitul redactor descoperi, stupefiat, că unul dintre capitole se intitula „Proeminenţa lui Miron". Nici celelalte nu se lăsau mai prejos. Cu o voioşie istorico-literară demnă de standardele culturale ale domnişoarelor de pension, şi ele stabileau familiarităţi anormale cu marele cronicar, sugerînd o notă stilistică profund bucolică. Bătrînul meu – neastîmpărat cum l-am ştiut toată viaţa – n-are nimic mai bun de făcut şi scrie în referat: „Devotată ideologiilor postmoderne care predică o proximitate pînă la simbioză între existenţă şi literatură, doamna profesoară E.S. nu vede în Miron Costin doar un personaj istoric şi cultural, ci o fiinţă vie, palpabilă, căreia i se pot resuscita şi simţi *proeminenţele*. Nu înţelegem însă de ce substantivul *proeminenţă* din titlul capitolului este lăsat la singular. Lucrul produce ambiguitate, îndemnîndu-ne să ne întrebăm, tulburaţi, la care *proeminenţă* a lui Miron se referă autoarea: cea din faţă sau cea din spate?" Conducerea editurii a respins volumul şi a avut grijă să popularizeze neoficial referatul care a constituit o sursă de amuzament printre intelectualii ieşeni ai vremii. Aşadar, dragă România Literară, dacă ar fi să-ţi răspund, ca unei bune amice, aş zice că sînt gata să-ţi trimit banii solicitaţi, în numele *texistenţei,* cu condiţia să-mi promiţi că, vreodată, la fapt de seară, vei binevoi să-mi arăţi frumoasele şi ameţitoarele tale *proeminenţe.*

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

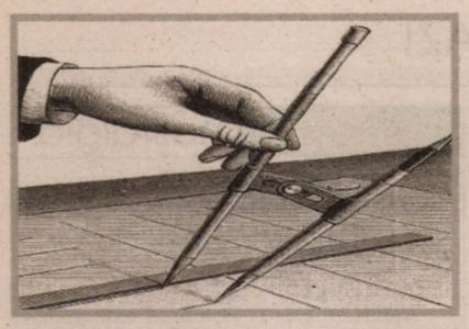

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Un afiş

De cînd a început toamna, aştept să nu-l mai văd, dar ultima oară cînd am trecut prin Bucureşti, acum zece zile, era încă acolo şi, desigur, la întoarcerea mea va mai fi pe zidurile Universităţii. Avem pasiunea aniversărilor. Unde întorci ochii, găseşti proclamarea vîrstei venerabile a oraşelor (chiar a satelor) şi a instituţiilor. Bunăoară, a pompierilor, a jandarmilor, a serviciilor de informaţii (aşa am aflat că şi Cuza Vodă avea agenţii lui). Capitala noastră are, aţi văzut, 555 de ani, o cifră frumoasă, adică atîta timp a trecut de la primul hrisov emis aici (dacă cetatea Dîmboviţei, mai veche, era alta) – şi de cine? – de Vlad Ţepeş. Dracula este, deci, părintele nostru, un strămoş cu o faimă internaţională de netăgăduit. Nu un Radu cel Frumos sau un Mihnea Turcitul, ale căror nume n-ar fi trezit atîta mîndrie. De la întemeierea Universităţii, poftim, 150 de ani de cînd tot Cuza a avut viziunea falnicului viitor al aşezămîntului său. E adevărat că unii istorici, şi chiar dintre cei mai însemnaţi, se complăcuseră să caute începutul încă de la Şerban Cantacuzino şi Constantin Brâncoveanu, la chemarea cărora dascăli greci adunaseră în jurul lor şcolari dintre care n-ar fi lipsit românii, dar, faţă de şcolile înalte din Apus, cea de la Sf. Sava era la nivelul unui colegiu. În 1864 abia păşeam în rîndul universităţilor adevărate.

Împlinirea unui secol şi jumătate de la actul fondator merită onorată. Cineva s-a gîndit că un afiş mare şi frumos va întipări în mintea trecătorilor această aniversare. Şi au fost alese trei portrete de personalităţi, presupuse că ar fi legate prin viaţa sau opera lor de Universitatea din Bucureşti. Cei trei pe care o selecţie ciudată îi propune ca şi cum ar fi întrupat spiritul învăţămîntului superior din ţara noastră într-o anumită epocă (aceea interbelică, de ce?) sînt Camil Petrescu, George Călinescu şi Emil Cioran. Nu numai că ei reprezintă aproximativ aceeaşi generaţie, dar tustrei fac parte din tagma literaturii şi a jurnalismului. Singurul care a fost şi profesor este G. Călinescu, dar cariera lui s-a desfăşurat în primii ani la Iaşi, accesul la rîvnita catedră de la Bucureşti fiind zăbovit de antagonisme personale, mai ales de invidia stîrnită de succesul *Istoriei literaturii*. Această întîrziere avea să fie compensată de popularitatea printre cei care l-au ascultat aici şi al căror entuziasm nu s-a mai stins pînă astăzi. Despre studenţia lui Camil Petrescu mărturisesc că nu pot să spun nimic, cît despre Cioran, el venea de la Cluj. El n-a ajuns nici măcar, ca prietenul său Mircea Eliade, asistent onorar, provizoriu.

Cei trei pe care o selecţie ciudată îi propune sînt Camil Petrescu, George Călinescu şi Emil Cioran.

Îmi vine să cred că criteriile pe baza cărora au fost aleşi cei trei au fost foarte limitate: prezenţa ca publicişti în timpul vieţii, fără îndoială, dar numai pentru Cioran o vastă reputaţie internaţională, determinată, de altminteri, doar de acea parte din opera sa care a fost scrisă în Franţa şi în franţuzeşte. Contextul politic complex în care s-au afirmat a fost ceea ce le-au putut oferi împrejurările din ţara lor. Camil Petrescu a trăit cu intensitate funcţia de critic literar pe care şi-o asumase, ca romancier şi autor dramatic s-a numărat printre figurile notabile ale anilor '30, situaţia din anii războiului pare să-l fi derutat, iar după o adoptare superficială a tonului oficial *(Un om între oameni)*, comuniştii l-au îngropat cu toate onorurile. Călinescu avea prea multe resentimente faţă de vechiul regim, ca să nu îşi declare grăbit adeziunea la cel nou, cu o ambiguitate pe care o vădeşte *Bietul Ioanide*, titlu în care răzbate o ironică autocompătimire. *Cronicile optimistului* rămîn ilustrative pentru concesiile care îi apărau poziţia de profesor, academician şi director de institut. Lui Cioran asocierea cu legionarii nu i-a dăunat prea mult, decît la autorităţile comuniste, de care n-avea nevoie, iar în ultima vreme este dată uitării cu totul. Nu pot să cred că de aceea, la Răşinari, bustul lui are nasul spart cu ciocanul.

Pînă la urmă, nu avatarii personali contrazic promovarea celor trei ca figuri reprezentative ale Universităţii din Bucureşti. N-ar fi trebuit uitat că o Universitate este un ansamblu de ştiinţe care, aici, s-au dezvoltat de-a lungul a trei jumătăţi de veac, chiar în pofida unor condiţii sociale şi politice care, nu o dată, au fost cît se poate de neprielnice activităţii academice şi învăţămîntului. Numărul acestor ştiinţe şi al dascălilor care le-au slujit fără preget este mult mai mare decît lasă să se socotească un asemenea afiş. Dar inconştienţa cu care este acum privit acest trecut se vede din povestea muzeului Universităţii. Acest muzeu, care exista la Rectorat în anii '60, a fost închis şi uitat. Pînă în decembrie trecut, cînd s-a anunţat că va apărea din nou. Într-o sală, două, în care, de la vreo 40 de facultăţi, urmau să se înghesuie documente, fotografii, busturi, jilţuri, robe, cărţi – tot ce ar fi putut înfăţişa, cîtă şi cînd era, strădania de a păstra vie cultura românească. Dar n-au fost bani. Aşa au descoperit contabilii şi s-a renunţat la muzeu. Prin contrast, la Iaşi, universitate mai veche cu un an, s-a realizat un magnific muzeu, care face cu adevărat dreptate figurilor istorice – rectorul, spiritual, mi-a arătat actul de fondare cu sigiliu, care nu corespundea criteriilor create pentru acreditare ale ARACIS, agenţia nou creată care a găsit bune mai toate universităţile de stat şi private, dar nu ştiau la ce adeverinţă să bage un act fondator de la Cuza. Completat cu o colecţie Cucuteni şi într-o casă minunată, muzeul face cinste celei mai vechi universităţi româneşti.

Dacă situaţia financiară, pentru care nu conducerea Universităţii din Bucureşti e de vină, nu ne lasă să emulăm pe ieşeni, măcar pe afişul de aniversare să nu ne arătăm ignoranţa privind cine au fost marii profesori ai acestei venerabile universităţi.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

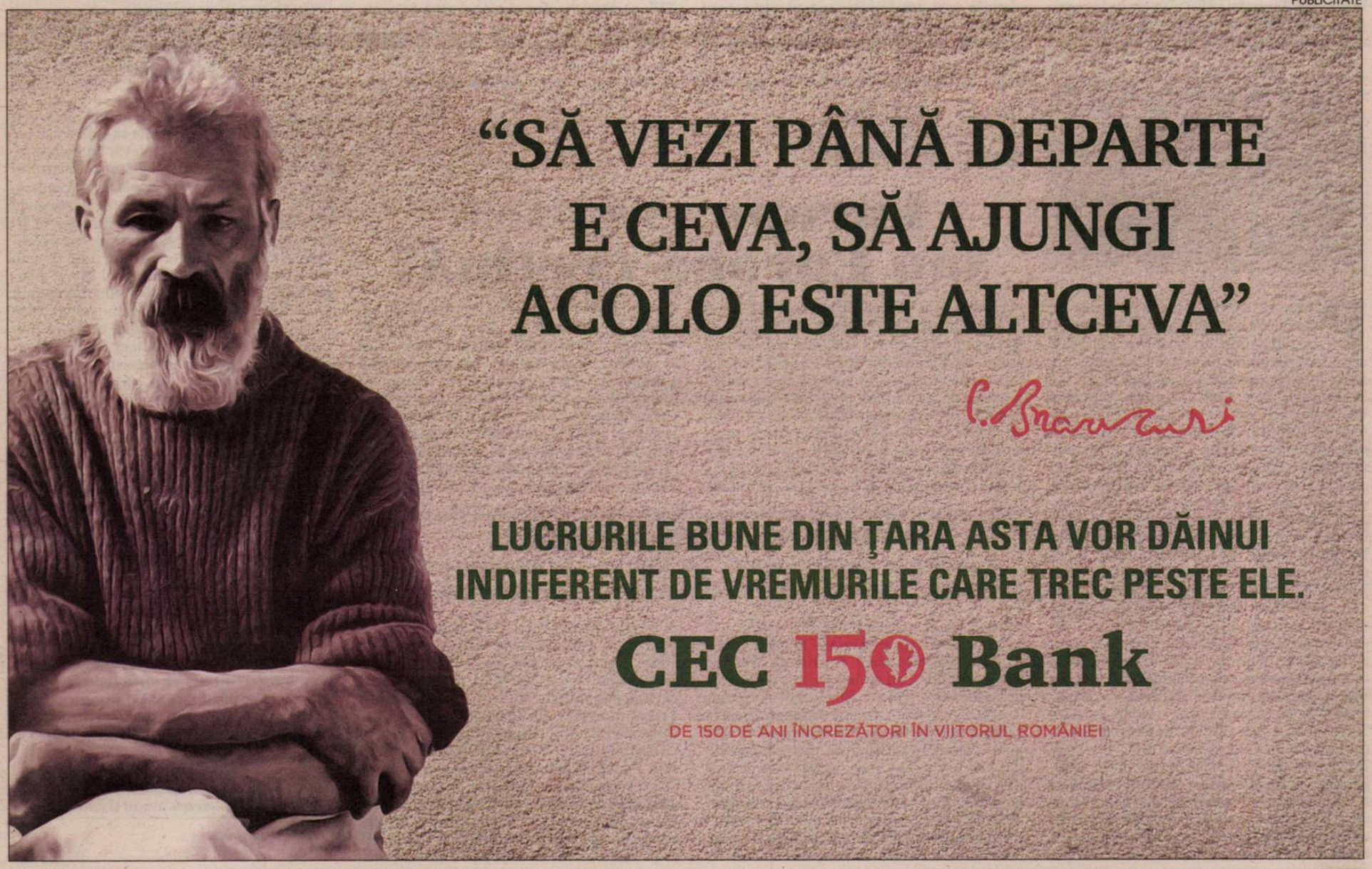

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Pe Podul Mogoşoaiei cu Iancu Otetelişanu

Întîmplător am dat peste socotelile unei case boierești din anii 1848-1850, păstrate la Biblioteca Academiei Române; caiete liniate care adună zi de zi informații cu privire la viața cotidiană. Nu știm cine este Conașu', așa cum apare în note, așa cum nu știm cine este chelarul, păstrătorul cheilor de la cămară și scriitorul acestor caiete, așa cum nu știm cine se ascunde sub apelativul de „dumniavoastră". Autorul notează doar lista de cheltuieli, pe fiecare zi, timp de trei ani, fără a menționa date care lui îi sînt cunoscute, iar nouă ne-ar fi fost astăzi de ajutor pentru a identifica personajele. Am pornit la identificarea acestui personaj cu ajutorul informațiilor din caiete, întrebîndu-l pe domnul profesor Andrei Pippidi, cunoscător al tuturor lucrurilor știute și neștiute, și iată ce mi-a ieșit.

În socotelile casei, chelarul folosește următoarele forme de adresare: *cocoana*, *coconița*, *coconu*, *conașu*, *dumniavoastră*, *cocoana Elena*. Presupunem că sub acest apelativ de „dumniavoastră", stăpîn al casei căruia i se dă socoteală și din porunca căruia se fac diferite cheltuieli, s-ar ascunde Safta Câmpineanu, prima soție a marelui boier și dregător Iancu Otetelișanu. Ea este cea care administrează casa din București și se ocupă de ridicarea conacului de la Măgurele. O însemnare de la 18 august 1849 ne duce cu gîndul la ea: „o[a]se pentru roache dumniavoastră, 4,20 lei", pentru ca la 22 august 1849 să se cumpere „ațe pentru rochia dumniavoastră – 1 leu și 80 de parale"). Este vorba de oasele de balenă care susțin crinolina sau corsetul, artificii la modă în acea perioadă.

Cine este Conașu'? Iancu Otetelișanu este un important boier al vremii. Cu moșii și case în Oltenia, Iancu își trage numele de la moșia principală din Otetelișu, județul Vîlcea, acolo unde neamul acestui boier își are obîrșia și unde își începe cariera. Participă intens la viața politică regulamentară prin ocuparea diferitelor dregătorii, de la mare stolnic la mare logofăt, de la președinte al Sfatului Orășenesc la vornic al Politiei. Se îmbogățește pe vremea cînd deține funcția de administrator al ocnelor de sare. Ajunge mai apoi director al Teatrului Național din București.

Relațiile și acțiunile Conașului nu sînt întîmplătoare: se implică în mișcarea de la 1848, pentru care își cumpără o „cocardă", și are acasă o uniformă pe care o dă la curățat. De pildă, la 17 iunie 1849, într-o miercuri, administratorul casei notează: „ 9 lei – pălărie de uniformă – curățatu' și pene". Pentru ca, pe 13 iunie 1848, cocoana Safta să ceară cumpărarea a trei cocarde, una pentru „dumniavoastră", apoi pentru „Iosif" și pentru cel care ține socotelile. Și, într-o joi, din 11 august 1849, cere o birjă la generalul Duhamel. Mai știm că acest personaj, numit fictiv Conașu', are dorobanți și aghiotanți pentru care cumpără pîine sau băutură: „duminică, 3 octombrie 1848 – rachiu dimineață pentru aghiotanți" și „duminică, 18 august 1849, la dorobanții de la Ocnele Mari, 4 lei". Sau că, pentru el, se fac achiziții care arată preocupările legate atît de slujba deținută, cît și de sociabilitatea cotidiană în care este implicat. Astfel, se cumpără deseori hîrtie de scris, plicuri, dar și cărți de joc, bileturi (cărți de vizită sau felicitări), hărți, se trimit și se primesc scrisori prin intermediul unui căprar („miercuri, 22 septembrie 1848: pentru scrisoare și la un căprar 4 sfanțih") sau cu „ștafeta", la Craiova, cel mai adesea, la Brașov, la Cîmpina sau la Viena. Conașu' are dreptul să dețină arme în casă, drept pentru care plătește anual o taxă la Poliție. Cînd pleacă în călătorie, cere și plătește pentru eliberarea unui pașaport o taxă de 16 lei și 36 de bani.

Putem bănui că ar fi vorba de Iancu Otetelișanu, și datorită mențiunii proprietății de la Măgurele, acolo unde se investește consistent pentru refacerea și mărirea conacului („duminică, 3 octombrie 1848: la zidaru de la Măgurele pă 31 și o jumătate de zi – 18 lei"), face cheltuieli de aprovizionare și de înfrumusețare la fel ca și pentru locuința din București. Se spetește să trimită, cu hamali, un policandru uriaș. Pentru locuința din București, și pentru mărirea ei, Conașu' beneficiază de planurile arhitectului Xavier Villacrosse, după nota din 18 iunie, sîmbătă, 1849: „600 lei la pietrari după foița lui Vilagros", cînd se aduc în curte pietre, nisip, zidari, salahori, cuie și altele pentru o astfel de lucrare.

Ar mai fi de adăugat și un amănunt picant, cunoscut în epocă. Administratoarea casei de pe Podul Mogoșoaiei este Safta Otetelișanu, evlavioasă și bună soție, prietenă cu Elena Filipescu, amantă și mai apoi soție a lui Iancu Otetelișanu. La 4 octombrie 1848, Safta cere chelarului să achite cei 30 de galbini împărătești pe care cocoana Elena îi cheltuise la condoragiu: „s-au dat la pantofărie coconii Eleni care face 85,32 lei". Pentru ca, două luni mai tîrziu, Safta să plătească o birjă pentru Elena: „25 decemvrie 1848: un sfanțih prin neamțu la o birjă, la cocoana Elena". Din prietenie sau ca să-i facă pe plac lui Iancu, Safta îi trimite Elenei, în dar, un coș cu pere: „joi, 15 iulie 1848 – 2 oca de pere prin Ioniță pentru cocoana Elenca, 2,12 lei".

Această relație în trei, care a scandalizat societatea românească de la mijloc de secol XIX, se pare că a funcționat destul de bine.

anti nostalgia

Constituția Republicii Socialiste România

„Din Titlul I

ARTICOLUL 1. România este republică socialistă.

Republica Socialistă România este stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar. Teritoriul său este inalienabil și indivizibil.

ARTICOLUL 2. Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa.

Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-țărănească. În strînsă unire, clasa muncitoare – clasa conducătoare în societate, țărănimea, intelectualitatea, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, construiesc orînduirea socialistă, creînd condițiile trecerii la comunism.

ARTICOLUL 3. În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.

ARTICOLUL 4. Deținător suveran al puterii, poporul o exercită prin Marea Adunare Națională și prin sfaturile populare, organe alese prin vot universal, egal, direct și secret.

Marea Adunare Națională și sfaturile populare constituie baza întregului sistem de organe ale statului.

Marea Adunare Națională este organul suprem al puterii de stat, sub conducerea și controlul căruia își desfășoară activitatea toate celelalte organe ale statului.

ARTICOLUL 5. Economia națională a României este o economie socialistă, bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție.

În Republica Socialistă România, exploatarea omului de către om este pentru totdeauna desființată și se înfăptuiește principiul socialist al repartiției după cantitatea și calitatea muncii.

Munca este o îndatorire de onoare pentru fiecare cetățean capabil de muncă."

În *Secolul 20*, nr. 7-8/1965.

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Europa creștină sau Europa cretină?

Poate că soarta proiectelor mari, de anvergură istorică, este să se exprime în detalii. În orice caz, așa a fost de la început gîndit proiectul Uniunii Europene: o mare construcție politică destinată să trăiască secole, alcătuită dintr-o sumedenie de detalii concrete puse în operă de o birocrație infinită. Destinatarul ultim și, teoretic măcar, privilegiat, al acestei construcții instituționale este cetățeanul. Statele cedează, unei suprastructuri continentale, părți din suveranitate, pentru a putea asigura mai mult bine cetățenilor (creștere economică, în principal, dar și securitate, libertate, informație). De vreo cinci ani, și dumneavoastră, și eu sîntem scopul întregii Uniuni Europene. Nu mă mir, așadar, să aud vorbindu-se despre Europa, mai ales în termeni individuali, de detaliu. Cutare a făcut o crescătorie de fazani cu fonduri europene, altul a mers la studii în Franța cu o bursă europeană, celălalt aduce mărfuri din Piața Comună pentru afacerea sa românească și nu plătește taxe vamale, artistul X merge la o expoziție la Strasbourg finanțată de Comisia Europeană. Sau, noroc cu Europa că altfel ne lua dracu' dacă rămîneam pe mîna alor noștri, ori bine că sîntem în UE acum, cînd iar i-a apucat nebunia pe ruși. Ba chiar am început să avem pretenții europene de la guvernele și administrațiile noastre locale – le cerem șosele ca-n Europa, curățenie ca-n Europa, iluminat stradal ca-n Europa, justiție ca-n Europa etc. Concediile în țări europene (că e Bulgaria sau Grecia, Italia sau Spania, nu contează) ca și șofatul mașinilor franțuzești, nemțești sau italienești au devenit firești pentru tot mai mulți români. În felul acesta, Europa devine fapt de viață. De asemenea, toate sumele necesare vieții de zi cu zi (salarii sau prețuri) sînt evaluate în monedă europeană, ca pentru a le determina adevărata valoare. Și totuși, oricît de multă Europă benefică a intrat în viețile noastre, tot simțim că-i lipsește ceva...

Oricît de multă Europă benefică a intrat în viețile noastre, tot simțim că-i lipsește ceva...

În 1985, ministrul de finanțe francez, Jacques Delors, un socialist catolic, devenea președintele Comisiei Europene. A condus Comisia zece ani – record de longevitate în această funcție. Deși acest record a fost egalat de José Manuel Barroso, gloria președinției sale nu a fost, încă, egalată. În istoria UE, cele trei Comisii Delors au rămas drept un exemplu de eficiență, viziune și leadership. În 1985, Uniunea era minată de euroscepticism și blocată în recesiune economică. Zece ani mai tîrziu, era într-una dintre cele mai bune, dacă nu cumva cea mai bună perioadă din istoria sa. La plecarea sa din fruntea Comisiei, în 1995, Delors a spus: „dacă în următorii zece ani nu vom reuși să dăm Europei un suflet, atunci jocul va fi definitiv închis". Nu mai țin bine minte dacă în 2005 UE avea suflet. Suflu, în orice caz, avea – faimoasa ei forță transformatoare se exercita din plin, printre altele, și asupra României. Ca cetățean al unei țări aspirante, simțeam Uniunea Europeană și mă bucuram să văd că efortul de aderare al țării mele înseamnă reforme și schimbare, în sensul dorit și de mine. Acum, după alți zece ani, în 2014, ca cetățean al UE, îi mai simt suflul din cînd în cînd, dar sufletul tot nu i l-am găsit. Deși a rezolvat o grămadă de probleme de detaliu, Uniunea Europeană nu a rezolvat o chestiune majoră: nu s-a împăcat pe de-a-ntregul cu sine. Faptul că Uniunea Europeană se codește să vorbească cu mîndrie despre fundamentele creștine ale civilizației care a produs-o este un motiv de dezamăgire. Există convingerea mai veche că nu putem fi liberi decît dacă sîntem laici. Și peste această convingere se suprapune o tîmpenie pură: a fi laic înseamnă a fi agnostic sau direct ateu. Transformarea acestui adevăr în binom logic (libertate = laicitate, laicitate = libertate) este o eroare a gîndirii noastre. S-a impus, astfel, cu putere convingerea că persoanele religioase sînt mai puțin predispuse la libertate. Or, noi, europenii, vrem să fim liberi! A doua convingere direct tîmpită este că, dacă vorbim despre adevărul istoric al temeiului creștin al Europei, i-am discrimina pe atei sau pe credincioșii altor religii, care sînt și ei, juridiceşte vorbind, cetățeni UE. I-am face să se simtă inferiori, cumva. Or, esența recunoașterii caracterului creștin al europenismului nu este aceea a stabilirii unei întîietăți, și cu atît mai puțin aceea de a cere un privilegiu, ci aceea de a explica tocmai faptul că în Europa coexistă toate religiile pămîntului plus atei, iar această coexistență este posibilă pentru că toleranța (valoare creștină) a fost asimilată pînă a devenit o valoare europeană. Văzînd felul în care sînt tratați azi creștinii în spațiile necreștine, felul în care creștinii tratează, la ei acasă, pe necreștini ar trebui să fie un motiv de mîndrie, nicidecum un motiv de timiditate. „Cum putem vorbi despre Europa?" se întreba *Dilema veche* de săptămîna trecută. Putem, totuși, încerca să vorbim în termeni esențiali. Putem, de pildă, vorbi în termeni creștini. Pînă și Habermas (în *Time of Transitions*, dacă nu mă înșel) a spus că etica iudeo-creștină este nu doar precursor și catalizator pentru proiectul pan-european, ci unicul furnizor de substanță pentru sustenabilitatea sa! Dacă pînă și el...

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Mihnea RUDOIU

Uşurătatea de a fi prost în România

Astăzi, mai mult ca oricînd, prostul poartă amprenta unei nevoi viscerale de exhibare a esenţei sale. Motivul e simplu: un *ego* supraîncărcat cu detalii plăcute despre sine.

Rareori mai întîlneşti oameni care să se surprindă în vecinătatea prostiei şi să caute a se distanţa de ea. Dar nu fiindcă s-ar fi deşteptat miraculos peste noapte, ci din pricină că au ajuns să vadă în ea un companion atît de plăcut, încît, în loc a o ascunde ruşinaţi, preferă să se afişeze împreună ca un cuplu de succes. Şi nu se înşeală prea tare. Dacă privim cu atenţie, putem uşor constata că, în România, prostia a ajuns un fel de plusvaloare. Se poate trece şi în CV. În unele companii – umblă vorba –, e echivalată cu un MBA. În alte ramuri, cum ar fi politica, cu un post de demnitar.

Exagerare sau nu, prostul autohton a ajuns atît de omniprezent că e suficient să arunci o privire în jur. Imposibil să nu te împiedici de el. Dacă, însă, crezi că eşti înconjurat numai de oameni frumoşi şi inteligenţi, să dai de prost e şi mai simplu: uită-te în oglindă! Dacă, în sfîrşit, nici imaginea aceea nu îţi e cunoscută, zăboveşte cîteva minute la comentariile postate pe net, în subsolul unui articol oarecare. Nu ştiu dacă numai proştii se încumetă să îşi verse oful acolo, sau dacă aşa sînt majoritatea celor care ţin să-şi dea cu părerea, dar, statistic, aşa s-ar părea că stau treburile.

Prostul ştie cum se face politica pe malul Dîmboviţei, cum sînt femeile în ziua de azi şi ce ar trebui să facă Merkel şi Obama în Ucraina, ştie de ce-i ţara pe butuci şi justiţia aservită, de ce românul n-are *cojones*, prostul ştie orice. Mai puţin – ce să facă cu propria viaţă. Faptul că e doar o moluscă pierdută într-o galaxie, în loc a-l linişti, îl înnebuneşte. Creieru-i de moluscă refuză acest statut insignifiant. E drept, are şi de ce. La televizor, alţi proşti, mai norocoşi, au de toate, fără a fi făcut altceva din ce ar fi fost dispus şi el să facă, dacă i s-ar fi oferit ocazia. Dar lui nu i-a surîs steaua. Aşa că răbufneşte. Alţii i-au furat ce i se cuvenea. Nenorociţii! Criminalii! Huă! Şi, chiar dacă profită de hibele din sistemul românesc pentru a-şi rezolva micile-i găinării, cînd e confruntat cu magnitudinea coţcăriilor la care se dedau alţii, deplînge ca o vestală deficienţele acestuia, pe care-l numeşte blazat, corupt şi putred pînă-n măduva oaselor.

În mare, argumentaţia lui nu transcende gama emoţiilor, logica sa e înnămolită în incriminări ce-l plasează în afara oricăror reproşuri, iar coconul de autosuficienţă, care-i învelește carcasa gîndurilor, îl face imbatabil. Ca să fim corecţi, o asemenea filozofie rudimentară, capabilă să transforme realitatea habitatului în care locuieşte, impune un anumit respect pervers faţă de prost. La fel, atitudinea de grosolană încredere în sine. N-are cum să nu te impresioneze.

Capitolul la care dă mereu rateu e impresia artistică. Acest îndîrjit reformator al statului, care acuză, critică şi împarte verdicte, este, asemenea împăratului Charlemagne, analfabet. Pur şi simplu, nu ştie să scrie. Din trei cuvinte, două-s greşite, iar al patrulea conţine un dezacord.

Drept care, am putea întreba: oare cum ar întîmpina propunerea de a se retrage semianalfabeţilor dreptul la vot? Ce ar zice dacă votul ar reveni exclusiv celor care reuşesc să scrie, după dictare, un text simplu, din trei fraze? Dar dacă celor cu bacalaureat şi cu vîrsta pînă-n 40 de ani li s-ar cere, suplimentar, să extragă un radical de ordinul doi? Cum i se va părea iniţiativa? Draconică? Revoluţionară? Poftim? Ar mai rămîne o mînă de votanţi? Şi? Nu ni se tot repetă că absenteismul la vot e îngrijorător? Că oamenii nu mai au încredere în politicieni? Şi că, atunci cînd votează, pun ştampila pe cele mai puţin înzestrate persoane, să le reprezinte interesele?

De ce se întîmplă asta? Să nu ne ascundem după deget: pentru că-s proşti. Nu mai bine începem demersurile să scăpăm de ei, ca să putem vota, în sfîrşit, nişte politicieni oneşti, integri şi iubitori de glie?

Aşadar, dacă tot se dă prostul de ceasul morţii să-i fie bine patriei, n-ar fi drăguţ din partea lui ca, în calitate de cetăţean responsabil, să îşi redacteze corect gramatical observaţiile, cînd se lasă purtat de simţul autorităţii sale morale?

De unde răsar proştii?

Nu susţin că şcoala te fereşte de prostie, dar sînt ferm convins că, cine trece prin ea ca prin brînză, are şanse sporite să ajungă mult mai prost decît era.

La ora actuală, lipsa de chef a elevilor pentru învăţătură atinge cote tragicomice. A fenta şcoala e, în mintea multora, o dovadă de inteligenţă, dovadă întărită de faptul că modelul lor de reuşită nu e unul din ciudaţii din al căror cerebel postează într-o veselie citate pe Facebook, ci unul care, prin şmechereală, a reuşit în timp scurt să dea lovitura.

Cu toate astea, se dau mereu peste cap să obţină o diplomă oarecare la o facultate de duzină. De ce ţine prostul să aibă studii? Că are o reputaţie de apărat. Iar validarea intelectului necesită confirmare. O diplomă, acolo. Chestie delicată. Teoretic. Numai teoretic. Practic, va fi suficient să ia bacalaureatul. Singura opreliște serioasă în calea unui doctorat (dacă-şi pune mintea).

Putem uşor constata că, în România, prostia a ajuns un fel de plusvaloare.

Interesant e că, îndată ce devine părinte, prostul ajunge foarte ofticat pe sistemul naţional de educaţie. El, care a terminat o facultate tocmai fiindcă învăţămîntul şontîcăie grav, e între cei dintîi care se revoltă împotriva uşurinţei cu care se obţine o diplomă în ziua de azi. Fireşte, n-are sens să-i explici că, dacă învăţămîntul ar fi funcţionat cum şi-ar fi dorit, mai mult de o şcoală la seral nu ar fi bifat în CV! Prostul e impermeabil la critici, iar datele pe care le posedă sînt măsluite astfel încît să aibă mereu dreptate, orice i-ai zice.

Tot ce gîndeşte şi spune îi reconfirmă poziţiile şi certitudinile. Opiniile sale sînt adevăruri universale, asediile menite să-i sădească îndoiala sau să extindă limitele percepţiei sînt atacuri de lezmajestate. De aceea, sistemul său de referinţă joacă un rol important. Pe de o parte, ca român, moare de ruşine cînd se compară cu nemţii sau englezii. Pe de alta, cînd vine vorba de eul individual, face un pas înapoi şi, în loc a se mai compara cu aceştia, priveşte spre românii din jur, la care descoperă, scîrbit, că sînt săraci, inculţi, indolenţi, superstiţioşi, hoţi şi nespălaţi. Din cauza lor, de fapt, şi moare prostul de ruşine. De teamă că, atunci cînd merge afară, poate e comparat cu unul din ei.

Altminteri, îşi iubeşte ţara. Cu fluctuaţii, dar o iubeşte. Prostul e mîndru că-i român cînd olimpicii iau aur la matematică şi îşi reevaluează mîndria cînd confraţi de-ai săi pun de-un viol ghiduş în Italia.

De ce ţine prostul să aibă studii? Că are o reputaţie de apărat.

Cine e prostul?

Prostul e cel care, mergînd la teatru şi operă, crede că e diferit de plebe; croind fuste, crede că e designer; turnîndu-şi cărţi şi apă în cap, crede că e mai mult decît unul care-şi toarnă cărţi şi apă în cap; făcînd politică, crede că are habar de ea; scriind cărţi, crede că e scriitor; predînd, crede că e profesor; absolvind politehnica, crede că e inginer; avînd copii, crede că-i părinte; fiind religios, crede că-i credincios... Prostul e, de asemenea, cel care ia de bun ceea ce crede prostul de mai sus despre sine, dar şi cel care, citind articolul acesta, va spune: bine că eşti tu deştept!

Prostul e, totodată, cel care scrie RIP pe Facebook cînd moare Mandela, Paul Walker sau Robin Williams şi cel care face spume cînd refuzi să crezi că masonii s-au înţeles cu marţienii să colonizeze Terra...

Şi tot aşa...

„A light here requires a shadow there", spune Virginia Woolf. *„And a stupid here requires an even more stupid there, so that the first one feels smarter"*, spune Je.

Dacă a şti că nu ştii nimic e, în sens socratic, primul pas spre autocunoaştere, să admiţi că eşti prost e primul pas spre inteligenţă. Nu-i o ruşine să recunoşti că eşti prost, însă e stupid să negi doar pentru că există alţii mult mai proşti. Şi care, să fim sinceri, de-ar fi chestionaţi, ar fi de părere că treaba stă fix pe dos. Aşa că, la ce bun? De ce să te chinui să pretinzi că eşti inteligent, cînd mult mai profitabil ar fi să accepţi, o dată pentru totdeauna, că eşti prost? Nu mereu şi nu tot timpul şi nici pe departe cel mai prost dintre proşti, dar, oricum, prost. Unul inconfundabil. Gîndeşte-te la avantaje!

În această postură, vei putea afirma tot ce îţi trece prin cap, în legătură cu orice... fără a dovedi nimic. De ce? Simplu: în ochii prostului, adevăratul şi unicul prost este cel care nu vede lumea cum ţi-o descrie el.

Fireşte, a avea decenţa să recunoşti că eşti prost nu te va face mai puţin prost. Cel mult, vei căpăta un uşor avantaj faţă de cei care se încăpăţînează să susţină contrariul. Un pont: gîndeşte-te la prostie ca la un surplus de grăsime! A conştientiza că o ai e mai bine decît a o ignora! Dar nu şi suficient ca să scapi de ea. Şi e recomandat să o elimini. La urma urmei, excedentul de grăsime nu e estetic. De ce ar fi prostia sexy?

Un dezavantaj al recomandării de mai sus e că prostul, fiind prea prost să-şi intuiască prostia, nu va fi deloc deranjat să rămînă astfel. Un alt dezavantaj ar fi că asumarea prostiei nu aduce cine ştie ce satisfacţii: nu garantează o carieră strălucită, mai mult respect sau mai multă fericire. Ce oferă e doar o disonanţă mai puţin frapantă între percepţia personală a sinelui şi reflexia lui în mediul înconjurător.

Una peste alta, aceste aspecte fac din el un exemplar greu, dacă nu imposibil, de scos din găoacea-i de stupiditate.

Unde ne situăm cu proştii?

Majoritatea românilor, mai degrabă ca răspuns la presiunea socială decît dintr-o pornire lăuntrică, caută să se depărteze de cota de avarie a prostiei şi evoluează pînă la nivelul pe care l-am putea numi *comfortably numb*. Avem aici de-a face cu categoria proştilor relativ frecventabili, acei indivizi căldicei care, spre deosebire de proştii irecuperabili, sînt capabili să facă alegeri corecte în situaţii de bun-simţ. Spre exemplu, pricep că X, odată condamnat şi băgat la zdup, merită să se afle acolo şi preferă să iasă în club decît să fabuleze în contradictoriu despre viitorul relaţiilor UE cu Rusia.

Pentru asta, sînt de admirat. *Comfortably numb* e cetăţeanul pe care şi-l doreşte orice ţară. Stă în banca lui, iar gîndurile nu-i ţopăie dincolo de biologic. Preocupările sale au în centru familia şi propria persoană. N-o să-l zăreşti prăbuşindu-se în adîncurile unei convulsii din pricina crizei din Siria. Ştie că ţara e coruptă, dar nu turbează de indignare pe Facebook. Iar cît timp instituţiile publice nu degenerează pînă la un punct critic, nu prea-l interesează ce se întîmplă în agora.

Ortega y Gasset zicea despre prost că „e prost pe viaţă şi de neclintit, *fără pori*". De acord. Dar n-ar fi mai plăcut, totuşi, să avanseze pînă la nivelul descris adineauri?

N-ar trebui să se teamă, va rămîne tot prost. Dar unul mai benefic naţiei. Şi, nu în ultimul rînd, lui.

***Mihnea Rudoiu** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* N-are momentan titlu, *Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2009.*

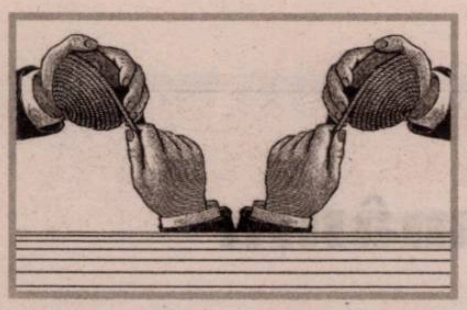

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Securitatea energetică a Europei

– ce rol poate avea România? –

Rusia a redus săptămîna trecută, brusc şi fără preaviz, cantitatea de gaze livrate cîtorva ţări din Estul Europei, între care Polonia şi România. Este un preambul al vremurilor care vin. În România, ministrul pentru Energie, Răzvan Nicolescu, a lansat o dezbatere publică privind strategia energetică a ţării pînă în 2035. În UE se discută intens despre soluţii comune. Ne-am propus să contribuim la discuţia internă din România altfel decît se întîmplă de obicei: plecînd de la obiectivele energetice ale UE şi integrînd dezbaterea românească în cea europeană. Am organizat împreună cu Adevărul Holding consultări şi dezbateri unde am invitat oficiali, experţi şi companii energetice. Punctele de vedere exprimate şi o punere în context se regăsesc într-un document cu propuneri pe care l-am elaborat împreună cu colega mea de la CRPE, Roxana Albişteanu, raport care se găseşte la www.crpe.ro. În continuare, o selecţie editată din acest document.

Criza din Est şi agresivitatea recentă a Rusiei au făcut ca securitatea energetică să devină o temă esenţială pentru Uniunea Europeană. Preconizăm că subiectul va domina agenda Uniunii în perioada următoare, odată ce noua Comisie va fi numită. Este un moment important pentru ca România să arate că poate fi parte din soluţie, dat fiind că: a) România se află în zona sensibilă a vecinătăţii cu Rusia; b) Dintre statele din zonă, România este de departe cel mai puţin dependentă de Rusia; c) Are surse potenţiale proprii de a anula dependenţa şi de a deveni furnizor de energie pentru alte state; d) România a demarat deja un proiect naţional de asistenţă energetică pentru un stat supus presiunii Rusiei (Republica Moldova).

Consiliul European din martie 2014 a solicitat Comisiei un plan pentru a reduce dependenţa energetică a UE. Comisia a răspuns lansînd în 28 mai 2014 o comunicare privitoare la Securitatea Energetică. Consiliul European din 27 iunie a analizat documentul, dar a amînat deciziile pentru toamnă, avînd în vedere calendarul votării noii Comisii Europene şi alegerii unui nou Preşedinte al Consiliului.

În acest context, e oportun să ne întrebăm ce putem pune pe masă atunci cînd se caută soluţii. România consumă mai multă energie electrică decît produce şi are un deficit minor în sectorul de gaze (20% din consum). Există trei surse în zona de gaze care pot acoperi nevoile României şi pot transforma ţara noastră în platformă de export pentru vecini. Aceste cîteva proiecte au perspective de a intra pe piaţă în jurul anilor 2019-2020, ceea ce numim „coincidenţa perspectivelor": 1. Intrarea pe piaţă a exploatărilor Petrom din Marea Neagră; 2. Intrarea pe piaţă a resurselor din gaze de şist; 3. Finalizarea interconectorului cu Bulgaria, asigurînd astfel legătura spre Grecia în perspectiva finalizării conductelor care vor aduce gaze naturale din Azerbaidjan în Europa, ocolind Rusia.

Prin construcţia gazoductului Iaşi – Ungheni, România a făcut primii paşi în scăderea dependenţei energetice a Moldovei de Rusia. Aceşti paşi trebuie urmaţi de construcţia unor staţii de comprimare şi de o nouă conductă Ungheni – Chişinău. Proiectul Iaşi – Ungheni este finalizat. Guvernul de la Chişinău a decis recent înfiinţarea unei noi companii de stat care să distribuie gazul care ar urma să vină pe conductă – Vest MoldoTransgaz. Pentru faza a doua a proiectului sînt prevăzute două staţii de comprimare pe teritoriul României, care ar urma să fie finanţate din fondurile structurale primite de la UE (prin Programul de Infrastructură). Pentru conducta Ungheni – Chişinău, guvernul moldovean este în discuţii avansate cu Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare în vederea acordării unui împrumut. Finalizarea acestor proiecte va lega Moldova de piaţa românească a energiei, urmînd să fie alimentată din sursele 1, 2 şi/sau 3 menţionate mai sus.

România acţionează în direcţiile stabilite de nevoile de securitate ale UE, urmărind un interes naţional legitim: ajutarea Republicii Moldova. Însă este nevoie de o clarificare conceptuală care să poziţioneze ţara în ce priveşte principala dilemă energetică europeană: mai multă sau mai puţină integrare. România este o ţară cu resurse proprii importante, de aceea există o tendinţă naturală în rîndul decidenţilor de a izola piaţa românească sau de a întîrzia pe cît posibil conectarea la piaţa europeană (a se vedea amînarea conductelor interconectoare către Bulgaria şi Ungaria). De cealaltă parte, România este conştientă că numai solidaritatea europeană reală poate asigura o reducere a dependenţei faţă de Rusia. Ca şi celelalte state europene, ne aflăm într-un tip de „dilemă a prizonierului", în care nu ştim cît să ne bazăm pe propriile resurse şi cît pe resursele comune. Am vrea mai multă integrare, dar ne e frică de faptul că alte state europene vor „trişa" şi vor prefera înţelegeri preferenţiale cu Rusia (a se vedea cazul *South Stream*). În aceste condiţii, e nevoie de o dezbatere internă serioasă care să conducă la o decizie politică majoră privind poziţionarea României.

România este o ţară cu resurse proprii importante.

Al treilea pachet energetic, care vizează crearea şi liberalizarea pieţei europene de energie, va trebui cu siguranţă implementat, însă întrebarea *„Cît de multă integrare vrea România în domeniul energetic?"* rămîne valabilă. Potenţialul energetic al României, mai ales în contextul recentelor descoperiri din Marea Neagră, ar putea constitui un punct de atracţie înşelător pentru decidenţi, care ar putea fi tentaţi să se bazeze tot mai mult pe resursele proprii în materie de energie. Însă ar fi un pariu perdant: securitatea energetică reală nu se poate crea prin izolare. O interconectare cît mai aprofundată, atît fizică, cît şi a pieţei, poate creşte şansele României de a-şi asigura securitatea energetică pe termen lung şi chiar de a deveni un furnizor regional de energie. Conceptul de *smart dependence* (dependenţă inteligentă) trebuie să prevaleze în cadrul viitoarei strategii naţionale, în locul aceluia vetust de „independenţă energetică".

Propunem cîteva idei directoare care ar trebui să ghideze poziţionarea oficialilor români în dezbaterea europeană:

a) Securitatea energetică este acum principala miză a politicilor energetice europene. Din păcate, Europa nu-şi mai permite să se sacrifice de una singură pe tema schimbărilor climatice, avînd ca rezultat doar migrarea locurilor de muncă către continente mai egoiste. Sînt unele state membre care încearcă să lege tema securităţii energetice cu tema schimbărilor climatice. Problema schimbărilor climatice a deturnat politicile energetice europene şi a vulnerabilizat situaţia ţărilor europene în ceea ce priveşte securitatea energetică. Acest lucru trebuie să înceteze: cu o Rusie agresivă în coastă, Europa trebuie să se protejeze pe sine, înainte de o iluzorie salvare a Planetei.

b) UE trebuie să decidă şi să menţină o poziţie fermă faţă de South Stream. Asumarea susţinerii Ucrainei intră în contradicţie cu acceptarea construcţiei South Stream. România nu va participa la South Stream şi va cere o poziţionare fermă a Comisiei Europene pentru ca proiectul rusesc să respecte pe deplin legislaţia europeană privind libera concurenţă. Este absurd ca statele europene să impună propriilor companii energetice o legislaţie concurenţială strictă şi, în acelaşi timp, Gazprom să primească excepţii de la această legislaţie.

c) România joacă ferm în clubul ţărilor UE care susţin energia nucleară.

d) Crearea pieţei unice europene nu se va realiza atît timp cît vom avea o piaţă unică reglementată de 28 de autorităţi de reglementare din 28 de state membre. Este nevoie de un angrenaj instituţional comun, care să susţină piaţa unică de energie.

În ce priveşte dezbaterea internă românească, principala provocare va fi accesul propriu-zis la resurse. Populaţia începe să nu mai accepte necondiţionat riscurile de mediu. Indiferent de tabăra politică sau de care parte a dezbaterii te situezi, fapt este că industria energetică ca atare are o problemă. Cea mai mare opoziţie se manifestă faţă de explorarea gazelor de şist, deşi această resursă ar putea acoperi direct domeniul cel mai vulnerabil în ce priveşte securitatea energetică (deficitul de gaz natural). Dar nu doar domeniul gazelor de şist, ci si instalarea liniilor electrice de către compania de stat autorizată naşte opoziţia anumitor localnici. Este o diferenţă vădită între prevederile legale şi starea de spirit a populaţiei, ceea ce face ca respectivele contracte/legi să fie foarte costisitor de implementat.

Exploatarea resurselor din Marea Neagră, unde nu se manifestă opoziţie, rămîne cel mai probabil proiect de asigurare a deficitului de gaz pentru regiune. Marea Neagră are un potenţial energetic similar cu cel al Mării Nordului, dar din motive istorice, este mult mai puţin exploatat. Acest potenţial ar trebui să facă obiectul unei politici la nivel european în privinţa securităţii energetice. Marea Neagră este menţionată în Comunicarea Comisiei citată mai sus, deci acest bazin energetic devine de acum de interes european comun. Prin licenţele acordate Petrom, dar şi altor companii care sînt în fază incipientă a explorării, România este statul riveran cel mai avansat în această privinţă. Chiar guvernul ucrainean al fostului preşedinte Viktor Ianukovici privea Marea Neagră ca o resursă-cheie pentru scăderea dependenţei de Rusia, dar abia la finele lui 2013 a acordat primele licenţe de explorare. Această resursă este pierdută acum pentru Ucraina, prin pierderea Crimeii. Anexarea Crimeii de către Rusia creează o vulnerabilitate potenţială, şi pentru exploatarea resurselor româneşti din Marea Neagră, dar experţii participanţi la consultare nu au considerat pericolul iminent. (Radu Dudău şi Laurenţiu Pachiu au scris extensiv pe subiectul impactului anexării Crimeii asupra resursele energetice submarine). După delimitarea platoului continental şi a zonei economice exclusive între România şi Ucraina (pentru care s-a recurs la Curtea Internaţională de Justiţie), ambelor state li s-a permis să ofere concesiuni pentru explorare. Din păcate, nu s-a făcut o înţelegere pentru zăcămintele care se întind în ambele zone economice (română şi ucraineană, actualmente *de facto* rusească). Nu este foarte probabil ca Rusia să pună în discuţie frontiera marină stabilită de Curte (dar teoretic e posibil), există însă riscul ca exploatarea în perimetrele de pe graniţă (de exemplu, perimetrul Neptun) să fie îngreunată şi şicanată (de pildă, prin invocarea unor standarde de mediu care ar trebui convenite între România şi Rusia). România trebuie să fie pregătită pentru un scenariu în care Rusia ar putea invita autorităţile române să semneze un Acord de Unitizare (explorare în comun a unui rezervor care depăşeşte zona maritimă exclusivă). Însă spre deosebire de Ucraina, care era interesată să exploateze aceste resurse, Rusia nu are acest interes şi ar putea prefera doar să blocheze lucrările. Însă un asemenea Acord ar putea însemna un precedent de recunoaştere a anexării Crimeii, ceea ce ar pune România în faţa unei dileme dificile: să negocieze un acord cu Rusia recunoscînd implicit anexarea peninsulei, sau să întîmpine dificultăţi în exploatarea resurselor.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Criza lămîilor

Hai, că ne-am procopsit. Avem criză la lămîi. Asta e criză de boier, pardon, de hipster. Dragă, mi-e tare *hangri* şi *uitaut lemon*, behăi. Au, no behăit, *bicause* de boala limbii albastre. Sînt boli, molime, contaminări pe tot mapamondul, sîntem sub zodia unei crize mici, care să ne atingă la nervi, bă, ăştia cu lămîile mă fac la nervi. Am auzit vorba asta taman acum, în plină criză de lămîi care loveşte zdravăn în apa plată cu lămîie şi-n limonadă şi-n fresh-uri. Eu cred că e făcută special, tocmai acum, cînd am descoperit şi noi trenduri *slim*, or, *lemon*-ul este pe *slim*, orice s-ar povesti. Este *slim*, frate! *Slim* de *slim*. Fitness. Tragi de fiare, apoi bagi un *lemonade*, ori o apiţă cu *lemon*. Vă daţi seama cîte industrii se prăbuşesc din pricina acestei Argentine inconştiente care găzduieşte molima lămîilor? Ceea ce mi se pare chiar caraghios – şi nu poţi să nu tragi la gioale acestor supermarketişti – este cum au speculat ei criza. Nu mă uitam nici mort la proveniența lămîilor, acum afişe ucigaşe îţi arată că lămîile sînt din Argentine şi dă 17 lei pe kil, dacă vrei lămîi. Să fim serioşi. Criza din Argentina nu este nici prima, nici ultima, şi nici devastatoare. Uite, eu am pus grape în salată, şase lei kilu – o bucată, un leu şi ceva. Apoi, măgăriile continuă pentru că ţări de facere de lămîi sînt duium. Care n-a fost în Italia în vacanţa asta? Lămîi erau, şi erau şi măsline. Panică? *No panic. Only bitter!*

Coordonatoare: Stela GIURGEANU

În principiu, despre principii

Texte şi opinii de:

- Ioana BOT (profesor de literatură română)

„Autoportret cu principii“

- Bogdan VOICU (sociolog)

„Puţintică răbdare“

- Dana JALOBEANU (lector dr., la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)

„Principii şi valori în cercetarea ştiinţifică“

- Sorin COSTREIE (lector univ., Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)

„Despre (meta)principii“

- Emanuel SOCACIU (lector, Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)

„Principii la locul lor“

- Constantin VICĂ (cercetător, Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea Bucureşti)

„Cîteva principii ale lumii digitale“

argument

Între datorie şi dorinţă

„O chestiune de principiu“ – este o sintagmă pe care astăzi o auzim destul de des, invocată mai ales în cazurile în care, într-o dispută, sau într-o justificare, rămîi fără argumente logice. Atunci recurgi la ideea de principiu, ca la un drept autoproclamat de veto.

Căci, se ştie, peste principii, nimeni nu poate trece. Nu are voie, căci sînt inviolabile. De la discursuri oficiale, în care politicienii se bălăcăresc reciproc pe bază de „principiu“ sau iau decizii personale, în baza aceloraşi „principii“, şi pînă la certurile banale dintre doi vecini care îşi dispută supremaţia principiilor privind închiderea sau deschiderea uşii de intrare în bloc, conceptul, desemnînd elementul fundamental al construirii unor sisteme de legi, punctul primordial al începutului, este astăzi tratat cu atîta uşurinţă, încît riscă să rămînă un simplu cuvînt.

Ce înseamnă, pînă la urmă, a avea principii? De la definirea termenului la propagarea sa în vocabularul de bază, folosit uneori ca tic verbal, unde se mai situează normele societăţii de azi?

Care mai sînt principiile reale şi care cele inventate? Există principii personale, dar ce le conferă acestora validarea, aura de autenticitate? Căci de multe ori, vrăjiţi de goana după confirmarea propriei persoane, investim ideea de principiu personal ca fiind universal valabilă.

Dacă în comunism exista tentaţia justificată de a „înşela“ statul român, un stat asupritor şi dictatorial, prin mici gesturi – chiar făcînd blatul cînd călătoreai cu tramvaiul devenea o „chestiune de principiu“ –, accentuînd astfel spiritul de frondă, astăzi diferitele forme de frondă personală provoacă mai degrabă ricoşee periculoase la nivel macro, precum lipsa de la vot, pe motiv că prin aceasta „trebuie să dai o lecţie politicienilor“.

Este, aşadar, ideea de pervertire a principiilor legată de înceata democraţie a societăţii noastre? Este cauza stagnării, a greoaiei ieşiri din amorţeală? Mai există oare conştientizarea faptului că respectarea unor principii valabil universale se face fără echivoc? Căci un principiu nu poate fi interpretat. Nu poţi avea principii cu două înţelesuri. Nu poţi încălca sau fenta un principiu, gîndindu-te că data viitoare o să-l respecţi, dar că atunci cînd nu-ţi convine, treacă de la tine, îl îndoi niţel, cît să-ţi rezolvi problema. Dar că, în principiu, rămîi principial.

Ce facem aşadar cînd dorinţele personale contravin datoriei? Conştientizăm faptul că, încălcînd un principiu, acesta dispare, sau preferăm să ne facem totuşi poftele, dar să ţinem capul sus, proclamînd că, de fapt, avem coloană vertebrală, ascunzînd, în acelaşi timp, proteza care ne ajută să mergem mai departe? (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 18 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Ioana BOT

Autoportret cu principii

Nu prea ştiam de unde să încep articolul acesta. Dar ziua mi-a fost începută de altcineva, care i-a dat ritmul – şi a dat să îi scrie sensul… Un telefon (necunoscut), la opt trecute fix, în vremuri de concediu; răspund, totuşi. Vocea unei foste colege, de mult plecate din ţară (şi nemaiauzite de mine de-atunci), care mă salută şi trece repede la esenţă: „Uite, tu, de ce te caut. Am scris o carte, auzi, am scris un roman. Şi am venit acasă, îs aici, şi am lansarea romanului mîine, la… Şi am auzit că tu eşti cea mai tare de pe-aici, te-ai ajuns, eşti prof universitar, ce mai, eşti tare, şi vreau să vorbeşti tu mîine la lansare despre cartea mea." Îi spun, cît de ferm pot, că nu vorbesc niciodată despre cărţi pe care nu le-am citit, şi refuz invitaţia. Insistă: „Hai, mă, că nu trebuie s-o citeşti, trebuie să zici ceva de bine despre ea, ca la o lansare. N-o să ştie nimeni că n-ai citit-o… Hai, mă, nu fi afurisită… etc." Discuţia se încheie cu supărări şi reproşuri. Desigur, dacă nu vreau să vorbesc despre romanul ei pe necitite, colega nu mi-l mai oferă, num'-aşa, cadou. Răsuflu uşurată: de fapt, rugămintea aceasta hei-rupistă m-a scutit de un alt fel de refuz, mai greu de formulat elegant. Îmi amintesc de plecarea colegei din ţară (cam pe cînd se schimba mileniul pretutindeni şi românii începeau să circule mai liber), în toiul unei anchete enorme despre cum furase pe unde lucrase. Cu aşa realizări, colega mea îmi lăsase un gust amar şi-o amintire aşijderea. Între timp, infracţiunea s-a prescris – e prima ei întoarcere acasă, şi încă în ipostaza de scriitoare! Nu aş fi vrut să lansez cartea unui hoţ, dar probabil că aş fi inventat un motiv, evitînd să-i spun de-a dreptul că nu îmi doresc să mă afişez cu ea, nici chiar acum, nici preţ de o lansare de carte.

Mic exerciţiu de fixare, acum: cîte principii am respectat eu în episodul acesta? Enumăr repede: principiul de a rămîne cît mai politicos cu interlocutorul, chiar dacă sentimentele mele faţă de el sînt violent negative; principiul de a nu vorbi/scrie/judeca o carte pe care n-am citit-o; principiul de a nu răspunde înjurăturii, jignirii etc. cu o altă înjurătură; principiul de a nu mă însoţi cu cine nu îmi seamănă (OK, pe acesta l-am aplicat prin eschivă, m-au ajutat celelalte principii…); principiul de a spune *Nu* atunci cînd vreau să spun *Nu*. Nu sînt cam multe principii pentru o situaţie aşa de mică şi benignă? Întrebarea aceasta mi-a fost pusă adesea, cînd invocam respectarea unor principii – ca şi cum principiile ar fi ceva greu, mare şi impozant, care ar arăta ridicol alături de minusculele situaţii ale cotidianului nostru.

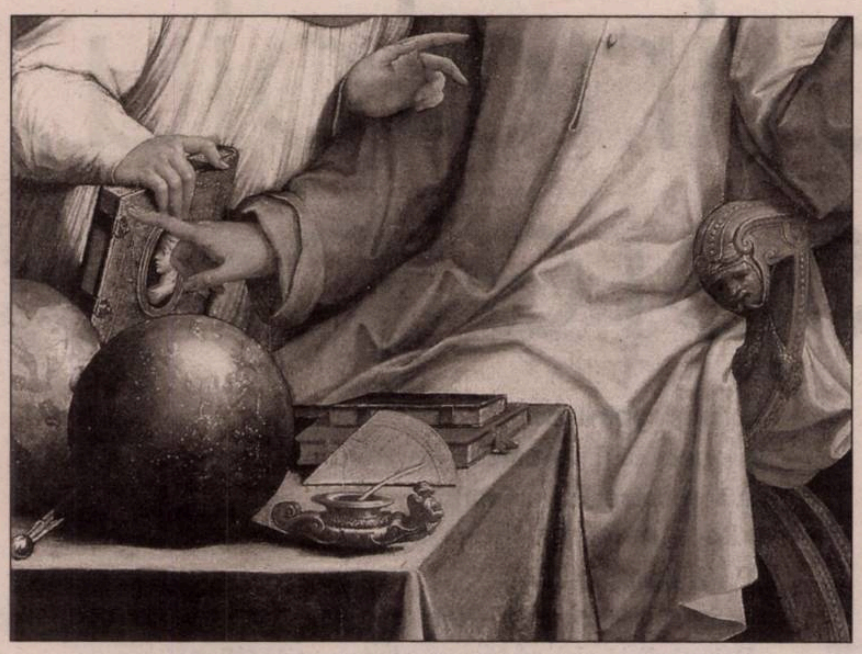

„N-am ucis un om, am ucis un principiu."

DOSTOIEVSKI

Întotdeauna am răspuns cu „Nu" întrebării de mai sus, din convingerea că întreaga mea viaţă, cu măruntele şi marile ei momente, se desfăşoară conform unor principii, induse mie prin educaţie (altfel nu se poate, principiile nu sînt codate genetic), şi pe care le respect chiar atunci cînd nu conştientizez acest lucru. Ele se referă la normele morale ale lumii mele (ale lumii noastre? vă alăturaţi mie în acest exerciţiu de principialitate?), fără de care lumea mea s-ar prăbuşi în haos, în acel haos ce ameninţă mereu la marginile ei poroase. Dacă mă duc să plătesc înghеţata în magazin, după ce am luat-o din frigiderul de afară, şi nu plec cu ea, pur şi simplu, e pentru că *nu fur*. Şi mă aştept ca nimeni din jurul meu să nu o facă. Dacă admir poşeta unei trecătoare, fără să i-o smulg din mînă şi s-o iau la sănătoasa, nu e pentru că nu mai pot să o iau la sănătoasa în mod eficient, ci pentru că *nu rîvnesc la averea altuia*. Dacă îmi mai iau şi un jerseu la plecare (deşi îmi va fi foarte cald peste zi, ştiu dinainte), la rugămintea mamei mele înfrigurate, nu e pentru că sînt prea docilă, ci pentru că şi prin asemenea gesturi mici înţeleg *să îi cinstesc pe tatăl meu şi pe mama mea*. De fapt, cele 10 porunci, înrădăcinate în mine. Dezvoltate în principii care nuanţează poruncile biblice şi le adecvează contextului istoric în care trăiesc şi meseriei pe care o practic (amestec inefabil de bucurie a vocaţiei împlinite şi inerţie în aşteptarea apropiatei pensionări), mediului familial şi social unde îmi duc viaţa prea singura…

Fără să simt deloc o disproporţie, aceleaşi principii (mari, după unii, ca şi cum ar exista furturi, crime, incesturi şi alte preacurvenii sociale acceptabile pentru că sînt mici, faţă de altele inacceptabile pentru că sînt mari) îmi justifică toate nivelele deciziilor. Mi-aş dori să fie aşa pentru toată lumea din jurul meu, dar am înţelepciunea (vîrstei…) de a nu mai aştepta asta. Cunosc oameni absolut rezonabili pentru care aruncarea gunoiului menajer lîngă tomberon e acceptabil, în vreme ce exploatarea aurului cu cianuri în vreo depărtată provincie a Planetei e inacceptabilă. Cunosc vegetarieni respectuoşi cu vacile din abatoare, dar care îşi abandonează cîinele la plecarea în concediu. Mă revoltă cetăţenii furioşi că le-au furat (romii) maşina peste noapte, dar care pretind liniştiţi o diplomă, funcţii şi posturi, pe baza unei lucrări plagiate. „Favoritul" meu, pe o scară ironică, e bărbatul de succes (în afaceri, în viaţă…) care îi explică amantei sale că nu poate admite ca preşedintele ţării sale să fie la cheremul unei blonde. El e întotdeauna un bun român. În pereche cu femeia (de succes şi de înalte principii) care ţine toate posturile şi înjură de toţi sfinţii (acum, în lumea noastră, fiind la fel de cool să înjuri la greu dacă te ţii de upper-class, ca şi să mergi la biserică săptămînal, dacă nu ai fost botezat la naştere). Ea e întotdeauna o bună creştină.

Cum mă simt, respectîndu-mi principiile? Poate că nu m-aş simţi nicicum în mod deosebit, dacă lumea din imediata mea apropiere nu m-ar face să simt, acut, pe proprie piele, ca să zic aşa, momentele cînd, respectînd principii, îi provoc neplăceri. Desigur, dacă aş şti că foloseşte la ceva să visez, aş visa la o lume în care respectarea principiilor morale să fie de la sine înţeleasă pentru toţi, universal aplicată, firească şi uşoară, ca trecerea cuţitului prin unt şi a peştelui prin apă. Mă doare, nevindecabil, întotdeauna, momentul acela în care, sub ochii reprobatori sau înţelegători sau admirativi sau opaci ai celor din jurul meu, eu mă ţin de un principiu, şi cei din jurul meu, nu. Ştiu dinainte că, la un minim exerciţiu democratic, precum votul, voi pierde (eu cred că furtul de orice fel trebuie pedepsit conform legii – dar colegii mei pot considera că a pedepsi studentul dovedit ca plagiator înseamnă „a strica viitorul bietului copil" şi vor vota pentru iertarea, *in extremis*, a hoţului); ştiu dinainte că voi pleca din orice „for decizional" al mediului meu academic, unde nu voi reuşi să impun respectarea unor principii (anul acesta am demisionat din Senatul universităţii mele pentru o problemă de „transparenţă decizională" şi de „solidaritate colegială", de altminteri principii pe care le consider esenţiale într-un climat academic sănătos; dar e la fel de adevărat că demisia mea s-a justificat prin „motive personale"…). Mă dau deoparte, plec, accept deciziile majorităţii democratic exprimate (OK, şi acesta e un principiu, chiar dacă el se aplică în defavoarea altor principii, cu atîta uşurare cîtă uşurinţă), fac toate acestea cu speranţa că măcar studenţii mei vor vedea ce fac şi unii din ei, cei aleşi (cei sortiţi aceleiaşi singurătăţi principiale?), vor înţelege şi îmi vor urma exemplul. Profesoară pînă la capăt, înţeleg să fac din respectarea principiilor tot o lecţie, chiar dacă una discretă.

Nimic mai trist (şi mai periculos), însă, decît o lume în care respectarea principiilor devine o chestiune de opţiune personală. Dacă eu înţeleg să respect principiul de a nu fura, şi să cer pedepsirea celor care o fac, alături de mine poate trăi (liniştit?) şi se poate înmulţi comunitatea celor pentru care principiul este, dimpotrivă, „pupă-l în bot şi-i papă tot". Pentru că, aşa cum ne învaţă acelaşi autor (iar noi, românii, ne admirăm marii clasici, din principiu, după cum admirăm „Mioriţa" şi pe Ştefan cel Mare), „o soţietate fără prinţipuri va să zică că nu le are".

Cum mă simt, aşadar, trăind după principii morale înalte? Răspund la întrebare, pentru că – din principiu – am răspuns întotdeauna întrebărilor dilematice. Mă simt foarte singură în lume şi foarte bine în coconul familial. Iar faptul că aceste două spaţii sînt atît de diferite îmi creează, la rîndul lui, un uriaş disconfort.

Nu *atunci cînd vreau să spun* Nu.

***Ioana Bot** este profesor de literatură română la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca.*

Dana JALOBEANU

Principii și valori în cercetarea științifică

Cercetătorul ştiinţific este o figură bine cunoscută în societatea contemporană. Îl regăsim adesea în discursul public atunci cînd produce descoperiri. Echipele de cercetători inventează (de la energie verde la transformarea celulelor bătrîne în celule tinere), tot ele propun sau rezolvă probleme şi tot ele, desigur, cheltuie fonduri bugetare şi se plîng că n-au bani. Ştiinţa a ajuns atît de prezentă în spaţiul public, încît rareori ne oprim să ne întrebăm asupra naturii ei. Poate doar filozofii continuă să fie interesaţi, fascinaţi şi intrigaţi de natura discursului şi a practicilor acestei întreprinderi numite ştiinţă modernă. Fascinaţia filozofului pentru ştiinţa modernă este un fenomen de lungă durată şi interesant în sine, generînd nenumărate teorii normative ale cercetării ştiinţifice, dublate de tot atîtea discursuri critice la adresa practicilor curente ale cercetătorilor. Cearta filozofilor (ştiinţei) a adus adesea în discuţie problema valorilor şi a principiilor cercetătorului. În ea s-au angrenat şi alţii: istorici, antropologi şi psihologi, uimiţi să descopere caracterul cu totul special al acestei ciudate întreprinderi numite cercetare ştiinţifică.

Vă invit să-l urmărim pe cercetător în propriul habitat şi să vedem trei dintre cele mai răspîndite comportamente şi obiceiuri ale cercetătorului: participarea la conferinţe ştiinţifice, raportul colegial şi munca în folosul profesiei.

Ritualuri de conferinţă

Filozofi, psihologi şi antropologi au atras adesea atenţia asupra caracterului straniu şi contra intuitiv al conferinţelor ştiinţifice. Imaginaţi-vă o adunare fin ierarhizată, după criterii foarte precise, însă semiimplicite şi accesibile doar celor perfect integraţi în profesie. Nou-veniţii şi outsiderii se află în faţa unor ritualuri destul de greu de descifrat.

Un exemplu: un cercetător îşi comunică rezultatele. La sfîrşitul comunicării lui se lasă liniştea. Lumea din sală pare să fie de acord (cel puţin cei care n-au moţăit în băncile din spate). Cercetătorul însă e distrus. Cu excepţia cazului cînd e încă student (şi deci nefamiliarizat cu manierele de conferinţă), ştie că tăcerea înseamnă că propunerea lui e fie complet obscură, fie prea proastă pentru a fi luată în serios. Un al doilea cercetător termină de vorbit şi în aer se ridică o pădure de mîini. Colegi şi competitori sar pe el cu critici, întrebări, întîmpinări. După comunicarea lui, pe coridor, oamenii continuă să se refere la ideile lui şi să le critice. Propunerea lui pare să nu aibă nici o şansă să convingă pe cineva. Şi totuşi, îl vezi exultînd. A repurtat cea mai mare victorie pe care o poate avea un cercetător la o conferinţă. Sigur că sînt conferinţe şi conferinţe. Unele sînt importante pentru că, după comunicări, pe coridoare, în pauzele de cafea sau în momentele informale de dinainte de cocktail, au loc interviuri de angajare pentru un post sau altul. Altele sînt prilejuri de a lega prietenii intelectuale sau de a construi proiecte de cercetare. Un lucru e sigur. Pentru a înţelege interacţiunile de conferinţă e nevoie de practică, experienţă, cunoaştere. Pentru un outsider, ceea ce se întîmplă la o conferinţă ştiinţifică e mai opac decît ritualurile de înmormîntare ale locuitorilor din Papua Noua Guinee.

Procesul de evaluare colegială: Cercetătorul care trece de testul diferitelor conferinţe îşi reformulează propunerea şi se gîndeşte la publicare. Ritualul publicării în reviste de specialitate e cel puţin la fel de netransparent ca şi cel descris mai sus. Lucrarea este anonimizată şi trimisă mai departe unor alţi cercetători care, la rîndul lor, şi sub pecetea aceluiaşi anonimat, o citesc cu atenţie şi formulează obiecţii şi întîmpinări critice. Autorul primeşte după cîteva luni două, trei sau mai multe rapoarte amănunţite în baza cărora se pot întîmpla următoarele lucruri: a) propunerea lui este respinsă; b) este trimis înapoi în laborator să refacă o parte a cercetării; c) este trimis la masa de lucru să rescrie argumentul sau structura formală a propunerii sale. Dintre multele aspecte interesante ale acestui mecanism de *peer-review* aş vrea să insist asupra unuia singur: modul în care cercetătorii se angajează, foarte adesea, în activităţi de muncă voluntară.

Munca în folosul profesiei: CV-ul cercetătorului conţine o rubrică cu un titlu interesant: muncă în folosul profesiei. Este vorba despre servicii voluntare, de tipul evaluării colegiale descrise mai sus. Efortul de a citi şi înţelege articolul unui coleg şi de a întocmi un raport asupra lucrării primite este adesea considerabil. El nu e niciodată remunerat. Tot neremunerate sînt evaluările colegiale ale proiectelor, comitetele de selecţie ale conferinţelor mari, comitetele consultative ale revistelor de specialitate, comisiile de concurs sau cele pentru acordarea unor premii. Comunitatea ştiinţifică n-ar exista fără această muncă în folosul profesiei, pe care toţi cercetătorii, ajunşi la un anumit nivel de specializare, o exercită în mod benevol.

Din aceste cîteva elemente de istorie naturală putem deja vedea că întreprinderea destul de contraintuitivă numită cercetare ştiinţifică depinde de o serie de principii şi valori implicite, exprimate în atitudini şi comportamente caracteristice. Acestea fac ca într-o comunitate profesională bine dezvoltată să prevaleze virtuţile care fac posibilă colaborarea: onestitatea dublată de o anumită politeţe (o critică într-un limbaj inacceptabil tinde să-l izoleze pe cercetător în propria comunitate), generozitatea, punctualitatea (capacitatea de a respecta deadline-uri) şi un anumit tip de altruism. Asta nu înseamnă că cercetătorul ştiinţific e pur şi simplu o fiinţă prietenoasă, altruistă, harnică şi sinceră; lumea ştiinţifică e competitivă şi critică şi, luat individual, cercetătorul poate întruni uşor chiar opusul calităţilor menţionate mai sus. Însă comunitatea cercetătorilor nu poate funcţiona decît dacă caracterul individual e subordonat principiilor şi valorilor care fac posibile comportamente contraintuitive precum cele pe care am încercat să le descriu aici.

Prestigiu şi impostură: Dacă aţi citit pînă în acest punct, aveţi, probabil, cel puţin o obiecţie. Prima, şi cea mai previzibilă: oare nu se poate trişa? Ba se poate, şi se şi trişează adesea. Uneori pentru că e vorba de mize mari, de competiţii între laboratoare şi programe cu foarte mulţi bani. Alteori, revistele de specialitate se grăbesc cu publicarea. Ba se mai întîmplă chiar ca presa să o ia înaintea revistelor de specialitate. (În 1919, rezultatele expediţiei lui Eddington care „confirma" teoria generală a relativităţii au fost mai întîi anunţate în presă, şi abia apoi în reviste de specialitate.)

Apoi, cercetătorul trăieşte într-o lume de tipul *publish or perish*. Ceea ce creează o imensă tentaţie, căreia mulţi cercetători, laboratoare sau chiar reviste i-au căzut pradă, într-un moment sau altul. Rezultatul este apariţia şi proliferarea impusturii intelectuale. Cercetători care inventează rezultate şi trişează procesul evaluării colegiale. Reviste care se grăbesc cu rezultatele. Sau, mai rău, forme de impostură organizate. Reviste inventate special pentru cercetătorii care trebuie să publice (accentul mutîndu-se de pe descoperire pe publicare). Conferinţe fantomă unde scopul nu e testarea propunerilor, ci bifarea unor acţiuni de trecut mai tîrziu în CV. Toate aceste forme de impostură intelectuală atacă, precum un cancer, comunitatea cercetătorilor, punînd în pericol prestigiul profesiei. Ca în orice profesie, prestigiul ştiinţific se cîştigă greu şi se pierde uşor. Mai abitir ca în orice altă profesie, în comunitatea cercetătorilor, descoperirea impusturii atrage după sine pierderea iremediabilă a prestigiului profesional. Nu doar pentru cercetătorul individual, ci pentru toţi factorii (chiar şi cei colaterali) implicaţi în proces. E vorba despre un fenomen interesant şi destul de puţin studiat, asemănător cu reacţia de apărare a unui organism în faţa bolii. Descoperirea unui focar de infecţie atrage imediat o reacţie în lanţ, adesea de proporţii globale.

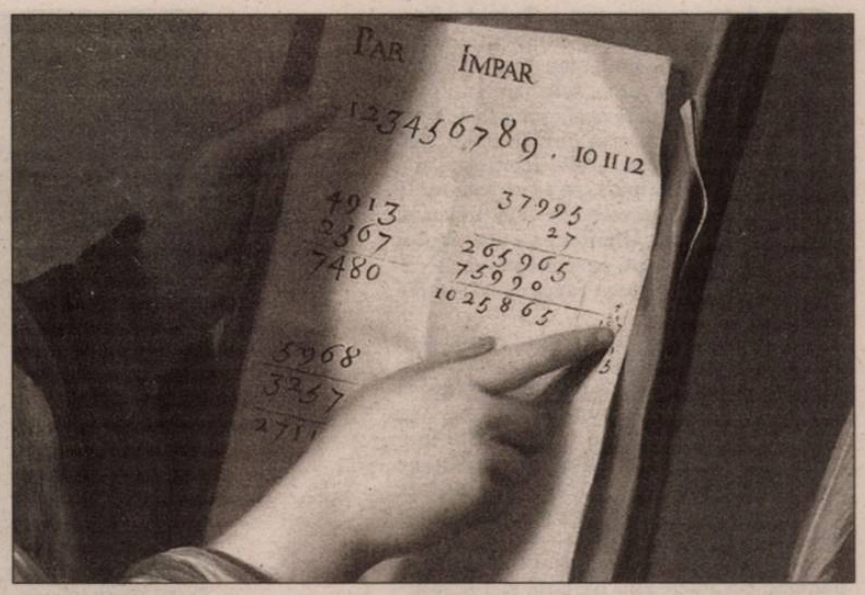

„Venit anual douăzeci de lire, cheltuieli anuale, nouăşpe lire şi şase penny înseamnă fericire. Venit anual douăzeci de lire, cheltuieli anuale douăzeci de lire şi şase penny înseamnă nefericire."

CHARLES DICKENS

„Îmi plac oamenii mai mult decît principiile şi nimic pe lume nu-mi place mai mult decît un om fără principii."

OSCAR WILDE

Cazul STAP: etica cercetării şi criza cunoaşterii ştiinţifice

Să ne amintim un caz recent. O echipă de cercetători japonezi de la un mare şi foarte prestigios laborator (RIKEN) din Kobe au publicat, la începutul anului, două lucrări în revista *Nature*. Era vorba de „o mare descoperire:" sub acţiunea unor factori de stres (precum presarea sau tratarea cu acid) celule mature (de şoarece) redeveneau celule embrionare. Procesul a fost numit STAP *(stimulus triggered acquisition of pluripotency)*. Descoperirea a stîrnit vîlvă; însă nici un alt laborator n-a reuşit să reproducă rezultatele. Apoi, la o cercetare mai atentă, s-a dovedit că lucrările conţineau imagini manipulate. În iulie, rezultatele au fost retractate. Revista *Nature* şi-a cerut scuze, publicînd un întreg grupaj consacrat cazului STAP. La început de august, şeful laboratorului RIKEN, laureat al premiului Nobel, a fost silit să-şi ceară scuze în public. Iar unul dintre cei mai respectaţi cercetători din domeniu, coautor al celor două lucrări, s-a sinucis. Şi lucrurile nu s-au oprit aici. Pierderea reputaţiei unui mare laborator japonez (RIKEN va fi complet reorganizat, redus şi redirecţionat) şi pierderea de prestigiu suferită de o serie de cercetători cunoscuţi a fost dublată de deteriorarea reputaţiei revistei *Nature* şi de o umbră aruncată asupra întregului domeniu. Cu timpul, cazul STAP va deveni probabil caz de manual în cursurile de etica cercetării. A dus la discuţii dure despre siguranţa procesului de evaluare colegială, importanţa îmbunătăţirii instrumentelor de detectare a plagiatului şi responsabilitatea revistelor de specialitate în publicarea unor astfel de „mari descoperiri". Şi a arătat cît de vulnerabilă e comunitatea cercetătorilor în faţa diferitelor categorii de impostură, în mare parte tocmai din cauza faptului că funcţionează după principii deontologice stricte, însă implicite. Poate de aceea mulţi văd în explicitarea principiilor, în multiplicarea cursurilor şi a programelor academice de etica cercetării un îngrijorător indiciu al crizei cunoaşterii ştiinţifice.

***Dana Jalobeanu** este lector univ. dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

Bogdan VOICU

Puțintică răbdare

Ca demni moştenitori ai fiului lui Trahanache, prieteni, cunoscuţi, necunoscuţi mai mult sau mai puţin anonimi vorbind la radio, televizor sau prin parcuri, par a repeta la nesfîrşit vorbele puse pe hîrtie de observatorul din Urbea X: „Tatiţo, unde nu e moral, acolo e corupţie, şi o soţietate fără prinţipuri, va să zică că nu le are!“ Cestiunea este veche de cînd lumea, şi va fi mereu actuală. Uimitor este doar faptul că încă nu am realizat, ca societate, că lucrurile complexe au adesea răspunsuri simple şi elegante.

Să începem însă cu preistoria mereu contemporană. Traiul împreună nu e un lucru simplu. Evident, a nu fi pe cont propriu, ci împreună cu alţii are anumite avantaje. Aşa cum au observat lupii, a trăi în haită face hrana mai accesibilă, uşurează creşterea noilor generaţii, asigură o mai mare unitate grupului. Lucrurile sînt simple atunci cînd toţi se mulţumesc cu ceea ce au, iar ceea ce au este suficient pentru toţi. Problemele apar cînd resursele sînt limitate şi a-ţi satisface dorinţele înseamnă să reduci din posibilităţile altora din grup de a-şi satisface propriile ţeluri. În istoria colectivităţilor umane, contracte sociale tacite şi/sau formalizate au căutat să rezolve problema. Este important mai ales cel tacit, de a nu încălca libertatea altuia, un principiu inamovibil, incorporat în fel şi chip în lege, dar mereu uşor de ocolit de o minte inventivă sau pur şi simplu nepăsătoare la nevoile celorlalţi. Iar inventivitatea este nelimitată. Justiţia a apărut ca instrument necesar pentru a face ca astfel de reguli să fie respectate. Problema este însă viteza cu care societăţile se schimbă, sau mai exact faptul că formalizarea prin legi scrise vine cel mai adesea ca reacţie la schimbare, astfel că justiţia poate impune cu greu norma socială încă nesancţionată prin reguli clare.

Pe vremea Conului Trahanache, a fiului său, a coanei Joiţica şi a lui Agamiţă Dandanache, era simplu să impui respectarea unor principii. Acestea erau unice pentru întreaga societate, adevărul era definit fără echivoc, albul era alb, negrul – negru, iar nuanţele de gri erau la fel de rare ca şi culorile. În lumea lui Caragiale, oamenii erau la fel, gîndeau la fel, simţeau la fel. Acesta era principiul diriguitor al vremii. Resursele nu erau aşa de multe, varietatea stilurilor de viaţă era infinit mai redusă, iar normativitatea străbătea ca un fir roşu viaţa de zi cu zi. Principiile puteau fi de nestrămutat, atitudinea cavalerească era legitimă. Nu exista decît un adevăr, decît o singură utopie. Nu erau rockeri şi rapperi, manelişti şi iubitori de muzică clasică. Bunul gust era unic, moda venea de la Paris şi Berlin, era de bonton să te exprimi în franceză. Mai tîrziu, în comunism, principiile erau şi mai clare. Era firesc să fii salariat, să stai la bloc, să ai o Dacia 1300, să spui în piaţa publică că Nea Nicu e tăticul nostru, al tuturor, iar în spaţiul privat să îl pui pe Bulă să îl înjure din răsputeri pe geniul Carpaţilor. Opiniile erau unice, de necontestat, calea cea bună era una singură: comuniştii sînt răi, dar îi suportăm cum putem. Zicem ca ei, facem ca noi. Problema a apărut abia cînd am putut zice ca noi şi am descoperit că ce avem de zis diferă de la un om la altul.

Dar să revenim la dulcea epocă caragialească, unde universul era simplu şi, cum explicase Newton, merele cădeau de sus în jos. Pe atunci, religia continua să explice în mod aproape unic ce căutăm noi pe Pămînt, iar Darwin era mai degrabă o curiozitate de care nimeni nu auzise. Cum nu venise un anume Einstein cu ideile epocii sale, nimic nu era relativ, ci totul era clar. Nu aveam o fizică bazată pe asumpţii ce ar putea fi infirmate. Nu aveam o medicină care să recunoască deschis că tratamentele propuse sînt probabilistice. Nu, totul, absolut totul era clar, cert, de necontestat. La fel erau şi postulatele ştiinţei sociale: nişte principii imuabile.

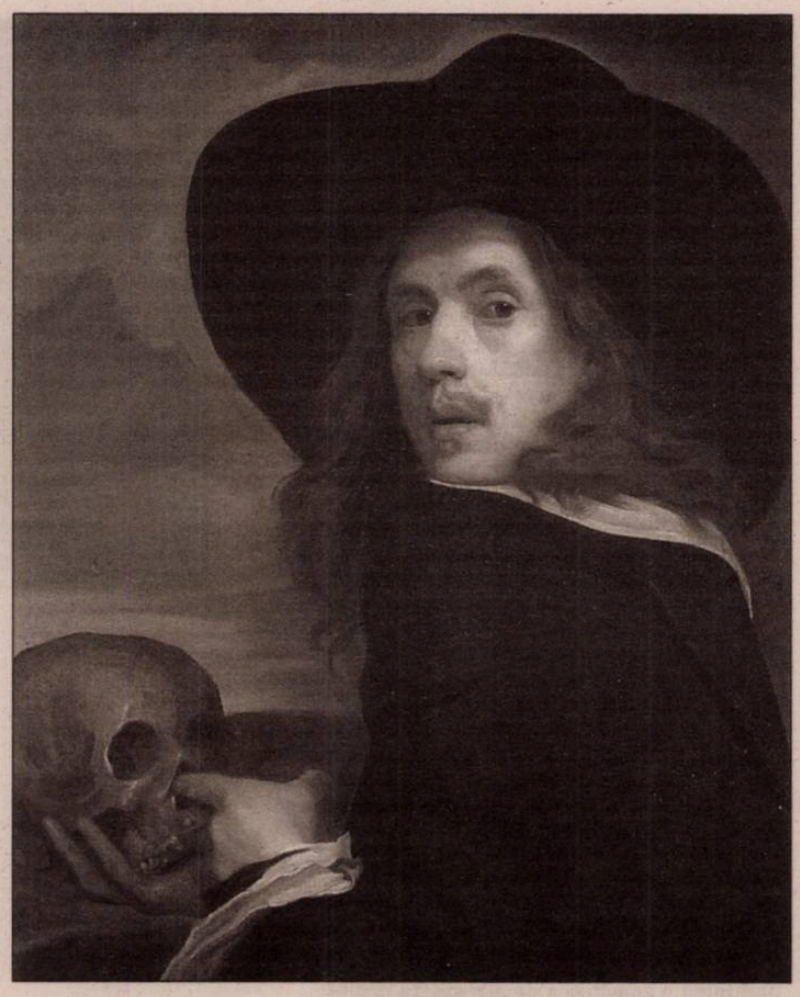

Nostalgia lor ne covîrşeşte şi azi cînd ne ciocnim de indivizi ce au alte opinii şi uităm că lumea noastră, contemporană, e multiparadigmatică, şi sînt multe căi de a atinge aceeaşi ţintă. Convinşi că scopul pe care îl alegem e cel bun, principial, incriminăm imediat, nu stăm să judecăm, acuzăm şi refuzăm dialogul. Uităm că lumea nu mai e alb-negru, ci color, iar ce a fost azi alb, mîine poate fi maro, iar negrul poate fi roz sau galben, în funcţie de locul din care îl privim. Uitînd toate acestea, tăiem punţile, în numele principiilor. Dacă unul a făcut ceva rău, dar e susţinut de cei din jurul său, fie optăm rapid să îi incriminăm orice gest, fie ne înregimentăm în oastea de lăudători. Uităm astfel că lumea nu mai e normativă, iar scopul nu are cum scuza mijloacele. Să vă dau un exemplu simplu: indiferent de jongleriile cu cuvintele, este cert că Victor Ponta a plagiat. Prin urmare, este un simplu hoţ. La fel de adevărat este că se bucură de suport popular. Asta spune că, într-un fel sau altul, trebuie să găseşti o cale prin care să negociezi cu el. A ataca orice faptă a sa, doar fiindcă e a sa nu conduce la nimic bun. Indiferent de jongleriile cu cuvinte şi întoarcerile ca la Ploieşti, este cert că Traian Băsescu, acuzînd repetat în public Parlamentul şi incriminîndu-l, a făcut un deserviciu major democraţiei. Referendumul de suspendare a confirmat lipsa sa de legitimitate. Asta nu înseamnă însă că nu există susţinători şi că domnia sa nu este în continuare preşedinte al statului. A nu negocia cu personajul respectiv sau cu susţinătorii săi, în numele unui principiu, este la fel de nociv. Mai mult, este o căutare a căii celei mai simple: de ce să îmi bat eu capul şi să fac ceva, cînd pot să fiu intransigent?

Evident, exemplele alese sînt extreme. La fel de bine m-aş putea referi la nesfîrşitele procese şi certuri între moştenitori pentru loturi infime de pămînt. Dincolo de disputa principială, rămîne necesitatea (la fel de principială!) de a convieţui în aceeaşi colectivitate. La fel se întîmplă cu orice alte grupuri vă trec prin minte şi care, de voie, de nevoie, împart acelaşi teritoriu. Principiul care devine dominant este mereu acelaşi: nevoia de a coopera. Asta nu înseamnă că nu mai sînt prinţipuri, ci că ele sînt flexibile, iar pentru a le promova, ai nevoie de „puţintică diplomaţie!“, cum spune Trahanache.

Altfel rişti să începi să pui etichete celor ce nu vor exact ceea ce vrei tu. Aşa cum s-a întîmplat cu unii ce au fost gratulaţi drept huligani în decembrie 1989 şi cu golanii ăia de nu plantau panseluţe în 1990. Sîntem oare aşa de departe de acele momente? Am învăţat să ne flexibilizăm principiile?

Petrolul Ploieşti a jucat un meci împotriva CFR-ului din Cluj. Atmosfera era încinsă în tabăra găzarilor. Un manager controversat exclusese din echipă un jucător iubit de public, care arătase în numeroase rînduri că ţine la formaţia galben-albastră şi la suporterii săi. În timpul jocului, tribuna a scandat împotriva gestului. Meciul nu era rău, dar arbitrul săvîrşea eroare după eroare, stricînd spectacolul. Galeria l-a amendat. În cele din urmă, o pereche de adidaşi a zburat din tribună către un tuşier. Gazeta Sporturilor *a publicat o cronică al cărei titlu începea cu sintagma „Lupii demenţi“ şi afirma, în varii feluri, că suporterii „au luat-o razna“. Exagerarea ar fi fost poate acceptabilă dacă era vorba de un pamflet. Fiind însă o informare, aş spune că vorbim de incriminare în masă, similară celei propuse de foştii preşedinţi ai ţării cînd s-au referit la contestatari cu suavele epitete de huligan şi golan. Principial vorbind, jurnaliştii* GSP *ar fi trebuit sancţionaţi. De cei chemaţi să asigure respectarea libertăţilor individuale. Dar şi de cei 6000 de „demenţi“ din tribună, de rudele lor, de alţi suporteri ploieşteni. Soluţia găzarilor a fost însă alta. Zeci de e-mail-uri au inundat Inbox-ul redactorului-şef al ziarului. Toate spuneau că nu e acceptabil ca astfel de incriminări să fie proferate şi exprimau dezacordul cu atitudinea* GSP. *Presa locală a preluat informaţia. Nu a fost un boicot, ci un protest.* GSP *a reacţionat greu, după mai bine de 24 de ore, dar a făcut-o. Nu a retras articolul, doar a schimbat titlul şi a prezentat scuze publice, atît online cît şi în ediţia tipărită.*

Am învăţat să ne flexibilizăm principiile?

„Prin negarea principiilor ştiinţifice, poţi menţine orice paradox.“

GALILEO GALILEI

Morala e simplă: *GSP* are nevoie de cititori. Suporterii au nevoie de informaţie. Cele două părţi au găsit soluţia de compromis acţionînd cu calm. Promovînd acel principiu încă rar în România de azi, cel al toleranţei şi asumpţiei de nevinovăţie, ploieştenii au dat prilejul *GSP* să repare eroarea cauzată de fuga după senzaţional şi au construit o punte către jurnalişti. Exemplul dat lumii politice este mai mult decît grăitor. Faţă de principiul pe care Ceauşescu şi Iliescu l-au invocat mereu – eu am dreptate orice ar fi – şi pe care nu l-au dezavuat complet niciodată, este o adevărată revoluţie: impunerea respectării principiilor poate fi realizată şi paşnic. Vorba lui Trahanache: „Într-o soţietate fără moral şi fără prinţip, nu merge s-o iei cu iuţeală, trebuie să ai... puţintică răbdare...“ O să vezi atunci că a gîndi altfel nu înseamnă să fii dement. Parol!

Bogdan Voicu *este sociolog (ICCV), membru al grupului românesc pentru studiul valorilor sociale.*

Constantin VICĂ

Cîteva principii ale lumii digitale online

Participăm, de mulţi ani, la revoluţia informaţională digitală; unii dintre noi sînt veterani, alţii se lasă tot mai repede cuprinşi de fiorul (sau febra?) reţelei, iar cu fiecare zi apar noi şi noi nativi digitali. Nu se depăşesc doar limite ale vitezei şi ubicuităţii, ci, mai ales, limite ale cunoaşterii umane. Un sistem general de înţelegere a lumii digitale online este dincolo de capacităţile noastre cognitive, din cel puţin două motive: pe de o parte, sistemul e dinamic, în continuă preschimbare, iar, pe de alta, complexitatea sa nu poate fi redusă cu folos la o serie de principii, legi sau reguli. Nu putem avea o hartă completă şi permanentă a acestei lumi, nu ne-am pus de acord nici măcar dacă această lume este un teritoriu în lumea generală socială, dacă se intersectează parţial cu aceasta, sau este doar o lume independentă, o zonă a „halucinaţiei consensuale".

Instrumentele noastre de analiză, explicaţie şi înţelegere sînt împărţite între sute de domenii ştiinţifice, mii de viziuni (şi proiecte) tehnologice, nesfîrşite interese comerciale, credinţele şi dorinţele umane. Aşa cum şansele de a scrie o istorie universală cresc cu cît decupăm şi selectăm mai mult din materialul faptic, şansa de a da o imagine coerentă se împlineşte dacă alegem un anume traseu de explorare, traseu asumat de la început ca fiind limitat, parţial şi destul de personal. Ce urmează e o listă de principii pe care experienţa lumii digitale mi-a permis să le cunosc. Unele sînt constitutive, altele regulative; unele privesc arhitectura mediului, altele au o funcţie normativă politică şi socială.

1. Principiul căutării. Nu e posibil să ne descurcăm în lumea digitală dacă nu ar exista o funcţie de căutare. Cu cît mediul digital se extinde, cu atît capacitatea de a-l „răsfoi", de a merge la pas prin imensele baze de date scade. Internetul, cu toate aplicaţiile sale (world wide web-ul fiind în continuare cea mai importantă), are nevoie de motoare de căutare. Aparent o megareţea, teritoriile sale sînt împărţite. Avem o zonă publică şi accesibilă prin Google sau Yahoo! (care indexează, structurează şi ierarhizează informaţia), o zona cvasipublică, cvasiprivată controlată de Facebook, şi o serie de teritorii interzise monştrilor căutării: deep web şi darknet. Această împărţire ne duce cu gîndul la următorul principiu:

2. Suveranitate şi guvernanţă. Cine deţine reţeaua de reţele? Chiar dacă există o serie de stăpîni ai lumii digitale care domină diverse straturi şi teritorii ale reţelei (de la companiile publice care întreţin sistemul de DNS, state care vor să-şi asigure securitatea cibernetică şi liniştea conducătorilor, companii care au pus bazele capitalismului informaţional, grupuri informale, precum Anonymous, sau organizate, la cetăţeni şi roboţi), nu putem vorbi de un regim echivalent celui al relaţiilor internaţionale. Internetul este al tuturor oamenilor, dezideratul fundamental este guvernarea sa ca bun public deschis oricăror posibilităţi. Astfel, suveranitatea e tendinţa politică modernă transpusă în lumea de biţi căreia i se opune dezideratul guvernării deschise şi integrative, cu o reprezentare echitabilă a tuturor actorilor implicaţi.

3. Neutralitatea Internetului. Toate pachetele de date care tranzitează reţeaua trebuie tratate ca egale. Astfel, nimeni nu ar trebui să prioritizeze un pachet în defavoarea altuia (adică să ofere unei aplicaţii sau unui serviciu avantaje). Principiul egalităţii datelor în faţa timpului nu se aplică şi utilizatorilor – această egalitate instituită la originile reţelei nu s-a tradus şi printr-o neutralitate politică faţă de utilizatori. Acest principiu implică şi reciprocitate: pe zona din reţea controlată de mine (un provider de Internet, de exemplu) mă angajez să respect neutralitatea doar dacă şi tu te vei angaja, la rîndul tău. Aceste principii, odată abandonate, vor crea o lume şi mai nedreaptă din punct de vedere informaţional. Iar presiunile, cel puţin în SUA, Rusia şi China, sînt foarte mari. Suveranitatea vrea şi poate să distrugă neutralitatea.

4. Principiile informaţiei. La fiecare strat al reţelei digitale vom avea date şi informaţii cu naturi diferite. Dacă ceea ce citim pe Wikipedia este informaţie semantică, susceptibilă să producă cunoaştere pentru subiectul cunoscător (care poate fi atît uman, cît şi artificial), ceea ce tranzitează reţeaua şi ceea ce se procesează de către computerele noastre este o informaţie care răspunde unor principii matematice. Informaţia are un caracter entropic, tendinţa e mai degrabă de dezintegrare decît de conservare. Ne-am aventurat în revoluţia informaţională nu numai social şi economic, cît mai ales filozofic. Conceptul de informaţie este, de fapt, o familie de concepte pe care de-abia acum reuşim să le aproximăm şi să le ordonăm. Drumul de la date pure la cunoaştere este lung şi dominat de incertitudine, iar noi sîntem primii lui temerari.

5. Principiul ontologic al digitalului. Orice date sau informaţii digitale sînt duplicabile perfect şi la nesfîrşit. Trăim într-o lume de copii perfecte care se instanţiază în diverse locuri ale reţelei. Aici rezidă o veche problemă filozofică – a identităţii elementelor indiscernabile. O a doua este culturală: unde se mai află originea şi originalul? Implicaţiile acestui principiu sînt, fără exagerare, imense. O lume care permite, cu costuri aproape nule, orice duplicare *ad nauseam* dă peste cap teoriile economice ale proprietăţii (dispare raritatea şi necesitatea exclusivităţii), distincţia public – privat (de aceea sfera privată / *privacy* este pe cale de dizolvare, nu mai poţi controla informaţia despre sine) şi ideea încetăţenită a originalităţii şi creatorului autonom.

Nimeni nu ar trebui să trateze lumea digitală ca pe un sistem axiomatic coerent şi consistent.

6. Principiul ironic. Tot ceea ce vrem să fie uitat în lumea digitală online reapare, şi tot ceea ce vrem să regăsim este de negăsit. Ultimul an a adus în conştiinţa publică „dreptul la uitare" pe Internet, stabilit de o curte europeană, dar atît de criticat. Oamenii care vor să-şi apere imaginea publică pot cere eliminarea unor rezultate din motoarele de căutare. Dar, conjugînd primul principiu cu al cincilea, apare cu claritate imposibilitatea unui control al memoriei. Informaţia duplicată poate fi regăsită într-o altă zonă a reţelei, la un alt nivel. Ea poate fi „uitată" pe un terminal sau într-un server oprite, care se pot reactiva. Uitarea digitală apare cînd avem mai mare nevoie de informaţie, iar reamintirea a ceva nu poate fi comandată.

7. Principiile reţelei şi viralitatea. S-ar putea traduce astfel: nu încerca să opreşti ceva ce s-a „scurs" în reţea. Desigur, reţeaua răspunde şi ea unor principii matematice (topologia sa), economice şi sociale (efectul de reţea), are proprietăţi emergente şi are puteri cauzale, fără a avea capacităţi intenţionale. Reţelele digitale, precum şi cele sociale, au ierarhii – nu toate nodurile sînt egale, unele sînt autorităţi, altele mai degrabă referinţe. Putem ajunge pe drumul cel mai scurt oriunde, dar unii sîntem marginali, alţii – noduri centrale. De aceea se pot face şi se fac experienţe sociale în reţea: pentru că ascunde proprietăţi vizibile doar în cazul participării unor mulţimi mari de oameni. Să ne fie frică de acest Matrix?

„Vreau doar să ştiu ce principii fundamentale a urmat Dumnezeu în crearea Universului. Altceva nu mă interesează."

ALBERT EINSTEIN

„Dacă înveţi doar nişte metode, vei fi încătuşat de ele, dar dacă înveţi principii, îţi vei putea concepe propriile metode."

R.W. EMERSON

8. Principiul generativităţii şi transgresivităţii. Orice mediu generativ, cum este cel digital, implică, cu necesitate, posibilitatea transgresivului. Internetul şi multe tehnologii digitale ale informaţiei sînt în continuă dezvoltare şi expansiune pentru că sînt generative, adică designul lor originar a fost unul al deschiderii. Au fost lăsate să fie mînuibile, adaptabile şi transformabile de către oricine. Nu putem şti de la început scopurile diverse ale tuturor agenţilor, aşa că lăsăm deschisă orice posibilitate. Impredictibilitatea aceasta are şi versantul ei negativ: unele scopuri sînt maliţioase. Lupta se duce nu numai între suveranitate şi neutralitate, ci şi între generativitate şi securitate.

9. Principiul contradicţiei. Există cel puţin două enunţuri contradictorii în lumea digitală, dar care nu duc la explozia sistemului. Nimeni nu ar trebui să trateze lumea digitală ca pe un sistem axiomatic coerent şi consistent. Inconsistenţa e în natura mediului, trebuie să acceptăm că avem un mediu contradictoriu în care ne desfăşurăm o parte din viaţa intelectuală şi care, uneori, funcţionează ca o extensie a minţii noastre. Implicaţiile sînt, iarăşi, foarte mari pentru noi. Putem să construim maşini care să exploreze şi să extragă informaţie certă din acest mediu? Ce logică vor utiliza?

10. Principiul afluenţei sau al belşugului informaţional. Va fi o creştere continuă de informaţie, dar şi o scădere a abilităţilor omeneşti de a-i mai da un sens. Astfel, ne putem întreba dacă sîntem obligaţi să ne continuăm evoluţia ca specie împreună cu maşinile universale care pot computa această informaţie pentru oameni.

Aceste principii sînt generale, dar ţin de experienţa (inter-)subiectivă a unui explorator timpuriu. Am încercat să aplic principiul parcimoniei, adică am ras lumea digitală online cu briciul lui Occam, însă, cu siguranţă, au mai rămas alte principii nedetectate şi necesare. Însă cum *navigare necesse est*, las şi altora aventura de a descoperi alte legităţi, regularităţi şi configuraţii în hypermediul în care ne imersăm din ce în ce mai mult.

***Constantin Vică** este asistent univ. la Facultatea de Filozofie şi cercetător la Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea Bucureşti.*

Sorin COSTREIE

Despre (meta)principii

În principiu, toată lumea se pricepe la politică şi toată lumea are cel puţin un principiu. Mă întreb dacă cele două, politica şi principiile, se intersectează cumva, lucru care nu constituie însă tema articolului de faţă. Pot spune doar că, folosind principiile logicii, putem afirma că şi în politică există un principiu: „nici un politician nu are nici un principiu". Aceasta este o afirmaţie paradoxală întrucît, dacă nu facem distincţia între principii şi metaprincipii (principii despre principii), vom cădea într-un paradox logic în care avem parte de o circularitate vicioasă: A spune că nu există nici un principiu este tot un principiu, deci această afirmaţie se contrazice pe sine.

Problema este ce se întîmplă acolo unde avem principii, ce sînt acestea şi ce exprimă ele? Mă voi limita la a vorbi despre principii în filozofie, ştiinţă şi societate. În toate aceste domenii se vorbeşte despre principii ca despre legile fundamentale care explică cum funcţionează domeniul respectiv. Astfel, principiile sînt condiţiile fundamentale de inteligibilitate a lumii. O lume fără principii este o lume opacă conceptual; este o lume fără predictibilitate şi fără sens. Dar ce ne oferă principiile? Acestea ne dau posibilitatea de a înţelege lumea; ele asigură transparenţa raţională a domeniului respectiv. Spre exemplu, principiul suprem al lui Leibniz este *„nihil sine ratione"* (totul are o cauză). Se explică astfel lumea din punct de vedere metafizic, pornindu-se de la această lege raţională conform căreia totul are o explicaţie cauzală. Ştiinţa, de asemenea, are şi ea principii, precum principiul al doilea al termodinamicii, care explică condiţiile în care energia termică se transformă în energie mecanică. Cu privire la societate, avem de exemplu un principiu fundamental de organizare a oricărei societăţi democratice: principiul separării puterilor în stat.

Diferenţa fundamentală dintre principiile filozofiei şi ale ştiinţei, pe de o parte, şi cele ale societăţii, pe de altă parte, este că în primul caz avem parte de principii descriptive, în timp ce în al doilea caz avem parte de principii normative. Primele ne spun cum este lumea, ultimele cum ar trebui să fie. Ambele o fac însă inteligibilă.

Inteligibilitatea lumii este legată de predictibilitatea ei. O lume inteligibilă este o lume pe care o înţelegi, este o lume în care lucrurile evoluează după anumite legi. Principiul este simplificator şi unificator. El dă sens lucrurilor. Cînd lumea are parte de principii, ea evoluează predictibil. Nu te aştepţi ca lucrurile să „cadă" în sus, după cum nu te aştepţi ca cineva care semnalizează la dreapta, să vireze la stînga. Aceasta este buna ordine a lumii, ordine ce o face predictibilă. O lume impredictibilă este o lume opacă raţional, este o lume pe care nu o înţelegi. Spre exemplu, dacă într-o relaţie lucrurile evoluează impredictibil, te simţi străin şi încerci să ieşi din ea. Pe de altă parte, o ordine strictă o face plictisitoare, de vreme ce cam ştii cum vor evolua lucrurile şi-ţi pierzi interesul în a descoperi „noul", care nu mai este de găsit acolo. Buna măsură aici ar fi poate un raport potrivit între o predictibilitate la nivelul traseului şi o impredictibilitate la nivelul modului în care acesta este parcurs. Ştiai că veţi merge la film, dar nu te aşteptai să vină să te ia cu elicopterul.

Dacă însă într-o relaţie mai e poate nevoie de un strop de impredictibilitate, la nivel social este de o mie de ori preferabilă o societate plictisitoare, dar predictibilă, uneia „vii", dar impredictibile. Să luăm în considerare condusul unei maşini. Dacă în trafic nu-ţi semnalizezi din timp mişcările, lucrurile pot lua o întorsătură dramatică, ducînd chiar la accident. Condusul este poate cel mai bun exemplu în acest sens, întrucît îmi pare că acolo raţionalitatea noastră este minimală. În lumea noastră, instinctele par să pună mîna pe volan şi devenim nişte fiare

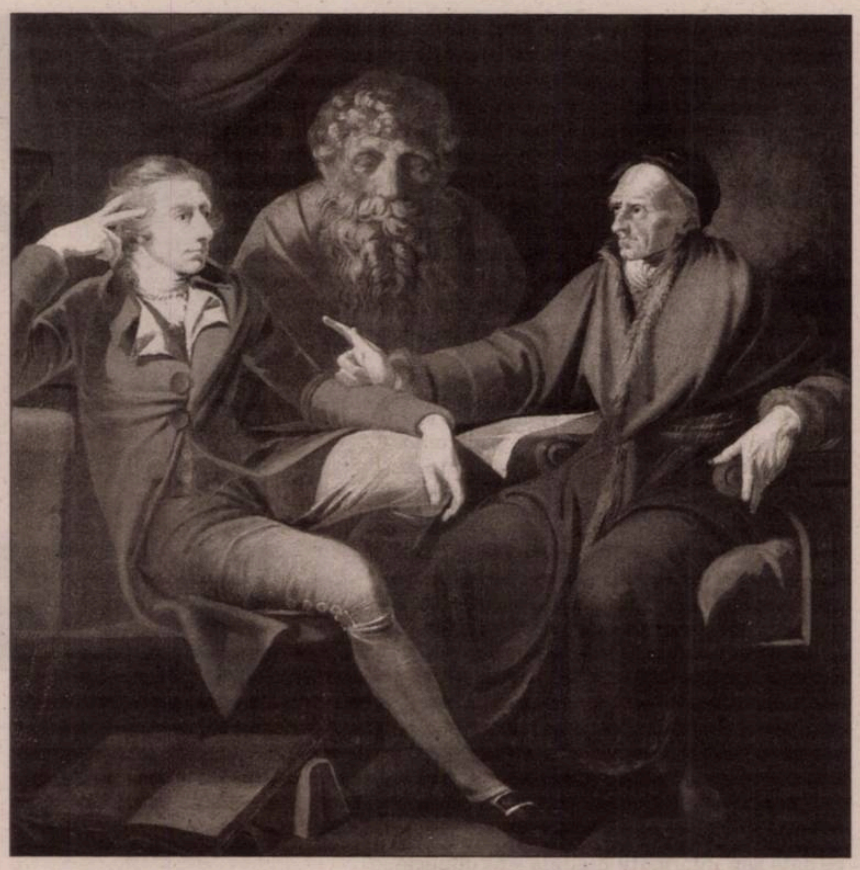

dominate de pasiuni psihanalizabile. Ştiu persoane, de altfel cît se poate de raţionale, cu maşini scumpe şi potente, care nu semnalizează decît în ultimul moment, spunînd că fac economie la bec. E o chestiune de principii, ăsta e principiul lor: îmi iau maşină de zeci de mii de euro, dar salvez doi euro. E drept, nu ai cum să te plictiseşti aşa, la fiecare pas avînd parte de ceva nou: o maşină care circulă pe contrasens, o alta parcată în mijlocul intersecţiei sau pur şi simplu una care îţi taie calea fără să fi semnalizat în prealabil. Că doar făcea economie la bec...

Existenţa unui principiu în viaţa socială nu garantează că acesta este şi în ordine. Spre exemplu, un principiu precum „eu nu fur de la vecini" ne arată că avem de-a face cu un infractor, e drept, unul principial. În cazul principiilor descriptive, a celor care explică evoluţia universului, problema e alta, ele fiind dincolo de bine şi de rău. Problema lor este dacă sînt cu adevărat „descriptive", adică nu dacă sînt bune sau rele, ci dacă sînt adevărate, dacă descriu adecvat starea de fapt. Principiul gravitaţiei universale ar trebui să se aplice peste tot. Dacă găsim o instanţă unde acesta nu e valabil, spunem că este incorect şi revizuim teoria care îl cuprinde, în aşa fel încît să dăm seama de acea instanţă tot printr-un principiu explicativ mai cuprinzător.

Tindem, de pildă, să credem că lumea naturală este guvernată de ordine şi să-i dăm dreptate lui Galilei cu al lui (meta)principiu: cartea naturii e scrisă în limbaj matematic. Problema este dacă această inteligibilitate matematică a lumii este dată de o stare de fapt, adică dacă lumea are cu adevărat o structură matematică sau dacă matematica este doar o proiecţie a minţii noastre prin care noi ordonăm raţional, cu ajutorul matematicii, fenomenele lumii noastre. Este matematica invenţie sau descoperire? La nivelul principiilor, problema devine, în mod general, dacă acestea sînt descoperite sau inventate.

O altă problemă interesantă este dacă, indiferent de natura lor, principiile sînt înnăscute sau construite mental. Unele experimente cognitive recente sugerează că noi şi alte vieţuitoare ne naştem cu nişte abilităţi cognitive fundamentale, prin care sîntem capabili să procesăm operaţii aritmetice simple de genul 1+1=2. Acest principiu este controversat şi lui i se opune, spre exemplu, principiul constructibilităţii, conform căruia matematica este văzută drept un construct social. Ideea de bază aici este că noi învăţăm matematica ca pe un limbaj, rolul acesteia fiind de a ne orienta mai bine la mediul social în care trăim.

La fel şi la nea Gheorghe, capacitatea acestuia de a avea un principiu de viaţă, să zicem, acela de a răspunde cu aceeaşi măsură, este înnăscută sau dobîndită prin învăţare? Întrebarea este relevantă cu privire la metaetică, arătîndu-ne care este statutul principiilor etice.

Oricum, nu se poate vorbi de filozofie, ştiinţă sau etică fără principii. Filozofia, chiar şi în accepţia ei vulgară de „filozofie de viaţă", tot presupune aderenţa la cîteva principii. Ele ne dau punctul de plecare al oricărui demers raţional de înţelegere a lumii. Fie că spui „filozofia mea de viaţă este să nu ucid fiinţe nevinovate", fie că spui că ai un principiu în virtutea căruia nu ucizi fiinţe nevinovate, e acelaşi lucru. De fapt, orice ştiinţă, în sensul larg al cuvîntului, presupune existenţa unor principii. Aşa cum spuneam, ele explică lumea, făcînd-o inteligibilă şi predictibilă. La nivel social, ele sînt plictisitoare, dar sănătoase. Fără ele nu putem avea o bună organizare a societăţii, o bună convieţuire cu semenii noştri. Sănătatea socială constă în a avea principii adecvate şi respectate. Principiile pot să fie norme etice implicite de convieţuire, fie norme legi juridice explicite, legiferate ca atare. În ambele cazuri, avem parte de principii normative, care pun ordine în societate. Principial vorbind, poate cel mai subversiv fapt este corupţia, existenţa ei pervertind buna funcţionare a celorlalte principii sau chiar anihilîndu-le complet. Vorba lui Caragiale: „Tatiţo, unde nu e moral, acolo e corupţie, şi o soţietate fără prinţipuri, va să zică că nu le are!"

A spune că nu există nici un principiu este tot un principiu.

„Pasiunile se clădesc pe cauze, nu pe principii."

ANTISTENE

„N-am ucis un om, am ucis un principiu"

„Baba nu înseamnă nimic! repeta el, cu înflăcărare şi avînt. Să zicem că bătrîna a fost chiar o greşeală, nu despre asta este vorba. Bătrîna n-a fost decît boala... am vrut să trec mai repede limita... eu n-am ucis un om, am ucis un principiu! Da, principiul l-am ucis, dar de trecut peste obstacol, n-am trecut, am rămas tot pe partea astălaltă!... N-am ştiut să fac altceva decît să ucid! Şi nici asta n-am izbutit prea bine, după cît se vede... Un principiu? Pentru ce prostănacul de Razumihin i-a ocărît deunăzi pe socialişti? Sînt oameni muncitori, pricepuţi în afaceri, preocupaţi de «fericirea generală»... Nu, eu am o singură viaţă şi ea n-are să se mai repete niciodată; nu vreau să aştept «fericirea generală». Vreau să trăiesc eu! Altminteri, prefer să nu mai trăiesc deloc. Ei, şi? Nu vreau să trec prin faţa unei mame flămînde strîngînd în buzunar rubla mea, tot aşteptînd «fericirea generală». Contribui şi eu cu o cărămidă la clădirea fericirii generale şi mă simt liniştit."

(F.M. Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă*)

***Sorin Costreie** este lector dr. Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

Emanuel-Mihail SOCACIU

Principii la locul lor

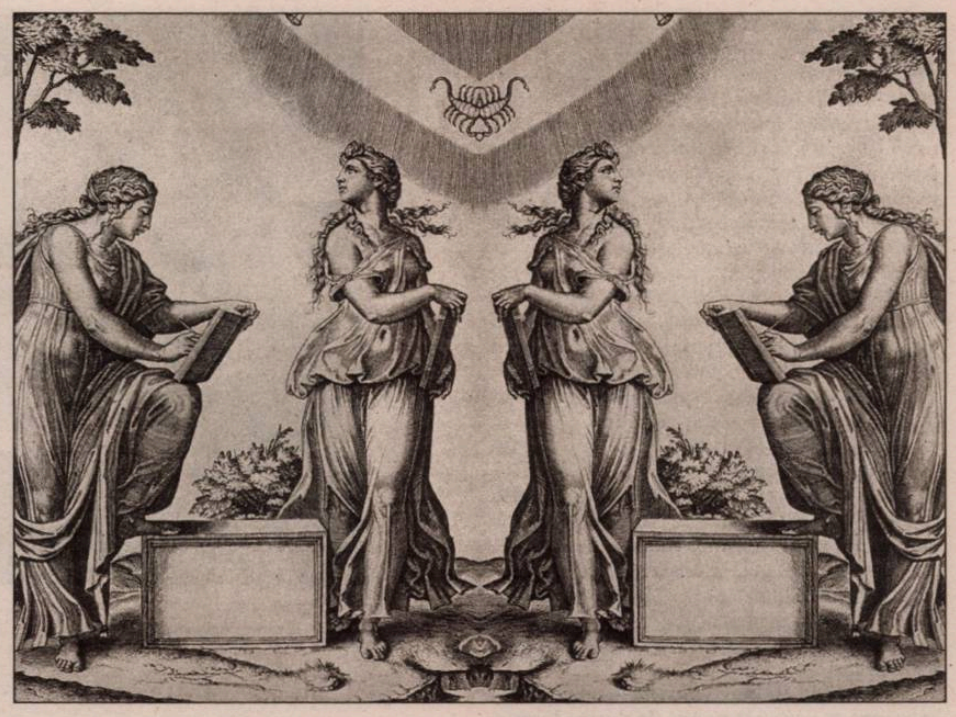

Este greu de găsit vreun alt domeniu al efortului intelectual în care principiile să fie la fel de des aduse în discuţie ca în cazul eticii. Ba chiar, în cîmpul filozofiei morale, cele mai cunoscute construcţii teoretice (kantianismul, respectiv utilitarismul) pot fi văzute ca încercări de a arăta cum toate obligaţiile noastre morale îşi au cumva izvorul într-un singur principiu. Kant nu se sfieşte să-l numească pe al său „principiul suprem al moralităţii"...

Şi dacă părăsim însă zona înaltă a teoriei, pentru a explora experienţa morală comună, observăm rolul privilegiat al principiilor. Auzim adesea că un om moral este cineva „cu principii", care nu îşi schimbă opinia sau modul de acţiune în funcţie de context şi dovedeşte o inapetenţă zdravănă pentru compromisuri, mărunte sau nu. Cu alte cuvinte, cineva care îşi ascultă fără ezitare vocea conştiinţei şi face ceea ce trebuie. Pare un ideal pe care merită să ne străduim a-l atinge, chiar admiţînd că e mai uşor de zis decît de înfăptuit. Cine ar putea să nege un adevăr atît de evident?

Cum filozofia este, între altele, şi un domeniu al cîrcotelii savante, nu ar trebui să ne surprindă că există destule contestări, unele extrem de plauzibile. Spre exemplu, într-un articol clasic din 1982, intitulat *„Moral Saints"*, Susan Wolf pune sub semnul întrebării idealul „sfinţeniei morale", livrat ca atare de marile teorii etice. Să ne imaginăm, ne invită Wolf, cum ar arăta o astfel de persoană moralmente perfectă.

Sigur, prin definiţie ea ar face *întotdeauna* ceea ce trebuie, fiecare acţiune ar corespunde întru totul standardului de corectitudine asumat. Nu ar da niciodată dovadă de meschinărie, părtinire sau orbire morală. Ar fi întruchiparea sau personificarea (literalmente aproape) a principiului. Toate resorturile ei motivaţionale ar fi....

...iar de aici, lucrurile se complică îngrozitor. Pe de-o parte, ne putem imagina sfîntul moral ca neavînd, pur şi simplu, acele motivaţii care îi împiedică adesea pe oamenii obişnuiţi să facă ceea ce e corect. Singurele sale dorinţe ar fi, să spunem, cele care vizează bunăstarea semenilor. Nici nu i-ar putea trece prin cap *(din* principiu, era să zic) să citească o carte, să se uite la un meci sau să lenevească o vreme. Toate aceste plăceri (lista e deschisă) i-ar fi cu totul străine, iar singura delectare ar găsi-o în fericirea celorlalţi. Cu alte cuvinte, nu ar avea nici un fel de dorinţe egoiste. Un ideal, observă Wolf, nu foarte atrăgător. Acestei versiuni de sfînt moral pare să-i lipsească ceva important: capacitatea de a percepe lumea cu tot ceea ce are ea de oferit. Şi, mai grav, de ce oare ne-am extazia în faţa cuiva care e moral doar pentru că nu are nici o altă opţiune? Cum să te lauzi cu abţinerea dacă eşti funciarmente incapabil să resimţi tentaţii? Dacă perfecţiunea morală presupune să devenim nişte roboţi, mai bine lipsă.

Mai există însă o versiune posibilă. Poate că sfîntul moral ar fi un om ca oricare dintre noi, pînă la un punct. Ar avea plăceri vinovate şi imboldul de a le procura. Ar vrea să se bucure de un vin bun, să dea din cînd în cînd cîte o replică ironică sau să călătorească doar pentru surpriza oferită de un loc nou. Doar că, spre deosebire de noi ceilalţi, în mod sistematic şi-ar refuza aceste plăceri, tocmai pentru că sînt greşite. În loc să risipească timp şi, eventual, resurse preţioase pentru vin, ar putea să-i ajute pe nevoiaşi sau să-şi perfecţioneze o abilitate utilă umanităţii; ironia muşcătoare i-ar rămîne pe limbă, nerostită, pentru a nu leza demnitatea adrisantului, chiar şi în lipsa acestuia etc. Mintea sa ar fi cîmpul etern al unei lupte crîncene între tentaţie şi raţiune, din care însă raţiunea ar ieşi întotdeauna victorioasă, în cele din urmă. Dar cît de mult trebuie să te urăşti ca să fii aşa? Cu cîtă intensitate trebuie să-ţi deteşti dorinţele pentru a ţi le suprima *întotdeauna?* Nu admiraţie pare să-i datorăm acestui tip de sfînt moral 2.0, ci terapie.

La asta se reduce toată povestea? Avem de ales între a ne propune să devenim nişte roboţi funcţionali, sau fiinţe umane profund defecte? Doar dacă am crede că idealul excelenţei umane se reduce la considerente de ordin moral.

Încheind aici prezentarea (uşor romanţată şi extrem de fragmentară) a argumentului propus de Wolf, propun să ne întoarcem puţin la omul „cu principii" de la care pornisem. Dacă îl privim prin noua lentilă, vedem că ceea ce admirăm la un astfel de om nu este faptul că el le aplică de fiecare dată, şi în nici un caz că îşi reduce întreaga viaţă morală la aplicarea unui singur principiu universal, ci ceva semnificativ diferit: discernămîntul cu privire la unde şi cît să recurgă la principii. Poate empatia, poate puterea de a se percepe într-un anumit fel în interacţiunea cu alţi oameni şi de a se coordona cu ei. Poate capacitatea de a delibera înainte de acţiune. Toate acestea sînt necesare pentru a face recursul la principii valoros. În lipsa unor astfel de calităţi individuale, principiile pot fi chiar periculoase. Nu de principii ferme duc lipsă teroriştii sau monştrii sociopaţi de tipul lui Breivik, ci de empatie şi discernămînt moral.

Alteori principiile sînt, ca să o spunem direct, neinteresante. Ne oferă un refugiu comod prin simplul fapt că este greu să fii în dezacord cu ele. Cine oare ar putea contesta principiul respectului pentru demnitatea şi autonomia individului? Cel puţin în societăţile democratice, majoritatea oamenilor admit existenţa unui principiu al libertăţii de expresie. Şi aşa mai departe. Bun, şi nu e tocmai acest acord larg împărtăşit o dovadă în plus a statutului lor special?

Depinde ce înţelegem prin „special". Sigur, formularea principiilor în marile teorii etice încapsulează elemente centrale ale experienţei noastre morale. Trăim împreună. Vrînd-nevrînd, avem de-a face unii cu alţii. Un mod destul de eficient de a reduce incidenţa şi acuitatea conflictelor dintre noi este acela de a ne trata reciproc cu o minimă, ori măcar bine jucată, deferenţă. Există poate şi o valenţă estetică a respectului pentru demnitate. Doar că, iată, putem spune toate acestea, şi multe altele, despre valoarea demnităţii şi autonomiei, fără a folosi măcar cuvîntul „principiu".

Mai mult, acordul larg cu privire la principiile generale este adesea însoţit de un dezacord sever cu privire la normele care ar trebui să guverneze tipuri de situaţii reale (şi care, „teoretic", ar trebui derivate din principii). Limba română conţine o expresie care surprinde cu o ironie fabuloasă această relaţie. Cînd răspunzi, de exemplu, la invitaţia cuiva cu „vin în principiu", de fapt laşi o portiţă pentru neparticipare, dacă nu chiar anunţi că şansele de a veni sînt mici. Dacă principiile ar fi percepute în limbajul comun aşa cum sînt uneori conceptualizate în teoria morală, atunci „în principiu, da" ar trebui să fie echivalentul celei mai solemne promisiuni. Din fericire, nimeni nu o ia aşa.

Altă ilustrare pentru lungul drum al principiului către normă: o parte dintre cei care sînt de acord cu principiul libertăţii de exprimare nu vor fi de acord că acesta protejează şi calomnia, sau discursul instigator la violenţă, sau parodia religioasă (prin anumite caricaturi, de exemplu). Sigur, s-ar putea obiecta că aceste cazuri intră în contradicţie cu alte principii. Şi cum stabilim ordinea de priorităţi? Dacă ele ajung să se anuleze reciproc în cazuri particulare înseamnă că, pînă la urmă, decizia se va baza pe alte considerente decît cele de principiu.

Atît pentru societăţile în care trăim, cît şi pentru teoreticienii moralei, cea mai mare provocare este aceea de a identifica, explica şi justifica normele cele mai adecvate pentru rezolvarea problemelor interacţiunii dintre noi. Poate la fel de important, de a vedea care sînt acele calităţi umane menite a facilita funcţionarea acestor norme şi cum sînt ele produse în evoluţia biologică sau culturală. Prin comparaţie, cu principiile rezolvăm repede.

Titlul unei cărţi publicate anul trecut de Daniel Nica, colegul meu de la Centrul de Cercetare în Etica Aplicată, este *Etică fără principii?*. Nu ştiu dacă sînt gata să răspund pozitiv la întrebarea aceasta generală, dar aş susţine formula mai modestă „etică fără principii abstracte puse să facă singure toată treaba".

Emanuel-Mihail Socaciu *este lector la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti şi director adjunct al Centrului de Cercetare în Etica Aplicată. Este autorul volumului* A cui este casa mea? Preliminarii la o etică a restituţiei *(All, 2014).*

Să devenim nişte roboţi funcţionali, sau fiinţe umane profund defecte?

„Păstrează credinţa şi sinceritatea ca principii primordiale."

CONFUCIUS

Cîteva definiţii

Principiu, început, punct de pornire. Distingem mai multe tipuri de principii: principiile logice, care guvernează absolut orice cunoaştere valabilă (şi dintre care cele mai generale sînt principiile identităţii, noncontradicţiei şi terţiului exclus); principiile morale, al căror caracter este de a se impune oricărei conduite umane care tinde să promoveze o acţiune valabilă. Principiile morale au particularitatea de a se impune ele însele conştiinţei; ele se disting în această privinţă de „postulatele teoretice", care sînt în ele însele în mod arbitrar formulate (de exemplu, principiile axiomatice şi, în general, principiile matematice), deşi aplicarea lor duce la demersuri (sau demonstraţii) absolut necesare pentru spirit.

Filozofia critică face distincţie între noţiunea de principiu (propoziţie primă, punct de pornire) şi noţiunea de fundament (principiu justificativ şi explicativ).

Principiul filozofiei lui Descartes, de exemplu, este „cuget, deci exist", pe cînd fundamentul filozofiei sale este „veracitate divină".

(Dicţionar de filozofie, Larousse, Editura Univers Enciclopedic, 1996)

Vera ULARU

Generația rapidă

Zilele trecute, am postat pe Facebook un mesaj. Anunțam că sînt în căutarea unor tineri cu care să stau de vorbă despre ce se mai poartă acum și alte informații care m-ar fi ajutat să scriu acest articol. Iulia, o tînără din lista mea de prieteni, postează, pe post de comentariu, o imagine animată cu o femeie care se zbate ca și cum ar vrea să treacă de cei doi polițiști din fața ei. Pe imagine scrie „*I volunteer!*“.

„De ce ai postat poza aceea, în loc de comentariu?“ o întreb. „Îmi plac *meme*-urile. Mi s-a părut mai interesant așa, decît să-ți spun că vreau să particip la sondaj. Plus că mi-a plăcut cartea *Jocurile foamei*. E mai original.“ Iulia răspunde rapid pe messenger-ul de la Facebook. La final, rîde. Are 18 ani și cîteva luni. Este în clasa a XII-a la Colegiul Național „Gheorghe Lazăr“, din Capitală. Ascultă metal rock. Citea ultimele pagini din *Soldații* de Adrian Șchiop, cînd am vorbit cu ea. Se îmbracă în haine închise la culoare, are unghii din gel, albastru închis, părul lung și poartă aparat pentru îndreptat dinții. Ne știm de la atelierul de scriere creativă, organizat de *Revista de Povestiri* la începutul acestei luni.

Între Iulia și tinerii din zilele noastre despre care se vorbește par să fie puține lucruri în comun. Acei tineri care ascultă manele, pică bacalaureatul în masă, urmăresc pagina de Facebook a Biancăi Drăguşanu și dau *like* la postările lui Mircea Badea. Despre care se spune că sînt o generație ghidată de nonvalori. Din cauza cărora viitorul României pare sumbru. Am rugat-o însă să îmi spună mai multe despre colegii și cunoscuții ei. Ce valori au cei de vîrsta ei? Chiar dacă fac sau nu parte din grupul ei de prieteni.

„Poți să trimiți pagina goală. E o generație superficială, interesată mai mult de imagine“, spune Iulia. Pentru ea, tinerii sînt prea puțin preocupați de spiritualitate, de cunoașterea de sine și a celor din jurul lor. Puțin încurajați de societate, un rol important în dezvoltarea lor îl au părinții. Sînt „copii în miniatură ale părinților.“ Dacă doresc să afle mai multe despre un subiect, „Internetul are răspunsuri la orice“, este de părere Iulia.

Potrivit unui studiu GfK România, tinerii petrec peste 20 de ore pe săptămînă pe Internet. Vorbesc cu prietenii și cu cei apropiați, ascultă muzică și urmăresc filmări și transmisii video. „Un tînăr trăiește într-o lume *«multi screen»*. Vrea să selecteze singur conținutul consumat. Caută în permanență conținut nou, ce îi menține atenția pentru cîteva minute, înainte să treacă la următorul stimul“, spune Andreea Coca, Digital Market Intelligence Consultant. Iar Internetul oferă o gamă largă de stimuli.

Permanent conectați și cu multe opțiuni de informare, tinerii se plictisesc repede. „Nu

„În probleme de stil, lasă-te în voia curentului, în cele de principiu, fii ca o stîncă.“

THOMAS JEFFERSON

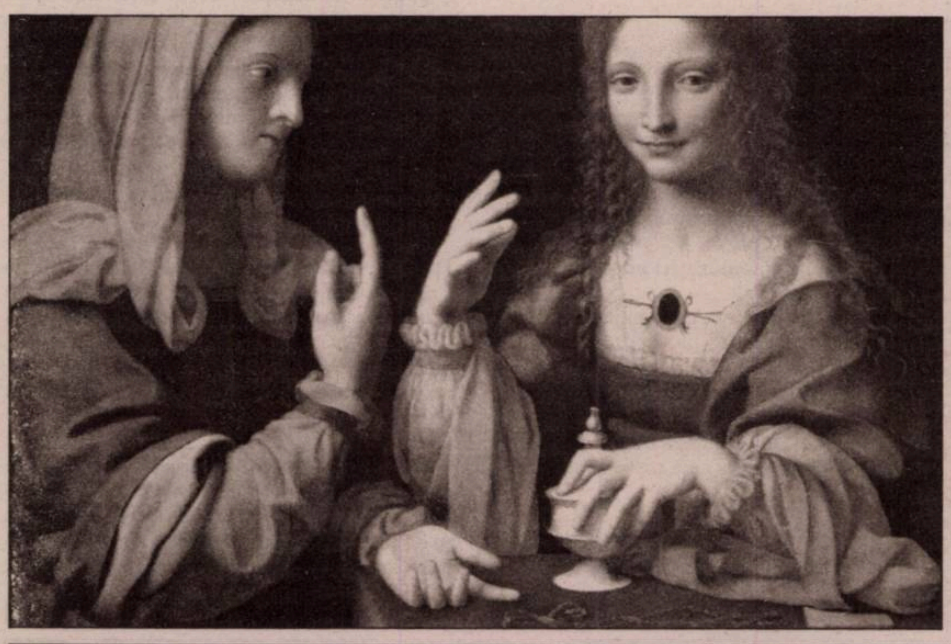

au răbdare și nu au de ce să aibă răbdare, pentru că sînt obișnuiți să aibă acces imediat la informații. Pentru ei, amînarea sentimentului de satisfacție nu sporește plăcerea surprizei, ci frustrează. Sînt generația «aici și acum»“, completează Andreea Coca.

Despre răbdare mi-a vorbit și Iulia. Cînd e vorba de viitor, marea majoritate a colegilor ei nu se gîndesc mai mult de cinci-șase ani în avans. „Nu mai are nimeni răbdare să se gîndească la viitor.“ Planurile sînt pe termen scurt, deciziile la fel. Ei știu că locurile de muncă sînt în schimbare datorită repeziciunii cu care tehnologia evoluează și preferă să nu facă planuri. Trăiesc momentul.

Iulia nu știe încă la ce facultate se va înscrie. Își va căuta un loc de muncă, însă ca să capete experiență. Pentru un job bun, e importantă experiența. Iar concurența este mare. Unul din patru tineri sub 25 de ani sînt șomeri în România. Din acest punct de vedere, țara noastră se aliniază trendurilor europene. Mai mult sau mai puțin pregătiți, tinerii ies de pe băncile facultății cu așteptări mari. Cer beneficii mari pentru nivelul lor de pregătire. Vor să ardă etapele de ucenicie și să ajungă direct specialiști.

„Sînt toți la fel, că toți fură. Toți sînt pe pile.“

Wasi Vasii este un tînăr din București. Este în clasa a XII-a. Pe profilul său de Facebook scrie că lucrează la Tumblr (o rețea de socializare destul de apreciată de tineri). Din aceeași categorie, Mădălin spune că este „managing director“ la Bershka. „Vor să impresioneze. Pe Facebook ești ceea ce ai vrea să fii, nu ceea ce ești. Culegi cele mai bune chestii din viață, le împachetezi frumos și le pui acolo“, spune Iulia. Imaginea este importantă online. „În ultima vreme, pozele care ajung pe profil sînt mai atent selecționate și chiar făcute de fotografi profesioniști. Ideea de vedetism se leagă foarte mult, de fapt, de integrare în grupul de prieteni și de acceptarea lor de societate. Tinerii sînt foarte nesiguri pe ei, iar societatea actuală nu putem spune că oferă un mediu propice pentru a-și dovedi – sau găsi – calitățile. Pentru a fi apreciați. Facebook e la îndemînă pentru asta“, spune Andreea Coca, GfK România.

Printre cei mai apreciați sînt oamenii de succes. Tinerii sînt pragmatici. Pentru ei elitele au locuri de muncă bine plătite, se îmbracă în haine „la modă“ și au cele mai noi gadget-uri. Cînd e vorba de cumpărături, tinerii „sînt actori de shopping «cu normă întreagă»“, cum spune Vintilă Mihăilescu în studiul YouBUS 2013-2014: „Tinerii din România, tendințe în activități, preferințe și consum“, realizat de Brennan Research. Iau decizii singuri și au modalități proprii de a face cumpărături. Hainele sînt, oricum, în topul cumpărăturilor tinerilor. „Trebuie schimbate repede. Să ai mereu noua colecție.“ Nu mai au răbdare să se rupă hainele – spune Iulia.

Sînt importante like-urile primite de la prietenii din lista de Facebook. Dincolo de virtual, însă, discuțiile sînt mai rare, sau în grupuri mai restrînse. Colegii Iuliei nu vorbesc prea mult între ei despre probleme personale. „Dai check-in pe Facebook cu ei, dar nu e nici o interacțiune la nivel personal.“ Dacă vor să întrebe ceva, folosesc site-ul Tpu.ro, Yahoo Answers sau alte platforme de acest tip. Cît despre relațiile intime, spune că sînt „multe și scurte“. Iar această tendință se prelungește, uneori pînă spre 30 de ani sau peste.

„Sînt toți la fel, că toți fură. Toți sînt pe pile.“ Așa cred colegii Iuliei despre politicieni. Și ținînd cont de lista de condamnări penale din rîndul lor, e greu de contrazis o asemenea părere. Cert e că tinerii nu vor să se mulțumească doar cu răul cel mai mic. Preferă să nu aleagă nimic, atunci cînd vine vorba de viața politică. „E un cerc vicios. Nu alegem pentru că nu ne plac. Nu se schimbă nimic pentru că nu alegem. Așteptăm să dispară, așa, magic“, spune Iulia.

Alexandru Dinovici, Senior Qualitative Researcher la Brennan Research, este de părere că tinerii sînt mai apropiați de valorile europene. Datorită Internetului sau nu, tinerii se apropie de tendințele europene în multe privințe. Sînt mai deschiși către diversitate culturală și descoperirea valorilor altor state.

Un profesor bun este acela care știe să înțeleagă elevii. „Cu cît se face legătura mai ușor între elevi și profesor, cu atît mai bine. E și el om, să se comporte ca de la egal la egal“, spune Iulia. Ea crede că profesorii mai tineri se pot apropia mai ușor de elevi. Să cunoască bine materia, să fie corect, să pună accent pe înțelegere și să stimuleze creativitatea. Așa arată profesorul ideal, potrivit studiului „Educația prin ochii tinerilor, 2012“, realizat de Brennan Research. Ei consideră sistemul de învățămînt instabil, foarte puțin practic, dotat neadecvat și cu o programă nepotrivită. Pentru învățare, Internetul vine foarte bine în întîmpinarea lor. Cu metode creative și vizuale, disponibile imediat din orice parte a lumii, Internetul este principala sursă de documentare a tinerilor. În acest context, mulți dintre ei termină o facultate ca să obțină o diplomă și majoritatea copiază.

Tinerii nu citesc așa de mult. „E mai ușor să te uiți la un film. Nu mai are nimeni răbdare să citească o carte“, spune Iulia. „La americani, școala e făcută să te distrezi. La noi e invers. E un sistem foarte greu, toată presiunea e pe noi. Nu avem timp deloc pentru noi. Trebuie să fim foarte organizați.“ Pentru ea, multitudinea de teme, proiecte și activități e apăsătoare uneori.

Iulia este nemulțumită de tinerii de vîrsta ei. Ea crede că valorile sînt aceleași, „contează doar ordinea în care le pui.“

Dincolo de presiunea perfecțiunii, a lui „aici și acum“, „mai mult“ și „mai repede“, fără Internet și Facebook, Iulia n-ar mai fi ajuns să caute o fotografie ca să îmi trimită ca răspuns. Iar eu n-aș fi ajuns la ea așa de repede.

***Vera Ularu** este coordonator comunicare FDSC.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Şcoala pe care nu o protejează nimeni

Ceea ce se întîmplă acum în învăţămîntul românesc este – să nu ne temem de cuvinte – o reală ameninţare pentru viitorul ţării: elevii din ciclul primar nu au încă manuale, ceea ce, pe de altă parte, îi încadrează printre şcolarii norocoşi, de vreme ce colegii lor de la gimnaziu sau liceu învaţă după manuale proaste, neadecvate vîrstei, epocii, pieţei muncii, ideii de „instrucţie" în general; mai apoi, a fost creată o nouă formă de învăţămînt, aşa-numit „postliceal", un hibrid nociv între colegiu şi facultate, care permite statului să adune voturi de la nişte părinţi recunoscători că nu le lasă odraslele pe drumuri, şi facultăţilor – să adune taxe de la nişte tineri dispuşi să prelungească la infinit cearta cu învăţătura; absolvenţii de liceu şi-au luat de-o grijă cu examenul de bacalaureat: conform noilor reglementări, îl pot da odată cu doctoratul, dacă forţează un pic litera legii.

Din păcate, nimeni şi nimic nu poate apăra învăţămîntul românesc. Cînd firme cu greutate au pus ochii pe zăcămintele ţării şi-au vrut să le exploateze neecologic, am văzut mase largi de tineri ieşind în stradă cu bidoane de plastic şi cărucioare de copii. Dar nimeni nu o să protesteze împotriva cianurii din educaţia românească.

Cînd s-au micşorat salariile funcţionarilor şi veniturile pensionarilor, au căzut guverne. Nici un ministru al Educaţiei, nici unul măcar, nu a fost clintit, însă, de pe scaunul său, din cauza sărăciei din învăţămîntul românesc.

Cînd s-au constatat încercări de fraudare a alegerilor de europarlamentari sau de şefi de stat, toată floarea cea vestită a Parlamentului, a Justiţiei, a Guvernului sau a Consiliilor Locale a făcut sesizări la cele mai puternice instituţii ale statului, numărînd de-a fir a păr alegătorii şi urnele de votare. Dar nici o instanţă judecătorească nu va fi sesizată în cazul fraudării viitorului tinerilor noştri, sau în cazul iluziilor dezastruoase care li se oferă, în locul unor şcoli şi manuale bine făcute.

Cînd presa a scris despre devalizările din industria sau agricultura românească, s-au pornit mari anchete, s-au făcut arestări spectaculoase. Dar nici un ministru al Educaţiei, nici un consilier local, nici un inspector şcolar nu va fi anchetat vreodată pentru devalizarea învăţămîntului românesc: dascăli alungaţi de spectrul sărăciei şi al inutilităţii oricărui demers reformator, şcoli în paragină pentru care s-au cerut mulţi bani din buzunarul cetăţenilor, cătune întregi care învaţă la lumina lămpii, mii de copii care n-au pipăit vreodată un creion sau un caiet.

Cînd s-au descoperit acte false semnate de miniştri sau parlamentari care au primit comisioane grase, parchetele, poliţia, DNA-ul, presa au început să scoată flăcări pe nas la talk-show-uri şi să-i aresteze pe vinovaţi în direct. Dar nici o lege din ţara asta nu a apucat să condamne un prim-ministru plagiator sau un ministru al Educaţiei falsificator de CV-uri.

Să nu fiu înţeleasă greşit: e bine că s-a făcut tot ce s-a făcut. Că vinovaţii au fost pedepsiţi. Că cianurile nu ne mai otrăvesc (deocamdată) pămîntul, apa şi aerul. Că gazele de şist nu vor mai fi (deocamdată) exploatate. Că (poate) scăpăm, şontîc-şontîc, de corupţi şi de lichele. Se pare, însă, că pentru învăţămîntul românesc nu există legi salvatoare. Legi care să îl ferească de incompetenţă, interese meschine, indiferenţă, ignoranţă. Iar dacă nu vom găsi alte forme prin care să-l apărăm, atunci ne paşte un viitor din care vor lipsi judecătorii instruiţi, poliţiştii corecţi, dascălii cultivaţi, medicii profesionişti, cizmarii competenţi, şoferii civilizaţi etc. Populaţia românească de mîine va fi doar o masă amorfă, care îşi va potoli setea, e adevărat, cu apă curată, neinfestată cu cianuri.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Cînd natura vine peste tine

Nu sînt, în general, o persoană contemplativă, cu mare interes pentru peisajele din jur. Cînd eram mică, părinţii mă rugau să mă uit pe geamul maşinii, în timp ce navigam printre mînăstirile din Bucovina, iar eu citeam *Tom Sawyer*.

Mă plimbam prin păduri doar aşa, de dragul drumeţiilor şi al celor care mă însoţeau. Îmi plăceau mai mult mersul în sine, acţiunea şi cei care mergeau cu mine, decît locurile prin care treceam (e drept că doar pentru păduri am avut mereu o slăbiciune, mă simţeam în largul meu acolo, dar şi copleşită, în acelaşi timp).

Tîrziu, la maturitate, să zicem, am început să mai simt nevoia de linişte şi contemplaţie. Aşa am început să văd, cu entuziasmul descoperirii, şi fragmente din natura înconjurătoare. Cîte un copac, cîte o floare, cîte un petec de iarbă şi, mai ales, cîte un animal (e adevărat că pe acestea le observasem şi înainte, pentru că erau active, mişcătoare şi deloc pe linia meditativă).

Începuturile şi încercările de contemplaţie mi-au oferit o ieşire din timpul obişnuit, haotic şi absurd, şi intrarea într-altul, mai fără miză. Un timp în care era (şi este) o plăcere să te lăfăi.

Într-un asemenea petec de timp m-am aflat recent la Sinaia, pe la 6,30 dimineaţa. Într-o curte cu mulţi brazi, vreo şapte. Curte care părea, în lumina cenuşiu-albăstrie, imobilă.

Numai că asta era doar o aparenţă. După ce m-am aşezat pe un scaun de pe terasă şi am stat un timp nemişcată, lumea din jurul meu a început să învie. Să forfotească inimaginabil, dens, dar discret. Mai întîi a venit o căţeluşă care s-a postat în faţa gardului, într-un loc anume (despre care, mai tîrziu, am aflat că era al ei şi că stătea nemişcată ore întregi acolo, pentru că cineva din curte îi dăduse de cîteva ori de mîncare).

Apoi, brazii din jur au început să foşnească. Dar nu a vînt. A animale mici. O veveriţă roşcată, ca-n cărţile de copii, s-a lansat în nenumărate drumuri în bradul respectiv. Asta pentru început. Apoi, a trecut în alţi brazi, fără nici o problemă (cum numai Tarzan cu a sa Cheeta mai făceau în filmele copilăriei mele, doar că foloseau lianele, şi nu crengile brazilor). După care aceeaşi veveriţă a coborît la poalele brazilor, pe iarbă. Atunci am văzut că avea pieptul alb, precum unii pisoi din desene animate. Şi, tot ca în desene animate, de data asta cele cu Chip şi Dale, veveriţa în cauză vorbea. Cu căţeaua de dincolo de gard, se pare. Pentru că se urcase pe gard şi se uita la ea.

Apoi, pentru că m-a auzit pe mine momind-o cu fistic, de pe terasă, nimic n-a împiedicat-o să urce scările şi să vină să şi-l ia. E drept că nu de la mine din palmă, ci de pe jos. Se deplasa atît de rapid, încît aveai senzaţia că imaginea ei e o iluzie optică. Decojea fisticul cu o viteză demnă de veveriţa din *Ice Age* (dacă n-ar fi avut ghinion). Apoi căuta cu aceeaşi rapiditate în ghivece. Înţeleg că acolo îşi mai îngropa diverse prăzi, precum cîinii oasele, şi apoi nu-şi mai amintea exact unde, aşa că răscolea tot.

Între turele veveriţei pe terasă, am auzit zgomote pe acoperiş. O pasăre mărişoară, cu albastru pe aripi, a coborît tot mai jos, dînd tîrcoale zonei. Se apropia de acelaşi fistic. Veveriţa guralivă a simţit-o ca pe o concurentă. S-a dus după ea, pe balustradă, şi a alungat-o zgomotos, uşor mahalageşte. După care a mai venit de cîteva ori pe acolo, luîndu-şi fisticul direct din pungă, o dată chiar atingîndu-mi umărul, în trecere.

După ce roşcata s-a liniştit, printre brazi s-a auzit un foşnet de o altă tonalitate. O a doua veveriţă, de astă dată cenuşie, dar tot cu pieptul alb, a refăcut ritualul (pasărea şi căţeluşa rămînînd pe poziţii).

Totul a continuat cam pînă la ora 8 a.m., cînd alţi locuitori ai vilei – de astă dată umani – au ieşit din bîrloguri. Animalele au simţit, şi totul s-a potolit, ca şi cum ar fi fost un vis, ca-n *Dumbrava minunată*. Natura a devenit un decor, un tapet viu colorat, pe fundalul căruia adulţii şi-au băut cafelele. (E adevărat că, totuşi, printre aburii acestora a trecut razant şi un imens fluture portocaliu...)

Selma IUSUF

legende urbane

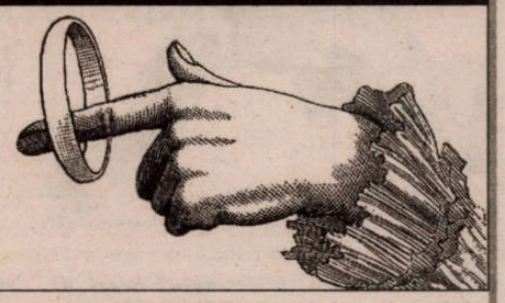

Revoluția boabelor

Mi-am bătut joc de munca fermierilor din Peru şi Bolivia. Am aruncat la gunoi două pungi – una de quinoa şi una de amaranth – începute şi uitate cu lunile în măruntaiele cămării. Se stricaseră. (Pentru cei dintre dumneavoastră neinteresaţi de quinoa, amaranth, seminţe de chia şi alte asemenea: e vorba de nişte pseudocereale pline de proteine, omega trei-uri şi alte asemenea bunătăţi, descoperite şi mîncate mai cu seamă de vegani şi vegetarieni şi de cei care ţin dietă. Ajung cu preţuri mari pe rafturi şi vin din fermele din America de Sud.) Aşa.

Luasem cele două pungi într-un avînt organic, încă de anul trecut. 2013, adicătelea, an care a fost declarat a fi al superalimentului quinoa. Organizaţia pentru alimentaţie şi agricultură a Naţiunilor Unite i-a numit pe soţia preşedintelui peruvian, dar şi pe preşedintele bolivian ambasadori speciali ai Anului quinoa – despre care s-a spus că poate contribui la siguranţa alimentară a lumii şi la combaterea malnutriţiei. Caraghios e că boaba respectivă a ajuns a fi mîncată de lume fără grija zilei de mîine şi care se malnutriţionează cu bucurie din proprie voinţă.

Quinoa a născut şi discuţii globale legate de efectele cererii din ce în ce mai mari pe pieţele occidentale asupra amărîţilor de fermieri din Anzi care o cultivă de secole. Pentru bolivian şi peruan, quinoa e ca prazul olteanului, ca orezul chinezului. Îngrijoraţii mai de stînga au descoperit că din cauza cererii foarte mari, preţurile au crescut iar cetăţeanul bolivian nu-şi mai permite să-şi cumpere propriul aliment. Asta în termeni foarte simpli. Autosuficienţii de dreapta le-au dat peste nas şi le-au zis îngrijoraţilor că, dimpotrivă, populaţiile locale au avut ocazia să se dezvolte, să vîndă şi să cultive mai mult. (Toată lumea a avut o părere şi a dat sfaturi, cam ca în cazul ţăranilor din Pungeşti cărora li s-a explicat din toate unghiurile ce ar fi bine să facă sau să nu facă, în cazul gazelor de şist din ogradă.) În sfîrşit, cei cu capul temeinic înşurubat pe umeri n-au dat dreptate nici stîngii, nici dreptei şi au adus în discuţie disputele legate de pămînt şi de resurse, ivite după cererea globală imensă, dar şi a intermediarilor-samsari care au jupuit pieile de pe fermierul sud-american aflat brusc în centrul atenţiei unei populaţii hămesite după calorii puţine.

Bănuiesc că puţină lume care-şi face acum sarmale cu quinoa şi nu mai poate mînca un iaurt dacă nu aruncă o mînă de seminţe de chia în el, se gîndeşte un pic la ce e în spatele pungilor ăstora de pe raft. Şi poate e normal aşa. Dacă ne-am gîndi foarte mult şi la ce e în spatele unei perechi de Converşi, al unui iPhone sau al unui tricou Polo, am umbla cu toţii goi, deconectaţi şi tare trişti.

Altceva devine uşor deranjant. Snobismul mîncătorilor de bobiţe. Vezi tot felul de lume care mănîncă turtiţe de amaranth expandat (tot nişte bobiţe mici-mici cît macul care plesnesc ca floricelele dacă le pui într-o tigaie fierbinte. Sînt atît de mici, însă, că le pierzi între spaţiile dintre dinţi.). Aceeaşi lume se declară intolerantă la gluten. Arată-le o franzelă albă; o să vezi cum li se dă peste cap counter-ul de calorii în ochii înfricoşaţi. Nu mai mănîncă o tocană. Mănîncă, în schimb, o salată caldă de quinoa cu boabe de rodie. Umblă în geantă cu bobiţe de goji. Îşi îndulcesc cafeaua cu extract de frunze de stevia. Stevia, nu ştevie. *Stevia rebaudiana* e tot o plantă miraculoasă din aceeaşi Americă de Sud. Se pare că îndulceşte de 300 de ori mai abitir ca zahărul, n-are calorii şi e teribil de sănătoasă. Bănuiesc că, la un moment dat, se va potoli şi frenezia asta cu boabele sud-americane. Uite că o sarma cu quinoa aici, o plăcintă cu amaranth încolo şi nişte ciorbă de chia dincoace le-a cam schimbat traiul unor ţărani de la mii de kilometri depărtare. În bine sau rău, rămîne de văzut.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

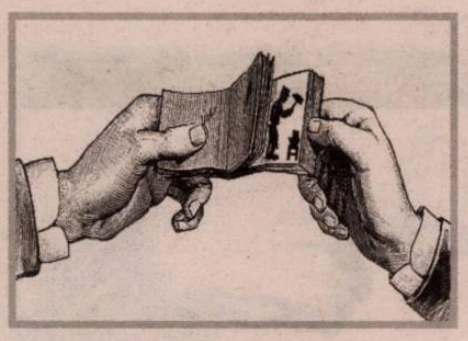

Marius CHIVU

feedbook

Idei & eleganţă

● **Andrei Vieru, *Ecleziastul vesel. O privire asupra artei*, Editura Curtea Veche, 2013.**

Nu mă dau în vînt după colecţiile de eseuri apărute mai întîi în publicaţii, dar acest volum m-a interesat, în primul rînd, datorită autorului, apoi mi-a atras atenţia şi subiectul eseurilor, majoritatea publicate, în prima jumătate a anilor 2000, în *Nouvelle Revue Française*. Stabilit la Paris din 1988, unde şi-a construit o carieră remarcabilă de pianist, interpretînd Bach, Beethoven, Liszt, Rahmaninov, Mussorgski sau Scriabin, Andrei Vieru (n. 1959) a crescut într-o familie de intelectuali bilingvi (tatăl său este compozitorul Anatol Vieru, iar mama – muzicologul Nina Vieru) şi şi-a exersat talentul în mai multe arte, cum ar fi pictura, dar şi în matematică.

Eseurile sale adunate în acest volum, cu care a şi debutat în 2007 la Editura Seuil, vădesc o cultură largă; deşi centrate pe muzică, sînt pline de referinţe din literatură, film sau matematică. Scrise foarte elegant (şi traduse în limba română chiar de autor) şi cu multă inteligenţă, aceste variaţiuni sînt deopotrivă nonconformiste, dar respiră şi aerul unui anume clasicism, fineţea observaţiilor este concurată doar de profunzimea cunoştinţelor, iar frazele au amestecul potrivit de frumuseţe şi adevăr, care le apropie de tăietura aforismului. De altfel, recenzenţii francezi l-au comparat pe Andrei Vieru care mai de care cu Cioran, Chamfort sau La Rochefoucauld. Aceste comparaţii ţin în măsura în care scrisul lui Andrei Vieru se revendică în mod vizibil de la şcoala eseisticii franceze şi nu doar prin eleganţa şi spiritul ironic al frazei (păstrate şi în limba română), dar şi prin mixul seducător de teorii din muzicologie, filozofie, psihanaliză, literatură şi matematică.

Eseurile din *Ecleziastul vesel* sînt glosări pe marginea artei, în special a muzicii, meditaţii asupra operei artiştilor (compozitori, interpreţi, scriitori), alternînd texte care merg în profunzimile muzicologiei, cu analize politico-istorice ale dramelor est-europene. Recunosc că, în mai multe rînduri, din cauza limitelor mele în ceea ce priveşte domeniul teoretic al muzicii, meditaţiile lui Andrei Vieru m-au depăşit, dar asta nu m-a împiedicat să admir dicţiunea ideilor, cum se spune, baletul referinţelor, interludiile (uneori eseurile sale au structura unei bucăţi de free-jazz), şi, în general, spectacolul retoric al discursului.

Cîteva eseuri mai substanţiale construiesc scheletul acestui volum debutat cu un foarte frumos portret omagiu adus tatălui său, Anatol Vieru. Primul text important al cărţii este însă dedicat compozitorului John Cage, analizînd critic arta acestuia din perspectiva hazardului ridicat la rang creator: „În artă, deşi e necesar, ba chiar inevitabil, neprevăzutul riscă nu mai puţin să-l împingă pe artist pe calea facilităţii şi confortului. Oricum ar fi, întîmplătorul în artă este, dacă nu chiar tot atît de vechi cît lumea, atunci are cel puţin vreo două-trei secole. Mozart avea obiceiul de a arunca cu zarul cu mult înaintea dadaiştilor care îşi scoteau versurile, la întîmplare, din pălărie. Algoritmul lui Mozart pentru a compune menuete consta în a alătura «măsuri» trase la sorţi. John Cage şi panegiriştii lui citează adeseori acest precept al lui Ananda Coomaraswamy (unul dintre puţinii gînditori ai secolului XX pe care René Guénon, în rigoarea sa fără de logică, îl vorbea în consecvenţă de bine): «Să imităm natura în modul ei de a funcţiona.» Cage pretindea că imită natura cu ajutorul zarurilor. Numai că natura nu prea joacă acest joc. Nu că ar trebui, cum ar fi vrut Einstein, să radiem hazardul din Calea Naturii. Dar pentru a se ridica la nivelul ambiţiilor lui, un gînditor ar trebui să ia în considerare hazardul în întreaga lui generalitate şi nu doar în cadrul restrîns – pînă la urmă strict uman – al zarurilor cu număr finit de rezultate posibile."

Un alt eseu foarte consistent, bogat în idei şi frumos ca expunere, este cel dedicat geniului capricios al lui Glenn Gould. În acest eseu, am avut pentru prima dată senzaţia, confirmată apoi pe parcursul cărţii şi nu doar prin referinţa la Pierre Ménard, că Andrei Vieru capătă accente borgesiene atunci cînd discută arta în sincronie – de data aceasta, e-adevărat, cu ajutorul lui Gould: „Exact ca Federico Zeri, Gould tratează falsul în artă, interpretarea Istoriei şi atribuirile eronate ale operelor de artă ca probleme intim legate între ele. În «Contrafacere, imitare şi proces creator», fabula cu sonata haydniană, atribuită în mod eronat lui Haydn însuşi, apoi lui Mendelssohn, lui Brahms şi, în sfîrşit, unui Vivaldi mai vizionar decît cel real, e destul de nostimă, în măsura în care pune în lumină slabele noastre competenţe în materie de stiluri. Sîntem într-adevăr susceptibili de a ne lăsa amăgiţi de atribuiri succesive ale anumitor opere de artă unor autori ce, adesea, n-au nici în clin, nici în mînecă cu ele." E greu să nu te gîndeşti, ajuns în acest punct, la celebrul eseu al lui Borges în care arată cum un artist precum Kafka îşi inventează singur precursorii. „Gould merge şi mai departe; el caută să demonstreze că operele de artă nu numai că nu datorează nimic nici publicului, nici reacţiilor acestuia, dar mai şi sînt, pe deasupra, independente de orice context cultural... Aici, spre deosebire de Zeri, Gould se rătăceşte. Să-ţi imaginezi că oricine ar putea crea orice e o exagerare. E imposibil azi să scrii, să compui, să pictezi sau să cînţi cu o sensibilitate proprie trecutului. Aceasta din urmă nu mai există şi nici nu poate fi recreată", afirmă Andrei Vieru (discutabil, căci nu atît de recreere e vorba, cît de imitare şi efect al autenticului) în unul dintre cele mai interesante eseuri ale cărţii.

M-au interesat şi mai mult eseurile despre Miles Davis şi Jimi Hendrix, puşi foarte bine în relaţie, doar că în acestea, Andrei Vieru, deşi excelează în formulări memorabile („în arta zilelor noastre să ai parte de un dispreţ unanim a devenit un scop greu de atins", „să ai stil presupune o întreagă disciplină a nepăsării", „Picasso, cu peregrinările lui printre *isme*, face în ochii mei figură de turist", „geniul e un marginal adus, nu se ştie cum, la putere", „Hendrix este omniprezent în muzica lui Davis", „Hendrix practică un fel de *Sprechgesang* chiar pe chitara lui") pare că se grăbeşte şi, cu cît sînt mai bogate în idei, cu atît m-au lăsat mai frustrat că autorul nu le-a acordat un răgaz reflexiv şi demonstrativ mai mare. Un alt eseu substanţial este cel dedicat lui Emil Cioran, peste care trec, aşa cum o fac şi cu eseurile despre Gide, Lowry sau Steiner (Andrei Vieru este, din nou, în aceste eseuri un risipitor de idei pe care ar merita cîndva să le dezvolte), doar pentru a mă opri la textul despre Salinger, pentru care eseistul are o mare admiraţie şi pe care se vede că l-a citit cu mare atenţie, nu doar la elementele fine ale stilisticii, dar şi la cele legate de morala şi aspiraţiile unora dintre personaje. Are dreptate Andrei Vieru să pună povestirea „Chiar înainte de războiul cu eschimoşii" sub semnul gratuitului, aşa cum la fel de pertinent se întreabă cine moare, de fapt, la sfîrşitul prozei „Teddy", făcînd o remarcă fundamentală pentru arta lui Salinger: „Există unii care doresc să ştie sigur. Spre disperarea lor, trebuie să-i avertizez că în zadar i-ar adresa genul ăsta de întrebări autorului. Nu e sigur că autorul are păreri în asemenea privinţe. Şi dacă ar avea, de ce le-ar da în vileag? Pentru a aduce prejudicii propriei opere? De altfel, cît ar fi valorat comentariile sale? Ele ar fi constituit oricum o teză ca oricare alta, pentru că, din fericire, nici una nu rezultă prea limpede din textul gol-goluţ."

Ecleziastul vesel este o admirabilă colecţie de eseuri, generoasă în idei şi elegantă în exprimare, aparţinînd unui spirit artistic curios şi cu multe competenţe.

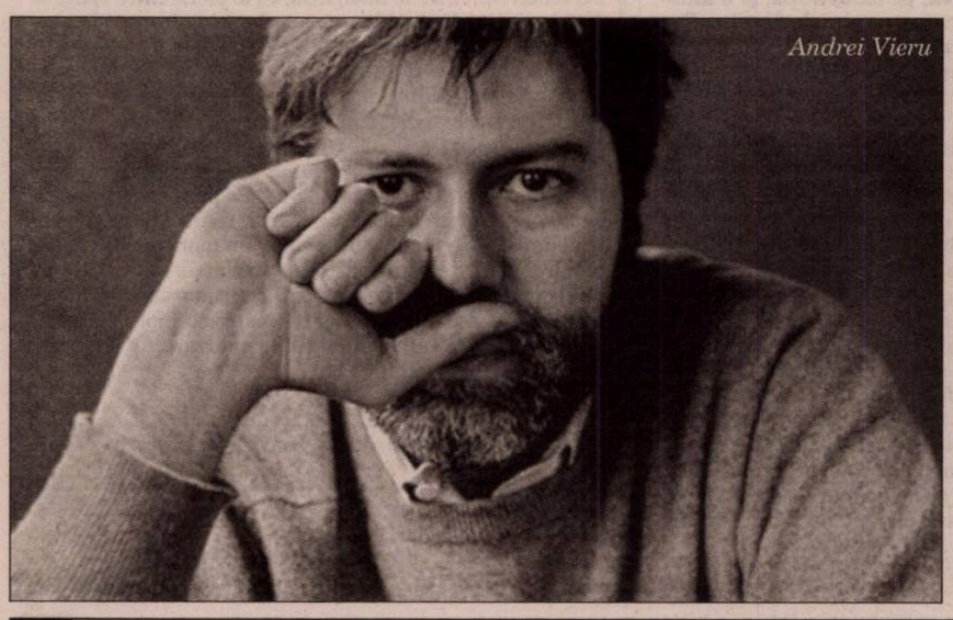
Andrei Vieru

PUBLICITATE

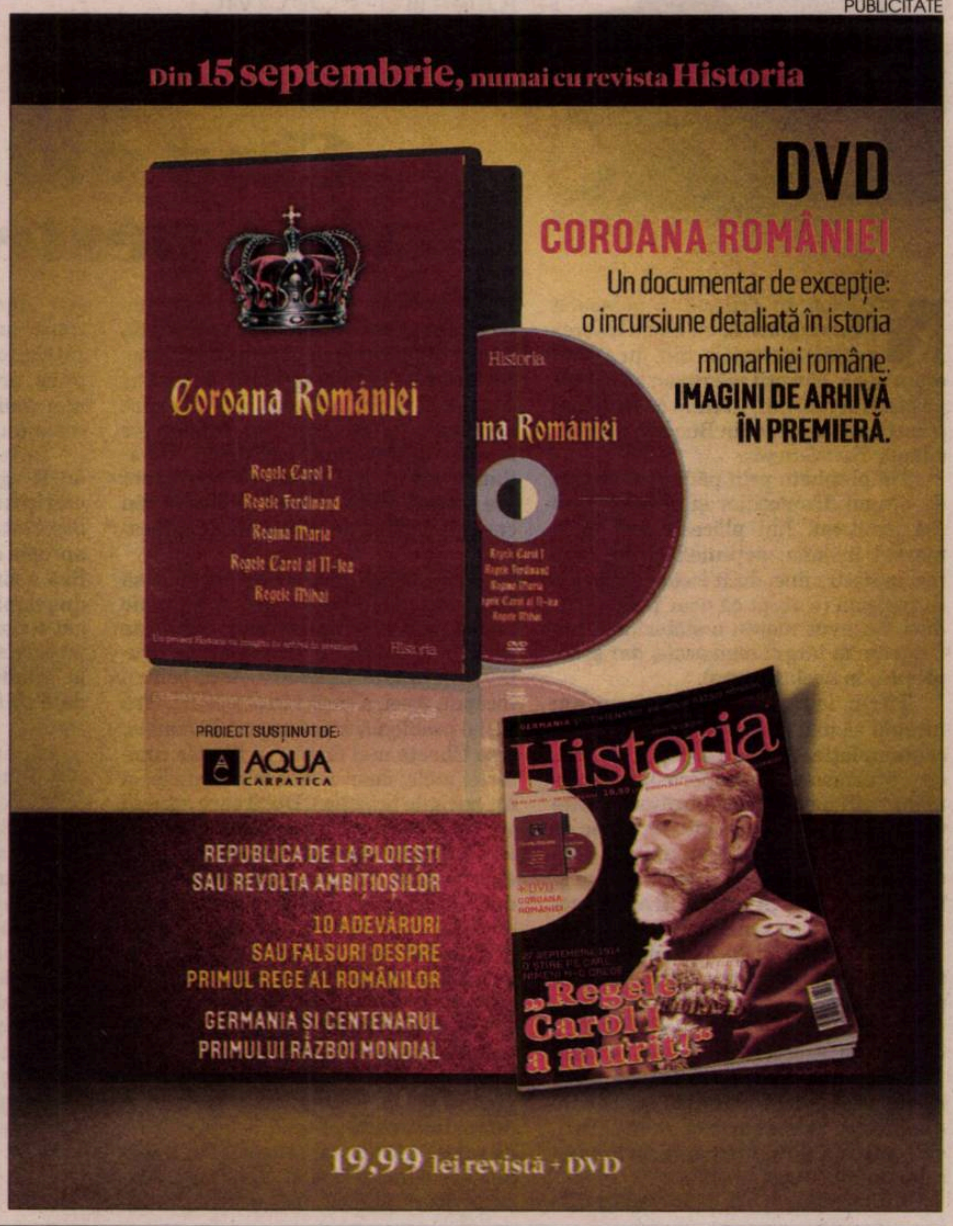

Mirella PATUREAU

De zece ori altfel... teatre în ruptură, teatre în furtună

● ***Noi practici în artele spectacolului din Europa de Est/New Performing Arts Practices in Eastern Europe*, volum bilingv, editor Iulia Popovici, colecție coordonată de Ioana Mălău, Editura Cartier / Teatrul Național „Radu Stanca", Sibiu, 2014.**

De cînd se tot glosează pe marginea tînărului teatru românesc, val năvalnic sau curent subteran, vezi *underground*, se simțea nevoia unei lucrări de ansamblu sau a unei puneri în context pentru a defini mai bine genul proxim și diferența specifică. Prefațînd volumul *Noile practici în artele spectacolului din Europa de Est*, Iulia Popovici recunoaște că, dacă nu este prima lucrare europeană dedicată subiectului – semnalînd două titluri dedicate deja subiectului în spațiul anglofon –, este prima tentativă „locală" de punere în pagină a unor realități recente de către cei direct interesați. Sînt alese zece țări, în ordine alfabetică – Bulgaria, Cehia, Croația, Republica Moldova, Polonia, România, Rusia, Slovacia, Slovenia, Ungaria –, la care se adaugă o *addenda*, dedicată Ucrainei, în plin război civil, unde „țara se desface bucată cu bucată", sau despre „Teatru în vremea holerei". Volumul este astfel un soi de autoportret colectiv, un dialog coral unde vocile preiau și dezvoltă fiecare o partitură asemănătoare, dar nu identică. Studiile, fără să fie exhaustive, sînt completate de interviuri cu personalități reprezentative, ceea ce dă mai multă concreteță sau „carne" tabloului. Unghiurile de atac sînt diferite, istorice, teoretice sau critice, de la analiza modului de producție la noile coduri estetice, de la statutul auctorial la noile raporturi ideologice și politice, cu o deschidere către toate artele performative, caracteristică noilor practici ale spectacolului. Ceea ce dă însă o unitate reală acestui mozaic de forme este dorința de ruptură. Conștiința clară că trebuie găsite forme noi, în condițiile unei libertăți relative, cînd cenzura politică a căzut, dar căreia i-a luat locul cenzura economică. Și în aceste condiții, teatrul minimalist nu este întotdeauna o opțiune estetică.

Dar dacă ruptura e comună, nu toate răspunsurile coincid. „În noiembrie 1989, mașina revoluționară a îmbrîncit teatrul în stradă și nimeni nu l-a mai adus înapoi" scrie Jan Jirik vorbind despre teatrul ceh, și regăsim aici balcoanele Revoluției despre care scria Magdalena Boiangiu într-un articol din 2000 (*„Alternatives théâtrales"*), tratînd soarta teatrului românesc de după decembrie '89. Studiul despre „cultura teatrală cehă în cel de-al treilea mileniu" pune accentul pe schimbul de generații, pe o tradiție teatrală de prestigiu – Krejca, Radok, Svoboda. Teatrul independent apare după anul 2000 – cu noi trupe, cu o poetică precisă, teatru vizual, non-verbal, *cross-over* sau teatru dans – conectat la tendințele contemporane europene. În Croația, opera de artă trebuie să facă abstracție de granițele naționale, scrie Nataşa Govedici, vorbind, printre alții, de un artist ca Oliver Frljic, născut în Bosnia, și care refuză violent orice identificare naționalistă, pe care o vede ca pe o formă de „intoxicație", în spectacolele sale provocarea e permanentă, mesajul radical. În Rusia, avangarda teatrală postsovietică și viața la periferie s-au infiltrat în noul limbaj teatral, scrie Kristina Matvienko, dar pentru dramaturgul Ivan Vîrîpaev, venit din curentul teatrului documentar, piesa este astăzi, pur și simplu, un mijloc de trezire sau căutare spirituală (interviu de Ioana Mălău). Teatrul e văzut ca dezbatere socială în Slovacia, la care răspunde indirect interviul lui Radu Afrim, luat de Oana Stoica – „unde scrie că un teatru de artă nu poate avea atitudine socială?" Cît despre Ungaria, Andreea Tompa notează cu amară ironie: „Guvernul anterior ne-a dat bani, guvernul actual ne oferă subiecte", esteticul și politicul se întretaie și se inter-condiționează. Iulia Popovici vorbește despre schimbarea paradigmei realității în teatrul românesc, trecut de la teatrul de autor la minimalism și documentar. Mai aproape de România, Larisa Turea scrie cu entuziasm despre teatrul moldav, o privire teatralizată despre relațiile cu realitatea, sau despre oamenii de teatru, acești „magnifici nebuni ai publicului rege", viziune temperată de privirea lucidă a Nicoletei Esinencu, care nu-și propune să salveze pe nimeni prin artă... Este dificil să reții avalanșa de nume, de spectacole ale acestui volum extrem de bogat, scris cu febra urgenței, și mai ales extrem de împlîntat într-o realitate ce nu încetează să se schimbe. O postfață de Joanna Krakowska vorbește despre „Politicile dezamăgirii", concluzie ce poate părea

În Rusia, avangarda teatrală postsovietică și viața la periferie s-au infiltrat în noul limbaj teatral.

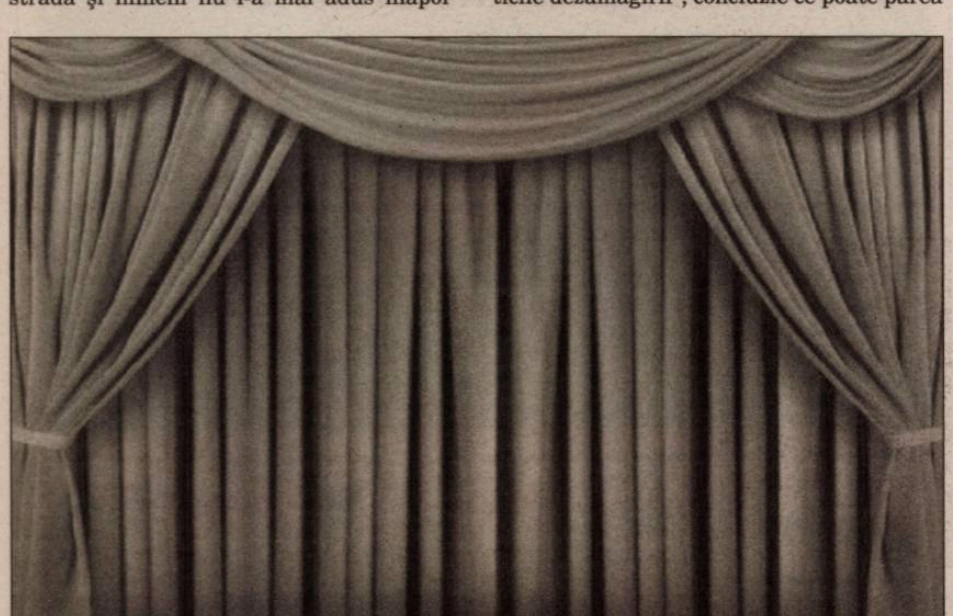

dură, dacă nu ar fi temperată de ideea de strategie din final... capitolul nu s-a încheiat, așadar, cartea aceasta, un excelent ghid despre noul teatru ce se fabrică azi în Europa, cere o continuare.

Cui îi e teamă de joaca de-a utopia?

● **Cristina Modreanu, *Utopii performative. Artiști radicali ai scenei americane în secolul 21*, Humanitas, 2014.**

„Nu înțeleg de ce oamenii se tem de ideile noi. Eu mă tem de cele vechi" – cu această frază, un citat din John Cage, se deschide cartea Cristinei Modreanu, *Utopii performative*, dedicată teatrului american contemporan, așa cum autoarea l-a descoperit la fața locului, în ultimii ani, între scenele *underground* și studiile universitare. O carte extrem de necesară pentru spațiul românesc de azi, prin multe informații inedite și o privire critică ce surprind un corpus teatral extrem de viu și de incitant. Un fapt nou, demn de relevat pentru acest volum scris despre și pentru secolul 21, este că documentația fiecărui articol trimite la adrese electronice de site-uri cu spectacolele prezentate, sau la studii de specialitate publicate online. Subiectul devine astfel perfect disponibil în spațiu și timp. Structura cărții e construită pe trei segmente ce îmbină în aceeași respirație, fără să le disocieze sau să le opună, trecut, prezent și viitor. Un trecut încă activ, și aici autoarea invocă o analiză a profesorului său Richard Schechner, care vorbește de „avangarda conservatoare", apropiere de termeni paradoxală, curent care nu face decît să continue forme deja inventate în anii '60 (primele *events* de la Mountain College datează chiar din anii '50), dar care mai sînt viabile și astăzi. Paradoxul acesta explică poate de ce în noile forme ale avangardei americane nu există bariere între generații. Capitolul se intitulează „Reconstrucții/Reimaginări /Revizitări", unde regăsim nume de-acum mitice, ca Meredith Monk, Martha Graham, Laurie Anderson, Richard Foreman, Wooster Group sau Robert Wilson și al său *Einstein on the beach* (revenit recent pe scenele europene, cu șarja sa hipnotică absolut intactă). „Scena politică" este o scurtă intruziune în prezent. Mișcări ca Occupy Wall Street sau alte manifestări, incluzînd raporturi între scenă și stradă, aduc mărturii despre un capitol pe cale să se inventeze cam peste tot în lume. Sînt aici nume puțin cunoscute sau vehiculate în presa română și chiar europeană: The Civilians, Foundry Theatre, Liz Magic Laser. Cu ultimul capitol ajungem la impulsul care a generat și i-a dat titlul cărții: *Utopii performative* sau spectacolele care au ambiția să prefigureze soluții pentru viitor. Cristina Modreanu are darul formulei șoc, cea care fixează exact cazul sau personajul. Titluri în care autoarea se implică în aceeași măsură cu protagoniștii săi. Iarăși un citat: „Viitorul e deja aici, doar că nu e uniform distribuit" (William Gibson). Young Jean Lee, o tînără regizoare coregraf, propune „o altă formă de democrație plecînd de la principiul simplu că nu există mișcare fără încărcătură politică", sau o altă coregrafă, Heather Kravas, pentru care coregrafia e o orchestrare a corpului în mișcare. Sînt analizate apoi noile limbaje teatrale contemporane, sînt citați Bonie Marranca sau Hans Thies Lehmann, teatrul *multitasking*, colajul digital etc. Un articol pasionant este dedicat artei participative și spectatorului emancipat al secolului 21. Referințele sînt clare la Jacques Rancière, dar întrebările pe care autoarea și le pune, la rîndul său, pleacă de la experiențe directe, ca spectator inclus în spectacol, *Choreography for Audience*, un concept al unei coregrafe canadiene, Noémi Lafrance, sau *Agoraphobia* în Time Square, prinsă din ce în ce în plăcerea jocului. Este însă implicarea spectatorului o modă trecătoare care se va epuiza de la sine? Autoarea are dubii și se întreabă dacă toate aceste tentative nu sînt tocmai expresia unei noi creativități, mai mult, „nu devine acest spectator, odată convins să participe la noi structuri de spectacol, perechea în oglindă a partenerului *multitasking* generat de experiențele cu noile tehnologii pe scenă?". Fără să tranșeze, autoarea consideră că această artă participativă are cele mai mari șanse să transforme scena contemporană de astăzi. E poate o altă parte de utopie a acestui parcurs pasionant în lumea teatrului american de azi.

Această artă participativă are cele mai mari șanse să transforme scena contemporană de astăzi.

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de recherche sur l'intermédialité et les arts du spectacle, CNRS, Paris.*

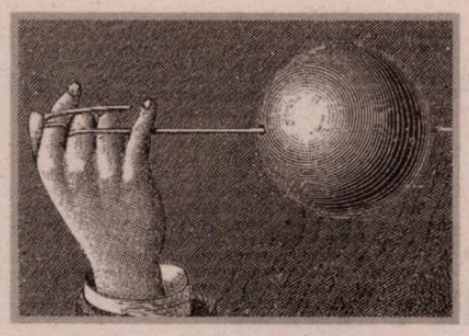

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Patrimoniul Impex SRL

Se vinde *Cumințenia Pământului*. E una dintre ultimele lucrări de mare valoare ale lui Constantin Brâncuși, rămase în România. Statuia aflată în grija Muzeului Cotroceni a fost retrocedată proprietarilor, care doresc acum s-o valorifice. Prețul estimativ al lucrării: 20 de milioane de euro. Lucrarea este protejată de Legea patrimoniului național mobil și este clasată drept „tezaur". Asta înseamnă, printre altele, că proprietarul, oricare ar fi, nu are dreptul să scoată obiectul de artă de pe teritoriul României. Dar legea respectivă datează din anul 2000, deci dinainte ca România să adere la Uniunea Europeană. În lege se folosește termenul de „export" – un termen care nu mai există în vocabularul legislativ intracomunitar. Poate sau nu poate proprietarul *Cumințeniei*... să ducă obiectul de artă în Marea Britanie, să-și decoreze vila sau să-l expună, să zicem, la Tate? Ambiguitatea legii îl poate îndreptăți să spere că, dacă va fi prins, va putea justifica scoaterea lucrării în afara granițelor, invocînd tocmai dispariția granițelor și piața unică; desigur, în interpretarea inițiatorilor, obiectele de tezaur constituie excepții, și ele nu pot părăsi definitiv teritoriul României. Uneori, cînd s-au constatat astfel de „exporturi ilegale" – de pildă, în cazul brățărilor dacice –, statul român a reușit să recupereze obiectele de tezaur. Dar, orice s-ar spune, legea e ambiguă.

Pe de altă parte, obiectele de tezaur nu pot fi valorificate de proprietari decît în condițiile în care statul își exercită dreptul de preempțiune. Asta înseamnă că Ministerul Culturii poate să negocieze direct pentru a cumpăra lucrarea de artă sau, în cazul unei licitații, să ofere vînzătorului ultimul preț licitat.

Legi ca acestea nu mai există în multe state occidentale. Ele au fost adoptate tocmai de către statele foste comuniste, sărace, pentru a opri exodul valorilor de tezaur către Occidentul bogat. Paradoxul e că, dacă legea într-adevăr ar funcționa, adică dacă ar putea împiedica de-adevăratelea „exportul" obiectelor de tezaur, atunci statul nici măcar n-ar mai avea de ce să-și exercite dreptul de preempțiune. Drept pe care – încă un paradox – oricum nu și-l poate exercita din lipsă de fonduri (și asta, în ciuda faptului că Ministerul Culturii e obligat, prin lege, să-și asigure banii necesari). Da, Ministerul Culturii n-a prevăzut anul acesta și nici anul trecut fonduri pentru așa ceva. Nici n-ar fi avut cum – de abia a reușit să finanțeze (o parte din) evenimentele majore, și asta cu chiu, cu vai, după o rectificare negociată cu greu. Și aici se văd carențele legii, care, deși obligă statul să-și asume niște cheltuieli, nu produce efecte. În cazul de acum, Ministerul va putea obține bani din fondul de rezervă. Și va intra în competiție cu doi cumpărători privați din țară și, poate, cu Tate Modern.

Cine ar da un preț atît de mare pe o lucrare de artă, știind că n-o poate vinde, la o adică, în afara țării?

De ce e important ca această lucrare să rămînă în țară – și într-o instituție a statului? În primul rînd, pentru că un proprietar privat nu poate fi obligat s-o expună. Pe cînd, odată intrată în patrimoniul Muzeului Național de Artă, ar putea fi văzută de mii de oameni și „exploatată" cultural și turistic. Rămîne de evaluat riscul ca statuia să „plece", într-adevăr, din țară. Dacă statul garantează într-adevăr că tezaurul nu poate ieși, legal, de pe teritoriul României, atunci acest risc e mic. Cine ar da un preț atît de mare pe o lucrare de artă știind că n-o poate vinde, la o adică, în afara țării; cine se angajează să îngrijească și să restaureze, pe banii lui, dar numai la ateliere avizate de stat, o lucrare de artă de care nu poate dispune așa cum vrea?

În aceste condiții, mă întreb dacă e rațional, dacă e cuminte să plătești niște milioane de euro pe o lucrare – excepțională, unică, valoroasă – care, pînă una-alta, e deja expusă într-un muzeu public și n-are cum să dispară de-acolo. Orice ar fi, prețul plătit n-are cum să fie cel estimat inițial.

Casa de licitații Artmark, care îi reprezintă pe proprietari, a lansat o campanie. Pe site-ul artmark.ro sînteți îndemnați să votați dacă vreți ca statuia să rămînă în continuare în proprietatea statului român și să fie expusă la Muzeul Național de Artă sau să se permită exportul ei și expunerea într-un muzeu important din lume. Pe principiul „nu ne vindem țara", foarte mulți au votat acolo pentru păstrarea statuii în țară. Campania în sine nu e dezinteresată. E încă un mijloc de presiune asupra unui stat sărac și cu legi șchioape.

P.S. Nu cumva ansamblul monumental *Calea Eroilor* de la Tîrgu-Jiu e tot al lui Brâncuși? Nu, n-a ieșit din țară, e tot acolo: prost întreținut, cu lucrări de restaurare executate neprofesionist și la periferia tuturor circuitelor culturale și turistice importante. În ce măsură această lucrare, cel puțin la fel de valoroasă ca cea pentru care se agită acum reprezentanții Guvernului, constituie o prioritate pentru statul român?

PUBLICITATE

TEATRU ROMÂNESC LA BUCUREȘTI ȘI CHIȘINĂU

TEATRUL NAȚIONAL „I.L. CARAGIALE" DIN BUCUREȘTI

DINEU CU PROȘTI
23 și 24 septembrie
ora 19

TNB I.L. CARAGIALE

MICUL INFERN de Mircea Ștefănescu
25 și 26 septembrie
ora 19

SINUCIGAȘUL
27 și 28 septembrie
ora 19

la TEATRUL NAȚIONAL „MIHAI EMINESCU" DIN CHIȘINĂU
Sala Mare

TEATRUL NAȚIONAL „MIHAI EMINESCU" DIN CHIȘINĂU

TEATRUL NAȚIONAL „MIHAI EMINESCU" DIN CHIȘINĂU

Sala STUDIO, ora 19
11 septembrie - AMORUL DĂNȚUIE ȘI FESTE JOACĂ
după William Shakespeare

Sala STUDIO, ora 19
12 septembrie - 12 SCAUNE
după Ilf și Petrov

Sala ATELIER, ora 20
13 septembrie - COPIII FOAMETEI. MĂRTURII
de Alexei Vakulovski

Sala STUDIO, ora 19
14 septembrie - HRONICUL GĂINARILOR
după Aureliu Busuioc

la TEATRUL NAȚIONAL „I.L. CARAGIALE" DIN BUCUREȘTI

Partener oficial Teatrul Național „Mihai Eminescu" din Chișinău
Partener oficial Teatrul Național „I.L. Caragiale" din București
Sponsori OMV Petrom
Parteneri media TVR

PUBLICITATE

PREMIILE SUPERSCRIERI
NON-FICȚIUNI CARE SCRIU LUMEA

CĂUTĂM
superscrieri

Până pe 30 septembrie au loc înscrierile la a patra ediție a Premiilor Superscrieri. E un fel de Pulitzer românesc. Un concurs de creative writing, în care Fundația Friends For Friends premiază cele mai bune non-ficțiuni ale anului. Juriul deliberează în octombrie, iar Gala de Premiere va avea loc în noiembrie. Așa că, dacă ai prieteni care scriu bine spre excelent, anunță-i.

O inițiativă a Fundației Friends For Friends
Mai multe detalii pe www.fff.ro/superscrieri

Mulțumim prietenilor care s-au alăturat până acum acestei ediții:
Ediție patronată de BRD GROUPE SOCIETE GENERALE
Sponsor principal AVON 5 ani CAMPANIA RECIPROCITĂȚII
Sponsori de categorie Cereul de donatori TFN ROMÂNIA, FAN COURIER, Sulica Protopopescu Vonica Attorneys at law
Proiect inițiat de FP
Susținut și recomandat de adevărul, DILEMA, FP

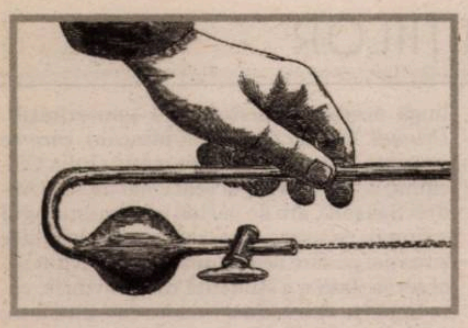

Oana STOICA

rosencrantz & co

Contractul marital

● *Trădare*, de Harold Pinter, regia: Sînziana Stoican, scenografia: Valentin Vîrlan, cu: Sabrina Iaschevici, Silviu Debu, Ionuţ Vişan. Teatrul Unteatru.

Cînd scria piesa *Trădare*, în 1978, laureatul Premiului Nobel pentru literatură în 2005 Harold Pinter, căsătorit la acea vreme cu actriţa Vivien Merchant, avea deja experienţa unei aventuri extraconjugale de şapte ani cu prezentatoarea de televiziune Joan Bakewell, la rîndul ei căsătorită cu producătorul TV Michael Bakewell. Mai mult, se pare că avusese şi o relaţie de cîţiva ani cu Antonia Fraser, pentru care va divorţa în 1980 şi care-i va deveni a doua soţie. Dezvăluirile s-au făcut ulterior, în cărţile de memorii, declaraţiile şi interviurile personajelor implicate (de exemplu, în 2011, Joan Bakewell a scris un articol în The Telegraph, *„My affair with Harold Pinter – and why we could not have kept it secret today"*, prilejuit de o nouă premieră londoneză a piesei *Trădare)*. Deci Harold Pinter cunoştea bine dramaturgia relaţiilor conjugale şi extraconjugale, riscul secretului şi modul în care funcţionează convenţiile sociale în societatea britanică (mă îndoiesc că asta ar fi valabil în altă parte). Parţial, *Trădare* este o piesă autobiografică despre adulter, dar lărgind puţin perspectiva, textul arată mecanismele de control într-o relaţie, ipocrizia aparenţelor (care se insinuează în cele mai apropiate şi sincere relaţii, de prietenie sau dragoste) şi modul în care un adulter de durată ajunge să semene, în rău mai mult decît în bine, cu un mariaj. Harold Pinter opune două lucruri aparent incompatibile şi demonstrează modul în care acestea au fuzionat în societatea britanică: adulterul cu presupusul său erotism, eminamente pasional, şi calmul englezesc, în spatele căruia s-ar ascunde frustări şi furie, dar a cărui eficienţă este impecabilă.

Cele patru personaje (dintre care unul absent) construiesc raporturi sociale, emoţionale şi sexuale complexe pe axa dragoste – prietenie – minciună. Între două cupluri prietene apare o relaţie subversivă între soţul dintr-o pereche şi soţia din cealaltă. Minciunile se ivesc pe rînd şi toată lumea ajunge să mintă pe toată lumea. Stereotipiile relaţiilor sociale din ultrapoliticoasa societate britanică ajung pînă în dormitor.

„Oamenii aveau propriile vieţi de trăit şi erau mai puţin dependenţi unii de alţii cînd era vorba de problemele vieţii de zi cu zi."

Toate acestea se regăsesc în spectacolul Teatrului Unteatru (care pare a fi premiera naţională a textului, nu am găsit date despre o altă punere în scenă a piesei în România): rigiditatea convenţională, libertinajul *flower power*, jocurile sociale cu minciunile lor tolerate. Chiar şi Beatles-ii. Textul şi spectacolul se construiesc din replici şi pauze, cu didascaliile la vedere, astfel încît contează ce s-a spus, dar mai ales ce nu s-a spus, care era subtextul, ce crede personajul, ce ascunde sau ce omite (a ascunde presupune o intenţie, a omite se raliază unei norme sociale: „asta nu se spune"). Cu o cronologie inversă, de la final la început, de la antipatie la atracţie, structură care dezarhivează momentele esenţiale ale relaţiei şi punctele de trădare între parteneri, textul vorbeşte nu despre pasiune, ci despre minciună şi resorturile ei care duc la distrugere. Timpul are o maximă importanţă căci revelează o relaţie adulteră detaşată, care doar *ab initio* (într-un moment care conţine mult alcool) pare să fi fost pasională. Ce fac cei doi amanţi este să reproducă universurile casnice de acasă. Adulterul este o altă căsnicie.

„Oamenii aveau propriile vieţi de trăit şi erau mai puţin dependenţi unii de alţii cînd era vorba de problemele vieţii de zi cu zi."

Blamate de biserică secole de-a rîndul, relaţiile extraconjugale se integrează astăzi – cel puţin la britanici – în zona acceptabilă din punct de vedere social, atîta timp cît sînt discrete. Ceea ce este blamat nu e aventura în sine, nici dacă aceasta este de durată, ci lipsa de discreţie la nivel social. Discuţiile dintre cei doi amanţi despre posibilitatea ca soţii lor să ştie despre relaţie denotă un anume tip de gîndire: a nu spune nimic despre aventura soţului este un comportament care intră în norma socială. Pinter nu emite judecăţi şi nu vrea să demonstreze nimic. Nici că societatea şi-a pierdut morala sau, dimpotrivă, s-a emancipat, nici că sîntem toţi nişte ipocriţi, sau că nu mai avem sentimente. Dramaturgul scrie despre convenţiile sociale în ceea ce priveşte dragostea, sexul şi căsătoria, într-o perioadă de explozie a libertăţii personale (anii '68 – '77). În 1978, revoluţia *flower power* lăsase urme în societatea occidentală, iar Beatles-ii cunoşteau un succes fulminant. De altfel, în articolul scris de Joan Bakewell apare contextul social al acelor vremuri, tradus în relaţia maritală: Emma o femeie cu un nivel ridicat de educaţie, dar limitată erotic şi imaginativ. În relaţia adulterină, Emma se comportă ca o soţie – aduce faţa de masă din vacanţa petrecută cu soţul la Veneţia, găteşte şi poartă şorţ – pentru că este incapabilă să se sustragă acestei tipologii. Sabrina Iaschevici rezistă cu brio tentaţiei de a-şi face personajul mai dezinvolt decît l-a gîndit dramaturgul.

Excelentă este Sabrina Iaschevici, o actriţă de mare rigoare, cu o inteligentă gradare a emoţiilor şi a lipsei lor. Ea conturează în Ionuţ Vişan (Jerry) este un amant relaxat, superficial şi indiferent faţă de latura morală sau consecinţele practice ale relaţiei sale, pînă în momentul în care se teme că-şi va pierde prietenul. Vişan este aici prototipul bărbatului adulterin care nu vede dincolo de vîrful propriilor pantofi.

Interesant este Silviu Debu în rolul soţului Robert: sec, cinic, introvertit, controlează – şi îi place să o facă – viaţa celorlalţi. Digeră repede surpriza, îşi manageriază diplomatic furia şi foloseşte situaţia în favoarea sa (are şi el aventuri).

În *Trădare*, lucrurile nu iau o turnură tragică, nu moare nimeni, nu devine nimeni depresiv, nu îşi ratează nimeni viaţa. Aici e talentul lui Pinter, în revelarea acestei acceptabilităţi relaţionale care nu salvează nici căsnicia, nici iubirea. Rata divorţului nu a scăzut datorită mariajelor deschise (admise tacit), secretul unei bune relaţii nu a fost descoperit, cuplurile continuă să se despartă. Căsnicia e un contract, dar nu se ştie deocamdată cum poate el să aducă fericirea.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

RadiRo

Festivalul Internaţional al Orchestrelor Radio

Ediţia a II-a
20-27 sept. 2014
Sala Radio

Producător şi organizator:
Radio România

Coproducător:
TVR

Sub patronajul

Sponsor:
vodafone

Transportator oficial:
DACIA

Finnish Radio Symphony Orchestra

Orchestra Naţională Radio

Prague Radio Symphony Orchestra

Stuttgart Radio Symphony Orchestra

Orchestre National de France

Eveniment recomandat de DILEMA VECHE

www.bilete.ro

www.radirofestival.ro, www.facebook.com/radiro.festival

Andrei GORZO

dilematograf

Modeste

● ***America, venim!*** **(România, 2014), de Răzvan Săvescu.**

O farsă despre o trupă românească de teatru (cu un regizor jucat de Mihai Călin), venită la New York pentru o şuşă şi apoi antrenată de un escroc (Alexandru Bindea) într-un turneu pe tot cuprinsul SUA, *America, venim!* arată ca o dramatizare cîtuşi de puţin profesionistă după o colecţie de păţanii mai mult sau mai puţin adevărate, care, povestite prin viu grai pe la mese de actori, făceau lumea să moară de rîs. Aşa ceva nu are de ce să se întîmple şi în cinematografele unde rulează filmul, ai cărui realizatori, care chiar au filmat în America, au adus de-acolo, în loc de o farsă profi, doar un *travelogue* sumar scenarizat. (Semnatarii scenariului sînt regizorul – debutant în lungmetraj – Răzvan Săvescu şi actriţa Oana Ioachim.) O veche amantă (Ioachim) de-a liderului trupei (Călin), care e ceva pe la Ambasada României, e introdusă în scenă ca şi cînd prezenţa ei ar urma să aibă o pondere importantă în intrigă – altfel de ce scena romantică dintre ea şi Călin, cu aluzii la un avort din trecut şi la o a doua amantă, care-l aşteaptă pe el acasă? –, dar la scurt timp după aceea e trimisă (şi uitată) pe tuşă (după cum uitată e şi rivala ei din ţară, deci şi dilema personajului lui Călin). Tot personajul lui Călin anunţă pe la început că, în pofida şuşelor, e un regizor serios, care lucrează la un *Faust;* or, nici din informaţia asta nu se alege nimic. Scenariştii ignoră reguli de construcţie absolut elementare într-o comedie de tip Hollywood cum se vrea a lor, începînd cu regula *planting*-ului şi a *pay-off*-ului, care spune că orice informaţie „plantată" pe parcursul filmului trebuie să „dea roade" pînă în final; cum de i-a lăsat producătorul Tudor Giurgiu să intre în producţie pe teritoriu american cu un scenariu care în cel mai bun caz era acceptabil doar ca primă ciornă? Doi actori, soţ şi soţie (Ion Sapdaru şi Tania Popa), din trupa condusă de personajul lui Călin, îşi aduc în turneu copilul, dar şi personajul acestuia e pierdut pe drum. Contactele actorilor cu publicul din diaspora (sensibil la cultura de masă pre-'89, de la „Roata morii se-nvîrteşte, ţac-ţac-ţac" la „Rugă pentru părinţi") nu produc nici un pic de satiră, iar contactele lor cu localnicii se cam reduc la nişte *qui pro quo*-uri inept construite pe seama unei excentrice bogătaşe numite Maya (Mira Furlan), care ba pare o criminală, ba pare să-i facă avansuri unuia dintre ei. Oricît de creativ ar fi un comediant ca Adrian Văncică în scoaterea maximumului ce se poate scoate dintr-o partitură, din partitura lui de aici nu e mai nimic de scos, şi cu oricîtă bunăvoinţă s-ar arunca un alt bun comediant, Gheorghe Ifrim, în imitarea unui spermatozoid, mica lui improvizaţie e prea precar motivată dramaturgic.

● ***Love Bus: Cinci poveşti de dragoste din Bucureşti*** **(România, 2014), de Roxana Andrei, Mihai Mincan, Florin Babei, Constantin Radu Vasile, Andrei Georgescu.**

Love Bus: Cinci poveşti de dragoste din Bucureşti e un modest grupaj de scurtmetraje care defilează fiecare cu numele unei zone din Capitală, deşi nici unul dintre foarte tinerii regizori nu prea pune la lucru spaţiul bucureştean în care îşi plasează povestea. Scurtmetrajul intitulat *Iancului,* despre o tînără (Ada Galeş) părăsită de prietenul ei (Cătălin Jugravu) şi neatentă la cei care ţin cu adevărat la ea (un alt băiat şi propria ei mamă), nu se poate lăuda cu alte calităţi pe lîngă aceea, paraestetică, a „sincerităţii". *Drumul Taberei* (de Mihai Mincan), care se prezintă ca un dialog între o fată (Iulia Ciochină) şi partenerul ei ocazional de sex (Andrei Seuşan), are de partea sa şi meşteşugul scurgerii cu ţîrîita către spectator a detaliilor situaţiei pe care acesta din urmă e invitat s-o observe (fata e o studentă din provincie, care împarte chiria unei camere cu o altă fată, în timp ce băiatul e un bucureştean cu maşină şi slujbă în IT; ea ar vrea mai mult de la el, în timp ce el se menţine închis); şi se mai poate lăuda cu un anumit formalism regizoral, de o „austeritate" (cadre lungi şi fixe) cam pretenţioasă, totuşi, în contextul acestei „felii de viaţă". Odată cu scurtmetrajul *Unirii,* despre o petrecere de liceeni la care fata-bună-care-nu-vrea-încă-să-facă-sex e înşelată de prietenul superficial cu fata-rea-care-vrea, chiar în timp ce i se plînge de cît e de hărţuită confidentului-care-o-iubeşte-peascuns, nivelul coboară înapoi la naivitatea dramaturgică şi regizorală din *Iancului.* Lucrurile sînt mult mai puţin previzibile în *Tineretului* (de Constantin Radu Vasile), unde un tînăr religios, reflexiv şi articulat în discurs (Ştefan Mircea) se plimbă prin parc cu o corporatistă, fostă colegă de liceu, şi ea reflexivă (Carla Teaha), după care îşi cumpără nişte droguri şi merge acasă, să se uite la un film porno (această „multilateralitate" a personajului nu-i e explicată spectatorului, ci se cere luată ca atare), cînd primeşte o veste şocantă despre fata de la care tocmai îşi luase rămas-bun. În fine, după bizarul *Tineretului,* care mai conţine şi reprezentări „impresioniste" ale unor stări alterate de conştiinţă, grupajul revine, prin *Cişmigiu* (regia Andrei Georgescu, pe un scenariu de Paul Negoescu – iniţiator-coordonator al grupajului şi el însuşi un regizor relativ experimentat), la formatul conversaţiei de alcov – de astă dată un moderat-spiritual interogatoriu luat unui tînăr boem (Alec Secăreanu) de o iubită geloasă (Victoria Răileanu).

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Vîrsta (a doua a) inocenţei

● **U2, *Songs of Innocence,* Apple Inc.*/Island, 2014**

Într-un interviu de anul trecut cu BBC Radio 1, Bono se întreba retoric dacă există cineva pe lumea asta care să-şi mai dorească să cumpere un album U2, arătîndu-se îngrijorat de faptul că trupa irlandeză devine uşor-uşor irelevantă, după eşecul comercial al ultimului album, *No Line on the Horizon* (2009). În cei şase ani scurşi, formaţia din Dublin a trecut printr-o criză, încercînd din răsputeri să iasă la suprafaţă cu o operă care să o reaşeze în locul cu care se obişnuise. După reconsiderări şi amînări, lucrul acesta s-a întîmplat, printr-un îndoielnic truc de marketing, despre care vorbesc mai jos. *Songs of Innocence,* cel de-al treisprezecelea album de studio al U2, a fost lansat pe 9 septembrie, la Cupertino, în timpul prezentării noilor produse Apple. Spre deosebire de iPhone 6, *SoI* e un album confuz, care, deşi încearcă să se agaţe de momente din *sound*-ul trupei de dinaintea bornei triumfaliste *Rattle & Hum,* nu reuşeşte. Cu toată stilistica minimalistă şi discretă a lui Danger Mouse, unul dintre producătorii albumului, bombastica gratuită a unei muzici presupus intime şi obositorul elan coldplaystic reuşesc să livreze masiv doar semnele unei impotenţe abisale. Poate că *Songs of Innocence* e o întoarcere la origini — The Ramones, The Clash, William Blake şi The Beach Boys îşi primesc omagiul explicit pe acest album —, dar e şi o dovadă a neputinţei unei foarte populare trupe, care în ultimul deceniu s-a chinuit, fără să reuşească să fie în vreun fel relevantă. Pentru ea însăşi, dar şi pentru generatia lui Tyler, The Creator (n-am ales acest nume întîmplător; ca să vedeţi de ce, ar trebui să daţi click pe contul lui de Twitter şi să-i citiţi postările din ziua lansării celui mai nou album U2).

Eşti unul dintre cele 800 de milioane de pămînteni cu un cont de iTunes Store, nu-i aşa? OK, asta înseamnă că există ceva şanse să fi aflat deja că Apple Inc., gigantul tehnologic căruia îi aparţine această platformă, ţi-a făcut acum nişte zile un cadou. (Desigur, doar dacă eşti cetăţean al uneia dintre cele 119 ţări norocoase.) Nu e vorba de un iPhone 6, ci de noul album al unui alt gigant. Se numeşte *Songs of Innocence* şi aparţine unei trupe de care, probabil, au auzit şi cei care nu au conturi de iTunes. Nu e de mirare. Tim Cook nu e primul CEO Apple care se îmbrăţişează cu Bono pe podiumul de la Cupertino. Steve Jobs a făcut-o şi el pe vremea revoluţiei numite iPod. Iar beneficiile ambelor părţi sînt evidente în termeni de *cross-marketing*. Deci de bani. U2 a plecat acasă cu 100 de milioane de dolari în buzunare (în plus, vînzările pe iTunes ale vechilor albume ţopăie încîntate zilele astea, în timp ce turneul de promovare a noului LP, o altă fabrică de bani, bate la uşă). Apple ţi-a oferit un cadou pentru că, la un moment dat, ai putea deveni, contra cost, proprietarul unui iPhone 6 sau al unui ceas deştept. Se ştie, un cadou e de cînd lumea un gest frumos. Şi gratuit. Precum cele 11 piese ale albumului care ţi-a ajuns, fără să fi fost întrebat, în iTunes. Să-i faci omului un cadou doar pentru a-ţi plăti în viitor produsele şi biletele la concert ar trebui să se numească altfel. Stai! Între timp, Apple a lansat un instrument cu ajutorul căruia poţi şterge din librăria iTunes-ului albumul pe care compania americană ţi l-a făcut cadou.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Alina ANDREI

„Firesc şi palpabil"

De ce fotografie, şi nu altceva?

Fotografie fac de ani. Scriu şi fotografiez, sau invers, oricum totul e legat de poveşti vizuale. În imagini, am înlocuit modelele din carne şi oase cu unele de hîrtie. Unele personaje sînt reale, altele imaginare. Aproape toate au legătură cu modul în care îşi doresc oamenii să rămînă imortalizaţi. Este vorba despre aparenţe, iluzii şi realitate. Poate sună abstract, dar dimpotrivă, e ceva firesc şi palpabil.

Ce conţine expoziţia?

Cînd cineva îmi spune: „Fă-mi o poză", are deja în cap un întreg scenariu, pe care mi-l zice direct sau trebuie să-l intuiesc. Cei mai mulţi vor doar să arate bine, desigur. Mai bine decît în realitate. Alţii joacă mici roluri, să pară altfel. Unii îşi doresc să nu fie uitaţi (altă iluzie, desigur) şi de aceea vor să rămînă în fotografii. Asta arăt în expoziţie.

La ce e bună fotografia?

La ce sînt bune cărţile, pictura şi sculptura? Există fotografii de acum 100 de ani sau din prezent care fac cît toate povestirile lui Cehov la un loc. Sau cît un pumn în stomac, şi nu, nu exagerez (ei, doar aşa, un pic). Poţi să înlocuieşti un manual de istorie cu cîteva imagini (aici aş alege poze de război, realiste). Pot să descriu în amănunt anumite fotografii: de ce m-au impresionat, cînd şi unde le-am văzut, ce am simţit, aşa cum mi se întîmplă uneori cu romanele bune sau cu oamenii. Mai e ceva, o dedicaţie banală care, pe vremea bunicilor, se scria des pe portrete: „Pentru familia Gîndulescu (a se citi şi Popescu, Ion etc.), o piedică în calea uitării." Toţi avem acasă, în albume şi cutii de pantofi, poze cu rude îndepărtate şi necunoscuţi care ne zîmbesc şi ne cer (naiv) să nu-i uităm. De obicei, omul stătea în faţa aparatului de fotografiat ca un actor de cinema. În hainele cele mai bune zîmbea cu ochii în zare lîngă poartă, bloc sau pe malul mării, cu un colac ţinut strîmb în braţe. Acum pozele nu se mai trimit cu scrisori, în plic, ci se postează pe Facebook. Şi sînt mai multe (şi mai proaste).

*Expoziţia **Alinei Andrei** – „Cînd nu am modele, îi fotografiez pe ei" – este deschisă toată luna septembrie la Ceainăria „Ceai et caetera" din Str. Latină nr. 15, Braşov.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Profesorul „Bine cu“

În fiecare an, de peste douăzeci de ani încoace, profesorul Kim face constant trei lucruri: vizitează Praga, vara, scrie un text despre Milan Kundera, toamna, și organizează o excursie pentru profesorii străini din universitatea sa, primăvara. De tot atîta timp, primăvara, vara, toamna, iarna și din nou primăvara e un entuziast profesor de cehă într-un campus foarte frumos din Coreea de Sud, campusul dintre munți,Yongin, al Universității Hankuk.

Dimineața străbate în trombă cei cîțiva kilometri ai campusului, pînă la biroul său din cea mai îndepărtată clădire, cea a Facultății de Limbi și Literaturi Străine. Dacă vede pe drum vreun profesor străin, oprește brusc, lasă jos geamul și, salutîndu-l adeseori în limba țării de unde provine, îl invită, zîmbind larg, în minivanul său, pentru a străbate drumul împreună și, eventual, dacă mai e vreme, la un mic-dejun rapidisim în cantina universității. Nu ar fi fost oricum singur, în mașină erau deja Miriam din Cehia, Frieder din Germania, Zubaidah din Malaezia ori Ernesta din Tanzania. E mereu foarte grăbit, dar mereu are de întrebat cîte ceva, mai ales despre obiceiurile culturale din alte țări. Aleargă de colo-colo, încălțat sport, adidași sau pantofi de trekking, cu o șăpcuță trasă pe ochi, o cravată lejer înnodată și mereu neasortată la un costum cu un număr mai mare. Contrazice bonom orice protocol al scorțoșeniei profesorale.

În fiecare an, profesorul Lee merge vara cu familia în concediu, scrie un text de lingvistică romanică, toamna (e profesor de română), și își servește invitații cu ceai verde și prăjiturele de orez, primăvara, în biroul său. În fiecare dimineață, își parchează atent mașina în subsolul cantinei din centrul campusului, își netezește impecabilul trenci și, cu servieta profesorală în mînă, părul pieptănat și aliniat ca la desen tehnic, străbate la pas cele cîteva sute de metri care despart parcarea de birou. Întotdeauna pe falsa potecă de munte ascunsă de copaci, și nu pe aleea în trepte, cimentuită, salutînd amabil, cu o vagă înclinare și cu o voce plăcută, cîntată, în coreeană. La capitolul entuziasm, lucrurile par mai conținute. Dacă vii în Asia cu imaginea profesorului de caligrafie din *Hero*-ul lui Zhang Yimou, ai toate șansele să o regăsești astfel reformulată.

Nici profesorul Kim, nici profesorul Lee, ca de altfel toți colegii lor de generație, nu au învățat ceha, respectiva română, în Cehia sau în România, pentru că nu aveau cum. În studenția lor din anii '70, Coreea de Sud nu avea legături cu Estul comunist. Profesorul Kim a învățat-o la Chicago, prin rusă, iar profesorul Lee, împreună cu un alt coleg, la Frieburg, prin germană, cu Paul Miron. S-au întors la sfîrșitul anilor '80 și au înființat departamente, iar după căderea comunismului au fost primii care au venit, cu studenții lor, să cunoască de aproape țările a căror limbă o predau. Abia foștii lor studenți, azi profesori, au putut învăța și la fața locului limba, și ca atare, o și vorbesc, uneori, mai bine. Dar asta nu e în chestiune, căci prima misiune a unui profesor coreean pare să fie alta.

Cum atragi un student să fie motivat să învețe, la standarde competiționale, o limbă precum româna sau ceha, cînd presiunea englezei, a chinezei, a japonezei, ori a spaniolei e atît de mare? Simplu, spun profesorii Kim și Lee. Lucrezi la entuziasm, înainte să lucrezi la reguli gramaticale. Le vorbești mai întîi despre un pod al iubirii în Praga ori de un castel bîntuit în Transilvania, și mai apoi despre verb. La limbi străine, școala românească e destul de convențională, punem rapid regula înaintea comunicării, perfecțiunea sicofantă a accentului în fața mesajului. Sîntem, ascuns acolo, niște mici metronomi *mi-ți-li-vi*. Mai degrabă întrerupem de zece ori ritmul comunicațional al unui dialog, decît să lăsăm netaxat un accent.

Îți dai seama că entuziasmul e tot ce contează și atunci cînd vezi cum, la sfîrșitul unei mese festive cu studenții, profesorul Lee îi strînge în jurul lui afară și încep cu toții să scandeze din toți bojocii, ca neozeelandezii la rugby, următorul text: „Româniaaaa!!! Hai România! Bine, România! Bine cu, bine cu!“ Te întrebi dacă în sonorul ridicat ești brusc hipoacuzic, ori nu cumva se uită vreun substantiv, vreun pronume, ceva. Nu, atît zic, și e suficient. Și o spun cu atîta bucurie! Și să-i auzi apoi cu cît entuziasm vorbesc de realități locale pe care tu le vezi cu un ochi mizantrop. Se bat în identități „românii“ cu „cehii, cu „polonezii“, cu „maghiarii“. „Cu.“ Un vesel *carpool* lingvistic.

Profesorii Kim și Lee au ieșit acum la pensie. M-aș bucura dacă, așa cum ziceau odată, nostalgic, ar avea acum răgazul să revină și în locurile de unde a pornit totul, la Chicago ori Freiburg, locurile tinereții lor. La Yongin au lăsat deja o suportabilă bunătate a cuvintelor.

PUBLICITATE

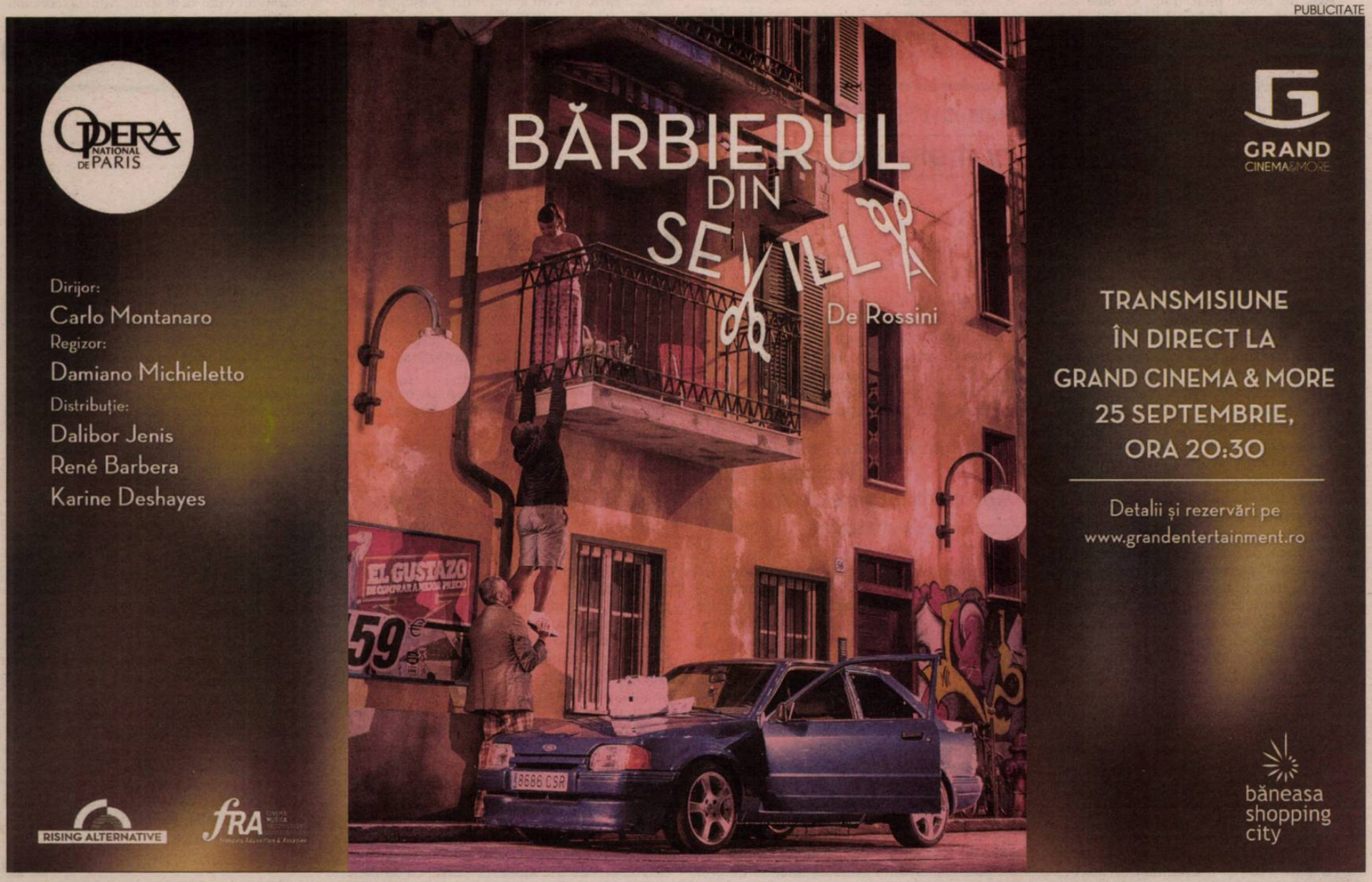

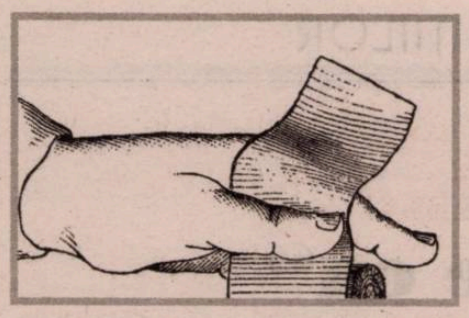

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Cît de prost se-mbracă Busu

Luni seară, pe cînd mă căzneam să scriu articolul pentru *Dilema veche*, despre Mahala Rai Banda, Taraful din Clejani și Shantel, pe care i-am văzut la Balkanik Festival și mi-au plăcut foarte mult, o pată verde, de dimensiuni mari, a început să licărească amenințător pe ecranul televizorului. Așteptam *Master Chef*, să văd ce va fi în formula nouă, de după plecarea Monei Segall și a celor trei bucătari sadici, dar pata verde era altcineva: Busu de la *Meteo*.

Sper, numai, ca Busu să nu se-apuce să prezinte Meteo *în iţari.*

Iar? Sigur, cald sau frig e-n fiecare zi, dar, din nou, iarăși Busu, iarăși cu haine *dealea?* PRO TV-ul își schimbă grila din mers, încearcă să reducă costurile și să rămînă lider de piață – dar vestimentația dementă a lui Busu e pe cît de schimbătoare, pe atît de perenă. Ar fi bine, poate, să-i spună cineva că se-mbracă aiurea, m-am gîndit. „Busu a furat halatul femeii de serviciu de la PRO TV, fiindcă nu mai avea buget pentru haine noi", am scris pe Facebook.

Amicii s-au amuzat, au început și ei să comenteze. O prietenă, stilist, care a lucrat în PRO TV, a ținut să precizeze că nu are nici în clin, nici în mînecă cu hainele-papagal ale lui Busu. Nu de alta, dar Busu de la *Meteo* se-mbracă prost. Atît de prost, încît, dacă mi-ar suna la ușă, aș crede că e clovnul de la grădinița de nevăzători.

Atît de prost, încît dacă aș face cunoștință cu el, aș închide ochii cînd aș da noroc.

Atît de prost, încît Facebook m-ar bloca pentru cuvintele pe care ar trebui să le folosesc dacă i-aș descrie hainele mai precis.

Atunci cînd autoritățile au încercat să înlocuiască zeghea cu sacourile lui Busu, deținuții au intrat în greva foamei.

Joel Coen: „Principala noastră sursă de inspirație, pentru vestimentația lui Lebowski, a fost Busu."

SRI-ul a trimis agenți îmbrăcați în Busu ca să se infiltreze în rîndurile unei biserici sataniste.

Ca să-i filmeze sacourile lui Busu, PRO TV a cumpărat niște filtre speciale, întrucît culorile lui Busu sînt în afara spectrului vizibil, nu pot fi percepute decît de lilieci și radiotelescoape spațiale.

Busu poate face nudism liniștit, n-o să-l recunoască nimeni fără haine.

Oftalmologii avertizează: privitul îndelung la Busu poate cauza dezlipiri de retină.

Cercetătorii fac lumină în Cazul Rockwell: exoscheletul de marțian se dovedește un sacou uitat de Busu la fața locului.

PRO TV i-a interzis lui Busu să vină la serviciu în hainele cu care prezintă meteo, deoarece copiii se sperie de el pe stradă și plîng.

O seamă de amici de pe Facebook s-au prins și ei în joc:

■ Laura Davidescu, jurnalist: Busu se îmbracă prost. Atît de prost, încît din busuioc a devenit pesto.

■ Sorana Badea, arhitect: Atît de prost, încît îl face pe Rod Stewart să pară om serios. Atît de prost, încît chinezii au refuzat

să facă falsuri după sacourile lui.

■ Florian Manciu, developer: Atît de prost, încît Lady Gaga s-a hotărît să îi trimită gratuit rochia ei de carne crudă.

■ Lucia Roșca, creator: Atît de prost, încît Mazăre a început să plîngă fiindcă-i anost.

■ Laur Trex, pseudonim: Atît de prost, încît Adrian Sîrbu îi mărea salariul în fiecare zi, dar degeaba. Atît de prost, încît mulți români au ajuns să creadă că au gust.

E bine să știți că nici eu – și sînt convins că nici prietenii care au participat la răutăți – nu avem nimic personal nici cu Busu, nici cu PRO TV. Mi s-a părut doar că e cazul să îi/le spună cineva, dacă a trecut atîta vreme și lucrurile – adică Busu – continuă să se prezinte în halul ăla. În rest, la Balkanik Festival a fost foarte frumos. Eu, personal, m-am bucurat foarte tare că acest gen de muzică începe să fie omologat social, ceea ce e un recurs la propriile rădăcini, o dezbărare de snobismul care ne caracterizează și de tentativele noastre inevitabil limitate de a importa ca atare trenduri muzicale occidentale. Sper, numai, ca Busu să nu se-apuce să prezinte *Meteo* în iţari, ca urmare a acestui articol.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

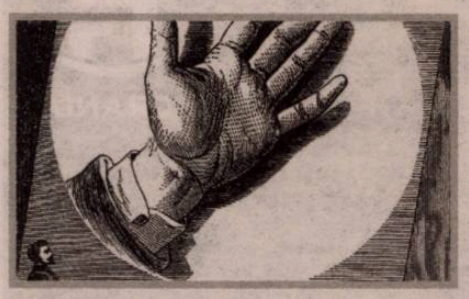

Adina POPESCU

portrete din mers

Unde sînt ţăranii?

„Nu mai există țărani adevărați!", spune cu părere de rău amica mea, o doamnă cochetă, pe la 50 de ani, în timp ce-și încarcă sacoșele în Opel-ul din parcarea de la Obor. „Nu te uiți la fețele lor? Ăștia-s numai niște prefăcuți... se numesc comercianți și atît. Nici nu mai știi de la cine cumperi... Uite ce am luat: mere din Spania, 7 lei kilu, da' măcar știu că-s bune..." Oftează și pornește motorul Opel-ului. În urmă cu cîteva minute, strîmbase din nas la merele lui nea Gheorghe, „prăpădite, pipernicite și dumneata vrei 4 lei pe ele! Îți bați joc de mine, nu-i așa?" Am încercat să-i explic că, de fapt, astea-s merele cele bune, „naturale", cum zice ea. Degeaba, nu m-a crezut! Și i-am mai zis și că nea Gheorghe e țăran de țăran și că-l știu de mai bine de cinci ani. I-am luat de mai multe ori scurte interviuri pentru reportajele mele. Amica mea s-a uitat la el cu suspiciune: era un domn cu părul alb, îmbrăcat îngrijit, chiar cu un vag aer de intelectual. „Pentru că citește!" am rîs eu. „A citit toate cărțile din Colecția „Adevărul"... Inițial le-a luat pentru nepot, să-i facă bibliotecă, dar pînă la urmă le-a citit el. Ce să facă toată iarna la țară?" Aiurea! „Ăsta-i de la oraș... te păcălește că e de la țară. Comerciant! Cumpără ieftin, vinde scump." M-am enervat un pic. „Uită-te la mîinile lui... sînt muncite!" Însă amica nu avea timp să privească mîini. Plătise parcarea doar o oră și n-avea nici un chef „s-o jecgmănească bandiții ăia".

Nea Gheorghe are 71 de ani și e dintr-un sat din Dîmbovița. Îl știe toată piața, le spune bancuri din alea vechi, cu Ceaușescu, unor fete care vînd mezeluri „fără E-uri" în „hala de sus" și-i îmbată sistematic cu rachiu de mere făcut în casă pe cei doi vînzători de la buticul de unde-și mai cumpără cîte un suc „Fanta, Frutti, orice e bun; înainte n-aveam sucuri d-astea, mai făcea baba mea cîte un sirop de coacăze... știu că astea îs chimice, dar poftesc ca un copil, că-s bune la gust!"

„Nu mai există ţărani adevăraţi!", spune cu părere de rău o doamnă cochetă, pe la 50 de ani.

S-a născut la țară și la țară o să moară. Recunoaște că pentru tineri e greu, „vor să plece, nu le place munca asta grea, cu brațele, le place la oraș, să leneves că, că așa i-a învățat comuniștii... Sau pleacă prin Spania." El unul e mulțumit de faptul că „imediat după ce a picat comunismul", și-a recuperat trei hectare și jumătate de pămînt, numai livadă. „Cînd eram tînăr numai asta îmi doream, să am livada mea!" A fost angajat la Cooperativă timp de 22 de ani. Nu i-a plăcut niciodată acolo, îi place să fie propriul său stăpîn. Nu se lansează în discuții politice, deși se uită la televizor „la toate posturile băgate prin cablu". „Cu cine votați acum, în noiembrie?" Nu s-a hotărît, dar n-ar vota o femeie. Din principiu.

În fiecare dimineață, bea „o cafeluță" înainte să se apuce de treabă. Uneori, mai bea cafea și în timpul zilei, cînd îl apucă somnul, însă țuică numai seara, la masă. Nu-i pretențios la mîncare, mănîncă ce-i pune „baba" pe masă. Vine la București o dată la patru, cinci zile și stă „în gazdă" pînă cînd își termină marfa. E fericit că are unde sta, „mai pe la unu, mai pe la altul", și le plînge de milă „la băieții ăia cu cartofii care de două nopți dorm în piață". Băieții cu cartofii, aflați ceva mai la o parte, înfofoliți în pleduri, îl aprobă dînd din cap și tușind demonstrativ. Dacă nu era rachiul lui nea Gheorghe, cu greu ar fi rezistat, se trezesc de dimineață cu ochii lipiți, înjură și spun „că nu se merită", mai bine stau acasă și-și pun cartofii la păstrare, în beci. Totuși, vor veni și săptămîna următoare, „pentru ultima dată", căci îi gonesc nevestele la piață, ce să facă cu atîția cartofi? „Așa ne zic, c-o să mîncăm toată iarna numai cartofi și n-o să avem bani de pîine... asta e! ...Moșu' are livadă, face țuică la «baterie»... Noi cartofi avem, cartofi vindem!"

Pentru nea Gheorghe, toate piețele sînt la fel, dacă marfa se vinde bine. Nu-și mai aduce aminte cum a ajuns în Obor. Îl întreb cum e treaba cu țăranii și comercianții. „Știi cine sînt comercianții tăi? Ăștia... țiganii! Așa li se spune acum, comercianți!" Și se uită urît spre taraba de vizavi, unde o femeie grasă și oacheșă vinde roșii. Mai tîrziu, apar și doi copii jerpeliți, puradei. Spun că sînt de la „Casa copilului", cerșesc un măr, se învîrt nehotărîți pe lîngă tarabă, pînă cînd nea Gheorghe îi alungă: „Gata! Mai lăsați-mă în pace că am treabă și-s necăjit că mi s-au uscat perii!"

„Da' dama aia cu care erai data trecută, ce era așa înțepată, de parcă ar fi avut un băț în cur?" Îi spun că așa e ea, mai sclifosită. Și că vine în Obor ca să caute „țărani autentici". Și nu-i găsește. Nea Gheorghe rîde. „Păi, eu sînt țăran... nu mi-e rușine!" „I-am zis, dar nu m-a crezut." „Adu-o la mine, îi dau un rachiu, îi face baba o plăcintă... o dăm noi pe brazdă!" Nu vine, că-i WC-ul în curte. Iau un măr de pe tarabă, mușc din el. Prăpădit, pipernicit, dar dulce.

Adina POPESCU

La ce sînt bune jocurile online?

– un scurt instructaj pentru părinți –

Cu cîteva zile înainte de începerea școlii, verișoara mea și-a dus copilul la mall ca să-i cumpere pantofi. Ochise deja o pereche convenabilă ca preț, într-unul dintre magazine. „Ei, îți plac, sînt buni?" l-a întrebat pe puști în timp ce îi proba, destul de mîndră de alegerea ei. Mihai îi încălțase la repezeală și se uita tot timpul la ceas. „Da, hai să-i luăm și să mergem!" Se vedea de la o poștă că puștiul nu era prea încîntat de alegerea mamei, dar voia să scape cît mai repede de toată corvoada și să ajungă acasă. „Sigur nu vrei să mai încerci și alții? Nu stăm foarte bine cu banii și altă pereche nu pot să-ți mai iau prea curînd..." Mama lui începuse să se enerveze – era clar că băiatului nu-i plăceau pantofii, însă cel mai tare o deranja faptul că el nu dădea doi bani pe ritualul „cumpărării" lor, pe care ea îl pregătise din timp. Și avea un motiv întemeiat. „Hai, mami, să mergem, *please,* că peste un sfert de oră avem război!" îi dezvălui el în final. Verișoara mea știa vag despre ce era vorba – războiul săptămînal din *4Story,* programat la o anumită oră, pe care Mihai nu putea să-l rateze sub nici o formă, căci aveau nevoie de el. Juca jocul de mai bine de jumătate de an, avea aproape level maxim, cea mai bună armă din joc și nu putea să-și lase baltă camarazii de luptă. Mama lui n-ar fi înțeles niciodată aceste lucruri. Și atunci el oftă: *rl (real life)* poate fi atît de anostă uneori, trebuie să mergi la școală și să-ți cumperi pantofi.

Mihai are un sentiment de admirație față de mine: sînt un om matur, aproape de vîrsta mamei lui, care joacă jocuri, știe ce e acela un *event* și cum să se poarte cu un *noob* (o persoană, din joc, care habar n-are să joace și nici nu dă semne că ar vrea să învețe). Mi-a făcut chiar și un cont pe un *stream* de jocuri, însă nu l-am folosit, i-am explicat că eu nu joc decît un singur joc – Atlantica Online (un MMORPG, desigur). De curînd, i-am povestit că mi s-a oferit un job în joc, cel de Officer (un soi de lider) în ghilda din care fac parte de aproape un an, remunerat cu bani din joc, și că nu știu dacă să-l accept sau nu. Mihai mă înțelege perfect pentru că vorbim un limbaj comun. Iar eu îl înțeleg pe el. De pildă, nu mi se pare mai nimic în neregulă că el și prietenul lui cel mai bun, Alex (care locuiește la două blocuri distanță) se întîlnesc zilnic, uneori doar în joc, și își petrec ore bune împreună (de fapt, caracterele lor). În timp ce avatarele lor formează un *party* și o pornesc împreună la luptă, cei doi pușteni se coordonează unul pe altul prin telefon (minute nelimitate): „Hai, mergem la mapa aia (de la *map*=hartă=scenariu de joc)... au băgat mape noi! Uite-l că vine! Mă, ești prost? Tu n-ai văzut *mob*-ul ăla? (mob = monstru virtual). Dă-i cu magic... stai că n-am destule Magic Points! Dă-i la cap! Stai că vine un boss! (boss = un mob mai mare și mai puternic). Da, e ăla cu mult HP! (HP = *health points,* adică boss-ul are sănătate multă și moare greu!). Ah! E level 80. Dă-i un Magic Seal! (Magic Steal = sigilarea magiei boss-ului, ca să nu mai poată să atace cu vrăji!) Ah, sînt mort! Învie-mă, *pls!*"

O înțeleg însă și pe verișoara mea și exasperarea ei. Mihai are performanțe bune la școală, însă nu pare să-i placă nici o materie în mod deosebit. (Da, pentru că nici matematica, nici româna nu au cum să fie mai interesante decît viața virtuală.) Mihai nu face suficient sport. (Cîtă transpirație presupune un raid! Păcat că nu se pune!) Mihai nu are suficienți prieteni la școală, în cartier. (Însă are destui cu nick-uri gen BloodyAss, Killeru, MagicLady etc. cu care comunică la un mod real.) Mihai își petrece prea mult timp cu ochii într-un ecran. (Ei, peste vreo 50 de ani nu vor mai exista ecrane și ne vom petrece timpul efectiv în joc. Sînt convinsă că la asta se va ajunge.) Mihai își pierde prea mult timp cu jocurile. (Da, pentru că din păcate dau dependență. Și cu cît i le va interzice mai tare, cu atît își va dori să joace mai mult.)

Am văzut de curînd un documentar despre copiii chinezi dependenți de jocuri, care erau aduși de către părinții disperați într-un soi de stabiliment de „reeducare" (creat în spiritul chinez, desigur). Era mai mult o școală de corecție – cu gimnastică de înviorare și, în general, mult sport, mese regulate, un soi de terapie de grup în care psiholgii le explicau cît de nocive sînt jocurile și ce „păcate" față de societate comit dacă joacă online, iar puștanii își dădeau coate, rîzînd, ora stingerii și desigur nici un gadget, nici o conectare la net. Adolescenții din film suportau cu stoicism toată această perioadă de prizonierat și de abstinență și discutau non-stop între ei doar despre performanțele lor virtuale. Filmul m-a înspăimîntat un pic – acești copii nu mai trăiesc deloc în viața reală, de care pur și simplu li se rupe, trăiesc doar prin intermediul caracterelor lor. Nu pot fi vindecați. Totuși, unul dintre ei spune, la un moment dat: „Noi nu sîntem niște roboți. Și nici nu jucăm cu niște roboți. În spatele unor avataruri, a unor nickname-uri sînt oameni reali... ca mine, ca tine! Vin în joc cu sentimentele lor reale. Eu sînt un băiat timid, în joc mă simt puternic, apreciat. Viața din joc e perfectă!"

De multe ori, de altfel, am rămas uimită de cîtă „umanitate" există în lumea virtuală. De cîtă înțelegere și solidaritate. După doi ani de experiență constantă ca jucător care a început, de fapt, ca un experiment social, mă adresez în primul rînd părinților pentru care jocurile pe calculator sînt o mare problemă (uneori doar pornind de la „regula" infailibilă: „Pe vremea mea nu era așa!"). Așa că nu le acceptă, aplică pedepse și parolează computere, toate aceste reacții pornind de fapt din teama (într-un fel firească) față de ceva nou și necunoscut (care în aparență este nociv pentru copilul lor). Părinții nu au la ce se raporta, cel mult au jucat Pacman sau Tetris pe un Spectrum sau 486, nu au cum împărtăși experiențele din joc ale copiilor lor și, astfel, se îndepărtează în mod constant de ei.

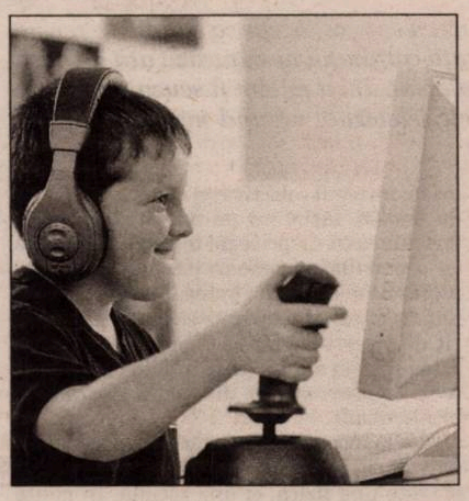

Real life *poate fi atît de anostă uneori.*

În momentul în care le interzic să se joace, amputează, de fapt, o parte din viața lor, în contextul actual. După toate semnele, viitorul este online (nu comentăm dacă e bine sau rău). Așadar, ne dorim să avem niște copii inadaptați? Jocurile au și părțile lor bune, atît în educație cît și în formare, desigur în doze decente care se vor stabili de comun acord cu copiii, căci după ce vor realiza că faceți eforturi de a le înțelege, vor fi mult mai receptivi. Mai jos voi înșira cîteva motive pentru care i-aș încuraja pe copiii de astăzi să se joace.

Comunitatea

Mai întîi, ce este un MMORPG? (căci despre asta vorbim, în general). În engleză, ar fi Massively multiplayer online role-playing game. Mai pe înțelesul tuturor, este vorba despre un joc online în care un număr mare de jucători interacționează unul cu altul, fiecare asumîndu-și rolul unui caracter ficțional, într-o lume fantastică.

Dacă acum m-ar întreba cineva ce este globalizarea, probabil că i-aș răspunde că e un MMORPG. Un rol esențial în joc îl are, de fapt, comunitatea, dacă ea n-ar fi existat, probabil că aș fi părăsit de mult lumea din Atlantica Online. Așa cum spunea și adolescentul din documentarul chinezesc, în spatele acestor nick-uri și caractere sînt oameni reali, de etnii și vîrste diferite, cu preocupări diferite și, treptat, petrecînd un timp în joc, începi să te atașezi de ei, ca de niște prieteni reali, fiind conștient totuși de convenția jocului. N-aș vedea de ce acest tip de atașament virtual ar fi diferit (și greșit) față de ataşamentul din *rl*. Aceleași mecanisme ale relațiilor sociale funcționează. Iar „globalizarea" de acest gen înseamnă în primul rînd Cunoaștere, o fereastră deschisă și foarte la îndemînă spre lumea cea largă (prin intermediul chat-ului jocului). Șeful ghildei din care fac parte are 42 de ani și este, așa cum ne-a mărturisit, „un canadian rătăcit în Texas". Îi plac bărcile și cu toții l-am felicitat cînd fetița lui a cîștigat un concurs de aeromodele. Din cînd în cînd, „dispare" din timpul unei misiuni, cerîndu-și scuze și precizînd în glumă că *„wife aggro"* (aggro = termen din joc, folosit atunci cînd monștrii te atacă pe neașteptate), chemîndu-l la masă sau trimițîndu-l pînă la supermarket. În ghildă, sînt mulți jucători din America de Sud, din țări pe care am ajuns să le cunosc cît de cît și datorită lor. Alex e din Ecuador, însă a emigrat în Spania, unde merge la facultate și își dorește să devină programator. De curînd ne-a trimis un mesaj la toți, în care ne-a explicat că nu mai poate juca o vreme, începe școala, va fi un an greu și va avea serios de învățat. Totuși, l-am văzut aseară în Nation Dungeon (un fel de „război" de-al lui Mihai), călare pe un dragon, și i-am atras atenția să nu cumva să chiulească de la cursuri. Avem și un tată și un fiu – AnetSword, pensionar, peste 60 de ani și băiatul său MeditatedPie. Pie joacă din an în paști, așa că tatăl îi administrează contul. Belaro (pe numele lui american George) joacă împreună cu soția sa KingJimmi (așa o cheamă pe pisica lor). „Bel, hai să facem un Guild Dungeon. Cheamă-o și pe King!" „Nu pot, doarme!" „Păi, trezește-o, dar *be gentle!*" „Nu îndrăznesc să fac asta!" „LOL!" Există și cupluri care s-au format în joc, uneori chiar din țări diferite. S-au vizitat, s-au plăcut, iar acum sînt împreună în *rl*. CannonBe e un belgian sensibil și timid care încă mai speră că-și va găsi o iubită în Atlantica. Cu DarkSara am făcut schimb de link-uri de site-uri cu pantofi (din Suedia și din România). Din cînd în cînd, jucătorii se lansează în discuții vii și polemice despre politică, economie, obiceiuri locale, tabu-uri (un musulman mă tot bătea la cap de ce la vîrsta mea nu sînt măritată și că „nu e bine"), mersul lumii în general.

Dacă n-ar fi fost Atlantica, n-aș fi avut ocazia să cunosc oameni din atîtea locuri de pe Pămînt și nici să-mi fac o idee despre ce înseamnă „omenire" în general. Limba oficială a chat-ului este engleza, o engleză simpatică, „internațională", căci toți facem eforturi ca, în primul rînd, să ne înțelegem unii pe alții. În ciuda prescurtărilor pe care trebuie să le înveți ca să nu fii *noob,* nivelul meu conversațional a crescut enorm în ultimul an.

În plus, în joc contează foarte mult întrajutorarea. Nu poți face nimic de unul singur. Principiul general valabil este cel de Share. Astfel, copilul care se joacă va învăța că e bine să oferi, ca să primești ceva în schimb și va aplica acest principiu și în viața reală.Toată lumea e drăguță și politicoasă (nici n-ar avea de ce să nu fie, în fond e doar un joc), iar cei care nu sînt primesc banned (adică sînt reduși la tăcere). Cam așa funcționează Comunitatea. Nu i-am mai pus la socoteală pe cei *under* 18 care tot timpul se plîng că părinții nu-i lasă să se joacă și că îi *aggro* mereu.

Self-esteem

Părinții care nu știu despre ce este vorba vor vedea cum copilul lor storcește niște creaturi de pe un ecran care la răstimpuri se va umple de sînge, schimbă arme cu repeziciune, împușcă, taie, hăcuiește. Și vor trage concluzia că jocurile incită la violență. De cele mai multe ori, violența din jocuri e doar o convenție, un entertainment pur, jucătorii nu o mai evaluează la valoarea ei reală. Este ca violența din filmele lui Tarantino, cine o mai crede? Majoritatea MMORPG-urilor au ca principiu lupta dintre Bine și Rău. Desigur, jucătorul este cel bun. El are niște misiuni de îndeplinit (quest-uri) și niște sarcini (task-uri). Copilul jucător știe că, dacă nu-și duce la îndeplinire task-urile, nu va avansa în joc. Așadar, jocul impune un anumit tip de disciplină. În Atantica sînt și așa-zisele Dailies, sarcini zilnice, un fel de „teme". Sînt plicticoase, însă poți învăța din joc că rutina e necesară uneori.

Un mare plus al jocurilor online (în afară de cele pay-for-win, în care nu poți ajunge departe, dacă nu cumperi itemuri ca arme, potiuni, licențe cu bani reali de la Item Mall) este faptul că jucătorii pornesc în joc cu șanse reale. De aceea, mulți spun că este o societate perfectă. Cine nu muncește nu poate să atingă un anumit nivel, nu poate să devină șef de ghildă, să conducă un raid etc. Iar cei care ajung sus au parte de respectul real al celorlalți jucători. E adevărat, părinții nu-și pot lăuda copiii pentru astfel de performanțe. Însă, ei nu știu faptul că *self esteem*-ul din viața reală a copilului crește în mod automat. Brusc, el se simte în stare de multe lucruri, pentru că are habar ce înseamnă, de fapt, o competiție. Uneori, mă surprind pe stradă că mă gîndesc cu cît de mare ușurință am omorît un boss de care, în urmă cu zece level-uri, nici nu puteam să mă ating, iar ceilalți jucători din party au făcut *wow,* îmi îndrept spatele și zîmbesc.

Economia

Toate jocurile au o economie de piață funcțională (pentru că e controlată oarecum de adminstratorii jocului) care se bazează pe cerere și ofertă, trade-uri între jucători. Poți să „produci" cîte ceva prin Craft și poți vinde ceea ce produci. Poți să cumperi ieftin, să urmărești prețurile și să vinzi mai scump. Îți petreci o mare parte din timpul de joc la Market-ul general, însă ai posibilitatea de a-ți face magazinul tău (un *my store).* Orice jucător își dorește să acumuleze, să aibă o armă mai bună, o armură invincibilă. Așadar, există și aici un soi de competiție (ca în viața reală), există bogați și săraci. Însă chiar și pentru un copil de 10 ani, un MMORPG este o lecție de economie, căci nu poți să joci dacă nu știi cît fac 4 x 4, dacă nu compari prețuri și nu gîndești din perspectiva financiară (cu banii din joc, desigur). Totul e să nu încurci niște lucruri, așa cum am pățit eu cînd am vîndut o armură +7 și primul meu gînd a fost să merg și să-mi plătesc întreținerea. Lol.

O scurtă concluzie – nu mă simt vinovată pentru faptul că mă joc, nu mi se pare un timp pierdut, dimpotrivă, e un mod mai eficient de relaxare decît multe altele. Și mi se pare un cîștig că pot privi lumea și din această perspectivă.

Radu UMBREŞ

Moarte şi renaştere

– ritualuri televizate la români –

Inversînd o celebră, butadă am spune că ceea ce începe ca o farsă se repetă uneori ca o tragedie existenţială. Viaţă cotidiană ne captează atît de mult atenţia şi emoţiile în ritmul ei nestatornic, încît putem fi scuzaţi dacă nu vedem felul în care micile dramolete televizate ascund marile ritualuri fundamentale ale societăţii umane.

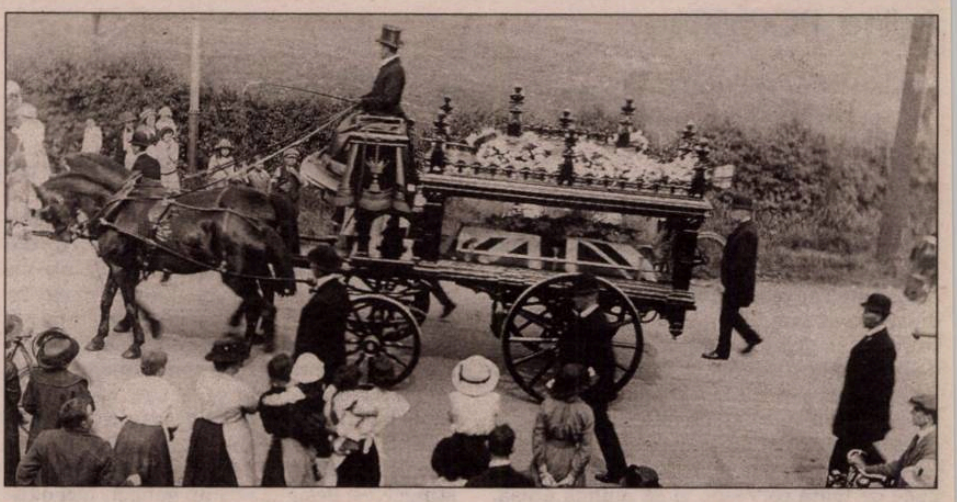

Una dintre cele mai puternice amintiri din timpul zilelor mele pe teren a fost cînd am observat pentru prima dată un ritual funerar, cu detaşarea perspectivei etnografice. Eram în primele luni de teren cînd, într-o seară, am auzit că un bătrîn pe care îl cunoşteam vag a fost găsit mort în casă. Întrucît aveam o relaţie foarte bună cu o vecină de-a sa, am mers să îi transmit vestea şi am însoţit-o la casa mortului. O scenă îmi va rămîne pentru totdeauna în memorie: spălat după cutumă de un vecin şi îmbrăcat în cele mai bune haine, bătrînul era deja întins în sicriu. Însă părea complet ignorat de rudele şi vecinii care se perindau prin jurul sau. Sicriul stătea aşezat pe prispa casei, în timp ce toată lumea se agita să cureţe curtea şi casa, să aranjeze „camera cea bună" în care urma să fie aşezat mortul, să pregătească lumînări, băutură şi toate cele necesare pentru priveghi. Singurătatea celui ce fusese viu cu numai cîteva ore în urmă mi se părea de o tristeţe extraordinară.

Pe moment, am crezut că familia a fost prinsă pe nepregătite, iar relativa singurătate a mortului se datora multelor probleme ce trebuiau rezolvate pînă în momentul începerii ritualurilor funerare. Cu toate acestea, observînd mai multe evenimente similare, am înţeles că ritualurile funerare sînt mult mai puţin decît am crede adresate individului care a murit. Încetarea vieţii unui individ pune în mişcare întregul fenomen, dar, aşa cum s-a discutat în antropologie de la Van Gennep pînă la Maurice Bloch şi Jonathan Parry, finalitatea ritualului este, paradoxal, negarea morţii. În ultimă instanţă, pentru ca societatea să se poată reproduce simbolic şi material, moartea unui individ trebuie să fie depăşită prin afirmarea vieţii sociale. Ritualul are aici un rol performativ, prin acţiuni şi verbalizări care au efecte profunde, dincolo de conţinutul lor aparent. În mod special, performativele asociate cu ritualurile funerare au rolul de a evoca şi de a (re)produce relaţii sociale de solidaritate, sau, dimpotrivă, de conflict.

Această perspectivă m-a ajutat să înţeleg de ce corpul mortului era temporar abandonat, în timp ce familia se pregătea pentru ritualul dedicat transcendentului. Unii săteni cred într-o persistenţă a sufletului după moarte, în timp ce alţii cred mai degrabă în finalitatea existenţei, dar toţi sînt preocupaţi de performarea unor ritualuri esenţial sociale ce pornesc de la relaţia între mort şi cei pe care îi lasă în urmă şi sfîrşesc prin a reproduce relaţiile între cei vii. Prezenţa unor rude sau prieteni la priveghi sau la pomeni este un simbol de solidaritate cu familia nucleară a celui dispărut. Tema comuniunii în faţa disruperii provocate de moarte este poate cel mai bine ilustrată de momentul în care, în biserică, se ia rămas bun de la mort, fiecare participant atingînd şi fiind atins de un alt participant, formînd un corp simbolic ce supravieţuieşte dispariţiei unui membru. Individul dispare, dar societatea transcende.

Am început cu această superficială evocare a unui subiect vast din antropologie deoarece, mai în glumă, mai în serios, cîţiva comentatori au remarcat că o emisiune a unei televiziuni de ştiri amintea de desfăşurarea unui ritual funerar. În seara în care proprietarul *de facto* al televiziunii era încarcerat pentru o privatizare frauduloasă, întregul colectiv era adunat în platoul de emisie, făcîndu-i pe mulţi să compare emisiunea cu un priveghi televizat. Începută ca o persiflare, comparaţia este mult mai profundă decît ne-am putea imagina. În spatele transmisiei televizate stă structura unui rit de trecere menit să reproducă solidaritatea socială a unui grup în faţa crizei existenţiale provocate de dispariţia unui membru marcant.

De la început trebuie făcută o observaţie: moartea în jurul căreia s-a format fenomenul nu este una fizică, ci una socială. În minte şi corp, patronul televiziunii a supravieţuit neschimbat. Dar existenţa sa socială nu va mai fi niciodată la fel. De la politicieni la oameni de afaceri, am văzut că o condamnare la închisoare, fie ea întîmpinată cu bravadă sau cu umilinţă, este o moarte simbolică a persoanei, cu atît mai mult într-o societate bazată pe competiţie totală, cum este cea românească, unde este oribil să manevrezi regulile jocului, pentru a cîştiga cu orice preţ, dar, mai presus, este de neiertat să pierzi. Extinzînd ideea lui Kanterowicz, nu numai regii au două corpuri, ci orice persoană a cărei putere socială se bazează pe o formă de autoritate publică. Închisoarea lasă în urmă cadavrul unuia dintre corpurile sociale, în timp ce zidurile ei îl închid pe cel rămas fiziologic viu.

Momente din emisiunea-ritual mi-au evocat exact scena în care bătrînul sătean era abandonat în sicriul său, în timp ce familia se ocupă cu performarea tradiţiilor funerare. Deşi era limpede că motivul desfăşurării de forţe era închiderea patronului, numele său era retras în fundal, momentele încarcerării sale trecute la „şi altele", imaginea sa, care anterior condamnării popula din abundenţă buletinele de ştiri, se retrăgea încet în fundalul emisiunii. Paradoxal, propria sa televiziune consacra dispariţia mogulului prin trecerea sa în nefiinţa media. Totuşi, nu e deloc de mirare pentru o antropologie a trecerii. Rolul ritualului funerar este mai puţin de a-l comemora pe cel dispărut, cît de a transforma o dispariţie într-o fază a regenerării sociale. Emisiunea-ritual a fost centrată pe tema liminalităţii, a momentului-cheie dintre două evenimente ale vieţii care trebuie legate în mod ritualic pentru a asigura continuitatea socială.

Ritualurile funerare sînt mult mai puţin adresate individului care a murit.

Dincolo de retorica goală, o televiziune cu un program politic clar definit chiar este similară unei familii, la fel ca un pluton de infanterie, un grup de rezistenţă armată sau o grupare mafiotă. Cheia de boltă a organizării sociale a acestor grupuri este solidaritatea totală: unul pentru toţi şi toţi pentru unul. Un membru nu poate să fie activ part-time, nu poate să aibă o poziţie în timpul serviciului şi o altă poziţie în viaţă personală. Cerinţele sociale sînt totale, fără jumătăţi de măsură, fără contradicţii interne. Grupurile ce nu îşi (re)produc solidaritatea sînt sortite dispariţiei în faţa competitorilor ce reuşesc. De aceea, dispariţia unui individ trebuie, ca necesitate, să fie purificată printr-un ritual care să întărească grupul şi să îi asigure supravieţuirea socială.

Această cheie interpretativă ne ajută să înţelegem ce s-a întîmplat pe acel platou. Ca orice ritual funerar, era vorba de un eveniment eminamente public, în care toţi ochii erau aţintiţi asupra felului în care grupul social se va prezenta. Acel moment unic, „acum ori niciodată", era de natură să releve exact cine era solidar cu televiziunea, în momente de restrişte, aşa cum „neamurile se văd cu adevărat la mort". Cum orice grup social trăieşte sub pericolul dezintegrării din cauza falselor promisiuni de solidaritate, ritualurile sînt momente de comunicare a participării practice şi simbolice la comunitatea respectivă. Prezenţa la înmormîntări sau praznice şi intrarea în direct în acea seară fatidică sînt „semnale costisitoare" *(„costly signaling")*, semnale a căror producere nu este facilă şi care sînt emise doar de către un comunicator sincer (sau unul cu o dorinţă foarte puternică de a părea sincer). Mai mult, sînt semnale de netăgăduit ale angajamentului public la o cauză – şi implicit de intrare în conflict cu cei opuşi respectivei perspective. La fel cum vecinii vin să ajute cu împachetarea pomenii, se intră în direct pentru a pune la dispoziţie apartamentul pentru televiziunea rămasă simbolic orfană. La ceva timp după respectivul eveniment, putem vedea forţa ritualică a solidarităţii simbolice: morţii cu morţii, comunicînd prin Ouija-ul blogurilor, viii cu viii, în studio. Viaţa merge mai departe, cu condamnarea pre condamnare călcînd.

În loc de încheiere, o observaţie pentru cei ce sînt degrabă emiţători de ironie superioară. Orice societate, oricît de aşezată pe principii legal-raţionale, trăieşte şi prin structuri simbolice care evocă solidaritatea socială, o comunitate fie ea imaginată, dar nu mai puţin reală. Înainte de a vorbi de manipulare sau spălare pe creier, poate că ar fi mai bine de înţeles cum un grup social care luptă pentru supravieţuire şi autoreproducere a reuşit să mobilizeze un val de simpatie reală prin apelul la emoţia solidarităţii cu aproapele asuprit. Ar putea fi o risipă de altruism, sau o rătăcire a civismului – dar, mai presus de toate, este o desfăşurare de energie socială care arată că resursele prosocialităţii încă nu au secat. Rămîne doar să fie canalizate şi spre scopuri mai înalte decît ritualurile funerare ale televiziunii-familie.

***Radu Umbreş** este antropolog şi predă la SNSPA şi Universitatea Bucureşti. Din octombrie 2014 va fi bursier al Colegiului „Noua Europă", unde îşi va edita monografia* Neîncredere morală. Conflict şi mutualism într-un sat din România.

PUBLICITATE

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Relansarea economică prin consum

Una dintre dezbaterile legate de posibilităţile de relansare a economiei este legată şi de folosinţa consumului ca motor al creşterii economice. Dezbaterea nu este nouă şi există ţări ale lumii şi perioade în care reţeta a fost aplicată. Fie că a fost stimulată oferta, fie că a fost stimulată cererea, finalităţile care se doreau a fi atinse erau aceleaşi – creşterea economiei şi a nivelului de trai. Stimularea cererii, adică a consumului populaţiei, se poate obţine fie prin creşterea veniturilor consumatorilor, fie prin modificarea, în sensul scăderii preţurilor (adică prin reducerea taxării). În situaţia financiară în care se află bugetul statului, am putea conta doar pe măsuri de creştere a veniturilor consumatorilor. Prin asemenea măsură s-ar crea în piaţă un şoc monetar, prin sume aflate la dispoziţia consumatorilor. Consumul ar creşte, numai că întrebarea este în ce măsură economia noastră poate valorifica în folos propriu un asemenea şoc monetar, astfel încît efectele să fie cele scontate, şi nu altele. A pune bani în piaţă este simplu, problema este ce faci cu ei, pentru că banii care nu mobilizează factorii de producţie interni pot produce un rău mai mare decît lipsa lor iniţială. Spunem aceasta deoarece finalitatea declarată a demersului ar trebui să fie creşterea economică, adică obţinerea unui impuls, a unei creşteri durabile (prin acumulare de capital fix şi investiţii) în zona, în spaţiul economiei reale.

Banii sînt ca un medicament, luaţi în cantitate mare pot produce dezechilibre mai grave decît cele pe care le dorim tratate, şi luaţi în cantitate mică nu ajung. De asemenea, nu în orice ţară şi nu în orice moment poate fi folosită expansiunea monetară ca metodă de asigurare a unei creşteri economice. Cu cît statul respectiv este mai competitiv, în raport cu celelalte state ale Planetei, cu atît poate folosi moneda în rol de motor al vieţii economice. Din acest punct de vedere, există state locomotivă şi state vagon, adică state care construiesc reguli şi impun reguli în plan monetar internaţional şi state care, prin statutul lor secundar, în cadrul diviziunii internaţionale a muncii, sînt obligate să respecte cuminţi aceste reguli. Statul de tip locomotivă se află în centrul unor interese economice afirmate şi susţinute prin competitivitate şi monedă puternică, care poate determina prin comportamentul său economic conduita altor state. Statul locomotivă creează şi impune reguli în plan geoeconomic şi geopolitic, după principiul fizic al concordanţei dintre mărimea unei planete şi posibilitatea direct proporţională de a determina comportamentul planetelor alăturate. Spre deosebire, statele vagon se află în zona sa de influenţă economico-monetară şi politică. Aceste state nu deţin puterea economică de a crea şi impune reguli. Îşi urmează locomotiva, „călcînd" cel mai adesea pe acelaşi drum. Statele vagon nu deţin monedă puternică şi nu pot influenţa în nici un fel relaţiile la nivel regional sau planetar.

Pentru a putea folosi un şoc monetar în favoarea sa, un stat trebuie să îndeplinească mai multe condiţii complexe. Competitivitatea economică în raport cu alte economii ale lumii este una dintre ele. Competitivitatea obţine un raport cost-beneficiu bun sau foarte bun al valorificării factorilor de producţie. O unitate monetară investită poate produce profituri foarte mari, deoarece valorificarea produsului final este foarte bună. Ramurile de vîrf, tehnologiile înalte şi calitatea produsului duc la cerere permanentă pe piaţa internă şi internaţională, obţinîndu-se profituri mari. Avioane Boeing fabrică doar firma Boeing. Ele sînt cerute în toate statele şi pe toate pieţele internaţionale. Un dolar investit de această firmă poate avea un randament foarte mare. Poziţia de competitivitate a unei ţări asigură un nivel ridicat de acoperire prin preţ şi calitate a mărfurilor produse, astfel încît inflaţia şi dezechilibrul sînt evitate şi transferate asupra consumatorului mărfurilor sale. Poziţia de competitivitate duce la un permanent transfer de valoare în favoarea celui competitiv şi în defavoarea celui necompetitiv.

Deschiderea economică este un avantaj care funcţionează în strînsă legătură cu competitivitatea economică. O economie competitivă şi deschisă asigură impunerea ţării respective în plan internaţional şi transferuri de valoare prin preţul practicat. O economie necompetitivă şi deschisă poate pierde, în primă fază, valoare prin comerţ, dar are şansa conectării la diviziunea internaţională a muncii şi specializării în raport cu pieţele internaţionale. Nu se poate practica expansiunea monetară decît în contextul plasării într-o poziţie favorabilă, în raport cu pieţele economice şi financiare. O economie necompetitivă şi închisă, opacă la schimbul comercial, este condamnată la înapoiere.

Indiferent de nivelul său de deschidere şi de competitivitate, o economie nu poate practica expansiunea monetară, în orice moment. În funcţie de fazele ciclului economic, politica monetară trebuie atent condusă. Ideal ar fi ca autoritatea monetară să calculeze corect aceste faze şi să nu ofere motive de încălzire suplimentară, unei economii deja încinse. De asemenea, nu trebuie să se pună piedici suplimentare unei economii aflate deja în criză. Politicile anticiclice sînt obligatorii pentru a obţine efecte favorabile, în cazul şocului monetar expansionist. Este şi motivul pentru care statele intră diferit în criză economică, suportă în mod diferit criza şi pot suporta metode diferite de ieşire din criza economică.

O ţară poate practica expansiunea monetară, şi dacă este cristalizată, are o opţiune clară în legătură cu diviziunea internaţională a muncii. Este vorba despre cunoaşterea limitelor în raport cu celelalte economii ale lumii şi valorificarea optimă a unui potenţial propriu posibil. Este o eroare să creadă oricine că poate fabrica un avion de linie, precum Boeing. Pentru asta este nevoie de tradiţie, resursă umană, experienţă, nivel tehnologic de ansamblu al economiei, ştiinţă şi inteligenţă. Este o combinaţie rară. Un stat sărac care-şi propune să fabrice un asemenea avion va irosi resursa într-o nereuşită. Economia şi moneda se află într-un joc al resurselor, al valorificării lor şi al unui optim posibil, raţional, şi nu fantasmagoric. Economia nu se realizează cu planuri cincinale sau cu utopii şi false reprezentări. Economia şi viaţa economică penalizează orice eroare şi orice calcul greşit.

Raportul stat – viaţă economică este esenţial în folosirea expansiunii monetare ca motor al economiei. Statul este un prost gospodar şi un prost manager. Statul risipeşte resurse, ajungînd, de fiecare dată, într-o corupţie fără sfîrşit. Statul nu trebuie să fie, şi nu poate fi agent economic. Birocraţii nu ştiu economie şi, cînd se amestecă în economie, greşesc. Viaţa economică are nevoie să se dezvolte natural, firesc, în relaţie cu mediul extern şi intern. Numai aşa poate fi durabilă orice creştere economică. Statul risipeşte resurse, iar moneda în surplus va lua calea corupţiei şi a „sifonărilor" în afară, în paradisuri fiscale. În economiile etatiste nu poate fi gîndită o expansiune monetară care să valorifice superior factorii de producţie. Orice ban în plus, pus în circulaţie, ajunge rapid în buzunarele oligarhilor. Economiile liberale valorifică superior moneda, pentru că gospodărirea resurselor private se face la alte dimensiuni şi randamente, în raport cu gospodărirea resurselor de către state. Reţeta: expansiunea monetară → stat → economie → recesiune economică este aproape sigură atunci cînd statul participă activ, în calitate de proprietar şi agent economic, la viaţa economică. Nu există ţară cu un stat autoritar care să poată discuta despre valorificarea superioară a expansiunii monetare. Problemele de proprietate şi management dau bătăi de cap, indiferent de nivelul la care o economie se situează în raport de ceilalţi competitori. Dacă putem imagina, de mîine, o Americă socialistă sau etatistă, atunci de poimîine, în mod sigur, firma Boeing nu ar mai deţine supremaţia la nivel de producţie de avioane. Cineva, un birocrat, ar crede că este mai deştept decît un doctor în aeronave la Harvard sau MIT şi ar schimba poziţiile aripilor. Din acel moment poate că avioanele respective ar începe să se prăbuşească şi nu s-ar mai urca nimeni în ele.

Orientarea şi importanţa geopolitică a unui stat sînt foarte importante în valorificarea potenţialului pe care-l oferă o expansiune monetară. Exemplul Germaniei şi al Japoniei după al Doilea Război Mondial este unul clasic, în care dolarii americani şi-au găsit o valorificare superioară, expansionistă, de multiplicare economică, şi realizarea, astfel, a unei stabilităţi politice. Pentru că stimularea economiei prin monedă şi consum nu este o legendă, putem discuta despre o reţetă în care statele bogate ale lumii investesc cu precădere şi pot provoca economia, obţinînd acumulări şi evoluţii pozitive. În context, subliniem aportul de capital străin din România, imediat după ce ţara noastră a devenit membră a NATO, după anul 2004.

Este mai mult decît evident că România nu se află în poziţia de a folosi moneda şi consumul ca stimul de relansare economică. Banii puşi pe piaţă ar alimenta un consum care se bazează, în primul rînd, pe importuri, şi nu pe producţie proprie, internă. Prin mecanismul deficitului comercial şi al îndatorării, am alimenta creşterea economică a partenerilor, pe fondul îndatorării noastre. Dezechilibrele existente s-ar accentua, şi din săraci am deveni şi mai săraci, chiar dacă pe termen scurt ni s-ar oferi iluzia unei false bunăstări şi creşteri economice. Banii pot fi creaţi din nimic, dar lumea economiei reale, materiale, nu poate fi creată din nimic. Cînd se îndepărtează de această lume, economia financiară provoacă crize, inflaţie şi dezechilibru. Echilibrul economic, deci, şi implicit şi cel social şi politic, nu poate fi gîndit în afara corelaţiei dintre cele două economii. Milton Friedman arată: *„Eu nu am descoperit niciodată, pînă în prezent, un tip de relaţie mai satisfăcătoare şi mai precisă decît creşterea regulată a cantităţii de monedă. Folosirea monedei ca motor al expansiunii economice este ca un medicament. Asemenea medicamentelor, are avantaje şi contraindicaţii. În prospectul său scrie mereu «nu luaţi acest medicament dacă»..."* (Milton Friedman, *„Inflation et système monetaires"*. Apud Tiberiu Brăilean, *Monetarismul în teoria şi practica economică*, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 26)

Este clar că nu sîntem pregătiţi pentru un asemenea medicament. Atunci de unde şi cu ce ar trebui să începem? Eu cred că nu trebuie început cu reforme în economie, ci în politică. Actualul sistem politic oligarhic şi clientelar înghite şi confiscă orice resursă economică, paralizînd practic orice tendinţă de creştere sau relansare. Aşa se întîmplă că, deşi statistic se înregistrează creştere economică, noi avem, totuşi, sentimentul că o ducem din ce în ce mai rău. Putem produce mult şi pentru toţi doar în momentul în care repartiţia nu va mai avea aspectul unui jaf în care cel puternic şi hoţ îl fură şi-l scuipă în faţă pe cel harnic şi slab.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

PUBLICITATE

Dezbateri europene la București, 19 – 20 septembrie 2014

1914-2014

Și dacă Europa eșuează?

Vineri, 19 Sept. 18.00 (Aula BCU)

1. Cum conviețuim unii cu alții în Europa și țările vecine: diplomație, sancțiuni, război

Sâmbătă, 20 Sept. 9.30 (Colegiul Noua Europă)

2. Vecinii de aproape și „vecinii" de departe ai Europei: Federația Rusă și Statele Unite

Sâmbătă, 20 Sept. 11.30 (Colegiul Noua Europă)

3. Europenism și etnicitate. O reinventare a conceptului de „stat național"?

Sâmbătă, 20 Sept. 18.00 (Teatrul Odeon)

4. Granițele Europei: o amenințare, o zonă gri sau o „zonă de negociere"?

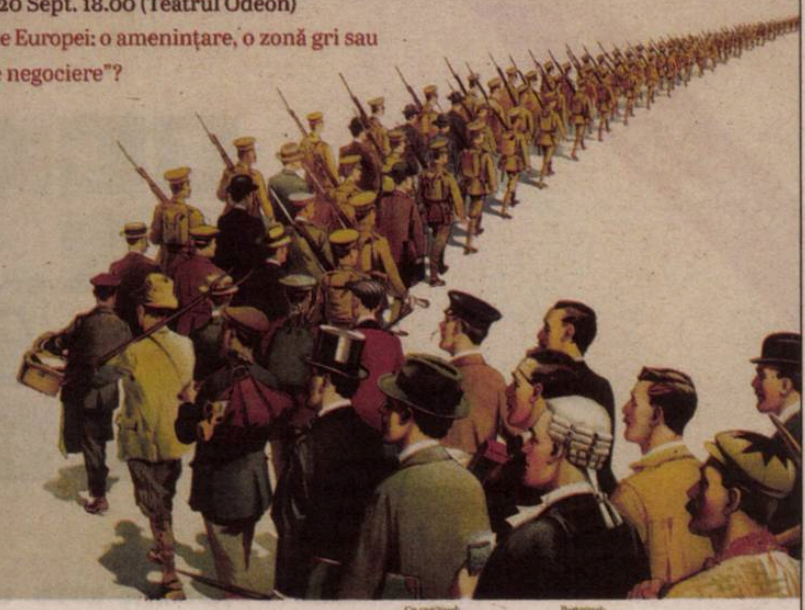

Proiect organizat de: DEUTSCHE AKADEMIE für die SPRACHE und DICHTUNG · S. FISCHER STIFTUNG · Allianz Kulturstiftung für Europa

Cu sprijinul: Die Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien

Partenerii:

Cu ochii-n 3,14

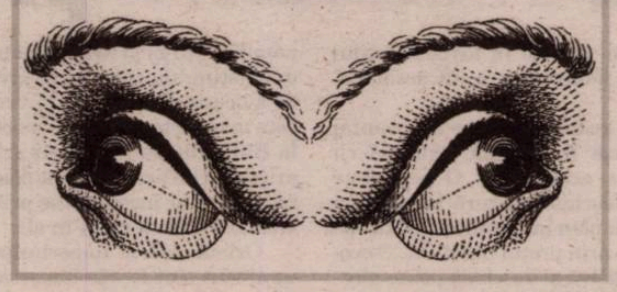

DIN CAUZA CEŢII FOARTE DESE, TREI MUNCITORI CARE LUCRAU SĂ SCHIMBE DENUMIRILE MOMENTULUI AU DAT PESTE MOŞTENIREA ÎNAINTAŞILOR

■ Şase elicoptere ale armatei americane care participau la un exerciţiu militar în Polonia au aterizat în apropierea unui sat. Din cauza ceţii foarte dese, piloţii au fost nevoiţi să aterizeze de urgenţă fix în lanul de rapiţă. Sătenii – care nu mai văzuseră pînă atunci elicoptere de luptă pe tarlaua lor – s-au strîns şi ei, de urgenţă, să admire minunea. S-au împrietenit cu americanii, au făcut glume, şi-au făcut poze la manşa aparatelor de zbor, ba chiar i-au invitat pe militari la masă. Ceaţa s-a risipit după vreo două ore şi americanii şi-au luat zborul. A fost o întîlnire ca-n filme. După ce huruitul turbinelor a amuţit şi elicopterele au dispărut în zare, oamenii şi-au dat în sfîrşit seama că nu mai aveau rapiţă. Au tuns-o americanii, cu elicopterele lor. Bine, măcar, că şi-au făcut poze cu „aliaţii“. (**M. M.**)

■ Vara aceasta, ALS Association a strîns din provocarea cu găleata de gheaţă turnată în cap peste patru milioane de dolari, iar Serviciul Poştal American a înregistrat pierderi de două miliarde de dolari. În acelaşi timp, trei muncitori francezi care lucrau pe o proprietate din Normandia au dat peste o comoară cu lingouri şi monede de aur în valoare de 1.200.000 de dolari şi, firește, au furat-o. Destinul comunicant al banilor. (**M. C.**)

■ Metrorex a anunţat că vrea să schimbe denumirile staţiilor de metrou. Conform noilor denumiri, ca să ajung din Crîngaşi în Piaţa Romană, traseul arată cam aşa: iau trenul de la Ecaterina Szabo pînă la Marius Urzică, unde schimb la Angela Alupei ca să ajung la Viorica Susanu. Mai bine stau acasă. (**S. G.**)

■ Se pare că nu doar François Hollande a fost deranjat de apariţia cărţii fostei sale partenere de viaţă, Valérie Trierweiler. Mai mulţi librari francezi au refuzat să vîndă cartea ei, *Merci pour ce moment*, mesajele afişate în librării fiind: „Noi sîntem librari. Avem 11.000 de cărţi. Nu avem vocaţie de pubele ale lui Hollande şi Trierweiler. *Merci pour ce moment* de atenţie“ sau „Ne pare rău, nu mai avem cartea semnată de Valérie Trierweiler. Dar încă avem volume semnate de Balzac, Dumas, Maupassant... ETC.“ Să nu ai în librărie un best-seller al momentului pare un gest sublim, sinucigaş şi poetic. (**A. M. S.**)

■ O ştire de ultimă oră: din cauza stării avansate de degradare, penisul celebrului bandit Terente a fost aruncat la gunoi, iar în locul lui a fost pus un altul, de dimensiuni mai mici. Noul exponat de la IML, al cărui fost proprietar e deocamdată anonim, are drept tatuaj cuvîntul „Lux“, dar şi alte însemne indescifrabile. Ca să vezi cum ne batem joc de moştenirea înaintaşilor noştri! (**A. P.**)

LA NOI, CÎND ŢI SE GATĂ ZILELE, N-AR FI RĂU SĂ FIE PENTRU O ACTUALIZARE DE RUFE

■ Postul naţional de radio indian şi-a concediat toţi angajaţii de peste 35 de ani, mai puţin pe aceia care au trecut un test prin care dovedeau că vocea lor nu sună „prea matur sau plicticos“. Nu ştiu ce să zic. La noi, toţi speakerii de radio sună atît de vesel, exagerat de vesel, încît ai impresia că s-au ţicnit. (**M. C.**)

■ „Nu te gaţi cînd nu caţi g'ne, nici cînd zaci legat în hire, nici atunci cînd eşti galbin ca ceara. Te gaţi cînd ţi se gată zilele.“ – Dorina Boeriu, ţărancă din Grid. (**R. M.**)

■ Cîteva titluri de manele adunate pe compilaţiile momentului: „Bate-mă, omoară-mă!“, „Din hoţie fac o artă“, „Hai mai dă-o-ncolo de iubire“, „În toată casa am poze cu tine“, „Roua de pe lalea“, „Rupe-te pe bass“, „Şapte zile n-aş mînca“, „Ţucu-ţi dorinţa“, „Un milion de bulgăroaice“, „Unde pui tu buzele“, „Vă dau de băut la toţi“, „Pentru tine vin şi stau în ţigănie“, „Zece poze am cu tine“, „Adu damigeana“, „Am vecină văduvioară“, „Căci de omul necăjit“, „Cînd stai cu soacra la masă“, „De trece o zi să nu beau“, „Hai, vecine, bate cuiu“, „N-ar fi rău să fie bine“, „Mi-am pus vie trei hectare“, „Orice-aş face iau bătaie“, „Socru-i mare machitor“, „Sînt şofer şi-mi place viaţa“. (**M. C.**)

■ La BRD din Piaţa Unirii, Iaşi: „Haideţi să vă facem o actualizare de date. Mai lucraţi la Insti...? A, nu? La *Dilema veche*? E o publicaţie, nu? Scrieţi despre cultură? Aha, deci aţi terminat Litere. Şi vă place? Păi, e job-ul ideal. Aţi fost norocoasă, să ştiţi. Nu toată lumea e fericită cu ce face.“ I-am mulţumit frumos domnişoarei de la ghişeu şi n-am îndrăznit s-o întreb dacă şi ea tot Litere terminase. (**L. V.**)

■ Din oferta săptămînii a aceluiaşi magazin online: Trench casual, Bran – 3 nopţi – 2 persoane, Ceas Jaragar Automatic, Pantofi cu platformă animal print, Bluză imprimeu floral + curea, Ceas Little Hello Kitty, Lenjerie Fantasy Bumbac – 4 Piese, Ondulator cu tambur ceramic Pritech, Lampă de veghe-proiector broscuţă, Capac universal Spill Stopper, Lenjerie Impression 3D – stoc limitat, Uscător vertical pentru rufe, Ghete înalte unisex la modă – model nou. *Va urma.* (**M. P.**)

NU DEMULT, AM DESCOPERIT CĂ DUMNEZEU NU FOLOSEŞTE CĂRŢI

■ Pe la Piaţa Sudului s-a ivit, nu demult, o dugheană unde se vînd ţigări electronice. Cum se numeşte? Logic: „MAMI“. (**D. S.**)

■ Prin zona Moşilor, am dat de un salon de cosmetică şi coafor cu un nume apetisant: „Doamna capricioasă“. Uitîndu-mă să văd pe ce stradă se află, am descoperit că era tocmai pe Aleea Cenuşăresei. (**I. P.**)

■ „La cîte operaţii estetice mi-am făcut, mă-ntreb dacă Dumnezeu o să mă mai recunoască după ce-o să mor“, a zis la un moment dat Joan Rivers. Actriţa a murit pe 4 septembrie 2014. Nu ştim dacă Dumnezeu a recunoscut-o sau nu. (**L. V.**)

■ Am constatat că, pe contul său de Facebook, premierul Victor Ponta (sau, mă rog, cine-i pune vorbele acolo) nu foloseşte semnele diacritice. Mandri ca suntem romani, nu? (**M. V.**)

■ În urma unui inventar, librăria Humanitas a realizat un top al celor mai furate cărţi din 2013. Pe primul loc se află *De ce este România altfel*, de Lucian Boia, pe locul doi *Dragul meu turnător*, de Gabriel Liiceanu, urmate de *Faţă către faţă, întîlniri şi portrete*, de Andrei Pleşu. Pare a fi o succesiune logică, dintr-un test IQ. (**S. G.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 554 ■ 25 septembrie – 1 octombrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Iaromira POPOVICI
bazar 13

ANDREI PLEŞU
„O temă inactuală: fericirea“
pagina 3

Interviu cu
NEAGU DJUVARA
pagina 7

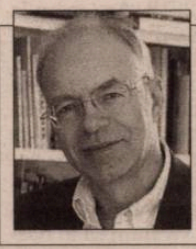

PETER SINGER
„A alege moartea“
pagina 9

Preşedintele

„Vreau un preşedinte bun, sufletist, şi eu să fiu fericit.“

Un cetăţean – gandul.info

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

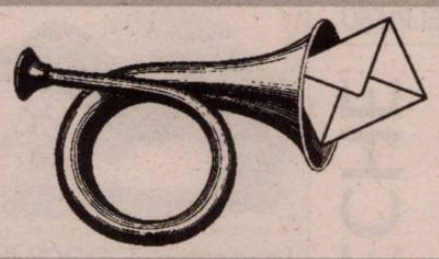

turneu de inbox

Prima oară:

Era în septembrie sau octombrie 2013. Am mers la Direcţia de Asistenţă Socială din oraşul unde locuim, pentru a încasa indemnizaţia pentru gradul I de handicap – grav, al fiului meu (10 ani, autist, dar nu asta contează!). Ritualul era bine ştiut, funcţionara îmi zîmbea, punea două-trei întrebări de complezenţă, completa statul de plată, îmi dădea să-l semnez, apoi număra banii. De data asta, ritualul s-a rupt după momentul semnării şi continuarea a fost niţeluş surprinzătoare: „Şi acum, înainte să vă dau banii, vreau să vă spun că dl nostru primar, care pînă acum a fost independent, a decis să se înscrie în UNPR şi trebuie să-l susţinem cu toţii, aşa că semnaţi dvs. pe lista asta. V-am trecut eu datele de identificare.“ „Poftim? Ce listă? Nici nu ştiu ce-i aia UNPR şi nu fac politică.“ „Doamnă, trebuie să semnaţi, măcar atît să faceţi pentru dl primar care vă dă banii.“ „Doamnă, banii sînt un drept al copilului asigurat prin legislaţie, nu sînt pomana primarului!“ „Dar luna asta nu erau bani la buget, dacă nu dădea el dispoziţie să ia banii din altă parte nu aveaţi bani acum!“ „Nu este problema mea de unde asigură Primăria aceşti bani. Dacă nu vreţi să mi-i daţi altfel, chemaţi un şef cu o ştampilă să-mi anuleze semnătura de pe statul de plată şi-mi voi cere altfel drepturile.“ „Bine, dacă chiar nu vreţi, staţi să vă număr banii.“ I-am povestit incidentul altei mame aflate într-o situaţie similară, mi-a confirmat că a păţit la fel şi că a refuzat şi ea să semneze – şi m-a lămurit şi pentru ce erau semnăturile (funcţionara nu intrase în prea multe amănunte): erau de înscriere în UNPR!

A doua oară:

Era în august 2014. Am mers la Direcţia de Asistenţă Socială din oraşul unde locuim, pentru a semna pontajul lunar în calitate de asistent personal al fiului meu. Primăria tot n-avea bani, plăţile erau în urmă cu peste o lună, dar birocraţia trebuie respectată. Şi după semnătura de rigoare, funcţionara m-a abordat ca într-un *déjà-vu:* „Anul trecut m-aţi refuzat, dar anul acesta, că sînteţi chiar angajată, nu mai puteţi spune nu. Dl primar susţine candidatura dlui Ponta la preşedinţie şi trebuie să semnăm cu toţii listele pentru depunerea candidaturii.“ „Ştiţi ceva, doamnă, chiar dacă aş fi avut vreodată de gînd să-l votez pe dl Ponta, o chestie ca asta mi-ar fi schimbat total opţiunea!“ „Votaţi pe cine vreţi, doar nu ştie nimeni, dar trebuie să semnaţi! Deja am completat numele şi CNP-ul.“ Atunci nu m-am mai putut abţine: „Ascultaţi, doamnă, cum vă permiteţi să-mi cereţi asemenea lucruri? Dacă aş fi fost cvasianalfabetă şi n-aş fi ştiut ce semnez, sau dacă aţi fi avut certitudinea că sînt coruptă / coruptibilă, aş fi putut înţelege, dar aşa, cum de aveţi curajul?“ „Înţelegeţi-ne şi pe noi, avem sarcini de serviciu!“ „Nu sînteţi în serviciul personal al primarului.“ Am relatat incidentul unei alte mame (ea nu fusese încă la Primărie) şi, deşi de obicei îi respect părerile, de data asta n-am putut fi de acord cu remarca ei: „După ce că nu ne dau banii la timp, au tupeul să mai ceară şi semnături!“ „Nu“, am spus, „tocmai de asta n-avem banii la timp, pentru că politica se face în acest mod.“

„Bonus“

Am relatat întîmplarea şi altor cunoştinţe. Unele (inclusiv avocata) m-au consolat: *„Nu te mai frămînta pentru asta, n-aveai decît să semnezi, votul e cel care contează.“* Am rămas fără replică.

Irina-Luminiţa Liţcanu,
21 septembrie 2014

Dilema veche vă propune

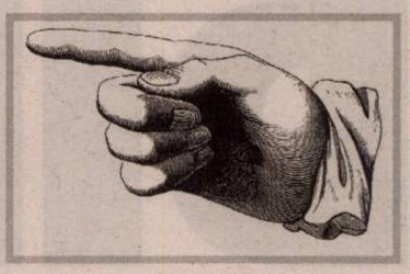

■ Cartea lui Richard Kunisch, *Bucureşti şi Stambul. Schiţe din Ungaria, România şi Turcia,* în traducerea excelentă a Vioricăi Nişcov, Editura Humanitas, colecţia „Vintage“. Da, este chiar acel Kunisch de care am auzit cu toţii la orele de română despre *Luceafărul* lui Eminescu. A stat vreo zece luni la Bucureşti, în 1857-1858 – suficient cît să scrie nişte însemnări de călătorie interesante. Citez, ca să vă captez, un fragment din descrierea drumului de la Giurgiu la Bucureşti (cu o căruţă la care erau înhămaţi 22 de cai, şi tot s-a împotmolit): „Degeaba strigau şi făceau larmă surugiii, caii nu mai voiau să înainteze. Atunci începură să înjure, întrebuinţînd cele mai ciudate expresii, care aminteau de întorsăturile de frază ale spaniolilor. «Să fie a dracului cafeaua pe care Atotputernicul o s-o bea mîine dimineaţă» – cu aceste strigăte şi cu altele asemenea îşi vărsau focul.“ (Mircea Vasilescu)

■ Un travel book clasic, de după 1866, pe care-l citise şi Eminescu: Richard Kunisch, *Bucureşti şi Stambul. Schiţe din Ungaria, România şi Turcia,* ediţie şi traducere de Viorica Nişcov, Editura Humanitas. O carte frumos scrisă şi cu un farmec aparte, pe măsura subiectului. Căci „îmbelşugată în frumuseţe e lumea“, cum exclamă undeva germanul. (Marius Chivu)

■ Lola Lafon, *Fetiţa care nu zîmbea niciodată* (traducere de Viorel Vişan, Editura Trei). O poveste aproape ficţională despre Nadia Comăneci. *Un coup de coeur.* (Matei Martin)

■ Între 22-28 septembrie, în Bucureşti are loc a doua ediţie a festivalului de ştiinţă, Bucharest Science Festiva, expoziţii, conferinţe, dezbateri, experimente şi demonstraţii. Toate detaliile festivalului şi programul le puteţi găsi pe pagina festivalului: www.bucharestsciencefestival.ro. (Stela Giurgeanu)

■ Şi pentru că tot au început ploile de toamnă, mai stăm şi prin case şi citim. „Se înfiinţează comisii de lichidare. Misiunea lor este să elimine cît mai repede cu putinţă romanele de aventuri, romanele poliţiste, de dragoste, de spionaj, science fiction sau pe cele de groază. Cu alte cuvinte, toate cărţile de mîna a doua, oriunde s-ar găsi ele.“ (Mariusz Szczygiel, *Gottland,* Editura Art) „Oamenii ajunseseră foarte departe în ceea ce priveşte stăpînirea naturii. Acum poţi să-ţi instalezi un aparat în cameră şi să vorbeşti verzi şi uscate cu un australian din celălalt capăt al globlui. Poţi să asculţi muzică la radio într-un hotel londonez sau o emisiune din Portugalia despre cum se îndoapă gîştele.“ (Ernst H. Gombrich, *O scurtă istorie a lumii,* Editura Art) (Adina Popescu)

■ Piepteле de pe marginea drumurilor de prin ţară: legumele sînt imperfecte, şi mici, dar par mai sănătoase, cu preţurile de 1 leu, 2 lei, sau chiar sub 1 leu; florile sînt parfumate, multe la 5 lei şi par mai adevărate, iar vînzătorii se bucură şi că au vîndut ceva de 4 lei... (Iaromira Popovici)

■ În deschiderea de sîmbătă a Festivalului Orchestrelor Radio, Orchestra Simfonică a Radioului din Finlanda a fost dirijată de americanul Joshua Weilerstein, în vîrstă de numai 27 de ani. Prestaţia sa a fost una de natură să se întipărească în minţile spectatorilor, mai ales că le-a făcut un adevărat cadou drept bis, cîntînd întegral *Rapsodia* nr. 1 de George Enescu. Acest nume – Joshua Weilerstein – e de urmărit. Negreşit, vom mai auzi de el. Din ziua apariţiei acestui număr al revistei *Dilema veche,* mai sînt încă trei seri în care concertele festivalului amintit mai pot fi urmărite. Mă tem însă că acum biletele se găsesc mai greu. (Andrei Manolescu)

■ Joi, 25 septembrie, ora 20, în Silver Church, vin fraţii Grimm. Sub forma unui supergrup din care fac parte: Alexander Hacke (Einstürzende Neubauten – neubauten.org), Mick Harvey (co-fondator The Birthday Party şi Nick Cave & The Bad Seeds), Danielle de Picciotto (Crime and the City Solution) şi Paul Wallfisch (Botanica). The Ministry of Wolves pun în scenă întunecat-muzical teroarea basmelor din Pădurea Neagră. Să nu veniţi singuri. (Luiza Vasiliu)

■ Sîmbătă, 27 septembrie, de la ora 18 pînă a doua zi la răsărit, Noaptea Caselor, un circuit al spaţiilor (case, conace, apartamente) din Bucureşti unde se întîmplă tot felul de lucruri culturale. Programul complet, pe http://noapteacaselor.tumblr.com. (Luiza Vasiliu)

■ http://alegeri.decatorevista.ro/ – 9 fotografi şi reporteri care urmăresc desfăşurarea de forţe din campania prezidenţială. Intraţi cu încredere şi ţineţi aproape, se anunţă a fi o sursă de informaţii şi analiză mai bună decît tot ce se găseşte în presa de la noi. (Luiza Vasiliu)

album dilematic

Anca Romanescu

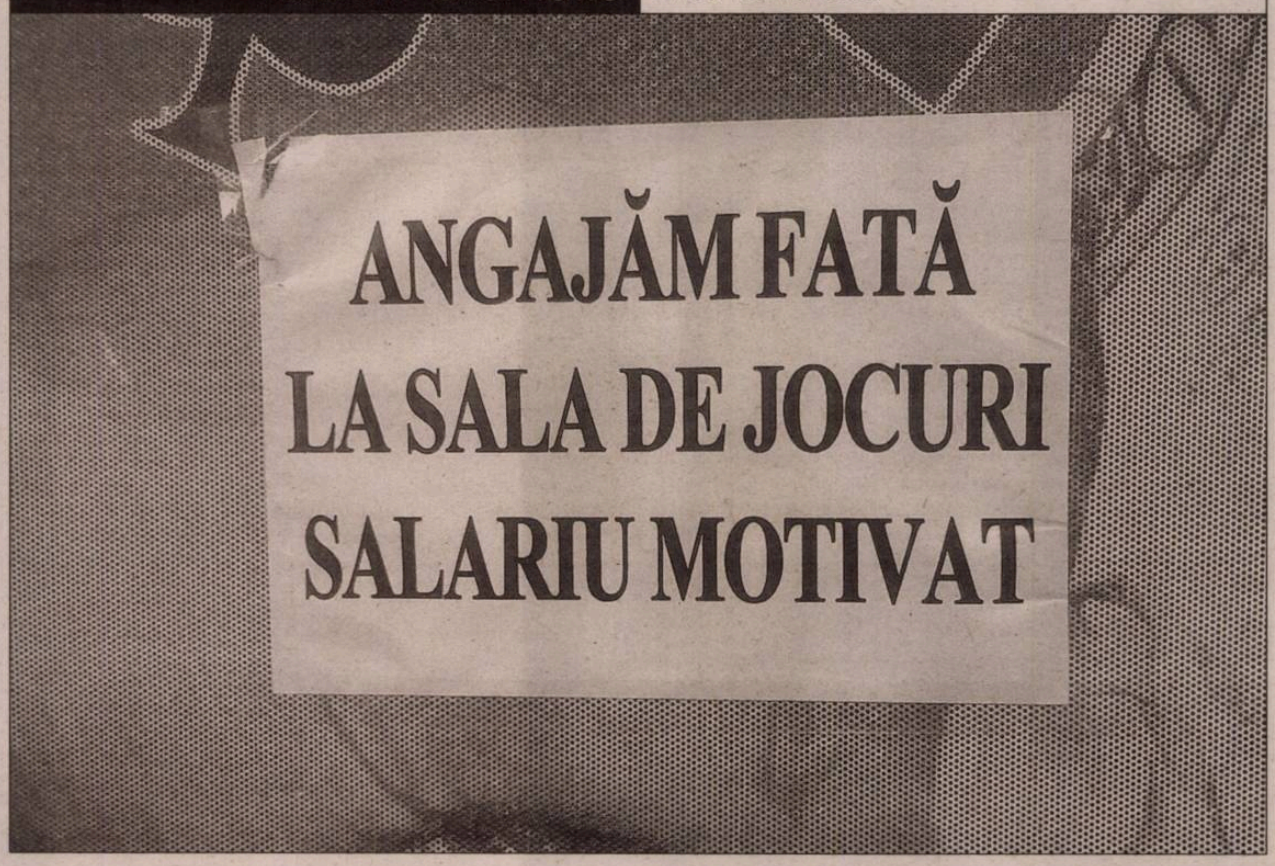

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.500
Tipărit la Tipomedia

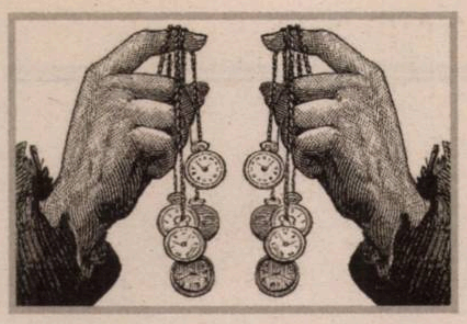

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O temă inactuală: fericirea

Mă uit în jur, răsfoiesc ziare, stau la televizor și constat că problemele dintotdeauna ale vieții omenești au fost evacuate în spațiul anonim al vieții private, sau al culturii de nișă. Despre dramă se vorbește mai curînd în cheie telenovelistică, despre suferință – în cheie clinic profilactică, despre idealuri și reușită – în cheie pragmatic corporatistă. Avem puzderie de „manuale“ care ne învață (în doi, trei, sau zece pași) cum să obținem bunăstarea lăuntrică și succesul profesional, avem nenumărate compendii de buzunar pentru deprinderea „tehnicilor“ zen, yoga, sufi, reiki etc., dar, în realitate, atenția noastră, reflexivitatea noastră au alte priorități. Dincolo de o generală nevoie de „rețetar“, viața noastră interioară e pustie, amuțită de urgențe, de oboseală, de gata-făcutul unei exteriorități sufocante, oferite, pînă la indigestie, de scena publică. Pe scurt: nu e zi să nu fiu întrebat cu cine votez, ce cred despre X sau Y, cum apreciez cutare sau cutare situație, dar nimeni nu mă întreabă dacă sînt fericit. „Bine“, mi se va răspunde, „dar ar fi o indiscreție“. Nu vorbești despre lucruri de genul ăsta la colț de stradă, cu primul venit. Păi, tocmai asta spun: am ajuns să evacuăm din spațiul nostru de comunicare tot ce privește tulburarea noastră lăuntrică, zbaterea cotidiană, mereu nemărturisită, pe care suferințele, iubirile, spaimele noastre o întreținem mocnit, dincoace de cuvinte. Nu ne rușinăm să „consumăm“, la lumina zilei, secrete de alcov „dezvăluite“ de tabloide, sau de „picante“ emisiuni de divertisment, dar sîntem pudici cu sentimentele noastre, cu depresiile noastre, cu euforiile și neliniștile noastre.

Fericirea omenească nu poate fi decît o biată *fericire.*

Evadevărat că există și reversul medaliei. Tema fericirii poate fi torpilată nu doar prin marginalizare, ci și prin inflație. Scoasă monden la suprafață, își pierde adîncimile, proclamată și căutată obsesiv – devine loc comun, vorbă goală, slogan facil. Întrebarea de la care ar trebui, poate, să pornim, nu e „cum să fim fericiți?“, sau, și mai rău, „ce e fericirea?“, ci „cît de legitimă este ideea că e *musai* să fim fericiți?“. O bună lectură de demaraj ar fi, în acest caz, micul text al lui Leszek Kolakowski intitulat „Este Dumnezeu fericit?“. „Nu e!“ – sună răspunsul filozofului și, în fond, al bunului-simț. Cum să fie? Vede bine, mai bine ca oricine, cum arată creația Sa, vede bine cîte rele bîntuie prin lume, cîtă durere, cîtă nedreptate, cîtă dezordine. Cum poate fi Dumnezeu fericit, știind că sumedenie de suflete ard veșnic în focul iadului? (Între noi fie vorba, cum pot fi fericiți cei ajunși în rai, știind că atîția semeni ai lor se zvîrcolesc în smoală?). Una peste alta, nefericirea este un atribut constitutiv al Instanței Supreme, cîtă vreme lumea creată e „căzută“. Și atunci, de unde pretenția creaturii, a omului (păcătos) de a fi fericit? Adică de a se instala într-o stare de care nici Atotputernicul lui Făcător nu dispune.

Nu cumva pentru a fi „fericit“ – în limitele existenței pămîntești – trebuie să asumi *normalitatea* nefericirii, patosul insatisfacției cotidiene, orizontul îndepărtat și cerul mohorît al lumescului? („Fericiți cei ce plîng...“) Cu alte cuvinte, nu e mai înțelept și mai igienic să observi că fericirea e *altfel* decît credem îndeobște, *altundeva* decît în spațiul „exigențelor“ curente ale „proiectelor“ noastre de viață? Nu întîmplător, latinescul *beatus* („fericit“) a dat, în românește, „biet“. Fericirea omenească nu poate fi decît o *biată* fericire, omul nu poate fi decît un *biet* om. Pînă și nefericirea lui nu e decît o *biată* nefericire.

Dacă mă întrebați, așadar, despre fericire, nu vă pot spune decît că sînt temeinic nefericit, mereu și parcă din ce în ce mai nefericit. Creștinește, omenește nefericit. Fac mereu, ca apostolul, răul pe care nu-l voiesc și nu fac binele pe care îl voiesc. Fac rău celor pe care îi iubesc, mă confrunt clipă de clipă cu răul din mine, cu demisiile și strîmbătățile mele, cu limite inconturnabile și speranțe utopice, cu eșecuri, iluzii și rătăciri. Nu știu să-mi domin vîrsta și șubrezelile, n-am vocația opțiunii radicale, n-am învățat, în 60 de ani de viață, să-mi administrez singurătatea, deși trăiesc, de mult, sub seducția ei. În plus, am aerul că aș avea ceva de spus, că am soluții. Mi se cere, adesea, un discurs edificator, pe care mă căznesc să-l asum, stingherit, trăgînd cu ochiul la ghiara impostorii. N-am decît o încurajare: un pasaj din prima scrisoare a lui Pavel către Corinteni (7, 29-31). Se spune acolo că temporalitatea, adică mediul natural al vieții noastre, nu (mai) îngăduie afecte și împliniri stabile: trebuie să te bucuri ca și cum nu te-ai bucura, să plîngi ca și cum n-ai plînge, să ai ca și cînd n-ai avea. Atît ni se permite (și nu e puțin lucru): să fim fericiți ca și cum n-am fi, și să fim nefericiți ca și cum am fi fericiți. În acest „ca și cum“ și în acest „ca și cum nu“ stă un început de așezare sufletească, de calm interior. Mai mult nu se poate aștepta de la nimeni...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Care este diferența între Transilvania?

Cartea Biancăi Botea – *Territoire en partage. Politique du passé et expériences de cohabitation en Transylvanie*, publicată anul trecut la Editions Petra, mi-a parvenit cu întîrziere și a trebuit să aștept vacanța ca să apuc să o citesc. Face parte dintre acele excelente teze de doctorat susținute în străinătate, transformate într-un articol sau, în cel mai bun caz, într-o carte publicată *acolo*, care se referă la România, dar despre care românii puțin probabil că vor afla vreodată ceva. Și e păcat...

Cercetarea Biancăi Botea s-a desfășurat în Cluj și se referă la ceea ce Jan Assmann numea „memoria culturală“, fixată în durata lungă, unificatoare și instituționalizată, diferită de „memoria colectivă“ sau „comunicativă“ a experienței cotidiene, care „are o existență de trei generații“. Din acest punct de vedere, dacă memoria colectivă a Clujului (și a Transilvaniei, în general) este una a multiculturalității, memoria culturală a devenit una polarizată, monopolizată de ceea ce Anne-Marie Losonczy numea „dublul patriotism“, românesc și maghiar. La Cluj, centru simbolic al acestei concurențe, memoria culturală înscrie astfel Transilvania ca „un teritoriu de frontieră și al frontierelor“, după cum se exprimă Botea.

Transilvania a fost totdeauna legată de „frontieră“, *dincolo de pădure*, un spațiu al fantasmelor silvice, recuperat ulterior de romantism, de la *Castelul din Carpați* la *Dracula*. Refuzate sau ironizate de români (nu fără temei...), aceste referințe rămîn repere ale imaginarului occidental. Mai recent, Transilvania a fost plasată geopolitic de către Huntington la frontiera civilizațională a Occidentului, revizuind astfel milenara diviziune europeană dintre Imperiul Roman de Apus și cel de Răsărit. Românii s-au revoltat din nou și din nou nu fără temei. Pompei Cocean și Sorin Filip, de pildă, au publicat în *Transylvanian Review* un articol în care repudiază, pertinent, clasificarea huntingtoniană pe baza „realităților din teren“. Dar frontierele geopolitice ale lui Huntington nu delimitează realități polare, ci repere falii potențiale, iar aceea dintre catolicism/protestantism și ortodoxie a funcționat din plin în destrămarea recentă a Iugoslaviei. Pe de altă parte, „realitatea din teren“ nu a fost niciodată o Transilvanie „unitară etnic, religios și cultural“, cum pretind autorii; în prezent, ea nu constituie nici măcar o singură și unitară „regiune de dezvoltare“. Omogenitatea este doar visul națiunilor, nu realitatea societăților. Și totuși, aceste vise ale națiunii devin realități de gradul doi, se întrupează în instituții, se materializează în monumente, se expun în muzee, se cîntă și se dansează, țesînd astfel o geografie simbolică a patriei, care își revendică în propriul lor limbaj teritoriul pe care încearcă astfel să-l legitimizeze: patrimoniul este politică.

Comerțul este totdeauna opusul războiului.

Din această perspectivă, Bianca Botea urmărește cum gesturile patrimoniale ale maghiarilor și românilor din Cluj au concurat în construirea unei frontiere cu mult înainte de Huntington. O frontieră de cu totul altă natură, în care există chiar o ciudată complementaritate consensuală. Urmărind istoria muzeelor clujene reprezentative dinainte și de după Unire, Botea remarcă astfel faptul că „discursul național maghiar evidențiază obiectele «maghiare» și calitatea lor artistică și tehnică superioară celei a obiectelor reprezentative ale celorlalte populații“, ceea ce constituia „o modalitate de a sublinia superioritatea civilizatorie a națiunii maghiare“. Pentru unguri, țăranul român era *primitivul* intern al Europei; pentru români, el era *autohtonul* patriei. Polaritatea se conturează deci între civilizație și primitivism, tehnici superioare și rudimentare, oraș și sat, aristocrație și supuși, Sfînta Coroană *vs* Vatra Românească. Este interesant faptul că, și după Unire, elitele românești au continuat să mizeze tot pe țăran – și o fac și în prezent. *Zilele Transilvaniei*, de pildă, care pun în scena locală a Clujului unitatea întregii națiuni române („dacă acest festival există, înseamnă că nu am pierdut lucrurile esențiale care ne caracterizează ca *popor român*“ – afirmă unul dintre organizatori), este tot un festival de folclor, un soi de „Cîntarea României“, în care Partidul a fost înlocuit cu Biserica, după cum sugerează autoarea. Rolurile s-au inversat: acum țăranii *lor* sînt mai puțin numeroși și mai puțin autentici, căci sunt „modernizați“ – după cum explică alt organizator. Păstrarea și expunerea tradițiilor țărănești este, fără doar și poate, o obligație națională, dar mizarea simbolică exclusivă pe Țăran într-o confruntare de imagine în secolul 21 s-ar putea să nu mai fie la fel de eficientă ca pe vremea construirii națiunii...

La acest festival, Bianca Botea remarcă, în trecere, și un detaliu care ar trebui să dea de gîndit. Din motive simbolice explicite, Zilele Transilvaniei au fost mutate în Piața Avram Iancu, ceea ce nu a fost tocmai pe placul artizanilor maghiari. Dar, după cum îi explică unul dintre ei autoarei, „nouă ne convine, că vindem mai bine“. „Dimensiunea comercială o ia înaintea dimensiunii etnice“, conchide Botea. Este, cred, mai mult: comerțul este totdeauna opusul războiului. Aviz amatorilor...

Ca ardeleancă și ca bună europeană, Botea este convinsă că aceste construcții simbolice rămîn realități sensibile ale coabitării, dar nu mai constituie o miză teritorială reală. Pe de altă parte, Clujul Biancăi Botea constituie și un laborator în care se poate înțelege mai bine cum pot fi construite în jurul patrimoniului mobilizările etnice. Iar din Catalonia, Scoția sau Flandra și pînă în Ucraina, aceste mobilizări etnice fac regula jocului.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

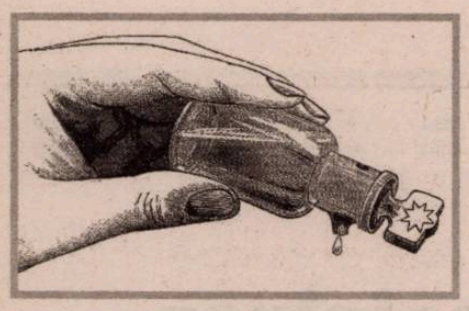

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Preţiozităţi

S-a întîmplat, pur şi simplu, ca substantivul *preţiozitate* să apară şi să se păstreze în română cu un sens predominant negativ, pe care DEX îl defineşte prin sinonimul *afectare* şi care este de fapt sensul etimonului său, termenul francez *préciosité*. Există astăzi o anume asimetrie între polisemia adjectivului *preţios* (din fr. *précieux*, lat. *pretiosus*, it. *prezioso)*, care are atît un sens pozitiv, „de mare valoare", cît şi unul negativ, al lipsei de naturaleţe (chiar dacă defectul de atitudine şi comportament nu e dintre cele mai grave, ci provine din calităţi): „de un rafinament exagerat, căutat; lipsit de simplitate şi de naturaleţe; afectat" (DEX). Româna a împrumutat din franceză conotaţiile şi sensurile negative ale întregii familii lexicale (influenţate de episodul cultural al *Preţioaselor* din secolul al XVII-lea, cunoscut mai ales prin titlul piesei lui Molière – *Preţioasele ridicole)*. Şi în engleză adjectivul *precious* (preluat din vechea franceză) are sensuri atît pozitive („de mare valoare", „foarte preţuit"), cît şi negative („afectat"); în plus, spre deosebire de franceză, denumirea însuşirii, *preciousness*, păstrează polisemantismul bazei şi are şi sensuri pozitive.

În româna actuală *preţiozitate* se foloseşte cu destulă libertate şi imprecizie, cu alte sensuri decît cel din dicţionar. Sensul depreciativ cu care cuvîntul a fost preluat din franceză nu s-a pierdut: „programa «clasei pregătitoare», între *preţiozitate*, aberaţii şi incompetenţă" (portal.radioiasi.ro); „este un stil care aminteşte, prin *preţiozitate*, de maniera în care conversează celebrele personaje ale lui Ion Băieşu, Tanţa şi Costel" (zf.ro). Au apărut însă destule cazuri de preluare a sensului pozitiv („caracter preţios, valoare") din engleză, mai ales în paginile comerciale din Internet şi în revistele de modă, care traduc fără multe complexe, grăbit şi neglijent: „Stil şi *preţiozitate* într-un apartament în alb şi negru" (fastimo.com); „*Preţiozitate* spectaculoasă. Foarte în vogă sunt în continuare fundele" (revistamireasa.ro); „accentuează toate aspectele feminităţii: senzualitate, mister, *preţiozitate*" (garbo.ro); „un plus de *preţiozitate* ţinutei tale cu doar 15 RON" (fungrup.ro) etc. S-ar putea spune că nu e nimic rău în a completa, prin calc, sensurile unui cuvînt derivat, făcîndu-l să se lege mai direct cu baza sa. Doar că, în acest caz, se renunţă la o specializare cu tradiţie culturală, prin care cuvîntul exprima cu precizie o nuanţă a evaluării, fără a cîştiga ceva util. Sensul pozitiv al lui *preţiozitate* nu aduce nimic în plus, creînd doar un sinonim în seria *valoare, strălucire* etc., cuvinte folosite de obicei ca atribute vagi şi ornamentale.

„Un plus de preţiozitate ţinutei tale cu doar 15 RON."

Poate fi şi mai rău: *preţiozitatea* se confundă cu alte cuvinte, în contexte în care intenţia vorbitorilor nu e foarte clară. Uneori, substantivul pare folosit cu un sens apropiat de *preţuire* → „unchiul care *l-a iubit cu preţiozitate* a fost ucis de un criminal de stradă" (sapteseri.ro); „oamenii pe care îi tratez eu cu *preţiozitate*" (dogmatista.wordpress.ro). *Preţiozitate* apare uneori şi în locul lui *precizie:* „Plecări Stuttgart sunt realizate de către o echipă profesionistă, manifestate după un orar consecvent, realizat *cu preţiozitate* germană" (mayer-transport.ro); „Nu ştiu, noi ne-am programat, nu ştiu *cu preţiozitate* cîţi" (interviu RTV, 1.10.2013). De multe ori, e greu de stabilit despre care dintre accepţiile de mai sus e vorba: „Cînd am ceva timp liber, deşi destul de puţin acum la început de an, îl folosesc cu *preţiozitate*" (solstiudeiarna.blogspot.ro); „o frumoasă expoziţie organizată *cu preţiozitate* din iniţiativa artistei plastice D.T." (ziaruldeiasi.ro). Cea mai derutantă mi s-a părut o declaraţie dintr-un interviu pe teme sportive, rezumată în titlul articolului – „M. S. loveşte în jucători, după înfrîngerea cu CFR: «Au o mare *preţiozitate* pentru domniile lor" (sptfm.ro). Vorbitorul pare să înţeleagă prin *preţiozitate* – aşa cum ar rezulta din textul extins al declaraţiei – grija celor care pun preţ pe un anumit lucru, în cazul dat fiind vorba de fotbalişti care se menajează prea tare, făcînd prea puţin efort: „Asta demonstrează cît de *preţios* e fizicul fiecăruia, nu mai există spiritul acela de sacrificiu. (...) Arată o *preţiozitate* vizavi de domniile lor".

În noile ipostaze ale *preţiozităţii*, specializarea unui termen intelectual riscă să se piardă, sufocată de aproximări pretenţioase.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

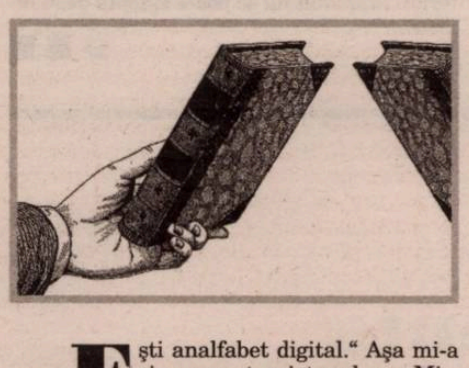

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Analfabet digital

„Eşti analfabet digital." Aşa mi-a zis, amuzat, prietenul meu Mircea Vasilescu, cînd încercam să-i explic dificultăţile mele legate de Facebook.

Primesc şi eu, ca tot omul, invitaţii de a lega prietenii pe diverse reţele de socializare: Facebook, LinkedIn, care-or mai fi. Nu ştiu ce să fac cu ele. E un buton care-mi permite să refuz invitaţia. Nu-mi vine să-l folosesc. Cum să respingi *expresis verbis* o prietenie? Fără să te poţi explica, să-ţi arăţi motivele?

Undeva, într-o piesă de Corneille, e o replică celebră, citată de nenumărate ori ca un exemplu eclatant de litotă – opusul hiperbolei, o „exagerare în mic", tipică pentru „minimalismul" discreţiei clasicizante. În loc să spună „te iubesc", un personaj spune „nu te urăsc".

Aş vrea să existe comenzi cu astfel de *understatements* şi în comunicarea în reţele de socializare. Să am, de pildă, la dispoziţie butonul „N-am putea găsi un alt prilej?", sau, dat fiind că ofertele vin adesea de la persoane pe care le cunosc, pe acela „Cred că sîntem deja prieteni".

În final, aleg calea de mijloc şi... nu fac nimic. Ceea ce are drept rezultat că invitaţia se repetă, se repetă, se repetă. Bănuiesc că e pusă pe un motoraş de autogenerare şi că emiţătorul nu mai are nici un amestec în transmiterea mesajului său de *„reminder"*. Altminteri, ar mai trebui să apară ceva, un adverb de întărire – „chiar" – sau un dubitativ – „oare" – sau pur şi simplu o întrebare – „de ce?". Dar, analfabet digital fiind, cum zice Mircea, n-am cum să pricep ce se petrece, de fapt, de partea cealaltă. Şi chiar – iată cum îşi face locul adverbul de întărire – aş fi curios să ştiu. Însă ezit să experimentez pe propria intimitate.

Aş putea, de pildă, să mă reinventez ca personaj – un Gigi Marele sau un Habacuc Micul – şi să-i dau drumul aşa, să văd cum merge.

Nu înţeleg nici eu, de fapt, de ce ezit. Am prieteni, mai ales de departe, care îmi reproşează reticenţa. „Am mai afla şi noi cîte ceva despre tine, cum îţi mai e, ce îţi mai trece prin minte..." Şi totuşi, rîvna unei tot mai largi conectări, care va duce, într-un final apoteotic, la o înfrăţire mapamondică, mi se pare, nu ştiu cum, comică. Prefer să scriu aceleaşi prăfuite e-mailuri care încep, aproape invariabil, cu formula „Iartă-mă că de atîta vreme...", sau ceva asemănător.

Lectura ar fi fost atît de strîns legată de sociabilitate, încît unii cercetători au ajuns să considere că ea ar fi dat primul impuls pentru organizarea democratică a societăţilor moderne. Cum? Se pare că primele organizaţii edificate pe principiul liberei asocieri au fost cluburile de lectură, începînd cu secolul al XVIII-lea. Ele ar fi inventat şi pus în aplicare sistemul care funcţionează azi în orice ONG şi care a putut fi extrapolat şi la nivelul construcţiei statale: decizii pe bază de vot, statut, drepturi şi responsabilităţi ş.a.m.d. Motivul apariţiei acestor asociaţii de lectură ar fi fost de ordin economic. Atît cărţile cît şi jurnalele fiind încă foarte scumpe, era mai convenabilă achiziţionarea unui exemplar pentru mai mulţi cititori decît pentru unul singur. Aşa să fie. Numai că materialele tipărite erau mai ieftine decît cele din veacurile precedente. Mai trebuia ceva pentru ca factorul economic să aibă consecinţele societale pe care le-a avut în Epoca Luminilor. Acel ceva s-a numit „revoluţia lecturii": extinderea explozivă a apetitului şi a nevoii de citit.

Să citeşti cărţi e o profesie care stîrneşte nedumerire.

Mi-e clar că şi eu, cu reticenţele mele, sînt cam caraghios. La urma urmei, poate fi doar o chestie de temperament. Mă întreb însă dacă există vreo legătură între analfabetismul digital, pe de o parte, şi alfabetizarea nondigitală, de cealaltă. Critici literari de primă mînă ai vremii noastre, de pildă, au făcut să circule anecdote privind incapacitatea lor de a manevra computerul, pînă şi pentru cele mai simple utilizări.

Să citeşti cărţi e o profesie care stîrneşte nedumerire. „Cum, şi mai eşti şi plătit pentru asta?" – vine automat întrebarea. Iar dacă nu vine, se citeşte în ochii interlocutorului. Dar şi cititorul pasionat neprofesionist trece adesea drept un personaj bizar, care stă mai mult încuiat prin casă decît împreună cu semenii.

Cititul, se ştie, s-a practicat vreme îndelungată cu voce tare, chiar şi în singurătate. E celebru pasajul din *Confesiunile* Sf. Augustin în care acesta îşi exprimă surpriza de a-l fi văzut pe Părintele Ambrozie citind în gînd. Lectura a rămas pînă în secolul al XIX-lea (şi) o activitate de grup: lectura salonardă, sau cea casnică, după masa de seară, cînd capul familiei deschidea cartea iar ceilalţi ciuleau urechile.

Astăzi, cititul „peste umărul" cuiva trece drept o crasă impolitеţe. Mă-ntreb de unde se trage asta. Din simţul de proprietate, individuală sau colectivă – nu eşti din club, pardon! – asupra materialului citibil, chiar şi cînd acesta e o gazetă pe care o iei gratis dintr-un coş din staţiile de metrou şi o arunci în alt coş la ieşire? Sau din acea normă de lectură care asociază, cu începere din secolul al XIX-lea, tot mai strîns, cititul cu intimitatea? În tablouri, în acuarele, în litografii, în caricaturi din jurnale, vedem personaje, deopotrivă masculine şi, tot mai des, feminine, cu o carte în mînă, în căutarea sau în stăpînirea unui spaţiu de recluziune care să le asigure liniştea netulburată a lecturii: în cabinet, în alcov, pe aleile unui parc pustiu, în chioşcul din grădină...

Lectura tăcută, însingurată. Istoria poeziei moderne, de pildă – şi nu rămîne poezia, chiar şi în paralel cu emergenţa spectaculoasă a romanului, „regina" simbolică a literarului? – este, în esenţă, istoria ruperii acesteia de auz, de melosul recitării.

Şi atunci, cum e cu ce afirmam săptămîna trecută despre lectura „altruistă, care ne îmbogăţeşte prin ieşirea din propriile noastre îngrădiri"? Am dat, mai înainte, cîteva exemple de personaje în viaţa cărora lectura pare să fi jucat un rol nefast: Don Quijote, Emma Bovary, Autodidactul lui Sartre, Kien din *Orbirea* lui Canetti, presatorul de hîrtie al lui Hrabal. Oricît de deosebiţi ar fi aceştia, par totuşi a avea ceva în comun. Sînt toţi oameni singuri. La fiecare dintre ei în felul său, patologia lecturii se leagă de patologia singurătăţii, pe care o amplifică, o acutizează, o împinge în zone de risc existenţial.

Lectura bovarică, lectura escapistă, lectura autistă ne pot arunca într-o intimitate vidă. Paradoxul lecturii constă însă în a forma, de regulă, o intimitate sociabilă.

Alfabetizarea nondigitală ne învaţă că nu poţi avea prieteni publici. Cărţile ne ajută să ne facem prieteni imaginari, puţini, dar de nădejde. Şi să aducem în sfera intimităţii noastre prietenii reali. Puţini, dar autentici.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

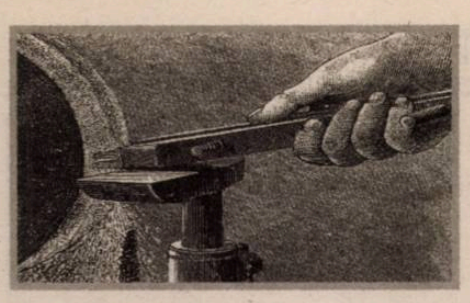

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Mărturisire şi spovedanie: sînt un prost

De la domnul Meleşcanu am rămas cu o vorbă, pe care mi-a spus-o acum vreo 20 de ani, într-o pauză de şedinţă, pe holurile Senatului. Domnia sa, ministru de externe, eu, reporter. „Să ştii că în diplomaţie nu-ţi spune nimeni în faţă că eşti prost. Cel mult, îţi va spune că nu dispui de toate elementele necesare unei analize complete a situaţiei."

Să-mi fie cu iertare, dar problema mea de cetăţean, în mijlocul acestui film de categorie C cu spioni, care a devenit politica românească, tocmai asta este: mi se pare că nu am elementele necesare pentru o apreciere corectă a situaţiei. Că, mai direct spus, mă simt luat de prost.

Pe ce baze de încredere să mergem să votăm, la următoarele alegeri?

E clar că nu mai poţi face o judecată cu minimă pretenţie de justeţe, atunci cînd nu ai cum să ştii resorturile nevăzute („acoperite", nu?) care îi împing pe unii în faţă, care îi transformă în lideri şi corifei ai naţiei.

De fapt, nu am nici o idee despre cît anume din ascensiunea profesională şi publică a lui Robert Turcescu se datorează, în realitate, pactului pe care l-a făcut cu Serviciile. Sau, dacă vreţi, faptului că şi-a trădat profesia – din momentul în care a semnat, el a accepat să nu mai fie liber. Unde s-a mai văzut cîine de pază al democraţiei legat în lanţ şi pus să latre din cînd în cînd?

Robert Turcescu mai deţinea un blog pe care, la un moment dat, au început să fie publicate documente – cum s-ar zice, mari dezvăluiri, bombe jurnalistice. Îmi este greu să cred că acele documente erau rodul muncii de investigator (între noi fie vorba, Robert Turcescu nici nu avea profil de jurnalist de investigaţii). Nu cumva erau rodul pactului său cu Serviciile? Dar îmi este greu să înţeleg pînă la capăt jocul acesta cînd, repet, simt că nu dispun de toate elementele necesare, vorba domnului Meleşcanu.

Să trecem la politică. La ora la care scriu aceste rînduri, numele ofiţerului acoperit dintre candidaţii la preşedinţie nu a devenit public. Dar, fără a avea toate elementele necesare, pot să mă întreb, totuşi, în calitate de cetăţean, dacă prezenţa unui astfel de ofiţer acoperit în zonele cu aer rarefiat ale politicii reprezintă excepţia sau, dimpotrivă, regula. În definitiv, dacă s-a putut o dată, de ce să nu se fi putut de mai multe ori?

Şi atunci, care sînt, în realitate, elementele de care ai nevoie pentru a urca în ierarhia politică, pentru a deveni – nu-i aşa? – reprezentant al poporului? Am mari îndoieli că la baza ascensiunii în politică mai stau devotamentul pentru binele public, spiritul organizatoric, talentul personal... Nu mai am elementele necesare pentru a aprecia, dar simt că nu acestea sînt condiţiile. Şi atunci, pe ce baze de încredere să mergem să votăm, la următoarele alegeri?

Am impresia că între declaraţia preşedintelui cu ofiţerul acoperit, autodeconspirarea lui Robert Turcescu şi demisia lui Teodor Meleşcanu din fruntea SIE, urmată (probabil) de intrarea sa în cursa prezidenţială, există o legătură neştiută şi care va rămîne ascunsă opiniei publice. Simt doar că este un şir toxic de cauze şi efecte.

De aceea, nu pot aprecia în ce măsură de-

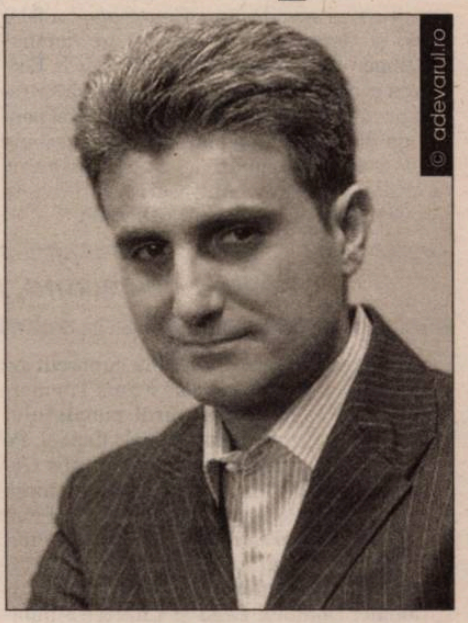

claraţia preşedintelui Băsescu referitoare la ofiţerul acoperit poate fi o contribuţie la curăţirea societăţii sau numai o lovitură nucleară tactică într-un război care nu e al nostru, ci al lor. În definitiv, emisiunea lui Robert Turcescu a fost una dintre tribunele folosite de preşedintele Băsescu. Ştia acesta din urmă cine este, în realitate, gazda sa? Nu am de unde să ştiu, nu am elementele necesare. Domnul preşedinte va ieşi, poate, să ne spună ceva. Dar cum să-l cred, cînd, iarăşi, îmi lipsesc elementele?

Ştiu însă, în prostia mea de cetăţean, că acest scandal va submina, pe termen lung, încrederea oamenilor în propriile lor alegeri. De fapt, în democraţie. Şi simt că lipsa de încredere netezeşte calea către putere a liderilor populişti şi lipsiţi de scrupule, care vor vrea, probabil, să instaureze şi la noi un regim neliberal, precum în Rusia, Ungaria sau Turcia.

Vă recomand călduros să citiţi – dacă nu aţi făcut-o deja – interviul acordat site-ului HotNews de către Ivan Krastev, unul dintre cei mai proeminenţi intelectuali publici din Europa de Est (felicitări, Vlad Mixich!).

Pur şi simplu – spune Krastev –, problema cu aceşti lideri nu este că vin la putere prin promisiuni populiste – asta se întîmplă în democraţii. Problema este că ei reuşesc să-şi consolideze atît de bine puterea, încît cu greu mai pot fi schimbaţi:

„Astfel de lideri pot să atace independenţa presei pentru că populaţia oricum nu credea că presa e liberă. Pot să atace mediul de afaceri pentru că oamenii ştiu ei cum s-au făcut banii şi nu-l vor apăra. O parte a puterii acestor lideri populişti vine din slăbiciunea celorlalţi. Cînd protestele au început în Bulgaria, guvernul nu a venit să spună «aveţi încredere în noi». Nu i-ar fi crezut nimeni. Mesajul lor a fost: «Nu aveţi încredere în nimeni.» Nici în opoziţie, nici în oamenii de pe stradă, nici în ONG-uri. Şi asta e valabil şi în alte ţări."

De aceea simt că am devenit o societate *de proşti*, căreia i-au fost confiscate, încetul cu încetul, elementele pentru a putea aprecia corect situaţia, pentru a face alegeri în deplină cunoştinţă de cauză. O societate căreia i-au fost aruncate în aer bazele încrederii publice.

Şi totuşi, cu această societate *de proşti* mă identific. Asta e cu adevărat societatea mea.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ceauşescu, un principial de frică

Se zice că, în anii 1980, pe cînd România lui Ceauşescu făcea mare caz de principii pe scena internaţională, un diplomat român discuta cu un diplomat britanic. Românul îi spunea: „Principiile politicii noastre externe sînt respectarea suveranităţii naţionale, neamestecul în treburile interne ale altor state, dreptul popoarelor la autodeterminare, nerecurgerea la forţă şi la ameninţarea cu forţa, egalitatea între naţiuni. Care sînt principiile politicii voastre externe?" Britanicul, un pic derutat de abundenţa de principii româneşti, ar fi răspuns simplu: „Principiul nostru de politică externă este realizarea interesului Marii Britanii." Episodul mi se pare sugestiv din cel puţin două perspective. Mai întîi, îmi pare că istorioara opune propaganda, realismului. Lumea propagandei este exact lumea defilării cu principii. Principiile devin lozinci, steaguri, lumini, baloane, sclipici, confetti şi totul generează o exuberanţă a impecabilului. Din acest moment, principiile devin întotdeauna masca unei ipocrizii. Realismul britanicului aduce, scurt, lucrurile în matca lor. Politica externă nu este altceva decît interacţiunea intereselor naţionale ale actorilor de pe scena internaţională. Interesul multora este acela de a se stabili şi respecta reguli care protejează exact motivele profunde ale dezvoltării lor: libertatea, pacea, democraţia, piaţa liberă etc. Interesul altora este acela de a avea o ordine bazată pe forţă, un fel de ierarhie a capacităţii de a înspăimînta – să conducă cei care produc mai multă frică. Alţii, cei mai mulţi, navighează între aceste două opţiuni. Fiecare după cum e în stare să aprecieze care este interesul său.

A doua perspectivă deschisă de mica anecdotă povestită mai sus este de natură istorică. Sau, mai precis, politică, în măsura în care istoria este gen proxim pentru politică. Ceauşescu se temea de sovietici. Nu pentru că bolşevicii moscoviţi ar fi putut face vreun rău ţării (de altfel, în anii ocupaţiei sovietice, Ceauşescu fusese un colaboraţionist pur, după toate definiţiile colaboraţionismului), ci pentru că i-ar fi putut face rău lui. Cazul lui Ceauşescu este tipic: pe măsură ce lăcomia pentru putere a unui tiran creşte, şi spaima lui că ar putea pierde putere creşte. Cu cît tiranul amasează mai multă putere, cu atît temerea că cineva i-o poate lua se acutizează, devine frică, apoi spaimă, apoi groază. Invazia din Cehoslovacia trebuie că l-a terifiat. Sovieticii au arătat că veneau cu tancul, luau puterea unuia şi o dădeau altuia. De atunci, Nicolae Ceauşescu a direcţionat întreaga politică externă a ţării după această groază. Tot ce a făcut a avut un unic scop: să se pună la adăpost de lungul şi neiertătorul braţ sovietic. Să ne înţelegem, să se pună la adăpost pe el însuşi şi regimul său, nu ţara. În acest context, principiile politicii lui Nicolae Ceauşescu erau principiile fricii. Căci altfel nu se explică de ce era atît de „liberal" în politica externă şi era atît de tiranic în politica internă.

Principiile devin lozinci, steaguri, lumini, baloane, sclipici.

Cum puteai spune că fiecare stat are dreptul să decidă singur calea pe care o urmează, dar asta nu se aplică deloc fiecărui individ? Cum puteai spune să statele puternice nu au voie să ameninţe sau să agreseze statele slabe, dar statul tău putea face exact acest lucru cu oricare dintre cetăţenii săi? Explicaţia acestei disonanţe, remarcată de altfel de mulţi istorici, este aceea că frica îngrozitoare de a pierde puterea îi rupea, pur şi simplu, comportamentul în două. Această frică îl făcea să fie represiv în interior şi „liberal" în exterior.

Principiile, în acest caz, erau expresia fricii. Nu doar prin conţinutul lor, ci prin simpla lor existenţă, principiile politicii externe ale lui Ceauşescu erau apărarea lui în faţa altora cu mult mai puternici decît el. Mă grăbesc să precizez că nu laud deloc lipsa de principii. Dacă în acest caz, şi în altele, se poate lesne vedea că principiul devine acoperirea unei crime (căci politica lui Ceauşescu faţă de poporul român a fost o crimă, fără nici o îndoială) nu înseamnă deloc că e aşa întotdeauna. Nu cred că a avea principii înseamnă că eşti fricos, şi a nu avea principii înseamnă că eşti curajos. O corelaţie funcţională între frică şi principialitate nu se poate face. Spun doar că, în unele cazuri, frica naşte principialitate, iar această principialitate se poate omeneşte susţine doar dacă obiectul fricii este valid. Dacă eşti principial pentru că ţi-e frică de Diavol e în regulă. Dar, dacă un tiran e principial de frică să nu-l înlăture de la putere un tiran mai puternic, asta nu valorează nimic în lumea principiilor. Valorează, însă, în lumea propagandei – după cum s-a văzut, se vede şi se va mai vedea.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Comisie nouă, obiceiuri vechi

Carevasăzică, începui săptămîna trecută să descriu noua Comisie, cea a domnului Juncker. Am primit oarecari păreri favorabile, de pe la cunoscători din Bruxelles, ceea ce mi-a gîdilat orgoliul şi m-a făcut să perseverez. Aşadar, pe scurt, descrierea modului în care unele ţări au ajuns să ocupe posturi-cheie în actuala echipă. Englezii au pierdut locul destinat diriguirii aşa-zisei politici externe comune a Europei. După contraperformanţa (care nu i se poate imputa sută la sută) doamnei Ashton, portofoliul respectiv a ajuns pe mîna unei italiance care nu are o foarte mare experienţă profesională în domeniu şi pare a avea o atitudine (cam prea...) favorabilă faţă de domnul Putin. Cel puţin, aşa au zis balticii şi polonezii, atunci cînd, în prima fază, s-au opus. În a doua fază nu s-au mai opus, aşa că domnul Tusk (din Polonia) a căpătat postul de şef la Consiliu. Spre deosebire de doamna Ashton, Kristalina Georgieva din Bulgaria a avut o prestaţie oficială remarcabilă. Asta a propulsat-o spre o poziţie de vicepreşedinte al Comisiei, cu un portofoliu dedicat Bugetului şi Resurselor Umane. Englezii, în aste vremi de cruntă presiune înspre sectorul financiar, au primit domeniul dedicat exact... pieţelor de capital. De acolo se vor bate în crunte bătălii instituţionale cu domnul Pierre Moscovici, care se va ocupa cu politicile economice, de pe platforma sa pur socialistă, orientată spre solidaritate, privind mai degrabă chiorîş înspre corporaţii şi profituri.

Unul dintre vechile obiceiuri ale Comisiei este acela că oamenii pot rămîne două mandate la rînd. Portofoliile, însă, trebuie musai schimbate. Bulgaria şi-a păstrat omul. Am numit-o mai sus: doamna Georgieva. La fel a făcut şi Germania, păstrîndu-l pe domnul Oettinger. Care a trecut de la Energie la Economia şi Societatea Digitală. Dacă mă întrebaţi pe mine, e un portofoliu cam subţirel pentru un ditai statul membru. În plus, trebuie să mă mai întreb cum îşi va împărţi activitatea cu estonianul Andrus Ansip, al cărui titlu este Comisar pentru Piaţa Unică Digitală.

„Păstraţi persoana, schimbaţi portofoliul."

Un personaj destul de bine cunoscut pe piaţa politică europeană este Frans Timmermans. Este (pînă la începutul mandatului european) ministru de externe al Olandei. Pe numele său întreg Franciscus Cornelis Gerardus Maria „Frans" Timmermans, domnia sa va ocupa o poziţie onorantă, de Prim Vicepreşedinte al Comisiei Europene, avînd în grijă portofoliul care se numeşte al Mai Bunelor Reglementări, Relaţiilor Interinstituţionale, Domniei Legii şi Chartei Fundamentale a Drepturilor Omului (vă rog să traduceţi dumneavoastră mai bine: *„Better Regulation, Inter-Institutional Relations, Rule of Law and the Charter of Fundamental Rights"*). În fine. Àsta este alt obicei local, o dată la cincinal, în Bruxelles: inventarea unor portofolii cu nume exuberante, obţinute prin savante combinaţii de axe prioritare, domenii de acţiune, denumiri de directorate şi pretenţii ale statelor membre.

O altă carieră europeană atrage atenţia: cea a slovacului Maros Sefcovici. Are un trecut diplomatic şi academic impresionant, fiind absolvent de facultăţi în Rusia (Facultatea de Relaţii Internaţionale), Franţa, Statele Unite (Stanford). Apoi, a fost ambasadorul ţării sale în Israel. Am avut privilegiul să îl cunosc. Un tip care a îndeplinit cu discreţie şi eficienţă (potrivită) mandatul din echipa Barroso II: adaptarea la realităţile de după tratatul de la Lisabona, adică la negocierile cu Parlamentul European şi la mecanismul Trialogurilor. Acum, pare a fi la „pensie": la al doilea mandat de comisar, se ocupă de Transport şi... Spaţiu (traduceţi dumneavoastră mai bine: *„Transport and Space"*).

Tot în conformitate cu principiul: „Păstraţi persoana, schimbaţi portofoliul", adică un soi de rotaţie a cadrelor, o regăsim în Comisia Juncker pe doamna Cecilia Malmström, de la liberalii ALDE. Dînsa a fost comisar pentru Afaceri Interne şi a luptat cu multă energie împotriva abuzurilor domestice sau a pornografiei infantile. Acum se ocupă de portofoliul Comerţului.

O întrebare aş pune şi eu: cum să spere domnul Cioloş la un al doilea mandat pentru Agricultură, în asemenea circumstanţe?

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Diferenţa dintre Steaua şi Astra după prima rundă a grupelor Europa League este de zece goluri. Cît a contat norocul (sau ghinionul)?

E diferenţa dintre un club solid, construit de un miliardar de carton, şi un club de carton, construit de un miliardar solid. Steaua are noroc, da. Dar Astra n-a avut ghinion. Steaua şi-a acumulat harnic norocul, iar cînd i-a venit pe gratis, a ştiut să nu-i dea un bocanc în fund. Steaua e România, asta gîndesc destui exaltaţi. Dar nu greşesc prea mult, atît timp cît ea a ştiut să nu piardă ADN-ul lui '86, unul dintre cele mai mari momente de sport naţional. Steaua a drenat tradiţional jucători români mulţi şi buni. La Astra, patronul a realizat abia acum că există două feluri de fotbalişti: autohtonii, care joacă şi cu plata după calendarul iulian calculat cu întîrzierea acumulată de la Papa Grigore încoace, şi cei străini, ale căror bagaje funcţionează sincron cu nivelul contului de încasări. Sigur, fiecare pămîntean, indiferent de pămînt, ar trebui plătit la termenul contractual, dar noi nu trăim pe această planetă. Aşa că, în vreme ce Chipciu, Adi Popa sau Prepeliţă aşteaptă răbdători lumina financiară de la Poarta Albă, Ben Youssef sau „românul" Fatai se dau accidentaţi cînd sînt faultaţi la salariu. Pînă la urmă, norocul se construieşte ca o maşină nemţească (timpit clişeu!). Şurub cu şurub. Priviţi ce s-a întîmplat cu ultimele două echipe nesteliste, care s-au calificat în grupele cupelor europene. CFR a intrat în vrie, de-abia s-a redresat, la o palmă de asfalt, iar Pandurii au cîştigat de iarna trecută cam tot atîtea puncte cîte mai are Hollande în sondaje. Şi acum nici Astra nu se simte prea bine. Continuitate zero. Cam aşa cu fotbalul românesc faţă cu universul. Jocul ăsta nu-i chiar de joacă.

Radu NAUM

PUBLICITATE

filit

festivalul internaţional de literatură şi traducere iaşi · 2014

1-5 octombrie

ediţia a II-a

www.filit-iasi.ro

Eveniment organizat sub Înaltul Patronaj al Reprezentanţei Comisiei Europene

Proiect finanţat de Consiliul Judeţean Iaşi prin Muzeul Literaturii Române din Iaşi

Muzeul Literaturii Române Iaşi

BANCA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI

Partener principal

Parteneri Serile FIIT

FILARMONICA MOLDOVA IAŞI

Sponsori

Parteneri

Co-producători

Parteneri media asociaţi

Parteneri media principali

Parteneri media

Programul complet pe www.filit-iasi.ro

/filit.iasi

„Biblioteca Română din Freiburg este o comoară“

– interviu cu Neagu DJUVARA –

Acest interviu face parte din campania de promovare a proiectului „Comori ascunse la Biblioteca Română din Freiburg“. Proiectul îşi propune să evidenţieze aportul Bibliotecii Române din Freiburg la continuitatea spaţiului cultural românesc în Occident şi să atragă atenţia publicului asupra importanţei exilului, diasporei şi căilor europenizării societăţii româneşti actuale. Coordonatorul proiectului este dr. Mihaela Toader, expert în memoria exilului românesc, împreună cu George Ştefan Năzăreanu, responsabilul de grafică, şi Alexandru Dumitru Filimon, responsabilul de Comunicare şi PR. Beneficiarul acestui proiect este Institutul Român / Biblioteca Română din Freiburg, Germania (www.rumanische-bibliothek.de). Proiectul este realizat cu sprijinul Ministerul Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relaţia cu Românii de Pretutindeni – dprp.gov.ro.

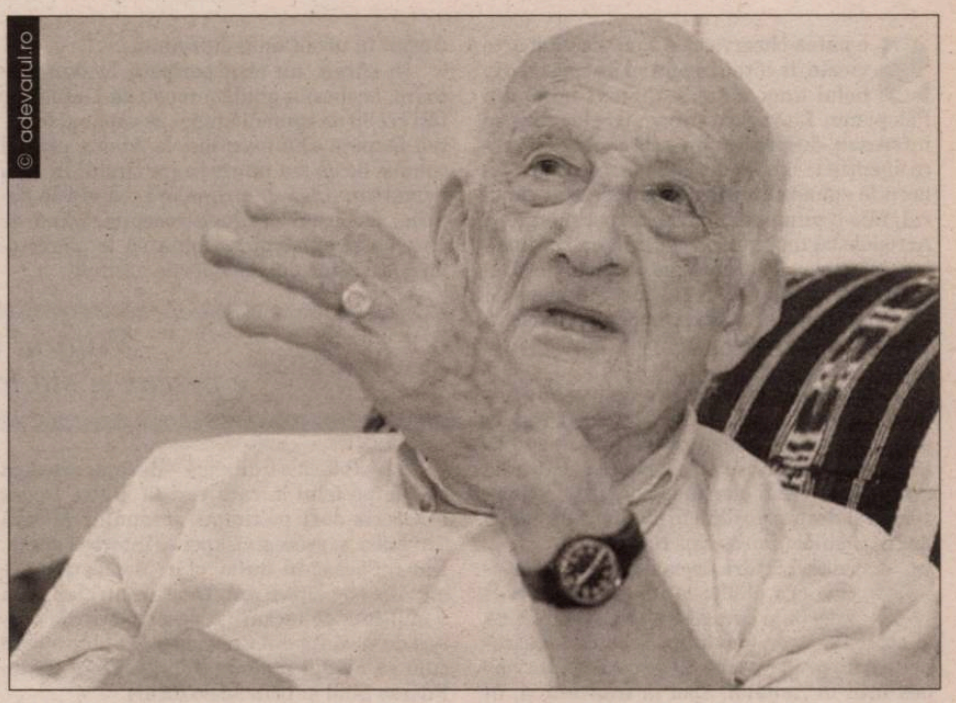

Mihaela Toader: *În mai multe scrisori, v-aţi manifestat preţuire pentru această bibliotecă („rezultatul străduaniilor de ani de zile ale unui grup de români de la Freiburg. Cu o perseverenţă vrednică de admirat, ei au realizat o operă care va rămîne“ – R. Apostol,* „Biblioteca şi Institutul Român de Cercetări din Freiburg“, *în* Buletinul Bibliotecii Române, *vol. IX, serie nouă, 1975/1976, Freiburg, p. 664.). Ne puteţi povesti conţinutul acestor scrisori? Dumneavoastră sînteţi o mărturie vie, aţi fost acolo.*

Neagu Djuvara: Nu numai că am fost acolo, dar m-am şi folosit de ea destul de mult cînd am scris, de pildă, *Le pays roumain*. Biblioteca îmi era foarte preţioasă. Biblioteca Română din Freiburg era, în fond, singura bibliotecă românească din Occident făcută de români, cu cărţi româneşti despre cărţi în afara oraşului?

M.T.: *De obicei, nu.*

N.D.: Nu, pentru că există riscul să nu se mai întoarcă. Mi-aduc aminte de un lucru care m-a indignat: fratele lui Piti Pogoneanu, odată, a împrumutat de la această bibliotecă o carte importantă, nu a restituit-o niciodată. A plecat în America, cartea o fi fost vîndută sau aruncată la coş. A împrumutat o carte şi nu a mai dat-o îndărăt.

A.D.F.: *Ce loc ocupă această bibliotecă românească în memoria exilului românesc?*

N.D.: Cine se ocupă de bibliotecă, cine o finanţează? Trebuie interesat statul român ca să existe o bibliotecă în Germania, să fie înscrisă la Ministerul de Externe cu atîtea mii pe an, acolo.

M.T.: *Ar fi o soluţie. Acesta este un început prin proiectul pe care îl avem acum.*

„Cunoaşterea acestei biblioteci este cvasinulă.“

România. Acum cred că are în jur de 70.000 de volume. Totuşi, este ceva preţios. Virgil Mihăilescu mi-a fost foarte serviabil cînd eu am plecat în Africa. În cei 23 de ani cît am fost în Africa, cînd îmi isprăveam teza mea de doctorat, care nu avea legătură cu România, era o teză de filozofie a istoriei, el mi-a furnizat cărţi, a îndrăznit să-mi trimită cărţi, să-mi împumute cărţi şi eu le trimiteam îndărăt, aşa că sînt foarte recunoscător.

Alexandru Dumitru Filimon: *Ce reprezintă Biblioteca Română de la Freiburg pentru cultura română?*

Este foarte greu de spus, nu are răsunet, nu o cunoaşte foarte multă lume şi, de pildă, străinii care sînt în Occident în Franţa sau în Germania, mai cu seamă cei care s-ar interesa de România, nici nu se gîndesc să meargă la Freiburg să găsească ceva. Adică publicitatea, cunoaşterea acestei biblioteci este cvasinulă. Aici ce s-ar putea face? În momentul în care a murit fondatorul, Bidian nu era un om foarte zdravăn, acuma este şi suferind, şi ei nu s-au învrednicit să găsească un ajutor destul de substanţial de la statul german. Acum din ce trăieşte biblioteca?

M.T.: *Din mici donaţii.*

N.D.: Păi, asta este foarte precar.

M.T.: *Foarte. Prin proiectul nostru, încercam să ajungem să ne concentrăm şi energiile către acest scop cultural necesar.*

N.D.: Statul român poate să dea un sfanţ să nu moară această bibliotecă, pentru că unde să se ducă? Unde să meargă cele 70.000 de volume? Noi ne-am gîndit la acest lucru, că am fost întrebat acum 20 de ani ce facem cu cărţile astea... Nu ar avea nici un rost să fie date unor biblioteci germane, pentru că se pierd în grămadă. Nu? Tot e mai bine să fie grupate într-un singur loc. Şi să ştii că dacă vrei să afli lucruri despre România, cărţi româneşti, să te îndrepţi către Biblioteca de la Freiburg sau să ceri să-ţi trimită o carte, o fotocopie. Nu obişnuiţi să împrumutaţi

N.D.: Dragă, nu pot să spun că are un loc de frunte, întotdeauna centrul exilului românesc a fost Parisul, dar la Paris nu era, nu ţin minte să fi avut noi o bibliotecă, am avut ocazional conferinţe, am fost eu însumi secretar general al Fundaţiei Române în Exil, dar nu aveam un pachet de cărţi româneşti. Nu ştiu ce s-a întîmplat la Paris cu puţinele cărţi pe care le aveam. Poate au fost dăruite tocmai la Biblioteca de la Freiburg.

M.T.: *Cei de la Freiburg au strîns întreaga arhivă a exilului românesc postbelic...*

N.D.: Era o doamnă acolo...

M.T.: *Doamna Mocinscky.*

N.D.: A murit?

M.T.: *Nu a murit. Trăieşte. Are 94 de ani.*

N.D.: E mai tînără ca mine cu cinci ani.

M.T.: *Pînă la urmă, trebuie finanţată această bibliotecă pentru a rămîne cineva acolo.*

N.D.: Asta aveţi dvs. de luptat la Ministerul de Externe, ca să obţină ceva din România. Doamna directoare a Bibliotecii Naţionale Române, care este o femeie foarte vrednică, ea nu ar putea să facă ceva? Să considere că Biblioteca de la Freiburg este un fel de anexă a Bibliotecii Naţionale Române. De ce nu vorbiţi cu dînsa?

A.D.F.: *Desigur, toate la timpul şi nevoia lor. Consider că este o problemă juridică de patrimoniu, dar nimic nu este nerezolvabil atît timp cît există voinţa politică sau administrativă.*

N.D.: Este bine să fie un punct românesc acolo, în Germania, unde eventual şi străinii să se intereseze de România. Acum, să vă spun ceva, sînt foarte măgulit că aţi venit să-l vedeţi pe bătrînul Neagu Djuvara, de 98 de ani împliniţi acum cîteva zile, dar eu nu mai am nici o putere ca să fac ceva aici.

M.T.: *Cuvîntul dvs. înseamnă foarte mult. Trebuie să scoatem în evidenţă valoarea bibliotecii. Cum aţi valorifica dvs. astăzi biblioteca din punct de vedere cultural?*

N.D.: Franţa şi Germania nu au alt nucleu, o masă de cărţi româneşti, decît această Bibliotecă de la Freiburg. Deci ar trebui să convingem Guvernul român să acorde o sumă regulată.

A.D.F.: *Dvs. aţi călătorit la Freiburg. Ne puteţi descrie care era atmosfera creată în jurul bibliotecii?*

N.D.: Nu vorbim de atmosferă, ce atmosferă putea să fie, că erau două sau trei persoane care stăteau în casa aceea? De fapt, e bine că nu s-au tărăgănat, că nu s-au certat, nici Mihăilescu, nici Bidian, nici doamna Mocinscky, care erau acolo – permanenţii, ca să zic aşa –, au fost foarte harnici şi preţioşi, în sensul că cei care veneau şi cereau ceva, găseau sprijin la dînşii. E costisitor să ai pe cineva în permenenţă acolo. Eu mă simt neputincios în chestiunea asta. Dvs., tinerii, sînteţi mai puternici în domeniul ăsta.

A.D.F.: *Credeţi că istoricii vor considera peste ani efortul acestor exilaţi la Freiburg ca fiind zadarnic?*

N.D.: Biblioteca reprezintă totuşi un model unic, nu mai avem în altă ţară o bibliotecă românească. La Paris, în Germania, în Spania nu văd să existe altceva decît această bibliotecă de zeci de mii de volume, şi care

„Numeroase volume româneşti se regăsesc într-o mare ţară occidentală, biblioteca este o comoară.“

să-i intereseze pe români şi pe cei care se interesează de România. Putem să facem o emisiune de televiziune că să amintim. Biblioteca este un unicat, mai ales că se află într-o mare ţară occidentală, e ceva preţios, pentru care statul ar trebui să facă regulat un minim efort.

M.T.: *La început, în 1949-1950, partea aceea era sub ocupaţie franceză, să ştiţi că biblioteca are şi un atestat, o recunoaştere din partea Comisariatului francez.*

N.D.: Comisarul francez era român la origine. Era Greceanu.

M.T.: *Nu am ştiut. Acum am aflat.*

N.D.: Era din marea familie a boierilor Greceni. I se spunea „colonelul Greceanu“, *„Le colonel* Greciano“. Era un român, şi un român de viţă veche, o familie boierească de patrioţi, care a făcut tot ce a putut ca să existe şi să fie finanţată această bibliotecă. Altfel, poate un franţuz-franţuz *se fouterait...*

M.T.: *M-a impresionat actul de la Comisariatul francez. Era scris pe o hîrtie de lux la vremea aceea, în anii '50. Am avut o emoţie teribilă cînd m-am uitat pe acea hîrtie.*

N.D.: Ne-am învrednicit să găsim un pergament care să rămînă.

A.D.F.: *Ce loc ar trebui să ocupe Biblioteca de la Freiburg în cartea de istorie?*

N.D.: Dragă, sînt totuşi atîtea întîmplări... Asta intră în cadrul înfăptuirilor emigraţiei române în favoarea ţării, nu? Este una dintre nereuşitele noastre. La Paris, s-au făcut an de an conferinţe. Dar ceva stabil cum este asta, care să lase o bibliotecă, este, în fond, un unicat. Ar fi păcat să rămînă închisă sau necunoscută, numeroase volume româneşti se regăsesc într-o mare ţară occidentală, biblioteca este o comoară. Nu există nici la Paris, nici la Roma – pe de altă parte, Freiburg este un orăşel de provincie. Nu toate drumurile merg acolo.

M.T.: *Totuşi, Erasmus a fost pe acolo.*

N.D.: Nu mai scoateţi morţii aşa, după 500 de ani. *(rîde)*

M.T.: *Nu departe există castelul Sigmaringen.*

N.D.: Asta ce ne aduce?

M.T.: *Mai multe drumuri către Freiburg. Este bine localizat acest oraş.*

N.D.: Dovadă este faptul că a fost o universitate cu personalităţi, Heidegger a fost profesor acolo. Orăşelul ăsta, din punct de vedere cultural, este foarte cunoscut.

A.D.F.: *Poate fi Biblioteca de la Freiburg un model pentru tinerii de astăzi care îşi caută identitatea peste hotare, dar nu au încă lentilele formate să privească în exilul românesc?*

N.D.: Să nu uităm că marele merit a fost al lui Mihăilescu, care era bibliotecar de meserie la Bucureşti. Mai întîi, are meritul că a iniţiat aşa ceva, prin urmare, ar trebui să subliniem efortul acestui om de a crea o bibliotecă română într-un orăşel german cînd nu au fost ambiţii să existe o mare bibliotecă la Roma sau Paris. Nu e în calea oricui, asta e ideea, pe căile mari, tinerii, de regulă, nu au timp să privească; şi apoi, să-i rogi să privească înapoi, rişti să-i pierzi în măreţie...

interviu realizat
de Mihaela TOADER
şi Alexandru Dumitru FILIMON

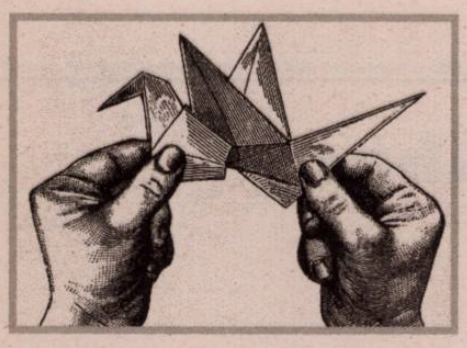

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Femei călătoare

Se putea observa că e o persoană foarte vioaie, la biroul agenţiei de turism din holul unui mare şi animat hotel din Peloponez. Le vorbea întruna, celor care se interesau, despre minunatele excursii pe care agenţia le oferea aproape în fiecare zi. Unora le spunea că pot vizita Atena cu vaporul, într-o plimbare de o zi, că pot merge pe Acropole cu un ghid specializat, că pot intra la noul muzeu de arheologie, acolo unde, destul de recent, au fost dezvăluite ruinele a 14 oraşe suprapuse, că au timp pentru masă în Plaka şi pentru shopping prin centrul Atenei.

Altora le vorbea despre o excursie de o zi pe un iaht cu pînze. Le spunea cum, la prînz, iahtul va trage într-un golf cu ape liniştite, pentru ca ei să se poată bucura de masa care le va fi oferită la bord. Tot aşa povestea şi despre posibilele plimbări de cîteva ore în insulele Poros sau Hydra.

Vizitînd Hydra, aveam să constat că acolo era ghidă ea însăşi. Să fi avut vreo 30 şi ceva de ani, scundă, blondă şi cu tenul uşor măsliniu. Încerca să strunească un grup de vreo 30 de oameni. Le vorbea întîi în italiană, apoi în franceză şi, în cele din urmă, în engleză. Pomenea contribuţia locuitorilor Hydrei la cîştigarea independenţei faţă de Imperiul Otoman, arăta tunurile de pe ţărmuri şi steagul de luptă din 1821, făcea turul catedralei şi explica diferenţele dintre ortodocşi şi catolici, povestea cum Hydra, odinioară plină de fîntîni şi care, spre deosebire de cea mai mare parte a Greciei, nu ducea niciodată lipsă de apă, şi-a pierdut aproape toate izvoarele şi apa din fîntîni în urma unui cutremur.

În sfîrşit, nu fără peripeţii la numărătoare, neobosita ghidă a reuşit să-i aducă pe toţi cei 30 de oameni înapoi pe vapor şi la hotel. După o altă excursie, la Atena, grupul condus de ea s-a întors seara tîrziu. În ziua următoare însă, la prima oră, ea era la datorie, la biroul de lîngă recepţie, plină de energie şi bunăvoinţă, gata să le ofere informaţii altor noi doritori de excursii.

Viitorul soţ, grecul,
e pescar şi stă mult timp pe mare.

Am aflat că e italiancă – de fapt, era deja clar după felul în care vorbea limba. Lucra în Grecia doar pe timpul sezonului de vară (învăţase şi greceşte), apoi se întorcea acasă. Dar nu acasă în Italia, ci în Mexic, unde se stabilise de cîţiva ani. Dacă o întrebai, ştia o mulţime de lucruri şi despre locurile exotice de vacanţă din Caraibe şi-ţi putea spune cum să ajungi acolo mai bine şi mai ieftin. Fusese ghid şi prin acele locuri.

Cineva a întrebat-o dacă nu i-ar putea antama serviciile de ghid pentru anul viitor în Caraibe. Ea l-a refuzat cu nonşalanţă, spunînd că nu ştie unde va fi anul viitor pentru că, poate, pînă atunci, va găsi un autobuz care s-o ducă în altă parte a lumii...

■ Într-o dimineaţă, drumurile – şi mai cu seamă foamea – ne-au împins către mica localitate Molos, de lîngă Termopile. Căutam o tavernă la care să putem lua micul dejun. În centrul localităţii am nimerit la o terasă unde, surpriză, servea o româncă. Ne-a spus că într-un aşa sătuc, cum era acela, dat fiind că nu există nici picior de turist, dimineaţa nu mănîncă nimeni la restaurant. Grecii ies doar pe seară, cînd toate terasele din mica piaţetă centrală se umplu. Ne-a recomandat să cumpărăm nişte sandvişuri de la un magazin din apropiere, spunînd că ea ne dă voie să le mîncăm la terasa ei, ceea ce am şi făcut. Ea ne-a oferit doar ceaiul.

Ne-a spus că, deşi nu-i loc turistic, localitatea îşi are farmecul ei, cu drumul care duce la mare printre arbori de fistic. Ne-a recomandat să o luăm pe acel drum şi, dacă tot eram aşa de aproape, să nu ratăm vizita la Termopile, să vedem măcar din fuga maşinii locul marii bătălii dintre greci şi persani şi să admirăm cascada termală.

Ne-a explicat că locuitorii din Molos se ocupă aproape numai cu agricultura şi că în zonă trăiesc mulţi albanezi, dar că nici românii nu lipsesc. Imediat i s-a oferit ocazia să ne şi dovedească acest lucru, schimbînd cîteva cuvinte în româneşte cu barmanul unei terase de peste drum. Dar ce caută românii şi ea, o româncă din Bacău, tocmai acolo? „Acum 13 ani am venit, am ajuns pînă aici, şi aici m-am oprit."

Să fi avut vreo 30 de ani. Blondă, cu ochi verzi, uşor lăcrămoşi, voinică, dar nu grasă, cu o aparenţă de femeie puternică şi blîndă, s-a aşezat cu noi la masă, rămînînd totuşi atentă la veşnicele cerinţe ale localnicilor care-şi pierdeau vremea pe la mesele învecinate. Ne-a povestit că a învăţat foarte greu greceşte. „La început, am lucrat într-o fabrică de ulei de măsline. Eram mai mulţi români acolo şi cînd şeful ne spunea ceva în greceşte, eu mereu îi întrebam pe ceilalţi ce-a zis. Apoi, am ajuns să lucrez aici, unde nu am mai avut pe cine să întreb ce-a zis cutare sau cutare client. Aici trebuia neapărat să ştiu greceşte. Nevoia te învaţă."

Ne-a spus apoi că anul viitor se va mărita cu un grec şi că a mai avut un soţ, un român cu care a şi venit în Grecia. „La început a fost de mare ajutor că eram doi, dar cu timpul nu ne-am mai înţeles şi ne-am despărţit. A fost să nu meargă."

Viitorul soţ, grecul, e pescar şi stă mult timp pe mare. Are casă în Molos. Dar şi ea mai are încă unde să se întoarcă, la Bacău, la casa părintească. „Sper să ne înţelegem. Dacă nu, în cel mai rău caz, fiecare are unde se retrage. El la casa lui aici, eu înapoi la Bacău... Fiindcă niciodată nu ştii ce-ţi rezervă viaţa."

■ ■ ■

ready made

„E acelaşi «a» pe care-l avem în vorbele «a-cel-a», «a-ice-a», «a-tunce-a», «a-ieve-a», «a-minte» ori în «miroase a brînză»."

Ioan Slavici, *Amintiri*,
Editura pentru Literatură, 1967

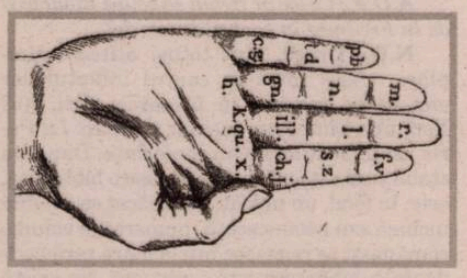

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Ghidușiile lui Pascal Pasquale

Omul între două vîrste intră uşor nesigur în biroul decanului, ca şi cum s-ar fi întrebat dacă se află în locul potrivit. După cîteva ocheade interogative pe pereţi se aşează, ridicînd din umeri, aparent sub impulsul unui vechi tic nervos. „Domnule decan, am o mică problemă în legătură cu care secretarele nu mă pot ajuta." „Vă ascult", replică decanul suficient de îngrijorat (părea a cincea audienţă dubioasă din acea dimineaţă, după colega de la Mecanică Teoretică – decompensată subit –, care venise să-i spună că e urmărită de CIA, KGB şi Mossad pentru activităţi paranormale, o studentă convinsă că oameni din Decanat scriu anonime defăimătoare despre ea la Rectorat, un tip pirpiriu, cu privire fixă, care solicita Facultăţii de Mecanică să introducă titlul onorific de *Senator al Ştiinţei Româneşti* şi să i-l ofere lui Bill Gates şi, în sfîrşit, femeia de serviciu care-i ceruse cu împrumut şase sute de lei pînă *la anu' pe vremea asta*). „Numele meu este Juan Pasquale Mirabel Casanova Popesco", debută musafirul brusc relaxat şi animat chiar de un neaşteptat aplomb. „În două luni de zile mă pensionez şi, cum ştiţi, am nevoie de adeverinţă de absolvire a facultăţii pentru dosar. Am terminat studiile superioare aici, la dumneavoastră, în urmă cu fix patruzeci de ani..."

Decanului i se luă o stîncă de pe inimă. Răsuflă uşurat, zicînd: „Trebuie să mergeţi la doamna secretară-şefă. Vă trece situaţia şcolară din arhive pe o hîrtiuţă, eu o semnez, o ştampilăm şi totul e în regulă..." „Nu, nu", îl întrerupse domnul Popesco, zîmbind cumva ghiduş, „nu este aşa de simplu, de aceea am nevoie de intervenţia dumneavoastră *decanală*..." Decanul se posomorî din nou şi, cu mină hăituită, îi făcu semn lui Pasquale Mirabel să explice. „În anii de facultate, mă numeam Ioan Pascal Mirel Cazacu Popescu (ştiţi, părinţii mei şi-au luat unul altuia numele de familie, Cazacu şi, respectiv, Popescu!). Cu această identitate am terminat cei nouă ani de Mecanică (ştiţi, am fost de patru ori repetent – deh, ale tinereţii valuri...). Astfel apar pe Diploma de Stat şi în arhivele dumneavoastră. La cîţiva ani după absolvire, în

„Numele meu este
Juan Pasquale Mirabel
Casanova Popesco."

postură de tînăr inginer, m-am gîndit să dau puţină culoare numelui meu şi l-am schimbat pe *Ioan* cu *Juan*. Am obţinut bineînţeles sentinţă judecătorească. Uitaţi aici decizia Tribunalului din 1978 (ştiţi, eu nu umblu cu prostii, am documente legalizate şi pentru aerul pe care îl respir!). Bărbatului îi licărira ochii într-un mod ciudat, înfiorîndu-l pe decanul căzut de mai multe secunde în prostraţie. Juan scoase un teanc de hîrţoage şi flutură una triumfal în atmosfera încremenită din birou.

„Peste încă doi ani", reluă povestea Mirabel, „a început să mă supere şi numele de *Pascal* – primit de la naşul meu de botez, Dumnezeu să-l ierte! – şi am hotărît să-l metamorfozez în mult mai cosmopolitul *Pasquale*. Am primit, se înţelege, sentinţă, mă ştiţi doar de acum, eu nu sînt din ăia neserioşi!" Omul scoase o a doua hîrtie îngălbenită de vreme, pe care o arătă decanului plin de mîndrie. „Am devenit Pasquale şi, vă rog să mă credeţi, am făcut furori printre doamnele şi domnişoarele din cartier cu noul nume (ştiţi, eu am fost toată viaţa cavaler, mariajul nu m-a atras niciodată!). N-a trecut mult şi mi-am spus că Juan Pasquale nu rimează foarte bine cu *Mirel*. L-am preschimbat aşadar, rapid, în *Mirabel*." La gesturile sacadate, din mîini, ale decanului, de individ apoplectic, domnul Popesco renunţă să mai arate şi a treia hotărîre judecătorească, mărginindu-se numai la un scurt comentariu: „Da, da, mă ştiţi, nici o îndoială, eu nu sînt din ăia, am sentinţă de Tribunal... Ei, dar istoria nu se încheie aici. Înspre cincizeci de ani, mi-am zis că trebuie să-mi desăvîrşesc opera onomastică şi l-am transformat pe brutalul *Cazacu* în eroticul *Casanova*, iar pe insipidul *Popescu* am decis să-l personalizez o idee, rotunjindu-l în *Popesco*..."

Globii oculari ai decanului dansau *Lambada* în adînciturile craniului, pe cînd palmele tresăreau în răstimpuri, spasmodic, pe birou. Deloc tulburat, Mirabel nara plin de entuziasm: „Acum, domnule decan, sînt indignat să constat că, în ciuda sentinţelor judecătoreşti (ştiţi, nu mi-aş fi permis niciodată, ca să spun aşa, să acţionez în afara legii!), cei de la Pensii nu vor să accepte decît dosarul domnului Ioan Pascal Mirel Cazacu Popescu – ins mort, inexistent, pierdut în negura istoriei. M-au atenţionat că, dacă le mai umblu cu *pascali mirabeli căzăceşti*, mă acuză de uzurpare de identitate şi să vezi atunci sentinţe judecătoreşti! De aceea, sînteţi ultima mea speranţă. Ajutaţi-mă, vă rog! Eliberaţi-mi adeverinţa de absolvire a studiilor universitare pe numele meu european – Juan Pasquale Mirabel Casanova Popesco – şi nu pe cel dacic, barbar – Ioan Pascal Mirel Cazacu Popescu! Vă implor!" Decanul murmură ceva, într-o tonalitate ce amintea de geamătul agonic al unui muribund. „Poftiţi? Ce-aţi binevoit să ziceţi?" întrebă Casanova plin de solicitudine. „Dar *Don, Don* unde-i?" mîrîi decanul ceva mai inteligibil. „Nu înţeleg, domnule profesor!" se arătă nedumerit musafirul. „*DON!*" zbieră şeful Facultăţii de Mecanică din toţi rărunchii. „Vreau sentinţă judecătorească pentru *Don! Don* Juan Pasquale Mirabel Casanova Popesco! Nu-l recunosc decît pe *EL*, pe Don Juan Mirabel Cazacu!"

Decanul smulse hîrţoagele din mîna bărbatului şi începu să le înfulece cu poftă. Apoi, alergă delabrat în biroul secretarei-şefe, strigînd ca un apucat: „Chemaţi Mossad-ul şi CIA-ul, pentru că sînt *Senator al Ştiinţei Româneşti!* Să vină femeia de serviciu să-i mai dau şase sute de lei pentru încă doi ani şi, la urmă, aduceţi-l pe Bill Gates să mă împuşte!" Căzu în genunchi, hohotind cu sughiţuri: „Să mă împuşte, în pascualii mă-sii de decănie!"

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

Peter SINGER

etica vieţii

A alege moartea

„Astăzi la prînz îmi voi lua viaţa. A venit timpul."

Cu aceste cuvinte postate online, Gillian Bennett, o neozeelandeză de 85 de ani care trăia în Canada, a început argumentarea deciziei de a-şi pune capăt vieţii. Bennett ştia de trei ani că suferă de demenţă. În august, demenţa progresase pînă în punctul în care, după cum a spus-o chiar ea: „Aproape că m-am pierdut pe *mine*."

„Vreau să scap", a scris Bennett, „înainte de ziua în care nu-mi voi mai putea evalua situaţia sau face ceva ca să-mi pun capăt zilelor." Soţul ei, Jonathan Bennett, un profesor de filozofie ieşit la pensie, şi copiii ei i-au susţinut decizia, dar ea a refuzat să-i lase să o asiste în vreun fel la sinuciderea ei, căci asta i-ar fi expus la riscul unei condamnări de 14 ani de închisoare. De aceea, a fost nevoită să facă ultimii paşi cît timp încă mai era în stare s-o facă.

Pentru mulţi dintre noi, din fericire, viaţa e preţioasă. Vrem să continuăm să trăim pentru că avem lucruri pe care le aşteptăm cu nerăbdare sau pentru că, în general, viaţa ni se pare agreabilă, interesantă sau provocatoare. Uneori vrem să continuăm să trăim pentru că există lucruri pe care vrem să le realizăm, sau oameni apropiaţi nouă pe care vrem să-i ajutăm. Bennett era străbunică; dacă totul ar fi fost în regulă cu ea, ar fi vrut să vadă cum creşte generaţia următoare.

Demenţa de care suferea Bennett i-a răpit toate motivele pentru care şi-ar fi putut dori să mai trăiască. Astfel, devine greu de negat faptul că decizia ei a fost în acelaşi timp raţională şi etică. Alegînd sinuciderea, nu renunţa la nimic din ce voia sau putea preţui în mod rezonabil. „Tot ce pierd e un număr nedefinit de ani în care aş fi fost o legumă într-un pat de spital, înghiţind banii statului şi neavînd nici cea mai mică idee despre cine sînt."

Decizia lui Bennett a fost una etică şi pentru că, aşa cum o sugerează referinţa la „banii statului", nu se gîndea numai la ea însăşi. Adversarii legalizării eutanasiei voluntare şi a suicidului asistat de medic spun uneori că, dacă legile ar fi schimbate, pacienţii s-ar simţi obligaţi să-şi pună capăt zilelor ca să nu devină o povară pentru ceilalţi.

„Tot ce pierd e un număr nedefinit de ani în care aş fi fost o legumă într-un pat de spital".

Baroneasa Mary Warnock, filozoful moral care a condus în guvernul britanic comitetul responsabil pentru „Raportul Warnock" din 1984, cel care stabilea cadrul legislaţiei inovatoare a Marii Britanii în ceea ce priveşte fertilizarea in vitro şi cercetarea embrionilor, este de altă părere. Ea a sugerat că nu e nimic greşit în a simţi că ar trebui să mori pentru binele celorlalţi, cît şi pentru propriul tău bine.

Într-un interviu publicat în 2000 în *Life and Work*, revista Bisericii Scoţiei, baroneasa a susţinut dreptul celor care trăiesc cu suferinţe insuportabile de a-şi pune capăt vieţii. „Dacă cineva vrea cu disperare şi cu toată convingerea să moară din cauză că e o povară pentru familie sau pentru stat", a argumentat ea, „atunci cred că ar trebui să i se permită să moară."

Avînd în vedere că serviciile publice de sănătate din Canada oferă asigurare pentru persoanele cu demenţă care se află în imposibilitatea de a se îngriji singure, Bennett ştia că nu va fi nevoită să devină o povară pentru familia ei. Într-un spital, ar fi putut supravieţui încă vreo zece ani într-o stare vegetativă, cu nişte costuri pe care le-a estimat precaut în jur de 50.000-75.000 de dolari pe an.

Avînd în vedere că Bennett nu s-ar fi putut bucura de faptul de-a fi rămas în viaţă, i s-a părut că ar fi o risipă. Era, de asemenea, preocupată de personalul medical care ar fi trebuit să aibă grijă de ea: „Asistentele, care credeau că au ales o carieră extrem de importantă, ajung să-mi schimbe mie scutecele şi să dea raportul despre schimbările fizice ale unei carcase goale." O astfel de situaţie ar fi – spune ea – „ridicolă, ineficientă şi nedreaptă".

Unora s-ar putea să nu le placă descrierea unei persoane cu demenţă avansată ca fiind o „carcasă goală". Însă, pentru că am văzut cum această afecţiune a pus stăpînire pe mama şi pe mătuşa mea – amîndouă nişte femei dinamice, inteligente, care au fost reduse la zăcutul în pat, timp de luni sau (în cazul mătuşii mele) ani întregi –, mie mi se pare o descriere cît se poate de precisă. Dincolo de un anumit prag al demenţei, persoana pe care o ştiam noi nu mai există.

Dacă persoana respectivă nu a vrut să trăiască într-o astfel de stare, ce rost mai are să-i ţii trupul în viaţă? În orice sistem de sănătate, resursele sînt limitate şi ar trebui să fie folosite pentru ceea ce-şi doreşte pacientul sau pentru ceea ce e în beneficiul pacientului.

Pentru oamenii care nu-şi doresc să mai trăiască odată ce mintea lor s-a dus, a decide cînd să moară e dificil. În 1990, Janet Atkins, care suferea de Alzheimer, a mers pînă la Michigan ca să-şi pună capăt vieţii cu asistenţa doctorului Jack Kevorkian, care a fost apoi foarte criticat din cauză că a ajutat-o să moară, pentru că în momentul morţii ei încă se simţea suficient de bine încît să joace tenis. A ales să moară, totuşi, din pricină că ar fi putut pierde controlul asupra deciziei sale dacă ar mai fi amînat-o mult.

Bennett, în declaraţia ei teribil de elocventă, spunea că aşteaptă cu nerăbdare ziua în care legea îi va permite unui medic să acţioneze nu doar în virtutea unei „directive anticipate" (document legal în care o persoană specifică ce acţiuni trebuie întreprinse în cazul în care nu mai e în stare să ia decizii pentru sine din pricina unei boli – *n.tr.)* care blochează un tratament ce prelungeşte viaţa, ci şi în virtutea uneia care cere o doză letală atunci cînd pacientul devine neputincios pînă într-un punct bine stabilit. O asemenea schimbare i-ar scăpa pe unii pacienţi cu demenţă progresivă de anxietatea de a continua să trăiască pînă cînd ar rata ocazia de a-şi mai pune capăt zilelor. Legislaţia pe care o propune Bennett le-ar permite oamenilor aflaţi în aceeaşi situaţie cu ea să trăiască atît cît vor – dar nu mai mult de-atît.

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

Peter Singer *este profesor de bioetică la Universitatea Princeton şi profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărţile sale se numără* Practical Ethics, Rethinking Life and Death *şi* A Companion to Bioethics and Bioethics: An Anthology *(coeditor alături de Helga Kuhse).*

traducere de Luiza VASILIU

PUBLICITATE

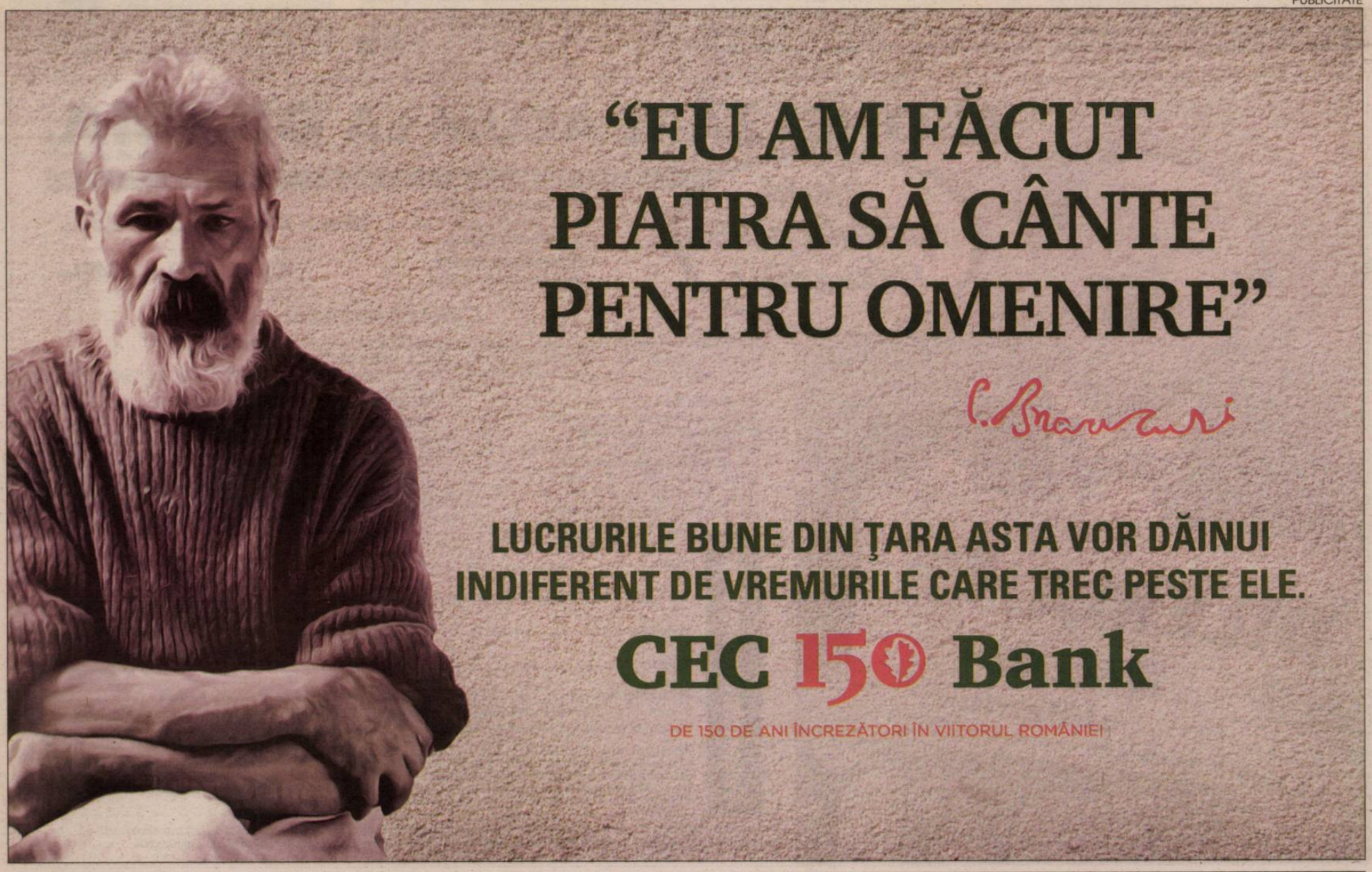

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

De ce citesc?

Săptămînile din urmă s-au scurs obsesiv printre îndemnuri la lectură. „Citiți, fraților, citiți! Numai citiți odată!" Îndemnul nu prea cred că va avea cine știe ce efect, că de mîine librăriile vor fi luate cu asalt, că bibliotecile vor fi pline, că cei care n-au pus niciodată mîna pe-o carte se vor trezi ca dintr-un coșmar, convinși de frumusețea îndestulătoare a unei cărți. Cei care n-au citit niciodată o carte nici nu vor citi, așa după cum toată această campanie de citit nu prea va convinge pe cei tineri să citească, dacă nu va exista și o școală bună. Educația este cea care deschide gustul spre lectură. Educația trebuie să fie cea care să stimuleze plăcerea lecturii.

Nu m-am întrebat niciodată de ce trebuie să citesc, așa cum fac acum tinerii liceeni și studenți, sufocați de îndemnuri, dar prinși într-un noian de tentații care mai de care mai atrăgătoare. Citesc pentru că „așa am pomenit la mine acasă", ca să zic așa. Tata citea. Citea cu nesaț, cu pasiune, cu obidă că trece timpul și nu poate citi mai mult, citea pentru că altceva nu îl atrăgea. Prin anii 1980, aveam cam 70-80 de cărți în casă și două ore de program TV, seri lungi de iarnă pline de insomnii, și veri cu mere și cărți. Bibliotecă publică nu prea exista în satul meu, iar la oraș se ajungea o dată pe an, prilej de cumpărat Jules Verne, singura lectură acceptabilă pe vremea aceea. Așa că se întorceau pe toate părțile cele 70 de cărți, pînă la învățat pe de rost și contrazis la cină sau prînzuri duminicale, pe detalii, ducînd deseori la dispute. Exista, bineînțeles, o rețea de împrumut, de pe la cei care citeau, dar era o rețea riscantă pentru că puteai oricînd rămîne fără cărți sau... puteai să-ți mărești propria colecție cu cărțile altora. Fratele mamei mele era un astfel de izvor nesecat de noutăți. Avea o bibliotecă mai mare decît a noastră și colinda mai mult prin țară, astfel încît să aibă acces la BPT, la BPLA și la resursele de lectură ale altora. Din biblioteca lui, aflam cam pe unde trecuse și cu cine se întîlnise. Pentru tatăl și unchiul meu nu funcționa: „citesc pentru că așa am apucat"; în casa bunicilor mei, țărani săraci și semianalfabeți, nu existase și nu exista nici o carte. Poate școlile profesionale, liceele prin care trecuseră, timpul pe care nu aveau cum să-l petreacă altfel, le deschisese gustul pentru lectură. Am citit în anii aceia: Jules Verne, Alexandre Dumas, Jack London, Michel Zevaco, Mark Twain, Jane Austen, Charlotte și Emily Brontë, Feodor Dostoievski, Lev Tolstoi, Anton Cehov, Mihail Drumeș și chiar Ileana Vulpescu. Citeam, pur și simplu, fără să ne fie rușine de lecturile noastre și, mai ales, fără prea mult spirit critic. Importanța lecturii trecea peste conținut și o carte slabă nu mai ajungea la lectura a doua.

Citeam fără să ne fie rușine de lecturile noastre.

Acum nu-l mai pot citi pe Alexandre Dumas, de pildă; nici pe Jules Verne. O fi de vină istoricul din mine? Cred că, mai degrabă, de vină este toată campania asta de ponegrire a bieților scriitori. Și cîte nu s-au scris despre bietul Dumas... Astăzi aflăm mai întîi o serie de amănunte picante despre un scriitor și abia mai apoi se face trimitere la opera sa. Unii chiar își doresc asta, risipind astfel orice gust pentru lectură. Aflu, de exemplu, că un oarecare scriitor „mare" a fost sau este homo, și ce mare tamtam se face pe o chestiune atît de privată, fără prea mare importanță, și abia apoi mi se vinde cartea. Nu mai vreau. Un oarecare mister, discreție ar trebui să învăluie viața acestor oameni mari care ne deschid porțile viselor și visurilor. Cît de frumoase sînt cărțile lui Umberto Eco, ascuns în spatele unei catedre de semiotică...

Astăzi citesc din ce în ce mai puțină literatură. Și asta pentru că citesc din ce în ce mai multă istorie socială. Cercetările astea de ultimă generație îmi oferă mie ca lector tot ceea ce vreau: literatură, cercetare, evenimente, fapte, scriitură frumoasă. N-am părăsit literatura, dar am regăsit-o între paginile acestor cărți scrise cu un talent nebănuit...

Și, deocamdată, nu-mi fac griji că Ilinca nu va citi. Are cinci ani, o casă de cărți, ascultă Cipollino, se uită la *Brave* și compune povești cu dragoni și zîna Fusa. Și vreau să cred că se va molipsi, la un moment dat, de desfătarea lecturii. Asta dacă nu va ajunge eleva vreunui profesor din ăsta posesor doar de diplomă, nu și de literatură. Ceea ce este foarte probabil.

Și, în timp ce presa culturală îndeamnă la lectură, apare și dumnealui prim-ministrul să ne anunțe triumfalist că-i gata cu lectura, trecurăm la tabletă, la iPhone, la manuale digitale și cîte și mai cîte... Tocmai citeam din *La Lilieci*, minunata poveste a lui Marin Sorescu... mă opresc o clipă și zic: „Bieții copii... Ce să'nveți, mă, de la ăi mari?"

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Jur...

„Jur să slujesc cu credință patria, să acționez cu fermitate pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor, pentru edificarea socialismului și comunismului în Republica Socialistă România!

Jur să respect și să apăr Constituția și legile țării, să fac totul pentru aplicarea consecventă a principiilor democrației socialiste, pentru afirmarea în viața societății a normelor eticii și echității socialiste!

Jur să promovez neabătut politica externă de prietenie și alianță cu toate țările socialiste, de colaborare cu toate națiunile lumii, fără deosebire de orînduire socială, pe baza deplinei egalități în drepturi, de solidaritate cu forțele revoluționare, progresiste de pretutindeni, de pace și prietenie între popoare.

Jur că îmi voi face întotdeauna datoria cu cinste și devotament pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România.

28 martie 1974"

Jurămîntul depus de Nicolae Ceaușescu, ales președinte al Republicii Socialiste România de către Marea Adunare Națională, la propunerea Plenarei C.C. al P.C.R.; în *Transilvania*, nr. 3/1974

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE** la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIILE ADEVĂRUL** din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

festivalul internațional de literatură și traducere iași · 2014

filit

ediția a II-a

www.filit-iasi.ro

1-5 octombrie

Un festival profesionist, puternic, cu o identitate bine conturată

Impactul în lumea culturală, în comunitate și, nu în ultimul rând, în mass-media națională și internațională face ca FILIT-ul să fie privit deja ca un festival consacrat. Asta nu ne diminuează nouă, organizatorilor, emoțiile și responsabilitatea – dimpotrivă! Un scurt bilanț al primei ediții arată astfel: peste 200 de invitați, 100 de evenimente, 26.000 de vizitatori, 180 de voluntari, nenumărate intervenții în presa românească, precum și articole în Frankfurter Allgemeine Zeitung, El País, Le Monde sau Der Freitag.

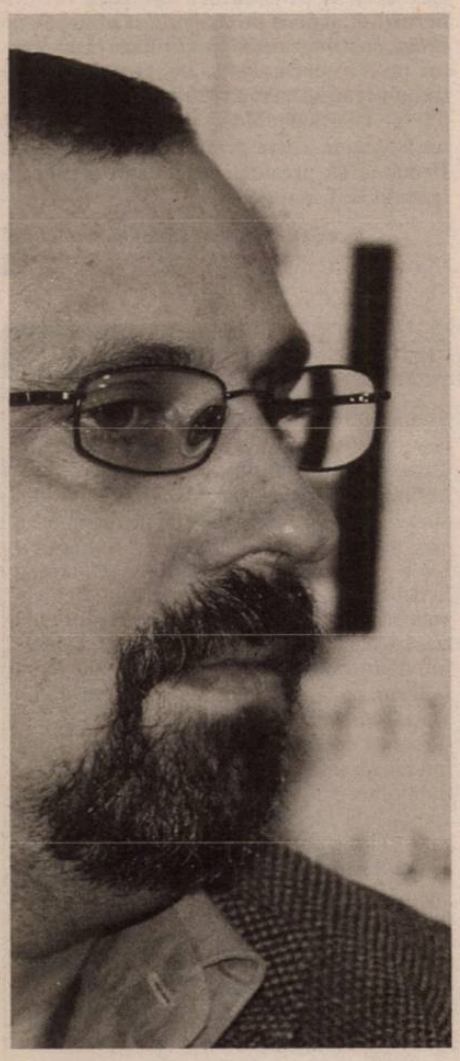

Dan LUNGU, Manager FILIT,
Directorul Muzeului Literaturii Române Iași

Această a doua ediție vine cu câteva lucruri noi. În primul rând, am dezvoltat partea dedicată traducerii înființând Rezidențele FILIT pentru traducători, împreună cu Memorialul „Mihai Eminescu" de la Ipotești și Hotel Belvedere din Vatra Dornei, fosta casă de vacanță a lui Lucian Blaga. Este un mod de a susține concret munca asiduă a traducătorilor și de a face simțită prezența festivalului de-a lungul întregului an, nu doar în cele cinci zile de grație. Apoi, dat fiind succesul îmbucurător al nopții de poezie din ediția precedentă, alături de Casa FILIT am clădit și o Casă a Poeziei, dedicată lecturilor zilnice de poezie și socializării literare. De asemenea, la plăcuta presiune a liceelor și motivați de reacția entuziastă a autorilor anul trecut, am sporit numărul întâlnirilor cu liceenii și am acceptat mai mulți voluntari. Surpriza este că, dincolo de o sărbătoare literaturii, FILIT s-a transformat într-un adevărat fenomen social în rândul tinerilor, ceea ce, credem noi, este un semn bun pentru comunitate.

Tot la această a doua ediție ne bucurăm de patronajul Reprezentanței Comisiei Europene în România, căreia îi mulțumim pentru încredere, și suntem însoțiți, în continuare, de Banca Națională a României, partenerul nostru privilegiat.

Așadar, suntem tot mai îndreptățiți să spunem că FILIT este un festival profesionist, puternic, cu identitate bine conturată, care s-a bucurat de recunoaștere internațională încă de la prima ediție și care pune Iașiul pe harta culturală a Europei. Un festival pe care trecutul literar al urbei și cititorii actuali îl merită din plin.

FILIT e dovada cea mai clară a faptului că SE POATE

Cristian ADOMNIȚEI,
Președintele Consiliului Județean Iași

În 2013, când am anunțat intenția de a organiza la Iași cel mai mare Festival de Literatură și Traducere din Estul Europei, lumea era rezervată în privința reușitei proiectului, dacă nu de-a dreptul mefientă. Cu toate acestea, am mers mai departe, pentru că am crezut din toate puterile în ideea că Iașiul poate să figureze pe harta evenimentelor culturale de amploare internațională. Am fost convins încă de la început că FILIT va fi proiectul-blazon al Iașiului cultural. Încă de la prima ediție a FILIT-ului s-a dovedit că ideea în care am crezut nu era o utopie, ci ținea de suma eforturilor noastre de a da viață unui proiect cu adevărat măreț.

A fost un succes extraordinar, cu multiple ecouri la nivel local, național și internațional. A fost o adevărată sărbătoare a literaturii și a cărții. FILIT s-a remarcat deja în presa internaţională ca un eveniment literar de anvergură, publicaţii prestigioase acordând spaţii largi orimei ediţii: Frankfurter Allgemeine Zeitung, El País, Der Freitag, Le Monde etc.

Însă prima ediție a FILIT s-a consacrat nu doar în presa internaţională, ci mai ales în inimile celor care ne-au trecut pragul. A fost un eveniment care a mobilizat întreg oraşul...

Festivalul Internațional de Literatură și Traducere Iași este dovada elocventă a faptului că se poate. Trebuie să recunoaștem, Iașiul și-a folosit prea puțin potenţialul cultural. FILIT practic a scos orașul din amorțeală. Vivacitatea și efervescența culturală care au consacrat Iașiul și care sunt atributele sale definitorii au redevenit realități odată cu organizarea acestui Festival... Organizarea celei de-a doua ediții nu a mai venit pe fondul unui crez sau al unei dorințe, ci pe fondul așteptării publicului, al consumatorilor de cultură și al oamenilor din domeniul cultural. FILIT 2014 este cel mai așteptat eveniment cultural al Iașiului și sunt convins că va fi peste așteptări.

Suntem bucuroși de faptul că această ediție se va desfășura sub Patronajul Comisiei Europene şi al Băncii Naţionale, o recunoaștere onorantă a dimensiunii internaționale a FILIT.

Le mulțumesc scriitorilor Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici și Florin Lăzărescu pentru că au avut generozitatea și curajul să viseze alături de mine încă de la început și felicit întreaga echipă și pe toți cei care au dat viață și celei de-a II-a ediții a FILIT. Le mulțumesc pentru străduania și implicarea asidue. Mulțumesc tuturor celor care au onorat invitația noastră și timp de 5 zile vor fi alături de noi!

Îi invit din toată inima pe toți ieșenii să participe la cât mai multe evenimente din cadrul Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași, ediția a II-a. Este cel mai important proiect cultural al comunității noastre, este sărbătoarea culturală a orașului nostru și îi invit să ne bucurăm împreună de ea!

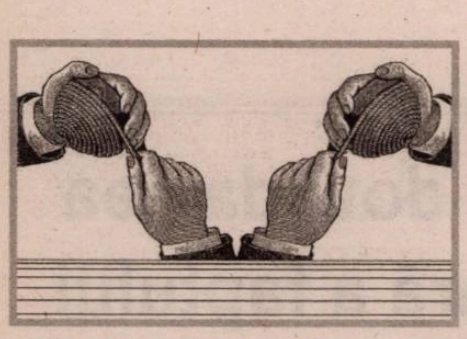

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Perspective pentru după alegeri: Ponta, Iohannis, Macovei

Ce va face cu puterea omul pe care îl vom alege?

Ne aflăm în faţa unor alegeri prezidenţiale care vor da un şef al statului ce va trebui să lucreze cu o majoritate parlamentară solidă şi cu un guvern bine înfipt la butoane. Indiferent cine va cîştiga, nu ştim cum va funcţiona în viitor mecanismul puterii. Sistemul nefericit semi-prezidenţial ales de Ion Iliescu în anii '90 ne bîntuie, iar el a fost transformat în mod grotesc de Adrian Năstase prin decuplarea alegerilor parlamentare de cele prezidenţiale. Deci, ce va face cu puterea omul pe care îl vom alege?

Klaus Iohannis a spus că dacă Victor Ponta va pierde alegerile prezidenţiale ar trebui să-şi dea demisia din funcţia de premier. Iohannis are dreptate şi e uimitor cît de puţin se transmite acest mesaj dinspre adversarii lui Ponta. Normal ar fi ca, dacă liderul PSD nu reuşeşte să convingă electoratul, să renunţe şi la mandatul de şef al Guvernului. Este o practică nescrisă în democraţiile unde există bună-credinţă – demisia liderului scoţian după referendumul pe care l-a pierdut e ultimul exemplu. Dar mi-e greu să cred că PSD, un partid care înfloreşte controlînd reţelele clientelare, va renunţa la şefia Guvernului. Mai ales că nu avem nici un mecanism constituţional clar şi nici precedente de autodizolvare a Parlamentului pentru a permite alegeri parlamentare anticipate, deci majoritatea strînsă de PSD va rămîne acolo.

Singurul precedent cînd un preşedinte nou ales a forţat crearea unei noi majorităţi parlamentare a fost după alegerile din 2004. Dar atunci Traian Băsescu deţinea un as în mînecă, pe care noul preşedinte nu îl va avea: desemnarea premierului. Plus că Alianţa DA şi PSD erau în cvasiegalitate, iar extragerea Partidului Conservator din alianţa cu social-democraţii a schimbat balanţa. „Soluţia imorală" de atunci nu mai e la îndemînă acum, cînd taberele parlamentare sînt cu totul disproporţionate: PSD controlează lejer grupurile parlamentare ale lui Dan Diaconescu şi transfugii de la PNL conduşi de Călin Popescu Tăriceanu. Un preşedinte nou ales nu ar avea ce să le promită, pentru a-i face să schimbe tabăra.

Întrebat la *Adevărul live* pe cine ar pune prim-ministru dacă ajunge preşedinte, Victor Ponta a dat un răspuns surprinzător: „nu trebuie şi probabil nu va fi unul dintre liderii PSD pentru că într-adevăr o conducere politică trebuie să reprezinte cît mai mult din sectoarele societăţii. În acelaşi timp, trebuie să fie o persoană şi, indiferent cine va fi acea persoană, eu o voi sprijini. Pentru că sistemul constituţional (...) este construit în aşa fel încît, dacă preşedintele şi prim-ministrul lucrează împreună, poţi să mişti ţara, dacă preşedintele şi prim-ministrul se sabotează, de pierdut are România. Sper să schimbăm acest sistem în 2015, să nu mai avem asemenea căsnicii din obligaţie." Iată-l deci pe favoritul alegerilor declarînd că nu va desemna un premier din propriul partid. Dacă se va întîmpla aşa, preşedintele Ponta ar putea să repete povestea cuplului Iliescu – Văcăroiu: un preşedinte care aduce un tehnocrat în fruntea Guvernului şi nu permite dezvoltarea unui centru de putere alternativ în propriul partid. Cînd Iliescu însuşi a uitat această lecţie, în al doilea mandat constituţional (al treilea, istoric vorbind), l-a adus pe Adrian Năstase şi a început procesul de pierdere a puterii în partid. Semiprezidenţialismul aduce acest blestem al conflictului între palate, chiar şi atunci cînd ocupanţii palatelor provin din acelaşi partid. Întrebat tot la *Adevărul* dacă Liviu Dragnea este de acord cu acest plan – care pentru el ar însemna pierderea şefiei Guvernului, unde e atîta caz că Băsescu a fost dictator şi că ei se luptă cu băsismul. În plus, nu văd nici măcar acest Parlament condus de PSD capabil să voteze o reformă constituţională care ar transfera puterea executivă dinspre un premier ales de parlamentari spre un preşedinte ales de popor – după ce l-a suspendat de două ori pe Băsescu pe motiv că îşi depăşeşte puterile. Deci, singura direcţie cu şanse realiste este revenirea la planul din 2012 şi transformarea Preşedinţiei într-o instituţie de vitrină. Doar că aici Ponta ar intra în capcana mirosită de Crin Antonescu. Acesta s-a prins prea tîrziu că propunerea de schimbare constituţională pe care o propunea comisia condusă de sine însuşi i-ar fi confiscat din atribuţii chiar viitorului preşedinte Crin Antonescu. Acesta a fost motivul pentru care el însuşi a sabotat, pînă la urmă, schimbarea constituţională. O părea ridicol acum cînd ne uităm înapoi, dar aşa se scrie istoria cînd tipi cu capacităţi intelectuale limitate, ca Antonescu, ajung la butoane. Nu cred că Ponta va intra într-o asemenea capcană şi cel mai probabil planul de schimbare a „sistemului" în 2015 era doar vorbărie de talk-show. Dovadă că nimeni din tabăra PSD nu vorbeşte serios despre un subiect care ar trebui să fie important.

Cel mai probabil scenariu cu un Ponta ales preşedinte este deci un independent obedient pus la şefia Guvernului şi o angajare a şefului statului într-un efort permanent de a-şi conserva puterea în PSD, prin hărţuială intrapartinică de durată cu Liviu Dragnea.

Ce va fi însă dacă Victor Ponta nu ajunge preşedinte? Aşa cum am spus, va rămîne premier şi nu există mijloace constituţionale de a-l scoate din scaun. Va fi o lovitură morală serioasă, dar atît. Un Klaus Iohannis considerat favoritul din tabăra PSD –, Ponta a răspuns că „Da, este de acord cu mine. Domnul Liviu Dragnea este partenerul meu din 2010 şi toate deciziile pe care le-am luat, le-am luat împreună, am cîştigat toate bătăliile împreună şi nu văd de ce să schimbăm acest lucru." Mă îndoiesc că Dragnea va renunţa atît de uşor.

Apoi, Ponta a vorbit şi despre schimbarea „acestui sistem", din 2015. Oare se pregăteşte la PSD o nouă schimbare constituţională? Ultima tentativă, cea dirijată din Parlament de Crin Antonescu, a eşuat spectaculos. Problema de fond este că dacă încerci să limpezeşti sistemul constituţional şi să scapi de semiprezidenţialism ai doar două direcţii: o republică prezidenţială sau una parlamentară. O republică prezidenţială ar fi de neconceput în actualul context: ar fi absurd ca PSD să propună un superpreşedinte, după ce a făcut preşedinte se va putea baza pe mai puţin de 30% din Parlament. Miza reală pentru el ar fi alegerile parlamentare din 2016. Caz în care preşedintele Iohannis ar trebui să poată finaliza fuziunea PNL – PDL. Se ridică însă întrebarea dacă Iohannis însuşi lucrează ca om de construcţie pentru partid sau îşi vede viitorul ca un preşedinte *de facto* independent care îşi va vedea doar de funcţie, izolat de puterea reală, şi va ignora ce se întîmplă în spectrul politic. Cariera sa de pînă acum a fost bazată chiar pe ideea de independent care cochetează cu partidele, dar e deasupra lor. Din binomul PNL – PDL se vede deja că PDL este nuca tare, pe cînd o bună parte din PNL încă se întreabă ce le-a trebuit lor cearta cu PSD. Ritmul dezertărilor către Tăriceanu este un simptom al acestei stări de spirit. Fără preşedintele Iohannis serios implicat în partid, PNL – PDL probabil se va dezintegra şi va reveni la partidele iniţiale. PDL va fi opoziţia reală la PSD, iar cei mai mulţi penelişti vor avea o cale mai uşoară de a ajunge la putere, prin metoda Tătărescu – Tăriceanu.

Candidatura Monicăi Macovei a reuşit să vitalizeze mediul online, ca nimic altceva în acest an electoral. Deja putem vorbi despre un capital de simpatie cu care Macovei trebuie să se gîndească ce va face. Dacă ajunge preşedinte, ar putea reprezenta o permanentă şicană la adresa sistemului. Acesta ar fi chiar rolul în care o văd simpatizanţii săi – „Macovei nu e ca ei" zice sloganul. Şi dacă nu intră în turul 2, dar obţine un scor onorabil – asta va fi o bună bază pentru un nou partid. Reţeaua de voluntari care au ajutat-o să strîngă semnăturile ar trebui canalizată, încă de pe acum, pentru o structură permanentă în teritoriu, pentru alegerile din 2016. Asta nu înseamnă că sînt şanse de a cîştiga alegerile atunci, dar va fi într-o cu totul altă poziţie de negociere cu PDL. Ar fi ironic ca şefa comisiei de etică a Alianţei PDL – FC – PNŢCD – NR, care a fost marginalizată la voturile finale asupra listei de candidaţi, să impună PDL aceleaşi principii de onestitate prin negocieri directe, avînd acum în spate propria formaţiune. Ironic, dar e singura cale de a produce efecte pe termen lung. Este şi principalul argument pentru a-i convinge pe cei care ar fi tentaţi să voteze cu Macovei, dar se tem să nu-şi risipească votul acum: este, de fapt, un vot care să asigure o bază de putere pentru principiile Monicăi Macovei.

Din multe puncte de vedere, efervescenţa produsă de Macovei e similară celei din jurul lui Nicuşor Dan la alegerile din Bucureşti. Dan a beneficiat şi de faptul că electoratul din Bucureşti este statistic mai educat, mai informat şi mai avut decît media electoratului naţional, deci Macovei are o sarcină mai dificilă. Însă Nicuşor Dan nu a capitalizat, pe termen lung, simpatia adunată, pentru că nu a oferit o perspectivă de organizare. Planul său pentru Bucureşti nu putea fi uşor transformat într-un plan pentru România. Deci era nevoie de principii de organizat o ţară, nu doar de idei de urbanism modern. Cînd s-a orientat totuşi spre teme de interes general, Nicuşor Dan s-a autoizolat spre chestiuni trendy pe Facebook, dar fără putere de tracţiune pentru o mişcare de interes naţional: salvarea cîinilor vagabonzi şi opoziţia la gazele de şist. Monica Macovei trebuie să înveţe din acest eşec: această candidatură (şi dacă o va duce în turul 2, şi dacă nu) trebuie să ofere, de pe acum, susţinătorilor o continuare clară într-un proiect permanent, iar temele trendy trebuie tratate ca ceea ce sînt: baloane de săpun pe Facebook. Monica Macovei a devenit un fenomen – este primul pas spre succes. Următoarele presupun organizare şi concentrare şi sînt mai grele.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Drum de patru mii de lei cu cîine la final

Săptămîna trecută m-a sunat tatăl meu. Era sîmbătă şi voia ca a doua zi, neapărat, să plecăm la Strehaia. Tatăl meu are peste 80 de ani şi Strehaia este moşia bunicilor mei: casă, pădure hectare, pămînt hectare scăldate de un rîu. Toate departe şi greu de ajuns săptămînal. Dar el era tatăl şi eu fiul şi de la vîrsta asta a noastră încolo nu-i poţi refuza ceva tatălui. Deja e o vîrstă a noastră şi nu poţi să o ignori. Dacă se duce şi păţeşte ceva, dacă este ultimul drum? L-am potolit cu greu. Voia imediat, l-am temperat pentru o săptămînă viitoare. Urgenţa? Un nevrednic intrase pe pămîntul lui agricol şi luase doi metri, trei. Lipsa tricolorului, adică a certificatelor de proprietate a dus la astfel de violări. Taică-meu, care ignorase pămîntul pînă astăzi, acum vedea în acest viol o urgenţă, o fărădelege. Voia să meargă direct la Turnu Severin, să ceară tricolorul şi să-i arate veneticului că nu e el stăpînul. Şi am uitat. Şi m-a sunat vineri din Bucureşti. Vin sau nu vin? Că el ia trenul şi se duce. Vin, vin, dar duminică. Şi mă duc duminică. La 6 în picioare şi la 7 ia-l pe el. Maşina duduia, parcă avea chef de drum lung sau, pur şi simplu, se stricase. Ambiguitatea e mai plăcută, nu? Dau pedală. Ajung la destinaţie. Îl las pe taică-meu. A doua zi voia să se lupte cu primarul, prefectul pentru tricolor. Mă întorc în Bucureşti. Rudele îmi dăduseră ouă, un cozonac. De pe drum luasem, pe la Filiaşi, ardei capia, roşii, dovlecei, cartofi. O mamaie şmecheră mă fraierise cu două vărzuci roşii la 6 lei, asta e, mă măsurase şi mă furase. Apoi, iar dau pedală pînă-n Bucureşti. Şi ajung şi parchez. În spatele blocului. Un cîine stufos, labe maro, el tăciune – vine să-şi facă nevoile pe roată. Îl alung. Asta să fie recompensa? Ăsta să fie sensul unui drum de 500 de kilometri într-o zi? Alung. El vine şi îşi face nevoile. Strig să-l ia hingherii. Cîinele se uită în toate părţile. Nici urmă de hingheri. Scot roşiile din portbagaj. Iar îşi face nevoile. Ce-o fi asta? Nu, că un sens trebuie să fie! Şi cum caut sensul, cîinele iar.

Președintele

Texte şi opinii de:

● Klaus IOHANNIS
„Însănătoşirea democraţiei româneşti“

● KELEMEN Hunor
„Un reprezentant al oamenilor, un lider echilibrat“

● Monica MACOVEI
„Nu aş vrea să-i mint pe români“

● Victor PONTA
„Marea bătălie către Marea Unire“

● Elena UDREA
„Un preşedinte iubit de oameni“

● Radu MAGDIN
„Prezidenţialele: un exerciţiu de imaginaţie politică occidentală“

● Oana BĂLUȚĂ
„Femei, nu feministe“

argument

Pe-ăştia îi avem, cu ăştia defilăm

În 1996, s-a conturat destul de devreme confruntarea între Ion Iliescu şi Emil Constantinescu, în 2004, a fost limpede că lupta se va da între Adrian Năstase şi Traian Băsescu (mă rog, după episodul cu „dragă Stolo“ şi lacrimile aferente...), în 2009, PSD s-a hotărît din timp asupra candidaturii lui Mircea Geoană. Doar în 2000, cînd dreapta n-a fost în stare să propună un candidat puternic, a apărut în turul II „surpriza“ Vadim Tudor. De data aceasta, desemnarea candidaţilor s-a tot sucit şi învîrtit pînă de curînd. Iar unii despre care se vorbea mult ca posibili prezidenţiabili – Crin Antonescu din partea PNL/USL, Cătălin Predoiu din partea PDL, Cristian Diaconescu din partea PMP, ori Mihai Răzvan Ungureanu din partea Forţei Civice – au rămas „pe margine“. „Adevăraţii“ candidaţi au apărut tîrziu, cu greu şi cu surprize: acum cîteva luni, Victor Ponta încă mai spunea că nu vrea să candideze, „dreapta abia reunită“ încă ezita între Iohannis, Predoiu şi MRU (şi făcea de zor sondaje), Monica Macovei îşi vedea de ale sale, PMP aştepta semnalul de la Traian Băsescu. Desemnarea candidaţilor la cea mai importantă funcţie în stat a fost ceva între telenovelă şi *thriller* cu „răsturnări de situaţie“. De bine, de rău, am ajuns să ne cunoaştem candidaţii, iar Biroul Electoral Central şi-a închis porţile: *rien ne va plus*. Sau poate da: „ştiutorii“ care au acces la „surse“ pretind că nu'ş ce candidat va fi obligat să se retragă, Traian Băsescu se pregăteşte să anunţe că un candidat a fost ofiţer acoperit, comentatorii spun că trebuie să ne aşteptăm la „cea mai murdară campanie electorală de pînă acum“ (dar cînd nu s-a spus aşa?...).

În acest context, vă propunem un exerciţiu de normalitate (poate unora li se va părea forţată, mimată, nepotrivită – asta e!). Pe-ăştia îi avem, cu ăştia defilăm. Am făcut în redacţie un chestionar şi i-am invitat să răspundă pe cel mai bine plasaţi în sondaje. Am adăugat cîteva informaţii despre fiecare. Plus un articol despre modele de politicieni străini din care ne-am putea inspira, şi unul despre candidaturile feminine (căci asta e cu adevărat o noutate în politica românească). Şi o anchetă printre adolescenţi, despre ce aşteaptă ei de la viitorul preşedinte (în pag. 23). Mai departe, poporul suveran va decide. **(Mircea Vasilescu)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 25 septembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Radu MAGDIN

Prezidenţialele: un exerciţiu de imaginaţie politică occidentală

Alegerile prezidenţiale pot fi şi despre altceva decît campania negativă sau alegerea răului celui mai mic. Cum putem reuşi asta? Ridicînd standardele şi crescînd presiunea publică pentru o dezbatere serioasă, bazată pe argumente, pe discuţii despre politici, şi nu doar pălăvrăgeală despre politică. Da, oamenii politici români s-au obişnuit cu faptul că nu cerem multe de la viaţă şi, mai ales, cu faptul că o parte din noi sînt mobilizabili cu pomeni o dată la cîţiva ani. Merităm mai mult, măcar acum, la 25 de ani de la Revoluţie.

În acest context, vă propun un demers de imaginaţie: pentru candidaţi, pentru echipele politice, dar şi pentru fiecare dintre noi. Dacă ne lipsesc modelele în interior – sau ne e greu să le identificăm –, să ne imaginăm că nişte personalităţi de succes, din diferite familii politice, din alte ţări, ar candida în toamna aceasta în România. Ar avea ele şanse? Ce ne-ar spune? Ar prinde un asemenea model la noi? Ar putea deveni tătuc sau mămucă? Vă propun să analizăm patru lideri, doi bărbaţi şi două femei, de centru-stînga şi, respectiv, de dreapta, care au marcat sau continuă să marcheze viaţa politică din ţările lor: fostul preşedinte american Bill Clinton, fostul premier britanic Margaret Thatcher, actualul cancelar german Angela Merkel şi premierul italian Matteo Renzi.

■ *Un Zîmbitor plăcut de toată lumea.* Bill Clinton, născut în 1946, a avut 46 de ani cînd a fost ales preşedintele SUA. Era tînăr, dar tineri, 40+, sînt şi doi dintre candidaţii noştri, Elena Udrea şi Victor Ponta. Ceea ce l-ar fi putut face pe Clinton votabil la noi ar fi fost entuziasmul său, degajarea sa naturală dublată de clamarea unei a treia căi, care să mulţumească şi populaţia în căutare de asistenţă socială, şi mediul privat. Clinton ar fi putut prinde la noi prin respectul pentru cariera sa, de procuror general, apoi de guvernator, aşadar atît o experienţă legată de administraţie, cît şi una cu privire la o temă importantă – cel puţin pentru o parte din societate – justiţia. Ar fi ştiut să navigheze pe coridoarele partidelor de la noi, căci a lucrat din tinereţe în politică, înţelegînd-o: era cel mai tînăr guvernator din ţară la 32 de ani. S-a dovedit un moderat, un nou democrat, ceea ce la noi ar putea prinde, după un deceniu de combativitate politică aducătoare, de multe ori, de dezbinare. Şi, dincolo de campania negativă, ar fi avut teme de suflet, de interes naţional, precum educaţia şi sănătatea. Uitîndu-se la datele economice, n-ar fi ezitat să se folosească de ele: „Economia, prostule!“ Şi lumea ar fi fost deşteaptă dacă l-ar fi votat!

■ *O Doamnă calmă şi puternică.* Angela Merkel, la bază chimist (cu tot cu doctorat, ca şi Clinton – el însă fiind specializat în Drept) a ajuns cancelar în 2005 din partea CDU (Uniunea Creştin Democrată, de dreapta) şi se află în prezent la al treilea mandat. A făcut istorie ca prima femeie preşedinte de partid (2000) şi ca prima femeie cancelar în Germania (atunci avînd vîrsta de 50 de ani). Nu ar fi reuşit dacă nu s-ar fi ridicat încet şi sigur în umbra unui alt mare om de stat, Helmut Kohl, de la care a învăţat meserie, ca ministru pentru femei şi tineri şi, ulterior, ca ministru al mediului. Însă odată călită în politica naţională, nu a mai putut fi oprită. Dovada reuşitei „reţetei Merkel“ e dată de ultimul rezultat electoral, 41,5% din voturi anul trecut, al treilea mandat consecutiv. Are profil internaţional puternic, dar – dacă ar fi să-l parafrazăm pe Titulescu – şi puterea internă a ţării a ajutat-o în politica externă.

Cum ar privi-o românii pe Merkel în calitate de candidată? Am putea spune că bine, mulîndu-se pe bunul simţ al poporului. Merkel nu mizează atît pe faptul că e femeie şi nu încearcă să îşi exhibe feminitatea; pentru cine „dă un Google“ este

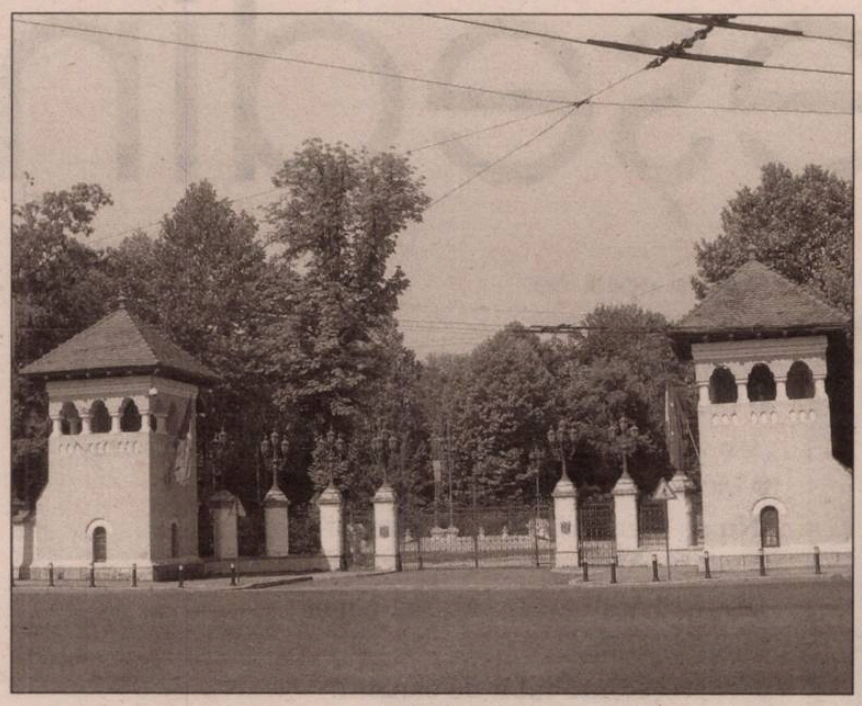

clară opţiunea pentru o eleganţă simplă, rezervată, la capitolul vestimentar. Rămîne în conştiinţa publică pentru prudenţa dublată de fermitate, limbajul corporal (şi celebra deja poziţie a mîinilor) consolidîndu-i imaginea de *mutti*, de mamă a naţiunii. Din această perspectivă, românii i-ar fi dat o şansă, căci ar respecta-o şi chiar ar plăcea-o, fiind pe gustul unei societăţi în majoritatea sa încă conservatoare. În plus, să nu uităm că în campanii nu e „Merkel“, ci „Angie“, cu un zîmbet larg şi în acelaşi timp o postură fermă. Faptul că a trăit sub comunism, în Germania de Est, o face să ne înţeleagă mai bine aspiraţiile şi fobiile, lucru important la capitolul empatie.

■ *O Reformatoare de fier, supravieţuitoare a austerităţii.* Margaret Thatcher a guvernat într-o perioadă cu totul diferită faţă de cea din ziua de azi. Asemănarea însă, şi relevanţa ei ca posibil model sînt date de supravieţuirea unei imagini politice în timp ce se aplică reforme dure. Ea a fost o supravieţuitoare politică a recesiunii; din exemplul ei, politicienii români de dreapta – şi în special cei care au guvernat în 2010-2012 – pot învăţa. A dereglementat, a introdus politici flexibile cu privire la piaţa forţei de muncă, a privatizat masiv. Nu a reuşit neapărat la capitolul empatie, căci nu se poate spune că a fost un model de pus pe rană, ci la capitolul reformă combinată cu invocarea unei filozofii noi, care să justifice respectiva reformă. Astfel, a putut justifica mai uşor fermitatea, a devenit „de fier“ prin puterea voinţei, dar şi prin forţa viziunii: „Te întorci numai dacă vrei tu. Doamna aceasta nu se întoarce din drum! (...) Cred că am parcurs o perioadă în care prea mulţi copii şi adulţi au fost lăsaţi să înţeleagă că, dacă avem o problemă, e treaba Guvernului să se ocupe de ea; nu, dacă am o problemă, mă voi ocupa eu de ea.“ Un asemenea lider, valoric şi în acelaşi timp ferm, ar fi putut avea mai multe şanse să supravieţuiască austerităţii în România şi să vină cu o candidatură puternică în noiembrie 2014. Pe de altă parte, aşa cum „iarna nu e ca vara“, nici România nu e Marea Britanie, şi nu se ştie dacă sectorul privat românesc s-ar fi ridicat în cîţiva ani la fel de rapid ca cel britanic, în primul mandat al lui Thatcher, sprijinind-o pentru un al doilea mandat.

■ *Un Răsturnător declarat al sistemului.* De numele lui Matteo Renzi se leagă multe speranţe ale momentului: speranţe ale italienilor, dar şi speranţe ale social-democraţilor europeni cu privire la faptul că ar putea conduce tabăra antiausteritate, ca lider cu o legitimitate electorală puternică, cu o filozofie în contrapondere cu cea promovată de cancelarul Merkel. Este tînăr, energic şi ocupă spaţiul mediatic cu o viteză ameţitoare, neezitînd să facă promisiuni în stînga şi în dreapta. Ceea ce îi aduce succesul în Italia şi ceea ce l-ar putea ajuta şi în România e combinaţia de energie, experienţă politică – fie ea şi accelerată – şi ambiţiile de reformare a sistemului de la rădăcini. Cît din ceea ce promite se va şi realiza rămîne de văzut, însă Renzi are capacitatea, simetrică cu cea a lui Berlusconi şi Băsescu, în zilele lor bune, de a entuziasma şi de a polariza, în acelaşi timp. „Renzismul“ poate prinde aşadar şi la români, gintă latină, şi eventual Victor Ponta poate învăţa de la amicul italian (şi el cel mai tînăr premier al Republicii din timpuri recente) ideea de invocare periodică a valorilor în justificarea acţiunilor politice reformatoare: liderul de la Roma pare să justifice aproape orice cu proiectul său de reformare a Italiei, de la reforma Senatului (sună cunoscut?) la alte promisiuni din cele „100 de puncte pentru 100 de zile“ (numărul zilelor între timp s-a extins, cu bunăvoinţa italienilor, încă mulţumiţi de premierul lor). Toate acestea sînt menite a ajuta „o schimbare completă“, fapt care i-a atras şi apelativul de persoană care se descotoroseşte de sistemul actual *(„rottamatore“)*.

Matteo Renzi mai are ceva ce poate ajuta în politica dîmboviţeană – experienţa locală: ca lider de provincie (echivalentul preşedintelui de Consiliu Judeţean) şi primar al Florenţei. Or, expertiza locală de multe ori te întăreşte, căci te ajută să păstrezi contactul cu realitatea la firul ierbii. Ea îţi permite totodată să arăţi oamenilor că poţi gospodări lucruri concrete, de la parcuri la – în cazul lui Renzi – instalarea a 500 de puncte de acces liber wi-fi în oraş, şi investiţiile puternice în şcoli. Practic, pe modelul Băsescu şi Chirac cu Bucureştiul şi Parisul, Renzi a folosit administraţia din Florenţa ca trambulină pentru popularitatea naţională. Dacă premierul nostru, Victor Ponta, este foarte activ, alături de echipa sa, pe Facebook, Renzi a adus în politica italiană ca instrument Twitterul, cu care a reuşit să creeze ştiri pe bandă rulantă. Nu numai politica românească e machiavelică, şi cea italiană oferă asemenea exemple: cu puţin timp înainte de a-l înlocui ca premier, Renzi îi scria prim-ministrului Enrico Letta să stea liniştit: *#enricostaisereno*. Senin a rămas Enrico, dar a fost schimbat între timp de competitorul său.

Ce model vor alege românii în toamna acestui an?

Ce model vor alege românii în toamna acestui an? Desigur, nu există om politic perfect, nici ca model intern, nici ca model extern. E important însă să vorbim despre modele deoarece viitorul preşedinte, fie că o înţelege sau nu, va da prin viziunea, voinţa şi valorile expuse un model pentru România viitorilor ani. Iar din această perspectivă, merită să le cerem să fie cît mai buni şi nu să creadă că le vom permite o cursă democratică uşoară.

Radu Magdin *e CEO Smartlink Communications şi un pasionat al politicii online.*

Klaus IOHANNIS

„Însănătoşirea democraţiei româneşti"

1) Dl Andrei Pleşu spunea, într-un interviu, că pînă acum România „a avut ghinion la preşedinţi". Cum comentaţi? 2) Presupunînd că veţi ajunge preşedintele ţării, care aţi vrea să fie principalele trei realizări cu care să vă puteţi mîndri la sfîrşitul mandatului? 3) Ce greşeli n-aţi vrea să faceţi în exercitarea mandatului de preşedinte? 4) Preşedintele ţării are nevoie de dileme? 5) Dintre contracandidaţii dvs., cu care v-ar plăcea să participaţi la dezbaterea finală dinaintea turului II? De ce?

1) Am citit cu interes interviul lui Andrei Pleşu. Nu sînt chiar atît de drastic în aprecieri. Au fost şi lucruri bune, şi lucruri rele, în ultimii 25 de ani. Dacă e vorba de noroc, norocul ţi-l mai faci şi cu mîna ta – spune o vorbă veche din popor. România ar fi putut fi mai norocoasă în ultimii 25 de ani dacă ar fi avut şefi de stat mai conectaţi la realitatea vieţii oamenilor – promotori de valori, nu generatori de jocuri politice sterile. La fel de adevărat este însă faptul că, în toţi aceşti ani, nu au existat derapaje de la drumul european şi euroatlantic al ţării. Un lucru extrem de important, pe care îl preţuim, cu atît mai mult azi, în contextul situaţiilor conflictuale din vecinătatea noastră estică.

Totodată, mai rămîne un adevăr de necontestat: românii au avut posibilitatea să-şi exercite dreptul de vot, să aleagă, chiar dacă, de cele mai multe ori, între două rele. Românii au trăit într-o democraţie, una imperfectă, bolnăvicioasă, bîntuită de „ghinioane", dacă vreţi, dar într-o democraţie.

Important acum este să ne concentrăm pe însănătoşirea democraţiei româneşti, pe prezentul şi pe viitorul ţării noastre. În 2018, împlinim 100 de ani ca naţiune, şi avem încă mari obligaţii pentru a întîmpina cum se cuvine acest moment istoric.

Ca preşedinte al României, cea mai importantă misiune a mea va fi aceea de a uni şi canaliza energiile naţiunii române către un singur scop: dezvoltarea accelerată a ţării, care să se regăsească imediat, în casa şi în viaţa fiecărui cetăţean al ţării noastre.

Sînt convins că voi reuşi! Mă consider un om norocos, dar – aşa cum afirmam la început – norocul ţi-l faci cu mîna ta. Îi îndemn pe români să-şi facă norocul cu mîna lor, să vină la vot şi să aleagă înţelept.

2) Mutarea centrului de interes al politicienilor, al partidelor, al guvernării către agenda populaţiei va fi prioritatea zero pentru mine. În acest fel, majoritatea românilor se vor simţi cu adevărat reprezentaţi de către aleşii lor.

Aş considera că mi-am făcut datoria ca preşedinte al României dacă, în 2019 (cînd vom prelua şi Preşedinţia rotativă a UE), voi putea pune în bilanţul mandatului meu următoarele trei realizări:

Prima, să aducem – prin legi simplificate, fiscalitate redusă pe muncă, stabilitate şi predictibilitate pentru atragerea de capital străin şi autohton, salarii care să preţuiască la adevărata valoare munca depusă – 4 milioane de români în clasa de mijloc.

A doua, să punem în stare de funcţionare un sistem educaţional performant, unul care să nu mai fie pus sub semnul întrebării de la un guvern la altul. Un sistem care să producă oportunităţi reale pe piaţa muncii pentru toţi tinerii care îşi finalizează studiile. Aducerea şomajului sub 10% în rîndul tinerilor este o ţintă pe care o vreau realizată. Astăzi, acesta este de 40%.

A treia, să punem în stare de funcţionare un sistem de sănătate care să facă posibilă rămînerea în sistem şi în ţară a specialiştilor români. Un sistem care să asigure, la timp, serviciile şi medicamentaţia de care are nevoie orice pacient român, indiferent de vîrsta sau veniturile sale. Să nu mai moară nici un român cu zile! Ca să mă exprim mai direct.

„În mod cert, preşedintele nu are nevoie de false dileme."

3) Bun, primul răspuns ar fi că nici una din greşelile predecesorilor mei. Fireşte că nu aş vrea să fac vreo greşeală instituţională sau umană în exercitarea funcţiei prezidenţiale. Dar cum omul – deci şi preşedintele ţării – este supus greşelii, erori pot apărea oricînd. Important este ca ele să fie recunoscute, asumate şi corectate imediat, astfel încît efectul lor nedorit să fie unul marginal, periferic.

Punctual, nu aş vrea să fac greşeli în urma cărora să-mi fie reproşată încălcarea Constituţiei sau exercitarea nedemocratică a prerogativelor prezidenţiale. Nu aş vrea să fiu într-un conflict politic deschis cu premierul, de dragul unei competiţii sterile, şi să prejudiciem astfel buna guvernare. Nu aş vrea să greşesc în selecţia colaboratorilor mei.

4) Orice om inteligent are dileme. În cazul unui preşedinte, dilemele sînt cu atît mai mari. E vorba de opţiuni pe care le face, de strategie politică, de prezenţă publică, pînă la urmă şi de personal. Tocmai de aceea e nevoie de luciditate şi realism în toate acţiunile sale, inclusiv pentru depăşirea dilemelor. În mod cert, preşedintele nu are nevoie de false dileme. Nici să le genereze, nici să devină obiect al lor.

„Toate dilemele se rezolvă prin unificarea contrariilor" – spunea Brâncuşi. Este o experienţă umană utilă, o lecţie de viaţă de la un om de geniu, pe care eu, personal, am integrat-o în felul meu de fi.

5) Dezbaterea finală nu este o chestiune de plăcere. Este o confruntare electorală importantă, uneori decisivă, în urma căreia cetăţenii îşi conservă sau îşi schimbă opţiunea de vot de pînă la acel moment. Nu am preferinţe. Mă simt pregătit pentru orice fel de confruntări electorale. Chiar mi le doresc.

Cel mai probabil, voi participa la această dezbatere alături de domnul Victor Ponta, aşa cum indică, la acest moment, toate sondajele de opinie. Desigur, dacă va dori şi domnia sa. Va fi un excelent prilej pentru concetăţenii noştri să ne compare şi să aleagă în cunoştinţă de cauză. Între mine, aşa cum sînt eu, cu istoria mea şi cu realizările mele, şi domnul Victor Ponta care, deşi foarte tînăr, a dezamăgit deja foarte multă lume.

■ ■ ■

■ **Klaus Iohannis** a absolvit Facultatea de Fizică (Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj). A fost profesor de fizică la diverse şcoli în Sibiu, apoi la Colegiul „Samuel von Brukenthal". Între 1997-2000 a fost inspector şcolar general adjunct, apoi inspector şcolar general. În 2000 a fost ales primar al oraşului Sibiu din partea Forumului Democrat al Germanilor. A fost reales, cu procente foarte mari, în 2004, 2008 şi 2012. În 2009, a fost propus de PNL pentru postul de premier (susţinut şi de PSD, PC şi UDMR), dar propunerea nu a fost acceptată de preşedinte. La începutul lui 2014, a fost propus ca ministru de Interne şi vicepremier, dar propunerea nu a fost acceptată de Victor Ponta. În 2013 a devenit membru al PNL şi, ulterior, prim-vicepreşedinte al PNL. În iunie 2014 a fost ales preşedinte al PNL şi, ulterior, desemnat candidat pentru funcţia de preşedinte din partea Alianţei Creştin-Liberale (PNL+PDL).

■ ***Distincţii.*** Crucea Federală de Merit a Republicii Federale Germania; Cavaler al Ordinului Naţional Steaua României; Ordinul Naţional Italian – Steaua Solidarităţii Italiene; Ofiţer al Ordinului de Merit al Marelui Ducat de Luxemburg; Ordinul de Merit „Marea Cruce de Argint" din partea Austriei; Ofiţer al Coroanei Belgiene; Medalia de Onoare conferită de Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România; Cavaler al Ordinului Naţional al României „Pentru Merit"; Diploma şi medalia Steaua de Onoare a Federaţiei Saşilor Transilvăneni; Crucea de Ofiţer al Ordinului de Merit al Republicii Federale Germania.

■ ***Despre instituţiile publice.*** „Societatea ar progresa dacă partidul de guvernămînt nu ar mai avea ca prioritate legislativă legea amnistiei şi graţierii, dacă s-ar aplica o depolitizare reală a instituţiilor publice, dacă s-ar renunţa la practica legiferării în scopuri strict electorale. Tocmai de aceea, eu le-am propus tuturor candidaţilor la preşedinţie şi forţelor politice un Pact Naţional pentru Stabilitate şi Democraţie, prin care să ne asumăm cu toţii că menţinem dezbaterea într-un cadru sobru şi concentrată pe agenda cetăţeanului."

■ ***Despre justiţie.*** „Constatăm că avem o justiţie care chiar arată ca o justiţie care merge înainte, indiferent de opiniile politicienilor. Aceasta e singura cale. Nu există alternativă pentru un stat democratic. Justiţia trebuie să fie independentă. Dacă avem mai mulţi politicieni care cred în independenţa justiţiei, e mai bine. Rolul Parlamentului este decisiv şi cred că lucrurile pot merge mai departe. E inadmisibil ca un om care a încălcat clar legea sau există indicii puternice că a făcut asta să nu poată fi anchetat. Aici lucrurile trebuie mai bine clarificate. Opinia mea personală este că regula trebuie să fie: imunitatea rămîne o excepţie a excepţiilor. Dacă cineva doreşte să ancheteze un politician, să o facă!"

■ ***Despre energie.*** „La Sibiu pregătim o aplicaţie pe fonduri europene care doreşte să eficientizeze consumul energetic în localităţi. Şi energia verde e o soluţie, şi cea nucleară, şi cea hidro. Nu putem renunţa de azi pe mîine la gaz. Cred că e obligaţia Guvernului să vină cu un plan pe care să îl supună dezbaterii publice şi să spună unde va fi România peste 10 ani dacă se aplică acest plan. *Încurajaţi explorarea gazelor de şist?* Explorarea, da. Exploatarea, părerea mea, putem să o lăsăm mai încet. Trebuie să ştii ce ai. Exploatarea este încă discutabilă. Urmările nu sînt suficient de bine studiate. Cred că nu întotdeauna trebuie folosit tot ce se poate, tehnologic. Lumea nu se termină mîine, trebuie să avem răbdare şi să aşteptăm tehnologii mai bune, dar trebuie să le lăsăm ceva şi celor care vin după noi. Dacă ne apucăm să exploatăm sălbatic, există riscul că se epuizează resursele." (interviu la *Adevărul Live,* 3 iunie 2014)

■ ***Despre etnie.*** „Şi un neamţ, şi un român, dacă vor să funcţioneze nemţeşte, funcţionează. Dacă nu, nu. Chiar nu ţine de etnicitate, vă spun sincer." (interviu în *Kamikaze,* 19 aprilie 2014)

■

KELEMEN Hunor

„Un reprezentant al oamenilor, un lider echilibrat"

1) Dl Andrei Pleşu spunea, într-un interviu, că pînă acum România „a avut ghinion la preşedinţi". Cum comentaţi? 2) Presupunînd că veţi ajunge preşedintele ţării, care aţi vrea să fie principalele trei realizări cu care să vă puteţi mîndri la sfîrşitul mandatului? 3) Ce greşeli n-aţi vrea să faceţi în exercitarea mandatului de preşedinte? 4) Preşedintele ţării are nevoie de dileme? 5) Dintre contracandidaţii dvs., cu care v-ar plăcea să participaţi la dezbaterea finală dinaintea turului II? De ce?

1) Urmăresc cu mare simpatie şi interes activitatea publicistică a domnului Andrei Pleşu, însă cu această afirmaţie nu pot fi de acord. Cînd este vorba de un preşedinte de ţară care are în spate nişte voturi cu cifră exactă, daţi-mi voie să nu cred în ghinioane. Acel politician n-a apărut din Cosmos, nu ne-a fost pus în cîrcă de „forţele Universului"– nu întîmplarea l-a făcut mai competent sau mai puţin merituos. O asemenea abordare mă duce cu gîndul la voinţa de a ne debarasa de responsabilitate sau de a nega o alegere nefericită pe care o regretăm.

România întotdeauna şi-a ales preşedinţii în mod nemijlocit. Iar acei preşedinţi au făcut, la rîndul lor, alegeri în privinţa treburilor ţării. Putem să-i criticăm, să-i lăudăm, un singur lucru, însă, nu putem nega: faptul că ei au ajuns preşedinţi prin consimţămîntul nostru.

Îmi doresc ca 2014 să fie anul în care fiecare dintre noi evaluează raţional posibilităţile şi spune după ieşirea din cabina de vot: „Aceasta este alegerea mea, mi-o asum!" Îmi doresc să nu fie ales un şef de stat, ci un reprezentant al oamenilor, nu neapărat un conducător carismatic, ci un lider echilibrat.

2) Educaţia, cultura şi solidaritatea socială merită mai multă atenţie decît cea care li se acordă în momentul de faţă. Schimbarea percepţiei precum că aceste domenii sînt mai puţin importante ar fi un aspect prioritar al activităţii mele de preşedinte.

În al doilea rînd, îmi doresc o Românie în care comunităţile din diferitele regiuni ale ţării trăiesc conform principiilor şi necesităţilor stabilite de fiecare în parte. Eu m-aş ocupa de reprezentarea acestor interese la nivel central şi aş avea grijă ca aceste deziderate specifice să nu fie tratate cu nonşalanţă, cu superficialitate sau cu lipsă de respect.

Doresc ca prin tot ce facem, la nivel local şi central, România să devină un model de stabilitate şi în privinţa siguranţei cetăţeanului şi în privinţa securităţii întregii Uniuni Europene.

Cel de-al treilea aspect important al activităţii mele s-ar concentra în jurul ideii că România trebuie să aibă în exterior aprecierea pe care o merită, adică o politică externă echilibrată şi consecventă, fără suişuri şi coborîşuri, care nu pot fi permise în acest domeniu. Fiind unul dintre cele mai însemnate state europene – ca teritoriu şi ca număr de locuitori – şi cu o poziţie geostrategică extrem de importantă, România trebuie să aibă toate şansele să fie respectată la adevărata ei valoare.

3) Ar fi o greşeală enormă pentru orice preşedinte să fie surd şi orb la adevăratele nevoi ale comunităţilor locale, ale fiecărui cetăţean.

Această greşeală se poate comite doar în cazul în care agenda preşedintelui şi agenda cetăţeanului nu coincid, sau – mai bine zis – dacă realitatea văzută din Cotroceni este cu totul şi cu totul alta decît cea din Cîmpulung Muscel.

Istoria ne oferă o serie de exemple despre astfel de conducători care, mai devreme sau mai tîrziu, au avut numai de pierdut.

4) Am destule motive să mă tem, la modul general, de oamenii care nu au dileme, ci doar certitudini care nu rezultă din dileme analizate de nenumărate ori.

Politica este, prin excelenţă, tărîmul opţiunilor şi al deciziilor luate după nopţi nedormite şi mii de hîrtii umplute cu scheme şi cu argumente pro şi contra. Dacă un lider politic doarme liniştit nopţile şi are doar hîrtii albe pe birou, atunci şi responsabilităţile asumate sînt pe măsură, iar dilemele inexistente. Nu e o atitudine de bun augur.

5) Dezbaterile sînt pe gustul meu. Mă refer aici la discuţiile raţionale şi nu la monologuri paralele emoţionale, sentimentale, în care participanţii îşi apără cu ghearele scoase crezul prefabricat şi cam atît.

Din păcate, dezbaterile adevărate, cu argumente şi dileme, sînt foarte puţine, drept rezultat, în politica românească cultura confruntării civilizate a ideilor nu a reuşit să se instituie ca regulă.

„Dezbaterile adevărate, cu argumente şi dileme, sînt foarte puţine."

Dacă ar fi să ajung în turul doi, nu aş avea o preferinţă anume în privinţa contracandidatului cu care aş participa la o astfel de dezbatere reală. Însă mi-aş dori ca acel dialog să fie constructiv, pentru ca oamenii să aibă ocazia să evalueze programe politice şi nu iscusite atacuri la persoană.

Sînt convins că alegătorii ştiu să deosebească politicienii care luptă între ei de cei care luptă pentru oameni. Este o diferenţă destul de vizibilă, care scoate în evidenţă adevăraţii oameni politici.

■ **Kelemen Hunor** a absolvit Facultatea de Medicină Veterinară şi Facultatea de Filozofie (Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj). A fost redactor la Radio Cluj şi la revista culturală *Korunk*. A publicat volumele *Minuszévek (Anii minus,* poezii, premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor), editura Kriterion, 1995; *A szigetlakó (Insularul,* poezii), Editura Pallas Akadémia, 2001; *A madárijesztök halála (Moartea sperietoarelor de păsări,* roman), Editura Mentor, 1999. Deputat de Harghita din partea UDMR din 2000. Preşedinte executiv (din 2007) şi preşedinte (din 2011) al UDMR. A candidat la alegerile prezidenţiale din 2009, obţinînd 3,83% din voturi. Ministru al Culturii în Guvernele conduse de Emil Boc şi Mihai-Răzvan Ungureanu (2009-2012). În prezent, ministru al Culturii în Guvernul condus de Victor Ponta.

■ ***Distincţii.*** Ordinul Steaua României în grad de Comandor, 2000; Ordinul Crucea Mijlocie al Republicii Ungare, 2008.

■ ***Despre extremism.*** „România a cunoscut o evoluţie destul de interesantă în ceea ce priveşte partidele extremiste. A dispărut prima dată PUNR-ul lui Funar, după aceea a dispărut şi PRM. Ce s-a întîmplat? Oamenii politici cu discurs naţionalist de la vîrf sau de la nivel local s-au împrăştiat în toate partidele. Sînt şi la PDL, şi la PNL, şi la PSD, şi la UNPR, şi la PC. Sînt peste tot. De fapt, s-a făcut o redistribuire a politicienilor din cele două partide extremiste. Vă amintesc că noi am stat la aceeaşi masă în cabinet cu Tabără, care a fost preşedintele PUNR, era ministru al Agriculturii în Guvernul Boc. Eu cred că e un lucru pozitiv că nu există un partid de extremă dreapta sau de extremă stînga în parlament. Nu e un lucru pozitiv că există voci în toate partidele, dar pot fi mult mai uşor gestionate aceste probleme în interiorul unor partide, indiferent de care partid vorbim, PDL, PNL, PSD, fiindcă eu discut cu liderul şi angajamentele le facem la nivelul liderilor şi e treaba lor să-i gestioneze pe cei care au rămas cu o retorică de acest gen.

În orice societate democratică există şi astfel de personaje, astfel de voci, depinde cum le gestionezi. Dar, în cazul nostru, astfel de personaje au eşuat. Şi asta s-a văzut şi în lunile care au trecut, cînd Jobbik a încercat în România să găsească o susţinere pentru alegerile din Ungaria. De ce? Fiindcă aici există ideea transilvăneană şi valorile transilvănene. Vorbim de empatie, multă toleranţă, dialog permanent. Aşa era şi cînd Transilvania era un principat independent, şi cînd era o provincie. Iar după 1918 a încercat un dialog Károly Kós şi contemporanii săi. În Transilvania, românii, nemţii, evreii, armenii au căutat împreună soluţii. Deci, din acest punct de vedere, eu cred că în ceea ce priveşte electoratul nostru, ideile radicale, extremiste nu au susţinere şi nu vor avea o susţinere." (interviu în revista *22*, 22 aprilie 2014)

■ ***Despre autonomia Ţinutului Secuiesc.*** „Sînt convins că, aşa cum în 25 de ani, prin colaborare cu toate partidele politice democratice, am reuşit să demontăm clişeele şi prejudecăţile, discutînd deschis, democratic şi liber, vom putea împreună să trecem peste aceste prejudecăţi rămase la nivelul societăţii româneşti. Fac un apel la toţi actorii sociali, politici, la raţiuni şi responsabilitate în dezbaterea proiectului, noi cu cea mai bună intenţie îl punem în dezbatere publică. A sosit momentul pentru încă un pas în ceea ce priveşte o reconciliere istorică şi efectivă, fiindcă nu sîntem duşmani.

Nu am discutat cu partidele politice româneşti, nici cu PSD, nici cu PDL şi PNL. Prima oară trebuie să discutăm cu societatea românească. Dacă la nivelul societăţii reuşim să discutăm raţional, şi nu într-un termen foarte scurt, şi dacă demontăm aceste prejudecăţi, şi clasa politică va avea mai multă deschidere pentru astfel de discuţii." (sursa: *Hotnews.ro)*

Monica MACOVEI

„Nu aş vrea să-i mint pe români"

1) Dl Andrei Pleşu spunea, într-un interviu, că pînă acum România „a avut ghinion la preşedinţi". Cum comentaţi? 2) Presupunînd că veţi ajunge preşedintele ţării, care aţi vrea să fie principalele trei realizări cu care să vă puteţi mîndri la sfîrşitul mandatului? 3) Ce greşeli n-aţi vrea să faceţi în exercitarea mandatului de preşedinte? 4) Preşedintele ţării are nevoie de dileme? 5) Dintre contracandidaţii dvs., cu care v-ar plăcea să participaţi la dezbaterea finală dinaintea turului II? De ce?

1) Domnul Pleşu este un fin observator al tarelor societăţii noastre şi un om pe care îl preţuiesc foarte mult. La un moment dat, chiar am crezut că ar putea fi cea mai bună soluţie ca preşedinte, după modelul lui Havel, care probabil este cel mai bun preşedinte est-european din ultima sută de ani. Revenind la tema propusă, cred că domnul Pleşu are parţial dreptate. Nu ştiu dacă am avut neapărat ghinion, însă nici noroc prea mare n-a fost. Însă mult mai important e să stabilim că norocul are aici rolul de paravan, oarecum. Nu ştiu dacă ne-a lipsit norocul, cît ne-a lipsit curajul. Cred că ne-am mulţumit cu promisiuni, noi, românii, de prea multe ori. Dacă domnul Iliescu ne-a promis sărăcie, în spatele „cinstei", am acceptat. Dacă domnul Constantinescu ne-a promis 15.000 de specialişti, în spatele unei bărbiţe *à la* Cuza, am zis da. Dacă domnul Băsescu ne-a promis că vom trăi bine, deşi traiul de zi cu zi e mai degrabă treaba premierului, am fost mulţumiţi. Eu am studiat atent toate aceste mandate, cu plusurile şi minusurile fiecăruia dintre domnii menţionaţi. Şi vă propun un preşedinte mai cinstit ca Iliescu, mai energic decît Constantinescu şi mai puţin agitat decît Băsescu. Ajutaţi-mă ca acest mesaj să ajungă la toţi românii şi vom renunţa să mai credem în noroc, atunci cînd vine vorba de alegerea preşedintelui României.

2) Înainte de orice, întotdeauna după un prim mandat bun vine un al doilea. Deci putem discuta cum va arăta România peste 10 ani. Dar luînd lucrurile pe rînd, obiectivele primului meu mandat sînt clare:

a) *Justiţia independentă* şi devenită motorul de care are nevoie România pentru a se transforma în bine; mai simplu spus, vreau să fac din respectarea legii acel punct fix cu care putem mişca România din loc; vreau ca dreptatea să ajungă în spitale şi să lase loc şi pentru medicamente, nu doar pentru combinaţii, vreau ca dreptatea să ajungă şi în învăţămînt, unde respectînd legea să putem avea manuale bune, tipărite încă din primăvară, nu întotdeauna după începerea anului şcolar; şi mai vreau s-o duc în economie, unde să producă predictibilitate, un climat antreprenorial *fair* şi astfel să aducă bani pentru investiţii şi locuri de muncă.

b) În al doilea rînd, anumite implicaţii ale principiului de mai sus se pot traduce în *două sub-obiective economice* de mare interes pentru români, şi pe care le voi urmări cu obstinaţie: a) Recuperarea a cel puţin 75% din prejudiciile create de „băieţii deştepţi" ai ultimilor 25 de ani, respectiv a banilor furaţi. Ştiaţi că la fiecare contract dat pe şpagă, românii pierd în medie 18 milioane de euro? şi b) Aş vrea să găsesc, alături de un guvern responsabil, soluţia pentru a crea în 5 ani 1 milion de locuri de muncă. Am început simulările cu experţii care mă asistă în zona economică şi vă spun clar că nu este imposibil. Aş vrea ca românii să aibă slujbe aici, în România, şi să nu mai fie nevoiţi să plece în Italia şi Spania la muncă, lăsîndu-şi copiii singuri în urmă, de multe ori. Ştiaţi că de la Vaslui în sus sunt sate întregi de copii care îşi văd părinţii o dată pe an, şi care cresc alături de bunici sau alte rude?

c) Aş vrea ca românii, după 5 ani alături de Monica Macovei, să redevină acel popor încîntat că este un popor, care nu trebuie să-şi dosească paşaportul la cozile de la aeroport... Mi-ar plăcea ca, la finalul primului meu mandat, România să fie o naţiune cu o voce a ei, nu o adunare de oameni speriaţi de ziua de mîine şi de nesiguranţa vieţii lor şi a copiilor lor.

3) Nu aş vrea să-i mint pe români, nu aş vrea să-mi fie ruşine de Laura, o fetiţă din Lugoj care m-a rugat să fiu curajoasă şi nu aş vrea să-mi dezamăgesc susţinătorii, care s-au adunat deja în număr foarte mare în jurul meu acum, în campanie. Este fabulos sentimentul de responsabilitate pe care ţi-l creează această adhocraţie, oameni care au venit alături de mine fără să ceară nimic, care muncesc de dimineaţa pînă seara din convingere, nu din interes.

4) Da, cred că preşedintele ţării are nevoie şi de dileme vechi, şi de dileme noi. :) Fără credinţă nu există dileme, iar fără dileme nu apare gîndirea creativă. Deci dilemele sînt, într-un fel, legătura dintre credinţă şi gîndirea creativă, două lucruri importante pentru mine.

5) Plăcerea de a dezbate cu oameni pentru care sinceritatea nu este cel mai mare fapt de viaţă v-o las dumneavoastră. Eu prefer să îmi petrec această candidatură alături de cît mai mulţi Oameni. Şi aşa o să şi fac. Mi-ar plăcea ca în turul II să intru alături de cel mai cinstit dintre ei, pentru că nu se ştie niciodată cine poate cîştiga iar, la final, românii trebuie să aibă un preşedinte cinstit. Dacă mă uit la contracandidaţii mei, mi-e greu să-l identific. Dacă îl găsiţi, daţi-mi de veste.

„Prefer să îmi petrec această candidatură alături de cît mai mulţi Oameni."

Monica Macovei a absolvit Facultatea de Drept a Universităţii Bucureşti (1982). Între 1992-1994 a urmat cursurile unui masterat la Universitatea Central-Europeană din Budapesta. A lucrat ca procuror din 1983 pînă 1997, cînd şi-a dat demisia şi a intrat în avocatură. A fost preşedinta organizaţiei pentru apărarea drepturilor omului APADOR-CH şi a lucrat ca expert pe probleme de justiţie pentru Consiliul Europei. Între 2004-2007 a fost ministru al Justiţiei în Guvernul condus de Călin Popescu-Tăriceanu şi a iniţiat o serie de reforme, în vederea aderării României la UE. În 2009 a intrat în Partidul Democrat-Liberal şi a devenit parlamentar european. În PE a elaborat rapoarte şi a depus iniţiative şi amendamente în special în domeniul anti-corupţiei, anti-fraudei, achiziţiilor publice, transparenţei, inclusiv în cheltuirea fondurilor UE de către statele membre şi instituţiile UE. A fost aleasă parlamentar european pentru al doilea mandat în 2014. Şi-a anunţat candidatura la preşedinţie ca independentă în august 2014, ulterior demisionînd din PDL.

Despre cetăţenii români în UE. „Nu sînt de acord cu faptul că românii sînt priviţi sau trataţi ca «cetăţeni de mîna a doua». Românii sînt sau nu apreciaţi şi respectaţi în statele europene în funcţie de ce face fiecare, la fel ca orice spaniol, german, francez etc. Munca şi ţinerea cuvîntului dat contează, de exemplu, foarte mult. Dreptul la libera circulaţie, dreptul la muncă, dreptul la educaţie în statele membre se aplică în acest moment în mod egal tuturor cetăţenilor Uniunii Europene. Eticheta de «cetăţeni de mîna a doua» face parte din retorica socialiştilor şi din discursul naţionalist dus la extrem. Să nu ne lăsăm păcăliţi de aceste discursuri. Eu nu mă simt în Uniunea Europeană cetăţean de mîna a doua, ci cetăţean cu drepturi egale. Toţi trebuie să ne purtăm ca cetăţeni de mîna întîi, egali cu toţi ceilalţi. Aşa cum ne privim noi pe noi înşine, aşa ne vor privi şi ceilalţi. Să ţinem capul sus şi să fim demni. Din 2007 încoace, interesele Uniunii Europene sînt şi interesele României. Valorile Uniunii Europene sînt şi valorile României. *Noi* am vrut să intrăm în Uniunea Europeană şi am declarat de bună voie că vom respecta regulile Uniunii. Dar în România acestea sînt uneori încălcate. Uniunea Europeană îţi cere să aplici legea în mod egal pentru toţi, şi pentru politicieni, şi pentru nepoliticieni. Acesta este un element cheie al statului de drept." (interviu în romaniaexpres.es, 13 mai 2014)

Despre reformarea Justiţiei (în 2005). „Legile le-am schimbat, e bine. Cum spune şi Raportul european, instituţiile în justiţie sînt în regulă. Problema este cine le populează. Am impus prin lege concursul, o modalitate obiectivă de selecţie. Aud că se întîmplă porcării la concursuri, primesc tot felul de sesizări, de informaţii. Nu a existat o politică de resurse umane în justiţie, nu avem nişte criterii aplicabile: să ştim pe cine aducem să fie judecător şi procuror. Cu excepţia faptului că cei tineri trec prin masterat, cei doi ani de facultate de Drept şi de practică ar mai putea fi un filtru, dar în rest – nimic. Ar trebui să veniţi la interviurile organizate de plenul Consiliului Magistraturii... să vedeţi cum are loc un interviu pentru o promovare, cum are loc un interviu ca să ajungi judecător la Înalta Curte. Cînd am zis să aşteptăm pînă elaborăm criterii de selecţie, să se amîne concursul pentru că nu are rost să fie intervievaţi azi 50 de oameni, fără criterii, ei nu au vrut să amîne. Plus că cei din CSM nu au învăţat tehnica interviului de angajare şi, ca atare, nici nu ştiu să ia un interviu. Nu se face oricum, trebuie să te pregăteşti pentru un interviu. Şi olandezii fac interviuri ca să-i angajeze pe judecători şi, deşi sînt cam aceleaşi comisii în fiecare an, cei care intervievează sînt pregătiţi, la rîndul lor, intensiv, timp de două zile. La noi, se pun întrebări de genul: care sînt competenţele secţiei civile de la Înalta Curte? Păi, asta scrie în lege... Ăsta nu este un interviu, nu spune nimic despre candidat." (pe Divanul *Dilemei vechi,* noiembrie 2005)

Victor PONTA

„Marea bătălie către Marea Unire"

N. red.: *I-am solicitat şi domnului prim-ministru Victor Ponta, candidatul PSD la alegerile prezidenţiale, răspunsurile la aceleaşi întrebări pe care le-am pus şi celorlalţi candidaţi. Pînă la închiderea ediţiei, nu le-am primit. Aşa încît, pentru a avea în Dosar şi o contribuţie a domniei sale, publicăm fragmente din discursul pe care l-a ţinut la lansarea candidaturii.*

Vreau să vă spun de la început un lucru: vedeţi că iese soarele şi pe strada noastră, vedeţi că iese soarele şi în ţara noastră! Mai avem foarte puţin, mai avem 55 de zile şi încă o bătălie de cîştigat şi vă chem pe toţi să pornim pe drumul schimbării, vă chem pe toţi să fim împreună pe drumul spre Marea Unire a tuturor românilor.

Vreau să-i salut pe toţi cei prezenţi, vreau să-i salut, în primul rînd, pe invitaţii mei şi le mulţumesc – e o mare onoare să fie astăzi alături de mine. Vreau să le mulţumesc colegilor mei din Partidul Conservator şi din echipa Piedone, vreau să le mulţumesc celor de la UNPR şi vreau să mulţumesc social-democraţilor mei. Bună ziua, PSD! Dar vreau să le mulţumesc tuturor românilor care încă mai au speranţă, care încă mai cred că soarele va ieşi în ţara noastră, după ani mulţi în care a stat ascuns.

Sînt multe lucruri pe care vreau să vi le spun azi, dar vreau să vă rog un lucru de la început: vreau să vă gîndiţi, dincolo de discursuri, dincolo de campanie, vreau să vă gîndiţi la ceva ce am uitat în aceşti 25 de ani, vreau să vă gîndiţi că putem fi împreună şi nu separat, că putem avea grijă unii de alţii, că putem să avem încredere, să fim mîndri şi să facem o schimbare a noastră şi a ţării noastre. Vă rog pe toţi românii să vă gîndiţi la acest lucru.

Ştiţi, împreună putem să facem atît de multe lucruri pe care le facem doar separat mult mai bine pentru toată România. Dacă avem grijă unul de altul şi noi toţi de fiecare, gîndiţi-vă că vom avea liniştea şi siguranţa pe care ne-o dorim de atîta timp. Vreau să redescoperim ceva ce s-a pierdut de mult în România: stimaţi colegi, stimaţi prieteni, stimaţi români, vreau să avem încredere unul în altul. Vreau să avem încredere că sîntem români şi că sîntem mîndri de asta. Şi vreau să vă gîndiţi că schimbarea nu înseamnă doar schimbarea unui preşedinte, nu înseamnă doar schimbarea unui sistem politic, înseamnă schimbarea noastră, a fiecăruia dintre cei 20 de milioane de români de aici şi a milioanelor de români care trăiesc în afara graniţelor.

Stimaţi români, stimaţi colegi, sînt Victor Viorel Ponta. Vreau să fiu preşedintele românilor, al acelor români care sînt împreună, al acelor români care au încredere, al acelor români care sînt mîndri şi care au speranţa că vor schimba ţara în bine. Acel preşedinte vreau să fiu şi vă chem să fiţi împreună alături de mine în această mare bătălie către Marea Unire.

Destinul dumneavoastră, Dumnezeu a vrut să fim azi împreună şi, de asemenea, vrea să fim împreună în continuare. Ştiţi foarte bine cine sînt. Sînt un român ca oricare alt român, sînt un om care îşi iubeşte ţara, care este mîndru de ea, care poate să muncească împreună cu dumneavoastră. Dar vreau să ştiţi că sînt, ca mulţi dintre dumneavoastră, sînt strănepotul unui român din Ardeal, care în 1917 a cerut cetăţenia română şi a luptat alături de români pentru Marea Unire. Sînt nepotul unui preot care m-a învăţat că important este să crezi în Dumnezeu, al ortodocşilor, al catolicilor, al protestanţilor, al musulmanilor, al oricui, dar cel care crede în Dumnezeu este un om bun, este un om care se gîndeşte cu grijă la alţii. Sînt copilul unor părinţi ca ai dumneavoastră, care au investit tot ceea ce au avut în mine şi în surorile mele şi sînt tatăl unor copii pe care vreau şi îmi doresc să-i văd crescînd în România, o ţară mîndră, o ţară puternică, o ţară care oferă fiecărui copil şi tînăr şansa de a se realiza aici şi nu peste hotare. Sînt de mulţi ani împreună cu dumneavoastră, ştiţi multe din lucrurile bune pe care le-am făcut, au avut alţii grijă să aflaţi şi lucrurile rele, le ştiţi pe toate, n-am nimic de ascuns, am multe lucruri de schimbat la mine înainte de a vă cere să schimbăm ţara, dar vă spun că mi-este teamă de un singur lucru, cum spunea Sorin Oprescu: să nu vă dezamăgesc pe dumneavoastră, să nu vă înşel încrederea, să nu arăt că nu putem, într-adevăr, ceea ce ne dorim cu toţii, să ne schimbăm în bine, să fim împreună, să facem Marea Unire a românilor.

O să beau multă apă, pentru că sînt emoţionat: vreau să vă spun cît vă sînt de recunoscător pentru faptul că la 37 de ani aţi avut încredere să mă alegeţi în fruntea celui mai mare şi mai puternic partid din România, un partid care atunci era înfrînt, un partid care îşi pierduse speranţa. Am fost împreună, am fost uniţi şi am cîştigat toate bătăliile, o vom cîştiga şi pe cea din 16 noiembrie, o bătălie pentru România. Vreau să le mulţumesc tuturor românilor care la 39 de ani au avut încredere să fiu cel mai tînăr prim-ministru din Europa, al unei ţări distruse economic, social, o ţară fără încredere şi fără speranţă. Împreună cu dumneavoastră, împreună cu toţi românii am îndreptat lucrurile rele, am făcut multe lucruri bune. Important este că am arătat că ţara, că România, că românii pot să aibă grijă unii de alţii, pot să aibă încredere, pot să fie mîndri că sînt români şi pot să trăiască în ţara lor, aşa cum ne dorim cu toţii. Vreau să vă spun azi, la 42 de ani, că mă simt pregătit, am curajul, am încrederea, am credinţa că împreună cu dumneavoastră pot fi preşedintele românilor, că putem să facem acea mare schimbare pe care o aşteptăm.

(sursa: www.psd.ro)

■ **Victor Ponta** a absolvit Facultatea de Drept a Universităţii Bucureşti în 1995. În 2003 şi-a dat doctoratul în Drept cu o teză despre Curtea Penală Internaţională. Pentru această teză a fost acuzat de plagiat într-un articol publicat în revista americană *Nature* în 2012. Comisia de Etică a Universităţii Bucureşti a stabilit că o treime din lucrare este copiată. Consiliul de Etică de la Ministerul Educaţiei a decis că teza respecta legislaţia din 2003, iar Parchetul a decis neînceperea urmăririi penale, pe baza expertizei Oficiului Român pentru Drepturi de Autor. Între 1995-2001 a fost procuror. A fost asistent, lector şi apoi conferenţiar universitar la Universitatea Româno-Americană. Între 2001-2004, a fost secretar de stat, şeful Corpului de Control al Guvernului. A fost ministru pentru Relaţia cu Parlamentul în Guvernul condus de Emil Boc. Din februarie 2010, este preşedintele PSD. Este deputat de Gorj (din partea PSD) începînd cu 2004. În mai 2012 a fost numit prim-ministru, după căderea Guvernului condus de Mihai-Răzvan Ungureanu. După alegerile parlamentare din toamna 2012 (cîştigate de USL), este numit din nou premier.

■ ***Distincţii.*** Ordinul „Stella della Solidarietà Italiana"; Ordinul Naţional „Serviciul Credincios" în grad de Cavaler.

■ ***Despre modele şi alianţe.*** „Rusia nu seamănă în nici un caz cu nici o altă ţară din regiune şi modelul pe care eu îl am în vedere pentru dezvoltarea României este un model apropiat ca dezvoltare şi ca dimensiune de ţara noastră. Mă inspiră, de pildă, şi încerc să folosesc lucrurile bune din modul în care în ultimii ani Polonia, sub Donald Tusk, s-a dezvoltat, dar şi, privind un pic mai sus, la lucrurile foarte bune făcute în ultimii ani în Turcia. Cred că Polonia şi Turcia sînt ţările spre care orice guvern din România ar trebui să se uite în ceea ce priveşte politicile economice şi de dezvoltare. Polonia şi Turcia ar putea fi aliaţi naturali şi comparabili ai României, dar nu trebuie să fie în nici un caz o alternativă la parteneriatul cu SUA, ci mai degrabă trebuie să fim cu atît mai importanţi cu cît împreună, Polonia, România şi Turcia înseamnă mult mai mult decît fiecare ţară luată în parte. Pentru SUA, o asemenea alianţă din trei ţări poate fi într-adevăr mult mai semnificativă din punct de vedere strategic." (interviu în *Q Magazine,* 11 noiembrie 2013)

■ ***Despre Marea Unire.*** „Ştiu că vă chem la un proiect naţional extrem de dificil, dar vreau să vă gîndiţi că în urmă cu aproape 100 de ani străbunicii noştri din Transilvania, din Basarabia, din Oltenia, din Moldova au trecut prin încercări mai mari decît noi. Au fost războaie, au fost sute de mii de vieţi pierdute, teritorii ocupate de străini şi totuşi ei au reuşit. Vreau să vă spun că noi împreună putem să îi facem mîndri de noi şi în 2018 să le arătăm că România, aceea pe care ei şi-au dorit-o, este o Românie mîndră şi o Românie unită. Vă chem pe toţi românii să fim demni de străbunii noştri şi să sărbătorim în 2018 Marea Unire a românilor! Ştiu că asta înseamnă – şi le spun tuturor românilor – să dărîmăm zidurile care au fost construite între noi, zidurile între cei din Ardeal şi cei din Moldova, între cei din Muntenia şi cei din Banat, între cei bogaţi şi cei săraci, între cei care lucrează la stat şi cei care lucrează în privat, între bătrîni şi tineri. S-au construit zece ani numai ziduri, veniţi alături de mine să dărîmăm aceste ziduri, veniţi să fim mîndri că sîntem români şi să facem din nou acea unire de care România are nevoie!

Azi, în faţa dumneavoastră, mă angajez să fiu primul, cel care dă exemplu de unire, cel care dă exemplu de toleranţă, cel care dă exemplu de compasiune, cel care dă exemplu de dialog. Cred că exemplul preşedintelui ţării este fundamental pentru ca noi toţi să putem să mergem în această direcţie. Vă promit că voi fi preşedintele tuturor românilor şi împreună cu dumneavoastră vom fi acea ţară puternică şi unită pe care ne-am dorit-o întotdeauna. Vă fac acest legămînt şi sînt convins că veţi fi alături de mine în marea bătălie pentru unirea României!" (discurs la lansarea candidaturii pentru alegerile prezidenţiale, 20 septembrie 2014)

Elena UDREA

„Un preşedinte iubit de oameni"

1) Dl Andrei Pleşu spunea, într-un interviu, că pînă acum România „a avut ghinion la preşedinţi". Cum comentaţi? 2) Presupunînd că veţi ajunge preşedintele ţării, care aţi vrea să fie principalele trei realizări cu care să vă puteţi mîndri la sfîrşitul mandatului? 3) Ce greşeli n-aţi vrea să faceţi în exercitarea mandatului de preşedinte? 4) Preşedintele ţării are nevoie de dileme? 5) Dintre contracandidaţii dvs., cu care v-ar plăcea să participaţi la dezbaterea finală dinaintea turului II? De ce?

1) Nu sînt de acord cu domnul Pleşu decît parţial. Există cel puţin un exemplu că lucrurile nu stau aşa.

Ion Iliescu este unul dintre cei mai importanţi politicieni după 1989, dar, ca preşedinte, a fost nepotrivit cu vremurile. România avea nevoie de un lider care să rupă cu trecutul comunist şi să orienteze rapid ţara către Occident, să o democratizeze şi să sprijine un Guvern care să transforme economia socialistă într-una de piaţă, care să fie atractivă pentru investitori. În plus, deşi puternic în partidul său, a lăsat să se perpetueze sistemul securisto-comunist care a luat în anii de după Revoluţie chipul capitalismului născut din averile şi pe relaţiile Securităţii.

Emil Constantinescu a venit pe o mare speranţă, dar a fost un preşedinte slab. Nu a avut nici o echipă de forţă alaturi. A sfîrşit prin a se declara învins de Sistem. A fost o mare dezamăgire. Atît de mare, încît a fost posibil să îl realegem pe Ion Iliescu în anul 2000.

Există o cale mai puţin turbulentă decît cea pe care a mers Traian Băsescu? Nu avem de unde să ştim, pentru că nu am avut omul care să ne-o arate, eventual. A fost liderul de care avea nevoie ţara, pentru a închide cu trecutul ei securisto-comunist. Omul potrivit la locul potrivit. Acum poate veni cineva care să construiască pe fundaţia solidă pe care ne-o lasă.

2) România frumoasă în trei realizări înseamnă pentru mine standard de viaţă pentru români la nivel occidental, o bună imagine a României în lume şi o societate în care să nu mai existe falii între diversele categorii sociale. Aceste lucruri pot fi realizate doar dacă se continuă lucrurile bune care s-au început. Or, sentimentul meu este că nici Klaus Iohannis şi nici Victor Ponta nu pot, nu vor şi nu au tăria de a lua deciziile de care România are atît de mare nevoie.

Pentru a-mi respecta aceste angajamente pe care mi le iau în faţa românilor, va fi nevoie de acţiuni puternice şi de impact la nivelul societăţii. De la o reformă constituţională absolut necesară, pînă la reorganizarea administrativ-teritorială a României, reforma sistemului sanitar, repararea greşelilor din ultimii ani din educaţie sau impunerea unui guvern nou care să acţioneze în interes naţional.

„Un preşedinte adevărat trebuie să îi aibă parteneri pe români."

Traian Băsescu este însă un preşedinte puternic, aşa cum este şi ca politician. A înfruntat Sistemul din prima zi şi astăzi putem spune că l-a îngenuncheat. Este adevărat, cu costuri mari de popularitate. Dar a salvat România de la o boală care o ţinea pe loc, nu o lăsa să se dezvolte. Adversarii au fost foarte puternici şi au reuşit un proces amplu de manipulare a societăţii, cu metode dintre cele mai sofisticate. Lupta permanentă cu aceştia a creat uneori impresia de lider conflictual. În realitate, este vorba despre fermitate şi intransigenţă faţă de obiectivul de a face din România un stat de drept veritabil. I-a reuşit. Şi, în tot acest timp, a pornit reforme majore, cum ar fi cea din Justiţie, din Educaţie, Codul Muncii şi chiar de-acum celebra reformă din Sănătate. Pentru prima dată, România are o voce care se aude şi contează în plan extern. Aveam nevoie de cineva care să contribuie din plin la lupta împotriva corupţiei şi să reducă numărul politrucilor care au sufocat toate instituţiile publice.

3) Greşelile care ar putea să-i întoarcă pe români împotriva mea. Cred că un preşedinte trebuie să fie iubit de oameni, să fie cel mai popular. Şi asta pentru că eu vorbesc de o dorinţă de a transforma de o manieră profundă societatea românească. Or, un asemenea deziderat nu se poate realiza decît dacă societatea în sine doreşte la rîndul său această schimbare. Un preşedinte adevărat trebuie să îi aibă parteneri pe români şi împreună cu siguranţă vor reuşi, în ciuda îndărătniciei clasei politice, care nu vrea să o rupă cu trecutul. Vă dau doar exemplul anului 2007, cînd Traian Băsescu, întărit după victoria de la referendumul de suspendare, a putut să pună cu adevărat bazele Justiţiei independente, să pornească procesul de reformă a clasei politice prin votul uninominal, deşi aici nu s-a mers pînă la capăt pe varianta pură şi dură.

4) Mă tem de oamenii care au numai certitudini, care au impresia că le ştiu pe toate şi că nu mai pot învăţa nimic. De aceea, cred că un preşedinte poate şi chiar trebuie să aibă dileme. Important este să aibă forţa şi capacitatea de a ieşi din ele. Eu cred că un preşedinte puternic, aşa cum are nevoie România, trebuie să fie şi un om puternic. Iar eu am dovedit că sînt un astfel de om. În ciuda tuturor piedicilor şi atacurilor pe care a trebuit să le înfrunt, multe dintre ele doar pentru ca sînt femeie, am rezistat şi iată-mă acum înscrisă în cea mai importantă competiţie electorală din viaţa mea, cerîndu-le votul românilor pentru a deveni preşedintele lor. Asta arată forţă şi tenacitate, lucruri absolut esenţiale pentru un şef de stat. Nu cred că Victor Ponta sau Klaus Iohannis ar fi putut trece prin ce am avut eu de înfruntat.

5) Cu Victor Ponta. Este cel mai uşor de învins. După doi ani de guvernare dezastruoasă, românii s-au săturat de vorbăria fără sfîrşit şi cer fapte concrete, lucru la care Victor Ponta nu stă deloc bine. A promis 1 milion de locuri de muncă, dar a generat peste 70.000 de şomeri. Oamenii încă aşteaptă job-urile bine plătite pe care le-a promis. De asemenea, tinerii aşteaptă oportunităţi de a se dezvolta aici, la ei acasă, pe care actualul prim-ministru nu a fost în stare să le ofere în nici un moment. Un premier-dezastru nu are cum să devină peste noapte un preşedinte bun pentru România. De aceea, cred că în noiembrie îl voi învinge pe Victor Ponta.

Elena Udrea a absolvit Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir", Facultatea de Ştiinţe Juridice şi Administrative (1996). A urmat diverse cursuri în cadrul Colegiului Naţional de Apărare. Din 1997, a lucrat în avocatură. În 2004 devine membră PNL şi este aleasă în Consiliul General al Capitalei. Cînd Traian Băsescu a fost ales preşedinte, a devenit şefa cancelariei prezidenţiale (2005). Demisionează din PNL (octombrie 2005) şi devine membră PD (februarie 2006). În noiembrie 2008 a fost aleasă deputat de Bucureşti (din partea PDL), iar în 2012 a fost aleasă deputat de Roman. A fost ministru al Turismului şi Dezvoltării Regionale în Guvernul condus de Emil Boc (2008-2012). În 2014 devine preşedinta Partidului Mişcarea Populară şi candidata PMP la alegerile prezidenţiale (după ce, iniţial, PMP anunţase candidatura lui Cristian Diaconescu).

Despre unitatea dreptei. „Traian Băsescu pare să fie la o a doua tinereţe politică. Deşi trecut prin multe războaie care i-au afectat imaginea publică, reuşeşte să pună în dificultate o putere politică de 70% în Parlament şi care deţine toate pîrghiile de putere în stat. Şi face asta natural, reînnodînd legătura cu românii şi dovedind că înţelege problemele cu care aceştia se confruntă. De unul singur, fără purtători secundari de mesaj, fără înţelegeri cu presa şi fără un partid puternic în spate, Traian Băsescu pune guvernarea la colţ. Şi asta se vede şi în sondaje.

Iată de ce susţin eu faptul că, pînă şi în acest moment cînd se apropie de încheierea a 20 de ani la vîrful politicii româneşti, ultimii 10 în funcţia supremă în stat, tot Traian Băsescu este soluţia pentru consolidarea forţelor de centru-dreapta din România. Le place sau nu unora, e singurul în stare să se lupte cu această maşinărie politică a USL. În timp ce toţi ceilalţi pretendenţi dezamăgesc, parcă străduindu-se prea mult să convingă că ei sînt cei care ar trebui să-i urmeze, preşedintele devine principalul obstacol în calea reinstalării sistemului ocult de conducere a ţării pe care încerca să îl instaureze PSD la începutul anilor 2000 şi pe care Victor Ponta îl vede acum ca o ţintă ce poate fi atinsă. Chiar dacă ar mai putea să mai şi greşească uneori, Traian Băsescu este liderul natural al dreptei politice româneşti şi cel care se opune întoarcerii la statul clientelar, corupţia generalizată şi controlul politic asupra justiţiei, care formau democraţia originală a lui Ion Iliescu." (adevarul.ro, 28 august 2013)

Despre o femeie preşedinte. [România] „este pregătită să voteze o femeie, pentru că a mai votat femei. Eu sînt o femeie care tot timpul a luat voturi. Chiar aşa contestată, criticată. Electoratul este extrem de polarizat cu patimă în ambele direcţii. Cu toate acestea, de cîte ori am candidat, am ieşit printre primii, întotdeauna. Dar nu mi-a fost uşor. În 2012, de exemplu, am avut cea mai grea luptă, am fost cea mai atacată. Cu toate acestea, am ieşit prima. Electoratul s-a obişnuit să voteze femei. Avem femei care au fost votate primari, parlamentari. Nu asta este problema. Important este, femeie sau bărbat, să fie candidatul potrivit. Iar eu cred că acum electoratul trebuie să înţeleagă ce îi trebuie României: nu mai putem face încercări pentru că mandatele sînt de cinci ani, nu de cinci luni. Dacă nu înţelegem că trebuie să votăm un om care să fie în stare să mişte România, să o împingă înainte, să îi pună cap la cap pe toţi cei care trebuie să muncească pentru ţara asta, iar la rîndu-i să fie un factor de evoluţie, de progres, atunci ne vom trezi doar cu candidaţi care vorbesc frumos la televizor în timp ce ţara rămîne pe loc." (interviu în *Viaţa liberă*, 30 aprilie 2014)

Oana BĂLUŢĂ

Femei, nu feministe

Despre evidenţe

Monica Macovei şi Elena Udrea sînt două politiciene care candidează la alegerile prezidenţiale. Ele *nu sînt două feministe* care au intrat în cursa electorală, fiindcă *evidenţa numărul unu este că nu orice femeie este feministă.* Nu este locul să descriu mai pe larg cum este o astfel de candidată, aş menţiona doar că o feministă vede femeile ca purtătoare ale unor interese care trebuie reprezentate politic şi nu ezită să le comunice public. De exemplu, ştim că Monica Macovei este interesată de bunul mers al justiţiei. Dacă ar fi fost o candidată feministă, s-ar fi întrebat: cum iau instanţele decizii în cazurile de violenţă asupra femeilor, ajung ele la soluţii drepte şi pentru victimele violenţei în familie? Memoria mea mă trage de mînecă şi-mi spune: *Oana, dă un exemplu şi despre dosarele din justiţie, pentru că le-a menţionat adesea.* Judecă oare instanţele într-o perioadă decentă ori indecent de mare cazurile de violenţă în familie? Pe de altă parte, Elena Udrea, dacă ar fi fost o candidată feministă şi pentru că tot îşi cumpără salam din magazin, s-ar putea întreba cum arată sărăcia pentru femei. Nu este exemplul cel mai bun, pentru că această întrebare ar fi adecvată unei candidate de stînga, şi nu avem. Pot da un altul: de pildă, s-ar putea întreba ce s-a întîmplat cu construcţia creşelor şi a grădiniţelor anunţate pe website-ul Ministerului Dezvoltării Regionale şi Turismului, în perioada mandatului domniei sale. Datele culese din comunicatele Ministerului din 2011 precizau că se vor construi peste 600 de asemenea facilităţi. Acum, 2014 fiind, Institutul Naţional de Statistică nu arată o creştere semnificativă, dimpotrivă. O temă numai bună, aş zice, avînd în vedere impactul creşelor şi al grădiniţelor asupra prezenţei femeilor pe piaţa muncii. Dar ele două nu sînt şi candidate feministe, sînt numai ale dreptei. Oricum, nu îmi fac iluzii că, dacă ar fi fost ale stîngii, ascundeau vreo fărîmă de feminism.

Dacă mi-ar fi plăcut să fi avut o candidată feministă sau un candidat feminist? Da, mi-aş fi dorit, pentru că cetăţenele trebuie să fie percepute ca subiecţi politici cu probleme şi interese individualizate. Însă acesta este un subiect amplu, în afara rostului acestui text pe care îl scriu acum.

Şi ce dacă sînt femei?

Evidenţa numărul doi este că Monica Macovei şi Elena Udrea sînt femei. Pentru mulţi, poate părea încă suprinzător să admiţi o asfel de evidenţă în politică. Avem, aşadar, două „catindate", nu „catindaţi-pur-şi-simplu". Este important, deoarece faptul că sînt femei *schimbă şansele lor de a cîştiga o competiţie politică,* influenţează aşteptările cetăţenilor, stereotipurile, categoriile de atac şi destule alte lucruşoare. De dragul „jocului evidenţelor", nu vreau să menţionez decît că, potrivit unui Barometru din luna septembrie, realizat de INSCOP Research la comanda ziarului *Adevărul,* care măsoară percepţia românilor faţă de intrarea femeilor în cursa electorală pentru obţinerea mandatului de preşedinte, 40,8% declară că nu ar vota o femeie (11,7% nonrăspunsuri). Femeile şi bărbaţii nu pornesc în campanie cu şanse egale tocmai pentru că unii sînt bărbaţi, iar altele sînt femei. Este un fapt, fie că ne place, fie că nu ne place.

Cînd o politiciană afirmă că „nu are nici o importanţă dacă eşti femeie sau bărbat, competenţele contează, iar mie niciodată nu mi s-a întîmplat să...", mă întreb: *cum poate oare să mintă în asemenea hal?* Dacă ar conta competenţele, am avea nişte aleşi remarcabili. Dacă nu ar conta că o persoană este femeie, probabil că nu am fi avut 40,8% din cetăţeni care să declare: eu nu votez o femeie. Bărbaţii au mai multe şanse să fie aleşi

pentru că sînt bărbaţi. Nu avem 40,8% cetăţeni care să fi spus: eu nu votez un bărbat. Nu în ultimul rînd, să nu uităm că lumea noastră este destul de mică şi limitată, iar experienţele altora pot fi diferite. Jocul evidenţelor, aşadar. Tot ceea ce aţi citit pînă acum nu sînt lamentări dramatice, ci numai o serie de constatări seci, pe care le-am numit „evidenţe" şi pe care e bine să le luăm în calcul şi în campania care va urma.

Revin asupra observaţiei empirice că Monica Macovei şi Elena Udrea sînt femei. De ce mai este important? Pentru că *atacurile din campanie* pot fi şi individualizate în funcţie de gen. Recunosc onest, îmi e teamă de ele şi sper că, dacă mă opresc asupra lor acum, cei care vor citi acest text le vor sancţiona, deoarece înţeleg că viaţa privată este un spaţiu pe care nu-i permis să-l aduci în disputa politică. Voi menţiona două „fronturi", pentru că am aflat recent de la Ludovic Orban că începe un fel de război, fiindcă Alianţa Creştin-Liberală strînge rîndurile în spatele unui „general". Un front dur şi de un remarcabil grobianism este cel asociat vieţii private. Poţi afecta imaginea unei femei pornind de la aspecte reale ori imaginate (cel mai adesea) din viaţa ei privată: *A divorţat aia, nu e în stare să ţină un bărbat, cum să ţină o ţară? Se ştie că a fost amanta ăluia, ce, ajungea ea aici?* O altă cale de atac este una înrădăcinată în stereotipuri de gen, pornind de la vestimentaţie, pînă la comportament: *prea multe taioare, nu e feminină; tocuri prea înalte şi rochie prea decoltată; nu zîmbeşte destul şi ridică tonul, e „caţă neagră în cerul gurii".* Caracterizarea din urmă nu este a mea, îi aparţine jurnalistului Cristian Tudor Popescu şi este urmarea unei emisiuni care i-a avut ca invitaţi pe Anca Boagiu şi pe Neculai Onţanu, pe cînd cei doi îşi disputau mandatul Primăriei sectorului 2. Slabe şansele, nu-i aşa, să ne lovim de: *A divorţat ăla, nu e în stare să ţină o femeie lîngă el, cum să ţină o ţară? Se ştie că a fost amantul ăleia, altfel ajungea el aici?* Curios, mă întreb acum de ce bărbaţii care candidează nu au primit întrebări precum: *sînt oare românii pregătiţi să fie conduşi tot de un bărbat?*

Monica Macovei şi Elena Udrea poartă cu ele povara neobişnuitului de a fi candidate în campania pentru alegerea preşedintelui ori a preşedintei. Ele se vor confrunta şi cu incapacitatea noastră de a le vedea dincolo de imaginarul fiecăruia/fiecăreia despre cum trebuie să fie o femeie în politică, cu inabilităţile noastre de a le înţelege dificultăţile într-o lume construită de bărbaţi. Ele vor avea de înfruntat şi nemulţumirile noastre pentru că vom avea aşteptări de la ele, iar în caz de eşec, vom da mulţi cu lehamite din mînă şi vom spune: *deh, femei.* Monica Macovei şi Elena Udrea poartă cu ele propria incapacitate de a nu îşi înţelege şi asuma candidatura şi ca femei. Pe de altă parte, poţi să le judeci?

Tristeţea boabelor de cafea ori „cum ar fi dacă?"

Am fost provocată să îmi imaginez cum ar fi dacă România ar avea un preşedinte femeie. Vă spun cu onestitate că nu ştiu. Da, este drept, sînt cîteva exemple de femei şef de stat, dar ezit să transpun un model politic din alte părţi în ţărişoară, pentru că actorii noştri politici (de pildă, partidele) m-au învăţat că există un soi de „originalitate" care dă planurile peste cap. Apoi, dacă porneşti pe drumul stereotipurilor de gen, am putea spune că vom avea mai mult dialog, negociere, temperare a discursului politic, mai puţine şanse să auzim „ţigancă împuţită".

Sînt oare românii pregătiţi să fie conduşi tot de un bărbat?

Însă un răspuns onest mă face să introduc o metaforă, cea a „tristeţii boabelor de cafea". Mă gîndeam eu, înainte să trimit în lume acest articol, ce să răspund la întrebarea „cum ar fi dacă am avea o preşedintă?" Sînt atîtea necunoscute, încît pot să cer şi boabelor de cafea să îmi arate viitorul. Boabele acestea de cafea sînt triste pentru că se văd nevoite să îmi ofere mie un răspuns, cînd treaba lor este alta, să dea viaţă unei licori care să-mi limpezească mintea.

Răspunsurile nu trebuie să stea în imaginaţia mea şi în boabele de cafea. Ele ar fi trebuit să aibă o altă sursă, şi anume democraţiile noastre firave, partidele politice, instituţiile naţionale şi internaţionale (printre care şi Biserica), cetăţenii, minţile închise ale unor filozofi care au pus fundamentele unor sisteme politice şi de gîndire nedeschise femeilor decît tîrziu în istorie.

Aş putea mai degrabă să răspund cum mi-ar plăcea mie să fie o candidată. Mi-ar plăcea să vadă femeile din România în calitatea lor de cetăţene, să nu se teamă de ele şi de problemele lor, să le identifice nevoile şi interesele şi să facă lumea mai bună de trăit şi mai decentă pentru ele. Mi-ar plăcea să cunoască şi istoria drepturilor femeilor, ca să înţeleagă de ce este percepută ea diferit pentru că este femeie. Mi-ar plăcea să fie fermă, asertivă, politicoasă, să aibă mesaje clare în campanie şi un program, să se construiască pe sine şi mai puţin să-i deconstruiască pe contracandidaţi. De fapt, aşa mi-ar plăcea să fie şi un candidat bărbat, dar aş vrea să cunoască istoria drepturilor femeilor ca să înţeleagă de ce acum el are mai multe şanse în comparaţie cu Elena Udrea şi Monica Macovei.

La închiderea ediţiei

Şi-au mai depus candidatura pentru alegerile prezidenţiale (în ordine alfabetică): Dan Diaconescu, Teodor Meleşcanu, Călin Popescu-Tăriceanu. Au vrut să-şi depună candidaturile, dar au fost respinşi (conform Mediafax): un cetăţean româno-american, „tehnician electronist & radio & televiziune & energetică", o pensionară, de profesie inginer chimist, şi o profesoară de matematică-fizică, susţinută de Partidul România Floare.

Oana Băluţă *este conferenţiar dr. la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, Universitatea Bucureşti. În 2013, a publicat volumul* Feminism modern reflexiv, *Editura Tritonic.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Mai uşor cu plăcerea prin clasă

O prietenă îmi povesteşte despre sacrificiile financiare pe care le face pentru a-şi duce copilul la o şcoală particulară. „E o şcoală foarte bună", îmi spune, la nici două săptămîni de la deschiderea cursurilor. „Ar fi bine să fie, la cîţi bani investeşti. Dar cum ţi-ai dat seama că e bună, aşa de repede?" „Păi, la prima şedinţă, învăţătoarea ne-a spus că toate orele vor fi sub formă de joc, că vor veni de plăcere la şcoală, că elevii vor alege singuri ce vor să înveţe, că nu vor exista constrîngeri, ci doar voie bună şi disponibilitate. E totul numai o joacă", îmi spune mămica fericită. „Şi cît o vor ţine aşa, tot într-un bairam?", întreb cu inima strînsă de adevărul că – vorba lui Nae Caranfil – viaţa e complexă şi are multe aspecte. „Pînă la clasa a VIII-a, fiindcă liceul îl va face în altă parte", sună răspunsul pe un ton ceva mai rezervat.

Aud deseori în jurul meu poveşti rozalii ale părinţilor care visează că şi-au înscris copiii la şcoala perfectă: gata cu nervii de după serviciu, cînd Marinică nu vrea să-şi facă tema la biologie, gata cu isteriile de dimineaţă, cînd Marinela nu vrea să meargă la şcoală fiindcă doamna nu-i prea agreează bîlbîielile de la educaţia civică, gata cu rubricile catalogului înnegrite de absenţe şcolare: există, deci, şcoli unde vezi şuvoiuri de elevi venind în pas de vals şi plecînd înapoi, acasă, în ritm de marş funebru. Înţeleg zbuciumul părinţilor la fiecare început de drum şcolar. Viaţa întregii familii se schimbă, încep temerile, fireşti, în faţa confruntării cu lipsurile învăţămîntului de stat românesc, neîncrederea în virtuţile profesionale şi morale ale dascălilor, spaimele în faţa eşecurilor şcolare ale fiilor sau fiicelor, gîndurile bîntuite de scandalurile de pe prima pagină cu bacalaureate ratate, agresiuni, corupţie, indiferenţă, ignoranţă, alergăturile după numele unui învăţător cu ceva mai multe referinţe etc. Mai înţeleg şi că orice 15 septembrie reactivează amintirile deloc plăcute ale unui sistem de învăţămînt în care părinţii s-au format şi din care nu au lipsit jignirile, obligaţiile de a învăţa materie multă şi inutilă, pedepsele inutile şi umilitoare, lipsa unui dialog cu adevărat formator între dascăl şi elev. Gîndindu-mă la toate acestea, recunosc – o şcoală care să îmi promită că Gigel al meu va învăţa numele crestelor de munte din ţara noastră cu pasiune mă face visătoare.

Şi totuşi: orice reclamă care îţi promite că fiul sau fiica ta va şti să rezolve ecuaţii de gradul doi jucînd leapşa sau să recunoască verbul într-o propoziţie, jucîndu-se de-a v-aţi ascunseala, ar trebui să te pună pe gînduri. Din mai multe motive: 1) Prin ce calcul fin s-a ajuns la concluzia că îl pot pune pe un copil de 6-7 ani să aleagă „responsabil" ce materii preferă să exerseze într-o zi de lucru, dar nu pot miza pe rezistenţa lui la folosirea unor metode de învăţare ceva mai complexe, mai elaborate decît jocul? 2) Nu s-a inventat, încă, metoda minune prin care un copil să înveţe cu aceeaşi plăcere şi matematică, şi română, şi religie, şi ştiinţe, şi muzică, şi pictură şi... Nu ştiu să existe o metodă care să îl facă să accepte de plăcere că nu poate manipula în orice minut al orei şcolare jocul de pe tabletă, care să îl facă să asculte cuminte teorii despre adverb şi adjectiv, cînd el are chef de o plimbare cu bicicleta prin parc, o metodă care, în sfîrşit, să îl facă să accepte euforic că există îndatoriri, responsabilităţi, reguli. Căci şcoala, peste tot în lume, cu asta încearcă să se ocupe: cu limitarea principiului plăcerii, cu temperarea lui, în raport cu realitatea, cu viitorul, cu opţiunile, cu interesele în formare. Or, realitatea înseamnă frustrări, amînarea îndeplinirii dorinţelor, sîrguinţă, efort, căutare, analizare, reflecţie, exerciţiu asiduu, limitare, îndoială, norme etc. Şcoala nu este o plăcere. Este un loc în care îţi poţi descoperi interese, pasiuni, drumuri în viaţă, dar este şi un loc în care te laşi ajustat, ca să îţi poţi adapta rostul la ce este posibil şi ce nu. 3) Imaginea unui copil care la 6-7 ani alege singur ce să înveţe, optînd responsabil şi pentru un pic de matematică, şi pentru oleacă de română, şi pentru niţică ştiinţă, în fiecare zi, mi se pare o imagine complet nerealistă. Nu cred că pot lăsa pe umerii lui povara întreagă a propriei formări, la o vîrstă la care abia poate alege dacă să meargă la fotbal sau la computer.

Sigur, învăţămîntul de stat e departe de a garanta că va naşte cîndva elevi cu dragoste de carte. Dar nici nu îi pot pune în cîrcă faptul că nu reuşeşte să concureze cu micile plăceri ale copilăriei.

Iaromira POPOVICI

bazar

Intermezzo-uri şi deturnări

Deşi pe vremea lui Ceauşescu, părinţii m-au educat, atunci, ca pe un copil al zilelor de acum, în copilăria mică şi un pic mai mare, mă tîrau mereu la tot soiul de activităţi, care de care mai benefice pentru sănătatea mea fizică ori mentală: gimnastică medicală (în grupe de copii care făceau, printre altele, căţeluşi cu cozile sus şi broscuţe), exerciţii de ochi (unde vedeai doi băieţaşi, care, la un moment dat, se suprapuneau), ore de engleză şi apoi de franceză... Eu eram un copil liniştit şi, singură la părinţi fiind, eram genul care învăţase să nu se plictisească niciodată. Atîta timp – cum ar comenta azi psihologii de serviciu – cît nevoile emoţionale erau satisfăcute (şi erau din plin, părinţii mei excelau la chestia asta), o cameră plină de jucării, cum aveam eu acasă, dar şi o curte aproape goală, cum aveam la bunici, mi-erau suficiente să-mi umple timpul. Posedam, oricum, imaginaţie: cea mai grozavă unealtă de jucat dintre toate, care nu mă abandona niciodată – singura ei problemă fiind că, uneori, o lua razna peste graniţele permise şi punea niscaiva probleme morale (dar îi învăţai limitele din mers...). Lumea de obiecte mici şi aparent imobile se punea în mişcare una-două, datorită acestei imaginaţii. La fel, în curtea cu cîteva flori, ziduri şi poteci, o minge bătută la perete putea oferi nebănuite perspective (de la „dacă reuşesc să o bat la zid de 121 de ori la rînd, mă iubeşte", pînă la scenarii de poveşti între două lovituri de picior...).

Revenind: de cîte ori mă purtau pe la diversele activităţi (care, de altfel, se desfăşurau sub oblăduirea unor persoane cît se poate de plăcute...), nu-mi doream decît să se întîmple ceva în locul respectiv. Nu catastrofic, ceva minor, dar care să contramandeze acţiunea prevăzută şi regulamentară.

Pe scurt, programul strict – repet, deşi plăcut – dintr-o perioadă a copilăriei, în loc să mă disciplineze, m-a dezorganizat definitiv. La maturitate (dacă poate fi numită aşa perioada cînd termini facultatea, la 21 de ani, şi vrei să te apuci de lucru), nu m-am putut adapta nici unei slujbe cu program fix. Angajată în locuri cu program destul de lejer, m-am apucat să-mi concep singură propriile orare, foarte amănunţite, de genul: „Ora 7 – sculare; ora 7,30 – gimnastica de dimineaţă, 30 de minute; ora 8 – cititul ziarelor; ora 8,30 – citit chestii teoretice" etc.

Problema, însă, s-a dovedit următoarea: cu cît mai amănunţite erau programele, cu atît mai dezastruoasă era respectarea lor. Impulsul de a face pe invers era mai puternic decît dorinţa de conformism: chiar dacă eu, singură, îmi impusesem programul, tot eu eram cît se poate de fericită să îl calc. Un spirit distructiv şi, mai ales, absurd, de rebeliune, mă făcea să fac lucrurile pe invers. Exact ca la examene: în perioadele de dinaintea lor am citit cel mai mult din viaţa mea, dar ceva aproape cu totul diferit decît ceea ce era obligatoriu... Deturnările erau delicioase şi-ţi dădeau un sentiment de putere. (E adevărat că, după un timp, acesta se transforma într-unul de vinovăţie şi neputinţă, cînd vedeai că nu eşti capabil să-ţi duci treburile la bun sfîrşit.) La fel – intermezzo-urile.

În programul de atunci, intermezzo-urile erau drumurile între locuri. Îmi plăceau la nebunie drumurile astea, ori cu bunicul meu, care alerga ca vîntul, cu uriaşa-i servietă purtătoare de orice pe umeri, ori cu tatăl meu, care mă... teleporta imediat ce puneam piciorul în troleibuzul 82 de atunci, într-o lumea paralelă, a imaginaţiei noastre comune... Drumuri în urma cărora, sincer, nu-mi doream să ajung niciunde. Iubeam mult mai mult drumul în sine decît scopul lui, care mi-era destul de indiferent.

Parcursul mi-a devenit, cu timpul, în orice m-am apucat să fac, mai important decît rezultatul. Rezultat care se pierdea undeva în ceaţă. O deformare a percepţiei capătului de drum. Deformare pe care o conştientizez şi mă străduiesc s-o remediez. Şi care mi-a revenit în minte şi în scris în urma unui drum parcurs recent: un drum în sine, pînă-ntr-un oraş de provincie şi-napoi, oraş în care nu a trebuit să rămîn deloc. Un drum în buclă, aproape fără capăt (în cazul în care punctul de pornire nu se pune).

Selma IUSUF

legende urbane

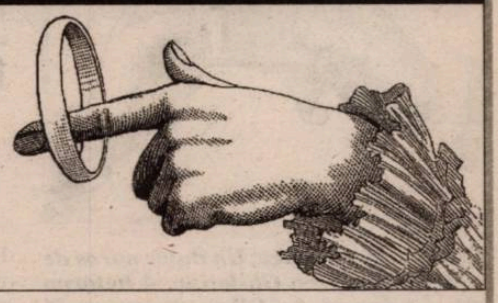

Finisaje și finețuri

Aţi observat cu siguranţă cît de peticit e Bucureştiul. Niciunde nu se vede mai bine ca aici lipsa de viziune şi de cea mai palidă afecţiune pentru oraşul pe care-l gospodăresc unii şi alţii. În multe alte locuri ale ţării lucrurile or sta mai bine, dar la Bucureşti, cu şase primari şi cu Sorin Oprescu şapte, e bătălia panseluţelor în fiecare sector, a ghivecelor şi a jardinierelor de tot soiul şi a pietrei de bordură – devenite deja legendare. La cîtă bordură se pune în Bucureşti, e posibil să construim un drum pîn' la lună şi înapoi, tot nou-nouţ şi aliniat cuminte cu planetele, un drum al granitului bucureştean aflat cu siguranţă într-o zodie norocoasă.

Oraşul arată ca un apartament din anii '60, '70 peste care au trecut valuri de renovări neinspirate. Linoleumul vechi sau cimentul clasic a fost înlocuit de o gresie care nu se îmbucă bine cu plintele parchetului ieftin. Aşa arată trotuarele oraşului. Urme ale unor vechi săpături au fost astupate cu un alt fel de asfalt, un trotuar din pavele vechi a rămas mîncat şi incomplet, dîre de consistenţe şi de nuanţe diferite brăzdează străzile săpate şi răssăpate.

Ca un apartament care a trecut prin mîinile multor chiriaşi şi proprietari – fiecare cu propria viziune asupra frumosului şi a confortului – oraşul e peticit precar în multe locuri şi renovat cu pretenţii în la fel de multe. Un paradox de ţevi dezmăţate şi pereţi umflaţi de umezeală alături de inspiraţia din reviste vechi a unui gospodar cuminte: o mobilă wenge lîngă un perete galben. În orice caz, cred că locuinţele şi oraşele noastre, ale românilor, duc mare lipsă de ceea ce un meşter numeşte finisaje. N-avem finisaje cum se cuvine, domnule. Pereţi în unghi perfect drept, un tavan neondulat, podele care nu scîrţîie, o gresie pusă la milimetru, prize care nu stau cîş în perete, stîlpi drepţi, trotuare în care nu bălteşte apa. Nu ştiu ce se mai întîmplă acum cu locuinţele nou construite, dar cunosc bine casele şi apartamentele pe care le-am văzut şi pe care le-am locuit de-a lungul timpului. Aidoma trotuarelor oraşului, parchetul e vălurit, totul e brăzdat de ţevăraie în exces, şerpăria exasperantă a cablurilor se ondulează pe după fiecare uşă, prizele nu prea sînt acolo unde ar trebui să fie, iar fără prelungitoare nu există viaţă. Orice intervenţie făcută arată la fel de rău. Deschide un dulap sub o chiuvetă la bucătărie şi te apucă inima. Ţevi urîte şi apometre care arată de parcă le-am montat eu. Faianţă găurită urît şi peticită cu ipsos alb.

Dincoace, în Bucureşti, nici un felinar nu seamănă cu celălalt. Băncile sînt diferite de la un sector la altul. Clădirile zac într-un talmeş balmeş de culori iar unele blocuri nou termoizolate par ieşite din halucinaţia unui daltonist lăsat liber la paleta cu acuarele.

Oraşul nu are ceea ce se numeşte identitate vizuală. Să ne înţelegem, nu are acele trăsături uşor de recunoscut pentru oricare străin care a fost aici măcar o dată. Precum cabinele roşii telefonice englezeşti, balconaşele de fier forjat şi, da, felinarele pariziene. Pentru noi, ăştia care-l locuim, Bucureştiul va fi recunoscut din prima şi din o mie de alte locuri. După colăceii ce cabluri care au mai rămas pe stîlpi. După bordurile nou-nouţe. După Şaormeria Dristor şi Covrigelul Uriaş. După sacoşele cu Mega Image pe care le ţine toată lumea jos, între picioare, la metrou. După taximetriştii de la Pelican. După fetele frumoase care plătesc chirii mari în mansardele de la Romană. Şi după haosul tipic unei gospodării cu suişuri şi coborîşuri. Pata de vin roşu de pe perete făcută în urma unei beţii de pomină a fost vopsită şi ascunsă în spatele ficusului. Cablurile le-am pus sub covor, în bucătărie am pus faianţă cu model toscan. La următoarea chenzină, dacă nu bea capu familiei banii, ne tragem un credit pentru centrală nouă. Că, vorba aia, *winter is coming*.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

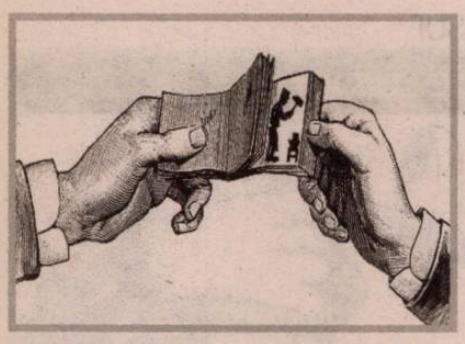

Marius CHIVU

feed**book**

Frumoasele orori

● **Guillermo Arriaga, *Un dulce miros de moarte, Escadron Ghilotina* şi *Retorno 201*, traduceri de Olivia Petrescu şi Liliana Pleşa Iacob, Editura Vellant, 2008-2010.**

Scriitorul şi scenaristul mexican Guillermo Arriaga şi-a petrecut copilăria într-unul dintre cele mai violente cartiere din Ciudad de Mexico, astfel că la vîrsta de 13 ani şi-a pierdut simţul mirosului, în urma unei lupte de stradă. Înainte de a alege cariera de scriitor, a încercat mai multe ocupaţii şi profesii, fiind angajat ca boxer, baschetbalist sau jucător profesionist de fotbal. În timp ce preda la Universitatea Ibero-Americană din Monterrey, l-a cunoscut pe regizorul Alejandro González Inárritu, alături de care a realizat filmele ultrapremiate *Amores Perros* şi *21 Grams*, iar în 2005 a primit premiul pentru cel mai bun scenariu la Festivalul de Film de la Cannes pentru *The Three Burials of Melquiades Estrada*, film regizat de Tommy Lee Jones şi în care a jucat şi un rol secundar. În 2008 a debutat ca regizor cu *The Burning Plain*, film care le are în distribuţie pe Charlize Theron şi pe Kim Bassinger. Între timp, romanele sale au fost traduse în peste zece limbi, două dintre acestea fiind deja adaptate pentru cinema, şi a continuat să scrie şi să regizeze scenarii, ultimele sale producţii fiind scurtmetraje. Deşi a fost premiat adesea în calitate de scenarist, Guillermo Arriaga a declarat în repetate rînduri că nu îi place să fie numit „scenarist" şi, că atît el, cît şi ceilalţi scenarişti sînt scriitori şi ar trebui recunoscuţi ca atare.

Spre deosebire de *Escadron Ghilotina*, primul său roman, un roman revoluţionar comic despre perfecţionarea unei ghilotine ajunse pe mîna insurgenţilor lui Pancho Villa, *Un dulce miros de moarte* este un love-thriller. Undeva la marginea unui cîmp, tînărul Ramón găseşte o fată înjunghiată în spate. Pînă la sfîrşitul zilei, zvonul că moarta ar fi fost chiar logodnica lui se răspîndeşte în tot satul, iar bărbaţii îl încurajează s-o răzbune ucigîndu-l pe criminal. Ramón este un puşti, iar atingerea trupului inert, cald încă, al frumoasei Adela îl năuceşte printr-o subtilă încărcătură erotică: „Lui Ramón îi era ruşine să-i spună prietenului său că era o minciună falsa sa idilă. Trebuia să-i mărturisească că logodna sa cu Adela începuse abia în ziua cînd au omorît-o. Nu a făcut-o: nu putea să o trădeze pe femeia care îi lăsase prin testament o dragoste încifrată în scrisori nedesluşite. Cu atît mai puţin nu putea să trădeze iubirea pe care o simţea pentru un trup gol şi călduţ în braţele sale, pentru o fată fotografiată la trei pătrimi de profil alb-negru, pentru o absenţă ce i se ramifica deja în suflet." Fata aparţine unei familii nou-venite în sat – nu se ştie mai nimic despre ea, iar satul are nevoie ca moartea fetei să facă parte dintr-o poveste, să devină legendă. Invenţia poveştii de dragoste şi a logodnei dintre Ramón şi Adela satisface, dincolo de misterul morţii, nevoia de dramatism a comunităţii. Şi cum un logodnic trebuie să răzbune cu sînge moartea iubitei, satul îl desemnează şi pe criminal în persoana unui ţigan contrabandist. Moartea fetei trebuie exorcizată tot prin moarte. Orice moarte. Adevărul nu interesează pe nimeni, destinele celor cîteva personaje creionîndu-se sub efectul minciunii şi al confuziilor stîrnite de aceasta. Nici Ramón, tot mai îndrăgostit de logodnica atribuită de sat, nici ţiganul, amant secret al soţiei vărului lui Ramón, nu par să aibe de ales şi se supun, inconştient, ritualului răzbunării impus de o comunitate avidă de moarte. Dar cei doi nu sînt atît victimele satului, cît ale atracţiei erosului în preajma morţii: Ramón este un amant postum, pe cînd ţiganul întreţine, indiscret, un adulter. Ca şi în romanul lui Gabriel García Márquez *Cronica unei morţi anunţate* (o influenţă importantă, mărturisită), naraţiunea ca un thriller de dragoste a lui Arriaga avansează implacabil, cu o tensiune crescînd aproape insuportabil, spre momentul nedreptei confruntări – cronica unei morţi nevinovate.

Volumul de povestiri *Retorno 201* este o colecţie de orori & frumuseţi. Avem de-a face din nou cu o proză dură, plină de cruzimi (uneori şi perversiuni), deopotrivă senzuală şi violentă, tandră şi promiscuă, încărcată de pasiune, frică şi nebunie, stropită cu sînge şi spermă, o proză unde dragostea, sexul şi moartea sînt constantele vieţii care niciodată nu avertizează şi nu menajează pe nimeni. Guillermo Arriaga se defineşte drept un „vînător care scrie" şi toate cele paisprezece proze din acest volum, situate pe aceeaşi stradă Retorno din Ciudad de Mexico, aşa sînt şi scrise: ca o vînătoare de stradă a instinctelor umane, a laturii feroce din natura noastră. Bătăi între copii, violuri, avorturi, infecţii şi boli fatale, crime pasionale, morţi vii, convieţuiri cu handicapaţi, toate acestea alcătuiesc tablourile tragice ale conflictelor dintre dorinţă, frustrare şi răzbunare, ale supravieţuirii mecanismelor pasiunii şi fatalităţii. Violenţa la Arriaga e însă şi o chestiune de stilistică. Nu doar descrierea cinematografică a confruntărilor (mişcarea şi momentele de aşteptare sînt foarte bine calibrate), dar şi discursul indirect/alternativ al personajelor creează efecte dramatice intense: „...şi eu, căţea vagboandă, volatilă, de nedomesticit, n-am încredere în tine şi de-aia nu-ţi spun că te iubesc, cum n-am putut să-i spun nici mamei niciodată despre toate vizitele care sub formă de mătuşă apăreau în solidul-sordidul-splendidul nostru cămin, nici n-am să-ţi spun, mamă, femeie rătăcită, vaporoasă şi intangibilă, că mătuşile dormeau în camera ta şi a tatei şi că în acelaşi pat matrimonial în care himenul tău se rupsese, tata le săruta pe toate mătuşile mele, le săruta ochii nasul gura urechile sînii fesele braţele pulpele genunchii tălpile degetul mic de la mîna strîngă, aceeaşi mîna pe care şi-a dus-o la piept cînd miocardul său muşchiulos s-a rupt în două..."

Literatura lui Arriaga are ceva naturalist, fantasticul este camuflat în absurd şi nebunie, iar erotismului nu-i lipseşte dimensiunea suspansului, de aceea aş spune că prozatorul mexican îşi „vînează" cititorii contrariindu-i, uneori învingîndu-i, cu aceste micro-thrillere tragic-erotic-existenţialiste (o lecţie shakespearian-faulkneriană asumată) în care ororile fascinează, iar morbidul are o frumuseţe aparte. Acest al treilea titlu din opera lui Arriaga beneficiază şi de o ediţie alternativă, ale cărei pagini sînt însemnate grafic (cu desene, colaje şi comentarii) de 186 de artişti (graficieni, cartoonişti, scriitori, muzicieni), bloggeri sau prieteni ai editurii.

Guillermo Arriaga se defineşte drept un „vînător care scrie".

***Guillermo Arriaga** este unul dintre scriitorii invitaţi la Festivalul Internaţional de Literatură de la Iaşi (FILIT), 1-5 octombrie.*

„Vă definiţi ca «un vînător care lucrează ca scriitor»; ce vînaţi?

Da, vînez, însă acum numai cu arc şi cu săgeţi. Mi-a luat ceva vreme să ajung să vînez cu arcul, dar acum sînt de părere că a vîna cu puşca îţi oferă un avantaj prea mare în faţa animalelor. Vînătoarea este pentru mine un mod mai bun de a înţelege contradicţiile profunde ale condiţiei umane. Uneori îţi pare rău cînd ucizi asemenea bestii splendide. Dar o fac în continuare. Mă las prins, astfel, într-o serie de contrarii: moarte – viaţă, frumuseţe – cruzime, om – natură. În acelaşi timp, vînătoarea este calea prin care lupt cu propria alienare. Trăim într-o societate care rareori ne permite să luăm parte la ciclurile din jurul nostru. Foarte rar putem urmări întregul proces al lucrurilor în mijlocul cărora ne ducem existenţa. Această alienare ne împinge pe noi în afara noastră. Avem o imagine fragmentată şi mutilată a ceea ce este viaţa. Prin vînătoare poţi căpăta o mai profundă relaţionare cu viaţa. Mai întîi de toate, completezi un ciclu, închizi un cerc. Te duci într-un loc, îl studiezi, te familiarizezi cu terenul, cu vegetaţia, cu vremea. Vezi de unde pot veni animalele. Apoi iei urmele şi începi urmărirea pînă ajungi aproape de animal. Tragi. De cele mai multe ori ratezi. Dar chiar şi atunci cînd loveşti în plin, trebuie să găseşti animalul, iar odată ce l-ai găsit, trebuie să-l deschizi, simţi mirosul de sînge, simţi carnea caldă, aburii măruntaielor... Apoi cureţi totul şi, în cele din urmă, mănînci.

Trăim într-o societate care refuză moartea şi care, făcînd asta, refuză şi viaţa. Dacă ai un profund simţ al sfîrşitului, vei da propriei vieţi ţeluri mai bune şi vei avea idealuri mai înalte. Dacă nu, viaţa devine un lucru blînd şi vei trăi cu senzaţia că va dura veşnic. Moartea este negată în nenumărate feluri de societăţile contemporane: transplanturi de păr, botox, liposucţie, chirurgie plastică, machiaj, produse dietetice etc. Chiar şi condamnarea vînătorii, de exemplu, e tot o formă de a nega moartea."

(din interviul apărut în revista Dilemateca *nr. 53 / 2010)*

PUBLICITATE

„O instituţie solidă şi indispensabilă“

– interviu cu Dan LUNGU –

Este scriitor, director al Muzeului Literaturii Române din Iaşi şi al Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere. A doua ediţie a FILIT Iaşi (1-5 octombrie) se anunţă încă şi mai spectaculoasă decît prima. Pe agendă: serate literare în compania unor autori importanţi, precum Herta Müller, David Lodge, Mircea Cărtărescu şi Guillermo Arriaga; o Noapte Albă a Poeziei; concerte de muzică clasică & jazz; o conferinţă despre „Literatură şi ideologie în România comunistă“; o serie de întîlniri ale traducătorilor de limbă română – şi numeroase întîlniri literare. E cel mai mare festival de literatură din România.

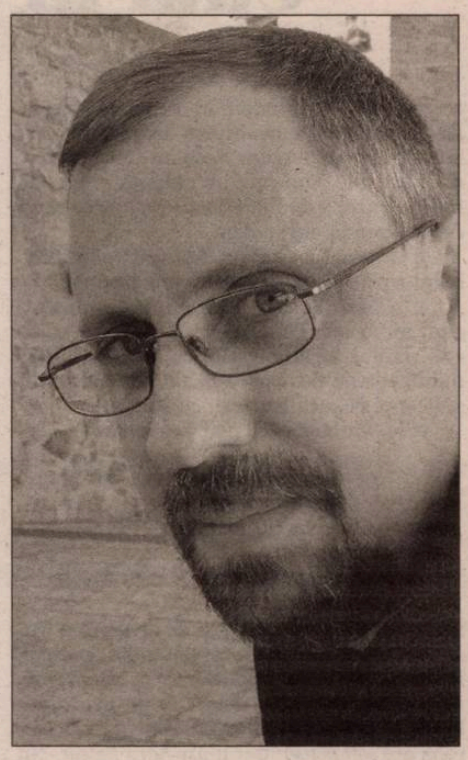

Cum sînt aleşi autorii care vin la FILIT? Cum concepeţi evenimentele?

Autorii de literatură reprezintă doar un segment din totalul invitaţilor FILIT, conceptul nostru fiind acela de a reconstrui, în mic, complexitatea întregului cîmp cultural, cu accent pe creatori şi traducători. Alături de aceştia sînt absolut indispensabili criticii şi agenţii literari, managerii şi jurnaliştii culturali. Nu în ultimul rînd, avem în vedere publicul, pe care ne străduim să-l informăm şi să-l aducem la evenimente; nu doar publicul ieşean, ci şi cel regional sau naţional. Evenimentele sînt concepute pe de o parte în relaţie cu publicul general şi cu un segment privilegiat – liceenii, iar pe de altă parte se adresează profesioniştilor din domeniul culturii, pentru care sînt gîndite evenimente speciale. Ca să revin la întrebare, în selecţia autorilor străini este foarte important ca aceştia să fie traduşi în limba română, astfel încît întîlnirea cu publicul să capete sens. În privinţa autorilor români, este foarte complicat, fiindcă sînt mulţi care ar merita şi care doresc să ajungă la FILIT, de aceea trebuie să operăm cu criterii suplimentare: să nu mai fi participat la altă ediţie FILIT, să existe un echilibru între generaţii (criteriu inspirat de programul *Les belles étrangères*) sau să aibă o carte nouă publicată. De asemenea, am considerat că este un semn de seriozitate şi profesionalism ca angajaţii Muzeului Literaturii Române Iaşi (organizatorul festivalului) care sînt şi scriitori să nu intre în selecţie, ceea ce, evident, a stîrnit supărări.

Există vreun autor pe care aţi vrut neapărat să-l invitaţi, dar care v-a refuzat?

Dintre cei la care ţinem neapărat să-i avem la FILIT, Orhan Pamuk ne-a refuzat din pricina incompatibilităţii de calendar în acest an, însă ne-a promis că vine anul viitor.

Încă de la bun început aţi conceput un festival de literatură şi de traducere. Cum se face că aţi inclus şi această direcţie, a traducerii?

Dincolo de atmosfera de sărbătoare pe care o creează un festival literar în jurul cărţii şi al autorilor, ne-am gîndit la utilitatea lui şi rolul pe care l-ar putea îndeplini în dinamica lumii literare şi în promovarea literaturii române la nivel internaţional. Nu am făcut un festival doar pentru a cheltui nişte bani sau pentru a satisface orgolii literare, ci am vrut să facem o instituţie solidă şi indispensabilă, cu efecte pe termen lung. Asta ne-a ajutat să dăm de la început FILIT-ului o greutate fără precedent în peisajul cultural românesc şi o identitate puternică. Literatura română este scrisă într-o limbă de circulaţie restrînsă, iar impunerea ei la nivel internaţional depinde de traducerile de bună calitate. Traducătorii profesionişti sînt adevăraţi mediatori culturali, care trebuie cultivaţi şi puşi în contexte în care să-şi poată exersa meseria, să fie recunoscuţi şi să fie mîndri că sînt traducători din limba română. Nu ascund faptul că în adoptarea traducerii ca direcţie importantă în FILIT ne-am inspirat din programele dezvoltate în acest sens de ICR, pe vremea lui Horia-Roman Patapievici, ale căror rezultate au fost absolut spectaculoase.

Anul acesta lansaţi, la FILIT, şi rezidenţe pentru traducători de limba română. Care e scopul acestui program?

Festivalul e un bun prilej de bucurie şi de relaţionare, însă munca de traducător cere multă acribie, concentrare şi linişte. Pentru un cadru propice acestora din urmă, am creat sistemul de rezidenţe FILIT, destinat traducătorilor; e vorba de şase rezidenţe, dezvoltate de Muzeul Literaturii Române Iaşi împreună cu Memorialul „Mihai Eminescu“ de la Ipoteşti, cu Hotel Belvedere din Vatra Dornei şi Rotary Club Suceava. Sperăm că anul viitor vom extinde reţeaua rezidenţelor şi poate vom trece de la nivel regional la cel naţional...

Cum vă explicaţi succesul de public, încă de la prima ediţie, dat fiind faptul că România se situează pe ultimul loc în Europa în ceea ce priveşte consumul de carte?

Statisticele întotdeauna simplifică lucrurile... Nu înseamnă că mint, ci doar schematizează, adică trebuie citite cu mare grijă la limitele lor. În acest sens, FILIT ne ilustrează limitele datelor statistice, potrivit cărora ar fi fost probabil imposibil să avem cei aproape 30.000 de vizitatori... Calitatea invitaţilor, a evenimentelor propuse şi o bună comunicare publică sînt, pesemne, ingrediente esenţiale ale acestui succes. Apoi, nu trebuie uitat că Iaşiul are o fibră culturală puternică şi un public educat.

După prima ediţie am citit, dincolo de numeroasele articole elogioase, şi cîteva texte critice. Se reproşa, printre altele, efortul financiar foarte mare de la bugetul local. În ce măsură ieşenii înşişi au înţeles sensul festivalului şi acceptă acest angajament?

Pentru talia şi calitatea evenimentului, bugetul este unul obişnuit. Reproşurile – puţine, cîte sînt – vin din partea celor care nu au organizat decît festivaluri locale sau pe care le-au numit impropriu internaţionale, avînd doi invitaţi din Republica Moldova şi doi din Ucraina. Nu poţi aduce autori importanţi din SUA, Mexic sau Israel, ca să nu mai punem la socoteală majoritatea ţărilor europene, cu aceleaşi costuri cu care îţi aduci prietenii de la Botoşani, Galaţi sau Satu Mare şi pe care, la nevoie, îi culci în sufragerie. Vă asigur că un autor care a vîndut sute de mii de exemplare în întreaga lume sau un scenarist la Hollywood are alte tarife decît preşedintele Asociaţiei Culturale „Buciumul Carpaţilor“, chiar dacă acesta din urmă e deopotrivă poet, epigramist şi animator cultural, adică trei în unu, la ofertă. Altminteri, ieşenii sînt deja mîndri de FILIT şi înţeleg că statutul de Capitală Culturală Europeană nu poate fi cucerit decît cu evenimente de foarte bună calitate, care nici măcar nu sînt aşa de scumpe: în definitiv, FILIT-ul este mai ieftin decît un kilometru de autostradă.

La ediţia trecută am văzut zeci de voluntari care v-au ajutat la organizare. Şi anul acesta aţi recrutat. De unde vine acest entuziasm?

Anul acesta sînt şi mai mulţi decît la ediţia precedentă. Este, într-adevăr, uimitor! Cred că este vorba de entuziamul tinereţii şi, de ce nu, de sentimentul frumos că participă la un eveniment important, grandios, cu scriitori din întreaga lume...

Anul acesta, festivalul se desfăşoară sub patronajul Reprezentanţei Comisiei Europene în România. Ce presupune această asociere?

În primul rînd, vedem în acest patronaj o recunoaştere a importanţei FILIT-ului şi a calităţii primei ediţii, lucruri foarte importante pentru noi, organizatorii. Prestigiul şi încrederea sînt de nepreţuit. La nivel concret, în acest an, Reprezentanţa Comisiei Europene în România va organiza un eveniment în cadrul FILIT, destinat subtitrării filmelor documentare, eveniment care dezvoltă partea din festival dedicată traducerii, ceea ce nu poate decît să ne bucure.

În ce măsură credeţi că acest festival e o construcţie durabilă? Vor mai urma şi alte ediţii?

Festivalul este organizat de Muzeul Literaturii Române Iaşi şi finanţat în cea mai bună parte de Consiliul Judeţean. Toată lumea ştie că preşedintele CJ Iaşi, Cristian Adomniţei, a fost şi este un susţinător infatigabil al FILIT-ului. Desigur, decizia de a susţine financiar festivalul este o construcţie colectivă şi imprevizibilă, însă eu cred că în acest moment Iaşul nu-şi permite să piardă un eveniment de notorietatea şi recunoaşterea internaţională a FILIT-ului. Eu cred că aleşii locali vor lăsa deoparte pasiunile politice şi vor face o reverenţă în faţa culturii, ca şi pînă acum. Altfel spus, sînt optimist! Apoi, vă mai spun un secret: FILIT-ul nu ar respira fără echipa extraordinară pe care o are în spate; ei bine, sînt convins că această echipă va găsi oricînd o soluţie pentru durabilitatea proiectului.

În toamna asta vă apare o nouă carte, Fetiţa care se juca de-a Dumnezeu. *Cum de mai aveţi timp să scrieţi între două ediţii FILIT?*

E un roman început de mult... Cea mai mare parte am scris-o într-o rezidenţă de creaţie la Viena, la MuseumsQuartier. Între cele două ediţii nu am făcut altceva decît să şlefuiesc textul...

a consemnat Matei MARTIN

„...în definitiv, FILIT-ul este mai ieftin decît un kilometru de autostradă.“

PUBLICITATE

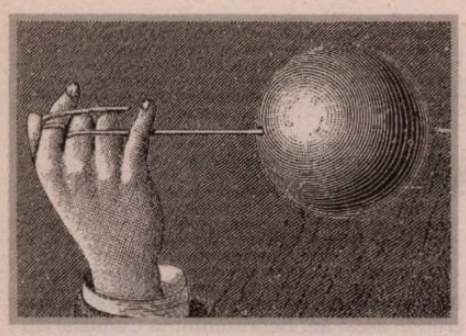

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cum ar putea eşua Europa

– scurt ghid al ratării –

„Şi dacă Europa eşuează?“ Sub acest titlu provocator s-a desfăşurat la New Europe College din Bucureşti o serie de conferinţe despre proiectul european, despre obiectivele şi riscurile sale. Invitaţi: intelectuali angajaţi, universitari, politologi, scriitori din zece ţări europene. Printre aceştia: filozoful Andrei Cornea, scriitorul György Dalos, profesorul de literatură comparată Heinrich Detering, scriitoarea Slavenka Drakulici, istoricul Edhem Eldem, politologul Ivan Krastev, juristul Michael Stolleis şi, bineînţeles, fondatorul NEC, Andrei Pleşu. Clivajele se găsesc la toate nivelurile: între Est şi Vest, dar şi între Nord şi Sud; între ortodoxie şi catolicism, dar şi între catolicism şi protestantism; între socialism şi capitalism, dar şi între mai multe feluri de-a concepe capitalismul şi socialismul; între naţionalism şi europenism, dar şi între suveranitate (naţională) şi subsidiaritate; între statele euro şi cele noneuro. Etc. Prima concluzie: în ciuda pesimismului general, Europa rezistă. A doua concluzie: în ciuda faptului că rezistă, Europa trebuie să se schimbe. Iată, pe scurt, un fel de ghid al ratării cu argumente culese din ce-am auzit la conferinţă.

■ Europa e în criză existenţială. Continuăm să sperăm în unitatea unui continent marcat de disensiuni de-a lungul istoriei. În Europa sînt mai multe conflicte îngheţate decît în Africa.

■ Pe de o parte, există divergenţe tot mai serioase între structurile naţionale şi cele supranaţionale. Pe de altă parte, există criza economică începută în 2008 – căreia încercăm să-i răspundem cu măsuri comune. Dar măsurile s-au adresat în primul rînd statelor „euro“ – chiar dacă nu toate statele membre ale Uniunii au adoptat moneda unică. Europa de Est a fost aproape exclusă de pe agenda europeană.

■ Cineva l-a citat pe Stefan Zweig: „Războiul e o sinucidere colectivă a Europei.“

■ „Cînd dansezi cu ursul, nu te opreşti cînd ai obosit. Te opreşti cînd oboseşte ursul.“ Ursul, se ştie, e URSS. Şi, cum URSS nu dă semne de oboseală, s-a discutat mult şi despre relaţia Europei cu Rusia.

■ Se vorbeşte tot mai des despre o doctrină în politica externă şi de apărare a Rusiei. (Adesea, cele două se confundă.) Europa, în schimb, nu are o „doctrină“ a ei. Europa vorbeşte doar despre valori: drepturile omului, libertate, unitate în diversitate etc. Europa are *soft power*, dar n-are *hard power*. Nu cumva şi acesta e un factor de risc?

Europa are soft power, *dar n-are* hard power.
Nu cumva şi acesta e un factor de risc?

■ Uniunea Europeană a devenit atît de atractivă, încît riscă să atragă mai mult decît poate asimila.

■ Ce înseamnă „european“? Ivan Krastev: „E Turcia o ţară europeană? Ar putea fi. Depinde cum o priveşti. Dacă te uiţi la Istanbul, atunci, da, poţi afirma că e europeană. Mai sînt şi alte regiuni europene sau europenizate. Exact acelaşi lucru se întîmplă şi cu Rusia. Să nu uităm, vorbim de două imperii periferice ale Europei: Imperiul Otoman şi Imperiul Rus. Proiectul european era despre habsburgi, despre francezi, despre germani şi despre britanici, aceste două imperii europene n-au ştiut niciodată unde să se plaseze. Sînt europene sau nu? Sînt într-adevăr imperii sau doar niște colonii? Turcii şi rușii împărtăşesc anumite atitudini anticolonialiste – e cam acelaşi sentiment care se regăseşte în ţări precum Brazilia sau India, alte două state care sînt, ele însele, imperii. Trebuie să recunoaştem, Rusia şi Turcia sînt Europa din afara Uniunii Europene. E aici ceva ce noi nu prea înţelegem. Rusia e, poate, un caz mai clar. Dar Turcia, deşi, la nivel declarativ, vrea să adere la Uniunea Europeană, nu va accepta, de fapt, niciodată toate regulile. E parte din ADN-ul Turciei să fie o putere independentă. Niciodată Turcia nu va avea faţă de Uniunea Europeană aceeaşi atitudine pe care o au ţările mai mici, cum ar fi Bulgaria.“

■ Eşecul, astăzi, nu înseamnă că Europa va dispărea sau că statele europene vor dispărea. Eşecul e autodistrugerea proiectului european. Abandonarea „visului european“ ar fi calea sigură către un eşec. De fapt nu există nici o altă cale a reuşitei: Europa nu poate rămîne un centru de putere al lumii decît dacă se continuă cu integrarea şi consolidarea Uniunii Europene.

■ Mă întreb care ar fi fost subiectele discuţiei dacă, cu doar cîteva zile în urmă, scoţienii ar fi hotărît, la referendum, să se rupă de Marea Britanie.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

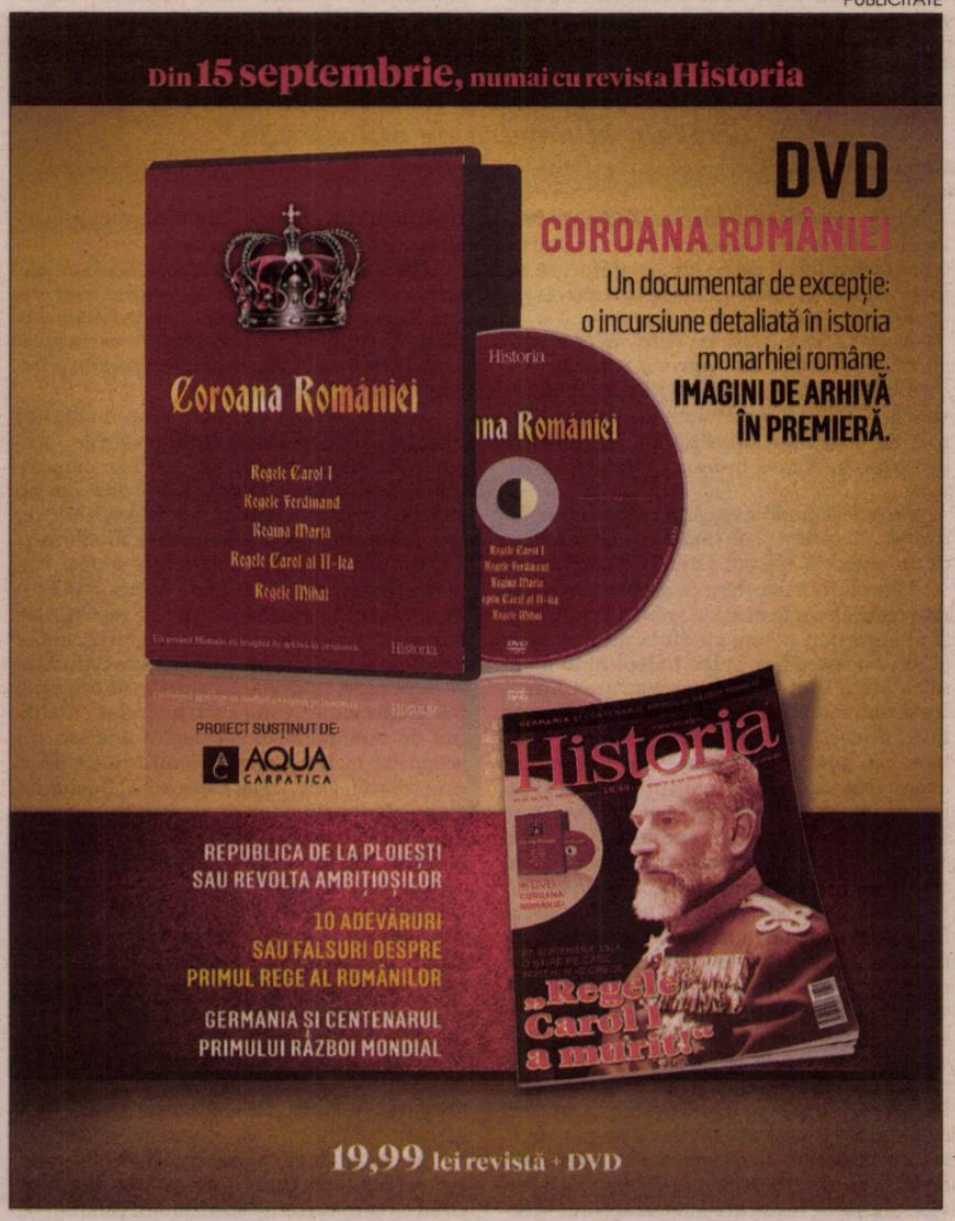

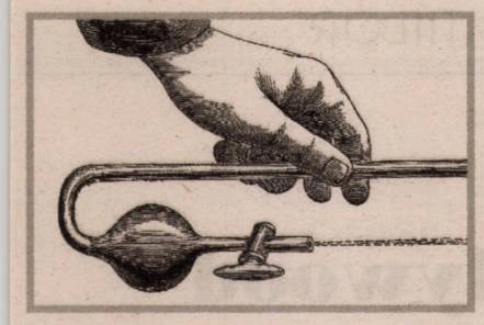

Oana STOICA

rosencrantz & co

Hop(e)

● ***Gala Hop*, Ediţia a XVII-a, 9-12 septembrie, Costineşti.**

Resuscitată anul trecut de regizorul Radu Afrim, devenit director artistic, Gala Hop a dovedit că formula pe care s-a mizat este viabilă. Concurs de spectaculozitate şi inteligenţă, Gala a avut o probă obligatorie, personificarea unui idol (din teatru, film, desene animate) şi una la alegere, nouă: un personaj trist, reimaginat comic, păstrînd însă textul original sau interpretarea unui monolog (scris de concurent ori de un dramaturg) inspirat de o fotografie aleasă de Afrim. Au existat, opţional, show-uri în afara concursului, pe care concurenţii le-au putut oferi, liberi de orice constrîngeri.

Ca şi anul trecut, Radu Afrim a ţinut cu îndîrjire la partea pragmatică a Galei. Juriul a fost ales dintre artiştii care fac lucruri inovatoare: regizoarea Gianina Cărbunariu, coregrafa Ioana Marchidan, actriţa Ana Ularu, regizorul şi directorul TIFF Tudor Giurgiu, actorul şi directorul Teatrului de comedie George Mihăiţă. Invitaţii – directori de teatre, actori, regizori, producători de film – au avut întîlniri cu participanţii. Tot la capitolul utilitar, Andreea Gavriliu a susţinut un atelier de coregrafie încheiat cu spectacolul *HOP şi eu*. Toate acestea au făcut ca Hop să iasă din bula închisă în care s-a complăcut mult timp şi să devină o formă de prezentare pentru tinerii actori într-un cadru care le asigure vizibilitate şi oportunităţi de lucru.

Marele Premiu (alături de Premiul publicului) a ajuns la actriţa Ada Lupu, o prezenţă specială, cu o siluetă incredibil de fragilă. A ales fotografia lui Gregory Crewdson *Penitent Daughter* pe care a creat un scenariu comico-dramatic despre teama de părinţi, uimitoare fiind performativitatea actriţei care s-a folosit dezinvolt de propriul corp (unii candidaţi s-au mulţumit să livreze textul, uitînd să fie ludici). Silueta sa bizară a fost perfectă pentru Olive Oyl, pe care a interpretat-o cu umor şi flexibilitate la proba impusă, dar şi pentru personajul Petit Tom din *Feromonii,* spectacol participant la secţiunea „Grup". Show-ul din afara concursului i-a arătat o altă latură, aceea de actor-păpuşar (a absolvit Facultatea de Teatru din Iaşi, Secţia Arta actorului mînuitor de păpuşi şi marionete). Actriţa a creat personaje din propriul corp (genunchi) şi a inventat o modalitate de relaţionare între două păpuşi, „construite" din gambele sale.

O altă revelaţie a fost Ana Maria Bercu, desemnată cea mai bună actriţă. Cu un talent muzical de excepţie (pian şi voce), ea practică o formă de autoironie voioasă. I-a găsit Ninei Zarecinaia partea banală, o femeie simplă, uşor nemanierată, resemnată fără tragism. Figura extrem de expresivă şi vocea i-au fost de mare folos. Apariţia ei la proba impusă a fost spectaculoasă, căci silueta sa longilină a devenit greoaie datorită unui costum special, faţa şi mîinile i-au fost colorate, iar Ana Maria Bercu s-a transformat într-o Ella Fitzgerald bonomă. În show-ul din afara concursului şi-a demonstrat umorul şi calităţile muzicale împreună cu Ştefan Huluba, o altfel de revelaţie. Huluba este un actor cunoscut în teatrul independent, dar nu şi-a arătat pînă acum potenţialul de spectaculozitate. A făcut aici un *show queer,* cu un personaj-divă *(drag queen).* Huluba şi Bercu au brodat, pe un concert de romanţe, o improvizaţie care le dezvolta relaţia, cînd amoroasă, cînd competitivă, în care momentele solo s-au împărţit între *stand-up*-ul lui şi muzica ei, ambele (auto)ironice.

Cel mai bun actor a fost declarat Andrei Ciopec, un *showman* bonom, delicios cu accentul său moldovenesc. Folosind fotografia *Crabs Skinningrove* a lui Chris Killip, Ciopec a imaginat monologul unui muncitor a cărui iubită e actriţă şi a revelat astfel diferenţele de gîndire dintre ei. Limbajul şi atitudinea justifică numele personajului: Dorel. Personificarea lui Nicolae Furdui Iancu la proba impusă a fost perfectă pentru stilul actorului, dezvăluit pe larg într-un show în afara concursului, în care a mixat *stand-up* cu magie.

Premiul special al juriului ajunge la Alexandru Apostol, care a reuşit un Andrei Prozorov furios, comic în neputinţa sa, şi o foarte bună parodie a lui Iggy Pop. De altfel, în zona personificărilor au fost mai multe personaje bine făcute. De exemplu, o Marina Abramovic căreia Alina Suărăşan i-a parodiat excelent preţiozităţile artistice din *The Artist is Present,* prin apariţia în celebra rochie roşie, dar cu role şi cu scurte căderi „artistice" care cerşesc aplauze. Mai mult, Marina acceptă provocarea Ice Bucket pentru a obţine bani pentru artă (apropo de strîngerea de fonduri iniţiată de Marina Abramovic Institute). Oana Cristina Puşcatu a identificat comic stereotipiile muzicale şi coregrafice ale lui Ştefan Bănică Jr., Smaranda Nicolau a fost delicată în Björk, Ioan Alexandru Savu a fost un Robert Downey Jr. haios şi isteric (pentru care a primit Premiul publicului). Un loc special îl ocupă Réka Szász, care a personificat-o viabil pe Edith Piaf cu ajutorul machiajului realizat de Vlad Bîrzanu, schimbîndu-şi complet fizionomia. La individual, Réka Szász a evoluat comic pe un text de Csaba Székely, inspirat de fotografia *Penitent Daughter* (actriţa a mai lucrat cu dramaturgul la prima variantă a *Florilor de mină,* în 2011). Frumoasă şi expresivă, Réka Szász a obţinut participarea la Proiectul „10 pentru film 2015", ocazie pentru directorul TIFF, Tudor Giurgiu, să anunţe că în fiecare an, un actor din cei zece va fi ales de la Hop.

© A. Bulboacă

Premiul special al juriului ajunge la Alexandru Apostol, care a reuşit un Andrei Prozorov furios, comic în neputinţa sa, şi o foarte bună parodie a lui Iggy Pop.

© M. Stefănescu

Secţiunea „Grup" a fost cîştigată de *Paravan, două telefoane* (care a primit şi Premiul publicului), scenariul şi regia Matei Lucaci-Grunberg, care parodiază cu umor repetiţia unui spectacol creat din interpretări comice ale scenelor de două personaje: cuplurile Veta – Chiriac, Romeo – Julieta, Maşa – Medvedenko, Domnul şi Doamna Smith / Martin. Un show reconfortant şi inventiv, care nu a avut concurenţă (foarte slabă participarea la „Grup"). Octavian Costin a obţinut, pentru rolul din acest spectacol, Premiul pentru prestanţă şi rostire scenică, acordat de actriţa Dorina Lazăr.

Ar mai fi de remarcat prezenţa revigorantă a Ruxandrei Maniu, cîştigătoarea Marelui premiu Hop 2013, care, împreună cu Aida Avieriţei (Premiul pentru cea mai bună actriţă, Hop 2013), a intervenit în show-ul din afara concursului realizat de Ioana Manciu (din păcate, viciat de o problemă tehnică). Ruxandra şi Aida au fost variante de Nina Zarecinaia mixate cu Arkadine, dar partea leului i-a revenit celei dintîi, actriţă puternică, de mare forţă şi delicios umor, tipul de artist care „înghite" scena.

Gala Hop a devenit proiectul de succes al UNITER-ului. Elaborată de cel mai provocator regizor român şi administrată de o echipă hotărîtă condusă de Doina Lupu, Gala este o gură de aer proaspăt printre atîtea evenimente cu morgă şi pretenţii. Exact de asta are nevoie teatrul autohton.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

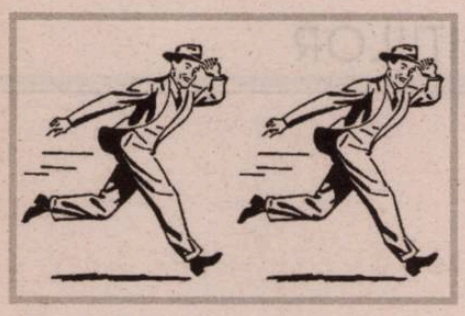

Andrei GORZO

dilematograf

Cronenberg la Hollywood

● ***Hărți pentru stele / Maps to the Stars* (Canada-SUA, 2014), de David Cronenberg.**

Marele regizor canadian David Cronenberg, care nu mai filmase pînă acum în Statele Unite, a făcut o excepție pentru *Maps to the Stars,* care e chiar un film despre Hollywood. Tradiția în care se înscrie este aceea a goticului cu soare și palmieri, unde nu e există nimeni care să lucreze la Hollywood și totuși să nu fie un gargui sinistru – tradiție inaugurată de Billy Wilder cu *Sunset Boulevard* (1950). Perechea centrală de metafore din scenariul lui Bruce Wagner (bazat pe experiențele lui din anii '80 ca șofer de VIP-uri) îi reprezintă pe hollywoodieni ca pe un trib incestuos/consangvinizat, a cărui istorie tinde să se repete, în parte din cauza propriilor apucături canibalico-reciclatoare. Mai concret, Julianne Moore joacă rolul unei actrițe numite Havana, care, atunci cînd nu e în atenția presei pentru relatările ei despre cum a fost violată în copilărie de propria mamă, la rîndul ei vedetă de cinema, calcă peste cadavre ca să obțină rolul jucat de aceasta într-un film din anii '60 căruia i se pregătește un *remake*. Călcatul ei peste cadavre nu e doar călcat – e și dansat de bucurie feroce, pe marginea piscinei, la vestea că o rivală la rol a ieșit din cursă fiindcă tocmai i-a murit copilul. Distins la Cannes cu un premiu pentru Cea mai bună actriță, portretul Havanei – care e porțelănos de sensibilă la ceea ce-o privește direct și lipsită de orice empatie cu ceilalți – e o caricatură malevolentă la maximum, toată numai îngroșări obscene și înfloriturii scatologice (își petrece o scenă întreagă trăgînd pîrțuri pe WC). Și, într-o poveste scenarizată astfel încît fiecare element să existe în dublu sau în triplu exemplar (două incesturi, două personaje care au vedenii, trei incendii), ea nu e singurul star-monstruleț; mai e și un sub-Bieber de 13 ani, deja ex-*junkie* (Evan Bird), care în ședințele cu capii studioului pentru care lucrează spune „Franciza sînt eu", iar pe platoul de filmare e scabros-agresiv de cîte ori simte că un alt actor-copil amenință să-i ia fața. Tatăl lui e un maseur-guru (John Cusack) care admiră la Dalai Lama faptul că e un „adevărat profesionist" – spre deosebire de Havana, care apreciază la el faptul că e un „tip *cool*, genul cu care chiar poți să te simți bine, deși sigur că de fapt nu poți, din cauză că e Dalai Lama". Cu toată malevolența scenaristului, grosul satirei lui rămîne la nivelul ăsta de împunsături facile în locurile cele mai așteptate. Cît despre strategia lui Wagner de a duplica incesturi, incendii și alte elemente, s-o fi potrivind ea cu viziunea lui asupra Hollywoodului ca loc al consangvinizării și al recurenței eterne, manifestată în primul rînd ca reciclare și *remake;* dar existența unor accidente pe bază de foc în trecutul mai multor personaje, printre celelalte schelete din dulapurile lor de familie, ține de-o dramaturgie de tip *soap opera,* în timp ce apariția ex-prințesei de *Star Wars* Carrie Fisher, chiar în rolul lui Carrie Fisher, a cărei binecunoscută poveste de fost copil hollywoodian victimizat de o mamă-vedetă se oglindește foarte deformat în povestea Havanei, împinge presupusa satiră adînc în teritoriul culturii tabloide a bîrfei despre celebrități.

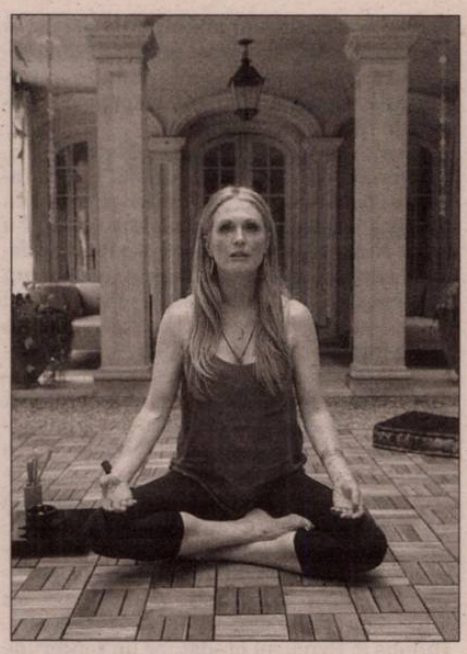

Slab ca satiră a Hollywood-ului, *Maps to the Stars* – care urmează să fie prezentat în cadrul festivalului Les films de Cannes à Bucarest și apoi să fie distribuit în unele cinematografe românești – nu e prea interesant nici ca film de autor. Sigur, nu se poate spune că planeta Hollywood, așa cum e reprezentată aici, n-ar avea o atmosferă îndeajuns de cronenbergiană – insulară, separată de lume ca printr-un capac etanș. Pielea unei tinere care, la recomandarea lui Carrie Fisher, se angajează ca asistentă a Havanei, prezintă încrețituri de la arsurile suferite cîndva, încrețituri ce reprezintă o prelungire benignă a tuturor erupțiilor cutanate, excrescențelor mutantice ș.a.m.d., în care abundă cele mai reprezentative filme ale unui regizor identificat altădată cu *horror*-ul medical. Atunci cînd fata (Mia Wasikowska) își vizitează iubitul actor, dar (ca altădată și scenaristul filmului) mai mult șofer de VIP-uri (Robert Pattinson, el însuși un element de continuitate cu filmul precedent al lui Cronenberg, *Cosmopolis),* pe platoul de filmare al unui serial sub-startrekkist, ea îl găsește cu o jumătate de față acoperită de machiori cu o excrescență bulboasă – un gag autoreferențial cronenbergian în toată regula. În film pot fi găsite și alte cronenbergisme, dar la același nivel de mici semnături pur ornamentale. Cu excepția unei tendințe de a izola actorii cîte unul în fiecare cadru, regia nu se distinge prin nimic la nivel vizual, iar filmul din anii '60 în care jucase mama Havanei este, pe baza celor cîteva momente care ni se arată, un erzaț bătător la ochi. Sau poate că a fost conceput dinadins ca un simulacru neconvingător, pentru a mai insolita un pic obiectul tabloului – Hollywood-ul – și a-i semnala pe încă o cale statutul de lume a simulacrelor. Dar nici așa nu e cine știe ce găselniță, și cu siguranță nu poate salva prin punere între ghilimele tot ce-i piesă de construcție *second hand* în scenariul lui Wagner – de pildă, evoluția perfect previzibilă a unei secvențe în care monstrulețul de 13 ani începe să gesticuleze cu un revolver încărcat în mînă.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Exotic & excepțional

● **Youn Sun Nah, *Lento*, ACT, 2013.**

Surprinzător de puțin jazz pentru un produs al casei de discuri ACT, pe recentul disc al sud-coreenei Youn Sun Nah. Pe seama asta se poate pune succesul exploziv al materialului, unul din cele mai bine primite albume din memoria recentă, comercial vorbind, al casei de discuri și al jazzului modern în general. Devine destul de repede evident că materialul e o manevră de deschidere spre o piață mai largă, dincolo de nucleul puriștilor și eclecticilor lumii jazz. E cu atît mai surprinzător cu cît la acest pas contribuie instrumentiști de prestigiu din portofoliul ACT, majoritatea prezenți pentru al treilea album consecutiv, alături de diva coreeană – scandinavii Ulf Wakenius (chitară) și Lars Danielsson (bass/violoncel), francezii Vincent Peirani (noul recrut, la acordeon) și Xavier Desandre-Navarre (percuție).

Albumul e de natură să despartă apele comunității jazz care, ca orice comunitate de nișă, e puternic polarizată între, pe de o parte, fanatici pretențioși ce consumă genul cu religiozitate audiofilă și îl discută în sentințe, și, pe de altă parte, ascultători mai superficiali, dar și mai dispuși la a împărtăși plăcerea propriilor experiențe. De către prima categorie acest album va fi primit ca o rușine – nu atît datorită calității materialului, cît prezenței unui cover version după „Hurt", piesa celor de la Nine Inch Nails (în condițiile în care puriștii n-au apucat s-o ierte pe artistă pentru cover-ul Metallica de pe albumul precedent). Deși Nah îi răzuiește și îndepărtează un strat de întunecime, piesa lui Reznor se revarsă peste o parte din album, impregnîndu-i stilul baladist-emoțional cu instrumentație minimală, inclusiv pe piesele compuse de acompaniatorii divei. Contribuțiile lui Peirani („Full Circle", „Empty Dream") sînt clădite pe un acordeon boem franțuzesc și oferă gingășii ce n-ar fi nelalocul lor în filme precum *Amélie*. Contribuția lui Danielsson („Waiting"), cu ceva plus de violoncel, sună celtic și new age și se apropie periculos de Loreena McKennitt. Contribuția lui Wakenius („Momento Magico") e singura bucată de jazz de la un capăt la altul, axată pe acrobații vocale de tip scat cu un solo virtuos de chitară pe la mijloc, în timp ce restul colegilor se mulțumesc să țină isonul. Lista de contribuții externe e completată de trei bucăți culese din genunea vremii și surse extrem de diversificate: „Arirang" e un cîntec tradițional coreean; piesa ce dă titlul albumului e o compoziție *fin-de-siècle* a rusului Alexander Scriabin; „Ghost Riders in the Sky" e cover după autorul de coloane sonore western Stan Jones. Ultima dintre piesele menționate are aici una din cele mai interesante prelucrări din istoria de aproape 70 de ani a compoziției și e totodată vîrful albumului, mixul country-coreean-scandinav fiind pe cît de improbabil, pe atît de interesant livrat, cu o afectare vocală de tip Björk *meets* Tom Waits. Albumul e completat cu trei compoziții personale ale divei, balade cîntate cu patos, menite să îi scoată în evidență textura vocală și accentul catifelat.

Jazzerul hedonist-tolerant va recunoaște că toți cei prezenți pe acest album și-au demonstrat, în repetate rînduri, rostul în istoria recentă a jazzului – chiar și Youn Sun Nah, deși a cochetat în mod repetat cu pop-ul și jazz-ul de cafenea pariziană, are un portofoliu de demonstrații tehnice pe care nu i-l poate pune nimeni la îndoială. Prestația instrumentală retrasă de pe acest album ține de conceptul minimalist al albumului și de strategia de a pune spațiu de manevră la dispoziția unei dive exotice cu o voce excepțională. În ciuda secluziunii favorizate de puriști, e nevoie de astfel de albume pentru a deschide apetitul publicului mai speriat de jazz, iar contrastul dintre discursul încărcat emoțional al protagonistei și spațialitatea acompaniamentului e o poartă larg deschisă spre acest soi de public și o miză esențială a concertelor ce vor promova acest album.

Youn Sun Nah & Ulf Wakenius vor concerta în deschidere pentru Paolo Fresu Devil Quartet, pe 14 octombrie la Sala Radio din București.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Dragoș BÂSCĂ

Jazz & folclor

Ce este Roots Revival Romania?

Este un colectiv de muzicieni din mai multe țări care improvizează în manieră jazz și world music, pe teme folclorice. În acest an, proiectul reunește artiști din Iran, Armenia, Bulgaria, Franța, Spania, România și Turcia. Inițiatorul proiectului este iranianul Mehdi Aminian care cîntă la ney, un instrument de suflat originar din Persia, cu o vechime de peste 4500 de ani.

Ce atuuri are ediția de anul acesta?

Turneul din această toamnă este cel mai mare de pînă acum. Debutează pe 23 septembrie și include zece orașe: Craiova, Timișoara, Oradea, Cluj-Napoca, Sibiu, Brașov, Iași, Galați, Constanța și București, unde vom avea două concerte la Sala Radio pe 11, respectiv 12 octombrie. Vom lansa al doilea disc marca Roots Revival Romania, *Colors of Maria*, înregistrat live și concentrat pe reinterpretări ale cîntecelor Mariei Tănase. Muzicienii vor improviza mult în concerte, dar vor cînta și compoziții proprii. Este o ocazie extraordinară pentru publicul din România să intre în contact cu instrumente arhaice cum sînt neyul, gadulka, oudul și să le asculte pe vocalistele Monica Madas și Maria Casandra Hausi cîntînd piesele Mariei Tănase.

Ce mai pune la cale Twin Arts?

Chiar după finalizarea turneului vom avea două concerte, pe 14 octombrie, la Sala Radio: vocalista coreeană Youn Sun Nah împreună cu chitaristul suedez Ulf Wakenius vor deschide pentru Paolo Fresu Devil Quartet. Pe 23 octombrie, tot la Sala Radio, îl aducem pe spectaculosul Victor Wooten, basist cu cinci premii Grammy. Va veni însoțit de doi dintre frații săi, Elijah „Regi" Wooten (chitară) și Roy „Futureman" Wooten la tobe. Pe 6 noiembrie, îl readucem la Sala Radio pe Avishai Cohen, care va prezenta cel mai nou album al său în formulă de trio.

***Dragoș Bâscă** este managing partner al Twin Arts. Mai multe la www.twinarts.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Alina Ene – singură pe bicicletă

Am cunoscut-o pe Alina (http://artsy-wheels.wordpress.com) acum vreo doi ani, cînd făcea haine şi accesorii de inspiraţie literară. Simpatică, energică, cu multe idei, Alina Ene e genul de persoană care pare dispusă să încerce orice. Acum vreun an, mă întreba de trasee de bicicletă prin România şi-mi propunea să facem ieşiri pe două roţi împreună. Nu ne-am sincronizat deloc, dar nu mică mi-a fost surpriza cînd, acum cîteva luni, Alina îmi spunea că a primit o bursă în Indonezia, la Darmasiswa, şi că se gîndeşte să facă o parte din drum cu bicicleta. Singură! De ce singură? „Nu am vrut să fac nici un compromis. Am vrut să-mi descopăr propriul ritm." Bicicleta îţi dă libertate, te poţi opri unde vrei, dar te şi izolează.

A plecat din România, doar ea cu Nelu (numele dat bicicletei), a traversat Bulgaria, Turcia, Georgia, Armenia, Iran, din Teheran a luat un avion spre Kuala Lumpur, de acolo din nou pe bicicletă pînă în Singapore, a luat-o pe calea apelor şi a debarcat aproape de Jakarta, totul în două luni şi jumătate. Din 84 de nopţi petrecute pe drum, doar de patru ori a dormit la hotel – în rest a campat sau a dormit la localnici acasă.

Una dintre cele mai mari provocări, îmi spune, a fost dormitul la cort de una singură, în locuri izolate. O alta, mai în glumă, mai în serios, a fost să-şi controleze debitul verbal cînd întîlnea alţi cicloturişti. Nu e uşor să călătoreşti singur. A avut parte şi de provocări venite de la natură – două furtuni care au rupt drumul: una în Bulgaria, una în Georgia, „în ambele situaţii mi-am văzut de drum şi am trecut mai departe". Deşi s-a întrebat de mai multe ori dacă merită efortul de a pedala, s-a supărat pe şoferi, pe drumuri sau pe însăşi, nu s-a gîndit niciodată să renunţe, să sară într-un avion mai devreme şi să meargă direct în Indonezia.

Cînd îi urmăream postările pe Facebook (www.facebook.com/ArtsyWheels), mă gîndeam dacă aş putea să fac asta, să-mi depăşesc toate fricile şi prejudecăţile şi să plec singură pe bicicletă prin lume, fără să fac prea multe atacuri de panică. Probabil că nu. Cred că e nevoie de un curaj foarte mare, de un psihic de fier şi de o dorinţă enormă de a-ţi atinge limitele. Eşti doar cu tine. Am întrebat-o pe Alina care au fost fricile ei, cum s-a hotărît să plece. „Prima barieră a fost acceptarea faptului că într-adevăr vreau să fac acest lucru. Odată ce mie nu mi s-a mai părut o atît de mare nebunie, totul a venit natural. Una dintre frici a fost legată de Iran, dar nu de teroriști, ci de bărbaţii care ar încerca să mă atingă. Acum rîd de mine cînd mă gîndesc de ce mi-era mie frică. Nu zic că nu se poate întîmpla. Însă se poate întîmpla oriunde. N-a fost totul lapte şi miere. Am încercat să le iau pe toate, bune şi rele, aşa cum au venit. Să te agiţi că ceva nu merge cum ţi-ai dori n-are nici un rost. Este ceea ce este." A învăţat multe în călătoria ei şi spune că ar repeta oricînd experienţa. A învăţat să fie mai răbdătoare, să se accepte aşa zăpăcită cum zice că e şi să ia lucrurile aşa cum sînt. S-a împăcat cu ea deşi, spune, mai are multe de învăţat despre răbdare şi acceptare de sine.

Au fost şi incidente, au fost şi momente grele, însă Alina nu vrea să pună accentul pe ele. Cea mai frumoasă şi interesantă a fost interacţiunea cu oamenii. Cum eşti privită atunci cînd călătoreşti singură? Oamenii

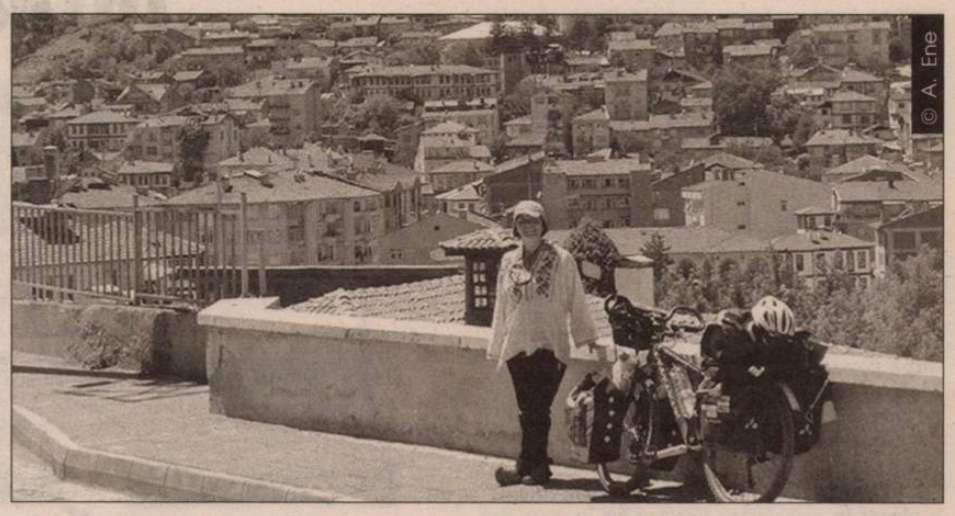

din România care au auzit că pleacă au avut, în general, o reacţie pozitivă, cu excepţia cîtorva reacţii viscerale, pline de judecăţi şi prejudecăţi. Pe drum, a întîlnit peste tot oameni primitori, dar, previzibil şi îmbucurător pentru mine, care sînt îndrăgostită de ţara asta, nicăieri ca în Iran. Şi m-am bucurat tare mult cînd în Teheran s-a întîlnit cu prietenii mei (http://dilemaveche.ro/sectiune/societate/articol/marti-inainte-nowruz).

Peste tot a primit flori, zîmbete, claxoane, priviri uimite, ceai negru, i s-a spus *„Maladetz!"* în Armenia şi *„Thank you for visiting Iran!"* O fată singură pe bicicletă nu e o apariţie tocmai obişnuită, aşa că nu de puţine ori a fost întrebată dacă are un partener de călătorie. În Iran chiar a avut – un olandez simpatic, despre care lumea credea că îi e soţ şi îi întrebau de copii.

În Turcia s-a întîlnit cu două cupluri de motocicliști români, cu care s-a intersectat apoi şi în Georgia. Tot în Georgia, după o furtună zdravănă, a pedalat, uimită de frumuseţea peisajului, o bucată de drum cu un căţelandru recuperat de pe malul rîului.

Orice călătorie are momentele ei magice, epifaniile care-ţi spun ceva esenţial despre tine, lucruri pe care poate în confortul casei tale nu le-ai putea trăi. „Nicăieri, însă, n-am fost mai plină de fericire ca în Armenia, la Podul Dracului. Genul de fericire care te umple pînă la refuz. Nu aveam nevoie de nimeni şi de nimic. Îmi eram de ajuns."

PUBLICITATE

GRAND CINEMA&MORE

Bolshoi
Founded in 1776

2014
15

NOTEAZĂ-ȚI ÎN AGENDĂ SPECTACOLELE DE BALET ALE TEATRULUI BOLSHOI.
LE POȚI VIZIONA ÎN EXCLUSIVITATE LA GRAND CINEMA & MORE

Achiziționează abonamentul special* pentru toate cele 7 spectacole:

LEGENDA DRAGOSTEI
26 OCTOMBRIE 2014

LACUL LEBEDELOR
25 IANUARIE 2015

FIICA FARAONULUI
23 NOIEMBRIE 2014

ROMEO ȘI JULIETA
8 MARTIE 2015

LA BAYADERE
7 DECEMBRIE 2014

IVAN CEL GROAZNIC
19 APRILIE 2015

SPĂRGĂTORUL DE NUCI
21 DECEMBRIE 2014

PATHE LIVE

*Perioada de achiziție a abonamentelor este 15 august – 12 octombrie 2014.
Detalii pe www.grandentertainment.ro

băneasa shopping city

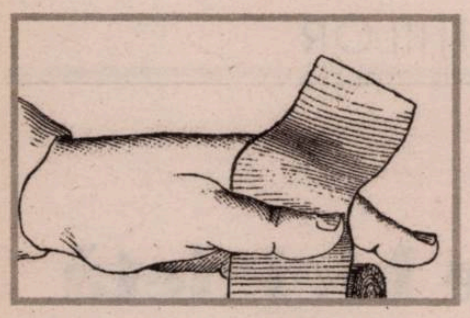

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Coliziune frontală între PRO şi Antenă

Toamna asta, competiţia dintre posturile TV comerciale din România e interesantă. PRO TV şi Antena 1 se atacă frontal, programînd în aceeaşi zi *talent show*-uri rivale sau *cooking game show*-uri.

Dacă mai era nevoie de o dovadă că PRO TV se va păstra în topurile de audienţă (aproape) la fel de sus ca pînă acum, ea se numeşte *Vocea României*, în formula remaniată, care a început săptămîna trecută. Conform unor surse neoficiale, această producţie a fost mărul discordiei dintre Mona Segall, producătoarea sezoanelor trecute, şi managementul multinaţional apărut la PRO TV după plecarea fondatorului, Adrian Sârbu. Motivele au fost două: o micşorare de buget pe care o cerea echipa lituanianului Alexander Cesnavicius, trimis în România să readucă postul pe profit, şi trecerea sub controlul unor consultanţi străini. Mona Segall a plecat în primăvara acestui an la Antena 1, împreună cu o mare parte din echipă şi cu vedete ca Horia Brenciu sau Ştefan Bănică Jr. După ce primul vărsase şi stîrnise lacrimi la *Voce*, iar al doilea prezentase longevivul *Dansez pentru tine* la PRO TV, amîndoi au fost reprofilaţi în juraţi la *X Factor*.

Cea care a intrat prima în emisie a fost însă *Vocea României*, programată în acest sezon marţea şi vinerea. Pe 16 septembrie, la prima difuzare, a realizat rating-uri simţitor mai mari faţă de *Next Star*-ul lui Dan Negru, producţie redutabilă în sezoanele trecute, cînd era programată joia, la concurenţă cu serialele de pe PRO TV: pe urban – 11,2% faţă de 6,7%, iar pe 18-49, publicul comercial – şi mai mult, 14,7% la 5,4%.

Dincolo de victorie, a fost clar că noua echipă a show-ului, compusă din Peter Majesky şi Melanie Triebel, producători străini, cu experienţă în mai multe pieţe, a funcţionat. Cu Tudor Chirilă pe scaunul lui Horia Brenciu, *Vocea* pe stil nou a început într-un stil vizual şi un ritm care aminteşte de echivalentele ei din pieţe TV dezvoltate.

Vineri, a sosit ziua bătăliei 1:1 între *Vocea României* şi *X Factor*. Previzibil, *Vocea* a cîştigat în faţa show-ului produs de fosta ei realizatoare, care îl include pe Brenciu, fost şi el la *Vocea* – dar la o distanţă mai mică: 10 puncte pe urban, faţă de 9, şi 12, faţă de 9,3, pe public comercial. *X Factor* performează, de altfel, mult mai bine decît în sezoanele în care făcea 5-6 puncte.

Dacă în privinţa *talent show*-urilor, lucrurile erau clare de la prima difuzare a *Vocii* din acest sezon, mai interesantă a fost cealaltă bătălie 1:1, dintre *Master Chef* şi *Hell's Kitchen*. Transferul către Antenă s-a produs aici integral, fiindcă cei trei şefi sadici sînt acum *Bucătarii Iadului*, pe acest post. Primul *Master Chef* a făcut rating-uri bune, programat fără prea mare concurenţă, dar a fost neconvingător ca producţie, în ciuda imaginii îngrijite. Patrizia Paglieri, Adi Hădean şi FOA nu şi-au intrat încă în roluri (poate mai puţin ultimul), dialogurile par artificiale, decupajul conţine acţiuni redundante. În paranteză fie spus, de producţie s-au ocupat nu cehii, ci Media Factory, un independent autohton titrat, dar cu un portofoliu de formate de mai mică anvergură. Totuşi, la prima difuzare, *Master Chef* a reuşit 8-11 puncte, în funcţie de target, fără o concurenţă puternică. Show-ul e bine luminat, bucătarii şi concurenţii sînt aspectuoşi, iar decenţa care înlocuieşte *humiliation show*-ul din sezoanele trecute e pe alocuri plicticoasă, dar reconfortantă faţă de ceea ce am văzut anterior.

Luni, atunci cînd *Hell's Kitchen* a intrat în emisie la concurenţă cu Paglieri, Hădean & FOA, a părut că toate ingredientele de succes ale unui singur show culinar s-au împărţit la doi – şi pe undeva, aşa a şi fost. Dumitrescu, Bontea şi Scărlătescu şi-au uitat decorurile, lumina, machiajul, operatorii şi ultimele rămăşiţe de bun-simţ la PRO TV, pentru, totuşi, un îndelung şi molipsitor acces de bădărănie, de astă dată cu nume mult mai bine ales: *Bucătarii Iadului*. Vizual, show-ul e mai degrabă *Bucătăria Dracului*, din cauza luminii de hală industrială în şomaj tehnic şi a invitaţilor nemachiaţi, cu căutături îngrozite şi îmbrăcaţi ca din ajutoare, care creau senzaţia că au fost abuzaţi luni la rîndul, şi nu numai verbal, înaintea premierei. Cei trei tocători de oameni au folosit în mod repetat cuvîntul „vomă" la adresa felurilor propuse de concurenţi; nu e clar dacă de vină au fost lumina proastă şi operatorii cu studii medii, dar metafora a fost, adesea, mai curînd scabroasă decît inadecvată.

Montajul mult mai rapid şi mai bun decît la PRO TV şi personajele cu vorbe mai multe şi mai naturale la ele au creat un contrast curios faţă de colorata, manierata şi plicticoasa lume a lui *Master Chef*. Dacă butonaţi cu viteză între cele două emisiuni, vă puteţi juca de-a eolii şi morlocii, imaginîndu-vi-i pe Patrizia, Hădean şi FOA în ghearele lui Dumitrescu, Bontea şi Scărlătescu. Sau chiar tranşaţi şi gătiţi de pirpiriii şi submisivii concurenţi ai celor trei. *The horror... the horror...*

Cum la ora la care scriu aceste rînduri, rating-urile încă n-au apărut, singurul pronostic la care mă pot aventura e că între cele două show-uri va exista o diferenţă medie de cel mult două puncte, dar nu pot spune în ce sens. Rămîne de văzut cîte branduri vor dori să-şi insereze sigla peste „vomă", aşa cum s-a întîmplat la prima ediţie din *Hell's Kitchen*.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

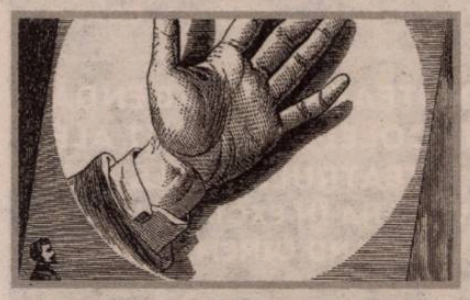

Adina POPESCU

portrete din mers

Copilul-pet

„Nici nu discut! Canapeaua aia de la maică-ta nu e bună de nimic... nu mai ştii că am dormit o dată pe ea şi ne-a rupt la amîndoi spatele? Vrea să ţi-o bage pe gît, ca să nu mai dai bani pe alta. Uită-te şi tu cum e asta şi care-i diferenţa! Ia, încearc-o puţin!" Doi adulţi tineri, amîndoi uşor supraponderali – de fapt, se văd pe corpurile lor doar primele efecte ale sedentarismului, se trîntesc pe canapeaua Stockholm de două persoane, extensibilă şi, în acelaşi timp, încep să salte pentru a verifica moliciunea saltelei. La un moment dat, ea se uită în jur, ca şi cum ar fi pierdut ceva sau pe cineva şi răcneşte: „Alexandru! Nu-i voie acolo! Nu pune mîna! Treci aici imediat!" Alexandru, un băieţel de 4-5 ani, abandonează cu regret un straniu obiect pentru depozitare, pe care încerca să îl desfacă, şi se întoarce la părinţii lui. „Stai aici, cu noi! Nu mai pleca de unul singur!" Copilul se aşază mofluz pe canapeaua Stockholm, al treilea din şir, şi se uită la cei doi care continuă să salte ca într-un joc stupid.

Îmbătat, pe la prînz, din toate colţurile magazinului IKEA – acest paradis domestic – se aud strigăte, îndemnuri, ordine asemănătoare cu cel de mai devreme: „Nu e voie!", „Lasă aia!", „Vino aici!", „Încetează acum!", „Tu n-auzi că vorbesc cu tine?", amestecate cu plînsete, icnete, sughiţuri, zbierăte, suspine care iau treptat forma unor proteste pe care nimeni nu are timp şi răbdare să le asculte. Ai senzaţia că ai nimerit în mijlocul unui circ de sufragerie, iar dresorii sînt într-un permanent conflict cu micile lor sălbăticiuni. Copiii mişună peste tot, atîrnaţi de părinţii lor cu nişte lese invizibile. De multe ori, îi uită prin diferite cotloane, apoi îi recuperează certîndu-i, n-au voie să facă nimic decît să-i urmeze docili, să le asculte preferinţele pentru culoarea roşie sau albastră, sau interminabilele calcule care se termină invariabil cu: „N-avem bani acum!" Unii dintre părinţi îi abandonează în spaţiul de joacă pentru copii, de la intrare, ca şi cum şi-ar parca bicicletele, însă cei mai mulţi îi iau cu ei în turul magazinului, nu au cum să nu participe la acest ritual, această plimbare prin casa ipotetică a viişurilor, căci, „în fond, sîntem o familie". De ce am mai avea copii dacă nu i-am arăta şi altora? Şi ce drăgălaşi sînt cînd nu le e foame, nu vor pipi, nu se plictisesc de moarte, nu cerşesc atenţie şi se aşază ca nişte păpuşele pe toate canapelele şi scăunaşele astea minunate şi noi, ca să putem să le facem o poză cu *smart*-ul şi să-i punem pe Facebook! Să împărtăşim tuturor „starea": „Simţindu-se relaxată la IKEA!"

De ce am mai avea copii dacă nu i-am arăta şi altora?

Timp de două ore, am ascultat cu atenţie şi n-am auzit nici măcar o încercare de conversaţie în care copilul să-şi spună o părere, n-am surprins nici o frîntură de comunicare între cele două triburi, singura relaţie era cea de subordonare. De ce mă miră, în fond, nu sîntem la muzeu sau la teatru, copilul chiar nu are ce să întrebe aici. Ce e aceea o uşă glisantă? De ce husa e detaşabilă şi lavabilă? IKEA e o lume a adulţilor, în care copiii lor sînt nişte accesorii indispensabile pentru a le crea senzaţia de confort total, chiar dacă nu cumpără nimic. Însă vor cumpăra, la final, tot felul de fleacuri şi de mărunţişuri, căni şi suporturi pentru prosoape, ca să nu plece cu mîna goală. Cuplurile, aproape identice, se vor certa la ieşire că iar au cheltuit 300 de lei aiurea, neprogramaţi, *out of budget*, iar puştiul (sau puştoaica) îşi va primi hot-dog-ul drept recompensă că şi această ieşire în public s-a încheiat, totuşi, cu bine. La un moment dat, tatăl sau mama îşi va aminti din nou de el: „Ia uite ce te-ai mozolit pe faţă!" Îi va şterge mustarul cu şerveţelul, cu gesturi nervoase. „Treci în maşină imediat!"

Nu-mi dau seama cînd a apărut copilul-*pet* şi dacă aparţine exclusiv acestei aşa-zise *middle class* care trebuie să facă în mod regulamentar copii. Uneori, el se identifică cu copilul-trofeu. Îl poţi întîlni nu doar la IKEA, ci şi în toate hiper- şi supermarket-urile din marile oraşe. Uneori, e aşezat ca un bagaj preţios în coşurile de cumpărături. Îl poţi vedea zilnic pe Facebook, în diferite ipostaze. În funcţie de atitudinea părintelui feisbuchist, îţi poţi da seama şi de tipul de ataşament. Cînd sînt foarte mici, bebeluşi, toţi sînt nişte *puppies*, nici nu contează prea mult specia. Animăluţe drăgălaşe care dorm în cărucioare sau cască ochii curioşi. N-am nimic cu a posta fotografii cu copii pe Facebook, contează, însă, felul în care îi prezinţi, „îi afişezi". Treptat, pe măsură ce cresc, ei trec prin diferite stadii de prezentare – de la stadiul de pisicuţă, acoperită de funde şi pieptănată în diferite moduri, la cel de leu tînăr, sau la cel de *pet* pretenţios, de tipul iguană. Foarte rar văd poze în care aceşti copii sînt în relaţie cu părinţii lor. O relaţie în care să se simtă duioşia, afecţiunea. Copilul devine doar un exponat, „un produs". El ar trebui să transmită un singur mesaj – uitaţi-vă la mine, exist, sîntem o familie fericită!

Mălina AMORTOAIE

Pe culmile disperării, spre marea intelectualizare

– despre elevi şi lecturile lor de vacanţă –

Spălarea pe creiere

Cum altfel: de mici copii, ne trezeam deodată cu cîte un părinte ori vreun bunic în faţa noastră în timp ce ne construiam poveştile noastre cu păpuşi, Lego şi maşini, zîmbitor şi mîndru nevoie mare, zicîndu-ţi, de parcă ar fi cea mai tare chestie posibilă: „hai să învăţăm o poezie!“. Din fericire, maică-mea abandonase de mult misiunea asta imposibilă, cînd mă vedea un copil aşa receptiv, care învăţa al treilea vers şi apoi îl uita pe primul, astfel că bunica a fost cea care m-a introdus în tainele învăţatului pe dinafară, în vacanţele de vară şi de iarnă (trăsesem şi lozul norocos: bunica era educatoare).

Învăţăm pe de rost ca proştii că aşa trebuie, că numai prin învăţat ajungem să fim oameni *mari*. Învăţăm de mici ce ni se zice că trebuie, cînd ni se zice că trebuie, cum ni se zice că trebuie, că de!, omul face parte dintr-o societate, trebuie să respecte normele şi valorile ei. Tragedia românească e că, de generaţii, conştientizăm că învăţam prost, dar nu schimbăm nimic, că rezultatul e bun. „Îl ştii pe Bobică Abobicului? Mami, învăţa încontinuu şi acuma a ajuns tare bine. Treci şi reciteşte *Hanu Ancuţei* şi nu mai comenta.“

Lingurile salvatoare de untură de peşte

Din seria spălatului pe creieraşe, literatura de liceu îşi are rolul bine stabilit de ceva timp. Popor patriot, care îşi cunoaşte valorile şi le preamăreşte, ne obligăm odraslele să ia din lingurile de cultură pe care le-am băgat şi noi, şi bunicii, pe gît, mai de plăcere, mai de nevoie. Şi nu ne explicăm de ce abia jumătate din toţi participanţii la bac sînt admişi.

Cert este faptul că mai toţi copiii sînt chinuiţi de lectura de vacanţă. Am luat la întrebări mai mulţi colegi şi nici unul nu a respins ideea de a citi vara asta. „După o noapte de clubăreală, e fain să stai pe plajă *chill* şi să citeşti.“ Numai că nu le place să citească de ciocoi, nu le place să audă iarăşi de povestea răsuflată din *Baltagul,* nu mai vor să se tot plimbe cu gîndurile în universal rural, un univers rural care nu mai există, „măcar de ar fi fost ceva deosebit la el“. Există cîteva romane privite cu reticenţă de majoritatea. „Să dai orice de Hemingway pe *Mara?* Să fim serioşi“, îmi spunea o colegă de clasă acum doi ani, cînd ni s-a zis să citim *Mara*. Altcineva mi-a spus că vara asta vrea să citească tot ce găseşte de Camus, că a citit *Ciuma* şi i-a plăcut, dar trebuie să termine odată cu *Ion,* pe care îl citeşte de cinci luni şi nu reuşeşte să îl termine, şi mai are de citit şi *Moara cu noroc*. Alt prieten îmi zice că nu vrea să citească nimic, dar îl pune „fa' maică-mea” să citească *Morometii*.

„Nu există un lucru mai rău decît o carte proastă“

Mi-au zis mai multe despre cum stă treaba cu lecturile obligatorii A., N. şi V. Există o anumită categorie de elevi care se simt vinovaţi că nu apreciază şi nu pot aprecia operele clasice aşa cum ar trebui, dar care totuşi încearcă, care au simţit că nu pot lăsa norul de dezinteres pentru cultură şi valorile româneşti să le plouă şi lor în cap. Pe A. am văzut-o citind la metrou, de multe ori. Astăzi citea *Procesul* de Kafka. Am întrerupt-o din citit să îmi spună cum vede ea lecturile de vacanţă şi cum se descurcă cu ele. „Am citit tot deja, din timpul anului“, îmi spune cu un zîmbet resemnat. O întreb dacă i-a plăcut ceva din tot ce a citit. M-a întrebat dacă scriu dacă îmi zice că nimic în mod deosebit, am dat din cap şi s-a uitat la mine tristă şi apoi în jos. „Cred că sînt insensibilă. Va trece bacul, iar eu voi uita despre ce a fost vorba în *Ion,* o să uit personajele care au pierdut scrisoarea aia idioată, o să uit de *Mara,* o să uit cine naiba era Stavrache. Nu m-au impresionat, nu m-am regăsit, nu m-au făcut să trăiesc ceea ce citeam. Nu a fost o lectură plăcută, după fiecare pagină citită a trebuit să îmi iau notiţe, să îmi dau seama ce citate aş putea include în comentarii. Poate lectura ar fi fost mai uşoară dacă nu erau acele comentarii. Uite, cum ar fi ca la bac să îmi ceară să creez un personaj care să aibă trăsăturile lui Gheorghidiu?“ A. îmi dezvoltă cu entuziasm ideea ei, despre cum crede ea că ar trebui verificate cunoştinţele unui elev şi cum ar trebui promovată lectura obligatorie. „Numai faptul că e obligatorie îţi ia tot elanul.“ O întreb ce va citi de plăcere vara aceasta şi îmi răspunde încîntată că vrea să îi citească pe Dostoievski, George Orwell şi poate să încerce, dacă va avea timp, să citească şi ceva de Arthur C. Clarke. „Stai, stai, stai! Mi-a plăcut una. Am uitat să-ţi zic. Mi-a plăcut *Ultima noapte de dragoste*“, îmi spune şi fuge să prindă metroul de Republica.

„Să dai orice de Hemingway pe Mara? *Să fim serioşi.“*

Există altă categorie de elevi care citesc autorii canonici, obligaţi de părinţi şi înfricoşaţi de bac. Prietena mea, N., este printre aceştia. N-am văzut-o niciodată citind, dar ea spune că citeşte acasă, în linişte, şi doar ceea ce îi place. Intră nervoasă în cafeneaua în care o aşteptam, aruncîndu-mi primul volum din *Morometii* pe masă. „Nu îl mai suport pe Moromete *fa fa fa fa,* vreau şi eu să citesc *Urzeala tronurilor,* că e foarte şmecher serialul şi nu am cum să citesc măcar o carte din serie că mă pune mama să citesc tîmpeniile astea. Tu ştii că dacă citesc un rezumat de pe net e fix aceeaşi brînză. Deci citesc o pagină şi îmi intră pe-o ureche ce-am citit şi îmi iese pe cealaltă. *Eugénie Grandet* a fost apă de ploaie pe lîngă asta... măcar nu era *fa fa fa fa* peste tot. Băi, trebuie să termin toate volumele pînă săptămîna viitoare, dacă vreau la mare! Nu mai pot! Înnebunesc!“ O las să se liniştească şi îmi arată un caiet cu lista cu expresii pe care le-a scos din *Morometii* şi vrea să i le arate mamei. „Notez fiecare înjurătură. Cu numărul paginii şi rîndul. O să scriu un caiet întreg. Mi-a zis să găsesc o cale să îi arăt că am citit dacă vreau bani de mare.“ O întreb dacă vrea să citească pentru ea ceva anume, dacă are în viitor, în plan, să citească o carte de plăcere, în afară de *Urzeala tronurilor*. Se uită la mine tristă „Ce plăcere? Că vine bacul...“ Apoi se gîndeşte puţin şi adaugă amărîtă: „Bacovia era mai vesel cînd scria, decît sînt eu acum.“

Există şi altă categorie de elevi care se dau bătuţi, învaţă comentariile pe de rost la bac şi nu citesc nimic. Cu V. m-am văzut în parc, mă aştepta jucîndu-se pe telefon un joc care îi verifica cunoştinţele din sfera fizicii. Este foarte pasionat de fizică, a fost şi la Los Angeles cu un proiect cu NASA, şi a luat o medalie de acolo. Îl întreb ce a mai citit în ultima vreme, din lectura pentru şcoală. Îmi răspunde continuînd să se joace, neinteresat şi distrat – „nimic“. Termină un nivel şi se întoarce la mine şi începe să îmi explice că nu va citi nici în ruptul capului aşa ceva. „Am lucruri mai importante de citit şi de învăţat. Mă laşi... să mă apuc de Sadoveanu şi să îmi petrec timp citindu-l pe el, în loc să citesc nişte chestii logice, care ţin de realitatea din jurul meu şi jurul tău. Acum răsfoiesc *God Created the Integers* a lui Hawking. Nu cred că se compară. Un comentariu la *Luceafărul* l-am învăţat într-o zi. Într-o lună, deci, învăţ materia pentru bac. Şi la şcoală n-am nevoie... şi aşa mă duc degeaba.“ Îl întreb ce cărţi ar prefera să citească în locul celor considerate obligatorii. „Eu şi-aşa citesc ce mă interesează. Dar e clar că aş prefera să pot citi literatură universală, nu despre viaţa la sat de la noi, de acum 200 de ani. Sincer, n-aş zice nu dacă ar trebui să citesc pentru şcoală ceva de Isaac Asimov. Mi-a zis un prieten că e *blană (cool)* rău.“

De bac

Mi-am primit şi eu materia de citit pentru vacanţă, acum cîteva săptămîni. De atunci sînt în priză, că vine bacul la anul şi na, trebuie să încep să intru şi eu în spiritul *antebacuiesc*.

„Aveţi *Zmeura de cîmpie?*“, „Nu vă supăraţi, doamna de la librăria din Titan mi-a zis că la librăria din Militari sigur o aveţi. Chiar nu e în depozit?“, „Alo, bună ziua, aveţi cumva *Zmeura de cîmpie* de Mircea Nedelciu? Nu? N-o aveţi pe stoc? Păi, pe site aşa zicea...“

De vreo trei săptămîni mă plimb pe la librării şi anticariate să mă aprovizionez pentru bac, şi cînd o să pun mîna pe *Zmeura de cîmpie* o să fie o mare reuşită pentru mine. Dar adevărul e că lectura de vacanţă pe care am primit-o anul asta nu mă face deloc să închid ochii şi să număr pînă la 10. În afară de poeziile acelea pentru bac, înjurate de chinuiţii dinaintea mea şi de chinuiţii ce vor veni după mine, nu mi se pare că trebuie să te strofoci prea tare, dacă ai trecut prin sabie şi foc verile trecute. Problema mea, ca şi a multor sărmani copii, torturaţi cu poezii de cînd stăteau cu suzeta în gură, e că ne curge sînge din nas la comentariile pe care trebuie să le facem ulterior. Comentarii care devin valoroase şi corecte dacă respecţi aceleaşi idei, idei pe care trebuie să le înveţi ulterior, că de! tu nu ai cap şi nu trebuie să ai ca să gîndeşti. *Par example* de situaţie de realizat comentarii literare faine, în ultimele săptămîni de şcoală m-am lovit de domnul Macedonski şi *Noapte de decembrie*. Am încercat să scot în evidenţă ceea ce mie mi se părea a fi bazaconii fără sens, care îmi făceau neuronii să tremure şi urechile să sîngereze. Probabil din pricina lipsei mele de sensibilitate, de înţelegere, de maturitate. Au încercat şi alţii, dar cred că n-au luat bacul dacă au zis ce au crezut ei de fapt. Cît de sus să te ridici în picioare cînd toată lumea stă jos?

Şcoala nu e democratică însă şi parcă văd că n-o să fie prea curînd şi mă voi trezi străbunică, învăţîndu-mi nepoţii să-mi recite pe de rost de somnoroase păsărele şi de căţei şchiopi şi zdrenţuroşi.

***Mălina Amortoaie** are 17 ani şi este elevă la Colegiul Naţional „Sf. Sava“.*

PUBLICITATE

aduse cu poșta

Istoria e cea mai frumoasă poveste?

Dacă ar fi să analizez pe scurt istoria relației pe care am avut-o de-a lungul vieții cu televizorul, aș clasifica-o drept complicată, instabilă, volatilă, năbădăioasă chiar. „Vîrsta de aur" ar fi cea din anii '70, cînd serialele de desene animate *Mihaela, Lolek și Bolek, Calimero, Bălănel și Miaunel, aventurile* lui Pătrățel, cele cîteva minute de *Ciocănitoarea Woody* sau Tom și Jerry de la *Album Duminical,* sau, puțin mai tîrziu, serialele *Ce vrăji a mai facut nevasta mea?* (Samantha), *Daktari, Mannix, Kojak, Linia maritimă Onedin, Fortsyte Saga* și expedițiile căpitanului Cousteau mă țintuiau pur și simplu în fața ecranului, într-o stare de euforie și dependență totală. A urmat, așa cum se știe, epoca întunecată a celor două ore de emisie pe zi, cînd continuarea miraculoasă a *Galei desenului animat,* programele televiziunii bulgare (cu ale sale ecouri precum... *draghi zritili... leka noci detza... cistita nova gudina...)* dar și cele cîteva filme văzute la vecinul de la 5, care avea „video" (și nu orice fel, ci recorder, cu care putea înregistra de la bulgari) erau singurele consolări. Desigur, asta cînd nu apăreau imprevizibilele pene de curent.

A venit apoi entuziasmul din decembrie '89, cînd, cu priviri exoftalmice, așteptam dintr-o clipă în alta anunțul oficial al reinstaurării paradisului pe pămînt, entuziasm întrerupt la doar cîteva zile, de mascarada „procesului Ceaușeștilor", și apoi nimicit definitiv de evenimentele din ianuarie și maiunie 1990, dar și de valul de vulgaritate, ipocrizie, cinism și prost gust agresiv, care, deghizat în „profesionism", a pus treptat stăpînire pe majoritatea covîrșitoare a posturilor de televiziune, private sau nu, pînă în zilele noastre.

După redescoperirea lecturii ca alternativă a televizorului (fenomen apărut pentru mine în noiembrie 2001, adică la vîrsta de 34 de ani, și întreținut, nu fără oarece eforturi, pînă în prezent), relația mea cu micul ecran a căpătat un caracter sporadic, distant, plicticos și într-o oarecare măsură politicos, dar o politețe stingheră, jenată, ca la reîntîlnirea întîmplătoare cu o fostă iubită pe care ți-ai propus să o uiți definitiv. Sigur, mă mai uit la cîte un film (artistic sau documentar), sau la transmisia marilor evenimente sportive, de genul campionatelor mondiale de fotbal sau snooker, ori, mai nou, al meciurilor Simonei Halep, dar exclud cu stoicism emisiunile de știri sau dezbaterile de gen „talk-show" ca sursă serioasă de informații. Dacă vreau să mă informez, trag aer în piept și navighez pe site-urile de știri, unde, în plus, acum am și sunet, și imagini video. Ceea ce, în fond, face televizorul dispensabil.

Se întîmplă însă ca, luat cu diverse treburi, acasă sau aiurea, să trec pe lîngă un televizor în funcțiune și adesea să prind, cu colțul ochiului sau doar cu urechea, diverse fragmente care nu mă lasă indiferent. Multe din ele – psihanalizabile. Primul care îmi vine în minte face parte din comentariul în direct al meciului de fotbal Grecia – România: „Este bine că mingea e la noi, pentru că astfel grecii nu pot intra în posesie și deci nu se pot apropia de poarta noastră..." (TVR, duminică, 7 septembrie 2014).

Pe altele le-am notat în agendă de-a lungul ultimilor ani și, deci, sînt în măsură să dau cîteva exemple. Iată-le: „...Sînt români care nu știu să se spele pe față, domnule, pe față și prin urechi. Iată de ce eu cred că votul în România trebuie să fie obligatoriu!" (Florin Călinescu, scos din minți într-un talk-show TV, toamna lui 2008); sau: „Să știți! Clasa politică nu reprezintă România tăcută! Să știți... oamenii obișnuiți sînt *serioși!* Ei se gîndesc *numai* la familie și la bani!" (Tudor Octavian, revoltat, la un talk-show TV, 1 octombrie 2009); sau acest fragment dintr-o discuție între Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu, despre diferențele dintre cartea clasică și cartea electronică, în care Liiceanu spune: „E ca și cum ai înlocui o femeie cu o femeie gonflabilă", iar Pleșu răspunde, după o scurtă pauză de gîndire: „Nu pot să mă pronunț, nu am folosit niciodată o femeie gonflabilă" (TVR, ianuarie 2011); dar mai ales (eu o consider bijuteria coroanei): „...Criza economică vine peste noi cu un minus care ne cuprinde fără voia noastră..." (Radu Tudor, analist politic, pe un ton grav, cu ochii măriți, fără să clipească, Antena 3, martie 2009).

Tot astfel, într-o bună zi, trecînd pe lîngă un televizor, am înregistrat automat următoarele cuvinte: „...Și pînă data viitoare, nu uitați că istoria este cea mai frumoasă poveste!" Am scuturat din cap și mi-am văzut de treabă mai departe. Dar după cîteva zile am surprins din nou fragmentul, exact în aceeași formulă. „...Și pînă data viitoare, nu uitați că istoria este cea mai frumoasă poveste!" Am înțeles, în cele din urmă, că este vorba despre formula de încheiere pe care realizatorul o rostește, pe un ton triumfător și cu sentimentul datoriei împlinite, după fiecare episod al emisiunii educative *5 minute de istorie,* difuzate (pînă de curînd, nu știu dacă și în prezent) de postul național de televiziune. Am început să urmăresc emisiunea și am surprins astfel un episod în care se vorbea despre morții de la Canalul Dunăre – Marea Neagră (cu referire specială la intelectualii interbelici care și-au găsit sfîrșitul acolo), un altul despre victimele de la Casa Poporului, altul despre cele de la metrou, altul despre înăbușirea revoltei de la Brașov din 1985. Toate încheiate cu aceeași formulă: „...Și pînă data viitoare, nu uitați că istoria este cea mai frumoasă poveste!"

„...Sînt români care nu știu să se spele pe față, domnule, pe față și prin urechi."

Oare ce este frumos în prăbușirea Imperiului Roman?

Sigur, înțeleg că există în istorie momente glorioase, înălțătoare, pentru unul sau altul dintre învingători, victorii de răsunet, reîntregiri teritoriale, încoronări salvatoare etc., dar să spui și să repeți insistent că istoria e cea mai frumoasă poveste? Așa, la modul absolut, fără nici un echivoc? Sigur, poți să spui și să repeți asta netulburat, în fața elevilor sau a studenților, care se presupune că sînt interesați de domeniu și care vin cu bună-credință la cursuri, convinși, în inocența lor, că fără ceea ce le administrează domn' profesor, în mod academic, nu vor învăța niciodată nimic. Însă eu, ca telespectator neutru, cînd aud asemenea sentință la postul național de televiziune, aș putea să mă întreb, de exemplu: oare ce este frumos în prăbușirea Imperiului Roman și instaurarea, odată cu creștinismul (coincidență sau nu) a întunericului profund caracteristic Evului Mediu? Dar ce a fost frumos în cei peste 40 de ani de comunism? A fost frumoasă exterminarea a zeci de milioane de nevinovați în al Doilea Război Mondial, doar pentru că, pînă la urmă, nazismul a fost învins?

Dar dacă istoria e cea mai frumoasă poveste, atunci ce facem cu Napoleon, care a spus și a scris: „Istoria e o minciună pe care nimeni nu o contestă"? Sau cu Dimitrie Drăghicescu și cartea lui *Din psiholgia poporului român?* Sau cu Cioran – „Oamenii nu îi urmează decît pe cei care le împart iluzii"?

Dincolo de retorica acestor întrebări, nu aș mai vrea decît să adresez o rugăminte: domnilor profesori, lăsați-ne măcar poveștile, că de realitate sîntem sătui!

Șerban GEORGESCU

PUBLICITATE

Educaţie, infrastructură, legalizarea marijuanei

– ce aşteaptă adolescenţii de la viitorul preşedinte –

Pentru că Dosarul acestui număr din Dilema veche *este „Preşedintele“, i-am întrebat pe cîţiva elevi de liceu ce ar schimba în mod fundamental, dacă ar deveni preşedinţii României. Iată ce au răspuns.*
NB: Unele dintre lucrurile pe care spun că le-ar face nu intră în competenţele constituţionale ale preşedintelui. Dar asta e altă discuţie...

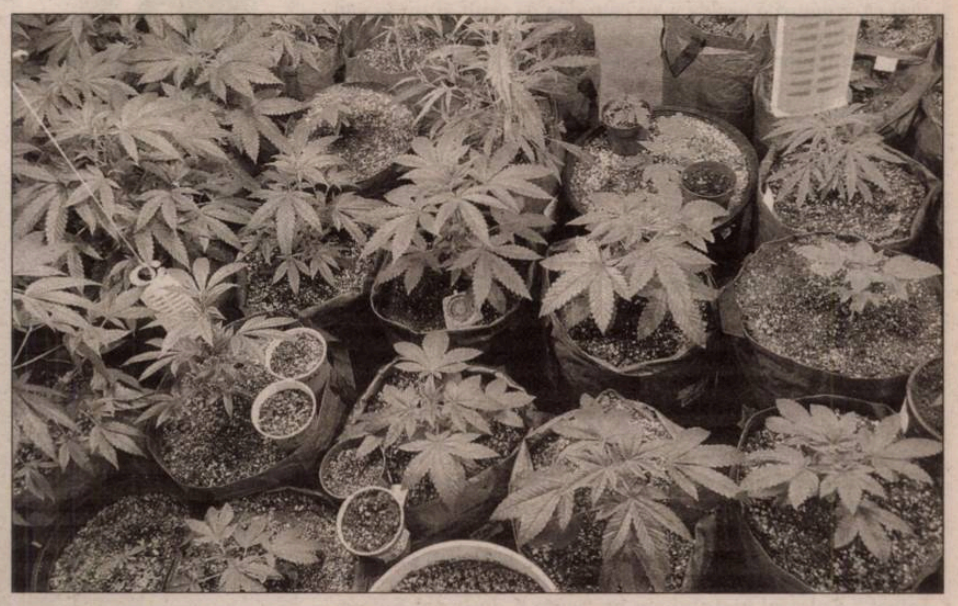

„Aş opri orele de religie“

Primul lucru pe care l-aş face ca preşedinte în România ar fi să încerc să schimb legislaţia „seculară“. Consider că Biserica Ortodoxă Română este o instituţie ce are influenţe serioase asupra mentalităţii şi moralităţii colective a societăţii româneşti, avînd în vedere numărul considerabil de credincioşi. Cred că din cauza acestei mentalităţi, legislaţia pentru – de exemplu – drepturile femeilor sau ale homosexualilor are şanse mai mici de a trece sau, la nivel micro, promovează misoginismul şi violenţa domestică. Cu acestea fiind spuse, aş tăia subvenţiile pentru culte din România şi le-aş taxa ca pe orice alt SRL. Mai mult decît atît, aş opri orele de religie şi aş interzice toate manifestările religioase de masă în instituţiile de învăţămînt (rugăciunile la început de an, sfinţirile publice ale şcolilor etc.)

Claudiu Tader, *clasa a XII-a, Colegiul Naţional Bilingv „George Coşbuc“, Bucureşti*

Reeditarea manualelor, drumuri mai bune

Dacă aş ajunge vreodată în postura de preşedinte, în ciuda faptului că mi se pare una destul de incomodă şi nu mi-ar plăcea polemicile implicite şi conflictele de interes ce survin cu această poziţie, aş începe prin a reciti şi revizui toate legile ce ţin de Ministerele Educaţiei şi Turismului. Printre altele, aş reduce drastic numărul de parlamentari, deoarece, din cunoştinţele mele sumare referitoare la politică, costurile întreţinerii domniilor lor pot echivala cu o multitudine de ajutoare pentru şomaj, pentru copii cu dizabilităţi sau alte cazuri ce necesită mai multă atenţie şi sprijin financiar. Referitor la schimbările în domeniul educaţiei, presupun că aş avea în vedere cine şi cum se ocupă cu utilizarea fondurilor special destinate. De asemenea, aş suplimenta şi aş cere reeditarea manualelor şcolare în vederea păstrării informaţiilor relevante, şi aş sugera o schematizare mai practică a acestora pentru ca toţi elevii să fie interesaţi de subiectele predate. Cît despre turism, lucrurile ar fi la fel de complicate sau poate chiar mai problematice, căci pentru promovarea tradiţiilor şi obiectivelor româneşti este nevoie mai întîi de o infrastructură bine pusă la punct, pentru că multe dintre comorile ascunse ale ţării noastre sînt izolate în locuri greu accesibile din cauza drumurilor prost amenajate şi întreţinute. Cu aceste chestiuni aş începe eu la o primă aruncătură de privire... despre ideologii şi concepţii este mai greu să vorbesc, oamenii se schimbă prea greu.

Bianca Zugravu, *clasa a XI-a, Colegiul Naţional „Mircea cel Bătrîn“, Rîmnicu Vîlcea*

„Nu aş lăsa puterea să mă afecteze“

Dacă aş avea această poziţie, prima dată m-aş ocupa de economia ţării. Aş încerca să văd ce merge rău, aş vizita oraşele în care industria a avut de suferit, aş reduce salariul deputaţilor şi al tuturor oamenilor din Parlament, Guvern etc. la minimul pe economie, aşa ar veni toţi cu planuri pentru ca ţara să iasă din impasul economic. Vizitele pe care le-aş face nu ar fi cu mare fast, doar să văd ce fac oamenii. Apoi m-aş ocupa de un segment foarte important: educaţia. Aş încerca să implementez un sistem mai sănătos de învăţămînt. O altă problemă pe care aş încerca să o remediez este aspectul mediului urban şi al celui rural şi dispunerea cît mai multor fonduri europene pentru diferite proiecte. Un alt lucru important pe care aş vrea să îl fac ar fi alegerea cu cap a consilierilor. Dar cred că cel mai important lucru pe care îl voi face ca preşedinte ar fi să nu uit de personalitatea mea şi nu aş lăsa puterea să mă afecteze. Cred că ăsta trebuie să fie primul lucru pe care un preşedinte trebuie să îl facă. Aş rămîne o persoană simplă.

Mimi Popescu, *clasa a XII-a, Colegiul Naţional „Mircea cel Bătrîn“, Rîmnicu Vîlcea*

Adăposturi pentru cîini şi pentru oamenii străzii

România fiind o ţară care primeşte regulat fonduri europene, dar modificările din ţara noastră nefiind tocmai vizibile, aş verifica dacă aceste fonduri sînt folosite în totalitate în scopurile pentru care ne-au fost alocate. Dacă aş fi preşedinte, aş construi mai multe adăposturi pentru cîini şi pentru oamenii străzii, deoarece situaţia se agravează de la an la an. Aş reduce considerabil sumele de bani pe care populaţia ţării le plăteşte politicienilor şi aş regla situaţia pensionarilor, şi aş folosi acest surplus pentru a mări pensiile cu cel puţin 20%.

Iulia Mîţu, *clasa a XII-a, Colegiul Naţional „Mircea cel Bătrîn“, Rîmnicu Vîlcea*

„Aş dori să legalizez marijuana“

Nu e mare scofală. Te uiţi puţin în jur, încerci să gîndeşti la rece şi îţi dai seama ce ai vrea tu să faci dacă ai fi preşedinte. Eu, de exemplu, sînt fixat pe ideea că dacă am avea infrastructura mai bună, lucrurile s-ar mişca mult mai repede în toate domeniile, avînd în vedere că cel puţin deocamdată nu putem transporta lucruri sau persoane virtual. Deci aş îmbunătăţi infrastructura. A doua schimbare majoră: cred că ne-ar fi de mare folos nişte sisteme sanitare şi de educaţie mai bune. Şi spun asta pentru că, după părerea mea, un popor „prost“ şi bolnav este uşor influenţabil, iar asta poate fi defavorabil pentru el însuşi. De altfel, pentru că am doar 17 ani şi mintea îmi zboară mai ceva ca un MiG 35 Fulcrum, dacă aş fi preşedinte, mi-aş dori să legalizez marijuana. Şi asta doar pentru că în scurta mea experienţă de viaţă, am descoperit că există o invers proporţionalitate între cît de mult interzici un lucru şi cît de mult este el totuşi făcut, dar, bineînţeles, pe sub mînă.

Ştefan Bărgăonu, *clasa a XII-a, Colegiul Naţional „Gheorghe Vrînceanu“, Bacău*

„Aş face din politică o maşinărie care să funcţioneze logic“

Dacă aş fi preşedinte le-aş da românilor motive să rămînă în România. Le-aş da copiilor motive să se bucure, le-aş da tinerilor şansa să se regăsească pe ei înşişi, le-aş da bătrînilor motive să rămînă tineri. Aş face din politică o maşinărie care să funcţioneze logic şi corect. Aş vrea să-i pot învăţa pe oameni să respecte şi să iubească.

Georgiana Huţanu, *clasa a X-a, Colegiul Naţional „Gheorghe Vrînceanu“, Bacău*

„Marile schimbări încep din detalii“

Nu mă gîndesc în fiecare zi la ce aş face dacă aş fi preşedinte, dar dacă tot veni vorba, cred că, în primul rînd, m-aş schimba pe mine. Era o vorba care zicea că dacă vrem să schimbăm lumea, trebuie să ne schimbăm mai întîi pe noi înşine. Aşa şi cu preşedintele. M-aş strădui să fiu un model atît pentru tineri, cît şi pentru cei în măsură să-mi judece fiecare mişcare. Asta ar însemna să fiu un preşedinte cult, cu un aer demn şi, nu în ultimul rînd, devotat semenilor mei. Ei... deja lucrurile stau altfel cînd mă gîndesc la asta. Preşedintele este un fel de oglindă a ţării, nu? Asta înseamnă că ţara noastră ar fi una în care cultura şi tradiţiile sînt încurajate, în care problemele poporului sînt rezolvate în mod cinstit şi pe cale amiabilă, iar imaginea noastră în viziunea celorlalte popoare este una demnă de admiraţie. Mica Românie ar înflori astfel precum o mimoză timidă şi retrasă. Dar toate astea-s visuri... Ce spun acum este naiv şi ştiu că sînt alte probleme mai mari de rezolvat, însă ceea ce ştiu este că marile schimbări încep din detalii. Bine că visurile nu costă. Ţara ar avea datorii prea mari.

Geo Bârcan, *clasa a XII-a, Colegiul Naţional „Gheorghe Vrînceanu“, Bacău*

„Dacă aş fi preşedinte le-aş da românilor motive să rămînă în România.“

a consemnat Adina POPESCU

Cu ochii-n 3,14

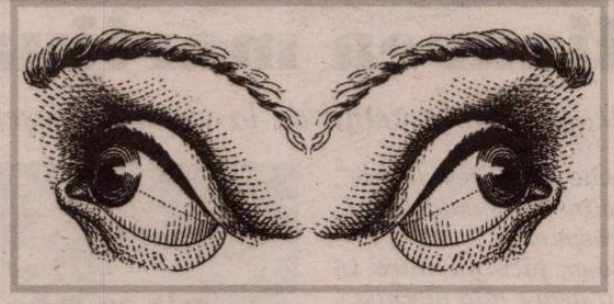

CÎNDVA, UNELE MODELE DE ECHILIBRU SE ÎNVECINAU CU UN SOI DE TRAGEDIE ÎNALTĂ

■ Cîndva, unele meserii se învecinau cu arta, iar meşteşugarii de vîrf puteau atinge, pe alocuri, desăvîrşirea. Numai că vremurile acelea s-au cam dus de mult şi nu le văd întorcîndu-se prea iute, călare pe vreun Bricostore. De aia mi se păru improprie (ca să nu zic de-a dreptul deşucheată) lauda de sine pe care am zărit-o deunăzi pe firma unor contemporani ai lui Dorel: „Artiştii perfecţi ai pereţilor drepţi". (**D. S.**)

■ Din oferta săptămînii a aceluiaşi magazin online: 5 modele de genţi pentru orice ţinută, Parfum Veld's Prends Moi, Pantofi din lac, Aparat de ras Zowael, Balsam Puterea calului – cremă pentru sportivi, Puterea Calului 10 cu Eucalipt, Parga – 99 RON, Ceas Curren Casual, Lenjerie bumbac satinat Raffaelo, Broscuţă proiector de stele, Costum de slăbit Sauna, Kit aplicare unghii pentru începători, Set 12 geluri UV colorate, Lansete de crap şi mulinete, Mini Quadcopter Drona CX-10, 3 modele de ceas spion la alegere: Business, Casual sau Leather Design, pentru orice ţinută. *Va urma.* (**M. P.**)

■ Ştire de pe www.gandul.info: „Într-un bar din Bacău, un bărbat de 33 de ani a ţinut neapărat să asculte de zece ori la rînd melodia „Cap şi pajură" a lui Florin Salam, provocînd iritarea unui alt client, care l-a lovit cu o sticlă în cap. Bărbatul a refuzat iniţial internarea, chiar dacă avea probleme de echilibru, iar după trei zile a fost găsit prăbuşit în casă. Cînd a fost dus la spital, bărbatul era deja în comă de gradul IV şi a fost prea tîrziu pentru a mai fi salvat." Epitaful bietului om nu poate fi decît din Salam: „Am fost şi vom fi o legendă vie / Am trecut prin multe, dar lumea nu ştie / Am ştiut în viaţă cum să ne impunem / Şi în vîrful piramidei să rămînem." (**A. M. S.**)

■ În toiul nopţii, zapînd la TV, aflu că „Nilă nu i-a cumpărat niciodată hăinuţe Danielei Crudu". Bănuiesc că era vorba despre un soi de tragedie. (**S. G.**)

■ Oamenii de ştiinţă au reuşit să capteze pentru prima dată sunetul unui atom, care se aude ca nota Re, însă cu douăzeci de octave peste cea mai înaltă notă a unui pian. În altă parte a globului, nişte ingineri creau lumina solidă. Lumea este încă un loc magic unde mai există lucruri noi sub soare. (**M. C.**)

STRATUL DE REGRET JUDEŢEAN ÎŢI DISTRAGE ATENŢIA ÎN ZONA FĂRĂ GROPI

■ Două dintre descoperirile bune ale lunii trecute: doctorii au dat peste un adult perfect sănătos care nu avea cerebel (deci se poate!), iar în Antarctica stratul de gheaţă de pe mare s-a extins din nou şi stratul de ozon dă semne de revenire (deci şi asta se poate!). Am un vis în care oameni fără cerebel trăiesc fericiţi şi în armonie pe o planetă sănătoasă. (**M. C.**)

■ Pisicile simt frustrare, cîinii – gelozie, iar şoarecii – regret. Aveţi grijă cum vă purtaţi cu fiecare. (**M. C.**)

■ Mircea Cosma, preşedintele Consiliului Judeţean Prahova, a rostit, la o întrunire, următoarea strofă dedicată premierului: „Victor, o galaxie română-n devenire / Răsare în universul zidit pe răstigniri / Pe temelie veche, de piatră şi jertfire, / El reînalţă o ţară a vechilor români!". Cică „este o poezie veche din Moldova pe care eu o ştiam, am adaptat-o şi mi-am adus contribuţia. Nu ştiu autorul, dar o să caut. Să ştiţi că eu pot să recit zece poezii dacă vreţi". După ce l-a făcut pe Victor galactic, aşteptăm ca preşedintele CJ Prahova „să-şi aducă contribuţia" şi cu o poezie despre găurile negre. (**M. V.**)

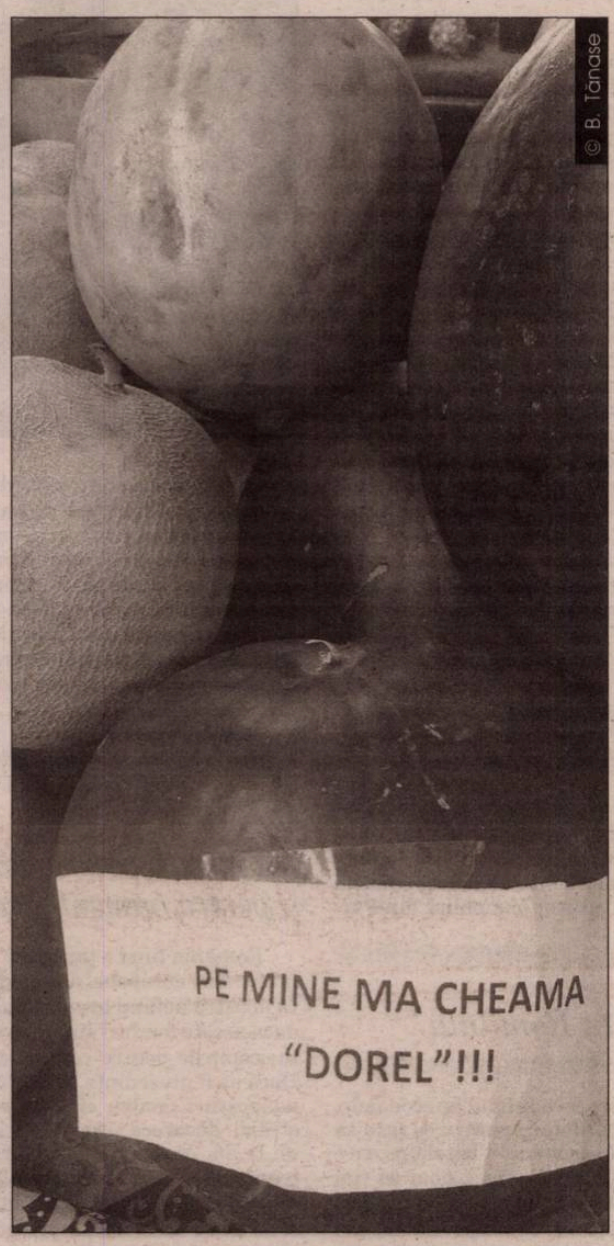

■ Un nou proiect face valuri pe Kickstarter: NoPhone, un dreptunghi negru de lemn de mărimea unui telefon, surogatul pentru smartphone-ul dvs. cu *touchscreen*. „Dependenţa de telefon e reală. Şi e peste tot. Îţi strică întîlnirile. Îţi distrage atenţia la concerte. Te întrerupe la cinema. Blochează trotuarele. Acum avem soluţia." Costă 12 dolari, n-are nevoie de baterie, nici de *upgrade*, dar face minuni: „Datorită NoPhone-ului, nu i-am mai trmis SMS-uri la beţie fostului meu iubit de o săptămînă" (Craig G). Există şi varianta îmbunătăţită cu *selfie* – un autocolant cu oglindă lipit pe spatele telefonului. Simplu şi eficient. Aştept NoPhone 6. (**L. V.**)

■ Un anunţ în zona Moşilor: „SC Fair Play SRL. De închiriat." *No comment.* (**I. P.**)

■ Din mersul maşinii, am văzut, pe un panou aşezat pe marginea drumului dintre Braşov şi Făgăraş, următoarele versuri: „Peştele mîncat mai des / Te conduce la succes". Mi se pare o foarte bună adaptare la economia de piaţă a vechii poezioare (de un romantism depăşit azi) care zicea că „...Salcia încet şopteşte / Nici o masă fără peşte". (**M. V.**)

■ Pe vremea mea, parcurgeam distanţa Şercaia-Grid, şapte kilometri, ocolind cu grijă baligile. Pe vremea lor, parcurg aceeaşi distanţă fiind atentă însă la gropi. Mult mai numeroase decît baligile de odinioară. Un coeficient cu care avem a ne mîndri. Pînă călcăm în gol. Atunci perspectiva se schimbă. Urma sapă turma. (**R. M.**)

PENTRU A LUA UN SCAUN, ENORIAŞUL TREBUIE SĂ COMPLETEZE ISTORIA PASIUNII

■ Preoţii, dar şi credincioşii se pot împrumuta de la Biserică. Mitropolia Moldovei şi Bucovinei a înfiinţat o Casă de Ajutor Reciproc, de unde cei care doresc pot lua bani cu o dobîndă de 6%. Pentru a lua un credit, enoriaşul trebuie să completeze o cerere şi să îndeplinească două condiţii: să aibă un venit constant şi să fie creştin-ortodox. Aşadar, pentru că biserică-bancă avem deja (de acum încolo, vom spune probabil, de exemplu, Biserica Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, filiala Pantelimon), mă întreb cînd se va deschide şi prima biserică-mall. (**A. P.**)

■ Într-un *boutique*, pe Magheru, vînzătoarea, cocoţată pe un scaun şi aranjînd marfa, îi răspunde unui coleg de la magazinul de alături: „Muncesc, ce să fac? M-am plictisit atît de tare că m-am apucat să muncesc!". (**S. G.**)

■ *„Gouverner, c'est résister"*, a spus premierul Manuel Valls, după votul de încredere. Iată un program cu adevărat îndrăzneţ. Şi o maximă care va rămîne, cu siguranţă, în istoria celei de-a cincea Republici. O maximă minimă. (**M. M.**)

■ Şocant! După studii amănunţite, cercetătorii au ajuns la concluzia că femeile adultere de vîrstă mijlocie îşi înşală soţii în căutarea pasiunii pierdute şi pentru că sînt nefericite în relaţie. Asta schimbă cu totul datele problemei! (**M. C.**)

PUBLICITATE

alexandru andries - 60
INTERIOARE - 30

DILEMA VECHE
prezintă
alexandru ANDRIEŞ
interioare
ioana mîntulescu
sorin romanescu
& berti barbera
în concert la
BUCUREŞTI
sala radio
luni 13 octombrie 2014 ora 19:30
biletele se găsesc în reţeaua eventim
vodafone germanos orange domo humanitas cărtureşti eventim.ro
adevărul Radio Zu blitz MAGIC FM